R. P. LVCÆ VELLOSO, E SOCIETATE IESV,

COMMENTARII

IN

IVDITHAM.

IVDITHA

COMMENTARIIS
Paræneticis adornata

A P. LVCA VELLOSO *Olyſipponenſi, Theologo Societatis* IESV, *ac Magiſtro ſacrarum literarum in Collegio Conimbricenſi.*

Nunc primum lucem videt.

LVGDVNI
Sumpt. Laurentij Anisson
& Soc.
1649.
Cum priuilegio.

ILLVSTR^MVM AC REVER^MVM

D D. FRANCISCVM DE CASTRO,

EPISCOPVM IGÆDITANENSEM, CENSOREM FIDEI MAXIMVM IN REGNO LVSITANICO, & Conſiliarium de ſtatu Regio IOANNIS IV. inuictiſſimi, ſalutat plurimum

P. M. LVCAS VELLOSO, Theologus è Societate IESV.

COLVMNAM *poſcit hedera molli nata caulicu-* 1.
lo, vt vireſcat mora temporum longiori. Neque enim ſtare, ac virere poteſt hedera, niſi alienum ſuis clauiculis amplectatur adminiculum. Hæc vna mihi fortuna tecum eſt, (ANTISTES ILLVSTRISSIME,) *qua de cauſa, proditurus in lucem publicam, libro condito, columnam premo amplexu hederaceo; cùm tuos amplector pedes, & me humo tollam, & cælo condam beatè: nec expalleſcam metu fractus inter obſtrepentes anſeres, & Ariſtarchos oblatrantes. Quis enim Mecænas libris tuendis potior eſſe poteſt, quàm Fidei Cenſor Maximus, in quo Regum Maieſtas elucet, morum comitas eminet, & ſeniorum grauitas explendeſcit? Non eſt facile auctoritatem libris nouis dare, niſi magnus adſit, benignúſque Mecænas. Sed magna tibi maieſtas eſt, Antiſtes Illuſtriſſime, ducta ab Auis, Atauiſque ampliſſimis; in quibus Principes, Duces, Comites, & quidem Stabiles recognoſco. Mitto Caſtrios Regum parentes eſſe genuinos; ſi quis id repetat ab antiquitate vltima cùm Iudices Caſtellam adminiſtrarent. Nec appono Comitem Lemoſienſem, adiugatámque Martino Sanctio, & filio Regis Luſitanici: vt apponam Comitem Petrum Fernandi Caſtrium, cognomento Bellatorem. Deinde filium Aluarum Petri Caſtrium, Arrayonenſium Comitem, & Comitem huiuſce regni Stabilem, quibus acceptam*

Apud Brand. 4. p. Monarch. Luſit. lib. 3. cap. 6.

refert maieſtatem gentis domeſticæ D. D. *Ioannes Caſtrius, Auúſque tuus priuatim clarus, & publicè, cùm rerum Indicarum nunc Prætor, nunc Prorex ſceptrum illud teneret manu. An aliena laudo, cùm Auos, Atauóſque tuos laudare pergo, Antiſtes Illuſtriſſime? Sed nemo dixerit aliena à Chriſto eſſe, quæ Matthæus latè recenſet, cùm Patres optimos, Reges Maximos, Ducéſque ſtrenuos commendat, ab Abrahamo ad*

Matth. 1. n.1. & 16. *Mathanum vſque; priuſquam illud apponat oraculum,* Natus eſt Ieſus,

Epiſt.10. *&c. ſcilicet, Paulino teſte,* Dignum erat, vt vnus in cœlo Dei filius, etiam in terris illuſtrium virorum ſibi apices vendicaret, *&c. Laudo ego Maieſtatem gloriæ domeſticæ, quæ quidem magna tibi eſt, vt oſtendam Nepotem ab auita maieſtate non defeciſſe. Cum tamen ſciam certò laudem ab auita domo ingeſtam minus tibi placere, qui virtutem colis ſeueriorem; addo, quæ à fortunæ ſinu, Deique manu in te profluxere, argumento virtutis intimæ.*

2. *Inter alia, quibus Pontifex ſuam tuetur maieſtatem, veritas eſt, & bonitas. Ad iuſtitiam facit veritas, ne iudex ab æqua cenſura malè deflectat. Ad ſanctitatem ſpectat bonitas, ne quid Pontifex ſanctè non faciat: nec Deus alio virtutum nexu Sacerdotem concinnat Maximum,*

Exod. 28. n.30. *vnde ad Moyſen,* Pones (*inquit*) in rationali iudicij Doctrinam, & Veritatem, *&c. Scio luces Hebraicè ab* אור Or *ad veri doctrinam pertinere; Veritatem, quæ à* תמם Tammam *ducta Sacerdotem perficit, ad ſanctitatem facere. Quaſi nuda veritas Paſtorem non gignat hominum; & nuda bonitas cenſorem morum non conſtituat. Ab vtroque Pontifex, vt ſuum faciat officium; neque enim temere additum,* Pones in rationali iudicij Veritatem, *&c. Hebrææque ſchola, perfectiones. Sed, quod Arnoldus habet, illud Deus monet, lites de fide tuenda, iuſtitiáque ſeruanda profligandas eſſe à Sacerdotum Maximo, vt acerrimè, ſic & integerrimè.*

Adtract. de ſept. verbis. Siue parcat, ſiue percutiat, à veritatis via non recedat, *&c. Hoc Deiſcito, Antiſtes Optime, tua tibi virtus conſtat; nihil enim Deus iubet, quod tuas in partes, moréſque non tranſcripſeris. Norunt Conimbricenſes, quid Rector egeris in re Academica, vt iuſtitiam humanitate ſedatam explicares, officio confecto Rectoris optimi. Norunt Olyſipponenſes, quid peregeris in præfectura Regiæ Conſcientiæ; vbi cenſura vim ſuam ita moderata eſt, vt nulla te morderet hominum Querimonia. Iam tunc Deus elaborabat Cenſorem Fidei Maximum; qui in rebus minoribus proluderet, quidquid in cauſis Fidei maximis facturus eſſet. Videt, qui non cæcutit, videt, qua fide punis homines damnatæ perfidiæ, qua pietate reos peragis: videt, quo delectu honores diuidis, quo cerebro quæris iudices, ad fidem tuendam, religionémque ſeruandam; ſed habes* in rationali iudicij: *quidquid Sacerdotem perficit maximum, vt Rex Ioannes teſtari poſſit de tua, integráque iuſtitia.*

3. *Quid ego mirer te non vno tantùm loco ſediſſe Præfectum hominum;*

ſed

ſed ab vna aliam in ſedem tranſmeaſſe feliciter? Probantur dotes animi congeſtis honorum infulis: proindeque dici de te genuinè poteſt, quod ſuo de Olybrio dictum Panegyriſtes voluit:

——Actúſque priores
Commendat repetitus honor, &c.

In magnis enim dignitatibus Princeps benè ſolitus agere, ampliori ſemper honore dignus videbare? Tanta erat vitæ integritas, & tanta morum comitas! quæ quidem Principis Optimi nota eſt apud Iſaiam. Nam Vates, Interpretes (inquit) tui: genuinè, Principes legum ſuarum inter- cap. 43.
pretes, rectè admonent. Vbi vox Hebræa מליץ Melits Principem ſimul, n. 27.
dulcémque ſonat. Scilicet voces Principum dulces audientibus, moréſque faciles eſſe debent, vt hominum animos alliciant ad officium. Quod in principatu optimo Deus probat, & laudat, id in te non deſiderant, qui tibi aſſident, qui te inſpiciunt, Antiſtes Optime; quare neceſſe erat, plurimis te locis præfectum eſſe, vt quæ vno laterent angulo virtutum dotes, inſpicerent intimè, ac ſuſpicerent religiosè homines quamplurimi. Eo enim reſpectu Deus Abramum è Charris in Chananæam, è Chananæa in Ægyptum manu duxiſſe, multíſque hominibus oſtentaſſe viſus eſt, vt Ægy- Gen. 12. n. 1. & 10.
ptiis patefaceret tanti viri pietatem, ac religionem, &c. quod Theo- q. 76.
doreto placuit.

Sed parte alia occurris ingens mihi Pontifex; cùm præfectus Igaditanenſibus curam intenderes Parentis Optimi, ſensêre Igaditanenſes, quid præſtitiſſes in parœcia obeunda, in pauperculis adiuuandis, in erratis hominum protrudendis. In hoc enim pontificatu nullum virtutum genus eſt, quod non protuleris, vt ab vno loco commeares ad alium, μὴ πλουσιώτερος, ἀλλ' εὐδοξότερος, non ditior, ſed glorioſior. quod Iſocrates ſuo laudat in Dæmonico. Neque enim tuam obibas parœciam, vt nummos cogeres, ſed vt diuideres. Hæc te, Antiſtes benigniſſime, adornat ſapientia: qua ſuam ſibi laudem captat Apoſtolus, ad Philippenſes: vbi Magiſter hominum, Scio (inquit) abundare. Neque enim auri cogendi, ſed erogandi artem probat Apoſtolus; quod Anſelmo placitum eſt, ſcilicet, qui non ſolus poſſidet, quod accepit, ſed cum indigentibus miſericorditer diuidit, ille ſcit abundare, &c. Quantum profeceris Antiſtes Optime, hac vna ſcientia inopiæ mitigandæ, norunt benè, qui pauperum greges à tuis foribus triſtes abire negant. Credis fortaſſe te à Deo locupletatum, vt Dei pauperculis nummos diuidas. Erat Abramus diues in poſſeſſione auri, & argenti, &c. quod textus notat. Sed menſam pauperibus extructam, inſtructámque lautè volebat. Abraham enim opes non habere, ſed prorogare geſtiebat: ſciens ſe non incubatorem, ſed diſpenſatorem diuinæ poſitum largitatis, &c. Hæc Chryſologus. Par Abramo, Antiſtes Optime, pauperibus, non tibi diues, largiter opes erogas, vt pietatem exerас.

cap. 4. n. 12. — Gen. 13. n. 2. & 19. n. 2. — Serm. 121. — 4

Hæc

5. Plin. *Hæc ſi noſſet Plinius, tuam in laudem tonaret, quod ſuo de Traiano dixerat,* Tam velox eſt tua potentia, támque intenta in omnes, & accincta bonitas, vt triſtius aliquid paſſis ad remedium, ſalutémque ſufficeret, vt ſcires. *Uiderunt id perſæpe Jgaditanenſes; vident modò Olyſipponenſes, vbi ſcholam de pauperibus adiuuandis apertam Magiſter habes. Sed Pontifex hac vna pauperum cura, & ſchola magnus eſt: ſi delectum ſe à Deo credat, vt piè numos diuidat in turbam pauperculam. Palliolum è collo appenſum geſtabat Hebræus Pontifex gemmarum colore vario nobiliſſimum: in lapillis pulchrè elaboratis elucebant nomina*

Exod.c.18. n.29. *tribuum duodecim.* Portabátque Aaron nomina ſuper pectus ſuum, *&c. Benè, & ſuo in loco oues erant, ſcilicet in amoris ſinu, in Paſtoris af-*

Ad tract. de ſept. verbis. *fectu: quod Arnoldus monet.* Hoc enim intimatur, vt qui ſunt in rectoratu, ſemper affici debuerint pro his, qui ad eorum curam pertinent, *&c. Et verò Pontifex, qui ſubditos ſibi homines habet in animo, non poteſt non curare, non alere. Notum id tui, paternique animi argumentum hominibus, fœminiſque pauperculis iuris etiam alieni, quibus, ne deficiant, opem erogas. Et erit adhuc, qui me ſpe tui patrocinij concepta beatum neget?*

6. *Creſcit mihi ſpes, Antiſtes Optime, quæ meam Iudithàm beare poteſt, ſi non titulo alio, certè viduam Pontifex tueberis: ita fiet, vt Iuditha, à te piè ſuſcepta, abeat ſine metu publicum in theatrum, ac plenis dicat buccis,*

lib. 4. Ode 3. Quod ſpiro, & placeo, ſi placeo, tuum eſt.

A

AD LECTOREM.

QVERVNTVR plerique hominum, bone Lector, mulieres ſcelerum omnium matres, ac faces eſſe, quibus infectum dolent naturam humani generis. Et verò Arcades id ſenſiſſe videntur, cùm Venerem Mechaniten colerent honore perpetuo, tradit Pauſanias *ad lib. 8 in Arcad.* Ac ſi nihil ſit doli, nihil mali, quod mulier non machinetur, natura duce, & comite occaſione. Vnde natæ voces hominum ex vtraque ſchola aduersùs mulierem, quam Tertullianus vocat Diaboli ianuam, *de habitu mulier. c.* 1. Chryſoſtomus Dæmonum officinam, *Hom. 15. ad pop.* Cato naturam impotentem, apud Liu. *lib.* 34. Hippolytus peiorem fera qualicumque, *Actu* 2. Mordet enim mulier impudens, ſuóque morſu venenum ſcelerum euomit in homines. Ac proinde Princeps illa mulier, humanæque gentis parens, & bellua, & ſerpens Hebræa ſchola nuncupatur. Hebraicè vnum eſt verbum חוה *Chauah*, quod eſt *viuo*. Vnde natum eſt nomen חוה *Chauah*, quod eſt Heua, & חוה *Chauah*, quod eſt *beſtia*: & patet ex *Geneſ. cap. 1. num. 24.* ex *Pſalm. 148. num* 10. Quamuis textus Græcè θηρίον habeat, ſcilicet *venenatam beſtiam*. Itaque vna ex radice vtrumque malum, & mulier, & beſtia, & ſerpens, & Heua; quod notat Clemens Alexand. Orat. 1. ad Gentes. *Si accuratè* (inquit) *vox ſpectetur Hebræa, nomen Heua adſpiratum exponitur ſerpens, fœmina*, &c. Et quidem modica eſt diſcriminatio inter ſerpentem, & mulierem, vt nomine, ita & crimine conueniunt. Quare non ſine acuto Ariſtophanes torques muliebres ab elaborata ſerpente, ſerpentes vocat. Redeat iterum Clemens Alexand. 2. Pædag. cap 12. *Quemadmodum Heuam ſerpens decepit, ita & mulieres mundus aureus, vtens eſca ſerpentis figura improba, furioſè impellit*, &c. Illud magiſter voluit, mulieres dolis nectendis, ſceleribuſque patrandis faciles eſſe; quæ torquibus elaboratis admonentur de ſua, ſerpentiſque natura. Ac proinde ceream dixeris mulierem ad quamcumque improbitatem.

Mulier ſcelerum machinatrix. 1.

Geneſ. 1. n.24. Pſal. 148. n.10.

Ab vna Hebraáque radice mulier & ſerpens.

Idcirco Salomon alatam notat mulierem *Prou. cap. 7. num.* 10. Textus eſt de adoleſcentulo: *Occurrit illi mulier ornatu meretricio*, &c. Deinde verſus eſt proximus n. 11. *vaga, quietis impatiens*, &c. Græcè, ἀνεπτερωμένη, καὶ ἄσωτος, *alata, & intemperans*, &c. quod vidit Cyr. Alex. *ad Iſa. cap.* 3. Vnde ſignificatum puto mulierem ad turpiſſima quæque abire volatu facili. Nec ſignat aliud Venus in numo excuſſa alatis pedibus. Succurrit in litem locus ex Zacharia. Videt Vates *cap.* 5. & dolet grauiter, mulieres alis expanſis detuliſſe toto cælo amphoram, ſiue mulierem in amphora, ſcelerúmque ſeminam, quod monet Angelus: *Hæc* (inquit) *eſt impietas*, &c. *num* 8. Græcè, ἀνομία, *tranſgreſſio legis vniuerſa*, &c. Accedunt mulieres ex promptis animis, *& leuauerunt amphoram*, &c. *num.* 9. Sed quænam mulieres? quo ornatu? *& habebant alas, quaſi miluı*, &c. ſiue vpupæ, ex Græco textu. Sublimes alis volant mulieres, quaſi alatæ, & faciles ad omnem prorruitatem: cenſet id Cyrillus Alexand. *Alas vpupa habuiſſe affirmat, vt earum, ad quæcumque nefaria facilitatem appoſitiſſimè declararet*, &c. Volat profectò mulier ad quamcumque nouitatem ſcelerum.

2. *Prouerb. 7. n.10.*

Volat ad nequitiam mulier.

Pauſan. lib. 3. in Laconic.

Zach. 5. n.8.9.

Alata eſt mulier in omnem improbitatem.

Volat deinde, vt, cùm benè compta prodit, ſuum oculis hominum pudorem malè prodat. *Propter ipſum enim conuentum, & mutuum videri, ac videre, omnes pompæ in publicum proferuntur*, &c. ait Tertullianus *de cultu fœmin. cap.* 11. Si negires, rogo, cur ſuam ad ianuam ſedet, ac deſidet mulier, quam notat Sapiens *Prou 9. num* 14. de textu eſt: *ſedet in foribus domus ſuæ*, &c. Miror ego, cur non in foro ſuam vendirans venerem? ſed quæ ſuam ſedet ad ianuam, *vt vocaret tranſeuntes*, &c. *n.* 15. benè ſuas vendit merces. Non puto mulierem voce exerta iuuenes inuitaſſe ad voluptatem foret enim

3. *Videri, ac videre cupit mulier.*

Prouerb. 9. n.14.15.

* * propu

propudium turpiſſimum; ſed prouocare iuuenes venuſtate, vocare eſt. Quod habet Clemens Alexand. 3. Pædag. cap. 12. *Vocat eos (inquit) per ſuam ſpeciem*, &c. Tanta in pulchra facie vis eſt, vt mollius quàm vox exerta, cogat, valentiúsque alliciat. Senſit eam vim ſuis ineſſe oculis mulier alata, & quæ loco ſtare neſcia inſidet, *nunc foris, nunc in plateis*. &c. *Prou. 7 num.* 12. Hugone teſte, *vt videat, & videatur*, &c. Id verò mulier nota procacitate. *Einſdem enim libidinis eſt videri, & videre*, &c. apud Tertullianum *de veland. virgin. cap.* 2. Nónne Iezabella, cùm Iehu Regum victor vrbem intraret, *depinxit oculos ſuos ſtibio, & ornauit caput ſuum, & reſpexit per feneſtram?* &c.

Venerem concinnat mulier, cum ſuam proſtituit faciem. Prouerb. 7. n. 12.

4. Reg. 19. n. 30. De textu res eſt 4. *Reg. cap.* 9. *num.* 30. Illúdque Regina ſuo ornatu voluit, vt Princeps rerum potens forma ſcitè concinnata turpem molliretur in Venerem; quod cenſet Abulenſis *q.* 28. Sed à Lyra id exſcripſit: quo teſte, Iezabella *faciem ſuam fucauit, vt eſſet gratioſior in conſpectu Iehu*, &c. Acſi placendi ſtudio mulier etſi Princeps, videri velit, vbi aperta videt feneſtra.

An mulier venuſtè ſe adornet in Venerem.

4. Sed eſto, non peccet mulier placendi ſtudio. Nónne vitium eſt, domo exire, & ſeſe hominum oculis ſubiicere? vitium omnino eſt, quo pudor teritur, & quod notat caſtus magiſter in alumna etiam ruſticella. Nam cùm virgo domo exiret, quærendi magiſtri cauſa, nec inueniſſet, quod probant triſtes voces Cant. c. 5. num 6. *Quæſiui, & non inueni illum*, &c. offensáque virgo à cuſtodia vrbana malè mulctaretur; quod ſic dolet, ac queritur num. 7. *Percuſſerunt me, & vulnerauerunt me*, &c. Conniuet Chriſtus ad alumnæ iniuriam, quippe quæ ſuam in foro venuſtatem oſtentauerat, cùm domi poſſet magiſtro caſto perfrui. Mentiar, ſi non hæc Hieronymo ſententia eſt, Epiſtol. 21. ad Euſtoch. *Zelotypus* (inquit) *eſt* IESVS: *non vult ab aliis videri faciem tuam*, &c. Sed quæ nam culpa eſt Chriſtum quærere, licèt in foro? niſi quòd egreſſus ille votum oſtendit formæ oſtentandæ, & quo pudorem virgo terit. *Ipſa enim concupiſcentia non latendi, pudica non eſt: patitur aliquid, quod virginis non eſt: ſtudium placendi vtique viris*, &c. addit Tertullianus *de veland. virgin. cap.* 14. Quare mirum non eſt, ſi Chriſtus virginem malè pulſatam eſſe velit, & ſileat ad iniuriam, etſi appoſita ſatisfactione. Hieronymus iterum. *Excuſes licèt, & cauſeris; obducto velo ora contexi, & quæſiui, ſe indignabitur, & tumebit*, &c. Nouerat Dominus mulierem occaſiones euagandi, & ſeſe oſtentandi, quærere, vmbra pietatis obfuſa; quare obligatis hominibus, vt ad ſacram domum quotannis conuenirent, Exod. 23. num. 17. Deut. 16. num. 16. vbi textus eſt, *Tribus vicibus per annum apparebit omne maſculinum tuum*, &c. de ſexu muliebri nihil omnino Moyſes agit. Vnde probant interpretes, non teneri mulieres ea lege. Cur id? benè aduertit Oleaſtrius *in Exod. cap.* 34. Ne ſcilicet pietate adumbrata mulieres licentiùs vellent excurrere. *Amat hoc genus exire; hinc, inde amat diſcurrere; & quia à viris ſæpius arcentur, cauſam religionis, aut pietatis mentiuntur*, &c. Sic Oleaſtrius: ac deinde addit, quo iure Moyſes de conuentu muliebri tacuerit. *Vt ergo licentioſum genus teneret officio, occaſiones vagandi præcluſit*, &c. Sanè inſanum fœminis ſtudium videndi, ac placendi eſt.

Malè virgo in publicum egreditur, ſi placendi ſtudio egreditur.

Cantic. 5. n. 6.

Exod. 23. n. 17. Deuter. 16. n. 16.

Licentiam euagandi obtegit mulier fuco pietatis.

5. Si malè apud homines audit mulier ea vagandi ac placendi cura: grauiùs multo notatur de humanæ gentis odio, cùm cædes faciat aut ferro, aut philtro. Ludit iuuenis, ſale quidem Laconico, in feritatem muliebrem. Nuptus enim ducta vxore perpuſilla, addit ſe è malis minimum elegiſſe: quod Plutarchus habet *in Laconic.* Nónne mulier ſui impotens ſi quam patitur iniuriam fæuit grauiſſimè? certè Helias mulierem timet, ac fugit, 3. Reg. cap. 19. num. 3. *Surgens abiit*, &c. Qui Achabum minis vrget, nec Regem timet, nec fugit *cap.* 18. *num.* 18. Sed Regina ardet, furit, & minatur; vnde Helias fugam capit, montem petit, antro ſe condit: peiora Vates ab infenſa Regina, quàm ab offenſo Rege timet ex Chryſoſtomi ſententia. *Timuit mulierem, timuit: nulla enim malitia æmulari poteſt malitiam muliebrem. O Diaboli telum acutiſſimum!* &c. *Hom.* 15. ex Matth. locis. Ab hoc vno, amentatóque iaculo multa ſemper carnificina eſt in miſeros homines. Quid Petrum Magiſtri amantem malè prodiderit, ac perdiderit, de Lucæ textu eſt, c. 22. n. 56. *Quem cùm vidiſſet ancilla quædam*, &c. emiſſis in Petrum oculis, dixit; *& hic cum illo erat*, &c. De muliercula textus meminit in re acerba: *vt & iſte ſexus peccaſſe in necem Domini videretur*, &c. ait Ambroſius *lib.* 10 *in Luc.* Acſi non poſſet Dæmon Petri ſcelus, & Magiſtri cædem vrgere, ſine opera muliebri.

Mala mulier mala bellua.

3. Reg. 19. n. 3. & 18. n. 18.

Nihil acerbius quàm irata fœmina.

Luc. 22. n. 56.

Nec Chriſto parcit mulier.

6. Quare ſi quis ſanam mentem, ſanámque fidem velit exuere, mulier ad hoſce furores Princeps erit, vel turpi Dæmonum pactione Quod quidem vitium fœminis eſſe docet Moyſes: vrget ille Exod. 22. num. 18. *Maleficos non patieris viuere*, &c. Sed Hebræa vox vitium reiicit in mulierem: nam מכשפה *mechaſcepha*, ſonat maleficam: cur

Exod. 22. n. 18.

verò

verò Hebræi ſchola artem maleficam à viro detraxerit in mulierem, bona ex Lyra eſt ratio. *Illud exprimit, quod accidit communiùs*, &c. ſcilicet, mulier potius, quàm homo arte malefica pollet, ac polluitur, quod à Saule diſco. Nam cùm ſcire certò vellet, quæ nam eſſet futura beli alea, ſuos monet Duces. *Quærite mihi mulierem habentem Pythonem*, &c. 1. *Reg. cap.* 28. *num* 7. Non quærit hominem artis Magiſtrum: meminerat enim, *quomodo magos, & hariolos de terra eraſerat*, &c. *num*. 9 Credebat tamen ſupereſſe adhuc poſſe matrē huiuſce monſtri mulierē, quæ familiari colloquio vteretur cum Diabolo In hac ſententia Abulenſis eſt q. 21. *Dixit de fœmina; quia fœmina magis vacat iſtis ſuperſtitionibus, quàm viri*, &c. Parum habent cerebri mulieres, & multum curioſitatis; vnde fit, vt arte quærant, quod natura negat. Mitto plura mulierum ſcelera, quæ ſub elogio muliebri adhuc latent. Noſti benè inſcriptum in facie muliebri *Myſterium*, Apoc. cap. 17 n. 5. quæ quidem inſcriptio denotat, patrato flagitio, flagitium adhuc grauius moliri poſſe mulierem; neque enim effundit vno impetu, quid quid mali ſuo condit animo; adhuc myſterium eſſe, nec multis dici poſſe, quid fœmina poſſit; *vel tantum ipſam ſcire, quæ nam ſit, pudorem affert*, &c. ait Clemens Alex 2. *Pedag. c.* 2.

Infames arte malefica mulieres. 1. Reg. 28. n. 7. 9. Apoc. 17. n. 5. *Nullum eſt ſcelus, quo grauius mulier non admittat.*

7. Putant homines venire à malo cerebro hæc, & plura mulierum mala; probant id ex Apoſtolo, qui 1. ad Corinth cap. 11 n. 5. *Omnis mulier orans, aut prophetans, non velato capite, deturpat caput ſuum*, &c. Quærunt enim, quare fœminis mitella, celantica, plicaturiſque multis velum compoſitum? ſed ea Ruperto ratio ſuccurrit in ſententiam, lib. 3. in Gen. c. 13. *Quia ipſa natura docet adeò minoris capitis eſſe mulierem, quàm virum, vt ille velando, illa non velando caput ſuum deturpet*, &c. Ac ſi deficiat penitus, ſine veli fomento, cerebrum muliebre. Quid ni deficiat cerebro mulier omnino Lunatica? Id Iſaias inſinuat, cùm lunulam ornamentum ſcilicet capitis, in mondo cenſet muliebri: ad cap. 3. num. 19. *In die* (inquit) *illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques*, &c. Fortaſſe, quia laborant mulieres vitiò cerebri, faciles conſiliis peruertendis Quare ſi qua mulier pede lunam premat, ſignum erit illud magnum, ac toto cœlo notum, Apoc. 12. num. 1. *Mulier amicta Sole, & Luna ſub pedibus eius*, &c. Virgo ſcilicet mater exactæ ſapientiæ; quod Bernardus probat. *Vt penitus abſit hæc ab inſipientium mulierum numero, & à collegio virginum fatuarum*, &c. *ad ſerm. de verb. Apoc.* Quo ex loco illud colligunt homines, vnicam ex mulierum numero Phœnicem eſſe, quæ Lunam cerebro non condat, non colat. Vin' plura? Adeat, qui velit, Ephræm *tom.* 1. *ſerm. aduersùs mulier.* Nazianz. *Eleg.* 62. Chryſoſtom. *Hom.* 15. *in Matth. loca.* Hieronym. *lib.* 1. *aduersùs Iouin.* Tertullian. *de cultu fœmin. cap.* 11. *de veland. Virgin. cap.* 1. Cyprian. *de habitu Virgin.* Clement. Alex. *lib.* 1. *Pedag. cap.* 12. *& lib.* 3. *cap.* 11. hominéſque alios, apud Cerdam, qui multa congerit ad Virgilium explicandum, *lib.* 5. vbi habes:

—— *Quid fœmina poſſit*, &c.

Adeò rument, debacchanturque homines in mulieres, & ſuas ſtyli naſo iras proflant.

1. Cor. 11. n. 5. *Infelix cerebri mulier.* Iſa. 3. n. 19. Apoc. 12. n. 1. *Lunam pede terit virgo mater, vti ſapient.*

8. Sed qualis, & quanta mulierum virtus eſt! quæ hominum accuſationibus non reſpondent, hac vna, cerealique taciturnitate probatiores. Nota ab Orbe condito hæc mulierum taciturnitas in perferendis accuſationibus. Accuſata à viro Heua apud Deum ea viri querimonia. *Mulier, quam dediſti mihi ſociam, dedit mihi de ligno*, &c. *Gen.* 3. *n.* 12. Deinde interrogata de flagitio, flagitium delegat in ſerpentem n. 13. *Serpens decepit me*, &c. Vtrúmque accuſata à viro non accuſat iniuriæ patiens. Placet Ambroſio Heua, & addit, *Nec accuſata crimen retorſit; ſed ipſum accuſatorem ſuum maluit, ſi poſſet, abſoluere, quàm ligare*, &c. *de inſtit. virg cap.* 4. Quàm firma, & patiens ad repulſam Chananæa mulier! *ad Matth. cap.* 15. Precatur Chananitis obnixè, num. 22. *Miſerere mei Domine*, &c. Sed nullum à Chriſto reſponſum elicit. Interponunt ſeſe Apoſtoli precatores *num.* 23. Occurrit Magiſter num. 24. *Non ſum miſſus niſi ad oues*, &c. precatur mulier iterum, genu ſubmiſſo num. 25. *Domine adiuua me*, &c Sed Chriſtus acerbè num. 26. *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus*, &c. Propè adſtruens Chananæam omnino catellam eſſe; quod ita accepit mulier, vt eam in vocem erupetit, *Etiam Domine*, &c. *num* 27. Non potuit mulier non dolere, ſe durè acceptam eſſe: pertulit tamen præfata modeſtè: ait Chryſoſtomus Hom. 15. *Vides, quo modo non contradicit; nec alienis laudibus indolet; nec quia contemni videtur, moleſtè fert?* &c. Sed cùm tanta in muliercula virtus eſſet, captauit inde Chriſtus occaſionem vir-

Geneſ. 3. n. 12. *Tacet mulier ad iniuriam condonandam facilis.* Matth. 15. n. 22. *Iniuriarum patiens non inuidet mulier.*

tutis commendandæ *O mulier!*(inquit)num.28. *Noluit enim talem, tantámque mulieris virtutem ignorationis tenebris obfuſcari*, &c. Hæc Chryſoſtomus. Sed Chriſtus hac via obtundit morſus triſtes hominum aduersùs mulierem: neque enim mulier in odium humani generis nata eſt.

Commendata à Chriſto mulier cauſa virtutis commendandæ.

Quòd ſi Magiſter hominum paſſus eſt comites ſibi mulieres ſeruire, apud *Luc. c.*8. *num.*2. vbi, *Duodecim cum illo, & mulieres aliquot*, &c. *Ne rigore nimio in totum Domini*
9. *fabrica damnaretur*,&c. quod Cyprianus voluit, *de ſingularit. Cler.* Multa in ſexu muliebri virtutum ſeges eſt. Quare tam Magiſter, quàm diſcipulus mulieres ſanctè colunt, & caſtè laudant: ſcilicet vt hominibus pudorem iniiciant. Nónne Chriſtus è tumulo excitatus illud mulieribus imperat? *Ite, & nuntiate fratribus meis*, &c. *Matth.*28. *num.* 9. quod eo conſilio factum putat Hieronymus, *vt erubeſcerent viri non quærere, quem tam fragilior ſexus inuenerat*,&c. *in prologo ad Sophon.* Nónne Phœben commendat Apoſtolus de famoſis in pauperes largitionibus? *ad Roman. cap.* 16. *num.*1 Nónne Mariam laudat proximè de multis pœnitentiæ ſtimulis? *num.*6. Sed Tryphænam, & Tryphoſam aliè extollit, laudes iterans de virtutum cura perpetua, *num.* 12. Felices admodum mulieres! quæ irato Nerone, fidem adhuc, & caſtos mores colebant, ſub Apoſtolo morum Præfecto. Vnde Chryſoſtomus vrget homines in pudorem. *Rurſus* (inquit) *mulier coronatur; rurſus confundimur viri; ſed etiam honeſtamur: honeſtamur quidem, quòd tales apud nos ſint mulieres; confundimur, quòd longè ab illis poſt terga relinquimur viri*,&c. *Hom.* 31. Quid adhæc opponant homines? quibus mulieres pudorem excitant.

Luc 8.*n.*1. *Mulieres commendat Magiſter Deus cùm admittit comites.* Matth. 28 n.9. *Carpitur homo laudata fœmina.* Rom.16.n. 1.6.12.

Pudor eſt la quere homines ad virtutem, fœminis viriliter agentibus.

Certè Hieronymus laudatos priſco textu putat mores fœminarum nobiliſſimarum, vt pungantur homines ſua molles ignauia. Mulieres erant, ſed vita nobiles; Sara, *Geneſ. cap.* . Debbora, 4. *Iud.* Holda, 4. *Reg.* 12. Suſanna, *Dan.* 13. Iudith, *cap.* 8. Et haſce mulieres inducit Hieronymus, vt Principiam moneat de virtutum
10. cura, pungat homines de morum ignauia. *Hac* (inquit) *& iſtiuſmodi, σωφρονεστάτη filia, id eſt, modeſtiſſima, perſtrinxi breuiter, vt nec te pœniteat ſexus tui, nec viros nomen ſuum erigat: in quorum condemnationem fœminarum vita laudatur*,&c. *Epiſt.* 140. Et verò pudor hominibus eſſe poteſt, feciſſe mulieres piè, ac ſanctè, quod non faciunt homines ſuapte natura fortiores. Scio, cur virgo Clælia equeſtri ſit ſtatua: nam, teſte Seneca, *exprobrat noſtris iuuenibus puluinum aſcendentibus, in ea illos vrbe ſic ingredi, in qua mulieres equo dominauimus*, &c. *ad Marc. cap.* 16. Quòd ſi tanta fœminis virtus eſt, iure merito laudantur, ne de ſua querantur natura, & inde capiant ſibi patrocinium ignauiæ: & verò ignauiam tollit Peluſiotes, cùm Suſannam, & Iudith ſuggerit ad mulierum excitamentum, lib 1. Epiſt.87. *Excuſationem*(inquit)*natura neſcit, veniámque non habet fœmina*,&c.

Laudantur mulieres ſacro textu ad pudorem hominum. Nullum eſt ignauiæ fœminis patrocinium à natura.

Reliquum erat, vt accuſationibus hominum reſponderent mulieres; ſed cùm ta-
11. ceant perſanctè, ſatis ego faciam. Notantur mulieres de cura videndi, ac placendi, etſi pudorem deterant. Sed quantus in Suſanna pudor eſt, quanta in animo cura, ne videat, ne videatur! Nouerat mulier caſtiſſima ægrè ſibi fuiſſe ex hominum oculis: rapta ad iudices, ficto adulterio, faciem tegit velo obducto; *erat enim cooperta*,&c. *Dan. cap.* 13. *num.* 32. Sed quia Suſanna erat, Hebraicè lilium caſtitatis, faciem tegit, aut pudore victa, aut ne pudorem tereret: quod Tertulliano viſum eſt. *Rea*(inquit)*venerat, erubeſcens de infamia ſua; merito abſcondens decorem, vel quia timens iam placere*,&c. *de Corona milit. cap.* 4. Itaque Suſanna licèt falsò accuſata, vultu obtecto, nec videre cupit, nec videri amat. *Eſt enim in oculis verecundia, vt nec videre viros fœmina, nec videri velit*, &c. ait Ambroſius 1. *Offic. cap.* 8. Lex Perſis erat, vt nemo, niſi domeſticus, vxorem videret: quod Iuſtinus tradit *lib.*4. Quo id conſilio fieret, benè monet Xenophon lib. œconom. *vt formam cum pudicitia domi ſe continendo, tueretur*, &c. Hoc latendi ſtudio Vaſthi ab Aſſuero euocata, *vt oſtenderet populis, & Principibus pulchritudinem eius*, &c. *Heſt.* 1. *num.* 11. Regina virtutis amans, *ad Regis imperium venire contempſit*, &c. *num.*12 vanum Aſſueri ſtudium abnuens. *Tanto laudabilior, quanto perſeuerantior, in legum, ac pudoris cuſtodia*,&c. Ita Sulpitius *lib.* 2. *ſacræ Hiſtor.* ſcilicet latere Vaſthi pudicè maluit, quàm regnare impudenter. Erat fortaſſe in Reginæ oculis Venus illa, quæ pedicas pedibus innexas habebat, teſtitudinémque terebat pede preſſo, quod tradit Pauſanias *lib.* 3. *in Laconic.* Illud admonens, mulierem nunquam domo, aut raro exituram eſſe, cùm teſtudo tardigrada ſit, ac domi porta.

Dan. 13. n.32. *Videri non vult caſta, & prudens mulier. Pudet caſtam fœminam accuſari, etſi falsò ream.* Heſter 1. n.11.12. *Laudatur Vaſthi latendi ſtudio.*

12. Sua fœminis laus eſt, ſi latebris ſe domeſticis contineant; qualem ſorrem bono viro

David

David precatur Pſalm. 127. num. 3. *Vxor tua ſicut vitis in lateribus domus tua*, &c. Pſalm. 127.
ſcilicet, vt vxor, quaſi vitis pedamentis obligata, domo intima facilè non abeat in n. 3.
publicum. Quòd ſi ratio egreſſum iubeat, faciem obnubat, neceſſe eſt. Quo elogio *Domi ſe*
Rebecca laudatur. Iſaacum virgo proſpicit, à ſeruo monita, *Ipſe Dominus meus*, &c. *vxor bona*
Gen. 24. num 65. Quæ ſine velo iter agebat, *Tollens citò pallium, operuit ſe*, &c. *num. 66.* *continet.*
Ne placendi ſtudio, ſed latendi amore flagrare videretur. *O mulierem, iam de Chriſti* Geneſ. 24.
diſciplina! &c ait Tertullianus *de veland. virgin. cap. 11.* quæ ſcilicet ſchola illud iu- 65. 66.
bet 1. ad Corinth. cap. 11. num. 5. *Omnis mulier orans, aut prophetans, non velato capi-* *An placere*
te, deturpat caput ſuum, &c. Sed ritu domeſtico ſeruatum à Rebecca illud eſt: *priuatus* *ſtudet, quæ*
enim pudor legem facere non potuit, &c. quod addit Tertullianus *ad cap. 4. de Corona.* *faciem tegit*
vbi vides Rebeccam pudore victam de velo cogitaſſe. Planum igitur eſt, quid faciat *mulier.*
caſta, & cauta mulier; ne dum patet hominum oculis, ſuam proſtituat faciem. *Tam* 1. Cor. 11.
ſancti enim viri eſt, ſuffundi. ſi virginem videris quàm ſanctæ virginis, ſi à viro viſa eſt, n. 3.
&c. ſic Tertullianus *ad c. 2 de veland. Virgin.*

Opponunt homines mulierem pietatis, religioniſque negligentem eſſe, vt quæ fa-
13. cilè Dæmones conſulat, inſ milicèt pactione. Sed qualis in fœminis pietas eſt? Mul-
tus eſt Salomon in laudanda pietate virginis honeſtiſſimæ. Nam caſtos amores canit, Cant. c. 1.
honeſtos amplexus explicat, ora, & voces laudat, epithalamio integro. Itaque multis & reliquis.
ort tat Sapiens pietatem mentis optimæ, & mulierem commendat, non hominem.
Ratione deuotionis, quæ magis vigere ſolet in mulieribus, &c, Ita Lyra. hac vna re fortes *Pia in pri-*
admodum cenſentur mulieres Vnde natum eſt, vt verbo militari exprimantur affe- *mis eſt mu-*
ctus mulierum pientiſſimarum. *Quæ excubabant in oſtio tabernaculi*, &c. *Exod. cap. 38.* *lier homi-*
n. 8. nam Hebræo textu verbum eſt, *צבא Tſaba*, quod eſt *milito, excubo.* Cur ita? Pul- *néſque vin-*
chrè Oleaſtrius cum Brixiano. *Erant mulieres, quæ diebus ſingulis veniebant ad oſtium* *cit pietate.*
tabernaculi, vt orarent, ac Dei præcepta audirent, &c. Sed cur textus mulieres laudet ab Exod. 38.
excubiis, explicat Laudunenſis. *Hoc eſt continuo amore ingreſſum æterni regni obſeruan-* n. 8.
tes, &c. Cauebant ſcitè ne à regni ſacri ianua aberrarent. Cur militantes dicantur *Valentes ad*
mulieres, dicit benè Salmeron tom. 3. tract. 12. *Dicuntur excubare, tanquam milites qui* *pietatem*
pro toto exercitu inuigilant, &c Satis hæc probant mulieres pio in Deum, & hominem *mulieres.*
animo eſſe; nec de humanæ gentis carnificina cogitare, licèt hominum pungantur *Vigilant,*
ſtimulis. *quæ Deum*
orant mu-
lieres.

Iam verò, ſi qua homines fortuna premantur, mollius mulier, quàm homo, Deum
14. precibus allicit, lachrymiſque fatigat. Multo Ioſias erat in metu, cùm Helciam, & Sa-
cerdotes reliquos vrgeret. *Ite, & conſulite Dominum*, &c. 4. *Reg. cap. 22. num. 13.* Sed 4. Reg 22.
Ieremia prætermiſſo, abiere conſultores *ad Holdam prophetidem, locutique ſunt ad eam*, n. 13. 14.
&c. *n. 14.* Mulierem potius, quàm hominem conuenerunt, vtpote affectu molliorem.
Ita Lyra. ex ſchola Hebræi *Ioſias quærebat conſilium pietatis, & diuinæ miſericordiæ; ideo*
ierunt ad mulierem prophetidem: quia mulieres magis eſſe ſolent miſericordes, quàm viri, &c. *Miſeratur*
Non quòd affectus lenior mutare poſſit voces Domini; ſed quòd poſſit maiori, quàm *facilè mu-*
homo, affectu mulier iratum hominibus Deum mitigare. Hoc enim mulierum inge- *lier.*
nium eſt.

Tandem addunt homines mulierem cerebri vitio laborare. Sed qualis, & quanta
15. fœminis ſapientia eſt? Non explico libros Sibyllinæ ſapientiæ, de quibus Plin. *lib. 13.* *Mulieres*
cap. 13. Gell. *lib. 1. c. 19.* Horat. *in car. ſæc.* nec expono ſacrarum mulierum oracula ger- *cerebro fe-*
manica, de quibus agit Clemens Alexand. 1. *ſtrom cap. 7.* nec addo conſultationes mu- *lices, ac ſa-*
liebres de re dubia, apud gentem Celticam, quod Plutarchus habet *ad cap. 6. de claris* *pientia.*
mulier. Scio Britannos fœminarum conſilio bellum facere, ſi qua Taciro fides eſt *ad*
lib de moribus Germ. Fuerunt enim mulieres adeò nobiles, vt cura virili exuerint vitia
fœminarum Quales Camilla, Zenobia, Dardana conſiliis militaribus addita à Phar-
nabazo. quod monet Xenophon *lib. 3. de rebus Græcan.* Nec Medis, Perſiſque Reges
alij, quam mulieres domi, ac militiæ iura dixere. Vnde Panegyriſtes cecinit, 16.

Imperat hic ſexus, Reginarúmque ſub armis Matth. 19.
Barbariæ pars magna iacet, &c. *lib. 2. in Eutrop.* n. 39.

Sed & ſacro textu laudantur mulieres apprimè ſapientes. Commendatur à Chriſto *Diſcat*
Domino Regina, quæ Salomonem è Sabæa aula Magiſtrum adiit, Matth c. 19. n. 39. *Princeps*
quia venit a finibus dare audire ſapientiam Salomonis, &c. Mente id ſana, quod Bernar- *quo pacto*
dus notat, Regina fecit iter, *vt regi diſceret, & ſic regeret*, &c *Epiſt. 289.* Nónne 2 Reg. *imperat.*
cap 29 n. 16. *Exclamauit mulier ſapiens de ciuitate*, &c. ſcilicet Abela, vt Ioabum à 2. Reg. 29.
n. 16.

 muro

muro ſubuertendo auerteret? Profectò mulier ingenio velox. *Tanta multitudinis periculum muliebri auctoritate ſedauit*,&c. reſte Hieronymo *ad Princip. Epiſt.* 140. Mitto plures & poëtica, & prophetica facultate nobiles virgines, de quibus Clemens Alex. 4. *lib. ſtrom. cap.* 6. & Hieronymus *Epiſt. cit.* Vnam appono Debboram maieſtate prophetica notabilem, & quod Theudoretus voluit q. 11. ad lib. Iudic. *In virorum contumeliam*,&c. Solent enim mulieres ingenio valere, & homines ſuperare. Ibat Moyſes cum virga cenſoria, & grege domeſtico in Ægyptum; quod habet *Exod cap. 4. n.* 20. In via occurrit Angelus, ferróque Moyſen petit, num. 24. *& volebat occidere eum*,&c. Cauſam tanti mali non præſentit homo, præſenſit mulier, *num.* 25. ac proinde cultro puerum circumcidit, Angelúmque à viro abigit. Quare Moyſes rem non tetigit, ſed vxor, benè ſenſit Peluſiotes *lib. 1. Epiſt. 125. ad Gregor. Epiſcop.* Laudat Iſidorus mulierem dubiis dignoſcendis habilem, ac tandem addit: *Mulieres, cùm neceſſitas vrget, diligentioribus, quàm viri, artibus vti conſueuerunt*,&c. Itaque ſapiunt religioſè mulieres, cùm res in anguſtiis eſt.

Hominem vincit mulier ingenio. Exod. 4. n. 20. 14.

In re dubia ſapit vxor, quàm maritus felicius.

17. Taceant igitur homines, probata mulierum ſanctiſſimarum ſapientia; neque enim habent, quod obtrudant. Sed quamuis aberrarent à bono, & æquo mulieres reliquæ; vna erat Iuditha, quæ famam ſarciret muliebrem; vt patet ex *cap.* 8. Vnde Patrum laudes in Iuditham profluxere, quam Peluſiotes loco cit. *admirandam vocat fœminam*; Origenes, *Fœminarum nobiliſſimam*, Hom. 9. in Iudic. Clemens Alexand. *conſummatam in mulieribus mulierem*, 4. ſtrom. cap. 6. Prudentius in Pſychom. pug. 2. *Pudicitiæ vindicem* Fulgentius, *viduam ſanctiſſimam*, Epiſt. 2. cap. 14 Zonaras, *viraginem maſculi animi*, tom. 1. Multæ vna in Iuditha virtutes eminent, quod notat Ambroſius de viduis. *Ne mulieres à virtutis officio ſexus infirmitate reuocentur*,&c. Deinde vt Iuditha viuat glorioſè, libro nomen imponit ſuum; quod habet Hieronymus epiſt. cit. *Tanta* (inquit) *gloriæ ſunt mulieres, vt ſacris libris nomina indiderint*, &c. Meminit inibi Hieronymus de Heſtera, Rutha, & Iuditha; & addit: *Quarum igniculos clarum Mariæ lumen abſcondit*,&c. *in prologo ad Sophon.* ſcilicet, ne quis hominum ſuo mulieres morſu pungat. Quæ quidem ſi Magnam Matrem ſuo typo expreſſere, magnum fœminis decus eſt. Nec minor hac parte occurrit Iuditha: quod probat Serar. *ad c. 16. q. 12.* vbi homines alij, Caniſ. *lib. 3. cap. 12. & lib. 4. cap. 5.* de Beata Virg. Bartad. *tom. 1. lib. 7. c. 13.* Mendoça, quo ego Magiſtro glorior, *tom. 2. in 1. lib. Reg. cap. 4 annot. 2. ſect. 2. & ad cap. 5. annot. 17. ſect. 11.* Tirin. *tom. 1.* Typum igitur aggredior ſuis formare coloribus. Faue, precor, Magna Mater, quam mihi Ducem rebus in omnibus eſſe volo, vt proſit, quod à quindennio iam exacto inſtructum publicè opus eſt.

Mulieres à via virtutis recta non retrahit ſexus fragilior.

Laus eſt magna fœminarum, quòd ſacris libris indiũt nomina.

Lucet virgo mater inter mulieres velut inter ignes luna minores.

CENSO

CENSORVM IVDICIA.

QVA potui diligentia, & magna voluptate perlegi hos Commentarios in Librum Iudithæ argute, & ſumma elaboratos induſtria à ſapientiſſimo Patre LVCA VELLOSO, Societatis IESV, in Collegio Conimbricenſi olim ſacræ paginæ Profeſſore; & nihil reperi, quod fidei Orthodoxæ, bonis moribus, Sanctorúmque Patrum ſententiis diſſonet. Imò eſt opus ſublime, varium, elegans, & acutiſſimis conceptibus refertum: & ideo digniſſimum iudico, quod prælo mandetur. Conimbricæ in Collegio Societatis IESV die 4. Iulij. Anno Domini 1644.

HIERONYMVS VOGADO.

MANDATVM mihi eſt à P. admodum R. Antonio Maſcaregnas, Prouinciali Societatis IESV in Luſitaniæ Regnis, vt hoſce Commentarios in Iuditham à P. LVCA VELLOSO confectos legerem, & excuterem. Lecto igitur libro diligenter, perlectóque libenter, opus eſt rebus quidem varium, ſtylo altè ornatum, Patrum dictis copioſum, ſententiárum momentis graue, concionibus adornandis grande, moribus piè colendis vtile, ſacris literis caſtè explicandis percommodum, cum fide ſana congruens, & à vera doctrina minimè diſſidens. De Auctore dici poteſt, quod Hieronymus de Paulino dixit, *Magnum habes ingenium, & infinitam ſermonis ſupellectilem, & purè loqueris, & facilè: facilitaſque ipſa, & puritas mixta eſt prudentia.* Quæ cùm ita ſint, dignum opus cenſeo, quod typis mandetur, atque oculis omnium, & manibus circumferatur. In Collegio Conimbricenſi Calendis Iulij. Anno Domini 1644.

SIMON D'ABRANTES.

REVERENDI admodum Patris Antonij Maſcaregnas, Portugalliæ Prouincialis iuſſu, Commentarios in Iudith, à Patre LVCA VELLOSO, ſacræ paginæ Profeſſore diligenter elaboratos, recognoui. Moribus ſalubrem reperi doctrinam, eámque fidei Orthodoxæ maximè conſonam. Prima hæc fœtura ad priora ſeptem capita lucubrata, germanam euocat; quæ labori fœliciter inchoato triumphalem coronam imponat. Licétque Holophernis duntaxat capite generoſa Virago exultet, à ſuo tamen interprete proſtrati cadaueris, fugatíque exercitus palmam, variis gloriæ corymbis ſpectatiſſime racemoſam expectat. Cenſeo igitur, ad plurimorum vtilitatem, recens, nouúmque opus, ſubtili opera excudendum. In Collegio Conimbricenſi, pridie Idus Iulij, Anno Domini 1644.

Epiſtola gratulatoria à P. M. Antonio Leyte ad Authorem.

ASSYRIORVM arma ſuperis inuiſa, Hebræis damnoſa, Orbi formidanda virilis fœminæ induſtria, & ſagacitate ſubacta, fugaci æuo iam penè obruta, tuo nunc labore (Magiſter Optime) beneficij loco ampliſſimi, Bethulia conſpicit rediuiua. Vltra montis ſupercilium, quo ſe iactat extructam, ſuum dignitatis attollit faſtigium. Oppidulum quidem natura ipſa perangoſtum, elaboratis Commentariis, memorabile in poſteros nomen nulla annorum ſerie abolendum ſibi fauſtè, feliciterque vendicat. Quauis ex pagina claſſicum perſonat, litui obſtrepunt, tubæ funeſto clangore cladem minitantur, quatiuntur mœnia, eruuntur ciuitates, quóque magis tyranni truculentia in pauidos deſæuit, eò clarior Iudithæ victoria triumphabunda exultat. In Holophernem tuus fulminat calamus, quem vt declinaret, ſi perſentiſceret, ante necem victus, ingloriámque fugam moliretur in bellis. Doces non ſolùm caſtra, tentoriáque metari, ſed precibus cœlum demulcere, cuius copiis obluctari inſania eſt non mediocris. Nabuchodonoſorem vecordi ſuperbia humanos fines tranſgreſſum frugali mortalitatis conditione compeſcis, quodque in aula impendio magis laborioſum eſt, ſui memorem, cœlo morigerum, Hebræos pertimeſcentem rediliſti; labantéſque tandem conſilio, ne anguſtiis in rebus animos deſponderent, corroboras. Quibus cœlum lachrymarum, dolorúmque blandimentis expugnandum, quomodo ab aſtris deuocandum auxilium, quibus technis cùm mortales, tum immortales fundendi ſint hoſtes, ex opulenta ingenij tui officina addiſcimus.

Si in valuis, primóque in Iudithæ limine, tam eruditu Phœbo fœcundum pectus exæſtuat, quid ſperandum, cùm diuiori doctrina amplificatus labor ſibi ipſi contra liuentes oculos, dentéſque, ſolo, ac cœlo plaudentibus, gratulabitur? Achior (niſi in auream facundiam propenſus me fallit amor) diuini iuris in Aſſyrios promulgator, dum aduerſarios inimicat, arbori potius inſeritur, quàm illigatur, inde vt prouentu vberrimò in feraces panegyres totus pomifer erumpat, ſit profectò Alcinoo inuidioſus, ipſóſque Heſperidum fœtus auri colore irradiantes in certamen laſſeſcit. Nil niſi pulitiſſimi Auctoris titulos progerminat, ſi quid iucundum, ſi quid vtile, ſi quid dulce, ſi quid optimum ex parturiente illa inſitione excerpi poteſt, vota ſibi iam reſpondere arbitratu non temerario pollicentur. Alacres ad Achior properant Bethulitæ, non tantùm vt nexus adimant, verùm vt laudum fructus decerpant, quos gratiis, encomiíſque grauidus deguſtant.

Quantus erit in Iudith venuſtanda? Tergemina ſplendebit elegantia, natiua ſcilicet, eáque eximia, quam crinium ſinuoſum pa[illegible]gium, mitra veneribus intertexta, lilia auribus pendula, gemmati Oriente digiti, aluta ad cœleſtes paſſus Hyacintho variegata, florida quondam iucunditatis ornamenta, feſtiuo augebunt lumine! Altera diuinitus impenſa, cui ſummus Opifex ſolerti adeò penicillo incubuit, vt ſola ſpecie triumphalem victoriam Bethuliæ trepidanti auſpicatò ominaretur, *cui etiam Dominus contulit ſplendorem,*

Iudith c.10.n.4. *ſplendorem; quoniam omnis iſta compoſitio, non ex libidine, ſed ex virtute pendebat; & ideo Dominus hanc in illam pulchritudinem ampliauit, vt incomparabili decore omnium oculis appareret.* Poſtrema, auguſtius quiddamè tuis coloribus, pluſquam ex Apellis, aut Protboganis ſedulitate hauriet. Genialem, diuinámque pulchritudinem vt illuſtres, cœli munere largè tibi conceſſum. Suam à Luſitano calamo, te vno delineante, glorioſi dux Fœmina facti, æternitatem opperitur. Conimbricæ in Collegio Societatis I e s v. Pridie Nonas Auguſti. Anno Domini 1644.

A n t o n i v s L e y t e.

F A C V L T A S R. P. P R O V I N C I A L I S
Societ. I e s v, *in Prouincia Luſitana.*

Ego Hieronymus Vogado Prouincialis Societatis I e s v in Prouincia Luſitana, poteſtate ad hoc mihi facta à R. admodum Patre noſtro Mutio Vitelleſchio Præpoſito Generali Societatis vniuerſæ, facultatem concedo; vt *Commentary Parænetici in Iudith*, à P. L v c a V e l l o s o Theologo noſtræ Societatis, & Magiſtro ſacrarum literarū in Collegio Conimbricenſi compoſiti, eiuſdemque Societatis Doctorum Patrum iudicio recogniti, & approbati, typis mandētur. In cuius rei fidem has literas manu noſtra ſubſcriptas, & ſigillo noſtro munitas dedimus Olyſippone, die 13. Iunij 1645.

H i e r o n y m o V o g a d o.

A P P R O B A T I O N E S.

Iussu ſupremi ſanctæ Inquiſitionis vidi Diſquiſitiones prologiſticas, Parænetica, & Commentarios in Iudithæ librum, Auctore R. admodum P. Magiſtro L v c a V e l l o s o, Theologo è Societate I e s v, nil continent contra fidem, vel bonos mores, dignéque prælo demandari queunt. In Conuentu S. Dominici de Benfica, die 4 Octobris 1644.

Fr. T h o m a s d e C o r o e s.

Vistas as informaciones podeſe imprimir eſte Liuro que ten por titulo *Commentaria in Iuditham*, Autor o P. M. L v c a s V e l l o s o, da Companhia de I e s v s, e depoy de impreſſo tornata ao Conſejo para ſe conferar com o original, e ſe dar licença para correr e ſem ella não correrá. Lisboa 7. de Decembre 1644.

F r a n c i s c o C a r d o s o d e T o r n e o.

P e r o d e S i l v a.

Ex mandato Illuſtriſſimi Domini Epiſcopi Inquiſitoris Generalis Regnorum totius Luſitaniæ vidi, & legi *Commentaria in Iuditham*, à ſapientiſſimo Magiſtro P. L v c a V e l l o s o in lucem edita; ea nimis quidem laudo, in nullo ſacræ fidei, & bonis moribus diſſentire iudico, Sanctorum etiam Patrum aſſertis conſentiunt, eorúmque ſententiis, & acutiſſimè dictis pollent, ad finem noſtrum vnum, & trinum Deum tendentibus vtiliſſima cenſeo, ac denique talia vt digna ſint quamprimum typis mandari pro gloria Dei, pro communi bono, & peculiari ſanctiſſimæ Societatis I e s v decore. In Collegio ſancti Patris noſtri Benedicti Monachorum omnium Patriarchæ. Die 7. Iulij 1644.

Fr. P a v l v s a N a t i v i t a t e.

Facultas R. P. Prouincialis in Prouincia Lugdunenſi.

Clavdivs Maucler, Prouincialis Societatis I e s v in Prouincia Lugdunenſi. Iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Chriſtianiſſimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. 14. Februarij 1611. conceſſum quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiuſdem Societatis hominibus compoſitos abſque Superiorum permiſſione imprimant; permitto L a v r e n t i o A n i s s o n, Bibliopolæ Lugdunenſi, vt librum qui inſcribitur *R. P.* L v c æ V e l l o s i, *Societatis* I e s v *Commentaria in Iudith*, ad decem proximós annos imprimere, ac liberè diuendere poſſit. Datum Lugduni die 19. Octobris 1648.

C l a v d i v s M a v c l e r.

Ioannes, Claudius de Ville, in ſacra Theologia Magiſter, in Eccleſia S. Crucis Cuſtos, & D.D. Alphonſi Ludouici du Pleſſis de Richelieu, Eminentiſſimi Cardinalis, ac Reuerendiſſimi Archiepiſcopi Lugdunenſis Prouicarius generalis: Librum cui titulus eſt, *R. P.* L v c æ V e l l o s o, *è Societate* I e s v, *Commentary in Iudith*, à Theologis approbatum in lucem edi facultatem concedimus. Lugduni 20. Octobris 1648.

D e v i l l e.

IN

INDEX CONCIONATORIVS.

Dominica Prima de Aduentu.

Ad Luc. cap. 21.

N. 5. ERVNT *ſigna in Sole, & Luna.* Quaſi miſerantur aſtra, cum occultantur, oculóſque retrahunt à calamitatibus hominum. p.13.n.2. ad c.2.p.38.n.1.ad c.7 in com.cap.7.n.24.

An tenebris Deus ſuum tegit vultum, quaſi peccatores videre pudeat? p.12.n.1.& 4.ad cap.3. p.45.ad cap.5.

Fortaſſe Deo pudor eſt de neceſſitate puniendi. in com.cap.4.n.39.p.38.ad cap.7.

An Deus Iudex punit in tenebris, vt grauiùs feriat? aio. p.38.n.2.ad cap.3.

26. *Præ timore, & expectatione.* Malis, ac bonis hominibus metum auget Deus Iudex. in com. cap.1.n.30.p.17.n.4.ad cap.1.p.2.n.1.& 4.ad c.6. p.17.num.1.ad cap.6. in com.c.7.num.4.p.20.ad c. 7. Ingens eſt terror à Chriſti dicto ad Matth. 24.num.36. *De die illa nemo ſcit, niſi ſolus Pater.* Ad litem Rupertus. *Hunc eſſe ſenſum fideliter accipimus. Ac ſi diceret: dies illa tanta erit iræ, tantæ calamitatis, ac miſeriæ; tantæ tribulationis, & anguſtiæ; quantum nemo vnquam ville poteſt, aut poterit experimento præſcire.* ad lib. 1.& c.29. de oper. Spirit. ſancti.

27. *Tunc videbunt filium hominis.* Ingraueſcit metus, cum Iudex homo eſt. p.14.ad c.2. p.3.n.6. ad c. 6. *Tunc videbunt.* id eſt, *in nouiſſima tuba:* quod paret ex 1.ad Corinth.cap.15.num.52. Deus enim cunctator ad puniendum Iudex eſt. p.3. ad cap.5.p.28.n.1.ad c.5.

An Iudex ex mora iuſtius, grauiúſque puniat? p.28.ad c.5.

Ex Matth.c.25.num.31. *Et congregabuntur ante eum omnes gentes.* Grauior in omnium oculis cenſura eſt latæ ſententiæ. in com.cap.5.n.98.

34. *Venite benedicti Patris mei.* A benedictionibus Deus cognominatur, non à maledictionibus. p.3.n.4. ad cap.5.

Dominica II.

Ad Matth. cap. 2.

N. 2. IOannes cum audiſſet in vinculis. Virum bonum malis premit Herodes ex motum diu idea. p.12.n.4.ad c.5.p.13.ad cap.5.

Virum bonum malis Deus vrget, vt ex merito ſaueat. p.14.n.2.ad cap.6.p.20.n.4.ad cap.6.

Velaſ. in Iudith.

Cum audiſſet in vinculis opera Chriſti. Scilicet inter latrones Chriſtum Ioannes meditatur; nec friget pius impietate aliena. p.12.ad cap.6.

Mittens duos ex diſcipulis ſuis. Preſſus malis bonus homo Deum quærit. p.12. ad cap.4. p.21. n.1.& 4 ad cap 5.p.2. n.1.4.5.

Mittens duos ex diſcipulis ſuis. Multa viro bono cura eſt de ſalute aliena: inde homines ad Chriſtum mittit. p.7.& 8.ad cap.6.p.2.n.2.d.2.

4. *Renunciate Ioanni, quæ audiſtis, & vidiſtis.* Ex Chriſti actis dubitare ſe Ioannes de Chriſto ſimulat: ſed conſtans in actis labor genuinè Chriſtum probat. p.17.ad cap.5.

5. *Cæci vident, claudi ambulant.* Notus ex benefactis in hominem Deus eſt. p.3.n.4. ad cap.3: p.9.n.4. & 5. ad cap.3. p.3. n.4. ad cap.5. in com. cap.5.n.44.& 59.

6. *Et beatus, qui non fuerit ſcandalizatus in me.* Pungit, non mulcet homines veritatis magiſter; ſcilicet adulari neſcit, vt auditores colligat. p.2. n.5. ad cap. 2. p.7. n.3. ad cap.2. p.46. n.2 ad c.5.

Dubitantes, ac proinde peccantes homines rectè Chriſtus pungit, ne peccent latè impudentes. in com.cap.5.n.51.

7. *Illis abeuntibus, cœpit Ieſus dicere de Ioanne.* Abſentem laudat amicum verus amicus. p. 10. ad cap.6.

Chriſtum Ioannes laudauerat; ad Ioann. cap.1. n. 26. ius erat, vt Ioannem Chriſtus laudaret affectu gratificandi. p.17.n.3.& 4.ad cap.6.

Illis abeuntibus. Scitè actum: nam laudatus coràm homo facilè vanam concipit gloriolam. p 22.n.5.& 6.ad cap.4.p.6.n.5.ad cap.6.

Ioannem Chriſtus laudat, vt virtus laudata creſcat. in com. cap.5. n.102.in com.cap.6.n.35. p.15.ad cap 6.p.9.n.4.ad c.6.

Dominica III.

Ad Ioan. cap. 1.

N. 19. MIſerunt Sacerdotes, & Leuitas. Legationum de ſacris ſcienter obeunt Sacerdotes. in com.cap.2.n.10 p.4 ad cap.2.

Miſerunt Sacerdotes, & Leuitas. Adeſt Senatus hominum; ſcilicet vnus homo, nullus ad peruidendum homo eſt. p.3.n.1.ad c.2.p.5. n.1. ad c.2.

Miſerunt Sacerdotes ad Ioannem. Ineptè Sacerdotes cognatum optant ad Meſſiatum. p. 6. n.2.ad c.1 p.10.n.1.& 2.ad cap.2.p.6.n.5. ad c.3. in com.cap.6.n.21.

Placent tamen Sacerdotes, quod Ioannem vita Sanctum deligunt. in com. cap. 1. num. 21. p. 21. ad cap. 6. p. 12. ad cap. 1. p. 10. num. 3. ad cap. 2. p. 6. n. 5. ad cap. 3. in com. cap. 3. num. 19. p. 10. ad cap. 3.

Placent deinde, quod fugientem hominem honore honeſtatum voluerunt. p. 2. num. 3. ad cap. 5. p. 10. num. 4. ad cap. 2. p. 2. num. 2. ad cap. 2.

Tu quis es? Scilicet vt Baptiſmum conferas. Fortaſſe de tumore Phariſæo eſt contemptrix interrogatio. in com. cap. 5. num. 6. in com. c. 5. n. 33. p. 1. d. 4. in com. cap. 2. n. 23. p. 6. ad cap. 5. in com. cap. 6. n. 2.

20. *Et confeſſus eſt, & non negauit.* Multis Ioannes agit, vt honores à ſe abigat. p. 10. n. 4. ad c. 2.

An quod occaſiones peccandi timet? p. 10. n. 5. & 5. ad cap. 5. p. 3. n. 3. ad cap. 6. p. 2. num. 1. & 4. ad cap. 1. in com. cap. 1. num. 20 p. 6. num. 2. ad c. 3. p. 3. n. 1. & 7. ad cap. 6. p. 2. d. 4. in com. cap. 3. n. 11. p. 29. num. 2. ad cap. 5. p. 13. num. 2. ad cap. 6.

An metus eſt de ſuperbia? in com. cap. 5. n. 12. & 19. p. 7. n. 2. & 3. ad cap. 1. in com. cap. 3. n. 33. p. 6. n. 1. & 2. ad cap. 5.

21. *Et dixit, non ſum: & reſpondit, non.* Humilitas eſt, virtutem occultare, ſapientiamque propheticam. p. 2. d. 1. p. 7. n. 1. ad cap. 1.

22. *Ego vox clamantis.* Scilicet res viliſſima. Et hæc de ſe Ioannes, cum diceret num. 27. quantus eſſet Chriſtus. Nemo enim bonus, ac magnus eſt, cum bono, ac magno Deo comparatus. p. 2. num. 2. d. 1. p. 13. num. 2. ad cap. 5.

25. *Quid ergo baptizas.* Victus à Ioanne Senatus hominum victorem carpit, afficitque iniuria. p. 29. n. 2. ad cap. 5. in com. cap. 6. n. 3. & 4.

Dominica IV.

Ad Luc cap 3.

N. 1. PRocurãte Pontio Pilato. Conſtat ex Matth. c. 4 n. 3 ex Luc. 23. n. 12. hoſce Principes diſcordes eſſe. Regno in partes diſtracto probat Lucas Remp. in extremis eſſe. p. 16. ad cap. 1.

2. *Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem in deſerto.* Solitudo enim rerum maximarum eſt ſchola myſtica. p. 13. ad cap. 6. p. 29 ad cap. 5. in com. cap. 5. n. 69.

Factum eſt verbum Domini. An Ioannes Deo tacente taceret, ac taceret æternum? aio. Deo enim fruitur, qui fugit homines. p. 19. n. 2 ad c. 5. p. 26. n. 6. ad cap. 5. p. 13. ad cap. 6. p. 32. n. 2. ad c. 5. p. 16. n. 2. ad cap. 3.

Verbum Domini ſuper Ioannem. Magiſtris piè inſtructis miſſiſque Deus ſalutem curat humani generis. p. 17. ad cap. 5. in com. cap. 5. n. 42.

Verbum Domini ſuper Ioannem. Quas alij minus curant Dei voces reuerentiſſimè Ioannes capit. p. 10. ad cap. 5 p. 20. n. 4. ad cap. 4.

3. *Et venit in omnem regionem Iordanis prædicans.* Qui ſalutem affectat alienam, ſtare loco neſcit. p. 2. n. 1. d. 2. p. 19. n. 5. ad cap. 2. p. 17. n. 3. ad cap. 3.

Prædicans baptiſmum pœnitentiæ. Licet Principes vitiis infames, & populus iam caro eſſet: vt videret omnis caro ſalutare Dei, vna erat via ſcelerum pœnitentia. in com. cap. 5. num. 83. p. 41. ad cap. 5. p. 42. ad c. 5. in com. cap. 5. n. 93. p. 47. n. 5. ad c. 3. p. 5. n. 5. ad cap. 3.

Prædicans baptiſmum pœnitentiæ. Magiſter ſcilicet, *veſtitus pilis cameli.* Quod Marcus habet c. 1. n. 6. Nam de pœnitentia rectè monet tritus pœnitentia magiſter. p. 12. n. 1. ad c. 1. p. 13. num. 1. ad cap. 5. p. 20. n. 3. ad cap. 4.

4. *Parate viam Domini.* Procurante Pontio Pilato, Tetrarcha Herode, homo iam caro, nullam Dei viam nouerat. Improbus enim populus eſt ſub improbo magiſtratu. p. 10. n. 4. & 5. ad c. 3. p. 6. n. 3. & 4. ad c. 6. in com. c. 7. n. 8. p. 4. n. 1. & 2. ad c. 7.

6. *Et videbit omnis caro ſalutare Dei.* Homo ne ſuo vitio totus caro Deum ſibi præſentem videbit: Adeò pertinax in malos homines eſt Dei bonitas. in com. cap. 5. n. 82. in com. cap. 4. n. 49. p. 7. n. 6. ad cap. 4. p. 3. n. 2. ad cap. 2.

De Sanctis in Aduentum.

De Sancto Franciſco Xauerio.

Ad Luc. cap. 12.

N. 35. SInt lumbi veſtri præcincti. Commendat Chriſtus in loco rationem viuendi; non quæ palam elucet in habitu cilicino; ſed quæ lumbos ſtringit clanculo: vt vanam pellat gloriolam. Vnde tecta Xauerio eſt ratio macerandi corporis. in com. c. 4. n. 43. p. 12. n. 5. & 6. ad cap. 4.

Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes. In procinctu eſt veri magiſter, vt viã ineat gentis erudiendæ. Neque enim ſtare loco poteſt. p. 17. n. 3. ad c. 5. p. 18. ad c. 6. p. 2. n. 2. d. 2. p. 19. n. 5. ad c. 5.

Sint lumbi veſtri præcincti. An ne militem præcinctum agit, qui ſalutem curat hominum? Verè concionatores Dæmonum hoſtes. p. 15. ad cap. 7.

Sed præcinctus Dei miles eſt cõcionator; quippe qui vita periclitatur, dum veri ſcholam aperit; & hæc Xauerio laus eſt. p. 14. n. 4. ad c. 5. In com. cap. 6. n. 2. p. 9. n. 4. ad cap. 5. in com. cap. 5. num. 99. p. 15. ñ. 7. ad cap. 7. p. 7. ad cap. 6.

Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes. Prius de macerando corpuſculo, quàm de populo edocendo monet Chriſtus. ſcilicet auctoritatem dictis addit ratio vitæ caſtigatæ. p. 22. n. 1. ad c. 4.

Lumbi præcincti, lucernæ ardentes. Caſtitatem Chriſtus laudat à cingulo ſtrictiori: ſcilicet caſtitatem ſeruat qui ſe macerat. p. 22. n. 4. ad cap. 4.

Deinde Magiſter caſtitatis amans ſumpto cilicio, loqui poteſt liberè, manu lucem præferens. p. 12. n. 1. ad cap. 1.

Lumbi præcincti, & lucernæ ardentes. A cura ſeruandæ caſtitatis multa ſapientiæ lumina ad auditorium erudiendum. p. 4. ad cap. 6.

Et lucernæ ardentes in manibus. Cur doctrina lucet in manibus, id eſt operibus; niſi quod vita magiſter docet, etſi lingua taceat. p. 13. n. 1. ad c. 5.

Deinde, prius veri magiſter ſuam, quàm alienam inſtituat vitam, neceſſe eſt: cum doctrina vim à vita ſuam habeat. p. 12. n. 1. ad c. 1. in com c. 5. n. 7.

Et lucernæ ardentes. Lucem præfert manibus Xauerius, vt videant homines, quanta ſit magiſtri caſtitas. p. 5 ad c. 6. Benè Chryſolog. de Virginibus. *Quæ cum loco, & ſtudio latitant, opere, ac virtutis coruſcant; & ſplendent toto orbe terrarum.* ſer. 24.

Et lucernæ ardentes. Lucernam accedunt prudentes homines; quibus vigilandũ eſt, ne ſubrepat hoſtis Diabolus. p. 7. n. 3. ad c. 4. p. 1. n. 6. ad cap. 7.

Lumbi præcincti, & lucernæ ardentes. Macerato corpuſculo explendeſcit caſtitas luminibus plurimis clariſſima p. 5. ad c. 6.

36. *Et vos ſimiles hominibus.* Par omnibus fit in

in ſalutem bonus homo. quod in Xauerio commendatur Nec laus Chriſto alia à Chryſologo. *Tibi*(inquit) *Rex, tibi Sacerdos, tibi paſtor, & qui ſibi nunquam, tibi toties immutatur, propter te varias mutatur in formas, qui manet vnica ſua maieſtatis in forma*, ad ſermon. 23. Rem à Cyrillo accepit Chryſologus: qui quidem Catech. 10. notat Chriſtum multis nominibus appellatum. & addit, *Vnicuique varius ſit Saluator ad vtilitatem.*

Et vos ſimiles hominibus. ſcilicet habitu ſimili, vita diſſimili. p. 22. n. 9. ad cap. 4. ſic virgo ſapiens mutat habitum, quo ſalutem curat hominum ſimilis hominibus, quibuſcum agit. Cant. cap. 1. n. 4 *Nigra ſum, ſed formoſa; ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis.* Video multiformem in loco virginem eſſe: nunc habitu cilicino indutam, nunc cultu Regio. Bernardus optimè. *Nec probro ducis qualemcunque habitum, quem formet charitas.* ſerm. 28. in Cant. Nec Xauerius aliter in ſalutem hominum.

Et vos ſimiles hominibus. Non vnum, ſed multos curat homines magna charitas. p. 17. & p. 18. ad cap. 6.

Et vos ſimiles hominibus expectantibus. In excubiis ſeruus eſt, ne quam in obtemperando moram faciat. p 15. n. 3. ad c. 2. p. 17. num. 3. ad cap. 5. p. 18. n. 1. ad cap. 5.

Et vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum. Excitatur ſeruus metu Domini, vt vigilet in obſequium. in com. c. 1. num. 30. p. 7. ad cap. 1. in com. cap. 5. n. 24. p. 1. n. 1. ad cap. 3. p. 20. n. 4. ad c. 7.

Et vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum. Claudit locus nocturnam meditationem de aduentu Domini. ſic & Xauerius Deo piè cogitando noctes benè tranſigit, ne qua ſubrepat vana gloriola, quam virgo ſapiens benè cauet Cantic. cap. 3. num. 1. *per noctes quæſiui, quem diligit anima mea.* Vnde Bernardus ſer. 86. *Quam ſecura aſcendit de nocte oratio, ſolo arbitro Deo, ſanctoque Angelo.* Addo fieri preces nocturno receſſu liberiores. p. 16. n. 6. ad c. 5. p. 13. n. 4. ad c. 6.

37. *Et tranſiens miniſtrabit illis.* Sic Deus ſuis gratificatur adminiſtris: quibus piè laborantibus, ac meditantibus præſtat ſolatia mentis optime. p. 9. n. 6. ad c. 3. p. 29. n 4. ad c. 5 p. 13. n. 1. ad c. 6.

De ſacra die conceptæ Virginis.

Ad Matth. 1.

N. 2. ABraham *genuit Iſaac.* Altè Chriſtus gaudet, quod auita ſanctitas ſuam in Matrem decurrat. p. 18. n. 4. ad c. 4 p. 7. n. 6. ad c. 5. p. 34. n. 1. ad c. 7.

Abraham genuit Iſaac. Ab hominum cenſu texit Matthæus proſapiam magnæ Mariæ, ne quis fœminam eſſe neget, quæ tanto virtutum apparatu in Dei Matrem optatur. Inde eſt, quod Matrem ſemel, & iterum fœminam Chriſtus vocat. Ioann. 2. n. 4. *Quid mihi, & tibi eſt mulier?* & cap. 19. num. 26. *Mulier, ecce filius tuus.* ſcilicet, adeo ſancta erat Virgo, vt fœmina maior videri poſſet, niſi fœminam eſſe à Chriſto diſceres. Quod habet Epiphanius lib. 3. Hæreſ. 79. *Quo non putarent aliqui magis eximiam eſſe ſanctam Virginem, appellauit mulierem.*

3. *Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar.* Auos modo ſanctos, modo peccantes lego: ſed natum vtriſque gaudium à concepta Virgine. ſic Parentes hominum peccatores Adam, & Heuam ſolatur Deus, promiſſis conceptæ virginis aduerſus Diabolum. Gen. 3. n. 15. *Inimicitias ponam inter te, & mulierem* Quod in loco factum eſt, ait D Caniſius lib. 2. cap. 1. de Virg. Mat. *Ne propter peccatum deſperarent.* Adeo certam de venia impetranda ſpem facit virgo Mater, de qua natus eſt Ieſus.

6. *Dauid autem Rex genuit.* Deinde altum Chriſto gaudium eſt cum ſciat Matrem ab Regum proſapia commendatam; quippe quæ pios vrget motus animi. p. 7. n. 1. ad c. 3. p. 8. n. 3. ad c. 4. p. 10. n. 3 ad c. 3.

Quæ ab auis, atauiſque nobilior, ac ſanctior virgo eſt, Dei Mater eſſe poteſt ſtudioſius. Quod Garricus habet, ad ſer. 1. de Annunt. *Regalis ſiquidem ex progenie virgo electa eſt, generoſitatis quidem Regia nobilis proles; ſed virtutis Regia nobilior indoles, vt æterno Regi materna quoque nobilitas Regium defenderet honorem.*

De Ioachimo, & Anna textus non meminit, cum ducat autorum ſeriem ab Abrahamo ad Ioſephum vſque *virum Mariæ*, num. 16. Acſi neget Virginem à Parentibus traxiſſe notam culpæ originariæ. Quod ſcitè notat Salmeron tom. 3. tract. 18. *Vt indicaret alienam ab illo crimine virginem, parentes eius ſubticuit.*

16. *De qua natus eſt Ieſus* Quæ Dei Mater erat futura, oportebat conceptam eſſe virginem, ſine culpa originaria. ſic Iudæum factis plurimis Deus voluit expiatum eſſe, à quo erat ducturus originem. Quod patet, ex Num. c. 19. Vnde Abulenſis q. 1. *ſi enim immundi Iudæi eſſent, redundaret in quandam Meſſiæ ignominiam.*

De Thoma Apoſtolo.

Ad Ioann c 20.

N. 24. THomas *non erat cum eis, quando venit Ieſus.* Longè à ſalute eſt, qui longè à vitiis bonis abeſt. p. 10. n. 1. ad c. 1.

25. *Dixerunt, vidimus Dominum.* Hoc affectu ſalutis alienæ flagrat ſenatus Apoſtolicus. p. 17. n. 3. & p. 18. ad c 6.

Niſi videro, non credam. Reiiciunt ſalutis monita pertinaces admodum crebri homines. p. 1. n. d. 3 p. 20. n. 4. ad c. 5.

26. *Poſt dies octo venit Ieſus* Cur Magiſter abeſt hebdomada integra: An iram ea mora decoctam voluit? id mihi placet? p. 12. n. 1. & p. 21. num. 5. ad c. 2. in com. c. 5. n. 10. p 3. n. 1 ad c. 5.

Venit Ieſus. Magna Deo cura eſt, ne alumnus pereat ſcholæ Apoſtolicæ. p. 17. n. 1. ad c. 5. p. 14. n. 3. ad c 6.

27. *Affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli eſſe incredulus.* Seueritatem lenitate Deus mitigat in ſalutem hominis. p. 14. & p. 15. ad cap 1. in com. cap. 1. n. 28. in com. cap. 4. n. 24.

Noli eſſe incredulus. Cunctatur Iudex, & *poſt dies octo venit* vt iuſtè increpare dicatur, qui tardè increpat. p. 3. & p 46. n. 4. ad c. 5. in com. c. 5. n. 62.

Venit Ieſus, ianuis clauſis. Sic bonus Pater; latebris domeſticis filium increpat, ne famam lædat. p. 5. ad cap. 5.

28. *Dominus meus, & Deus meus.* Prius timere Dominum, quàm amare Deum Thomas videtur: ſed *principium ſapientiæ timor Domini.* id com. cap. 3. n. 1. in com. cap. 5. n. 24. & 82. p. 15. n. 6. ad

cap.4.p.21.n.3.& p.25.n.3.ad cap.5.p.20.num.4. ad cap.7.

Dominus meus,& Deus meus. Quid velit Thomas,non ſatis explicat. An metus de cenſura vocem intercludit? Aio p.2. ad cap.6. in com. cap.1. n.30.in com.cap.6 n 8.

An Deum amans, inde minus loquitur? Id placet.p.1.n.4.ad c.6.p.17.n.7.ad cap.7.

De partu expectato Virgin. ſanctiſſimæ.

Ad Luc cap. 1.

N.31. E*Cce concipies in vtero , & paries filium.* Ratio deſiderandi priuatim concepta, eſt ab expectato infantulo multæ venuſtatis : eſt enim à Nazaretha Nazarius floſculus, qui Deum pulchrè exprimit. Vide p.9.n.4.ad c.3. de Iacobo Pater, *Odor* (inquit) *filij mei,ſicut odor agri pleni,* Gen.27. n.27. Multa Iacobo venuſtas a florum ſcena , maior à Chriſti ſignificatu pulchritudo eſt. Vnde voluptas Iſaaco nata,irritatúmque deſiderium de Chriſti aduentu. quod Bernardus notat, *Iacobum tangens , & Chriſtum ſentiens , odor* (inquit) *filij mei , ſicut odor agri pleni* ſerm.60. in Cant.Ita ſenex Chriſtum ſpirat,& ſuſpirat Nazaræum floſculum. Quid mater nota infantuli venuſtate? à quo ſpes nata rerum maximarum? Nónne *fide Moyſes occultatus eſt?* Pharaone ſcilicet contempto. Hæc Paulus ad Hebr. c.11.n.23. Fidem parentes conceperant , fore vt Moyſes à Deo ſeruaretur. *Eo quòd vidiſſent elegantem infantem.* Addit Apoſtolus,ac ſi vellet,teſte Chryſoſtomo: *vultus ad fidem attraxit* , Homil.26. Apparet pulchro in puerulo Dei venuſtas , Deique voluptas de pulchro opuſculo. Quare natus pulchrè Moyſes abſconditur à parentibus. *Quod argumento illis fuit , acceptum Deo puerum fore , in quem ab ortu eius gratiam contuliſſet.* Ita Athanaſius. Et hæc in Chriſtum infantulum benè quadrant , vt virginem ſalutaret Angelus, *Aue,hoc eſt,gaude.* Quod ſi parentes à pulchra infantuli facie ſpem concepere de Hebræo per Moyſen liberando , ſcienter Mater *videns infantem elegantem abſcondit.* Exod. 2. n. 2. *Credebant enim Deum facturum aliquid magni per eum,cum eſſet adeo elegantis formæ.* Ita Anſelmus. Quæ quidem ad Chriſtum infantem benè referat virgo Mater , vt deſideret ſpe concepta felicitatis maximæ.

Et Vocabis nomen eius Ieſum. Nec minor deſiderandi occaſio erat ſpes de partu ſine iniuria virginitatis;quod promittit Seruator Infantulus, *Et vocabis nomen eius Ieſum.* An qui Seruator eſt hominum, Seruator non erit maternæ integritatis? p.5.n.4.ad cap.6. Benè D.Fulgentius ſer.2. de laud.Virg. *Qui venerat lætificare ſæculum, veneris non contriſtauit hoſpitium.* Hoc metu virginem liberat Angelus. *Ne timeas,* n.30.

Et vocabis nomen eius Ieſum. Irritamentum eſt ingens deſiderandi ab ſpe boni publici; quod promittit Ieſus , id verò eſt, Seruator hominum ; & optabat Virgo Mater,quaſi Princeps humani generis. p.9.ad cap.2.p.4.n.5.ad cap.2.

32. *Hic erit Magnus.* Caietanus egregiè. *Deſcribit adimpletiones deſideriorum expectantium promiſſum Meſſiam.* Oſtendit Angelus quos ſibi honores parabit infantulus ab hominibus , cum natus vagire didicerit.in com.c.4. n.23. vt mater altè poſſit gaudere,cum viderit infantem altè honeſtatum. Probat id & Dauid. Nam Salomone in Regem inuncto perſonat apud Regem Patrem aula vniuerſa.3.Reg.cap.1.n.47. *Amplificet Deus nomen Salomonis ſuper nomen tuum.* Sed non inuidet bonus Pater vnde ſeruus potiora filio apprecatur. Nam Pater eſt Dauid , & Salomonem fortuna pinguiori honeſtatum cupit. *Sciebant; quod Patrum eſt proprium, velle videre filios clariores.* Theodoret.q 3.

38. *Fiat mihi ſecundùm verbum tuum.* Vox optandi eſt,teſte Caietano. Et verò, *id ardenter appetimus,quod rarum eſt,* ait Hieronymus aduerſus Vigilant. Vide p.38. n.4. ad c.5. Tradit Iſaias benè, quid Synagoga votis affecta intimis ſuſpiraret: c.21.n.11. *Cuſtos quid de nocte? cuſtos quid de nocte?* Forma loquendi manca eſt ; ſed à Patrum votis nata;quid vellent , quid optarent , minus exprimit. *Deſiderabant tamen,quod petere non audebant.* Ita Richard.Victor.ad lib.& c.11.de Emman. Loqui non poteſt,qui affectu laborat nimio. Quare Dauid ita ſua promit vota, vt quid velit , minus dicat 2.Reg.c.23 n.1. *Dixit vir,cui conſtitutum eſt de Chriſto Dei.* Chriſtúmque à Deo promiſſum Dauid repetit;deinde regnum ſibi traditum gratificatur;ac tandem addit Vates n.5. *Cuncta enim ſalus mea,& omnis voluntas.* Deficit copula ; ecliptica eſt oratio : intermiſſa de Chriſto vox eſt. *Quod maximè contingit exceſſu deuotionis , dum quis loquitur,* ait Lyranus. ſcilicet interclusa deſiderio vox eſt.

Quid Virgo Mater? an deſideriis icta fidelibus loqui neſcit? *Fiat mihi,* inquit. Ita Chriſti aduentum deſiderat,vt rem non exprimat. O quoties affectu magiſtro clamitauit ! *Fuge dilecte mi,* Cant.8.n.14. Non ait,veni,ſed fuge: vt veniat celerrimè. *Tam impatiens moræ eſt , & tam ardet illius aduentum.* Monet Antiſtes Philo, Magna eſt in fugiendo celeritas , qua fuga Chriſtum venire deſiderat Virgo Mater : vel ſi mauis, fuge, vox eſt Matris quaſi nolentis,quod volebat maximè. Scilicet *qui amantes ſuas habent iras , ſpe gratioris concordiæ,* ait Philippus Abbas lib.6.c 5. cum puer ludo occupatus non accurrit, licet vocatus a matre non ſemel. Tandem mater quaſi irata remittit puero curam veniendi, ſiſte (inquit) nolo venias. Frontem corrugat Mater,& vt puer citò veniat, à ſe abigit. Hoc aſpectu virgo Mater, *Fuge* (inquit) *dilecte mi* : cum tardas venire Puer , iam ne venias.

De Chriſto nato.

Ad Luc. cap. 2.

N.1. E*Xiit edictum a Cæſare Auguſto , vt deſcriberetur vniuerſus orbis.* Auguſta Auguſto eſt quæcumque,niſi rerum omnium copia p. 10. n.4.ad c. p.14.n.2.ad c.1. in com.cap.1.num.27. in com. cap. 2. num. 3. & 40. p. 18. num. 3. ad cap. 7.

Exiit edictum a Cæſare. Nuſquam Deus voluit obtemperans hominibus ; quaſi hominum ſeruus. Vnde Filius hominis appellatur, teſte Caietano, *Quaſi ſeruus hominis , totus hominis.* Humanam enim ſalutem Deus curat, cum ſui iniuria. In com.cap.5.n.84.p.12.n.3.ad cap.7.

Aſcendit

4. *Aſcendit autem Ioſeph, vt profiteretur.* Multa Ioſepho cura obediendi ſine mora, ſine querimonia. p. 15. ad c. 2. p. 18. ad c. 5. in com. c. 7. n. 5. in com. c. 2. n. 26.

Eo quod eſſet de domo David. Audax obtemperat generoſitas. Ad rem Plinius ſuo cum Traiano agens. *Cui nihil deeſt ad augendum faſtigium; hic vno modo poteſt creſcere, ſi ſe ſubiiciat, ſecurus magnitudinis ſuæ.* Securior hac parte Chriſtus lauat pedes hominum, cum ſuam agnoſcit maieſtatem. *Sciens, quia à Deo exiuit.* Quod Theophylactus docet ad Ioan. cap. 13.

7. *Peperit filium ſuum.* Vt vincat homines, dum vagit, Deus infans. in com. c. 4. n. 23.

8. *Et paſtores erant in regione eadem vigilantes.* Eo loci, quo vigilant homines, aduolat Angelus; ſcilicet par Angelo, & par Deo eſt homo vigilans. p. 7. n. 6. ad cap. 4.

9. *Et claritas Dei circumfulſit illos.* Cum dormit turba hominum reliqua, vigilat Deus in ſalutem humani generis. p. 9. n. 4. ad cap. 2. p. 14. num. 3. ad cap. 6.

Et timuerunt timore magno. Cur timent homines, ſi nato Chriſto nata ſalus eſt: quod monet Angelus n. 11. *natus eſt vobis Saluator.* Sed nata à Dei metu ſalus pleromque eſt. in com. c. 3. n. 1. p. 15. n. 6. ad cap. 4. in com. cap. 5. n. 24. & 82. p. 25. n. 3. ad cap. 5. p. 20. n. 4. ad cap. 7.

10. *Nolite timere.* Quo metu Paſtores Angelo ne verbum quidem reddunt. Sed metus ingens vocem intercludit. p. 2. ad c. 6. in com. c. 6. num. 2.

Nolite timere; ecce euangelizo vobis gaudium magnum. Si altè gaudendum eſt, cum metum Deus incutit? ſed magnum inde gaudium eſt, vnde magnus eſt metus. p. 7. n. 5. & p. 8. n. 5. ad cap. 7. p. 29. n. 7. ad cap. 5. in com. cap. 5. n. 67.

Quod erit omni populo. Paſtores lactat Angelus bono publico. Nec fortuna gaudet alia Paſtor bonus hominum: p. 13. n. 1. ad cap. 2. p. 27. num. 3. & p. 18. ad cap. 6.

11. *Natus eſt vobis Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus.* Seruatorem Domino præponit Angelus; quaſi Deo fuerit antiquius, ac glorioſius ſeruare, quàm regnare. p. 26. n. 3. ad cap 5.

Natus eſt vobis hodie Saluator. Summa (inquit) nocte, vnde nouus elucet dies. Somnos eorum abrumpit Deus, cura ſalutis humanæ. p. 17. n. 1. ad cap. 5. p. 14. n. 3. ad cap. 6. p. 9. num. 4. ad cap. 2. p. 7. n. 6. ad cap 4.

13. *Et ſubito facta eſt multitudo militia.* Adſunt teſtes, nec mali, nec pauci: ne quis dubitet natum hominibus Seruatorem eſſe. p 13. ad cap. 57.

14. *Gloria in Altiſſimis Deo.* Vnde tanta Angelis gaudendi occaſio? An quod natus hominibus Deus eſt, communi gaudent, hominiſque fortuna? Aiunt, cum dicunt, *Et in terra pax hominibus.* Non enim inuidet Angelus; ſed gratulatur amans ſalutis humanæ. p. 10. num. 3. ad cap. 1. in com. cap 5. n. 108.

De Sancto Stephano.

Ad Matth. cap. 23.

N. 34. *Mitto ad vos Prophetas, & ſapientes.* Tantus Deo amor eſt de ſalute hominum, vt ſuam ea de re curam diuidat cum hominibus. p. 17. n. 1. ad c. 5. in com. cap. 5. n. 42.

Sed quo delectu Magiſtros hominum Deus *Veloſ. in Iudith.* mittit? Id monet Lucas cap. 7. n. 11. *Sapientia (inquit) Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas, & Apoſtolos.* Tota in magiſtris hominum deligendis laborat Dei ſapientia. p. 10. ad c 2. in com. cap. 6. n. 2. p. 6. n. 5. ad cap. 3.

Matthæus n. 34. *Mitto ad vos ſapientes.* Lucas verò ad c. 7. n. 11. *Mittam ad illos Apoſtolos.* Neque enim bonus morum Magiſter eſt, qui non eſt ſapiens. p. 13. n. 1. ad cap. 4. p. 20. n. 3. ad cap. 4. p. 2. n. 3. d. 4.

35. *Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus.* Dolet ſemper veri Magiſter: cum amara ſit veritas audientibus. p. 9. ad cap. 5. in com. cap. 5. num. 99. p. 15. n. 7. ad cap. 7. p. 3. n. 7. ad cap. 6.

A ſanguine Abel iuſti, vſque ad ſanguinem Zachariæ. Nec Abelem occiderant, nec Zachariam, qui tunc aderant auditores, cur pœnas dabunt auiti ſceleris? ſed ab auo improbo nepos eſt improbus, & vita ſimilior, quàm natura. p. 8. n. 4. ad cap. 5.

A ſanguine Abel iuſti. Cur Abelem Chriſtus iuſtum vocat, de reliquis etſi inſinuat, non exprimit? Sed primus pro iuſtitia caput obtulit protomartyr ille Abelus. p. 20. ad cap. 2.

Quem occidiſtis inter templum, & altare. Dolet Chriſto occiſum in ſacris hominem eſſe, metu Dei profligato. p. 1. n. 1. & 6. ad cap. 4.

36. *Amen dico vobis, venient hæc omnia ſuper generationem iſtam.* Lento ad puniendum gradu venit Deus; quippe qui, *à ſanguine Abel iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ*, virgam Iudex tenuerit: ſed punitionem differt magna bonitas, vt ex mora iuſtè punire dicatur. p. 3. ad cap. 5. in com. cap. 5. n. 62.

37. *Ieruſalem, Ieruſalem, quæ occidis prophetas!* Conſtans eſt dolor, vbi quis dolendi voces iterat. in com. cap. 4. n. 38.

Priuſquam dicat iudex: *Relinquetur vobis domus veſtra.* n. 38.

Affectus piè Chriſtus dicit: *Ieruſalem, Ieruſalem.* Ingrata enim Deo eſt occaſio puniendi. p. 3. n. 4. ad c. 5 in com. c. 4. num. 39.

Et lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt. Sæuitiam notat hominum cædes repetita, ſaxo, ferro. in com. cap. 2. n. 24 p. 14. ad cap. 2. p. 9. n. 2. ad c. 1.

39. *Non me videbitis à modò, donec dicatis, benedictus qui venis.* Meminit Chriſtus de Iudicis aduentu, vt metu homines traheret ad ſanam mentem. p. 2. n. 1. ad c 6. p. 20. & p. 21. n. 1. ad c. 7.

De Ioanne Apoſtolo.

Ad Ioann cap 20.

N. 19. *Sequere me.* Bona fortuna eſt ſequi ducem Deum. in com. c. 5. n. 39.

Sequere me. Citatur Petrus, vt Pontifex ad crucem ferendam: neque enim reliquis, ſed Petro dicitur, *Sequere me.* p. 10. n. 5. ad c. 5. p. 12. n. 1. ad cap. 1.

Deinde Petrum Magiſter facto vrget: neque enim iubet: *Vade*; ſed vrget, *Sequere me.* p. 21. ad c. 6. p. 13. n. 3. ad c. 7. p. 6. n. 5. ad c. 3. p. 10. n. 3. ad c. 3. in com. c. 7. num. 26. in com. cap. 6. num. 41.

20. *Conuerſus Petrus vidit illum diſcipulum.* Multus Petro amor eſt aduerſus Ioannem: vt pote quem non poteſt non videre. Sic Ioſephus Gen. c. 43. n. 29. *Attollens oculos vidit Benjamin.* quod notat Ambroſius. Quid ſi Cherubines aderant

erant Oraculo: *ſéque mutuò, & illud reſpicientes*, Exod.c.37.n.9. Quaſi mutua inter Angelos charitas non ſineret oculos aliò abire.

Quem diligebat Ieſus; qui & recubuit. Cum Magiſtrum à benefaciendo Ioannes laudat; rationem bene faciendi beneuolentiam exponit. Quid enim amico denegat amicus largè amans? p.17.n.3.ad cap.4.

Et dixit: Domine, quis eſt, qui tradet te? Ioca ſeria amicus amico aperit. Inde eſt, quod Ioannes fontem huiuſce fiduciæ amorem explicat, illud præmittens, *Quem diligebat Ieſus*. Ad rem Hildebertus Epiſt.27. *Hoc (inquit) vitium eſt meum; nec exuere ipſe poſſum, nec fateri erubeſco: omnia tam ſecurus cum amico loquor, quàm mecum: plenus rimarum ſum.* Vnde Ioannes Petrum de Magiſtro admonet ad cap.19. *Dixit Petro, Dominus eſt.* Thomam non monet Ioannes, ſed Petrum, Caietano teſte. *Hoc Petro aſſeruit familiari.* An amicus amico ſuum tegat animum?

Quem diligebat Ieſus. Bene Ioannes ſuum non edit nomen vt ſuos tegat honores: quod notat Ambroſius in 2. Corinth. cap.12. *Ne glorioſè de ſe effari videretur*. Vide com.c.5.n.14.p.2.n.1.d.1. p.7.n.3. ad cap.1.

21. *Domine, hic autem quid?* Amicum à ſe abſtractum non vult Petrus amans. Plorant Dauid, & Ionathas in digreſſu ad 1. Reg.c.20.n.21. *Dauid autem amplius*. Vide Lyranum.

Domine, hic autem quid? Nec plenè amicus, nec planè loquitur. ſcilicet affectu nimio verba deficiunt. p.2.n.4.ad cap.6.

Domine, hic autem quid? Adeo res magna eſt Ioannes, vt nomen ſibi congruens non habeat. Quod in Chriſto laudat Rupertus ad illud Apoc.4 num.2. *Et ſupra ſedem ſedens*. p. 2. num. 1. d. 2.

22. *Sic eum volo manere, quid ad te?* Hæc Magiſter, quaſi doleos ſe de amici rebus admonitum eſſe.

Quod monet Chryſoſtomus. Neque enim amans verè, immemor eſt patrocinandi. p.17.n.3. ad cap.4.

Quid ad te? Petrum Magiſter notat. *Quoniam curioſa magis, quàm vtilis eſt rerum alienarum inquiſitio*, ait Cyrillus Alex.lib.12. in Ioann.c.66. Reſecandámque docet curioſitatem vitæ alienæ, p.7.n.5. ad cap.5. p.18. ad cap.5.in com.c.6. num. 16.

23. *Exiit ſermo inter fratres, quòd diſcipulus ille non moritur.* Scilicet caſtitas magna immortales ſibi laudes parit, & laureas. Quod aduertit Cyrillus Alexand. loco cit. Vide p.5.num. 3. ad cap. 6.

24. *Et ſcripſit hæc*. Nata ab affectu eſt ſcribendi ratio. Et quidem Amor ſtylum acuit, & carmen pangit. Vnde Rupertus notat Pſalmos quàm multos à Chriſto denominatos eſſe Pſ. 9. *pro occultis filij* Pſ.43.& 44. *vt in perſona eius, cuius aduentum ſuſpirat, pleroſque Pſalmos proferas*. In Apoc.cap.8. Verè muſicam docet amor.

Quia verum eſt teſtimonium eius. Inde eſt quod Ioannes à Chriſto amatur. Et hæc Cyrillo placet ratio. In Ioann. lib. 12. cap. 67. *Non enim fuiſſet à veritate dilectus, niſi ab omni falſitate eſſet remotus*. Vide p.1. d.1.p.13.n.1.ad cap.5. in com. cap.5.n.101.

De Chriſto Circunciſo.

Ad Luc. cap. 2.

N. 21. **P***Oſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circuncideretur puer*. Octiduo exacto, & neceſſitate appoſita legis obſeruandæ, nulla in obtemperando mora eſt. p.17.n.3. & p.18. ad cap.5.in com.c.7.n.1.

Si puer Deus hac lege non tenetur, cur iugum non excutit? ſed facto puer emollit, quod mandat aliis. in com. c.1.n.14.in com. c.6.n.41. p.21. ad cap. 6.

Si Deum in puero agnoſcunt parentes, cur id non opponunt, vt dolorem caueant? ſed qui verè obediunt, non diſputant de legum ſcitis. p.15. & p.18.n.3 ad c.5.

Vt circuncideretur puer. Immunitatem laborandi, ac patiendi à ſuo principatu non venatur puer etſi Princeps. p.21. n.4.ad c.6.

Cur Lucas non explicat, ſed inſinuat circunciſum eſſe puerum? An dolore tactus loqui non poteſt, qui puer doluerit, quid mater fleuerit? Aio. p.13.n.1.ad cap.2.

Tacet quidem Lucas acerbe dolens: ſed eſt ſilentium latè docens. Inde tacent Reges pertinaciter Iobo exulcerato ad cap 2.n.13. *Et non loquebantur verbum*. Quod notat Chryſoſtomus Hom. 4. *Magna enim calamitas ſilentio honoratur.*

Vt circuncideretur puer. Tenellus adhuc infantulus ſuum fundit ſanguinem pro hominibus. Nec cunctator eſt in cura ſalutis humanæ. p. 57. num.1.ad c.5.

Vocatum eſt nomen eius Ieſus. Nomen puer non prius capit, quàm circuncidatur: quod enim labore, ac dolore partum eſt, splendeſcit glorioſius. in com.c.3.n.6.p.3.ad c.3. p.2.n.1.ad cap.1. in com.c.7.n.9.

Puer vocatur Ieſus, id verò eſt Seruator: vt ex nomenclatura excitetur ad curandam ſalutem hominum. in com.c.3.n.7.p.4.ad c.3.in com.c.4. n.6.in com.c.6.n.27.

Vt circuncideretur puer, vocatum eſt nomen eius Ieſus. Magnus homo, audacter ſe deprimit. *Securus magnitudinis ſuæ*, ait Plinius de Traiano. Vide p.5.n.3.ad cap.3.addo, quid humilitas lege ſeruata honorem, magnumque nomen parit. p.10.n.5. ad cap.7.

Cur puer magnum capit nomen ſi peccati notas patitur ex cultro circunciſionis? ſed occultat gloriam ſub nota humili: quod Petrus latè præſtat. p.9.ad cap.7.

Quod vocatum eſt ab Angelo, priuſquam in vtero conciperetur. Nomen ſeruandi puero inditum à conceptu, vt poſtquam natus eſſet ſtatim vigeretur ex nomenclatura ad Seruatoris officium. Vnde Chriſti anima, vbi corpus mauſolæo conditum eſt, adiit ſinum Abrahæ: docet Bernardus, *Ne qua eo momenti vacarent opera charitatis*. ſer.75.in Cant.

Quid ſi puer nomen à conceptu capit, vt vel materno clauſus vtero Seruatorem ageret? Hæc Chriſto ad Ioannem expiandum via eſt: ait Bernardus *Vt non eſſet etiam in vtero vita ipſius otioſa; dum nouem menſibus purgat vulnus antiquum*. Ad ſerm.2.de Pentecoſt.

De

De ſacra Domini Epiphania.

Ad Matth. cap. 2.

N.1. IN *diebus Herodis Regis.* Dies, non annos regnat magna poteſtas, p.4. n.5. ad c.1. p.8. cap.1.

Cum natus eſſet Ieſus. Natus ſub Rege improbo Seruator eſt, rebus deploratis ſubueniens; quod habet Chryſologus ſer. 156. Vide com. c.2. n.26. com. c.4. n.49. p.17. n.3. ad c. 5. p. 26. n. 3. ad cap.5.

Ecce Magi ab Oriente venerunt Ieroſolymam. Natus in antro Deus, cito vrget homines ad labores deuorandos. Prudenter Macedones, apud Iuſtinum. lib. 7. *Rege ſuo in cunis prolato, & ante aciem poſito, acrius certamen repetiuere.*

Ecce Magi. Cur non Reges? Sed Regem ſe eſſe neſcit, qui Deum piè quærit. p. 10. num. 5. ad cap.7.

Ecce Magi ab Oriente venerunt. Cur feſtinant Reges, Deo nato? ſed pios motus vrget nobilitas. p.7. ad cap.8. p.10. n.3. ad c.3. p.8. n.3. ad cap. 4. in com. c.6. n. 36.

Ecce Magi. Hoc eſt ſapientes. Cur ſapientes delecti Reges? An ſapientes regno adminiſtrando habiles? Aio p.5. n.5. ad c. 1. p.6. n. 1. ad c.1.

Ecce Magi. Hoc eſt teſtes de Chriſto nato probatiores; eo quod Reges veritatis amantes. p. 1. n. 6. d. 11

Eo quod ſapientes cetebri felices. p.4. n. 3. ad cap.2.

Eo quod hoſtes non adulantes. p.28. num.3. ad cap.7.

Eo quod tres aſſenſu concordes homines. p.23. n.2. ad c.7. in com. c.7. n.46.

2. *Dicentes: Vbi eſt, qui natus eſt Rex.* Audaces omnino Reges, qui in Herodis aula natum acclamant Regem alium. Sed non timent, qui Deo fidunt. in com. c.4. n.14. & 37. p.40. n.4. ad c.5.

Vidimus enim ſtellam eius. An hæc vna tantùm Dei ſtella eſt, quæ lucet, ducitque in Dei obſequium? placet. p. 17. & p.18. ad c.6.

Quid ſi Dei ſtella, eſt, quæ cælo terraque lucet, & ſummo, imóque loco ducatum præſtat in ſalutem? Id quidem placet D. Maximo Hom.4.

3. *Audiens autem Herodes, turbatus eſt, & omnis Ieroſolyma cum illo.* Peſtis eſt morum Princeps malus: qua viuit, ea ducit via ciues reliquos. p. 10. ad cap. 3. p.21. num. 3. ad cap.6. in com. cap. 7. num.26.

Addo aulam Regiam morum nouercam eſſe. p.29. n.2. ad c.5. p.13. n.2. ad c.3.

Et omnis Ieroſolyma cum illo. An timet, vt aduletur Ieroſolyma? fortaſſe metus adulator eſt. p. 1. n.1. ad c.2. p. 5. n.4. ad c.3. in com. c.3. n.17. p.7. ad cap.2. in com. c.6. n.14.

4. *Et congregans omnes Principes Sacerdotum, & ſcribas populi, ſciſcitabatur.* Vtrumque placet, & quod Princeps conſiliarios euocat, & quòd ſapientes. Præſtat enim conſilium capere in re dubia. in com. c.2. n.8. p.3. ad c.2. in com. c.4. n. 12. in com. c.5. n. 1.

Deinde ſanum eſt conſilium conſiliarios adire & audire ſapientes. in com. cap.2. n. 10. p.4. ad c.2.

5. *Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam.* Alienis ſtudet libris homo ſapiens. p. 14. num. 5. ad c.7. p.20. n.4. ad c.4.

6. *Et tu Bethlehem.* Textum video mutilatum peſſimè: detractum enim à textu illud eſt, *egreſſus eius ab initio*: quod Michæas habet cap.2. num.2. ſic adulatur ſenatus metu victus, vt ſacrum etiam textum corrumpat: quod notat Chryſoſtomus Hom.2. p.2. d. 3. in com. cap. 3. n. 3.

7. *Tunc Herodes, clam vocatis Magis.* Tectè ſuam vrget iram malus Princeps, ne malè cedat nota malignitas. Quod habet Chryſoſtomus Hom. 2. Vide p.1. n.2. ad c.1. in com. c.5. num.23. p. 5. n.1. ad c.1.

Clanculò Reges monet Herodes, mente vulpina. Quaſi Regem puduerit dolo peccare. in c.2. num.14. & 17. p.14. n.3. ad c.4.

8. *Ite, & interrogate diligenter de puero.* Chriſto Herodes vel nomen inuidet, qui puerum non Regem vocat. p.6. ad cap.5. p.7. num. 1. ad cap. 1. in com. cap.5. n.17. in com. c.3. n.33.

Vt & ego veniens adorem eum. Boni faciem malus ſumit, vt malè agat. p.19. n.1. ad cap. 1. in com. cap.1. num.12. p.1. num.4. ad cap.4. p. 15. num.6. ad cap.7.

11 *Et procidentes adorauerunt.* Lego, quid Reges fecerint; non lego quid Magi dixerint: lingua perfica *ſilentes*: quod aduertit Chryſoſtomus. Neque enim Deus antro natus, clauſuſque non parit ſilentium. p.1. n.2. ad c.6.

Deinde, ſilent Magi, vt factis, non dictis fidem probent. *Vt Deum diuiti placarent obſequio*, ait Chryſologus. ſer.60. Vide p. 17. num. 3. ad cap.4. Bernard. ſer.79. in Cant.

Et apertis theſauris ſuis, obtulerunt. An Deus rerum potens capitur muneribus? probes id facilè. p.5. num.3. ad cap.3. in com. cap.3. n.24. p.17. n.2. ad c.6.

12. *Et reſponſo accepto, ne redirent ad Herodem.* Bonos homines à malis hominibus Deus abſtrahit, ne deprauentur ex congreſſu familiari. Vide p.1. n.1. d.5. com. c.1. num.21. p.13. ad cap. 2. p.12. num. 1. ad cap.5. p.16. & p. 29. ad cap. 5. p. 13. ad cap.6.

Et reſponſo accepto in ſomnis. Somnos abrumpit Deus, vt ſeruet homines. p.9. num.4. ad cap.2. p. 17. num. 1. ad cap.5. p.14. num.3. ad c.6.

Sermones Quadrageſimales.

Feria 4. de ſacris ciner alibus.

Ad Gen cap 3.

N.19. MEmento homo, quia puluis es. Qui ſe è luto factum meminit, ſuperbè non tumet. Vide com. cap.4. n.45. com. c. 7. n.22. p.21. ad c.4.

Memento homo. Modeſtè agit qui humanæ ſortis memor eſt. p. 2. num.6. d. n. 9. ad c.7.

Preces adornat cineribus cætus Eccleſiaſticus. p.11. ad cap.4. p.22. num.3. ad cap.4. p. 10. num.1. ad c.7.

Et in puluerem reuerteris. Peccatum deteſtatur qui ſe teſtatur cinerem eſſe, iactis in caput cineribus. p.9. n. 1. ad c.7. in com. c.4. n.45. p.21. ad c.4.

Multus in ſacris cinerum vſus eſt, ne qua ſubrepat mortis oblinio. p.21. n.2. ad c.4. Ne qua non occurrat mortis imago multis ſepulchra locis occurrunt. p.21. n. 5. ad c.4.

Multus è vita breui ſtimulus eſt ad rectè viuendum. p.8. n.3. ad c.6.

Feria 6.

Ad Matth. cap. 5.

N.43. A*Vdiſtis, quia dictum eſt antiquis, Diliges proximum tuum.* Hæc Magiſter extraxit à Leuit.19.n.17. vbi Moyſes, *Diliges amicum tuum.* Quare videtur Magiſter legem in melius demutaſſe, ac de qualicumque proximo, non de amico tantùm amando imperaſſe. Adeo vrget homines factos homo Deus. Quod notat Iſidorus Peluſ. lib.3. Epiſt.410. *Hoc* (inquit) *reſponderim, Dominum in carnali ſua præſentia aliquid amplius adiunxiſſe.* Nimirùm charitas Iudaica amico tantùm, pietas Chriſtiana proximo cuique ſeruit.

Et odio habebis inimicum tuum. Quod natura malum eſt odium, lex non imperat: & patet ex Leuit. 19. n. 17. Vbi Moyſes, *Non oderis fratrem tuum.* Proindéque additum à Iudæo malè ſano illud eſſe videtur: *& odio habebis inimicum tuum.* Cum naturæ vitium legis latæ patrocinio eleuatum eſſe vellet. Nam pulchris nominibus homines ſua tegunt vitia. in com. cap.1.n.34 p.19. ad cap.1.p.4.n.4.ad cap.7.

Volunt alij textum vti ſacrum de iuſta vindicta explicandum eſſe; quam ſcilicet Deus probat, talione indulta ad c.19. Deut.n.21. vbi Moyſes, *Animam pro anima, oculum pro oculo exiges.* Sed aſſignata per legem vindicta eſt, ne quid acerbi priuatim dolor addat: quod notat Chryſologus p.14. n.1. ad cap.2. Facilè enim deficis In iniuriam iuſta defenſio. in com.c.1. n.32. p.3. n.6.ad c.5. in com.c.1. num.27. p.3.n.3.ad cap.2.

44. *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.* Talionem Iudæo indultam Chriſtus abigit; & ſuam interponit auctoritatem: ne quis vindictam cogitet: quaſi rem factu difficilem moneat. p. 1. n.3.ad c.1.p.9.n.1. ad c 1.p.36. num.1. ad cap.7. p.41.n.7.ad cap.7.

Diligite inimicos veſtros. Talione ſublata Chriſtus laudat patientiam iniuriarum ab affectu intimo.p.12.n.4.ad c.2. in com. c.7.n. 40.p.35.n.4. ad cap.7.p.41.n.7.ad cap.7.p.12.n.4.ad cap.2.

Benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus, &c. Multis Chriſtus vrget homines ad apices charitatis Chriſtianæ, vt affectum vindictæ altè conditum extrudat. Sic Paulus vrget ad Rom.c.12.n.14. *Benedicite perſequentibus vos, benedicite, & nolite maledicere.* Vides, quot modis vnam commendat charitatem aduersùs perſecutores? ſed vindictam moderari non eſt facile, teſte Anſelmo. *Quia graue, ac intolerabile erat hoc præceptum; ideo repetit, vt magis mentibus ingerat.*

Diligite, benefacite, orate. Amor benefaciendi ſtimulus eſt. Inde Chriſtus de amore prius, quàm de benefaciendo monet.p.17.n.3.ad cap.4.

Diligite, benefacite, orate. Gradatim Chriſtus procedit, nec vno ſiſtit gradu, cum veniam indicit iniuriarum: vt moneat, ceſſandum non eſſe ab Iniuria condonanda.p.35.n.4. ad cap.7. p.42. n.2.ad cap.5.

45. *Vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cælis eſt.* Veniam iniuriarum facere nota eſt charitatis pluſquam humanæ. p.12.n.6.ad c.2.p.36.n.1. & p.35. n.4.ad cap.7.p.41.n.7.ad cap.7.

Qui ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos. Inde patet ſitam Deo obliuionem eſſe de accepta iniuria. p.12.num.5.ad cap.2. in com.cap.4.n.39. p.36.n.1. ad cap.7.

Pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos. Cum orbem moderatur vniuerſum læſus parcit; & quod multo auguſtius eſt, benefacit: ac ſi velit, Iudicem turpitèr ſui vindicem eſſe.p.3.n.6. ad c.6.p.29.n.6. ad cap.7 p.41.n.6.ad cap.7.

48. *Eſtote ergo perfecti, ſicut Pater veſter.* Quò ſit collimandum monet Chriſtus in virtutis ſtudio, & ſtadio. Ne quis intermittat curam ſanctè viuendi.p.1.n.3.d.2.in com.cap.7.n.14.p.8.ad c.7.

Sicut Pater veſter perfectus eſt. Vrget filium ad ſanctitatem morum paterna ſanctitas. p.18. n.4. ad cap.5.p.16.n.5. ad cap.6.p.34.n.4.ad cap.7.

Dominica I.

Ad Matth. cap. 5.

N.5. D*Vctus eſt in deſertum, vt tentaretur.* Procurantur à Deo tentationes vtpote vtiles hominibus.in com.c.5.n.75.p.19.ad cap.5.

Tunc Ieſus, cum filius à Patre laudatus audiret: *Hic eſt filius meus dilectus.* cap.3. n. 17. Irritatur enim Diabolus ad tentandum laude aliena. p.27.n.4.ad cap.5.

Tunc Ieſus. In principiis rectè agendi tentat Diabolus, ne bene tyrones proficiant. in com.c 5. n.64.p.27.ad cap.5.

2. *Cum ieiunaſſet.* Felix rectè viuendi auſpicium eſt à menſa tenui. p.2.n.1.d.6.in com.c.4.n.21.

3. *Et accedens tentator dixit.* Diabolus, & delator, & tentator, Græca ſchola, *ſimulator*: & Satanas, Hebraicè *aduerſarius.* Quot nominibus, tot facultatibus petit hominem.p.2.n.1.d.2.p.3.n.2. ad cap.7.

Dic, vt lapides iſti panes fiant. Ieiunantem Diabolus videt hominem, Dei filium ſuſpicatur: *ſi filius Dei.* An à ieiunio morum nata ſanctitas? in com.cap.5.n.8.p.2.n.3.d.6.

Eſuriit: & accedens tentator. Eſurientem Diabolus videt hominem, & facilem peccato admittendo credit. Nam malè ſuada fames eſt. in com. cap.4.n.7.p.4.n.3.ad cap.4.

Si filius Dei es. Cur tentat Chriſtum Diabolus, ſi Dei filium ſuſpicatur? Sed hæc Diabolo gloria eſt magnos tentare, & vrgere viros. p.27. n.4. ad cap.5.

6. *Si filius Dei es, mitte te.* Inuitat laudibus, pollicitationibus: vim non facit Diabolus: ſed adulator peccatum eleuat. p.7.n.2.ad cap.2.

Scriptum eſt enim; quia Angelis ſuis mandauit de te. Verè ſimulator eſt tentator; quod vi non capit, dolor captat, & dolum ſacris tegit literis. p.19.n.2.ad cap.1 p.7.ad cap.4.p.27.n.1. ad cap.5. p.3. n.3.ad cap.5.

9 *Si cadens adoraueris me.* Seruiturem minatur, qui peccare iubet Diabolus: paréque humana ſeruitus proiecto in terram corpuſculo. Vide com.cap.5.n.8c.& 85.p.1.n.2.ad cap.3.

Si cadens adoraueris me. Adoret Diabolum cupiens, & ambiens.p.7.n.1.& 4.ad cap.5.

10. *Vade Satana.* Tertiò Diabolus iam tentauerat: vnde iratus in Diabolum Chriſtus eſt, quaſi relapſum peccati non ferat. p.20. ad cap.5. p.44. n.2.ad cap. 1.

Scriptum eſt. Ad frangendum tentatorem, multa è ſacris literis vis eſt.p.1.d.2.p.2.n.4.d.3.

Feria 4. ad 1. Domin.

Ex Matth. cap. 12.

N. 38. M*Agiſter, volumus à te ſignum videre.* Magiſtrum appellant adulatores: cum ſciant magnam laudum blanditiis vim ineſſe ad negocium peragendum. d.6. n. 3. p.9. ad c.6.p.15. n.3. ad c.6.

Magiſter, volumus. Inſolens,& impudens hominum voluntas eſt, vtpote quæ aliis hominibus lex eſſe velit.p.6.n.2.ad cap.6. p.6.n.1. ad cap.3. in com.c.3. n.11.

Volumus à te ſignum videre. Nonne hominem à Diabolo ſolutum dedit Chriſtus proximè? ſatis id ad Chriſti virtutem probandam: cur iterum virtutem Chriſti probatam eſſe Phariſæus voluit? ſed malus homo de bono alieno altè dubitat. Probat Dauid lacinia Saulis deciſa alienum ſe eſſe ab affectu Regis occidendi. 1.Reg.cap.24. num.12. *Vide*(inquit) *& cognoſce oram chlamydis tuæ in manu mea.* Magnum viri magni factum, cum hoſtem non ferit, ſi poteſt. Quid Princeps de facto cogitat? Certè dubitat. n. 17. *Numquid vox hæc tua fili mi Dauid?* Sciebat Dauid Saulem de facto nobili dubitaturum eſſe, vnde chlamydem præſcindit ad facti fidem. quod notat Abulenſis q.12. *vt haberet probationes innocentiæ ſuæ, quas aliter habere non poterat.*

39. *Generatio mala, & adultera.* Laudatur à Phariſæo Chriſtus, verum non tacet, nec adulatur Magiſter. p. 7. num. 3. ad cap. 2. p. 46. ad cap. 5.

Generatio mala. Cur Magiſter in Phariſæum inuehitur, ſi Magiſter audit? nonne id nomen grande eſt? ſed ſcholam boni Magiſtri malus deturpat Diſcipulus. p.45. ad c.5.

Generatio mala, & adultera. Indignè tulit Magiſter ſub honoris titulo inteſtinum tegi odium; & ſub virtutis fuco ali vitium. p.13.ad c.4.

Generatio mala, & adultera. Id vero eſt adulatrix. Quaſi adulatio omnium ſcelerum matrix ſit. p.4 n.4.ad c.2.

Generatio mala, & adultera. Quemadmodum adultera verè ficta eſt vxor, ſic & adulatio plerumque laus ficta eſt. Mentitur enim, & fallit adulator. p.2.n.2.ad c.2. in com.c.7.num.33.p.2. n.2.d.3.

Generatio mala, & adultera. Malus patre bono quaſi nothus eſt. Sic malum filium deturpat bonitas patria. p.16.n.4 & 5. ad cap.6.

Niſi ſignum Ionæ prophetæ. Quid velit Chriſtus, non ſatis explicat: etſi de Iudæa malè damnanda loquatur; ſcilicet, vt premat grauius, quod à metu dubio malum eſt. in com.c.4.n.1.p 21.n.5.ad c.5. p.22.ad c.5.

40. *Sic erit filius hominis in corde terræ.* Ad remedium improbitatis Phariſaicæ, bonum ſalutis ſignum eſt à Chriſti cruce: nec aliud ſilo rubro ſignum erigit Ierichuntina muliercula. Ioſue cap.2.n.18. vnde Paulinus ait ad carm. 8. de S. Felice. *Hinc capo quantum ipſe cruor valeat, cuius ſaluabat imago.*

In corde terræ. Suum Chriſtus amans ſepulchrum dulciter denominat: quod Theophylacto, ac Theodoreto placuit, in Ionæ cap. 2. num. 3. Quod tamen à bono Patre mandatum eſt, durum bono filio non videtur. p. 28. num. 7. ad cap. 7.

41. *Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio.* Cur viros à virili animo Chriſtus appellat ſcelerum pœnitentes eius? An ab ea tali pœnitentia virtus creſcit maſcula? p.43.ad cap.5. Certè valentior ex lapſu ad bonos motes ſurgit pœnitens. p. 43. ad cap. 5.

Surgent in iudicio Non dicto, ſed facto iudex erit Niniue Tanta à rectè factis cenſura eſt improbitatis alienæ. p.13.ad c.5.

Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio. Magnus eſt honor pœnitentibus ſcelerum: quibus Iudex metum non incutit. p.47. ad cap.5. p.33.num.4. ad cap. 7. p.19.n.1.ad cap.4.

Surgent in iudicio. Iudicem Chriſtus opponit ſupercilio Phariſaico, vt metu premat ſuperbiam hominum. p.1. n.4. ad cap.6. p.20.n.3.ad cap.7. p.25.n.3.ad c.5.

Et ecce pluſquam Ionas hic. Laudat ſe Chriſtus de Magiſterio: deinde ſuam de ſapientia laudem iterat. n.42.

Et ecce pluſquam Salomon hic, &c. ſubobſcurè ſe laudat, quaſi erubeſcat. p.1. d.1.

42. *Regina Auſtri venit audire ſapientiam Salomonis* Regem Regina ſapientem conſulit; quod Bernardus notat. *Vt regi diſceret, & ſic regeret,* Epiſt.289. vide conſilium à ſapientia commendatum. in com.cap 2.num.10.p.4 ad c.2.

Et ecce pluſquam Salomon hic. Suam a Magiſtri ſapientia doctrinam commendat Chriſtus, p.20.n.3.ad c.4.

Feria 6. ad 1. Dominic.

Ex Ioann cap. 5.

N. 1. E*Rat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus.* Scilicet vt hominem paralyſi affectum ſanaret. Nam res Deo feſtiua eſt miſerandi occaſio. p.35.n.8.& p.36.ad c.7.

3. *In his iacebat multitudo magna.* Eo quod infeſta malis plurimis eſt vita hominum. in com. c.5.n.86 p.11.n.4. ad c.6.

4. *Angelus autem Domini deſcendebat in piſcinam.* Quanta Angelo pietas in homines, vt è cælo interdum deuolet cauſa humanæ ſalutis? verè Angelus Domini Angelus eſt. in com. c.5. n.73.

Et qui prior deſcendiſſet in piſcinam, poſt aquæ motum, ſanus fiebat. Vtramque textus miſcet operam, & Angeli, & hominis, vt ſalus conſtet integra. iuuarda enim Dei manus eſt manu hominis. p 12.ad c.7.

Et qui prior deſcendiſſet in piſcinam, ſanus fiebat. Deſcenſu humili ſanantur homines, ait Auguſtinus ad cap 3. ſerm. 41. de verbis Dom. *Qui deſcendebat, ſanabatur.* Vnde homines hæreſi notabiles male ſe habent, teſte Auguſtino, *ſuperbi ſunt, nolunt deſcendere, non ſanantur.*

5. *Quidam homo* Quid? nomen homo non habet? ſed proximum natura non titulo alio agnoſcit Chriſtus, & adit, vt ſanitatem conferat. p.26. ad cap. 5. Vnde Magiſter à Legiſperito rogatus Luc. 10. num.29. *Et quis eſt meus proximus?* Proximum, ſic definit n. 30. *Homo quidam deſcendebat.* Homo ſcilicet qualiſcumque ſiue notæ, ſiue ignotæ famæ: quod bene Caietanus aduertit: *Quia declarat proximum natura, non iuſtitia, aut affectu definiri; ideo à natura nomine parabolam inchoat.* Hac via eundum eſſe docet Magiſter hominum.

Trigin*ta*

Index Concionatorius.

Triginta, & octo annos habens in infirmitate ſua. Diuturno torquetur morbo pauperculus; an vt auguſtior eluceſcat Dei pietas in hominem? p.36. ad cap.7.

Ea de cauſa Matthæus ſe tributis cogendis addictum, & à Chriſto piè vocatum dicit cap. 9. n.3. *Et ait, ſequere me.* Quod notat Chryſoſtomus Hom. 31. *Virtutem vocantis voluit oſtendere, qui è medio malorum pelago ipſum abſtraxit.*

Triginta, & octo annos habens in infirmitate ſua. Cur tot annis patitur? an quòd mala fortuna virtutum ſchola eſt? vide p. 12 ad cap.4. ſed calamitates Deus auget, vt cum fauet, faueat ex merito. p.20. n 4. ad cap.6.

6. *Hunc cum vidiſſet Ieſus.* Verè oculus miſerendi artifex: non poteſt magna pietas, quos videt, miſeros non iuuare. in com. cap. 2. n.24. in com. cap.6. n.35. in com. cap.4. n.49. p.13. n.2. ad c.2. p.35. n.1. ad cap.7. p.39. n.6. ad cap.7.

Et cognouiſſet, quia multum tempus haberet. Præſens à Deo cogit auxilium diuturna patientia. p.24. ad cap.1.

Vis ſanus fieri? Cur id Chriſtus rogat? an patientia mali pertinax pauperculo ſic fecit ærumnas leues, vt ab ærumnis abſolui nolit? in com. cap.5. n.55.

Vis ſanus fieri? Id verò Deus, vt beneficio præueniat Angeli officium. Velox enim in auxilium Deus eſt. in com. cap.2. n.26. p.17. n.1. ad cap.5. p.17. n.3. ad cap.7.

Vis ſanus fieri? Voluntatem quærit hominis, vt, quod præſtat beneficium, præſtare dicatur ex merito. p.14. n.2. ad cap.6. p. 13. n.3. ad cap.7.

7. *Hominem non habeo.* Inibi præſens Dei manus eſt, vbi manus humana deficit. In hanc enim litem toto Deus motu abit. p.35. ad cap.7.

Hominem non habeo. Rarò hominem ſibi facilem pauper homo habet. *Eo enim fauor, quo ſe fortuna inclinat*, ait Iuſtinus lib.5. Rebus in aduerſis Iobum non deſerunt magni homines. cap.2. n.13. *Et ſederunt cum eo in terra.* Ac ſi velint parem cum amico Iobo fortunam pati, ſolo ſeſe affligunt. Vide p.3. n.1. ad cap.4. in com. cap.6. n.56.

8. *Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.* Prior in largiendo, quàm in iubendo Chriſtus eſt: vt facilius alliciat in obſequium: prius enim ſanitatem confert, quàm imponat curam ferendi lectuli. p.31. n.1. ad cap.5. Multa Deus Adamo præſtat: Gen.2. num.16. *Ex omni ligno paradiſi comede.* & proximè vnum interdicit pomum. *Ne comedas.* Vide Bernard. ſerm.2. de Chriſto Circunciſo. Nec à Bernardo Rupertus abeſt lib.2. in Gen. cap.30. *Magna* (inquit) *largitas donorum, & non graue largitoris mandatum. Leuis in tanta copia fuiſſet continentia, ſi non defuiſſet continentia dux beneuolentia.*

12. *Quis eſt ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum?* Contemptum de Chriſto loquitur inuidens: & apponit, quæ facti obſcurent gloriam: vnde Chryſoſtomus Hom.36. *Non dixerunt, qui te ſanum fecit; ſed hoc amiſſo, in calumnia verſantur aſſidua.* Vide p.24. n.3. ad cap.3. p.15. n 4 ad cap.7.

13. *Qui ſanus effectus fuerat, neſciebat quis eſſet.* Hominem à ſe alienum ſanat Chriſtus, vt quod ederet de re benè geſta, teſtimonium foret luculentius. Vnde Magnus Ioannes: *qui venit in teſtimonium, vt teſtimonium perhiberet.* Ioan. cap.1. n.7. Semel, & iterum apponit: *& ego neſciebam eum.* num.31. & 33. Quaſi probatior de re teſtis eſſet, ignotus homo. quod probat Chryſoſtomus Hom. 16. *Aufert omnem teſtimonio ſuſpicionem; cum non humana familiaritatis gratia, ſed diuina id reuelatione perhibere oſtendit. Neſciebam eum,* (inquit.)

Ieſus enim declinauit à turba. Scilicet, vt laudes hominum de re bene geſta fugeret: quod eſt humilitatis celebratæ. Homines à Dæmonibus liberauerat Dominus. Mat. cap. 1. n.34. ſed paucis poſt verbis, addit Marcus de Magiſtro Deo. *Et diluculo ſurgens abiit in deſertum locum.* Verè humanam, & inde vanam fugiat gloriolam, qui rebus mirè factis ſola, & vaſta loca petit. *Suo nos exemplo monens, vt poſt miracula patrata, alio ſecedamus, ne quod inanis gloriæ venenum, aut humanæ laudis ſtudium noſtros in animos irrepat.* Hæc Victor Antiochen. Deinde ſecedit Chriſtus à turba hominum, re piè, ac benignè facta, ne qua laboret inuidia. p.10. n.2. ad cap.1. p.23. n.1. ad cap.5.

14. *Iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.* Ex dictis patet hominem morbo diuturno emendatum non eſſe: quo loco Deus vtitur in ſalutem hominum. in com. cap.5. n.53. p.20. n 4. ad cap.5.

Deinde patet hominem malè habuiſſe, aſſiduitate peccandi. p.20. ad cap.5. Ad tandem patet grauius puniri hominem ex peccati relapſu, aggrauarique pœnam ex Dei patientia. p.42. ad c.5. p.28. n.2. ad cap.5.

Addo mali metum vigere, ne quis peccet. Vnde morum Magiſter ait. *Ne deterius tibi aliquid contingat.* p.1. n.1. ad cap.5. p.20. n.4. ad c.7. p.25. n.3. ad cap.5. in com. cap.5. n.81.

Dominica II.

Ex Matth cap.17.

N. 1. *ASſumpſit Ieſus Petrum, & Iacobum, & Ioannem.* E diſcipulis pauciores Magiſter ſelegit; paucis enim datum eſt adire cœlum. in com. cap.5. n.38. p.15. ad cap.5.

Agendum erat de Chriſti affectu ad crucem ferendam, quod Lucas habet cap.9. n.31. Res quidem magna, ſed magna paucis detegenda. p.5. ad cap. 2.

Et duxit illos in montem ſeorſum. Procul à diſcipulis Magiſter, ne dum ab hominibus reliquis vt remotis arbitris magna tractet. in com. cap.2. n.1. p.5. n.1. ad cap.2.

In montem ſeorſum. Agendum inibi erat de bono ſalutis humanæ; res quidem magna: quod Lucas tradit: ſed res magna clanculo tractanda. p.5 ad cap.2.

In montem. Inibi, *vox de nube, dicens.* Et verò Dei vox eſt. Deo enim fruitur, qui fugit homines. p.29 ad cap.5. in com. cap. 5. n.68. p.16. n 4. ad cap 5.

In montem. Aſcenſu difficili paranda eſt gloria. p. [illegible] n.1. ad cap.5. p 4. n.4 ad c.1. p.37. n.3. ad cap.5. in com. cap. . n.12.

In montem. Cur in montibus oſtentat Chriſtus fortunam beatiſſimam? an vt ex aſcenſu difficili maior ſit voluptas? p.26. n.7. ad c.5. in com. cap.5. n.67.

4. *Domine, bonum eſt nos hic eſſe.* Bono Petrus fruitur: ſed quantum ſit bonum, explicare non poteſt. Ad rem Dauid Pſ. 30. n. 20. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abſcondiſti timentibus te?* Verſiculum ſic vertit Thomas de Kempis.

Kempis. *Sed quid eſt amantibus? Verè ineffabilis eſt dulcedo contemplationis tuæ, quam largiris amantibus te?* ad lib. 3. cap. 11. *Hic eſt filius meus dilectus, ipſum audite.* Cur in loco filium Pater magiſtrum laudat, quem in Baptiſmo non laudauerat? An quia Magiſtrum ſua affectum gloria audit facilè appetens gloriæ diſcipulus? Sic D. Thomas in Catena. Sed qui ſuo de exceſſu agit apud Luc. 9. auditores facto magiſter cogit. p. 20. num. 4. ad cap. 4. p. 13. num. 1. ad c. 5. p. 12. num. 1. ad cap. 1.

Quid ſi Chriſtum Pater Magiſtrum non exponit, cum peccati reum Baptiſmo ſuſcepto Chriſtus repræſentat; exponit verò cum hominem vita ſanctum glorioſè excipit? Scilicet ne Magiſter adhuc monendus moneat. p. 12. n. 1. ad cap. 1. p. 13. n. 3. ad c. 7.

9. *Nemini dixeritis.* Tanta eſt felicitas patriæ beatiſſimæ, vt fidem teſtes ægrè impetrent ab hominibus. p. 23. n. 2. ad cap. 5.

Tanta eſt beatitas, vt inuidiam videntes moueant non videntibus p. 23. n. 2. ad cap. 5. Quare ſilentium iure ſummo Chriſtus imperat.

Feria 4. ad Domin. II.

Ex Matth cap. 20.

N. 17. *Aſſumpſit duodecim diſcipulos ſuos ſecreto, & ait illis.* Non ſe in Magiſtri Domini ſinum intrudunt boni homines; ſed euocantur ſecretum in Concilium. Nam Magiſter, *aſſumpſit duodecim diſcipulos.* Quare audiæ malè ſolent, qui ſe in Regiam conſultores inſinuant, ingerunt, intrudunt. p. 10. ad cap. 2. p. 2. ad cap. 5. Scio defuncto Ioſue ſeniores populi de principatu non cogitaſſe, niſi Deo iubente ad Iud. cap. 2. num. 8. *Cum Dominus indices ſuſcitaret.* Bene Procop. *Adeo in Deum piè affectus erat populus, vt nullus in Magiſtratum ſua ſe ſponte auderet ingerere.* Qui enim ſe ingerit, ſuſpectus eſt.

Aſſumpſit duodecim diſcipulos, in quibus Iudas, nec indignus interim à Magiſtri ſchola; ſed quantum mutatus ab illo eſt, qui Dei concilio interfuerat? adeo variat homo ſin Magiſtrum impudens, in Deum inſolens, vt à bono in malum citò deficiat. p. 17. num. 1. ad cap. 4. p. 22. ad cap. 7.

Et ait illis: & filius hominis tradetur. Quæ paſſurus eſt Dominus, amicè diſcipulis detegit, vt dolorem temperet quodammodo. Solatium enim eſt dolentibus in amici manum ſinumque loqui, & queri; ait Nazianz ad Carm. de ſuis calamit. *Et luctum lenire ſolet narratio luctus.* Totus eſt Dauid in querimonia rerum acerbiſſimarum. Ægrè carmen legas, quo Dauid ſuam acerbè vicem non doleat. Vide Pſal. 3. Pſ. 14. Pſ. 16. num. 9. Pſalm. 21. Pſalm. 39. num. 13. Pſalm. 40. num. 6. Pſalm. 53. num. 5. Pſalm. 139. num. 2. Et nulla eſt mali vis, de qua Dauid non queratur. Fortaſſe doloris ſolatium petit à querimonia. *Silentio enim ingraueſcit calamitas*, ait Peluſiotes lib. 3. Epiſt. 8.

18. *Et filius hominis tradetur.* Hominis ſe, non Dei filium Chriſtus appellat ſua de Cruce agitans, vt carnificum ſcelus minuat; quaſi homines in hominem ſæuierint, non in Deũ. Adeo magna pietas erratum minuit alienum. Vocatur à Semeio Dauid contumelioſè; ad 2. Reg. cap. 16. n. 7. *Egredere (inquit) vir ſanguinum.* Irritatus dictis aculeatis miles vindictã cogitat cauſa Regis colendi: ſed occurrit Dauid, illud iterans. *Dominus præcepit illi, vt malediceret Dauid.* num. 10. Duplex ad iram premendam ratio eſt, & quod pœna à Deo ſit ſecreta, & quòd Semeius malè non in Regem, ſed in hominem dixerit. Regem tacet Dauid, acſi vellet ea via lenire culpam hominis.

19. *Et tradent eum Gentibus, ad illudendũ, ad flagellandum, ad crucifigendum.* Minutè de ſua cruce, ac nece Chriſtus agit; quaſi altum inde gaudium concipiat. Sed latè de re loquitur, qui latè gaudet. p. 24. ad cap. 7. Latè Chriſtus apud Iſaiam exponit, quidquid acerbi paſſurus eſt. cap. 50. n. 6. Gratum ſibi eſſe docet, quod patitur cauſa humani generis, cum id explicat ſermone continuo.

20. *Tunc acceſſit mater adorans, & petens.* Notat Matthæus occaſionem honoris petendi abſurdam eſſe. *Tunc* ſcilicet, cum Magiſter de ſua cruce diceret, *& filius hominis tradetur.* Abſurdum enim eſt ſub Magiſtro contumelioſè vocato diſcipulum honoris appetentem eſſe. Nulla de Tribubus ordinandis cura eſt ad Apoc. 7. num. 4. ſic enim textus habet. *Ex tribu Iuda duodecim millia ſignati.* Deinde maior natu Rubenus ſecundo ponitur loco, nec ſuus reliquis locus eſt; quod Moyſes ordinatim fecit, cum recenſeret gentem vniuerſam in Num. cap. 1. num. 5. Sed agat Iudæus ante Chriſti aduẽtum de loci primatu, poſt Chriſti necem ac crucem, nec meminerit hac de re Chriſtianus: ait Abulenſis quæſt. 23. *In nouo (inquit) teſtamento vetera omnia ceſſauerunt; ideo non curatur de honore, vel ordine.* Senſit quidem Ioannes ineptum eſſe Chriſto in crucem erecto diſcipulum de loco honorario agere, cogitare. Vide p. 30. n. 5. ad c. 5.

Adorans, & petens. Quot ſordibus emit ambitus, vt explendeſcat; & quot ſubmiſſionibus, vt erigatur. in com. c. 5. num. 8. in com. c. 6. n. 4. p. 7. ad cap. 1.

Adorans, & petens. Hominem adorat, quaſi Deum aſſentator honoris appetens. p. 2. num. 3. ad cap. 2. in com. cap. 3. num. 33. in com. cap. 5. num. 107.

21. *Dic, vt ſedeant.* Prope negans diſcipulos Magiſtri dictis oblocuturos. Tanta Apoſtolis in Chriſtum erat obſeruantia, vt quod Magiſter iuberet, diſcipulus caperet, non carperet. p. 15. n. 4. & 5. ad c. 2. p. 18 n. 5. ad c. 5.

Dic, vt ſedeant. De Chriſto, vti de propinquo ſpem mulier altè concipit: quis enim in mandandis honoribus domeſticos non anteponit? p. 10. ad cap. 2.

Deinde ſpes honoris parandi nata eſt ab obſequio muliebri in Matrem Virginem: quod aduertit Abulenſis q. 6. in Num. cap. 29. *Quia fortaſſe illa aliquando adiuuerat Dominam ad nutriendum Chriſtum.* Et vero, honores ſibi iuſtos conciliat, qui Dei matrem colit. Vnde Virgo Mater Eccleſiaſt. cap. 24. n. 23. *Flores (inquit) mei fructus honoris, & honeſtatis.* ſcilicet honeſtatem cum honore coniunctam confert magna Dei Mater. *Pulchrè honeſtas dicitur, quaſi honoris ſtatus.* Ait Guerricus ad ſerm. 4. de natiuit. Mar. Virg.

Vnus ad dexteram tuam, & vnus ad ſiniſtram in regno tuo. Cur non in dextra vterque frater? cedat minor, excedat maior. Sed qui velit imperio cedere,

cedere, nullus erit. Et hæc Caietano Commentatio in loco eſt. *Primas itaque ſedes petunt, nec volunt alter ſub altero ſedere.* Vide p. 3. num. 3. ad cap. 4.

Vnus ad dexteram tuam, & vnus ad ſiniſtram. Qui valet apud Regem, omnes occludit aditos, ne homines alij placeant, & valeant. Cur enim *Daniel erat in foribus Regis?* cap. 2. n. 49. Cur ad aulæ fores excubat? an, vt Iudex lites ſoluat populi? Id Vatablus probat: illud addit Lyranus, expreſſum eo facto aulici cuiuſque ingenium; qui fores, & horas omnes obſeruat ne quis ad Regem adeat, quo cum gratiam poſſit inire. *Vt enim teneret Regem in amicitia, non recedebat de latere eius, ac ne inuidi in eius abſentia ſeminarent odium.* Leniter id ego interpretor, occluſiſſe Danielem calumniantibus aditû, ne qua Hebræum populum fortuna premeret, occupata Regis amicitia.

22. *Neſcitis, quid petatis.* Dura, ſed iuſta increpatio ferre non poteſt Deus ambitum generis humanæ, quæ non merito, ſed gratia honores captat. p. 2. num. 1. ad c. 5. in com. cap. 2. n. 15. p. 10. n. 2. ad c. 2.

Neſcitis, quid petatis. Sic Magiſter, licet acceſſerit *Mater cum filiis adorans, & petens.* Neque enim bonus Magiſter adulatur adulantibus; ſed quod notandum eſt, notat, carpit. in com. cap. 7. num. 69. p. 7. num. 3. ad cap. 2. p. 46. num. 2. ad cap. 5.

Neſcitis, quid petatis. Aeſi dicat, tempus laborandi eſt, non ſedendi, nec deſidendi. p. 16. ad c. 3.

Poteſtis bibere calicem? Viam Chriſtus aperit, qua parandus honor eſt. p. 37. num. 3. ad cap. 5. in com. c. 7. n. 12.

Poteſtis bibere calicem? Non qui precantur, ſed qui merentur, honores ſibi iuſtos parant. p. 5. ad c. 5. p. 10. n. 4. ad c. 5. p. 7. ad c. 7. p. 12. n. 6. ad cap. 7.

Quem ego bibiturus ſum. Ea loquendi forma diſcipulos Magiſter allicit ad crucem ferendam: quod notat Chryſoſtomus Hom. 66. *Perſpice, qualiter ipſo interrogandi modo & hortatur, & allicit.* Tanta in Præfecti cuiuſque factis vis ineſt ad homines piè ducendos. p. 4. n. 4. ad c. 4. p. 18. ad c. 4. p. 53. n. 3. ad c. 7. p. 10. n. 3. ad c. 3. p. 21. n. 3. ad c. 6. in com. c. 7. n. 26.

Quem ego bibiturus ſum. Chriſti cruce mitigantur cruces hominum. p. 30. ad c. 5.

Dicunt, poſſumus. Quo ſe non proiicit ambitio? ait Theophylactus, *ad id, quod volunt ſpectantes; dicunt, poſſumus.* Honores petunt, quos vt aſſequantur, nihil acerbi eſt, quod non ebibant facilè. Video leones gradatim collocatos ab imo gradu ad ſedem ſummam Salomonis. 3. Reg. c. 10. num. 20.

Et duodecim leunculi ſtantes ſuper gradus hinc, & inde. ſignata eſt difficultas ea rerum facie: nam qui ſedere Iudex, Princepſque velit, inter leones ſedeat, neceſſe eſt. Sed nihil ambientibus obſiſtit, quo minus aſcendant, & altè ſedeant. Per leones abeunt ad honores.

23. *Non eſt meum dare vobis.* Vbi rogatus beneficium Chriſtus non erogat, ſatis diſcipulis facit, detrahens ſibi de poteſtate potius, quàm de voluntate. Quod notat Ambroſius ad lib. 5. & c. 3. de Fide. *Noluit his, quos diligeret, videri, quod peterent denegaſſe ſanctus, & bonus Dominus? qui mallet aliquid diſſimulare de iure, quàm de charitate deponere.* Adeo promptus benefaciendo Chriſtus eſt. p. 24. n. 4. ad c. 5.

24. *Et audientes decem indignati ſunt.* Nemo eſt qui ferat leuiter ambitum alienum; quaſi res indigna fuerit, velle pares homines hominibus imperare. in com. c. 2. n. 15.

Hac mente Iacobus Pater Ioſephum carpit, vbi puer de ſuo dicit principatu, ad Gen. cap. 37. n. 10. *Et increpauit eum Pater ſuus.* Philone Auctore. *Timens, ne quid ille peccaret? nam expectare principatum inter domeſticos res abominanda eſt, me Iudice.* ad lib. de Ioſepho.

Et audientes decem indignati ſunt. Notat Chryſoſtomus Hom. 66. Apoſtolos dolenter indignatos non eſſe, niſi poſtquam Magiſter petitores notauit de ambitu, illud ingerens: *neſcitis, quid petatis.* Adeo Magiſtrum colebant, vt quidquid ille iuberet, & ſi durum honorarent ſilentio. p. 15. n. 4. ad c. 2. p. 18. n. 3. ad c. 5.

25. *Ieſus autem vocauit eos ad ſe.* Diſcipulos Magiſter notaturus ſecludit à turba reliqua, vt pungeret clanculo erratum domeſticum: & hoc eſt officium boni Domini. p. 5. ad c. 5.

Scitis, quia Principes Gentium dominantur. Cur Magiſter notat Gentes de ambitu? an quod ambitus Gentiliſmo ſit proximus? Id ego puto. p. 7. n. 1. ad cap. 2. p. 2. num. 3. ad cap. 2. in com. cap. 3. num. 33.

Sicut filius hominis non venit. Facto docet Magiſter noſtræ humilitatis, ea eundum via eſſe. Cur enim Dei filium tacet, hominiſque filium exprimit? Certè quod pulchrum, ac magnum eſt, tegit humilitas, teſte Hieronymo ad Prouer. cap. 25. *Denique celans Verbi æternitatem, & prætendens carnis infirmitatem, ait; Quem dicunt homines eſſe filium hominis?* Matth. c. 16. num. 15. Quæ quidem nomenclatura paſſim occurrit ſacro textu, ad Matth. c. 9. n. 6. & ratio eſt ex Hieronymo citato. *Gloria Domini eſt humanitatis ſuæ infirmitatem magis, quam diuinitatis æternitatem hominum oculis oſtendere, & ſe potius operum miraculis, ac myſticis locutionibus, quàm apertis aſſertionibus verbum, id eſt, Dei filium fateri. Vnde multo ſæpius filium ſe hominis, quam Dei filium appellare conſueuit.* Addit Chryſoſtomus Chriſtum, cum Dauidem vel parentem nominaret, Regem nuſquam appellaſſe. Matth. 1. num. 3. & c. 22. n. 45. Quaſi vellet Chriſtus affectu humilis occultare, vnde genus traheret, & maieſtatem Regiam. *Cur cum Dauid mentionem faciat, neque hic, neque alibi regiam dignitatem vnquam nominauit? ideo fortaſſe, quia ab illo trahebat originem.* Abeant, qui ſuos honores iuſto auguſtiores iactant.

Feria 6 ad Domin. II.

Ex Matth. c. 21.

N. 33. **H***Omo erat Pater familias.* Qui modò Pater eſt, n. 42. Princeps vocatur, ac rerum Dominus. *A Domino* (inquit) *factum eſt iſtud.* Quare agat Princeps hominem comiter, non Deum arroganter, neceſſe eſt. p. 7. n. 1. ad c. 1. p. 40. ad c. 7. in com. c. 5. n. 15.

Pater familias. Bonus Princeps æquè bonus eſt Pater hominum. in com. c. 2. n. 42. & 44. p. 39. num. 4. ad cap. 6. p. 16. ad cap. 4. p. 39. num. 2. ad c. 7.

Homo erat Pater familias. Cur non appellatur Dominus familiæ? cur ſuam non auget auctoritatem ea, & grandi nomenclatura? ſed auctoritatem

tem humanitate, ac ciuilitate non minuit Dominus.p 40.& p.41.n.7.ad c 7.

Homo erat Pater familias. Semel textus inducit maieſtatem Domini; quod patet ex num. 42. ſemel;& iterum apponit & comitatem hominis, & humanitatem Patris; nam lenitate magis, quàm ſeueritate adminiſtrandum eſt regnum, vt poſſit ſtare.p.37.n.7.ad c.7. p.14. ad c.1.in com. cap.2.n.21.p.10.0.3.ad c.1.

Qui plantauit vineam. Agris,ac vineris colendis conſulit bonus Princeps,ne rapto viuat.p.18. n.1.ad c.2.p.9.n.1.ad c.2.

Et locauit eam agricolis, & peregrè profectus eſt. Cum abit aliò, docet herus fidere ſe domeſticis; & quidem ſeruum reddit malum,qui diffidit, herus improbus.in com.c. 5.n.34.Nonne Princeps ille,qui ſuam ſeruis pecuniam crediſſe dictus eſt,admonens interim: *negotiamini dum venio.* Luc.19.num.13.vocauit domeſticos, *peregrè proficiſcens?* Id Matthæus tradit c.25. num.13. Egit Princeps, vt pateret ſe de ſeruis benè opinari; vnde neceſſe non erat herum literis parandis intereſſe.

Et peregrè profectus eſt. Cur peregrinatur Dominus?an vt oſtendant, quo in herum affectu ſunt domeſtici? Ait id Hugo. *Nam ſeruus fidelis Domino abſente probatur.* p. 10.ad c.6 p.17.n.6. ad c.7.p.15.n.7.ad c.4.

34. *Miſit ſeruos ſuos ad agricolas.* Verè Deus officij exactor eſt; quod quiſque debet, memor eſt, vt colligat. Redit Princeps ille de longinquo,*& poſuit rationem cum ſeruis ſuis*,Matth.c.25. n.19. vt quod quiſque paraſſet mota pecunia benè conſtaret, herus cogeret. Vnde Hildebertus Epiſt.15. excitatur, vt Reginam moneat de cura virtutum. *Proinde timendum eſt, ne ad iudicem venias, ſine venia, ſi negotiandi negligentiam obliuione fore impunitam ſommaueris.*

Cùm autem tempus fructuum appropinquaſſet. Et quod nam hoc tempus eſt?Lucas benè. *Multis* (inquit) *temporibus.*c.20.n.9. Proindeque Princeps opportunè fructus quærit, dato ad vineam colendam temporum ſpatio. *Ne præpropera videretur exactio*, ait Ambroſius lib. 9. Neque enim Deus in iubendo moroſus eſt;nec extorquet, ſed elicit obſequium. p.7.ad cap.2.

Miſit ſeruos ſuos,vt acciperent fructus eius. Videri potuit cura Deo abſurda,vt exigeret, quid quiſque deberet;ac proinde *miſit ſeruos ſuos.* Magni enim viri eſt dare potius, quàm accipere. p.16.n.1.ad cap.4.

Miſit ſeruos ſuos,vt acciperent. Non vnum, ſed multos mittit ſeruos, qui manu quaſi militari penſionem exigant. Tenax adeo alieni homo eſt, vt niſi cogatur, non ſoluat. p. 17. num. 3. ad cap.2.Lego Zachæum ſoluendo facilem,cum dixit Luc. 19. num. 8. *ſi quid aliquem defraudaui,reddo quadruplum.* Sed totus in ſoluendo homo eſt,poſtquam Deum excepit hoſpitio. Quaſi oportuerit iuuari hominem Dei aſpectu,& manu,vt quod rapuit,tandem ſoluat.

35. *Alium ceciderunt, alium occiderunt.* Mala, & ſæua bellua eſt rerum cupiditas. Reponit Chriſtus, quæ ab hominis ſinu intimo proueniunt. Ad Mar. cap. 7. num. 21. & multa poſt mala: *Homicidia* (inquit) *& furta.* Homicidium iuxta, ac furtum Magiſter collocat, eo quod ab appetitu alieni perſæpe nata eſt carnificina hominum. Lego minas graues à Na-

Velef. in Indich.

humo vate aduerſus Niniuen cap. 3. num. 1. *Væ ciuitas ſanguinum! non recedet à te rapina.* Vtrumque ſcelus in Niniue notat vates,& quod alieni appetens manu raperet, & quod in prædis agendis cædes faceret. Neque enim furtum ſecreuit ab homicidio. quod Rupertus notat,lib.3.in Nahum. *Non recedet à te rapina;id eſt, non remittetur tibi rapacitatis culpa, quæ tibi malorum omnium radix fuit, & cauſa homicidarum; propter quæ ciuitas ſanguinum vocaberis.* Hoc alieni appetitu cædem hominum patrarunt vinitores.

36. *Iterum miſit alios ſeruos,& fecerunt illis ſimiliter.* A peccato ad peccatum via eſt facilis. nam à cæde, iam patrata iterum ad cædes prouolant homines. in com.c.4.n.6.

37. *Nouiſſimè,miſit ad eos filium ſuum.* Læſus ab agricolis Dominus adhuc ingratos iuuat homines,miſſo in ſalutem humanam filio.p.41.n.2. ad c.7.in com.c.5.n.82.

Miſit ad eos filium ſuum. Verè Deus iniuriarum memor non eſt, qui ſuffert, nec punit reos ſcelerum.p.12.n.5: ad c. 2. in com. cap. 4.n. 39.

Miſit ad eos filium ſuum. Conſtat iuſſum abiiſſe filium tempore quem viles homines occiderunt. Quare laudo ego tanti Patris filium nobilem, rerumque tantarum hæredem proximum; quippe qui non grauatur obire officium proximè factum à turba domeſtica. Sed non curat haſce ineptias caſta humilitas. Curat Ionas; qui quidem miſſus à Deo, vt Niniuen moneret de pœnitentia ſcelerum, fugit procul, officiumque refugit.cap.1.num.3.*ſurrexit Ionas,vt fugeret.* Hieronymus in loco, *Videns Ionas cæteros prophetas ſuos mitti ad oues perditas Iſrael,vt ad pœnitentiam populum prouocarent, dolet ſe ſolum electum, qui mittetur ad Aſſyrios, & ad ciuitatem hoſtium maximam.* Sed filius caſtæ humilitatis non curat haſce nugas vanæ gloriolæ. Deinde prouinciam accipit difficilem, maliſque obſeſſam plurimis: quod eſt virtutis maximæ; obſequium ſcilicet in re difficili. p.15.ad c.2.

38. *Venite occidamus eum.* Facilè ad peccandum conueniunt pertinaces homines. p.6.num. 3. ad cap.6.in com. cap.7. num.8.p.4.n. 1.& 2. ad c.7.

Venite.occidamus eum. Cur ſeſe mutuo adhortantur,& vigent ad peccandum vinitores, niſi vt pudorem peccandi ſoluat turba peccantium?p.4. n.5.ad c.5.p.4.n.4.ad c.6.

Occidamus eum,& habebimus hereditatem eius. Inepta omnino cogitatio. Nam filio interfecto, adhuc Pater ſupereſt, qui ſuam ſibi villam manu vendicabit. Sed appetentes rerum homines malè cæcutiunt.

Græcè diuitiarum Deus eſt, & cæcus fingitur, ait Clemens Alexand.2. Pædag. cap.1.*Quod ad gulæ inſaniam cæcutiunt copia.* Adeo cæca eſt rerum cupiditas.

39. *Eiecerunt extra vineam, & occiderunt.* Cur non in vinea? an aſpectus locatæ ab hero vineæ cædem morabatur?aio:Quis enim memor beneficij auſit maleficium?p.32. n.5. ad c.5. p.13.n.3. ad cap.3.

Et occiderunt eum. A ſeruorum nece ad filij necem exceſſere pertinaces homines. Vnde metus eſt, ne ſua ſibi patientia Deus nocuerit. p.43.n.1.ad c.7.

Et occiderunt eum,cum ſe impunè peccaſſe noſſent homines, fiunt ad peccandum audaciores

impunitate. p. 46. ad cap. 5. p. 17. num. 2. ad cap. 1.

40. *Quid faciet agricolis illis?* Nulla in ingratum hominem pœna ſatis eſt; inde Chriſtus mouet dubium. Pulchrè Seneca notat actionem de ingrato non eſſe apud Romanos Iudices. *Hoc* (inquit) *frequentiſſimum vitium nuſquam punitur, vbique impugnatur: ſed cum difficilis eſſet incerta rei æſtimatio, tantùm odio damnauimus, & inter ea reliquimus, quæ ad vindices Deos mittimus.*

Quid faciet agricolis illis? Adhuc cunctatur Iudex, nec de peccantibus pœnas ſumit, tardus ad puniendum Pater. in com. cap. 4. n. 39. p. 3. n. 4. ad cap. 5.

41. *Malos malè perdet.* Rectè monet conſultores, quandoquidem peccantes iam tertio homines grauius puniri neceſſe erat. p. 43. n. 2. ad c. 7. p. 20. n. 4. ad c. 5. p. 28. n. 1. ad c. 5. p. 42. n. 3. ad c. 5. p. 36. n. 5. ad c. 7. p. 38. n. 1. ad cap. 7.

43. *Auferetur à vobis regnum Dei.* Cenſuram à Iudæo latam probat Magiſter: iuſta enim pœna eſt, quæ ſerò datur. p. 3. n. 7. ad c. 5. p. 29. n. 4. ad cap. 7.

Auferetur à vobis regnum Dei. Grande malum! ſed quod à læſa patientia malum eſt, grande eſt ſupplicium. in com. c. 5. n. 52. p. 43. n. 2. ad c. 7.

Auferetur à vobis regnum Dei. Adhuc regnum Iudex non aufert. Cur tardo ad puniendum gradu Chriſtus venit? certè vt peccantibus locum faciat pœnitentiæ. p. 42. n. 4. ad c. 5. p. 18. n. 1. ad c. 5.

Et dabitur genti facienti fructus eius. Minatur Magiſter Dei regnum Iudæo ereptum Gentibus datum iri: ſic torqueri Iudæum voluit felicitate aliena. Nullum enim tormentum inuidia grauius. p. 23. num. 2. & 4. ad c. 5. in com. cap. 5. n. 51. p. 10. n. 2. ad c. 1.

Dominica III.

Ex Luc. cap. 11.

N. 14. *ET illud erat mutum.* A vi malefica ſuum ſibi nomen facit Diabolus, p. 12. n. 3. ad cap. 3. p. 7. n. 2. ad c. 4. p. 3. n. 2. ad c. 7.

15. *Quidam autem dixerunt: in Beelzebub eiicit dæmonia.* Inepta omnino exiſtimatio: an Diabolus premat Diabolum? ſed inuidia in decretis cæca eſt. p. 1. n. 6. d. 1. p. 24. n. 3. ad c. 5. p. 3. n. 5. ad cap. 7.

16. *Alij tentantes ſignum quærebant de cælo.* Malignitas varia vno aduerſus Chriſtum affectu conuenit. in com. c. 7. n. 8. p. 4. ad c. 7. p. 6. n. 3. ad cap. 6. ſic Phariſæus cum Sadducæo conuenit, vt Chriſtum circumueniant, teſte Hieronymo ad Matth. cap. 22. num. 16. & 23. *ſed ad Ieſum tentandum pari mente conſentiunt*: quamuis ſecta diſſentiant.

17. *Vt vidit cogitationes eorum, dixit.* Nec affectus calumnia, doctrinam Magiſter ſupprimit, p. 7. n. 3. ad c. 2. p. 7. n. 3. & 4. ad c. 6.

Omne regnum in ſe diuiſum deſolabitur. Sermonem texit Chriſtus luculenter, quo ſuam tuetur cauſam; vt ratione vincat, non contentione. in com. c. 4. n. 43. p. 20. n. 3. ad c. 4. p. 49. ad c. 5. in com. c. 5. n. 32.

20. *Si in digito Dei eiicio dæmonia?* Erubeſce Chriſtiane, ſi iaces malè victus à Diabolo, qui vno pellitur digitulo. p. 19. n. 2. ad c. 1. p. 7. n. 1. ad cap. 4.

21. *Cùm fortis armatus cuſtodit atrium ſuum.* An Diabolum natura nobilem exprimit domus atrio palatina? aio. ſed qui à Deo exerrant nobiles, durant in erratis pertinaces. in com. c. 1. n. 20. p. 6. n. 1. ad c. 3. p. 10. n. 3. ad c. 5. p. 3. ad c. 6. in com. c. 3. num. 33.

26. *Aſſumit ſeptem ſpiritus nequiores ſe.* Vnum hoc malo Diabolo bonum eſt, quòd Princeps Dæmonum minus ſit malus. vnde vis Præfecto hominum magna ineſt ad rectè viuendum. in com. c. 1. n. 21. p. 10. n. 2. ad c. 1. p. 4. n. 2. ad c. 3. p. 10. n. 2. ad c. 3.

Aſſumit ſeptem ſpiritus nequiores ſe. An præfecto malo peior euadit populus? Id textus probat. p. 10. n. 4. & 5. ad c. 3. p. 6. n. 4. ad c. 6.

Feria 4. ad 3. Domin.

Ex Matth. c. 15.

N. 2. *QVare diſcipuli tui tranſgrediuntur?* Multa Phariſæo cura erat de ſcitis negligentia: quod opponit Chriſtus n. 3. *Quare & vos tranſgredimini?* Sed placet nouitas ſanctionum hominibus improbis. Vnde Thimotheus à Paulo Magiſtro didicit antiquitatem venerari; *deuitans profanas vocum nouitates.* 1. ad Timoth. cap. 6. n. 20. Ne qua ſub noua doctrina graſſaretur hæreſis. Placet Diabolo nouitas: quod Hugo probat ad Gen. c. 3. n. 1. *Cur præcepit vobis Deus?* Notat enim Hugo Deum à Diabolo priuſquam ab Angelo Nazaræum eſſe denominatum. Mar. cap. 1. num. 24. Cur id? monet Hugo: *quia nouitas multum placet Diabolo.* Non tamen Chriſto placet; quare totus eſt magiſter in negando ſe nouitatis magiſtrum eſſe. Matth. c. 5. n. 17. *Non veni ſoluere legem.* Quaſi timeret famam nouatoris. *Vide quam ſit metuenda nouitatis ſuſpicio*, ait Antiſtes Clarius. Sed Phariſæo noua ſeniorum ſcita placent.

Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur? Phariſæus religionis celebratæ facilè notat vitam alienam; eo trahit curioſitas improba. p. 7. ad c. 5. in com. cap. 5. n. 16. p. 30. n. 5. ad c. 7.

Quare diſcipuli tui? Magiſtrum Phariſæus notat in diſcipulis: quaſi ſcholam malè inſtituerit. quæ quidem indigna Magiſtro Deo nota eſt. p. 45. n. 1. & 2. ad c. 5.

Quare diſcipuli tui? Ad hæc Magiſter n. 3. *Quare & vos?* Minima quæque notant in aliis, qui vitiis ſcatent non minimis. ſcio ſcholam Chriſti vniuerſam de primatu cogitaſſe Mar. cap. 9. num. 33. *ſi quidem inter ſe diſputauerant, quis eorum eſſet maior?* Vbi verò Iacobus, & Ioannes hac de re agunt apud Magiſtrum cap. 10. num. 37. mirum eſt quàm excanduerint alij, num. 41. *& audientes decem indignati ſunt.* More hominum, qui in aliis ſua carpunt vitia, quibus indulgent maximè. Hæc de Auguſto Aurelius. p. 12. n. 3. ad c. 1. p. 42. num. 3. ad c. 5.

Quare diſcipuli tui: Qui Magiſtri metu prius adierant diſcipulos. c. 9. num. 11. *Quare cum publicanis manducat Magiſter veſter?* modò audaces Magiſtrum petunt. ſcilicet, qui peccat ſemel, parat ſibi audaciam peccandi. in com. c. 4. n. 6. p. 20. n. 4. ad c. 5. p. 6. n. 3. ad c. 6.

Quare diſcipuli tui? Apoſtolos carpit ſchola Phariſaica; vt quidquid peccet, zeli typo tegat. p. 12. n. 1. ad c. 1. p. 18. n. 2. ad c. 7.

Quare diſcipuli tui? Magiſtrum Phariſæus rectè culpat; quaſi velit diſcipulum à Magiſtri congreſſu malos hauſiſſe mores. p. 12. n. 2. ad cap. 5. p. 16. n. 3. ad cap. 5. p. 29. n. 1. ad cap. 5. p. 13. n. 1. ad cap. 6.

Non enim lauant manus. Totus erat Phariſæus in cura externa: ſed affectum in ſacris poſcit Deus. in com. cap. 3. n. 36. p. 19. n. 1 ad cap. 6.

3. *Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei?* Non poteſt Chriſtus ferre, vt vitiis turpes homines aliena carpant vitia. p. 46. num. 6. ad cap. 5. p. 12. ad cap. 1.

Quare & vos? Excandeſcit Chriſtus grauiter in ſuſurrones, qui ſub zeli typo famam carpunt alienam. p. 5. n. 6. ad cap. 5. in com. cap. 6. num. 23. in com. cap. 7. n. 11.

5. *Vos dicitis: Munus quodcumque eſt ex me.* Auaritiam Phariſæus tegit religione affectata: ſic honeſtis nominibus homines ſua, & fœda concinnant vitia. in com. cap. 1. n. 34. p. 19. ad cap. 1. in com. cap. 4. n. 3. p. 4. n. 4. ad cap. 7. p. 21. n. 2. ad c. 5. p. 23. n. 2. ad cap. 4.

7. *Bene prophetauit de vobis Iſaias.* Quod mordet, à vate dictum probat; ne affectu dicatur increpare. Hauſit à Chriſto Paulus, vt è ſacris literis increpationes ſcelerum educeret, ad Rom. cap. 11. num. 8. illud ingerens. *Sicut ſcriptum eſt.* Deinde aggerit num. 9. & *Dauid dicit.* Vnde Chryſoſtomus, *Vide* (inquit) *Pauli prudentiam: accuſationem quidem à Prophetis ſumptam induxit: ne videretur Iudæos ex ſe ipſo reprehendere, grauique ſermone taxare hoſtiliter.* Vide p. 42. n. 5. ad c. 7.

9. *Docentes doctrinas, & mandata hominum.* Fruſtra Deum colunt, qui Deiſcitis opponunt ſcita hominum: & hæc eſt genuina loci commentario. In hanc partem facit D. Thomas, & Paulum trahit, ad Coloſſenſ. c. 2. n. 22. *Secundùm præcepta, & doctrinas hominum.* Facit D. Hieronymus ad Tit. cap. 1. n. 14. vbi Paulus dehortatur homines ab Iudaicis traditionibus, & interpretationibus. *Non intendentes fabulis Iudaicis, & mandatis hominum.* Vide Theodoretum vtroque loco. Addo notari homines, qui ſanctiones de ſuo nouant cerebro, *docentes doctrinas, & mandata hominum*: animoſque hominum obruunt copia legum nouitiarum, cum legum breuiarium diſci, ac ſeruari facilius ſoleat. Qua de re comitem admonet Hildebertus Epiſt. 25. Magnus verò Baſilius hominem qualemcumque Hom. 3. Notat Cyprianus legum veterum ſanctiones multiplices breui claudi compendio, apud Matthæum c. 22. n. 40. vbi Chriſtus: *In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet.* Quod iam Magiſter prodiderat ad cap. 7. n. 12. *Quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis: hæc enim eſt lex.* Nec Iſaias id non promiſerat cap. 10. num. 23. Quod Paulus ita vertit ad Rom. c. 9. n. 28. *Verbum abbreniatum faciet Dominus exercituum.* Et quare Deus legum ſuarum fecit compendium? Cyprianus optimè, ad ſer. de Orat. Domin. *Vt in diſciplina cæleſti diſcentium memoria non laboraret.* Nec aliter Zeno Martyr ſer. 2. ad Deut.

10. *Et conuocatis ad ſe turbis dixit.* Auditorium Magiſter à vana ſeniorum ſchola trahit ad ſanam legum ſcholam. Magiſtro enim hæret diſcipulus, dum audit. Vide p. 20. n. 4 ad c. 4. p. 13. n. 1. ad c. 5.

Deinde auditores à Phariſæo abducit Chriſtus, *conuocatis ad ſe turbis.* Eo quod Magiſtri mali vita diſcipulo malo vitæ doctrina eſt. p. 3. n. 2.

Veloſ. in Iudith.

ad cap. 1. p. 42. n. 6. ad cap. 5. p. 6. n. 4. ad cap. 6. p. 13. n. 4. ad cap. 1.

11. *Sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.* Miror ego Chriſtum in linguam reieciſſe, quidquid turpat mores hominum? quandoquidem paucis poſt verbis recenſet. *Homicidia, adulteria, furta.* n. 19. An ad hæc proximè lingua lenocinatur? aio. Nam cædem lingua facit, cum minatur; adulterium admittit, cum blanditur; furtum perpetrat, cum parat ſocios. Mala igitur beſtia, lingua mala eſt. p. 30. ad cap. 7.

12. *Tunc accedentes diſcipuli eius, dixerunt.* Phariſæo Chriſtum propitiat læſus contumelioſè Apoſtolus, nec talionem cogitat. p. 2. num. 4. d. 5. p. 3. num. 4. ad cap. 5. *Scis, quia Phariſæi audito verbo hoc ſcandalizati ſunt?* De affectu eſt boni diſcipuli auditores Magiſtro quàm multos cogere; p. 18. ad cap. 6. p. 17. num. 3. ad cap. 6.

14. *Sinite illos, cæci ſunt.* Non iraſcitur Magiſter in diſcipulos admonitores; nec admonitionem interpretatur contumeliam: vt Præfectus hominum facilè accipiat conſiliarios. p. 3. n. 4. ad cap. 2. in com. cap. 6. n. 6. in com. cap. 4. n. 12.

15. *Ediſſere nobis parabolam iſtam.* Tanta Petro cura eſt de Theologia myſtica: & quidem ſapiens malo perit otio. Vide p. 16. num 5. ad cap. 3. p. 19. num. 1. ad cap. 5. p. 14. num. 5. ad cap. 7. Hinc illa eſt felicitas, quæ ſapientem beat hominem. Eccleſiaſtici cap. 14. num. 22. *Beatus vir, qui in ſapientia morabitur.* Quis enim benè, ac beatè viuat ſapiens, ſi non diſcat labore aſſiduo? Scitè Guerricus ad ſermon. 1. de S. Benedicto. *Prorſus hæc eſt beatitudo, hæc ſapientia; ſi moreris in ſapientia, & perſeueranter eam teneas. Non enim ſtatim qui inuenerit, ſed qui tenuerit, beatus.* Sic laborandum in virtutum via eſt.

16. *Adhuc & vos ſine intellectu eſtis?* Petrum Magiſter bene pungit, quòd non intelligat ſermonem myſticum? ſed culpa eſt non proficere hominem in Dei ſchola. in com. cap. 7. n. 47.

Adhuc & vos ſine intellectu eſtis. Quamuis Magiſtri, & ſciendi amans ſchola; quod patet ex rogatu Petri; non adulatur Magiſter, ſed quæ oportet mordere, mordet. p. 3. n 3. ad c. 2. p. 46. n. 2. ad c. 5.

Feria 6. ad 3. Domin.

Ex Ioann. cap. 4.

N. 6. IEſus ergo fatigatus ex itinere. Non ſine labore, ac ſudore Deus quærit homines: quo maior eluceſcat Dei affectus de ſalute humani generis. p. 18. n. 2. ad cap 4. p. 17. n. 3. ad cap. 5.

Deinde laborat Deus, ac ſudat pro hominibus, vt caueat ſtudioſè partam ſuo labore ſalutem hominum. p. 7. ad cap. 7. p. 8. num. 1. ad cap. 7. in com. cap. 7. num. 20.

Fatigatus ex itinere, ſedebat ſic. Docet Ioannes cur Magiſter ſederit: & probat ſeſſionem à labore, & ſudore iuſtam eſſe: parari benè quietem aliquantulam defatigatione continua ad merum meridiem *Hora erat quaſi ſexta*: quod notat Cyrillus Alex. lib. 2 c. 79. Vide p. 15. n. 2. ad c. 3.

Fatigatus ex itinere ſedebat ſic. Oſtendit Chriſtus laborem prudenter intermittendum eſſe, vt quis poſſit laborare. p. 17. n. 5. ad c. 1. p. 15. ad c. 3. p. 16. n. 1. ad cap. 3. *Hora erat quaſi ſexta* Scrupuloſè horam Ioannes ſignat. Quod Cyrillus notat.

Vt & nos diſcamus vel in minimis veritatis curam non paruam habere. lib.2.c.79. Vide p.1.n.2.d.1.

7. *Venit mulier de Samaria.* Et quænam hæc eſt mulier? Fortaſſe nomen Ioannes tacet, ne famam premat, cum peccatricem exprimat. p. 5. ad cap. 5.

Dicit Ieſus: Da mihi bibere. Cum muliercula Chriſtus loquitur, facto docens poſſe virum bonum cum fœmina religiosè agere. quod notat Cyrillus Alex. lib.2.cap.97. *Non enim, vt nonnulli, ſimulatione ſanctitatis collocutiones cum mulieribus euitabat: ſed miſericordiam præſtabat omnibus.* Fœminas ſecum Petrus ferebat; quod Paulus non damnat. 1.ad Corinth.cap.9 num.5 *Nunquid non habemus poteſtatem circumducendi mulierem ſororem: ſicut & cæteri Apoſtoli, & Cephas?* Cur id Petrus? nónne malam traheret notam apud Gentes? Sed pios mulierum affectus Magiſter voluit alere. Vide Prolog.n.9.

Da mihi bibere. Suam Chriſtus ſitim oſtentat, vt occaſionem amplectatur mulier ſalutis procurandæ. Sic Moyſes à Deo inſtructus ducem in via ſocerum voluit, vt viam ſocero aperiret ſalutis intimæ. Num.cap.10. n.31. *Tu eris ductor noſter.* Prætendit Moyſes neceſſitatem ſibi grauem imminere, quo ſocerum facilè alliciat; & occaſionem ſumat inde veritatis explicandæ. Quod habet Magnus Gregor. 3. p. curæ paſtor.cap.18. Rupertus lib.1. in Num. cap. 28. Sic, & virgo ſapiens, quæ iam volauerat in Dei amplexum: *Oſculetur me.* Cant. 1. n.1. Currendum ſibi eſſe docet num. 3. *Trahe me poſt te, curremus.* An quæ anhelat ad regni apices, & Regem ſibi virum optat, curſu contendat? Abſurda omnino cogitatio videri potuit. Currat adoleſcentula, currat ancillula: Regina verò ſic incedat, vt vera inceſſu Dea pateat. Sed accommodat ſeſe virgo ſapiens ad curſum adoleſcentulatum, ne pereant à via iuſta. Quod probat Origenes Hom. 1. in Cant. Currit igitur virgo Princeps: *Siue quod ipſa curſu indigeat adhuc, & profectu; ſiue quod ipſa perfecta ſit, pro his verè adoleſcentulis, quæ adhuc curſu indigent, ac profectu, etiam ipſa ſe currere fateatur.* Tantus de ſalute aliena affectus eſt bonæ virginis, vt quod adoleſcentulis deeſt, id ſibi deeſſe prætendat. Quod in Paulo commendat Origenes. *Sicut & ille, qui cum ſit in Chriſti lege, his tamen, qui ſine lege ſunt, ſit & ipſe ſine lege, vt eos ſaluet, qui ſine lege ſunt.* 1.ad Corinth.c.9.n.20.

9. *Quomodo tu Iudæus cum ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana?* Viget mulier, *neque tacet* (ait Chryſoſtomus,) *ſed quod eſſet contra legem corrigit.* Acerba in alienas papulas, benigna eſt ſuas in vomicas meretrix. Sed hæc zeli ſpecies de humano genio eſt, vt vitiis notabiles homines facilè notent, & carpant næuos alienos. Præfectus ille, qui ſub heri itum genio indulgere viſus eſt, *edere, bibere, & inebriari.* Luc.12.n.45. Si quid peccarent domeſtici, ardere, furere, debacchari ait Lucas. *Percutere ſeruos, & ancillas.* Benignus adeo ſui Iudæus homo eſt, cenſórque rigidus alienæ licentiæ. Qua de re vide p.12.n.3. ad cap. 1.

Quomodo tu Iudæus cum ſis. Chriſtum viri Iudæum è vulgo hominem peccare cenſet mulier. Sed quamuis errauerit cogitatu, tectum ab errato illud eſt; quod à commercio temperet, occaſionem peccandi reſecans, ait Chryſoſtomus Homil. 30. *Abſtinet mulier à commercio, ne peccet; cum alterum ſua cauſa peccaturum arbitratur.* Vellem ego mulieres, homines, pueros flagrare hoc affectu occaſionis reſcindendæ. Vide p.1.num.5. ad cap.6. in prolog.n 11.& 12.

10. *Si ſcires donum Dei.* Chriſtus in hac cauſa rhetor eſt optimus; quippe qui ab aqua ad gratiam procedit. Vnde Rupertus lib.4. in Ioan. *Pulchrè diuina ſapientia dignatur humana facundia nunc vti elegantia.* Et quidem Magiſter morum dicat ornatè, neceſſe eſt, ſi velit perſuadere dictione. p. 27. ad cap.7. in com. cap.4.n.43.

Et dediſſet tibi aquam viuam. A rebus leuiuſculis occaſionem meditandi altè rimatur homo piè affectus. p. 4. num. 2. ad cap. 3. & p. 9. num. 6. ad cap. 3.

11. *Domine, neque in quo haurias, habes.*

15. *Domine, da mihi hanc aquam.* Adulatur ne mulier, cum Iudæum appellat Dominum? Aio: nata enim ab ſpe donatiui adulatio. Promittit Chriſtus, ſperat mulier; cur non aduletur? in com.cap.6. num.14 p.7. ad cap.2. p.9. ad cap.6. *Domine, Domine aperi nobis*, aiunt Virgines verè imprudentes. Matth. cap. 25. num. 11. Si clauſa firmiter ianua eſt, num. 10. quo merito aditum precantur appellatione ſcilicet adulatoria; *Domine, Domine.* Abulenſ. q.71. *Per hoc perſuadere volunt, vt aperiat* Et quidem adulatio molles plerumque reddit aditus.

16. *Vade, voca virum tuum.* An vt mulier, iubente marito donatiuum caperet? Satis Magiſter inſinuat vxorem caſtam, niſi maritus annuat, manum à munuſculis cogendis trahere. Quod notat Chryſoſtomus Homil. 30. Nónne perit Heua, cum pomum ab Diabolo non datum, ſed commendatum capit, Adamo abſente?

Voca virum tuum. Cur id? Cyrillus Alex. lib. 2. cap. 37. *Probè dici poteſt fœmineam eſſe fœminarum mentem: & hac de cauſa virum vocare ſuum mulier iubetur.* Quaſi mulier non caperet facilè doctrinam veri. in prolog.n.7.

Non habeo virum. Miratur in loco Rupertus, qua arte Chriſtus expreſſerit à muliercula confeſſionem ſcelerum. Non ita Magiſter viget. Age mulier pœnitentiam; & fatere, quid peccaueris. *Sed vſa eſt arte ſua noſtra ſalutis opifex Dei miſericordia; quo nec illam moleſta verecundia pulſaret; & tamen neceſſariam ſaluti eius peccatorum confeſſionem eliceret.* Nec Iudam niſi tectè Chriſtus pungit, vt honore ſaluo peccator dolens, ac latens confeſſionem peragat. Sic Magiſter: *Vnus ex vobis tradet me.* Ad Marc. c. 14. n.18. vbi Chryſoſtomus *Vide, quo modo illi indulget; non enim dixit, ille, ſed vnus ex vobis; vt occaſionem pœnitentiæ meliorem latenti daret,* Hom.82. in Matth. Vide p.33.n.2.ad cap.

17. *Benè dixiſti; quinque enim viros habuiſti; hoc verè dixiſti.* Acetum Chriſtus ſauo miſcet, & increpationem ſimplicem laude mitigat duplici Præfectus morum optimus.p.15. ad c.1. in com. c.1.n.28. in com c.4.n.24. in com.cap.7. num.63. p.37.n.7.ad cap.7.

18. *Benè dixiſti hoc verè dixiſti* Magna à Deo laus eſt fœminam veri amantē eſſe: quod à Chriſto probatur ſemel, & iterum. Nam mendacium ab Heua natum, ait Ambroſius ad cap.11.de paradiſ. Vide p.11.n 4.ad cap.5.

Deinde laudat Chriſtus mulierculam de vulgo humilem, veri amatricem eſſe, cum mentiri viliores ſoleant. p.1.n.6.d.1.p.11.n.2.ad cap.5.

Domine,

Domine, vt video, Propheta es tu. Non video, vnde vis argumento ſit. Potuit Iudæus videre, potuit audire quod publicè factum erat: nec Dei Vatem agnoſcere. Sed qui bonum laudat, & malum notat, vt vnumque ſuo ex merito; verè Dei Propheta eſt. Nam aſſentator malum probat. in com. c. 2. n. 6. p. 2. ad cap. 2. p. 7. ad cap. 1.

Domine, vt video. Reuerenter ſe habet mulier, verique patiens audit, quæ pungunt monita, ſalutem ad helaqa vltimam; nec taliorem cogitat. p. 1. n. 1. d. 3. in com. cap. 6. num. 6. p. 2. n. 4. d. 5. p. 9. n. 1. ad cap. 1.

20. *Patres noſtri in monte hoc adorauerunt; & vos dicitis.* Laudo in muliercula curam religionis ad diſcendæ, occaſione oblata. p. 1. num. 3. d. 2. p. 17. n. 3 ad cap. 4.

Et vos dicitis. Facto vrget mulier, vt nemo ſuo fidat cerebro, cum negotium de ſalute animæ dubium eſt. p. 3. n. 5. ad cap. 1. p. 30. n. 3. ad cap. 2.

21. *Mulier, crede mihi.* Quanta Deo charitas! qui mulierculam docet cura lenta. Sed bonus morum Magiſter vilioribus æquè, ac nobilioribus debitor eſt. p. 2. d. 2. Agaram conuenit Angelus à Deo miſſus. Geneſ. cap. 16. num. 9. *Dixitque Angelus Domini.* Deinde ancillam monet de puero, quem gerit vtero, ac de fortuna domeſtica num. 10. *Multiplicans multiplicabo ſemen tuum.* Hæc Angelus ad Agaram: quid verò ad Abramum heroem? Geneſ. 22. n. 15. Nonne *vocauit Angelus Domini Abraham, dicens*, n. 17. *Multiplicabo ſemen tuum* Herum igitur, & ſeruam docet pari cura Deus; nec grauatur admonere mulierculam notæ ſeruitutis. Benè Chryſoſtomus Hom. 38. in Gen *Conſidera* (inquit) *miſericordiam Domini: quomodo nullum deſpicit hominem; etſi ille ſeruus, & ancilla.*

27. *Et mirabantur quod cum muliere loqueretur.* Hæc Chriſto erat moderatio; vt ne ſermonem quidem cum fœmina miſceret: & ita de familiaritate vitanda moneret homines. p. 15. n. 2. ad c. 1. p. 12. n. 1. ad cap. 5.

Nemo tamen dixit, quid quæris. Nouerat diſcipulus colendum eſſe Dominum veneratione maxima; quod habes in com. cap. 2. n 43. in com. cap. 5. n. 25. Ac proinde Magiſtri factum honorant ſilentio. *Tanquam Magiſtro, ac Domino reuerentiam exhibentes tacuerunt,* ait Rupertus lib 4. in Ioan. Atque ideo notatum à Ruperto Iudam, quippe qui Magiſtrum reuerenter non vocaſſet. Aiunt alij: *nunquid ego ſum Domine?* Matth. cap. 26. n. 22. Bene, pulchre ait Rupertus. *Nam, ſi ritè recolis, eorum appellatio. qui cum dilectione appellauerunt, talis erat, vt dicerent, Domine.* lib. 7. in Matth. Quid verò Iudas? n. 25. *Ille, vt erat cordis auari, & perfidi, diceret, nunquid ego ſum Rabbi?* Id eſt Magiſter. Qui non amat Iudas facile abſtinet ab honoraria Magiſtri nomenclatura. Vide com. c. 5. n. 25.

28. *Reliquit hydriam ſuam mulier.* An ſui oblita mulier de ſuis rebus non curat? ſed piè commota de fortuna domeſtica minus cogitat. *Superior iam huius ſeculi curis,* ait Cyrillus Alex lib. 2. c. 09. *ſitim ſuam, præ gaudio aqua viua, quam inuenerat, oblita eſt.* Vide p. 24. n. 1.

Reliquit hydriam ſuam mulier, & abiit in ciuitatem. Quæ in vrbem curſu tendit mulier, *reliquit hydriam ſuam, vt expeditior curreret*, ait Rupertus loco cit. Onerat ſcilicet cura humanarum rerum, & curſum moratur vitæ ſanctæ. p. 6. n. 2. ad c. 7.

Abiit in ciuitatem, & dicit illis hominibus. Chriſtum mulier annuntiat, nec ſuo contenta bono eſt. *Charitas igne accenſa bonum, quod habet, cæteris ſtudet curſu præbere*, ait Cyr. Alex. lib. 2. c. 59 Vide p. 18. ad cap. 6. p. 17. n. 3. ad cap. 6.

Veloſam Iudith.

32. *Ego cibum habeo manducare.* Miror ego famelicentem Deum ſine cibo recreatum eſſe. Sed famem a Deo pepulerat Samaritana mulier fide concepta, & ſalute parata: quod ſenſit Hieronymus Epiſt. 4. ad Ruſticum Monach *Et Apoſtolis ementibus cibum, eſurientem reficit, laſſumque ſuſtentat.* Tanta Chriſto voluptas eſt de ſalute vnius animulæ. p. 18 n. 5. ad cap. 6. p. 38. num. 4 ad cap. 5. p. 35. n. 8. ad cap. 7.

38. *Ego miſi vos metere, quod vos non laboraſtis.* De Iudæis piè colendis ſermo eſt. Illud in dubio, Apoſtolos ſcilicet minus laboraſſe, quam Vates ſacros in populo admonendo, cum per Cruces, ac neces rem peregerint. Sed tanta eſt voluptas meſſis faciendæ, vt laborem minuat. *Horrorem operis fructus excuſat.* Ait Tertullianus cauſa, non mente alia, ad Scorpia. cap. 5. Vide p. 4. n. 4. ad c. 1.

40. *Et manſit ibi duos dies.* Inuitatus fide, & affectu gentis Samaritiçæ biduum inibi magiſter conficit; cauſa laborandi, non interquieſcendi. Quid Magiſter optimè? Legem à ſe latam non ſeruas? & vbi mandatum illud eſt? Matth. cap. 10. num. 5. *In ciuitates Samaritanorum ne intraueritis.* Mitto reliqua. Volunt alij, Auctore Maldonato, Chriſtum id feciſſe rogatum, *vt recuſare humanitatis officium honeſtè non poſſet.* Quod verò Samaritæ rogauerit; patet: ſcilicet debetur iuſtis precibus quidquid petitur. p. 24. num. 4. ad cap. 5. p. 10. n. 4. ad cap. 7.

Dominica IV.

Ex Ioann cap 6.

N. 2. ET *ſequebatur eum multitudo magna.* Deum ſequi, felicitas maxima. in com. c. 5. n. 39.

Videbant ſigna ſuper his, qui infirmabantur. Ad bonum Deum trahit mala fortuna. in com cap. 4. n. 9. p. 12. n. 1. ad c. 4. p. 21. n. 1. & 4. ad c. 5.

3. *Subiit ergo Ieſus in montem.* Modò adeſt, modò Chriſtus abeſt; vt fortuna varia mores inſtituat hominum. in com. c. 5 n. 72. p. 20. n. 2. ad cap. 6.

4. *Erat autem dies feſtus.* Feſtiua Deo eſt occaſio benefaciendi. p. 3. n 4. ad cap. 5. in com. cap. 5. n. 44. p. 3. n. 4 ad cap. 3.

5. *Cum ſubleuaſſet Ieſus oculos, & vidiſſet.* Oculos verè artifex miſerendi. in com. cap. 2. n. 24. in com. cap. 6. n. 25. in com. cap. 4 n. 49.

Cum ſubleuaſſet Ieſus oculos. Inibi D. Antonius. *Quos forte ex honeſtate habebat declinatos in terram.*

Dixit ad Philippum. D. Anton. in loco addit. *Quia erat de illa prouincia, magis pertinebat ad eum prouiſio. Quia naturale eſt, quod quilibet ſuum conterraneum diligat.* p. 19. ad cap. 2

Dixit ad Philippum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Conſilium à miniſtro exigit Princeps verè ſapiens. in com. cap. 2. n. 8. in com. c. 4. n. 12. p. 3. ad cap. 2.

Cur Iudam Chriſtus non interrogat de remedio cibandæ plebeculæ: ſcilicet *fur erat.* Ex Ioan. c. 12. n. 6. Nec bonus eſt conſiliarius, qui nummos cupit. in com. cap. 2. n. 19. p. 7. ad cap. 2.

Vnde ememus panes? Famem non patitur, qui Deum verè ſequitur. p 16. n. 4. ad c. 2. in com. c. 5. n. 73. p. 31. n. 3. & 4. ad cap. 5. p. 32. ad cap. 5.

5. *Vnde ememus panes?* Agit de turba cibanda bonus Princeps. p. 12. n. 1. ad c. 2. p. 31. n. 1. ad c. 5.

11. *Accepit Ieſus panes, & cum gratias egiſſet.* Felix à precibus initium agendi, vnde panes creſcunt. in com. c. 4. n. 15. p. 9. ad c. 4.

Et cum gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus. Non bene Princeps tribuit, qui ſuum cum Deo conſilium non communicat. Nec magiſtratum Apoſtolicum Magiſter diſcipulis tribuit. Luc. cap. 6. n. 13. *Vocauit diſcipulos ſuos, & elegit duodecim*, niſi oratione peracta. n. 12. *Et erat pernoctans in oratione Dei.* quod notat Caietanus.

Accepit Ieſus panes, & diſtribuit diſcumbentibus Vere bonus Princeps, qui plura hominibus tribuit, quàm acceperit ab hominibus. Panes quinque Princeps capit: ſed quot panibus reficit quinque hominum millia? p. 17. num. 4. ad c. 6.

12. *Colligite, quæ ſuperauerunt, fragmenta.* Id verò, ad perpetuam beneficij memoriam. p. 1. ad c. 2. *Colligite, quæ ſuperauerunt, fragmenta* ſic Magnus Princeps adminiſtros paſcit Apoſtolos, & laborantes reficit homines. p. 16. ad c. 2.

Colligite, quæ ſuperauerunt, fragmenta. Adminiſtros rerum humanarum bonus Princeps reficit, ne ex inopia rapiant aliena. p. 16. n. 5. ad cap. 2.

14. *Dicebant: Hic eſt verè propheta.* Adulantur homines ventre benè pleno. Vide p. 1. n. 1. ad c. 1. p. 7. ad cap. 2. in com. c. 6. n. 14. p. 1. n. 2. ad cap. 2.

15. *Vt raperent eum, & facerent eum Regem.* Non raperent, niſi crederent homines Chriſtum à regni ambitu alienum eſſe. in com. cap. 2. n. 15. p. 10. num. 4. ad c. 3. p. 2. ad cap. 5. p. 10. num. 4. ad cap. 2.

Feria 4. ad 4. Dominic.

Ex Ioann. c. 9.

N. 1. P*Raeteriens Ieſus vidit.* Neceſſe eſt, vt Princeps, nedum Pontifex vrbes, ac vicos obeat, cura peruidendi ac prouidendi. in com. c. 4. n. 32. & 49. p. 15. num. 1. ad c. 4. p. 16. n. 1. ad c. 4.

Præteriens Ieſus vidit. Verè Petrus de Magiſtro dixit, Act. c. 10 n. 38. *Pertranſiit benefaciendo, & ſanando.* Chriſtus enim ſtare loco neſcit, vt opem ferat miſeris. p. 19. n. 5. ad c. 2. p. 15. n. 4. ad c. 4. p. 17. n. 3. ad c. 5.

2. *Quis peccauit, hic, aut parentes eius?* Ita cenſent homines de hominibus aliis. *Temerarium iactantes iudicium*, ait Rupertus lib. 9. Potuit quidem cæcitas à peccato eſſe; potuit à Dei conſilio venire calamitas. Quod tamen peius eſt, cogitant homines, more ſolito. Ab hac & temeraria hominum cenſura abeſſe Chriſtus voluit, cum *fugit in montem*, Ioan. cap. 6. num. 15. ſciens homines temerè cogitaturos, ſi Rex acclamatus à turba largiter paſta, non aufugeret: ac proinde *fugit in montem.* Teſte Ruperto. *Planè hoc faciendo ſe ipſum calumniæ patere non permiſit.* Et verò homines temere dicerent, quod temerè cogitarent; ſcilicet Chriſtum de regno occupando cogitaſſe, cum turbam cibo proliceret in obſequium.

4. *Me oportet operari opera eius qui miſit me.* Probat Rupertus illud Dei opus eſſe, quod fecit Chriſtus non rogatus, lib. cit. *Notandum quod lux mundi non expectauit, vt clamaret tale quid dicens; Miſerere mei. Mar. cap. 10. n. 48. Sed vltro naturæ indigenti ſe ſe accommodauit; & gratuito beneficio, tacenti ſubuenit; nam hoc ad opera Dei manifeſtanda pertinuit.* Si rogatus tantum Deus benè hominibus faceret, non daret, ſed venderet beneficium. *Nulla enim res conſtat carius, quàm quæ precibus empta eſt*, ait Seneca, ad lib. 2. c. 1. de benefic. Imo qui rogatus erogat, non libens præſtat beneficium. Quare Abramus domo excipit Angelos, priuſquam poſcant hoſpitium; Gen. 18. n. 2. *Adorauit in terram, & dixit.* Vbi Hildebertus Epiſt. 60. *Nec expectauit quæri hoſpitium; ne ſi precibus impetrarent, ægrè præſtitum videretur.*

Me oportet operari opera eius, qui miſit me. Deo Chriſtus adſcribit, quidquid agit: nec inde captat gloriam, vnde Pater iuſtum ſibi honorem vendicat. *Domine mna tua decem mnas acquiſiuit.* Ait bonus ſeruus Luc. 19. n. 16. Negat ſeruus lucrum mota pecunia collectum eſſe fructum ex induſtria, ne quid boni ſibi tribueret. Quod Gilbertus notat ſerm. 34 *Nihil inde fraudulenter ſibi decerpentes, etiam ù laudis munere manum excutiunt, omnia referendo in Dei gloriam.*

7. *Vade, & laua.* Docet Magiſter oportere, vt homines ſuam cum Deo manum moueant; ſi parare ſanitatem, ac ſalutem velint. p. 12. ad c. 7.

Abiit, & lauit, & venit videns. Iuſſus à Chriſto pauperculus ad fontem, non obloquitur: ſed mandatum peragit, cæca, vt aiunt, obedientia: quod notat Cyrillus Alex. in Ioann. lib. 6. c. 15. Vide p. 15. n. 4. ad c. 2. p. 18. n. 3. & 4. ad c. 5.

6. *Ille verò dicebat, Ego ſum* Sanatum ſe à Chriſto cæcus fatetur ingenuè. *Eligens magis inuidiam cum illo ſuſtinere, quàm ingrato ſilentio Dei laudi, ac gloriæ damnum inferre*, ait Rupertus lib. cit. In hac ſententia Chryſoſtomus eſt, Hom. 56. Vide p. 1. ad c. 2. com. c. 7. n. 45.

12. *Vbi eſt ille?* In loco illud Chryſoſtomus. *Intuere* (inquit) *Chriſti humilitatem: curatos dimittebat, quippe qui non gloriam, non populi plauſum, non digito monſtrari volebat.* p. 2. n. 3. d. 1. Hominem à Diabolo ſolutum Chriſtus abire iubet. Mar. c. 5. n. 19. *Vade* (inquit) *in domum tuam.* Nec ſe Magiſter exoratum eſſe patitur, vt ſchola excipiat hominem. Ambroſius lib. 8. *Cur non recipitur liberatus, ſed domum redire iubetur, niſi vt iactantiæ cauſa vitetur?*

15. *Lutum mihi poſuit.* Quod edixerat n. 11. id modo reperit, verax omnino homo, nec tentatus grauiter *negat, aut dictis prioribus contradicit.* notat Chryſoſtomus Hom. cit. p. 7. n. 3. ad c. 2. p. 7. ad cap. 6.

Lutum mihi poſuit, & laui, & video. Scitè Ambroſius, *quod ſignificat, vt fontem humanæ generationis agnoſceres.* ad lib. 3. c. 2. de ſacramentis. *Tibi impoſuit lutum, hoc eſt verecundiam, conſiderationem fragilitatis tuæ.* Cur tantus de notitia inducenda humanæ vilitatis apparatus eſt? ſcilicet vt cæcus Deum videns ne ſuperbiret. Nam ſapientia tument leues homines. p. 2. n. 5. d. 1. p. 46. n. 2. ad c. 5. p. 9. ad c. 7.

16. *Alij dicebant: Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere.* Placet interim bonitas malis etiam hominibus. p. 5. n. 4. ad c. 6. Deinde boni teſtimonium ab hoſte grande eſt. p. 28. n. 3. ad c. 7.

Et ſchiſma erat inter eos. Hac via factum eſt, vt Phariſæus Chriſtum non perderet; quod tentabat. Nam peccantium diuidia ſcelerum medicina eſt. p. 4. n. 5. ad c. 7.

18. *Donec vocauerunt parentes eius.* Cur parentes cæci hominis accitos eſſe Phariſæus voluit. in

loco

[illegible] D. A[illegible] *[illegible]rtaſſe, vt ip[illegible]rum timore nega-re [illegible] acul.* [illegible] [illegible] pi[illegible]as malo verum dicit [illegible] parer[illegible] al[illegible] tacitus verum taceat? [illegible] eſt l[illegible] parentum amor. in com. cap. 5. num. 48.

19. *Quæ[illegible] di[illegible]tis, quia cæcus natus eſt.* Acſi velint, ait in loco D. Anton. *Ita diuulgaſtis, vt Chriſto daretis honorem.* Genuinum carpit genus humillimæ rabies Phariſaica. Nam viliores homines facilè mentiri ſolent. p. 1. n. 6. d. 1. p. 11. num. 2. ad cap. 5.

24. *Da gloriam Deo: nos ſcimus.* Sub pietatis vmbra ſimultas tegitur, quo procedat felicius. p. 19. n. 1. ad cap. 1. p. 22. n. 2. ad c. 5.

Da gloriam Deo Laudat Phariſæus hominem, quaſi Dei amantem; vt laudatus falſum dicat. Nam commendatio virtutis aliquando inuitat ad peccandum. p. 9. num. 3. ad c. 6. p. 2. n. 6. ad c. 2.

33. *Niſi eſſet hic à Deo, non poterat facere quidquam.* Multus in Chriſto laudando homo eſt, à num. 25. ad num. 33. & Magiſtri Domini cauſam tuetur generosè, religiosè. Sed pauperculus à paupertate magiſtra pietatem, ac virtutem hauſerat. p. 12. ad cap. 2. Mittit diſcipulos Magiſter, cauſa veritatis explicandæ. Matth. cap. 10. num. 7 *Euntes prædicate.* Ac ne quid mali timerent homines, paupertatem Magiſter imperat. num. 9. *Nolite poſſidere aurum.* Quis enim magiſtra paupertate virtutem non exerit maſculam?

34. *In peccatis natus es totus, & tu doces nos?* Contendit Phariſæus cæcitatem peccato quæſitam eſſe; proindéque cæcum à teneris peccatorem docere non poſſe. p. 12. ad cap. 1.

Et eiecerunt eum foras. Quaſi profanus à fano procul arcetur veri Magiſter: quippe qui veri aceto pungit auditorum. p. 7. n. 6. ad cap. 2. p. 9. num. 1. ad c. 5. in com. cap. 7. n. 21. p. 3. n. 7. ad c. 6.

35. *Et cum inueniſſet eum, dixit.* Noto hominem alternis temperatum vicibus: nunc à Phariſæo agitatus eſt; nunc à Chriſto ſuſceptus. Quod toto patet textu. ſic tamen ſic itur ad aſtra. p. 20. ad cap. 6.

38. *Credo Domine; & procidens adorauit eum.* Benè cæcus videt: nam factis voluntas, & fides probatur. p. 18. n. 2. ad cap. 4.

Feria 6. ad 4. Dominic.

Ex Ioann cap. 11.

N. 1. **E***Rat languens Lazarus à Bethania, de Caſtello.* Virum magnum ſignat Ioannes à caſtro nobili. Sed, cum ius eſſet, vt langueret, & obiret magnus homo, virumque ſine reſpectu Chriſtus inducit. *Non enim eſt perſonarum acceptor Deus,* ait Petrus Act. 10 num. 34. Laudat Angelum Deus Iudex à loco nobili, à ſapientia multiplici, à virtutum centu; apud Ezech. cap. 28. num. 12. Poſt laudes index virgam mouet. n. 16. *Peccaſti, & eieci te de monte Dei.* Quo facto probat Deus ſe de iuſtitia curaſſe, non de natura Angelica, vt iuſtam ferret cenſuram. Scilicet *non eſt perſonarum acceptio apud Deum,* ait Paulus ad Coloſſ. cap. 3. num. 25. Sic & Chaldæum Deus menſura punit iuſta, nec Regem ſuſpicit. p. 29. n. 4. ad c. 7.

2. *Maria erat, quæ vnxit Dominum vnguento.* Quid hæc ad Lazari morbum, ac mortem pertinent? Sed negat Ioannes Chriſtum flecti humano officio, ne pœnam inferat, ſi ius eſt. *Reges eos in virga ferrea,* canit Dauid Pſ. 2. num. 9. *Id eſt, recta, ac ſeuera iuſtitiæ diſciplina, quæ non cito flectatur in gratiam,* ait Rupertus lib. 1. in Apoc.

3. *Domine, ecce quem amas, infirmatur.* An calamitas à Deo in Dei amicum benè conuenit? Hæc ne Dei eſt amicitia? ſed laborem, ac dolorem miſcet Deus, vt ex merito faueat. p. 20. n. 4. ad cap. 6. p. 7. num. 3. ad cap. 7. p. 12. n. 6 ad c. 7.

Ecce quem amas, infirmatur. Opem ſorores non expoſcunt, ſed inſinuant, quid à Chriſto velint: notat Rupertus. lib. 10. *Amari te enim ſatis erat, nuntiare.* An amicus amici curator eſt? Aio in com. c. 4. n. 49. p. 39. num 2. ad cap. 7. Cur enim monent ſorores de amicitia? *Ecce quem amas.* Benè Chryſoſtomus Hom. 61. *Chriſtum ad miſericordiam volunt adducere.* Scilicet nemo amicum malis preſſum non iuuat, ſi qua poſſit.

4. *Infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro Dei gloria* Edixerat iam pridem Chriſtus, Ioann. c. 5. num. 28. *Venit hora, quando omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei.* Ac ne vanus vanis hominibus, inſanúſque magiſter haberetur, Lazarum è tumulo excitat. Rupertus benè lib. cit. *vt glorificetur, & inſania non arguatur filius Dei; oportet illum in hoc vno, qui nunc infirmatur, experimentum dare virtutis, ac veritatis ſuæ.* Et dicta factis exæquare. p. 4. ad cap. 3. in com. cap. 3. num. 7.

6. *Tunc quidem manſit in eodem loco.* Illud ego oppono. Si Chriſtus verè amicus eſt, cur longas in loco moras ducit? An ſerò Deus abit in auxilium, vt gratius ex mora fiat beneficium? ait Auguſtinus ad lib. 3. cap. 11. de mirabilibus. Promiſſum Abramo Iſaacum Deus ſerò donat. Gen. 21. num. 2.

Sæpe retrahere ſimulat, vt gratius ferret. Addit Chryſoſtomus dilatum parentibus Samuelem; quod patet ex 1. Reg. cap. 1. num. 2. vt gratior multo puer naſceretur. *Hanc ob cauſam diſtulit partum Deus, vt hanc augeret voluptatem.* Tom. 1. Hom. 2. de Anna.

8. *Et iterum vadis illuc?* In loco ſeltè Chryſoſtomus. *Timebant Magiſtro, vt debebant, & ſibi.* Hom. 61. Hæc Apoſtolis ratio, vt Magiſtrum ab itu retraherent; metus ſcilicet, ne cum Magiſtro perirent. Malus profectò conſiliarius, qui malè formidat. Inde Magiſter notat diſcipulos num. 4. Nonne duodecim horæ ſunt. in com. cap. 2. num. 19.

11. *Lazarus, amicus noſter, dormit; ſed vado, vt à ſomno excitem eum.* Amicitiam humanis opponit Magiſter, vt diſcipulos adigat in viam: quod à Ruperto diſco. Tanta eſt vis amicitiæ vt difficultatibus tolerandis exponat amicum, ne amico deſit. in com. cap. 6. num. 26. p. 18. num. 2. ad cap. 4.

14. *Lazarus mortuus eſt.* Notat Chryſoſtomus benè, Chriſtum de ſomno dixiſſe. *Vado vt à ſomno excitem.* Cum verò defunctum vita Lazarum dixit, non addidiſſe: Vado vt à tumulo excitem. *Semper nos admonet, vt inanem gloriam caueamus; & nihil de nobis temerè promittamus.* Hom. cit. A Magiſtro hauſit Paulus modum loquendi, ad Rom. cap. 1. n. 11. *vt aliquid impertiar vobis gratiæ ſpiritalis.* vbi Chryſoſtomus Hom. 2. *Orationem temperat, cum ait; vt aliquid impertiar. Perpuſillum* (inquit) *aliquid; & iuxta modulum meum.*

15. *Et gaudeo propter vos; quia non eram ibi.* Satis Magiſter oſtendit, cur ſerò abiret, licet rogatus. Scilicet vt Lazarum quatriduò ſepultum ſuſcitaret, quem, ſi adeſſet, victus ſororum lachrymis, ac precibus mori non ſineret: ait Rupertus lib. 10. Tanta lachrymis hominum virtus in Deum eſt. in com cap 5. num. 93. p 32. n. 2. ad cap. 7. p. 24 n. 2 ad cap. 5 p. 11. num. 5. ad cap. 6. in com. c. 6. n. 34.

19. *Multi ex Iudæis venerant ad Martham, & Mariam.* Docet Ioannes cap. 9. num 22 coniuraſſe hoſce homines, vt Chriſti auditores Synagoga abſtinerent; cur modò adeunt Chriſti alumnas? Putat Chryſoſtomus Hom eit. homines de ſenatuſconſulto non curaſſe; *quia nobiliores venerebantur.* Nam, qui reſpectu ducuntur humano, negant vrgere legem, vbi dignitas intercedit aliena. Ius erat, vt Senatus, populuſque Iudaicus Oziam lepra tactum Ieroſolymis exigerent. Quæ de leproſo lex erat, Leuit. cap 13. num. 46. Tacent tamen, Oziam que Ieroſolymis demorari ſinunt; quod paret ex 2. Paralipom. cap. 16. num. 21. *Et habitauit in domo ſeparata plenus lepra.* Cur id? ſcitè docet Chryſoſtomus Hom. 4. in Iſaiam. *Exiuit Rex cum lepra, nec tamen eiecerunt eum è ciuitate; Regiam dignitatem reueriti.* Forraſſe docebant Regem à lege exemptum eſſe. Aliter Deus habet. Minatur Pharaonem grauiter pulſandum eſſe, illud ingerens, Exod. cap. 9. num. 16. *Vt oſtendam in te fortitudinem meam.* Domine, quid eſt homo, puluis, & vmbra, vt in hoc premendo tua eluceſcat virtus? *Tange montes, & fumigabunt*, Pſ. 143. num. 5. Sed erat Pharao ſceptro potens: vnde maſcula erit virtus Iudicis, qui magnum virum non reueretur, damno iuſtitiæ. Oſtentat igitur Deus Pharaone punito, *quòd ſit Deus ſeuerus, qui ne Regibus quidem, & populis clariſſimis parcat peccantibus*, ait Antiſtes Lippuman.

21. *Domine, ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus.* Modeſte Martha ſeſe habet aduerſus Chriſtum. Nec de abſentia queritur, nec de mora, cum audiret de amici morbo, nec curatum veniret. *Sed reuerentiam Domino ſeruans, & dilectionem lædere cauens, humilitatem, & fidem omnipotentiam fatetur amantis.* Docet Rupertus lib. 10. Qui verè amat, nec læſus lædit amicum. *Charitas enim patiens eſt.* 1. ad Corinth. cap. 13. num. 4. *Omnia ſuffert, omnia ſuſtinet.* num. 7. Quæ primo charitatem virtus ſubſequitur, patientia eſt, & germana ſoror, ait Athanaſius. *Ediſſerit charitatis indicia, & patientiam in primis totius philoſophiæ radicem ponit.* Sed charitatem probari iterata patientia oſtendit vox iterata: *omnia ſuffert, omnia ſuſtinet.* Quod à Tertulliano diſco, ad lib. de patient. cap. 12. *Quid (inquit) impatientia reliquiſſet? ideo charitas omnia ſuffert, omnia ſuſtinet.* Sciret enim Virgo ſancta quo nam ſponſus loco cibum, & ſomnum caperet. Cant. 1. num 6. ſed repulſam patitur; imo audit, *ſi ignoras te, egredere, & abi.* num. 7. Dura omnino increpatio: & tamen virgo patiens, & ſapiens non queritur de repulſa; quod ſi loquitur, ſponſi laudes ſunt. *Dum eſſet Rex.* num. 11. Vbi commendat ſponſi maieſtatem. *Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi.* Vbi rationes amandi explicat. n. 12. licet durè accepta amaritudine myrrhinæ: *Charitas enim patiens eſt*; & charitatem lædere cauens, potentiam fatetur amantis. p. 24. n. 1. ad c. 7.

28. *Magiſter adeſt, & vocat te.* Si textum euoluas, nihil de Magdalena Chriſtus meminit; ſed adeſſe Magiſtrum ſatis erat, vt ſe à Chriſto vocatam eſſe crederet pia mulier: euocat Magiſtri aſpectus iucundiſſimus, ait Theophylactus, *Iſtud ipſum adeſſe, pro voce factum eſt.* Neſcit enim amans abeſſe ab aſpectu rerum chariſſimarum. p. 10. n. 1. ad cap. 6.

32. *Videns eum, cecidit ad pedes eius.* Suum ad Chriſti pedes locum occupat Magdalena. Rupertus benè lib. 10. *Cecidit ad pedes eius dolore fratris pariter, & amore Chriſti ſaucia.* ſcilicet magnus dolor affectum piè corpuſculum obruit grauiter. Abeunt mulieres ad Chriſti mauſolæum. *Valde manè.* Mar. cap. 16. num. 16 Non abit virgo Mater; ſed mœſta domi ſedet; ſcilicet dolor corpuſculum grauior oppreſſerat, ait Bern. ad ſerm. de lament. Virg. *Domine, ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus.* Hæc ad Chriſtum Magdalena; *breuiterque locuta lingua conticuit, cætera lachrymis peregit*, ait Rupertus. Amor ne, an dolor ingens vocem premit, vt breuius, quàm Martha loquatur ſoror? Vtrumque probo. Quod vocem dolor eripiat, habes p. 38. num. 2. ad c. 7. in com. c. 7. n. 66.

Inde eſt, quod Magiſter, loquente Magdalena, tacet. Scilicet homo fletu occupatus vocem premit: nec temerè dictum *infremuit ſpiritu.* Quod amor amantem loqui non ſinat, habes p. 2. n. 4. ad cap. 6.

33. *Ieſus autem, vt vidit eam plorantem infremuit ſpiritu, & turbauit ſemetipſum.* Tanta lachrymis vis ineſt, vt Deum cogant ad fletum, niſi contineat ſeſe. Commouetur enim bonus quiſque lachrymis alienis. in com. c. 7. n. 63. p. 13. n. 1. ad c. 2. p. 18. n. 3. ad c. 4.

Infremuit ſpiritu, & turbauit ſemetipſum. Cohibet benè Chriſtus lachrymas; quaſi abſurdum eſſet flere virum magnum: ait Chryſoſtomus Hom. 62. *Nouerat lachrymas excitare, & fletum arguere. Illa enim particula (infremuit ſpiritu) ſignat illum cohibuiſſe motum.* Satis probat Chryſoſtomus, quod Cyrillus Alex. aſſerit lib. 7. cap. 20. *Non eſt viri prudentis, & maturi opus aſſiduo luctu deplorare.* Quod igitur fleuit Chriſtus num. 35. docet calamitatem alienam pie deflendam eſſe. p. 21. n. 8. & 9. ad cap. 7. Quod fletum cohibuerit num. 38. *Rurſus fremens in ſemetipſo*; monet prpudium eſſe, vt vir magnus largè, ac publicè fleuerit. p. 31. n 4. 5. & 6. ad cap. 7. Lego Iobum malis preſſum rogaſſe, cap. 10. num. 20. *Dimitte me, vt plangam paululum dolorem meum* Mira loquendi formula, vt, qui dolet grauiter, flere velit breuiter: & adhuc flendi facultatem petat? ſcilicet modum lachrymis ponendum cenſet; cum non deceat virum magnum flere.

35. *Et lachrymatus eſt Ieſus.* Si amicum tumulo Chriſtus excitat, cur mittit lachrymas? Rupertus optimè. *Fortaſſe non tam pro eo, quod mortuus erat, quàm pro eo, quod reuocare illum oportebat ad tolerandas rurſus* huius vitæ miſerias. lib. 1. In hac ſententia eſt Peluſiotes lib. 2. Epiſt. 173. Vide, quot malis infeſta eſt vita hominum? p. 20. n. 3. ad c. 6. in com c. 5. n 86.

41. *Ieſus autem eleuatis ſurſum oculis* Quò mittamus oculos, docet Chriſtus oculis in cœlum emiſſis, vnde præſens venit auxilium. An Deo inconſulto quidquam fiat boni? id ego nego. p. 9 ad c. 4. p. 1. n. 6. ad c. 2. in com. c. 4. n. 15.

Dixit

Dixit: Pater gratias ago tibi, quoniam audiſti me. Deo Chriſtus gratificatur, vt beneficium à Patre accipat. Quaſi gratitudo ſit ars promerendi. *Cum gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus.* Ioann. cap. 6. num. 11. Hac viâ Chriſtus Patrem molcet, priuſquam panes, ac piſces multiplicet; *ad erudiendum nos, quod futurorum petitio ex præteritorum gratitudine conſurgit.* Ita Caietanus.

43. *Voce magna clamauit.* Hominem à peccato excitatum ſignat Lazarus ſuo extractus tumulo; ſed qui iacet in luto ſcelerum, non extrahitur manu facili. Vide p. 10. n. 4. ad c. 5.

44. *Et facies illius ſudario erat ligata.* An peccator tecta pudenter exit facie? tanta eſt ſcelerum fœditas. in com cap. 3. num. 31. p. 12. ad c. 3.

Et facies illius ſudario erat ligata Præſtat Chriſtus vitæ beneficium, ac beneficiarium tectis oculis exire iubet. Ne dicatur beneficium venditare, imo vendere, ſi benefactorem norit beneficiarius. Terra, marique ſalutem humani generis ſolicitatam eſſe voluit Angelus magni conſilij. *Et poſuit pedem ſuum dextrum ſuper mare, ſiniſtrum verò ſuper terram.* Apoc. 10. n. 2. ſed vultu ad rem gerendam obtecto prodit. *Vidi Angelum amictum nube,* ait Ioannes. Quaſi puderet Angelum, ſi daret ſe oculis, cum bene hominibus faceret.

Dominica V.

Ex Ioann. 8.

N. 46. **Q***Vis ex vobis arguet me de peccato? ſi veritatem dico.* Qui verè magiſtrum agit, rectè viuat, neceſſe eſt. p. 12. ad c. 1. in com. c. 5. n. 7.

Si veritatem dico, quare non creditis mihi. Imò qui verum dicit, facile pellitur. p. 7. num. 6. ad cap. 2. p. 9. ad c. 5. in com. c. 7. n. 21. p. 15. n. 8. ad c. 7. p. 3. n. 7. ad c. 6.

47. *Qui ex Deo eſt, verba Dei audit.* Id verò eſt, vane audit, qui non obedit. in com. c. 5. n. 2. Deinde conciones audit bonus, odit malus. p. 20. ad cap. 4. p. 10. n. 1. ad c. 5. p. 15. n. 7. ad c. 7.

Samaritanus es tu. Cur ita de Chriſto cogitant? Rupertus lib. 9. *Pro eo, quod apud Samaritanos biduo manſit, & docuit.* ſic malus ſocius videtur nocuiſſe. p. 1. num. 1. d. 5. p. 3. n. 2. ad c. 1. p. 6. n. 4. ad c. 6. p. 12. n. 1. ad c. 5. p. 21. n. 3. ad cap. 2.

48 *Nonne bene dicimus nos, quia Dæmonium habes.* Maledicta iacit liberè, qui veri mordetur aceto. p. 18. n. 4. ad c. 7. in com. c. 6. n. 2. p. 24. n. 4. ad c. 5. p. 49. n. 2. ad c. 5.

Nonne bene dicimus nos, quia Dæmonium habes. Hæc Iudæus maledicta in Chriſtum effundit, poſt increpationem publicam. n. 47. *Quia ex Deo non eſtis.* Nam increpatio publica aliquando pudorem ſoluit peccandi. in com. c. 5. n. 51.

Dæmonium habes. Sic bonum Præfectum mala pungit plebecula. p. 13. n. 3. ad c. 5. p. 18. ad c. 7.

Dæmonium habes, Sciebat Chriſtus, quid Iudæus animo agitaret; & inde malus infert Magiſtrum Diaboli alumnum eſſe; vnde bonus colligit Chriſtum eſſe pluſquam hominem. p. 5. n. 6. ad c. 6. p. 15. num. 4. ad c. 7. p. 24. n. 3. ad c. 5.

Dæmonium habes. Hac iniuria bonum malus afficit. ſed argumentum boni eſt malis diſplicere. p. 18. n. 5. ad c. 7. p. 13. n. 3. ad c. 5.

Nonne bene dicimus nos. Facile detractores conueniunt ad maledicendum. p. 6. n. 3. ad c. 6. in com. c. 7. n. 8. p. 4. n. 2. ad c. 7.

52. *Nunc cognouimus, quia Dæmonium habes.* Iam id prodixerant. n. 49. Pertinax enim in peccando homo eſt. p. 20. n. 1. p. 44. n. 1. ad c. 5.

Nunc cognouimus. Victor in diſputando magiſter eſt; vnde victus argumentis auditor male iacit dicta more hominum ſolito. p. 49. n. 2. ad cap. 5.

Mortem non videbit; ait Chriſtus. Audit Iudæus, & addit: *non guſtabit mortem.* ſic dicta inuertit mendax calumniator. p. 1. n. 2. d. 3. in com. c. 5. n. 22.

54. *Reſpondit Ieſus: ſi ego.* Rationes Magiſter apponit, quibus ſuam tuetur cauſam. Nam veritas ratione agit, non contentione. p. 49 n. 1. ad c. 5.

Reſpondit Ieſus Boni Præfecti eſt tumultuantem ſedare populum molli reſponſo. in com. c. 7. num. 56.

Reſpondit Ieſus. Affectus iniuria Magiſter adhuc reſpondet, ac docet, ne quam de concepto odio ſuſpicionem moueat, ſi tacuerit. p. 7. n. 3. ad cap. 6.

Si ego glorifico me ipſum, gloria mea nihil eſt. Nemo bonus laudat ſe, ne laudem perdat ſuam. p. 2. n. 3. d. 1.

Eſt Pater meus, qui glorificat me. Scilicet, cum pro vero dicundo contumeliam patior. p. 7. n. 1. ad c. 6. in com. c. 5. n. 105.

Eſt Pater meus: ita dicit, qui prodixerat; *ſi veritatem dico vobis*; ſe Deo genitum eſſe docet; veritas enim veri Dei virtus eſt; homo verò mendax. p. 11. n. 1. & 2. ad c. 5. in com. c. 5. n. 23.

Eſt Pater meus; qui glorificat me. Vnde verax, qui Patre nobili natus loquitur; mendax, qui Patre genitus humili verba facit. p. 1. n. 5. & 6. d. 1. in com. c. 5. n. 101. p. 11. n. 2. ad c. 5.

55. *Scio eum, & ſermonem eius ſeruo.* De ſcientia amatoria ſermo eſt: ac proinde qui Deum piè recognoſcit, iuſſa libens facit. p. 18. n. 3. ad c. 5. p. 15. n. 5. ad c. 2.

Sermonem eius ſeruo. Quidquid iubet Deus, ſermonem dicit vnicum Dei amans. Vnde Chriſtus docet, ad Ioan. c. 14. n. 23. *Qui diligit me ſermonem meum ſeruabit.* Vide Oleaſtrium ad Gen. c. 3. p. 8. n. 3. ad c. 7.

59. *Tulerunt ergo lapides.* A maledictis ad malefacta curſus eſt facilis: peccatum enim peccato alitur alio. Vide com. c. 4 num. 6. p. 20. num. 3. ad cap. 5.

Ieſus autem abſcondit ſe. Ne peius furerent in Deum homines, ſic peccandi occaſiones Chriſtus reſecat. p. 32. n. 5 ad c. 5. p. 9. n. 4. ad c. 1.

Abſcondit ſe. An Chriſto pudor eſt, quod Magiſter diſcipulis occaſio peccandi videri poſſit? p. 1. n. 5. ad c. 6.

Feria 4. ad 5. Dominic.

Ex Ioann. c. 10.

N. 22. **F***Acta ſunt Encænia in Ieroſolymis.* Id verò eſt dies feſtus de templo innouato; & quidem tam grata Deo eſt ratio templi condendi, vt agi diem feſtum ea de cauſa Deus velit. Vide p. 3. ad c. 1.

23. *Et ambulabat Ieſus in templo, in porticu Salomonis.* Diſputandum Chriſto erat, quod tulit occaſio; ac proinde porticum Magiſter occupat; ne

facto

ſacro in templo loquatur. *Nec enim decebat*, ait Maldonatus. Sic iuſtus ſacris locis reſpectus conſtat. p.2.ad cap.4.

Ambulabat Ieſus in templo. Cruce iam minante frequentior in templo magiſter erat, cauſa docendæ plebeculæ: cum ſciret parum ſibi vitæ ſupereſſe ad docendum. Et verò temporis breuitas vrget ad benè, & malè agendum. Laudo quod Seneca Epiſt. 31. *Multum nocet, qui moratur, vtique in tanta vitæ breuitate.* Laborandum ſcilicet in virtutum via eſt, cum vita ſit momento breuior. Precibus ſanctè confectis Magiſter ducit diſcipulos; *& ait illis: Eamus in proximos vicos, & ciuitates, vt prædicem.* Mar. cap.1. num.38. Quo tantus docendi amor eſt? Benè Victor Antiochen. in locum. *peregrinationis ſuæ tempus breuè futurum ſciens, doctrinæ ſuæ theſauros cum aliis communicare volens, ait, Eamus in proximos vicos, & ciuitates.* Vide p.3. n. 6. ad cap. 7.

24. *Quouſque animam noſtram tollis?* Adulantur auditores, Magiſtrumque laudant à ſapientia, quæ non poſſit capi facilè; ac proinde velit, ſine metu, enuntiare, ſe Chriſtum eſſe, quod optant: & credunt valere adulationem poſſe ad fallendum malè bonum quemque hominem. in com. cap. 2. num.6. in com. cap. 7. num. 30.

25. *Loquor vobis, & non creditis.* Fidem nec Dei verbis, nec factis adhibent auditores ceruicis rigidæ. Vnde Magiſter ſemel, & iterum queritur: *& non creditis*: deinde additum. num.26. *ſed vos non creditis.* Teſte Ruperto. *Acſi dicat; iam non docendi eſtis, ſed de peccato arguendi; qui iam dudum teſtimoniis euidentibus non credidiſtis.* lib. 10. in Ioann. Et quidem pœnas dabit grauiores, qui ſuo de officio monitus ſatis non fecerit. p. 28. num.1. ad cap.5.

31. *Suſtulerunt ergo lapides, vt lapidarent eum.* Patet facto ſimulatè dictum. *Dic nobis palam*, cum auditores malè acceperint reſponſum veri. Simulant velle ſe quod nolunt, Magiſtrumque docentem reiiciunt. Sed veri doctrina malis placere non poteſt. p.7. n.6 ad cap.2. p.9. num.4. ad c.5. p.15. n.7. ad c.7.

Suſtulerunt ergo lapides. Verè Magiſter admonuerat num.25. *Loquor vobis, & non creditis*, Ad ſaxa volant auditores. Sic vindictam parat, qui admonitionem interpretatur contumeliam. p.5. num.1. ad cap.1. p.3. n.6. ad cap 6. in com. cap.7. num.21.

32. *Reſpondit Ieſus.* Reſponſo Chriſtus ſuo probat ſe commotum non eſſe. Nam qui tumet odio, negat loquendi commercium. Percuſſus alapa, *reſpondit Ieſus. ſi malè locutus ſum.* Ioann. cap. 18. num. 23. Cur mi Domine tuam tecum iniuriam non deuoras? Nonne, qui tacens patitur, ſuam ſilentio adornat patientiam? Auguſtinus benè, tract.114. in Ioann. Nota eſt celebratæ patientiæ, reſponſio notæ beneuolentiæ. *Quanto* (inquit) *melius reſpondet vera placatus.* Nam taciturnitas ab accepta iniuria, aliquando odium eſt, vindicta eſt. Qui patitur grauiter, & loquitur comiter, cuſtos eſt laudatæ patientiæ. Quid ſi Deus odium ſcelerum oſtendit negato loquendi commercio? *Anno quo mortuus eſt Ozias*; Iſaiam alloquitur cap.6. num 8. *Audiui* (inquit) *vocem Domini.* Cur Deus non loquitur dum Ozias vita fruitur? Iratus in homines Deus erat, eo quod Regem lepra infectum à Ieroſolymis non expulerant; & quo in peccatum odio graſſatur, pertinaci oſtendit ſilentio. Vnde Chryſoſtomus Hom. 4. *Silentium* (inquit) *erat, ſimultas erat inter Deum, & hominem.* Scilicet, nota ſilentio Dei ira nota ſimultas. Vide p.5. num.6. ad cap. 4.

Multa bona opera oſtendi vobis, ex Patre meo. Nihil boni operis ſibi Chriſtus arrogat, verè amans humilitatis intimæ. Quod notat Cyrillus Alexand. lib.7. cap.11. Vide p.2. num. 4 d.1. Nam ſuperbus homo quidquid rerum magnarum eſt ſibi tribuit. in com. cap. 2. num.23. in com. cap.6. num. 33.

33. *Reſponderunt Iudæi.* Pacatè homines: licet manu ſaxa tenerent. Sed qua vi Chriſtus vincit iratos homines? Oſtendit Magiſter comiter, quot in hoſce homines beneficia contulerat. *Multa* (inquit) *bona opera.* Inde tota hominum ira deferueſcit. Nemo enim memor beneficij iram effundit in benefactorem. p.32. num.5. ad c.5.

Reſponderunt Iudæi. Si lapides manu Iudæus tenet, cur non iacit in Chriſtum: ſed furore ſedato, reſpondet? Tanta Chriſti verbis comitas inerat, vt homines, etſi furentes, leniret. *Placida enim verba, iracundia concitatum animum lenire ſolent.* Ita Cyrillus Alexand. lib. 7. cap. 11. Vide p.15. num.5. ad cap.6.

Homo cum ſis, facis te ipſum Deum. Vſque adeo ſeſe iactant ſuperbè mendaces homines, vt vel Chriſtum de ſe dicentem glorioſè repnlerit Iudæus inſolens, ac impudens. in com. cap.5. n.14 & 19. in com. c.6. n.33.

34. *Nonne ſcriptum eſt?* Sacris ſe literis obarmat Chriſtus aduerſus calumniam Iudaicam. An hæc Chriſto grata eſt ſcientia de ſacro textu? Aio. p. 14. num. 4 ad cap. 7. p. 26. num. 8. ad cap. 7.

36. *Quem Pater ſanctificauit, & miſit in mundum* Hebraiſmo celebri; *Sanctificauit, id eſt, ſegregauit in ſalutem hominum*: quod Theophylactus notat. Duplex ex loco nota eſt: altera, ſanctificari maximè hominem, qui ſeſe ab hominibus longè abducit. Vide p. 13. ad cap. 6. in com. cap. 5. num. 69. p. 29. ad cap. 5. p. 26. num. 6. ad cap. 5.

Altera verò nota eſt miſſum à Deo Chriſtum apprimè ſanctum, vt cum mundo immundo verſari poſſet impunè. Nocet enim congreſſio, cum malo grege hominum. p. 13. n. 1. & 2. ad c.6. p.6. n 4. ad cap.6. p.36. n 1. ad cap. 5. p.29. n.1. ad cap. 5.

38. *Operibus credite, vt cognoſcatis, & credatis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt.* Factis, non dictis probat quiſque malo ne, an bono Patre ſit genitus? p.7. num.6. ad cap.5. p 8. num.4. ad cap.5. p.34. n.2. ad c.7.

Feria 5. ad 5. Dominic.

Ex Luc. cap. 7.

N.37 IN *ciuitate peccatrix.* Quid peccaſſet Mulier, exponit Lucas, vt, quo ſumma ſcelerum eſt grandior, eo ſit auguſtior Dei indulgentia p.36. ad c.7.

In ciuitate peccatrix. Peccatricem vocat Hiſtoricus, & nomen reticet, ne famam lædat. p. 5. ad cap.5.

In ciuitate peccatrix. Si de fœmina libidinante fama eſt, cur Lucas ſpeciem non exponit?

Sed timet caſtus homo ne impudicitia explicata, ſuam tegat pudicitiam. p.14. ad cap. 4. p.5. ad cap. 5.

38. *Et ſtans retrò, ſecus pedes Domini.* Pudet mulierem peccaſſe; ac proinde ſe à Chriſti ſubtrahit oculis, ait Magnus Gregorius lib.5. cap.2. in lib. Reg. *Retrò quidem ſtat pro verecundia peccati.* in com. c.5. n.31. p.12. n. 4. ad cap. 3. p.14. n. 3. ad cap. 4.

Secus pedes Domini. Peccati onus adeo graue eſt, vt mulierem ſolo apprimat. in com. c.6. n.27. Vide Chryſolog. ſer. 104.

Secus pedes Domini. Accidit mulier ad Chriſti genua; vbi locus eſt parandæ veniæ: vnde factum eſt, vt peccatrix ad Chriſti pedes, ſuum ſibi propriumque locum fecerit. Accedit Magiſter, vt Lazarum è tumulo excitet: accurrit Magdalena; *& videns eum cecidit ad pedes eius.* Ioann. cap. 11. num. 32. *Tanquam impotens ſe continere iuxta Chriſti pedes, à quibus vniam conſecuta fuerat.* Ita Caietanus laudat mulierem quaſi ſeruam à Chriſti pedibus.

Et lachrymis cœpit rigare pedes eius. Deflet granditer, quæ dolet grauiter, Deum à ſe læſum eſſe. Inde fontes lachrymarum effluxere. Nam iuſtus de peccato dolor eſt, & iuſtus fletus. p.12. num 1. ad cap. 3. in com. cap.6. num.29. p. 11. num. 5. ad cap. 6. in com cap.7. num.61. p.31. ad cap. 7.

Et lachrymis cœpit rigare. Cur non petit veniam peccatrix mulier? Luget, & tacet; quippe quæ, dum mittit lachrymas, grandiores apud Deum mittat voces. p.35. n.1. ad cap. 7. in com. c.6. n.34. p.24. n.2. ad c.5. Luget Magdalena, cum Magiſtrum adit; & vno contenta verbo, tacet. *Domine, ſi fuiſſes hîc, frater meus non fuiſſet mortuus.* Ioann. cap. 11. num. 32. ſcilicet à verbis temperat, quæ lachrymas emittit precatrices: ait Rupertus lib.10. *Lingua conticuit, cætera lachrymis vberius peregit.*

Et capillis capitis ſui tergebat. Capillos ſoluit peccatrix; quibus iam Chriſti pedes tergat, quàm ſuam tegat faciem, ne vanam gignat gloriam pœnitentia publica. in com. c. 4. num. 43. p.21 ad cap 4.

Et oſculabatur pedes eius. Officioſa eſt pœnitentia, quæ Dei pedes exoſculatur; nec tamen loquitur, dolore vocem premente. p.38. n.2. ad c.7. in com. c.7. n.66.

Et vnguento vngebat. Scitè peccatrix odores effundit, quæ non ignorat peccatum qualecumque Deo putidum eſſe. p.12. n.1. ad c. 3.

Et ſtans retro. Nullum eſt officium, quod mulier non peregerit, vt veniam obtineret ſcelerum. Scilicet ſpes metu dubia acriores capit motus ad pœnitentiam. in com. cap.7. n.70. p.43. num.5. ad cap.7.

Quid ſi, nulla etſi magna ſcelerum pœnitentia abunde eſt: p.41. num.3. ad cap.5. p.32. num.1. ad cap.6.

39. *Ait intra ſe: quia peccatrix eſt.* Videt Phariſæus flagrare mulierem ſtudio pœnitentiæ, affectu ſanctimoniæ; & adhuc peccatricem appellat contumelioſè; id tamen de genio humano eſt, vt quod aliis eſt propudium, ſiue à natura, ſiue à fortuna, ſiue à conſilio, obtrudat facilè. in com. c.7 n.11. & 11.

40. *Et reſpondens Ieſus dixit ad illum.* Magdalena contumelioſè vocata, cauſam muliebrem Chriſtus ſuſcipit, ac tuetur. Tanta Deo cura eſt de pœnitentibus. in com. c.5. n 84. p.21. num. 3. ad cap. 4. p.41. n.2. ad cap. 3. p.3. n.5. ad c.3. p.33. n.3. ad cap.7.

44. *Vides hanc mulierem?* Quid in fœmina videndum Chriſtus monet? An gemmas, aurum, veſtem Attalicam, & lenocinia reliqua venuſtatis emendicatæ? minimè: ſed lachrymas doloris indices, & ſigna reliqua pœnitentiæ; quæ quidem auguſtiorem fœminis venuſtatem conciliant. p.47. n.3. ad c.5.

Vides hanc mulierem? Non peccatricem, vti Phariſæus Magdalenam, ſed mulierem Chriſtus appellat honeſtè: quaſi peccatum lachrymis diluiſſet mulier. p.4 . n.3. ad c.5. in com. c.5. n.93. p.47. n.2. ad c.5.

Vides hanc mulierem? Cum mulierem nomenclatura communi Chriſtus appellat, verè laudat: quo pacto Chananæam probè laudatam ſcio. *O mulier!* ad Matth. c.15. n.28. Sed quæ Deo blanditur pœnitentia, mulierem honeſtat æquè, ac honorat. p.47. ad cap. 5. p.33. n.4. ad c.7 p. 19. num. 1. ad cap.4. p.41. num.6. ad c.5. p.5. num. 5. ad cap. 3.

47. *Remittuntur illi peccata multa.* Citò Chriſtus annuit pœnitentibus, ait Gilbertus ſer.33. in Cant. *Non eſt ſera Chriſti gratia.* Probat id Abbas ex Magdalena, *Reuolue* (inquit) *Euangelium, vbique Ieſum inuenies & citum, & copioſum ad veniam.* Tam grata Deo eſt pœnitentia hominum. p.41. ad c.5. p.47. n.7. ad c.5.

Quoniam dilexit multùm. Parùm valerent ſigna dolentis animi, niſi ab affectu imperata. Ab affectu enim intimo ſuam vim capiunt facta extera. Quod Paulinos monet in com. c.3. num.36. p.19. n.1. ad c.6. p.8. ad c.2. in com. c.2. n.21. p.18. n.2. ad c.4. p.19. ad c.6. in com. c.3. n.36.

50. *Fides tua te ſaluam fecit.* A pœnitentia, ab amore, a fide mulierem Chriſtus laudat, vt virtutem alat muliebrem. p.15. ad cap.6. Samaritanam Magiſter pungit vitio coram explicato. Ioann.4. num.18. ſed laudes aggerit de veritate muliebri. *Benè dixiſti, hoc verè dixiſti* p.15. n.5. ad cap.6. p 9. n.4. ad cap.6.

Vade in pace. Non abiret à Magiſtro mulier niſi iuſſa. Tanta erat voluptas à Chriſti aſpectu, & affatu, quod benè Caietanus inuenit. Senſit Martha ſororem à Chriſti pedibus non abituram niſi Magiſter id iuberet. Inde Martha Chriſtum vrget. *Dic ergo illi, vt me adiuuet.* Luc. cap. 10. num.40. vbi Caietanus. *Sciebat enim ſororem, niſi Domini præcepto, auelli non poſſe a verbo audiendo.* Vide p.10. n.1. ad c.6.

Feria 6. ad 5. Dominic.

Ex Ioann cap. 11.

N.47. *COllegerunt Pontifices, & Phariſæi concilium.* Negotium de Chriſto occidendo vrget rabies Iudaica. Erratum grande: illud tamen placet, quod ad rem benè gerendam, conſultant ſenatu collecto. in com. cap. 2. n. 8. p. 3. ad cap. 2. in com. cap. 4. num. 12. in com. cap. 5. n. 1.

Pontifices, & Phariſæi. Pontifex mitra ſuperior, & Phariſæus ſecta religioſior conſultant de tuenda religione. Oportet enim conſiliarios rerum, de quibus agitur, ſcientes eſſe. in com. cap.2.

cap. 2. num. 10. p. 4. ad cap. 2. in com. cap. 5. n. 20.

Pontifices, & Phariſæi. Scitè in Senatu conſultores quàm plurimi, vt magnis de rebus agant. Vnus enim in conſilium homo, nullus homo eſt. in com. cap. 7. n. 46. p. 23. ad cap. 7.

Pontifices, & Phariſæi. Multi in ſenatu conſultores; à quibus, vt à plurimis iuſtè damnata videretur innocentia. Quod Rupertus docet lib. 10. *Vt eum interficerent per concilij ordinem legitimum.* p. 23. n. 2. ad cap. 7.

Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit? De Chriſti factis diſputatio inter Senatores mota eſt; & inde nata occaſio, vt Chriſtum perdat inuidia, quæ ad necem vſque ſæuit. in com. cap. 5. n. 51. p. 23. n. 4. ad cap. 5. p. 18. n. 3. ad cap. 7. Vide Cyr. Alex. lib. 8. cap. 1.

Hic homo multa ſigna facit. Metum auget poteſtas ſubitò magna, ſuſpicionémque mouet de rebus innouandis. p. 1. n. 3. ad cap. 1.

Hic homo multa ſigna facit. Chriſtum à rebus mirè patratis Deum eſſe rectè colligerent: ſed rebus ad miraculum vſque geſtis, *adhuc hominem, per abiectionem quandam vocant.* Ait Cyrill. Alex. lib. 8. c. 1. Quod enim magnum eſt opus, ſi non poteſt, auctorem operis carpit inuidens. p. 15. n. 4. ad cap. 5. p. 18. n. 3. ad cap. 7. p. 6. n. 2. ad cap. 5. in com. cap. 5. num. 18.

48. *Venient Romani, & tollent noſtrum locum, & gentem.* Quo in Chriſtum flagrant odio, tegunt homines, ac ſe de Rebuſp. curare oſtentant. Sed Chryſoſtomus notat hoſce homines, qui priuatam exercent vindictam, cura affectata boni publici. *Ne affectu aliquo dicere viderentur.* Hom. 63. ſic pulchris nominibus ſua tegunt vitia. p. 19. ad cap. 1.

49. *Cum eſſet Pontifex, dixit: Vos neſcitis quidquam.* Superior loco Pontifex, lingua videtur ſolutior: quaſi thiara licentiam loquendi permitteret. *Cæteris impudentius, & cum ſtomacho dixit; quaſi inſcitiam, & ſegnitiam increpitaret.* Ait Cyrillus Alex. lib. 8. cap. 2. Scilicet Præfectus loco ſuperior, ac inde ſuperbior contemptim habet homines reliquos. p. 6. ad cap. 5. in com. cap. 6. num. 2. p. 1. n. 1. d. 4.

Vos neſcitis quidquam. An verè ſuo de Senatu Pontifex? ſi vera conſultorum cenſura eſt; video conſultores ineptè delectos, qui nihil recti peruident, vt prouideant. in com. cap. 1. num. 10. p. 4. n. 3. ad cap. 2.

50. *Expedit vobis, vt vnus moriatur homo.* Inibi Chriſtus damnatur, vbi probatur Pontifex, qui ſuum nimis pontificatum redemit. Hæc enim ab honore quæſito nata impietas. p. 3. n. 3. ad cap. 6. p. 37. n. 3. ad cap. 7. p. 42. ad cap. 7.

Expedit vobis. Conſilium ab vtili probatum eſſe docet Pontifex: licet Chriſto regnum anteponat Machiauello ſenior. Sed perit malè regnum pietate neglecta. p. 2. num. 3. ad cap. 4. p. 48. n. 4. ad cap. 5.

Expedit vobis, vt vnus moriatur homo. Iuris formam non curat Pontifex honore inſolens, & proinde reum damnat inauditum. p. 6. a [illegible]

51. *Cum eſſet Pontifex, prophetauit, quòd Ie[illegible].* Grande ab hoſte improbo teſtimonium de ſeruatore humani generis: ne quis de re tanta dubitaret. p. 28. n. 3. ad cap. 7. Primus, qui Dei filium nominauerit, Nabuchodonoſor eſt. Dan. cap. 3. n. 93. Amicus ne, an Dei inimicus? Id expendit Rupertus ad lib. 6. cap. 22. de vict. Verbi. *Specioſa illa rei pars, & inſigne præconium ſit Dei: quod illum manifeſta confeſſione prius confeſſus fuerit inimicus, quam amicus.* Id verò, quod Rupertus addit c. 21. *Mente non ſua locutus eſt.* Quod fecit & Pontifex.

Cum eſſet Pontifex, prophetauit. In loco Chryſoſtomus. *Pontifex, licet indignus prophetauit.* Homil. 64. Neque enim denegandum Præfecto licet improbo, quod poſtulat dignitas. Ait Auguſtinus ad q. 35. ex Teſt. vet. *Poteſtas enim exigit, qua meretur honorem.* Vide com. cap. 5. n. 26.

54. *Sed abiit in regionem.* Formam agendi, ſi premat inuidia, reponit Magiſter. ſcilicet vt malis te oculis ſubducas. Iram enim, & inuidiam fugat abſentia. De inuidia vide p. 10. n. 2. ad c. 1. De ira vide p. 18. n. 3. ad cap. 2. p. 21. num. 5. ad cap. 2. Vtrumque patet ex Gen. cap. 37. n. 8. Ioſepho inuident fratres, & iraſcuntur maximè. Quid Pater vt iram ſimul, inuidiámque ſedaret? Fratres à Ioſepho longè abducit num. 12. *Cum fratres morarentur in Sichem.* Philo egregie de I[illegible]. *Veritus, ne præſentibus omnibus, ſeditionis aliquid oriretur, illos ablegat ad paſcua, hunc domi [illegible].* Ad l. b. de Ioſepho.

Ad 6. Dominic.

Ex Marc. cap. 11.

N. 1. *Ite in Caſtellum.* Res erat difficilis aſinam alienam à Domino ſubtrahere. Id tamen diſcipulis Magiſter imperat, vt ſe prodant in re difficili. p. 19. ad cap. 5. *Ite in caſtellum.* An locus ſitu aggreſſores abigit? ſed bonus diſcipulus ſuum approbat obſequium in re difficili. Vide p. 1. n. 3. d. 5. p. 7. n. 4. ad cap. 7. p. 15. n. 4. ad cap. 2.

3 *Dicite, quia Dominus his opus habet.* Quæ iubet Magiſter, accipit diſcipulus, nec rationes iubendi expendit curioſè: nam curioſitas in Dei iuſſis abſurda eſt. p. 15. n. 5. ad cap. 2. p. 18. ad cap. 5.

Dicite, quia Dominus his opus habet. An tibi opus aſello eſt, *qui volas ſuper pennas ventorum.* Pſ. 17. num. 11. Nonne tu Deus meus, *quoniam bonorum meorum non eges?* Pſal. 15. num. 1. Sed humanam Deus poſcit operam, quaſi indigens, occaſionem captans gratificandi. p. 12. num. 3. ad cap. 7.

4. *Vt adimpleretur, quod dictum eſt per Prophetam.* Probat Matthæus ſermonem qualemcumque facto textu adornandum eſſe. p. 2. n. 7. d. 3. p. 15. n. 2. ad cap. 4. p. 10. n. 3. ad cap. 4. p. 23. n. 3. ad c. 7.

5. *Dicite filiæ Sion.* Ieroſolymam Chriſtus filiam vocat, vt affectu Magiſtrum excipiat. p. 19. n. 4. ad cap. 6.

Ecce Rex tuus. Sed Iſaias cap. 62. n. 11. *Ecce* (inquit) *Saluator tuus.* Vnde colligas Regem ex officio vere ſeruatorem eſſe. p. 9. n. 2. ad cap. 2. p. 15. n. 3. ad cap. 4. p. 16. num. [illegible]. ad cap. 5. p. 3. num. 3. ad cap. 6.

Venit tibi manſuetus. Video Regem, nedum ſeruatorem à comitate motum laudatum eſſe. Hac enim via conſtat ſalus publica. p. 14. n. 3. ad c. 2. in com. c. 1. n. 27. p. 15. n. 1. ad c. 1. p. 14. ad c. 1. in com. c. 3. n. 23. p. 3. n. 1. ad c. 5. in com. c. 2. num. 44. p. 8. n. 6. ad cap. 2.

Venit tibi manſuetus. Qui populos habet comiter, ille regnat feliciter. Vnde nata acclamatio. *Hoſanna filio Dauid.* num. 9. id eſt, *Saluus ſit filio Dauid.*

Dauid. Et quidem nemo hero mitiori vitam non apprecatur longiorem. p. 11. n. 5. ad cap. 2. in com.cap.2.n.51.

Venit tibi. Non ſibi: neque enim ſuis ſeruit commodis bonus Princeps. in com.cap. 2. n. 22. p.20.n.5.ad cap.3.p.9.ad cap.5.

Venit tibi, ſedens ſuper aſinam. Ita ne Rex magnus venit, & vectus aſello eſt? ſed Chriſti regnum commendatur ab affectu, & apparatu humili.p.17.n.1.ad cap.1.p.5 n.1.ad cap.3.p.10.n.5. ad cap.7.in com.cap.5.n.26. p.7.num.3.ad cap.1.

6. *Euntes autem diſcipuli fecerunt ſicut præceperat illis Ieſus.* Nulla in mandatis patrandis mora eſt.p.15.n.3.ad cap.2.p.17.n.3.ad cap.5. p.18. ad cap.5.in com.cap.7.n.1.

7. *Et impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua.* Satis ſibi non facit in magiſtro colendo amans diſcipulos.p. 17. n.3. ad cap 4. in com.cap.5.n.55. in com.cap.2.n.42.

Et eum deſuper ſedere fecerunt. An Magiſter aſello ſedere cogitur, eo quod pedes eat diſcipulus? Bonus minrum Præfectus num iure viuit alio, quam ſchola ſubdita.in com.c.6.n.41.p.21.ad c.6.

8. *Plurima autem turba ſtrauerunt veſtimenta ſua in via.* Facto Apoſtolus turbam imitatur, vt plura faciat in Chriſti honorem. p.18. ad cap. 4. p.16. n.3.ad cap.6.p.3.n.2. d.s.

9. *Hoſanna filio Dauid.* Id eſt, *Salua, filij Dauid.* Agat Princeps de ſalute aliena, oportet. p.9. n.1. ad cap.2.p.4.n.5.ad cap.3.

Hoſanna filio Dauid. Ante crucem laudatur à turba Chriſtus. An id Pater curat, vt laudatus benè Chriſtus ferat crucem libenter, ac valenter? p.15.n.3.ad cap.6.p.9.r.4. ad cap. 6.

Hoſanna filio Dauid. De Chriſti Auo Rege turba meminit. An vt Chriſtus Auo notus tam benè gereret? certè nobilitas vrget homines ad agendum, & ferendum ſtrenuè. in com.c.3. n.18. p.7.ad cap.3. in com.cap 6. n.26.

Hoſanna filio Dauid. Hæc pueris vox vna erat, n.15. & laus boni vera, non adulatio Quod Guerricus notat ſerm.4. ad Dominic.6. *Iſta demũ perfecta laus eſt, quam ætas illa non tacet, quæ neſcit adulari.* Verbum Guerricus rapuit ex Pſ.8.n.3. vbi Dauid, *Ex ore infantiũ, & lactentium perfeciſti laudem.*

Feria III. De Petri lachrymis.

Ad Luc.cap.22.

N.55. *ET circumſedentibus illis, Petrus erat in medio.* Negat Petrus ſe de Chriſti ſchola eſſe. Cur erratum non admitteret, cum ſe miſceret hominibus improbis? Tanta à malo ſocio vis eſt ad improbitatem. p.13. n.3. ad cap. 1. p.12.n.2.ad cap.5.

57. *Negauit, dicens: mulier non noui illum.* An hic Petrus ille eſt, qui de ſe dixerat glorioſè n.33. *Domine tecũ paratus ſum, & in carcerem, & in mortem ire.* Tam ſubito malus eſt, qui modo Petrus erat, & Chriſti amans diſcipulus? Clara eſt admonitio, vt nemo ſibi fidat, ſed timeat.p. 8. n.2. ad c.4. p.43.n.5.ad cap.5.

58. *Homo, non ſum.* Tradit Matthæus Petrum negaſſe, ac iuraſſe, c.26.n.72. Matthæo addit Marcus Petrum iuramento addidiſſe; vt diris ſe procibus deuoueret, c.14. n.71. Quaſi monerent, hominem gradatim relapſum ab vno in erratum aliud. Vide com.cap 4.n.6.

Veloſ. in Iudith.

59. *Et ait Petrus, homo, neſcio, quid dicas.* Hora eſt exacta, ex qua Petrus negauerat, & adhuc verſatur inter homines improbos, vt tertiò precet in Magiſtrum: fugienda vtique erat peccandi occaſio. in com. cap. 5. num. 34. p. 13. num. 2. ad cap. 1. p. 45. num. 3. ad cap. 7. p. 12. ad cap.5.

61. *Et conuerſus Dominus, reſpexit Petrum.* Multa Deo cura ſuo de Petro eſt. Erat Magiſter contumelioſe negatus a diſcipulo: quaſi puderet Petrum fateri, per quem profecerat in virtutis via ſacra. In hac rerum fortuna, oculos ad Petrum Magiſter obuertit; ſuo vt aſpectu ſalutem conferat. An ſua Deo eſt obliuio de accepta iniuria? Aio, p.12. num.5.ad cap.2.in com.cap.4. n.39.

Reſpexit Petrum. Quænam Chriſti oculis virtus ineſt, vt peccator aut amet, aut timeat? Benignitatem ſapit Dei aſpectus cum videt peccantes homines, & virgam ſuſpendit, vt ea mora locum faciat pœnitentibus.p.3.ad cap.5. p.42. n.4. ad cap.5 p.58.ad cap.7.

Quid ſi metum Petro incutit Dei aſpectus, ne in poſterum malè agat? Et verò ſcholam continet Magiſtri oculus.p.17.n.3. ad cap. 1. Nec homo peccat facilè in Dei oculis.p.44.ad cap. 5. in com.cap. 5.n.84.

62. *Et egreſſus foras Petrus.* Cur è loco Petrus abit, cum fletum adornat ſuum? Laudunenſis bene. *Vt haberet liberum flendi locum.* Deflet tam largè, quàm liberè, qui ſine arbitris deflet. In hortulum Auguſtinus ſe ſe colligit cum flere velit. *Solitudo mihi ad flendi negotium aptior videbatur.* Ad lib.8. c.12. Confeſſ. Nec Ezechias, cum lugere vellet, *conuertit faciem ſuam ad parietem.* 4. Reg. cap. 20. n.2. niſi vt maiorem flendi libertatem conſequeretur: ait Antiſtes Clarius. *Quo ſe* (inquit) *magis colligeret, & flere poſſet liberius.*

Et egreſſus foras Petrus. Pulchre in locum Laurentius Iuſtinian. *Exiuit de ſtadio, non valens ſua mentis ferre pudorem.* Ad lib. de Chriſti agon.c.8. Tantus Petro de peccato pudor eſt, vt Magiſtri oculis abeſſe procul velit.p.15.n 5. ad cap.5. p.4. ad c. 3.n.98.

Fleuit amarè. Sciens certo propitiari Deum vna lachrymula pœnitentis humioris. p. 24. n. 2. ad c.5.p.11.n.5.ad cap.6.in com.cap.7.n.61.

Fleuit amarè. Vt vindictam de peccato ſumeret, Deique iniuriam ſarciret. p.35. n.2. ad cap.7. p.47 n.1.ad cap 5 p.5 n.5.ad cap.3.

Fleuit amarè. Cur non poſcit veniam ſcelerum? Nouit lachrymas apud Deum voces grandes eſſe.in com.cap.6.n.34.p.35.n.1.ad cap.7.p.54.n.2. ad cap 5.

Fleuit amarè. Flentem lego, loquentem non lego. An vocem contraxit dolor ingens? Aio, p.38.n.5.ad cap.7.

Fleuit amarè. Scilicet, vt ablueret ſordes ſcelerum.p.32.n.5.ad cap.7. p.41. ad cap 5.

Fleuit amarè Vt per mare lachrymarum Petrus ſuum ad Magiſtrum enauigaret. p. 32. num. 3. ad cap.7.

Fleuit amarè. Sed ex Mar. cap. 14. num. 72. *Cœpit flere.* Textu Græco, *Adiiciens fleuit.* Quaſi lachrymas lachrymis addiderit, nec vllam ſine lachrymis horam labi ſineret. Scilicet tempus flendi eſt, dum vita manet, etſi impetrata venia. p. 32. n.7.ad c.7.p.36.n 4.ad c.7.

Et egreſſus foras Petrus fleuit amarè. Quid

c prodeſt

Prodeſt flere, niſi fugias occaſionem peccandi? Fleuit Dauid dolore ſcelerum intimo. *Laboraui* (inquit) *in gemitu meo* Pſal.6. num.7. Sed addit, verſu proximo. *Diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem.* Suum Dauid fletum approbat, fuga celeri occaſionis improbæ. p. 42. num. 6. ad cap. 5.

Perquiris fortaſſe, cur ſinit Chriſtus Petrum labi, ac relabi miſerè? ſed reſponſum ex Theophylacto eſt. *Vt compateretur labentibus.* Cautum à Chriſto eſt, ne durus aliis Petrus negaret veniam ſcelerum, memor ſuæ fragilitatis. Commiſerationem lege lata natura ſanxit; *vtpote ex eadem infirmitate ad pietatem, & humanitatem erudita.* ait Nazianzenus Orat. 16.

Deinde labi Petrum ſinit Magiſter, vt erectus in ſedem Pontificiam haberet, vnde ſuperbiam refutaret. p.12.n.5.ad cap.3.

De bono Latrone.

Ad Luc. cap.23.

N.39. V*Nus de his, qui pendebant, latronibus, blaſphemabat.* Aliter Matthæus habet cap. 27. num. 44. *Id ipſum* (inquit) *& latrones improperabant.* Nec a Matthæo Marcus abeſt cap. 15. num. 32. ſi latrones Chriſto inſultant, cur vnus tantùm latro apud Lucam dicit malè. Sanam mentem receperat latro alter; inde Lucas indignum putauit, vt facti pœnitens adhuc peccator audiret. Latet enim peccatum ſub pœnitentia. p. 41. num.2. & 3.ad cap.5. p.47.ad cap.5.

40. *Reſpondens alter increpabat.* Motus piè latro latronem pungit impium, vt à peccato expiet. quod Auguſtinus docet ſerm. 49. *In cruce doctor effectus, ac corripiens.* Vide p.18. ad cap. 6. p.17.n.3. ad cap.6.

Reſpondens alter increpabat. Benè latro ſuam auſpicatur ſalutem à refutando ſocio ſcelerum: quod eſt ſignum probatæ pœnitentiæ. Teſtatur Auguſtinus loco citato. *Ita ex abundantia recepta iuſtitiæ proximum, & ſocium quondam arguens.* Vide com. c.5.n.35. p.12.n.1. ad cap.5.p.42.n.6. ad cap.5.

Neque tu times Deum? Quid verò Dimas timet? an Deum Iudicem timet latro? ait Euſebius Emiſſen. *Futuri examinis diem cogitans.* Quanta in Dei Iudicis metu vis eſt, vt latronem pungat vtiliter? p.2.n 4. ad cap.6. p.20. ad cap 7. p.27.n.1.ad cap.7.

41. *Et nos quidem iuſtè. Nulla eſt ſera pœnitentia,* ait Hieronymus Epiſt. 47. vide p. 42. ad cap. 5. p.3.n.4.ad cap.7.

Nos quidem iuſtè. Quid prodeſſet facti pœnitentia, niſi Dimas fateretur, quidquid peccaſſet? teſte Auguſtino. *Nemo vim fecit, ſed ipſe ſe diuulgauit.* ad ſerm.cit. Vide p.33.ad cap. . Addit Arnoldus benè. *Increpat maledicum, nec ſibi parcit.* in com.cap.7.n.60.

Nos quidem iuſtè. Crucem libens patitur, qui ſe agnoſcit reum ſcelerum p.25.n.5.ad cap.4.

Nos quidem iuſtè. A Chriſti patientia patientiam latro diſcit: dolores enim patitur ſtrenuè, qui ſe pati cum Deo videt. p. 3. num. 1. d. 2. p. 30. ad cap. 5. p. 18. num. 5. ad cap. 7. p. 8. num.3. ad cap.3.

Nos quidem iuſtè. Chriſtum latè docentem latro non audit, nec ſanam in mentem redit. Sed Magiſtra eſt Chriſti patientia: nam Magiſter vita loquitur, etſi lingua taceat. p.15.n.1. ad c.5. p. 49. n.1.ad cap.5. p.17. n.4. & 5.ad cap.6.

Hic verò nihil mali geſſit. Quid ais bone latro! Damnatus ad crucem, ac necem Chriſtus eſt poteſtate prætoria: & hominem eſſe dicis probatæ innocentiæ. An id colligis à patientia dolorum facili? Aio. Vide com.c.6.num.15. p.24. n. 2.ad c.7. Imo Chriſtum à patientia Deum eſſe nouit. quod Tertullianus à Phariſæo impetrare voluit. Vide p.49.n 1.ad cap.5.

42. *Domine, memento mei.* Vnde probat latro hominem clauis ſuffixum verè Dominum eſſe? an à patientia argumentum eſt, placet. Nam viri magni eſt pati ſtrenuè dura quæque vitæ mala. p.8. n.3.ad cap.3. in com. cap. 5.n.102.

Cum veneris in regnum tuum. Regem in Chriſto latro agnoſcit; audierat enim Chriſtum ita precatum n. 34. *Pater, dimitte illis.* Vide p.12. n.4. & 6.ad cap.2. p.14.n.3.ad cap.2. p.31.ad cap.7.

Domine, memento mei. Quæ nam hæc petendi forma eſt bone latro? ſi tui memor ſit Iudex, latronem malè punitum dabit. Sed occaſio indulgendi melior Deo eſt, vbi maior eſt eis ſcelerum. p.36.ad cap.7.

Domine, memento mei. Quo id merito latro poſtulat? Patientia ſocia, & natura ſimili animoſus ad petendum latro factus eſt. De patientia bene Cyrillus Catecheſ. 13. *Simul tecum ad mortem eo: memineris comitis tui. Omnis enim homo afficitur ad comitem ſuum.* De natura ſimili, vide p.39.num.6.ad cap.7. *Vnus enim* (Paulo teſte) *mediator hominum homo Chriſtus Ieſus.* 1. ad Timoth. cap. 2. num. 5. Vide Caietanum. Deinde Bernardum vide ad Ioan. cap.5.n.27. *Quia filius hominis eſt.*

Domine, memento mei. Qua id ſpe repetis bone latro? ſcilicet ſpem facit impetrandi bona ſcelerum pœnitentia. Præmiſerat enim Dimas. *Nos quidem iuſtè: nam digna factis recipimus.* Hac via regnum ſuffuratur latro ſcelerum pœnitens: quod Auguſtino placet. Ad ſermon. 49. *Confeſſus eſt, & tanta fiducia robur accepit, vt regnum de latrocinio depoſceret.* p. 19.num. 1. ad cap. 4. p.47. num. 4. & 5. ad cap. 5. p.33.num.4. ad cap. 7.

Domine, memento mei. Quo id vultu latro! Quo vultu ſocium admonuerat. *Neque tu times Deum?* Scilicet Deo placet curator ſalutis alienæ: quod Arnoldus notat ad tractat. de ſept. verbis. *Itaque illuſtris concionator, victoriæ ſuæ palmam, & auctoramentum exigens, cum eſſet dixit, Memento mei.* Inde eſt, quod à Chriſto reſponſum accipit. *Hodie mecum eris in paradiſo.* Quæ ab Adamo ad Chriſtum vſque fortuna in ſpe erat, hanc latro momento impetrat; *ſed iſte, & Magiſter pendebat in cruce, & ſanis perſuaſionibus alium inuitabat ad vitam*: ait Chryſoſt. Hom. 2. de latrone.

Domine, memento mei. Quo id ore latro? ſed preces à patientia valentiores. Adeo patiens dolorum latro eſt, vt, quod patitur, merito ſe pati dicat. *Nos quidem iuſtè.* Cur cœlum non petat iuſta fiducia? in com. cap.5.num.52. p.24.num.2. & 3. ad cap.5.

Domine, memento mei. Cur tam citò latro, ac reus notarum omnium fidem concipit de Chriſto, ſummoque Deo? Sed titulo ad ſummam crucem perlecto mentem demittat facilè.

Tantum

Tantum è ſacro textu luctum eſt.p.1.n.2.d.1. p.6. n.3.ad cap.1.

Dum veneris in regnum tuum. Vnde probas latro bone Chriſtum in cruce Regem eſſe? Titulum Dimas inſpexit lentè: vbi Chriſtus audit, *Ieſus, id eſt ſeruator.* Ac proinde Regem probat à cura ſalutis publicæ. Vide p.26.n.2. ad cap.5. p.44. n.2. & 4. cap.7.

43. *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo.* Iurandi forma eſt, qua ſe Chriſtus obſtrictum voluit, vt latronem piè ſeruatum daret. Quis enim de ſalute vltima hominis perditiſſimi non dubitaret, ſi Chriſtus id non aſſereret iureiurando? p. 43. num. 6. ad cap. 7. Et verò, ſi ſpem facit bonus latro, metum facit latro malus.

Hodie mecum eris. Feſtinat Chriſtus in ſalutem hominum. neque enim diem perdit immemor largiendi; ait Cyrillus Catech. cit. *Longa eſt petitio, celerrima gratia* Cyrillo Bernardus hæret ad ſer.5.de Sanctis. *Factum* (inquit) *eſt vtique quod promiſſum eſt, ipſa die, qua compaſſus eſt, & conregnauit.* Vide p.17.n.1.ad cap.7.

Hodie mecum eris. Regem latro agnoſcit, qui precatur veniam, illud ingerens, *Cum veneris in regnum tuum.* Addit Cyrillus cit. *Ideo iuſtè audis: Confide; non quod opera tua digna ſint confidentia; ſed quod Rex adeſt, qui gratiam confert.* Vide p. 26. ad cap. 5. In com. cap. 7. num. 73. p. 44. ad cap. 7.

Hodie mecum eris. Plura Deus præſtat, quàm rogetur. Nam latro ſui memoriam depoſcit die vltima rerum humanarum; *Memento* (inquit) *mei, dum veneris in regnum tuum.* Chriſtus verò non cunctatur: ſed manu largiori & regnum confert, & diem præuenit: ſic Ambroſius lib. 10. in Luc. cap. 23. *Vberior eſt gratia, quàm precatio.* Obſeſſa Ieroſolyma, precatur Ezechias; *Saluos nos fac de manu eius.* 4. Reg. cap. 19. num. 19. Quid verò Deus? & vrbem tuetur ſoluta obſidione, & Sennacheribum malè perdit; quod Ezechias non petierat num. 37. *& percuſſerunt eum gladio.* Vt Chryſologus docet ſerm. 95. *Semper Deus maiora tribuit, quàm rogatur.*

Hodie mecum eris. Deus bone! tam citò latronem audis? ſed latro aduerſus latronem Dei cauſam de Cruce tuetur: illud verſans, *Hic verò nihil mali geſſit:* ac proinde gratiam citò Chriſtus reddit, teſte Cyrillo ad Catech. cit. *Celeriter* (inquit) *tibi gratificor.* Nullo enim Deus colitur officio, vt non reponat beneficium. p. 17. ad cap. 6.

Hodie mecum eris in paradiſo. Audi peccator, & ſpem foue impetrandæ veniæ. Si enim latronem cœlo intulit Dei bonitas, nulla vi ſcelerum vincitur. p.42 ad cap.5 p 35 ad cap.7.

Feria V. De Cœna Domini vltima.

Ex Ioann. cap. 13.

N.1. **A***Nte diem feſtum* Dies, qua patitur, feſta Chriſto, & læta eſt; ac proinde canit Magiſter Cygnæo canore dulcius. p. 24. n. 4. ad c. 7. à Tertulliano illud: *Satis poterit tibi facere Pſalmus vigeſimus primus totam Chriſti continens paſſionem, canentis iam tunc gloriam ſuam.* Aduerſ. Iudæos cap.10.

Veloſ. in Indub.

Sciens Ieſus, quia venit hora eius. Ait de Chriſto Ioannes. *Hæc eſt hora veſtra*, ait Chriſtus de turba Iudaica ad Luc. 22. num.53. Sed quæ dies malis hominibus hora eſt: ex affectu ſæuiendi; hæc vna dies Chriſto hora eſt ex affectu patiendi. Hoc affectu Chriſtus occaſionem patiendi horariam eſſe dixit, teſte Paulo ad Hebr. cap. 2. num. 9. *Vt pro omnibus guſtaret mortem. id eſt, horariam, & non longam: quaſi aliquid guſtando tranſiret pro omnibus.* Sic Anſelmus docet breuem Chriſto fuiſſe patiendi moram.

Agit Chriſtus de vi, dolóque malo aduerſus Chriſtianam ſcholam. *In Synagogis* (inquit) *ſuis flagellabunt vos: & ad præſides, & ad Reges, ducemini.* Matth. cap. 10. num. 18. Ne metus vocem intercludat, benè Magiſter num. 19. *Dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini.* An dies benè longa, & torquendis hominibus deſtinata, verè hora erat? Ait, qui benè amat. *Non enim vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri.* num. 20. Et verò Dei amor diem tormentis exactam quaſi horam ſupputat.

Venit hora eius. Cum ſciret amans hominum Deus mortem ſibi inſtare, ex ſpatio vitæ breuiori vrgetur ad laborandum: *Surgit à cœna*, num. 4. vrgetur ad largiendum; *In finem dilexit.* num. 1. Vide p.8.n.3. ad cap.6.

Sciens, quia venit hora eius. Facto Chriſtus docet, quod monet Seneca Epiſt. 76. Præuidenda eſſe iacula, vt minus feriant. *Mali enim præcogitati mollis ictus venit.* Et quidem frequens Deo erat ſua de cruce meditatio. In via, apud Matth. cap. 20. num. 18. In cœna, ad Marc. cap. 14. num. 8. vbi Chriſtus Magdalenam laudat. *Præuenit vngere corpus meum in ſepulturam.* Neque enim inungi ſe Chriſtus paſſus eſt, cauſa vitæ curandæ, quod Iudas voluit, & Rupertus negat. lib. 10. in Matth. *Fruſtra calumniatus eſt Iudas; quoniam ibi non erat delectatio profuſionis, ſed meditatio vicina mortis; quod notum eſſe voluit, dicens; Ad ſepeliendum me fecit.* Itaque Magiſter, & viam terens, & cibum capiens crucem meditatur, & tumulum; quò minus premat acerbitas.

Sciens Ieſus, quia venit hora eius. Qui ſuam prænoſcit crucem, nec ſubterfugit, voluntate patitur, non neceſſitate: quod notat Salmeron tom. 9. tractat. 51 Et grata eſt virtus, patiendi prompta voluntas. p. 8. ad cap.2. p.19. ad cap.6.

Vt tranſeat ex hoc mundo ad Patrem. Abire ſe putat ab hominibus, non obire Deus amans. Neque enim ſua de cruce meminit, quæ ad Patrem ſcala eſt; quaſi memoriam deponeret iniuriarum. p.12.ad cap.2.

Vt tranſeat ex hoc mundo ad Patrem. De Patre meminit ſemel, & iterum, dolorem patiendi mulcens paterna vocatione. p.28. num.5. & 6. ad cap. 7.

Vt tranſeat ex hoc mundo ad Patrem. Alienum ſe à Patre eſſe negat Chriſtus, licet Patris iuſſu crucem, necémque tulerit. Extremo iam habitu clamat: *Pater in manus tuas.* Luc. 23. num.46. cum enim prius ſua de cruce queſtus eſſet Marc. 15. num. 34. *Vt quid dereliquiſti me.* Suſpicionem mouere poterat auerſi animi: ac proinde opus erat, vt Patrem amanter vocaret, teſte Euthymio. *Vt omnes audirent, omneſque ſcirent, quod ad extremum vſque ſpiritum, Deum appellaret*

Patrem, nec eſſet illi contrarius. Iam id pridem Chriſtus, licet clauis ſuffixus ad crucem dixerat, apud Zachari. in cap. 13. num. 6. *His* (inquit) *plagatus ſum in domo eorum, qui diligebant me.* Nam cum Pater in proximo crucem parari iuberet, num. 7. *Framea ſuſcitare ſuper Paſtorem meum.* Credit Deus amoris Chriſtus lanienam ſui ab affectu patrio imperatam eſſe, Ruperto Auctore. *Vt ſit ſenſus: monumenta ſunt paternæ charitatis.* Quod ego patiar, & moriar, id ab amore patrio natum eſt; nec pati grauor, nec mori queror.

Cum dilexiſſet, in finem dilexit. Neſcit ab amando feriari Deus; cum enim dilexiſſet, dilexit, & ad finem vſque dilexit. p. 3. num. 1. ad cap. 2. p. 3. n. 4. ad cap. 5.

2. *Et cœna facta: cum Diabolus iam miſiſſet.* Ingratiſſimus hominum homo eſt, qui menſa exceptus familiari, male reſpondet. Id notat Chryſoſtomus Homil. 64. Vide p. 36. numer. 4. ad cap. 5. Cur non ingratiſſimus? ſi beneficiarium inuitant ad gratificandum beneficia? p. 1. ad cap. 2 p. 32. n. 5. ad cap. 5. p. 12. num. 3. ad cap. 6.

Cum Diabolus iam miſiſſet. Iniuriam ſibi factam leniter interpretatur Deus amans. Hominem enim, aut Diabolo victum, aut dolo captum peccaſſe docet, peccatum vtroque motu eleuans. Nonne apud Lucam Deus tribuit Diabolo, quidquid peccauerat mulier in ciuitate peccatrix: *De qua ſeptem dæmonia exierant?* Textus eſt Luc. 8. n. 2. Vbi Caietanus. *Excuſando eam* (inquit) *& dæmones accuſando ait; de qua ſeptem dæmonia exierant.* Deinde carnifices malè peccantes, dolo errantes. vocat meus Ieſus. *Non enim ſciunt, quid faciunt.* Luc. 23. num. 34. Cur verò peccantes dicantur ignorantes, licèt ignorantia affectata, inuenit Bernardus ſcitè. *Ad hoc* (inquit) *peccato ſingulari ignorantiam copulauit; vt ſub aliqua vmbra iuſtitiæ ignorantium poſſet ignoſci.* Itaque Deus amans, vt parcat facile, iniuriam ſibi impactam leniter interpretatur.

3. *Sciens, quia omnia dedit ille Pater in manus.* Amantem hominum filium latè diuitem Pater miſit, vt benefactis ſuum teſtaretur amorem. p. 17. n. 3. ad cap. 4.

Sciens, quia omnia dedit illi Pater. Monet textus ſciente donandum, non cœco affectu. p. 10. ad cap. 2. p. 6. n. 5. ad cap. 3.

Sciens, quia omnia dedit illi Pater. Id Ioannes docet, poſtquam dixit, *Et cœna facta*, num. 2. Cùm enim Chriſtus ſua in homines bona expendit, tunc ſe benè donatum eſſe putat. p. 44. num. 5. ad cap. 7. Terram Iudæo tributim daturus, Ioſue adminiſtro, Deus rerum ſe vocat, terrarúmque Dominum. Ad Ioſue cap. 1. n. 2. Dei vox eſt *Tranſi Iordanem iſtum, in terram, quam ego dabo.* Deinde addit Ioſue ad c. 3. num. 10. *Diſperdet in conſpectu veſtro Chananæum.* Sed quis hæc patrabit, niſi terrarum Dominus? num. 13. *Qui portant arcam Domini Dei vniuerſæ terræ.* An benè in Deum quadrat Muſa Bilbilitana? *Quas dederis, ſolas ſemper habebis opes*, aio.

Sciens, quia à Deo exiuit, & ad Deum vadit. Habet Chriſtus in oculis patiendi ſcenam vniuerſam, *Sciens, quia venit hora eius.* Nec tamen aduerſis deferueſcit amor; ſed *cum dilexiſſet Chriſtus, in finem dilexit.* in eom. c. 6. n. 26. p. 8. num. 3. & 4. ad cap. 6.

Sciens, quia à Deo exiuit. Scitè additum, quis nam Chriſtus fuerit, cum locus eſt de poteſtate benefaciendi. *Quia omnia dedit illi Pater in manus.* Nam bene hominibus facit, qui genus à Deo, animúmque trahit. p. 26. ad cap. 5.

Sciens, quia à Deo exiuit. Cum docuiſſet, quid largiturus hominibus eſſet; *quia omnia dedit illi Pater in manus.* Opus erat, vt pateret, quàm magnus eſſet Princeps. Nam magna à magnis dari ſolent. p. 27. num. 1. ad cap. 5.

4. *Surgit à cœna, & ponit veſtimenta ſua.* Scilicet eum ſui iniuria Deus hominum amans eſt: quod Guerricus notat ad ſermon. de Aſcenſ. *Tunc enim prorſus ſuæ oblitus maieſtatis, & quaſi iniuriam faciens ſibi, Dominus, ac talis Dominus ſeruorum pedes lauit.* Cur de cruce non exſcendit, licet rogatus? Apud Matth. cap. 27. num. 4. *Deſcendat nunc de cruce.* Neceſſe erat periclitari, aut maieſtatem Regis maximi, niſi exſcenderet, aut charitatem humanæ ſalutis, niſi perſtaret, Sed mauult apud homines periclitari opinionem ſuæ maieſtatis, quàm ſuæ charitatis. *Vt diſcas benè operandum eſſe, etſi homines malè de nobis ſenſerint.* Hæc à Theophylacto.

Surgit à cœna, & ponit veſtimenta ſua. Præmittit Ioannes, vnde Magiſter genus traxerit nobiliſſimum. *Sciens, quia à Deo exiuit*: ac deinde addit, quo ſe modo humiliauerit; vt ſcias humilitatem generoſitatis prolem eſſe. Quis enim ſubmittat ſe ſe, niſi homo ſua de proſapia ſecurus? Theophylactus benè in locum. *Non timebat minui gloriam ſuam diſcipulorum pedes lauans; non enim rapuerat gloriam, vt timeret ab illa excidere.* Sacco veſtitur Ezechias, & templum adit. Inde legat homines ad Iſaiam, & ſe ſe ad ſerui pedes abiicit, illud ingerens. *Hæc dicit Ezechias.* Nec ſe in loco Regem appellat. Quod patet ex Iſaia cap. 37. num. 1. & 3. Facilè Ezechias ſubmittit ſe ſe ad preces humiles, ſacco induto, ſecurus maieſtatis ſuæ quam proinde textus exprimit num. 1. *Cum audiſſet Rex Ezechias.* Nec meus Chriſtus aliter.

7. *Quod ego facio, tu neſcis modò.* An conducit neſcire Petrum, quid Magiſter velit, & tamen obſequatur? Aio. p. 15. n. 5. ad cap. 2. p. 18. num. 3. ad cap 5.

13. *Vos vocatis me, Magiſter, & Domine, & benè dicitis.* Cum docet facto Chriſtus Magiſtrum ſe approbat apud homines. *Magiſterio namque illo indigebant*, ait Rupertus lib. 1. In Apocalyp. Et quidem Magiſter non eſt, qui dicta factis non probat. p. 12. num. 1. ad c. 1. p. 13. n. 1. ad c. 5. p. 13. n. 3. ad cap. 3.

14. *Si ego Dominus, & Magiſter.* Magnus amandi artifex Chriſtus eſt, vnde *ſciens Ieſus in finem dilexit. Quaſi perfectus de amandi arte Magiſter*, ait Salmeron. Sic & amor faciendi artifex; modos enim inuenit, quibus vim oſtendat ſuam. Hac mente Chriſtus, *Mandatum* (inquit) *nouum do vobis.* numer. 34. Cur nouum Dei ſcitum modo eſt, quod erat antiquum, à lege ſcilicet veteri; *Sed cuſtodientes in ſe charitatis mandatum, nouos in ſpiritu reddit homines.* Sic Origenes Hom. 8. in Numer. Viam aliam, atque aliam aperit magnus amor, qua ſe ſe oſtendat latè magnus agendi artifex.

15. *Exemplum enim dedi vobis.* Conſtat ſuam

Magiſtri

Magiſtri factis vim ineſſe ad ſcholam piè mouendam. p.20.n.45.ad cap.4.p.13.n.3. ad cap.7. p.12.n.1. ad cap.1.

Feria VI.

Chriſtus de cruce depoſitus.

Ad Ioan. cap. 19.

N.38 R*Ogauit Pilatum Ioſeph ab Arimathea.* Apud Matthæum cap.27. n.57. *Homo diues.* Ad Marci cap.15. num.43. *Nobilis decurio.* Quis nam Ioſepho ſocius pium in officium? Addit Ioannes *Venit & Nicodemus*, num.39. ſcilicet Princeps Iudæorum. Ad Ioann.cap.3.n.1. Multa quidem nobilitas hominum, & multus inde ſtimulus ad pietatem colendam. p.10.n.3.ad cap.3. p.7.n.2.ad cap.3.

Rogauit Pilatum. quo id animo factum docet Marcus ad c.15.n.43. *& audacter introiuit ad Pilatum.* An hic ille Ioſephus eſt, qui metu concepto Magiſtrum colebat clanculo? ait Ioannes in loco. Deinde comes eſt Nicodemus: *qui venerat ad Ieſum nocte.* n.39. *Dimidia tantùm parte Chriſtum amans*, ait Nazianzenus Orat.16. Sed Magiſtro in crucem acto excitatur piè diſcipulos quiſque, & metum animu abigit, vt Chriſtum de cruce deponat.p.30.n.4.ad cap.5.

39. *Venit & Nicodemus ferens mixturam.* Vbi maior eſt pietas, inibi maior pium in officium ſumptus fit. Vnde Tertullianos monet Apologetic.39. *Quantiſcumque ſumptibus conſtet, lucrum eſt pietatis nomine, ſumptum facere.* Nec bona virgo ab hoc ſumpto aliena. *Dum eſſet Rex* (inquit) *in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum,* Cant.1.n.11. Non enim temperat ab incendendis odoribus, quæ Deum vti Regem colit.

40. *Acceperunt corpus Ieſu.* Magiſtrum vita defunctum boni viri de Cruce deponunt. Coronam ſpinis textam detrahunt, ac meditantur, quid in Deum potuerint turpes hominum cogitationes. Texta enim corona erat, *ex ſpinis, opinor, ac tribulis, in figuram delictorum*, ait Tertullianus de Coròn. milit. cap.14. Deinde expendunt magnam Chriſto virtutem ineſſe, quippe qui eructatum, & dirum, & fœdum tulerit. Si enim in rubo apparuit Dominus, ac tenuit potens, vt Hebræum Ægypto extraheret. Exod.3.num.2.& 9. In prætorio ſentes pertulit; *& exiuit Ieſus portans coronam ſpineam.* Ioan.19.n.5. *Veteris de'cen'us initium inſtaurans; vt oſtenderet omnia eſſe v.ius potentiæ.* Ita Clemens Alex. Pædag. c.2. Cum verò clauos refigerent, quid putamus dixiſſe viros bonos cauſa pietatis excitandæ? illud puto, quod Bernardus aliquando. *Clauus penetrans, clauis reſerans, factus eſt mihi.* ſerm.61.in Cantic. Meditarentur deinde, quàm piè Dauid Chriſtum referens, vocaret apes ſui carnifices. Pſ.117.num.12. *Circumdederunt me ſicut apes.* Nam Auguſtino Auctore; *Neſcientes perſecutores Domini illum nobis fecerunt ſua paſſione dulciorem* Cur non flerent dulciter, qui tam dulces in Cruce fauos inuenerant?

Quid pia Mater, dum Chriſtum de Cruce deponerent viri boni, maternóque reponerent in gremiu? Hac de re textus non agit: ſatius tacere putans, quàm parum loqui de tanto Matris dolore. Nemo tamen dubitet Matrem, ſuſcepto in ſinum filio, doluiſſe, defleuiſſe, fleru, ac dolore tacuiſſe. Nam vocem dolor ingens intercludit. Vide p.38.n.1.ad cap.7.in com c 7.n.66.

Veloſ. in Iudith.

Vt tamen lenitus fletu dolor eſt, & loqui Mater potuit, dixiſſe crediderim, quod Mater ſegiſtrata, cum filium malè interfectum ſinu reciperet. *Nimia, fili mi, in patriam charitas, nimiáque humanitas te ſimul, & me perdidit.* Voluit Princeps Agis vrbem honeſtè inſtitutam eſſe, ac proinde odium contraxit hominũ quo periit. Sic & Chriſtus odio laborauit Iudaico. Vide Plutar. in Agi.

Acceperunt corpus Ieſu. A Matre ſcilicet excepere viri boni corpus Magiſtri, vt conditent aromatibus, & conderent tumulo. Id tamen à Matre dolente ægrè abſtrahunt. *Nam de filio malè tractato ſatiari non poterat*, ait Bernardus loco citato. Tunicam Ioſephi cruore madidam, quod putat Iacobus Pater, auelli à ſe non patitur, illud iterans, *Tunica filij mei eſt*, Gen.37.num.33. Cur id? bene Theologus, Orat.14. *Cruentam pueri veſtem quaſi filij corpus deoſculans, eadem re, & dolorem incendens, & mulcens.* Quid Virgo Mater aliud?

42. *Ibi poſuerunt eum.* De Chriſto ſepulto locus eſt. Tumulum Ioannes monumentum vocat; num.41. *Quaſi monens mentem* de Chriſti dolore, ac amore. Docet Marcus eſſe monumentum *excìſum in petra*: ne qua foret obliuio de Chriſti nece; *ad perennem etiam ex loco memoriam*, ait Caietanus: ita Chriſto placet meditatio de ſua Cruce, ac nece. Quare mulieres *erant ibi ſedentes contra ſepulchrum.* Matth. cap.27. num.61. vt lentè cogitarent Dei tragœdiam vniuerſam. Nec mente alia Deus ſignificatam eſſe tot victimis Chriſti mortem voluit, niſi vt ſemper in oculis Iudæus haberet, quid pro hominibus Chriſtus eſſet paſſurus: ait Clemens Alex.6.Stromat. cap.8. *Eminus certè lex præmeditabatur.* Quare nemo deponat animo, quantum Deo ſoluendum putat cauſa gratificandi.

Dixi: Aſcendam in palmam, & apprehendam fructus eius. Ita Sapiens Cant.7.num.8. An Chriſtum virgo ſuſpicit, & ſe ſe accingit, vt Magiſtrum vita functum de Cruce deponat? Id opinatur Antiſtes Philo. In re difficili vires cogit; *Dixi* (inquit) *mecum ipſa deliberans*, ait Theodoretus. Obſiſtunt difficultates; denotat tamen virgo, modo Chriſtum de cruce tollat, ſatis ſciens quid inde boni collectura ſit anima.

Et apprehendam fructus eius. Nam ſi credendum Richardo Victorino eſt, *Difficultatem aſcenſus aufert dulcedo guſtus.* lib. 1. inſtitut. monaſt. cap.22. Viget Pontifex; inſtat Iudex; torter vbique, dolor ſimul; & mala mortis imago: non timet amans anima; ſed clamat iterum, atque iterum: *Aſcendam in palmam*; & Chriſtum de cruce deponam. *Qui adeo me dilexit, vt acerbiſſimam crucis mortem ſubire non dubitauerit, altitudinéſque dolorum, ac ignominiarum non modo vicerit, verùm etiam amabiles reddiderit.* Hæc Antiſtes Philo. Quis igitur non doleat? quis non fleat? cum ſciat Chriſtum clauis fixum, ac tumulo conditum pro ſalute hominum: Dolendum, deflendúmque perſæpe eſt, imò dicendum, quod Ambroſius in Valentini obitu. *Quotidie mihi maior ad dolorem, creſcis ad gemitus.*

Feria VI.

Solitudo Magnæ Matris Chriſto ſepulto.

Ad Cant. cap. 3.

N. 1. *IN lectulo meo, per noctes quæſiui, quem diligit anima mea.* Ita Mater Chriſti amans eſt, vt filio in tumulum illato, ſe ſe cubiculo abdiderit, & inibi fleuerit, *gemitibus quidem multiplicatis*, ait Hugo: dum perquirit, nec videt, quod amat. Et quidem Rupertus locum explicat de Chriſti matre ſanctiſſima, poſtquam filio piè condito, domum rediit, ac deſideriis icta fidelibus abſens abſentem *quæſiuit, nec inuenit. Sepultus eſt* (inquit) *& ego quali mente quærebam, & quali deſiderio deſiderabam?* Sic Rupert. lib. 2. in Cant. Ingens adeo Magnæ Matris dolor eſt, vt in lectulo ægra decidat. Quod Gilbertus ſcitè notat ſerm. 1. *Quid ni* (inquit) *ſic ipſa recinat, vbi ſic dilectus recedit?* Aberat à matris aſpectu, & amplexu clauſus tumulo filius, non poterat mater non dolere; tunc enim pulchrior ad dolorem ciendum Chriſti facies erat, virtus maior, ars dexterior: *magiſque ſolito pendet extremus decor*, ait Seneca in Troad. act. 5. Parcior in Chriſto laudando ſponſa eſt, cum ſponſus adeſt: cum abeſt ille? tunc effundit ſe ſe in Chriſti laudes virgo. Quod patet ex Cant. 5. num. 10. *Dilectus* (inquit) *meus candidus.* nec id ego mirer. *Hæc enim mortalium natura eſt, vt nihil magis placeat, quam quod amiſſum eſt.* monet Seneca ad Marciam cap. 17.

Recurrunt Matris animo, quæ, dum vixit, Chriſtus dixit, ac fecit; abſens abſentem Mater deſiderat, tanto iſta dolore, vt ſepulchrum non adierit cũ fœminis reliquis. Nam ſuo ſub tecto latet, ac luget. *Deficiens pia Mater ad ſepulchrum ire nequibat* Sic Bernardus in lament. Virg. Magiſtri ſepulchrũ adit Magdalene odoribus paratis, Chriſtum deſiderans: *ſtat àtque ad monumentum foris plorans*, Io. c. 20. n. 11. Cur ſe domi non continet, vt fleat liberè? ſed exire domo cogit fœminam magnus Chriſti amor, ait Hieronymus Epiſt 150. ad Hebid. q. 5. *Domi enim ob eius deſiderium manere non poterat.* Aliter virgo Mater, ſcilicet magis amat, & magis dolet; quare ſuo ſe claudit cubiculo, grandiori affecta amore, & grauiori confecta dolore. Lego Ionam in ſe nauicula abdidiſſe, cum tempeſtas iuſto grauior fureret, cap. 1. n. 5. *Deſcendit Ionas ad interiora nauis.* Eò loci traxit hominem iuſtus dolor, ac mœror ingens; cum ſciret Ionas ſui cauſa, ſæuiſſe mare. *Ideo triſtis abſconditur*, ait Hieronymus. Nec virgo Mater latet, niſi mœrore concepto.

Et verò tantus erat mœror, vt diem in noctem verteret: ſic locum interpretor, *Per noctes quæſiui.* Neque enim virgo Domina ita noctem luctu exegit, vt diem flere non exigeret: ſed magnus de Chriſti dolore dolor triſtem ex die noctem fecit. Quæ Iudæo erat acerba calamitas. Ad Thren. c. 1. n. 2. Inihi gens Hebræa *plorans plorauit in nocte.* Negat Ieremias Iudæum ploraſſe die clare: *quia non licebat in die*, ait Laudunenſis. Tanta Chaldæo erat feritas, vt non ſineret homines flere publicè communem calamitatem. Puto ego diem Iudæo noctem videri ex mœſtitia. Quo laborat malo pia Dei Mater.

Quid ſi domeſticis clauſa tenebris eſt, vt fleat, ac dicat ſine arbitris liberius, quidquid, Deo ſepulto, dolet? ſolitudo enim ciendi lachrymis nata eſt. Vnde Petrus Luc. 22. num. 62. *Egreſſus foras fleuit amare?* Teſte Laudunenſi, *vt haberet liberum flendi locum.* Nec Ieremias ſolitudinem experit, niſi vt plangat libere, cap. 9. n. 1. *Plorabo* (inquit) *die, ac nocte.* Additque in proximo. *Quis dabit me in ſolitudine?* Scienter admodum ſolus eſſe vates cupit, cum ſe ad fletum accingit: vt dicat Nazianzenus Orat. 17. *Solitudinem amplectitur, vt magnam mœroris ſui partem exhauriat, atque ad interna plaga leuetur.* Sola domi flebat Dei Mater, & flebat liberius, quo ſecretius. Meditabatur, qua vi dolorum vitam Chriſtus finierat, & quos ille clauos tolerat, hoſce Mater clauos ferebat animo. Amor enim magnus eſt, qui alieno dolere malo ſolet.

Carmen Dauid pangit, quo totam Chriſti necem, & crucem plangit. *Deus* (inquit) *Deus meus, reſpice in me; quare me dereliquiſti?* Pſal. 21. num. 1. Sic tamen Dauid Chriſti dolores exponit, vt ſe dolere vates dicat. Scilicet Dauid Chriſti auus affectu ſentit, quidquid reapſe nepos ſentit. *Verè enim Dauid in Chriſto paſſus eſt, quoniam Ieſus verè crucifixus eſt in carne Dauid.* Ait Leo Pont. ſer. 6. de Paſſion. Sed grauius multo dolet Mater; vtpote quæ filium magis amet, amore teſtato. *Quem diligit anima mea.* Nonne Mater filij cruce excruciatur? *Vadam* (inquit) *ad montem myrrhæ.* Cantic. 4. num. 6. Hæc Mater, vbi Chriſtum vidit cruce excruciatum: ſatis inſinuans, quid pati vellet; vnde laudem à Chriſto grandem tulit: num. 7. *Tota pulchra es amica mea.* Et quidem Chriſtus; *quoniam ſciebat ipſam ſecum eſſe crucifixam, rurſus commendat his verbis*: ait Theodoretus.

Miror ego Matrem Virginem luctu confectam non moritnam mœror ingens extrudit animam. *Deſcendam lugens in infernum*, ait Iacobus Gen. 37. n. 35. Illúdque voluit, Ioſepho, quod putabat, interfecto, facilè enecari Patrem mœrore contracto. *Vtrum ideo in infernum, quia cum triſtitia?* Placet id Auguſtino q. 141. Fortaſſe vita periclitaretur Dei Mater piè dolens Chriſto enecto, niſi opem ferret vis diuina. Reputabat ſuo cum animo interfectum eſſe iuuenem probatæ innocentiæ, nec à lachrymis temperare poterat: quæ vel demortua fleret vbertim. Deflet Rachela occiſos ab Herode infantes eſſe. *Vox in Rama audita eſt; ploratus, & vlulatus multus.* Matth. 2. n. 18. Conſtat vrbem ab agro Bethlemico diſtare, leucas non paucas: eò tamen loci voces ab eiulatu muliebri deuolarunt. Sed quæ nam Mater ita fleuit, vt fletus longè audiretur? *Rachel* (inquit) *plorans filios ſuos.* An Mater iam olim clauſa tumulo flere potuit cædem innocentium? Benè Hugo: *Notatur doloris exaggeratio. qui tantus eſt, vt & mortua dicatur flere.* Quid faceret Virgo Mater, adhuc viuens, ac videns, occiſo Chriſto celebratæ innocentiæ? Doleret, ac fleret altè, vt cœlum fletu pulſaret. Illud iterans: *quæſiui illum, & non inueni.* O quoties filium modo vitam, modo animam diceret ſuam; quas amor in luctu voces edit. Ioſia interfecto, mirum eſt, quibus Regem nominibus appellat Ieroſolyma, *Princeps prouinciarum, ac Domina Gentium*, ad Thren. cap. 1. Nunc enim Ioſiam amanter vitam appellat ſuam. c. 4. n. 20. nunc ſuos vocat oculos c. 3. n. 50. nunc tandem venuſtatem dicit meram c. 1. n. 6. *Egreſſus eſt à filia Sion omnis decor eius.* Hæc loquendi

quendi forma eſt, qua Mater, occiſo filio, ſuum tolatur dolorem: ait Lyra. *Sicut Mater, lamentans filium, nominat ipſum, vitam ſuam, & ſic de aliis.* Hoc affectu loqui, & queri ius erat Dei Matrem, Chriſto iam ſepulto; cum haberet in oculis clauos, crucem, necem, ac tumulum.

Quis non doleret, quis non fleret, conſiderata hominum in Deum carnificina? Priuſquam Ieremias de Chriſto paſſo diceret ad Thren. cap. 3. n. 52 *Venatione ceperunt me.* Eſt in verſu proæmia litera, ע *Aiin.* Id verò eſt *fons, ſiue oculus.* Quaſi monuerit Vates, mittendos ex oculis eſſe fontes lachrymarum: vbi quis de Chriſto paſſo meminerit. Suo in clypeo habet Princeps Cantaber inde cruces, inde oculos expreſſos affabre. Acſi vellet, videri non poſſe crucem Domini ſine lachrymis; proindeque oculos adeſſe crucibus eruditos ad lugendum. In linteo expreſſum habet virgo Mater, quidquid Deus ſua cruce paſſus eſt: Parate oculos, & lugete; ne querantur de ſiccis hominum oculis vulnerum ſigna, *ac iuſtæ querelæ.* quas vocat Salmer. tom. 10. tract.

Dominica VII.

De Chriſto reſuſcitato.

Ex Marc. cap. 16.

N. 1. E*Merunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum.* Pius fœminis affectus in Deum eſt. in prolog. n. 13.

2. *Et valde manè veniunt.* Commendatur officium à celeritate. Vide p. 18. ad cap. 5. p. 15. n. 3. ad c. 2. p. 8. n. 3. ad c. 7. in com. c. 3. n. 8. p. 5. n. 5. ad c. 7.

Veniunt ad monumentum, orto iam ſole. Quæ à prima luce ad Solis vſque progreſſum rectè agunt mulieres, perdurant in rectè agendo. in com. c. 4. n. 38. p. 17. ad c. 4. in com. c. 7. n. 44.

3. *Quis reuoluet nobis lapidem.* Difficultates rerum deuotæ facilè affectus ingens, non deferueſcit. in com. c. 6. n. 26. p. 8. n. 3. ad cap. 7. p. 9 n. 2. ad cap. 5.

4. *Viderunt lapidem reuolutum.* In re dubia erant mulieres: ſed nulla Deo mora eſt in ope ferenda. p. 9. n. 4. ad c. 2. in com. cap 2 n. 26. p. 17. n. 1. & 3. ad c. 5.

5. *Introeuntes in monumentum.* Poſt Chriſti mortem, ne mulieres quidem terrentur mortis aſpectu. p. 30. ad c. 5.

6. *Nolite expaueſcere* Quæ mortem ſuo in loco non timent, cur timent Angelum mulieres? ſed timent, quæ *viderunt iuuenem.* Et metus eſt, qui pudicitiam commendat muliebrem. p. 5. n. 1. p. 22. n. 4. ad c. 4.

Ieſum quæritis Nazarenum, crucifixum. Laus eſt, quod mulieres Chriſtum vita functum perquirant. Sed multa inde timendi ratio eſt, cum laudantur à iuuenculo mulieres. p. 1. num. 2. & 3 d. 6.

Ieſum quæritis Nazarenum, crucifixum. Nazarenum Angelus florem dicit, & Ieſum à cruce lata commendat. Gratior enim poſt laborem, ac dolorem corolla eſt. p. 7. & p. 8. n. 5. ad c. 7.

Ieſum quæritis Nazarenum Quanta poſt mortem Chriſto maieſtas, ac venuſtas, vt Angelus Dominum pulchrè deſcribat? *Porro Angeli gratulantes in reſurrectione eius, nomen iſtud ſolemniter prædicauerunt.* Ita Rupertus lib. 2. in Matth. Neſcio quid pulchri in Chriſto Paulus vidit, vt Magiſtrum è tumulo excitatum pluſquam hominem dixerit. Ad Galat. c. 1. n. 1. *Paulus* (inquit) *Apoſtolus, neque per hominem; ſed per Ieſum Chriſtum.* Quid bone Paule? ſi per Chriſtum, nonne per hominem tuo defungeris apoſtolatu? ſed addit Apoſtolus Chriſtum a Deo excitatum glorioſè; *quem ſuſcitauit.* Additumque à Paulo id eſſe credit Theophylactus, *vt hinc appareret cur dixerit, neque per hominem. Nam propter immortalitatem iam nunc Chriſtus non homo eſt.*

7. *Dicite diſcipulis eius.* An fœminis commiſſa poteſtas denuntiandi, garrulitatem culpat muliebrem? Sed cura mulierum commendata ignauos homines culpat Angelus. in prolog. n. 9.

Dicite diſcipulis eius, & Petro. De Petro in culpam lapſo Chriſtus ſignanter meminit, ne quid timeret diſcipulus errati pœnitens. p. 19. & p. 22. n. 3. ad c. 4. p. 41. & p. 47. ad cap. 5.

De Chriſti in cœlum aſcenſu.

Ad Marc. cap. 16.

N. 14. R*Ecumbentibus vndecim diſcipulis.* In cœna Chriſtus agit de ſuo in cœlum itu; ſatis admonens cœnam piè temperandam eſſe tractatu rerum ſacrarum. Quod probant leges de cibis vetitis, ad Leuit. c. 11. n. 2. Deut. c. 14. n. 3. vbi Moyſes, *ne comedatis quæ immunda ſunt.* Condita legum ſcitis menſa erat, *vt iſtis legalibus diſciplinis vbique occurrentibus, ne illi momento vacarent à Dei reſpectu.* Quod Tertullianus probat lib. 2. contra Marcion. c. 18. Vide p. 22. num. 4. ad cap. 6.

Recumbentibus vndecim diſcipulis. Inter cœnandum agit Chriſtus de ſalute hominum. *Prædicate* (inquit) *Euangelium.* Sed caſtigata adeo cœna erat, vt diſcipulus magnis de rebus Magiſtrum poſſet audire. p. 22 num. 3. & 4. ad c. 6.

Exprobrauit incredulitatem eorum. Hæc inter cœnandum Magiſter. Cur cibos temperat increpationibus? Monet fortaſſe Chriſtus nullam ſine dolore voluptatem eſſe in hac hominum vita. p. 20. n. 3. ad c. 6.

Exprobrauit incredulitatem eorum. Nonne Chriſtus verè Pater, Apoſtoli verò filioli? conſtat ex Ioann. c. 13. n. 33. Sed filiorum erratis non parcit bonus, ac ſciens Pater. Vide p. 7. n. 3. ad c. 2. p. 46. n. 2. ad c. 5. Sic Iacobus increpans benè liberis apprecatur *Benedixitque ſingulis*, ait Moyſes, ad Gen. c. 49. n. 28. Quod Iudam laudauerit Pater à bono virtutis maſculæ, ſcio. n. 8. Quod Ioſephum commendauerit à bona rerum copia, lego. n. 22. An Rubenum laudat, cum pungit? n. 4. *Non creſcas.* An Simeonem bene, ac Leuitam dicit, cum pulſat. n. 5. *Vaſa iniquitatis bellantia?* Sed bene Iacobus liberis apprecatur, cum imprecatur, teſte Caietano: *Nam arguere, & increpare alienum non eſt à paternis benedictionibus.*

Exprobrauit incredulitatem eorum. In cœna ſuam Chriſtus ſcholam pungit; quippe quod bonus Pater, & alit, & punit. Vide com. c. 1. n. 28. com. c. 4. n. 24. com. c. 5. n 72. p. 15. num. 4. ad c. 6. p. 20. ad c. 6. p. 42. n. 2. ad c. 7.

15. *Euntes in mundum vniuerſum.* Quanta Deo bonitas vt orbem vniuerſum fide ſana instructum velit! p. 2. n. 1. d. 2. p. 3. n. 1. d. 2. p. 17. num. 2. ad cap. 5.

Euntes in mundum vniuerſum prædicate In ſumma rerum gloria miſſiones de fide promouenda probat Chriſtus,& vrget. p.17.n.1.& 2.ad c.5.in com.c.5.n.42.

18. *Dæmonia eiicient,linguis loquentur nouis.* Totus in adiuuandis hominibus Chriſtus eſt paratus ad auxilium ex nomenclatura nobili. Nam de textu eſt, *Dominus quidem Ieſus.* Et hæc Deo maieſtas eſt ſeruare homines. p.26.n.3.ad cap.5. p.44.num.1.& 2.ad c.7.in com.c.7.n.73.

19. *Et Dominus quidem Ieſus.* Ex nomenclatura duplici, duplex eſt Chriſto occaſio benè hominibus faciendi.p. 4. ad cap. 3. Vide com. cap. 3. num.7.

Et Dominus quidem Ieſus Priuſquàm textus Chriſto nomen daret, latè dedit Chriſtum hominibus emancipatum eſſe affectu ſalutis publicæ:quod patet,num.18. *Et bene habebunt.* Neque enim placet Chriſto nomen quo factis parum, exæquatumque non eſt. p.3. ad c.3.p. 2. n. 1. ad cap.1.

Poſtquam locutus eſt illis. A reſurrectione ad aſcenſionem vſque ; *loquens de regno Dei*, Act. cap.1.num. 3. Tranſacti ne dies in concinnando rerum apparatu ad aſcenſum ? ſcilicet more hominum, qui ludos non obeunt calore ſubito, ſed collecto ludorum inſtrumento. Et placet hæc Chryſologo commentatio ad ſerm. 85. *Patris occurſum differt, Patris ſuſpendit amplexum;donec totum ſe releuet, ac reformet ſuæ aſcenſionis in gloriam.* Quaſi oporteat parari copiam triumphi granditer celebrandi.

Poſtquam locutus eſt. Quanta in diſceſſu Domini, ſeruatoriſque benignitas?Quot in amplexu Magiſtri alloquia ! ſcilicet dolorem mitigant allocutiones familiares. , p.16. n.5.ad c 4.

Poſtquam locutus eſt illis. Quod Magiſter diſcipulos allocutus fuerit, bene Marcus docet: quod Magiſtro ſchola reſponderit, non tradit. ſed quanta in diſcipulis fuerit pietas!quam pius in Magiſtrum affectus ! quàm dulces ab affectu lachrymæ!Oſtendit Chriſtus,ad Ioan.c.13 n.33. cap.14 n.2.n.19.n. 28.c.16. num.5 & 16 Quibus locis Magiſter ſuum diſcipulis diſceſſum explicat, & ſermonem ea de re verſat. *Vt enim æquo animo diſceſſum ſuum, ac generosè perferrent,aſſuefecit.* Ita Chryſoſtomus Hom.78.in Ioan.

Aſſumptus eſt in cælum. An vi raptus in cœlum Chriſtus eſt?Id textus inſinuat. Et verò bonus Magiſter ſua ab ſchola ægrè diſcedit. *Et raptus eſt filius ad Deum, & ad thronum eius*, ait Ioannes Apoc.12.n. 5. ſignatè dixit Apoſtolus Chriſtum è terris eſſe raptum *Quod adſtantibus diſcipulis aſſumptus aſcendit in cælum,quid eſt,niſi raptum eſſe filium ad Dei Thronum?* Ita Rupertus lib.13.c.2. de vict.Verbi.

Aſſumptus eſt in cælum. Apparet, qua vi Magiſtrum ſchola retineret,ne cœlum peteret. Sed qua voce Magiſtrum abeuntem reuocaret, bene docet virgo ſapiens,Cant.c.2.n.17.vbi acclamat, *Reuertere, dilecte mi, ſuper montes Bether.* Quod in Oliueto factitatum Bernardus putat, ad ſermon.73. *Si hæc cogitamus,non immeritò,nec incongruè (puto) videbitur, quantùm de abſceſſu triſtis, tantùm de reditu ſollicita fuiſſe;præſertim ſic affl. Eta, & ſic relicta.* Quæ nimis amat,nimis dolet abire dilectum Deum. Vnde clamat, *Reuertere dilecte mi.*

Et ſedet à dextris Dei. Si Deo Chriſtus aſſidet, multa Chriſto maieſtas eſt.Sed quis exponat maieſtatem ſuo honoratam ſilentio ! Nam Chriſtus, licet carnem induerit, incedens glorioſè carnem videtur exuiſſe ; quò Magnus Leo trahit Pauli vocem. *Etſi cognouimus, ſecundum carnem, Chriſtum ; ſed nunc iam non nouimus.* 2.ad Corinth.c.5. num.16. Cum Magiſter cœlo fruitur, quidquid humani eſt,exuiſſe viſus eſt. *Meritò dicitur Chriſtò caro in eo ſtatu non neſciri, quia nihil in ea infirmum remanſit.* Ita Magnus Leo ad ſerm.1. de reſurrect. Quid ſi tanta eſt Chriſti gloria, cum cœlum conſcendit,vt explicari non poſſit?De Chriſto in crucem acto dicit Zacharias cap. 13. n. 6: *Quid ſunt plagæ iſtæ?* Sed tacet de Chriſto reſuſcitato, ac ne verbum quidem facit de Chriſti aſcenſu honorans ſilentio maieſtatem rerum maximarum. Quod Rupertus ait lib. 5. in Zachar. *Nimirum vt litera vel tantillum deeſſe oportebat; nam qui portare poſſet,quotus tunc erat ?* Nemo igitur extimat Oliueti claritatem,*in quo beneplacitum eſt Deo.* Pſ. 67. n. 16. Vnde Chriſtus cœlum petit ; vnde ſacrum ſibi auxilium Dauid repetit. Fugatus Ieroſolymis Dauid, *aſcendebat cliuum Oliuarum.* 2.Reg.cap.15.num.3 Nec montes ſibie alios Dauid, quod Cyrillus notat Catech. 2. *Sed per Oliuetum fugere maluit, firma inuocans mente liberatorem illum, qui iſthinc cœlos erat aſcenſurus.* Tantum de Chriſti aſcenſu affectum alebat Dauid.

De Spiritu ſancto.

Ad Ioann. cap.14.

N.23. *SI quis diligit me, ſermonem meũ ſeruabit.* Qui à S. Spiritu affectus eſt, in multis legum ſcitis vnicum Dei verbum agnoſcit,amore laborem minuente : quod probat Oleaſtrius ad Gen.cap.3. *Qui diligit,multos ſermones vnicum, ac leuem ſermonem reputat.* Hoc aſpectu Moyſes decem Dei mandata,decem Dei verba vocat;& à ſe ſcripta dicit Exod. cap.34. n. 28. *Et ſcripſit in tabulis verba decem.* In Sina Moyſes erat, cum primùm à Deo leges accepit Exod. 31. num.18. *Deditque Dominus tabulas teſtimonij lapideas, ſcriptas digito Dei.* Nec inibi Moyſes vocat leges Dei verba,nec à ſe ſcripta dicit : ſcilicet multa inibi tonitrua mugire, multa inde videntur micare fulgura:multus à Deo minante metus eſt, Exod. c.19.n.12.& 16. Cum verò nullus eſt metus, nec cœlo tonante,micant ignes,benè Moyſes *ſcripſit in tabulis verba decem.* Et lex vna vnicum Dei verbum eſt a Moyſe ſcriptum. *Quia homo poteſt legis opus facere per charitatem iuſtitia, quod non poteſt per timorem pœna.* Sic Auguſtinus rem flectit a ſynagoga ad Chriſti ſcholam lib. 5. q 15. in Deut. ſic amor laborem minuit. p.8. n.1. & 2. ad cap. 2.

24. *Qui non diligit me,ſermones meos non ſeruat.* Qui metu ſeruit in vno Dei verbo dura legum ſcita agnoſcit, & ineſſe queritur. Friget Heua metu ducta in Dei obſequium. Inde mulier de lege lata,ad ſerpentem Gen.3.num.3. *Ne*(inquit) *moriamur.* Quæ nam ab hoc metu vox nata ? In vno Dei mandato,*Ne comedas* vnum, & alterum Heua mandatum agnoſcit ; *Præcepit nobis Deus, ne comederemus, & ne tangeremus illud.* Mentitur mulier impudenter, mandato ad Dei mandatum addito.*Cur mentitur mulier?quoniam non ex amore,* *ſed*

ſed ex timore legem ſeruandam eſſe arbitraris? Sic Oleaſtrius. Erat Heua in mortis metu, quam Deus minabatur, *morte morieris*. Ac proinde ſimplex Dei ſcitum metu duplex videtur. Putat Rupertus mandatum ab Heua deprauatum ex mandati impatientia. Nam querimonia eſt, *& ne tangeremus illud*; quod Rupertus notat lib. 3. cap. 5. in Geneſ. *Iam* (inquit) *impatienter ferebat, iam murmurabat.*

26. *Paraclitus autem ſpiritus.* Multa à ſancto Spiritu ſolatia venire ſolent ad mitigandos labores, ac dolores hominum. Quis enim ferret, ac perferret calamitatem, ſi Deus Amor non ſolaretur hominem? Aquis, ac tenebris obducta erat terra vniuerſa, ad Gen. cap. 1. n. 2. *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.* Cur non timeret Deum Iudicem? de quo textus Hebraicè. *Creauit Iudex.* Sed adeſt ſpiritus, & quidem Paraclitus.

Et ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquas. Aduolat Deus Amor, alis indutis, ne terra metu premeretur nimio, ac mœrore; quod Rupertus arbitratur: ad tom. 1. l. 1. cap. 3. de proceſſ. Spirit. ſancti. *Vnde paras ſumptam huius vocabuli auctoritatem, niſi ex hoc capite, Et ſpiritus Dei ferebatur ſuper aquas.* Acſi Rupertus vellet Paraclitum à rebus fouendis appellatum eſſe. Abitu ſua ab ſchola Magiſtrum erat occaſio. *Vado* (inquit) *ad Patrem.* n. 28. Oportebat, vt ſubueniret, afferrétque ſolatium. *Paracletus, Spiritus ſanctus: quod mulcet*, teſte Laudunenſi.

Spiritus ſanctus. Sanctos facit mores hominum Deus Amor. Suam Deus ſcholam benè moratam voluit; quod pollicetur apud Zachariam cap. 10. num. 7. *Et exultabit cor eorum in Domino.* Scilicet tanta erit morum ſanctitas, vt grandi fruantur voluptate homines: addit in proximo, cur id promiſerit. *Sibilabo illis.* De meo (inquit) ſpiritu tota erit copia rerum lætiſſimarum. Sic enim Deus, teſte Ruperto.

Quidquid boni eſt, vel eſſe poteſt, de meo erit ſpiritu. lib. 4. vel Magum formabit ſanctè Dei ſpiritus, ac morum pædagogus. *Irruente in ſe ſpiritu Domini; dixit Balaam, dixit homo, dixit auditor ſermonum Dei* Num. cap. 24 n. 2. 3. 4. An ille homo eſt, *qui cadit?* ait Moyſes. State Magus non poteſt Dei ſpiritu actus homo; pugnat enim bonus ſpiritus cum malo ariolo. *Non valens ferre ſpiritum Domini, cecidit in terram*, ait Antiſtes Clarius. Scilicet vim hominibus, etſi dulcem infert ſpiritus, ac tyrannus amor, ad rectè agendum.

Spiritus ſanctus. Priuſquam ſpiritum promittat Chriſtus, ac mittat, docet legem ſeruandam eſſe, parata morum ſanctitate. *Sermonem meum ſeruabit.* Satis admonens inuitari ſanctum Dei ſpiritum vita hominum ſancta. Laudo Iſaiæ c. 11. vbi Vates ait ſpiritum pie affectum in Chriſto quieuiſſe. n. 2. *Et requieſcet ſuper eum ſpiritus Domini.* Sed parata, ornataque prius domo per copiam gratiarum ſeptenarum. *Spiritus* (inquit) *ſapientiæ, & intellectus.* Neque enim aduolat ſanctus Dei Spiritus, niſi ad ſanctitatem morum exploratam. *Inſpirauit in faciem eius ſpiritum vitæ Spiritus ſanctus, opifex mundi & eius, vt requieſceret in eo permanſurus ſtatione æterna.* Ita Rupertus ad lib. 1. cap. 16. de oper. Spir. ſancti.

Spiritus ſanctus, ille vos docebit. Quid recti, ſanctique auſit monere, qui vita ſanctus non eſt? Ille docet, factis qui ſua dicta probat. p. 12. n. 1. ad c. 1. p. 13. n. 2. ad c. 5. in com. c. 5. n. 7.

Ille vos docebit. Sciens rerum Magiſter eſt Deus Amor. Oculos habet lynceos caſtus amor, vt peruideat, ac prouideat; nec quidquam erit in rerum natura, quod non exponat ſcitè amor ſciens. *Vicit Leo de tribu Iuda aperire librum.* Ap. 5. n. 5. monet ſenex. Sed quem homo leonem dicit, agnum Ioannes laudat. *Habentem oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei* n. 6. Librum ſcilicet, nec ſcienter legeret, nec explicaret Magiſter, niſi adornatus ſpiritu ſeptenario. *Quoniam per ſeptiformem gratiam, quam habet ſpiritus, oſtendit Chriſtus veritatem ſua cognitionis.* Quod Hugo interpretatur. Hæc, puto, lux illa eſt, de qua Moyſes dixit dixiſſe Deum Gen. cap. 1. n. 3. *Fiat lux, & facta eſt lux* Sed præmiſſus à Deo ſpiritus eſt, quo lux eſſet clara, & candida. *Et ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Vnde Rupertus ait. *Illo quidem principio, ſic aquis ſuperferebatur ſpiritus Dei, vt diceret, fiat lux, & facta eſt lux.* Ad lib. 2. c. 12. de Sapient. Quaſi vellet non poſſe lucem eſſe, & notitiam rerum, niſi Dei ſpiritus aduolaret in auxilium.

De Trinitate ſanctiſſima.

Ad Matth cap. 28.

N. 18. D*Ata eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra.* A Cruce, & nece iuſtus venit honor: paranda enim labore, ac ſtudore corona eſt. p. 3. n. 4 ad c. 3 p. 37. n. 3. ad c. 5. p. 8. ad c. 7. p. 7. n. 3. & 4. ad c. 7.

Data eſt mihi omnis poteſtas. Quam à Patre Deo Chriſtus habet maieſtatem hæreditariam, generosè tacet. Datam ſibi poteſtatem factiſque partam laudat, quippe quæ magis placeat. Vide p. 7. n. 2. & 3. ad cap. 7. p. 8. n. 5. ad c. 7.

19 *Euntes ergo docete omnes gentes.* Miſſis Apoſtolis, ceterorumque Epiſcopis in orbem vniuerſum, forma Epiſcopis datur obeundi prouinciam ſibi traditam, vt piè moneant, large ſolentur. in com. c 4 n. 33. p. 15. n. 3. ad c 4. p. 16. ad c. 4.

Data eſt mihi omnis poteſtas; euntes ergo docete. Poteſtate in homines accepta, curam bonus Princeps capiat de ſalute gentis ſubditæ. In com. c. 2. n. 22. p. 10. n. 5. ad c. 3. p. 39. n. 2. ad c. 7. p. 9. n. 1. ad c. 2. p. 4. n. 3. & 5. ad c. 3.

Docete omnes gentes. Quanta Deo bonitas, vt gentes ſibi omnes pie collectas velit cauſa ſalutis impertiendæ. Apud Ioannem docet Magiſter aliis ſeſe hominibus daturum, aliis negaturum eſſe. c. 4. n. 21. Quare Thaddæus nouitatem rerum miratus, quærit n. 22. *Domine, quid factum eſt, quia manifeſtaturus es te ipſum nobis, & non mundo?* Nouum Thaddæo erat, quod Magiſter paucis contentus hominibus, ſalutem reliquis non promitteret, teſte Caietano. *Ratio admirationis in Iuda erat, quod Ieſus erat ſolitus bona ſua promittere communia omnibus.* p. 17. n. 2. ad cap. 5. p. 2. n. 1. d. 2.

Baptizantes eos in nomine Patris, &c. ſuam Deus gloriam cum noſtris miſcet commodis: nec honorem ſibi iuſtum conciliat, vt noſtram non quærat ſalutem. Fidem repetit ab hominibus, cultumque Trinitatis ſanctiſſimæ; ſed gratiam hominibus impertit ſuam aqua luſtrali. Vide p. 3. n. 3. ad c. 3.

In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Probat textus ſummam tribus perſonis pacem

eſſe

eſſe à natura vnica: quaſi diſſolueretur concentus Trinitatis ſanctiſſimæ, niſi vnus eſſet conſenſus à voluntate vnica. p.16.n. 4 ad c 1.

Baptizantes eos in nomine Patris, &c. Cum homo aqua luſtrali gignitur in ſalutem, ſtatim occurrit hypoſtaſum diuinarum conſenſio: vt inde pacto diſcat homo, vnde vitam haurit ſanctam. Vide p 16.n.2.ad c.1.

10. *Docete omnes gentes ſeruare omnia* Quid prodeſt fides piè ſuſcepta, ſi factis non iuuatur? Lego ſancta Dei animalia, oculis aliſque adornata plurimis eſſe, apud Ezechielem cap. 1. n.18. *Et totum corpus oculis plenum erat*: quibus notiones rerum ſignificantur. Sed addit vates alis additas eſſe manus hominum; quibus ſignantur facultates agendi. n.8.

Et manus hominis ſub pennis eorum. Scitè vates hac ſchema negitat prodeſſe notiones rerum ſacrarum, niſi contingat factis iuuari: nam fides ſine factis manca eſt, factis conſtat ſalus intima, & vltima.

Ego vobiſcum ſum omnibus diebus. Proderit adeſſe Magiſtrum, oculis in ſcholam emiſſis, vt rectè viuat diſcipulus: nam Magiſtri aſpectus componit auditorum mores. in com.cap.5. n.84.p.44.n.6.& 7.ad c.5.p.17.n.3.ad c.1.

Et ego vobiſcum ſum omnibus diebus. Laborare diſcipulos iubet Magiſter, cum dicit: *Euntes ergo docete*: ſed laborat ille, nec ſibi parcit; imo ſuam mouet manum cum manu Apoſtolica. *Et ego* (inquit) *vobiſcum ſum*. Decet enim Principem laborare, ac ſudare, cum laborem, ſudoremque imperat ſubditis populis. p. 9. n.2. ad cap.2.p.16.n. 2. ad c. 3. in com. c.7.n. 68.p.13. num.5.ad c.7.p 19.n.3.ad c.7.

Et ego vobiſcum ſum omnibus diebus. Cum Princeps inuitat ad communem laborem, ingens addit ſolatium à laborum ſocio. p.8.n.2.ad c.2. in com.cap.6.n.31.

De Sacramento ſanctiſſimo.

Ad Ioann.c.6 n.56.

FAciant tibi ſatis p.33.p.34 p. 35. p.36. p. 37. p.38 p.39.ad c.5.

Sermones de Sanctis per menſes.

De Chriſto circunciſo, & ſacra Epiphania vide quæ ſuis habentur locis

IANVARIVS.

De ſancto Sebaſtiano.

Ad Luc.c.6.

N.17. D*Eſcendens Ieſus de monte, ſtetit in loco campeſtri*. E ſummo cælo Chriſtus ad imam venit terram cauſa humanæ ſalutis. Ab aula Sebaſtianus venit ad carceres, vt fidem iuuaret ſermonibus. p.20.ad c.4. Et quidem Magiſter hominum amans ſtare loco neſcit. p.17.n.3.ad c.5.

Stetit in loco campeſtri. Bellum Diabolo mouet Chriſtus; quod repræſentat ſtatu militari. Nec Sebaſtiano mens alia; vt trudat Idolomaniam. p.15.ad c.7.

Stetit in loco campeſtri. Quo magis viget Idolomania; eo magis Sebaſtianus flagrat ad tuendam Chriſti fidem. Neque enim friget bonus aliena improbitate. Vide p.12.ad c.6.

Stetit in loco campeſtri. Chriſtianum militem ſuo Chriſtus ſtatu laudat, vt Sebaſtianum, licet militem, à fide piè culta laudes. p.1.n.3.d.5. Hoc rerum aſpectu Nebridium laudat Hieronymus Epiſt. 9. *Nihil necuit inſuanti paludamentum, & balteus; quia ſub alterius habitu alteri militabat.* Nec colore dicendi aliu Paulinus laudat Victricium, qui à caſtris Cæſarianis ad aram veoerat, pugnaturus cum Idolomania: *Paſſus eſt militare te Cæſari: & vt Deo diſceres militare, dum labore caſtrenſi corporis robur exerces, ſpiritualibus te bellis roborares.* Hæc Paulinus Epiſt.25.

Stetit in loco campeſtri. Hoc ſtatu probat Chriſtus, quantas vires virtus habeat, vt non ſuccumbat difficultatibus Chriſtianæ militiæ. Quod in Sebaſtiano elucet maximè. Vide p.19.ad cap.5. p.1.num.3.d.5.p.7.num.4.ad c. 7.p. 8. num.3.ad cap.7.

18. *Qui venerant, vt audirent eum*. Magiſtrum audire piè voluit turba hominum plurima. Qua vi ducta? benè Bernardus monet, *Affatu pariter, & aſpectu delectati ſequebantur Dominum populi.* Ad ſerm.1. de Sanctis. Tanta Chriſto erat venuſtas in agendo, tanta in dicendo maieſtas, vt auditores alliceret. Ita defenſor fidei Sebaſtianus. Et quidem valet ad perſuadendum Magiſter ad loquendum inſtructus benè. in com.cap.4. n.43. p.26.n. 5.ad c.7.

Et ſanarentur à languoribus ſuis. Auditorium Magiſter conciliat morbis pulſus hominum. Qua virtute ſuos adornat diſcipulos, cum mittit ad fidem explicandam. Matth.10.n.7. *Euntes* (inquit) *prædicate*. Nam iubet, in proximo. *Infirmos curate*. n.8. ſcilicet vt benefactis doctrinam reddant facilem. *Deinde, vt regni prædicatores fide dignos efficeres, infirmos* (ait) *curate*. Ita Chryſoſtomus Hom.33. in Matth. Docet hac rerum ſcena Chriſtus ægre homines rerum ſacrarum auditores eſſe; quos beneficio inuitari oportuerit. p. 26. n.4.ad c.4 p.10.num.1.ad cap.5.p 15.n.7.ad c.7.

19. *Quia virtus de illo exibat, & ſanabat omnes.* Tota Dei virtus eſt benefica in homines p.3.n.4. ad cap.5. Extendit & virtus boni viri, vt benè miſeris faciat: dolet enim humanam vicem. p.13. n.1.ad c.1. Nec bonus Latinis homo eſt, niſi beneficus. in com. cap. 6. num. 25.p.18.ad cap 6. Hæc in Sebaſtianum benè quadrant, Hippocratem peſtilentiæ. De quo illud Chriſti elogium verè dixeris Habac. 3. num. 5. *Ante faciem eius ibit mors.* Hebraicè *Ibit, peſtilentia*. ſuis enim ſagittis, quaſi alis ſanitatem referre ſolet; quæ & Chriſto laus eſt, apud Malachiam cap. 4. n.2. *Et ſanitas in pennis eius.*

Et ſanabat omnes. Nullum de magnis, infimiſque hominibus diſcrimen facit bonus, benè vt faciat. Omnes omnino homines recreat officio humanitatis. quod in Thaddæo eminet. ſui copiam aliis promittit Chriſtus, negat aliis. Inde Iudas maxime demiratus, ait Ioan. 14. num. 21. *Domine, quid factum eſt, quia manifeſtabis te ipſum nobis, & non mundo?* Pro mundo vniuerſo Thaddæus agit, verè amans hominum Apoſtolus. *Volebat non ſolos diſcipulos, ſed totum mundum ex manifeſtatione ſuus vtilitatem percipere.* Hæc à Theophylacto.

Et

20. *Et ipſe eleuatis oculis in diſcipulos ſuos dicebat: Beati pauperes.* Emiſſis in ſcholam oculis Magiſter ſuos beat diſcipulos, illud iterans, *Beati pauperes.* Adeſt Chriſtus, faces mittit ex oculis; & inde explendeſcit Sebaſtiani facies, cum fidem explicat, ac tuetur. Hac via Chriſtus auctoritatem Sebaſtiano, & gloriam conciliat. Sic Moyſes è Sina venit cum legum tabulis, & gloriarum luminibus. Ad Exod. cap. 34. n. 29. *Tenebat duas tabulas teſtimony, & ignorabat quòd cornuta eſſet facies ſua.* Addit Paulus 2. ad Corinth. c. 3. n. 7. *Propter gloriam vultus eius.*

Multis luminibus fulget Moyſes, vt auditor legem reuerenter capiat. *Accepta in peccatores poteſtate deſcendit cum honorificentia, facie glorioſa*: ait Auguſtinus ad q. 7. ex Vet. teſtamento. quod in Sebaſtianum conuenit.

Addo hominem luce communicata fulguraſſe, cum diſſereret de fide, ac pietate; ne quis neſciret magiſtros fidei honorari a Chriſto maximè. Suam in Ithabyrio gloriam oſtentat Chriſtus. Adſunt Moyſes, & Helias, *viſi in maieſtate.* ſcilicet, *in conſortio claritatis, quod gratiæ exemplum eſt* Sic Tertullianus lib. 4. aduerſ. Marcion. cap. 22. ad Luc. cap. 9. num. 31. Id verò, cur Magiſter ita præſtat? iterum Tertullianus in litem. *Quid tam Chriſtus creatoris, quàm ſecum oſtendere prædicatores ſuos; cum illis gloriam ſuam communicare, à quibus Dominus gloriæ nuncupabatur.* Hæc & Sebaſtiano Chriſtus præſtat, cum ſuam emittit lucem, hominemque beat. Addit Tertullianus Dei colloquio frui hoſce Vates. *Quod familiaritatis indicium eſt.* Ait enim Lucas num. 30. *Et loquebantur cum illo.* Vt ſcias Chriſtum Sebaſtiano amicum eſſe, quo cum ita colloquitur: *tu ſemper mecum eris.* Nec Magiſter Apoſtolis amicitiam oſtendit aliam; quandoquidem, *eleuatis oculis in diſcipulos ſuos dicebat: Beati pauperes.*

De Paulo ad Chriſtum conuerſo.

Ad Matth. cap. 19.

N. 27. **E***Cce nos reliquimus omnia.* Quid rerum contempſerit, Petrus explicat; ſed tacet Paulus abundè numatus; quid reliquerit facultatum domeſticarum. Ne ſe laudare videretur: quæ boni viri laus eſt. p. 2. n. 3. d. 1. Patet, quid Seraphines cecinerint in Dei obſequium. Nam apud Iſaiam cap. 6. n. 3. *clamant alter ad alterum.* Sed alas opponunt, vt recto Dei vultu id faciant. n. 2. *& duabus velant faciem eius.* Tanta Angelis cura eſt occultandi, quæ pie fecerint, vt latere Deum, ſi poſſit, id velint.

Et ſecuti ſumus te. Prior ad Chriſti ſcholam gradus eſt, contemptus rerum humanarum: nec ſequi Deum homo poteſt, cum facultatum graui ſarcina. An Iacobus cum Deo luctari poteſt, niſi pauper? *Traductiſque omnibus, quæ ad ſe pertinebant*: Gen. 32. n. 23. Id Paulinus obſeruat, Epiſt. 2. Quaſi non poſſit homo cum Deo loqui, niſi pauperculus. *Cum lego illum præmiſſis curarum oneribus, id eſt, neceſſitudinum, & facultatum impedimentis, Deo colluctatum.*

Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. Procedit benè Petrus in virtutis via, nec vno conſiſtit gradu: nam & opes contemnit, & Chriſtum ſubſequitur. Quid Paulus de ſe? Ad Philippenſ. 3. n. 13. *Quæ retro ſunt obliuiſcens*, &c. Sed hæc viri magni laus eſt, vt in rectè agendo proficiat. in com. cap. 7. num. 14. & 47. p. 8. ad cap. 7.

Et ſecuti ſumus te. Chriſtum Petrus ad crucem, Paulus verò ad necem vſque ſequitur. Quantus in vtroque viro Magiſtri amor? vt nec mortis metu Chriſtum deſerant. p. 30. n. 1. ad c. 5. & maior omnino virtus eſt, cum ſint leues in placitis homines. p. 17. ad c. 4.

Quid ergo erit nobis? Hæc Petrus ſui amans, ac mercedis appetens. Sed Paulus hac parte nobilior eſt. Qui quidem *tremens, ac ſtupens dixit, Domine, quid me vis facere?* Act. cap. 9. num. 6. Suam promittit operam, nec pactum init de pretio operæ, ſatis ſciens gratum Deo officium eſſe gratis factum. in com. c. 1. n. 22. p. 8. ad c. 2. p. 18. n. 1. ad c. 4. p. 19. n. 2. ad c. 5.

28. *Amen dico vobis: quod vos, qui ſecuti eſtis me.* Iurandi formula eſt Chriſto nota; ad ſpem alendam mercedis parandæ. Sic Deum trahit ad iurandum hominum diffidentia, p. 18. n. 3. ad c. 1. Paulum verò Magiſter cum aggreditur, non docet, quid mercedis, ſed quid laboris ferre debuerit. *Ego* (inquit) *oſtendam illi, quanta oporteat eum pati*: Act. cap. 9. n. 16. An Paulo Magiſter, quàm Petro magis fidit? Id quidem ex dictis patet. Quod & in Ioſepho videre eſt. Ioſepho Deus, quid honorum eſſet adepturus, ſtellis, ac manipulis ſignatum voluit. Gen. 37. n. 7. & 9. Non tamen exponit labores, quibus honores erant parandi. Scilicet non tantum Ioſepho, quantum Paulo Deus fidit, vt exponat, qua ſit fortuna premendus. Vide com. cap. 5. n. 102. p. 8. num. 3. ad cap. 3.

Cum ſederit filius hominis, ſedebitis & vos. Suam Chriſtus maieſtatem cum diſcipulis diuidit, vt ſcholam promoueat honore communicato. Vide com. cap. 6. n. 42. Nonne Chriſtus hominum Magiſter ſacro textu petra eſt? 1. ad Corinth. cap. 10. num. 4. Sed Petrus ab hac vna petrà nomen habet. quod Matthæus exponit cap. 16. n. 18. *Affectauit chariſſimo diſcipulorum de figuris ſuis peculiare nomen communicare*, ait Tertullianus lib. 4. aduerſus Marcion. cap. 13. Hac via Petrum Magiſter vrget in officium.

Cum ſederit filius hominis, ſedebitis & vos. Fortaſſe Deus ſe honoratum putat, cum homines late honoratos videt. p. 44. n. 5. ad cap. 7.

Sedebitis & vos iudicantes. Bene Iudices, qui effectu contemnunt opes, illudque iterant: *Ecce nos reliquimus omnia.* Excutit enim Iudex rerum cupiens. Paulum Feſto malè Felix tradit, nec reum abſoluit probatæ innocentiæ: quod patet ex Act. cap. 24. num. 22. Sed Felix auaritia infelix homo eſt; *ſperans, quod pecunia daretur à Paulo.* n. 26. Sic auaritia tranſuerſum egit hominem. Totus eſt Dauid in Dei iuſtitia commendanda, ad Pſ. 49. Homines enim euocat, terra concuſſa. *Quoniam Deus iudex eſt.* n. 6. Deinde oſtendit iudex quàm auerſus ab auaritia: iudicium exercebit, vtpote qui nullum captabit munuſculum. *Non accipiam de domo tua vitulos.* num. 9. abunde numatus iudex: *quoniam meæ ſunt omnes feræ ſyluarum.* num. 10. Acſi moneret iudicem eſſe non poſſe hominem, qui ſuo non viuit ſucco, ſed opem ab alienis expoſcit opibus. Quàm probatus in cauſis ſcholæ Chriſtianæ iudex Paulus! qui, vt iuſtè ius diceret, ne cibum quidem ab auditorio petitum voluit. Vnde vox Paulo nota

Act.

Act.c.20.n.34 *Ad ea, quæ mihi opus erant, miniſtrauerunt manus iſtæ.*

29. *Et vitam æternam poſſidebit.* Paratam viris optimis felicitatem exponit Matthæus late. Addit Marcus pretium operæ terris parandum eſſe: *cum perſecutionibus*, ad c.10.n.30. Nouum mercedis genus eſt, vt qui Deum ſequitur, perſecutionibus atteratur. Sed ratio patiendi cum Deo, occaſio viris optimis gaudendi eſt. p.30.n.1. ad c.5. p.18.num.5.ad cap.7.p.24 ad cap.7. Et hæc Paulo innata virtus; cum pateretur acerba quæque. *Gloriamur* (ait) *in tribulationibus*. Ad Rom. cap. 5. num.3.

FEBRVARIVS.

Dei Mater purificata.

Ad Luc. cap. 2.

TRes è ſacro textu leges ſunt viuendi rectè: altera, qua puer Deo conſecratur; altera, qua mulier ſuam curat famam: & tertia, qua ſenex pios capit motus.

..2. *Poſtquam impleti ſunt dies purgationis.* Piè Dei Mater expiatur ſacra Iudaico, & ſanctè redimitur Puer Deus præſenti munuſculo: quamuis immunes a legum nexu. Id tamen fecere, ne viderentur leges violaſſe. Cauent religioſe famam peccati: quæ bonæ mentis laus eſt. *Caueto, quidquid pr[illegible] abilit[illegible] de te fingi poteſt.* ſic Hieronymus Ne otianum adm[illegible] Epiſt. 2. Cauet id Christus maximè. Nam Magiſter vnguento perfuſus, quod a Magdalena pie factum; Math. 26. num. [illegible] proximè, cur id tulerit? *Ad ſepeliendum me fecit.* Suſpicatus in loco Iudas eſt Ma[illegible] deliciarum amantem eſſe, vnde loquen[illegible] cauillandi occaſio: apud Ioan.c. 12. num.4. [illegible] in cœna ſuam cogitat crucem, & [illegible] ſcilicet ne in ſuſpicionem veniat vitæ [illegible]atæ. Quod Rupertus notat lib. 10. in Matthæum. *Falſum locutus eſt, fruſtra calumniatus eſt: quoniam illi, qui vnguentum admiſit, non erat ibi delectatio profuſionis, ſed meditatio vicinæ mortis, quod notum eſſe voluit, dicens, ad ſepeliendum me fecit.* Non ſatis eſt virginem præſtare virtutis nota intima, niſi famam quærat bonam externis actis. Nonne virgo virginum Princeps Deo nota ob virtutem erat intimam? Cantat id Dauid Pſ. 44. n.13. *Omnis gloria eius ab intus.* ſed Pater adhuc monet vt virgo famam caueat ſuam, ac videat, quid facto opus eſt, ne peccaſſe videatur. *Audi* (inquit) *filia, & vide.* Parum enim prodeſt virtus intima, niſi externis actis abigat mulier ſuſpiciones probabiles hominum. Quandoquidem præſcriptum eſt, vt bona prouideas. *Non ſolum coram Deo, ſed etiam coram hominibus.* 2 ad Corinth. c.8.n.21.

Tulerunt Ieſum in Ieruſalem, vt ſiſterent eum Domino. Benè parentes Deo puerum conſecrant. Ætas enim eo ad virtutem facilior, quo tenerior. p.5 ad cap.7.p. 45.n [illegible].ad c.7.

Vt ſiſterent eum Domino. Lex erat, vt puer quiſque Deo conſecraretur; quod eſt in Exod. 13. n.12. ſed Princeps legum Deus ſupra legem eſſe noluit; vt facto doceret ſeruandam religioſè legem eſſe. p.6. num.5. ad cap.7.p.10.n.3. ad c.3. p. 21. n. 3.ad c.6.

[illegible]. *Et ecce homo erat in Ieruſalem, & homo iſte iuſtus.* Semel, & iterum textus appellat hominem probatæ iuſtitiæ; & quidem præſtat hominem virtutis maſculæ, qui ſanctè viuit. p.1.num.3.d.5. p.7.n.4.ad cap.7.p.8 ad cap.7. ſic homo cum Deo agens, *Noe vir iuſtus, atque perfectus.* Gen.cap.6. num. 9. ſic & Iobus notæ patientiæ, *vir fuit in terra*, cap.1.num.1. quod obſeruat Chryſoſtomus. Etquidem virum agat, & pro virili faciat, neceſſe eſt, qui ad rectè viuendum inuitatur.

Et homo iſte iuſtus, & timoratus. A Dei metu nata viri ſanctitas, cum ſit metus morum cuſtos. p.1.n.1.ad c.3.p.15.num.6.ad c.4.p.25.num.3.ad cap.5. Quid ſi iuſtitia preſſe accepta, opus ſit, vt bonos Iudex timeat Deum Iudicem? Id ego laudo. p.20.n.4. ad c.7.p.2.n.4.ad c.6.

Expectans conſolationem Iſrael. Agit amanter ſacerdos, ac ſenex de re patria; quis enim Patriam, vti parentem non amat, non colit? in com. cap.2.num.38.p.19.num.1.ad cap.2.p. 6.num.2. ad c.4.p.4.n.1.ad c.[illegible].p.31.ad c.7.

Et Spiritus ſanctus erat in eo. Vere actus à bono ſpiritu homo eſt, qui ſuam curat patriam, & qua poteſt manu tuetur. Lego Iudices à Deo lectos patriæ ſeruatores, homines eſſe à Dei ſpiritu excitatos. De Othoniele textus eſt, Iudic. 3. num.10 *Fuitque in eo ſpiritus Domini.* ſic de Gedeone, ad cap.6. num. 34. *Spiritus Domini induit Gedeonem.* Nec de Iephthe aliter, ad cap.11.n.29. *Factus eſt ſuper Iephthe ſpiritus Domini.* Hoc vno Dei ſpiritu notus Samſon, ad cap.13.n.24. *Cœpitque ſpiritus Domini eſſe cum eo.* Itaque Dei ſpiritus vrget homines, vt patriam ſignis collatis curare, ac tueri velint Quid Reges? Saulem bonus obarmat ſpiritus aduerſus Ammonitam. 1.Reg.c.11. n.5. *Inſiluit ſpiritus Domini in Saul.* Benè in patria tuenda ſudat miles, quem magnus vrget Dei ſpiritus ad rem gerendam.

27. *Cùm inducerent puerum Ieſum parentes eius.* Ieroſolymam ſuo cum Ioſepho adit pia Dei Mater: ſic via ſacram in domum iocunda. Nec mulier ſine viro, nec virgo ſine comite viam terat. Vide prolog.n.11.& 12. Noſti ne, cur Deus virginem pulſari malè ſinit? Cant. cap. 5.n. 6. Inibi virgo, *Percuſſerunt me, & vulnerauerunt me.* Certè non id meruiſſe videtur, quæ toto Deum conatu perquirit? etſi fruſtra conatur *Quæſiui, & non inueni illum.* Sed abierat virgo ſine comitatu; ac proinde mulctatur ſuo merito, licet cauſa abeundi pia eſſet. Vnde Hieronymus Lætam monet de infantula inſtituenda. Epiſt. 7. *Nuſquam abſque te procedat in publicum; baſilicas martyrum ſine Matre non adeat.* Satis docet Magiſter virginum Hieronymus cauendam virginibus famam eſſe, nec viam ſine comitatu obeundam.

28. *Benedixit Deum, & dixit.* Laudo ſenem pietatis celebratæ, qui ſuſcepto in ſinum Dei infantulo, ardens amat, & amans cantat, *Prorſus liqueſcebat ad amplectentis amorem, quaſi ad ignem;* ſic Guerricus Abbas, ad ſerm.2. de Purificatione. Huſce, ac pios mores poſtulat ætas vltima. Vide p 8.ad cap.6. Nec Moyſes alius in extrema rerum linea. Cœlum, ac terram euocat in theatrum. Deut. 32. num. 1. *Audite cæli, quæ loquor.* Et carmen erat de quo ad cap. 31. num. 30. *Locutus eſt Moyſes verba carminis huius.* ſcilicet erat Moyſes prope vitæ metam. quod habes n. 14. vbi Deus, *Prope ſunt dies mortis tuæ.* Quid ergo mirum, ſi cantum edat Moyſes vicinæ mortis aſpectu excitatus? Quod Philo commendat, ad lib. de charit.

Quid

Quid ſi Angelos, & homines euocat in auditorium? *et adeſſent ſpectatores anima oſtentantis muſicam, & certantis cum cæleſtibus ſyderum harmoniis.* Hæc & Simeonis cantio eſt cygnæo canore dulcior, cum mortem ſibi apprecatur.

De Matthia Apoſtolo.

Ad Matth. cap. 11.

N. 25 CONfiteor tibi Pater, Domine cœli, & terræ. Patrem laudat Chriſtus à poteſtate, qua ſuperbos contemnit homines: pulchrè ſignificans eminere Dei virtutem in ſuperbia hominum deprimenda. p. 1. n. 1. & 3. d. 4. p. 26. n. 5. ad cap. 5.

Pater, Domine. Affectu ne Deus patrio, an officio Regio delectum facit hominum? vtraque id vrget via, ſatis inſinuans, errare affectum, vbi nullus de re communi reſpectus eſt. Vide p. 10. ad cap. 2. p. 6. num. 1. & 5. ad cap. 3. Quare delectus à Deo Matthias eſt affectu ſalutis publicæ, proindeque delectus à Deo hominum, & Patre, & rerum Domino.

Pater, Domine. Paterna, ac ſeuera nomenclatura humanam Deus gentem ducit: miſcendum enim oleo acetum eſt; ne præfectura ſit iuſto grauior; ſcio enim dictum à Hieronymo, ad Eccleſ. cap. 10. *Nimietas omnis in vitio eſt.* Vide com. c. 1. n. 28. com. c. 5. n. 24. p. 10. n. 4. ad c. 6.

Domine cœli, & terræ. An auſit alios aliis homines anteferre, niſi rerum Dominus? facinus id eſt virtutis maſculæ, & facultatis pluſquam humanæ. Inde eſt, quod ſenatus Apoſtolicus in Deum reiicit curam Matthiæ deligendi. Act. 1. num. 24. *Et orantes dixerunt: Tu Domine*, &c. Metus fortaſſe Apoſtolis erat, ne tumultu diſſideret ſchola vniuerſa, ſi res humano tantum delectu fieret. Non aliter Moyſes Deum precatur, vt Ducem prouideat gentis Iudaicæ. Num. c. 27. num. 16. *Prouideat Dominus hominem.* Cur verò Moyſes curam non cepit hominis deligendi, bene Philo docet, p. 10. num. 3. ad cap. 2. Addo, timuiſſe Moyſen delectu facto, ne tumultu diſſideret gens vniuerſa; quod notat Abulenſis q. 39. *Et quod Moyſes id feciſſet, ſine eorum auctoritate, non conſentirent.* Prudens admodum Moyſes timet, & à ſe in Deum auertit curam Ducis deligendi, eo quod res plena timoris erat.

Quia abſcondiſti hæc à ſapientibus. Cum Deus contemptim ſuperbos abigit homines, mulcta eſt ſuperbiæ grauiſſima. Nam contemptus ſuperbo cruciatus eſt. p. 1. n. 2. d. 4.

Quia abſcondiſti hæc à ſapientibus. An hæc iuſta gratiis agendis occaſio eſt, ſapientia Philoſophis ſapientibus denegata? Aio. Vt minor Deo ſit ratio neguitiæ puniendæ, quæ ab ignorantia patrocinium qualecumque habet. Nam qui peccat ſciens, vt peccat impudens, ſic peccat grauius. Vide com. cap. 5. num. 84. p. 44. ad c. 5. Hac Deus via quærit occaſiones veniæ indulgendæ. Vnde Chriſto vox, cum Deum piè rogaret *Pater, dimitte illis, non enim ſciunt, quid faciunt.* Luc. 23. n. 34. ſcilicet patrocinium capit ab ignorantia hominum, vt veniam poſſit facilem impetrare. Ait Bernardus ad ſer. de ſancta hebdom.

Ob hoc ſingulari peccato ignorantiam copulauit, vt ſub aliqua iuſtitiæ vmbra ignoſci poſſet ignorantibus.

Veloſ. in Iudith.

Et reuelaſti ea paruulis. In quibus Matthias eſt Hebræa ſchola, *paruulus Domini.* faciunt hæc ad pœnam augendam ſuperbiæ: quis enim ſuperbus non dolet premi ſe, & alios erigi homines? p. 10. num. 2. ad cap. 1. p. 23. num. 1. ad cap. 5. Conſtat viros bonos à Chriſto honorandos eſſe in oculis gentis malæ. ad Matth. c. 25. num. 34. *Quo videlicet acrius doleant, videntes, quid amiſerunt.* Ita Bernardus ſer. 8. in Pſ. 90.

26. *Ita Pater, quoniam ſic placitum fuit ante te.* Pater ne ad extra facit, quod non fecerit filius? Refutat id ſchola Theologica. Sed Chriſtus ita loquitur, *Honorans Patrem,* Teſte Euthymio: omnemque bene faciendi laudem à ſe auertit in Patrem, à quo habet rationes faciendi. Et erit in hominibus, qui vires benè agendi arrogare ſibi velit? Aliter magni, bonique homines. p. 2. num. 3. d. 1. Vnde aiunt Luc. 19. num. 16. *Mna tua Domine, acquiſiuit decem mnas.* ſcilicet quidquid fecerant, Deo non ſibi tribuunt, quaſi nullum ab induſtria lucrum eſſet. Quod Gilbertus notat, ſer. 34. in Cant. *Nihil inde fraudulenter ſibi decerpentes, etiam à laudum muneribus manum excutiunt, omnia referendo in Dei gloriam.*

Ita Pater, quoniam ſic placitum fuit ante te. Iuſtus eſt delectus hominum, qui ſeſe non ingerunt, ſed bono Dei placito leguntur ad præfecturam qualemcumque. Id ego laudo. p. 2. num. 2. ad cap. 5. p. 10. num. 4. ad cap. 2. Et ſcio Matthiam non humana gratia, ſed diuina iuſtitia ſelectum eſſe ad munus Apoſtolicum. Act. 1. num. 26. Et quidem partus gratia magiſtratus ineptè reſpondet. p. 10. n. 2. ad c. 2.

Ita Pater, quoniam ſic placitum. Quod Pater homines bonis afficerit, paterna eſt voluptas, quæ vota præuenit hominum; ait Chryſoſtomus, Hom. 39. *Oſtendit, hoc loco Patris benignitatem.* Neque enim rogari ſe Deus patitur, vt benè hominibus faciat, cum ſit Pater hominum. *Pater meus vſque modo operatur,* ait Chriſtus apud Ioan. c. 5. num. 17. Id vero eſt. Terrarum orbe condito, adhuc rebus conditis prouidet bonus Deus. ſcilicet Pater eſt, Philone teſte. *Nunc enim cuncta inſpicit, paternam curam gerens rerum omnium.* Ad 1. Allego. Neſcit enim Pater adeo bonus feriari à benefaciendo. Vide p. 3. n. 4. ad c. 3.

28. *Venite ad me omnes, qui laboratis*, &c. An hæc Dei promiſſa conueniunt cum verſu proximo. *Tollite iugum meum.* Qui iugo premit impoſito ceruices hominum, labores non leuat, nec dolores lenit; ſed Chriſti ſeruitus honorat, non onerat, leuat, non grauat homines. in com. cap. 4. n. 41. p. 19. ad c. 4.

29. *Tollite iugum meum ſuper vos.* Ius erat, vt delectus rebus cognoſcendis homo Deum gratè coleret, ceruiſque ſupponeret ferendis laboribus. Nam qui morum Magiſter à Deo legatur in orbem vniuerſum, neceſſe eſt patientiam approbet ſuam. Vnde Paulus 2. ad Timoth. cap. 4. num. 2. *Argue (inquit) increpa in omni patientia, & doctrina.* Vbi Anſelmus benè. *Ad ſuſtinendas eorum indignationes, quod deſtruis.* Vide p. 24. numero 4. ad cap. 5. p. 15. num. 7. ad cap. 7.

Tollite iugum meum ſuper vos. Noto poſtulari patientiam a Magiſtro, morum optimo; vt notię auctoritatem dicendi eugi maximam à patientia p. 7. n. 4. & 5 ad c. 6. Quid Matthias non tulit à cæcis ingratiſſimis? Veritas odium peperit, & Magiſtro carcerem aperuit.

Eo tamen loci Chriſtus acceſſit, vt promiſſis ſtaret ſuis, cum dixit, *& ego reficiam vos.* num. 28. Adeſt ergo Chriſtus, Matthiamque ſolatur in vinculis. Et vero pati cum Deo, ac pro Deo pati gratiſſimum eſt patiendi genus. p. 18. num. 5. ad cap. 7. *Antequam tentaretur, Iobo Deus nunquam locutus fuerat; poſtquam tentatus eſt, venit ad eum Dominus, & familiariter loquitur,* ait Hieronymus in Pſ. 66. Vide Iobi cap. 38. Itaque Iobus mali patiens, Deo gratior eſt, quam bene fortunatus. Ac proinde cum Iobo Deus non modò loquitur, ſed agit amicè.

30. *Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Vnde tanta iugo laborum, dolorumque lenitas, ac lenitas? An à Magiſtri vita, qui ſua ad patientiam vrget patientia? Illud iterans, *Diſcite a me* Aio. Vide p. 3. num. 1. d. 2. p. 30. ad c. 5. p. 24. a cap. 7.

Deinde leuis eſt onus, quod voluntate ducitur, non [illegible] necessitate: & probat forma [illegible] ndi. *Venite ad me: tollite iugum meum.* Neque [illegible] textus viri ſonat, ſed volentem hominem. Hæc à Paſchaſio eſt interpretatio lib. 3. in Thren. *Qui verbi iugum patienti ceruice ſuſceperit, diſciplinæ onus graue non portat.* Vide com. c. 2. n. 25. p. 8. ad cap. 2.

Inde eſt, quod Matthias lapides, quibus petitus malè eſt, ſuo ſecum tumulo conditos eſſe vo[illegible] insinuans gemmas eſſe magni pretij, quæ parant in cælum aditus, ſaxum, quo Iacobus Deum videt ſomnians, *erexit in titulum, fundens oleum deſuper.* Gen. cap. 28. num. 18. Tanti in pretio Iacobus lapidem habuiſſe dicitus eſt, vt columnam eſſe voluerit honorariam. *Cum lapidem huiuſmodi ſomnij cauſam eſſe arbitraretur, quibus poterat, honoribus proſequebatur.* Ait Cyrillus Alex in Gen.

Iugum enim meum ſuaue eſt. Cur ita, ſi iugum eſt, ſi onus eſt? Paſchaſius iterum. *Suaue ſit onus [illegible] ſuauitate purioris conſcientiæ* ſolatium enim eſt in patiendo, conſcientia in agendo. p. 7. num 4 ad cap. 6. quo Matthias ſolatio fruebatur.

MARTIVS.

De ſancto Ioſepho.

Ad Matth. cap. 1.

N. 18. *CVm eſſet deſponſata Maria Ioſeph.* Magnus homo, qui à caſto coniugio crenit in melius, verè Ioſeph, Hebræa ſchola *accreſcens.* ſic Ioannem virgo Mater ſua ad virtutem vita ducit. Ideo enim Chriſtus de cruce ad diſcipulum, *Ecce* (inquit) *mater tua.* Ioan. c. 19. num. 27. *Vt de contubernio tanta proficeret ſanctitas.* ait Guerricus ad ſerm. 1. de Aſſumpt. p. 18. n. 4. ad c. 4.

19. *Ioſeph autem, cum eſſet iuſtus* Iuſtitiam magno in viro Matthæus laudat; ſed quæ ex Ioſephi etymologia proficit in melius. Vide com. c. [illegible]. n. 47. p. 8. ad c. 7.

Vir eius cum eſſet iuſtus. Ioſephum textus virum appellat virtutis maſculæ: agit enim pro viri, qui viros colit mores, vbi maior eſt difficultas. p. 1 n 3. 1. 5. p. 7. n. 4. ad c. 7.

Et nollet eam traducere. Virtus eſt, & quidem probata, quidquid notes in aliis tegere, non accuſare. p 5 ad c. 5.

Et nollet eam traducere. Quid ſi vitius eſt Regia occultare, quidquid erratum domi eſt? Id ego probo. p. 5. num. 5. ad cap. 5. Meminit Angelus, vnde ſuum Ioſepho genus eſſet. *Fili* (inquit) *David.* Vt honeſte vocatus homo tegeret, quidquid notaret in domeſticis.

Voluit occultè dimittere eam. Pertinax Ioſepho ſilentium eſt de culpa dubia: ne, ſi dicat temerè, contingat notari innocentiam inimicè. Vnde notantur homines, qui aliena iudicant auſu temerario. Non ita ſenatus Apoſtolicus. Monet Chriſtus ſe à diſcipulo tradendum eſſe, Ioan. 13. num. 21. *Vnus ex vobis tradet me.* Turbatur ſchola vniuerſa, ac de ſe quiſque, *numquid ego ſum Domine?* Matth. 26. num. 22. Cur de ſe quiſque, non de reliquis, Magiſtrum interrogat, benè Chryſoſtomus Hom. 71. in Ioan. *cum longe à tali ſcelere abeſſent, nec de aliis ſuſpicabantur.* Laudo Petrum, qui ne de Iuda quidem ſiniſtra cogitauerit. Opponit Magiſter, Ioan. 6. num. 65. *Sunt quidam ex vobis, qui non credunt.* Ac de Iuda ſermo eſt. Ad hæc Petrus, numer. 70. *Et nos credimus.* Vel Iudam Petrus vendicat à ſententia. Quid bone Petre? Negas ne, quod Magiſter ait? An Iudas credit? Reſponſum a Caietano eſt. *Putans ſe verum dicere Petrus, & putans alios vndecim eſſe tales, qualis ipſe erat, a communi Apoſtolorum fide perſeuerantiam aſſerit.* Hac ſe via Ioſephus expedit, & quamuis notas errati videat, benè ſilet; ne quod notat, falſo carpat.

20. *Hæc autem eo cogitante.* Laudo ego Patrem familiæ, qui ſuo cum animo reputat, quid in re dubia ſit agendum ne errare contingat mentem audacem. p. 9. num. 4. ad cap. 2. p. 16. n. 1. ad c. 2.

Ecce Angelus Domini. Cur virgo Mater virum male agitatum non ſolatur, ſuſpicionemque amouet re explicata? maluit virgo domina vrgeri viri ſuſpicionibus, quam laudare ſeſe. p. 2. n. 3. d. 1.

Angelus Domini apparuit in ſomnis. Cur in ſomnis loquitur Angelus? Veniat luce palam, & Ioſephum moneat de ſuſpicione amouenda. ſed curat, velo tenebrarum oppanſo, ne quis reſciſcat de turbella domeſtica. p. 5. n. 2. & 3. ad c. 5.

Ioſeph fili David, noli timere. De Auo nobili meminit Angelus, vt nepos motum caperet facilem agendi rectè. Non aliter Hieronymus in loco. *Blandientis affectu loquitur Angelus; vt ſilentij iuſtitiam comprobaret.* Hæc à Theophylacto eſt interpretatio. *Admonuit, ne diſcrederet, ſed cogitaret David.* Quis enim ab Auo nobili non trahit affectum vitæ ſanctæ? p. 7. ad cap. 3. p. 8. num. 3. ad c. 4. p. 10. n. 3. ad c. 3.

Noli timere. Quid homo timet vitæ ſanctus? An morſum timet peccati? ſcilicet, ne qua virginem ſanctiſſimam infamia denigraſſet? vere bonæ mentis eſt, ibi culpam vereri, vbi culpa non eſt. p. 43 n 5. & 6. ad c. 5. p. 1. n. 2. ad c. 4.

Noli timere. Quid timet iuſtus homo? timet, ne iniuſtus fiat. Eſt enim metus emendator acerrimus. Nonne ſacerdos ille apud Lucam 2. n. 25. *Iuſtus, & timoratus erat? vigilanter perfectam commendat iuſtitiam.* ait Guerricus de purificat. Quaſi deficiat iuſtitia, vbi Dei timor deficit. p. 20. n. 3. ad cap. 7.

Fili David, noli timere accipere coniugem tuam. Viri magni eſt ita vxorem amare, vt nulla inter coniuges ſit diuidia: quod Angelus vrget, Rege interpoſito. Vnde Rupertus, *Ex eo* (inquit)

filius

filius David tali in re, & tali in tempore, tam inſigniter dignus fuit appellari. lib. 1. in Matth. c. 1. Vide eom. c. 7. n. 48. p. 25. ad cap. 7.

Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Commendat Angelus Dei matrem à partu virgineo, quæ quidem Angelis occaſio gaudendi, & ratio cantandi eſt. p. 5. n. 4. ad cap. 6.

21. *Et vocabit nomen eius Ieſum.* Nomen liberis parentes imponunt, quibus ius eſt. Quare Ioſephum Deus iore patrio honeſtatum voluit: & honor adeo magnus eſt, vt Iudas anteponi reliquis meruerit, cum Ioannes recenſeret gentem Iudaicam. Apoc. 7. n. 5. *Ex tribu Iuda duodecim millia ſignati: ex tribu Ruben duodecim millia ſignati.* ſcilicet ab hac tribu Chriſtus Dominos & Leo, *& radix David.* Apoc. 5. n. 6. Ropertus bene ad rem: *Conuenienter a Iuda inchoat: ex qua tribu ortus eſt Dominus noſter.* lib. 4. in Apoc.

Et vocabis nomen eius Ieſum. Aſſertio eſt logica facere notiones rerum, vt quis ſuum rebus nomen ſcitè imponat. Inde Chriſtus probat ſuum ſibi gregem notum eſſe: *& cognoſco oues meas.* Ioann. 10. n. 14. eo qood Paſtor apprimè ſciens *oues vocat nominatim.* n. 3. Mirum, quot de Chriſto notiones Ioſepho erant, qui poteſtatem nactus eſt nominis imponendi? *An non beatus, qui ita Chriſti naturam nouit, vt Chriſto nomen imponeret?* Hæc Palacius in Matth. c. 1.

.Ex rerum ſumma illud colligas, neceſſe eſt, homines ſanctitatis celebratæ, & tentari, & explorari difficultatibus rerum acerbiſſimarum. Video quo prematur dolore virgo innocens. *Sed pulchra vt Luna eſt.* Cant. 6. n 9. proindeque ſuo laborat deliquio. Terra oppoſita vmbram Luna trahit. Et virgo caſta laborat vmbra ſuſpectæ caſtitatis. Hugone teſte. *Carnis* (inquit) *oppoſitio eam facit eclipſim pati; ita quod Ioſeph voluit eam dimittere.* Video Ioſephum noræ virtutis hominem vexari cura, & angi metu læſi tori, ne ſine dolore viueret. Et erit, qui velit ſine cura, ſine metu, ſine dolore vitam agere? Id quidem ridet Seneca lib. ad Marciam cap. 8. *Ita fato placuit, nullius rei eodem ſemper loco ſtare fortunam.* Si quis verò quæratur cur nunc læta, nunc mœſta dies viro bono eſt, ſciat facere haſce rerum vices ad virtutem concinnandam egregiè. p. 2. n. 4. d. 5. p. 20. n. 2 ad c. 6.

De Chriſto annuntiato.

Ad Luc cap. 1.

N. 26. **M**iſſus eſt Angelus à Deo. Cur cœlo ſe muniri patitur Angelus? ſed magnum Angelo gaudium eſt de ſalute hominum, qui mitti è cœlo in terram ſuſtinet. p. 3. n. 3. ad c. 1.

27. *Ad virginem deſponſatam viro.* Moras neſcit Angelus, cum virginem Dei cognatam iubetur adire: vnde textus eſt. n. 28. *& ingreſſus Angelus ad eam dixit.* p. 5. n. 2. ad cap. 6.

De domo David. Proſapiam coniugum textus laudat Regiam; vt ſcias, quo officio Chriſtum coluerint. Id Guerricus de Magna Dei Matre ſenrit, ad ſerm. 1. de Annuntiat. *Regali ſiquidem ex progenie virgo electa eſt, generoſitatis quidem Regia nobilis proles, ſed virtutis Regia nobilior indoles, vt æterno Regi materna quoque nobilitas Regium defenderet honorem,* &c. Et verò pars nobilior hominum ad pietatem faciliùs accedit. p. 7. n. 1. ad c. 8. p. 8. n. 3. ad c. 4. p. 10. n. 3. ad c. 5.

28. *Et ingreſſus Angelus ad eam, dixit.* Patet non euagari domo Virginem ſanctiſſimam; vtpote quam domeſticis clauſam latebris adierit Angelus: ſcilicet ne ſuum egreſſu pudorem virgo tereret. Vide Prolog. n. 11. & 12.

Dixit, Aue gratia plena. Laudes ferit Angelus, vt aſſenſum eliciat à Magna Domina. Tanta laudum vis eſt ad perſuadendum. d. 6. n. 3. p. 9. ad c. 6. p. 15. n. 1. & 3. ad cap. 6.

29. *Quæ cum audiſſet, turbata eſt.* Laudes ab adoleſcentulo ſuſpicionem mouent, vnde Virgo timet. Eſt enim caſtæ mentis vereri affatus iuuenum. p. 1. d. 6.

Et cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio. Virgo benè prudens, ſecum benè tacens cogitat, quid loqui deceat. Inde Andreas Ieroſolymit. de Salut. Angelica. *Nullum facis verbum, quæ illam animi perturbationem ſtudet ſupprimere.* Addit Bernardus Hom. 3. *Cogitabat, malens non reſpondere, quàm loqui temerè, quod neſciret.* Vide p. 30. num. 3. & 4 ad c. 7. Cur ſacrum Mercurio eſt malum punicum? *propter interpretationem*, ait Clem. Alex. lib. Stromat. 6. c. 7. Sed huiuſce pomi acinos ordinatim poſitos membrana tegit, cortexque tuetur; vt ſcias ordinandum ſerio ſermonem, ſeróque proferendum eſſe.

Et cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio. Prudens tacet, ac ſciens timet; quod putat Hieronymus Epiſt. 20. Vide p. 2. n. 1. ad c. 6. p. 30. num. 3 ad c. 7.

30. *Ne timeas Maria.* Nunc primò Angelus Mariam vocat vbi metum curare aggreditur; ſcilicet hæc nomenclatura vim habet timoris pellendi. Eſt enim virgo Dei Mater. *Terribilis, vt caſtrorum acies.* Cant. c. 6. n. 3. & 6. *Ad cuius memoriam Dæmones contremiſcunt; & eam omnino ſuſtinere non poſſunt.* Hugone teſte ſatis eſt Mariam vocare, vt metu perdita fugiat acies Dæmonum.

Inueniſti gratiam. In loco Chryſologus, ad ſermon. 144. *Timet, non qui inuenit, ſed qui perdit gratiam.* Tanta gratiæ poteſtas eſt, vt metum animo abigat. Peccatricem Chriſtus ſua firmat gratia, illud ingerens, *Remittuntur tibi peccata tua.* Luc. c. 7. n. 48. Nullus deinde locus timendi eſt, quod Magiſter inſinuans, ait. *Vade in pace.* nimirum, *ſine metu.* Quod Maldonatus interpretatur. Vbi enim Dei gratia obtinet, inibi timendi ratio nulla eſt.

Ne timeas Maria, inueniſti gratiam. Prudentior ne Angelo virgo eſt, dum timet parte Dei gratia? Ato. Quandoquidem magna virtus, magna laborat Diaboli inuidia: ac proinde timendum ſemper eſt. p. 27. n. 5. ad cap 5. p. 1. n. 2. ad cap. 4. p. 3. n. 3 ad cap. 7.

31. *Ecce concipies in vtero, & paries filium.* Apparet, cur tam ſancta Dei Mater eſt; ſcilicet, vt vtero caperet Deum hominem. Proindeque Dei Matrem Paulus cœlum ſuo vocat meritò. *Secundus* (inquit) *homo de cœlo cœleſtis.* 1. ad Corinth. cap. 15. n. 47. Nec ſemel Chriſtus ſe è cœlo veniſſe docet, nam apud Ioannem ait c. 6. n. 51. *Ego ſum panis, qui de cœlo deſcendi.* Non quod pater è cœli materia Chriſti carnem concinnauerit, quidquid ſomniauerit hæreſis, ſed quod è matris vtero, tanquam è cœlo Chriſtus prodierit. Ita Rupertus lib. 1. in Matth. *quia beata Maria cœlum illud eſt, de quo præſcriptum eſt; & ianuas cœli aperuit.* Pſal. 73. num. 23. Et vero factum id eſt, cum Deus homo factus eſt. Rupertus iterum, *Quando factum eſt, quod dixit Angelus: Concipies in vtero, tunc Dominus cœli ianuas aperuit.*

In hanc litem benè conuenir, quòd cælebs à cœlo denomioatur.

32. *His erit magnus.* Multus eſt Angelus in Chriſto laudando, ſatis explicans Deum hominum amanrem eſſe: qui maieſtate diſſimulata ad hominem venerit, imo hominem induerit, factus homo. Et quidem res eſt, quam moltis locis Chriſtus exponit apod Matth. cap. 10. num. 24. Apod Luc. 12. num. 49. Apud Ioann. cap. 10. num. 10. *Ego veni.* Multus ero, ſi loca reponam reliqua; vbi Chriſtus ſe hominem ad homines veniſſe monet; vt hominom ſibi animos alliciat. Quod à Caietano diſco. *Manifeſtat ex ſui aduentus officio culpam minus amantium ipſum.* ad Matth. cit.

Hic erit magnus. Quid attinet explicare maieſtatem Chriſti Domini, cum agitur de ſalute humani generis; *& vocabis nomen eius Ieſum.* Vt memineris eſſe magni viri, magnique Dei iuuare, ac ſeruare homioes alios p. 26. ad cap. 5. p. 44. ad cap. 7. p. 32. ad cap. 5.

34. *Quomodo fiet iſtud?* Caſtior ne in loqueodo, quàm Angelus, virgo eſt? apparet id. Quod enim Angelus dixit apertè: *concipies in vtero, & paries.* Id virgo caſta ſic inuoluit vmbra loquendi, vt non exprimat. *Quo* (inquit) *modo fiet iſtud?* Sed quæ pudicè viuit., pudice loquatur, neceſſe. p. 14. o. 1. & 5. ad cap. 4.

Quomodo fiet iſtud? Cum dicar Angelus Deum fore hominem humaitate ſuſcepta, neſcit mater, quo id nomine appellandum cenſeat. Et verò res mira eſt, Deum pro hominibus hominem fieri. Vel vmbram tantæ charitatis miratur Paulus Angelicus apud Iſaiam, c. 6. n. 3. Cum Deus ſacram in domum veniſſet: *& clamabant alter ad alterum: Sanctus, Sanctus.* Vbi Procopius. *Eos in admirationem rapiebat tantus diuini verbi de cœlo in terram deſcenſus.* Non aliter virgo Dei mater demiratur.

35. *Quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur.* Ne dictis ſuſpendat aſſenſum virgo Domina tutam partu virginitatem promittit Angelus, commendato Dei filio. Vnde ait D. Fulgent. ad ſerm. de laud. virgin. *Qui venerat triſte lætificare ſæculum, ventris non contriſtauit hoſpitium.* Et conſentit Chryſologus ad ſerm. 42. ore locutus Angelico. *Ille, quo aucta ſunt tibi omnia, nihil minuit virgo.* Sic Deus humanæ caſtitatis amans eſt. p. 5. ad c. 6.

38. *Ecce ancilla Domini.* Nullo intumeſcit honore Dei Mater, ſed quo magis à Deo erecta, eo magis deprimit ſe ſe. *Quia deuotus animus infulis beneficiorum creſcit ad obſequium, augetur ad gratiam; non ad arrogantiam proſilit, non ad ſuperbiam pertumeſcit.* Doplex à Chryſologo nota eſt, ad ſerm. 42. Altera, quod ſelecta in Dei Matrem virgo, ſeruire ancilla velit affectu gratificandi. p. 1. ad c. 2. Altera, quod virgo Deo ſacra non tumet honore ſuſcepto. p. 7. n. 3. ad cap. 1.

APRILIS.

De Marco Euangeliſta.

Ad Luc. cap. 10.

N. 1. **D***Eſignauit Dominus & alios.* Non bene reſpondet præfectura ambitu parata, ſed iuſto Domini calculo. p. 10. ad cap. 2. p. 2. n. 2. & 5. ad cap. 5. Nam honores appetit homo virtutis infirmæ. p. 42. n. 4. ad cap. 7.

Deſignauit Dominus & alios Iam pridem Chriſtus ordinauerat ſenatum Apoſtolicum. ad c. 6. n. 13. Nonc ſeptuagenos deligit diſcipulos. Ius enim erat vt priores magiſtratum inirent, qui meritis priores erant. p. 6. n. 5. ad cap. 3. Quales in aula Dauidica Primates. Textus eſt 2. Reg. cap. 8. nom. 18. *Filij Dauid Sacerdotes erant.* Græco textu, *aulæ Principes.* Iuuenum Priocipes, hominum Principes. Quo id merito, addit textus 1. Paralip. cap. 18. num. 8. *Porro filij Dauid primi ad manum Regis.* Quaſi velit, priores in aula valere qui priores erant ad obſequium. Vide Lyranum.

Et miſit illos binos. Oſtendit Magiſter ſocietate laudata hominom, quot à bono laborum ſocio venerint ſolatio. p. 8. n. 2. ad cap. 1. Sed quot à bono comitatu motum præſidia? Inde Magiſter *miſit illos binos.* teſte Chryſologo, *Ne deſtituta ſingularitas, aut negaret vt Petrus, aut fugeret vt Ioannes.* ſerm. 17. Populum bello captum non deſerunt Ieremias, Zacharias, & vates alij. Quod patet: ſed ſponte ſua peregrinantur boni homines. Cur id, docet Ambroſios ad 2. lib. de Caino cap. 10. *Ne plebs reliqua ſanctorum virorum deſtituta præſidio, conſilioque viduata grauiorem ſubiret ruinam.* Scilicet mores perderet, fideinque læderet; quæ quidem fœda hominum calamitas eſſet.

Et miſit illos binos. Deo Magiſtro ſocietatis ineundæ alter alterios teſtis eſſet de vita ſanctè acta. quod Caietano placuit. *Mutuum* (inquit) *teſtimonium, mutuam morum cuſtodiam, mutuam conſolationem conſtituit Ieſus in diſcipulis peregrinantibus.* An malè ſuſpectus homo eſt, qui vrbem, ne dum orbem ſolus inambulat, ſi iuſta inambulandi ratio non eſt? Sodomam iotrat alter, & alter Angelus, quod habes Gen. c. 19. n. 1. *Venerunt duo Angeli Sodomam.* Vrbem damnatæ oequitiæ adeunt comites, vt teſtes ſibi eſſent, officio mutuo. quod notat Ioannes Climacus.

In omnem ciuitatem, & locum quò erat ipſe venturus. Bonus omnino Præfectus, qui laborem alijs imperat; nec ſuam à labore manum ſubtrahit. p. 9. num. 2. ad cap. 2. p. 16. num. 2. ad cap. 3. p. 21. ad cap. 6.

In omnem ciuitatem, & locum quo erat ipſe venturus. Monet Chriſtus ſe poſt diſcipulos è veſtigio abiturum eſſe, ne obdormiſcant homioes in mandatis obſeruandis. *Scientes enim diſcipuli, quod ſubſequeretur Magiſter, cogebantur omni cura iniuncta exequi.* Ita Caietanus in loco. Suum benè officium faciunt homines, metu rationis reddendæ. p. 20. n. 3. ad c. 7. p. 17. n. 4. ad c. 1. p. 44. n. 5. ad cap. 5.

2. *Meſſis quidem multa, operarij autem pauci.* Occurrit Seneca ad 1. de prouident. cap. 5. *Labor optimos citat.* Nec à ſe alius, Epiſt. 31. *Generoſos animos labor nutrit.* Quo enim maior eſt difficultas, eò maior elucet virtus. p. 19. ad cap. 5. p. 1. n. 3. d. 5. p. 7. n. 4. ad cap. 7.

Deinde occaſio ſalutis humanæ à labore maiori melior expromptos citat animos. p. 18. ad c. 6. p. 13. num. 3. ad cap. 6. Erat Paulus à Iudæo vexatus, Corinthúmque deſeruerat Apoſtolus tebus deploratis. Tunc Chriſtus, vt Paulum reuocaret in vrbem. Act. cap. 18. n. 9. *Noli* (inquit) *timere.* Quidquid occorrat durum, ac dirum; ne cadas animo; & duplex à Magiſtro Deo ratio eſt: altera ſcilicet, num. 10. *Ego tecum ſum.* Altera vel ò

verò eſt. *Populus eſt mihi multus in hac ciuitate.* quod Paulo magis arridet. poſtremo apponit, ſalutem ſcilicet plurimam gentis Corinthiacæ: quaſi bolum ſecunda in cœna gratiorem. quod notat Chryſoſtomus. *Vide quot rationibus perſuadet, & quo modo id, quod Paulo maximè placebat, vltimo loco ponit.* Homil. 39. *Rogate ergo Dominum meſſis, vt mittat operarios.* Preces hominum expoſcit Chriſtus, vt rogantis eroget quaſi merentibus. Hac via ſuam laudat iuſtitiam, & noſtrum curat honorem. p. 14. n. 2. ad cap. 6.

3. *Mitto vos, ſicut oues inter lupos.* Sua conſtat patientia Chriſti ſchola, & fidem facit dictis, patiens pro ſana fide. p. 49. ad c. 5. p. 7. num. 4. & 5. ad cap. 6.

Sicut agnos inter lupos. Petitus morſu lupino agnus tacet, vnde typus eſt patientiæ affectu celebratæ. Sic & Chriſtus, ait Iſaias cap. 53. n. 7. *Tanquam agnus, coram tondente ſe obmuteſcit:* Ibidque Chryſologus. *Tacet, qui volens patitur; clamat, qui laceratur inuitus.* ſerm. 24. Quid ſi patiens, dum tacet, reſpondet felicius? p. 1. ad cap. 6. in com. cap. 6. n. 8.

4. *Nolite portare ſacculum, neque peram.* Benè paupertatem Magiſter laudat, qui diſcipulos inuitat, ad laudem mortis ferendæ: nemo enim valentior ad crucem perferendam, quàm malè nummatus homo, ſcilicet nihil rerum amiſſurus. p. 22. num. . ad cap. 2. Non alia ſe lorica munitam docet virgo ſapiens, quàm rerum inopia, ad labores, doloréſque tolerandos. *Percuſſerunt me, & vulnerauerunt me,* ait, velut gratulabunda. Cantic. 5. num. 7. addit rationes patiendi, & gratulandi, ſuis ſe rebus ſpoliatam eſſe. *Tulerunt pallium meum.* Ac ſi vellet ſe ab inopia rerum vires ſumpſiſſe, vt volens, ac libens ſuſtineret pulſata grauiter.

Nolite portare ſacculum, neque peram. Qui feſtinato viam init, ſarcinas abigit. Viam obit diſcipulus, Magiſtro iubente, *Ite.* Neceſſe eſt, vt copiam rerum à ſe abigat, ne curſus tardetur. ſcilicet onus diuitiarum eſt grauiſſimum. Nonne Chriſtus Matthæum videt addictum opibus congerendis? *Vidit hominem ſedentem in telonio.* Matth. cap 9. num. 1. Cur non aſſurgit erecto ſtatu? *Matthæum diuitia ſæculorum ponderibus ſic premebant, vt leuari ad innocentiam, ad iuſtitiam ſurgere, ad virtutem progredi non valeret: vnde ſed.re, erat ſubſide e.* Ait Chryſologus ſerm. 28.

Et neminem per viam ſalutaueritis. Quid hoc eſt mi Domine? tollis ne commercium humanæ ſalutationis? an placet ruſticitas in congreſſu populari? Aliò rem ducit Nazianzenus à D. Thoma citatus. *Mandauit hoc Dominus ad verbi gloriam; ne viderentur in illis magis vigere blanditia.* Neque enim eget fides ſana blandimento aulico, nec lenocinio rhetorico, vt auditores alliciat: paucis amat veritas, & ſuo ſe tuetur ornatu. p. 1. num. 3. d. 1. in com. cap. 7. n. 33. p. 26. n. 1. ad cap. 7.

5. *In quamcumque domum intraueritis, primum dicite.* Iam id pridem Magiſter imperauerat Matth. cap. 10. num. 12. *Intrantes* (inquit) *domum, ſalutate.* Iubet Magiſter gratificari diſcipulum hominibus, à quibus exceptus benignè fuerit. Vnde Caietanus benè; *vt ex veſtro hoſpitio prædicationis fructus incipiat.* Iubet Magiſter, vt diſcipulus hoſpitio inuitatus, bonam

Veloſ. in Iudith.

hoſpitibus pacem velit; & ſalutem dicat plurimam cauſa gratificandi: quæ mentis bonæ virtus eſt. p. 17. n. 1. & 5. ad cap. 6. p. 9. n. 5. ad cap. 7.

6. *Et ſi ibi fuerit filius pacis.* Docet Chriſtus nihil agere pacis miniſtrum poſſe, niſi Deus auditorem effecerit pacis alumnum; humanámque operam ſine d[illegible] ope nihil valere. Itaque gloriolam à Magiſtro vanam trudit. p. 2. num. 3. d. 1.

7. *In eadem domo manete.* Laborandum eſſe monet Chriſtus, laborem tamen intermittendum; ne vires labore frangantur aſſiduo. p. 15. ad cap. 5. p. 17. n. 5. ad cap, 2. p. 16. n. 4. ad cap. 3.

Edentes, & bibentes quæ apud illos ſunt. Priuſquam de cibo ſumendo Magiſter ageret, de via ineunda, ac de labore ſubeundo egit. *Ite* (inquit:) prouinciámque docendi mandauit. *Primum dicite.* An cibos eo labore, ac ſudore iucundiores eſſe voluit? aio. p. 7. & p. 8. num. 5. ad cap. 7.

Dignus eſt operarius mercede ſua. Cibatu Deus ſuo laborantes homines refici voluit, ne quis laborem imponat, & cibum malè ſubtrahat. p. 16. n. 2. ad cap. 2. p. 15. n 4. ad cap. 3.

Nolite tranſire de domo in domum. Ne qua diſſidendi naſcatur occaſio mutato hoſpitij loco. Quod notat Chryſoſtomus Homil. 33. *Vt ne qui ſuſcepit, turbetur.* Tantus Chriſto amor erat de concordia gentis Chriſtianæ. p. 16. ad cap. 1.

8. *Manducate, quæ apponuntur vobis.* Non verò, quæ appetieritis, & petieritis. quæ quidem ruſticitas eſt maxima. *Per quod vetat eos inquirere hoc, vel illud.* Addit Caietanus in loco. Ingerit ſe ſe Caietano Seneca, de tuendo corpuſculo. *Non* (inquit) *nego indulgendum, ſeruiendum nego,* Epiſt. 14. Quid ſi vel neceſſitatibus indulgendum Chriſtus negat? Repræſentat Chriſto Mater, *Vinum non habent.* apud Ioan. cap. 2. num. 3. Sed Chriſtus vultu ad ſeueritatem compoſito, *Quid mihi* (inquit) *& tibi eſt mulier?* num. 4. An preces reiicit bonus Deus? & Matrem à ſe precantem remouet? Illud Iuſtinus, quæſt. 136. *Non ad obiurgationem dictum eſt, ſed quaſi hoc demonſtrare vellet; non nos ij ſumus, qui vini curam ſuſcepimus.* Neque enim cœnam curat ſtudioſè qui Deo hæret, ſed paucis contentus viuit. p. 19. ad cap. 7.

9. *Et curate infirmos, qui in ea ſunt.* Qui ſanitatem reddit afflictis corpuſculis hominum, cur peram gerat, & ſacculum? patebit latè domus, & cœna aliena. Euſebius Emiſſenus optimè. *Miſerat eos Dominus non modò prædicare, ſed curare infirmos, ideo nec ſacculo indigebant, neque pera.* Panem ſibi deeſſe quæritur ille, qui ad regnum delectus, Æſculapium morbis curandis ſe eſſe negat. Iſai. 3. n. 7 *Non ſum medicus, & in domo mea non eſt panis* Pertractè Chriſtus. *Nolite* (inquit) *portare ſacculum.* vbi poteſtatem mandat ſanitatis reſtituendæ. *Curate infirmos.*

Appropinquauit regnum Dei. Quæ Magiſter docet, hæc & diſcipulis docenda imperat. Sic enim Chriſtus in principijs docendi, apud Matth. c. 4. n. 17 *Appropinquauit regnum cœlorum.* Vnde Caietanus. *Quod ipſe prædicat, Apoſtolis prædicandum mandat: non reſeruans ſibi altius aliquid.* Eodem ſe iure Magiſter habet, ac diſcipulos. p. 21. num. 4. ad cap. 6.

Nec ſibi Magiſter indulget otium, ac diſcipulis negotium imperat. quod in Præfecto homi-

num abſordum eſt. Vide com.c.1.num.2.p.21.ad cap.6. Neque enim Præfectus honeſtè iubet fieri, quæ non facit. p.16.n.2.ad cap.3.p.9.num.2.ad cap. 2.

MAIVS.

De Philippo, & Iacobo.

Ad Ioan. cap. 14.

N. 1. NOn *turbetur cor veſtrum.* Rectè Magiſter diſcipulis timet, ne concidant, cum dixiſſet proximè de Petri metu, & caſu ad cap. 13. n. 38. Trahit enim ſecum ad improbitatem Præfectus improbus gentem ſubdita. p.10. n.4.ad c.3.

Creditis in Deum, & in me credite. Solatium parat ingens rebus trepidis, qui Deo fidit. Vide com.cap.4. num.37.p.15. num.3. ad cap. 5. p. 9. num.2. ad cap.4. Nec aliud Philippo, & Iacobo erat ſolatium.

Non turbetur cor veſtrum; & in me credite. Quod ad vos attinet, animos obfirmate: ſic tamen, vt opem à Deo poſcatis. Manu enim pugnandum eſt, Deoque fidendum. in com. c.5 n.76. p.11.n.3.ad c.1.p.12.n.1.& 2. ad c.7. hac Philippus, ac Iacobus via abière.

2. *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt.* Illud in loco Magiſter. Scitote finem laboribus dandum eſſe, cum ſedes ſit parata: quod animo credendum Chriſtus monet. *Et in me credite. Hoc eſt, quòd mala tranſibunt,* ait Chryſoſtomus Hom. 72. Addit Peluſiot.lib.5.Epiſt.65. *Illic verè manſio eſt; nam præſens vita, tentorium vile eſt; quod ſimul, ac compactum fuerit, ſoluitur.* An hæc a laborando quies laborum merces eſt? *Conſidera, quomodo conſolatur;* ait Chryſoſtomus Hom. citat. p.15.n.3.ad c.3.

5. *Neſcimus, quò vadis; & quomodo poſſumus viam ſcire?* Hæc Thomas, ſatis inſinuans, quo Magiſtrum ſtudio ſequi vellet, cum ſchola reliqua. Et hæc Chryſoſtomo placet commentario Hom.cit. Scite cupiunt Apoſtoli, quò Magiſter abeat, vt viam cum Magiſtrò obeant; vnus tamen Thomas id rogat, victus affectu. Quis enim procul à Chriſto diſcipulus eſſe velit? & ſuſtineat? Cum Apoſtolos à ſe Magiſter emitteret, vt vacaret nocturnis precibus. Textus eſt Marc. cap.6.n.45. *& ſtatim coegit diſcipulos ſuos.* Ad rem Victor Antiochen. *Quia ſe ab illo diuelli non facilè paterentur.* Nec Matthæus colorem dicendi ſumit alium cap.14.n.22. *Et ſtatim compulit Ieſus diſcipulos ſuos.* Ægrè videmt ſchola a Magiſtro digredi: quod notat Chryſoſtomus Hom. 50. *Cum dicit (compulit) declarat, quòd magno ſua amore præſentia diſcipuli tenebantur.* Et quidem amicus ab amico abeſſe neſcit. p.10.n.1 ad c.6.

6. *Nemo venit ad Patrem, niſi per me.* Patrem pluſquam decies hoc textu Chriſtus vocat, & totus in Patre laudando, colendoque eſt. Cur id? Sciebat Patrem dictis, & factis improbis hominum malè acceptum, ac proinde, qua poteſt via, paternum curat honorem. An hæc Chriſto ratio, vt veniret ad homines? Ait Cyrillus Ieroſolymit. Catech. 6. *Noſti, quid mouerit à throni dextera venire vnigenitum? Pater ſpernebatur.* Addo Patrem à Chriſto nominatum frequenter. Matth.cap.11.num.25. Marc.8.num.38. Luc.25.r.29. Ioann.6.n.32 Quò ſcirent Apoſtoli vtrumque populum cura patria inſtruendum eſſe: quod habet Iuſtinus aduerſus Typhon. *vt intelligant populum veſtrum reuocari paterne ad mentem meliorem.* Neque enim trahendus ad Chriſti ſcholam homo eſt. Vide com.cap.2.n.21. p.8.ad cap.2. p.18. num.2.ad cap.4. p.19.num.4. ad cap.6.

8. *Oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis.* Sic Philippus, & formam loquendi apponit hominibus piè affectis; ait Rupertus lib. 11. *Hoc* (inquit) *rectè dicat homo, qui tædium patitur præſentis, & amorem habet futuri ſæculi, qui Deum diligit, & hoc nequam faſtidit ſæculum, dicat: Oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis.* Oſtendit Philippus ſe piè commotum eſſe qui de rebus humanis minus curat, totus in Deo colendo, & amando. quod ego laudo. p.24.ad c.4. Id ille diceret affectu meliori, cum ſuam ferret crucem.

9. *Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me?* Queritur, nec immeritò, Chriſtus non profeciſſe diſcipulos ſub Magiſtro ſapientiſſimo, ac ſanctiſſimo. Fit enim inde vt ſcholæ erratum Magiſtro obtendant homines. p.45.n.1.& 2. ad cap. 5.

Et non cognouiſtis me? Quid ſcire velit Philippus, oſtendit, & quod neſcierit diſcipulus, notat Magiſter, punitque, ne probare videretur errantem diſcipulum, ſi diſſimularet. p.46.n.2. ad c.5. p.7.n.3.ad c.2.

Et non cognouiſtis me: Vnus tantùm Philippus labitur, & notatur ſchola vniuerſa: ſed pudor Philippo eſſet grauior, ſi notaretur ſiue reliquis. Ac proinde Magiſter Philippi leuit pudorem morſu communi: ægrius enim multo dolet, qui ſolus dolet. Vide com.cap.5. n. 24. Vnus peccat Iudas maligna interpretatione: quod Ioannes inſinuat, cum docet Chriſtum à Magdalena inunctum plè. Ioann.c.12.n.4.

Dixit vnus ex diſcipulis eius, Iudas Iſcariotes. Nam diſcipuli reliqui mente alia factum notarunt. Quid Magiſter? num.7. *Sinite* (inquit) *illam.* Scholam pungit vniuerſam, cum Iudas vnus peccet; ne grauius doleat, ſi non doleant reliqui. Notat id D. Gaudentius tract. 23. Et Chriſtus aſſenſu communi Magiſter notæ lenitatis. *Idcirco dicta lenitate, & promiſcuo monitu Iudæ ſermones eunctuat, ne Iudæ occaſionem tribuat excuſandi furoris.* Hac via pudorem, doloremque lenit hominis perditiſſimi.

10. *Verba, quæ ego loquor vobis, à me ipſo non loquor. Pater in me manens, ipſe facit opera.* Inde Chriſtus (apud Rupertum.) *Nunquid ſi mentirer in ſermone, Pater mecum eſſet in tantorum operum exhibitione?* lib. 11.in Ioann. Scilicet Chriſti ſermones probant, & ſignant, imo ſigillant patrata miracula. *Hunc enim Pater ſignauit Deus.* Ioann. cap.6.num.27. vbi Græcum eſt verbum ἐσφράγισε quod eſt *ſigillo notare.* Sunt enim ſigna mire facta Dei ſigilla. Suam Chriſtus ſcholam aperit, & ſimul edit miracula: apud Matth. cap. 4.n.23. *Prædicans Euangelium regni, & ſanans omnem languorem.* Cur id? benè Chryſoſtomus. *Auctoritatem mandatis præſtruxit, claritate ſignorum.* Hom. 14. in Matth. Orbe prius condito ſuam Adamo legem dedit. *Ne comedas.* Gen.2.n.17. Quid poſſet, rebus mire factis, oſtendit Opifex, vt dictis auctoritatem conciliaret. *Cum enim ſit politiæ cuiuſdam introductio, ſigna Deus facit.* Sic Chryſoſtomus

mus loco cit. Hæc Philippo , ac Iacobo perni ſa facultas,qua fidem ſanam tuerentur.

Pater in me manens , ipſe facit opera. An quidquam Pater facit, quod non fecerit filius? Reſpondet Chryſoſtomus Hom.73. *ſi pinguior verborum ſignificantia humilitatem arguit , ne admireris.*Illudque Chryſoſtomus voluit Chriſtum ea forma locutum , vt nullam de ſignis patratis gloriam ſibi optaret. Sed more id ſolito Magiſter ; vt Patrem magnarum rerum auctorem ebuccinauerit. Homines cibo teſecturus quid agit?Matth.14. num. 19. *Aſpiciens in cælum benedixit.*vbi Chryſoſtomus:*Cælum aſpexit , vt crederetur non aliunde,quàm à Patre miſſus , & vnde perſuaderetur,niſi multa humilitate , quæcumque faceret , ita in ipſum retuliſſet , vt Patrem inuocaret.* Hom.50. Hoc aſpectu Chriſtus ait,apud Matth. 11.n.25. *Confiteor tibi Pater , quia abſcondiſti hæc à ſapientibus.*Nam licet filius cum Patre id feciſſet operis,vnum in loco Patrem laudat:*Honorans Patrem* , ait Theophylactus. ſed maior, ne dom melior apparet homo, qui ſe Deo minorem gerit. in com.c.2.n.26.

12. *Quæ ego facio,& ipſe faciet; & maiora horum faciet.*Fecit Iacobus, quod Magiſter : Hebræum inſtruit lingua patria. Egit Philippus , quod Magiſter non egit ; nam Scythiam lingua Scythica, Phrygiamque inſtituit lingua Phrygia , vt benè conſtarent Magiſtri dicta. *Et maiora horum faciet.*Io quibus facultas eſt loquendi lingua varia:quod Rupertus ſentit lib. 11. in Ioan. & canit Muſa Dauidica Pſ. 18.num.14.*Non ſunt loquelæ,neque ſermones , quorum non audiantur voces eorum.*Et duplex eſt ratio,cur facta Apoſtolis poteſtas eſt docendi lingua varia:altera vt auditorium allicerent ſono linguæ patriæ : altera vt Chriſto gentes quàm plurimas addicerent, quod ego laudo. p.2.n.2.d.2.

De Cruce inuenta.

Ad Ioan.c 3.

N.1. ERat homo ex Phariſæis Nicodemus. Hominem Ioannes a natura laudat. Nam homo verè eſt,qui rationes diſcutit benè beatéque viuendi. Hæc Ruperto meus in loco , ad lib.11. Vide com.cap.6. num. 13. Qui de ſalute non curat intima , homo non eſt ; id probat Chryſoſtomus de Noë ad Geneſ. c.6.num.9. vbi Moyſes , *Noe* (inquit) *vir iuſtus.* Satis inſinuans homines à natura verè denominandos eſſe, qui ſuos concinnant mores. Hom.23. in Gen.

Princeps Iudæorum. Docet Ioannes ſenatorem à ſenatu Iudaico veniſſe ad Chriſti ſcholam.*Ne contemptui haberetur , quaſi à ſolis ſimplicibus recepta.*Ait Lyranus in loco: Non ego negauerim ſimplices , ac rudes à Chriſto homines à Chriſto ſuam in ſcholam inuitatos eſſe. *Ne doctrina fidei ſapientia humanæ adſcriberetur.* Id enim Lyranus probat. Viros tamen Princeps inuitat Magiſter, aut auctoritatem ab hiſce viris cogat ſchola Chriſtiana. p.1. n. 1.d.1.

Princeps Iudæorum. An ſenatorem Magiſter benignè excepit,vt Principem doceret de Cruce colenda?illud ingerens num.14.*Sic exaltari oportet filium hominis.* Scio Crucem à gente nobiliori cultam religioſe.p.10 num. 3.ad cap.3.Quo reſpectu Deus vrget Helenam rerum Dominam, ad crucem quærendam.Patitur Deus crucem loco ſubterraneo ; clauſam eſſe,ad Conſtantini vſque principatum?*vt tunc inueniretur,cum religioſè quæreretur.* ait Paulinus Epiſt.11.

2. *Venit ad eum nocte.* Victus metu ſenator, non luce palam , ſed noctu Magiſtrum adit: nondum enim toto colit affectu , ait Nazianzenus. Orat. 16. *Dimidia tantum parte Chriſtum amant.* Si toto Nicodemus amaret conatu , metum abigeret , & mero in meridie Chriſtum aditet. Lego Dei ſcholam pie notatam Chriſti ſigno. Apoc. cap. 7.num. 3. Deinde video ſignum ſumma facie inſcriptum eſſe. *In frontibus eorum* ait Ioannes ; & Rupertus lib.4.*Non in abſcondito cordium , ſed etiam in aperto.* Laus hæc eſt hominum , quibus gloria eſt Chriſti iniuria. *ſignum enim vocationis eſt , & ſpes futuræ magnitudinis ſignari Dei ſeruos ſigno crucis.* Iterum in loco Rupertus.

3. *Reſpondit Ieſus , & dixit.* Agit Chriſtus latè de fide , commendat opes gratiæ , & laudat virtorum numeros , tactus amore ſalutis alienæ. Quid tamen aliud Ieſus faceret, ſeruator humani generis? p.26.ad cap.5.p.32.n. 2.ad cap.5.p.44. ad cap.7.

9. *Quomodo poſſunt hæc fieri?* Multa Nicodemo difficultas erat in terenda vitæ Chriſtianæ via. Ad hæc Magiſter ſuam inducit Crucem num. 14. *Sic exaltari oportet filium hominis.* Quid enim Crux ſancta non emollit? p.30.ad c.7.

13. *Et nemo aſcendit in cælum.* An ſuum Chriſtus regnum parauit , cruce lata , & deſcenſu ad imam terram? Reſpondet Magiſter num. 14. *Sic exaltari oportet filium hominis.*p.8. n.3.ad c.3. Nepotulis,vt bene Iacobus dixerit , opem à cruce expoſcit. *Commutans manus benedixit.* Gen. cap. 48. n. 14. ſcilicet in crucis modum conformans.Quod Damaſceno viſum eſt lib. 4. cap.12. *Cancellatiſque manibus benedicens , crucis ſignum deſcripſit.*Satis negans poſſe bonam Dei gratiam, niſi à cruce , venire in homines.Vide Tertullianum de baptiſmo. c.8.

14. *Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem.* Multis egit Deus , vt ſuam crucem nemo neſciret ab antiquitate vltima ; quare multos huiuſce crucis typos expreſſit à vitæ ligno , quod Moyſes laudat Gen. 2. n. 9. ad vitæ lignum , quod Ioannes vidit,*& ligni folia ad ſanitatem gentium.*Apoc.22. num.2.Mitto Iobelem,ad cap.2.num 22. Nonne Dauid laudes canit de ſacro ligno?ad Pſ.95.n.10. *Dominus enim regnauit à ligno.* Quidquid Iudæus nolit malignè.Putat Chryſoſtomus Deum toties de cruce , crucíſque dolore meminiſſe , ne quis obliuiſceretur *Quæ ne obliuioni traderentur,nullo ſacramentis effectum a Chriſto eſt , & quæ maxime Diabolus delere obliuione conatur,crucem dico , & paſſionem.*Hom.44.in Matth.12.

Nullum Diabulus non mouit lapidem,vt crucem Domini abraderet à memoria hominum. Egit , vt Iudæus crucem abſtergeret à Muſa Dauidica:vide p.2.n.1.d.3.vt occultaret luco ſubterraneo:ad Magni Conſtantini vſque principatum. Id verò,*vt ruinæ ſuæ dedecus ſuppreſſo victoriæ ſigno compenſaret?*ait Petrus Damia. ad ſer.de cruce. Contra egit & Chriſtus , vt crux ſancta rerum maximarum theſaurus videretur , & coleretur. Cur virgam Moſaicam tot , tantiſque ſignis honoratam eſſe voluit ad Exod. cap.7. num.9.ſcitè Auguſtinus docet ; ad ſerm. 101. de temp. *Non*

vtique Deus virga auxilio indigebat; ſed erigebatur, vt ſcire poſſimus, quantum eſſet illud futuri ligni myſterium, cuius fuerat vmbra. Hac via occurrit ſcitè Chriſtus, Diaboliqne eludit artes in cruce occultanda.

Sic exaltari oportet filium hominis. Nicodemum de fide admonitum, ne deficiat labore impoſito, Magiſter corroborat, cum ſuam laudat crucem. Quaſi monens, à cruce venire, quidquid bonæ, firmæque mentis eſt. Vnde Chryſoſtomus Hom. 26. *Cum ſuam erga homines liberalitatem oſtendiſſet, addit huius cauſam, hoc eſt crucem.* Video Chriſtum de cruce locutum, paucisque verbis Deuteronomium legum. dictaſſe quodam modo, ſi quid Arnoldus vidit. Nonne Chriſtus de cruce latronem cœlo infert? nonne lictores vendicat ab ira patria? nonne Matrem diſcipulo commendat? & quæ ſunt reliqua? Crucem hiſce rebus honoratam voluit. *Volo* (loquit) *vt in ligno mea largitas demonſtretur.* Sic Chryſoſtomus ad Hom. de cruce.

Vt omnis, qui credit in ipſum, non pereat. Id à Dei cruce bonum eſt, vt tueri ſuam quiſque ſalutem, & vitam poſſit, Diabolo profligato. Quod habes p. 54. num. 1. ad cap. 3. Nonne ſanitate indulta, vitaque donata Dei crucem diſcreuit Macarius de cruce dubius? Ad rem Paulinus Epiſt. 11. *Ita, vt Chriſti crucem decebat, vita experimento inuenta crux, & probata eſt.* Lego ſignatos Dei homines; *vexillo crucis victorioſa*, ait Rupertus lib. 4. in Apoc. cap. 7. Deinde homines huſoſce notæ clamitaſſe in Dei laudem, num. 10. *dicentes, Salus Deo noſtro.* Quod in primis laudandum occurrit, cauſa gratificandi ſalus eſt vltima humani generis: acſi velint, ſalutem, qua fruuntur, venire à cruce qua ſignantur. *Et quod olim opprobrium fuit, & pœna damnatorum, nunc verò decus, & ſalus iuſtorum.* Id inuenit Rupertus. Ego inuentis addo, geneſim vitæ ligno, crucisque ſigno honoratam, cap. 2. n. 9. Deinde Apocalypſim crucis ligno, & vitæ ſigno adornatam eſſe cap. 22. num. 2. vt ſcirent certo homines, quidquid ſanitatis ac ſalutis promiſſum eſt ſacris literis, id ſuam à cruce vim habere. Vide p. 11. n. 7 ad cap. 6.

De Sancto Michaele.

Ad Matth cap. 18.

N. 1. Q*Vis putas maior eſt in regno cœlorum.* Ab affectu dominandi nata contentio, quod Magiſter notat grauiter. Sed tam fœda Apoſtolis nota eſt, vt ambitum mentis vanæ tegant affectu adeundæ patriæ, teſte Caietano. Quaſi non deceret Chriſti diſcipulum ambire vana, & humana. Vide com. cap. 2. n. 15. p. 10. n. 4. ad cap. 5.

2. *Et aduocans Ieſus paruulum.* Rudes homines tam facto, quam dicto monet; ſatis ſciens moueri felicius hoſce homines ſchemate rerum explicata. Ita Chryſoſtomus Hom. 59. *Rei e ante oculos monſtrato paruulo, totam rem poſuit, ipſo aſpectu conuertens, ac perſuadens.* Viget Iſaiam Deus, vt nudus, pedibuſque diſcalceatus, vates vrbem perambulet. *Et fecit ſic, vadens nudus, & diſcalceatus*, Iſai. cap. 20. num. 2. Addit textus. *Et dixit Deus.* n. 3. Suam de fortuna Ægyptiaca ſermonem Deus firmatam voluit nudato Iſaiæ corpuſculo: quandoquidem *ſegnius irritant animos dimiſſa per aures, quam quæ ſunt oculis ſubiecta*, ait Horatius. Ad litem ſcitè Procopius. *Ad metus incuſſionem, inuſitatus ille habitus nudo ſermone efficacior erat futurus.*

3. *Niſi conuerſi fueritis, ſicut paruulus iſte.* Humilitatem docet Magiſter affectu humilior: ſed humilitatem exigit ab Apoſtolis veram, non vanam: & quam in puerulo agnoſcit Chryſoſtomus Hom. cit. *vt abſque ſimulatione aliqua humilitatem amplectantur.* Non ficto puerulus vultu, ſe ſe parentibus ſubiicit. Ita ſe habeat Chriſti diſcipulus, neceſſe eſt. p. 3. num. 6. ad cap. 1. p. 23. ad cap. 4.

Vt ſuſpendatur mola aſinaria. Pati Chriſtus non poteſt, vt homo ſit homini lupus, ne dum aſinus ad improbitatem, quippe qui dictis, & factis, velut rudits, & vngula vrget in præceps hominem ſimplicem. Aſinum certe notat mola aſinaria. io com. cap. 5. n. 81.

7. *Va mundo ab ſcandalis.* Dolet Chriſtus aberrare homines à vitæ via, alioſque ſecum homines trahere. Tanta Deo eſt bonitas, vt ſuo fletu fletum ab improbis velit elicere. quod putat Chryſoſtomus Hom. 60. *Idcirco dolentis vocem adhibuit, vt dolore ſuo ipſos incitaret, ac diligentiores, vigilantioreſque faceret.* Bonus omnino Magiſter, qui flendo flere docet peccantes homines. Vide com. cap. 6. n. 29. p. 11. ad cap. 6.

Neceſſe eſt, vt veniant ſcandala. Scilicet improbitate hominum ſuppoſita. Quid ſi vtilitas, & inde neceſſitas eſt parari ſcandala? ſcitè Chryſoſtomus Hom. 60. *Scandala quidem, atque acuunt, & perſpicaciorem faciunt; non ſolum hominem, qui ſibi diligenter cauit, ſed etiam, qui incidit: nam poſtquam ſe inde eripit cautior, & tutior redditur.* Qua de cauſa ius eſt, vt mala permittat Deus prouidens. Vide p. 43. ad cap. 5.

9. *Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum.* Sic reſecanda peccandi occaſio eſt, vt nec amico parcas, ſi nolit vſque ad aras amicus eſſe. Vide com. cap. 2. n. 34. p. 13. n. 2. ad cap. 1.

10. *Quia Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt.* Mederi ſcandalis Chriſtus voluit, idque huc vſque egit monitis prudentiſſimis. Nunc vires addit ab auxilio Angelico: emittit enim cœlo Angelos hominum cuſtodes, qui à Deo Magiſtro ediſcunt rationes agendæ cuſtodiæ. Ac proinde *ſemper vident faciem Patris mei*, ſcilicet *in ſapientia ſpeculo contemplantes, qualiter ſuum perficiant munus*, ait Laurentius Iuſtinian. ad lib. de connub. cap. 16. Neceſſe id erat, cum ſcirent cuſtodes hominum Angeli rationem de officio reddendam eſſe. p. 3. num. 3. ad cap. 2. Vigilent cuſtodes oportet, de quibus Daniel. *In ſententia vigilum decretum eſt.* Nec alij ab Angelis cuſtodes iuxta, ac vigiles, ad Cant 3. num. 3. *Inuenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem.* Vnde Lyranus, *Vigilant ad noſtram cuſtodiam.* p. 15. n. 3. ad cap. 1. p. 7. n. 6. ad cap. 4.

Semper vident faciem Patris mei Ita Angeli curant homines, vt Deum prope inſpiciant, preceſque deferant gentis miſeræ. Quod habes in com. cap. 3. n. 9. p. 17 n. 2. ad cap. 5. Scala in cœlum erecta, videt Iacobus in ſomnis *Angelos Dei aſcendentes, & deſcendentes.* Gen. 28. n. 12. An Dei miniſtros videt cœlo miſſos ad cuſtodiam, ac

ſalutem

ſalutem humani generis? Ait Philo ad lib. de ſomn. *Patris mandata deferentes ad filios, & viciſſim ad Patrem filiorum preces.* Quanta Deo cura eſt, ne Dæmones paruulis obiiciant ſcandala, miſſis in terram Angelis & ſapientiſſimis, & vigilantiſſimis.

Semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt. Valentes omnino Angeli, vtpote milites immortales, qui terrent, non timent Diabolum. Neque enim Deum fruſtra cuſtodes vident; ſuas à Patre Deo vires eſſe docet Chriſtus. *Et exhibebit mihi pluſquam duodecim legiones Angelorum.* Matth. 26. num. 53. Cur Angelus militari habitu, bene Salmeron tom. 10. tract. 17. *Militant pro nobis aduerſus legiones Dæmonum.* Militat & Michael in ſalutem gentis Chriſtianæ, vtpotè Magnus Princeps virtutis Angelicæ. Vnde Iuſtinianum iuuat bello Vandalico, apud Baron. tom. 7. anno Domini 532. Iuuat & Alphonſum Regem pugna Scalabitana. Vidit enim Princeps manum alatam, quæ Mauros perdit, ferro impacto. apud Vaſcone. l. 2. cap. 10. p. 5.

Semper vident faciem Patris mei. Intima Deo, & continua eſt acies Angelica. Idque è loco Theophylactus eruit. *Vſque adeo familiares Deo ſunt, vt eius faciem videant coram ipſo ſtantes.* Sic primates aulici. Cur non iuuent, ac ſeruent homines? Eſt enim magni viri iuuare, ac ſeruare, ſi qua poſſit manu homines alios. p. 26. ad cap. 5. p. 44. ad cap. 7. Quid hac parte non faciat Michael, ſi Princeps ducit, ac iuuat aciem Angelicam? *Michael, vnus de Principibus venit in adiutorium meum*, ait Angelus Dan. 10. n. 13.

IVNIVS.

De Barnaba Apoſtolo.

Ad Matth. c. 10.

N. 16. M*itto vos, ſicut oues in medio luporum.* Oues, non lupos eſſe Magiſtros veri iubet Magiſter. Neque enim bene docet, qui pacatus in docendo Magiſter non eſt, ſed ſcholam tumultu miſcet. p. 49. ad c. 5.

Eſtote prudentes, ſicut ſerpentes. De textu eſt, quid à diſcipulis Magiſter velit; mores quidem mites, motus prudentes, actus ſimplices. ſcilicet vt ſnam cum Magiſtro manum moueant, nec de Chriſti ope ita fidant, vt ſuam non præſtent operam. Et Chryſoſtomi placitum eſt Hom. 34. *Vult non ſolum gratia ſui ipſos eſſe munitos, ſed à ſe ipſis etiam non nihil ad præclara opera conferre.* Vide p. 12. ad c. 7.

17. *Cauete ab hominibus.* Docet Magiſter cauendos eſſe homines, qui dolos tegunt obtentu humanitatis; & quo magis agunt homines, magis nocent. teſte Caietano. Vide com. c. 2. n. 12. p. 19. num. 1. ad cap. 1. p. 1. num. 4. ad cap. 4. p. 15. ad c. 7. Scio Diabolum humana facie dolos texiſſe. p. 7. n. 4. ad c. 4.

Cauete ab hominibus. Non ſatis eſt virtus maſcula ad vim vi repellendam, niſi caueris hoſtiles fraudes: pugnandum enim eſt, ſed vigilandum. Vide com. cap. 4 num. 11. p. 7. num. 4. & 5. ad cap. 4.

Tradent enim vos in conciliis. Prouidentia eſt, quod Magiſter diſcipulos admonet de occaſionibus patiendi. Scite id Chryſoſtomus Hom. 34. *Ne ſi repente atrocitatem malorum premerentur; quod præter ſpem accidiſſet aliquid, turbarentur.* Feriunt enim minus, quæ præuidentur iacula. Vnde Seneca ſuum ad Lucilium. *Præcogitati mali mollis venit ictus.* Epiſt. 76. Vide Clem. Alexand. lib. 4.

Nec ſemel Chriſtus certos hac de re diſcipulos eſſe voluit: ſed cruce iam parata id exponit, apud Luc. 20. n. 12. Apud Ioann. cap. 15. num. 20. *Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur.* Cur Magiſter bone cœnam miſces amaritudinibus? Auguſtinus optimè Hom. 14. cap. 1. *vt prædicendo faceret paratiores.* Hac via Paulum ducit, ne ſuccumbat difficultatibus. *Ego* (inquit) *oſtendam illi, quanta oporteat eum pati.* Act. cap. 9. num. 16. Id verò, ait Cyrillus Ieroſolymit. Catech. 16. *vt ea præuidendo promptior eſſet.*

18. *Et ad Præſides, & Reges ducemini.* Diſcipulis opponit Magiſter iudices, vtpote legum peritos, & Reges, vtpote rerum dominos, à quibus grauiora timeri ſolent, ait Lyranus. Et quidem grauior multo eſt calamitas, vbi poteſtas iuuat nequitiam, & poteſtatem irritat nequitia. p. 3. n. 1. ad cap. 6. p. 37. n. 3. ad c. 7.

19. *Nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini.* Quid oues à lupis timerent, niſi raucedinem (mitto grauiora) vt loqui non poſſent da ſchola Chriſtiana? ait Lyranus. *Lupus enim homines anhelitu irraucat.* Et verò tam Hebræus, quàm Græcus Iudex id multis curarunt, ne quis de re Chriſtiana diceret ad populum. Sed Chriſtus vrget ad dicendum vitæ Magiſtros, etſi Orationem prius non ordinauerint. Sic Rupertus lib. 8. in Matth. *Nolite* (inquit) *præcogitare, qualibus verborum phaleris ſanctæ Scripturæ ſenſum exornetis.* Neque enim veritas cultu eget rhetorico. Vide p. 26. n. 1. ad c. 7.

Nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini. Turba carnificum obiecta, metum à Magiſtris motum Magiſter amouet, vrgetque, dicendum pro fide eſſe, licet auditor ſit improbus. p. 7. n. 3. ad c. 2. p. 7. ad c. 6.

21. *Tradet enim frater fratrem.* Sæuit grauius fraterna diuidia, quare atrocitatem harumce diſſenſionum Chriſtus loco reponit vltimo. Vide p. 3. num. 4. ad cap. 4. Sed percontor vnde grauior hæc apparet acerbitas? Reſponſum eſto: Nemo fratrem, vt hoſtem formidat; ac proinde fratrem male cautum frater vrgat, vtrique nocentius. p. 4. n. 2. ad cap. 5.

22. *Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Aliud multo horribilius addit*, teſte Chryſoſtomo, *ſed confeſtim conſolationem adiunxit, cum dixit. propter nomen meum*, Hom. 34. Nam dulce, ac decorum eſt pro veritate pati, ac mori. Vide com. c. 6. n. 15. p. 7. ad c. 6.

De Antonio Olyſiponenſi.

Ad Marc. cap. 5.

N. 13. V*Os eſtis ſal terræ.* Dixerat Magiſter copioſè, diſcipulóſque monuerat de cura virtutum; modò laudes aggerit, vt animos addat aggrediendi, ait Chryſoſtomus Hom. 15. *Rurſus eos laudum admixtione permulcet, ne trepidarent.* Quod ſuam Magiſter ſcholam maxime laudatam voluerit, bene Rupertus docet lib. 5. in Matth. *Sic* (inquit) *diſcipulos ſuos honorauit.* Quòd verò laudum cantiones adigant ad rectè agendum,

agendum, probo. p. 9. n. 4. ad c. 6 p. 15. num. 1. & 3. ad cap. 6

Vos eſtis ſal terra Sermo eſt de Magiſtri caſta vita, & diſciplina; quod Rupertus notat. Vt enim cato ſale curata ſuo bene habet; ſic & homines rectè valent ſub Magiſtri caſta vita, & diſciplina. Rupertus inibi, *Habebant vbique terrarum conſilio caſtitatis ſalire credentium corpora. O quantas ſalierunt puerorum, ac puellorum turbas!* Et quidem Magiſter vitæ affectus docere non poteſt. p. 12. n. 1. & 2. ad c. 1.

Vos eſtis ſal terra. Si de Magiſtri vita locus eſt, quod plerique volunt, ſale commendatur vita dure acta; quæ male corpuſculum cruciat, & emaciat. Neque enim cibum condis, niſi ſale minuto, ac diluto: quæ D. Antonio vita erat, in ſacco ſcilicet, ac ieiunio. Id ego laudo p. 2. n. 1. d. 6. in com. cap. 4. num. 19. p. 19. num. 3. & 4. ad cap. 7.

An mores concinnat piè menſa caſtigata? aio. p. 2. n. 1. ad cap 6. Inde eſt, quod Deus toties de ſale meminerit, ad Leuit. cap. 2. num. 13. & Rupertus dixerit in Matth. lib. citato. *Diligentiſſimè ſalem commendat, quod ne paruum quid, aut parui pendendum putes, ſcriptura benè triplicanit, & ſic ſublimiter extulit, vt diceret, ſal fœderis Domini, &c.* Qui malè pungit corpuſculum, bene purgat animum.

Quòd ſi ſal euanerit. Admonitio quædam eſt, poſſe Magiſtrum qualemcumque periclitari vana gloriola. Ac ſi Christus vellet, teſte Ruperto, *Noli altum ſapere, ſed time, conſcius tibi ſermonis, & ſapientia, qua fortaſſe tibi abundat: nonnunquam enim contingit, vt ſal euaneſcat, nonnunquam accidit, vt ſcientiam habens abutatur ea in ſuperbiam.* Quid ſi bones homines ſua intumeſcant ſapientia? p. 2. n. 5. d. 1. in com. c. 5. n. 7 p. 49. n. 2. ad c. 5.

13. & 14. *Vos eſtis ſal terra, vos eſtis lux mundi.* Quidquid vbique gentium eſt, diſcipulis committit Magiſter, vt piè moneat: quod Chryſoſtomo placitum eſt Hom. 15. *Neque enim ad vnam vos mitto gentem, ſed ad omnem prorſus terram, totùmque mundum.* Et quidem magnis morum Magiſtris vnus non ſufficit orbis: adeo amantes ſunt humanæ ſalutis. p. 2. n. 2. d. 2. p. 18. ad cap. 6. p. 17. n. 3 ad cap. 5. & 6. quod & dictis, & ſcriptis peregit D. Antonius.

Vos eſtis ſal terra, vos eſtis lux mundi. Vitam prius, ac doctrinam deinde laudat; quod Theophylacto placet: quaſi doctrina ſuam à vita vim habeat. p. 12. n. 1 ad c. 1. p. 20. n. 3. ad c. 4. Et verò Antonius vitam prius, quàm doctrinam cogitauit.

Vos eſtis ſal terra, vos eſtis lux mundi. Si caſtitas ſale exprimitur, & luce doctrina, benè ad ſapientiam, ducit morum caſtimonia. in com. c. 6. n. 13. p. 4. ad c. 6.

Vos eſtis ſal terra, vos eſtis lux mundi. Bene lucet vita caſtè acta; proindeque à pleriſque hominum colitur, & amatur. Ad litem Chryſoſtomus Hom. 15. *Nihil eſt, quod hominem ſic inſignem faciat, etſi magno ambitu optet latere, ac ſplendor iſte virtutis.* Vide p. 5. ad c. 6.

Vos eſtis ſal terra, vos eſtis lux mundi. Caute agat, lucerna accenſa, qui viuit caſtè; ne qua Dæmonum vis vrat, & fraus ſubrepat. Vide p. 27. n. 5. ad c. 5. p. 2. ad c. 7.

Vos eſtis ſal terra, vos eſtis lux mundi. Cur Magiſter diſcipulis ſua demutat nomina? an vt benè lateant nominibus demutatis? Id fortaſſe eſt. Hac mente Saulus in Paulum, ſiue Paululum verſus eſt; ne quid Saulus à Saule Regium ſonaret; quod Caietano placet. *Conſtat, quod Regio nomine vti noluerit, ſed nomine humili.* Sic & Fernandus in Antonium demutatur: ſiue vt ex nomenclatura vigeretur ad exprimendum ſanctè Antonium, ac Magiſtrum vitæ monaſticæ; vrgent enim ad rectè agendum indita viris nomina. in com. c. 3. n. 7. p. 4. ad c. 3.

Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita. Multa in luce verſatur Magiſter hominum, qui & mundi lux vocatur, & ciuitas ſummo in iugo locatur. Auctore Chryſoſtomo. *Vt ſtudeant eſſe ſolliciti; quaſi in omnium oculis conſtituti.* ſcilicet Doctores, ac Rectores humanæ gentis. Et quidem hæc meditatio bene cautos reddit homines. p. 44. n. 7. ad c. 5. p. 17. n. 3. ad c. 1.

Non poteſt ciuitas abſcondi. Pulchrè appellantur viri optimi, nominibus ampliatis: nam totus de ſale, de luce, de vrbe myſtica textus eſt. Sed ingens viris magnis ſtudium latendi, teſte Ruperto. *Talium qui que paruulus eſt in oculis ſuis, latere vult, quaſi dignum ſe aſpectibus hominum, aut hominem ſe eſſe non arbitretur.* Puto ego latendi curam hiſce viris ineſſe, ne congreſſu hominum Deum perdant. Vide com. cap. 5. n. 69. p. 29. ad c. 5. p. 19. ad c. 6.

Non poteſt ciuitas abſcondi. Ad virum Dei continuum, quaſi ad arcem refugiunt miſelli homines. Tanta viro magno, ac bono virtus, & voluntas eſt ad tuendam ſalutem alienam; quod Lyranus interpretatur. Vide p. 26. ad c. 5. p. 44. n. 1. ad c. 7. An hæc Antonio virtus deeſt, & voluntas deficit?

15. *Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio.* Oſtendit Magiſter curam latendi magnis viris magnam eſſe, licet granditer ſapiant. Quod affectu humili factum laudo. p. 2. d. 1.

Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio. Hominem Deus è latebris extrahit, qui latere ignotus cupit; *vt non ſolum ſibi ſit vtilis, ſed & aliis:* monet Euthymius. Locis vaſtis latere Ioannes voluit, & procul agere ab hominibus, cum eſſet *Lucerna ardens, & lucens:* neceſſe erat, vt veniret in publicum. *Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem in deſerto.* Luc. cap. 3. n. 2. vbi Rupertus. *Illud* (inquit) *deſerti latibulum ſponte ſubiit, iſtud publicæ prædicationis officium obediens ſuſcepit.* A Ioanne id hauſit Antonius, vt culinam volens, ac lubens, conciones verò, niſi iuſſus, non tractaret. Video, qua vi trahuntur magni homines ad officium docendi, ad honorem dominandi, quod ego probo. p. 10. n. 4. ad c. 2. p. 2. ad c. 5.

16. *Et glorificent Patrem veſtrum.* An ſuam Magiſter ſcholam vrget ex nomenclatura nobili ad mores piè concinnandos? ait Chryſoſtomus Hom. 15. *Nec dicit Deum, ſed Patrem conferendæ illis nobilitatis prærogatiuam largiens hoc nomine.* Id habes p. 7. ad c. 3. p. 8. c. 4 p. 10. n. 3. ad c. 3.

18. *Donec omnia fiant.* Quid rerum faceret, non iactat Magiſter, ſed quid fiat; quaſi negare velit ſe rerum factorem eſſe. Rupertus inibi. *Quanto* (inquit) *ſuauius, ac reuerentius ſonat taliter dictum, donec omnia fiant ſed, ne iactantiam redolere ſermo videretur, pulcherrimè temperauit dicendi modum.* Nec miror: nam bonus Magiſter modeſtè de ſuis rebus agit. p. 2. n. 4. d. 1. p. 10. num. 1. ad cap. 1.

De

19. *De mandatis iſtis minimis.* Modeſtè Chriſtus de ſua loquitur diſciplina, quam vti facilem commendat. Ac ſi velit Quod ego moneo, ac iubeo, minimum eſt, nec factu difficile. Ita Chryſoſtomus Hom. 16. *Studium* (inquit) *noue legis extenuans, humili orationis modo vſus eſt.* Bonus omnino Magiſter, qui, quæ iubet, dictis leuat. p. 16. n. 1. ad cap. 4 in com. c. 5. num. 72. p. 20. num. 6. ad cap. 6.

Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur. Res magna eſt Magiſtrum ſanctè agere, ac ſcitè docere. Nam doctrina vim à vita ſuam capit. in com. c. 5. n. 7. p. 12. n. 1. ad c. 1.

De Ioanne Baptiſta.

Ad Luc. cap. 1.

N. 58. M*Agnificauit Dominus miſericordiam ſuam cum illa.* Ioanne concepto, & nato, ſuam Deus beneficentiam amplificat: tanti mundo eſt Iohannes, & bonus quiſque ad ciendos virtutis amores. p. 18. ad cap. 4. p. 3. num. 1. d. 2. Tanti parentibus ad gloriam eſt bonus filius. Denarrat textus, quæ Banaias ſiue bello integro, ſiue duello ſimplici fecerat ſtrenuè: ad 2. Reg. cap. 23. n. 20. & 21. Addit, quo Patre genitus militum Princeps fuerit. num. 22. *Hæc fecit Banaias, filius Ioiada.* Tam filium è Patre, quàm Patrem è filio commendatum eſſe textus voluit. Illud inferens, filij gloriam ad Patrem ſpectaſe.

Et congratulabantur. De vicinis textus agit: & monſtrum eſt, quod vicini oculus viderit, nec inuiderit felicitatem alienam, ſed gratulari pergeret. p. 1. num. 4. ad cap. 1. p. 14. num. 3. ad cap. 1. Aliud ego monſtrum in loco video, ſcilicet, quod vicini oculus Ioanne iam nato non concepto, viderit fortunam adeo proſperam; cum vicinus facilè inſpexerit domum alienam, in com. c. 5. n. 16. p. 7. ad c. 5.

Audierunt vicini, & cognati, & congratulabantur. Noto vicinos, deinde cognatos de Ioanne iam nato gratulatos eſſe. An quia prior, & inde grauior cognatis inuidia eſt de fortuna aliena? aio. p. 1. num. 2. ad cap. 1. p. 3. num. 4. ad c. 4.

Et congratulabantur. Ioannes hominibus eſt commune bonum; vnde commune ab eius ortu gaudium eſt. Neque enim bonus ſibi tantùm, ſed aliis naſcitur in ſalutem. p. 18. ad cap. 6. Benè prudentes alij apud Tertullianum de pallio. cap. 5. *Scilicet Patriæ, Reique publicæ viuendum eſt.*

Et vocabant eum nomine patris ſui. vt Ioannes vrgeretur ad virtutem colendam nomenclatura patria. p. 16. num. 3. ad cap. 6. p. 3. num. 1. d. 2.

60. *Nequaquam, ſed vocabitur Ioannes.* Nomen à Deo inditum video quod habes num. 13. ac deinde multam in Ioanne virtutum copiam eſſe. Gratum omnino nomen, quo puer laüe commendatur. p. 3. num. 1. ad cap. 3. Neceſſe erat vt homo Dei continuus nomenclatura vocatus bonorum, explicaret, quidquid virtutum animo clauſum lateret. Vide p. 3. num. 1. ad cap. 3. Abrahamum Deus ex Abramo facit, addita literula, cum Patrem appellaret multarum gentium. Gen. 17. num. 14. & 15. Nec Deus apponit promiſſione, quod non exprimat appellatione. Rupertus ad rem ſcitè. *Cum tanti muneris acceperit largitatem, euiuſdem multiplicationis inſigne in ipſo poſuit titulo nominis.* lib. in Gen. 5. cap. 29. Neque enim Deus nomen indit vanum.

62. *Innuebant Patri eius.* Video Zachariam ſuo notatum ſilentio; ſiue quod hæſitaſſet de promiſſa felicitate, ſiue quod ad promiſſi maieſtatem ſtupor vocem intercluſiſſet. *Vt qui quodammodo exceſſiſſet è ſenſibus, totum ſe conuertens ad id, quod viſum fuerat:* ait Theodorus Monach. apud Surium. Et quidem res magna, quod Ioannes erat, ſtupentibus vocem eripit. p. 17. num. 7. ad cap. 7.

Deinde tacet, Deo iubente, Zacharias, ne, ſi Ioannis virtutes diceret, licet rogatus, creditu eſſent difficiles. Quod Theodorus addit loco citato. *Permanſit mutus, vt non interrogaretur; vtpote quod ſuſtinendum non eſſet.* Et vero felicitas magna credi ægrè poteſt. p. 23. num. 2. ad cap. 5.

63. *Et ſcripſit, dicens: Ioannes eſt nomen eius.* Vbi Pater Ioannem ſcripto reddit, redditam ſibi videt facultatem loquendi: *Et lingua eius loquebatur benedicens Deum,* ait Ambroſius, ſerm. 65. *Vide quanta ſit vis huius vocabuli, cuius nuncupatio reddit muto vocem.* Quid non faciat Ioannes piè vocatus?

64. *Et lingua eius loquebatur, benedicens Deum.* Paternam Ioannes linguam ſoluit vt grates Deo ſoluat pro tanta virtutum copia, negat enim ſe gratiis agendis parem eſſe. p. 1. num. 7. ad cap. 5. Licet materno clauſus vtero *exultaſſit infans.* n. 41. cauſa gratificandi, quod ait Metaphraſtes, apud Surium. *Saltabat, ſimul chorum ducens, & ægre ferens, quod teneretur in vtero.* Feſtinat bonus quiſque ad gratiam referendam.

65. *Et factus eſt timor ſuper omnes.* Cur vicinus timet, vbi tanta in Ioannem eſt Dei charitas? metum ne auget homo vita ſanctus? certè malus apparet multo peior ad aſpectum virtutis alienæ; eſt enim virtus mali vicini cenſura. p. 13. n. 2. & 3. ad cap. 5. Inde natus malis timor eſt. *Fiebat omni animæ timor,* ait Lucas Act. 2. num. 43. cum tractarent Apoſtoli ſcholam Chriſtianam, moreſque ſanctè polirent: nemo enim è vulgo Iudaico non verebatur gentem Apoſtolicam. Benè Cyrillus Ieroſolymit. Catech. 16. *Tanta erat Apoſtolis ſpiritalis gratia, vt quamuis manſueti eſſent, metuendi tamen viderentur.* Tanti vel a malo bonus fit, & ſi mali cenſor vita bona.

66. *Quis putas, puer iſte erit?* Mirari malunt homines, quàm de Ioanne parum dicere; quanquam ſatis dicunt, dum mirantur hominem pluſquam hominem: de quo ſcire dixerint, quod iam de Roma Claudianus 3. panegy. ad Stilic. *Nec laudem vox vlla capit.* vnus tantùm Chriſtus de Ioan. ne dicat, vt pote quem intus nouerit; nec incutioſus hæc de te Magiſter eſt. pater ex Ioan. cap. 5. num. 35. Ex Marc. cap. 11. n. 30. ex Matth. cap. 17. num. 12. ex Luc. cap. 7. num. 24. vbi fertur occaſio, Ioannem Chriſtus laudabat amicè. Et quod *Illius laudibus delectabatur immorari,* ſi credendum Guerrico eſt, ad ſerm. 3. & quod nemo Ioannem poſſit laudare, niſi magiſter celebratæ ſapientiæ. Video quàm magnus Deo eſt, clarúſque Ioannes?

Etenim manus Domini erat cum illo. Quid à Dei manu puer non pararet, qui ſub Dei manu erat; ſcire tamen opus erat, a Dei manu eſſe, quidquid virtutum haberet, ne tumeret ſuperbè. p. 2. n. 3. d. 1. p. 1. n. 4. ad c. 5.

De Petro, & Paulo.

Ad Matth cap. 16.

N. 13. I*Nterrogabat diſcipulos ſuos.* A domeſticis inquirit Magiſter, quid homines dicant alij: ſcilicet domeſticis tanquam amicis fiducia loquendi eſt, nec tegunt, quod pungat, ait Hieronymus Epiſt. ad Ruffin. *Vera amicitia, quod ſentit, diſſimulare non debet.* Hoc affectu exactores *acceſſerunt ad Petrum, & dixerunt: Magiſter veſter non ſoluit?* Matth. 17. num. 23. Cur Petrum, non Thomam, aut Iacobum conueniunt exactores? Caietanus benè. *Petrum conſulto adeunt, familiarem Magiſtri.* Credebant Petrum confidentius cum Magiſtro locuturum de exactorum querimonia, cum eſſet de Chriſti ſinu.

Quem dicunt homines: Monet hac via Chriſtus ita viuendum, vt cures, quidquid de te homines cogitent, ac dicant alij. Athanaſius optimè, ad Monachos. *Nemo ab obtrectationis metu redditur ſecurus, obtrectandi ſolemnitate.* Acſi velit, timendam licet falſam, ac ex vitio hominum detractionem. A Chriſto didicit Hugo Princeps mentito habitu in agrum irate, vt a vulgo hominum certus fieret, quid ſuo in Duce notaret. Res eſt, de qua Petrus Damian. lib. 7. Epiſt. 11. Addit Petrus meam in litem. *Porro cum de ſe, quid diceretur, inueniret, quid aliud, quam noſtri Redemptoris imitabatur exemplum,* Matth. 16. Multa præſtant Reges metu famæ. *Qui qualemcumque meruerint, magnam habituri ſunt*; ait Seneca ad 1. de Clem. c. 6.

Quem dicunt homines? Quid abſentes dicant homines, inquirit Magiſter. Abſens enim adulari neſcit, ait Petrus Damiani. Inde Chriſtus abſentes ſui teſtes voluit. *Scilicet, vt Rex Anglorum formam daret Rectoribus hominum, quatenus non quod in faciem aſſentatoriè dicatur, attendant, ſed quod eorum teſtimonium apud abſentes habeatur, inquirant.* Mendax enim eſt adulatio, & mores corrumpit hominum. p. 2. num. 2. d. 3. p. 2. n. 2. & 4. ad cap. 2.

14. *Alij Ioannem Baptiſtam, aly Heliam.* Falsò homines pleríque æſtimant homines alios: labuntur affectu vario, nec ſua rebus induunt nomina: quod Philo queritur ad lib. de agricultura. *Vulgus* (inquit) *hominum ignorans rerum naturas, in imponendis nominibus errat, opo tet.* Quare cum Adamus adhuc vita ſanctus eſſet, *appellauit nominibus ſuis cuncta animantia.* Gen. 2. num. 1. ſcilicet id hac via Deus proſpexit, collectis ad hominem viræ integrum animantibus, ne exerraret, cum imponeret nomina. Sic Philo ad lib. de opific. *Cum natura etiam tunc pura maneret, nullo tur. ata morbo, aut affectu, a vero non aberrares, dum nomina inderet.* Cur non exirarent homines in Chriſtu appellando?

15. *Vos autem, quem me eſſe dicitis?* Homines de Chriſti ſchola aliter de Chriſto ſentire d cet. Iniuria enim Magiſtri eſt diſcipulos [illegible], quod vel Deo acribum eſt. p. 45. num. 2. ad cap. 5.

16. *Reſpondens Simon Pet us dixit.* In [illegible] ſili vnus audet Petrus, tacent reliqui: [illegible] erat vt Petrus viam muniret ad Pon [illegible] reſponſu nobili: iuſta enim ex meritis p[illegible] eſt. p. 3. n. 2. ad c. 3. p. 7. 1. 3. ad c. 7.

Reſpondens Simon Petrus dixit. Ad Chriſti fidem protogandam Pontifex ex officio Princeps eſto. Tacuerint alij, vnus de fide, ac religione dicat Pontifex, neceſſe eſt; exemplum alijs audendi ingens. p. 7. ad cap. 6. p. 18. num. 4. ad cap. 6.

17. *Beatus es Simon.* Gratificari latè Chriſtus nouit, & quas Magiſter laudes capit, viciſſim regerit in diſcipulum. p. 17. n. 3. ad cap. 6.

Beatus es Simon Bar-Iona. Patrem non ita nobilem Petro Magiſter opponit, cum diſcipulus reſpondit optimè, vt vanam trudat gloriolam. p. 2. n. 6. d. 1. ſic & Paulo fixus eſt ſtimulus, ne tumeret parata ſapientia.

Sed Pater meus. Multis agit Chriſtus, ne Petrus ſibi tribuat, quam à Deo ſapientiam acceperat; ſatis admonens ſuperbiam licitatis hominibus tineam eſſe. p. 2. n. 5. d. 1.

18. *Et ſuper hanc petram ædificabo.* Non prius Magiſter Petrum honorat, quam Petrus meruerit, teſtata diuinitate: vt iuſtè Chriſtus feciſſe videatur. Vide p. 20 n. 4. ad cap. 6. Abrahamo plura, quàm optaret, Deus promittit. Gen. 21. num. 17. *Multiplicabo ſemen tuum.* Sed probata Abrahami fide, ac pietate, *quia feciſti hanc rem.* num. 16. vnde Auguſtinus colligit Deum in bonis tribuendis iuſtum adeo eſſe, vt videri iuſtus velit, ad q. 45. de Teſtam. vet. *Diligentes enim ſe aliquo pati vult, vt iuſte illos videatur promouere.* Priuſquam ſanitatem Chriſtus conferat, fidem ab hominibus exigit Matth. 9. num. 28. Marc 9. num. 22. Luc. 8. num. 50 Ioann. cap. 11. num. 26. vt quæ præſtas, iuſte præſtare dicaris, an Athanaſius ad tract. de Cruce *Ne videretur perſonis gratificari, & non annuere fidei.* Hac via Chriſtus Petrum, Paulumque ducit; exploratiſque virtutum meritis, honores mandat.

Et ſuper hanc petram. Petrum, quaſi petram ſub humo conditam, cæmentoque aptatam video, neque enim Petrus videri, ſed eſſe caput voluit ſcholæ Chriſtianæ. Quam modeſtus honore ſuſcepto Petrus eſt? p. 7. n. 3 ad c. 1.

Et ſuper hanc petram. Quid ſi a petra commendatur virtus conſtans? nec laus a Petro, & Paulo aliena. p. 17. num. 2 & 4. ad cap. 4. in com. c. 7 n. 44.

Et ſuper hanc petram. Quid rerum non ſuſtinet lapis cæmentarius? molem ſuo nexu tenet vniuerſam, nec in ſuſtinendo querimonia eſt. An Petrus, & Paulus de labore, ac dolore conqueruntur? laborant, & ſilent; dolent, & tacent. Addo gratam Apoſtolis eſſe patiendi occaſionem. p. 14. n. 2 ad c. 7.

Et ſuper hanc petram. Pontifex eſt Petrus, hominumque Iudex, oportet, vt ſit petra in iure dicundo, petramque animo induat, ne affectu labatur. Hæc Apoſtolis in commune laus eſt. de quibus Dauid; *Abſorpti ſunt iuncti petræ iudices eorum.* Pſ. 140. num. 6. An hæc, Paulo teſte, *petra erat Chriſtus*: ait Apoſtolus 1. ad Corinth. cap. 10. num. 4. ac proinde iudices à Magiſtro petra petram animo induerunt, quod Bernardus monet ſerm. 8. in Pſalm. 50. *Abſorpti planè in affectum iuſtitiæ, & petræ ſoliditatem imitantes.* Neque enim affectu virgam flectunt iudices. Cur non id Petrus, & Paulus benè præſtent, ſi pauperes voto, & affectu viuunt? iuſtus omnium iudex eſt, qui non cupit. Iudices hominum Chriſtus legit. Matth. 18. num. 28. *Sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus.* Sed poſtquam diſcipulos eſſe [illegible] paupe

pauperes eſſe videt; *Ecce nos reliquimus omnia.* num. 27. ſatis inſinuans homines reapſe pauperes; & affectu bonos in Rep. iudices eſſe: vtpote qui affectu pulſo iuſtitiam coluerint. *Quam profectò ſolam, vt ſequerentur, cætera reliquerunt*: addit Bernardus p.3.n.6.ad cap.6.

Et portæ inferi non prævalebunt. Firmat Petrum hac voce Chriſtus, ne timeat, quidquid minatur poteſtas adiuta nequitia: quod quidem acerbum fatum eſt. p.3.num.1.ad c.6.p.37.num.3. & 4.ad cap.7.

IVLIVS.

De viſitatione B. Virginis.

Ad Luc cap. 1.

N.39. A*Biit in montana cum feſtinatione.* In loco dantot leges benè aliis faciendi. Lex prima eſt, celeritas in ope ferenda. *Omnis enim benignitas properat.* Ait Seneca ad lib.2. & cap.5. de benefic. *& qui tarde facit, non ex animo fecit.* p.17.num.1.& 3. *Cum feſtinatione.* Celeritas hæc in benefaciendo morum prodit volentis animi, quo munus adornatur. p. 8.n.1.ad c.2. p.18.num.2.ad cap.4.p.19.ad cap.6. De Chriſto Dauid ad Pſ. 18. num. 6. *Exultauit, vt Gigas ad ad currendam viam.* Sed qui miniſtrare venit Chriſtus, voluptate concepta, moras pellit omnes. *vincit alacritate miniſtrandi, vtpote quem Deus vnxit oleo lætitiæ*, ait Bernardus benè ſer. 54. in Cant.

40. *Et intrauit in domum Zachariæ.* Laudo virginem Dei Matrem feſtinaſſe, vt multis prodeſſet hominibus. Zachariam caſtè viſitat, vt dolorem moderetur, Eliſabetham piè ſalutat; vt gratuletur felicitatem, Ioannem ſanctè adit vt puer exiliat ſanctitate parta. Ingentes Dei opes vna in domo claudit nota miſerendi artifex. p.2.n.2. d.2. p.17.num.2. & 3. ad cap.6. p.35. num.6. ad cap.7.

41. *Et repleta eſt Spiritu ſancto Eliſabeth.* Notès, licet, non meminiſſe Lucam de gradu propinquitatis inter haſce fœminas, cum virgo ſeruitum iret: acſi moneret faciendum benè eſſe, affectu leuandæ neceſſitatis, non fouendæ neceſſitudinis. Proximum Chriſtus probat, non ab affectu cognati ſanguinis, ſed à natura communi humani generis: Chriſtum Legum peritus conuenit hac voce. *Et quis eſt meus proximus?* Luc. c.10.n.29. Reſponſum a Chriſto eſt. *Homo quidem*, n.11. nullamque de cognato, aut amicu mentionem facit: ne quis affectu domeſtico metiretur charitatem, teſte Caietano. ſed ab Iſidoro Peluſiota id exſcripſit, lib.4. Epiſt.143. vbi ille. *Non* (inquit) *actionibus, neque dignitatibus, ſed natura definiuit proximum.* Quod ope ferenda ſpectandum eſt.

42. *Benedicta tu inter mulieres.* Poſtquam *repleta eſt Spiritu ſancto Eliſabeth*, ac Dei Matrem huiuſce boni agnouit artificem, ſtatim laudat. Grata adeo eſt bene merendi ratio. p. 52.n.5 ad c.5. p.17.n.3.ad c.6.p.9.n.5.ad c.7.

43. *Et vnde hoc mihi, vt Mater Domini*, &c. Grande nomen, quo illuſtratur virgo Domina; ſed non minor benè faciendi obligatio; vnde addit Eliſabetha, *Exultauit infans.* Quaſi maior ex nomenclatura potiori naſcatur occaſio bene-

Volef in Iudith.

faciendi. p.9.n.1.ad c.2.p.4.n.2.ad c.3.

46. *Magnificat anima mea Dominu m.* Quas factis laudes parat, Deo reddit virgo Mater; neque enim vanam è rebus piè geſtis cogit gloriolam, ſciens verè à Tertulliano dictum eſſe. *Malo multum bonum, quàm vanum* Ad r. c. de pudicit. Vide p.1.n.4.ad c.2.p.2.n.3.d.1.

De Madalena.

Ad Luc. cap 7.

N.37. M*Vlier, quæ erat in ciuitate peccatrix.* Mulierem Lucas non denominat, cum peccatricem appellat. Ne famam lædat muliebrem Vide p.5.n.5.ad c.5.

38. *Et ſtans retrò ſecus pedes eius.* Cur non in Dei oculis? mulier? ſcilicet peccatrix erat; pudore concepto, non audet ſeſe dare oculis. quod Bernardus monet faciundum tibi eſſe; *vt ſuffuſum pudore vultum non ante ſuſtollere audeas, quàm audias, remittuntur peccata tua.* ſer.1.in Cant. Vide com.c.3.n.31.p.12.n.5 ad c.3

Secus pedes eius. Vi ſcelerum preſſa mulier ſolo affligit corpuſculum: eſt enim ſcelerum onus adeo graue, vt vultum Cainus ſolo premat, vnde petit Iudex. *Quare concidit facies tua?* Gen. 4. n.6. ſed reſpondet Bernardus optime. *Non poteſt caput attollere preſſum iugo Diaboli.* ſer. 24. in Cant. Deinde Cainum allocutus addit. *Non te ſurrigere prævalet, cui dominatur iniquitas.*

Lachrymis cœpit rigare. Solum rigat lachrymis, ſciens certò mulier ablui ſordes ſcelerum non poſſe, niſi grandi lachrymarum alluuione. Vide com.c 5.n.85.p.52. n. 7. ad c.7. Vide feriam 5. in hebdom. paſſion.

39. *Quia peccatrix eſt.* Phariſæus, verè Phariſæus Quæ benè mulier agit, non curat, ſed vitam opponit retro actam; & quod benè tegendum dum erat, malè detegit. Vide com.c.5.n. 93.p.47. n. 5.ad cap.5. An Phariſæus vitæ criminator alienæ, ea via ſuum voluit erratum lenire? Aio. p. 58. n.2.ad c.7.

40. *Et reſpondens Ieſus.* Peccatricem tuetur Dominus vtpote quæ tacet. An victa pudore ſilet? Aio in com.c.2.n.14. an preſſa dolore tacet? id ego probo. in com.cap.7.n.66. An quod ſua lachrymis vox eſt loqui non vult mulier? id ego volo. in com.cap 6.n.34.

44. *Vides hanc mulierem?* Quid in fœmina ſpectandum eſt? ſcilicet quo affectu Chriſtum meditatus: tacet enim mulier, vt meditari poſſit liberè. Hoc aſpectu ſilet, cum ſoror queritur. Luc.10.n.40. notat Auguſtinus ſer. 26. cap. 2. *ſi enim reſpondere pararet, audiendi intentionem remitteret* Et vero Dei meditationem interturbat confabulatio cũ hominibus. Vide p.16.n.4.ad c.5.

Vides hanc mulierem? Quod nam in fœmina ſpectaculum? ſpectandum, quo nam ſtudio peccatum à ſe truſerit. ſcilicet vi lachrymarum, pedum oſculis, capillorum neglectu; & toto corpuſculi anniſu rem piè geſſit: neque enim paucis contenpietas eſt. p 17.n. 3.ad c.4.

47. *Quoniam dilexit multum.* Exponit Magiſter vnde ſua rebus pie geſtis forma eſt, ab affectu ſcilicet. Quod Paulinus obſeruat Epiſt. 4. vnde laudata pie mulier eſt. *Qua non tam munerum pretio, quàm obſequij placet affectu.* Quid Magiſter ageret amoris cupiens? *Non vn-*

e *guentum*

guſtatum in illa Dominus, ſed obritatem dilexit, qua prudenter impudens, & piè improba extraneam ſibi domum penetrauit. Hæc iterum Paulinus citatus. Vide com. cap. 2. num. 21. p. 8. ad cap. 2. p. 18. num. 2. ad cap. 4.

50. *Fides tua te ſaluam fecit.* Miror ego cur tam multis Chriſtus peccatricem laudauerit? ſed mulierem ſic Origenes alloquitur. *Laudabat te, & dolorem tuum mulcebat.* Addo ego citari virtutem laudum cantu, ac proficere. in com. c 6. n. 35. p. 15. ad c. 6.

Vade in pace. Noto mulierem à Chriſto laudatam tacere pertinaciter. Sed quæ nimis amat, affectu dominante ſilet. p. 2. num. 4. ad cap. 6. Amans deflet mulier ad Chriſti ſacrum tumulum; quod Ioannes tradit cap. 20. num. 11. certa de Magiſtro, ait calore ſubito, *Rabboni.* num. 16. Nec vocem in verba plura ſoluit. Bene Laurentius Iuſtin. ad cap. 24. de Chriſti agone. *Paucis locuta eſt: nam amor vehemens ſermonem intercidit.* ſic vocem premit affectus impotens.

De Iacobo Apoſtolo.

Ad Matth 20.

N. 20. A*Dorans, & petens aliquid.* Quò ſe mater non deiicit, vt liberos aliè erigat? hoc de ambitu moneo ad fer. 4. hebdom. 2. quadrageſ.

§ 21. *Dic, vt ſedeant.* Non timet offenſiones hominum materna affectio, quos ſciret Magiſtri dicto obedientes fore. Vnde ſignanter mater ait. *Dic, vt ſedeant.* Laus Apoſtolis magna eſt, quibus ad ambitum rerum comprimendum Magiſtri vox ſatis erat. p. 18. n. 3. ad c. 5.

22. *Neſcitis, quid petatis.* Neſcit bonus Magiſter conniuere ad ſcholam errantem malè. Pungit acerbè, punit grauiter, ne quod tacet, probare dicatur. p. 46. num. 2. & 3. ad cap. 5. p. 7. num. 3. ad c. 2.

Poteſtis bibere calicem? Tanta Iacobo virtus erat vt necem Chriſtus vti aquam propinaret. Vide p. 8. n. 3. ad c 3. com. c. 6. n. 15.

Poteſtis bibere calicem? An Iacobo necem pati erat dulci potu frui? Aio. p. 24. num. 2. ad c. 7.

Quem ego bibiturus ſum. Sua Magiſter patientia patientiam citat, & mulcet hominum. p 3. n. t. d. 2. p. 18. n. t ad c. 7.

Quem ego bibiturus ſum. Qui vitæ labores, ac dolores ſuis imponit diſcipulis Magiſter, labores, ac dolores ne fugiat. p. 9. n. 2. ad c. 2. p. 16. n. 2. ad cap. 3. Nec alia Magiſter quam diſcipulus menſa fruatur. in com. c. 6. n. 41.

23. *Calicem quidem meum bibetis* Moriendum Iacobo eſſe docet Magiſter? ſed mors (teſte Caſſiodoro) *calix dicitur, quoniam menſura bibitur.* Ad Pſ. 115. Neque enim bonus *Deus patitur vos tentari ſupra id, quod poteſtis*; ait Apoſtolus 1. ad Corinth. c. 10. n. 13. Et hæc Apoſtolis ratio dicendi: *poſſumus.* Quis acerbitatē Dei manu temperatam non ferat? Vide com. c. 5. n. 71. p. 6 n 4 ad c. 3.

Calicem quidem meum bibetis. Iacobi necem Magiſter ſuum dicit calicem, vt Apoſtolus æquiori bibat animo acerbitates hominum. p. 18. ad c. 7.

Sed quibus paratum eſt à Patre meo. Quæ Pater largitur, meritis ſolet dare: neque enim honores mandat, niſi labore imperato: *Calicem quidem meum bibetis.* Quod ego probo. io p 20. num. 4. a cap. 6.

Sed quibus paratum eſt à Patre meo. Cur honores à Patre non à ſe diuidendos Magiſter dicit? An Patrem aliè honeſtatum Chriſtus voluit? Id ego puto, quod Theophylactus putat, ad Matth. cap 11. n. 25. vbi poteſtatem veritatis explicandæ Chriſtus Deo, non ſibi tribuit: *Confiteor* (inquit) *tibi Pater.* Et hæc Chriſtus Auctore Theophylacto, *honorans Patrem. Sed quibus paratum eſt à Patre meo.* An honorem à Patre dandum, monet Chriſtus, vt quo id affectu fiat, certò ſcias? Hæc fortaſſe Chriſto mens eſt. Vide p. 3. num. 4. ad cap. 5.

De Ignatio Confeſſore.

Ad Luc. cap 12.

N. 35. S*Int lumbi veſtri præcincti.* De textu eſt miles patiens, Magiſter ardens, ſeruuſque vigilans. Miles quidem patiens corpuſculum cruciat, & emaciat inopia rerum humanarum, vt Deum ſibi reddat facilem: quod ego laudo. p. 10. n. 1. ad c. 7. p. 22. n. 4. ad cap. 4. Vide quæ de Xauerio dicta.

Et lucernæ ardentes in manibus veſtris. Io loco Magiſter eſt ardens, vtpote qui mētis ſanæ lucem offerat hominibus: ac ne quem lateat, lucem, & ignem gerit manibus. Quantus Ignatio amor de ſalute aliena! Vide p. 18. ad cap. 6. & quæ de Xauerio explicata. Filios domo emittit ſua Abramus Pater, hominesque ſeducit ab occaſu ad Solis ortum: quod patet ex Gen. cap. 25. n. 6. Id verò, vt docerent gentes locis varias, quid ſana fidea ſentiret de vno, magnoque Deo; ait D. Thom. *Vt plures terras occupando, nomen Dei amplius dilataretur, & magnificaretur in illis.*

Et lucernæ ardentes in manibus veſtris. Quod ſociis faciundum imperat, id & ipſe facit Præfectus morum optimus. p. 21. n. 4. ad c. 6. Iubet, vt Indiam petat Xauerius, Oceano enauigato. Sed qui ſe ſe prius in lacum gelatum proiecerat affectu ſalutis alienæ. ſic & Chriſtus Iordanem ingreditur. Matth. c 3 n. 16. non ſua, ſed Adami cauſa. *Vt veterem Adam aquis obruat.* quod Nazianzeno placet Orat. 39.

36. *Et vos ſimiles hominibus expectantibus Dominum ſuum.* Nulla ſeruo bono virtus eſt, quam Deo acceptam non referat: ne quà ſubrepat vana gloriola. Quod magno placet Ignatio. Vnde ſeruus ille vigilans quidquid virtutis acquirit, Deo acquirit. *Mna* (inquit) *tua decem mnas acquiſiuit.* Luc. c. 19. n. 16. Quæ ſeruus pie geſſerat, Dei gratia geſtum dicit, Deo non ſibi arrogat; quod perſanctè faciunt Dei familiares, ait Gilbertus ſer. 34. in Cant. *Nihil inde fraudulenter ſibi decerpentes, etiam à laudis munere manum excutiunt, omnia referendo in Dei gloriam.*

Et vos ſimiles hominibus, &c. Adeſt ſeruus benè vigilans in Deo cogitando. Et quidem hæc Dei meditatio, bonæ mentis eſt cœna dulciaria. Quo aſpectu dicit Apoſtolus 1. ad Corinth. c. 2. num. 10. *ſpiritus omnia ſcrutatur etiam profunda Dei.* An hoc ſcrutinio opus eſt, vt ſanctus Dei ſpiritus agnoſcat Dei intima? Agit id ſpiritus. *Non ignorans, ſed vt ex eorum contemplatione*

ſuauitam

ſummam voluptatem capiens. Ita Nazianzenus Orat. 20. Inde fit, vt ſeceſſu petito viri boni frequenter meditari appetant. Vide p.29. num.2. ad cap.5. p.13. n.4. ad c.6.

An vires pie agendi paratur cura aſſidua meditandi? aio. p.15. n.4. ad c.3. Viſionibus quamplurimis fruitur vates ſanctus Ezech. cap. 1. n. 1. quod ille de ſe tradit. *Vidi* (inquit) *viſiones Dei.* Fortaſſe quia mittendus ad Hebræum admonendum vates erat, hiſce rerum notionibus recreatur. Quò vates mittatur, patet ex com. 2. num.3. Nunc Theodoretus. *Crebrò viſiones aſſequitur, vt ad verbi miniſterium reddatur ſtudioſior.* Id boni præſtat frequens de magno Deo meditatio.

37. *Et tranſiens miniſtrabit.* Scatet locus ſacris deliciis bonæ mentis: neque enim corpuſculis maceratis non eſt ſua, & caſta voluptas. Viam parat ſeruus benè præcinctus ad hoc Dei epulum; quo Deus *& tranſiens miniſtrabit.* p.32. n.6. ad c.7. Lego ſapientiam myſticam latè commendatam nominibus deliciarum, ac diuitiarum. Prouerb. cap.1. n. 33. & aliis locis, Cant. c.1. n.2. *Ne quis metu, aut neceſſitate, ſed quadam cupiditate ad fruitionem bonorum excitaretur,* ait Nyſſenus Orat. 1. in Cant. Addo ego, ne quis putaret ſuas virtutibus delicias non eſſe. Deinde fortunam Deus variat, & amaritudines, dulcitudineſque rerum miſcet, ne ſeruus deficiat in via rectè viuendi. p.20. ad c.6.

Et tranſiens miniſtrabit. Si Chriſtus epulum apparat baſilicum ſeruis benè vigilantibus, ac meditantibus, cur menſam breui apponit tranſitu? An breui tranſcurſu capitur voluptas maxima? Sed tanta eſt Chriſti largitas in ſapore meditationum elaborando, vt mente in Deum breuiter erecta, conuiuium ſeruus capiat deliciarum plurimarum: quo Ignatius fuit ſolitus ad aſpectum floſculi minutiſſimi. p.9. n.4.5.6. ad cap.3.

A V G V S T V S.

De ſancto Laurentio.

Ad Iohan c. 12.

N.25. M*VLtum fructum affert.* Martyr patiens homines ad fidem piè cogit. p.7. n.4. ad c.6. Vnde Tertullianus Apologet. c. 50. *Nec quidquam proficit veſtra crudelitas, illecebra magis eſt ſecta, plures efficimur, quoties à vobis metimur.*

Qui odit animam ſuam. Se Magiſter ducem approbat ad patientiam acerbitatum: ac deinde inuitat diſcipulos ad crucem ferendam, necemque perferendam. à vita vim doctrina cogit. in com. c.1. n.21. p.21. ad c.6.

26. *Qui mihi miniſtrat, me ſequatur.* Chriſto miniſtrat, qui ſuam pauperibus ſtipem ſubminiſtrat. Nam & Chriſtus pecuniam Iudæ loculis collectam habebat, *vt egenis aliquid daret.* Ioan. c.13. n.29. Et hæc Laurentio laus eſt de pauperibus recreandis. Vide p.26. ad c.5.

Qui mihi miniſtrat, me ſequatur. In loco Magiſter ſui poſcit æmulationem in cruce ferenda, ait Chryſoſtomus Hom.66. Rupertus lib 10. in Ioannem. Iure id ſummo Chriſtus repetit: quis enim Deo patientiæ Magiſtro non arſerit affectu patiendi? p.30. n.3.5.6. ad c.5.

Qui mihi miniſtrat, me ſequatur. Tertio Chriſtus amores excitat patiendi. ſemel, cum dicit: *niſi granum frumenti mortuum fuerit.* Iterum, cum repetit: *Qui odit animam ſuam.* Ac tandem, cum addit. *me ſequatur*, fortaſſe vrget ad patientiam pertinacem; quæ magno æſtimat occaſiones crucis ferendæ, ac perferendæ. p.24. n.4. ad c.7.

Me ſequatur. Læta eſt Chriſti patientia: quod habes p.24. n.4. ad c.7. Et hæc Laurentio voluptas in patiendo. An Iobo par Leuita eſt? Aio. de ſe Iobus, *Clamabo* (inquit) *vim patiens* cap. 19. n.7. Nec vox eſt querula; nam Græcè habes. *Ridebo opprobrio.* Illudque textus ſonat: quidquid acerbitatum inferat Diabolus, riſu excipiam, lætus feram. Quàm venuſtè ad Valerianum Laurentius. *Verſa* (inquit) *& manduca.*

Me ſequatur. Probat Magiſter, & laudat conſtantem virum, qui toties de patiendo monet, & quaſi negat difficultatibus cedendum eſſe. p.24. n.1. ad c.7. in com. c.7. n.47. Nec Laurentius non eſt in hoc albo hominum.

Me ſequatur. Multa Chriſtus ſtrenuè paſſus clauis fixus, plura multo pati cupit: inde vox Chriſto exorta, *ſitio.* Ioan. c. 18. n.29. Opponat ſciolus: ſed Chriſtus de Patre queri videtur, cum dicit; *vt quid dereliquiſti me?* Matth. cap. 27. n.46. Queritur quidem; ſed quod mortem adeſſe videt, & finem patiendi. Inde Chriſtus, apud Laurentium Iuſtinian. *Onero ſum* (inquit) *non eſt, nec queror de eo, quod ſitio.* ad lib. de Chriſti agon. c.19. De Sixto ad necem ducto, queritur Martyr Laurentius, ſed quòd Patrem non ſequatur filius.

Virgo in cœlum aſſumpta.

Ad Luc. c. 10.

N.38. E*Xcepit illum in domum ſuam.* Quidquid piè fecere Chriſti amantes ancillulæ, fecit Mater, & Domina. Chriſtum excepit domo piæ mentis, vt ſacra tereret loca frequenti meditatione, & quæ Deus tota fecerat: Ieroſolyma perſanctè cogitaret. Id verò *vt ſic amorem ſuum aliquatenus ſolaretur.* ait Guerricus ſer.2. Quæ ſaltis Deum amat, caltis icta deſideriis ſuum, ac dolentem mulcet amorem, locis piè exploratis, quibus Deum hæſiſſe nouit. Vnde vox illa Cant.3. n.2. *ſurgam, & circuibo ciuitatem.* cū virgo Deum tota quærit Ieroſolyma, ſatis probat; *Quantum pietatis, & quantum conferre ſolatij, crebro terere greſſu loca, in quibus ſtare ſolebant pedes eius, quem diligit anima mea.* Ita Gilbertus ſer. 4. in Cant. Hac quidem loca frequenter adibat virgo Mater, vt inde nullum non cogeret amoris ſolatium.

39. *Secus pedes Domini.* An ab Olíueto Mater abiret, vbi preſſa Chriſti veſtigia? Inibi virgo Mater meditari, & pedum ſigna exoſculari ſolita, ad ciendum ſenſum pietatis, quod Heliſæus, Helia per Deum ſublato, ad Carmelum cogitare ſolitus. Extractus è Iudæa Helias eſt; è veſtigio Heliſæus *abiit in montem Carmeli.* 4. Reg. c. 2. n.25. Cur ita factum docet Abulenſis, q. 41. *Quoniam erat Heliæ diſcipulus, ideo frequentabat locum illum; & potiſſimùm, cum vacare vellet meditationibus.* Non alia in Olíueto Chriſti Mater; ſciebat imitari pietatem eius extimo. in com. c.3. n.22.

Secus pedes Domini. Quæ Deum mulier piè amat, a Dei pedibus non abſcedit, ne deferueſcat amor abſentia, quod fieri ſolet. p. 10. n. 2. ad c. 6. p. 24. n. 3. ad c. 4. ſed virgo Mater ad Christi amorem excitatur Chriſti abſentia. p. 10. n. 4. ad c. 6. p. 17. n. 6. ad c. 7.

Secus pedes Domini. Sororem à Chriſti pedibus non retrahit Martha querula: ac ne reſponſum quidem exprimit. Tacet enim Magdalena, dum Magiſtrum audit. An ſilet rapta in Chriſtum mulier? Aio. p. 2. n. 4. ad c. 6.

Secus pedes Domini Cur non recedit à Chriſto mulier? Ne doleret abſens cruciatu graui. Cruciatus ne Ioannes eſt Chriſti intimus, ne vox de nece fraterna, *Calicem quidem meum bibetis*, vana eſſe diceretur? Cruciatus vere Ioannes eſt, vita protracta: poſterior enim obiit, quàm Apoſtoli reliqui; & hoc amanti longum martyrium, ait Petrus Damia. ad ſer. de Ioan. Apoſt. *Et quo prolixius manſit, eo durioris martyrij tormenta ſubiuit.* p. 10. n. 1. ad c. 6.

Secus pedes Domini. Hæret Magiſtri pedibus mulier, ne ſi abiecit, mori contingat quod virgo Mater pati viſa eſt Chriſto abſente. Abierat Deus alio, virginemque ruſticellam fugerat: neque enim Deum, niſi abſentem virgo reuocaret. Cant. c. 2. n. 17. *Reuertere, reuertere dilecte mi.* Cum tamen Deus, & taceret, & lateret, nec reueniret: tunc virgo, *In lectulo* (inquit) *meo quæſiui.* c. 3. n. 1. cur de lectulo meminit? Hæc deſideriis vis ineſt, vt virginem affigat lectulo. *Quid niſi ſic ipſa recidat vbi ſic dilectus recedit?* ait Gilbertus ſer. 2. in Cant.

40. *Non eſt tibi curæ, quod ſoror mea*, &c. ſic Martha de ſorore queritur; ſic & Chriſti ſchola de Chriſti matre. vnde nata Apoſtolis flendi, ac querendi occaſio. Cur non fleuerint Matre ſublata filij? Rapta Auguſtino ſolatia cum materno corpuſculo. Quid Auguſtinus lib 2. Confeſſ. c. 10. *Quoniam deſerebar, iam magno ſolatio ſauciabatur anima mea* Solatium tamen eſt miſeris in matris ſinum lugere. com. c. 7. n. 75. 77. Deflet Hebræus mente alia Iuditham vita defunctam. *Luxitque illam omnis populus.* c. 16. n. 29. Et quidem luxiſſe viſus eſt *non ex deſperatione, ſed ex vitæ futuræ recordatione.* Habet interpretatio ordinaria. Neque enim mœſtus, ſed lætus fleuit populus, cum ſciret Iuditham ſuo iam bono frui. An hæc Apoſtolis etiam flendi ratio? Puto homines de bono virginis lætos fleuiſſe.

42. *Maria optimam partem elegit.* Maternum Chriſtus diſceſſum tuetur, quo aſpectu Magdalenam tueri viſus eſt: illudque opponit lachrymis Apoſtolicis. Matrem è terris abire oportet, vt ſuo æternum Deo fruatur. Tacet Martha, Chriſto loquente, nec deinceps queritur, ſatis probatum reputans otium, quod probaſſet Magiſter. Non queritur Apoſtolus; ſed non tacet, imo fletum vertit in Canticum virginis chorus Apoſtolicus *Scientes nimirum, quod Matris obſequiis captanda eſt gratia filij.* Ait Guerricus ſer. 2. in hoc choro Dauid *Surge* (inquit) *Domine: tu, & arca ſanctificationis tuæ.* Pſ. 131. n. 8. Vnde Auguſtinus eruit, oportere virginem ſanctiſſimam cælo condi, ac beari. *Quoniam tanta ſanctificatio dignior cælo, quàm terra eſt.* Chorum Apoſtolicum ſubſequitur chorus Angelicus, illudque iterat Cant. 6. n. 9. *Quæ eſt iſta, quæ progreditur, quaſi aurora?* &c. ſimilitudines variat Angelus, vt Matrem cælo illatam dicat. *Multis ſignis venuſtatem eius declarant, cum vno tantùm ſigno comprehendi non poſſit.* Hæc Nyſſenus Orat. 6.

Maria optimam partem elegit. Matrem cælo inferens piè Chriſtus laudat, & quidem prior, ſuo more: quod patet ex Cant. 1. n. 14. vbi Chriſtus, *Ecce tu pulchra.* & Mater n. 15 *Ecce tu pulcher.* Ex c. 2. n. 2. vbi Deus: *ſicut lilium inter ſpinas*, &c. & virgo n. 3. *ſicut malus inter ligna* &c. Ex c. 4. n. 1. vbi Dominus, *Quam pulchra*, &c. & Domina: *Dilectus meus candidus*, ad c. 5. n. 10. Affectus loquitur & inuitat Chriſtum. Rupertus benè lib. 3. in Cant. *Ferè in omnibus dilectam honore dilectus præuenit, vtpote Matrem filius.*

De Bartholomæo Apoſtolo.

Ad Luc. cap. 6.

N. 12. **E***Xiit in montem orare.* Nata precibus faciendis ſolitudo eſt. quod Magiſter fecit, Bartholomæuſque diſcipulus Vide p. 29. ad c. 5. p. 26. n. 6. ad c. 5. p. 13. n. 4. ad c. 6.

Et erat pernoctans in oratione Dei. Scio noctem meditationum officinam eſſe: vbi non obturbat aſpectus rerum humanarum. In com. c. 6. n. 44. in com. c. 4. n. 38.

Et erat pernoctans in oratione Dei. A Deo nomen habent preces, quæ noctu fierent; ſcilicet res clanculo facta humanam trudit gloriolam. *Per noctes quæſiui, quem diligit anima mea.* Ait virgo ſapiens. Cant. 3. n. 1. ſcite Bernardus ſer. 86. in Cant. *Orare volentes iubemur intrare cubiculum.* Matth. 6. n. 6. *Id quidem ad cautelam.* Addit noctem precibus virgo prudens, & Bernardus aggerit. *Quàm ſecura de nocte aſcendit oratio ſolo Deo arbitro, quam grata verecundo colorata rubore!* Nec Bartholomæus viam fecit aliam; cum diu, noctuque preces iteraret.

13. *Et elegit duodecim.* Commune ex loco placitum eſt, vt preces fiant deligendis hominibus, rebuſque publicè faciendis. in com. c. 4. n. 15. p. 9. n. 1. ad c. 4.

17. *Et deſcendit cum illis.* Miſcenda eſt contemplatio, & actio ad ſalutem humani generis: quod probat Chorus Angelicus. Videt Iacobus ſcalam cælo miſſam, *& Angelos Dei aſcendentes, & deſcendentes.* Gen. c. 8. n. 12. Formam bonis vitæ magiſtris præſcribit ſchola Angelica, ait Hildebertus Epiſt. 37. *Quod in contemplatione aſpiciunt, prout opus eſt, ad ſubditos reportant.* Et quidem à meditatione ad actionem fortius itur. p. 1. n. 3. ad c. 3.

Et deſcendit cum illis, & ſtetit in loco campeſtri. Docet Magiſter, quænam via tenenda eſt in populis edocendis, ſcilicet vrbes, vicos, montes, agros oportet luſtrari cauſa humanæ ſalutis. p. 19. n. 5. ad c. 2. in com. c. 5. n 41. p. 17. n. 1. & 3. ad c. 5.

18. *Vt audirent eum, & ſanarentur.* An ſpes ſanitatis parandæ cogit auditorium? Hac ſpe Magiſter inuitatos eſſe voluit auditores, cum dixit Matth. cap. 10. n. 7. *Euntes prædicate.* & ſtatim adiecit n. 8. *curate infirmos.* ſciebat Chriſtus inuitari auditores, & leniri veritatem oportere lucro ſanitatis impetrandæ. Quod inuenit Chryſoſtomus in Matth. Hom. 33 Hæc Bartholomæo vis docendi, vtpotè adiuta lenocinio ſanitatis communicatæ.

Vt audirent eum. Notum ſatis eſt, quot Bartholomæus gentes adierit affectu ſalutis, ac ſanitatis communicandæ. Sed notum æque eſt, quid per-

tulerit

ſulerit acerbitatum animo obfirmato. Nam ſic diſcipulus, vt Magiſter *ſtetit in loco campeſtri*: veri cuſtos, rigiduſque ſatelles. Vide com. cap. 6. n. 15. p. 7. ad cap. 6.

SEPTEMBER.

Dei Maternata.

Ad Matth. 1. c. 1.

N. 1. L*Iber generationis.* Nata feliciter infantula eſt, quam libro ſcitè confecto, Matthæus celebrat: vnde natum Parentibus gaudium, Rebuſque publicis conſtat ſolatium. Et quidem, teſte Plinio, ſicut *flos arborum gaudium eſt, pleni vteri indicium, & anni renaſcentis*, ad lib. 16. c. 25. ſic & virgo nata Parentum ſolatur morſus triſtes, ſpe concepta felicitatis publicæ, ac domeſticæ. Quantum Abrahamo gaudium, nato infantulo! qui Deo iubente Iſaac appellatur, Hebraicè *riſus* Gen. c. 17. n. 19. Acſi Deus vellet, Infantulum Parentibus natum feliciter merum arridentibus riſum, & gaudium eſſe.

2. *Abraham genuit Iſaac.* Auos longa ſerie, Atauoſque Matthæus repetit, ac tandem natam Dei Matrem eſſe; vt ſcias protractum mora Parentum appetitū, vt naſceretur infantula. p. 38. n. 4 ad c. 5.

Abraham genuit Iſaac. Natam ſerò virginem probat textus, ſerie Auorum latè producta: vt quæ paratu difficilior eſt fortuna, iam parta, voluptatē auxerit. Vide p. 7. & p. 8. n. 5 ad c. 7. Samuelem ſerò concepit Anna ex ſterili mater. Quod patet ex 1. Reg. c. 1. n. 6. & 10. Addit Chryſoſtomus ad 2. Hom. de Anna. *Diſtulit partum, vt hinc augeret voluptatem.* ſcilicet teſte Seneca. *Lenocinium eſt muneris antecedens metus.* Ad 1. lib. & c. 11. de benef.

Abraham genuit Iſaac. Lento ad virginem edendam gradu procedit diuina bonitas, & mora impetrandi creſcant rationes promerendi. Filium Abrahamo Deus promittit. Gen. 18. n. 10. *Habebit filium Sara.* Sed multa intercedit mora temporum à promiſſis ad rem vſque: & quod Moyſes probat tribus capitibus, ac tandem addit ad c. 21. n. 1. *Viſitauit Dominus Saram, ſicut promiſerat.* ſcilicet exerceri precibus lachrymis, boniſque factis Parentes neceſſe erat, vt ex meritis felicitatem caperent domeſticam, ait D. Thomas in Gen. *Quia ab aliquo initio gratia per meritum itur de & ad terminum.* Iam id pridem Rupertus monuerat de Rebecca ſterili, ad Gen. lib. 7. c. 3. Neque enim filium Mater concipit niſi Deo per maritum exoratu: ad Gen. c. 25. n. 21. *Sic ipſe prouiderat, vt fides orationo adiuuaretur, & prædeſtinatio ſeminis depreeatione ſterilitatis adimpleretur.* Vide p. 10. n. 4. ad cap. 6.

Abraham genuit Iſaac. Multus eſt Matthæus in docendo natam Dei Matrem fuiſſe temporibus vltimis gentis Iudaicæ: id vt euincat ab Abrahamo, ad Ioſephum vſque progreditur, *virum Mariæ.* Scilicet virginem eo auguſtiorem videri voluit, quò tardius naſceretur. Maior enim eſt rerum æſtimatio ex mora impetrandi. Redeat in locum Rebecca ex mora parens, ac pariens, ad Gen. c. 25. n. 21. Id enim hac mente Deus fecit, vt Iacobus conceptu difficilior, appareret difficultate auguſtior. Quod Rupertus docet lib. 7. in Gen. c. 3. Sic Rupertus de Rebecca ſterili. *Talem Deus præparauit, in qua non poſſet omnis caro, ſed ſola fides coram Deo gloriari.* Quare nemo Dei Matrem Anna ſterili natam, Dei gratiam eſſe neget.

Veioſ. in Iudith.

Abraham genuit Iſaac. Quem quiſque genuerit lentè Matthæus explicat; non tamen quibus parentibus nata virgo; nec quo virtutum apparatu adornata proceſſerit. *Quod in ea (vt exiſtimo) aſſiū credi poteſt, quatenus eo maior fidelium veneratio ad eius ortum exiſteret.* Sic Anſelmus ad lib. de excellent. Virg. cap. 2. Tacere Matthæus de re tanta, quàm parùm loqui maluit. Quid ſi nouitate rerum obſtupefactus ſiluit? Quæ quiſque miratur, nec loquitur, nec ſuis appellat nominibus; quod habes in p. 2. n. 2. ad cap. 6. Lucet nouum cœlo aſtrum; demiratur Aſtrologus, nec denominat. Eruitur noua ſolo gemma; obſtupeſcit artifex, nec ſuum gemma nomen capit. Addit Plinius ſilere homines affectos rerum nouitate. *Voluti ipſius naturæ admirationem in ipſis vendiramus.* lib. 37. c. 12. Nec aſtris, nec gemmis quàm multis natura nomen dedit, quaſi demirata maieſtatem rerum pulcherrimarum. Sic Matthæus, quo rerum, virtutumque cenſu nata Dei Mater eſt, prudens tacet, & ſilentio rem magnam honorat.

Abraham genuit Iſaac. Inſinuat Matthæus explicata Auorum proſapia, quid quiſque fecerit, vt paratum inueniret hoſpitium Virgo ſanctiſſima: io qua emineret Abrahami fides, & virtutes gentis reliquæ. Abrahamo in ſpem erecto generis domeſtici ait Deus. *Qui egredietur de vtero tuo*, &c. Gen. 15. n. 4. Deinde addit, cap. 17. n. 1. *Ambula coram me & eſto perfectus.* Suo loco Deus Abrahamum admonet de cura virtutum, vbi filium promittit vita ſanctum, & Chriſti Patrem laudat. Rupertus ad rem; illud *Tunc dici debuit, eſto perfectus, quando omnipotentis Dei dono Iſaac generatio quærebatur.* lib. 5. in Gen. c. 18. Nec minorem virtutum cenſum poſcebat ab Auis, Atauiſque virgo Dei Mater. Fecere in hanc partem Parentes ſteriles, quippe qui dum ſpes in mora erat, precibus, lachrymis, boniſque factis, mundaſſe videntur domum, quæ virginem exciperent. Quod Chryſologus factum putat in Zacharia, & Eliſabetha, vt Ioannem caſtè ſuſciperent. *Mundabatur enim longo tempore ſanctitatis hoſpitium.* ſerm. 91.

16. *De qua natus eſt Ieſus.* Quod ſpectat ad ſalutem publicam, & promittit virgo recens nata: petendum à die conceptæ virginis.

De Cruce exaltata.

Ad Ioan. cap. 12.

N. 31. N*Unc iudicium eſt mundi* victus à Chriſto mundus eſt, & quidem per crucem: *nunc.* Vbi de cruce textus agit: vnde Chriſti ſtatua manu tenet globum, cruce impoſita: deinde *Chriſtus extendit in Cruce manus, quo omnia ad ſe traheret*, ait Ambroſius in Lucam lib. 10. c. 23. Sed ſcriptus à Pilato, *Rex Iudæorum*, caput inclinans Deo reddit animam. Apud Ioan. c. 19. n. 30. Quaſi inſinuans, anguſtos ſibi terminos eſſe regni Iudaici, qui orbem ocuparet vniuerſum cruce piè lata. Vide p. 2. n. 2. d. 3.

Nunc Princeps huius mundi eiicietur foras. Diabulum Chriſtus victum, regnóque demotum voluit: non ferro, ſed ligno geſta benè res eſt. p. 14. n. 1. ad cap. 3. Amalécum typicè Diabolum vincit latè Ioſue; habet id Exodus c. 17. num. 11. Rem tamen iuuat Moyſes expanſis vtrinque manibus, & in crucem formatis; quod Tertullianus ſcitè admonet. *Crucis* (inquit) *habitus erat neceſſa-*

rius,qua Ieſus victoriam eſſet relaturus.lib.3.aduerſus Marcion c. 8.

31. *Et ego ſi exaltatus fuero à terra.* Lignum Chriſtus denotat,quo daturus eſt animam cauſa ſalutis humanæ. Sed tanta Crucis maieſtas eſt, vt erectus aliè Chriſtus vincat multos honorarios humanæ maieſtatis. *Si enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.* Mali ſcilicet homines,ait Apoſtolus 1.ad Corinth. cap.2.n.8. Addit Chryſoſtomus Orat.7. *Opportune appellauit Dominum gloriæ: nam crux videbatur ignominia, & ideo oſtendit crucem eſſe magnæ gloriæ.*

Nonne Vexillum Regium ſuis pictum notis, ſignum eſt maieſtatis Regiæ? nemo id neſcit. Nec Chriſtus ſigno ſe oſtentabit alio,cum reuenerit aduerſus hoſtes legis Chriſtianæ, *cum poteſtate magna, & maieſtate.* Nam teſte Matthæo, *Tunc parebit ſignum filij hominis*,ad c.24.n.30.Cur ſignum Iudæo notiſſimũ in tanta rerum pompa,in tanto ſenatorum apparatu?An Crux piè lata Chriſto maieſtas eſt?Additam ſibi maieſtatem Chriſtus à cruce explicat gloriarum plenus. quod notat Chryſoſtomus ad Hom. de cruce.

Et ego ſi exaltatus fuero Tanta Dei à cruce maieſtas eſt,vt poſſit Angelus Domino crucifixo gloriari,& ſuam ſibi ſeruitutem gratulari. A fœminis petit Angelus. *Ieſum quæritis crucifixum?* Mar.c.16.n.6.Deinde addit: *Videte locum,vbi poſitus erat Dominus.* Matth.c.28.n.6.Nec de Cruce meminit Angelus,niſi vellet ſe eo Domini titulo gloriari,ait Cyrillus Ieroſolymitan. Catech. 13. ac monet piè. *Non pudeat Chriſti crucem fateri: Angelus enim gloriatur.* Inde eſt, quod ſe Chriſti ſeruum dicit,cum locum oſtendit,*vbi poſitus erat Dominus.*Piè admodum Chryſologus ſerm.76.*Si Angelus poſt ſepulchrum agnoſcit Dominum, ſuam loquitur ſeruitutem?Cur homo aut minoratum Deum carne, aut paſſione conſumptam dominationẽ credit?* Multa Deo gloria à cruce eſt. Sed percontor, Chriſtus ne à cruce, an crux à Chriſto clarior?

36. *Dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij lucis ſitis.* Quæ per crucem Chriſtus hominibus communicauerit paucis oſtendit; eaque via crucem late honoratam voluit. Nam cruce laudata, lucem affert tenebris intimis: fidem auget luce communicata,& Patrem hominibus Deum prouidet. Hæc, & plura, vt venirent per crucem, Chriſtus ſcitè curauit, teſte Chryſoſtomo. *Quoniam crux erat ſignum dedecoris, crucis infamiam decorauit multis, mirandiſque beneficiis*, ad Hom. de Cruce. Quod ita verum eſt, vt quantùm crux, ſuo eum titulo poſſit, non vnus Moyſes potuerit,ſed & Iuſuæ repræſentare:ac proinde Moyſes virgam tulit,& crucem,Ioſue nomen,ac titulum. *Conſiderandum eſt, quod neuter eorum ſolus par eſt ſuſtinendo vtrique myſterio,hoc eſt crucis,& aſſumpti nominis*:ait Iuſtinus aduerſus Typhon.

Dum lucem habetis,credite in lucem. Vnde hæc, niſi a Cruce laudata lux eſt, diffuſa in angulos terrarum vltimos, vt tenebras pellat dæmonum. Nam crux piè culta præſens affectæ mentis amuletum eſt. Proindeque, *ad omnem aditum, & exitum,& quacumque nos exe ece conuerſus o, frontem ſignaculo crucis terimus*, ait Tertullianus ad lib. de Corona,cap.3.Hoc ſignu via picta,& vita ſanctè acta: tandem acies dæmonum fuſa, & fugata;quod malè timet,ac dolet,ad Mar c.1.n.24. ad c.5.n.7.illud iterans, *Quid mihi, & tibi?* Queruntur de Chriſto dæmones *cuius nomen principatus verentur,dolentes,quod per illum diſſoluendi ſunt.*

Monet Iuſtinus lib.aduerſus Tryph.Iam tunc natus Diabolo metus de cruce erat. Nec mente alia Conſtãtinus crucem vexillis Romanis additam voluit,niſi quod *victoriam conciliare videretur*,ait Helias ad Nazianzen. Orat.3. & Hiſtorici alij.

Vt filij lucis ſitis. A cruce piè laudata habent homines, vt illuſtres fiant equites, ac Principes, lumenque a Patre luminum capiant generis ampliſſimi. NamChriſtus,vate Sedulio, *Pœnam veſtiuit honore.* Id quidem,vt crux ſuum hominibus honorem communicaret. Placet ad rem textus, Ex c.11.n.3.*Fuitque Moyſes magnus coram ſeruis Pharaonis.* Ita ne apud Regem, & Regis continuos,magni cognomentum, ac decus ſibi peregrinus fecerit? Sed qui expreſſam virga crucem geſtat,magnus vbique homo eſt. *Nullum enim ſignum Moyſes peregit,ſine crucis ſacramento*, docet Auguſtinus ad ſer 9.de temp.

Vt filij lucis ſitis. An Crucis amantes homines, lucis filij? quaſi lucem à cruce habeant, qua ſolem,ac Lunam crux obſcurat? Aio. Redibit Chriſtus die vltima Iudex hominum, cruce præiata; quod Matthæus docet c.24.n.3 .*Tunc parebit ſignum filij hominis.* Præmittit Apoſtolus Solem obſcuratum iri, *& Luna* (inquit) *non dabit lumen ſuum*.n.29. Cur ita ſilebunt mundi lumina clariſſima?Tanta crucis lux erit, vt obtundat lumina reliqua.Sic Chryſ.Hom.77.in Matth.*Crux apparebit,quod fieri non poteſt,niſi radios ſolares ſplendore vincat.* Tanta Deo cura eſt de cruce honoranda; quod ſi crux cælo recepta explendeſcit, & cum iudex hominum Chriſtus aderit, *Tunc parebit ſignum in cælo.* Ratio,à Sibylla eſt, vbi crucem alloquitur 6.lib. *Nec e terra capit.* Illata cælo crux eſt,ac ſi auguſta ſigno auguſtiſſimo terra eſſet.

Scio,quoniam Chriſtus ſtudio ſuam velit crucẽ amari,& coli. Nec Reges id negant;ſcio enim flagrare Regũ ſtudia in cruce piè colẽda. Nonne Heraclios ſacrum humeris ſignum euexit,abundè honoratus,ſi crucem honoraret religiosè?iam pridem maieſtas Romana crucem licet neſciens, videtur coluiſſe:cum vexillum Regium, pilo in crucem formato,explicaret. Quod Tertull.opponit ad Apol.c.16.*Laudo* (inquit) *diligentiam; noluiſtis nudas cruces,& incultas conſecrare.* Iam olim Chriſtus adornatam Romano ſigno crucem, & adoratam eſſe iuſſit. Quibus preſsè dictis dubium adhuc eſt, crux ne à Chriſto,an Chriſtus à cruce clarior enaſcerit.

De ſancto Matthæo.

Ad Matth. c. 9.

N.9. *Vidit Ieſus hominem.* Cum Matthæus officio peccator eſſet, ait Chryſol. *Vidit Ieſus hominem,vidit opus ſuum,vt peccatorum opera non videret.* ſer.30. quæ magni Dei bonitas eſt. Vide com.c.7.n.20 p.35.n.5.ad c.7. Multa Chriſtus patitur,& abſurda pro ſalute hominum, vt factum à ſe opus ruerctur, ait Tertullianus. Ad lib.de Chriſti carne c.4.*Si Chriſtus* (inquit) *eius Creator eſt,ſuum merito opus amauit.*

Vidit Ieſus hominem. Vidit infirmitatem gentis humanæ, vt veniam daret facilem. Peccat Angelus,& veniam peccati non impetrat:peccat homo,ſed veniam licet punitus,aſſequitur. Albinus optimè, q.4. in Gen. *Homo quanto fragilior natura,tantò facilior ad veniam.* Cur non impetraret errati veniam homo è luto factus? Adulteram ſua Chriſtus ſolatur venia, illud ingerens, *nec ego te*

tondem

condemnabo. Io.8.n.11. Sed veniam tribuit, oculis in terram deiectis, *inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in terra* n.8. Abſoluta ab ertatis mulier eſt; quo id reſpectu Chriſtus fecerit, piè inuenit Chryſologus ſerm. 115. *Maluit in puluere ſcribere veniam, quam dare in carne ſententiam.* A Luto, vnde facta mulier, concepit Chriſtus impetum veniæ indulgendæ.

Sedentem in telonio. Videt Chriſtus hominem ea preſſum vi ſcelerum, vt ſtare non potuerit; quod aduertit Chryſologus ſer.29. *ſtare* (inquit) *Matthæus non poteſt pondere cupiditatis oppreſſus.* Quæ in hanc litem faciunt, pete à D. Magdalena.

Sedentem in telonio. Humo erat Matthæus peccandi pertinax; quod ſedendo probat; cur id explicat: Victor Antiochen. ad Mat.c.2. *Quo Medici artem impenſius admireris, ſuum ipſe vulnus aperit.* Et quidem maior ex vi ſcelerum maiori Deo bonitas eluceſcit. p.36.ad cap.7.

Matthæum nomine. Aliter alij: nam Matthæus ad Mar.c.2.n.14. ad Luc.c.5. n.27. Leui appellatur, nomenclatura non ſatis nota. Sed Matthæus ſe, & Matthæum abundè notum, & publicanum appellat contumelioſè, ad c.10 n.3. *Quaſi accuſator ſui* (ait Anſelmus) *publicanum ſe vocat.* Id Theophylactus laudat in Iona, qui ſuam, & ineptam à Deo fugam deſcribit, c. 1. n. 3. libroque integro exponit, quid peccauerit. *Propheta mores placidos hic mirari par eſt, qui ſuos defectus denudet.* Vide p.1.n.4. d.1.

Et ſurgens ſecutus eſt eum. Nulla in obſequendo mora eſt: iubet Magiſter, obſequitur diſcipulus: benè ad ſalutem intimam, ne mora noceat. p.14. n.3. & p.18.n.1.ad cap.5.p.5.n.5.ad cap 7.

Et ſurgens ſecutus eſt eum. Ad mortem vſque Matthæus Chriſtum ſequitur, qui in ſacris operandis ferrum libens recipit; ſic ſuam odit animam, vt fidem nece lata probatam velit. Vide p.7. n.5.ad c.7. Sed Matthæus Deo religioſus vbi, niſi loco ſacro, necem ferret? Audis Cornelia Gracchos in Capitolio interfectos eſſe. Nec dolet Mater, nec queritur; ſed ait, *dignos mortuis tumulum eſſe*: quippe qui ante Iouis aras occubuiſſent. Et hæc Matthæo laus eſt, qui ad Chriſti aram pie necem tulerit. Iuſtum Chriſtus Zachariam appellat glorioſè. Matth.c.23. num.35. *vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus vſque ad ſanguinem Zachariæ.* Vnde tanta viro magno eſt nomenclatura, vt vnus cum Abele exprimatur? Addit textus. *Quem occidiſtis inter templum, & altare.* Acſi vellet dignum occiſo tumulum eſſe.

10. *Et factum eſt eo diſcumbente.* Menſam Chriſto Matthæus parat, quaſi gratificãs Deo ſalutem, & ſibi gratulans. Sanctificatus à Chriſto Ioannes ſaltitat præ lætitia: quod Matet ait ad Luc. cap.1. num.44. *Exultauit in gaudio Infans.* Vnde Caietanus addit. *Hæc ſanctificatio cauſa fuit, quòd exiliret.* Scilicet Matthæus à Magiſtro delectus menſam parat, Ioannes à Chriſto ſanctificatus ſaltat, cauſa gratificandi. Nec Zachæus mente alia Chriſtum *ſuſcepit gaudens*, menſaque excepit. Ad Luc.c.19. n.6. Alte Zachæus gaudet, & Chryſologos apponit rationes gaudendi. ſer.54. *gaudet quia reus iudicem inclinat ſuffragio humanitatis.* Id in Matthæo gaudium eſſe poterat.

11. *Quare cum publicanis manducat?* Si Phariſæus noſſet altum Chriſto gaudium eſſe de ſalute hominum, id non rogaret. In Patrum limbo Chriſtus demoratur, nec ſuam, ac triſtem ſolatur ſcholam, niſi triduo iam exacto: quod promiſerat Matth. cap. 20. n. 19. Oportebat, vt Latronem à Chriſto aduectum Patres menſa exciperent geniali, ait Rupertus. *In paradiſum recepti epulari cœperunt, latrone ſimul epulante.* Iuſta id cauſa, cum grata ſit Chriſto ſalus cuiuſque hominis.

Quare cum publicanis manducat? Inuitatum ſe Chriſtus voluit à publicano, vt peccatores inuitaret ad ſalutem plurimam: quod monet Chryſologus ſerm.29. *vt diſcumbentes reuocaret conuiuio; humanitatis affectu, & dulciſſima ſui confabulatione.* Tanta Chriſto cura eſt humanæ ſalutis, vt cum ſumma ſui iniuria peccantes quærat homines. Multa, & indigna Chriſtus patitur, quaſi vnus inter latrones collocatus: cum ſatis eſſet hominibus redimendis vnica lachrymula; ſed ab affectu grandiori quæſita eſt patientia iniuriarum plurimarum. *Qui magno redemit pretio, amauit vtique:* admonet Tertullian. ad lib. de Chriſti carne, c.4.

Quare cum publicanis manducat? Hoſce homines inuitat Matthæus ad Chriſti ſcholam: ſcilicet factus à Magiſtro Apoſtolus, officio defungitur Apoſtolico, vt peccatores Deo iungat. Victor Antiochenus ad litem. *Facit hoc, ne ſolus ipſe beneficium accipiat.* Petrum à Ioppe accitũ voluit Cornelius, vt Magiſtrum audiret gentis Chriſtianæ. Accedit Petrus ſanctè vocatus. *Et inuenit multos, qui conuenerant.* Act.c.10.n.27. Amicos, & propinquos ſuam in domum euncauerat centurio; quod habes n.24. Tantus Cornelio amor erat de ſalute aliena, ait Chryſoſtomus Hom.23. *Hoc amici officium, & pij hominis eſt, in bonis talibus propinquos, & amicos facere ſocios.* Quod Magiſtrum ſequitur, Matthæo ſalus eſt; quod homines ad Chriſtum adducit, diſcipuli abundè amantis laus eſt. Docet Iſaias, quo affectu homines Deum quæſitum ibunt ad cap.9. n.3. *& ibunt populi multi.* An ſuo tantùm bono fruuntur homines? negat id vates. *Et dicent, venite aſcendamus ad montem Domini.* Flagrant amãtes Dei homines affectu ſalutis humanæ; & quibus gaudent bonis volunt perfrui homines alios: ait Procopius. *Peramanter ſocios adhortantur, vt effuſam in omnes pacem amplectantur.* Scilicet collatam ſibi ſalutem boni homines populis quàm plurimis communicatam eſſe voluere. Quod Matthæus tota Æthiopia feciſſe dictus eſt, ac per totum terrarum orbem Euangelio conſcripto. Hæc enim viri magni virtus eſt; monitis, ac ſcriptis homines curare alios: quod habes, p.2.n.2.d.2.

OCTOBER.

De ſancto Franciſco.

Ad Matth. cap.11.

N 25. CONfiteor tibi Pater, Domine. Patrẽ cum Domino miſcet Chriſtus, lenitatem ſcilicet cum ſeueritate, ad bonam rerum adminiſtrationem. in com. cap.1.n.28.in com.c.5.n.24.

Pater, Domine. Auctoritatem non minuit Dominus, ſi leniter agit; neque enim, qui Patrẽ agit largiter, deſinit eſſe Dominus. p.41.n.7.& 8.ad c.7.

Pater, Domine. Prior Deo lenitas, quàm ſeueritas, ad tractandos homines. in com. cap. 1. n.27. p.15.n.1.& 2.ad cap.1.

Et reuelaſti ea paruulis. Quanti à Deo fiunt humiles! quibus ſuum Deus ſinum aperit, teſte Lyra. *Qui ſunt de ſecreto conſilio ſummi Regis.* Ne vates ſuæ ſortis obliuiſcatur, crebertimè appellatur fi-

lius hominis, Ezech. cap. 2. n. 1. Nam delectus homo, vt penitiora noſſet Dei conſilia, quod pater, libro explicato. *Et expandit illum coram me.* n. 9. neceſſe erat, vt tei, quater audiret, filius hominis. ſcilicet vna eſt humilitas, quæ Dei ſinum timatur intimum. quod in D. Franciſco videre eſt.

26. *Ita Pater: quoniam ſic placitum fuit ante te.* Quod æque, ac Pater, donat filius, latè refert in Patrem. *Honorans Patrem*, ait Euthymius. Et eſt id ab affectu humili. p. 2. n. 4. d. 1.

28 *Venite ad me omnes, qui laboratis.* Laborandum in Dei via eſt, vt quis virtutem aſſequatur. in com. cap. 7. n. 14. p. 8. ad cap. 7.

Et ego reficiam vos. Multa Deo cura eſt de hominibus pie laborantibus. p. 16. n. 2. ad c. 2. p. 15. n. 4. ad cap 3.

29. *Tollite iugum meum ſuper vos.* Voce nota Magiſter labores imperat pœnitentiæ, vbi iugū imponit ceruicibus hominum. Hac tamen via exoratur Deus. p. 5. n. 2. ad cap. 3. p. 11. n. 1. & 3. ad c. 4.

Tollite iugum meum. Vrget Magiſter homines, vt libenter iugum ferant legum ſacrarum; nam voluntas rebus ſuum addit pretium. in com. c. 2. n 21. p. 8. ad c. 2. p. 18. n. 2. ad c. 4. p. 19. ad cap. 6. *Tollite iugum meum.* Voluntatem obtemperandi Chriſtus elicit ab hominibus, vt perſiſtant in obtemperando. in com. cap. 2. n. 20. p. 8. ad c 2.

30. *Iugum enim meum ſuaue eſt.* Vnde tanta Chriſti iugo ſuauitas? ſcilicet voluntas exprompta obtemperandi voluptatem auget obtemperantibus. Neque enim Magiſter imponit, ſed tollit diſcipulus. Et hæc à Paſchaſio eſt interpretatio lib. 3. in Thren. *Qui iugum patienti ceruice ſuſcipit, diſciplina onus graue non portat.* Vide p. 8. ad c. 2. comment. c. 3. n. 36. p. 19. n. 4. ad cap. 6.

De Sancto Luca.

Ad Lucæ cap. 10 n 1.

QVæ ad ſanctū Lucam pertinent, pete à menſe Aprili, vbi ſermo eſt de ſancto Marco.

De Simone, & Iuda.

Ad Ioan. c 15.

N. 18. SI *mundus vos odit.* Explicat Magiſter Deus, quæ pati ſolet veri Magiſter homo. Nam veritas odio ſemper eſt. p. 9. n. 4. ad c. 5. p. 3. n. 7. ad cap 6.

Si mundus vos odit. Quæ à Chriſto explicantur mala, facilius tuleris, difficultate præcogitata. Nam teſte Seneca ad Marciam c. 9. *Quæ multo ante prouiſa ſunt, languidius irruunt.* Cur Paulo obiecta calamitatum ſcena eſt priuſquam pateretur? Act. c. 9. n. 16. Scilicet laborem Paulo, ac dolorem hac notitia mollire Chriſtus voluit. *Vt ea prævidendo promptior eſſet.* Auditorem Magiſter ad patientiam ſua vrget patientia. p. 3. n. 1. d. 1. p. 30. n. 1. ad cap. 5.

19. *Quia de mundo non eſtis. Iniuria in bonos non tentatur niſi à malis*, ait Seneca ad c. 7. de Conſt. Sapient. Scilicet vita viri boni cenſura eſt mali hominis p. 13. n. 1. & 3. ad c. 5. d 18. n. 3 & 5. ad c. 7.

Sed ego elegi vos. An mundus ſui deſpectum interpretatur delectum hominum à Deo factum? aio: & inde odit bonos homines. p. 10. n 2. ad c. 1. p. 18. n. 3. ad cap. 7.

20. *Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur.* Malis hominibus diſplicere, nota viri boni bona eſt. p. 18. n. 6. ad cap. 7.

21. *Neſciunt enim, qui miſit me.* Tanta Chriſto bonitas eſt, vt quæ quiſque peccat, lenierit, excuſatione concinnata. Sic ille de ſuis tortoribus, ad Luc. c. 23. n. 34. *Non enim ſciunt quid faciunt.* Quod Bernardus notat ad ſerm. de Hebdom. Sancta Ignorantiam hominum, etſi affectatam Chriſtus excuſat. *Vt ſub aliqua iuſtitia vmbra ignoſci poſſit ignorantibus.*

23. *Qui me odit, & Patrem meum odit.* De odio in Deum concepto benè Chriſtus meminit, vt pati diſcat auditor. Quæ enim Deus patitur, glorioſe patitur diſcipulus. p. 30. n. 1. ad cap. 5. p. 18. n. 5. ad cap. 7.

24. *Viderunt, & oderunt me.* Rebus mitè geſtis conflatam ſibi inuidiam eſſe docet Chriſtus: ac ſi velit magnum virum patere ſolitum iaculis inuidentium. p. 23. n. 1. ad c. 5. p. 3. ad c. 7. Quæ quidem vna eſt cauſa odij in Apoſtolos, veriique Magiſtros alios.

NOVEMBER.

De Sanctis omnibus.

Ad Matth cap. 5.

N. 2. DOcebat eos dicens, *Beati pauperes.* Cum docet Chriſtus, beatum in terris pingit hominem, quod Nyſſenus aduertit, *Animam* (inquit) *noſtram ad id, quod beatum eſt, pingendo concinnat.* Proindéque ſermonem exorditur ab affectu paupertatis; quæ quidem viri beati veſtis, eſt Attalica. Nonne Deus, qua paupertatem colit, beatus eſt? ſcienter Seneca Epiſt. 31. *Parem Deo non facit pecunia; Deus nihil habet; prætexta non facit, Deus nudus eſt.* Natus in Iudæa Deus, & habitu inuentus vt homo paupertatem oſtentat vniuerſam: de qua paſtores, monet Angelus. *Inuenietis infantem pannis inuolutum.* Luc. c. 2. n. 13. Sed inibi tota eſt ſpecies aulæ beatæ Angelis aſſiſtentibus, & concinentibus. *Gloria in altiſſimis Deo.* n. 14. Quaſi Deus in terris beatus, ac glorioſus eſſe non poſſet, niſi pauper, ac malè veſtitus eſſet.

4. *Beati mites.* Morum ſuauitas ſuaues genis colores inducit: quos in beato Stephano recognouit ſenatus Iudaicus Act. cap. 6. n. 15. *Viderunt faciem eius tanquam faciem Angeli.* ſcilicet accuſatus falsò Stephanus apud Senatores, adhuc Fratres, Patreſque vocat accuſatores, & Iudices. *Viri* (inquit) *Fratres, & Patres audite.* c. 7. n. 2. Vnde monet Chryſoſtomus, Hom. *Tam mitis erat, atque adeo in facie videbatur.*

5. *Beati qui lugent.* Quàm nitent lachrymis oculi? hiſce oculis placet, cum Deum placat, beatus homo. p. 32. n. 6. ad cap 7.

6. *Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam.* Vindex iuſtitia beati viri cœna eſt. qua famem, ſitimque leuat ſuam. Gladium Chriſtus hominum Iudex ore gerit. Apoc. c. 1. n. 16. & gladio facultatem ſignat vindicem; quod Paulus docet ad Rom. c. 13. n. 4. *Non ſine cauſa gladium portat, Dei enim miniſter eſt.* An vindicta ſcelerum ſua Chriſto cœna eſt, vt gladium ſcelerum vindicem ore exerat? aio: neque enim viro beato indigna eſt vindicta ſceleris publici. p. 21. n. 2. ad cap 7.

7. *Beati miſericordes.* Hac vna dilargiendi copia voluit Chriſtus adornatam eſſe manū viri beati. Pulchrè Dauid Pſ. 111. n. 1. *Beatus* (inquit) *vir, qui ti-*

n et

met Dominum. Quid hoc adactus metu egerit homo iſte, canit Dauid n.9. *Diſperſit, dedit pauperibus.* Quidquid rerum habet, ita diuidit in pauperes, vt timeat ſibi grauiter, id niſi fecerit. Scias igitur virum longimanum facultate dilargiendi, verè beatum eſſe: quandoquidem *Iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi*, ſuoque merito beatus Dei opes reperit.

8. *Beati mundo corde.* Affectus bene caſtus viri beati affectus eſt. Vrget Apoſtolus 1. ad Cor. c. 7. n. 40. *Beatior erit, ſi ſic permanſerit* Edixerat Magiſter n. 37. vnde hæc ad beandum hominem poteſtas eſſet; à voto ſcilicet caſtitatis ſeruandæ. *Nam qui hoc iudicauit in corde ſuo, ſeruare virginē ſuam, bene facit.* Inde fit, vt homo vita caſtus Deo, quaſi Angelus obſequatur liberè; notat Lyra. *Quoniam ſic permanendo, liberius ſeruire poteſt Domino.* p. 5. ad cap. 6.

9. *Beati pacifici.* Vox hæc pacis conciliandæ, vox à beato viro eſt, qui ſano ductus affectu agit, vt homines conueniant amicè. Sic de ſua animula Chriſtus verè pacificans, ad Cant. 4. n. 3. *Sicut vitta coccinea, labia tua*, &c. ſcilicet amans homo pacis alendæ verbis, quaſi vittis obligat auditores, ne abeant ab ſtudio charitatis fouendæ. *Ea enim labia ligant, & rutilant*, ait Gilbertus ſer. 24. in Cant. ſcilicet, cum amanter ducent, nitere, ac flagrare; cum pacem ingerunt, vrgere, ac ligare videntur diſſidentes homines, vt tollant diuidiam.

10. *Beati, qui perſecutionem patiuntur.* Laudat Magiſter humeros beati hominis. Quis enim crucem ferat ſuam, & non ferat ſarcinam exertis humeris? vno id onus humero ferendū eſſe monet Sophonias c. 3. n. 9 *vt inuocent omnes in nomine Domini, & ſeruiant humero vno.* Inſinuat vates Chriſtianum Chriſto ſocium in cruce ferenda, & magnum ſua patientia hominem fore. Magiſtrum enim adiutabit diſcipulus; *ad colendum illum, cuius principatus ſuper humerū eius.* Ait Lyra.

12. *Beati eſtis.* Cùm oportuerit agere viros ſtrenuè, vt benè viuant, ac beatè, iuuare poſſunt homines, ac mulieres vita nobiles ſuis ad rem gerendam factis. Inde tot homines vitæ integros, ſceleriſque puros explicat dies iſta. p. 18. ad c. 4. p. 3. n. 1. d. 2. p. 16. n. 3. ad c. 6.

Beati eſtis. Dei familiares Dei homines ſuo iuuant præſidio; vt laborem quiſque ferat in via rectè viuēdi. Vide p. 10. n. 3. & 5. ad c. 4. De Abrahamo, Iſaio, & Iacobo meminit benè Muyſes, cum Deum precaretur. Exod. 31. n. 13. Meminere Helias 3. Reg. c. 18. num. 36. & Azarias Dan. c. 3. n. 35. *Quatenus Patrum meritis ſuffragantibus, facilius impetrem, quod imploram.* Ita Pont. Innocent. ad lib. 3. & c. 9. de Miſſa.

De ſancta Catharina.

Ad Matth. cap. 25.

N. 1. *Simile eſt regnum cælorum decem virginibus.* An pares cœlo virgines? Aio. p. 5. n. 1. & 3. ad cap. 6.

Quæ accipientes lampades ſuas. Lucem virgo præfert, vt cautè viuat. p. 1. n. 2. d. 6. p. 22. n. 4. ad c. 4. p. 14. n. 3. ad c. 4. p. 2. n. 3. ad c. 7.

Quæ accipientes lampades ſuas. Euadit affectus & culto caſtitatis virgo ſapiens. in com. c. 6. n. 13. p. 4 ad c. 6.

2. *Quinque ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes.* An prudentia eſt, prudentes fatuis comites eſſe? Curant prudentes virgines de ſalute imprudentium fœminarum; quas proinde non fugiunt. Vide p. 18. ad c. 6. Hoc affectu Maximinum, etſi improbum, adit Catharina: quo Deus hominum amans Libanum repetit, vbi ruta eſt Idolomania; quandoquidem Libanus Græcis thus eſt: & inibi clamitat Cant. 4. num. 8. *Veni de Libano, veni de Libano, veni.* Ac proinde cum Libanus odore incenſo Deos coleret, eò ſe Chriſtus ingeſſit, & homines inde ſeuocauit in ſalutem: ait Tertullianus lib. 4. aduerſus Marcion. cap. 11. *Eleganter Libani montis iniecta mentione: de Idololatria enim deſponſabat ſibi Eccleſiam.*

Quinque ex eis erant fatuæ. Miror ego cur imprudentes prudentibus non offecerint? ſed multa prudentibus virtus inerat. Quam in Hierone laudat Nazianzenus Orat. 23. Quid Hiero inter cines? *Philoſophus* (inquit) *aduerſus inſipientes, illud oſtendens, nihil referre, quo ſimus habitu; & quibus cum habeamus conſuetudinem.* Scio Lothum, *qui habitabat in Sodomis* Gen. c. 13. n. 12. à Petro dictū benè iuſtum eſſe. Ep. 2. c. 2. n. 8. vbi textus, *Habitans* (inquit) *apud eos, qui animam iuſti iniquis operibus cruciabant.* Egit Petrus de conſortio gentis improbæ, vt Lothus ſua iuſtitia latè explendeſceret inter homines vitiis infames. Auguſtino teſte. *Inter quos viuens ad vitam ſimilem inclinari non potuit.* in Gen. quæſt 45.

5. *Moram autem faciente ſponſo.* Qui Deum rerum cenſorem longe abeſſe putat, multo peccat facilius. in com. c. 1 n. 84 p. 44 n. 6. ad c. 5.

6. *Media autem nocte.* An Deus hominum iudex noctem putat habilem virginibus iudicandis? ſcilicet vt metum ſolito grauiorem ingerat. Noctu Æhyptum premit Angelus Ex. c. 11. n. 4. *Media* (inquit) *nocte ingrediar Ægyptum.* Vt homines tenebris obductos quatiat grauius, ait Abulenſis. p. 38. n. 1. ad c. 3.

Media autem nocte. Noctem Chriſtus ſummam ſelegit, deliciis caſtè procurandis; an id, ne quis obſiſtat malus genius: aio. p. 13. ad cap. 6. p. 29. ad c. 5. p. 26. n. 6. ad c. 5. Nec, niſi latebris clauſa domeſticis Chriſtum videt Catharina, ſponſumque Deum ſibi prouidet.

Ecce ſponſus venit. Quid hoc rerum eſt? Chriſtus nunc Iudex virginea excludit foribus: illud iterans n. 12. *Neſcio vos.* Nunc ſponſus domo excipit. n. 10. *Intrauerunt cum eo ad nuptias* Nec ſemel vocatur iudex, ſed ſponſus, ter quaterque appellatur? Fortaſſe amari Deus mauult, quàm timeri, & inde nomen ab officio capit mitiori. p. 8. n. 6. ad c. 2. in com. c. 3. n. 36. p. 15. num 2. ad c. 1. in com. c. 7. n 63. in com. c. 5. n. 39. Nec Chriſtum, niſi ſponſum nacta eſt Catharina annulo in amoris ſignum impetrato.

10. *Et clauſa eſt ianua.* Domo clauſa virgines honeſtatem, & honorem tuentur ſuum. Inde eſt, quod noctu non patet ianua, ait Salmer. in prol. n. 4 p. 24. n. 3. ad c. 4. Domeſticis clauſa latebris, nocturniſque tenebris virgo ſapiens, vbi Chriſtus fores pulſat, illud clamitans, *aperi mihi ſoror mea.* Cant. 5. n 2. Nec ianuam ſapienter, nec rimā aperit. n. 3. famam tueri ſuam volens: ait Gilbertus. ſer. 43. *Diſciplinam attende cuſtodia, vbi ianua paſſim non patet. Quis ibi intrabit ad arbitrium, vbi Ieſus, ſine interpellatione non intrat.* Vide p. 2. o. 5. ad cap. 7.

12. *Neſcitis diem, neque horam.* Occidunt naturæ

tota virgines,oceiduntor laniena matryres. Vno vel altero aſpectu ſatagere oportet ſapientes, ac vigilare,licet ſpooſus motam fecerit,quaſi diſſimulans. Neque enim ſimplex,ſed pertinaa mali patientia,ſatis eſt. p.24.n.4.ad c.4.Nec placet,niſi conſtans in rectè agendu homo. io com. cap.7 n.44.p.17.n.2.ad c.7.

De ſancto Andrea.

Ad Matth. c. 4.

N.18. A*Mbulans Ieſus iuxta mare.* Scholam ſibi Magiſter, ſalutem diſcipulis Chriſtus prouidet: nec vno ſtare loco poteſt. p. 59.n.5.ad c.2.p.17.n.1.ad c.5.

Ambulans Ieſus iuxta mare. Laborat in diſcipulis colligendis Chriſtus; qoaſi tota Dei ſit maieſtas laborare in ſalutem hominum. p.44. n.1. ad c.7.Scio Deum toto cooatu elabotaſſe mondum vniuerſum, qui quidem apud Ieremiam cap. 51. n.15. *Fecit terram in fortitudine ſua, præparans orbem in ſapientia ſua.* Ad id operis opifex beoè præfatus eſt Pſ.148.n.5. *Dixit & facta ſunt.* Nec tacet Iobus Deum vtraque manu labotaſſe c.10. n.8. *Manus* (inquit) *tuæ fecerunt me.* Cur tantos opifea conatus adhiboerit, vt orbem conderet vniuerſum, inuenit Tertullianus lib. adoerſus Hermog.c. 45. ſcilicet laboraſſe Deum, vt grandiorem ex labote maiori laudem ſibi pararet. *Maior eſt gloria eius,ſi laborauit.* Et verò, *non inuat ex facili gloria parta iugo.* Deinde,qoid magni Deos feciſſe videretur, ſi pro hominibus non laboraſſet amicè?

Vidit duos fratres. Cum Deus videt homines, tota in hoſce homines rapitot indulgentia. in com.c.4.n.49.p.39.n.6.ad c.7. *Terra erat inanis, & vacua;* ait Moyſes Gen.c.1.n.2. Græcè, *erat inuiſibilis.* Quaſi Deus terram nollet videre, vbi Adamus nondum erat. *Quæ non habebat, propter quem Deus reſpiceret terram.* ſic Ambr. lib. 1. Hexaëm. c.7. Tanti apod Deom pretij homo eſt.

Vidit duos fratres. Natura ſcilicet, & aſſenſu fratres. Nam vbi fraterna eſt charitas, eò Deus aduolat. p.16.n.6 ad c.5.

Simonem, & Andream An de affectu venit humili, vt Petrum ſubſequatur Andreas natu maior? Sed non curat de primatu bonus Andreas. in com.c.2. n.15.

Mittentes rete in mare; ſcienter iniecta de retibos mentio eſt; vt ſcires homines labote detritos ad labotandom facilè iouitari. p.16.n.1.ad c.5. in com. c.5.n. 35.

19. *Venite poſt me.* Magna viris magnis fortuna eſt Deum ſeqni ducem. Sua cum philoſophia ſermonem texit Boetios,lib.1.proſa 4.ac tandem illud apponit. *Inſtillabas auribus, cogitationibus que meis Pythagoricum illud: Deum ſequere.* in com. c.5.n.39.

Venite poſt me. Labotans Magiſter benè ad labotandum vrget: proindeque grata diſcipulis vox à Magiſtro eſt: *Venite poſt me.* p.9.n.2.ad c.2.p.16. n.2.ad c.3.

Venite poſt me. An vrget homines ad crucem piè fereodam? Aio. Nec Petrus, & Andreas Dei amantes homines prerio inoitari grandiori poterãt. p.8.n.3.ad c.3 p.30.ad c.5. ſcilicet pati cum Deo, ac pro Deo pati glorioſum apprime eſt. p.18.o.5.ad c.7.

Faciam vos fieri piſcatores hominum. Inuitantur benè ad curandam ſalutem hominum, qui Deum piè ſequuntur, & amicè. p.17.n.3. ad cap.6. p.18. n.1.ad c.6.

Faciam vos fieri piſcatores hominum. Quanta Deo cura eſt de ſalute gentis humanæ, qui ſuam cum hominibus curam diuidit. p.17. n.2. ad c.5.

20. *Continuò ſecuti ſunt eum.* Volat in Chriſti obſequium boous Andreas, ne ſuam obſequio gratiam demat, ſi tardè veniat. *Non intelligis tantum te gratiæ demere, quantum mora addis?* ait Seneca ad lib.2. c.5. de ben. Et qoidem minuit obſequium mora obſequendi. p.18. ad c. 5. io com. c.3.0.39.p.5.num.5.ad c.7, Reuocatus ab Angelo Pater, ne feriret Iſaacum, Gen. 22.n.11. *Reſpondit; Adſum,* nec in reſpondendo mora eſt: acſi vellet. *Num ſacra mea lentitudine fœdaui?* ſic Baſilius Seleucienſ.orat.7. Metus Abrahamo erat, ne arceretur à ſacris, tanquam moras in faciendo feciſſet.

Relictis retibus. Prior ad Chriſti obſeqoium gradus eſt, paupertatis amor: vt quæ quiſque habuerit, bona abiiciat. Piſcem è mari numum è piſcis ventriculo extractum Chriſtus voluit apud Matth. c.7. n.26. Piſcem mari, hominem baptiſmo ablutum putat Clem.Alex. lib.1. Pædag.c.1. *Monet auferre auaritiam, tanquam piſcis numum, ſeparet vanam gloriam.* Et verò bona rerum fortuna gignit inanem glotiolam: quam à ſe Andreas abeſſe volens, fugit lacum, & nauiculam, *relictis retibus.*

Continuo ſecuti ſunt eum. Currentem Deum ſeqoi noo poſſet Andreas, niſi paupertatem com Magiſtro ſequeretur. *Nemo cum ſarcinis enatat,* ait Seneca Epiſt.22. Et quidem paupertas bonis morum pera eſt: ne qua rerum cura diſturbet officiũ docendi. Iode Magiſter Deus, *Euntes* (ioquit) *prædicate.* Matth.c.10.n.7. Et reponit modum eundi. n.9. *Nolite poſſidere aurum,* &c. viam malè terit viator onuſtus ſarcinis, ait Chryſologus ſer.170. *Depone ſarcinas diuitiarum tuarum, onuſtus non poteſt per anguſtam viam ad opus miſſis dominica peruenire.*

Secuti ſunt eum Quo affectu Andreas crucem amat, vt Magiſtrum ſequatur? Exultabuodus, & gratulabundus erumpit in cancioues. *O bona crux!* Tam læta viro magno eſt rerum patientia, quàm certa eſt ſapientia. Vide p.24 ad c.7.

Magnus omnino Petrus eſt, magnus & Andreas; a quibus, tanquam à ciuibus potioribus laudem Philippus emendicat Nam Ioann. c.1.n.44. *Erat Philippus* (inqoit) *à Bethſaida, ciuitate Petri, & Andreæ.* Spectat hæc de Petro, & Andrea commemoratio ad Philippi laudem; quippe qui ciues habuerit vita inſignes homines. Ita Nyſſeous in Cant.Orat.15. *Hoc mihi videtur encomium Philippi eſſe.* Tanti fit Petrus à Ioanne, tanti & Andreas. Scio Lupum de Haro, Cantabriæque Dominum adornaſſe ſtemmata gentilia octonis Andreæ crucibus, eo quod vrbem ceperit die Apoſtoli ſacra. Tantus a magno Andrea hooor eſt! Argote lib.1.cap.80.

INDEX
LOCORVM E SACRIS
literis, quæ in hoc tomo continentur.

C. notat Commentarium; D. ſignat Diſquiſitionem; P. oſtendit Paraneticum; N. indicat Numerum.

TESTAMENTVM VETVS.

De Geneſi.

Cap. 1. n. 1. *IN principio creauit Deus.* p. 3. n. 4. & p. 16. n. 1. ad c. 3. p. 14. n. 2. p. 20. n. 5. ad cap. 7.
3. *Dixit Deus, fiat lux: & facta eſt lux.* p. 18. n. 4. ad cap. 5.
4. *Et diuiſit lucem à tenebris.* p. 4. num. 3. & p. 15. n. 1. ad cap. 3.
9. *Congregentur aquæ in locum.* p. 15. n. 3. ad cap. 3.
11. *Germinet terra herbam virentem.* p. 16. n. 2. ad cap. 3. p 31. n. 2. ad cap. 5.
24. *Producat terra beſtias terræ.* in prolog. n. 1.
27. *Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam.* p. 7 n. 6. ad cap. 3. in com c. 5. n. 108.
28. *Replete terram, & ſubiicite* p. 16. n. 2. ad c. 2.
Cap. 2. n. 2. *Et requieuit die ſeptimo.* p. 16. num. 1. ad cap. 3.
4. *In die, qua fecit Dominus.* p. 17. n. 1. ad cap. 1. p. 3. n. 4. ad cap. 3.
7. *Formauit Deus hominem de limo terræ.* p. 9. n 3. ad cap. 7.
9 *Produxit que Dominus Deus.* p. 4. num. 4. ad cap. 3.
Ibid. *Lignum ſcientiæ boni, & mali.* p. 21. n. 3. ad cap 5. p. 20. n. 1. ad cap 6.
15. *Vt operaretur, & cuſtodiret.* p. 9. n. 2. ad c. 2. p 16. n. 4 ad cap. 3.
Ibid. *Tulit Deus hominem, & poſuit in Paradiſo.* p. 19 n. 2 ad cap. 2. in com. cap 5. n. 30.
16. *Ex omni ligno paradiſi comede.* p. 16. num. 5. ad cap. 1.
17. *Ne comedas.* p. 14. num. 1. ad cap 1. in com. cap. 4. num. 19.
22. *Ædificauit Deus coſtam in mulierem.* p. 25. n. 2. ad cap. 7.
27 *Morte morieris.* p. 17. n. 1. ad cap. 1.
Cap. 3. n. 1. *Cur præcepit vobis Deus.* p. 7. num. 1. ad cap. 4.
4. *Dixitque ſerpens.* in com. cap. 2. n 17.
5. *Eritis, ſicut Dij.* p. 13. n. 2. ad cap. 3.
6. *Qui comedit.* in com. c. 2. n. 16. in com. c. 7. n. 38.
7. *Conſuerunt folia ficus.* p. 21. n. 3. ad cap. 2.
8. *Abſcondit ſe Adam.* p. 14. n. 1. ad cap. 1. p. 27. n. 1. ad cap. 7.
9. *Vocauit Dominus Adam.* p. 33. n. 1. ad cap. 7.
12. *Mulier, quam dediſti mihi.* in prolog. n. 8.
15. *Inimicitias ponam inter te, & mulierem.* in com. cap. 5. n. 7. p. 12. n. 1. ad cap. 5. p. 3. n. 1 ad cap. 7.
16. *Multiplicabo ærumnas tuas.* p. 14. n. 2. ad c. 3.
17. *In laboribus comedes.* p. 21. n. 3. ad c. 4.
19. *In ſudore vultus tui.* p. 21. n. 3. ad cap. 5.
20. *Et vocauit Adam nomen vxoris ſuæ, Heua.* in prolog. n. 1. p. 3. n. 5. ad cap. 3.
21. *Fecit tunicas pelliceas.* in com. c. 5. n. 85.
23. *Vt operaretur terram.* p. 16. n. 4. ad c. 3.
24. *Collocauit ante paradiſum voluptatis Cherubim.* p. 6. n. 2. ad cap. 1.
Cap. 4. n. 1. *Peperit Cain.* p. 4. n. 1. ad cap. 3. p. 1. n. 5. ad cap. 2.
2. *Fuit autem Habel.* in com. c. 6. n. 40.
4. *De primogenitis gregis ſui.* p. 18 n. 2. ad c. 4.
5. *Et concidit vultus eius.* p. 1. n 1 ad cap. 4.
8. *Egrediamur foras.* p 25. n. 3. ad cap. 5.
9. *Vbi eſt Habel frater tuus?* p. 33. num. 1. ad cap. 7.
10. *Vox ſanguinis fratris tui clamat.* p. 4. num. 4. ad cap. 4.
11. *Maledictus eris ſuper terram* p. 12. num. 3. ad cap. 1.
12. *Vagus, & profugus eris.* p. 14. num. 2. ad c. 3. p. 40. n. 3. ad cap. 5.
14. *Qui inuenerit me, occidet me.* p. 9 n. 3. ad c. 1. in com. cap. 3. num. 24. p. 22. num. 5. ad cap. 5. p. 6. n. 4. ad cap. 6.
16. *Habitauit profugus in terra.* p. 22. num. 1. ad cap. 7.
17. *Ædificauit ciuitatem.* in com. cap. 1. n. 3. p. 4. n. 1. ad cap. 1.
20. *Pater habitantium in tentoriis.* p. 20. num. 1. ad cap 2.
23. *Dixitque vxoribus ſuis.* p. 27. n. 3. ad c. 7.
24. *Septuplum vltio dabitur de Cain.* p. 1. num. 4. ad cap. 3.
26. *Iſte cœpit inuocare nomen Domini.* p. 13. n. 3 ad cap. 3.
Cap. 5. n. 1. *Ad ſimilitudinem Dei fecit illum.* p. 7. n. 6. ad c. 3. p 47. n. 5. ad cap. 5.
24 *Ambulauit Henoch cum Deo.* p. 12. num. 2. ad cap. 5.
Ibid. *Et non apparuit.* p. 16. n. 2. ad cap. 5. p. 29. n. 1. ad cap. 5.
29. *Vocauitque nomen eius Noë.* p. 4. num. 1. ad cap. 3.

Cap. 6.

Index

Cap. 6. n. 2. *Videntes filij Dei filias hominum.* in com cap.5.num 14.p.16.n.4. ad c.6.

4. *Gigantes autem erant.* p.1.n.5.d 4.

5. *Videns autem Deus, quod multa malitia eſſet.* p.13.n 3.ad cap.3.

9. *Noë, vir iuſtus, atque perfectus.* in com. c.4. num. 42.

14. *Fac tibi arcam.* p.8.n.2.ad cap.2.

Cap. 7. n. 6. *Erátque ſexcentorum annorum.* p. 28. n.3. ad c.5.

10. *Aquæ enim inundauerant.* p.12. n. 2. ad c.3.

11. *Menſe ſecundo rupti ſunt fontes.* in com. cap.2. n 46.

16. *Incluſit eum de foris.* p.13.n.1.ad cap.1.

21. *Conſumpta eſt omnis caro.* p.1.n.3.ad cap.3.

Cap. 8. n. 8. *Vt videret, ſi iam ceſſaſſent aquæ.* in com. cap.5.n.2.

Cap. 9. n. 3. *Vt ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus.* p.21.n.1.ad cap.6.

4. *Excepto, quod carnem cum ſanguine non comedetis.* p.45.n.6.ad cap.7.

5. *Sanguinem animarum veſtrarum requiram.* p.9. n.2. ad cap.1.

18. *Cham ipſe eſt Pater Chanaan.* p. 8. num. 4. ad cap.5.

22. *Cum vidiſſet Cham Pater Chanaan.* p. 8. n.4. ad c.5.

25. *Seruus ſeruorum erit.* p.5.n.6.ad cap.5. p.40. n.4. ad cap. 5.

26. *Sit Chanaan ſeruus eius.* p.34.n.6.ad cap.7.

Cap. 10. n. 10. *Principium regni Babylon.* in com. c.1. n. 2.

12. *Hæc eſt ciuitas magna.* in com.c.1.n.15.

15. *Et ædificauit Niniuen.* p.2.n.2.d.4.

Cap. 11. n. 1. *Erat quidem terra labij vnius.* p. 4. n.5. ad c.7.

2. *In terra Senaar.* p.1.n.4.d.4.

Ibid. *Cum proficiſcerentur ab Oriente.* in com. cap.1.n.19.

4. *Venite, faciamus ciuitatem.* p.2.n.1.d 4.

5. *Vt videret ciuitatem, & turrim, quam ædificabant filij Adam.* p.34.n.2.ad cap.7.

7. *Deſcendamus, & conſundamus ibi linguam eorum.* p.37.n.5.ad cap.7.

9. *Diſperſit eos Dominus.* p.3. n.5. ad cap.6. p.4. n.5. ad cap.7.

32. *Fuerunt dies Thare in Charra.* d.6.n.1.

Cap. 12. n. 1. *Egredere de terra tua* p. 19. n. 5. ad c.2. p.19.n.2. ad cap.5.in com.cap.5.n.68.

3. *Benedicam benedicentibus tibi.* p. 20. num. 4. ad cap. 6.

6. *Chananæus autem erat in terra.* p. 12. num. 5. ad cap. 6.

Ibid. *Ad conuallem illuſtrem.* in com c.6.n.39.

7. *Ædificauit ibi altare.* p.48.n.2.ad cap.5.

8. *Et inde tranſgrediens ad montem.* p.29.num 6. p.13.n.3.ad cap.5.

Ibid. *Ædificauit ibi altare.* p.1.n.4.ad cap.2.

10. *Facta eſt fames in terra.* p.22 n.3.ad cap.2.

Ibid. *Aſcendit que Abram in Ægyptum.* in com: cap.5.n.42.

11. *Noui, quod pulchra ſis mulier.* p.1.n.4.d.6.

15. *Nuntiauerunt Principes.* in com.cap.2.n.6.

Cap. 13. n. 4. *In loco altaris, quod fecerat prius.* p 29.n.6.ad c.5.

5. *Et Loth, qui erat cum Abram.* p. 13. num. 4. ad cap.1.

13. *Peccatores nimis coram Deo.* p. 44. num.2. ad cap. 5.

14. *Poſtquam diuiſus eſt ab eo Loth.* p. 10. n. 3. ad cap. 1.

18. *Habitauit iuxta vallem.* p. 9. num. 5. ad cap. 3.

Cap. 14. n. 9. *Quatuor Reges aduerſus quinque.* in com.cap.1.n.10.

24. *Benedictus Abram Deo.* p.1. n.4.d.5.

18. *Nuntiauit Abram Hebræo.* p. 4. num. 2. ad cap. 3.

Ibid. *Erat enim Sacerdos Dei.* p. 6. num. 1. ad cap. 4.

22. *Leuo manum meam ad Dominum.* p. 18. n. 2. ad cap.1.p.11.n.1.ad cap.5.p.17. n.3.ad c.6.

23. *Non accipiam ex omnibus.* p. 10. num. 1. ad cap. 1.

Cap. 15. n. 1. *Ego protector tuus.* p. 17. num. 3. ad cap. 6.

2. *Domine Deus, quid dabis mihi.* p. 8. num. 4. ad cap. 4.

7. *Eduxi te de Vr Chaldæorum.* in com. cap. 1. num. 7.

Cap. 16. n. 2. *Ingredere ad ancillam meam.* p. 14. n.1. ad cap.4.

Cap. 17. n. 1. *Ambula coram me.* p.44. num. 6. ad cap. 5.

3. *Cecidit Abram pronus in faciem ſuam.* in com. cap 6. n.27.

5. *Sed appellaberis Abraham.* p.3. n.1. ad cap.3.

9. *Cuſtodies pactum meum.* p.7.n.5.ad cap.3.

26. *Eadem die circunciſus eſt* p.13.n.2.ad cap.7.

Cap. 18. n. 1. *Apparuit illi Dominus in conualle Mambre.* p.10.n.2.ad cap.6.

25. *Non eſt ita, ſed riſiſti.* p.11.n.4.ad cap 5.

27. *Cum ſim puluis, & cinis.* in com. cap. 4. n.46. p.10.n.2.ad cap.7.

Cap. 19. n. 1. *Venerunt duo Angeli Sodomam veſperi.* p 38.n.4.ad cap.7.

24. *Pluit Dominus ſuper Sodomam.* p. 1. num. 3. ad cap.3.

25. *Subuertit ciuitates has, & omnes habitatores.* p.34.n.4.ad cap.7.

Cap. 20. n. 2. *Miſit ergo Abimelech, & tulit eam.* in com.cap.1. n.43.

3. *Morieris tu propter mulierem.* p. 4. num. 3. ad cap.3.

11. *Forſitan non eſt timor Dei in loco iſto.* p. 20. n 2. ad cap.7.

Cap. 21. n. 10. *Eiice Ancillam.* in com.c.1.n.21.

28. *Iura mihi per Deum.* p 18.n.2.ad cap.1.

32. *Pro puteo iuramenti.* p.16.n.6.ad c.1. in com. cap.7. n.17.

33. *Abraham verò plantauit nemus.* p.9. num.5. ad cap. 3.

Ibid. *Et inuocauit ibi nomen Domini Dei.* p. 43. num 4. ad cap.7.

Cap. 22. n. 2. *Offeres eum in holocauſtum ſuper vnum montium.* p.16.n.3. ad cap.5.

5. *Expectate hic cum aſino.* p. 16. num. 3. ad cap. 5.

8. *Dominus prouidebit ſibi victimam.* p. 18. n. 3. ad cap.5.

12. *Ne extendas manum ſuper puerum.* p. 15. n.6. ad cap.2.

16. *Per memetipſum iuraui.* p. 18. num. 3. ad cap. 1.

17. *Benedicam tibi.* p.10 n.3.ad cap.2.

Cap. 23. n. 3. *Cum ſurrexiſſet ab officio funeris.* p.31. n.6. ad cap.7.

6. *Princeps Dei apud nos.* p.31.n.6.ad cap.7.

7. Adora

7. *Adorauit populum terræ.* in com.c.3.n.22.
9. *Quam habet in extrema parte agri.* p.21.n.5.ad c.4.
10. *Qui ingrediebantur portas ciuitatis* p.16.n.3. ad c.1.
12. *Adorauit coram populo terræ* p.9.n.5.ad c.7.
Cap.24.n.2. *Dixitque ad ſeruum ſeniorem.* in com. c.7.n.35.
23. *Cuius es filia?* p.2.n.2.d.6.
66. *Tollens cito pallium operuit ſe.* in proleg. num.12.
Cap. 25. n. 3. *Dedit Abraham cuncta Iſaac.* p.10. n.2.ad c.1.
6. *Separauit eos ab Iſaac.* p 10 n.2.ad c.1.
8. *Mortuus eſt in ſenectute bona* p. 8. num. 2. ad c.6.
21. *Deprecatus eſt Iſaac Deum pro uxore ſua.* p.24. n.2.ad c.6.
22. *Collidebantur in vtero eius paruuli.* p.3.num.3. ad c.4.
32. *En morior.* p.17.n.1.ad c.7.
Cap. 26. n. 3. *Complens iuramentum* p.28. n. 3. ad c.1.
13. *Noli timere, quia ego tecum.* p. 1. num. 4. ad c.1.
15. *Omnes puteos obſtruxerunt.* p. 15. num. 3. ad cap.7.
20. *Vocauit calumniam* in com.c.7.n.10.
21. *Appellauit inimicitias.* p.12.n...ad c.2.
28. *Sit iuramentum inter nos, vt non facias nobis.* p.1.n.3.ad cap.1.p.12.num.2.ad c.2.p.33. num. 3.ad c 7.
32. *Surgentes manè iurauerunt.* p.22. n.2.ad c.6.
Cap. 27. n.34. *Cum eiulatu magno fleret* p.33.n.4. ad c.7.
40. *Viues in gladio.* p.1.n.2.d.5.
42. *Nuntiata ſunt hæc Rebeccæ.* p.1.n.1.ad c.4.
Cap. 28. n. 2. *Vade, & proficiſcere.* in com.cap.5. num.67.
12. *Angelos quoque Dei aſcendentes* p. 9.n. 4. ad c.2.p.17.n.2.ad c.5.p.20.n 4.ad c.6.
Ibid. *Vidit in ſomnis ſcalam.* p. 16.n. 4 ad c.5.
17. *Quam terribilis eſt locus iſte!* p. 41.n.7. ad c.5.
21. *Erit mihi Dominus in Deum* p. 8. num. 6. ad cap.2.
Cap. 30. n. 31. *Si feceris, quæ poſtulo, iterum paſcam.* p.21 n.1.ad c.5.
Cap. 31. n. 5. *Video faciem Patris veſtri, quod non ſit, ſicut heri.* p.21.n.3.ad c.5.
27. *Vt proſequerer te cum canticis.* p.11. n. 6. ad c.3.
34. *Ne iraſcatur Dominus meus, quod aſſurgere nequeo.* p.14.n.2.ad c.5.
44. *Vt ſit teſtimonium inter me, & te.* p.1.n. 3.ad c.1.
48. *Aceruus ſcilicet teſtimonij.* p. 18. num. 1. ad cap.4.
50. *Si afflixeris filias meas.* p. 25. num. 3. ad cap. 7.
53. *Iurauit Iacob per timorem Patris ſui Iſaac.* p.12.n.2 ad cap.6.
Cap.32. n.11. *Quia valde timeo.* p.40.n.6. ad c.5.
28. *Nequaquam vltra Iacob vocabitur nomen tuum.* p.3.n.2.ad c.3.in com.c.6.n.35.
31. *Ipſe vero claudicabat pede* p.4.n.4. ad cap.1. p.7.n.5 ad cap.7.
Cap. 33. n. 1. *Diuiſitque filios.* p.22.n.2.ad c.7.
3. *Adorauit pronus in terram.* p. 5. num. 1. ad c.3.
10. *Quaſi viderim vultum Dei.* p. 7. num. 5. ad cap.2.
17. *Appellauit nomen loci illius Socoth.* p.4. n.4 ad c.1.
Cap. 34. n. 25. *Simeon, & Leui gladijs ingreſſi.* p.40.n.3.ad cap.5.
Cap. 35. n.8. *Et ſepulta eſt ad radices Bethel ſuper quercum* p.8.n.3. ad cap.7.
20. *Hic eſt titulus monumenti.* p.21. n.3. ad cap.4.
Cap. 36. n. 40. *Hæc nomina Ducum.* in com. c. 5. num.8.
Cap. 37. n. 2. *Cum ſedecim eſſet annorum adhuc puer.* p.5.n.5.ad c.7.
3. *Diligebat Ioſeph ſuper omnes* p. 10.num. 2. ad cap.2.
6. *Audite ſomnium meum.* p.22.n.3.ad c.5.
9. *Increpauit eum Pater.* p.6.n. 2.ad c.2.
33. *Fera peſſima deuorauit.* in com.c.5.n.51.
Cap. 39. n. 1. *Putiphar Princeps exercitus.* in com. c.3.n.14.
12. *Relicto pallio fugit.* p.13.n.2.ad c.1.p. 12. n.4. ad c.5.
Cap. 40. n. 1. *Accidit, vt peccarent Eunuchi.* p. 6. n.2 ad cap.3.
12. *Hæc eſt interpretatio ſomnij.* in com. cap. 2. n.19.
15. *Furto ſublatus ſum.* p.5.n.2.& 4.ad c.5.
19. *Auferet Pharao caput tuum.* in com.cap. 5. n 21.
21. *Reſtituit que alterum.* p 6.n.2 ad cap.3.
Cap.41. n. 1. *Vidit Pharao ſomnium.* p. 16.n.1. ad c.2.in com.c.5 n.26.
7. *Miſit ad omnes coniectores.* p.4.n. 3.ad c.2.
12. *Puer Hebræus eiuſdem Ducis.* in com. cap. 7. num.11.
25. *Somnium Regis vnum eſt.* p.19.n. 1.ad c.5.
40. *Vno tantum regni ſolio te præcedam.* p.5. n. 4. ad c.6.
41. *Ecce conſtitui te ſuper vniuerſam terram.* in com.c.7.n.37.
Cap. 42. n. 21. *Meritò hæc patimur.* p. 27. n.2. ad cap. 7.
22. *En ſanguis eius exquiritur.* p. 2. n.4.ad c.3.
24. *Auertit ſe parumper, & fleuit* in com.c.7.n.67.
38. *Deducetis canos meos cum dolore ad inferos.* in com c.3.n.15.
Cap. 43. n. 26. *Et adorauerunt proni in terram.* p.5.n.2 ad cap.3.
31. *Ponite panem.* p.21.n.2. ad c.6.
34. *Maiorque pars venit Beniamin.* p.1.n.2.ad c.4. p.10.n.3.ad c.1.
Cap.44.n.18. *Oro mi Domine, loquatur ſeruus tuus.* p.5.n.2. ad cap.3.
29. *Deducetis canos meos cum mœrore ad inferos.* p.21.n.1.ad c.5.
Cap. 45. n. 1. *Præcepit, vt egrederentur cuncti.* p.4. n.5.ad cap.3.
8. *Non veſtro conſilio, ſed Dei voluntate huc miſſus.* p.28.n.6.ad c.7.
18. *Ego dabo vobis omnia bona Ægypti.* p. 19. n.3.ad c.2.
Cap. 46. n. 1. *Venit ad puteum iuramenti.* p.16.n.6. ad c.1.
Ibid. *Et mactatis ibi victimis.* p.9. n.2.ad c.4.
3. *Noli timere, deſcende in Ægyptum.* p. 19.n 3. ad c.5.in com c.5.n.55 p.42.n.2.ad c.7.

34. *Viri paſtores ſumus.* p. 3 n. 4. ad c.6.
Cap. 47. n. 14. *Omnem pecuniam congregauit.* p.16.n.2.ad c.7.
31. *Adorauit Deum Iſrael.* p.28.n. 7 ad c.7.
Cap. 48. n. 10. *Oculi enim Iſrael caligauerant.* p.8 n.2.ad c.6.
22. *In gladio,& arcu meo.* p.7. n.2.ad c.7.
Cap. 49. n. 3. *Principium doloris mei.* in com. c.6. num.29.
4. *Aſcondiſti cubile patris tui.* p.14.n.2.p.16.n.3. ad c.4.
10. *Non auferetur ſceptrum de Iuda.* p.10. n. 2. ad c.2.p.33.n.4.ad c 7.
14. *Factusque eſt tributis ſeruiens.* p.18. num.2.ad cap.2.
Ibid. *Iſſachar, aſinus fortis.* p.34.n.3.ad c.7.
21. *Ceruus emiſſus, dans eloquia pulchritudinis.* p.26.n.5.ad c.7.
27. *Manè comedet prædam, & veſpere diuidet ſpolia.* p.17.n.3.ad c.2.
Cap. 50. n. 19. *Num Dei poſſumus reſiſtere voluntati?* p.25.n.3.ad c.5.

De Exodo.

Cap. 1. n. 11. *Vt affligerent eos oneribus.* p. 2.n.1.ad cap.5.
13. *Oderantque filios Iſrael Ægyptij.* p.6.n.1.ad c.6.
Ibid. *Ad amaritudinem perducebant.* p.1.n.2.d.2.
22. *In flumen proiicite.* p.23.n.1.ad c.5.
Cap. 2. n. 13. *Quis te conſtituit Principem, aut Iudicem.* p.37.n.1.ad c.7.
15. *Fugiens de conſpectu eius.* in com.c.5.num. 13. p.29.n.5.ad c.5.
23. *Et ingemiſcentes filij Iſrael.* in com. cap. 5. n.50.
Ibid. *Aſcendit clamor eorum ad Deum ab operibus.* in com.c.5.n.52.
Cap. 3. n. 1. *Moyſes autem paſcebat oues.* p. 29. n.8.ad c.5.p.16.n.4 ad c.5.
2. *Cum minaſſet gregem.* p.29.n.5.ad c.5.in com. c.5 n 32.
Ibid. *Apparuitque Dominus in flamma.* in com. c.5.n.92.
Ibid. *Videbat, quod rubus arderet.* p. 3. n. 2.ad cap.7.
6. *Ego ſum Deus Abraham.* p.18.n.5.ad c.4.
Ibid. *Abſcondit Moyſes faciem ſuam.* p. 13. n.2. ad c.5.
7. *Vidi afflictionem populi mei.* p.12. num. 2.ad c.4.
11. *Quis ſum ego, vt vadam?* p.6.n.7.ad c. 4.
12. *Ego ero tecum.* p.1.n.3.ad c.5.
15. *Dominus Deus Patrum veſtrorum.* in com.c.6. n.36.
20. *Extendam manum meam, & percutiam.* p. 8. n.3.ad c.3.
22. *Poſtulabit mulier ab hoſpita ſua.* p. 1. num. 2. d.6.
Cap. 4. n. 3. *Verſa eſt in colubrum.* p.28.num.1.ad c.5.
10. *Obſecro Domine, non ſum eloquens.* p.2.n.4.ad c 6.
Ibid. *Impeditioris, & tardioris linguæ ſum* p.26. n.4.ad c.7.
13. *Mitte, quem miſſurus es* p. 29. n. 8. ad c.5.
18. *Vadam, & reuertar ad fratres meos.* p.40.n.2. ad c.7.
22. *Filius meus primogenitus Iſrael.* p.44.n.6. ad c.5.
23. *Dimitte filium meum.* p.3.n.1.ad c.5.
24. *Et volebat occidere eum.* p.12.n.2.ad c.1.
25. *Tulit Sephora acutiſſimam petram.* in prolog. num 16.
Cap. 5. n. 2. *Neſcio Dominum.* p.1.n.2.d.4.
Ibid. *Quis eſt Dominus?* in com.c.3. n.33. in com. c.5.n.13.
16. *Famuli tui flagellis cædimur.* p. 7. num. 6.ad c.5.
Ibid. *Iniuſte agitur contra populum tuum.* in com. c.7.n.21.
Cap. 6. n. 30. *Incircumciſus labiis ſum.* p.6.n.2.ad cap 5.
Cap. 7. n. 1. *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis* p.17. n.4.ad c.4.
Cap. 8. n. 2. *Percutiam omnes terminos tuos ranis.* p.1.n.2.d.4.
24. *Et venit muſca grauiſſima.* in com. cap. 5. n.60.
Cap. 9. n. 14. *Mittam omnes plagas meas ſuper cor tuum, & ſuper omnes ſeruos tuos.* p.39.n. 4.ad c.7.
27. *Peccaui etiam nunc.* p.6.n.5.ad c. 3.p.42 n.4. ad c.5.
Cap. 10. n. 16. *Peccaui in Dominum.* p. 6. n. 5 ad c.3 p.27.n.7.ad c.7.
Cap. 11. n. 1. *Poſtulet vir ab amico ſuo, & mulier à vicina ſua.* p.1.n.2.d.6.
3. *Fuitque Moyſes Magnus coram ſeruis Pharaonis.* p.6.n.2.ad c.5.
4. *Media nocte egrediar in Ægyptum.* p. 38. n.2.ad c 7.
Cap. 12. n. 2. *Menſis iſte vobis principium menſium.* p.1.n.2.ad c.2.
8. *Cum lactucis agreſtibus.* in com.c.5.n.70.
11. *Tenentes baculos in manibus.* p.39. num. 3.ad c.5.
Ibid. *Et comedetis feſtinanter.* p.39.n.6.ad c.5.
Ibid. *Eſt enim Phaſe.* p.39.n.6.ad c.5.
29. *Factumque eſt in noctis medio.* p.13.n.2.ad c.5.
33. *Vrgebantque Ægyptij populum exire velociter.* in com.c.5.n.54.
37. *De Ramaſſe, in Socoth.* p.27.n.5.ad c.5.
41. *Egreſſus eſt omnis exercitus.* p. 17.num. 2.ad c.2.
Cap. 13. n. 18. *Et armati aſcenderunt.* p. 17. n.2. ad c.2.
Cap. 14. n. 6. *Iunxit currum.* in com. c.5.n.56.
15. *Quid clamas ad me?* in com.c.4. n.17.
28. *Nec vnus quidem ſuperfuit.* p.1.n.3. ad c.3. p.3.n.7.ad c.5.
31. *Timuitque populus Dominum.* in com. cap. 3. num.5.
Cap. 15. n. 1. *Tunc cecinit Moyſes.* p. 13.n. 3.ad cap.7.
20. *Sumpſit ergo Maria tympanum.* p. 11. n.2. ad c.3.
23. *Et venerunt in Mara.* in com.cap.5.n. 71.p.8. n.2.ad c.7.
Cap. 16. n. 3. *Vt occideretis omnem multitudinem.* p.41.n.1.ad c.7.
4. *Ego pluam vobis panes* p.32.n.1.ad c.5. p.38. n.1.ad c.5.
12. *Veſpere comedetis carnes.* p.16.n.3.ad c.2.
16. *Gomor per ſingula capita.* p.14.n.2. ad c.1.
33. *Et repone coram Domino ad ſeruandum.* p. 1. n. 3.ad c.2.

Cap.

Cap. 17. n. 10. *Et pugnauit contra Amalec.* p. 35. n. 2. ad c. 5.
14. *Scribe hoc ob monumentum* p. 12. n. 5. ad c. 2. in com. c. 4. n. 39.
16. *Quia manus ſolij Domini.* in com. cap. 11. num. 33.
Cap. 18. n. 12. *Veneruntque Aaron, & omnes ſeniores, vt comederent panem cum eo.* in com. cap. 6. num. 41.
Ibid. *Vt comederent coram Domino.* p. 22. n. 4. ad cap. 6.
18. *Stulto labore conſumeris.* p. 1. n. 4. d. 1.
19. *Sed audi verba mea.* p. 8. n. 3. ad c. 1.
21. *Prouide viros potentes, & timentes Deum.* p. 5. num. 5. ad cap. 5. in com. cap. 4. num. 12. p. 20. n. 3. ad cap. 7.
Cap. 19. n. 8. *Quæ locutus eſt Dominus, faciemus.* p. 18. n. 1. ad cap. 5. p. 17. n. 3. ad c. 1.
18. *Eo quod deſcendiſſet Dominus.* p. 17. n. 3. ad cap. 5.
20. *Vocauit Moyſen in cacumen.* p. 5. num. 4. ad cap. 2.
Cap. 20. n. 2. *De domo ſeruitutis.* p. 2. n. 3. ad c. 3.
4. *Non facies ſculptile.* p. 11. n. 2. ad c. 5.
5. *Viſitans in tertiam, & quartam generationem.* p. 3. n. 4. ad c. 5.
21. *Moyſes autem acceſſit.* p. 5. n. 4. ad c. 2.
Cap. 21. n. 2. *Sex annis ſeruiet tibi.* p. 2. n. 1. ad cap. 3.
6. *Erit ſeruus in ſæculum.* p. 2. n. 1. ad c. 3.
24. *Oculum pro oculo.* p. 14. n. 1. ad c. 2.
28. *Lapidibus obruetur.* p. 9. n. 2. ad c. 1.
Cap. 22. n. 8. *Applicabitur ad Deos.* p. 5. n. 5. ad c. 4. in com. c. 5. n. 15.
18. *Maleficos non patieris viuere,* in prolog. n. 8.
28. *Dijs non detrahes.* p. 1. n. 8. d. 1. p. 8. num. 3. ad cap. 4.
29. *Primitias tuas non tardabis reddere.* p. 32. n. 3. ad c. 7.
Cap. 23. n. 11. *Anno ſeptimo dimittes* p. 15. n. 2. ad c. 3.
15. *Non apparebis in conſpectu meo vacuus.* in com. c. 6. n. 37.
17. *Ter in anno apparebit omne maſculinum coram Domino.* in prolog. n. 4.
25. *Vt benedicam panibus veſtris.* p. 17. n. 3. ad cap. 2.
Cap. 24. n. 5. *Miſitque iuuenes.* p. 6. n. 4. ad c. 2.
6. *Quæ locutus eſt Dominus, faciemus.* p. 15. n. 3. ad cap. 1.
Cap. 25. n. 2. *Qui offert vltroneus.* in com. cap. 3. num 36.
17. *Facies propitiatorium.* p. 36. n. 5. ad c. 7.
20. *Verſis vultibus in propitiatorium.* p. 15. n. 3. ad cap. 2.
Ibid. *Expandentes alas.* p. 2. n. 6. d. 1.
25. *Coronam interraſilem.* p. 37. n. 3. ad c. 5.
Cap. 26. n. 7. *Facies & ſaga cilicina.* p. 22. n. 4. ad c. 4.
33. *Intra quod pones arcam.* in com. c. 6. n. 16.
34. *Menſamque extra velum.* p. 33. num. 2. ad cap. 5.
35. *Et contra menſam candelabrum.* p. 36. n. 5. ad cap. 5.
Cap. 27. n. 21. *Et collocabunt eam Aaron, & filij eius.* p. 19. n. 4. ad c. 4.
Ibid. *In tabernaculo teſtimonij.* p. 44. n. 5. ad c. 5.
Cap. 28. n. 12. *Portabitque Aaron nomina eorum.* p. 16. n. 1. ad c. 4. p. 39. n. 3. ad c. 7.

ı Veloſ. in Iudith.

21. *Calabuntur ſinguli lapides nominibus ſingulorum.* p. 3. n. 2. d. 2. p. 17. n. 2. ad c. 4.
19. *Portabitque Aaron nomina in rationali Iudicij.* p. 16. n. 2. ad c. 4.
30. *Pones in rationali Iudicij.* p. 6. n. 2. ad c. 3.
Ibid. *Doctrinam, & Veritatem.* p. 1. n. 5. d. 5. p. 26. n. 4. ad c. 3.
33. *Mixtis tintinnabulis.* p. 18. n. 3. ad c. 6.
36. *In qua ſculpes, ſanctum Domino.* p. 17. n. 3. ad c. 2. p. 2. p. 16. n. 6. ad c. 4.
Cap. 29. n. 7. *Oleum vnctionis fundes ſuper caput.* p. 41. n. 6. ad c. 7.
45. *Habitabo in medio filiorum Iſrael.* in com. c. 6. n. 38.
Cap. 30. n. 10. *Et deprecabitur Aaron ſemel per annum.* p. 5. n. 4. ad c. 2.
32. *Caro hominis non vngetur ex eo.* p. 5. n. 4. ad cap. 4.
Cap. 31. n. 6. *Et in corde omnis eruditi poſui ſapientiam.* p. 3. n. 2. ad cap. 1.
Cap. 32. n. 1. *Videns populus, quod moram faceret.* p. 17. n. 3. ad cap. 1.
Ibid. *Surge, fac nobis Deos.* p. 42. num. 5. ad cap. 7.
2. *Tollite inaures aureas* p. 45. n. 2. ad cap. 7.
4. *Dixeruntque, hi ſunt Dij tui.* p. 2. n. 2. d. 5.
6. *Surgentesque manè obtulerunt.* p. 1. num. 2. ad cap. 7.
Ibid. *Et ſurrexerunt ludere.* p. 11. num. 1. ad c. 3.
7. *Peccauit populus tuus.* p. 45. n. 2. ad c. 5.
8. *Receſſerunt cito de via.* p. 1. n. 2. ad c. 7.
11. *Cur iraſcitur furor tuus contra populum tuum.* in com. c. 7. n. 10.
33. *Qui peccauerit mihi delebo eum de libro meo.* in com. c. 5. num. 82.
Cap. 33. n. 2. *Vt eijciam Chananæum, & Amorrhæum.* p. 6. n. 4. ad c. 6.
6. *Tetendit extra caſtra.* p. 29. n. 2. ad cap. 5. p. 41. n. 4. ad c. 7.
13. *Reſpice populum tuum.* p. 39. n. 1. ad c. 7.
Cap. 34. n. 8. *Curuatus eſt, pronus in terram.* p. 10. num. 3. ad c. 7.
14. *Dominus, zelotes nomen eius.* p. 24. num. 1. ad cap. 4.
35. *Operiebat ille faciem ſuam.* p. 2. n. 4. d. 6.
Cap. 35. n. 25. *Et mulieres docta, quæ neuerant* p. 16. n. 5. ad c. 3.
Cap. 38. n. 8. *Quæ excubabant in oſtio tabernaculi.* in prolog. n. 13.
Cap. 40. n. 32. *Et gloria Domini impleuit illud.* p. 3. n. 4. ad c. 1.

De Leuitico.

Cap. 6. n. 10. *Tolletque cineres, quos vorans ignis.* p. 21. n. 2. ad c. 4.
26. *Comedet eam in loco ſancto, in atrio tabernaculi.* p. 5. n. 1. ad c. 5. p. 47. n. 2. ad c. 5.
Cap. 8. n. 23. *Sumens de ſanguine, tetigit extremum auriculæ dextræ.* p. 10. n. 5. ad c. 5.
Cap. 10. n. 2. *Egreſſuſque ignis à Domino deuorauit.* p. 46. n. 6. ad c. 5.
Cap. 16. n. 17. *Nullus hominum ſit in tabernaculo.* p. 5. num. 3. ad c. 4.
Cap. 19. n. 2. *Dominus Deus veſter.* p. 18. num. 3. ad c. 5.
13. *Non morabitur opus mercenarij tui apud te.* p. 17. n. 3. ad c. 5.
32. *Coram cano capite conſurge.* p. 4. num. 1. ad cap. 2.

Index

Cap. 20. n. 2. *Morte moriatur.* p. 3. n. 1. ad c. 5.
5. *Vt fornicaretur cum Moloch.* p. 13. num. 2. ad cap. 4.
Cap. 21. n. 11. *Super Patre ſuo, & matre ſua non contaminabitur.* p. 8. num. 2. ad cap. 4. p. 14. n. 3. ad cap. 5.
12. *Nec egredietur de ſanctis.* p. 13. n. 2 ad c. 6.
Cap. 22. n. 3. *Omnis homo, in qua eſt immunditia.* p. 39. n. 4. ad c. 5.
9. *Ego Dominus, qui ſanctifico eos.* p. 8. num. 1. ad cap 4.
Cap. 23. n. 5. *Menſe primo Phaſe Domini eſt.* p. 1. n. 6. ad cap. 1.
Cap. 24. n. 7. *Vt ſit panis in monumentum.* p. 33. n. 4. ad c. 5.
12. *Donec noſſent, quid iuberet Dominus.* p. 14. n. 3. ad c. 3.
14. *Et ponant omnes qui audierunt manus ſuas ſuper caput eius.* p 6 n. 5. ad c. 3.
Ibid. *Et lapidet eum omnis populus.* p. 46. n. 3. ad cap. 5.
Cap. 25. n. 3. *Septimo autem anno ſabbatum erit.* p. 17. n. 3. ad c. 5.
11. *Non ſeretis, neque metetis.* p. 15. num. 2. ad cap. 3.

De Numeris.

Cap. 1. n. 47. *Leuitæ autem non ſunt numerati.* p. 6. n. 6. ad c. 4.
53. *Leuitæ per gyrum tabernaculi.* p. 6. n. 5. ad cap. 4.
Cap. 2. n. 2. *Per turmas, ſigna, atque vexilla caſtrametabuntur.* p. 2. n. 2. ad cap. 4.
3. *Ab Oriente Iudas figet tentoria.* p. 14. n. 3. ad cap. 1.
Cap. 3. n. 8. *Seruientes in miniſterio eius.* p. 16. num. 4. ad cap. 2.
15. *Omnem maſculum ab vno menſe.* p. 5. n. 3. ad cap 7.
38. *Caſtrametabuntur ante tabernaculum.* in com. cap. 2. num. 34. p. 6. n. 5. ad cap. 4.
Cap. 4. n. 13. *Altare mundabitur cinere.* p. 21. n. 2. ad cap. 4.
Cap. 5. n. 15. *Offeret oblationem pro illa.* p. 13. n. 2. ad cap. 4.
Cap. 8. n. 15. *Et conſecrabis eos in oblationem.* p. 8. n. 2. ad cap. 4.
25. *Cum quinquageſimum annum impleuerint, ſeruire ceſſabunt.* p. 6. n. 5. ad cap. 2.
Cap. 10. n. 30. *Non vadam tecum.* p. 19. num. 4. ad cap. 2.
Cap. 11. n. 4. *Vulgus promiſcuum ſedens, & flens.* p. 11. n. 3. ad cap. 1 p. 7. n. 3. ad cap. 3 p. 19 num. 1. ad cap. 7.
6. *Anima noſtra arida eſt ſuper cibo iſto.* in com. cap. 5. n. 54.
9. *Cum deſcendiſſet nocte ſuper caſtra.* in com. cap. 5. n. 74 p. 39. n. 5. ad cap 5.
15. *Obſecro, vt interficias me.* p. 37. n. 6. ad cap. 7.
16. *Congrega mihi ſeptuaginta viros.* p. 23. n. 1. ad cap. 7. p. 8. n. 4. ad cap. 6.
Ibid. *Quos tu noſti, quod ſint ſenes.* p. 6. num. 2. ad cap. 2.
27. *Cucurrit puer, & nuntiauit.* p. 1. n. 2. ad c. 5.
33. *Furor Domini concitatus in populum.* p. 2. num. 2. d. 6.
34. *Sepulchra concupiſcentiæ.* in com. c. 7. n. 10. p. 32. n. 3. ad c. 5.
Cap. 12. n. 1. *Locuta eſt Maria contra Moyſen.* p. 25. n. 6. ad c. 7.
3. *Erat Moyſes mitiſſimus.* p. 41. n. 7. ad c. 7.
7. *Seruus meus Moyſes.* p. 10. n. 5. ad c. 6.
Cap. 13. n. 1. *Profectúſque eſt populus de Haſeroth.* in com. c. 5. num. 72.
3. *Mitte viros ex Principibus.* p. 1. n. 5. d. 1. p. 7. num. 1. ad c. 3.
Ibid. *Singulos de ſingulis tribubus.* p. 10. num. 2. ad cap. 1.
4. *Fecitque Moyſes, quod Dominus.* p. 23. n. 2. ad cap. 7.
17. *Vocauitque Oſee, Ioſue.* p. 4. n 5. ad c. 3. p. 26. num. 2. ad c. 5.
33. *Terra, quam luſtrauimus, deuorat.* in com. c. 3. num. 15.
34. *Vidimus ibi monſtra.* p. 22. n. 1. ad c. 5.
Cap. 14. n. 1. *Vociferans omnis turba fleuit.* in com. c. 6. num. 28.
10. *Apparuit gloria Domini.* in com. c. 7. n. 75.
14. *Nubes tua protegat illos.* p. 26. n. 7. ad c. 7.
30. *Non intrabitis terram.* p. 7. n. 3. ad cap. 3.
40. *Et manè primo ſurgentes.* p. 12. num. 3. ad cap. 4.
Cap. 15. n. 3. *Adolentes odorem ſuauitatis.* p. 19. num. 2. ad c. 6.
30. *Anima verò, quæ per ſuperbiam.* p. 1. n. 1. d. 4. p. 6. num. 5. ad c. 1.
36. *Obruerunt lapidibus.* p. 14. n. 2. ad c. 3.
39. *Oculos fornicantes.* p 1. n. 3. ad c. 4.
Cap. 16. n. 22. *Num vno peccante contra omnes.* p. 14. n 3. ad c. 3.
35. *Ignis egreſſus à Domino interfecit.* in com. cap. 5. n. 72.
43. *Moyſes, & Aaron fugerunt in tabernaculum.* p. 2. n. 6. ad c. 4.
Cap. 17. n. 10. *Refer virgam Aaron in tabernaculum.* p. 26. n. 5. ad c. 5.
Cap. 19. n. 9. *Colliget vir mundus cineres.* p. 21. n. 1. ad cap. 4.
13. *Aqua expiationis non eſt reſperſus.* p. 9. n. 2. ad cap. 7.
Cap. 20. n. 5. *Quare feciſtis nos aſcendere.* p. 19. n. 2. ad c. 7.
11. *Percutiens virga bis ſilicem.* p. 21. num. 2. ad cap. 2.
Cap. 21. n. 2. *Si tradideris populum iſtum* p. 21. n. 2. ad c. 7.
9. *Fecit Moyſes ſerpentem.* p. 14 n. 1. ad c. 3.
14. *In libro bellorum Domini.* p. 6. n. 3. ad c. 1. p. 3. n. 1. ad c. 7. p. 35. n. 2. ad c. 7.
27. *Idcirco dicitur in prouerbio* p. 26. num. 10. ad cap. 7.
Cap. 22. n. 4. *Dixit ad maiores natu.* p. 5. n. 1. ad cap. 2.
10. *Balac Rex Moabitarum.* in com c. 5. n. 26.
15. *Rurſus ille multo plures miſit.* p. 10. num. 4. ad cap. 4.
20. *Vt quod tibi præcepero, facias* p. 28. num 2. ad cap. 7.
21. *Surrexit Balam manè.* p. 1. n. 3. ad c. 7.
Cap. 24. n. 10. *Iratus Balac, complosis manibus.* p. 21. n. 4. ad c. 2.
11. *Reuertere in locum tuum.* p. 3. n. 6. ad c. 5.
Cap. 25. n. 1. *Fornicatus eſt populus.* p. 40. num. 1. ad c. 5.
3. *Initiatus eſt Beelphegor.* p. 14. n. 3. ad c. 4.
6. *Flebant ante fores tabernaculi* p. 11. num. 5. ad cap. 6.

7. *Phinees filius Eleazari.* p.8.n.3.ad cap.5.
11. *Phinees auertit iram meam.* p.21. num. 5. ad cap. 7.
12. *Do illi pacem fœderis mei.* p. 6. num. 6. ad cap. 4.
Cap. 27. n. 2. *Ad oſtium tabernaculi.* p.5. n. 2. ad c.2. p.44.n.6.ad c.5.
3. *Quæ concitata eſt contra Dominum.* p.9.num.2. ad cap. 6.
15. *Prouideat Dominus Deus.* p. 10. n.3. ad c.2. p.6.n.5.ad cap.4.
18. *Tolle Ioſue, virum, in quo eſt ſpiritus.* p 42.n.4. ad cap.7.
20. *Dabis illi partem gloriæ tuæ.* p 40.n.7 ad c.7.
Cap. 28. n. 11. *In Calendis offeretis holocauſtum.* p.1.n.6. ad cap.1.
Cap. 31. n. 2. *Vlciſcere prius de Madianitis.* p.21. n.3. ad cap.7.
3. *Statimque Moyſes, Armate, inquit.* p.15.n.1. ad cap.2. in com.c.7.n.1.
6. *Quos miſit Moyſes cum Phinees.* p.8. n. 1. ad cap.2.
7. *Omnes mares occiderunt.* p.43.n.2. ad cap.5.
10. *Tam viculos, quàm vrbes flamma conſumpſit.* in com.cap.3.n.26.
24. *Lauabitis veſtimenta veſtra.* p.13.n.1.ad c.1. p.12.n.2.ad cap.3.
54. *Et ſuſceptum intulerunt in tabernaculum teſtimonij in monumentum.* p.17.n.1.ad cap 6.
Cap. 32. n. 34. *Extruxerunt filij Gad Dibon.* in com.c.1.num.3.
38. *Imponentes vocabula vrbibus.* p. 2. num. 1. ad cap. 1.
Cap. 34. n. 22. *His finibus terminabitur.* in com. c.2. n.42. p.10.n.4.ad cap.1.
Cap. 35. n. 25. *Manebitque ibi, donec Sacerdos Magnus moriatur.* p.12.n.1.ad c.2.

Ex Deuteronomio.

Cap. 1. n. 35. *Non videbit quiſpiam terram* p. 7. n.3. ad cap.3.
Cap. 2. n. 14. *Committe aduerſus eum prælium.* in com.cap.3.n.27.
Cap. 4. n. 1. *Iſrael audi præcepta.* p. 10. num. 1. ad cap. 5.
2. *Non addetis ad verbum.* p.2.n.3.d.3.
20. *Eduxit de fornace ferrea Ægypti.* p. 2. n.3. ad c.3.
26. *Teſtes inuoco hodie cælum, & terram* in com. c.7.n.51.
Cap. 5. n. 9. *Reddens iniquitatem Patrum in tertiam, & quartam generationem.* p.3.n. 4.ad c.5. p.21.n.1 ad c.5.
Cap. 6. n. 4. *Dominus Deus, Dominus vnus eſt.* p.21.n.5.ad c 7.
5. *Diliges Dominum Deum tuum.* p. 14. n. 1.ad ad c 4.
13. *Ac per nomen illius iurabis* p.18. n. 5.ad c.2.
Cap. 7. n. 7. *Cum omnibus ſitis populis pauciores.* p.15 n.1.ad cap.5.
Cap. 8. n. 3. *Non in ſolo pane viuit homo* p.21.n.3. ad c.6.
Cap. 9. n. 9. *Panem non comedens, & aquam non bibens.* in com.c.4.n.22.
Cap. 10. n. 10. *Exaudiuitque me Dominus.* in com. c 4. n.22.
Cap. 12. n. 32. *Nec addas quidquam, nec minuas.* p 2 n.3.d.3.

Velos.in Iudith.

Cap. 13. n. 15. *Statim percuties habitatores.* in com. cap.3.n.23.
Cap. 15. n. 12. *In ſeptimo anno dimittes.* p.2.n.1. ad cap. 3.
15. *Memento, quod & ipſe ſerui eris.* p. 1. num. 1. ad cap. 2.
Cap. 16. n. 16. *Tribus vicibus per annum apparebit.* in prolog. n.4.
18. *Iudices, & Magiſtros conſtitues in omnibus portis tuis.* p.16.n.4 ad c.1.p.3.n 1.ad c 2.
21. *Non plantabis lucum, iuxta altare.* in com. c.3.n.30.in com.c.5 n.70.
Cap. 17. n. 16. *Non multiplicabit equos.* p. 10. n. 4. ad cap.1.p.18. n.4. ad cap...
17. *Neque argenti, & auri immenſa pondera.* p.18. n.4. ad cap.2.
20. *Ne eleuetur in ſuperbiam ſuper fratres ſuos.* p.40. n.6. ad cap 7.
Cap. 20. n. 5. *Quis eſt homo, qui ædificauit.* p. 8. n. 1. ad cap. 2.
10. *Offeres primùm pacem.* in com. c.1. n. 27. p. 3. n.5. ad c. 5.
11. *Et ſeruiet tibi ſub tributo.* p. 18. num. 2. ad cap. 2.
19. *Non ſuccides arbores.* p.21.n.1. ad c.2. in com. cap.3.n.:9 p.31.n.4.ad c.5.
Cap. 21. n. 13. *Sedens in domo ſua flebit Patrem, & Matrem vno menſe.* p 45.n.4.ad c.7.
14. *Si non ſederit animo tuo, dimittes.* p. 25. n. 3. ad cap. 7.
19. *Et ducent ad ſeniores ciuitatis illius, & ad portam iudicij.* p.6.n.6.ad c.2.
Cap. 22. n. 24. *Quia humiliauit vxorem.* p.13. n.1. ad cap.4.
Cap. 24. n. 15. *Eadem die reddes pretium.* p. 17. n.3. ad c.2.
Cap. 25. n. 2. *Pro menſura peccati, erit plagarum modus.* p.29.n.6.ad c.7.
Cap. 27. n. 2. *Eriges ingentes lapides.* p. 1. num. 3. ad cap. 2.
9. *Attende, & audi Iſrael.* p. 15. num. 4. ad cap. 2.
12. *Hi ſtabunt ad benedicendum* p.15.n.4.ad c.1. p.24. n.4.ad c 5.
15. *Et reſpondebit omnis populus, Amen.* p. 15. n.4. ad c.1.
Cap. 28. n. 30. *Vxorem accipias, & alius.* p.13.n.1. ad cap 4.
48. *Seruiet inimico tuo.* p. 3. n.3. ad cap.6.p.37. n. 3. ad cap.7.
68. *Ibi venderis inimicis tuis.* in com. cap. 7. num. 41.
Cap. 31. n. 28. *Congregate ad me omnes maiores natu, atque Doctores.* p.4.n.1.ad c.2.
Cap. 32. n. 1. *Audite cæli, quæ loquor.* in com.c.7. num. 49.
6. *Nunquid nõ ipſe eſt Pater tuus?* p.31.num.1. ad cap. 5.
8. *Quando diuidebat Altiſſimus gentes.* p.4. n.5. ad cap. 7.
20. *Abſcondam faciem meam ab illis.* p. 12. n. 1. ad cap.3.
25. *Foris vaſtabit eos gladius.* in com. cap. 5. num. 82.
30. *Deus ſuus vendidit eos.* in com.c.5.n.77.
34. *Et ſignata in theſauris meis.* p.15. n.3. ad c.5. p 35. n. 3. ad c.7.
35. *Mea eſt vltio, & ego retribuam.* in com c. 1. num. 32.

36. *Et in ſeruis ſuis miſerebitur* p.35.n.8.ad c.7.
42. *Et gladius meus deuorabit carnes.* in com.c.7. n.55.
50. *Sicut mortuus eſt Aaron in monte Hor.* p.21. n.4.ad c.4.
Cap. 33. n. 2. *Dominus de Sina venit.* p.45.n.2.ad cap.5.
Ibid. *In dextera eius ignea lex.* p 20.n.3.ad c.4.
6. *Viuat Ruben,& non moriatur.* p.16.n.3 ad c.4.
8. *Perfectio tua,& doctrina tua.* in com. c.5.n.37.
9. *Qui dixit Patri ſuo,& Matri ſuæ, neſcio vos.* p.25.n.2.ad c.7.
Cap. 34. n. 5. *Mortuus eſt ibi Moyſes ſeruus Domini.* in com.c.4.n.41.
6. *Et non cognouit homo ſepulchrum eius.* p. 26. n.5.ad c 5.

Ex Ioſue.

Cap. 2. n. 1. *Miſit igitur duos viros* p.5.n.1. ad c.2.p.12.n.2.ad c.7.
Ibid. *Miſit exploratores in abſcondito.* in com. c.6.n.19.
Ibid. *Ite, & conſiderate terram.* in com. c.5.n.2.
11. *Dominus Deus veſter.* p.5.n.5.ad c.6.
Cap. 6. n. 12. *Tulerunt Sacerdotes arcam.* p. 19. n.4.ad c.4.
13. *Ambulantes, atque clangentes.* in com.cap.5. n. 75.
15. *Circuierunt vrbem.* p.3.n.3.ad c.5.
20. *Muri illico corruerunt.* p.40 n.4. ad c. 5. in com.c.3.n.16.
Cap. 7. n. 7. *Heu Domine Deus.* in com. cap. 4. n. 24.
20. *Verè, ego peccaui Domino Deo.* p.27.n.7. ad cap.7.
Cap. 8. n. 13. *Abiit Ioſue nocte illa.* in com.cap 7. n. 24.
32. *Scripſit ſuper lapides Deuteronomium* p. 1. n.3.ad c.2.
34. *Poſt hæc legit omnia verba.* p.40. num. 4. ad cap.5.
Cap. 9. n. 9. *Venerunt ſerui tui in nomine Domini Dei tui.* p.9.n.1.ad c.6.
Cap. 15. n. 15. *Cariath Sepher: id eſt ciuitas litterarum.* in com.c.1.n.8.
Cap. 18. n. 1. *Ibique fixerunt tabernaculum.* p.10. n.2. ad cap.3.
Cap. 24. n. 14. *Auferte Deos, quibus ſeruierunt Patres veſtri.* p.2.n.2.d.5.p.34.n.2.ad c.7.
27. *Lapis iſte erit vobis in teſtimonium.* in com. c.7.n.51.
29. *Mortuus eſt Ioſue ſeruus Domini.* in com. c.4. num. 41.

Ex Iudic. lib.

Cap. 1. n. 7. *Adduxeruntque illum in Ieruſalem.* in com.c.7.n.54.
Cap. 2. n. 1. *Aſcenditque Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium,& ait.* p.15.n.4. ad c.4.in com. c.5.n.43.
7. *Qui longo vixerunt tempore.* d.6.n.3.
17. *Fornicantes cum Diis alienis* p.13.num.2.ad cap. 4.
Cap. 3. n. 1. *Vt erudiret in illis Iſraelem.* in com. c.5.n.85.in com.c.3.n.28.p.16.n.5.ad c.3.
14. *Seruieruntque decem, & octo annis.* p.20.n.4. ad cap. 5.
20. *Sedebat in æſtiuo cœnaculo.* in com.c.1.n.5.
Cap. 4. n. 5. *Et ſedebat ſub palma.* p.13.n.3. ad cap. 6.
Cap. 5. n. 9. *Diligit Principes Iſrael.* in com. cap.5. num. 32.
Cap. 6. n. 12. *Dominus tecum virorum fortiſſime!* in com.cap.6.n.36.
Cap. 8. n. 21. *Surge,& irrue in nos.* in com. cap.5. num.7.
23. *Non dominabor veſtri, nec dominabitur in vos filius meus.* p.7.n.1.ad cap.1. p.10.n.3. ad cap.2. p.37. n.4.ad cap.7.
Cap. 9. n. 9. *Nunquid poſſum deſerere pinguedinem meam?* p.9.n.1. ad cap. 2.
Cap. 11. n. 34. *Occurrit illi vnigenita filia ſua, cum tympanis,& choris.* p.11.n.6. ad c.3.
37. *Dimitte me, vt plangam virginitatem meam cum ſodalibus meis.* in com.cap.3.n.36. in com.cap.7. num.78.
39. *Et fecit illi, ſicut vouerat.* p.15.n.6. ad cap. 2.
Cap. 13. n. 6. *Quæ, cum veniſſet ad maritum ſuum, dixit.* p.1.n.3. d.6.
Cap. 14. n. 8. *Examen apum in ore Leonis erat, ac fauus mellis.* p.25.n.5.ad c.7.
17. *Septem igitur diebus conuiuij flebat.* d.6.n.1.
Cap. 16. n. 30. *Moriatur anima mea, cum Philiſthiim.* p.2.n.5. ad c.3.
Ibid. *Multoque plures interfecit moriens.* p. 43. n.1.ad c.5.
Cap. 18. n. 21. *Cum ante ſe ire feciſſent paruulos.* p.25.n.6 ad c.7.
Cap. 19. num. 24. *Vt humilietis eas.* p.13. num. 1. ad cap. 4.
Cap. 20. n. 26. *Sedentes flebant coram Domino.* p.43.n.2.ad c.5.

Ex 1. Reg. lib.

Cap. 1. n. 1. *Filius Ieroham, filij Eliu.* p.8.n.3.ad cap. 4.
Ibid. *Fuit vir vnus.* p.22.n 5 ad c.7.
10. *Cum eſſet Anna amaro animo orauit Dominum.* p.22.n.3.ad c.6.
12. *Factum eſt, vt Heli obſeruaret.* in com. cap.4. num. 13.
20. *Et vocauit eum, Samuelem.* p.1.num.5.ad c.2. p.4.n.1.ad c.3.
24. *Et adduxit eum ad domum Domini.* p.13.n.3. ad cap.1.
Cap. 2. n. 27. *Venit vir Dei ad Heli* in com. c. 4. num.13.
33. *Et pars magna domus ſuæ morietur.* p.14.n.1. ad cap.2.
Cap. 3. n. 4. *Et vocauit Dominus Samuel.* p. 28. n. 2. ad c.7.
5. *Et cucurrit ad Heli.* p.18.n.2.ad c.5.
Cap. 4. n. 3. *Dixeruntque maiores natu.* p.4. n.1. ad cap.2.
7. *Venit Deus in caſtra,& ingemuerunt.* p.2.n.2. ad c.4.
11. *Et arca Dei capta eſt.* in com c.4.n.37.
12. *Sciſſa veſte,& conſperſus puluere.* in com.c.4. n. 45.
21. *Et vocauit puerum, Ichabod.* p.4. num. 1. ad cap.3.
Cap. 6. n. 7. *Tolletis arcam Domini, & ponetis.* p.28.n.3.ad c.7.
Cap. 7. n. 2. *Et requieuit omnis domus Iſrael poſt Dominum.* p.31. n 6.ad c. 7.

12. *Lapis adiutorij.* p.18.n.1.ad c.4.
17. *Et ibi iudicabat Iſraelem.* p. 6. num. 7. ad cap. 4.
Cap. 8. n. 5. *Conſtitue nobis Regem.* p. 18. num. 3. ad c.7.
11. *Hoc erit ius Regis, qui imperaturus eſt.* p. 2. n 3.d.4.
Cap. 9. n. 2. *Saul electus & bonus.* p. 2. num. 2.ad cap.5.
9. *Vocabatur olim videns.* in com.c.3.n.8.p.9.n.4. ad c.2.
10. *Optimus ſeruus tuus.* p.16.n 4.ad c.7.
Cap. 10. n. 2. *Iuxta ſepulchrum Rachel.* p. 21.n.3. ad c. 4.
6. *Et mutaberis in virum alterum.* p. 10. n. 2. ad cap.3.
16. *De ſermone autem regni non indicauit illi.* p.10.n 3.ad cap.1.
22. *Ecce abſconditus eſt dom*.p.10.n.4. ad cap.2.
27. *Diſſimulabat ſe audire.* p. 1. n. 2. nd cap. 6.
Cap. 11. n. 4. *Leuauit omnis populus vocem ſuam, & fleuit.* p.31.n.9.ad c.7.
5. *Quid habet populus, quod plorat?* p.39.n.1.ad cap.7.
9. *Cras erit vobis ſalus.* in com.c.7.n 3.
Cap. 13. n. 12. *Et faciem Domini non placaui.* in com.c.7.n.22.
Cap. 14. n. 6. *Dixit Ionathas ad adoleſcentem.* in com.c.7.n.36.
23. *Aſcendit Ionathas manibus, & pedibus, reptans.* in com.c.7.n.13.
18. *Applica arcam Dei.* p.5.n.6.ad c.4.
29. *Turbauit Pater meus terram.* p.15.n.5.ad c.2. p.18.n.2.ad c 7.
52. *Quemcumque videbat aptum.* in com.c.3.n.13. in com.c.7.n.1.
Cap. 15. n. 3. *Vade, & percute Amalec.* p. 12. n.3. ad c.7.
15. *Vt immolarentur Deo tuo.* p. 19. num. 3. ad cap.1.
16. *Sine me, indicabo tibi.* p.2.n.6.ad c.2.
28. *Scidit Dominus regnum tuum à te.* p.48.n. 3. ad cap.5.
Ibid. *Et traditum eſt illud proximo tuo.* p.9. n. 2. ad cap.5.
30. *Peccaui, ſed honora me coram ſenioribus populi mei.* p.28.n.8.ad c.7.
Cap. 16. n. 7. *Ne reſpicias vultum eius.* p. 6. n. 3. ad. .2.
Cap. 17. n. 28. *Ego noui ſuperbiam tuam.* in com. cap. 5.n.105.
55. *De qua ſtirpe deſcendit hic adoleſcens.* in com. c.5.n.13.p.8.n 2.ad c.5.
58. *Filius ſerui tui Bethlemitæ.* in com.c.5. n 33.
Cap. 18. n. 8. *Iratus eſt Saul nimis.* p. 3. n. 5. ad cap. c.
17. *Eſto vir fortis, & præliare.* in com. cap. 2. num 12.
Cap. 19. n. 10. *Et Dauid fugit, & ſaluatus eſt nocte illa.* p. 13. num. 2. ad cap. 1. p.7. num. 5. nd cap 7.
19. *Et nuntiatum eſt à dicentibus.* p.1. num.1.ad cap. 5.
Cap. 20. n. 11. *Veni, & egrediamur in agrum.* p.5. n.3.ad cap.2.
41. *Fleuerunt pariter, Dauid autem amplius.* p. 19.n.4.ad cap.2.
Cap. 21. n. 7. *Potentiſſimus paſtorum.* in com.c.2. n.6.p.1.n.2 ad c.5.
10. *Et fugit à facie Saul.* p.13.n 4.ad cap.5.
11. *Nunquid non iſte eſt Dauid Rex terræ.* in com. cap.5.n.7.
Cap. 22. n. 1. *Et fugit in ſpeluncam Odolam.* p.13. n.2.ad c.1.
2. *Qui erant in anguſtiis conſtituti.* p.1.n.1.d.5.
5. *Noli manere in præſidio.* p.12.n.2.ad c.5.
6. *Cum eſſet in nemore.* in com.c.2.n.11.
8. *Non eſt, qui mihi renuntiet.* in com. cap. 5. n.19.
9. *Vidi filium Iſai in Nobe.* in com.c.7.n.31.
14. *Ecquis in omnibus ſeruis Regis, ſicut Dauid?* p.10.n.3.ad c.6.
17. *Noluerunt ſerui Regis extendere manus in Sacerdotes Domini.* p.6.n.5.ad c.6.
18. *Conuerſuſque Doeg Idumæus.* p 5.n 5.ad c.4.
Cap. 23. n. 2. *Conſuluit ergo Dominum.* p.9. n. 1. ad cap. 4.
9. *Applica Ephod; & ait Dauid.* p. 5. num. 6. ad c.4.
23. *Perſcrutabor eum in millibus Iuda* p.4 n.5.ad cap. 5.
Cap. 24. n. 6. *Poſthac percuſſit Dauid cor ſuum.* p.2.n.4.d.5.
12. *Pater mi, vide, & cognoſce.* p.5 num.3.ad c.3.
13. *Iudicet Dominus, & vlciſcatur me.* in com.c.7. n.40.
16. *Sit Dominus iudex, & iudicet.* p.20.num.1.ad cap. 7.
22. *Iura mihi in Domino, ne deleas.* p.1.n.2.ad c.1.
Cap. 25. n. 1. *Et ſepelierunt illum in domo ſua.* p.21.n. 5.ad c.4.
3. *Erat autem de genere Caleb.* p. 16. num. 5. ad cap. 6.
23. *Adorauit ſuper terram.* p.5.n.4.ad cap.5.
25. *Ne ponas, oro, Dominus meus Rex.* p.9. n. 2. ad cap. 6.
29. *Quaſi in faſciculo viuentium.* p.15. num. 3. nd cap.5.
Cap. 26. n. 5. *Et Abner, princeps militiæ.* in com. cap. 5. n.13.
9. *In Chriſtum Domini.* in com.cap.5.n.25.
Cap. 28. n.7. *Quærite mihi mulierem habentem pythonem.* in prolog.n.6.
16. *Et ait Samuel.* p.9.n.2.ad cap.5.
Cap. 29 n.4. *Ne fiat nobis aduerſarius.* p.11.n.1. ad cap. 2.
Cap. 30. n. 8 *Conſuluit Dauid Dominum.* p.9.n.1. ad cap. 4.
13. *Puer Ægyptius ego ſum, & ſeruus.* p. 7. n.4. ad cap.3.
Cap. 31. n.4. *Arripuit Saul gladium, & irruit ſuper eum.* p.2.n.5.ad cap.3.

Ex 2. Reg. lib.

Cap. 1. n. 17. *Planxit Dauid ſuper Saul.* p. 21 n.6. ad cap.6.
18. *Sicut ſcriptum eſt in libro Iuſtorum.* p.6.n.3. ad cap. 1.
20. *Nolite annuntiare in Geth.* p. 5. num. 1. nd cap. 5.
21. *Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia.* p. 21. n.2. nd cap. 2.
Cap. 2. n. 1. *Poſt hæc conſuluit Dauid Dominum* p.10.n 4 ad cap.2. p. 9.n.2. ad cap.4.
14. *Surgant pueri, & ludant.* p.5.n.1.ad c.7.
Cap. 3. n. 9. *Et vocauit eam, ciuitatem Dauid.* p.7 n. 3. ad c.7.

23. *Ex aduerſo pyrorum.* p.17.n.3.ad c.7.
Cap. 7. n. 3. *Vade, fac, quia Dominus tecum eſt.* in com.c.4.n.35.
5. *Vade, & loquere ad ſeruum meum* p. 19. n. 3. ad cap. 4.
16. *Et thronus tuus erit firmus iugiter.* in com.c.1. num. 3.
Cap. 8. n. 1. *Tulit Dauid frenum tributi.* in com. cap. 3. num. 12.
2. *Menſus eſt eos funiculo.* p.15.n.4.ad c.1. p.29. n.6. ad cap.7.
10. *Vt ſalutaret eum congratulans.* p. 1. num. 1. ad cap. 3.
16. *Banaias ſuper Cerethi, & Phelethi.* p.40.n 5. ad cap.7.
Cap. 10. n. 16. *Conduxerunt mercede Syrum.* p.11. n.2 ad c.2.
18. *Et Sobach, principem militiæ.* in com. cap. 5. n.14.
19. *Et fecerunt pacem cum Iſraël.* p.1. n.2. ad c.3.
Ibid. *Et ſeruierunt illis.* in com.c.3.n.10.
Cap. 12. n. 4. *Talis ouem viri pauperis.* in com. c.6.n.5.
9. *Vriam Hethæum percuſſiſti.* p.2. n.4. d.5.
13. *Peccaui Domino.* p.27.n.8.ad c.7.
14. *Quoniam blaſphemare feciſti inimicos Domini.* p.45.n.5.ad c.5.
Cap. 13. n. 19. *Quæ aſpergens cinerem capiti ſuo.* in com.c.7.n.17.
Cap. 14. n. 7. *Quærunt intingere ſcintillam meam.* in com.c.3.n. 19.
26. *Ponderabat capillos capitis ſui* in com. c. 5. num.61.
Cap. 15. n. 30. *Scandens, & flens, operto capite.* p.31.n.4.ad c.7. p.42.n.1.ad cap.7. in com.cap.6. num.28.
35. *Habet tecum Sadoc, & Abiathar ſacerdotes.* p.5.n.6.ad c.4.
Cap. 16. n. 10. *Dominus præcepit, vt malediceret.* p 28.n.5.ad c 7.
Ibid. *Et ait Rex: Dimitte eum.* p.41.n.2.ad cap.7. p 14.n.3.ad c.2.
23. *Quaſi ſi quis Deum conſuleret* p.1.num.1.ad cap.1.
Cap. 17. n. 1. *Perſequar Dauid hac nocte.* p.1.n.1. ad c.1 p.11.n.4.ad c.2.
23. *Suſpendio interiit.* p. 14. n.3 ad c.2.
Cap. 18. n. 33. *Aſcendit cænaculum portæ, & fleuit.* p.31.n.5.ad c.7.
Cap. 19. n. 4. *Clamabat voce magna: Fili mi.* p.11. n.6.ad c.6.
Ibid. *Operuit caput ſuum.* p.31.n.5.ad c.7.
10. *Vſquequo ſiletis?* in com.c 7.n 66.
Cap. 20. n. 1. *Cecinit buccina. & ait: Non eſt nobis pars in Dauid.* d 4.n.5.p.13.n.3.ad c.5.
16. *Exclamauit mulier ſapiens.* in prolog.n.14.
18. *Qui interrogant, interrogent in Abela.* in com. cap.1.n.8.
19. *Et tu quæris ſubuertere ciuitatem, & euertere Matrem?* in com.c.2.n.38.
Ibid. *Quare præcipitas hæreditatem Domini?* in com.c.2.n.38.
Cap. 21. n. 2. *Voluit Saul percutere eos zelo.* p.2.n.3. d.4.
10. *Tollens autem Reſpha cilicium.* p. 10. n. 4. ad c.7.
17. *Ne extinguas lucernam Iſrael.* in com. cap.3 num.19.
21. *Ionatham filius Samaa.* p.7.n.2.ad cap.3 p.8. n.1.ad c.5.
Cap. 23. n. 8. *Hæc ſunt nomina.* in com. cap. 5. n 103.
Ibid. *Sedens in Cathedra ſapientiſſimus.* p.5.n.1. ad cap. 2.
15. *O ſi quis mihi daret potum aquæ?* p.17. n.1.ad cap.7.
16. *Sed libauit eam Domino.* in com. cap.7. n.26. p.19.n.3.ad c. 7.
22. *Hæc fecit Banaias filius Ioiadæ.* p.7. n. 2. ad cap.3.
23. *Veruntamen vſque ad tres non peruenit.* in com.c.5.n.105.
Cap. 24. n. 1. *Vade, numera Iſrael.* p.11. n.1. ad cap.1.
3. *Quid ſibi vult Dominus meus?* p.6.n.2.ad c.3.
17. *Obſecro, vertatur manus tua contra me.* p.39. n.2.ad c.7.
24. *Non offeram Domino Deo meo.* p.43. num.4. ad c.7.
25. *Ædificauit ibi altare Domino.* p.14. n. 1. ad cap. 6.

Ex 3. Reg. lib.

Cap. 1. n. 20. *In te reſpiciunt oculi.* p.7. num.1. ad cap.5.
32. *Vocate mihi Sadoc ſacerdotem, & Nathan prophetam.* p.5.n.5.ad cap.4.
52. *Si fuerit vir bonus, non cadet.* p.15.num.2.ad cap. 1.
Cap. 2. n. 2. *Ego ingredior viam vniuerſæ carnis.* p.21.n.3. ad c.7.
8. *Habes quoque apud te Semei.* p. 3. num.6. ad cap. 6.
32. *Quia interfecit duos viros.* p. 3. num. 6. ad cap. 6.
34. *Sepultuſque eſt in domo ſua.* p.21. num.5. ad cap.4.
Cap. 3. n. 12. *Dedi tibi cor ſapiens, & intelligens.* p.3.n.2.ad c.1.
16. *Tunc venerunt duæ mulieres.* p.19.n.1.ad c. 5.
Cap. 4. n. 4. *Banaias ſuper exercitum.* in com.c.2. num.3.
30. *Et præcedebat ſapientia Salomonis.* p.6. n.2. ad cap.1.
33. *Et diſputauit ſuper lignis.* p 9.n. 5.ad cap.3.
Cap. 5. n. 4. *Non eſt Satan, neque occurſus malus.* in com c.1.n 3.
Cap. 6. n. 34. *Et duo oſtiola de lignis abiegnis.* p.15.n.1.ad cap.5.
Cap. 7. n. 22. *Super capita columnarum opus in modum lilij.* p.9.n.3.ad cap.3.
25. *Et ſtabat ſuper duodecim boues.* p.39.n.7. ad cap 7.
Cap. 8. n. 11. *Impleuit gloria Domini domum Domini.* p.3.n 4. ad cap 1.
Cap. 9. n. 2. *Apparuit illi Dominus ſecundo.* p.16.n.5.ad cap.3.
7. *Et templum, quod ſanctificaui, proiiciam.* in com. cap. 4. n.31.
22. *De filiis Iſrael non conſtituit Salomon ſeruire quenquam.* in com.c.3. n.10.
Cap. 10. n. 20. *Et duodecim leunculi ſtantes ſuper gradus.* p.6.n.3.ad c.7. p 41.n.2.ad c.7.
Cap. 11. n. 21. *Dimitte me, vt vadam.* in com.c.5. n. 95.
24. *Factus eſt Princeps latronum.* p.1.n.1 ad c.1

Ieret eam

26. *Ieroboam, ſeruus Salomonis.* p. 7. num. 4. ad cap. 3

31. *Tolle tibi decem ſciſſuras.* p. 11. num. 5. ad cap. 2.

Cap. 12. n. 6. *Qui aſſiſtebant coram Salomone.* p 12. n. 3. ad c. 7.

16. *Quæ nobis pars in Dauid?* p. 27. num. 7. ad cap. 7.

18. *Et lapidauit eum omnis Iſrael.* p. 18. num. 3. ad cap 2.

20. *Nec ſecutus eſt quiſquam domum Dauid.* p. 16. n. 6 ad c. 1.

25. *Ædificauit Ieroboam Sichem.* p. 4. num. 1. ad cap. 1.

31. *Et fecit ſacerdotes de extremis.* p. 7. num. 6. ad cap. 5.

Cap. 13. n. 9. *Non comedes panem.* p. 16. num. 6. ad cap. 1.

Cap. 14. n. 2. *Surge, & commuta habitum.* p. 7. n. 6. ad cap. 2.

23. *Ædificauerunt ſibi aras, & ſtatuas, & lucos.* in com. c. 3. n. 30.

Cap. 15. n. 13. *Et Matrem ſuam amouit.* p. 34. n. 5. ad c. 7.

Ibid. *Ne eſſet Princeps in ſacris Priapi, & luco eius.* in com. c. 3. n. 30.

Cap. 16. n. 1. *Factus eſt ſermo Domini ad Iehu.* p. 20. n. 3. ad c. 2.

9 *Dux mediæ partis equitum.* p. 11. n. 4. ad cap. 2.

34. *In Abiram, primitiuo ſuo.* p. 2. n. 1. ad cap. 1.

Cap. 17. n. 1. *Si erit his annis ros, & pluuia.* p. 19. n. 5. ad cap. 2. p. 32. n. 2. ad c. 5.

Ibid. *Et dixit Helias Teſbites.* p. 16. n. 3. ad c 5.

3. *Abſcondere in torrente.* p. 4. n. 3. ad c. 3.

Cap. 18. n. 40. *Et interfecit eos ibi.* p. 19. n. 5. ad cap. 2.

42. *Helias aſcendit in verticem Carmeli.* p. 13. n. 3. ad cap 6.

45. *Et facta eſt pluuia grandis* p. 21. num 5. ad cap. 7.

Cap. 19. n. 3. *Timuit Helias, & ſurgens abiit.* in prolog. n. 5.

4. *Petiuit animæ ſuæ, vt moreretur.* in com. cap. 3. n. 14. p. 22. n 2 ad c. 5.

6. *Subcinericius panis.* in com. c. 4. num. 21.

8. *Vſque ad montem Dei Horeb.* p. 19. num. 4. ad cap. 5.

9. *Manſit in ſpelunca.* p. 16. n. 4. ad c. 5.

11. *Subuertens montes, & conterens petras.* p. 21. n. 5. ad cap. 2.

Cap. 20. n. 35. *Percute me.* p. 15. n. 4. ad cap. 2.

39. *Cuſtodi virum iſtum.* in com. cap 6. n. 5.

Cap. 21. n. 2. *Da mihi vineam.* p. 2. n 4. ad cap. 1.

4. *Et proiiciens ſe in lectulum.* p. 14. num. 2. ad cap. 1.

Ibid. *Auertit faciem ſuam.* in com. cap. 1. n. 23.

9. *Prædicate ieiunium.* p. 19. n. 4 ad c. 1.

16. *Et deſcendebat in vineam* p. 14. n. 2. ad cap. 1.

Cap 22. n. 6. *Aſcende, & dabit eam Dominus.* p. 2. n. 1. ad c. 2.

16. *Iterum, atque iterum adiuro te.* p 9. num 4 ad cap. 5.

22. *Ero ſpiritus mendax.* in com. cap. 5. n. 21.

24. *Et percuſſit Michæam in maxillam.* in com. cap. 5. n. 10.

1. *Pane tribulationis, & aqua anguſtiæ.* in com. cap. 7. n 26.

28. *Audite populi omnes.* p. 1. num. 6. ad cap. 6.

Ex 4. Reg. lib.

Cap. 1. n. 2. *Conſulite Beelzebub, Deum Accaron.* in com. c. 5. n. 15.

8. *Vir piloſus, & Zona pellicea accinctus.* p. 22. n. 1. ad cap. 4.

9. *Homo Dei, Rex præcepit, vt deſcendas.* in com. cap. 4. n. 13.

13. *Curuauit genua contra Heliam.* p. 5. num. 3. ad cap. 3.

Cap. 2. n. 2. *Ibant Helias, & Heliſæus de Galgalis.* p. 15 num. 4. ad c. 4.

11. *Aſcendit Helias in cœlum.* in com. c. 4. num. 11. p. 9. n. 2. ad c. 4.

13. *Et leuauit pallium Heliæ.* p. 22. n. 1. ad cap. 4.

14. *Vbi eſt Deus Heliæ etiam nunc?* p. 12. num. 1. ad c. 4.

Cap. 4. n. 40. *Mors in olla vir Dei.* p. 19. num. 4. ad c. 7.

Cap. 5. n. 7. *Animaduertite, quod occaſiones quærat.* in com. c. 1. num. 1.

13. *Pater, etſi rem grandem dixiſſet.* in com. c. 2. num. 43.

Cap. 6. n. 30. *Viditque omnis populus cilicium.* in com. c. 4. n. 44.

32. *Nunquid ſcitis, quod filius homicidæ.* p. 34. n. 2 ad cap. 7.

Ibid. *Et ſenes ſedebant cum eo.* in com. cap. 2. n. 9.

Cap. 9. n. 30. *Depinxit oculos ſuos ſtibio.* in prolog. num 3.

Cap. 10. n. 16. *Veni mecum, & vide zelum meum.* in com. c. 1. n. 4.

Cap. 11. n. 4. *Miſit Ioiada, & aſſumſit centuriones.* p. 6. n. 2. ad c. 4.

12. *Poſuit ſuper eum diadema, & teſtimonium.* p. 6. n. 3. ad cap. 1.

15. *Non occidatur in templo.* p. 2. n. 6. ad c. 4.

Cap. 12. n. 4. *Dixitque Ioas ad Sacerdotes.* p. 48. n. 1. ad c. 5.

Cap. 13. n. 14. *Pater mi, Pater mi.* in com. c. 2. n. 9.

Cap. 17. n. 23. *Vſquequo Dominus auferret Iſrael.* p. 1. n. 3. ad c. 3.

Cap. 18. n. 19. *Hæc dicit Rex magnus* p. 6. n. 2. ad cap. 5.

Cap. 19. n. 1. *Opertus eſt ſacco, ingreſſuſque eſt.* p. 11 n 3. ad c. 4.

3. *Hæc dicit Ezechias.* p. 10. n. 5. ad c. 7.

4. *Si forte audiat Deus.* p. 10. n. 5. ad c. 7.

7. *Et deiiciam eum gladio in terra ſua* p. 14. n. 6. ad cap. 6.

19. *Tu es Dominus Deus ſolus.* p. 12. num. 1. ad cap. 6.

Cap. 20. n. 1. *Conuertit faciem ſuam ad parietem.* com. c. 6. n. 28. p. 31. n. 4. ad c. 7.

5. *Vidi lachrymas tuas* p. 24. n. 2. ad c. 5.

Cap. 21. n. 13 *Extendam funiculum Samariæ.* p. 29. n. 2 ad c. 7.

18. *Sepultus eſt in horto domus ſuæ.* p. 21. n. 5. ad c. 4.

Cap. 22. n. 13. *Ite, & conſulite Dominum.* in prolog. n. 14.

Cap. 23. n. 5. *Adolebant incenſum ſoli, & Lunæ.* p. 17. n 3. ad c. 1. p 44. n. 7. ad c. 5.

Cap. 24 n. 17. *Impoſuitque nomen illi Sedeciam.* p. 4. n. 2. ad c. 3.

Cap. 25. n. 9. *Et ſuccendit domum Domini.* p. 3. num 5. ad c. 1. in com. c. 3. num. 25. in com. cap 4. num. 30.

Ex 1. Paralip. lib.

Cap. 2. n. 42. *Ipſe eſt Pater Ziph.* p. 4. num. 1 ad cap. 5.

Cap. 4. n. 10. *Inuocabit Iabes Deum.* p. 1. num. 4. ad cap. 7.

21. *Tibirma Patrem vrbis Naas.* in com. cap. 2. num. 44.

Cap. 6. n. 34. *Elcana filij Ierobam, filij Eliel.* p. 8. n. 3. ad c. 4.

Cap. 9. n. 33. *Hi ſunt Principes cantorum.* in com. c. 5. num. 14.

Cap. 11. n. 6. *Aſcendit primus Ioab, & factus eſt Princeps.* p. 7. n. 4. ad cap. 7.

Cap. 18. n. 10. *Vt poſtularet ab eo pacem.* p. 1. n. 1. ad cap. 3.

Cap. 21. n. 1. *Conſurrexit autem Satan.* p. 6. n. 2. ad cap. 3.

16. *Ceciderunt tam ipſe, quàm maiores natu.* p. 11. n. 3. ad cap. 4.

30. *Videns gladium Angeli Domini.* p. 2. num. 5. ad cap. 4.

Cap. 24. n. 5. *Erant enim Principes ſanctuarij, & Principes Dei.* p. 19. n. 1. ad c. 4.

Cap. 27. n. 25. *Theſauris, qui erant in vrbibus, & in vicis, & in turribus præſidebat Ionathan.* p. 18. num. 1. ad cap. 2.

31. *Principes ſubſtantiæ David.* in com. c. 5. n. 14.

Cap. 29. n. 22. *Vnxeruntque eum Domino in principem.* p. 37. n. 7. ad c. 7.

Ex 2. Paralip. lib.

Cap. 1. n. 14 *Congregauitque ſibi currus, & equites.* p. 12. n. 3. ad cap. 7.

Cap. 2. n. 13. *Miſi tibi virum prudentiſſimum, & ſcientiſſimum, Hiram Patrem meum.* in com. c. 2. num. 44.

Cap. 6. n. 28. *Fames ſi orta fuerit, & locuſta.* in com. cap. 2. n. 31.

Cap. 9. n. 25. *Habuit quoque Salomon curruum, equitúmque duodecim millia.* in com. c. 1. n. 4.

Cap. 15. n. 16. *Et Maacham, matrem Aſa Regis ex auguſto depoſuit imperio.* p. 14. n. 3. ad c. 5.

Cap. 19. n. 4. *Rurſúmque egreſſus eſt ad populum.* p. 15. n. 3. ad cap. 4.

8. *In Ieruſalem conſtituit Ioſaphat Leuitas, & Sacerdotes, vt iudicium, & cauſam Domini iudicarent.* p. 6. n. 3. ad c. 4.

Cap. 20. n. 1. *Congregati ſunt filij Moab, & filij Ammon.* in com. c. 5. num 8.

3. *Ioſaphat autem timore perterritus totum ſe contulit ad rogandum Dominum.* p. 2. n. 2. d 5.

13. *Omnis verò Iuda ſtabat coram Domino cum paruulis, & vxoribus.* in com. c. 4. n. 26.

21. *Et ſtatuit cantores Domini.* in com c 4. n. 14. p. 10 n 5. ad c. 4.

Cap. 22. n. 11. *Erat filia Regis Ioram, vxor Ioiadæ Pontificis.* p. 16. n. 2. ad c. 1.

Cap. 23. n. 11. *Dederúntque in manu eius tenendam legem.* p. 6. n. 3 ad c. 1. p 6. n. 3. ad c. 3. p. 10. n 4. ad c 5.

Cap. 25. n. 7. *Ne egrediatur tecum exercitus Iſrael.* p. 12. n. 1. ad c. 5.

13. *Diffuſus eſt in ciuitatibus Iuda.* p. 11. num. 4. ad cap. 2.

Cap. 26. n. 16. *Adolere voluit incenſum.* p 5. n. 1. ad c ap. 4.

18. *Non eſt tui officij Oziæ.* p. 2. num. 3. ad c. 4. in com. c. 5 n 80.

19. *Iratúſque Ozias minabatur.* p. 5. num. 6. ad cap. 4.

Ibid. *Statímque eſt orta lepra in fronte.* p. 44. n. 3. ad cap. 5.

23. *In agro regalium ſepulchrorum* p. 21. num. 5. ad cap. 4.

Cap. 36. n. 15. *De nocte conſurgens* p. 9. num 4. ad c. 2. p. 17. n. 1. ad c. 5.

Ex 1. Eſdr. lib.

Cap. 1. n. 3. *Ædificet domum Domini.* p. 48. n. 2. ad cap. 5.

5. *Omnis, cuius Deus ſuſcitauit ſpiritum.* in com. c. 5. num. 55.

Cap. 3. n. 10. *Steterunt Sacerdotes in ornatu ſuo.* p. 43. n. 4. ad c. 5.

Cap. 6. n. 2. *Inuentum eſt in Ecbatanis volumen.* p. 3. n. 1. ad c. 1.

15. *Et compleuerunt domum Dei iſtam.* p. 2. num. 1. d. 5.

Cap. 10. n. 1. *Collectus eſt ad eum cœtus grandis virorum, mulierum, & puerorum.* in com. c. 4. n. 26.

Ex 2. Eſdr. lib.

Cap. 1. n. 4. *Fleui, & luxi diebus multis.* p. 31. num. 7. ad c. 7.

Cap. 4. n. 9. *Orauimus Deum, & poſuimus cuſtodes.* p. 2. n. 1. d 5.

Cap. 9. n. 7. *Eduxiſti eum de igne Chaldæorum.* in com. c. 1. n. 7. in com. c. 5. n. 25.

27. *Et dediſti illis ſaluatorem.* p. 26. n. 1. ad c. 5.

Cap. 11. n. 22. *Et Epiſcopus Leuitarum* p. 15. n. 1. ad c. 4.

Ex Tobia.

Cap. 12. n. 15. *Ego ſum vnus è ſeptem, qui adſtamus ante Deum.* in com c. 3. n. 9.

Ex Eſthere.

Cap. 1. n. 12. *Ad Regis imperium venire contempſit.* in prolog. n. 11.

Cap. 4. n. 11. *Siue vir, ſiue mulier non vocatus intrauerit, abſque vlla cunctatione interficiatur.* p. 7. n. 2. ad c. 1 p 6 n 1. ad c. 5.

16. *Ego, cum ancillis meis, ieiunabo.* p. 2. n 2. d 6.

Ibid. *Congrega Iudæos omnes, & orate pro me.* p 10. n. 5. ad c 4.

Cap. 5. n. 13. *Nihil me habere puto.* in com. c. 5. num. 19.

Cap. 6. n. 9. *Sic honorabitur, quemcunque voluerit Rex honorare.* p 6. n. 5. ad cap. 3.

Cap. 16. n. 11. *Vt pater noſter vocaretur.* in com. c 2. num. 43.

Ex Iobo.

Cap. 1. n 6. *Cum veniſſent filij Dei.* p. 1. n. 2. ad c. 2. p. 30 n. 6. ad cap. 7.

Ibid. *Adfuit inter eos & Satan.* p. 2. n. 2. ad c. 5. p. 1. n. 3. ad c. 5.

7. *Circuiui terram* p. 15. n. 4 ad c. 4 p. 30 n. 6 ad c. 7.

11. *Extende paululum manum tuam.* p. 27. n. 4. ad c. 5. in com. c. 5. n. 55.

Tenſa

20. Tonſo capite corruens in terram adorauit p.9. n.5.ad cap.7.
22. Dominus dedit, Dominus abſtulit. p.24.n.1.ad c.7. p.28.n.5. ad c.7.
Cap. 2. n. 1. Vt ſtarent coram Domino. p.3.num.3. ad cap. 2
3. Adhuc retinens innocentiam. in com.c.7.n 47.
13. Et nemo loquebatur verbum.p.30.n.3.ad c.7.
Cap. 3. n. 3. Pereat dies, in qua natus ſum.p.1.n.5. ad cap.6.
Cap. 7. n. 1. Militia eſt vita hominis. p.14.num.1. ad cap. 1.
Cap. 9. n. 5. Qui tranſtulit montes. p. 19. num. 3. ad cap. 5.
Cap. 10. n. 20. Vt plangam paululum dolorem meum. in com.c.7.n.76.
Cap. 15. n. 8. Nunquid Dei conſilium audiſti? p.5. num. 1. ad c.2.
26. Cucurrit aduerſus Deum erecto collo. p. 1. n.4. ad c.7.
Cap. 16. n. 16. Et operui cinere carnem meam. in com. c.4. n 45.
Cap. 18. n. 2. Intelligite prius, & ſic loquamur. in com.cap 5. n. 5.
Cap. 19. n. 23. Quis mihi tribuat, vt ſcribantur ſermones mei. p.3. n.1. d.2.
Cap. 20. n. 10. Filij eius atterantur egeſtate.in com. c.2. num.47.
Cap. 27. n 7. Et aduerſarius meus, quaſi iniquus. in com.c.1.n.11.
Cap. 28. n. 25. Qui fecit ventis pondus. p.29. n.3. ad cap. 7.
Cap. 29. n. 7. Quando procedebam ad portam ciuitatis. p.9.n.3.ad c.2.
Cap. 41. n. 6. Corpus illius, quaſi ſcuta p.7 num.5. ad cap 4.
9. Oculi eius, vt palpebræ diluculi. p.7.n.5.ad c 4.
Cap. 42. n. 6. Ago pœnitentiam in fauilla, & cinere. p 9.n.2.ad cap.7.
8. Seruus meus orabit pro vobis. p.24. n.4.ad c.5.

Ex Pſalterio.

Pſ. 1. n. 1. Et in cathedra peſtilentiæ non ſedit. p.10. n.3. ad cap.3.
Pſ. 2. n. 2. Aſtiterunt Reges terræ, & Principes. in com.c.7.n.8.
6. Conſtitutus ſum Rex ab eo, prædicans. p.26.n.2. ad cap.5.
8. Poſtula à me, & dabo tibi gentes p.14.num.2. ad cap. 6.
9. Reges eos in virga ferrea. p.8.n.3 ad c.1.
12. Apprehendite diſciplinam. in com. c.5. n.32. p.39. n.7.ad cap.5.
Pſ. 3. n. 1. Pſalmus Dauid cum fugeret. p. 40. n.2. ad c.5.
Pſ. 4. n. 6. Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ. p.12.n.4. ad cap.7.
Pſ. 6. n. 4. Sed tu Domine vſquequo? p.2.n.3.ad c.6.
7. Lachrymis meis ſtratum meum rigabo. p. 32. n.2. ad c.7.
9. Diſcedite à me omnes. p.42.n.6.ad c.5.
Ibid. Exaudiuit Dominus vocem fletus. in com. c.6. num.34.
Pſ. . n. 2. Nequando rapiat, vt leo, animam meam. p. 12. n 4. ad cap.3.
Pſ. 8. n. 3. Ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem p.26.num.3.ad cap.5. p.44. num.2. ad cap.7.
Pſ. 9. n. 7. Sub lingua eius labor, & dolor. p. 6. n.1 ad cap.7.
21. Conſtitue legiſlatorem p.17.n.1.ad c.1.
Pſ. 10. n. 6. Dixit in corde ſuo, non mouebor. p. 8. n.4 ad c 1.
9. Inſidiatur quaſi leo in ſpelunca ſua p.7 num.1. ad cap. 4.
Pſ. 12. n. 4. Exaudi me Domine Deus meus. p. 19. n. 3 ad cap. 4.
Pſ. 13. n. 1. Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. in com.cap 2.n.17.
2. Dominus de cœlo proſpexit. p.14.n.3.ad c.6.
Pſ. 15. n. 4. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt. in com.c.4.n.28.
Pſ. 16. n. 11. Oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram. in com c.2.n 24.
14. A paucis de terra diuide. p.15.n.2. ad c.5.
Pſ. 17. n. 3. Dominus firmamentum meum. in com. c. 1. num. 1.
12. Poſuit tenebras latibulum ſuum. in com. cap.5. num. 45.
46. Filij alieni mentiti ſunt mihi. p.11.n.2.ad c.5.
Pſ. 18. n. 5. In omnem terram exiuit ſonus eorum. p. 2. n 2. d. 3.
6. Exultauit, vt gigas ad currendam viam. p. 17. n.1.ad c.5.
Ibid. In ſole poſuit tabernaculum ſuum. p. 32. num. 2. ad c 5.
Pſ. 21. n. 1. Deus, Deus meus reſpice in me. p. 13. n 2.ad c.2 p.39.n.6.ad c.7.
27. Saturabuntur, & laudabunt Dominum. p.38. n.5.ad c.5.
Pſ. 22. n. 1. Dominus regit me, & nihil mihi deerit. p.31.n.1. ad c.5.
5. Et calix meus inebrians, quàm præclarus eſt. p.37.n.5.ad cap.5.
Pſ. 26. n. 6. Immolaui hoſtiam vociferationis. p. 14. n.5.ad cap.6.
14. Expecta Dominum, viriliter age, & ſuſtine. p.28.n.4.ad c.7.
Pſ. 29. n. 9. Ad te Domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor. in com.c 4.n.16.
Pſ. 31 n. 1. In finem ſerno Domini. in com.c.4.n.41.
6. Pro hac orabit ad te omnis ſanctus. p.47. n 3. ad cap. 5.
Pſ. 32. n 5. Diligit miſericordiam, & iudicium. p.43.n.3.ad c.7.
Pſ. 33. n. 1. Cum immutauit vultum ſuum. p. 11. n.3. ad c.5.
4. Magnificate Dominum mecum. p. 18. num. 1. ad cap 6.
16. Oculi Domini ſuper iuſtos. p.3.n.3.ad c.2.
Pſ. 35. n. 5. Iuſtitia tua ſicut montes Dei p. 19. n.1.ad cap. 4.
〳3. Torrente voluptatis tuæ potabis. p. 14. num. 6. ad cap 7.
Pſ. 36. n. 1. Noli æmulari in malignantibus. p. 5. n.4. ad cap. 7.
Pſ. 38. n. 1. In finem, Canticum Dauid. p. 21. n.4. ad cap. 4.
Pſ. 39. n. 8. Tunc dixi; ecce venio. in com.c.2.n.26.
11. Non abſcondi miſericordiam tuam. in com. c.5.num 21.
Pſ. 43. n. 16. Tota die verecundia mea contra me eſt. in com.c.5.n.97.
20. Humiliaſti nos in loco afflictionis. p. 11. n. 1. ad cap. 3.
25. Humiliata eſt in puluere anima. in com. c. 7. num. 16.

Pſ. 44. n. 15. *Circumamicta varietatibus.* p.2, n.6. ad cap.7.
Pſ. 48. n. 12. *Vocauerunt nomina ſua in terris ſuis.* in com.cap.1.n.4.
Pſ. 49. n. 7. *Audi populus meus, & loquar.* p. 10. n.1.ad c 5.
18. *Si videbas furem, currebas cum eo.* p.13. n.3. ad c.1.p.1.n.4.ad c.7.
19. *Et lingua tua concinnabas dolos.* p.19.num 1. ad cap.1.
Pſ. 50. *In finem, Pſalmus David.* p. 47. n.6 ad c.5.
1. *Miſerere mei Deus.* p.41.n.2.ad c.5.p.35.n.8. ad cap 7.
6. *Tibi ſoli peccaui.* p.36.n.4.ad c.7.
7. *In iniquitatibus conceptus ſum.* in com.c.7 n.57.
21. *Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ.* in com. c.4.num.42.
Pſ. 51. n. 1. *Intellectus David, cum venit Doeg.* p.1.n.2.ad c.5.
Pſ. 53. n. 1. *In carminibus intellectus David.* p. 4. num.2.ad c.5.
Pſ. 54. n. 8. *Ecce elongaui fugiens.* p.29.n.2 ad c.5.
24. *Non dimidiabunt dies ſuos.* p 9.n.4.ad c.1.
Pſ. 55. n. 9. *Poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo.* in com.c.7.num.56.
13. *In lumine viuentium.* in com.c.3.n.19.
Pſ. 56. n. 1. *In finem, cum fugeret à facie.* p.1.n.4.d.5.
Pſ. 58. n. 7. *Famem patientur, vt canes, & circuibunt.* p.30.n.5.ad c 7.
Pſ. 59. n. 1. *In finem: cum ſuccendit Meſopotamiam.* p.8.n.4.ad c.1 p 9.n.2.ad c.3.
9. *Meus eſt Galaad, & meus eſt Manaſſes, & Ephraim.* p.16.n.1.ad c.1.
Ibid. *Et Ephraim fortitudo capitis mei.* p. 45. num.1.ad c.7.
Pſ. 61. n. 2. *Nonne Deo ſubiecta erit anima mea.* p.15.n.4 ad c.2.
10. *Mendaces in ſtateris.* in com.c.7.n.33.
11. *Nolite ſperare in iniquitate.* p.20.n.4.ad c.7.
Pſ. 66. n. 4. *Confiteantur tibi populi Deus.* p. 33. num.2.ad c.7.
Pſ. 67. n. 21. *Deus noſter, Deus ſaluos faciendi.* p.44 n.3.ad c.7.
31. *Diſſipa gentes, quæ bella volunt.* in com.cap.3. num. 11.
Pſ. 73. n. 7. *Incenderunt igni ſanctuarium tuum.* in com.c.4 n.30.
Pſ. 74. n. 9. *Calix in manu Domini.* p.28.num.5.ad c.3.p.29.n.3.ad c.7.
Ibid. *Verumtamen fæx eius non eſt exinanita.* p.41.n.6 ad cap.5.
Ibid. *Bibent omnes peccatores terræ.* p.46. num.5. ad cap.5.
Pſ. 75. n. 6. *Et nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum.* in com.c.2.n.14.
Pſ. 76. n. 3. *In die tribulationis meæ Deum exquiſiui.* p.12.n.3.ad c.4.
19. *Vox tonitrui tui in rota.* p.8.n.3.ad c.1.
Pſ. 77. n. 24. *Et pluit illis manna.* p.38.n.1.ad c.5. in com.c.5 n.71.p.32.n.1.ad c.5.
25. *Panem Angelorum manducauit homo.* p. 32. n.4.ad c.5.p.35.n.1.ad c.5.
34. *Cum occideret eos, quærebant eum.* in com.c.4. num. 27.
Ibid. *Et diluculo veniebant ad eum.* p.12. num.3. ad cap.4.
Pſ. 78. n. 1. *Deus venerunt gentes.* p.2.n.1.ad c.4.
4. *Facti ſumus opprobrium.* in com.c.5.n.78.
10. *Ne fortè dicant in gentibus.* in com.c.7.n.65.
Pſ. 79. n. 1. *Pro his, qui immutabuntur,* in com. cap.7.num.44.
11. *Et arbuſta eius, cedros Dei.* p.19.n.1.ad c.4.
20. *Domine Deus virtutum conuerte nos.* in com. c.7.num.44.
Pſ. 80. n. 4. *Buccinate in Neomenia tuba.* p.1. n.6. ad cap. 2.
17. *De petra melle ſaturauit.* p.34.n.2.ad c.5.
Pſ. 81. n. 1. *Deus ſtetit in ſynagoga Deorum.* p. 8. n.3.ad cap.4.
6. *Ego dixi; Dij eſtis.* p.17.num.4.ad c.4.in com. cap 5.n.15.
Pſ. 85. n. 14. *Et ſynagoga potentium quæſierunt.* p.37.n.3.ad c.7. p.3.n.1.ad c.6.
Pſ. 90. n. 13. *Super aſpidem, & baſiliſcum ambulabis.* p.1.n.3.d.3.
Pſ. 93. n. 1. *Deus vltionum Dominus.* in com.cap.1. n.32.p.41.n.5.ad c.5.
Pſ. 94. n. 9. *Sicut in irritatione, ſecundum diem tentationis.* p.7.n.3. ad c.1.
Pſ. 95. n. 11. *Exultet terra, & commoueatur mare.* p.16.n.2.ad c.3. in com.c.7.n 52
Pſ. 97. n. 1. *Saluauit ſibi dextera eius.* p. 44. n. 5. ad cap. 7.
Pſ. 100. n. 1. *Miſericordiam, & iudicium cantabo.* p.43. n.3.ad c.7.
5. *Detrahentem ſecreto.* in com.c.6.n.24.
Pſ. 101. n. 1. *Oratio pauperis, cum anxiatus fuerit.* in com.c.5. num.52.
19. *Scribantur hæc in generatione altera.* p. 10. n.2 ad cap.7.
Pſ. 102. n. 10. *Facientes verbum illius, ad audiendam vocem.* p.17 n. 3.ad cap.5.
Pſ. 103. n. 18. *Petra refugium herinaciis.* p.3. n. 5. ad cap.2.
Pſ. 104. n. 18. *Humiliauerunt in compedibus pedes eius.* p.2.n.2.ad c.3.
22. *Et ſenes eius prudentiam doceret.* in com. c.4. num. 12.
40. *Petierunt, & venit coturnix.* p.2.n.2.d.6.
Pſ. 105. n. 13. *Citò fecerunt, obliti ſunt.* p.1.num.2. ad cap.7.
44. *Et audiuit orationem eorum.* p.35.n.1.ad c.7.
Pſ. 109. n.1. *Dixit Dominus Domino meo* p. 39.n.2. ad c.5. p.2.n.3.ad c.5.
3. *In die virtutis tuæ.* in com c.2.n.10.
4. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit.* p.18.num.3. ad cap. 1.
Pſ. 110. n. 1. *In toto corde meo.* p 23 n 2.ad c.4.
4. *Miſericors, & miſerator Dominus eſcam dedit.* p.34.n.3 ad cap.5.
Pſ. 111. n. 1. *Alleluia, alleluia.* p.2.n.5.d.3.
Pſ. 112. n. 7. *Suſcitans a terra inopem.* in com. c. 5. num. 39.
Pſ. 115. n. 11. *Omnis homo mendax.* p. 11. n.1. ad cap.5. p.30.n.2. ad c 7.
16 *Ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ.* p. 16. n. 2. ad c.6.
17. *Et nomen Domini inuocabo.* p.47.n.6. ad c.5.
Pſ. 118. n. 10. *In toto corde meo exquiſiui te.* p. 23. n.2. ad cap.4.
82. *Defecerunt oculi mei, dicentes.* in com. cap. 6. num. 34.
105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum.* p. 18. num.6.ad c.2.
118. *Quia iniuſta cogitatio eorum.* in com c.5.n.19.
Pſ. 119. n. 5. *Habitaui cum habitantibus Cedar.* in com.c.1 num.3.
6. *Cum his, qui oderunt pacem.* p.11.n.4.ad c.7.

Pſ. 120.n.6. *Per diem ſol non vret te.* p.14. n.6.ad c.6.
Pſ. 125.n.1. *Facti ſumus,ſicut conſolati.* in com c.2. n.11.
Pſ. 127.n.3. *Vxor tua in lateribus domus tua.* in prolog.n.12.
Pſ. 128. n.1. *Sape expugnauerunt me à iuuentute mea.* p.5.n.1. ad c.7.
3. *Supra dorſum meum fabricauerunt.* p.12.n.4.ad cap.1.
Ibid. *Prolongauerunt iniquitatem.* p.20.num.2.ad cap.5.
Pſ. 129.n.2. *Fiant aures tua intendentes.* p.3.n.3.ad cap.2.
Pſ. 131.n.5. *Donec inueniam locum Domino.* p.3. n.4.ad c 1.
Pſ. 132. n.1. *Quàm bonum, & quàm iucundum!* p.11.n 3 ad c.7.
Pſ.135.n.1. *Quoniam in aternum miſericordia eius.* p.35.n.1.ad c.7.
Pſ. 136. n. 4. *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena!* p.2.n.4.d.5.p.43. n.5.ad c.5. p.1.n 4 ad c.6.
7. *Memento filiorum Edom.* p.3.n.5.ad c.4.
Pſ.138. n. 17. *Nimis confortatus eſt principatus iorum.* p.42.n.5.ad cap 7.
Pſ.140.n. 3. *Pone Domine cuſtodiam ori meo* p.30. n.1.ad c.7.
5. *Oleum autem peccatoris.* p.2.n.4.ad c.2.
Pſ.145.n.5. *Nolite confidere in principibus.* in com. c.3.n.11.
Pſ. 146. n. 5. *Magna virtus eius, & ſapientia.* p.26.n.4. ad c. 5.
Pſ.147.n.14. *Et adipe frumenti ſatiat te.* p 34. n.2. ad c.5.
Pſ.149. n.6. *Exaltationes Dei, & gladij ancipites.* p.2.n.1.d.5.p.11.n.4.ad c.7.
Pſ. 150.n.3. *Laudate eum in ſono tuba, laudate eum in Pſalterio,& cithara.* p.28.n.4.ad c.7.
6. *Omnis ſpiritus laudet Dominum.* p.11. n. 6.ad c.3.p.19.n.3.ad c 6.

Ex Prouerb. lib.

Cap. 1. n. 1. *Parabola Salomonis filij Dauid.* p.8. n 1.ad c.5.
Cap. 3. n. 7. *Ne ſis ſapiens apud te.* p.5. num.4 ad c.2.
Cap. 5. n. 19. *Ceruagratiſſima.* in com.c.7. n.48.
Cap. 6. n. 6. *Vade ad formicam ô piger.* p. 3. n. 5. ad c.2.
18. *Pedes veloces ad currendum in malum* in com. c.7.n.4.
Cap. 7. n. 11. *Vaga, quietis impatiens.* in prolog. num.2.
12. *Nunc foris,nunc in plateis.* in prolog. n. 3.
Cap.8. n.15. *Per me Reges regnant.* p.6.n.1. ad c.1.
30. *Ludens in orbe terrarum.* p.11.n. 3.ad c.1.
34. *Qui vigilat ad fores meas.* p. 7.num. 6. ad cap.4.
Cap. 9. n. 2. *Et propoſuit menſam.* p.35.num.2. ad cap.5.
7. *Ipſe maculam ſibi generat.* in com. c. 6. n. 2 in com.c.7.n.32.
15. *Vt vocaret tranſeuntes.* in prolog.n.3.
Cap.12.n.19. *Concinnat linguam mendacij.* in com. c.5.n.23.
Cap.17. n. 27. *Pretioſi ſpiritus vir eruditus.* in com. c.6.n.8.
Cap. 18. n. 1. *Occaſiones quærit, qui vult.* in com. c.1.n.1.
Cap. 19. n. 20. *Audi conſilium.* in com.c. 2. n. 8.
Cap. 21.n. 24 *Superbus,& arrogans vocatur* p.13. n.1.ad c.1.p.6.n.4.ad c.5.
Cap. 22. n. 9. *Qui pronus eſt ad miſericordiam.* in com.c.6. n.25.
Cap. 23. n. 3. *In quo eſt panis mendacij.* in com. c.5.n.23.
Cap. 24. n. 16. *Septies in die cadit iuſtus.* p.47.n.3. ad c.5.
Cap. 27. n. 16. *Quaſi qui ventum teneat.* in com. c.2.n.33.p.3.n.5.ad c.3.
23. *Diligenter agnoſce vultum.* in com.c.4.n.33.
Cap. 29. n. 8. *Homines peſtilentes ciuitatem diſſipant.* in com.c.7.n.76.
Cap. 30. n. 8. *Mendicitatem, & diuitias ne dederis.* p.4 n.3.ad c.4.
28. *Stellio manibus nititur.* p.2.n.1. ad c.2.
Cap. 31.n. 10. *Mulierem fortem quis inueniet?* p.16 n.4 ad c.3.

Ex Eccleſiaſte.

Cap. 1. n. 1. *Verba Eccleſiaſtæ filij Dauid.* p.8.n.1. ad c.5.
18. *In multa ſapientia multa indignatio.* p.49.n.2. ad c.5.
Cap. 2. n. 8. *Feci mihi cantores, & cantatrices, delicias hominum.* in com.cap.3.n.20.
Cap. 3. n. 2. *Tempus naſcendi, tempus moriendi.* p.21.n 4 ad c.4.
4. *Tempus flendi, tempus ridendi.* p. 32. num.7. ad c.7.
17. *Iuſtum, & impium iudicabit Deus.* p.20. n. 4. ad c.7.
Cap. 4. n. 13. *Melior eſt puer ſapiens Rege ſene,& ſtulto.* p.6.n.5. ad cap.2.
Cap.8. n. 1. *Potentiſſimus faciem illius commutabit.* p.44.n.3.ad c 5.
Cap. 10. n. 20. *Quia aues portabunt vocem tuam.* in com cap. 5.n.3.
Cap. 11. n.10. *Adoleſcentia,& voluptas* p.6. n.2. ad c.2.
Cap. 12. n. 1. *Memento creatoris tui.* p.10.n.4.ad c.1.
4 *Obſurdeſcent omnes filia carminum.* p.11.n.2. ad c.3.
11. *Verba ſapientum,ſicut ſtimuli.* in com. cap.4. n 43.
Ibid. *Quæ per magiſtrorum conſilium.* p. 23.n.3. ad c 7.

Ex Canticis.

Cap. 1. n. 1. *Oſculetur me oſculo oris ſui.* in prolog. n.13.p.22.n.3.ad cap.7.
2. *Adoleſcentula dilexerunt te.* p.5.n.5.ad c.7.
3. *Recti diligunt te.* p.18.n. 6.ad c 7.
Ibid. *Introduxit me in cellaria ſua.* p. 15.n. 1.ad c.1.p.7 n.5.ad c.5.
4. *Nigra ſum,ſed formoſa.* p.13.n.4.ad c.1. p.47. n.3 ad c.5.in com.c.6.n.40.
Ibid. *Nigra ſum,filia Ieruſalem.* in com.c.7.n.69.
5. *Filij matris mea pugnauerunt contra me.* p. 2. n.3.d.5.p.3.n.4.ad cap.4 p 4.n.2. ad c.5.p.24. n. 3. ad c.7.
6. *Indica mihi,vbi paſcas, vbi cubes in meridie?* p.21.n.4.ad c.6 p.17.n.6.ad c.7. p.9. n.3.ad c.4.

7. *Si ignoras te, ô pulcherrima.* p. 46. n. 6. ad cap. 5.
Ibid. *Egredere, & abi.* p.1. num.1. d. 6. in com. cap.7. n.78.
9. *Pulchræ ſunt genæ tuæ.* p. 15. num. 1. & 4. ad cap. 6.
11. *Dum eſſet Rex in accubitu ſuo.* p.43. num.6. ad cap 5.
12. *Faſciculus myrrhæ dilectus.* p.19.n.2.ad c.6.
16. *Lectulus noſter floridus.* p.16.n.3.ad c.3.
Cap.2. n.4. *Introduxit me Rex in cellam vinariam.* p.15.n.1.ad c.1.p.34.n.4. ad c.5.p.13.n. 5. ad c.6.
10. *Surge, propera amica mea.* p.16.n.3.ad c.3.d. 6.n.3.p.9.n.4.ad c.6.
12. *Flores apparuerunt.* p.19.n.1.ad c.2.
13. *Surge amica mea, & veni.* p. 17.n.2.ad c.5.
14. *Sonet vox tua in auribus meis.* p.2.n.2.ad c.6.
Ibid. *Columba mea in foraminibus.* p.13. n.1.ad c.6.p.8 n. 5 ad c.7.
15. *Capite nobis vulpes.* p.27.n.1.ad c.5.
16. *Dilectus meus mihi.* p.2. n.4 ad c.6.
Cap.3.n.2. *Per vicos, & plateas quæram.* p.7.n.2.ad cap.5 p.30.n. 2.ad c.7.
Ibid. *Quæſiui illum, & non inueni.* p.13.n.2 ad c. 6.
4. *Tenui eum, nec dimittam.* p 8.n.5.ad c.7.
Ibid. *Donec introducam illum.* p.24.n. 2. ad c. 4.
6. *Quæ aſcendit per deſertum.* p.8.n.3.ad c.7.
11. *Egredimini, & videte Regem.* p.18. num.1.ad cap. 6.
Cap.4.n.3. *Sicut fragmen mali punici* p.22.n. 4.ad cap.4.
Ibid. *Sicut vitta coccinea.* p.20.n.3.ad c.4.
4. *Sicut turris Dauid.* p.27.n.5.ad c.5.
6. *Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.* p.12 n.1.ad c.4 p.24.n 1.ad c.5.p.44.n.5.ad c.7.
8. *Veni de Libano, veni de Libano, veni coronaberis* p.7.n.1.ad cap.1.p.10.n 4.p.19.n.2.ad c. 2. in com c.5.n.31. & 35.p.21.n.4.ad c.5.p.7.n.5.ad c.7. p.42.n.2.ad c.7.
15. *Puteus aquarum viuentium.* in com c.7.n.27.
Cap. 5. n. 2. *Aperi mihi ſoror mea* p. 2. num. 5.ad c.7.
6. *At ille declinauerat.* p 17. n.6.ad c.7.
7. *Percuſſerunt me.* p.20.n.3. ad c.6.p. 3. n.4.ad c.7.p. 24.n. 3.ad c.7.
8. *Adiuro vos filiæ Ieruſalem.* p.1.n.7.ad c.1.p.10. n.3.ad c.4.p.5.n.5.ad cap.6.
Ibid. *Quia amore langueo.* p.18. n. 4.ad c.4.
10. *Dilectus meus candidus.* p.10.n.5.p. 7. n.1. ad cap.6.
1. *Et quæremus eum tecum.* p.10.n.2.ad c.4.
C p.6.n.3. *Pulchra es amica mea* p. 17. num. 3.ad c.6.
9. *Terribilis, vt caſtrorum acies* p 8.n.4.ad c.7.
12. *Reuertere, reuertere Sulamitis.* p.43.num.3.ad c.5.
Cap.7.n.1. *Quid videbis in Sulamite?* p.43. n. 3.ad c. 5.
Ibid. *In calceamentis filia Principis.* p.19.n.1.ad c.4.
Cap. 8. n. 5. *Sub arbore malo ſuſcitaui te.* p.34.n.1. ad c.7.
Ibid. *Ibi corrupta eſt mater tua.* p.8.n.4 ad c.5.
9. *Si murus eſt, ædificemus.* p 27.n.3 ad c.5.
10. *Ego murus.* p 25.n.6. ad c.7.
14. *Fuge dilecte mi.* in com.c.5 n.45.p.10.n.4.ad c.6.

Ex Sapientia.

Cap.2.n.8. *Coronemus nos roſis.* p.8.n.1 ad c.3.
11. *Sit fortitudo noſtra lex iuſtitiæ.* in com.c.3.n.11.
Cap. 3. n. 18. *Nec in die cognitionis, allocutionem.* in com.c.4.n.32.
Cap. 5. n. 7. *Ambulauimus vias difficiles.* in com. c.7.n.13.
Cap. 7. n. 26. *Et ſpeculum, ſine macula maieſtatis.* p.9.n.2.ad c.2.
Cap. 8. n. 9. *Erit allocutio cogitationis.* in com.c.4. n.32.
Cap. 14. n. 14. *Superuacuitas enim hominum.* p.15. n 3.ad c.3.
Cap. 18. n. 24. *In veſte poderis totus erat orbis.* p.16. n.6.ad c.4.

Ex Eccleſiaſtico.

Cap.5.n.7. *In peccatores reſpicit ira illius.* in com. c.6.n.30.
Cap.6.n.8. *Et amicus ſecundum tempus.* p.3.n. 1.ad cap.4.
10. *Eſt amicus ſocius menſæ.* p.3.n.1.ad c.4.
Cap.7.n.6. *Noli fieri Iudex, niſi valeas* in com.c.7. num.70.
23. *Seruus ſenſatus ſit tibi dilectus.* p. 17 n.4.ad c.7.
32. *Time Dominum, & ſacerdotes illius ſanctifica.* p.5.n.4 ad c.4.
Cap.10.n.9. *Quid ſuperbit terra, & cinis?* in com. c.4.n.46.
Cap. 13. n. 1. *Qui ſuperbo communicauerit.* p. 13. n.1.ad c.1.
Cap. 15. n. 3. *Cibabit illum pane vitæ, & intellectus.* p.36.n.5.ad c.5.
Cap.23.n. 12. *Vir multum iurans implebitur.* p.18. n.4.ad c.1.
Cap. 25.n.2. *Vir, & mulier ſibi conſentientes.* p.25. n.1.ad c.7.
8. *Corona ſenum multa peritia.* p. 4. n.1.ad c.2.
Cap.26.n.15. *Contra omnem ſagittam, aperit pharetram.* p.14.n.1. ad c.4.
Cap. 32. n.1. *Rectorem te poſuerunt, eſto in illis, quaſi vnus* p 25.num.5.ad c.6.p.13.n.2. ad c.7.in com.c.7.n 69.
22. *Vir conſilij non diſperdet.* in com.c.2.n.8.
Cap. 34.n 25. *Panis egentium vita pauperum.* p.2. n.3.ad c.1.
Cap.37. n. 3. *O præſumptio nequiſſima!* in com. c.6.n.33.
Cap. 39. n. 36. *Beſtiarum dentes, & ſerpentes.* p 6. n.2.ad c.6.
Cap. 48. n. 7. *In Horeb iudicia defenſionis.* in com. c.1.n.32.

Ex Iſaia.

Cap. 1. n. 1. *Viſio Iſaiæ in diebus Oziæ.* p.8.n.3. ad cap.1.
2. *Audite cæli, quæ loquor.* in com.c.5.n.97.
16. *Lauamini, mundi eſtote.* p.24.n.6.ad c.5.
24. *Heu conſolabor de hoſtibus meis.* p. 21.n.4. ad cap.7.
26. *Reſtituam Iudices tuos, & conſiliarios tuos.* p.3. n.1.ad c.2.
Cap. 2. n. 3. *Venite, aſcendamus ad montem Domini.* p.18.n.6.ad c.6.

Repleta

7. *Repleta eſt terra eius equis.* p. 11. num. 3. ad cap. 1.
11. *Dies Domini exercituum ſuper omnem ſuperbum.* p. 1. n. 1. d. 4.
Cap. 3. n. 1. *Omne robur panes.* p. 26. num. 3. ad cap. 2.
4. *Dabo pueros Principes.* p. 9. n. 2. ad c. 2.
6. *Apprehendet vir fratrem ſuum.* p. 10. num. 1. ad cap. 2.
7. *Nolite me conſtituere Principem populi.* p. 10. n. 1. ad c. 2.
10. *Dicite iuſto, quoniam benè.* in com. c. 4. n. 41.
14. *Dominus ad iudicandum veniet cum ſenibus.* p. 4. n. 2. ad c. 2.
19. *Auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas.* 1. prolog. n. 7.
25. *Pulcherrimi viri tui gladio cadent.* p. 34. n. 4. ad c. 7.
Cap. 5. n. 11. *Væ, qui conſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam.* p. 1. n. 5. ad c. 7.
18. *Væ, qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis.* p. 20. n. 3. ad c. 5.
Cap. 6. n. 1. *Anno, quo mortuus eſt Ozias.* p. 5. n. 6. ad c. 4.
2. *Duabus velabant faciem eius* p. 24. n. 2. ad c. 4. p. 38. n. 4. ad c. 7.
Ibid. *Et duabus velabant.* p. 18. n. 3. ad c. 5.
3. *Sanctus, Dominus Deus exercituum.* p. 1. n. 5. d. 5.
4. *Et domus repleta eſt fumo.* p. 3. n. 5. ad c. 7.
5. *Væ mihi, quia tacui.* in com. c. 7. n. 66. p. 32. n. 4. ad c. 7.
5. *Quia vir pollutus labiis ego ſum* p. 11. n. 1. p. 13. n. 2. ad c. 5.
8. *Quem mittam, & quis ibit?* in com. c. 2. n. 8.
Cap. 7. n. 1. *Aſcendit Raſin Rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ.* p. 4. n. 4. ad c. 7.
13. *Audite ergo domus David.* p. 1. n. 5. d. 1.
Cap. 8. n. 1. *Sume tibi librum, & ſcribe.* p. 3. num. 3. d. 2. p. 5. n. 10. ad cap. 1.
Ibid. *Scribe ſtylo hominis.* p. 26. n. 4. ad cap. 7.
2. *Adhibui mihi teſtes.* p. 1. n. 8. d. 1.
4. *Antequam ſciat puer vocare.* p. 5. n. 1. ad c. 7.
Cap. 9. n. 6. *Et vocabitur nomen eius, Deus fortis.* in com. c. 4. n. 26.
Ibid. *Magni conſilij Angelus.* p. 4. n. 1. ad cap. 6.
18. *Et conuoluetur ſuperbia fumi.* p. 1. n. 5. d. 4.
Cap. 10. n. 5. *Væ Aſſur, virga furoris mei!* p. 19. n. 5. ad cap. 1.
Cap. 11. n. 2. *Spiritus conſilij, & fortitudinis.* in com. c. 5. n. 8.
3. *Et replebit eum ſpiritus timoris* p. 20. num. 4. ad cap. 7.
4. *Percutiet terram virga oris ſui* p. 5. num. 3. ad cap. 1.
10. *Ipſum gentes deprecabuntur.* p. 26. n. 2. ad c. 5.
Cap. 12. n. 3. *Haurietis aquas in gaudio.* p. 17. n. 4. ad cap. 6.
Cap. 13. n. 16. *Vxores eorum violabuntur.* in com. c. 4. n. 29.
21. *Et piloſi ſaltabunt ibi.* p. 11. n. 5. ad c. 2.
22. *Et ſirenes in delubris voluptatis.* p. 11. n. 5. ad cap. 2.
Cap. 15. n. 1. *Moab conticuit.* in com. cap. 7. n. 66. p. 38. n. 2. ad cap. 7.
Cap. 16. n. 13. *Coge conſilium; pone, quaſi noctem.* in com. cap. 2. n. 11.
Cap. 19. n. 11. *Stulti Principes Taneos.* p. 5. n. 5. ad cap. 1.
Veloſ. in Iudith.
Ibid. *Filius ſapientum ego, filius Regum* in com. cap. 5. n. 4. p. 8. n. 1. ad c. 5.
18. *Ciuitas Solis vocabitur vna.* p. 5. n. 7. ad c. 1.
19. *In die illa erit altare Domini.* p. . . n. 1. ad c. 1.
Cap. 20. n. 2. *Vade, ſolue ſaccum de lumbis tuis.* p. 22. n. 1. ad c. 4.
Cap. 21. n. 5. *Pone menſam, contemplare in ſpecula, ſurgite Principes, arripite clypeos.* p. 8. n. 4. ad c. 1. p. 37. n. 2. ad c. 5.
11. *Cuſtos quid de nocte?* p. 9. n. 2. ad c. 2.
Cap. 22. n. 10. *Deſtruxit domos ad muniendum.* p. 2. n. 4. ad c. 1.
12. *Vocabit Dominus exercituum, ad cingulum ſacci.* p. 11. n. 2. ad c. 4.
20. *Vocabo ſeruum meum Heliacim.* in com. c. 4. n. 41.
Cap. 23. n. 15. *Erit Tyro canticum meretricis.* p. 11. n. 3. ad c. 3.
Cap. 24. n. 15. *In doctrinis glorificate Dominum.* in com. c. 1. n. 7. In com. c. 5. n. 32.
Cap. 25. n. 6. *Faciet Dominus exercituum conuiuium.* p. 35. n. 3. ad cap. 5.
Ibid. *Conuiuium omnibus populis.* p. 38. num. 1. ad cap. 5.
Cap. 26. n. 16. *In tribulatione murmuris doctrina tua.* in com. c. 4. n. 28.
19. *Ros lucis, ros tuus.* in com. c. 3. n. 19.
21. *Vt viſitet iniquitatem habitatoris terræ.* p. 4. n. 2.
Cap. 27. n. 1. *Viſitabit Dominus in gladio ſuo.* in com. c. 5. n. 92.
Cap. 28. n. 1. *Væ coronæ ſuperbiæ.* p. 6. num. 4. ad c. 5.
9. *Quem docebit ſcientiam?* p. 5. n. 4. ad c. 7.
21. *Vt faciat opus ſuum, alienum opus eius.* p. 38. n. 1. ad c. 7.
Cap. 29. n. 11. *Non poſſum, ſignatus eſt.* p. 14. n. 1. ad c. 7.
Cap. 31. n. 1. *In equis ſperantes.* p. 11. num. 3. ad cap. 1.
9. *Cuius eſt ignis in Sion.* in com. c. 5. n. 34.
Cap. 33. n. 16. *Panis illi datus eſt.* p. 33. num. 4. ad cap. 5.
Ibid. *Munimenta ſaxorum ſublimitas* p. 35. n. 3. ad cap. 5.
17. *Regem in decore ſuo videbunt.* p. 5. n. 2. ad c. 1.
19. *Populum alti ſermonis, in quo nulla eſt ſapientia.* p. 26. n. 1. ad c. 7.
Cap. 34. n. 12. *Nobiles eius non erunt ibi, Regem potius inuocabunt.* in com. c. 5. n. 9.
13. *Erit cubile draconum.* p. 4. n. 4. ad c. 7.
Cap. 36. n. 10. *Dominus dixit ad me: Aſcende.* p. 2. n. 3. d. 4.
13. *Clamauit voce magna Iudaicè.* p. 2. n. 3. d. 2.
21. *Et ſiluerunt, mandauerat enim Rex.* p. 1. n. 4. ad cap. 6. p. 17. n. 5. ad c. 7.
Cap. 37. n. 1. *Obuolutus eſt ſacco, & intrauit.* p. 12. n. 4. ad cap. 4.
Cap. 39. n. 1. *Miſit Merodach Rex Babylonis libros.* p. 1. n. 1. ad cap. 5.
Cap. 40. n. 1. *Conſolamini, conſolamini.* p. 32. n. 6. ad cap. 7.
12. *Quis menſus eſt pugillo aquas?* p. 29. num. 3. ad cap. 7.
Cap. 41. n. 5. *Obſtupuerunt, appropinquauerunt.* p. 30. n. 5. ad cap. 5.
10. *Ne timeas, quia ego tecum ſum.* p. 18. n. 5. ad cap. 4.
15. *Triturabis montes, & comminues* p. 21. n. 3. ad cap. 2.

Cap. 42. n. 1. *Ecce ſeruus meus.* p. 19. n. 2. ad c. 4.
Cap. 43. n. 27. *Interpretes tui præuaricati.* in com. c 5. n. 32.
Cap. 44. n. 1. *Audi Iacob ſerue meus.* in com. c. 4. n. 41.
20. *Pars eius cinis eſt.* in com. cap. 4. n. 46
21. *Memento horum Iacob.* p. 1. num. 1. ad cap. 2. p. 8. n. 5. ad c. 4.
28. *Qui dico Cyro: Paſtor meus.* p. 3. n. 2. ad c. 1.
Cap. 45. n. 1. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro.* p. 21. n. 2. ad c. 7.
7. *Formans lucem, & creans tenebras* p. 15. n. 1. ad c. 3. p. 20. n 6. ad c. 6.
Ibid. *Faciens pacem, & creans malum.* p. 19. n. 3. ad c. 5.
Cap. 48. n. 10. *Elegi te de camino paupertatis.* p. 4. n. 4. ad c. 4.
12. *Audi me Iacob.* p. 16. n. 4. ad c. 6.
Cap. 49. n. 6. *Paruum eſt, vt ſis mihi ſeruus.* p. 19. n. 2. ad c. 4.
Cap. 53. n. 10. *Et voluntas Domini in manu eius.* p. 18. n. 1. ad c. 5.
Cap. 54. n. 2. *Dilata locum tentorij tui.* p. 4 n. 3. ad c. 1.
14 *In iuſtitia fundaberis.* p. 40. n. 7. ad c. 5.
Cap. 58. n. 1. *Quaſi tuba, exalta vocem tuam.* p. 26. n. 1. ad c 7.
8. *Tunc erumpet, quaſi manè lumen tuum.* in com. c. 1. n. 26.
Cap. 59. n. 2. *Peccata veſtra abſconderunt faciem eius.* p. 12. n. 1. ad c. 3.
Cap. 60. n. 7. *Domum maieſtatis meæ glorificabo.* p 11. n 4. ad c. 7.
Cap. 61. n. 2. *Vt prædicarem annum placabilem.* p. 20 n. 5. ad c. 6.
Cap. 62. n. 2. *Quod os Domini nominauit.* p. 3. n. 4. ad c. 3.
Cap. 63. n. 1. *Et propugnator ad ſaluandum.* p. 9. n. 4 ad c. 2.
Cap. 65. n. 5. *Qui dicunt, recede à me* p. 6. n. 1. ad c. 5.

Ex Ieremia.

Cap. 1. n. 1. *Verbum Domini in diebus Ioſiæ.* p. 8. n. 3. ad c. 1.
6. *A, a, a, Domine Deus, quia puer.* p. 6. num. 4. ad cap. 2.
10. *Vt euellas, & deſtruas.* p. 9. n. 1. ad c. 2.
11. *Virgam vigilantem ego video.* in com. c. 1. n. 27. p. 29 n. 1. ad c. 7.
13. *Ollam ſuccenſam ego video.* p. 28. n. 1. ad c. 5.
Cap. 3. num. 4. *Voca me, Pater meus.* p. 5. num. 2. ad cap. 6.
Cap. 4. n. 7. *Et prædo gentium ſe leuauit.* p. 2. n. 3. d. 4.
Cap. 5. n. 5. *Et magis biſimul confregerunt* in com. c. 7. n. 60.
Cap. 6. n. 4. *Sanctificate ſuper eam bellum.* in com. c. 5. n. 83.
26. *Accingere cilicio, & conſpergere cinere.* in com. c. 4. n. 25. in com. c. 7. n. 18.
Cap. 8. n. 8. *Verè mendacium operatus eſt ſtylus.* p. 2 n. 3. d. 3.
Cap. 9. n. 1. *Plorabo die, ac nocte* p. 32. n. 8. ad c. 7.
4. *Omnis frater ſupplantans, ſupplantabit.* p. 1. n. 2. ad c. 1.
17. *Vocate lamentatrices.* p. 23. n. 2. ad c. 4. p. 31. n. 1. ad c. 7.
Cap. 20. n. 2. *Percuſſit Phaſſur Ieremiam.* p. 1. n. 3. ad c. 6.
4. *Hæc dicit Dominus.* p. 7. n. 5. ad c. 6.
13. *Cantate Domino; laudate Dominum.* p. 24. n. 3 ad c. 5.
Cap. 22. n. 17. *Tui verò oculi ad calumniam & ad curſum mali operis.* p. 2. n. 2. ad c. 1.
19. *Sepultura aſini ſepelietur.* in com. c. 5. n. 81.
Cap. 23. n. 23. *Putas ne, Deus è vicino ego ſum, & non Deus de longè?* in com. c. 5. n. 44.
29. *Quaſi malleus conterens petram.* p. 28. n. 1. ad cap. 5.
Cap. 25. n. 4. *Conſurgens diluculo, mittenſque.* p. 9. n. 4. ad c. 2.
15. *Sume calicem vini furoris.* in com. cap. 5. n. 93. p. 29. n. 3. ad c. 7.
Cap. 26. n. 3. *Si forte audiant.* in com. c. 7. n. 73.
5. *De nocte conſurgens.* p. 17. n. 1. ad c. 5.
Cap. 32. n. 19. *Magnus conſilio, cuius oculi aperti.* p. 6. n. 2. ad c. 1.
30. *Iugiter facientes malum.* p. 44 n. 1. ad c. 5.
Cap. 36. n. 12. *Rex ſedebat in domo hyemali.* in com. c. 1. n. 5.
Cap. 38. n. 9. *Domine mi Rex, malè fecerunt.* p. 16. n. 6. ad cap. 7.
15. *Si annuntiauero tibi, nunquid non.* in com. c. 6. n. 4.
19. *Et illudant mihi.* in com. c. 5 n. 98.
Cap. 39. n. 11. *Præceperat Nabuchdonoſor de Ieremia* p. 5. n 4. ad c. 6.
Cap. 44. n. 1. *Ad omnes Iudæos, qui habitabant in terra Ægypti.* p. 17. n. 1. ad c. 1.
Cap. 47. n. 5. *Venit caluitium ſuper Gazam, conticuit Aſcalon.* in com. c. 7. n. 66.
Cap. 48. n. 9. *Date florem Moab.* p. 9. n. 3. ad c. 3.
Cap. 49. n. 7. *Nunquid non eſt ſapientia in Theman?* in com. c. 1. n. 7. in com. c. 5. n. 31.
Cap. 50. n. 2. *Capta eſt Babylon, confuſus eſt Bel.* in com. c. 1. n. 15.
23. *Confractus eſt, & contritus malleus vniuerſæ terræ.* p. 6. n. 5. ad c. 5.

Ex Threnis.

Cap. 1. n. 1. *Aleph, hoc eſt doctrina* p. 11. n. 7 ad c. 6.
2. *Plorans plorauit in nocte.* p. 18. n. 3. ad c. 4. in com. c. 5. n. 50. p. 32. n. 5. ad cap. 7. in com. c. 7. n. 77.
8. *Peccatum peccauit Ieruſalem.* p. 20. n. 2. ad c. 5.
Ibid. *Ipſa autem gemens conuerſa eſt.* p. 32. n. 5. ad cap. 7.
Cap. 2. n. 2. *Deſtruxit in furore ſuo munitiones.* in com. c. 4. n. 31.
4. *Tetendit arcum ſuum.* p. 12. n. 3. ad cap. 4. p. 28. n. 4. ad c. 5.
8. *Tetendit funiculum ſuum.* p. 29. n. 2. ad c. 7.
13. *Conſolabor te virgo filia.* p. 5. n. 3. ad c. 6.
14. *Viderunt tibi aſſumptiones falſas.* p. 2. n. 4. d. 3.
17. *Quæ præceperat a diebus antiquis.* p. 42. n. 3. ad c. 5.
18. *Deduc lachrymas per diem, ac noctem.* p. 32. n. 7. ad c. 7.
Ibid. *Neque taceat pupilla oculi tui.* in com. c. 6. n. 34.
Cap. 3. n. 49. *Oculus meus afflictus eſt, nec tacuit.* p. 24. n. 5. ad 5.
Cap. 4. n. 8. *Non ſunt cogniti in plateis.* p. 13. n. 3. ad c. 6.
Cap 5. n. 10. *A facie tempeſtatum famis.* p. 22. n. 1. ad cap. 2.

Mulieres in Sion humiliauerunt. in com.c.4.n.29.

Ex Baruch.

Cap. 3. n. 23. *Negotiatores Merrha, & Theman.* in com.cap.1.n.7.

26. *Statura magna ſcientes bellum.* p.1. n. 5. d.4.

Cap. 6. n. 42. *Mulieres circundata funibus.* p. 8. .2. ad cap.3.

Ex Ezechiele.

Cap. 1. n. 6. *Quatuor facies vni.* p.22.num.2. ad cap.7.

10. *Facies aquila deſuper.* p 5.n.7. ad c 1.

25. *Cum fieret vox, ſtabant.* p.15.n.2.ad c.2.

Cap. 2. n. 1. *Et dixit ad me: fili hominis.* p.2. n.6. d. 1.

7. *Si forte audiant, & quieſcant.* in com. cap.7. num. 73.

Cap. 3. n. 1. *Comede volumen iſtud* p.2. n. 7. d.3. p.20 n. 3. ad cap.4.

15. *Et manſit ibi ſeptem diebus.* p.12. n.1. ad c.1.

18. *Si dicente me ad impium.* in com.c.7.n.33.

Cap. 4. n. 3. *Sume tibi ſartaginem* p.7.n.1.ad c.6.

Cap. 7. n. 10. *Floruit virga, germinauit ſuperbia.* p.37.n.1.ad c.7.in com.c.1.n.12.

26. *Erunt in montibus, quaſi columbæ.* in com.c.7. num. 77.

Cap. 8. n. 3. *Vbi erat ſtatutum idolum zeli.* p. 12. n.3. ad cap.1.

14. *Mulieres plangentes Adonidem.* p.6.n.6. ad c.7.p.31.n.2.ad cap.7.

Cap. 9. n. 2. *Et vas interitus in manu eius.* p. 35. n.1. ad c.5.

Ibid. *Atramentarium ſcriptoris.* p.39.n.4.ad c.5.

3. *Qua erat ad limen domus* p.2.n.5.ad c.4.

4. *Signa Thau ſuper frontes gementium.* p.11.n.7. ad cap.6.

6. *A ſanctuario meo incipite.* p.8.n.5. ad cap. 4. p. 22.n.6.ad cap 5.

7. *Egreſſi ſunt, & percutiebant.* p.1.n.1.d.5.

Cap. 10. n. 4. *Et repleta eſt domus nube.* p. 38. n. . ad cap.7.

Cap. 14. n. 20. *Et Noe, & Dauid, & Iob.* p.24 n 4. ad cap. 5.

Cap. 16. n 25. *Diuiſiſti pedes tuos.* in com.c 4.n.29.

52. *Viciſti ſorores tuas peccatis* p 1. n. 4. ad c. 5.

Cap. 17. n. 7. *Magnis alis, multiſque plumis.* p.1. n.2. d.4.

Cap. 18. n. 10. *Quod ſi genuerit filium latronem.* p.13.n.1.ad c. .

Cap. 23. n. 3. *Fornicatæ ſunt in Ægypto.* p. 2. num.2.d.5.

37. *Cum idolis ſuis fornicatæ ſunt.* p.13. num. 2. ad cap 4.

42. *Et coronas ſpecioſas in capitibus.* p.8.num.1. ad cap 3.

Cap. 24. n. 23. *Coronas habebitis in capitibus.* in com c.3 n 18.

Cap. 27. n. 9. *Senes Gibli, & prudentes eius* p.6. n.1. ad cap.2.

30. *Et cinere conſpergentur.* in com.c. 4. num.24. & 45.in com.cap.7.n.18.

Cap. 28. n. 11. *Leua planctum ſuper Regem Tyri.* p.1. n.3. ad cap.3.

13. *Omnis lapis pretioſus operimentum tuum.* p. 3.n. 3. ad c.3.

15. *Perfectus in viis tuis.* p.6.n.3 ad c.5.

18. *Dabo te in cinerem.* in com.c.4 n.26.

Cap. 29. n. 6. *Pro eo quod fuiſti baculus arundineus.* p.8.n 3 ad cap.1.

Cap. 30. n. 13. *Ceſſare faciam idola de Memphis.* in com.cap.1.n.14.

Cap. 31. n. 11. *Iuxta impietatem eius.* p.9.n.3. ad cap. 5.

Cap. 33. n. 11. *Viuo ego, dicit Dominus.* p.18. n. 3. ad cap. 1.

Ibid. *Nolo mortem impij.* in com c.5.n.83.

Cap. 36. n. 20. *Polluerunt nomen ſanctum meum, cum diceretur de illis, populus Domini iſte eſt.* p.45 n.1. ad cap.5.

Cap. 40. n. 3. *Et funiculus lineus in manu eius.* p.29.n.1. ad cap.7.

Cap. 44. n. 26. *Poſtquam fuerit emundatus, ſeptem dies numerabuntur.* p.41.n.3.ad cap.5.

Cap. 47. n. 1. *Facies domus reſpiciebat ad Orientem.* in com 2.n.34.

Ex Daniele.

Cap. 1. n. 15. *Apparuerunt vultus eorum meliores.* p.2.n.3.ad 6.

17. *Pueris his dedit Deus ſcientiam.* in com. cap.4. num.19.

Cap. 2. n. 3. *Vidi ſomnium, & mente confuſus.* p.2. n.3.ad cap.6.

13. *Quærebaturque Daniel, & ſocij eius, vt perirent.* p.23.n.4. ad cap.5.

17. *Et ſociis ſuis indicauit.* p.10.n.5.ad cap.4.

46. *Et Danielem adorauit.* p.5.n.6. ad c.1.

49. *Daniel erat in foribus Regis.* p.5.n.6. ad cap.1. p.10.n.1.ad c.6.

Cap. 3. n. 2. *Miſit ad congregandos ſatrapas.* p.10. n.5.ad cap.3.

5. *In hora, qua audieritis ſonitum.* p. 11.n. 1. ad cap.3

6. *Eadem hora mittetur in fornacem.* in com.cap. 3. n.35.

10. *Vt qui audierit ſonitum buccinæ.* p.12. num.3. ad c. 6.

12. *Contempſerunt, Rex, decretum.* in com. cap. 5. num.16.

14. *Vere ne Deos meos non colitis.* p. 6. num. 4. ad c.6.

18. *Notum ſit tibi Rex, quod Deos tuos non colimus.* p.12.n.2.ad c.6.

28. *In veritate, & iudicio induxiſti hæc.* in com. c.7.n 52.

29 *Peccauimus, iniuſte egimus.* p 41. n.7. ad c.5.

48. *Et incendit, quos reperit de Chaldæis.* p.7.n.4. ad c. 6.

50. *Et non tetigit eos omnino ignis.* in com. cap. 4. num 30.

71. *Benedicite noctes, & dies Domino.* p 15. n.1. ad c.3.

92. *Species quarti ſimilis filio Dei.* p. 39. n.5. ad cap.7.in com cap.5.n.26.

93. *Serui Dei Altiſſimi egredimini.* in com.cap.4. n.41.p.7.n.4.ad c.6.

Cap. 4. n. 14. *In ſententia vigilum decretum eſt.* p.7.n.6 ad c.4.in com.c.3.n.9.

16 *Cœpit tacitus cogitare, quaſi vna hora.* p.9. n.2. ad c.5.

Ibid. *Domine mi ſomnium his, qui te oderunt.* in com.c.5 n.24.p.16.n.5 ad c.7.

24. *Forſitan ignoſcet delictis tuis Deus* p.43. n.5. ad c.7.in com.7.n.72.

27. *Quam ego ædificaui in domum regni.* in com. cap. 1. n. 1.
28. *Vox de cælo ruit.* p. 3. n. 7. ad cap. 6.
30. *Ex hominibus abiectus eſt.* p. 3. num. 5. ad cap. 6.
Cap. 5. n. 5. *Apparuerunt digiti, quaſi manus hominis ſcribentis.* p. 3. num. 7. ad cap. 6. p. 18. n. 2. ad cap 7.
6. *Tunc facies Regis commutata eſt.* p. 20. num. 2. ad cap. 7.
19. *Quos volebat, exaltabat.* p. 9. n. 4. ad c. 1. p. 6. n. 1. ad c. 3.
25. *Manè, Tecel: Phares.* in com. c. 5. n. 72.
26 *Numerauit regnum tuum* p. 29. num. 4. ad cap. 7.
29. *Tunc iubente Rege indutus eſt Daniel.* p. 2. n. 3. ad c. 5.
30. *Eadem nocte interfectus eſt* p. 48. n. 4. ad c. 5.
Cap. 6. n. 2. *Ex quibus Daniel vnus erat.* p. 6. n. 5. ad c. 3.
13. *Daniel de filiis captiuitatis.* in com. cap. 7. n. 11.
Cap. 7. n. 1. *Quatuor venti pugnabant.* p. 21. n. 5. ad cap. 2.
9. *Et antiquus dierum ſedit.* p. 4. n. 2. ad cap. 2. p. 8. n. 4. ad c. 6.
17. *Quatuor beſtiæ magnæ, quatuor ſunt regna.* p. 2. n. 2. d. 4. p. 9. n. 1. ad c. 1.
26. *Iudicium ſedit, vt auferatur potentia.* p. 3. n. 4. ad c. 6.
Cap. 8. n. 17. *Intellige fili hominis.* p. 2. n. 6 d. 1.
Cap. 9. n. 2. *Ego Daniel intellexi in libris* p. 14. n. 5. ad cap. 7.
3. *In ſacco, & cinere.* p. 11. n. 5. ad c. 4.
Ibid. *Poſui faciem meam rogare.* p. 22. num. 3. ad cap. 4.
Ibid. *Rogare, & deprecari in ieiunio.* in com. c. 4. n. 22.
27. *Deficiet hoſtia, & ſacrificium.* p. 48. num. 3. ad cap. 5.
Cap. 10. n. 2. *Ego Daniel lugebam.* p. 11. n. 3. ad cap 6.
3. *Panem deſiderabilem non comedi* p. 11. n. 3. ad cap 6.
13. *Princeps regni Perſarum.* p. 9. num. . ad c. 1.
Cap. 13. n. 5. *Qui videbantur regere populum.* p. 19. n. 2. ad c. 1.
32. *Erat enim cooperta.* in prolog. n. 11.
38. *Vidimus eos pariter.* p. 12. n. 3. ad c. 1.
42. *Exclamauit voce magna Suſanna.* in com. c. 4. num. 17.
45. *Suſcitauit Dominus Spiritum ſanctum pueri.* p. 6. n. 1. ad cap. 1.
54. *Vidiſti eos colloquentes ſibi.* p. 14. num 1. ad cap. 4.
Cap. 14. n. 36. *Tolle prandium, quod miſit tibi Dominus.* p. 31. n. 3. ad c. 5.

Ex Hoſea.

Cap. 1. n. 4. *Viſitabo ſanguinem Iezrahel ſuper domum Iehu.* in com. c. 1. n. 34.
6. *Voca nomen eius: abſque miſericordia* p. 20. n. 1. ad cap. 5.
Cap. 2. n. 2. *Auferat fornicatio es ſuas a facie ſua.* p. 1. n. 3. ad cap 4.
13. *Viſitabo ſuper eam.* p. 13. num. 2. ad cap. 4.
16. *Vocabit me vir meus: & non vocabit* p. 24. n. 2. ad cap. 4.
Cap. 4. n. 15. *Neque iuraueritis: viuit Dominus.* p. 18. n. 1. ad c. 1.
Cap. 5. n. 1. *Audite hoc Sacerdotes, & domus Regis auſcultate.* p. 8. n. 5. ad c. 4.
13. *Et miſit ad Regem vltorem.* d. 4. n. 3.
Cap. 6. n. 4. *In tribulatione ſua, manè conſurgent ad me.* in com. c. 4. n. 28.
Cap. 8. n. 4. *Regnauerunt, & non ex me.* p. 10. n. 1. ad cap. 2.
Cap. 9. n. 15. *Omnes nequitiæ eorum in Galgal.* p. 15. n. 5. ad c. 4.
16. *Percuſſus eſt Ephraim.* p. 10. n. 4. ad cap. 5.
Cap. 10. n. 7. *Tranſire fecit Samaria Regem.* p. 21. n. 4. ad c. 2.
Cap. 11. n. 8. *Pariter conturbata eſt pœnitentia.* in com. c. 7. n. 58.
Cap. 12. n. 3. *In vtero ſupplantauit fratrem.* p. 5. n. 2. ad c 3.
4. *Fleuit, & rogauit eum.* p. 31. n. 9. ad c. 7.

Ex Iohele.

Cap. 1. n. 2. *Audite hoc ſenes* p. 8. n. 2. ad c. 6.
4. *Reſiduum erucæ comedit locuſta.* p. 22. num. 4. ad cap. 2.
10. *Depopulata eſt regio, luxit humus.* in com. c. 2. n. 46.
13. *Accingite vos, & plangite Sacerdotes* in com. cap. 4. num. 44 p. 10. num 1. ad cap. 7. p. 13. num. 3. ad cap. 7.
Cap. 2. n. 14. *Quis ſcit, ſi conuertatur?* in com. c. 7. num. 72.
16. *Coadunate ſenes, congregate paruulos.* in com. cap. 4. n. 26.
17. *Plorabunt Sacerdotes.* p. 21. n. 2. ad c. 6.
23. *Dedit vobis doctorem iuſtitiæ.* p. 36. num. 5. ad cap. 5.
25. *Reddam vobis annos, quos comedit locuſta.* p. 1. n. 3. d. 4.
28. *Senes veſtri ſomnia ſomniabunt* p. 6. num. 6. ad cap. 2.
Cap. 3. n. 15. *Sol, & Luna obtenebrati ſunt.* p. 13. n. 2. ad c. 2.
18. *Stillabunt montes dulcedinem.* p. 9. n. 6. ad c. 3. p. 29. n. 7. ad c. 5.

Amos.

Cap. 3. n. 2 *Viſitabo ſuper vos omnes iniquitates.* in com. c. 4. n. 49.
6. *Si clanget tuba in ciuitate.* p. 20. num. 5. ad cap 7.
7. *Niſi reuelauerit ſecretum.* p. 5. n. 1. ad c. 2.
8. *Leo rugit, quis non timebit?* p. 3. n. 5. ad cap. 2.
14. *Super eum viſitabo, & ſuper altaria.* in com. c. 5. n. 93
Cap. 5. n. 23. *Aufer a me tumultum carminum.* p. 19. n. 3. ad c 6.
25 *Nunquid hoſtias obtuliſtis mihi.* p. 8. n. 5. ad c 2. p. 19. n. 3. ad c 6.
Cap. 6. n. 1. *Væ, qui confiditis in monte Samariæ.* p. 11. n. 1. ad c 1.
8. *Iurauit Dominus in anima ſua.* p. 18. num. 3. ad cap. 1.
Cap. 7. n. 10. *Rebellauit contra te Amos.* p. 19. n. 3. ad cap. 1.
12. *Qui vides, gradere, fuge.* p. 15. n. 6. ad c. 7.
14. *Non ſum propheta.* p. 2. n. 4. d. 1.
Ibid. *Armentarius ego ſum.* in com. c. 5. num. 31.

Vxor

17. *Vxor tua in ciuitate fornicabitur.* p.13.num.1. ad cap. 4.

Cap. 8. n. 2. *Vncinum pomorum.* p.14. num.1. ad cap. 1.

Cap. 9. n. 13. *Stillabunt montes dulcedinem.* p.9. n.6.ad c.3.

Ex Iona.

Cap. 1. n. 1. *Surge, & vade in Niniuen.* p.17. n. 1. ad cap. 1.

3. *Surrexit Ionas, vt fugeret.* p.11.num.3.ad cap.5.

8. *Quod eſt opus tuum? quæ terra tua?* p.8.n.1. ad cap. 5.

Cap. 3. n. 3. *Et Niniue erat ciuitas magna.* in com.cap. 1.n.15.

4. *Et Niniue ſubuertetur.* p.43.n.5.ad c. 7.

5. *Crediderunt Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium.* p.19.n.2.ad cap.2.

Ibid. *Et veſtiti ſunt ſaccis.* in com.c.4.n.14.

6. *Et peruenit verbum ad Regem.* p.10.n. 2. ad c.5.p.21.n.3.ad c.6.

Ibid. *Et ſurrexit de ſolio ſuo, & indutus eſt ſacco.* p.10.n.3. ad c.3.

8. *Operiant ſaccis homines.* p.10.n.3. ad cap.7.

9. *Quis ſcit, ſi conuertatur, & ignoſcat?* in com. c.7.n.72.

Cap. 4. n. 3. *Tolle, quæſo, animam meam.* p.11.n.3. ad cap. 5.

Ex Michæa.

Cap. 3. n. 8. *Repletus ſum fortitudine ſpiritu.* in com.c.6.n.3.

10. *Qui ædificatis Sion in ſanguinibus.* p.2.n.2.ad cap. 1.

Cap. 5. n. 2. *Et tu Bethleem Ephrata?* p.2.n.2.ad cap. 2.

Ibid. *Egreſſus eius à diebus æternitatis.* p. 2. n. 2. d. 3.

13. *Euellam lucos tuos de medio tui.* in com. c. 3. num. 31.

Cap. 6. n. 1. *Surge, contende iudicio aduerſus montes.* p.21.n.3.ad cap.2.

Nahum.

Cap. 1. n. 1. *Onus Niniue; liber viſionis.* in com. c.1.n.13.

Cap. 2. n. 3. *Viri exercitus in coccineis.* in com. c.3. n.13.

7. *Gementes, vt columbæ, murmurantes in cordibus.* in com. c.7.n.77.

Cap. 3. n. 1. *Væ, ciuitas ſanguinum; vniuerſa mendacij.* in com.c.1.n.15.

18. *Dormitauerunt paſtores tui Rex Aſſur.* d. 4. n.4.in com. c.1.n.15.

Habacuc.

Cap. 1. n. 1. *Onus, quod vidit Habacuc.* p.2.num.4. d. 3.

2. *Vſquequo Domine clamabo?* p. 43. num. 1. ad cap. 7.

8. *Et volabunt, quaſi aquila.* in com.cap.7.n.3.

12. *Nunquid non tu Domine, Deus meus, & Sancte meus?* p.2.n.5.ad cap.3.p.41.num 6.ad c 5.

Cap. 2. n. 12. *Væ, qui ædificas in ſanguinibus.* p.2. n.3. ad cap.1.

20. *Sileat à facie eius omnis terra.* p 2. num.1. ad cap. 6.

Cap. 3. n. 1. *Oratio Habacuc pro ignorantiis.* p 41. n.5.ad c.5.p.24.n.3.ad c.7.

Ex Sophonia.

Cap. 1. n. 7. *Silete à facie Dei.* p.2.n.1. ad cap. 6. in com.c.7.n.66.

Ibid. *Præparauit Dominus hoſtiam.* p.11. n.2. ad cap. 7.

14. *Iuxta eſt dies Domini magnus.* in com. cap. 3. num. 16.

Ex Aggæo.

Cap. 2. n. 8. *Implebo domum iſtam gloria.* p.3.n.6. ad cap. 1.

24. *Ponam te, quaſi ſignaculum.* in com. cap. 1. num .11.

Ex Zacharia.

Cap. 1. n. 8. *Et poſt eum equi ruſi, varij, & albi.* p.18.n.2.ad c.5.

Cap. 2. n. 1. *In manu eius funiculus.* p.3.num.3.ad cap. 1.

13. *Sileat omnis caro.* p.2.num.1.ad cap.6.in com. cap.1. n. 30.

Cap. 3. n. 1. *Et Satan ſtabat à dextris eius.* p. 42. n. 4. ad c.7.

13. *Et Ieſus erat indutus veſtibus ſordidis.* p. 11. n.3. ad cap.4.

9. *Super lapidem vnum ſeptem oculi.* in com.c.3. n.9 p.7.n.4.ad c.4.p.7. n.1. ad cap.5.p.18.num.1.ad cap. 7.

Cap. 5. n. 2. *Ego video volumen volans.* p.10.n.5. ad cap.5.

3. *Et omnis iurans ex hoc.* p.18.n.6.ad c.1.

6. *Hæc eſt amphora egrediens.* p.29.n.3.ad c.7.

Ibid. *Oculus eorum in vniuerſa terra.* in com. cap. 2. n. 41.

7. *Mulier vna ſedens in medio.* p.20. num. 4. ad cap. 5.

9. *Habebant alas, quaſi alas milui.* in prolog. n.1. p.1.n.5.ad c.7.

Ibid. *Duæ mulieres egredientes.* p. 4. num. 1. ad cap. 7.

Cap. 7. n. 10. *Malum vir fratri ſuo non cogitet.* p.11.n.1 .ad c.2.

Cap. 9. n. 1. *Onus verbi Domini.* p.15 .num.7. ad cap. 7.

9. *Rex tuus veniet tibi iuſtus, & Saluator.* p. 44. n.3. ad cap. 7.

17. *Et vinum germinans virgines.* p.34.num.5.ad cap. 5.

Cap. 11. n. 2. *Vlula abies, quia cecidit Cedrus.* p.1. n.2.ad c.3.

17. *O paſtor, & idolum!* p.2. n.3 .ad c.2.

Ibid. *Gladius ſuper brachium eius.* p.14. num. 2. ad cap.1.

Cap. 13. n. 4. *Nec operientur pallio ſaccino.* p.22. n.1. ad cap.4.

Cap. 14. n. 2. *Mulieres violabuntur.* in com.cap.4. num. 29.

Ex Malachia.

Cap. 1. n. 1. *Onus verbi Domini.* p.2.n.4. d.3.

Ibid.

Ibid. *In manu Malachiæ.* p.18.n.1.ad c.5.
6. *Si Pater ego ſum, vbi eſt honor meus.* in com. c.1.n.27.
Cap. 2. n.7. *Angelus Domini exercituum eſt.* p.8. n.3.ad c.4.
Cap. 3. n. 1. *Ecce ego mitto Angelum meum.* p. 2. num.3.d.6.
5. *Ero teſtis velox adulteris.* p.18.n.4.ad c.1.
6. *Ego Dominus, & non mutor.* p.17.n.4.ad c.4.
16. *Scriptus eſt liber monumenti.* p.17.n.1.ad c.6.
Cap. 4. n. 2. *Et ſanitas in pennis eius.* p.17.num.3. ad cap. 5.
4. *Mementote legis Moyſi, ſerui mei.* p.2.n.1. ad cap. 1.

Ex 1. Machab. lib.

Cap. 3. n. 28. *Aperuit ærarium ſuum.* p.17. n. 1. ad cap. 2.
Cap. 6. n. 2. *Templúmque in ea locuples.* in com. cap.4. n.3.
Cap. 12. n. 9. *Habentes ſolatio Sanctos libros.* p.1. n.1. d.2.

Ex 2. Machab. lib.

Cap. 3. n. 13. *Alij gregatim domibus conflaebant.* p.10.n.5.ad c.4.
Cap. 15. n. 9. *Allocutus eſt eos de lege, & Prophetis.* in com.cap.4.n.32.
12. *Oniam, virum bonum, & eloquio decoram.* p.26.n.5.ad c.7.
14. *Hic eſt fratrum amator; hic eſt, qui multum orat pro populo.* p.11.n.2.ad c.6.

TESTAMENTVM NOVVM.

Ex Matthæo.

Cap. 1. n. 1. *Liber generationis Ieſu Chriſti.* p. 26.n.3.ad c.5. p.14. n.2. ad c.7.
Ibid. *Filij Dauid, filij Abraham* p.10.n.2. ad c.2. in com.c.5.n 25 p.47.n.5.ad cap.5.
6. *Dauid autem Rex.* p.47.n.5. ad c.5.
Ibid. *Ex ea, quæ fuit Vriæ.* p 13.n.3 ad c.4.
8. *Ioram genuit Oziam.* p.20. n.1.ad c.5.
11. *In tranſmigratione Babylonis.* p.21.n.5.ad c.5.
20. *Ioſeph fili Dauid.* p.5.n.5 ad c.5.
Cap. 2. n. 3. *Herodes turbatus eſt, & omnis Ieroſolyma.* p.2.n.1.ad c.2.
6. *Ex te enim exiet dux.* p.1.n.2.d 3.
14. *Accepit puerum, & matrem eius nocte, & ſeceſſit.* p.18.n.4.ad c.4.
16. *Videns, quoniam illuſus eſſet.* in com. c.5.n.25.
Ibid. *Occidit omnes pueros.* in com.c.5.n.5.
23. *Nazaræus vocabitur.* in com.c.5.n.30.
Cap. 3. n. 5. *Tunc exibat ad eum omnis Ieroſolyma.* p.22.n.2.ad cap.4.
7. *Progenies viperarum, quis demonſtrauit!* p. 34. n.5.ad c.7.
15. *Sic decet nos implere omnem iuſtitiam.* p. 13. n.4.ad c.7.p.21.n.5 ad cap.6.
16. *Baptizatus autem Ieſus.* p 13.n.4.ad c.7.
Ibid. *Vidit ſpiritum, ſicut columbam.* p. 23. n. 4. ad cap.7.
17. *Hic eſt filius meus dilectus.* p.15.n.3. ad c.6. p.27.n.4.ad c.5.
Cap. 4. n. 3. *Accedens tentator dixit.* p. 7. n. 1. ad c.4. p.27. n.1. ad cap.5.
4. *Scriptum eſt: Non in ſolo pane* p.15 n.1.ad c.7.
6. *Mitte te deorſum.* p.1.n.3.d.3.p 21.n.4.d.3.
17. *Appropinquauit enim regnum.* p.8.n.3.ad c.6.
Ibid. *Pœnitentiam agite.* p.41.n.7.ad c.5.
18. *Vidit duos fratres.* p.16.n.2 ad c.1.
23. *Et circuibat Ieſus totam Galilæam.* p.15.n.4. ad cap.4.
Cap. 5. n. 1. *Aſcendit in montem* p.13. n.1 ad c.6.
11. *Beati eſtis, cum maledixerint vobis homines.* p.18.n.4.ad c.4.
15. *Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio* p.7.n.3.ad c.2.
21. *Non occides.* p.9.n.1.ad c.1.
24. *Vade prius reconciliari.* in com.c.7.n.19.
34. *Ego autem dico: non iurare omnino.* p. 18. n.1. ad c.1.
37. *Sit autem ſermo veſter: eſt, eſt; non, non.* p. 17. n.4. ad c 4.
44. *Diligite inimicos veſtros.* p 28.n.6.ad c.7.
45. *Vt ſitis filij patris veſtri.* p.35.n.4 ad c.7.
Cap. 6. n. 9. *Sic ergo vos orabitis: Pater noſter.* p.14.n.4.ad c.6. p.11.n.3.ad c.7.
22. *Lucerna corporis tui eſt oculus tuus.* p. 1. n. 3. ad cap. 4.
24. *Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire.* p. 19. n.3. ad cap 7.
28. *Conſiderate lilia agri.* p.9.n.4.ad c.3.
Cap. 7. n. 14. *Quàm anguſta porta, & arcta via eſt.* p.15.n.1.ad c.5. p.8.n.1.ad c 7.
22. *Domine, Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus?* p.31.n.4.ad cap.5.
Cap. 8. n. 7. *Ego veniam, & curabo.* p.10 n.1.ad c.4.
8. *Domine, non ſum dignus.* p.10.n.4. ad cap.7.
9. *Homo ſum, ſub poteſtate.* p.40.n.5.ad c.7.
10. *Amen dico vobis: non inueni tantam fidem.* p.2. num.3. d.5.
19. *Magiſter, ſequar te.* p.2.n.1.ad c.5.
22. *Dimitte mortuos ſepelire.* p.23.n.2.ad c.4.
32. *Et mortui ſunt in aquis.* p.11.n.4 ad c.5.
Cap. 9. n. 1. *Aſcendens in nauiculam transfretauit.* p.19.n.5.ad c.2.
6. *Vt ſciatis, quia filius hominis.* in com.c.4.n.13.
13. *Miſericordiam volo.* p.35.n.7.ad c.7.
23. *Cum veniſſet Ieſus, & vidiſſet tibicines.* p.23. n.2.ad c.4.
35. *Circuibat Ieſus omnes ciuitates.* p.15.n.4.ad c.4.
38. *Rogate ergo Dominum meſſis* p.14.n.2.ad c.6.
Cap. 10. n. 2. *Primus Simon, qui dicitur Petrus.* p.10.n.1.ad c.3.
3. *Et Matthæus publicanus.* p.36.n.2.ad c.7.
4. *Et Iudas Iſcariotes.* p.34.n.3.ad c.7.
10. *Nolite poſſidere, neque virgam* p. 37. n.2. ad c 7. p.41. n.5.ad c 7.
17. *Cauete ab hominibus.* p.14.n.1.ad c.5.
23. *Fugite in aliam.* p.17.n.1.ad cap.5.
Cap. 11. n. 1. *Præcipiens duodecim diſcipulis ſuis, tranſiit inde, vt doceret.* p.21.n.4 ad c 6.
2. *Ioannes, cum audiſſet in vinculis.* p. 15. n.7. ad c.7. p.7.n.2.ad c.6.
7. *Cœpit Ieſus dicere de Ioanne.* p.17. n 4. ad c.6.
12. *A diebus Ioannis Baptiſtæ, vſque nunc regnum cælorum vim patitur.* p.20.n.2.ad cap.2.
Cap. 12. n. 38. *Magiſter volumus à te ſignum.* in com.cap.7.n.31.

Venit

42. Venit audire ſapientiam.in prolog. n. 14. p. 6. n. 1. ad cap.1.
46. Ecce mater tua,& fratres tui.p.15.num 4.ad c.7.
48. Quæ eſt mater mea? p.15.n.5.ad c.7.
Cap. 13. n. 4. Et venerunt volucres cæli.p.2.n.4. ad c.1.
22. Seminatus eſt in ſpinis. p.6.n. 2. ad c.7.
25. Cum autem dormirent homines, venit inimicus. p.7.n.3.ad c.4.
27. Accedentes ſerui Patrisfamilias dixerunt. p.16.n.2.ad c.7
28. Inimicus homo hoc fecit. p.19.n.2.ad c.1.
31. Simile eſt regnum grano ſinapis.in com.cap.5. n.71.p.20.n.5.ad c.6.
34. Et ſine parabolis non loquebatur.p.26.n.9.ad cap.7.
Cap. 14. n. 1. Audiuit Herodes famam Ieſu.p.10. n 3.ad c.5.
5. Volens illum occidere,timuit.p. 25. num. 2.ad c.5.
9. Et contriſtatus eſt Rex. p.18.n.7. ad c.1.
13. Quod cum audiſſet Ieſus,ſeceſſit.p.9.n. 3.ad c.1.
22. Et ſtatim compulit Ieſus diſcipulos aſcendere. p.12.n.3.ad c.5.
Ibid. Donec dimitterret turbas.in com.c.6.n.45.
Cap. 15. n. 12. Scis, quia Phariſæi audito hoc. p. 18.n.3.ad c.6.
19. De corde exeunt cogitationes.p.1.n.4. ad c.5.
23. Qui non reſpondit verbum.p.19.n. 2. ad c.5.
27. Nam & catelli edunt. p.10.n. 4.ad c.7.
28. O mulier! magna eſt fides tua. in prolog.n.8.
32. Ieſus autem conuocatis diſcipulis. in com. c. 7. n.46.
Cap. 16. n. 16. Tu es Chriſtus filius Dei.p.2. n.5. ad c.2.
18. Et portæ inferi non præualebunt.p.42.n.1.ad cap.7.
23. Vade poſt me Satana p.7.n.3.ad c.1.p.17.n.1. ad c. 4.
Cap. 17. n. 1. Aſſumpſit Ieſus Petrum,& Iacobum. p.23.n.4.ad c 7.
Ibid. Et ducit illos in montem.p.16.n 4 ad cap.5. p.29.n.5.ad c.5.
16. O generatio incredula! p.30. n.9.ad c.7.
21. Filius hominis tradendus ſit.p.15.n.3 ad c.6.
26. Aperto ore eius inuenies ſtaterem p.14.n.3.ad c.1.p.18.n.4.ad c.2.
Cap. 18. n. 6. Mola aſinaria in collo eius. in com. c.5.n.81.
19. Si duo ex vobis conſenſerint. p. 1.n.1.d.3.
Ibid. Fiet illis a Patre meo. p.10.n. 4.ad c.4.
22. Non dico tibi ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties.p.12.n.6.ad c.1.p.42.n.4 ad c.5 p 35.n.4.ad cap.7.
25. Iuſſit illum Dominus venundari p. 12. n. 1. ad c.4.
26. Procidens autem ſeruus ille.in com.c. 3.n.23.
Ibid. Orabat dicens:Patientiam habe.p.35. n. 5. ad c.7.
32. Serue nequam. p.14.n.3.ad c.2.
Cap. 19. n.17. Si vis ad vitam ingredi in com. c.1. n.20.
21. Si vis perfectus eſſe,vade. p.19.num.4.ad c.6.
Cap. 20. n. 4. Et quod iuſtum fuerit, dabo vobis. p.12.n.6.ad c.7.
17. Aſſumpſit duodecim diſcipulos ſecreto.p. 5. n.2.ad c.2.
20. Adorans,& petens aliquid. in com c.2.n.15.
Cap. 21. n. 9. Hoſanna filio Dauid.p. 26. n. 3. ad cap.5.
19. Arefacta eſt continuo ficulnea. p. 14 n. 3. ad c.2.p.21.n.3.ad c.2.
23. Cum veniſſet Ieſus in templum,acceſſerunt ad eum dicentem. p.9.n 4.ad c.4.
Cap. 22. n. 7. Rex autem,cum audiſſet, iratus eſt. p 4.n.4 ad c.3.
13. Ligatis manibus,& pedibus eius.p.27.n. 5.ad c.7.
18. Quid me tentatis hypocritæ? p.2.n.5.ad c 2.
34. Audientes,quod ſilentium impoſuiſſet Sadducæis. in com.c 7.n.66.
Cap. 23. n. 15. Vt faciatis vnum proſelytum. in com.c.6.n.39.
22. Qui iurat in cælo, iurat in throno Dei. in com.c.1.n.33.
Cap. 24. n. 1. Vt oſtenderent ædificationes templi. p.3.n.5.ad c.1.
2. Non relinquetur hic lapis ſuper. p. 3. num. 7. ad c.5.
3. Dic nobis,quando hæc erunt. p.2.n.4.ad c 4.
7. Conſurget enim gens contra gentem.p.16. n.3. ad c.1.
29. Sol obſcurabitur.p.13.n. 2.ad c.2.p.38. n.3. ad c.7.
Ibid. Et virtutes cælorum mouebuntur. p.2.n.1. ad c.6.
45. Qui putas eſt fidelis ſeruus. p.16 n.1.ad c.7.
49. Percutere conſeruos ſuos. p.15.n.7.ad c.4.
Cap.25.n. 1. Quæ accipientes lampades ſuas. p.4. n.2.ad c.6.
2. Quinque fatuæ,& quinque prudentes.p 43.n.3. ad c.7.
6. Media autem nocte clamor factus eſt p. 2. n.4. ad c.7.p.38.n.3.ad c.7.
18. Abſcondit pecuniam Domini ſui.p 16.n. 3. ad c.7.
23. Euge ſerue bone. p.15.n.2.ad c.6.
32. Et congregabuntur ante eum omnes gentes.in com.c.5.n.98.
Ibid. Separabit eos ab inuicem. p.2.n 3.ad c.5.
34. Venite benedicti Patris mei. p.3.n.4.ad c.5.
Cap. 26. n.6. In domo Simonis leproſi. in com. c. 7. num.11.
8. Videntes diſcipuli indignati ſunt p. 4. n. 2. ad c.7.
10. Opus enim bonum operata eſt.p.25.n.5.ad c.6.
18. Ite in ciuitatem,ad quendam.p.37.n.2.ad c.5.
25. Nunquid ego ſum Rabbi? p.5. n. 4. ad c.5 in com.c 5.n.24.
27. Accipiens calicem gratias egit.p.24. n. 4. ad c.7.
30. Et hymno dicto,exierunt. p.24 n.4.ad c.7.
34. Antequam gallus cantet,ter me negabis.p.12. n.5.ad c 2.
39. Procidit in faciem ſuam. p. 12. n.4. ad c. 3.in com.c.6.n.27.
61. Hic dixit:Poſſum deſtruere.in com.c.5.n.22.
65. Scidit veſtimenta ſua. p.21.n. 4. ad c.2.
73. Acceſſerunt,qui ſtabant. p.40.n. 2. ad c.7.
Ibid. Vere tu ex illis es. p.18.n.5.ad c.1.
Cap. 27. n. 1. Conſilium inierunt omnes principes Sacerdotum. p.4.n.1.ad c.2.
5. Abiens laqueo ſe ſuſpendit.in com. c. 5. n. 98. p.41.n.1.ad c.5.
14. Et non reſpondit ad vllum verbum.p.1.n.1.ad cap.6.

29. *Et arundinem in dextera.* p.8.n. 3. ad c.1.
42. *Deſcendat nunc de cruce.*p.18.num.5. ad c.6. p.17.n.3.ad c.5.
45 *Et tenebræ factæ ſunt.* p.5.n.4.ad c.5.
51. *Et terra mota eſt.* p.10.n. 3.ad c.3.
Cap. 28. n. 10. *Ite, nuntiate fratribus meis.*in prolog.n.9.

Ex Marco.

Cap. 1. n. 6. *Locuſtas, & mel ſylueſtre edebat.* p.2. n.3.ad 6.in com.c.7.n.52.
Ibid. *Erat Ioannes veſtitus pilis cameli.*p.22.n.5. ad c.4.
13. *Et erat in deſerto.* p.12.n.6.ad c.4.
22. *Et ſtupebant ſuper doctrina eius.*p.2. n. 5.ad c.2.
23. *Erat homo in ſpiritu immundo.*p. 12.n.3. ad cap.3.
25. *Obmuteſce, & exi.* p.8 n.5. ad c 2.
35. *Egreſſus abiit in deſertum locum.*p.17.n.5.ad cap.7.
37. *Omnes quærunt te.* p.8.n.3.ad c.6.
44. *Vide, nemini dixeris.* p.17.n.2.ad c.7.
Cap.2. n.7. *Quid hic ſic loquitur?*in com.c.5.n.18.
15. *Multi publicani, & peccatores ſimul diſcumbebant cum Ieſu.* p.18.n.3.ad c.6.
18. *Erant diſcipuli Ioannis, & Phariſæi ieiunantes.* p.6.n.3.ad c.6.
Cap. 3. n. 3. *Surge in medium.* p.13. num. 2. ad cap.2.
6. *Phariſæi ſtatim cum Herodianis.* p.6.n. 3. ad cap.6.
10. *Quotquot habebant plagas.*in com. c. 5.n.53.
12. *Comminabatur illis, ne manifeſtarent illum.* p.23.n.3.ad c.5.
Cap. 4. n. 31. *Sicut granum ſinapis* p.9.num.6.ad c.3.
Cap. 5. n. 2. *Occurrit de monumentis homo.* p. 12. n.3.ad c.3.
7. *Quid mihi, & tibi fili Altiſſimi?* p.7. n. 4. ad c.2.p.9.n.3.ad c.6.
9. *Legio mihi nomen eſt.* p.3.n.1. ad c.7.
13. *Præcipitatus eſt in mare.* p.12.n.3.ad c.3.
17. *Vt diſcederet à finibus eorum.*p.13.n.3.ad c.5.
Cap. 6. n.1. *Abiit in patriam ſuam.* p. 19. num. 1. ad c.2.
8. *Nolite poſſidere niſi virgam tantùm.* p. 8. n.4. ad c.2.p.37.n.2.ad c.7.
11. *Quicumque non receperint vos.* in com. cap. 3. n.36.
18. *Non licet tibi.* p.46.n. 2.ad c.5.
20. *Herodes metuebat Ioannem.* p.7.n.3.ad c.2.
25. *Volo, vt protinus des mihi.* p. 6.n.2.ad c 3.
31. *Et requieſcite puſillum.* p.15.n.4.ad c.3.
41. *Deditque diſcipulis ſuis, vt apponerent.*p.16. n.2.ad c.2.
Cap. 7. n. 1. *Et conueniunt ad eum Phariſæi.* p. 7. n.3.ad c.5.
34. *Suſpiciens in cælum ingemuit.* in com. c. 5. n.86.p.30.n.3 ad c.7.
Cap. 8. n. 9. *Quaſi quatuor millia.* p.1.n.2.d.1.
29. *Tu es Chriſtus.* p.2.n 4.ad c.2.
33. *Vade retro me ſatana.* p.14 n.1. ad c.5.
Cap. 9. n. 18. *O generatio incredula!* p.5. n. 6. ad cap.5.
21. *Ab infantia, & frequenter.* p.21.n.5.ad c.2.
49. *Et pacem habete inter vos.* p. 49. num. 1. ad c.5.
Cap. 10. n. 17. *Magiſter bone, quid faciam?* p. 25. n.2.ad c.4.
35. *Acceſſerunt Iacobus, & Ioannes.*in com.c. 2. n.15.
38. *Poteſtis bibere calicem?* p.6.n.3.ad c.7.
Ibid. *Quem ego bibiturus ſum.* p. 30. num.2.ad cap.5.
48. *Fili Dauid miſerere mei.* p.35. n.8.ad c.7.
Cap. 11. n. 13. *Non enim erat tempus ficorum.* p.14.n.3.ad c.2.
Cap. 14. n. 26. *Et hymno dicto.* p.34.n.5.ad c.5.
51. *Adoleſcens autem quidam.* p.5.n.5.ad c.5.
60. *Exurgens ſummus Sacerdos.*p.21.num.4. ad cap.1.
70. *Iterum negauit.* p.1.n.3.d.1.
Cap. 15. n.43. *Audacter introiuit ad Pilatum* p.7. n.1.ad c.3.p.30.n.4.ad c.5.

Ex Luca.

Cap. 1. n. 2. *Sicut tradiderunt nobis.* p. 2. num. 4. d.1.
5. *Fuit in diebus Herodis Regis.*p.8.n. 3. ad c. 1. p.6.n.5.ad c.6.
Ibid. *Zacharias de vice Abia.* p.8.n. 3.ad c.5.
Ibid. *Et vxor illius de filiabus Aaron.* p. 16. n.3. ad c.6.
19. *Ego ſum Gabriel, qui adſto ante Deum.* p. 1. n.7.d.1 p.19.n.2.ad c.4.
28. *Aue gratia plena.* p.9.n.4.ad c.6.
29. *Quæ cum audiſſet, turbata eſt, & cogitabat.* p.1.n.3.d.3.p.2.ad c.6.
36. *Et Eliſabeth cognata tua.* p. 16. num. 2. ad cap.1.
41. *Exultauit infans in vtero.* p.5.n.5.ad c.7.
52. *Depoſuit potentes de ſede.* p.20.n.3.ad c.6.
80. *Erat in deſertis, vſque in diem oſtenſionis ſuæ.* p.22.n.5.ad c.4.p.16.n.2.ad c.5.
Cap. 2. n. 7. *Et pannis eum inuoluit.*p.19.n. 4.ad cap.4.
11. *Natus eſt vobis hodie ſaluator.* p. 44. n. 2. ad c.7.
13. *Et facta eſt cum Angelo multitudo* p.5. n.4. ad c.6.p.23.n.4.ad c.7.
21. *Vt circumcideretur puer.* p.3.n.4.ad c.3.
37. *Ieiuniis, & orationibus ſeruiens.*in com.cap.4. n.22.
Cap.3.n.6. *Et videbit omnis caro ſalutare.* p. 36. n.5.ad c.7.
14. *Interrogabant eum, & milites.* p.1.n.1.d.5.
23. *Quaſi annorum duodecim.* p.1.n. 2.d.1.
Cap.4. n.6. *Quia mihi tradita ſunt.*in com. cap. 2. n.23.
16. *Venit Nazareth, vbi erat nutritus.*p.19. n. 1. ad c.2.
17. *Traditus eſt illi liber Iſaiæ.* p.14.n.3.ad c.7.
41. *Increpans non ſinebat ea loqui.*p.11.n.4. p.23. n.3.ad c.5.
Cap 5.n.33. *Ieiunant frequenter, & obſecrationes faciunt.* p.11.n.1.ad c 4.
Cap. 6. n. 12. *Exiit in montem orare.*p.19.n. 6.ad c.5.p.3.n.4.ad c.6.
Cap. 7. n. 3. *Miſit ad eum ſeniores.* p. 10. n. 2. ad cap.4.
8. *Homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites.* p.9.n.4.p.13.n.2.ad c.7.
9. *Nec in Iſrael tantam fidem inueni.*p.3.n.3.ad cap.1.
38. *Stans retro ſecus pedes Domini.*p.5.n.5.ad c.5.

Simon,

40. Simon, habeo aliquid p.17.n.2.ad c.6.p.9.n.4. ad c.5.
44. Vides hanc mulierem? p.47.n.2. ad c.5.
47. Quoniam dilexit multum.p.19.num.2.ad c.6.
Cap. 8.n. 2. Et mulieres aliqua. in prolog n.9.
Cap. 9. n. 2. Miſit illos prædicare.p.21. num. 4. ad cap.6.
3. Nihil tuleritis, neque virgam. p. 8. num. 4. ad c.2.
28. Aſſumpſit Ieſus Petrum, & Iacobum. p.5.n.3. ad c.2.
31. Viſi in maieſtate. p.2.n 4.d.6.
33. Neſciens quid diceret. p.30.n.5 ad c.5.
36. Et ipſi tacuerunt. p.23.n. 2. ad c.5.
56. Et abierunt in aliud caſtellum. p.12.num.3.ad c.2.p.45.n.3.ad c.7.
60. Sine, vt mortui ſepeliant. p.14 n.3.ad c.5.
Cap. 10. n. 1. In omnem ciuitatem, & locum, quo erat ipſe venturus. p.15.n.6.ad c.4.
11. Etiam puluerem de ciuitate veſtra extergimus. p.13.n.2.ad c.1.
34. Infundens oleum, & vinum. p.15.n.1.ad c.1.
40. Non eſt tibi cura, quod ſoror mea.p.1. n. 3.ad c.6.
Cap. 11. n. 7. Et ille de intus reſpondens.p.14. n. 4. ad c.6.
8. Dabit illi, quotquot habet neceſſarios.p.14.n.6. ad c.6.
26. Et fiunt nouiſſima hominis illius peiora. p. 9. n.2 ad c.6.
Cap. 12. n. 13. Ait quidam de turba. p.16. n.5.ad c.1
14. Homo, quis me conſtituit Iudicem, aut diuiſorem. p.3.n.2 ad c.2.p 4. n.4 ad c.5.
17. Cogitabat intra ſe dicens.p.3.n.4.ad c.2.p.6. n. .ad c.7.
22. Nolite ſolliciti eſſe, quid manducetis. p. 19. n 3. ad c. 7.
30. Pater autem veſter ſcit. p 31.n.1.ad c.5.
31. Nolite timere puſillus grex.p 31.n.1. ad c. 5. in com c 5.n.38.
35. Lucernæ ardentes in manibus p.7.num. 3. ad c.4.
42. Quis putas eſt fidelis ſeruus? p. 6. num.4 ad c.3.
47. Vapulabit multis. p.17.n. 2. ad c.1.
Cap.13.n. 7. Succide illam; vt quid terram occupat? p.6 n.4.ad c.6.
24. Contendite intrare per anguſtam portam.p.8. n.1.ad c.7.
Cap. 14.n.1. Sabbatho manducare panem.p.2. n.1. ad.6.
12. Cum facis prandium. p 17. n.2.ad c.6.
16. Homo quidam fecit cœnam. p 40.n.6.ad c.7.
35 Qui habet aures audiendi audiat. in com. c. 5. n 99 p.9.n.3 ad c.5.
Cap.15.n.6. Conuocat amicos, & vicinos.p. 10.n.1. ad c.6.
13. Peregrè profectus eſt. p.44.n.7. ad c.5.
16. Et nemo illi dabat. in com.c.2.n.16.
17. In ſe autem reuerſus dixit. p.27.n.3.ad c.7.
18 Surgam, & ibo ad Patrem.p.21.n.2.ad cap.5. p.35.n.5.ad c.7.
21. Pater peccaui in cœlum p.42.n.2 ad c.5.p.33. n.4.ad c.7.
Ibid. Peccaui in cœlum, & coram te.in com.c.5. n.84.
28. Indignatus eſt, & nolebat. p. 3. num. 1. ad c.4.
Cap. 16. n.12. Si alieno fideles non fuiſtis.p.8. n 1. ad c.1.
19. Homo quidam erat diues.in com.c.5. n. 80. p.32.n.5.ad c.5.
21. Cupiens ſaturari de micis. p.22.n.5 ad c.2.
24. Pater Abraham, mitte Lazarum. p.23. n.1. ad c 5.
Ibid. Vt refrigeret linguam meam. in com. c. 5. n.61.
25. Fili recordare. p.16.n.5. ad c.6.
Cap.18.n. 1. Oportet ſemper orare p 14.n.3.ad c.6.
11. Non ſum, ſicut cæteri hominum. p. 30. n. 8.ad c.7.
Ibid. Velut etiam hic publicanus. p.6.num. 4. ad c 5.
13. Nolebat nec oculos ad cœlum leuare.in com. c.6.n.27.
Cap.19.n.6. Et excepit illum gaudens.p. 17. n. 2. ad c.6.
14. Nolumus hunc regnare. p.18.n.3. ad c.7.
15. Vt ſciret quantum quiſque.p.46.n 4.ad cap.5.
22. Serue nequam, ſciebas. in com. c.5. n.42.
40. Si hi tacuerint, lapides. in com.c 7.n.50.
41. Videns ciuitatem, fleuit p.11.n.4.ad c.6.in com. c.5 n.86.
Cap.20.n.13. Forſitan verebuntur filium meum. in com.c 7.n.74.
34. Filij huius ſæculi nubunt. p 5. n. 3.ad c.6.
36. Æquales Angelis ſunt. p.5.n.2.ad c.6.
Cap.21.n.3. Plus quam omnes miſit.p.19.n.1 ad c.6.
38. Et omnis populus manicabat.p 9 num. 4.ad cap 4.
Cap.22.n. 19. Accepto pane.gratias egit.p.38 n.5. ad c.5.p.22.n.4.ad c.6.
24. Facta eſt contentio inter eos.p 1.n. 1. ad c.5. p.7.n.5.ad c. 3.
27. Qui recumbit, an qui miniſtrat? p.36.n. 4. ad c.5.
30. Et ego diſpono vobis regnum.p.34.n.4.ad c.5.
36. Vendat tunicam ſuam, & emat p. 41.n.7.ad cap 7.
44. Factus eſt ſudor eius. p.32.n.8.ad c.7.
48. Iuda oſculo filium hominis. p. 33.n.2.ad c.7.
56. Quem cum vidiſſet ancilla. in prolog.n.5.
Cap. 23. n. 8. Erat enim cupiens videre p.10.n.2. ad c.5.
18. Dimitte nobis Barabbam. p.4 n.4.ad c.7.
39. Vnus de his, qui pendebant. p.41.n 3.ad c.5.
41. Nos quidem iuſte.p.30.n.1 ad c.5.p.27.n.4. ad c.7.p.33 n.4.ad c.7.
42. Domine memento mei. p.47.n.7.ad c.6.
43. Amen dico tibi, hodie mecum eris.p.43.n.6.ad c.7.
45. Et ſol obſcuratus eſt. p.10.n.3. ad c. 7.
56. Et ſabbato quidem ſiluerunt.in com.c.7.n 66.
Cap. 24. n. 19. Quibus ille dixit: quæ? p.12.n. 5.ad cap.2.

Ex Ioanne.

Cap. 1. n. 1. Et Deus erat Verbum.p. 4.n.3.ad c.6.
7. Hic venit in teſtimonium.p.23.num.3. ad c.7.
14. Quaſi vnigeniti a Patre. in com. cap.1. n.11.
19. Miſerunt a Ieroſolymis ſacerdotes. in com. c.5.n.34.
25. Quid ergo baptizas? p.6.n 4.ad c.5.
48. Cum eſſes ſub ficu, vidi te. p. 49. num. 1. ad c.5.

Index

Cap. 2. n. 4. Quid mihi, & tibi eſt mulier? p. 38. n.4.ad c.5 p 19.n.4.ad c.7.
14. Inuenit in templo vendentes. p.9.n.4.ad c.4.
15. Cum feciſſet, quaſi flagellum de funiculis.p.23. n.3.ad c 5.p.29.n.5.ad c 7.
Cap. 3. n. 2. Rabbi,ſcimus,quia à Deo veniſti.p.9. n.3.ad c.6.
Cap. 4. n. 6. Hora erat,quaſi ſexta. p 1.n. 2.d.1.
11. Domine,neque in quo haurias,habes.p.41.n.8. ad c.7.
18. Benè dixiſti:hoc verè dixiſti.p.15.n.5.ad c.6. p.15.n.3.ad c.1.
35. Leuate oculos veſtros. p 9.n.6.ad c.3.
48. Niſi ſigna videritis, non creditis p.10.num.1. ad cap.4.
Cap. 5. n. 6. Vis ſanus fieri? in com.c. 5.n.54.
11. Qui me ſanum fecit. in com. c.7.n.45.
17. Pater meus vſque modo operatur. p.9 n.2.ad c.2.p.16.n.1.ad c.3.
39. Scrutamini ſcripturas. p.14.n.1 ad c.7.
Cap. 6. n. 1. Poſt hæc abiit Ieſus. p.1.n.5 ad c.6.
5. Vnde ememus panes. in com.c.2.n.8.
11. Quantum volebant. p.31.n. 3.ad c.5.
15. Fugit in montem. p.37.n.6 p.44.n 4.ad c.7.
27. Hunc Pater ſignauit Deus. p.34.n 6.ad c.5.
30. Quid operaris? p.1.n.2.ad c.2.
32. Pater meus dat vobis panem.p.33. n.3.ad c.5.
48. Ego ſum panis vitæ.p.33.n.1. ad c. 5.in com. c.3.n.5.
52. Si quis manducauerit ex hoc pane,viuet.p.34. n.6.p.35.n.1.ad c.5.
53. Litigabant ergo Iudæi. p.36.n.4.ad c.5.
56. Caro mea verè eſt cibus p.33.n.3 ad c.5.
57. Et bibit meum ſanguinem. p.37.n 4 ad c.5.
59. Hic eſt panis,qui de cælo.p. 38.n.4.ad cap 5. p.36.n.1.ad cap.5.
60. Hæc dixit in ſynagoga docens. p. 38.n. 3.ad c.5.
68. Nunquid & vos abire vultis? p.8.n 3.ad c 2.
71. Nonne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis Diabolus eſt? p.2.n.6 p.7 n.3.ad c.2.p. 46.n.2. ad c.5.
Cap.7 n. 15. Quo modo hic literas ſcit? in com. c.5 n.18.
17. Si quis voluerit voluntatem eius facere.in com. c.2.n.10.
37. Si quis ſitit,veniat ad me. in com.c.7.n.28.
Cap. 8.n.6. Inclinans ſe deorſum.p.38.n.4.ad c.7.
9. Incipientes a ſenioribus p.8.n.1.ad c.6.
19. Forſitan & Patrem meum ſciretis.in com.c.7. n.74.
48. Samaritanus es tu. p.49 n.2.ad c.5.
50. Eſt qui quærat,& iudicet. p.41.n.6.ad c.7.
Cap. 9. n. 7. Vade,& laua in natatoria p.12.n. 3. ad c.7.
12. Vbi eſt ille? in com.c.5.n.18.
Cap. 10. n. 40. Abiit iterum trans Iordanem.p.45. n.3.ad c.3.
Cap. 11. n. 33. Infremuit ſpiritu, & turbauit ſe. p 31.n.6.ad c.7.in com.c.7.n.67.
35. Et lachrymatus eſt Ieſus.p.13.n.1.ad cap.2. p.31.n.6.ad c.7.
Cap. 12. n. 4. Dixit Iudas Iſcariotes.p.14. n.3.ad c.3.
6. Fur erat,& loculos habens.p.4.n.4. ad cap.4. p.32.n.5.ad c.5.
Cap. 13. n. 1. Sciens,quia venit hora eius. p. 8.n.3. ad c.6.
3. Sciens,quia à Deo exiuit. p.37. n. 1.ad c.1.
13. Vos vocatis me Magiſter. in com.c.5 n.14.
21. Turbatus eſt ſpiritu. p.11.n.5.ad c.6.
22. Aſpiciebant ad inuicem. p.1.n.2. ad c. 4.
27. Et poſt buccellam introiuit in eum ſatanas. p.36.n.3.ad c.5.
31. Nunc clarificatus eſt filius p.45.n.3 ad c.5.
Cap.14.n.10. Ego in Patre, & Pater in me. p.1. n.3.d.3.
28. Vado,& venio ad vos. in com.c.3.n 39.
Cap. 15. n. 1. Ego ſum vitis. p.8.n.2. ad c.7.
Cap.16.n.5. Nemo ex vobis interrogat me. p.17. n.3.ad c.4.
16. Modicum,& iam non videbitis. in com. c. 5. n.72.
Cap. 17. n.19. Sanctificati in veritate.p.23.n.1.ad c.4.
25. Pater iuſte,mundus te. p.12.n.6.ad c.7.
Cap.18.n.3. Iudas,cum accepiſſet cohortem. p.40. n.5.ad c.5.
11. Mitte gladium tuum in vaginam.p. 45. n.4. ad c.5.
Ibid. Calicem,quem dedit mihi Pater. p. 28.n. 7. ad c.7.
19. Pontifex autem interrogauit. p.10 n.1.ad c.5.
21. Hi ſciunt,quid ego dixerim. in com. cap. 7. n.31.
22. Vnus aſſiſtens miniſtrorum dedit alapam. p.2. n.3.ad c.2.
28. Adduxerunt Ieſum à Caipha.p.23.n.2.ad c.7.
38. Et cum hoc dixiſſet,iterum exiuit ad Iudæos. p.9 n.1.ad c.5.
Cap.19. n.5. Portans coronam ſpineam p. 8.n.3.ad c.3.p. 30.n.3.ad cap.5.p.8.n.1.ad c.7.
19. Ieſus Nazarenus. p.1.n. 2.d.2.
24. Sortiamur de illa. p.22.n.8.ad c.4.
26. Mulier,ecce filius tuus. p.14.n.2.ad c.5.
41. Et in horto monumentum. p.21.n.5.ad c.4.
Cap. 20. n. 11. Dum fleret,inclinauit ſe,& proſpexit. p.17.n.3.ad c.4.
17. Noli me tangere. p.12.n.4.ad c.5.
26. Et dixit: Pax vobis. p.16.n. 5.ad c.4.
Cap. 21. n. 7. Miſit ſe in mare. p. 10.n.1.ad c.3.
12. Venite,prandete. p.15.n.4. ad c.3.
17. Contriſtatus eſt Petrus.p 43.n.5.p.47.n. 4. ad cap.5.
21. Domine,hic autem quid? p.16.n.4.ad c.4.p.10. n.1.ad c.6.
22. Quid ad te? tu me ſequere. p.7.n.5.ad c.5.
24. Scimus,quia verum eſt. p.1.n.3.d.1.

Ex Actis Apoſtolicis.

Cap. 1. n. 1. Primum quidem ſermonem feci. p. 2. n.4.d.1.
14. Erant perſeuerantes vnanimiter.p.11.num.1. ad cap 7.
15. Ferè centum viginti. p.1.n.2.d.1.
16. Viri fratres,oportet. p.40.n.3.ad c.7.
Cap. 2. n. 2. Factus eſt repentè ſonus.p. 8. n.4. ad c.7.
11. Loquentes noſtris linguis. p.2.n.1. d.2.
43. Fiebat omni animæ timor. p.13.n.2. ad c.5.
Cap.4.n.1. Et Magiſtratus templi.p.2.n. 2.ad c.4.
5. Vt congregarent Principes, & ſeniores populi. p.4.n.1.ad c.2.
Cap. 5. n. 5. Cecidit,& expirauit. p. 14. num.2. ad cap. 3.
7. Quaſi horarum trium ſpatium p.5. n.3.ad c.5.
30. Suſpendentes in ligno. p.30.n.2. ad c.7.

Cap. 5.

Cap. 7. n. 2. *Viri Fratres, & Patres, audite.* in com. c.6.n.27.
Ibid. *Deus gloriæ apparuit.* in com.c.5.n.39. p.19. n.5.ad cap.2.
30. *Expletis annis quadraginta, apparuit illi Angelus.* p.17.n.4.ad cap.4.
38. *Qui fuit cum Angelo, qui loquebatur in monte Sina.* p.2.n.1.d.1.
57. *Eiicientes eum extra ciuitatem lapidabant.* p.23.n.4.ad c.5.
Cap.8. n. 1. *Et omnes diſperſi ſunt per regiones.* p.17.n.2. ad c.5.
28. *Legenſque Iſaiam Prophetam.* p.1.n.3. d.2.
Cap. 9. n. 5. *Durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare.* in com.cap.4.n.43.
9. *Erat tribus diebus, & tribus noctibus non videns, & non manducauit.* in com.c.4.n.20.
Cap. 10. n. 1. *Centurio cohortis, quæ dicitur Italica, religioſus.* p.1.n.5.d.5.
9. *Aſcendit Petrus, vt oraret.* p.22.n 2.ad c.6.
11. *Vidit cœlum apertum.* in com.c.5.n.39.
12. *In quo erant omnia quadrupedia.* p. 31. n. 2. ad c.5.
24. *Conuocatis cognatis ſuis.* p.18.n.3.ad cap.6.
26. *Surge, & ego homo ſum.* p.9.n.4.ad c.7. p. 40. n 4. ad c.7.
Cap. 11. n. 28. *Agabus ſignificabat famem.* p. 21. n. 1.ad cap. 2.
Cap. 13. n. 9. *Saulus autem qui & Paulus.* p.3.n.3. ad c.3.
15. *Si quis eſt in vobis ſermo.* p.20. n.1.ad cap.4.
22. *Inueni Dauid filium Ieſſe, virum ſecundum cor meum.* p.41.n.2. ad cap.5.
Cap. 15. n. 29. *Vt abſtineatis vos à ſanguine.* p.45. n.5.ad c.7.
Cap. 16. n. 3. *Et aſſumens circumcidit eum.* p. 45. n.6 ad cap.7.
26. *Ita, vt mouerentur fundamenta* p. 24. num.2. ad cap.5.
Cap. 17. n. 2. *Diſſerebat de ſcripturis.* p.14.num.3. ad cap.7.
28. *Præteriens, & videns ſimulachra veſtra, inueni & aram.* p.2.n.5.ad c.6.
Cap. 18. n. 18. *Qui ſibi totonderat caput.* in com. cap 4.n.25.
28. *Oſtendens per ſcripturas.* p.14.n.3.ad cap.7.
Cap. 19. n. 9. *Diſputans in ſchola Tyranni.* p.5.n.3. ad cap.1.
Cap. 20. n. 17. *Vocauit maiores natu.* in com cap.6. num.20.
19. *Seruiens Domino, cum omni humilitate, & lacrymis.* p.3.n.4.ad c.4.p.11.n.1.ad c.6.
Cap. 21. n. 13. *Quid facitis flentes, & affligentes?* in com.c.7.n.67.
24. *Vt radant capita.* in com.c.4. n.25.
30. *Extrahebant extra templum* p.2.n.6. ad c. 4.
39. *A Tharſo Ciliciæ, non ignotæ ciuitatis municeps.* in com.c.5. n.34.
40. *Allocutus eſt eos lingua Hebræa.* p.2.n.2.d.2.
Cap. 22. n. 3. *Nutritus in iſta ciuitate.* in com. c.5. n.29 & 32.
Cap. 23. n. 11. *Aſſiſtens illi Dominus ait: Conſtans eſto.* p. 15. n. 2. ad cap.6.
Cap. 25. n. 19. *De quodam Ieſu defuncto.* p. 10. n.3 ad c. 5.
Cap. 26. p. 14. *Audiui loquentem mihi Hebræa lingua.* p. 2.n.2.d.2.
24. *Inſanis Paule! multæ te literæ ad inſaniam.* p.49. n.2. ad c.5.

Ad Romanos.

Cap. 1. n. 1. *Paulus ſeruus Ieſu.* in com.c 4. n.41.
9. *Teſtis mihi eſt Deus.* p.18 n.3.ad cap.1.
29. *Plenos inuidia, & homicidio.* p.13.n.4 ad c.5.
Ibid. *Plenos dolo, & malignitate* in com c.6.n.13.
Cap. 2. n. 4 *An diuitias bonitatis eius, & patientiæ contemnis?* p 43.n.2.ad cap.7.
5. *In die iræ, & iuſti iudicij.* p.3. n.7 ad cap 5.
Ibid. *Theſaurizas tibi iram.* p 42.n.6.ad c.5.
Cap. 5. n.7. *Vix pro iuſto quis moritur.* in com. c. 6. num.25.
Cap. 6. n. 19. *Seruire immunditiæ.* in com.c.5.n.79.
Cap. 7. n. 8. *Occaſione accepta, peccatum.* p. 17. n.4.ad cap.7.
Cap. 8. n. 28. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.* p.43.n 4 ad c.5.
35. *Quis nos ſeparabit a charitate?* in com.cap.7. num 47.
Cap. 9. n. 29. *Niſi Dominus Sabaoth.* p. 2. n. 2. d. 3.
Cap. 12. n. 9. *Dilectio ſine ſimulatione.* p. 11. n.2. ad cap.7.
12. *In tribulatione patientes; orationi inſtantes.* p.11.n.1.ad c.7.
19. *Non vos metipſos defendentes.* in com c.1.n.32.
Cap. 13. n. 1. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.* p.8.n.1.ad cap.2.
Ibid. *Non eſt poteſtas niſi a Deo.* in com.c.5.n.25.
4. *Dei enim miniſter eſt.* p.21. n.1. ad c.7.
6. *Ideo & tributa præſtatis; miniſtri enim Dei ſunt.* p.18.n.1.ad c.2.
Cap. 15. n. 30. *Vt adiuuetis me orationibus.* p.10. n.1.ad c.4.
Cap. 16. n.3. *Salutate Priſcam, & Aquilam.* p.15. n.3.ad cap.6.
6. *Salutate Mariam, quæ multum laborauit.* in proleg.n.9.
18. *Chriſto non ſeruiunt, ſed ventri.* in com. cap. 5. num.79.
Ibid. *Per dulces ſermones, & benedictiones.* p. 7. n.1.ad cap.2.

Ex 1.ad Corinth.

Cap. 1. n. 5. *In omnibus diuites facti eſtis.* p.15.n.3. ad cap 1.
Cap. 2. n. 1. *Non in ſublimitate ſermonis.* p.26.n.2. ad cap.7.
4. *Non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis.* p. 26. n.2. ad c. 7.
6. *Sapientiam non huius ſæculi, neque Principum.* p.5.n.5.ad c.1.
Cap. 3. n.4. *Nonne homines eſtis?* p.16. num. 5. ad cap. 1.
Cap.4. n.21. *In virga veniam ad vos?* in com.c. 7. num.60.
Cap. 5. n. 1. *Auditur inter vos fornicatio.* in com. c.5 n.80.
5. *Congregatis vobis, & meo ſpiritu.* p.46. num. 3. ad c.5.
11. *Cum eiuſmodi nec cibum ſumere.* p.13. num.3 ad. cap.1.
Cap. 6. n. 4. *Illos conſtituite ad iudicandum.* p. 6. n.8.ad c.4.
6. *Sed frater cum fratre contendit.* p.4. n. 1. ad cap.5.
18. *Fugite fornicationem.* p.12.n.3.ad c.5.

Index

Cap. 7. n. 35. *Sed ad id, quod honeſtum eſt.* p 4. n. 1. ad cap. 6.
Cap. 10. n. 14. *Fugite ab Idolorum cultura.* in com. c. 5. n. 25. p. 36. n 4. ad c. 5.
15. *Vt prudentibus loquor.* in com. c. 5. n. 24.
16. *Calix benedictionis.* p. 36. n. 4 ad c. 5.
Cap. 11. n. 5. *Omnis mulier orans, aut prophetans.* in prolog. n. 11.
6. *Velet caput ſuum.* p. 2. n. 3 ad cap 7.
10. *Debet mulier propter Angelos.* p. 5. n. 2. ad c. 4.
19. *Oportet & hæreſes eſſe.* p 3. n. 5. ad c. 7.
23. *Quoniam Dominus Ieſus.* p 39. n. 1. ad c. 5.
Ibid. *In qua nocte tradebatur.* p. 33. n. 2. ad c. 5.
25. *Hic calix nouum teſtamentum eſt.* p. 36. n. 1. ad cap 5.
28. *Probet autem ſe ipſum homo.* p. 39. n. 1. ad c. 5.
Cap. 15. n. 33. *Corrumpunt bonos mores colloquia.* p. 26. n. 10. ad cap. 7.
47. *Secundus homo de cælo cæleſtis.* p. 5. n. 3. ad cap. 6.
52. *In nouiſſima tuba.* p. 3. n 3. ad c. 5.
Cap. 16. n. 22. *Anathema Maran Atha.* p. 2. n. 5. d. 3.

Ex 2. ad Corinthios.

Cap. 1. n. 3. *Pater miſericordiarum.* p. 35. num. 2. ad cap. 7.
Cap. 2. n. 4. *Scripſi vobis per multas lacrymas.* p. 11. n. 1 ad cap. 6.
11. *Non ignoramus cogitationes eius.* p. 7. n. 5. ad cap. 4.
Cap. 3. n. 7. *Propter gloriam vultus eius.* p. 2. n. 4. d. 6. p. 37. n. 4. ad c. 5.
Cap. 6. n. 6. *In caſtitate, in ſcientia.* p. 4. n. 3. ad cap. 6.
Ibid. *In charitate non ficta.* p. 23. n. 1. ad c. 4.
Cap. 6. n. 18. *Cuius laus eſt in Euangelio.* p. 2. n. 4. d. 1.
Cap. 11. n. 3. *Sicut ſerpens Heuam ſeduxit.* p. 2. n. 2. ad cap. 7.
24. *Quadragenas, vna minus, accepi.* p. 29. n. 6. ad cap. 7.
27. *In vigiliis multis.* p. 7. n. 5. ad cap. 4.
Ibid. *In fame, & ſiti.* p. 22. n. 5. ad cap. 2.
Cap. 12. n. 2. *Scio hominem in Chriſto.* p. 2. n. 3. d. 1 p. 24. n. 2. ad c. 7.
4. *Quoniam raptus eſt in paradiſum.* in com. c. 4. n. 26.

Ad Galatas.

Cap. 1. n. 8. *Licet nos, aut Angelus de cælo.* p. 5. n. 2. ad cap 4.
Cap. 2. n. 2. *Ne forte in vacuum currerem, aut cucurriſſem.* p. 3. n. 5 ad c. 2.
Cap. 4. n. 12. *Fratres, obſecro vos.* p 40. n. 3. ad c. 7.
Cap. 5. n. 20. *Inimicitiæ, contentiones.* p. 6. n. 5. ad c. 7.
26. *Inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.* in com. cap. 5. n. 51.

Ad Epheſios.

Cap. 3. n. 1. *Ego Paulus vinctus Chriſti.* p. 7. n. 5. ad c. 6.
Cap. 4. n. 24. *In iuſtitia, & ſanctitate veritatis.* p. 23. n. 1. ad cap 4.
27. *Nolite locum dare Diabolo.* p. 3. n. 5. ad c. 5.
30. *Nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei.* p. 30. n. 7. ad cap. 7.
Cap. 5. n. 3. *Fornicatio, & omnis immunditia nec nominetur.* p. 14. n. 3. ad c. 4.
33. *Vnuſquiſque vxorem ſuam diligat; vxor autem timeat virum ſuum.* p. 25. n. 4 ad c. 7.
Cap. 6. n. 14. *State ſuccincti in veritate.* p. 23. n. 1. ad c. 4.
15. *Calceati pedes in præparatione Euangelij* p. 12. n. 1. ad c. 1.
17. *Et gladium ſpiritus, quod eſt verbum.* in com. cap. 4. n. 43.

Ad Philippenſes.

Cap. 2. n. 27. *Sed Deus miſertus eſt eius; verum etiam & mei.* p. 18. n. 7. ad c. 6.
Cap. 4. n. 12. *Scio & ſatiari, & eſurire.* p. 4. n. 3. ad cap. 4.

Ad Coloſſenſes.

Cap. 1. n. 26. *Myſterium, quod abſconditum eſt,* in com. cap. 2. n. 11.
Cap. 3. n. 5. *Mortificate membra veſtra.* p. 12. n. 4. ad cap. 7.
Cap. 4. n. 1, *Domini, quod iuſtum eſt, & æquum ſeruis præſtate.* p. 16. n. 2. ad c. 2.
2. *Orationi inſtate vigilantes.* in com. c. 4. n. 16.

Ex 1. ad Theſſalonicenſes.

Cap. 2. n. 5. *Neque in occaſione auaritiæ.* p. 7. n. 1. ad cap. 2.
Cap. 4. n. 4. *In ſanctificatione, & honore.* p. 5. n. 3. ad cap. 6.
13. *Et pacem habete cum illis.* p. 18. n. 4. ad c. 7.
Cap. 5. n. 7. *Qui enim dormiunt, nocte dormiunt.* in com. cap. 3. n. 32.

Ex 2. ad Theſſalonicenſes.

Cap. 1. n. 8. *In flamma ignis dantis vindictam.* p. 1. num. 2. d. 3.
Cap. 2. n. 7. *Myſterium iam operatur.* p. 9. num. 4. ad cap. 2.
Ibid. *Vt qui nunc tenet, teneat.* in com. c. 5. n. 99.
Cap. 3. n. 11. *Nihil operantes, ſed curioſè agentes.* in com. cap. 6. n. 17. p. 16. n. 6. ad cap. 3.

Ex 1. ad Timotheum.

Cap. 1. n. 13. *Qui primus blaſphemus fui.* p. 41. n. 4. ad c. 5 p. 36. n. 3. ad cap. 7.
16. *Vt in me primo oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem patientiam.* p. 36. n. 3 ad c. 7.
Cap. 2. n. 8. *Leuantes puras manus ſine ira.* in com. c. 7. n. 19.
Cap. 3. n. 6. *Non neophytum, ne in ſuperbiam.* p 6. n. 2. ad c. 2.
Cap. 4. n. 7. *Ineptas, & inanes fabulas deuita* p. 2. n. 3. d. 3.
Cap. 5. n. 5. *Inſtet obſecrationibus.* in com. c 4 n. 16.
11. *Cum luxuriatæ fuerint.* p. 25. n. 1. ad c. 5.
Cap. 6. n. 9. *Qui volunt diuites fieri, incidunt.* p. 6. n. 1. ad c. 7.
14. *Vſque ad aduentum Domini.* p. 20. n. 3 ad c. 7.

20. *Deuitans profanas vocum nouitates.p.* 1. *n.*1. *d.* 5.*in com.c.*6.*n.*36.

Ex 2.ad Timotheum.

Cap. 1. n. 5. *Quæ eſt in te non ficta. in com. c.* 4. *num.*47.
Ibid. *Quæ habitauit primum in auia tua Loide. p.*16.*n.*2.*ad cap.*6.
Cap. 3. n. 2. *Parentibus inobedientes. p.* 18. *n.* 2. *ad cap* 7.
3. *Sine affectione,ſine pace.* *in com.c.*4. *n.*5.
16. *Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata.p.* 1. *n.*8. *d.*1.
Cap.4.n.2. *Argue,obſecra,increpa.p.*21.*n.*4.*ad c.*7.
5. *Coacerunabunt ſibi magiſtros.* *p.*2.*n.*5.*d.*5.

Ad Titum.

Cap.2.n.3. *Non multo vino ſeruientes in com. c.* 5. *n.*79.
11. *Apparuit gratia Dei ſaluatoris.in com.c.*4.*n.*43.
Cap. 3. n. 2. *Neminem blaſphemare.p.*18. *n.* 4. *ad cap.*7.

Ad Philemonem.

Num.1. *Paulus vinctus Chriſti.p.*24.*n.*3.*ad c.*5.*p.*7. *n.*2.*ad c.*6.
Ibid. *Paulus,& Soſthenes frater.p.*23. *n.*1.*ad c.*6.
5. *Audiens charitatem tuam.* *p.*9.*n.*2.*ad c.*6.

Ad Hebræos.

Cap.1. n. 1. *Multifariam, multiſque modis.p.* 2. *n.*2.*d.*1.
Cap. 2. n. 2. *Qui per Angelos dictus eſt ſermo. p.*2.*n.*1.*d.*1.
11. *Non confunditur fratres vocare.p.*40.*n.*6. *ad cap.*7.
Cap. 5. n. 7. *Cum clamore valido, & lacbrymis. in com.cap.*5.*n* 86.
Cap. 7. n. 1. *A cæde Regum.* *p.*1.*n.*4.*d.*5.
2. *Qui interpretatur Rex iuſtitiæ p.* 6. *n.*1. *ad c.*4.
Ibid. *Rex Salem , quod eſt Rex pacis.p.*6.*n.*6. *ad c.*4.
3. *Sine Patre,ſine Matre ,ſine genealogia. p.* 16. *n.*3.*p.*36.*n.*2.*ad c.*5.*p.*8.*n.*2.*ad c.*4.
Cap. 9. n. 1. *Sanctum ſeculare.* *p* 8.*n.*1.*ad c.*1.
3. *Poſt velamentum ſecundum tabernaculum.p.*7. *n.*2.*ad c.*1.
4. *In qua vrna habens manna.* *p.*38.*n.*1.*ad c.*5.
7. *Semel in anno ſolus Pontifex.* *p.*5.*n.*4. *ad c.*2.
13. *Et cinis vitulæ aſperſus.* *p.*21. *n.*1 *ad c.*4.
Cap. 11. n. 4. *Fide plurimam hoſtiam Abel.p.*8.*n.*3. *ad cap* 2.
11. *Fide & Sara ſterilis virtutem.p.* 41. *n.*3. *ad cap.*5.
21. *Adorauit faſtigium virgæ.* *p.*28. *n.*7 *ad c.*7.
34. *Fortes facti ſunt in bello.* *in com.c.*5. *n.* 102.
36. *Ludibria, & verbera experti. p.*7.*n.*5.*ad c.*6.
37. *Circuierunt in melotis.* *p.*22.*n.*1.*ad c* 4.
Ibid. *Egentes,anguſtiati,afflicti p.*22. *n.*5. *ad c.*2.
38. *In ſolitudinibus errantes.p.*13.*n.*1.*ad c.*6.*p.*16. *n.*1.*ad c.*5.*p.*22.*n* 6 *ad c.*4.
Cap. 12. n. 1. *Tantam habentes impoſitam nubem teſtium.* *in com. c.*4. *n.*40.
16. *Ne quis fornicator,aut profanus,vt Eſau. p.*1. *n.*2.*d.* 5.
Cap. 13 n. 4. *Honorabile connubium in omnibus. p.*25. *n.*1. *ad c.*7.

Ex Iacobi Catholica.

Cap. 1. n. 20. *Ira enim viri iuſtitiam Dei non operatur.* *in com.c.*5.*n.*10.*p.*14.*n.*2.*ad c.*2.
Cap. 3. n. 6. *Inflammat rotam natiuitatis.p.*8.*n.*3. *ad c.*1.
17. *Pudica eſt,deinde pacifica.p.*2.*n.*1. *d.*1.*p.*49. *n.*1 *ad cap.*5.
Cap. 5. n. 4. *Introiuit in aures Domini Sabaoth. in com.c.*5.*n* 52.

Ex 1. Petri.

Cap. 2. n. 12. *In die viſitationis. in com c.*4. *n.* 33.
Cap. 3. n. 19. *Et his, qui in carcere erant,ſpiritibus veniens prædicauit.* *p.*18.*n.*5.*ad cap.*6.
Cap. 4. n. 7. *Et vigilate in orationibus. in com. c.*4. *n.*15.
8. *Mutuam in vobis charitatem p.*11. *n.*2.*ad c.*7.
Cap.5. n. 2. *Prouidentes non coactè.p.* 19. *num.* 4. *ad cap.* 6.
5. *Adoleſcentes ſubditi eſtote ſenioribus. p.*6.*n.*1. *ad cap.*2.

Ex 2. Petri.

Cap. 1. n. 21. *Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt. p.*1.*n.*8 *d.*1.
Cap. 2. n.8. *Animam iuſti iniquis operibus.p.* 12. *n.*4. *ad cap.*6.

Ex 1. Ioannis.

Cap. 1. n. 1. *Quod fuit ab initio.* *p.*1.*n.*1.*d.*1.
Cap. 3. n. 3. *Sanctificat ſe,ſicut & ille ſanctus. p.*4. *n.*3. *ad cap.*6.

Ex 3. Ioannis.

Num. 10. *Diotrephes malignus verbis garriens. in com.cap.*6.*n.*2.

Ex Iudæ Catholica.

Num. 19. *Segregant ſemetipſos animales , ſpiritum non habentes.* *p.*14.*n.*2.*ad cap.*4.

Ex Apocalypſi.

Cap. 1. n. 5. *Princeps Regum terræ,qui dilexit nos, & lauit nos.* *p.*44.*n.*4.*ad cap.*7.
14. *Capilli erant candidi. p* 4.*n.*2. *ad cap.*2. *p.*8. *n* 4. *ad cap.*6.
15. *Vox eius,tanquam vox aquarum.p.*14.*num.*6. *ad cap.*7.
16. *Gladius ex vtraque parte acutus. p.* 17.*num.*2. *ad cap.*1.
Ibid. *Habebat in dextera ſua ſtellas.* *in com. cap.*7.*n.*59.
Cap.2. n.1. *Qui ambulat in medio candelabrorum. p.*44.*n* 5. *ad cap.*5.
5. *Venio tibi,niſi pœnitentiam egeris. p.*47. *n.* 3. *ad cap.*5. *p.*3.*n.*1 *ad cap.*5.
17. *Vincenti dabo manna abſconditum. p.*34. *n.*2. *ad cap.* 5.
Ibid. *Et in calculo nomen nouum p.*37.*n.*2.*ad c.*5

19. *Noui opera tua.* in com c.7.n.47.
24 *Qui non cognouerunt altitudinem ſatanæ* p. 8. n.5.ad c.1.
27. *Reget eos in virga ferrea.* p.42. num.5. ad cap. 7.
Cap. 3 n. 1. *Scio opera tua, quia nomen habes, quod viuas.* p.5.n.4.ad c.5.
7. *Qui habet clauem Dauid.* p.20.n. 2. ad c.2.
9. *Dabo de ſynagoga ſatanæ.* p.27.n. 5 ad c.5.
11. *Tene quod habes.* p.27.n.5.ad c.5.
Cap.4. n. 4. *Viginti quatuor ſeniores.* p. 3. n. 2.ad c.2. in com c.1.n.10.
Ibid. *Circum amicti veſtimentis albis.* p. 41.n. 3. ad c.7.
5. *Septem lampades ante thronum.* p. 2. n. 7.d.3.
6. *In conſpectu ſedis, ta . quam mare* p.32. n.3.ad c.7.p.15.n.2.ad c.7.
Ibid. *Plena oculis ante, & retro.* p.15.n.3. ad c.2. p.9.n.1.ad c.7.p.45.n.1.ad c.7.
10. *Mittebant coronas ſuas.* p.2.n 2.ad c.5. p.42. n.3.ad c.7.
Cap.5.n. 1. *Et vidi librum ſcriptum.* p. 3. n. 2. ad c.2.p.6.n.2.ad c.1.
6. *Oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus.* p. 3. n.3 ad c.2.
7. *Et venit, & accepit librum.* p.14 n.4.ad c.7.
8. *Habentes ſinguli citharas, & phialas.* p. 41.n.3. ad c.7.
Cap. 6. n. 10. *Vſquequo Domine, ſanctus, & verax, non iudicas?* p.4.n.4.ad c.3.
Cap. 7. n. 1. *Tenentes quatuor ventos.* p. 21. n. 5. ad c. 2.
Cap. 8. n. 1. *Factum eſt ſilentium in cælo* p.2.n.1.ad cap.6.
13. *Væ habitantibus in terra.* p.46.n.1.ad c.5.p. 4. n.2.ad c.2.
Cap. 9. n. 7. *Similitudines locuſtarum.* p.1.n.5. ad cap.7.
8. *Sicut dentes leonum.* p.22. n. 2. ad c.7.
21. *Hebraicè Abaddon, Græcè Apolyon.* p. 2. n.1. d. 2.
Cap. 10. n. 1. *Et facies eius, ſicut ſol.* p. 5. n. 7. ad c. 2.
2. *Habebat in manu ſua libellum.* p.49.n.1.ad c.5. p.4.n.2.ad c.6.
9. *Accipe librum, & deuora illum* p. 20. n. 3. ad c.4.p.2.n.7.d.3.
Cap. 11. n. 1. *Datus eſt mihi calamus ſimilis virga.* p.3.n.3.d.2.
3. *Dabo duobus teſtibus meis.* p.15.n. 2.ad c.5.
Ibid. *Prophetabunt amicti ſaccis* in com.c.4.n.44. p.12.n.3.ad cap 4.
8. *Iacebunt in plateis ciuitatis magnæ.* in com.c.2. n. 15.
Cap. 12. n.1. *Et luna ſub pedibus eius.* in prolog. n.7.
Ibid. *Mulier amicta ſole.* p.5.n.1. ad c.6.
3. *Habens capita ſeptem, & cornua decem.* p. 10. n.1.ad c.1.
4. *Et Draco ſtetit ante mulierem* p 3. num. 3.ad cap.7 p.27.n.2 ad c.5.
6. *Et mulier fugit in ſolitudinem.* p.29.n.3.ad c.5.
9. *Proiectus eſt Draco ille magnus, ſerpens antiquus.* p.1.n.3.ad c.5.p.3. n.2.ad c.7.
12. *Quia deſcendit ad vos Diabolus* p.3. n. 6. ad cap.7.
Cap. 13. n. 2. *Et beſtia, quam vidiſti.* p.44.num.4. ad cap.5.
4. *Et adorauerunt beſtiam.* in com.c.3.n.35.
15. *Quicumque non adorauerit, occidatur.* p. 8. n.6.ad cap.2.
16. *Et faciet habere characterem in dextera ſua, aut in frontibus ſuis.* p.44.n.2.ad cap.5.
Cap.14.n.1. *Agnus ſtabat ſupra montem.* p.2.n.7. ad c.7.
8. *Cecidit Babylon illa magna.* in com. c. 1. n. 15.
Cap. 15. n. 6. *Veſtiti lino mundo, & candido* p.12. n.5.ad cap.1.p.9.n.5.ad cap 5.
Cap.16.n. 13. *Et vidi ſpiritus tres immundos* p. 2. n.1.ad c.7.
16. *Qui vocatur Hebraicè Armagedon.* p. 1. n.1.d.4.
Cap.17.n.1. *Quæ ſedet ſuper aquas.* p. 6. num 4.ad cap.7.
3. *Capita ſeptem, & cornua decem.* p. 37. n. 4.ad c.7.
5. *Et in fronte eius myſterium.* in prolog. num. 6. p.44.n.4.ad cap.5.
8. *Beſtia, quam vidiſti, fuit, & non eſt* p.8.n. 2. ad c.1.
9. *Septem capita ſeptem Reges ſunt.* p.10.num.1. ad cap.1.
12. *Decem cornua decem Reges ſunt.* p.5. num. 3. ad cap.6.
Ibid. *Poteſtatem accipient, tanquam Reges, vna hora.* in com.cap.1.num.11.
Ibid. *Vna hora, poſt beſtiam.* p.9.n.4.ad cap.1.
15. *Aquæ populi ſunt.* in com. c.7.n.39.
Cap. 18. n. 22. *Vox citharœdorum non audietur.* p.11.n.3.ad cap.3.
Cap.19. n. 12. *Oculi eius, tanquam flamma.* p. 9. n.4.ad c.2.
13. *Veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine.* p.9.num.4. ad cap. 2.
14. *Exercitus, qui ſunt in cælo, ſequebantur.* p.12. n.5.ad c.7.
16. *Habebat in veſtimento ſuo ſcriptum, Rex Regum.* p.7.n.3.p.10.n.2.ad c.7.p.3.n.4.ad c.2.
Cap.20.n.2. *Apprehendit Draconem ſerpentē antiquū; qui eſt Diabolus, & Satanas.* p.7.n.2.ad c.4.
12. *Liber apertus eſt, qui eſt vitæ.* p.15.n.3.ad c.5.
Cap. 21. n. 4. *Abſterget Deus omnem lachrymam.* p.32.n.7.ad cap.7.
Cap. 22. n. 20. *Et iam venio cito.* p.20.n 5.ad c.7.

IN IVDITHÆ LIBRVM

DISQVISITIONES Prologiſticæ.

PRÆMITTO dubia prologiſtica de libri Authore, de anno Hiſtoriæ, de Iudithæ ætate, de lucro verſionis variæ; ne Commentariorum curſum reuocent. Pertinent hæc ad litterales difficultates: ac proinde oratio per tribulos, & calculos ducta, minus erit grata animis delicatioribus; qui de litterali nuce minus curant, amantes nuclei myſtici. Quid tamen ſi vtrumque ago: labor quidem eſſet immodicus, ſi non vrgeret ad laborem lectoris guſtus, cum Muſa Bilbilitana:

Pingue ſolum laſſat, ſed iuuat ipſe labor,

ad lib. 1. Epigram. 108. Conabor, vt vtrumque peragam: ſi non præſtitero, magna conari non parum eſt, teſte Seneca *ad lib. de vita Beat. cap.* 20. Rem ergo conficiam diſquiſitionibus parænericis, hoc eſt, admonitoriis, ad mores piè colendos.

DISQVISITIO I.

Quiſnam libri Auctor, & cur lateat?

1. ALII alium voluêre libri Auctorem eſſe. Vnus mihi placet Heliacbimus, ſiue Ioachimus, Sacerdotum Princeps, de quo *ad cap.* 4. & 15. agendum eſt: & placet Auctor, argumento facili, cùm annales rerum geſtarum conficerent, more Latino, & Hebræo, Sacerdotum Principes. De Latinis teſtes prodo Liuium *decad.* 1. *lib.* 5. & 6. Macrob *lib.* 3. *Saturn. cap.* 2. qui à Cicerone id excepêre, lib. 2. de Orat. *Ab initio*, (inquit) *rerum Romanarum vſque ad P. Mucium Pont. Max. res omnes ſingulorum annorum mandabat literis Pontifex Max.* &c. Ad litem facit Horatius *lib.* 2. *Epiſt.* 1. vbi monet probatos à populo, *Pontificum libros, annoſa volumina Vatum*, &c. Hoſce libros, vt à Sacerdotibus Maximis editos, docet Macrobius annales maximos appellatos eſſe; licèt Capitolinus ſummis Sacerdotibus ſcribas addiderit, minores Sacerdotes, &c. qui omnis æui geſta mandarent literis: apud Alex. Neapolit. *lib.* 2. *c.* 8. *Scriptores rerum geſtarum Pontificum.*

Velaſ. in Iudith.

Sed nullum eſt dubium annales gentis Iudaicæ opus ſemper fuiſſe curæ, vel Propheticæ, vel Pontificiæ; quod Ioſephus tradit lib. 1. contra Apion. *Eandem* (inquit) *in rerum conſcri-* 2. *Propheta rerum Hebraicarum Hiſtorici.*

priombus habuêre ſolicitudinem, Pontificibus, & Prophetis hoc imperãtes,&c.De Prophetis textus

1.Paral. c.29. n. 29. 2. lib. c.9. n. 29. & cap.12. n. 15. cap.20.n.34. c. 27 n 7 & cap. 33. n.19.

eſt multiplex. Ex 1.*Paralip. cap.* 29. *num.*29. ex 2.*Paralip.cap.*9.*n.*29 .ex *cap.*12.*num.*15.ex *c.*20. *num.* 34. ex *cap.*27. *num.* 7. ex *cap.* 33. *num.* 19. De Sacerdotibus argumentum eſt. Eſdras ſui libri Auctor, qui & Ioſedech Sacerdos Max. Nam cùm ſe ipſe dicat à Saraia genitum,lib. 1. cap.7.num.1. *Eſdras* (inquit) *filius Saraia*, &c. Qui in Paralipomenis Ioſedechum à Saraia progenitum docet 1. Patalip. cap. 6. num. 14. *Saraias* (inquit) *genuit Ioſedech*,&c. Quod benè vidit Hieronymus *in tradit. Hebraicis*, fit inde vt ſuum Eſdras librum ediderit Pontifex Max. Deinde non nemo eſt ex Hebræa ſchola qui libros Paralipomenon ab Eſdra conditos aſſerat. Meminit Pineda ea de re *ad lib.*1.*cap.*1. de Salomone. Quibus aliiſque Auctoribus infert Serarius *Prolegom.*2. Tirin. *in prolog. ad Iudith.* & probo ego Heliachimum Iudithæ hiſtoriographum eſſe, virum ſcilicet dignitatis maximæ, ac proinde veritatis plurimæ. Vnde habeo

Eſd.lib.1.c.7. n. 1.

Paralip lib 1. cap. 6. n. 14.

P A R Æ N E T. I.

Veritatem petitam ſemper fuiſſe vt ab Hiſtorico, ſic & à viro nobili.

NEmo neſcit veritatem hiſtoriæ legem, & laudem eſſe. *Ne quid falſi* (teſte Cicerone) *dicere audeat, ne quid veri non audeat*, &c. 2. *de Orat.* Quo argumento veri ſe amantes laudant Hiſtorici vniuerſi. Salluſtius *in Catilin.* Tacit. *in lib. Hiſtor.* Vopiſcus *in Aurelio.* Arian. *in Alex. lib.* 1. Quare Ioſephus *in proleg. belli Iudaici*, Hebræos laudans Hiſtoricos, & Græcos lacerans, *Apud nos* (inquit) *honoratur Hiſtoria veritas, quæ à Græcis negligitur*, &c. Herodorum fortaſſe pungit, vulgò mendaciorum patrem, hominémque (teſte Gellio) fabulatorem, *lib.* 3. *cap.* 10. quem Satyra mordet acerbè:

Græci mentiri ſolent.

——& quidquid Græcia mendax
Audet in hiſtoria,&c. Iuuen. *Satyr.*10.

2. Veritas igitur ſua Hiſtorico virtus eſt: quam vel in minimis ſeruat Ioannes, cùm de Chriſto Samaritanæ Magiſtro loquitur, cap. 4. n.6. *Hora erat quaſi ſexta*,&c. Hac hora Magiſtrum egit Chriſtus Dominus, ſed adiecta voce (*quaſi*) minutè ſe agere probat Hiſtoricus; ne à ſupputando vel minimum abſcedat: quod aduertit Cyril.Alex. *lib.*2. *in Ioan. c.* 79. excitamentum ingens hominibus aliis hæc loquendi forma eſt. *Vt nos etiam diſcamus vel in minimis non paruam habere veritatis curam*,&c. Sed ab hoc ſcribendi ſtylo non diſſident Hiſtorici alij rerum ſacrarum: Marcus enim de conuiuarum numero, *cap.*8. *n.*9. ita habet. *Erant quaſi quatuor millia*,&c. Lucas de Chriſto puero cap. 3. n.23. *Erat quaſi annorum duodecim*,&c. Non minus religioſè de Chriſtiana ſchola, *Act.* 1. *n.*15. vbi homines, *ferè* (inquit) *centum viginti*,&c. Additis voculis *quaſi*, *ferè*, patet liquidò, quantus ſacris Hiſtoricis veritatis amor ineſt. Quod Lyra monet ad Act. 1. *Non dicitur ferè, quòd Spiritus ſanctus dubitauerit, ſed in hoc ſeruatur modus numerantium*, &c. In loco docet Hiſtoricus homines alios, ne vel vnguem à vero

Ioan.c 4.n.6.

In minimis ſeruanda veritas.

Marc 8.n.9.

Luc. 3. n 23.

Act.c. 1. n.15.

abeant, etſi nihil diſtare videatur, quod parum diſtat.

Sed & veri nihil tegat Hiſtoricos, neceſſe eſt adulandi gratia. Longè ab hoc morbo Marcus eſt, qui Petrum, & Magiſtrum, & Sacerdotem Max. veritatis negaræ reũ dicit, c.14.n.69. *Iterũ* (inquit) *negauit*,&c. Laude tamẽ addita doloris intimi, n.72. *Recordatus eſt Petrus*,&c. Illúdque Marcus inſinuat, teſte Ambroſio, ne quis verum taceat, metu perdendæ gratiæ apud Magiſtrũ, *vt ſcias Euangeliſtã veritati, quàm gratiæ plus dediſſe*,&c. *lib.*10. *in Luc.* Pergit vltrà Ioannes, & ſuã commendat hiſtoriam à veritatis elogio, c.21. n.24. *Scimus, quia verum eſt teſtimonium eius*,&c. Deinde vt dictis fidẽ faciat, Magiſtri Dom. labores, doloreſque exponit graphicè; cur petitus inſidiis fuerit? cap.5. n.18. *Quærebant eum interficere*,&c. Cur dictis famoſis laceratus? cap. 9. n.16. *Non eſt hic homo à Deo*, &c. Cur tentatus iactis lapidibus? cap.8. n.59. *Tulerunt ergo lapides*,&c. Cur ligatus à lictore? cap.18. num.12. *& ligauerunt eum*, &c. Cur pulſatus à tortore? cap.19 num.1. *Apprehendit eum Pilatus, & flagellauit*,&c. Nec tacet Ioannes quidquid boni, ac magni fecit Magiſter Dominus. Sed nec tacet quidquid ſæuum, ac turpe ad Crucem vſque paſſus eſt. Ac ſi vellet, teſte Chryſoſtomo, *Cùm Iudæorum inſidias, lapidationes, & iniurias in medium protulerim, perſpicuum eſt me non ad gratiam conciliandam prolocutum*,&c. *Homil.*86. *in Matth.* Probat Magiſtri laudes, qui probra non ſilet; verax adeò Ioannes, vt vel Magiſtri fortunam aduerſam occultare noluerit.

3.

Mar. cap 14. n.69.72.

Adulari neſcit veritas.

Ioan. cap.21. n.24. c.5.n.18. c.9.n.16 c.8. n.59. cap.18. n.12. c.19.n.1.

Qui mala non tegit, bona quæ dicit, probat.

Sed & Moyſeo Moyſes pungit, cùm ſuos, ac triſtes lapſus denarrat, id verò, ne veri dicundi legem premat. Rogo enim, cur ſe à ſocero taxatum docet de cura inepta? Exod.18. num.18. *ſtulto labore conſumeris*, &c. Cur ſe a Iethro inſtructum monet de ſoluendis litibus? num.19. *ſed audi verba mea*,&c. Cur ſe non in domo, ſed in foro monitum dicit? n. 18. *& populus iſte, qui tecum eſt*,&c. Cur tandem ſcenam vniuerſam mandat literis? Chryſoſtomus illud voluit, ſuum de iure dicendo erratum à Moyſe detectum eſſe humilitatis parandæ cauſa. *Non erubeſcit* (inquit,) *ſed prædicat, idque literis mandat, quòd ſocer animaduerterat, quæ ipſe conſiderare non potuit*, &c. *tom.* 3. *Hom. de perferend. reprehenſ.* Quod ego puto illud eſt, explicaſſe Moyſen religioſè quid errauerit in populo adminiſtrando, nequid veri taceret Hiſtoricus. Sed Princeps erat Moyſes, vt Heliachimus Põtifex, à quo, vt à viro nobili veritas petitur.

4.

Exod. 18 n. 18.19.

Humilitas ſuum non tegit erratum.

Scio cur Sacerdos Ægyptius ferret è collo ſuſpenſam veritatis imagunculam, quod tradit Ælian. *lib.*4. *var. Hiſtor. cap.*34. ne mentiendo reus foret. Credo, id excepit ab Hebræo Sacerdote, qui ſuo in palliolo geſtabat *Doctrinam*, *& Veritatem*,&c. *Exod.*28.*n.*30. Ornamentum ſcilicet viri nobiliſſimi, Arnoldo teſte. *Quia infame omnino eſt, circumuentionibus veritatem opprimere*,&c. *ad tractat. de ſeptem verb.* Vnde conſtat nobiliſſimum genus hominum eſſe, qui veri dicundi artem colunt. *Mitte viros*, iubet Angelus; *ex Principibus*, &c. *Num* 13. *num.* 3. eo conſilio, vt regionem explorarent vniuerſam. Nec iuſſa Moyſes non facit. Cur non è vulgi numero exploratores? Ne dubitarent homines alij, cùm redirent Principes, & quæ vidiſſent,

5.

Exod. 28. n. 30.

Veritas à viro nobili petitur.

Num. c. 13. n.3.

de

denarrarent.teſte Abulenſi q. 14. *Ideo* (inquit) *debuerunt mittere viros tales, de quorum fide non dubitarent; iſti autem erant viri de Principibus,* &c. tantus Principibus veritatis amor ineſſe debet, vt teſtes additi vel dictis propheticis auctoritatem concilient.

6. Et quidem Iſaias, cùm ſe populo malè acceptum fore putaret, ſi de Chriſto infante caneret, *Ecce virgo concipiet,*&c. *c.7.n.14.* Achazum Regem conuenit voce exerta, n.13. *Audite ergo domus Dauid,*&c. Rem grandem Achazo mandat explicandam, vt auctoritate Regia fidem oraculi metirentur homines reliqui. In hac ſententia Baſilius eſt. *Sermones* (inquit) *tantis de rebus perquam vtiliter fiunt Regi, vt per ipſum, quæ futura dicebantur à Propheta, in omnes diuulgarentur,* &c. Sed rogo: ita ne balbus erat Vates, vt non poſſet rem expedire ſine voce regia? Addit Baſilius. *Fortè Iſaias nihil impetraſſet fidei, per hominum inuidiam, & ob reliquam vitæ humilitatem,*&c. Erat quidem Prophetes, homo vita ſanctus, ſed veſte humili, & apparatu paupere: quod patet ex *c.20 n.2.* vbi Dominus, *Solue* (inquit) *ſaccum de lumbis tuis,*&c. Ac proinde nihil auctoritatis haberet apud homines qui hominem veſtitu metiri ſolent. Iure igitur merito Regem laudat teſtem, qui dictis propheticis pondus adderet apud homines.

Iſa.c.7 c.13. 14.c.20. n.2.

Veritas virtutum regia.

Nihil bono credis innocens.

Fidem non facit vita abiecta.

7. Inde eſt, quòd Princeps Angelus apud Zachariam de ſua nomenclatura, & præfectura agit non modicè Luc.1.n.19. *Ego ſum* (inquit) *Gabriel, qui adſto ante Deum,*&c. Nomenclatura Deo tumens Angeli virtutes, præfectura cœlo parta legati honores probat: & vtroque argumento probat Angelus promiſſi veritatem de Ioanne, magno viro, n.15. *Hic erit magnus coram Domino,*&c. De Præcurſore nobili, n.16. *& ipſe præcedet ante eum,*&c. *vt ex tanto nomine, & ex tanti miniſtri merito Pontifex promiſſionis fidem penſaret,* &c. quæ Chryſologo mens eſt *ſerm.90.* Ac ſi vellet Chryſologus, nullum dubitandi locum eſſe, vbi magnus Princeps magna pollicetur.

Luc.c.1.n.19.

Fidem ſibi parat Angelus à præfectura Angelica.

8. Sed cùm Sacerdos Max. ſacro textu Deus ſit, quod patet Exod.22.n.28. *Diis non detrahes,* &c. ſic enim locum Paulus explicat *Act.23. n.5.* vt Iſaias diuinam daret auctoritatem dictis propheticis, teſtes ſibi parat Sacerdotum Principes. Oraculum erat de Chriſto Domino *c.8. n.1.* quod Vates literis mandare iubetur. *Sume tibi librum grandem, & ſcribe in eo ſtylo hominis,* &c. Sed dubius de fide populi dubia, teſtes ſibi facit, veritate explicata, n.2. *& adhibui mihi teſtes fideles,*&c. Quales homines teſtimonio præſtando adlectos dicit? *Vriam Sacerdotem, & Zachariam,* &c. Quo id conſilio Vates fecerit, bene monet Cyril. Alex. *ad Iſaia c.21.* vbi Hebræos pungit homines. *Vt niſi* (inquit) *Prophetarum dictis morem gerere voluiſſent, animarent illos ij, qui ornati, & honorati eſſent legali Sacerdotio,*&c Neque enim Hebræus pop. non aſſentiretur oraculis, quibus teſtes additi veritatis amantes Pontifices nobiliſſimi. Ex rerum ſumma colligo mandatam Heliachimo curam de Iudithæ rebus conſcribendis, vt ab Auctore nobili ſuo libro fides conſtaret: quamuis ab Auctore Deo haberet auctoritatem intimam, & originariam: quod patet ex 2.Petr.1.n.21. *Sed Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines,*&c. ex 2.ad Timoth.3.n.16. *Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata,*&c. Et probant Theologi de Fide 2.2. Salmer. *tom.1. Proleg.1.* Mend. *tom 1. annot.2. proœm. ſect.3.* Bellar. *de verbo Dei, tom.1. lib.1.c.2.* Serar. *in Prolegom. Bibliac. cap.4.*

Exod. c. 22. n.28.

Act.c.23.n.5.

Iſa.c.8.n.1.

Sacerdos veri amans.

2. Pet. cap. 1. n.21.

2. ad Tim. c.3.n.16.

Velos. in Iudith.

9. Dictum ſatis de libri Auctore: dicendum modò eſt, cur lateat, nec ſuum libro nomen præſcribat? *Nonne ipſi illi Philoſophi,* (Ciceronis cenſura eſt pro Archia) *in illis etiam libellis, quos de contemnenda gloria ſcribunt, ſuum nomen inſcribunt?* &c. venatores ſcilicet famæ publicæ? nemo id neſcit, nemo negat. Quid igitur ſuum Heliachimos nomen tacet, nec libro indit? Fortaſſe, ne ſe libri auctorem iactet, & ſuam de libro condito laudem petat; illud innuens

Philoſophus glorioſæ donator.

Parænet. II.

Occultare ſapientiam de ſacra ſchola eſſe.

1. FVrti rea, & adultera omnis eſt ſapientia, quæ de libris editis venatur gloriolam, & ſuum Deo honorem detrahit. *Quæ enim deſurſum eſt ſapientia,* (Iacobo teſte) *primum quidem pudica eſt,*&c. *c.3.n.17.* Hoc eſt, pudicè intelligens, nec Deo denegans, quod ſuum eſt. Vnde viri probati libris ſcitè confectis, ſuum modeſtè nomen ſupprimunt. Hiſtoriam Moyſes condit ab Orbe condito ad Iacobi exitum vltimum; non tamen librum ſuo inſcribit nomine: Geneſim appellat, & libros alios ſuis nuncupat nominibus. Sciebat Moyſes ab Angelo ſe libri argumentum excepiſſe: quod probat Stephanus Act.7.n.38. *Hic* (inquit) *eſt, qui fuit in monte Sina,*&c. Et Paulus de lege Moſaica non aliter. *Qui per Angelos* (inquit) *dictus eſt ſermo, factus eſt firmus,*&c. *ad Hebr.2. n.2.* Ac proinde noluit ſibi Moyſes ſapientiæ quidquam arrogare. Viſum id eſt Anaſtaſio Antiocheno lib.2. in Hexaëm. *Audiui* (inquit) *à Paulo, & Stephano eſſe Angelos, qui annuntiauerunt Moyſi librum Geneſeos, & ea de cauſa non inſcripſit illum nomine ſuo,* &c. Ita Moyſes fecit pudore ingenuo; quaſi nihil ad ſe pertinerent ea monumenta literarum. Ab hac ſchola Ioannes, Domini amor, didicit, vt nullam ſuo nomine epiſtolam commendaret. Prima ſic habet in aditu. *Quod fuit ab initio,*&c 2 & 3. Ioannes ſeniorem ſe vocat, non Ioannem; quaſi furti ſe reum agnoſceret, ſi quid nominis ſibi vellet è literis Apoſtolicis, quæ ad Deum pertinerent auctorem operis; quod aduertit Euſeb. Cæſar. lib.3. c.7. demonſtr. Euang. vbi de Matthæo agens, ad Ioannem pergit. *Ioannem* (inquit) *Matthæo ſimilem inuenio, qui ſuis in Epiſtolis, ne meminerit quidem ſuæ appellationis,* &c. Fugere Theologus voluit Magiſtri famam publicam, ſuúmque ex Epiſtolis nomen eraſit.

Iacob. epiſt. c.3.n.17.

Act. cap. 7. n.38.

Ad Hebr. c.2. n 2.

Humilitas nihil ſibi arrogat ſapientiæ.

1. Ioan. cap 1. n. 5. 2. c. 1. 3. c.5.

Ioannes Apoſtolus Magiſtri nomen effugit.

2. Sed & Paulus cum Ioanne conuenit. Ad Hebræos tantùm *c.1.* neque enim ſuum ibi nomen edit, quod in reliquis eſt literis. Sic igitur exorditur Apoſtolus, *Multifariam, multiſque modis,* &c. Deinde Chriſtum Iudæis, & Græcis Magiſtrum laudat, num.2. *Nouiſſimè locutus eſt nobis in filio,*&c. Nec miror Paulum nihil ſuo de nomine curaſſe, cùm ſciret Chriſtum à Patre miſſum humanæ ſalutis internuntium, ac magiſtrum optimum gentis Iudaicæ: eo textu Matth.15. num.24. *Non ſum miſſus niſi ad oues,*

Ad Hebr. c.1. n.1.

Nemo apud Deum Magiſtrum magiſter eſt.

&c. Nam, Anſelmo teſte, *Pro humilitate Paulus non ſcribit ſe miſſum Iudæis Apoſtolum, vel propter honorem Domini, qui ſe miſſum dixerat ad oues domus Iſraeliticæ, &c. in prologo.* Ac ſi Paulus negare vellet magiſtri nomen ſibi conuenire ex hiſce literis, maximè vetante Christo; *Nolite vocari Rabbi, &c. Matth. 23. n. 8.* Quòd ſi rario ita fetat, vt ſapientiæ quidquam Magiſter ſanctus oſtendat, ita ſe tegat, neceſſe eſt, vt vel nomen ſupprimat, vel rem demutilet, vel Magiſtro acceptam referat.

Matth. c. 23. n. 8.

3\. Pauli vox eſt 2. ad Corinth. 12. n. 1. *Veniam ad viſiones, & reuelationes Domini, &c.* Quid cœlo ſummo viderit, Paulus explicat, gratia doctrinæ commendandæ, non captandæ gloriolæ. Sed quid non agit vt ſe tegat? Premo locum manu lenta. Primum illud occurrit, Paulum de ſe, tanquam de viro alio teſte locutum. *Scio* (inquit) *hominem, &c.* Quis nam iſte homo? Paulus eſt, ſed velo textus humili. *Ne ſe laudare videatur, &c.* quod expendit Ambroſius, & placet Hieronymo. Deinde noto Paulum contentum viſione vnica, de reliquis tacuiſſe. Promiſſum erat; *veniam ad viſiones, &c.* vnicam Paulus explicat, & ſiſtit: quid hoc eſt Magiſter Paule? Succurrit Athanaſius, *Vnam dumtaxat, & hanc quidem inuitus viſionem commemorat, &c.* Verè Paulus ſuarum laudum condus, non promus erat. quod ſcitè probat tantum, ac tam diuturnum de re tanta ſilentium, cùm per annos quatuordecim, nihil daret in aures hominum. OEcumenius ad rem: *Non intempeſtiuè* (inquit) *tempus adiungitur; ad oſtendendum, quòd qui per annos quatuordecim tacuerat, ne nunc quidem narraſſet, niſi coactus admodum, &c.* Qua mente viſiones etiam non ſuas appellat, ſed *viſiones, & reuelationes Domini, &c.* quaſi notiones veritatis Domino, ac Magiſtro acceptas referat. Vbi id Hieronymus ſcitè aduertit. *Sibi infirmitates, Domino viſiones, &c.* quæ quidem modeſtè admodum hominis virtus eſt.

2\. ad Cor. c. 12. n. 1.

Vir bonus ſuarum laudum condus, non promus, &c.

Niſi inuitus, non ſe laudat vir ſanctus.

Deo tribuit quidquid boni habet.

4\. A Magiſtro Paulo hauſit Lucas diſcipulus eam mentem, vt hiſtorici dotes velo tegeret humili, & librum integrum maieſtatis Euangelicæ, diceret ſermonem vnicum. *Primum* (inquit) *ſermonem feci, &c. Act. 1. num. 1.* ſcilicet ventoſæ ſapientiæ buccas non inflabat. Laudat quidem Magiſter diſcipulum, qui tuba ſonuerat Euangelica, luculenter. *Cuius* (inquit) *laus eſt in Euangelio, &c. 2. ad Corinth 8. num. 18.* Altè adeò Lucas rem perfecit, vt hoc titulo Apoſtolus illum ornet, teſte Chryſoſtomo *Homil. 1. in Acta.* Sed quid Lucas, vt ſe premat? *Primum* (inquit) *ſermonem feci, &c.* Illud ſuo iterans animo: ſi quid ſcriptum a me eſt, parum quidem eſt, ſermo eſt. *Vide* (addit Chryſoſtomus,) *quantum hic Euangeliſtæ ſermo abſit ab omni faſtu, &c.* Deinde ne ſibi arrogaret, quod ſcripſerat, Euangelium, aliis tribuit ſcenam operis vniuerſi. *Sicut* (inquit) *tradiderunt nobis, &c. Luc. cap. 1. num. 2.* Verè Lucas ſapit, qui ſuam in ſcribendo laudem ita premit, vt pudore ingenuo fateatur quid per Magiſtros profecerit in libro conſtruendo. Ea eſt ratio, cur Amos negat ſe Prophetam eſſe, cap. 7. num. 14. *Non ſum* (inquit) *Propheta, ſed armentarius ego ſum, &c.* Sed video, & lego proximè, qua ſe voce excitatum dicat, n. 15. *Et dixit Dominus ad me: Vade, Propheta ad populum meum, &c.* Mira quidem inter Deum, & hominem diſſenſio eſt. Homo ſe Prophetam negat, & Deus hominem Prophetis adſcribit? Quo id ſenſu, bene ſenſit Hieronymus. *Alterum* (inquit) *humilitatis eſt, alterum veritatis, &c.* Agnoſcit Amos dotem propheticam à Deo eſſe, quam ſibi arrogare nefas putabat: ac proinde clamitans, *Non ſum* (inquit) *Propheta, &c.* Longè à rumore mentis ſuperbæ. *Præmittit enim humiliter, quid fuerit, & quid factus fuerit gratia, non merito.* Sic Rupertus *lib. 3.* Hac via iere ſemper homines modeſtiſſimi, qui nihil non egere, ſuam vt ſapientiam occultarent. Nec Helıachimus diſſidet à bonis viris; qui librum condit, nec ſuum libro nomen indit.

Act. c. 1. n. 1.

Modeſtè ſapit Lucas.

2\. ad Cor. c. 8. n. 18.

Luc. 1. n. 2.

Amos cap. 7. n. 14. 15.

Noſcit humilitas ſibi arrogare quod à Deo accepit.

5\. Malè abeant homines, ad inſaniam vſque præcipites: mente leuiuſcula inflati vtres, & fermentu Phariſæo buffones tumidi; qui de ſapientiæ vel vmbra tenui magnos attollunt animos: ſed quibus Bernardus vnguem figit, ſermon. 36. in Cant. *Sunt enim qui ſcire volunt, vt ſciantur ipſi; & turpis vanitas eſt, &c.* vanitatem huiuſmodi Philoſophiæ ſupercilium vocat Nazianzenus *Orat 33.* Anſelmus ventoſam literaturam, 1. *ad Corinth. 8. num. 1.* Tertullianus, veritatem mimicam. In Apologet. *cap. 46.* Clemens Alex. adulteram ſapientiam, *lib 8. Strom.* Iacobus, diabolicam, *cap. 3. num. 15.* Hæc enim vana Philoſophia, & inſipiens ſapientia inſanos adeò facit homines, vt vel Angelos potuerit deprauare, ſi quod ſapiũt, Deo non tribuant.

Inflat ſcientia leues homines.

6\. Noſti bene, quo aſpectu Cherubini ſteterint aduerſùs oraculum. *Expandentes alas verſis vultibus in propitiatorium, &c. Exod. 25. n. 20.* Alis expanſis oſtentant Cherubini, Hebræa radice Magiſtri, quantacumque valent, & volant ſapientia. Sed quò mittunt oculos Cherubini, ac ſapientiæ Principes? textus eſt. *Verſis vultibus in propitiatorium, &c.* eò ſapientes reſpiciunt, vnde hauriunt ſapientiam. Auguſtinus optimè *quæſt. 105.* in Exod. *Quia quibuſcumque profectibus ad ſcientiam ſpes non eſt, niſi in Dei miſericordia, &c.* Noluit Angelus de ſua inſoleſcere ſapientia, ne de re aliena captaret gloriolam. Metus iſte vel Deo ingens erat, ne Vates vt viſionis, ſic & ſapientiæ plurimæ ſuperbè efferretur, & ceruices altè erigeret; monet igitur hominem de Adami luto, & cinere. *Hæc* (inquit) *erat viſio, & vidi, &c. Ezech. 2. num. 1.* ſubdit proximè, quid audierit. *Et dixit, Fili hominis, &c.* ſi quis legat textum propheticum, multis locis vox ea eſt, & adminitio de Adami ſorte humili. Cur ita factum docet Magnus Gregorius in Iob. lib. 21. cap. 10. *Filius* (inquit) *hominis vocatur, vt ductus ad cœleſtia hominem ſe eſſe meminerit. Ac ſi illum vox diuina admoneat: Memento, quid ſis, ne de his, ad quæ raperis, extollaris, &c.* In hac ſententia Rupertus eſt *lib. 1. in Ezech. cap. 17.* Addit Hieronymus Danielem ſcholæ Angelicæ alumnum de Adamo parente admonitũ eſſe. Multa Vates viderat, de quibus ille c. 8. n. 1. *Viſio* (inquit) *apparuit mihi, &c.* ſed cùm hæreret, recto rerũ ſenſu, accedit Angelus, & Danielẽ vrget, n. 17. *Intellige, Fili hominis, &c.* Quò hæc interim pertinet commemoratio de natura hominis lutei apud Ezechielẽ, & Danielem Vates ſapientiſſimos: Hieronymus optimè.

Exod. 25. n. 20.

A Deo habet ſapiens quidquid ſapit.

Ezech. 2. n. 1.

Modeſtè ſapit qui humanitatis memor eſt.

Dan. cap. 8. n. 1. 17.

Quia

Agere cum magnis viris ſuperbiam gignit. *Quia inter Angelos eſſe ſe vident, ne eleuentur in ſuperbiam, admonentur fragilitatis ſuæ; & filij hominum nuncupantur, vt homines ſe eſſe meminerint*, &c. Occurrit Deus morbo humanæ ſapientiæ, tumentibuſque ceruicibus lutum imponit, quo ſapientes, ac videntes premat homines. Si quis adhuc vel de magna intumeſcat ſapientia, nauiget Anticyras *neceſſe eſt; & helleboro mentem purget.* Noluit Heliachimus illò nauigare, qui ſuum, libro edito, nomen occultauit, illud iterans, ſapientiam occultare de ſacra ſchola eſſe.

DISQVISITIO II.

Qua nam lingua ſcriptus Iuditha Liber, & quare?

LIBRVM Chaldæo ſermone lectum, & Latinè à ſe factum docet Hieronymus *epiſt. ad Chromat.* & Heliodor. Sed Græcè ſcriptum eſſe conſtat; licèt dubium, fuerit ne opus Interpretum ſeptuaginta. Hærent in dubio Senenſis *lib.* 1. Salmer. *epiſt ad Tuccium*, & Sanctius *prolegom* 3. Aliter Serar. *prolegom.* 3. & puto ego. Nec diſſidere Græcum à Latino textu, cogit negare; cùm libris aliis Græcæ, ac probatæ auctoritatis ea ſit nota quod probat Serarius *in prolegom. Bi lice cap.* 18. q. 24. Salmer. *tom.* 1 *prolegom.* 6. Deinde librum Syriacè datum teſtatur Maſius *in Iſue*; Hebraicè editum adſtruit Munſter. *in Tobiam* cur enim Hebræus Pontifex librum non daret lingua patria? Certus hac de re factus Origenes ab Hebræa ſchola: quod ille in epiſt. ad Africanum, *aſſeruari ſcilicet Iuditha librum Hebraicè in arcanis*, &c. Vide Salm. *tom* 1 *prolegom.* 4 Verſio igitur multiplex; vt Hebraice, Chaldaice, Syriace, Græcè, & Latine Iudithæ virtus pateret; viris, & fœminis ſanctimoniæ exercendæ excitamentum ingens. Vnde illud colligo

PARÆNET I.

Alienam virtutem libro explicatam prodeſſe lectorum bonis maioribus.

1. QVid proſit lectio rerum ſacrarum ad mores ſanctè poliendos, probat miles ille, qui lecta Magni Antonij hiſtoria, virtutis
Prodeſt ſacra lectio. amorem hauſit, & ſalutem. Nam libro inter manus verſato: *& legebat, & mutabatur intus, vbi tu videbas, & exuebatur mundo mens eius*, &c. S. Auguſtinus ad Chriſtum Dominum *lib.* 8. *confeſſ. c.* 7. Magnum profectò emolumentum libro perlecto; vbi & boni exempli copiam inuenire neceſſe eſt. Nec Parens Societatis Ignatius, niſi ex libro virorum ſanctiſſimorum viam concepit vitæ optimæ. Nouerat Apoſtolus quid ſanctitatis poſſet Timotheus excipere ex ſacro Inſtrumento, ſi perlegeret. Laudat Magiſter quod facit diſcipulus. *Ab infantia* (inquit)
2. ad Tim. c 3. num. 14. *ſacras literas noſti*, &c. 2 *ad Timoth* 3. *n.* 14. Cur Apoſtolus ſacras appellaret litteras auctoritatis Canonicæ, ea eſt ratio, vel ab Auctore Deo, vel ab effectu ſacro. Auctor ſententiæ Clemens Alex. Orat. 1. ad Gentes. *Sunt enim verè ſacra literæ, quæ ſacros faciunt homines*, &c. quos Paulus *ſacros*, Ionathas *ſanctos* vocat libro 1. Machab. 12. n. 9. *Habentes ſolatio ſanctos libros*, &c. *1 lib. Mach. c 12. n. 9.* vtpote qui homines ad ſanctitatem colendam vi exemplorum maxima alliciant. Nec mirum *Sacra litera ſacra pictura.* id videri debet cùm ex lectione ſacra, velut ex tabula ſuum quiſque pingat animum, & virtutum colores ducat. Fauet textus Græcè, *τὰ ἱερὰ γράμματα* hoc eſt, *ſacras picturas noſti.* Gramma enim & picturam ſonat, & literam. Ac proinde multam, lecto libro, vtilitatem lector capiat, neceſſe eſt; ſiue ad caſtam mentem ſe attingat, ſiue ad patientiam nobilem.

Vt Moyſes Hebræos homines reddat faciles difficultatibus perferendis, quid non agit? 2.
Totus eſt in Iobi pugna deſcribenda, quam ex Arabico vertit Hebræum in ſermonem Auctores ſententiæ, Origen. *lib.* 1. Magn. Gregor. *in præfat. cap.* 2 Iſidor. 1 *de offic.* quos Pineda refert. Cur verò Moyſes Iobi librum, & vitæ *Solatium ingens à ſacris literis.* acerba quæque Hebræis mandarit literis, cùm paſtorem ageret, Hebræiſque hominibus communicauerit, docet Origenes ex Hebræa ſchola. *Vt per cogitationes, & tribus hæc legentes, ſe inuicem conſolarentur*, &c. *lib citato in Iob.* Malè habebant homines a Præfectis operum, dolebant, flebant: quod textus notat, Exod. 1. n. 13. *Ad amaritudinem perducebant vitam eorum*, &c. *Exod. c. 1. n. 13.* Quare vitam viri patientiſſimi literis Moyſes explicat; vt lectione ſacra ſuum miſelli homines dolorem lenirent, ſuáque deuotarent ægritudinem. Ea ſacris lectionibus vis ineſt, quod perſequitur Magn. Gregor. *lib.* 2. *in Iob. cap.* 1. factamque docet mentionem de Iobo, viriſque aliis patientiæ, ac innocentiæ plurimæ, vt à viro patientiſſimo, & ſanctiſſimo pati, & agere lector quiſque diſcat. *Vt maiorum* (inquit) *virtus ſpem noſtram foueat*, &c. lecto ſcilicet libro alienæ ſanctimoniæ. Video quid latronem facilè bonum concinnauerit; adeò, vt de Chriſto Rege alte loquatur Luc. 23. n. 41. *Nihil mali geſſit*, &c. vt de ſua pœna minus doleat; *Nos quidem iuſtè*, &c. vt in ſocium dolentem regeratur *n* 40 *Neque tu times Deum*, &c. vt de ſua ſalute accurate cogitet. n 42 *Domine memento mei*, &c. *Luc. c. 23. n. 41.* Vnde hæc in latrone cura, pietas, religio? Nónne erant argumenta plurima carnificinæ Iudaicæ, quæ negare cogerent Chriſtum, & Regem, & Dominum eſſe? Ita planè eſt. Sed attendit latro ad Crucis titulum, vbi ſcriptum: *Ieſus Nazarenus*, &c. *n.* 38. oculiſque perlegit, quis nam Chriſtus homo eſſet, & totam de Chriſto *Suam latro improbitatem exuit ſacra lectione.* doctrinam hauſit: vnde ſanam Dimas latro mentem recepit. In loco pulchrè Arnoldus tract. de ſept. verb. *Iam tunc ad hanc ſcripturam latro perlegebat, & eum intra ſe litera illa colligebant*, &c. Hæc Arnold. propè innuens, latronem Chriſti regno adſcriptum, & collectum eſſe; quippe quòd ſe collegerat ad perlegendum crucis titulum: vt conſtaret liquidò lectionem rerum ſacrarum vtilem eſſe, vel etiam latronibus permouendis, inſtruendiſque ſanctiſſimè.

Sed non minor eſt vtilitas, ſi quis velit 3.
Præfectum regiæ pecuniæ, libro lecto, licèt *Nos præfectura à ſacra lectione auocat.* non intellecto, profeciſſe ad Chriſti fidem, & ſcholam. Ibat homo ſuo vectus curru, & ſacro totus in libro: *Legebat que Iſaiam*, &c. quod textus habet *Act* 8. *n.* 28. Text. erat de Chriſti nece impia, & homo in textum intentus adeò, vt nec

via longa, nec loca vaſta à legendo auocarent. Tunc vox cœlo miſſa ad Philippum num. 29. *Adiunge te*(inquit)*ad currum iſtum*,&c. Accedit Philippus,& quæ de textu Princeps non intelligit, Magiſter explicat. *Vides* (monet Chryſoſtom Homil.34.in Geneſ.)*quantum ſit commodi attentè, & ſtudioſè diuinas Scripturas legere?* &c.Bene eſt. Nam Præfectus ſacris deditus literis Philippum loci prophetici Magiſtrum ſibi parauit. Deinde textu explicato Philippus hominem ad Chriſti fidem, & aquam vrget, n.38.*& baptizauit eum*,&c. Vnde tãta Præfecto Chriſti fides? Vnde tanta Baptiſmi gratia? Vnde tantus virtutis amor, vt Baptiſmo demutaret Æthiopem,& aliè gauderet homo? *num.*40.vbi textus, *Ibat*(inquit)*per viam ſuam gaudens*, &c. ſed nata animi fortuna eſt ex ſacra lectione. Ad litem benè Tertullianus, *Spado*(inquit)*non inuentus eſt otioſus, nec qui ſubito tingi concupiſceret, ſed Scriptura diuina impreſſus*,&c.Hac ſcilicet mente viam ſibi fecit ad Chriſti fidem, Tertulliano teſte. *Sic oportebat deprehendi, cui vltrò Deus Apoſtolum miſerat*, &c. Magiſtrum intelligas diſciplinæ Apoſtolicæ *ad lib. de Baptiſ. c.* 18. Legebat Præfectus ſacrum textum, nec intelligebat, ſed piè affectus ad lectionem, libro inter manus verſato, fidem capit, & ſalutem parat. Tanta ſacræ lectionis virtus eſt, ad mores ſanctè poliendos: nec aliud ex Iudithæ libro Deus emolumentum curaſſe viſus eſt. Bene habet. Sed cur tranſcriptus lingua varia liber eſt? Fortaſſe, vt Iudithæ virtus maxima latè pateret, fructúmque lectionis plures caperent nationes hominum. Vnde colligo

Magiſtrum parat Deum ſacra lectio.

Virtus ſtudioſum quærit hominem.

Parænet. II.

Deum multis ſe hominibus magiſtrum velle.

1\. SCio extructum Gordiano tumulum, elogio ſubſcripto Hebraicè, Græcè, Latinè, Perſicè. *vt ab omnibus legeretur*,&c. quod tradit Capitolinus. Ac ſi Gordiani virtutes laterent quodammodo, niſi lingua varia darentur in lucem publicam. Nec affectu alio inſcriptum in cruce elogium Seruatoris Opt. & Max. Apertè id Ioannes habet cap.19.n.21. *Scriptum* (inquit) *Hebraicè, Græcè, & Latinè*, &c. Lego quid Rupertus in loco aduerterit, Diabolum ſcilicet tribus linguis appellatum eſſe *Apoc.9.num.*11. vbi ille, *Hebraicè Abaddon: Græcè autem Apollyon, Latinè nomen habens, exterminans*, &c. Vnus eſt ſignificatus voce non vna; ſed ne quis neſciret artes, & vires Dæmonis infeſtiſſimi. Quare opus erat, vt & virtus Seruatoris Optimi tribus item linguis explicaretur. Rupertus benè lib.5.in Apoc. *Illum malum, iſtum bonum gentibus omnibus agnoſcendum prædicat*,&c. Eò enim ſpectat facultas linguæ variæ, vt res qualeſcunque diffundantur latè. Quod à Deo procuratum puto, cùm Dæmon æquè, ac Seruator appellaretur Hebraicè, Græcè, & Latinè. Vnde Pilatus, vt excuſaret ſe ſe de nece quam inuitus Chriſto intulerat, elogium inſcribit lingua triplici. *Ne quis excuſationem ignoraret*, &c. teſte Chryſoſtomo *Homil.* 38. *in Ioan.* Neque enim fas erat, vt vel Pilati dolor, vel Chriſti amor vna tantùm lingua clauderetur. Quocumque tamen locum verto, illud colligo, rem benè geſtam lingua varia patere latè, & latè prodeſſe. Quò pertinet loquendi facultas varia Apoſtolis data ad miraculum vſque, *Act.2.num.*9. vbi Parthi, Medi, Cretes, & Arabes, Græci, & Latini buccinantur, n.11. *Audiuimus eos loquentes noſtris linguis*, &c. ſcilicet multis hominibus Magiſtros eſſe Apoſtolos voluit Magiſter Dominus, Bernardo auctore, ſerm.1.de Pentec. *Ad quid illis*(inquit) *neceſſaria lingua Gentium, niſi ad conuerſionem Gentium?*&c. Facta igitur Apoſtolis poteſtas loquendi lingua varia: *Ne ſi in vnam linguam ſolum prædicatio veritatis includeretur, inefficax, & inutilis hominibus diuerſa lingua maneret*, &c. ſic Nyſſenus. Suam Chriſtus gratiam latè excurſare voluit in orbem vniuerſum, cùm vel Philoſophus, teſte Seneca, *non vnius tantùm vrbis mœnibus ſe claudat, ſed in totius orbis commercium emittat*,&c. de tranquil c.3.

Paterè magna virtus non poteſt niſi lingua varia.

Apoc. cap.9. n.11.

Magnus Diaboli improbitas, niſi multis linguis, non explicatur: nec magna Chriſti bonitas.

Act.c.2.n.9.

Multis hominibus magiſter eſſe Deus amat.

Iam pridem hanc Deus Opt. dedit operam, vt ſacrum Inſtrumentum verſionibus plurimis pateret, ne quid inde bonæ mentis non conciperent Gentes variæ, etſi locis infinitæ. Et quidem Clemens Alex. docet ſacrarum literarum codices ex Hebræis tabulis Græcè tranſcriptos eſſe Ptolemæi cura, & ſtudio: *vt nullam vnquam ignorantiæ prætextum afferre poſſint, cum poſſint, quæ ſunt apud nos, audire*,&c. 1. *ſtrom.cap.*4 Obſtruere aditus omnes voluit Deus Opt. ne quis ignorans peccaret. Sed à Philone id excepit Clemens Alex. cùm Philo interpretum ſolemnes preces in tranſcribendis libris fuiſſe memoret. *Vt ſi non totum hominum genus, certè pars maxima inſtrueretur ad benè viuendum præceptis ſanctiſſimis & ſapientiſſimis*,&c. *lib.*2. *de Moyſe.* Hæc Philo de verſione Græca; de qua & Chryſoſtomus Homil.4.in Geneſ. *Factum eſt*, inquit, *hoc diuinæ diſpenſationis opus, vt non ſolùm Hebraica lingua periti homines, ſed omnes totum orbem inhabitantes, vtilitatem perciperent*, &c. quæ quidem vna Deo cura eſt de ſalute humani generis. Addit Auguſtinus Græcum textum latinitate donatum, *vt Scriptura diuina, ab vna lingua profecta, quæ opportunè potuit per orbem terrarum diſſeminari, per varias interpretum linguas, longè latéque diffuſa innoteſceret gentibus ad ſalutem*,&c. *lib* 2. *de doctr. Chriſtian.c.*1. Eo aſpectu loquitur Auguſtinus, quo docuerat *lib.* 9. *de Ciuit. c.* 7. Romanos Senatores, & Romanum iugum, & Romanam linguam domitis nationibus intuliſse. quod à Valerio Maximo potuit exſcribere *lib.2.c.*1. Vnde factum, vt vel Gentes barbaræ Magiſtros latinè locutos, & libros latinè conſcriptos intelligerent ſtudio facili. Verſio igitur ſacrarum literarum, ſiue Græcè, ſiue Latinè concinnata, eò tendebat, vt Gentibus vniuerſis via vitæ ſanctæ pateret facilè. Et verò facilis ad morum diſciplinam via eſt, quæ ſuo quamque gentem ſermone mulcere norit. 2.

Volunt boni viri prodeſſe viris plurimis.

Qua loquendi vi docet Naſo vel Getam ſibi coniunctum fuiſſe. Muſam cape ex 4. Pont. Eleg. 13.

—Scripſi Getico ſermone libellum,
Et placui, &c.

Adeò afficiuntur homines ad linguam patriam. Parare ſibi Paulus amorem voluit Gentis Iudaicæ, vt ad Chriſti fidem pelliceret: quid agit? & ſcribit, & loquitur Hebraïcè. Quòd epiſtolam

Iam Magiſter dederit Hebraicis literis, volunt Euſeb. *lib.* 3. *Hiſt. c.* 3. Nicephor. *lib.* 2. *c.* 42. Hier. *Epiſt.* 129. Theodoret. Anſ. & plures alij. Quòd

Act. c. 21. n. 40.

verba fecerit Hebraicè, patet ex Actis *cap.* 21. *num.* 40. vbi textus, *Allocutus eſt lingua Hebræa,* &c. In locum bene Chryſoſtom. Hom. 49 *Vide quàm prudenter, & quod in epiſtola fecit, & hic facit Primum, vocis cognatione illos allicit,* &c.

Via eſt ad capiendum auditorē lingua patria.

Nouerat Magiſter Opt. quàm gratus hominibus ſonus eſt linguæ patriæ. Quo merito nec P. Craſſus curam ſuſcepit Aſiaticæ Prouinciæ, niſi Græcam priùs linguam calleret, qua ius ſuum Græcis daret populis. *Quæ res,* (Valerio teſte,) *maximum illi ſociorum amorem conciliauit.* &c. *lib.* 8. *cap.* 7. Amicum ſibi hominem, qui lingua loquitur patria, credunt homines; ac proinde obſequuntur facilè. Quid ſi Magiſter Dom. vt Paulum furore perditum ſedaret, alliceretque ad ſanam fidem, & ſanam men-

Act. 26. n. 14.

tem, viget hominem Hebræo ſermone? *Audiui* (inquit) *vocem loquentem mihi Hebraica lingua,* &c. Act. 26. num 14. Sciebat trahi quemque hominem ſono dulci vocis patriæ; quare Themiſtocles priuſquam Xerxem adiret, Regem Maieſtatis Perſicæ loqui Perſicè didicit, (Valerio Auctore,) *vt Regis auribus familiarem adhiberet vocis ſonum,* &c. lib. 18. cap. 7. Hac via Perſam Græcus palpare voluit, & Regis amicitiam impetrare.

3\. Fidem ab Hebræo hoſte aduersùs Aſſyrium conatus eſt Rabſaces extorquere: quare Iudaicè loquitur, qui Syriacè loqui poterat. De

Iſa. c. 36. n. 13.

Iſaiæ textu eſt cap. 36. n. 13. *Clamauit Iudaicè,* &c. Cur Hebraicè loquitur Syrus homo? tradit id Nazianzenus Theologus: *vt lingua patria Hebræos ſibi et homines ſua inque ad Regem traheret,* orat. 3 *Nam cum ille* (inquit) *nec vi, nec*

Viget ad proditionem lingua patria.

armis Hieroſolymam expugnare poſſet, verbis lenibus, ac lingua vernacula ciues allicere, ac ſibi conciliare aggreſſus eſt, &c. Inſpexerunt Senatores Rabſacis mentem, & artem in loquendo, rogant obnixè, n. 11. *Loquere Syriaca lingua,* &c. quam minus callebat populus. Cur ita precentur, docet idem Theologus, orat. citat. *quod ſcilicet periculum eſſet, ne orationis ſuauitate in ſeruitutem furtim inducerentur,* &c. tanta in lingua patria vis eſt ad capiendos hominum animos. Vnde Ignatij Sanctiſſimi lege ſanctum eſt, vt noſtri homines Gentium, quibuſcum degerent, linguam diſcant patriam: quod ſcitè Nigronus perſequitur ad Reg. 10. Cùm igitur Iudithæ librum lingua varia tranſcriptum lego, ea via conſultum, & Iudithæ laudibus, & moribus humani generis, voluit Deus Opt. Addo feciſſe Auctorem libri Heliachimum ſapientiſſimè, vnde elicio

PARÆNET. III.

Hiſtoriam condere viri ſapientis, & prouidentis eſſe.

1\. HEliachimo id cōſilij fuiſſe puto in Iudithæ vita deſcribenda, tradere ſcilicet publicè virtutem mulicbrem, quæ Hebræam gentem vrgeret ad viam ſanctè viuendi. Ita conſultum

Prodeſt moribus hiſtoria rerum geſtarum.

Romanis moribus voluit Valerius Max. totus in laudanda probitate magnorum hominum, qui honeſtate vixerant. *Vt eorum* (inquit) *reſpectu aliquid præſentibus proſit moribus,* &c. *lib.* 2. *c.* 1. Enim verò eò tendunt virtutum monumenta publicè data, vt amores excitent probatæ diſciplinæ. Nec Ioſephus mente alia ſuam de ſacra Hiſtoria curam ſuſcepit. Nam, commemoratis, quæ ad ſcribendum monere poſſunt, rationibus: *Multos* (inquit) *magnitudo rerum vtilium inuitauit, vt hiſtoriam ex his ad vtilitatem communem proferrent,* &c. *lib.* 1. *Antiquit. cap.* 1. A Moyſe id prouiſum docet Philo, cùm ſcitet hiſtoriam à Vate conditam Patrum ſanctiſſimorum ab Adamo ad Iacobum vſque: neque enim Moyſes tacet pios affectus, caſtos mores, & cogitatus ſanctos humanæ Gentis.

Prudens, ac prouidens eſt ſcriptor hiſtoriarum.

Quorū virtutes (Philone teſte) *publicatæ ſunt in ſacrarum literarum tabulis, non tantùm ad illorum laudem, verùm etiam ad prouocandos lectores in æmulationem,* &c. *ad lib. de Abrah.* Tanta vis eſt ad virtutem promouendam in Patrum laudatis moribus, animatiſque vitæ legibus, vt eo iure velit Iobus ſcriptorem rerum ſuarum, cap. 19. n. 23. *Quis* (inquit) *mihi tribuat, vt ſcribantur ſermones mei?* &c. Deinde addit, *& exarentur in libro,* &c. *n.* 24. Tandem marmoream expoſcit tabulam. *Vel celte ſculpantur in ſilice,* &c.

Iob cap. 19. n. 23.

Amor eſt ingens patientiæ inculcandæ, & fiduciæ explicandæ. Quo id iure Iobus voluerit, bene docet Laudunenſis, *vt & aliis in exemplum innoteſcant,* &c. Verè Iobus, & ſapiens, & hominum prouidens homo eſt; qui librum de ſuis rebus editum voluit, vt aliis prodeſſet hominibus. Scienter igitur, ac piè viri probatiſſimi ſe agere putauerunt, ſi curam ſuſciperent de hiſtoria conſtituenda rerum optimarum. quod monet Theodoretus *lib* 1. *cap.* 1. *Hiſtor. Eccleſiaſt.* Baſilius *Epiſt.* 1.

Vrgens ad patientiam viri patientes.

Sed & Deus Opt. lapillos magni pretij deputauit inſculpendis Patrum nominibus Exod. 28. n. 21. *Singuli* (inquit) *lapides nominibus ſingulorum, per duodecim tribus,* &c. Hæc ad Moyſen Dominus, & Pontifex hiſce lapillis, & nominibus pectus adornaret, & humeros. Sed quò hæc cura pertinet de cælandis Patrum nominibus? Arnoldus optimè. *Vt videns populus Patrum nomina conſcripta in veſte Pontificia, eorum imitetur iuſtitiam; veniátque in memoriam fides Abrahæ, & eorum, qui de illis duodecim Patribus egreſſi ſunt, Principum, vel Sacerdotum rectè facta, vel dicta,* &c. *tract. de ſept. verb.* Erat enim ea nominum poſitio, & expoſitio, lectio quodammodo, & adhortatio ad virtutem ſanctè colendam. Itaque vel Deus Opt. agit Hiſtoricum, vt proſit moribus hominum. Nam, & ſuo calamo leges ſcribit, ſilice exaratas. *Scriptas* (inquit) *digito Dei,* &c. *Exod.* 31. *n.* 18. Ita Deus egit, certus omnino legem ſcripto traditam prodeſſe plurimùm lectione vtili. Neque enim lege ſcripta ſcriptoris captabat gloriam; quæ non eſt modica.

2\.

Exod. cap. 28. n. 21.

Alliciunt ad virtutem Patrum facta.

Vel Deus ſcriptorem agit, vt proſit.

Sume tibi librum grandem, &c. Vox Chriſti eſt ad Iſaiam, cap. 8. n. 1. *& ſcribe in eo ſtylo hominis,* &c. Vatem glorioſè eſſe voluit Magnus Deus; vrget ad ſcribendam hiſtoriam de fortuna Regum triſti: vnde populis bonum grande. *Vt moniti à peccatis cauerent,* &c. Oleaſtrio interprete, & hiſtorico non minor eſſet gloria de grandi libro. *Sume tibi librum,* &c. hoc eſt, Ruperto Auctore, *Eſto vnus de conſecretalibus verbi Dei,* &c. *lib.* 1. *in Iſaiam, cap.* 34. 3.

Iſa. c. 8. n. 5.

Magnus honor ſcriptorem agere rerum ſacrarum.

Adoptarúſque in ſcriptorum ſacrum ſenatum, aliè gaude: quis enim librum conficiat, & famam ſibi publicam non paret; quam ſcriptores plerique ambire ſolent? Ioſepho teſtè. *Ex hoc gloriam aucupantes ad partem accedunt huius diſciplinæ,* &c. *lib. 1. Antiquit. cap.* 1. Eam Ioannes à ſe non reiicit, etſi non quærat, cùm ad ſcribendum inuitatur. *Datus eſt mihi calamus, ſimilis*
Apoc. cap. 11. n. 1. *virga,* &c. *Apoc.* 11. *n.* 1. In calamo poteſtatem ſcribendæ hiſtoriæ agnoſcit Rupertus, in virga facultatem regni adminiſtrandi, *lib.* 6. *in Apoc.* Vnde Ioannes, *Data eſt mihi* (inquit) *facultas ſcribendi, cum principatu, & omnimoda magiſterij auctoritate,* &c. Neque enim ſcriptor de libro condendo curat, qui ſibi non parat titulos honorarios. Vnde ſua Heliachimo Iudithæ Hiſtorico laus eſt.

Disqvisitio III.

Quænam huiuſce libri auctoritas, & cur prematur ab Hæreticis.

1. HAc de re bene Sanctius *Proleg.* 8. Serar. *Prolegom.* 4. Bellarmin. *lib.* 1. *de Verbo Dei, cap.* 12. Gretſer. *lib.* 2. *Defenſ. c.* 12. Quamuis latrent Hæretici: cùm vel Hieronymus *epiſt.* 111. ſed mente mutata, dixerit librum à Nicæna Synodo probatum canonicè. Addo Rupertum Hieronymi ſectatorem *lib.* 12 *de diuinis Offic. c.* 25. Patres alios citat Serarius, qui ſuam libro auctoritatem dedere, cùm exponerent. Adiicio ego Tertull. *de Monogam. c.* 17. vbi Pamelius addit Innocent. I. *epiſt. ad Exuperant.* Appono Clementem Alex. 4. *Strom.* c. 6. Deinde Cyrillum Alex. *lib.* 7 *in Ioan. cap.* 20. qui Iuditham vocat animoſam Holofernis obtruncatricem. Accedunt Peluſiotes *lib* 1. *epiſt* 87. Pet. Damian. *lib.* 1. *epiſt* 20. *lib.* 7 *epiſt.* 18. *lib.* 8. *epiſt.* 14. Qui quidem Patres, & ſanctiſſimi & literatiſſimi citatis libri huiuſce locis, librum ſcitè probant: quidquid latrent canes Hæretici. Sed latrant, & librum vellunt, quo vrgentur ad viuendum ſanctè. Vnde illud conſtat

Parænet. I.

Abnuere homines, quæ pungunt animos ſalutis monita.

SCriptura ſacra mentis oculis, quaſi quoddam ſpeculum opponitur, docet Magnus Gregorius lib. 2. in Iob. cap. 1. *Ibi etenim fœda, ibi pulchra noſtra cognoſcimus,* &c. Non ferunt Hæretici, nec malè morati homines denotari ſuæ vitæ ſordes ſpeculo indice: dentes acuunt, quibus ſacros libros vel denegant, vel demutilant impudenter. Sciu quos e ſacris literis libros Hæretici ablegauerint. Alij enim Codices Euangelicos reiiciunt; quod aduertit Auguſtinus *lib.* 2. *Retract. cap.* 16. Alij Pauli epiſtolas abſcindunt: quod notat Irenæus *lib.* 1. *aduerſus Hæreſ. cap.* 26. & 29. Alij Pentateuchum repudiant vniuerſum: quod tradit Euſebius *lib.* 5. *Hiſtor. cap. vlt.* Vide Pamel. ea de re ad Cyprian. *de vnitat. Eccleſiæ.* Cur id fecerunt Hæretici, & ſacros libros malè ſuſtulerint, monet ſcitè Irenæus lib. 3. cap. 2. *Cùm ex Scripturis* (inquit) *arguuntur, in accuſationem vertuntur ipſarum Scripturarum, quaſi non rectè habeant, neque ſint ex auctoritate,* &c. Stimulos infigunt ſacræ literæ; mirum non eſt, ſi velint Hæretici ſtimulos vellere, abrogata auctoritate ſacrarum literarum.

Quos non ferunt Hæretici negant, ſacros libros.

Certè Clemens Alex. cùm ſciat abrogatas Hæreticis epiſtolas ad Timotheum, cauſam addit, loco ſuppoſito. Textus eſt 1. *ad Timoth cap.* 6. *num.* 20. & 21. quo notantur Hæretici de rerum nouitate, de ſciendi tumore, de loquendi licentia. *Deuitans* (inquit) *profanas vocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ,* &c. Videnr in loco ſpeculum Hæretici, & ſuas in ſpeculo ſordes vident, tollunt ſpeculum, ſublatis epiſtolis. Ad rem Clemens Alex. *Cùm ab hac voce conuincantur Hæretici, epiſtolas abrogant,* &c. 2. *Strom. cap.* 5.

1. ad Timot. c. 6. n. 20. 21.

Sed cùm abrogare libros non poſſunt, impudenter demutilant. Dolet id Cyprianus grauiter *ad lib. de vnit Eccleſ.* & notat proteruitatem hæreticam in Scripturis mutilandis. Probare volunt homines perditi fidem ſibi adhibendam eſſe, cùm bene conueniant aſſenſu facili. Et ſacrum textum ſubiiciunt Matthæi 18 n. 19. *Si duo ex vobis conſenſerint ſuper terram,* &c. ſupprimunt, quod ſubſequitur num. 20 *Vbi enim ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo,* &c. ſed textum malè truncant, vtpotè qui diſſenſionem ſchiſmaticam amolitur. Nec mirum id eſt, Cypriano teſte. *Corruptores Euangelij, atque interpretes falſi extrema ponunt, ſuperiora prætereunt, partis memores, & partem ſubdolè comprimentes; vt ipſi ab Eccleſia ſciſſi ſunt, ita huius capituli ſententiam ſcindunt.* &c. Nihil Cyprianus in loco voluit probare aliud, quàm proteruitatem hæreticam in ſacrarum literarum ſpeculo tollendo, ne ſuos errores videant. Sed hauſit doctrinam à Magiſtro Tertulliano *ad lib. de Præſcript. cap.* 17. vbi Magiſter: *Iſta* (inquit) *hæreſis non recipit quaſdam ſcripturas, & ſi quas recipit, adiectionibus, & detractionibus, ad diſpoſitionem inſtituti ſui, interuertit,* &c. Quid inde mali, Tertulliane optime? ſubdit Magiſter: *Tantum veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum corruptus ſtylus.* &c. Iam pridem id ſenſerat Petrus, & ſteuerat, *epiſt.* 2. *c.* 3. *n.* 16. cùm de literis Apoſtolicis ageret. *Quæ* (inquit) *indocti & inſtabiles deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas,* &c. Ac ſi vellet: male abeant blaterones hæretici, qui ſacros audent libros vitiare, detractis, vel additis particulis. Vide Lorinum *in loco.* Pergit Tertullianus vltrà, & rogat: Quid Marcion literis Apoſtolicis manus infert? & cauſam addit. Erat in textu ad Theſſalonicenſes 2. cap 1. n. 7. *In reuelatione Domini, in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non nouerunt Deum,* &c. ſed cùm Marcion vellet probare Chriſtum à creatore vindice alium eſſe, ne cogeretur dare Chriſto poteſtatem iniuriæ vlciſcendæ, textum corrumpit, igne deleto. ſic Tertullianus. *Flammam* (inquit) *& ignem delendo Hæreticus extinxit, ne ſcilicet noſtratem Deum faceret,* &c. *lib.* 5. *contra Marcion. cap.* 16. Ita Hæretici manus inferunt ſacris literis, quibus longè truditur hæreſis, vel textu corrupto, vel ſtylo pſeudographo. Morem tamen à Patre Diabolo concepere, quod probat Athanaſius *de Ariana hæreſi. Or.* 3.

2\. Demutilant hæretici ſacrum librum ne refellantur.

Matth. c. 18. n. 19.

Conſtat mendacium additio, ac detractio rebus.

2\. ad Theſſalon. cap. 1. n. 7.

Solenne

3. Solemne Diabolo vitium eſt, ſacras literas vitiare, vt ſuum Hæretico flagitium eſt ſacros libros demotilare malignè. Chriſtum Dominum malus Dæmon adit, & tentat ea voce, *Mitte te*, &c. *Matth.* 4. *n.* 6. ſed voces addit è ſacro textu, *ſcriptum eſt enim*, Pſ. 90. n. 11. *Quia Angelis ſuis mandauit de te*, &c. Bene Dæmon, & acutè: ſed audi acutiùs; cur textum abſcondis? cur non addis, quod in proximo eſt: *ſuper aſpidem, & baſiliſcum ambulabis*, &c. n. 13. Times fortaſſe, ne mutato nomine de te fabula narretur. Viſum id Chryſoſtomo eſt tom. 5. Hom. aduerſ. Hæretic. *Cætera quæ ſequũtur, obticet; ſciebat enim, quòd aduerſum ſe dicta erant*, &c. Illudque Chryſoſtomus infert abhorrere, vel Dæmones ab iis, quæ pungunt, literis, & ſacrum textum vel ſupprimere, vel expungere. In hac ſententia Bernardus eſt, eandemque Diabolo mouet litem. Nam cùm Dæmon vrgeret ad caſum infelicem, textu addito, & malignè interpretato: *Angelis ſuis mandauit de te*, &c. malè ſuppreſſit, quod ſubſequitur, *vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis*, &c. De via tacet Dæmon, fortaſſe ne de præcipitio admoneretur Chriſtus Dominus. *Videte* (ſic Bernardus) *quomodo ſubticuit malignus, & fraudulentus, quod malignitatis ſuæ commenta diſſolueret*, &c. *ſerm.* 18. *in Pſ.* 90. Nec Arius à Diabolo alius eſt; Scripturam de Chriſto capit Hæreticus, *Pater maior me eſt*, &c. Ioan. 14. n. 28. & ſerm. de Chriſto, vt homo eſt. Sed inde probat Arius Filium, vt Deum, à Patre factum, maligna interpretatione: & metum Hæretico ſilentium eſt, de texto, quo premitur hæreſis, n. 10. *Ego in Patre, & Pater in me eſt*, &c. Vnde Chryſoſtomus, *O Ari* (inquit) *quid obtices? imitatus Diabolum præceptorem, ſic vbi cauſæ tuæ ſeruit*, &c. *Hom. citata.* Addit Abulenſis *ad Deut.* 4. q. 2. truncatum ab Hæreticis textum eſſe. *Quia contra eorum errorem militabat*, &c. Malè igitur, ac malignè agunt Hæretici, cùm ſacros libros deprauant, ne quod acerbè pungit, in oculis habeant. Verè mures Pontici, qui non viuunt, niſi rodant. Vnde Tertulliano iocus aduerſùs Marcionem lib. 1. cap. 1. *Quis tam comeſor mus Ponticus, quàm qui Euangelia corroſit*, &c. Hac mente Iudithæ librum è ſacris libris abigunt Hæretici, ne pungantur virtute muliebri infames homines. Vellem vt à morbo hæretico longè abeſſent Concionatores ineptiſſimi: ſed textum ſacrum deprauare ſolent, vel fictis verſionibus, vel ineptis interpretationibus; vnde patet

Math. c. 4. n. 6. Pſ. 90. n. 11. 13.

Obticet mendax, quæ refutant mendacium.

Ioan. cap. 14. n. 28.

Abradit Hæreticus maleſinè quæ premũt hæreſim.

Parænet. II.

Ineptè, & iniquè agere Concionatores, qui ſacros textos malè proferunt ad plauſus inanes.

1. GRande malum noſtro æuo natum eſt. Scio enim quàm multos huiuſce notæ homines eſſe, qui ſacrum Inſtrumentum fide integra non proferunt, ſed addita verſione, vel ſenſit alieno, ſuam vt ſcenam adornent, & plauſus emant inanes ab imperita plebecula: nec metus eſt ineptis hominibus. *Deprauare ſententias, & ad ſuam voluntatem Scripturam trahere repugnantem*, &c. quod Hieronymus acerbè dolet epiſt. 103. Hinc ille Nazianzeno dolor Orat. 38. *Literam deprædantes, ac Scripturæ ſenſum ſuffurantes, imperitũ vulgus ad ſuas trahũt partes*, &c. Quæris fortaſſe à quo nam ſenatu, Hæreticone, an Iudaico eam loquendi licentiam acceperint inepti Concionatores? Credo ab vtroque ſenatu morbum contractum. Dictum proximè de Hæretico; ſed priores ſibi partes Iudæus vendicat: ſuo enim, & malo genio ſolet ſacros textus adulterare, parte adempta, vt malignè tegat, quod non vult admittere. Hoc metu Dauid precatur non ſemel. *Ne diſperdas, Dauid, in tituli inſcriptionem*, &c. Pſ. 56. & iterum *Pſ. proximo.* Deinde *Pſ.* 58. addit Lyriſtes, *Ne diſperdas, Dauid, in tituli inſcriptionem*, &c. Hæbraicè vox eſt, מכתם *Michtham*, & ſonat canticum. Tandem *Pſ.* 74. lemma eſt: *In finem, ne corrumpas*, &c. ſcio cur tam multæ preces, ne dulces cantiones corrumpantur: id enim votum vno Vates verbo claudit. *Ne diſperdas. Suaue, ſiue decens canticum*, &c. Ex Hebræa ſchola. Timebat Dauid ſuis cantionibus manum Iudaicam; & qua ſacræ literæ malè diſtractæ: ac proinde bene peſtem deprecatur à ſuo libro. *Ne diſperdas*, (inquit) *ne corrumpas*, &c. ſed volant preces inanes. Adhuc enim ſuam Iudæus manum inſert ſacris literis.

Sceleſtus eſt viciare ſacros libros ab inepto oratore.

Pſ. 56. & Pſ. 58.

Pſ. 74.

Corrumpi ſacrum textum furor eſt prauitatis Iudææ.

Mitto loca multa, & quæ Salmer. *Prolegom.* 4. Lorinus *in Prolegom. Bulsac. c.* 2. *q.* 2. congeſſere, furore ſcilicet Iudaico deciſa, vel corrupta; ad ea me confero quæ ex Pſalmis aggerunt. Nam *Pſal.* 18. *n.* 1. textus eſt. *In omnem terram exiuit ſonus eorum*, &c. Sed nebulones peſſimè, pro Hebræa voce, קולם *Quolam*, hoc eſt *ſonus*, repoſuere, קום *Quauam.* Quod eſt *filius*, ſiue *funiculus.* Deinde *Pſ.* 21. *n.* 18. vbi Dauid habet: *Foderunt manus meas*, &c. textum peruerterunt, verſis literalis. Quid plura? *Pſ.* 95. *n.* 10. textus erat, *Dominus regnauit à ligno*, &c. Quod habet Tertul. aduerſùs Iudæos *cap.* 10. *& lib.* 3. *contra Marcionem cap.* 20. Cyprianus *ſerm de Sina & Sion.* Leo *ſer.* 4. *de Paſſione*, homineſque alij. Sed & Iuſtinus aduerſùs Tryphon, cùm Archiſynagogo obiiceret corruptam multis locis Scripturam, probat verſum malignè truncatum eſſe; nebulones enim perditi de textu ita lignum exciderunt, vt nudè, ac doloſè ponerent, *Dominus regnauit*, &c. Cùm locus textu Græco habeat ἀπὸ ξύλῳ. Cur lignum è loco eraſerit Hebræus furor, bene obtrudit Iudæo Græcus Philoſophus. Iudæos ſcilicet Principes obſcurare voluiſſe, & nouitatem ſui ſceleris, & virtutem crucis Dominicæ idque noto in Chriſtum odio. *Expedire ſe* (inquit) *non valentes ab his anguſtiis, vertuntur ad contumelia*, &c. manu in ſacros textus inuecta. Iam pridem à Chriſto nato natus Iudæis Sacerdotibus dolus iſte, vt Herodem facerent ſibi facilem. Senatum cogit Leuiticum vulpes Herodes. Magis id volentibus & petentibus: Senatores deinde rogat, *vbi Chriſtus naſceretur*, &c. Matth. 2. n. 8. ſed cùm ſcirent Senatores Herodem metu perditum, Rege terrarum alio appellitato; textum proferunt de oppidulo patrio. *Et tu Bethlehem*, &c. ex Mich. 5. n. 2. partem mutilant, quæ de Chriſto Deo agit. *Et egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis*, &c. Sic homines in adulationem compoſiti, dum Regem captare volunt, ſacrum textum malè truncant, teſte Chryſoſtomo, *vt ad humanæ gloriæ lucrum, dimitatis* 2.

Pſ. 18. n. 2.

Pſ. 21. n. 18.

Pſ. 95. n. 10.

A Cruce Chriſti regnum.

Grande ſcelus Chriſtum cruce premere.

Math. c. 5. n. 2.

Mich. cap. 5. n. 2.

Mentitur & fallit adulator.

nitatis

nitatis damna proficerent, &c. *Hom.* 7. Neque enim ſacris literis, nec Deo parcunt aſſentatores, modò placeant hominibus.

3. Improbe admodum faciunt homines, cùm
Deut. 4. q. 4. cap. 12. n. 32.
ſacrum textum mutilant, vetante Deo, Deut. 4. num. 4 *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo*, &c. *& cap.* 12. *n.* 32. tonat iterum. *Nec addas quidquam, nec minuas*, &c. prope inſinuans, lege repetita, metum ſibi eſſe, ne scioli nimium homines, acutè ſe agere putarent, ſi quid ſacris literis adderent, ſi quid demerent; ſcilicet quod ſanum à textu ſenſum truderet: ex Lyra, & D. Thoma 3. *p. q.* 60. *art.* 8. *ad* 1. Nullus tamen hiſce hominibus metus de textu deprauando. Adhuc
Ierem. c. 8. n. 5.
Audax eſt qui textu corrupto plauſus quærit.
enim Hieremias dolenter queritur vim ſacris literis factam eſſe, cap. 8. num. 8. *Verè* (inquit) *mendacium operatus eſt ſtylus mendax ſcribarum*, &c. Eant igitur audaces animo, & cerebro infelices homines, ſacros inuertant libros, verſionibus liberè additis, quæ nuſquam fuerint, ſiue ſenſu malè vitiato; vt plauſus ſibi venentur inanes. Nec Tertullianum Magiſtrum accipiant, cùm moneat Scorp. cap. 7. *Verba non ſono ſolo ſapiunt, ſed & ſenſu*, &c. Nec Pauli morſus timeant, cùm diſcipulum deterreat ab
1. ad Tim. c. 4. n. 7.
hiſce ineptiis dicendi 1. ad Timoth. *cap.* 4. num. 7. *Ineptas, & aniles fabulas deuita*, &c. Theodoreto Magiſtro. *Falſam legis interpretationem*, &c. Et verò profecto ſacrum textum ſenſu inepto, fabulam concinnare eſt: & Plauto, non Paulo ſeruire, ſcenámque adornare, pro affectu quo quiſque flagrat.

4. Malo hoc genio vani olim Oratores, quidquid animo conciperent, vt oraculum obtrudebant in aures hominum, verumque Oraculum torquebant ſenſu alieno. Erat oraculum
Habac. cap. 1. n. 1.
ſeuerè minax. *Onus, quod vidit Habacuc*, &c. *c.* 1. *n.* 1. & quo gens Hebræa durè premenda. Erat deinde, *Onus verbi Domini*, &c. quo Malachias terrebat Principes *cap.* 1. *n.* 1. ſed quia vox Hebræa מַשָּׂא *Maſſah*, à verbo נָשָׂא *Naſſah*, quod eſt *porto, & accipio, vel onus ſonat, vel acceptionem*:
Queritur Dominorum ... ſacros libros.
Oratores scioli textum, quò volebant, non quò Deus vellet, malè detorquebant. Vnde Hieremiæ occaſio dolendi. *Viderunt aſſumptiones*
2. Thr. n. 14.
falſas, & eiectiones, &c. 2. *Thren. n.* 14. Id verò eſt quidquid lubet, audaces effutiunt: quod eſt onus, pro affectu honorem dicunt: & quod eſt acceptio honoraria, pro arbitrio onus obnuntiant; vtrumque pro lubentia, ſcitè Paſchaſius. *Eiectiones falſas, & lauigationes, quaſi ex diuina auctoritate, faciunt peccantibus*, &c. Nam cùm affectum ſequantur in dicendo, ſenſum Oraculi malè peruertunt. Scelus non modò Iudaicum, ſed & Diabolicum, Scripturam ſacram aliò trahere, quàm textus ferat. Chriſtum Dæmon vrget ad præcipitium, & textum citat: *Scriptum eſt, quia Angelis ſuis mandauit de te*,
Matth. c. 4. n. 6
Diaboli eſt deprauare ſacros libros.
&c. *Matth.* 4. *n.* 6. ex *Pſal.* 90. *num.* 11. malignè Dæmon admodum. Nam textus auxilium quidem promittit periclitantibus, non tamen ſe præcipitantibus, quod malus Dæmon volebat. Ad rem ſcitè Chryſoſtomus Hom. 13. *Quæ à Domino* (inquit) *prolata ſunt, ſatis aptè vtique prolata; quæ verò a Diabolo vſurpata, ineptè admodum, ac prorſus incongruè*, &c. Hoc flagitio inſignes homines, qui ſacros libros explicant temerè, metu excuſſo, quo Synodus Trident. *ſeſſ.* 4. vitat auſus temerarios Scripturæ interpretandæ: & quidem ſi decretum lentè premarur, errant grauiter Concionatores, qui multa dicunt ſenſu alieno; textúque ſacro abutuntur ad plauſus inanes. quos ego homines vellem punitos eſſe cenſura lata in falſarios literarum Apoſtolicarum; apud Tolet. *lib.* 1. *cap.* 22. Suar. *de cenſur. diſp.* 21. *ſect.* 2. Sayr. *lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 11. Neque enim grauiter literis Apoſtolicis fit iniuria, ſi quis punctum raſerit, vel apicem addiderit, ſenſu vitiato: quàm fiat ſacris literis, ſi quis textum corrumpat ſenſu vitiato, ſiue diſtorto. Auctores ſententiæ Bellarm. *lib.* 2. *de effect. Sacram. cap.* 32. §. 9. *argument.* Azor *p.* 1. *lib.* 8. *cap.* 2. *q.* 2. *&* 3. *&* 4. D. Thom. 3. *part. q.* 60. *art.* 8. *ad* 1. Abulenſ. *ad cap.* 4. *Deut. q.* 2. Caniſius *in Catecheſ. cap.* 10.
Peccant grauiter Concionatores, qui ſacro textu abutuntur ad plauſus inanes.

Longè aliter Patres ſanctiſſimi; quibus vel 5.
ſimplex apex de ſacro textu, multa erat religio, multa pietas. Multus erat Nazianzenus in minutiis perſcrutandis ſacrarum literarum, ne quid piæ mentis ſineret effluere. Orat. 1. *Nos* (inquit) *ſumus, qui ſpiritus ſynceritatem, vel vſque ad leuem apicem, & lineam trahimus*, &c. Quòd ſi Theologus religiosè adeò ſacros textus tractabat, quo vultu raderet apicem, vitiaret literam? Noſti Hieronymum, & Græcos interpretes, quàm multis locis verba Hebraicè repoſuiſſe, nec expoſuiſſe Græcè, nec Latinè. Perſæpe lego, *Alleluia*, Pſ. 111. Apoc. 19. num. 1. ſemel, *Hoſanna*, Matth. 21. num. 9. non ſemel *Sabaoth*, Hierem. 11. num. 20. ad Rom. cap 9. num. 29. Tandem lego: *Anathema maranatha*, 1. ad Corinth. 16. num. 13. Non vertuntur latinè dictiones huiuſmodi, ſed Hebræo efferuntur ſono. *Ne verbis incongruis ſententiam diſſoluerent*, &c. Quæ Baſilio mens eſt *lib.* 2 *ad verſ. Eunom.* egere ſanctè interpretes, ne quid de ſententia intima demutarent, ſi dictiones latinæ, vel Græcæ Hebraicis non reſponderent; tantus de ſacris literis metus erat, ne dum verterent, textum peruerterent. Obſeruat Theodoret. eos Pſalmos ſine titulo eſſe apud Græcos interpretes, quos Hebraici codices ediderant ſine titulo. quales 1. 2. 32. & alij. Metu id concepto religiosè fecerunt ſeniores interpretes, *Non audentes à ſe ipſis aliquid addere verbis Spiritus ſancti*, &c. Quid mutarent, quid mutilarent homines, metu contacto? ſciebant Theopompum vixiſſe mente emota grauiter, cùm ſacram Scripturam vellet Græcis literis donare profanus homo: Theodectum oculis captum miſerè, cùm fabulam ſacris literis vellet adornare vanus poëtes: quod monet Demetrius apud Ioſephum *lib.* 12. *Antiquit. cap.* 2. & audent adhuc Concionatores inepti ſacros textus deprauare inepta interpretatione?
Ab vna vocula ſacrarum literarum trahenda pietas.
Pſ. 111. Apoc. c. 19. n. 1. Matth. c. 21. n. 9. Ierem. c. 11. n. 20. Ad Rom. c. 9. n. 29. 1. ad Cor. c. 16. n. 13.
Sacra pagina religiosè tractanda.

Alit hoc grande malum turba Concionatorum, qui de ſacro textu malè meriti, aures 6.
populi mulcere volunt, & frequens auditorium captare: ac proinde, teſte Hieronymo, *Nec ſcire dignantur, quid Apoſtoli, quid Prophetæ ſenſerint*, &c. *epiſtol.* 103. *ad Pammach.* Mordet Apoſtolus hoſce homines argutiarum amátes; ſcilicet, *Prurientes auribus*, &c. 2. *ad Timoth.* 4. *n.* 3. quos ab auditore collectos acervatim notat. *Coacervabunt ſibi magiſtros*, &c.
2. ad Tim. c. 4. n. 3.

Athanaſio

Rerum quod pulchrum eſt.

Athanaſio interpréte, *Temerariam, & inconſultam magiſtrorum turbam*, &c. Quid verò dicant, niſi temere, homines temere, & ſine delectu collecti? Nam, auctore Seneca, *Argumentum peſſimi, turba ſt*, &c. *de Vita Beat.* 2. Videas ineptos homines ſacros libros, ne de veſtibulo quidem ſalutare. Sed cùm malè ſcriptas habeant conciones alieni cerebri, ire, ac redire ſuffarcinatos onere papyraceo, nullo alio merito Concionatores, quam ſono magno tubæ corneæ, ceruice toroſa, & pingui aqualiculo: nec, quid ſacris de roſtris dixerint, certò ſcire, ſed meros Pittacos reddere ſuum chaire.

7. Alia Concionatoribus retenda erat via, danda ſcilicet opera ſacris literis, ne textum malè trudant ad ſenſus ineptos, damno veritatis. Peccat enim grauiter, ſi quis putat ſine magiſtro, ac ſine libro poſſe ſe magiſtrum agere. Voluit Angelus Ioannē à cōtionibus eſſe apud

Apoc. 10. n. 11.

Gentes, ac Reges Aſiæ vniuerſæ, Apoc. 10. n. 11. *Oportet te iterum prophetare*, &c. Prius tamen, quàm magiſtrum mittat ad conciones, monet ſerió n. 9. *Accipe librum, & deuora illum*, &c. Planè docens deuorandos Concionatoribus libros eſſe, qui velint aptè, & ornatè ad Conciones prodire. Quid enim eſt librum Apoſtolis dare, & Prophetis deuorandum? cùm ſit apud Ezechielem cap. 3. n. 1. *Comede volumen illud*, &c Rupertus optimè. *Id eſt idoneos face ad prædicandum Euangelium*, &c. *lib 6. in Apoc.*

Ezech. cap. 3. n. 1.

Nemo bene docet, qui non bene didicit.

Sed & ſomno indulgendum non eſt cauſa parandæ ſapientiæ, quo Iſaias ſtudio flagrabat. Magiſtrum ſe populis datum Vates docet cap. 50. *vt ſciam ſuſtentare eum, qui laſſus eſt, verbo*, &c. Verùm ne quis neſciret, vnde Magiſter tantam loquendi vim parаſſet, addit n. 4. *Erigit manè, manè erigit mihi aurē*, &c. Scitè Propheta docet auditorem ſe prius, quàm magiſtrum egiſſe, ne doceret, quod non diceret. Deinde ſubdit, ſomno ſe ad vigilias ante lucanas excuſſum eſſe, vt ſacris vocibus aures daret; *Erigit manè, manè erigit mihi aurē*, &c. Quæ quidē vox laudat bene curam propheticam, & ſegnes ſomno mordet auditores, Hugone teſte. *Manè dicit, propter ſcholares dormientes*, &c. Neque enim quis bene ſcire poteſt, qui ſomno deditus, nec magiſtros audit, nec libros legit. Exemplo ſit magiſter ille, qui ad lucernam viſus eſt librum explicare ac perlegere; vt lucernam oleтent interpretationes. *Vidi* (ſic Ioannes) *in dextera ſedentis ſuper thronum librum apertum*, &c. *Apoc. 5. n. 1.* Ecce tibi magiſter eſt de ſuggeſtu diſſerens. Sed quo lucernarum apparatu ſedes affulgeat? textus iterum cap. 4. n. 5. *& ſeptem lampades ardentes ante thronum*, &c. ſcilicet totus in libro explicando magiſter erat: & vt bene procederet interpretatio, ea noctes cura terebat, quæ & Cleanthis lucernam vinceret. Hæc magiſtri optimi, & Concionatoris maximi virtus eſt: qui enim magiſtros adit, & libros legit ſomno excuſſo, ſacros textus non trahit ad plauſus inanes.

Isa. cap. 50. num. 4.

Oleant lucernam conciones æquè ac interpretationes.

Apoc. 4. n. 5.

DISQVISITIO IV.

Quinam Reges Arphaxadus, & Nabuchodonoſor, & quare hoſtes?

1. De Arphaxado multi multa dixere. Qui magis placet, Deioces eſt, apud Herodot. *lib. 1.* ſiue Diocles apud Bellarminum *de Verbo Dei, cap. 12.* ſiue Arbactus apud Iuſtin. *lib. 1.* ſiue Arbaces apud Diodor. *lib. 3. c. 7.* ſono tamen pinguiori, Arphaxadus; nomen ſortitus ab Arbace Sardanapali hoſte, & peſte. Nec id nouum, appellari Principes ab vno Regni auctore, ſcilicet, ab vno Pharaone, Pharaones apud Rhodigin. *lib. 16. cap. 13.* ab vno Cæſare, Cæſares apud Iuſtin. *lib. 41.* ab vno Arſace, Arſaces, apud Strabon. *lib. 15.* Conueniunt in Deiocem iſtum notæ omnes de Arphaxado: nam & Medus Princeps eſt, & vrbem extruxit, & Gentes vi ſubegit: de quibus Herodot. Diodor. & Iuſtin. *locis citatis.* Conuenit & Regni tempus, quod in Manaſſæ Regnum cadit. Serar. *q. 5.* nec apertè ait, nec apertè negat Deiocem Arphaxadum eſſe; & ſub hac nebula minus placet. In hac tamen placito eſt Gordon. *Period. 5.* Salian. *tom. 4. anno Manaſſ. 8. n. 2.* Tirin. *in Chronic. cap. 33.* Bellarm. *loco citato.* Salmer. *tom. 16. epiſt. ad Hoſium.* Qui quidem Arphaxadus, poſt Senacheribi fugam, & cladem, pro Rege ſe babuit, & ex Magiſtratu regnum conſtituit. Sed de Rege Medo minus eſt dubium.

Arphaxadus videtur Deioces.

De Rege Aſſyrio alte dubitant, & pugnant viri boni. qui Iuditham reuocant ad Manaſſe regnum: & rectè vident, ſtatuunt Nabuchodonoſorem in loco, Merodachum eſſe, ita Bellar. *loco citato*, Gordon. *Period 5. cap 10 n. 33* Salian. *tom. 4. anni Manaſſ 7. n. 9.* Tirin. *in Chronic. cap. 33. & 34.* Genebr. *lib. 2 Chronograph.* Anſ. Laudun. *ad 4. Reg. cap. 20. n 12 ad Iſa. cap. 39. num. 1.* Qui quidem Auctores Merodachum Babylonium volunt, & probant Nabuchdonoſorem Aſſyrium eſſe. Opponit Serar. *quæſt. 3.* Merodachum Babylonium ſub Aſarhaddone Aſſyrio regnaſſe: patet ex 4. *Reg. 19. num. 37.* ex *cap 20. num. 12.* ex *Iſa. cap. 37. num. 38. & cap. 39. num. 1.* Fateor; ſed attrito Aſarhaddone poſt necem patris, & fratrum dolos, inuolat in Niniuen Babylonius manu collecta ſceptrum iam Aſſyrium animo deuorans. Placet reſponſio Genebr. Bellarm. Gordon. Salian. & Tirin. *locis citatis.* Sed vrget adhuc Serar. Nemo tradit Aſſyrium Regem à Duce Babylonio, & Rege vectigali detritum eſſe, vt Merodachus, & Babylonius, & Aſſyrius appelletur. Si Ioſephum Serar. legeret *lib. 10. Antiquit. cap. 3.* ibi, *Princeps Babylonius turbatam ciuili bello Niniuen occupat, Ezechia iam ſanato. Per hæc* (inquit) *ferme tempora imperium Aſſyrium per Medos ſolutum eſt*, &c. interpretor cum Saliano, per Babylonios à Medis adiutatos: & quadrat interpretatio ex *cap. 6.* vbi Ioſephus addit veniſſe Ægyptium milite collecto aduerſùs Medos, & Babylonios. *Qui Imperium* (inquit) *Aſſyrium euerterant*, &c. Addo & Theodoretum Ioſepho ſimilem, *in prologo ad Nahum.* Agit ille de Sennacheribo fugato, & necato. *At non multo poſt* (inquit) *regno Babylonem tranſlato, hoc Regum genus deletum eſt*, &c. Placet id Lyrano *ad 2. Paralipom. cap. 33. n. 11.* Nec Theodoreto ſermo eſt de Niniuæ ruina vltima per Chaldæum Regem, ſed de triſti regni fortuna per Merodachum Babylonium. 2.

Nabuchdonoſor verò Merodachus eſt.

4. Reg. c. 20. n 12. Iſa. cap. 39. n. 5.

4. Reg. 19. n. 37. cap. 20. n. 12. Iſa. c. 37. num. 38. cap. 39. n. 1.

Occurrit iterum Serar. Merodachum, modò Nabuchdonoſorem, modò Babylonium, modò Aſſyrium eſſe non poſſe. Stimulus eſt, 3.

ſed

ſed vello ſtimulum. Nabuchodonoſor, nomenclatura eſt Imperatoria : quod probant Pharaones, Cæſares, Arſaces ex Rhodig. Iuſtin. & Strabon. Babylonius, eſt à regno hæreditario, Aſsyrius, à ſceptro occupato. Neque id nouum eſt, Reges, ac Duces pleroſque ab hoſte victo cognomentum capere. Vnde Metelli Cretici, Druſi Germanici, Seruilij Iſaurici, Bruti Callaici, & Scipiones Africani : placet illud Africani reſponſum in ſenatu. *Cùm Africam* (inquit) *totam poteſtati veſtræ ſubiecerim, nihil ex ea, quod meum diceretur, præter cognomen, retuli*, &c. apud Valerium Max. *lib.* 3. *cap.* 7. Sed & Cæſares; alij Arabici, Parthici alij, alij denique Sarmatici : vnde natæ Naſonis blanditiæ de Cæſare Dictatore 1. Faſtor.

Capiunt victores nomen ab hoſte victo.

Si petat à victis, tot ſumet nomina Cæſar,
Quot numero gentes maximus orbis habet.

Addo Reges Aſsyrios ab Hoſea vltores non ſemel appellatos eſſe. Nam *cap.* 5. *num.* 13. textus eſt. *Miſit ad Regem vltorem*, &c. & c. 10. num. 6. *Munus* (inquit) *Regi vltori*, &c. Hebræo textu ירב *Iareb*. Id verò eſt *defenſor* ; Appellantúrque Reges Aſsyrij, & vltores, & defenſores, ab adiuuandis hominibus : cùm ad Aſsyrios, vt ad vindices alienæ libertatis confugerent Reges alij ; ſed & Darium ab Eſdra vocatum lego, lib. 3. cap. 7. num. 4. *Regem Perſarum*, &c. & num. 15. *Regem Aſſyriorum*, &c.

Hoſ. cap. 5. n. 13.

Magni Regis eſt tueri, ac iuuare homines alios.

Eſdr. lib. 3. c. 7. n. 4. 15.

4. Addo Nahum de Niniue malè mulctata, c. 3. num. 7. *Vaſtata eſt Niniue*, &c. Sed à quo Rege dira clades? a Babylonio, iam inde Aſsyrio n. 18. Res de Græco textu eſt βασιλεὺς ἀσσύριος ἐκοίμησεν. Hoc verò eſt: *Rex Aſſyrius ſopiuit duces tuos*, &c. Ab vrbe domita Babylonius Aſsyrium ſibi cognomentum parat. Manum Theodoretus mecum mouet, & addit, *Ex his planum fit, quemadmodum Scriptura Babylonium vocat Aſſyrium*, &c. Itaque Merodachus modò Babylonius, modò Aſsyrius nuncupatur, ſatis pro Regum ingenio.

Nahum c. 3. n. 7. 18.

5. Tandem Serar. *Itane* (inquit) *Merodachus, tam ſubitò hoſtis, qui modo amicus erat, legatione ad Ezechiam miſſa?* quod patet in locis proximè citatis. Sed reſpondet ſui oblitus *ad* 4. *Reg. cap.* 22. vt cum Saliano conueniat, anno Manaſſ. 7. n. 15. Merodachum amicè egiſſe cum Iudæo Rege, poſt Sennacheribi ſortem aduerſam. Deinde victo Aſſyrio, & regno occupato, Iudæum ſibi ſceptrum voluiſſe, more Philippi Macedonis, qui, (Iuſtino teſte) *Amicitias vtilitate, non fide colebat*, &c. *lib.* 9. ſolent enim Principes, *libidinem dominandi, cauſam belli habere*, &c. quod Salluſtius de Cyro, notat *in Catilin.* vnde factum eſt, vt quereretur Iugurtha apud Bocchum, *Vt quiſque opulentiſſimus videatur, ita hoſtem Romanis fore*, &c. Fugato igitur, ac necato Sennacheribo, nactus occaſionem Merodachus, Aſſyrium petit caput, & Niniuen occupat dextro Marte. Id ſuo genio Duces, ac Principes, vt rebus turbatis fortunã tentent. Quod Iuſtinus in Artabano ſeitè notat lib. 3. *Artabanus* (inquit) *deficiente Regis maieſtate, in ſpem regni adductus*, &c. Nónne litem ora inter Hebræos homines (quod patet ex 2. *Reg.* 19. *n* 43.) vbi textus, *Durius* (inquit) *reſponderunt viri Iuda, viris Iſrael*, &c. Occaſionem Seba premit, vt fortunam tentet, & regnum capiat, iacta belli alea: textus de Seba eſt, c. 20. n. 1. *Cecinit buccina, & ait: Non eſt nobis pars in Dauid*, &c. vt conſtaret liquidò, imminente occaſionibus ſcientes belli Duces, turbatíſque rebus ſtui ; vt manum cum Marte moueant. Hac via Merodachus, & Arphaxadus ad regni apices adiere, ſed quare Magni Reges, Magni hoſtes bello continuo? ſua ſe quiſque iactet in aula? Quid aliò manum intendit? ſtomachum fortaſſe mouet Deo Medus ſuperbè tumens. Patet enim *ex* 1. *cap. num.* 4. Arphaxadum Marte duce glorioſum Thraſonem eſſe. De textu eſt, *Gloriabatur quaſi potens*, &c. Ferre igitur non potuit Deus Max. vanam gloriolam Medi Reguli, quem vt frangat, hoſtem mouet Aſſyrium. Vnde colligo

Vana Regum amicitia.

2. Reg. c. 19. n. 43. c. 20. n. 1.

Suam ex aliena fortuna fortunam concinnant Reges.

Parænet. I.

Periclitari & regno, & vita ſuperbos homines.

1. SVperbiam Deus Max. abhorret adeò, vt ſuum, & armatum cogat militem Dominus exercituum aduersùs homines ceruicis erectæ. Iſaia vidente, & tonante cap. 2. num. 12. *Dies Domini exercituum ſuper omnem ſuperbum*, &c. Quo enim duce, niſi Domino exercituum armaretur miles Angelus ad frangendum caput humanæ ſuperbiæ? monet in loco Hieronym. *Quòd quanto magis ſuperbierint, tanto magis deprimantur*, &c. armato ſcilicet milite, ac Deo duce. Infeſtus ſuperbis hominibus Dominus eſt : nec prece vincitur, nec placatur victima ad ſcelus condonandum. Notat Auguſtinus *q.* 25. *ad Num. cap.* 15. poſcere Deum ab Hebræa gente hircum, & vitulum cauſa veniæ impetrandæ, ſi peccaret legis obliuione. Id enim textus habet num. 24. *Oblitaque fuerit facere*, &c. Deinde aduertit repetere capram ab anima ignoranter peccante, lege fracta, n. 27. *Quòd ſi anima* (inquit) *neſciens peccauerit, offeres capram*, &c. Addit numer. 30 Magnus Deus: *Anima verò, quæ per ſuperbiam aliquid commiſerit*, &c. Græcè ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας. *In manu ſuperbia*, &c. Motu expreſſo gentis ſuperbiæ, vt manu feriat, qui ſuperbè tumet. Sed quid minatur Dominus exercituum? *Peribit de populo ſuo*, &c. hoc eſt, crucem malam ferat ſuperbus homo. Cur non repoſuit Dominus hircum, vitulum, capram, vt placatus hoſtiis ſcelus condonet? Video, quo Deus odio ſuperbos premat homines, vt exorari ſe non patiatur. Scitè Auguſtinus. *Quod peccati genus non dixit vllo ſacrificij genere purgari oportere, tamquam inſanabile iudicauit*, &c. ſæuit admodum Magnus Deus armata manu in homines mentis ſuperbæ.

Iſa. c. 2. n. 12.

Superbiam Deus odit.

Num. c. 15. c. 24. 27. 30.

Manu ferit, qui ſuperbè tumet.

Sed quos nam adhuc cogit milites, habiles premendis hominibus notæ ſuperbiæ? cogit culices, cogit homines. Quærit Auguſtinus *tractat.* 1. *in Ioan.* Quare nata muſca; natus culex? Deinde multis agens, tandem reſpondet, paratam hiſce animalculis medicinam eſſe ad frangendam ſuperbiam humanæ gentis. *Quid eſt, quòd te inflas humana ſuperbia? culicibus reſiſte, vt dormias, agnoſce, quid ſis*, &c. Addit Auguſtinus Pharaonem ſuperbè tumentem, vtpote qui ſe iactet Deo parem. *Neſcio* (inquit) 2.

Muſca dum pungit, hominem ſua forte admonet.

Exod. cap. 5. n. 2. c. 8. n. 2. 17. 24.

(inquit) *Dominum*, &c. *Exod. 5. num. 2.* muſca, rana, & culice fractum eſſe. De rana Exod. 8. num. 2. *Percutiam omnes terminos tuos ranis*, &c. De culice num. 17. *Omnis pulus terræ verſus eſt in ſciniphes*, &c. De muſca num. 24. *& venit muſca grauiſſima*, &c. Cur non inſert tigres & leones, qui ſolo aſpectu metum inferant? Sed quánam acie premeret Dominos erectam ceruicem, niſi vili, & minuto animalculo? Auguſtinus iterum, *Superbiam* (inquit) *Pharaonis populum potuit Deus de vrſis, & leonibus domare, muſcas tamen, & ranas illis immiſit, vt rebus viliſſimis ſuperbia domaretur*, &c. Video muſcam ſuo armatam aculeo, & culicem video ſuo tonantem ſuſurro, canente bellicum, vt humana ſuperbia ægreferat ſe ab hoſte vili, ac ſordido victam eſſe.

Superbo contemptus ingens eſt cruciatus.

3. Agnoſco vim tormento bellici in eruca, in brucho, in locuſta. Manum ab agro Hebræo amicè trahit Deus Opt. Iohel. 2. n. 25. *Reddam* (inquit) *vobis annos, quos comedit locuſta, & bruchus, & eruca*, &c. Sed quo haſce animantes appellat nomine? Addit continuò. *Fortitudo mea magna, quam miſi in vos*, &c. Viléſque vermiculos ſuæ potentiæ phalarícas, & romphæas grandes vocat. Hanc, & vilem aciem inſtruit Deus Max. vt ſuperbos terat homines, qui ex fortuna agraria ceruices altè erexerant. Vnde Rupertus auctor eſt lib. 1. in Iohel. *Humanæ infirmitatis reſpectu, quoties vanitatem hominum flagellare oportet, ſufficere de manu Dei locuſtas paruiſſimas, & flagella eſſe fortiſſima*, &c. Mordetur ſuperbus homo acerbiùs, ſi à vili mancipio quatitur; quid ſi à turpi tundatur vermiculo? Ea tamen Deo cura eſt minutos alere vermiculos, premendis hominibus armatos milites.

Iohel c. 2. n. 25.

Dei poteſtas eſt magna: homines premere vili vermiculo.

4. Deinde homines committit hominibus mutuam in perniciem. Turrim ſuperbi homines volunt extruere ad aucupium famæ publicæ: hæc enim vna ſuperbiæ vox eſt Geneſ. cap. 11. num. 4. *& celebremus nomen noſtrum*, &c. Addunt tamen citò ſe diſſipandos eſſe: *Antequam diuidamur in vniuerſas terras*, &c. ſeditione ſcilicet commota. Ad rem Philo Hebr. ad lib. de Gigant. *Non ſolùm præſagientes, ſed etiam prauidentes ſuum interitum*, &c. Præſenſere animo ſuperbi homines, quuſnam ſibi milites Deus cogat, vt premat ceruices hominum, homines ſcilicet factioſos manu armata, qui dentes poſſint aliis excutere: probo id ex loco turris ædificandæ num. 2. *In terra Sennaar*, &c. Nam, שן *Sen* Hebraicè *dentem* ſonat; נער *Naar excutere eſt*, ac proindè *Sennaar*, ex Hebræa ſchola, dentium excuſſio eſſe poteſt. Scilicet, dolere ſolent vani, ſuperbique homines dentes ſibi excuſſos eſſe, cùm arrogantiæ opinione accedant furores gentis vniuerſæ. Senſit id Rupertus lib. 4. in Gen. cap. 41. *Plurimum* (inquit) *dentes iuuant ad loquendum, qui tunc illis quodam modo excuſſi ſunt, quando ſolitam loquendi facultatem denati, id eſt, ſuperbi perdiderunt*, &c. Puto ego homines huiuſmodi in partes diuiſos abiiſſe morbo ſuperbiæ, & linguæ vitio, ortáque ſeditione excuſſos ſibi dentes grauiter doluiſſe. Quid enim dentem dente iuuares

Gen. cap. 11. n. 4. 2.

Homo homini lupus.

Morſu homines ſeſe & petunt & perdunt.

Veloſ. in Iudith.

rodere? Quo aſpectu videtur Magnus Gregor. *ad 4. Pſalm. pœniten.* illud aſſerere, *In campo Sennaar habitant, qui detractionum morſibus proximos lacerant*, &c. Sed ne ſcelus creſcat impunitate, milites Deus parat, homines ſcilicet alios, qui dentes excutiant, & morſus premant arrogantiæ loquaciſſimæ. *Quorum dentes tunc Omnipotens excutit, cùm illorum facta, vel dicta confundit*, &c. ita ſe ſe Deus accingit ad ſuperbiam obterendam.

5. Quare mirum non eſt, ſi vno ex fonte ſuperbi iuxtà, ac miſeri fluant homines. נפלים *Nephilim*, id eſt, Gigantes. Gen. 6. num. 4. *potentes à ſæculo, viri famoſi*, &c. ex Baruch 3. num. 26. *Statura magna ſcientes bellum*, &c. Interpretatione communi, ſuperbi erant terrarum domini. Vnde Guartico occaſio declamandi aduersùs hoſce homines ſerm. 1. de Chriſtu nato. *Vos filij Adæ, qui nimis grandes eſtis in oculis veſtris, & in giganteam enormitatem, per ſuperbiam excreuiſtis*, &c. Sed נפלים *Nephilim* à verbo נפל *Naphal* quod eſt *cadere*, *cadentes ſunt*; & quadrat nomen in ſuperbos homines, quibus, dum ceruices erigunt, paratus eſt caſus; quandoquidem omnium in ſe manus excitant tumore arrogantiæ. Quod Rupertus notat lib. 4. in Gen. cap. 14. *Cadentes* (inquit) *rectè dicuntur, hoc eſt, ſuperbi quicunque, potentes à ſæculo, viri famoſi; nam, hoc ipſum ſuperbire, cadere eſt*, &c. Deo ſcilicet propellente cùm alios mouet homines ad frangendum caput notæ ſuperbiæ. Video, quid Artabanus monet in hanc litem, dum Xerxen pungit, apud Herodotum lib. 7. *Amat Deus, quæ eminent, exſcindere: neminem enim ſinit magnum quidpiam de ſe ipſo ſentire*, &c. Hæc Perſa, Deúmque ſuperbis hominibus hoſtem agnoſcit; quos facile deiicit, vel in ipſos anniſu efferendi ſe ſe. Fumus, quo altiùs trahitur, & protrahitur, eo citiùs deficit, vel tenui diſflatus aura. Sed & fumoſis imaginibus ſuperbus homo, verè fumoſus homo eſt: neque enim temerè Odeuus ille elatus auis, ſtatuiſque ampliſſimis fornacem pro inſigni capit, mixto igni, & fumo, & noëmate addito, *Vbi multus ignis, ibi multus fumus*, &c. niſi vt innueret fumos ſuperbiæ, fœtus eſſe auitæ claritudinis. Vnde Iſaias fumos cum ſuperbis miſcet hominibus cap. 9. num. 18. *Superbia* (inquit) *fumi*, &c. Illud fortaſſe innuens, hominem ſuperbè fumoſum, vt fumum perire in ipſo conatu erigendi ſe ſe: ſuos enim milites parat homines Dominus exercituum, qui vel Arphaxadum ſceptro, & vita diruum malè premant; quandoquidem ſua ſe iactabat in aula. Homo ſuperbè tumens, *& gloriabatur, quaſi potens*, &c. Hæc à Deo illata Arphaxado clades eſt. Sed quo iure excitatur Aſſyrius, & Medum petit? Iure compoſito adornata ſcena eſt. Nam cùm Merodachus vi Niniuen occuparet, & Medus Aſſyrio ſtipendiarius, negaret ſtipendium libertatis amore, belli iniuriam protraxit Aſſyrius ad Medum Regem: vt conſtaret liquidò

Gen. 6. n. 4. Baruch c. 3. n. 26.

Superbo ruina proxima.

Fumo perit; qui fumos vendit, ſuperbus. Iſa. c. 9. n. 18.

Parænet. II.

Dominandi libidinem, belli cauſam eſſe.

1. *AVaritia malo hominum vere nata*, (teſte Saluſtio,) *amicitias, inimicitiáſque non ex re, ſed ex commodo æſtimare ſolita, nec copia, nec inopia minuitur*, &c. Vel Regum trahit animos ad belli aleam, iure ne, an iniuria, non curant terrarum domini, humani Iones aliis, ſed & aliis latrones peſſimi. Quis enim Lucano Alexander Macedo, qui è Græco angulo Perſicos inuaſit apparatus?

Magni Reges vtique magni latrones.

Felix (inquit) *prædo iaces*, &c. *lib.* 10.

Nec Orator Scytha Alexandrum alio adornat titulo, apud Curt. *lib.* 7. Cùm enim iuris nihil haberet Alexander in Scytham, in Perſam, in Aſſyrium, latro, & prædo erat Aſiæ vniuerſæ. Quiſnam Hieremiæ Nabuchodonoſor, qui è ſede Babylonia terrarum orbem vniuerſum petiit, cap. 18. numer. 22. *Adduces* (inquit) *latronem repentè*, &c. Quid Iuſtino Seleucus Antiochus, & Reges alij? *Ea* (inquit) *tempeſtate bella in exitium Aſiæ gerebantur, quo quiſque fortior fuiſſet, Aſiam, velut prædam occupabat*, &c. *lib.* 27. Sed & Ioannes tradit Reges dolo colligendos eſſe. *In Armagedon*, &c. *Apocalypſ.* 16. in dolum ſcilicet latronum. Vox enim Hebræa ערמי *Ormay*, dolum ſonat, גדוד *Gedud* verò *& miles, & latro eſt, à radice* גדד *Gadad*, militem ſcilicet, & latronem cogere. Vide Pinedam *Iob* 19. *n.* 12. vbi ſcitè militem confert cum latrone, & loca è ſacris, profaniſque literis multa congerit in hanc litem. Et quidem Armagedon latronum dolus de Regum genio eſt, qui piceatas manus inferunt ſceptris alienis: an non malè audiant apud homines? qui, Philone teſte, *magna furta faciunt, latrocinia tegentes honeſtis nominibus Principatus, & Imperij*, &c. *ad lib. de Decalog.* Vnde Regum furor, non tam bellicus eſt, quàm belluinus graſſandi in rem alienam.

Apoc. 16. n. 16.

Militia furandi malitia.

2. Hoſce Reges leonibus, feriſque aliis, quæ rapto viuunt, pares facit Vates Dan. 7. numer. 3. & numer. 17. *Quatuor* (inquit) *beſtiæ magnæ, quatuor ſunt regna*, &c. in quibus leo, & vrſus: ſed cur bello non viuant aſpectu, & affectu immanes belluæ? ſcilicet, vt vngue feriant, & manu rapiant, quidquid occurrit oculis fortunæ alienæ. Scio enim obiectam Romanis cupiditatem rerum ſub larua iuris bellici, Romanoſque Doces cum lupino lacte genium traxiſſe pugnandi, & rapiendi, apud Iuſtin. *lib.* 38. & placet Ruperto interpretatio de ferino Regum ingenio lib. 8. de Victor. cap. 27. *Terram* (inquit) *ſuo ſanguine, quaſi copioſo imbre compluebant Reges Gentium*, &c. Et paucis pòſt verbis, cauſam addit furoris bellici. *Propter regnandi cupiditatem belluinam*, &c. Manu igitur armata rapiunt leones, ac latrones, quidquid ſuis iam oculis deuorauerant. Lego Ninum à ſede Babylonia proceſſiſſe ad Niniuen extruendam, Geneſ. 10. n. 15. *Egreſſus eſt Aſſur, & ædificauit Niniuen*, &c. Itane ſua Nino ſordet Babylon? ſed cùm nec ſua, nec paterna ſorte contentus viueret, & Aſſyriam cuperet vniuerſam, bellum parat, vrbe extructa belli ſede. Ita Nauclero viſum eſt, Generat. 19. *Secunda* (inquit) *res, vt plurimum ingerunt maiorem cupiditatem, ad reliquam Aſiam ſubiiciendam profectus in poteſtatem ſuam redegit*, &c. Tam ſacra hominibus fames eſt fortunæ alienæ; & fortaſſe Magni Reges, ideirco magnæ aquilæ, rapinis agendis faciles, apud Exechielem cap. 17. num. 3. *Aquila grandis, plena plumis*, &c. Notus eſt Nabuchodonoſor, & num. 7. *Aquila altera grandis, multiſque plumis*, &c. Pharao eſt communi placito: ſed quàm multis plumis, tam multis vnguibus vtraque aquila, cùm Græcè textus habeat, *plena vnguibus*. Agnoſco Reges in aquilis, quæ ſuis armantur vnguibus, vt prædas agant, teſte Hieronymo, *Propter rapacitatem*, &c. ſolent enim Principes terrarum venatores eſſe, & quod iure non poſſunt capere, rapiunt iniuria; vnde belli motus, paratæ fraudes, vires collectæ, & alterius compendium, ex alterius diſpendio eſt: nec puto Aſſyrium alia via abiiſſe.

Dan. c. 7. n. 3. 17.

Rapiendi occaſio belli ratio inepta.

Belluinum eſt bello aliena occupare.

Gen. cap. 10. n. 15.

Ezech. c. 17. n. 3. 7.

Regum opes ex aliena inopia.

Sed iure belli ficto adornata ſcena eſt, ne quis de iniuria queri poſſet. *Hoc erit ius Regis, qui vobis imperaturus eſt*, &c. Ita Vates ad populum de Saule 1. *Reg.* 8. *num.* 11. Bene eſt, ſed expone Vates, amabo, quæ nam huiuſce iuris forma eſt? Mitto plura; illud ingero ex n. 14. *Agros veſtros, & vineas, & olineta optima tollet, & dabit ſeruis ſuis*, &c. Miror ego vim apertè factam honeſto iuris colore adumbratam eſſe. Cur tamen ita fiat, ſcitè Caietan. *Erunt* (inquit) *iuris, quia Rex ius eſſe volet*, &c. In anguſto res eſt, cùm Princeps iure compoſito velatam infert iniuriam, more ſcilicet Getico, vbi 3.

———rigido ius dicitur enſe, &c.

1. Reg. cap. 8. n. 11. 14.

Rapiunt Reges iure quæſito.

& mentitur Princeps titulos, vt bello irruat in rem alienam. Ezechiam aggreditur Aſſyrius ſuo ſeptus milite, & Solymam obſidet. quo id iure faceret, notum eſſe voluit, ne iniuria videretur, quod ius erat; legato igitur Oratore 4. Reg. 16. num. 25. Iſaiæ 36. num. 10. *Dominus* (inquit) *dixit mihi: Aſcende in terram hanc*, &c. Mentitur homo licentia Regia, quod boni volunt interpretes. Illúdque ex Ordinaria, *callidè reſpondit, ſe non ſua veniſſe voluntate*, &c ſcilicet vt, quam Iudæo faceret iniuriam, velaret mentito Dei arbitrio. Nihil à Saule diſco aliud, à quo Gabaonitam ſcio percuſſum ſtrage notabili 2. *Reg.* 21. *num.* 2. vbi textus eſt, *Voluit Saul percutere eos zelo*, &c. Dubitant boni viri, qualis nam fuerit zelus iſte? Alij alia apud Abulenſem *q.* 16. Sed à malo Rege bonum zelum proceſſiſſe negant voces Domini graſſante peſtilentia, num. 1. *Quia occidit Gabaonitas*, &c. Quiſnam igitur zelus iſte? ſtragem edit Hebræus Princeps, Lyrano teſte, *cupiens poſſeſſiones Gabaonitarum*, &c. Et ne à communi iure decertaſſe videretur mentitos olim homines mentito iuſtitiæ zelo tundit, & ſuis trudit terminis. Itaque Princeps rerum cupiens ſtragem vrget honeſta ſpecie. Vide qualem ſibi laruam induit latro, non Princeps; verè Hieremia Vate latro eſt Nabuchodonoſor cap. 4. num. 6. *& prædo Gentium*, &c. ſed & Merodachus Marte dextro latro eſt, cùm Arphaxadum petit belli iure concinnatum.

4. Reg. c. 16. n. 25.

Iſa. c. 36. n. 10.

2. Reg. c. 21. n. 2.

Sæuit rerum cupiens mentito inſtituto ſæculo.

Ierem. cap 4. n. 6.

DISQVISITIO V.

Quo ſub Rege patratum à Iuditha facinus?

1. CONSTITVO proximè Nabuchodonoſorem, à quo miſſus Holofernes periit Indithæ manu, & pio dolo Merodachum eſſe, Arphaxado hoſtem Marte dextro. Modò Chaldæum excludo, euerſorémque regni Iudaici; quod Serar. *q.* 2. euincit argumento facili. Ne- 4. Reg. c. 25. n. 9. lib. 1. Eſd. c. 3. n. 8. Hierem. c. 52. n. 24. que enim de templo erant, niſi rudera, ex 4. *Reg.* 25. *num.* 9. ex 1. *Eſdr. cap.* 3. *num.* 8. Nec Pontifex aderat, niſi Saraias, ex Hierem. *c.* 52. *num.* 24. quod probant Abulenſ. *ad* 4. *Reg.* 25. Vatabl. Hugo, Salian. anno Ioacim 12. *n.* 23. Tirin. *ad* 4. *Reg. loco citato*, & patet ex 1. *Pa-* 1. Paral. c. 6. n. 4. *ralip. cap.* 6. *num.* 14. vbi, *Azarias genuit Saraiam*, &c. Deinde Iuſedec hus à Nabuzardano captus, ductúſque in ſeruitutem, quod patet ex 1. *Paralip. loco citato*. Excludo & Artaxerxen Darij filium, & à Sanctio probatum, ſoluta captiuitate: nam licèt templum iam extructum, quod Eſdras habet *lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 15. Eſdr. lib. 1. c. 6. num. 15. lib. 2. cap. 12. n. 10 Deinde Ioacimus Pontifex aderit, *lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 10. vbi, *Ioſue genuit Ioacim*, &c. qui quidem Pontificatum obiit inter Darium, & Artaxerxen Longimanum, Ioſepho auctore *lib.* 11. *Antiquit. cap.* 4. reliqua non conueniunt. Vbi enim pax illa, quæ Iudæam beauit per annos plurimos, de qua ad Iudith *cap.* 16. *n.* 30. Cùm hoſtes inceptum ab Hebræo opus inter- Eſdr. lib. 2. c. 4. n. 1. ciperent, *Eſdr.* 2. *cap.* 4. *num.* 1. & 8. Medus regno potens? vbi Aſſyrius terrarum dominus? de quibus *ad Iuditha cap.* 1. *num.* 1. & 5. Quare non placet Ribera *ad Nahum cap.* 2. nec Sanctius *prolegom.* 4. nec alij, quos citant homines. Placet Bellarm. *lib.* 2. *de Verbo cap.* 12. Greiſer. *ibi*, Serar. *q.* 1. Salmer. *tom.* 16. *epiſt. ad Hoſium*. Perer. *ad* 1. *Dan.* Turſellin. *lib.* 2. *Hiſtor.* §. *de Numa*. Gordon. *cap.* 5. & 20. *ad* 5. *period.* Salian. *tom.* 4. *anno Manaſſa* 7. *num.* 7. Tirin. *in Chron. cap.* 33. Fernand. *viſia.* 21. *ſect.* 1. *num.* 2. hominéſque alij, qui rem à Iuditha geſtam volunt ſub Manaſſe Rege; ea enim tempeſtate ſaluum erat templum, Aſſyriúſque rerum dominus, 2. Paral. c. 33. n. 11. 2. *Paralip.* 33. *num.* 11. Aderat Heliachimus Pontifex, qui inter Sobnam vixit, & Hel- Iſa. cap. 22. num. 20. ciam. Apud Iſa. cap. 22. num. 20. *Vocabo ſeruum meum Heliacim*, &c. in quo viro Sacerdotem Max. agnoſcunt Hieronym. Cyril. Procop. Landun. Lyra, & Abulenſ. *ad* 4. *Reg. cap.* 18. *num.* 18. & *cap.* 19. *num.* 2. licet teſtis varius. Conſtat & pax illa, quæ Iudæam recreaſſe viſa eſt, à Manaſſe ad Ioſiam vſque; nec eſt cur Iuditham extrudamus aliò.

2. Vnum tamen, vel alterum argumentum viget Sanctius *loco citato*. Si res (inquit) à Iuditha geſta eſt ſub Manaſſe, cur toto Indithæ libro pertinax de Rege ſilentium eſt? cur nec de bello, nec de vrbe, nec de re cætera cogitaſſe Manaſſes dicitur? certè Manaſſes non ita ignauus erat animi, nec ita belli neſciens, vt Heliachimo ſuum delegaret offi-

Veloſ. in Iudith.

cium. Nam regno iam paterno redditus de muris ſarciendis, legendiſque ducibus curaſſe dictus eſt, quod habes 2. Paralip. cap. 33. n. 14. *Poſt hæc ædificauit murum*, &c. Et paucis pòſt 2. Paral. c. 33. n. 14. 15. verbis. *Conſtituitque Principes exercitus*, &c. Accipio; ſed addo, voluiſſe Manaſſen conniuere ad conſultum Senatus Iudaici, quo ſe belli ſcientem poſſet negare, ſi res malè cederet. hæc Saliano mens eſt, *anno Manaſſa* 8. *num.* 20. Sed prior inuenit Serar. *q.* 2 *ad cap.* 1. Deinde addit *q* 2. *ad cap.* 4. Manaſſen è vinculis extractum ſeruitutis Aſſyriæ, & bonis paternis redditum, ita ſe piè, ac ſanctè habuiſſe, vt curam belli gerundi mandaret Heliachimo, viro probatæ amicitiæ, ac probatæ induſtriæ. De textu eſt Manaſſen inſignem ſceleribus, captum ab Aſſyrio fuiſſe; deinde Regem regno reſtitutum, piè, ac ſanctè ſe geſſiſſe, *ad Paralip. cit. num.* 15. vbi textus. *Præcepit Iudæ* (inquit) *vt ſeruirent Domino*, &c. quare tentatus bello Manaſſes, ne a pio frigeret otio, negotium belli curandi Heliachimo permiſit. Vnde colligas

PARÆNET. I.

Militem non facilè pium eſſe.

AVocant militares impetus à pio in Deum affectu. Neque enim cum ferro bene conueniunt mores faciles, nec cum tunica adamantina pij motus, ſi Lucano credendum eſt, quo teſte ad lib. 1. 1.

Nulla fides, pietáſque viris, qui caſtra ſequuntur.

Sacra profanis miſcent milites, & religione turpiter profligata, nec fucis parcunt, nec aris. *Qui gratis ad flagitia diſcurrunt; ad honeſta nec pretio*, &c. *apud Hildebert. epiſt.* 19. Fauet benè Dauid. Abit ille ad Moabitam ſuo ſepius milite, vt militet ſub Rege barbaro. Quoſnam ſecum homines Dauid eduxerit, de textu eſt 1. Reg. 22. num. 2. *Omnes qui erant in anguſtia* 1. Reg. c. 22. n. 2. *conſtituti*, &c. inopes ſcilicet homines, & qui dolebant multis ſub nominibus. Miror ego quàm citò Gadus Prophetes Hebræum Ducem monuerit, vt patriam feſtinatò repetat, num. 5. *Noli* (inquit) *manere in præſidio*, &c. Cur ita fa- Nocet molus ſocius. ctum, à Lyra diſco. *Ne viri, qui erant cum Dauid, propter debita, & tribulationes, declinarent ad idololatriam*, &c. Docet Lyra, quantum eſſet periculum pietatis ablegandæ, ſi miles cum Moabita amicè ageret: nam ex nummo fidem venderet, & ægrè ad pium ſenſum rediret. Probo id ex Iconiſmo probatæ militiæ apud Ezech. *cap.* 9. Erat in ſacra domo Princeps, ac Ezech. cap. 9. n. 2. 4. 5. 7. 55. Dominus exercituum:

Accedunt milites vultu, ferroque feroces, n. 2. nam Græcè textus habet, καὶ ἕκαστον πέλεξ ἐξολοθρεύσεως ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. id eſt, *vnuſcuiuſque ſecuris exterminans in manu eius*. Hoſce inter homines ſcriba eſt. *& atramentarium ſcriptoris ad renes eius* &c. Miror ego Notarius non facilè pius. ſcribam ſacra in domo eſſe, qui tabulis conſcribendis, fouendiſque dicis præſtat operam. Sed quid ad ſcribam Dominus? *Signa* (inquit) *Thau*, &c. *numer.* 4. Quid deinde ad milites Dominus exercituum? numer. 5. *Tranſite* (inquit) *per ciuitatem, &*

 percutite,

percutite, &c. Dictum factum num. 7. *Egreſſi ſunt*, *& percutiebant*, &c. Deinde re peracta; redit ad templum ſcriba, & ſuum narrat facinus. *Feci* (inquit,) &c. *num.* 11. vtpote qui ſignata Cruce homines beauerat. Non redeunt milites, quippe qui homines ferro perdiderant, teſte Hieronymo. *Non enim lætitia, ſed mœrore impleuere ſententiam*, &c. Addo ego audax aliquantulum, non rediiſſe milites in ſacram domum, vt conſtaret hoſce homines à ſacris aris facilè abire, non redire facilè.

A ſanctis abhorret pius quiſque.

2\. Noſti bene Eſaum Paulo profanum eſſe ad Hebr. 12. numer. 16. *Ne quis* (inquit) *fornicator*, *aut profanus*, *vt Eſau*, &c. Noſti præterea profanum Latinis hominem procul à fano dictum: quod probat D. Thom. ex Horat.

Ad Hebr. c. 12. n. 16.

Odi profanum vulgus, *& arceo*, &c.
lib. 3. *Ode* 1.

Sed quo reſpectu Eſau profanus homo eſt, & à fano procul abigitur, Hugone interprete. *Piger ad diuina*, *alienus à Deo.* Eſt ne miles? Miles omnino eſt. Nam Pater Gen. 27. n. 40. *Viues* (inquit) *in gladio*, &c. Ita Chryſoſtomus locum explicat Hom. 53. *Scito*, *quòd militarem vitam acturus ſis*, &c. ſic Abulenſ. quæſt. 8. ſic Vatabl. ac proinde miles procul à fano eſt, profanus homo eſt, non facilè pius eſt. Verè Plato in Critia. *Milites ſeparati à diuinis viris habitant*, &c. Diſtrahunt enim animum à rebus ſacris militares impetus. Quòd ſi piè in caſtris viuant milites, ac de animi rebus agitent, miraculo erant. Sed obtrudis. Nónne Ioannem morum Præfectum adiere milites cauſa vitæ ſanctæ poliendæ? Id textus habet Luc. 3. n. 14. *Interrogabant eum & milites*, &c. Aſſentior facilè. Priores tamen conuenere alij de vulgo homines. *Interrogabant eum turba*, &c. *num.* 10. Deinde exactores pecuniæ publicæ, num. 12. *Venerunt & publicani*, &c. Poſtremò & milites acceſſere, n. 14. *Interrogabant eum & milites*, &c. ſuo ſcilicet genio moras nectunt milites, cùm de re pia agendum eſt. Ac proinde quòd vel ſerò aduenere Ioannis vis, & laus eſt, qui vel milites, durum genus hominum, docendo pertraxerit. A Beda exſcribo. *Quantum mentes concuſſerit audientium*, *hinc probatur*, &c. *lib.* 1. *in Luc.* & quidem ſi Ioannes in dicendo minus pollet, non facilè milites alliceret ad pios motus.

Gen. c. 27. n. 40.
Luc. c. 3. n. 14.
Difficilis ad pietatem miles.

3\. Vel ſi miles facilè pius eſſet, non miraretur Chriſtus Dominus dixiſſe Centurionem fide nobili, *Tantum dic verbo*, *& ſanabitur puer meus*, &c. Matth. 8. num. 8. Ac ne quis negaret hominem pia fide probatum eſſe, iurat perſanctè Dominus, *Amen dico vobis*, &c. *n.* 10. quaſi non facilè crederetur miles fide pius. Deinde laudes Magiſter aggerit. *Non inueni tantam fidem in Iſrael*, &c. Itáne mi Domine minor eſt Petri fides? qui plenis dicit buccis Matth. 16. num. 16. *Tu es Chriſtus*, &c. Minor eſt Ioannis fides? qui ad Iordanem debuccinat. Ioann. cap. 1. num. 30. *Poſt me venit*, *qui ante me factus eſt*, &c. Minor Abrahæ fides eſt? de quo Moyſes teſtatur Gen. 15. num. 6 *Credidit Abraham Deo*, &c. Sed litem Caietan. ſcitè ſoluit. *Maior erat illa fides in viro gentili*, *& militari*, &c. Ac ſi Caietanus vellet, miles in caſtrenſi licentia non ita pius eſſe in Deum ſolet: quare piam Ducis fidem, ac religionem demiratus Dominus, grandi probat elogio; vt cognoſcas diſtractum militem cura caſtrenſi facilè a ſacris abire. Sciebant Pontifices quàm longè à ſacris aris, & rebus abducant homines curæ militares: qui bellum ad miniſtrandum Sacerdotibus interdixere 8. 23. multis capp. quod notat D. Thom. 2. 2. *quæſt.* 40. *articul.* 2. Rupert. *ad* 1. *cap. Num. lib.* 1. *cap.* 4. Abulenſ. *in Num. cap.* 1. *quæſt.* 25. Interpreteſque in loco alij: ne ſcilicet rebus profanis implicati homines à ſacris aris auocarentur. Quod vetat Apoſtolus 2. *ad Timoth.* 2. *numer.* 4. & hæc Tertulliano fuit occaſio damnandæ militiæ, quaſi veritæ in Chriſtiana ſchola: *ad lib. de Coron. Milit. cap.* 11. negat ille, ſed falſus animi, Chriſtianis hominibus malitiam conuenire. *Prælio* (inquit) *operabitur filius pacis*, *cui nec litigare conueniet?* 1. ad Corinth. 6. numero 7. *Iam & ſtationes*, *aut alij magis faciet*, *quàm Chriſto? aut Dominico die*, *quando nec Chriſto?* &c. Et poſt multa militum ſcelera, addit Magiſter. *Ipſum de caſtris lucis in caſtra tenebrarum nomen deferre*, *tranſgreſſio eſt*, &c. Illud inſinuat militem profanis caſtris deuotum, quaſi tranſfugam eſſe à pia fide, & caſta religione. Perſanctè igitur Manaſſes curam abiicit belli adminiſtrandi, ne malè abducatur à pia rerum cura, ſi miles in armis perſtet.

Matth. c. 8 n. 8. 10.
Math. c. 16. n. 16
Ioann. cap. 1. num. 30.
Maior eſt difficultas.
Gen. 15. n. 6.
Vetita Sacerdotibus militia.
2. ad Timoth. c. 2. n. 4.
1. ad Cor. c. 6. n. 7.

Fortaſſe nun placeo, cùm ſciam fuiſſe viros vitâ ſanctos, qui tractarunt arma, ſalua fide, ſalua religione, ſalua pietate. Mitto Georgios, Mauritios, hominesque alios de Chriſti ſchola; qualis Abramo fides erat? Quanta religio? quàm larga pietas? qui hoſte fuſo, & fugato, Melchiſedechum ex itinere adierit, & audierit ad aram miniſter. Geneſ. 14. num. 14. *Benedictus Abram Deo*, &c. Adhuc Abramus in armis erat, quod notat Apoſtolus ad Hebr. cap. 7. num. 1. *Regreſſus a cæde Regum*, &c. ſed cùm Melchiſedechus ſacris operatur, Geneſ. loco citato, numer. 18. *Proferens panem*, *& vinum*, &c. Abramus ad aram piè miniſtrat; ac de præda caſtrenſi, *Dedit illi decimas ex omnibus*, &c. Tanta Abramo pietas, & tanta Melchiſedecho maieſtas erat, Anſelmo teſte ad Hebr. loco citato, *vt prius ad illum*, *à quo benedictionem accepturus erat*, *quam in domum ſuam declinaret*, &c. Neque enim ferro teritur pietas, nec religio truditur arte bellica. Quali Dauid fide? Quali pietate? cùm inter arma non ſileat ſacra Muſa. Video ſacros verſus inter lituos militares, in pugna dubia pios motus. Lemma eſt Pſalm. 56. *In finem*, *cum fugeret à facie Saul in ſpeluncam*, &c. vbi tragœdia tota eſt de vita caſtrenſi. Titulus eſt honorarius, Pſalm. 59. *In finem*, *cùm ſuccendit Meſopotamiam Syriæ*, &c. vbi totum eſt theatrum de Syro malè mulctato. Ita pius in armis Dauid, religioſus in caſtris Dauid, ſanctus in acie Dauid: totus in bellum ardere, totus in Deum flagrare ſolitus. quod Rupertus ſentit lib. 5. de Victor. cap. 1. *Exercebatur præliis*, *glorificabatur victoriis: vnde & ſecurius citharizabat Pſaltes ille*, *Dei verbum ſonis condecorans muſicis*, &c. 4.

Gen. cap. 14. n. 14.
Ad Hebr. c. 7. n. 1.
Poteſt & miles vita pius eſſe.
Pſal. 56. Pſal. 59.
Dauid in caſtris pius.

Sed

Sed & Deus Max. inter concentus Gentis Angelicæ, quæ alternis dicebat, Iſa. 6. numer. 3. *& clamabat alter ad alterum*, &c.

Iſa. c. 6. n. 3.

Cognomenmm capit à vi, & arte militari. *Dominus* (inquit) *exercituum*, &c. facile vt crediderls conuenire germanè profanam tubam, & ſacram lyram.

Conuenit amicè cum tuba profana ſacra lyra.

Scio Nonnium Principem, ac patentem domus Brigantinæ ita addictum Deo Max. vt in caſtris aras caſtè coleret, & ante pugnam genuflexo, preces largè ederet; nec interciperet, vel à milite excitatus, vt belli ſignum daret. Natum inde puto ſymbolum Carolo ſcilicet Lotharingio, qui manum tendit veſtitam ſtola, ſed ornatam gladio: ac deinde addit epigraphem ſymboli animam, *Auctor ego audendi*, &c. ne quis vellet militem ab ara peregrinum eſſe. Nemo neſcit, quo in Deum affectu pius fuerit centurio ille Cornelius Act. c. 10. n. 1. *Religioſus, ac timens Deum*, &c.

Act. c. 10. n. 5

Priùs de vita militari textus ait, *Centurie cohortis quæ dicitur Italica*, &c. Deinde ſubdit, quam piè Deo ſtuererit, num. 2. *Deprecans Deum ſemper*, &c. Et erit adhuc, qui miliüè facilè pium eſſe negitet? Sentit aliter Chryſoſtomus *Hom. 22. in Acta*, & Cornelio Duce, ac Magiſtro adhortatur milites, *Audite omnes, qui in militia eſtis; pius erat, ac tim in Deum*, &c. Viam obſtruit Chryſoſtomus, qua ſuam miles vitam incuſat, vt caſtrenſem excuſet licentiam; & argumentum vrget, centurione laudato apud Matth. citatum. *Militiam prætexis, & dicis, Non poſſum eſſe pius: Centurio nonne miles erat: Nihil illi nocuit ſua militia*, &c. *ſerm. aduerſ. Iudæos tom. 3.* ita Chryſoſtomus. Ac ſi vellet. Poteſt miles & Cæſarem, & Deum colere; ſacra, & arma tractare; & claſſico, & pſalterio canere; caſtris ſeruire, & aſtris ſtudere. Vtrumque Officium bene obire viſus eſt Nebridius, de quo Hieronymus Epiſt 9. ad Saluin. *Nihil* (inquit) *militanti nocuit paludamentum, & baltheus: quia ſub alterius habitu alteri militabat*, &c. Potuit & vtroque elogio notus eſſe miles ille, qui, Hildeberto auctore, miſſus in aulam, *ſic militiam diſceret, vt non dediſceret honeſtatem*, &c. *Epiſt.* 32.

Poteſt quiſque in aula bonus eſſe.

Vnde vis argumento eſt. Si Dauid, Centurio, Duces, & milites alij bello ſimul, ac Deo ſe deuouerunt, potuit & Manaſſes vtramque vitæ viam inire facilè. Potuit, fateor; Princeps tamen Deo addictus maximè, vel breues abrumpit moras, ſtudio fouendæ pietatis.

6. Deinde vrget argumentum aliud. Cur Manaſſes tam citò pœnitut? Qui modò ſuum in regnum de ſeruitute redit, & ſatis in Deum pius eſt? Sed ad fortunam aduerſam ratio ab hoſte altera eſt, à Deo altera. Facilè credo Manaſſen regno redditum ab Aſſyrio, tributo tamen imperato. Id ſi Manaſſes non ſoluit, quod ego conijcio ex muro extructo ad vrbem muniendam, paratiſque ducibus ad hoſtem arcendum, 2. *Paralip.* 33. *num.* 14. ſatis Aſſyrio erat ad Manaſſen obſidendum.

2. Paralip. c. 33. n. 14.

Et quidem hæc iam Aſſyrio fuerat occaſio Manaſſæ vinciendi, quod notat Salian. *tom.* 4. *anno* 7. *num.* 5. Ferunt enim Reges dolenter fractam ſibi fidem à Rege vectigali.

Dolent Reges fractam ſibi fidem.

Hæc Salmanaſato occaſio belli mouendi aduersùs Oſeen Samaritam 4. *Reg.* 17. *num.* 4. Nec Ezechias Sennacherbum excitat, niſi tributo negato *cap.* 18. *num.* 7. [illegible] prætexit aliud Nabuchodonoſor, vt Sedeciam & bello premat, & nece? 2. *Paralipom.* 36. *num.* 13. & 17.

4. Reg. c. 17. n. 4. c. 18. n. 7.

Vel ſ. in Iudith.

2. Paralip. c. 36. n. 13. 17.

Dolebat Iudæus grauiter tributum ſibi impoſitum à Rege barbaro, cùm res populo ſelecto indigna eſſet. Et patet ex *Matth.* 22. *num.* 16. vnde impetus erat animi tributis negandis, vel cum metu fortunæ irritandæ.

Matth. c. 22. n. 16.

Bene eſt: ſed cur Manaſſes impensè pius, belli patitur iniuriam Deo duce? Anne, vt ſe Princeps pio contineat in officio? Id ego puto, ac deinde adſtruo.

Parænet. II.

Fortunam aduerſam, bonis moribus aduerſam non eſſe.

Vitam boni viri mollem eſſe non patitur Deus Opt. Exercet, premit, durat aduerſis, ne vitæ blandimento labatur in vitium. 1.

Seuerus morum exactor Deus.

Cenſet id Seneca de noſtro Deo ad lib. de Prouid. cap. 1. *Virtutum* (inquit) *non lenis exactor, ſicut ſeueri patres; durius educat*, &c. Rectè monet. Quis enim pater ſuam non intendit ferulam, vt puerum ducat ad ſanam mentem, & à turpi via terreat? Non aliter Deus vrget homines ad piè viuendum, cùm ſuam vibrat ſcuticam, hoſte euocato. Scio Dei templum multis annis extructum ab Eſdra, & ſociis; quod patet ex *lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 15. Inchoatum opus ſub Rege Cyro, *cap.* 3. *num.* 10. Interceptum ab hoſte finitimo, *cap.* 4. *n.* 4.

Eſd. lib. 1 c. 6. n. 15. cap. 3. n. 10. c. 4. n. 4.

Ac proinde abſolutum multis pòſt annis opus eſt. De annorum cenſu lis eſt inter bonos interpretes. Alij templo extruendo aſſignant annos tres & viginti, Riber. *lib.* 1. *cap.* 26. *de Templo.* Alij ex Hebræa ſchola, annum ſextum & quadrageſimum templo abſoluendo abſumptum volunt: quod ego probo cum Maldonato apud *Ioan. n.* 2. *num.* 20. ſed cur tam multi hoſtes bello continuo aduersùs Hebræos homines? Qui ad opus extruendum, manu altera trullam, & gladium tenebant manu altera, *lib.* 2. *cap.* 4. *n.* 18.

Eſdr. lib. 2. c. 4. n. 10.

Continet calamitas pios in officio.

Illud ab Euthymio reſponſum habeo. *Ne diuturna quiete inertiores fierent, atque ad priorem prauitatem redirent*, &c. Tenetur leo crate ferrea, ne ruat in homines, & ſæuiat; tenetur homo fortuna aduerſa, ne ſoluatur in ſcelera, & noceat. Sed & pios motus vrget dura Nemeſis, cùm Hebræos vrget homines bello continuo. Quod Dauid canit Pſalm. 149. nnm. 6. *Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum.*

Pſal. 149. n. 6.

Et verò Deus Opt. eo conſilio hoſtes inducit, vt viri boni piè cantus edant, & ſanctè preces fundant, Paulino teſte ad Carm. 8. 2.

Vrgent mala ad pios cantus.

——vt formidine mortis

Excitet ad vitæ curam, &c.

Sciebat Paulinus Ezechiam bello tentatum Aſſyrio, ſacco ſe humili induiſſe, ac Dei opem implorаſſe, 4. *Reg.* 19. *n.* 14. Sciebat Ioſaphatum bello peritum Ammonitico ſacram domũ petiiſſe, & ſuam Deo fortunam commendaſſe, 2. *Paralip.* 20. *num.* 3. ſciebat eam Deo curam eſſe, bello excitato, *vt formidine mortis excitet ad vitæ curam*, &c.

4. Reg. c. 19. n. 14.

2. Paralip. c. 20. n. 3.

Illud piæ mentis bonum collegere Hebræi homines ex vi tyrannica, ſcilicet, ne à fide ſana amouerentur. Probant interpretes Hebræam gentem in lu-

to Ægyptio, & ſub Rege Barbaro ita vixiſſe, vt ſuam Deo fidem ſeruarent: neque enim textus eſt, qui euincat aliud. licèt Ioſue moneat cap. 24. num. 14. *Auferte Deos, quibus ſeruierunt Patres veſtri in Meſopotamia, & Ægypto*, &c. Deinde, apud Ezech. *cap.* 23. *num.* 3. pungat acerbè Dominus Hebræam gentem, quæ ſub Olla, & Oliba, *Fornicata eſt in Ægypto* (inquit) *in adoleſcentia ſua*, &c. Nam textus explicantur bene de vitulo, qui prope Ægyptum conſecratus in Deum eſt, *Exod.* 32. *num.* 4. Itaque inter hoſtes, in luto, inter vibices, in fortuna miſera fidem Iudæus colit; exit ab Ægypto, hoſtes fugit, Horebum adit ſpoliis onuſtus opimis: ibi vitulus, vanus Deus, ludus malus, fides perdita. Vnde hæc inter fratres, metu excuſſo, intemperies? inter hoſtes, metu incuſſo temperantia? Nazianz. optimè Orat. 12. *Per communem* (inquit) *afflictionem collecti, & coniuncti, plebs ſancta vocabatur, & portio Domini: nonnunquam enim afflictio ipſa commodum eſt ad ſalutem pharmacum*, &c. Illud inſinuat Theologus, fortunam aduerſam vice pharmaci eſſe, quo ſuam quiſque firmat valetudinem. Vnde vis illa tyrannica Hebræos tenebat homines fide ſalua & ſana religione: deinde fecit, vt Iudæus auguſtum ſibi nomen faceret. Exod. 4. num. 22. *Hæc dixit Dominus: Filius meus primogenitus*, &c. Ac ſi Iudæus vi preſſus patrare non auderet, quod à fide ſana, & ſacra familia alienum eſſet. In hac ſententia Chryſoſtomus eſt *ad Pſ.* 9 & Peluſiot. *lib.* 2. *epiſt.* 74.

Ioſ. cap. 24. n. 14. — Ezech. c. 23. n. 3. — Exod. c. 32. n. 4. — *Flagrat aduerſis fides.* — Exod. cap 4. n. 22.

3. Quis igitur negitet exercitatam hæreſim hoſte domeſtico, vt, qui aduerſis probantur, Deo ſe adſtringant religioſiùs? Suam & piam ſcholam canit multis nominibus Magiſter Dominus *Cant.* 1. cùm affectus caſtos, & pios motus explicat gentis vniuerſæ, *num.* 1. *&* 2. Sed ſalute ſubitò addit ſchola num. 4. *Filij matris meæ pugnauerunt contra me*, &c. Vbi pugnam exprimit (Bernardo teſte) hæreticam, vel ferro armatam, vel dolo inſtructam, *ſer.* 59. Quid igitur ſchola ſancta? Queriturne, an gratulatur? voces edit non triſtes, ſed faciles, vtpote de fraterno grege. *Filij* (inquit) *matris meæ*, &c. Vnde Bernardus. *Filios matris ſuæ contra ſe pugnaſſe memorat, non vt irata, ſed vt non ingrata*, &c. Et vnde tantus amor eſt de gratiis agendis? cur tam molles affectus in pugna domeſtica? Gratè fratres alloquitur, à quibus excitatur, vt magiſtrum adeat feſtinatò num. 6. *Indica mihi vbi paſcas*, &c. Bernardo hæret Gilbertus ſerm. 13. *Oportebat* (inquit) *hæreſes eſſe, oportebat & perſecutiones eſſe, vt tanto dilecto adhæreres tenacius*, &c. Cùm acerba pugna eſt, & fortuna aduerſa, quis piè inſtructus homo vim non facit, vt ſuum animo Deum teneat?

Cant. cap. 1. n. 1. 2. 4. — *Creſcit pietas mala fortuna.* — *Grates pro aduerſis rependit iuſtus.* — *Hæret Deo fortius qui premitur grauius.*

Peccat Hebræus Diis deuotus, cum regno perſtat incolumi: patet ex 3. & 4. *Regum libro.* Captus ab hoſte, & raptus in ſeruitutem; deinde rogatus, vt verſus Lyra formet. *Hymnum cantate nobis*, &c. *Pſal.* 136. *num.* 3. negat pertinaciter; nec vnquam inducit animum cantare rogatus, num. 4. *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* &c. Religiosè pulſatur Iudæus inter hoſtes, qui vrbe patria inter ciues, frigebat ad ſanam fidem. In loco Chryſoſtomus. *Vides* (inquit) *quomodo reddit fortes afflictio? Quomodo facit compunctos? Quomodo mentes conterit:* &c. ſed à Magno id Baſilio eſt. quo teſte, multum piæ mentis addunt fortunæ triſtes morſus: vrgent enim, vt homo, ne modicè quidem legem terat. Quo Dauid metu quatitur, dum Saulem tangit, paludamento leuiter perſtricto? deciſa enim lacinia, textus eſt 1. *Reg.* 24. num. 6. *Percuſſit Dauid cor ſuum*, &c. Graui ſcilicet morſu animi. *Ægrè ferens* (teſte Oleaſtrio *ad* 2. *Gen.*) *quod ſe ſe vindicare cœpiſſet*, &c. Hic tamen Dauid cùm ſua in aula otium aleret, Vriam perdit ferro Ammonitico 2. Reg. 12. num. 9. *Vriam Hethæum percuſſiſti gladio*, &c. Itaque Dauid ſub hoſte Saule pius, ac iuſtus eſt, qui dum ſceptro perfruitur, & ſæuus, & iniuſtus eſt. quod notat Magnus Gregor. de Cura paſtor. 3. p. cap. 27. *Rectior* (inquit) *fuit in ſeruitio, quam dum peruenit ad regnum; ſeruus amore iuſtitiæ deprehenſum aduerſarium ferire timuit: Rex verò perſuaſione luxuriæ deuotum extinxit militem*, &c. Vnde patet, quo Deus conſilio Manaſſen bello graui tentatum voluit, ſcilicet, vt pius admodum pium foueret ſtudium hoſte addito. *Patrium enim Deus habet animum aduersùs bonos viros, & illos fortiter amat*, &c. Auctore Seneca *ad lib. de Prouid. cap.* 1.

Pſ. 136. n. 3. 4. — *Animum benè pungit mala fortuna.* — 1. Reg. c. 24. n. 6. — *Fœda viro bono vindicta.* — 2. Reg. c. 12. n. 9. — *Perdit hominem bona, ſeruat mala fortuna.*

Disqvisitio VI.

Qua ætate Iuditha Holofernem adierit?

1. Placet vixiſſe Iuditham annis tantùm centum quinque, nec de textu etiam Latino, ſi bene prematur, aliud colligas; textus enim eſt, cap. 16. num. 28. *Manſit in domo viri ſui annos centum quinque*, &c. Id verò ſonat Vatablo, Saliano *tom.* 1. *anno Moyſis* 8. *num.* 11. Clario, Bellarm. *lib.* 1. *de verbo*, *cap.* 12. Serar. *q.* 1. Sanctio *Com. ad Exod.* 12. Clauſa, & expleta Iudithæ vita vniuerſa eſt anno quinto, & centeſimo. Textum explico textu ſimili. Agit Stephanus de ſeruitute Ægyptia, & fortuna miſera Hebræi populi, Act. 7. num. 6. *Malè* (inquit) *tractabunt eos annis quadringentis*, &c. Hæc Leuites, ne à Deo diſſideret, qui Abramo dixerat Geneſ. cap. 15. num. 13. *& affligent quadringentis annis*, &c. ſed cùm interpretes hiſce locis, (*& ad Exod. cap.* 12. *ad Galat.* 3. *ad Iudith cap.* 5. vbi minutior ea de re erit diſputatio,) apertè ſtatuant, ſeruitutem Hebræi populi duraſſe annis ducentis, non quadringentis; textum ita explicandum cenſent, vt non tot anni tranſacti, ſed terminati fuerint ſeruitute Ægyptia. Solet enim Scriptura annos vitæ vniuerſos denominare à vitæ parte extrema. Quod Auguſtino placet *in Exod. q.* 46. *& lib.* 16. *de Ciuit. cap.* 24. Addit locum de Thare patre Abrahæ *Gen. cap.* 11. *num.* 32. de quo textus Græcè, *Fuerunt dies Thare in Charra, anni quinque ducenti*, &c. *Non quod omnes ibi acti ſint, ſed quod ibi completi*, &c. ita Auguſtinus. Addit Sanctius locum de

Act. c. 7. n. 6. — Gen. cap. 11. n. 32.

fœmella,

fœmella, quæ apud Samſonem fleuiſſe dicta eſt Iudic. 14. num. 17. *Septem (inquit) diebus*, &c. Non quòd fleuerit hebdomada ſolida, ſed quòd fletus ibi expletus fuerit; cùm textus habeat *num.* 14. tentatum Samſonem fletu muliebri, poſt tres dies conuiuales. quo etiam modo anni centum quinque à Iuditha non tranſacti, ſed peracti, & terminati in Manaſſæ domo.

Iudic. 14. 17.

2. Bene eſt; ſed quoto ætatis ſuæ anno Iuditha Holofernem adiit? Placet Iuditham quadragenariam ad Holofernem ſe contuliſſe. Probat id Serar *ad cap. 16. q. 1* Bellarm *lib. citato*, Salmer. *tom. 16. epiſt. ad Hoſium*. Cùm enim à Manaſſe reditu ad Ioſiæ diem vltimum excurrant anni octogeni; vnde ad ſummam pacis continuæ, detraho annos quindecim, ſuperſunt anni quini ſexageni: hoſce verò annos ab annis centum quinque ſi demas, remanent anni quadrageni; quos Iuditha habuiſſe viſa eſt, cùm Holofernem adiit.

3. Opponis, quindennium à Iudithæ fato ſatis non eſſe, vt habeatur pro multis annis pacis continuæ, quam textus laudat cap. 16. num. 30. *& poſt mortem eius, annis multis*, &c. Sed quot annis piè Hebræus vixit poſt Ioſuen? vt dicatur de ſenioribus: *Qui multo vixerunt* Iudic 2. n. 7. *tempore*, &c. Iudic. 2. num. 7. Abulenſ. q. 12. docet, & probat fuiſſe annos viginti, vel certè quindecim, qui ſatis, ſupérque ſunt, vt multi dicantur anni. *Scriptura enim interdum vocat longum tempus, annos duodecim, vel pauciores*, &c. Abulenſi hæret Salian. *tom.* 1. anno Othon. 4. *num.* 10. Quæ quidem interpretatio bene quadrat in annos quindecim pacis continuæ. Premis adhuc argumentum: Qui fieri poteſt vt mulier quadragenaria à Bagoa puella dicatur? *cap* 12. *num* 12. vbi Latinè, *Bona* (inquit) *puella*: Græcè παιδίσκη ἡ καλὴ, *pulchra puella. Nam ipſas adoleſcentulas, propter ætatis vigorem, diminutiuè, puellarum nomine honorari*, &c. Auctor eſt Clemens Alexand. 1. *Pædagog cap* 5. Sed nouum non eſt lenones vitio inſignes, qualis Bagoas, vel matronam vlro adiugatam, arte lenonia puellam vocitare. Nónne Paris ad Helenam maritatam,

—— Nec dedignare maritum

Rure Theraphnæo nata puella Phrygem, &c.

Sic Naſo, & iterum Magiſter *lib.* 3. *Eleg.* 1. nec Poſthumus aliter ad vxorem.

Quid faciat nullo munita puella timore? &c.

Propert. *lib* 3. *Eleg.* 11.

Sic Bagoas ad Iuditham viduam. *Pulchra* (inquit) *puella*, &c. ſciebat leno perditus, quantum voces adulatrices moueant affectus muliebres: quod ego vel à Iudæo magiſtro diſco. *Flectunt laudes ad officium.* Nam cùm vellet Salomon, vt puella ruſticatum abiret, ageretque de vitibus putandis, Cant. 2. n. 12. 31. Cantic. 2. num. 12. *Tempus (inquit) putationis aduenit* &c. iis puellam inuitat blanditiis quæ ſponſam pingant ingenuam, num. 10. *Surge, propera amica mea, columba mea, formoſa mea, & veni*, &c. Et cùm ſciret Salomon, quàm vi molles voces puellam alliciant, voces iterat, verè blanditas, num. 13. *Surge amica mea, ſpecioſa mea, & veni*, &c. quod ſcitè notat Philippus Abbas lib. 3. cap 11. *vt poſſit eam magis permouere, ſtudet blanditiis blandiſque nominibus premonere*, &c. Caſtè ſponſus ſponſam vrget, licèt pro genio muliebri: perditè Bagoas aduerſùs Iuditham, & lenonio artificio; quo vel caſta Lucretia peccat miſerè, cùm ſciat vel bardus, ac ruſticus homo.

Parænet. I.

Molles ſermones caſtitatis hoſtes eſſe.

Monet Hieronymus *epiſt* 8. *ad Demetr.* fugiendam puellis eſſe cantionem formæ laudatæ. *Perdita (inquit) mentes hominum, vno frequenter, leuique ſermone tentant clauſtra pudicitiæ*, &c. Qua arte iuuenem inſtruit Magiſter artis amatoriæ lib. 1. 1.

Nec faciem, nec te pudeat laudare capillos, &c. Sed fugiat, neceſſe eſt molles blanditias caſta Suſanna. Petis fortaſſe cur Paſtor Dominus puellam ab vrbe ſuum inuitat ad tuſculum, Cantic. 1. num. 8. *O pulcherrima (inquit) inter mulieres, egredere, & abi*, &c. Sane ab hortulo ad agellum, ab hominum grege ad ouium greges euocatur? Fortaſſe virgo, vel cauta, inter ciues, inter iuuenes, inter procos, molli tentata ſuſurro, & laudum cantu facili caſtimoniæ ſubiret aleam, & periret miſerè, cùm deperiret iuuenem. Sic Philipp. Abbas lib. 2. cap. 3. *Difficile (inquit) eſt virgini egregiam forma ſe ſentire, & laudanti frequenter flexo nunquam genu conſentire*, &c. Cur non cedat cantilenis adulantibus, quæ aures præbet faciles? Nazianz. teſte. *Facile impoſturam facit, quidquid delectat*, &c. *Orat.* 4. Timeat puella in laude faſcinum; ſcio enim fuiſſe homines, Plinio auctore, *quorum laudatione intereant probata, areſcant arbores, emoriantur infantes*, &c *lib.* 7. *cap.* 2. Cur non vincant puellam facilem, ac ſimplicem procaces laudes:

Cant. c. 1 n 8. Periclitatur caſtitas, ſi commendatur venuſtas.

Iubet Moyſes, vt Hebræa mulier argentum, & aurum exigat à fœmina, vicina, hoſpita, Exod. cap. 11. num. 2. *Poſtulet vir ab amico ſuo, & mulier à vicina*, &c. Sed iam pridem c. 3. num. 22. *Poſtulet mulier ab hoſpita ſua*, &c. ſcilicet à contubernali, & concellanea; quæ vox Auguſtino placuit q. 39. Nunc ego: cur non à viro mulier, & homo à fœmina aurum petit? Timet ne Moyſes viri ſermonem cum fœmina? Timet, & laudes à viro quæ fœminam mollire ſolent, & lactare perditè. Inde puto, metus caſtis fœminis eſt de viri ſermone culto, & facili. Accipit Rebecca à viro ornamenta pulchrè laborata, Gen. 24. num. 22. *Protulit vir inaures aureas*, &c. Audit ſermonem facilem: *Cuius es filia?* num. 23. ſed matrem citò adit, num. 28. *Cucurrit puella, & nuntiauit*, &c. Quid renuntiat? fortaſſe quæ acceperat? minimè, ſed: *Quæ audierat*, &c. Cur matrem puella conuenit pede celeri? Cur nihil de munere, ſed de ſermone renuntiat? ſermonem cum viro habitum abrumpit virgo cauta, & matrem conſulit, timens fortaſſe, ne qua ſub voce leni peſtis eſſet: ne ſub melle venenum, ſub eſca hamus, ſub herba ſerpens lateret. *Virginum enim eſt omnes viri affatus vereri*, &c. monet Ambroſ. *lib.* 2. *ad Luc.* 1. 2.

Exod. cap. 11. n 2. c. 3. n. 22.

Nocent procaces laudes.

Gen cap. 24. n 22. 23. 28.

Nominum voces timet caſta & cauta virgo.

Timet & mulier alia viri molles voces de infante alendo, Iudic. 13. n. 3. *Concipies, & paries filium*, &c. qui quidem homo, & facie erat Angelus, & ſermone facilis. *Habens vultum* 3.

Iudic cap. 13. n. 3. 6.

Angelicum, &c. *n.*6. Rogo enim cur marito renunciat mulier, quidquid audit à viro venuſtatis Angelicæ? *Quæ cùm veniſſet ad maritum ſuum, dixit*, &c. Ambroſius laudat metum vxoris optimæ, & tori fidem caſtam, lib. 9. epiſt. 70. ad Virgilium. *Nec paſſa* (inquit) *ſine viro ſcire diuinitatis ſecretum, inſinuat marito*, &c. Egit vxor cautè, & caſtè; ne quam tori fraudem ſub forma Angelica homo tegeret. Quæ enim mulier, ſi caſta eſt, non timet voces hominum faciles, & molles aditus? Longè ab hac loquendi illecebra Virgo Mater aures auocat; nam domeſticis clauſa tenebris latet modeſtè; nec niſi feſtinatò, cognatam adit. Luc. 1. n. 39. *Ne quo degenere deprauaretur affatu*, &c. Quod aduertit Ambroſius *loco in Lucam citato.* Multus enim dolus ſubeſſe poteſt blandis ſalutationibus. Quo metu Virgo Mater cum blandè, & officioſè ſalutaretur ab Angelo adoleſcentulo: *Aue gratia plena*, &c. num. 28. caſta, & cauta. *Cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio*, &c. Ex Theophylacto ad lit. *Num abſurda, & procatrix*, &c. ſolent enim lenones molliter ſalutare, vt puellam alliciant. quales Bagoæ voces, & laudes ad Iuditham.

Suſpectum viri metu, quæ vox ad mulierem.

Luc. cap. 1. n. 39. n. 28

Cautè ad Angeli vocem virgo Mater.

4. Sed vrges adhuc. Itane poteſt ſeruare florem venuſtatis mulier quadragenaria, cilicio induta, & ieiunio detrita? vt puella dicatur iure merito? De menſa tenui, & ſacco cilicino textus eſt, cap. 8. num. 6. *Habens cilicium ieiunabat omnibus diebus*, &c. Quæ ſe mulier ita lancinat victu, & veſtitu, nec puella, nec pulchra eſſe poteſt, cute malè contracta. Quid tamen ſi vel ſeptuagenaria pulchrè valeat? Vide Ioſephum *lib. 5. Antiquit. cap.* 10. Abulenſ. *ad* 1. *Reg. cap.* 1. Hildebert. *epiſt.* 42. Probat id Moyſes de Sara, quæ vt pulchra à viro laudata, *Gen.* 12. *num.* 12. à Rege ſurrepta, *num.* 15. cùm per id tempus foret ſeptuagenaria; quod notat Abulenſ. Gen. 16. Vnde Chryſoſtom. Hom. 31. *Cùm in ſenectam* (inquit) *vergeret, adhuc in facie durabat vigor pulchritudinis*, &c. Quamuis id non vi natiua, ſed dono datum putat Lyra ex Hebræa ſchola. *Propter eius ſanctitatem*, &c. Bene eſt, tuetur ſacra, vita ſanctè acta, florem venoſtatis? tuetur & Iuditha formæ bonum menſa tenui. Certè cibo caſtigato valent bene homines, & pulchrè vrgent. quod obſeruat Clemens Alex. 3. Pædag. cap. 11. *Non ſolum ex his ſanitatem corpus obtinet, ſed & facis, vt appareat pulchritudo*, &c. Vtroque bono inuitat Magiſter homines ad cœnam facilem. Quis igitur neget

Gen. 12. n. 12.

Venuſtas virtutum ſtudio parta.

PARÆNET. II.

Parari ſanitatem, & venuſtatem, menſa tenui.

1. DIſciplina erat Laconica iuuenes alere cibo tenui, ac parabili, quo pararent ſibi & ſanitatem, & venuſtatem, Plutarcho teſte *ad lib. de Lacon. inſt. 1.* Nec à Plutarcho longè abeſt Hebræus Plato, qui aduerſùs Caium, *Temperantia* (inquit) *merces, eſt robur, & ſanitas*, &c. qui enim bene valet, morbum pellit cibo caſtigato. Nec monent aliter Magni Hippocrates. Eruunt interpretes è ſacro textu vixiſſe Chriſtum Dom. ad Crucem vſque ſine morbo. Probat id Suares *in 3. p. q. 14. art. 4. tom. 1. diſputat. 32. ſect. 2.* Vaſquez *tom. 1. in 3. p. in locis citatis*, addúntque temerè locutos homines, qui aſſerunt Dominum morbo qualicumque laboraſſe. Cur id acciderit, diſquirunt. Athanaſ. *de Verbo Incarn.* illud putat, & docet non decuiſſe, vt morbo teneretur, qui morbos ſanabat hominum; & hæc ratio magiſtros pungit, qui vitio inſignes vitia volunt aliena curare. Sed illud ex D. Thoma reſponſum eſto, 3. *p. q.* 14. *art.* 4. Chriſtum Dom. benè valuiſſe morbo depulſo, vt qui frueretur ſemper menſa tenui, vel inuitatus à viro nobili. *Manducare panem*, &c. *Luc.* 14. *num.* 1. Hugone interprete, *Non fercula voluptatis, ſed panem neceſſitatis*, &c. Quaſi eo pacto Dominus inuitari ſe paſſus fuerit, vt ad panem, & ſalem nihil adderet. Hæc enim parata à Deo menſa eſt *Num. c.* 4. *num.* 7. vbi textus, *Panes* (inquit) *ſemper in ea erunt*, &c. Quod ad panem textus addit in Leuitico, eſt cap. 24. num. 7. *& pones ſuper eos*, Græce, λίβανον, καὶ ἅλας, *thus, & ſales.* Tenuis profectò cœna, & menſa caſtigata. Vbi dapes Siculæ? vbi iuſcula Sybaritica? vbi gulæ irritamenta reliqua? ſcitè Hebræus Philo de hiſce panibus ad lib. de Victim. *Iſ* (inquit) *nos admonent temperantia inter omnes virtutes vtiliſſima: pane enim contentus eſſe poteſt ſectator ſapientiæ, habiturus ſanum corpus, & mentem ſobriam*, &c. Nec ſalinum in cœna tenui temerè appoſitum: ſi enim ſanum eſt, quidquid ſale conditur, ſalino ad panem ſimplicem addito ſignificatur valere proſperè homines, qui cœnant parcè. Vſus valetudine proſpera Veſpaſianus eſt ad diem vſque vltimum, Suetonio auctore, *Quia per ſingulos menſes vnius diei inediam interponebat*, &c. *cap.* 20.

Sani ſit mens, qui mores curat alienos.

Luc. c. 14. n. 1.

Conſtat ſanctitas cibo tenui.

Num. cap. 4. n. 7.

Leuit. c. 24. n. 7.

Colenda perpetuò temperantia.

Noſti multos à Deo cibos interdictos eſſe Hebræo populo? Certe animantes aliæ in cœnam adiectæ, reiectæ à cœna aliæ, ad Leuit. cap. 11. num. 47. *vt ſciatis, quid comedere, quid reſpuere debeatis*, &c. Quid rerum hoc eſt? ita manum trahit Magnus Deus, vt bolum eruat e faucibus hominum? cur tanta de cibis vitandis cura eſt? an ne ſibi cogit in cœnam Dominus, quod negat aliis? ſcilicet id curat, qui ad lyram canit Pſ. 49. num. 12. *Si eſuriero, non dicam tibi*, &c. Curat igitur bonus Æſculapius, vt cibo caſtigato proſperè valeant homines, & pancratice. Facit in ſententiam Clemens Alex. 2. Pædag. cap. 1. *Iudæis* (inquit) *per legem ſummo conſilio annuntiatur frugalitas*, &c. Nec diſſidet Tertullianus *ad lib. de Ieiunio, cap.* 4. *&* 5. Addit tamen punitam gulam Hebræi populi, qui ad nauſeam vſque vltimam coturnicea voluere, petere, collegere, *Num. cap.* 11. *num.* 31. quod ad lyram Dauid cecinit Pſ. 104. num. 40. *Petierunt, & venit coturnix*, &c. Vnde occaſio voluptatis premendæ nota eſt. *Tam ingratis* (inquit) *gratiora, & eſculentiora quæque detracta ſunt, punienda ſimul gula, & exercendæ continentiæ cauſa, vt illa damnaretur, iſta erudiretur*, &c. Sed quid inde boni temperantiæ merces eſt robur, & ſanitas. Medicum agit Deus Opt. & cibo tenui firmat valetudinem hominum. *Vide, mea o, ò homo, Deum me voluiſti medicum habere?* clamat in loco Olearius. Cùm igitur ad ſanitatem faciat menſa caſtigata cibo tenui: inde putat Lyra vixiſſe 2.

Leuit. c. 11. n. 47.

Caſtigatam Hebræis cœnam eſſe Deus voluit.

Num. c. 11. n. 31.

Pſ. 104. n. 40.

De gula pœnas ſumet temperantia.

Cùm cibos vetat Medicum Deus agit.

homines

nomines multis annis benè ſanos priſco æuo. Peteatte cap. 5. Geneſeos ab Adamo ad Lamechum vſque, ibi vita hominum vltra ſeptin[...]tos annos prologata. Ratio ea de re multiplex apud Lytam. *Secunda eſt ex modo viuendi, quia temperatè viuebant*, &c. Hæc de ſanitate: [...] de venuſtate?

Prolixa ieiunus vita hominum.

3. Hæc & parſimoniæ merces altera, vt qui parce [...]unt, & cœnant, florem non perdat venuſtatis. Conſtat ex Daniele, & contubernalibus, quibus nec vile oluſculum offecit, nec aqua ſimplex, vt ſaniores euaderent, ac pulchriores, *Dan.* 1. *num.* 12. & 15. Sed & pulchra Aſſuero Heſther eſt, quod Mardochæus tradit, cap. 5. num. 2. *Placuit oculis eius*, &c. Nec miror adoleſcentulam facie perpulchra fuiſſe, quæ roſeo eſſet colore, & patet ex *cap.* 11. *num.* 8. Sed vnde Heſtheræ tam pulchra facies? tam ſuaues colores tenella eſt, Regina eſt, & decocta ieiunio triduano. *Ego* (inquit) *ſimiliter ieiunabo*, &c. *cap.* 4. *num.* 16. nec corrumpit faciem cute exhauſta. Benè Iuſtinianus, *Heſther* (inquit) *pulchrior ſobrietate effecta eſt*, &c. *ad lib. de ligno vitæ, cap.* 2. *de ſobriet.* Suam tamen Ambroſio debet ſententiam *ad lib. de Helia, cap.* 8. Vides non marceſcere florem venuſtatis menſa tenui, & cœna terreſtri? Id vi natiua Apollonius ſibi paraſſe viſus eſt. Erat Magus forma tam pulchra, vt quos tractaret homines, facilè ad ſe traheret, teſte Philoſtrato *lib.* 1. *cap.* 9. nec formam detriuit cœna caſtigata, vili oluſculo: quod notat Philoſtratus *cap.* 5. Quid ſi quis ieiunio deuotus formam oſtendat venuſtatis Angelicæ? Id profectò Marcus inſinuat cùm Ioannem appellat Angelum ex Malachia c. 3. num. 1. *Angelum* (inquit) *meum*, &c. Nam paucis pòſt verbis, minutè docet *cap* 1. *num.* 6. qua Ioannes menſa frueretur. *Locuſtas edebat*, &c. Facilè vt noueris hominem, qui ieiunat, vigere forma Angelica. *Ideo* (inquit Ambroſius,) *quia vitæ humanæ poſſibilitatem continentia ſupergreſſus fuerat, non homo, ſed Angelus æſtimatus eſt*, &c. *ad lib. cit. cap* 3. Cur non Chriſto Angelus? *Quem Ioannes abſtinentiæ magiſter, nouum terrarum Angelus annuntiauit?* &c. Iterum Ambr. *lib.* 10. *epiſt.* 82.

Dan. c. 1. *n.* 12. 15.
Heſther c. 2. *cap.* 1. *n.* 8. *c.* 4. *n.* 16.

Non corrumpitur pares ieiunus.

Malach. c. 3. *n.*
Marc. cap 1. *n.* 6.

Vis in cibo tenuitad venuſtatem Angelicam.

4. Addo Moyſen Hebræo pupulo Angelum fuiſſe, non hominem, pulchra facie: neque enim Moyſen homines proſpiciunt, niſi vultu obuelato. quod lego *Exod.* 34. *num.* 29. & Paulus expendit 2. *ad Corinth cap.* 3. *num* 7. *Propter gloriam* (inquit) *vultus eius*, &c. Vnde hæc tam læta venuſtas viro ſancto fuerit, ſcitè docet Hieronymus *lib.* 2. *aduerſus Iouinian.* cùm enim textus agat proximè de Horebo, quo Moyſes n. 28. *Panem non comedit, & aquam non bibit*, &c. ſignanter oſtendit corruptam ieiunio viri formam non eſſe. *Vultus* (inquit) *ieiunantis Moyſi, & Dei confabulatione cornutum paſtus, & pinguior populus ſuſtinere non potuit*, &c. Quæ nam a cibo tenui pulchritudo eſt? *Cùm nec ipſum Moyſen Deo paſtum, mediamque eius nomine ſaginatam conſtanter contemplari valeret pinguior populus*, &c. Hæc Tertullianus *de Ieiun cap.* 6. Ea eſt ratio, cur Moyſes, & Helias in Thabore apud Dominum, *viſi in maieſtate*, &c. *Luc.* 8. *num.* 31. quod Tertulliano eſt, *viſi in conſortio claritatis*, &c 4. *lib. aduerſus Marcion. c.* 22. Erat in Thabore Dominus, & facie ita venuſta, vt cum ſole contenderet. Ibi Moyſes, & Helias ſolito pulchriores. *Viſi in maieſtate, & conſortio claritatis*; ſed erant homines ieiunio decocti quadragenario. Nam de Moyſe dictum proximè: de Helia *ad* 3 *Reg.* 19. *n.* 8. Hoſce igitur homines ſui continuos Chriſtus habet, vti aulicos ſanctè & caſtè nitidos. quod Tertulliano placuit. *Meritò ſe Dominus illis oſtendit collega ieiuniorum ſuorum, non minus & Heliæ*, &c. *ad lib. de Ieiun. cap.* 6. Erant igitur homines cute molli, & mulieres facie nitida, ieiunium abnuant metu damni, nam homines vita ſancti, & menſa parci cetrò ſciunt, quid valeat vel ad formam concinnandam parſimonia; aut enim mulcet naturæ temperamentum, aut Dei parat auxilium: ne quis Iuditham ſuo maceratam ieiunio, pulchram, ac venuſtam fuiſſe neget. Huc vſque dubia prologiſtica, vt res ferebat. Quæ ſunt reliqua, & minus pungunt, ſuis ſoluam locis.

Exod c. 34. *n.* 29
2. *ad Cor. c.* 3. *n.* 7.

Pulchrior à ieiunio Moyſes euadit.

Luc. 8. *n.* 31.

Grata Deo parſimonia.

IN IVDITHÆ LIBRVM.

CAPVT I.

DE o duce textum verſo, & grande ſaxum voluo, ſed vis à Deo, non meius a ſaxo eſt, ſi tuanum cum Deo moueo. Canto, quæ ſolitus,

Pſal. 17. n. 2. ad Hebræam lyram Dauid Pſalm. 17. num. 2. *Domi nus firmamentum meum*, &c. ſiue Hebraice סלעי *Salbbi*, id eſt, petra mea, ſcilicet ad auxilium.

Num. 1. Arphaxad itaque ſubiugauerat multas gentes.

Commentarius.

1. DE Arphaxado non eſt, quod addam. Arbacem reputa, ſiue Deiocen, quod ſtatuo in dubiis prologiſticis, Ducem Medis præfectum, ſiue Regem Aſſyrio tributarium. Illud in loco diſcutio, cur Medus gentes ſubegerit manu iniecta? ſed Arphaxadus Herodoto vulpes, & Leo eſt, *lib.* 1. qui Sennacheribo interfecto, & turbata Niniue, rapuit occaſionem deficiendi ab Aſſyrio; eoque profecit, vt dolo Medos, vt Armenios ad ſe traheret, more hominum, qui, Iuſtino teſte lib. 22. *Amicitiarum iura non fide, ſed ſucceſſu ponderantes deficiunt*, &c. & bellum cauponantur. Fidem ea de re firmat Salomon Prou. cap. 18. n. 1. *Occaſiones quærit, qui vult recedere ab amico*, &c. Hebræo textu, *Ad appetitum quærit ſeparatus ab amico*, &c. Nam vox Hebræa תאוה *Taaua* appetitum ſonat. In loco igitur, quòd malus (inquam) homo ſoluat amicitiam, non eſt ratio; pro ratione voluntas eſt, voluptas eſt. Prætexit pro affectu cauſam, & cauſatur iniuriam; ne videatur amicitiam temere renunciare. Eo in metu Ioramus erat, cùm Benadab Naamanum à lepra ſanum vellet, in iſſis ad Ioramum literis, *vt curet eum à lepra ſua*, &c. 4. *Reg. c.* 5. *num.* 6. Nam turbatus metu Ioramus, *Videte* (inquit) *quòd occaſiones quærat aduerſum me*, &c. ſcilicet (Abulenſi interprete) *vt per hoc habeat colorem ad nocendum mihi*, &c. q. 4. Non id tentat Benadad: ſed Ioramus timet prudens, ac ſciens, quid Syrus in Achabum molitus fuerat, 3. *Reg.* 20. *num.* 7. Abulenſ. optimè q. 5. *Hoc* (inquit) *rationabiliter poterat credere, quia iſte Benadad viuente Achabo, quærebat occaſiones contra eum*, &c. Ne quis neget

Fidem homines iteram fortunæ pro libito

Pro. c. 18.

4. Reg. c. 5. n. 6.

Vim Reges faciunt colore mentito.

PARÆNET. I.

Amicitias hominum temporarias eſſe.

COnſtat liquidò ſolui facilè amicitiam cuiuſque hominis rebus turbatis: ac proinde amicum ab amico, ſole ſcilicet occidente, diſſentire turpiter. Nam, Iuſtino Auctore lib. 5. *Quò ſe fortunas, eodem & fauor hominum inclinat*, &c. Erat Achitophelus in Senatu Dauidico facilè Princeps, quidquid cenſeret, prorſus erat oraculum, 2. Reg. 16. num. 23. *Quaſi, ſi quis Deum conſuleret*, &c. *quo merito appellatum ſcio hominem Antonomaſticè Conſiliarium Dauid*, &c. *cap.* 15. *numer.* 12. ſed cùm Dauid regno pulſus ægrè haberet, Abſalomo in patrem irritato, Achitophelus à Rege deficit ad Principem, & Solem Orientem adorat officiosè; deinde ſuam præſtat operam, vt Regem premat, cap. 17. n. 1. *Perſequar* (inquit) *Dauid hac nocte*, &c. negata iam præfatione honoraria. Verſat vtroque ingenium Achitophelus, fortuna varia conſultor varius. Inſpexit bene Procopius genium hominis, ac tandem, *Certum eſt* (inquit) *Achitophelem rebus ſe præſentibus accommodaſſe*, &c. Cùm Dauid ſua fruatur aula, homo omnium horarum Achitophelus, cum Rege totus eſt: cum Dauid malè dolet, vrbe exactus, Principem ſua iuuat manu; ſcilicet, ne corrumpat opportunitatem fortunæ conciliandæ. Sed & Razon Adarezerem vrget grauiter. *Factus latronum Princeps*, &c. 3. *Reg. cap.* 11. *n.* 29. manu contracta aduersùs Regem. Non tamen fortunam prius tentat, quàm Dauid Adarezerem tundat bello graui, quod textus habet 2. Reg. 8 n. 3. *Percuſſit Dauid Adarezer*, &c. Captabat Razon occaſionem erigendi ſeſe; ſentit Regem malè mulctatum; ſcite, ac citò manum cum Marte mouet. *Quia regno turbato per Dauid, habuit liberiorem ingreſſum*, &c. Ita Lyra. Vides citò fluere amicitiam cuiuſque hominis amico malè quaſſato.

2. Abeant turpiter amici omnino perſonati; quibus cum Hieremias dolenter expoſtulat cap. 9. *num.* 4. & à quibus hominibus cauendum, monet. *Omnis* (inquit) *frater ſupplantans ſupplantabit*, &c. Neque enim dolo confecto fingit, ſed fraudem adhuc texit aliam. Vnde, *ſupplantans* (inquit) *ſupplantabit*, & *omnis amicus fraudulenter incedet*, &c. Vbi vox Hebræa רכיל *Rachil*, & *negotiator*, & *impoſtor eſt: a radice* רכל *Rachal*, quod eſt *negotiari mercatu*: ſiue quòd negotiatores fraude agunt, Vatablo interprete: ſiue quòd amicus fricatæ amicitiæ

fraudes

2. Reg. c. 16. n. 23 c. 15. n. 12. c. 17. n. 1.

Solem occidentem contemnit adulator.

3. Reg. c. 11. n. 29. 2. Reg. c. 8. num. 3.

Rebus turbatis fortunam tentat regni cupiens.

Ierem. cap. 9. num. 4.

Dolum de dolo maius nectit.

fraudes texit, modò ſuum agat negotium. Vel ab amico Dauide fraudem timet pater aduersùs Ionatham, quo metu Dauidem adigit ad deierandum perſanctè. 1. Reg. cap. 24. num. 22. *Iura* (inquit) *mihi, ne deleas ſemen meum*, &c. Quò metus iſte? neſcit ne Saul initum cum Ionatha pactum hac de re? id textus habet c. 22. num. 8. *Cùm filius* (inquit) *meus fœdus inierit cum filio Iſai*, &c. & videtur agere de pacto duplici, *ad cap.* 18. *num.* 3. *ad cap.* 20. *num.* 16. Quid igitur Dauidem ſacramento vrget ad fidem amicitiæ? Doctè Abulenſ q. 28. ad cap. 24. *Quanquam iſtud fœdus fuiſſet interpoſitum, tamen Saul putauit, quòd Dauid non ſeruaret illud ad Ionatham*, &c. Malè Saol de bono cogitat Dauide; ſed prudenter agit, teſte Abulenſe, *Deſiderium enim regnandi impellit hominem ad maiora facinora*, &c. Multa cauſatur homo rerum cupiens, & minima quæque exaggerat, vt amicitiam vel diſſuat, vel diſcindat: ac proinde cauet Saul ſibi, & filio, cùm fidem amicitiæ iuramento firmat. Vel patruum timet Saul, cùm ſciat regno adminiſtrando ſe delectum eſſe, Vate Samuele 1. *Reg.* 10. *num.* 1. vbi Vates, *vnxit te Dominus in Principem*, &c. Nam rogatus à patruo Saul, vt proferret, quid à Samuele audiſſet: reſpondet facilè certum ſe de aſinis factum eſſe; additque textus num. 16. *de ſermone autem regni non indicauit*, &c. Si quis roget, cur Saul vel patruo tacuerit, quæ ſuum ad ſceptrum pertinerent? Ioſephus optimè. *Quod amico* (inquit) *& ſanguinis vicinitate coniuncto cautum, aut ſapiens credidit non indicar*; *dubitans, vt reor, de humana natura*, &c. *lib.* 6. *Antiquit. cap.* 4. Neque enim perſtat amicè, qui amico fortunam inuidet: ſed occaſione vel oblata, vel concinnata fidem malè frangit.

1. Reg. c. 24. n. 22.

Fraudes timent regnandi libido.

1. Reg. c. 10. n. 1.

Inuidet cognato ſceptrum vel regnanti.

3. Iam verò ſi qua ab amico offenſa eſt, tenera eſt amicitia, & citò diſcinditur. Eo in metu erat Abimelech, cùm Iſaacum adiret, vt ſarciret amicitiam iuramento interpoſito. *Sit iuramentum* (inquit) *inter nos*, &c. *Geneſ.* 26. *num* 28. Sed quo id pacto? *vt non facias nobis quidquam mali*, &c. Quid timet Abimelech à viro vitæ integro? quòd ab offenſo, & expulſo: nam Princeps ad Iſaacum, *Recede* (inquit) *à nobis*, &c. *num.* 16. Ac proinde, qui malè egit, benè timet ſibi, & ſcitè cauet, Ioſepho Auctore. *Metuens, ne prior amicitia nihil prodeſſet, amicitias rurſum cum eo firmauit*, &c. *lib.* 1. *Antiquit. cap.* 26. certus omnino Abimelechus erat, læſo amico vel etiam leuiter, ſolui amicitiam. Succurrit Labanus in ſententiam, à quo vox illa ad Iacobum eſt, Gen. 31. num 44. *Veni, & ineamus fœdus*, &c. Deinde aceruo lapidum extructo, addit preces num. 49. *Intueatur, & iudicet Dominus inter nos*, &c. Cautè Labanus agit, ne Iacobus premat ſocerum. Et quare tantus Labano metus eſt de Iacobo? an ne à communi hominum genio? Vnde Poëtes queritur:

Geneſ. c. 26. n. 28.

Vindictam cogitat læſa amicitia.

Geneſ. c. 31. n. 44.

— Non hoſpes ab hoſpite tutus,
Non ſocer à genero? &c.

Sentit Labanus Iacobum non leuiter queſtum eſſe num. 36. *Tumén que Iacob ait*, &c. Inde metus, ne læſus homo vel ſocerum malè habeat amicitia renuntiata. Quid ſi hæc Arphaxado fuit occaſio, vt ab Aſſyrio deſciſceret? ſed fortaſſe illud in lingua promptum habebat, quod Cæſar frequentet: *ſi violandum ius eſt, regni cauſa violandum eſt.*

Cauet ſibi Labanus à genero offenſo.

Ædificauit ciuitatem potentiſſimam, quam appellauit Ecbatanis, &c.

Commentarius.

1\. VOlunt Hæretici derogatam libro auctoritatem, hoc textu, cùm Ecbatanam ab Arphaxado ædificatam dixerit, quæ ante Babylonem ſtetiſſe viſa eſt Diodoro *lib.* 2. ſed vrbem ab Arphaxado extructam cùm lego, muris, & operibus adornatam intelligo. Neque id ſacris literis nouum eſt, vt qui vrbem muris cinxerit, nouiſque operibus adornauerit, dicatur exædificaſſe. Babylonem à ſe conditam dicit glorioſe Nabuchodonoſor Dan. 4. num. 27. *Hæc eſt* (inquit) *Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni*, &c. Sed vrbem à Memrodo extructam inſinuat Moyſes non obſcurè Gen. cap. 10. num. 10. *Principium regni eius, Babylon*, &c. Sionem vi Dauid occupat, 2. *Reg.* 5. *num.* 7. ſed ædificatam ab Hebræo arcem lego, num. 9. *Ædificauit per gyrum*, &c. cùm arcem muniret noua mole. De textu eſt Sichem Abimelecho patriam fuiſſe, *Iud. c.* 9. *num.* 1. Deinde Roboamum in Sichima regni conuentum feciſſe, 3. Reg. 12. num. 1. *Venit Roboam in Sichem*, &c. Sed lego vrbem à Ieroboamo extructam eſſe, num. 25. *Ædificauit Ieroboam Sichem*, &c. quod Sichimam pulchrè exornauerit, & nouis rebus munierit. Non moror in re trita. Vide interpretes Laudunenſ. & Hugon. apud Serar. q. 7. qui è Græco textu explicationem eruit. Vbi Græcus ad rem addit, ᾠκοδόμησεν ἐπ' Ἐκβατάνων. *Ædificauit in Ecbatanis*, &c. id verò eſt, vrbem iam extructam Arphaxadus nouis, ac pulchris ornauit operibus.

Dan. cap. 4. n. 27.

Gen. cap. 10. n. 10.

2. Reg. c. 5. n. 7.

Iudic. 9 n. 1.

3 Reg. c. 12. n. 1. 25.

2\. Ad vrbem muro firmandam ratio Arphaxado potuit duplex eſſe, altera vt vim à ſe abigeret, quod Lyra monet. Nam cùm defeciſſet ab Aſſyrio, bellum timuit de tributo repetundo: proindéque vt hoſtem à ſe arceret, vrbem muro munitam voluit: non aliter, ac Cainus ille, qui vrbem extruxit metu concepto. Quòd vrbem condiderit, textus eſt Geneſ. 4. n. 17. *Ædificauit ciuitatem*, &c. Quòd ex metu opus conſtruxerit, ſentit Rupertus lib. 4. in Gen. cap. 10. *Quia fratrem ſuum occiderat, & ob hoc omnibus odioſus erat, vagus, & profugus, ciuitatem, qua ſe tutaretur, ædificauit*, &c. Sed Rupertus Ioſepho hæret *lib.* 1. *Antiquit. cap.* 2. Non alius à Caino malo Nemrodus eſt. Homo ſuperbè inſolens tundit, ac trudit homines alios, quo metiò, *Venator coram Domino*, &c. *Gen.* 10. *n.* 8. ſic Auguſt. *lib.* 16. *de ciuitate, cap.* 4. Rupertus *lib* 4. *in Gen. c.* 14. Ioſeph. *lib.* 1. *Antiquit. c.* 4 Philo *de Gigant.* Deinde poſt cædes, & ſcelera, vrbem, & arcem excitat, Gen. 11. num. 4. *Venite* (inquit) *faciamus nobis ciuitatem, & turrim*, &c. Sed cur vrbem ſibi, & arcem non erigat, qui malè premit homines, & bello perdit? vrget metus (Philone teſte) ad vrbem exædificandam. *Vt bella meditando inuictus euadat*, &c. *ad lib. de confuſ.*

Timet qui malè agit.

Gen. cap. 4. n. 17.

Fœda Caino fraterna cædes.

Gen. cap. 11. n. 4.

Nuſquam bene habet, qui malè agit.

confeſſ. linguæ, teſtè Philo. Neque enim quis bello terret, qui non timeat belli offenſiones. Occupat Hebræus miles vrbes, & arces

Num. c. 21. n. 25.

gentis barbaræ, Num. 21. num. 25. *Tulit Iſrael omnes ciuitates eius*, &c. in quibus Heſebon, Dibon, & vrbes aliæ. Sed tumultu belli ſedato, cùm tranſire Iordanem vellet, vrbes & arces muris ſepit, & nouis fecit operibus. Num.

Num. c. 32. n. 34.

cap. 32. num. 34. *Extruxerunt filij Gad Dibon*, &c. & num. 37. *Filij Ruben ædificauerunt Heſebon*, &c. Erat miles in metu fortunæ variæ, ne vellet hoſtis vrbes recipere; inde natus amor erat muris ædificandis. Prudenter admodum rebus domeſticis conſultum eſt, cùm miles vrbes muniret, Lyrano Auctore. Et verò Salomon cùm regnum teneret pace beatum, quòd à Deo promiſſum nouerat, 2. Reg. cap. 7. n. 16.

2. Reg. c. 7. n. 16.

& thronus erit firmus iugiter, &c. adhuc milites cogit, Duces parat: apparatúque bellico

3. Reg. c. 4. n. 4.

ſuam tuetur auctoritatem, 3. Reg. 4. num. 4. *Banaias ſuper exercitum*, &c. Deinde 2. Paralip.

2. Paral. c. 9. n. 25.

cap. 9. num. 25. *Habuit Salomon quadraginta millia equorum in ſtabulis, & curruum equitum duodecim millia*, &c. Quare tantus bello propulſando apparatus, ſi pax bene conuenit?

3. Reg. c. 5. n. 4.

Nam Salomon ad Hiram cap. 5. num. 4. ex 3. Reg. *Non eſt Satan*, (inquit) *neque occurſus malus*, &c. Sed prudenter agit Princeps, teſte

Metus in eſt [illegible] *Reges conſenes.*

Abulenſi. *Ne Gentes vicinæ videntes Salomonem eſſe omnino ruſticum, inuaderent ipſum tanquam non potentem reſiſtere*, &c. q. 12. Hanc ſibi opem Ieroboamus paratam voluit ab vrbe

3 Reg. c. 12. n. 25.

munita, 3. *Reg.* 12. Conueniunt homines à Roboamo auerſi ad Ieroboamum. *Et conſtituerunt eum Regem*, &c. *num.* 20. Non potuit Ieroboamus bellum a Roboamo non timere; hoſtem vt abigat, vrbem muris ſepit, num. 25.

Vrbes munire hoſte [illegible] *prudentiæ eſt.*

Ædificauit Ieroboam Sichem, &c. Lyra in loco. *Vt melius poſſet reſiſtere Regi Iuda*, &c. Factum bene ab Hebræo; nec male a Medo opus eſt: quo facilè truderent hoſtes improbos.

Quid ſi ad captandam gloriolam Arphaxadus vrbem pulchrè extruxerit, & ornauerit? Vanum id omnino eſt, ſed factum non ſemel.

Pſ. 48 n. 12. *Præſtat gloria* [illegible] *vana operibus pulchrè extructis.*

Quòd Dauid ad Lyram damnat, Pſalm. 48. num. 12. *Vocauerunt nomina ſua in terris ſuis*, &c. Carmen torquet Baſilius ad Magnos homines, qui manum addunt operibus magnificè extruendis; nec inde aliud, quàm decus grande volunt, ac venantur. Vani omnino homines, teſte Baſilio. *Nonne vides, quo pacto eorum nomina his ſint indita ædificiis? vt in longum vitæ tempus ſui memoriam nominis prorogent?* &c. Tanta ædificandis operibus fames eſt, vt eo titulo ſuas Princeps opes abſumat, & doceat liquidò,

Parænet. II.

Ædificare magnificè, magnum eſſe.

1. SCiebat Domitianus parari magnam gloriam monumentis pulchrè extructis, *qui opera ampliſſima incendio abſumpta reſtituit, ſub titulo tantum ſuo, & ſine vlla priſtini Auctoris memoria*, &c. quod in Tyranno carpit Suetonius *cap.* 5. Vnde plerique homines magnis operum ſubſtructionibus ſuum inſcribūt nomen. Fecit id Hebræus miles cùm vrbes caperet, & noua molitione excitaret. Num. cap. 32. num. 38. *Imponentes vocabula vrbibus, quas extruxerant*, &c. Bene Lyra. *Vt ex nomine aliquarum ciuitatum eſſet memoria ædificantium*, &c. Id curant vani conditores operum, vt ſuis in poſterum monumentis viuant. Quid Nero aliud excogitauit, quàm Romam de ſuo nomine Neroniam nuncupare? Cur id Nero vellet, germanè Suetonius cap. 55.

Num. c. 32. n. 38.

Erat illi (inquit) *æternitatis, perpetuæque famæ cupido maxima*, &c. Huiuſce famæ cupiens Nobe, cùm vrbem occuparet, & ſubiectos vicos, Num. cap. 32. num. 42. *Apprehendit Chanath cum viculis ſuis*, &c. Vrbem à ſe captam, ornatamque denominat; de viculis curat nihil. *Vocauit eam ex nomine ſuo Nobe*, &c. Sed quo in loco ſuum Nobe nomen inſcriberet, niſi in vrbe nobili? Ratio ex Abulenſi eſt.

Aucupis homines famã publicã. Num. c. 32. n. 42.

Quia honorabilius ſeruabatur nomen in vrbe, quam in viculis, &c. q. 9. Solicitus admodum homo erat de nomenclatura, quæ ab operibus pulchrè extructis magna eſt. Nec Hielus motum excitaret Iericuntinum cura pertinaci, niſi putaret magnum inde nomen, ac decus ſibi parandum eſſe. Nouerat diris precibus interdictum, ne quis vrbem muris cingeret, apud Ioſue cap. 6. num. 26. *Maledictus vir, qui ſuſcitauerit, & ædificauerit ciuitatem*, &c. Nouerit deinde, quid Ioſue filiis minatus fuerat. *In primogenito ſuo fundamentum illius iaciat*, &c. Haſce tamen diras Hielus nihil moratus, vrbem excitat noua opera, nouo labore; nec filiis mulctatus omnibus deterretur, quod textus notat 3. Reg. 16. num. 34. *In Abiram primitiuo ſuo fundauit eam*, &c. Sacra omnino fames gloriæ, quam muris erectis architectonicè, partam ſibi Hielus voluit, vel filiorum ſtrage vltima. Sic Rupertus lib. 1. in Ioſue c. 20. *Vt ambiendo conditoris nomen, cum effectu perderet genitoris honorem*, &c. Non aliã Arphaxado curam fuiſſe puto de Ecbatanis ædificãdis. Opus magnificè extructum, ad munimentum, ac monumentum fortunæ Regiæ.

Grandiori nomen à grandiori opera. 3. Reg. c. 16. n. 34.

Placet condi a Rege vrbem magnificè, ornari aulam opere nobili, fieri hortos apparatu Perſico: ſed metus eſt ne fierent opera ampliſſima damno multo plebeculæ; & verò Regem domo extructa delicatè frui; plebem corraſa pecunia malè premi; Regem deliciis abunde fluere, plebem raſa cute vbertim flere; nec Tiberio placet, licèt Iudæo placuerit, Michæa tonante, & minante c. 3. n. 10. *Qui ædificatis Sion in ſanguinibus, & Hieruſalem in iniquitate*, &c. A ſuperbiæ tumore natus rapiendi amor eſt, cum baſilicis magnificè elaborandis, Principes ſua plebeculam pecunia emungerent; ac ne latrones viderentur, lites, & dicas miſcerent. *Qui ædificatis Hieruſalem in iniquitate*, &c. Id verò eſt, *rapinis pauperum*, &c. quod Laudunenſis habet. Puto ego tectam fraudem Principum colore maieſtatis publicæ, vt manus inicerent bonis plebeculæ. De Neronis genio vis hæc eſt. *Qui nulla in re damnoſior, quàm in ædificando*, &c. apud Sueton. *cap.* 31. Ac proinde, *Exhauſtus, & egens calumniis, rapiniſque animum intendit*, &c. Alter intus, & alter foris Nero, Ioachimus, cùm domos extrueret luxu Regio, qui dicit apud Ieremiam cap. 22. num. 14. *Ædificabo mihi domum latam*, &c.

2. Mich. cap. 3. n. 10. *Morbus eſt Regius plebem ſpoliare ad ædificandum.* Ierem. c. 22. n. 14. 17.

Hebraicè,

Hebraicè מדות *Middot*, *menſurarum ſcilicet maximarum*. Ita Princeps meditabatur ædium laxitatem ad vrbium ſpeciem; & vt opus grande abſolueret, animum ad calumniam, & rapinam conuertit facilè, num. 17. *Oculi* (inquit) *tui ad calumniam, & curſum mali operis*, &c. vbi vox Hebræa עשק *Aſſeq*, rapinam ſonat, & rem dolo raptam, a verbo עשק *Aſſaq*, quod eſt, *vſurpare, & rapere*. Neque enim Ioachimus, vel ab amicis abſtinebat, modò ſuam aſtè, & pulchrè domum ædificaret, dolis ad rem conſutis. quod Ieremias dolet num. 13. *Væ, qui ædificat domum ſuam in iniuſtitia*, &c. Et quò inuolabit piceata manus? Prophetes iterum.

Magnus Princeps magnus latro.

Amicum ſuum opprimet fruſtra, &c. *Erat enim* (teſte Lyra) *Ioachimus iſte cupidus, & ſuperbus; propter quod ad faciendum ſibi ædificia, rapiebat aliena bona*, &c. Triſtes omnino rerum vices! vt Princeps gaudeat improbè, dolet populus emuncta pecunia, vt pulchrè extruatur Regia, ſuam amicus domum ſoluit ſpoliatus re domeſtica. Non alius à Ioachimo Herodes, qui operibus extructis magnificè, & ſpectaculis editis baſilicè exhauſtus, & egens, premendis ciuibus animum, & manum adiecit, dolis ad finem conſtructis. quod Ioſephus tradit lib. Antiquit. 16. cap. 5. *Dum præſentibus* (inquit) *abſumptis pecuniis, alias vellet parare*, &c.

3\. Eant igitur varii Reges, malo genio domos condant, turres erigant, hortos conſerant, vt delicatè viuant, & baſilicè. Deinde gratia tuendæ, & augendæ maieſtatis plebeculam non paſcant, ſed premant; nihil inde niſi aduerſa fortuna erit. *Væ, qui ædificat ciuitatem in ſanguinibus, & præparat vrbem in iniquitate*, &c. *Habac*. 2. *num*. 12. ſermo eſt de Chaldæo Rege, qui ſuam adornauit Babylonem operibus magnificis, apud *Dan*. 4. *num*. 27. id enim ſonat vox Hebræa כונן *Chonen*, vrbem ſcilicet parare, & ornare. Sed cùm id operis fieret ære alieno, pecunia ſcilicet plebis pauperculæ. *Qui ædificat in ſanguinibus*, &c. Nam bene Syracides cap. 34. num. 25. *Panis egentium* (inquit) *vita pauperum: qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt*, &c. Inde factum, vt neque muris bene munitis hoſtem arceret. Quod minatur Vates, *Væ qui ædificat*, &c. *vt fruſtra laborarint populi in extruendis magnificis Babylonia ædificiis*, &c. Ita Antiſt. Clarius. Nam, vt igne concepto pereant baſilicæ, muro quaſſato ruant turres, hoſte infeſto ſoluantur vrbes; queruntur aſſeres de contignatione, vociferantur lapides è pariete, & pro tenui plebecula Magnum Deum interpellant. apud Habac. cit. numer. 17. *Lapis de pariete clamabit*, &c.

Habac. 2. n. 12.

Dan. cap. 4. n. 27.

Eccleſ. c. 34. n. 25.

Aula rapinis extructa hoſtem non arcet.

4\. Vulgo probatur Princeps apud Tacit. lib. 1. & 6. *Qui ſua pecunia parcus, publica auarus, & priuatis ædificationibus modicus eſt*, &c. Qualis ſuo æuo Cæſar Octauius. Nam licèt vrbem vellet è lateritia marmoream, operibúſque publicis ſtuderet. Quid ille pro aula? teſtatur id Suetonius cap. 27. *Habitauit ædibus modicis, neque laxitate, neque cultu conſpicuis*, &c. Quid à plebecula raperet ad aulam adornandam, qui modicis contentus erat? Nec Achabus mente alia, cùm hortum excogitaret: vineam enim à Nabotho petit, non rapit. 3. Reg. 21. numer. 2. *Da mihi* (inquit) *vineam*, &c. Ratione addita. *Quia vicina eſt, & prope domum meam*, &c. Malus omnino vicinus regni Princeps eſt: manum inferre poteſt, quò intendit oculum. Sed a vi Achabus temperat, & pro vinea pretium repræſentat. *Argenti* (inquit) *pretium, quanto digna eſt*, &c. Bene Princeps, & iuſtè; quod Abulenſis probat q. 1. *Quia cùm Rex eſſet, noluit propria auctoritate vineam capere; ſed petiuit à Domino, & pretium pro illa obtulit*, &c. Et quis ille Perſes, qui domo extructa magnificè domunculam muliercula, quæ officeret, dirutam noluit, ſed vt cœnaculo ampliſſimo hæreret parietaria curauit, illud iterans, domunculam aniculæ adhuc ſtantem verè gemmam eſſe iuſtitiæ Perſicæ. Vtinam, vtinam, qui ſuum Chriſto nomen dedere, eam iuſtitiæ viam tererent Principes; nec publicè domos pauperum occuparent, ſoluerent, diruerent negato pretio: quod Iſaias damnat, vel cauſa muri ſarciendi *Deſtruxiſtis* (inquit) *domos ad muniendum murum*, &c. *cap*. 22. *num*. 10. Vel ſacra Deo domus non placet, ſi extruatur pauperum lachrymis; quod Peluſiotes notauit, vt Euſebium Antiſt. deterreret a templo ædificando *lib*. 1. *epiſt*. 37. Premebat Paſtor oues, cùm degluberet, non tonderet, crumenis pauperum exenteratis. Vrget Peluſiotes. *Quæ cùm ita ſint, & ædificare, & iniuriam aliis inferre, deſine: ne alioqui domus illa te apud Deum prodat, & conuincat*, &c. ſi quis tamen ſacram domum erigat magnificè, vt digrediar modicè illud addo,

M... ... cap. ...

3. Reg. c. 21. n. 2.

Bonus Princeps iure agit, non iniuria.

Iſa. cap. 22. n. 10.

Veloſ. in Iudith.

Parænet. III.

Suam Deo ædem facere, magnum, & gratum opus eſſe.

Ægypti amans Onias falsò Pontifex, facultate Regia, ſacrum ibi templum extruit, Ioſepho teſte *lib*. 11. *Antiquit. cap*. 4. Ac ne ſcelus putetur, eò detorquet textum propheticum Iſa. 19. num. 19. *Erit altare Domini in medio Ægypti*, &c. Quod nam Onias pretium operæ ſibi venaretur, illud ex Ruperto eſt. *Volens* (inquit) *memoriam & gloriam æternam ſibi relinquere*, &c. *lib*. 10. *de Victor. cap*. 9. Tanta res eſt ſuam Deo ædem facere, vt hac vna re nomen, ac decus ſibi parium credant homines. Suam Cyrus curam de templo ædificando mandatam voluit Annalibus Perſius, quod Eſdras habet lib. 1. c. 6. n. 2. *Inuentum eſt in Ecbatanis volumen vnum*, &c. Quid in libro rerum Perſicarum? Eſdras iterum n. 3. *Cyrus* (inquit) *Rex decreuit, vt domus Domini ædificaretur*, &c. Deinde addit quibus expenſis opus abſoluendum eſſet n. 4. *Sumptus de domo Regis dabuntur*, &c. Suam Cyrus operam de templo excitando ſcribendam curat libris Perſicis adhuc commendationem perpetuam, quaſi res digna libro, & cedro eſſet: inde tantum ſibi nomen pareret, Iſaia Vate, *Hæc dixit Dominus Chriſto meo Cyro*, &c. *cap*. 45. *num*. 1. 1.

Iſa. cap. 19. n. 19.

Pio Deo eſt templi ſubſtructis nominis gloria.

Eſdr. lib. 1. cap. 6. n. 2. 3. 4.

Iſai. c. 45 n. 1.

Sed & gratum Deo opus erat: patet ex 2.

cura, qua Magnus Deus conditores operum vrget acriter, inſtruit ſcienter, vel typis operum explicatis. Lego Cyrum à Deo inſtructum ſcitè, cùm piè vrgetur ad templum ædificandum religioſè, ac magnificè. Iſa. c. 44. num. 28. *Qui dico Cyro: Paſtor meus*, &c. Nam Græcè lego, ὁ λέγων Κύρῳ φρονεῖν, *Qui dico Cyro, ſapiens & cogitans eſto*, &c. Sed & Salomonem ſapientiâ donatum ſcio 3. *Reg.* 3. *num.* 12. vbi Dominus ad Regem priuſquam templo condendo manum adderet, *Dedi* (inquit) *tibi cor ſapiens, & intelligens*, &c. *quia diſpoſueras eum* (Abulenſi Auctore) *ad templum ædificandum complendo omni ſapientia*, &c. q. 3. *ad locum citatum.* Sic Deus ad templum excitandum, vt ad tabernaculum erigendum opportunè homines erudit, quod habes Exod. 31. num. 6. *In corde* (inquit) *omnis eruditi dedi ſapientiam*, &c. Cur tanta Deo cura eſt de inſtruendis hominibus, vt templo, ac tabernaculo manum addant vltimam? Bene Petrus Damian. *An parui* (inquit) *pendendo, ac negligendo ad Moyſen loquitur Dominus*, &c. *Exod. loco citato* Eo argumento Senatorem vrget Petrus Dam. vt domum religioſè a ſe inchoatam piè abſoluat, *lib.* 8. *epiſt.* 5. gratum ſcilicet Deo opus, ac pium monumentum.

[Iſa cap. 44. n. 28.] [3. Reg. c. 3. n. 12.] [Reges Deus inſtruit de typo ad templum excitandum.] [Exod. c. 31. n. 6.] [Piè facit, qui ſuam Deo ædem condit.]

3. Pius impensè erat Centurio ille, qui de fide ſana, & mente ſancta commendabatur, Luc. cap. 7. num. 9. *Nec in Iſrael tantam fidem inueni*, &c. Sed quánam homo cura pium oſtendit animum? Addunt Iudæi ſenes, *Synagogam ipſe ædificauit nobis*, &c. *num.* 5. Et quo id voto Centurio? Antiſtes Clar. Orat. 37. in Lucam, *Arbitratus* (inquit) *ſe rem Deo gratam facturum, Synagogam Iudæis ædificans*, &c. Cur Deo non placeat domus piè excitata, & ſcienter facta ad pios motus animi? Sed & Iudæi Oratores, cùm pro ſeruo ſanando precantur, officioſè illud interponunt. *Synagogam ipſe ædificauit nobis*, &c. Non id obtrudit Centurio, teſte Abulenſi q. 30. in Matth. *Sed iſta erant Iudaica blanditia*, &c. Inde eſt, quòd Angeli vltrò citróque videntur curſitare apud Zachariam cap. 2. num. 1. Videt Vates Angelum ſuo ſtatu, & habitu architectum. *& in manu eius funiculus menſorum*, &c. Rogatus à Vate Angelus, quò abeat ſuo cum funiculo; reſpondet facilè num. 2. *vt metiatur Hieruſalem*, &c. ſcilicet ad vrbem muro, & templo adornandam. Pergit vlterà Vates, & docet, quò excurrat Angelus alius num. 3. *& Angelus alius egrediebatur*, &c. Hæc ad Zachariam Angelus, qui de vrbe condenda, ac de templo collocando agebat. *Ecce Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur*, &c. Itaque Angeli nobiles ire, ac redire, funiculum gerere miniatulum, trullam ſcitè mouere, & quæ ad vrbem Deo ſacram facerent, dirigere, num. 4. *Abſque muro habitabitur Hieruſalem*, &c. Quò tantus condendi operis apparatus? Quò Angeli ad opus accincti? Rupertus optimè lib. 7. de Victor. cap. 19. *In ædificatione terrenæ ciuitatis, & templi, iam & opifices volunt videri, ſeque certatim ingerunt Angeli*, &c. Norunt Angeli gratum Deo opus eſſe, vrbem templo condito adornare: ſuam quiſque præſtat operam, ardeliones quodammodo ad tantum opus.

[Luc. cap. 7. n. 5. 9.] [Deo blandiuntur, qui ſacram Deo ædem extruunt.] [Zach. cap. 2. n. 1] [Satagit Angelus virum agens hominem de templo condendo.]

4. Et verò Dauid ſignanter docet altè Deum gaudere ſi quis ſacram Magno Domino ædem erigat. Nam cùm de ſe Vates apud Deum agere inſtitueret, Pſalm. 131. num. 1. *Memento Domine Dauid*, &c. vno pòſt verſu, ſuum de templo condendo votum explicat, num. 2. *Sicut iurauit Domino*, &c. Deinde ſubdit num. 5. *Donec inueniam locum Domino*, &c. Quid agis Dauid? tibi non conſtas? De te agendum inſtituis, & vno contentus verſu mentem, ac Muſam vertis aliò? ſcilicet de templo condendo cogitas. Baſilius optimè, *Cuius gratia hoc facit? quòd hac re potiſſimum delectatur Deus*, &c. Illud Dauid in lingua promptum habet, quod Magno Deo placet vnicè, templum ſcilicet exædificandum; quò Deus aduolet proximè, neceſſe eſt. Tabernaculo iam extructo, & piè conſecrato, Exod. 40. num. 15. Aduolat Magnus Deus num. 32. *Operuit nubes tabernaculum Domini, & gloria Domini impleuit illud*, &c. Non ſe continet Magnus Deus; accurrit altè gaudens, vt ſua fruatur domo. Ioſephus ad rem lib. 3. Antiquit. cap. 12. *Oſtendit ſe Deus gauiſum in operibus Hebræorum, & non fruſtrà laboraſſe eos in pulchritudine ædificij*, &c. Qui apparatu nobili tabernaculum adire viſus eſt, altum ſe gaudium gaudere docet. Quod & Ioſephus eruit ex Domini volatu ad templum Salomonicum *lib.* 8. *Antiquit. cap.* 4. Nam textus eſt 3. Reg. 8. num. 11. *Impleuerat enim gloria Domini domum Domini*, &c. *quaſi Deus deſcendiſſet in templum, & libenter in eo habitaret*, &c. vide Cyrillum Hieroſolymit. *Catech.* 12.

[Pſ. 131. n. 1. 2. 5.] [Grata Deo aula pie extructa.] [Exod. c. 40. n. 15. 32.] [Aduolat virò Deus ad ædem ſanctè erectam.] [3. Reg. cap. 8. n. 11.]

5. Nec re alia placari Deum putant homines, quàm templo religioſè extructo. Minatur Dominus templi ſtragem vltimam apud Matth. cap. 23. num. 38. *Relinquetur domus veſtra deſerta*, &c. Poſt minas graues diſcipuli Magiſtrum deducunt, vt videat politos lapides, artificum labores, maieſtatem operis, cap. 24. num. 1. *Acceſſerunt diſcipuli, vt oſtenderent ædificationes templi*, &c. Hoc vno rerum aſpectu placandum facilè Magiſtrum putant Apoſtoli. Caiet. bene. *Monſtrare volunt templi ædificationes, prouocaturi ad miſericordiam*, &c. Video, quo in pretio apud Chriſtũ ſacra Deo domus eſt. Petis fortaſſe? Itane Deo placent politi lapides, trabes dolatæ, pulchra toreumata, veſtes Attalicæ, gemmæ auro diſtinctæ? *ſcilicet id curant ſuperi.* Placent hæc interim, dum fouent pios ſenſus animi. Quòd ſi domus Deo erigatur magnificè, non tamen Deus piè colatur, ſubruatur hoſte improbo, & corrumpatur igne concepto neceſſe eſt. Patet ex fortuna triſti Gentis Iudaicæ, cùm Nabochodonoſor vrbem, & templum æquauit ſolo, 4. Reg. 25. num 9. *& ſuccendit domum Domini*, &c. Quid ſacra Deo domus petit? nulla ne Deo virtus eſt, vt ſuam ab hoſte, & igne domum defendat? *Sed erudiendus erat mundus* (Ruperto Auctore) *vt ſciret, quòd Deus excelſus non pulchris lapidibus, aureiſve parietibus templi manufacti delectatur, ſed fidei claritate, & mundis cordibus*, &c. *lib.* 6. *de Victor. cap.* 25.

[Matth. c. 23. n. 38. c. 24. n. 1.] [Seruandam vrbem propter ſacram domum credunt Apoſtoli.] [4. Reg. c. 25. n. 9.] [Non domus Deo, ſed ... in domo cultus placet.]

Quod adeò verum eſt,vt templum Martyribus ſacrum Deus ſoluat, ſi quod à viro impio erigatur. Suam viris ſanctiſſimis domum extruendam ſuſceperant communi opera Gallus, & Iulianus Principes. Quæ Gallo pars obtigerat, bene progredi, ſed quæ Iuliano obuenerat, malè concuti viſa eſt; nam quidquid die laboratum erat, nox inſequens ſoluebat miſerè,ſolo concuſſo Pium Iuliani opus erat, ſed pietate ſimulata. Vnde Nazianzenus

Deo non placet ficta pietas.

Orat.3. *Quid mirum*(inquit)*ſi ne honorem quidem,quem iſte ſceleratè, ac ſcelerata mente efferebat, ſuſcepit ille, qui non more humano conſpicit; verùm occultum hominem, atque internum vitij, & virtutis officinam intuetur*, &c. opus enim à viro improbo extructum non honor Deo, ſed onus eſt. Lego ſacris literis templum à Salomone ædificatum magnificè

3 Reg cap. 6. ... lib. 1. ... 2. Mach. lib. 1. ... 4. n 43.

3.*Reg*.6. *num*. 1. à Cyro piè reſtitutum, *Eſdr. lib*. 1. *cap*.1. *num*. 2. à Machabæo adornatum religioſè lib. 1. Machab. cap. 4. num. 43. ſcio ab Herode exciratum, magnificque operibus exornatum, quod Ioſephus habet *lib*. 15. *Antiquit. cap*. 14. Non tamen lego id operis ſacro textu commendatum, nec id muneris Deo probatum eſſe: nec Aggæus verè feſtiuus canit Chriſtum Dom.templo Herodiano, ſed Zorobabelico excipiendum eſſe, cap. 2.

Agg. c. cap 2. num. 8.

num. 8. *Et veniet deſideratus cunctis Gentibus, & implebo domum iſtam gloria*, &c. Miror ego: ſi enim Chriſtus infans templo Herodiano exceptus eſt,quod nemo neſcit, cur tantum de Herode ſilentium eſt? Erat Herodes monſtrum impietatis plurimæ. quod ex liberorum nece planum eſt apud Ioſephum. Erat & homo vanitatis maximæ; quod ex Inſanis conſtat largitionibus, *ad lib*. 16. *Antiquit. cap*. 5.

Ingratum Deo templum vanè extructum.

Vnde Rupertus rectè colligit templum ab Herode conſtructum, Deo ingratum eſſe. *Sed hoc nunquam Dominus exercitum pro gloria reputare ſit dignatus, quod homo ſuæ æſtus, & Rex impius operatus eſt, exæquari volens,vel etiam præferri contendens Regi magnæ opinionis*, &c. *in Agg*.2.Vt rem abſoluam,illud repeto: gratum Deo opus eſt, templum ædificare, vrbem adornare, magnum Arphaxado opus, ac decus eſt.

Num. 2. Ex lapidibus quadratis, & ſectis fecit muros eius.

Commentarius.

QVæ ad iconiſmum pertinent vrbis nobiliſſimæ, ſi quis ſcripto dare velit,infans in ſcribendo erit: abundè id textus habet. Ne quid tamen deſideres,vide Herodot. *lib*.1. qui vrbem deſcribit ſciographicè, muris muros addit, ac diſtinguit, colore ſcilicet, argento, auro:turres è muris erigit, ac digerit, non ad vſum modò, ſed ad ſpeciem; aulam ſumma in vrbe collocat; vbi Reges delicatè viuerent, ac baſilicè. Sed & Polyb.*lib*.10. Columnas exponit è cedro elaboratas fabertimè, auro obductas craſſo, & ornatas gemmis pulcherrimis: pauimentum argento, & auro conſtratum opimè. Denique Athenæus *lib*.12.*cap*.3. vrbem ... felicem eſſe curando Regum ge... qui Suſis hyemem, & æſtatem ... *oſ. in Iudith.* Ecbatanis tranſigerent ad voluptatem. Currunt in hanc ſententiam Strabo *lib*. 11. & 16. Curt.*lib*.5. Xenophon *lib*. 8. *Cyrop*. Ælian. *de Animalibus, lib*.10.*cap*.6. Nec id nouum Regibus Aſiaticis; qui vel in regno vrbes,vel in vrbe domos ſibi prouidebant, vbi modò hybernarent, modò æſtiuarent baſilicè. Quo in loco Eglon perit? Iudic. 3. num. 20. *Sedebat in æſtiuo cœnaculo*, &c. Qua in aula Ioachimus furit? Ierem.36. num. 22. *Sedebat in domo hyemali*, &c. quam ſibi domum extruxit Salomon, nobilique ſupellectile adornauit Genebrardo, æſtiuam domum. 3.Reg.7. num.2. *Ædificauit domum in ſaltu Libani*, &c. Licentiam ædificandi Inſane taxat Amos, cùm minatur cap.3 num.15. *Percutiam domum hyemalem cum domo æſtiua*, &c. Nec curare aliud viſus eſt Arphaxadus, cùm æſtatem Ecbatanis ageret,vbi tanta erat cæli ſalubritas, tam læta agri fertilitas, tanta aquarum copia, Orontе ad id perfoſſo, tam pulchra arborum amœnitas,tanta auræ captandæ opportunitas,ac tandem fortuna, tam certa rerum optimarum, vt locus Reges facilè inuitaret. quod patet ex Diodoro *lib*.3.*cap*.5. & Ælianus tradit *lib*.13. *cap*. 18 *de Animalibus*. Deſcribit ille aulam maieſtatis Indicæ,vbi Regum Maximus vitam viueret; ac tandem, *Quamſcum* (inquit) *nec Suſa Memnonia, nec Ecbatanorum magnificentia comparatione coniungenda eſt*, &c. Tantum diuitiarum, ac delitiarum vna in aula claudit Indus, vel Medus Princeps. Ita Reges ad oſtentationem vanitatis Regiæ: quod in aula Perſepolitana vidit Curtius *lib* 5. In domo Neronia taxat Suetonius *cap*. 31. In Regia Ægyptia carpit Lucanus *lib*. 10. facilè vt in hoſce Principes conueniat, quod in Rhodienſibus damnat Stratonicus, in Agrigentinis Plato, in Romanis Hieronymus epiſt. 12. ad Gaudent. *Ædificamus, quaſi ſemper in hoc ſæculo victuri: auro parietes, auro laquearia, auro fulgent capita columnarum*, &c. Ex qua ædificandi licentia, illud mihi ſonat,

Iudic. cap.3. n.20. Ierem. c. 36. n.22.

Parænet. IV.

Homines in terris ciues, non peregrinos agere.

1\. NOtum illud conſtrinis eſt, ſtudere homines rebus fluxis: humana memores admodum curare, oblitos omnino rerum diuinarum;ibi domos erigere, vbi caſas prudenter erexiſſent:ciues in terris agere,quibus iubentur exules eſſe. Vnde occaſionem rapit Diogenes, vt tonaret: *Megarenſes ob omnia quaſi die craſtina morituri; ædificant verò, quaſi nunquam morituri*, &c. Apud Tertullian. *Apologet*. 39. Id tamen à Caino didicere: qui à Deo iam alienus vrbem extruxit, Henochiámque vocauit ab Henocho filio. Textus eſt Geneſ. 4. num. 17. *Ædificauit ciuitatem, vocauitque nomen eius ex nomine filij ſui Henoch*, &c. Duplex in loco nota eſt: altera, quòd vrbem in terris, non caſam extruxit, vrbémque ab Henocho appellatam voluit: nam Henoch Hebraicè, dedicatio eſt, à radice חנך *Chanach*, Latinè

Gen. cap. 4. n.17.

inſtiari, auſpicari : aç ſi Cainus morari in terris, non peregrinari vellet ; & placet Auguſtini interpretatio. *Ciuis* (inquit) *nomine terrenam condidit ciuitatem, non peregrinantem in hoc mundo, ſed in eius temporali pace, & felicitate quieſcentem*, &c. *lib.* 15. *de Ciuit. cap.* 27. Altera nota eſt, quòd eiectus à Deo Cainus vrbem exædificauit. Vnde textus n. 14. *Egreſſus* (inquit) *à facie Domini*, &c. Ac ſi Cainus ad Deum nihil pertineret, ſpe iam proiecta fortunæ beatiſſimæ. Scitè Rupertus lib. 4. in Gen. cap. 10. *Profectus* (inquit) *à facie Domini, nec habens ſortem in ciuitate eius cæleſti*, &c. ſed Rupertus à Magno Gregorio id excepit, qui de Caino agens, *In terra* (inquit) *fundamentum poſuit, qui à ſoliditate æterna patriæ alienus fuit*, &c. *lib. Mor.* 16. *cap.* 5. Par Caino Ieroboamus, qui regno ſuſcepto vrbem excitat, 3. Reg. 12. n. 25. *Ædificauit Ieroboam Sichem*, &c. Profeſſus opere, quod exprimit nomine : velle ſe in terris moras immortales, nec de cœlo minimum cogitare. Nam Ieroboam Hebraicè moram ſonat Hieronymo *ad Hoſ. cap.* 1. Illúdque Princeps Hebræus ſua docet nomenclatura. *Quòd mundum amauerit, & in ipſo morari vitam putauerit ſempiternam, nequaquam futuris, ſed præſentibus delectatus*, &c. Ita Hieronymus. Nemo igitur negiret velle homines in terris ciues eſſe, & morari perpetuò ; nihil enim aliud agitant : nec ſe in terris peregrinos putant, niſi moneas seriò, & acerbè mordeas. Sciſcitatur Pharao à Iacobo ſene Gen. 44. num. 8. *Quot ſunt dies vitæ tuæ*: &c. Reddit ſenex illico n. 9. *Dies peregrinationis meæ*, &c. & paucis pòſt verbis, addit auos ſui generis peregrinos etiam fuiſſe. *Quibus* (inquit) *peregrinati ſunt*, &c. Quid Iacobe? ſi de huiuſce vitæ peregrinatione Pharao nihil rogat, quid tuam, & auorum peregrinationem obtrudis importunè? Sed neſcit Princeps rerum dominus, vel certè non meminit ſe in terris peregrinum eſſe ; ac proinde opus eſt, vt Iacobus ſenex Regis aurem vellat. hac de re bene Rupertus lib. 9. in Gen. cap. 18. *Eo* (inquit) *ſenſu percunctationem Regis vera correctione ſuppleuit*, &c. Ac ſi Iacobus debuccinaret in aula, quod Seneca ſuum ad Lucilium epiſt. 102. *Quidquid, Princeps, circa te iacet rerum, tanquam loci hoſpitalis ſarcinas ſpecta ; tranſeundum eſt*, &c.

De terra agit, qui de cælo non cogitat.

3. Reg. c. 12. n. 25.

Gen. cap. 44. n. 8.

Neſcit Princeps terris ſe peregrinum eſſe.

2\. Hiſce monitis adhuc homines morari in terris amant, & ciues eſſe, vbi peregrinari iubentur. Aduersùs hoſce homines Magnus Deus, Iſaia vate, *Egredietur de loco ſuo, vt viſitet iniquitatem habitatoris terræ*, &c. *cap.* 29. *num.* 2. ſed quodnam piaculum eſt, homines ſedem in terris habere, vt Deo irato doleat miſellus homo? minas intendit iudex, teſte Procopio. *Quas non in aduenas, ſed in terræ habitatores emittit ; qui præſentis tantùm ſæculi voluptate delectati, eius boni, quod futurum eſt, ſpe abiecta, Edamus, aiunt, & bibamus*, &c. Senſit Iudex minus de cœlo curare homines, qui ſedem in terris non iam habent, quàm figunt. Inde voces triſtes volantis Aquilæ, Apocal. 8. num. 13. *Væ, væ, væ, habitantibus in terra*, &c. Video peccato datum, ſi quis domum in terris habeat. Placet tamen Ambroſio notari in loco terrarum amantes homines, qui de mundo tanquam ciues cogitant. *Non omnes* inquit *homines comprehendit ; ſunt enim in terris poſiti, quorum conuerſatio in cælis eſt : ſed eos, quos terrenæ conuerſationis affectus, & huius ſæculi gratia vicerit*, &c. Quos ego homines, vt oblitos rerum optimarum, monitos vellem, non ſine ſtimulo.

Iſa. c. 29. n. 2. *Non placent Deo, qui terris morari volunt.*

Apoc. cap. 8. n. 13.

3\. Aliam terunt viam, qui terram vniuerſam pro exilio triſti reputant: neque enim domum, ſed caſam excitant, qui peregrinantur. Hac via Seneca ſuum ducit Lucilium epiſt. 121. *Magnus* (inquit) *animus, & conſcius naturæ ſuæ, dat quidem operam, vt in hac ſtatione, qua poſitus eſt, honeſtè agat ; cæterùm nihil horum, quæ circa ipſum ſunt, id iudicat ſuum ; ſed commodatis vtitur peregrinus, ac properans*, &c. Bene, ſcitè, ac ſanctè. Quid Seneca diceret, ſi noſſet, quo merito Semus Noethi filius tugurium ſibi, non domum erexerit? Nam cùm pater bene Iapheto vellet, ac precaretur, illud appoſuit Geneſ. 9. num. 27. *& habitet in tabernaculis Sem*, &c. Hæc ne Semo ſanctiſſimo domus erat? caſa nimirum tumultuaria, & quæ facilè ſolui poteſt? Bene, optimè, Ruperto Auctore, *In tabernaculis habitant confitentes, quia peregrini ſunt, & hoſpites*, &c. *lib.* 3. *de Victor. cap.* 1. Iam ab antiquo æuo hæc erat viris ſanctiſſimis cogitatio, vt terrarum ſe non ciues haberent, ſed exules. Nec mentem aliam Chriſtiano populo ineſſe voluit Deus Optimus, cùm pro domo tabernaculum curaret extrudendum Iſa. 54. num. 2. *Dilata* (inquit) *locum tentorij tui*, &c. Cur tentorium militare, non domus ampliſſima? Iure id merito, reſpondet Antiſt. Clarius, *Nam in hac vita peregrinari ſe agnoſcit*, &c. Norunt viri ſanctiſſimi, quid in patria beatiſſima paratum ſit, morari in terris nolunt, ſed peregrinationem ineunt.

Terris, vt commodatis vtitur bonus quiſque.

Geneſ. cap. 9. n. 27.

Mundum pro exilio iuſtus capit.

Iſa. c. 54. n. 2.

4\. Duplex ad rem textus eſt. Noſtis Iacobum, poſt luctam cum Angelo initam, pede male preſſo claudicaſſe, Geneſ. cap. 32. num. 31. *Ipſe* (inquit Moyſes) *claudicabat pede*, &c. Iacobus itaque altero in terram preſſo pede, altero turpiter contracto, terram non premebat. Quid hæc innuant, bene Rupertus docet, lib. 8. in Geneſ. cap. 9. *Iſte claudus ſalit, & aſcendit vt ceruus, terrámque vix tangere dignatur, nam conuerſatio eius in cælis eſt*, &c. Cùm Iacobus amplexu tenet Angelum, certus iam de bonis ampliſſimis, pedem à terris auellit, & affectum exuit, verè ceruus ille, de quo Iſaias, cap. 35. num. 7. *Tunc ſaliet, ſicut ceruus, claudus*, &c. Et fortaſſe eò reſpexit Clemens Alexand. 1. *Pædag. cap.* 5. vbi Chriſtianam laudat ſcholam de affectu extincto rerum terrenarum. *Suſpenſo* (inquit) *pede eatenus terram tangentes, quatenus in mundo eſſe videamur, ſanctam perſequimur ſapientiam*, &c. Ita peregrinus humo ſe iram premit ſuſpenſo veſtigio, quaſi globum tangat in minimo. Idem le notat Rupertus quo in loco Iacobus ſiſtit, & domum ſibi apparatu militari Gen. 33. n. 17. *Fixis* (inquit) *tentoriis appellauit nomen loci illius Socoth, id eſt, tabernacula*, &c. cur domo parabili vitam Iacobus agendam curat. Nec

Gen. cap. 32. n. 32.

Terris breuiùs agit, qui cælum amat.

Gen. cap. 33. n. 17.

Nec, vt Arphaxadus, vrbem, & aulam extruit? Vno tabernaculo contentus viuit, qui peregrinum in terris, non ciuem agit, ſermone patrius Angelico. Nec alia Ruperto mens in loco eſt. *Quia recentem adhuc ſpirabat viſionem, qua ciues illius ciuitatis viderat, cuius ſpe manentem hic ciuitatem habere nolebat, locum, quo primùm poſt hæc venit, benè appellauit Socoth, id eſt, tabernacula*, &c. *lib.* 8 *in Gen. cap.* 10. Suo Iacobus facto docet, vitam viro bono agendam eſſe caſa, non domo extructa, ſi de cœleſti patria ſpem concepit. Aliter Arphaxadus ſenſit, cùm ſuam polito lapide vrbem exædificauit. Si Medus vrbem extrueret, qua mente Pharaones pyramides extruxere. *Ne plebs eſſet otioſa*, &c. Ita Plin. *lib.* 36. *cap.* 12. vel qua mente Veſpaſianus extruebat opera ampliſſima, teſte Suetonio: *Ad ſuſtentandam populi inopiam*, &c. *c.* 18. benè, ac piè id Princeps ageret. Sed pergo ad vrbis ornamenta reliqua.

... ſtre... quo cœlum cogitat.

Peruunt otio boni mores.

Ædificauit in Ecbatanis.

Commentarius.

6\. NOn tradit Hiſtoricus extructam Ecbatanis bibliothecam Regiam; de qua tamen Eſdras agit lib. 1. c. 5. n. 17. *In bibliotheca* (inquit) *Regis*, &c. Et ſermo eſt de Rege Cyro, qui libros Ecbatanis aſſeruandos curauerat. Patet ex cap. 6. num. 1. *Inuentum eſt in Ecbatanis volumen vnum*, &c. Video bibliothecam Cyri tabularium eſſe poſſe, vbi Regum ſanctiones, ciuitatum immunitates, notæ Principum gentilitiæ, Annales veteres de rebus geſtis: quod Græcis ἀρχεῖον eſt rerum maximarum, Caſſiodoro ſcrinium publicum, inuentumque nobiliſſimum, ne periclitentur *dicta ſapientum, & cogitata maiorum*, &c. *lib.* 11. *epiſt.* 38. Nec mentiar, ſi in hanc partem duxero Tertullianum *Apologet.* 19. vbi Magiſter, *Reſeranda* (inquit) *antiquiſſimarum etiam gentium archiua*, &c. Hoc igitur Cyro ſcrinium, Regia erat bibliotheca: vnde annales Aſſuero aduecti, quibus noctem falleret, *Heſther cap.* 6. *num.* 1.

... lib. 1. *... 17*

Eſdr. lib. 2. *c.* 6. *n.* 1.

7\. Sed nihil vetat, vt bibliothecam germanè capiam; ſuis diſtinctam forulis, ſuis inſtructam libris, ſuis ornatam ſigillis; & fortaſſe bibliothecam additam ſcholis publicis. *Quæ enim ſchola Perſica dicitur* (Strabone Auctore) *profecta a Medis eſt*, &c. *lib.* 11. Diſciplina ſcilicet equitandi iuxta, ac philoſophandi. Nec Deioces Medum ſibi regnum peperit, niſi merito ſapientiæ: quod tradit Herodotus *lib.* 5. & quidem ſapientiæ ſtudium vigere Oriente vniuerſo, probant ſcholæ nobiles. Hæc illa eſt ſecta barbarica, vtpote non Græcanica, & quam à Setho Adæ ſtirpe ducit Lipſius ad Athenas vſque *lib.* 1. *cap.* 5. de ſecta Stoica; ſed & Clemens *Stromat lib.* 1. Philoſophiam laudat barbaram. *Philoſophia* (inquit) *res vtilis, olim floruit apud Barbaros, & per Gentes ſparſim reſplendens poſtremò ad Græcos venit*, &c. Quis neſcit Chaldæam ſcholam? de qua Plin. *lib.* 30. *cap.* 1. hominéſque alij; quibus hæret Appian. *lib.* 2. Tertul. *de Idololat. cap.* 9. & quod magis vrget, Daniel. *cap.* 2. ... 1. Iampridem ab Abrami æuo ſuum Chaldæis Aſtrologis ſtudium; quod Moyſes inſinuat *Gen.* 15. *num.* 7. vbi Deus ad Abramum, *Eduxi* (inquit) *te de Vr Chaldæorum*, &c. Nam licèt Eſdras vrbem, pro igne capiat, *lib.* 2. *cap.* 9. *n.* 7. cùm dicat, *Eduxiſti eum de igne Chaldæorum*, &c. genuinè ex Hebræo vrbem vertas in doctrinam: mitto *Leuit.* 8. *n.* 8. *Deut.* 33. *n.* 8. Iſaiam laudo *c.* 24. *n.* 15. Vatémque tonantem, *In doctrinis glorificate Deum*, &c. Hebraicè באורים *Beurim*. Quare locum Geneſeos, *de Vr Chaldæorum*, ſcitè explices, *de doctrina Chaldæorum*. Ac ſi Magiſter Deus Abramum extraxerit ab vrbe Academica profanæ Aſtrologiæ, ad caſtam fidem, & ſanam mentem. Sed & Idumæa in Themano ſchola erat, de qua Ieremias cap. 49. num. 7. *Nunquid non vltra ſapientia eſt in Theman?* &c. Et vrbem Vates laudat ab ſtudio Academico. Ieremiam ſequitur Baruch auditor *cap.* 3. *num.* 23. vt quærat *negotiatores Merrhæ, & Theman: & fabulatores, & exquiſitores prudentiæ, & intelligentiæ*, &c. Video probatum Themanitis ſapientiæ ſtudium eſſe.

Idolol. in Iudith.

Gen. 15. *n.* 7.

Eſdr. lib. 2. *c.* 9 *n.* 7.

Leu. c. 8. *n.* 8.

Deut. cap. 33. *n.* 8.

Iſa. c 24. *n.* 15.

Nocet aliquando profana ſapientia.

Ierem. c. 49. *n.* 7.

Baruch. c. 3. *n.* 23.

Non ne Iudæis ſua in Abela ſchola erat, vbi concertationes ſcholaſticæ? conſtat ex 2. *Reg* 20. *num.* 18. ibi mulier omnino ſapiens ad Ioabum, *Sermo dicebatur in veteri prouerbio: qui interrogant, interrogent in Abela*, &c. ſcilicet legum prudentes homines, ac diſciplinarum magiſtros notabiles. Vnde vrbem mulier Matrem vocat. num 19. *Et tu quæris ſubuertere ciuitatem, & euertere Matrem?* &c. teſte Laudunenſi, *Matrem conſilij*, &c. A quo id Abulenſ. *q.* 27. Quo enim modo Conimbricenſes Magiſtros conſulunt, qui rectà abire volunt. Abelanam adibant Academiam, qui ſuis rebus conſultum vellent. Addit mulier Abela euerſa regnum euerti vniuerſum, num. 29. *Quare præcipitas hæreditatem Domini?* ſcilicet, qui vrbem euertit Academicam, vnde iuuenibus bonos cum litteris mores ducit, regnum ſubuertit vniuerſum. Et quænam Palæſtinis erat Academia? Ioſue 15. num. 15. *Cariathſepher, Id eſt, ciuitas literarum*, &c. vbi contentiones literariæ, Doctoréſque Academici; quod Lyrano placet, & Abulenſi *q.* 15. Addit Arias bibliothecam inibi publicam fuiſſe ſcholis Academicis, ad vſum, & ſplendorem. 8.

2\. *Reg. c.* 20. *n.* 18.

Academia auditorum mater.

Ioſue c. 15. *n.* 15.

Hæc enim vel Regum, vel Sacerdotum ſapientiſſimorum cura erat, vt bibliothecam iungerent ſcholis publicis. Nemo neſcit extructam à Piſiſtrato bibliothecam, & ſcholis additam Athenienſibus. Quod monet Agellius *lib.* 6. *cap.* 7. Athenæus *lib.* 1. *c.* 1. Tertull. *Apologet. c.* 18. Nemo item negat ſuam Ptolomæo Philadelpho bibliothecam fuiſſe in Serapæo, de quo Ammianus *lib.* 22. Plin. *lib.* 35. *cap.* 2. Strabo *lib.* 13. quæ quidem bibliotheca adhuc Tertulliani æuo nota. Quænam inibi ſcholæ fuerint, docet Strabo lib. 17. *Pulcherrimum* (inquit) *eſt gymnaſium*, &c. Nec ſcholis abeſt Gymnaſiarches. Scio bibliothecam Cæſarienſibus excitatam, Hieronymóque probatam eſſe epiſt. 141. *Cum martyr Pamphilus Demetrium, & Piſiſtratum in ſacra bibliothecæ ſtudio æquare vellet*, &c. Sed quænam ibi Academia? Vrbem non minus litterarum, quàm vrbium, quibus dominatur, Metropolim 9.

Laborant ſapientes in bibliotheca excitanda.

vocat Nazianzenus *Orat.* 20. Nec me latet bibliothecam à Nehemia curatam eſſe, & additam Ieroſolymis: quod patet ex 2. *Machab.*
2. Mach. c. 2. n. 13. *cap* 2. *num.* 13. vbi textus, *Conſtruens* (inquit) *bibliothecam, congregauit de regionibus libros & Prophetarum, & Dauid, & epiſtolas Regum,* &c. ſciens enim, prudénſque Nehemias id operis aggreſſus eſt, quòd prodeſſet ſcholis publicis, cùm in vrbem, diſcendi gratia, com-
Act. c. 6. n. 13. mearent iuuenes ex Aſia, & Africa vniuerſa; vt videre eſt *in Actis Apoſt. cap.* 6. *num.* 13. & Lorini *commentario.* Sed ne longè abeam, ſi tibi eſt otium, vide Lipſium *de Bibliothecis.* Claudium *ſuo in Muſeo*, Creſollium *lib.* 1. *cap.* 6. Serar. *in Harmon. Machab. lib.* 2. *cap.* 1. & 2. q. 10. vnde, quæ velis, abundè haurias.

10. Illud addo, bibliothecam nec à Dei aula Academica alienam eſſe. Videt Ioannes Deum
Apoc. 4. n. 5. ſua de ſede tonantem latè, Apoc. 4. num. 5. *De throno procedebant fulgura, voces, & tonitrua,* &c. Neque enim Magiſter Deus aliter, ac Oratores Maximi, pleno theatro tonare, ac fulgurare viſus eſt, cùm auditores adeſſent
De bibliotheca Magiſter Deus curat. amantes diſciplinæ. *Viginti quatuor ſeniores,* &c. *n.* 4. Vides Academiam frequentem alumnis plurimis, & maturi cerebri: vide & bibliothecam bene cultam; vnde vtræ libet in Magiſtri manum cap. 5. num. 1. *Vidi in dextra ſedentis ſupra thronum librum ſcriptum,* &c. Vnde
Dan. c. 7. n. 10. codices de iure ſacro apud Dan. 7. num. 10. *Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt,* &c. Quodnam
Zach. c. 5. n. 1. illud, & vnde *volumen volans*? apud Zachar. *c.* 5. *n.* 1. Credo volaſſe à Muſeo Regis Maximi. Expromptum è ſacra bibliotheca librum Va-
Apoc. 10. n. 9. Ezech. c. 3. n. 1. tes deuorant. Apoc. c. 10. n. 9. *Accipe librum, & deuora illum,* &c. Ezech. c. 3. n. 1. *Comede volumen iſtud, & vadens loquere,* &c. vt quidquid Vates literarum concipiunt, ſermone compoſito regerant copiosè. Librum è ſacro ſcrinio capit alius, vt quod libro deeſt, ſtylo perſequatur, & ſuum ad vmbilicum adducat, apud Iſaiam
Iſa. c. 8. n. 1. c. 8. n. 1. *Sume tibi librum grandem, & ſcribe ſtylo hominis,* &c. Suus igitur libris pluteis locus eſt in ſumma Dei cura; vbi Magiſter Deus, auditores, Angeli, homines. Ex cura vel Regum, vel Sacerdotum illud patet, Muſeum libris collectis inſtructum, & Regiæ opulentiæ monumentum, & ſapientiæ publicæ excitamentum eſſe. Quod certò cùm ſciret Xerxes, Athenis captis, nihil inde aliud ſecum auexit, quàm bibliothecam; opimum Perſis ſpolium, vtpote Muſeum Atticæ Philoſophiæ. Apud Agell. *lib.* 6. *cap.* 7. Tantum Medis, & Perſis ſtudium ſapientiæ nutriendæ libris collectis, ſcholis extructis, bibliothecíſque paratis. Reputabant ſecum prudentes rerum homines,

Parænet. V.

Literis, literatiſque hominibus fauendum eſſe.

1. Laudat Aurelius Conſtantinum, qui largè nutrierit bonas artes, *ac præcipuè ſtudia literarum,* &c. *in epitom.* Probat Suetonius Veſpaſianum *c.* 18. eo quòd *ingenia, & artes maximè fouerit,* &c. Laudat, & probat Igoatius *lib.* 3. Sigiſmundum, vtpote qui viros ſapientes, vel fortunæ infimæ Reipub. præfecerit ad ianim vſque gentis aulicæ. Et verò cura eſt Regia fauere literis, literatiſque hominibus. Quod ſcholis extructis, paratis magiſtris, additiſque ſalariis curandum Reges, & Imperatores putant, Salomones ſcilicet rerum prudentes regníque amantes Principes. Nam Salomon Ieroſolymis Academiá excitauit ampliſſimam, ſcholis diſpoſitis, vbi Doctores ſcitè diſſererent, auditores accuratè diſcerent. Trahit in hanc partem Pineda locum ex Prou. c. 9. n. 1.
Sapientia ædificauit ſibi domum, &c. Quæ enim Prou. c. 9. n. 1.
ſapientiæ domus eſt alia, quam frequens ma- c. 1. n. 22. c. 8.
giſtris, alumniſque Academia, *lib.* 3. *c.* 28. Dein- n. 8.
de Magiſtros addit Sapiens, & alit menſa appoſita, numer. 2. *Miſcuit vinum, & poſuit*
menſam, &c. Ne cenſus magiſtris deſit, & quæ- *Academiam*
ſtus doctrinæ commodicandæ. Sed quoniam *Salomon erigit,*
Sapiens ſapientiæ alumnos vocitat in Acade- *& magiſtris addit*
miam? Textus eſt n. 4. *Si quis eſt paruulus, veniat* *annuos reditus.*
ad me, &c. Nec alia eſt locis aliis innitatio; ad c. 1. n. 22. *Vſquequò paruuli, diligitis infantiam,* &c. ad c. 8. n. 8. *Intelligite paruuli aſtutiam,* &c. Pulchrè Magiſter ætatem inuitat habilem diſciplinis facilè parandis, & animis perſanctè
formandis. quod Hugo monet: *Bene* *Faciles diſciplinis*
paruulis aſtutia, & adoleſcentibus datur ſcien- *parandis iuuenes.*
tia. quia

Quod noua teſta capit, inueterata ſapit, &c.
Sed quis ille Princeps eſt, de quo Iſaias c. 33. 2.
n. 17. *Regem in decore ſuo videbunt,* &c. Princeps Iſa. c. 33 n. 17.
omnino Regum eſt, qui ſua in Regia extructam voluiſſe Academiam viſus eſt. Textum premo. *Vbi eſt literatus? Vbi legis verba ponderans? Vbi Doctor paruulorum?* &c. ſcilicet hac in aula Doctores ſunt nobiles, qui doceant de pulpitis Academicis. Et quidem tanta huiuſce Regis cura eſt de ſapientia nutrienda, vt ſtipendia Magiſtris prouiderit, ne fracti inopia ſcholas delerant. *Panis* (inquit) *illi datus eſt, & aqua eius fideles ſunt,* &c. *n.* 16. Ac ne quis putaret laudandos in Academia Iuris prudentes eſſe, qui legum apices expenderent. *Vbi legis verba ponderans?* Deinde Theologiæ Doctores, qui de ſummo Deo ſcitè diſſererent. *Vbi*
eſt literatus? Nec pueris inſtruendis locum eſ- *Pueris docendis conſulit*
ſe, Magiſtrus textus induxit ætatis paruulæ, & *bonus Princeps.*
Orbilios grammaticæ explicandæ. *Vbi Doctor paruulorum?* &c. Id enim officij debere ſe putant Reges optimi pueris rudioribus. Ac ne ſileat Academia, magiſtros alunt ſtipendiis additis. quæ & Ptolemæo cura fuit apud Strabon. *lib.* 17. Nam Academia baſilicè excitata, *communes habet pecunias, & Sacerdotem, qui Muſeo præeſt,* &c.

Addo Gymnaſium à Traiano ædificatum, 3.
Apollodoro Architecto, quod Dion tradit in Hadriano. Deinde bibliothecam baſilicè extructam, de qua Dion ipſe in Traiano; ac tandem pueris ingenuis alimenta prouiſa, quod in Panegyrico eſt: & idem facit Spartianus *in Hadrian.* Hæc Traianus, vt patriæ Pater optimus: ſub quo pueri literis darent operam facilem. Nec Lucas in Actis Apoſt. abnuit opus id eſſe magni viri, cùm dicat Paulum in ſchola Epheſina, eáque in opera biennium
detriuiſſe. *Quoti ie* (inquit) *diſputans in ſchola* Act. cap 19.
tyranni cuiuſdam, &c. cap. 19. num. 9. Puto cum n. 9.
Laudunenſi,

... magni ... ſcholam ... ſtra- ...

Laudunenſi, Caietan. Hugone ſcholam à viro nobili conditam, vel vt Princeps ipſe magiſtrum ageret, vel vt filij auditores docerent. Gratum populis opus, quo iuuenes ſcitè inſtruerentur. Hac enim via Romanus ille perpetuitatem meruit, teſte Briſſonio. *Titus* (inquit *Claud. ſcholas cum ſtatuis, ornamentiſque omnibus ſua impenſa facit*, &c. *lib* 8. *de form.*

4. Sed nobiliorem columna erecta titulum meritus eſt Ioannes III. Gentis Luſitanæ Pater Opt. & Princeps Max. qui Academiam Olyſſippone collocatam ab auo Dionyſio Conimbricam tranſtulit, magiſtris inſtruxit, & cenſu auxit. Hac vna opera meus Princeps Ptolemæo prudentior, Traiano melior, ac felicior Magno Carolo, qui ſcholis publicè excitatis, iuuentutem regni vniuerſam ſcitè ac ſanctè inſtituendam curarunt. Inuitati à Ioanne Rege in vrbem, qui tractarent Academiam, Doctores famæ publicæ, hominéſque ſapientiſſimi ſalariis, honoribuſque non modicis: quod tradit *lib.* 1. *cap.* 36. Doctor Monſonius. Quid habuerint alij, ab vno diſce Nauarro, qui annuo ſtipendio aureos millenos habuit. Didicit ne Princeps Ioannes à Veſpaſiano? *Qui è fiſco primus Latinis, Græciſ, ue Rhetoribus annua centena conſtituit*, &c apud Suet. *cap.* 18. An ab Hadriano? *qui Profeſſores omnes, & honorauit, & locupletauit*, &c. apud Spartian. Illud certè meus Princeps voluit Academia baſilicè excitata, regnum adornare, iuuentutem inſtruere, mores excolere, ac Religionem latè protogare, quæ ſcholis erigendis vna eſt ratio. Vnde Ptolemæo natus amor Gymnaſij Athenis ædificandi adoleſcentulis inſtruendis: apud Ciceronem 5. *Tuſculan.* Abundè ſe feciſſe arbitratus eſt Ptolemæus, ſi regni iuuenes ſuo politet Athenæo.

... regū ... Aca... ... deſ... ... explicanda promo... dere.

Sed & viris literatis fauendum eſt, honoréſque mandandi publicè; tum vt ſua literis ſit maieſtas, tum vt ſua Rebuſp. vtilitas. Moyſen videt Iethro ſedentem altè, cauſa iuris dicendi, *Exod. cap.* 18. Re intus inſpecta ad generum Iethro num. 21. *Prouide* (inquit) *viros potentes*, &c. Hebraicè אנשי חיל *Anſi Cail*, id verò eſt, viros valentis induſtriæ. Nam Pharao *Gen.* 47 *num.* 7. eademmet voce homines probat induſtrios Ioſephi germanos fratres. Sed quò tantus ſapientiæ apparatus, vt Iethro valentes ingenio velit homines? de textu res eſt num. 22. *Qui iudicent populum*, &c. Bene habet Caietano Auctore *Viri ſiquidem ingenij naturaliter ſunt aliorum Rectores*, &c. Tantus à natura honor eſt literatis, quantus Athenodoro Philoſopho mandatus; quem Antonius & ſcholis Tharſenſibus Gymnaſiarchum præfecit, & Prætorem ciuibus: apud Strabon. *lib.* 14. Proximè Paulus ad hanc mentem, cùm ſapientiam è cælo delapſam inducat, 1. Corinth. cap. 2. num. 6. *Sapientiam* (inquit) *non huius ſæculi, neque Principum huius ſæculi*, &c. Nam ſi ab Æcumenio repetas, quales huiuſmodi Principes fuerint? non dabit Anacharſin, qui ſceptro Scythico Philoſophiam coluerit; nec Alexandrum apponet, qui regno Macedonico Philoſophum egerit; nec Antoninum inducet, qui è Romano principatu Apollonium adierit, philoſophandi amore. Apud Tertullian. *de Pallio cap.* 1. Apud Iuſtin. *lib.* 12. Apud Capitolin. *de Antonin. Philoſopho.* Dabit tamen Philoſophos, & Oratores, qui honores ſibi maximos parauere, merito ſapientiæ Sic Æcumenius, *Principes vocat Philoſophos Hiſtoriographos, & Rectores, qui Reip. adminiſtratores erant*, &c. Tanta de Philoſophis erat exiſtimatio, vt cùm homines alius philoſophando vincerent, ad Remp. ſcitè curandam euocarentur. Niſi mauis (cum D. Thoma) Philoſophos ita genio, & ingenio valuiſſe, vt ſeſe haberent, ac gererent, tanquam Principes Rerump. quo iure Iſaias mordet Philoſophus, ac de ſua Philoſophia tumentes homines. *Stulti* (inquit) *Principes Taneos*, &c. *cap.* 19. *num.* 11. Et ſermo eſt de Tani, vrbe Academica: *vbi vigebat ſtudium*, &c. quod monet Doctor Angelicus, *Emarcuerunt Principes Memphcos*, &c. *num.* 13. & locus eſt de ſenatu ſapientum, qui ſe, & Philoſophos, & Reges laudant. *Filius ſapientum ego: filius Regum antiquorum*, &c. Nec immeritò id ſibi nomen vſurparunt Philoſophi, *qui quaſi Principes ſeſe exhibuerant in docendo*, &c. ita Doctor Angelic. *lect* 1. Tanta de literatis hominibus erat æſtimatio, vt à principatu longe non abeſſent.

Exod. c. 18. n. 21.

Gen. cap. 47. n.

Literatis mandanda præfectura eſt.

1. ad Cor. cap. 2. num. 6.

Sapientes rebus adminiſtrandis habiles.

Iſa. c. 19. n. 11.

Sapientes merito ſapientia Principes.

Vates erat Daniel probatæ ſapientiæ, cùm periculum ſubiret Academicum apud Magos, *cap.* 1. *num.* 20. & ſomnium, Rege terrio ſolueret feliciter, *cap.* 2. *num.* 45. Quid inde pretij capit ſapiens? textus eſt num. 49. *Ipſe Daniel erat in foribus Regis*, &c. ſcilicet vel in iure dicendo Princeps, quod Vatablo placet: vel Prætorio præfectus, & Regis continuus, quod aliis viſum eſt: quidquid tamen velis, tanta de viro literato opinio eſt, vt vel hoſtis Danielem præficiat Rebuſp. Opinatus eſt fortaſſe virum ſapientem Dei ſapientiſſimi auditorem eſſe; quare nihil miror Danielem à Rege Balthaſſarum vocatum, Belique Dei elogio notatum eſſe, cùm Regem Regina moneat, Dan. 5. n. 12. *Cui Rex poſuit nomen Balthaſſar*, &c. Ille (inquit) Daniel, qui dubiis ſoluendis Princeps erat, ſuo merito Balthaſſar audit, à Deo ſcilicet Belo. Bellè ad litem Pelusiotes lib. 1. epiſt. 19. *Huiuſmodi* (inquit) *apud illos vigebat opinio, ſcilicet ipſorum Deum, ſi vel dumtaxat eius nomen pronunciaretur, res miras perpetrare*, &c. Ac proinde cùm viderent Danielem ſomniis explicandis magiſtrum eſſe, vico id Beli auico tribuendum cenſebant. Pelusiotes iterum, *Balthaſſarum in honorem explicationis appellabant*, &c. Miror cur hominem ſapientiæ plurimæ, quaſi Deum ara extructa non coluerint? cùm Pythagoras id honoris habuerit in Metaponto, apud Iuſtin. lib. 20. *Cuius tanta admiratio fuit, vt ex domo eius templum fecerint, eumque pro Deo colerent*, &c. ſed & hæc admiratio Chaldæorum ſubiit de ſuo Daniele *cap.* 2. *n.* 46. Nec minor Lyſtris Pauli æſtimatio, cùm textus in Actis habeat Paulum ab auditorio Mercurium vocatum eſſe, *cap.* 14. *num* 11. Ratione ad rem addita, *quoniam ipſe erat dux verbi*, &c. Videbant Paulum tonantem altè de fide caſta: ac proinde virum literatum, non virum, ſed Deum eſſe putabant. quod tam Chaldæus, quàm Lycaonicus fecere. *Ex admiratione diuinæ ſapientiæ*, &c. Lyrano teſte *in Dan.* citatum. 6.

Dan. c. 1. n. 20. c. 2. n. 45. 49.

Dan. cap. 5. n. 12.

Sapiens Dei auditor.

Sapiens quaſi Deus.

Dan. cap. 2. n. 46.

Act. c. 14 n. 11.

Volat altè par aquilis ſapiens, & ſuum 7.

aſtris caput inſerit, cùm enim merito ſupereſt, & loco ſuperet, neceſſe eſt. Apud Ezech.
Ezech cap.1. n.10.
cap. 1. *num.* 10. Pingit Vates hominem ſtatù erecto, leonem rictu latè ducto, bouem pede aliè fixo, aquilam volatu celeri: Cherubinos ſcilicet ea ſpecie miniſtros Domini, cap. 10. num. 10. *& intellexi, quia Cherubim eſſent*, &c. ſed quo loco aquila eſt: *Facies* (inquit) *aquilæ*
Sapiens reliquis hominibus præferendus.
deſuper, &c. vtpote quæ Theologum exprimit, Hugone interprete. Summum Theologo locum Deus tribuit: vt noueris hominem affectu pio, leonem virtute maſcula, bouem labore humili, non tanti à Deo fieri, quanti fiat aquila volatu ſapientiæ. Prudenter homines literis, literatiſque hominibus fauendum eſſe cenſuerunt, cùm vellent vrbem, & orbem ſole ſapientiæ illuſtrari maximè. Teſtem eandem Ioannem laudo. Videt Propheres Angelum qui ſolem vultu refert, Apoc. cap. 10. num. 1.
Apoc.10.n.1. 2.
Facies eius, vt ſol, &c. & qui librum manu præfert, n. 2. *Habebat in manu ſua libellum apertum*,
Sapiens Solis inſtar.
&c. Quid hæc rerum ſpecies innuat, illud eſt, ſapientem cum ſole conuenire, vtpote qui Orbem vniuerſum illuſtrare ſoleat. Nemo neſcit Heliopolim Solis vrbem Græcè dictam
Iſa.c.19.n.18.
eſſe, de qua Iſaias cap. 19. n. 18. *Ciuitas Solis vocabitur vna*, &c. vbi ſua Philoſophis, & Aſtronomis erat Academia quam Herodotus adiit *lib.* 2. vbi Plato cum Eudoxo domum habuerit, cùm darent operam Aſtronomis Academicis: & quam Strabo domum vidiſſe ſe tradit *lib.* 17. ſignanter Academiam Solis vrbem dixere homines ſapientiſſimi, vt innuerent, eo penetrare lumina ſapientiæ Academicæ, vbi
Ad ſapientiā ſudor, & algor
vel Cimmerias ſoluant tenebras. Etſi Heliopolis, Hebraicè און *Hon*, quod Hieronymo *dolor eſt*, rectè moueat laborem addere, qui
Eccleſ. cap.1. n.18.
ſcientiam addiderit, ex Eccleſiaſtæ 1. *n.* 18.

Sed tunas è duro parta corona iugo.

Ac deinde, cùm Reges literis, literatiſque viris fauendum cenſent, illud teſtantur liquidò,

PARÆNET. VI.

Sapientiam Regibus conuenire.

1. FElices omnino vrbes, quibus vel dominantur Philoſophi, vel philoſophantur Domini: id lingua promptum erat Antonino Philoſopho, quod tradit Capitolinus iure merito.
Sapientia mores colit.
Nam Remp. ſcitè gerant homines, qui rectè ſapiunt, ac ſine metu licentiæ profundendæ. Quid non ſtatuant moris optimi? Quid non prouideant in poſterum? quid non conficiant ſtrenuè? qui ſciendi flagrant ſtudio. Mores colunt ſanctè, hoſtes pellunt facilè, ciues agunt iuſtè. Pullicetur id boni ſapientia alumnis
Prou.c. n.15.
Regibus, Prouerb. 8. num. 15. *Per me* (inquit) *Reges regnant*, &c. Quare tanto ſapientiæ amore ardet Salomon regni potens, vt ſapien-
Reg.cap.3. 9.
tiam vel in ſomnis cupiat, & petat, 3. *Reg.* 3. *n.* 9. Quibus precibus victus Deus tantam alumno ſapiētiam infundit, vt vincat Salomon *ſapientiam omnium Orientalium*, &c. quod textus habet *num.* 30. Aulam ſcitè, & regnum voluit
Cap.4.n.30.
adminiſtrare, œconomicam poſtulat, & politicam ſummis precibus. Vnde Auguſtinus be-
Reges monet Deus ſapiens.
nè, *ſi habuit ſapientia ſpiritum, regni meritò habuit*, &c. q. 18. *ex* 2. *p. Veter. Teſtament.* Sciebat certò Princeps firmum, & ſaluum regnum eſſe quod à ſapientia init auſpicium: & quidem ſalua eſt nauicula, vbi nauclerus ſcitè clauum tenet. Tam ſuo regno fortunam vt pararet Sabæa Heroina ab angulo terrarum vltimo Ieroſolymam petit, ſciendi auida: quod in Regina laudat meus Chriſtus Matth. 12. num. 42. Matth.c.12. n.42.
A finibus (inquit) *terræ venit audire ſapientiam Salomonis*, &c. ſed quo id animo? an ne vt Salomonem audiret diſſerētem ornatè, & copioſè, ac deinde rediret in Sabæam mente ſicca, & ieiuna? Vanè id cogites: ſanè Bernardus, & ſanctè *Vt regi diſceret, & ſic regeret*, &c. *Epiſt.* *Sapientes Principes conſulat.*
289. ad Regin. Solymit. Reginam Bernardus mordet, & monet ſuos cuique oculos ſatis non eſſe, ad rem bene gerendam, niſi accedat politica altè ſuſcepta.

Sed quæ nam illa virga eſt oculis ornata 2.
plurimis? apud Ierem. cap. 1. num. 11. *Virgam vigilantem ego video*, &c. Virgam pro ſceptro Ierem.cap.3. n.11.
capio, quo Deus Regum Maximus, Reges in alios minatur grauiter; oculos tamen ſceptro addit, & vigilare ſe teſtatur oculis emiſſitiis, nequid ab æquo diſcedat, cùm pœnam decernat, teſte Hieronymo. *Vigilat virga, cuncta populi peccata conſiderans, vt percutiat, & corripiat delinquentes*, &c. Quid Princeps iuſtè videat, ſi oculos non aperit ſapientia? cùm Ægyptius ſummo in ſceptro oculum aperiat, figuratè innuens Regem ſapientiæ oculis captum, eſſe Regem non poſſe. Ferat Babylonius *Malè agit Princeps affectus caecutiens.*
ſuo in ſceptro vel pomum, vel roſam: ſiue lilium, ſiue aquilam; quod tradit Herodotus *Fluxa Regnum fortuna.*
lib. 1. & quo fluxa, ac volatica regni fortuna innuatur: ſed oculum ſuo in ſceptro gerat bonus Princeps, vt ſe & vigilare & agere ſcitè doceat. Quò ferrum Princeps moueat, ſi neſcit, quo id iure mouendum eſt? Cherubino gladium Deus tradit, quo Adamum abigat ab horto geniali.
Gen.cap 3. n. 24. *Collocauit ante paradiſum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium*, &c. Gen.cap.3.n. 24.
Cur Seraphino ferrum non committit? Seraphinus à flamma nomen habet, & metus eſt, ne zelo feratur nimio: ſed Cherubinus Hebraicè Magiſter eſt, rerum ſciens, ac legum prudens; qui ferrum iuſtè poteſt inferre, cùm norit culpam, & pœnam ſuo iure diſpenſare. *Permittenda literato virga.*
Deum Ieremias valentem laudat, cap. 32. n. 18. Ierm.cap.32. n.18.19.
Dominus (inquit) *exercituum nomen tibi*, &c. quo loco docet Vates Deum ducem poſſe bellum mouere, quocumque velit: addit proximè *num.* 19. Deum bonum conſiliis habendis eſſe. *Magnus* (ait) *conſilio, cuius oculi aperti ſunt*, &c. ſatis vt noueris Deum non punire, nec bellare cæco furore: quod Bernardus aduertit lib. 5. ad Eugen. *Poterat minimè timeri Deus alterutro carens, nam ſi minus videt, punire neſcit, ſi minus poteſt, punire nequit*, &c. & ſcire, & poſſe oportet, *Poteſtas ſapiens iuſtè agit.*
vt Princeps rem bene gerat. Occurrit Theobaldus à ſorore lectus ad regni adminiſtrationem: ſed, quo merito, docet Regina apud Caſſiodor. *lib.* 10. *epiſt.* 3. cùm Romanum Senatum moneat. *Acceſſit his bonis eruditio literarum, quæ naturam reddit ornatam: ibi prudens inuenit, vnde ſapientior fiat, ibi bellator reperit, vnde animi virtute roboretur; inde Princeps accipit, quemadmodum populos ſub æqualitate componat*, &c. Plura qui velit, Caſſiodorum adeat. Nam quid ſapientia Regibus profit,

ſit bene probat D. Thom. *opuſc.* 20. *lib.* 1. *cap.* 2.

Diſcant Reges, neceſſe eſt, ab vno Deo, qui Regum Magiſtrum agit optimè. Reges erant, qui Deo aſſidebant, ſeniores pluſquam viceni. *Apoc. cap* 4. *n.* 4. Regum notæ fuerint, *in capitibus eorum corona aurea*, &c. ſua Deo ſedes erat, & ſuus in manu liber. Quod Ioannes inſpexit cap. 5. num. 1. *Et vidi in dextra ſedentis ſupra thronum, librum ſcriptum*, &c. Bene Reges, ac baſilicè, qui ſuam cum œconomica politicam miſcere volunt: librum de Rebuſp. explicat Magiſter Deus; explicationem ſuis excipiunt tabulis Reges diſcipuli, metuque terrentur, quod Richard. Victor. docet li[illegible] *in Apoc. cap.* 1. de hac ſcena ſic ille. *Exprimit ipſos ſeniores ſupernum iudicium ſemper debere pertimeſcere, & ipſum ſemper attendentes, ſemetipſos diſtrictè iudicare, & formam iudicandi alios tenere debere*, &c.

[illegible] cap 4. [illegible]

A Deo Reges [illegible] modū [illegible]ant.

3 Diſcant Reges, & à libris ſacris, profanis; vbi Magiſter Deus nobiſcum loquitur, & diſcant [illegible]res vitæ colendæ, rationeſque regni ad[m]iniſtrandi. Nam & Deus libros habuiſſe viſus eſt, vnde vel belli gerendi, vel iuſtitiæ exercendæ motus conciperet. Noſti quinam ſit liber ille? de quo Moyſes Num. 21. n. 14. *In libro* (inquit) *bellorum Domini*, &c. Librum Mendoça agnoſcit probatæ auctoritatis, quo in libro erant rationes belli gerundi, *tom.* 1 *Annot.* 1. *proœm. ſect.* 2. Nec tibi excidat ille alius, de quo Vates 2. Reg. 1. num. 18. *ſicut ſcriptum eſt in libro Iuſtorum*, &c. in quo libro erant leges ſanctæ de officio qualicumque Rerump. quòd Sanctio placet, Varablo addite. Illudque docet Magiſter Deus, iuuari non modicè Reges libris ſanctè perlectis ad regnū adminiſtrandum, quo aſpectu Pontifex Regem proclamat libro in caput impoſito. Nam textus eſt 4. Reg 11. n. 12. *Poſuit ſuper eum diadema, & teſtimonium*, &c. Ac, ne quis dubitaret, de quo teſtimonio ſermo eſſet, traditum eſt in Paralipomen. lib. 2 cap. 23. n. 11. *Dederuntque* [*in*] *manu eius tenendam legem*, &c. Cur libro legum caput Regis ornatum Deus voluerit, ea [r]atio eſſe potuit, vt ſciret Princeps à libro ſacro prudentiam rerum gerendarum venire in cerebrum hominis, ſcilicet ne hoſtes iniuſtè premat, ne ciues ineptè feriat, Auctore Abulenſi. *Quia in libro legis continentur admonitiones contra hoc*, &c. Non eſt animus recenſere, quot Reges, ac Principes legendis libris ſacrarum rerum curam intenderint. De Conſtantino Magno teſtatur id Euſebius *lib.* 1. *cap.* 25 [d]e Alphonſo Luſitano Oſor. *lib. de Reg. ...ſtit.* De Magno Carolo Albinus *epiſtol.* 10. De Alphonſo Aragonio Panormitan. *lib.* 2. qui [q]uidem Princeps pro teſſera librum hab[ui]t. Vide Lipſium *lib.* 1. *c.* 8. *de monit. polit.* A [ſa]cro enim libro cogit Princeps animo, quid [ve]lit Magiſter Deus.

[illegible] c. 21. 14.

[I]nnumeri be[ne] [re]gni libris perlectis.

[1. R]eg. cap. 1. n. 18.

4 Reg. 11. n 12.

[2] Paral pom [c.2]3. n. 11

[A] libr[o] honore Principis [...] gendi.

4 Sed [&] profano Muſeo nihil non boni diſcit [...] quiſque. Certò id ſciebant Reges, qui bibliothecis extruendis ſummam dabant operam. Mitto, quæ à me collecta in hanc literam. Vnum illud tacendum non eſt de bibliotheca Regis Oſymanduæ, in qua titulum volunt præfixum eſſe Græcis literis Ψυχῆς ἰατρεῖον, quod eſt, *animæ officina medica*. Apud Diodorum *lib.* 4 verè & ſanctè Oſymanduas: libris enim perlectis diſcunt homines, quid facto opus eſt, & morbos animi longè pellunt. Nec alienum eſt à faſtu Regio libros cogere, tractare, legere, cùm Princeps Æthiopum inauguratione peracta, claues ſumat Regiæ bibliothecæ: quod notat Claud. *lib.* 2. *Muſei. cap.* 2. *ſect.* 4. quaſi Princeps eo ritu adſtringatur ad libros lentè perlegendos. Hæc Aſſuero cura, Annales rerum poſcere, & verſare, *Heſther cap.* 6. *n.* 1. Nec minus Arphaxado ſtudium fuerat de bibliotheca extruenda, & vrbe ornanda.

Sapientia animorū medicina.

Num. 4. Et gloriabatur quaſi potens, in potentia, &c.

Commentarius.

VEre potens Arphaxadus; vnde Princeps glorioſus omnino eſt: neque enim voces, *quaſi, tanquam, ſicut*, Latinis, ὥσπερ Græcis, כְּ *che* Hebræis, minuunt ſemper; ſed firmant aliquando veritatem rerum, de quibus agitur. Patet ex *Pſ.* 125. *num.* 1. vbi Dauid, *Facti ſumus ſicut conſolati*, &c. Hebraicè כחולמים *Checholemim*, id enim eſt Auguſtino. *Verè conſolati.* conſtat ex Iob. *cap.* 27. *num.* 7. vbi textus. *Aduerſarius meus, quaſi iniquus*, &c. Græcè, ὥσπερ ἡ καταστροφὴ τῶν ἀσεβῶν. Hoc Gregorio eſt affirmatio, non ſimilitudo, *lib. Moral.* 28. *cap.* 6. Planum eſt ex Aggæo cap. 2. num. 24. *Ponam te, quaſi ſignaculum*, &c. vbi Rupertus lib. 2. *Dicendo quaſi ſignaculum, non minuit veritatem ſignaculi*, &c. Poſtremò locus eſt de Chriſto Deo apud Ioan. 1. numer. 14. *Vidimus gloriam eius quaſi vnigeniti à Patre*, &c. vbi vocula *quaſi*, minuere non poteſt fide ſalua, quod eſt Patrum commune placitum. Addit Chryſoſtomus *hom.* 11. *in Ioann.* dictum compendio, cùm Princeps incedit magnificè, ire quaſi Principem. Nec Arphaxadus minus poteſt, etſi dicatur, *quaſi potens*. Si quis tamen locum torquere ad mores velit, Arphaxadus non verè, ſed fucatè rerum potens eſt, teſte Laudunenſi. Neque enim certa, & conſtans, ſed vana Regum fortuna eſt, & varia. Locum loco explicatum volo. *Apoc. cap.* 17. *num.* 12. Reges in belluis Ioannes videt, Angelo internuntio; & quinam Reges? quotānis Reges? Paucis aduerte, docebit Angelus, *Poteſtatem* (inquit) *tanquam Reges, vna hora accipient*, &c. Textus eſt de Regibus, qui viros ſanctos detriuere ſeruitute Ægyptiaca, feritate Babylonica, & Romana proteruitate, quos negat Reges fuiſſe; cùm regnum hora, non anno adminiſtraſſent. Anne Reges Regum vmbræ? Ea Ruperto opinio eſt, lib. 10. in Apoc. *Non verè* (inquit) *Reges, ſed quaſi Reges, poteſtatem accipient, & hoc vna hora: acſi dicat, Regum excellentiam nequaquam regnum voces; Regnum enim diuturnam poteſtatem ſonat*, &c. Quò ſpectat vox Pliniana lib. 7. cap. 40. *Quàm multos accepta afflixere imperia? iſta nimirum bona, ſi cui, inter illa, hora in gaudio fuit*, &c. quod ſi Regum fortuna tam citò laceſſit, maieſtas non vera, ſed fucata eſt. Nónne actor ſcenicus modò Princeps altè ſedet, modò ſeruus pi-

1

Pſal. 125. n. 1.

Iob. c. 27. n. 7

Agg. c. 2. n. 24.

Ioann. c. 1. n. 14.

Apoc. c. 17. n. 12.

Non durat Regum fortuna.

ſtrinum verſat. *Quid* (Nazianzeno Auctore) *qui ſublimes in thronis ſedent, atque imperij ſceptrum attollant?* Orat. 15. ſed locus erit, quo rem lentè expendam.

32\. Illud modò excutio, cur Arphaxadus ſuperbè intumeſcat gloriarum plenus homo? *Et gloriabatur, quaſi potens*, &c. Video, qua mente Græcus Euctemon dixerit apud Alexandrum Curt. lib. 5. *Calamitas querula eſt, & ſuperba felicitas*, &c. ſiquis enim ſibi videtur abundè felix, ceruices altè attollit, buccas inflat ſuperciliosè, grandi incedit gradu, & glorias quocumque loco proflat, nec audit Lyricum rectè monentem lib. 2. Ode 3.

Felices intumeſcunt facilè.

Æquam memento rebus in arduis
Seruare mentem, non ſecus ac bonis,
Ab inſolenti temperatam
Lætitia, &c.

Sed peius ea de re Sedechias audit; quo de Rege ſermo apud Ezechielē eſt c. 7. n. 10. *Floruit virga* (Lyra teſte,) Sedechias ſceptro floruiſſe viſus eſt. Quid inde? *Germinauit ſuperbia*, &c. Id verò eſt: regni flores ſuperbiæ fructum peperere. Hominem quodam modo Princeps exuit ſceptro potens, ac ſi tertius è cælo lapſus ceciderit. Quæ Hildeberto occaſio declamandi, aduersùs humanos Ioues epiſt. 31. *ſuperbia* (inquit) natione cæleſtis, ſublimes appetit mentes, &c. Miratur Angelum Hildebertus, quo duce, ac magiſtro ſuperbus homo eſt. *quod hominem pene diffitens, æqualem ſe ſuperis, & exiſtimatur, & mentitur*, &c. Hæc Hildebertus Antiſtes, vt certò ſcias

Ezech c. 7. n. 10

Quo quis Regno ſuperior, eo & ſuperbior.

PARÆNET. VII.

Felices homines ſuperbè tumere.

1\. NAtum magnis honoribus vitium, eſt ſuperbia, vt teredo è ligno, è panno tinea. Cùm ſe Principes altè erectos vident fortunæ vultu placido, efferuntur ſuperbè, & caput aſtris inſerunt arroganter. Nec Atreus minori eſt ſupercilio in Thyeſt. act. 2. *Altum ſuperbo vertice attingens polum*, &c. Fauet & vox Hebræa נשיא *Naſi*, quæ ſonat Principem, quaſi hominem eleuatum vanè, à verbo נשא *Naſa*, hoc eſt *eleuare*, & quadrat interpretatio: nam ſuperbire, ire eſt ſupra homines reliquos ceruice admodum erecta. Quod ſibi malum vt caueret Gedeon, ſceptrum abigit traditum à populo ad nepotes vſque, Iudic. 8. n. 22. *Dominare noſtri, tu, & filius tuus, & filius filij tui*, &c. Quis regnum vltrò oblatum manu, & animo non exciperet? ſed repudiat Gedeon illud iterans n. 23. *Non dominabor veſtri*, &c. Et firmus in repudiando ſceptro eſt, catus, & cautus admodum, teſte Abulenſi q. 20. *vt non ſuperbiret, principatum non accepit*, &c. Metus bono viro erat, ne honore in nepotes ſuſcepto altè intumeſceret, & licenter inſoleſceret. Quo metu Senatus Populuſque Rom. annua imperia ſibi fecere, Auctore Saluſtio, *Eóque modo minimè poſſe putabant per licentiam inſoleſcere animum humanum*, &c. *In Catilin.* Licentiam in ſceptro mouendo formidaſſe viſa eſt Virgo ſapiens, quæ à Deo vocata ad regnum, ſemel, iterum, ac tertiò, Cant. 4. n. 8. *Veni de Libano, veni de Libano, veni, & coronaberis*, &c. Adhuc cunctatur, adhuc in dubio eſt, adhuc timet. Vnde Gilberto vox eſt ſerm. 29 *Vide, ſi non moroſè de Libano egreditur, quæ toties vocatur*, &c. Sed quid virgo timet, quæ ad ſedem euocatur gloriæ feliciſſimæ? Gilbertus iterum, *Optanda quidem lucra, ſed metuendus eſt lapſus*, &c. Multiplex honore ſuſcepto lapſus eſt, in ſuperbiam ſcilicet, & inſolentiam.

Animum ſuperbe erigit homo alte erectus.

Iudic. cap. 8. num. 22. 23.

Sceptrū abigat, qui ſuperbire noluit.

Cant. 4. n. 8.

Timet ſibi à ſceptro, quæ rectè ſapit.

2\. Mirum, quæ nam vel ſapientum animos è rebus ſecundis capiat inſolentia? Tantum ſibi arrogant, vt procul à ſe trudant homines reliquos. Veritum lege lata apud Aſſuerum, ne quis Regem adiret, *Heſther 4. num. 11.* Addit textus. *Quod ſi vir, ſiue mulier, non vocatus intrauerit, abſque vlla cunctatione ſtatim interficiatur*, &c. Cur tanta de Rege adeundo erat cunctatio? Rupertus optimè lib. 8. de Victor. c. 10. *Nimirum hoc venerat ex nimia ventoſitate miſera vanitatis, vt Rex magni imperij, pluſquam homo putaretur habere aliquid, nec vilior fieret ex vſu publicæ viſionis*, &c.

Heſther c. 4. n. 11.

Hominem ſe eſſe negat, quo ſceptrum capit Domino induit.

Faſtus ineſt Magnis, ventoſa ſuperbia tradit
Turbam hominum reliquam.

Ab Arphaxado in Aſſuerum tranſmiſſa vanitas eſt, cùm Medus lege cauiſſet, ne quis Regem videret; ſcilicet vt auctoritatem abſentia tueretur, atque etiam augeret. quod tradit Herodot. *lib.* 1. Credunt Reges vanitatis Aſiaticæ pollutam Regum maieſtatem eſſe congreſſu hominum facili, ac proinde ſua ſe condunt in aula humani Ioues. Et res erat maximè de tumore Perſico. *Vt perſona Regis occultaretur ſub ſpecie maieſtatis*, &c. Ita Rupertus loco citato. Inde occaſio vt Magus Oropaſten pro Rege ſubſtitueret; ceſſit benè dolos, (Iuſtino teſte,) *quòd apud Perſas perſona Regis ſub ſpecie maieſtatis occulitur*, &c. *lib.* 1. Rhodos adit ab vrbe Tiberius, & ſeceſſu Rhodienſi vitam agit; conſilium erat auctoritatis augendæ, & venerationis conciliandæ. Nam ſi Tiberio fides eſt apud Corn. lib. 1. *Maieſtatis maior ex longinquo reuerentia*, &c. Vana omnino mens hominum, qui Deo pares eſſe volunt. Scio Deum velo oppanſo tectum eſſe, ne videretur à turba Sacerdotum. Exod. 16. n. 33. ad Hebr. 9. num. 3. *Poſt velamentum* (inquit) *ſecundum tabernaculum*, &c. Cur Magnus Deus ſuo ſe tecto condat, nec ſe humanis oculis videndum præſtet, benè docet Abulenſ. ad Exod. cap. 16. q. 14. *Quæ vſu quotidiano cernuntur, etiam ſi magna ſint, tamen vilipenduntur; quod hîc non decebat*, &c. Scio deinde Sacerdotem Maximum anno integro ſemel admiſſum ad familiarem cum Deo collocutionem: *Semel* (inquit) *in anno ſolus Pontifex*, &c. *ad Hebr. cap. 9 num. 7.* Cauet Deus, ſuam vendit familiaritatem, vt ſummo in pretio habeatur. quod notat Abulenſ. ad Leuit. cap. 16. *Ad magnam eius reuerentiam demonſtrandum*, &c. Non aliter vani homines, quos Seneca pungit acerbè, de Benef. lib. 6. cap. 33. *Eſt proprium ſuperbiæ magno æſtimare introitum, & tactum ſui liminis, pro honore dare, vt oſtio ſuo propius aſſideas, vt gradum prior intra domum ponas*, &c. Tantum ſibi pretium ex fortuna arrogant viri magni, vt ſummo cum Deo contendant ſuperbi admodum.

Contemptus à commixtione natus.

Exod. c. 26. n. 33.

Ad Hebr. c. 9. n. 3.

Venerationem ſe eſſus auget.

3\. Grande malum! Quod vt Deus præueniret, Moyſen à Iethro ſocero monitum voluit, *Exod.* 18 Totus in iure dicundo Moyſes erat; accedit

Exod. c. 18. n. 9.

accedit Iethro, & re bene penſitata addit numer. 19. *Audi verba mea, atque conſilia*, &c. Quid hoc monſtri eſt? potuit Magiſter Deus ſuum Moyſen admonere, & magiſtrum inducit hominem, qui Moyſen de rebus agendis inſtruat? cauſa id premendæ ſuperbiæ factum putat Auguſtinus q. 68. in Exod. *Vid adum eſt* (inquit) *ae fortè ibi voluerit Deus ab alienigena admoneri Moyſen, vbi & ipſum poterat tentare ſuperbia. Sedebat enim iudiciaria poteſtate ſolus ſtante populo*, &c. Tanta ſuperbiendi occaſio eſt magnus in Rep. honor, vt vitio Moyſes pateat, & Petrus. Suum Petro primatum committit Chriſtus Dom. faſces, & claues tradit Matth. 16. num. 19. *& tibi dabo claues*, &c. Magna Petri dignitas cœlo moderando, & regno adminiſtrando adeſſe; ſed paucis pòſt verbis, cùm Magiſter ageret de ſua cruce, & Petrus id negaret Magiſtro ferendum eſſe num. 22. *Abſit a te Domine*, &c. voltu contracto Magiſter, *Vade* (inquit) *poſt me Satana*, &c. Tam ſubitò Dæmon Deo Petrus eſt, qui modò Pontifex Chriſto erat? Benè & ſerè Magiſter humilitatis conciliandæ, teſte Petro Dam. lib. 4. epiſt. 12. ad Epiſcopos. *In quo* (inquit) *nobis exemplum dedit, vt quos ad honoris culmen attollimus, ſub diſciplina magiſterio refrænemus*, &c. Et quo id conſilio? Petrus iterum. *Vt ne ipſi lenocinante faſtigio, ſe in ſuperbia tyrannidem erigant*, &c. Sciebat Magiſter Dom periclitari homines honore ſuſcepto, & ſuperbè inſoleſcere, inde triſtes in Petrum morſus. Si quis tamen in honoribus ita agitet, vt ſubnitrar ſe ſe, nec ceruices erigat, illud ſuo in tumolo carmen inſcribat, quod Archæa ſuo inſeripſit Mauſoleo,

Cornices erigit, quo virga frenat.

Matth. c. 16. n. 19. 22.

Superbiam Deus premit.

Non mihi mens vnquam tumuit, licèt ipſa Parentem
Regem habui, & fratres, pignora chara, vir m.

Magna virtus non tumere [illegible] honore ſuſcepto.

Apud Iſidor. Peluſiot. *lib. 3. epiſt.* 224 Magna omnino mulier, quæ à dumo Regia tantum honoris, quantum generis habebat; nec tamen de ſe altè cogitabat, nec ab Arphaxado monita. *Gloriabatur quaſi potens*, &c. Eruetat fortaſſe ex loquendi forma

PARÆNET. VIII.

Regum felicitatem perire facilè.

1. QVæſitum à Plinio eſt *lib. 7. cap. 40.* poſſit ne quis dici felix iure meritò? vel dextro Mercurio Crœſus, Craſſus; vel duce Marte Cæſar, Alexander; vel amico Ioue, Cyrus, Sylla: ſed verum de re dubia iudicium eſto. *Mortalium nemo abundè felix.* Et oraculum Plinio eſt. *Nam, vt alia non ſint, certè, ae fortuna laceſſit, metus eſt*, &c. Queruntur, nec falsò, mortales perire breui felicitatē humanæ generis, cùm fortunæ voluitur rota. Vnde Lucilio (apud Senecam) impetus mooendi epiſt. 8.

Non eſt tuum, fortuna quod fecit tuum.

Aduolant, & auolant fortunæ bona. Sed melior mihi Magiſter de rebus fluxis, meus Chriſtus eſt. Taxat ille diuitias, etſi moneat, Luc. 16. num. 9. *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis*, & .S. alienas, vel à Craſſo facultates eſſe docet num. 10. *Si in alieno fideles non fuiſtis*, &c. Verè ad contemptum diuitiarum, quæ ſuo ſtare loco neſciant, & à Craſſo Domino facilè abeant. Ita Hildebertus Antiſt. epiſt. 56. ad Regem Anglorum. *Hæc aliena eſſe, ipſorum fuga denunciat. Bona vaga, bona pennata ſunt hæc*, &c. Cur tamen ſiſtant, & non auolent, quæ à fortuna alata bona aduolant? Probat id Orator Scytha apud Curt. *lib. 7.* Quis neſcit tabernaculum à Moyſe factum, auro, & gemmis adornatum eſſe? Certè Paulus *ad Hebr. cap 9. num 4.* opus affabrè extructum docet. *Auream habens thuribulum, arcam teſtamenti circumtectam auro, in qua vrna aurea*, &c. Ne quis tamen neſciret eam auri, & gemmarum copiam perire facilè, & abire in nihilum, compendio id ſignificauit num. 1. *Prius* (inquit) *ſanctum ſæculare*, &c. Bene ad litem Anſelm. *Aurum, & argentum, pretioſique lapides, ex quibus factum eſt illud tabernaculum, res ſunt ad ſæculum pertinentes, & cum ſæculo tranſeuntes*, &c. Abeunt dies, labuntur anni, volant ſæcula; vno tantùm motu conſtant. Hæc & rebus ſæcularibus fortuna eſt: quaſi aliena à nobis, ea bona auolant. Miſeri omnino homines, qui ad fortunæ riſum facilem alte gaudent, nec vident eum fortunæ riſum à deriſu longè non eſſe, cùm facultates vel ampliſſimæ breui pereant.

Luc. cap. 16. n. 9. 10.

Felicitas bonum ab hominibus alienum.

Ad Hebr. c. 9. n. 4.

Fortunæ bona auolat.

Mulierem demiratur Iohannes Vates, Apocal. 17. *Admiratione ſciis et maxima*, &c. n. 6. Quid miratur Apoſtolus in muliercula? addit textus, *& mulier erat circumdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo*, &c. Attalica eſt, nec cutta ſupellex, vbi aurum, gemmæ; veſtis auro, & labore texta phrygio. Hæc Ioannes, & plura demiratur maximè. Sed cùm mulier Dracone vecta ſubitò abiret, & nuſquam ſtaret; addit Angelus, Ioannem ſeuerè increpans num. 8. *Quid miraris? Beſtia, quam vidiſti, fuit, & non eſt*, &c. Breuiter mulier ſuo læta bono eſt: felicitas omnino fucata, perſonata; ſcena eſt, quæ ſuo ſtare loco neſcit, & Rupertus monet lib. 10. *Sed quod agit, quod valet, quod poteſt, tranſitorium eſt*, &c. Putat Attalus fortunæ alumnos homines pomparum ferculis pares eſſe. Procedit pompa, nec gradum figit, res grata oculis, ſed ſpectator manu vacua. *Pompa eſt*, (clamat Philoſophus) *oſtenduntur res iſtæ, non poſſidentur; & dum placent, tranſeunt*, &c. apud Senecam *epiſt.* 110. 2.

Apoc. cap. 17. n. 6. 8.

Fuiſſe, non eſſe videtur felicitas hominum.

Sed quo honores conſtant loco? ſi & arundinea Regum fortuna eſt? quod vel miles probat, qui meum Chriſtum donat ſceptro arundineo, Matth. 27. num. 29. *& arundinem in dextera eius*, &c. Neſcit miles, quid Vates cecinerit de Chriſti ſceptro Pſ. 2. num. 9. *Reges eos in virga ferrea*, &c. Nam ſuum Chriſti regnum ſemper ſaluum eſt, ſed fortaſſe nouit miles Pharaonem ſceptro arundineo adornatum; quod à Deo nomen eſt: apud Ezech. *cap. 29.* vbi Iudex num. 3. *Ego ad te Phara*, &c. Deinde cauſam peragit num. 6. *Pro eo quod fuiſti baculus arundineus*, &c. Illud igitur docet iudex quod ſuo miles commento tidet, Diogone teſte. *Poteſtas enim, & regnum impiorum arundo eſt vento agitata*, &c. *ad tract. de Paſſione.* Nec terret, quòd arundo in rota eſt, dum ſuam quiſque vitam viuit. Laudo Iacobum, qui lin- 3.

Matth. c. 27. n. 29.

Pſ. 2. n. 9.

Ezech. c. 29 n. 3 6.

Notat ſceptrum quod arund. eſt.

guæ

gnæ carpit vitium, & vitæ curſum innuit, cap. 3. num. 6. vbi textus, *Inflammat rotam natiuitatis noſtræ*, &c. Sed & Dauid *Pſalm. 76. n. 19.* ſcite monet, quo metu Deus verſat totam humanæ vitæ. *Vox* (inquit) *tonitrui tui in rota*, &c. Vnde Olympiodor. ad Eccleſiaſtæ cap. 12. *Rota, pro vita accipitur, ob ipſius reuolutiones, & motus*, &c. Voluitur manu rota, & quod ſummo in loco eſt, ad ima deuoluitur; nec Regum vices meliores. nam qui regno fruitur, regno mouetur; guſtatis tantùm regni bonis. Dies eſt, non annus eſt, quo durant felices homines; ita cenſent Magni vates: inde alius, Iſa cap. 1. num. 1. *Viſio Iſaiæ in diebus Oziæ*, &c. ſubiicit alius Ierem. cap. 1. num. 1. *Verbum Domini in diebus Ioſiæ*, &c. Multus ero, ſi velim, quæ alij, moroſè colligere. Vnus mihi Lucas placet cap. 1. n. 5. *Fuit in diebus Herodis*, &c. Itane Dij magni? ad ſceptrum aperit vna dies aditum, claudit & vna dies? tam citò perit fortuna Regum? Occurrit Salmeron *tom 3. tract. 38.* & Deum eo ſenſu tonantem laudat: *vt inſinuet breuitatem temporis, quo Reges dominantur*, &c. Iure igitur merito Arphaxadus, quaſi potens eſt. Nam & Reges alij, Reges ſcenici, vel morbo contracto, vel hoſte infeſto.

Iacob cap. 3. n. 6. Pſal. 76. num. 19.

Vana & fluxa hominum vita.

Iſa. c. 1. n. 1.

Ier. c. 1. n. 1.

Luc. c. 1. n. 5.

Dies, non annus eſt, quo durat Regum fortuna.

4. Tractum hac fortunæ rota Seleucum puto, de quo Iuſtin. lib. 27. *Quaſi ad fortunæ tantum ludibrium natus eſſet, nec propter aliud regni opes ſuſcepiſſet, quam vt amitteret, victus prælio eſt*, &c. Quis de fortunæ riſu plura pollicitus, quàm Princeps ille, qui ad cœnam lautè inuitatur. *Pone menſam*, &c. *Iſai 21 num. 5.* ſed proximè admonetur de agendis excubiis. *Contemplare in ſpecula*, &c. Deinde tuba claſſicum perſonante, iubetur hoſtem arcere. *Surgite Principes, arripite clypeos*, &c. Itaque à menſa ad aciem curſus eſt, teſte Procopio. *Bella* (inquit) *ludos feſtoſque dies breui adeò ſubſequuntur*, &c. Illudque in loco voluit Procopius, leuem eſſe fortunæ riſum, leuem totam: à læta cantilena ad triſtem næniam breui mora abire Principes, ab epulo baſilico ad ſeruitutem miſeram horæ momento decidere Duces, ac Reges; quod ſentit Seneca. *Hora momentum eſt, inter ſolium, & aliena genua*, &c. *ad cap. 5. de Tranquillit.* Timet Dauid fortunæ ludum, cùm victor ab Idumæa reueniret & Syria. De victoria duplici carmen eſt Pſalm. 59. *Cum ſuccendit Meſopotamiam Syriæ*, &c. vbi Dauid ferro, & flamma Syriam terit, & Idumæam premit: ſed epigraphe metum priùs ſonat, cùm fortunæ rotam videat. *In finem* (inquit) *pro his, qui immutabuntur*, &c. Et quadrat epigraphe in ducem glorioſum: carmen enim monumentum eſt, quod Dauid glorioſè victor & monetur, & monet, fortunam belli proſperam facilè auolare: Regem modò victorem gaudere, modò victum dolere, mota fortunæ rota. Vnde epigraphe nata eſt, *Pro his, qui immutabuntur*, &c. Iam conſtans ſuo motu fortuna eſt, vt non auſit homo rerum potens aliud de ſe publicè adſtruere. Altè gaudet ille, qui hoſte victo victoriam animo aliam concipit, teſte Vate, *Omnium inimicorum ſuorum dominabitur*, &c. *Pſ. 10. num. 5.* Sed mentem acuens ex aliena fortuna, *Dixit in corde ſuo: Mouebor*, &c. *num. 6.* Cur non propalam? cur non in aures hominum? cur ſuam tegit opinationem de firma fortunæ rota? Pudore affectus eſt, cùm opinaretur fortunæ rotam clauo trabali fixam eſſe. Hæc ille ſuo cum animo reputat, nec aſſerit publicè, teſte Baſilio, *Quod pudoris quidem gratia in apertum producere non audet*, &c. Vidit homo Aſſyrios, Chaldæos, Græcos homines fortuna belli varia, & vitrea diſtractos eſſe, de ſe aliud affirmare publicè non eſt auſus, *Dixit in corde ſuo, non mouebor*, &c.

Iſa. c. 21. n. 5.

Cibum Princeps non capit metu vacuus.

Pſ. 59.

Ruinam minatur magna felicitas.

Pſ. 10. n. 5. 6.

Errat, qui fortunam vitream eſſe negat.

5. Inſana omnino cogitatio, cùm felicitas, etſi ad ſpeciem ſtare videatur, ſuo ſtare loco neſciat. Docet id Angelus 2. *Apoc. n. 24.* vbi laudat homines, qui vel congeſtis vitæ bonis fidem ſanctè coluere. *Et qui* (inquit) *non cognouerunt altitudines Satanæ*, &c. Premo locum, & quæro, cur illud Magiſter adiiciat, *Quemadmodum dicunt*, &c. Qui cœnat baſilicè, non bene epulatur? qui vincit ſtrenuè, victor non eſt? Qui altè ſedet, altè non gaudet? Sed illud in loco voluit Angelus, quæ florent ſpectatiſſimè, marceſcere facilè; in Regum fortuna proſpera ſpeciem oſtentari, ſed rem deſiderari. Nec Rupertus aliter interpres eſt, lib. 2. in Apoc. *Non dico* (inquit) *altitudinem Satanæ, quemadmodum eſt, ſed quemadmodum ſtulti admiratores dicunt*, &c. Neque enim eſt felicitas, quæ fortunæ ludus eſt; & qua Arphaxadus non rerum potens eſt, ſed quaſi potens.

Apoc. cap. 2. num. 24.

Felix non eſt, qui non eſt fortuna ſolida.

Num. 5. Nabuchodonoſor Rex Aſſyriorum, qui regnabat in Niniue, ciuitate magna.

Commentarius.

1. AD diſquiſitionem 4. prologiſticam ſtatuo Merodachum Babylonium, Aſarhaddone ſublato, & Nina capta, appellatum eſſe Nabuchodonoſorem, nomenclatura Imperatoria. Secundam hanc eſſe concuſſionem vrbis magnæ bene conſtat, cùm ſciam iam olim cladem Ninæ illatam fuiſſe ab Arbace Medo, vrbemque occupatam, Sardanapalo interfecto. quod tradit Strabo *lib.* 16. Velleius *lib.* 1. Diodor. *lib.* 3. *cap.* 7. Athenæus *lib.* 12. c. 12. & Iuſtin. *lib.* 1. Merodachus igitur, Aſarhaddone malè mulctato, vrbem occupat, & Imperium. Qua de re Nahum dixiſſe puto, *Onus Niniue*, &c. *cap.* 1. *num.* 1. cùm Propheta oraculum ediderit ſub Ezechia Rege poſt Sennacheribi fugam, aduerſamque fortunam. quod volunt Hieronym. Theodoret. Theoph. Rupert. *lib.* 2. & quidem Vates in loco videtur inſinuare Aſſyrium cum domo Regia extinctum eſſe. Addit enim de Sennacheribo num. 15. *vniuerſus interiit*, &c. Ac ſi de Aſſyria domo nemo ſupereſſet regno potens. In hanc partem faciunt minæ graues apud Iſaiam cap. 10. n. 5. *Væ Aſſur*, &c. quod placet Hieronymo, & Ruperto *lib.* 2. *de Trinit. cap.* 5.

Nahum c. 1. n. 1.

Iſa. c. 10. n. 5.

2. Vnus eſt ſtimulus ex Nahumo vate *ad c.* 3. *num.* 7. vbi Vates de Niniues euerſione vltima, *vaſtata eſt Niniue*, &c. Quòd enim ſit locus de clade vltima Niniues, bene colligo, cùm Vates de Alexandrina fortuna dicat n. 8. *Nunquid melior es Alexandria?* &c. ſed Nabuchodonoſor Alexandriam expugnat, expugnatis priùs Ieroſolymis; quod apertè docet Ezechiel *cap* 30.

Nahum c. 3. n. 7. 8.

Ezech. c. 30. n. 13.
c. 30. n. 13. vbi Prophetes, *Ceſſare* (inquit) *faciam idola de Memphis*, &c. ac deinde ſubdit n. 14. *dabo ignem in Taphnis, & faciã iudicia in Samaria*, &c. Non igitur Nahum de ſecunda Ninæ peſte, nec de Merodachi pugna loquitur *ad* 1. *caput*, vbi tubacanit, *Onus Niniue*, &c. Nego tamen, & conſtituo, hoc in loco egiſſe Vatem de Merodacho, *ad cap.* 3. de Chaldæo Nabuchodonoſore, ac proinde interpretatio bene conuenit.

3. Sed cur Niniue non ſemel teritur, premiturque? An quia magna eſt ciuitas, & inde magnorum mater eſt ſcelerum? Nemo neſcit Niniuem, vel Deo magnam vrbem eſſe; quod

Gen. 10. n. 12. Ionæ c. 3. n. 3.
Moyſes docet *Gen.* 10. *num.* 12. & Ionas tradit *ad cap.* 3. *num.* 3. Niniue enim *erat ciuitas magna itinere trium dierum*, &c. quam ſcilicet nemo obire poterat, niſi triduana circuitione. vide Hieronym. & Auctores reliquos, ſimul cum Ribera *ad Ionam*, & Serar. *ad Iudith* 1. q. 6. Nemo deinde neſcit vrbem magnam magnorum ſcelerum ſentinam eſſe; quod enim ſcelus non patratur in vrbe magna? Cùm ſicarij, ganeones, manticularij ibi ſedem habeant, Prætores fallant, & lateant? *Cecidit, cecidit Babylon illa magna*, &c. *Apoc.* 14. *num.* 8.

Apoc. c. 14. n. 8.
Magna ciuitas magna ſcelerum mater.
Roma ſcilicet magna vitiis, & diuitiis. *quæ à vino fornicationis ſuæ potauit omnes gentes*, &c. cùm orbem vniuerſum perdiderit ſua nequitia. Rupertus optimè lib. 9. *Cum improperio magna dicitur, quæ ſemetipſam ſuperbiendo magnificabat*, &c. Sed quænam illa eſt ciuitas, quæ Heliam, & Henochum ferro adacto perditura eſt? Ioannes id tradit Apoc. 11. num. 8. *Iacebunt in plateis ciuitatis magnæ*, &c. Ieroſolyma omnino eſt *Magna vitiis ſicut olim virtutibus*, &c. Tantum Hugo. At ſi non poſſit tantum ſcelus fieri, niſi in vrbe magna. Magna igitur Niniue, & loci poſitione, & ſcelerum immanitate. Vnde voces graues apud Nahum c. 3. n. 1. *Væ ciuitas ſanguinum, vniuerſa mendacij*, &c. vbi duplex nota eſt. Altera, quòd Niniue belli, ac cædis amans eſſet; *Cùm Ninus* (Iuſtino teſte) *primus intulerit bella finitimis*, &c. *lib.* 1. Altera, quòd Belo patre in Iouem conſecrato, primus fortaſſe idololatriam inuenerit. Vnde Niniue (Cyrillo Auctore) *vniuerſa mendacij*, &c. Quòd Belum Ninus ara extructa Iouem eſſe voluerit res de triuio eſt. id tradit Herodot. *lib.* 1 Diodor. *lib.* 2. Plin. *lib.* 6. *cap.* 26. Solin. *c.* 70. probátque Ribera *ad Hoſeam c.* 2. *n.* 60. Addo Cyril. Alex. *lib.* 1. *&* 3. aduersùs Iulian. ſuam tamen ſententiam debent Auctores, Beroſus *lib* 5. *Antiquitat.* Et quidem à Belo Ioue multi Aſia vniuerſa Dij Beliales, quod notat Hieronymus *ad Hoſeam* 2. de Nino agit, & addit, *In tantam peruenit gloriam, vt patrem ſuum Belum referret in Deum, qui Hebraicè dicitur* בל *Bel, & in multis Prophetis, ſub idolo Babylonis, hoc appellatur nomine*, &c. plura *ibi*; vide, ſi placet, quæ Hieronymus *ad Eze. b. cap.* 23. Certè Babylon à Belo extructa Belon colit ſub Dracone; quod eſt apud Da-

Apoc. cap. 11. n. 8.

Nahum. c. 3. n. 1.

Dan. cap. 14. n. 2
Iſa. c. 46. n. 1.
Ierem. c. 50. n. 2.
nielem *cap.* 14. *num.* 2. Deinde apud Iſaiam, *Confractus eſt Bel*, &c. *cap.* 46. *num.* 1. *Quem Græci Belum vocant*, &c. Auctore Hieronymo apud Ieremiam, cap. 50. num. 2. *Capta eſt Babylon, confuſus eſt Bel*, &c. *Vbi aurat . . huc Iouis Beli templum*, &c. ſi Plinio fides

Veloſ. in Iudith.

eſt, *lib.* 6. *cap.* 26. Quòd ſi Hebræam vocem attendas בעל *Bahal*, hoc eſt, dominari, Belum ſcitè notat, cùm Belus dominandi cauſa bellum moueret, & à Belo nepotes reliqui; quare ſi Niuine carnificinæ amans eſt, Nino duce, cur non prematur grauiter alia, atque alia concuſſione? Illud igitur mone

Parænet. IX.

Sanguinarios homines irato Deo mali habere.

Belli ſpirans, & cædis amans homo eſt, vtpote qui ad leues motſus excandeſcat grauiter, ac doloreo velit punire. Notat Chriſtus Dominus ſæuam hanc naturam humanæ gentis, cùm ſermonem exorditur, non à fide in Deum caſta, nec à cura ſacrorum pia, nec ab amore parentum iuſto, ſed ab ſtudio crudelitatis ablegandæ. Matth. 5. num. 20. *Dictum eſt* (inquit) *antiquis: Non occides*, &c. Nam, poſt hanc theſin agit de iuramento præſtando, num. 33. *Dictum eſt antiquis: Non perturabis*, &c. Itaque de ſuo honore poſterios, quàm de curando morbo irati hominis magiſter meminit. Cur id fecerit, ſcienter Nyſſenus innuit ad ſerm. de Beatit. *Quoniam ira morbus plerumque in promptu, atque in procliui eſt, ab eo, qui magis obtinet, ac dominatur, curationem orditur, iræ vacuitatem in primis ſanciens*, &c. Priùs meminit Dominus, quod magis dolet, & quo grauius homines laborare ſentit. *Non alia, quam in gladiatorio ludo vita eſt, cum iiſdem viuentium, & pugnantium. Ferarum iſte conuentus eſt*, &c. Tantum Seneca *ad* 1. *de Ira, cap.* 8. certò ſciens homines hominibus lupos eſſe. Non abs re fecerim, ſi quos Daniel viſos, leones, pardos vocat, *& quatuor beſtiæ grandes aſcendebant de mari*, &c. *cap.* 7. *num.* 3. haſce ego feras terrarum dominos dixerim, cùm Vates id à magiſtro Angelo didicerit num. 17. *Quatuor beſtiæ magnæ, quatuor ſunt regna*, &c. Inſinuat fortaſſe Angelus ſanguinarios eſſe homines, quibus tantum licet, quantum libet. Plenè Hieronymus. *Ec hoc* (inquit) *notandum, quòd regnorum feritas, atque crudelitas beſtiarum nomine demonſtretur*, &c. Neque enim vel amicis parcunt Reges carnifices.

1.

Matth. cap. 5. n. 20.

Prior animi furor vindicta amor.

Dan. cap. 7. n. 3 17.

Appetentes humani ſanguinis homines

Dolet id Deo optimo, & ex dolore vetat, ne quis bouem edat, qui & cornu petit, & hominem occidit. *Exod.* 21. *num.* 28. Dei ſcitum eſt, *Lapidibus obruatur, & non comedantur carnes eius*, &c. Quid nam brutæ peccant animæ, vt Moyſes pœnam ſtatuat brutis animantibus? ſed pœnam bones ſubeunt, Lyrano teſte, *Propter facti horrorem*, &c. Grauiùs timeat homo carnifex, neceſſe eſt, cùm ſupplicium de boue homicida ſumptum videat. Neque enim Moyſes legem edit, iam à Noë acceptam, de bellua homicida, *Gen. cap.* 9. *num.* 5. niſi *vt vel ſic frangatur metu, qui pietatis eſt oblitus*, &c. Ambroſij cenſura eſt *ad lib. de Noe*, *cap.* 26. Sed cur eſus bubulæ veritus de boue homicida? *& non comedantur carnes eius*, &c. Fortaſſe 2.

Exod. c. 21. n. 28.

Gen 9 n. 5.

ne homo cum cibo, capiat mentem ſanguinariam. *Non enim purus eſt cibus homini, fera, quæ interficit hominem*, &c. Ita Philo 2. *de Legib.* cõque propendet, vt velit cibos qualeſcumque ſuam animis vim apprimere, corporibus ſcilicet affectis. Negat igitur Moyſes eſum bouis homicidæ, ne homines huiuſce lanienæ fiant ſocij, quam acerbè perſequitur Deus Optim.

Interdictus eſus bouis homicidæ.

3\. Inde metus Caino grauior, fratre occiſo, Geneſ. 4. num. 14. *Omnis, qui inuenerit me, occidet me*, &c. Quid times Caine, ſi nemo eſt, qui te lædat? Vnus pater, vna eſt mater, & artubus contremiſcis? Sed potuit Deus Iudex in Cainum belluam irritare: quod Ambroſio viſum eſt ad lib. 2. de Caino, cap. 9. *Potuit quidem & morſus beſtiarum timere, qui diuina iura legis violauerat*, &c. Non latet homo, qui in hominem ſæuus eſt; ſi prætor deſit, & vindex iniuriæ, vel brutæ animantes erunt carnifices in reum ſceleris; nihil enim Chriſtus patitur grauius, quàm virum à viro interfectum eſſe. Audit Ioannem ab Herode interemptum per ſummam iniuriam, Matth. 14. num. 12. *& venientes nuntiauerunt Ieſu*, &c. Quid inde bonus amicus? dolore tactus loca vaſta petit, num. 14 *Quod cùm audiſſet Ieſus, ſeceſſit inde*, &c. ſcilicet, vt ſuam, quodammodo ægritudinem deuoraret: deinde, vt inſinuaret, quo ſæuos homines odio haberet. Loco bene hæret Peloſiotes lib. 1. epiſtol. 233. *Quòd Chriſtus viros ſanguinum abominetur, in Herode oſtendit: etenim poſt nefariam Baptiſtæ cædem, relicta regione ſeceſſit*, &c. Herodem igitur ſanguinarium hominem, vel mari fugit Magiſter Optim.

Gen. cap. 4. n. 14.

Homicidam odit & bellua.

Matth. c. 14. n. 12. 14.

Procul ab homicida Chriſtus abit.

4\. Cur non premat ſæuos homines? Cur ſceptro, & vita non exuat? ſæuus admodum in homines reliquos Nabuchodonoſor, vtpote qui ſceptro abuteretur, apud Dan. cap. 5. numer. 19. *Quos volebat, interficiebat, & quos volebat, percutiebat*, &c. Nihil itaque Princeps non iniuſtè agebat, cùm id ſibi putaret licere, quod liberet. *Non iuſto hominum ſuffragio id faciens*, &c. teſte Theodoreto. Neceſſe erat, vt Deus Iudex Tyrannum frangeret ſanguinarium; ſceptro hominem ſpoliat, & ab aula trudit ad beſtias, numer. 20. *Depoſitus eſt de ſolio regni*, &c. Deinde addit Vates num. 21. *& cum onagris erat habitatio eius*, &c. Sano id conſilio factum credit Theodoretus *Orat.* 3. ne mala Princeps malis adderet. *Furore* (inquit) *& rabie correptus plura mala perpetraſſet, ſi modo facultas illi data eſſet*, &c. Occurrit igitur Deus Iudex tyranno ſæuo, & miſeris ſuccurrit hominibus, cùm ſceptrum aufert à monſtro ſanguinario. de quibus monſtris Angelus ad Ioannem Apoc. c. 17. n. 12. *Poteſtatem* (inquit) *tanquam Reges, vna hora accipient, poſt beſtiam*, &c. Cur non Reges, ſed Regum imagines? cur non durat poteſtas multis horis? Scitè Rupertus lib. 10. *Quia poteſtas beſtiæ non verè eſt ad regnandum, ſed ad inſaniendum, ſed ad effundendum ſanguinem*, &c. Qui regnat, vt homines ægrè habeat, vel non regnat omninò, vel regnum breui ſoluit Deo irato.

Dan. c. 5. n. 19. 20. 21.

Occaſiones peccandi tollit Deus.

Apoc. c. 17. n. 12.

Sanguinario ſe ſe Deus opponit.

5\. Et quidem, *Viri ſanguinum* (clamat Dauid) *non dimidiabunt dies ſuos*, &c. *Pſalm.* 54. *num.* 24. Notat bene Theophilus Antioch. *lib. 2. de Antolyc.* deciſam Caini domum, vnóque Lamecho circumſcriptam eſſe, quod lego *ad Gene.* 4. *num* 18. *&* 24. De Setho Moyſes plenè agit ad Abramum vſque, ac deinceps, cap. 5. num. 1. *Hic eſt liber generationis*, &c. Cainum abſoluit nepote ſeptimo, generiſque ſeriem vno claudit Lamecho. Sapienter Moyſes in odium mentis ſanguinariæ (Theophilo Auctore.) *Quæ ſequuntur, obliuio delenit, quòd fratricidium commiſit*, &c. Malè abeant, neceſſe eſt, & ferro pereant, qui ferro ſæuiunt hellùones humani ſanguinis. *Væ, qui ædificant ciuitatem in ſanguinibus*, &c. Minatur Habac. 2. num. 12. videturque Nabuchodonoſores, Arphaxados, & Ninos quatere, qui hoſte per iniuriam cæſo, vrbes condiderunt, vel adornarunt, ſpoliis vndique aggeſtis: ſed cùm malè partæ opes labantur malè, ſoluuntur vrbes extructæ manu ſanguinaria; quod bene continent voces triſtes. *Væ, qui ædificant ciuitatem in ſanguinibus*, &c. *Neque enim poteſt, quæ multorum malo exercetur, ſtare potentia*, &c. Verè, & ad rem Seneca 3. *de Ira, cap.* 16. Quòd ſi Niniue eſt (Nahumo Vate) *Ciuitas ſanguinum*; cur non prematur ſemel, & iterum, nunc Sennacheribo interempto, nunc Holoferne ſublato? Frangatur aduerſis, neceſſe eſt Niniue, Nahumo tonante, ac minante, *Væ, ciuitas ſanguinum.*

Pſ. 54. n. 24.

Gen. cap. 4. n. 18. 24.

Non durat gens ſanguinaria.

Habac. c. 2. n. 12.

***Num.* 6. Pugnauit contra Arphaxad, & obtinuit eum in campo magno, qui appellatur Ragau, circa Euphratem, & Tigrim, & Iadaſon, &c.**

Commentarius.

Regum diſſenſiones, rationéſque diſſentiendi verſo locis aliis, ac deinceps verſabo. Vrget modò textus dubius, maximè ſi cum Græco textu conferatur; qui pugnam in agro initam, vt Latino placet, confectam docet, *ἐν τοῖς ὀρεινοῖς Ῥαγαῦ, in montanis Ragau.* Sed quod in agro prope montem fit, id in monte factum dicitur, modo loquendi vſitato. Queritur Dauid *Pſ.* 105. *n.* 19. idololatriam in Horebo admiſſam eſſe. *& fecerunt vitulum in Horeb*, &c. Sed conſtat id ſceleris patratum in caſtris eſſe, prope montem. Exod. 32. n. 19. *Cùm appropinquaret ad caſtra Moyſes, vidit vitulum, & choros*, &c. Scio Hebræum caſtris poſitis, prope montem conſediſſe, vetante Deo Exod. 19. num. 12. *Qui tetigerit montem, morte moriatur*, &c. Sed Moyſes de Horebo meminit, vt de ſede Hebræi militis. *Sufficit vobis, quòd in hoc monte manſiſtis*, &c. *Deuter. cap.* 1. *num.* 6. Lego quid ſenſerit Deus Opt. de ſacro piè facto, Num. cap. 28. num. 6. *Holocauſtum* (inquit) *iuge eſt, quod obtuliſtis in monte*, &c. Sed patet erectam à Moyſe aram, qua Sacerdos rem ſacram faceret, Exod. 29. num. 4. *Ad radices montis*, &c. Nemo neſcit Heliam durè comminatum eſſe, 3. Reg. 21. num. 23. *Canes comedent Iezabel in agro Iezrabel*, &c. dictique fidem ideo ſaluam eſſe, quòd prope agrum, licèt in vrbe, id factum ſit, 4. *Reg. cap.* 9. *n.* 30. 1.

Pſ. 105. n. 19.

Exod. c. 32. n. 19.

Exod. c. 19. n. 12.

Deut. cap. 1. n. 6.

Num. c. 28. n. 6.

Exod. c. 29. n. 4.

3. Reg. c. 21. n. 23.

4. Reg. 9 n. 30.

quod

quod Lyra notat *ad* 3. *Reg.* & Abulenſ. *q.* 10. Pa[illegible] fide Græcus pugnatum in monte docet, quod Latinus factum dicit in agro, prope montem; ſcio enim montem ab vrbe, vrbem, & [illegible] a monte nomen accepiſſe. Ab vrbe Ecbatana montem appellatum eſſe docet Tobias *cap.* 5. *num.* 8. vbi de Rhaga textus agit. *Quæ* (inquit) *poſita eſt in monte Ecbatanis*, &c. [illegible] hæc Serar. *in Comment.* Samariam à Semer [illegible] monte denominatam video 3. Reg. cap. 16. num. 24. *Vocauit* (Princeps) *nomen ciuitatis, quam extruxerat, de nomine Semer Domini montis*, &c. Agrum à monte proximo vocatum docet Moyſes *Gen.* 14. *num.* 6. Fuſi enim, fugatique hoſtes abiere, *vſque ad campum Pharan*, &c. Sed campum à monte dictum, quod Habacuc probat cap. 3. num. 3. *& ſanctus de monte Pharan*, &c.

2. D[illegible] tamen eſt, quodnam monſtrum ſit [illegible] Rhagan? Rhagam Serarius Ecbatanam eſſe probat ex Tobiæ *cap.* 3. *num.* 2. Licet enim Lat[illegible] legat, *In Rages ciuitate Medorum*, & [illegible] x Chaldæo vertit, *In Ecbatanis Me[illegible]*, &c. Nec aliter *cap.* 4. *num.* 21. *cap.* 6. *num.* [illegible] *cap.* 9. *num.* 3. Sed tem propiùs ſenſere alij, qui prouinciam, vbi Rhaga eſt, Ecbatanam ab vrbe nobili denominatam volunt: [illegible] Sanctio, Tirino, Iuſtiniano *ad Iob. cap.* 3. Quod verò Rhaga non ſit Ecbatana, bene probat Hebræus textus *cap.* 5. *num.* 8. qui bidui viam eſſe docet ad Rhagam ab vrbe Ecbatana. Et ſermo eſt de Rhaga Ecbatanis vicina, quod videtur dare Diodor. *lib.* 19. cùm ſit Rhaga alia, ſcilicet ad regni fines. Colligo id facilè ex *Tobia* 3. *n.* 17. Vnde patet Raguelem in Rhaga eſſe, & ex *cap.* 9. *n.* 3. vnde conſtat Raphaelem à Raguele miſſum Rhaga ad Gabelum. *In Rages* (inquit) *ciuitatem Medorum*, &c. Bene Sanctius *ad Tobia* 3. ex Lyra, & Bellar. *tom.* 3. *lib.* 2. *cap.* 11. Salian. *anno Ezech.* 27. Duplex igitur Rhaga eſt; ſed vnde nomen, ab Hebræo ne verbo רגע *Ragaz* quod eſt tremere, cùm terra motu quatitur, Atace per ſcopulos deuoluto? an à Græco verbo ῥήγνυμι, qu[illegible] ſonat *abruptum ſcopulis*; Rhaga eſt: Cer[illegible] in Sicilia. *Proximum Italiæ promontorium, Rhegium dicitur* (Iuſtino teſte,) *quod Græcè abrupta hoc nomine pronunciantur*, &c. ſic *ex lib* 4. Nec Diodor. ſenſit aliter *lib.* 19. Strabo *lib.* 6. Rhaga hæc ad Mediæ fines propè Tigram, & Euphratem eſſe dicitur. Sed quid Iadaſon? vel Græce Hydaſpes: Eſtne in Media, *Nyſæus Hydaspes*? quod à Lucano nomen habet *lib.* 3. & qui ad Nyſam Baccho ſacram pertinet? ſed Mar[illegible] ne teſte, ad Georg. lib. 4. *& Medus Hydaspes*, vere eſt. Non enim Indo ſe miſcet, priuſquam Mediam alluat, & fœlicem reddat agrorum fertilitate, ac pecorum paſtione. quod Strabo docet *lib.* 12. Facit ad rem vox Hebræa, *Iada* on, qua Latinus vtitur, & pecoris notion in ſ[illegible] at. Quandoquidem, ידע *Iadah* notio eſt, צאן *Iſon* pecus valet. Vnde col[illegible] agrum ab Hydaſpe rigatum, paſtione, & pec[illegible] maximè præſtare. Credo id facilè de fl[illegible], qui delicatam velit aquam, teſte Curtio *lib.* 3. & veſtit floribus, quidquid al[illegible] Claudiano Muſa canit ad 3. de raptu, *[illegible] quid odoratus longè blanditur Hydaspes*. [illegible] hil de locis reliquis inuenio, quod placeat, *Veloſ. in Iudith.*

Job cap. 3. n. 8.

3. Reg. c. 16. num. 24.

Gen. c. 14. n. 6.

Habac. 3. n. 3.

Tob. cap. 3. n. 2. [illegible]

Iob 27. cap. 3. [illegible]

In obſcuris lateant Gentes barbaræ: ſi quid tamen velis, Serarius Magiſter fuerit, *q.* 10.

3. Dictum, quibus in locis Nabuchodonoſor, *pugnauit contra Arphaxad*, &c. dicendum, quo id iure. Memini dixiſſe me hac de re *ad diſquiſit.* 4. *prolegiſt.* Sed quid apponam, adhuc ſupereſt, cùm ſciam à Iuſtino, vt à Vate dictum lib. 16. *Aſſiduum inter pares malum, diſcordia*, &c. Parem ſibi hominem, vel re modica ferre homo neſcit, actus ſtimulis inuidentiæ, quæ morſu torquetur fortunæ alienæ. Suo fruebatur ſceptro Arphaxadus, hoſte victo, populiſque ſubactis. *Gloriabatur quaſi potens, n.* 4. Non tulit id arrogantiæ Nabuchodonoſor fortuna tumens: bellum parat, vt parem ſibi Regem deprimat. Non aliter, quod monet Aurelius in Epit. *Vt imperia difficile concordiam cuſtodiunt, diſſiduum inter Licinium, Conſtantinumque exoritur*, &c. Offenſus fortaſſis Nabuchodonoſor eſt Arphaxadi fiducia nimia, qui ſe armis tectum putabat egregiè. Sed neſcit demens, quo Deus odio perſequatur laborantem hominem ſui fiducia, & tooaotem ſuperbè. Deut. 32. num 27. *Manus noſtra, & non Dominus fecit hæc omnia*, &c. Cùm Dauid ſcitè moneat, Pſ. 32. num. 16. *Non ſaluatur Rex per multam virtutem*, &c. Documentum ingens magnis viris, ne ſibi nimium ſuiſque rebus fidant.

Diſſident homines pares opibus.

Odium ſibi parant praſidentes homines.

Deut. c. 32. n. 27

Pſ. 32. n. 16.

Nemo confidat nimium ſecundis,

monet Seneca *in Thyeſt. Choro* 3. Certò ſciens inuidiam bonæ fortunæ comitem eſſe, & prurirum oculis grauiſſimum; (teſte Bernardo) vt quòd nimium doleant oculi intuidentibus, ac fortunam alienam ægrè videant; vnde impetus ſæuiendi. Id Romanis vitium ineſſe docet Mithridates apud Iuſt. lib. 38 *Non delicta Regum illos, ſed vires ac maieſtatem inſequi*, &c. Quod ſi verum eſt, rectè monet;

PARÆNET. X.

Inuidere homines, ac percupere fortunam alienam.

1. PRudenter admodum collegit Themiſtocles nihil à ſe boni patratum eſſe, quòd nulla adhuc inuidia laboraret, Plut. *de vitioſa verec.* Probè inſinuans magnam fortunam parere facilè inuidentibus, neque enim arietant, qui vicino in agro non paſcuntur arietes. Reges, ac Principes tauris ſimiles agnoſcit Ioannes *Apoc.* 12. *n.* 3. vbi Draco oſtendit *Capita ſeptem, cornua decem*, &c. An Reges tauris pares, qui & cornu petant, & bello perdant Reges alios? Reges eſſe cornu armatos docet Angelus, quos thiaris adornat Aſiaticis. *Et in capitibus eius diademata ſeptem*, &c. Deinde addit c. 17. n. 9. *Septem capita, ſeptem Reges ſunt*. Cur tam multa Regum cornua? certe, vt bel'a Regum notata videas, Ruperto Auctore. *Quis enim neſcit, de mundi Regibus, quantis ſemper fuerint odiis inquietis*, &c. Et quidem vbi Reſp florere viſa eſt, inuid æ facibus patet facilè, Regúmque armis in peſſum datur. Rupertus iterum, *Nunquam hæc* (inquit) *in ſua pace florere permiſerunt, bel is omnia deuaſtantes*, &c. *lib.* 10. Vel Abramus, hoſte victo, inuidiam potentiæ comitem [illegible]eat, neceſſe eſt. Reges ille bello frangit, *ad Gen.* 14. *n.* 15. bello confecto, redit victor, captâ que prædam

Apoc. c. 12. n. 3. c. 17 n. 9.

Inuident Regesalii aliis, & bellum mouent.

Gen cap. 14 n. 15

prædam largè deponit apud Baram: ac, ne partem capiat, ſanctè iurat, num. 22. *Leuo manum meam*, &c. Ambroſius *lib. 1. cap. 3.* commendat Abrahæ nobilem animum, qui præda reiecta, pretium operæ noluerit. Chryſoſtomus *Hom. 35.* demiratur hominis mentem humilem, qui ſpoliis abiectis, nihil a ſe dignum pretio confectum eſſe putauerit. Sed rem aliò vertit D. Auguſt. docet enim timuiſſe Abramum, ne præda ſuſcepta pecunioſior dolum, & vim pateretur inuidentiæ. *Rex* (inquit) *& ſui ex hoc facilè inuiderent diuitiis Abrahæ, & per conſequens ad ipſarum ablationem, & ad ipſius occiſionem citius incitarentur*, &c. Itaque vim, & fraudem miſcet inuidia aduersùs fortunatos homines, cùm rem pulchram Momus inſequatur.

Vir bonus ſi quid facit, gratis facit.

Parat ſibi diues inuidiam.

2\. Quid non facit Moyſes, vt Momum caueat? Deo id iubente mittit homines, qui terrarum ſitus, & gentium mores notent minutè. Num. cap. 13. num. 3. *Singulos* (inquit) *de ſingulis tribubus*, &c. Dictum a Deo, factum a Moyſe eſt, & citò, & ſcitè: ne qua oriretur ex inuidentia diſſenſio, ſi ab exploratorum albo expungeretur tribus aliqua. Sentit id Abulenſis q. 16. *Cauſa* (inquit) *præcipua fuit, ad tollendam inuidiam*, &c. Video, quid maximè doleant homines, ſi quis alius præſter bona fortuna. Quare ſi quis velit inuidiam effugere, procul abeat ab oculis videntibus, & inuidentibus. Iſaacum hæredem ex aſſe, procul ab ancillarum liberis ſe ponit Abramus pater. Nam, teſte Moyſe, *Dedit Abraham cuncta, quæ poſſederat Iſaac*, &c. *Gen. 25. n. 5.* deinde ancillarum liberos legatis mulcens, num. 6. *ſeparauit eos ab Iſaac*, &c. ſciens, ac rerum prudens ſenex id feciſſe viſus eſt, ne hæredem ex aſſe Iſaacom peterent fratres alij facibus inuidiæ. Auctor ſententiæ Abulenſ. q. 1. *Cùm ſeparati ſe non viderent, nec inuidendi, nec malignandi locus eſſet*, &c. Itaque vna abſentiæ ratio tantum cauere malum poterat.

Num. c. 13. n. 3.

Dolent homines prælatos ſibi homines alios.

Gen. cap. 25. n. 5. 6.

Abſentia fugatur inuidia.

3\. Cauet, ſi quis ſuam ſinu fortunam tegit: vel à patruo oraculum abſcondit Saul à Deo lectus in Regem, lib. 1. Reg. cap. 10. num. 16. *De ſermone regni non indicauit*, &c. fortaſſe animo id humili factum eſt. Sed Ioſephus cauſam reddit aliam lib. Antiquit. 6. cap. 5. *Ne ea res credita inuidiam illi contraheret*, &c. Et verò tanta inuidiæ vis eſt, vt vel patruum armare poſſet aduersùs nepotem, imò & fratrem aduersùs fratrem malè agitare. Certus vt fieret de hoc fratrum morbo Ioſephus Prorex, fratres inuitat ad cœnam, ac Beniamino fratrum minimo potiores dapibus lances tribuit, *Gen. cap. 43. num. 34.* Rem locus tenet. *Ita vt quinque partibus excederet*, &c. Quo id conſilio Prorex fecerit, Auctor eſt Philo ad lib. de Ioſeph. *Interim obſeruans eorum vultus, ex his indicaturus, num qua ſubeſſet inuidia*, &c. Senſerat Ioſephus adhuc puer telum inuidiæ acutiſſimum, cùm veſtem à patre accepiſſet, ſuámque fortunam ſomniaſſet; curat modò vt Beniaminus vincat epulis fratres reliquos; argumentum inde facturus de fraterna inuidia, quæ vel fraterno torquetur bono, & facilè ab animo erumpit in faciem. Quare ſi hominem promiſſis oneras, occultè facere ſanum eſt conſilium, eáque via præcidere occaſiones inuidiæ irritandæ. Abramum promiſſis afficit Deus Max. Gen. 13. num. 15. *Omnem* (inquit) *terram, quam conſpicis, tibi dabo*, &c. Vere bona fortuna, quæ Hebræos homines conſtituit terrarum dominos. Sed noto ſortem rerum maximarum Abramo promiſſam, num. 14 *Poſtquam diuiſus eſt ab eo Loth*, &c. Cur non præſente nepote ſuam Abramus ſortem capit ſpe concepta? Abramo Deus vitam, & ſortem amicè tuetur, cùm id agit, vt nepotem promiſſa lateant, Oleaſtro Auctore. *Admonemur* (monet ille) *quam oculati eſſe debent domini in diſtribuendis, oſtendendiſque fauoribus, ne ex hoc alios ad inuidiam prouocent*, &c. Caue igitur, quicumque velis inuidiam effugere, ne te ingeras oculis hominum, tuam ſinu fortunam tege, pone: ea enim via, gaudebis quidem minus, ſed minus dolebis. quandoquidem inuidia, vel minima quæque petit, rapit.

1\. Reg. c. 10. n. 16.

Premit inuidiam ſolla felicitas.

Gen. cap. 43. n. 34.

Non inuidet quiſquis amat.

Gen cap. 13. n. 13. 14.

Fauent occulta Principes, ne amico moueant inuidiam.

4\. In malis ætatis vltimæ reponit Eccleſiaſtes homines rapio victuros eſſe. Monet ille, quid facto opus ſit cap. 12. num. 1. *Memento Creatoris tui*, &c. ſed addit anguſtias temporis inuitatæ ad id conſilij, num. 2. *Antequam tenebreſcat ſol*, &c. ac tandem apponit num. 6. *Antequam rumpatur funiculus argenteus*, &c. ſcilicet cùm furtum curant fures, *& conteratur hydria ſuper fontem*, &c. ſcilicet cùm malus homo cogitat de frangenda amphora. Quòd fures argentum rapiant, lucrum eſt; ſed quod nam eſt lucrum amphoram terere aquæ ſimplicis? Illud Eccleſiaſtes voluit ex Richardo Victor. *Tanta erunt malitiæ, vt hauſtum aquæ frigidæ vnus alteri inuideat*, &c. Vides, quò procedit inuidia? Nam vel perdit, vel rapit aliena. Hiſce armatus facibus Nabuchodonoſor Arphaxadum perit, ſceptro, & vita exuit. *Pugnauit contra Arphaxad*, &c. vtpote qui ſua ſorte contentus non viuat. Occurrere Moyſes voluit morbo Regum frequentiſſimo; lege in Regem lata, cauet Deut. 17. num. 16. *Non multiplicabit equos*, &c. & cauſam explicat, *Nec reducet populum meum in Ægyptum*, &c. Sed cur Hebræus Princeps manu potens, & ſui impotens Ægyptum peteret, ducto in hoſtes populo? Cupidus ne rerum vim pararet? pararet, Lyrano teſte, *Præſumens acquirere terram illam*, &c. Qua id cauſa? Inuidia, & cupiditate. Probe Moyſes nouerat, *longas Regibus eſſe manus*: inuolare Reges properè in fortunam alienam. Ac proinde vt volatum premat inuidentiæ cupidæ, cauet iterum: terrarum terminos conſtituit à Solis ortu, ad Occaſum vſque, ab Auſtro ad Aquilonem. Num. cap. 34. n. 3 *His* (inquit) *finibus terminabitur*, &c. Quid hoc eſt mi Domine? Niſi terminos præfixeris prouinciæ occupandæ, porrigétne manus Gens Hebræa in alienos fines, bello continuo? Metus iſte Deo erat, Abulenſi internuntio, q. 11 ad 1. Reg. 8. *Vt Iſraëlitæ eſſent contenti illa poſſeſſione, & non contenderent vnquam illi terram alienam*, &c. Neque enim homo rerum auidus, ſitim pellit rebus paratis: ſed quo videt oculo, ſortem inuidet; & quo rem cupit animo, rapit. Hac via Nabuchodonoſor, *Pugnauit contra Arphaxad*, &c. Conflauit ſibi Medus inuidiam, cùm gloriaretur; *Quaſi potens*, &c. Deúmque grauiter commouit nimia ſui fiducia; vt dictum rectè putes.

Eccl. cap. 12. n. 1. 2. 6.

Minima quæque inuidus impetit.

Deut. cap. 17. n. 16.

Nemo ſuis opibus contentus viuit.

Num. c. 34. n. 3.

PARÆ

Paraenet. XI.

Deum irritare homines ſui fiducia.

1\. Humanæ maieſtatis vitium eſt, ſuis opibus ita fidere, [illegible] diuinam ſibi opem non [illegible] quo morbo laboraſſe Arphaxadum vi[illegible] de mulctatum gloriarum plenum [illegible] ſed qui paratos belli neruos puta[illegible] be munita, collecto pedite, & equite bene inſtructo. *Quaſi potens* (quod textus notat) *gloria quadrigarum ſuarum*, &c. miſerè per[illegible] viſus eſt, hoſte Aſſyrio, Deo Duce *Et ob[illegible] uit eum*, &c Metus ingens magnis viris eſſe poteſt; ne quis ſui fiducia grauem Deo ſtomachum moueat. Minatur Amos cap. 6. num. 1. *Væ, qui confiditis in monte Samariæ?* &c. Quid peccati eſt hominem ſepire manu vrbem ſitu munitam vt hoſtem procul abigat? ſed taxat Amos Duces de ſpe vana caſtri muniendi, qui diuinam opem non poſtulabant. Cyril. teſte, *Putabant ſcilicet, etiam citra Dei auxilium hoſtibus ſe prævalituros eſſe*, &c. Vana omnino opinatur hominem ita de ſe, ac de ſua opera cogitare, vt Deum non cogat in auxilium. Quæ Samaritis minatus eſt Amos, ſenſit Dauid peſtilentia triduana 2. Reg. c. 24. n. 15. *Immiſitque Dominus peſtilentiam*, &c. Et quodnam ob ſcelus tantum ſupplicium? vt morbo graſſante perirent de plebecula mortales plurimi? locum repete *num.* 1. ibi Dauid ad Ioabú, *Vade*, (inquit) *numera Iſrael, & Iudam*, &c. Nouum omnino ſcelus eſt milites recenſeri à Præfecto militum Maximo? ſed peccatum adeò acerbum eſt, vt dicat Dauid, ac doleat, n. 10. *Peccaui valde in hoc facto*, &c. Laborant interpretes in explicanda errati ſpecie. Alij Regem taxant de vana gloriola, inſimulant alij de lege violata; quæ ad *Exod.* 30. *num.* 13. apertè iubet, vt capite cenſi Deo ſoluant pecuniam imperatam. Placet interim Antiſtes Clar. quo teſte, peccat Dauid, & punitur, eo quòd numero militum inito, ſcire voluerit, quid poſſet aduersùs hoſtem, & ſpem victoriæ foueret manu militari. *Iratus eſt* (inquit) *Dominus, quòd Dauid carnem poſuerit brachium ſuum, & magis confiſus fuerit in multitudine populi, quàm in nomine Domini*, &c. Dolet grauiter Dominus, & indignatur acerbè, ſi quis militem ita colligit, vt ſacram negligat anchoram.

Amo cap. 6. n.

Deum commouent qui fidunt.

2\. Reg. c. 24. n. 15.

Deum irritant homines vana gloriola.

Ingrata Deo humana fiducia.

2\. Nec Ezechias errato alio ſacros in ſe ignes excitauit, 4. *Reg.* 20. Accedit Iſaias, tonat, & minatur, n. 17. *Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ ſunt in domo tua*, &c. Deinde ne quis neſciret qua ex culpa tanta eſſet pœnarum Ilias, addit Ezechias oſtentaſſe ſe Merodachi Legatis, quidquid interim domi lateret, n. 15. *Omnia, quæ ſunt in domo mea, viderunt*, &c. Erraſſe Ezechiam patet ex comminatione: ſed quodnam fuerit erratum, non planè conſtat. Inuenit tamen Chryſoſtomus, vnde Ezechiam pungeret ad Pſ. 11[illegible]. *Eos, qui venerant, ex humanis [illegible] volnit perterrere, timens, ne ab ipſis inuaderetur, ideo theſauros oſtendit, ſpem habens in theſauris; quare iratus Deus, Auferentur* (inquit) *omnia*, &c. Perſanctè monens, quo Hebræus animo theſauros, belli neruos oſtenderet, & quo Deus flagro accipiat laborantes

4\. Reg. c. 20. n. 17.

Stomachum Deo mouet, qui ſuis fidit opibus.

Feloſ. in Iudith.

homines ſui fiducia. Deo fidendum eſt, non hominibus, ſiue pacem colant, ſiue bellum gerant homines. Ægrè paſſus Dominus Regem ab Hebræo poſtulatum eſſe, minatur grauiter 1. Reg. cap. 8. n. 18. *Clamabitis in die illa, à facie Regis veſtri, quem elegiſtis, & non exaudiet vos Dominus*, &c. Id verò eſt. Dolebitis irato Rege; ſed veſtrum dolorem non mulcebit Deus, iratus maximè. Non video, quid Hebræus peccauerit, in Rege petendo, aut deligendo, cùm ſciam Dei ſcitum eſſe de Rege conſtituendo. *Sicut habent omnes per circuitum nationes*, &c. *Deut.* 17. *n.* 14 Quænam igitur culpa eſt, facultate ad id mandata, Regem conſtituere? Rupertus *lib.* 1. *cap.* 18. *in lib. Reg.* peccatum elicit ex precibus importunis. *Tempore* (inquit) *importuno dixerunt: Da nobis Regem; cùm haberent Iudicem iuſtè, ac regaliter iudicantem*, &c. ac ſi vellet iuſtè poſtulantes homines, ſed incongruè, poſtulatis non gaudere. Alia in loco alij: ſed ne multus ſim, illud reputat Antiſtes Clarius Hebræum de Rege legendo cogitaſſe, vt qui Regis potius, quam Dei fideret opibus. *Deum* (inquit) *offenderunt, cùm magis fiduciam ſuam in hominem collocarent, quam in Deum*, &c. Hæc Antiſtes Clarius ex Hebræa ſchola. Verè doluit Magnus Deus, & vt ſuum puniret dolorem, poſtulata fecit, apud Hoſeam cap. 13. num. 10. *Dabo tibi Regem in furore meo*, &c.

1\. Reg. cap. 8. n. 18.

Deut. cap. 17. n. 14.

Profectò malè conuenio iraſcitur Deus grauiter.

Deum lædit, qui fidit hominibus.

Cur non doleret, ſe neglecto, Regem poſtulari? qui multis docuerat, Deo fidendum eſſe, non humanis opibus, turmiſque equeſtribus? Parata acie aduersùs hoſtem, monetur Ioſue cap. 11. n. 6. *Equos eorum ſubneruabis, & currus igne combures*, &c. Monetur Princeps, ne cùm fruatur victoria, ſuis in poſterum fidat opibus: quo reſpectu iubetur equos, & currus diſſipare. Origen. optimè, *Vt vltrà non in equis, nec in armis, ſed in nomine Dei noſtri inuocemus*, &c *Hom.* 15. Quid prodeſt equus, ſi Deus non adeſt? *Fallax equus ad ſalutem*, &c. *Pſ.* 32. *n.* 17. Quid virtus facit, cùm Deus manum retrahit? *Non ſaluatur Rex per multam virtutem*, &c. *num.* 16. Quid falcati currus valent, ſi Deus ſuam negat operam? De hac quadrigarum cura mordet Iſaias Hebræos Duces c. 2. n. 7 *Repleta eſt terra eius equis, & innumerabiles quadrigæ eius*, &c. Non eſt peccatum facere homines, quod eſt prudentiæ; parare ſcilicet equos, equites, currus, milites, ad hoſtem arcendum manu militari. Quod & Dauid curaſſe viſus eſt 1. *Paralip. cap.* 8. *n.* 4. nec equorũ vſum puto, ſed abuſum lege vetitum, Deut. c. 17. n. 16. *Non multiplicabis tibi equos* &c. quod boni homines in luco probant. Sed dolenter patitur Magnus Deus Hebræum ſua potius in manu, quàm ſuo in Deo ſpem collocaſſe. Pulchrè Baſilius ad Iſaiam citatum, *Volebat, vt penderent à ſuo præſidio, non ſuam ſpem reponerent in militari apparatu: & ob hoc vetuit id fieri*, &c. Pereant malè oportet, qui ſuis fidunt opibus, Deóque neglecto humanum poſcunt auxilium. *In equis ſperantes*, &c. quod Iſaias notat *cap.* 31. *n.* 1. & quæ Arphaxado fortuna fuit. Vnde Medus malè pugnauit, captus ab Aſſyrio; ſed Deo duce factum eſt, vt alter Pertinax Fortunæ vocaretur pila, apud Aurelium. Hæc pila Deus luſitaſſe viſus eſt,

3\.

Ioſue cap. 11. n. 6.

Deo fidendum ad victoriam.

Iſa. c. 2. n. 7.

1\. Paral. c. 18. n. 4.

Deut. cap. 17. n. 16.

Spes in Deo collocanda.

Iſa. c. 31. n. 1.

Iuſtus Deo eſt, cum regna tranſmutat.

Prou. cap. 8. n.13. *Ludens in orbe terrarum*, &c. *Prou. 8. num.* 13. Ac proinde Philo, *Diuinum* (inquit) *verbum choreas in Orbem ducit, res aliorum aliis, & omnium omnibus tribuit*, &c. *ad lib. quod Deus immutab.* Eoque Hebræus ſpectat, vt probet, Deum commoueri grauiter, ſi mortales de ſe altè cogitent, ſuíſque opibus fidant maximè.

Num 7. Tunc exaltatum eſt regnum Nabuchdonoſor, & cor eius eleuatum eſt.

Commentarius.

1. EX tabula ſymbolica ſerpentem Draco vorat, hoſte deuorato, Draco fit pinguior, ac robuſtior: ex tabulæ epigrapha, regni vnius diſpendium, alterius compendium eſt. Petiit Arphaxadus regno adempto, vt excreſcat, & intumeſcat Nabuchodonoſor fortuna pinguiori. Nec Philippus Macedo ſuas auget opes, niſi attritis opibus Græciæ vniuerſæ; quod Iuſtinus tradit lib. 8. *Dum ciuitatum alit contentiones, victos pariter, & victores ſubire cogit ſeruitutem Regiam*, &c. Vnde Rhamnus dumis aſpera nouum ſibi regnum augeret in arbores, niſi dumis, quaſi armis raperet, quidquid tentaret? *Iudic. 9. n.* 14 Triſti Romæ fato creſcit Carthago; *Altior Italiæ ruinis*, quod malè deflet Horatius *lib. 3. Ode* 5. Aduerſa Regum fortuna Roma excreſcit; quod & Demetrius queritur, apud Iuſtin. lib. 29. *Sibi non aliam ob cauſam, quàm quòd Italiæ finitimus videretur, bellum illatum: quaſi nefas eſſet Regem aliquem intra eorum terminos eſſe*, &c. Hæc vna libido pertraxit homines à Solis ortu ad ſolum vſque Babylonicum, Gen. cap. 11. num. 2. *Cum proficiſcerentur ab Oriente, inuenerunt campum*, &c. Terminis ſe terræ patriæ non tenent homines rerum amantes; ſed quidquid eſt terrarum, volunt ſibi ſubiicere. *Vide* (monet Chryſoſtomus) *quomodo humanum genus non poteſt ſubſiſtere intra ſuos limites, ſed ampliora concupiſcens, maiora ſupra ſe appetit*, &c. *Homil.* 30. Cœca libido fortunæ amplioris, motus eſt perpetuus regni terminis promouendis. Ante Ninum (Iuſtino Auctore) *Intra ſuam cuique patriam regna finiebantur. Primus omnium Ninus veterem, & quaſi auitum Gentium morem noua imperij cupiditate mutauit*, &c. *lib.* 1.

Compendium ex alieno diſpendio.

Gen. ca. 11 n. 2.

Rerum oppoſitus loco ſtare non eſt homini.

2. Si altius repetas, ab Orbe condito Reges non fuere quod à ſacra; & profana ſchola diſcu; ſuam quiſque rem, ac domum nullo ſub Rege colebat. Ratio ex Oleaſtrio, eſt Dei prouidentia. *Nouerat eos Reges ſtatim in tyrannos conuertendos eſſe*, &c. *ad Gen.* 10. ſcilicet vim inferrent populis finitimis; nec paterentur homines alios ſua frui patria, & liberè agere. Verè morbus iſte Regius morbus eſt, vicinos trudere ſuis finibus. De hac Regum ſchola Reges erant, qui Pentapolim bello tentarunt, *Gen.* 14. Scio Pentapolitanos Principes ab vno tantùm Ælamita defeciſſe: quod patet ex *n.* 4. Nihil erat diuidiæ cum Regibus cæteris. Cur bellum mouent: *Quatuor Reges aduerſus quinque*, &c. *num.* 9 Quid Reges alij cum Ælamita? *Conuenerunt in vallem ſylueſtrem*, &c. *num.* 3 ſi communis Pentapolitanis debellandis ratio non erat. Oleaſtrius illud putat conueniſſe cum Ælamita Reges cæteros, ſpe concepta regna promouendi. *Antiqua eſt* (inquit) *Regum ambitio, qui dum ſua regna dilatare cupiunt, tyrannicè Reges alios finitimos opprimere, & imperio ſuo volunt ſubiicere*, &c. Variat fortuna ſceptris demutandis pertinax: quibus Gens vna ſatis non eſt. Putabat Nabuchodonoſor Arphaxadum Medis rebus non ſufficere, inuolat in hominem. *& obtinuit eum*, &c. Credebat Aſſyrius Arphaxadum vanè ſuperbū eſſe: bello Medum petit ſuperbus admodum, quippe qui Diis ſuperior haberi vellet, ad c. 3. n. 13. *Vt ipſe ſolus diceretur Deus*, &c. *More hominum, qui in vlciſcendis vitiis, quibus maximè indulgent, acres ſunt*, &c. Ita Aurelius de Auguſto.

Magno poteſtas magna libertatio.

Gen. cap 14. n. 4. 9.

Iura non iuuant Principes rerum auidi.

Nemo ſui iudex non eſt benignus.

Inſana omnino eſt Philoſophia, vt qui malè agit, bene doceat; & quæ libenter admittit, acerbè in aliis corripiat. 3.

Vnde tibi frontem, libertatémque parentis,
Cum facias peiora ſenex?

iuſta eſt querimonia, apud Iuuenalem *Satyra.* 14. Erumpit hæc flamma notandi mores alienos ex metu infamiæ, quam à ſe quiſque arcere conatur: vnde peccantes peccantibus iraſcuntur acerbè. *Quia imperij acerbitate ſua peccata obtegunt*, &c. Nazianzeno teſte *ad Orat.* 20. Vel ſi mauis, malus quiſque in malos inuehitur, motu inuidiæ. quod notat Plinius lib. 8. epiſt. ad Varum. *Omnium libidinum ſerui ſic aliorum vitiis iraſcuntur, quaſi inuideant*, &c. ſcilicet homines ſibi alios præire in patrandis ſceleribus. Nolunt alij Aſſyrium vanè ſuperbum Medo ſuperbè glorioſo iratum fuiſſe vitio humanæ Gentis: ſed poſt victoriam ab hoſte ſuperbo ſuperbiam contraxiſſe. *Et cor eius eleuatum eſt*, &c. Sic enim Aſia, vt Iuſtino placet lib. 36. *falla Romanorum, cum opibus ſuis vitia quoque Romam tranſmiſit*, &c. A Iuſtino fortaſſe accepit Muſa panegyrica, vt caneret *lib.* 1. in Eutropium,

Absurdo cenſore malè agere & benè monere.

Cùm reum punit malus Prætor, punit innudem.

—— Ar'acio poſtquam ſe Regia faſtu
Suſtulit; & noſtros corrupit Parthia mores.

Verè à Seneca dictum puto, *Initium morbi eſt, ægris ſana miſcere*, &c. *de Tranquillit. cap.* 5. Cur enim morum peſtes non malè noceant, cereis ad vitium hominibus.

A malo ſyre malo morum peſtis.

Si mala vitium pecoris contagia lædunt?

Senſit id Sara, cùm Iſmaelem, & Iſaacum, pares ludo fratres, videret Nam ad Abramum Sara, *Eiice* (inquit) *ancillam hanc, & filium eius*, &c. *Gen.* 21. *num.* 10. Quid ab Iſmaele timet Iſaaco mater Sara? vim, & fraudem timet, quam Paulus in ludo agnoſcit, ad Galat. cap. 4. n. 29. *Qui ſecundum carnem natus fuerat, perſequebatur eum, qui ſecundum ſpiritum*, &c. Miror ego clauſam in ludo peſtem eſſe, non id miratur Origenes, quo magiſtro, latet ſerpens ſub herba viridi: larua ſ[illegible]ctum, pulchra ſub forma tegitur. *Singulas* (inquit) *militia ſpecies, etſi molles ſint, ludóque [illegible], perſecutionem ſpiritus [illegible]*, &c *Hom. 7. in Gen.* & docet liquidò, quantum noceat, vel ludus cum fratre malè morato. Nam, teſte Chryſologo, ad ſermon. 155. *Nemo enim ſerpent ſecurus ludit; nemo cum Diabolo iocatur [illegible]*, &c. Vnde conſtat [illegible] ſi [illegible] omnes, quibuſcum agunt [illegible] turpes Duces. Nunc ad caput redeo. Si Aſſyrius ſuperbè

Gen. cap. 21. n. 10.

Ad Galat. c. 4. n. 29.

Turpe ſub ludo [illegible] peſte [illegible]

... perbè tumens Arphaxadum, vt ſuperbum ... & bello petit ineptè admodum illud ... menticus,

Parænet. XII.

Careat ſcelere, qui ſcelus notat, & punit.

1. D... e oratorio eſt, vt bene viuat, qui be... docet, ne vitæ vitio docendi auctorita... minuat: facit ad litem bellè Tertullianus ... P. tient. c. 1. *Oportet conſtantiam commonendi propriæ operationis auctoritate dirigere*, &c. Ita fit, vt qui docet, iubet, notat, punit, dictis, & factis vim addat, cùm bene viuat. Senſit id Vates à Deo miſſus, vt homines carperet turpes vitiis, infameſque ſceleribus. *Vade, & ingredere ad tranſmigrationem*, &c. *apud Ezech. cap. 3. num. 11.* Quòd viro ſanctiſſimo Deus Optim. docendi poteſtatem fecerit, in proximo eſt. *Et loqueris ad eos*, &c. Pergit Vates, ... homines, ſed nihil magiſter docet, n. ... *& manſi ibi*(inquit) *ſeptem diebus mœrens*, & ... Vates Deo deditus precibus, & lachrymis hebdomadam abſoluit integram: nihil prius quàm ſuos expendit mores, cùm ſe piè exerceret. *Et cùm pertranſiſſet ſeptem dies factum eſt*(inquit) *verbum Domini ad me*, &c. Iterum Vates inuitatur ad prouinciam gentis inſtruendæ: ne tamen docendi vim obtondat in taxandis moribus hominum, priùs à ſe rationes exigit vitæ anteactæ dolore intimo. *Qui enim ſpeculator futurus eſt, & Dei verba populo narraturus, multo tempore debet quieſcere, dolere ea, quæ videat, & nihil habere in conſcientia eorum, quæ in aliis correpturus eſt*, &c. Ita Hieronymus in loco. Maluit Vates de obtemperandi mora interpellari apud Deum, quam notari de loquendi proteruitate apud homines, ſi monendus adhuc moneret alios. Oſtendit Apoſtolus hiſce moniris egere monitores, cùm moneret homines ſcholæ Epheſinæ cap. 6. num. 14. *State ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricam iuſtitiæ*, &c. ſcilicet caſtè, & iuſtè vobis agendum eſſe memineritis. Cur id iuſſerit Apoſtolus, docet textus proximè n. 15. *& calceati pedes in præparatione Euangelij*, &c. Quaſi otioſè Paulus moneret de ratione docendi, ſi priùs non adhortaretur de viuendi ratione: quod Anſelmus aduertit. *Poſtquam libidinem vicerimus, & nos iuſtæ operationis lorica induerimus, tunc & aliis bona prædicare erimus idonei*, &c. Hæc Paulo mens eſt. Vel Prætores hac viuendi formula adſtrictos eſſe voluit Caſſiodorus lib. 6. form. 21. *Eſto*(inquit) *vitæ continens, vt poſſis in alios index eſſe*, &c. Et argumentum petit à ſella curuli iudicum lib. 12. epiſt. 2. *Tribunalia* (inquit) *aſcendimus, vt morum gradibus eueha mur*, &c. Monetur itaque iudex, per gradus ſingulos, cùm ſedem ſubit ... tiam, vt qui notat alios iure publico, ſe ... priùs inſpiciat, & corripiat: ſciat ſe altè ... dere, vt diſſideat ab humili vitio; norit eſſe ... rætorio, vt notam non habeat ſceleris, qui de ſcelere notat alios.

Ezech. cap. 3. ...

Ad ... [illegible], ... ſt magiſter ... minas.

Ad Ephe. c. 6. n. 14. ... capit Magiſtra doctrina.

Bene monet caſtus magiſter.

Gradus ſummos vitam poſcit optimā

2. ... viriis homines punire decreuerat Magnus Iudex aquam ducta Gen. cap. 6. n. 16. *Adducam aquas diluui ſuper terram, & interficiam omnem carnem*, &c. Purgati oportebat turpes ſordes hominum immani alluuione. Quare Adamo peccante video terram, non aquam maledicto affectam eſſe, Gen. 3. n. 17. *Maledicta terra in opere tuo*, &c. Bene iudex aquam maledicto eximit, quæ peccantes homines erat punitura. Ad litem Auguſtinus lib. 1. cap. 4. de Mirab. *Aquis ab Ada maledicto Deus pepercit; quia per aquam diluere maledictionem aliam parauerat: quod in diluuio factum eſt*, &c. Abſurdum omnino putauit Deus, vt aqua ſcelerum vindex maledicto notaretur. Nec Chriſtus à Patre diſſidet, Magiſter Opt. huiuſce diſciplinæ, hominem a Dæmoniarcho abſolutum à ſua ſchola procul abigit. *Redi*(inquit) *in domum tuam*, &c. *Luc. cap. 8. n. 39.* Cur hominem ſecum eſſe non patitur Magiſter Dominus? Certe id homo contendebat ſummis precibus, *vt cum eo eſſet*, &c. *num. 38.* ſcilicet vt ad officium admitteretur ſcholæ Apoſtolicæ: quod Abulenſis putat, *ad Num. c. 11. q. 38.* hominem tamen Chriſtus a ſe ablegat. *Nec ob aliud repulit eum, niſi quia propter infamiam præcedentem, aptus non erat ad prædicationem*, &c. Ita Abulenſ. Antiſtes. Si homo Diabolo captus vellet homines alios verbo caſtigare, malè audiret de vitio vitæ retro actæ: nec auditores moueret, licèt moneret. Abeat igitur, & docendi officium non ineat. Nota vel vno in Moyſe abſurda, notare in aliis, ac punire, quòd Magiſter animo vitium foueat, ſactam ea vitæ nota iram monet. Ibat Moyſes cum virga cenſoria legum lator, ac magiſter, vt Hebræos homines admoneret de rebus piè gerendis, e quibus vna erat circumciſio: ſed filium ſecum defert, nec circumcidit, niſi mater Sephora, metu incuſſo *Exod. 4. num. 25.* occurrit Angelus, quo Moyſes diuerterat, ferroque diſtricto minatur. *Et volebat occidere eum*, &c. Quo tanta Angelo vis eſt, vt Moyſen velit internecare? Ad rem Petrus Damian. lib. 5. epiſt. 9. *Terrore, ac negligentia correctione purgandus erat, qui cæleſtium mandatorum baiulus accedebat*, &c. Hæc ita: ne quis auſit homines alios notare, ac punire qui ſuo in ſinu habet, vnde notetur.

Gen. cap. 6. n. 16. c. 3. n. 17

Turpè punit qui puniri meretur.

Luc cap. 8. n. 39.

Docere non poteſt vitiis aſſuetus homo.

Exod. cap. 4. n. 25.

Ingratus Deo Princeps eſt indulgens ſibi qui pungit in aliis.

Non audent Angeli irarum illas effundere in orbem terrarum vniuerſum, licèt in mandatis id accepiſſent Apoc. 16. n. 1. *Ite, & effundite ſeptem phialas iræ Dei in terram*, &c. eo quòd Doctores non audent minas intentare, Deumque renuntiare tonantem furore concepto puniendi, quod eſt commune placitum; niſi & viuant Angelicè, *Exierunt ſeptem Angeli*, &c. *Apoc. 15. n. 6.* & toga candida oſtendant quos mores colant. *Veſtiti lino mundo, & candido*, &c. Verè Angeli, verè candidati morum integritate; quos veſte candida venditabant petitores. Si qua Plauto fides eſt, in Aulular. Act. 4. ſcen. 4. *Qui veſtitu, & creta occultant ſeſe, atque ſedent, quaſi ſint frugi*, &c. Nec minus Doctores, ſcelerum vindices. Quo enim vultu notabit alios homines, qui ſuum in ſinum deſpuit, morum correptor, iuxta ac corruptor? Scitè hac parte Adamus egit, qui nec dicto quidem vel reum cædis fraternæ caſtigare auſus eſt; neque enim textus habet, quid pater obiecerit filio ſanguinario, *Geneſ. 4. n. 8.* Lego Cainum à Deo notatum, ac punitum eſſe, *num. 11.* quòd ab Adamo reus male acceptus 3.

Apoc. c. 16. n. 1.

Apoc. cap. 15. n. 6.

Viuant caſtè, qui aliena carpunt vitia

Gen. cap. 4. n. 8. 11.

Inepiè liberos peccante tarpes, & pungit pater erranté venit. fuerit, non lego. Neque enim patet muſſitare
auſos eſt, cùm ſciret ſe peccaſſe lapſu turpi.
Morum cenſuram non capit Adamus, erratis
affectus plurimis; quam tamen affectant, &
exercent alij vitæ ſolutæ homines, de quibus
queritur Nazianzenus Orat. 13. *Vbi ſunt, qui
noſtris gaudent maculis, cùm in cœno ipſi voluten-
tur*, &c. Quos, vt reos ſcelerum, notat Seneca,
acriores iudices, ac vindices culpæ alienæ, etſi
leuiùs culpæ. *Alienas* (inquit) *obſeruatis papulas
obſiti vlceribus*, &c. *de Vita Beata cap.* 27. ſenes
Dan. cap. 13. n. 20. 38. omnino Babylonici, apud *Dan.* 13. *n.* 20. Qui
adulterium ſibi concinnant, ac deinde adulte-
rio puniendo vindices agunt, *n.* 36. Quæ Cy-
priano ratio fuit tonandi, & fulgurandi. *Adul-
terij ſe dicunt accuſatores, voto adulteri*, &c. *ad
lib. de pudicit.* Sed acerbiora iacit in Iudices
lib. 2. epiſt. 2. ad Donat. *In publico accuſatores, in
occulto rei, in ſe ipſos cenſores pariter, & nocentes;
damnant quod intus operantur*, &c. Quo iure
Medum ſuperbum notat ſuperbus Aſſyrius;
Durius ad veniam cenſor, qui cenſura poſſus eſt. nam qui Arphaxadi mores damnat, ſuos ad
mores turpiter conniuet. *Sed nemo ad dandam
veniam difficilior* (Seneca Auctore,) *quam qui
veniam petere ſæpius meruit*, &c. *lib.* 1 *ad Neron.
cap* 6. Fortaſſe locum verſas aliter, & Aſſyrium
putas ab hoſte ſuperbo ſuperbiam contraxiſ-
ſe? facilè aſſentior; vt credant homines re-
liqui,

Parænet. XIII.

Mores à malo ſocio malos trahi.

1. Satis Aſſyrio fuit ad contrahendam ſuper-
biam cum Arphaxado ſuperbo congredi,
& verſari modicè; facilè enim, vel ab hoſte
victo, morbus ſerpit in victoris animum, teſte
Seneca. *Hærebit tibi tumor, ſi cum ſuperbo con-
uerſaberis*, &c. *Epiſt.* 104. Bene Seneca; ſed
Eccleſ. c. 13. n. 1. 2. meliùs ad litem Syracides *cap.* 13. *num.* 1. à quo
Philoſophus mentem haurire potuit. *Qui ſu-
perbo communicauerit, induet ſuperbiam*, &c. Et
verò, luto, cum ferro non bene conuenit: fran-
gatur olla neceſſe eſt. Syracides iterum, *Quid
communicabit cacabus ad ollam*, &c. *n.* 2. Malum
habes ſocium? oporteret malè viuas duce vitæ
malo; qui vel malum facit facinus, vel mores
Peſtilentia eſt vita improba. bonos ridet, facto, dicto. Peſtilens omnino ſo-
cius ille eſt, ſuperbus, & illuſor: quod patet ex
Prou. cap. 21. num. 24. c. 5. n. 12. *Prou.* 21. *num.* 24. vbi, *ſuperbus, & arrogans*, &c.
Hebraicè לץ *Letz* eſt irriſor: à verbo לוץ *Lutz*
irridere, Græcè vocatur λοιμὸς, id eſt, *peſtilens*.
Vtrumque enim ſuperbus valet, teſte Hiero-
Pſ. 1. n. 1. nymo. Et probatur ex *Prou. cap.* 15. *n.* 12. ex
Pſal. 1. *num.* 1. Nec in latronem mitior eſt
Ezech. c. 18. n. 10. Ezechiel cap. 18. n. 10. *Quod ſi genuerit filium
latronem*, &c. Græco textu υἱὸν λοιμὸν, *filium pe-
ſtilentem*, &c. Graſſatur peſtilentia; ab alijs ſer-
pit in homines alios. *ſic* (teſte Hieronymo) *pe-
ſtilens homo vniuerſa populatur*, &c. Quibuſcum
viuit, morbos ingerit ſuperbiæ, ac licentiæ
vniuerſæ. Nam vel ab hoſte victo mores, &
ſordes capit victor. Congreditur Hebræus mi-
Ab hoſte victo capit victor malos mores. les cum Arabico. Victo hoſte redit in caſtra
Hebræus, capta præda triumphabundus. Sed,
Deo iubente, audit Num. 31 n. 24. *Lauabitis
Num. cap 31. n. 24. veſtimenta veſtra*, &c. Res noua; vt veſtes ab-
luant, qui hoſtem fuderunt, ac fugarunt. Mi-

rum tamen id non eſt; hærent enim eodem in
luto victus, & victor, malus, & bonus, ac proin-
de eget Hebræus lotione. Pulchrè Origen.
Hom. 25. *Qui pugnant, eo ipſo, quòd hoſtes contin-
gerunt immundos, & cum illis certamen habue-
runt, polluti ſunt*, &c. Quis non timeat vel cum
hoſte congreſſum? vnde turpes capit mores, &
trahit mores? *qui enim cum malis verſatur, af-
fricat ſibi eorum vitia*, &c. Philone Auctore *ad
lib. de Ioſeph.*

Malum Dauid Saulem non ſæuum cauet, 2.
timet; inde fuga adornata ſibi conſulit: nam
modò aulam auerſatur, 1. Reg. 19. n. 10 *Fugit, &* 1. Reg. c. 19. n. 10. 18. c. 22. n. 1. c. 27. n. 2.
ſaluatus eſt, &c. modò Samuelem adit, n. 18. *&
venit ad Samuelem*, &c. iam ſyluam petit, &
antro ſe condit, cap. 22. num. 1. *& fugit in ſpe-
luncam*, &c. iam ad Regem Achin pergit, cap.
27. n. 2. *ſurrexit Dauid, & abijt*, &c. Quò Dauid *Fugienda congreſſio cum viro improbo.*
fugis? qui Saulem poteris vno ictu premere?
non timet vires, ſed mores Saulis, docet Am-
broſius ad lib. de Iſaac, & Anima cap. 3. *Fugie-
bat Dauid ſanctus, non vt terras vtique relinque-
ret, ſed vt inobſeruantis, & perfidi contagium de-
clinaret*, &c. Erat Dauid in graui metu, ne ſor-
des ſcelerum contraheret, quibus hoſtis ſcate-
bat, abit procul à Saule, vt à malo procul
abeat. Procul à peſte morum abeſſe Ioſephus
voluit, qui ab hera inuitatus ad nequitiam,
Relicto in manu eius pallio, fugit, &c. *Geneſ.* 39. *n.* Geneſ. c. 39. n. 15.
12. Quid Ioſephe? palliolum deſeris, quod ma-
nu captum mulier, teſtem laudet fictæ nequi-
tiæ? Quò tua mens ceſſit homo ſapientiſſime? *Impudicitiā trahit veſtis à manu impudica.*
ſed quòd mulier palliolum terigerat, maluit
Ioſephus à ſe trudere, quàm morum peſtes
contrahere. *Rupit fibram, ne ſerperet contagium*,
&c. Hæc ex Corbienſi. Adeò nocet congreſſus
cum grege improbo, vt vel tactam ab hera
turpi veſtem Ioſephus timeat. Seuerè monet
Dominus, vt puluerem de baxeis excutiant
Apoſtoli in homines, qui abnuerint monita
ſanctiſſima. Hæc enim eſt vox vltima Luc. cap.
10. n. 11. *Etiam puluerem, qui adhæret nobis, de* Luc. c. 10 n. 11
ciuitate veſtra, extergimus in vos, &c. Vna, vel al-
tera huiuſce mandati ratio eſt apud Tertullia-
num *lib.* 4. *contra Marc. cap.* 24. excuſſum igitur
puluerem de crepidis Apoſtolicis Magiſter
voluit. *In teſtificationem, & abhorrentiam terræ,
ne dum communicationis reliqua*, &c. Terret ho- *Quo peccandi morbo laborat gens mala, terrā vitiat.*
mines improbos Magiſter Dominus, excuſſo
pedum puluere; ac deinde Apoſtolus reddit
immunes à contagione ſcelerum, quam vel à
puluere gentis improbæ poſſet trahere. *Quan-
doquidem* (Nazianzeno teſte) *vitium in peccati
eſt, etiam nullo trahente*, &c *Orat.* 14.

Quid ſi hominem cum malo ſocio ad cœ- 3.
nam ſediſſe noſſet Theologus? perditum ne
vita hominem putaret? Certe Dauid eo argu-
mento culpat hominem Pſ. 49. n. 17. *Tu* (inquit) Pſ. 49 n. 17.
odiſti diſciplinam, &c Rectè Dauid admones:
ſed vnde colligis, hominem ita deprauatum
eſſe, vt legum ſcita oderit peſſimè? addit Ly-
riſtes num. 18. *Si videbas furem, currebas cum eo,
& cum adulteris portionem tuam ponebas*, &c.
Non mentitur Cyprianus, qui meam ad rem
ſubmonet lib. 1. epiſt. 4. *Conſortes, & participes
oſtendit eos alienorum delictorum fieri, qui fuerint
delinquentibus copulati*, &c. Quis non videt bi- *Malum prādet à malo ſocio.*
bere homines ab hominibus quibuſcum cœ-
pauerint, morum fæces? inde vox Paulo nata
aduer

aduerſùs futem inſignem, turpemque adulterum, 1. ad Corinth. cap. 5. num. 12. *Cum huiuſmodi nec cibum ſumere*, &c. Ita Magiſter Apoſtolus, *ſuſpectum habens, quod illinc procedit, inquinamentum. Bonum enim eſt, non commercari cum immodeſtis*, &c. quod interpretatur Clem. Alex. 2. *Pædag. cap.* 1. Longè à cœna, & turba gentis improbæ Cæſarius agere ſolitus, & turpes mores, & triſtes vitabat morſus, teſte Nazianzeno. *Quandoquidem non ignorabat, ad virtutem, ac vitium permagnì referre, quibus cum homo conſueſcat*, &c. *Orat.* 10. Hac fuga conſultum filio voluit mater Anna, cùm Samuelem deduxit ad Sacerdotem Max. 1. Reg. 1. num. 14. *Puer erat adhuc infantulus*, &c. Ab vrbe tamen ductus ab Anna eſt, vt Deo Leuita ſeruiret. *Adduxit eum ad domum Domini*, &c. ſciebat Anna ciues ſcelerum magiſtros eſſe, à vero, & bono turpiter aberraſſe; quod textus inſinuat Iudic. cap. 21. num. 24. *Vnuſquiſque enim, quod ſibi rectum videbatur hoc faciebat*, &c. Nec legem, nec Regem timebant homines ea tempeſtate: ac proinde Mater puerum adhue tenerum ab vrbe [illegible] in tabernaculum. *ne cum cæteris aberraret*, &c. ſcitè Auguſt. *quæſt.* 46. ex Teſtam. veteri

1. ad Cor. c. 12.

Conuiuia & [illegible] vit.

1. Reg. cap. 1. n. 14.

4. Erraſſe Lothus potuit, etſi modicè, poſtquam ab Abramo nepos diſceſſit, & in Sodomis ſedem habuit, quò illa pertinet dicendi formula Gen. 13. num. 5. *& Loth, qui erat cum Abram, fuerunt greges ouium*, &c. Hæret ſententia. Erat ne Lothus alter à Lotho Abrami nepote, vt neceſſe fuerit, notam addere? Alter quidem non reapſe erat, ſed vita alter, cùm Abramum nepos ſequeretur, & cùm viueret in Sodomis, turpéſque ciues ferret. *qui animam iuſtam iniquis operibus cruciabant*, &c. *Petr.* 2. *cap.* 2. *num.* 8 Laudo Ambroſium in ſententiam lib. 2. de Abramo cap. 6. *quaſi à ſe ipſo mutatus velut alter accipitur, non ſolùm a iuſto viro, ſed a ſe ipſo deſciſcens*, &c. Video, quid ad malos mores conferant mali comites, ac malæ vitæ duces. Vel in pugna timet virgo, non pugnæ faces, ſed vitæ fraces, ab hoſte, quo cum certamen continenter habet. *Nigra ſum*, (inquit) *ſed formoſa*, &c. *Cant.* 1. *n.* 4. De morum colore itito leuiter virgo queritur; neque enim corrupta grandi fœditate facies eſt, quæ adhuc formoſa vocatur. Nihil tamen venuſtatis non deperditum contracta morum nigritudine. Vnde mali orta labes fuerit, inſinuat proximè num. 5. *Filij* (inquit) *matris meæ pugnauerunt contra me*, &c. Pugna erat domeſtica, hoſtis in caſtris fœdus erat, quid fœditatis nó inureret, Nazianzeno teſte Orat. 4. *Nigra propter prauitatis commercium reddita eſt*, &c. Nam vel ab hoſte capit homo fœdos mores, & quamuis hoſtis diſpliceat, comes placet: à quo ſi quis non capit ſordes animi, certè næuos trahit. *Vel de habitatione corporea, vel de exercitationis internæ p[...] lutre nigrantes*, &c. quod Paulinus interpretatur, *epiſt.* 4. *ad Seuer.* Abeat longè à grege hominum peſſimo, qui mores velit concinnare. Nam vel Nabuchodonoſor ab Arphaxado ſuperbo mutuatus eſt ſuperbiam ex congreſſu; cùm bene Seneca Lucilium moneat epiſt. 7. *Conuictor delicatus paulatim emollit, & eneruat*, &c.

Gen. c. 13. n. 5.

Quæ bonum fugit virum, [illegible] ſe ipſo vid.

Cant. c. 1. n. 4.

Fœuris morū notas vna cū grege improbo magreſſi.

Num 8 Et miſit ad Gentes, quæ ſunt in Carmelo, & Cedar.

Commentarius.

1. NOn placent, qui volunt haſce gentes ab Aſſyrio ad Medum, licèt fortuna ſiniſtra, defeciſſe; hyſterologiamque rhetoricam in loco eſſe. Neque enim quis dicat Hebræos è Iudæa homines, Ieſſæoſque ex Ægypto populos ſub Arphaxado militaſſe, quos tamen Arphaxado iam victo per Feciales, ac Legatos tentat Nabuchodonoſor, vt ſi negitent, occaſionem capiat belli gerundi, quod Serario viſum eſt *quæſt.* 12.

2. Sed quos nam Cedarenos homines vocari licet? Puto Cedarenos à Cedare denominatos eſſe, *Gen.* 25. *num.* 13. & Arabes omnino fuiſſe, quod volunt Patres *ad Pſ.* 119. *Iſai.* 22. *Ierem.* 2. Res de triuio eſt. Addo Scenitas videri, qui ad Petræam pertinent Arabiam, vagos homines, incertiſque errantes ſedibus, ac Scythis pares,

Quorum plauſtra vagas ritè trahunt domos,

&c. apud Horat. *lib.* 3. *Ode* 24. De Scenitis Plinius lib. 6. cap. 28. *Nomades* (inquit) *Scenitæ claudunt, & ipſi vagi, ſed a tabernaculis cognominati: quæ ciliciis metantur, vt libuit*, &c. Nam σκηνὴ Græcè tabernaculum eſt. Plinio hætce Solin. *cap* 46. Diodor. *lib.* 3. *cap.* 12. Mentem Dauid mihi firmat Pſ. cit. n. 5. *Habitaui cum habitantibus Cedar*, &c. Hebraicè אהלי קדר *A hole Chedar. In tabernaculis Cedar*. quod Græcè non diſſonat, μετὰ τῶν σκηνωμάτων κηδάρ. Didicere ſcenitæ pelles in ſcenam cogere, ab auo Iſmaele, de quo Moyſes Geneſ. 16. n. 12. *Figet tabernacula*, &c. Arabes itaque Petræos germanè Scenitas dixeris. Terram agro ſterili, & aqua tenui infelicem, gregibus tamen alendis vtilem commendat Plin. *lib. cit.* Diodor. *lib.* 2. *cap.* 12. Strabo *lib.* 6. Philo *ad* 1. *lib. de Moyſe.* Bene Ierem. hæc de te, *ad caput* 49. *n.* 28. *Iſa. cap.* 60. *n.* 7. qui *ad caput* 42. *n.* 12. Magiſtros pecorum Arabes Petræos vocat. *In domibus habitabis Cedar, laudate habitatores Petræ*, &c. Scenitas igitur, paſtores ouium, caſas humiles, copiam inopem tentat Nabuchodonoſor. Sed quò non porrigit manum homo cupidus? vel minima quæque rapit. Ea Scythis aduerſùs Alexandrum querendi ratio, apud Curt. lib. 7. *Syriam occupaſti, Perſidem tenes, Sogdianos habes in poteſtate, iam etiam ad noſtra pecora auaras manus porrigis. Quid diuitiis opus eſt, quæ te eſurire cogunt? Primus omnium ſatietate famem paraſti*, &c. Verè Orator docet,

Gen. cap. 25. n. 13. Pſ. 119. Iſa. c. 22. Ierem. 2.

Pſ. 119. n. 5.

Ierem. c. 49. n. 28. Iſa. c. 60. n. 7. c. 42. n. 12.

Paraenet. XIV.

Cupidos homines vel minima quæque rapere.

1. NOn aberrat ab ſcopo veritatis, qui vitam hominis appellauerit ſcholam prædandi, quò Iobus ſpectare videtur *cap.* 7. *n.* 1. Nam Græcè textus habet, πειρατήριόν ἐστιν ὁ βίος ἀνθρώπου, *Piratica eſt vita hominis*, &c. Quod prædones mari, & latrones terra, id pleriſque faciunt homines; rapto viuunt. Vel Princeps manticularius eſt, rebus modicis vnguem inicit. Neque

Iob. c. 7. n. 1.

Totus in ſuo raudo homo eſt.

que enim ad aceruos tantùm grandes rerum fames iſta prædandi eſt; cùm notatus fuerit Lampon Flacci Notatius, apud Philonem. *E ſyllabis, atque apicibus quæſtum faciens*, &c. quòd lucellis modicis occaſiones captaret, *ad lib. de Legat.* Ab Adamo id vitij, qui à pomo vetito non temperauit. Inter arborum fœtus reliquos res erat minima ab eo pomo abſtinere, quod ſui tantum iuris eſſe Deus voluit. *Ne comedas*, &c. *Gen. 2. n. 17.* Sed inde totus Adamus in vetitũ miſſus eſt, ſerpente furti auctore, quod Rupertus dolet. *Serpens* (inquit) *non dabat de ſuo, ſed ſuadebat rapere de alieno*, &c. *lib. 4. in Cant.* Quid agis Adame? in horto feliciſſimo? inter ingentes opes adhuc tibi fames de pomo, ac de re modica eſt? Certè diues opum homo, adhuc manticularius eſſe videtur, ſed res adeò fœda eſt, vt victus pudore Adamus, Domini ſe oculis abripuerit. Quod de textu eſt Gen. 3. num. 8. *Abſcondit ſe Adam*, &c. Nec mitor, Theodoreto Auctore, *Latere conatus eſt, quaſi cognoſcens furari, malum eſſe*, &c. q. 57. ſed qui fame laborat, vel ad minima quæque animum, & manum aduerit. Auaritiam in tabula pingit Amos, vncum ſcilicet pomis trahendis vtilem. Nihil enim aliud vidit Propheta, quàm *vncinum pomorum*, &c. *cap. 8. n. 2.* Quæ deinde ſubſequitur comminatio, *venit finis ſuper populum meum*, &c. probat vim ſcelerum multam eſſe, quaſi helluones rerum alienarum à furto leui ad latrocinia deuenerint magnarum rerum. Vnde Rupertus lib. 4. *Paruam* (inquit) *rem, ſed magni vides mali ſignum*, &c. Et quidem Vates reſpexiſſe viſus eſt ad Adami furtum de vili pomo. Rupertus iterum. *Vt perpendas bona, quæ ſibi auaritia vncus ſimiliter attrahit, rectè pomorum nomine denotari ob vilitatem; ſciendum eſt, quod primus homo cupiditatis crimen, per quod periit, non per aurum, neque per argentum, ſed per exiguum pomum admiſit*, &c. Ac ſi Rupertus vellet, auaritiam vel de minimis agere, cupere, rapere.

Gen. c. 2. n. 17.
A Diabolo furãdi amor.
Gen c. 3. n. 8.
Turpe eſt furari.
Amos cap. 8. n. 2.
A paruis ad magna furta curſus eſt facilis.

2\. Sordes haſce auaritiæ à ſuo Eugenio longè abeſſe Bernardus voluit, cùm moneret lib. 3. *Quid tam indignum tibi, vt totum tenens, non ſis contentus toto; niſi minutias quaſdam, atque exiguas portiones ipſius tibi creditæ vniuerſitatis, ſatagas adhuc tuas facere*, &c. Sed cùm nemo non credat vicini pecus, & grandius, & pinguius eſſe, nemo item eſt, qui manum abſtineat. Occurrit cupidis hominibus Deus Maximus lege lata, ne quis de cibo Angelico, pluſquam opus eſt, capiat. Exod. cap. 16. num. 16. *Gomor* (inquit) *per ſingula capita*, &c. Hæc ſenatoribus, populoque Hebræo menſura erat. Cur æqualem Deus portionem tribuerit omnibus hominibus, Auctor eſt Ioſephus lib. 3. Antiquitat. cap. 1. *Hæc fiebant, ne debilioribus difficultas colligendi eſſet, virtute valentium; & ex hoc ad neces accederent*, &c. Cautum prudenter à Deo eſt, cùm potentiores plebeculam malè accipiant, nec pateant tabernis pauperioribus gentis miſeræ. Princeps, ac rerum Dominus Achabus erat, vtpote qui regno fruebatur: ſed vineam vel tenuem adhuc cupit, imò rapit, cæde facta 3 Reg. cap. 21. n. 16. *Deſcendebat in vineam Naboth*, &c. Ne quis non videat, quò præcipitat auarus Princeps. Bernardo teſte ad Eugen. lib. 3. *Qui rerum ſummam tenebas, & vnam vineam affectabas*, &c. Imò dolebat maximè, quòd non frueretur prædiolo tenui, cùm Nabuthes negaret pertinax, num. 4. *Proiiciens ſe in lectum ſuum, non comedit panem*, &c. Multa vno in facto dolendi facies eſt, quod notat Ambroſius *ad lib. de Nabuthe.* Negat Nabuthes Achabo vineam, ſuo Princeps lecto decumbit, & cibo abſtinet. *Volens ſe morte mulctare, quod illi aliquid negaretur*, &c. *cap. 4.* Magna prædandi libido eſt, quæ fruſtrata Regem premit ad lectulum, ſed cur *Auertit faciem ſuam ad parietem*, &c. quod textus habet inibi, id cape è Græco textu, συνεκάλυψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, *Operuit faciem ſuam*, &c. Ita ne Achabo diſplicent aulæ Principes, iuuenes lepidi, ac nitidi? ſed lugere Achabus liberè voluit, vultu ad parietem obuelato: & ratio ex Ambroſio eſt c. 3. *Lugent diuites, ſi non potuerint aliena diripere, ſi ſuis pauper non ceſſerit facultatibus, vim mœroris tegere non poſſunt*, &c. Iniuriamque ſibi factam reputant, ſi quis iuxta habeat prædiolum; quod Ambroſius dolet, & taxat grauiter cap. 1. *Quis* (inquit) *opulentiſſimorum non exturbare contendit agellulo ſuo pauperem, atque inopem auiti ruris eliminare finibus*, &c. Ne Germanus Princeps raperetur hoc furore, cogebatur lege patria, mutare ſedes quotannis, & populum ſecum ducere. Inuenit Cæſar, cur id fieret lib. 6. *Ne latos fines parare ſtudeant; potentioreſque humiliores poſſeſſionibus pellant*, &c. ſcitè admodum terretur Princeps manticularius, ne manum iniiciat vel rebus modicis.

Curant Principes, ne quid habeat plebecula.
Exod. cap. 16. n. 16.
Abſurdũ eſt, vt qui magnum fruitur, capiat, vt capiat minuta quæque.
3\. Reg c. 21. n. 4. 16.
Mors Achabo eſt, quod non rapiat aliena.
Dolent, ac lugent Principes ſi quid appetunt, non rapiunt.

Quod fecit Moyſes lege per Deum edita, vt ſuum quiſque locum in caſtris haberet. Num. cap. 2. num. 3 *Ad Orientem Iudas*, &c. Non ſinit Moyſes populum ſuo arbitratu loca occupare, ne cupiditate loci ad cædes prorueren. Auctor ſententiæ Abulenſis q. 7. *Quælibet* (inquit) *tribus vellet capere maiorem locum, ideo Deus diſtinxit loca pro numero*, &c. Id verò eſt pro hominum cenſu, quantum loci, & quo loco viſum Deo eſt, tribuit, ne de caſtrorum ſitu foret diſſidium. Enim verò, quod quiſque poſſet, manu occuparet: ſed & pro nummo pugnaret acerbè, vt deuoraret, quod in piſce notatum video, apud *Matth. 17. n. 26.* Petrum Chriſtus adigit, vt hamo piſcem capiat. *Et aperto* (inquit) *ore eius, inuenies ſtaterem*, &c. quatuor ſcilicet argenteos. Scio ego piſcem in mari, hominem in aqua luſtrali eſſe. Et quare ab homine bene luſtrato numos aufert Petrus à Chriſto iuſſus? Optimè Clemens Alexand. 2. Pædag. cap. 1. *Monet auferre luxuriam, & auaritiam, eam, quæ in piſcis nummum, vt ſeparet vanam gloriam*, &c. Duplex in loco nota eſt, & quòd rerum luxus auro, argentoque paratus ad inanem gloriolam taxatur à Chriſto grauiter, & quòd vel numum, vile pretium ore ſemper ferat, & animo, quicumque cupit, magnas inter opes, inops. Qua habendi cupiditate rapitur Nabuchodonoſor, vel ad Scenitarum caſas humiles, opes inops.

3\.
Num. cap. 2. n. 3.
Vicinus vicino inuidens.
Matth. c. 17. n. 26.
Semper inops, quicumque cupit.

Num 8. *&* 9. In campo magno Eſdrelon, & ad omnes, qui erant in Samaria, & trans Iordanem.

Commentarius.

1. INter Eſdrelonem, & Mageddon planities
adeò lata eſt, vt acies cum acie congredi poſ-
ſit facilè, probat id Ioſias, manum cum Ne-
chao conſerens; qui in agro Eſdrelonio propè
4 Reg. c. 23. n. 29. Mageddon malè pugnauit, 4. Reg 23. num. 29.
Occiſus eſt in Mageddo, &c. vbi multæ lachry-
Zachar. c. 12. n. 11. mæ de Ioſiæ nece: de quibus Zacharias memi-
nit, ad cap. 12. n. 11. *ſicut fletus Adrademmon in
campo Mageddon*, &c. Deſcribit Ioſephus cam-
pum à monte ferreo egregiè *lib. 5. de Bello, c. 4.*
De vrbe, & agro textus eſt *ad cap. 4. num. 5. ad
cap. 7. num. 3.* vbi Sanctius rectè ſentit: vide Ti-
tini tabulam Geographicam.

2. Pertinet campus iſte, quod quidem hoc ex
loco patet, ad Galilæam: dubitatur, vtra in Ga-
lilæa ſitus fuerit, diſtinguunt enim Auctores
Galilæam duplicem, & ſuperiorem, & inferio-
rem, vt quæque ad Iordanis caput accedit, vel
ab eo recedit. Quemadmodum & Germania,
pari ad Rhenum ſitu, duplex eſt. Auctores de
Iſa. c. 9. n. 1. Galilæa duplici, *ad Iſai. cap. 9. num. 1. ad Mat-*
Matth. c. 4. n. 15. *th. cap. 4. num.* 15. ex Ioſepho *lib. 3. cap.* 2. de
Tob. c. 1. n. 1. Bello Iudaico Hegeſipp. *lib. 4. cap.* 6. conſtát-
que ea *Tobiæ cap. 1. num.* 1. vbi textus de
Nepbthali Tobiæ vrbe patria, *quæ eſt in ſupe-
rioribus Galilææ*, &c. quo recepto, puto câpum
Eſdrelonium ad inferiorem Galilæam ſpecta-
re. Namque Tyro vicina, & à Gentibus cogno-
minata apud Iſaiam, Matthæumque *citatis lo-
cis*, ea omnino ſuperior eſt, & ad Iordanis ca-
put redit, licèt à Nepbthali ad Tyrum vſque
porrigatur. Quæ verò inferior eſt Galilæa à
m[illegible]i Tiberiaco ad Zabulonem vſque protén-
ditur, & ad mare Phænicium. Quo faciunt Ia-
Gen. c. 49. n. 13. cobi [illegible]es. Gen. cap. 49. num. 13. *Zabulon in lit-
tore maris habitabit, & in ſtatione nauium, pertin-
gens vſque ad Sidonem*, &c. Accedit Ioſephus
lib. 3 de Bello cap. 2 Hegeſipp *lib 3. cap.* 6. Serar.
q. 12 ad hoc caput, ſed intra hoſce terminos Eſ-
drelon eſt, & Mageddon: non igitur neg[illegible]bit
campum inibi magnum eſſe.

3. Pungit tamen ſtimulus cùm textus Eſdre-
lonem collocet *trans Iordanem*, &c. quæ citra
amnem eſſe videtur, prope Mageddon. ſed res
eadem aſpectu vario, nunc citra, nunc vltra
amnem ſita eſſe putatur: quod notat Maldo-
nat. *ad Matth.* 4. Abulenſ. *ibi q.* 77. ſi quis enim
ab Ægypto ad Zabulonem veniret, Eſdrelon
erat *trans Iordanem*, ſi quis tamen à Zabulone
ad Ægyptum abiret, Eſdrelon erat citra Ior-
Num. c. 22. 1. danem. Facilis interpretatio. Nónne ea Num.
cap. 22. n. 1. *trans Iordanem Iericho ſita eſt*, &c.
iis ſcilicet, qui veniunt ab agro Moabitico? ſed
Ioſue, cap. 1. n. 16. pars Rubenitis data, Ioſue 1. num. 16. eſt *trans
Iordanem*, & ciis tamen, qui à Iericho Ægyp-
tum petunt, amnemque traiiciunt, nónne
tra[illegible]ſamneuſes vocâtur homines, qui ab Ægy-
pto [illegible]nere, ſortemque acceperunt, priuſquam
Iud. c. 10. n. 8. Io[illegible]em tranſmitterent? Iud. 10. n. 8. *Omnes,
qui [illegible]itabant trans Iordanem*, &c. Rubenitæ
[illegible]er,[illegible] Gaditæ? ſed ea *Num. cap. 33. n.* 19.
[illegible] liquidò tribus cæteras, Iordane tranſ-
miſſo, tranſiordanenſes dici. Eo igitur aſpectu
vtramque Galilæam rectè dixeris fuiſſe trans
Iordanem, *Matth. 4. Iſa. cap* 9. Nec Latinis lo-
quendi forma eſt alia. Nam Gallia, quæ Al-
pinis Pyrenæiſque iugis clauditur, Strabone
Auctore, tranſalpina eſt, *lib.* 4. Et frumentum
medijs è Gallijs capurtatum, Claudiano trás-
alpinum eſt. *Iam tranſalpina contenti meſſe Qui-
rites*, &c. *ad lib. 1. in Eutrop.* Sed Bernard. ſan-
ctiſſimus tranſalpinare dicit homines, qui me-
dia è Gallia Romam adirent. Solent homines
morare calculos numeris ineundis, & à poſtre-
mo incipere, in primum deſinere numerum.
Sic Maro de Saturno Latini Auo primigenio;
Tu ſanguinis vltimus Auctor, &c. *lib.* 7. Sic &
Claudianus de Lunæ globo primario 1. lib. de
Raptu. *Qui ſeptimus auras ambit*, &c. Quo
item pactu mutat Hebræus calculos in appel-
landa Galilæa: vt quæ citra amnem eſt, trans
Iordanem ſita dicatur, & campus inibi Eſ-
drelonius. Hoſce homines ſuo tenere imperio
voluit Nabuchodonoſor, nequid terrarum eſ-
ſet, quod non animo cuperet, & manu ca-
peret.

Num. 10. Ad hos omnes miſit nuntios Nabuchodonoſor.

Commentarius.

BEllo confecto, & victo Arphaxado, Nabu- 1.
chodonoſor imperium ſibi deſtinat terra-
rum omnium. Quò enim homo fortuna inſo-
lens manum armatam non porrigeret, vt ſeda-
ret famam dominandi. *Aſpice, quemadmodum* Auaritia non
infinitæ hominum cupiditates ſemper hiant, & copia minui-
poſcunt, &c. Iuſtè queritur Seneca *ad lib. 6. de* tur.
Benefic. c. 26. ſed noro ſeitè à Tyranno actum
eſſe, vt officioſa prius Legatione tentaret ho-
mines ad ſui deditionem, quàm ſeuera cogeret
comminatione. Vbi tamen, Legatis malè acce-
ptis, ſuum Gentes ſtomachum detexere, *Tunc
indignatus eſt Nabuchodonoſor*, &c. *num.* 12. &
bono id Regum modo actum eſt; qui lenitate
prius, quàm ſeueritate ducunt populos in ob-
ſequium, *Virgam vigilantem ego video*, &c. ſic
Ieremias *cap. 1. n.* 11. ſceptrum ſcilicet ocellis Ierem cap. 1. n. 11. 13.
fluſculorum pulchrum viderat. Deinde ollam
pice oppletam, & correptam igne videt. *Ollam* Prior in man-
(inquit) *ſuccenſam ego video*, &c. *n.* 13. Neque datis lenitas,
hæc rerum facies innuit aliud, quàm regnum quàm ſeueri-
amore priùs, ac deinde rigore adminiſtran- tas.
dum. Bene Seneca ad Neronem lib. 1. cap. 24.
Nemo (inquit) *ad ſupplicia exigenda peruenit,
niſi qui remedia conſumpſit*, &c. Id à Magno Do- Malach. c. 1.
mino diſcendum eſt, qui ab ſcholæ ſanctæ n. 6.
alumno amorem prius, quàm timorem exigit.
Malach. 1. *n.* 6. *Si Pater* (inquit) *ego ſum, vbi eſt
honor meus? & ſi Dominus ego ſum, vbi eſt timor
meus?* &c. In loco Hieronymus, *Vult itaque* Amore priuſ-
primò Deus, vt filij ſimus, & bonum voluntate fa- quàm timore
ciamus, &c. ſed & lege lata iubet, vt Hebræus obtemperan-
Princeps, cùm vrbem obſideat, iuſto bello, pri- dum.
uſquam muros quatiat, conditiones obſeſſis
offerat pacis ineundæ, Deut. 20. num. 10. Petit Deut c. 20. 10.
Philo, cur tantum Deo ſtudium fuerit de pace
offerenda, vt id vel ab armato Duce exigat? *Si
quando acceſſeris ad expugnandam vrbem, offeres*

primum

primum pacem, &c. Ratio ex Philone eſt. *Ne quid per iracundiam aggrediatur temerè*, &c. *de creãdo Princ.* Illudque Philo inſinuat, nihil, ira duce, agendum eſſe; nam vis omnino cæca opportunitatem corrumpit, vel iuſtæ vindictæ, vel artis bellicæ. Eoque iure apud Senecam, *Monebat Pyrrhus, quos gymnico exercebat ludo, ne iraſcerentur; ira enim perturbat artem*, &c. 2. *lib. de Ira c.* 14 Quid non agat temerè, qui feſtinatò rapitur ad puniendum? Non ita Nabuchodonoſor agendum ſibi putauit; ſed blandè priùs mouet, ac deinde cogit ſeuerè, vt diſcas,

Perdit ira modum iuſtitiæ.

P A R Æ N E T. X V.

Homines prius ducendos eſſe lenitate, quàm trahendos ſeueritate.

1. NEmo neſcit Iouem Regum Dominum, dici prius Optimum, quàm Maximum; argumento vt pateat, auſpicium adminiſtrationis politicæ à lenitate Parentis Optimi prius, ac potius, quam à ſeueritate Regis Maximi captandum eſſe. Quod probat Samarites ſchema notabili, cùm hominem à latrone affectum malè, curarit bene, *Infundens oleum, & vinum*, &c. *Luc.* 10. *num.* 34. Lene fomentum, oleum; forte medicamentum, vinum eſt. Prior tamen ab oleo medicina fluit in hominem *Infundens ſcilicet, oleum, & vinum*, &c. vt inde Hildebertus argumentum capiat monendi prius ceruicoſum hominem charitate patria, quàm vrendi literis mordacioribus. *Vt vino* (inquit) *cenſoriæ correctionis curaretur inobedientiæ vulnus, quod oleo paternæ admonitionis curari non poterat*, &c. *epiſt.* 74 Scias ſeuerè tecum agendum eſſe, id tamen, poſt lenimentum charitatis patriæ. Princeps erat, ac regno potens, qui virginem Deo ſacram vino curandam, & ſeueritate agendam ſuſceperat; quod virgo ſibi gratulans, Cant. 1. num. 3. *Introduxit me* (inquit) *in cellaria ſua*, &c. vtique vinaria; quod patet ex *c.* 2. *num.* 4. ſed priùs ab oleo medicamentum eſt, cùm priùs admoueat remedium, qui ab oleo nomen habet, Chriſtus Dominus, *Oleum effuſum nomen tuum*, &c. Cur oleum Princeps infundit prius, quàm vinum in remedium virginis optimæ? ſcilicet vt inſinuet regnum boni Regis auſpicari oportere à lenitate patria. Hæc vbi non proſit, ad ſeueritatem Regiam progredi, ab vtroque Regem probari à lenitate priùs.

Iupiter optimus, deinde maximus. — Luc. cap. 10. n. 34. — *Prius quàm vrit Pater mollit.* — Cant. c. 1. n. 3. c. 2. n. 4. — *A mitioribus ſceptrũ Principis inchoat.*

2. Inde Patrem Patriæ appellarunt Principem mortales priſci. Procede mi Seneca, & mone, *vt ſcires datam ſibi poteſtatem patriam, quæ eſt temperatiſſima, liberis conſulens*, &c. *lib.* 1. *ad Neron. cap.* 14. Rectè monet Philoſophus; quis enim ſcalpello radit carcinomata, priuſquam fomento molliat? Scio Deum, vt Parentem hominum, ac Regum Dominum à blandimento proceſſiſſe ad ſeueritatem. Leges condit Exod. cap. 20. num. 2. *Ego ſum Dominus*, &c. probata auctoritate, addit num. 3. *Non habebis Deos alienos*, &c. ſed nihil mihi pœnarum eſt aduersùs peccantes homines. Leges inducit iterum Leuit. 20 n. 8 *Cuſtodite præcepta mea*, &c. ſed quantum Dominus ore tonat, fulgurat: quid minatur? à num. 2. *Morte* (inquit) *moriatur*, &c. Miror, quantum veneni ſæuiat in præcordiis, vbi nihil irarum, ac minarum priùs fuerat. Cyril. Alex. rationem eruit è iure œconomico, *Priùs* (inquit) *prouocaris vt filius, quòd ſi vt filius obediens eſſe non vis, contemptor plecteris, vt ſeruus*, &c. Optimè Cyril. & ad Magni Patris mentem, qui, teſte Chryſologo, *amari magis voluit, quam timeri*, &c. *ſerm.* 9. De iure politico eſt, vt regno inito, ſeueritatis famam à ſe Princeps abigat, ne auertat longè animos hominum. Peccat Adonias læſa maieſtate, & iode metuens grauiter, ſacram prenſat, ac tenet aram, 3. *Reg.* 1. *num* 51. illud iterans. *Iuret mihi Rex Salomon, quòd non interficiat ſeruum ſuum gladio*, &c. Certus de re Salomon condonat iniuriam, & ſacramento id firmat, num. 52. *Si fuerit vir bonus, non cadet*, &c. Cur non interficit hominem, iure publico, reum capitis? Abulenſis optimè q. 45. *Si propter primum delictum occidiſſet Adoniam, crederetur nimis ſeuerus; & ideo non expediuit, quòd eum nunc occideret*, &c. Auſpicari Salomon regnum voluit, non à ſeueritate, ſed à lenitate. Abulenſis iterum, *vt inſtificaret actus ſuos maximè in principio regni*, &c. illud inſinuans, mitiſſimam eſſe oportere regni ſortem in principiis regnandi.

Fomento prius quàm ferro agendum. — Exod. c. 20. n. 2. 3. — Leuit. c. 20. n. 8. — *Amari Deus quàm timeri mauult.* — 3. Reg. cap. 1. n. 51. — *Firmat Princeps regnum, ſi facilis eſt ad veniam.*

3. Abeant à Regum, ac parentum albo, qui prius minas proflant, quàm laudes ingerant. Aliter Apoſtolus, qui à laudum blanditiis mulcet ſcholam Corinthiacam epiſt. 1. *cap.* 10. laudes cape, num. 5. *In omnibus diuites facti eſtis*, &c. Poſt laudum blanditias, vrget ſtimulis n. 11. *Contentiones ſunt inter vos*, &c. Cunctatur Apoſtolus, nec citò erumpit in minas; ſed à rebus laudatis ſermonem texit, facilè vt moueat, quos blandè monet. Bene id, & ex arte medica actum eſt: quæ blanda priùs manu palpat, ac deinde ferrum adigit. Anſelmus de Paulo optimè. *Prius* (inquit) *blandam laudis manum poſuit, & poſtmodum ferrum increpationis fixit*, &c. ſed à Magno Gregorio accepit *Hom.* 11. *in Ezech.* ſciebat Apoſtolus eam blando imperio vim ineſſe, vt quò velit, facilè ducat homines. Quid aceti non effundit Chriſtus in Samaritanam mulierem? cùm dicit, *Quinque viros habuiſti*, &c. *Ioan.* 4. *num.* 18. Ita meruit, quæ turpiter agebat mulier. Sed priùs in Samaritanæ laudes Magiſter ſoluitur. *Bene dixiſti*, &c. *n.* 17. & poſt acetum increpatorium, laudat iterum. *Hoc verè dixiſti*, &c. Plenè inſinuans ſeueritatem non paucis leniendam eſſe; quod Rupertus notat lib. 2. in Apoc. *Magnum* (inquit) *hoc, & dignè imitandum eſt magiſterium, corripere quidem ea, quæ emendatione indigent: ſed inter corripiendum, & prius, & poſterius collaudare*, &c. Quo id animo præſtandum eſt, aduertit Rupertus. *Quatenus teneatur beneuolus, & non refugiat confuſus, aut exterritus, audire non ſuſtinens peccatoris animus*, &c. Vtrumque Princeps conſequitur ſuo blandimento, & animos flectit hominum in obſequium, & parat aures faciles increpationibus admittendis. Scio, quid moneat Seneca 1. ad Neron. c. 17. *ſeruis imperare moderatè laus eſt*, &c.

1. ad Cor. c. 19. n. 5. 11. — *Conſultò magiſter laudat, vt carpat vtilius.* — Io. c. 4. n. 18. 17. — *Prodeſt ſeueritas temperata lenitate.*

4. Sed procurrunt homines, imò prouolant ad faſces, ad ſecures; quod occurrit animo priùs, ac potiùs, acerbitas eſt, pœna eſt, mors eſt aduersùs homines alios. Probo theſin loco duplici. Priùs in primis Dauid eſt, ſed cùm Moabitam iuſto bello premeret. 2. Reg. 8. n. 2.

2. Reg. c. 8. n. 2.

Menſus

Menſus eſt duos funiculos, vnum ad occidendum, & alterum ad viuificandum, &c. Si locum bene inſpicis, videas Hebræum ſuo, & primario motu procurrere ad necem inferendam, cùm homines primò denotaret ad id pœnarum, *vnum ſcilicet ad occidendum*, &c. Sed quid ego miror! *Ad nocendum potentes ſumus*, &c queritur Seneca 2. *de ira, cap.* 3. Nec Pilatus aliud prius venditat, quam fasces, & ſecures ad internecandos homines. *Neſcis, quia poteſtatem habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere te?* &c. ſic ille ad ipſum Chriſtum, *Ioan. cap.* 19. *num.* 10. Iudex omnino ſæuus, qui nocendi poteſtatem priùs iactat. *Sed ad nocendum potentes ſumus*, &c. Id Pilatus iactat priùs, quod animo priùs tenet, ac potiùs: vt innuat ſe libenter feſtinare ad ſæuiendum. Addo Hebræum ſuopte genio propendere ad acerbitatem. Vices bene, ac malè precandi tribuit Moyſes Hebræo populo, Deuter. *cap.* 27. num. 12. *Hi ſtabunt ad benedicendum*, &c. & *iſti ſtabunt ad maledicendum*, &c. *num.* 13. Procedit tribus Leuitica ad benedicendum *c.* 28. *n.* 13. Nihil omnino Hebræus addit, tacet, obmutescit. Procedit & Leuites ad maledicendum *cap.* 27. *n.* 15. Commune populi reſponſum eſt: *Amen*, &c. Id verò eſt, fiat ſuo iure. Vnde ego habeo, quod habet Seneca, *Ad nocendum potentes ſumus*, &c ad malè precandum faciles: quò inclinat animus, proximè voces abeunt. Inclinat facilè Nabuchodonoſor ad lenitatem; prior de populis officiosè leniendis legatio eſt.

Proclinamur omnes ad nocendum.

Deut. c. 27. *num.* 12. *& cap.* 28. *n.* 13.

Homines ad maledicendum faciles.

Num 11. **Qui omnes vno animo contradixerunt, & remiſerunt eos vacuos, & ſine honore abiecerunt.**

Commentarius.

28\. CONſtat liquidò, quid fecerint Gentes vniuerſæ, tributo impetrato, & ſeruitute intentata. Rident legationem, Legatis malè acceptis, libertatémque tuentur, furore concepto. Vtramque fortunæ aleam emas à Græco verbo φαυλίζω. quod eſt vilipendere, & ſuccenſere. Nec id nouum liberis hominibus. *Cito enim indignatur libertas, ſi opprimitur*, &c. teſte Hieronymo *tom.* 2 *epiſt.* 62. *ad Theoph.* In litem argumentatur Memmius. *Serui aere parati iniuſta dominorum imperia non perferunt*, &c. apud Saluſt. *in Iugurth.* Quid ferant gentes liberæ, cùm vrgentur ad ſeruitutem Regiam? à iumentis iam perdomitis diſco, iactari, ſtrahi onera, ſi ſtimulis pungantur nimium. Nam, teſte Seneca, *Nimia ſæuitia coguntur iugum detrectare*, &c. 1. *ad Neron. cap.* 15. Periere non ſemel aries, ac vires Aſſyriæ, cùm tentarent libertatem hominum. Legatos Darius ad Athenienſes mittit, cum mandatis, vt terram, & aquam dedant in ſeruitutis teſſeram, apud *Herodot. lib.* 7. Quid Athenienſes? Legatos detrudunt in puteum, vt inde terram, & aquam acceptam referant ad Regem. Valenter admodum Athenienſes. *Nemo enim plura impetrat à libero, quam qui ſeruire non cogit*, &c. quod loco citato monet Hieronymus. Nec Merodacho Aſſyrio melior fortuna, miſſis enim Le-

Iurat, & ſæuit oppreſſa libertas.

Ingrata viro ingenuo ſeruitus.

Velaſ. in Iudith.

gatis ad gentes immunes, vno animo contradixerunt, &c. vilique penderunt.

Græcè ὡς ἀνὴρ εἷς, *quaſi vir vnus*, &c. Schema id parœmiali dictum ſcio: nec paucis probat Delrio *Adagio* 153. notatum hac dicendi forma conſenſum hominum, ad hoſtem pellendum, aſſerendámque libertatem. Mitto, quæ adducit; illud addo ex Actis Apoſt. c. 18. num. 12. *Inſurrexerunt vno animo Iudæi in Paulum*, &c. Vnde patet facilè, malos homines conuenire in necem magni viri. Nam, teſte Bernardo, *Sunt etiam in vitiis pares animi*, &c *ſermon.* 6. *de Epiphan.* Frequens id Terentio dicendi genus eſt. In Hecyra act. 2. ſcena 1. *Vno* (inquit) *animo omnes ſocrus oderunt nurus*, &c. Ab hoc vno animo vox vna eſt multis hominibus, qui in ſtudium legis obſeruandæ coniurantur. Exod. 24. num. 3. *Reſponditque omnis populus vna voce*, quo loquendi modo Epigrammatiſtes probat aſſenſum Gentium barbararum in Domitiani laudes, *lib.* 1. *Epigr.* 3. 29.

Act. cap. 18. *n.* 12.

Mens vna vnum è multis hominibus facit hominem.

Exod. c. 24. *n.* 3.

Vox diuerſa ſonat, populorum eſt vox tamen vna, &c.

Vnde multi viri, vnus aliquando vir appellator, à communi ſcilicet in rem placito. Id textus offert Iudic. 20. n. 1. *Pariter congregati, quaſi vir vnus*, 1 Reg. c. 11. n. 7. *Egreſſi ſunt, quaſi vir vnus*, &c Nam, communi aſſenſu, multi homines, vnus homo. Cur hoſtem non trudant à ſe facilè homines voto pares, etſi lingua varia? Valent plurimum concordes viri ad rem bene gerendam.

Iudic. 20. *n.* 1.

1\. *Reg. c.* 11. *n.* 7.

Nec minor populis animus aduerſùs Aſſyrium metu ſublato. De Græco id textu eſt, reiectos ſcilicet Legatos voce libera, ὅτι οὐκ ἐφοβήθησαν αὐτὸν, *quia non timuerunt illum*, &c. Scio malam rerum dominis crucem eſſe, cùm non timentur: quandoquidem, *Metus eſt emendator acerrimus* &c. ſic Plinio *ad lib.* 7 *epiſt.* 17. Mutire non audent homines, metu concepto; ſi quid recte monet Seneca in Thyeſt. act. 2. *Tacere multis diſcitur vita malis*, &c. Quis enim caput erigat, vocémque ſoluat, vbi metus ingens eſt à Magno Domino? *Sileat omnis caro à facie Domini*, &c ita Zacharias iubet *c.* 2. *n.* 13. Græcè habes, εὐλαβείσθω. id verò eſt, *timeat*, &c. Nam metus germanè imperat ſilentium. Laudo Ruperti ludum in voce Græca δέος, quæ Latine *metum* valet; & modice deflectit à voce θεὸς, quæ *Deum* ſonat: vt ſcias à timore Dei cultum naſci proximè. Accedit Rupertus. *Græcè* (inquit) *Θεὸς, quod nomen parùm detortum, latinè dicitur Deus, eo quod ſit re timeatur*, &c. *lib.* 1. *in Geneſ. cap.* 21. Tanta in metu vis eſt, vt homines, vel iuſſa faciant, vel ſileant: ad obſequium: ac proinde, metu exuto Gentes, licèt barbaræ, Oratores Aſſyrios abegere *Et ſine honore abiecerunt*, &c. Græcè ἐν ἀτιμίᾳ *in ignominia*, &c. Plenior in loco Græcus eſt, Latine moderatus eſt textus rem acerbam λιτότη ſolita; quæ plura ſemper innuit, quàm dicat. Iuuenem laudat Maro de virtute maſcula, *Quem non virtutis egentem* dicit, &c. *lib.* 11. Dum eum celebrat, nit Statius, qui de ſe tonat, *Nec ſtirpis egenus*, &c. 2. *Theb.* Sed frequens & ſacro textui λιτότης eſt, Ribera Magiſtro *ad Malach.* 2. Satis nihil facit Ioannes *Apoc. c* 7. *n.* 16. vbi de Chriſti menſa adipali, *Non eſurient, neque ſitient*, &c. 30.

Voces metus inhibet agendum.

Zachar. c. 2. *n.* 13.

Silentium metus imperat.

Deus à timore denominatur.

Apoc. cap. 7. *n.* 16.

Quid Paulus de Tharſo patria? *Ego* (inquit) *Iudaus, non ignota ciuitatis municeps,&c. Act.* 21. *n.*89. Pinta textus vterque ſignat, quàm dicat: vt planum fiat, cur hoc in loco textus addat, *& ſine honore abierunt*,&c. hoc eſt, ſine dono, ſine tributo, quod Oratores exegerant, & Lyra explicat. Nec à vero abeſt, cùm honot pro dono, & cenſu reponatur apud Salomonem, Prouerb. 3. n. 9. *Honora Deum de tua ſubſtantia*, &c. Ad Timoth. 1. c. 5. n. 17. *Qui bene praſunt Presbyteri, duplici honore honorandi ſunt*,&c. cultu ſcilicet, & cenſu, quod volunt interpretes. Abeuut igitur Legati ſine bonote, id eſt, ſine dono honorario, ſine tributo, qnod Imperabant liberis hominibus. qui quidem in hanc ſententiam vno animo cōſenſere, cùm ſcitent

Act. cap. 21. n. 89.

Prou. c. 3. n. 9.

1. ad Tim. c. 5. n. 17.

Parænet. XVI.

Diſcordiâ vel rem magnam labi peſſimè.

1. ASſytium à ſe iugum excutiunt homines vno pares animo, libertatémque tnentur aſſenſu communi, & virture maſcula. Iuuant enim ſe maximè, inter quos bene conuenit. Id Ottobertus Comes innuit teſſera ſymbolica; habet enim mann armata citharam, adſcripta epigrapba, *Hac mihi tuba*, &c. Monſtrum in teſſera, & monſtrum ingens. Nónne Lyra concordiæ nota eſt? docet Pierius *lib.*47. Nam licèt alij concordiam à corde bene deflectãt, vnde concordes, & vecordes audiũt, patétque ex verſo ad concordiæ ædem ſubſcripto, poſt Gracchi necem, *Opus vecordia, templum concordia fecit*, &c. tamen alij concordiam à chorda malunt deriuatam eſſe, quòd ſcilicet, vt congruentes chordæ ſonum dulcem efficiunt, ita & concordes homines bene conſonant. Quid igitur chordis muſicis cum armis eſt, vt pro tuba Ottobertus lyram velit? ſed bene, pulchrè, ſcitè res habet. Nam concordes milites, ac Duces bellum feliciter conficiunt, & qui animis conueniunt, armis præſtant. Victor Dauid de Syro, & Idumæo hoſte domum repetit, vt triumphum agat. Quod in titulo carmen habet Pſ. 59. *Cùm ſuccendit Meſopotamiam*, &c. Sed quoſnam Dauid milites educit aduersùs hoſtes pertinaces? *Meus* (inquit) *eſt Galaad, meus eſt Manaſſes, & Ephraim fortitudo capitis mei*,&c. *num.* 9. *Iuda Rex meus, Moab olla ſpes mea*,&c. *n.*10. Magna inter hoſce homines concordiæ virtus eſt, ex vi cognationis proximæ. Nam Dauid Iudæ ſanguis 1. *Paralip. cap.* 2. à Rutha Moabitica genus trahit, *c.*4. *n.*19. Galaadus Manaſſæ nepos eſt, ex *Num. cap.* 26. *num.* 29. Manaſſes, & Ephraimus germani fratres, *Gen.* 48. *n.* 5. Hac vna Dauid cognataque ſeptus acie, quid non auſit? *In Idumaam* (inqnit) *extendam calceamentum meum*, &c. *n.* 11. Idumæum ſcilicet tundam hoſtem pede preſſo. Firma igitur militum conſenſio, iure propinquitatis victoriam pepetit. *Nam concordia ſimul iuncta vinci non poteſt*, &c. quæ Cypriano mens eſt ad Martyres vnicordes, *lib.* 1. *epiſt.* 1.

Pſal. 59. n. 9. 10.

Ad victoriam faciunt concordes milites.

1. Paralip. c. 2. c. 4. n. 19

Num. c. 26. n. 29.

Gen. 48. n. 5.

2. Quid hæc non valeat ad rationem politicam? Scio è datis manibus ſpicas bene pulchras pullulare, quas Veſpaſianus ſuo in nummo cudendas mandauit, vt noris manus amicè daras, manus auxiliares eſſe ad vtramque fortunæ paginam. Quare vt res Hebræa pulchrè haberet, illud conceſſit legum lator; miſcerent tribus matrimonia, modò paternæ hæreditates non traducerentur à tribu in tribum alienam; quod ſcitè euincit Maldonatus *ad Matth.* 1. *cap. num.* 16. Mitto reliqua; ſatis patet tribum Leuiticam non ſemel cum tribu Regia copulatam eſſe, ex 2. *Paralip. cap.* 22. *num.* 12. vbi Ioſaberha, *Erat filia Regis Ioram, vxor Ioiada Pontificis*,&c. conſtat ex *Luc.* 1. *num.* 5. vbi Eliſaberha, *De filiabus Aaron*, &c. erat cognata Virginis Sanctiſſimæ *n.* 36. quæ à Iuda ſuum trahebat genus; & notat Paulus *ad Hebr. c.*7. *num.* 14. Diſquiris fortaſſe, cur tribus Regia, & Leuitica mutuò vxores caperent? Lyra optimè. *Vt & Rex, qui praeſſet in temporalibus, & Pontifex, qui praeſſet in ſpiritualibus, eſſent magis concordes; quod ad bonum populi regimen faciebat*,&c. Conſultò id curatum eſt; nam è diſſenſionibus multa oriri incommoda ſenſit Cæſar *lib.*7. *de Gallic.* Non proficeret ſchola Chriſtiana, ſi Apoſtoli rem non gererent aſſenſu vnanimi. Quid igitur Magiſter Dominus? Delegit fratrum paria Matth. 4. n. 18. *Vidit duos fratres*, &c. Petrum ſcilicet, & Andream. Addit textus proximè n. 21. *Vidit alios duos fratres*, &c. Iacobum quidem, & Ioannem Nec tardus in legẽdo Iuda, & Iacobo altero Magiſter eſt. Nam de iure ſanguinis, *Iudas* (inquit) *ſeruus Chriſti, frater autem Iacobi*,&c. *n.*1. Sciebat Dominus homines amore coniũctos iouari maximè, ad rem bene gerendam; ſed & vocatos voluit homines ab eadem vrbe, ab eadem opera. Quod textus notat. *Erant enim piſcatores*, &c. Ac ſi vellet, teſte Chryſoſtomo ad Hom. 7. *Erant habitatione ciues, dilectione concordes, officio pares, fraternitate coniuncti; ideo ſic vocantur & iſtos; ne bonis rebus coniunctos, diſſimilis vocatio ſepararet*, &c. Facilè ſoluerentur in partes, ſi amicè non conuenirent homines, ciuili, ac fraterno amore; perirétque inde res Chriſtiana, bello inteſtino.

Firmant regnum concordes Principes.

2. Paral. c. 22. n. 12.

Luc. c. 1. n. 5. 36.

Ad Hebr. c. 7. n. 14.

Principe, ac Pontifex bene conuenıant.

Matth. c. 4. n. 18. 21.

Aſſenſu communi fides proficit, ac religio.

Quod iuſtè dolet Quincius apud Liuium, vrbe in partes diſſecta, decad. 1. lib. 3. *Diſcordia* (inquit) *ordinum, venenum eſt vrbis huius; Patrum, & plebis certamina, dum nec nobis imperij, nec vobis libertatis modus*, &c. Quo diſcordiæ veneno infectum orbem terrarum vniuerſum occupabit facilè Antichriſtus. Graſſabitur ille ſæuo Marte, vrbes, & homines vrgebit malè, cum triſti fato Regum omnium. Matth. c. 24. num. 15. *& tunc erit conſummatio*, &c. Sed opportunitatem captabit Tyrannus inſolens, ex hominum diſſenſionibus, *num.*7. vbi flagrabit *Gens in gentem, & regnum in regnum*, &c. Itaque diſtracti in partes populi Antichriſto locum dabunt, ad terrarum cladem vltimam. *Nec enim* (opinor) *ſanos adorietur, nec charitate ſeptos, ac munitos*, &c. Scitè Nazianzenus *Orat.* 14. probat diſcordiam in caſtris peſtem eſſe. Quid mundum, id eſt, *kóſmos*, verè ornamentum, ſuo tenet loco, ne ſoluatur? Diſcors rerum concordia. Iuuant ſeſe mutuo terra, & aqua, cœlum, & ignis; nam ſi qua parte diſſident, parte alia conueniunt muſicè: id verò curauit Magnus Opifex. *Numeroſè, & concinnè exornauit, vt totus mundus illi fieret harmonia*, &c. Sic Clemens Alex. *Orat.* 3.

Perit Reſp. diſſenſionibus.

Matth. c. 24. n. 15.

Clades terrarum vltima à diſcordia.

Muſica Dei eſt concordia rerum diſcordia.

Orat. 1. Concors omnino concentus eſt moderatione vocum diſſimillimarum; nec minor in modo concentus ex moderata rerum omnium ratione. Quid inde boni? dum partes ex æquo reſpondent ſibi, & conveniunt amicè, conſtat mundus, & perſtat κόσμος, ornatiſſimus pulcherrimus. Nazianzeno Auctore Orat. *Dum (inquit) secum pacatus, & tranquillus ... te ac natura ... vere mundus ... appellatur,* &c. Vbi aquam, ignem ... terram, cœlumque miſceat peſtes variæ ... mundi ſpecies, nec mundus, nec κόσμος eſt. In peſſimum eunt vrbes, vbi omnes malè ... vnde euocantur extra muros ... Lego ... in vrbis ad tu... locatis eſt, lege lata *Deut. cap.* 16. *num.* 18. *Iudices, & Magiſtros conſtitues ... omnibus portis tuis,* &c. de quibus ... *ad Gen.* 23. *n.* 10. ... ab Abrahamo ... Magnus Gregorius ... *vt tanto eſſet paci... bene diſcordes ...* &c. Certus omnino Deus paſſim ... diſcordiam eſſe; vrbem quadammodo interdixit litigantibus, quouſque tandem, ſit compoſita amice conueniunt.

4. ... Deus eam in rem documento eſſe poteſt. Stetit ille, ſtabitque æternum, quòd ... aſes habet colligatas natura vnica, ... que vnlendi, & intelligendi facultate. Sed tot hæc Nazianzenus Theologus Orat. 36. *In Deo nullum eſt diſſidium, ne ſolutio con ... quatuor,* &c. Sentit, vt Theologus; nam idem velle, ac ſentire, ea demum vera, & firma eſt amicitia. Metus Nazianzeno erat, ne Deum malè ſolueret, ſi diſſidentes omnino daret hypoſtaſes. *Diſſidij enim filia ...* &c. *Orat.* 2. ac prout ... hypoſtaſes vna ... natura co... ordes ...

5. ... & habeant male, neceſſe eſt, qui inter homines quærunt diſſidium: inanis ... qui lacerant mittent ſcholam diſtracti in aduerſum animus, quos vt premat ... Apoſtolus, afficit turpi nota. Queritur Magister Optim. 1. ad Corinth. cap. 1. num. 11. *Contentio es ſunt inter vos,* &c. ... inquit ... haberis, ſchola in partes diſſecta. Ille enim cantat numer. 12. *Ego ſum Pauli*, &c. ... ille: *Ego autem Apollo*, &c. tandem ille ebuccinat, *Ego vero Cephæ*, &c. ... teratis vnuſquiſque ... ſtro ... conceperit: cauſa diuiſa ... eſt. D... *de cap.* 3. *num.* 2. Apoſtolus ... it iterum diſſidentes homines tum, ... *Nonne homines eſtis?* ... Apoſtolus ... nes affines ... am ... ac ... *vt ...* ... *ad ... hominis* ... *homines,* ... gaſtus ... vt ſcias ... diſcordia ... vilis eſſe. Alienus ... frater ... qui partiri bona paterna volebat ... *Magiſter (inquit) dic, vt diuidat mecum hæreditatem,* &c. *Luc.* 12. Vetus in Iudith.

n. 13. Sed quiſnam mi Luca homo ille eſt? *Quidam (inquit) de turba*, &c. Non ex domo nobili, non ex ſenatu graui, non ... erat de numero, homo de plebe ..., ... ne titulo honoratio, *Quidam ſcilicet de turba*, &c. In locum Petrus Dam. lib. 1. epiſt. 18. ad Alex. 2. *Notandum, quod ... præmiſit. Quidam de turba*, &c. & id cut notandum eſt addit Petrus, & monet. *Tu itaque, non vt L... va ... hemus, ſed vt de turba ... & ... roga Ieſum*, &c. Ac ſi vellet, abito homuncio viliſſime, vtpote qui dimiſſus à fratre pacto abnuas, & concordiam, amore pecuniæ.

Peiora a Deo ferunt diſcordes homines, 6.
quibuſcum non patitur Dominus agere, ac cœnare hominem vitæ integrum. Docuimus a Roboamo Rege homines quærulos, regno in partes deciſo, 3. Reg. 12. n. 20. *Nec ... eſt quiſquam domum David*, &c. Sed & Ieroboamus a Roboamo a ... iubet, n. 28 *Nolite vltra aſcendere in Ieruſalem*, &c. ... loco homines, animo, & hic video ... Vates, minatur acriter. *A tae altare*, &c c. 13 n. Sed minatur a Rege ... lum capit, nec bucceam, Deo id ... *Non comedes panem*, &c. n. 9 At nunc diſcordes homines Deus odit, ... ? placet id Cyprianoe *Tamen indignatus ... Demum ad ... eorum ... homines fecerant*, c. lib 1. ep. 6. Adeò itaſunt, & tamet D... homines diſſenſionum fontes, vt cum commercium cum torpi grege interdixet ... pacis amans, & concordiæ, vt eo in loco ſe ... facile, quo pactum amicitiæ initum eſt. Ægypti in Iacubus perit, ex itinere. *Venit ad puteum iuramenti*, &c. *Gen.* 46 n 1 Quiſnam iſte locus fuerit, habet textus *Gen.* c. n. 32 Vbi de Abrahamo, & Abimelecho ſermo eſt. *Et inierunt fœdus pro puteo iuramenti*, &c. ad hoc loci Iacobus peregrinus, hue loci Deus ſe ... ſalutem præſtat, n. 3. *Ego (inquit) ... Deus patris tui*, &c. Cur in hoc potius loco Deus? Laudamentis in ſententiam. *Alicie in pacis, & concordia loco videtur Deus, quia illic mandauit Dominus benedictionem*, &c. Multa è ... concordiæ nexu bona ... Hæc ſibi homines parate cùm vellent, *vno animo contradixerunt*, &c. Nec minor ... homines metu ... & ab Aſſyrijs ... ſitos, blaterasse libe... clamaſſe, idque ag... &c.

PARÆNET. XVII.

Negat obſequium, qui non timet: non timet, qui longè abeſt.

QVi faſces non timet, fræno caret: ac propterea non obſequitur. Legem non ſeruat, legem non colit, nec ſuum facit officium, ... tu ſublato. Cenſura hæc eſt de Tertulliani ſchola ad lib. de Pœnitent. cap. 1 *Vbi nullus eſt metus, emendatio prœi de nulla*, &c. Cur præceps non ruat in ſcelera qui metum, vitæ magiſtrum a ſuo abigit animo? tugium exuat neceſſe eſt legum ſanctiſſimarum, quas metus condit. Ne David magiſtrum laudat alium, ad premendam improbitatem hominum, Pſalm. 9. num. 21. *Conſtitue (inquit) legiſlatorem* 1.

Marginalia: 1. Reg. c. 12. num. 20. 28. cap. 13. n. 9. — *Abi illa ſortis homo eſt, qui diſſidium alit.* — Non placet Deo mensa, vbi diuiſa eſt. — Gen. cap 46. n. 1 cap. 20. n 32. — Fœderi Deus adeſt, vbi concordia mutua. — Ad Cor. 1. — Luc. cap. 12. n. 13. — Pſ. 9. n. 21.

legiſlatorem ſuper eos, &c. Hebraicè, *Pone timorem*, &c. Nam vox Hebræa מורה *Morah*, vtrumque ſonat, timorem ſcilicet, & legiſlatorem. Vnde elicias, timorem legum cuſtodem eſſe; hominem metu abſolutum, à magiſtro morum optimo longè abeſſe. *Non enim facilè arcetur cupiditas, quæ metu caret*, &c. docet Clemens Alex. *Orat.* 1. Quo aſpectu, minæ à Deo graues Adamum vrgent. *Morte morieris*, &c. *Gen.* 2. *num.* 27. Itane! iam citò metum incuſſit Deus Optimus, qui ſe Adamo Patrem oſtenderat, largitate præſtita rerum omnium? ſed legem Dominus impoſuerat. *Ne comedas*, &c. Et ſerpens iam ſerpebat ad perniciem hominis, *Gen.* 3. *num.* 1. Metu igitur magiſtro egebat homo, vt ſuum Domino præſtaret obſequium. Nam, Tertulliano teſte, *Quis illud appeteret, quod impunè contemneret? Quis illud cuſtodiret, quod ſine periculo amitteret?* &c. 2. *contra Marcion. cap.* 13. Inſinuat, Tertullianus homines metu exutos, negare facilè Domino obſequium. Id ne Adamus Deo negaret, mortem intendit Magnus Dominus; & cùm hominem vrgeret, horto condito, *vt operaretur, & cuſtodiret illum*, &c. *Gen.* 2. *n.* 15. grande ſibi nomen adiecit à num. 4. *In die, qua fecit Dominus Deus*, &c. ad numerum vſque 22 *Ædificauit Dominus Deus*, &c. Lego 1. libri caput; nuſquam Dominus, ſed Deus eſt. Ab Adamo condito Deus iam Dominus appellatur. Chryſoſtomus in loco. *Vt ſciat, quod ſit ſub Domino, cui obedire debet, ſi quid ille imperauit*, &c. *Hom.* 14 Sed à Tertulliano teſte eſt, quo Auctore Deus, *Vbi vniuerſa perfecit, ipſumque vel maximè hominem, qui propriè Dominum intellecturus erat, Dominus etiam cognominatur*, &c. *aduerſ. Hermogen. cap.* 3. Ita facto opus erat, vt ab Adamo Dominus obſequium extorqueret. *Quis enim boni auctor, niſi qui & exactor*, &c. Sic Tertullianus 2. *contra Marcionem cit.*

Gen. cap. 2. n. 27.

Deum non colit, qui non timet.

Gen. cap. 2 n. 15. n. 4

Modeſtè agit, qui in Deo agnouit Dominum.

2. Nec Chriſtus Dominus ſuam ſcholam metu abſoluit. Minatur grauiter, faſces iactat, ferrum acuit in homines, reos ſcelerum. Quales virgæ in ſeruum malè peruicacem? Luc. 12. num. 47. *Vapulabit multis*, &c. Quales minæ de igne vltore apud Matth. *cap.* 23. *à num.* 13. *ad* 29. vbi Væ, væ, væ, octoties iudex vibrat. Quale ferrum in homines vitæ improbæ, apud Ioan. Apoc. 1. num. 16 *Vbi gladius vtraque parte acutus*, &c. Multus in ſcholam vniuerſam terror eſt. Quo id conſilio, iam Auguſtinus explicat. *Deſtruxiſſet planè legem, ſi impunè peccare docuiſſet*, &c. *q.* 22. *ad* 1. *p.* ex nouo Teſtam. Fecit igitur ſciens, ac prudens Chriſtus Dominus, cùm metum incuſſit, ne homines, metu ſublato, faciliùs ſoluerentur in ſcelera. Tanta enim in metu vis ineſt, ad morum diſciplinam exigendam, vt qui peccare impunè volunt, faſces, & ignes à ſacro textu eraſerint. Minas intentat Apoſtolus 2. ad Theſſalonicen. cap. 1. num. 8. *In flamma ignis dantis vindictam iis, qui non nouerunt Deum*, &c. vbi de igne vltore ſcelerum locus eſt. Sed Marcion de textu ignem eraſit, quod Tertullianus aduertit *lib.* 5. *cap.* 26. vbi Magiſter, *Lucet tamen litura vanitas*, &c. & inde ridet hæreticum. Nam ſi Chriſtus, vel hæretico teſte, Iudex eſt, vt vindictam ſumat de reo capitis, flamma id, & ferro agendum eſſe conſtat. Sed ignem ſacro in textu extinxit hæreticus, vt hoc ſolutus metu, peccaret licentiùs.

Luc. cap 12. n. 47.

Apoc. cap. 1. n. 16.

Impunitas ſcelerum mater.

2. ad Theſſ. c. 1. n. 8.

Metum abiicit [illegible] ad licentiam.

3. Nec ignem volunt, nec Dominum adeſſe inſignes vitiis homines. Lego Hebræum Solis, ac Lunæ ſacris addictum fuiſſe, cùm ſceptrum Manaſſes gereret, 4. Reg. cap. 23. num. 5. *Adolebant incenſum Soli, & Lunæ*, &c. Alij tamen Deum alium, alij alium coluere, vt opportunitatem captarent peccandi liberè, metu Domini ablegato. quòd notat Cyril. Ieroſolymit. Catech. 4. *Alij* (inquit) *Solem ponebant, vt noctu ſine Deo eſſent, alij verò Lunam ponebant, vt in die Deum non haberent*, &c. ſcilicet, vt patrarent ſcelera licentiùs; noctu, Solis cultores, die, Lunæ amantes. Nam facilè metum excutit, qui ſe à Domino procul abeſſe putat, ac proinde ſcelus admittit animo facili. Probat aſſertum Hebræus vitulo in Deum conflato. Nam cùm Moyſes adeſt, & leges condit pleno auditorio, nihil Hebræus non pollicetur bonæ mentis, Exod. 19. num. 8. *Cuncta, quæ locutus eſt Dominus, faciemus*, &c. Cùm Moyſes abeſt, & in Horebo moratur, Deum ſibi, & populo concilians, *Videns populus quòd moram faceret*, &c. *Exod.* 32. *n.* 1. vitulum cupit, vitulum petit, vitulum condit. *Et fecerunt vitulum in Horeb*, &c. *Pſ.* 105. *n.* 24. Itane alumni deficiunt à Magiſtro morum longè poſito, verumque Deum abiurant? Rupertus optimè, vt Hebræum pungat, lib. 4. in Exod. c. 24. *Quoties* (inquit) *ab eo ceſſant pædagogi virga, ſtultus puer ad eadem, vel ſimilia ſe conuertit idololatriæ flagitia*, &c. Cenſet Rupertus hominem à Præfecto morum longè repoſitum, nec timere, nec parere. Sed Rupertum duxit Nyſſenus ſuas in partes, qui ad lib. de Moyſe, taxat Hebræum de vitulo, illúdque addit. *Quaſi pueri, cùm pædagogus non adeſt; ſic populus aduerſus Aaronem conuitatus*, &c.

4 Reg. c. 23. n. 5.

Frenat homines Deo ſeclus.

Exod. c. 19. n. 8. c. 32. n. 1. Pſ. 105. n. 24.

Alumnos corrumpit Magiſtri abſentia.

4. Et verò, qui à Magiſtro, vel Domino procul non eſt, & timet grauiter, & facilè obſequitur. Laudo ego Oraculum profanæ ſapientiæ, quod Philo exponit *ad lib. de Somniis.* Deos ſcilicet, humana ſpecie, non ſemel è cœlo delapſos obiiſſe vrbes, & obſeruaſſe. Quid ex iure, quid aliter fieret; addit Philo. *Quod etſi verum non ſit, tamen vulgatum fuit vtiliter*, &c. Cùm ſint homines, qui procul à Domino metum, & iugum excutiunt. Vrget metum præſens Dominus. Hallucinor ego, ſi Moyſes probat aliud, cùm Dominum obtrudit ſæpius in aures gentis vniuerſæ, Leuitic. cap. 18. à num. 2. *Ego* (inquit) *Dominus Deus veſter*, &c. Sermo inibi eſt de turpi copula, quod ſcelus vt premeret, auctoritate grandi opus erat, vnde toties Dominus ſuum ſibi nomen capit. Ego Dominus, Ego Dominus; ſcilicet, vt ſciret Hebræus, ſe præſente, ac vidente Domino agere, ac proinde timeret. *Quaſi diceret*, (Philone Auctore,) *Ego Princeps, ac Dominus: nec ſubditis in Principum conſpectu, nec ſeruis, coram hero, tutum eſt iniquè agere*, &c. *ad lib. de Gigant.* Quis vel magno viro metus eſt in Regum oculis, ne Maieſtatem lædat Principum? non timet, vel in angulo, quò Rex poſſit adire. Quare Magiſter Dominus cùm alumnos mitteret

Verſatur cum hominibus Deus, vt conſterni meant.

Leuit. c. 18. n. 2.

Abſtinent à nequitiâ homines, qui Deū habent in oculis.

mitteret ad fidem explicandam, illud in monitis dedit: *festinatò adirent*, Luc. cap. 10. n. 1. *quo erat ipſe venturus*, &c. Sed quò hæc ſpectat adhortatio? an ne diſcipuli, Chriſto abſente, languerent in officio? vt proinde oporteret meminiſſe de Magiſtri itu? Id Caietanus rectè putat. *Scientes enim diſcipuli, quòd ſubſequeretur magiſter, cogebantur omni cura iniuncta exequi*, &c. Certè excuterent diſcipuli ſomnolentiam, cùm ſcirent, magiſtrum eo loci aditurum eſſe, quò priùs adirent diſcipuli. Nam cùm Magiſter adeſt, timent diſcipuli, & obtemperant; cùm Princeps adeſt, timent ciues, & obſequuntur, ac proinde Gentes variæ cùm ab Aſſyrio procul agerent, ὅτι ἐκ ἐφοβήθησαν αὐτὸν, ſeruitutem ſubire noluerunt, vitóque animo contradixerunt.

cap. 10. — Laturo discipulus, si magister abest

Num. 12. Tunc indignatus eſt Nabuchodonoſor, & iurauit per thronum, & regnum ſuum, quod defenderet ſe.

Commentarius.

31. DOlet grauiter Nabuchodonoſor Legatos male reiectos eſſe, & inde viam parat bello mouendo. Triplex ad litem color eſt, ius legationis, iuſta defenſio, iuramentum conceptum. Legatos, iure Gentium, ſanctos eſſe conſtat; nam cùm Tydeus legationem abnueret, 1. Thebaid. *Iuſſa patris, iuſque regi ſſui legate iuſtaque preces vicero*, &c. Venetos, & Vnellos Cæſar male mulctat, Senatu internecato ad lib. 3. *Quo in tempus reliquum, diligentius a barbaris ius Legatorum conſeruaretur*, &c. Quanto in Ammunitam ardore Dauid inuehitur? *Ita vt diſſecarentur*, &c. 1. *Paralip. c.* 20. *num.* 3. ſed ponitio in Ammonitam decreta eſt. Vbi Hannon Princeps, *Pueros Dauid decaluauit, & raſit*, &c. iure Gentium violato. Quæ & Perſis occaſio fuit Græcis premendis, cùm reſponderet Xerxes apud Herodot. lib. 7. *Illos interimendis Legatis ius omnium hominum confudiſſe*, &c. Eam & Nabuchodonoſor occaſionem arripuit, Legatis malè acceptis, vt bellum inferret, quod iam pridem animo conceperat.

... ea in Legatis iniuria. — ... Paralip. c. 20. n. 3.

32. Et cùm Princeps iuſtè depellat iniuriam, id ſibi nomen capit Aſſyrius, iuramento concepto, *quòd defenderet ſe*, &c. Molli verbo rem acerbam tegit, & titulo concinnato iniuſtam adornat vltionem. quod notant interpretes. Et vtrumque ſonat vox Græca ἐκδικεῖν, & defenſionem, & vltionem. Patet ex Pſal. 93. num. 1. *Deus vltionum Dominus*, &c. Græco textu: Θεὸς ἐκδικήσεων κύριος, *Deus defenſionum Dominus*, &c. Sed & Paulus hoc ſignificatu monet Romanam ſcholam, *Non voſmetipſos defendentes*, &c. *ad Ro. cap.* 12. *num.* 19. Græcè ἐκδικοῦντες, id eſt, *vindicantes*: quod placet Caſſiano *Collat.* 16. *cap.* 27. & verò Paulus quid Romanis interdixerit, in proximo docet ex Deut. 32. num. 35. *Mihi vindicta*, &c. Nam Tertulliano id eſt, *Mihi defenſa*, &c. 2. *libro contra Marcion cap.* 18. quo iure Syracides cap. 48 num. 7. *In Horeb* (inquit) *iudicia defenſionis*, &c. Græcè κρίματα ἐκδικήσεως, *Iudicia vltionis*. Cùm igitur ius omnino ſit, vt vis il-

Honeſtus vindictæ color, ab honore tuendo. — Pſal. 93. n. 1. — Ad Rom. c. 12. n. 19. — Vindicta in iniuriam defenſio, non reſta defenſio. — Deut. c. 32. n. 35. — Eccl. cap. 48. n. 7.

Veloſ. in Iudith,

lata defendatur, eo iuſtitiæ colore bellum parat Nabuchodonoſor.

Deinde addit iuramentum, quo mentem firmet. *& iurauit per thronum*, &c. Regum, id eſt, iuramentum ſacratiſſimum, per ſceptrum ſcilicet, ac per thronum; quod probat Serar. q. 12. De ſceptro meminit Homerus *Iliad.* 1. vbi Achilles iurat, ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον, *certè per hoc ſceptrum.* Meminit & Ariſtoteles 3. *Politic. cap.* 14. vbi de Regum iuramento ſermo eſt: ὅρκος τοῦ σκήπτρου ἐπανάτασις, *Iuſiurandum porro ſceptri eleuatio.* De throno ad iurandum prenſato agit Herodotus lib. 4 *Eſt mos Scythis plerumque iurandi per ſolium Regium*, &c. Trahit in hanc iurandi formulam Pineda oraculum illud Exod. 17. num. 16. *Manus ſolij Domini; & bellum Domini erit contra Amalec*, &c. Hebraice ex Caietano, & Oleaſtro. *Manus ſuper ſolium Domini*, &c. Id enim iuramentum concepit Dominus tacta regni ſella; ſic Pineda *lib.* 5. *cap.* 4. de Salomone. Nec abeſt longè ab hoc Sacramento iuramentum Hebræo ſolemne, quod notat Chriſtus Dominus apud Math. 23. num. 20. *Qui iurat in cœlo, iurat in throno Dei*, &c. Vnde via fortaſſe Aſſyrio fuerit, vt iuraret per thronum ſuum, *quod defenderet ſe*, &c ſcilicet, vt vindictæ ſordes tegeret honeſtis nominibus.

33. — Exod. c. 17. n. 16. Dy videri Reges volunt. — Math. c. 23. n. 20.

Humanæ id gentis vitium eſt dare vitiis virtutum nomina, quod taxat Plutarchus grauiter, ad lib. de Adulat. *Cum vitia virtutum nominibus laudantur, vt iam pecces, non modò non dolens, ſed gaudens etiam; detrahitur peccatis pudor*, &c. Non potuit longè à Plutarcho abire Seneca Lucilium admonens epiſtol. 45. *Vitia nobis ſub virtutum nominibus obrepunt*, &c. Mentitur liberalitatem prodigus, iratus iuſtitiam. Iterum Seneca epiſtol. 120. *Mala interdum honeſti ſpeciem offerunt*, &c. Graſſatur Iehu in Achabi domum ſæuus adeò, vt ſacros in ſe ignes moueat, apud Hoſeam cap. 1. num. 4 *Viſitabo ſanguinem Iezrahel ſuper domum Iehu*, &c. Sed honeſta iuſtitiæ forma, ſuum, & fœdum Princeps occultat affectum. *Veni mecum, & vide zelum meum pro Domino*, &c. lib. *Reg.* 4. *cap.* 10. *num.* 16. *Nulli enim iraſcenti ira ſua videtur iniuſta*, &c. Auguſtino teſte *epiſt.* 148. Hac arte tegit Aſſyrius vindictæ flammam: iurátque tecto morbo, vt ſe ad bellum iuſtè mouendum, Sacramento adſtrictum eſſe obtrudat: ſed qui temerè deierat, & furore concepto, planè docet,

34. — Vitia pulchris nominibus tegunt homines. — Hoſ. c. 1. n. 4. — 4 Reg. c. 10. n. 16.

PARÆNET. XVIII.

Iurandi vſum verè abuſum eſſe.

NEgat Chriſtus Dominus iurandum omnino eſſe, apud Math. 5. n. 33. *Ego autem dico vobis, non iurare omnino*, &c. Oportet intelligas iuramentum Chriſtiano vetitum, cùm non vrget neceſſitas, quidquid latrent hæretici: nam meam in partem veniont Patres, & interpretes communi placito. Hieronymus *lib.* 1. *in Math.* 5. Cyr. Alex. *lib.* 9 *in Ioan c.* 6. Rupert. *lib.* 5. *in Math.* Argumentum eruunt ex n. 37. vbi Magiſter Dominus, *Sit* (inquit) *ſermo veſter,* 1. Math. c. 5. n. 33. 37.

 eſt,

eſt, eſt; *non, non*, &c. ſi quid affirmandum, aut negandum eſt, fiat ſimpliciter, ſine iureiurando. Addit proximè. Quod his abundantius eſt, ἐκ τοῦ πονηροῦ, *à malo eſt*. Nam iuramentum à vitiata radice eſt, ſiue à malo homine, qui malè fidens iuramentum ab alio extorquet; & placet interpretatio Auguſtino *de ſerm. Domini*, c. 17. Innocentio *ad c. & ſi Chriſtus, Extrauag. de iureiurando*. ſiue à malo Dæmone eſt, qui impellit homines ad iurandum facilè, vt peierent temerè. Sic habent Theophylact *in Matth. citat.* & Chryſoſt. *hom. 9. ad Popul.* Interpretes *ad Matth.* Vnde patet iurandi vſum verè abuſum eſſe.

Iurare temerè à Diabolo eſt.

2. Poſt Adæ ſcelus, dictis fidem amiſere miſeri homines: probat id Abulenſis ex *cap. & ſi Chriſtus, q. 8. ad Exod. c. 20.* Quod malum ita ingraueſcit, vt vel bonis viris non credant mali homines, ſine iureiurando. Iurat Abramus apud Baram, ſe nihil de ſpoliis recepturum eſſe, firmatque iuramentum manu ad Deum leuata, Gen. 14. n. 22. *Leuo* (inquit) *manum meam*, &c. & quæ Abramo neceſſitas iurandi perſanctè apud Regem? *Ne putet eum ita ſimulare, quod probabile eſt ſæpe contingere*, &c. Chryſoſtomi reſponſum eſt *Hom. 35. in Gen.* Fingunt mali homines parſimoniam rerum, quam præſtant boni viri: quare Abramus, ne credatur ſimulare, quod verè præſtat, ſuam iureiurando fidem munit. *Præſtant enim viri boni iuramenta, vt perſuadendi remedia*, &c. Baſilio teſte *ad Pſ. 14.* Miror ego Abimelechum cautè adhuc egiſſe, & ab Abrahamo iuramentum extorſiſſe; nam dubius de Abrahæ amicitia, *Iura* (inquit) *per Deum, ne noceas mihi*, &c. *Gen. 21. n. 28.* Si Abrahamus pactum ineat ſimpliciter, cautum non eſt ſatis? Abimelecho ſatis id non eſt, niſi Abrahamus pactum iurauerit. *Iura per Deum*, &c. Malus omnino Princeps, qui Abrahamum Sacramento adigit. *Quod enim iurauit Abrahamus, à malo eius fuit, qui dixit: Iura per Deum*, &c. Sic Rupertus *lib. 5. in Matth. cap. 5.* Sed cur Abrahamus, ſi bonus homo eſt, iuramentum non abnuit? Rupertus iterum Abimelechum taxans. *Rex erat, & niſi rogatus ab eo iuraſſet Abrahamus, magis illi ſuſpectus eſſe poterat*, &c. Fidem non habent mali homines bonis hominibus; proindéque Abimelechus malè dubius de Abrahamo, iuramentum à viro bono exigit improbè.

Gen. cap. 14. c. 22

Vana hominum plerumque fides.

Gen. cap. 21. n. 28.

Iurat vir bonus vt ſibi caueat.

3. Non iuraret Apoſtulus, ſi Romanis alumnis fidem faceret de ſuis ad aram, multiſque precibus. Sed iurat ſanctè, Deo in teſtem laudato. *Teſtis eſt mihi Deus*, &c. *ad Rom. cap. 1. num. 9.* & quid à Deo magiſter poſtulat? *Si quo modo proſperum iter habeam veniendi ad vos*, &c. *num. 10.* Cùm ſciret Apoſtolus Romanos fore dubios de tanta magiſtri charitate, ac de tanta cupiditate Romæ adeundæ: vnde motum capit iurandi religioſè, Oecumenio Auctore. *Meritò Deum in teſtem adducit, cùm perſuadere vellet hominibus, quibus perſuadere difficile eſt*, &c. Ad haſce anguſtias deierandi redigunt alumni magiſtrum, cùm boni viri dictis minus fidunt. Quid ſi vel Deum homines ad iurandum adigant? Neget id Suar. *lib. 1. de Iuramento, cap. 14.* tum, quia iuramentum religionis actus eſt, quem Deus non edit; tum quia eſt dicti firmatio, quam veritas ſumma non poſtulat. Si opponas locum ex Geneſ. 22. numer. 16. *Per memetipſum iuraui*, &c. ex Pſalm. 109. num. 4. *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum*, &c. ex Amos 6. num. 8. *Iurauit Dominus Deus in anima ſua*, &c. Quibus locis Deus iuraſſe probatur. Occurrit Suarez, & docet iuraſſe Deum non genuinè, ſed tropicè. Quod quidem reſponſum eſt a Chryſoſtomo *Homil. 11. ad Hebr.* ab Athanaſio *ad tractat. de Cruce*, à Ruperto *ad Habac. 3.* Sed à Suario diſſidet Salmeron *tom. 5. tract. 40.* Nam ſi ex ſacro textu habemus Deum iuraſſe, quod patet liquidò, traditque Apoſtolus iuramentum à Deo interpoſitum eſſe, *ad Hebr. cap. 6. num. 13.* Nec eſt quod euincat, Deum iuraſſe tropicè, cur genuinè iuraſſe negites? Neque enim iuramentum in Deo actus religionis eſt, nec dicti firmatio, ſed hominum ſolatium. *Quo ſubleuatur noſtra infirmitas*, &c. ſic Philo *ad lib. de Abele*. In hanc partem abit Abulenſis *q. 9. ad Exod. cap. 20.* ſed eligas quidquid velis, vel genuinè, vel tropicè Deum iurare, factum id ſcias ad fidem hominum excitandam, qui vel Deo, niſi iurato, non credunt facile. Obſeruat id Chryſoſtomus *Hom. 51. in Geneſ. cap. 26. num. 3.* vbi Deus Abrahamo iurat ſanctè, *Iuſto plenam fidem faciens*, &c. ſic & Ambroſius de Caino, *cap. 10.* Cyril. Alexand. *lib. 5. aduerſus Iulian.* Baſilius *Hom. 29.* Tertullianus *de Pœnitent. cap. 4.* vbi de noſtro Deo Magiſter ad Ezechiel. cap. 33. num. 11. *Viuo ego dicens, cupit ſibi credi. O nos beatos! quorum cauſa Deus iurat*, &c. Et locus eſt de ſcelerum venia, quam ſe daturum iurat Deus Optim. Video iuraſſe Deum, ſed iuramentum à Deo impetrat malus homo, quo mentem firmet.

Superat fidem gentis mala, magna viri boni charitas.

Ad Rom. c. 1. n. 9. 10.

Gen. cap. 22. n. 16

Pſ. 109 n. 4.

Amos cap. 6. n. 8.

Deum vrent ad iurandum magna hominum diffidentia.

Dei iuramentum hominis ſolatium.

Gen. cap. 26. n. 3.

Magna Dei pietas iuramento probatur.

Ezech. c. 33. n. 11.

Quid, ſi probo iuramentum à malo Dæmone eſſe? Vrget ille homines ad iurandum, & inde ad peierandum, vt ſubiiciat diris modis. Quare vt peierandi viam claudat, negat Chriſtus Dominus iurandum eſſe, cùm id nec poſcit ratio, nec vrget neceſſitas. Sic locum explicant Auguſt. *epiſtol. 89.* Chryſoſtomus *Pſalm. 5.* Baſil. *Pſalm. 14.* Ambroſ. *Pſalm. 118. ſerm. 14.* Hieronym. *ad Zachar. 3.* Clemens Alexand. *Stromat. lib. 7.* Qui quidem Patres docent vetitum à Chriſto iurandi vſum, vt reſecaret hominibus occaſionem peierandi: addo ego, vt frangeret anſam puniendi. Nam Syracides, *Vir* (inquit) *multum iurans implebitur iniquitate, & non diſcedet à domo illius plaga*, &c. *cap. 23. num. 12.* Dura profectò Nemeſis imminet peierantibus. Minatur Zacharias *cap. 5. num. 2.* Sed quid minatur? *Ego video volumen volans*, &c. ſententiam ſcilicet capitalem vidiſſe viſus eſt Vates; nam Græco textu habes, δρέπανον πετόμενον, *falcem volantem*, &c. Cur ferrum volat? ne vim effugiat reus ſceleris, teſte Chryſoſtomo, *Cùm adſint alæ, quæ ſalutis ſpes vlterius eſt?* &c. *Homil. 15 ad Popul.* Sed quò volant falces, & ſecures Iudicis Optimi? *& veniam* (inquit) *in domum furis, & in domum iurantis mendaciter*, &c. *numer. 4.* ea hominibus malè iurantibus 4

Iurantibus temerè Deus iraſcitur, & ferrum impingit.

Eccleſ. c. 23. n. 12.

Zachar. c. 5. n. 2. 4.

Volat Nemeſis aduerſus deierantes.

iurantibus [illegible] ſſades eſt, vt vitam breui abſolua [illegible] *N* [illegible] *oc id e gladius, vt iuramentis plaga*, &c. Iterum Chryſoſtomus *citatus*. Pereunt male, & cito pereunt, qui deierant frequenter, vt peierent. Hæc enim apud Malachiam eſt comminatio cap. 3. n. 5. *Ero teſtis velox adulteris, & periuris*, &c. Video quos nam iungat bonitis [illegible], vno pares voto, & fato. *Quia ſalinam* [illegible] *ta Dei iudicio communiter breuiatur*, &c. ſic L. ra. Graui igitur vrgentur malo, qui malè iurant.

Malach. c. 3.

[illegible] ſimulatur [illegible] ia qua in- [illegible] quen- [illegible]

5. Sed non leue à malo Dæmone malum eſt, vt minus credatur hominibus, qui iurant frequentius. Huiuſce mali metu abſterret Athanaſius homines iurandi faciles. *Quid* (inquit) *Deum iurant, quibus, ne in paruis quidem rebus fides habetur?* &c. *ad tract. de cruce*; ſuam enim fidem lædunt iurandi facilitate. Negat Petrus ſe Christo notum eſſe, & iuramento id conceptto firmat, apud *Matth.* 26. num. 72. *Et iterum negauit cum iuramento*, &c. Non tamen fidem ab hominibus impetrauit: nam paucis pòſt verbis, accurrunt ſatellites, Petrum vrgent, & Chriſti amicum eſſe probant, num 73. *Verè & tu ex illis es*, &c. Quid Petro iuraſſe profuerit, inde patet, quòd nullam iuramento fidem fecit, ſed tota hæc iurandi pœna eſt, teſte Baſilio. *Turpe enim eſt, ſe ipſe vt fide indignum accuſare, & ad iuramentum confugere*, &c. *Pſalm.* 14. Mentiar verè, niſi Hoſeas Hebræo iuſiurandum interdicit. *Neque iurauerìtis, viuit Dominus*, &c. *cap. 4. num.* 15 Sed quid hoc monſtri [illegible] nomine Moyſes Hebræo iurare permittit? [illegible] 6. num 13 *Dominum Deum tuum timebis, & per nomen illius iurabis*, &c. Id planè eſt, cùm [illegible] bræus fidem perdidiſſet aſſiduitate [illegible], quod patet ex increpatione creberrima [illegible] *ad Pſ* [illegible] *num. 9. ad Eccleſiaſt. 33 num 9. ad Iſa. c. 48. num. 1. ad Ierem. cap. 5. num. 2. ad Zach.* [illegible] *5 num* 3. Negat Hoſeas iurandum eſſe [illegible] mino: *Neque iurauerìtis*, &c. verùmque iuramentum, vt inutile, quod Hebræus iurando aſſiduè fidem iam non faceret. Inde fit, vt bonus quiſque, vel nun iuret, vel cunctetur iurare.

Matth. c. 26. n. 72. 73.

[illegible] perdit [illegible] amicus.

Hoſ. cap. 4. n. 15.

[illegible] cap. 6.

P[illegible] [illegible] cap. 33

I[illegible] n. Ier. [illegible] n. Zach. c. [illegible] n. 3.

6. Peto, cur Flamen Dialis non vrgeretur à Romanis ad iurandum? an quia iuramentum viro libero tormenti genus eſt? Plutarcho id placet, *Probl.* 43. Id tormenti ſubiiſſe videtur Iſaacus, vbi à Rege Abimelecho adigitur ad iurandum. Gen. cap. 26. num. 28. *ſit iuramentum inter nos*, &c. Lego enim Iſaacum cœna, & lecto Regem excepiſſe, noctemque ſolidam tranſegiſſe, nec iuraſſe, nec de iuramento agitaſſe, niſi manè ſummo. Res de textu eſt, n. 30. *ſurgentes manè iurauerunt ſibi mutuo*, &c. Cur non a proxima veſpera? cur non a cœna proxima, iuramentum edit Iſaacus? Inuitus (credo) ad iurandum trahitur; ac proinde cunctatur, ſuo obſequens animo. Putat Abulenſis *quæſt.* 4. poſt cibos decoctos, à prima luce iuraſſe Iſaacum, & pactum amicitiæ feciſſe. *Vt iurarent ex maturo conſilio, & non ex impetu hilaritatis*, &c. Bene Abulenſis habet. Iuratur enim plerumque inter patinas, quod præſtare non licet. Malum vt bene caueret Iſaacus, noctem precibus egit integram. Nec minori cura Dauid iuraſſe probatur, vt ſacramentum perſanctè fieret. Pſalm. 118. num. 106. *Iuraui, & ſtatui*, &c. De lege ſeruanda iuramentum eſt; vide, quid præmittat, num. 105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum*, &c. additum egregie id eſt, Auctore Ambroſio. *Lux tibi præeat ſi iurare diſponis*, &c. *ſermon.* 14. Temperandum enim lege ſacra iuramentum eſt.

Iuramentum viro ingenuo tormentum.

Gen. cap. 26. n. 28. 30.

Tardius ad iurandum ſeſtinand.

Pſ 118. n. 106.

Conſideratè iurandum.

7. Iam verò, quis non dicat à malo Dæmoniaco eſſe, vt homo iuramento ſe obligatum probet ad iniuriam irrogandam? Mordet hoſce homines Saluianus ad lib. 5. de Prouid. *Ad hoc* (inquit) *eo cecidit, vt cum per Christi nomen iurauerint, putent ſe etiam ſcelera religioſè facturos*, &c. Pulchrum ſane caput hominis, qui dolo iurat, vt ſe dicat iureiurando adſtrictum eſſe ad malè agendum. Hic ille erat, qui Saluiano piè legato miſelli hominis proteruè negat ſe rem alienam poſſe reddere, vtpote quam ſibi retinendam iurauerat. Meræ omnino intemperiæ. Saluianus iterum. *Armant ſe ad latrocinandum per Chriſti nomen, & auctorem quodammodo ſui ſceleris Deum faciunt*, &c ſcitè Saluianus, ac theologicè; nam qui Deo iurato, ſcelus admittit, Deum pro ſcelere fautorem laudat. Eo ſe iuramento adſtrictum Herodes voluit, cùm ſcenam adornaret Ioannis decollandi, *Matth.* 14. quod cenſent magni Patres, Hilar. Hieronym. Chryſoſt. & alij; quòd ſi Herodes viſus eſt doluiſſe. *Propter iuramentum*, &c *num.* 9. ſimulatè vulpes doluit. Nam dolo in Ioannem conſuto, iurat Herodes, vt iuramento ſtaret improbè: ac tandem, *ſub pietatis occaſione impius fuit, dum iuramento ſcelus excuſat*, &c. Laudunenſi Auctore. Vnde patet iurandi vſum verè abuſum eſſe. Iurant malè mali homines; iurat & Nabuchodonoſor *per thronum, & regnum ſuum, quòd defenderet ſe*, &c. Quia tamen iurat malè aduerſùs homines, iratum ſentit numen Holoferne interempto, etſi iuramento dolum tegat, & iure defenſionis; vt ſcias

Abſurda iurandi ratio eſt ſceleris occaſio.

Matth. c. 14. n. 9.

Nulla iuramenta vis ad peccandum.

Parænet. XIX.

Homines tegere vitia honeſtis nominibus.

1. T*Runcat virtutes mucrone virtutum virtus perſonata*, apud Chryſologum *ſerm.* 7. cùm enim pacem mentitur, tunc vel maximè pacem damnat; cùm iuſtitiam laudat, tunc vel maximè lædit iuſtitiam; cùm amicitiam venditat, tunc vel maximè trudit amicitiam. Hoc illud eſt malum hominis, de quo Dauid Pſ. 49. num. 19. *Lingua* (inquit) *tua concinnabat dolos*, &c. Nam dolos ita nectebat malus homo, vt aliud clauſum animo, aliud promptum in lingua haberet: recte ageret, quod ſe velle negabat: vaſtè abigeret, quod ſe nolle negabat: boni fuco mali faciem concinnaret & occultaret. *Colorabat falſa*, &c. Lyra teſte. Et verò apud hoſce homines (quod Bernardus notat) *non eſt virtutes colere, ſed vitia colorare, quaſi quodam virtutum minio*, &c. *ſerm 66. in Cant.* quæ Aſſyrio virtus eſt; nam orbe ſummam ad iniuriam deſtinato, iniuriam tegit boneſto iure defenſionis. *Iurauit, quod defenderet ſe*, &c. hominem vultu præfert, animo Diabolum agit virtute perſonata, quam à Magiſtro malo hauſit.

Pſ 49 n. 19.

Boni faciem malus ſumit, vt malè agat.

2. Quis enim ille eſt, qui tritico iniecit infelix lolium, vt ſementem perderet Patris Opti-

Match. c. 13. n. 39. 28. mi? apud Match. 13. num. 39. *Inimicus*, Magi-
ſtro Domino, *eſt Diabolus*, &c. & qua nam eſt
facie? *Inimicus homo hoc fecit*, &c. num. 28. Cur
humanam faciem Dæmon induerit, ſcitè in-
Dolo potius, quàm vi vrget Diabolus. uenit Salmeron tom. 7. tract. 6. *Dum tentat, in*
affectus humanos ſe transformat, vt melius poſſit
decipere, &c. Bene Salmeron inſinuat, vene-
num auro bibi facilè, & malum tegi bono co-
lore. Ab hac ſchola prodiere Iudices, qui è
iure iniuriam fecere: & qui apud Danielem
Dan. cap. 13. n. 5. cap 13 num. 5. *videbantur regere populum*, &c.
Quid hoc dicti eſt? Rem ſummam non agunt
ſenes, ſed videntur agere, alij facie, mente alij?
Iudices apparatu, non affectu iuſtitiæ? Præto-
res fuco, non facto nobiles? Id planè eſt, teſte
Iuſtitiam affectu perimunt iurpes iudices. Laudunenſi. *Non regebant, ſed videbantur rege-*
re, quia malè præerant, &c. ij profectò erant ſe-
nes, in iure dicundo, vt vindictæ morſus te-
gerent fuco iuſtitiæ, verè hiſtriones admini-
ſtrationis politicæ.

3. Quis facultatum amans, amorem non tegit
improbum fuco prouidentiæ? Legé capit He-
bræus Princeps de Amaleco perdendo, *Interfi-*
ce à viro vſque ad mulierem, bouem, & ouem, &c.
1. Reg. c. 15. n. 3. 1. *Reg.* 15. *num.* 3. Sed legem malè ſoluit: nam
hoſte victo, & capta præda, quidquid pulchrū
eſt, cogit, & retinet Hebræus Princeps. Deinde
erratum purgat apud Samuelem, & ſacro præ-
texit nomine culpam. *Pepercit populus meliori-*
bus, &c. *num.* 15. & qua de cauſa? *vt immolaren-*
tur Deo tuo, &c. Perſonata virtus eſt, quæ ſor-
didam obtegit auaritiam honeſto velo proui-
dentiæ publicæ: quod Abulenſis aduertit q.
Sordes auaritiæ tegit Princeps fuco prouidentiæ. 24. *Colorat factum dupliciter*, &c. nam vel cul-
pam non agnoſcit in grege ſeruato; vel ſi cul-
pa eſt, in populum reiicit. Malus omnino hi-
ſtrio, qui rem cupit, & capit, id enim de textu
eſt num. 9 *Pepercit Saul, & populus Agag & op-*
timis gregibus, &c. ſed colorem inducit pro-
uidentiæ. Hac arte Aſſyrius tumet, doletque
Legatos à populis malè acceptos eſſe, qui li-
bertatem hominum tentarent iniquè; ſed
iram tegit hôneſto iure defenſionis. *Quòd de-*
fenderet ſe, &c. Verè Diabolus Zeli, ad templi
Ezech. cap. 8. n. 3. fores. *Vbi ſtatutum idolum Zeli*, &c. apud *Ezech.*
cap. 8. *num.* 3. illud ſignificans, Principes, ac iu-
Zelus aliquando eſt Diabolus. dices aliquando furorem effundere ſub colore
iuſtitiæ, priuatáſque iniurias perſequi ſub Zeli
idolo.

4. Quo ſe fuco occultat Iezabela, vt Nabo-
them perdat? Honorem viro proſpicit, & ie-
3. Reg. c. 21. n. 9. iunium populo imperat 3. Reg. 21. num. 9.
Prædicate ieiunium, & ſedere facite Naboth inter
primos populi, &c. Quantus in Nabuthen ho-
nor? Quanta in Deum pietas? ſed quantus iu-
ſtitiæ fucus eſt? Nam Regina monet Iudices,
num. 10. vt teſtes faciant; *Falſum* (inquit) *teſti-*
monium dicant, &c. ac tandem iubet, vt Nabu-
Vindicta ſub pietatis ſpecie ſcelestior. then falſo premant ſcelere. *Lapidate, & ſic*
moriatur, &c. Multus iuſtitiæ apparatus eſt, ho-
nore interpoſito viri maximi: cur ita? ſi falsò
accuſandus, & iniuſtè occidendus eſt? Bene
Lyra. *Vt non videretur quærere eius mortem, ſed*
honorem, &c. Timet Princeps ne malè audiat, ſi
dolorem ſuum manu punire videatur; vindi-
ctam honeſtat colore iuſtitiæ, & fuco pietatis.
Occultat ſe Amaſias, & amore ſimulato vti-
Amos cap 7. n. 9 10. litatis publicæ, furorem explet ſuum. Dicit
Amos cap. 7. num. 9. *Demolientur excelſa Idoli*,
&c. quo loco, Amaſiam quatit Amos admini-
ſtrum idololatriæ. Deinde addit Vates, *& con-*
ſurgam ſuper domum Ieroboam, &c. quo textu
Regem mordet affinem ſceleris. Auditor eſt
Amaſias, tumet, ardet, furit, miſſóque inter-
nuntio, Regem monet, *Rebellauit contra te*
Amos, &c. *num.* 10. Nihil de ſuo malo Pontifex
meminit, ſciens admodum; meminit tamen de
læſa maieſtate, & ſuam animo coquit ægritu-
dinem; quod expendit Hieronymus. *Ille* (in- *Vindicta, à recto, grauior, ac certior.*
quit) *de ſua non mandat iniuria, vt de Regis*
tantum contumelia dolere videatur, &c. Hiſtrio-
nem iuſtitiæ Amaſiam rectè dixeris, qui ſuam,
& priuatam iniuriam vlciſci voluit; ſed dolore
ſimulato fortunæ Regiæ, ne quam notam in-
curreret mentis affectæ.

Rectiùs Pontifex ageret, ſi iram premeret, 5.
ne ſacros in ſe faſces commoueret, quos Aſſy-
rius commouiſſe viſus eſt. Vnde voces à Deo
triſtes vrgent. *Væ Aſſur, virga furoris mei*, &c.
Iſai 10. *n.* 5. ſermo eſt de Aſſyrio, qui Deo Iſa. c. 10. n. 5.
duce, Hebræum malè mulctauerat, quaſi Dei
Maſtigophorus; ſed cur Deus ſuum in Maſti-
gophorum acerbè inuehitur, vt cùm Regem
dicat ferulam iuſtitiæ, ferulam frangat quo-
dammodo? *Væ Aſſur.* Pulchre aduertit Hiero-
nymus queri Deum motum Magiſtrum, de
Maſtigophoro immodeſto; cùm Hebræum
pulſaret iuſto grauiùs, *Ipſe* (inquit) *modum ira-* *Irritat Deum iudex iuſto ſeuerior.*
cundiæ meæ egreſſus eſt, &c. itaque ex tæmendi
immodeſtia, Dei faces in ſe mouet Aſſyrius,
quippe qui, ſuo obſequens animo, Hebræum
malè affecerat, more id Dæmonis, addit Ru-
pertus. *Nec enim ita ſeruit, vt Deo conferre ve-*
lit, &c. *lib.* 2. *in Iſai. cap.* 5. Vel in Helia taxat
Deus affectum iuſtitiæ nimium. Erat Helias
iuſtitiæ cuſtos rigidus, & ſeuerus morum cen-
ſor. Famem imprecatus hominibus *ad* 3. *Reg.* 3. Reg c. 17.
17. *num* 1. Sacerdotes internecat adminiſtros n. 1. cap. 18.
ſcelerum, *cap.* 18. *n.* 40. Re bene geſta, Heliam n 42.
Deus rapit curru igneo, *ad* 4. *Reg.* 2. *num.* 11.
Cur hominem vitæ integrum ab hominibus
longè abſtrahit? Scitè Chryſoſtomus, *Videns* *Ne quid nimis.*
(inquit) *pertinacem Heliæ animum, adhuc a mi-*
ſericordia abhorrentem, & à peccatoribus ipſum
ſegregat, &c. *ſerm.* 1. *de Helia.* Vides notatum
Heliæ affectum de iuſtitia nimia? ſed conſtat
ſummam iuſtitiam, aliquando ſummam in-
iuriam eſſe. Licentior quidem Nabuchodo-
noſor aduersùs homines; qui non modò ex-
cedit modum, ſed furorem exerit ſuum, ſub
iure ſimulato defenſionis, *& iratus, quòd de-*
fenderet ſe, &c.

CAPVT II.

Num. 1. Anno igitur tertiodecimo Nabuchodonoſor Regis, vigeſima ſecunda die menſis primi.

Commentarius.

PVGNA eſt de anno, inter Græ- 1.
cum, Latinumque textum; ſed mu-
to erratum commune. De menſe
agendum. Quis nam primus fuerit,
dubium eſt, cùm boni viri duplex anni initium
eſſe

eſſe velint : ſacrum ſcilicet à Martio, quod ad rem ſacram ſpectabat;& profanum à Septembri,quod ad rem ciuilem pertinet; ſtat ab hac parte Riber. *ad Hagg.cap.*2. Pineda *lib.*5. *c.*5. *de Salom* Pradus *ad Ezech c.* 1. Peter. *in Exod. cap.* 12. *diſp.* 1. Addo Lyram, & Lippom. *ad Exod.cit.* Abulenſ. *quæſt.*2.*&* 3. ſed à Ioſepho id accepere. quo Auctore, *Moyſes Niſan menſem, qui eſt Xanticus, primum in feſtiuitatibus definiuit. In rebus diui nd us, & emptionibus, priores ſecul decreta ſeruauit,*&c.*lib.*1. *Antiq.*.*cap.*5.

Leuit. c. 25. n. 9.
Id verò eſt, Septembrem rebus profanis aſſignatum, vt anni initium, quod patet ex *Leuit.*25. *num.* 9.

2. Occurrunt alij,& Septembrem ſimpliciter anni initium eſſe volunt : quod probat commune placitum Magnæ Aliæ,& notat Hieronymus *ad Ezech. cap.* 1. In hanc partem conueniunt viri non pauci, nec mali, qui mundum Septembri conditum eſſe probant apud Salian.*tom.*1 *in apparatu ad Annales cap.*4.*num* 5. Ab eo enim menſe annus, vnde mundus, traheret initium,oportebat. Addo Oleaſtrium id ſentiſſe multis locis, *Gen cap.*7. *Exod. cap.*12.

Exod. c. 12. n. 1.
Quibus, ſi opponas Martium Dei iuſſu anni exordium eſſe,cùm id Deus in mandatis dederit, Exod.12.num.1. *Menſis iſte, vobis principium menſium*, &c. Reſpondent, Martium ſacris operandis primatium menſem eſſe, cùm ab exitu ſeruituris Ægyptiæ auſpicato fluxerat bene factum primatium, non quòd inde fuerit ſimpliciter anni initium.

3. Sed conſtat Septembrem ſacro textu ſeptimum ſimpliciter menſem eſſe. Nam Moyſes ita menſes numerat, Leuit.23.num.24 *Menſe* (inquit) *ſeptimo*,&c. Num. 29. num.1. *Menſis etiam ſeptimi prima dies*,&c. qui quidem menſis communi placito September eſt, & anni exitus, quod Moyſes docet *Exod.*23.*n.* 16. cùm ſcenopegiam mouet Septembri celebrandam eſſe. *In exitu anni*,&c. Id ſi recipis, vires argumento colligo : September ſacro texto menſis eſt ſeptimus? nemo igitur neget primum anni menſem, ducto calculo, Martium eſſe. Volunt quod volo, Hieronym. *ad Ezech. cap.* 29. Maldonat. *inibi*. Addo mũdum Martio procreatum fuiſſe. Pugnat in hanc partem valenter Salianus *in apparatu citato num.*6. vbi Auctores huiuſce partis edit, pluſquam vicenos. deinde in ſcholiis addit Auguſt. *lib.*12. *Confeſſion. cap.*20. *&* 30. D.Thom.1. *p q.*46. *art.*3. Appono ego & Caiet. *Exod.* 12.& Suar. *de opere ſex dierum, lib.*2. *cap.*7. *n.*17. Quare ius erat, vt à menſe annus inciperet, vnde mundus ſumpſit initium. Deinde mandatum illud Exod. 12.n.1. *Menſis iſte vobis erit principium menſium*,&c. quo Martius anni initium conſtituitur, menſem rebus ſacris primatium deſtinat, qui anno ciuili erat primatius ab orbe condito. Conſtat igitur menſem præſenti loco primum ſimpliciter Martium eſſe.

Leuit. c. 23. n. 24.
Num. c. 29. n. 1.
Exod. c. 23. 16.

4. Facit ad rem, quod ſacra hiſtoria menſium numerum init à Martio, vt ab anni exorſu. Conſtat ex *lib. Heſther cap.* 3.*num.* 12. vbi textus habet. *In menſe primo Niſan*, &c. qui quidem menſis eſt nouarum frugum ; vnde Moyſes Deut.16.num.1. *Obſerua* (inquit) *menſem nouarum frugum, & verni primum temporis, vt facias Phaſe*,&c. Addit mandato vim ex bene facto. *Quoniam in iſto menſe eduxit te Dominus*, &c. Quare à Niſan menſes reliqui. *Zio, ipſe eſt menſis ſecundus*,&c. Reg.3.cap.6.num.1. *Siuan*, de quo Baruch 1. n. 8. *Erat enim tempus menſis tertij, qui appellabatur Siuan*,&c. *Heſther* 8. *num.* 9. *Elul*, qui & ſextus vocatur, ad Eſdram lib.2.cap.6.num.15. *Ethanim, ipſe eſt menſis ſeptimus*, 3.Reg.8.n.2. *Bul, ipſe eſt enim menſis octauus*,&c. 3.*Reg.*6.*num.* 38. Sed & Zacharias quid non audit? *In quarta menſis noni, qui eſt Caſleu*, &c. *cap.*7.*num.*1. de quo legas *Machab.*1.*cap.*4. *n* 52. ſuccedit & Tebeth, de quo Heſther c 2. num. 16. *Menſe* (inquit) *decimo, qui vocatur Tebeth*, &c. A Thebeto proximè Sabath. Zachariam enim vrget Dominus. *In die vigeſima, & quarta menſis vndecimi Sabath*,&c *cap.*1 *num.*7. Cogit calculus Adar, malis Iudaicis inſignis: apud Heſther c.13.num.6. *Quarta decima die menſis duodecimi Adar*,&c Neque enim eſt (vt obiter ſoluam ſcrupulum) cur Zio,& Bul Hebræo iam pridem noti menſes, ad Eſdram vſque non perdurauerint, etſi Chaldæo aliter appellentur. Quid ex calculis menſium initiis colligendum? Illud omnino, Niſan à bono libertatis Iudaicæ primatium menſem eſſe, æſtimatione publica, & communi agni cœna: ſiue mutaretur anni initium, ſiue commendaretur vetus exordium, nouo ritu. Scio quid Auguſto Itali detulerint, cùm ad homines primò diuertiſſet. *Quadam enim ciuitates, diem, quo primum ad eos veniſſet, anni initium fecere*, &c. Ita Sueton. *c.* 59. quaſi id beneficij vellent animo tenere. Quid ſi & Magnus Deus id exegerit ab Hebræo, cùm menſem vindicem libertatis Iudaicæ felix, fauſtumque anni initium eſſe voluit? ſcilicet vt Hebræus moueret ſanctè,

Heſther c. 3. n. 1.
Deut. 16 n. 1
3. Reg. 6. n. 1.
3. Reg. cap. 6. n. 1.
Heſther c. 8. n. 9.
Eſdr. lib. 2. cap. 6. n. 15.
3. Reg. cap. 8. n 2. c. 6. n. 18.
Zach. cap. 7. n. 1.
1. Machab. c 4 n 52.
Heſther c. 2. n 16.
Zach. c. 1 n. 7.
Heſther cap. 13. n. 6.
A magna fortuna anni initium.

Parænet. I.

Oportet beneficiarium memorem eſſe.

1. Hebræum Dei beneficiarium eſſe atteſtatur exitus ab Ægypto ad agros Cananæos: felix omnino auſpicium, & bono libertatis Iudaicæ,& oſtẽtatione maieſtatis ſacroſanctæ. Quod ſi Hebræus animo retineret, gratè faceret, & bene ſolueret. *Qui enim gratè beneficium accipit* (teſte Seneca) *primam eius penſionem ſoluit*,&c. *ad* 2. *de Beneſic.cap.*23. ſed obliuioſus omnino Hebræus eſt, vel cùm magna ſibi parat bona : vnde vox illa eſt locis plurimis, *Memento, quòd & ipſe ſeruieris*, &c *Deut.* 10.*n.*15. vbi ſeruitutem Hebræo Deus obtrudit ne abiiciat animo vindicem libertatis. Apud Iſaiam 44.n.21. *Memento horum Iacob*, &c. Et apponit quid oporter meminiſſe. *Firmaui* (inquit) *te*,&c. ſcilicet, qua manu hominem condiderit. Mitto cætera; pergo ad Malachiæ c.4. n. 4. *Mementote legis Moyſi*,&c. Ad Horebum Dominus digitum intendit, vt quas Hebræus inibi leges acceperat, ſanctè meminiſſet. Miror, cur toties in aures ſonat verbum illud *memento*, ſed non miratur Procopius ad Iſaiam cit. *Optimè enim in obliuioſum Iſraelem vſurpauit illud verbum*, memento, &c. ſciebat Deus Hebræum ſuopte genio obliuioſum eſſe cuiuſque benefacti: inde voces iteratæ de beneficij memoria, *memento, mementote. Nam, qui meminit, ſine impendio gratus eſt* (teſte Seneca)

Deut. c. 10. n. 15.
Iſa cap 44. n 21.
Malach, c. 4. n. 4.
Ingratus non meminit benefacti.

ingratiſſimus omnium qui oblitus eſt,&c. lib 3. de Benefic.cap.1.

2\. Ab hoc morbo non aberant gulones, qui poſt epulum, die intermiſſo, aliud volunt epulum Apud Ioan. cap. 6. num. 11, *Diſtribuit diſcumbentibus,&c.* Chriſtus ſcilicet. Vbi nihil deſideratum eſt ad famem ſedandam; ſed die proximo, cùm Magiſter apud eoſdem homines ageret de fide, ac religione *Hoc eſt opus Dei,vt credatis,&c. num.29.* nihil non mouent gulones, vt cœnam ſibi genialem parent. Sic enim homines, *Quod ergo ſignum facis,vt videamus, & credamus? quid operaris? Patres noſtri manducauerunt manna,&c. num 30.* Tectè, ſed vafre Chriſtum monent, vt panem apponat Angelicum, ac ſi Magiſter nihil huioſce notæ feciſſet pridie. Mali omnino, malignique ganeones! modò panes capiunt, & modò panes captant: menſam demitantur pridiè. *Cum vidiſſent,quòd Ieſus fecerat ſignum,&c. num. 14.* & die interpoſito, menſam gulones poſcunt iterum, *Quid operaris: &c.* ac ſi nihil accepiſſent. *O obliuioſi, & ingrati!* clamat Euthymius. Ea ingratis animis obrepit obliuio bene facti, vt dies vna, omnem de cœna peracta memoriam aboleat. In aqua ſcilicet beneficia ſcribunt homines; fluit aqua, deletur ſyngrapha Quare vt Hebræo Deus renouaret memoriam huius facti, primum anni menſem addixit agno mactando, & ſacris operandis, *ad Exod. cap. 12.* quod ibi volunt interpretes aſſenſu communi. Abulenſ. *quæſt.* 2. Theodoret. *q* 24. Nec Chryſoſtomo vox, nec mens alia ad Hom. de Iuda. *Quia contumaces erant, feſtiuitatis celebratione, beneficiorum memoriam roborauit.*

Ioan. cap. 6. n. 11. 29. 30. 14.

Ingratiſſimus hominũ obliuiſcitur.

Exod. c. 12. n. 2.

Dies feſtus ad beneficia Dei recolẽda.

3\. Quid Hebræo tam notum, quàm panes è cælo miſſos eſſe ad famem ſubleuandam? Cœna [illegible] confecto labore Angelico laura, & læta: adhuc tamen Deus timet obliuionem tantæ largitatis. Vrnam eo pane impleri curat, & aſſeruari in arca iubet, *Exod. 16. num.* 33. De arca Paulus, *In qua vrna aurea habens Manna, &c ad Hebr. 9 num.* 4. Factúmque id eſt eo conſilio, ne Hebræus auerruncaret ab animo beneficium. *Mira eſt* (teſte Oleaſtrio) *hominum ingratitudo, vt opus Deo ſit, teſtes rerum beneficio ſuo adhibere, &c.* ſcitè Oleaſtrius, cùm malus, & ingratus homo benefactum vel neget, vel obliuiſcatur facilè, ne gratus bene merentibus eſſe cogatur. Multis locis, ac rebus iuſſit Deus volui monumenta ſuæ aduersùs Hebræam gentem beneficentiæ; in menſe, in arca, in vrna, in ſaxo, quo Deuteronomium inſcribi iuſſit, Deut. 17. num. 2. *Eriges ingentes lapides, & calce leuigabis, vt poſſis in eis ſcribere omnia verba legis huius,&c.* ſic ad Moyſen Dominus. Quæ tamen expleuit Ioſue *cap. 8. n* 32. Cur tanta Deo cura eſt de ſuis in homines beneficiis commemorandis, vt tot locis, & tot rebus monomenta, quaſi trophæa erigat ſuæ beneficentiæ? Abulenſ. ad rem q. 7. in Ioſue *Hoc ad collati beneficij memoriam pertinet, ideo poſuit ſigna diuerſa, &c.* Tanta hominum animos inuadit obliuio de bonis in ſe collatis.

Exod. c. 16. n 33.

Ad Hebr. c. 9. n. 4.

Negat ſi quã poteſt, ingratus beneficiũ.

Deut. cap. 27 n. 2.

Ioſue cap. 8 n. 32.

Vrget Deus ad perpetuam beneficiorum memoriam.

4\. Hæc vna eſt viris bonis occaſio ad excitanda monumenta, quibus memoriam refricent Dei bene merentis. Audit Abramus Deum largè pollicentem, Gen. 12. n. 7. *Semini tuo dabo terram hanc,&c.* Abramus Deo addictus, *Ædificauit ibi altare Domino,&c.* Pergit inde homo qua via ducit ad montem, *n.* 8. nec ſuam de ara extruenda curam abiicit *Ædificauit ibi altare Domino, & inuocauit nomen eius, &c.* Gratum Deo animum oſtendit homo bonus affectus plurimis: quod Rupertus notat lib. 5. cap. 6. *Non ingratus tanta gratia beneficiis iuris ſui poſſeſſionem iam futuram ſacris Dei ſui præoccupat, atque dedicat titulis, &c.* Facit Abramus, quod amicus ſolet, cùm vrbem extruit titulo amicitiæ bene teſtatæ. vide Chryſoſt. *in Gen. Hom.* 32. A Patre didicit Iſaacus monumentum erigere, quo ſactum ſe Deo, gratumque probaret. Indulget Iſaaco fortuna in Geraris, *& locupletatus eſt homo,&c. Gen* 26. *n.* 13. Regreſſus è loco diues Deum audit promiſſis diuitẽ, n. 24. *Noli timere, quia ego tecum ſum, &c.* quare lactatus promiſſis homo num. 25. *Ædificauit ibi altare Domino, &c.* puteumque defoſſum aquæ bene delicatæ, *appellauit abundantiam,&c. num.* 33. Quantus agendis gratiis Iſaacus eſt? *vide in ſti gratitudinem, &c.* ſic Chryſoſtomus *Hom.* 51. ſed illud his locis noto, parari a viris bonis monumenta, quibus monerentur de bonis acceptis; ac ii timerent, ne obliuio facilè obrepereret diuinæ beneficientiæ.

Geneſ. c. 12. n. 7. 8.

Gratus homo, qua à Deo accepit Deo reddit.

Gen. cap. 26. n. 13 24.

Vitulos abi ſæpius excitas, ne obliuiſcatur beneficij.

Noſti cur Heua mater primogenitum ſibi Caïnum appellauerit, poſſeſſionem ſcilicet, à verbo קנה *Kanah* quod eſt, poſſidere. Nam cùm tantum boni ſibi collatum fateretur ingenuè, *dicens, Poſſedi hominem per Deum, &c. Gen. 4. n. 5.* Id Caino ſuo nomen impoſuit, quod foret ad memoriam tantæ gratiæ: nec Anna minori ſtudio ſuum appellauit Samuelem 1. Reg. 1. num. 20. *Concepit Anna, & peperit filium, vocauitque eum Samuelem, &c.* Qui quidem à verbo שאל *Saal* poſtulare, & à numine אל *El*, id eſt, Deus, poſtulatum à Deo infantem ſonat. Sed quid ſibi matres volunt, cùm pueros à Deo datos cognominatos eſſe volunt? an ne, vt pueri nominibus admoniti ſuam Deo vitam gr[illegible] tolerentur? Placet id Chryſoſtomo Hom. 21. in Gen. *Vides, quomodo ſtatim in principio erudiebant pueros, admonentes appellationibus, vt virtutem exercerent, &c.* Puto ego tribuendum id eſſe parentum gratis animis, vt quoties filium appellarent, beneficium ex nomine [illegible], tanquam ex teſſera memoriali, recognoſcerent, grateſque Deo ſoluerent. 5.

Gen. c. 4. n. 5.

1 Reg. cap. 1. n. 20.

Nominibus infantes admonet bona mater.

Iuſta omnino eſt Dei benemerentis recordatio, qua ab [illegible] exorſo, ad exitum vſque debetur, 6.

Fel: [illegible] tot[illegible] ve annus erit.

Vnde illud eſt Deiſcitum [illegible] agno mactando, & Phaſe celebrando, [illegible] primum annus appeteret *Menſis [illegible] Domini [illegible] Leuit. cap. 23. num* 5. vel [illegible] Deo ſacrificans annum beatet. Quo [illegible] Neomeniam celebratam [illegible] ſcilicet menſis initium. Nam Græce [illegible] *μὴν, nouus menſis* eſt, de quo Dauid Pſalm. 80. num. 4. *Buccinate in Neomenia, tuba,&c.* ſed Lyriſtes Moyſen habet in oculis, ad Num. 28. num. 11. *In calendis offeretis holocauſtum Domino,&c.* Illud [illegible] pungit. An ne colenda non [illegible] ſacro noua Luna eſt? ſcilicet id curat Moyſes, & non p[illegible] Deo precibus placato, felix, fauſtumque eſſet menſ. 1 [illegible] e. n. 11.

Leuit. c. 23. n. 5.

Pſ. 80. n. 4.

Num. c. 28. n. 11.

Annuſ [illegible] à Deo poſtulandum menſ. in [illegible].

tium, & quæ in eo fierent, &c. Ita Ribera de Feſtis diebus *lib. 5. cap. 2.* Addit, & piè, cauſam aliam. *Vt enim rerum è terra naſcentium primitias ſibi Deus offerri voluit*, Exod. 23. num. 19. *ita & voluit temporis primitias*, &c. Ac ſi vellet; ius omnino erat, vt qui Solem, & Lunam fe-

Gen. cap. 1. n. 14. cit *In tempora, & dies, & annos*, &c. *Gen. 1. n. 14.* tanti in nos meriti gratiam à nobis impetraret nouilunio. Quod & Oleaſtrio viſum eſt. *Grati enim eſt, non ſolum beneficia referre, cùm primum dantur, ſed cùm eadem repetuntur*, &c. Rectiùs cum Auguſtino diceret apud Deum Oleaſtrius. *Sicut nulla eſt hora, qua tuo non vtar beneficio, ſic nulla debet hora eſſe, qua te non habeam ante oculos*, &c. *lib. ſoliloq. cap. 18.*

Tempus quodcumque Deo conſecrandum.

7\. Moueat homines chorus Angelicus ad gratulandum Magno Deo. Cur enim conueniunt amicè Angeli, ac Deo frequentes adſunt? Iob.

Iob. c. 1. n. 6. cap. 1. num. 6. *Cùm veniſſent filij Dei, vt aſſiſterent coram Domino*, &c. Origenes *lib. 1.* docet conueniſſe Angelos in odium, vt Deo gratularentur, quidquid boni præſtaret hominibus. *Sic* (inquit) *Angeli miſericordias eius confitentur, & gratias agunt pro beneficiis, quæ ille inceſſanter impertit filiis hominum*, &c. Timent Angeli, ne homines deponant memoriam diuinæ beneficentiæ; vnde excitantur, vt, quas Deo gratias debent homines, ſoluant aſſidentes Archangeli: vel credunt ſatis non eſſe homines, vt ſua Deo beneficia gratulentur, quos proinde adiutare volunt. Non ne gratiis agendis virgo ſapiens opem & operam expoſcit alienam? Nouit ſe à Chriſto commendatam

Grates pro hominibus ſoluunt Deo Angeli.

Cant. c. 5. n. 2. 8. amicè, Cant. cap. 5. n. 2. *Aperi mihi ſoror mea, columba mea, immaculata mea*, &c. ſed cùm panegyricum de Chriſto adornaret, num. 10. *Dilectus meus candidus*, &c. & ſe panegyrico dicendo parem negaret, virgines ſibi comites admonet num. 8. *Adiuro vos filiæ Ieruſalem*, &c. Cur hoc loco virgo ſapiens manum expoſcit aliam, expendit Gilbertus ſerm. 4. *Gloriata de nouæ, ac inſolitæ dulcedinis guſtu, filias Ieruſalem ad gratias agendas inuitat*, &c. Credit virgo ſibi vim non eſſe, vt gratiam Deo acceptam referat; delegatum habere chorum voluit, qui Deo applauderet.

Nemo ſatis Deo gratificatur.

8\. Moueant & auiculæ ingratos homines, vt Deo conciuant, concinnata gratiarum actione. Totus in hac re Antiſtes Maximus eſt Hom. 2. *Nónne* (inquit) *vidimus aues, cùm illuceſcentem diem aurora producit, varia dulcedine perſonare? & hoc ſtudioſè agere, priuſquam procedant*, &c. Deum mulcere conantur, ſcilicet pro communi bono. *Ita vt videatur ſibi deuotius gratias agere, quæ dulciùs perſonuerit*, &c. Deinde addit Maximus, Luſciniam ſuis cantionibus dies, noctéſque ſacrare. *Quoniam ad dicendas laudes ſola dies non ſufficit, nocturna ſpatia peruigili decurrit cantilena*, &c. Sciat igitur Hebræus adſtrictum ſe eſſe ex bono libertatis publicæ, vt Deo gratias habeat à primo cuiuſque anni menſe.

Cantant auicula concinnata gratiarum actione.

Factum eſt verbum in domo Nabuchodonoſor, vt defenderet ſe.

Commentarius.

5\. PVto ego ſignificatum in loco eſſe, non quid frequenter ingereret Nabuchodonoſor, ſed quid ſermone trito verſarent aulæ Principes, idque mera adulatione; quod probo. Tumens Nabuchodonoſor, dolenterque ferens repulſam legationis, furorem concipit, conceptumque furorem tegit, colore iuſtæ defenſionis, quod è proximo textu eſt. *Iurauit, quod defenderet ſe*, &c. Quid inde Regum ſimiæ? aulæ ſorices? curiæ Chamæleontes, adulatores peſſimi, turpeſque Soſiæ? ſuum è Regis vultu vultum fingunt; ſermonem è ſermone formant: & quod Nabuchodonoſor effuderat, furore concepto, effundunt adulatores, adulatione compoſita. *Factum eſt verbum, vt defenderet ſe*, &c. quod Nabuchodonoſor minatus ſemel fuerat, id erat in ore gentis aulicæ frequentiſſimè, idque adulandi ſtudio. Quò auditores curabant Ariſtotelem balbutientem referre, Duces Alexandrum ceruice inflexa repræſentare; quandoquidem ea adulantibus lex eſt, ſeſe ad Regis non modò ſenſum, & voluntatem, ſed ad vultum, & nutum conuertere.

Adulatores, & Chamæleontes, & ſimiæ.

Vel turpes motus imitatur aſſentator.

Malum grande magnis rerum Dominis, quod grauiter dolet Seneca lib. 6. de Benefic. cap. 30. *Vides, quemadmodum illos in præceps agat extincta libertas, & fides in obſequium ſeruile ſubmiſſa? dum nemo ex animi ſui ſententia ſuadet, diſſuadetque, ſed adulandi certamen eſt, & vnum amicorum officium, vna contentio, quis blandiſſimè fallat*, &c. Argumento ſint aulici apud Pharaonem. Scimus Regem Veneris alumnum eſſe, quod patet è Saræ turpi raptu Gen. 12. num. 15. *Sublata eſt mulier in domum Pharaonis*, &c. Sed vbi Pharao Saram viderat, vt flagraret amore mulieris rapiendæ? *Nuntiauerunt Principes Pharaoni, & laudauerunt eam*, &c. numer. 15. Credit Abulenſis q. 32. laudatam adulatoriè Saram fuiſſe apud Regem. *Principes* (inquit) *vt acquirerent gratiam Regis, dixerunt de pulchritudine mulieris*, &c. Vnde Chryſoſtomus hoſce adulatores ſuo iure lenones vocat Hom. 32. *Vt iſti eos lenonis agere officium in Regis gratiam*; &c. Ita ſeſe morbo Regio attemperant aſſentatores, vt colorem ex Regis colore exprimant Chamæleontes aulici. 6.

Fallit aſſentatio magnos viros.

Gen. cap. 12. n. 15. 15.

Ad peccatum vſque mentitur adulator.

Non facto ſolùm, ſed & dicto ſuam concinnant adulationem aulæ ſorices. Erat Dauid in Saulis ore filius Iſai. id eſt, humo ſortis abiectæ 1. Reg. 22. n. 7. *Nunquid dabit vobis filius Iſai agros*, &c. Quid Doëgus adulandi artifex? Voce pari Regem mulcet num. 9. *Vide* (inquit) *filium Iſai*, &c. homo captandæ gratiæ probè ſciens, quod notat Abulenſis quæſt. 17. *In hoc erat Doeg adulator: nam cùm vidiſſet, quòd Saul dedignabatur vocare eum proprio nomine, ipſe quoque, vt Regi faueret, non nominauit Dauid, ſed filium Iſai*, &c. Verè Doegus (ſi Diogenem conſulas) canis eſt Regius; ſic enim Diogenes vocitabat Ariſtippum, vtpote qui Dionyſio adularetur. Cur tamen Doegus non aſſentaretur, ſi homo erat mulio, Syro, & ſeruili genere? Conſtat ex 1. *Reg. 21. n. 7.* vbi textus, *Doeg Idumæus, Potentiſſimus paſtorum*, &c. Quibus præeſſet gregibus tradit Ioſephus lib. 6. Antiquit. cap. 13. *Doech verò Syrus, Paſtor mularum*, &c. Triſte, ac turpe miniſterium, ſed adulando non ineptum: monet Philo, *Re enim vera ſeruilis eſt adulatio*, &c. *ad lib. Quòd probus*, &c. Quare Ariſtoteles adulatorem à ſeruo deflectit venuſtè. 7.

1. Reg. c. 22. n. 7. cap. 21. 7.

Loquendi modos æmulatur facilè adulator.

Seruile vitium aſſentatio.

Adulator

Adulator (inquit) *δοῦλος vocatur, quaſi ſeruus, id enim ſeruile eſt, & indignum libero ingenio*, &c. in *Ethic. lib. 4. cap. 3.* Quid ſeruilius eſſe poteſt, quàm hominem alterius gratiam parare, quoquo modo, alteriuſque referre mores more ſimiæ? Scio à Cicerone dictum, Græcos diuturna ſeruitute ad nimiam aſſentationem eruditos eſſe. Quod nam tamen aulæ venenum eſt aſſentatio? ioelleus omnino laqueus eſt; adulator coruo acerbior, à quo ſe longè abeſſe volebat Diogenes, cùm dictaret: Melius eſt in *κόρακας* incidere, quàm in *κόλακας*. Et verò Sigiſmundus Imperator adulatorem pulſans colapho, *Quid me* (inquit) *mordes adulator*, &c. apud Æneam. *lib. 2. de Alphon.* Non ita Nabuchodonoſor, qui ſua in aula haſce tineas fouebat, adulatores ſcilicet, qui Regem non facem iniuriæ alienæ, ſed iuris ſui defenſorem vocabant, aſſentatione adornata, *vt defenderet ſe*, &c ſatis vt noris

Mordet vt canis virum probum aſſentator.

P A R Æ N E T. II.

Adulatores blandiri alienis affectibus.

1. IMitatur ſimia geſtus hominum, & adulator, perſonata quidem ſimia ad Regis geſtus nutum ſe ſe attemperat. Quidquid Princeps negat, negat adulator: quidquid ille ſentit, ſentit iſte; è riſu riſum, è fletu fletum componit; quod mordet Satyra Iuuen. 5.

——*ſi dixeris, æſtuo, ſudat*, &c.

Prou. c. 30. n. 28. Facit ad Satyram Parœmiaſtes Prou. 30. num 28. *Stellio manibus nititur, & moratur in ædibus Regis*, &c. Quæ nam hæc beſtiola fuerit aulicis addicta, petendum ex Hebræa ſchola eſt, vbi שממית *Schemamith* pro ſtellione, ſimia eſt: adulator ſcilicet, qui, vt ſtellio, veneno perdit homines alios; & vt ſimia, aliis ſeſe hominibus accommodat Idque probatur facilè. Inſanit Herodes, Chriſto laudato, ſed timet; apud Matth. 2. num. 3. *Audiens Herodes turbatus eſt*, &c. Quid Senatus, Hebræuſque populus? metum quiſque mentitur, animique tumultum. *& omnis Ieroſolyma cum illo*, &c. Metum vultu Senatus ſimulat; neque enim timere Chriſtum poterat, quem volebat, ſpe iam pridem concepta. *Ipſe erit expectatio Gentium*, &c. *Geneſ. 49. num. 10.* Timet & populos ficto vultu. *Volent illi fimere, quem timebat*, &c. Anſelmo Auctore. Erat metus populo, ne reus agereitur læſæ maieſtatis, ſi vultum ex Herodis vultu non fingeret, nec timere viderentur, cùm timeret Herodes.

Adulator, & dolo nocet, & veneno.

Matth. c. 2. n 3.

Gen cap. 49. n. 10.

Adulatio ex metu nata.

2. Sed quid non mentitur adulator? *ſemper enim auget aſſentatio*, &c. Cicerone teſte ad Lælium. ſcilicet, quod voluptatis eſt; & ſemper minuit, quod eſt acerbitatis. Sciebant Sacerdotes Herodem metu perditum eſſe, cùm laudes caperet de Chriſto infante, apud Matth. cit. Rogati ab Herode, locum proferunt ex Michæa, cap. 5. num. 2, *& tu Bethleem*, &c. *Ex te enim exiet Dux*, &c. ſed partem mutilant, quæ de Chriſto Deo agit; illud enim ſupprimunt. *Egreſſus eius ab initio*, &c. vafrè id Sacerdotes reticent, ne Herodem premant grauiùs, Chriſti diuinitate aſſerta. Laudo teſtem Chryſoſtomum Hom. 7. in Matth. *Nequaquam* (inquit) *id, quod ſequitur, adduxerunt, vt ad humana gratia lucrum, veritatis damna proficerent.* Malè abeant adulantes homines, quibus lex vna eſt aſſentari, ac Regem fallere, veritate ſuppreſſa. Morbus tamen aulicus eſt, de quo Seneca lib. 6 de Benefic. cap. 30. *Monſtra o tibi, quid omnia poſſidentibus deſit, ſcilicet, qui verum dicat*, &c. Fallit perpetuò adulator, qui alienis lenocinatur affectibus. Ardet Achabus furore vrbis repetundæ, quam Syrus occupauerat; idque exponit apud aulæ Principes 3. Reg. 22. n. 3. *An ignoratis, quod noſtra ſit Ramoth?* &c. Ne tamen ſine conſilio res tentaretur, euocantur ab Achabo in aulam Beli Sacerdotes, ſuo cum Sedecia *n. 6.* à quibus reſponſum illud, *Aſcende, & dabit eam Dominus in manu Regis* &c. Conſtat Sacerdotes ſi non malo dolo, certè animo dubio, mentitos fuiſſe; nam Senatu collecto, cùm Deus rogaret n. 20. *Quis decipiet Achab?* &c. ſuam Dæmon operam largè pollicitus, *Ero* (inquit) *ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum eius*, &c. *num. 22.* Sed nihil miror Sacerdotes falsò locutos eſſe, qui ſibi met imperauerant Achabo aſſentari. Sic boni viri apud Abulenſ. quæſt. 8. *Quòd mali propheta erant adulatores, ideo cùm ſcirent, quòd Rex deſideraret ire in Ramoth, prænuntiauerunt, quòd bonum erat ire*, &c. Non audent aſſentatores quidquam proferre, quod ad Achabi ſenſum non faciat: ac proinde bona animo cantant dubio; neque enim habebant, vnde id certò ſcirent.

Mich. cap. 5. n. 2.

Mentitur aſſentator.

3. Reg. 22. n. 3. 6. 20.

Regum votis ſeſe accommodant adulatores.

Non minus fallit adulator, cùm mores laudat, quos ſi morderet, iuſte faceret. Paſtor erat notæ ſtultitiæ apud Zachariam *cap. 11. num. 15.* vbi textus *Sume* (inquit) *tibi vaſa paſtoris ſtulti*, &c. ſcilicet, qui nec piè, nec ſcitè rem ſuam am gereret; ſed miſceret ſacra profanis, ac plerumque laboraret morbo ſapientiæ. Nemo tamen non erat, qui mentiretur in laudem hominis, & quaſi Deum ſcientem rerum coleret, imò caneret. Vnde voces: *O Paſtor, & Idolum*, &c. *num. 17.* Non commendat locus hominem, ſed oſtendit, quis apud homines fuerit æſtimatus; nimirum Apollo Delphicus, & oraculum celebratæ ſapientiæ: quod Lyra aduertit, taxans Paſtores ineptos, ad Ezech. 8. *Sunt adulatorum idola, quos tanquam Deos colunt, vt per eos valeant promoueri*, &c. præceps adeò eſt adulator ad fallendum blande Quid ſi mentem veneretur hominis, vt facto adulerur ſcelere? Id profectò explorauit ſeruus, vt pugno audax Chriſtum feriret. Nam interrogatus à Sacerdote Chriſtus de ſua ſchola, cùm teſtes laudaret homines, qui aderant, Ioann. 18 num. 21. *Ecce iſti ſciunt*, &c. Reſponſo motus *Vnus aſſiſtens miniſtrorum dedit alapam Ieſu*, &c. *num. 22.* Si quis ſcire velit, cur ſeruus iſte pudorem adeò profligauerit, vt Chriſtum Dominum colapho percuſſerit, illud iterans, *ſic reſpondes*, &c. Rupertum adeat *lib. 13. in Ioann.* vbi Rupertus, *Iſte fortis percuſſor, & mollis adulator*, &c. ſcilicet dicto palpat, & facto, cùm exploratum haberet, quid vellet Pontifex, Chriſto in ius rapto. Sed inſanit altè ſeruus, vbi Chriſtum malè habet: nam Rupertus, *Verè* (inquit) *& pro Domino ſuo, vt ſuam illi cuſtodiam commendaret, non fortiter, ſed ſtultè zelatus*, &c. Simia igitur adulator eſt, quippe qui vel ſcelus admittit cum Domino, vel ſcelus commendat apud Dominum,

3\.

Zach. cap. 11. n. 15. 17.

Adulator quaſi latriomania ſit.

Ioann. c. 18. n. 21. 22.

Adulator ſeruus pudore deſtitutus.

num; & inde blandus hoſtis, ſi quidquam
credis Hieronymo *epiſt.21.ad Euſtoch.*

Hoſtem ſentit Dauid, quem à ſe deprecatur,
Pſ.140.n.5. Pſ. 140.n.5. *Oleum* (inquit) *peccatoris non impin-
gues caput meũ*, &c. De adulatore queritur Da-
uid, cũmuni placito, qui oleo mollior, & blãdè
loquitur, & blandè fallit, adulatione ſcelerum
adiutrice. Video tamẽ quantũ inde mali fluat,
cùm addiderit Hebræa ſchola, *Oleũ venem non
frangat caput meũ*, &c. vbi vox Hebræa ראש *Ro-
ſeh* venenum ſonat, & verbũ נוא *Naua*, frange-
re eſt. *Itaque adulatio veri affectus venenum*, &c.
Perdit homines adulatio auenomaſtice peccatum. Quod mouet Tacitus 1. *lib. Hiſt.* & adulari ca-
put hominis quaſſare eſt, vndè adulator extra
aleam peccator, quod notat Petrus Dam. lib. 2.
epiſt. 3. *Patenter oſtenditur, quòd quiſquis adula-
tur, peccatoris nomen per auxeſim, ſpecialiter pro-
meretur*, &c. Quod ſcelus non auget adulator,
qui ſcelerum adiutor eſt? argumento ſit aula
Aſſyria: vbi Principes ſeruili adulatione iniu-
ſtum omnino bellum, vt iuſtam defenſionem
commendarunt. *Factum eſt verbum, vt defende-
ret ſe*, &c. Abigeret procul, ſi rectè ſaperet,
Nabuchodonoſor mendaces adulatores, adu-
latricéſque auiculas, ne fallerent, cùm mulce-
rent; ne cùm bene canerent, malè perderent,
quidquid haberet Princeps bonæ mentis. Per-
didere ſementis bonam partem dulces auicu-
Matth. c. 13. n. 4. læ apud Matth. 13. n. 4. *Volucres cœli comederunt
illud*, &c. apud *Luc. 8. num. 5.* Cantant auiculæ,
Luc. c. 8. n. 5. cantant adulatores; rapiunt auiculæ, quod ter-
ris mandatum ſemen eſt, ſuffurantur adulato-
res, quidquid ſanæ mentis homo ſerit. Vnde
Hildebertus monet viduam, ne adulantibus
Mores corrumpit aſſentatio. aures aperiat, epiſt. 41. *Si volucres te demulcent,
fruſtrà ſeminas: aduerſus tam peſtilentes cantus, ſi
ſapis, obſurdeſces*, &c. Felix ille animi eſt, qui
nec voces adulatrices, nec molles Syrenũ can-
tus admittit facilè, & hæc quidem boni viri
virtus eſt, nec adulari, nec adulatores pati.

5\. Quis non videt Marcũ de Petro loqui parcè,
Magiſtríque laudes mutilare? Rogatus à Chri-
ſto Petrus de fide, profitetur voce excelſa, *Tu es
Matth. c. 16. n. 15. Chriſtus filius Dei viui*, & apud Matth. *c.16.n.15.*
ſed Marcus Petri diſcipulus textum mutilat,
Marc. cap. 8. n. 29. docétque dixiſſe Petrum, *Tu es Chriſtus*, &c. *c. 8.
n. 29.* Addit Matthæus laudatum à Chriſto Pe-
trum hiſce verbis, num. 17. *Beatus es Simon*, &c.
Deinde promiſſam Petro poteſtatem, clauibus
traditis, n. 19. *& tibi dabo claues*, &c. Sed Marco
merum eſt ſilentium de laudibus, & clauibus.
Non adulantur viri boni. Cur id Marcus fecerit, bene Victor Antioch.
Marcus (inquit) *ne quid in Petri Magiſtri gra-
tiam dicere videatur, compendio contentus*, &c.
Marc. 14. n. 68. Longè ab adulando Marcus abeſt, qui ſalua hi-
ſtoriæ veritate, boni Magiſtri laudes tacet, cùm
non taceat, quid Petrus ſemel, & iterum perne-
gauerit, *c. 14. n. 68.* Meminit fortaſſe diſcipulus,
quo genio Seneca Neronem monuerit lib. 2.
Pronus Magiſtro non parcat. cap. 2. *Maluerim veris offendere, quàm adulando
placere*, &c. Hæc Chriſto laus in docendo erat,
vt cùm loqueretur, obſtupeſcerent auditores,
Marc. cap. 1. n. 22. apud Marcum 1. n. 22. *& ſtupebant ſuper doctri-
na eius*, &c. Quid mirantur? quid ſtupent? nón-
ne Hebræa ex ſchola multi, magníque homi-
nes probatæ ſapientiæ, & eloquentiæ celebra-
tæ? Quis neget? vnum pro cunctis Gamalielem
Act. cap. 5. n. 34. appono, de quo Lucas in Act. *ad c. 5. n. 34.* Cur
non obſtupeſcũt auditores Gamaliele ſcienter
diſputante, ſed Chriſto vel modicè docente? Il-
Veloſ. in Iudith.

lud Marcus addit, *erat enim docens, tanquam
poteſtatem habens*, &c. quod Victor Antioche-
nus bene interpretatur. *Non loquebatur ad gra-
tiam, nec auditorum laudes captabat*, &c. Sciebãt
auditores Chriſtum adulatoribus durum eſſe,
quibus & piè, & blandè appellantibus, apud
Matth. 22. n. 16. *Magiſter ſcimus*, &c. durè Ma- Matth. c. 22. n. 16. 18.
giſter addit n. 18. *Quid me tẽtatis hypocritæ?* &c.
Sciebant Dæmonẽ male adulantem, cùm pro-
clamaret Marc. 1. num. 24. *Ieſu Nazarene*, &c. à Mar. cap. 1. n. 24.
Chriſto reiectũ eſſe, ſilentio imperato. *Obmu-
teſce*, &c. Inde hominũ admiratio perpetua. *&
ſtupebãt ſuper doctrina eius*, &c. Et iuſta omnium
commendatio, *quia non ad gratiam loquebatur.* *Non blanditur Chriſtus adulatoribus.*

Sed & cùm laudaretur, laudes vultu contra-
cto, reſpuebat, imò laudantes increpabat, ſi 6.
quid ſeuerè increpandum erat. Laudatur à Pe-
tro Magiſter de ſua doctrina, & congreſſu fa-
miliari apud Ioan. *c. 6. n. 68.* vbi Petrus, *Domine* Ioan. cap. 6. n. 68. 71.
ad quem ibimus, &c. Expendo, quid Magiſter
diſcipulo retulerit. n. 71. *Nonne ego vos duode-
cim elegi, & vnus ex vobis Diabolus eſt?* &c. Itane
mi Domine alumnum tui reuerẽtem, & aman-
tem pungis? Dulces laudum cantiones duro
ſermone auerſatus eſt. *Quaſi dicat* (teſte Chry-
ſoſtomo) *nolite putare me laudum veſtrarum gra-
tia vobis adulaturum*, &c. *Hom. 46.* Adeò Chri- *Non cedit Chriſtus laudibus, vt verum taceat.*
ſtus adulatores oderat, vt abigeret, vel acri
morſu. Hanc tamen laudem ſibi Traianus pe-
perit, ſi qua Plinio fides eſt, qui in Panegyrico
tonat, *Ad tuas aures, cum cæteris omnibus, tum
vel maximè auaris adulationibus obſtructus eſt
aditus. Silent, quieſcunt, & poſtquam non eſt, cui
ſuadeatur, qui ſuadeant, non ſunt*, &c. Procede Sa-
muel, & Traiano melior; quid de adulatore
ſenſeris, admone. Laudatur à Saule Samuel:
dulces, ac molles ſermones Princeps edit. 1.
Reg. 15. n. 13. *Benedictus tu Domino*, &c. Deinde 1. Reg. c. 15. n. 13. 15. 16.
addit, ſeruatos credo greges, *vt immolarentur
Deo tuo*, &c. *n. 15.* Et blandiendi forma eſt, qua
Samuelem Deo intimũ Princeps inſinuat. Sed
quid Samuel ad Saulem n. 16. *Sine me* (inquit)
& indicabo tibi, &c. Dic, amabo, Samuel, quis ti-
bi manum iniecit, vt petas: *ſine me.* Premit adu-
lator, quem vir bonus ferre non poteſt. Vnde
queritur, *ſine me*, &c. *Ac ſi laudatorem ſuum ele-
ctus Præſul honeſta grauitate derideat*, &c. ſic
Magnus Greg. *in lib. Reg. lib. 6. c. 2.* Addo Samue- *Adulatorem non patitur vir bonus.*
lem grauiter minatum eſſe, n. 23. *Abiecit te Do-
minus, ne ſis Rex*, &c. quo oſtendat ſe laudum
blanditiis mollitum non fuiſſe, vt mentiretur.
Si cum Samuele ſentiret Nabuchodonoſur,
adulatores abigeret: ſi clauſa adulatoribus au-
la eſſet, nec Principes monerent, adulatione
compoſita, *vt defenderet ſe*, &c.

Num. 2. **Vocauítque omnes maiores natu, omnéſque Duces, & bellatores ſuos, & habuit cum illis myſterium conſilij ſui.**

Commentarius.

PRiuſquam incipias, conſulto, & vbi conſulue- 8.
ris, maturè facto opus eſſe, &c. monet Sal-
luſtius *in Catilin.* certò ſciens, quid boni pro-
fluat ex conſultatione ſacra. Ab Herodoto ex-
ſcripſit *lib. 7.* vbi Artabanus docet, *Bene con-
ſultare maximum lucrum eſſe*, &c. Sed potior Eccl. cap. 32. n. 22.
mihi Syracides eſt, *c. 32. n. 22.* à quo oraculum

F illud,

illud, *Vir conſilij non perdet intelligentiam*, &c. Periculum fortaſſe prudens fuerat, fortunam bonam iis adeſſe, qui nihil agunt temerè. Aſtrum eſt, animi conſilium, quod ſi quis ſequitur, non aberrat ab ſcopo veri, & petendum, captandúmque vel ab olitore conſilium putat Salomon, cùm moneat Prou. 19. n. 20. *Audi conſilium, & ſuſcipe diſciplinam*, &c. Nec diſcernat claſſes hominum, ſed à quocumque ſanum detur conſilium, doceat admittendum, parrandúmque eſſe. Nónne ſapiens erat Salomon? Quis neſcit Regem à Deo ſapientiſſimè inſtructum eſſe? conſtat ex 3. *Reg. cap.* 4. *n.* 30. Sed & ſenes ſibi conſiliarios eſſe voluit, quod textus habet *cap.* 12. *n.* 6. vbi Roboamus. *Iniit conſilium cum ſenioribus, qui aſſiſtebant coram Salomone*, &c. quibus Senatoribus Præfectum Azariam docet Pineda *ad c.* 4 *n.* 5. vbi textus, *Azarias* (inquit) *ſuper eos, qui aſſiſtebant Regi*, &c. ſic Pineda *lib.* 5. *c.* 13. *de Salom.* Satis conſilij habebat alumnus ſacræ ſcholæ Salomon, adhuc tamen alienos poſtulat oculos. Nónne Magnus Deus, collecto Seraphinorum Senatu, apud Iſaiam, diſquirit? *Quis ibit nobis?* &c. *c.* 6 *n.* 8. conſultandi forma eſt, teſte Hieronymo. Non tamen conſultat Deus, quaſi ignoret: ſed, quod Lyra docet, *Ad iniungendum negotium conuenientius*, &c. quo pacto & Chriſtus petit à Philippo, *Vndeememus panes?* Ioan c. 5. n. 6 *illius fidem conſulens de futuro miraculo*, &c. Quod Laudunenſi viſum eſt *Ipſe enim ſciebat, quid eſſet facturus*, &c. Ioanne teſte *num.* 6. Prudens igitur, ac ſciens Nabuchodonoſor, cùm bellum cogitaret, & ſpiraret, *Habuit myſterium conſilij ſui*, &c. Illud inſinuans,

Captandum ab olitore conſilium. — Prou cap 19. n. 20. — 3. Reg. cap. 4. n. 30. c. 12. n. 6. — *Et ſapientes capit conſilium.* — Iſa. c. 6. n. 8. — *Et Deus conſilium non abnuit.* — Ioan. c. 5. n. 6. — *Diſcipulos Magiſter conſulens.*

Parænet. III.

Conſilio vel ſapientes indigere.

1. NVlla ſine conſilio Reſp. ſtare poteſt, ſiue bellum parare, ſiue pacem firmare, ſiue mores formare velit. Iuuenum manum, & Patrum Senatum ſibi adfuiſſe cantat Roma, vt creſceret fortuna proſpera, apud Claudian. de bello Gildon. *Armatis quondam populis, Patrúmque vigebam conſiliis*, &c. Scio Mantes Senatoribus Athenienſibus additos eſſe conſilij gratiâ, apud Alex. *lib* 4 *cap.* 2. Spartanis Magiſtratibus aſſediſſe Augures, ne quid temerè agerent: apud Rhodigin. *lib.* 18. *cap.* 25. Perſis rerum Dominus Magos continuos eſſe, quos Regum aures, & oculos appellat Xenophon. *lib.* 8. *de Cyrop.* Deinde addit, cur Perſa tot ſibi aures, & oculos ineſſe vellet. *Vnus enim, & pauca videat, & audiat*, &c. Sapiat Princeps, vel Academicè: adhuc oculos poſcit alios, vt videat, quid facto opus eſt. Placet Deo legendos eſſe Iudices, qui ius dicant Hebræo populo. Deut. cap. 16. num. 18. *Iudices* (inquit) *& magiſtros conſtitues*, &c. Græcè, pro magiſtro eſt *γραμματοεισαγωγεὺς*, hoc eſt, *literatus*, & qui Caietano Senator eſt, & cur Magiſtros, ac Senatores literatos iudicibus adiectos eſſe Deus voluit? exerrarent ne Iudices à vero, ſi Magiſtros non haberent, quos de iure conſulerent? Caietanus bene. *Ad literam ſignificare videtur Patres conſcriptos, cum quibus cauſas tractare, ac definire debent*, &c. Metus Deo erat, ne Iudex, ſuo præſidens cerebro, ageret temerè. Mutato Senatu, mutatur omnino res Hebræa; quæ vt ad fortunam priſtinam rediret facilè, amanter Deus pollicetur, apud Iſaiam cap. 1. num. 26. *Reſtituam Iudices tuos, vt fuerunt priùs, & magiſtros tuos, ſicut antiquitus*, &c. Conſultò magiſtros iudicibus addit, ne iudex ſine magiſtro, & conſiliario, rem malè gereret; putat id in loco Baſilius. *Neque enim ſufficiat per ſe vnuſquiſque aſſequi, ac deprehendere, quid ex officio ſit, ac deceat, quapropter Deus conſiliarios præſtituit*, &c. Natus imperio adminiſtrando Auguſtus erat: ſed, teſte Suetonio, *Inſtituit conſilia ſemeſtria, quibuſcum antè tractaret de negotiis ad Senatum referendis*, &c. *cap.* 35.

Virtute, & conſilio conſtat Reſp. — Deut cap. 16. n. 18. — *Errant iudices adempti conſultoribus.* — Iſa. c. 1. n. 26. — *Vt ſit homo, nullus homo ad prouidendum.*

Et quis non iudex ille eſt, qui *ad Apocal.* 4. ſella curuli altè ſedet, num. 4. *& ſuper ſedem ſedens*, &c. Deinde librum manu tenet, cap. 5. num. 1. *& librum ſcriptum*, &c. quo ſcilicet libello cauſam hominis cuiuſque peragendam puto. Non tamen id negotij agendum eſt ſine Senatuſconſulto; habet enim Iudex, qui aſſideant, nec paucos, nec malos Senatores, cap. 4. num. 4. *Vigintiquatuor ſeniores ſedentes*, &c. Quò tam multa ſeniorum manus eſt? anne iudex ſapiens dubitat de iure dicundo? id ſi quis putat, malè cæcutit. Formam iuris adminiſtrandi bonam edit iudex, cùm ſe ex Senatorum conſilio egere inſinuat. Quid ſi & Deus, qua Deus eſt, ex Senatuſconſulto Adami conditor videri voluit? *Faciamus* (inquit) *hominem*, &c. *Geneſ.* 1. *num.* 26. Conſultos à Deo Angelos ad opus voluit Iudæus, voluit & hæreticus. Damnat hæreſim Baſilius *Hom.* 10. Theodoret. *q.* 19. Cyril. Alexand. *lib.* 1. *contra Iulian.* Chryſoſtom. *Hom.* 8. Patres alij, qui filium ſapientiæ ocellum à patre conſultum eſſe docent. Vnde Cyril. cit. *Honorata eſt quodammodo natura hominis prauiis conſiliis*, &c. Vide Theoph. Antioch. *lib.* 2. *ad Autolyc.* Honor Adamo erat cogitari à Deo, priuſquam fieret. quod notat Seneca 6. de Benefic. cap. 23. *Cogitauit nos ante natura, quàm fecit. Nec tam leue opus ſumus, vt illi exciderimus*, &c. Vnde Tertullianus adiecit, *Recogita illi Deum occupatum eſſe, ac deditum manu, ſenſu, opere, conſilio: & ipſa* (in primis affectione) *quæ lineamenta dictabat*, &c. *de Reſurrect. cap.* 6. Magnum de re magna conſilium à Trinitate ſanctiſſima initum eſt, cùm fortuna Adami vniuerſa excurreretur, antequam fieret. Occurrebant inibi Adami ſcelera, ſcelerum medicamenta, Medicíque labores. Sed re leniè excuſſa, decretum eſt, vt Adamus conderetur, & adornaretur bonis plurimis. Rupertus ad rem. *Ibi noſtra in medio cauſa poſita eſt, & inde conſilium habitum, vt vnaquæque perſona ſui operis partem ſuſciperet*, &c. *lib.* 2 *in Gen. c.* 1. 2.

Apoc. cap. 4. n. 4. c. 5. n. 1. — *Et Deus ad agendum conſultores cogit.* — Geneſ. cap. 1. n. 26. — *Nec Adamum ſine conſilio Deus condit.* — *Totus in hominem Deus fertur.* — *Conſultò Deus Adami cauſam agit.*

Quid ſi Deus omnino ſapiens ad mundum bene tractandum, adſtare ſibi Angelos voluit? de quibus Raphael ad Tobiam cap. 12. n. 16. *Ego ſum vnus ex ſeptem, qui adſtamus ante Deum*, &c. Hoſce Angelos Ioannes inſpexit, *Apoc.* 1. *num.* 13. quos & oculos vocitat cap. 5. num. 6. *Et oculos* (inquit) *ſeptem, qui ſunt ſeptem* 3.

Tob. cap. 12. n. 16. — Apoc. 1 n. 13. c. 5. n. 6.

Spiritus

ſpiritus Dei miſſi in omnem terram; &c. An ne more Perſico Angelos Deus conſultores habet? Certè Hilarius non explicat aliter, quo pacto Dauid aures Deo, & oculos attribuerit.

Pſ. 129. n. 2. Pſ. 33. n. 6. *Angelos, quaſi conſultores ſibi Deus adhibet.*

Pſal. 129. n. 2. *Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ*, &c. & Pſ. 33. n. 6. *Oculi Domini ſuper iuſtos*, &c. Sed prior in ſententia Philo eſt ad lib. de ſomniis. *Sunt quædam puriſſimæ, & optimæ omnium miniſtræ Omnipotentis, tanquam Magni Regis aures, & oculi, audientes, videntéſque omnia; quos Genios Philoſophi, Angelos vocant ſacræ literæ*, &c. Nec alios credo adſtantes Angelos, quàm Dei filios apud

Iob c. 2. n. 1.

Iobum cap. 2. n. 1. *Cùm veniſſent filij Dei, vt aſſisterent coram Domino*, &c. Magni Senatus forma eſt, vnde Senatuſconſulta plurima de ſalute hominum. Cur enim conueniunt Angeli? Cur Deo adſtant Principes? Inuenit id Chryſoſtomus. *Vt intelligamus rebus noſtris conſuli, atque ab iis rerum quæ aguntur, rationem referri*, &c. Tanta Deo cura eſt de noſtra ſalute, vt vel Angelos de noſtra ſalute conſulat quodammodo, vel ab Angelis rationes exigat mandatæ prouinciæ. Hallucinor, an Iupiter Deos ſibi conſultores cogit, vbi mittendum fulmen eſt, quo feriat homines? Agit Seneca de fulminum facibus, ac tandem, *Secundam* (inquit) *mittit Iupiter ex conſilij ſententia, duodecim enim Deos aduocat*, &c. *lib. 2. quæſt. c. 41.* Id verò eſt ad Regum diſciplinam optimam, vnde monet Seneca. *Hoc ſibi proponant, vbi aliquid percuti debet, ne Ioui quidem ſuum ſatis conſilium eſſe*, &c. *cap. 33.*

Deo Angeli de humana ſalute rationem addit.

Obturbat ira uſuram.

4. Eant igitur ſuo cerebro præſidentes homines, quibus aliena capita malè ſapiunt; abnuant conſultores, vel benè conſulentibus malè fidant. *Ne ab auctoritate ſua modicum deprimi videantur, ſi aliis benedicentibus aſſentiantur*, &c. quod Abulenſis notat *q. 8. ad Exod. cap. 18.* Sed quò non exerrent nimium ſcioli. Secum agit auarus homo de horreis ſoluendis, cùm abundaret frugibus, egeret granariis. Vnde nota eſt conſultatio. *Cogitabat intra ſe dicens: Quid faciam?* &c. *Luc. 12. n. 17.* Eſt, qui dicat hominem cum Dæmoniarcho egiſſe, cùm non adeſſet conſultor alius: certè id Chryſologo placuit ſerm. 104. *Erat in illo alius, quia ad eius penetralia diabolus iam poſſeſſor inſederat*, &c. Sed placet, hominem ſecum agitaſſe, & conſultaſſe. *& cogitabat intra ſe dicens*, &c. Quid boni ex hoc conſilio? malum grande, num 18. *Hoc faciam: deſtruam horrea mea*, &c. Fructus eſt cerebri malè ſani; ſed nihil miror, docet Baſilius Homil. 6. *Ex te ipſo capias conſilium? planè imprudentis vteris conſiliario*, &c. Scitè admodum Baſilius: nam læua mente conſultaſſe viſus eſt, qui de horreis malè ſoluendis agit. Aliter ſentiret, aliter ageret, ſi laurum morderet aliam, & magiſtrum conſuleret alium. *Ne ſis* (inquit Salomon) *ſapiens apud temetipſum*, &c. Deinde remedium morbo affricat. *Sed Deum time*, &c. Et Dei ſcitum eſt, quo mordetur homo, ſuo fidens cerebro, cùm facilè erratis pateat.

Luc. cap. 12. n. 17. 18. *Cum Diabolo agit, qui ſecum ſolus agit.*

Nemo ſuo conſilio ſatis proſpexit.

Prou. c. 3. n. 7.

5. Eſt ne Paulo metus, ne à vero aberret, ſi Petrum non conſulat, magiſtróſque reliquos? Fieri non poteſt, vt exerret grauiter Paulus Gentium Doctor *Non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum*, &c. *ad Galat.*

Ad Galat. c. 1. n. 1. cap. 2. n. 2.

Veloſ. In Iudith.

cap. 1. n. 1. Adit tamen Petrum, Iacobum adit, ac ſuum de fide explicanda modum explicat. *Ne fortè in vacuum cucurriſſem*, &c. *c. 2. num. 2.* Prudens admodum Paulus eſt, qui ne à docendi modo communi diſcedat, magiſtros conſulit alios. *Adeò probari ab illis deſideraverat*, &c. Quod Tertulliani reſponſum eſt *contra Marcion. lib. 5. cap. 3.* ſcilicet probatus à Magiſtris optimis Apoſtolus auctoritatem ſibi pararet veritatis ingerendæ. Aliter Hieronymus; docet enim Petrum, & Iacobum à Paulo conſultos eſſe. *Quo & Pauli humilitas oſtenderetur*, &c. Cauet fortaſſe Apoſtolus, ne ſuo tumens ingenio, vel etiam leuiter abeat à forma Patrum communiori. Quare alienam exquirit mentem. Facilè homo fallitur, benignus ſui iudex, ſuiſque adulatur intemperiis, nimium ſibi ſapiens; eat igitur, & diſcat vel a brutis animantibus, quid fieri, quid caueri neceſſe eſt. Ab herinacio hoſtem cauere; quod Dauid canit Pſ 103. n. 18. *Petra refugium herinaciis*, &c. A Leone vires exerere; quod Amos docet 3. n. 8. *Leo rugit, quis non timebit*, &c. A formica prouidentiam; quod aduertit Salomon Prouerb. 6. n. 6. *Vade ad formicam ò piger*, &c. Ab apicula induſtriam, num. 8. *Vade ad apem, & diſce, quomodo operaria eſt*, &c. Putat enim Petrus Damianus laudari ſacro textu haſce animantes, vt morum duces, & monitores; *vt in ipſis pecoribus homines addiſcant, quid imitari debent, quid cauere.* Quòd ſi à bruto animalculo captandum eſt conſilium rectè agendi, cur à Senatu Principum conſilium non caperet Nabuchodonoſor? Scitè Aſſyrius: *Habuit cum illis myſterium conſilij ſui*, &c. Sed quoſnam in aulam homines euocat?

Nec ſibi Paulus fidit, niſi Petrum conſulat.

Modeſtus in docendo Paulus.

Pſ. 103. n. 18. Amos cap. 3. n. 8. Prou. cap. 6. n. 6. 8.

Vel à brutis animantibus diſcendum.

Vocauítque omnes maiores natu, omnéſque duces, & bellatores ſuos.

Commentarius.

9. PRima conſiliario virtus eſt, vt annis erudi-tus benè conſulat Reip. Vrbe condita, vide, quid Saluſtius conſtitutum à Romulo eſſe doceat in Catilin. *Delecti, quibus corpus annis infirmum, ingenium ſapientia validum erat, Reip. conſultabant. hi vel ab ætate, vel à curæ ſimilitudine, Patres appellabantur*, &c. Prudenter admodum Romulus, ne quid Princeps temerè aggrederetur, ſeniores ſibi conſiliarios delegit. Nam rebus dubiis acutè videt ſenior, annis tectus. quod monet Hieronymus *epiſt. 2.* Nec à Romulo Alaricus diſſidet, vbi ſeniores cogit in aulam, dicturus de bello Getico,

Crinigeri ſedere Patres: pellita Getarum
Curia, &c.

Nata conſiliis explicandis ſenectus

Quinam verò Patres, niſi grandiores natu homines? ſic Poëtes,

Et tremulas regit haſta gradus, &c.

Valent ingenio, qui manu iam non valent ſeniores Duces. Nam, teſte Liuio ad lib. 3. decad. 1. *Conſilium ætate creſcit*, &c. Cur ſeniores maturè doceant, ratio ex Nazianzeno eſt ad Nicobulum,

Pluraque canities nouit, quàm læta iuuentus, &c.

Vnde Sidonius vim concepit, vt commenda-

rer Senatum Gericum: In panegyrico ad Auitum, ſic ille.

—Stat priſca annis, viriſque ſenectus
Conſilio, &c.

In præceps abeat Reſp. neceſſe eſt, vnde ſenes abeant vitâ functi: quod noſtrates homines pulchro Luſitaniſmo expreſsére, *Mal vay a Corte, onde boyvelho nao teſſe*. Hinc illæ Ioaſo lacrymæ, cùm Heliſæus decumberet fato proximus, *Flebat coram eo, dicebátque, Pater mi, Pater mi*, &c. 4. *Reg.* 13. *num.* 14. Dolebat Ioaſus grauiter, ſublatum ſibi auxilium æquè, ac conſilium eſſe, Heliſæo ſublato, ad hoſtem pellendum. Id Abulenſis docet q. 7. cur enim Heliſæum Ioaſus Patrem vocitat? *Pater mi, Pater mi? Tu* (inquit) *nobis Pater eras, prouidendo, & conſulendo; ſicut pater filiorum curam habet*, &c. Sciebat Ioaſus, quo Heliſæus conſilio valeret, qui Regem monuerat, de Syro dolo, cap 6 n 9. *Caue, ne tranſeas in locum illum*, &c Quid ſeniores, cùm Heliſæi domum frequentarent? lib. Reg. cap. 6. n. 32. *& ſenes ſedebant cum eo*, &c. Ex Abulenſi reſponſum eſto q. 36. *Vt honorarent eum, vel ad petendum conſilium*, &c. ſcilicet, & ſeniorem ſenes, & ſanctiorem virum cõſulebant, quid è Rep. eſſet, prudentes admodum, & prouidẽtes homines; Iobo enim magiſtro ad c. 12. n. 12. *In antiquis eſt ſapientia*, &c.

4 Reg. c. 13. n. 14. cap. 6. n. 32.

Doleat Princeps conſultores ſibi ademptos eſſe.

Et ſenes ſenem conſulunt.

Iob. cap. 12. n. 12.

10. Nun tamen eſt ſatis, ſi quis ſeniores cogat in Senatum: oportet cogat homines rerum ſcientes, de quibus conſultandum eſt; ſutor dicat de crepida, Protogenes de linea, Tiphys de mari, de cœlo Chaldæus Aruſpex, de aula Princeps, de bello miles. Troiana eſt ſententia vſu probata apud Maron. lib. 9.

Conſultores rerum ſcientes.

Ductores Teucrûm primi, & delecta iuuentus
Conſilium ſummis regni de rebus agebant, &c.

Vide quid ſenſerit Lipſius *ad* 4. *Dialog. de Romana milit.* Addo Xerxen ita feciſſe, priuſquam Græciam inuaderet; quod ab Herodoto diſcas lib. 7. *Perſarum* (inquit) *præſtantiſſimos in Concilium vocauit*, &c. ſcilicet, qui de re bellica altè ſcirent. Nihil Cyrus aliud, cùm bellum cogitaret, apud Xenophon. *lib.* 3. Sed Romanæ prudentiæ vis eſt apud Cæſarem *lib.* 1. cùm bellum vrgeret Gallicum. *Omnium ordinum ad Concilium adhibitis centurionibus*, &c. Laudo igitur Aſſyrium, qui ſuam in aulam euocauit *omnes Duces, & bellatores ſuos*, &c. Non quoſcumque milites de vili caliga, ſed veteranos probatæ militiæ, qui de re dubia cenſere poſſent. Hoſce enim homines cogebat in Senatum Athalaricus, ac deinde monebat lib. 8. epiſt. 12. *Decet tractatores habere doctiſſimos, quibus poteſtas ſumma cõmittitur*, &c. Quid Princeps videat, ſi non habeat Senatores, ac rerum, de quibus agitur, prudentes homines? Ne aberraret ab ſcopo veri, ac bono Seuerus, *Fuit illi conſuetudo, vt ſi de iure, aut de negotiis tractaret, ſolos doctos adhiberet; ſi de re militari, milites veteres, & ſenes bene meritos*, &c. Hæc ex Lampridio. Multum Alaricus hominibus rerum ſcientibus deferre ſolitus, acceſſitos bellicum in Concilium volebat homines: apud Claudian. cit.

Conſilium à peritiori Magiſtro petendum.

Magiſter cuiuſque artis conſulendus

—Quos plagis decorat numeroſa cicatrix,
Et tremulos regit haſta gradus, &c.

Inepti omnino cerebri eſt à viro inepto conſilium petere, ſcilicet, qui rem non bene callet, de re malè diſſerit. Hoc aſpectu ſuum pater Iobiam monet: *Conſilium a ſapiente perquire*, &c. *cap.* 4. *n.* 19. De arte qualicumque artis peritum ſenem conſulito. Vnde colligo

Parænet. IV.

Senes, ac rerum ſcientes conſulendos eſſe.

Seniores conſilio ſaniores eſſe nemo, niſi bardus homo, neget. quos proinde Nabuchodonoſor ſuam collegit in aulam, ſiue vt ſua conſilio ſtaret auctoritas, ſiue vt à ſenibus fierent ſenatuſconſulta probatiora. Nam (*Corona ſenum*) quod monet Syracides c. 25. n. 8. *multa peritia*, &c. Græco textu πολυπειρία, *multarum ſcilicet rerum vſus*. Quid homo non ſapiat, qui multam duxit ætatem, per caſus rerum varios? Senectutem igitur matrem conſilij rectè appellaueris, vtpote quæ Romanis rebus ſcitè conſuluerit: apud Naſonem in Faſtis lib. 5. I.

Senectus conſilij artifex. Eccl. cap. 25. n. 8.

Viribus illa minor, nec habendis vtilis armis:
Conſilio patriæ ſæpe ferebat opem, &c.

Mitto quæ de Spartano Senatu docet Plutarchus *in Lycurgo*. Ad ſeniores detulit belli offenſiones Hebræus miles: nam cùm malè pugnans in caſtra ſe reciperet 1. Reg. 4. n. 3. *Dixerunt maiores natu: Cur percuſſit nos Dominus hodie?* &c. Non conſuliant iuuenes de belli fortuna, ſed conſultant ſenes graues ſenio, idque iure merito, docet Abulenſis q. 4. *Iſti enim ſunt prudentiores iuuenibus, & ideo inceperunt inquirere*, &c. Conſultò ſenes, & amantes patriæ, & rerum ſcientes agunt de belli alea; ſed & mentem intendunt, cùm fortuna eſt de bono pacis conſeruandæ. Aberrant turpiter Sacerdotum Principes, vbi Chriſtum putant facem patriæ euertendæ: ſed non aberrant, cùm de remedio cogitant, adhibitis in Concilium ſenioribus: quod Matthæus habet c. 27. n. 1. *Concilium inierunt omnes Principes Sacerdotum, & ſeniores populi*, &c. Hallucinantur egregiè, cùm Apoſtolos premunt, tanquam hoſtes pacis publicæ: ſed non hallucinãtur, imò agunt ſcienter, cùm ſeniores cogunt in Senatum conſuliandi gratia: quod Lucas habet in Actis c. 4. n. 5. *Factum eſt in craſtinum, vt congregarentur Principes, & ſeniores populi*, &c. Itaque nullum eſt conſilium ſine ſenibus, qui vſu triti plura norunt, quàm iuuenes; ſi quid Naſo docet,

1. Reg. cap. 4. n. 3.

Seniores maximè curant de Patria.

Matth. c. 27. n. 1.

Act. c. 4. n. 5.

Nullum ſine ſenibus ſanum conſilium.

Adde quod eſt ſenibus rerum prudentia maior:
Solus & artifices qui facit, vſus adeſt, &c.

lib. 2. de Arte.

Quod ſi placet, cur Muyſes, cùm legum codices vellet perlegere, ſeniores vitæ Doctores non appellaret? Deut. 31. n. 28. *Congregate maiores natu, atque Doctores, vt loquar audientibus*, &c Doctores à ſenioribus alios eſſe, negat benè Caietanus, plane inſinuans, ſenem ab ætate doctorem eſſe, & dubiis explicandis plurimum valere, ac proinde vna hæc eſt ratio cur Moyſes honore ſenem affectum voluerit, imò iuſſerit: Leuit. 19. num. 32. *Coram cane capite conſurge*, &c. Ius omnino erat, vt iuuenes honore ſenem afficerent, morum magiſtrum & natura duce, conſiliarium Reip. Sic Heſychius in Leuit. *Bonum eſt* (inquit) *honorare ſenem: habet enim tempus aliquid proculdubio ad prudentiam*, &c. Ac ſi vellet, ſenem rebus agendis

Deut. cap. 31. n. 28.

Senex à natura Magiſter.

Leuit. c. 19. n. 32.

Colenda ſenectus, vt rerum magiſtra.

dis magiſtrum communem eſſe. Quidquid agunt, quidquid monent, quidquid iubent ſenes, ſocietatem habet Oraculi. Rufinum Mogæra, vt accenderet in amorem belli gerundi, quo ſe oſtendit vultu? *Longæuum mentita ſenem*, &c. Sic poetes *lib.* 1. Nouerat multam ſenio vim ineſſe ad trahendos homines, in vtramque partem, abundè auctoritatis habere, qui abunde ſenectutis habeat.

2. Apoc. 4. n. 3. Apoc. 1. n. 4. n. 16. Altè ſedet Chriſtus Iudex Apoc. 4. num. 3. *& ſupra ſedem ſedens*, &c. ad iudicem enim pertinet romphæa fulminans. *Ex ore eius gladius*, &c. *cap.* 1. *num.* 16. quæ, Paulo teſte, nota eſt, vel Iudicis Prætoriani, *ad Rom.* 13. *num.* 4. Sed Chriſtus ſubitò ſenex eſt, num. 14. *& capilli erant candidi*, &c. Eſtne pugna cum Salomone, qui nigellos Chriſto capillos tribuit? Cant. 5 num. 12. *Coma eius nigra*, &c. Non credit id Doctor Blaſius *ſect.* 9. Nam cum Iudicem Chriſtus hoc loco agat, habitum Iudicis induit, canum ſcilicet caput, & ornamentum probatæ ſapientiæ. *Meritò hic canus apparet, qui Iudicem refert, in quo neceſſaria eſt rerum cognitio, quæ per canitiem oſtenditur*, &c. Sed & conſiliarios video Chriſto aſſidere. *Seniores vtique ſedentes*, &c. *num.* 4. quibuſcum iudex agere viſus eſt, ne quid in homines decernat, ſine Senatuſconſulto, vnde ſua dictis creſcit auctoritas. Sedet & Pater verè Iudex apud

Bonus Iudex eſt [illegible] canis [illegible] bonis [illegible], [illegible] pilarius.

Dan. c. 7. n. [illegible] Daniel. cap. 7. num. 10. *Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt*, &c. Libellos verſat Iudex, cauſam inſpicit, reum agit, & peragit. Sed quo id capite exercet? n. 9. *& antiquus dierum ſedit*, &c. Metum incutit Iudex ſenior. Timet Vates, & timet Chryſologus ſerm. 131. *Patrem* (inquit) *niueo crine, ſenectute veneranda, & antiquitate ter ſibilem reſidere ad iudicandum inſpicit*, &c. Quis tamen iudicem non timeat, qui & annis, & canis probat iuris prudentiam maximam? Bene Hieronymus. *Senex deſcribitur, vt maturitas comprobetur ſententia*, &c. quam ſcilicet, rationibus ductis ferat iudex ſenex ex iuris ſcientia. Ac ne quid ſine conſilio aggrediatur, ſeniores Iudex cogit in Concilium, quod

Non ſtr[illegible]ſtur eſſe [illegible] ſenex Iudex nec fallitur ſacilè.

Iſa. c. 3. n. 14. Iſaias iam dudum edixerat cap. 3. num. 14. *Dominus ad iudicandum veniet, cum ſenibus populi ſui*, &c. Video ſenes ſacro in Senatu, quos ab ætate Patres conſilij rectè dixeris. Sapit igitur Nabuchdonoſor, cùm vocat maiores natu; nec minus ſapit, cùm Duces, & bellatores euocat, vt de re militari milites conſulat.

3. De rerum monſtris Philoſophos, de lite bene teſtanda Iuriſprudentes, de rebus ſacris Sacerdotes, de bello mouendo milites magiſtros eſſe docent, qui ſapiunt. Aliter notabit Apelles Alexandrum, qui ineptè diſſerat de pictura, & ridebunt, qui terunt colores. Sic Plin. *lib.* 35. *cap.* 10. Nam de arte qualicumque ſolus artifex dicat appoſitè. Somnio terretur Princeps Pharao, *Gen* 41. *num.* 1. Res erat, quæ multam poſcebat artem addiuinandi. Quare non Duces belli ſcientes Pharao, ſed Magos oraculorum interpretes euocat, *num.* 7. *Facto manè miſit ad omnes coniectores Ægypti, cunctó[illegible] ſapientes*, &c. Prudens admodum Phara[illegible]os conſulit de re Magica; habet enim [illegible] auctoritatem ab arte. quam quidem [illegible]his vt conciliaret, hæc pro ſe quiſque [illegible]egem, *Filius ſapientum ego*, &c. apud Veloſ. in Iudit h.

De arte qualicumque ſolus artifex bene di[illegible]cit.

Gen. cap 41. n. 7.

Sermo à ſapientia conſilium commendatur.

Iſa. cap. 19. n. 11. Iſaiam *cap.* 19. *num.* 11. Quid ſuperbè tumet ſapiens? Quid tumens iactat? ſuum ab arte conſilium probare, & commendare quiſque voluit. *Vt eius conſilio crederetur*, &c. Quod aduertit D. Thom. admonens interim conſilium à bono magiſtro capiandum eſſe. Dubitat de re ſacra Philiſthæus, Sacerdotes adit, & interrogat. Premit hoſtes Arca Domini; pereunt homines morbo graſſante. *Et facta eſt confuſio mortis magna in ciuitate*, &c. 1. *Reg. cap.* 5. *num.* 6. Decernit Philiſthæus Arcam Hebræo reſtituendam eſſe; obſcurum eſt, quo id modo fiat. Quid igitur? cap. 6. num. 1. *Vocauerunt Philiſthiim Sacerdotes*, &c. Benè eſt; notat Abulenſis q. 6. *Remitti Arcam pertinebat ad cæremonias Deorum: de his autem poterant melius iudicare Sacerdotes*, &c. Vel idulolatras, natura duce, nouit Sacerdotes de re diuina interrogandos eſſe, vtpote qui eam rem callerent meliùs ex officio. Certe Deus, cùm Ducem agat, vt Achabum premat ferro Syro, conſultat de modo Regis opprimendi, 3. Reg. 22. num. 20. *Quis decipiet Achab, vt aſcendat, & cadat in Ramoth*, &c. Non ignorat, quid ad rem faciat; ſed Ducem refert dubium, notat Abulenſ. q. 12 *Inducitur Deus, quaſi petens conſilium*, &c. Sed à quibuſnam Conſiliariis Dominus operam expoſcit conſilij? Ab acie militari. Nam textus eſt. *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium ſuum, & omnem exercitum cœli aſſiſtentem*, &c. Illud inſinuat Magnus Deus, de bello belli ſcientes milites conſultandos eſſe. Abulenſis iterum q. 21. *Iſte* (inquit) *eſt actus militaris; ideo vocatur exercitus*, &c. Quid mirum, ſi Angeli, velut milites euocantur in Concilium de bello mouendo? Rectè ſcena à Deo adornata eſt. Rectè & Nabuchodonoſor milites in aulam cogit, qui de re militari dicant; & quibuſcum Princeps

1. Reg. cap. 6. n. 1.

Sacerdotes de re ſacra potiores iudices.

3. Reg. c. 22. n. 20.

A Senatu militari conſilium de bello gerundo.

Habuit myſterium conſilij ſui.

Commentarius.

11. DEflecto *μυστήριον*, à verbo *μύω*, quod eſt, *occulto*; ſiue à verbo *μυεῖν*, quod eſt, ſacris initio. Multi id homines voluut, verſantque multis locis, apud Iuſtinian. *ad Rom. c.* 11. *num.* 25. vnde Cereris myſteria. Vnus, & alter mihi homo placet è profana ſchola. *Vetabo* (inquit Horatius) *qui Cereris ſacrum vulgarit arcana*, &c. *lib.* 3. *Ode* 2. Ea enim erant ſacra Cereris, vt ſilentio premerentur: quod Alcibiades cùm negligeret, Iuſtino teſte, *Abſens Athenis inſimulatur, myſteria Cereris, nullo magis, quàm ſilentio, ſolemnia enuntiauiſſe*, &c. *lib.* 5. Eò pertinet, quòd noctu myſteria agerentur, licèt accenſis facibus. Vnde nata occaſio eſt, vt luderet Clemens Alex. Orat. 1.

Silentio abſurda quæque tegebantur.

Digna quidem noctu myſteria, & igne, &c.

Damnantur enim tenebris myſteria Cereris, vtpotè ſacra abſurda; & damnantur facibus, vtpote fœda ſcelera. Nec ab Alexandrino abeſt Tertullianus Apologet. cap. 6. *Cum omnibus myſteriis ſilentij fides debeatur*, &c. Adeò laetam ſcholam, vbi myſterium frequenter eſt res bene tecta. Facit in locum Paulus ad Coloſſenſ. 1. num. 26. *Myſterium, quod abſconditum eſt à ſaculis*, &c. Facit & Syracides cap. 17.

Ad ignem vltorem pertinent ſcelera.

Ad Coloſſ. c. 1. n. 26

Eccl. cap. 17. n. 24.

num. 24. *Denudare amici myſteria, deſperatio eſt*, &c. Facit tandem mulier, quæ media in fronte inſcriptum habet, *Myſterium*, &c. *Apoc.* 17. *num.* 5. quod Ruperto eſt malum, ſub auro latens. Hoc myſterio conſilium tectum eſſe voluit Nabuchdonoſor. quod probat Iuſtinianus *loco citato*, illúdque Aſſyrius inſinuat, ſilentium, conſilij animam eſſe. Iam verò belli negotia, quis non tegat myſterio pertinaciæ vel arte detecta, vel hoſte inſtructo, malè cedant. Scio Gallum non ſemel de bello conſultaſſe; loco tamen ſyluestri, & nocte intempeſta. Quod notat Cæſar. lib. 5. *Nocturna* (inquit) *in locis deſertis conſilia habebant*, &c. Idque Gallus hoſtis agebat, ne conſilia deferrentur ad Cæſarem, cum iactura fortunæ bellicæ. Puto hoc reſpectu Saulem conſultaſſe de genero perdendo. *Cùm eſſet in nemore haſtam manu tenens*, &c. 1. *Reg.* 22. *num.* 6. Cur ab vrbe abit ad ſyluam, vt conſilium ineat Dauidis perdendi? ſed accommodatus eſt locus ad occultandam conſultationem, more Gallico. Diem Hebræus deligit conſiliis habendis, noctem Moabites; apud Iſaiam cap. 16. num. 3. *Ini conſilium, coge conſilium; pone quaſi noctem, vmbram tuam in meridie*, &c. Nam quod Lyra ſonat, illud eſt, *Congrega in loco ſecreto ad videndum*, &c. Probè Vates ſentit noctem conſiliis occultandis natam eſſe. quod laudat Valerius lib. 6.

Apoc. c. 17. n. 5.

1. Reg. c. 22. n. 6

Conſilium tenebris, & latebris ineundum.

Iſa. c. 16. n. 3.

Conſiliis dum nox vocat alta mouendis, &c. Vide Lipſium *in notis ad Polit. lib.* 3. *cap.* 6. Laudo morem Perſis Conſiliariis ſeruatum religiosè. *Apud quos ſilentij Numen colitur*, &c. Ammiano Auctore *ad lib.* 21. Probo & legem Ægyptiam, quæ linguam interſecat detegentibus Regum conſilia, apud Diodor. *lib.* 2. *cap.* 3. Probo, & laudo Aſſyrium, vtpote qui *habuit myſterium conſilij ſui*, &c. liquidò admonens,

Conſultoribus, Numen, ſilentium.

Parænet. V.

Conſilium conſulto occultandum eſſe.

1. Multis probatum reputo Reges, ac Duces, vel ſapientes conſilio egere; quod Dauid monet 2. Reg. 23. num. 8. *Sedens in cathedra ſapientiſſimus*, &c. Ac deinde virili opera. *Sicut tenerrimus ligni vermiculus*, &c. vtpote qui, Vatablo Auctore, *conſilio valebat, & virtute bellica*, &c. Sed laudo conſilium, quod occultè fiat. Nam סוד *Sod* Hebraicè conſilium ſonat, & myſterium: apud Iobum cap. 15. n. 8. *Nunquid Dei conſilium audiſti*, &c. apud Amos 3. num. 7. *Niſi reuelauerit ſecretum ſuum*, &c. Vt ſcias conſilium ſecretò ineundum, & ſilentio premendum eſſe. Periculum enim eſt, ne conſilio detecto Senatuſconſultum malè pereat. Placet bonis viris, quod Metello, detrahendam ſibi tunicam, flammiſque tradendam, ne quod ſciret conſilium, proderet hoſtibus. Id ſentit Valerius lib. 11. cap. 11. *Taciturnitas optimum, atque tutiſſimum rerum adminiſtrandarum vinculum*, &c. Et quidem Ioſue hanc de conſilio tegendo mentem alit. *Miſit igitur duos viros*, &c. *cap* 2. *num.* 1. qui Ierichuntam explorarent, agros, hoſtes, vires, artes recognoſcerent. Non vnum miſit hominem, qui

2. Reg. c. 23. n. 8.

Conſilium occultè ineundum.

Iob. cap. 15. n. 8.

Amos cap. 3. n. 7.

Conſilium clanculò ineundum.

Ioſue c. 2. n. 1.

Vnus homo, nullus homo ad perſuadendum.

negotium perageret. *Nam vnus perfectè non iudicat, neque deliberat*, &c. teſte Abulenſi *q.* 7. Addit tamen textus miſſos eſſe exploratores, *in abſcondito*, &c. licèt vox Hebræa חרש *Hereſch*, ſurdum valeat, vt meminerint homines rem ſibi commiſſam ita occultandam eſſe, ac ſi nihil audirent. Sed quare Ioſue miſit exploratores *in abſcondito*? &c. Ratio eſt artis politicæ, ne contubernales in caſtris ſcirent, quod leui tererent colloquio, & facilè ad hoſtes perueniret, cum iactura rerum bellicarum.

Taceat, qui negotiũ ſuſcipit.

2. Quam prudens hac parte Moabites eſt? timet Princeps Hebræum militem; cogit Senatum, vt ſibi, & regno conſulat: nam textus eſt, Num. 22. num. 4. *Dixit ad maiores natu*, &c. Statuunt Senatores, vt euocetur Magus in auxilium; ſed quoſnam ad Balaamum Princeps legat homines? *Perrexerunt ſeniores Moab*, &c. *num.* 7. Oratores niſi ætatis prouectæ, rerum ſcientes, ac ſecretorum tenaces, non legantur. quod Abulenſis aduertit q. 5. *Vt ſecretiùs, & prudentiùs ageretur, iſti miſſi ſunt*, &c. Quæ enim ad Remp. ſpectant negotia, oportet, vt conſilio fiant, & premantur ſilentio pertinaci. Addo occultandam omnino eſſe vel curam iuris dicundi. Pero enim quo in loco ſederent Moyſes, Pontifex, & Iudices reliqui? Vbi ſorores litem mouent de hæreditate retinenda? nónne textus docet, *Ad oſtium tabernaculi fœderis*, &c. *Num. cap.* 27. *num.* 2. ſcilicet intra domum, iuxta velum; inibi enim Moyſes exercebat iudicia: quod Abulenſis probat *q.* 1. & rationem addit. *Vt ſecretiùs agerent*, &c. Daretur enim locus interceſſionibus, vbi ſententia Iudicum palàm eſſet, nec procederent negotia adminiſtrationis publicæ. Addo Chriſtum, niſi diſcipulis, non communicaſſe myſterium Crucis tolerandæ. Ibat Magiſter in vrbem multa ſepros turba hominum: cùm eſſet adhuc in via, *aſſumpſit duodecim diſcipulos ſuos ſecretò*, &c. *Matth.* 20. *num.* 17. Id Græco textu eſt παρέλαβε κατ' ἰδίαν, *ſeparauit priuatim*, ſcilicet à turba hominum reliqua. Id verò cur ita? vt diſcipulos admoneret de Cruce, & nece perferenda. *Et filius* (inquit) *hominis tradetur*, &c. vbi Theophylactus ad rem. *Secretum erat myſterium, quod ſolis familiaribus reuelandum erat*, &c. Facto Chriſtus docet conſultationes rerum grauiſſimarum vulgo occultandas eſſe. Nónne tutelare Numen conſiliis habendis Conſus aram ſub terra habebat? Ibi Sacerdos, ibi ſacra, ibi Deus ille Conſus: quod Tertulliano placet ad lib. de ſpectac. cap. 5. *Ara Conſo defoſſa eſt in circo ad primas metas ſub terra, cum inſcriptione huiuſmodi: Conſus conſilio*, &c. Sed Plutarchus inuenit, ſummo id conſilio decretum eſſe. *Placet aliis, quoniam conſilium arcanum eſſe oportet, ſubterraneam, & opertam Dei aram fuiſſe*, &c. Hæc Græcus in Romulo.

Num. c. 22. n. 4. 7.

Senex ſecretarius, ad Remp.

Num. c. 27. n. 2.

Iudicium occultè exercendum.

Matth. c. 20. n. 17.

Magna ſecreta diligenda.

Conſilium ſub terra condendum.

3. Conſiſtit negotium, quod remotis in locis tractatur. Neque enim hoſtis illò facilè pedem inferat, vt ſermones excipiat dolo malo. Sic Dauid, & Ionathas amicè conueniunt. 1. Reg. 20. num. 11. *Egrediamur foras in agrum*, &c. Ibi ſine arbitris pactum ineunt amicitiæ perpetuæ, num. 16. *Pepigit Ionathas fœdus cum domo Dauid*, &c. Miror, cur Ionathas in agrum abierit ſine apparatu domeſtico, ſine comitatu

1. Reg. c. 20. n. 11. 16.

aulico?

aulico? ſed Abulenſis id ſano cerebro excogitatum eſſe docet q. 18. *Voluit enim Ionathas, quòd eſſent in agro, vt ibi liberiùs loquerentur,* &c. In aulam ſi conueniret Dauid cum Ionatha, vel Princeps in agrum ſeruis ſtipatus abiret; quot ſeruos Princeps, tot haberet teſtes pacti ineundi; ſecretum igitur ab arbitris locum petit, ne quod tractaret negotium, deferrent ad Regem adulatores aulici. Adhuc Chriſtus agit ſecretiùs. Nam vt de Cruce ageret cum Moyſe, & Helia apud Luc. 9. n. 31. *& dicebant exceſſum eius,* &c. Et vt oſtentaret opes Sacræ maieſtatis num. 32. *Viderunt maieſtatem eius,* &c. Quò ſe Magiſter confert? *Aſſumpſit Petrum, & Iacobum, & Ioannem, & aſcendit in montem,* &c. *num.* 28. Cur tanta rerum maieſtas longè ab vrbe, longè à turba, longè à diſcipulis aliis? *Vt ſecretiores eſſet,* &c. monet Salmeron *tom.* 6. *tract.* 33. Deinde tribus contentus diſcipulis reliquos à ſe amouet, ne myſterium peruulgaretur, quod interim occultari oportebat. Sic Abulenſis q. 11. *Tres (inquit) pauci erant, vt poſſent facilè ſecretum ſeruare,* &c.

Inter amicos ſermones ſine arbitris.

Luc. cap. 9 n. 18. 31. 32.

Quæ velis tecta, paucis aperias.

4. Quid ſi & Deus quotannis Sacerdotem Maximum admitteret adytis penitioribus, vbi quid vellet ſecretò ageret? conſtat ex *cap.* 9. *ad Hebræos, num.* 7. & quidem Moyſes explicat *Exod.* 30. *num.* 10. quid inibi Pontifex ageret. *Et deprecabitur ſemel per annum,* &c. Agebatque Pontifex de re domeſtica, de re patria, rationes excipiens adminiſtrationis optimæ. Sed cur Deum audit Sacerdos velo inter Sacerdotes reliquos oppanſo? Ne quod ſuo cum Deo tractaret, facilè ab aliis exciperetur. *Quidquid enim effertur ſermone, in tuto non eſt,* &c. ſic Philo *de Gigant.* Illúdque Hebræus voluit, quidquid negotij agimus, quod ad rem, ſiue priuatam, ſiue publicam pertinet, velo obtegendum eſſe, ne vulgo notum malè conſiſtat. Sed & ſuo cum Moyſe Deus ita ſe gerit. Moyſen è caſtris in Horebum euocat, Exod. 19. num. 20, *Vocauit Moyſen in cacumen eius,* &c. Ibi nubes obducta, & caligo interfuſa, ex *cap.* 20. *n.* 18. Mediam tamen in nebulam ſeſe Moyſes infert, num. 21. *Moyſes* (textus eſt) *acceſſit ad caliginem,* &c. Quid verò Deus? Moyſen inſtruit de legum officio, ac de forma gentis inſtituendæ. Cùm tamen rationes interſerat ſcientiæ myſticæ, id ſecretò agit, & nebula interpoſita. Conſilium igitur ſanum eſt, negotium qualecumque regere: quo myſterio tegendum putat Nabuchodonoſor conſilium rerum bellicarum.

Ad Hebr. c. 9. n. 7

Exod. c. 30. n. 10.

Quæ ſunt magna, occulto Deus agit negotia.

Exod. c. 19. n. 10. c. 20. n. 21.

Admonitorum occultò Princeps indiget.

Vnum illud manu lenta excutiendum eſt. Cur textus Latinè tradiderit vocatus ab Aſſyrio, eſſe *omnes maiores natu,* &c. Cùm Græcè euocatos fuiſſe dixerit, τοὺς στρατήγους, καὶ τοὺς μεγιστᾶνας. hoc eſt, *miniſtros, & magiſtratus,* &c. Vnde colligo ſeniores, vtpote ſapientiores, Rebuſp. præfectos eſſe. Vtrumque iure politico. Nam Præfectus natu grandior inde habet, & vnde piè colatur, & vnde ſcienter agat; ſi quid bene credis Homero ad Iliad. 23. *vel Dij venerantur ſeniores.*

Ἀθάνατοι τιμῶσι παλαιοτέρους ἀνθρώπους.

Si quid Naſo rectè monet lib. Metam. 6.

——ſeris venit vſus ab annis, &c.

Et vt mea me ſchola expediam, *Dignitas ſenum canities,* Prou. *cap.* 20. *n.* 29. Res tamen in dubio adhuc eſt,

[illegible] ſeniores, no ſapientiores?

PARÆNET. VI.

Quiſnam muneribus obeundis præſtat, iunior, an ſenior?

PRo ſene, aduerſus iuuenem, argumentum eſto. Honorem meretur ſenior ex Periandro, qui monet, *Senem venerare,* &c. Eóque merito apud Gades aram, & Sacerdotem ſibi dicatum ſenectus habebat. Auctore Philoſtrato *ad lib.* 5. *c.* 1. cur ita? & cur ſeniores à iuuentute Romana colerentur, placuit Valerio; quòd ſcilicet, *Tanquam maiores natu adoleſcentium communes Patres eſſent,* &c. *lib.* 2. *cap* 1. Et quidem ſenectus Græcè ab honore dicitur. Nam *γῆρας ſenectus, γέρας honor eſt.* Ac ſi iuſtè ſenior ad honores publicos erigatur. Quod Plato docet *ad lib.* 3. *de Repub.* id ſtatuti ſcribit Strabo placuiſſe maximè Sabæis hominibus, *Natu ſcilicet grandiorem eſſe Dominum,* &c. *lib.* 16. quod vel à brutis animantibus ediſco. Nam, teſte Plinio, *Elephanti gregatim ſemper ingrediuntur: ducit agmen natu maximus, cogit ætate proximus,* &c. *lib.* 8. *cap* 5. Sic & formicæ, cùm ad pabulandum proficiſcuntur; quod notat Ælian. *lib.* 6. *de animalib. cap.* 36. Inde colligas à mera natura ortum, vt ſenes imperent, iuuenes obtemperent. Fauet textus ex *cap. his igitur, diſt.* 23. qui Petro hæret, cùm iubeat epiſt. 1. cap. 5. num. 5. *Adoleſcentes ſubditi eſtote ſenioribus,* &c. Quaſi Petrus abſurdum putaret, iuniores ſenioribus præpoſitos eſſe. Quis enim ferret iuuenem viris grandioribus prælatum, vt moueret, vt iuberet, vt pro arbitrio rem ſummam gereret? Certè Chriſtus Dominus, cùm Ioannem haberet in oculis, non affecit honore ſummo, ſed Petrum ſeniorem, mandato Pontificatu: quod obſeruat Hieronymus lib. 2. contra Iouinian. *Ætate* (inquit) *delatum eſt; quia Petrus ſenior erat. Ne adoleſcens, ac penè puer, progreſſa ætatis hominibus præferretur,* &c. Ac ſi vellet Hieronymus abeſſe à bono, & æquo, vt qui annis minor eſt, imperet ſenioribus. Nam, Cicerone teſte, *Temeritas eſt floreſcentis ætatis, prudentia ſenectutis,* &c. Sic ille *ad lib de ſenect.* Nec Tyrus prudentes agnoſcit vrbis dirigendæ, nec textus oſtendit alios, quàm ſeniores, ſchema nautica, apud Ezech. cap. 27. n. 9. *Senes Gibly, & prudentes eius habuerunt nautas ad miniſterium,* &c. ſapiunt ſeniores, ſano cerebro, ad rem bene gerendam, non ſapiunt iuniores, hominum communi placito. Nam cùm Samuel Regem à Ieſſe peteret, 1. *Reg.* 16. *n.* 7. exhauſto filiorum numero, quos Deus amouerat, vnus tantùm Dauid erat, de quo tamen pater ſilebat: nec meminiſſet, niſi Prophetes peteret num. 11. *Nunquid completi ſunt filij?* &c. Tunc enim Ieſſe reddit, *Adhuc reliquus eſt paruulus,* &c. Cùm de Rege legendo agitur, cur pater ſilet de adoleſcentulo? *Ob hoc reputabat eum ineptum, qui ad regnandum eligitur,* &c. ſic Abulenſis q. 27. Bene patet ex ſchola politica. Vnde carmen à Muſa panegyrica:

——Tenero tractari pectore neſcit
Publica maieſtas, &c.

1.

Senectus quaſi Dea.

Senex, vt Pater, ſanctè colendus.

Senectutem venerantur & bruta animantes.

1. *Petr. c.* 5. *n.* 5.

Iunioribus ſeniores imperent.

Ezech. c. 27. n. 9.

Magiſtratum ſenes benè gerunt.

1. Reg. c. 16. n. 7. 11.

Ineptus [illegible] promouendo puer.

2\. Probat Tiraquellus *ad præfat. de iure Primogen. num.* 165. Honores adminiſtrationis publicæ mandandos ſenioribus eſſe, non iunioribus, cùm iuuentus vſu minus trita labatur facilè, imò amentiæ vicina ſit: ſi quid rectè docet Eccleſiaſtes *cap.* 11. *num.* 10. Nam vbi latinè habes, *Adoleſcentia, & voluptas vana ſunt*, &c. Græcè legas, *νεότης καὶ ἄνοια ματαιότης*, *Iuuentus, & amentia vanitas*, &c. Proximo ſe gradu contingunt adoleſcens, & amens. *Quia iuuentus inſipientiæ copulata eſt*, &c. ſic Hieronymus. Quis igitur ſanæ mentis homo iuuenem faſcibus gerendis præficiat? Abeat in peſſum Reſp. neceſſe eſt. Malam Ieroſolymis fortunam minatur Deus apud Iſaiam cap. 3. n. 4. *Dabo pueros Principes eorum*, &c. qui ſcilicet amantes ſui, & inde amentes, de iure ſummo ſummam faciant iniuriam. Senſit cum Deo Nicomachus apud Vopiſcum ſuo in Tacito, *Dij auertant Principes pueros*, &c. Vnde nata Senatorum acclamatio, Tacito iam delecto. *Quis melius, quam ſenex imperat*, &c. Prudentem acclamatum puto: nam delectus in Principem, *Tumultuabitur puer contra ſenem*, &c. *ad Iſaiam cit. num.* 5. Cùm permiſſa puero poteſtas fuerit, qui ſenex valebit? Quid ſancti, penſique habebit Princeps iuuenis in ſenem? *cum faſtu inſurget*, &c. quod Vatablo placet. Superiorem ſe dotibus eſſe putat, qui faſcibus gerendis legitur iunior: vnde occaſio eſt, vt ſuperbè tumeat. Grande malum! quod Paulus vt auertat longè, quærit Epiſcopum 1. ad Timoth. 3. n. 6. *Non neophytum*, &c. ſcilicet, nec fide, nec ætate iuuenem; vtrumque enim valet *νεόφυτος*. & exponit D. Thomas *lect.* 2. Ratio ex Paulo eſt. *Ne in ſuperbiam elatus, in iudicium incidat Diaboli*, &c. quare, ne iunior honore prælatus intumeſcat, & inde inſoleſcat in ſeniores, obtemperet potius, quàm imperet. Abſurdum Iacobus putabat Ioſephum adhuc adoleſcentulum de principatu ſomniaſſe, *Gen.* 37 *num.* 9. Nam textus eſt, *Increpauit eum pater ſuus*, &c. Philone teſte. *timens, ne quid ille peccaret*, &c. *ad lib. de Ioſepho.* Sed quid peccati in puero agnoſcit pater? ſubdit Philo. *Nam expectare principatum inter domeſticos, res, me iudice, abominanda eſt*, &c. Plenius Philo diceret, captare principatum in fratres natu grandiores, abſurdam omnino rem videri. Hæc pro ſenibus.

Eccl. cap. 11. *n.* 10. *Iuuentus amentia, inſania.*
Iſa. c. 3. *n.* 4. 5. *Nemo, quam ſenex, melior imperat.*
Odit ſenem puer quaſi maligniphorum.
1\. *ad Tim. c.* 3. *n.* 6.
Ineptus ad Epiſcopatum iunior.
Gen. cap. 37. *n.* 9.
Velle domeſticis præeſſe grande malũ.

3\. Sed in ſenes inſurgunt iuuenes, & probant ſe non ſemel à Deo selectos eſſe ad rem bene gerendam. Maior natu Eliabus, quàm Dauid, erat; quod patet ex 1. *Reg cap.* 17. *num.* 13. Nec tamen a Deo ad ſceptrum deligitur: ſic enim Deus ad Samuelem cap. 16. num. 7. *Ne reſpicias vultum eius*, &c. Vnus Dauid legitur à Deo, inungitur à Samuele. Dauid autem erat minimus, &c. *num.* 14. Apud Danielem cap. 13, n. 5. *Conſtituti ſunt de populo ſenes iudices*, &c. ſed qui ſenes Iudices iudex vrget, & punit, Daniel eſt. *Suſcitauit Dominus Spiritum ſanctum pueri iunioris*, &c. *num.* 45. Quis neſcit Ioſephum annis minorem à Deo probatum, Rubenoque prælatum eſſe, vt ſecundus à Rege Ægyptum adminiſtraret? Id enim Pharao ad Proregem, *vno tantum regni ſolio te præcedam*, &c. *Gen.* 41 *n.* 40. Quod ſatis oſtendit iuniores Magiſtratibus adminiſtrandis potiores eſſe. Niſi velint ſeniores ſe à Deo rejectos aliquando fuiſſe, non vt ineptos rebus gerendis, ſed, *quo ſe ſubmiſſiores agant*, &c. Et Tiraquelli eſt interpretatio *ad præfat. citatam num.* 78. Deinde addit Nazianzenus Orat. 40. *Pro lege nequaquam cenſendum eſt, quod raro accidit*, &c.

1\. *Reg. c.* 16. *num.* 7. *c.* 17. *n.* 13. 14.
Ineptus Regno ſenior.
Dan c. 13. *n.* 5. 45.
Seniores puniti iunior à Deo ducem.
Gen. cap 41. *n.* 40.
Prodeſt ſenibus ad modeſtiam quod iuuenes Rem agant publicam.

4\. Vrgent tamen iuuenes, Ieremiam cepiſſe quidem patrocinium ab ætate, ne ſenioribus præferretur ad regni curam, & munus propheticum; patet enim ex *cap.* 1. *num.* 6. clamaſſe Vatem, *A, a, a, Domine Deus; quia puer ego ſum*, &c. ſed vires inde cogit Deus, vt puerum bene moratum vaticinio expromendo, & regno admonendo ſeligat. Neque enim, vt Moyſes, corripitur, *Exod.* 4. *num.* 6. ſed, quod notat Hieronymus, *Pueritia datur venia, quæ verecundia, & pudore decoratur*, &c. Ac proinde Vates à Deo lectus audit. *Noli dicere, Puer ſum*, &c. *num.* 7. *Ecce conſtituo te hodie ſuper gentes, & regna*, &c. *num.* 10. Ac ſi ad regni adminiſtrandi negotium deligatur puer, non æuo ſenex, ſed animo. Niſi credant ſeniores Ieremiam diſpenſatoriè promotum eſſe; quod & D. Thomas docet, 1. *ad Timoth.* 2. *lect.* 2. Quid verò, ſi præſtant iuuenes, quod non præſtant ſenes, ætatis vitio? Textus eſt Exod. 24. num. 5. *Miſitque iuuenes, & obtulerunt holocauſta*, &c. Vbi ſenes? cur aras non tangunt? cur non mactant pecudes? cur non incendunt odores? aberant ne longè à caſtris? ſed lego proximè n. 9. *Aſcenderunt Moyſes, & Aaron, & ſeptuaginta de ſenioribus*, &c. Præſtant igitur Deo iuuenes, faciendo melius, quàm ſenes. Sic Laudunenſis ad textum: *Miſitque iuuenes*, &c. *Non pueros, non ſenes, quorum alios quidem leuitas, alios debilitas præpedit*, &c. quòd ſi malè ſenes deficiunt ad aram curandam, cur non deficiant ad vrbem inſtruendam.

Ierem. c. 1. *n.* 6.
Placet in puero pudor.
Exod. cap. 4. *n.* 6.
Ierem. c. 1. *n.* 7. 10.
Puer animo ſenex.
Exod c. 24. *n.* 5. 9.
Ineptus ſacris ſenior.

5\. Languent æuo ſenes, languent & cerebro: verè pueri, quos Iſaias notat, centenarij, *c.* 65. *num.* 20. imò, *δὶς παῖδες οἱ γέροντες*, id eſt, *ſenes bis pueri*, quos mordet parœmia, ſenes ſcilicet, de quibus verſus ab Hoſtienſi appoſitus *ad cap. cum in iuuentute, de purg. canon.*

Stultitia eſt, quæ te non ſinit eſſe ſenem, &c.

Quos tandem Eccleſiaſtes vrget *cap.* 4. *num.* 13. illud iterans, *Melior eſt puer pauper, & ſapiens, Rege ſene, & ſtulto, qui neſcit prauidere in poſterum*, &c. Video quid inibi velit Sapiens, eſſe aliquando ſenes, qui ætatis culpa nihil omnino ſentiant, nihil ſapiant; ſed repueraſcant, cerebróque deficiant ad ineptias puerilea. Auctor enim eſt in politicis Ariſtoteles, poſt annos quinquagenos ingenij aciem obtundi; cur igitur ætatem non habeant longè à Rep. ſenes ſexagenarij, quos parœmia de ponte deiicit, apud Macrobium *lib.* 1. *Saturn. cap.* 5. Id verò eſt ſenem ab officio adminiſtrationis publicæ relegare, quòd ſenectus calculis rerum mouendis inepta ſit. Addo Hebræum Sacerdotem ab anno quinquageſimo vacationem officij impetrare Lex quidem eſt Leuitica Num. c. 8. n. 24. *Cum quinquageſimum annum ætatis impleuerint, ſeruire ceſſabunt*, &c. Stata ſacris operandis ætas eſt, ne faciendo ſenex deficiat. *Propter corporis infirmitatem*, &c. ſic Theodoretus obſeruat *quæſt.* 13. *in Num.* Quòd ſi Deus inſtituendo populo ſenes parat, ſenes quidem prouidet, non qui ab ætate nomen habeant, ſed à probitate vitæ, & ſapientiæ commendatione.

Iſa. 1. *n.* 65. *n.* 20.
Senex animo puer.
Eccleſ. c. 4. *n.* 13.
Sexagenarius à Rep. ablegandus.
Leuit. cap. 8. *n.* 24.

Num. c. 11. n. 16.
Senes ſapientia quærit Deus.

tione. *Quos tu noſti, quòd ſenes ſint populi, ac magiſtri,* &c. *Num. c. 11. n.* 16. Alte Deus monet; quod nam enim ſapientiæ opus eſt ſenem ex facie dignoſceret? Alia igitur ſenectus eſt, quæ ſano conſtat cerebro, & iuuenem beare poteſt. *Nam re vera Deus non ſenectutem annorum, ſed ſenectutem requirit animorum,* &c. quod Rupertus aducrtit *lib. 1. in Exod. cap.* 32. Vnde colligo male audire ſenes, quibus non fauet ætas annis trita, cùm egeant helleboro ad purgandum cerebrum.

Abigo à Rep. ſenes capulares.
Deut. c. 21. n. 19.

6. Accipio. Neque enim ego ſenes laudo capulares, Acherontios, muneribus publicis ineptiſſimos; ſiue id proueniat ætatis, ſiue naturæ vitio: ſenes laudo, quibus ſenſus eſt integer, vita integra, cerebrum integrum; quos non ludant iuuenes, & quos iudiciis exercendis allegit Magnus Deus *ad cap. 21. Deut. num.* 19. vbi textus de adoleſcentulo pertinaci, *Apprehendent eum, & ducent ad ſeniores ciuitatis illius, & ad portam iudicij,* &c. Nam cùm ſenex vſu rerum ſciens habeatur,

——— Manſura verendus
Scribit iura ſenex, &c.

quod notat Panegyriſtes. Premunt tandem iuuenes, manu contracta. Nemo neget iuniores æquè, ac ſeniores, muneribus obeundis præſtare: quos æquali penſat trutina Spiritus optimus, apud Iohel cap. 2. n. 28. *Senes* (inquit) *veſtri ſomnia ſomniabunt, & iuuenes veſtri viſiones videbunt,* &c. vbi Cyr. Alex. pares gratiæ vires in vtriſque hominibus agnoſcit. Sic enim habet, *Gratiæ plenitudinem, & in eo æqualitatem ſubindicans,* &c. Sed nulla argumento vis eſt, cùm Deus à ſenibus ad iuuenes decurrat; ſenectutemque præferat ad officium ineundum muneris prophetici, quam vel iure Cæſareo præferendam probat Tiraquellus *ad præfat. de iure pri nog. num.* 165. Vide *l. & qui originem,* §. *Præſes.* Et quidem lege Romana, & annali, ætas erat ſtata ad petendum conſulatum, annus ſcilicet tertius & quadrageſimus; quod patet ex 5. *Philipp.* & Naſo canit 5. Faſt. libro,

Iohel cap. 2. n. 28.
An iuuenes ſenibus pares ad rem ſacram, & profanam.
Seniores ſana mente laudo valiores rebus gerendis.

Iura dabat populo ſenior, finitaque certis
Legibus eſt ætas; vnde petatur honor.

Quare, vt litem abſoluam, ſenes præficio magiſtratibus obeundis, vbi pares ſunt dotes, cùm ſenes præcaot, & æuo, & vſu. In hanc partem abierat Nabuchodonoſor, qui ſuam in aulam, *vocauit omnes maiores natu,* & Græco texto τοὺς θεράποντας, καὶ τοὺς μεγιστᾶνας, *Miniſtros ſcilicet, & Magiſtratus,* &c. Senes annis graues.

Num. 3. Dixitque cogitationem ſuam in eo eſſe, vt omnem terram ſuo iugaret imperio.

Commentarius.

12. VIdeo quid Aſſyrius ſuo regeret myſterio, famem ſcilicet de orbe terrarum deuorando. Id ille ſecum agitare, id cum ſenibus, ac ducibus conſultare, licèt publicè iura defenſionis induceret; ſed larua iuſtitiæ depoſita, libidinem dominandi prodit, & facit, quod Xerxes: nam cùm Græciam vniuerſam bello peteret, vt rem augeret Perſicam, velo id obducto appellauit τῶν Ἀθηναίων τιμωρίαν, *Athenienſium punitionem.* Suum Xerxes regit ſcelus honeſta facie. quod ab Hebræo didicit 1. *Reg.* 18. *num.* 13. Textus eſt de Saule aduersùs Dauidem. *Fecit enim tribunum ſuper mille viros,* &c. Deinde addit, vt cum Philiſthino continenter bellum gerat, num. 17. *Vir eſto fortis, & præliare bella Domini,* &c. Honeſta profectò rerum facies eſt, cùm Saul miſſo in tribunum iaculo, ſtomachum priùs detexiſſet, num. 11. *Putans, quòd configere poſſet Dauid,* &c. ſed quia propudium erat, premi a ſano Rege innocentem militem, tribunatu donat, ſuum vt ſcelus eleuet, imò regat. quod Abulenſis expendit quæſt. 22. *Dicendum eſt, quòd iſte principatus fuit datus ad colorandum factum præteritum,* &c. ſcilicet ne quis putaret Saulem ex conſulto militem ferro petiiſſe. Deinde tribunum ab aula delegat ad regni fines, vt cum hoſte continuò manum conſerat, eáque via pereat facile. quæ quidem Saulis cogitatio de textu eſt num. 17. *ſit ſuper eum manus Philiſthinorum,* &c. Quòd militem Princeps affecerit mandato tribunatu, vt ſuum regeret ſtomachum, docet Abulenſis. *Voluit hoc colorare, promouens ad maiorem dignitatem,* &c. Sed actum non ago, nec verſo, quod recurret iterum, petitam ſcilicet ab Aſſyrio fortunam rerum omnium, *vt omnem terram ſuo ſubiugaret imperio,* &c.

1. Reg. c. 18. n. 13. 17. n. 11.
Honeſta facie regit malus grande malū.
Pudet Regem conſulto malum eſſe.

O ſacram famem! O ventrem rerum maximarum helluonem! Quis neget à Tacito, vt à Vate dictum lib. 4. Hiſtor. *Aurum, & opes bellorum cauſa præcipua,* &c. ſed prius à Iacobo oraculum eſt cap. 4. n. 5. *Vnde bella, & lites in vobis? nonne hinc,* &c. ſuum vox habet aculeum: & quidem, ſi Caſſiodoro fides eſt *lib. 1. epiſt.* 30. Bellum a Belo dictum; qui noua imperij cupiditate bellum finitimis retulit. In dubio Tibullus eſt, 13.

Iacob. cap. 4. n. 5.
Viget ad belli aleam auri fames.

Quis fuit horrendos primus qui protulit enſes?

Sed non dubitat de belli cauſa, quam addit proximè lib. 1. Eleg. 10.

Diuitiis hoc auri vitium eſt, &c.

Certè viri diuitiarum, ex *Pſalm. 75. num.* 6. hoc eſt, homines auri, argentique amantes. Hebræo textu אנשי חיל, *Anſcechail, viri exercitus,* & fortaſſe notat Dauid Reges, qui auri ſacra fame cogunt milites, arma corripiunt. Quæ fames Alexandro erat? Apud Curt. lib. 9. *Haud procul à fine mundi abſum: quem egreſſus, aliam naturam, alium Orbem aperire mihi ſtatui,* &c. Affectum Alexandri eruo ex Hebræa ſchola. Nam ריב *Rib*, id eſt, lis, & contentio nata eſt à verbo רב *Rub*, quod eſt dominari. Ac ſi nemo rerum dominus eſſe velit, qui litem non ſerat, & manu contracta non contendat. Non alia de Spartanis tradit Iuſtinus lib. 6. *More* (inquit) *humani ingenij, quo plura habent, eo ampliora cupientes, non contenti acceſſione Athenienſium opum, vires ſibi duplicatas eſſe, totius Aſiæ imperium affectare cœperunt,* &c. Helluones rerum impudentes, qualis Nero, qui nunquam delegauit officium, vt nō adiiceret, teſte Suetonio, *Hoc agamus, ne quis quidquam habeat,* &c. *cap.* 32. Quaſi pudor eſſet habere ciuem, quod Nero non raperet. Nec Aſſyrio minor libido. *Vt omnem terram ſuo ſubiugaret Imperio,*

Pſ. 75. n. 6.
Lites mouet rerum cupido.
Quo plura habent homines plura cupiunt.

imperio, &c. tam enim animo deuorauerat, quidquid vbique terrarum erat.

14. Illud in Aſſyrio vnum laudo, quòd morbum texerit animi, pudore fortaſſe contracto. Neque enim aulicis palàm, ſed conſiliariis clanculum aperit. *Myſterium conſilij ſui*, &c. Id verò eſt, quid percuperet, quid deſtinaret, Regum ſcilicet vires premere, terrarum opes rapere, Deorum aras vertere. *Vt ipſe ſolus diceretur Deus*, &c. quod patet ex *cap.3. num.13.* cùm tamen propudium reputaret, ita peccare in homines, & in Deos; aliud tegit myſterio, aliud ſermone explicat, ſcilicet, *vt defenderet ſe*, &c. Tegunt hæretici, quod fouent, errarum; & auditores inſtituunt ſilentio Pythagorico; ſed, *Quod tacent, pudor eſt*, &c. Tertulliano teſte aduersùs Valentin. *cap.* 1. Ea enim docent, velo obducto, quæ turpe eſt aliis enuntiare: vnde merum turpi ſchola ſilentium eſt, ne quis vel auditor quidquam obiiciat, diſſerendi gratia. Malum grande! quod ſilentio latet Cereali. Nam, teſte iterum Tertulliano, *cuſtodia officium conſcientiæ officium eſt*, &c. Nec tegerent ſolicitè niſi puderet retegere. Quod Auguſtinus obiicit ſcholis grammaticis: vbi velo ad ianuam oppanſo, docet Orbilius monſtra, horrida monſtra, idololatriæ turpiſſimæ. *Vela pendent in liminibus grammaticarum ſcholarum, ſed non illa magis honorem ſecreti, quam tegmentum erroris ſignificant*, &c. *lib.* 1. *Confeſſion. cap.* 12. Cur igitur Nabuchodonoſor ſuum non tegeret conſilium de abſurdo ambitu, de turpi latrocinio, de fœda Theomachia?

Silet ex pudore malus quiſque.

Quod abſurdum eſt, tegit Hæreticus, oblatrante conſcientia.

15. Abſurdum eſt captare ſedem alienam, quod fratres patrarunt notati de ambitu: & patet ex Magiſtri dicto aculeato, *Neſcitis, quid petatis*, &c. apud *Matth.* 20. *num.* 22. Cùm enim Magiſter Petro iam claues permiſiſſet, mandato Pontificatu cap. 16. num. 19. *& tibi dabo claues*, &c. Res erat abſurda velle homines de primatu Petrum deiicere. Ac proinde matrem inducunt, vt Magiſtrum conueniat, & negotium aggrediatur. Accedit igitur mater num. 20. *Adorans, & petens*, &c. Cur fratres ſe tegunt velo materno? Cur ſuum per ſe non explicant negotium? Cur ſcenam adornant materna cura? Bene Chryſoſtomus, *Pudore* (inquit) *victi matris patrocinium aſſumpſerunt*, &c. *Hom.* 66. Marcus tamen docet fratres per ſe ambiiſſe primatum, & petiſſe, cap. 10. num. 35. *Acceſſerunt Iacobus, & Ioannes*, &c. ſed Magiſtrum ab aliis ſepoſitum adiere; nam de textu eſt n. 32. *& præcedebat illos*, &c. Deinde reliquos malè commotos vt leniret, *vocauit ad ſe*, &c. Matth. 25. Cur ita? Victor in loco, *Rubore ſuffuſi, ne vel a cæteris deprehendatur, extra diſcipulorum conſortium, Chriſtum adeunt*, &c. Non alio Aſſyrius pudore ſuffunditur.

Matth. c. 20. n. 20. 21.

Abſurdum Apoſtolo eſt, vt præeſſe velis.

Mar. c. 10. n. 32. 35.

Alienum à viro bono ambiendi ſtudium.

16. Turpe eſt rem alienam rapere: quod in Adamo videre eſt. Rapit homo pomum à Deo vetitum, *Gen.* 3. *num.* 6. Quis inde timor? Quis inde pudor? Audit clamantem Deum, & fugit ad arbores n. 8. *Abſcondit ſe Adam*, &c. Cur fugerit homo furti reus, latebraſque petierit, à Theodoreto habeo. *Latere conatus eſt, quaſi cognoſcens, furari, malum eſſe*, &c. *quæſt.* 57. Qui rapto viuit, noctem amat; ſic pudorem lenit è rapto contractum. *Omne enim malum, aut timore, aut pudore natura perfudit*, &c. Quod Tertullianus exponit *Apologet. cap.* 1. Et ratio eſt, quare prodigus fame potius mori, quàm furari voluit. Reiectus in agrum iuuenis, fortuna triſti ſubulcus, ſues ducit, & paſcit, *Luc.* 15. *num.* 15. ſed fame periclitatur, num. 16. *& cupiebat implere ventrem ſuum de ſiliquis*, &c. *& nemo illi dabat*, &c. Res mira? Glandes ſubulcus ſuibus in cibum excutit, & cibum inde tenuem ſibi non parat? ſi glandes ſua in manu habet, cur ad alienam ſpectat manum? *& nemo illi dabat*, &c. Cur non capit? cur non rapit, ope extrema indigens? Sed id furari eſſet quodammodo; quod adoleſcentulo nobili pudor erat, teſte Abulenſi. Nec minor Aſſyrio pudor erat, terrarum opes rapere.

Gen. c. 3. n. 6.

Indignũ furandi vitiũ.

Luc. cap. 15. n. 15.

Turpe eſt viro nobili furari.

Fœdum eſt hominem Deo hoſtem eſſe; id enim eſt Theomachiam exercere. Quod ſcelus, cùm inſanus homo excogitaret, non euulgauit ſiue metu victus, ſiue pudore. *Dixit inſipiens in corde ſuo: Non eſt Deus*, &c. *Pſalm.* 13. *num.* 1. Deo aram negare non audet homo in propatulo, ne res fœda pudorem ingerat. Sic & homines alij, quod aduertit Hieronymus. *In corde* (inquit) *dixerunt, non ore; quia non auſi ſunt*, &c. Quis enim auſus Deum negare propalam? quis ſacram maieſtatem lædere ore improbo? vel Dæmoniarchus id non auſus, niſi Dracone tectus. *Dixit ſerpens ad mulierem*, &c. *Gen. cap.* 3. *num.* 4. Quod ſerpens Deum vellet rodere, palàm eſt ex *num.* 5. vbi Dæmon ad Heuam: *ſcit enim Deus*, &c. Deo turpiter detrahens; quem & auaritiæ inſimulat, & inuidiæ, negato ſcilicet pomi eſu: penſat id Moyſes Antiſtes, 1. part. cap. 28. *Verè Diabolus Græcè calumniator; Deum enim per calumniam culpabat*, &c. ſed Draconis faciem Dæmon induit, vt ſub larua dicat licentiùs. quod Irenæo placet lib. 5. cap. 26. *Per ſerpentem ſeduxit hominem, quaſi Deum latens*, &c. Fœdum adeò ſcelus eſt Deo dentem figere, vt vel Dæmon id non admirar, niſi vultu obuelato. Irenæus iterum, *Nam ipſe nudè per ſemetipſum non audebat Dominum blaſphemare*, &c. Cùm igitur Nabuchodonoſor Theomachiam cogitet, Diis malè mulctatis, ſcelus immane tegit, pudore contracto; nec aliis, quàm ſenibus, & ſui continuis explicat, *Myſterium conſilij ſui*, &c. 17.

Pſ. 13. n. 1.

Pudet hominem Deo negare maieſtatem.

Gen. c. 3. n. 4. 5.

Diaboli eſt Deum carpere.

Pudor eſt Diabolo Deũ mordere.

Num. 4 Quod dictum cùm placuiſſet omnibus.

Commentarius.

MEra, & mira conſultorum adulatio, cùm ſciant Regem temere agere, qui bello homines, Deoſque tentare velit, non eſſe hominem in Senatu, qui Regem dehortetur à conatu inſano. Placet omnibus, & ſenibus, & Ducibus, quidquid a Rege propoſitum eſt; ſiue iure, ſiue iniuria patrandum ſit conſilium. Vbi Cato, qui bellũ Rhodienſe abnuat? apud Gellium 6. *cap.* 3. vbi Artabanus, qui Xerxen à Græco bello auertat? apud Herodot. *lib.* 7. vbi Charidemus, qui Darium de Alexandro moneat? apud Curtium *lib.* 3. vbi Michæas, qui Achabum auocet ab hoſte Syro? *ad* 3. *Reg.* 22. *num.* 17. Diſplicent Catones, qui rectè monent; placent Mardonij, qui blandè fallunt in 18.

Senatu

Aula adulatrix.

Senatu Regio. Vnde Seneca aulam appellat nil ſani: *in quanemo fuit, qui Regi verum dixerit*,&c.*lib.6 de Benefic. cap.* 32. Hæc tamen Regum fortuna eſt,vt adulantibus aditum, & latus aperiant: ac proinde Charidemus ægrè vnti...,qui apud Darium auſit veriora,quàm gratiora reſpondere; *Purpuratæ ſolita vanitate ſpem eius inflantibus*,&c. ſic Curt.*lib.*3.Nec felicior hac parte eſt Nabuchodonoſor. Indignatur aſſyrius, Legatis malè acceptis; quod patet ex *cap.*1.*num.*12. Timent ſenes, ac Duces, ne Regem accendant, ſi aliter ſenſerint. Deinde bellum probant iniquiſſimum;vt honores ſibi parent ampliores, ſi cum Rege ſenſerint. quæ & Carthuſianus docet.

Caecutiūt Senatores ſpe, ac metu.

19. Nihil veri dicunt in conſiliu,quibus ſpes,& metus eſt. Id verò monet Cæſar in Catilin. *Haud facile enim animus verum peruidet, vbi illa officiunt*, &c. quod ſi veri ſcopum attingit, vbi dominatur libido, malè conſulit. Oraculum eſt ex adyto Liuiano decad.3.lib.22. *Priuatas res ſemper officere, officientque publicis conſiliis*,&c. Nec ſine aculeo dictum puto de conſiliario percupido, bouem in lingua portare, lucri ſcilicet ſpe tacere quod verum eſt. Hoſce homines velis, remiſque fugiendos eſſe docet Ambroſius lib.2. Officior.cap.17. *Fugimus ea,quæ nocere poſſunt*,&c.Deinde addit pro argumento conſiliarium auri amantem. *Vt ſi, qui conſulitur, dubiæ ſit fide,& pecuniæ cupidus, vt poſſit pretio mutari*, &c. Iam verò ſi metus vrget conſultores,quidquid Princeps velit,facile abnuant. Improbi omnino homines, *qui* (teſte Cornelio) *veri copiam non faciunt; ſed ſuſpenſa, & quò ducantur, inclinatura reſpondent*, &c.*lib.*11.*Annal.* Aliter agendum monet Cæſar in Catilin. *Omnes homines, qui de rebus dubiis conſultant, ſpe, & metu vacuos eſſe decet*, &c. quod in Ioſepho laudat Ambroſius. In neruo Ioſephus adhuc erat,*Gen.*40.*num.*12. cùm miniſtros Regis,de ſua fortuna conſultus muneret. Sed cur non alium homines conſiliarium ſibi deligunt,quàm neruo illigatum iuuenem? Optimum veri interpretem reputabant, qui metu vacuus adiret carcerem; ſcitè ad rem Ambroſius *lib. citato cap.* 11. cùm Ioſephi caſtimoniam,iuſtitiamque laudaret, *Altera* (inquit) *illecebras heriles reſpuit, altera mortem contempſit: quis hunc priuata cauſa ad conſulendum idoneum non iudicaret*, &c. qui metum exuit, non mentitur Conſiliarius, nec quæ placent, monet, ſed quæ proſunt. Sed miſeri omnino Reges, quos monere tutò nemo poteſt. Defuturi enim ſunt, qui ſuadeant, ſi bene ſuaſiſſe, periculum eſt: ac proinde licebit clamare plenis buccis. Malè abeant

Malus omnino conſultor, qui aurum cupit.

Gen. c.40 n. 12.

Optimus in dubiis conſultor qui non timet.

PARÆNET. VII.

Spe,& metu adulatores peſſimi.

Mentem ob turbat affectus.

1. E*Rrat oculus, vbi errat affectus*, &c. ſi credis Ambroſio *ad lib de Bono mortis,cap.*9.cùm facile homines abeant, quò voluntas affecta ducit. Nemo enim verum aut dicit, aut videt, vbi ſpes lactat, metus vrget. Dixiſſe ſe docet Apoſtolus apud Theſſalonicenſes de fide ſana,& vita ſancta; ac deinde quo id animo fecerit,1.epiſt.c.2. num.5. *Neque aliquando fuimus in ſermone adulationis*, &c. Adulatorem ſe Paulus negat,vt dictis auctoritatem conciliet. Deinde ſubdit in argumentum ſententiæ, *Neque in occaſione auaritiæ*, &c. Vtrumque Paulus miſcet optimè. Nam qui opes trudit, adulari neſcit. Docet id Clemens Alex.1. ſtromat cap.1.*Conſequens eſt,vt conſideret, num loquendi ad gratiam, acceptorum; ne munerum criminationem effugerit, qui per literarum monumenta loquitur. Numquam enim in ſermone adulationis fuimus*,(inquit Apoſtolus) *neque in prætextu auaritiæ*, &c. Hoc laborant morbo auri amantes homines, vt premant aculeos, exerant adulationes. Velit homo ſuum Deo honorem negare, conſultores adhibeat,& ſpe lucri foueat,aram ſibi parabit,& flamines. Multa inter homines (quod videtur) diſceptatio fuerat,colerent ne beſtiam variam honore ſacro? *Apocal.cap.*13. Dat ſe hominum oculis ea beſtia,aurum oſtentat coronarium,vires, & opes Regum, quibus imperat. *Et ſuper cornua eius diademata multa*,&c. *num.*1. Ea rerum pompa lactati homines ſuffragantur,num.4.*Adorauerunt beſtiam,dicentes: Quis ſimilis beſtiæ?*&c. Apparet conſultatum inter homines, de colenda beſtia,ſuffragiumque auri colore temperatum eſſe. Vnde lucri ſpes affulgere viſa eſt. Sic Rupertus. *Qui Mammonæ iam dudum ſerui fuerant, quid miraris,quòd beſtiam adorauerunt habentem diuitias,& valentem dare aurum, & argentum*,&c.*lib.*8.*in Apoc.* Nec eolute alio conſultores Aſſyrium colendum eſſe ſtatuunt. *Vt ipſe ſolus diceretur Deus*, &c. Sed vbi ſpes eſt de opibus congerendis, vel beſtiam in Deum conſectant.

1.ad Theſſal. c.2.n.5.

Aſſentatur auri cupiens.

Apoc cap 13. n.1.4.

Belluam colat adulator, ſi opes cupiat.

Nihil veri dicunt adulatores, ſi conſulantur vel de re diuina. Taxat Apoſtolus hoſce homines ad Rom. cap. 16. num. 18. *Qui per dulces ſermones, & benedictiones ſeducunt corda innocentium*,&c. quippe qui nihil omnino veri dicant in Senatu graui,in ſchola nobili, ſed aures,animoſque mulcent adulatione compoſita,quod notat Hieronymus. Addit Anſelmus *Poſſunt dulces ſermones dici peccatorum alleuationes*, &c. Quidquid enim peccant alij, vel peccatum negant conſultores, vel certè adulatores eleuant. Sed vnde tanta blandiendi,adulandique licentia? vide, quod in proximo eſt. *Huiuſmodi* (inquit) *Domino noſtro non ſeruiunt, ſed ſuo ventri*,&c. Illudque Paulus inſinuat, à lucri amore naſci adulationes, cùm ſpes de lucello concepta menſes euertat hominum in obſequium, & conſultationes peruertat. Sic Athanaſius in loco. *Ex hac ventris ingluuie omnes erumpunt hæreſes*, &c. ſcilicet qui deuorant oculis cœnam alienam, facile ſuppataſitantur ad hæreſim vſque. Et quæ turpior eſſe poteſt hæreſis,quàm hominem aris colere? Id tamen ſcelus admittunt ſenes, ac Duces, ſpe concepta fortunæ maximæ. *Per dulces ſermones, & benedictiones*,&c. Collectus enim Senatus; Benè (inquit) benè; Deus fiat Nabuchodonoſor. 2.

Ad Rom. c. 16.n.18.

Peccatū eleuat oſtentatio.

Nata ab auaritia adulatio.

Aliter agitant boni homines, ac diſſerunt de re ſana; cùm enim vacuos gerant animos ſpe temporaria,quod rectè cogitant, fide ſana referunt. *Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio*,&c.apud *Matth. cap.*5.*num.* 15. Id verò eſt;veri lucem non occultant *ſub commodo præſentis vitæ*, &c. quod Anſelmus eruit 3.

Matth. c.5. n.15.

Non adulantur,qui lucra non capiant.

ç

è modio : ſed quidquid certò ſciunt, plenè, ac planè docent, ſpe etiam abiecta fortunæ proſperæ. Miror quo in pretio Ioannem Herodes habuerit apud *Marc 6. n. 20.* textus eſt.
Mar. cap. 6. n. 20. *Herodes metuebat Ioannem*, &c. Bene eſt; quid inde? *& audito eo multa faciebat*, &c. Honorem muneribus adornabat Herodes, ac tandem, *& libenter eum audiebat*, &c. Nihil dici potuit quo Ioannes fortiùs adſtringeretur.
Non flectitur vir bonus adulatione. Nam Concionatorem à Rege commendari, magnum eſt. *Sed ille nihil ob hoc parcens*, ait, *Non licet tibi*, &c. ſic Bernard. *ſerm. de Ioann.* Itaque nec victus honore Ioannes tacet, ſed hæret Chriſto, qui à Petro laudatus adhuc hominem pungit cum ſchola reliqua. Laudes audit Magiſter, *Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes*, &c. *Ioann. 6 num 69.* Quid putas
Ioann. cap. 6. n. 69 71. retuliſſe Magiſtrum domi, an quod taxandum eſt, tacet? imò tonat. *Vnus ex vobis Diabolus eſt*, &c. *num.* 71. Oſtendit ſe nec laudis amore victum eſſe, quo minus verum diceret.
Nec laude victus Magiſter verum tacet. Sic in loco Chryſoſtom. *Nolite* (inquit) *putare me laudum veſtrarum gratia adulaturum*, &c. *Hom 46.* A Chriſto id Ioannes didicit, ac deinde, vt nec in vinculis taceret adulator; adhuc monet, adhuc clamat, *Non licet tibi*, &c. Bernardus iterum. *Minus hoc videretur, ſi vel blanditiis eius, vel toto mortis terrore moueretur*, &c. Ea
Nec metu preſſus blanditur. erat vis altera ad adulationem adornandam; metus ſcilicet, quo affectus homo nihil veri dicit, imò vertitur in Harpocratem.

4. Hoc metu Chaldæus Duces, ac Prætores vrget alios ad ſtatuæ dedicationem, bello in
Dan. c. 3. n. 2. 6. Deum excitato. Nam textus eſt apud Daniel. cap. 3. num. 2. *Miſit ad congregandos ſatrapas*, &c. De Præfectis nobiliſſimis locus eſt, quos in primis vocatos eſſe voluit Nabuchodonoſor, vt præirent populis ad idololatriam inaugurandam. Sed cur à Præfectis ampliſſimis ſuum Chaldæus negotium auſpicatur, metu iniecto? num. 6. *Eadem hora mittetur in fornacem*, &c. Priores in Regis adulationem abeunt Principes, vtpote qui peiora timeant, niſi adulentur, vel Deo læſo. Bene Hieronymus. *Qui*
Potiores magiſtratu, priores adulatione. *enim diuites ſunt, ac potentes, dum timent carere diuitiis, ac potentia, faciliùs ſupplantantur*, &c. Quis enim timet, & liberè loquitur quod ſentit.

5. Hac via Dæmon abit, tractus metu in adulationem. Ab adulatione dulces voces prodiere, apud Chriſtum Dominum, *Ieſu fili Dei Altiſſimi*, &c. *Marc. 5. num. 7.* Quò enim tam
Mar. c. 5. n. 7. multæ laudes pertinent? profectò, vt quod non amat, amare ſe Dæmon ſimulet: ſed adulatio à metu graui nata eſt, cùm Dæmon precetur, *Ne me torqueas*, &c. Metus igitur Dæ-
Adulatur metu Diabolus. monem concinnauit adulatorem, quod habet Chryſologus ſerm. 17. *Nam modò, vt adulator, non vt deuotus, & obſequens hic adorat, euadere pœnam cupiens*, &c. Puto cum Suario, Dæmonem de Chriſto, vt Deo dubitaſſe, licèt arte paraſitica aliter adſtruat. Quid ſi vel Iacobus metu frangitur in aſſentationem? Erat quidem frater aſpectu fœdùs, pilis obſitus, colore ſub-
Geneſ. 25. n. 25. c. 33. n. 10. c. 32. n. 11. nigro; quod patet ex *Gen. 25 num. 25.* Sed cùm Iacobus à Labano digreſſus reueniret in patriam, & fratrem ſuſpiceret venerabundus, *Vidi* (inquit) *faciem tuam, quaſi viderim vultum Dei*, &c. *Gen. 33. num. 10.* Quid monſtri in loco eſt? Agnoſcit ne Iacobus Angelum in vultu fœdo, bonumque Deum in abſurdo ingenio? Quærit id Auguſtinus q. 105. *Vtrùm pauentis, & perturbati animi verba vſque in hanc adula-* *Virum etiam bonum vrget metus in adulationem.* *tionem proruperunt?* &c. Id tamen quærens cenſet liquidò, Iacobum ſcilicet metu affectum eò adulationis deueniſſe. Tantus enim Iacobo metus erat de manu fraterna, vt vim à ſe deprecaretur, cap. 32. num. 11. *Erue me de manu fratris mei*, &c. Vbi verò metus eſt ingens, ibi multa vel à viro ſancto adulatio, ac dum mentiendi occaſio præſentiſſima.

Cùm premuntur homines modis miſeris, 6.
non audent, quæ cenſent, vulgo dare. Sciebat Hebræus ſe Regis ſcito vexatum eſſe, ad Exod. cap. 5. num 9. *Opprimantur operibus*, &c. Nam Exod. c. 5. n. 9. 10. 16.
Præfectus operum edictum explicat, num. 10. *Sic dicit Pharao*, &c. Conuenit Hebræus in aulam, queritur de labore, ac dolore nimio. num. 16. *Famuli* (inquit) *tui flagellis cædimur, & iniuſtè agitur contra populum tuum*, &c. & cùm iniuſtum ex facto latericio laborem, triſteſque flagris vibices Hebræus doleat, acer- *Offendit verum.*
bitatem rerum à Rege detorquet in alios, metu ſcilicet in metam adulationem tractus. quod Lyrano viſum eſt. *Non dixerunt, iniuſtè agis, ne Regem offenderent*, &c. Metus Hebræum eò adegit, vt Regem non culparet, licèt auctorem acerbitatis; ſed verum tacens adularetur, de quo ſilentio merè adulatorio, vel bonos viros notant mali homines. Cùm enim Ieroboamus ſcire vellet moriturus ne eſſet Abia Princeps? 3. *Reg.* 14. Reginam inſtruit, vt veſte 3. Reg. c. 14. n. 2.
mutata Achiam vatem adeat, & conſulat, n. 2. *Surge* (inquit) *& commuta habitum, & vade in Silo, vbi eſt Achias*, &c. Cur Ieroboamus vellet, vt Regina ſuum, mutato habitu, mimum ageret, ea potuit eſſe ratio, ne Regina probè nota *Credit malus in viro bono adulandi ſtudium.* Vatem deterreret à vaticinando. *Timebat, ne Propheta, ſi eam agnoſceret, negaret reſponſum*, &c. Sic Lyra. Ita ne metuens periculi Prophetes verum tegeret ſilentio adulatorio? Id putat Ieroboamus, id timet; ſed Ahiam non frangit metus, quo fracti ſenes, ac Duces fallunt Aſſyrium, & ſectantur adulatores peſſimi. Pergo vltrà, & locum verſo.

Quod dictum cùm placuiſſet omnibus.

Commentarius.

FAcilè res agitur, vbi homines in rem conueniunt pari animo. Inde Nabuchodonoſor, & ſenes, & Duces cogit in aulam, vt quæ 20.
de communi placito res fieret, proſperè, & ſupra votum flueret, quod à Lyra diſco, & à Græco textu elicio. *ὡς συνετέλεσε τὴν βουλὴν αὐτοῦ*, *Vt conſummauit conſilium ſuum*, &c. ſic Græcus reſpondet Latino. *Quod dictum cùm placuiſſet omnibus*, &c. Quaſi res ſumma, communi hominum aſſenſu, eat feliciter. Torpet omnino manus, vbi quis laborem ſubit inuito *Fit citò quod multis placet.* animo; & Hieronymi vox eſt ad Hoſeam c. 7. *Nam quidquid fit neceſſitate, citò ſoluitur; quod voluntate arripitur, perſeuerat*, &c. Inde Chriſtus volentes parat homines ſuum in obſequium. *Si quis vult venire poſt me*, &c. apud

Math. c. 16. n. 24. cap. 19. n. 17. Ioan. cap. 7. n. 17.

Math. 16. num. 24. *Si vis ad vitam ingredi,* cap. 19 num. 17. *Si quis voluerit voluntatem eius facere,*&c. Ioan. 7. num. 17. quod Victor interpretatur ad Marc. cap. 8. *Nec quenquam huc compello, ſed amicè tantùm inuito,* &c. Ratio ex D. Hieronymo ea eſt. *Non tibi imponitur neceſſitas, vt voluntas præmium conſequatur,* &c. *epiſt. 25. ad Pammachium.* Et verò, qui volentes euocat homines in obſequium, pertinaces in laborando parat ſocios. Id boni canit Dauid de Chriſto Regum Domino, *Tecum principium,* &c. *Pſ.* 109. *num.* 3. Græcè habes, ἡ ἀρχὴ, *Principatus.* Et inde tanta Chriſto virtus, [illegible] pararet imperium. *In die virtutis ſuæ* &c. An à voluntate expromptа militum? Credit id Hebræus, cùm habeat עמך נדבת *Hhammechà Nedaboth. Populus tecum voluntarium,* &c. Quid enim Princeps non aggrediatur, [illegible] non conficiat, ſi milites vno conſtant animo? *Nam quod vi, & neceſſitate exprimitur, præ[illegible] quod tyrannicum eſt, ne firmum quidem, [illegible] quod verò à libera voluntate proficiſ[illegible] æquè [illegible] firmum ſimul, & firmum eſſe ſolet, vtpote [illegible] beneuolentia vinculis adſtrictum,* &c. Sic Nazianz. *Orat.* 1. Inde eſt, quod Nabuchodonoſor, & ſeues, & Duces communi conſilio eſſe [illegible], vt bellum bellè conſtaret, & regnum fortuna ſtaret incolumi.

Q. volentes . . . pertinaces . . . (margin, partly illegible)

Pſ. 109. n. 3.

Regna con[illegible] vno animo voluntas.

Non durat, quod vi exprimitur.

21\. Addo Aſſyrium paraſſe volentes homines, ad [illegible] rem gerendam, vt inſinuaret datam ab inuito operam ſibi gratam non eſſe. Et verò Tertullianus illud adſtruit, *Nemo ab inuito coli vellet, ne homo quidem,* &c. *Apologet.* 24. Quid [illegible] nihil obſequium, ſi tuus à me amor longè abeſt? Illud Nero velit, & poſcat, *Oderint, dum metuant,* &c. Metúmque ab hominibus extorquebit, etſi communi hominum odio. Sed refragatur Magiſter Seneca ad 1. de Ira, cap. 16. *Neſcio vtrum ſibi potius optauerit,* &c. m[illegible]um ſcilicet, an odium. Amari enim Principem mallem, quàm timeri: ciues obſequi volenti amore potius, quàm timore. Nec Paolo vox eſt alia 1. ad Corinth. cap. 9. n. 16 *Si volens* (inquit) *hoc ago, mercedem habeo,* &c. Natum ab amore obſequium, vt multum pretij, ita & multum habet præmij. Nam, teſte Ambroſio, *Quod voluntate fit, melius fit,* &c. Addo Senecam Ambroſio addidiſſe epiſt. 67. *Honeſtum non eſt, quod ab inuito fit; admiſce illi pigritiam, tergiuerſationem, metum: quod habet in ſe optimum, perdit,* &c. Vtramque Rebuſp. gratiam ineſſe voluit Nabuchodonoſor, cùm volentes ſibi Duces parauit. Doce igitur

Ingratum, quod ab inuito eſt obſequium.

Sunt Principes [illegible] quàm timere.

Parænet. VIII.

Volentes homines, & valere ad negotium, & placere ad obſequium.

1\. NEmo negat multum in volonibus momentum eſſe, ad rem bene gerendam. Conſtat miles in officio, qui bono paret animo. Vnde Paulus ad obſequium expoſcit animum potius, quàm manum. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit,* &c. *ad Roman. c. 13. n. 1.* de ciue agit, & milite: quos tamen officij amantes, quàm flagri timentes mauult, Anſelmo Auctore. *Non* (inquit) *ſolùm corpore ſed voluntate cruciatu,* &c. A potiori

Ad Rom. c. 13. n. 1.

Potior in obſequio pars eſt animus.

parte hominis quærit Paulus obſequium, certò ſciens, *quod voluntarium eſt, cum diuturnum, tum certum eſſe,* &c. Verè Nazianz. *Orat.* 37. Nam, quod nolis, nec poſſis. A voluntate manus vim habet ſuam, ſi credis Chryſoſtomo. *In te eſt, vt poſſis; quia in te eſt, vt velis,* &c. *ſerm. de Zachæo.* Parat Moyſes Hebræum militem aduersùs Madianitam, hoſtem, & victorem non manu virili, ſed dolo muliebri, quod patet ex Num. cap. 25. num. 2. *Fornicatus eſt populus,* &c. Sed quiſnam à Moyſe lectus Princeps ad bellum adminiſtrandum? nunquid Ioſoe? nunquid Nahaſſon? minimè; ſed Phinees ille, qui Zambri occiſo, Pontificatum ſibi peperit, num. 13. Milites Moyſes cogit, *quos miſit cum Phinees,* &c. *Num. cap.* 32. *num.* 6. Vt quo affectu ſcelus, eo & hoſtes, ſceleriſque Duces Phinees premeret. Auctor ſententiæ Abulenſis eſt q. 4. *Conuenienter iſte ad bellum miſſus fuit, quia ipſe eſt, qui maximè zelauit pro peccato,* &c. Congruens omnino erat, vt Ducem Moyſes legeret, qui bellum ſuaprè voluntate ſuſceptum conficeret feliciſſimè; aliter cederet, ſi manu id inuita fieret. Vnde Moyſes cauet, ne quis ad bellum miles abeat, qui domum proximè extruxiſſet, vineam plantaſſet, vxorem ſibi deſpondiſſet, *Deut.* 20. *n.* 5. Sic enim textus habet. *Quis eſt homo, qui ædificauit domum,* &c. Alia in loco alij congeſſere. Vnus mihi Philo placet *ad lib. de Fortitud.* Longè à caſtris militem eſſe iubet Moyſes, qui affectu in domum, in vineam, in vxorem abiiſſe viſus eſſet. Adeò enim frigent milites huiuſce horæ, *vt quamuis inter ſocios verſentur, meliori tamen ſui parte, animo abſint, quo ſolo res fortiter, aut ſecus geritur,* &c. Tantum Philo. Qua enim manu ferrum diſtringat, qui ab acie procul abeſt, ſi non corpore, certè voluntate? Cautum igitur ea lege eſt, ne quis ad bellum miles pergat, niſi volenti animo, ſi rem benè geſtam velit.

Nihil non poteſt magna voluntas.

Num. c. 25. n. 2. 13.

Num cap. 31. n. 6.

Dura quæque aggrediuntur affectus ingens.

Deut. c. 20. n. 5.

Langues miles vt collectus.

Vel ab Iſaia legato voluntariam Deus expoſcit operam, cùm requirit c. 6. num. 8. *Quem mittam? & quis ibit nobis?* &c. Ad hæc Vates. *Ecce* (inquit) *ego,* &c. Nihil Deus volebat aliud, quàm affectum alacrem, vt legaret hominem ad homines. Sed cur monet, & non iubet? Cur expoſcit obſequium, non extorquet? animum prius tentat hominis, quàm eliciat operam, vt voluntate ductus, non tractus neceſſitate Vates obſequatur faciliùs, & feliciùs. *Propterea quòd nos homines ſic naturâ comparati ſumus, vt quæ ſemel volentes exequenda propoſito elegerimus, quamuis moleſta fuerint, tamen eam operoſam moleſtiam deuoramus,* &c. Bene in locum Magn. Baſilius, *Non frangitur labore, qui ſuapte ſponte laborem ſuſcipit.* Quid non agit Magnus Deus, vt Noë arcam extruat, animantes cogat, aues ducat ad futuram noui ſæculi, negotiúmque libenter ſuſcipiat? Geneſ. cap. 6. num. 14. *Fac tibi arcam,* &c. At ne graui ſub mole Noë ingemiſcat, ſua cum viro ſtudia communicat Deus Opt. numer. 13. *Finis* (inquit) *vniuerſæ carnis,* &c. Deinde quid pacti vellet cum domo Noëtica ferire, paucis explicat num. 15. *Ponam fœdus meum tecum,* &c. Ac tandem ſuam addit manum, vt Noëthum bene tegat; numer. 17. *Incluſit eum deforis,* &c. Cur

2\.

Iſa. c. 6. n. 8.

Animum, non manum in obſequium Deus quærit.

Gen. cap. 6. n. 14. 13. 15. 17.

tanto

tanto Deus amore hominem proſequitur? ſermones miſcet? laudes canit? promiſſis onerat? Benè Chryſologus ſerm. 147. *Vt ſocietatis amor timorem ſeruitutis auferret, & ſeruaretur amore communi, quod fuerat communi labore ſaluatum*, &c. Suam itaque operam à Noëtho Deus impetrat, non extorquet, amicus admodum. Neque enim Deo placet, hominem vti ſeruum ſeruire, ſed vti filium obtemperare.

Solatium ingens è laborum ſocio.

3. Gratum omnino opus, quod voluntate fit melius. *Parum enim ſapit, qui officium externa tantùm facie expendit*, &c. Ita Seneca 1. *Benefic. cap.* 6. Eò ſpectandum, vnde ſua officio virtus eſt, & ſua venuſtas. Iterum Seneca: *Sed refert, quò officia rector animus impellat; à quo forma rebus datur*, &c. Nouit Apoſtolus vnde ſuum ſacris hoſtiis pretium eſſet, Abelo commendato, qui, fide amante, agnos mactauit, Cainum ſuperans. *Fide plurimam hoſtiam Abel, quàm Cain, obtulit*, &c. *ad Hebr. cap.* 11. *num.* 4. Quid Paule? Plura Abelus, quàm frater, immolaſſe viſus eſt? ſi Geneſim repeto cap. 4. num. 3. *Obtulit Cain de fructibus terræ, munera Domino*, &c. Et cùm agrum coleret, quod ager tulerat, Deo detulit. Paſtor Abelus erat. *Obtulitque de primogenitis gregis ſui*, &c. *n.* 4. Ac proinde non eſt, vnde colligas, plura ab Abelo, quàm à Caino oblata eſſe. Sed Paulo Rupertus ſuccurrit *lib.* 4. *in Gen. cap.* 2. & à fide amante colligit pretium hoſtiæ. *Ille* (inquit) *cor ſuum retinuit ſibi, & terræ fructus Deo obtulit; porrò Abel primò cor ſuum, deinde rem ſuam offerendo plurimam hoſtiam per fidem obtulit*, &c. Quare nec Apoſtolos Chriſtus niſi volones ſecum eſſe voluit. Abiere à Magiſtro diſcipuli ſermone Euchariſtico territi, apud Ioan. *cap.* 6 *num.* 67. Perſiſtunt Apoſtoli, nec ſcholam deſerunt. Vnde nata Chriſto occaſio eſt, vt rogaret, *Nunquid & vos abire vultis?* &c. *num.* 68. Quid mi Domine? Itane pungis Apoſtolos amicè coniunctos, vt tè ſequantur? Chryſoſtomus ad rem Homil. 46. *Interrogauit, non vt eos contemneret, ſed ne vi teneri viderentur*, &c. Et quid abſurdi eſt, homines Deo ſeruire vi adactos? Chryſoſtomus iterum. *Si inuiti remanerent, haud ſecus foret, ac ſi abiiſſent*, &c. Anima rectè facti, voluntas eſt. Quid igitur prodeſt Chriſtum ſequi neceſſitate, non voluntate, vnde ſua bene factis gratia eſt?

Ab animo integra officij venuſtas eſt.

Ad Heb. c. 11. n. 4.

Magnum munuſculi pretium ab affectu.

Ioan. cap. 6. n. 67. 68.

Volentes ſibi diſcipulos Chriſtus parat.

4. Eam docendi formam Apoſtolis traditam lego, vt ſine virga vrbes obirent, hominèſque inſtruerent; apud Luc. 9. numer. 3. *Nihil tuleritis in via, neque virgam*, &c. Certè bonus foret baculus ad laborem leuandum; ſed virgam Chriſtus Magiſtris aufert, ne metum inferant. Sic Ambroſius lib. 7. in Luc. *Eos* (inquit) *emiſit ad ſeminandam fidem, qui non cogerent, ſed docerent*, &c. Ac ſi ingratum Chriſto eſſet obſequium, quod virga exprimeretur impacta. Vrgebis, permiſſam Apoſtolis virgam eſſe, apud *Marc.* 6. *num.* 8. Præſcriptum enim à Chriſto eſt, *Ne quid tollerent in via, niſi virgam tantùm*, &c. Anne pugna in loco eſt? ſed pugnam Rupertus ſedat, ad Ambroſij mentem. *Virgam* (inquit) *Regum negat, virgam Paſtorum concedit*, &c. *lib.* 8. *ad Matth. cap.* 10. Cùm permittit virgam Apoſtolis, baculum permittit, quo Pontifex ducat, & paſcat oues: cùm virgam negat Paſtoribus, monet, imò iubet, ne vi exigant morum diſciplinam, ſciántque certò non placere Deo obſequium, auerſa voluntate.

Luc. cap. 9. n. 3.

Voluntate, non neceſſitate auditores colligat Apoſtolus.

Mar. c. 6. n. 8.

Vide, an id Chriſtus docuerit, cùm laudes reiecerit à Diabolo cantatas improbè. Ebuccinat ille apud Marc. cap. 1. num. 24. *Scio, qui ſis, ſanctus Dei*, &c. Minatur Chriſtus n. 25. *Obmuteſce, & exi ab homine*, &c. Cur ſilentium Diabolo Chriſtus imperat, ſi laudes, nec vulgares cantat? ſed laudes metus expreſſit, non voluntas concinnauit. Sic enim Diabolus: *Quid nobis, & tibi?* &c. vbi Rupertus *lib.* 7. *in Matth. cap.* 8. Diabolum à Chriſto refutatum docet. *Quia non eſt ſpecioſa fides, vel confeſſio in ore, ſi dilectio non ſit in corde*, &c. Non placent, quæ ab affectu pio non fluunt obſequia: imò nec fieri ſacra putantur, quæ neceſſitate fiunt, non voluntate. Queritur Dominus de Hebræo, quippe qui ſacra non ſit operatus, cùm per ſolitudinem duceretur? *Nunquid hoſtias, & ſacrificium obtuliſtis mihi in deſerto?* &c. *Amos cap.* 5. *n.* 25. Sed occurrit Hebræus. Anne iuſtè Deus queritur? Certè Moyſes in Horebo aram extruxit. Exod. 24. num. 5. *Miſitque iuuenes, & obtulerunt holocauſta*, &c. Mitto plura ex *Num. cap.* 7. *num.* 2. Ad hæc Hieronymus; *Bene eſt. Sed quod poſt quædam eos legimus Deo obtuliſſe, non voluntate, ſed metu fecerunt*, &c. Viderunt homines fumare montem, micare ignes, mugire tonitrua, *cap.* 20. *num.* 18. Hac rerum facie metum concepere, & ſacra fecere. Sed quæ neceſſitate potius, quàm voluntate fiunt, perinde eſt apud Deum, ac ſi non fiant. Ingratum omnino id eſt opus, vtpote quod in Dei cedat iniuriam. 5.

Mar. cap. 1. n. 24. 25.

Non placent Deo laudes à metu.

Amos cap. 5. n. 25.

Exod. c. 24. n. 5.

Num. cap. 7. n. 2.

Quæ metu fiunt obſequia, verè non fiunt.

Argumentum eſt, quod premit Tertullianus aduersùs Gentes, cùm traherent plos homines vi, ac metu ad aras, & ſacra Dæmonum. *Videte* (inquit) *ne & hoc ad irreligioſitatis elogium concurrat, adimere libertatem religionis, & interdicere optionem diuinitatis*, &c. *Apologet.* 24. Ioues, ac Iunones colere, manu ad focos tracta, iniuria eſt, vel diuinitatis perſonatæ, quæ ab inuito coli nolit: ſi quid monet Seneca ad 1. de Benefic. cap. 6. *Nec in victimis, licèt opimæ ſint, auroque fulgeant, Deorum eſt honor; ſed pia, ac recta voluntate venerantium*, &c. Aliter Antichriſtus velit. Nam Ioannes Draconem videt, Antichriſtum ſcilicet, qui miraculorum ſocietate Chriſtum mentitur. Apocalypſ. 13. num. 13. *& fecit ſigna magna*, &c. Sed quàm magna? *Vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi*, &c. Sic Chriſtus monet apud Matth. *cap.* 24. *num.* 24. Vnde igitur diſcernendus à Chriſto Antichriſtus eſt? a Leone leſſæo Draco rufus? Ioannes iterum n. 25. *& datum eſt illi, vt quicumque non adorauerit imaginem beſtiæ, occidatur*, &c. Hæc illa eſt hominum fortuna miſera, de qua meus agit Chriſtus ad Matth. cit. n. 21. *& erit tribulatio magna*, &c. Video quæſitos à Chriſto, laudatos ab Angelo homines bonæ voluntatis: inuitos populos Antichriſto ſeruituros eſſe, vtpote vi ſæua tractos in ſeruitutem. *In hoc palàm faciet, quod verè ſit Antichriſtus,* 6.

Tyranni eſt trahere, non ducere homines ad obſequium.

Apoc. c. 13. n. 13.

Matth. c. 24. n. 24.

Apoc. c. 13. n. 25.

Amari Chriſtus, timeri Antichriſtus volunt.

quod

quod verè non Chriſtus, &c. ſic Rupertus *lib.* 8. & addit *Verus enim Deus, non coacta, ſed ſpontanea vult ſeruitia*, &c. Id cùm ſciant viri boni, ad piam curam amore duci malunt, quàm trahi timore. Votum Iacobus nuncupat, ſi patriam reperat, victu, & veſtitu diues. *Erit mihi Dominus in Deum*, &c. *Gen.* 28. *num.* 21. Quid hoc eſt? Nónne Dominus Iacobo Deus erat ab ætate ineunte? Nemo neſcit: quid tamen Iacobus velit, altè rimatus eſt Philo ad lib. de ſomniis. *Volebat Deum non amplius timere, vt Principem; ſed amanter honorare, vt bene meritum*, &c. Certus omnino Iacobus erat, gratum Deo, & hominibus obſequium eſſe, quod voluntate quis præſtat, non neceſſitate. Idque obſequium ſibi ominatus eſt Nabuchodonoſor, vbi quidquid apud ſenes, & Duces myſterio dixerat, *placuiſſet omnibus*, &c.

Gen. cap. 28. n. 21.

Amore, non timore obſequuntur viri boni.

Vocauit Nabuchodonoſor Rex Holofernem Principem militiæ ſuæ.

Commentarius.

22. HOlofernes, quod videtur, nomen ſiue Perſicum, ſiue Cappadox, ſiue Ponticũ, ac proinde externum Aſſyrio eſt; vti Ataphernes apud Herodot. *lib.* 6. Appian. *in Mithridat.* Intaphernes apud Herodot. *lib.* 3. Moaphernes apud Strabon. *lib.* 10. Holofernes apud Appian. *in Syro.* Homines quidem famæ celebratæ. Quid ſi Holofernes ex Græco, & barbaro nomen ſit compoſitum? Negant id in vſu eſſe, Eucher. *lib.* 2. *in Gen. c.* 17. Hieronymus epiſt. 126. *quod abſurdum eſſe linguæ peregrinæ mixtura demõſtrat*, &c. Sed probat Philo Commodus apud Herodian. *lib.* 3. Chatus Commodo puer. Deinde Philomuſus apud Martial. *lib.* 2. *Epigr.* 8. Probant Conſtantinopolis, & Perſepolis concinnata è Græco Latinóque nomina. Vnde cùm [illegible] Græcè, dorem ſonet; ſi Holofernes è Græco, barbaróque nomen ſit compoſitum, ſonat hominem dotis præſtantiſſimæ. Quem proinde *vocauit Nabuchodoſor Principem militia ſua*, &c. Græcè ἀρχιστράτηγον Principem optimatum Quales, Amanus apud Aſſuerum, *Heſther cap.* 13. *num.* 3. & Amano ſublato Mardochæus *cap.* 10. *num.* 4. Qualis Elcana, apud Achazum 2. *Paralip.* 28. *num* 7. Mardonius apud Xerxen, Herodot. *lib.* 7. Ephæſtion apud Alexandrum, Iuſtin. *lib.* 12. Quos ego homines Regum amicos, titulo honorario appellatos ſcio 3. *Reg.* 4. *n.* 25. 2. *Paralip.* 27. *n.* 33. Quibus regni curam mandare ſolent Principes, vt negotia facilè expediant. Laudo morem; ſi tamen Princeps non alienis tantùm oculis peruideat; nec alieno tantùm arbitrio prouideat, & ſolo Princeps ſtet nomine, cætera caudex. Regni curam habeat, adminiſtro addito; nihil tamen ſua non agat manu. Senatum cogat, ſed præſit frequenter Senatoribus; ſomnum excutiat, non ludat, ſed vt rebus adſit publicis. quæ Perſis lex vna erat, ſcilicet, vt cubicularius manè ſummo Regem excitaret, illud iterans: *Surge Princeps, & negotia cura*, &c. *ad Plutarch. de Principum doctrina.* Quis enim ferat Principem dormire effusè, ac neſcire, quà regnum

Heſth. c. 13 n. 3. cap. 10. n. 4.
2. Paralip. c. 28. n. 7.
3. Reg. c. 4. n. 25.
2. Paralip. c. 27. n. 33.

Bonus Princeps noctem non dormit ſolidam.

hoſtis inuadat, tundat, premat? Quis non indignetur, ludis Regem adeſſe, & regno adminiſtrando abeſſe? Aliter Veſpaſianus apud Suetonium cap. 21. *In principatu maturius ſemper, ac de nocte vigilabat; deinde perlectis epiſtolis, officiorúmque omnium breuiariis, amicos admittebat*, &c. Quid terrarum Sol non obit, nunc aliis, nunc hominibus aliis benignum ſydus? ſic oportet Regem adeſſe, teſte Plinio, *& velociſſimi ſyderis more, omnia inuiſere, omnia audire, & vndecumque inuocatum, velut Numen adeſſe, adſiſtere*, &c. *in Panegyr.* quibus in locum additis, mone ſeriò,

Solem Princeps referat.

Parænet. IX.

Bonus Princeps rebus interſit publicis.

PRobo Aſſyrium conſiliis interfuiſſe, conſultorum mentes exploraſſe, rationum momenta expendiſſe, ac ſeriò pertractaſſe de iure tuendo legationis Regiæ, mouendaque belli alea. quæ Regis optimi virtus eſt. Oportet igitur, vt Princeps & otium, & ſomnum excutiat, pro communi ſalute: nam ſi rectè monet Seneca, *Magna ſeruitus eſt, magna fortuna*, &c. *ad Polyb. cap.* 26. Pro Regis labore ſchema eſt oliua, quæ ad arborum principatum delecta, eo verſu, *Impera nobis*, &c. *Iudic* 9. *num.* 8. negat ſe regno adminiſtrando parem eſſe, illud iterans *num.* 9. *Non poſſum deſerere pinguedinem meam*, &c. Non video cur oliua, ſi regnum ineat, à ſua, pinguíque fortuna excidat? cùm Princeps regno creſcat, non macreſcat. Videt tamen Abulenſis q. 29. *Quia Reges ſi benè regunt, non debent intendere ſuis, ſed aliorum vtilitatibus*, &c. Probat liquidò Abulenſis laborandum eſſe, vbi Princeps officio deeſſe nolit: nam, teſte Seneca, *Ex quo ſe orbi terrarum Cæſar dicauit, ſibi eripuit*, &c. *ad Polyb.* citatum. Quid niſi laborem ſonat Ieremias, cùm ſceptrum ſonat? cap. 1. num 10. *Conſtitui te* (inquit) *hodie ſuper gentes, & ſuper regna*, &c. Regem quodammodo Vatem creat Dominus: ſed quibus id legibus? *Vt euellas, & deſtruas, & diſperdas, & ædifices, & plantes*, &c. Quantus in regno adminiſtrando labor eſt? Quale negotium? Opus eſt, vt Ieremias eum Mineruа manum moueat. Vnde Bernardus vires cogit aduersùs Eugenium lib. 2. *Exemplo diſce prophetico præſidere, non tam ad imperitandum, quam ad factitandum, quod tempus requirit*, &c. Credit Bernardus abſurdum eſſe, vt honorem quis exigat ab hominibus, qui laborem pro hominibus non ſuſcipit, imò ſuum à ſe laborem auertit in alios. 1.

Laboret Princeps, pro communi ſalute.

Iudic. cap. 9. n. 8. 9.

Non ſuo, ſed Regni bono ſtudet bonus Princeps.

Ierem. cap. 1. n. 10.

Qui honorem ab hominibus excipit, laborem pro hominibus ſuſcipiat.

Laboremus, &c. Erat belli teſſera à Seuero data, qua laborem æquè ſibi, ac tribuno imperabat; neque enim honorem captabat Imperatorium, ſine labore militari. Taxat Ogerium Bernardus, vtpote qui paſtoratu abdicato, præferri ſe reliquis adhuc affectaret: addit Bernardus rem abſurdam eſſe, epiſt. 87. *Nec enim dignum eſt, vt inde exigat honorem, inde laborem refugis*, &c. Sceptrum abiiciat, qui adminiſtro mandat regni curam, vt ſuam 2.

ipſe autem curet labore damnato. Sic enim

Sapient. c. 7. n. 26.

Chriſtus eſt *Speculum maieſtatis*, &c. *Sapient. cap* 7. *num* 26. Græco etiam textu eſt, ἔσοπτρον ἐνεργείας, *Speculum operationis*. Ac ſi velit Sapiens, quod Philo docet, *mortem in Deum cadere, ſi cadit otium*, &c. 1. *Allegor.* ſcitè Philo. Nam, ſi Deus ad intra (quod vocant) nihil operatur, Deus non eſt: nec hominum Pater eſt, ſi ad extra non agit rerum curam, cùm Patrem, niſi laborantem,

Regis eſt laborare in R mp

Ioan. cap. 5. n. 17.

Chriſtus non dicat, Ioan. 5. num. 17. *Pater meus vſque modo operatur*, &c. ſic cum Philoſopho ſentiendum eſt, Pater Opifex rerum curam non mandat aliis, vt otium ſibi paret, ſed cum Angelis, & hominibus manum mouet. Regnorum cuſtodes Angelos agnoſcit Daniel *cap.* 10. *num* 13. Sed & Deus ipſe cuſtos eſt, apud Iſaiam *cap.* 21. *num.* 11. Adamo laborem imperat ad hortum colendum Geneſ. 2. numer. 15. *Vt operaretur, & cuſtodiret illum.* Sed & Deus ipſe laborat in condendo hortulo geniali numer. 8. *Plantauerat Dominus Deus paradiſum voluptatis*, &c. Nec terra, cœlúmque mouetur ad laborem, vt Deus ipſe non laboret, ac ſuam cum cœlo, & terra manum moueat. Iuſto id iure; quod Philo docet lib. citato. *Nunquam Deus operari deſinit, illúdque multo magis, quòd ipſe aliis etiam rebus operandi auctor eſt*, &c. Eat igitur, & regnum Princeps curet labore communicato: ac ne adminiſter pati quietem poſſit, otium ipſe, & ſomnum excutiat.

Dan. cap 10. n. 13.
Iſa. cap. 21. n. 11.
Gen. cap. 2. n. 15. 8.

Non decet otiantem Regem aliis negotium imperare.

3. Laudo Ioannem II. Regem noſtratem, qui Senatum adire ſolitus erat, vt ſuis ipſe oculis peruideret, quid prouidendum eſſet, nec alienis tantùm fidebat oculis; apud Reſend. *cap.* 97. Morem Ioannes à Tiberio fortaſſe duxit. *Qui Magiſtratibus pro tribunali cognoſcentibus plerumque ſe offerebat conſiliarium*, &c. apud Sueton. *cap.* 33. Probantur enim Principes, qui rem tractant publicam, nec alieno tantùm cerebro curant negotia; idque agunt, vel ſomno excuſſo. Laudat Seneca artem hanc Regiam in Rege probatiſſimo. *Omnium* (inquit) *ſomnos illius vigilantia defendit*, &c. ad Polyb. *cap.* 26. Cur tamen Princeps non laboret, cur non vigilet, qui Pater eſt Patriæ? Scio Iobum lecto excuſſum fuiſſe perſæpe, cauſa vrbis obeundæ. *Quando procedebam ad portam ciuitatis*, &c. *cap.* 29. *num.* 7. Quota id hora Iobus faceret, de Græco textu eſt; quo additur, ὄρθριος. id verò eſt, *antelucanus*. Sed cur ab aula Princeps ad vrbis portam adibat? Locus ibi erat iuris dicundi. Quod Moyſes docet Deuter. cap. 16. num. 18. *Iudices, & Magiſtros conſtitues in omnibus portis eius*, &c. Quamuis igitur iudices ibi Iobus haberet, qui lites ſoluerent, eo loci contendebat antelucana vigilia. *Quando* (inquit) *procedebam antelucanus*, &c. Et Prætoribus ſubitus aderat; ſcilicet, ne quia reus, vel gratia elaberetur, vel innocens odio premeretur.

Vigiles bonus Princeps, vt ſomnos capiant alij.

Iob cap. 29. n. 7.

Senatoribus adſit Princeps.

4. Vates habebat prouidentes Deus Max. qui proinde Videntes appellabantur titulo honorario. *Qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns*, &c. 1. *Reg. cap.* 9. *num.* 9. Sed licèt Vates vigilaret, & Deus Max. vigilabat, pro communi bono hominum. Id Ieremias probat cap. 25. num. 4. *Miſit Dominus ad vos omnes ſeruos ſuos Prophetas, conſurgens diluculo*, &c. Id & Deus abiicit cap. 26. n. 4. *Quos ego miſi ad vos de nocte conſurgens*, &c. Non alit otium Magnus Princeps, qui pro communi ſalute vigilat; ad rem Hieronymus. *Per omnes populum ſuum Deus ſemper admonuit; & quaſi ipſe in vigiliis, & in excubiis conſtitutus, ſurrexit diluculo, vt ſuum populum commoneret*, &c. quaſi non fideret hominibus acutè videntibus, ſuos ſomno furatur oculos, vt peruideat, & prouideat. Pater eſt Patriæ, quam ſuſcepit inſtruendam cura prophetica ad 2. Paralip. 36. num. 15. *De nocte conſurgens, & quotidie commonens*, &c. Dulcéſque ſomnos abrumpens (Caietano teſte) *inſtar ſolliciti Patris deſcribitur Deus, ſurgens diluculo*, &c. Quis enim Pater, etſi curam domeſticam ſeruis mandet, non euigilat, vt ſeruos excitet? Quis deinde Princeps noctem dormit ſolidam, qui ſuum faciat officium? Hic ille Princeps eſt, qui pro cubante Iacobo excubat. Erat puer in monte vaſto; cogit nox, vt ſaxum informe pro molli puluino capiat. Geneſ. cap. 28. n. 11. *Tulit de lapidibus, qui iacebant*, &c. Quid inde puer? cuſtodes Angelos nocturna videt in ſpecula. *Vidit in ſomnis ſcalam, & Angelos Dei aſcendentes, & deſcendentes*, &c. *numer.* 12. Stare loco neſcit ſtatio Angelica. Sed, Philone teſte, *Angelos, tanquam Magni Regis aures, & oculos vocant ſacræ literæ*, &c. *ad lib. de ſomniis*. Adeſt & Princeps, nec ſomnum capit nocte ſomma. *Vidit in ſomnis ſcalam, & Dominum innixum ſcalæ*, &c. quæ Regis optimi nuta eſt, adminiſtris, etſi bene videntibus, ac benè audientibus, intereſſe; quaſi minus fidat, vt ſuam de ſalute hominum curam probet. Rupertus optimè lib. 7. cap. 21. *Quam veraciter dictum ſit; iuxta eſt Dominus iis, qui tribulato ſunt corde, ex hoc claret*, &c. Quî enim fieri poterat, vt Iacobo adeſſent vigiles Angeli, abeſſet Deus ſomno indulgens, & id negotij minus curans? ſcilicet Princeps ille, & dominantium Dominus apud Ioannem *Apocal.* 19. *num.* 16. qui nihil non videt lynceis oculis, *& oculi eius tanquam flamma ignis*, &c. num. 12. *&* (Ruperto Auctore) *falli non poteſt, vt iniuſtè iudicet*, &c. qui licèt Duces habeat ad rem bene gerendam, hoſte victo n. 14. *& exercitus qui ſunt in cælo, ſequebantur eum*, &c. Adeſt tamen caſtris, equo ſedet, non deſidet; militem videt, & ducit, num. 11. *& cum iuſtitia iudicat, & pugnat*, &c. Pulchrè obarmatus recognoſcit, quid miles agat, & manu peragit; nec incruenta fruitur victoria. *Et veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine*, &c. *num.* 13 Nec mirum mihi id eſt. Nam Princeps ad Angelos, *Ego ſum, qui loquor iuſtitiam, & propugnator ſum ad ſaluandum*, &c. apud Iſaiam *cap.* 63. *num.* 1. Fecit, quod ſolet Princeps optimus, vt rebus interſit publicis; nec adminiſtris ita fidit, vt non adſit, imò præſit; peruideat, ac prouideat, quid facto opus eſt: quod in Aſſyrio laudo. Vnde &, *Vocauit Holofernem Principem militiæ ſuæ*, &c. ἀρχιστράτηγον, ſcilicet hominem virtutis bellicæ, & caput aulæ Aſſyriæ: ac ſi vellet Nabuchodonoſor

1. Reg. c. 9. n. 9.
Ierem. c. 25. n. 4. c. 26. n. 4.

Somnum Deus excutit, vt hominibus conſulat.

2. Paralip. c. 36. n. 15.

Vigilat Pater pro domeſticis.

Gen. cap. 28. n. 11. 12.

Adeſt adminiſtris vigilantibus Deus vigilans.

Apoc. c. 19. n. 16. 14. 12. 11. 13.

Nec domi, nec militiæ deſidet bonus Princeps.

Iſa. c. 63. n. 1.

Paræneт. X.

Rebus publicis deligendos homines eſſe.

1\. DEfectu hominum opus eſt, ne quis ad Remp. inepius obrepat, ſine affectu, ſiue gratiâ. quod Theodorico placet lib. 5. epiſt. 40. *Diu trutinandus eſt, cui traduntur examina; taliſque debet a Principe deligi, qualis ab ipſa lege dictari poteſt*, &c. Illud igitur adſtruo, prouidendum omnino eſſe, quoſnam homines, quibus rebus Princeps præficiat. Neque enim Auguſtus vnquam, teſte Suetonio, *filios populo commendauit, vt non adiceret: ſi merebuntur*, &c. c. 56. Certus erat Princeps promoueri ad honores publicos aliquando homines ineptiſſimos, ſi affectus ducat, non cogat ratio. Homo erat ſceptro ineptiſſimus, qui ſe regno adminiſtrando habilem eſſe negabat pertinaciter apud Iſaiam cap. 3. n. 7. *Nolite me conſtituere Principem populi*, &c. Nam cur ſceptrum abnuat, liquidò explicat. *Non ſum medicus*, &c. Id vero eſt: dotes non habeo, vt Princeps malis publicis mederi poſſim? Quæ Hieronymi explicatio eſt. *Indignum ſe delato honore teſtatur*, &c. Sed quò affectus non progreditur? *Apprehendet vir fratrem ſuum, & domeſticum patris ſui*, &c. num. 6. Adeunt hominem cognati homines, & quem optimè numatum putant, ſceptro donatum volunt. *Veſtimentum tibi eſt, Princeps eſto noſter*, &c. Eò intemperiarum homines deuenerant (quod Baſilius notat,) *vt non eum deligerent, qui dignus eſſet, ſed domeſticum, & familiarem, nec qui ſalutaris eſſe poſſet, ſed qui ſua in familia præpolleret in facultatum*, &c. Itaque vbi dominatur affectus, nemo, quod ſanum eſt, ſentit, nemo probat.

Iſa. cap. 3. n. 7. 6.

Errat affectus in deligendo.

Dines ad ministratum male delectus.

2\. Vnde nata Domino querimonia eſt apud Hoſeam cap. 8. n. 4. *Regnauerunt, & non ex me*, &c. Quo id pacto, mi Domine? Poteſt ne quia regnum adire Deo inuito, ſi (Paulo teſte) *non eſt poteſtas niſi à Deo?* &c. ad Rom. cap. 13. num. 1. Poteſt quidem ex permiſſu: & inde magnus Deo eſt dolor. quod exponit Magnus Gregor. 1. p. Paſtor. cap. 1. *Ex ſe enim, & non ex arbitrio ſummi Rectoris regnant, qui nullis fulti virtutibus, nequaquam diuinitus vocati, ſed ſua accenſi cupiditate, regiminis culmen rapiunt, non aſſequuntur*, &c. Quaſi furti reos damnat Pontifex ineptos homines, qui honores venantur publicos, nec virtute nituntur, ſed fautore; hominum gratiâ, non meritorum pretio. Alter viri boni, qui faſces, & honores non tribuunt affectibus, ſed meritis. Ioſephum Pater Iacobus amat vnice (teſte Moyſe ad Geneſ. 37. n. 3. *Iſraël diligebat Ioſeph ſuper omnes filios ſuos*, &c. Non tamen affectu rapitur, vt ſceptrum Ioſepho deferat, tot is in filiis honorando n. 10. *Non auferetur ſceptrum de Iuda*, &c Iudam regno admittit, illo Iacobus præfert, quippe quam dotes maiores adornatent ad id officij. *Quia in danl is he edictionibus, non ſuam, ſed Dei voluntatem debuit facere; non carnis affectum, ſed Spiritus ſancti inſtinctum ſequi dignum fuit*, &c. hic Rupertus lib. de Operibus Spiritus Sanct. cap. 10. Ab illo Moyſes didicit alienum præ-

Hoſea cap. 8. n. 4.

Ad Rom. c. 13. n. 1.

Malè reſpondet Magiſtratus gratia paratus.

Gen. cap. 37. n. 3.

Gen. 49. n. 10.

In ſceptro conferendo vocetur affectum vir bonus.

Veloſ. in Iudith.

ficere, non domeſticum honoribus publicis. Neque enim Gerſamum, etſi filium, *Exod. cap. 18. num. 3.* ſed Ioſuam promouet. Laudat conſilium Philo egregiè, ad lib. de Charitate. *Quamuis Pater eſſet duorum filiorum, neutrum ſibi optauit ſucceſſorem, victor affectuum aduerſus cognatos, & domeſticos*, &c. Non is erat Moyſes, qui Remp. mallet perire, quàm filium ineptum principatu ſpoliare.

Exod. c. 18. n. 3.

Altiùs multo Gedeon, qui ſceptrum à ſe, ne dum à filiis, procul abigit. 3. Nam hoſte fuſo, & fugato, cùm Gedeonem ſeniores Regem ſibi adoptarent, illud obtruſere Iud. cap. 8. num. 22. *Dominare noſtri tu, & filius tuus, & filius filij tui*, &c. Fortuna erat, quam Gedeon optare poterat, homineſque alij per ferrum, & ignes captare ſolent. Sed fortunam abnuit modeſtus homo num. 28. *Non dominabor veſtri, nec dominabitur in vos filius meus*, &c. Quare Gedeon ſceptrum abnuerit, diſquirit Abulenſis q. 20. & conſtituit timuiſſe hominem grauiter, ne peccaret, ſi regnum admitteret. Sed vnde metus peccandi eſt? Abulenſis egregie. *Quia ſi forte ipſe dignus eſſet, filius, & poſteri indigni eſſent, & ſic turbarent populum; ideo viſum eſt, quòd peccaret*, &c. Video qua trutina Gedeon penderet hominem, vt principatum initet: hominem enim deligit alienum, affectu ſopito fortunæ domeſticæ. Addo Moyſen de Ioſue promouendo non leuiter dubitaſſe, negotiúmque Deo commiſiſſe, ne adminiſtro, & amico deferre videretur. *Prouideat* (inquit) *Dominus Deus*, &c. *Num. cap. 27. num. 15.* Quid Moyſes? nónne Ioſue ſpectatæ virtutis homo eſt? cur tuum de tanto viro iudicium non interponis? ſed rem integram Deo committis? Philo iterum. *Nec ſic quidem auſus eſt committere principatum, ne fortè falleretur opinione, non ſatis humano fidens iudicio*, &c. In loco adhortatur Origenes Homil. 22. *Diſcant Principes Eccleſiaſtici, ſucceſſores ſibi non eos, qui genere ſunt coniuncti, teſtamento ſignare, ſed referre ad Dei iudicium*, &c. Hæc tamen alibi. Illud premo. Cur *Vocauit Nabuchodonoſor Holofernem*, &c. viróque ſtrenuo bello mandauit? Laudo hominem, qui ſe non inſinuat ad principatum, ſed vocatus, imò rogatus, mauult inire, quàm ambire. Bonum enim eſt vti poteſtate; ſed, Ambroſio Auctore, *Bonum, ſi defératur, non eripiatur*, &c. lib. 4. ad Luc. 4. de 3. tentat.

Iudic. cap. 8. n. 22. 28.

Regnum obturbat inceptus ſceptro Princeps.

Num. c. 27. n. 15.

Non ſibi fidit Moyſes in Duce deligendo.

4\. Cunctantem video, etſi vocatam à Deo Virginem ad ſceptrum, ad tiaram; quæ tertiò audit. *Veni de Libano, veni de Libano, veni, & coronaberis*, &c. *Cantic. 4. numer. 8.* Moras nectit quæ ad regnum inuitatur? Quis ad regnum vocatus non feſtinat, præcipitátque moras omnes? ſed inde Gilbertus doctrinam cogit ſermon. 29. *Sponſa mora noſtram feſtinationem ſugillat, & arguit, qui nimium prompti, ac parum prouidi feſtinamus ad labores prælationis, nec exſpectamus, vel ſemel vocari: vltro nobis honorem ſumimus, vocationem, vel preuenientes, vel arte procurantes*, &c. Indigni omnino homines, ſi quando ſe ſe inſinuant indigniores,

Cant. cap. 4. n. 8.

Metus Deo ſacra vitro-hitur ad principatum.

ſi rogant, pudore detrito. Quo ſe pudore occultat Saul à Deo lectus, a Samuele vo-
1. Reg. c. 10. n. 22.
catus? 1. *Reg.* 10. *num.* 22. Nam celebratis ritè Comitiis adhuc latet. *Reſpondit que Dominus: Ecce abſconditus eſt domi*, &c. Non vltrò ſe homo ingerit, imò nec quæſitus adeſt. Quo id animo fecerit, planum Ioſepho eſt lib Antiquit. 6. cap. 4. *ſe ipſum abſcondit, nolens videri* (vt arbitror) *ſponte ſuſcipere principatum*, &c. Sanum omnino cerebrum eſt, quò vocatus ad ſceptrum moratur homo, & latet. Quantum moratum Dauid addit, priuſquam ſceptrum capiat, etſi lectus à Deo ad ſceptrum eſt? Nam Saule interfecto dolet, plorat, longè à patriaſ non tamen euolat ad principatum, niſi Deo priùs conſulto. 2. Reg. 2. num. 1. *Poſt hæc conſuluit Dauid Deum*, &c. Atque vt ſcires, qua de re eſſet conſultatio, adiecit. *Num aſcendam in vnam de ciuitatibus Iuda?* &c. Cur Dauid patriam, metu depoſito, non repetit? Vocatus ad ſceptrum Hebræus videri voluit. Sic Rupertus lib. 4. in Reg. cap. 22. *Hactenus exul plorauit, multa inebriatus amaritudine, repatriare nunc, & regnare obedienter parauit*, &c. Alienus à regni ambitu Dauid erat, qui niſi vocatus, imò iuſſus, patriam adit, principatum init. Hoc fortaſſe affectu cunctatur Holofernes, quem proinde *vocauit Nabuchodonoſor vti Principem militiæ ſuæ*, &c. Probum mandarum bellum viro ſtrenuo; ſed mandatam belli curam viro peregrino cur probem? Excuſſum Commentario eſt Holofernem Aſſyrio externum eſſe, quales ſunt apud Curtium lib. 3. Dataphernes apud Xenophon. Tiſſaphernes *lib.* 5. *de Cyro Minor.* Sed quænam peregrino virtus eſt, vt Imperator deligatur? Id modò excutio.

Præſtat ro-gnare roga-tum homi-nem.

2. Reg. cap. 2. n. 1.

Alienus à regni ambitu Dauid cun-ctatur.

PARÆNES. II.

Præſtet ne externo miles domeſticus?

1. RES eſt, de qua dubitant ſcientes rerum homines apud Rhodigin. *lib.* 29. *cap.* 2. Vrget dubium Lipſius *de Politica, lib.* 5. *c.* 9. Et quidem Vegetio placet militem domeſticum externo præferendum eſſe, *lib.* 1. *c.* 28. Vtilitas inde multiplex. Nemo enim externo potius, quàm domeſtico ſuum credit animum, ſuam fortunam, ſuum negotium, cùm miles peregrinus ſuſpectæ ſemper fuerit perfidiæ. Hoc metu Alexander vires ſibi auxiliares parauerat ab externo Duce, lib. 9. apud Curt. *Dahæ, Sogdianique inter nos militant; nec tamen illi turba confido*, &c. Leuiori quidem fide miles eſt, quem emeris pretio, non delectu parau eris. Quare Hebræo minus fidunt Gethæi Duces. Aderat Hebræa cum manu Dauid, vt Gethæum iuuaret aduerſus Hebræum hoſtem, 1. *Reg. cap.* 29. *num* 4 Negant Gethæi Principes fidem Hebræo tenuere habendam eſſe. *Non deſcendat nobiſcum in prælium*, &c. Et ratio Gethæis eſt. *Ne fiat nobis aduerſarius*, &c. Græcè ἐπίβουλος *inſidiator*. Hebraice לשטן *Leſatan*, *in Satan*. Quaſi velit proditorem fide violata, Diabolum eſſe, hoc hominem; ſed vnde Gethæis occaſio malè ſuſpicandi? Externus erat Dauid; quid ſtandum non mutuatur externos miles?

Suſpecta externi militis fides.

1. Reg. c. 29. n. 4.

Faciles ad deſertionem externi milites.

Exemplo ſit Lucius transfuga, qui Mithridate prodito, ac perdito, delicti veniam te lemit. Appian. *in Mithridat.* Nec Aſpar ad Syrum perfuga, aliud Græca fide machinatus eſt, quod Xenophon. *lib.* 3. *de Cyro Minor.*

Addo externum militem ſigno pugnæ dato, facilè torpere, abire, fugere, ſiue flagitij pudore. quod notat benè Tacitus 1. *lib. Annal.* Laborant hac nota Syri Duces *lib.* 2. *Reg. cap.* 10. *num* 6. qui ſuam Ammonitis militatemque operam locauerant numerata pecunia. Id enim textus habet, *Mercede conduxerunt Syrum*, &c. Sed cùm Ioabus Syros vrgeret, ſignis illatis, num. 13. *Statim fugerunt à facie eius*, &c. Nec id miratur Abulenſis q. 7. cùm Syrus & externus eſſet miles, & mercenarius. *Quia mercenarius videt lupum venientem, & fugit*, &c. & ex *Ioan. cap.* 10. *num.* 10. Veruit facilè in ſuſpicionem perfidiæ externus miles, ſiue pugnam ineat, ſiue abnuat. Id verò maximè, ſi vt patria, ita & religione diſſideat. Militat hæc ratio apud Comicum, oe militem cum Duce Ægyptiaco. *Non vobiſcum vnà poſſum pugnare; neque enim mores conſentiunt, neque leges*, &c. Ea fortaſſe occaſio eſſe potuit, cur Vates ab Amaſia abſtraxerit extraneum militem, 2. Paralip. c. 25. n. 7 *O Rex! ne egrediatur tecum exercitus Iſrael*, &c. Ibat Amaſias Iudæo ſeptus milite, aduerſùs Idumæum hoſtem. Erat in caſtris Samarites, collectus pretio miles *num.* 6. quod textus docet, *Mercede conduxit centum millia*, &c. Sed Vate ad id negotij miſſo, iubet Dominus, vt Amaſias abigat a caſtris peregrinum militem, num. 8 *Non eſt Dominus cum Iſrael*, &c. Ad rem ſcite Dei ſcitum eſt. Quis enim Deo inuito, bellum conficiat proſperè? Ac proinde ſanè, & ſanctè; *Separauit Amaſias exercitum, qui venerat*, &c. In loco Lyra. *Erant Idololatræ, & ideo eorum ſocietas nocuiſſet potius, quàm iuuiſſet*, &c. Vel enim Samarites à fide ſana alienus Iudæum corrumperet, vel dolo malo pugnam iniret, ſi quid lucelli affulgeret ab hoſte Idumæo. Nam (Lucano teſte) externus loco, ac fide miles. *Venale, quæ manus ibi fas, vbi maxima merces*, lib. 10. Quid ſi peregrinus miles facilè in partes abeat, ac diſcindat milites reliquos? Tumultuantur in caſtris, & caſtra mittent, qui nec fide teneantur, nec affectu. Nec Tacito merus eſt alia de Agricola Duce.

2.

2. Reg. c. 10. n. 6. 13.

Fugit cauſa leui conducus miles.

Ioan. cap. 10. n. 12.

2. Paralip. c. 25. num. 7 6. 8.

Pugnant malè qui pa-ri fide non ſunt milites.

Sed videre id eſt *in Num. lib. cap.* 11. *num.* 4. Seditionem Hebræus mouet aduerſùs Moyſen, profuſiſque lachrymis cucumeres percupit, nedum coturnices. *Quis dabit nobis ad veſcendum carnes?* &c. ſic Hebræus. Sed vnde ſeditio ignem concepit? à vulgo Ægyptiaco *Vulgus promiſcuum, ſedens, flens, iunctis pariter filius Iſrael*, &c. Sic in loco volunt interpretes. Sed ex loco ſatis patet ſeditionem ab externo vulgo motam, & domeſtico promotam eſſe, ex quo illud merito ſanè eruit Oleaſtrius. *Aduerte quàm periculoſum ſit, malos, tecum habere*, &c. Addo ego ſocietatis conterraneos à vulgo extraneo in partes diſtrahi. Hæc miles domeſticus aduerſus externum militem. 3.

Num. cap. 11 num. 11.

Tumultuantur facilè externus miles.

Sed inſurgit miles extraneus aduerſùs domeſticum, & opponit Alexandri caſtigationem 4.

de

de v[illegible]tut[illegible], ac fide peregrini militis; hoſce enim [illegible]s appellat homines pietatis inuictæ aduersùs Regem apud Curt. lib. 9. *Cum fortes viri ſitis, non fortitudinem magis, quam fidem colitis*, &c. Nec Samaritis nota abſurdior, quam ſuſpicio perfidiæ viſa eſt. Abigit à caſtris milites Amaſias, vt pote extraneos, quod proximè

2. Paralip. c. 25. n. 13.

excuſſum eſt ex 2. *Paralip.* 25. *num.* 13. Quid exer[illegible]itus? id textus habet. *Diffuſus eſt in ciuitatibus Iuda, & interfectis tribus millibus, arripuit prædam magnam*, &c. Credens factam ſibi iniuriam, &c. ſic Abulenſis putat *q.* 7. *ad* 4. *Reg.* 14. Dolenter accepit Samarites damnatum ſe eſſe perfidiæ, eo qu[illegible]d externus miles eſſet, cùm domeſticus ca[illegible] l[illegible]b[illegible]ret nota.

Ægrè fert externus miles notã perfidiæ.

Et probat Achitophelus, vt pote qui belli ſe ducem præſtat aduersùs Regem, 2 *Reg.* 17. *num* 1. *vbi, co[illegible] ſ[illegible]gens perſe[illegible]quar Dauid hac nocte*, &c.

2. Reg. c. 17. n. 1.

Non com[illegible] negoti[illegible] Ducibus aliis, licèt familia[illegible], vt quibus minus fidat, ratus fortaſſe mi[illegible]los [illegible], omnibus artem, ſi[illegible]que abeſſe ta[illegible]d[illegible]em. Ab[illegible] lenſis Auctor eſt q. 5. *V[illegible]lui[illegible] [illegible]ve belli Dux; quia non confidebat alter.*, &c. Quis Alexandrum oppreſſit? Perſes ne barbarus, an Græcus inſidiator? Bene Curtius lib. 6. *Externa vi, non tutus modò Rex, ſed inuictus, inteſtino facinore peritur*, &c.

Abſolute ne[illegible]gotium qui [illegible] id m[illegible] aggrediuntur.

Quis dolo malo Xerxen excepit? nonne Artabanus aulæ Princeps? Id Iuſtinus tradit *lib.* 3. Quis Elam interfecit regno erepto? nónne Zambri. *D[illegible]x mediæ partis equitum*, &c. 3. *Reg.* 16. *num.* 9.

3. Reg. c. 16. n. 9. 4. Reg. c. 9. n. 14. c. 15. n. [illegible]5 Hoseas c. 10. n. 7.

Quis Ioramum interemit ſceptro adempto? nónne Iehu Princeps militum, 4. Reg. cap. 9. num. 14. *Coniurauit Iehu contra Ioram*, &c. Quis Manahem de regno, vitáque deiecit miſerè? nónne, *coniurauit aduersus eum Phacee Dux eius*, &c. *cap* 15. *num* 25. Et quæ nam. *Tranſire fecit Regem ſuum, quaſi ſpumam, ſuper faciem aquæ?* &c. apud Hoſeam *cap.* 10 *num* 7. Nónne Samaria? quo enim pacto oll[illegible], igne ſubiecto, bullas bullis miſcet, aliis ſubſultantibus, aliiſque ſubſidentibus. *Ita decem tribus iugi feruentes igne diſcordiæ Reges alios, ſuper alios creauerunt*, &c. ſic Rupertus *lib.* 4. *in Hoſeam.*

Perit malè regnum Samaritanum malo domeſtico.

Ex quo patet militem domeſticum fide violata infamem eſſe. Stimulus eſt, ſed vello ſtimulum. Nam Magnus Alexander, quos negotio obeundo parat milites, mulcet ſtudio: Samarites, vt pote extraneus, ac pretio collectus miles, dum cædes agit, prædam quærit; Achitophelus, Rege oppreſſo, conceptum de nepte violata dolorem, punire voluit: quod Abulenſis habet *q.* 18 *ad* 2. *Reg.* 15. Samatitæ ſuos ſi Reges premunt, quid non admittant ſceleris Duces extranei, quibus nulla de rebus alienis cura e[illegible]

5.

Sed vrget adhuc extraneus, ciuem, tuba iam canen[illegible], æque ac peregrinum metu perditum languer[illegible], abire, fugere. Sciebat Gedeon fugiturum ab acie militem, qui monebat ex Dei ſcito, [illegible]. *Qui formidoloſus, & timidus eſt, reuertatur*, &c.

Iudic. cap. 7. n. 3.

Et verò licèt miles eſſet dome[illegible]icus, fugam rapuit. *Reuerſi ſunt de populo vi[illegible]inti millia virorum*, &c. Non ita Græcus à Pe[illegible]ſa conductus aduersùs Alexandrum, *In quo Darius multum ſpei habebat*, &c. Hæc Curtius *lib.* 3. Miles enim erat, licèt peregri[illegible]us, qui nec mortem fugeret, nec de fuga cogitaret. Timeat, & fugiat Hebræus miles ad Goliathi occurſum & aſpectum. quod textus notat 1. *Reg.* 17. *num.* 10. Nam cùm Philiſtæus adeſſet, & prouocaret hoſtem ad pugnam ſingularem, non erat qui auderet. 1 Reg. c. 17. n. 10. 24.

Aduolat Philiſthæus proximè, & iacit opprobria; timet Hebræus, & fugit, licet miles domeſticus *num.* 24. De textu eſt, *Omnes Iſraelitæ, cùm vidiſſent virum, fugerunt à facie eius*, &c. Non ego negauerim vtrumque militem, & domeſticum, & peregrinum occaſione data, ſtrenuũ, & ignauum eſſe poſſe. Minus tamen timet, & fugit, qui Patriæ amore tenetur. Sed inſiſtit externus miles. Patere ingenuè ciuem, manu armata, facilè audere aduersùs maieſtatem h[illegible]manam regni, cùm gratiam popularem ineat facile domeſticus, nec niſi dolenter ferat ſe a Rege ſecundum eſſe. Quis Dario turpes conſtruxit dolos? nónne Beſſus aulæ Princeps, Bactriſque Præfectus? apud Curt. lib 4. *Haud ſane æquo animo in ſecundo ſe continens gradu*, &c. Quis Nadabum 3. *Reg.* 15. *num.* 27. Quis Sellum interemit, fide polluta? 4 *Reg. cap.* 15. *n.* 14.

3 Reg. c. 15. n. 27. 4. Reg. c. 15. n. 14.

Nónne ciues animo tumentes? Id ſigno propheticu datum eſt, cùm Ahias Ierobnamo pallium conſciſſum daret, regnúmque ſignificaret ſectione decumana. *Tolle tibi decem ſciſſuras*, &c. 3. *Reg. cap* 11. *num.* 31. *Decies enim regnum illud decem tribuum per diſcordiam ſciſſum fuit*, &c. ſic Rupertus *lib.* 4. *in Hoſeam.* 3. Reg. c. 11. n. 31.

Sed, qui Deo læſo regnum adminiſtrabant, ius erat, vt perirent miſerè. *Errat enim* (teſte Seneca) *ſiquis exiſtimat ibi Regem tutum eſſe, vbi nihil a Rege tutum eſt*, &c. 1. *ad Neron. cap.* 19. ſi modeſtè imperat. *Nec terret Cæſar, nec pauet*, &c. quod ſuo in Traiano laudat Plinius.

In peſſum abiit res Samaritica ciuili diſſidio.

Armis ciues Princeps induit, qui hoſtem agit; armis exuit, qui partem gerit. Procede Seneca, & ſermonem claude. *Qui potentiam ſuam placidè, & ſalutariter exercet, felix abundè ſibi viſus, ſi fortunam ſuam publicauerit, a tota ciuitate amatur, colitur*, &c. 1. *ad Neron. cap.* 13.

Durat feliciter, qui modeſtè regnat.

6.

Poſtremò opponit extraneus. Quis neſcit, quanti Romanus fecerit externum militem? quem parabat ad belli aleam, teſte Liuio *ad lib.* 36. quem ſociis imperabat; ſi Lipſio fides eſt *Dial.* 7. *de Romana milit.* quem honeſtabat honore grandiori: quod tradit Plinius lib. 33. cap. 2. *Auxiliares quippe, & extraneos torquibus aureis donauere, ciues, non niſi argenteis*, &c.

Externum militem Romanus honorabat.

An obſcurum eſt, qua mente Carthaginenſes externum in caſtris militem habuerint? Docet id Polyb. lib. 1. Hiſtor. *Si quidem nec conſpicare inter ſe facilè diuerſa adeò gens poterat*, &c. Sed & Perſes à Carthaginenſi peregrinum poſcit militem, apud Iuſtin. *lib.* 19. & Iudæus à Syro contrahit præſenti pecunia, *ad* 3. *Reg. cap.* 15. *n.* 18. Nouerat, quod à Tacito diſco. *Nihil validum in exercitibus, niſi quod externum eſt*, &c. Ad hæc tamen reſpondet bene domeſticus, extraneum ſcilicet militem neceſſitate, non voluntate paratum eſſe, quod aduertit Lipſius *loco citato.*

Num. 5. Et dixit: Egredere ad omne regnum Occidentis; & contra eos præcipuè, qui contempſerunt imperium meum.

Commentarius.

23. TExtus Græcè eſt, ὁ βασιλεὺς ὁ μέγας, ὁ κύριος πάσης τῆς γῆς. *Hæc dicit Rex Magnus, & Dominus vniuerſæ terræ*, &c. ſuperbè Nabuchodonoſor, qui Aſſyriæ tantùm regno potens, terram ſibi vendicat vniuerſam. A Dæmoniarcho fortaſſe motus iſte eſt, qui alienis tumens nominibus, turpiter mentitur, vt Chriſtum pelliciat, apud Luc. 4. n. 3. *Tibi dabo poteſtatem hanc magnam; quia mihi tradita ſunt*, &c. Luc. cap. 4. n. 3.

Verè mentitur Dæmon, cùm ſuperbè tumet: ſic Theophilactus. *Mundum, quaſi ſuus eſſet, proponit præ ſuperbia*, &c. ſchola Dæmonis, officina eſt ſuperbiæ, quæ nihil rerum non vſurpat ſibi; quaſi id repetat ſuo iure. Si quis obſiſtat, & ſua ſibi tueri bona velit, hoſtis omnino eſt, & furores excitat Regis Magni. Quod in Achabo notat Ambroſius de Nabuthe *cap.* 3. Suam Nabuthes vineam Achabo negat: ſtomachatur Hebræus Princeps. *Venit in domum ſuam indignans, & frendens*, &c. 3. *Reg.* 21. *num.* 4. Quid plura? in lectum cadit. *Auertit faciem ſuam ad parietem*, &c. Græco textu, ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. *Operuit faciem ſuam*, &c. Tanto commotus furore Achabus erat, vt caput obuelaret, ne fœdum ira vultum quis videret. Sed aliò rem torquet Ambroſius, & amorem rerum inſanum taxat. *Faciem ſuam velans diuites, ne quidquam in orbe terrarum alienum videant; ne quid in hoc mundo non eſſe ſuum nouerint*, &c. Eo rerum affectu Princeps flagrat, vt quidquid terrarum eſt, ſui iuris eſſe velit, & putet; illud animo verſans,

Nihil rerum eſt, quod ſibi non arroget ſuperbus homo

3. Reg. cap. 21. n. 4.

Dolet cupidus ſi quid rerum alienarum videat.

Hæc mea ſunt: veteres migrate coloni.

Vide, quæ *ad* 1. *cap. Paranet.* 15. non repeto. Nec quæ de Rege Magno dicam *ad cap.* 3.

24. Illud verſo commotum grauiter Aſſyrium imperaſſe. Perge Holofernes, & quoſcumque hoſtes bello perſequere. Homines maximè, *Qui contempſerunt imperium meum*, &c. Vnde colligo dictum à Seneca, vt à Vate, *ſuperbo faſtidiri acerbius eſt, quàm non timeri*, &c. *lib.* 3. *de Benefic. cap.* 6. Quænam facies a Tyranno contempto, & irato? Indignatur, debacchatur, graſſatur more fœdo: nec modum capit, ſed irritat ſe ipſa ſæuitia voluptate ſæuiendi. Qualis Herodes, in Senatores ſæuitus, in plebem depopulator: qui fato proximus ciues turri clauſos occidi iuſſerit, humani ſanguinis lupus auidus. Ne ſuperſtites, Rege ſublato, altè gauderent; ſed dolerent, ac flerent, vel inuiti homines. quod notat Ioſephus *lib.* 17. *Antiquit. cap.* 4 ſic punit, qui vindictam meditatur furore amens. Video, quare Nabuchdonoſor de ſuo contemptu meminerit, vt bellum moueat, ſatis inſinuans, quid tyranno doluerit. Hiſce hominibus Alexander Græcum militem obarmat in Perſam lib. 3. *Admonebat ab iis gentibus illata Græciæ bella*, &c. Quàm memor iniuriarum homo eſt? ſic Apollo Pheneates mulctauit, terrarum hiatu immani, idque anno milleſimo iam exacto. Quoniam Hercules

Contemptum ſuperbo cruciatus ingens.

Auidus humani ſanguinis lupus homo.

ſubreptum Delphis tripodem apud Pheneates depoſuiſſet. ſera omnino, & abſurda vindicta; quod Plutarchus notat, & quam iniuſtitiæ coætaneam vocat Heſiodus. Sed laborant homines affectu vario,

Parænet. XII.

Aliis iniuriarum tenax memoria, aliis obliuio eſt.

1. SAxo inſcripſit Nabuchdonoſor, quam putabat iniuriam, ne obliuiſceretur; ſed tritum id hominum, qui (teſte Seneca) *diutius iraſcimur, quàm lædimur*, &c. *lib.* 3. *de Ira, cap.* 27. Verbum eſt, quo petimur, & volat facile, ſed hæret animo, eraditúrque difficilè. Vnde nata apud Zachariam lex eſt, ne quis ferientem hominem referiat, cap. 7. num. 10. *Malum vir fratri ſuo non cogitet*, &c. atque vt Vates moneat, vnde vindictæ motus eſſe ſoleat. Græco id textu explicat, κακίαν ἕκαστος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ μὴ μνησικακείτω, *Malitiam quiſque fratris ſui ne meminerit*, &c. Docet in loco Vates hominem iniuriæ memorem facilè de vindicta cogitare. Quod ex Tertulliani interpretamento Deus vetat. *Multo magis patientiam indixit iniuriæ, qui indixit obliuionem*, &c. *lib.* 4. *contra Marcion. cap.* 16. Non tamen iratus homo facile obliuiſcitur. Coquit animo iniuriam, vindictamque meditatur, niſi furor ſæuiendi annis cedat: quo reſpectu data lex eſt, vt homicida perfugeret ad vrbes Gentis Leuiticæ, *Num.* 35. *numer.* 25. Textus eſt. *Manebit ibi donec Sacerdos Magnus moriatur*, &c. Nec patitur Deus, vt qui fortuitò hominem occiderit, citò ſuos ad ciues reueniat: ſed poſt obitum Sacerdotis Maximi. Ratio ex Abulenſi eſt. *Interim tepeſcebat furor, & odium aduerſarij*, &c. *q.* 14. Quo legiſlator bene Deus inſinuat odio pertinaces homines eſſe, nec facile deponi ſimultates.

Zachar. c. 7. n. 10.

Suam homo iniuriam animo reponit.

Num. c. 35. n. 25.

Iram abſoluit mora temporum.

2. Quid ſi vel Iſaaco ſanctiſſimo non excidat iniuria Geraris accepta? Puteum ſibi parat Iſaacus, ſolo altè effoſſo, *Gen.* 26 *n.* 10. Irruunt Geraritæ, & puteum occupant; quare locum Iſaacus à turpi facto hominum *vocauit calumniam*, &c. Alium deinde puteum ſibi parat; inuolant dolo malo Geraritæ: cedit Iſaacus; locum tamen, *appellauit inimicitias*, &c. *num.* 21. Quas animo faces voluit Iſaacus, oſtendit quodammodo, cùm puteum nuncupat à reſiatis inimicitiis. Vide Chryſoſtomum Hom. 52. *Non obluctatus eſt; ſed vt ſola ſontium appellatione malitia aliena indelebilem reliquit memoriam*, &c. vt quotannis aqua flueret, iniuriæ monumentum ſtaret. Eo in metu Abimelechus erat, poſtquam Iſaacum ab vrbe exegit, abſurda voce, *Recede a nobis*, &c. *Gen.* 26. *num.* 16. Nam, paucis poſt diebus, ad Iſaacum Princeps venit, vt bono cum viro contemnat, num. 28. *Ineamus fœdus, vt non facias nobis quidquam mali*, &c. Petis fortaſſe: Quid à bono viro timet Abimelechus? nonne a Rege Iſaacus honeſtè exceptus eſt? nonne Geraris homo bene donatus? Conſtat ex *num.* 11. *&* 12. Quòd ſi loco abire iuſſus eſt, itane Iſaacus iniuriæ memor erit, vt vindictam meditetur? Sed bonum virum ſuo metitur ingenio malus Princeps; ac

Gen. c. 26. n. 20. 21.

An viro bono iniuriarū eſt memoria.

Gen. c. 26. n. 16 28.

Durat animo accepta iniuria.

proinde

Iniuria longi, *cuius induccus obliuionem beneficentia plurima.*

proinde malum à ſe deprecatur. *Metuens*(Ioſepho teſte)*ne prior amicitia nihil prodeſſet*, &c. *lib.* 1. *Antiquit. cap.* 26. Sciebat Abimelechus amicitias hominum temporatias eſſe : acerbius enim vrget morſus iniuriæ vel modicæ, quàm adſtringat nexus amicitiæ iam dudum teſtatæ.

3. Quid ſi vitium Apoſtolis ita hæret,vt Magiſter iniuriæ memoriam,loco murato, extinctam eſſe velit? ſua diſcipulis bilis erat in Samaritas, quippe qui Magiſtrum abſurdè à ſe reiecerant. Ab ira Apoſtolica voces, & faces volant. *Vt ignis deſcendat de cælo, & conſumat illos*,&c. *Luc. cap.*9. *num.*54. ſed Magiſter voces,faceſque premit,cùm locum mutat n. 56. *& abierunt in aliud caſtellum*, &c. Bene Petrus Dam.lib.4. epiſt 9. ad Olderic. Epiſcop. *Acſi non lingua,ſed opere loqueretur : date locum iræ*, &c.*ad Rom.cap.*12. *num.*19. Id verò eſt,Vatablo teſte, *Ne iram apud vos retineatis*,&c ſciebat meus Chriſtus iram Apoſtolis diuturnam fore,niſi leniretur,loco murato,& via obſtructa diſſidendi. Quales igitur irarum ignes fouebat animo Nabuchodonoſor,qui de ſua iniuria cogitabat? Inde ad Holofernem : *Perge, bellum moue, contra eos præcipuè, qui contempſerunt imperium meum*,&c.

Luc. c. 9. n. 54 56.

Ira ſedatur abſcerta.

Ad Rom. c. 12. n. 19.

4. Sed qui ſanctè viuunt boni homines, vel ſimultates deponunt facilè, vel de ſua iniuria non cogitant. Sciunt legem à Thraſybulo Athenienſi rogatam eſſe,quæ *ἀμνηστίαν*, id eſt, iniuriarum obliuionem inuexit, Tyrannis exactis:apud Valer.*lib*.4.*cap*.1. Hanc ſibi legem viſus eſt Dauid propoſuiſſe, cùm ſe à tergo pulſatum dicit, Pſalm.128. num.3. *ſupra dorſum meum fabricauerunt peccatores*,&c. ſi noſti manticam duplicem cuique viro eſſe, alteram à collo anteam, à tergo alteram & poſticam; vnde Catullus Suffeno obiicit,

Lex perſancta eſt amneſtia iniuriarumque obliuio.

Pſ. 128. n. 3.

Non videmus manticæ quid in tergo eſt,&c.

Hac igitur mantica reponebat Dauid quidquid iniuriarum perferret, ne videret, ac ne meminiſſe videretur. Sed & Cato Græcam amniſtiam colit, cùm pulſatus colapho per imprudentiam,viro ſatisfacienti: *Non memini* (inquit)*percuſſum me*, &c.Addit Seneca. *Maiori animo non agnouit iniuriam,quàm ignouiſſet*, &c.*ad lib.de Conſtant.cap*.14. Et quidem longè honeſtius eſt opus neſcire quid in re quis peccauerit, quàm peccatum ſcienter condonare. Nec opponas Iſaacum de ſua iniuria meminiſſe,quam locis publicis inſcriptam voluerit: id enim fecit, mente longè alia; ſcilicet, vt quid ignouiſſet,liquidò cognoſceres, ad morum diſciplinam. quod expendit Chryſoſtomus *Hom.* 52. Vis noſſe an oblitus iniuriæ Iſaacus fuerit?aures aduerte, docebo. Pacem Abimelechus petit:rationes addit pacis ineūdæ,*vt non facias nobis quidquam mali*, &c. *Gen.* 26.*n*.19. Deinde ſermonem claudit,*ſicut & nos nihil tuorum attigimus*, &c. Mentitur ne Princeps, an obliuiſcitur? Poterat Iſaacus obſtructos humo aggeſta puteos obiicere: quod patet ex *num*.15. potuit & fontes vi ablatos obtrudere,quod textus habet *num.* 20. Sed nihil opponit; vt pote qui nihil harum rerum iam meminerit. Bene Philo biblic. *Nulla detentus ſaua memoria ſuperare dignatur aduerſarios, ſed per beneficia*,&c.cœna ſcilicet appoſita.

Qua benna quiſque patitur in tergum reiicit, ne meminerit.

Gen. c. 26. n. 19 20.

Iſaacus iniuriarum haud quaquam memor.

5. Quid Iſaacus aliud ageret, qui ſciret certò Chriſtum de amniſtia magiſtrum fore. Vrgetur Dominus maledictis,ſcinditur opprobriis, flagris tunditur,clauis figitur:ſed cùm viæ comites hac de re agitarent, quaſi neſciret, quid pertuliſſet, petit,quæ nam fuerit rerum ſumma.*quibus ille dixit: Quæ*,&c. *Luc.* 24. *num*.29. Itáne mi Domine ab animo ablegaſti,quæ ab inſano lictore pertuleras, vt monitore egeas, qui tuam tibi autem vellat! Nemo negabit Dominum ſuæ iniuriæ oblitum eſſe. Hac via potius datum prouerbio locum puto. *Inimicitiam in aqua oportet ſcribere, vt quàm primum oblitteretur*,&c. quod Peluſiotes celebrat *lib.* 1. *epiſt*.215. Sed iam pridem hæc à Deo ſchola eſt. Nam cùm iuſta Nemeſis reo Amaleco pœnam decernat, libello memoriali mandatam eſſe voluit Magnus Deus. Refractarius Deo Amalecus eſt, vbi Dei plebem lædit. Idque Amaleco Deus obiicit Deut. 25. num. 18. *Non timuerunt Deum*,&c.Statuit iudex,populique vindex,vt prematur hoſtis;ac tandem ad Moyſem,*Scribe hoc* (inquit)*in libello ad monumentum*,&c.*Exod.cap*.17.*num*.14. Iniuriam ſibi factam,& bellum Amaleco mouendum libello diario inſcribi voluit Deus, timens quodammodo,ne obliuiſceretur:ſic in loco Oleaſtrius. *Expende qualiter pius Pater ſe oſtendit in noſtra punitione obliuioſum, vt libro ſit opus ad memorandum*, &c. Nihil de vindicta cogitat, qui de ſua non meminit iniuria, niſi rem literis mandauerit.

Luc. c. 24 n. 29.

Neſcit Chriſtus,quæ pertulerit,libenter ferens.

Deut. c. 25. n.18.

Exod.c.17.n. 14.

Sua Deo obliuio eſt de accepta iniuria.

6. Ab hoc Magiſtro diſciplina Chriſtiana eſt, lædi ſcilicet,nec vlciſci;pati,ſed obliuiſci,quid paſſus quiſque fuerit. Nec Petrum Magiſter aliter inſtituit. Rogat Petrus, quoties indulgenda eſt venia.*Vſque ſepties?*&c. *Matth.c*.18. *num*.22. Curta,quod patet,manu Petrus agit, cùm Magiſter largè addiderit, *Non dico tibi vſque ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties*, &c. vbi Nazianzenus Petrum notat. *An ne præparcus,ac nimium reſtrictus tibi videtur?*&c. *epiſtol.* 82. ſed Magiſter de ſua amniſtia Petrum monet, cùm finem condonandæ iniuriæ non poſuerit. Ad rem Clemens Alex. lib. 7. ſtromat. cap. 8. *Qui Deo aſſimilari contendit per maximam iniuriæ acceptæ obliuionem, remittens ſeptuagies ſepties, vtpote per totam vitam eſt benignus, & clemens in quemlibet*, &c.Abundè Magiſter docet viris optimis iniuriarum obliuionem eſſe, malos homines de vindicta cogitare,& agitare. Vnde voces triſtes ad Holofernem.

Matth. c.18. n.22.

Par Deo eſt, qui remittit iniuriam.

Num. 6. Non parcet oculus tuus, &c.

Commentarius.

24. VEtat ſeuerè Nabuchodonoſor, ne quo Holufernes flectatur aſpectu gentis miſeræ. Aut iugum,aut gladium recipiant gentes vniuerſæ : nec mœſta facie, nec fortuna triſti hominum affectum concipias indulgendæ veniæ;pereant,ſi non pareant. *Non parcet oculus tuus*, &c. Frequens ſacro textu loquendi modus eſt ad ſignandam ſeueritatem ſententiæ. Apud Ezech.cap.5, num.11. *Non parcet oculus meus*,

Ez. c. 5. n. 11.

Iſa.c.13.n.18. *mens,& non miſerebor?*&c. Apud Iſaiam cap.13. num.18. *Lactentibus vteri non miſerebuntur, & ſuper filios non parcet oculus*, &c. Apud Moyſen
Deut.cap.13. n.8.
Deut.13.num.8. *Nec parcat oculus tuus,vt miſerearis*,&c. Verſant locum interpretes,verſat & Delrio *ad Thren.2.num.* 11. non repeto.
Thren. c. 2. num.11.
Illud noto in locis omnibus oculos artifices miſerendi eſſe,ſiue quod in oculis animus habitat,vti notat Plin.*lib.*11.*cap.*38. vnde motus rebos gerendis eſt. Siue quod Hebraicè חוס *Chus* eſt conniuere ex miſeratione.
Oculus miſerendo artifex.
Quis fortuna triſti hominum, aſpectuque miſero non frangatur? Quare ſæuus Nabuchodonoſor Holofernem vrget. *Non parcet oculus tuus*,&c. Homo iſte de ſæuo hominum grege eſt. *Qui oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram*, &c.
Pſ 71.n 13.
Pſ.16. n.11. Pſalm. 16. num. 11. *Quorum viſcera miſereri nolunt, & parcere neſciunt*, &c.ſic Rupertus *in Ioann. lib.* 6. Nam qui animum à miſerando auerſum habet, oculos auertit à fortuna miſera cuioſque hominis: ſi tamen homo non exuit hominem,videre non poteſt ſiccis oculis calamitatem alienam. Vnde Alexander ille Pheræus malè audit,vtpote qui tragœdum lamentantem tragicè occidi iuſſerit. *Eo quòd eius animum emolliret*, &c. Sic Plutarch. *lib.* 2. *de Alex. Magno.* Quid miſeriarum piè videret, qui audite noluit? Potior multò Nero, principatu inito, qui latrones reſcripto capitali confecturus addit: *Vellem neſcire literas*, &c.apud Senecam *lib.*2.*cap.*1.Felix abundè eſſet Nero ſi perduraſſet affectus;ſed à Caligula ſæuam hauſit mentem,qui noto,perpetuóque præcepto lictorem monebat, *Ita feri,vt ſe mori ſentiat*,&c.apud Sueton.*cap.*20 Infeſtus ita Romano populo, vt aliquando exclamaret. *Vtinam Pop. Rom. vnam ceruicem haberet*, &c. quam ſcilicet vno ictu deſecaret, ſi votis indulgendum eſſet.
Seruus homo claudit oculos,ne piè moueatur.
Laniénam exercet malus Princeps.

25. Quò non progreditur ſeſe irritans ſæuitia in cædes hominum? Iubeat, neceſſe eſt. *Non parcet oculus tuus*, &c. Neque enim exorari ſe patitur à Legato humili,à triſti populo,à Rege ſupplici: adhuc iubet, *Omnemque vrbem munitam ſubiugabis mihi*, &c. Malum grande, & quod Seneca perſequitur ſtyli naſo 1. ad Neron. cap.25. *Hoc eſt, quare maximè abominanda ſit ſæuitia;quod excedit fines,primùm ſolitos,deinde humanos*, &c.ſed cur malo alieno ſitim pellat, qui delectatur malis hominum? Iterum Seneca. *Tunc dirus ille morbus animi ad inſaniam peruenit vltimam, cùm verſa eſt crudelitas in voluptatem,& cùm occidere hominem iuuat*,&c.Eóque ſpectat Cyprianus de belli carnificina,& amphitheatri laniena,lib.2.epiſt.1. ad Donat. *Diſciplina eſt, vt perimere quis poſſit, & gloria, quod pere- it*, &c. Artem non callet aliam Nabuchodonoſor, nec gloriam ſibi parat aliam, cùm Reges, ciues, & quoſcumque popolos ferro tentandos eſſe ſtatuit,ac deinde iubet, *Non parcet oculus tuus*, &c. Fortaſſe indignatus,quòd in dolore puniendo moras pateretur; non alius ab Herode, quem putat Chryſologus iratum grauiter protogata, oon corrupta occaſione ſæuiendi. ſic Matthæus, *Iratus eſt valde*,&c. *cap.*2.*num.*16. Vnde tantus Idumæo furor? A tumore animi, & ab amore lanienæ. *Videns quòd illuſus eſſet à Magis*, &c. Magos Herodes præmiſerat, vti rerum exploratores,à quibus diſceret, vbi, qua via Chriſtum caperet,ac perderet. Abiere Magi,nec rediere,Herode eluſo;indignatur Idumæus,quòd cædem non maturaret, teſte Chryſologo. *Dilatam ſe crudelitas furit*,&c. *ſerm.* 112. quid Aſſyrius aliud meditatur cùm Holofernem vrget? *Non parcet oculus tuus*, &c. Rectè igitur doceas,
Seruus Princeps ex voluptate punit.
Matth.c.2.n. 16.
Voluptas ſeruendo ad cædes procedat.

PARÆNET. XIII.

Qui non frangitur aſpectu gentis miſeræ, durus homo eſt.

DOlent oculi, quibus eſt commiſeratio alienæ miſeriæ;nec homo,niſi feram inducit,miſerum videat hominem oculis pumiceis. Eam enim vim habet aduerſa fortuna cuiuſque hominis, vt vel hoſtem piè commoueat. Teſtatur id Alexander Macedo, qui Regem, licèt hoſtem, miſerè confectum lacbrymis proſequitur, & ſuo tegit ſagulo, apud Curt. lib. 5. *Geniturum fortuna Regia occulens philoſophicè*, &c. Plutarcho teſte, ne videret ſortem infelicem Regis Magni, nimiumque doleret,*lib.*2.*de Alex. cap.*9. vel Noetho præcidit bonus Deus occaſiones dolendi, cùm homines malè affectos auertit à viri oculis. Terram vniuerſam obruit grandi alluuione Deus Iudex: vnus tantùm Noë ſuam tuetur domum, naui clauſus; nec ſuam Deus negat manum, quod è textu eſt, Gen. 7. num. 16. *Incluſit eum deforis*, &c. Et nauim ſic obſtruxit Dominus, vt quid aquis ageretur, Noë non videret;quo id conſilio? Putat Chryſoſtomus pice Babylonica obturatas aſſerum commiſſuras eſſe,occluſamque feneſtram.*Ne ne poſſet Iuſtus videre communem hominum interitum vnde mai ri dolore conficeretur*, &c. *Hom.* 25. Ferit oculos fortuna miſera humani generis, & lachrymas vel ab improbo hoſte excutit, nedum à pio,probóque viro. Rogo enim quid à meo Chriſto lachrymas expreſſerit? Id enim Ioannes habet cap.11.num.35. *& lachrymatus eſt Ieſus*,&c. Quid plorat Dominus, cùm Lazarum velit è tumulo excitare? ſed in loco eſt ploraſſe Magdalenam, Iudæoſque homines comploraſſe,ad aſpectum Domini: ac proinde Magiſter optimus, *vt vidit eam plorantem, & Iudæos plorantes,infremuit ſpiritu*, &c. *num.* 33. Ad litem Euthym. *Solent, qui humani ſunt, alios videndo lachrymantes,excitari ad miſericordiam*, &c. Video, quo iure appellat Rupertus Chriſti oculos. *Salutis feneſtras,& patentes miſericordiæ ianuas*,&c.*lib.*6.*in Ioan.* Neque enim Chriſtus *Ioann.* 6. inſpexit turbam hominum pauperem, niſi vt miſeria victum proſpiceret. 1.
Fortuna aliena hoſtem piè mouet.
Gen. c. 7. n. 16.
Dolet bonus quiſque humanum vicem.
Io.c.11.n.35. 33.
Alienis lachrymis mouetur ad lachrymas pius quiſque.

Durus admodum homo eſt, qui lanienam hominis ſiccis videt oculis,cùm vel Nero ſpeculo Smaragdino, pugnas ſpectaret gladiatorum, vt viridi lenitate mulceret aſpectum rerum fœdiſſimarum, quod notat Plin. *lib.* 37. *cap.*5.Noſti interfectos Ægypti primogenitos nocte ſumma:quod à Moyſe habes Exod. 12. n.29 *in noctis medio percuſſit Dominus omne primogenitum*, &c. Potuit quidem mero id meridie patrare, & ſtragem edere luce clara, & candida, ſed ſpectare oculis alienam calamitatem 2.
Exod. c. 12. n.29.

Aliena torqueturpœna iudex optimus.

tem neſcit, qui tenebris obſcuris tegit, ne videat, etſi pœnam decernat iuſta Nemeſis. Quid mirum ſi Pater Optimus Chriſtum crucifixum videre noluit? ſentit id filius, qui dolenter ad Patrem, *Deus (inquit) meus re pice in me*, &c. *Pſalm. 21. num. 1.* Paternos ad ſe oculos Chriſtus reuocat, vtpote quos Pater piè commotus à Chriſti nece, ac Cruce auerterat. Hæc Euthymius. *Solent enim, qui tortoribus quempiam tradunt, oculos auertere*, &c. Vel Solem hoc ſenſu commotum dixeris, vbi laborantem ſenſeris malo hominum extremo. Conſtat id e Iohele cap. 3. n. 15. *Sol, & Luna obtenebrati ſunt*, &c. Imò & Chriſti vox eſt apud Matth. 24 n. 29. *Sol obſcurabitur, & Luna*, &c. Cur dies abeat, ſole obſcurato, obſcurum Hieronymo non eſt ad Iohelem citatum, de extremo die. *Cuius mœrorem, & tormenta percuntium, nec Sol quidem, nec Luna, aſtraque cætera intueri poterunt; ſed retrahent fulgorem ſuum, & ſeneritatem iudicantis non audebunt aſpicere*, &c. Sic vel aſtra commouentur, vt lumina magis auertant oculos à fortuna triſti humanæ gentis. Quid ſi & Phariſæam rabiem leniat aſpectus humanæ miſeriæ? Ea, puto, ratio eſt, cur Magiſter Dom. paralyticum Phariſæis exponat oculis. *Surge in medium*, &c. ait Chriſtus *Marc. cap. 3. num. 3.* Erant ibi homines, qui negabant curandum ſacro die hominem eſſe. *Obſeruabant eum, ſi ſabbatis curaſſet*, &c. Ne tamen abiret à Chriſto triſtis homo, ac ſine ope, vocatus in theatrum ſubiicit oculis hominum, quidquid miſeriarum patitur. *Surge in medium*, &c. Chriſti vox eſt. Non in angulo, ſed in oculis hominum curat hominem: *vt quos non tantæ ſalutis opera inclinant, vel tantæ debilitatis commiſeratio conſtringat, & mitiget*, &c. Sic Chryſologus *ſerm 32.* Sciebat Chriſtus vel malos homines moueri aſpectu alienæ miſeriæ; hominem miſerum hominum exponit oculis. Quàm durus eſt Nabuchodonoſor, qui iubet, *Non parcet oculus tuus*, &c. Sed quàm ſæuus homo eſt, qui modum non ponit in dolore puniendo? Nam virga impacta, adhuc non parcit; ferro adacto, adhue non parcit; nece illata, adhuc non parcit. Ac proinde mone liberè,

Pſ. 21. n. 1.

A Chriſto malè mulctato auertit oculos pius Pater.

Ioh. c. 3 n. 15

Matth. 24 n. 29.

Obſcurantur adeo præ commiſeratione, ne videant homines miſere aff[...].

Mar. c. 3. n. 3.

Vel iratum ſanat homines oculorum miſeria calamitat.

Parænet. XIV.

Qui pœnas auget, ſæuus homo eſt.

1\. VRbem qualemcumque, & quodcumque regnum bello aggreditur Nabuchodonoſor, Holoferne admonito, vt nulla frangatur miſeratione, & nulla flectatur ſatisfactione, imò ingenium aduocet, inſtrumenta exquirat, quibus varietur dolor, & extendatur. *Non parcet oculus tuus*, &c. Puto enim plura imperari, quam locus ſonat, licet optima. Et ſæuitia eſt hominis, qui voluptatem capit ex carnificina hominum, ablegauitque animo Philoſophicum illud, *Nequid nimis*, &c. cùm verè ſit, μετριότης ἡ ἀρετὴ, apud Hieronymum *epiſt.* 27. Sed modum imponit Chriſtus vel ſceleribus vlciſcendis, cùm permittit, vt læſus homo excludat oculum pro oculo, & excotiat dentem pro dente, Exod. 21. num. 24. Vrges tamen; ita ne bonus Deus? & vbi illa clementiæ cura pertinax? de qua Moyſes Exod. 34. num. 6. *Deus miſericors, & clemens, patiens, & multæ miſerationis*, &c. Viam ne hominibus aperit, vt ſuam vlciſcantur iniuriam? non id putat Chryſologus *ſerm. 38.* Sed oſtendit homines eo vindictæ ſtudio ferri præcipites, vt neceſſe fuerit iniuriis vindicandis modum præſcribi. *Vt qui ſapere non valebant culpæ veniam, vel modum ſaperent vltionis*, &c. Furorem non ſedat iratus homo, niſi ſtragem edat hominum; modum igitur præfixit Chriſtus, cùm ſciret eam Iudæis ſæuitiam eſſe, teſte Ruperto lib 5. in Math. *vt pro oculo caput, & pro dente animam poſtularent*, &c. ſcilicet apud Iudicem, quæ tantùm lex eſt; velint, nolint hæc tibi.

Exod. 21. n. 24.

Modum non habet ſæuus homo in vlciſcenda iniuria.

2\. Damnat humanam ſæuitiem Magnus Deus, cùm homines tradit Angelis puniendos peſtilentia triduana, *1. Paralip. cap. 21. num. 15.* Textus eſt. *Miſit Angelum in Ieruſalem, vt percuteret eam*, &c. Cur Deus non hominibus, ſed Angelis committit cenſuram hominum, & vltionem ſcelerum? Hieronymus optimè in tradit. Hebraic. *Quod terribiliter poſitum eſt de gladio Domini, temperatur, dum dicitur, & Angelus Domini*, &c. ſi enim gladium vibraret homo in homines, metus erat, ne ſine modo feriret: quæ humanæ iuſtitiæ vis eſt, docet Iacobus cap. 1. num. 20. *Ira viri iuſtitiam Dei non operatur*, &c. Et ſignanter addit Apoſtolus viam hominis à Dei Iuſtitia longè abeſſe, quòd homo ægrè modum teneat in puniendo, & perſæpe affectu ducatur ad vindictam ſcelerum. Bene D. Thom. *Intelligendum (inquit) eſt, quando procedit ex libidine vindictæ, non ex amore iuſtitiæ*, &c. Deinde intelligendum puto. *Quando ira viri eſt, non pueri, quæ citò tranſit*, &c. quò non graſſatur ira pertinax hominis improbi? nullo ſe modo continet, quæ modum non habet. Hac via puto minas grauiores eſſe aduerſus Helim. Minatur Iudex Max. rem à ſe patrandam eſſe, quam ſi quis norit, ægrè ſibi conſtet. *Tinnient ambæ aures eius*, &c. 1. *Reg. 3. num.* 11. Quò pergant triſtes voces, habes cap. 2. num. 33. *Pars magna domus tuæ morietur*, &c. Addit textus Græcè, ἐν ῥομφαίᾳ ἀνδρῶν. Non mea, nec mano Angelica vindictam peragam, ſed ferro hominum, qui acriores multo, & pertinaciores figunt morſus. Metus iſte Achitophelo erat, cùm videret ſuam ab Abſalomo ſententiam reiectam eſſe, & perniderct patrem ea via longè victorem fore; è veſtigio ad reſtim confugit, & ſuam ſibi gulam frangit. 2. Reg. 15. n. 23. *Suſpendio interiit*, &c. ſi quis enim perat, cur ſe perdat conſultor optimus, cùm locus adhuc precibus eſſe poſſit, vt Dauid mitigetur: occurrit Ioſephus *lib. 7. Antiquit. c 9.* & docet Rege læſo ſpes omnes Achitophelo periiſſe, veniæ parandæ, ac proinde reſtim ſibi volens nectit. *Dicebat enim melius ſibi fore, vt liberè vitam abrumperet, quàm ſe Dauid reſeruaret ad pœnas*, &c. Expende quid Achitophelos reformidaret, cruciatos ſcilicet grauiores à Rege læſo, quos, optato laqueo, ſe putat vitare poſſe. Neque enim punit modeſtè, qui læſus eſt Princeps; nec iniuriam donat facilè, cùm ſeuerè iubeat, *Non parcet oculus tuus*, &c. adeò Medus furor ſæuit. Vnde poëtes lib. 2. in Eutropium,

1. Paralip. c. 21. n. 15.

Modeſtius in ſcelerum cenſura iudex Angelus.

Iac. c. 1. n. 20.

Sæuus vindicta amore iudex homo.

1. Reg. c. 3. num. 11. c. 2. n. 33.

Homines Deus aduocat, vt grauiorem de hominibus pœnam ſumat.

2. Reg. c. 15. n. 23.

Atrocitatem humana vindicta reſte effugit infelix homo.

Rarus

Rarus apud Medos Regum cruor, vnaque cunctis
Pœna manet generi, &c.

Sed quò oon graſſetur, qui ferro accinctus rem gerit publicam? *O Paſtor* (clamat Zacharias) *& idolum derelinquens gregem*, &c. *cap.* 11. *num.* 17. Gregem à Paſtore malo reiectum dicit, cùm laceratum malè pecus doceat, ſitoti vſitatiſſima. Idque à ſigno probatur. *Gladius* (inquit) *ſuper brachium eius, & ſuper oculum dextrum eius*, &c. quid Nilus in loco? taxat Vates bomines. *Qui ad puniendа aliorum ſcelera ſunt promptiores*, &c. *lib. Aſcetico.* Ita enim delectantur malis hominum Paſtores mali, vt ferrum manu ſemper vibrent, quod in oculis babent, & in deliciis, ne parcant vel miſeris hominibus.

Zach. c. 11. n. 17.

Acerbè punit homo aliena ſcelera.

3. Miror ego, Regem ſæuire turpi, ac ſeruili animo. quod Nazianzenus obſeruat *Orat.* 17. ſeruus omnino erat, qui homioem, manu in gulam iniecta, premebat, cùm ſoluendo non eſſet debitor, apud *Matth.* 18. *num.* 28. Eaque nota Princeps ferit hominem: *Serue nequam*, &c. *num.* 32. Hic ille eſt, qui *tenens ſuffocabat*, &c. miſerumque vrgebat bominem loco, & genio vilis bomo. *Nam animi etiam inductione ſeruus erat*, &c. ſic Theologus. Idque animi vitium turpi ſeruo Princeps obiicit, cùm addit, *Serue nequam*, &c. Parcit Magnus Princeps, eo nomine, parcit & Magnus Deus, non pœnam auget; video quo loco Dauid Princeps appelletur ſceptro potens, *& ait Rex*, &c. 2. *Reg. cap.* 16. *n.* 10. cùm ſcilicet regno expulſum perſequeretur Abſalomus, Semeius maledictis ſcinderet, & miles promptus calumniatorem ferro vellet petere. *Vadam* (inquit) *& amputabo caput eius*, &c. Sed quaſi ictum auertens, *Ait Rex*, num. 10. *Quid mihi, & vobis filÿ Saruiæ?* &c. Ad rem Auguſt. de Patient. cap. 9. *Poteſtatem Regiam magis, ac magis adhibuit, probibendo, quam exercendo vindictam*, &c. Ac ſi tunc Dauid Regem verè ageret, cùm à vindicta ſuæ iniuriæ iuberet abſtinendum eſſe. Quòd ſi vtendum ira iuſta, modicè vtendum eſt, ne ſcelus admittat iudex, ſeuerè ſcelus puniens. *Culpa enim eſt* (Hildeberto Auctore) *totam perſequi culpam*, &c. *epiſt.* 25. Magiſter huiuſce moderationis verè Chriſtus eſt: neque enim Iudam, ſed ficum maledicto ferit, nec cum ſuo pomus fructu gaudet. *Non enim erat tempus ficorum*, &c. apud *Marc.* 11. *num.* 13. Maledictum igitur impingit Chriſtus. *Et areſacta eſt ficulnea*, &c. *Matth.* 21. *num.* 19. Sic Deus pœnam moderatur, *figuram maledictionis vſque ad folia tantùm faciens*, &c. Illudque Cyrillus voluit, *Catech.* 13. percuſſam ficum eſſe, cùm leuiùs ferret damnum. Sed, *Glorioſa in Domino virtus eſt, citra punire, quàm liceat*, &c. ſic Hildebertus *loco citato.* Non ſic Nabucbodonnſor. Stomachatur grauiter, ſæuit grauiùs, Holoferne interim admonito, *Non parcet oculus tuus*, &c. Et tantæ erat ſæuitiæ Nabuchodonoſor, vt nec lachrymis flecti, nec malis alienis frangi Holofernem ſineret

Matth. c. 18. n. 28. 32.

Sanitia de ſeruili genio eſt

2. Reg. c. 16. n. 10.

Rex eſt, qui iram ponit, ne ſuam vlciſcatur iniuriam.

Mar. c. 11. n. 13.

Matth. c. 21. n. 19.

Modeſtè puniendum.

Num. 7. Tunc Holofernes vocauit Duces, & Magiſtratus, &c ſicut præcepit illi Rex.

Commentarius.

26. FAcit Holofernes quidquid iubet Nabuchodonoſor. Equites cogit, & pedites, lectis ad negotiũ Ducibus, militúmque tribunis promptiſſimis; id quidem ea officio Ducis optimi. Sed expendo vocem *tunc*, vt notam obedientiæ, quæ moræ nihil addit, ac de iuſſis nihil demit. Nam textus eſt, *Tunc Holofernes vocauit Duces*, &c. Ac ſi vellet. Vbi ſeuerè iubet Nabuchodonoſor, mora nulla eſt; iuſſa facit Holofernes citò, & dicto obediens, quod Lyra notat, & conſtat ex vocula, *tunc*, quæ moras abrumpit omnes: apud Iſaiam cap. 58. num. 8. *Tunc erumpet, quaſi manè lumen tuum*, &c. vbi poſtules, auxilium præſtò eſt, & antelucanum. Quod monet Procop. *Matutinum appellauit, tanquam Deo tempus anteuertente*, &c. Apud Lyriſten Hebr. Pſ. 39. num. 8. *Tunc dixi: Ecce venio*, &c. & Chriſti vox eſt, qua legem accepit à Patre impoſitam, num. 9. *In capite libri ſcriptum eſt de me*, &c. Neque enim pes Chriſto ad obſequium tardus erat. In Num. cap. 9. num. 17. *Cum ablata fuiſſet nubes, tunc proficiſcebantur*, &c. Nube diſcuſſa, nulla Hebræo mora erat ad viam inſtituendam. Sic Moyſes; nec Daniel abeſt ab hoc dicendi modo, cùm Ariochi laudat captomptum obſequium. c. 2. num. 25. *Tunc Arioch feſtinus*, &c. Mitto, quæ ſacro textu plura ſunt loca. Hanc in obtemperando alacritatem præſtat Holofernes. Deinde nihil de mandatis detrahit, vel queritur, cùm ad Regis imperiũ ſeſe accingat ſtudioſè. *ſicut præcepit illi Rex*, &c. Et vtrumque exequitur in re difficili, ſcilicet iacta belli alea. Sed & Cyri nutum explorat miles obſequens, apud Xenophontem lib. 5. *Ego Cyre* (inquit) *& qui mihi ſunt homines, manebimus apud te, & tuum nutum obſeruabimus*, &c. Quid non faciat Chriſtianus miles in re vtili? Putabant, ſed malè, viri non mali ſcholam Chriſtianam ab imperio communi Regum exemptam eſſe. Occurrit Petrus 1. *cap.* 2. *num.* 13. errorem abigens. *Subditi eſtote propter Deum, ſiue Regi, quaſi præcellenti, ſiue Ducibus*, &c. Vide quæ Lorin. in loco aggerit. Petro hæret Paulus ad Rom. 13. num. 1. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit*, &c. Lege noſtrũ Iuſtinianum. Agunt ea de re viri Magni. Tertullianus ad Scapulam c. 2. *Colimus* (inquit) *Imperatorem, quo modo & nobis licet, vt hominem à Deo ſecundum, & quidquid eſt, à Deo conſecutum, & ſolo Deo minorem. Sic enim omnibus maior eſt, dum ſolo vero Deo minor*, &c. Illud Magiſter voluit, quod *in Apologet. cap.* 2. colendum ſcilicet Regem eſſe, vbi Deum ille colit; Regum iuſſis obtemperandum, ſi rectè, ac ſanctè babeant. Verſat argumentum & Iuſtinus *Apolog.* 2 *ad Antonin.* vbi Chriſti legem eſſe probat, vt ſchola Chriſtiana Reges vno Deo minores colat obſeruantiſſimè. *Sic fit, vt Deum ſolum adoremus, in rebus cæteris libenter vobis ſubſeruiamus*, &c. quod ſi laudas, rectè moneas,

Iſa. c. 58. n. 8.

Aduolat Deus in auxilium.

Pſ. 39 n. 8.

Num. c. 9. n. 17.

Dan. cap. 2. n. 25.

Ad nutum obtemperat, qui Regem colit.

1. Pet. c. 2. n. 13.

Ad Rom. c. 13. n. 1.

Maior apud homines eſt, qui ſe Deo minorem gerit.

Parænet. XV.

Promptè vel in re difficili obediendum eſſe.

1\. Nec cunctatur ad imperium, nec [illegible] de negotio Holofernes, ſed [illegible] eit ſtudioſe; idque, *ſicut præcepi* [illegible] Vnde Iuſtinianus Venetus cap [illegible] Iam Deo ſacram moneat, du [illegible] Conuerſat. Monaſt. cap. 7. [illegible] *ne imperantis nutum procraſtinet,* [illegible] *perficiat, átque illi ſemper ex ſua feſtin* [illegible] *ſum imperandi,* &c. Quid ſi mandatu [illegible] difficile? Obſequitur velociter, quiſqu [illegible] que exequitur. Feſtinanter pergit Moyſes ad vltionem ſcelerum, iuſſus à Deo vt Madianitam bello petat, & perdat, *Num. cap. 31. n. 3.* vt textus, *ſtatim Moyſes: Armate* (inquit) *ex vobis viros ad pugnam,* &c. Mandatum exequitur celerrimè, cùm ſciret, vltione peracta, ſe à viuis abiturum eſſe. Hæc enim ad Moyſen Dei vox eſt, num. 2. *& ſic colligeris ad populum tuum,* &c. Mira in obediendo celeritas, quam nec retardat mortis aſpectus: ſed qui de obtemperando ſanctè cogitat, vel in re dubia ſoluit moras, ne mores ſoluat. Id Lyra expendit, cùm Moyſen de ſuo fato certum dicat. *Et tamen, nec propter hoc diſtulit pugnam, ſed magis accelerauit,* &c. Num. cap. 31. n. 32. [illegible] *Moyſis* [illegible] *difficili.*

2\. Hoc affectu viri obedientes ſibi currus, & equos parant, ne quid moræ intercedat, cùm iubentur Orbem vniuerſum perluſtrare, percurrere, peruolare. Currum video equis tractum, alis celerem, ſuóque auriga ductum bene. De curru locus eſt apud Ezech. cap. [illegible] num. 15. *Apparuit rota in rota,* &c. Equos exponit Vates num. 14. *Animalia ibant, & reuertebantur,* &c. Alas explicat num. 28. *Vnumquódque duabus alis velabat corpus ſuum,* &c. Quantos vno in curru ad obediendum apparatus? Vbi tamen equi pernices, alæ celeres, vnus tantùm auriga, homo eſt. n. 26. *Similitudo quaſi aſpectus hominis deſuper,* &c. Deinde vna tantùm vox, quæ vel currum vrget, vel rotas ſiſtit. *Nam cùm vox fieret, ſtabant,* &c. num. 25. cùm ſonus ſimplex eſſet. *Illuc eunte ſpiritu, & rotæ pariter eleuabantur,* &c. num. 20. ſuu in curru auriga Regum Princeps eſt; equos vrget non loro, ſed verbo; eunt, & redeunt animantes curſu facili, volatu celeri, ne in obediendo mora, & inde culpa ſit. Benè Hieronymus epiſtola [illegible] ad Pammach. *Diſcolores* (inquit) *equi,* [illegible] *voluntate concordes, vnum auriga trahunt iugum, non expectantes flagelli verbera, ſed ad vocis hortamenta feruentes,* &c. Multus in orbe percurrendo labor erat; ſed qui ad obe[illegible] [illegible] promptius [illegible] eſt, non re[illegible] [illegible] nec duro [illegible] oro, ſe [illegible] [illegible] ſono. Quidq[illegible] [illegible] & iuſſa fa[illegible] Ezech. cap. 1. n. 4. [illegible] 25. 26. [illegible] 10. *Amare* [illegible] *bonus homo.*

5\. Sic Hebræus [illegible] od. 24. [illegible] c. 14. *Omnia verba* [illegible] *eſt, f* [illegible] *imus,* [illegible] *erimus obe*[illegible] habet, καὶ ἀκουσόμεθα, & [illegible] Rectius mihi [illegible] ille videretur, ſi diceret [illegible] *udiemus, & faciemus,* &c. [illegible] d, Philone Au[illegible] *facta magis,* [illegible] *ad verba properant,* [illegible] *de Confuſ.*

Veloſ. in Iudith.

linguar. Perinde enim eſt, ac ſi Philo vellet. Cùm iubet Dominus, hoc age: ago, reddit ſeruus; ſed Hebræus, vt moras bene redimat, ſuum facto dictum præuenit. Philo iterum, *vt non p*[illegible] *administrationem, ſed vltro viderentur ad b*[illegible]*rrere,* &c. Quaſi non iuſſu o[illegible] ſatiſque Hebræis eſſet ho[illegible] um, vt, quid vellet Deus, [illegible] alia obedientiæ [illegible] 2 q 104. art. 2. [illegible] *in promptior, quanto* [illegible] *præuenis, volun*[illegible] *imperio*[illegible] c. Et quidem Hieronymus 2 P[illegible] aliam exigit diſcipli[illegible] ad Gaudent. *Matris nutum pro* [illegible] *nutis habeat,* &c. Prælucent Angeli [illegible] diſciplina: quibus oculi, & pluri[illegible] &c. emiſſi, ad obediendum celerrimè. Oculos video in curru Angelico apud Ezech. cap. 1. num. 15. *Totum corpus oculis plenum erat,* &c. Vides & Ioannes quàm multos ſacris animalibus oculos ineſſe. Apoc. cap. 4. num. 6. *Plena oculis ante, & retro,* &c. Nec Cherubini alis tegunt arcam, vt oculos non conuertant ad Oraculum. *Verſis vultibus in propitiatorium,* &c. Exod. 25. num. 20. Quò tanta oculorum vis eſt? cur in arcam ſe ſe intendit? Oculos quamplurimos habent Angeli, vt oculati volatum edant, vel ad ſalutem hominum, vel ad vltionem ſcelerum. *Oſtendentes hac re ſe vigilare,* &c. Hæc Seuerus Antioch. ad id loci. Deinde oculis in Deum emiſſis vim intendunt Angeli, vt ad nutum obediant. *Ad Dei enim voluntatem reſpicit ſancta cœleſtium ſpirituum multitudo,* &c. Bene Cyrillus Alex. *de Incarnat.* c. 13 [illegible] igitur Angelus tendit oculos, vt quò Deus annuat, volatu vocem anteuertat. Laudat Bernardus templi milites hac de re. *Itur, & reditur ad nutum eius, qui præeſt,* &c. cap. 4. Hac vna via notus Holofernes eſt, cùm iuſſa fecerit celeritate maxima. *Sicut præcepit Rex,* &c. Ezech. cap. 1. n. 15. Apoc. cap 4. n. 6. Exod. c. 25. n. 20. *Vigilat Angelus ad obediendum, facto dictum præueniens.*

Sed quæ laus eſt, nihil de re imperata quæri, licèt periculoſæ plenum eſſet opus aleæ? Qui ad ob[illegible] promptus eſt, nec obloquitur, nec ob[illegible] ad imperata; iuſſa facit lubens, nec de iuſſis queritur, nec diſputat. *Ne præceptore prudentior eſſe videatur,* &c. quod monet Iuſtinian. Venetus, de [illegible] Conuerſat. Monaſt. c. 7. *Attende,* (monet Mo[illegible]) *audi Iſrael,* &c. *Deuteronom. cap. 2*[illegible] *num. 9.* Græcè habes, σιώπα καὶ ἄκουε, *Tac*[illegible] *audi,* &c. quo textu Monachum inſtituit [illegible] de obediendi forma, & ſtudio ad [illegible] us Præfectum morum. *Credas ſalutare quidquid ille præceperit; nec de* [illegible] *ſente tua iudices, cuius* [illegible] *cium eſt obedire,* [illegible] *re ea, quæ iuſſa* [illegible]*, dicente Moyſe: T*[illegible] *ſrael, & audi,* &c. [illegible] 4. *ad Ruſtic.* Sanctè, vt video, agit, qui [illegible] obedit, ſatiúſque putat obtemperare, [illegible] m obſtrepere. Nam, teſte Ambroſio, Moy[illegible] ad Deuteron. 6. num. 3. & [illegible] *Non dicit loque*[illegible]*, ſed audi,* &c. *ad lib. 1. offic. cap. 1.* Laudo ego, quod in bono viro Dauid laudat ſilentium, cùm ſe ſe ad obediendum accingit, Pſal. 61. num. 2. *Nónne De*[illegible] *erit anima mea?* &c. Hebraicè ver[illegible] *Deo ſilentium anima mea,* &c à verbo [illegible], *quod eſt tacere, & ſubiacere.* Nec Iſaias [illegible] atur colore dicendi alio, 4. *Imperata non obloquitur bonus alumnus.* Deut. c. 27. n. 9. Pſ. 61. [illegible]

Iſa. cap. 47. n. 5. *Silentium obedientia ornamentum.*

Sede tacens, &c. *cap. 47. num. 5.* Hebræo textu, *Sede ſubiacens*, &c. Id verò eſt, ad Præfecti vocem, ne mutire quidem auſis: taciturnitatem credas obedientiæ dotem eſſe, qua homo nihil de mandatis diſſerit, nihil omni[illegible] queritur.

5. Qualis hac dote Samuel [illegible] [illegible]m a Deo Samuelem ſcio, ſid[illegible] ꝺe; & teſt[illegible] al[illegible] Res abſurda [illegible] toties, & toties [illegible] peſta. Nihil tamen [illegible] diſputat apud Magiſtrum [illegible] ed [illegible] nem procurrit quoties voc[illegible]ur. Q[illegible]

1. Reg. cap. 3. n. 5. *Non queritur, nec diſputat de mandato, qui didicit obedire.*

habet 1. Reg. cap. 3. num. 5. *Concurrit* [illegible] *li*, &c. ſcitè in locum M[illegible]gnus G[illegible] lib. 2. in libros Reg. *Neſcit iudicare*, [illegible] *Eè didicit obedire; hoc tantu n bonu* [illegible] *præceptis obediat*, &c. Peris f[illegible]iaſſe: [illegible] ſilentium obedientibus erit ad ter[illegible]? [illegible]nio ex Chryſoſtomo. Nam, ſi [illegible] mandato difficili, & curiosè cogites, & lib[illegible] potes, facilè mandatum abnuas. V[illegible] homo

3. Reg. c. 20. n. 35. 36.

hominem 3. Reg. 20. num. 35. *In* [illegible]*one Domini percute me*, &c. Ferro me f[illegible], iubet Dominus. Quid ad litem curioſus h[illegible] Rem abſurdam reputat; Vatem vt inſ[illegible]igit; mandatum vt vanum abnuit. Sed quas ille, miſſo leone, pœnas dedit? num. 36. *Percutiet te leo*, &c. Pœna eſt hominis qui de mandato difficili, vel ſecum diſputat. Ad litem

Ingratus Deo homo eſt, qui mandatum expendit curiosè.

Chryſoſtom. Hom. 2. ad Rom. *Quòd res abſurda videretur, curiosè de ea perſcrutatus eſſet, & ſimpliciter non paruit, extremas dedit pœnas*, &c. Quid tuam de te imperata ſententiam interponis? quæ iubentur, age cit[illegible]; nihil omnino penſites, nihil diſputes. Mandati iure dubio, cogitandum benè de Re[illegible], ac de Paſtore, cenſent Theologi *ad 12. quæſt. 96. artic. 6.* Cur male de iure plan[illegible], ac præſcripto cogitandum eſt Dubitant interpretes, cur Ionathas, licèt innocens, [illegible]gerit patris mandatum de fame [illegible]

1. Reg. c. 14. n. 27. 29. *Periclitatur vita, qui paternam legem carpit.*

1. *Reg.* 14. *num.* 27. tamen capite [illegible] fuerit, *num.* 44. ſic enim pater: *Mo*[illegible] *rieris Ionatha*, &c. D[illegible] textu [illegible] Io[illegible]m ignoranter peccaſſe. *Porrò Ionathas no*[illegible]*dierat*, &c. Sed fauo degoſtato, cùm Ionatham moneret miles, addit P[illegible]nceps, num. 29 *Turbauit pater meus terram*, [illegible]c. Ac proinde, cùm de imperatis male ſenti[illegible] vita Ionathas periclitatur. Ad litem Caiet[illegible]. *Sed peccauit; audito mandato Regis, arguens Patrem, qui præceperat*, &c. Caue igitur [illegible], cùm Princeps iubet.

6. Iam verò, ſi quis non [illegible] languet ad imperata, ſed quer[illegible]tur [illegible]t, fœda omnino res eſt. quo merito Iephte ſuam perdi-

Iudic. c. 11. n. 39.

filiam, Iudic. cap. 11. num. 39. *Reuerſa eſt* [illegible] *patrem ſuum, & fecit illi, ſicut vouerat*, &c. [illegible] Iſaacum à morte [illegible]ndicat, patre admonito. *Ne extendas manum tuam ſuper puerum*, &c

Gen. cap. 22. n. 12.

Gen. 22. *num.* 12. Cur Deus vtrumque voluerit, facilè inuenire eſt apud Anaſtaſ. Nicæn. *q.* 36. Nam Iſaaco ad [illegible] obligato, nec pater luget, nec puer [illegible]facit. quod pa[illegible] ex *num.* 9. Sed puella [illegible]em conſe[illegible]a, dolet Iephthe num. 35. *H*[illegible] *filia mea*, &c. Et virgo petit lachrymis [illegible]as, n. 37. *vt plangam* (inquit) *virginitatem meam*, &c. Quare Deo ſilente, mulctatur pater, mactatur filia. Vbi Anaſtaſius: *Neque pater Abraha beneficio dignus erat, poſt illam pœnitentiam, neque filia Iſaacs vita digna erat, poſt luctũ, & eiulatum*, &c. Lan[illegible] virgo ad imperata, cùm menſes lach[illegible] exigit, moras vt pater nectat in ma[illegible]ma. Pereat igitur adoleſcentula, [illegible]ulctato; quippe quæ de voto ſi[illegible]n fleat; non aliter Ambroſius [illegible] Siccis oculis parat Abraha[illegible]m ritè mactandum perti[illegible]net Zeno Martyr ſerm. 3. de [illegible]o. *Ne pater dubitaſſe videretur, ſi fleſ*[illegible] abſurdum putabat ſenex, ſi dubium [illegible]oimum, vel vna lachrymula. Sed & [illegible]erum fune ligabat, vt motus premeret, qui [illegible]atura fiunt. Fugam natura mouet, certè motum imperat, cùm mors imminet, affectu aliter imperante. Hoſce motus ab Iſaaco premi Abrahamus voluit; ac proinde fune innexo puerum obligauit. Sic Auguſtinus ſerm. 73. de Tempore. *Vincitur innocens, ne offerentis deuotio putaret ſe minus aliquid exhibere, ſi doloris impatientia victima calcitraret*, &c. Video Abrahamum nec leui fletu dubium, nec Iſaacum motu leui refractarium eſſe. *Pedem enim ligatura diſtrinxit, ne incitata victima diſpliceret*, &c. Hæc Zeno Martyr [illegible]erm. 2. de *Abrahamo*. Laudes igitur Holofernem, qui ad Regis imperata, licet difficillima, nec obloquitur, nec diſputat, ſed obaudit, & ſilet, imò facilè exequitur. *Sicut præcepit illi Rex*, &c.

Læto vultu obediendum.

Qui triſti vultu iuſſa facit, non obedit fide integra.

Qui promptè obedit, naturæ motum, etſi leuem cohibet.

Num. 8. *&* 9. Omnémque expeditionem ſuam fecit præire in multitudine Camelorum, &c.

Commentarius.

CAmelos vectandis tantùm ſarcinis paratos dixerit, qui neſcit hoſce animantes in pugna ſeruire optimè ad teli iactum. Notat Plinius *lib.* 8. *cap.* 28. Arabes Camelis præliari ſolitos. Addo Veget. *lib.* 3. *cap.* 23. Vnde Camelus Bactriana, quòd ſit equo celerior, prouerbio locum fecit, apud Rhodigin. *lib.* 7. *cap.* 18. Sed & ſuo, triſtique odore Camelus equum fugat longè. Nec Cyrus Crœſum ludit, & fugat arte alia, apud Herodot. lib. 1. *Equi olfactu, conſpectiſque Camelis retrò ſe auerterunt*, &c. Cum Herodoto ſentit Xenophon *lib.* 7. Ab vtroque Ælianus didicit, quidquid habet *lib.* 11. *cap.* 36. Quòd verò ad belli vſum Camelus faueat, diſco è ſacro textu, *ad Iud.* 8. 22. vbi Gedeon prædam ex Madianita co[illegible] *Ornamenta ſcilicet, & bullas, quibus colla Re*[illegible] *Camelorum* [illegible] *i ſolent*, &c. Sed & [illegible] *Reg. cap* [illegible].17. liquidò inſi[illegible]uat A[illegible] d[illegible]lo pugnare, cùm [illegible]cat [illegible]ntos adoleſcentes, *qui aſcender*[illegible] &[illegible] & Abulenſis placitum eſt [illegible] 8 [illegible] ego trahen[illegible]um [illegible]uto I[illegible] *cap.* [illegible]ucem curru [illegible]alcato vectum [illegible] *currum duorum equitum: aſcenſorem* [illegible], *& aſcenſorem Cameli*, &c. Sentis fort[illegible]ce homines Camelis, vt equis, vſos eſſe [illegible]ùs hoſtem. 27.

Camelus ad belli vſum varium.

Iudic. cap. 8. n. 22. *1. Reg. c. 30. n. 17.* *Iſa. cap. 21. n. 7.*

Illud

18. Illud tamen Auctores plerique docent, Camelos præſtare lacte ad ſitim pellendam, ſ[illegible]te carne ad famem ſedandam militum. Vnde ſ[illegible]a Iobo fortuna erat inter boues Ca-

Iob c. 1. n. 3.

melos alere, *cap.* 1. *num.* 3. Vide Pinedam in loco. Hanc à ſocero dotem impetrauit To-

Tob. cap. 10. n. 10.

bias iunior, *In Camelis ſcilicet, & vaccis,* &c. *ad cap.* 10. *num.* 10. vide interpretes. Hanc ſibi prædam contraxit Hebræus mi-

1. Paral. c. 5. n. 21.

le[illegible] de hoſte Agatêo *ad* 1. *Paralip. cap.* 5. [illegible]*m.* 21. Quare Holofernes benè Camelos [illegible]m bobus ducit ad cibos caſtrenſes. Deinde frumenti vim cogit è Syria vniuerſa: quod patet ex *num.* 9. Romano id ſolemne, [illegible]t bubulam cum frumento daret militibus; p[illegible]ſtquam ſumptu, & ære publico meruere. quod perſequitur Lipſius *de Milit. Dial.* 16. Vide quid aggerat *in Polit. lib.* 5. *cap* 6. Metiri frumentum militibus ſolebat quæſtor apud Cæſarem 1. *de Gallico.* Vnde Criſpus cenſet inter probra militum, *frumentum publicè datum vendere,* &c. *in Iugurth.* datumque in menſem, appellari dimenſum lego. Scitè factum puto, vt Princeps meminerit de an-

Commeatus militares ad belli fortunam, acuunt.

nona militari: conſiliumque à Vegetio datum benè eſt lib. 3. cap. 26. *Qui enim frumentum, & neceſſarium commeatum non parat, vincitur ſine ferro,* &c. Addit Theodericus belli ſciens, fame vrgeri militem ad ſordes ſcelerum, lib. 4. epiſtol. 13. ad Senatum. *Diſciplinam ſeruare non poteſt ieiunus exercitus, dum, quod deeſt, ſemper armatus præſumit,* &c. Militem igitur furti reum citò noueris, ſi fame laborat. Nota in vtramque partem Ionathæ vox eſt 1. *Reg.* 14. *num.* 29. cùm reſciſceret ieiunium à patre imperatum, ducta in hoſtem acie. *Turbauit Pater meus terram,* &c. Satis admonens

Parænet. XVI.

Annonam laborantibus prouidendam eſſe.

1. Laborat ſeruus rebus agendis, ſeruit, & ſudat miles armis tractandis: curam de annona habeat Dominus, & Princeps habeat neceſſe eſt; neque enim ſeruus fame ſatagit integra, nec miles ventre pugnat vacuo. Cibos vterque poſcit, vt vires firmet, & iuſſa faciat. Quo ore Princeps iubeat, & quo iure Dominus iubeat, ſi non paſcit homines? Parœmia eſt: *Vbi paueris, impera,* &c. ſcilicet, ille ius habet laboris imperandi, qui habet curam gen[illegible] alendæ. Hac & paterna cura ſomniat Pha-

Gen. cap. 41. n. 25.

rao *Gen.* 41. *num.* 1. Videt boues, & pingues, ac tenues; videt ſegetes, lætas, ac triſtes; ibi rerum imagines, quæ Regem monent de bona, malaque Ægypti fortuna: vti Ioſephus

Regnum eſt [illegible]re de [illegible]

interpretatur *num.* 25. Monetúrque Pharao per nocturnam quietem de Rep. vt fame graſſante peruideat, quid facto opus eſt. Auctore Oleaſtrio. *Quoniam Regum eſt, prouidere, [illegible]ua ſuis ſunt populis neceſſaria,* &c. Vis hæc paterni in ciues animi eſt, noctu ſomniare, [illegible] vigilare, quid ad leuandam annonam faciat. Bonus hac cura Princeps eſt,

[illegible] n. 9.

de qu[illegible] Pater Pſal. 2. num. 9. *Reges eos in virga ferrea,* &c. L[illegible]t enim Princeps Latinè ſuſcepit homines moderandos. *Inflexibili iuſtitia,* *Veloſ. in Iudith.*

&c. quod Rupertus eruit è virga ferrea *ad lib.* 11. *in Apoc.* videámque Regem nullo mollitum affectu in gratiam hominum: textus Græcè eſt, *ποιμανεῖ αὐτοὺς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ, Paſces eos in baculo ferrato,* &c. Vnde Princeps

De cibanda plebecula curandum.

communi cura Pater eſt aduerſus homines benè merentes, ſiue ſeruus, ſiue miles ſuo labore mereantur. Hoſce enim homines foueat bonus Princeps, neceſſe eſt, Nazianzeno teſte, *Depoſitâque g[illegible]ani, & ferrea virga, paſtorali virga paſces,* &c. *Orat.* 4. Et quidem æquum eſt, vt qui pœnam infert, panem offerat. Duplex è Politicis ratio eſt. Nam annona publicè data, & reficit homines ad laborandum ſtrenuè, & retrahit à peccando ſordidè.

Rectè Paulus monet ad Coloſſenſ. cap. 4. 2.

Ad Coloſſ. cap. 4. n. 1.

num. 1. *Domini, quod iuſtum, & æquum eſt, ſeruis præſtate,* &c. Nam D. Thomas locum explicat de iure annonæ conſtituendæ, vbi ſeruus laborat rebus adminiſtrandis; ſed Adamum, & Heuam præfecit Dominus rebus ruſticis, vt terram exercerent, & villam colerent.

Gen. cap. 1. n. 28. 29.

Gen. cap. 1. num. 28. *Replete terram, & ſubiicite eam,* &c. Vt tamen id negotij exequantur manu leui, animóque facili, annonam villicis præſtat Dominus, herbis, pomíſque in cœnam donatis, num. 29. *vt ſint vobis* (inquit) *in eſcam,* &c. Ne ſi victu egeret homo, laborem fugeret

Annona ſeruis præſtanda.

laſſus miniſterio. *Admonet* (teſte Oleaſtrio) *locus iſte eos, qui miniſtros habent, victum illis præbere,* &c. Iure id merito repetunt, non minus villæ cultor, quàm menſæ ſtructor. Miniſtrant Apoſtoli menſis hominum, vbi Magiſter panes, ac piſces abundè tribuit; ſic

Mar. cap. 6. n. 41. 42.

enim Marcus habet cap. 6. num. 41. *Dedit diſcipulis ſuis, vt ponerent ante eos,* &c. Labor erat ad ſudorem vſque, tot hominum millibus cibos apponere: laborant tamen, & ſudant Apoſtoli. Quid inde Apoſtolis miniſtrantibus mercedis eſt? Magiſtro id iubente, *ſuſtulerunt reliquias fragmentorum, duodecim cophinos,* &c. *num.* 42. Sic Dominus re-

Laborantes cibo Chriſtus reficit.

creat homines, qui laborant, anno namque ſeruis præſtat, vnde laborem ſolentur. Quod expendit Cyrillus Alex. lib. 3. in Ioan. c. 18. *Nec ſine mercede laborem iſtum Apoſtoli ſufferunt,* &c. Id verò egit Chriſtus ex præſcripto boni Domini, vt qui cibos miniſtrat ſeruus, cibo non egeat, ac fame deficiat.

Quid miles? ductus in hoſtem cibo indige- 3.
bit? ſcilicet, vt ſine annona militari deficiat, & fugiat. quod probant voces triſtes apud Iſaiam *cap.* 3. *num.* 1. Vires militares cùm vellet Ieroſolymis ſubtrahere Magnus Iudex, mina-

Iſa. c. 3. n. 1.

tur acerbè, *Auferam a Ieruſalem, & Iuda validum, & fortem,* &c. Addit proximè, quid vires

Frangit militem qui cibum ſubtrahit.

immutat. *Omne robur panis,* &c. At ſi vellet militem ſine cibo facilè torpere ad laborem militarem. quod Auguſtino placet lib. 4. in Num. q. 62. *An fortè cibus, quo ſuſtentamur, virtus appellata eſt? quo ſubminiſtrato vires ſuppetunt, & quo ſubtracto deficiunt?* &c. Aſſentior. Nihil igitur miror, ſi Moyſes, (Deo Duce) operam ab Hebræo militarem non exigat, niſi poſt cibos largè datos: ſic ad Ioſuam Moy-

Exod. c. 17. n. 9. c. 16. n. 13.

ſes, *Elige viros, & egreſſus pugna contra Amalec,* &c. Sed priuſquam miles pugnam ineat, panes è cœlo datos capit, & coturnices in caſtris aucupatur, de quibus ad cap. 16

numer. 12. *Veſperè comedetis carnes, & manè ſaturabimini panibus*, &c. Egit Moyſes ex officio Ducis optimi. Si enim Annibales, ac Scipiones militem, niſi paſtum, non ducunt è caſtris in aciem? Nyſſeno teſte, *Eodem modo milites myſticum accipiunt commeatum, & ſic aduerſus hoſtes exeunt*, &c. *ad lib. de Moyſe.* Qualis Princeps, qualis Dominus, ſub quo nec ſeruus, nec miles fameſcit, ac proinde nec fame deficit? Optimus ille homo eſt, ac certò ſciens, annona vires parari, augeri animos commeatu. Cibos igitur apponat Princeps, apponat & Dominus, ne ſeruus, ac miles fame graſſante laborem deſerant.

Miles bene paſtus bene pugnat.

4. Diſcat à Deo, qui ſacros adminiſtros, vel vt ſeruos paſcit annona, vel vt milites fouet commeatu. Scio Leuitas, vti ſeruos laborare. *Seruientes in miniſterio eius*, &c. *ad Num.* 3. *num* 8. Scio & Sacerdotes miniſtrare ſeruili opera ad Hebr. 13. numer. 10. *Qui tabernaculo deſeruiunt*, &c. Lego hoſce homines, vt milites excubare. De Leuitis Moyſes ad Num. cap. cit. num. 6. *vt miniſtrent, & excubent*, &c. De Sacerdotibus textus eſt apud Ezech. cap. 40. num. 45. *Sacerdotum erit, qui excubent ad miniſterium Altaris*, &c. Verbum vtroque loco militare eſt. quod notant interpretes. Sed qui ſeruit in domo ſeruus, & qui ſudat in caſtris miles, cibo egent. Panes igitur ſacra in menſa apponendos curat Magnus Princeps, ac bonus Dominus Exod. 25. num. 31. *Pones ſuper menſam panes in conſpectu meo ſemper*, &c. Quantum Deo ſtudium eſt de Leuita, vt milite alendo, ac de Sacerdote, vt tribuno militum ſuſtentando? Id expendit Oleaſtrius. *Conſidera, qualiter miniſtros ſuos cibat Deus*, &c. Panes in oculis Domini, monitiones ſunt apud Dominum de labore Leuitico, de ſeruili obſequio, de opera militari. Oleaſtrius iterum. *Voluit enim ſemper coram ſe panes habere, vt continuò noſtra indigentiæ memor eſſet*, &c. Hoc ſtudio Holofernes commeatum parat, ne miles deficiat tritus labore, ne furtum admittat preſſus fame.

Num. cap 3. n. 7.
Ad Hebr. cap. 13. n. 10.
Ezech. c. 40. n. 45.
Exod. c. 25. n. 31.
Non vrgetur fame, qui Deo ſeruit ac militat.
Paratam Deus menſam habet, vt citò ſuccurrat.

5. Quis enim menſa fruitur publica, & ſcelus perpetrat manu facili? Cura Deo eſt, vt ſeruum à furto diſtineat: ac proinde iubet, vt Sacerdos ſacris hoſtiis ſeruos paſcat. Lex eſt Leuitic. 22. num. 10. *Quem Sacerdos emerit, & qui vernaculus fuerit, veſcantur ex iis*, &c. Cur id iuſſerit Dominus, inuenit Philo ad 2. lib. de Monarch. *Ne quod omnino futurum eſt, hæc inuitis faciamus*, &c. Cùm ſeruus domi viuat, ſi quid negatur à domino ſordidè, ab inuito rapit facilè: nam leges non audit venter vacuus; ſi continere militem à furto velis, cibos para, & hominem recrea. Arborem Deus vnicam ſui iuris eſſe voluit, cùm Adamum hortulo geniali villicum præficeret, lege impoſita. *Ne comedas*, &c. *Gen. 2. num.* 16. quare ſerpens Adamum vrgens ad eſum pomi vetiti, Ruperto interprete, *ſuadebat rapere de alieno*, &c. Quid igitur Magnus Dominus, vt hominem à furto retraheret? Adamo fecit poteſtatem edendi, quæcumque vellet, num. 16. *Ex omni ligno comede*, &c. Vide Bernardus. *Leuiſſimum mandatum, & larga omnino menſura*, &c. *ad ſerm. 2. de circumciſ.* Puto (inquit) factam Adamo copiam tantarum rerum, vt à pomo vetita facilè abſtineret. Quis enim iuſſa non faciat, vbi victum abundè præſtat Dominus? Sano igitur cerebro Holofernes cibos caſtrenſes curat, vt militem contineat in officio.

A furto abſtinet paſtus benè ſeruus.
Gen. cap. 2. n. 16.
Annona miniſtris parata furandi occaſiones præſcindit.

Num. 10. Aurum, & argentum de domo Regis aſſumpſit multum nimis.

Commentarius.

Scio dictum parœmaſticè de Rege, vel Duce malè nummato: *Ventrem non habet*, &c. apud Rhodigin. *lib.* 25. *cap.* 2. Quo enim modo extabeſcit, qui ventriculo dolet vacuo; ſic bello Princeps deficit, qui auri vires, bellique neruos non habet; ſcilicet ad mulcendos milites ſtipendio, ac donatiuo. Nemo eſt, qui non laudet militem amantem diſciplinæ. Eam tamen (teſte Lampridio) *miles non timet, niſi veſtitus, & habens aliquid in zonula*, &c. Quis enim pugnam ineat ſtrenuè, ſi de ſtipendio nihil ſibi cogit? Quis à furto abſtineat, ſi denariolos in diem non capit? Benè Theodericus id monet cit. loco ad Senarium. *Habeat, quo emat, ne cogatur cogitare, quod auferat*, &c. Soluat pecuniolam Tribunus militum, qui milites in acie leones velit: quis donatiuo miles torpet ad belli aleam? vel ad hoſtem deficit? Martem ſpirat, & fidem ſeruat, qui peconiolæ ſpe lactatur. Quod Romanus cùm perniderer, collata ſtipe, æra militibus conſtituit publicè. Auctor eſt Liuius *lib.* 4. *decad.* 1. vide Lipſ. *Dialog.* 16. Non ſupprimo, cur Auguſtus, quidquid vbique militum eſſet, ad certam ſtipendiorum, præmiorúmque formulam adſtrinxerit, apud Sueton. *cap.* 49. Id enim Auguſto conſilium placuit. *Ne aut ætate, aut inopia poſt miſſionem ſollicitari ad res nouas poſſent*, &c. Satis Cæſar inſinuat, ſtipendio ſubtracto moueri militem, rapique in partes. Addo ægrè dolere, minui ſibi ſtipendium labore quæſitum. Vnde tumultus graues poſt Auguſti exceſſum, apud Tacit. *lib.* 1. Tradit Polyb. *lib.* 1. *Hiſtoriar.* tumultuatos ea cauſa milites, apud Carthaginem. 29.

Non obaudit miles fameſcens.
Tumultum faciunt, qui fame premuntur.

Vnde tamen ſtipendium ſubrogandum eſt? à tributo ne, an ab ærario? Holofernes aurum, & argentum excepit *de domo Regis*, &c. Nihil textus meminit de tributo impoſito, ne ciues Princeps malè premeret pecunia imperata. Sed & Romanus ab ærario militari ſtipendium erogat, & donatiuum. Vnde miles ærarius ab hoc ærario appellatur. quod Varro notat *ad lib.* 9. *de Lingua Lat.* Nec ærario Præfectus deerat, de quo Tacit. *lib.* 5. ibi Lipſius. Ac ne ærarium deficeret ſumptibus militaribus; id Cæſar fouebat pecunia mulctaticia, apud Sueton. cap. 49. *Ærarium militare vectigalibus nouis inſtituit*, &c. Tributum, ſed leue Tiberius impoſuit, vbi centeſimam rerum venalium conſtituit. Deprecatur populus id oneris, ſed addit Tiberius, *eo ſubſidio niti ærarium militare*, &c. Ab hoc ærario 30.

Curandum minimè de ærario militari.

donatiuum

donatiuum, quo miles allicitur ad labores caſtrenſes. Non aggero, quæ apud Auctores inuenio, vnus mihi placet Tertullianus ad lib. de Coron. militis, cap. 1. *Proximè facta eſt liberalitas præſtantiſſimorum Imperatorum*, &c. Nec excuſſum numo aliud eſt. Ab vno enim latere, *Liberalitas Auguſti S.C.* &c. Quòd verò locus donatiuum ſonet, bene ex loquendi filo ductum patet. Vide, quid Cerda cogat in locum. Vnde conſtat, quare Holofernes auri opes, ac belli vires collegerit non à populo, ſed ab aula. Colligo ego,

PARÆNET. XVII.

Stipendium merentibus ſoluendum eſſe.

1. NEmo negat milites mulcendos eſſe ære militari, ne langueſcant in acie, nec à caſtris defugiant. *Quis enim* (Paulo teſte) *militat ſuis ſtipendiis vnquam?* &c. 1. *ad Corinth. cap. 9. num.* 7. Militauit aliquando Romanus ſuo ſumptu; ſed priuſquam Gallus vrbem caperet, poſt triſtem ſortem, ære publico meruit: quod tradit Liu. *lib. 4. & 5. decad.* 1. Id ego ſcitè ſtatutum puto, vt miles ære publico adſtringeretur fortiùs ad ferendum laborem, ad fidem ſeruandam. Laudo Holofernem, qui auro collecto militem fouerit. Laudo & Antiochum, amantem militum, qui ſuum ſalariis militaribus ærarium dicauerit, *Machab.* 1. *cap. 3. num.* 28. vbi textus, *Aperuit ærarium ſuum, & dedit ſtipendia*, &c. Bene eſt; ſed qua id lege? *& mandauit, vt eſſent parati ad omnia*, &c. An ne ad ferrum? ad niues? ad hoſtem? ad ignes? ad difficillima quæque? Quò non eant ſtrenuè auro lecti, ſtipendióque parati homines? Neque enim Antiochus opes cogebat ſuum in ærarium, niſi ad ſumptus caſtrenſes, vſuſque militares. quod in Dario laudat Curtius *lib.* 3. Vnde conſtat congeſtas Damaſci ingentes opes. *Pecunia* (inquit) *ſtipendio ingenti militum præparata*, &c. Duces hac parte ſcientes admodum. Nam facultates Latino, facilitates ſunt ad cogendum militem ſtipendiis conſtitutis.

1. ad Cor. c. 9. n. 7.

1. Mach. c. 3. n. 28.

Dura quæque aggreditur ſtipendio recreatus miles.

Facultates verè facultates.

2. Vel Abramum belli Ducem Deus ſuo ſulatur ſtipendio. Vocat hominem *Geneſ. cap. 15. num.* 1. pulsóque metu facit rerum dominum. *Ego protector tuus ſum, & merces tua*, &c. Sed qua id occaſione? Poſtquam Abramus, hoſte victo, domum reuenit. quod patet ex oratione ad Abramum habita. *Hoſtes in manibus tuis ſunt*, &c. *cap. 14. num.* 20. Bello igitur confecto, ad Abramum Deus, *Ego* (inquit) *merces tua magna nimis*, &c. Pulchre in locum Ambroſius lib. 2. de Abramo, cap. 8. *Spondendæ mercedis locus nunc erat*, &c. ſcilicet, vbi Deus Abramo ſtipendium ſolueret poſt belli aleam. Nam Latino militare eſt, ſtipendia facere, iure merito. Hebræum Moyſes vrget, Deo Duce, ad iter durum, ad hoſtem pertinacem bello facto. *Egreſſus eſt omnis exercitus Domini*, &c. *Exod. cap. 12. num.* 41. Deinde *cap. 13. num.* 18. addit textus. *Armati aſcenderunt*, &c *ſcilicet in n ſtro exemplari*, (Ruperto Auctore) *qui non ad otia, de Ægypto huius ſeculi, ſed ad bella vocati ſumus*, &c. *lib.* 2. *cap.* 2– [illegible] ius tamen quàm Hebræus viam iniret, Domino id iubente, num. 35. *Petierunt ab Ægyptiis vaſa argentea, & aurea, veſtémque plurimam*, &c. Iuſſit id fortaſſe Deus, vt quos ducebat milites, ſtipendio ſolaretur. Qui ergo *armati aſcenderunt*, &c. ære publico recreantur. *Non velut dominorum direptores, ſed vt verè hoſtium victores*, &c. quod Rupertus addit *lib. 1. cap.* 15.

Gen. cap. 15. n. 1. cap. 14. n. 20.

Stipendia militum Deus ſuum.

Exod. c. 12. n. 41. cap. 13. n. 18.

Non ſecretarum otium molem.

Holof. in Iudith.

Spoliis militem Deus recreat.

3. Alij, nec pauci homines, Ægypto expilata, mercedem Hebræo ſolutam eſſe volunt operæ lateritiæ. Nemo negat iniuſtè negari mercedem operis laborantibus; quod probat ſchola *ad 2. 2. q. 114. art. 1. ad 3. & art.* 4. Mitto, quæ interpretes ad Chriſti vocem Matth. 20. n. 8. *Voca operarios, & redde illis mercedem*, &c. Deinde, nemo neſcit Hebræum coquendis laterculis, ciuitatibúſque ædificandis laboraſſe, pulſatum dura manu. quod Moyſes dolet *Exod. 1. n. 11. &* 14. vbi Hebræum malè tritum eſſe docet, *Operibus duris, luti, ac lateris, omníque famulatu*, &c. Petis, quidnam inde mercedis Hebræo datum eſt? Nihil omnino. Quare Deo rerum Domino, ſcelerúmque cenſore, abſtulit Hebræus ab Ægypto aurum, argentum, & ſupellectilem reliquam: ne quis homines furti reos cenſeat. Id Auguſtin. *Exod. q. 39. &* 45. Rupertus *lib. 1. cap.* 15. D. Thom. *2. 2. q. 66. artic. 5. & q. 104. artic.* 4. Sed prior in loco Philo eſt *ad lib. 1. de Moyſe*, vt Hebræum à furti labe vendicet. *Nec id* (inquit) *præ auaritia fecere, ſed vt diuturni laboris mercedem reciperent*, &c. A Philone ſtat Clemens Alexand. 1. *Stromat. cap.* 8. nec ſentit aliud Tertullianus lib. 2. aduersùs Marcion. cap. 2. & lib. 4. cap. 29. *Si Chriſtus dignos pronuntiabat mercede operarios*, ad Luc. cap. 10. num. 7. *Excuſauit præceptum illud creatoris de vaſis Ægyptiorum auferendis*, &c. Addit Magiſter, id Hebræo operæ pretium fuiſſe. *Qui enim villas, & vrbes operati fuerant Ægyptiis, digni vtique mercede operarij; non ad fraudem ſunt inſtincto, ſed ad mercedis compenſationem, quam aliàs à dominatoribus non poterant exigere*, &c. Verè Tertullianus, ac theologicè, licere ſcilicet operum compenſationem, appoſita difficultate mercedis impetrandæ. Ferre Deus non potuit fraudes turpes hominum, qui malè haberent laboratores opifices, nec ſoluerent manu pretium. Nam mercenarium defraudare, ſcelus immane eſt. Quid fraudare militem ſuo ſtipendio?

Matth. c. 20. n. 8.

Exod. cap. 1. n. 11. 14.

Pretium operæ ſoluendum laborantibus.

4. Vel moram in ſoluendo agere ſcelus eſt. Notatus ea de mora eſt, Beniaminus lupus rapax, de quo Pater Geneſ. 49. num. 27. *Manè comedet prædam*, &c. Hoſte (inquit) victo, quidquid rerum eſt, occupabit. Sic Caietano placet. Tardus tamen erit in metiendo ſtipendio. *& veſperè diuidet ſpolia*, &c. More id malo fecerit Princeps militum; hac via lupus rapax; ſi miles ſerò annonam capit, qui feſtinatò ſuam locauit operam. Nihil Moyſes damnat aliud *Deut. 24 num.* 14. Nam licèt textus Latinè iubeat, *Non negabit mercedem*, &c. Quid velit ea lege, explicat num. 15. *Eadem die reddes pretium laboris ſui*, &c. ſic reddo: perinde eſt cunctari in ſoluendo, ac mercedem negare. Quid Magnus Deus? vt Hebræo mercedem ſoluat ſine mora, ſuam à ſyngrapha adſtringit fidem.

Gen. c. 49. n. 27.

Annona militum citò præſtanda.

Deut. c. 24. n. 14. 15.

Qui ſoluendo cunctatur, quaſi negat.

fidem. Illud ſummo cum Deo pactum eſt, Exod. c. 23. n. 25. cap. 28. n. 36. Exod. cap. 23. num. 25. *Seruietis Domino Deo veſtro*, &c. Hæc ab Hebræo præſtanda. Quæ à Deo? *Vt benedicam panibus tuis, & aquis*, &c. Nihil enim Hebræus cogitat, niſi mercedem temporariam. Sed cùm Aaronem ſuo veſtit ornatu Deus, laminam ex auro factam donat, quæ ſacrum Dei nomen referat. cap. 28. num. 36. *In qua ſculpes ſanctum Domino*, &c. *Mercedem è ſyngrapha Deus ſoluet.* Bractea illa, ſyngrapha eſt à Deo ſubſcripta, & ſigillata ad fidem mercedis ſoluendæ. quod obſeruat Clemens Alexand. Stromat. lib. 5. cap. 3 *Inſcriptum eſt, & propter præcepta literis mandata, & propter ſenſibilem præſentiam*, &c. Illúdque voluit, Deum tabula obſignata adſtrictum eſſe ad mercedem reddendam; quandoquidem Hebræus tabulis benè ſignatis ſe obſtrinxiſſet ad officium. qui de mercede ſoluenda ita cogitat, rectè monet Leuit. cap. 19. n. 13. cap. 25. n. 3. Leuitic. cap. 19. num. 13. *Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque manè*, &c. Nam & agros, qui benè reſpondent, recreat mercede reddita, cùm iubet vacare anno integro, ad Leuit. 25. num. 3. *Sex annis ſeres agrum tuum: ſeptimo autem anno, ſabbatum erit terræ*, &c. Ceſſare agros voluit Deus anno integro. *Largus in ſoluendo Deus.* *In gratiam laborum exantlatorum, per ſexennium continuum*, &c. Sic Philo de Charitate. Cùm igitur Deus agros ſuis recreat vicibus, docet liquidò operarios ſua mercede ſouendos eſſe.

5\. *Sibi nocet, qui non ſoluit.* Vel ſuo bono vrgetur homo ad ſoluendam mercedem. quod in mercenario docet Clemens Alexand. 2. Stromat. cap. 8. *Remittitur enim ad id, quod ſequitur faciendum, pauperis alacritas, ſi deſit alimentum*, &c. Sed à Philone didicit *ad lib. cit. de Charitate*, qui in agro vacante id propè docet. Iubet enim Deus vacare agros à frugibus reddendis. *Alternis laborandum.* *Vt quies hæc reficiat*, &c. ſic Philo *ad lib. de Creat. Princip.* Nónne præſcriptum eſt Georgicum, alternis ſerendum eſſe, ne terra vt exhauſta fructus malè reddat? certè id Naſo dolet ad 1. lib. de Ponto Eleg. 5.

Quæ nunquam vacuo ſolita eſt ceſſare nouali:
Fructibus aſſiduis laſſa ſeneſcit humus.

Suis igitur rebus homo conſulit, ſi mercedem ſoluit operario, qui accepto manu pretio laborat fortiùs; ſed & Princeps cùm metitur ſtipendium, egregiè militem firmat ad operam militarem. Id ego in Holoferne laudo, qui, vt militem ſolatetur ſtipendio perſoluto, *Aurum, & argentum aſſumpſit multum nimis*, &c. Sed vnde tanta vis auri, & argenti eſt? *De domo* (inquit) *Regis*, &c. Suum Nabuchodonoſor ærarium aperit, ne ciues premat grauiter, pecunia imperata: illud inſinuans,

Parænet. XVIII.

Modum tributis imponendum eſſe.

1\. Ius eſt, vt Princeps conſolat opibus congerendis, ſiue ad aulæ ornatum, ſiue ad belli vſum. Rem expenduot ſcientes viri. D. Thom. *de Regim. Princip. lib. 4. cap. 6.* Abulenſ. *ad c. 7. Deuter. q. 9.* Salmer. *tom. 4. part. 1. tractat. 6.* *Ad raptum vrget inopia.* Fauétque ratio ex Theoderico. *Indigentiam iuſtè fugimus, quæ ſuadet exceſſus*, &c. *lib. 1. epiſt. 19.* Eò fortaſſe ſpectat, quod vulgo iactatur: *Magnus latro eſt Princeps indigens.* Turpem notam vt fugeret Magnus Dauid, prouidebat agris colendis, curandis gregibus, condendiſque theſauris. de quibus textus eſt ad Paralipom. lib. 1. cap. 27. n. 25. *Theſauris, qui erant in vrbibus, & in vicis, & in turribus, præſidebat Ionathan*, &c. 1. Paral. c. 27. n. 25. 26. Multus in parandis theſauris Dauid erat, ſed de agro, & grege curam habebat. quod patet ex *num. 26.* ſano id conſilio, *Vt Rex haberet ex propriis prouentibus alimenta, & minus grauaret populum vectigalibus*, &c. *Agros ſuos colendos Princeps curet, ne rapto viuat.* Sic Caietano viſum eſt. Laudo ego noſtrates Reges, qui aurum, argentúmque ſignatum locis non paucis aſſeruari curabant, ne cogerentur, neceſſitate ſubitaria, plebeculam diuexare. Id in Petro, aliiſque Regibus noſtræ gentis laudat Senator Nonius. A parente non abeſt Salomon, imò nec à Saule, quos æmulatur in agris curandis, fouendiſque gregibus; ad Eccleſiaſtæ cap. 2. n. 7. *Habebam armenta, & multos ouium greges, vltra omnes, qui fuerunt ante me*, &c. Eccl. c. 2. n. 7. Vere de Saule eſt ſermo, qui ſuos greges viro ſcientiſſimo commendauit 1. *Reg. 21 num. 7.* vbi *Doegus* appellatur *Potentiſſimus paſtorum*, &c. 1. Reg. c. 21. n. 7. Cur tanta Regibus cura eſſet rerum ruſticarum, docet bene D. Thom. lib. 2. cap. 6. ad tract. cit. *Ad Regiam maieſtatem pertinet his vti, & abundare*, &c. *Maieſtatem innant regales reditus.* Agricolam noſtri homines ſuum appellarunt Dionyſium, & meruit Princeps, agricolis parens optimus, ea enim via nec ciues faméſcunt, nec Reges egent, ac proinde nec plebem tributis onerant. Quòd ſi adhuc opes deſint, ſiue ad ſumptus aulicos, ſiue ad vſus caſtrenſes, poteſt naturæ iure Princeps tributum imperare: quod probat D. Thom. *lib. 3. cap. 5.* Probat & Pauli vox ad Rom. 13. n. 6. *Ideo tributa præſtatis, miniſtri enim Dei ſunt*, &c. Ad Rom. c. 13. n. 6. Cur enim addiderit, Reges Dei adminiſtros eſſe, docet Hieronymus. *Vt vel ſic illis reddant, quod debent, ne videretur Chriſtus ſuperbiam docuiſſe*, &c. *Deo ſoluit, qui Regem tributo ſolatur.* Addit tamen D. Thom. modum tributis addendum eſſe; quod & Theoderico placitum. Agit Princeps de agro vectigali, *lib. 4. epiſt. 28. ad Fauſtum*, ac re diſcuſſa ſtatuit. *Ibi poteſt cenſus addi, vbi cultura profecerit: vnde & tributa varia, quia non vna eſt agrorum fœcunditas*, &c. Rectè docet Princeps, tributis imperandis moderationem adhibendam eſſe, ne pluſquam iuſtum eſt, Princeps exigat, nec pluſquam poſſint homines pendant. *Tributa moderatè imperanda.*

2\. Modum tributis [illegible]gendis Iacobus affigit, *ad Gen 49. num. 14* vbi docet. *Iſſachar vidit terram, quod optima*, &c. Gen. cap. 49. n. 14. Quid inde humo? *Factuſque eſt tributis ſeruiens*, &c. Premo locum. Iſſachar Hebræo, *merces eſt*, quam fortaſſe te ſidit ruſticus, vt a bello ſe, & baltheo redimat; ſed quantum ruſticus tributi penſitabit? pro agri modo, & tributi modus erit. *Iſſachar vidit terram, quòd eſſet optima*, &c. *Tributum pro rerum fortuna imponendum.* Vnde non tributo, ſed *factus eſt tributis ſeruiens*, &c. Caietanus bene. *Morale hoc eſt Principibus, vt cultores feracis regionis, plus fructuum concipientes, plus grauent*, &c. Vel hoſtem, ſi Hebræo vrbem tradiderit, tributis onerandum negat Moyſes, Deut. 20. num. 11. *Cunctus populus, qui in ea eſt, ſaluabitur, & ſeruiet tibi ſub tributo*, &c. Deut. cap. 20. n. 11. Expendo vocem extremam, *ſub tributo*, &c. Cur non ſub

tributis

tributis iubet Moyſes, vt hoſtis ſeruitutem ſubeat? Philo in loco docet bonos eſſe Principes, *qui ſuis parcunt prouincialibus, vno contenti tributo, ne ſubditos redigant cito ad extremam inopiam*, &c. *ad lib. de Creat. Princ.* Et verò ſi deſit modus tributis exigendis, breui non erit, vnde cogantur. Huiuſce damni metu admonitus cohibet Theodericus exactores pecuniæ tributariæ lib. 4. epiſt. 38. *Ne augmento ſuo tumens, ſumma deficiat, incipiátque magis deeſſe; quia immaniter viſa eſt accreuiſſe*, &c. Et

Deteriora ſunt tributa immodeſtè impoſita.

conſtat liquidò fieri tributa deteriora, ſi plura iuſto exigantur; vti conſtat agrum, qui parumper non vacat, vi exhauſta deficere. Argomento eſt vocula Hebræa מס *Mas*, quæ tributum ſonat, & liquefactionem, à verbo מסס *Maſas*. id eſt, *liquefacere*. Nec malè quadrant interpretationes; quo enim plura ab hominibus Princeps exigit, eo homines minus reſpondent; ac proinde tributis grauare homines, premere eſt, vt liqueſiant, ne ſoluendo ſint tributo.

3. Queritur Saluianus Remp. tributis tam multis exhauſtam eſſe, vt animam omnino agat, lib. 4. *Tributorum* (inquit) *vinculis, quaſi prædonum manibus ſtrangulata moritur*, &c. Pietas igitur eſt, modum tributis addere. Deinde ſanum eſt cerebrum, ne ciues ſuo malò audaces pudorem ſoluant, & præfectum tributis hominem lacerent. Monet id rectè Adura, qui ſub Rege Roboamo *erat ſuper*

3. Reg. c. 12. n. 18.
Malè audit, & perit, qui tributum cogendis instat.

tributa, &c. 3. *Reg. cap.* 12. *num.* 18. Nam cùm orator eſſet ad populum, homo tributis cogendis præpoſitus, omnem in ſe lapidem commouit. *& lapidauit eum omnis Iſrael*, &c. Vnde Abulenſ. q. 12. *Si lapidauerunt eum, qui tributa petebat, videntur habere maximum contemtionem*, &c. Probat itaque Abulenſis homines tributis oneratos, iuſto dolore in Aduræ necem conſpiraſſe, cùm Roboamus hominibus tributum deprecantibus reſpondiſſet abſurdè, *Ego addam iugo veſtro*, &c. *num.* 14. Quo dolore ſcio Rom. Pop. à Patribus deſciuiſſe non ſemel, cùm noua tributis ſoluendis fieret acceſſio. Notat id Liuius *lib.* 1. *dec.* 1. Nec Hebræus, niſi tributis grauatus à Roboamo ſecedit.

4. Sed non timet Princeps: adhuc furor tributis cogendis multus eſt; occaſio verò multiplex. Vrget auri ſacra fames; vnde nata de

Deut. cap 17 n. 17.
Qui auarè cupit tributis cogendis modum neſcit.

Rege lex eſt Deuter. 17. num. 17. *Non habeat auri, argentique immenſa pondera*, &c. quod patet, non vetat Deus curam de pecunia modeſtè paranda, ad vſus vtiles; ſed de opibus Attalicis à theſauris Arabum ad ludos ineptos, & ſumptus inſaniæ barbaræ. Ratio ex Abulenſi eſt q. 10. *Quia ſi Rex intendit ſuam theſauris animam replere, nullam quantumcumque improbam extorſionem putabit iniuſtam; & ſic miſeros ſubditos bonis omnibus ſpoliabit*, &c. Oſtendit Abulenſis, vbi Princeps velit, & cupiat nullam iniuriam eſſe, quæ iure quæſitu non foueatur, fauent leges Senatoribus connuentibus, & vt ſua cuique bona auferantur, ius eſt. Iam verò ſi Princeps de communi Patria non eſt, leuiter afficitur ad ciues extraneos, & b[illegible]que nihil non corradit. Hoc in metu Deus erat, cum vetaret, ne He[illegible]us Regem deligeret externi generis, Deut. cap. cit. n. 16. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere*, &c. ſcilicet, Philone teſte, *Ne magnam auri, argentique vim ſibi colligat, ſpoliatis iniuſtè ſubditis*, &c. *ad lib. de Creat. Princip.* Nullus in Rege extraneo amor eſt aduersùs gentem alienam; ſic nullus tributis modus eſt. Vrgent & conſultores peſſimi, qui dum ciues tributo grauant, Reges graui premunt ſcelere. Queritur Plinius hac de re apud Traianum. *Nunquam Principibus defuere, qui fronte graui, & triſti ſupercilio, Fiſci vtilitatibus contumaciter adeſſent*, &c. Cenſura eſt, quæ noſtrum in æuum quadrat intimè. Addit Plinius Reges ſuopte genio rapaces ab conſultoribus peſſimis irritatos eſſe *Plura à [illegible] ſemper contra nos dixerunt*, &c. Inde eſt, quòd bolum è faucibus hominum exigant, imò eruant, in tributum. Inſinuat id meus Chriſtus, cùm Petrum vrget, vt hamo piſcem capiat, numúmque tributo ſoluendo eruat. Apud Matth. 17. num. 26. *Aperto* (inquit) *ore eius, inuenies ſtaterem*, &c. Illud noto, numum de piſcis ore extractum eſſe in tributum; ſcilicet eò cogit auri fames, eò vrget Regis continuos, vt tributi ſpecie, vel cibum à plebecula Princeps exigat, emungat, eruat centimanus. Hiſce tributis (credo) fruitur Dæmoniarchus apud Regem Odoardum. Vidit Princeps Dæmonem in aula ſaltitare, ac luſitare, vbi ſumma erat pecuniæ tributariæ. quo monſtro Odoardus malè territus pecuniam abigit, populiſque reſtituit. Vide Polydor. *lib.* 8. *Hiſtor. Anglic.*

Deut. c. 17. n. 16.
Externi Regis eſt tributis acerbè grauare.
Sanis Princeps conſultoribus peſſimus.
Matth. c. 17. n. 26.
Ex pauperum fame tributum cogit malus Princeps.

Caueant Reges, ac Principes, ne Deum lædant, læſo hominum iure, nec de ſumma iniuria ius ſummum condant. Id profectò monent Imperatores, ac Reges Magni, qui de Fiſco detraxere, ne ciues malè grauarent. Honorio cantat Panegyriſtes de 4. Conſulatu, 5.

Nec tua priuatis creſcunt æraria damnis, &c. Bene apud Ambroſium audit Valentinianus, qui non eſt paſſus valere Fiſcum ægro cjoe, ac dolente. Monent aliter Conſultores, modis excogitatis pecuniæ congerendæ. Sed reddit Imperator, *Præterita ſoluere non queunt, noua poterunt ſuſtinere?* &c. de Obitu Valentin. Quid gratiæ Gratianus, tributo remiſſo, non fecit? laudat Auſonius panegyrico. Tandem, quid Traianus pecuniæ mulctatitiæ non condonauit? ſcitè Plinius. *Vetuſti exigi, quod tuo ſæculo deberi non cœperat*, &c. Nihil Dario prius fuit, quàm tributorum acerbitatem mitigare: nam admonitus à Senatoribus modeſtè ſe habere, quæ imponeret, iuſſit illico, vt dimidium quiſque ſolueret. Sic Plutarch. *in Regum apophth.* Darium hoc affectu ſuperat Nabuchodonoſor, cùm Holophernes, *Aurum, & argentum de domo Regis aſſumpſit multum nimis*, &c. ſcilicet, ne tributis ciues oneraret.

Tributis non ſtudent Reges boni.

Num. 11 Et profectus eſt ipſe, & omnis exercitus, &c. qui cooperuerunt faciem terræ ſicut locuſtæ.

Commentarius.

NOn eſt cur tempus teram in explicando 31.
vſu quadrigatum, & modo ſagittandi,

Parthis id,& Perſis notum : videat, qui velit,
Serarium *ad* 1.*cap.Iudic.* videat ex Pined.*lib.*7.
*cap.*14. *de Salomone.* Verſo Adagium, quod in
locuſta agnoſcit Delrio. Et modus eſt dicendi
frequens ſacro textu, ad explicandam copiam
Iudic. cap. 6. n.5. Ier.c.46. n.23. rerum, *in Iudic.*6.*n.*5. vbi textus de Madiani-
ta, *inſtar locuſtarum vniuerſa complebant*, &c. *in*
Ieremia 46. *num.* 23. hyperbole eſt de hoſte
Chaldæo. *Multiplicati ſunt ſuper locuſtas*, &c.
Nahum. c. 13. n.15. Eò ſpectat & *Nahum.*13. *num.*15. vbi de Sen-
nacheribo ſermo,& riſus eſt. *Multiplicare ſic-*
ut locuſta,&c. nihil ſcilicet efficies. Et quidem
locuſta Latinè, eſt Hebraice ארבה *arbeh*, à ver-
bo רבה *rabah*, quod eſt *multiplicare*. ſic *in Pro-*
*uerb.*30. *n.*27. & quadrat bene in aciem multo
conſertam milite. Nec ab ſchema abeſt Salo-
mon. *Regem* (inquit) *locuſta non habet; & egre-*
ditur vniuerſa per turmas ſuas, &c. Hoc elogio
Apoc. c.9 n. 7. paratos putat equites Ioannes, ad Apoc.9.n.7.
Similitudines locuſtarum, ſimiles equis paratis ad
prælium,&c. Scio locuſtas turmatim volantes,
non modò agris,& arbuſtis,ſed & hominibus
infeſtas eſſe : oppidum in Africa deletum,
quod narrat Plinius *lib.*8. *cap.*29. Vide & Sy-
ria bellum cum locuſta, vt cum hoſte geris.
Peſtem vltimam in locuſta noſcas oportet, &
2.Paral. c.6. n.28. timeas 2.Paralip.6. num.28. *Fames ſi orta fue-*
rit, & locuſta,&c. Nam vox Hebræa חסיל *Cha-*
ſil, quæ mihi locuſtam valet, nata eſt à verbo
חסל *Chaſal*, quod eſt *abſumere, deuaſtare.* No-
tiones verè in hoſtes cadunt, qui ferro pe-
tunt, & ferro perdunt, quidquid adeunt.
ſicut locuſta, &c. Vide quæ Delrio *Adagio* 284.

Num. 12. Cúmque pertranſiſſet fines Aſſyriorum, venit ad magnos montes Ange, qui ſunt à ſiniſtro Ciliciæ, &c.

Commentarius.

32. VIa longè trita Holofernes Ciliciam tan-
dem aggreditur,& ad mõtem caſtra locat.
Id enim conſtat è Græco textu. vbi Holofer-
nes eſt πλησίον τοῦ ὄρους, *prope montem*, &c. ne
Serarius montes omnino eſſe velit. Sed qui-
nam montes Ange? Trita quæſtiuncula mag-
nis viris, ſed ſcrupuloſa adhuc, & ſcopuloſa;
ſcrupulum, dum ſileat, abſtergunt alij; ſcopu-
lum, dum nauſeant, fugiunt alij. Ribera *ad*
Ioue 1. *num.* 10. Montem Ange Argæum eſſe
putat. A Ribera accepit Maluenda *lib.* 5. *de*
*Antichriſt.cap.*14. Nam licèt Argæus ad Cap-
padociam maximè pertineat, adhuc eſt in Ci-
licia amplè conſiderata; quod à Solino diſco
Montes Ange aliis alij. *ad cap.*47. Non placent hæc Serario, ac proin-
de aliam terit viam; putat enim Taurum à
ſiniſtro Ciliciæ preſsè nuncupatæ ſitum, Ange
montem eſſe. Probat ex ſitu montis, vtpote
Gen.cap.13. n.4. qui Ciliciam claudit : ex Hebræa vocula עי
Hai, quæ Græcè Ange eſt; Hebræa ſchola,
aceruus præceps ſcopulis:

Et cadit in Taurum numeroſis collibus amplum.

quod notat Plinius *lib.* 5. *cap.*27. Hæc magni
homines, quibus ego aſſurgo.

33. Prius tamen, quàm dicam de te quid ſenſe-
rim, ſtatuo ſtare, & flare Aquilonem a ſiniſtro
mundi latere, ſcilicet iis, qui ritè captant Au-
guria, verſo ad Orientem vultu. Nam, teſte Pli-
nio, *ſiniſtras eſſe Septentrionales mundi partes,* *Aquilo ad ſiniſtrum mundi latus.*
Augurum diſciplina conſentit,&c. *lib.*2. *cap.*54.
Multus in hoc argumento Cerda eſt *ad lib.*9.
carm. 630. *nota* 16. Quidquid apponant Au-
gures ab Hetruria, & Ægypto apud Bu-
leng. *lib.*3. *de Augur.& Haruſpic. cap.*2. Eruo
hanc chorographiam e ſacro textu. Nam A-
brahamus Auſtrum à dextra, Boream à ſiniſtra
collocat. Ad Lothum ille Geneſ 13. n.9. *Si ad* Gen. cap.13.
ſiniſtram ieris, ego dextram tenebo,&c. vbi Chal- n.9.
dæus pro ſiniſtra, Aquilonem ponit. Nec Da-
uid canit aliud Pſalm.88.num.13. *Aquilonem,* Pſ.88.n.13.
& mare tu creaſti,&c. Opponit Vates Aquilo-
nem auſtrali, dextroque mari, cùm vox He-
bræa ימין *Iamin*, quæ pro mari eſt ibi, dex-
tram ſonet. Inuenit id etiam Bulengerus *loco*
citato. Addo Auſtrum, non ſemel Theman ab
Hebræo vocatum eſſe. Iſaiæ cap. 21. num.14. Iſa.cap.21.
Qui habitatis terram Auſtri, &c. Hebraicè, n.14.
תימן *Theman.* idque locis alijs. Theman verò
dextrum ſonat, apud Hieronymum. Vrges ſa-
cro textu, Aquilonem ſcilicet flare à mundi
tractu dextro: quod probat Salomon *Prouerb.*
27. *num.* 16. vbi textus Græcè habet, *Aquilo* Prou.c.27.
durus ventus, nomine Dexter vocatur,&c. Memi- n.16.
nit de Græco textu Chryſolog. *ſerm.*20. memi-
nit & Hieronymus *ad Ierem* 1. *ad Sophon.*2. *ad*
Fabiolam epiſt. 127. Itane ſiniſter Aquilo in
dextrum ſubitò ventum mutatus eſt? ſed iis
dexter eſt, qui ad Solis occaſum ſpectant. De- *Mentitur*
inde, qui verè Dæmon eſt, à læua reflat durus *Diabolus*
admodum; à dextra flatum mentitur vaferri- *cùm promittit.*
mus. quod exponit Hieronymus ad Fabio-
lam. *Nomine* (inquit) *Dexter vocatur, falſum ſibi*
aſſumens dextræ vocabulum, cum totus ſit in ſini-
ſtro,&c. Nec aliter *ad Sophon.cap.*2. Ac proinde
ſpirat Boreas à ſiniſtra.

Ducta fortaſſe chorographia eſt à poſitura 34.
tabernaculi, templique Iudaici, quæ ſolem
Orientem foribus maximis excepiſſe dicun-
tur. De tabernaculo textus eſt Num. cap. 3. Num cap.3.
num.38. *Caſtra metabuntur ante tabernaculum,* n.38.
id eſt, ad Orientalem plagam Moyſes, & Aaron,
&c. quod Theodoretus meam in rem inter-
pretatur q 60 in Exod. *A parte Orientis oſtium* *Salutandus*
conſtrui iuſſit, vt ſol Oriens, modo quodam adorans *mane ſummo Deus eſt.*
veſtibulum tabernaculi, radios ſuos illuc confeſtim
emittat,&c. De templi ſitu locus eſt apud Eze-
chielem *cap.*47.*n.*1. vbi textus, *Facies enim do-* Ezech. c.47.
mus reſpiciebat ad Orientem,&c. ſcilicet, ne quis n.1.
Deum orans, Solem orientem videretur ado-
rare, ſi domus ad occaſum ſpectaret; id ne fie-
ret, templum Salomon conſtruxit, foribus ad
Orientem ſpectantibus, quod Theodoretus
obſeruat q. 21. in 3. Reg. *Vt qui precabantur,*
non adorarent Solem, ſed Dominum Solis, &c. *Tollendo*
Vide quid habeat D.Thomas 1. 2. *q.* 3. *art.* 3. *ſcandalo occaſio.*
Anaſtaſius Nicen. *q.* 18. Nec Chriſtiano alia,
quàm Hebræo, erat forma templis erigendis.
Hæc apud Clementem conſtitutio eſt *lib.* 2.
*conſtit.*61. de Eccleſia ædificanda. *Primum, ſit*
longa, & ad Orientem conuerſa, &c. quod ex
Tertulliano eruas, *aduerſus Valentinian.cap* 3.
ex Paulino *ad Seuerum epiſt.*12. & probat ſcitè
Baronius *tom.*1. *anno Chriſti* 57. Probat & Bel-
larminus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.*3. *de Forma templo-*
rum. Colligas ex Leone Magno, qui *ſerm.*7. *de*

Natiui

Natiuitate notat, queritur, fuiſſe homines qui ad D. Petri, priuſquam templum ingrederentur, *conuerſo ad naſcentem ſolem corpore ſe deflecterent*, &c. naturæ ſcilicet, vel ignorantiæ vitio; licèt hac in re variatum fuiſſe doceat Pineda *ad Iobum 36. num.* 26. Puto aulam Deo erectam eſſe, vt Orientem ſolem proſpectaret, ne Hebræus, ne Chriſtianus laborare viderentur, vana religione Dæmonum, qui ſolem Occidentem foribus maximis proſpicerent, quidquid negent alij; id enim probat Cerda *ad lib. 8. carm. 68. nota* 4. vbi teſtem laudat Vitruuium *lib. 4. cap. 5.* Addo ego Clementem Alex. *lib. ſtrom. c.* 4. quo Auctore, *quæ erant ex templis antiquiſſima, reſpiciebant ad Occidentem; vt qui ſtant vultu conuerſo ad imagines, dicantur verti ad Orientem*, &c. vana ſcilicet religione. Cùm igitur verus Deus Solem Orientem exciperet foribus maximis, & haberet in oculis, erat Aquilo à ſiniſtro latere.

35\. Nunc ad calculos redeo, & montes premo. Probo montem Ange à latere Boreali verè montem Amanum eſſe, qui Aggis, ſiue Angis imminet. Eò enim loci veniendum erat, vt pylis Amanicis iter fieret. Prælucet mihi vnus hac via Strabo lib. 14. *Poſt Mallum ſunt Ægeæ, oppidum, quod ſtationem habet, & in quod mons Amanus deſinit*, &c. Nihil dici clariùs potuit, vt Amanum dixerim Ange montem. Sed Lucano *lib. 3.* Ægæ ſunt, non Ange.

Ange mons vere Amanus eſt.

Mallos, & extrema reſonãt Naualibus Ægæ,
Itque Cilix, &c.

Id ego fateor, ſed parum diſtant nomina. Deinde ſacro textu, Aggæ ſunt, & Angæ, obſeruatione grammatica. Nam *Gen. 12. n.* 8. Græcè *ἀγγὰ κατ᾽ ἀνατολάς.* Latinè habet Chryſoſtomus Hom. 32. *Ange ad Orientem*, &c. Iſaiæ 10. num. 28 *Veniet Aſſyrius*, &c. Græcè *εἰς τὴν πόλιν ἀγγαὶ, in vrbem Angæ*, &c. quod notat Cyrillus Alex. *lib. 1. in Iſaiam.* Puto montes Hai, quibus reſpondent montes Angæ, vaſto ſitu conueniſſe: quod aduertit Serarius. Opponis, Amanum è Tauro natum eſſe: probat id Strabo *citato libro*, & Plin. *lib. 5. c.* 27. Aſſentior. Sed Taurus, quem Serarius, Salianus, & Tirinus volunt, procul ab Angis abeſt; Amanus propè eſt. Si placeo, faue: ſi fallor, tuum tibi Taurum, vel Argæum cole.

Gen. cap. 12. n. 8.
Iſa. cap. 10. n. 28.

Num. 13. Effregit autem ciuitatem opinatiſſimam Melothi, prædauitque omnes filios Tharſis.

Commentarius.

36\. QVò non ſæuit furor bellicus, tempeſtas ferrea? Vrbes, vicos, arces, montes vno quatit impetu, & proſternit latè. Sed quia,

Subruere eſt arces, & ſtantia mœnia virtus,
&c.

Vnde præda locuples, ac decus ingens, Mallum Holofernes capit, vrbem nobilem, de qua multa apud homines, & præclara erat opinatio. Tradunt id Strabo *lib.* 14. Plin. *lib. 5. c.* 27. Solin. *cap.* 51. vrbem eſſe notæ celebritatis inſinuat Machabæus *lib. 2. cap. 4. num.* 30. Qui Mallum Tharſo parem facit in tumultu excitando. *Contigit Tharſenſes, & Mallotas ſeditionem mouere*, &c. quòd ſi Hebræam ſcholam conſulas, Mallus venit a מלא *Malè*, quod eſt *implere*; & vrbem ſignat plenam rerum nobiliſſimarum. Nec Mallus à Melothi multum diſſonat. Fortaſſe Holophernem irritauit in ſui peſtem vrbis opulentia. Neque enim Antiocho vis alia, vt rueret in vrbem Perſis nobilem 1. *lib. Machab. cap. 6. num.* 3. vbi textus, *Quærebat capere ciuitatem, & deprædari eam*, &c. Et quis nam alius apud Danielem cap. 11. num. 24. *Abundantes, & vberes vrbes ingredietur*, &c. manu ſcilicet armata. Eò manum inijcit homo cupiens, nihil eſt, quod non ſubruat, ſi qua lucelli ſpes ſuboleat. Nec Craſſus Parthis bellum inferret: *niſi totum Parthorum eſuriſſet aurum*, &c. Hæc Plinius *lib. 33. cap.* 10. Hoc metu affecta malè Tharſos eſt, apud Arrian. lib. 2. *Ne Alexander prædæ cupiditate vrbem diriperet*, &c. Sed Alexander belli, non lucri amans eſt. Amat prædam Holofernes, *Prædauitque omnes filios Tharſis.*

2\. Mach. c. 4. n. 30.
1\. Mach. c. 6. n. 3.
Bellum mouet auri ſacra fames.

De Tharſi longam Neotericus texit diſputationem: eò te loci mitto. Interim abigo Tarteſſum Hiſpalenſem; neque enim Iudithæa Tharſis ad hanc partem ſpectat; quidquid Pineda velit *ad lib. 4. de Salom. cap.* 15. qui ſentit aculeum, nec auellit, ſed altè figit, dum verſat. Nihil mihi æquè placet, ac Ciliciam Tharſi, vti mari Tharſicu, notam eſſe. Id ego eruo ex Iſaia *ad cap. 23. num.* 10. vbi Vates ad Tyrum, *Tranſi* (inquit) *terram tuam, filia maris*, &c. Hebraicè, *filia Tharſis.* vtpote quæ ad mare Tharſicum pertineret. Id Ioſepho viſum eſt lib. 1. Antiq. cap. 11. *Tharſis Tharſos vocauit, ſic enim antiquitus Cilicia vocabatur*, &c. Auctores ſententiæ, qui Tharſon à Iona petitam ſua fuga docent, Rupert. *lib. 1. in Ionam.* Cyril. Alex. Tertullian. *de Fuga c.* 10. Placet deinde Ciliciam vniuerſam Tharſo nobilitatam eſſe: nam Tharſis, Noethi nepos, Tharſum & matrem vrbium, quod Solinus habet *cap.* 47. & vrbem notæ celebritatis eſſe voluit, quod a Paulo diſco ad cap. 21. Act. n. 39. *A Tharſo* (inquit) *Ciliciæ non ignotæ ciuitatis municeps*, &c. Quòd ſi Tharſus à Tharſi nomẽ habet, de more id antiquo eſt. Conſtat enim homines terrarum dominos regionibus à ſe occupatis nomen dediſſe. Probant id interpretes *ad Gen. cap.* 10. probat Ioſephus *lib. Antiq. 1. cap.* 11. quod & victores fecere belli iure; & Iuno Latinis timuit, ſi Troianus vinceret; ac proinde Iouem precata eſt *lib.* 12. 37.

Iſa. cap. 23. n. 10.
Tharſis virum bonus Tharſus eſt.
Act. c. 21. n. 39.

Neu Troas fieri iubeas, Teucroſque vocari.

Addit Cerda ex Iugurthino, Gentes à Numidis victos in nomen imperantium conceſſiſſe. Addo ego ex Ammiano *ad lib.* 18. Armeniam ab Atropatena occupatam, & iugum, & cognomen accepiſſe. *Plurimos pagos in Atropatena vocabulum permutatos belli iure poſſedit*, &c.

Victæ gentes in victorum nomen concedunt.

Sed quare Cilices Tharſi filios textus vocitat? Placito id communi hominum, qui vrbem ſibi patriam, vti parentem venerantur. Inde ſacris litteris appellantur *filiæ Tyri*, Pſ. 44. num. 13. *Filij Mempheos*, Ierem. cap. 2. num. 16. apud Hoſeam cap. 11. num. 10. *filij maris*, &c. homines ſcilicet inſulares. Imò & mulier ſapiens Abelam vocat matrem Gentis Abelanæ, 2. Reg. 20. n. 19. *Quæris ſubuertere ciuitatem,* 38.

Pſ. 44. n. 13.
Ier. c. 2. n. 16.
Hoſ. c. 11. n. 10.
2\. Reg. c. 20. n. 19.

&

Vrbes ciuium parentes.

& euertere matrem in Iſrael, &c. Matrem mulier vrbem vocitat, Lyrano teſte. *Quia qualibet ciuitas eſt mater populi*, &c. Nec diſſident profanæ literæ. Sic Horatio Romæ ſoboles eſt, pro iuuentute Romana, *li.* 4. *Od.* . ſic Virgilio miles vrbis patriæ filius eſt, lib. .

Quem mater Aritia miſit, &c.

Bona hominum parens terra.

Nec miror, cùm & terram vniuerſam hominum matrem dicat Plinius lib. 2. cap 5. *Cui propter merita eximia cognomen indidimus maternæ venerationis, quia nos, & naſ entes excipit, & natos alit: nouiſſime complexa gre io, iam à natura reliquis abdicatos, tum maxime, vt mater operiens*, &c. Hoc aſpectu viri magni amant, & colunt vrbem patriam: ſed & largè acceptum Patriis referunt, quidquid habent. Iterum Plinius *lib.* 7. *cap.* 26. vbi de Pompeio tradit: *Ad Solis ortum miſſus hos retulit Patriæ titulos, more vincentium ſacris certaminibus: neque enim ipſi*

Patriæ honorem curant magni viri.

coronantur, ſed Patrias ſuas coronant, &c. ſcilicet ad ornamentum, ac decus Patriæ, vel miles pugnat in acie, vel Olympionices in ſtadio. *Decet enim cunctos homines Patriæ ſuæ augmenta cogitare, maximè eos, quos ſibi Reſp. ſummis honoribus obligauit*, &c. Theoderici vox eſt ad Albin. *lib.* 4. *epiſt.* 3. Hæc & Nazianzenus docuit epiſt. 108. ad Sophron. *Matrem honore afficere, pium, ac ſanctum eſt: communis autem omnium mater Patria*, &c. Quis igitur neget

Paræ net. XIX.

Patriam, vti Parentem amandam eſſe?

1. STatuo proximè Ciliciæ alumnos Tharſi filios eſſe, & ſuo merito, quippe qui Patriam, vt Parentem, amare videntur, & colere. Non obtrudo, quæ de affectu communi aduersùs Patriam loca aggerit P iola *ad lib.* 17. *cap.* 1. ſatis mihi facit Theodericus *lib.* 1. *epiſt.* 22. commendat Princeps affectum Patriæ. *Vnicui que enim ſua Patria clarior eſt*, &c. Iuſtus omnino affectus, nec à viro ſancto eradendus. Nonne ſuam amat Patriam meus

Matth. 6. *n.* 1. *Luc. c.* 4. *n.* 6.

Chriſtus? apud Matth. cap. 6. n. 1. *Abiit in Patriam ſuam*, &c. Nec id Lucas tacet, cap 4. n. 6. *Venit in Nazareth, vbi erat nutritus*, &c. Itáne, *qui de cœlo eſt, ac de cœlo venit*, &c. *Ioann. cap* 3. *num.* 31. vrbem ſibi patriam, & legit, & vocat?

Et Chriſtum ducit amor patriæ.

Optimè Chryſologus ſerm. 49. *vt quos poteſtate fecerat, pietate ſaluaret*, &c. Affectum ſibi terræ patriæ ineſſe voluit Deus Maximus, vt ex officio amaret, ac beatet homines conterraneos. Ea eſt ratio, cur terram non meam, ſed noſtram vocitet ſemel, & iterum,

Cant. c. 2. *n.* 12.

Cantic. 2. num 12. *Flores apparuerunt in terra noſtra*, &c. Fortaſſe Nazaretham ſpectat, veſtitam floſculis, vbi conceptus, vbi nutritus puer eſt. Cantat iterum meus IESVS, *Vox turturis audita eſt in terra noſtra*, &c. Affectum probant iteratæ de terra cantiones: nec miror; homo eſt, in terris natus eſt, in terris viſus eſt. *Baruch* 3. *num.* 38 terram ſibi patriam vendicat. *Si vna caro* (ſic Bernardus argumentatur), *cur non & patria vna?* &c *ſerm.* 58. *in Cant.*

Patriam Deus ſuam in ore gerit.

Ita Deus homo terram amat Patriam, vt frequenter in ore gerat, Vrges: & quis nam Patriæ amor eſt, nihil miri in Nazaretha patrare; nihil boni conterraneis communicare? ſic enim ciues cum Magiſtro expoſtulant ad Luc. 4. num. 23. *Fac & hic in Patria tua*, &c. Ac de Patria meminerunt, vt ciuem vrgerent ad curam virtutis exercendæ. Sed negat Chriſtus, & addit, *Nemo Propheta acceptus eſt in Patria ſua*, &c. num. 24. *Docet, quod inter ciues ſuos poſſe, morſus eſt, aduſtio eſt*, &c. ſic Chryſologus *ſerm.* 48. Eaque via oſtendit, cur Patriam non affecerit bonis plurimis, ſatis inſinuans, quid doluerit. Scitè Ambroſius lib. 4. in Luc. *Ne quis viliorem Patriam vobis eſſe debere putaret affectum*, &c. Addictus adeò Chriſtus erat conterraneis, vt cum nihil boni faceret hominibus, factum purgaret ratione addita.

Luc. cap. 4. *n.* 23.

Inuidia inter ciues eſt.

Sati hominibus Deus facit, cùm Patriam non afficit bonis.

Ab huc affectu ſtudium eſt ſeruandæ Patriæ, quo ſtudio nobiles admodum Niniuitæ. 2.
Sciunt certò Niniuen breui perdendam eſſe, Iona in vrbem tonante, *& Niniue ſubuertetur*, &c. *cap.* 3. *n.* 4. Quid ciues? vrbem ne fugiunt, vt fuga ſalutem redimant? Non id patitur magnus amor Patriæ. De textu eſt, *Crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium*, &c. *num.* 5. Saluos ſe eſſe putant ciues, ſalua Patria; quam vt ſeruent, ieiunio ſe, ac cilicio macerant. Ad litem meam Ambroſius ſerm 85. *Sapientes, (inquit) vt quæ ciuium peccatis vexabatur, ciuium orationibus ſaluaretur. Iuſtum enim erat, vt quos fuerat paſſa peccatores, eoſdem haberet defenſores*, &c. Quis fugeret, ſpe inuecta, qui nec metu incenſo fugiunt vrbem patriam? An ſpe ducitur, licèt inuitetur, virgo ruſticella, vt Patriam deſerat? ſemel & iterum vocatur ad ſceptrum, ac tiaram. Cant. 4. num. 8. *Veni de Libano, veni de Libano, veni, coronaberis*, &c. Sed cunctatur adhuc, nec viam capit. Miror magis. Vocatur adoleſcentula à monte vaſto ad vrbem Regiam, à vili caſa, ad aulam nobilem, à ligone, ac centone ad ſceptrum, & purpuram. *Veni, coronaberis*, &c. & moras adhuc nectit; ſed à ſolo patrio, etſi ruſticano, exire iubetur; inde cunctatur: quod inuenit Bruno Carthuſian. *Neque enim facile illi erat Patriam, parentesque relinquere*, &c. Vim ſibi factam dolet Virgo, vt dulces fugiat lares Patriæ, licèt nihil inibi, niſi menſa rupes, & curta ſupellex.

Ion. c. 3. *n.* 4. 5.

Patria ſalutem cilicio redimunt ciues optimi.

Can. c. 4. *n.* 8

Nemo Patriam, niſi inuitus, fugit.

Sed ab Adamo Parente didicit, quod affectuum vret Patriam, nec ab aſpectu diſcederet, omiſſus homo eſt, quod Moyſes inſinuat, extra hortulum genialem, *Gen.* 2. *n.* 15. Textus eſt *Tulit Deus hominem, & poſuit eum in paradiſo voluptatis*, &c. Textu Græco verbum eſt λαμβάνω, quod eſt *apprehendere*, & manu tenere fugientem hominem. Itáne fugam captat homo, quem Deus conatur ducere in hortum fortunatiſſimum? Aio. Et cur Adamus fugerit, ait Ambroſius lib. de Paradiſo, cap. 4. *Vides, quia, qui erat, apprehenditur? erat autem in terra plaſmationis ſuæ*, &c. Illud Ambroſius voluit, Adamum in agro factum, exulare ab agro noluiſſe; ideo fugitaſſe, ne cogeretur à Deo agrum patrium mutare, ac permutare, vel cum hortulo geniali. Sciebat Pharao exitum à Patria acerbum eſſe magnis etiam viris: mandat Ioſepho, vt fratres moneat Gen. cap. 45. n. 18. *Tollite inde Patrem veſtrum, & cognationem veſtram, & venite ad me*, &c. Hoc vnum Regis edictum erat: addit proximè, *& ego dabo vobis omnia bona Ægypti*, &c. Deinde carrucas prouidet,

3.

Gen. cap. 2. *n.* 15.

Nemo agrum patrium cum horto nobili commutat libens.

Gen. c. 45. *n.* 18. 19.

uidet, n. 19. *Pracipe, vt tollant plauſtra de terra Ægypti*, &c. Quò tantus honor? quò tanta cura? quò tantum ſtudium? curtus mittit Pharao ad commeandum molliter, & carrucas ad conuectandam ſupellectilem? ſcilicet ex Cyr. Alex. *Vt demulceret eos, opinor, quibus deſcendere graue erat*, &c. *lib. 6. aduerſus Iulianum*. Acerba enim fortuna erat à Patria ad alienos abire lares.

Promiſit maximas opes, vt Patriam quis fugiat.

4. Vel Dauid hac fortuna preſſus dolet, ac plangit vultu mœſto. Cogitur Dauid abire longe ab amico Ionatha, *ad 1. Reg. c. 20. n. 42.* In digreſſu, & amplexu, *fleuerunt pariter; Dauid autem amplius*, &c. Dolet Ionathas, ſed in aulam regreditur; dolet Dauid, ſed ab vrbe abit peregrè: cur non altiùs multo doleat? *Dauid autem ampliùs*, &c. Sic textus habet, Lyrano teſte. *Quia Dauid non ſolùm deſerebat Ionatham, ſed & terram, & cognationem ſuam*, &c. Grauior bono viro viſa eſt occaſio dolendi, quæ hominem à Patria abire cogeret. Non eſt igitur cur Iethro notetur, ſi inuitatus à Moyſe nolit ire ad terram fluentem lacte, & melle, negétque pertinax, Num. cap. 10. num. 30. *Non vadam tecum; ſed reuertar in terram meam, in qua natus ſum*, &c. Socerum Moyſes promiſſis onerat, vt alliciat. *Veni* (inquit) *nobiſcum, vt benefaciamus tibi*, &c. Adhuc tamen Iethro negitat. *Non vadam tecum*, &c. Ac ne Patriam deſerat, montes contemnit aureos; quod Abulenſi placuit q. 36 *Nolebat aliquatenus ire, detentus affectione patria: eſt enim amor natalis terra teneriſſimus, & tenaciſſimus*, &c.

1 Reg. c. 21. n. 42.

Lachrymas excitat fuga à Patria.

Num. c. 10. n. 30.

Vrget ciues amor patria, ne fugiant.

5. Laudo ego valentes admodum, ac Dei amantes homines, qui pro ſalute Gentis etiam barbaræ, & à Fide alienæ:

Et Patriam, patrióſque lares, & amata relinquunt
Arua; nec Oceani breuia, infaméſque Liburnis
Horreſcunt ſcopulos; ſed monſtra natantia rident,
Ventorumque Patrem, & Iouis atros nubibus ignes.

Quot, ego, & quos viros noui noſtræ Societatis, qui naues compleuerint, Societate inita, vt Olyſſippone Sinas peterent, ac Iapones, terrarum extremos homines, cauſa veritatis explicandæ, qui ſanctè canerent Virgilianum illud,

Nos Patria fines, & dulcia linquimus arua, &c.

Id verò non auri, gemmarúmque amore, ſed ne Ieſum neſciret terrarum angulus vltimus. Huiuſce notæ homines terram vniuerſam ſibi Patriam eſſe reputant, vt cum Seneca dicant, *Magno animo nos, non vnius vrbis mœnibus clauſimus, ſed in totius orbis commercium emiſimus. Patriam nobis mundum profeſſi ſumus, vt liceret latiorem virtutibus campum dare*, &c. *de Tranquillit. cap. 2.* Quæ vox Deo ratio, vt Abramum traheret à paterna domo. Hominem allicit non tam mercede temporaria, quàm perpetua: ſi quid Stephanus rectè ſentit, *Act. cap. 7. num. 2.* quo textu, *Deus gloria apparuit Patri noſtro Abraha*, &c. Non enim temere Deum in loco, gloriæ Deum Leuita vocat; ſed vt oſtendat, Caietano Auctore, Deum Abramo ſe oſtentaſſe glorioſè, ſcilicet, vt mandaret, Geneſ. 12. num. 1. *Egredere de terra tua*, &c. & quo id conſilio? Bellè addit Chryſoſtomus Homil. 31. *Quaſi luminare quoddam, hominem, qui in Chaldea latuerat, illinc euocauit, vt eos, qui in errorum tenebris ſedebant, ad [illegible] viam introduceret*, &c. Vna hæc, & iuſta A[illegible]mo cauſa, vt Patriam fugeret: hæc & n[illegible] hominibus occaſio Patriæ, v[illegible] fugiendæ, Indiæque petend[illegible]eo. S[illegible]d quò non abirent homines [illegible], auſpice Chriſto? qui terra[illegible] ſemel, iterum, ac millies, vt illuſtr[illegible] calcata: deinde mare nauicu[illegible]meabat, vt homines reliquos admoueret [illegible] Fide, ac religione. Sic Marcus habet cap. 9. num. 1. *Aſcendens in nauiculam tranſ[illegible]*, &c. Sta[illegible] loco neſcit Magiſter hom[illegible] percurrit; ſed nouum mare te[illegible] Quo [illegible] animo, docet Chr[illegible] .16. *Chriſtus, quòd loca circuit, quo[illegible] tranſ[illegible] etat, non eſt res humani deſiderij, cau[illegible] eſt huma[illegible] ſalutis*, &c. Non curſitat meus Chriſtus per mare, per terram affectu gentis peruidendæ, ſed ſtudio ſalutis prouidendæ, ac communicandæ. quo ſtudio noſtri homines abrumpunt nexus amicitiæ, abigunt Parentum ſolatia, & fugiunt amœnitates Patriæ, [illegible] conſcendunt, ac ſibi deſtinant terrarum extremos angulos. Illud enim mutuatus a Seneca vnuſquiſque iactat, *Patria mea totus mundus eſt*, &c. *epiſt. 28.* non quòd ciues vrbem patriam oderint; amant enim matrem, & colunt: quo affectu Ciliciam amare video *filios Tharſis*.

Promiſit maximas opes, vt Patriam quis fugiat.

Terrarum commercium [illegible]

Act. cap. 7. [illegible]

[illegible] cap. 12. [illegible]

[illegible] fidem, ac ſalutem.

Marc. 9. n. 1.

Terra, marique Deus ſalutem quærit hominum.

Num. 14. & 15. Tranſiuit Euphratem, & venit in Meſopotamiam, &c. & occupauit terminos eius à Cilicia vſque ad fines Iapheth.

Commentarius.

Meſopotamiam inuaſit Holofernes, priuſquam Ciliciam peteret, cùm è Nina curſum faceret. Quid Meſopotamiam repetit è Cilicia; ſed è Græco textu vertit Serarius, *Tranſierat Meſopotamiam*, &c. Nec inſolens ſacris literis enallage e[illegible] quod notant interpretes *ad Ioan. [illegible] 14.* [illegible] textus Latine habet, *Miſit eum An[illegible]*. Gr[illegible]e eſt, *Miſerat*, &c. Vide Tolet. [illegible] *ad Ioan. cit.* 39.

Sed quid in loco Iapheth eſt? Aio ex *Iona 1. cap. num. 3.* ex *Act. cap. 10. num. 5.* Ioppen eſſe. Æuo quidem Pliniano. *Vicus erat Ioppe Phœnicum, antiquior aquarum inundatione*, &c. *lib. 5. cap. 3.* ſed Machabæo portus nobiliſſimus ſtatione militari. quod patet ex *lib. 1. cap. 14. n. 34.* vbi Iudas, *Ioppen muniuit, qua erat ad mare*, &c. vnde multum eſſe militem docet Strabo *lib. 16.* Sed Mambre ſi fluuius eſt, quò, & vnde fluit? Non id occurrit Serario, Saliano, viriſque aliis, quibuſcum neſcire me non pudet; nec quo terrarum tractu Cellon fuerit. 40.

Ion. c. 1 n. 3. Act. cap. 10.

Illud tamen in promptu eſt, ſcilicet, quo furore ſæuit Holofernes. Gentes, & vrbes premit, à Cilicia ad Ioppen vſque. Prædandi amore bellum mouet Nabuchodonoſor; id gerit Holofernes, [illegible] textus explicat n. 13. *Pradauitque [illegible] Tharſis*, &c. & iterum, n. 16. *Prada[illegible] locupletationem eorum*, &c. Vno vter[illegible] piendi ſcilicet, quidquid 41.

Cupit malus Princeps, quidquid videt inuadere.

[illegible]uid terum, ac terrarum habent alij. Aurifodi- [illegible] Xeriſſius [illegible] eſſe voluit edicto capitali, ne ſteſciſceret hoſtis, famè inde traheret belli [illegible] Famem hanc auri cogendi notatam [illegible] Zachariæ amphora, de qua textus ad [illegible] *Hæc eſt amphora egrediens*, &c. [illegible] quo a[illegible] nomine appellat Ange- [illegible] *H*[illegible] *eſt oculus eorum in vniuerſa terra*, &c. Mon[illegible] ingens! Vna tantùm amphora ocu[illegible] in terrarum orbem vniuer[illegible] Sua enim amphora captat auar[illegible] quid vbique lucri eſt: quod in [illegible] Peluſiotes lib. 4. epiſt. 146. *Ita comparat*[illegible] *expilet, numquam exp*[illegible] [illegible] auaritiæ amphora, [illegible] eſt p[illegible] ita infundas licèt, nunquam imp[illegible] vt impleas, bellum [illegible].

Zachar. c. 5. n. 6.

Nulla cupienti auaro copia.

42\. Quid Nabuchodon[illegible] quid Holofernes egit aliud N[illegible] [illegible]endis intendunt animum: inde [illegible] Ciliciam, à Cilicia ad Ioppen [illegible]que. Sc[illegible] grande cupiditatis ſordidæ, qu[illegible] patraret, terrarum fines ſignat Mo[illegible] [illegible]os vltrà abire non liceret. Nu[illegible] *terminabitur*, &c. Cur Mo[illegible] Hebr[illegible] terminos prouinciæ occupandæ, n[illegible] [illegible]lenſis q. 12. ad 2. Reg. cap 8. *Vt* [illegible] *cementi illa poſſeſſione, & non contenderent iungere ibi terram aliam*, &c. Ius in armis, ius barbarum eſt [illegible] manum tendit auaritia, non [illegible] quò habendi libido v[illegible]et. Hac cenſura continet Gundibadum Theode[illegible] lib. 3. epiſt. *Qui ſine lege vult age e, cunctorum di ponis regna quaſſare*, & hoc tute Hol[illegible]fernes, *Prædauit omnes filios Tharſis.*

Num. c. 34. n. 2.

Occurrit Deus auaris cogitationibus.

Num. 16. Abd[illegible]ixitque [illegible]nes filios Madian, &c.

Commenta[illegible]

43\. NOn dubi[illegible]o Mad[illegible] Arabes, ea cura pe[illegible] N[illegible] quod textus Græcè inſi[illegible] [illegible] eſt Id tamen hauſit à Hier[illegible] probátque interpretes ad *Ex*[illegible] 2. *num*. 15. Sed cùm textus hoſce h[illegible] [illegible] citat filios Madianæ [illegible] Mand[illegible] [illegible]amo filium ex Cethura eſſ[illegible] *Gen* 25. *num*. 2. A quo ſuum Madia[illegible] [illegible]men ſortitus eſt, ac proinde colit Principe[illegible] cognomento paternæ venerationis. [illegible] quia Madianus eſt caput G[illegible], inde pater eſt? Id ego aio. Nam, Tertulliano teſte, *appell*[illegible] *iſta* [illegible]*etatis eſt, & poteſtatis*, &c. *ad lib de Orat. cap.* 2. Amanum ſui continuum Artaxerxes Patre[illegible] vocitat, Heſther 16. num. 11. *Tantam in ſe humanitatem expertus, vt Pater noſter vocaretur*, &c. Sed & Naamanum dicit Patrem aula Syria 4. Reg. 5. num 13. *Pater etſi rem grandem dixiſſet tibi Propheta*, &c. Patrem Honorij cantant Eutropium adulatores, lib. 2.

Gen. cap. 25. n. 2.

Colend[illegible] *Princeps* [illegible] *neratione paterna.*

Heſther c. 16. n. 11.

4\. Reg. cap. 5. n. 13.

—— Genito quo vocatur
Principis, & famulum [illegible] *natur Regia Patrem*, &c.

Officium, credo, erat aul[illegible] [illegible]terna maieſtatis Auguſtæ. Sed & [illegible] [illegible]en erat Pater, & Regum accla[illegible]

ma. Sic Dauid ad Saulem 1. Reg. 24. num. 12. *Pater mi, vide*, &c. quem Dauid proximè Regem ſalutauerat, n. 9. *Domine mi Rex*, &c. modò Patrem reſalutat; ac ſi vellet, quod Chryſantas apud Xenoph. lib. 3. de Cyrop. *Nihil intereſſe inter bonum Principem, ac bonum Patrem*, &c. Nec Imperator Horatio alius, quàm Romæ Pater eſt, lib. 1. Ode 2.

1\. Reg. c. 24. n. 12. 9.

Bonus Princeps æquè bonus eſt pater.

Hic ames dici Pater, atque Princeps, &c.

Pater ſcilicet Patriæ. An ne alij Philiſthæis Reges, quàm Parentes erant? *Gen*. 20. *n*. 2. certè Abimelech, Hebraicè Patrem Regem ſonat. Vnde Philo, *Principes publici Parentes ciuitatum ſunt, quotquot boni ſunt*, &c. *ad lib. de Creat. Princip.* Quòd ſi Princeps abeat à paterna cura, minatur Vates 1. Reg. cap. 12. num. 15. *Erit manus Domini ſuper Patres veſtros*, &c. Græcè vertas, ἐπὶ τὸν βασιλέα ὑμῶν, *ſuper Regem veſtrum*, &c. Caietanus in locum benè. *Qui veſtri Patres eſſe debent*, &c. Addo ego vnum Græce Regem, ſcepero obligatum eſſe, vt multos vincat Patres, effuſa in ciues pietate. Cum igitur Madianus pietate Pater Madianitis eſſet, ita & Madiano ciues erant filij veneratione.

Gen. 20. n. 2.

1\. Reg. c. 12. n. 15.

Vnus Princeps multos affectu parentes vidas.

44\. An quia Madianus Gentis, & vrbis conditor, inde Pater erat? credo facilè? Quis neſcit Abrahamum, vt Auctorem generis a Deo audiuiſſe, *Patrem multarum gentium conſtitui te*, &c. *Geneſ*. 17. *num*. 5. Hominem Deus appellat, non Auctorem gentis, ſed Patrem, elogio paternæ venerationis. Quis negat Moabum ſacro textu Patrem Moabitarum vocatum eſſe? *Geneſ.* 18. *num*. 38. Camuelem Syrorum parentem dici *cap*. 22. *num*. 21. Addo conditorem vrbis Patrem appellari ſolitum. quod habes in Paralipom. *lib*. 1. *cap*. 4. *num*. 12. vbi textus vocat *Tehinna Patrem vrbis Naas*, &c. & paucis pòſt verbis, *Genuit Ioab Patrem vallis artificum*, &c. *num*. 14. Quid hoc rerum eſt? Aio à Tehinna, vt à parente, vrbem conditam; deinde à Ioabo, vt a patre, vallem oppidulis extructis, tabernique adornatis occupatam eſſe. Vnde adirent artifices ædem ſacram. Sic Hieronymus *in Tradition*. Fauent & profanæ litteræ. Nónne Tullio Vrbis Parens, Romulus? Sic ille *ad* 1. *de Diuinat*. Nónne Ianus Virgilio, Ianiculi conditor, lib. 8. *Hunc Ianus Pater*, &c. Eo igitur loquendi colore Madianum Madianites Patrem dicit, vtpote gentis Auctorem. Quid ſi Patrem veneratur, à quo hauſit artem Arabiæ adminiſtrandæ: Non id abnuerim Nam Princeps artis poëticæ Horatio eſt lib 1. epiſt. 19. *Ennius ipſe Pater*, &c. Deinde locus eſt *Geneſ*. 8. *num* 2. vbi Iabelus, *fuit Pater habitantium in tentoriis*, &c. artémque inuenit architectonicam. Et Tubalus num. 20. *Ipſe fuit Pater canentium in cithara*, &c. modóſque inuenit muſicos. Patres igitur non Auctores Moyſes vocat, ſed Patres artis celebratæ. Quo aſpectu Hiram Princeps Huram appellat Patrem, vtpote aurarium dexterrimum. 2. Paralipom. cap. 2. num. 13. *Miſi ſcientiſſimum Huram, patrem meum*, &c. vbi Hieronymus, *Patrem, dignitatis gratia, eum vocat*, &c. *in Tradition.* Tantus viris rerum ſcientibus honor haberi ſolitus. Quare multis nominibus

Gen. cap. 17. n. 5.

Gen. cap. 18. n. 38.

Gen. cap. 22. n. 21.

1\. Paral. c. 4. n. 12. 14.

Princeps cuiuſque gentis Pater est.

Princeps cuiuſque artis Pater vocatur.

2\. Paral. p. c. 2. n. 13.

Pater, nomenclatura honoraria.

Madianum

Madianum Arabes Patrem nuncupant, & venerantur, vt filij: ſuóque affectu docent,

Parænet. XX.

Rerum Auctores magno æſtimandos eſſe.

1\. LAodem meretur ampliorem, qui rerum inuentor, ac Princeps eſt, cùm primarum inuentis obtineat. Facilè homines inuentis addunt; non tamen facilè rebus exorſum dabunt: ac proinde boni cuiuſque Auctor in pretio eſt, ſi Tertulliano credis. *Pleroſque enim Auctores etiam Deos exiſtimauit antiquitas,* &c. *ad lib. de Anima, cap.* 2. Nónne Mercurium Triſmegiſtum, ter ſcilicet Maximum, Ægyptus ara coluit? cur id? Suggerat Tertullianus ad lib. de Coron. Milit. cap. 8. *Primus enim Mercurius literas enarrauit*, &c. Nónne Silenum Phryges, vti Deum habuere? ſed homo rerum ſciens, ac Silenus Alcibiadis, Tertulliano teſte, *pecus aures ingentes Mida blattis, aptas fabulis grandioribus*, &c. *ad lib. de Pallio, cap.* 2. Quis neſcit Pythagoram templo Metapontino donatum eſſe? tradit Id Iuſtin. lib. 20. *Cuius tanta fuit admiratio, vt ex domo eius templum facerent, eúmque pro Deo colerent*, &c. Mitto Auctores rerum alios Diis adſcriptos, de quibus Tertullianus meminit *ad lib. de Corona, cap.* 8. & quos grata antiquitas conſecratos voluit. Sed & Moyſes laudat ſacro textu Auctores artis vel ſordidæ. Nam de Iabelo carmeo eſt Geneſ. 4. num. 20. *Qui fuit Pater habitantium in tentoriis*, &c. vtpote ſcientiſſimus artis paſtoritiæ. De Iubale textus eſt num. 21. *Ipſe fuit Pater canentium cithara, & organo*, &c. homo ſcilicet dexterrimus artis muſicæ; qui Lyra carmen formaret egregiè. De Tubſlcaino locus eſt num. 22. *Qui fuit Malleator, & Faber in cuncta opera æris, & ferri*, &c. Magiſter vtique artis ferrariæ. Meminit Moyſes de inuentoribus vel mechanicis, vt ſuo ſemper fruerentur elogio. Sed laus auguſtior Enoſo eſt, qvippe qui num. 26. *cœpit inuocare nomen Domini*, &c. Id verò eſt, modos excogitauit diuinitatis colendæ.

Auctores cuiuſque artis Deos exiſtimarunt priſci mortales.

Geneſ. cap. 4. n. 20. 21. 22.

Et inuentores artis ſordidæ ſuo gaudent honore.

2\. Certè Dauid, eo nomine, inter Chriſti Auos, Atauóſque prior cenſetur, ac licèt annis minor, Abrahamo tamen profertur, apud Matth. 1. num. 1. *Filij Dauid, filij Abraham*, &c. Cur tanto Dauid honore fruitur, vt hominum cenſu inito, locum primarem habeat? Rupertus optimè *lib.* 1. *in Matth.* Auctor eſt Dauid canendi tormentis muſicis. *Sacramenta Incarnationis, Paſſionis, & Aſcenſionis, cunctis poſt ſe venturis ſæculis legenda, vel canenda conſcripſit*, &c. Quid mirum, ſi Abrahamo Dauid præponitur, cùm Princeps inuenerit modos faciles Diuinitatis laudandæ? Quo in pretio Deus id habeat, colligas iterum ex *Apoc.* 3. *num.* 7. vbi Sanctus, ac verax eſt, *qui habet clauem Dauid*, &c. Et Chriſtus ſub claui facultatem propheticam habere dictus eſt. Sic Dauid in Prophetis Princeps eſt. Res mira! Nónne Abrahamus Deo Propheta eſt? *ad Geneſ.* 20. *num.* 7. Nónne Moyſes commendatur de facultate prophetica? ad *Num. cap.* 12. *numer.* 2. Sed clauem Dauid habet ſanctus, ac verax Deus; vt tecum reputes, quid apud Deum Muſa erat Dauidica. Sic Rupertus lib. 2. in Apocal. *Sed voluit vnum præ omnibus ponere, qui Filij Dei myſteria geſtis præſignauit, calamo ſcripſit, & pſalterio cecinit*, &c. Itaque Princeps modis, ac tormentis muſicis Dauid locum ſibi primarem à Deo peperit. Nihil ſibi aliud arrogat Romanæ fidicen Lyræ, *lib.* 3. *Ode* 30. --*potens* ſcilicet,

Matth. c. 1. n.

Princeps diuinitatis canendo modo in laus eſt in pretio

Apoc. cap. 3. n.

Velos. in Iudith.

Gen. 20. n. 7.
Num. c. 12. n. 2.

Magna à cantata in Deum laude laus eſt.

Princeps Æolium carmen ad Italos
Deduxiſſe modos: ſume ſuperbiam, &c.

Et verò, qui boni cuiuſque Princeps eſt, Inde laudatur, quòd vires difficultatum vincit robuſtiores in principiis agendi. Quadrant laudes in Ioannem; de quo apud *Matth. cap.* 11. *num.* 12. tradit Chriſtus, *A diebus Ioannis Baptiſtæ vſque nunc, regnum cælorum vim patitur*, &c. Homo ſcilicet eſt Ioannes, qui Deo, ac cœlo vim inferre videtur, adhortatione pulcherrima. Quid hoc eſt? nec Petrus, nec Iacobus, nec Thomas vim cœlo, ac Deo faciunt, cùm homines adhortantur de Fide ac religione? Verè faciunt; ſed potior hac parte Ioannes eſt, qui in adhortando prior eſt, viamque parauit reliquis Oratoribus. Caietan. optimè. *Ex hoc Ioannes commendatur, quòd primus fuit prædicator inducens homines ad regnum cælorum*, &c. Qui ante Ioannem Vates dehortabantur homines à peccando, fortunam temporariam promiſſis obtrudebant, terramque fluentem lacte, & melle. Ioannes à villi mercede ad merces docet immortales. Sic enim Orator Matth. cap. 3. num. 1. *Appropinquauit regnum cælorum*, &c. Quapropter benè Auctor, Princépſque Ioannes præferatur cæteris oratoribus, neceſſe eſt.

Matth. c. 11. n. 12.

Potiorem laudem puat, qui fidem prior explicat.

Vitam quis prodigat pro veritate explicanda: Res eſt ſuo digna pretio. Sed qui Ducem præſtat aliis ad mortem deuorandam, altiùs multo caput attollit. Scio Ieſum à Deo commendatum ſemel, iterum, ac tertiò. Nam cùm legatur à Deo ad Regem, ſic textus habet. 3. Reg. 16. num. 1. *Factus eſt ſermo Domini ad Iehu*, &c. Deinde Propheres nuncupatur, vt nomenclatura fruatur nobili, num. 7. *Cum in manu Iehu Prophetæ verbum Domini factum eſſet*, &c. Tandem Prophetes à Rege interfectus dicitur. *Ob hanc* (inquit) *cauſam occidit eum, hoc eſt, Iehu Prophetam*, &c. Sic textus ſermonem claudit. Petis fortaſſe, cur tantus de Iehu ſermo eſt, vt Legatus dicatur, Prophetes audiat, & mortis victor commendetur? Rationem Rupertus reddit lib. 5. de Victor. cap. 5. *Vbi ſermo, vel opus eſt de victoria verbi Dei, latere non debet is, qui ſanguinem fudiſſe primus legitur in prælio verbi Dei*, &c. Imò neceſſe eſt, vt laudem ſibi paret auguſtiorem, qui dum verba facit de ſacro Dei verbo importunè, opportunè Orator optimus vitam effundit. Rupertus iterum. *Splendidè illum ſcriptura ſacra nominant, ita loco tertio replicat. Occidit eum, hoc eſt, Iehu*, &c. 3.

3\. Reg. c. 16. n. 1. 7.

Qui Deum vita reddita prior colit, maiorem ſibi honorem parat.

An ne hac via ſuam ſibi fortunam Abrahamus parat? Video, quot ſibi Patriarcha laudes colligat, Gen. 22. num. 12. *Nunc cognoui, quòd times Deum*, &c. oot promiſſis afficiatur num. 17. *Benedicam tibi*, &c. Nec miror; nam Abrahamus à Deo iuſſus, montem petit, aram ſtruit, filium ſtringit, ferrum vibrat, vt, puero mactato, faciat. Vrges litem. Fecit id vaois Diis Moabites Hebræa obſeſſus manu, ad 4. Reg. 3.. num. 27. Fecit & Iephthe ſommo Deo, poſt victos hoſtes, Iudic. 11. num. 31. Sed Abrahamo laus eſt potior; nam prior hoc ſacro Sacerdos eſt. Inde Philo pulchrum laudat facinus, ad lib. de Abramo, *Ipſe* (ioquit) *primus Auctor futurus erat noui exempli*, &c. Tanto io pretio eſt booi cuiuſque Auctor. Quare nihil miror, ſi Madianus Gentis, & vrbis Princeps pararet ſibi nomenclaturam paternæ venerationis; qua gaudent apud Maronem lib. 7.

Gen. cap. 22. num. 12. 13.

4. Reg. c. 3. n. 27.

Iudic. c. 11. num. 31.

Qui prait exemplo, prait & gloria.

——*Italíſque, Paterque Sabinus.*

Num. 17. & 18. Et poſt hæc deſcendit in campos Damaſci in diebus meſſis, & ſuccendit omnia ſata, omnéſque arbores, &c. & cecidit timor illius ſuper omnes.

Commentarius.

45. FVrore amens graſſatur latè Holofernes: vrbes, agros, homines, arbores abſomit ferro, & flamma. Agrum Damaſco ſubiectum petit. *In diebus meſſis*, &c. Triticeam Græcus exprimit: ἐν ἡμέραις θερισμοῦ πυρῶν. vbi hoſtis lætas exurit ſegetes vrbis nobiliſſimæ, quam Iuſtinus vocat *lib.* 36. vbi Regum ingentes opes venatur, ſi Curtio fides eſt lib. 3. Sed foris quæro, quod domi naſcitur. Ab Iſaia illud eſt c. 7. num. 8. *Syria caput Damaſcus*, &c. ſignátque Vates vrbem fortunæ celebratæ. Vbi militares vires, quibus ſeſe oppooit Dominus exercituum, Amos cap. 1. num. 5. *Conteram vectem Damaſci*, &c. quod Hieronymo viſum eſt. eo enim belli apparatu Damaſcus erat, vt Damaſcenem Dauid non contineret, niſi ſtatione militari, ad 2. Reg. 8. num. 6. *Poſuit Dauid præſidium in Syria Damaſci*, &c. Quid io agro pecudum, ac ſegetum non erat? Vnde mercator merces exportabat in Tyrum? apud *Ezech. cap.* 26. *num.* 18. vbi Vates, *Damaſcenus* (inquit) *negotiator tuus*, &c. Quales iu hortis arbores? de quibus Plinius lib. 15. cap. 13. *In peregrinis arboribus ſunt Damaſcena, à Damaſco Syria cognominata*, &c. Quàm lætum in pratis gramen? vbi Naamanus commendat amnes aquis nobiles, 4. Reg. cap. 5. num. 12. *Nunquid non meliores ſunt Abana, & Pharphar fluuij Damaſci?* &c. Verè in Damaſcum illud quadrat Iſaiæ elogium cap. 60. num. 13. *Gloria Libani ad te veniet, abies, & buxus, & pinus ſimul*, &c. cùm ſcilicet Libano adiaceat Damaſcene vniuerſa: etſi Lucano fuerit,

Iſa. cap. 7. n. 8.

Amos cap. 1. num. 5.

2. Reg. c. 8. num. 6.

Ezech. cap. 26. num. 18.

4. Reg. cap. 5. num. 12.

Iſa. cap. 60. n. 13.

——*Ventoſa Damaſcus*, &c. lib. 3.

46. In hanc igitur fortunam Gentis Syriæ ſæuit Holofernes. *In diebus meſſis*, &c. quo Syri dolerent grauiùs ſegetes igni corruptas eſſe. Acerbior hæc dolendi ratio: quod in Noëtica aquarum inundatione obſeruant interpretes. Si enim petas, quo hæc menſe terrarum alluuio? Maio dimidiato rem geſtam putat Rupertus *lib.* 4. *cap.* 25. Ambroſius *de Noe cap.* 24. & ſenſum trahunt ex *Geneſ. cap.* 7. *num.* 11. vbi textus, *Menſe ſecundo rupti ſunt omnes fontes abyſſi magnæ*, &c. Cur verna amœnitate fruges perdiderit Magnus Iudex, bene docet Ambroſius. *Tunc fecit diluuium, cùm maior eorum dolor foret, qui in ſua abundantia puniebantur*, &c. Quaſi vellet. Mœror eſt grauior perire ſegetes, arbores, pecudes, cùm agrorum, ac gregum ſeſe fœtura effudit largè. Nemo enim eſt, qui non doleat grauiùs, ſi amittat fortunam manu preſſam. Ad rem Nazianz. Orat. 15. *Acerba res eſt terræ labes, & fructuum pernicies, iam ſpe oblectantium*, &c. Deploratum à Iohele id mali eſt cap. 1. num. 10. *Depopulata eſt regio, luxit humus*, &c. Lamentatio omnino tragica, vtpote quæ brutis agris ſenſum tribuat. Sed vnde ea lugendi vis eſt? addit textus, *Quoniam deuaſtatum eſt triticum, confuſum eſt vinum*, &c. Illud Vates, Nazianzeno teſte, *Acerba res, præmatura meſſis, & agricolæ ſuos labores luctu perſequentes; quibus non implet manum ſuam qui metit*, &c. De fructu iam decocto Vates meminit, vt ſignificaret damnum grauius eſſe, vbi ſpem mentita ſeges fuerit. Meſſem igitur Syriam Holofernes perdit ferro, & igni, quo Syros feriat acerbiùs.

Gen. cap. 7. num. 11.

Tunc dolet grauius, cùm fortunam manu preſſam amittit.

Iohel. cap. 1. n. 10.

Acerbè pungit hoſtis, cùm meſſem abripit.

47. Deinde, vt fame hoſtes premat, quos ferro non poteſt. Res omnino dura eſt, fames, & inopia. Haſce diras Iobus hominibus dixit improbis, ad cap. 20. num. 10. *Filij eius* (inquit) *atterantur egeſtate*, &c. Maius tormentum Nero inuenire non potuit, quàm ſit, teſte Seneca, *turpis egeſtas, & ſæua cum luctu fames*, &c. in *Octau. act.* 5. & quidem Baſilio Magno Homil. 8. *Humanarum calamitatum caput eſt fames*, &c. Inde monebat Cæſar Dictator, illud ſibi conſilium eſſe aduerſus hoſtes, quod Medicis placitum eſt aduerſùs morbos, *fame potius, quàm ferro ſuperare*, &c. Hac Holofernes via abiit. Sed monſtrum eſt ira impotens, vel brutis rebus manum infert. Id tamen damnat Seneca 2. lib. de Ira, cap. 26. *quid eſt dementius, quàm bile in homines collectam in res effundere?* &c. Vel in libellum inuehitur ira amens homo. *Quem* (inquit Seneca) *minutioribus literis ſcriptum proiicimus*, &c. Et quod multo peius eſt, ira pertinax eò adigit amentiæ vel bonum virum; ſic enim Caſſianus ſuas taxat ineptias lib. 8. cap. 18. *Meminimus nobis contra calamum, contra ſcalpellum, contra ſilicem, ita indignationis irrepſiſſe motum, vt non alias indignationem mentis, quam contra inſenſibiles materias, vel certè contra diabolum, maledictione prolata digerere poſſemus*, &c. Quid igitur miter Holofernem iratum agris, & gregibus infeſtum eſſe. Hoc amens furore Xerxes, *etiam mari notas, & plagas incuſſit*, &c. quod Plutarchus notat *ad lib. de Iracund.* Sed & ventos ſcutica verberatos ſcio, cùm male in naues conſpiraſſent. Pulchra Satyris mordendi occaſio,

Iob cap. 20. n. 10.

Sæuit ira in res inanes.

In

*In Corum, atque Eurum ſolitus ſæuire flagellis
Barbarus*, &c.

Iuuen. *Satyr.* 10. Quid ſi vel Gynden traiectu difficilem tenues in riuos diuidat ira amens Cyrus? apud Herodot. *lib.* 1. apud Senec. *lib.* 3. *de Ira, cap.* 21. apud Auguſt. *de Mirab. lib.* 2. *cap.* 1. Video iratos homines inſanis Corybantibus pares eſſe. Vnde colligas facilè,

Parænet. XXI.

Iram eſſe furorem breuem.

1. NOn exputat iratus homo, quò vim intendat ſuam, modò furorem largè euomat: & nihil omnino eſt (Plutarcho teſte,) in quod ira non faciat impetum, ad *lib. de Iracund.* In agros, in arbores, in montes, in lapides, à quibus nihil tulit iniuriæ, ſæuit iratus homo. *Imò iraſcimur iis, à quibus iniuriam non poſſumus capere; quia nulla eſt iniuria, niſi à conſilio profecta*, &c. monet Seneca *lib.* 2. *cap.* 26. *de Ira.* Arcum exurit Pandarus: malè collimauerat, ex Plutarcho. Mare Xerxes damnat vinculis: claſſem turbauerat, ex Nazianz. *Orat.* 10. Gynden Cyrus malè mulctat: equum abripuerat, ex Herodot. *lib.* 1. Calices Nero frangit: amiſſarum rerum nuntium acceperat. *Et hæc fuit ratio ſuum ſæculum punientis, ne quis alius ex his biberet*, &c. Abſurdè Nero, facetè Plin. *lib.* 37. *cap.* 2. Quid Holofernes? *Succendit omnia ſata, omneſque arbores, & vineas*, &c. Nihil nocuerant res inanes; ſed iratus homo, & mentis emotæ homo eſt. In ligna, & ſaxa minas intendit, manus intentat. Sciebat id Magnus Dominus: cauet, ne Hebræus, vrbem obſidens, mites exſcindat arbores. Deut. 20. num. 19. *Quando obſederis ciuitatem, non ſuccidas arbores, de quibus veſci poteras*, &c. eâque lege premit furorem mentis barbaræ. *Quod iniquum eſſet bellum ſuſceptum aduerſùs homines, ſæuire in res inſontes*, &c. ſic Philo *de Creat. Princip.* Sed Holofernes præ ira ſui impotens, non abſtinet ab agris lædendis, pomiſque ſuccidendis.

Nulla eſt iniuria, niſi à conſilio.

Nulla, niſi demens ira.

Deut. c. 20. n. 19.

Inſani eſt crebri graſſari in res inanes.

2. Vel in lapides furit quodammodo iratus Moyſes. Noſti bene, quid Deus iuſſerit, vt ſuam populo ſitim leuaret. Num. cap. 20. num. 8. *Tu, & Aaron frater tuus, loquimini ad petram, & illa dabit aquas*, &c. Virgam Moyſes capit, ad ſaxum pergit, ſaxum virga batuit ſemel, & iterum. quod ex *num.* 11. patet, *Percutiens bis ſilicem*, &c. Quid Moyſes optime, quis te induxit genius, vt ſaxum virga batueres, vno, & altero ictu? Id quidem mandati à Deo non acceperas? ſed Moyſes humani aliquid paſſus videtur; nam ita ardens arduerſùs homines, *Audite rebelles*, &c. *num.* 10. & voces, quod patet, ſunt commoti animi: ac proinde ſui præ ira impotens, vel ſaxum pulſat Moyſes. Nam, Caietano teſte, *Tam percutere, quàm iterum percutere rupem illam ex peccato fuit*, &c. Illud ad litem facit, Moyſen ſcilicet ira, etſi iuſta, commotum in ſaxum effudiſſe quidquid iratum in homines collegerat. *Tam cæca res eſt,*
Veloſ. in Iudith.

Num. c. 20. n. 8. 11.

Saxum pulſat ira motus.

mentis iratæ calor, &c. ſic Nazianz. *ad Carmen de Ira.* Quid ſi in montes ſæuit iratus homo, vbi Hebræus malè pugnat? ſic Dauid 2. Reg. cap. 1. num. 20. *Montes Gelboë, nec ros, nec pluuia veniant ſuper vos*, &c. Certè nec rupes, nec ſentes contulere ad cladem Hebræam. Sed Dauid ira commotus vel brutos montes diris petit. Sic Theodoreto viſum eſt q. 6. *Qui parte corporis aliqua ſunt affecti, lecto manus allidunt, propter ſtimulos doloris: ita vir ſanctus, nimia ardens animi ægritudine, male precatur montibus*, &c. Vide, quid Abulenſis diſputet q. 16. Conſtat igitur iram rebus geſtis furorem breuem eſſe.

2. Reg. cap. 1. n. 20.

In montes ſæuit iratus homo.

Vrges tamen; & Deus Iudex montes minis terret, flagiſque cædit. Minatur id Iſaias cap. 41. num. 15. *Triturabis montes, & comminues*, &c. Deinde Michæas Deum excitat, vt montes feriat, cap. 6. num. 1. *Surge, & contende iudicio aduerſùs montes*, &c. Nihil ſcelerum admiſerant turpes ſilices, infelices arbores, ac terra bruta, ſed patrarunt homines quidquid eſt ſcelerum: *In omni colle ſublimi, & ſub omni ligno frondoſo*, &c. quod Ieremias dolet *cap.* 2. *num.* 20. Vnde ea Deo ira eſt, vt montes premat, ſiue adiutores, ſiue teſtes ſcelerum. Hæc Cyril. Alexand. ad Mich. *Iſraelitæ montes, & colles petentes, vbi Dæmonibus ſacra offerebant, ſub quercu, & picea; idcirco iudicia contra montes, & colles fiunt*, &c. Sic & Chriſtus ficum diris affecit, apud Matth. 21. numer. 19. *& areſacta eſt continuò ficulnea*, &c. Miraris arboribus necem à Chriſto dari? ſed è multis illud Athanaſio viſum eſt, q. 58. *Areſecit peccati operculum, id eſt, folia ficus*, &c. Affines ſceleris Adamus, & vxor, Geneſ. 3. num. 7. *Conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi perizomata*, &c. quæ quidem cura tegendi ſeſe, peccatum quodammodo tegere erat. Id Chriſtus damnat, cùm ficum perſequitur ſeuera poteſtate. *Non in hominem ea vtens, ſed in arborem, vtpote miſericors*, &c. ſic Theophylactus. Nocet igitur Chriſtus arboribus, vt parcat hominibus. Sed homo truncat arbores, cùm homines truncare non poteſt; eò enim trahit furor breuis.

3.

Iſa. cap. 41. n. 15.

Mich. cap. 6. n. 1.

Ierem. cap. 2. n. 20.

Punit Iudex adiutores ſcelerum.

Matth. c. 21. n. 19.

Punitur acerbè, qui peccatum Deo tegit.

Gen. c. 3. n. 7.

Pius in puniendo Iudex.

Quid ſi vel in ſe furit, ac ſæuit iratus homo? Barbam ſibi vellit Rumecanes, ab hoſte victus. Vide Andrad. 1. *part. cap.* 68. de Ioan. Rege. Nónne Auguſtus clade Variana affectus ita eſt, vt caput foris allideret? Vide Sueton. *cap.* 23. Hoc ſe argumento purgat Amyntas apud Alexandrum. *Cùm quid accidit triſtius, omnes rei ſumus: corporibus noſtris, quæ vtique non odimus, infeſtas admouemus manus*, &c. Vide Curt. *lib.* 7. Mentitur Caiphas dolorem iuſtum de læſa Dei maieſtate, Chriſtíque reſponſo irritatus: *Scidit veſtimenta ſua*, &c. apud Matth. *c.* 26. *n.* 65. Sed furor eſt irati hominis aduerſùs Chriſtum reum amoris. Nam cùm teſtes ad litem non facerent, ſella amota, *Exurgens ſummus Sacerdos*, &c. apud *Marc.* 14. *n.* 60. vtroque ſigno furorem exprimit: quod notat Hieronymus. *Quem furor de ſolio excuſſerat, eadem rabies ad veſtes ſcindendas prouocat*, &c. Vnde conſtat ira- 4.

In ſe furit iratus homo.

Matth. c. 26. n. 65.

Marc. cap. 14. n. 60.

In veſtes iratus vaguns ſæuiens.

tos homines ſuam in veſtem furere, cùm non eſt poteſtas furendi alios in homines. Quis furor eſt hominem ſibi manus inferre? ſed lego Moabitam quaſſatis manibus commotum grauiter eſſe aduersùs Magum. Sic Moyſes Num. cap. 24. num. 10. *Iratus eſt Balac contra Balaam complosis manibus*, &c. Manus diſtorquet Moabites, imò quaſſat in ſeſe, iratus admodum: ſed ita modum neſcit, vti Nazianzeno viſum eſt ad carmen de Ira. Pingit Theologus ſcenam irati hominis. *Gigas videri, ſimus cùm ſit, ſtudet. Manum ipſe torquet*, &c.

Num. c. 24. n. 10. 11.
Nec ſibi parcit ira iniquus homo.

5. Quibus parcat iratus homo, non video; cùm malus ſibi noceat, vt furorem digerat. Hoc metu Balacus Magum à ſe abigit, num. 11. *Reuertere in locum ſuum*, &c. Cur Balaamum à ſe Princeps abigat, ſcitè inuenit Abulenſis q. 3. *Quia iratus erat, moleſtum illi nimis erat videre Balaam*, &c. Affectus eſt hominis, vt longè à ſe amotos velit homines, quibus iraſcitur, ne ferat moleſtam ſarcinam: ac deinde, ne cogatur ſuum punire dolorem, quod in loco Philo docet Regem cogitaſſe. *Fuge quantocyus, ne quid indignatione furens, ſæuius in te conſulam*, &c. *ad 1. lib. de Moyſe.* Adhoc Balacus iram premit; ſed pater iratus vel infantem inſontem diris petit. Res de Marci textu eſt *ad cap. 9.* vbi pater filium Diabolo obſeſſum eſſe dolet, opémque à Chriſto poſcit, *num.* 19. Nam rogatus à Chriſto pater, qua ex ætate puer Diaboli præda eſſet, dolenter addit homo, num. 21. *Ab infantia*, &c. Itane puer innocens à Diabolo obſidetur? cur ira? Chryſologus ſerm. 51. *Sed replentur Dæmonibus paruuli, quando à parentibus Diabolo offeruntur, Dæmonum ducuntur ad curam*, &c. Amentes ira patres vagientes adhuc infantes donant Diabolo; ſic parentibus malè precantibus, vis Diabolo in infantes creſcit: & negamus adhuc iram eſſe furorem breuem? Ira tumens, ac furens Holofernes ſæuit in homines. *Omnes occidit in ore gladij*, &c. *num.* 16. ſæuit in arbores. *Omnéſque arbores, & vineas iuſſit incidi*, &c. *num.* 17. Sed ira Regum ſæua eſt, vel in res inanes debacchatur. *Spiritus grandis, & fortis ſubuertens montes, & conterens petras*, &c. 3. *Reg.* 19. *num.* 11. Vidit Ioannes Apocalyp. cap. 7. num. 1. *Quatuor Angelos, tenentes quatuor ventos, ne flarent ſuper terram, neque ſuper mare, neque ſuper arborem*, &c. Reges ventis expreſſos ab Angelis, vtpote bonis, temperatos eſſe credo: patet enim Reges ventis pares eſſe, apud Daniel. *cap.* 7. *numer.* 2. Sed mandata Angelis cura eſt de ventis comprimendis, ne Reges, quod ſolent, ira amentes, vel in terra fruges, vel in mari merces, vel in horto fructus perdant ferro, & flamma: quod Holofernes patraſſe dictus eſt. *Succendit omnia ſata, omnéſque arbores*, &c. Id verò, ſiue vt furorem exoneraret, ſiue vt fame vinceret, quos ferro non poſſet. Sciebat enim Holofernes,

Abſentia lenitur iratus.
Mar. cap. 9. n. 21.
Diabolo infantem donat iratus Pater.
3. Reg. c. 19. n. 11.
Apoc. cap. 7. n. 1.
Dan. c. 7. n. 2.
Regum ira eſt debacchari in res inanes.

Parænet. XXII.

Fame preſſos homines redire ad officium.

TEmpeſtas ſæua omnino, fames eſt: quò Ieremias intendit oculos, cùm agit de ſeruitute Chaldæa, ad Thren. cap. 5. num. 10. *Pellis noſtra exuſta eſt, à facie tempeſtatum famis*, &c. Expendo famem à tempeſtate cognominatam; imò tempeſtates vna fame excitatas eſſe. quod Paſchaſius inſinuat lib. 5. *Fame dum mens affligitur, diuerſis plagarum verberibus cruciatur, & tempeſtatum procellis iactatur*, &c. Quid ſi nec à peſte fames diſtat? Vox Græca eſt λιμὸς, quæ famem ſonat: literuláque adiecta, λοιμὸς peſtem valet. Vox igitur aſpectu alia, ſono eſt eadem; ac proinde fames, & peſtis ſono, & damno conueniunt. quo morbo ne Ægyptus malè extabeſceret, ſomno duplici trahitur Pharao ad curam inopiæ ſubleuandæ, teſte Philone ad lib. de Ioſepho, *Vrbium enim, Regionúmque morbus grauiſſimus fames eſt*, &c. Acerbum adeò malum, vt noluerit meus Chriſtus ab Apoſtolo, ſed ab Agabo Vate promulgari famem, in orbem vniuerſum. Sic Lucas in Actis ad cap. 11. num. 28. *Vnus nomine Agabus ſignificabat famem futuram*, &c. Eáque fames eſt, quæ ſub Claudio malè deformauit terram vniuerſam. Cur famem Apoſtoli non denuntiant? Timent fortaſſe, ne malè audiant, qui mala renuntiant, ac deinde laboret odio ſchola Chriſtiana? Id Chryſoſtomo viſum eſt Homil. 25. in Acta. *Bene de fame non illi, ſed Prophetæ dicunt, ne oneroſi videantur*, &c. Quale malum fames eſt? quod ſi Apoſtolus ſignificaret, inuidiam contraheret. Grande omnino malum fames, quæ in homines carnificinam exercet. 1.

Ierem cap. 5. n. 10. Thren.
Tempeſtas hominum imò peſtis eſt vna fames.
Agat Princeps de fame leuanda cibum.
Act. cap. 11. n. 28.
Res durafames.

Vnde belli ſcitum eſt, fame domare, quos ferro hoſtes nequeas. Nam Lucan. ad lib. 3. *Aſſeris vrbes vna fames*, &c. Accedit Xenophon. lib. 6. de Cyrop. *Nemo eſt tam robuſtus, vt contra famem pugnando bellum gerat*, &c. cùm fames & ciues frangat, & vrbes prodat. Vrbem Maſiniſſa fame capit, ex Appiani Libyo. Vrbem Cæſar fame expugnat, ex Appian. *lib.* 5. Vnde Præfectos vrbis: *Victi (inquit) ſumus, non ab hoſte, ſed à fame*, &c. Vrbem fame quatit Nabuchodonoſor, ex 4. *Reg.* 25. *num.* 3. Vide quid Lorinus aggerat *ad Deuter. cap.* 32. *num.* 24. Vnde conſtat fame preſſos homines ad officium reuenire. Hac arte prouidentiæ celebratæ Magnus Dominus trahit homines ad ſanam mentem, quod notat Saluianus lib. 1. *& ob hoc miſeri eſſe debent, vt mali eſſe deſiſtant*, &c. 2.

Vincuntur milites non ferro, ſed fame.
Deut. c. 32. n. 24.
Pauperem Deus reddit hominem, vt ſanctè viuat.

Non ego negito, quod putant viri Magni, fame tactos homines eſſe, vt ſatis Deo faciant pro erratis animi. Et quidem Chryſoſtomus famem (de qua Agabus) grauem fuiſſe credit, vt refractarios Apoſtolis auditores malè torqueret. *Propter mala*, (inquit ille) *quæ in Apoſtolos facta*, &c. *Homil.* 25. Sed Iuſtinianus, cùm recenſeret orbem terrarum fame oppreſſum millies, ab Abramo ad Sedeciam vſque, 3.

Fames peccati cenſura.

vti

Gen. cap. 12. n. 10. 4. Reg. c. 25. n. 3. *Adæ furtum peperit famem hominum.*

vti conſtat ex *Geneſ.* 12. *num.* 10. *ex* 4. *Reg.* 25. *num.* 3. ſentit malum ab Adæ furto veniſſe. *Aſpexit Heua arborem vetitam, fructum concupiuit, comedit, & peryt,* &c. Paucis pòſt verbis, *Hinc fames, ſitis,* &c. *ad lib. de grad. perfect. cap.* 4. ſed fames & furti pœna, & peccati medicina eſt.

4. Quis neſcit aberrare homines ab æquo iure, qui Regem, ac Deum lædunt? hoc in luto

Iſa. c. 8. n. 21.

Iudæus erat. quod tradit Iſaias *cap.* 8. *num.* 21. Cùm enim Deus famem inferret duram adeò, vt ciues in furorem ſoluerentur, Rege læſo, ac læſo Deo: quod Vates præuiderat, *Cum eſurierint, iraſcentur,* &c. fame graſſante, ac in dies ingraueſcente reuocantur ad ſanum conſilium.

Trahit ad Deum fames.

Id verò in proximo verſu eſt, *& ſuſpicient ſurſum,* &c. ſic bonus quiſque (teſte Baſilio,) *quærens à Deo auxilium compulſus neceſſitate,* &c. Nihil tamen aliud curabat Dominus exercituum, quàm hominem retrahere à luto ſcelerum ad caſtos mores, fame imperata. Baſilius iterum. *Qui enim cuncta diſpenſat, ac moderatur D.us ad procurandam ſalutem hominum, famem nonnunquam inducit,* &c. Vnde minatur

3. Reg. c. 17. n. 1. Iohel cap. 1. n. 4. Leuit. c. 26. n. 16. Deut. cap. 32. n. 24.

Helias 3. Reg. cap. 17. num. 1. *Viuit Dominus,* &c. Quid Vates iurat? *ſi erit his annis ros, aut pluuia,* &c. Minatur Iohel cap. 1. num. 4. *Reſiduum erucæ comedit bruchus,* &c. Sed prior in minando Moyſes eſt ad Leuitic. 26. num. 16. *Viſitabo vos egeſtate, & ardore,* &c. Ad Deuteron. 32. num. 24. *Conſumentur fame,* &c. Triſtes ſunt voces de fame inducenda; ſed quæ faciunt ad poliendos mores hominum

Trahit à Deo homines bona fortuna.

(teſte Abulenſi) q. 5. in Deuter. citat. *Quia cum ſaturitate Deum non coluerant,* &c. Adeſt Abulenſi Nazianzenus *Orat.* 17. qui argumentum vrget, hominéſque monet, vt famem

Fames vitæ magiſtra.

vitæ magiſtram bene ferant. *Quandoquidem penuria ipſa efficit, vt ad Deum noſmetipſos conferamus, qui fortaſſe ob effuſam liberalitatem contemnitur,* &c.

5. Quid ſi & viros optimos fames ducat ad apices vitæ ſanctiſſimæ? Potuit quidem Magiſter Dominus Paulum ſuſtentare cura facili, qui Danielem in lacu pauit, & He-

2. ad Cor. c. 11. n. 27. Ad Hebr. c. 11. n. 37.

liam in via aluit. Cur patitur laborare Apoſtolum *in fame, & ſiti?* &c. 2. *ad Corinth. cap.* 11. *num.* 27. Cur & homines alij, (Deo conniuente) *circuierunt in melotis, egentes, anguſtiati, afflicti?* &c. *ad Hebr. cap.* 11. *num.* 37. Vbi Athanaſius, & Chryſoſtom. *Hom.* 28. locum explicant de Helia, & Heliſæo, quos proinde aluerint mulieres. Sed quo id conſilio fecerit Deus Optim. oſtendit Auguſti-

Et bonos viros piè vrget fames.

nus ad 2. lib. de ſermon. Dom. cap. 17. *Quandoquidem iſta, ficut adiutoria, nouit ille medicus, quando apponat, quando detrahat; ſicut nobis iudicat expedire,* &c. Scitè Auguſtinus, ex arte medica argumentum capit; ſi enim bonus Hippocrates inediam imperat, & vt morbum pellat, & vt caueat; ſic Deus famem inuehit, vt ab hominibus abigat turpes mores, & ſalutem foueat bonæ mentis. Et miraris adhuc cur Deus Lazarum cœlo

Luc. cap. 16. n. 22.

notum hominem, apud Luc. 16. num. 22. *vt portaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ,* &c. fame cruciari paſſus fuerit? Viuit ille menſa tenui. *Cupiens ſaturari de micis, quæ cadebant de menſa diuitis,* &c. *num.* 21. Solatium ta-

men ex analectis quadræ alienæ denegatur improbè. Cur non ſolatur Deus virum optimum, fame ſedata? Sed exercetur Lazarus. *Imò pauperem prouexit ad philoſophiam paupertas, ad virtutem dolor,* &c. ſic Chryſolog. *ſermon.* 124. Ex menſa tenui ductus homo eſt ad apices ſanctitatis Angelicæ, cùm ad Deum fames vrgeret. Video, quo Holophernes cerebro ſegetes ſuccendit, & ſuccidit arbores; ſcilicet vt hoſtes fame cogat in obſequium.

Viuit piè Lazarus paupertate magiſtra.

CAPVT III.

Num. 1. Tunc miſerunt Legatos ſuos, vniuerſarum vrbium, ac Prouinciarum Reges, & Principes: Syriæ, ſcilicet, Meſopotamiæ, & Syriæ Sobal, & Libyæ.

Commentarius.

1. DEDERAT textus proximè Gentes, nec ignobiles, metu fractas eſſe, cùm reſciſcerent Holophernem graſſari in homines, & in ſegetes. cap. 2. num. 18. *& cecidit timor illius ſuper omnes inhabitantes terram,* &c. Metus iſte Oratores ad Holofernem extorſit ab iis, qui Legatos Aſſyrios malè acceperant, *cap.* 1. *num.* 11. Sed metus (Nazianzeno teſte) *Magiſter longè optimus,* &c. *ad* 1. *Carmen.* Quid non docet magiſter metus? Docet, quo Patrem loco habeas, quo Ducem modo cures, quo Regem honore colas. Id Theoderico viſum eſt, cùm leges capitales daret, lib. 5. epiſt. 23. *Dum metus imponitur, peccandi licentia non præbetur,* &c. Imò peccandi facultas arcetur longè, cùm Prætor gladium exerat, Paulo teſte ad Rom. 13. num. 4. *Dei enim miniſter eſt vindex in iram,* &c. Quò non vrget metus homines, vt ſibi conſulant? Græcis εὐλαβέομαι, *timere* eſt, & *cauere*; ac ſi metus adigat hominem, vt ſibi caueat. Hoc ſe metu coli Deus voluit, cùm nomen à metu caperet. Nam Δέος Græcè, *metus eſt.* vnde θεός, Latinè *Deus*, ſibi nomen feciſſe videtur. quod Rupertus putat lib. 5. de Oper. Spirit. ſancti. cap. 17. *Tali nomine creator nuncupatur, quia timendus eſt; & hoc ab omni creatura exigitur, vt timeatur,* &c. Sed bonus Deus! *Amari magis voluit, quàm timeri,* &c. teſte Chryſologo *ad ſermon.* 90. Alius, & longè alius ab Holoferne, qui vt carnifex humani generis tonare viſus eſt, *Oderint, dum metuant,* &c. metúque homines trahebat in obſequium.

Metus eſt morum profectus.

Metus cauet.

Metu Deus piè colitur.

2. Peris fortaſſe, quò terrarum peruaſit metus iſte? Id in textu eſt. *In Syriam ſcilicet Meſopotamiæ, & Syriam Sobal, & Libyam,* &c. De Syria Meſopotamiæ, ſiue Medamni dubium non eſt: conſtat ex *Pſalm.* 59. ex 2. *Reg. cap.* 8. *num.* 3. De Syria Sobale dubitant adhuc interpretes *ad* 2. *Reg. cap.* 10. *num.* 6. ad 1. *Paralipom. cap.* 18. *num.* 5. An ne Soba Sophene eſt? Putant Serar. Salian. Tirin.

Pſ. 59. n. 1. 2. Reg. c. 8. n. 3.

Certè Ioſephus in Soba non agnoſcit aliam, quàm Sophenem, *lib. 7. Antiquit. cap. 5.* Deinde Pompeios Sophenos Iodæis vicinos eſſe inſinuat, apud Lucan. *lib. 2.*

——& dedita ſacris
Incerti Iudæa Dei, molléſque Sophena, &c.

Si quis velit Sobam eſſe regionem, quæ Plinio Sophene eſt *lib. 5. cap. 12.* non probo: longè enim à Soba Sophene eſt, quæ Taurum tangit, imò tranſit. Si quis verò Sobam, ſiue Hobam, *quæ eſt ad læuam Damaſci,* &c. ex *Gen. 14. num. 15.* (Gen. cap. 14. n. 15. *Soba Cœleſyria.*) Cœleſyriam eſſe putet Libano clauſam, & Antilibano: aſſentior facilè: nam, Strabone Auctore ad lib. 16. *Cœleſyria appellatur propriè, quæ Libano terminatur, & Antilibano,* &c. Facit ad litem Emath regio ab vrbe cognominata, quæ ad Sobam, ſiue Hobam pertinet. Scio enim Salomonem curaſſe de vrbe obtinenda, quæ à terminis Iudaicis non longè aberat, (2. Paral. c. 8. n. 3.) *ad 2. Paralipom. cap. 8. num. 3.* vbi textus, *Abiit in Emath Suba,* &c. ſcilicet in vrbem Cœleſyriæ, vnde Boreales ſunt aditus in Terram ſanctam. de quibus Ezechiel agit ad (Ezech. c. 47. n. 17.) cap. 47. numer. 17. *Terminus Emath plaga Septentrionalis,* &c. Vide *Num. cap. 34. numer.* 8. Et verò Emath, ſacro textu, appellatur introitus, ſcilicet in Terram ſanctam, (Iudic. cap. 3. n. 3.) *Iudic. 3. numer.* 3. Textus eſt, *Vſque ad introitum Emath,* &c. Adeſt Amos cap. 6. (Amos cap. 6. n. 15.) num. 15. *Conteret vos ab introitu Emath,* &c. mitto loca reliqua. Sed Emath prope Hobam eſt Libano clauſa, & Antilibano; igitur Soba, ſiue Suba, Cœleſyria eſt. Addo Adarezerum ab Hebræo victum eſſe, 1. *Pa-* (1. Paral. c. 18. n. 3.) *ralipom. cap.* 18. *num.* 3. Sed quem nam Dauid Adarezerum malè mulctauit? *Regem Soba regionis Emath,* &c. vbi Emath regio ab vrbe dicta ad Sobam, ſiue Hobam pertinet. Nec officit Regem Emath Adarezero hoſtem fuiſſe; quod patet ex 2. *Reg.* 8. *n.* 9. potuit enim Præfectus ab Adarezero deficiens, vrbem ſibi, & nomen vſurpare.

3. Hæc ita, vt qui Sobam cum Damaſcena miſcet, prauè excutiat. Res de textu eſt (2. Reg. c. 8. n. 5.) *ad* 2. *Reg. cap.* 8. *num.* 5. vnde conſtat Damaſcenum Adarezero auxiliatem fuiſſe, licèt auxilium fruſtrà fuerit: in proximo tamen Damaſcenus erat, qui Cœleſyro opem tulerit. Deinde Emath tangit fines Damaſcenos; quod probat Ezechiel (Ezech. c. 47. n. 16.) *ad cap. 47. num.* 16. vbi ponit Sabarim, *quæ eſt inter terminum Damaſci, & confinium Emath,* &c. Patet igitur non diſtare Sobam à Damaſcena. Sed (Zach. cap. 9 n. 2.) & Zacharias *cap.* 9. *num.* 2. agens de Syria Damaſcena, *Emath* (inquit) *terminus eius,* &c. Ac ſi bene ſorores conuenirent; quod Strabo de Antiochia, & Apamea docet lib. (*Vrbis à conſenſu bono ſorores.*) 16. *quæ propter concordiam ſorores dicebantur,* &c. Vnum illud ſupereſt, agat ne Amos de noſtra Emath *ad cap. 6. num.* 2. vbi Pro- (Amos c. 6. n. 2.) pheres, *Ite in Emath magnam,* &c. Hæc tamen Hieronymo, viriſque aliis Antiochia eſt ad Orontem ſita. Noſtra verò Emath (teſte Hieronymo ad Zachariam cit.) *Syria Cœles eſt ciuitas,* &c. Sic Vatabl. & Remig. Hæc ego: ſi quis tamen propiùs inſpexerit, quid velint Amos, & Zacharias, *citatis locis,* lubens accipiam. Mihi placet interim Syriam Sobalem, Strabone arbitro, Cœleſyriam eſſe, quam Libanus cogit, & Antilibanus.

Sed quid Libya? an ne illa eſt, quæ Africanos agros colit, germana Libya? Quis vetat? 4.
& credo facilè partem longè diſſitam ab Holoferne terrefactam eſſe; quo metu fractum ſcio orbem terrarum, cùm ſcirent Perſam ab Alexandro victum eſſe, apud Curt. lib. 10. *Adeò totum orbem nominis eius terror inuaſerat,* (*Princeps victor metu quatit orbem vniuerſum*) &c. Laudem hanc Anthemio canit Sidonius carm. 2.

Ad Boream pugnas, & formidaris ad Auſtrum, &c.

Nec minus Attila Gentes concuſſit locis infinitas. qui Iordano eſt, *Terrarum omnium metu vulgatus homo,* &c. qualis apud Naſonem Minos ille lib. 9. Met.

——Qui dum fuit integer æui:
Terruerat multas ipſo quoque nomine gentes, &c.

Nec miror metu Ducis, ac Regis improbi quaſſari terram vniuerſam. Nam quod monet Sapiens Prouerb. cap. 16. n. 14. *Indignatio Re-* (Prou. cap. 16. n. 14.) *gis,* Græcè *Angelus mortis,* &c. vertas bene. Dæmon eſt domeſticus. Ac proinde metu affectæ gentes ſuos ad Holoſernem Oratores ſubmiſere. Ne quis neget

Parænet. I.

Erudiri homines clade aliena.

1. TRahit metus, quos amor non ducit ad officium, machináſque admouet, quas amor ne digito quidem mouet. Hoc aſpectu Clemens Alexand. 2. Strom. cap. 4. *Quos amor non expugnat, metus manſuefacit,* &c. Quid (*In officio metus continet hominem.*) Gentes immunes cogit, vt per Oratores ſe dedant in poteſtatem Holofernis? *Tunc miſerunt Legatos ſuos,* &c. Metus ingens de fortuna acerba. *Cecidit timor illius ſuper omnes,* &c. Ex ſortuna aliena didicerunt, quid ſibi ex vſu eſſet. Prudens hac via Emathæus Princeps 2. *Reg.* 8. cùm acciperet fractum ab Hebræo Adarezerum *num.* 3. Deinde fuſum fugatúmque Damaſcenum, qui nec magno effecerat auxilio, vt Dauid malè pugnaret *num.* 5. Bello igitur confecto Emathæus filium delegat ad Hebræum num. 10. *vt ſalutaret eum,* (2. Reg. c. 8. n. 10.) *congratulans, & gratias agens,* &c. Officioſa quidem legatio apud Regem, quo cum nihil Emathæus haberet amicitiæ, 1. tamen *lib. Paralipom. cap.* 18. *num.* 10. lego, quò ſpectaret (1. Paral. c. 18. n. 10.) legatio, ſcilicet, *vt poſtularet ab eo pacem,* &c. An timet Emathæus, ne Dauid Regum victor, proxima quæque ferro metat, & nouo cogat? id Abulenſis putat q. 13. *Timebat,* (*Princeps metu officioſus.*) *ne, cum Dauid expugnaſſet Regem potentiſſimum, faciliùs eum expugnaret; ideo voluit cum illo pacem habere,* &c. Emathæus itaque alieno ex malo metum concepit, vt ſibi conſuleret. Æquè Berodachus, ac Emathæus rerum ſciens eſt. Sennacheribum ab Ieroſolymis trudit Ezechias, cælo fauente *ad* 4. *Reg. cap.* 19. *numer.* 35. Deinde morbum à (4. Reg. c. 19. n. 35.) ſe abigit, Deo Duce, ac ſole ad miraculum vſque regreſſo, *ad cap. 20. num.* 11. Res nota, vel cæteris nationibus, quibus cum nulla Hebræo erat amicitia. Ad Iſaiam cap. 39. num. 1. *In illo* (Iſa. c. 39. n. 1.) *tempore*

tempore miſit Berodach Rex Babylonis libros, & munera ad Ezechiam,&c. Quid tibi cum Iudæo Rege eſt Magne Berodache? vt per Legatos, & literas amicè dicas ſalutem plurimam? Legatio, ſpecie quidem, gratulatoria eſt: reapſe periculi metuens, ne Hebræus, pulſo Aſſyrio, Babylonium petat, dextro Marte. Bene ad rem Procop. *Quibus auditis ad Legatorum miſſionem inductus eſt*, &c. eò Berodachum traxit contractus aliena clade metus.

Metus ex clade aliena.

2. Leo eſt Princeps Regum victor, qui ſolo ſe terrore tuetur. Sic Dauid abſterret Syros bello in Ammonitam bene geſto. Syrum ab Ammonita conductum frangit victor Dauid 2. Reg. 10 n.8. *Fugerúntque Syri*, &c. Quid Reges alij Ammonitis auxiliares? ante belli tubam, fuga ſibi conſulunt; imò fœdus cum Hebræo feriunt. *Feceruntque pacem cum Iſrael*, &c. *n.*19. Dubitat Abulenſis *q.* 9. Vtrùm Reges, fide integra, fœdus inierint? Sed reſponſum è texto eſt, *Expauerunt, & fugerunt*, &c. quantus ex malo alieno metus, & quàm prouidens, vt pacto inito caueant ſibi Reges? *Quoniam dato, quòd pactum præuaricari vellent, numquam poſſent reſiſtere, ſicut experti fuerant*, &c. ſic Abulenſis. Itaque Reges dum Hebræum timent, ab iniuria temperant, tanta in metu vis eſt. Vnde illud ex 2. *Pædag. cap.* 10. Clemens Alex. *Qui ſunt curatu difficiles, igne, malleo, & incude, tanquam ferrum aguntur*, &c. Fingitur benè ferrum flamma, & ferro, trahiturque in quodcumque velis opus: non aliter homines curantur metu, & vrgentur in obſequium. *Vlula abies* (monet Zacharias,) *quia cecidit cedrus*, &c. *cap.* 11. *n.* 1. Illud penſo, ex cedri malo proximo, quati iuſſam abietem: ſed Delphicum eſt Oraculum.

2. Reg. c.10. n.8.19.

Reges metu fœdus ineunt.

Zach. c. 11. n. 1.

> *Tunc tua res agitur, paries cùm proximus ardet*, &c.

Quæ enim Cœleſyria non timeat, non obſequatur? cùm reſciſcat ſegetes, & arbores agri Damaſceni ab Holoferne ſuccisas, & ſuccenſas eſſe, vicinóque malo admoneatur, *Vlula abies, quia cecidit cedrus*, &c. vbi Peluſiotes lib. 1. epiſt. 75. ad Alliopium. *Fortibus cadentibus, imbecilliora erudiantur*, &c. Id à Nazianzeno fortaſſe hauſit, qui Synodum admonet Orat. 30. *Ex aliorum calamitatibus documentum ſibi capiant*, &c. Cur enim ſuam Philiſthæo arcam Deus prodit? Cor ſuum Chaldæo templum dedit? Cur Iudæum ſibi ſactum malè mulctat, hoſte addito? ſcilicet, vt timeant gentes aliæ, ac ſibi conſulant. Vnde Lyra, *ideo alij exiſtentes in locis aliis, debent diffidere de ſe ipſis*, &c.

Quid ex uſu ſit docet ſortium aliena.

3. Quid aliud Deus Magnus voluit, cùm orbem ſcribit obrutum aquarum inundatione? *ad Gen. cap.* 7. *num.* 21. cùm Sodomam igne correptam, & corruptam docet? *cap.* 19. *n.* 24. cùm Samariam ab Aſſyrio raptam, & malè mulctatam dicit? 4. *Reg.* 17. *num.* 23. cùm Iudam cecidiſſe tradit in Chaldæam ſeruitutem? 2. *Paralipom.* 36. *num.* 16. Eo puto conſilio ſcelerum vltrices clades exponit Dominus, vt viuentes adhuc, ac peccantes abſterreat, calamitate ſcilicet aliena: ſic Magnus Baſilius Hom. 9. *Ipſi nihilo meliores euaſerunt, exemplo tamen reliquos prudentiores, cautioreſque reddiderunt*, &c. Cum Baſilio ſtat Clemens Alex. 3. Pædag. cap. 8. *Hoc ſcilicet conſilio, vt nos à vitio auerteret, ea quæ paſſi ſunt, oſtendit*, &c. Inde eſt, quòd modò punit hominem, modò pungit Angelũ, fortuna vtriuſque partis explicata. Pharaonem ſuo cum exercitu deſcribit Moyſes Exod. 14. num. 6. *iunxit currum, & omnem populum ſuum aſſumpſit ſecum*, &c. Deinde tradit, quid mali Princeps tulerit, clade vltima, num. 28. *Ne vnus quidem ſuperfuit*, &c. ſed Reges Deus facit rerum dominos, vt ſi prauè egerint, malè premat, bono publico humanæ gentis. Scitè Rupertus lib. 1. in Habac. *Oportebat notum eſſe, qui adhuc corripitur, vt eius exemplo cæteri corrigantur, ſiue emendentur*, &c. Vnus de cœlo tactus homo terret, frangitque alios, & plurimos homines, quod Naſo docet lib. 3. epiſt. 2. ad Cottam.

Gen. 7. n. 21.

cap. 19. n. 24.

4. Reg. c. 17. n. 23.

2. Paral. 36. n. 16.

Gentes erudit clades Iudaica.

Exod. c. 14. n. 6. 28.

Admonetur populus clade Regum.

> *Vnum cùm feriunt, non vnum fulmina terrent*, &c.

Addit Seneca, *ſic animaduerſiones magnarum poteſtatum terrent latius, quàm nocent*, &c. 1. *ad Neron. cap.* 8. Hoc aſpectu premit Angelum Magnus iudex apud Ezechielem *cap.* 28. *n.* 16. Sed quas priùs laudes canit? *Et tu Cherub*, &c. *num.* 14. Hæc inter, monetur Vates, vt doleat vices hominis. *Leua planctum ſuper Regem Tyri*, &c. Cur Angelum grauiter punitum dicit, & iuſſus luget triſtes morſus hominis? Sed vrgetur homo, vt ſapiat malo Angelico. *Ille plangit vtiliter, qui ſpiritu humili perſcrutatur, & perpendit, quid ſibi faciendum ſit, cùm ſummus ille Angelus, tam ſapiens, terribiliter proiectus ſit*, &c. Hæc Rupertus *lib.* 2. *cap.* 3. *de Victor.* Quis poſt cladem Angelicam, ſibi non timeat vilis homo? quis ſacro metu ſalutem non concipiat? qui timet, ſcitè cauet; qui non timet, nec ſapit vicino malo.

Ezech. c. 28. n. 14. 16.

Sapiunt homines malo angelico.

Hac via metum Iudæo grauiorem incuſſit Magnus Dominus apud Ezechielem *cap.* 16. Sodomam inibi, & Samariam Solymæ ſorores vocat, *num.* 52. vbi iudex, *Viciſti ſorores tuas peccatis tuis*, &c. Miror ego Solymam Deo ſacram peccaſſe grauius, quàm Samaria, Sodomáque peccarunt. Nónne ſorores à fide ſemper aberrarunt? quod à Iudæa temperatè dicendum eſt. Cur igitur Iudex aduersùs Iudæam, *Viciſti* (inquit) *ſorores tuas peccatis tuis*, &c. Sed à ſororum calamitatibus ſanam Solyma non hauſit mentem. Sic Theodoret. ſect. 5. *Cùm noris, quæ illis acciderint, & illatas ipſis calamitates, nihilominus delinquere perſeueras*, &c. Aliena calamitas, vel extraneis diſciplina eſt: qui non diſcit metu magiſtro, morumque Præfecto, grauiùs pereat neceſſe eſt. Hoc in luto Lamechus erat, cùm puerum interfeciſſet, *Gen.* 4. *num.* 23. Nam ad vxores ille, *Septuplum vltio dabitur de Cain; de Lamech autem ſeptuagies ſeptiez*, &c. *num.* 24 Id viris bonis eſt. Grauior Lamecho pœna erit, quàm malo Caino eſt. Sic Hieronymus 1. *lib. aduerſus Iouin.* Chryſoſtom. *Hom.* 20. Nazianzenus *Orat.* 44. Quid igitur Lamechus non dolet? quid non luget? quid non timet? Sed iuſtus eſt metus, Nazianzeno Auctore. *Quia poſt legem, & condemnationem, eadem perpetrauit*, &c. Punito Caino metum Lamechus abigit, pudorémque peccandi; vnde pœnam timet acerbiorem. *Septuagies* (inquit) *ſeptiez*, &c. Seuerior enim Deus eſt in homines, qui punito ſcelerum ſocio, non ſapiunt ad ſalutem. Didi- 4.

Ezech. c. 16. n. 52.

Peccat grauius, qui non eruditur malo alieno.

Gen. cap. 4. n. 23. 24.

Punitur acerbè qui non ſapit aliena calamitate.

ſere vel gentes barbaræ è malo alieno, *ac tunc miſerum Legatei ſuos.*

Num. 2. Deſinat indignatio tua circa nos. Melius eſt enim vt viuentes ſeruiamus Nabuchodonoſor Regi Magno.

Commentarius.

5. MVltus Regum metus eſt, qui vitam redimunt iactura libertatis nobiliſſimæ. Credunt tamen frui ſe aliena inſania, cùm è vicino malo ſapiunt, quæ Hebræo laus eſt. Nam Pharaone ſubmerſo, exercitúque detrito, ad Exod. *cap.* 14. *num.* 28. Hebræus non, vt ius erat, altè gaudet, ſed timet altè, num. 31. *Timuitque populus Dominum*, &c. Dicant fortaſſe alij Hebræum ineptè in loco timuiſſe, cùm ſentiret Deum ſibi auxiliatem eſſe. Sed magiſtra hominum eſt clades aliena, teſte Oleaſtrio. *Nam, qui propter nos deſtruit inimicos, & nos ſuffocabit, ſi de amicis fiamus inimici*, &c. Id ego accipio. Sed monſtrum puto, vt Reges libertatem pro vita prodigant. Sic enim ad Holofernem. *Melius eſt, vt viuentes ſeruiamus*, &c. Eò miſeriarum trahit vitæ amor, queritur Seneca in Agamm. Ch. 3. *Heu quàm dirum malum mortalibus?* &c. Deinde Valerius caput texit integrum de amore vitæ prorogandæ, *ad lib.* 9. tradit inibi, quid alij, aliíque fecerint vel Magni Duces, vt vitæ moras traherent exiguas, ac tandem: *ſed hos tu furores immoderata retinendæ vitæ dulcedo ſubiicis*, &c. Sub ferro, vitæ moram amat Brutus: nam iuſſus dare ceruices, ferro caput ſubtrahit, ac ſanctè iurat: *Ita viuam, dabo*, &c. Iurandi forma vana, & inepta eſt, ſed à viuendi amore nata, cùm Brutus ſub ferri ictu mortem adhuc fallendam curaret. Hæc & Chriſto mens vrgendi hominis ad cœnam Euchariſticam, vitæ pretio, ad Ioann. cap. 6. num. 48. *Ego ſum panis vitæ*, &c. Decies (quod puto) vitam Chriſtus vocitat panem Euchariſticum, vt gratus de ſacra Cœna ſermo fluat. Sic Chryſoſt. Hom. 46. *Vitæ vbique meminit: nam eius trahimur cupiditate*, &c. Sed iam pridem hac Adamum ſpe Deus lactauerat, vt homo legem ſeruaret. *Ne comedas*, &c. Gen. 2. num. 17. *Erat enim lignum vitæ in medio Paradiſi*, &c. *num.* 9. de quo veſci licebat. Hebræo textu: *Lignum vitarum*, &c. hoc eſt, vitæ longiſſimæ. Cur de vita Deus meminerit priuſquam Adamo legem daret, bene inuenit Moyſes Antiſtes 1. p. cap. 2. *Pro cohortando igitur Adamo ad obſequium, vocatur arbor illa, vitæ arbor*, &c. Sciebat Dominus, quo viuendi amore ducatur homo. Scio & ego, quò proceſſerint voces plebeculæ adulatrices, cùm Imperatorem vita ſua clariorem ebuccinarent.

Exod. c. 14. n. 28. 31.

Magiſtra morum eſt clades aliena.

Ingens vitæ amor.

Ioann. cap. 6. n. 48.

Dura quæque deuorat vitæ amor. Gen. 2. n. 17.

Ad legem ſeruandam vrget vitæ amor.

De noſtris annis tibi Iuppiter impleat annos,
&c.

Aliter ſui amantes Reges, qui pro vita libertatem prodigunt, ac per Legatos ad Holofernem homines adiiciunt. *Melius eſt enim, vt viuentes ſeruiamus*, &c. Vnde quærendi occaſio,

Parænet. II.

An libertas, quàm vita potior eſt?

SEruire malunt Reges, quàm perire, vitæ amantes vel cum turpi næuo. Quis enim vel bardus homo ſeruitutem, & miſeram, & fœdam rem eſſe neſcit? Capite minutos homines rectè dixeris, qui præ libertate vitam amant, & curant. Sciens rerum Philo, *Nemo ſanus non malit vita, quàm libertatis adire periculum*, &c. *ad lib. 1. de Moyſe.* Sciebat ſeruitutem & extremis hominibus fœdam eſſe, qui Hebræum fame preſſum graui ſeruire non eſt paſſus, ad ſeptennium vſque, Exod. 21. num. 2. *Si emeris ſeruum Hebræum, ſex annis ſeruiet tibi*, &c. Nec aliam de ancilla putes legem eſſe *Deut. cap. 15. n. 12.* Tempus igitur ſeruitutis vtcumque tolerandæ, ſignat Moyſes, ne ad ſeptennium vſque proferatur, notam gentis magnæ delere cupiens. quod notat Origenes Homil. 8. in Ioſue. *Tanta apud eos libertatis cura erat*, &c. Illud Moyſes præ oculis haberi voluit, ſeruitutem, via qualicumque, ſordidam eſſe. Quòd ſi Hebræus manumiſſus libertatem abnueret, magno Domini deceptus amore textus hac de re eſt Exod. 21. n. 6. *Applicabitur ad oſtium, perforabitque aurem eius ſubula, & erit ſeruus in ſæculum*, &c. Multæ ſunt notæ, quibus Moyſes premit ſordidum hominem, vtpote qui ſeruire malit, quàm vita frui libera. Cur enim ad poſtes exponitur ſeruus iſte? Bene Theodoret. quæſt. 46. *vt intelligat, ne limen quidem egredi licere, inuiſo Domino*, &c. Graue omnino malum ſeruitus eſt, qua ſeruus domo abire non poteſt, nec redire, niſi ad nutum Domini. Deinde notatur ſeruus ferro ſutorio, fixa ad poſtes auricula, in pœnam ſcilicet mentis viliſſimæ: quod Auctores plerique notant; in quibus vnus eſt Theodoret. q. 45. *In dedecus eius, qui libertate poſtpoſita, ſeruitutem amplectitur, ſignum hoc iubetur accipere*, &c. Neque enim volens, ac lubens ſeruit, niſi homo de vili ſutrina. Addit Caietanus inſcriptam ſeruo notam, auctoritate publica. Nam, iubet Moyſes: *Offeret eum Dominus Diis*, &c. hoc eſt, Iudicibus, *vt ſi non horreret ſeruitutem, ſaltem horreret ignominiam publicam*, &c. ſic Caietan. Vnde colligas, hominem mentis adeò proiectæ, vt ſeruire lubens velit, turpi nota ſignandum eſſe. Viuat ſtigmatias perpetuò. *videlicet, vt ſemel dicta profeſſionis ſua delere, vel abſcondere non poſſit monumentum*, &c. quod Rupertus cenſet *lib. 3. in Exod. cap.* 35. Nota enim, auricula inciſa, monumentum eſt; quaſi monens mentem de officio. Addo moneri ſeruum, aure perforata; meminerit ſe vel auribos trahendum eſſe in quaſcumque Dominus partes velit. 1.

Libertatem homines tuẽtur valide.

Exod. c. 21. n. 2.

Deut. c. 15. n. 12.

Multa Deo cura de tuenda libertate.

Exod. c. 21. n. 6.

Seruitus ex compactis ſordida.

A ſeruiendo auertitur Deus.

Res adeò fœda eſt ſeruitus, vt terra quidem ſeruiles manus admittat facilè, nec ſeruili culta manu bene fructus edat. Notat Plinius *lib.* 18. *cap.* 13. agros à ſeruis ſubactos minus reſpondere, quàm à magnis viris cultos: quales Serranos, Cincinnatos, Curios, Roma laudat. ſcilicet, Plinio Auctore: *Honeſtis manibus omnia latiùs proueniunt, quia curioſiùs fiunt*, &c. Lucem Plinio Cainus addit. Peto enim, cur terra Caino culta malè paret? Id Iudex minatur, 2.

Odit ſeruitutem & bruta tellus.

Gen. c. 4. n. 12. 15.

tur, Gen. 4. num. 12. *Cum operatus fueris terram, non dabit tibi fructus ſuos*, &c. Sed à Caino iam ſeruo ſubactus ager eſt. Signum illud, de quo textus num. 15. *Poſuitque Dominus in Cain ſignum*, &c. nota erat ſeruitutis ſordidæ; ac proinde Cainus vultu inſcripto ſeruus erat, quod ſentit Ambroſius ad Pſ. 104. *Quaſi ſeruus ſignum accepit*, &c. Neque Plinium latuit *eitate loco*, vinctos ſeruis pedes, & inſcriptos vultus eſſe. Quale malum ſeruitus eſt, quam vel tellus bruta longè à ſe trudit.

Cainus ex peccato ſeruus.

3. Nec ſeruire, turpe modò, ſed & graue eſt, cùm nullum ſeruo ſit otium, ex verbo veteri. *Nam ſeruus* (ex Chryſippo) *mercenarius eſt perpetuus*, &c. Apud Senec. *de Benefic. lib. 3. cap. 22.* Nónne laborare, circuire, vigilare, algere, ſudare ad guſtum, & nutum Domini, lex eſt ſeruis perpetua? Id cenſent qui ſenſere ſeruitutis morſus triſtes. Hac de re vt fidem Moyſes faceret, ſeruitutem appellat fornacem ferream, Deut. 4. n. 20. *Vos tulit Dominus, & eduxit de fornace ferrea Ægypti*, &c. Nam ex 20. *Exod. num.* 2. exponit Moyſes, quæ nam hæc coquendis hominibus officina fuerit. *De domo ſcilicet ſeruitutis*, &c. Doluiſſe Hebræum ſub ferro, & flamma docet Moyſes, cùm ſeruiret. *Quia ſeruitus illa erat duriſſima*, &c. ſic Lyranus. Fœda ſimul, ac dura ſeruitus eſt; & libertatem Reges pro vita abnuunt? illudque per Legatos renuntiant? *Melius eſt, vt viuentes ſeruiamus*, &c. Reges, non Reges dixerim, ſed homunciones viliſſimos.

Deut. cap. 4. n. 20.
Exod. c. 20. n. 2.

Flamma & ferro dura ſeruitus.

4. Inde eſt, quòd viri nobiles ſeruitutem morte grauiorem putant, libertatem vita clariorem habent. In hac ſententia Rubenus erat, Premuntur à Ioſepho Prorege fratres *Gen. 42. num.* 22. Vnde ad illos Rubenus, de Ioſepho diuendito, *En ſanguis eius exquiritur*, &c. Ineptè Rubenus agit, ſi Ioſephum velit ferro exceptum eſſe: ſed qui fratrem malè venundatum ſciret, ſcitè docuit, cogi ad necem, qui ſeruire cogitur. ſic Chryſoſt. *Hom.* 64. Non mentitur in loco Rubenus: *Licèt enim gladium per gulam non tranſmiſiſtis, barbaris tamen hominibus eum vendidiſtis, ac difficiliorem illi ſeruitutem excogitaſtis*, &c. Dolet id bonus Dauid Pſal. 104. n. 17. *In ſeruum venundatus eſt Ioſeph*, &c. Nec ſeruus pretio diſtractus, ſed & loris vinctus, vti malus ſeruos. *Humiliauerunt in compedibus pedes eius*, &c. *num.* 18. Graue omnino malum puero nobiliſſimo, quod Ioſephus morte quæſita pelleret, ſi per Deum liceret. Captus ab hoſte puer clamat, *Non ſeruiam*, &c. Addit Seneca epiſt. 77. *& verbis fidem impoſuit*, &c. nam manus ſibi intulit. Quid Ioſephus non faceret? cùm doleret grauiter. Nam ex Pſalm. citato, *Ferrum pertranſiit animam eius*, &c. Sed quodnam hoc monſtrum eſt? Itáne ferri vis peruadit animum hominis? Poteſt ne catena animum ferire? Tantus ſeruitutis infimæ dolor eſt puero nobiliſſimo, vt ferrum animo excepiſſe viſus ſit: quod notat Ambroſius in Pſ. 118. ſerm. 12. *Quæ potuit nobilis proſapia puero grauior eſſe tentatio, quàm vt tanto familiæ ſplendore deiectus, cogeretur ſeruire*, &c.

Gen. cap. 42. n. 22.

Ad mortem cogit qui ſeruire cogit hominem.

Pſ. 104. n. 17. 18.

Dolor eſt ingens ſeruitutis contractæ.

5. Lego Saulem, malè pugnantem, ſuo ſe ferro peremiſſe, ne captus ab hoſte viueret, 1. *Reg. cap. 31. num.* 5. Et putat Diogon Saulem de ſe perimendo cogitaſſe, ne precariò viueret, ſeruatus ad luſus, & iocos militares. *Neſcit enim humiliari arrogantis obſtinatio, vt poſſit viuere*, &c. *ad lib. de Sacram. Paſſion.* Itaque nece quæſita, iniurias à ſe auertit, quas ab hoſte captus timet. Aliò trahit locum Ambroſius, Princeps enim, *arripuit gladium ſuum, & irruit ſuper eum*, &c. ſcilicet, Ambroſio Auctore, *Ne captiuus ſenex viueret, filiis, & regno ſuperſtes*, &c. Proiecit vitam, vt libertatem ferro tueretur. Quid Samſon? *Iudic. 16. n.* 25. captus ab hoſte Iudex, effoſſis oculis in ædem Idolo ſacram ducitur; iuſſus luſitare ad ludibrium, mori mauult Samſon, quàm ſeruitutem pati: columnis igitur arreptis, emoriſque, ſoluit domum, & hoſtes ſecum perdit, ac ſepelit, *n.* 30. Abulenſis optimè quæſt. 52. *Cùm in ſeruitute amara moriturus foret, melius erat aliquid magnificum agere, quàm in ſeruitute ingloriam ſuſtinere mortem*, &c. Honeſtè Samſon, & premit homines, qui Dagonem colunt; & ſuum punit dolorem, quæſita libertate. *In bellica enim virtute, non mediocris honeſti, ac decori forma eſt, quòd mortem ſeruituti quis præferat, & turpitudini*, &c. ſic Ambroſius *ad 1. lib. Officior. cap.* 42. Pro tuenda libertate vel gallus gallinaceus ad necem vſque pugnat. Vnde poëta apud Philonem,

1. Reg. c. 31. n. 5.

Perimit ſe Princeps amore tuenda maieſtatis, & metu contrahendæ ſeruitutis.

Iud. cap. 16. n. 25. 30.

Vitam prodigit, qui libertatem amat.

——— *& viuus ſeruire recuſat*, &c.

ſi tamen viuit. Quid inde? Plinius ad litem lib. 10. cap. 21. *Victus occultatur ſilens, & ægrè ſeruitium patitur*, &c. Eant igitur Principes, ac per Oratores dicant ineptè, ac ſordidè ad Holofernem:

Et gallus ſeruitutem inuitus patitur.

Melius eſt, vt viuentes ſeruiamus Nabuchodonoſor Regi Magno.

Commentarius.

Reges multarum gentium, & Magni, & Regum Reges olim appellati: Parthus 6.
Artabanus, teſte Herodiano, *Primus Rex Magnus appellatus eſt*, &c. lib. 6. *Megiſtanus Suetonio Rex Regum eſt*, &c. *in Calig. cap.* 5. Mithridates Iuſtino Magnus lib. 42. *Cui res geſtæ Magnum cognomen dedere*, &c. Quis Armeniis Tigranes? Regum Rex: quod Plutarchus docet *in Lucullo*. Quid Phrygibus Reges plerique? Regum Maximi, apud Strabonem *lib.* 12. Quid Ægypto Simandius in Mauſoleo, Seſoſtris in columna? Inſcripti Regum Reges, apud Diodor. *lib. 1. cap.* 1. Quis Perſa ad Conſtantium? *Rex Regum Sapor*, &c. apud Marcellin. *lib.* 17. Satis de reliquis Plinius *lib. 30. cap.* 1. vbi docet Magiam Regum Regibus imperaſſe. Meum me ad penum teneo. Nam ſacro textu vtrumque lego Regum cognomentum. Aſſyrius ad Hebræum 4. Reg. 18. num. 9. *Hæc dicit Rex Magnus*, &c. Apud Danielem audit Chaldæus cap. 2. n. 37. *Tu Rex Regum*, &c. qui & à Summo Deo id nomen habet apud Ezech. cap. 27. num. 7. *Adducam Regem Regum*, &c. quo aſpectu: *Rex Maximus Artaxerxes*, &c. *Eſther cap. 13. n.* 1.

Magnum à rebus geſtis cognomentū.

4 Reg. c. 18. n. 9.
Dan. cap. 2. n. 37.
Ezech. c. 27. n. 7.
Heſt. cap. 13. n. 1.

Natum Regum cognomentum à rebus 7.
præclarè geſtis, & vrget Plutarchus argumentum *ad lib. 2. de Alexandro*; vrget item Naſo de Pompeio,

Magne

Magne tuum nomen rerum eſt menſura tuarum, &c. 1. *lib. Faſt.*

Quod putat Caſſiodorus illud eſt, Pompeio Magno cognomentum proueniſſe ab annona, quam fame graſſante curauit, *lib. 6. form. 28.* Nec Alexander magnum in nomen laboraſſe Nazianzeno viſus eſt, niſi virtute, & liberalitate. *Quæ vna, cùm Alexander eſſet, turpius exiſtimauit, quàm armis vinci*, &c. *Orat. 3.* Quare abſurdum puto, Reges ſolo nomine Magnos eſſe: quod Plutarchus notat. Non erat in hoc albo Quæſtor ille Felix, ad quem Athalaricus lib. 8. Caſſiod. epiſt 18. *Sumpſiſti nomen ex meritis; cuſtodi, vt lateris veritate vocabuli*, &c. Et ille Horatio ſapiens, morum ſcilicet ſtudio ſapiens, vno tantùm Ioue minor eſt. *Rex denique Regum*, &c. *lib. 1. epiſt. 1.* Sed puto Regum nomina iam dudum vana eſſe; nec à rebus magnis venire, nec ad res magnas vrgere: quæ nominibus imponendis ratio eſt. Inde fit, vt ille Theodoſius, ille Iuſtinianus audierint, quod Cyprianus obſeruat ad lib. de Chriſti virint. *Vt in ipſis primordialibus initiis, quædam præfigerentur commonitoria*, &c. Et quid inde ad aurem vellendam? *Ne nomen illis eſſet ad ignominiam*, &c. A Cypriano hauſit Athalaricus, vt Felix audiret *loco citato. Nimis abſurdum eſt, portare nomen alienum; & aliud dici, quàm poſſis moribus inueniri*, &c. Magnum igitur ſalutant Regem Reges alij; quaſi moneant

Magnus ob liberalitatem Alexander.

Nomenclaturam factis æquas magnus Princeps.

Vrget nomen ad benè agendum.

Parænet. III.

Nomen à rebus geſtis petendum eſſe.

1. Video, quo merito Reges Magni cognomentum ſibi parauerint: & quod rectè Caſſiodorus monet lib. 6. form. 7. *Grata eſſe nomina, quæ deſignant protinus actiones*, &c. Imò Iuſta meritis cognomenta eſſe puto. Ne quis ſibi capiat titulos honorarios, virtutum indigens. Nemo id Abrahamo obiecerit; neque enim ſibi nomen peperit, addita ſacroſancti nominis literula. *Sed appellaberis Abraham*, &c. *Geneſ. cap. 17. num. 5.* Niſi poſtquam penitiores de vno Deo notiones concepit, Abramum Deus adit, quo cum agit. *Dixit Dominus ad Abram*, &c. *Geneſ. 12. num. 1.* Imò Deus ſe Abramo oſtentat glorioſè: quod proximè dictum ex Act. 7. num. 2. *Deus gloriæ apparuit Abrahæ*, &c. Paucis pòſt diebus Abramum Deus iterum conuenit, *cap. 13. num. 14.* Tandem Abramus Deum & videt, & audit colloquio familiari, ad cap. 15. num. 1. *Factus eſt ſermo Domini ad Abram per viſionem*, &c. Hæc ita, priuſquam Abrahamus de Abramo fieret, & ſactum de nomine ſacroſancto nomen ſibi pararet Homo ſciens rerum theologicarum; vt nomenclatura conueniret cum literatura: ſic Clemens Alexand. 5. lib. Stromat. cap. 1. *Cùm in cœlum ſuſpexiſſet, ſiue viſo Angelo, ſiue etiam cognito Deo, aſſumit alpha, & dicitur Abraham; vt qui pro natura indagatore ſapiens, piuſque in Deum, & amicus eius factus ſit*, &c. Abramus igitur Chaldæus Aſtrologus, notione concepta ſummi Dei, nomen è re bene geſta mutuatus eſt, literamque accepit, quæ bene congrueret cum facultate literaria. Et Iacobo inditum à lucta nomen ſcio.

Gratum eſt nomen, quod laudem ſonat.

Gen. cap. 17. n. 5.

cap. 12. n. 1.

cap. 13. n. 14.

cap. 15. n. 1.

Nomenclatura ex literatura placet.

2. Luctam cum Angelo Iacobus init; vrgetur amplexu, tunditur manibus, trahitque lucta noctem ſolidam. *Et vir luctabatur cum eo vſque manè*, &c. *Geneſ. 32. num. 24.* Quid inde? nomen capit vti luctator egregius: num. 28. *Nequaquam vltrà Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael*, &c. Quod ab arte, & vi luctandi nomen eſſe conſtat ex loco. Non tamen Iacobus in Iſraelem mutatur, niſi poſt luctam, poſt ſudores, poſt morſus graues. *vt pro pietatis præmio nominis commutationem acceperit*, &c. ſic Nazianzen. *Orat. 35.* Nomen profectò nobiliſſimum eſt luctator bone? *Quia iuſtè, & Dei ſententia obtinebis*, &c. ſic Lyran. *ad Geneſ. 35. num 9.* Ac ſi vellet: poſt luctam, & pugnam Agonothetes Iacobum effecit iuſto titulo virtutis maſculæ. Nec Paulus è Saulo factus, niſi ducto ad ſanam mentem Paulo Proconſule. Res eſt de Actis Apoſtol. *ad cap. 13. num. 9.* vbi Lucas, *Saulus, qui & Paulus*, &c. Id verò Lucas addit, poſtquam Proconſul fidem ſuſcepit, Saulo Magiſtro. Sancit Auguſtin. lib 8. Confeſſion. cap. 4. *Ipſe ex priori Saulo Paulus vocari amauit, ob tam magnæ inſignæ victoriæ*, &c. Laudo ego Romanos, ac Græcos Duces, quos à rebus præclaris denominatos ſcio. *Nam aut à virtute, aut à fortuna, quemadmodum & apud Græcos, huiuſmodi inde ſolebant cognomenta*, &c. ſic Plutarchus *in Coriolano.*

Gen. cap 32. n. 24. 28.

A lucta nomen Iacobo magnum.

Quod meritis paratur, magnum eſt nomen.

Act. cap. 13. n. 9.

3. Quid ſi & Angelis cognomenta non obtigerint, niſi factis præclariſſimis? Lego Seraphinos Deo adſtare apud Iſaiam *cap. 6. num. 2.* Cherubinos *Pſalm 98. num. 1.* ſedes curules eſſe, Dominationes, Principatus, & Poteſtates (Paulo teſte) intereſſe, *ad Coloſſenſ. 1. num. 16.* Ac tandem Angelos reliquos humanæ ſalutis adminiſtros agere, *Zachar. 1. n. 12. Theſſalonicenſ. 1. cap. 4. num. 16.* Vnde hæc Angelis cognomenta fuerint, Auctor eſt Origenes Homil. 23. in Ioſue. *Certum eſt, quòd vnuſquiſque Angelorum, vel hominum ex iis, quæ illis iniunguntur, officiis, & actibus nomina ſortiuntur*, &c. Sed & à gemmis pulcherrimis Angeli cognominantur, apud Ezechielem *cap. 28. num. 13.* Ille enim Adamas vocatur, iſte Sapphirus, Carbunculus eſt alius, alius verò Chryſolitus; reliqui è lapillis aliis appellati, quod textus notat; ac tandem addit num. 14. *Tu Cherub in medio lapidum ignitorum ambulabas*, &c. Non tamen Ruperto placuit tam pulchra Angelis nomina obtigiſſe, niſi victo, eiectoque Lucifero. *Beati (inquit) ſpiritus, qui in Creatoris ſui dilectione manſerunt, & in veritate ſteterunt, venerabilibus ordinibus diſtincti meritò, & ſplendidis nominibus fuere decorati*, &c. *ad 1. de Victoria, cap. 17.* Illud Rupertus credit, Angelos, priuſquam ſæuo cum Dracone pugnarent, Angelos ſimpliciter appellatos eſſe; quod Ioannes inſinuat *Apocalyp. cap. 12. numer. 7.* vbi, *Michael, & Angeli eius*, &c. Sed poſt victoriam, pulchrè appellatos à pulchris lapillis, quaſi militiæ ſtipendio ſoluto.

Iſa. c. 6. n. 2. Pſ. 98. n. 1.

Ad Coloſſ. c. 1. n. 16.

Zachar. c. 1. n. 12.

1. ad Theſſalon. cap. 4. n. 16.

Parat ſibi nomen Angelus rebus piè geſtis.

Ezech. c. 28 n. 13. 14.

Lucifero laſò victo nomen ſortitur acies Angelica.

4. Vel Magnus Deus nomen abnuit, priuſquam

quam rebus id geſtis conueniat. Condit Opifex, qui iquid cœlo, ac terra clauditur; ac

Gen. 1. n. 1.

deinde nomen ſibi capit, *Gen.* 1. vbi Moyſes librum exorditur, *Creauit Deus*, &c. Molitionem rerum priùs apponit Moyſes, vno verbo *creauit*, ac deinde, qui hæc fecerit, molitorem

Creauit Deus n. 1. q.

Deum ſupponit. *Creauit Deus*, &c. Quod expendit Theophilus Antioch. lib 2. ad Autolyc. *Non enim fas eſt Deum temere, & otioſè, nullo ſubiecto opere, nominare*, &c. Sciebat Moyſes vnde Magnus Deus nomen ſibi vellet, ſcilicet ex labore, & opere: qui nec cognomentum capit, vti dicatur Dominus, niſi labore iam ex-

Geneſ. 2. c. 4.

hauſto, & opere iam exacto, ad cap. 2. num. 4. *In die, quo fecit Dominus Deus cœlum, & terram*, &c. Domo igitur extructa, rebuſque ad delicias vſque hominum abſolutis, nouum Deus cognomentum ſumit, & cognominatur Dominus è re bene geſta. Hæc Cyr. Ieroſolymit.

Deus ab Orbe iá condito Dominus.

Catech. 10. *Primum (inquit) factor, deinde Dominus*, &c. Venit in locum Tertullianus *lib. aduerſus Hermogen. cap.* 3. quippe qui obſeruat Deum, Adamo iam condito, Dominum ſemel, & iterum vocitatum eſſe. *Vbi vniuerſa perfecit, ipſumque maxime hominem, qui proprie Dominum intellecturus erat, Dominus etiam cognominatur. Nam Deus ſibi erat; rebus autem tum, & Deus, cùm & Dominus*, &c. Quaſi Deus, cùm laboraſſet, & opus grande peregiſſet, Domini cognomentum meritis caperet. quo merito

Apocæ 19. n. 16. 13.

apud Ioannem *Apoc.* 19. *num.* 16. ſalutatur, *Rex Regum, & Dominus dominantium*, &c. Id tamen, *habebat in veſtimento ſuo ſcriptum*, &c. Sed quod nam hoc veſtimentum eſt? num. 13. *Veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine*, &c. Hæc

Iuſtum bello confecto nomen.

Ioannes de Chriſto Duce præſcripſit, ne quis negaret iuſtum Chriſto nomen eſſe, quod ſibi pareret, bello confecto. Scio id Chriſto conſilium fuiſſe ab ineunte infantia, vt non ſine puluere, & ſanguine pararet ſibi nomen, Ieſus appellatur apud *Lucam* 2. *num.* 21. Sed priùs

Luc. c. 2. n. 21.

cultro circumciditur, quod Bernardus obſeruat Serm. 5. *Neque enim meus Ieſus nomen va-*

Nec Chriſtus ſibi nomen parat merito ... Iſa. c. 62. n. 2.

num, aut inane portat; non eſt in eo magni nominis vmbra, ſed veritas, &c Iam pridem id Iſaias viderat, *cap.* 62. *num.* 2. cùm nomen Chriſto imponendum caneret, *quod os Domini nominauit*, &c. Hebraïcè, *perforauit*; eſt enim inibi verbum נקב *Nacbab*, ſcilicet *perforare*. Sciebat (credo) Vates, quo meus Puer cultro cædendus, & quo homo clauo occidendus eſſet, vt inde appellaretur, *Ieſus Nazarenus.* Hac mente Seuerus ille Alexander, Magni cognomentum deponit apud Senatores, illud ingerens, *Quid ego Magni feci*, &c. ſic Lampridius.

5 Argumentum eſt ingens aduerſùs homines, qui è re leuiuſcula grande ſibi nomen volunt, humani omnino Chamæleontes vento paſti, vno tantùm nomine Leones. Audis nomen, times: offendas ad vineam, ferme ſub pampino totum animalculum. Tertullianus

Vanum aliquando nomen vani hominis.

optimè ad lib. de Pallio, cap. 3. *Ridebis illico audaciam Græcam nominis*, &c. ſcilicet nomen longe abs re eſt. Ridet Philo Caium, qui parato habitu, nunc Mercurium, nunc Iouem referebat: mirabatur populus, & ridebat, *quòd honores ſibi eorum vſurparet, quorum virtutes aſſignaretur, ſolis cementus inſignitus*, &c. *ad lib. de legat ad Caium.* Vanus omnino Caius, qui nomen ſibi grande è re mentita venaretur. Nihil in Dæmoniarcho aliud ridet Salomon,

Prou. cap. 27. n. 16.

Prou cap 27. *num* 16. vbi Græcè, *Aquilo durus ventus, nomine dexter vocatur*, &c. Sed in loco Diabolum notat Sapiens, teſte Hieronymo

Quod non eſt mentitur Diabolus cognomento.

ad Sophoniam 2. *Qui tantùm nomine dexter eſt, cæterùm re, & opere potius in ſiniſtra eſt*, &c. ſiue vt facilè decipiat, ſiue vt vanè glorietur, ementito cognomento.

Ridet Plutarchus vanum, & inde ioſanum Clitum, qui tribus hoſtium preſſis nauibus, Neptunum ſe vocari paſſus eſt. Ridet & Dionyſium, qui & videri Apollo, & dici voluit; cùm tenuem Muſis daret operam, *ad* 2. *lib. de Alex.* Ridet & Rupertus vxorem ab Adamo Heuam, id eſt, vitam appellatam eſſe, *Gen.* 3. 6.

Gen. cap 3. n. 19 20.

n. 20. Cùm mortem Iudex obnuntiaret, n. 19. *& in puluerem reuerteris*, &c. Ea tamen Adamo

Nomen iniuſtè capit vanus homo.

cura eſt de magni nominis vmbra, vt vitam appellauerit, quæ reapſe mors erat. Sciè Rupertus lib. 3. cap. 26. *Nomen hoc, quod Heua eſt, præſumptor homo ſuperba æſtimatione adinuenit*, &c. Sic mentitur homo in nominibus imponendis, vt mortem obducat vitæ colore; vel Deo hanc notam inurit Sabellius, qui tres vno in Deo hypoſtaſes, tres tantùm voces eſſe voluit, reapſe nihil inter ſe diſcretum dari Sed Bernardus id Deo probrum eſſe probat lib. 5. ad Eugen. *Neque enim vacua nomina ſunt, nec ſine ſignificantia caſſa voces: Sabellianum hoc*,

Nomen à rebus iuſtum Deus capit.

&c. Neſcit igitur Deus vanum ſibi nomen aſſuere. Optimus, & Maximus eſt, vtpote qui optima quæque tribuat, & maxima quæque faciat: ac proinde in Deum germanè quadrat illud, *Maxime, qui tanti menſuram nominis imples*, &c. Abeant igitur humani Chamæleontes, quibus placent cognomenta, ſpecie quidem pulchra, ſed reapſe vana. Fortaſſe hoc morbo peccat Nabuchodonoſor, quem Reges alij Magnum Regem vocant. Quid tamen, ſi dicant alij magnum vocari hominem, vt meminerit Nabuchodonoſor,

Paræ net. IV.

Vrgeri nominibus homines ad rem gerendam.

NEmo neſcit præclara nomina, præclara eſſe onera. quod Diadumenus inſpexit, 1. cùm Antonius ſalutaretur. Quare illud ad mi-

Satis nominibus ſuſceptis faciendum.

lites: *Elaboraбо, ne deſim nomini Antoninorum; ſcio enim me ſuſcepiſſe nomen, cui ſatisfacere perdifficile eſt*, &c. apud Lampridium. Præceſſerant Antoninus cognomento Pius, deinde Philoſophus, tandem Commodus: quibus Reſp. debeter plurimùm. Vnde nomen ſibi Antonino impoſitum rerum maximarum incitamentum eſſe putabat, ne factis nomen pollueret, ac de ſe audiret Satyram, *Indignus genere, & præclaro nomine tantùm Inſignis*, &c. Iuuen. 8. Laudo ſcripſiſſe Chryſoſtomum *Hom.* 31. *ad Roman.* pulchris nominibus multam diſciplinam morum ineſſe. *Multarum ſiquidem rerum monumenta ſunt nomina*, &c. quaſi mentem moneant, quid bono viro agendum ſit. Multus ero, ſi velim percurrere, quid ſignificarent nomina impoſita mortalibus

bus

bus antiquitatis vltimæ. Ab Heua Matre Cainum myſticè, & Abelem appellatos ſcio, Gen. 4. num. 1. & 2. Cainum à radice קנה *Qana*, quæ poſſeſſionem valet, Abelem à verbo הבל *Habel*, quod vanitatem ſonat; ſcilicet, vt filios nominibus mater admoneret, Cainum de vitæ bono, Abelem de rerum vſu. Vnde Procopius, *Dum igitur petit nomenclaturam à Dei munere, perpetuum doctrinæ argumentum filio parat*, &c. Cur Sethus Pater Enoſi nomen indit a dolore? Nam אנש *Anaſc, delere eſt*. Gen. cap. 5. n. 6. Cur Lamechus Noethum a quiete denominat? n. 29. *ſiquidem* נוח *Noach quieſcere eſt*. Mitto nomina reliqua. Pergo ad 1 Reg. cap. 1. n. 10. Cur Anna Mater Samuelem à Deo poſtulatum dicit? Nam שאל *Saal* poſtulare eſt: cur mater alia infantem, capta arca, Ichabodum appellat; hoc eſt, inglorium, cap. 4. n. 21. Nam littera *I*, אי *Non*: כבוד *Chabod*, *gloria eſt*. Sed Parentes nominibus myſticis infantes adornabant pariter, & admouebant, quod notat Chryſoſtomus Hom. 21. in Gen. *Non ſolum parentum monſtratur pietas, ſed & magna in pueros diligentia; & quo modo erudirent pueros, admonentes appellationibus, vt virtutem exercerent*, &c.

Gen. c. 4. n. 1. 2. — Admonentur homines pulchris nominibus. — Gen. cap. 5. n. 29. — 1. Reg. c. 1. n. 0. c. 4. n. 21. — Parentum eſt infantes piè admonere.

2. Hebræus ab Hebero auo, quod habet Hieronymus *in tradit. ad Gen.* 10. Auguſt. *lib. 2. Retract. cap.* 14. *& lib.* 16. *de ciuit. cap.* 3. Lyran. aliique homines: ſiue ab Abramo patre tranſitores vocari docet Euſebius *ad lib.* 11. *de præparat. cap.* 4 Nam עבר *Ghabar, tranſire eſt*. Vnde Hebræus venit. Et patet ſignificatus ex *Gen.* 14. num. 13. vbi textus eſt, *Nuntiauit Abram Hebræo*, &c. Græcè ἀπήγγειλε τῷ περάτῃ, *Nuntiauit tranſitori*, &c. quod probant Origen. *Hom.* 19 *in Num.* Chryſoſtom. *Hom.* 85 *in Gen.* Theodoret. *q.* 60. Cur verò Hebræos ab Abramo tranſitore appellatos velit Euſebius, patet ex loco citato: vbi Antiſtes, *Ipſa* (inquit) *gentis appellatione, tranſire à terrenis ad cæleſtia, & ad Creatoris cognitionem migrare admonentur*, &c. Quòd ſi Moyſes ab aqua ſumptus dicitur; vnde Princeps Thermuta infantem excepit, & Philo docet *lib.* 1. Inde Moyſes admonetur, vt in aqua rem bene gerat, hoſtemque premat. Auguſtinus id putat ſerm. 89. de Temp. *A fluctibus nomen accepit, & Pharaonis necem quam in nomine præparauerat, in fluctibus maris inuenit*, &c. Itaque inuitatur Moyſes ex nomine, ad rem in aqua bene patrandam. Quid ſi ad colendam iuſtitiam vertit Nabuchodonoſor Mathaniam in Sedeciam? 4. *Reg.* 24. *num.* 17. nam regni facta poteſtate, *impoſuit nomen illi Sedeciam*, &c. quod Hebræo ſono eſt, Dei iuſtitia. Id verò, *vt proprium nomen reuocaret illi in memoriam, ſeruare fidem, quam iureiurando per nomen Summi Dei promittebat*, &c. Sic Caietan. Hoc argumento Hieronymus vrget Pammachium, vt bellum cum Diabolo continenter gerat: Πάμμαχος enim *Pancratiaſtes* eſt. Modò Hieronymus ad Amos 1. *Ex interpretatione tui nominis, quodam vaticinio futurorum, omni arte pugnandi aduerſus Diabolum te bellare demonſtras*, &c. Tanta nominibus vis eſt, vt homines adigat ad facta pulcherrima.

Terris peregrinatur bonus quiſque. — Gen. 14. n. 13. — Abimis ſumma contemplatur Iuſtus. — Ex nomenclatura vrgetur Moyſes ad rem gerendam. — 4 Reg. c. 24. n. 17. — Inuitatur ad officium Princeps ex etymo nominum.

3. Vel Deus hoc ſtimulo excitari voluit, qui ex cognomento accenditur ad Officium Prætoris. Abimelechum Deus terret, iure in Regem dicto, ad Gen. 20. num. 3. *Morieris tu propter mulierem*, &c. Sed quo id Deus nomine? Hebraicè, *Venit Iudex ad Abimilech*, &c. Quaſi Iudex meminerit ſui nominis, vt Iudicem rectè agerer: quod Caietano placet. *Aptè Iudex nominatur Deus, apparens ad iuſtitiam exercendam*, &c. Iudicem igitur implere cogitur, qui ex nomine vrgetur ad officium. Fortiùs credo excitatur meus Chriſtus ex nominibus ad agendum benignè. Orbe condito, & Adamo procreato, nomen Deus aliud ſibi capit, & appellatur Dominus Deus, *Gen.* 2. *num.* 4. Deinde manum addit vltimam adornando hortulo, *produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue*, &c. *num.* 9. quod interpretatur Sinaites de florum ornatu, & frugum penu, *lib.* 7. *Hexaem* & ſubſcribit ex nomenclatura duplici moueri Deum ad benignitatem duplicandam. *Poſtquam nomen duplicauit opificis, conduplicauit & facta opera, non pauca in illis faciens additamenta*, &c. quaſi Deus, iam cognomento Dominus ntioſè nomen caperet, ſi quid operis non adiiceret.

Gen. cap. 20. n. 3. — & Deus, cum nomen ſumit, ad iuſtitiam exercendam excitatur. — Gen. c. 2. n. 4. 9. — & Dominus ex nomenclatura duplici ad beneficentiam innuitatur.

4. Titulo honorario Martyres inuitant Dominum, vt rem iuſtè peragat. Apoc. 6. num. 10. *Vſquequò Domine, ſanctus, & verus non iudicas?* &c. ſic interpretor. Qui nomen tibi aſſuis è ſanctimonia, ac iuſtitia, cur nomen facto ludis? Vrbana, quod patet, querimonia eſt, Ruperto Auctore ad lib. 4. *Pulchrè nimis compellatur nominibus iſtis, vt per ipſa commoneatur*, &c. quis enim ſanæ mentis homo eſt, qui faciat contra fidem ſui nominis? Vnus quidem Vigilantius execratur vigilias Chriſtianis precibus vtiles; ſed vt de hæretico ludat Hieronymus *epiſt.* 53. ſcribit ad Ripatium. *Facit & hoc contra vocabulum ſuum, vt velit dormire Vigilantius*, &c. Non ita meus Chriſtus. Nam Rex vocatur, apud Matth. cap. 22. num. 7. *Rex autem cùm audiſſet, iratus eſt*, &c. quaſi prouocatus ex nomenclatura ad officium Prætorium: ſic Hieronymus lib. 2. *Quando ad vltionem venit, homo ſiletur, Rex tantùm dicitur*, &c. Priùs tamen homo Rex appellatur n. 2. *Simile eſt homini Regi*, &c. Vbi cœna parata, inuitat homines ad epulum nuptiale num. 4. *Ecce prandium meum paraui*, &c. Hieronym. in loco ſcitè. *Quando inuitabat homines ad nuptias, & agebat opera clementiæ, nomen hominis appoſitum eſt*, &c. ſiquidem præclara nomina, præclara ſunt onera.

Apoc. cap. 6. n. 10. — Deum vrgent Martyres ad vindictam ex nominibus. — Matth. c. 22. n. 7. — Nominibus admonetur Deus in vtramque partem.

5. Noſti, cur meus Ieſus hoc ſibi nomen inditum voluerit? ſcilicet, ne frigeret ad ſalutem humani generis, inuitatus nomenclatura nobili, & fortaſſe Bartimæus captus oculis, cùm ſanitatem expoſceret, Ieſum vrgebat ex nomine, apud Marc. cap. 10. num. 47. *Ieſu fili Dauid, miſerere mei*, &c. Priùs in aures Domini Ieſus ſonat, quàm Dauid filius, vt Ieſus beneficium conferat ex officio: quam enim ſalutem Ieſus non reddat, ad quam inuitatur nomine interpoſito. Lego Oſuam, in Ioſuam, rectè mutatum eſſe, Num. 13. num. 17. *Vocauitque Oſee, Ioſue*, &c. ſcilicet Præfectus aliis erat Ioſue, ad terram hoſtilem; quod textus notat num. 18. *Miſit eos Moyſes ad conſiderandam terram*, &c. Saluator igitur nuncupatur, à radice ישע *Iaſab*, quod eſt *ſaluare*: vnde Abulenſis q. 37.

Ieſum appellant miſeri, vt ſalutem conferat. — Marc. c. 10. n. 47. — Num. c. 13. n. 17. 18.

Ideo

Ideo vocauit eum Saluatorem, quòd curam haberes de ſalute aliorum,&c. Id erat nominis onus, cura ſcil... gentis ſubditæ. Non al... Antiochus ill... Soter vexillũ adornat ea v...e, *ὑγεία*, id eſt, *ſalus*. quod habet Pier. *lib.* 47. illud inſinuans, vrgeri ſe nomenclatura ad curam ſalutis alienæ. Sic & Chriſtianus Chriſtum vita referat, neceſſe eſt, Saluiano Auctore. *Nomen enim ſine actu, & officio ſuo, nihil eſt*, &c. ad *lib.* 4. Saluiano adeſt Cyprianus *ad lib de habitu Virgin.* & Chriſtianum à Chriſto denominatum hæc vrget via. *Æmula ingreſſiene nitendum eſt: tunc reſpondet ad fidem nominis ſectator veritatis*, &c. Vrgent & Aſſyrium ad magna quæque Reges alij, vbi Magnum Regem vocant.

...a fa... adornat bonus quiſque.

Num. 3. & 4. Omnis ciuitas noſtra, &c. in conſpectu tuo ſunt: ſint omnia noſtra ſub lege tua.

Commentarius.

8. FOrmula hæc eſt, qua ſe Gentes dedunt in poteſtatem alienam more Latino, Græco, & Perſico: aſſerunt enim ſe montes, agros, oues, boues, terram, aquam, diuina, humanáque omnia dedere. De Latino ritu Liuius *lib.* 1. *decad.* 1. De Græco Plautus *in Amphitr. Act.* 1. *ſcen.* 1. De Perſico Herodot. *lib.* 4. & 5. Curt. *lib.* 3. Polyb. *lib.* 9. Auctoréſque alij. Aquam enim, & terram Perſa ſibi poſcit, cùm vrget homines ad ſui deditionem: quod patet ex *c.* 2. *num.* 5. vbi Nabuchodonoſor ad Holofernem Græco textu, iubeo, moneo, *ἑτοιμάζειν μοὶ γῆν καὶ ὕδωρ*, *parare mihi terram, & aquam*, &c. Id verò eſt, dedant ſeſe mihi, & ſuæ fortunæ bona quæque. Sic Elephantus, Auctore Plinio, *victus vocem fugit victoris, terram, & verbenas porrigit*, &c. *lib.* 8. *cap.* 5. Non aliter gentes metu victæ dictitant.

Terram, & aquam tradunt qui ſe dedunt.

Vniuerſæ facultates noſtræ, atque familiæ in conſpectu tuo ſunt.

HEbraiſmus eſt, quo ſe quiſque tradit in ditionem, & arbitratum alienum; vt in conſpectu alterius, tanquam ſeruus, eſſe dicatur: ex 1. lib. Machab. cap. 1. n. 3. *Siluit terra in conſpectu eius*, &c. Ne mutire quidem auſa, Alexandro victore. fauet Iſaias c. 44. n. 2. *Dabit in conſpectu eius gentes*, &c. vbi Chriſtus Patre Duce victor eſt. Sed Ioſephum monet Pharao, vt Ægyptum ſubdat iure Proregio. *Terra in conſpectu tuo eſt*, &c. *Gen.* 47. *num.* 6. Quid ſi & Vates Deo ſe adſtrictos eſſe probant Hebraiſmo celebritſie Helias 3. Reg. c. 18. n. 15. *Viuit Dominus exercituum, ante cuius vultum ſto*, &c. Nec Heliſæus aliter 4. *Reg.* 4. *cap.* 3. *n.* 14. Docéntque Vates, eo Hebraiſmo ſe Deo ſeruos eſſe, ac proinde explorare, quid ille iubeat; imò, quid innuat. Sciitè ad rem Guarricus *ſerm.* 1. *de Pet. & Paulo.* Monet ille, quo affectu apud Deum, & quo aſpectu ſimus, oportet. *Ita oculi ad Dominum Deum intentiſſimè, & indeclinabiliter obſeruemus nutus eius, quid velit, quid iubeat, vt quàm celerrimè deuotio noſtra obediat.* Sic Guarricus, & argumentum vrget more Prophetico. *Sic Helias, & Propheta alij, qui dicebant: Viuit Dominus, in cuius conſpectu ſto; inde Veloſ. in Iudith.*

1. Mach. c. 1. n. 3.
Iſ. c. 44. n. 2.
Gen. cap. 47. n. 6.
3. Reg. c. 18.
4. Reg. cap. 3. n. 14.

...dant in Deo obſequium viri boni.

nimirum, & gratiam, & nomen aſſecuti ſunt Videntium, &c. Addit Guarricus Vates olim Videntes ſuo iure appellatos eſſe, quod patet ex 1. Reg. c. 9. n. 9. *Qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns*, &c. vtpote quibus ſtudium erat peruidere, quid ſignificaret Dominus, faciles in obſequium. Hæret Guarrico proximè Caietanus *ad 4. Reg. cit.* vbi Heliſæus ſanctè iurat. *Viuit Dominus, in cuius conſpectu ſto*, &c. Addit enim Caietanus, *A Magiſtro, & Patre Helia didicerat iurandi modum, quo ſe cultorem Dei intima contemplatione profitetur*, &c.

1. Reg. cap. 9. n. 9.

Sunt in Dei oculis viri boni, vt Dei virtutis inſpiciant.

9. Sed obſequium eſt Angelicum Deo adſtare, vt, quidquid annuat, oculis excipiant, & exequantur. Colligas id ex Tobiæ *c.* 12. *num.* 15. vbi Raphael, *Ego ſum vnus è ſeptem, qui adſtamus ante Deum*, &c. Addit Laudunenſis. *Seruire parati, quæcumque miſsi ſumus*, &c. ne deſides viderentur, ſi fortè ſederent. Nihil interpres diſcernit inter aſſiſtentes, ac miniſtrantes Angelos, cùm aſſiſtentes aliquando miniſtrent; quod notat Suarez *lib.* 6. *c.* 9. & 10. Eo enim affectu adſtant Angeli, vt venentur proximè Dei nutus ad obſequendum. Nec aliò ſpectant *ſeptem oculi ſuper lapidem vnum*, &c. id eſt, Chriſtum, communi placito apud Zachar. *cap.* 3. *n.* 9. Angelos enim oculus eſſe volunt boni homines, quos & vigiles appellat Daniel *cap.* 4. *n.* 14. vtpote qui, oculis in Chriſtum emiſſis, excipiant quid ille iubeat, imò adnitantur diuinare, quid innuat. Sic Lyra, *Qui ſemper ſunt intenti ad exequendum eius mandatum*, &c. Laus eſt militum, qui templo colendo militabant, vt nutus obſeruarent imperantis, vt obſequerentur, Bernardo Magiſtro ad ſerm. de hac re cap. 4. *Itur, & reditur ad nutum eius, qui præeſt*, &c. id pollicentur gentes, ac Reges, & modo loquendi vſitatiſſimo. *Omnes facultates noſtræ, atque familia in conſpectu tuo ſunt*, &c. Addo ſubmittere ſeſe Aſſyrio, vt ſeruitutem pari velint tributis ſoluendis, quod ſeruiendi genus eſt. ſic locum explico *num.* 5.

Tob. c. 12. n. 15.

Deo adſtant Angeli, vt quid ille innuat, exequantur.

Zach. cap. 3. n. 9.
Dan. cap. 4. n. 14.

Dei nutum venatur Angelus ad obſequium.

Nos, & filij noſtri, ſerui tui ſumus.

CONſtat ſeruitus tributi penſitandi ex 2. Reg. 8. num. 2. *Factus eſt Moab Dauid ſeruiens ſub tributo*, &c. Deinde addit textus numer. 6. *Facta eſt Syria Dauid ſeruiens ſub tributo*, &c. Imò ſeruire ſimpliciter dicitur, qui tributum ſoluit. Rem eruit Abulenſis ex *cap.* 10. *num.* 19. vbi Reges bello ſubacti, *Fecerunt pacem cum Iſrael, & ſerui erunt illis*, &c. Ad rem Abulenſ. q. 9. *Seruierunt illis in tributo*, &c. Melior Hebræo fortuna ſub Rege Salomone, ad 3. Reg. cap. 9. num. 22. *De filiis Iſraël non conſtituit Salomon ſeruire quemquam*, &c. tributis ſcilicet perſoluendis. quod probat Abulenſis *q.* 11. ſatis inſinuans tributarios homines, & ſeruos, & viles ſeruos eſſe. Opponit tamen ſibi. Nónne Salomon tributis populum oneraſſe dictus eſt? Hæc vna erat populi querimonia apud Roboamum c. 12. n. 4. *Pater tuus duriſſimum iugũ impoſuit nobis*, &c. Sed occurrit Abulenſis. *Dicendum eſt, quod Salomon in regni principio non impoſuerit tam grauia tributa, ſicut in ſenectute: nam tunc deprauatũ eſt cor eius, contra*

10.

2. Reg. c. 8. n. 2. 6.
c. 10. n. 19.

Seruit, qui tributum ſoluit.

3. Reg. cap. 9. n. 22.
cap. 12. n. 4.

Deprauati Regis eſt tributis grauare.

Deum,& contra populum,&c.vnde colligas neceſſe eſt,Regem Dei amantem de tributis augendis non cogitare. Addo ſubmiſiſſe ſeſe Aſſyrio gentes,ac Reges, vtpote qui putarent

PARÆNET. V.

Placari alienos animos ſubmiſſione humili.

1 SVbmittunt caput Reges Magni: ſe, ac domeſticos Aſſyrio ſeruos eſſe fatentur. *Nos, & filij noſtri ſerui tui ſumus*, &c. Res eſt, quæ vel immanes lenit homines, flectitque ad humanitatem,ne dum animos Cæſarum nobiles,

—— *Imperiúmque Phraates*
Cæſaris accepit genibus minor,&c.

ſic Horat.lib.1.epiſt.12.Iratum enim Imperatorem flexit Parthus, cùm accideret ad Cæſaris genua. Placet in litem Tertullianus. quo magiſtro, *promerendi artificium, obſequium eſt*, &c.*ad lib.de Patient.c.*4. Iam verò, ſi Princeps modeſtè ſupplex eſt?Regem vel furore amentem lenit: & laus eſt,qua Theodoricus Traſimundum affecit large,lib.5.epiſt.44.*Cum enim Rex ſatisfacit,qualibet dura diſſoluit; quia ſic eſt in Principibus humilitas glorioſa,quemadmodum in mediocribus odioſa poteſt eſſe iactantia*,&c.Duco lineam hac de re.Declinauerat Iacobus fraternam iram,cùm à patre abiret ad patruum, *Gen.28.n.*5. ſed cùm reueniret à ſocero ad parentem,iratum adhuc fratrem malè formidat, quod Moyſes notat Gen. 32. n.11. *Valdè eum timeo*,&c.Quid igitur Iacobus,vt fratrem malè animatum flectat?c.33.n.3. *Progrediens adorauit pronus in terram ſepties*,&c.ſemel adoraſſe abundè erat: qui tamen timet infeſtum ſibi fratrem,ſubmittit ceruices, inclinatione plurima, vt vincat facilè; nec fruſtrà eſt conſilium. Nam de textu eſt fratrem in Iacobi amplexum occurriſſe, n.4. *Stringenſque collum eius,& oſculans fleuit*, &c. Victorem Iacobum laudat Abulenſis;videtur enim frater omnem ab animo offenſionem abiecisse, qui amorem teſtatur amplexu,& oſculo.Nec miratur Abulenſis. *Maximè,quia generoſi cordis eſt, parcere humilibus,eóſque diligere.*

Obſequio flectuntur homines.

Magna Regum laus ex ſubmiſſione.

Gen.cap.28. n.5. cap. 32. n.11.cap.33. n.3.

Magni viri eſt parcere ſubiectis.

2 A patre liberi didicere, vt Ioſephum adorarent humiles, Gen. 43.n.26. *& adorauerunt proni in terram*,&c.Nec ſemel id obſequij præſtitere,ſed iterum n. 28. *& incuruati adorauerunt eum*,&c. teſte Ruperto, *Nimis ambitioſè ſupplicantes*,&c. *lib.9.cap.6.*Cur Ioſepho caput ſubmittunt? Prætextibus Moyſes quo in metu erant homines, num. 18. *Exterriti dixerunt mutuò*, &c. Inde tanta flexis genibus modeſtia eſt, teſte Abulenſi, *Ad promerendam eius miſericordiam*, &c. Iam verò Iudas voces edit ſupplices, Beniamino capto; & cùm Proregem adit,ſermonem exorditur c.44.n.18. *Oro Domine mi,loquatur ſeruus tuus*, &c. ſubdit ſeſe Iudas modeſtiſſimè, cùm Ioſephum alloquitur,titulo honorario;nam in metu erat,Ioſepho minante,n.15.*Cur ſic agere voluiſtis?*&c. Quare opus erat,vt placaret iratum hominem. *Captat igitur Ioſephi beneuolentiam,dicens*: *Oro Domine mi*,&c. Hæc Lyranus,probans liquidò placari homines,ſubmiſſione hominum.

Gen.cap.43. n.26 28. cap 43.n.18.

Supplicant ambitioſè,qui ſuum alijs caput ſubmittunt.

Submiſſio captat benignitatem irati hominis.

3 Cur non flectatur & Helias,virtutis ſeueræ cuſtos,rigidúſque ſatelles?Iuſſus Helias ſuperbè ad Ochoziam venire, negat ſemel, & iterum 4 *Reg.1.n.9.*Accedit Princeps militum,& ſuperbè tumens.*Homo Dei:Rex præcepit, vt deſcendas*, &c. Sed petitiſte de cœlo tactus *n.*10. Accedit Princeps alius *n.* 12.& ceruice erecta, *Homo Dei,hæc dicit Rex:Feſtina,deſcende*, &c. Sed Helias,igne euocato,Ducem perdit. Malo alieno admonitus adeſt Princeps alius, n. 13. *Qui cùm veniſſet,curuauit genua contra Heliam, & precatus eſt eum*,&c. Peractis precibus,monet Heliam Angelus.*Deſcende cum eo*,&c.*n.*15. Itaque dicto, & facto modeſtus homo ignes auertit longè.ſic Drogon.de Paſſion.*Humilitatis,ac deuotionis merito ſeruatus eſt*,&c. Prior in ſententia Theodor.q.4.Illud ab vtroque diſco. Modeſtè affectus homo affectum grauiter hominem lenire ſolet, imò Leonem:quod tradit Plinius *lib.3.c.16.*vbi ille. *Credit Libya intellectum peruenire ad eos,precum*,&c.& rem firmat exemplo: cur non ita? ſi Naſo canit,

Pugna ſuum finem,cum iacet hoſtis,habet,&c.

Hac via Saulem ſibi iratum Dauid aggreditur, 1.*Reg.24 n.9.*cùm & Dominum ſalutat.*Domine mi Rex*,&c. Et Patrem vocat ſacra nomenclatura n.12.*Pater mi, vide*,&c. Ad hæc addas, quo pacto Dauid *inclinans ſe ſe pronus in terram adorauit?*&c. Itaque & Saulem Dauid extollit, & ſe demittit. *Volebat tamen Dauid obſequiis vincere Saulis improbitatem*, &c. ſic Abulenſis q.17. Immane, quantum mulcent iratum hominem preces humiles,humiléſque ſubmiſſiones? Neſcit Theodericus negare Bergantino quidquid ille petat,fractus obſequio Comitis modeſtiſſimi lib. 8 epiſt.23. *Quid viro negare poſſumus qui meliora ſuis obtinere poſſet obſequiis*,&c. Certabant Princeps, & Comes; iſte officio,ille beneficio,

4. Reg. c. 1. n.9 13.

Malo alieno admonetur prudens quiſque.

Hominem tuetur ſubmiſſio.

Audit preces Leo, & placatur.

1.Reg. c.24. n.9 12.

Vincitur officio,& malus Princeps.

Cur Daoid ira motus non cedat dictis Abigaillæ,factíſque modeſtiſſimis:Ibat Dauid aduersùs Nabalem ſeptus manu militari 1.*Reg.* 25.*n.*13. ſic enim Princeps ad milites, *Accingatur vnuſquiſque gladio ſuo*,&c.Sciens periculi Abigailla,domo abiit,& Ducem iratum conuenit n.24. *Adorauit ſuper terram, & cecidit ad pedes eius*,&c.Pergit vltrà mulier, & voces addit ſupplices num.25.*Ne ponat Dominus meus Rex cor ſuum*,&c. Quod ego priùs verſo, illud eſt.Cur Dauid, Saule adhuc Rege, Dominus, ac Rex appelletur?Deinde, cur ſe mulier ſubmittat ad Dauidis genua precibus infimis? *& cecidit ad pedes eius*,&c. Proculdubio,vt iratum flectat hominem:nec fruſtrà ceſſit conſilium, nam Dauid ad Abigaillam n. 35.*Vade pacificè in domum tuam*, &c. Sic Dauid mulierem & admiratur,& veneratur,vt iram deponat. Lyra in loco, *Deprecatio oſtenditur acceptabilis ex ſui humilitate*, &c. Conſtat igitur vinci homines vel iratos, obſequio humili. 4.

1. Reg.c.25. n.13. 24.35.

Adulatur facilè qui timet.

Molleſcunt humili pectora dura prece.

Valere hanc artem promerendi apud Deum Tertullianus Magiſter eſt *de Pœnit.c.9.*quo loco docet blāditias Deo eſſe voces humiles,humiléſque inclinationes capitis. *Exomologeſis diſciplina eſt conuerſationē iniungens miſericordiæ illicem*,&c. Metus ille,Deo offenſo,natus trahit hominem ad preces infimas, ad flexiones capitis,ad Chriſti genua Ac tandem vna vincit exomologeſis.*Cùm de periculi timore Deum honoret,& in peccatorem ipſa pronuntians, pro Dei indignatione fungatur*, &c. Sic Tertullianus citatus. 5.

Deo blanditur qui ſe ſupplex ſubmittit.

Iuuat Dei iſtitutam pœnitentia hominis. *Habac.1.n.2. 4.11*

tatus. Hac arte Deum ſibi placatum voluit,qui nimium ſibi fidens, apud Dominum declamitauerat, Habac. 1. num.2. *Vſquequò Domine clamabo, & non exaudies?* &c. Queritur Vates preces à ſe factas minus valere. Deinde ſcelerum acerbitatem ab impunitate ſcelerum, & à bonitate Dei perpetua natam eſſe quodammodo, num. 4. *Propter hoc lacerata eſt lex*, &c. Voces erant, quibus ſe Vates Deum læſiſſe putauit, ac proinde tactus metu Deum aggreditur blanditiis plurimis, numer. 11. *Nunquid non tu à principio Domine Deus meus, & ſancte meus?* &c. Quò hæc blandimenta Orationis? ſcilicet, vt Deum, quod timet, ſibi infeſtum ſupplex molliat: ſic Hieronymus, *Hæc loquitur blandientis, & pœnitentis affectu*, &c. Agnoſcit Vates in ſatisfactione humili multum ineſſe blanditiarum, vel apud Deum læſum grauiter. Agnoſcit & Pharao ſuperbè tumens aduersùs Deum. Nam fractus aduerſis, cùm mugirent tonitrua, micarent ignes. *Exod. cap. 9. num.* 27. Moyſe in aulam reuocato, *Peccaui* (inquit) *etiam nunc: Dominus iuſtus*, &c. Voces omnino humiles; ſed aqua è ſaxo eſt. Pulſatur iterum aduerſis Pharao, & locuſtis petitur, *cap.* 10. *num.* 13. Clamat iterum profeſſione humili num. 16. *Peccaui in Dominum Deum veſtrum, & in vos*, &c. Mentitur ne Pharao affectus humiles? Aio: ſed Lyrano teſte, *Simulat pœnitentiam, vt euadat pœnam*, &c. Tantum Pharao cogitabat de ſatisfactione humili, vt Deum grauiter læſum, ac tonantem grauiter expugnari poſſe crederet, ſubmiſſione ſimulata. Hac mente Reges Holofernem adeunt; quem vt flectant ab immanitate ad humanitatem, obſequio ſe ſe humili deiiciunt, *Nos, & filij noſtri, ſerui tui ſumus*, &c.

Deo blandimenta ſunt lamsata hominis.

Exod. cap 9. n.27 cap.10. n.16.

An placatur Deus ficta pœnitentia.

Num. 6. Veni nobis pacificus Dominus, & vtere ſeruitio noſtro; ſicut placuerit tibi.

Commentarius.

II. ADmittunt gentes, quod vis minatur; ſed oſtendunt, loquendi modo, Reges plerumque agere voluntate duce,non ratione magiſtra. *Vtere ſeruitio noſtro, ſicut placuerit tibi*,&c. Licet in aula, quodlibet Regum voluntas,imò voluptas,pro lege eſt.

Hoc volo, ſic iubeo; ſit pro ratione voluntas. Clamat Nero, & carpit Iuuenalis *Satyra* 6. Carpit & Hebræus Princeps Reges alios, quos appellat voluntarios,Pſ.145.n. 2. *Nolite confidere in Principibus*, &c. Hebraicè נדיבים *Nedibim*, hoc eſt, *voluntarij*, à verbo נדב *Nadab*. quod eſt offerre ex voluntate. Sic Reges à voluntate cognominantur, vt quidquid libet, licere ſibi credant, teſte Genebrardo, *Quòd ſuo viuant arbitrio*,&c. Cur non & bella gerant libito? etſi non liceant iure æquo. Dolet id Dauid, malúmque deprecatur Pſal. 67. n.31. *Diſſipa gentes, quæ bella volunt*, &c. Itane pro belli iure voluntas Regum eſt? Quos n. 33. Dauid vrget. *Regna terræ cantate Deo*, &c. id, ego puto. Nec immeritò irritatur Dauid aduersùs Reges, qui non curant, vtrùm iure bel-

Pſ.145 n.2. Reges voluntarij, quod ſuo viuant arbitrio.

Pſ. 67. n. 31. 31.

Veloſ. in Induſt.

lum fiat,an iniuria. *Bella enim Principes gerere debent ex neceſſitate, non ex voluntate*,&c. Quod notat Salmeron *tom.10.tract.47.* Hoſce Reges malè voluntarios dixiſſe putes, Sapient. 2. *n.* 11. *Sit fortitudo noſtra lex iuſtitia*, &c. Ac ſi velint, quod volumus, & quod poſſumus, id iuſtum eſto: tam poteſtas, quàm voluntas, pro legibus valeant. Quod à regni iure condito natum eſſe tradit Iuſtinus lib. 1. *Arbitria Principum pro legibus erant*,&c. Inde clamant gentes vitæ apud Holofernem. Tuus nobis nutus verè numen erit. *Vtere ſeruitio noſtro, ſicut placueris tibi*,&c. Græcè verbum eſt ἀρέσκω. Vnde ἀρεστὸν, *ſenatusconſultum*: quaſi Reges voluntatis ſuæ placitum iuris formam haberi velint; ſed adſtruunt alij,

Neceſſitas, non voluntas bellum moueat.

Sapient. c.2. n.11.

Voluntas, nedum voluptas regum leges condit.

Parænet. VI.

Regis voluntatem abſurdam regno legem eſſe.

ERratum commune Regum eſt, regnum libito adminiſtrare; quod libet, non quod licet,pro lege velle,& obtrudere, in mandandis honoribus, ac detrahendis. Decernunt id Senatores Senatu Perſico, inueniſſe ſe legem, qua liceret Cambyſen facere, quidquid luberet: apud Herodot. *lib.*2. Itane boni Senatores, pro lege voluptas erit ſororis ducẽdæ in vxorem: Sed Cambyſæ voluptas lex noua eſt, communi Regum licentia. Nouit Regem intus,& in cute qui monebat,Daniel.c.5.n.19 *Quos volebat, exaltabat, & quos volebat, humiliabat*,&c. ſic Nabuchodoſor, *Non iuſto id hominum iudicio faciens*, &c. Quod Theodoretus obſeruat *Orat.*5. Quid enim iuſtè faciat,qui facit libito, in vtramque fortunæ paginam, vbi vna pro Senatusconſulto voluntas eſt, & pro delectu affectus? vel cùm Princeps ex bono, & æquo honorat hominem,vna tantùm voluntas egiſſe dicitur. Amano mandat Aſſuerus vti Mardochæum equo vectum præeat, illud clamitans, *Sic honorabitur quemcumque voluerit Rex honorare*,&c. *Eſther* 6.*n*.9. Æquum erat,vt Aſſuerus Mardochæum laudibus afficeret,& honoribus, quippe qui Regem ab nece ferenda extraxerat; & conſtat ex *n.* 2. Aſſuerus tamen, cùm Princeps eſſet,mera ſe voluntate ductum eſſe docet ad Mardochæum honorandum: quaſi maior eſſet Regis dignitas ex libito, quàm ex æquo agere. I.

Lex populi eſt regum lubentia.

Dan. cap. 5. n.19.

Non iuſtè facit, qui, quod libet, facit.

Heſther c.6. n.9.

Maieſtatem Princeps ex libitis potiùs, quàm ex licito metitur.

Quæris,cur Pharao Pincernam,& Piſtorem aulæ Principes in neruũ truſerit? Gen.40.n. 1. De textu eſt, *Accidit, vt peccarent*,&c.Sed quid peccauerint,non conſtat: nihilominus ferunt ſordes carceris. Iratúſque Pharao miſit eos in carcerem, &c. Illud expendo, nullam iuriſdicundi formam ſeruatam eſſe. Vbi teſtes? vbi iudices? vbi legum ſcita? vbi probationes ſcelerum? Sed Regis voluntas, iuris poteſtas eſt. Vnde Ambroſius vires cogit, vt aulicos moneat de ſua,leuique fortuna,ad lib. de Ioſepho, cap.6. *Exemplo cæteris eſſe debent, quòd in Regia voluntate ſpes omnis ſit, quibus leuis offenſa ſummum ſit periculum*, &c. Deinde noto abſolui Pincernam *c.*41. *num.*21. damnari Piſtorem à Pharaone. *Reſtituitque alterum in locum ſuum, alterum ſuſpendit in patibulo*, &c. Nec de iure 2.

Gen.cap.40. n.1.

Regis ira nullam ſeruat iuris formam.

Gen.41.n.21.

ſermo eſt, nec de iudicum placitis, vt reus vterque aliam, aliámque ſortem pertulerint. Sed Oleaſtrius, *Varia* (inquit) *& iniuſta res eſt animus Principis, vt pro re minima hominem ſummè euehat, & pro nihilo deprimat*, &c. Sic Regum voluntas, legum poteſtas eſt. Quid pro iure inducit Princeps Herodias, vt Herodes Ioannem decollari iubeat, inter adipales epulas? Marc. cap. 6. num. 25. *Volo, vt protinus des mihi in diſco caput Ioannis*, &c. Hæc iuris vis eſt? Hæc legum poteſtas? Hæc vna eſt ratio ferendæ ſententiæ: Volo. Cur nullam petitionis cauſam afferat, benè docet Chryſoſtomus, *Quippe nulla afferri poterat*, &c. *Hom*. 49. Vbi Regum voluntas dominatur, hæc interim lex eſt: vbi voluptas obtinet, hoc omnino ius eſt.

Regum voluntas legum poteſtas.

Mat. 6. n. 25.

Ad voluntatem Princeps pronocat, vbi nulla eſt iuſtitia.

3. Quàm pertinax ſuæ voluntatis cuſtos eſt Dauid? Ille vita ſanctus homo? Ille ſacris Muſis deditus? Ille Deo laudatus egregiè? Ioabo mandat, & Tribunis militum aliis 2. Reg. cap. 24. num. 2. *Numerate populum*, &c. Peccaſſe Regem mandaro, conſtat ex loco, & planum fit ex 1. *Paralipom. cap.* 21. *num*. 1. vbi textus addit, Regem à Satana deceptum, & commotum eſſe. Quid tamen Dauid peccauerit, ſub lite adhuc eſt. Reſtitat Ioabus, ne imperata fiant, num. 3. *Quid ſibi Dominus Rex vult in re huiuſcemodi?* &c. Bonus omnino aulicus, teſte Abulenſi q. 10. Qui, ne Princeps labatur, magiſtra voluntate, ſtrenuè reſtitat. *Vidit Ioabus voluntatem Regis eſſe inclinatam ad aliquid agendum, quod erat penitus ſine ratione, ideo timuit quod incitaſſet eum Diabolus*, &c. Nihil mali eſt, quòd regno Ioabus non timeat ab importuna Regis voluntate. Sed nihil mouetur Dauid, etſi Ioabus pendat momenta rationum. Perſtat Dauid ſua in hæreſi, nec ſe vinci paſſus eſt. Sic textus num. 4. *Obtinuit ſermo Regis*, &c. Cur non cedit Princeps Dauid monitis optimis? Sed Caietano Auctore, *Renuit conſilium deliberatus animus*, &c. Video, quò Regem trahit cæca voluntas, ac ſui impotens: non cedit Princeps bonis viris, non cedit conſiliis optimis; non cedit ſacris ſanctionibus, vtpote voluntarius homo. quò Reges volunt eò leges abeunt.

2. Reg. c. 24. n. 2. 4.

1. Paralip. c. 21. n. 1.

Regem admonet bonus aulicus.

Regum voluntas Demonum voluptas, ſi mala.

Non admittit conſultorem malè affectus Princeps.

Suſpecta Deo hæc Regum voluntas erat, cùm mandaret, vt Regibus initiatis Deuteronomium in manus traderent. Seruatus Ioaſo inaugurato ritus eſt 2. Paralip. cap. 23. n. 11. *Impoſuerunt illi diadema, & teſtimonium, & dederunt in manu eius tenendam legem*, &c. Putat Lyranus ritum ſolennem fuiſſe, vt Hebræus Princeps vno, eodémque die, & ſceptrum caperet, & breuiarium legis Moſaicæ, *vt illius nunquam obliuiſceretur*, &c. quod habet Antiſtes Clarius. Metus enim Deo erat, ne Princeps regno adminiſtrando occupatus, frigeret ad ſtudium legum ſanctiſſimarum: ſed quid prodeſt meminiſſe ad meam litem Laudunenſis. *Ne ad voluntatem ſuam faciat*, &c. Facilè erat abuti Regem poteſtate Regia, ſi libito potius, quàm iure ageret; legem igitur manu Princeps capit, vt frænum voluntas excipiat. Sciebat enim Deus, quod Seneca 1. de Ira, cap. 9. *Affectus, tam malos rerum miniſtros, quàm Duces eſſe*, &c. Quid ſi vel Sacerdotum Princeps hoc fræno egeat? Aaronem adornat Moyſes ſacra ſupellectile: inter veſtes palliolum eſt, *Rationale ſcilicet iudicij*, &c. pectúſque tegit, *Exod*. 28. *num*. 30. In palliolo, & rationali iudicij, inſcriptam gemmis oſtentat Pontifex *Doctrinam, & Veritatem*, &c. Non vtique voluntatem, ne rationes rerum turbarentur. Mira omnino conſcuſio Doctrinæ, ac Veritatis, cum rationali iudicij eſt. ſcilicet, ne Pontifex, vbi index eſt, voluntate præceps abeat, ſed ratione ducatur. *Quæ* (Arnoldo Auctore) *ad diuini iudicij regulam quadrare debet, quæcumque vel doceat, vel agat, vel ſtatuat, vel corrigat*, &c. *ad tract. de ſeptem verbis*. In metu Deus erat, ne Pontifex, vtpote Sacerdotum Princeps, libito ageret, in Leuitis erigendis, ac deprimendis; pectus obarmat Principis rationali iudicio, vt, quod vrget ratio, lex ſit, & quod monet veritas, doctrina ſit; non, quod voluntas ſuggerit, vel ita aggerit. *Significant ea nota, iracundia motus rationis iudicio cohibendos eſſe*, &c. Hæc Nilus *in Aſcetico*. Quantum à voluntate Principis, vel auguſti periculum eſt?

2. Paralip. c. 23. n. 11.

Legum Rex obliuiſcitur facilè.

Suſpecta Deo Regum voluntas.

Exod. c. 28. n. 30.

Perit iuſtitia, vbi voluntas obtinet.

Teneri affectus iudicio oportet.

4. Inde eſt, quòd menſuram Chriſtus cum virga tradit, vbi ſacrum inungit Principem. Sed, *Quis putas eſt fidelis diſpenſator, & prudens*: &c. apud *Luc* 12. *num*. 42. Vnus omnino homo, & quidem lucerna quærendus, nec plurimis ea virtus; vnde hæc Magiſtro diſquiſitio: *Quis putas eſt?* &c. quaſi dubitantis querimonia eſt. *Vt quod rarum eſt, pluris eſſe oſtendat*, &c. ſic Chryſoſtomus *Homil*. 78. &c. Et quodnam Pontifex gerit officium? *Vt det illis tritici menſuram*, &c. Quid ſi virgam Chriſtus innuat, cùm menſuram explicat? Nihil aberres à vero, ſi id cogites. Sed virga, iure merito, menſura eſt, Caietano teſte. *Debent enim Præpoſiti doctrinam correctionem, curámque adhibere iuxta proportionem ſubditorum*, &c. ſcilicet, vt ex vi rationis rem gerat, non ex placito voluntatis, cùm docet, cùm damnat, cùm donat. Notus hac via Chaldæus eſt, vel ita amens: nam reos conuenit, vt iuſtè peragat. Accuſantur boni iuuenes apud Regem de læſa maieſtate, Dan. 3. n. 13. *Viri iſti contempſerunt imperium tuum*, &c. Sed Nabuchodonoſor, ira tumens, non punit lictore miſſo. Reos accerſit n. 14. *Pronuntiánſque Nabuchodonoſor ait: Veréne Sidrach, Miſach, & Abdenago*, &c. Forma eſt iuris dicundi, (Lyrano teſte,) neque enim faciles delatoribus aures dedit, nec poteſtate abuti voluit; ſed ex lege agere Nabuchodonoſor. Prior hac de re Auguſtinus *ad 2. lib. de mirab. c.* 3. Bene, ſi perſtaret in affectu.

Luc. cap. 12. n. 42.

Raro auis in terris bonus Pontifex.

Menſura, quicquid agit agat bonus Pontifex ac Princeps.

Dan. cap. 3. n. 13. 14.

5. Felices omnino Reges forent, ſi à Dario diſcerent quo iure mandarent honores. Regnum Medus conſtituit, Principes ſufficit rebus adminiſtrandis, apud Dan. 6 n. 2. *è quibus Daniel vnus erat*, &c. Magna Hebræo, & extraneo fortuna, vt Medis præfectus Satrapis regnũ adminiſtraret. Sed addit textus, n. 3. *Igitur Daniel ſuperabat omnes Principes, & Satrapas*, &c. Quò hæc pertinet Danielis commẽdatio? quod patet ex *c. 5. n*. 11. Puto ego, vt fidem faceret liquidò: Regẽ non effectu, ſed iure honores extraneo detuliſſe. Nec cenſet aliter Peluſiotes *lib. 3. epiſt*. 156. Laudãt vel aulici Danielem,

Dan. cap. 6. n. 2. 3.

vti

vti rerum ſcientem hominem, cùm honoratur à Medo. *Quo videlicet non ab Imperatoris ſententia, quæ plerumque à vero, & recto aberret; ſed à rerum veritate, coronam ipſi nectant*, &c. Non labitur affectu Medus, cùm Danielem collocat Summo in loco; ſed honores mandat Princeps meritis penſatis. Nec Deus Maximus punit hominem iuris forma neglecta. Conſultus de reo mulctando, teſtes laudari iubet, ſcelus probari, cauſam verſari, ac tandem puniri hominem reum ſceleris. Habes formulam iuris dicundi *ad Leuit. 24. num. 14.* vbi ad Moyſem Deus, *Educ blaſphemum extra caſtra, & ponant omnes qui audierunt, manus ſuas ſuper caput eius, & lapidet eum populus vniuerſus*, &c. Blaſphemia, quod patet, iniuria in Deum priuata eſt: ac proinde cauſam Deus committit hominibus, qui teſtes ducant, & ſcelus probent. Id verò Saluianus optimè lib. 1. *vt damnare videretur reum iuſtitia, non poteſtas*, &c. Monitos hoc facto Reges Deus voluit, ne tantùm ſe affectu paterentur ad vltionem priuatæ iniuriæ; ſinerent rationem valere, non voluntatem; agerent ex lege, non ex arbitrio. quæ Theodoſio, ac Valentiniano laus eſt, in l. digna vox. C. de legib. *Digna vox maieſtate regnantis eſt, legibus obligatum ſe Principem profiteri: adeò de auctoritate iuris pendet noſtra auctoritas; & re vera maius imperio eſt ſubmittere legibus Principatum*, &c. Hæc ſi Holofernes ſectaretur, non dicerent gentes, ac Reges. *Vtere ſeruitio noſtro, ſicut placuerit tibi*, &c. Abiecit animo Barbarus, quidquid rectè monet Theodericus apud Caſſiodor. *lib. 9. edict.* 18. vbi Princeps: *Summis* (inquit) *Principibus iuris communione viuendum eſt*, &c.

Honores mādari oportet, non affectu, ſed recto delictu.

Leuit. c. 24. n. 14.

Iuſtè damnat Princeps, qui poteſtate non abutitur.

Magnus eſt Princeps, qui legem à ſe latam ſeruat.

Num. 7. **Tunc deſcendit de montibus cum equitibus in virtute magna, & obtinuit omnem ciuitatem, & omnem inhabitantem terram.**

Commentarius.

§ 2. NOn prius Holofernes in agros exſcendit, quàm duratos, imò efferatos ſolo, & cælo milites cogat in aciem. De iugis montium Fabius ille cunctator aliquando in Annibalem detonuit, quod hoſtis ſentit, & dolet. *Eam ſcilicet nubem, quæ ſederat in iugis montium, ſolicitatam procella imbrem dediſſe*, &c. apud Liu. *lib. 2. decad. 3.* Non alius à Fabio Holofernes, vi collecta montes deſerit, vt tempeſtas in vrbes graſſata, peruadat terram vniuerſam, ad mare vſque. *Et obtinuit omnem ciuitatem*, &c. Græcè vox eſt φρουρεῖν, quod eſt *cuſtodire, excubare*. Vnde eruas ſtationes ibi militares eſſe, ne vrbes iugum excutiant, Holoferne longè amoto: deinde perſtare in loco præſidionarios milites tributis colligendis. Faciunt id Magni Duces ex diſciplina militari, & res nota profanis literis: illud è ſacro textu eſt 3. Reg. 8. num 1. *Poſuit Dauid præſidium in Syria*, &c. quo id conſilio Dauid ſtatuerit, facilè textus oſtendit. *Factaque eſt Syria Dauid ſeruiens ſub tributo*, &c. quod Abulenſis aduertit *q. 11.* Premo argumentum ex num. 14. *Poſuit in Idumæa cuſtodes, ſtatuitque præſidium*, &c. Hebraicè, *Poſuit œconomos*, &c. addit Abulenſis: *Ad colligenda tributa*, &c. *q.* 16. Video milites frænandis hoſtibus impoſitos eſſe, additóſque exactores tributis cogendis, vtrumque dicas frænum gentis domitæ. quod Philiſthæus Hebræo iniectum voluit. Hæc illa eſt ſtatio Philiſthæo munita; quam tamen confecit Ionathas ſtrage magna, ad 1. Reg. cap. 14. num. 1. Nec ingenio alio arces Barbaris conditæ; ſed, teſte Curtio, *veluti freni domitarum gentium*, &c. *lib.* 7. Quid verò tributum? Hoc illud frænum eſt, de quo textus 2. Reg. cap 8. num. 1. *Tulit Dauid frænum tributi de manu Philiſthiim*, &c. Et ſcitè Dauid tributum vocat frænum, Lytano Auctore, *Nam frænum eſt, quo tenetur equus; eodem, ne modo tributum eſt, quo tenetur populus*, &c. Sed quò progreſſus Holofernes eſt? Ex Græco textu id habeo. κατέβη ἐπὶ τὴν παραλίαν, *deſcendit in regionem maritimam*, &c. Itaque progreſſum vlteriorem inhibuit ora maritima.

Cælo, & ſolo durantur homines.

Vrbium promis vrbibus miles præſidiarius.

3. Reg. c. 8. n. 14.

Durum populi domiti frænum eſt tributum.

1. Reg. c. 14. n. 1.

2. Reg. c. 8. n. 1.

Longè, ac latè progreditur auaritia.

Num 8 **De vniuerſis autem vrbibus aſſumpſit ſibi auxiliarios viros fortes, & electos ad bellum.**

Commentarius.

LOcus eſt de militari delectu; eſt enim Ducis optimi milites deligere curioſè, cùm non faciant ad bellum qualeſcumque homines. Præit Romanus hac de re Magiſter, quod tradit Seneca epiſt. 44. *Caſtra, quos ad laborem, & periculum recipiunt, faſtidioſè legunt*, &c. Dotes verò militares ab ætate ſunt, & genere. Vide Lipſium *lib. 1. Dial. 2. de Rom. milit.* Miror, quo faſtidio ſeruos à militia ablegauerint Duces Magni. Lege Plutarchum *in Mario*, Liuium *lib. 22. & 23. dec. 3.* Florum *lib. 2. c. 6.* vbi ille, *Iuuentus deerat: in Sacramentum militia liberata ſeruitia*, &c. Suetonium addo *in Auguſto cap.* 25. Putat Cerda *ad lib. 9.* Romanum à Græcis didiciſſe, ne ſeruus militaret. Aliter Parthus, ſi quid Iuſtino credis, lib. 41. *Exercitum, non vt aliæ gentes liberorum, ſed maiorem partem ſeruorum habent: hos pari cura, ac liberos habent; & equitare, & ſagittare magna induſtria docent*, &c. ſed Mæonius ingenuos tantùm cogit milites. Vnus eſt Helenor à ſerua natus, ac deinde miles; ſed corrupto more, ad lib. 9. 13.

——— *Quem ſerua Lycimnia furtim*
Suſtulerat, vetitiſque ad Troiam miſerat armis, &c.

Ac ſi cautum foret lege Aſiatica, ne ſeruus ſtipendia faceret. De Chaldæo illud textus habet, Nahum 2. num. 3. *Clypeus fortium ignitus: viri exercitus in coccinis*, &c. Pulchrè obarmatos milites laudat Vates, & inde probat nobiles, quod è Græco textu eruas. Vbi Vates, *Arma* (inquit) *principatus eius*, &c. ὅπλα δυναστείας αὐτῶ: quaſi delectus bello miles non eſſet, niſi è domo nobili. Hoſce homines puto delectos ab Holoferne in ſupplementum militum: quos ex data opera vocat auxiliarios, ex vi maſcula, viros fortes; ex arte militari, aptos ad bellum. Hoc delectu Hebræus pugnat ſtrenuè. de quo textus 1. Reg. 14. num. 52. *Quemcumque viderat Saul aptum ad prælium*,

Pugnāt malè ſeruitia.

Nah. c. 2. n. 3.

Pugnat bene iuuentus nobilior.

1. Reg. c. 14. n. 52.

ſociabat eum ſibi, &c. Hebraiſmo ſolenni, בן חיל *Ben Chaiil. Filium militiæ*, &c. hoc eſt, aptum, natúmque bello vrgendo iuuenem. Cur non ita? ſi bellum Hebræus continenter cum Philiſthæo gerebat. Opus ſcilicet erat, vt milites ſeligeret, non ſeruos, ſed iuuenes pudoris ingenui; qui è domo nobili excitarentur ad fidem ſeruandam, ad virtutem exercendam. id enim Holofernes ſuo probat delectu, ſcilicet,

PARÆNET. VII.

Milites nobiles, & manu, & fide præſtare.

1. EX delectu militum inſinuat Holofernes, militem haud ignobilem rebus ſtrenuè gerendis natum eſſe, quem ſcilicet pudet in loco etiam dubio turpiter agere, fuga capta, fide fracta. Ab auo nobili, & auunculo ſtrenuo hauſit Aſcanius vires militares, apud Maron. lib. 3.

Ecquid in antiquam virtutē, animóſque viriles,
Et pater Anchiſes, & auunculus excitet Hector, &c.

Sic & milites reliqui. Laudo ego militem à virtute, & fide: quales dotes a parente haurit. Quid virtutis maſculæ à parente nobili miles non habeat? Parat Moyſes homines, qui Palæſtinam adeant, cauſa prouinciæ explorandæ. Eſt de textu miſſos fuiſſe *viros ex Principibus*, &c. *Num cap.* 13. *num.* 3. Cur id a Deo iuſſum, docet Abulenſis quæſt. 14. *Quia iſti exploratores aggrediebantur aliquid dubium, non auderet quilibet; ideo mitti debuerunt tales, qui auderent: & hoc magis credebatur de Principibus, quàm de aliis*, &c. Illud Moyſes inſinuat, viros nobiles, natura duce, vrgeri ad magnos auſus. Multa Ioſepho Arimathæo virius eſt, qui à Pilato Chriſti corpus repetit, cùm Iudæus fureret, ac ſæuiret in Dominum. Sed Ioſephus Marc. 15. num. 43. *Audacter introiuit ad Pilatum*, &c. Nullus Ioſepho metus eſt; nec à Magiſtro deficit in tanta teruo iniuria: Pilatum conuenit, fide in Chriſtum probata. *Venit Ioſeph nobilis Decurio*, &c. Græcè βουλευτὴς, *Senator, conſiliarius*, &c. Vel, ſi mauis, Decurio, ex Deut. 1. num. 15. Decanus eſt, Græcè Δεκάρχης, ſatiſque patet Δεκαρχίαν, præfecturam eſſe decemuiralem: quod notat Lorin. in loco. Tantus igitur Senator non potuit non animo promptus eſſe. Id Victor Antioch. docet. *Præclarum facinus auſus eſt: neque enim ignotus, aut obſcurus erat, ſed vnus è Senatoribus*, &c. Ab honore igitur domeſtico putat Victor generoſitatem Ioſepho innatam eſſe, vt audacter introiret ad Pilatum.

Num. cap. 13. n. 3.
Virtutem acuit nobilitas.
Mat. cap. 15. 43.
Difficillima quæque aggreditur nobilitas.

2. Quod & Hieronymus docet de Ionathano Duce, *ad* 2. *Reg. cap.* 21. *num.* 21. Laudat inibi textus ſtrenuum Gigantæa proceritate hominem; ſed & Ionathanum laudat. *Percuſſit eum Ionathan filius Samaa fratris Dauid*, &c. Genus à patre, & Rege patruo laudat militis, à quo hoſtem docet interfectum eſſe: vt ſciret, vnde tanta Ionathano virtus eſſet. Sic Hieronym. in tradition. ad 1. Paralip. cap. 20. *Idcirco his nomen patris ponitur, quia inter præliatores numeratur*, &c. Ac ſi textus vellet vrgeri militem à genere nobili ad facinus militare. Firmo rem ex Banaia. Notat Abulenſis Banaiam à paterna domo commendatum eſſe, cùm Leones, ſiue Duces interfeciſſet, de quibus *ad* 2. *Reg. c.* 23 *n.* 20 *&* 22. ibi textus. *Banaias* (inquit) *filius Ioiadæ, viri fortiſſimi*, &c. quod & re bene geſta, textus repetit n. 23. *Hæc fecit Banaias filius Ioiadæ*, &c. Putat igitur Abulēſis Banaiam à patre ſtrenuo ſtrenuū euaſiſſe, q. 26. & placet, cùm doceat Romana Lyra lib. 4. Ode 4.

2. Reg. c. 21. n. 2.
Virtutem à patre, patruoque nobilis miles haurit.
2. Reg. c. 23. n. 20. 22.

Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum vigor, &c.

Sed è Græco textu elicio, Ioiadæ virtutem facere ad pacis potius, quàm ad belli præfecturam. Nam, pro viro fortiſſimo, Δυνάστου eſt; Dynaſtes verò ad ciuiles ſpectat honores: quare inſinuat Græcus textus Banaiam patre nobili genitum ſtrenuè egiſſe. Quàm magna Chriſto virtus in Cruce ferenda, ac perferenda, ad extremum vſque vitæ halitum? Sed audit titulo appoſito, apud Luc. 23. num. 38. *Hic eſt Rex Iudæorum*, &c. Quare, licèt tentatus promiſſis ampliſſimis, vt Crucem deſerat, *Si Rex Iſrael eſt, deſcendat de Cruce, & credimus*, &c. apud *Matth.* 27. *n.* 42. perſtat adhuc, ne diffidat à titulo honorario Quæ enim argumenti vis hæc, *Si Rex Iſrael eſt, deſcendat nunc de cruce: immò quia Rex Iſrael eſt, regni titulum non deſerat, imperij virgam nō deponat*, &c. ſic Bernard. *ſerm.* 1. *de Paſcha*. Nec cùm id Iudæus vellet, paſſus eſt Chriſtus regni titulum à Cruce tolli; quod enim Pilatus ſcripſit, ſcripſit: vt titulo honorario vrgeretur quodammodo ad rem peragendam Quo, puto, conſilio Holofernes milites ſibi cogit. *Electos ad bellum*, &c. non homines ſeruitutis infimæ, ne ad ignauiam miſerè deficiant.

Patrem ſtrenuum refert ſtrenuus bello filius.
Luc. cap. 23. n. 38.
Matth. c. 27. n. 42.
& Chriſtus nomenclatura nobili vrgetur quodammodo ad virtutem.

Frangitur animo ſeruus miles, ſi fames vrget, dolet, ac luget, etſi barba promiſſa. Quoties Hebræus Ægypto natus ſoluitur in lachrymas? Num. 11. n. 4. *Flagrans deſiderio carnium ſedens, ac flens*, &c. Deinde ſciens hoſtes Philiſthæos eſſe barbaræ feritatis, c. 14. n. 10. *Vociferans omnis turba flevit*, &c. Cur gens Hebræa leſſum facit difficultate rerum obiecta? Seruus Ægypto Hebræus erat, nihil grande, ac virile cogitabat. Sic Abulenſis q. 1. ad c. 14. *Nec diffiteri poſſumus, Iudæos illos valdè ſeruilis cordis eſſe, & nimiæ puſillanimitatis: nunquam enim in virilem animoſitatem erumperunt; adeò ad quæcumque oſtentata mala ſolo timore concuſſi muliebriter lachrymas fundebant*, &c. tantā Hebræus animo ignauiam concepit à labore ſeruili. Addo Hebræos penè omnes, qui Ægypto excelſerant, vaſtis Arabiæ locis periiſſe, Deo minante ad Num. c. 14. n. 29. *Omnes, qui numerati eſtis, à viginti annis, & ſupra, & murmuraſtis contra me, non intrabitis terram*, &c. *Deut.* 1. *n.* 35. *Pſ.* 94. *n.* 10. quod & Paulus notat *ad Hebr.* 4. *n.* 3. Non adduco Chryſ. *in Pſ.* 43. qui rem bellè tangit, ſed longè à meo ſcopo. Satis mihi facit Abul. *quæſt. citata*, qui excluſos à terra promiſſa Hebræos putat, vtpote inepto bello gerendo, cùm ſerui ſeruis adhuc parentibus nati, & educati eſſent, ac proinde parum haberent virilis animi. *Quia omnes in ſeruitute Ægyptiaca enutriti fuerant: ſerui autem nunquam audent*, &c. Vel ſcutica Hebræus fugaretur, ſi Chananæus id tentaret; qua Scithæ ſeruos fugarunt, apud Iuſtin. *lib.* 2. & armatos bene ſeruos. Vnde Claudianus lib. 1. in Eutrop.

3.
Num. cap. 11. n. 4.
cap. 14. n. 10.
Luget ſeruus difficultate oppoſita.
Num. c. 14. n. 29.
Deut. cap. 1. n. 35.
Pſ. 94. n. 10.
Animum deprimit ſeruitus.

Armatam oſtenſis aciem fudere flagellis, &c.

Naſcun

Naſcuotur igitur Hebræo nepotes libertatis iogenuæ, quos liberè educatos ducit Ioſue, ad rem bene gerendam, ac ſtrenuè. *In quo animoſitatem receperunt, ſicut gentes cætere, quæ in libertate naſcuntur*, &c. ſic Abulenſis *loco citato*. Seruos igitur ab ingenuis ſecludit Holofernes, militéſque nobiles, vti *electos ad bellum*, &c. ducit Princeps, qui nec ab acie turpiter fugiant, nec à fide malè deficiant.

G. virifi ac ab animo ingenuo.

4\. Quis à ſeruo, aut vili ingenio pacti fidem impetrat facilè? Hominem Dauid in agro offendit, quo duce Amalecitam aggreditur, hoſtémque modis confecit miſeris, ad 1. Reg. cap. 30. num. 17. *Non remanſit ex eis quiſquam*, &c. Sed quis nam iſte homo eſt, qui, Domino prodito, cladem parat? Ille de ſe, & ſua fortuna, num. 13. *Puer Ægyptius ego ſum, & ſeruus viri Amalecitæ*, &c. A ſeruo igitur cladem accepit dominus: ſed quid à ſeruo feras aliud, quàm perfidiam? Id ſeruo eſt vitium à natura. Noto ego Ieroboamum ſemel, & iterum appellati ſeruum, cùm deficeret à Salomone ſemel, ad 3. Reg. cap. 11. num. 26. *Ieroboam ſeruus Salomonis, leuauit manum ſuam contra Regem*, &c. Et iterum 2. Paralip. cap. 13. num. 6. *Surrexit Ieroboam ſeruus Salomonis, & rebellauit contra dominum ſuum*, &c. Quò pertinet commemoratio pertinax ſeruitutis ingeſtæ? niſi, vt ſcias à ſeruili ingenio defectionem prodire; ideo Ieroboamum vocari ſeruum, ne mireris fidem à ſeruo fractam eſſe.

1\. Reg. c. 30. n. 17. 13.
Fidem ſeruus non ſeruat.
3\. Reg. c. 11. c. 26
2\. Paral. c. 13. n. 6.

5\. Vilis omnino homo eſt, qui à Chriſto ad hoſtes deficit, Iudas proditor, fide violata. Proditionem Chriſtus explicat, ſed proditorem tegit, apud Marc. 14. num. 18. *Vnus ex vobis tradet me*, &c. Demirantur Apoſtoli, indignantur, digladiantur de honore primario: quod Lucas notat c. 22. num. 24. *Facta eſt contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior*, &c. Inepta, quod patet, diſputatio de honore, cùm Magiſter de ſua Cruce agat. Eò tamen deuenere Apoſtoli, cùm ſcelus prodendi Magiſtri à ſe truderent. Quaſi ſuum quiſque genus, fide in Chriſtum probata, vellet probare. Sic Theophylactus. *Inciderunt in hanc litem: quia veroſimile eſt, quòd inter ſe dixerunt, vnus alteri: Tu ne proditor? & inde eò peruenerunt, vt dicerent: Ego ſum melior, & ego maior*, &c. Itaque probat quiſque ſuam fidem, cùm ſe honeſtiori loco natum probat. Quare nec Deus cum vili grege hominum pactum iniit. Pactum cum Abrahamo, familiaque ingenua Deus ferit, de fide religionis aſſerendæ. Gen. 17. num. 9. *Dixit iterum Deus ad Abraham: Et tu ergo cuſtodies pactum meum*, &c. Et quaſi Iſmahelem à pacto excluderet, addit n. 21. *Pactum meum ſtatuam ad Iſaac*, &c. Cur nullum cum Iſmahele pactum Deus celebrat? Iam tunc leuem damnabat fidem gentis Arabicæ, quippe quæ ab ancilla Ægyptiaca genus traheret. Sic Oleaſtrius. *Quoniam filij ancillarum matrem referre ſolent, & matris potius, quàm patris mores ſequuntur*, &c. Quid à ſeruo ſperes bonæ mentis, ac ſanæ fidei? Qui vel obolo ad hoſtes perfugit; à Domino, à Deo turpiter deficit.

Mar. c. 14. n. 18.
Luc. cap. 22. n. 24.
Prodit Magiſtrum vilior diſcipulus.
Fidem probat nobilitas.
Gen. c. 17. n. 9. 21.
Vana fides gentis Arabica à matre ancilla.

6\. Quales homines Ieroboamo ſeruiere in vitulis conſecrandis? Quales Princeps Sacerdotes delegit mactandis gregibus? Selegit homines de extrema plebecula. Nec id textus ſilet, 3. Reg. 12. num. 31. *Fecit fana, & Sacerdotes de extremis populi*, &c. Cur non de Senatu nobili? Sciebat certò Ieroboamus, quò ſe proiiciant viles homines ſpe lucelli obiecta. A Deo ad vanos Deos transfugiunt proditores fidei. Sic Rupertus ad Hoſeam cap. 4. *Vt quanto fuerant extremi, tanto magis auidi ad colendum mendacium, populumque decipiendum ſe ſe accingerent*, &c. Quid enim a vili grege, niſi perfidiam timeas? Non ita, qui à domo nobili genus cenſet. Poteſt Adamus argumento eſſe, qui ſemel, & iterum appellatur Dei imago, à quo vti à parente genus duxerit, Gen. 1. n. 27. *Ad imaginem Dei creauit illum*, &c. Textus iterum, cap. 5. num. 1. *Ad ſimilitudinem Dei fecit illum*, &c. Eò ſpectat hæc de Adami Parente Deo commendatio, vt luce perſpecta ſui generis, & fidem piè ſeruaret, & legem ſanctè coleret. Sic Philo ad lib. de Nobilit. *Adamo* (inquit) *nemo parens, ac vitæ auctor, niſi ſolus Deus fuit, vt conſiderans nobilitatem ſuam, & ſe Dei opus eſſe perſpiciens, opera ſua dirigeret ad Dei cultum, & religionem*, &c. Fortuna igitur domeſtica vrget maximè, ne quis à bono, & æquo deſciſcat, vel Princeps in aula, vel miles in acie. quod Holofernes cùm ſciret, milites ſibi voluit *Electos ad bellum*.

3\. Reg. c. 12. n. 31.
Nec Deo fidem ſeruant homines viliores.
Gen. cap. 1. n. 27.
Cap. 5. n. 1.
Adamo explicatur nobilitas, vt pactum ſeruet.

Num. 9. Tantúſque metus prouinciis illis incubuit, vt vniuerſarum vrbium habitatores Principes, & honorati ſimul cum populis, &c.

Commentarius.

MVlta in metu vis ineſt, quæ Senatores, ac Principes in occurſum Holofernis extrahit. *Tantus metus incubuit*, &c. Ex loquendi forma, puto, metu premi ceruices hominum; inſidet enim tanquam onus grauiſſimum: quo pacto Ægyptum depreſſiſſe viſus eſt terror ingens, Pſalm. 104. n. 38. *Incubuit timor eorum ſuper eos*, &c. Premit homines, imò obruit metus grandis. *Nihil enim æquè amarum eſt, ac pendere*, &c. ſic habet Seneca 2. *lib. de Beneſic. cap.* 4. Quænam Caino pœna grauior? Mors, an metus mortem, credo, malit, quàm metum pati. Orandi vox illa eſt, Gen. 4. num. 14. *Omnis, qui inuenerit me, occidet me*, &c. quod Albino placet q. 90. Sed mens Deo eſt longè alia. Cainum a nece vendicat, n. 15. *Nequaquam ita fiet*, &c. etſi ſtatuit, vt perpetuò viuat in metu. n. 13 *Vagus, & profugus eris*, &c. Græcè *στένων, καὶ τρέμων*, *Gemens ac tremens*, &c. Ac ſi grauior in Cainum cenſura eſſet metus. Bene Philo *ad lib. de Nobilit.* Rectè Iudex reum punit, *Mille mortes intentando, vt ſentiret alios ſuper alios pauores*, &c. Doloris ſenſum mors adimit; qui in metu viuit, diuturno moritur cruciatu, ſi Nazianzeno credis Iamb. 18. *Timere ſemper, vt ſemper pati*, &c. Mori Cainus mallet, quam metu angi perpetuo, cùm doceat Chryſologus ſerm. 147. *Pauore mors ipſa leuior eſt*, &c. Probat id Helias facilè 3. *Reg.* 19 *num.* 4. vbi mortem ſibi Vates precatur. *Petiuit animæ ſuæ vt moreretur*, &c. Tantus viro ſancto metus erat de Iezabelis minante num. 3. *Timuit Helias, & ſurgens abiit*, 14.

Pſ. 104. n. 38.
Metus verò omni
Gen. c. 4. n. 14.
Leuior metu mors eſt.
3\. Reg. c. 19. n. 4. 5.

&c. Itaque mortis metus mortem precatur, cùm vitam in metu cogatur agere. *Melius exiſtimans morti ſuccumbere, quàm timori*, &c. Sic Chryſologus *ſerm. citato.* Graue omnino timoris onus eſt, quod nec Helias ferre poteſt.

Mori, quàm timere ſatius.

15. Satis ad cladem metus eſt, etſi vis abſit Ludit Poëtes de Leone Duce, qui Eutropio adeſtat; cùm enim Leo fuga ſalutem quæreret, metu ſubito animam exhalauit. Inde iocus in Leonis corium lib. 2.

Vitam metus adimit.

——Valuit pro vulnere terror,
Impleuitque vicem iaculi, vitamque nocentem:
Integer, & ſola formidine ſaucius efflat, &c.

Tanta in metu vis ineſt, vt Leonem malè conficiat. Ne quis dicat temerè à Iacobo dictum eſſe, Gen. 42. n. 38. *Deducetis canos meos cū dolore ad inferos*, &c. Hæc enim Iacobus, cùm timeret Beniamino. *Si quid* (inquit) *illi aduerſi acciderit*, &c. Quantus in patre dolor? Mortem dolore quæſitam ſenex timet, ſi fortuna puero ſit aduerſa. Albinum cape, q. 254. *Perturbati, ac dolentis verba ſunt, mala ſua hinc etiam exaggerantis*, &c. Turbatus metu Iacobus eſt, ingraueſcit metu dolor. Nec miror Iacobo id accidiſſe; *Metu interprete in peiora inclinato*, &c. quæ ex Liuio cenſura eſt *lib. 27. dec. 3.* An ne Carthaginienſibus fortuna mitior, cùm Scipio teneret Africam? Quis putet? *Omnia in maius metu augente*, &c. *liv. 29. dec. 3.* Sed Hebræo metus auxit difficultates rerum, cùm reueniret ex agro hoſtili, ac renunciaret. Num. cap. 13. n. 33. *Terra, quam luſtrauimus, deuorat habitatores ſuos*, &c. Mentitos hac parte exploratores fuiſſe dicunt alij apud Abulenſem *quaſt. 53.* Quis enim ſomniauit homines terra deuotatos eſſe? Docent alij, exploratores verè locutos fuiſſe, metu grauiora interpretante. *Timentibus enim omnia videntur eſſe maiora, & peiora quàm ſunt*, &c. Pulchrè in locum Abulenſ. Quare ſatis mihi placet, Reges metu victos Holofernem adiſſe, cùm metus grauiora in dubiis obtrudat.

Gen. c. 42. n. 38.

Grandeſcit metu dolor.

Num. c. 13. n. 33.

Ingraueſcunt metu difficultates.

16. Quid ſi fingat imminere, quæ longè abſunt mala? Vrget homines, quo tenetur metu, Sophonias cap. 1. num. 14. *Iuxtà eſt dies Domini magnus, iuxtà eſt, & velox nimis*, &c. Abſumit Vates artem, vt celeritatem exponat calamitatis vltimæ. Volare in pœnam dies, ac propè adeſſe viſus eſt viro ſanctiſſimo. Sed periculi metuens adeſſe putat, quod procul abeſt. Sic Rupertus lib. 1. *Verè, ſecundùm periculi magnitudinem, iuxtà eſt, ac velox nimis*, &c. Nemo igitur malè timet, qui malum, & iuſto grauius & ſolito maturius adeſſe non credat. quod à ſe vt auerterent Principes, ad Holofernem acceſſere. Tanta ab hoſte ſæuitia, tantuſque metus incubuit, vt verè Athalaricus monuerit lib. 3. epiſt. 9. *Metus cuncta componit*, &c. Quid ſi vel muros bene conſtructos ſubruat? Credit id Auguſtinus 2. *lib. de Mirab. cap. 3.* Sciebat Antiſtes muros Iericuntinos motu ſubito diſſipatos eſſe, ad voces militares, & tubarum clangores. *Populo vociferante, & tubis clangentibus, muri corruerunt illico*, &c. *Ioſue cap. 6. n. 20.* Non aries ibi, qui muros quateret, non ignis, qui turres ſolueret: quid igitur vrbem ſolo æquatam dedit, niſi metus ingens? *Quaſi arca Domini ca, & exercitus expaueſcens aduentum, citò corruit*, &c. Auguſtino teſte. Hoc metu fregit Holofernes gentes immanitate barbaras: *vt Principes, & honorati ſimul cum populis exirent obuiam.*

Sopho. n. c. 1. n. 14.

Periculum metus auget, & accerſit.

Ioſ. c. 6. n. 20.

Muros euertit metus ingens.

Num. 10. Excipientes eum cum coronis, & lampadibus, ducentes choros in tympanis, &c.

Commentarius.

VTrumque obſequium metu expreſſum eſt, ſcilicet vt Principes ferrent corollas, 17.
Lyrano teſte: *Inſignium victoria*, &c. & faces præferrent; in argumentum lætitiæ publicæ, Duce magnificè incedente. Quid ſi gentes metu victæ, flores, & corollas in Holofernem iacerent? Nouum id videri non poteſt, cùm vel gentes barbaræ floſculis exciperent, & coronis, quos honore honeſtos eſſe vellent. Vide Lipſ. *ad Annales Tacit. lib. 4.* Roam adito *lib. 2. cap. 12. & 13.* Excepere vrbes coronatæ viros magnos iactatis in viam floſculis, Pompeium ſcilicet Neapolis: vide Plutarch. Alexādrum Ieroſolyma; vide Ioſephum *lib. 11. Antiquit. cap. 8.* Vnde Agrippam cum floſculis deductum ſcio: apud Philon. *de Legation.* Veſpaſianum Roma ſalutauit coronis ornata; quod Ioſephus habet *lib. 7. de Bello cap. 22.* Nec tacet Naſo viam roſis conſtratam, qua Tiberius Capitolium adierit lib. 4. de Triſt. Eleg. 2.

Adulatio metus.

Vndique iactato flore tegente viam, &c.

Nec Romani tantùm moris erat flores, & lemniſcos iacere in homines, quos vellent cohoneſtare, & Pontanus in loco probat; de more id Perſico eſt. Sic Bagophanes arcis Babylonicæ, ac pecuniæ Regiæ cuſtos Alexandrum accepit iactis in viam floſculis: quod tradit Curtius lib. 5. *Totum iter floribus, & coronis conſtrauerat*, &c. Ac ne obſequio in Antonium Parthus vinceretur, corollis adornatus Romanum duxit in vrbem: apud Herodian. *lib 4.* Multus eſſem in ſcribando, ſi congererem, quæ hac de re Auctores collegerunt. Adeat, qui velit, Tertullianum *de Corona cap. 7.* vbi & ſupplices coronarios lego. Vide Cerdam *inibi*; & fortaſſe ea barbaris hominibus occaſio, vt Holofernem adirent coronati.

Honor iſt in viros magnos florum iactus.

Dura omnino fortuna hominum, ſi metu 18.
victi coguntur vultu præferre lætitiam, qui triſtes animo ferunt morſus. Sed Iudæus eò miſeriarum deuenit, Ezechiele minante ad cap. 24. n. 21. *Filij veſtri, & filiæ veſtræ gladio cadent*, &c. quid inde ad acerbitatem calamitatis? Vates iterum, *Coronas habebitis in capitibus veſtris*, &c. In ſumma triſtitia, neceſſe erit ſignum dare exultantis animi, & vultu probare, quæ animo deteſtaris. Nec mollior Iudæo fortuna, cùm premeretur ab Antiocho: quod bene obſeruat Sanctius ad 2. Machab. cap. num. 7. *Ducebantur cum amara neceſſitate, & cogebantur hedera coronati Libero circuire*, &c. Tradit Suetonius inſtitutum à Caligula certamen Græcæ, Latinæque facundiæ; lege lata, vt victus victoris laudes componeret, *cap. 20.* Tormenti genus

Ezech. c. 24. n. 21.

2. Mach. c. 6. n. 7.

Miſeria eſt ferre iniurias, & gratias agere.

genus. Quis enim libens cantat raptam ſibi victoriam? Sed quare plauſu communi flores, coronaſque lemniſcatas conijcerent alij in magnos viros, docet bene Rex *lib.* 2. *cap.* 13. ſcilicet, vt monerentur felices homines de fortuna tota leui, cùm flores, odoreſque in diem natura gignit, quod notat Plinius lib. 21. *Caperus bonaſortuna.* cap. 1. *Clara, vt palàm eſt, admonitione, quæ floreant ſpectatiſſimè, marceſcere celerrimè.*

19. Sed quò ſpectant lampades mero meridie? Obſequium eſt priſco æuo vſitatum, ſiue Neapolim adeas, cùm Pompeium honeſtè exceptum voluit; ſiue Alexandriam intres, cùm Antonium lucernata coluit, apud Herodian. *lib.* 4. ſiue Ieroſolymam petas, vbi Iaſon Antiochum accepit. *Cum facularum luminibus*, &c. *2.Mach c. 4. n.22.* 2. *Machab.cap.4.n.* 22. Sed & Herodianus docet commodum bene exceptum *lucernis, ac florum ſparſionibus*, &c. *ad lib.* 4. Vide Cerdam *in Tertulliani Apologet. cap.* 35. *ac de Idololatr. cap.* 15. Addo Holofernem facibus prælucentibus, in publicum proceſſiſſe; & patet ex Græco textu, *ad cap.* 10. Quo hæc ſignificato fierent, diſquirendum lenè. Scio, quid Sanctius dixerit de igne Perſico; nec abnuo Illud addo, præferri faces mera in luce ante Reges, & Principes, obſequio adulatorio, quo ſcilicet videretur populus vitam dominis apprecari. Nemo neſcit lumen pro vita ſumi bonis Auctoribus. Sic Naſo docet *lib* 4. *Triſt. Eleg.* 4. vitam acceptam Auguſto referens,

———*nec lumen ademptum*, &c.

quod inibi Pontanus firmat. Addo Lucretium ex *lib.* 2. vbi parentes laudat, à quibus vitam liberi mutuantur.

Vita ludus. *Et quaſi curſores vitai lampada tradunt*, &c. Spectabat Muſa ad ludum, quo facem quis accenſam in curſu tradit. Nec abludit Clemens Alexand. *lib.* 2. *ſtrom. cap.* 12. vbi Platonem definiiſſe docet parentes liberis facem tradere, cùm vitam communicant. *Quæ filiis veluti lampas traditur*, &c. Ne tamen ſine ſacro textu loquar, vita eſt lucerna, de qua miles, ad 2. *2.Reg. c.21. n. 7.* Reg. cap. 21. num. 7. *Iam non egredieris nobiſcum ad bellum, ne extinguas lucernam Iſraël*, &c. Vita Dauid periclitatus fuerat, quam miles ſcitè lucernam vocat. Scintillam mater filij appellat animam, 2. Reg. 14. n. 7. *Quærunt ex-* *2.Reg. c.14. n.7.* *tinguere ſcintillam meam*, &c. Rorem lucis pro *Iſ.c.26.n.19.* vita capit Delrio *Adag* 744. & Iſaiam laudat *cap.* 26. *num.* 19. Delrio adeſt Rota *lib.* 2. *cap.* 20. *Pſ. 55.n.13.* Vatablus ad Pſalm. 55. num. 13. *vt placeam coram Deo in lumine viuentium*, &c. Et verò *Princeps vita bonus prælucet.* quadrat in Regis vitam lucis poteſtas: nam Princeps vita, vt lucerna, debet prælucere. quo argumento Honorium admonet Panegyriſtes, de 4. Conſulatu.

———*nam luce altiſſima fati,*
Occultum nihil eſſe ſinis, &c.

Nec vi alia Polybium vrget Seneca, ne quid nimis, cap. 25. *Nullum* (inquit) *ſecretum tibi liberum eſt, in multa luce fortuna te poſuit*, &c. Præluceant igitur Principes, neceſſe eſt, humani ſoles. Diſcat id Holofernes à lucernis, quibus exceptus eſt.

20. Sed cur addit textus ductos eſſe choros cum tympanis, & tibiis? An gentes, more Aſiatico, ſaltationes ineunt, cantionibus in numerum additis? Ato: chorus enim Græcè vtrumque ſonat, & ſaltationem, duce choraule ſimpliciter, & tripudium tympano, & crotalis inſtructum; vbi ludij, ludiæque notabiles ſtudio pſallendi, & ſaltandi. Scio Reges Aſiaticos ea re oblectatos eſſe maximè. Sic Antoninus à Parthis recreatus, cùm ſaltarent, & cantarent numeroſè, *Ad tympanorum, & tibiarum ſonitus*, &c. quod Herodianus habet *lib.* 4. Nec Ale- *Cantu, & ſaltatu gaudet Aſia.* xandrum ſine canticis excepit Bagophanes Babylonicus, apud Curt. lib. 5. *Non Vates modò, ſed artifices cum ſidibus ſui generis ibant: laudes Regum ij cantare ſoliti*, &c. Vnde ludij, ac ludiæ carmen canentes cum tripudio, ſolennique ſaltatu, niſi à Lydia? Hoſce ludiones à Syria in vrbem tranſuexit Antoninus Verus. *Quorum Syria paſcitur voluptate*, &c. ſic Capitolinus. Celeberrimi tamen ſuas ob delicias, Perſæ. Quod teſtatur Athenæus *lib.* 12. *cap.* 3. Illud ex ioco, *Per noctem canunt accenſis lichnis, & citharam pulſant*, &c. quæ ab Aſia vocatur Aſias. Plutarcho Auctore *ad lib. de Muſica.* Puto è Syria Iudæam perſuaſiſſe cantiones, & ſaltationes fractiores; vnde Sapiens verè deſipiens Eccleſiaſtæ cap. 2. num. 8. *Feci* (inquit) *mihi cantores, & cantatrices, delicias filiorum hominum*, &c. Iactat apparatum quodam- *Eccl.c.2.n.8.* modo Perſicum, & chorum mollicellum ſaltationis Aſiaticæ: quas hominum delicias eſſe docet, Olympiodoro teſte, *Delectantur enim huiuſmodi cantibus non Dei filij, ſed filij hominum*, &c. *Molli cantu delectatur malus quiſque.* Addo Antiochum hiſce choris delectatum, quippe qui Ieroſolymam, *cum facularum luminibus, & laudibus ingreſſus eſt*, &c. 2. *Mach.* 4 *num.* 22. Solymæus enim in adulationem *2.Mach.c.4. n.22.* compoſitus Antiochi laudes compoſuerat, vt pompa celebri, & choro Lydio vrbem Princeps intraret; ſed more id Hebræo factum eſt. Memineris quid ſaltatrices, & cantatrices egerint, cùm Dauid, Philiſthæo victo, rediret in vrbem, *Egreſſæ mulieres cantantes, choroſque ducentes cum tympanis lætitiæ, & ſiſtris*, &c. *ad* 1. *Reg.* 18. *num.* 6. Nec apud Holofernem aliud *1.Reg c.18. n.6.* Gentes metu perditæ. Occurrunt, *ducentes choros cum tympanis, & tibiis*, &c. Ad caput redeo. Excipiunt Holofernem Gentes floſculis coronatæ; ſed gentes Aſiaticæ, mollicellæ, notaræ de vitæ luxu: vnde colligas

PARÆNET. VIII.

Abeſſe bonos mores à pulchris floſculis.

FLores legunt, corollas pangunt, ac geſtant, 13. imò iactant in Holofernem gentes Aſiaticæ: malè tamen olent, ſi bene ſemper olent; turpes mores irritant flores nitidi, quibus vti, plerumque abuti eſt. Quid Tertulliano, corolla eſt pulchrè texta? ad lib. de Corona c. 13. *Summa laſciuia nota, extrema negatio verecundiæ, conflatio illecebræ*, &c Puer comatulus, comp- *Irritat Venerem corolla floſculis texta.* tulus, floſculis nitidus, probat liquidò abiiſſe ſe in turpes mores. Mallem oboluiſſet puer allium, quàm lilium. Nam de more antiquo erat, coronati turpes fornices, amantes, & amentes affectu iuuenes Habet id Tertullianus *lib. citato cap.* 13. Cerda *inibi.* verſat Rota *lib.* 3. *cap.* 10. quaſi Venus accendatur floſculis, viuat odoribus. Certè apud Ezechielem c. 23. *Ezech c.23.* lego coronam cum turpi vita coniunctam eſſe. *n.43.*

Damnat

Damnat ibi Solymam Deus Iudex, vtpote quæ turpi Chaldæo adultera ſuccubuiſſet, n. 43 *Attrita eſt* (inquit) *adulteriis*, &c. Eò tamen infamiæ traxere corollæ floſculis pactiles. Quas in Amaſios coniecerat Ieroſolyma, vt in ſui amorem pelliceret. *Poſuerunt coronas ſpecioſas in capitibus eorum*, &c. *num.* 42. Græco textu ϛέφανον καυχήσεως, *Coronam exultationis*, &c. roſaceam, Hugone teſte. Addit Laudunenſis, *In tantum voluptatum fluxum inſaniebant*, &c. ſcilicet, vt corona roſacea excitarent languentes Amaſios. Hac tamen arte irritant ſeſe turpes homines Sapient. cap. 2. num. 8. *Coronemus nos roſis, antequam marceſcant*, &c. Multum de corollis nectendis ſtudium eſt. Id verò, quod teſtificatur Carthuſianus, *Vt ſic mulieribus magis placeamus*, &c. Eruo ſenſum ex loco; neque enim temere textus addit, *Nullum pratum ſit, quod non pertranſeat luxuria noſtra*, &c. quaſi flores eò traxerint homines, vt diffluant turpi Venere.

Quæ eſt corolla pulchrior, eo & venus promptior.

Sapient. c. 2. n. 8.

Mulier florum amans.

2\. Carthuſiano adeſt Roa; & Baruchum laudat teſtem *cap.* 6. *num.* 42. vbi Vates. *Mulieres circumdatæ funibus in viis ſedent*, &c. de meretriculis Babyloniis locus eſt, de quibus Herodot. *lib.* 1. Curt. *lib.* 5. Boaius *tom.* 1. *lib.* 21. *cap.* 10. Quis tamen funiculus ille eſt, quo meretrix adornatur, vt in triuio iuuenes proliciat ad libidinem? Scirpea corona eſt roſis intexta ad colendam Venerem, de qua Naſo lib. Feſt. 4.

Baruch. c. 6. n. 42.

Ornamentum è floſculis meretricium.

Iunctaque compoſita, ſcirpea vincla roſa, &c.

tanta corollis roſaceis vis ineſt ad turpes affectus. Abeant igitur flores, quibus Venus culta, ne Chriſtianam ſcholam malè perdant: quod monet Clemens Alexand. lib 2. Pædag. cap. 8. *Non enim roſarum baccis, violis, aliiſque huiuſmodi floſculis comam tegere conuenit, quæ ſe parat ad petulantiam*, &c. Addo abſurdum eſſe, vt diſcipulus coronam ferat roſaceam, Magiſter ſpineam; vt aduertit Clemens Alex. Sed in ſententiam totus abit Tertullianus de Corona cap. 14. *Contumelia in promptu eſt, & in his implexa ſanitas; vt tu nunc laurea, myrto, olea centenariis quoque roſis, & vtriſque liliis, & omnibus violis coroneris*, &c. Figurata loquendi forma docet coronatum ſpinis Chriſtum fuiſſe, ne quis auderet coronam roſaceam, geſtare capite. Addit Magiſter, *Nec floribus coroneris, ſi non potes ſpinis*, &c. Pudor Gottifredo eſt auro frui coronario, vbi Chriſtus coronam ſpineam pertulerat: nec Princeps bello victor paſſus eſt ſuam auro ſtatuam, ſed ſpinis coronatam eſſe. quod tradit Guilelm. *lib.* 9. *cap.* 4. *de Bello ſacro.*

Ne roſis fruamur ſpinis Deus coronatur.

3\. Virtus eſt aurum abigere coronarium, ſentes legere ad coronam plectendam, geſtandámque. Sed à meo Chriſto virtus hæc magna, vel cùm ſpinis coronatur, vel cùm minatur è rubo. Voces è rubo minaces edit, Exod. 3. num 20. *Extendam manum meam, & percutiam Ægyptum*, &c. Ita ne inter dumos tanta Deo virtus eſt, vt Ægyptum premat? gaudet admodum rubo coronario, & ſuam in rubo virtutem explorat, vt coronam ferat ſpineam: & verò potuit. Nam Ioann. cap. 19. num. 5. *Exiuit Ieſus portans coronam ſpineam*, &c. *Veteris deſcenſus initium inſtaurans, ac de integro, velut in ſummam redigens; vt oſtenderet omnia eſſe vnius potentia*, &c. Hæc Clemens Alexand. 2. *Pædag. cap.* 8. Itaque, dum Chriſtus ſpinis pungitur, eam ſibi ineſſe virtutem probat, quam de rubo oſtentauit, cùm minas proflaret: neque enim minor eſt virtus pati, quàm agere. Deinde ſpinas Chriſtus gerit capite, illud inſinuans ſua ſe patientia honoratum eſſe. *Hoc ſignum eſt rei à Domino bene geſtæ*, &c. Sic Clemens *loco citato*. Solet victor lauream geſtare, nec, niſi in Iouis gremio, deponit. Sic & Chriſtus mortis victor ſpineam geſtat pro laurea, qua de re Peluſiotes lib. 1. epiſt. 95. ad Eutonium. *Dominus, vt omnem in ſe ipſo morbum curaret, aduenerat, inde ſpinea corona, vt victor, redimitus eſt*, &c. Cur manum in ſentes non iniicio, Chriſto duce? Nihil iam pungit ſpina, quæ flores parit, ſi Tertulliano fides eſt lib. citato cap. 14. *Abſtulit Crucis virtus omnes mortis aculeos in Dominici capitis tolerantia obtundens*, &c. Quidquid pati durum eſt, ab Adami ſententia: *ſpinas, & tribulos germinabit tibi*, &c. *Gen.* 3. *n.* 18. mollitum à Chriſto malè coronato eſt. Quòd verò Chriſti corona flores gignat, bene tradit Brito *lib.* 6. *Hiſtor. Ciſter. cap.* 26. Corona enim ſpinea, cùm partem Magnus Carolus dono acciperet, erupit in flores. Quare non ineptè, *ſcripſit Pilatus titulum, & poſuit ſuper crucem*, &c. apud Ioann. *cap.* 19. *n.* 19. Is verò erat *Ieſus Nazarenus*, &c. Hebræa ſchola, floridus quaſi natos de ſpinis flores eſſe probaret. Coniurant Iudices, ac lictores in Chriſti honorem, licèt coronam texant ſpineam. *Coronam iuſtitiæ Chriſto ſuper omne nomen exaltato appendentes, per ſpinam ſemper florentem*, &c. ſic Clemens Alex. *lib.* 2. *Pædag. cap* 8. Abigat igitur flores ſchola Chriſtiana, quos Syri carpunt, vt in Holofernem iaciant, metu damni. *Excipientes eum cum coronis*, &c. Negabis ablegandos omnino flores eſſe; vnde multa ad bonos mores, & pios affectus diſciplina eſſe poteſt. Aſſentior, & adſtruo,

Ex. c. 3. n. 20.

Ioh. c. 19. n. 5.

Non minor eſt virtus pati, quàm agere.

Patientia verè corona.

Victor calamitatem petens.

Mulcentur bene cruces Chriſti cruce.

Gen. cap. 3. n. 18.

Ioan. cap. 19. n. 19.

Florem ſpina gignit.

Parænet. IX.

Flores ex ſignificatu vtiles eſſe.

Floſculos, & coronas lemniſcatas in Holofernem conicit Syria vniuerſa, argumentum vt faciat lætitiæ publicæ: monet tamen de fortuna leui, & vita breui humanæ gentis. 1.

In roſa agnoſcit Pierius *lib.* 5. ſortem hanc, & vitam breuiuſculam humani generis: nam roſam vna dies aperit, conficit vna dies. Credo Ambroſio *ad lib.* 3. *Hexaem. cap.* 11. qui roſam cum vita componit. *Vallata eſt* (loquit) *elegantia vitæ noſtræ, & quibuſdam ſolicitudinibus obſepta, vt triſtitia adiuncta ſit gratia*, &c. Nihil boni in humana vita ſolidum eſt: miſcentur dulcitudines rerum curarum ſtimulis, vnde fit, vt bona malè defluant. Ambroſius iterum, *Irrutiles, ò homo, licèt, aut ſplendore nobilitatis, aut fulgore virtutis, ſemper tibi ſpina proxima eſt, nec plena manet gratia; breui vnuſquiſque decurſo ætatis flore marceſcit*, &c. Quid ſi hoc aſpectu Ambroſius cap. 7. fortunam proſperam hominum vocauit ſcenam? Citò flores pereunt, citò corrumpuntur lilia, ſiue aura tenui, ſiue brucho pertinaci. Vnde Princeps Fortunæ alumnus, & ſapientiæ, pro inſigni habebat lilium

Roſa langueſcens, vita deficiens.

Multis bona miſcentur.

artoſum vermiculo; erat epigraphe Italicè, *Ogni bellezza ha fine*, &c. quod à Seneca petitum credo, *Accept forma bonum*, &c. Vnde probes viſam, & ſortem humanæ gentis leuem eſſe, vtpote lilium infeſtum minutis vermiculis.

2. Nihil Dauid abeſt à ſigno humanæ vitæ, ac fortunæ leuiuſculæ. Nec aliam apponit epigraphen Pſalm. 59. *In finem* (inquit) *pro his, qui immutabuntur*, &c. vbi ſermo eſt de bello Syrio, & bello confecto: addit enim epigraphe, *cùm ſuccendit Meſopotamiam Syria*, &c. Bellum bene finitum canit Dauid, excitatumque trophæum, re bene geſta, & adhuc timet, titulóque metum præſcribit. *In finem, pro his, qui immutabuntur*, &c. vbi Hæbræus על שושן *Hhal ſuſan, Pro lilio*, &c. Sed componit Dauid ſortem breuem humanæ vitæ cum lilio atroſo, vt noris, quæcumque altè efflorefcunt, æuo breui ſtare. *Licet de omni hominum genere hæc intelligere*, &c. ſic Baſilius: *cùm non eundem corporis habitum ſeruent, nec in eadem ſententia ſemper viuant*, &c. Viuat homo fortunatè: verſa vice, aut fortuna volat, aut vita perit; vt iure merito cantet, vel ploret Dauid, *In finem, pro his qui immutabuntur*, &c. variat enim fortuna, & quæ modò arridet, modò irridet; quæ flores gignit, flores premit, titulo addito, *In finem, pro lilio*, &c.

59.

Mutantur vices rerum humanarum.

3. Moabum hora breui periturum pulſat Ieremias cap. 48. num. 9. *Date florem Moab*, &c. Hebræo textu vox eſt ציץ *Tſits*, quæ florem, alam, & coronam valet. Addit textus. *Quia florens egredietur*, &c. ſcilicet ad honores funebres. Nec flores à tumulo diſſident; conſtat enim homines vitâ functos floſculis, & herbulis bene olentibus coronatos efferri, tumulóque inferri; quod moris eſt, tradit Plin. *lib.* 21. *c.* 3. vbi Scipionem tumulo condit Roma. *Quà præferebatur, flores à proſpectu omni ſparſit*, &c. De Virginia nihil aliud Halicarnaſſeus lib. 11. *Ædibus exilire mulieres, ac Virgines caſum illius lugentes, atque alia flores, & coronas in lectum iacere*, &c. Res nota ſacris, & prufanis literis, flores tumulis indi ſolitos Vide Cerdam, & Raderum. Deinde Clement. Alex. *lib.* 2. *ſtrom. cap.* 8. Tertullianum *de Corona cap.* 10. Vnde probes florem Moabo iniectum, verè ſignum eſſe tumuli adornandi, quod habet Caſtrius. Fauet Græcus textus, *Δότε σημεῖα*, *date ſigna*, &c. Fati vtique imminentis; quod non modò properat, ſed prouolat. Siquidem vox Hebræa ציץ *Tſits*, & alam ſonat, qua fortuna, & vita procul auolant. Cum Ieremia ſentit Salomon, imò dolet fortunam hominum leuem, ac fluxam eſſe, columnas excitat, quæ à portico ſuſtentanda cognominauerat: altera enim Iachin, id eſt, *firmitas*, altera Booz, id eſt, *robur* appellantur, 3. *Reg* 7. *n.* 21. Quod ſuis ſapiens rebus optat, & precatur, ſcilicet, vt regno ſaluo ſaluum ſtaret templum: ſic Vatabl. Clarius, Lytan. ex Hebræa ſchola. Sed repugnant columnarum faſtigia liliis adornata *n.* 21. vbi textus, *ſuper capita columnarum opus in modum lily poſuit*, &c. Quaſi inſinuans, Regum, & quidquid Rerum eſt publicarum, vti lilium emarceſcere, ac euaneſcere. Præſenſit Princeps Babylonicus Regum fortunam leuem, ac fluxam e[…]e, qui ſceptro bene elaborato ſupereſſe voluit, aut roſam, aut lilium; vt teſtatur Herodot. *lib.* 1. Clato, vt palam eſt, monumento, ſortem felicem corrumpi, vti roſam pulchram, aura leui.

Ier. c. 48. n. 9.

In tumulum cum floſculis inferuntur homines.

Citò pereunt, quæ pulchrâ mente.

3. Reg. c. 7. n. 21. 22.

Flores, & omnia quæ ſtare videntur.

Pulchra fortuna vt roſa perit.

Aliam ex florum aſpectu mentem hauſit Clemens Alex. *lib. citato, cap.* 8. qui iubet, vt piè in Deum tendat affectus. *Oportet nos, eorum, quæ pulchra ſunt, aſpectu fruentes, laude, & gloria afficere opificem*, &c. Sed & Chriſti vox eſt apud Matth. cap. 6. num. 28. *Conſiderate lilia agri*, &c. Multa lilio amœnitas eſt, quam Magiſter ſubiicit oculis hominum, & commendat, certò ſciens multam ex florum aſpectu doctrinam venire ad pios motus animi. Hoc enim affectu Deus flores pinxit, teſte Euthymio ad Matth. citatum, *Voluit vt ex hoc diſcas ſapientiæ, ac potentiæ ſuæ magnitudinem*, &c. Mirum, quales de vno Deo notiones concipiant boni viri, qui vel agro bene culto, vel horto bellè extructo paſcunt oculos? Placet, quod tradit Maffæus *lib.* 3. *cap.* 1. Parentem ſcilicet Ignatium ea fuiſſe facultate meditandi, *vt ex intuitu floris, aut herba confeſtim in Dei cogitationem, amoremque ſuauiſſimè raperetur*, &c. Nec Adamus trahitur à Deo in hortum genialem opacitatis, & amœnitatis plurimæ, *Gen.* 2. *n.* 15. niſi, vt ex arborum, florumque aſpectu Deum, & noſſet meliùs, & amaret dulciùs. quod expendit Chryſoſtomus *Hom.* 13. Pulchro igitur hortulo Adamum claudit bonus Deus, *vt ex aſpectu multam perciperet voluptatem, prouocareturque ad gratitudinem*, &c. Ad rem Chryſoſtomus, Adamus enim ex floſculo venuſtatem, & fructu benignitatem colligeret Artificis nobiliſſimi, & opulentiſſimi, cùm de ſe ille Pſalm. 49. num. 11. *Pulchritudo agri mecum eſt*, &c. Apellem oſtendit linea, Plin. *lib.* 35. *cap.* 10. Protogenem Ialyſus, Praxitelem Venus, Phidiam Iupiter, quod notat Plin. *lib.* 7. *cap.* 38. Sic florum, & frugum copia Deum, & bene ſcientem eſſe probat, & bene facientem; eóque aſpectu piè in Deum afficitur, & rapitur animus.

4.

Matth. c. 6. n. 28

Vegeni ad magni Dei laudem quæ ſunt pulchra.

Ex florum aſpectu ad Deum rapitur Ignatius.

Gen. cap. 2. n. 15.

Duris hortus ad Dei amorem.

Pſ. 49. n. 11.

Laudo Salomonem, qui à Cedro, & hyſſopo non paruum hauſit ſapientiæ. *Diſputauit ſuper lignis, à cedro, quæ eſt in Libano, vſque ad hyſſopum, quæ egreditur de pariete*, &c. *ad* 3. *Reg cap.* 4. *num.* 33. Cur ſapiens de florum, & arborum varietate diſſerit? Gilbertus ſcitè ſerm. 4. *Fidelis* (inquit) *anima omnia replicat, & recenſet in Dei laudem: & omnem creaturam prouocat, vt ſe excitet in gratiam, & vniuerſitatis intuitu diuinum ſtimuletur in amorem*, &c. Facilè pios motus capit bonus quiſque ex meditatione floſculi, herbulæ, arbuſculæ, cùm liceat in rebus modicis intueri, & meditari Deum Max. Noto Abramum ad locum bene conſitum diuertiſſe Gen. 13. num. 18. *Habitauit iuxta vallem Nambre*, &c. Nam Græcè eſt, *παρὰ τὴν δρῦν*, *iuxta quercum*, &c. Et locum ſonat quercetis nobilem. Sed & hortos conſtruxit florum, & arborum ordinibus diſpoſitis, ad *Gen.* 21. *num.* 33. vbi habes. *Plantauit nemus*, &c. Idque, Nyſſeno teſte, cauſa leuandi animi. *Sub quercu tabernaculum fixit, non domicilij inopia, ſed quia tenebatur ea, quæ ex ramis editur, voluptate*, &c. *Orat.* 3. *de Reſurrect.* Quæ nam tamen hæc voluptas fuerit, bene textus inſinat, cùm addiderit, *& inuocauit ibi nomen Domini Dei*, &c.

3. Reg. c. 4. n. 33.

Multa è rebus creatis eſt Dei meditatio.

Gen. c. 13. n. 18. c. 21. n. 33.

Multa ex arborum aſpectu voluptas.

&c. Magna viro ſancto voluptas erat ex florum, arborumque intuitu, quo Deus vel bonus Pater, vel ſciens Dominus recognoſcitur. Solent enim viri boni ex agro, & hortulo vires cogere, ad colendum animum pia commentatione.

Notus à rebus minimis Deus eſt.

6. Si Virgilio Iam pridem licuit dicere muſa roſticella Eclog. 2.

—*Habitarunt DI quoque ſylnas,* &c.

Cur de noſtro Deo cantare non liceat? In libro Deus eſt, nec minus in agro; & ſyllaba notus, & ſylua Deus. Quo argumento Bernardus Henricum viget, vt ab Academia claram vallem petat, epiſt. 106. *Experto crede; aliquid inuenies amplius in libris; ligna, & lapides te docebunt, quod à Magiſtris audire non poſſis. An non montes ſtillant dulcedinem, & colles fluunt lacte, & melle?* &c. apud Iohel. *cap.* 3. *num.* 18. *Amos* 9. *num.* 13. Quales ſibi magiſtros Bernardus habet, montes ſcilicet, & colles; vnde haurit dulces motus animi. Tanta in floſculis, tanta in arbuſculis, cùm Deum referant, vis eſt, ad affectus mouendos. Lego Chriſtum rebus ruſticis opes ſpirituales repræſentaſſe. Modò enim agrum inducit mala ſemente perditum, *Matth.* 13. *num.* 4. Modò ficulneam exponit, arborem infelicem, *Luc.* 13. *num.* 6. Nunc de ſinapi ſcena eſt, *Marc. cap.* 4. *num.* 31. Nunc de meſſe loquitur, *Ioann. cap.* 4. *n.* 35. Hæc, & plura de re agraria meus Chriſtus, ad mores poliendos, Paulino teſte, *In agro diſcendum eſſe monet, quid in ſpiritu caueamus,* &c. *epiſt.* 28 Hac rerum ſpecie inuitatur Paulinus, vt Amandum inſtruat de villa colenda, ac de vita excolenda. Nam villam ſcitè curare, & nullam de vita ſancta curam habere, id Chriſto abſurdum videtur. *Leuate* (inquit) *oculos veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt ad meſſem,* &c. *Ioann. c.* 4. *num.* 31. Agebant Apoſtoli de meſſe facienda, cùm æſtas iam vigeret. *Vos dicitis, quòd adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit,* &c. Ingrata Chriſto fabula de meſſe agraria: ac proinde monet ſeuerè, *Leuate oculos veſtros, & videte regiones,* &c. Rupertus in loco bene. *Quaſi coarguens dicit: Leuate oculos interioris hominis ab hac meſſe, ad quam ego vos operarios conduxi,* &c. *lib.* 7. *in Ioann.* Vrget Magiſter auditores, vt ex arte ruſtica occaſionem arripiant mentis altè eleuandæ, & excolendæ. *Aliter* (addit Rupertus) *veraciter dicere non poſſumus, Noſtra conuerſatio in cælis eſt,* &c. Et verò nihil eſt bonæ mentis, quod homo ſapiens non colligat ex agro, & horto, ad effectus piè mouendos. Sciebat id Paulinus, qui *loco citato* monebat, *Intellige, quidquid in agro tuo tibi placeat, aut diſplicεat, in anima tua placere Chriſto, aut diſplicere,* &c. Ad litem igitur ſtatuas, neceſſe eſt, floſculos, ac herbulas ex ſui ſignificantia vtiles eſſe animo poliendo. Non id curant Syri apud Holufernem: *excipientes eum cum coronis, & lampadibus,* &c. Statuo in commentario lucernam pro vita capi, Syróſque lucernatos ex luminum ſignificantia vitam Aſſyrio apprecatos eſſe; inde tamen eruo,

Pia à ſyluis Dei contemplatio.

Ioh. cap. 13. *n.* 18.
Amos 9. *n.* 13.

Matth. c. 13. *n.* 4.
Luc. cap. 13. *n.* 6.
Mar. cap 4. *n. n.* 31.
Ioh. cap 4 *n.* 35.

Vita ex agri aſpectu ad virtutem petet.

Ioan. cap. 4. *n.* 31.

Inepta agri meditatio, quæ mentem Deo non iungit.

Multa ex agri cultu occaſio ad mores colendos.

P A R Æ N E T. X.

Vrgeri Principes, vt vita præluceant.

VIuunt Principes non ſibi, ſed aliis; præſunt hominibus, vt præeant factis virtutum optimarum: cùm apices honorum teneant, multum ſibi demant otium, multum addant negotium neceſſe eſt. *& ſyderum modo* (inquit Seneca) *nunquam licet nec conſiſtere, nec quidquam ſuum facere,* &c. *ad Polyb. cap.* 6. Lucent aſtra, ſed hominibus; ſic & Principes, vt ſuo fungantur officio, prælucere debent populis. Erat Petrus, quod patet, in Chriſtiana ſchola Princeps apud Matth. cap. 10. n. 2. *Primus Simon, qui dicitur Petrus,* &c. Nec in cenſu Apoſtolico ſuum Petrus locum mutat. Mutant alij apud Marcum 3. *n.* 17. qui Andream Iacobo ſupponit. Apud Lucam 6. *num.* 15. qui Thomam ſubſtituit poſt Matthæum. Sed Petrus ſuo ſemper, ac primario in loco eſt. qua de re Caietanus, *Ac ſi apertè dicat: Scitote Petrum primum eſſe, quidquid ſit de aliis,* &c. Ac proinde opus erat, vt prior ad pios affectus excitaretur. Erat in naui Petrus cum ſociis, nihil tamen expiſcatus nocte integra. Adeſt Magiſter, non agnoſcit Petrus; ſed vbi à Ioanne accipit, *Dominus eſt,* &c. *Ioan.* 20. *num.* 7. per mare natatu Magiſtrum adit. *Miſit ſe in mare,* &c. quid verò Apoſtoli reliqui? num. 8. *Nauigio venerunt,* &c. Cùm igitur ſocij nauiculam remulco traherent moroſe, moras Petrus omnes abrumpit, vt prior Magiſtrum conueniat. quod penſat Chryſologus ſerm. 78. *Vt eſſet primus in reditu, qui acceperat in ordine principatum,* &c. Vrgetur Petrus officio, vt qui præeſt Apoſtolis, præeat ad Magiſtrum. Hac lege obligatum Nazianzenus Epiſcopum eſſe putat Orat. 1. *vt magis excellat virtute, quam honore, ac dignitate ſuperet,* &c.

2. Ne legem de officio Principis frangat Princeps militum Ioſue, Arcam, & ſacrum inſtrumentum Silo excipit, vrbe iuris Ephraitici; quod patet ex c. 18. n. 1. *Congregati ſunt Silo, ibique fixerunt tabernaculum teſtimonij,* &c. quòd verò ad Ephraim Silo pertineat, commune placitum eſt *ad Pſalm.* 77. *num.* 60. *&* 67. Nec Ioſue à tribu alienus eſt, vt conſtat ex *cap.* 24. *n.* 30. Nunc ad litem; collocatum ſua in tribu, & ſua in Silo ſanctuarium voluit Ioſue, Caietano teſte. *Par enim fuit, vt in ſorte Principis lateretur diuinus cultus,* &c. Acſi vellet Magiſter, Principem vrgeri ſceptro ad pietatem promouendam, Prætorióque Sanctuarium appoſitum eſſe, vt Princeps rem diuinam religioſè prouideat. *Quia præ ceteris zelabat diuinum cultum, ideo poſitum ibi fuit tabernaculum,* &c. ſic ex Lyrano. Quis igitur demiretur Saulem regno deſtinatum, de re diuina prius, quàm de re militari cogitare, ac ſatagere? Lectus à Samuele Princeps mouendo bello aduerſus hoſtem Philiſthæum 1. Reg. 10. num. 10. *Vnxit te Dominus in Principem, vt liberes populum ſuum,* &c. pios ſibi mores induit. Quod & Vates renunciauerat num. 5. *Obuium habebis chorum Prophetarum,* &c. & num. 6. *Inſiliet in te Spiritus Domini, & mutaberis in virum alterum,* &c. Sic Princeps bello delectus, de re [illegible] ſtruitur, & ad pios homine [illegible]

1.

Solem Princeps referat alios proficiens.

Matth. c. 10. *n.* 2.
Mar. c. 3. *n.* 17.
Luc. 6. *n.* 15.

Petrus vt Pontifex primo ſemper ad locum.

Ioan. cap. 20. *n.* 7.

Qui [illegible] aliis [illegible] præeſt [illegible] Princeps.

Ioſue c. 18. *n.* 1.
c. 24. *n.* 30.

Sit pius in primis & Princeps, & Pontifex.

Viros ſanctos Princeps ad [illegible] [illegible] [illegible] pio ducat.

ranos ſcitè in loco. *Tales* (inquit) *debet promotus in principatum eligere, vt cum illis Deum laudare, & vt eorum orationibus poſſit bene ſuum populum gubernare; ideo ſubditur: & mutaberis in virum alterum, per quod oſtenditur, quòd promotus ad principatum, debet aliter, quam prius viuere*, &c. Age Princeps rem priùs ſacram, ac deindè profanam verſa: ab vtroque Princeps optimus, vita Principis alios à vita priuata mores poſtulat.

Alios à reliquis mores oſtendat Princeps.

3. Princeps in aſtris ſol eſt, ac terra nobilior: actus in crucem Dominus patitur. *Hora erat ferè ſexta*, &c. Chriſtus adhuc videns, viuenſque, Luc. 23. num. 44. *& Sol obſcuratus eſt*, &c. ſentiens quodammodo crucis clauos. Quid terra? poſt Chriſti mortem, hora iam nona exacta, apud Matth. 27. n. 50. *Terra mota eſt*, &c. Serò terra commouetur ad necem Domini, citò Solem triſti velo tectum video. Sed qui præeſt luminibus, præeat ſenſu conditoris interempti, neceſſe eſt. *Nobiliora citius vim diuinitatis, ac eius radios ſenſerunt*, &c. Hæc Salmeron *tom.* 10. *tract.* 47. tenentur enim, qui præſtant genere, præſtare pietate. Vel Sardanapalus à fide alienus, officio Principis ſa adſtrictum eſſe arbitratus eſt, vt præiret ieiunio obſeruando, & cilicio induendo. Nam Iona tonante, cùm res ad Regem delata eſſet c. 3. n. 6. *Surrexit de ſolio ſuo, & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere*, &c. Deinde ieiunium, ac veſtem cilicinam imperauit n. 7. *& clamauit, & dixit in Niniue ex ore Regis*, &c. Quid in vrbe præcones edicunt? *Homines, & iumenta non guſtent quidquam*, &c. Benè eſt: quid vltrà? n. 8. *& operiantur ſaccis homines*, &c. Vrget quidem Princeps homines ad ieiunium, & cilicium: prior tamen eſt data opera, quàm lege edita: quod notat Maximus Hom. de hac re. *Neceſſe enim erat, vt qui potentior cunctis fuerat, deuotior fieret.*

Luc. cap. 23. n. 44.

Matth. c. 27. n. 50.

Promptat ad pietatem explicandam pars nobilior.

Ion. cap. 3. n. 6. 7. 8.

Præit Princeps vt & ducat facile.

4. Quæ Principem cogit ratio, vt benè, ac piè viuat, ea eſt, ne viuat improbus damno grauí Rerump. *Principis enim propoſitum facit, aut negligere iudices, aut amare virtutes*, &c. Placet Theoderico, pendere à vita Principis, & voces Iudicis, & mores populi, ad Caſſiodor. *lib.* 1. *epiſt.* 12. Nam cùm Princeps conuertat ad ſe oculos hominum, ſi malus eſt, latè perdit homines. Peſtis eſt, quæ graſſatur longè. Ac proinde, *Beatus vir, qui in Cathedra peſtilentiæ non ſedit*, &c. *Pſ.* 1. Quænam hæc ſedes eſt? Regiane, an Prætoria? Vtramque ſellam carpit Dauid. De prætoria, Clemens Alexand. 2. *Strom. cap.* 6. De Regia, Magnus Baſilius *hoc loco*. Nec immeritò ſedem vocat peſtilentiam, quando Iudex, ac Princeps vitio, quaſi morbo, inficiunt animos hominum. Adeſt Baſilius, & ſuo Reges vngue premit. *Populi illos imitantur, qui pollent potentia, & poſtquam vitius morbus imitatione dignus exiſtimatur, propriè peſtilentia quædam animarum dicitur eſſe*, &c. Sentit damnum Theodericus, ac dolet, cùm dicit loco citato, *Facilius eſt naturam errare, quàm diſſimilem ſui poſſit Princeps formare Remp.* &c. Et verò; ſi, teſte Seneca, *non pronum tantum eſt iter ad vitium, ſed præceps*, &c. *Epiſt.* 97. currentes impellit homines Princeps malus.

Pſ. 1. n. 1.

Peſtis eſt Princeps vita malus.

5. Nouit Chaldæus Nabuchdonoſor, qua vi ducant Principes vilem plebeculam in vtramque partem. Erigit ſtatuam, & quos primò inducit ad idololatriam, Principes ſunt homines. Dan. 3. num. 2. *Miſit ad congregandos Satrapas, omneſque Principes regionum, vt conuenirent ad dedicationem ſtatuæ*, &c. Certus omninò erat Nabuchdonoſor trahi facilè vilem plebeculam exemplo nobili Principum. quod norat Hieronymus. *Seductis enim magiſtratibus ſubditi populi maiorum exemplo malè pereunt*, &c. Quæris, vnde tantus Phineſo ardor, vt Zambrim necaret ferro adacto? *Num.* 25. *n.* 8. Peccabat Hebræus pudore profligato, & Princeps erat. Neque enim Moyſes ineptè laudat hominem à domo nobili, *Erat nomen viri Iſraelitæ, qui occiſus eſt, Zambri, Dux*, &c. Hæc Moyſes; quaſi occaſionem inſinuans tantæ in Phineſo excandeſcentiæ. Reum enim ſceleris Ducem necat Phineas. *Non ignorans, quòd Primatum exempla in vtramuis partem valeant plurimum*, &c. ſic Ioſephus *lib.* 4. *Antiquit. cap.* 5.

Veloſ. in Iudith.

Dan. c. 3. n. 2.

Peſtem hauriet populus à vita Principum.

Num. c. 25. n. 8.

Abige malos Principes, ne ciues perdant.

Vtinam vani Dij ſolo, & cœlo auerruncarentur, ne duces hominibus eſſent faciles ad flagitia. Quis enim morum Præfectus ducat homines ad mentem caſtam, & fidem ſanam, Diis ad vitium patrocinantibus? Hac vi argumentum premit Theologus *Orat.* 3. Pudor non eſt hominibus facere, quidquid Dij faciunt. Hac via ſuam Gallus cauſam, vitámque tuetur, Eleg. 4. 6.

Nec memorare pudet, tali me vulnere victum:

Subditus his flammis Iuppiter ipſe fuit, &c.

Cur non doleat Cyprianus, cur non ebuccinet *lib.* 2. *epiſt.* 2. aduersùs Deos, aduersùs homines? *Deos, quos venerantur, imitantur; fiunt miſeris religioſa delicta*, &c. Quod ſi verum ex Cypriano illud eſt: *Malos, quiſquis non imitatur, offendit*, &c. Peccant facilè, vt blandiantur homines; quæ Tertulliano querimonia eſt Apologet. c. 11. *Deos facitis crimnoſiſſimos quoſque, vt Diis veſtris placeatis*, &c. Peccant libenter mali ciues, vt malis rerum dominis adulentur. Viuat, æternum viuat, bonus vita Princeps, qui prælucet populis ad mores caſtigatiſſimos, viua morum norma, hominúmque lucerna. Quod Syri laudant, cùm Holofernem adeunt. *Excipientes eum cum coronis, & lampadibus: ducentes choros in tympanis, & tibiis*, &c. Syrum agnoſce tripudium, cum ſaltatu Ionico, de quibus Naſo Magiſter,

Dij peccantes vrgent ad peccandum.

Peccant homines, vt Diis improbis adulentur.

Eneruant animos, cithara, cantúſque, lyraque,
Et vox, & numeris brachia mota ſuis, &c.

Et erit adhuc, qui non videat?

Parænet. XI.

Molles cantiones malè ſonare.

1. Qva vi cantus molliores corrũpant mores hominum, docent liquidò qui vetant ſeuere. quos inter Hieronymus epiſt. 10 ad Furiam. *Cantor pellatur, vt noxius*, &c. Certus omnino Doctor erat concinnari Venerem cãticis molliuſculis Laudo Ægyptum, quæ pueros à Muſica procul arcet, apud Diod lib. 2. c. 3. *Quæ ſcilicet frangit animos, & variè afficit*, &c. vt teſtatur Clem. Alex *lib.* 6 *Strom.* c. 5. Hoc aſpectu Geta, niſi Lyram pulſans, non agebat de pacis legibus: apud Athenæum *lib.* 14. *cap.* 11. certò ſciens, quid valeat Muſica ad flectendos animos

Vrgent fortiter dulces cantiones.

mos hominum, in vtramque partem. quo ingenio Nabuchdunoſor & terret, & mulcet homines ad ſtatuam adorandam. Terret, vbi minatur, Dan. 3. n. 6. *Mittetur in fornacem*, &c. Mulcet, vbi modulatur, n. 5. *In hora, qua audieritis ſonitum tubæ, & fiſtulæ, & citharæ*, &c. ſi minis vrget Nabuchodonoſor, quo hæc Muſa cum tormentis muſicis? *Vt timor, & voluptas aſſiſtentium animos obſideret*, &c. ſic Chryſoſtomus *tom. 5. Homil. 4. de Patient.* Syrenum cantus noſti? Grande malum caſtæ ætatulæ, quod impensè timet Clemens Alex. Orat. 1. *Prætereunti ea canticum, mortem operatur*, &c. Locus, vt puto, infamis eſt affligendis animis, de quo Dauid Pſalm. 43. num. 20. *Humiliaſti nos in loco afflictionis*, &c. Hebræa ſchola תנים *Tannim*, Sirenes ſunt; & volunt id Ambroſ. Chryſoſtom. Patréſque alij. Quod tamen venenum? Quiſnam morſus? quæ lamiena à Sirenis cantatricibus? Imò quod nam inde malum non timetur? Eo metu Hieronymus Furiam admonet, loco citato. *Fidicinas, & pſaltrias, & huiuſmodi chorum Diaboli, quaſi Sirenarum cantus, proturba ex ædibus tuis*, &c. Quo enim modo Sirenes cantatrices trahebant homines in Syrtes vitæ profligatiſſimæ; ſic fidicina, & pſaltria ætatulam teneram frangunt in Venerem. Et fortaſſe gens Hebræa organum ab effectu appellat עגב *Hhugab*, à verbo עגב *Hhagab*, quod eſt *amare*, & *cantare*. Quaſi amorem moueat Muſica, vti Muſicam docet Amor. Hac arte Venus aduersùs Annibalem, *Noſtro ducat ſub Numine noctes*, &c. apud Silium *lib.* 11. Aderant enim dapibus Siculis campanæ lyræ fractæ cantiones.

Dan. c. 3. n. 5. 6.

Conciliat animos voluptas muſica.

Pſ. 43. n. 20.

Diaboli techna eſt muſa mollicella.

Venerem accendit muſica.

Poſt epulas ſit grata chelys.

3\. Sordet Muſica muliercul is grata, & meretriculis. Ægypto abeunt homines, & mulieres. Pharaone perdito cantant homines, præeunte Moyſes, voce tamen alſa, *Exod. cap. 15. n. 1.* Cantant & mulieres, ſed ad tympanum, choróſque ducunt in numerum. *Sumpſit Maria tympanum in manu ſua, egreſſæque ſunt mulieres poſt eam, cum tympanis, & choris*, &c. De tympanis Moyſes, hominéſque reliqui non meminere, cùm Ægypto excederent; ſed meminere mulieres, vt choros agerent, quod notat Abulenſ. q. 6. *Multæ de mulieribus tympana ſecum attulerunt, ad conſolationem iuuencularum*, &c. Eò, puto ſapiens intendit oculum, cùm mulieres canendi artifices, appellat filias carminis Eccleſiaſtæ c. 12. n. 4. *Obſurdeſcent filiæ carminis*, &c. Hebraiſmo e: lebri, homo peccati, homo peccato deditus eſt: filius iræ, homo iraſcendi facilis. Sic & filia carminis, mulier eſt canendi amans. quod putat Richard. Victor. ad tract. de mundi pœnis extremis. *Filias dicit carminis, quæ dulces cantilenas ſolent amare, & frequentare*, &c. Sed cur die extrema, *abſurdeſcent filiæ carminis*? Cur Græco textu, *ταπεινωθήσονται humiliabuntur*? &c. An cantare & ſaltare eleganter, peccatum eſt? Aio: & peccatum eſt, quo Sempronia malè audit, apud Salluſtium in Catilin. *Nota enim fuit pſallere, & ſaltare elegantius, quàm neceſſe eſt probæ*, &c. Vnde addit Olympiodorus in locum Eccleſiaſtæ citatum. *Tunc hæ in liabuntur filiæ carminis, quæ in voce organi, & cantus ſuauitate, muſicíſque inſtrumentis oblectata nimium fuerint*, &c. Itaque modum in modis muſicis tenendum cenſet Olympiodorus, ne cãtatrices turpiter labãtur.

Exod. c. 15. n. 1. 20.

Mulieres cantionibus edendis faciles.

Eccl. cap. 12. n. 4.

Vrgentur ad peccandum cantatrices.

Hoc enim ſigno meretriculam notat Iſaias c. 23. n. 15. *Erit Tyro canticum meretricis*, &c. Ita metetricem cantus ſignat? Imò facit. Sed cur Vates iterum? *Sume citharam, meretrix obliuioni tradita: bene cane, frequenta canticum*, &c. Video qua via Tyrus annis trita ſuos in ſe amaſios proliciat. Nuo enim monet Vates, quod monere videtur; ſed, quod Tyrus agit quaſi moneos, ſignat. Teſte Procopio ad Iſaiam. *Quia ab amatoribus deſeritur; excogitatis eos cantilenis, ac citharæ ſono ad antiqui amoris recordationem perſæpe reuocat*, &c. Tantam in tormentis muſicis vim ineſſe Tyrus putabat, vt Muſica languentem Venerem potuerit excitare. Quo ſtudio ſuos, ac turpes fouet ignes Babylon magna, apud Ioan. *Apoc. 18. n. 3.* vbi textus, *& Reges terræ cum illa fornicati ſunt*, &c. Damnata meretrice, & in peſſum data, *n. 21.* lugent, timent, fugiunt amantes, & amentes homines, n. 22. *Vox citharœdorum, & muſicorum non audietur in te amplius*, &c. Inſinuat tamen Ioannes quo meretrix flagrater ſtudio Muſicæ Caricæ, ac ſi canendi cura pertineat ad lenocinium meretricium, Ruperto Auctore. *Nec fruſtrà tanta meretricis Muſica damnatur, quia laſciua. Imò Dæmonum quoque ſunt phantaſmata, quæ ab illa cantitantur: & eorum ſuauitate ad incitamenta libidinum eadem meretrix abutitur*, &c. *lib.* 10. *in Apoc.* ſic muliereulæ, ne dum meretriculæ, turpes edunt cantiones.

3\.

Iſa. cap. 23. n. 15.

Prolicit amaſium cantilena.

Apoc. c. 18. n. 3. 22.

Muſica Dæmonum machina.

Occurrunt tamen, & contendunt, ſe ab hominibus accepiſſe artem pſallendi molliter, ac turpiter. Nónne Tubal Auctor canendi perit? Res de textu eſt Gen. 4. n. 21. *Ipſe fuit pater canentium in cithara, & organo*, &c. Sed pro Tubale pugnat Abulenſis q. 13. *Hoc elaborauit, vt paſtorum otioſa tædia tollerentur delectatione muſica*, &c. Id verò colligit Abulenſis ea eo, quòd in proximo laudat Moyſes artem paſtoritiam, commendato Iabele n. 20. *Qui fuit pater paſtorum*, &c. Quid tamen boni ab Auctore damnato artis muſicæ, Tubale ſcilicet, Cainíque nepote? Vnde turpes motus animi, teſte Procopio ad Iſaiam citatum. *Flamma* (inquit) *excitantur organis muſicis, quorum Auctorem Tubalem accepimus, qui ſoboles Caini eſt*, &c. Male ſonant cantiones Aſiaticæ, quibus Holofernem excepere Syriæ Gentes, *Ducentes choros in tympanis, & tibiis*, &c. Male ſonant, & ſaltationes Ionicæ. 4

Gen. c. 4. n. 21.

Mulcetur cantu cura paſtoritia.

Muſica ab Auctore damnato.

Malo choraule malus eſt chorus. Scio ego molles à Dæmoniarcho ſaltationes eſſe; ſaltitat eleganter Gens Hebræa, Exod. 32. n. 6, *& ſurrexerunt ludere*, &c. Ludus iſte, Hebræa voce, tripudium eſt; canticum ſcilicet tympano formatum, ſolennique ſaltatu. Id, adorato vitulo, editum lego; quod Moyſes tradit n. 19. *Vidit vitulum, & choros*, &c. Malum grande fides corrupta cum vocum flexu, & pedum pulſu. Sed malum à malo Dæmoniarcho. *Hæc Draco antiquus docuit, magiſter omnis impuritatis: qui docet mœchari, docuit & tympanis canere; qui docuit idola colere, docuit & ludere*, &c. ſic Ephræm *ad tract. de rebus variis*. Nec malo ſimplici contentus Dæmon, cùm ſaltationes inducit, mores frangit in Venerem. Hoc ſenſu Iſaiam capio ad cap. 13. n. 21. *Piloſi, incubones, ſcilicet Dæmones, ſaltabunt ibi*, &c. Nam Hebræa ſchola, שעיר *Sehir* in loco piloſus 5.

Exod. c. 32. n. 6. 19.

Tripudium à Diabolo excogitatum

Iſa. cap. 13. n. 21. 22.

Ibi Dæmon, ubi Venus.

loſus eſt Dæmon : videtúrque Vates ſaltantes Satyros inſinuare. Vnde patet Dæmones ſaltationis Ionicæ choraules eſſe. Addit textus, *& reſpondebunt ibi Sirenes in delubris voluptatis*, &c. *num.* 22. Bene cum Satyris ſaltitantibus Sirenes cantatrices conueniunt in ædem, & aram Veneris; ſcilicet vt choros ducant, & molles edant geſticulationes, teſte Chryſoſtomo. *Nam cùm atroci cupiditate vexentur, non aliter, quàm aſino centauri circumeunt, ſaliunt, & calcitrant*, &c. Hæc Chryſoſtomus *Hom.* 4. Quò digitum intendit Hieronymus, cum Euſtochium moneat de virguncula cuſtodienda. *Ne fiat ciuitas meretrix, ne ibi Dæmones ſaltent, Sirenéſque nidificent*, &c. Saltitant igitur Dæmones in Venerem, dum Sirenes molliter cantitant, Muſa Aſiatica.

Saltitant Dæmones ad molles Sirenum voces.

6\. Amoue igitur molles ſuo cum ſaltatu cantiones. Iacobum ſequere, qui ſocerum fugit clanculò, ne cogatur aures dare tympanis, & crotalis Aſiaticis. Ad Iacobum Labanus *Gen. cap.* 31. *num.* 27. Doleo (inquit) raptam mihi occaſionem, *vt proſequerer te, cum canticis, tympanis, & citharis*, &c. Syrum, quod patet, eſt tripudium; vbi dulces voces cum tormentis muſicis conueniunt. *Quæ tamen adhibere Labanus cùm vellet* (teſte Procopio,) *conſtat Iacobum effugiſſe*, &c. Sentit profectò vir Sanctus fraudem Syro tripudio tectam eſſe; quæ ſcilicet animum à Deo procul auertat; quare & triſtes vultus ſoceri, & molles Syrorum choros fugit, ne labatur affectu. Sentit & fraudem virgo Iephthæa, quæ à patre menſes impetrat, Iudic. 11. num. 37. *vt plangam* (inquit) *virginitatem meam*, &c. Vt quæ annis teneris admiſiſſet, lachrymis dilueret, priuſquam ferro caput ſubiiceret. Sic interpretor. Sed quid Virgo peccauit annis teneris? Illud ego ſcio, virginem choris Syriacis delectatam eſſe: nam vt Patrem victorem ſalutaret, num. 34. *Occurrit cum tympanis, & choris*, &c. A chorea igitur Syriaca nihil ſibi mali non affricaret virgo tenera, quod triſti fletu diluendum eſſet. Abeant ludiones Aſiatici, & Sirenes Syriacæ; neque enim ſuam mentur cauſam ex *Pſal.* 150. vbi Dauid poſcit tormenta muſica ad fidem ſanam, & caſtam religionem à n. 3. *Laudate Deum in ſono tubæ, laudate eum in pſalterio, & cithara; laudate eum in tympano, & choro, laudate eum in chordis, & organo*, &c. Carmen enim ita Dauid claudit n. 6. *Omnis ſpiritus laudet Dominum*, &c. Acſi vellet; valeant apud homines voces, & fides ſine affectu. *Diuinum autem miniſterium ſeparans pſallit ſpiritus*, &c. Hæc Clemens Alex. *lib.* 2. *Pædag. cap.* 4. Quæ Muſæ Dauidicæ forma datur, à pio venit affectu. Aliter Gentes metu victæ apud Hulofernem choros ducentes in tympanis.

Gen. cap. 31. n. 27.

Fugit benè Iacobus ne frangatur cantu Aſiatico.

Iudic. c. 11. n. 37. 34.

Venerem armant molles cantiones.

Pſ. 150. n. 3. 6.

Quæ ab pio affectu Muſa eſt, caſta Muſa eſt.

Num. 11. Nec iſta tamen facientes, ferocitatem eius pectoris mitigare potuerunt.

Commentarius.

21\. Obſequio lenire Holofernem curant Gentes metu perdomitæ, & vultu ad lætitiam compoſito, vt ſibi, ſuiſque rebus conſulant. Nihil tamen obtinent, nec vlla in Duce barbaro eſt commiſeratio Gentis miſeræ. Ferreus omnino homo, ac pluſquam ferus eſt. Nam, teſte Seneca, *Officia etiam feræ ſentiunt*, &c. *ad* 1. *de Benef. cap.* 3. Vidit Roma, & miratur Leonem amicè gratificatum Androclo, à quo opem tulerat, apud Agellium 1. *cap.* 4. Laudat Plinius *lib.* 11. *cap.* 14. hominem à Dracone ſeruatum, agnita voce hominis. *Et affectus ſunt indicia in ſerpente animalium ſaniſſimo*, &c. Vnde credo facilè aquilam à puella educatam, retuliſſe gratiam, aues primùm, deinde venatus aggerentem, Plin. *lib.* 50. *cap.* 5. Quid ego commemorem canum fidem aduersùs dominos? Totus in hac re Plinius eſt lib. 8, cap. 11. *Pugnaſſe aduersùs latrones pro Domino canes accepimus, ab alio cognitum in conuentu percuſſorem Domini laniatu, & latratu compulſum fateri ſcelus*, &c. Video Ælian. *de Animalib. lib.* 10. *cap.* 48. *lib.* 17. *cap.* 37. *lib.* 3. *cap.* 37. Addit igitur Seneca loco citato. *Adeò etiam quæ extra intellectum, atque exiſtimationem beneficij ſunt poſita, aſſiduitas tamen meriti pertinacis euincit*, &c. Sed Holofernes, obſequio multiplicato, adhuc non flectitur; imò graſſatur, feritate pluſquam belluina, in Syriam vniuerſam.

Gratificantur hominibus & beſtiæ.

Multam in obſequio humili vim ineſſe ad mulcendos animos hominum, conſtat ex Abrahamo, qui Gen. 23. n. 7. *Adorauit populum terræ, filios ſcilicet Heth*, &c. Cùm ab Hethæis peteret n. 4. *Date mihi ius ſepulchri vobiſcum*, &c. Nec ſemel Abrahamus ſe ſe ſubmittit; ſed iterum n. 12. *Adorauit coram populo terræ*, &c. Ac ſi ſpem rerum locatam bene putaret in obſequio multiplicato. quod Lyra docet. *Fecit enim illis reuerentiam, vt impetraret locum ſepulturæ*, &c. Quò ſe Aaron demittit, cùm fratrem ſibi placatum velit? Maior natu, ac Pontifex erat Aaron; quod patet ex 6. *Exod. num.* 20. ex *cap.* 28. *n.* 1. Sororem tamen ſecutus in Moyſe carpendo timet, ne lepram à ſorore in ſe diuertat. Quid tunc Aaron? Quid natu maior? Quid Pontifex apud Moyſen? Num. cap. 12. num. 11. *Obſecro Domine mi*, &c. Eo erat in metu Pontifex, vt Moyſen ætate, ac dignitate maior ſibi præferret Dominum. Vnde Abulenſis q. 58. *Humiliauit ſe Aaron, quantum potuit, vt faciliùs impetraret*, &c. Certus omnino artem veniæ promerendæ, obſequium eſſe; quare & Magnus Deus ritu vario, obſequióque humili coli ſe voluit, toto Leuitico. Lego hoſtiam dari de pace firmanda inter Deum, & hominem; victimam de hoſte victo offerri: ſacrum de animo expiando inſtitui; cultum de columba, de agno, de vitulo adornari, legéſque iuberi de officio Leuitico. Ad rem igitur: cur eo ſe coli obſequio voluit, ac iuſſit Magnus Deus? ſcilicet vt probaret obſequio vinci vel iratum Deum poſſe. Abulenſ. ad præfatum Leuitic. *Vt cultus ille, qui in cordis latebat medulla, cunctis extrà pateret, & per exteriores operationes interior habitus ad merendum fortior redderetur*, &c. Quis igitur neget multam obſequio extero poteſtatem eſſe ad gratiam impetrandam? Hac via Holofernem aggreditur Syria vniuerſa. *Nec tamen* 22.

Gen. cap. 23. n. 7. 12.

Obſequiis flectuntur homines.

Exod. cap 6 n. 20.

Num. c. 12. n. 11.

Impetrat facilè modeſta ſupplicatio.

Iuuatur pietas intima externo cultu.

Veloſ. in Iudith.

iſta facius, ferocitatem eius pectoris mitigare potuit.

23\. Barbarus impendiò Holofernes eſt, ac longè diſſidet à Rege bono, à Deo optimo. De Rege Theodericus lib. 5. epiſt. 6. *Suſcipienda (inquit) precatio eſt, quæ publicis vtilitatibus non repugnat*, &c. Cur nolit Princeps delicti veniam dare, quæ officio nihil detrahit? Erat homo debitis obnoxius, nec talentis ſoluendis facultas erat, apud *Matth. cap.* 18. *num.* 24. Iratus in procuratorem Princeps vendi iubet hominem immerito. Quid procurator? num. 26. *Procidens autem ſeruus ille orabat*, &c. Nec mora eſt: obſequio humili veniam impetrat, num. 27. *Miſertus autem dominus ſerui illius, dimiſit eum*, &c. Id ego nihil miror. Nam Princeps erat ſceptro potens, ac proinde non exuit hominem. *Simile eſt homini Regi*, &c. In locum Abulenſis q. 132. *Rex ſcilicet, quia nobilis erat, citò miſertus eſt*, &c. Quid ſi Princeps quiſque hac via Deus eſſe poteſt? Certè Nazianzenus, *Orat.* 17. cùm Præfectum vrbis ad benignitatem vrget, illud addit. *Nihil tam diuinum homo habet, quàm benignitatem. Licèt tibi nullo labore Deum fieri, noli diuinitatis conſequendæ occaſionem abiicere.*

Exoratur facilè bonus Princeps.

Matth. c. 18. n. 24. 26. 27.

Deum reddit facile qui parcit.

24\. Verè Deus in erratis condonandis facilis eſt, maximè ſi mulcetur obſequio. Pœnam capitalem Cainus fratre interfecto, & meruit, & timuit, Geneſ. 4. num. 14. *Omnis, qui inuenerit me, occidet me*, &c. Ne tamen pœnam reus ſubeat, Deus vetat, num. 15. *Nequaquam ita fiet*, &c. Quanta in Cainum Dei benignitas, qui ſeueritatem irritauerat? Sed factum à Caino ſacrum eſt, quo Deum mitigat, num. 3. *Factum eſt poſt multos dies, vt Cain offerret*, &c. Vnde occaſionem Deus rapuit, ne vitam Caino eriperet, quod Ioſephus habet lib. 1. Antiquit. cap. 2. *Supplicium quidem, quod cæde commeruerat, remiſit, ſacrificio placatus, ne grauius ſæuiret in ſupplicem*, &c. Maior, quod puto, Abrahamo humili vis, qua Deum, vel iratum leniret. In metu ſenex erat, ne moleſtè Deum fatigaſſet, pro Sodomis liberandis. Iam enim ſemel rogauerat *Gen.* 18. *n.* 23. ac proinde rogaturus iterum *n.* 27. præfatur modeſtè, *Loquar ad Dominum, cùm ſim puluis, & cinis*, &c. Cur vili ſe puluiſculo parem Orator facit? Cur ſe Domino ſeruum ſubmittit ceruice preſſa? Iratum ſibi Deum ratus, *Obſecro* (inquit) *ne iraſcaris Domine*, &c. *n.* 32. itáque obſequio ſenex mollire voluit Hieronymus in tradit. Hebr. *Quia videbatur Dominum interrogans reſponſione arctare, præfatione temperat, quod quærit*, &c. Et quidem bonus Deus, eo ſe humilique officio vinci paſſus eſt. Longè ab hoc ſtudio bonitatis exercendæ Holofernes, vtpote quem nec obſequio ſupplici mitigare potuit Syria vniuerſa.

Geneſ. cap. 4. n. 14. 15.

Sacris mulcetur Deus, ne pœnam ſumat de reo ſcelerum.

Gen. cap. 18. n. 27.

Preces iunat animi ſubmiſſio.

Num. 12. Nam & ciuitates eorum deſtruxit, & lucos, &c.

Commentarius.

25\. QVod in mandatis habet Holofernes, exequitur; vrbes, & lucos euaſtat ferro, & flamma. Miror ego cur vrbes ſolo velit adæquare? cùm ſit prudentiæ Laconicæ vrbes capere, non perdere. Aliter ſenſit Philippus Macedo, quod Alexander Ætolicus in hoſtem iacit, apud Liuium lib. 2. Dec. 4. *Non ſic antiquos Macedonum Reges, ſed acie bellare ſolitos, vrbibus parcere, quantum poſſint, vt opulentius haberent imperium*, &c. Adhuc tamen lis eſt in Senatu Politico, præſtet ne vrbes hoſtium perdere, an ſeruare? Pugnant ea de re Scipio Naſica, & Cato Cenſorinus. Contendit Cato è Rep. eſſe, vt Carthago pereat; ſic metum à Roma longè abeſſe; vrbem, Carthaginenſium ruinis, augendam eſſe; quod Alba euerſa, factum docet Liuius lib. 1. Dec. 1. *Roma interim creſcit Albæ ruinis*, &c. Carthaginem inimiciſſimam dolore iuſto damni puniendam eſſe. Credo ſtare Annibalem pro Catone, cùm moneat in Senatu Carthaginienſi, apud Liuium lib. 10. Dec. 3. *Nulla magna ciuitas diu quieſcere poteſt*, &c. Inde ſcilicet claſſes, & acies aduersùs hoſtem, ac victorem. Quæ enim fides ab vrbe oppreſſa? Argumentum vrget Senatus Perſicus apud Aſſuerum, cùm ſcribit, ne ſinat Ieroſolymam à Iudæo refici, vrbem ſcilicet bellis mouendis facilem. *Quoniam vrbs hæc, vrbs rebellis eſt, & nocens Regibus*, &c. ſic Eſdras *lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 15. Deinde addit metu rebellantis prouinciæ, deletam à Chaldæo Ieroſolymam fuiſſe, 4. *Reg.* 25. num. 9. *Quam ob cauſam, & ciuitas ipſa deſtructa eſt*, &c. Hæc Perſis mens de Ieroſolyma euertenda, ne opibus aucta, armiſque potens rebellare auſit, ac rerum domina eſſe velit.

Lis eſt, an prodeſit euaſtare vrbes hoſtium.

Terrarum affectat imperium magna ciuitas.

Eſdr. lib. 1. c. 4. n. 15.

4 Reg. c. 25. n. 9.

Quid ſi in pœnam damni contracti ſubruta Ieroſolyma? A Chaldæo non abeſt Alexander Macedo, qui è Græca fortuna eſſe probat, vt Perſepolis ſuccendatur, Græciſque pœnas ſoluat; vnde hoſtis in Græciam vniuerſam, ac terror ingens inuaſerat, apud Curt. *lib.* 5. Clamat enim Alexander. *Quin vlciſcimur Græciam, & vrbi faces ſubdimus?* &c. Sed vires capio à Deiſcitis. Nam, *Deut. cap.* 13. *num.* 15. ad Moyſen Dominus. *Percuties habitatores vrbis illius in ore gladij, & delebis eam*, &c. Cur vrbem Deus perdendam curat? feriat homines, muros non quatiat: ſed vrbem ferro, flammáque ſubuertit. *Ne denuo belli ſedes fiat, nouis hoſtibus*, &c. ſic Philo *ad lib. de Creat. Princip.* Occaſionem itaque rebellantibus Deus ſubtrahit vrbe euerſa. Deinde pœnam de fide polluta extremam ſumi iuſſit, ne alij à fide in poſterum deficerent. Philo iterum, *vt exemplo eius terrerentur finitimi, quando hominum ingenium ex alienis calamitatibus ſolet diſcere modeſtiam*, &c. Quò pertinet fortuna miſera gentis Madianiticæ? *Num. cap.* 31. *num.* 10. Textus eſt inibi, *Tam vrbes, quàm vicos, & caſtella flamma conſumpſit*, &c. Pœnas tamen dedit Madianites, vtpote qui Hebræo auctor peccandi fuerat, emiſſis mulierculis. Nec id Moyſes tacet num. 16. *Nónne præuaricari vos fecerunt in Domino?* &c. Quare æquum erat, vt auctores ſcelerum grauiùs punirentur, vrbe deleta; ſic Origenes Hom. 25. in Num. *Qui peccati cauſa fuerunt, multo vehementiorem ſubeunt vltionem*, &c. Hæc & plura Catonem iuuant. 26.

Delenda hoſtium ciuitas metu perfidiæ.

Deut. c. 13. n. 15.

Diſcunt homines ex aliena calamitate.

Num. c. 31. n. 10. 16.

Punitur acerbiùs peccandi magiſter.

Aliter

27. Aliter Scipio ille Naſica; probat enim è Repub. eſſe, vt ſtaret Carthago, ſcilicet ad acuendam virtutem Romanæ iuuentutis; ſic Romam damni metu continendam eſſe, quod ex Plutarcho habes in Catone. *Hunc metum, quaſi frænum quoddam multitudinis temeritati moderatorem impendere cupiebat*, &c. Addit Philoſophus, quid Naſica reddiderit, cùm alij Remp. meliùs habere dicerent, euerſa Carthagine, Græciáque perdomita. *Imo* (inquit) *nunc ſummo ſumus in periculo, poſtquam non ſuperſunt, quos timeamus*, &c. Vrget argumentum Auguſtinus *ad lib. 2. de Ciuit. c.* 18. Laudatque Naſicam, vtpote auctorem Carthaginis conſeruandæ. *Vt metu vitia cohiberentur*, &c. Adeſt & Deus in ſententiam, *Deut. cap. 2. n.* 24. quo Auctore Moyſes Hebræum ſic obarmat aduersùs Ammonithæum. *Committe aduersùs eum prælium*, &c. Cur terram Deus non tradit, niſi pugnantibus? Ratio ex Ioſepho eſt, ad lib. 4. Antiq. c. 4. *Videns Hebræos otio, & egeſtate facilè adduci poſſe, vt priſtinos tumultus, & ſeditiones renouarent, occaſionem illis adimere volens, conſuluit Deum, an bellare permitteret*, &c. Video quò Moyſes tendit, cùm Hebræum vrgeri velit bello continuo, ſcilicet, vt ignauiam excutiant, ac peſtem murum.

Acris metus vtilis.

Deut. cap. 2. n. 24.

Multa ex otio mala.

28. Ab hoſte igitur diſciplinam capit hoſtis, & viuendi probè, & bellandi bene. Vtramque diſciplinam Deus tradit, cùm Gentes Hebræo infeſtas ſeruat terra occupata, *vt erudiret in eis Iſraelem*, &c. *Iudic. 3. num.* 1. ad vitam benè, ac piè agendam, cùm malè pugnarent. Sed Deo in auxilium euocato. Quod Theodoreto placet q. 6. in Iudic. *vt expugnati procedens ab errore damnum ſentirent, & confugerent ad conſeruatorem Deum*, &c. Aliud Deo conſilium fuiſſe, quo hoſtes Hebræo prouiderit, ſcilicet ad artem militarem, de textu eſt. *Nam bene vtè pugnes, bene pugnans efficit hoſtis*, &c. & quidem hoſtis hoſte, velut ferrum cote exacuitur. Sic Ligures Romano hoſtes pro cote fuiſſe teſtatur Liuius lib. 9. Dec. 4. *Is hoſtis velut natus ad continendam Romanis militarem diſciplinam erat*, &c. quæ profectò ratio euincit delendas non eſſe vrbes hoſtium, etſi felices opibus, armiſque potentes.

Iudic. c. 3. n. 1.

Ad Dei aras vrget hoſtis pertinax.

29. Deinde lucrum eſt ingens ex vrbe, & agro hoſtium opes cogere ad alendum militem, quo argumento Roma non ſæuit in Capuam, licèt hoſtem amicè recepiſſet Annibalem, *Nam propter agrum, quem omni fertilitate terræ ſatis conſtabat primum in Italia eſſe, vrbs ſeruata eſt*, &c. apud Liuium *lib. 6. dec.* 3. Aliter Sueuus apud Cæſarem *lib.* 4. Nam *publicè maximam putant eſſe laudem, quam latiſſimè à ſuis finibus vacare agros; hac re ſignificari magnum ciuitatum numerum ſuam vim ſuſtinere non poſſe*, &c. Id tamen Sueuus more barbaro. Potior in cauſa dubia Iudex Archidamus apud Thucid. *lib.* 1. Sic ille ad milites de agro hoſtili. *Nec aliud cenſete terram hoſtium, quam obſidem; idque eo magis, quo illa cultior*, &c. Potuit Archidamus id haurire à Moyſe, qui *Deuter. 20. num.* 19. docet, vrbes hoſtium obſidendas, non euertendas eſſe; nec arboribus frugiferis ferrum impingendum. *Non ſuccides arbores, de quibus veſci poteſt, nec ſecuribus per circuitum debes vaſtare regionem*, &c. In locum

Lucra ex agro hoſtili multa.

Deut. c. 20. n. 19.

Philo ad lib. de Creat. Princip. *Proſunt enim victoribus, præbendo rerum copiam: non enim à ſolis hominibus tributa coguntur, ſed etiam ab arboribus*, &c. Quòd ſi Cato ficus grandiores ex agro Carthaginienſi in Senatum tetulit, vt inde argumentum faceret vrbis delendæ: inde Naſica potuit argumentum frangere; delendam ſcilicet vrbem non eſſe, quæ agro fertiliſſimo Romam poſſet alere. Illud igitur putes licet, perdendam vrbem non eſſe, inde tributa cogi poſſunt; & quæ regno occupato decus, ac ornamentum eſt. Placet Spartanus Iudex; qui in Athenis ſeruandis pertinax eſt, apud Iuſtinum *lib.* 5. Cùm enim multi delendum Athenienſium nomen, vrbémque incendio abſumendam cenſerent, *Negarunt Spartani ſe è duobus Græciæ oculis alterum eruturos*, &c. Id vtinam faceret Holofernes, Syris in deditionem conuenientibus; ſed *& ciuitates eorum deſtruxit.*

Seruanda à Deo ſeuo hoſtium oppida.

Additum regno decus ab vrbe ſeruata.

Et lucos eorum excidit.

Commentarius.

Video, quò tendat Holofernes, cùm detruncat arbores, & lucos exſcindit, vanis ſcilicet Dijs ſacros; ſi quid Maro canit *lib.* 8. *&* 9 Statius *lib* 3 *&* 4. Claudia. *lib.* 3 *de Raptu.* Illud Plinius lib. 12. cap. 1. *Nemora Diis antiquis templa fuiſſe*, &c. Nec Strabo ſentit aliud, quàm nullum antiquis templum ſine luco eſſe, *lib.* 6 Cur id fieret, notant voces Dei triſtes, ac dolentes, 3. Reg. 14. num. 25. *Ædificauerunt ſibi aras, & ſtatuas, & lucos*, &c. Petis fortaſſe, quid peccati eſt, ſi Hebræus pangat arbores, ariſque apponat? Sed erat lucus opacitatis plurimæ, Lyrano teſte, *ad exercendam ibi luxuriam*, &c. Colligit ſententiam è verſu proximo 24. *Effœminati fuerunt in terra*, &c. Quaſi vellet famulum quemque petere latebras arborum, vt licenter agat. Quo in malo fuiſſe Maacham dolet Aſa 3 *Reg. cap* 15. *num.* 13. Ac proinde Matrem longe amouet. *Ne eſſet Princeps in ſacris Priapi, & in luco eius*, &c. Turpem Aſa trudit Antiſtitam, quæ triſtes ſine luce lucos adiret. *Ad explendam libidinem ſine rubore*, &c. quod notat Abulenſis *q.* 11. Nouerat bonus Deus, quid nequitiæ patrarent homines in latibulis, & proſtibulis arborum, cùm mandaret Deut. cap. 16. n. 21. *Non plantabis lucum, aut omnem arborem iuxta altare Domini Dei tui*, &c. Arbores ab ara Deus abigit, ſiue mites, ſiue agreſtes. Mites quidem, vt Philo voluit *ad lib. 2. de Monarch.* Nam, *Mitiores arbores, quæ mites fructus ferunt, parum cordatos viros a religione retraherent*, &c. Cùm pomus ſua, & cocta poma offerret; facilè erat homines mentis leuiuſculæ manum inijcere, & furto, quamuis leui, pios ſopire motus animi. Deinde agreſtes, & infelices arbores aris hærere vetat Deus; ne quid ſub vmbra colatur artis maleficæ. Nam, ex Philone citato, *Syluarum condenſa maleficiis conueniunt*, &c. Quæ tamen euincat ratio, vt vtramque ab ara arborem Deus pellat, ea eſt, loco citato, *Quoniam verum templum non amœnitates poſtulat, ſed ſeueram caſtimoniam*, &c. Eò Philo intendit oculum, quò Seneca *epiſt.* 51. vbi 30.

3. Reg. c. 14. n. 23.

c. 15. n. 13.

Lucus templo additus ad Venerem colendam.

In latebris ſæuit libido.

Deut. c. 16. n. 21.

Turpantur gula leues homines.

Habiles maleficis arbores.

Emollit amœnitas in Venerem.

vbi Philoſophus, *Effæminat animos amœnitas nimia.*

31. Grande malum, quòd à fide ſana, & caſta longè abeſſe Deus voluit, cùm lucos ab ara longè exegit, Deut. cit. *Ne ſcilicet paſſiua,* (hoc eſt, vaga) *& voluptuoſa religio auſteritatem veræ religionis euertat,* &c. ſic Hieronymus *ad Hoſeam, cap.* 4. Quare laus eſt Chriſtiano populo operari ſacra, non in luco, non viridi ſub arbuto; nec obſcuris latebris: quod Michæas expendit *cap.* 5. Cùm enim vanos Deos longè trudat à cœtu Chriſtiano verus Deus num. 12. *Perire faciam ſtatuas tuas de medio tui,* &c. infert, apparatum Idololatriæ perdendum eſſe, n. 13. *& euellam* (inquit) *lucos tuos de medio tui,* &c. Grande malum! *Quis enim* (teſte Ruperto) *neſcit maleficia, diuinationes, ſtatuas, & lucos ad ſacrificandum Dæmoniis ſacratos verè eſſe mala?* &c. lib. 2. Oſtendit igitur Vates quid Gens Chriſtiana peregerit, fide in Chriſtum ſuſcepta. Rupertus iterum. *Quod verum colentes Deum non lucos frequentant, nec latebras, vel tenebras quærunt, ad ſacrificandum Principibus tenebrarum.*

Duritia fides ſeruatur.

Mich. c. 5. n. 12. 13.

Lucus, quod fœdum eſt.

32. Vnum hoc è malis bonum eſt, quòd mala ſua tegit famoſus quiſque Idololatres. Commendat id Theologus *Orat.* 34. Nuuit ille Priapum nequitiæ, & Conſum conſilij præfectos Deos, ara tecta, imò ſubterranea, cultos eſſe. Nam de Priapo textus eſt 3. *Reg. cap.* 15. *n.* 13. vbi Aſa Idulum fregit. *& ſubuertit ſpecum eius,* &c. De Conſo Tertullianus agit ad lib. de ſpectac. cap 5. *Nunc ara Conſo defoſſa eſt ad primas metas ſub terra,* &c. Sed turpes Deos cùm latere cogit pudor, laus eſt, Auctore Nazianzeno, *Infra terram occultarunt; hoc vnum ſatis conſidè,* &c. namque agi, turpe eſt, hæc videri, abſurdum videtur. Nec mente alia Clemens Alex. *Orat.* 1. Bacchi, ac Cereris myſteria noctu celebrari probat. *Digna* (inquit) *nocte myſteria,* &c. Quare ſacrorum Myſtes malè deſipit, cùm faces accendit, vt Patrem Liberum colat, ac Matrem Cererem. Hominem vrget Clemens. *Extingue ignem, ô Sacerdos? cela nocte myſteria, & orgia honorentur tenebris.* &c. Pudet homines peccare luce palàm; vnde latebras ſibi quærunt. Quod Paulus docet 1. ad Theſſal. c. 5. n. 7. *Qui enim dormiunt, nocte dormiunt, & qui ebrij ſunt, nocte ebrij ſunt,* &c. Prudentes hac via homines, qui ſibi conſulunt. *Opera nimirum tenebrarum, & digna latebris, occultantes tenebris,* &c. quod Bernardo placuit *ſerm.* 86. *in Cant.* Et erit, qui oolit

Tegi rem turpem fas eſt.

3. Reg. c. 15. n. 13.

Pudorem gignunt ſcelerà.

1. ad Theſſalon. c. 5. n. 7.

Parænet. XII.

Peccatum qualecumque fœdum eſſe?

1. LVcos, & latebras arborum conſultò petunt Antiſtites nequitiæ profligatiſſimæ. ſcilicet lucem fugiunt turpes homines, eáque fuga notant fœditatem ſcelerum: quandoquidem, Tertulliano Magiſtro, *Omne malum aut timore, aut pudore natura perfudit,* &c. *Apologet. c.* 1. vel enim cruce malus, vel pudore bonus abſterretur. Vnde natum, vt reus ſceleris, vel fato, vel aſtro imputet mentis impetus, prætendens vim ſibi additam, vt laberetur affectu. Id verò quare? Tertullianus iterũ. *Suum eſſe nolunt, quod malum agnoſcunt,* &c. Fœdum adeò peccatum eſt, vt erratum facto, non ſcelus inciſſe velint; cur oculos non auertat Deus Optimus, ſi peccati facies adeò fœda eſt? *Abſcondam* (ſic ille, Deut. 32. n. 20.) *faciem meam ab eis,* &c. Minatur in loco Dominus, & minandi occaſio in proximo eſt. *Generatio enim peruerſa eſt, & infideles filij,* &c. vbi de fide violata Iudex queritur. Premat igitur homines, amandet in exilium, feriat ferro, & flammis; quid vultum auertit aliò? ſeu è Clemens Alex. 1. Pædag. c. 8. *Non vult intueri malos; eſt enim bonus,* &c. Qui fœdam in rem incidit, cum nauſea vultum abducit aliò: & Deus Optim. nauſeat quodammodo, cùm ſordes inſpicit mentis improbæ. Senſit Iſaias qualem Deus ferret nauſeam, ad fœditatem cuiuſque ſceleris; tonat in homines, cap. 59. n. 2. *Peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis,* &c. Negat Dominus videre, quod abſurdum, ac fœdum eſt: itaque oculos abducit à peccantibus. *Tanquam eorum turpitudinem, ac fœtorem nequeat tolerare,* &c. ſic Procopius. Nam peccatum fœdum iuxtà, ac fœtidum eſt.

Peccatum natura fœdum tegit pudor, aut timor.

Deut. c. 32. n. 20.

Auerſatur fœditatem ſcelerum Deus optimus.

Iſa. c. 59 n. 2.

Fœtent Deo ſcelera.

2. Agnoſcit peccati ſordes, qui ſecerè iubet. Num. 31. n. 24. *Lauabitis veſtimenta veſtra die ſeptimo,* &c. Congreſſus cum Madianita Hebræus fuerat; quod patet ex *n.* 2. vbi Deus ad Moyſen, *Vlciſcere* (inquit) *priùs de Madianitis,* &c, & quanuis bellum cum hoſte iuſſus à Deo miles geſſerit, adhuc ſordeſcit ea congreſſu gentis improbæ. Ad rem Origenes Hom. 25. in Numer. *Qui pugnant, eo quòd hoſtes immundos contigerunt, & habuerunt cum illis certamen, polluti ſunt,* &c. Hærent nobis ſordes ſcelerum ab hominibus, quibuſcum agimus, cùm peccatum, & fœdum ſit, & ſordidum. Quid ſi vel terram brutam ſordes afficiunt, & inficiunt libidinis turpiſſimæ? Patet id ex communi alluuione terrarum, ad Gen. 7. n. 10. *Aqua enim diluuij inundauerunt ſuper terram,* &c. Cur aquis Magnus Iudex terram obruerit vniuerſam, oſtendit liquidò Chryſoſtomus Hom. 25. *Malitia plenus erat, purificatione orbis indigebat; & opus erat omnem ab illo maculam elui,* &c. Et erit, qui neget peccatum verè ſordidum eſſe?

Num. c. 31. n. 24.

Sordes à ſordidis contrahuntur.

Gen. cap 7. n. 10.

Ad eluendi peccatorum maculam grandi opus eſſe diluuio.

3. Sed & putidum omnino peccatum eſt, ſcilicet ab auctore ſordes trahit. Nónne Dæmon peccandi artifex, & fœdus, & fœtidus eſt? Inde immundus appellatur ſpiritus; & hæc miſelli hominis fortuna eſt, apud Marc. 1. n. 23. *Erat homo in ſpiritu immundo,* &c. qui ſcilicet trahit homines ad lutum ſcelerum, vnde nomen habet. *maximè quod obſcœnis, flagitioſiſque operibus delectatur,* &c. Hæc Victor Antiochen. Quàm fœdus igitur Archidæmon tam fœtidus peccati Architectus eſt. Hominem à Dæmonum acie obſeſſum vendicat Magiſter Dominus, *Marc.* 5. *n.* 2. Sed qua in aula Dæmon ſuo cum cœtu? *Occurrit de monumentis homo in ſpiritu immundo,* &c. Rectè quidem: ſedem habet in ſordibus, qui moratur in tumulis. monet id Chryſologus ſerm. 17. *Habitacula fœtida, & immunda perquirit; ſordibus delectatur, & cœno, qui ſemper fœtore criminum, & ſqualore paſcitur vitiorum,* &c. Ab architecto igitur peccandi ſordido, & putido, quid mirum, ſordes effluant ſcelerum in homines plurimos. Et

Mar. cap. 1. n. 23. c. 5. n. 2. n. 13.

Amat Diabolus fœditatem ſcelerum.

Multa Diabolo ſpurcitiei.

verò

verò tanta eſt Dæmonum ſpurcities, vt vel ſues mori maluerint, quàm ferre Dæmonum odores teterrimos, n.13. *Magno impetu grex præcipitatus eſt in mare*, &c. Quænam vis porcinum gregem detruſit in mare? ſordes, ac pædores Dæmonum pati non potuit: quod notat Chryſologus ſerm. citato. *Demergi in mare, ac fluctibus maluit deperire, quàm eius immunditiam pati, & putredinem tolerare*, &c. Quàm fœdus peccato odor erit à Dæmonio malè olente? Qui vrget homines ad fœdos æquè, ac turpes affectus ſcelerum.

4. Sed à peccati fœda, & putida facie pulchrè homo pudorem contrahit, latebriſque abſcondit, quidquid peccatum eſt. Vel de fraterno ſcelere erubeſcit Ioſephus grauiter. Queritur

Gen. 40. n. 15. ſe è terra patria extractum eſſe, Gen. 40. n. 15. *Furtim* (inquit) *ſublatus ſum*, &c. Non tamen explicat fraterno ſe odio venditum. *Pudet*

Pudet virum bonum peccantium fratrem eſſe, ac dici.

enim eum malorum fratrum, &c. In ſententia Chryſoſtomus eſt *Hom. 5. ad 2. Corinth. cap. 2.* Eóque Ioſephus pudore victus fratres peccantes amicè regit, ne turpes nænoa detegat proſapiæ nobiliſſimæ. Ioſepho hæret Dauid, cùm Abſalomum tacuerit, ſcelus explicans iuuentutis rebellantis: nam

Pſ. 7. num. 2. *Pſ. 7. n. 2.* Leonem vocat Principem, non Abſalomum. *Nequando rapiat vt leo, animam meam*, &c. Quòd verò Pſalmus de Abſalomo egerit, bene monet epi-

1. Reg. c. 16. n. 16. graphe, *Pro verbis Chuſi*, &c. Et pater ex 1. *Reg. c. 16. n. 16.* Cur fili[illegible] malè ſanum Dauid non appellat, ſed Leonem? Pulchrè in locum Baſilius. *Hæc dicit, quodammodo erubeſcens pater iniqui filij appellari*, &c. A Baſilio Chryſoſtomus

Pudor eſt paterna verentis filius impudens.

non alius, *Pro filio erubeſcit, ac pudore afficitur*, &c. Quàm fœdum ac ſordidum peccatum eſt, vt bonus quiſque de ſcelere domeſtico pudorem concipiat. Quo affectus vultum ſolo affligit meus Ieſus, cùm Patrem orat, apud Matth. 26. num. 39. *Procidit in faciem*

Matth. c. 26. n. 39. *ſuam orans*, &c. Adæ ſcelus, cruce lata, ferendum ſuſceperat; inde pudor Chriſto ingens, vel apud bonum Patrem. *Erubeſcit leuare faciem ad Deum, cùm totius mundi peccata ſuſtineret*, &c. Hæc Salmeron *tom. 10. tract.* 12.

Ingens Chriſto pudor eſt de peccatis hominum.

5. Quòd ſi alienum ſcelus viro bono propudium eſt, quis erit pudor, vbi ſcelus admiſerit? Eat in latebras, neceſſe eſt. Sinit Magiſter Petrum labi turpiter, ac negare perfidè, apud

Matth. c. 26. n. 34. *Matth. 26. num.* 34. Vnde Magiſtri voces triſtes, *Antequam gallus cantet, ter me negabis*, &c. Ita ne mi Domine Petrum deſeris, apicem ſcholæ Apoſtolicæ, vt in præceps ruat? Quo id conſilio? Theophylactus optimè, *vt ne extolleretur*, &c. Tanta eſt peccati fœditas, vt ſatis Petro fuerit ad pudorem humilem, meminiſſe, quid peccaſſet. Vnde & gallicinio excitatur, vt aula procul abeat, & leſſum faciat. Textus enim, *Continuò* (inquit) *gallus cantauit*, num. 74. ac deinde pudor Petro ingens, & peccati fuga eſt. *Egreſſus foras fleuit amarè*, &c. *num.* 75. Galli igitur cantu vexatur Petrus, ad pudorem, & dolorem, ne ſuperbè intumeſcat Pontifex: & rem firmat Gallos Salmanticenſis, vexatio, quam vocant, ne ſuo Doctor honore tumeat. Quare ſuus Petro gallus eſt errati cantor, ne Sacerdotum Magiſter, ac Princeps inſoleſcat. Gallus iſte peccati monitor Petrum ab aula trudit, vt fundat

Lapſus peccati morſus eſt ſuperbia.

Peccati pudor ablegat hominem ab hominibus.

lachrymas. *& egreſſus foras fleuit amarè*, &c. Pudet Petrum Magiſtri oculis adeſſe, quem negauerat. *Verecundia egreſſus eſt*, &c. quod Maldonato placuit. Agnata peccato fœditas pudorem adeò grauem vrget, vt qui Deos peccantes cecinit Poëtes, & ſyluis texerit ſordes infames ſcelerum, & modis adumbrauerit allegoricis. Vnde Iouem, imbrem; Apollinem, Solem; Deóſque alios nominibus aliis inſignes fecit. *Vanè* (ait Rupertus) *pudorem humanum conſolatus*, &c. *lib. 9. in Apoc.* Sic lenocinari ſibi Poëtes voluit, vt contractum ex turpi Dæmonum cultu pudorem leniret; ſed Holofernes, quæ ſyluis tecta Deorum erant ſcelera, vulgo dedit, cùm lucos excidit.

Quòd turpes Deorum actiones vmbra obtegantur myſtica, pudor eſt.

Num. 13. Præceperat enim illi Nabuchodonoſor Rex, vt omnes Deos terræ exterminaret, videlicet vt ipſe ſolus diceretur Deus.

Commentarius.

Laruam excuſſit Nabuchodonoſor, & myſterium illud, de quo *ad cap. 2. n. 2.* aperta detexit facie. Diis parat Theomachiam, & bellum religionibus mouet, non regionibus. In hanc rem belli apparatus Aſſyrius. Pium omnino opus eſt, Deos vanos profligare; profana Dæmonum fana diruere, lucos deſecare ſacratos aris improbis; Antiſtites protrudere religionis turpiſſimæ, pium omnino officium eſt, & à bono viro. Id enim Aſa Princeps fecit 2. *Paral. c. 14. n. 3.* id Ezechias 4. *Reg. c. 18. n. 4.* id tandem Ioſias 2. *Paralip. cap. 34. n. 4.* Sed Holofernes mente alia rem aggreditur, ſcilicet verum è cœlo Deum trudit, & ſuum pro Deo Regem intrudit, adulatione Aſiatica. Quò improbitatis non procedit ſuperbè tumens homo? Nam fortuna amens hominem exuit, ac Deum induit. Rectè Curtius *lib.* 10. Alexandrum taxat corruptum fortunæ bonis. *Sic ſcilicet ſecunda res valent commutare naturam*, &c. quod adeò verum eſt, vt à ſe ipſo degenerans, *Iouis filius non dici tantùm, ſed & credi voluerit*, &c. *lib.* 8. Idē audit Antiochus vultu facili; quod Ioſephus tradit *lib. 12. Antiquit. c. 3.* Quis neſcit conſecrationes Cæſarum? Iocari libet cum Veſpaſiano, qui in metu mortis extremo, *Prima* (inquit) *morbi acceſſione, vt puto, Deus fio*, &c. apud Suet. c. 23. Sic homines de bono, ac ſummo Deo malè merentur, exuta ſuperbè natura. Nónne Pharao ſceptru potens Deum negat pertinax? Exod. c. 5. num. 1. *Quis eſt Dominus?* &c. Malè habeant adulantes Magi, qui (teſte Ruperto) *ſigna facientes, confortabant Regios animos ad non credendum, ad reſiſtendum ſignis, ac Dei virtutibus, vt non minus potentes viderentur ſibi, quam Deus erat*, &c. *lib. 8. in Apoc.* Homines de grege hominum, qui Domitianum, vti Deum, ſalutabant; ne quid ſe non poſſe crederet. Nam ex Satyra Iuuenalis 4.

33.

2. Paralip. c. 14. num. 3. c. 34. num. 4. 4. Reg. c. 18. n. 4.

Deo bellum mouet ſuperbia.

Exod. cap. 5. n. 1.

De poteſtate Regis cum Deo contendunt.

——*Nihil eſt quod credere de ſe*
Non poſſit, cum laudatur Diis æqua poteſtas,
&c.

Hæc fortuna rerum Nabuchodonoſor quid ſibi non arrogat? Exuit hominem, quæ huma-

næ ſuperbiæ vis, & nota eſt, teſte Hildeberto *ad epiſt.* 31. *Quòd homo adulante fauore demulcetur, & quod hominem pene diffitens, æqualem ſe ſuperis & metitur, & mētitur*, &c. Sed eſto Deus fiat Nabuchodonoſor, par cum Diis reliquis ius habeat. Cur Diis bellum mouet? *Præcepit enim illi Nabuchodonoſor Rex, vt omnes Deos terræ exterminaret*, &c. An Deo refractarius, pati non poteſt conſortium diuinitatis? Res de textu eſt. *Videlicet vt ipſe ſolus diceretur Deus*, &c. Monſtrum ingens: nec Caius ab Aſſyrio alius; qui modò ſe ſe, claua arrepta, vertebat in Herculem; modò in Mercurium, ſumpto caduceo: nunc Bacchum thyrſo; nunc Iouem fulminibus referre auſus. Cur verò id Caius? Philo egregiè ad lib. de Legat. *Vniuerſos ſibi honores ſubebat congeri, vt eos, quibus inuidebat, Deos vinceret*, &c. Sed prior eò arrogantiæ proceſſit Nabuchodonoſor, cùm ſummum ſuo in cælo Deum tentauerit.

Deo inuident humani lo nes.

34 Non eſt mei voti perſequi latè, quo ſtudio Reges Perſis inter Deos colti: probat id Serar. *ad Eſther cap.* 3. *quæſt* 3. quod antè Briſſonius *lib.* 1. *de regno Perſ.* Illò reijcias tamen Reges à Perſis adoratos latricè; quod putat D. Thom. 2. 2. *quæſt* 84. *art* 1. Eò ſi Plutarchum trahis, non exertas. *Regis* (inquit) *fortunam adorant Perſæ*, &c. *In Artax.* Sed pleniùs hac de re Cleo diſputat apud Curt. lib. 8. *Perſæ non ſolum piè, ſed etiam prudenter Reges ſuos inter Deos colunt*, &c. Viles omnino adulationes; quas occiſio Domitiano ad Gentem Aſiaticam amandat Epigrammatiſtes lib. 10. Epigram. 72.

Regem quaſi Deum colit adulator Perſicus.

Fenſtra blanditiæ venitis ad me.
Dicturus Dominum, Deumque non ſum:
Iam non eſt locus in hac vrbe, vobis:
Ad Parthos procul ite pileatos, &c.

Itaque Nabuchodonoſor, & ſuperbiæ Aſſyriæ alumnus, & affectatæ diuinitatis reus eſt, vtpote Ninæ Princeps; vnde prima Idololatriæ labes in Aſiam vniuerſam. Rides fortaſſe, & contendis Idololatriam diluuio priorem fuiſſe. Id ſi placet, motis calculis diſquiramus.

Parænet. XIII.

Fuerit ne prima à Nino Idololatria?

1. VOlunt Magni homines, Magiſtrique nobiles Niniuen Idololatriæ magiſtram fuiſſe: vnde vana ſuperſtitio peruaſerit Aſiam vniuerſam. Et ſermo eſt de Idololatria, quam vocant popularem D. Thom. 2. 2. *q.* 94. *art.* 1. ibi interpretes Suar. *de ſuperſtit. lib.* 2. *cap.* 5. quæ hominibus in Deos receptis alitur, & curatur aris extructis, & ſtatuis erectis publicè. Idololatriam huiuſce notæ à Ninive profectam eſſe volunt Irenæus *lib.* 1. *cap.* 9. *& lib.* 5. *cap.* 29. Iſidor. *lib.* 8. *Etymolog. cap.* 10. Abulens. *ad Gen.* 4. *quæſt* 13. Lyra *ad Dan* 4. Delrio *ad Gen. cap* 10 Lorin. *ad Sapiem. cap.* 14. Cùm Ninus Belum vitâ functum ara extructa, ſtatuaque erecta conſecraſſet populo miſerè adacto ad Idololatriam publicam. Nam conſtat liquidò Belum Aſſyrus Deum fuiſſe auctoritatis ſacratiſſimæ, quod habet Plinius *lib.* 37. *cap* 10. Diodor. *lib* 3. *cap* 4. Genebr. *lib.* 1. *Chronogr.* & quod magis placet, Hieronymus *ad Hoſeam* 2. Sed vrget Salomon *Sapient. cap.* 14. Quo loco aliud Idololatriæ initium eſt, n. 15. *Acerbo enim luctu dolens Pater*, &c.) Syrophanes ſcilicet Ægyptius) *citò ſibi rapti filij fecit imaginem, & illum nunc, tanquam Deum colere cœpit, & conſtituit inter ſeruos ſuos ſacra*, &c. Nulla tamen argumento vis eſt ſi dixerim Syrophanem quidem Ægypto magiſtrum fuiſſe ſuæ Idolomaniæ; Ninum Aſſyrius auctorem eſſe Idololatriæ publicæ. Nec plura in loco Sapiens voluit: nec Fulgent. *lib.* 1. *Etymolog.* §. *vnde Idolum.* Iuuant interpretationem Cyprianus *ad lib. de Idolis.* Nazianzen. *Orat.* 34. Auguſt. *contra Fauſtum lib.* 22. *c.* 17.

Lis eſt de prima Idololatria ſchola.

Sap cap. 14. *n.* 15.

Ab Ægypto priuata Idolomania.

Sed grauiùs vrgent alij, qui Idololatriam omnino publicam ab Adæ nepotibus, & profectam, & progreſſam eſſe adſtruunt: Autores ſententiæ, *ad Gen.* 4. Magiſter Hiſtor. Lyran, Oleaſt. Ex Hebræa ſchola apud Hieronymum *in tradition.* Genebr *lib.* 1. *Chronogr. Anno* 325. Philo Biblius *lib.* 1. Serenus apud Caſſian. *collat.* 8. *cap.* 21. Sed à Ioſepho exſcripſit Adami nepotes, Caino duce, varios ſibi Deos concinnaſſe, lib. 1. Antiquit. cap. 5. *De paternis* (inquit) *ſolennitatibus progreſſi ad mala ſunt; neque legitimos honores præbentes Deo, neque ad homines iuſtitiæ verba facientes*, &c. Et quidem Iuſtinus Martyr *Orat. Parænet. ad Gentes*, credit ſerpentem apud Heuam dixiſſe: *Eritis ſicut Dij*, &c. Geneſ. 3. n. 5. *Vt Deorum nomen memoria retinerent*, &c. Quod & Theophilus Antioch lib. 2. enarrat. *Iam tunc meditabatur error, ſiue Diabolus Deorum multitudinem ſubſerere*, &c. Addit Tertullianus lib. de Idololatr. cap. 1. *Idolum retro non erat priuſquam huius monſtri artifices ebulliſſent, tamen Idololatria agebatur, non in iſta nomine, ſed in iſto opere*, &c. Scio quid Magiſter velit; ſed Idololatriam diluuio priorem fuiſſe docet, quod abundè eſt. Vnde malus Dæmon Petro Damiano malus eſt Grammaticus, vtpote qui *primus Omnipotentis Dei vocabulum plurali numero declinauit*, &c. *Gen.* 3. *num.* 5 Hæc Petrus *lib.* 4. *epiſt.* 9. Et fortaſſe hoc loquendi colore victus Beda. *Hic* (inquit) *primò orta eſt Idololatria*, &c. Vide Annales Tornielli *Anno* 236.

2.

Ab Adæ nepotibus Idolomania publica.

Gen. c. 3. n. 5.

Serpens Idolomaniæ volens ſuſcerit.

Malus Dæmon eſt malus Grammaticus.

3. Probant theſin ex *Gen.* 4. *num.* 26. vbi ſermo eſt de Enoſo Adami nepote. *Iſte cœpit inuocare nomen Domini*, &c. An quòd nepos Adamo prior Deum coleret? Nugæ meræ: ſed quòd Dei cultum, Caino duce, ablegatum reuocaret precibus publicis. Enos enim, vtpote homo dolens, à verbo, אנש *Anaſc.* hoc eſt *dolere*, ferebat ægrè labi peſſimè fidem, ac religionem diuinitatis vnicæ: quod Hebræo textu patet. Sic enim habet, *Tunc profanatum eſt inuocare nomen Domini*, &c. Et quidem verbum חלל *Chalal* Oleaſtrio, aliiſque hominibus, vtrumque ſonat; ſcilicet & incipere, & profanare. Cùm igitur inſani homines effunderent ſe ſe in omnem improbitatem, Geneſ. 6. num. 5. *quòd multa malitia hominum eſſet*, &c. Cur Idololatriam non admitterent: qua Dei nomen, ac decus maximè polluitur? Vno igitur verbo vtrumque Moyſes claudit, & Enuſi pietatem, & impietatem, Gentis aduerſatiæ. Premo deinde argumentum ex *Sapient. cap.* 14. *num.* 12. Dato enim Idololatriæ publicæ initio; addit Salomon num. 14. *ſuperuacuitas hominum hæc aduenit*

Gen. 4. n. 26.

Ab Enoſi ævo Idolomania.

Gen. c. 6. n. 5.

Sapient. c. 14. n. 12. 14.

aduenit in orbem terrarum;& ideo breuis illorum finis eſt inuentus, &c. Vrtes igitur argumento colligo. Si textus eſt de Idololatria, quæ diluuium ſubſecuta eſt, & ad Chriſtum vſque progreſſa; quomodo breuem ſortita eſt finem? Aliam igitur Sapiens notat Idololatriam, quæ aquis obruta finem habuit, obrutis hominibus. Nec euincit aliud D.Thom. 2.2. *quæſt.* 94. *art.* 4. *ad* 2. negat ille Idololatriam ante diluuium fuiſſe, eo argumento, quòd mundo recèns condito, retinerent homines animo Conditorem Optimum, & Maximum. Sed quos, mundo recèns euerſo, metus contractus non auertit ab Idololatria, nec beneficio natus amor contineret.

Deum non ladi grauius [...] *auctus.*

4. Vrges adhoc: Eſto, demus profanatum eſſe Dei nomen, Enoſo id vidente, ac dolente: non probatur Idolomania, ſed inſania longè alia pollutum eſſe; quod probat Dauid Pſalm. 88. num. 32. *Si iuſtitias meas profanauerint*, &c. Probat deinde Eccleſiaſticus cap. 47. num. 2. *Profanaſti ſemen tuum*, &c. Nego tamen id liberè. Nam profanata Dei inuocatio fidem proximè, religionemque euertit: quod ex Abrami facto patet, Gen. 12. num. 8. *Ædificauit ibi altare Domino, & inuocauit nomen eius*, &c. Imò Enos ſuam profeſſus fidem, *cœpit inuocare nomen Domini*, &c. Hæc ego collegeram dubius adhuc animi, quam in partem abirem. Occurrit D. Poncius 1. *part. var. quæſt.* 7. animumque dubium propè adegit ſuam in ſententiam. Ne tamen abeam à magnis viris, illud adſtruo, Idololatriam quidem Aſiaticam à Nino ortam fuiſſe, vt Niniue Idololatriæ parens, & Nahumo, *vniuerſa mendacij*, dicatur, *ad cap.* 3. *num.* 1. Et bello aduerſo quaſſata non ſemel, doceat

Pſ. 88. n. 32.
Eccl. c. 47. n. 2.
Gen. cap. 12. n. 8.

Parænet. XIV.

Puniri grauiter inuentores ſcelerum.

1. MEruit Niniue Idololatriæ parens, vt ſub Ezechia, & Manaſſe premerentur grauiter; nec ſemel aduerſam belli ſubiret aleam: id enim operæ erat pretium. Quo donatus Hippias, Athenis quaſſandis Auctor, ad hoſtem perfuga, Iuſtino teſte. *Cecidit Hippias Auctor, & conſummator eius belli, Diis Patriæ vltoribus pœnas repetentibus*, &c. *ad lib.* 2. Peccati duces imitati, proximum eſt veniæ: peccandi verò ducem agere, ac Magiſtrum, turpe magiſterium. Ægrè id Deus patitur. Peccat Angelus, punitur reus, venia in perpetuum negata, quod probant ſcholæ Theologicæ, apud Suar. 8. *de Ang. cap.* 1. Peccat homo, punitur ſcelus, ſed condonatur. Cur ita acciderit, alij alia, apud Suar. *tom.* 1. *in* 3. *part. quæſt.* 1. *art.* 2. *diſp.* 4. *ſect.* 1. Illud mihi placet, negatam Angelo veniam peccati, condonatum Adamo peccatum eſſe, Albino Auctore *ad Gen.* 4. quippe quòd *Angelus ſui ſceleris inuentor fuit, homo alterius fraude ſeductus*, &c. ſeductione ſcilicet practica. Ab Albino id fortaſſe concepit D. Thomas 1. *part. quæſt.* 64. *art.* 2. Iam pridem hæc Paulinus ſenſerat, cùm videret ſerpentem, non Adamum triſti maledicto punitum eſſe, Gen. 3. num. 14. *Ille* (inquit) *peccati auctor fuit*, &c. *epiſt.* 4. Et quòd prior in cælo peccauerit, & quòd prior Heuam deceperit. Nec ſerpens ligno affixus oſtendit aliud, quam notatum à Deo grauiter Auctorem errati cuiuſque, Num. cap. 21. num. 9. *Fecit Moyſes ſerpentem æneum, & poſuit eum pro ſigno*, &c. Cur lupum non figit? Cur non ſuſpendit leonem? qui æquè, ac ſerpens, ſæuire ſolent in homines. Bene Antiſtes Maximus, Hom. de Paſſion. *Vt qui primus apud Deum peccauerat, primus crucis ſententia ferretur*, &c. Prior in peccando ſerpens fuerat, ſiue ducendis Angelis, ſiue lactandis hominibus daret operam, neceſſe erat, vt citiùs puniretur.

Odit magnus Deus proditorem Patriæ.
Peccandi magiſtrum Deus auerſatur.
Num. c. 21. n. 9.
Prior peccandi artifex cruce pulſatur.

2. Nemo negat Adamum grauius, quàm Heuam peccaſſe, penſitata grauitate damni; quod probant Theologi, Bellarm. *lib.* 3. *cap.* 9. *de amiſſio. Grat.* Suar. *de ſex dieb. lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 4. Addo Caietan. *in Gen. cap.* 3. Sinaitam *lib.* 10. *Hexaem.* Peter. *lib.* 6. *in Geneſ. diſput.* 1. Sed grauius, quàm Adamus, punitur Heua. quod Serenus voluit de textu eſſe, apud Caſſian. *collat.* 8 *cap.* 11. Adamus enim terra maledicta, ad labores trahitur, & ſudores, *num.* 18. & 19. Heua Mater ſuper hoſce labores doloribus afficitur, nec modicis, num. 16. *Multiplicabo ærumnas tuas*, &c. Sed grauiùs punitur Heua, vtpote quæ virum induxit prior ad peccandum. Id Serenus apud Caſſian. cit. *Mulier, quæ perſuaſor extitit, multiplicationem gemituum, ac dolorum promeruit*, &c. Grauiùs doleat, neceſſe eſt, qui peccat licentiùs, auctor ſcelerum. Non addo, quæ Theodoretus aggerit de Caino, qui fratrem primus interfecit, ac tandem, *vagus, & profugus*, &c. vel Græco textu, *gemens, ac tremens*, &c. vixit, *Gen.* 4. *num.* 12. Nec item appono, quæ de lignatore: nam qui Sabbatum prior ſoluit, poſt erratum ſaxis obrutus diſceſſit. Num. 15. num. 36. *Conſiderandum enim eſt, quod primis legum tranſgreſſoribus alia ſine venia ſupplicia infliguntur, vt alij punitione perſpecta tranſgredi non auſint*, &c. ſic Theodoret. *quæſt.* 37. *in Gen.* Adiicio Petrum ab æuo antiquo didiciſſe iura licentiæ puniendæ in ſui vrio, qui Ananiam perdit reum voti malè fracti. In Actis ad cap. 5. num. 5. *cecidit, & expirauit*, &c. Dira omnino Petri vox eſt, quæ tyronem ſcholæ Chriſtianæ citò premit. Sed Theodorus apud Caſſian. *collat.* 6. *cap.* 11. lignatorem taxans, & Ananiam, iure ſummo punitos homines eſſe docet. *Quia nouæ præuaricationis præſumptores reperti*, &c.

Geneſ. c. 3. n. 16. 18. 19.
Grauius dolet Heua, vtpote viro magiſtra ad peccandum.
Geneſ. cap 4.
Num. c. 15. n. 36.
Malo alieno diſcat prudens quiſque.
Act. c. 5. n. 5.
Accerſit Nemeſim inuentor ſcelerum.

3. Malum graue eſt, nouũ ſcelus; iras Deo graues mouet. Neſcit Moyſes quo premat flagro nouitatem ſceleris. Conſtat addubitatio ex *Leuit.* 24. vbi malus homo Deum mordet ore ſacrilego. Truditur enim citò in carcerem reos ſceleris, n. 12. *Donec noſſent, quid iuberet Dominus*, &c. Oſtendit Moyſes dubitare ſe quódnam decernat ſupplicium in Auctorem nouæ proteruitatis, Philone teſte, *Rogauit, quod pati oporteret, inuentorem ſceleris nefandi*, &c. *ad lib.* 3. *de Moyſe.* Nemo enim plenè diſcernat, quo malo ſit plectendus inuentor ſcelerũ. Grauiter adeò opinantur ſani homines de mali cuiuſque Autore, vt iſte præ ſociis peccare dicatur. Punire Dominus Corebum voluit, & affines ſeditionis Leuiticæ pluſquam ducentos homines: quod patet ex *Num. cap.* 16. *num* 2. & 21. Procidunt in genua, Deo irato, Aaron, &

Leu. c. 24. n. 12.
Nulla in magiſtrum ſcelerũ pœna magna eſt.
Num. c. 16. n. 2. 21. 22.

Moyſes; deinde haſce preces agunt. *Num, vno peccante, contra omnes ira tua deſæuiet*, &c. *n.* 22. Miror viris ſanctiſſimis excidiſſe numerum peccantium, qui de vno tantùm Corebo meminerint? Sed Corebus in ſcelere princeps erat, quod Abulenſis aduertit quæſt. 12. *Dicitur vnus peccaſſe, id eſt, Core; ipſe enim fuit origo totius*, &c. Peccat ſimpliciter, qui peccandi viam aperit, auctor errati, cùm ſocios homines facto ducat in præceps. Inde eſt, quòd variant ſacri Hiſtorici in explicando, quis nam Magdalenæ vnguentum notauerit. Matthæus enim *cap.* 26. *num.* 8. Marcus item *cap.* 14. *num.* 4. ſcholam Apoſtolicam ea re commotam eſſe docent. Vnus eſt Ioannes, qui de Iuda tantùm meminit, cap. 12. num. 4. *Dixit vnus ex diſcipulis eius Iudas Iſcariotes*, &c. Cur Apoſtolos Ioannes tegit reliquos, vnumque Iudam pungit? Caietanus ad rem. *Inſinuat Iudam quidem caput, alios verò diſcipulos ad murmur acceſſiſſe*, &c. Video ingratum Magiſtro, ac diſcipulo fuiſſe Auctorem ſceleris, qui ſuo ſecum facto duxit homines alios, ac proinde malam in crucem Iudas abeat, Deo irato, neceſſe eſt. Quæ & Niniues fortuna eſt, Marte ſiniſtro, vtpote Idololatriæ parens, ac magiſtra. Non tamen Holofernes Regem, pro Deo, laudat, niſi armis ſeptus: nec, id laudis captat Nabuchodonoſor, niſi

Peccat antonomaſticè peccati auctor.

Matth. c. 26. n. 8.
Mar. cap. 14. n. 4.
Ioann. c. 12. n. 4.

Peccat præ cæteris peccandi magiſter.

Ab his nationibus. quæ potuiſſent Holofernis potentia ſubiugari.

Commentarius.

35. Metum Idololatriæ cauſam primariam fuiſſe putat D. Fulgentius *lib.* 1. *Mytholog* 5. *vnde Idolum*, quod probat ex Petronio, *Primus in orbe Deos fecit timor.* Deinde rem firmat ex Sapient. *cap.* 14. *num.* 15. Nam Syrophanes, cùm puerum fato raptum vellet conſectare, id exegit à grege ſeruili. *& conſtituit inter ſeruos ſuos ſacra*, &c. A quibus expreſſum obſequium, ſi Fulgentio credis, *Timoris potius effectu, quàm amoris affectu.* Sed Chaldæus Nabuchodonoſor diuinos ſibi honores cogit, modis muſicis, & minis acribus. Quales blanditiarum voces apud Dan. cap. 3. num. 5. *In hora, qua audieritis ſonitum tubæ, & fiſtulæ, & citharæ cadentes adorate*, &c. Quales minarum faces; num. 6. *Si quis non proſtratus adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis*, &c. vbi Theodoretus. *Eos, qui nec muſicorum inſtrumentorum cantu, ac voluptate demulcentur, fornacis minis deterret*, &c. *Orat.* 3. Sciebat Princeps metu adactos homines vel Diabolos ſeruituros, ne malè noceret. Sic Roma peſtem, ac febrem coluit aris extructis. *Dum placatas trepido metu cupimus*, &c. Quod tradit Plinius *lib.* 2. *cap* 7. Notum eſt tonſtrinis, qua vi, & arte Roma, Græcia, Aſia traxerint homines ad Iones colendos: nam vim Magicam ſimul cum vi bellica, Reges, ac Principes coniunxere. Expendit id Rupertus lib 8. in Apoc. *Nunquam enim defuit hæc vis peſſima in ſocietate crudelis gladij Regibus, qui perſecuti ſunt, & contriuerunt Sanctos Altiſſimi*, &c. Puto Reges illud ore tuliſſe, quod olim Tiberius, *Oderint, dum probent*, &c. apud Sueton. *cap.* 56. Nec Antichriſtus via ibit alia. Parabit ſibi honores diuinitatis inter homines adorantes æquè, ac adulantes, bellua teterrima, Apoc. 13. num. 4. *& adorauerunt beſtiam*, &c. Addit Ioannes metu correptos, & corruptos homines, inflatis (quod aiunt) buccis ebuccinaturos eſſe. *Quis ſimilis beſtiæ; & quis poterit pugnare cum ea?* &c. Docet paratam Antichriſto diuinitatem virtute bellica. Rupertus ad litem loco citato, *Hoc (inquit) exigit non tantùm ore, verùm etiam bellica poteſtate, idcirco bellum cum Sanctis faciet*, &c. Sed laniena hæc à Dæmoniarcho eſt; ex forma enim, quam gerunt, lanienam minantur vltimam ſerpens Epidaurius, Hircus Mendeſius, Draco Babylonius, miſcetis hominibus.

Sap. 14. n. 15.

Narat in metu Idololatria.

Dan. cap. 3. num. 5. 6.

Terret Princeps ad Idololatriam; terret & Diabolus.

Ap. c. 13. n. 4.

Terrebit Antichriſtus, vt Deus fiat.

Quos penes omne ſacrum eſt, quidquid formido tremendum
Suaſerit, Horrificos, quos prodigalia cogunt
Credere monſtra Deos, &c.

Sic Prudentius ridet Symmachum *lib.* 1. Neque enim Dæmones vanam impetrant diuinitatem, ſed extorquent forma turpi, & abſurda. Quod tamen Deo prouidente factum putat Abulenſis quæſt. 3. in cap. 13. Numer. *Vt cernentibus magis timorem incuterent, quàm amorem: in diminutionem Numinis*, &c. Quaſi virtus ſit Diuinitatis vnicæ venerationem ſibi parare non ab inuita manu hominum.

Turpem Diabolus formâ oſtendit, ne quis ſuum eſſe credat.

36. Satis id patet ex Deiſcito *ad Exod. cap.* 25. *num* 2. vbi repoſcit, quæ ad ſacrum inſtrumentum faciunt. *Ab omni homine, qui offert vltroneus*, &c. Valet affectus piè in Deum animus, vt quæ deferas, abundè placeant: Tertulliano Magiſtro. *Nam diuina rei faciendæ libens animus indicitur*, &c. *Apologet.* 28. Abnuit Magnus Deus inuitam operam, vti ingratam, & fidem ab hominibus ſic exigit, vt non adigat Oratores mittit, qui ſermones de fide edant; illud in mandatis, apud Marc. cap. 6. num. 11. *Quicumque non receperint vos, exeuntes inde excutite puluerem de pedibus veſtris in teſtimonium illis*, &c. Cur non mandat, vt ignes de cælo deuocent, qui refractarios cogant homines? Scio, quid interpretes in loco velint. Sed placet interim Helias Antiſtes ad Nazianzen. *Orat.* 1. Qui ex Marci loco docet inuitandos eſſe homines ad ſanam fidem: ſi tamen auditores nolint, fugiendos, non cogendos eſſe. *His verbis, præter alia, illud quoque praſcribit, nihil faciendum coactè*, &c. Acſi vellet ingratum Deo munus eſſe, quod ab inuita fluit manu. Et verò Sila virgo, Patre vouente, cùm doleat, menſes expoſcit vt dolorem egerat, & ſine lachrymis læta ad cultum veniat. Iudic. 11. num. 37. *Dimitte (inquit) me, vt plangam virginitatem meam*, &c. Dictum à Naſone eſt,

Ex. c. 25. n. 2.

Affectum in ſacris Deus quærit.

Mar. c. 6. n. 11.

Volontarios vult homines Chriſti ſchola.

Iudic. c. 11. n. 37.

Mulcetur lachrymis, egeriturque dolor, &c.

Illud igitur intendit Virgo, ex Philone Biblico. *Si ſpontanea me non obtulero in ſacrificium, vereor, ne mors mea non ſit acceptabilis: hæc referam montibus, & poſt reuertar*, &c. Itaque menſes virgo lachrymis dicatos voluit, vt dolore iam decocto, necem libens ſubiret, gratumque Deo munus offerret. Neque enim Deus Optim. coli ab inuito amat; nec minatur in primis, vt iuſtos ſibi honores cogat. Legem imponit Exod. cap. 20. num. 1. *Non habebis Deos alienos*, &c. Nihil in loco minarum, vel

Ingratū Deo ſacrum ſi violentum reddas inuitus.

Exo. c. 20. n. 1.

pœnarum

pœnatum eſt. Illud ſemel num. 5. *Ego ſum Dominus Deus tuus, viſitans iniquitatem Patrum in filios*, &c. Quid in Leuitico? *ad cap. 26. num.* 2. eandem repoſuit legem, ſingulíſque mandatis comminatio eſt. *Morte moriatur*, &c. quæ, pluſquam decies, vox terret. Cur tantus in Exodo amor, & tantus in Leuitico terror à Deo eſt? *Ne quis imprudens metu, malo vſus conſultore, inuitus pareret*, &c. Hæc Philo *ad lib. de Decalogo*. Apte ad rem: nam ex Chryſologo habeo, *Deus amari magis voluit, quàm timeri*, &c *ſerm.* 90. Vanus igitur Deus eſt Nabuchodonoſor, qui metu iniecto reus eſt affectatæ Diuinitatis. Tam vana enim eſt diuinitas Principum, quàm inuita ſeruitus hominum; eóque argumento negat Tertullianus Deos eſſe Ioues, & Ianos, qui ab hominibus honores non impetrant, ſed extorquent. *Vide te* (inquit) *ne & hoc ad irreligioſitatis elogium concurrat adimere libertatem religionis, & interdicere optionem diuinitatis: vt non liceat mihi colere quod velim, ſed cogar colere quod nolim*, &c. *Apologet.* 24. Suo igitur ſe modo contineat Nabuchodonoſor, hominémque ſe eſſe meminerit. Deum non induit, qui victor eſt, ac terrarum Dominus, cùm & leo minimarum vtique beſtiarum præda eſſe poſſit. Quò meus tendit Seneca *de vita Beata, cap.* 25. Hominem ab vſurpata diuinitate ad humanum trudit ordinem, *Fac* (inquit) *me victorem vniuerſarum Gentium: delicatus ille Patris Liberi currus triumphantem vſque ad Thebas à Solis ortu vehat: iura à me Reges Perſarum petant; me hominem eſſe tunc maximè cogitabo, cùm Deus vndique conſalutabor*, & ſatis inſinuat Seneca vanum, imò abſurdum eſſe hominem, qui haberi Deus voluit Holoferne adulante.

Amorem potius quàm timorem Deus poſtulat.

Cùm fortuna magis ridet, minus conſtat.

Num. 14. Pertranſiens autem Syriam Sobal, & omnem Apameam, omnémque Meſopotamiam, venit ad Idumæos in terram Gabaa.

Commentarius.

37. SYriam vniuerſam Holofernes tot caſtris peruaſit, quot triumphis; non eſt animus locis hærere, cùm dixerim de Syria Sobale, *ad num.* 1. De Meſopotamia nihil dubites. Apamea ſatis patet, apud Serarium *in commentario*, apud Salianum *anno Manaſſæ* 9. *num.* 16. Illud in dubiis, cur Gabaa Idumæis additur? quæ vel Iudæa eſt, 4. *Reg.* 23. *num.* 8. vel Beniamitica, 1. *Reg.* 10. *num.* 26. Scio, quæ interpretes in loco repoſuerint, Idumæam ſcilicet eiuis aſperam eſſe; quod Gabaa ſonat Hebraicè, & Ioſephus docet *lib. Antiquit. 6. cap.* 10. Adeſt Serario, Saliano, Abulenſis *quæſt.* 9. *ad* 1. *Reg.* 10. Mihi placet, quod Tirino, Idumæam latè patere, & ad Ieruſolymam vſque pertinere: quod ego à Ioſepho diſco, *ad lib.* 5. *Antiquit. cap.* 3. Nam de Iuda illud tradit. *Elegit ſuperiorem Idumæam, quæ in longum extenditur, vſque ad Ieroſolymam*, &c. In hanc partem accinit Statius lib. 1. Sylua 2. ad Criſpinum.

4. Reg. c. 23. n. 8.
1. Reg. c. 10. n. 26.

Idumæa latè ſumpta ad Ieroſolymam pertinet.

An Solymum cinerem, palmetaque capta ſubibis,
Non ſibi felices ſyluas ponentis Idumes: &c.

vbi Idumæam addit Ieroſolymis. Nec Plinius à Ioſepho, & Statio longè abeſt, quo Auctore *ad lib. 5. cap.* 23. Idumæa Samaritis hæret. Quidquid velis, ſaluus eſt textus.

Num. 15. Accepitque ciuitates eorum, & ſedit ibi per triginta dies, in quibus diebus adunari præcepit vniuerſum exercitum virtutis ſuæ.

Commentarius.

PErgit vltrà Holofernes, Idumæamque trahit in poteſtatem, ac Samaritis hæret. Inibi moram agit menſtruam; *& ſedit ibi*, &c. Ratio de textu eſt, vt vires cogat bello deinceps gerando. Addo ſediſſe in loco Holofernem, vt laborem miles intermitteret, & mora leniret aliquali. *Nam laboris condimentum eſt otium*, &c. ex Magiſtro Plutarcho *ad lib. de liber. educand.* Erit ne miles, qui non deficiat labore continuo? Laudo Muſam. *Neque ſemper arcum tendit Apollo*, &c. lyram aliquando pulſat. Sic & Gratianus, 38.

——*Geticum moderatur Apolline Martem*, &c.

Quod probat Auſonius. Lyram pro ſymbolo capit Ottobertus, ſed manu obarmata; eſt epigraphe ſymboli anima, *Hæc mihi tuba*, &c. Illudque Ottobertus voluit, à lyra ad tubam facilè abire Ducem optimum, à vacatione ſcilicet militari ad aciem, & belli aleam feſtinare. Vel Muſis gratum eſt otium. Non proficiunt librorum helluones, qui vires non diſpenſant: neceſſe enim eſt, vt aſſidua contentione laceſſat ingenium. *Schola honoratur feriis*, &c. ſic Tertullianus *de Idololatr. cap.* 10. cùm ſacros remittendis animis dies ſeligat. Vnde Gymnaſiarchus vacationem ſcholis permiſſam voluit, quo abiret die. Gratum opus ſcholiſticis, & feriæ ſtudiis vtiles. Verè in hanc partem declamat Seneca lib. 1. in Prologo. *Excitatur otio vigor, & omnis triſtitia, quæ continuatione pertinacis ſtudij adducitur, feriarum hilaritate diſcutitur*, &c. In vtrumque otium faciunt, quæ Philoſophus ſcite verſat *ad lib. de Tranquillit. cap.* 15. Si à belli ſtudio velis temperare? *Scipio* (inquit) *triumphale illud, & militare corpus mouit ad numeros*, &c. Saltabat in otio eleganter. Si à cura literaria abſtinere cupis? *Cum pueris Socrates ludere non erubeſcit*, &c. Vel talis Philoſophus luſitabat. Neque enim abſurdum eſt viro grauiſſimo, ſi ad remiſſionem animi deſcendat, & in loco deſipiat.

Multa à quiete vis ad laborem.

Laceſſit ſchola ſine feriis acta.

Dulce iuxtà, ac vtile eſt deſipere in loco.

39. Quid ſi Præfectus motum ſcientiſſimus frontem velit explicandam, molliendamque aſperitatem rerum? Hæc ad Cœnobiarcham Peluſiotes lib. 1. epiſt. 258. *Tyrones* (inquit) *vitæ monaſticæ, nec regula iugo immodicè onerare oportet: ne ſtatim animis frangantur, ac deficiant*, &c. Si quis ſe pœnitentiæ labore maceret aſſiduo, laceſſit facilè, ac in deſidiam labitur. Quid igitur? Chryſoſtomus ad ſententiam, Hom. 51. in Gen. *Neque ſemper intendere, neque ſemper remittere oportet*, &c. An Aſturco bene currit, qui nec ſemel curſum intermittit?

Nec in virtutum ſchola damnantur remiſſiones animi.

Obiicit, ad Circi ſi quis certamina ſemper,

Non

Non intermiſſis curſibus ibit equus,&c.

Sic Naſo *ad* 1. *de Ponto Eleg.*5. Vel ſacras occupationes otio interrumpendas eſſe docet Magiſter Dominus. Alternis agit: adeſt modò, & modò abeſt; ſubtrahit ſe ſe hominibus ad exercitium; redit è veſtigio ad ſolatium. *Vado* (inquit) *& venio ad vos,*&c. *Ioann.*14. *n.*28. vnde Bernardus colligit, quid moneat, *Is, & redis, pro beneplacito ſuo: quaſi viſitans diluculo, & ſubitò probans,* &c. *ſerm.* 74 *in Cant.* Haſce rerum viciſſitudines militibus exercendis perutiles exiſtimauit Holofernes, cùm Idumæam teneret. *& ſedit ibi,* &c. ſcilicet vt moneas,

Ioann. c.14. n.28.

Otium miſcet cum negotio magiſter optimus.

Parænet. XV.

Qui laborem imperat, & intermittat.

1 Laborauerat miles Aſſyrius in hoſte vincendo, in Syria opprimenda. Labor ingens, vti continuus à Niniue ad Idumæam vſque: ac proinde pretium erat operæ, vt miles in caſtris interquieſceret, labore intermiſſo. Quid Holofernes in Idumæa? *ſedit ibi per triginta dies,*&c. Prudens admodum Princeps, & ex arte bellica, & ex virtute Regia, quod Theodericus monet apud Caſſiodorum lib.4. epiſt. 19. *Decet principalem prouidentiam feſſa refouere,* &c. Ab Orbe condito hæc politicè, cùm diem, ac noctem diſcreuit Regum Princeps, Gen. 1. num.4. *Diuiſit lucem à tenebris,* &c. Vnde iuuenes aulici diem, ac noctem inuitant ad odium, quaſi teſtes probatos ſummæ prouidentiæ in labore leuando humanæ gentis *Benedicite noctes, & dies Dominum,*&c. apud Danielem *cap.* 3. *num.* 71. ſic Chryſoſtomus Hom. 11. in Gen. *Modus vbique bonus eſt. diſce hoc à die, ac nocte: quando quidem ſegregauit Deus diem in opus humanæ naturæ, & noctem in remiſſionem laborum,* &c. Laudat Seneca haſce temporum vices, vt agenti quieſcendum, quieſcenti agendum eſſe doceat, Epiſt.3. ad Lucilium. *Cum rerum* (inquit) *natura deliberas: illa dicit tibi ſe & diem feciſſe, & noctem,* &c. ſcilicet, ne quis hominum deficiat labore perpetuo. Iactat ſe Dominus conditorem lucis, ac noctis, apud Iſaiam cap.45. num.7. *Ego Dominus formans lucem, & creans tenebras,*&c. Quòd à luce diſpenſanda cognomentum Deus capiat, bene habet; ſed noctis ſe auctorem laudat, vtpote quæ vires hominum reficiat, quiete interpoſita. *Non enim accepiſſet à Domino ſeruus requiem, niſi tenebræ eſſent inductæ in hanc præſcriptum neceſſitatem,*&c. Hæc Cyrillo Solymitano opinio eſt, *Catech* 9. Viciſſitudinem lucis, ac noctis proſpexiſſe Deum optimum, ne familiæ dominus ſeruo domeſtico laborem perpetuum imperaret.

Gen. c.1. n.4.

Negotiũ otio temperandũ.

Dan. cap. 3. n. 71.

Langueſcunt vires labore aſſiduo.

Iſ. c.45. n.7.

Noctem induxit Deus, ne ſeruum Herus frangat labore.

2 Vel pretium eſt operæ otium à negotio, quod in mandatis Moyſes dedit, *Exod.* 23. *n.* 11. Illud igitur legum lator de terra vacante, *Anno ſeptimo dimittes eam, & requieſcere facies,* &c. Deſcitum, de labore intermittendo, eò ſpectat, vt agris homo quodammodo pretium ſoluat operæ: quod Philo aduertit *ad lib. de Creat. Princ.* Anno igitur ſeptimo vacat terra. *In gratiam* (inquit) *laborum exantlatorum per continuum ſexennium,*&c. Qui de agro bene iuuando, & præmiando curabat, plenè docebat labores hominum, mitigandos eſſe, quiete data. Aliud deinde lucrum eſt ex labore intermiſſo; vt, qui vires reficit otio, aluerit ad laborandum ſtrenuè. quod Cyrillus colligit ex diuortio lucis, ac noctis, cùm homo à diurno labore ſe confert ad nocturnam quietem. ſic Antiſtes Catech. citata. *Qui heſternus fuit in laboribus, manè fit robuſtior, propter noctis quietem,* &c. Itaque ſuo dominus bono inuitatur, vt laborem ſeruo remittat, quod ab agro vacante diſcas. Lex à Deo eſt, ne quis anno quinquageſimo ſementem, meſſemque faciat. Leuitic. 25. num.11. *Neque ſeretis, neque metetis,*&c. Ratio textu data. *Quia Iubilæus eſt, & annus quinquageſimus,* &c. quo ſeruus pileum capit. Ratio tamen à Philone alia, quæ vacare terram iubet, *vt quies hæc reficiat,* &c. *ad lib. de Creat. Princip.* Nam ex diſciplina Georgica illud monet Horatius,

Ex. c.23. n.11.

Quies à laboribus laborum eſt merces.

Nocet hero ſibi qui laborem ſeruo non intermittit.

Leu. cap.25. n.11.

Alternis requieſcit ager, requieſcit arator,
&c.

Ceſſare igitur agrum oportet, vt fructus reddat pinguiores; ceſſare oportet agricolam, vt fortiorem præſtet operam.

3 Quàm iuſta Deus trutina laborem penſitat, vt ne bruta quidem terra deficiat? Agros aquis obrutos leuat rerum Opifex. Gen. 1. n.9. *Congregentur aqua in locum vnum, & appareat arida,* &c. Ad vocem Domini leuata ſuo onere terra eſt; ac deinde audit, *Germinet terra herbam virentem,* &c. *num.* 11. Cur terra prius conquieſcit, quàm fruges efficiat? Baſilius optimè Hom.5. in Geneſ. *Vt interquieuit aliquantulum, & liberior reſpirauit conſentaneo naturæ modo, edictum accepit: Germinet terra,* &c. Verè dictum. Viciſſitudo rerum iucundiſſima, & vtiliſſima.

Gen. 1. n. 9.

Prodeſt ad laborem laborum ſaxa remiſſio.

4 A profano labore ſtylum verto ad ſacras operationes. Quid Paſtor vrget, vt animam ſanctè inſtituat? cuſtos vineis curandis addita virgo eſt, Cant. 1. num.6. *Poſuerunt me cuſtodem in vineis,*&c. Sed dormit cuſtos, non vigilat; *ad cap.*2. *num.*7. vetante Chriſto, *Ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam,*&c. Bene habet; cur tamen paucis pòſt verbis Paſtor, *Surge* (inquit,) *propera amica mea, & veni,* &c. Quietem igitur cum labore, & ſomnum cum vigilia Chriſtus miſcet. Bernardi opinio eſt variare in loco, & contemplandi otium, & agendi negotium, *Vt potius vertis anima aliquatenus, ita eo ardentiùs redeas in idipſum, quanto fructuoſius intermiſiſſe meminerit; & iterum ſumpto contemplationis guſtu vehementius ad conquirenda lucra ſolita alacritate recurrat,* &c. *Serm.* 57. *in Cant.* Video, quo merito dixerit Seneca, agenti quieſcendum, & quieſcenti agendum eſſe. Magiſter huiuſce doctrinæ Chriſtus iterum apud *Marc.* 6. Reuenerant Apoſtoli, peregrinatione confecta. *& conuenientes ad Ieſum, renuntiauerant, quæ egerant, & docuerant,* &c. *numer.* 30. Audit Magiſter id libenter: ac deinde Apoſtolos ſecum ducit ad ſeceſſum amœnitatis ruſticanæ *Venite* (inquit) *ſeorſum, & requieſcite puſillum,*&c ſcilicet vt remitterent animos, & abducerent à cura doctrinæ explicandæ. Credit Theophylactus id à Chriſto inſtitutum eſſe, *vt ſciant Paſtores laborantes in verbo, & doctrina, dignos eſſe,*

Cant. c.1. n.6. c.2. n.7.

Et contemplandi otium agendi negotio temperandum.

Mar. cap 6. n.30.31.

Dicendi cura intermittenda.

eſſe, quibus ſua detur quies, & non ſemper intendans laboribus, &c. Laborare quidem oportet; ſed à labore ceſſandum eſt ad laboris condimentum. Vigilant alternis grues, alternis agmen ducunt, & claudunt. *Hac moderatione omnem laborem allenant*, &c. ſic Ambroſius *lib.* 5. *Hexaem. c.* 15. Laborem igitur vt leuaret, Apoſtolos Magiſter ſolatur ſeceſſu ruſticano. Quòd ſi laborem piſcandi imperat, apud Ioann. c. 20. n 6. *Mittite in dexteram nauigij rete*, &c. Poſtquã imperata fecerunt Apoſtoli, citò inuitantur ad prandiolũ. *Venite, & prandete*, &c. *n.* 12. Piſcem, & panem apponit Magiſter ſua manu confectos cibos, *vt beneuolè diſcipulos à labore per cibum refocillet*, &c. ſic Euthymius. Neque enim laborem imponit bonus Dominus, vt non intermittat quiete reddita, menſéque addita.

Iohan. c. 20. n. 6. 12.

Menſa laborantibus apponenda.

5. Illud tamen expendo, laborandum latè, quieſcendum modicè: quod à bono Magiſtro diſco, *& requieſcite puſillum*, &c. Perpuſillo Chriſtus ſolatio diſcipulos recreat, ne quis longas à labore velit inducias. *Inſtruens Prælatos, quid agere debent cum miniſtris ſuis*, &c. Hæc à Caietano. Dormit virgo ruſticella, *Cant.* 2. *n.* 7. ſic enim Paſtor *Ne ſuſcitetis*, &c. Sed quantum moræ putas ſomno additum? *Vox* (è veſtigio) *vox dilecti mei*, &c. *n.* 8. Quò vox ſonat? *Surge, propera amica mea, & veni*, &c. Nullum in medio ſpatium eſt. Bernardus ad litem ſer. 58. *Vbi dilectam paululum in ſinu quieuiſſe perſenſit, ad ea denuo, quæ vtiliora viſa ſunt, trahere non cunctatur*, &c. Parua in ſomno mora eſt: ſed non parum horarum in exputandis vitibus, excipiendiſque vulpibus abſumptum eſt. Iam ab orbe condito ſcholam hanc verſat Magnus Deus. Laborat Opifex hebdomada ſolida; & quidquid rerum cælo, ac ſolo continetur, ſua manu perpetrat. Rebus ſcienter geſtis, addit textus Gen. 2. n. 2. *& requieuit die ſeptimo*, &c. Laborem quodammodo intermittit; ſed labore per hebdomadam integram deuorato, vnum ſibi diem ſeligit, vt interquieſcat. In loco Oleaſtrius, *Eſt, quod hic aduertas; ſcilicet, non quieſcendum eſſe, niſi prius laboraueris; ſimiliter pluribus diebus laborandum, paucioribus quieſcendum*, &c. Laudo igitur Holofernem, quo Duce laborem miles intermiſit; non tamen laudo menſem à labore feriatum eſſe: nam textus eſt,

Quies modica à labore maxime.

Cant. c. 2. n. 7. 8.

Gen. c. 2. n. 2.

& Deus à laborando conquieſcit.

Et ſedit ibi per triginta dies.

Commentarius.

40. SEdet Holofernes per menſem in Idumæa; deſidet ſuo cum Duce miles, frangitque militares impetus. Nec verbo non hæret ſignificatus. Sic Turnus pungit Latinũ militem,

—*Sedeant, ſpectentque Latini*, &c.

lib. 10. Nec voce alia ſeruilium malè cunctantem carpit miles apud Liuium lib. 7. dec. 1. *Cur compreſſis* (quod aiunt) *manibus ſedeas*, &c. Sed vel ſacro textu Iudæus queritur de grege ignauo hominum, apud Ieremiam cap. 8. num. 4. *Quid ſedemus*, &c. Id verò eſt: cur deſidiam alimus? Vnde Chryſoſtomus vocem excepit, vt moneret ſcholam Antiochenam, Hom. 54. *Belli tempus eſt, & tu ſedes in deliciis*, &c. Ergo & Holofernes Idumæa occupata, *ſedet ibi*, &c. vt deſideat; per menſem languet malè, & bellicos ſoluit impetus, cùm bellum à Iudæa inſtaret grauius; nullum enim deinde fecit facinus virtutis maſculæ, quouſque tandem periit manu muliebri. Sed nihil noui eſt, Ducem bonum, & militem ſtrenuum otio malè ſolui. Quid Annibalem perdiderit, inuenit Seneca epiſt. 51. *Vim Annibalis hyberna ſoluerunt, & indomitum niuibus, & Alpibus virum eneruarunt fomenta Campaniæ; vicit armis, victus eſt vitiis*, &c. Quid Alexandrum malè perderet, ſi hoſtem haberet? effuſa militũ licentia luxu Babylonico. Vnde Curtio voces triſtes lib. 5. *Nec locus vllus diſciplinæ militari magis nocuit*, &c. Tanta in otio vis eſt ad terrendas vires hominũ, frangendamque virtutem animi. Quare Holofernes ineptè feciſſe videtur, qui ſederit in Idumæa per menſem integrum, & in caſtris otium aluerit. vt rectè moneas,

Cum ſedet miles, deſidet.

Ierem. cap. 8. n. 4.

Velos. in Iudith.

Otio miles frangitur.

Parænet. XVI.

Qui ſedes in loco, ne deſideas.

1. SEueri teſſera eſt Tribuno militum data, *Laboremus*, &c. ſciebat enim Imperator, quod Seneca epiſt. 13. *Generoſos animos Labore nutriri*, &c. *Nonne otium* (ex Socrate) *opprobrium eſt*, &c. ſic mouet Xenophon *ad lib.* 5. *de Socrate.* Nemo neſcit otio labi mores optimos: quod Naſo timet, ac de ſe canit,

—*Non ſum, qui ſegnia ducam*
Otia, &c.

Nihil miror, ſi Deus laborem ſuo indicit facto; Moyſes enim ita Deum appellat, vt laborantem inducat, Gen. 1. *Creauit Deus* (inquit) *cælum, & terram*, &c. An pudebat Deum appellari ſacro textu, priuſquam rerum opifex appellaretur? Id ego puto. *Non enim fas eſt Deum temerè, & otioſe, nullo ſubiecto opere nominare*, &c. hæc Theophyl. Antiochen. *lib.* 2. Sic otium odit Magnus Deus. Pergit vltrà Philo, & addit lib. 1. Allegor. *Piget vltra procedere; mortem etiam in Deum cadere, ſi cadit otium*, &c. Bene Philo, ſi de operatione Dei intima philoſophatur; neque enim Deus aliter ſtare poteſt: ſi tamen de externa Dei actione arguatur, Hyperbole eſt. Sed bonus Deus quietem pati non poteſt, & ſuum ſummo in otio negotium agitat *Requieuit die ſeptimo*, &c. *Gen.* 2. *num.* 2. Sed vt rebus conditis vires foueat, virtuteſque reficiat, illud Chriſtus, *Pater* (inquit) *meus vſque modò operatur, & ego operor*, &c. *Iohan.* 5. *n.* 17. Nec ab ope ferenda ceſſat Deus, verè bonus Pater, Philone teſte ad locum cit. *Paternam rerum curam gerens*, &c. Quis enim pater non vigilat, non deſudat, liberis vt prouideat?

Labore firmantur vires & virtus alitur.

Gen. c. 1. n. 1.

Otium Deus odit.

Gen. c. 2. n. 2.

Ioh. c. 5. n 17.

Deus, quaſi Pater laborat filiis conſulens.

2. Addo cauſam, Philone Magiſtro, aliam eſſe, vt ſemper laboret Magnus Deus, rebuſque ſeruandis manum intendat; ſic enim Philo. *Nunquam Deus operari deſinat; illudque multo magis, quòd ipſe aliis etiam rebus operandi auctor eſt*, &c. Ac ſi abſurdum omnino eſſet, laborem aliis imperare, qui laborem fugerit. Bene habet. Sed quo in labore mundus eſt? Scirè id Tertullianus expoſuerit 1. contra Marcion.

Laborare oportet bonum, qui laborem imperat.

cap.22. *Otium ſui natura non nouit. Hinc cenſe-*
Pates vita in motu omnino. *tur, ſi agatur*, &c. Ire cælum, ac redire rotatu perpetuo, Philoſophia eſt. Terram vti parentem prodire in operationes vtiles Dei iſcitum
Gen c.1.n.11. eſt, Gen. 1. num. 11. *Germinet terra*, &c. Aquam
Pſ.95.n.11. æſtuare motu vario, canit Dauid Pſ. 95. n. 11. *Commoueatur mare*, &c. Cur Deus velit brutam naturam perpetuo in motu eſſe, docet Rupert. *lib. 1. cap. 25. in Geneſ.* id ſcilicet Deo agente factum. *Cuius aſpectus nullam in ſua Rep. creaturam otiari patitur*, &c. Laborandum igitur eſt. Ne vita ſedentaria, & otio ſemota
Otium Deus mundo abigit. corporibus æquè, ac animis noceat. quod à Plutarcho diſco *ad lib. Sic viuo*

3\. Quietem amabat virgo illa, quæ ſuum commendat lectum, vti natum curando ge-
Cant. 1. n. 16. nio. *Lectulus noſter floridus*, &c. *Cant. 1. n. 17.*
c. 2. n. 5. Chriſtumque inuitat ad molles ſomnos, & otium in roſa gratiſſimum. Sed Paſtor humani generis mentem vertit aliò, & auertit
Laborandum penſos Paſtor Deus. oculos, cap. 2. num. 1. *Ego* (inquit) *flos campi*, &c. Ita ne ruſticus eſt Paſtor, vt inuitatus ad ſomnos leues, & pulchros flores, neget? Sed qui meditatur negotium agri percolendi, auerſatur otium lectuli occupandi Bernardus optimè ſerm. 47. in Cant. *Illa monſtrante lectulum, ille vocat ad campum, ad exercitium prouocat*, &c. Nec ſemel Paſtor ad laborem prolicit. De
Cant. 1. 6. 7. tugurio cogitat, quæ precatur Cant. 1. n. 6. *Indica mihi vbi paſcas, vbi cubes in meridie*, &c. Sed Chriſtus ruſticellam virginem abducit aliò, n. 7. *Egredere & abi poſt veſtigia gregum tuorum*, &c. Somnos dulces quærit in roſa, & pluma; quæ rogat cap. 2. n. 5. *Fulcite me flori-*
Cant. 2. n. 5. 10. *bus, ſtipate me malis*, &c. Sed Chriſtus quiete aliquantulum permiſſa, tonat, & vocitat,
Otium perempt gens humana. num. 10. *Surge, propera*, &c. Illúdque Paſtor inſinuat, laborandum omnino eſſe, non quieſcendum, Bernardo Magiſtro ſerm. 47. *Quoniã illa quidem ſemper appetit otium, & ille ſemper ad laborem adhortatur*, &c. ſatiſque oſtendit, quid ab otio mali ingruat in mores hominũ.

Fortaſſe ex hac Chriſti diſciplina conce-
4\. pit impetum Hieronymus, vt moneret, *Non facilè capitur à Diabolo, qui bono vacat exerci-*
Otio alitur Diabolus. *tio*, &c. Certus omnino Magiſter erat, quo merito commendaretur mulier fortiſſima, & prudentiſſima. *Mulierem enim fortem quis inueniet*, &c. *Prouerb. cap. 31.* Quæ qui-
Prou. c. 31. n. 13. 18. 20. dem *operata eſt conſilio manuum ſuarum*, &c. *numer.* 13. Sanum omnino conſilium eſt, manum labore tenere, animum colere, la-
Laborandum prudenter. borare conſultè, & diſcretè: quod Hugo probat, *Ne quid parum, ne quid nimis*, &c. Sed cur noctes mulier, dieſque abſumit labore textorio. ſic enim textus habet num. 18. *Non extinguetur in nocte lucerna eius*, &c. Oleum ne, & operam expendit mulier, ac manum colo, fuſoque terit? Aio. *Et digiti eius apprehenderunt fuſum*, &c. Nihil in loco aliud commendatur, quàm labor aſſiduus ad
A labore multa in more virtus. mores poliendos, ac proinde, *Mulier timens Deum, ipſa laudabitur*, &c. n. 20. Magna virtus, ſi manum lanificio intendit mulier, vt caſtè viuat. quod laudat Satyra in Latinis fœminis apud Iuuenalem ſatyr. 65.

Quando nec vitiis contingi parua ſinebat
Tecta labor, ſomnique breues, & vellere Thuſco
Vexata, duraque manus, &c.

neque enim marcet otio, quæ & proba, & caſta eſt mulier. Niſi Deum exerraſſe velis, qui Adamum laborare voluit, & ſudare in horto geniali. Ibi loci homo, Geneſ. 2.
Geneſ. c. 2. n. 15. num. 15. *vt operaretur, & cuſtodiret illum*, &c. Quò enim labor iſte, ſi terra ſuapte natura ferebat, quidquid Adamus vellet? Dubium eſt, quod ſoluit Chryſoſtomus Hom. 14. *Omnem malitiam docuit otium,*
Otio perit ſanctimonia. *vnde præcepit Deus, vt operaretur: ſic enim laboris expers eſſet, protinus ad ignauiam prolapſus eſſet*, &c. Labores igitur Adamo vtiles, & priùs, & poſtquam lapſus eſt, imperat bonus Deus; nam eiectum Moyſes tradit ho-
Gene. 3. n. 23. minem, Gen. c. 3. n. 23. *vt operaretur terram, de qua ſumptus eſt*, &c. In oculis habemus, quo labore, quali cura, & quanto ſudore, victum, ac veſtitum ſibi quærant homines: id verò iuſtitutum, ſine Deo non eſt. quod Moyſes Antiſtes docet 1. p. cap. 28. *Si tantis damnati malis, peccare non deſinimus: quid non patraſſemus, in otio, deliciiſque permiſſi vitam agere?* &c. Cereus in vitium homo eſt, ſi vel breui ſtrua-
Otium vitiorum extremum. tur otio: ac proinde laborare, algere, ſudare, agere, ac ſatagere oportebat, ne motu facili ſolueretur in vitia. Oderunt otium, vti morum exitium ſcholæ Ægyptiæ, cùm dicat Hieronymus *epiſt. 4. ad Ruſticum*; laboraſſe Monachos, texendis mattis, fiſcellis aſſuendis, formandis areolis, irrigandis hortulis, cur ita? *Non tam propter victus neceſſitatem, quàm propter animæ ſalutem*, &c. Meminerant Patres otio labi homines in ſcelera.

Quis neſcit rectè, ac ſanctè Salomonem ha- 5.
buiſſe, fide culta, & religione ſeruata, cùm inſtaret templo exædificando, & Regiam con-
deret? conſtat ex 3. *Reg. cap. 9.* confectis enim 3. Reg. c. 9. 2
operibus, *apparuit illi Dominus ſecundò*, &c. a 3 5. c. 1. n. 4.
n. 2. Deinde multis Regem promiſſis onerat
n. 3. & 5. Nec reum agit vel noxæ modicæ. Va- Otio perit ſapiens.
cat Salomon otio, nec de operibus extruendis cogitat cap. 11. num. 4. *Depravatum eſt cor eius per mulieres*, &c. Operibus igitur conficiendis occupatus nihil Princeps admittit ſceleris: labore intermiſſo, alit Venerem, imò colit, teſte Carthuſiano. Quæ nam Hebræus patraret ſcelera, vitulo iam adorato, ſi otium aleret in via ad Palæſtinam? Ea eſt ratio, cur Deus tabernaculum populo extruendum mandauerit, quo in opere tam deſudant homines, quàm mulieres. Homines Moyſes arti-
fices deligit Exod. 31. n. 6. Deo rem vrgente. Ex c. 31. n. 6. c. 35. n. 25.
Et in corde omnis eruditi, poſui ſapientiam, &c. Mulieres admittit ad labores textorios cap. 35. n. 25. *& mulieres doctæ, quæ neuerant, dederunt hyacinthum, purpuram, & vermiculum*, &c. Cur Deus Hebræum laborare voluerit ad
factum tabernaculum, docet Petrus Damia- Qui otiatur in vitia labitur.
nus lib. 6. epiſt. 5. *vt dum hæc cum labore perſolueret, nequaquam otio reſolutus in ſacrilegium declinaret*, &c. verè abeunt in præceps homines, qui feriantur à laboribus. Contra Hebræus, tabernaculo extruendo occupatus, nihil de vitulo cogitauit in poſterum vaſtis locis.

Addo ritus à Deo excogitatos quam- 6.
plurimos, vt Sacerdotes ad aram facerent. Vitulo, agno, auicula, odore. Leges hac re ſolennes habet Leuiticus. Horam, diem, hebdomadam hiſce rebus tribui volebat

Moyſes

Imperata Iudæo ſacro nemporum otio.

Moyſes, Deo iubente, *vt Iudæus haberet quo ſe occuparet*, &c. ſic Abulenſis *q.* 1. *ad Num. cap.* 19. tanta in otio vis eſt ad mores perdendos. Hoc aſpectu laudar Petrus Damian. Cluniacenſes, qui diem haberent ita diſpenſatum rebus domeſticis, vt ægre vacarent hora dimidia: vnde elogiom illud eſt lib. 6. epiſt. 5. *Hoc continui laboris exercitium, ad hoc eſt, vt reor, vt delinquendi propemodum occaſio tollatur*, &c. Multa Paulus mala notat, quæ ſcholam Theſſalonicenſem malè afficerent; in qua alij aliena rimarentur curioſè, neſcirent alij vno ſtare loco. Mitto reliqua ex *epiſt.* 2. *cap.* 3.

2. ad Theſſalon. cap. 3. n. 10. 11. 12. Curantur boni mores labore ſuſcepto.

num. 10. & 11. in quibus vnum eſt otium. *Nihil* (inquit) *operantes*, &c. quaſi vellet contractos otio morbos animi. Quid remedij admouet Paulus Hippocrates? num. 12. *Denuntiamus* (inquit) *& obſecramus in Domino, vt cum ſilentio operantes ſuum panem manducent*, &c. Vtrumque ex loco, & morbum, & remedium eruit Caſſianus lib. 1. cap. 14. *Cauſam tantorum vlcerum, quæ de radice otioſitatis emergunt, vno operationis præcepto curauit, vt Medicus peritiſſimus*, &c. Curare & Hebræum voluit Deus Optim. cùm hoſtes non eraſit à

Iudic. 3. n. 1.

Terra ſancta, Iudic. 3. num. 1. *Hæ ſunt Gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Iſraelem*, &c. Alia in loco alij: & ego iam pridem. Placet interim Iuſtinianus Venet. *ad lib. de perfect. grad cap.* 11. qui docet concuſſos bello continuo Hebræos eſſe. *Ne ignauia tabeſcerent, ſéque ipſos prauis moribus interimerent, & gladiis conſumerent*, &c. Nihil igitur vitij non traheret ab otio caſtrenſi miles Aſſyrius, ſi Holofernes, capta Idumæa, *Sedit ibi*, &c.

Otio aluntur ſeditiones.

CAPVT IV.

Num. 1. Tunc audientes hæc filij Iſraël, qui habitabant in terra Iuda, timuerunt valdè à facie eius.

Commentarius.

1\. MALVS in dubio conſultor, metus: penetrat ſe ſe in animos Gentis Iudaicæ, priuſquam Holofernes terram peruadat; acerbiúſque minatur, quàm reapſe hoſtis feriat. An maior abſentes tenet metus? credit Lyricus *in Epod. Ode* 15. Fingit enim metus liberè, quod pungit grauiùs. Nouit Liuius, cur ſibi Carthago timuerit grauiter à Scipione adhuc ab abſente, ad 6. lib. Dec. 3. *Quo minus* (inquit) *ratio timoris reddi poterat, eo opportunè maiorem inferebat metum*, &c. Vnde Caſſiadorus metum dicit tormenti genus eſſe, lib. 11. epiſt. 9. ad Iudices. *Non eſt paruum tormentum aduerſum aliquid formidare, dum ſemper grauius æſtimatur emergere, quod timetur*, &c. Ab hac ſchola argumentum petit Seneca, vt metu ſoluat animos hominum; ſcilicet ne metu graui premantur grauiùs. Sic illa epiſt. 13. *Plura ſunt, quæ nos terrent, quàm premant: & ſæpius opinione, quam re laboramus*, &c. Ad Xerxen igitur Mardonius, Perge (inquit) & regnum Princeps repete. *Ne quid ſeditionis moueat fama ad-*

Grauiora minatur metus in abſentes.

Solam opinionem pendens quiſque metum timeat inſtare grauius.

Veloſ. in Iudith.

uerſi belli, & in maius, ſicut mos eſt, omnia attollens, &c. Sic Iuſtin. *lib.* 2. Sed Iudæus vt ſibi timeret, bene didicit ex aliena calamitate, quod ex *num.* 2. conſtat. Deinde Holofernes iram animo conceptam vultu oſtentabat; quare miſeri homines *timuerunt à facie eius*.

Faces pro ira eſt, quod ſacro textu occurrit frequenter, & obſeruant interpretes ad Pſal. 67. num. 3. *Sic pereant peccatores à facie Dei*, &c. quæ pro Dei ira eſt. Hac voce tonat Ieremias Thren. 4. n. 16. *Facies Domini diuiſit eos*, &c. Ac ne quis faciem pro ira acceptam neget, vtramque Dauid miſcet vocem Pſ. 37. n. 4. *Non eſt ſanitas in carne mea à facie iræ tuæ*, &c. Benè facies cum ira conuenit; quandoquidem furor vultu ſe prodit facilè. Quis non videt flagrare oculos, micare genas, tumere labia irati hominis? ſed nulla animi affectio non emicat in faciem. Quare, *Ex viſu cognoſcitur vir, &c. Eccleſiaſt.* 19. *n.* 26. Nec Athalaricus argumentum premit aliud ad mores probandos viri Magni lib. 8. epiſt. 14. *Tales* (inquit) *eſſe docet viros aulicos, vt natura bona frontis indicio aperiant, & poſſint agnoſci de moribus, cum videntur*, &c. quo dicendi colore, addit Tertullianus ad litem. *Sic auditur Philoſophus, dum videtur*, &c. *ad lib. de Pallio, cap.* 6. In vultu igitur hominem contempleris intimum, & quidquid verſat animo, facilè dignoſcas. Si verè Iuuenalis Satyra 9.

2\.

Pſ. 67. n. 3.

Ierem. cap. 4. n. 16.

Pſ. 37. n. 4.

Eccl. cap. 19. n. 26.

Facit ad aulam facies benè compoſita.

Deprendas animi tormenta latentis in ægro
Corpore, deprendas & gaudia: ſumit vtrumque
Inde habitum facies, &c.

Quid velit Satyra, probat Ambroſius de Ieiunio, cap. 10. *Index* (inquit) *facies plerumque eſt conſcientiæ*, &c. Si quis amat, amorem facies explicat: teſte Hieronymo epiſt. 10. ad Furiam. *Nam ſpeculum mentis eſt facies*, &c. Iudæus igitur Holofernem vultu ſpeculatur, itáſque graues timet. *A facie eius*, &c. vt facilè colligas, ac moneas,

Exit in faciem quidquid verſat animo.

PARÆNET. I.

Faciem mentis cuiuſque indicem eſſe.

1\. METum ab hoſtili vultu Iudæus trahit: nec ex torua, ac triſti facie argumentum cogit temerè. Nam, ſi Tertullianus benè docet, *Voluet aliquid anima, vultus operatur indicium: facies intentionum omnium ſpeculum eſt*, &c. *ad lib. de Reſurrect. cap.* 15. Ab animo igitur in faciem veniunt affectiones plurimæ, cùm facies ſuum ac animo colorem ducat, habitúmque ſumat. Si quam animo iram alit iratus homo, vultu contracto docet, quod intus latet.

Facies animi ſpeculum.

Heu, quàm difficile eſt, crimen non prodere vultu? &c.

Secum frater ſtatuerat de Iacobo interimendo cùm ſua pater vita defungeretur, Gen. 27. n. 41. *Dixit in corde ſuo: Occidam fratrem meum*, &c. Quo textu docet Moyſes occultum Idumæo conſilium fuiſſe de Iacobo occidendo. Sed addit Moyſes num. 42. *Nuntiata ſunt hæc Rebeccæ*, &c. Et quis nam rerum nuntius? Cur venit ad matris aures, quod filius imo coquit, ac tegit animo? Sed Idumæus vel tacere non potuit, vel toruo, ac tetro in fratrem vultu, ſtomachum detexit. Vtrumque

Gen. cap. 27. n. 41. 42.

putat Doctor Angelicus. *Intelligendum eſt, quòd impia eius cogitatio, ſiue per verba, ſiue per ſigna forinſeca vſque ad Rebeccam peruenit,* &c. Neſcit latere ægritudo animi; prodit in faciem, & vel dicto proditur, vel ſigno innuitur. Ab hac Philoſophia illud Theoderico placitum eſt lib. 3. epiſt. 6. *Proditur animi natura per vultum,* &c. Quis odium cóceptum animo non oſtentat vultu in terram depreſſo? Dea Troianus irata vultum conuertit aliò. *Illa ſolo fixos oculos auerſa tenebat,* &c. Cainus malè commotus, Abele per Deum probato, *Iratus eſt vehementer, & concidit vultus eius,* &c. Gen. 4. n. 5. Ab animi enim ſinu in faciem prodit furor, nec homo regit, quo in Deum flagrat odio. *Ideo demiſit vultum, ne ad cœlum, vbi Deus erat, aſpiceret; à quo ſe læſum arbitrabatur,* &c. ſic Oleaſtrius. Satíſque oſtendit Cainus, quo Deum odio proſequeretur, cùm id toruo, ac triſti vultu proderet; quòd ſi de fraterna laniena cogitabat malus homo, *concidit vultus eius,* &c. Ne videret, quod oderat: ſignúmque mentis improbæ vultu dedit. *Videlicet ira in odium verſa trabali pondere declinauit in terram vultum eius,* &c. quod Rupertus notat *lib. 4. cap. 3.* Vtrumque igitur odium ſiue Dei, ſiue hominis, tota Caini patet facie: ne pudeter Senecam tonare,

Ira vultu proditur.

Gen. c. 4. n. 5.

Qui cœlum non ſuſpicit, Deum odit.

Nemo, quod odit, videre poteſt.

—*Vultus loquitur, quodcumque negas,* &c.
Chor. 2. in Herc. OEtæum.

2\. Vel proditorem Magiſtri patere vultu poſſe crediderunt Apoſtoli; terret Magiſter homines voce triſti, apud Ioan. c. 13. n. 21. *Vnus ex vobis tradet me,* &c. Proditione denuntiata, *Aſpiciebant ad inuicem diſcipuli,* &c. *num.* 22. Certus de ſuo voto quiſque erat; cur igitur alij in alios inſpiciunt? ad litem Auguſtinus tract. 61. in Ioan. *Ita ſibi vnuſquiſque erat certus, vt incerti eſſent, & in cæteris ſinguli, & in ſingulis cæteri,* &c. Ac proinde, ne lateret proditor, aſpectant ſe ſe mutuò. *Ex vultu coniecturam eliciendo,* &c. quod aduertit Salmer. *tom.* 9. *tract.* 10. Quis inuidiam vultu non effundit, ſi quam animo alit facem inuidiæ? Probationes huiuſce improbitatis vt eliceret Ioſephus, menſa apposita fratres inuitat, cibóſque diſpenſat ea manu, vt minimus natu Beniaminus partes caperet potiores. Gen. 43. num. 34. *Maiórque pars venit Beniamin,* &c. In cœna Ioſephus eſt; ſed menſa alia, cotàm poſita, & extructa, *ſederunt coram eo,* &c. *num.* 33. Cur Ioſephus è regione fratres habet? an vt haberet in oculis, cùm Beniaminum recrearet largius, quàm fratres cæteros? Pulchrè Philo. *Germanum honorat potioribus partibus, interim obſeruans ſingulorum vultus num qua ſubeſſet inuidia,* &c. *ad lib. de Ioſepho.* Putabat Ioſephus vti bonus Iudex, vultu eminere ægritudines animi; nam ſi dolor tibi eſt de fortuna aliena, totus in vultu adducto dolor eſt, licèt ipſe taceas. quod à Seneca habeo epiſt. 53. *Illa in apertum per notas exeunt,* &c. vultu ſcilicet, & geſtu; quæcumque animo clauduntur mala.

Ioan. c. 13. n. 21. 22.

Timet ſibi prudens quiſque.

Affectiones prodit facies.

Gen. 43. n. 34. 33.

Ex vultu patet inuidia.

3\. Quis Venerem foueat animo, & non aperta oſtendat facie? Emicat ab animo in oculos, in riſus, in iocos, in nutus, etſi affectum quiſque vt tegat, maximè laboret. Inde ad Iudæam bonus Iudex, *Auferat fornicationes ſuas à facie ſua,* &c. apud Hoſeam *cap. 2. n. 2.* Nam ſi hæret in luto Iudæa, nec lutum excutit, malè habeat, neceſſe eſt. Cur de facie Vates meminit? ſola ne in facie Venus eſt? Nónne animo alitur monſtrum ingens, ac turpe? Sed ab animo facilè redit in faciem. *Per oculos enim cæterorumque ſenſuum, qui ſunt in facie, feneſtras mors ingreditur,* &c. ſic Rupertus *lib. 1. in Hoſeam.* Et quidem, vt oculi ſunt amoris illices, ita & amoris ſunt indices. *Lucerna corporis tui eſt oculus tuus,* &c. Chriſti vox eſt apud Matth. *cap. 6. n. 22.* Lucet in tenebris lucerna, & quod latebris tegitur, facilè detegit. Quid oculus? Et animi lucerna eſt; apud Clementem Alex. lib. 3. Pædag. cap. 11. *Per quem apparent interna,* &c. Quidquid ſcire velis de affectibus hominis, oſtentant oculi, vbi animus habitat. Nullus eſt morbus animi, qui ſe ſe oculis, tanquam feneſtris non effundat. Flagrat animus inſana Venere; flagrant & oculi turpi motu. Vnde & Moyſes appellat *Oculos fornicantes,* &c. *Num* 15. *n.* 39. Tumet animus grandi ſuperbia? tument & oculi ſuperba maieſtate. Vnde & Dauid ſuperbos vocat, & notat oculos *ad Pſ.* 100. *n.* 5. Probes igitur è ſacro textu oculos animi indices, & vultum improbitatis intimæ internuntium eſſe.

Hoſeæ c. 2. n. 2.

Ardet Venus in facie.

Matth. c. 6. n. 22.

Index affectionum oculus.

Num. c. 15. n. 39.

Lucet in oculis, quidquid latet animo.

4\. Cur affectiones animi exeant in faciem, docet Chryſologus ad Chriſti voces, *De corde exeunt cogitationes malæ,* &c. apud *Matth.* 15. *n.* 19. Id verò eſt ægritudines animi emicare in faciem per notas qualeſcumque. Ratio ex Chryſologo eſt, ad ſerm. 171. *De homine Gentes exeunt bellaturæ; non contentæ in occulto vincere, proſternere in abdito; quaſi quæ famam quærant hominis de ruina,* &c. Oſtendit Chryſologus vrgere affectiones animi, vt homines, & ſcelus admittant, & famam amittant; ac proinde in faciem ab imo ſinu prodire, in opus exire. Hæc ex naturæ motu; nam ex aſtu Æneas lib. 1.

Matth. c. 15. n. 19.

Famam quærit Venus de amiſſa hominum fama.

——*Spem vultu ſimulat,* &c. Cæſar.
—*Lachrymas non ſponte cadentes*
Effudit, &c.

Lucan. *lib.* 9. Harpagus iucundè ſe epulatum dicit, filio in cibum confecto, profeſſus interim cœnam à Rege datam ſibi gratam eſſe, apud Senecam 3. *de Ira, cap.* 15. Ioabus ſub pacis oſculo ſicam tegit, 2. *Reg.* 20. *num.* 9. Iudas ſub amore pauperum occultat auaritiam, Ioan. cap. 12. n. 6. *Adeò humanis ingeniis parata ſimulatio eſt,* &c. quod aduertit Curtius *lib.* 5. Sed Holofernes iram non tegit, toto furorem effundit vultu: vnde metum concepit Iudæa vniuerſa, *A facie eius.*

Callent homines artem ſimulandi.

2. Reg. c. 15. n. 6.

Ioan. cap 12. n. 6.

Num 2\. Tremor, & horror inuaſit ſenſus eorum, ne hoc faceret Ieruſalem, & templo Domini, quod fecerat cæteris ciuitatibus, & templis earum.

Commentarius.

3\. Acceperat Iudæus Theomachiā ab Holoferne inductam eſſe; quo Xerxes furore militem emiſit aduerſùs templum Apollinis Delphici. *Quaſi nō cum Græcis tantùm, ſed cum Diis bellum gereret,* &c. ſic Iuſtinus *lib.* 2.

Quare

Quare metus Iudæo ingens eſt, ne Holofernes ſacram Deo vrbem, & ſacram ædem aggrediatur. Caſtus omnino, ſanctúſque metus; quo viri boni ſuo pro Deo agunt, & ſatagunt: id enim eſt pro aris, fociſque pugnare. Vnde pugnandi ardor ingens, & moriendi amor iuſtus eſt, teſte Seneca, *Primum, ſcilicet, militia vinculum, religio*, &c. *epiſt*. 105. Quare vt miles pugnaret ſtrenuè, ſuos in caſtris Deos Romanos habebat. Docet Herodianus *lib*. 4. Antonium benignè exceptum fuiſſe. *Poſtquam venit in caſtra, & id ſacellum, vbi ſigna, & imagines exercitus adorantur*, &c. Sanum Romano conſilium, vt qui ſuos in caſtris Ioues haberet, miles coleret, & quaſi pro Diis bellum ſtrenuè gereret. Puto Sichimæos eo affectu profugiſſe in templum ab hoſte Abimelecho, Iudic. 9. num. 46. *Ingreſſi ſunt in fanum Dei ſui Berith*, &c. Metus ſacram in domum egit, vt pro Deo, vel pugnam, vel mortem obirent acerrimè. Iuſta pugnandi ratio, & pia moriendi occaſio; quando res pro vero Deo eſſet. Sed tanta eſt virtus religionis tuendæ, vt laudem ſibi parauerit Philippus Macedo, apud Iuſtinum *lib*. 8. quippe qui Phocenſes attriuerit reos ſacrilegij. *Diis proximus habebatur, per quem Deorum maieſtas vindicata eſſet*, &c. Vnde bellum à Panſania factum vocatur *lib*. 10. Addo iuſtum Perſepolitanis dolorem fuiſſe, vt Antiochum malè mulctarent, cùm malus Princeps templo minaretur locupletiſſimo lib. 1. Machab. cap. 6. n. 1. *Audiuit enim eſſe ciuitatem nobiliſſimam, templúmque in ea locuples valdè*, &c. Quare ciues arma capiunt, iure merito n. 4. *& inſurrexerunt in prælium*, &c. Vide Iuſtinum *lib* 32. vbi docet Regem auaritia ſollicitatum. *Qua ſperabat ſe ſub ſpecie tributariæ neceſſitatis excuſatum ſacrilegia commiſſurum*, &c. Laudat Iuſtinus Perſepolitanos, vt Iouis vltores: laudo ego Machabæum, quo Duce Iudæus miles Antiochum malè habuit, vrbem Deo ſacram armis texit; hæc enim & frequens Iudæo apud Deum erat obſecratio 2. Machab. cap. 8 n. 2. *vt reſpiceret populum, & templo miſereretur*, &c. Commendat Ambroſius virtutem maſculam Gentis Iudaicæ, vtpote quæ ferro, & flamma tueretur ſanam fidem, & ſacram domum, 1. *Offic. cap*. 40. Quæ enim potior de pugnandi occaſio, quàm pro tuenda religione? Probata igitur parœmia eſt,

Pro fide, ara, pugnandum late.

Pro aris, fociſque agendum ſtrenuè.
Judic. 9. n. 46.

Deo gratus homo eſt, qui Dei cauſam tuetur.
1. Machab. c. 6. n. 1. 4.

Specie honeſta admittuntur ſcelera.

2. Mach. c. 8. n. 2.

PARÆNET. II.

Pro aris, fociſque pugnandum ſtrenuè.

1. VRbem, ac domum Deo ſacram habet in oculis Senatus, populúſque Iudæus: ea cura ſolicitat pios homines; quod aduertit Lyra. Nihil enim æquè torquet pios animos, ac iniuria rerum ſacrarum: ea fortuna occurrit in primis, & lachrymas excutit à pio Vate, ad Pſ. 78. n. 2. *Deus* (inquit) *venerunt Gentes in hereditatem tuam*, &c. Quo veniſſent Hoſtes animo, inſpexit Dauid, ac doluit. *Polluerunt templum ſanctum ſuum*, &c. Pſalmus eſt de quacumque velis fortuna ſæua, ac triſti; quæ vrbem, ac templum malè oppreſſit. Illud in loco probat Theodoretus, pium dolorem à templi iniuria incepiſſe. *Sapienter preces exordiri docuit; non enim ſua mala primum narrat, ſed impietatem in diuinum templum*, &c. Ea profectò cura eſt, quæ pios homines in primis coquit, adeò, vt mortem pro templo tuendo pati velint. Hoc affectu ad Petronium Hebræus Philo, ne turpi coloſſo profanaret ædem ſacram, *Vnum* (inquit) *petimus, ne quid in templo nouetur. Id ſi non impetramus, necandos nos præbemus, ne viuentes videamus, quod eſt morte grauius*, &c. Sic ad Caium Legatus Philo; ſatiſque docet conſilium Iudæo fuiſſe, vt animam prodigeret, modò ſua templo eſſet religio.

Pſ. 78. n. 2.

Mordet pios homines iniuria rerum ſacrarum.

Ioſeſ. in Iudith.

Mortem pro ſacris tuendis optat bonus quiſque.

2. Nec malè opinatur, qui putat ſacrum Deo tabernaculum caſtris in locum diſpoſitis, ſeptum eſſe, ne qua ſacrario fieret iniuria. Illud enim habes ex Numeris, ad cap. 2. n. 2. *Per turmas ſuas caſtra metabuntur, per gyrum tabernaculi*, &c. Caſtra igitur eo erant ſitu locata, vt Sanctuarium cingerent milites. Caietanus rem trahit ad maiorem Dei honorem. *Inſtitutus eſt huiuſmodi* (inquit) *ſitus ad honorandum tabernaculum*, &c. Aderant enim homines ſacro tentorio, vti laterones Magni Ducis. Mendoça Magiſter meus 2. *tom. ad* 1. *Reg. cap*. 4. *n*. 3. eò rem vocat, vt doceat, caſtris poſitis adeſſe milites, ne ſacris hoſtis obſiſtat; & eſt ratio, cur circunſtant. *Vt prius ſe ab hoſte, quàm ſanctuarium expugnari paterentur*, &c. Itaque ſi hoſtis adeſſet, primos belli motſus Hebræus exciperet, vt ſua tabernaculo conſtaret ſanctitas. Pius iſte motus animi viam mihi facit, vt inueniam, cur Philiſthæus, arca Hebræam in aciem ducta, metum contraxerit, & voces triſtes ediderit? 1. Reg. 4. num. 7. *Timuerúntque Philiſthiim, dicentes: Venit Deus in caſtra*, &c. quod interpretes in loco probant, probo ego; ſed manum addo ad litem. Philiſthæos ſcilicet victores ab hoſte victo malè formidaſſe, cùm reputarent ſecum, Hebræos lepores pro arca, vti pro Deo, leones fore; ne, ſi malè pugnarent, Deum quodammodo proderent. Tam pia de ſacris tuendis cura eſt, vt victis hominibus vires addat. Vnde natam puto cogitationem addendi militis ad templi cuſtodiam, ne quid abſurdi ſacra in domo fieret. Lego in Actis Apoſt. *cap*. 4. *n*. 1. ſuum templo Magiſtratum fuiſſe, vtique Ducem militum, qui templo tuendo aderant, Auctore Chryſoſtomo *Hom*. 10 *in Acta*. Cur miles templo additus, vti ſatelles? vt procul arceret vel fures ſacrilegos, vel hoſtes improbos; quæ piæ Gentis cura eſt: aras ſcilicet, & focos armis regere, ne qua ſacris fiat iniuria, vi, dolo, turpique motu.

Num. cap. 2. n. 2.

Hebræus miles Dei ſatelles.

Caſtra ſacra appoſita, vt caſtè Sacerdos faciat.

1. Reg. cap. 4. n. 7.

Leonem pro Deo tuendo lepus repræſentat.

Act. c. 4. n. 1

Miles ſacris additus ad cuſtodiam.

3. Habebant pro comperto ſcientes homines labi Remp. peſſimè, conuulſa religione, & pietate profligata. Facit ad litem Ozias malè feriatus, qui & aris, & ſacris manum iniecit, 2. *Paralip. cap*. 26. *num*. 16. Eò amentiæ traxit hominem fortuna proſpera, vt occuparet officium odoris in ara incendendi. Vnde textus habet, *& neglexit Dominum Deum ſuum*, &c. Occurrit Azarias Pontifex. *Non eſt tui officij, Ozia, vt adoleas incenſum Domino*, &c. Quo ore Pontifex? Nónne Ozias Rex eſt? vbi honoris præfatio? Sed perdit regni titulum, qui ſuum templo honorem

2. Paralip. c. 26. n. 16.

Rex non eſt, qui ſuum templo honorem demit.

detrahit. Sic Chryſoſtomus Hom. 4. in Iſaiæ cap. 6. *No mihi dixeris eſſe regnum, vbi legum eſt tranſgreſſio*, &c. Cur enim regnum ſteterit pietate neglecta? Et quidem Ozias lepra tactus Ioathamo ceſſit regni adminiſtrationem, quod patet ex *n.* 21. Senſit Pontifex Oziam regno pulſum eſſe, qui manum ſacris admouerat; ac proinde Oziam appellat, non Regem. *Non eſt tui officij, Ozia*, &c. Chryſoſtomus iterum Hom. 5. *Non appellauit Regem, neque titulo principatus appellauit, propterea quòd ipſe praueniens, ſe dignitate deieceras*, &c. ſatis Antiſtes inſinuat amitti regni iura, vbi ſacris fit iniuria.

Perit regnum pietate neglecta.

4. Quid ſi pereat vel orbis vniuerſus, neglecta ſacri loci religione? Quid de templo ſit faciendum, pronuntiat Magiſter Dominus apud Matth. cap. 24. num. 2. *Non relinquetur lapis ſuper lapidem*, &c. Sed quærunt extemplò diſcipuli: *Dic nobis, quando hæc erunt? & quod ſignum aduentus tui, & conſummationis ſæculi?* &c. *n.* 3. Miror ego iniectam Apoſtolis cogitationem eſſe de orbe ſoluendo, cùm de templo diſſoluendo ſermo eſſet. Illud tamen inſinuant Apoſtoli, ruiturum eſſe, templo exciſo, Orbem vniuerſum, extremum in excidium; nec ſtare mundum poſſe religione ſacri loci profligata: ſuis enim rebus conſulit Magnus Deus. Non congero, quot homines malè perierint, qui manus iniecere locis, ac rebus ſacris. Videas Liuium *lib.* 3. *dec.* 5. Xenoph. *lib.* 6. *de rebus Græcan.* Valer. *lib.* 1. *cap.* 2. Vnum interim Iuſtinum laudo, qui tradit Xerxen malè mulctatum, exercitu deleto, cùm templum Delphis occupare vellet, ac diripere, *vt intelligeret, quanto grauior offenſa Deorum eſſet, tanto nullas poſſe hominum aduersùs Deos vires*, &c. *lib.* 2.

Matth. c. 24. n. 2. 3.

Perit orbis religione profligata.

Nulla Deo offenſa virtus hominis.

5. Adeſt ſacris locis Angelus, ne quis mentia profanæ homo illò manus iniciat. Conſtat Areunæ aream Deo ſacram, æuo Dauidico, ac deſtinatam fuiſſe templo extruendo. Vide 2. *Paralip cap.* 3. *num.* 1. Conſtat Angelum inibi adfuiſſe gladio obarmatum, quo Dauid terreret grauiter. *Videns gladium Angeli Domini*, &c. 1. *Paralip. cap.* 21. *num.* 30. Cur ſacro in loco Angelus? Cur Angelus cum gladio? Scienter Vrbanus Pontifex ad Pſ. 50. *Hoc* (inquit) *eſt area templi ſancti, iuxta quam eſt Angelus ad cuſtodiam deputatus*, &c. ſub cuſtodia Angelica locus ſanctus eſt, ne ſacrilegium admittat manus etiam barbara, metu damni. Ibi & Magnus Deus adeſt apparatu cenſorio, Ezechielem adeo *cap.* 9. imò ſactum templum ineo: video in templi veſtibulo, Deum maieſtatis plurimæ. *Quæ erat ad limen domus*, &c. *num.* 3. ſcilicet, *vt ingredientes plenius dignoſceret*, &c. teſte Paſchaſio *ad lib. de Sacramento*. Adeſt notarius cum atramento, & calamo, num. 2. *& atramentum ſcriptoris ad renes eius*, &c. *quo omnium peccata deſcriberet*, &c. aduertit Hieronymus, ſcilicet ex libello reos peragendos eſſe inſinuans. Adſunt & lictores cum ſecuribus. *& vnuſquiſque habet ſecurim in manu ſua*, &c. *n.* 1. quod in Græco textu eſt: vnde colligas templum reuerentiſſimè colendum eſſe, cùm Deus tantam de ſacris locis curam habeat, nec ſinat impunè abire homines, qui ſcelus admittant ſacrilegum.

2. Paral. c. 3. n. 1.

1. Paral. c. 21. n. 30.

Cuſtos rebus ſacris Angelus, vt perui-deat quid quiſque faciat.

Ezech. c. 9. n. 3.

Notarium in ſacris agit Angelus.

Hoc metu curabant viri optimi, ne loca ſacra fœdarentur, vel cæde iuſta. Athaliam necari iubet Pontifex Ioiada 4. *Reg. c.* 11 *n.* 25. ſed iubet ea lege, *Non occidatur in templo Domini*, &c. ſcilicet, ne qua ſacro loco fieret iniuria. *Ne templum violarent, veneficam occidentes*, &c. quæ Ioſepho mens eſt *lib.* 9. *Antiquit. c.* 7. Et quidem tam lictor iure agens, quàm miles ira furens manum tenent, metu ſacri loci. Sanctuario, vti aſylo gaudent Moyſes, & Aaron, cùm Hebræus commouetur grauiter aduersùs homines, *Num.* 16 *n.* 43. Textus inibi, *Moyſes, & Aaron fugerunt in tabernaculum fœderis*, &c. Eo loci fratres ſe recipiunt, quo vel iratus homo ire non auſit, *vt ſaltem propter loci ſanctitatem populus nocere non auderet*, &c. Sic Abulenſis *q* 46. *ad c.* 14. *Num.* Tanta ſacris locis religio eſt, quæ & iratos Paulo homines compreſſit. Dicit Magiſter latè de Chriſto Domino: Audit Iudæus in templo, & fremit; ſed ferrum Paulo non adigit, cædem anhelat, ſed à ferro abſtinet, dum ſacro in loco Magiſter eſt. Quid igitur? *Apprehendentes Paulum extrahebant extra templum*, &c. *Act.* 21. *num.* 30. Cur Paulum ſacro in loco non interimunt furentes homines? metu id religioſo. *Propterea extrahebant, quo hæc facerent maiori cum audacia*, &c. ſic Chryſoſtomus *Homil.* 46. Itane agunt religioſè furentes homines, vt ſacro à loco temperent? Aio liberè. Piè Hebræus, qui templo timet; Impiè Holofernes, qui minatur ſe facturum, *quod fecerat cæteris ciuitatibus, & templis earum.*

4 Reg. c. 11. n. 25.

Cæſum ex cædes eſt iuſta, ſacro in loco fac.

Num. c. 16. n. 43.

Sacrarium Hebræus lucet iratus reueretur.

Act. cap. 21. n. 30.

Nec malus homo ſacra in domo audet facili.

Num. 3. Et miſerunt in omnem Samariam per circuitum vſque Iericho, & præoccupauerunt omnes vertices montium.

Commentarius.

4. FAciunt homines arte militari, cùm montes inuident; vnde facilis in hoſtes proſpectus eſt. Neque enim Iudæo pugnandi virtus, ſed animus ſpeculandi erat; qua Holofernes veniret, & quò tenderet. Imperatumque Samaritis ſpeculandi officium, vtpote qui, ex Hebræa ſchola, cuſtodes eſſent, ac vigiles. *Qui debent cuſtodire*, &c. Vti notat Laudunenſis: ex nomenclatura ſcilicet obligantur homines ad officium. hac tamen de re poſtmodum.

Excubat ex officio Samaritæ.

5. Dubitant plerique interpretes, cur Samaritis mandata vigilandi cura eſt à Iudæo aduersùs Aſſyrium? cùm Samaritæ, non iam Iſraëlitæ fuerint, ſed ab Aſſyria Gentes barbaræ: quod patet ex 4. *Reg.* 17. *num.* 24. ac proinde, non pro Iudæo, ſed pro Aſſyrio pugnarent, ac excubarent amicè. Stimulus eſt; ſed ſtimulum digitulo vellit Serarius *q.* 12. *ad* 1. *cap.* Nam Samaritæ, Aſſyrio vrbem obſidente, alij aliò abierant, qui Rege capto, populóque tranſlato, repetiere terram patriam; alij è ſeruitute Aſſyria furtim reuenerant, qui ſceptro ſe Iudæo ſubiecere. Opinatur id & Abulenſis *ad* 4. *Reg. cap.* 23. *q.* 26. 28. *&* 40. Putant interpretes rem de textu eſſe, cùm Ezechias Samaritis in Aſſyriam tranſportatis, Iſraëlitam æquè, ac Iudæum inuitauerit in

4. Reg. c. 17. n. 24.

ſacram

ſacram domom, & cultum religioſum, ex 2. *Paralipom. cap.* 30. *num.* 1. vnde, *Viri ex Aſer, & Manaſſe, & Zabulon, acquieſcentes conſilio, venerunt Ieruſalem*, &c. *num.* 11. Nec Ioſias liberè ſæuiret in aras, ac Deos Samaritarum, fidemque ſanam induceret in vrbes, animóſque hominum, 4. Reg. cap. 23. num. 19. *Omnia enim fana excelſorum, quæ erant in ciuitatibus Samariæ, abſtulit Ioſias*, &c. Niſi Samaritæ ad ſceptrum Iudæum pertinerent. Addo Aſſyrios Samaritis ſocios ab Aſſyrio defeciſſe. Conſtat enim ex 1. *cap num.* 9. Samaritas cum populis reliquis rebellaſſe, & iugum ſeruitutis excuſſiſſe; ad alios quidem homines legati ab Aſſyrio Oratores, *& ad omnes, qui erant in Samaria*, &c. Non ſuccurrunt è textu rationes deficiendi. Fortaſſe, vt religione, ita & amicitia diſſenſere. Nam Samaritæ malè vexati Deum cum Diis coluere, & quanuis *vnaquæque Gens fabricata eſt Deum ſuum*, &c. 4. *Reg.* 17. *num.* 29. vtpote inſignes Idololatræ. *Nihilominus colebant Dominum*, &c. *num.* 32. Hebræo ſcilicet cultu. Quid igitur mirum, ſi ab Aſſyrio deficerent Samaritæ? Itaque vel Iſraëlitæ à ſeruitute Aſſyria redeuntes, vel Samaritæ ab amicitia deficientes, Iudæo acceſſere, vt communem arcerent hoſtem, quod Saliano, & Tirino placet.

2. Par. c. 30. n. 1.
4. Reg. c. 23. n. 19.
Deficiunt ab Aſſyrio Samaritæ.
4. Reg. c. 17. n. 29. 32.

6. Vnde habes, Samaritas, licèt Aſſyrios, & Legatis malè reſpondiſſe *ad* 1. *cap. num.* 11. & Iudæo ſeſe addidiſſe aduersùs Aſſyrium; quibus mandatum, *vt præoccuparent vertices montium*, &c. Variat amicitia, cum fortuna rerum varia; nec firmus eſt nexus fraternæ ſocietatis. Fraternas acies indocit Statius 1. *Theb.* Fraterna cæde Romam infecit Romulus. Nam, apud Lucanum lib. 1.

Temporaria eſt hominum amicitia.

Fraterno primi maduerunt ſanguine muri,
&c.

Patrem inſectatur Abſalomus dolo, & manu, *ad* 2. *Reg. cap.* 15. qui quidem Hebræa ſchola, *pacis Pater* dicitur, apud Gilbertum ſerm. 14. in Cant. *Bonum planè nomen; ſed ipſe huius nominis virtutem abnegabat*, &c. Quis ab vno Abele defecit, niſi frater manu ſæua? *ad Gen.* 4. Id puto factum aſtu Dæmonis, vt ciues facilè ſæuirent in ciues. quod à Tertulliano diſco ad Scorpia. cap. 8. *Qui Deo placuerat, occiditur, id quidem à fratre, quo proclinius impietas alienum ſanguinem inſectaretur à ſuo auſpicata*, &c. Iam ab Orbe condito hæc natura hominum, vt amicitias ſoluat facilè. Sed progreſſa in peius impietas eſt, vt nemo affectu conſtet. Quod & Gentis Chriſtianæ extremum erit excidium. Dolet id Paulus 2. ad Timoth. cap. 3. num. 2. *In nouiſſimis diebus erunt homines ſe ipſos amantes*, &c. Et paucis pòſt verbis, *ſine affectione, ſine pace, criminatores*, &c. Dolet igitur Apoſtolus fidem amicitiæ labi facilè; inde lites, & criminationes, imò rationes commentitiæ ad pacem abrumpendam. Senſit Chilon vitium amicitiæ, qui monebat, *Sic ama, vt oſurus*, &c. ſatis inſinuans amicitias hominum citò abire, *cùm nihil ſit difficilius*. ex Africano apud Ciceronem, *quam amicitiam vſque ad extremum diem permanere*, &c. Qui amicum metitur ex commodo, mentitur facilè, & à fide abit. *Sic ab Athenis deſciuere ſocij, vt fit*, teſte Iuſtino *ad lib.* 5. cùm Darius Athenienſes bello peteret. Sic & Samaritæ ab Aſſyrio defecere, etſi conterranei: quæ & dolendi, & ſæuiendi occaſio grauior, cùm nemo non doleat.

2. Reg. c. 15.
Nomen cum facto conueniat.
Gen. c. 4.
Facilis eſt via ab vno ad aliud flagitium.
2 ad Timoth. c. 3. n. 2.
Citò diſcedunt amicitiæ.

Parænet. III.

Fraternam ſocietatem abrumpi facilè.

1. Conſtat Samaritas ab Aſſyria veniſſe, conterraneóſque Aſſyrio eſſe, non tamen conſtat liquidò, cur à domo Aſſyria deſciuerint. Fortaſſe defecere, amicitiámque renuntiarunt, vitio humanæ Gentis; quæ occaſione leuiuſcula teſſeram frangit amicitiæ, vti notat Syracides cap. 6. num. 8. *Eſt enim amicus, ſecundùm tempus ſuum*, &c. Et verò, quæ ex commodo naſcitur amicitia, verè temporaria eſt; nec in horam durat, ſed momento ſoluitur. Vnde facilis huiuſce amicitiæ iactura eſt, maximè, ſi textum vertas, accentu tantùm mutato, *ἐν καιρῷ αὐτοῦ, in filo ſuo.* cùm ſuam homines amicitiam ſuſpendant filo tenui. Senſere Apelles, & Protogenes vitium amicitiæ temporariæ: ac proinde, *Amorem, vt qui ſit acerrimus, ſed extinguatur celerrimè, pictores cum facibus, & alis pingunt*, &c. ſic Peluſiotes *lib.* 2. *epiſt.* 233. Cur non procul auolet amicitia, quæ bolo, vel obolo permutatur? Queritur hac de re Syracides cap. 6. num. 10. *Eſt amicus ſocius menſæ*, &c. *τράπεζα* eſt menſa nummis etiam commutandis nata, qua ſcilicet penditur, & alitur fides amicitiæ. Id tamen ridet Bilbilitanus lib. 9. Epigr. 15.

In horam durat, quæ ex commodo naſcitur amicitia.
Eccl. c. 6. n. 8.
Filo ſuſpenditur amicitia.
Alas, quibus auolet, amor habet.
Eccl. cap. 6. n. 10.
Rara, niſi ex lucro amicitia.

Si quem cæna tibi, quem menſa parauit amicum:
Eſſe putas fidæ pectus amicitiæ, &c.

Temporaria omnino amicitia eſt, quæ nummos captat, & cibos. Viuit, dum feruet olla: durat, dum nummus crepat.

2. Bene eſt; ſed Aſſyrius adhuc agros ſibi vectigales à Samaritis non aufert; vnde igitur nata occaſio amicitiæ renuntiandæ? ſed fidem Samaritæ frangunt, vt viuant immunes iugo ſoluto, & felices, agro occupato: cùm appetẽtes rerum homines ſoluant facilè vel fraternam ſocietatem. Quis prodigio bene recepto, fratrem à fratre, ac patre diuellit? apud Luc. 15. num. 28. *Indignatus eſt, & nolebat introire*, &c Habendi amor turpem, triſtémque tragœdiam excitauit. Res de textu eſt. *Filius ſenior.* num. 25. *vt audiuit ſymphoniam, & chorum*, &c. Certus de paterna in Prodigum benignitate, dolet grauiter acceſſiſſe alium rebus diuidundis, ac proinde fraternam abrumpit ſocietatem, *& nolebat introire*, &c. Ad litem Chryſologus ſerm. 4. *Damnum frater credit, qui rediiſſe conſpicit cohæredem*, &c. Qui patris hæres ex aſſe cupit eſſe, etſi frater, à fratre diſcedit. Imò fraternum ſibi nomen abradit, nec videri frater ſuſtinet, modò rem paternam in partes diuidat. Arbitrum ſibi Chriſtum legit homo, pro hæreditate diuidunda, apud Lucam 12. num. 14. *Magiſter* (inquit) *dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem*, &c. ſic & à nexu fraternæ ſocietatis abire voluit. Offenſus re abſurda Magiſter, vultu aſpernatus, voce etiam increpat grauiſſima. *Homo, quis me conſtituit iudicem?* &c. Fratrem Magiſter Dominus appellat hominem, vtpote qui habendi amore

Luc. c. 15. n. 25. 28.
Soluit amicitiam, qui auare cupit.
Luc. c. 12. n. 14.
Fratrem exuit animo, qui de re domeſtica litem mouet.

quærit diuidiam: ac ſi vellet Magiſter, ex Auguſtino, *Quare vis diuidere, niſi quia homo,* &c. *ad ſerm. de Aſcenſ.* Si frater eſſes verè, non diuideres. Tanta in habendi affectu vis eſt, vt nec frater fraternum ſibi nomen retineat, ad fidem ſcilicet fraternæ ſocietatis. Sed teſte Chryſologo ad ſerm. 161. *Auaritia parentes negat, germanos diuidit, ſoluit amicitiam, excludit affectum,* &c. Neſcit frater cum fratre ſentire, vbi lis eſt de fortuna domeſtica.

3. Docet Moyſes pugnaſſe Iacobum cum fratre, priuſquam in lucem ederentur. Gen. 25. num. 12. *Collidebantur in vtero eius pueri,* &c. Simul in vtero infantes erant, & iam ſimultates exercebant, ſcilicet de primatu naſcendi pugna erat. Nam ex Chryſologo ad ſerm. cit. *Hæreditas mundana ante poſteris inf. vt pugnam, quàm ſenſum conferat; antequam diuidit facultates, ſcindit hæredes,* &c. Quæ nam inter fratres geminos de hæreditate adeunda lites, ac morſus priuſquam huiuſce lucis vſu fruerentur? Nihil tamen id miror, teſte Seneca ad 3. de Ira cap. 32. *Circa pecuniam plurimum vociferationis eſt. Hæc fora defatigat; patres, ac liberos committit,* &c. Cur non committat Aſſyrios, etſi conterraneos? Cur non diſcedant Samaritæ à Chuizis, populiſque reliquis ſocietatis initæ, ſi habendi amore agros ſibi pingues arare, & occare voluere? Hæc habendi cura fraternum abrumpit fœdus; neque enim fratres conueniunt, ſi res appetunt; ſed & diſſident, & digladiantur.

Gen. cap. 25. n. 12.

Multa de primatu pugna eſt vel inter infãtes.

4. Queritur virgo ſapiens de fraterna inuidia, ad Cant. cap. 1. num. 5. *Filij* (inquit) *matris meæ, pugnauerunt contra me,* &c. & quaſi inſinuans hoſce morſus hominum ex inuidia natos eſſe, addit imperatam ſibi curam de vinea cuſtodienda. *Poſuerunt me cuſtodem in vineis,* &c. Neque enim fratres ſuſtinent ſororem frui ſua fortuna. Inde voces, lites, morſus, *filij matris meæ pugnauerunt contra me,* &c. Credo ab aliis, externiſque hominibus vexatam fuiſſe virginem: dolere tamen grauiter deſert ſe, & impugnari fraterna manu, quod expendit Bernardus ſerm. 29. *Sed profectò id expreſſius plangit, quod & ſentit differentius, & quod vigilantius nobis cauendum exiſtimat. Quid eſt hoc? malum vtique inteſtinum, & domeſticum,* &c. In loco Bernardus notatos putat ſuſurrones, qui nexus abrumpunt fraternæ ſocietatis. Hæc & Paulo dolendi occaſio, à quo lachrymas excutit offenſa amicitia Laborat Magiſter, in Actis ad cap. 10. num. 19. *ſeruiens Domino, cum lachrymis, & tentationibus,* &c. Quid mi Paule doles? Quid profundis lachrymas? ſi Deo ſtudes? ſi Chriſto hæres? & vbi illud eſt tui animi triplex robor, imò alium gaudium rebus in aduerſis? Nónne ad Coloſſenſes cap. 6. num. 2. *Gaudeo* (inquit) *in paſſionibus,* &c. Sed Paulum conficit quodãmodo fides læſa fraternæ ſocietatis; addit enim Apoſtolus, *Quæ mihi acciderunt ex inſidiis Iudæorum,* &c. Vnde ſcilicet, timeri minus poterant, naturæ iure. Chryſoſt. Hom. 44. *Et hoc* (inquit) *graue eſt, quod à Iudæis,* &c. Perferi quidẽ Paulus dolores grauiſſimos à Græco, Romanóque furore: non queritur, non lachrymatur; tentatus à Iudæo, & voces edit triſtes, & triſtes fũdit lachrymas; quippe quòd morſus à fratre grauiores æſtimãtur.

Cant. c. 1. n. 5.

Sororem ab agro hæreditario deturbant fratres.

Dolet grauius fraterna inuidia.

Act. cap. 10. n. 19.

Mordet acerbiùs fraterna ſæuitia.

Dolet quidem Iudæus ſe ab hoſte Chaldæo captum, vexatumque eſſe: deinde quod ſit, male imprecatur ad Pſalm. 136. num. 8. *Filia Babylonis miſera,* &c. Prius tamen quàm de Chaldæo meminiſſet, meminit de Idumæo, *num.* 4 Deumque trahit ad vindictam ſcelerum. *Memento* (inquit) *filiorum Edom,* &c. Nemo neſcit Idumæum Iudæo fratrem eſſe. nam ad Idumæum in via Moyſes, vt per fraternum agrum liceret tranſitus: *Hæc* (inquit) *mandat frater tuus,* &c. *Num. cap.* 20. *num.* 14. Meminit priùs, quod dolet grauiùs. Sed grauior Iudæo erat dolor, quòd à fratre Idumæo vexaretur. Id Rupertus docet lib. 1. in Abdiam. *Acerbius enim fertur vulnus, quod à fratre infligitur, inde conſolatio contra cæteros ſperari debuerat,* &c. Ea igitur eſt ratio, cur Iudæus prius de Idumæo fratre, quàm de Chaldæo hoſte queritur. Queri & Aſſyrius potuit de Samarita, priuſquam de Iſraëlita, cùm Samarita Aſſyrio frater eſſet, & à fraterna deficeret amicitia. 5.

Pſ. 136. num. 8. 4.

Grauior penetrat cruciatus à fratre illatus.

Num. 4. Et muris circumdederunt vicos ſuos, & congregauerunt frumenta in præparationem pugnæ.

Commentarius.

EX loco illud colligas, non fuiſſe Iudæo animum pugnandi iuſta acie, ſed conſilium tuendæ prouinciæ obſidione tolerata. Ac ne fames obſeſſis hominibus grauior, quàm hoſtis eſſet, rem cibariam ex agro inuexit in vrbem; oppugnatur enim miles fame prius, quàm ferro. Sentit famem in caſtris diram Cæſar, apud Lucanum lib. 4. *Sæua fames aderat, nullóque obſeſſus ab hoſte, miles eget,* &c. Et qui ab hoſte nihil timet, nihil à fame non timet. ne ſcilicet miles, vel à caſtris, vel à fide abeat. Mitto quàm multos homines fame radactos, nec ab eſu humanæ carnis temperaſſe: quod per ſe abſurdum, ac fœdum eſt. De Numantinis id tradit Auguſtinus *ad lib. 3. de ciuit. cap.* 20. De Gallis, Marinæus *lib.* 18 De Calagurritanis, Valerius *lib. 7. cap.* 14. De Iudæis, Ioſephus *ad lib. 6. de Bello cap.* 11. etſi textus de Samaritis prior eſt, *ad 4. Reg. cap. 6. num.* 28. De Romanis, Hieronymus illud ad Principiam *epiſt.* 16. Roma ab hoſte Gotto obſeſſa. *Fame perit, antequam gladio; ad nefandos cibos erumpit eſurientium rabies: mater non parcit lactenti infantiæ, & recipit vtero, quem paulo antè effuderat,* &c. Eò abſurdi adigit, 7.

Vrget fames ad abſurda quæque.

Et male Suada fames, & turpis egeſtas, &c.
Nam (Ioſepho teſte) *quod reuerentia dignum eſt, in fame negligitur,* &c. *ad lib. cit.*

Fames non audit leges.

8. Metus erat Theoderico, ne ciues malè furerent, ſi annona ingraueſceret; de vi frumentaria curauit, ratione addita, *Quando fames totum ſolet contemnere, vt ſuam impleat neceſſitatem,* &c. *lib. 4. epiſt.* 5. Occurrit igitur malis plurimis bonus Princeps, vbi annonam prouidet. Hæc quidem Romanis cura, vt militem bene cibatum haberent, & laudat curam Capitolinus in Gordiano, *In pleriſque oppidis ad vſum anni condita habebant,* &c. quibus ſcilicet miles aleretur. Condant igitur Duces rem cibariam, neceſſe eſt, vt occurrant neceſſitatibus militaribus.

Prouidẽdum militibus.

ribus. Quod feciſſe viſus eſt Dauid, cùm præfecit homines rebus ruſticis *ad* 1. *Paralipom. cap.* 27. *n.* 26. *&* 29. Ne fame graſſante, & hoſte premente milites, ciuéſque inopia laborarent, ac deinde ſcelus anhelarent, proditionémque molirentur. Sciebat enim Dauid,

1. Paral. c. 27. n. 26. 29.

Parænet. IV.

Egeſtatem facilè ſcelerum matrem eſſe.

1. QVæſitum non ſemel, vtrùm egeſtas mala ſit, an bona? ſed æſtimanda res eſt ex vſu hominum. Vtaris egeſtate? bene viuendi parens eſt: abutaris inopia? malè agendi miniſtra eſt. Sic & ferro miles vtitur ad tuendam patriam, & latro abutitur ad cædem patrandam; ſic & igne coquus cibos coquit, & graſſator domos euertit: quod ſuam in rem Naſo aggerit 2. Triſt.

Valet in vtramque partem inopia.

Nil prodeſt, quod non lædere poſſit idem.

Cùm ſcilicet rebus malus abutitur. Hæc & egeſtas eſt, ad male, ac benè agendum via facilis, ex vſu, ingenióque hominum. Argumentum eſt, quod vrget Theodoretus *ad ſerm.* 6. *de Prouident.*

2. Sed negabit nemo egeſtatē ægrè acceptam, malis patrandis viam eſſe facilem. Inde teſtes inopes, & falsò deierant, & Deum carpunt, & furtis ſtudent facilè. *Attrita enim frontis eſt egeſtas*, Hildeberto Auctore, *nihil pudet, modò viuat*, &c. *epiſt.* 20. Si leges venter audiret, pudor eſſet egentibus petere, ne dum rapere. Sed addit Hildebertus, *Egeſtas vrget ad crimen, & intercedit ad veniam*, &c. Credit cibo egens ſe excuſatiùs petere, imò rapere, ac proinde peccat licentiùs. Ne ad ſcelus adigatur Salomon, fame gliſcente, ſæuum à ſe malum deprecatur. Prouerb. c. 30. n. 8. *Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi*, &c. Rectè docet rerum ſciens. Si enim diuitiæ de vitiis natæ vrgent ad vitia, non minus vrget inopia; & Bernardi mens in loco eſt ad ſer. 6. de ieiunio. *Nimirum quia vtrobique laqueus, vtrobique periculum*, &c. Quiſnam verò fuerit laqueus, quodnam periculum, ex opulentia, & inopia rerum, expendit benè ſer. 2. variar. *Ne fortè aut diuitiæ attollerent in ſuperbiam, aut paupertas deiiceret in impatientiam*, &c. Mirum, quo dolore pauper angitur, ſi fames premit? Quo Deum ore lædit? Et quid molitur, vt famem pellat? Nec ſacris parcat, ſi manum poſſit iniicere.

Nihil non audet egeſtas.

Prou. c. 30. n. 8.

Sæuum ſentis periculum vtraque fortuna.

Superba eſt felicitas, & paupertas querula.

3. Eo quidem metu Heliam Deus hortatur, vt loco ſe abdat, & ab oculis hominum abripiat; quādo famem Hebræo imprecatus eſt 3. Reg. c. 17. n. 3. *Recede* (inquit) *& abſcondere in torrente Carith*, &c. Amicè Deus Heliam monet, ſatis ſciens, quod mali Vates pateretur, ſi moraretur inter ciues; ac ne Helias fame pereat, addit bonus Deus, n. 4. *Coruiſque præcepi, vt paſcant te ibi*, &c. Scienter Deus abſcondit hominem benè paſtum, ab hominibus fameſcentibus; quod Auguſtino placuit. *Quatenus, & famis tempore haberet alimoniam*, &c. *ad* 2. *lib. de Mirab. c.* 15. Dicas fortaſſe. Pereant fame homines reliqui, vnus paſcatur Helias medio in foro. Sed quo id modo fieret, non benè Auguſtinus videt: nam vel bolum ciues inopes, ac fameſcentes ab Heliæ faucibus eriperent: quæ pauperum impudentia eſt, fame graſſante. Qui non peccet, tactus inopia, vnus eſt Apoſtolus ad Philipp. c. 4. n. 12. *Scio* (inquit) *& ſatiari, & eſurire; & abundare, & penuriam pati*, &c. Mitto, quæ ad copiam rerum pertinent; premo, quæ de inopia docet Apoſtolus, *Scio, & eſurire, & penuriam pati*, &c. Et quæ nam hæc Philoſophia eſt? vt quis inopiam ferat, ſatis natura docet; velis, nolis, ferenda fames eſt. Ad rem Anſelmus. *Quem igitur nec in neceſſitate cupiditas irritat, nouit & penuriam pati*, &c. Multa in hoc rerum vſu eſt ſcientia, vt fame enectus homo nec queratur, nec furetur, pudore profligato.

3. Reg. c. 17. n. 3. 4.

In hominem benè paſtum coruus pauper fameſcens.

Ad Philipp. c. 4. n. 12.

Saepè, qui fame preſſus non peccat.

4. Ea eſt ratio, cur Deus Hebræum ab Ægypto extraxerit in terram fluentem lacte, & melle: quod apud Iſaiam habes cap. 48. n. 10. *Elegi* (inquit) *te de camino paupertatis*, &c. Multa enim vis eſt in rerum inopia, ad torquendos homines. *Ex quo oſtenditur diuitiis, & paupertate pleroſque tentari*, &c. Sic Hieronymus. Quare neceſſe erat, vt ab inopia rerum ad opulentiam, ab opulentia ad inopiam Hebræus verteretur. Hieronymus iterum. *Quare Salomon diuitias, & paupertatem habere non vult; ne aut illis eleuetur in ſuperbiam, aut iſta compellatur facere, quod non vult, & Deum preſſus inopia blaſphemare*, &c. Hac arte Magiſter Iudam lenire conatus eſt, ne proditionem meditaretur. Quidquid rerum, & pecuniarum Magiſter habebat ad ſcholam alendam, Iudas habebat, vti curator domeſticus; apud Ioan. cap. 12. n. 6. *& loculos habens, ea, quæ mittebantur, portabat*, &c. Cur verò Magiſter diſcipulo cupientiſſimo commiſerit pecuniam domeſticam, vnde ſciebat occaſionem rapiendam furandi eſſe, bene aduertit Virgo Mater apud Nazianzēnum in Tragœdia. *Omnem pecuniam credidit, prætextum etiam omnem ſuſtulit inopia*, &c. Sic Virgo Mater apud Theologum; ſed à Theologo videtur Chryſoſtomus ſententiam mutuatus, *Hom.* 64. *in Ioan. cap.* 1. Probat enim traditum à Chriſto marſupium in Iudæ manum, *vt omnem tolleret proditionis materiam*, &c. Nam pecunia ſubtracta, ſi Magiſtrum Iudas proderet, inopia ſcelus eleuaret: marſupio tamen tradito, *malam eius obſtruxit cupiditatem, & omnem abſtulit excuſationem*, &c. tanta in rerum inopia vis eſt ad malè agendum. Vnde eruas, cur Deus malis hominibus opes tribuat. Si enim balatrones peſſimi laborarent inopia, *apertiſſimum defenſionis campum haberent malitiæ operarij*, &c. Sic Theodoretus *ſer.* 6. *de Prouident.* Ne quam igitur ex inopia occaſionem prætenderent homines, malè agendi, opes Deus tribuit. Quo aſpectu Iudæus frumentum cogit in vrbem, ne miles fame victus ciues malè prodat.

Iſa. cap. 48. n. 10.

Opes Hebræo Deus congerit, ne ob inopiam malè peccet.

Io. c. 12. n. 6.

Ab inopia malus peccandi fomitem patrocinium.

Multa in rerum inopia vis eſt ad peccandum.

Quòd malus ſit diues, Dei prouidentia eſt, ne quid excuſent.

Num 5. Sacerdos etiam Eliachim ſcripſit ad vniuerſos qui erant contra Eſdrelon, quæ eſt contra faciem campi magni, &c.

Commentarius.

9. DIctum ſatis de vrbe Eſdrelone, campóque Galilæo *ad* 1. *n.* 8. *&* 9. Illud modò ſupereſt

diſquirendum, fueritne Eliachimus iſte, Ioachimus ille, de quo *ad cap.* 10. *num.* 7. Textus habet, *Ioachim Summus Pontifex*, &c. Mihi, & aliis dubium non eſt; quibus placet Iuditham ſub Manaſſe vixiſſe. Adeſt Salmeron *tom.* 14. *epiſt.* 6. *ad Tuccium*, Bellarm. *ad* 1. *de Verbo cap.* 12. Gretſerus *ibi*. Turcellin. *lib.* 2. *Hiſtor.* 9. *de Numa*. Salian. *anno Manaſſa* 7. *num.* 21. Tirinus, Serar. *quæſt.* 1. & quod magis placet, oblitus ſui Sanctius *ad* 4. *Reg. c.* 25. Nec puto Eliachimum, ac Ioachimum duplex, ſed vnum demptis literulis, nomen eſſe. Probo ex Heliachimo, qui repentè Ioachimus eſt, iubente Pharaone *ad* 4. *Reg.* 23. *num.* 34. Heliioachim enim, ex Heli, & Ioachimo compoſitus, detractis literulis, exit mollior, nunc Heliachimus, nunc Ioachimus, nunc Heli. Vnde coniectat Sanctius Ioachimum patẽtem Magnæ Matris à Luca appellatum, *ad cap.* 3. *num.* 23. vbi Heli Chriſti Domini auus eſt, qui Helioachim, ſiue Ioachim efferri poterat. Nec id ſacro textu inſolens, vt nomẽ efferatur parte dempta, ſiue priori, ſiue poſteriori. Vide quæ Sanctius aggerit *ad Iſaia cap.* 25. *ad* 1. *Ieremiæ caput*. Facit argumento Salem *Gen.* 14. *num.* 18. quæ quidem Ieruſalem eſt bonis hominibus. Facit & *Camera paſtorum*, 4. Reg. 10. num. 12. Qui quidem vicus *num.* 14. Camera eſt ſimpliciter. Succurrit proximè cognomentum Luſitanæ familiæ, quæ à luporum Camera appellatur: ſed, lupis detractis, cognomentum eſt Camera, apud Barrium *lib.* 1. *Dec.* 1. *cap.* 3. Heliachimum huiuſce notæ eruunt alij ex Iſaiæ c. 22. n. 20. *Vocabo* (inquit Dominus) *ſeruum meum Heliachim, filium Helcia*, &c. In quo viro Sacerdotem Maximum agnoſcunt Hieronymus, Cyr. Procop. Lyra, Laudunenſ. Abulenſ. *q.* 32. *ad* 4. *Reg.* 19. etſi varius. Vixit Heliachimus inter Sobnam, & Helciam. Neque enim Sobnas ita felix, vt patriam cum Manaſſe repeteret: ac proinde tranſlatus à Sobna in Eliachimum principatus Sacerdotum eſt. quod largè promittit Dominus à num. 21. *& induam illum tunica tua*, &c.

4. Reg. c. 23. n. 34.

Luc. cap. 3. n. 23.

Frequens ſacro textu eſt, vt nomen parte nunc adempta, nunc addita efferatur.

Gen. cap. 14. n. 18.

4. Reg. c. 10. n. 12. 13.

Iſa. cap. 22. n. 20. 21.

10\. Vrget pars aduerſa. Itáne Pontifex ſub Manaſſe curam rerum, imò belli negotium ageret, vt Rex otio frueretur? Quo id more? niſi poſt fortunam ſeruitutis Chaldaicæ? cùm tamen Pontifex, Manaſſe capto, regnum adminiſtraſſet, curam vel Manaſſe redeunte, non deponit, idque ex Manaſſæ placito; multa enim Ioachimo dignitas erat, cùm Legatus ab Ezechia ad Aſſyrium magnis de rebus egiſſet, 4 Reg. 18. num. 18. *Egreſſus eſt ad eos Heliachim filius Helcia*, &c. Ac proinde commiſſa Heliachimo regni cura eſt, vt populo vteretur ſecundiſſimo, ad quæcumque vellet. Duplex ad id ratio; Sacerdotis & nota pietas, & magna dignitas; ne quis nolit

4. Reg. c. 18. n. 18.

PARÆNET. V.

Sacerdotes officio pluſquam Reges eſſe.

1\. QVi Iuditham floruiſſe volunt, iugo excuſſo captiuitatis Babylonicæ, argumentum inde capiunt, quòd toto libro merum de Manaſſe Rege ſilentium fuerit; multa de Ioachimo Sacerdotum Maximo commemoratio, vtpote qui de belli apparatu, de oppidis muniendis, ac de cibis colligendis præſcripſerit. Sed tanta erat Ioachimo dignitas, & tanta apud ciues eius auctoritas, ex regni cura nuperrima, vt ſuas Manaſſes curas cum viro ſanctiſſimo, prudentiſſimoque diuideret. Sibi Ieroſolymam retineret inſtruendam muris, & firmandam; crederet Ioachimo regni partem reliquam, quod putant Serar. *quæſt.* 2. Salian. *citatus*, Tirinus, hominéſque alij: vnde habeo Sacerdotes ſummo apud Reges honore eſſe.

Sacerdos apud Reges magno in pretio.

Sciebat Ozias regno ſe, ac ſceptro valere, 2.
ad 2. *Paralipom. cap.* 26. adhuc tamen captat honores Sacerdotum: acerram capit, vt ſacra in ara ſuffitum edat, certus omnino Sacerdotem Rege ſuperiorem eſſe; quod vidit Chryſoſtomus Hom. 4 ad Iſaiæ cap. 6. *Quiddam* (inquit) *affectauit, ſua dignitate anguſtius*, &c. Quid agis Ozia? Cur Sacerdotum petis titulos honorarios? Ita ne vile tibi ſceptrum eſt? Sed erant Pontificales infulæ additamenta gloriæ ampliſſimæ: quod pulchrè docet Herodes apud Caium, *Auos, proauoſque habeo, & ex his aliquos ſummos Pontifices; quam dignitatem pluris faciebant, quàm Regiam*, &c. Sic Philo. Imò Regum Princeps nomen amittit, vbi Sacerdotum Princeps eſt. Redeat Ozias iterum 2. *Paralipom. c.* 26. *num.* 18. Adeſt Azarias Pontifex, & Oziam vrget. Qua tamen id voce? *Non eſt tui officij, Ozia*, &c. Cur Oziam Pontifex, Regem non appellat? Scio, quid in loco ſenſerit Chryſoſtomus. Illud ego meam in litem addo, Oziam titulo honorario nudatum eſſe, ac ſi Deus vellet: vbi Sacerdotum Princeps nomenclaturam perdit Regiam; qua re Oziam Pontifex efferat, Regem taceat. Nec miror; cùm ſciam Sacerdotes Angelis pares eſſe, quod probat Chryſoſtomus ex Paulo ad Galatas cap. 1. num. 8. *Licèt Angelus de cælo* (inquit,) &c. Addit Apoſtolus particulam *de cælo*, ſatis inſinuans alios de terra Angelos eſſe, Sacerdotes ſcilicet. Non enim temerè dixit, *de cælo, ſed quoniam Sacerdotes quoque dicti ſunt Angeli*, &c. Hæc Chryſoſtomus. Probat Anſelmus, firmatque ſententiam ex 1. *ad Corinth.* 11. *num.* 10. vbi Apoſtolus, *Debet mulier poteſtatem* (id eſt, velum) *habere ſupra caput, propter Angelos*, &c. Quod nam in loco monſtrum eſt? Protrahitur ne Angelus venuſtate muliebri ad libidinem, ſi mulier ſuam oſtendat faciem? Credat facile Tertullianus *Apologet. cap.* 20. locíſque aliis: credat Cyprianus *de habitu Virgin.* credat Clemens Alexand. *lib.* 3. *ſtrom. cap.* 5. credat Lactant. 2. *Inſtitut. cap.* 14. Prior tamen in ſententia Ioſephus eſt *ad* 1. *Antiquit. cap.* 3. Qui quidem Auctores docent, Angelos ſpecie muliebri inuitatos eſſe ad Venerem. Sed errore damnato, velut caput mulier, Theophylacto Auctore. *Si nihil aliud, Angelos tamen verita, & honore dignans, ne & ipſis tanquam impudens videatur*, &c. aperta ſcilicet facie. Bene eſt. Anſelmo tamen teſte obuelanda eſt mulier. *Propter ſacerdotes diuinæ voluntatis nuntios; ne in eius faciem irritentur ad libidinem*, &c.

2. Par. c. 26. n. 16.

Regem Sacerdos dignitate ſuperat.

2. Par. c. 26. n. 18.

Vbi Sacerdos eſt, Rex non eſt alius.

Ad Galat. c. 1. n. 8.

Pares Angelis Sacerdotes.

1. ad Corinth. c. 11. n. 10.

Grata Angelis modeſtia muliebris.

Sacerdotem vereatur mulier.

Ab Anſelmo non abeſt Cyrillus Alexan- 3.
drinus *ad Leuit. cap.* 16. Sermo ibi eſt de Sacerdotis ingreſſu in adyta penitiora. Addit Moyſes num. 17. *Nullus homo ſit in tabernaculo*,

Leuit. c. 16. n. 17.

lo, quando Pontifex Sanctuarium ingreditur,&c. Patet liquidò, quid textus germanè valeat. Sed myſticè percunctor, quod pacto Moyſes excludit hominem, qui Sacerdotem admittit? Sacerdos ne vno minor Deo, maior eſt homine? Hæc Cyrillo mens eſt lib.4.in Leuit. *Ego ſic accipio, quòd qui potuerit Chriſtum ſequi, & penetrare cum eo interius tabernaculum, iam non erit homo, ſed ſecundum verbum ipſius, tanquam Angelus Dei*, &c. Agnoſcat igitur, neceſſe eſt in Sacerdote Maximo, non hominem; ſed Archangelum.

Sacerdos ſupra homines.

4. Quid ſi & Deus alter eſt Sacerdos? Annuit Cyrillus *citato loco*. Nec Cyprianus abnuit; imò probat ex *Eccleſiaſt. cap. 7. num. 31.* vbi Syracides Sacerdotis iuxtà, ac Dei honorem poſtulat. *In tota anima tua time Deum, & Sacerdotes eius ſanctifica*, &c. Deinde addit n. 33. *Honora Deum, in tota anima tua, & honorifica Sacerdotes eius*, &c. Vnde habes, Sacerdotem vel ſecundum à Deo Principem, vel Deum eſſe, honore communicato. Cypriani interpretamentum cape ex lib.3. epiſt 9 *Salomon teſtatur, & doces, qua ſit ſacerdotalis auctoritas, & poteſtas*, &c. Vide, quid Moyſes addiderit, cùm Sacerdotem vnguento conſecratum velit. Exod.cap.30. num.32. *Caro hominis non vngetur*, &c. Itane: ſi Pontifex inungatur, homo non vngitur? *Profectò Sacerdotes* (Deo Auctore, ac Lyrano teſte) *quantum ad officium ſunt ſupra homines*, &c. Dij ſcilicet, nomenclatura communicata. Mitto, quæ Paulus addit *in Actis Apoſtol.ad cap.20.num.5.* Theodoret *quæſt. 52. in Exod. 22. num.28.* Magnus Gregorius *lib.4. epiſt. 35.*

Eccl. c. 7. n. 31.33.

Par Deo Sacerdos, vel ſecundus à Deo eſt.

Ex.cap.30.n. 32.

Sacerdos eſt penè Deus.

5. Quòd ſi tanta Sacerdotum dignitas eſt, nihil eſt venerationis, quod ſibi non pariant homines, pluſquam Reges, Angelis pares, Deo contiaui. Hac via ſuam Sacerdotibus auctoritatem conciliat Magnus Gregorius apud Mauritium loco citato. *In diuinis* (inquit) *eloquiis Sacerdotes Dij aliquando Angeli vocantur. nam & per Moyſen dicitur: Applicabitur ad Deos*, &c. *Exod. cap.22. num.* 8. Hoc verò eſt, ad Sacerdotes: communi placito. *Quid mirum eſt, ſi veſtra pietas dignatur honore, quibus honorem tribuens, eos aut Angelos, aut Deos ipſe appellat Deus*,&c. Ita Gregor. Alexandri vox eſt, cùm Iaddum Sacerdotum Maximum adoraſſet; apud Ioſephum lib. Antiquit. 11.cap. 8. *Non hunc adoro, ſed Deum, cuius principatu ſacerdotij functus eſt*,&c. Inde eſt, quod locum ſibi priorem Sacerdos vindicat inuitatus in aulam. Præiit Dauid hac loquendi forma, cùm Salomonem inauguratum velit 3. Reg. 1. n. 32. *Vocate mihi Sadoc, & Nathan*, &c. Cur prior quàm Nathano locus Sadoco eſt? Reſpondet Theodoretus quæſt.2. *Prælatus eſt quidem Pontifex*,&c. tantùm venerationis Sacerdotibus tribuendum eſt. Et erit, qui Sacerdotes manu tundat, ac ferro petat? Factum à Doego, ſed Idumæo, id eſt, 1.Reg.22.num.18. *Conuerſúſque Doeg. Idumæus irruit in Sacerdotes Domini, & trucidauit in die illa viros veſtitos Ephod lineo*,&c. Quod in loco priùs occurrit, illud eſt. Cur ſacerdotes veſtimentis ſacris ſe ſe ad Saulem contulerunt? Sed ex Lyra. *Vt magis flecterent iratum eius animum*,&c. Quaſi veſtis ſacra Sacerdotum lorica eſſet, apud iratos homines. Credo, ſi lis eſſet apud Regem mentis ſanæ; ſed pereunt ſacerdotes miſerè, Doego lictore, Idumæo barbaro, quod textus notat. *Doeg* (ſcilicet) *Idumæus*, &c. quaſi ex patria mores carnifices traheret. Lyra iterum. *Iſte* (inquit) *non fuit Iudæus, ſed Idumæus: ideo non tantum horruit interficere Sacerdotes Domini*, &c. Qui enim ſanam colit fidem, colit & ſacerdotes fidei adminiſtros. Imò, iubente Rege: *Interficite Sacerdotes Domini*, &c. *n.* 17. affectu pio, milites, *Noluerunt extendere manus in Sacerdotes*,&c. quod à Caietano diſco. *Timentes Deum renuerunt parere tam iniquo mandato*, &c. Boni omnino homines, qui metu piè concepto, ne digito quidem Sacerdotes pulſarunt.

Curanda Sacerdotum dignitas.

3. Reg. c. 1. n. 32.

Prior loco Sacerdos, quàm Propheta.

1. Reg. c.22. n.18.17.

Veneratione imperat veſtis ſacra.

Sacerdotem pulſat barbarus.

Qui Deum timet, Dei Sacerdotes colit.

Miror, quales Deus iras gerit aduersùs contemptores Sacerdotum? Cùm Ozias vellet ſacerdotium vſurpare, 2. Paralip. 26. num.19. *Tenens enim in manu ſua thuribulum, minabatur Sacerdotibus*,&c. Dolet nimium Dominus, & furore concepto, ſilet. Neque enim Iſaias Deum videt amicè, dum Ozias viuit; ſed qua occaſione? *Anno, quo mortuus eſt Ozias, vidi* (inquit) *Dominum*,&c. *Iſaiæ 6. num.* 1. Cur Deus latet, & ſilet? oſtendit ſe grauiter læſum eſſe, læſo improbè Sacerdote: ac proinde non vult ſermones ſerere cũ hominibus, qui Sacerdotes ab iniuria non vindicarunt. Bene Chryſoſtomus, in commentario. *Populus* (inquit) *vniuerſus non leuem cum Ozia iacturam ſenſit; indignante Deo, quòd leges parui pendiſſet, nec vltionem expetiuiſſet de contumelia, ſacerdotio illata*, &c. Lege ſancitum erat, vt homo lepra affectus, ageret extra muros. Quare officio ciues cùm deeſſent, indignatur Dominus, vultum auertit, & tacet obſtinatè. *Iratus enim Deus nulla de re omnino reſpondes*,&c. Iterum Chryſoſtomus. *Neſcit Magnus Dominus conniuere ad iniuriam Sacerdotum. Quid igitur mirum eſt, ſi Iudæus Sacerdote vteretur, ſiue ad pacẽ firmandam, ſiue ad bellum curandum?* Scio Achiam, Sacerdotum Maximum, cum Saule militaſſe *ad 1. Reg.cap.14 num.*18. vbi Princeps ante belli tubam, *Applica* (inquit) *arcam Dei*, &c. Nónne Abiathar Sacerdos, & Dauid miles in caſtris agunt, *cap. 23.num.*9. Certè Dauid Sacerdotem conſulit. *Dixit ad Abiathar Sacerdotem: Applica Ephod*, &c. Sed & Sadocum Ieroſolymis conſultorem adeſſe voluit, 2. *Reg cap.15.n.35.* Quis Ioaſo adhuc puero ſuam reſtituit rem, niſi Pontifex Ioiada? & quidem manu armata; ad 4.Reg.cap.11. num.9. *Fecerúntque centuriones iuxta omnia, quæ præceperat eis Ioiada Sacerdos*,&c. Itaque Pontifex bello curando auctor eſt, in aula valet ad pacem, & in acie præſtat ad bellum. Vnde Ioſephus aſſerit lib.2. contra Apion. *Iudaicæ Reip. conſtitutio communiter Sacerdotibus commiſſa, vt maxima quæque adminiſtrent*,&c. Sed rationem à Iuſtino peto. Tradit ille rem Iudaicam longè, latéque proceſſiſſe; quòd eoſdẽ & Reges, & Sacerdotes habuerit. *Quorum iuſtitia, religione permixta, incredibile, quantum coalue e*,&c. *lib.* 36. quod verum eſt de Machabæo principatu. Nemo igitur nouum putet, commiſſam Ioachimo curam belli adminiſtrandi, cùm Pontifex rem ſacram operaretur: etſi adhuc ſub lite fuerit,

2. Par. c.26 n.19.

Iſa.c.6.n.1.

Læſo Sacerdote læditur Deus.

Vindicanda Sacerdotum iniuria.

Ira ſermonem intermittit.

1. Reg.c. 14. n.18.

cap. 3.n.8.

2.Reg.c.15. n.35.

4.Reg.c.11. n.9.

Magna apud Iudæum Sacerdotum auctoritas.

Valet, viget-que regnum, vbi Sacerdos rebuſp. conſulit.

PARÆ

PARÆNET. VI.

Deceat ne Sacerdotem regno adminiſtrando intereſſe?

1. Alunt viri non mali, qui poteſtatem Reiump. cõmiſſam eſſe volunt Sacerdotibus, vtpote vtilioribus domi, ac militiæ. Id fortaſſe probat vox Hebræa כהן *Cohen*, quæ Sacerdotem ſonat, & Principem: conſtatque ex 2. *Reg.* 8. *num.* 18. quo loco, *Filij Dauid Sacerdotes erant*, &c. Hebræa ſchola כהנים *Cohanim* Græco textu, *αὐλάρχαι*. Id verò eſt, *aulæ Principes*. Ac ſi tam Sacerdotes, quàm Principes, in aulam bene conueniant. Triplex in hanc partem caput eſt. Nam Sacerdos ſi magiſtratum gerat, auctoritate ſacra facit homines obſequentiores. Quidquid iubet Pontifex, id homines reliqui ſanctum putant, ratúmque habent. Nónne, *Rex ille Anius, Rex idem hominum, Phœbique Sacerdos eſt*, &c. Sed Ægypto lex erat, Reges è Sacerdotibus legere, quo Princeps faciliùs populos regeret: ſic Clemens Alexand. *lib.* 5. *ſtrom. cap.* 3. *Ægyptij* (inquit) *non quibuſlibet ea, quæ apud ipſos erant myſteria, committebant, ſed iis ſolùm, qui ad regnum erant peruenturi*, &c. tantæ auctoritatis Sacerdos eſſe putabatur. Ab Ægypto Palæſtinam repeto. Solo Melchiſedechum rebus politicis æquè, ac ſacris interfuiſſe. Idque iure ſummo; quod Moyſes inſinuat, Gen. 14. num. 18. *Erat enim Sacerdos Dei Altiſſimi*, &c. & cùm Sacerdos eſſet, Rex erat Melchiſedech: *Qui interpretatur Rex iuſtitiæ*, &c. ex Pauli ſchola *ad Hebr. cap.* 7. *num.* 2. Ac ſi ius omnino foret, vt moderator hominum mitra valeret, & baculo, quo ciues duceret in quaſcumque vellet partes.

Sacerdos verò Princeps eſt.

Sacerdos Ægypto Princeps.

Gen. c. 14. num. 18.

Iuſtè Sacerdos regno gaudet.

Ad Heb. c. 7. n. 2.

2. Et quis ille eſt, qui bellum parat, Duces armat, vt regnum Ioaſo reddat? Nónne Pontifex Ioiada? Textus eſt è 4. Reg. cap. 11. num. 4. *Miſit Ioiada, & aſſumpſit centuriones, & milites, & introduxit in templum Domini*, &c. Rectè quidem: nec à Sacerdote Maximo alienum eſt opus, vt armis Regem tegat, militeſque diſponat amore tuendæ patriæ. Manus ſibi fricant & Princeps, & Pontifex: quod in locum monet Petrus Damianus *lib.* 8. *epiſt.* 6. Quare bene cum Ioaſu conuenit Ioiada. *Sciebat enim, quod vtraque dignitas alternæ inuicem vtilitatis eſt indiga, dum & ſacerdotium regni tuitione protegitur, & regnum Sacerdotis officij ſanctitate fulcitur*, &c. Sed quò Pontifex meritò flectit, ac ducit homines, vt ne vnguem quidem à Sacerdote diſſenſerint? n. 9. *& fecerunt centuriones, quæ præceperat eis Ioiada Sacerdos*, &c. Tanta erat Ioiadæ maieſtas, vt facilè homines ageret, quò vellet. Hanc ſibi vim ineſſe putabat Carolus, ſcilicet Lotharingius, qui manu ſtolata flammantem gerebat gladium, pro mentis ſymbolo; eratque Epigraphe ſymboli anima, *Auctor ego audendi*, &c. Ea enim eſt Sacerdotum auctoritas, vt malè ſe Duces, ac milites ſenſiſſe putent, ſi eum Sacerdote non ſenſerint. Sic & Ioachimo obtemperarunt Samaritæ ad graue Martis opus, cùm Sacerdotem ſcirent, colerentque religioſiſſimè.

4. Reg. c. 11. num. 4

Pro patria Sacerdos bene pugnat.

Regem Sacerdos, Sacerdotem Rex piè tuentur.

Magna ad perſuadendum eſt Sacerdotum auctoritas.

3. Ac deinde virum in Ioachimo agnoſcerent probatæ virtutis, qui nihil, niſi iuſtè, ac piè imperaret. Hæc Theoderico vox erat, vt Reiuſp. deſtinaret viros optimos. *Publici decoris mater eſt mens regentis*, &c. *lib.* 2. *epiſt.* 12. Facit enim homo vita bonus, vt homines reliqui facilè obſequantur. Redeat iterum Melchiſedech, id eſt, *Rex iuſtitiæ*, &c. homo ſpectatæ virtutis, & qui ex Pauli ſententia Princeps fuerit. *Sine patre, ſine matre, ſine genealogia*, &c. *ad Hebr. loco citato. n.* 3. Ea ſcilicet Melchiſedecho erat iuſtitia, vt lite inter cognatos, extraneoſque mota, non laberetur affectu, ac ſi nihil ad ſe parentes, affinéſque pertinerent. Pulchrè in loco Hugo. *In quo ſignificatur, quòd Sacerdotes, & cæteri, qui aſſumpti ſunt ad diuinum officium, non debent minimum affectum habere ad parentes*, &c. ſcilicet cùm de iure dicundo locus eſt. Noſti, quid Ioſaphatus ſtatuerit, ne quid toto regno iniuſtè fieret? De 2. Paralip. eſt cap. 19. num. 5. *Conſtituitque iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda*, &c. homines ſcilicet de grege politico. Sed quos nam Ieroſolymis iudices præſtituit? Textus eſt, num. 8. *In Ieruſalem conſtituit Leuitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum*, &c. Cur Sacerdotes in iſcet politicis, vt iuris dicundi curâ habeant? An de Sacerdotum fide, ac iuſtitia altè Princeps cogitat? Id Ioſephus docet lib. 9. Antiquit. c. 1. *Quandoquidem rectum deberet eſſe iudicium in ea ciuitate, vbi & templum Dei, & habitaculum erat Imperatoris*, &c. Cur enim lites vtilè non ſoluant, qui viuunt ex præſcripto iuſtitiæ homines gentis Leuiticæ.

Bona Regum mens, bona morum lex.

Ad Hebr. c. 7. num. 3

Ne agnoſcat Pontifex iura propinquitatis, vt à bono & æquo deflectat.

2. Par. c. 19. n. 5. 8.

Pii erant, vt ius dicant, Sacerdotes.

Addo viros ſanctiſſimos piè ſeſe exercuiſſe in controuerſiis hominum dirimendis. Procedat Auguſtinus, & chorum ducat Serm. 24. de verbis Apoſt. *Fratres mei in cauſis, & negotiis veſtris, ſi quando ad nos iudicanda veniunt*, &c. & epiſt. 147. ad Proculum. *Homines quidem cauſas ſæculares apud nos finire cupientes, ſic nos ſanctos, ac Dei ſeruos appellant*, &c. Hæc Auguſtinus, hæc & Antiſtites alij. Quid Stylites ille Simeon, qui cælo potius, quàm ſolo vacare viſus eſt? nónne horam deſtinauerat componendis hominum diſſenſionibus: Tradit id Theodoretus in Hiſtor. Patr. cap. 26. *Audita vniuſcuiuſque petitione, cùm aliquas fecerit curationes, componit lites eorum, inter quos eſt controuerſia*, &c. Vnde patet non abhorrere viros ſanctiſſimos a foro terendo, ſi rebus id publicis bene profecerit. Iam verò, ſi conſulas ſanctiones Cæſarum, cùm ſit dubium de iure, conſtituunt Cæſares, ſtandum eſſe Antiſtitum deciſionibus: ſic Theodoſius; & habetur 11. *quæſt.* 1. *cap. quicumque*; ſic Iuſtinianus *conſtitut.* 86. *cap.* 2. ſic Magnus Carolus apud Innocent. III. *de iudiciis, cap.* 13. Nec vrget argumentum ex *diſt.* 96. *cap. cùm ad verum*, vbi Nicolaus ſub Chriſto morum Magiſtro, *Nec Imperator iura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorium vſurpauit*, &c. Vetitum enim Pontifex eſſe voluit, vt Sacerdotes lucri parandi, aut gloriæ captandæ gratia tractarent lites, non pacis alendæ, charitatiſque fouendæ ſtudio magiſtratum gererent. Decet igitur Sacerdotem regno adminiſtrando adeſſe. 4.

Præerant viri magni dirimendis hominum contentionibus.

Fauent iura, vt Sacerdos magiſtratum gerat.

Secunda

Secunda Pars.

5. ALiter homines alij; & argumentum capiunt ex cap. citato, vbi Pontifex, ſi non interdicit Sacerdotibus actiones forenſes, ſtudio charitatis; certè cautum voluit, ne id agerent cauſa fortunæ conciliandæ, cùm non vrget neceſſitas. Et ratio eſt, non bene ſacra profanis conuenire, cùm res omnino aduerſæ aduerſas patiant actiones, ac proinde cogat homines ſtudiis variare, tantumque operæ ſacris detrahere, quantum profanis impendat. Illud Deiſcitum eſt *Num. c.* 1. *n.* 13. quo iubentur Leuitæ ſedes habere prope Sanctuarium. *Leuitæ* (inquit) *per gyrum tabernaculi figent tentoria*, &c. Nec præſcriptom Sacerdotibus aliud eſt c. 3. n. 38. *Caſtra metabuntur ante tabernaculum Moyſes, & Aaron*, &c. ſcilicet, ne a rebus ſacris tantum demant, quantum profanis ſe curis inſerant: quod expendit, imò notat Petrus Damian. lib. 5. epiſt. 9. *Enimverò nimis impoſſibile eſt, vt is, qui rerum familiarium curis opprimitur, qui ſimul habitando, & colloquendo, curis quotidie popularibus admiſcetur, mundo corde, ſacris valeat myſteriis intereſſe*, &c. Abeat procul Sacerdos ab ſtudio Rerump. ne cogatur animum in partes diſtrahere, motu vario, quod non eſt aliud, quàm à ſanctis meditationibus longè abeſſe. Inde eſt, quòd Moyſes extremo vitæ curſu Ducem poſtulat, natum rebus adminiſtrandis, Num. cap. 27. n. 15. *Prouideat Dominus Deus ſpirituum omnis carnis hominem*, &c. Cur non legit Moyſes Eleazarum Sacerdotem Maximum, aut Sacerdotem alium vitæ probatæ, qui Rebuſp. curam impendat? Sed ratio ex Philone eſt, ad lib. de Charitate. *Fortaſſe, aut non placebat eos à diuinis rebus diſtrahere; aut cogitabat impoſſibile eſſe eundem hominem rectè curare ſimul regnum, & ſacerdotium*, &c. Bene eſt, cùm res ſacra integrum poſcat hominem, ac proinde velit Moyſes Leuit. 21. n. 12. *Nec egredietur de ſanctis, ne polluatur Sanctuarium Domini*, &c. Lex, quod patet, eſt, quæ Sacerdotem abigit vel à cura Patris ſepeliendi. Sed, cùm Moyſes tenet hominem ſacro in loco, illud inſinuat myſticè, hominem facile à ſacris abhorrere, qui turbis ſe miſcet forēſibus. Scitè Petrus Damian. lib. 5. epiſt. 9. *De ſanctis enim egreditur, cùm Eccleſiaſtica diſciplina poſthabita, tranſeuntium cauſarum negotiis immoderatius implicatur; vnde aptè ſubiungitur: ne polluatur Sanctuarium Domini*, &c. Turpes igitur ſordes Sacerdos cogit, qui ſe Rebuſp. inſerit. Nam ſi nihil eſt aliud, certè animum ſoluit cura varia.

Vrget ratio, ne Sacerdos rem agat publicam.

Num cap. 1. n. 13.

cap. 3. n. 38.

Auertit à ſacris longè res profana.

Num. c. 27. n. 15.

Præfectus Rebuſp. Pontifex non eſt, ne languiſcat ad ſacra.

Leuit. cap. 21. n. 12.

Sacrarium malè Sacerdos violat, qui rebus ſe immiſcet publicis.

6. Sed grauius multo damnum eſt, Sacerdotem Rebuſp. intereſſe, vt cauſis tractatis ciues pereant miſerè. Laudo Romanam legem de vita Sacerdotum, quibus non licebat magiſtratum gerere, nec petere. Cur id, monet Plutarchus Problem. 113. *Nefas enim putauerunt Diis rem facere eum hominē, qui in ciuium cædibus verſaretur*, &c. Sacerdos igitur neceſſe eſt, Prætorem non agat, ne qua manu Deum colit, hominem perdat. Mitto ſanctiones è iure Pontificio, quæ Sacerdotem abſterrent ab humana carnificina, cùm Deus nec Phineſo Pontificatum detulerit, niſi reo occiſo, curam haberet pacis alendæ, ac curandæ. Num. cap. 25. n. 12. *Ecce* (inquit) *do illi pacem fœderis mei*, &c. Deinde lege pacis accepta, Sacerdotem inſtituit n. 13. *& erit tam ipſi, quàm ſemini eius pactum ſacerdotij ſempiternum*, &c. Ac ſi lenitas morum cum Sacerdote maximè congruat. ſic Philo *ad lib. de Temulentia*. Germana hæc eſſe dixerim non temerè, pacem, & ſacerdotium. *Quia ſcio non poſſe fieri verum Sacerdotem, qui adhuc humanam militat militiam; verùm requiri ad hoc virum pacatum, & tam alienum à bello, vt perpetuò pacem colat*, &c. Quo igitur pacto Sacerdotem deceat tractare lites capitales, virosque militares cogere? Longè ab hac cura Sacerdotem, imò Leuitam eſſe Moyſes voluit, cùm cenſum fecit militum *Num. cap.* 1. inibi Deus n. 2. *Tolle* (iubet Deus) *ſummam vniuerſæ congregationis*, &c. Et quorum tam hominum cenſus eſt? n. 3. *Omnium virorum fortium*, &c. Addit Moyſes n. 47. *Leuitæ autem non ſunt numerati cum eis*, &c. Cur ita Moyſes de Leuita meminit, vt à cenſu militum remouerit? Hugo ad meam litem. Abſurdum erat, vt Leuites in caſtris agerent, & ad bellū adoptaretur: neque enim congruunt cum officio Leuitico militares impetus. Vide, quid Hugo ad cap. 3. *Noluit enim Dominus, vt aliquis ſimul, & tabernaculo deſeruiret, & ad bella procederet*, &c. Vnde Leuites in militum cenſu non eſt. Infert Hugo. *Ergo nullus debet eſſe Comes ſimul & Epiſcopus*, &c. Quid Hugo diceret de Epiſcopo trium virûm capitalium Præfecto, cùm ſciret Melchiſedechum Sacerdotum Principem à dote pacis colendæ maximè commendari; erat enim *Rex Salem: quod eſt Rex pacis*, &c. *ad Hebr. cap.* 7. *n.* 2. quaſi pacis amor, Sacerdotis honor eſſet; imò via ad Pontificatum. Quod Philo aduertit 2 Allegor. *Melchiſedech pacis Regem Deus Sacerdotem ſibi conſtituit, non expreſſo aliquo eius merito, ſed quia talem ipſe fecerit, Regem pacatum, dignum ſuo Sacerdotio*, &c. Abeant igitur, & male habeant, qui Sacerdotem, vel cauſis capitalibus, vel bellis improbis præficiunt, cùm lex ſit, vt Sacerdos, ne dum Pontifex, abſit longè ab humana laniena.

Sæuo malè Sacerdoti operatur qui res criminales tractat.

Num. c. 25. n. 12. 13.

Sacerdos procul à bello.

Num. c. 1. n. 2. 3. 47.

Sacerdotes cum militibus non benè conueniunt.

Non ſunt in albo militum Sacerdotes, ne ſacra profanis miſceant.

Ad Hebr. c. 7. n. 2.

Via ad Pontificatum pacis cura.

Poſtremò argumentum eſt ingens, diuiſum inter fratres imperium Hebræi populi, cùm Moyſes rebus profanis, Aron ſacris occupationibus adeſſent, ne ſcilicet res diuerſæ vnum hominem in partes diuiderent. Quo argumento Auriſtes Syneſius magiſtratum à ſe profanum auertit, epiſt. 57. *Deus* (inquit) *hæc vitæ genera ſeparauit. Quid tu iterum reuocas? Quid vis iungere quæ ſunt à Deo ſeparata?* &c. Nec mihi opponas Samuelem è domo Leuitica expleuiſſe numerum Iudicum ad 1. Reg. cap. 7. n. 17. *Reuertebaturque in Ramatha, & ibi iudicabat Iſraelem*, &c. Scio enim Samuelem & Leuitam; & Iudicem fuiſſe, neceſſitate lenocinante patriæ inſtruendæ, cùm nemo non abiret, quò ferret voluntas, imò voluptas, Iudic. 21. num. 22. *Vnuſquiſque, quod rectum ſibi videbatur, hoc faciebat*, &c. Deinde, nec curam ſuſcepit iudex iuriſdicundi, niſi facultate permiſſa aræ excitandæ. *Et ædificant ibi altare Domino*, &c. quod ex permiſſu Domini extructum probant interpretes. Cur verò Iudex aram 7.

Sacris alter, & profanis alter frater adeſt.

1. Reg. cap. 7. n. 17.

Iudic. c. 21. n. 22.

Cùm vrget neceſſitas, adſit Pontifex Rebuſp.

Veloſ. in Iudith.

in loco eſſe voluerit, benè docet Magnus Gregor. lib. 3. cap. 5. in lib. Reg. *Inter officy ſui onera immenſa corrueret, ſi ad amorem cæleſtium, per ſpei ſua deſiderium non rediret*, &c. Sciebat Leoiies à Deo longè abite iudicem, vbi cauſis agendis adeſt, ac proinde ara extructa animum ſibi vellicatum eſſe voluit. Et erit Pontifex, qui, grege neglecto, Remp. velit adminiſtrare, grande malum.

A ſacris opem expoſcas Sacerdos ad Remp. adminiſtrandam.

8. Quod Leuites Moyſes à ſe deprecatus eſt Exod. cap. 3. num. 10. Ad Leuitam Deus, *Veni, mittam te ad Pharaonem, vt educas populum meum*, &c. Remitti ſe in aulam dolet Moyſes, præficique Hebræo populo: quare nullum non mouet lapidem, vt magiſtratum excutiat, num. 11. *Quis ſum ego*, (inquit) *vt vadam*, &c. Hæc Moyſes: quovſque tandem cap. 4. num. 13. *Obſecro Domine, mitte quem miſſurus es*, &c. Cur totus in prouincia abigenda Moyſes eſt? Procopius ad rem. *Simulato gregis paſcendi ſtudio, ad ſolitudines ſeceſſit: vnde ad curam hominum reuocatur inuitus*, &c. certò ſciens auocare homines à Dei cura, curam Reipub. Quid Sacerdos ad tractandas lites hominum? Non decet, vt cauſis agendis intendat animum. quod Paulus docet 1. Corinth. cap. 6. num. 4. *Contemptibiles, qui ſunt in Eccleſia, illos conſtituite ad iudicandum*, &c. ex Anſelmo. Qui minus ſapiunt de re ſacra, nec ſunt in ſacris homines. Cur non Sacerdotes? cur non Antiſtites? Curam exuerunt iuris dicundi. Anſelmus iterum. *Vt dum non coguntur inferiora bona diſponere, exercitatiùs valeant bonis ſuperioribus deſeruire*, &c. Et erit Sacerdos, qui ſacra profanis miſcere velit, & iungat Pontificatum cum magiſtratu? Eat, & Ioachimum adeat; ſed amore tuendæ Patriæ.

Exod. cap. 3. n. 10. 11. cap. 4 n. 13.

Auocat à cura pietatis Reipub.

1. ad Cor. cap. 6. n. 4.

Portiores à Deo motus capit, qui ſe abſtrahit à cura forenſi.

Num. 6. Et illic cuſtodirent vbi anguſtum iter eſſe poterat inter montes.

Commentarius.

11. FAciunt homines ſtudio militari, cùm montes inſident; vnde facilis in hoſtes ſpeculatus eſt. quæ quidem cura nihil non iuuat. Ac proinde mandatum Samaritis eſt, *vt illic cuſtodirent*, &c. fortaſſe, vt vigilarent, ſpeculis excitatis. Nam cuſtodire, ſacro textu, vigilare eſt. quod patet ex Cantic. 5. numer. 7. *Inuenerunt me cuſtodes*, &c. Græcè φύλακες, id eſt, *vigiles*. Conſtat deinde ex Prouerb. cap. 2. num. 11. *Conſilium cuſtodiet te*, &c. Græca ſchola, φυλάξει σε, *Vigilabit pro te*, &c. Vnde Caietanus docet, *quòd cogitatio, tanquam cuſtos vigilans erit*, &c. & quidem φυλακὴ, & *cuſtodiam* ſonat, & *vigiliam*. Sic Ieremias habet Thren. 2. num. 19. *In principio vigiliarum*, &c. Græco textu, εἰς ἀρχὰς φυλακῆς, *ad principia cuſtodiæ*, &c. & pars eſt ſcientiæ bellicæ, vt miles ſit in armis, & in ſpeculis. *Vigilando*, (monet Cato) *agendo, & bene conſulendo, proſperè cedunt omnia*, in Catilin. Illud verò Cato, manum cum Minerua mouendam, vigiliam cum ferro miſcendam eſſe. Miror, quo ſtudio Annibal vigilauerit, ne imprudens ab hoſte exciperetur. Vnde Plinius lib. 35. cap. 17. *Spectat etiam nunc Hiſpania ſpeculas Annibalis, terrenaſque turres iugis montium impoſitas*, &c. Formaceos enim parietes erigebat Annibal, vnde aut ignis, aut fumus hoſtem ſignificaret. Vigilandum eſſe monet & Princeps alius, qui pro teſſera leonem capit, tunica tectum adamantina: leo tamen cùm gladium manu teneat, verſis in tergum oculis inſinuat, quod monet Epigraphe, *Fide, & vide*, &c. neque enim armis fidendum eſt, vt excubias miles non agat. Quis neſcit Marios, Catones, Seruilios, Scipiones, Duceſque alios iugis montium impoſuiſſe villas Baianæ indulgentiæ: quod probat Seneca epiſt. 52. *Videbatur hoc magis militare; ex edito ſpeculari longè, latéque ſubiecta. Aſpice, quam poſitionem elegerunt? Scias non villas, ſed caſtra eſſe*, &c. Tantum vigiliæ dandum eſſe putabant Magni Duces, vt in loco geniali ſpeculas quodammodo militares erigerent. *ſemper enim, & ad omnia vigilias ſalutares eſſe nemo ignorat*, (teſte Chryſologo,) *quia re vera, plus vigilare plus viuere eſt*, &c. *Serm.* 24. Rem firmat Chryſologus documento militari. *Hinc eſt, quòd Rex in procinctu peruigil callidi hoſtis præcauet, & euitat inſidias: tunc miles in caſtris nocturnos impetus cauta pernoctatione propellit*, &c. Vigilat igitur Samarites, dum montes inſidet, & fauces claudit montium, vt inde proſpiciat, quò loci Holofernes eat, & vim intendat. Nunc ad mores Hugo locum vertit; hoc enim pacto vigilandum tibi eſſe docet, imò iubet, ne te Dæmon excipiat, cùm probatæ ſit prouidentiæ.

Ad cuſtodiam facit vigilia.

Cogitatio mentis cuſtodia.

Pugnandum ſtrenuè, vigilandum cautè.

Magis viuit, qui magis vigilat.

Parænet. VII.

Vigilare aduersùs hoſtem.

A Vita militari ad Chriſtianam vitam diſciplina eſt, Hugone Magiſtro, qui Diabolum cum Holoferne componit, ac deinde monet vigilandum eſſe; quod iam pridem Petrus imperauerat, epiſt. 1. cap. 5. n. 8. *Fratres vigilate*, &c. Ac ne quis rogaret cauſam vigiliæ, addit Petrus, *Aduerſarius veſter Diabolus, tanquam leo rugiens circuit*, &c. Bellum cum leone continenter geris; vigilandum eſt, vt hoſtem caueas. Sentit hoſtis vires ſibi non eſſe ad nocendum, Chriſto victore; quod vi non poteſt, dolo aggreditur: vnde Muſa Dauidica Pſal. 10. num. 3. *Inſidiatur, quaſi leo in ſpelunca ſua*, &c. Hebræo textu סכה *Suchah* tegmentum eſt; ſuo enim ſe leo ſpelæo tegit, quo feram decipiat, & excipiat. Non aliter, *Aduerſarius veſter Diabolus*, &c. Græcè ἀντίδικος; id verò eſt, *litigator*, vel, ſi malis, *vitilitigator*, qui de vitio litem mouet; ac, ne litem perdat, rationes aggerit. Nam Diabolus *Matth. 4. num. 2.* vitilitigator Chriſtum aggreditur. *Accedens tentator*, &c. Græcè πειράζων verè *ſimulator*. Neque enim vim facit Diabolus, ſed rationes mouet, vt Chriſtum in præceps trudat. *Mitte te*, &c. *n.* 6.

1 Petr. cap. 5. n. 8.

Pſ. 10. n. 3.

Quod vi non poteſt in poſſum dare, dolo captat Diabolus.

Matth. c. 4. n. 2. 6.

Et

Et quod multo peius eſt, ſacro ſe loco tegit. *Scriptum* (inquit) *eſt: Angelis ſuis mandanit de te*, &c. Sacrum Dæmon textum exponit, cauſa fraudis obtegendæ. quod Bernardus notat *ſer.* 14. *ad Pſal* 90. ſic ille. *Vide, quo modo ſe occultauerit; quaſi non poſſet antè videri: ſcriptum eſt* (inquit) &c. Venenum auro tegit, & fraudem Pſalmo texit.

Rationes mouet Diabolus, vt decipiat malus conſiliarius. Fraudem ſacro tegit verſu Diabolus.

2\. Nec alius, ab orbe condito, Diabolus, quàm inſidiator eſt. Qua via Heuam decipit? *Gen.* 3. *num.* 1. Rogat, vt fallat. *Cur præcepit vobis Deus*, &c. & iterum n. 5. *Scit enim Deus*, &c. Itaque Deum frequenter interponit: ſed honeſta voce dicam dicit. quod notat Athanaſius Orat. 1. contra Arian. *Heuam decipit, non ſua loquens, ſed Dei verba aſſimulans, & verborum ſententiam refringens*, &c. Altè Dæmon, Græca ſchola ſapiens, ſuos tegit dolos; nam tot artes nouit, quot appellatur nominibus. Leo eſt, qui apertis dormit oculis, & ſignat vigilem, ad Petri locum citatum, Draco eſt, qui fraudes tegit, Pſal. 9. n. 13. Lupus eſt, qui noctu greges petit, *Ioan.* 10. *n.* 12. Vide, quàm multis appellatur nominibus apud Ioan. *Apoc.* 20. *n.* 2. quibus notetis artes Diaboli. Nec Paulinus aliud agnoſcit epiſt. 2. *Exercitis nos innumeris ſerpens inſidijs, cui nomina mille, mille nocendi artes*, &c. Vaferrimus eſt Diabolus: in terra, velut in ſcena, verſipellem oſtendit faciem. Modò leonem, & Draconem modò agit: nunc hominem præſtat, nunc Angelum: varius in theatro actor eſt, quo citiùs decipiat homines. teſte Magno Gregorio. *Multarum rerum vocatur nomine, quia ante deceptorum mentes, in varias formarum ſpecies vertitur*, &c. *lib.* 33. *Moral. cap.* 14. Varium Dæmon ſumit habitum, ne quis tectos laqueos videat, & caueat.

Gen. c. 3. n. 1. Dolos vestit à Dei verbis Diabolus, vt alliciat malus magiſter. Pſal. 9. n. 13. Ioan. c. 10. num. 12. Apoc. c. 20. num. 2. Multis nominibus notat Diabolus artes oſtentat. Alter in ſcena Diabolus faciem oſtendit variam.

3\. Multis igitur oculis opus eſt in tanto Dæmonis aſtu, cùm nec locus ab inſidiis vacuus, nec virtus tuta ſit. Tenebras offundit Lucifer, iam tenebrarum Princeps, viris etiam probatiſſimis, ne quis videat ſe è luto factum, in cineres abiturum eſſe: vnde fit, vt peccet liberè. Grande malum! Quod vt caueant, bene præſtant. *Animalia plena oculis antè, & retro*, &c. *Apoc. cap.* 4. *n.* 6. Video Angelos multoculos in loco beatiſſimo, apud Magnū Deum, inter viros ſanctiſſimos tute tamen ſummo: quod Ruperto placet lib. 3. *Cunctis imitatoribus Chriſti, magno ſemper ſtudio cautum eſt, vt modulo ſuo, animalia ſint plena oculis antè, & retro; id eſt, ſciant, vnde veniant, aut quò vadant*, &c. vbi enim dolus, non virtus præſtat, multis inibi oculis opus eſt. Dolos ſub luce maligna Dæmon texit: apud Matth. cap. 13. n. 25. *Cum enim dormirent homines, venit inimicus homo*, &c. ſomnóque ſepultos homines aggreditur, vtpote qui non vi, ſed arte valeat. Argumentum eſt à Chryſologo ſerm. 97. *Maxime* (inquit) *infirmitatis indicium eſt, dormientibus irruiſſe*, &c. Qui nihil poteſt manu, tegit fraudes tenebris. Sed pellant tenebras. *Lucernæ ardentes in manibus veſtris*, &c. apud *Luc.* 12. *n.* 35. Pellant & virgines, apud *Matth.* 25. *n.* 7. Quæ quidem *Ornauerunt lampades ſuas*, &c. ne ſub tenebris Diabolus, & lateat meliùs, & noceat grauiùs. Conſule in hanc partem Clemens

Apoc. c. 4. n. 6. Viri boni ſint multoculi, vt ſe recognoſcant. Matth. c. 13. n. 25. Vt ſuas vt Diabolus fraudes in tenebris meditatur. Luc. cap. 12. n. 35. Matth. c. 25. n. 7. In tenebris opus eſt ne fraude necerent Damnum.

Veloſ. in Iudith.

Alex. 5. lib. Strom. cap. 2. *Prudentes animæ, & mundæ, vt virgines, cum intelligant ſe eſſe in mundana inſcitia, lumen accendunt, & mentem excitant.*

Tanta Diabolo vafrities eſt, vt cùm ſit reapſe Diabolus, hominem perſonatus referat. Diabolus eſt, qui ſementem à Deo factā malè vitiat, apud *Matth. cit. n.* 39. Vnde Chriſtus Magiſter docet, *Inimicus eſt Diabolus*, &c. Sed humanam oſtendit faciem, cùm agros perdit, & labores hominū. *Inimicus homo hoc fecit*, &c. *n.* 28. ſcilicet, quidquid natura fœdum eſt, honeſta adornat ſpecie, ac ne deprehendatur Diabolus, hominem induit: quod monet Salmeron tom. 7. tract. 6. *Dum tentat, in affectus humanos ſe transformat, vt meliùs decipiat*, &c. Vigilandum igitur eſt, vt, quæ Diaboli ſunt artes, homo recognoſcat, & caueat. Neque enim ſatis in viro etiam ſtrenuo eſt virtus animi, ſi deſint excubiæ. Lapis ille, de quo Zacharias cap. 3. n. 9. *Ecce lapis*, &c. Et virū oſtendit virtutis maſculæ, & ſeptenos ex ſe emittit oculos. *Super lapidem vnū ſeptem oculi ſunt*, &c. Hiſce tamen oculis opus eſt, ne quis vel Hercules perdat victoriā, Hugone teſte, *Per conſtantiam lapis, oculatus per circumſpectionem*, &c. Miles ſiquidem pugnat in acie, in caſtris vigilat, ne quid hoſtes machinentur, quæ Diaboli cura eſt, cùm fraudes ſerit ſub ſpecie rerum optimarum. 4.

Matth. c. 13. n. 39. & 28. Humana facie gerentes deceptos Diabolus. Zachar. c. 3. n. 9. Virtus eſt magna in excubiis.

Quid ſi Diabolus præſtet Angelum vultu pulcherrimo? Id à Iobo ſignificatum putat Nilus. Nā Iobus c. 41 de malo Dracone, *Corpus* (inquit) *illius, quaſi ſcuta*, &c. eóque textu bellum minatur. Ad bellum facit textus græcè *τὰ ἔγκατα αὐτοῦ ἀσπίδες*, *viſcera eius aſpides*, &c. Sed qua facie bellū regit? Specie vtique Angelica. Vnde Iobus addit n. 9. *Oculi eius, vt palpebræ diluculi?* &c. Ex Græca ſchola: *εἶδος ἑωσφόρου*, *ſpecies Luciferi*, &c. Venenū aſpidū præſentiſſimū ſub pulchra abſcondit facie, vt facilè miſeros homines excipiat. Quare Nilus, *Primo* (inquit) *aſpectu alliciens, & ſub inſidiis occultam ſtruens perniciem*, &c. ex lib. *Aſcet.* Sentit dolū Apoſtolus, ac proinde monet ſcholam Corinthiā, vt attendat, epiſt. 2. cap. 2. n. 11. *Non ignoramus cogitationes eius*, &c. Græco textu, *τὰ νοήματα* Id verò eſt *conſilia*, Hieronymo Auctore, *verſutia*, verſipellis enim Dæmon eſt, aliud regit animo, aliud vultu præfert veterator maximus. Quare vigilandū ſibi eſſe ſtatuit Apoſtolus. Vigilaſſe obſtinatè ſeſe docet Magiſter 2. *ad Cor. c.* 11. *n.* 23. recenſet ille quales dolores, laboréſque pertulerit. *In laboribus* (inquit) *plurimis*, &c. Tandem addit, quibus ſe excubiis exercuerit aduersùs artes hominū, ac Dæmonum. *In vigiliis* (ſcilicet) *multis*, &c. n. 27. Sciebat enim homines, ſatanæ Angelos, à ſatana irritatos eſſe, vt optimum quemque opprimerent manu, dolo. Quare multis in ſpeculis erat Apoſtolus. quod Anſelmo placet. *Inter tot certamina deprehenſus didicit: quo etiam vigiliarum munimento caſtra cuſtodit*, &c. Quaſi nihil proficeret virtus boni Ducis, vbi miles pro caſtris non excubaret. 5.

Iob 41. n. 6. 9. Latet Diabolus ſub forma Angelica. 2. ad Corinth. cap. 2. n. 11. cap. 11. n. 23. 27. Conſultò Diabolus ſuam vertit faciem. Vigilandum vero bene eſt ne deceptus pereat.

Beatus homo, qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, &c. *Proverb. cap.* 8. *num.* 34. Bene ſapiens commendat hominem, 6.

Prou. cap. 8. num. 34.

qui ſalutem animi tueri ſolet; nec ſe vinci patitur antelucana opificum vigilia. Id ex Græco verbo eruas. *Nam* γρηγορεῖν, & *vigilare, & cuſtodire* eſt. Vnde patet agendo, & vigilando rem qualemcumque bene cedere.

Vigilans viri & ſi boni, pares Angelis.

Sed quare. *Beatus homo, qui vigilat,* &c. Vigilant Angeli, qui ab officio vigiles appellantur, apud Dan. cap. 4. n. 14. *In ſententia vigilum decretum eſt*, &c.

Dan. cap. 4. n. 14.

Accedit & Clemens Alex. 2. Pædag. cap. 9. *Beati enim, qui in ipſum vigilant, ſe ipſos aſſimilantes Angelis; quos & nos* ἐγρηγόρους, *hoc eſt*, vigilantes, *vocamus*, &c. Quid ſi & Magnus Deus vigilat quodam modo certè videns ſua nomenclatura Deus eſt, θεὸς enim latinè *videns*, à verbo θεάω, quod eſt *videre*.

Deus ſua nomenclatura vigilās.

Fauet in litem Clemens Alex. *lib. ſtrom.* 7. *cap.* 2. cùm Deum laudat. *Nunquam* (inquit) *a ſua recedit ſpecula totus oculus*, &c. Scienter dictum, ac theologicè. Vnde Bernardus capit occaſionem admonendi, ne quis in ſpecula obdormiſcat, 2. ad Eugen. *Sume exemplum de ſummo omnium Patre, verbum ſuum, & emittente, & retinente; verbum tuum conſideratio tua eſt.*

Quo vigilandum modo eſt, à Deo diſcas.

Sic progrediatur, vt non egrediatur, &c. Vigilandum igitur, Deo Duce, eſt, ne quid à Dæmonarcho mali, dolique lateat; ſic enim mandatum Samaritis eſt, vt montes adirent. *& illic cuſtodirent*, &c. ſpeculis ſcilicet diſpoſitis; ne quid fraudis molitetur Holofernes.

Num 7 Et fecerunt filij Iſraël, ſecundùm quod conſtituerat eis Sacerdos Domini Eliachim.

Commentarius.

12. REdit iterum Eliachimus Pontifex; probantur, quæ Iſraëlitæ fecere ex prompto animo, ad arcendum Holofernem. Obſequitur enim Hebræus promptè, victus auctoritate Sacerdotis Maximi: quæ ſumma in id genus hominum erat veneratio Nihil repeto. Addit tamen textus Græcè belli curam à Senatu etiam Solymitano mandatam Iſraëlitis fuiſſe: καὶ ἡ γερουσία παντὸς δήμου. *& Senatus* (inquit) *totius populi*, &c.

Nihil ſine conſilio faciendum.

Collectus enim Ieroſolymis Senatus erat, ne quid rerum publicarum ſine conſilio fieret. Facilè vincitur conſilio Senatorum, quidquid factu difficile eſt. *Ibi enim multa ſalus, vbi multa conſilia*, &c.

Prou. cap. 11. n. 14.

Prou. cap. 11. *n.* 14. Nouerat Salomon ſapientiam conſultorum, animam regni adminiſtrandi eſſe. Habebat Pharao ſua in aula ſeniores; id verò eſt, Senatores, ex Genebrardo *ad Pſal.* 104. *n.* 22.

Pſal. 104. num. 22.

Ioſephum tamen ocellum ſapientiæ præfert Senatoribus, *vt erudiret Principes eius, & ſenes eius prudentiam doceret*, &c. Credit Pharao addendum ſapientibus non parum ſapientiæ, ſi Ioſepho Conſiliario teratur. Id Chryſoſtomo viſum eſt: ad Pſal cit.

Aula bene Conſiliario ſcite culta.

Fructuum cuſtodiam non perinde curauit, vt ſpiritualem vtilitatem Præfectorum, ac ſeniorum qui ab eo ſalutem, & ſapientiam conſecuti fuerant, &c. Nemo ita ſapit, vt ſapientum congreſſu non proficiat. Sapiens erat Moyſes ſchola Ægyptia: quod monet Stephanus *Act.* 7. *num.* 22. ac proinde rem He-

Act. c. 7. num. 22.

bræam ſcitè poterat adminiſtrare, inſtructuſque à Deo homo, humana ope non egebat. Ad Moyſen tamen Iethro, *Prouide* (inquit) *de omni plebe viros ſapientes, qui iudicent populum omni tempore*, &c. *Exod. cap.* 18. *n.* 21. Exod. cap. 18. n. 21.

Cōſilium vel à ſocero barbaro excepit Moyſes qui à Deo inſtructus rem gerebat publicam; & conſilium ſcitè datum mandat typis, *vt habeant, quid imitentur Principes, ne aſpernemur Conſiliarios, quaſi poſſint ipſi omnia diſpicere, cùm ne Moyſes quidem aſpernatus ſit, amicus Dei ſapientiſſimus*, &c. Hæc Philo. *de creat. Princip.*

Conſilium Principi, licet bene ſapienti, non reijciat.

Bonus hac parte Hadrianus Cæſar, qui admoneri ſe ferebat, imò volebat vel à Fabro, apud Dionem. Deinde oſtendit Moyſes conſilij patiens, non horis omnibus ſapere hominem, etſi tritum rerum vſu, & alumnum probatæ ſapientiæ. *Moyſes enim, etſi Dei colloquio frueretur, opus tamen habuit ſocero, quem conſuleret*, &c. Sic Theophyl. *ad Rom. cap.* 12. Vide, quæ *ad c.* 2.

Non horis omnibus ſapit, niſi magiſter homo.

Illud noto Eliachimum appellari Sacerdotem Domini, titulo ſcilicet honorario, 13.

Quaſi textus vellet, eſſe Pontifices, qui nomen inane habeant; videri quidem, re tamen vera non eſſe Sacerdotes Domini, quod in Heli videre, & obſeruare eſt. Lege 1. *Reg. lib. à cap.* 1. *ad* 4. *vſque*. Nuſquam Heli appellatur Sacerdos Domini. Cur ita. Sed indulgens liberis Heli officium Pontificium deſeruerat, ac proinde ſui nominis Pontifex non erat.

1. Reg. c. 1. 4.

Dei Sacerdos augusta eſt nomenclatura.

Sacerdos enim Domini ille eſt, qui Deo additus hæret, vti ſeruus, ac totus Dei homo. Inde nomenclatura eſt nobiliſſima: Vir Dei, homo Dei. Nam 1. Reg. cap. 2. num. 27. *Venit vir Dei ad Heli*, &c. 4. *Reg. cap.* 1. *num.* 9. *Homo Dei, Rex præcepit*, &c.

1. Reg. cap. 2. num. 27. 4. Reg. c. 1. num. 9.

Non eſt cur plura ſuggeram. Illud tamen ex loquendi modo eruas, virum Dei, ſeruum Dei maximè deuotum eſſe: quod tradit Hieronymus ad Ezech. *cap.* 18. *Homo peccati, & filius iniquitatis, non vocatur homo Dei, ſicut ſeruus, & famulus Dei: a quo enim quis ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt*, &c. ex 2. *Pet.* 2. *num.* 19.

Dei ſeruus grande nomen.

Quis neſcit Chriſtum appellari non ſemel filium hominis, apud *Matth. cap.* 9. *num.* 6. Id verò eſt, *ſeruus hominis, totus hominis*, Caietano teſte.

Matth. c. 9. num. 6.

Totum ſe hominibus Chriſtus emancipauit.

Sic & Sacerdos Domini appellatur Eliachimus; quaſi totus Domini ſeruus eſſet: & hæc Sacerdotis optimi non eſt. Quid Theodoricus aliud a Sacerdote repetit, quam bonos mores? lib. 3 Epiſt. 7. ad Ianuar. Epiſcop. *Omnes* (inquit) *iuſtitiam colere, & obſeruare iubemus, ſed eos maximè, qui diuinis honoribus eriguntur*, &c. Et verò Ambroſius illud volebat, vt vir ſuæ nomenclaturæ Sacerdos eſſet.

Sacerdos vitā ſanctus agat.

Ad lib. de dignit. Sacerdot. cap. 3. *Vt dignè* (inquit) *noſcamus, quod ſumus & quod ſumus profeſſione, actione potius, quam nomine demonſtremus*, &c. Et quare id? Ambroſius iterum *Ne ſit nomen inane, & crimen immane*, &c. Illud igitur ad Sacerdotes,

Nomen inane eſt crimen immane.

Parænet. VIII.

Deo hæret, qui verè Sacerdos eſt.

EX officio vrgetur Sacerdos ad viuendum piè, ac ſanctè, ne mores a præfectura deſciſcant

deſiſcant male. *Monſtroſa enim res eſt*, (Bernardo teſte) *gradus ſummus, & animus infimus; ſedes prima, & vita ima*, &c. Nec minus admonentur Prætores ex aſcenſu gradatim ad ſellam Prætoriam, vt mores bonos magis, ac magis colant. quod apud Caſſiodorum inuenio lib. 2. epiſt. 2. *Tribunalia conſcendimus, vt morum gradibus euehamur*, &c. Viuat igitur Sacerdos piè, ac honeſtè, opus eſt; qui Deo addictus leges accepit viuendi ſanctè. Edicto monet Dominus, quid Sacerdotes agant, Leuit. 22. n. 9. *vt non ſubiaceant peccato*, &c. Quo id animo iubeat, in proximo eſt. *Ego Dominus, qui ſanctifico eos*, &c. Id verò eſt, conſecro, & ſeparo, ex Hebræa ſchola apud Oleaſtr. & Lorin. quod Moyſes repetit n. 15. & n. 23. *Ego*, ſcilicet *Dominus ſanctificans eos*, &c. Cur Dominus magiſtrum ſe imperatæ ſanctimoniæ ſemel & iterum ſignificauerit, ſcitè Caietanus docet. *Ratio hæc ſæpe repetitur, vt mente, & factis ſtudeant ſe tales exhibere, quales eſſe decet ſanctificatos à Deo*, &c. Facit igitur, & vrget ad viuendum piè, titulus Sacerdotum honorarius, quos ſibi Deus ſelectos ac conſecratos eſſe voluit.

Ex aſcenſu ad ſellam admonentur Præfecti quiſque de morum profectu.

Leuit. c. 22. n. 9. & n. 23.

Ex affectu vrgetur Sacerdos ad bonos mores.

2. Lego formam præſcriptam Leuitis deligendis ad aram colendam, *Num. cap. 8. num. 14.* hæc enim ad Moyſen Dominus. *Conſecrabis oblatos Domino, & ſeparabis de medio filiorum Iſrael*, &c. Selectos à turba reliqua Leuitas Dominus eſſe voluit. Ne Leuites, qui Deum ſequi iuſſus eſt, mores ducat ab humili populo. Hoc aſpectu quærit Petrus Damian. lib. 4. epiſt. 3. *Vt quid à populo ſegregantur*, &c. Et reſpondet proximè, *Niſi vt diuiſam à populo viuendi regulam teneant*, &c. Tenetur igitur Sacerdos ſpiritum humano altiorem gerere, idque ex Deiſcito patet, *ad Leuit. cap. 21. num 11.* De Sacerdotis parentibus demortuis lex eſt. *Super patre ſuo, & matre non contaminabitur*, &c. Illudque ſanctè cautum, ne Pontifex luctu domeſtico veſtes ſcindat, edatque mœroris ſigna reliqua. Ita ne Pontifex, ſine ſenſu humanitatis eſſe iubetur? Quid tam inhumanum, quàm nihil humani oſtentare in parentum funeribus? Sed hominem exuat Pontifex, neceſſe eſt quod Philo notat ad lib. 2. de Monarch. *Poſtulat in eo viro lex præſtantiorem humana indolem; quippe qui Deo ſit familiaris*, &c. Et verò, qui Deo Sacerdos hæret, non facile tangitur humano affectu. quod Moyſes à Sacerdote repetit, cùm hominem deborrauit à parentum cura funebri. *Ne videlicet, anima Dei ſacrificiis vacans, & tota in illius myſteriis occupata, aliquo impediatur affectu*, &c. ſic Hieronymo placuit *epiſt. 24. ad Paulam.* Et quis ille eſt Sacerdos Dei Altiſſimi? *Gen. 14. n. 18.* Homo perfectò eſt, quod Paulus notat, ad Hebr. cap. 7. num. 7. *ſine Patre, ſine Matre, ſine genealogia*, &c. Dixeris bene Sacerdotem ita vixiſſe, vt humanæ gentis nihil omnino concepiſſe viſus eſſet. quod Ambroſius opinatur lib. 3. epiſt. 25. *Refertur ad exemplum, vt tanquam ſine patre, ac ſine matre Sacerdos eſſe debeat*, &c. Trudat, oportet, a ſe Pontifex affectus humani generis, vt ſuo cum Deo totus agat.

Num. cap. 8. n. 14.

Colat ſacerdos vitam altam à vulgo reliquo.

Leuit. 21. n. 11.

D[illegible] ſacerdos [illegible] vulgus.

Parentibus affectum renunciat [illegible] Pontifex

Gen. cap. 14. [illegible] Hebr. c. 7. num. 7.

Pontifex à cognatis alienus.

Veloſ. in Iudith.

Hac lege Sacerdotem vrget Nazianzenus Orat. 1. *vt magis virtute antecellat, quàm honore, ac dignitate ſuperet; nec modum ſibi vllum honeſtè viuendi conſtituat; nec lucro potius id, quod arripuit, quàm damno, id quod effugit, deputet*, &c. Norint igitur Sacerdotes obligatos ſe ex officio eſſe ad potiora.

Ad Sanctiora vrgetur Sacerdos.

3. Puto enim alienum à Sacerdote eſſe, vt Deum colat ſimpliciter, non obſequio multiplicato. quod ego eruo ex Helcanæ cenſu genealogico. Nam, cùm textus de viro agit, tanquam de patrefamiliæ ad 1. Reg. cap. 1. num. 1. Elcanæ auus eſt *Eliu.* quod ex Hebræo vertitur, *Deus meus ipſe*, &c. cùm ſermo eſt de Helcana, vti de Sacerdote, ad 1. Paralip. cap. 6. num. 34. Elcanæ auus eſt *Eliel*, quod ex Hebræa ſchola ſonat, *Deus meus Deus*, &c. Ac ſi textus vellet Deum à Sacerdote multifariam, non ſimpliciter, colendum eſſe. quæ Hieronymo eſt opinio in tradit. Hebr. ad 1. Paralip. *Vbi* (inquit) *nec dum ad templi miniſterium deſignatur, dicitur Deus meus ipſe*, &c. Abundè eſt enim, vt Paterfamiliæ Deum colat obſequio ſimplicit non ſatis ſeruire Sacerdotem, niſi obſequio multiplicato; idque Elcana iam Sacerdos facilè diſcat ab auo *Eliel. Hoc eſt Deus meus, Deus*, &c. Et erit, qui neget adhuc Sacerdotem, nunc Angelum, nunc Deum ſacro textu appellatum eſſe, vt ex nomenclatura adigatur ad viuendum Angelicè, ac diuinè? Certè Laurentius Iuſtin. Sacerdotes cum Angelis aſſiſtentibus æquè, ac miniſtrantibus compoſitos eſſe voluit, *ad Corinth. 1. cap. 11. n. 10. ad Malach. cap. 2. n. 7.* vt ex officio vrgerentur ad affectus vitæ Angelicæ. *Angelorum* (inquit) *ſiue adſtantium, ſiue miniſtrantium, quorum vice funguntur, Angelicam potius, quam humanam conuerſationem habere debent*, &c. *ad ſerm. de Euchariſt.* Quòd verò Dij fuerint Sacerdotes, nomenclatura honoraria habes: ad Exod. cap. 22. num. 28. *Diis non detrahes*, &c. ad Pſ. 81. n. 1. *Deus ſtetit in Synagoga Deorum*, &c. Illudque Hieronymo placuit, impoſitum Sacerdotibus eſſe nomen diuinitatis communicatæ; quo Deus Sacerdotes inſtitueret ad morum congruentiam. *Vide* (inquit) *dignitatem honoris, largitur nobis nomen, vt largiatur & meritum*, &c. Puto ego Sacerdotes à Deo Deos eſſe vocatos, vt ex nomenclatura diuina impetus caperent agendi, pluſquam homines. Inde enim eſt, quòd magni viri Diis ſe genitos mentiti ſunt: Alexander ab Ammone Ioue: apud Curt. *lib.* 4. Scipio ab Angue Deo: apud Liu. *lib. 6. Dec.* 3. Cæſar à Venere, apud Suet. *cap.* 6. aliique à Diis aliis homines; vt eo ſe nomine excitarent ad rem bene gerendam. Quod ex Varrone probat Auguſt. ad lib. 3. de Ciuit. cap. 4. *Vt eo modo humanus animus, velut diuinæ ſtirpis fiduciam gerens, res magnas aggrediendas præſumat audacius, agat vehementiùs, & impleat ipſa ſecuritate felicius* &c. Quid Sacerdos aliud, cùm Deus nuncupatur? Quid & Eliachimus aliud, cùm Sacerdos Domini appellatur? Nomen eſt nobiliſſimum, quo ſe ſe parabat ad rem piè faciendam.

1. Reg. c. 1. n. 1.

1. Par. c. 6. num. 34.

Dei obſequium multiplicat Sacerdos optimus.

1. ad Cor. c. 11. num. 10. Malach. 2. n. 7.

Sacerdos viuat angelicè.

Exod. 22. n. 28. Pſ. 81. n. 1.

Sacerdotes Deo pares ex morum congruentia.

A generoſitate domeſtica motus concipiunt viri magni, vt agant generosè.

Dei Sacerdos, ad Dei metum excitatur, cùm Dominum agnoſcit.

Inde tamen Pontifex metum ſibi contractum docet, cùm non Dei, ſed Domini Sacerdos eſt, à quo vis, & poteſtas improbitatis puniendæ. Solent viri magni ita Deum colere, vt Dominum metuant, ne labatur facilè animus, ſine Dei metu. Vtrumque miſcet Abramus, Dei ſcilicet honorem cum metu Domini. *Domine* (inquit) *Deus, quid dabis mihi?* &c. Gen. cap. 15. num. 2. *Quod* (Philone teſte) *facit, vt nec liberius, quam pro reuerentia loquar, nec reuerentia libertatem mihi adimat*, &c. Eo igitur metu viuat Sacerdos neceſſe eſt, ne peccet grauiter, & inde grauiùs doleat. Video, quid Sacerdotibus timeodum ſit, cùm ſcietim Sacerdotem à Malachia appellatum eſſe Angelum Domini, ſed Domini ſtrenuiſſimi, ad cap. 2. num. 7. *Angelus Domini exercituum eſt*, &c. Video paratum Ducem virtutis celebratæ: dubites, an pro Sacerdote Princeps militum vires cogat? ſed, Nazianzeno Auctore, venit contrà Orat. 1. *Cauſa* (inquit) *eſt, quam præclara ſimul, & quam formidanda, quia Angelus Domini Omnipotentis eſt*, &c. ſi maieſtas Domini Sacerdotem iucundè afficit, vtpote qui ſacrum ſibi miniſtrum delegerit, abſterret grauiter manus parata virtutis Angelicæ, vbi Sacerdos officium non fecerit: quem, ſi à bono abeat, Deus feriat, priuſquam homines reliquos, neceſſe eſt.

Gen. c. 15. n. 2.

Malach. c. 2. n. 7.

5\. Iubet Dominus cædes fieri manu Angelica, vrbémque premi vniuerſam, apud Ezechiel. cap. 9. num. 6. *Senem, & adoleſcentulum, & virginem interficite*, &c. Vnde tamen cædes priùs edenda imperatur? Addit textus, *A ſanctuario meo incipito*, &c. Græco textu patet; quid iudex vellet, cùm habeat, ἀπὸ τῶν ἁγίων μου, *A ſanctis meis*, &c. nimirum Sacerdotibus. Cur Deus à ſacris miniſtris vindictam priùs ſumeodam eſſe imperauerit, Hieronymi vox eſt. *Qui populo peccati cauſa fuerant, primi ſupplicia meruerunt*, &c. Quos nam homines priùs iudex in ius vocat, & tapitùd monet Dauid Pſ. 81. n. 2. *In medio autem Deos diiudicat*, &c. Sacerdotes ſcilicet, ac Principes diuinitatis communicatæ. vbi Hieronymus, *Res terroris plena; ſi Deos diiudicat, de peccatore quid fiet*, &c. Rectè Hieronymus. Sed Pontifex, imò Sacerdos qualiſcumque, altè cùm ſedeat, grauiùs labitur, ſi peccat. *Non* (ait Chryſoſtomus) *natura ipſa, ſed Sacerdotum conditione, ac dignitate*, &c. ad lib. 6. *de Sacerdot*. Ea de cauſa, & cenſura grauior, & venia difficilior. Premo locum ex *Leuit. cap.* 4. Vitulum Dominus petit pro gente vniuerſa *num.* 20. mactata hoſtia veniam pollicetur. *Propitius erit illis Dominus*, &c. Vitulum pro Sacerdote repetit, num. 3. *Offeret pro peccato ſuo vitulum*, &c. Vox inibi nulla eſt veniæ impetrandæ. Itane Sacerdos peccat, facilè vt non poſſit veniam impetrare? Caietanus ad literam, *Pontifex* (inquit) *pro ſuo peccato ſacrificans, priuatur promiſſione veniæ, vt pauidus perſeueret*, &c. Facit metus iſte ad bonos mores, ad pios motus animi: quo in metu Eliachimus, vt piè vitam ageret, Sacerdos non Dei, ſed Domini appellatur. Erant in auribus triſtes voces, quibus Sacerdotes Hoſeas premit, cap. 5. num. 1. *Audite hoc Sacerdotes, & domus Regis auſcultate, quia vobis iudicium eſt*, &c. Quod expendo, illud eſt, priùs de Sacerdote, quàm de Rege minas eſſe. Id v[illegible] vt [illegible] loco prior eſt, priores, & grauiores pœnas [illegible] uat. Ruperto Auctore ad lib. 2. *In Sacerdotes, ſicut maius eſt peccatum, ita & maius redundat iudicium: & ideo in eos præ cæteris inuehitur diſtrictio ſermonis prophetici*, &c. Cur non colat Iuachimus humanam Dominum, metu contracto, Sacerdos Domini?

Ezech. cap. 9. n. 6.

Punitur Sacerdos priùſquam vulgus iure ſummo.

Pſ. 81. n. 2.

Grauior apud Deum cauſa Sacerdotum, ac difficilior venia.

Leuit cap. 4. n. [illegible] 20.

Magna timendi ratio eſt Sacerdotibus.

Hoſeas c. 5. n. 1.

Grauius Sacerdotes, quàm Reges peccāt officio conſiderato.

Num. 8. Et clamauit omnis populus ad Dominum inſtantia magna, & humiliauerunt animas ſuas in ieiuniis, & orationibus.

Commentarius.

QVod à Sacerdote Maximo imperatum, fecit Iudæus, etſi de re difficili præceptum eſſet. Preces tamen præmittunt homines, ac mulieres. *Et clamauit omnis populus ad Dominum*, &c. Neque enim tantum armis, ac muris præſidebant, vt preces non adderent, quibus Deum elicerent in auxilium; & fortaſſe id à Moyſe didicere, qui humanam miſcet operam cum diuina ope. Ad Ioſuam Moyſes, *Elige viros, & egreſſus pugna contra Amalec*, &c. *Exod. cap.* 17. *num.* 9. Sed & ſummo à Deo expoſcit auxilium. Nam preces (inquit) ex officio mittam. *Habens virgam Dei in manu mea*, &c. Quaſi moneret, nihil ſine Deo valere militares vires, manum cum Deo mouendam eſſe. Hac mente Dauid, *Ad Dominum, cum tribularer, clamaui*, &c. *Pſ.* 119. *num.* 1. M[illegible]o, quæ lucis aliis. Meministis, quid Ioſue precatus fuerit bello aduerſo commotus, cap. 7. num. 7. *Et dixit Ioſue: Heu Domine Deus*, &c. Quid Ioſaphatus cùm vrgeretur bello Moabitico ad 2. Paralipom. cap. 20. num. 3. *Timore perterritus totum ſe contulit ad rogandum Dominum*, &c. Satis admodum, ac p[illegible]. Deinde addit te quid Ioſaphatus monuerit, num. 21. *St[illegible] cantores Domini, vt laudarent eum in turmis [illegible], & antecederent exercitum*, &c. Illud n[illegible] manus militem, Deo propitiato, bene [illegible] nouerit Ezechiam, Sennacherib hoſtibus [illegible] pie, ac religioſè: *Diſce igitur & tu in omni [illegible] tio, in tentationibus, in neceſſitatibus, i[illegible] omnique euentu, vbique orare, [illegible] quidem p[illegible] non poteris ſi in his, quæ cura ſunt, inguet [illegible] ris*, &c. ſic Iuſtinian. *ad iur. de C[illegible] agon.* [illegible] Sciebant certò viri magni preces tebas a[illegible] ndis præmittendas eſſe.

14\.

Non valent ſine Deo milites.

Ex. c. 17. n. 9.

Io. c. 7 n. 7

2\. Par. c. 20. n. 3.

Fugnat bene [illegible] Deo propitiato

Ridet hæreticus P[illegible] & Philoſophus Cyrenaicus p[illegible] hominum g[illegible], preceſque apud Deum hum[illegible] vtpote [illegible] vel mentes inſpiciat tacentis p[illegible] ebeculæ. Sed vrget Clemens Alex. *lib.* [illegible] *ſtrom. cap.* 4 do[illegible] eique petendum à Deo auxilium, precibuſq[illegible] e inſiſtendum eſſe. *Cæterùm ſi oratio ſit acc[illegible]ſio cum Deo conuerſationis, aditus ad Deum nulla eſt prætermittenda occaſio*, &c. An Clemens ab Areopagita mente [illegible] ulit? Docet Antiſtes opus qualecumque, Deo conſulto, inſtituendum eſſe; & addit ad lib. [illegible] Diuin. nomin. cap. 3. *Ante omnem actum, & in Theologia maximè, ab oratione inchoandum eſt: non vt vbique præſentem virtutem attingamus, ſed vt memores diuinarum rerum, ac piis inuocationibus nos ipſos*

15\.

Orandum ſæ quenter, vt ſermo [illegible] cum Deo [illegible] feramus.

illi

Deo nos iungit oratio.

illis dedamus, atque iungamus, &c. Id qoidem, vel ex [illegible]arbata Philoſophia. Datum enim à vate Heleno conſilium Troiano eſt; apud Maron. [illegible]b. 3.

Iunonis magnæ primum prece Numen adora, &c.

Si velit tenere Italiam, arcere hoſtem. Armatus de naui proſilit in Aſiam Magnus Alexander, apud Curt. *lib.* 2. quid inde? *Hoſtias cædit precatus, ne ſe Regem terræ illæ inuitæ accipiant*, &c. Senatores Auguſtus cogit ad munera ſenatoria: apud Sueton. cap. 35. *Sanxit tamen, vt prius quam conſideret quiſquam, thure, ac mero ſupplicaret apud aram eius Dei, in cuius templum coiretur*, &c. Hæc Suetonius optimè: ne quis taceat præſcriptum a Theologo Nazianzeno eſſe Orat. 1. *Optimus ordo eſt, vt qui rem auſpicatur, à Deo initium ducat*, &c. A Magiſtro didicit Hieronymus, quod addit epiſt. 2[illegible]. ad Euſtochium. *Egredientes de hoſpitio armet oratio, regredientibus de platea occurrat, antequam ſ[illegible]o; nec prius requieſcat corpuſculum, quam animus paſcatur; ad omnem actum, ad omnem inceſſum manus pingat crucem*, &c. Et verò agit prudenter, qui à Deo agendi [illegible] auſpicium. Vox Petri eſt hac de re epiſt. 1. cap. 4. num. 7. *Eſtote prudentes, & vigilate in orationibus*, &c. An quòd, precibus ad Deum editis, prudentiores euadant homines: putat id in l[illegible]eo D. Thom. Quid enim [illegible] intimæ non capit homo, qui preces ad Deum mittit humiles? à quo præſidium eſt, ac decus hominum. Hac ſpe, *clamauit omnis populus ad Dominum*, &c. cùm bellum vrgeret, & Holoferoes ceruicibus immineret gentis Iudaicæ.

A [illegible] principium [illegible] di[illegible]

1 Petr. cap. 4. n. [illegible]

Multum à precibus lumen.

16. Quid tamen illud eſt, *Inſtantia magna*, &c. Græco id textu exprimitur, ἐν ἐκτενείᾳ μεγάλῃ, *contentione, ſiue conſpiratione maxima*, &c. ſic Hebræus ait metu contracto ardens nimium: & quo Paulus affectu, conatuque orandum monet. Ad Rom. cap. 12. num. 12. *Orationi inſtantes*, & Græcè τῇ προσευχῇ προσκαρτεροῦντες, quæ quidem vox c[illegible]natum ſonat aſſiduum, affe[illegible]umque perpetuum. Nec aliter Paulus ad Coloſſenſ. cap. 4. num. 2. *Orationi* (inquit) *inſtate, vigilantes in ea*, &c. Addit Magiſter 1. *ad Timoth. cap.* [illegible] *num.* 5. cùm leges de bona vidua [illegible]nat. *Inſtet obſecrationibus, & orationibus*, [illegible]. Tantu[illegible] ſcilicet precandi ſtudium Apoſto[illegible]s eſſe voluit, vt preces vidua non inter[illegible]at. Quod à Chriſto didicit, caſtè illud ex[illegible]ipiens. *Oportet ſemper orare, & non deficere*, & apud *Luc.* 18. *num.* 1. Id verò eſt, affectu pio, [illegible]uaque religioſa preces miſcere, nec in precibus torpere, quo[illegible] ſci[illegible] eiicias ex clamore deprecantis plebe[illegible].

Ad Coloſſ. cap. 4. n. 2.

1. ad Timoth. c. [illegible]

Orandum accurate.

Luc. 18 n. 1.

17 *Et clamauit omnis populus ad Dominum*, &c. [illegible]t clamor non tam vo[illegible], quam mentis vis [illegible] videtur. Clamat Dauid, cùm Deum orat, [illegible] Pſalm. 29. num 9. *Ad te Domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor*, &c. Vbi [illegible]plicationes ex affectu clamores vocantur. *Deus enim* (Tertulliano Auctore) *non voces, ſed cordis auditor eſt, ſicut & conſpector*, &c. ad lib. de Orat. cap. 13. Ac proinde non tam ſonos voce[illegible], quam affectu mentis repetit. Clamat & Moyſ[illegible] cùm [illegible] Deus excipit, *Exod. c.* 14. *n.* 1[illegible] [illegible] enim Dominus. *Quid clamas ad me*, &c. Cùm populo Moyſes, non cum Deo ſermonem texit; & tamen apud Deum clamaſſe dictus eſt, vtpote qui Deum oraſſet. Vnde Ambroſius ad Pſ. 118. ſerm. 19. *Clamabat affectu pio, & per orabat in cælo*, &c. Clamat & Suſanna apud Danielem *cap.* 13. *num.* 42. ſed cùm mortem à ſe deprecatur, *Exclamauit voce magna, dicens: Deus æterne*, &c. Quis enim à Suſanna pudoris celebrari fœmina alius, quàm mentis clamor eſſe poterat, quæ in ius rapta faciem velo obtexit? an voces daret inepte? negat id Hieronymus *Cordis affectus, & mentis pura confeſſio, vocem eius fecerant clariorem*, &c. ſcilicet pius motus animi Deo clamor eſt ingens.

Mar[illegible] ora[illegible]

Exod. c. 14. [illegible]

Voces ſupplices Deum tangunt.

Dan. 13. n. 42.

Vox apud Deum magna conſtantem[illegible].

Iam verò ſi nutrita ieiunio oratio eſt? Vrget fortiter: & quod orat quiſque, exorat facilè. Sciebant certò, quid valeant preces à ieiunio imperatæ: qui, *Humiliauerunt animas ſuas in ieiuniis, & orationibus*, &c. Vim ſuam cogunt preces à menſa tenui, vtpote qua volat ad Deum facilè mens defæcata, & corpuſculum inedia extenuatum. An ſuas à ieiunio alas parat oratio? Nihil putat aliud Baſilius Hom. 1. *Ieiunium* (inquit) *preces noſtras ſubuehit in cælum, dum illis alarum vice fit, quo ſurſum ferantur*, &c. Perſpiciat, neceſſe eſt, quidquid cælo clauditur intimo, ſiccus, ac ieiunus orator, ſi venter vacuos mentem gignit tenuem: eóque tendit Chryſoſtomus, cùm dicat Hom. 58. in Matth. *Qui ieiunat, leuior eſt, & vigilanter orat*, &c. Verè Tobiam monet Angelus cap. 12. n. 8. *Bona eſt oratio cum ieiunio*, &c. Illud igitur ſtatuo, nihil rerum eſſe, quod non capiat facilè mens nutrita ieiunio, & oratio à menſa tenui profecta. 18.

A ieiunio ſuam preces vim capiunt.

Nutriuno oratio menſa tenui.

Sciens apprimè vt Adamus eſſet, negat Dominus pomi vſum eſumque, ad Geneſ. 2. num. 17. *De ligno ſcientiæ, ne comedas*, &c. quaſi vellet: ſi quid certò ſcire velis, à cibo vetito abſtine; tunc enim arbor, ſcientiæ lignum erit, cùm homo pomum non edat. Quod ſcienter aduertit Zeno Martyr ad Serm. de Ieiunio. *Ille* (inquit) *ſcientiæ cibus ieiunio alitur, & per abſtinentiam miniſtratur*, &c. Hauſit Daniel, hauſere ſocij imagines, ac notiones rerum non ignobiles: quod patet ex *cap.* 1. *num.* 17. vbi textus, *Pueris his dedit Deus ſcientiam, & diſciplinam in omni libro*, &c. Quo id merito contigerit, datum puto *num.* 12. vbi Daniel ad Aſphenezum, *Dentur nobis legumina ad veſcendum, & aqua ad bibendum*, &c. Terreſtri igitur cœna mentem purgarunt iuuenes, vt purgatiores à ſenſu imagines mentem afficerent, ac diſponerent ad contemplationes rerum maximarum. quod Hugo docet. *Merito abſtinentiæ dedit illis Deus, vt multa ſcirent ingenio, & multa addiſcerent à Magiſtro*, &c. Bene ad noſtram lyram. 19.

Gen. cap. 2. n. 17.

A ieiunio maluo ſapientia.

Dan. cap. 1. n. 17. 12.

Menſa caſtigata cœna ſapientia.

Et quidem facilis à cibo tenui via ad Deum eſt. *Scio hominem* (quod Paulus de ſe monet 2. ad Cor. c. 12. n. 2. *raptum huiuſmodi vſque ad tertium cælum*, &c. probanique viri boni raptum è terris Saulum, aſtrîque receptum eſſe, cùm nihil omnino videret captus oculis ad agrum Damaſcenum, quod habes in Actis *cap.* 9. *num.* 9. vbi Lucas, *Erat ibi tribus diebus non videns*, &c. Sed quo merito raptus in cælum Paulus eſt? addit textus, *& non manducauit* 20.

2. ad Corint. c. 12. n. 2.

Act. c. 9 n. 9.

ducauit, neque bibit, &c. Ieiunio igitur triduano impetrauit, vt cælum aditet mens Deo addi-
Leuior in cœlum mens euolat à menſa tenui. ćta: quod Baſilio viſum eſt Orat. 1. *Paulum* (inquit) *ieiunium, quod in ſuarum anguſtiarum prædicatione commemoras, in cælum prouexit*, &c. Et verò cùm cibus parcior hominē emaciat, mens nutrita ieiunio alatum reddit corpuſculum.

21. Quid Heliam cœlo intulit? Video medium patere cœlum, currúque raptum hominem per mundi plagas ſuperiores volitare. 4. Reg.
4. Reg. 2. num 11. cap. 2. num. 11. *& aſcendit Helias per turbinem in cælum*, &c. Nec id miratur Chryſologus; vt qui ſciat Heliam ieiunio quadragenario emaciatum eſſe. Neque enim menſa erat alia, quàm *ſubcinericius panis, & vas aquæ*, &c. 3.
3 Reg. 19. n. 6. *Reg. cap.* 19. *num* 6. Cur Helias non volet nutritus ieiunio, & alatus? *qui Dominici continuatione ieiunij defæcatus à corporali pondere mortis victor euolauit in cælum*, &c. Sic Chryſologus *ad ſerm. 2. de Prodigo*. Vnde Antiſtes concepit ardorem admonendi. *Vacuandus eſt venter moderatione ieiunij, vt exoneratus animus poſſit ad alta pertendere, poſſit ad ipſum pietatis auctorem totus aliger peruenire*, &c. Vnde conſtat orationem ieiunio alatam eſſe, Deumque
Macrum ieiunio corpuſculum vere alatum. vtroque lenocinio molcendum: quod Hebræis placuit. Nam metu perditi, *humiliauerunt animas ſuas ieiuniis, & orationibus*, &c hæc & homines alij, vt preces adornarent ſuas.

22. Quis neſcit Danielem ſuo ſe ieiunio mace-
Dan. c. 9. n. 3. raſſe, cùm precaretur? ad cap. 9. num. 3. *Poſui faciem meam ad Dominum meum, rogare, & de-*
Ieiunium orationis lenocinium. *precari in ieiuniis*, &c. Itaque ieiunium admiſcet precibus: acſi vellet, Auctore Vatablo, *vt compararem me ad orationem ieiunando*, &c.
Deut. c. 9 n. 9. c. 10. n. 10. Præit Moyſes Deut. cap. 9. num. 9. *Perſeueraui* (inquit) *in monte, panem non comedens, & aquam non bibens*, &c. Deinde addit, *cap.* 10. *num.* 10. quid preces valeant, ieiunio addito *Exaudiuit me Dominus etiam hac vice*, &c. Subſequitur & Helias ieiunio maceratus quadragenario, quod antè dictum: ſic ieiunus antro ſe condit
3 Reg. c. 19. n. 9. Helias, vt preces faciat, & ſuo cum Deo col-
Luc. cap. 2. n. 37. loquatur; vnde ad Heliam Dominus, 3. Reg. 19. num. 9. *Quid hic agis Helia*, &c. Sed quænam apud Lucam erat Anna vidua, cap. 2. n. 37. *Ieiuniis, & orationibus ſeruiens*, &c. Vtrumque miſcet, & pinguem orationem, & menſam tenuem; vt noris bene ieiunio adiutari maximè orationem: quod placet Chryſoſtomo, ad Matth. tom. 15. *Ieiunium* (inquit) *adiutorium eſt orationis*, &c. Sed ad caput redeo, vbi metu concepto, *clamauit omnis populus ad Dominum*,

Parænet. IX.

Ne quis, Deo inconſulto, quidquam tentet.

1. Domi, ne militiæ nihil agas, quod à Deo non ſumat auſpicium. Nam fortuna, ſi Venuſinam pulſes lyram, *non auſpicatos contundit impetus* Orandum igitur, & conſulendum puto Deum eſſe, priuſquam incipias; à quo ſcilicet Ioue principium rerum pulcher-
Præſidium in precibus ingens. rimarum, ac præſidium eſt, quod monet Iuſtinianus de Orat. cap. 6. *Incitendum eſt, vt in primordio ſaltem cuiuſque operis dirigatur oratio, & diuini ſuffragij imploratio*, &c. In hanc ſententiam abiere viri magni. Erat Dauid pius iuxtà, ac ſtrenuus; quare non prius hoſtem ferro, quàm Deum vrgebat precibus: quocumque Dauid pedem inferret, Dei ſcitum erat. Ceilam petit, ſed oraculo admonitus 1. Reg. c. 23. *1. Reg. c. 23.*
num. 2. *Conſuluit ergò Dauid Dominum*, &c. *n. 4. 10. c. 30. n. 6.*
Negant milites, & inſanos obiiciunt labores, ne viam carpant, *num.* 4 Quid Princeps militum? *Rurſus conſuluit Dauid Dominum*, &c. Vrbe ſalua, iterum in metu Dauid: vnde pulſat Oraculum, num. 10. *& ait Dauid: Domine Deus*, &c. Perſequi Amalecitam cupit Dauid: nec perſequitur, niſi priùs Deum precibus proſequatur, cap. 30. num. 8. *Conſuluit Dauid*
Dominum, &c. Multus ero, ſi loca velim cætera *Conſilium à precibus optimum.*
congerere. Notum etiam tonſtrinis illud eſt, nihil rerum Ducem tentaſſe, Deo inconſulto, ſiue vt piè, ſiue vt ſcitè ageret, Theodoreto Auctore ad quæſt. 54. *ſemper enim Deum ſciſcitans, & aciem inſtruebat, & quieſcebat*, &c. Vnde victus in bello Dauid erat difficultatum plurimarum: quod aduertit Ambroſius 1. *Offic.* cap. 35. *Nunquam, niſi conſulto Domino bellum adorſus eſt, ideo in omnibus victor*, &c. Sed nemo non vincat, Deo exorato: nemo non rectè agat.

Rediturus in patriam Dauid, timet grauiter, ne Deus reditum abnuat; io metu preces 2.
fundit Vates 2. Reg. cap. 2. num. 1. *Poſt hæc conſuluit Dauid Dominum*, &c. Cur id, iuuenit Hugo. *Noluit Dauid aliquid agere, ſine conſilio*, &c. diuino ſcilicet. Nónne Saule malè mulćtato ius erat, vt Dauid regnum adiret? conſtat
ex 1. *Reg. cap.* 16. *num* 12. vbi Deus ad Samue- *1 Reg. c. 16 n. 12.*
lem, *Surge, vnge eum*, &c. Quid adhuc timet Dauid? cur ſceptrum non capit, Deo dante? in locum Abulenſis. *Quia Dauid in rebus magnis*
nolebat iudicio ſuo agere, ſed Dei conſilio, cum illud facilè habere poſſet: & quia iſtud erat negotium de regnando, noluit ſine Dei conſilio quidquam agere, &c. *quæſt.* 2. Addo ego timuiſſe Du- *Regnum Dauid non capit, niſi Deo conſulto.*
cem, ne ſuam in rem falſus eſſet animi: ac proinde voluiſſe rogatum ea de lite Deum eſſe. A Iacobo Dauid accepit rationes Dei conſulendi. Ibat ſenex paterno ductus amore ſuum ad Ioſephum, ibat & familia vniuerſa,
Gen. cap. 46. *num.* 1. textus eſt, *Venit ad puteum* *Gen. c. 46 n. 1. 3*
iuramenti, &c. vnde via in Ægyptum proxima eſt. Subſiſtit in loco ſenex. *Mactatis ibi victimis Deo patris ſui*, &c. Erat ſcilicet in metu Pater familiæ plurimæ: vnde cura Deo timoris pellendi, num. 3. *Noli timere*, &c. Quid Iacobus
timet? Dei virgam. Mactat igitur pecudes, & *Timeat, qui Deo inconſulto viam capiat.*
preces mittit, Ioſepho teſte, ad lib. 2. Antiquit. cap. 7. *Cùm timeret, ne inconſulto Deo, migratione facta, genus ipſius clade aliqua feriretur*, &c. Et erit adhuc, qui rem aggrediatur ſine Deo? cùm Iacobus nihil ſuo fidat cerebro, imò ſe, domumque ſuam, Deo commendet, priuſquam viam peragat. Quid ſi ab vtroque auo didicit & Ioſaphatus, cùm bellum vrgeret, Ioramo ſocio? Collecto belli apparatu, priùs cum Deo
agendum Princeps monet, 4. Reg. cap. 3. n. 11. *4 Reg. c. 3. n. 11.*
Eſt ne hic (inquit) *Propheta Domini, vt deprecemur Dominum per eum*, &c. Petis fortaſſe, quid Deo cum bello eſt, vt niſi Deo conſulto, congreſſum cum hoſte Ioſaphatus non ineat? *Erat Ioſaphatus* (monet Abulenſis) *bonus*,

ac

... ex 2. Paralip. cap. 19. *ideo in omnibus ... ſuis recurrebat ad Dominum, ... quaſi.* Neque enim res belli aduerſa ... cedar, ſi Deum piè non roges. Senſit id & malus Princeps: qui ante belli tubam, Ahia conſulto, ſacrum explorat conſilium, & implorat auxilium, 1. *Reg.* 14. *num.* 18. ſic iubet Saul: *Applica arcam Dei*, &c. Malus alioqui Princeps, hac vna parte bonus eſt, vt qui de ſuis rebus Deum percunctat; nec hoſtes aggreditur, priuſquam Deus iubeat. Quod bene Caietanus laudat. *Recto gradìtur ordine, Deum conſulens, per Sacerdotem*, &c. Ac ſi vellet: nihil Princeps bene egerit, niſi Deo conſulto, & propitiato.

1. Reg. c. 14. n. 18. — *Et malus Princeps Deum rogat de belli fortuna.*

3\. Iam verò de rebus ſuperioribus agitandum eſt? Conſulendum omnino Deum eſſe ſtatuit virgo malè dubia, quo ſe modo tueretur aduersùs improbitatem. Exuerat nigritudinem peccati pulchra iterum, Cant. 1. numer. 5. *Nigra ſum* (inquit,) *ſed formoſa*, &c. Videbat occurſare lupos rapaces, & fallaces vulpes: vnde impetus deprecandi n. 7. *Indica mihi, vbi paſcas, vbi cubes in meridie*, &c. Adire Deum volebat virgo ſapiens, vt magiſtrum conſuleret de rationibus animi ſanctioribus. *Hæc dicit, ſolicita de pulchritudine, quam diuinitus conſecuta erat, ſimulque diſcere cupiens, quo pacto venuſtatem illam poſſit retinere*, &c. ſic Nyſſenus *Orat.* 2. Scitè virgo Deum orat, & conſulit, ne ſine Deo, aberret longè, & ſordes cogat.

Cant. 1. n. 7. — *Fraus Diabolum, qui Deum adit precibus.*

4\. Age verò, quiſquis de vita ſanctiori agis, & ſatagis: nihil aggrediaris, quod à precibus non ducat initium. Chriſtum ſequere. Ieruſolymam adibat Magiſter, vt homines inſtrueret de rebus maximis: ſed & templum frequenter inibat Dominus. Conſtat ex Ioann. cap. 2. num. 13. *& inuenit in templo vendentes*, &c. Deinde quid Magiſter vellet ad aras, exponit num. 14. *Nolite facere domum Patris mei, domum negociationis*, &c. Conſtat ex Matth. cap. 21. num. 23. *Et cùm veniſſet Ieſus in templum, acceſſerunt ad eum docentem*, &c. Conſtat ex Luc. 21. num. 38. *& omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum*, &c. Quò tantus Magiſtro ardor templi adeundi? ſcilicet, vt Patrem quodammodo conſuleret de rebus agendis. Nec id negat Iuſtinianus *d. Orat. cap.* 6. Monet Patriarches: *Introeamus in templum, & ibi orationum vota offeramus, egredientéſque armet oratio; ſicque ad negotia peragenda accingamur*, &c. quod vt rectè fiat, Chriſti exemplo vrget. *Nam & Dominus Ieſus frequentabat templum, vt ibi doceret, & oraret. Hoc namque decebat, vt tanquam bonus ... Patris adiret domum*, &c. Quid Hebræus Orator faceret aliud in rebus trepidis? Deum vel allicit in conſilium, vel elicit in auxilium, *& clamauit omnis populus ad Dominum*, &c. Sed illud in loco adhuc premo; conueniſſe ad preces turmatim gentem vniuerſam. *Omnis* (inquit) *populus*, &c. Fortaſſe, vt cooſtaret

Ioann. cap. 2. n. 13. — *Matt. c. 21. n. 23.* — *Luc. 21. n. 38.* — *Qui Deum ..., vt Patrem, templū ... frequentat.*

Parænet. X.

Fortius apud Deum agere communes preces.

1\. DIſcas id à Magno Ambroſio; qui quidem monet, ad Rom. cap. 15. *Multorum prece, impoſſibile eſt, vt non impetrent*, &c. Expendit Antiſtes rogatos à Paulo Romanos eſſe, vt Deum pellicerent in amoletum rerum difficillimarum. Nam *num.* 30. *&* 31. ſic Apoſtolus, *Obſecro vos Fratres, vt adiuuetis me in orationibus veſtris*, &c. Illud ſecum reputans, fortiores peu ſe aduersùs Deum eſſe communes preces hominum. Et verò meus Chriſtus, quod addit Ambroſius lib. 2. de Pœnit. cap. 10. *amat, vt pro vno multi rogent*, &c. Ambit ne Chriſtus ſibi maius obſequium ex maiori petitorum turba? Id fortaſſe eſt humano iure; niſi malis, vim Deo grauiorem fieri, cùm vis vi coniuncta agat valentiùs. Inde ſupplicationes ſolennes in rebus dubiis. *Vt intelligas* (teſte Chryſoſtomo) *plurimum eam pollere orationem, quæ cum conſenſu agitur, & ingi concordia plurimorum hominum*, &c. *tom.* 5. *Hom.* 3. *contra Anomæos.*

Impetrant facile communes preces. — *Ad Rom. c. 15. n. 30. 31.* — *Quod plures petunt ſcitius à Deo parant.*

2\. Vnde tanta Chriſto vis facta, vt famulum adeat, ſanitate reddita? apud Matth. cap. 8. num. 7. *Ego veniam, & curabo eum*, &c. Regulúmque a ſe trudat voce graui? apud Ioann. cap. 4. num. 48. *Niſi ſigna videritis, non creditis*, &c. Vterque rogat, & Centurio pro ſeruulo, ad Matth. cit. num. 8. *Acceſſit ad eum Centurio rogans eum*, &c. Et Regulus pro filio, ad Ioann. cit. n. 47. *& rogabat, vt deſcenderet, & ſanaret filium eius*, &c. Sed pro Regulo nemo rogat; pro Duce multi rogant homines. quod patet ex Luc. cap. 7. num. 5. *Miſit ad eum ſeniores, rogans eum*, &c. Ac proinde vim Chriſto factam credo, cœtu communi rogantium. Nam, Tertulliano Auctore, *hæc vis Deo grata eſt*, &c. *Apologet. cap.* 39. Quid ſi & vis Deo magna eſt? Tertullianus iterum, *Coimus in cœtum, & congregationem, vt ad Deum, quaſi facta manu precationibus ambiamus*, &c. Video cedere Deum multiplicatis precibus, quaſi militibus conglobatis.

Matth. c. 8. n. 7. 8. — *Ioann. c. 4. n. 48.* — *Vim Deo facit turba precantium.* — *Luc. c. 7. n. 5.*

3\. Hac via ſacrum ſibi auxilium ambit virgo ſapiens, imò parat. Paſtorem virgo Deum quærit, ſed non inuenit, *Cant.* 5. *num.* 6. votis deficiens, *Adiuro* (inquit) *vos filiæ Ieruſalem, vt nuncietis dilecto*, &c. *num.* 8 Hæc in loco adiuratio, quaſi precatio eſt, vt preces multiplicent apud Deum virgines aliæ. Cur ita? vim Gilbertus grauiorem agnoſcit in conuentu rogantium aduersùs Deum. Sic enim virgo ſerm. 46. *Multiplicatis precibus expectata ſolatia, fundet vberius*, &c. Cùm Deus vel precantibus victus cedat, vel blandientibus gratus annuat.

Cant. c. 5. n. 6. 8.

4\. Non abnuit miſſas preces à conuentu hominum, qui duos tantùm oratores audit libenter, apud *Matth.* 18. *n.* 19. Nam textus eſt, *De omni re, quacumque petierint, fiet illis à Patre meo*, &c. Tanta in precibus virtus eſt, vt nulla in obtinendo mora interſit, cùm multa rogantium turba ſit: id enim meus Chriſtus docet liquidò. *Si duo ex vobis conſenſerint*, &c. Vnde vox Chryſologo nata eſt Serm. 132. *Qui nihil hominibus cum paucis negat,*

Matth. c. 18. n. 19. — *Deum vrgent ſupplicationes publicæ.*

negat, quid & Conciliis poſcentibus denegabit &c. Nihil omnino denegandum putat vel homo barbarus. Accerſitum Moabites, Balaamum voluit *Num. cap.* 22. Eo affectu legat homines ad ariolum num. 5. *Miſit nuntios ad Balaam*, &c. Sed, Deo conſulto, Legatos à ſe remittit ariolus, & ſuo ſe tecto continet, illud iterans n. 13. *Prohibuit me Dominus ire vobiſcum*, &c. Quid inde Moabites? non deſpondet animum; ſed vrget precibus, & oratores ſecundò mittit, n. 15. *Rurſus ille multo plures, & nobiliores miſit*, &c. Quo id animo Balacus fecerit, bene aduertit Abulenſis q. 6. *vt Dominus ex importunitate precantium [illegible] affectus, eum mitteret*, &c. ſenſit Moabites valere plurimum apud Deum communes preces hominum. Quòd verò Deus manus dedit, ſi multa interſit turba rogantium, conſtat ex loco citato *n.* 20. vbi Deus ad Balaamum, *Si vocare te venerunt homines iſti, ſurge, & vade*, &c. Quaſi nefas eſſet, negare precibus multiplicatis: ac proinde ſtatuit benè, vt quod paucis negat hominibus, concedat plurimis.

Num. cap. 22. n. 5. 13. 15

Obtinent vel à Deo importuna preces.

Exoratur Deus communi conſenſu.

22\. Sciunt boni homines, quid preces communes hominum apud Deum valeant. Inde eſt, quòd in fortuna aduerſa cogunt ciues in ſacram ædem, ſupplicationeſque decernunt. Id Iudæus vrget 2. Machab. cap. 3. n. 18. *Alij gregatim de domibus confluebant, publica ſupplicatione obſecrantes*, &c. Id Eſther iubet cap. 4. num. 16 *Vade, & congrega omnes Iudæos, & orate pro me*, &c. Egit id & Ieroſolyma vniuerſa 2. Paralip. cap. 20. num. 13. *Omnis verò Iuda ſtabat coram Domino*, &c. Id tandem Ioel monet cap. 1. num. 14 *Congregate ſeniores omnes habitatores terræ in domum Dei veſtri, & clamate ad Dominum*, &c. Et ſi precibus additam lego veſtem cilicinam num. 13. *Accingite vos*, &c. Iure quidem ſummo: quod Lyra interpretatur, *vt ex communi afflictione, & deprecatione citiùs placetur Deus*, &c. Sciebat id vates Daniel, qui vt necem effugeret, & ſomnium ſolueret, ſocios ſibi iuuenes aſciuit ad preces humiles. Dan 2. num. 17. *Ingreſſus eſt in domum ſuam, & ſociis ſuis indicauit negotium, vt quærerent miſericordiam à facie Dei*. &c. An ſibi Daniel non fidit, ſi preces mittat ſine ſociis? Rectè Lyra. *Adiungit enim ſibi ſocios in orando; quia oratio multorum, & maximè bonorum eſt multum exaudibilis*, &c. Nemo igitur neget valentiores eſſe communes ſupplicationes ad veniam impetrandam, opemque à Deo eliciendam: quod Iudæus cùm reputaret, *Clamauit omnis populus*, &c.

2. Mach. c. 3. n. 18.
Heſther c. 4. n. 16.
2. Pat. c. 20. n. 13.
Iohel cap. 1. n. 14.

Citiùs flectitur Deus communi ſupplicatione.

Dan. cap. 2. n. 17.

Plura à Deo impetrat, qui ſocios ad rogandum cogit.

Num. 9 Et induerunt ſe Sacerdotes ciliciis, & infantes proſtrauerunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio.

Commentarius.

23\. DVplex in loco vis eſt ad patandam veniam ſceleris, opemque à Deo exigendam aduerſus hoſtes, exultanteſque bello Duces; ſqualor ſcilicet pœnitentium, & innocentium clamor. Ritus aræ tegendæ veſte cilicina, hoc tantùm ex loco patet: ſi quis eſt alius, doce. Illud ex vtraque ſchola eruas, attratos, ſordidatoſque homines conueniſſe perſæpe ad preces humiles, vt Deum ſibi facilem redderent. Quid Idololatres, vt imbres à Ioue eliceret? Nudis pedibus, & toga ſordida rem agebat. Morem inducit Tertullianus de Ieiun. cap. 16. *Cùm ſtupet cælum, & aret annus, nudipedalia denuntiantur, magiſtratus purpuras ponunt, faſces retro auertunt, precem indigitant, hoſtiam inſtaurant*, &c. Credebat Idolatres ſacco, & ſqualore mulceri Deos, vt imbres cælo fluerent. Addit Tertullianus, ſignatum quotannis diem eſſe, ad ſaccum induendum, pedeſque nudandos, cauſa pia. *Apud quaſdam colonias præterea annuo ritu, ſaccis velati, & cinere inſperſi Idolis ſuis inuidiam ſupplicem obiiciunt*, &c. ſcilicet, vt Dij malè audierint, ſi quid negent hominibus ita maceratis. Quidquid hac de re velis, cogit Cerda *ad Tertull. Apologet. cap* 40. vbi locum verſat de Nudipedalibus.

Gratus & Deis habitus pœnitentium.

Malè Dij audirent, ſi nō flecterentur ſqualore pœnitentium.

24\. De quibus, vt credo, addo laciniam propheticam *Ezech.* 27 *num.* 2. Tyrum Vates malè tundit, eiuſque fortunam aduerſam explicat: & quidem, quid doluerit populus, deſcribit graphicè num. 31. *Radent ſuper te caluitium, & accingentur ciliciis, & plorabunt in amaritudine animæ, ploratu amariſſimo*, &c. Sacrum profectò id erat nudipedale, quo ſordidatus populus Deos ſibi faciles volebat. Quod & fecit Niniue, vt Deum mulceret, ad Ion c. 3. n. 5. *Crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis*, &c. Nec Princeps à populo alius, ſed præit exemplo, n. 6. *& ſurrexit de ſolio ſuo, & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere*, &c. ſcilicet ritus erat Diis pacandis, ſaccus cilicinus, & cinis inſperſus, ieiunio imperato; rituſque de ſacro nudipedali. quod & Chriſtus laudat apud Matth. c. 11. n. 21. *Si in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egiſſent.*

Ezech. c. 27. num. 2. 31.

Ionæ c. 3. n. 5.

Sacra pœnitentium, nudipedalia.

Matth. c. 11. n. 21.

25\. Sed puto, ſacra Iudæo accepta refert Idololatres. Quandoquidem Hieronymus in nudipedalibus agnoſcit ritum Iudaicum epiſt. 25. ad Paulam, *Flentes (inquit) hodie Iudæi, & nudatis pedibus in cinere volutati, ſacco incubant*, &c. ſic Iudæus, cùm vel publica, vel priuata fortuna premeretur. quò Iuuenalis reſpexiſſe viſus eſt Satyr. 6.

Obſeruant vbi feſta mero pede ſabbata Reges, &c.

Neque enim dicas, licèt, merum pedem, niſi nudum pedem. Video fuiſſe in hac ſententia Rhodiginum *lib.* 15. *cap.* 6. Quid ſi Paulus nudipedalia ſemel, & iterum peregerit? Docet id Hieronymus *epiſt.* 89. *ad Auguſtin.* Corinthi enim Paulus caput tonſit, barbamque promiſit, quæ vna de ſacro nudipedali erat cæremonia. Vnde Lucas in Actis ad cap. 18. num. 18. *Qui ſibi totonderat in Cenchris caput*, &c. Deinde Ieroſolymis templum addit Apoſtolus, vt ſacrum faciat cum viris aliis, votumque ſoluat; ſacrum vtique nudipedale, coma raſitata, & ſacco induto. Quo Iudæus Paulum inuitauerat, in Actis ad cap. 20. num. 24. *His aſſumptis ſanctifica te cum illis, & impende illis, vt radant capita*, &c. Locum vtrumque de ſacro nudipedali exponit Hieronymus epiſt. citata. *O Paule, & in hoc*

Act. cap. 18. num. 18.
c. 20. n. 24.

hoc te rur'us interrogo, cur caput raſeris? cur nudipedalia exercueris de cæremoniis Iudæorum, &c. Nec aliter ſentit Hieronymus *ad Galat. cap.* 2. Planum igitur fit placuiſſe Iudæo nudipedalia, quæ & ſacco inſtrato conſtant, nedum veſtito, & raſo capite, & cinere inſperſo, vt fortunam aduerſam amolliretur, Deo propitiato. Mulcetur enim Deus noſtro dolore, cùm notas mœroris intimi damus, veſte cilicina, & cinere aſperſo. Monebat Ieremias ſumendum eſſe habitum dolentis animi, ad cap. 6. num. 26. *Filia populi mei, accingere cilicio, & conſpergere cinere: luctum vnigeniti fac tibi*, &c. Id verò? vt hoſtem à ſe abigerent, & à muris longè auerruncarent. Quod Sacerdotes in loco fecere, *& induerunt ſe Sacerdotes ciliciis.*

Placatur Deus pœnitentium dolore intimo.

Ier. c. 6. n. 26.

26. Ad facc om, & cinerem addit Iudæus metu preſſus, clamores infantiæ, eiulatúſque innocentiæ. *Et proſtrauerunt infantes contra faciem templi Domini*, &c. more id ſolito, quod patet ex 2. *Paralip cap.* 20. *num.* 13. vbi textus, *Omnis* (inquit) *Iuda ſtabat coram Domino cum paruulis*, &c. Bene ad rem, Lyrano teſte, *vt magis impetraretur diuina clementia*, &c. Lenitur enim Magnus Deus planctu Innocentis pueritiæ. Hoc fortaſſe reſpectu collectus ad Eſdram eſt, lib. 1. cap. 10. num. 1. *Cœtus grandis nimis virorum, & mulierum, & puerorum: & fleuit populus fletu multo*, &c. Cur pueri cum ſenibus coniunguntur ad leſſum peragendum? multa in puerili eiulatu virtus eſt ad iram leniendam magni iudicis, quod probat Valer. Max. *lib.* 8. *cap.* 1. Sic Galbam patentem abſoluetunt flentes pueri mitigata concione. *Et quæ innocentiæ tribui non poterat abſolutio, reſpectu piorum puerorum data eſt*, &c. Nec à Ioele aliud mandatum Iudæo eſt, cap. 2. num. 16. *Sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate paruulos*, &c. Hac infantum eiulatione, & deprecatione mitigari Deum mos, & fas erat; quod placet Ambroſio *ad ſerm.* 40. Imò vim Deo faciunt infantiles voces: eámque vim ſibi fieri voluit Pater optimus, vbi ſuum nobis filium, & infantem, & vagientem expoſuit, ad Iſai. cap. 9. num. 6. *Paruulus enim natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis. Et vocabitur nomen eius, Deus fortis*, &c. Itanè vim Deo facit, dum vagit infans, dum balbutit Puer, vt verè appelletur, Deus fortis? ſed multa in vagitu infantili virtus eſt ad permouendos animos; quod monet Chryſologus ſermon. 158. *Infantia, quam non vincit barbariem? quam non mitigat feritatem, quem non compeſcit furorem?* &c. Nec miror ego Deum puero vagiente lenitum, ac victum eſſe, qui cedit. *Et pullis coruorum inuocantibus eum*, &c. *Pſalm.* 146. *num.* 9. Non coruis iam robuſtis indulget Deus, ſed pullis adhuc teneris, & ob famem crocitantibus; credo, vrgent validè crocitationes pulli fameſcentis, vtpote voces ætatis paruulæ. Quare Iudæus populus in re difficili. *Proſtrauerunt infantes contra faciem templi Domini*, &c. Video pueros aris admotos, vagientéſque infantes, apud Deum orare, ac perorare: video deinde

2. Par. c. 20. n. 13.

Vincitur Deus ploratu infantium.

Eſdr. lib. 1. c. 10. n. 1.

Flectunt & ſeuerum iudicem infantiles fletus, ac preces.

Ioel. c. 2. n. 16

Iſa. c. 9. n. 6.

Vincit homines, dum vagit Infans Ieſus.

Pſ. 146. n. 9.

PARÆNET. XI.

Iuuari preces hominum habitu cilicino.

PRobatum eſt textu proximo nutriri ieiunio orationem; quæ quidem à menſa tenui profecta, Deum validè moueat, hominéſque Deo continuos faciat. Vnde criminatores Ioannis, Chriſtique diſcipulos ita miſcent, vt de Ioannis ſchola dicant, apud Luc. cap. 5. num. 33. *Ieiunant frequenter, & obſecrationes faciunt*, &c. Ac ſi vellent, probari Deo preces, quæ à fameſcentibus mittantur, & patere ſanctitatem morum ex oratione pingui, & cœna tenui. ſic Caietano viſum eſt. *Ad oſtendendam* (inquit) *ſuorum diſcipulorum ſanctitatem, appoſuit illorum ieiunia obſecrationes*, &c. Tanta in ieiunio virtus eſt, ad precandi munus adornandum. Sed quæ in cilicio vis eſt ad Deum exorandum? Placatur Deus eo habitu, ſiue vt ignoſcat peccantibus, ſiue vt agnoſcat poſtulantes in re dubia. 1.

Luc. cap. 5. n. 33.

Concinnat preces menſa caſtigata.

Nouit Iſaias quid valeat ſaccus cilicinus ad Dei iram mulcendam, cùm reus ſcelerum homo eſt: ac deinde exponit, quid iudex moneat cap. 22. num. 12. *& vocabit Dominus Deus exercituum in die illa, ad fletum, & planctum, ad caluitium, & ad cingulum ſacci*, &c. Partes ſunt animi pœnitentis orare cum fletu, petere cum cilicio; quas à peccante populo expoſcit Deus, ac Dominus exercituum, ſcilicet, ne cogatur homines premere collecta militum manu. Neque enim vocatur in loco Dominus *Deus exercituum*, &c. Sed vt doceat veſtitos ſaccis homines, armis indutos eſſe, Deóque valentiſſimo facilè obſiſtere, ſi poſcant veniam ſcelerum. Adeò iuuat preces hominum ſaccus cilicinus. Et quidem, Abulenſi Auctore ad 4. Reg. cap. 19. quæſt. 2. *Iſte erat modus, quo Hebræus ſe habebat ad Deum, quando volebat aliquid obtinere*, &c. 2.

Iſ. c. 22. n. 12.

Lorica eſt aduerſus Deum veſtis cilicina.

Veſte indutam obſoleta Sacerdotem Vates inducit. Zachar. cap. 3. num. 3. *& Ieſus erat indutus veſtibus ſordidis*, &c. Ac ne quis neſciret, quid eo habitu vellet Pontifex, addit in loco Vates, *& ſtabat ante faciem Angeli*, &c. Id verò eſt, Theodoreto Auctore. Preces mittebat infimas pro ſe, & populo. Sed quare veſtem Pontifex induit cilicinam, cùm Deum orat? ſcilicet, vt Deum fortiter permoueat, habitu pœnitentis animi. Abit Dauid ab aula ad aram, & ſecum adducit regni ſeniores ad mactandam hoſtiam, *lib.* 1. *Paralipom. cap.* 21. *num.* 16. textus eſt. *Ceciderunt tam ipſe, quàm maiores natu, veſtiti ciliciis, proni in terram*, &c. Exarſerat Dominus, furore concepto in Regem; ſæuierat ſtrage patrata in populum; ne Iudex graſſaretur vltrà, ſuo cum Senatu Dauid cilicio aduersùs Deum ſeſe obarmauit, quod obſeruat Abulenſ. quæſt. 64. *vt Deus miſereretur illis, & alleuiaret pœnam*, &c. Credebant prudentes rerum homines, iacere preces, & languere, quæ non iuuantur ſacco cilicino. 3.

Zac. c. 3. n. 3.

Deum exorat Pontifex habitu cilicino.

1. Par. c. 21. n. 16.

Cilicio Deus pungitur hominum.

Ab hoc ſacco opem expoſcit Ezechias bello preſſus. Audit Hebræus, quæ Rabſaces obtruſerat aduersùs Deum in aures hominum, 4. *Reg. cap.* 19. *num.* 1. Iſai. cap. 37. num. 1. *Obuolutus eſt ſacco, & intrauit in domum Domini*, 4.

mini, &c. Vtique vt oraret. Sed veſtem ſumit obſoletam, ac ſeſe Deo ſiſtit: quaſi vellet, cogi Dei opem facilè precibus infirmis, & ſacco humili: quod monet Procopius ad Iſaiam citatum, *Lugentis habitu per medium templi cœtum incedit: ac ſe depreſſo, & afflicto animo eſſe, Deique miſericordiam poſtulare teſtatus*, &c. Addo miſſos ab Ezechia viros ſaccis obuolutos, & ſordidatos ad Iſaiam, vt cùm Propheta Deum orarent, num. 2. *Et miſit* (textus eſt) *ſenes de Sacerdotibus, opertos ſaccis*, &c. Veſtes ab ſe nobiles abiiciunt, & ſaccum induont viri magni, vt Deo theatrum faciant pœnitentiæ: idque munus theatro dedit Ezechias (teſte Oleaſtro,) ad Iſaiam citatum. *Probè noſcens quam latis oculis videat ſaccos Deus*, &c. Neque enim quidquam difficultatis eſt, quod non pellat; nec ſceleris, quod non doœt.

Cedit cilicio Dei putat. — *Sacco humiles mouetur Deus vultu placido.*

5. Peccati veniam precatur Daniel, ſeruitutémque deprecatur, *ad cap. 9. num.* 3. Orationem inſtituit ſucci plenam, cùm ieiunat; ieiunio tamen addit ſaccum, & cinerem. *Poſui* (inquit) *faciem meam ad Dominum Deum meum, rogare, & deprecari in ieiunio, ſacco, & cinere*, &c. Habitus eſt, quo Vates Deum placari facilè putabat. Ne quis neget ali preces inedia, ſacco adiotari. *Ieiunio enim ſacco, & cinere, quaſi alis inſtructas preces Deo offerebat*, &c. Hæc Theodoret. *Orat. 9. in Dan.* Quaſi multa in habitu cilicino vis eſſet ad Deum piè mouendum, quod Iudæus vidiſſe in loco viſus eſt, cùm textus exponat, *& induerunt ſe Sacerdotes ciliciis.*

Dan. c. 9. n. 3. — *Alas addit precibus apparatus pœnitentium.*

Num. 10. Et clamauerunt ad Dominum Deum Iſrael vnanimiter, ne darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorum in diuiſionem, & ciuitates eorum in exterminium, & ſancta eorum in pollutionem, &c.

Commentarius.

27. EX præſcripto Sacerdotis Magni, ſuas Deo preces Iudæus offert. ὁμοθυμαδὸν, καὶ ἐκτενῶς, *vnanimiter, & aſſiduè.* Quæ quidem orandi partes, ac dotes ſunt, vt pius orator nec alat diſſidium, nec ſtudium intermittat. *Oportet enim ſemper orare, & non deficere*, &c. *Luc.* 18. *num.* 1. Vtramque dotem expromit Lucas *in Actis*, vbi Laudat Apoſtolos. *Perſeuerantes vnanimiter in oratione*, &c. Græcè habes, προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν, *ad cap.* 1. *num.* 5. Nec tacet orandi curam aſſiduam; ad cap. 12. num. 5. *Oratio* (inquit) *ſine intermiſſione*, &c. Inibi enim vox Græca eſt, προσευχὴ ἐκτενὴς, *Oratio aſſidua.* Sed quænam vis Iudæum vrget ad aram, ad Deum, ad preces? Fortuna aduerſa eſt, quæ ad acerbitatem rerum deprecandam ſubigit homines; canit Dauid Pſalm. 77. num. 34. *Cùm occideret eos, quærebant eum, & reuertebantur*, &c. Abeunt à Deo peccantes homines; ſed calamitate irrogata, precantes redeunt. *Nec fruſtra ipſis miſericors Deus compedes induxit*, &c. ſic Theodoretus. Et quidem flagra, verè lora ſunt, quibus ſtringuntur pedes hominum; ſcilicet ne è cælo in cœnum fugiant. Multa in acerba fortuna vis eſt, vt homines ad aram, ac Deum cogat.

Luc. c. 18 n. 1. — *Act. c. 1. n. 5. 12 n. 5.* — *Orandum cura aſſidua.* — *Pſ. 77 n. 34.* — *Calamitates precantium compedes.*

Quod & Iſaias euincit facilè ad cap. 26. num. 16. *Domine* (inquit) *in anguſtia requiſierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua illis*, &c. Nec temerè acerbitatem rerum dixeris ſcholam virtutum, vbi diſcas pati fortiter, precarique validè. Id à Patre diſcendum curat Theologus, fame graſſante. *Orat.* 15. ſic ille: *Vnde ſterilitates, & grandines, præſentes noſtra plaga, & admonitio?* &c. Quid verò monet aduerſa fortuna? ſcilicet, vt opem à Deo poſcas; & vim pares acerbitatis, vel perferendæ, vel peruincendæ. Nec mentitur Dauid, cùm cecinerit Pſalm. 15. num. 4. *Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt*, &c. Moram pati homo non poteſt, vt ad aram confugiat, cùm vel graui morbo vrgetur, vel triſti morſu. Somnum pellit, vt euigilet ad expoſcendum auxilium. Adeat Hoſeas c. 6. n. 1. quo Deus ore. *In tribulatione* (inquit) *ſua, manè conſurgent ad me*, &c. Quanta in auxilio exigendo celeritas, vt quietem pati non ſinat homines; ſed adigat validè, ne moras nectat? Quò tamen vis acerba non agat? Vnde monet Dauid Pſalm. cit. *& diluculo veniebant ad eum*, &c. Cur igitur non doceat Chryſoſtomus Hom. 33. ad Roman. *Magnum bonum eſt tribulatio*, &c. ſi addit in proximis, quare id moneat. *Hoc enim nos facit proximos Deo eſſe*, &c. ſcilicet fortuna ſub aduerſa Iſraëlitæ Deo continui. *Clamauerunt ad Dominum Deum*, &c. 28.

Iſ. c. 26 n. 16. — *Mala rerum fortuna, bona morum doctrina.* — *Pſ. 15. n. 4.* — *Hoſ. c. 6 n. 1.* — *Maturè calamitas ad Deum trahit homines.*

Id Iudæo in votis, ac precibus eſt, ne ſeruitutem ferant capti pueri, vxoréſque à toro maritali abripiantur: quæ verbi poteſtas in deprecandi forma eſt. *Ne darentur vxores eorum in diuiſionem*, &c. quod Serarius bene docet. Nec vox Græca προνομὴ ſonat aliud, quàm *direptionem, deprædationem, captiuitatem.* Inde tamen occaſionem rapit miles, vt vim inferat captis fœminis, alienîſque illudat vxoribus: quod diuidendi verbo ſignificatur, ſiue profanam, ſiue ſacram ſcholam adeas. A Cicerone illud eſt, lib. 12. epiſt. 22. ad Papyr. *Num honeſtum eſt verbum, diuiſio? at ineſt obſcœnum*, &c. Deinde vox illa ab Ezechiele eſt ad cap. 16. num. 25. *& diuiſiſti pedes tuos omni tranſeunti*, &c. de adultera textus eſt: ſed eo, & honeſto verbo rem turpem obuelat Propheta, Vatablo teſte. Inibi enim *diuido*, eſt diuaricare pedes ad rem fœdam. Nec aliena ab hoſte victore licentia in fœminas eſt. quod Ieremias dolet Thren. cap. 5. num. 11. *Mulieres in Sion humiliauerunt*, &c. quod Iſaias minatur cap. 13. num. 16. *& vxores eorum violabuntur*, &c. Hoc metu Zacharias ad pœnitentiam reuocat Ieroſolymam, cap. 14. num. 2. *Vaſtabuntur domus, & mulieres violabuntur*, &c. Hæc ita: quaſi militibus ſit licentia aduersùs torum alienum. Acerba omnino imprecatio ab Spartano hoſte. *Vxor tua mœchum habeat*, &c. Sed execratio eſt, quam Moyſes intentat viris peccantibus; ad Deut. cap. 28. num. 30. *Vxorem accipiat, & alius dormiat cum ea*, &c. Nec Iobus aliud ſibi malum imprecatur, ſi adulter peccet ad c. 31. n. 10. *Scortum alterius, ſit vxor mea*, &c. 29.

Vxorum diuiſio coniugum eſt extrema calamitas. — *Ezech. c. 16. n. 25.* — *Thren. c. 5. n. 11.* — *Iſa. c. 13. n. 16.* — *Zach. c. 14. n. 2.* — *Deut. c. 28. n. 30.* — *Iob. c. 31. n. 10.*

Grande

Grande malum! vt ſua palam vitiis decipiat, & labatur fides vxorea. quod iterum Iobus monet n. 11. *Hoc enim nefas eſt, & iniquitas maxima*, &c. Vides, quid peccet adulter, dolo malo?

30. Sed textus poſtremò damnat hoſtes rerum ſacrarũ euerſores, quibus furor eſt viros ſanctos premere. *& ſancta eorum in pollutionem*, &c. Multa de rebus ſacris hominum cura eſt. Illud tamen obſeruo ſacram Deo ædem ruere Iudæo peccante. Neque enim Deus ſuis parcit aris, cũ peccat homo. Capta à Philiſthæo

1. Reg. c. 4. num. 11. — 4. Reg. c. 25. num. 9.

arca eſt, 1. *Reg.* 4.n.11. Dirutum à Chaldæo templum eſt, 4. Reg.25. n. 9. *& ſuccendit domum Domini*, &c. Vrbem, & ædem ſacram euertit omnino Veſpaſianus; quod Dauid

Pſal. 73. n. 7. — *Punit Deus vt metum incutiat.*

grauiter dolet, Pſ.73.n.7. *Incenderũt igni Sanctuarium tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui*, &c. Id verò? quod notat Peluſiotes lib.1.epiſt.73. ad Althop. *vt dum ſuis non parcit aulis, terrorem iis, qui peccant, iniiciat*, &c. Sed aliò Rupertus verſum trahit. Quærit ille, cur Deus templum igni corrumpi ſinat,

Dan. c. 3. num. 50. — *Suam Deus ædem euerti patitur, vt moneat mentem, non aram ſibi placere.*

qui iuuenes igni lædi non patitur? apud Dan. cap.3.n.50. *& non tetigit eos omnino ignis*, &c. Sed addit lib.6. cap 25. de Victor. *Erudiendus erat mundus, quod Deus non pulchris lapidibus, aureiſque parietibus templi manu facti delectaretur, ſed fidei claritate, & mundis cordibus.*

31. Et verò Deus iam id pridem minatus fuerat, cùm templum Salomon extruxiſſet, 3.

3. Reg. c. 9. num. 8.

Reg.cap.9.n.8. *Templum* (inquit) *proyciam a conſpectu meo*, &c. nimirum, ſi Iudæus peccaret, fide læſa. quod *n.*7. habes. *Si auerſione auerſi fueritis me*, &c. At ne quis aris extructis fideret reus ſcelerum, aras igni corruptas eſſe voluit. Rupertus in loco iterum;

Templo euerſo cupiditatem rerum Deus abſcindit.

vbi ſordes notat auaritiæ. *Exiſtimare poterant homines cupidi malè de Deo ſentientes, quod eſſet eorum ſimilis; ac nihil de religione iuſtitia curantes, putarent ſe ſatis honorare Deum muneribus aureis, ſuamque cupiditatem corroborarent, quaſi Dei exemplo. Hanc ſuſpicionem dignè à ſe remouere curauit*, &c. Sed quæ ad litem facit proximè à Paſchaſio eſt interpretatio

Thren. 2. num. 2. — *Te, non tua Deus quærit.*

*Thren.cap.*2.*n.*2. vbi Deus Iudex. *Deſtruxit in furore ſuo munitiones virginis Iuda*, &c. & n.6. *Diſſipauit quaſi hortum tentorium ſuum*, &c. *vt intelligeret Dominum non ea, ſed ipſos requiſiiſſe ſibi in cultũ, & laudem nominis ſui*, &c. Ita Paſchaſ. *lib.* 2. Ne igitur Deus ædem ſibi ſacrã negligeret, Aſſyrióque traderet, obnixè Iudæus precabatur, metu fractus, *& clamauerunt ad Dominum*, &c. Illud in loco inouens,

Parænet. XII.

Vacare precibus malè preſſos homines.

1. PRobes facilè Dei aras miſeris piè notas eſſe, metuſque fractos homines feſtinatò ad Deum ire. Quis enim hominum Deum non adit, aras non tenet, leſſum non facit, preces non edit, morbo graſſante, bello vrgente, Prætore minante? Verè Saluianus

Calamitas virtutum ſchola.

lib. 1. de Prouident. *Nequaquam dolenda nobis eſt hac afflictio infirmitatum, quam intelligimus virtutum matrem eſſe*, &c. Addit Seneca ad 2. lib. de Prouid. c. 4. *Calamitas virtutis occaſio eſt*, &c. ſcilicet, quã rapiunt homines, vt ſeſe aris ſiſtant. Abit tectà virgo ſapiens, Cant.4. n.6. ad collem thuris, &c. quæ priùs abierat *ad montem myrrhæ*, &c. In myrrha viuẽdi labor

Cant. 4. n. 6.

eſt, in thure precandi ardor. Sed ad precandi ſtudium trahit properè vitæ labor, fortunæ morſus. Hæc enim calamitatum vis eſt. *Propter quam ad Deum, quem ſequi in rerum proſperitate contempſimus, ſaltem inuiti properare cõpellimur*, &c. Bene Caſſianus *collat.* 3. *cap.* 4. Qua de cauſa calamitatum ſtimulos

Trahit ad bonum Deum mala fortuna.

hominibus Deus addit, vt exoretur depulſor fortunæ aduerſæ. Puto Heliſæo id accidiſſe, cùm *percuſſit aquas, & non ſunt diuiſa*, &c. 4. *Reg* 2.*n.*14. Lego Iordanem proximè diuiſum, cùm Heliſæus oculis in cælum intentis clamitaret: *Vbi eſt Deus Heliæ?* &c. Clamor enim ille, pia quodammodo erat deprecatio. Eo tamen vrget Deus, via intercloſa. Quod

4. Reg. cap. 2. num. 14.

aduertit Abulenſ. q. 28. *Vt compellerentur orare, non ſunt diuiſæ aquæ prima vice*, &c. Sciebat apprimè Deus trahi homines, malo ſuo admonitos, ad pium officium. Et hæc Theologo occaſio, vt moneret Orat. 17. *Prudenter faciunt, qui calamitatibus erudiuntur, quiſque ob dolorem Deo ſe magis adiungunt: quandoquidem ægra anima Deo propinqua eſt*, &c.

Vt Deum quærant piè viri boni, pulſantur difficultatibus.

Ægrè Hebræus vitam agebat opere lateritio. Vnde querimonia apud Deum inſtituta, Exod.cap.3. n. 7. *Vidi*, inquit ad Moyſen Dominus, *afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem eius audiui*, &c. Sed preces Hebræus cum fletu miſcet, bene inſinuans preces dolore expreſſas eſſe, & facilè miſeros homines conueniſſe ad Deũ piè exorandũ. Nec Deus mente alia Hebræum à Tyranno preſſum voluit, niſi vt malo fractus Deo hæreret, ac precibus daret operam. quod Rupertus innuit *lib.* 11. *in Apoc.* Vrget Pharao Hebræos homines: vrget Nabuchodonoſor, vrget Antiochus: vrgent tandem Nerones Chriſti ſcholam, *vt vel ſic neceſſitate compulſi ad ipſum reuerterentur*, &c. de ſacris Dei alumnis ſermo eſt. Quæris fortaſſe, quare Iudex hominem cum domo venditum voluerit; procuratorem ſcilicet Regiæ pecuniæ, qui ſoluendo non erat? apud Matth.cap.18.n.25. *Iuſſit eum Dominus venundari*, &c. Certè premit Iudex hominem, vt fortunam à ſe malam deprecetur. quod ſcio factum, n. 26. *Procidens autem ſeruus ille, orauit eum*, &c. Sed nihil iudex aliud tentabat, quàm hominem, metu damni, ad ſe trahere. Auctor eſt Chryſoſtom. Hom. 62. *Hac comminatione ad ſupplicandum, ne venderetur, adducebat*, &c. Ita neceſſitas vrget homines, quaſi telum ingens, vt ad Dei accidant genua, veniam, ac opem exigant à bono Deo.

2. — Exod. cap. 3. num. 7. — *Vrgent calamitates, vt Deum quærat malo preſſus homo.* — Matth. c. 18. n. 25. 26. — *Minis Deus ad ſe trahit hominem.*

3. Vnde cùm Deus cladem irrogat, amicè facit: quæ quidem vis diſcendi eſt apud Ieremiam Thren.cap. 2. num. 4. *Tetendit arcum ſuum, quaſi inimicus*, &c. Nec dixiſſe ſemel contentus eſt Vates; addit iterum n. 5. *Factus eſt Dominus, velut inimicus*, &c. Rectè Propheta Deum acerbè agentem, non hoſtem, ſed velut hoſtem dicit; illud inſinuans, irrogari à Deo calamitatem, vti matrem bonæ mentis. Id tamen, Auctore Paſchaſio

Thren. c. 2. n. 4. 5. — *Clades bonæ mentis mater.*

Veloſ. in Iudith.

ad lib. 2. *Vt ad Deum flagellata redeat*, &c. Tanta in mala fortuna vis eſt, vt maturè ad Deum adigat peccantem animam, ac precantem. Imò & moras abrumpit omnes, qui metu damni tactus precatur opem, & ve-
Pſ. 77. n. 34.
niam. quod in Pſal. eſt 77. n. 34. *& diluculo veniebant ad eum*, &c. Probat Hebræus, quod
Num. c. 14. num 40.
expendo, *ad Num. cap.* 14. *n.* 40. vbi textus eſt, *& primo manè ſurgentes aſcenderunt*, &c. Vrgebat metus, exploratoribus malè mulctatis, qui de Philiſthæo glorioſè dixerant, vt Hebræum abſterrerent. Quare vt opem, ac veniam à Deo auferrent, *primo ſtatim manè ſurgentes aſcenderunt*, &c. Sic Hebræus egit, cùm
Citò Deum adit, qui damnum timet.
Deus eſſet orandus, morari ſe putans nocte interpoſita. Nam metus ingens feſtinatò quærit auxilium. In anguſtiis erat Dauid, cùm
Pſal. 76. n. 3.
Deum precibus fatigaret, Pſal. 76. n. 3. *In die tribulationis meæ Deum exquiſiui*, &c. Sed quantum moræ intereſt inter morſus animi, precéſque dolentis? conſtat id ex n. 5. *Anticipauerunt vigilias oculi mei*, &c. Ac ſi vellet
Maturat preces, qui dolet.
Dauid ſuperatas à ſe eſſe antelucanas opificum vigilias; quare bene Theodoretus aduertit, *ſtudioſas preces tacitè innui*, &c. ſcilicet vt opem à Deo pararet malis auertendis. Nemo tamen frangatur animo, ſi morbo, fame, bellóque prematur. Sciat tentari ſe, vt Deú quærat anima ſuo malo tracta ad viam
Calamitas ad ſalutem via.
rectam. *Quibus frequenter ſagittis vulnerata ad medicum rediret ſaltem neceſſitate compulſa*, &c. Ita Paſchaſ. *lib.* 3. *in Thren.* Hac vna via Deus traxit homines ad ſanam mentem, cùm Holofernes vrgeret. *& clamauerunt ad Dominum*, &c. Quid tamen clamant? quid precantur? ſcilicet: *Ne darentur vxores eorum in di-*
Rem turpem velo teget bonus quiſque.
uiſionem, &c. Locus eſt de adultera, etſi inuita: ſed tantum eſt malum, vt Pontifex, teſte Vatablo, *rem turpem tegat pudica oratione*, &c. Vnde colligas facile

PARÆNET. XIII.

Adulterium, & malum, & fœdum eſſe.

1\.
TImet Hebræus grauiter, quod dolet maximè, ſcilicet, ne victor hoſtis vxorem alienã premat impudicè. quo malo amaſiam tenet Amos c. 7. Poſtquam enim Vates Idololatram agit reũ ſceleris, addit minas n. 17.
Amos c. 7. n. 17.
Vxor tua in ciuitate fornicabitur, & filij tui, & filiæ tuæ in gladio cadent, &c. ſatis explicans adulterium vxoris, viro etiam ſortis infimæ grande malum eſſe. Argumento eſt, quòd Vates vxoris adulterium in primis obtrudit,
Prima viri calamitas vxoris adulterium.
non cædem opponit. *Maritus enim libentiùs audit vxorem interfici, quam pollui*, &c. teſte Hieronymo. quod Abulenſis proſequitur, *Deut. cap.* 18. *n.* 30. vbi Moyſes Hebræum tundit non alio, quàm metu vxoris opprimendæ.
Deut. c. 28. n. 30.
Vxorem accipias, & alius dormiat cum ea, &c. *Præcordialis enim dolor eſt*, &c. ſic Abulenſis q. 5. Et verò dolor ab amore natus virũ pungat, neceſſe eſt, qui fidem ab vxore læſam, ac totum ſibi fœdatum eſſe ægrè patitur. Sed quæ nam in adulterio fœditas eſt? quam Pôtifex non exprimit, ſed inſinuat, cùm adulterũ ſuo vitio diuaricatam eſſe docet. *Et vxores eorum in diuiſionem*, &c. vbi rem fœdam tegit voce honeſta. Nec id ego miror, ſi adultera apud Lepréos vincta per vrbem ducebatur, mulier viliſſima in vitam reliquam. quod
Adultera in fœminis viliſsima.
habet Rhodigin. *lib.* 21. *cap.* 48. Quis igitur adulteram ſuo malo humilem non dicat? Nota è ſacro textu lucem habere poteſt. Nonne ſenex, vt Leuitam ab iniuria vindicaret, & virginem, & vxorem expoſuit hominibus turpiſſimis? *Iudic.* 19. *n.* 24. de re turpi ſermo
Iudic. cap 19. n. 24.
ibi eſt, quam ſenex explicat formula dicendi ſolenni. *Vt humilietis eas*, &c. *quia per hoc cadit ab honore ſuo, & valore*, &c. mulier ſcilicet, teſte Abulenſi ad locum Iudic. Nonne
Honorem cum honeſtate perdit adultera.
lex erat de adultero, vt ſaxis obrueretur? *ad Deut* 22. *n.* 24. ſed addit Moyſes. *Quia humiliauit vxorem proximi ſui*, &c. locus de ſponſa, non de vxore eſt: ſed adulterium adeò fœdum eſt, vt adulteratam puellam deprimat
Deut. c. 22. n. 24.
ad infamem notam. Eruit ex loco Cyrillus Alex. claritatem virginis. *Illius* (inquit) *deflorationem ſacra litera non ſolum humiliationem ſenſerunt, ſed & appellandam cenſuerunt, quaſi venerationis quandam amiſſionem*, &c. *ad lib.* 8. *de Ad rat.* Sed Abulenſis *q.* 3. *ad Deut. cit.* in ſponſa fornicaria mœcham intelligit: deinde addit vxorem impudicè oppreſſam, verè depreſſam eſſe. *Cum deflorata fuerit, humiliatur, & fit contemptibilior*, &c. Dij Magni! Quæ nam adulterio fœditas eſt, ſi adultera & aſina eſt.
Venerationem ſibi adimit adultera.

Patet ex ſacro expiatorio ſceleris. Nã mulier de adulterio accuſata, eo expurgatur ſacro, *Num. cap.* 5. *n.* 15. tracta ad Sacerdotem 2.
Num. cap. 5. n. 15.
fœmina; textus eſt. *Offeret oblationem pro illa, decimam partem ſati farinæ hordeaceæ*, &c. Non de ſimila, non de thure, non de oleo ſacrum fit, ſed de hordeo, & pabulo aſinario: vt adulteram certò ſcias aſinam eſſe.
Adultera vero aſina.
Hoc ſigno, docet Philo, *innuitur adulteram a beſtiis nihil differre*, &c. *ad* 2. *lib. de leg. ſpec.* eo loci premitur adultera, fœditate ſceleris. Sed quantum diſtat adultera ab Idololatra? Nihil omnino, & Magiſter eſt Tertullianus *ad lib. de Pudicit. cap.* 5. Expendit ille Idololatriã ſacro textu Mœchiam vocari: conſtat multis locis. Apud Ezech. ſermo eſt de ſororibus Idololatricibus. *Quæ adulteratæ ſunt, & cũ Idolis ſuis fornicatæ ſunt*, &c. ad *cap.* 23. *n.* 17. Hoc lo-
Ezech. cap. n. 17.
quendi modo Hoſeas cap. 2. n. 2. *Auferat fornicationes ſuas à facie ſua, & adulteria ſua*, &c.
Hoſ. c. 2. n. 2. 19
Deinde explicat *n.* 19. ſe de Idolomania locutum eſſe. *& viſitabo ſuper eam dies Baalim*, &c. Hæc illa eſt fornicatio, de qua Leuiticus
Leuit. c. 20. n. 5.
meminit cap. 20. n. 5. *vt fornicarentur cum Moloch*, &c. Idolo ſcilicet turpiſſimo. Addit textus *Iudic.* 2. *n.* 17. aberraſſe à vero Hebræos homines. *Fornicantes cum Dijs alienis, & adorantes eos*, &c. Cui textus Idololatram
Iudic. 2. n. 17.
ab adultero non diſcernit? Sed eodem vtrumque appellat nomine. Adeſt Tertullianus loco citato. *Itaque mœchia affinis Idololatriæ. Nam & Idololatria ſæpe Mœchiæ nomine, & fornicationis populo exprobrata, & ſorte illi coniungitur, ſicut & ſerie; & damnatione cohæret illi, ſicut & diſpoſitione*, &c. Loco igitur par, & merito adulterium cum Idolomania eſt; vtrumque ſuo malo fœdum, & abſurdum ſcelus: adultera enim aſina eſt, adulter verò Idololatres.
Adultera Idololatria viciua.

Imò

5. Imò ſi placet, tanta adulteræ fœditas eſt, vt cùm Matthæus de adulterio dixerit, adulteram non exprimat, cap. 1. num. 6. *Dauid Rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Vriæ*, &c. Betbſabea hæc eſt; non tamen a Matthæo nominatur: ſiue, ne famam terat adulteræ, ſiue vt oſtendat adulteram ſuo nomine indignam eſſe. Nomen habet ſacro textu Thamar vidua *num.* 3. etſi mulier proſtratæ pudicitiæ, *Gen. cap.* 38. *num.* 19. Nomen item habet Rahab apud *Matthæum n.* 5. etſi meretrix dicatur *Ioſue num.* 1. Neutra erat adultera, ſed Betbſabea nomen perdit, quæ pudorem perdiderat, viro læſo. Si abſurdum adeò adulterium eſt, & immane ſcelus, cur non erubeſcat Suſanna, etſi falsò accuſata ſceleris? apud *Dan. cap.* 13. vbi textus habet num. 32. *erat enim cooperta*, &c. pudore ſcilicet contracto, faciem obtegit rapta ad Iudices, cùm diſpudeat irrogatam ſibi calumniam de mariti iure polluto. ſic Tertullianus de Corona cap. 4. *Rea venerat, erubeſcens de infamia ſua*, &c. Meritò Pontifex rem abſurdam honeſto obnubit verbo, adulteriumque appellat diuiſionem vxoris à viro, ne turpes voces ingerat caſtis animis, ac cœnum moueat. Quare exemplo Sacerdos eſt,

Matth. cap. 1. n. 6. — *Adulterarum verò eſt propudium.* — *Gen. cap. 38. n. 19.* — *Ioſue cap. 2. n. 1.* — *Nomen perdit quæ pudorem perdit adultera.* — *Dan. cap. 13. n. 32.* — *Pudet caſtam Heroinam de adulterio accuſari.*

Parænet. XIV.

Vt rem turpem honeſtè pungas.

1. MOnent id graues homines, Salmeron *tom. 1. Prolegom. 15. reg. 33.* D. Thom. *ad Gen. 4.* Abulenſ. 1. *Reg. cap.* 24. *q.* 3. Gregor. Mag. 1. *Reg. cap.* 15. Clemens Alex. 2. *Pædag. cap. 6.* obſeruant enim, quibus verborum circuitionibus rem abſurdam textus ſanctus verſat, vel cùm mordet reos ſcelerum. Pulchra eſt metaphora, qua Syracides pungit turpem fœminam, *c. 26. n. 15.* ſic ille, *Contra omnem ſagittam aperiet pharetrã, donec deficiat*, &c. Video, quid ſagitta, quid pharetra denotet, quibus homo, & mulier pugnant impudicè. Ita rem turpem honeſtè pungit Magiſter, quod Hugo aduertit. *Auctor hic turpitudinem rerum, verborum venuſtate palliat*, &c. Cur non velo obuoluat, quæ facere, & loqui turpe eſt? Quis neſcit honeſtè à Sara dictum Abramo eſſe, cum ageret apud virum de re pudenda. *Ingredere ad ancillam meam*, &c. *Gen.* 16. *n.* 2. nam, Vatablo teſte, *rem turpem honeſtè exprimit*, &c. pudor ſcilicet erat loqui apertè de congreſſu muliebri. Sic & ſorores loquuntur mutuo *ad Gen. c. 19. n.* 31. vt rem abſurdam honeſtè moueant. *Nullus virorum remanſit in terra, qui poſſit ingredi ad nos*, &c. Peccant ſorores impudicè, non tamen audent impudicè loqui. tanta in loquendo honeſtas commendatur.

Eccl. c. 26. n. 15. — *Rem impudicam pudicè vellat honus quiſque.* — *Gen. cap. 16. n. 2.* — *cap. 19. n. 31.* — *Multa in Sacro honeſtas loquendi.*

2. Addo, colloqui, & conuerſari turpi cum fœmina, ſanctè dictum. De colloquio Daniel agit cap. 13. n. 54. *Sub qua* (inquit) *arbore vidiſti eos colloquentes ſibi*, &c. Græco texto ὁμιλοῦντας. Id verò eſt, *conuerſantes.* quod Auguſtinus rectè obſeruat q. 78. *in Exod.* Vnde Lyra addit, *Curialiter loquitur, ſicut homo caſtus, & verecundus*, &c. Itaque ὁμιλία honeſtè *concubitus* eſt, ſiue collocutionem, ſiue conuerſationem ſonet. de qua Hoſeas cap. 4. num. 14. *Veloſ. in Iudith.*

Dan. cap. 13. n. 54. — *De adulterio pudicè loquitur caſtus homo.*

Ipſi (inquit) *cum meretricibus conuerſabantur*, &c. Hebræo tamen textu honeſtius multo verbum eſt יפרדו *ipparedu, ſeparabantur.* Quæ enim impudicitia quærit latebras, latebris honeſtè ſignificatur. Nec Iudas abeſt ab hac loquendi forma, *num.* 19. vbi notat. *Qui ſegregant ſemetipſos animales, ſpiritum non habentes*, &c. quibus locis nemo Sanctus eſt, qui ſanctè non loquatur, vel cùm res turpes tundat acerbè ex officio, Rubenum pater ferit maledicto. *Non creſcas*, &c. *Geneſ.* 49. *num.* 4. Cur id ſenex faciat, exponit. *Quia aſcendiſti cubile patris tui*, &c. Rem cum Bala patratam impudicè damnat honeſtè ſenex; quod expendit Abulenſis. *Rhetoricè loquitur, colorando turpe factum*, &c. Mira Iacobi honeſtas in flagitio corrigendo. An à Iacobo didicit Iuuenalis, vt pudicè diceret? Satyr. 6.

Latebras petit Venus adultera. — *Iudas n. 19.* — *Gen. cap. 49. n. 4.* — *Honeſtè inhoneſto Iacobus carpit.*

Antiquum, & vetus eſt, alienum Poſthume lectum
Concutere, atque ſacri genium contemnere fulcri, &c.

Aio. A viro enim caſto diſcas, & caſtè loqui. Iure id merito, monet Clemens Alex. 2. *Pædag. cap.* 6. ac proinde Magiſter Deus honeſtis velat nominibus, quæ minus honeſta ſunt. *Longè ante nos præmuniens aduersùs incontinentiam*, &c. ſic ille *citato loco.*

Qui pudicè loquitur, non agit impudicè.

Quòd ſi doctrina de re turpi explicanda eſt, eam in docendo moderationem adhibendam eſſe docet Hieronymus, quam addit Apoſtolus *ad Corinth.* 1. *cap.* 7. vbi vſum coniugalem appellat debitum, *num.* 3. Deinde vſum permittens, poſtquam apud Deum coniuges perorauerint, caſtè ſubdit, n. 5. *& iterum reuertimini in idipſum*, &c. Quid idipſum fuerit, nõ exponit, teſte Hieronymo, *Quod erubeſcit vocare ſuo nomine*, &c. *lib. 1. aduersùs Iouin.* præſtat enim minus plenè docere, quàm minus pudicè loqui. Huiuſce mentis & Moyſes eſt *ad Num. cap. 25. n.* 2. vbi de Beelphegoro, Deo ſcilicet turpiſſimo, ſermonem habet. *Initiatus eſt Iſrael Beelphegor*, &c. in quo Priapum agnoſcunt boni homines. Hieronym. *lib.* 1. *aduersùs Iouin.* & locis aliis. Iſidor. *lib.* 5. Origen. *c.* 11. Theophyl. *ad Hoſeam* 4. *& 9.* Quot in hoc Deo colendo ſordes eſſent, explicat liquidò ara ſubterranea *ad* 3. *Reg. c.* 15. *n.* 13. & patet ex Hebræa radice פער *Paahar*, quod eſt *aperire, nudare.* Vnde Beelpeor, *Dominus apertionis eſt.* quod ſonat turpiſſima quæque. Nihil tamen de turpi cultu Moyſes agit. *Honeſtati, credo, conſulens, qui interpretatus eſt, vt ne auditum pollueret audientium*, &c. ſic Origenes *Hom.* 10. *in Num.* Sed hæc caſti viri, cautique Magiſtri virtus eſt, ſcilicet à turpi nominum licentia temperare. quod hortatur Apoſtolus ad Epheſ. cap. 5. num. 3. *Fornicatio, aut immunditia, nec nominetur in vobis, ſicut decet Sanctos*, &c. vt enim hæc agere, ſic & loqui turpe eſt. Vnde Clemens Alex. loco citato. *Securam nominum licentiam, tamquam vſum reprehendit; ſecuram intemperantia congreſſionem amputans, ſic enim in nominibus inſolenter gerere facit, vt meditemur inhoneſtè agere*, &c. Nemo igitur, neceſſitate etiam lenocinante, non loquatur honeſtè; & quæ verſat obſcœna, innuat potius, quàm exponat. Hæc enim

3. — *1. ad Cor. c. 7. n. 3. 5.* — *Pudor Paulo eſt loqui de re coniugali.* — *Num. c. 25. n. 2.* — *3. Reg. c. 15 n. 13.* — *Latet, natura duce, quod inope eſt.* — *Abſtinet caſtus magiſter ob explicatu rerum impudicarum.* — *Ad Epheſ. c. 5. n. 3.* — *Qui loquitur impudice, meditatur impudica.*

mente Ioachimos Pontifex adulterium appellauit diuiſionem vxoris. *Ne* (ioquit) *darentur vxores eorum in diuiſionem*, &c.

Num. 11. **Tunc Eliachim Sacerdos Domini Magnus circuiuit omnem Iſraël, allocutúſque eſt eos.**

Commentarius.

32\. MAgnus omnino Pontifex, qui populum ſibi ſubditom adit, vt videat, vt alloquatur, vt conſoletur. Id ſi quis præſtet, dotes babet, & partes agit boni, magnique Sacerdotis. Quare Eliachimus, oon alibi Magnus vocatur Pontifex; ſed cùm vrbes, pagos, & prouinciá luſtrat vniuerſam, amore gentis agnoſcendæ, admonendæ: & hæc quidem vno claudontur in alloquio. Patet ex vtraque ſchola. Vide interim, quid Muretus putauerit de alloquio *ad* 2. *var. cap.* 4. alloquium ſcilicet vſurpatum venuſtè, ac latinè pro ſolatio. Adeſt Seneca in Troad. Act. 3. *Alios parentes alloqui in luctu decet*, &c. vbi Delrio Naſonē addit. Adeſt Æneas, & Palinurum mulcens, lib. 6. *Sic prior alloquitur*, &c. Quid ad Marciam Senecaʔ cap. 1. *Fatigata allocutiones amicorum*, &c. Nec aliter *ad Heluiam* cap. 1. Nihil ego curo Horatium *Ode* 13. *Epod.* quanuis ſuum à vino, cantúque ſolatium habeat.

Alloquium latinè ſolatium.

Illic omne malum vino, cantuque leuato,
Deformis ægrimoniæ dulcibus alloquiis, &c.

Sed ex ſacro textu vna hæc alloquio poteſtas eſt, doloris ſcilicet minuendi. Agit Sapiens de fortuna aduerſa gentis adulterinæ, ad Sapient. c. 3. n. 18. *Non habebunt ſpem, nec in die cognitionis allocutionem*, &c. Græce, *παραμυθίαν*, *ſolatium*, Auctore Ianſenio. Quod quidem ſolatium impetrat ab alloqoio ſapienti Hebræus Magiſter c. 8. n. 9. *& erit allocutio cogitationis*, &c. Græco textu *παραίνεσις*, quæ admonitionem ſonat conſolatoriam. Nec Machabæus aliud, quàm ſolatium Hebræo offert, cùm ſermonem habet publicè, lib. 2. cap. 15. n. 9. *Allocutus eos de lege*, &c. Quaſi, admonitio de rebus olim geſtis, adhortatio eſſet ad rem bene gerendam.

Sapient. c. 3. n. 18. cap. 8. n. 9.

2. Mach. cap. 15. n. 9.

Vrget ad rem gerendam admonitio de rebus geſtis.

33\. Sed quid agit Pontifex, vt triſtes à Iudæo pellat morſus animi? Prouinciam obit circuitione amiciſſima. *Circuiuit omnem Iſrael*, &c. ac ne deſit officiò Magni Sacerdotis; quod Lyra docet. *vt ex præſentia ſua, & verbo proprio magis excitaret, quam ſolo ſcripto*, &c. Officium inſpiciendi, proſpiciendíque Rebuſp. eruas ex 1. *Petri cap* 2. *n.* 12. vbi Petrus monet, quid facto opus eſt. *In die viſitationis*, &c. Græco textu eſt; *ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς*, *In die Epiſcopatus*, &c. Quaſi Epiſcopatus, & viſitatio amicè conueniant. Vrgent id Pontifices Maximi, ad *cap. decernimus*, ad *cap. Epiſcopum*, ad *cap. placuit*. 1. q. 1. Deinde Trident. Synod. viget grauiter *ſeſſ.* 22. *c.* 8. *ſeſſ.* 24. *c.* 3. *de Reformat.* Addo ego, quod Salomon, Prou. 27. num. 23. *Diligenter agnoſce vultum pecoris tui, gregéſque tuos conſidera*, &c. Et premo locum, vt inde exprimas ſuam Epiſcopo Optimo parœciam omnino obeundam eſſe, & perquirendum ſtudioſè, quid

Maior vis ineſt viua vocis oraculo.

1. Petr. c. 2. n. 12.

Perwidere, ac prouidere Epiſcopi eſt.

Prou. cap. 27. n. 23.

quiſque peccaſſet, Græco textu habes, *γνωστῶς ἐπιγνώσῃ ψυχὰς ποιμνίου σου*. quod bene vertas: *Facie ad faciem agnoſcas animas pecoris tui*, &c. vt moneas peragrandam prouinciam Epiſcopo eſſe, non amore parandæ pecuniæ, ſed parœciæ recognoſcendæ. Hæc Bernardi adhortatio ad Eugen lib. 2. *Exi in agrum Domini, & conſidera: vide regiones, ſi non ſiccæ magis ad ignem, quàm albæ ad meſſem*, &c. Iure igitur merito prouinciam obit Heliachimus Pontifex, vt moneat

Recognoſcenda Epiſcopo eſt parœcia.

PARÆNET. XV.

Parochiam Epiſcopo viſitandam eſſe.

MAndata Epiſcopo cura eſt lege lata, vt inſpiciat, proſpiciátque Rebuſp. ſi non meo inſpiciat ſuum; quod Græcè inſpectorem ſonat, à verbo *ἐπισκοπεῖν*. Tradunt id interpretes ad 1. *Petr. cap.* 2. *n.* 25. vbi Pontifex homines bene collectos docet: *Ad paſtorem, & Epiſcopum animarum noſtrarum*, &c. Nec vox Hebræa פקיד *Peqhid*, à Græco abeſt ſenſu; nam in Eſdra eſt, *Epiſcopus Leuitarum*, &c. lib. 2. *cap.* 11. *n.* 22. Vnde Epiſcopus Gentis Leuiticæ, cuſtos, & inſpector eſt. Hoc è ſacra, illud è profana ſchola; Magiſtratus Græcis, Latiniſque miſſos, cauſa vrbis inſpiciendæ ad ſanitatem morum, Epiſcopos vocari, conſtat ex Suida: ad verbum *Epiſcopus*. Conſtat ex *l. munerum. ff. de muner. & honor.* §. *Item Epiſcopi*, &c. Budæus *ibi*. Conſtat ex Cicerone *ad Atticum lib.* 7. *Epiſt.* 11. Vnde *nauis Epiſcopia*, apud Oratorem, nauis eſt exploratoria, *lib.* 14. *Epiſt.* 18. Vide, quid Rhodiginus ſenſerit *lib.* 18. *cap.* 3. Addo Præfectum loci Georgium à Magno Gregorio appellatum eſſe Epiſcopum Italiæ *lib.* 5. *Epiſt.* 22. Magiſtratus enim, & morum Magiſter eſt, & explorator Rerump. Vnde ſuum Epiſcopus nomen habet. 1.

Epiſcopus ſua nomenclatura inſpector.

Eſdr. lib. 2. c. 11. n. 22.

Magiſtratus Græcus, Latiniſque Epiſcopus.

Sed, vt Pontifex inſpiciat, ac proſpiciat Rebuſp. Parochiam obeat neceſſe eſt, vti Sacerdos Domini Magnus. *Circuiuit omnem Iſrael*, &c. vt emiſſis in vtramque partem oculis, perſpiceret, ac prouideret. quod Minos feciſſe ter in anno, dictus eſt. Nam legum tabulas pagatim circumferri iubebat; quibus homines ſibi ſubditos formaret ſanctè, firmaret promptè. Ita Plato *in Minoe*. Placuit Ioſapharo conſilium regni adminiſtrandi 2. *Paralip. cap.* 17. *n.* 7. Ac proinde manum mouet aulicam, ſimul cum Senatu Leuitico. Textus eſt, *Miſit de Principibus ſuis*, &c. n. 8. *& cum eis Leuitas*, &c. n. 9. *& cum eis Sacerdotes, docebántque populū, habentēs librum legis*, &c. Cur Sacerdotes ferant præ manibus tabulas ſacrarum legum? Duplex eſſe poteſt ratio ex Abulenſi, vt Doctores e ſacro textu ſermonem concionarent. *Poterat eſſe ad ſtudendum in eo, quod dicerent*, &c. 7. 18. Conſilio id optimo. Ne quis ſine libro, & ſtudio Magiſter eſſe velit. Deinde addit Abulenſis Deuteronomium à Magiſtris exportatum, vt vel ab oppidanis tranſcriberetur, ad memoriā legum perpetuam. Video neceſſariam hac via Epiſcopi operam, vt parœciam obeat 2.

Luſtranda prouincia explicatis legum tabulis.

2. Paral. c. 17. n. 7. 8.

Diſcat Magiſter morum è ſacro textu, quod doceat.

cum

cum Magiſtris, tabuliſque ſacrarum legum; fiet enim inde, vt minor legum ſubrepat obliuio.

Recognoſcendo prouinciam, neque lateant hæreſes.

Quid ſi Princeps miſſos eſſe voluit Sacerdotes, qui regnum obitent vniuerſum: *Ad inquirendum ſcilicet de hæretica prauitate*, &c. ſic Abulenſis *quæſt.* 14. Nam de textu eſt, auerruncatam à Ioſaphato Idololatriam eſſe, quam ne ciues reuocarent in animum, piè Sacerdotes legationem obiere. Abulenſis iterum, *Ad ; cendum qui erant iſti, & ad confirmandum in fide, diſcurre-ant Sacerdotes*, &c. Ex rerum ſumma illud colligas, Parochiam Epiſcopo luſtrandam eſſe, cauſa gregis inſpiciendi, & admonendi, quod Ioſaphatus commendabat Sacerdotibus; nec ſemel id, ſed iterum cap. 9. num. 4. *Rurſum egreſſus eſt ad populum*, &c. quo ex loco non temere colligas Regem ſe ipſo officiom feciſſe viſitandæ prouinciæ; vt corrigeret, quidquid à vero, & bono abeſſet.

2. Par. cap. 9. n. 4.

Regis bonus eſt prouidere moribus publicis.

4. Senſit Helias id ſibi onus ineſſe, vt amantes homines ſcholæ propheticæ viſitaret, cùm præeſſet. Agebant viri piè, ac ſanctè, domo triplici; quod patet ex 4. *Reg. cap.* 2. *num.* 1. 2. & 4. Morum Præfectus Helias erat. Quid Prophetes ſuum è terris itum meditatus? Domos perluſtrat, Heliſæo ſocio, quod patet ex locis Regum citatis. *Voluit enim videre loca iſta, propter diſcipulorum ſuorum congregationem*, &c. ſic Lyra. Sed quo id conſilio, ſcitè dedit Abulenſis quæſt. 13. *Ex quo nunc recedebat ab illis, voluit commendare aliqua, quæ facerent*, &c. Obligatum ſeſe ex officio putabat Helias, ad recognoſceodos mores diſcipulorum, cùm Magiſter è terris abiret, ac ne deeſſet officio, parœciam luſtrabat Epiſcopus quodammodo. Hanc profectò curam ſuis, vaniſque Diis tribuit Senatus Poëticus, Philone teſte ad lib. de ſomniis: *Eſt decantatum antiquis fabulis Numen humana ſpecie ciuitates obire, & obſeruare, quid in illis contra ius, fáſque fiat. Quod vt verum non ſit, tamen vulgatum eſt vtiliter.*

4. Reg. c. 2. n. 1. 2. 4.

Viſitanda morum magiſtro ſchola eſt, & admonenda.

Tributa Diis cura viſitandi.

5. Siquis id à Chriſto Domino actitatum velit, cùm vrbes, & pagos adiret, cauſa docendæ, ac videndæ plebeculæ, non erit à vero alienus. Paſtor erat, & Paſtor Epiſcopus humani generis: quod patet ex *Ioann. cap.* 11. *num.* 14. Neceſſe erat, vt gregem peruideret, cura paſtoritia. *& circuibat Ieſus totam Galilæam, docens*, &c. Matth. 4. num. 23. *& circuibat Ieſus omnes ciuitates, & caſtella*, &c. *c.* 9. *n.* 35. ſcitè, ac piè à Chriſto factitatum. Nam ſi Dæmon circuit, vt oues rapiat, & perdat; quod fatetur aduerſarius Iob 1. num. 7. *Circuiui terram*, &c. *Circuitionibus ſcilicet iniquitatis, ſpeculans tranſitu ſubito*, &c. Quod notat Origenes *lib* 1. opus erat, vt Paſtor Dominus circuiret circuitionibus charitatis, aduerſarioque occurreret. Sic Chryſologus ſerm. 170. *Et quia circuierat, vt deriperet, ac deuoraret aduerſarius; nunc neceſſariò circuit, vt te vendicet, & eripiat Chriſtus*, &c. Quare boni paſtoris lex, & vis eſt, obire parœciam vniuerſam, vel pagis luſtratis, ne qua legum obliuio obrepat in animos hominum: deinde ne quid peccetur quod non inſpiciat: ac tandem, ne quid puniat, quod leniè non expendat.

Ioann. c. 11. n. 14.

Matth. c. 4. n. 23. c. 9. n. 35.

Act. c. 1. n. 7.

Luſtrat orbem Diabolus, vt perurdeat quid quiſque peccat.

Luſtrat orbe Chriſtus, vt mi'orti conſulat.

Velaſ. in Iudith.

Ad legem animo aſſeruandam, faciunt Sermones Epiſcopales: ad cognitionem ſcelerum, prælucent oculi ex nomenclatura Epiſcopia: ad formulam iuris dicundi, præſtat rem manu tentare, & explurare. Nam, de textu Iudicum eſt cap. 2. num. 1. *Aſcendit Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium*, &c. Puto Angelum in loco Michaelem eſſe, vtpote qui apud Danielem Princeps eſt Hebræi populi, *cap.* 12. *num.* 21. Ac proinde Angelus verè cuſtos adeſt Galgalis, *vbi erant Idola*, &c. quod patet ex *cap.* 3. *Iudic. num.* 19. Vnde Hoſeas debuccinat aduersùs peccantes homines ad cap. 9. num. 15. *Omnes nequitiæ eorum in Galgalis*, &c. Sed, cùm vellet cuſtos Angelus à Iudæo lachrymas elicere, improbitate obiectata, (id enim textus habet: *& noluiſtis audire vocem meam*, &c. *num.* 2.) petit Angelus ſedes Idololatriæ, & indcabit ad ſedes hominum, vt carpat: ſic Rupertus. *Idcirco de Galgalis, vbi erant Idola, Angelus ad eos aſcendiſſe dicitur; vt ſubintelligas Angelum ad videndas nequitias deſcendiſſe*, &c. Verè cuſtos hominum Angelus obit Epiſcopum: neque enim obiurgat, priuſquam ſciat certò, & videat, quid quiſque peccauit.

Iud. c. 2. n. 1.

Dan. c. 12. n. 21.

Iud. 3. n. 19.

Hoſ. cap. 9. n. 15.

Vt carpat Idolomaniā Iudex Angelus perſcrutatur loca Idolis facta.

6. Quòd ſi parochiam obit, non id præſtat, vt numos cogat, ſed vt mores corrigat. Dij Magni? quo lucro hominum *viſitat Paſtor gregem ſuum*, &c. Timet quiſque peccare, ſi Epiſcopus in via eſt, vt veniat, vt videat. Mittit Chriſtus diſcipulos ex ſchola ad fidem progandam, religionémque promouendam, quod Lucas tradit *cap.* 10. *num.* 1. Sed quò loci mittit homines? *In omnem locum, quò erat ipſe venturus*, &c. Inſinuat Hiſtoricus dictum diſcipulis id fuiſſe: ducet Caietanus ita factum. *Ad rectè exequendum iniunctum officium; ſcientes enim diſcipuli, quòd ſubſequeretur Magiſter, cogebantur omni cura iniuncta exequi*, &c. Non torpet animus, nec languet manus hominum in obſequium, ſi ſpes eſt Dominum maturè adfuturum, ſi metus eſt Epiſcopum citò aduenturum eſſe, vt morum cenſuram faciat.

Luc. c. 10. n. 1.

Mores componit metus de morum cenſura.

7. Quid hominem adegit, vt ſubditos ſibi homines premeret fuſte, & ferro; ſe foueret cibo, & potu? Senſit Dominum longè abeſſe, nec aduenturum propere. Parabola eſt apud *Matth.* 24. *num.* 49. Nec miror hominem, rapta occaſione, *percutere ſeruos, & ancillas; edere, & bibere*, &c. quod textus obſeruat, Luc. 12. num. 45. *Si dixerit ſeruus ille: Moram facit Dominus meus venire*, &c. Ea enim de abſente Domino cogitatio hominem adegit in omnem improbitatem. *Securior factus* (teſte Hieronymo) *vacat epulis*, &c. quaſi multum ſit periculi ab abſentia Domini, multum remedij à præſentia. Addo multum ſolatij hominibus eſſe, cùm adeſt bonus Pontifex, & ſuo populos aſpectu recreat; quod Heliachimus rectè probat. Nam *circuiuit omnem Iſrael*, &c. *& allocutus eſt eos*, &c. amico ſcilicet alloquio, vt ſcias

Matth. c. 24. 49.

Hero abſente audet ſeruus.

Parænet. XVI.

Homines à Præfecto comiter habendos eſſe.

1. LEgo Præfectum hominibus hominem eſſe, *vt det illis tritici menſuram*, &c.

O 3 *Luc.* 12.

Luc. c. 12. num. 42.

Luc. 12. *n.* 42. quæ in loco forma eſt plebeculæ viſitandæ, Caietano Auctore. Neque enim Antiſtes, morúmque Præfectus parochiam obit, vt numos paret, ſed vt præſtet. *Ecce quorſum* (inquit) *Superior conſtituitur, non vt accipiat*, &c. Sed germanè de ſolatio locum explices; vrget enim ratio, vt qui præeſt, proſit; benignè homines accipiat, dolorem minuat; quærat, vt alloquatur blandè, conſoletur facilè, triſteſque à communi grege morſus auertat. Exemplum huiuſce diſciplinæ Aaron eſt. Excuſſa lapillis nomina Gentes Iſraëliticæ humeris geſtabat Pontifex. quod Moyſes tradit Exod. cap. 28. n. 12. *Portabit Aaron nomina eorum coram Domino ſuper vtrumque humerum*, &c. Cur in humeris onus dulce nominum? An ne, vt Aarone ſuccollante, ſedeant molliùs preſſi malis homines? Credit Arnoldus ad tract. de ſeptem verbis. *Eorum enim onera ipſum lege officij ſui ferre neceſſe eſt*, &c. Vrgetur homo grauitate ſcelerum ad ima barathri? Supponat humeros bonus Pontifex, vt hominem erigat, mollique ſermone reficiat oppreſſum malè. Fugam rapit auerſus à vero, & laſſatus erratis homo? Hominem quærat Paſtor, humeriſque ſubiectis reuocet in viam rectè viuendi: quod, oue parta, Chriſtus docet apud Lucam 15. *n.* 5. vbi Paſtor ouem *imponit in humeros ſuos, gaudens*, &c. Et quidem neceſſe erat, vt ſic ageret Paſtor optimus, ouémque reportaret humeris. *Multum enim errando laborauerat*, &c. ex Tertulliani ſchola *ad lib. de Pœnit. cap.* 8. Tanta Deo optimo cura eſt de labore leuando fatigatæ ouiculæ, ſed bonus omnino Paſtor eſt.

Parochiam obeat Pontifex, vt numos dimidat, non vt colligat.

Exod. c. 28 num. 12.

Leuat grauitates hominis bonus Pontifex.

Luc. c. 15. n. 5.

Labores mulcet gentis miſera Paſtor bonus.

2\. Accedit reus ſcelerum vultu in terram depreſſo: reum Pontifex molli recipiat aditu, animóque inſerat facili: quod vt moneret Aaron, inſcripta lapillis nomina Gentis Iudaicæ ad pectus, Exod. loco citato n. 29. *portabitque Aaron nomina in rationali Iudicij ſuper pectus ſuum*, &c. Habilis ſcilicet admittendis hominibus locus ille eſt, qui à cordis ſinu minus abeſt. *Neque enim aliud, quàm animarum zelus, pectus illud occupare debet*, &c. Hæc Arnoldus eit. Nihil Pontifex de auro parando, nihil de honore augendo, nihil de cibo concinnando curet: quidquid hæret animo, de communi ſalute hominũ ſit. Hoc affectu aduersùs homines ſibi ſubditos bonus eſt Paſtor: quod ex Hebræa ſchola probat Hieronymus *Epiſt.* 125. *ad Damaſ. quæſt.* 2. Nam רעים *Reim* paſtores; רעים *Reim* verò amatores ſuot: à verbo רעה *Rahab* paſco, rego, volo, ac proinde vox eadem parcè detorta amorem inſinuat gregis mulcendi, cùm res id poſcat à vitæ Magiſtro.

Exod. c. 28. n. 29.

Animo foueat homines Præfectus hominum.

Ament Paſtores quem ducunt gregem.

3\. Iuuet ille homines dicto, facto, & contendat exonerare potius, quàm onerare. Punitur iure iuſto affinis ſcelerum homo: ſed turpi affectus nota ægrè viuit, reſtim cogitans. Adeat hominem Præfectus morum, ſinúque foueat, & honore reddito, maculam detergat infamiæ. Cùm enim Rubenum pater dictis acerbis egiſſet, ad Gen. 49. n. 4. *Non creſcas*, &c. eóque maledicto doleret tribus reliqua, dolorem Moyſes leuat, bene Rubeno precatus. Deut. 33. num. 6. *Viuat Ruben, & non moriatur*, &c. Cur bene Moyſes dicit, quem malè pater dixerat? Emendare fortunam Moyſes voluit, & Rubenum malè mulctatum à triſti morſu, turpíque nota vendicare præfectus morum optimus, ne abundantiori triſtitia abſorberetur: quod vetat Apoſtolus 2. *ad Cor. cap.* 2. *n.* 7. Vnde Theodoretus addit, *q.* 44. *in Deut.* de Moyſe agens, *ſoluit paternam maledictionem, opponens fraternum amorem ſceleri in patrem admiſſo*, &c. Quò enim Rubenus præceps non rueret, ſi turpi ſemper in fama eſſet? Neceſſe igitur erat, vt quem pater deiecerat, Moyſes erigeret, benedictione impertita. quod probat Oleaſtrius. *Munus enim boni paſtoris eſt, conſolari puſillanimes; & quos ſuperior corripit, debet Vicarius demulcere*, &c. Scitè ad morum Magiſtrum Oleaſtrius, ne correptus grauiter homo, ſuo preſſus malo deficiat. Politica eſt de Chriſti ſchola. Puellam acerbè Paſtor corripérat Cant 1. n. 7. *Si ignoras te, egredere, & abi*, &c. Quæ vox? Quis labor? Quæ acerbitas? Quis dolor? Abire à Deo, à Dei ſinu longè trudi? Abit Paſtor; ſed adſunt familiares, multíſque nominibus puellam mulcent, promiſſis onerant, n. 10. *Murenulas aureas faciemus tibi*, &c. Neceſſum omnino erat, vt virgo dictis acerbis fracta langueret, animúmque malè deſponderet; quare dolorem paſtores mitigant: quod Bernardus ſenſit ſerm. 42. *Etſi pauidior, (inquit) vt aſſolet, deiectiórque anima facta eſſet, ſodalium eam conſolationis erigerent*, &c. Tantum Præfectis morum ſtudium eſt de anima lenienda, ſi correpta à Præfecto alio dolet grauiter.

Gen. cap. 48. n. 4.

Deut. c. 33. n. 6.

2\. ad. Cor. c. 2. n. 7.

Fratrem malè deiectum ſolatur bonus frater.

Punitum à Præfecto fratrem alloquatur frater.

Cant. 1. 2. 7. 10.

Dolorem mitigant familiares allocutiones.

Sic Heliachimus Pontifex Hebræum recreat, quem à Deo mulctatum eſſe dolet. *Et allocutus eſt eos*, &c. Nec alium admittit, alium reiicit hominem à bono ſolatio; ſed communi aduersùs omnes homines affectu eſt. *Et circuiuit omnem Iſrael*, &c. Non placet hac parte Petrus. Agit quidem Apoſtolus Epiſcopum, cùm de Ioanne curat apud Magiſtrum. *Domine, hic autem quid?* &c. *Ioan.* 21. *n.* 21. Magiſter enim Dominus Petrum admonens de Cruce ferenda, n. 29. vrget; *Sequere me*, &c. Tactus amici amore Petrus, Ioãnem à labore, ac dolore abeſſe longè voluit. Sed quo id nomine? Præfectos reliquis Petrus; quod patet ex n. 15. vbi Chriſtus, *Paſce* (inquit) *agnos meos*, &c. Curam adhibet patientiam de ouicula recreanda: idque aduertit Chryſoſtomus Hom. 87. *Commiſſa ſibi fratrum cura, non modò vicem alteri ſuam non mandat, ſed & ipſe Magiſtrum interrogat*, &c. Placet ne Petri cura? minus placet; vtpote qui de amico priuatim agit. 4.

Ioan. c. 21. n. 15. 29.

Curat bonus Paſtor de grege ſolamando.

Potior Chriſto Domino cura eſt de grege vniuerſo. Pacem enim impertit ſuam priuatim, & publicè. Videt Magiſtrum Magdalene *Ioan* 20. *n.* 18. ſepulchro hærens, ac mox rens. Vident & mulieres aliæ, quibus Magiſter, *Auete* (inquit,) &c. *Matth.* 28. *n.* 9. Videt Magiſtrum Petrus, quod iactant reliqui: apud *Luc.* 24. *num.* 34. *& apparuit Simoni*, &c. Vident & alij menſa Emmaunte, vbi panem fregit Dominus, *num.* 31. priuatæ omnino allocutiones erant. Proindéque oportebat, vt ſuam aliis pacem, & ſalutem 5.

Ioan. cap. 20. num. 18.

Matth. c. 28. num. 9.

Luc. 24. num. 34.

Profectus communis aqua trutina. *Io. 20. n. 26.*

lutem diceret Magiſter optimus, ne qua ſuboriretur inuidentia de priuatis allocutionibus. Gregem igitur adit vniuerſum formula ſolenni pacis communicandæ. Ioan. cap. 20. num. 26. *& dixit: Pax vobis*, &c. Bene de Christo Iuſtinianus. *Propterea, ne tollenda pacis materiam Diabolus inueniret, quemadmodum & prioribus, ita & reliquis voluit apparere*, &c. *ad lib. de Christi agon. cap.* 26. Docet facto Magiſter communicandam eſſe conſolationem diſcipulis vniuerſis; nec præfectum hominibus Magiſtrum eſſe, vt alios admittat homines, reiiciat alios.

Exod. c. 28. n. 2. *Sapient. 18. n. 24. 36.*

6. Inſtructus hac de re Pontifex eſt *Exod.* 28. *num.* 2. vbi veſtem capit, vt Deo preces edat. Nam ſacris in adytis Aaron Deo intimus, veſtitu, quo ad aram ornatur, cælum, ac terram miſcet amicè. quod tradit Sapiens Sapient. cap. 18. n. 24. *In veste enim poderis, totus erat orbis terrarum*, &c. Expendunt id Ioſephus *lib.* 2. *Antiquit. cap.* 8. *n.* 11. Philo *ad lib.* 3. *de Moyſe, ad lib.* 2. *de Monarch.* Hieronym. *epiſt.* 128. *ad Fabiolam.* Clemens Alex. *lib.* 5. *Stromat. cap.* 3. Arnold. *ad tract. de ſeptem verbis.* Nam cœlum hyacintho, mare purpura, ignem cocco, terram byſſo notari volunt: deinde veſtem integram collocari ſub Tetragrammato: *Quod eſt ſanctum Domino*, &c. *n.* 36. ſcilicet, *Nomen, quod inſcriptum eſt in lamina, dignum ſuit habitum, quod eſſet ſuper omnẽ principatum, & poteſtatem*, &c. Ita Clemens Alex. *loco citato.* Nunc ad litem. Hac veſte Pontifex, (quæ rerum naturam ſignat vniuerſam) adit aram Deo, ſacram, & preces inibi mittit humiles. *Veſtitur ea Aaron, quando ingreditur & egreditur Sanctuariũ*, &c. *Exod. loco citato n.* 35. Cur id, bene Philo docet ad lib. 2. de Monarch. *Iudæus Pontifex, non ſolùm pro humano genere, verùm etiam pro natura partibus precatur, & gratias agit*, &c. Rectè monet Philo, ne Pontifex priuatim agat pro amico, ſed publicè pro cœtu vniuerſo; homines conſoletur, affectu communi ad quoſcumque terrarum angulos. Sed mihi abundè eſt, ſi Pontifex pro ſuo, ac communi agat populo apud Deum. quod Heliachimus fecit, cùm viam rapuit. *Et circuiuit omnem Iſrael*, &c.

Summe in pretio Dei nomen. *Damnatur in Præfecto priuatus affectus.*

Num. 12. Scitote quoniam exaudiet Dominus preces veſtras, ſi manentes permanſeritis in ieiuniis, & orationibus in conſpectu Domini.

Commentarius.

34. Quærit in loco Serarius, aſſeruerit ne id Pontifex luce diuina, an mente humana: ſed nihil ſtatuit ſcienter admodum. nam res ſub dubio adhuc eſt. Potuit quidem Pontifex piè coniectare, non certò ſcire, quid bonus Deus, precibus ſuſceptis hominum, eſſet facturus. Neque enim res, quæ poſtulatur, ita facit ad ſalutem animæ, vt neceſſariò ſit impetranda, ex Chriſti monitis, ad Iohan. 15. n. 7. *Quæcumque volueritis, petetis, & fiet vobis*, &c. Dicas: ſed loquendi forma nihil ambigens, imò conſtans admodum euincit probabiliter oraculum fuiſſe, quod edicit Pontifex. Id ego pernego. Nemo enim Iudam pari loquendi modo Vatem agnoſcit; & ſi vox prædictionem ſonet propheticam rerum proſperrimarum 1. lib. Machab. cap. 3. n. 21. *Ipſe Dominus conteret eos, ante faciem veſtram*, &c. Quid ſi Prophetes, vſu prophetandi tritus, dicat aliquando, quod propheticum non eſt, licèt dicendi forma ſit prophetica? Videre id in Nathano eſt.

Impetratur à Deo quidquid ad ſalutem ſufficit animam. *Io. c. 15. n. 7.* *1. Mach. c. 3. n. 21.*

35. Suum de templo exædificando animum Nathano Dauid aperit 2. *Reg.* 7. *num.* 2. Tunc Nathanus: *Vade, fac; quia Dominus tecum eſt*, &c. Sed vox ad Regem à Deo miſſa, num. 5. *Nunquid ædificabis mihi domum?* &c. probat liquidò Nathanum, modo loquendi prophetico, propheticè locutum non fuiſſe. *Credebat enim Deo placere, quod domus à Rege ædificaretur*, &c. ſic Lyra: & quod piè credit, certò enuntiat. *Propterea* (Caietano teſte) *non eſt mirum, quòd errauerit*, &c. Quis igitur neget Vates aliquando locutos voce, non mente prophetica? Video, quod vidit Magnus Gregor. Hom. 1. in Ezech. *Sciendum quod aliquando Propheta, dum conſuluntur, ex magno vſu prophetandi, quædam ex ſuo ſpiritu proferunt, & ſe hæc ex prophetico ſpiritu dicere ſuſpicantur*, &c. Vnde Heliachimus in loco Prophetes non eſt, licet à Propheta dictum putes, *ſcitote quoniam exaudiet Dominus preces veſtras*, &c.

2. Reg. c. 7. n. 2. 5. *Irata Deo ſæpius hominum.* *Non ſemper loquuntur Deo duce, qui loqui videntur.*

36. Sed ſtatuo probabiliter Heliachimum propheticè locutum eſſe, & luce prophetica enuntiaſſe. *Exaudiet Dominus preces veſtras*, &c. Probat id viri dignitas, morum grauitas, & vox in prædicendo conſtans. Eſt enim Heliachimus verè Pontifex, ac proinde Prophetes: nam de Caipha Ioannes, *Cum eſſet Pontifex anni illius, prophetauit*, &c. *ad cap.* 11. *num.* 51. quaſi officium prophetandi ſummo cum Pontificatu coniunctum ſit. Quid negent alij, ſcio; Caipham ſcilicet Prophetam eſſe, vtpote qui neſciret, quid Deus vellet. Sed Prophetis non ſemper nota erant, quæ dicebant. Probat id Cornel. *in procemio ad Prophetas.* Auguſt. *de Ciuitate ad lib.* 7. *cap.* 33. Ambroſ. *lib.* 1. *de Abrah. cap.* 8. Cyr. *in Iohan. lib.* 8. *cap.* 3. Nec D. Thomas id negat omnino 2. 2. *q.* 173. *art.* 4. licèt addiderit, *Cùm mouetur quis, ſed non cognoſcit; non eſt perfecta prophetia, ſed quidam inſtinctus propheticus*, &c. Eſt igitur Heliachimus, vti Pontifex, ita & Prophetes ex officio. quod deinde probat Iſaias *cap.* 22. *num.* 22. vbi Dominus, *Dabo* (inquit) *clauem domus Dauid ſuper humerum eius*, &c. notiones ſcilicet mentis propheticæ: quas & Rupertus agnoſcit in commonitionibus aduerſùs Angelum Philadelphicum Apoc. 3. n. 7. *Hæc dicit, qui habet clauem Dauid*, &c. *Qui habet clauem omnium Prophetarum*, &c. ſic Rupertus *lib.* 2.

Pontifex ut ſed Pontifex loqui videtur. *Io. c. 11. n. 51.* *Prophetis non ſemper nota, quæ dicerent.* *Iſa. cap. 22 n. 22.*

37. Nec hominem vitæ integrum conſtanter adeò locutum fuiſſe puto, niſi afflatu prophetico ageretur, maximè in tanto rerum motu. Inde enim probant viri magni Ionatham à Deo excitatum, vt aſſereret 1. Reg. cap. 14. num. 10. *Si dixerint: Aſcendite ad nos, aſcendamus; quia tradidit eos Dominus*, &c. Captare certum omen, imò oraculum victoriæ ex reſponſis hominum, peccatum eſſet. id verò interueniſſe in Ionathæ facto, negant interpretes, Lyran. Abulenſ. *q.* 2. Salian.

Loquitur Ionathas afflatu prophetico. *1. Reg. c. 14. n. 10.*

tom. 3. Anno Saulis 5. num. 51. Addo Tirinum, & Suarium *lib. 2. de ſuperſtit. cap.* 10. Qui tuentur Ionatham, bene adſtruunt haſce voces: *Aſcendamus, quia tradidit eos Dominus*, &c. voces eſſe ab ſpe in Deum concepta. ſic Theodoretus in 1. Reg. q. 31. *Hæc enim verba ſunt animæ, quæ in Deo confidit*, &c. Nec Procopius aliter. Vnde Vatablus addit, *Hæc dixit ſpiritu prophetico*, &c. Deinde aſſerunt interpretes conſtantem Ionathæ aſſertionem ex Dei afflatu eſſe: tandem euentum rerum ſubſecutum ex voto, fidem oraculi fuiſſe. quod Suarius *cit.* & D. Thom. 22. *q.* 5. *art.* 7. ſcienter eliciunt ex Eliezero ſeruo Abrahæ, *ad Gen.* 24. *n.* 14. vbi ſignum captat vxoris deligendæ ex puellari voce, & conſtanter dicit, *Ipſa eſt, quam præparaſti ſeruo tuo*, &c. Nec aſſerit temerè, qui à Deo poſcit opem, vt rem certò ſciat, & hæc Eliezero mens erat, cùm precaretur n. 12. *Domine Deus, occurre, obſecro*, &c. Itaque, ſi oratio præmiſſa, cum partibus cæteris, Ionatham, ac Eliezerum certò prædixiſſe probat, vti volunt interpretes, Patres, ac Theologi, nihil addubito ſuggeſtum à Deo, vt Pontifex diceret: *ſcitote, quoniam exaudiet Dominus preces veſtras*, &c. quippe qui ſuas cum alienis precibus coniunxiſſe viſus eſt.

Spes Deo nixa obtinet.

Gen. cap. 14. n. 14.

38. Tanta precibus aſſiduis vis eſt, quod addit Pontifex, *ſi manentes permanſeritis in conſpectu Domini*, &c. Formula hæc dicendi inducit conſtans in precando ſtudium. ſic repetunt, qui magnum quocumque in officio ſtudium ſignare volũt. De magno dolo Ieremias, *Omnis frater ſupplantans ſupplantabit*, &c. Ierem. *cap.* 9. *n.* 4. De magno legum contemptu Iſaias. *Præuaricantes præuaricati ſunt*, &c. *cap.* 24. *num.* 16. De certa rerum ſcientia, Deus ad Abramum, *ſcito prænoſcens*, &c. *Gen.* 15. *num.* 13. Hebræo textu ידע תדע *Iadagh Thedagh*, *ſciens ſcies*, & Hebraiſmus eſt vſitatiſſimus, quo res abundè exprimitur. De iure agri firmo Petrus ad Ananiam. *Nónne manens tibi manebat?* &c. *Act. cap.* 5. *num.* 4. Hebraiſmum inibi Lorinus commendat Græcis, Latiniſque locis bene excuſſis: non aggero. Prior tamen Euthymius rem inuenit Pſ. 39. num. 1. vbi Dauid fatetur, *Expectans expectaui Dominum*, &c. Quare Pontifex, vt ſuo Hebraiſmo preces continuò edtas ſignificaret, ſcitè dixit, *ſi manentes permanſeritis*, &c. Nec ſemel Pontifex vrget homines ad perſeuerandum in incepto: ſed iterum monet num. 14. *ſi perſeuerauerıtis in hoc ope*, &c. Ac tandem *num.* 15. laudat pios hoc motu affectus hominum: qui quidem hortante Heliachimo, *permanebant in conſpectu Domini*, &c. vt ετuas ex hiſce locis

Vox iterata ſignat conſtantiam agendi.

Ierem. cap. 9. n. 4.

cap. 24 n. 16.

Gen. cap. 15. n. 13.

Act. c. 5. n. 4.

Pſ. 39. n. 1.

Perſtandum laudo in precibus.

Parænet. XVII.

Perſeuerandum in rectè agendo eſſe.

1. VArium, & mutabile ſemper homo quiſque eſt; ſtatuit ille, quod placet, & ſtatu leui abrogat placita. Inſinuat id Epigraphe ad Pſ. 44. *Pro iis, qui immutabuntur*, &c. An de Angelo ſermo eſt? nego: an de hominibus textus eſt? aſſentior. Cur Dauid non exprimit homines? ſatis exprimit, cùm agit de iis, qui immutantur. Hæc hominum fortuna, hæc & natura eſt, teſte Baſilio *Nos enim alternationibus, & mutationibus ſumus obnoxij*, &c. Quis non videt Petrum modò beatum, modò ſatanam à Magiſtro appellatum eſſe? apud *Matth. cap.* 16. *n.* 17. Textus eſt, *Beatus es Simon Bar-Iona*, &c. ſed beatus iſte, cùm Magiſtrum auocat à cruce ferenda, audit n. 23. *Vade poſt me ſatana*, &c. Itane Petrus eſt,

Leues in placitis homines.

Matth. c. 16. n. 17. 23.

Iam ſubitò coruus, qui modò cygnus erat: &c. Tam citò Dæmon, qui proximè erat Angelus? ſed mutari facilè ſolent homines. quod Bernardus obſeruat ad ſerm. 5. de Eccleſ. dedicat. *Vnus ergo vtrumque*, &c. Beatus ſcilicet, & Satanas. Bernardus iterùm. *Sic in moribus, ſic in affectibus, ſic in ſtudiis hominum nõ minor ſorte & maior contrarietas inuenitur; inde homo, nunc quidem Bar Iona, nunc ſatanã meretur audire*, &c.

Facilè mutantur homines.

2. Quare, ſi quid rectè incipis, maturè perficias, nec ab incepto deſiſtas, neceſſe eſt. Monet id Seneca, & monet ſeriò, de vita Beata c. 8. *Maneant ſemel placita, nec vlla in decretis litura ſit*, &c. Nihil Moyſes docet aliud, cùm inſcripta lapillis Patrum nomina geſtaret Hebræus Pontifex, Exod. 28. num. 21. textus eſt, ac Deiſcitum. *Duodecim nominibus cælabuntur, ſinguli lapides nominibus ſingulorum*, &c. Hiſce lapillis Patrum mores, velut tabulis exſcriptos, agnoſcit Arnoldus. *Quos nulla tribulatio, vel aduerſitas, cùm inſculpti ſemel fuerint, eradere poterit, vel delere*, &c. *ad tractat. de ſeptem verbis*. Quod ſaxo exaratum eſt, durat perpetuò. Non ſecus homines, qui perdurant in agendo, homines è ſaxo dolatos verè dicas. Puto id à Philone acceptum, qui notat veritatem palliolo quadrangulo, vtpote firmitatis figuratæ, inſculptam fuiſſe, ad ornamentum Pontificium. *Exod. loco citato num.* 30. Iubet id Moyſes, *Pulchrè ſubindicans oportere rationem, tum natura, tum hominis inconcuſſam eſſe, ac ſolidam*, &c. *ad lib.* 3. *de Moyſe*. Quare laborandum omnino eſt, vt ſuo virtus ſtatu vigeat.

Exod. c. 28. n. 21. 30.

Nulla eſt litura in placitis viri boni.

Conſtat in rectè agendo bonus Pontifex.

3. Si quis enim rem ſemel aggreditur, & languet, nec vltrà pergit, vt adducat ad vmbilicum, nihil omnino egiſſe videtur Magiſtro Domino. Queritur meus Ieſus, apud Ioann. cap. 16. num. 5. *Nemo ex vobis interrogat me: Quò vadis?* &c. ſi tamen textum repetas *cap* 13. *num.* 36. Petrus inibi. *Domine, quo vadis?* &c. Sed & Thomas *cap.* 14. *num.* 5. de via ad cælum rectà quærit. *Domine, neſcimus quò vadis*, &c. ſi diſcipuli de via Magiſtrum conſulunt, quo pacto verum eſt hoſce diſcipulos non interrogaſſe? Quod Euthymius putat, illud eſt, Apoſtolos ſemel, non iterum interrogaſſe; ac proinde nihil omnino rogaſſe. *Oportuit eos iterum rogaſſe*, &c. Hæc Euthymius, ac ſi vellet, vt rectè quid effeciſſe videar, ſemel, iterum, ac perſæpe faciam, neceſſe eſt. Hac via abiiſſe Magdalene viſa eſt. Pergit mulier ad Magiſtri ſepulchrum, manè ſuo more: accedit piè, oculos emittit, vt inſpiciat, quid intus lateat. Sed cùm Magiſtrum non videat, mora nulla, ad Petrum mulier, Ioan. 20. n. 2. *Tulerunt Dominum meum de monumento*, &c. Redit ad ſepulchrum iterum mulier; dolet, & queritur n. 11 *Dum ergo fleret,*

Io. c. 16. n. 5. cap. 13 n. 36. cap. 14 n. 5.

Rogaſſe negatur quæ non perſtas in rogatu.

Io. cap. 20. n. 2. 11.

inclinauit

inclinauit ſe, & proſpexit in monumentum, &c. Iam ſemel, & iterum ſepulchrum ingreſſa viderat: quod Auguſtinus obſeruat, in Meditat.

Satis ſibi non ſunt amans in agendo.

cap. 36. *Sed meum amanti ſatis non erat; virtus enim boni operis perſeuerantia eſt*, &c. Docet mulier pretium operæ id eſſe, cùm perſtat quis in agendo, nec difficultate rerum victus mutat animum.

Matth. c. 5. n. 37.

4. *Sit ſermo veſter, eſt, eſt, non, non*, &c. quod apud Matth. *cap.* 5. *num.* 37. Chriſtus docet; & iurandi formam præſcribit. Sed Bernardus textum vertit aliò, ac de perſeuerantia agendi monet, epiſt. 108. ad Thom. Scholaſtic. *Non inueniatur apud vos, eſt, & non; vt ſitis filij Patris veſtri apud quem non eſt tranſmutatio*, &c.

Nemo bonus bona animi conſulta delet.

Acutè Bernardus ex loco eruit, mentem bene firmandam eſſe, ne quod modò ais, modò neges, & quod negas pertinax, admittas facilè; id enim à Deo, & à viro Dei alumno alienum eſt. Si quis Deum referre velit, conſtans in agendo, aget rectè, virtutis amore. Noſti [illegible] Sacerdotes, ac Iudices audierint? Pſ. 81. num. 6. *E[illegible]o dixi: Dij eſtis*, [illegible]c Fortaſſe, vt conſta[illegible]ter agant, quod ſemel ſtatuunt. Diſcu id Nazianzeno ad Orat 28. *Qui bonum propter ſe colit, & amplectitur, conſtantem animi alacritatem habet. adeò vt diuinum aliquid ſentiens, his Dei verbis vti poſſit*. Malach. 3. num. 6. *Ego ſum Dominus, & non mutor*, &c. Hæc Theologus: quaſi vellet hominem conſilij tenacem Deo parem eſſe.

Pſ. 81. n. 6.

Deus eſt, qui in rectè agendo conſtans eſt.

Malach. c. 3 n. 6.

Ex. c. 7. n. 1.

Deo Moyſes ob agendi conſtantiam Deus.

Lego Moyſen altè Deum à Deo nuncupatum fuiſſe, Exod 7. num. 1. *Conſtitui te Deum Pharaonis*, &c. Vnde nata fuerit nuncupatio, inuenit Ambroſius ad lib. 1. de Caino cap. 2. *Dei nomine vocatus eſt, ad cuius ſimilitudinem ſe perpetua virtutis vbertate formauerat*, &c. Illudque inſinuat Ambroſius, Moyſen, annis plurimis paſtorem, Deo ſe piè conſectaſſe, conſtanter adeò, vt Deum videre meruiſſet in vaſtis Horebi locis; quod Stephanus obſeruaſſe viſus eſt Act. cap. 7. num. 30. *Expletis annis quadraginta, apparuit illi Angelus*, &c. Homo igitur octogenarius, ſed virtutis amans, Deus eſt, tenax recti cuſtos. Id maieſtatis ieiunio, ac precibus ineſſe voluit Heliachimus, cùm vrgeret homines, vt perſtarent in ieiunando, & precando. *Si manentes permanſeritis*, &c. Quid moneret? ſi à meo Chriſto illud acciperet. *Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit*, &c. *Matth. cap.* 10. *num.* 22. Sciebat tamen animum, vti agrum, opera aſſidua colendum eſſe. *Nihil enim* (teſte Seneca) *ad fructum peruenit, quod à primo, vſque ad extremum, æqualis cultura non proſequitur*, &c. *ad 2 de Benef. cap.* 10.

Act. cap. 7 n. 30.

Matth. c. 10. n. 22.

Perſeuerando peruenitur ad morum ſanctitatem.

Num. 13. *&* 14. Memores eſtote Moyſi ſerui Domini, qui Amalec confidentem in virtute ſua, &c. non ferro pugnando, ſed precibus ſanctis orando deiecit: ſic erunt vniuerſi hoſtes Iſrael, &c.

Commentarius.

39. EXemplo domeſtico Iudæum excitat Heliachimus in ſpem auxilij, monétque, meminerint Amalecum præfidentem armis, opibus, militibus, fuſum, ac fugatum eſſe, pugnante Ioſue, & Moyſe orante. Nota Iudæo erat hiſtoria, cùm Deus iuſſiſſet, Exod c. 17. num. 14. *Scribe hoc, ob monumentum in libro*, &c. ſcilicet, vt literis mandaretur tam pugna cum Amaleco inita, quàm auxilium à Deo additum, ad memoriam ſempiternam. De texto eſt, quid Deus vellet hac commemoratione rerum. Addit enim Dominus exercituum, *Delebo memoriam Amalec ſub cælo*, &c. quæ & in Deuteronomio ſententia eſt, ad cap. 25. n. 17. *Delebis nomen eius ſub cælo, caue, ne obliuiſcaris*, &c. Itaque totus eſt Deus in Amaleco perdendo, ac dolore puniendo. Id tamen, vt exequatur memor iniuriæ, libello reponit memoriali. Tanta iniuriæ vlciſcendæ obliuio Deo eſt, quod notat Oleaſtrius, *vt libro, & ſcriptura ſit opus ad memorandum*, &c. Facilius memoriam ſcelerum Deus, quàm ſceleratum delet hominem, tardus ad vindictam. An libellus iſte, etſi memorialis, probat haſce moras puniendi? aſſentitur Oleaſtrius, *vt nobis oſtendat, quàm inuitus punit, & quàm lento gradu*, &c.

Exod. c. 17.

Deut. c. 25. n. 17.

Multa Deo obliuio eſt de iniuria vlciſcenda.

Ingrata Deo eſt occaſio puniendi.

Sed, quod Heliachimo placet, illud eſt, mandatam literis victoriam de Amaleco partam, vt Iudæus ſciret certò, quòd in Deo præſidium haberet, ſi ieiunaret, ſi precaretur, ſi perſtaret in ſtudio rerum ſacrarum. Alit ſpem rerum proſperrimarum fortuna domeſtica. *Familiariter enim domeſtica aſpicimus*, &c. teſte Seneca *ad lib. de Tranquillit. cap.* 1. & à bono domeſtico diſcimus, quæ ſpem noſtram maximè foueant. Vrget hac via militem ad pugnandum ſtrenuè Machabæus lib. 1. cap. 4. num. 9. *Mementote, qualiter ſalui facti ſunt Patres noſtri in mari rubro, cùm perſequeretur eos Pharao exercitu multo*, &c. Itaque auxilium à Deo quærendum eſſe monet Iudas, & exemplo domeſtico rem conficit, quo argumento Paulus Chriſtianam obarmat aciem, vt vel cum feris pugnam ineant, cauſa fidei. Poſtquam enim viros vita integros, fide ſanos & manu ſtrenuos laudat quamplurimos, c. 11. ad Hebr. num. 32. *Qui per fidem vicerunt regna*, &c. ac tandem amantes Iuſtitiæ, *effugerunt aciem gladij*, &c. addit continuò, ad cap. 12. num. 1. *Ideoque & nos tantam habentes impoſitam nubem teſtium, deponentes omne pondus, & circumſtans nos peccatum, curramus ad propoſitum nobis certamen*, &c. Quaſi vellet Apoſtolus vrgeri homines facilè, & accendi ad virtutis amores, exemplo ſanctitatis, ſiue alienæ, ſiue domeſticæ: imò leuari, ac mitigari labores qualeſcumque hominum. Vnde Clemens Alex. Pauli nubem, morum examen appellat, in 4. ſtrom. cap. 6. *Adducit tibi examen diuinorum exemplorum*, &c. hac via pungit Apoſtolus torpentes homines; addita ſcilicet exemplorum vetuſtate, *vt eos arguat, & admoneat*, &c. Quo enim modo apes feriunt ſtimulis, quos vrgent homines; ſic & vires ſanctitatis alienæ cogunt validè ad viuendum piè, ac ſanctè. Quòd ſi nubem velis eſſe vitam hominum ſanctiſſimorum, reſpexit Apoſtolus nubem Moſaicam, vt quæ die vmbram, noctu lucem oſtentabat, ad iter agendum, *Exod.* 13. *num.* 22. In locis igitur vaſtis facem præfert Apoſtolus, virtute laudata virorum ſanctiſſimorum.

40.

Opem Iudeo collatam Deus explicat vt ſpem faciat ſperando.

1. Mach. c. 4. n. 9.

Ad Hebr. c. 11. n. 32.

cap. 12. n. 1.

Accenduntur homines ad virtutem exemplo virtutis.

Exod. cap. 13. n. 22.

Quod Hebræo nubes, hoc Chriſtiano gens ſancta.

morum. *Cùm habeamus ſanctam, & pellucidam nubem teſtium*, &c. Ita Clemens *citatus*. Nec mente alia Heliachimus Iudæum monet, vt meminerit, quid Moyſes potuerit, Deo exorato; quod nam ſibi auxilium homines parauerint, precibus ad Deum infimis: ac tandem argumentum vrget num. 14. *Sic erunt vniuerſi hoſtes Iſrael*, &c. Illúdque Pontifex inſinuat,

PARÆNET. XVIII.

Iuuari homines exemplo virtutis alienæ.

1\. VT viuas piè, vt ores ſanctè, & conſtanter vtrumque agas; vrget virtus aliena: & facit ad argumentum apparatus lucernarum de Chriſti ſchola. *& lucernæ ardentes in manibus veſtris*, &c. *Luc. cap.* 12. *num.* 35. Nam, qui facem præfert, & ſibi, & aliis viam munit, teſte Chryſologo, *& opus bonum, dum facto in vno lucet, cunctos illuſtrat exemplo*, &c. *ſerm.* 22. Penſitant homines, periculo facto virtutis alienæ quid poſſint, quid debent: tanta ab exemplo bono lux eſt. Prælucere aliis vulnere, qui titulos piè erectos ſuo adornarunt elogio. Excitatus à Iacobo titulus, Gen. 31. num. 48. *Aceruus ſcilicet teſtimonij*, &c. quo ſuam de pacto inito fidem laudat. Lapides à Iordane extrahendos curat Ioſue, repoſítque loco edito, ad cap. 4. num. 6. *vt ſit* (inquit) *ſignum inter vos*, &c. qua in Deum fide Iordanem tranſmeaſtis. Alius à Samuele erectus eſt lapis, 1. Reg. cap. 7. num. 12. *Lapis adiutorij*, &c. argumentum ingens ad gratias Deo agendas. Mitto reliquos a viris ſanctis erectos piè titulos, qui monent homines, vt rectè agant. Vnde quæritur Vrbanus Pontifex lapidem ſe vitæ agendæ inutilem eſſe, in Metaphr. ad Pſalm. 50. *Cum deberem eſſe, quaſi lapis in aceruo teſtimonij, poſitus iuxta viam, vt eam viatoribus per exemplum demonſtrarem, non remanſit in me lapis boni exempli*, &c. Modeſte ſe habet Pontifex; oſtendit tamen excitatos à viris ſanctis titulos eſſe, vt exemplo virtutis alienæ mores excoleret, quiſquis legeret.

Luc. cap. 12. num. 35.

Lucerna eſt aliis vita ſanctè acta.

Gen. cap 31. n. 48.

Ioſue cap. 4. n. 6.

1. Reg. cap 7. n. 12.

Qui ſanctè viuit, titulum erigit ad rectè viuendum.

2\. Hoſce titulos rectè dixeris ſcripturas eſſe, tacentes quidem, ſed monentes quodammodo, quid quiſque præſtare tenetur: quo aſpectu erecta eſt ſtatua, & picta eſt tabula virtutis alienæ. Ad Gades cùm veniſſet Dictator Cæſar, animaduerſa, apud Herculis templum, Magni Alexandri imagine, ingemuit, ad Sueton. *cap.* 7. Senſit inibi Cæſar accendi ſibi animum vehementer, ad amorem virtutis bellicæ. Quid inde? addit Suetonius *Miſſionem continuo efflagitauit ad captandas quamprimum maiorum rerum occaſiones*, &c. Inde probatur vſus imaginum ſacrarum: & occaſio Paulino ſumpta eſt, vt amicè luderet cum Seuero; quippe qui Paulinum cum Martino pingendum curauerat, & ſacro loco expoſuerat: addit Paulinus id a Seuero factum eſſe, *vt beatis pateret exemplum, & miſeris; in illo ſpeculum fortitudo, in me ſolatium haberet ignauia*, &c. *Epiſt.* 12. Hæc vna Deo ratio erat, vt hiſtoriam de Abele ſcribendam minutè curaret, *Geneſ.* 4. Lego inibi, quo affectu Abel ſuam Deo hoſtiam mactauerit. *De primogenitis gregis ſui*, &c. n. 4. *Obſerua* (monet Chryſoſtomus) *quomodo nobis pientiſſima illius mens ſignificatur*, &c. *Hom.* 18. Video munuſculum Deo bene acceptum eſſe. *& reſpexit Dominus ad Abel*, &c. Id enim eſt, approbauit, emiſſis benignè in aram oculis: quod expendit Chryſoſtomus *loco citato*, & Magnus Gregor. *lib.* 22. *Moral. cap.* 12. vbi notat acceptum Deo Abelem, priuſquam munuſculum, fuiſſe; quod è textu eſt. *ex dantis enim corde, id, quod datur, accipitur*, &c. Scio Abelem à Caino cæſum improbè tacuiſſe, vtpote qui nec vocem ederet, cùm malè premeretur, ſed vna tantùm cædes pro querimonia eſſet, num. 10. *Vox ſanguinis clamat ad me de terra*, &c. Hæc ad Cainum Deus; & inde Ambroſius, *Hoc innocentia, & gratia germanitatis etiam in ipſa morte ſeruat. Non accuſat frater, ne videatur parricida*, &c. *ad lib.* 2. *de Caino cap.* 9. Vides explicatas religioſè dotes, ac virtutes hominis ſanctiſſimi: Vide quid Baſilius Seleucienſ. Orat. 14. *Quem* (inquit) *primum natura iuſtum genuit, ſilentio non preſſit; ſed res Abelis depredicans, quendam iuſtitiæ characterem poſteritati delineans*, &c. Vis hæc ſacris eſt literis, vt quos virtutis alienæ mores exprimunt, aliis imprimant hominibus. Oſtendunt enim, quid quiſque debet amare, quid lugere.

Magna ad virtutem fax eſt imago virtutis alienæ.

Gen. c. 4. n. 4.

Factis probantur mens quoque bona.

Aſpicit ante munuſculum.

Fratrem frater e ſ tacitus non accuſat.

Virtutem accipi virtute aliena.

3\. Et verò, ſi vis me flere, dolendum eſt tibi. Dolet Orator commotus animo; doleant auditores, neceſſe eſt. Plorat Ieremias copiosè fortunam aduerſam Hebræi populi: *Quo modo ſedet ſola ciuitas?* &c. *Thren.* 1. *cap.* 1. Quid Ieroſolyma vniuerſa? deuorat ne ſuam animo ægrimoniam, oculis pumiceis? Vide quid Vates apponat de Ieroſolyma num. 2. *Plorans plorauit in nocte*, &c. vbi Paſchaſius. *Iam non ſuſtines plorantem Prophetam*, &c. *lib.* 1. *in Thren.* Ad labores, ac dolores pœnitentiæ trahit vrbem vniuerſam Vates piè dolens, habet enim textus num. 11. *Omnis populus eius gemens*, &c. Nec gemeret plebecula, niſi Vates gemitum ederet. Paſchaſius iterum, *Vide, quid profuerit, quod Ieruſalem Propheta plorauerit*, &c. Nemo igitur negabit feciſſe prudenter Heliachimum, cùm Moyſen induxit precantem conſtanter, vt Iudæum vrgeret ad perſeuerantiam deprecandi.

Thren. c. 1. n. 1.

Lachrymas elicimus lachryma aliena.

4\. Quid ſi Pontifex Iudæum Indæo voluit fortius vrgere? Ea profectò vis eſt virtutis domeſticæ: vnde virgo fortiter vrget virgines ad ſtudium charitatis exercendæ. Quærit virgo Deum, ac Magiſtrum artis paſtoritiæ, idque puellis, etſi ruſticellis, exponit, Cant. 5. num. 7. *Quæſiui illum, & non inueni*, &c. Deinde addit, quo flagrat Dei amore, num. 8. *Quia amore langueo*, &c. *& ſua gentis co ſortes exemplo ſollicitat*, &c. quod Gilbertus voluit *ſerm.* 45. Senſit virgo parcius iuuari maximè virgines exemplo maternæ charitatis, ſuum de Chriſto amando votum aperit: *vt percuſſa percutiat, vulnerata vulneret, mater filias: vnde protinus dicunt*, num. 9. *Qualis eſt dilectus tuus? quò declinauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum*, &c ſic Rupertus *lib* 5. An hæc Chriſto ratio vrgendæ ſcholæ ad labores deuorandos? *Matth. cap.* 5. *num.* 11. Inibi Magiſter. *Beati eſtis, cùm maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint*, &c. ſed ſ laborem vt emolliret, *Bene exemplo adhortatus eſt*, &c. Quod Auguſtinus obſeruat

Cant. cap. 5. n. 7. 8.

Excitat ad ſanctitatem fortiter ſanctitas domeſtica.

Matth. c. 5. num. 11.

obſeruat *ad 1. lib. de ſerm. Dom. cap. 5.* Addit enim Magiſter Dom. num. 22. *Sic perſecuti ſunt Prophetas*, &c. Addo ego Chriſtum de choro prophetico meminiſſe, vt exemplo virtutis domeſticæ Apoſtolos excitaret ſtrenuè. Mecum in hanc ſententiam Caietanus abit; mirum enim eſt, quo ſtudio afficitur quiſque ad virtutem generis domeſticæ, vt rectè agat? Si quis igitur homines bonos æquè, ac malos velit excitare ad ſtudium pietatis, dotes obtrudat auitæ ſanctimoniæ.

Accendunt valde exempla auita ſanctitatis.

5. Fecit id Magiſter Deus *Iſaiæ cap. 41. n. 10.* vbi Hebræum metu abſoluit. *Ne timeas, quia ego tecum ſum*, &c. Deinde monet, vt fidem ſeruet. *Ne declines, quia ego Deus tuus*, &c. Ibibi enim Patrum mores ſanctos obiicit, n. 8. *& tu Iſrael ſerue meus, ſemen Abraham, amici mei*, &c. ſcilicet, ne ab auita pietate deficiant; quod obſeruat Procopius, *vt Patribus fieri ſimiles, eorumque pietatem imitari ſtudeant*, &c. Sciebat Deus iuuari homines maximè virtute domeſtica; ſed à Cyrillo id exſcripſit Procopius. Nec argumentum Deus vrget aliud, vt hominibus improbis ruborem incutiat, *Iſai. cap. 44.* De textu eſt Hebræum à fide turpiter defeciſſe, idque mali Deus opponit, idolo damnato, num. 20. *Cor inſipiens adorauit illud*, &c. Sed mederi malo conatus, Patres laudat piè ſapientes, num. 21. *Memento horum Iacob, & Iſrael*, &c. Cur hæc in loco Patrum commemoratio? Bene Procopius, *vt ad reſipiſcentiam adduceat, grauiter eoſdem perſtringens, Iacobum, & Iſraelem de Patrum appellat nomine*, &c. Et verò, vt ſtimulus filio ingens eſt ad fidem ſanam, & vitam ſanctam auus piè ſanctus; ſic & pudor eſt ingens abeſſe filium à pia auorum generoſitate. Noſti cur *abſcondit Moyſes faciem ſuam*, &c. *Exod. cap. 3. num. 6.* Laudat inibi Dominus Patrum mores ſanctos, ac titulos honorarios, *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob*, &c. Id cùm Moyſes audiret, ac reputaret modeſtè, ſe à Patrum affectu pio longè abeſſe, pudore contracto, vultum obtexit: quaſi virtus domeſtica vrgeret hominem vita ſanctum ad progreſſus in ſacra via ſanctiores. Hoſce mores Heliachimus à Iudæo repetit, vbi Moyſen laudat amantem hominem precationis exactæ, & probatæ ſanctitatis.

Is. c. 41. n. 10.

Vrget nepotes auito ſanctimonia.

Pudor eſt nepotes ab auita ſanctimonia deficere.

Memores eſtote (*inquit*) Moyſi ſerui Domini, &c.

Commentarius.

41. NOmenclatura, quod patet, eſt nobiliſſima: ſic & Ioſue appellatur, cap. 24. num. 29. *Mortuus eſt Ioſue ſeruus Domini*, &c. ſic de ſe Dauid canit Pſalm. 31. *In finem ſeruo Domini Dauid*, &c. Non aliud à Deo nomen Heliachimus habet, apud Iſaiam cap. 22. num. 20. *Vocabo ſeruum meum Heliacim*, &c. Quid Moyſes de ſe? ad Deut. cap. 39. num. 5. *Mortuus eſt ibi Moyſes ſeruus Domini*, &c. quaſi nihil eſſet aliud, de quo iactare ſe poſſent homines glorioſè. Verè Hieronymus ad Pſ. 15. num. 7. *Grandis dignitatis eſt, & meriti, eſſe ſeruum Domini*, &c. Nouit Nabuchodonoſor blandimentum eſſe Hebræis adoleſcentibus, ſi Dei ſeruos appellaret. *Serui* (inquit) *Dei egredimini, & venite*, &c. *Dan. 3. num. 93.* Qua de re ſcitè Chryſoſtomus Homil. 8. ad Epheſ. cap. 4. *Suauiſſima* (inquit) *voce illos appellauit: & hoc ipſo illos blandiendo veneratus eſt*, &c. Iam verò, ſi de Apoſtolis agam, video Petrum eo ſe nomine adornaſſe, epiſt. 2 cap. 1. num. 1. *Simon Petrus, ſeruus, & Apoſtolus Ieſu Chriſti*, &c. & quaſi maior ſeruo eſſet honor, ſeruum præpoſuit Apoſtolo. Quid Paulus ad Romanos? cap. 1. num. 1. *Paulus* (ait) *ſeruus Ieſu Chriſti*, &c. vt moneret Chryſoſtomus *Hom. cit.* Apoſtolum Romanis Senatoribus ſuam explicaſſe auctoritatem à Chriſti ſeruitute nobili. *Ad magnam vrbem Paulus ſcribens, hoc poſuit, vt quod ad illius dignitatem reſponderet*, &c. Addo Iacobum de ſua ſeruitute meminiſſe, ad auctoritatem literarum Apoſtolicarum, *cap. 1. num. 1.* vbi *Iacobus Dei, & Ieſu Chriſti ſeruus*, &c. *ſufficit enim nobis ad omnem dignitatem, tales, ac tanti Domini ſeruos nos appellari*, &c. quæ Baſilio mens, & vox eſt *Orat. 1. de Principatu.* Quare Magnus Deus, cùm ſermonem dirigeret ad Apoſtolos Iſai. 44. num. 1. *Audi* (inquit) *Iacob ſerue meus*, &c. ſic Hieronymus ad Iſaiæ cap. 43. num. 12. *Vbi ad eorum Apoſtolorum ſermonem facit, iunguntur & nominum priuilegia: Iacob ſerue meus*, &c.

Grande nomen Dei ſeruum.

Dan. c. 3. n. 93.

AdRom. c. 1. n. 1.

Dei ſeruus Romanam ſuperat maieſtatem.

Iacob. c. 1. n. 1.

Illud poſtremò diſquiro, cur homo virtutis amans, Dei ſeruus appellatur? an quia Deum colit vi iuſtitiæ? aſſentior; lex enim hæc ſeruis eſt, vt iuſtè ſe feciſſe credant, cùm ſuum Domino præſtant obſequium. Iuſtus ſacro textu vocatur bonus quiſque. ſic, *Noe vir iuſtus*, &c. *Gen cap. 6. num. 9.* ſic Deus iubet, Iſai. 3. num. 10. *Dicite iuſto, quoniam bene*, &c. ſic Dauid canit Pſal. 91. num. 13. *Iuſtus vt palma*, &c. & locis aliis. Vt iuſtus dicatur Dei ſeruus, videtur Philo innuiſſe 2. Allegor. *Nemo* (inquit) *ſatis dignè Deum colit, ſed iuſtè tantum*, &c. Ita vir bonus de ſummo Domino cogitat, vt, cùm maxime laborat, feciſſe ſe putet, quod ius eſt. Doleat intimè, quicumque peccat. Iuſtè id facit. *Sacrificium* (enim) *Deo ſpiritus contribulatus*, &c. *Pſalm. 50. num. 19.* quod Dauid appellat opus iuſtitiæ, num. 21. *Sacrificabis Sacrificium iuſtitiæ*, &c. Ac ſi vellet; quidquid fiat boni operis Deo propitiando, iuſtè fit, ius enim eſt, vt Deum colat dolore intimo Dei ſeruus. *Verè iuſtum eſt, vt de vita veteri in nouam tranſeam vitam*, &c. ſic monet Vrban. Pontifex, *in Metaphr. ad Pſ. cit.* Sed ex rerum ſumma colligo 42.

Pſ. 50. n. 19. 21.

Ius eſt, vt Deo ſeruiat homo quiſque.

PARÆNET. XIX.

Seruire Deo magnificum eſſe.

QVi præſtat obſequium, poteſt ſe iactare glorioſè, Philone teſte. *Nam ſeruire Deo, magna eſt gloriatio*, &c. *ad lib. de Cherubin.* Parat ſibi Dei ſeruus titulos honorarios: ſi Principem dixeris hominem, rectè dixeris. Laudo ego Sacerdotes, & ſacrorum adminiſtros, ex 1. *Paralipom. cap. 4. num. 5.* quos textus vocat Principes maximos. *Erant enim Principes ſanctuarij, & Principes Dei*, &c. Scienter appellat ſacrorum adminiſtros Dei Principes, quaſi 1.

1. Par. c. 24. n. 5.

Dei ſeruus magnus Princeps.

magnos

magnos Principes, more Hebræo; quò textus vocat Dei cedros, *Pſalm.* 79. *num.* 11. Grandes cedros, & Dei montes, *Pſalm.* 35. *num.* 7. Magnos vtique montes; vide Clarium *Orat.* 9. *in Lucam.* Nec miratur Hieronymus Dei administros appellari Dei Principes. *Ideirco dicuntur Principes Dei, Principes Sanctuarij; quia ibi miniſtrabant,* &c. ſic Hieron. *in tradit. Hebr.* Redeat virgo ſapiens in frugem meliorē, euocata à ſummo Deo. *Reuertere, reuertere Sunamitis,* &c. *Cant.* 6. *num* 12. Tanta erit maieſtas virginis prudentiſſimæ, vt de ruſticella Princeps fiat, ac Dei Princeps. *Quam pulchri ſunt greſſus tui filia Principis,* &c. *cap.* 7. *num.* 1. Id enim ſibi nomen, ac decus parit, quæ ſeruire Deo curat. Bene Rupertus ex Chriſti ſententia, ad lib. 6. *& quia iam reuerteris, te appello filiam Principis,* &c. Nonne ſeruire Deo magnum eſt?

Pſ. 79. *n.* 11. *Pſ.* 35. *n.* 7. *Cant.* 6. *n.* 12. *cap.* 7. *num.* 1. *Princeps eſt pœnitens quiſque ſeruorum.*

2 Quis igitur de ſuo honore altè non cogitet, ſi Dei ſeruus appelletur? Probat id Hieronymus in epiſtol. ad Titum cap. 1. *Nec mirum, quamuis ſanctos homines, tamen Dei ſeruos appellari, cùm per Iſaiam Pater loquatur ad Filium: Parum eſt, vt ſis mihi ſeruus,* &c. *cap.* 49. *num.* 5. vnde patet Dei ſeruitutem nobilem eſſe, quæ filium adornaſſe viſa eſt. Quòd ſi è Patris affectu prodit ea ſerui nomenclatura? vti putat Athanaſius *Orat.* 3. *contra Arianos*, probatque ex appellatione toties iterata *ad Iſaiæ cap.* 49. *numero* 4. *ad cap.* 42. *numer.* 1. *ad Zachar. cap.* 3. *numer.* 5. vbi. *Fortaſſe* (inquit) *ſerui vocabulum pro animi affectione dictum,* &c. hæc Dei affectio, non parua honoris acceſſio eſt. Sentit Grabriel, quid maieſtatis habeat Dei ſeruus ex ſua nomenclatura. Nam, vt Sacerdotem promiſſi faciat certiorem, apud *Lucam* 1. *num.* 19. addit Angelus, *Ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum, & miſſus ſum ad te,* &c. Seruitutem Angelus fatetur ingenuè, qui ſe & Deo adſtare, & à Deo miſſum, vti ſeruum, docet: vt ſe iactet gloriosè. *dignitatem eſſe reputant, ipſi miniſtrare,* &c. quod notat Cyrill. Ieroſolymit. *Catech.* 10. Neque enim venditat Angelus ſe de Senatu graui, de ſchola nobili, de primatu auguſto eſſe; ſed ab obſequio in Deum edito nomen ſibi, ac decus arrogat.

Dei filium adornat ſeruitus. *Iſa. c.* 49. *n.* 5. *c.* 42. *n.* 1. *Zachar. c.* 3. *n.* 5. *Nata ex affectu nomenclatura ſeruitutis.* *Luc.* 1. *n.* 19. *Maieſtas eſt Angelica Deo ſeruire.*

3 Quare ſi Deus hominem mulcere velit turbatum grauiter, mulcebit facilè addita ſerui nomenclatura. Reiicit Magnus Deus templum Dauidicum, etſi Dauid in votis illud haberet, quod patet ex 2. *Reg. cap.* 7. *num.* 2. Res erat, quæ Regem turbaret grauiter, niſi Deus pro Rege ſeruum appellaret *num.* 5. Ad Nathanum Deus, *Vade* (inquit) *& loquere ad ſeruum meum Dauid,* &c. Cur in loco Regem non vocauit? Vt hominem fortaſſe commotum leniret titulo honoratio; ſed honoratior eſt ſerui titulus, vt lenire poſſit turbatum hominem, Theodoreto Auctore, quæſt. 21. *Primum quidem eum delinuit appellatione ſeruitutis; eſt enim ſummus honor, nominari Dei ſeruum,* &c Quænam maieſtas? quale gaudium? vocitari hominem Dei ſeruum? Altè gaudet, & altè gloriatur, qui frequenter illud vſurpat, *Domine Deus meus,* &c. *Pſalm.* 12. *num.* 4. *Pſalm.* 29. *num.* 3. *Pſalm.* 30. *num.* 6. *Pſalm.* 34. *num.* 29. *Pſ.* 103. *num.* 35. vbi ſuam Dauid ſeruitutem iactat, quaſi rem magnam, & lætam prodat. Bene Chryſoſtomus admonet. *Gaudens animus ad eum, qui tantus eſt,* (inquit) *Domine Deus meus; gloriantis enim hæc vox eſt,* &c. Regem Maximum colunt maximè Duces, ac Principes; nec ſe putant deprimi, cùm maximè ſeruierint; ſed, *Quis Deus Magnus, ſicut Deus noſter,* &c. *Pſ.* 76. *num.* 17. Seruias igitur ſeruitutem, & gaudium gaudeas qui Deo ſeruis gloriosè.

Poſt Dei ſeruum Rex eſt. 2. *Reg. cap.* 7. *n.* 2. *Mulcet virum magnū, qui Dei ſeruum nuncupat.* *Pſ.* 12. *n.* 4. *Pſ.* 29. *n.* 3. *Pſ.* 30. *n.* 6. *Dei ſeruitus gaudendi ratio.*

Quidquid præſtiteris, etſi obſequio humili, vt Deum colas, magnum id eſt. Senſit Virgo Mater, quò ſe erigeret maieſtatis, ſi pingendam ſe curaret, ſuſcepto in vlnas Chriſto puero, id effecit: quod patet ex Lucæ tabulis. Deinde tradit Lucas minutè, quid Virgo fecerit, Chriſto nato. *Pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præſepio,* &c. *Luc. cap.* 2. *num.* 7. Ratio ex Bernardo eſt ſermon. 7. ad Pſalm. 90. *Cui ſeruire, regnare eſt; geſtare hunc, non onerari, ſed ornari eſt,* &c. Videe Sacerdotibus arcam impoſitam, Iordane trāſmiſſo. *Tulerunt Sacerdotes arcam Domini,* &c. *Ioſue cap.* 6. *n.* 12. Idque ex Dei iuſſu, non ex ritu Leuitico; nam arcam portare, Leuitis erat onus: quod patet ex *Num.* 4. *cap.* 4. *num.* 15. & probat Abulenſis *quæſt.* 3. Cur non querantur Sacerdotes ſe alieno ſub onere preſſos eſſe? Auguſtinus bene *ad* 2. *lib. de Mirab. cap.* 1. Tacent, nec muſſitant Sacerdotes, *cùm arca onere decorati plebem reliquam præcedentes Sacerdotes ingrederentur,* &c. Abundè ſe honoratos credebant Sacerdotes, ſi re ſacra onerari pergerent. An lucernam concinnare onus, ac vile onus eſt, maximè ſummis Sacerdotibus? Sed in hac cura Hebræus eſt Pontifex, Exod cap. 27. num. 20. De lucerna textus eſt, *& collocabunt eam Aaron, & filij eius, vt vſque manè luceat coram Domino,* &c. Signanter dici concinnandā lucernam eſſe in oculis Domini. *Ne vile officium Sacerdotibus, & Pontificibus imponi videatur; facies enim Iehouah dignitatem maximam confert officio componendi lucernam ad ardendum,* &c. ſic Caietanus. vt ſcias ſeruire Deo magnificum eſſe, quod ſibi nomen peperit *Moyſes ſeruus Domini.* 4

Regnum magna matris eſt Chriſti miniſtrare. *Luc. c.* 2. *n.* 7. *Ioſ. c.* 6. *n.* 12. *Gaudent Sacerdotes poſſe ſarcina granatos eſſe.* *Exod. c.* 27. *n.* 20. *Nulla in Dei aula ſeruitus humilior.*

Num. 15. Ad hanc igitur exhortationem eius deprecantes Dominum, permanebant in conſpectu Domini.

Commentarius.

SAtis fuit Heliachimi adhortatio, Moyſe in argumētum adducto, vt auditores animum adijcerent precibus faciendis piè, ac conſtāter. Quare cōcionatorem, morúmque magiſtrum ſcienter pædagogum dicit Clem. Alex. 1. Pæd. c. 1. *Morborum animi hinc curatio ſequitur, cùm adhibitis imaginum, ac ſimilitudinum ſolatijs animos confirmat Pædagogus,* &c. Quæ nam viuæ vocis monitis vis, & poteſtas eſt, cur non præſtiterit morum Præfectus ſuis monitis, quod Orpheus, ſiue Amphion præſtitiſſe dictus eſt, dulci cantilena. Manum mihi addit Apoſtolus *ad Tit. cap.* 2. *num.* 11. vbi Chriſtum laudat pædagogum humanæ gentis. *Apparuit enim gratia Dei Saluatoris noſtri, omnibus hominibus, erudien* 43.

Animos ad ſaniorem reuocat pius magiſter. Ad Tit. c. 2. n. 11.

erudiens nos,&c. Scienter Apoſtolus venuſtatem dicendi pædagogo tribuit, vt noris, quanta in dicendo virtus ſit. Quibus tamen Orator monitis homines pulchrè inſtituit, docet Apoſtolus, *vt ſobriè, piè, ac iuſtè viuamus*,&c. Senſit Paulus, qua via traheret homines ad bene, beatéque viuendum, adhortatio pædagogica. *Qui vitam ſemel præbuit à principio, vt opifex, bene viuere docuit, cùm apparuiſſet, vt Magiſter*,&c. Hæc Clemens Alex. *ad Gentes*. Iampridem Salomon illud monuit, vrgeri ſcilicet homines monitis optimis, ad piè, ac ſanctè viuendum. *Verba* (inquit) *ſapientum, ſicut ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi*, &c. *Eccleſiaſtæ cap.12.n.11.* Trahuntur boues ſtimulis, etſi laborent peſſimè: trahuntur & homines acerba parænesi, etſi virtus ſit amata; firmantur aſſeres gomphis, ne ſoluantur; firmantur & monitis homines, vt ſint tenaces propoſiti. Laudo, quæ Hieronymus in loco tradit. *& hoc notandum eſt, quòd dicantur verba ſapientum pungere, nec molli manu attrahere laſciuiam; ſed errantibus, & tardis pœnitentiæ dolores, ac vulnus infigere*, &c. Dei Verbum, & meus Chriſtus vocat ſtimulum, quo Saulus vrgetur in Paulum. *& audiuit vocem dicentem ſibi*,&c. *Act. cap.9. n.4.* Quid opponit vox cœlo miſſa? n. 5. *Durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare*, &c. Vocem cum ſtimulo componit Hieronymus. *Hoc* (inquit) *ſtimulo nec dum Paulum, ſed adhuc Saulum puto in via conſoſſum errores audiſſe: Durum eſt tibi calcitrare contra ſtimulum*,&c. Chriſtus enim voce grādi Saulum ex equo deiecit, vt erigeret in Apoſtolum; & fortaſſe Paulus ſuo doctus malo, Dei ſermonem appellat gladium. *& gladium ſpiritus, quod eſt verbū Dei*, &c. *ad Epheſ. cap. 6. n. 17.* Scilicet vim habet gladius, vt diſcindat tumores animi, & corrodat carcinomata ſcelerum. Hoc vno gladio Heliachimus Iudæum pungit, timores pellit. Imò ſpem alit de ope impetranda; ſi preces conſtanter ediderit, Moyſe Duce, ac Magiſtro; abundè vt pateat

Vrget magiſter valide, qui venuſtè docet.

Eccleſ. c. 12. num. 11.

Sana eſt, quæ & acerba diſciplina.

Act. cap. 9. n. 4. 5.

Pungit ſtimulo, dum monet bonus magiſter.

Ad Epheſ. c.6.n.17.

Cultellus vt medicus doctrina amara.

Parænet. XX.

Iuuari homines ſacro ſermone.

1\. Vtilea piis animis adhortationes eſſe probat Archiſynagogus, cùm Paulum monet, & Barnabam, vt in loco doceant auditorium, *Act.c.13.* Commeant Antiochiam boni Doctores, Synagogam adeunt: ibi Principes lectione præmiſſa literarum ſacrarum, vrgent hoſpites, Paulum, & Barnabam, *Si quis eſt in vobis ſermo exhortationis ad plebem, dicite*,&c. *n.15* Mos ſcilicet erat Hebræo populo, vt qui rectè ſciret, ſermonem texeret, auditoreſque moneret piè, ac ſanctè; *eſt enim hortatio, & monitio hoſpitum gratiſſima, & vtiliſſima*, &c. ſic Clemens *Rom. 2. conſtit. cap. 58.* Sed moneat quicumque hominum, vtili ſemper voce monet, & conſolatur. quod vox de textu Græco παρακλήσεως bene habet; ſonat enim exhortationem & conſolationem. Et quidem, Oratio exhortatoria oſtendit, quid agere, quid vitare quiſque debet: firmátque animos auditorum, vel ſacro textu, vel exemplo ſanctitatis alienæ.

Act. c. 13. num. 15.

Dei ſermones vere conſolationes.

Veloſ. in Iudith.

2\. Quos motus ciet virgo ſapiens in ſchola pia, & caſta? vbi monet virgines de Chriſti venuſtate, ad Cant.5. n.10. *Dilectus meus candidus, & rubicundus*, &c. Neque enim quidquam eſt boni coloris, quod non adducat, vt Chriſtum verè ſpecioſum dicat præ filiis hominum. Quid inde virgines reliquæ? ardent, cōmonentur, proclamant, n. 17. *Quò declinauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum*, &c. ſcilicet monet auditorium adhortatio panegyrica, & amorem viget Chriſti piè adeundi. Putat Gilbertus natū virginibus Chriſti amorem eſſe ex mutua confabulatione. *Vtiliter* (inquit) *adiurata ſunt, quæ ſic animata ſunt: non exigua ſanctæ collationis vtilitas*, &c. *ſerm. 47.* Bene monet, vt pium cum ſociis ſermonem texas. Sed Magnus Gregor. locum explicat de ſanctis concionibus, additque multam Concionatoribus poteſtatem ineſſe, ad perſuadendum. *Sed enumeratis tot laudibus, oſtenſis tot muneribus, quis audiens non concupiſcat? Quis intendens non inardeſcat*,&c. Hæc illa facultas eſt, qua Ieremias Reges ac populos auertit à luto ſcelerum, conuertit ad pios mores; ſic enim Deus cap.1.n.10. *Ecce conſtitui te hodie, vt euellas, & diſperdas, & deſtruas, & diſſipes*, &c. Scena eſt de labore vatum vtili, aduerſùs opes, ac vires ſcelerū. Sed quo hæc ferro? qua manu Ieremias? Id in textu priùs eſt n. 9. *Ecce dedi verba mea in ore tuo*, &c. Raſtrum, quo Vates radices euellit ſcelerum, & artes euertit Dæmonum, Dei verbum eſt: ligo, quo Ieremias turres ſubruit ſuperbiæ, & nubes diſſipat ægrimoniæ, Dei ſermo eſt. Vnde Hieronymus. *Ædificatio, quæ ſupra petram non eſt, ſed in arena extructa, Dei ſermone ſuffoditur, ac deſtruitur.*

Cant. cap.5. n.10.

Dei amorem excitat pia confabulatio.

Deo iungit auditores pius Concionator.

Ierem. cap. 1. n.10.

Multus Dei ſermonibus vertus eſt ad perſuadendum.

3\. Si quis à bono, & æquo longè abit, transfuga ad partes Dæmonum, ſacro Magiſtro conſtrictus piè retrahitur; & hæc Dei verbis poteſtas eſt, cùm ſponſam laudat ſponſus, Cantic.cap.4.num.5. *Sicut vitta coccinea labia tua*, &c. Ac ſi vellet: vbi ſermonem texas de Chriſti vita, & Cruce, reſtim bene torques, & qua adſtringas animos hominum. Scio placuiſſe Gilberto, vt ſponſa ſponſum bene loquendo obligaret, ſerm. 24. *Nec enim decent ſponſam, niſi verba, quæ delicati funiculi vice fungantur; verba quæ ſponſum irretiant, & trahant funiculis charitatis*, &c. Sed Theodoretus voluit, vt ſponſa, cùm piè diceret, auditores traheret, quibus funiculus Hercules traxiſſe populos dictus eſt. *Verba* (inquit) *veritatis profert, quibus, tanquam funiculo quodam capiuntur auditores, & vinciūtur*,&c. Facilè auditor manus inſerit funiculis eloquentiæ, cùm orator latè, ac piè dicit. Facilè inflāmatur concio, vbi Concionator flammas ore miſcet, ac mittit. Notat Chryſoſt. librum à Vate deuoratum eſſe, priuſquam mitteretur ad Hebræos auditores. Ezech. 3.n.1. *Comede volumen iſtud, & vadens loquere*, &c. Scilicet, verſandum animo lentè eſt, quidquid loquendo proferre ſtatuis. Deuorat & Ioannes librum ſacrarum legum *Apocal. 10. n.9.* Sic enim Angelus ad Apoſtolum, *Accipe librum, & deuora illū*,&c. quo libro opus erat, vt Ioannes populos, Regeſque ſanctè inſtrueret, *n. 11.* *Oportet te iterū prophetare*,&c. Neque

Cant. 4. n. 5.

Bona verba bona retia, quibus Deus ligatur.

Laqueus eſt pius ſermo, quo auditorum ſancti capiuntur.

Ezech. c.3. n. 1.

Lentè diſcas oportet, quod ſemel doceas.

Apoc.cap.10. n.9. 11.

enim ſine labore literario Magiſter docet. Video tamen linguas Apoſtolis igneas ſupereſſe, cùm ſpiritus cœlo miſſus ignes in Chriſti ſcholam vibrat, Act.2. n. 3. *Diſpertitæ* (ſcilicet)*linguæ,tanquam ignis*, &c. Vtrumque bene & libris armatur Vates, & flammis Apoſtolus *Quia ille quidem abiret inſectaturus peccata, calamitateſque Iudaicas ploraturus;hic verò peccata orbis terrarum abſumpturus*;ſic Chryſoſtomus *ſerm.3. in Pentecoſt*. Legem volo igneam in Magiſtri lingua,& manu eſſe:quod Moyſes probat,Deóque tribuit,Deut.33. n. 2. *In dextera eius ignea lex*, &c. Quis enim orator non vrget homines ad rectè viuendum , ſi flammas verbis miſcet , & mittit in auditorium?

Et libris, & flammis opus eſt, vt magiſter mores corrigat.

Deut.33 n.2.

4. Senſit Achabus , qua Michæas vi perſuaderet , ſi loqueretur more ſolito. Cùm enim Vates ſermonem inſtitueret : *Audite hæc omnes populi*, &c. 3. *Reg*. 22. *num*. 19. non vltrà pergit , ſcilicet, Michæa tonante, terga vertit Achabus , militem ſecum , & Ioſaphatum abducit. Res de texto eſt. *Aſcendit itaque Rex Iſrael , & Rex Iuda in Ramoth* , &c. Cur Achabe non moraris ? cur non audis loquentem Vatem? Senſit Princeps tantam verbis propheticis vim ineſſe ad permouendos animos hominum,vt neceſſe fuerit aliò militem agere, ac diuertere. Dei vox eſt , Oratoris ſacri vox: quæ Deum inſerit in aures , animóſque hominum. Quid non faciat Dei vox? Videt Ioannes Angelum ſub ſpecie Magiſtri concionantis Apoc. cap. 10. num. 2. *& habebat in manu ſua libellum apertum*, &c. Sacrum eſt inſtrumentum , vnde ſermones , ſi quos haberet , ornaret Angelus. *& clamauit voce magna*, &c. *num*. 3. Quid Magiſter Angelus debuccinauerit , habes liquidò *num*. 6. Quid auditores fecerint , conſtat ex num. 3. *& cum clamaſſet,locuta ſunt ſeptem tonitrua voces ſuas*, &c. Verè Dei vox eſt , quæ cælum tonare cogit , & fulgurare , vt ſcias , qua vi vrgent Dei voces, ac ſacrum theatrum moderantur Si de ſummo Deo tonat orator? tonat & auditor:ſi Dei amore flagrat orator ? flagrat & auditor: ſi dolet orator ? vrget, & trahit auditorem ad dolores vtiles , etſi morſus triſtes animi. Quò boni Heliachimus Iudæum pertraxiſſe viſus eſt. *Ad hanc enim exhortationem eius deprecantes Dominũ, permanebant in conſpectu Domini.*

3.Reg. c.22. n.29.

Qui peccatis indulget , à concionibus longè abit.

Apoc.10.n.3.

A ſacro libro ornamenta ducenda.

Quo flagrat ſtudio magiſter , flagrat & auditor.

Num 16. Ita vt etiam hi qui offerebant Domino holocauſta,præcincti ciliciis offerrent ſacrificia Domino, & erat cinis ſuper capita eorum.

Commentarius.

44. MAnum à ſe Aſſyriam deprecatur Iudæus quiſque:Sacerdos ad aram prouolutus, precibus addit veſtem cilicinam, & ſordes cinerum ; more ſatis probato , ſiue ſacram, ſiue profanam ſcholam conſulas. Res ſacro textu nota , vt ſaccum ſumat , & cineres in caput iaciat , qui dolorem conceperit vel de fortunæ,vel de peccati morſu. Lego Niniuen ſacco veſtitam cilicino doluiſſe apud Deum,ac fleuiſſe,*Ion.cap.3.n.8*. vbi Regiſcitum eſt,*Operiantur ſaccis homines*,&c.Quaſi preces habitu iuuentur cilicino. Ad hanc formulam precandi vrget Sacerdotes Ioel Vates cap.1.n.13. *Accingite vos,& plangite Sacerdotes*, &c. Hoc dolendi modo Machabæus agitat lib. 1. c. 2. n.14.*Operuerunt ſe ciliciis,& planxerunt valde*, &c. Nec ſemel id à Machabæo factum eſt. Vide *cap.3.n 47*.ſcilicet,vt Deum habitu pœnitentiæ facile placaret ; ſed hac de re dico ad *Paraenet*. 10. Illud expendo, cilicium rectè , ac palam geſtari poſſe: vtrumque piè. Citra periculum vanæ gloriolæ , ſi quis obuelatè gerat cilicium,qualis Ioramus ille 4. Reg. 6. n.30. *Viditque omnis populus cilicium , quo veſtitus erat ad carnem intrinſecus*, &c.Exemplo tamen vtili,ſi quis veſtem ſumat cilicinam,vt Deum ſanctè alliciat , & Gentes piè ducat. Præſtabunt id Henochus , & Helias fidei tuendæ cauſa:quippe qui *prophetabũt amicti ſaccis*, &c. *Apoc.cap.*11. *n*. 3. Quod de viris huiuſce notæ exponit Antiſtes Hippolytus ad tract. de Mundi conſummat. *vt vel hac ratione flectant, & conuertant homines ad pœnitentiam*,&c.neque enim viri boni ad oſtentationem virtutis,habitu vtuntur cilicino. Sed res eſt , quæ vanè erigat animos hominum, vtpote ſubiecta oculis ineptæ plebeculæ. Vnde Hieronymus timet virginibus vanam gloriolam , ſi qua tritum, ac fœdum oſtendat palliolum , epiſt. 22. ad Euſtoch. *Veſtis*(inquit) *nec munda ſatis,nec ſordida:ne apud te prætereuntium turba conſiſtat, & monſtreris digito*,&c.

Ion.c.3. n.8.

Iohel cap. 1 n. 13.

1.Mach.c. 2. n.14. cap. 3. n.47.

Deum placat habitus pœnitentiæ.

4. Reg. c. 6. n.30.

Apoc. c. 11. n. 3.

Ad cilicium vrgent homines alios, qui gerunt cilicium.

Gignit vanam gloriolam pœnitentia publica.

Iam verò cineribus caput turpare , cùm multam innuat mœſtitudinem animi , multam quoque venatur gloriolam. Quis nam dolor , cùm miles obnuntiat captam à Philiſthæo arcam Domini 1. Reg.c.4. n.12. *Venit in Silo : ſciſſa veſte, & conſperſus puluere caput*, &c. Vide,quæ inibi Mendoça ex ſacra,& profana ſchola. Trahit Ieremias homines ad rationes pœnitentiæ,cap.25.num 34. *Aſpergite vos*(inquit) *cinere Optimates gregis*, &c. Anne cinerum ſparſiones ſacra ſunt piacularia? credo facilè Quod habet Hieronymus *ad Ezech. cap.27.n.30*.vbi textus,*& cinere conſpergentur*, &c.*Velut vitula,iuxta legem,vt purificemur*,&c. ſic Hieronymus. Addo Iobum cineribus ſe fœdaſſe,c.16.n 16. *Operui*(inquit) *cinere carnem meam*, &c.ſiue fortunæ,ſiue peccati morderetur ſtimulo. Sed quid profana ſchola? In Ieſſu graui Latinus eſt,apud Maron. lib. 12. 45.

Canitiem immundo perfuſam puluere turpans,&c.

1 Reg. c. 4 n.12.

Sacra cineralia , ſacra piacularia.

Ezech. c.27 n.30.

Iob cap. 16. n.16.

Io Theſei digreſſu dolet pater apud Catullum in Argonaut.

Canitiẽ terra, atque infuſo puluere fœdans,&c.

In Archemori tumulo Sacerdos luget , apud Statium 6. Theb.

Sparſus,& incultam ferali puluere barbã,&c.

Credo ſumptum à Iudæo morem ſpargendi cineris in re aduerſa.

Peris fortaſſe , quate affectus homo fortuna qualicumque , iactat cineres , & caput turpat luto humili : ſcilicet ad ſignificationem humanæ infirmitatis. Signat puluis ſortem humilem , ex ſacro textu. *Quid enim ſuperbit terra, & cinis ? &c. Eccleſiaſt. cap*. 10. *num*. 9. Idque Syracides hauſit ab Abrahami ſchola , Gen. 18. num. 27. *Loquar ad Dominum meum , cùm ſim puluis , & cinis*, 46.

Cinerum ſparſio humana ſortis ſignificatio.

Eccl cap. 10. n.9.

Gen. cap. 18. n.27.

ei *is*, &c. Ac proinde cinerum aſperſionibus ſuam viri Magni, humilémque ſortem fateantur ingenue, vt iratum lenirent Deum. Cinis mortem notat, cùm homo facto vltimo ſoluatur in cineres. Facit ad rem Dei

Ezech. c. 28. num. 8.

comminatio aduersùs Tyrum, Ezech. 28. n. 8. *Dabo te in cinerem*, &c. ſcilicet, vrbem, ac Gentem ſoluam in nihilum. Nec ſignificatu alio Deus Idolum à ſe premendum eſſe minatur, Iſai. cap. 44. n. 22. *Pars eius cinis erit*, &c. quo dicendi motu cecinit Virgilius,

Iſa. c. 44. num. 22.

——*Cinis omnia fient*, &c.

Cùm igitur Sacerdos caput deformaret ſordibus cinerum, illud innuebat, ſe propè abſumptum, ac proinde memorem ſuæ conditionis eſſe: vt ea profeſſione Deum ſibi conciliaret. Quare illud ex dictis moneas,

Parænet. XXI.

Mortis commentationem vtilem eſſe.

1. EX commentario habes, cinerum ſparſiones mortis ſignificatum claudere: colli verò bonos mores, ex mortis meditatione, probat cura Sacerdotum, qui è iactu cinerum videntur mortis meminiſſe. *& erat cinis ſuper capitu eorum*, &c. Scio homines mortis memores piè agere. quæ quidem occaſio eſt frontis ſignandæ cruce cinerali. Crediderim ego Sacerdotem aqua, & cinere expurgatum prius, quàm ſacris Iudaïcis operaretur: quod habes Num. cap. 19. n. 9. *Colliget vir mundus cineres vaccæ in aquam aſperſionis*, &c. ſcilicet, vt mortem Sacerdos cogitaret, dum faceret vitula. Video mixtos aqua cineres, mixtionémque rerum vocatam eſſe expiationem *n.* 13. & luſtrationem *num.* 20. qua de re meminit Apoſtolus ad Hebr. cap. 9. n. 13. *& cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat*, &c. Quo hæc merito fierent, docet Philo *ad lib. de ſomn.* Deinde ſui memor addit ad lib. de Victim. offeren. *Hac aſperſione excitamur, & tangimur*, &c. Dedit enim homo quiſque in ſui notionem, quo ex luto factus, quos in cineres deficiat. Et quæ nam inde boni ſpes eſt? Humanarum quidem affectionum curatio. Philo iterum. *Quando hoc ipſum creditur vtiliſſimum ad purgandum, noſſe ſe ipſum; nam hac reputatio confeſtim inſidiatricem animo arrogantiam eximit*, &c. Pellit igitur aſpectus cinerum tumores animi.

Mortis meditatio bonos Sacerdotem parat ad opus.
Num. c. 19. n. 9. 13. 20.
Ad Hebr. c. 9. n. 13.
Aqua cinerulis trahitur homo ad ſui cognitionem.
Qui ſe intuetur, ſuperbiam excutit.

2. Quare multus in ſacris vſus eſt cinerum, Num. cap. 4. n. 13. *Altare mundabitur cinere*, &c. *Leuit. cap. 6. n.* 10. Lego cineres prope aram collocatos. *Tollitque cineres, quos vorans ignis exuſſit, & ponens iuxta altare*, &c. id verò, ne qua mortis ſubrepat obliuio, quod ab Vrbano diſco. Agit cum Deo Pontifex de ritu cineris ad aram colligendi: ac tandem, *Quod tibi* (inquit) *mandaſti fieri ad reponendos cineres memoria noſtræ mortis*, &c. *in Metaphr. ad Pſal.* 50. Conſultum Leuitis Deus voluit, vt inter aras piè ſe haberent, cineres obiecit ad mortis commentationem. Hæc illa eſt cinerum commemoratio Leuitic. cap. 1. numer. 16. *In loco ſcilicet, in quo cineres effundi ſolent*, &c. Locus enim erat ad aſſeruandos cineres victimarum. Vnde Rupertus lib. 1. in Leuit. cap. 7. *Locus, in quo cineres effundi ſolent, iuſtam ſignificat hominis humilitatem, qui, ne de accepto munere, vel de reuelationum magnitudine ſe extollat, meminit, quia cinis eſt, & reuertetur in cinerem*, &c. Vere aſpectus cinerum, ex hoc aſpectu mortis commentatio, vrget homines, purgat animos in ſalutem.

Num. c. 4. n. 13.
Leuit. c. 6. n. 10.
Multus in ſacris cinerum vſus, ne qua mortis obrepat obliuio.
Cineres Sacerdos curat, ne officio intumeſcat.

3. Saulem inungit Samuel in Regem, dato regni ſigno ad Mauſoleum Rachelis, 1. Reg. cap. 10. n. 2. *Inuenies duos viros ad ſepulchrum*, &c. Prudens admodum meminit Vates de monumento muliebri, cùm regnum pollicetur, vt Princeps mortis memor regnū curaret magiſtra æquitate. Neque enim temerè ſepulchrū illud à Moyſe monumentū appellatur, Gen. cap. 35. n. 21. *ſed monumentum eſt*, Abulenſi Auctore, *quaſi monens mentem*, &c. Quæ nam ab illo monumento, & quā ſanæ admonitiones, de iure ſeruando, ac de vita colenda? Vidit Seneca liquidò, quid moneat tumulus, *epiſt.* 26. vbi docet, *Egregia res eſt mortem condiſcere*, &c. Sed iam pridem ab Adami æuo hæc mortis meditatio prodeſſe viſa eſt. Adamum obſtringit Deus eo Legiſcito, *Ne comedas*, &c. *Gen. 2. n. 27.* Deinde minas addit, ne legem frangat. *Morte morieris*, &c. Quare tantus mortis horror in primo vitæ aditu? Litem ſoluit Tertullianus lib. 2. contra Marcion. cap. 4. *Benigniſſimè demonſtrauit exitum tranſgreſſionis, ne ignorantia periculi, negligentiam iuuaret obſequij*, &c. Sciebat Deus in mortis metu frænum eſſe licentiæ, ne quis effusè peccet: ſciebat & ſtimulum eſſe, vt rectè viuat. Vnde, cùm Adamum vrget ad labores pœnitentiæ, Gen. 3. n. 17. *In laboribus comedes*, &c. Cùm addicit ad cœnam tenuem, n. 18. *Comedes herbam terræ*, &c. Diabolo iam infecto, vt triſtes Adamo labores molliret, mortem opponit, ac ſepulchrales cineres. *Puluis es, & in puluerem reuerteris*, &c. Minatur itaque Iudex; ſæuit quodā modo, ac debacchatur, cùm leges edit pœnitentiæ. *Non enim ſufficiebat bonum per ſemet ipſum commendari, iam ſub aduerſario laborans*, &c. Sic Tertulliano placet *lib. cit. cap.* 13. Hæc igitur mortis commentatio pungit animum, admouet cilicium, ſæuit flagro, cibos caſtigat, Deum colit, quem timet Iudicem.

1. Reg. c. 10. n. 2.
Mortis motus Regem monet de regno adminiſtrando.
Gen. c. 35. n. 21.
Monumentum eſt monens mentem.
Gen. c. 2. n. 27.
Mortis metu ſeruantur bene leges.
Gen. c. 3. n. 17. 18.
Mortis cogitatu mulcentur labores pœnitentium.

4. Præſentiſſimū humanarum actionum medicamentum eſſe mortis, parænetīcum docet Eccleſiaſtes *cap.* 3. vbi exponit rationes vitæ agendæ, ſiue pangendis arboribus, ſiue domibus ædificandis, ſiue ſermonibus habendis, ſiue tractandis negotiis operam dederis, *n.* 3. Prior tamen de vitæ exitu vox eſt, n. 2. *Tempus naſcendi, tempus moriendi*, &c. ſcilicet, vt mortis aſpectu vel malos quiſque bene ageret. Sic Olympiodorus. *Sed humanæ vitæ communem mortis cogitationem adiunxit, vt ſcientes, quòd hîc perpetuò futuri non ſumus, æternæ vitæ curā habeamus*, &c. Addo, & humanæ vitæ negotia piè, ac iuſtè moderemur, quo Dauid cōſilio carmen edit, & inſcribit, *In finem*, &c. *Pſ.* 38. vt vitæ exitū non ſemel cogitaret, teſte Baſilio. Et quidem nullū inde lucrū non eſt animi. Nā *n.* 2. Dauid, *Dixi, cuſtodiam vias meas*, &c. Mortem Vates obtrudit iterum num. 5. *Notum fac mihi Domine finem meum*, &c.

Mortis aſpectu formantur mores bene.
Eccleſ. c. 3. num. 2.
Pſal. 38. n. 2. 6. 7. 8.

&c. quæ de mortis ſtimulo vox eſt. Nec de breui tacet viuendi mora: quod ſentit num. 6. *Menſurabiles poſuiſti dies meos*, &c. Quare Dauid ex vitæ menſura hominem, vel bullam, vel vmbram eſſe docet. *In imagine pertranſit homo*, &c. *n.* 7. Peracta mortis meditatione Vates animum Deo piè aſſerit, in quo ſpes & opes ſitas eſſe probat, num. 8. *Et nunc, quæ eſt expectatio mea? Nonne Dominus?* &c. Illud Vates voluit mortis commentationem prodeſſe maximè piis affectibus: inde trahi homines ad amores virtutis plurimæ. Nam Auctore Chryſoſtomo, *Inſcriptus eſt Pſalmus, In finem ad noſtram vtilitatem, vt cùm diſcamus vitæ breuitatem, moderatè nos geramus*, &c. Moderatur profectò & malus quiſque licentiam peccandi, ſi mortem in oculis habeat.

Vita ſumma breuior concinnare mores docet.

5. Et hæc omnino ratio eſt, cur vel gens à Deo auerſa tumulos ſepulchrales in monte, in agro, in via, in horto, in dumo extrueret. In montis Hur iugo Aaron & vita defunctus, & tumulo eſt: quod tradit Muyſes *Deut. c.* 32. *n.* 50. Sed, Lucano Auctore,

Deut. cap. 32. n. 50.

Et Regum cineres extructo monte quieſcunt, &c. lib. . . . In agro ſepulchrum Ephron habet, *Gen.* 23. *num.* 9. ſcilicet, *in extrema parte agri*, &c. Nec Ozias, quod patet, ſepultus eſt, *niſi in agro Regalium ſepulchrorum*, &c. 2. *Paralip.* 26. *num.* 23. Addo Mauſoleum ab Auguſto conditum in campo Martio: quod habet Sueton. *c.* 100. In via monumentum Rachel mauuit, Gen. 35. n. 19. *& ſepulta eſt in via*, &c. Nec Romanus auertit à via tumulos ſepulchrales: abundè facit Iuuenalis Satyra 1.

Gen. c. 23. n. 9.
2. Par. c. 26. n. 23.
Gen. cap. 35. n. 19.
Mors obuiam in via, vt homines viam experiant recte agendi.

—— Experiar, quid concedatur in illas,
Quorum Flaminia tegitur cinis, atque Latina.

Quid ſi in horto geniali ſepulchrum eſt? ſic Iohannes c. 19. n. 41. *& in horto monumentum*, &c. & quidem Manaſſes ad 4. Reg. c. 21. n. 18. *ſepultus eſt in horto domus ſuæ*, &c. Anchiſes licèt non in horto, certè in luco ſepultus dicitur, apud Maron. lib. 5. —*Tumuloque ſacerdos,*
Et lucus latè ſacer additur Anchiſeo, &c.

Io. c. 19. n. 41.
4. Reg. c. 21. n. 18.
In horto geniali ſepulchrum ne quis genio largo indulgeret.

Sed ab agro, via, & horto in domum tranſmearunt cineres hominum. *Mortuus eſt Samuel, & ſepelierunt eum in domo ſua*, &c. 1. *Reg.* 25. *num.* 1. vide *lib.* 3. *Reg. cap.* 2. *num* 34. Cur locis tam multis ſepulchra hominum? an ne, vt frequentior vbique luctus, & plurima mortis imago occurras oculis? Bene Chryſoſtomus. *Eapropter Deus vbique ſepulchra fieri voluit*, &c. *ad ſerm. de Fide, & lege.* Quid aliè de ſe cogitet, qui iniuſtè faciat, qui monumentum perſæpe videt. Chryſoſtomus iterum, *Vbique ante oculos eſt noſtra humilitatis ſchola*, &c. Itaque vel ſuperbiam exuit, qui ſe putat cinerem; vel mores corrigit, qui mortem è cineribus meditatur. Hac vna meditatione ſuum Sacerdotes officium fecere. *Erat enim cinis ſuper capita eorum*, &c. Addit Sacerdos cinerem cilicio, quo ſuccinctus facit ad aram. Credo palàm, non tectè geſtatum à miniſtro cilicium fuiſſe. quod à Lyra diſco, & quod ſummo in luctu vſitatum video. *Ion. cap.* 3. *num.* 1. Et hæc à Chriſto laus eſt de Nina; apud Math. cap. 11. num. 21. *Olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egiſſent*, &c. Vide Ieremiam *Thren.* 2. *num.* 10. 1. *lib. Machab. cap.* 2. *num.* 14. & 2. *lib. cap.* 3. *n.* 19. Vnde illud bene quæras:

1. Reg. c. 25. n. 1.
3. Reg. c. 2. n. 34.
Multis locis multis ſepulchra ne qua mortis imago non occurrat.
Ion. c. 3. n. 1. Math. c. 11. n. 21. Thren. cap. 2. n. 10. 1. Mach. c. 2. n. 14.

P A R Æ N E T. XXII.

Præſtet ne cilicium tectè, an palàm geſtare?

Res eſt, quæ ſaliuam monet, ſcilicet, quod nam fuerit potius conſilium, abdere, an prodere cilicium oculis hominum? vt cilicium exponas, facit amor ſalutis alienæ. cùm enim vident homines Heliam ſacco, Heliſæum cilicio veſtitum eſſe, mouentur facilè ad ſermones, ac labores pœnitentiæ. Vnde Caſſianus colligit Vates ſanctiſſimos, vti patres, ac magiſtros vitæ monaſticæ, rectè cilicio indutos eſſe, *lib.* 1. *cap.* 2. & 8. De Helia textus eſt 4. Reg. 1. num. 8. *Vir piloſus, & zona pellicea accinctus*, &c. De Heliſæo probat Magiſtri melote, cap. 2. n. 13. *Leuauit pallium Heliæ*, &c. Docent Patres *ad Hebr. cap.* 11. *num.* 37. vbi Paulus de Helia, & Heliſæo meminit, *Circuierunt in melotis*, &c. Vixit hac lege Senatus propheticus, vt monitis pœnitentiæ vim adderent habitu pœnitentiæ. *His enim erat Prophetarum habitus, vt quando populum ad pœnitentiam prouocabant, inducerentur cilicio*, &c. ſic Hieronymus *ad Zachar. cap.* 13. *num.* 4. vbi textus eſt de vanis magiſtris, qui habitu cilicino verum mentirentur. Auerſatur Zacharias improbitatem hominum, & addit, *Nec operientur pallio ſaccino*, &c. Credebant mendaces homines conciliari habitu cilicino auctoritatem verbis propheticis quod adeò verum eſt, vt Iſaias mandatum à Deo acceperit cap. 20. num. 2. *Vade, ſolue ſaccum de lumbis tuis*, &c. Hoc verò eſt: Diſcinde tunicam, & oraculum ede. quo id conſilio Deus iuſſerit, puto, inuenit Hugo, *vt appareret cilicinum, quo indutus erat*, &c. quaſi oporteret, cilicio palàm explicato, vrgeri homines ad amores pœnitentiæ. 1.

4. Reg. c. 1. n. 8. cap. 2. n. 13. Ad Hebr. c. 11. n. 37.
Pœnitentiæ amorem vatum excitans habitu cilicino.
Zach. c. 13. n. 4.
Auctoritatem dictis addit habitus cilicinus.
Iſa. c. 20. n. 2.
Cilicium hominum oculis exponendum curat Deus.

2. Hoc Ioannes habitu traxiſſe ad ſe viſus eſt prouinciam vniuerſam, *Math. cap.* 3. De conuentu hominum locus eſt, num. 5. *Tunc exibat ad eum Ieroſolyma, & omnis Iudæa*, &c. De habitu cilicino habes num. 4. *Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum*, &c. Capit Ioannes habitum propheticum, vt homines moueat facile, aſpectu vitæ caſtigatiſſimæ: quod Chryſoſtomo placet Hom. 10. in Math. *Vides ne quantum Prophetæ præſentia valebat? quemadmodum ad ſe fecit vndique populos conuolare? erat ſiquidem admiratione digniſſimum, tantam in hominis habitu fulgere virtutem*, &c.

Math. c. 3. n. 4. 5.
Veſtimentum cilicinum morum ornamentum.

3. Quis neſcit placari Deum vili habitu hominum, & ſpecie externa pœnitentiæ, *Prophetabunt amicti ſaccis*, &c. Henochus, & Helias aduersùs Antichriſtum, *Apoc. cap.* 11. *num.* 3. eùm ſcilicet, *abundabit iniquitas, & refrigeſcet charitas*, &c. apud *Matth.* 24. *n.* 12. Anne metu damni Vates habitum accipiunt cilicinum? forſitan obarmant ſeſe aduersùs dolos, ac vires Dæmonum. Sed placet Ruperto macerari cilicio viros pios, vt iratum peccantibus Deum leniant. *Eorum namque eſt in ſacco, & cinere peccata hominum lugere, & tanto magis coram Deo humiliari, quanto maior eſt*

Apoc. c. 11. n. 3.
Matth. c. 24. n. 12.
Strata genibus Deum placat bonus quiſque habitu cilicino.

abundantia

abundantia iniquitatis, &c. *lib.* 6. *in Apoc.* Hoc amore ſalutis alienæ Daniel ieiunio ſaccum addit, & cinerem, cap. 9. n. 3. *Poſui* (inquit) *faciem meam ad Dominum Deum meum rogare, ac deprecari in ieiunio, ſacco, & cinere*, &c. Erat Daniel vitâ ſanctus; erat & populus exilio preſſus, ac proinde neceſſe erat, vt Deú quis offenſum mitigaret: quod à Vate ieiuno factum docet Chryſoſt. Hom. 14. ad Rom. 8. *Grauiſſimo* (inquit) *ieiunio ſe macerãs, vt Deum illis conciliaret*, &c. Sed Tertullianus locum verſat de exomologeſi vniuerſa, monétque Danielem ieiunio, ſacco, & cinere depreſſum eſſe, *vt Deum inliceret humiliationis officiis*, &c. *ad lib. de Anima cap.* 48. ſatis inſinuans mulieri Deum, licèt iratum læſa maieſtate, ſi viri Magni ieiunio, & ſacco ſe terant publicè.

Dan. c. 9. n. 3.

Lactatur Deus pænitentia hominum publica.

4. Addo facere habitum cilicinum ad tuendam venuſtatem motum. Habet in mandatis Moyſes Exod. 16. n. 7. *Facies & ſaga cilicina vndecim ad operiendum tectum tabernaculi*, &c. Quò hæc cilicia operis pulcherrimi? Ao, vt Deus moneat aurum charitatis, gemmas virtutum, vitam denique ſanctiſſimam tegi, ac ſeruari maximè ſacco cilicino? Aſſentitur Magnus Greg. lib. 2. Moral. cap. 21. *Quæ dum cautè in tabernaculo, ſub ciliciis, & pellibus abſconditur, ſua integra pulchritudo ſeruatur*, &c. Nec Salomon ſentit aliter, cùm ſponſæ genis apponit cortices mali punici; ſemel c. 4. n. 3. *Sicut fragmen mali punici, ita gena tua*, &c. & iterum cap. 6. num. 6. *Sicut cortex mali punici, ſic gena tua*, &c. Erit fortaſſe, qui velit aptari genis amaros cortices, vt ſciat virgo faciem graui pudore tegi oportere, ne videri amet. Habet id Nyſſenus *Orat.* 9. ac tandem ex nuce nucleum eruit, ſaccum ſcilicet viro ſancto ſumeodum eſſe, ad tuendam ſanctimoniã. *Nam eo pacto fiet, vt virtutis fructus furibus ſit inacceſſus; nimirum duro continentiæ cortice munitus, & grauis, triſtique conditione vulnerans eos, qui mali inferendi cauſa propiùs accedunt*, &c. Valet igitur veſtis cilicina, quam viri magni gerunt publicè, ad permouendos auditores, ad Deum mitigandum, ad tuendam ſanctitatem motum.

Exod. cap. 16. num. 7.

Tuetur, dum tegit, bonos mores veſtis cilicina.

Cant. 4. n. 3. cap. 6. n. 6.

Tegitur virgo ſapiens amore pudicitiæ.

Caſtitatem ſeruat bene veſtitus aſperior.

5. Parte alia occurrit, cilicio palàm induto nutriri facilè vanam gloriam: quod Ruſtico monacho timet Hieronymus epiſt. 4. *Vilis tunica ſæculi contemptum probet, ita dumtaxat, ne animus tumeat*, &c. Oſtendit gloriolam cilicio, quaſi tineam eſſe. Nam ſolet habitus cilicinus oculos ad ſe hominum trahere: ſcilicet mirantur homines, quod vident, etſi non imitantur. Quare ſordido ſub palliolo poteſt animus eſſe iactantior. Tritum, conciſumque palliolum obuertit Antiſthenes, & exponit oculis hominum. Adeſt Socrates, & opponit, *Video per pallium tuam vanitatem*, &c. apud Senecam *epiſt.* 68. Notat Antiſthenem Socrates, vtpote qui è vili, tritóque palliolo auram captaret popularem. Peſtem hanc vt Ioannes fugiat, vaſtis ſe locis condit, longè ab oculis hominum: nec inde auellitur ad Iordanem vſque, niſi Deo trahente: quod Lucas docet cap. 1. num. 80. *Erat in deſertis, vſque in diem oſtenſionis ſuæ*, &c. Nec miror. *Erat enim Ioannes veſtitus pilis cameli, & locuſtas edebat*, &c. *Marc.* 1. *num.* 6. Syluis igitur, ac ſcopulis condebat Anachoretes habitum cilicinum, menſam tenuem, duram culcitram, ne vanè efferretur, ſi teſtes haberet oculos hominum. Timuiſſe Ioannes viſus eſt, quod Auguſtinus timet *lib.* 2. *cap.* 12. *ad Serm. Domini.* quo loco, *Maximè* (inquit) *aduertendum eſt, non in ſolo rerum corporearum nitore, atque pompa, ſed in ipſis ſordibus luctuoſis eſſe poſſe iactantiam*, &c.

Vinea ex cilicio vana gloriola.

Syluis ſe Ioannes abſcondit, vt vanos plauſus effugiat.

Luc. cap. 1. num. 80.

Marc. cap. 1. n. 6.

Fugere hanc inanem gloriolam conabantur, qui fide ſana *circuiuerunt in melotis, in pellibus caprinis*, ad *Hebr. cap.* 11. *num.* 37. Ac proinde vixerunt ſanctè. *In ſolitudinibus errantes, in montibus, & ſpeluncis*, &c. *n.* 38. Ea enim viris optimis inſedit opinio, patere ſcilicet vanis commendationibus habitum cilicinum, ſi pateat oculis hominum; oportere, vt bonus quiſque antris ſe, & ſyluis claudat, cauſa vitandæ gloriolæ, quod obſeruat Nigronus ad regulam 19. Nec Bernardus ſentit aliter de vita Monaſtica Serm. 4. in Pſal. 90. *Neceſſe eſt* (inquit) *abſcondere interim, ſi quid boni habemus: propter quod in clauſtris, & ſyluis abſcondimur*, &c. Aberrant à vero ſimplices homines, qui veſtitu cilicino, & menſa tenui ſanctitatem morum metiri ſolent: vnde occaſio eſt vel bonis viris ceruicis erigendæ, Nazianzeno teſte ad Carmen de præceptis Virginum. *Nam gloria vana interdum tacitè viles irrepit amictus*, &c. Quare opus erat, vt ſyluis, & ſcopulis ſeſe abderent, ſtudio vanitatis declinandæ. 6.

Ad Hebr. c. 11. n. 37. 38.

Montes adibant viri magni vt ne elicerent plauſus vanos vita pænitentis habitu.

Forma huiuſce vitæ Chriſtus eſt, qui locis malè ſenticoſis ieiunat ſanctè, ac largè. Marc. 1. n. 13. *Erat in deſerto*, &c. Quid agis, mi Domine? cur non ieiunas cum domeſticis? Quid vrbem, domum, & parentes deſeris? vt ſyluis te condas, ſcopulis abſcondas motus pœnitentiæ? Cyprianus bene ad Serm. de Chriſti ieiunio. *Contemptus venerationem venatur, fames laudibus ſaturatur*, &c. Docet facto Chriſtus, dum ieiunium loco addit, cauendum eſſe inanem gloriam. *Nulli enim religionis exercitio fraudulentiùs inanis gloria blanditur*, &c. iterum Cyprianus. Quis igitur neget occultandum cilicium eſſe oculis hominum; vnde certa eſt occaſio gloriolæ occupandæ? 7.

Marc. cap. 1. n. 13.

Ieiunium alitur vana gloriola.

Addo aſperitatem veſtis cilicinæ abſterrere homines à virtute amanda, & parenda, cùm ſanctitatem morum ea viuendi forma claudant. Quare viri magni communem, etſi pauperem habitum ſumpſere, amore ſalutis alienæ. Placet admonitio ex Epicteti ſchola, apud Arrian. lib. 4. cap. 12. *Decet, ne corporis quidem ſpecie vulgus à Philoſophia abſterrere, ſed vt in cæteris hilarem, & tranquillum ſe præbere, ita & in habitu corporis*, &c. Hæc bonis Magiſtis lex eſt, vt homines alliciant ad rectè viuendum; quos ſi veſtium horrore abigis, verè perdis operam. Hac via Seneca ſuum ducit Lucilium. Epiſt. 5. *Intus omnia ſint diſſimilia; frons noſtra populo conueniat*, &c. addit cauſam cur Philoſophus habitũ à populo aliũ non capiat. *Alioqui, quos emendare volumus, fugamus*, 8.

Communi habitu inuitantur homines ad ſalutem.

Auertit molles homines ab virtutis amore, qui veſtem gerit cilicinam.

& à nobis auertimus, &c. quæ & Chriſto Domino lex erat, vt homines ad ſe traheret, non quidem habitu cilicino, *ſed* (quod habet Chryſoſtomus) *communi hac veſte tectus*, &c. *Hom.* 12. *in Matth.* probátque D. Thom. 3. *p. q.* 40. *art.* 1. Opponis, Chriſti veſtes non viles pretio eſſe, cùm milites de tunica habenda talos iacerent, Ioan. cap. 19. num. 24. Reſpondet in loco Rupertus lib. 13. *Non vilia putabantur veſtimenta, de quorum fimbriis contactis virtus exire conſueuerat*, &c. Bene eſt; conſtat enim Chriſti veſtes è lino, & lana confectas eſſe, communes quidem, non cilicinas.

Chriſti veſtes erant in pretio ob virtutem ſanandi. Ioan. c. 19. n. 24.

9. A Chriſto Magiſtro hauſit doctrinam adoleſcens ille, qui *exteriori quidem habitu nihil à cæteris differre videbatur*, &c. ſic Chryſoſtomus *ad lib.* 3. *de Vita Monaſt.* animo tamen longè alius; vnde ſocios vrgebat facilè ad amores virtutis intimæ. *quibus rebus factum eſt, vt faciliùs plurimos contubernalium intra ſua retia concluderet, cùm haberet intrinſecus latentem ſapientiam*, &c. Trahit magnes ferrum vi occulta; ſed quiſnam foris magnes eſt? Decolor, obſcurus, vilis, non tamen fœdus, nec fœtidus lapis eſt: quod benè quadrat in hominem vitæ integrum, communi habitu, ſed non communi virtute, ad permouendos animos hominum. Hæc in vtramque paginam; quid velis, opta.

Ducit facilè ad viam rectè viuendi, qui ſuam communi habitu vitam egit.

Num. 17. Et ex toto corde ſuo omnes orabant Deum, vt viſitaret populum ſuum Iſraël.

Commentarius.

47. MEnte admodum ſana factum eſt, vt Hebræus opem à Deo poſceret, totúmque animi conatum adhiberet; id enim eſt orare *ex toto corde*, &c. quod Græcè habet *ἐν πάσῃ δυνάμει, ex tota virtute*, &c. Facit ad rem Dauid *Pſ.* 128. *num.* 2. qui beatos laudat homines, Deique amantes, ſi *in toto corde exquirunt eum*, &c. *non leniter, neque ſegniter*, &c. quod habet Hieronymus. Nec Moyſes voluit aliud, cùm admonuit Deut. c. 10. n. 12. *vt ſeruias Domino Deo tuo, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua*, &c. quod eſt Deum orare, colere, amare nec ſimulatè, nec partitè. Colebat Deum ſimulatè Iudæus ille, qui *dolosè egit in conſpectu eius*, &c. *Pſ.* 35. *n.* 3. ſimulabat enim ſe Deo hærere, qui à Deo procul aberat: eáque nota Iudæus adhuc laborat, ſi quid Iſaias videt, cap. 29. num. 13. *Labiis ſuis glorificat me, cor autem eius longè eſt à me*, &c. Vnde laus Iudæo magna eſt à Paulo Magiſtro, quòd verè fidem colat, 2. ad Timoth. 1. n. 5. *Recordationem accipiens eius fidei, quæ in te eſt non ficta*, &c. Quare homo verè pius, toto corde, & pleno ore orare Deum, colere, & amare dictus eſt, non ſimulatè, non partitè.

Pſ. 128. n. 2.

Agenda bona vota nec leniter, nec ſegniter. Deut. cap. 10. n. 12.

Iarunda bona vita, nec ſimulatè, nec partitè. Pſ. 35. n. 3.

Iſa. cap. 29. n. 13.

2. ad Timoth. cap. 1. n. 5.

48. Perfectè Deum colis, ſi verè id agis, quod monet Ioſue cap. 24. n. 14. *Timete Deum perfecto corde, atque veriſſimo*, &c. Formula hæc eſt conceptæ pœnitentiæ, lib. 2. Reg. cap. 15. n. 3. *ſi in toto corde veſtro reuertimini ad Dominum*, &c.

Ioſue c. 24. n. 4. 2. Reg. cap. 15. n. 3. 1. Mach. c. 9. n. 25.

Quiſnam verè contrahit amicitiam? nonne, qui pleno id corde facit Machabæus? lib. 1. c. 9. n. 25. *Auxilium feret pleno corde*, &c. Itaque fide ſana, vera amicitia, & affectu pleno Deum orat, colit, amat, qui toto id corde præſtat. Neque enim ſimulatè, nec partitè amari Deus amat; quod habet Chryſoſtomus *Hom.* 43. *in Matth.* 22.

49. Hoc affectu ſi Deum oras, & adoras, parabis auxilium; quod viſitandi verbo clauſum eſt: vnde Hebræus Deum orabat, *vt viſitaret populum ſuum*, &c. Græcè additur, *εἰς ἀγαθὸν, in bonum*, ſcilicet, vt doceat, viſitare Deum aliquando in malum. Acerbè viſitat, cùm acerbè Deus punit. Exod. c. 20. n. 5. *Ego ſum Dominus Deus tuus, viſitans iniquitatem Patrum in filios*, &c. Quòd acerba fuerit ea Dei viſitatio, patet ex Leuit. cap. 26. num. 16. *Viſitabo vos velociter in egeſtate*, &c. Hæc & plura minatur Deus, Pſ. 88. num. 33. *Viſitabo in virga*, &c. Mitto reliqua, vt Amos rem abſoluat, cap. 3. num. 2. *Viſitabo ſuper vos omnes iniquitates*, &c. vbi Hieronymus ducit metaphoram ab arte Medici, qui ægrotum viſitat, cùm potionem miſcet, venam ſcindit, vt & Deus viſitare dicatur homines more Medici, cùm punit acerbè. *Pulchrè dixit: Viſitabo, & non percutiam; quia Dei plaga, viſitatio eſt, atque curatio*, &c. Vnde quæ in malum videbatur eſſe viſitatio, in bonum, quod patet, verſa eſt. Pergit Mendoça *in* 1. *Reg. cap.* 1. *n.* 21. & multa cogit, quæ ad viſitationem Dei bonam pertinent. Illud mihi ſatis eſt, ex Pſ. 105. num. 4. *Viſita nos in ſalutari tuo*, &c. Quæ enim potior Dei viſitatio, quàm vindicare homines à morbo animi? eximere à iugo ſeruitutis? & hæc à Deo bona fortuna, apud Sophoniam cap. 2. n. 7. *Viſitabit eos Dominus Deus eorũ, & auertet captiuitatem eorum*, &c. Hæc illa eſt Dei viſitatio, de qua Ioſephus egit apud fratres, Gen. 50. n. 23. *Poſt mortem* (inquit) *meam Deus viſitabit vos*, &c. ſeruitute ſcilicet excuſſa. Quare viſitare, ſacro textu, opitulari eſt. Nec Hebræus poſcit aliud, quàm *vt viſitaret Dominus populum ſuum*, &c. ſiue, vt inſpiceret, quid auxilio opus eſſet; nam Græco textu verbum eſt *ἐπισκέπτη*, quod eſt, *viſito, & inſpicio*. Quaſi Græcus vellet, non benè viſitare, qui non intus inſpiciat vim difficultatum, vt feſtinatò proſpiciat, auxilio addito. Sed, vt ad caput redeam, cùm Hebræus Deum orat toto corde, bene video

Acerbè Deus viſitat, cùm punit. Exod. c. 20. n. 5. Leuit. c. 26. n. 16. Pſ. 88. n. 33. Amos c. 3. n. 2.

Cùm Deus punit, pungit vt medicus in ſalutem.

Pſ. 105. n. 4.

Sophon. c. 2. n. 7.

Gen. c. 50. n. 23.

Satis Deo eſt vt proſpiciat, ſi inſpiciat.

Non benè viſitat, qui mores non benè inſpicit.

Parænet. XXIII.

Deum verè non coli, ſi non plenè colitur.

1. CVm Hebræus Deum *ex toto corde* orat, & adorat, duplex eſt paræneticum; ſcilicet, vt Deum nec ſimulatè, nec partitè colas. Quis enim Deum verè colit, qui externo id cultu faciat, affectu vano? Alter Paulus docet 1. ad Corinth. 1. n. 5. *Finis præcepti eſt charitas de corde puro, & fide non ficta*, &c. Amouet Apoſtolus ſimulationes, vti peſtes à Dei amore, & honore; ne quis putet Deum ſimulatè coli poſſe. Et hæc Dei miniſtro nota eſt honoraria, 2. ad Corinth. cap. 6. num. 6.

Simulationes à Deo auſa procul. 1. ad Corinth. c. 1. n. 5. 2. ad Corinth. 6. n. 6.

Exhibeamus

Exhibeamus noſmetipſos, tanquam Dei miniſtros in multa patientia, in charitate non ficta, &c. vtique, vt charitas ſit integerrima, quod monet Athanaſius. Abige igitur hypocriſin, *qua virtutes truncat mucrone virtutum*, &c. vti docet Chryſologus *ſer.* 7. An verè Deum colit, qui ex Dei cultu venatur gloriolam? Hæc Chriſto occaſio deprecandi Ioan. cap. 17. num. 17. *Pater, ſanctifica eos in veritate*, &c. Quo id affectu poſcat, in proximo eſt, num. 19. *vt ſint ipſi ſanctificati in veritate*, &c. Multa Deo cura eſt de auerruncanda ſimulatione, cùm ſciat certò eſſe homines, qui laruam induant ſanctitatis. Alia in loco alij, Caietano teſte. *Quamuis intelligi poſſit, vt ſanctificati ſint non ficte, ſed verè*, &c. Abigit à ſua ſchola Chriſtus homines ſanctitatis affectatæ; abigit & Apoſtolus, cùm bonum laudat virum, *qui ſecundùm Deum creatus eſt in iuſtitia, & ſanctitate veritatis*, &c. *ad Epheſ. cap. 4. num.* 24. Et credit Anſelmus pungi, ac mordeti à Paulo homines, *qui falſam iuſtitiam, & ſimulatam habent ſanctitatem*, &c. vtpote qui animo alij, habitu videntur alij. Eandem Paulus chordam tangit iterum *cap. 6. num.* 14. vbi ſermo eſt de vita caſta. *Saccincti* (inquit) *lumbos veſtros in veritate*, &c. Neque enim Apoſtolus ferre poteſt, vt caſtitatem morum quis ſimulet, Anſelmo interprete. *In veritate*, (ait Apoſtolus) *non in ſimulatione; quatenus vera ſit noſtra caſtitas, non ſimulata*, &c. Quid prodeſt virtutem habito præferre, ſi virtus animo non inſidet? Audias, neceſſe eſt, quod Philoſophus philoſophiam habitu venditans, *Barbam, & pallium video, Philoſophum non video*, &c. Sic enim barbatum magiſtrum tundit Herodes Atticus apud Agellium *lib. 9. cap.* 2.

Hypocriſis virtutes perimit.
Ioan. cap. 17. n. 17. 19.
Qua Deo placet virtus vera eſt.
Ad Epheſ. cap. 4. n. 24. cap. 6. n. 14.
Mordet Paulus homines virtutis affectatæ.

2. Quæ quidem nota viro bono fœda omnino eſt. Vnde meus Chriſtus hominem, qui Deum ſequi volebat, à parente ſepeliendo auocat Matth. 8. num. 22. *Sequere me*, (inquit) *& dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos*, &c. Quid peccat diſcipulus, ſi parentibus honorea præſtat funebres, vt curam alumno exuendam Magiſter moneat? Erant in domeſticis tibicines, & lamentatrices, Hebræo more, ad leſſum concinnandum: quod patet ex Matth. 9. num. 23. *Cum veniſſet Ieſus, & vidiſſet tibicines*, &c. & conſtat ex Ieremiæ cap. 9. num. 17. *Vocate lamentatrices*, &c. *Sed vbi verus planctus non eſt, ibi eſt empta, & mercenaria cantilena*, &c. teſte Chryſologo ad ſerm. 19. Quare æquum erat, vt Chriſtus alumnum procul auelleret à dolore ſimulato. Chryſologus iterum, *Chriſtus diſcipulum ſuum profanis luctibus noluit intereſſe*, &c. Verè doleas, verè ames, verè timeas, qui Deo verè placere velis: nec duces quæras virtutis ſimulatæ. *Neque enim eſt apud eos virtutes colere, ſed vitia colorare, quodam quaſi virtutum minio*, &c. Sic Bernardus *ſerm.* 60. *in Cant.* Odit Chriſtus ſimulationes, cane peius, & angue; nec ſinit impunè abire homines virtutis ſimulatæ. Iacit in Herodem Lucæ cap. 13. num. 32. *Dicite vulpi illi*, &c. Mordet ſcribam Matth. 8. num. 20. *Vulpes foueas habent*, &c. Homines ſcilicet doli artifices pungit Magiſter Dominus: vnde Victor Antiochenus argumentum conficit aduersùs Ambroſium, Hieronymum, & viros alios, qui volunt iuuenem fictè dixiſſe Marc. cap. 10. num. 17. *Magiſter bone*, &c. Sed verè Princeps bonum appellat Magiſtrum. *Neque enim, ſi adoleſcens callidè animi vitium diſſimulaſſet, Chriſtus eum latere ſineret*, &c. ſic Victor; vt oſtendat, quo Deus odio ſimulatores perſequatur, qui verè Deum non colant; cùm planè id non faciant, nec ex toto corde. Bonus hac parte Dauid, ac Magiſter eſt, qui *Pſ.* 118. ſemel, & iterum, ac ſexties illud ſibi capit elogium, vt Deum, ac bonum Deum verè colat. Nam *num.* 2. beat homines, qui Deum amant. *In toto corde exquirunt eum*, &c. *num.* 10. id laudis ſibi arrogat. *In toto corde meo exquiſiui te*, &c. *num.* 34. addit, ſe de legis ſtudio cogitaſſe. *& cuſtodiam illam in toto corde meo*, &c. *num.* 58. oraſſe ſe docet affectu pleno. *Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo*, *num.* 69. iterum votum explicat de legis cultu. *In toto corde meo ſcrutabor mandata tua*, &c. tandem *n.* 145. precatur piè, ac verè, *Clamaui in toto corde meo*, &c. Multis ſuum Dauid affectum detegit, vt doceat verè ſe, non fictè permotum eſſe; quippe qui toto corde rem geſſerit. Neque enim temerè canit Dauid Pſ. 110. num. 5. *Confitebor tibi Domine in toto corde meo*, &c. Auctore Hieronymo. Nam, *ſi non fuiſſet Dauid ſimplex, & dolum habuiſſet, non dixiſſet: Confitebor tibi Domine in toto corde meo*, &c. quæ Hebræo virtus erat, cùm Deum oraret, *ex toto corde ſuo*, &c. Dictum huc uſque eſt, Deum verè, non ſimulatè colendum eſſe. Dicendum modò eſt,

Matth. c. 8. n. 22.
cap. 9. n. 23. Ierem. c. 9. n. 17.
Odit Chriſtus dolorem affectatum.
Virtutes colorat qui verè non colit.
Luc. cap. 13. n. 32. Matth. c. 8. n. 20.
Simulationes Chriſtus non patitur.
Marc. cap. 10 n. 17.
Simulatores Deus male habet.
Pſ. 118. n. 2. 10. 34. 58. 69.
Pſ. 110. n. 5.
Ille Deum verè amat, qui toto amat affectu.

Parænet. XXIV.

Deum non partitè obſeruandum eſſe.

QVi verè Deum, ac plenè amat, amorem non partitur in Deum, & hominem. 1.
Vt occurras malo amoris diuidendi, eſt in mandatis apud Moyſen Deuter. cap. 6. n. 5. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua*, &c. Quid hoc eſt? Verè non diligo, ſi toto Deum affectu non proſequor? id monet Theodoretus q. 3. *Hoc loco docemur, non ſcindere dilectionem*, &c. Minus enim Deum amat, qui partitè amat; & Auguſtino vox apud Deum eſt, in Soliloq. c. 19. *Minus te amat qui ſecum aliquid amat, quod propter te non amat*, &c. Quare Dauid in votis habet, & in precibus: *Confitebor tibi Domine in toto corde meo*, &c. *Pſal. 9. num.* 1. Sic Dauid Deum obſeruat, vt pleno colat affectu. *Qui enim partitur cogitationes in Mammonam, & Deum, non poteſt dicere: Confitebor tibi Domine in toto corde meo*, &c. ſic Theodoretus. Solitariè Deus amari amat. *Dominus zelotes nomen eius*, &c. *Exod. cap. 34. num.* 14. Quis maritus non ægrè ferat vxorem affectu communicato abire in virum alterum? *Ita & Deus vult ſolus à nobis coli, & ob hoc Zelotes vocatur*, &c. quod Abulenſis notat *q.* 23. *ad 4. Reg. cap.* 17. An temerè à Richardo Victorino dictum eſt, *Singularis amor conſortem non recipit, ſocium non admittit*, &c. ad

Deut. c. 6. n. 5.
Amorem ne diuidas, affectu partito.
Pſal. 9. n. 1.
Affectus diſcindit, qui diſcindit cogitationes.
Exod. c. 34. n. 14.
Socium non admittit Dei amor.

lib. 4. de Contemplat. cap. 15. Imò ſacrum eſt oraculum.

2. Quid ſi meus Chriſtus nec in ſponſa contemplanda conſortem patitur? Domo egreditur virgo ruſticella, vrbem luſtrat, forum terit, vt Deum inueniat, *Cant. cap. 5. num. 6.* ſed non inuenit. Vnde queritur: *Quæſiui illum, & non inueni*, &c. Addo ſponſam velo rapto, malè mulctatam patuiſſe verberibus, & vulneribus, quæ ſic dolet. *Percuſſerunt me, & vulnerauerunt me, tulerunt pallium meum*, &c. Res noua, vt, quæ Deum quærit, ſponſa acerbis agatur, & angatur modis. Sed pœnam meruit, quæ domo egreſſa fecit, ne ſolus ſponſus ſponſæ vultu frueretur. Sic Hieronymo viſum eſt epiſt. 22. ad Euſtoch. *Zelotypus eſt Ieſus, non vult ab aliis videri faciem tuam*, &c. Quo enim modo ſineret ſponſus ſponſam ab alieno videri, qui nec de viro alio cogitare vxorem ſinit? Id ego ab Hoſea diſco *ad cap. 2. n. 16.* vbi Deus ad Synagogam, vti ad vxorem: *Vocabit me, אישי Iſci, vir meus, & non vocabit vltrà Baali*, &c. Quid monſtri in loco eſt? nónne Baali ſonat, habens metà verbo ſcilicet, בעל *bahal* quod eſt, *habere*. Conſtat liquidò; & inde vxor Hebræa maritum appellat *Baali*; ſed quia Baalim, ſono ſimili, Dæmon eſt, quod è multis patet locis, aliud ſibi nomen Deus capit. *Ne, dum aliud loquitur, alterius recordetur, & virum nominans, idolum cogitet*, &c. ſic Hieronymus *de Synagoga*. Tantum Deo ſtudium eſt, ne tuum diuidas animum, amore partito, cogitatuque diuiſo: & hæc verè amantibus cura eſt. Experto crediderim Auguſtino, in Manuali cap. 20. *Anima, quæ Deum amat, nihil poteſt aliud cogitare, nihil loqui*, &c. ſcilicet, vt caueat periculum dilectionis partiendæ: ſciens frigere amantem poſſe, vel Angelum, oculis alium in amorem ducibus. Noſti ne cur Seraphines alis ſuos tegant oculos? apud Iſaiam cap. 6. num. 3. *Duabus velabant facies ſuas*, &c. ſic ex Hebræo textu eliciunt Chryſoſtomus *Hom. 4. in Iſaiam.* Procop. D. Thom. Vatabl. ſcilicet amantes Angeli, flagranteſque affectu Seraphines, obuoluto amant vultu, ne quid videant, quod amorem auocet aliò.

Cant. cap. 5. n. 6.

Videri ab aliis ſponſam non ſuſtinet ſponſus Deus.

Hoſ. c. 2. n. 16.

Amans Deus ne voce quidem ſeu diuidi amorem tuum patitur.

Iſ. cap. 6. n. 3. Suos obtegunt oculos Seraphines, ne quid à Deo aliud videant, quo amor intermittatur.

3. Hac mente virgo ſapiens ſuum cubiculo Deum claudit, vbi animum aperiat ſuum, ſine arbitris. Inuentum ſponſa ſponſum tenet manibus, Cant. 3. numer. 4. *Nec dimittam* (inquit,) *donec introducam illum in domum matris meæ*, &c. ſatis innuens, quid ſibi metuat, ſi in forum abeat, etſi Deum ſecum ferat. Metus enim eſt, ne ſuum in alios amorem diuidat. Id Gilbertus aduertit ſerm. 11. in Cant. *Nouit illa dilectum ſuum non poſſe foris ſecurè poſſideri, nec integrè quidem. Et quam durum eſt, animum dimidiare cum Chriſto & mundo*, &c. Nefas omnino putabat ſponſa vel de Rebuſp. curare, cum periculo dilectionis partiendæ; & conſtat, minus amare, qui in amando coram admittit aliam; alterius enim amoris compendium, alterius eſt diſpendium. Illud è vulgo theologico eſt, non decuiſſe, vt per Angelum, ne dum per hominem ſimplicem, homo ſaluus eſſet, vnus pro humana ſalute Deus homo partes egit. *Ne alium nobis Dominum agnoſceremus*, &c. hæc Athanaſius *Orat. 3. contra Arian.* Ad rem meam potior eſt Hugo Victorinus, qui Dei laudat conſilium de ſalute procuranda humani generis; probátque eam curam Angelo mandatam non fuiſſe. *Ne amorem diuideres, idem tibi factus eſt Creator, & Redemptor*, &c. vt caueret periculum amoris diuidundi Hebræus Deum orat. *Ex toto corde ſuo*, &c. amans ſcilicet, & colens, nec ſimulatè, nec partitè.

Cant. 3. n. 4.

Timet ſponſa, ne ſuum cum hominibus amorem diuidat ſi domo abeat.

Nullum in ſuo amore conſortium patitur Deus amans.

CAPVT V.

Num. 1. Nuntiatúmque eſt Holoferni Principi militiæ Aſſyriorum, quòd filij Iſrael præpararent ſe ad reſiſtendum, ac montium itinera concluſiſſent.

Commentarius.

REbus iam paratis, Iudæoque inſtructo ad hoſtem arcendum, non defuere, qui Holophernem monerent de conſulto Senatus Iudaici, & apparatu bellico, ſiue monitores fuerint exploratores ab Holoferne deſtinati; quod Lyra voluit: ſiue Oratores è vicino legati; quod vox Græca inſinuat, εἰσβιάω. Potuit enim vicinus malus, vel metu adulatorio, vel odio Gentis finitimæ, rem explorare, ac deferre ad Holophernem Ducem. Inde tamen eruas, nihil temerè tentádum eſſe, niſi via priùs tentata, quà eundum tibi eſt. Nihil enim homo prouidet, ſi nihil præuidet, miſſis oculis in terram alienam, qui lentè inſpiciant montes, agros, vrbes: ne qua dolus fiat, ne qua vis premat Duces imprudentes tetú, ſi quid incõſultò, & feſtinatò aggrediantur. Viget morus huiuſce prudétiæ teſtudo Aquilā ſubuehens, quæ lenè feſtinandum eſſe docet. Vidit Salomon, quid profuerit lenta hæc, & prudens feſtinatio, *Prouerb. cap. 9. num. 2.* vbi monet. *Qui feſtinus eſt pedibus, offendet*, &c. prudens enim, ac ſciens agit, qui ex conſulto, non furore cæco, hoſtem aggreditur: ne cogatur audire, quod opponit Syracides cap. 20. num. 22. *Reſ fatui facilis in domum proximi*, &c. quò ſe ingerit mentis ineptæ homo, nec explorat, quà eat. 1,

Conſulto priùs, quàm facias opus eſt.

Prou. cap. 9. n. 2.

Eccl. cap 20. n. 22.

Multo conſultius Ioſue, qui agrum Ierichuntinum aggreditur, miſſis in agrum, & vrbem exploratoribus; illud iterans cap. 2. num. 1. *Ite, & conſiderate terram*, &c. Prudentiæ id eſt bellicæ videre, ſcire, & manu premere, quid poſſit iuuare, quid nocere; ne quid auſis temerè, quod Abulenſis obſeruat. *& iſti exploratores multum proficiebant; quia ex narratu eorum, ſciebat Ioſue, quo modo populus deberet diſponi ad pugnam*, &c. *quæſt. 3.* Et verò ſi Duces furore cæco hoſtem peterent, malè res cederet. Abulenſis iterum. *Si non mitterentur exploratores, interdum bellum pe iculosè, & malè fieret*, &c Quid Noë non cauet, priuſquam ex arca exſcendat in terram? *Gen. 8.* Emittit coruum, emittit columbam, n. 6. & 8. *vt videret, ſi iam ceſſaſſent aquæ*, &c. Sed erat adhuc vis aquarum ingens: ac proinde reuenit columba ore geſtās ramuſculum oleaginum. Quid Noë? Exacta priùs hebdomada ſemel, & iterum columbam mittit, 2.

Ioſ. c. 2. n. 1.

Malè cedit, quod inconſulto fit bellum.

Gen. c. 8. n. 6. 8. 10. 12.

mittit, *num.* 10. & 12. quod Noë cautè feciſſe viſus eſt; tentanda enim tibi via priùs eſt, qua eas, ne periculũ ſubeas temetè. Auctote Oleaſtrio. *Docemur hic non ingerere nos periculis*, &c. niſi tentata priùs via, qua occuttas. Hac igitur arte Holofernes, miſſis in terram exploratoribos, factus de Iudæo conſilio certus eſt. *Nuntiatũmque eſt Holoferni Principi militia Aſſyriorum, quòd filij Iſrael præpararent ſe ad reſiſtendum*, &c.

Vitandum more periculum.

3. Non tamen diſplicent, qui docent, Legatos à vicina Gente homines malignè de Hebræo renuntiaſſe. Et quidem verbo *ἀγγέλλω* id inſinuatur; factam ſcilicet Aſſyrio legationem, & à Legatis accepiſſe Holophetoem, quid Hebræus molitetur. Solent enim hæc pattare, qui gratiam capiant Principum; de hoſte malignè teferunt, quòd inuidiam excitet, vel ſtudio adulandi, vel affectu nocendi. Magnum enim malum eſt, vicinus malus; ſi velit ſeſe in amicitiam Principum inſinuate. quod Eccleſiaſtes noiat, illud ingerens, ne qois Regem, vel abſentem rodat, cap. 10. num. 20. *Quia & aues cœli portabunt vocem tuam, & qui habet pennas, annuntiabit ſententiam*, &c. vbi ſermo eſt de malis delatotibus, qui ſubauſcultant more ſycophantico, & ſubodorantur, quidquid dixeris, feceriſque, vt ad Regum autes deferant, adulandi ſtudio, animoſque moueant rebus malignè delatis; quod Lyra, cum Vatablo, notat. Neque enim occultatur facilè quod ſemel dicas, *ſi ſerui tacuerint, iumenta loquentur*, &c. teſte Lauduneuſi. Nec mora accuſandi eſt, cùm delator alas ſibi nectat. *Et qui habet pennas, annuntiabit*, &c. & hæc Lyrano mens in loco eſt. *Quicumque enim relator verborum, velox ad referendum*, &c. Addit ſententiam non ſemel repetitam eſſe. *Ad maiorem confirmationem*, &c. vt caotè agas, & ſtudioſè excipias, quod ſtudioſè monet Sapiens: nec effundas temetè, quod aliò malus deferat adulator.

Adulatores modò placeant, malignè referunt.

Malum ingens vicinus malus.

Eccl. cap. 10. n. 20.

Vt noceant, alas delator ſumit.

4. Malignum omnino genus hominum eſt publico exitio repertum; ſi qua Tacito fides eſt *lib. Annal.* 6. quos Titus flagris cæſos, Roma exactos voloit. Laodat id Suetonius *cap.* 8. imò delatores huiuſce licentiæ: *Traductos per Amphitheatri arenam, partim ſubiici in ſeruos, ac venire imperauit, partim in aſperrimas inſularum auehi*, &c. Et ſi qua Poëtis fides eſt,

Delatores ſeruile genus.

Iam delator habet, quod dabat exilium, &c.

apud Martialem *Epigr.* 4. *ex lib.* 1. Mitto, quæ Traianus in delatores ſtatuerit; vide Plinium, & Lipſium *in Panegyrico*. Aduersùs hoſce Patriæ malos genios, acclamatum in Senatu eſt, *Delatores ad metum, delatores ad fuſtem, delatores ad leonem*, &c. quod habet Lampridius *in Commodo*. Vnde non ineptè Domitianus auſpicatur imperium, à delatotibus malè mulctatis. *Ferebaturque vox eius: Princeps, qui delatores non caſtigat, irritat*, &c. apud Sueton. *cap.* 9. Cur tamen Imperatores non premant abſurdum adeò genus hominum, vt taceat Pontifex criminatures Gentis Iudaicæ? quaſi velit inſinuare,

Delatorum licentia premenda.

Paræpnet. I.

Delatores infimum genus hominum.

1. Flagrant ſtudia ſycophantica; nec deſunt, qui malignè de hoſte referant, vt Regum animos ſibi faciles alliciant. quod 1. *Reg. c.* 19. *n.* 19. textus noiat. *Nuntiatum eſt Saul, à dicentibus, Ecce Dauid*, &c. Quinam verò homines? qui more ſolito dicuut aulici, & malè carpunt homines alios, vt in Regis amicitiam ſe ſe inſinuent. Hac tamen de re habes *Paræpnet.* 2. *ad cap.* 2. Illud in loco obſerues licet, nomen delatoribus inditum non eſſe. Dubium eſt, quibus placuerit Holophernem admonere de Hebræo hoſte; dubium, qui Saulem monuerint de latebris Dauidicis. Neutris enim hominibus nomen eſt, quaſi poderet delatores actionis turpiſſimæ. Et verò turpe eſt deferre homines affectu ſycophantico. Proditorem ſui pongit meus Chriſtus Luc. 22. n. 21. *Ecce manus tradentis me*, &c. Quid enim Iudas fecit aliud, quàm Magiſtrum deferre apud Hebræos Iudices? id cùm acciperent Apoſtoli, proditorem captant, *num.* 23. Deinde addit textus num. 24. *Facta eſt contentio inter eos, quis eorum videretur eſſe maior*, &c. Contentio, quod patet, importuna: agere diſcipulos de primatu, cùm Magiſter ageret de proditore. Sed voluit bonus quiſque à ſe trudere ſuſpicionem proditionis, cenſu inito honeſtatis domeſticæ: & hæc occaſio, vt certarent Apoſtoli de principatu. *Veroſimile eſt, quod inter ſe dixerint alter alteri: Tu proditurus es, & inde eò peruenerunt, vt dixerint: Ego ſum melior, ego maior*, &c. Sic Theophylactus. Quaſi nota abſurda proditoris non caderet in hominem bonum, vel magnum virum.

1. Reg. c. 19. n. 19.

Flagrat aula delatoribus.

Delatores nomen produnt, quaſi infames.

Luc. c. 22. n. 21. 23. 24.

Delatorum turpe miniſterium.

2. Delator apud Saulem Doëgus eſt 1. Reg. cap. 22. num. 9. *Vidi* (inquit) *filium Iſai in Nobe, apud Achimelech*, &c. Nec *Pſalm.* 51. titulus eſt alius, *Intellectus Dauid, cum venit Doeg Idumæus, & nuntiauit Saul*, &c. Accuſatus à Doëgo Dauid tantam contraxit inuidiam, vt Achimelecho amico nocuerit amicitia, num. 16. *Morte morietur Achimelech*, &c. Quis tamen homo Doegus eſt? id textus habet cap. 21. num. 7. *De ſeruis Saul*, &c. Deinde, erat *potentiſſimus paſtorum*, &c. Itaque homo de ſeruili grege, ac ſeruili geneſi, alumnus artis paſtoritiæ, præfectus mulis paſcendis. quod in Græco textu eſt, *νέμων τὰς ἡμιόνους*, *paſcens mulas*, &c. Magnus omnino homo eſt accuſator, ſuopte ſcilicet genio, mulio. Non potuit non tam vilis homo ſeruire accuſationibus texendis. Miror, cur appellari ſuſtinuerit, qui fœdis actionibus animum adiecit? Aliam puero fortunam Moyſes proſpexit, quippe qui adoleſcentuli delationem explicat; non tamen delatorem exprimit. Num. cap. 11. num. 27. *Cucurrit puer, & nuntiauit Moyſi*, &c. Edunt in caſtris oracula Eldadus ſimul, & Medadus, ſuſpecti poeto homines. Quare viam puer init, & Moyſen adit; ne quid neſciret de re ſuſpecta. *Omnia enim Principibus nuntiantur, præcipuè, quæ ad eorum iniuriam pertinent: ita nuntiat iſte, quæ Rectoris animum poterant mouere*, &c. ſic Oleaſtrius. Quis tamen puer in loco nuntius, niſi ſeruus? modo loquendi

1. Reg. c. 22. n. 9.

Pſ. 51. n. 1.

1. Reg. c. 21. n. 7.

Seruus, & dum mulio, delator.

Num. cap. 11. n. 27.

Apud Regem de ſua iniuria malignè referunt adulatores.

quendi vſitato, & Græco verbo, *παιδὸς* enim *adoleſcentulum*, & *ſeruum* ſonat. quaſi accuſare homines, de ſeruili ſit ingenio. Addo puerum à Moyſe nominatum non fuiſſe. Fortaſſe nomen ſuppreſſit Moyſes, vt puero conſuleret; ac ſi puderet adoleſcentulum delatorem cognoſci, ac nominari.

Accuſare homines ſeruilis genio. Delatorem Moyſes tacet, ne inurat notam.

3\. Nota eſt, quæ in ſeruum cadit, & in Diabolum. Nam Latinè *delator*, Græcè *διάβολος* eſt, quod Tertullianus innuit ad lib. de Anima, cap 35. *Legimus Sanctorum criminatorem, & de ipſo Diaboli nomine delatorem*, &c. Honeſta profectò cura hæc deferendi, & accuſandi, quæ in Diabolum conuenit, & in Diabolum multis nominibus infamem. Video appellatum à Iohanne Draconem, ſerpentem, *Apoc.* 12. *num* 9. priuſquam Diabolum. *Proiectus eſt Draco ille magnus, ſerpens antiquus*, &c. Ac tandem addit, *qui vocatur Diabolus, & Satanas*, &c. delator ſcilicet, & aduerſarius Ac ſi Ioannes vellet, delatores ſuapte natura aduerſarios eſſe humani generis, quos vti peſtes Rerump. Titus, *partim in ſeruos ſubiici, ac venire imperauit*, &c. Sueton. *cap.* 8. Pœna iuſtè decreta accuſatores hominum afflixit Titus, illud inſinuans, delatores hominum homines eſſe notæ infimæ, Diabolos ſcilicet humana ſpecie. Diabolus ille, & Satanas eſt, qui in Senatu Angelico Iobum mordet. Euocati acceſſere Angeli, Iob cap. 1. num. 6. *vt aſſiſterent coram Domino*, &c. ac de re humana rationes inirent, calculoſque mouerent: quod monet Chryſoſtomus, *Adfuit inter eos etiam Satan*, &c. Eo ſe loci ingerit aduerſarius, quo ſuam delator artem moueat, *vt accuſaret, vt detraheret, vt reprehenderet*, &c. ſic Origenes *lib.* 1. quod quidem textus bene aperit *num.* 11. vbi Satanas apud Deum, *Extende paululum manum tuam, niſi in faciem benedixerit tibi*, &c. Hæc Diabolo mens erat, cùm ſe Angelis insereret. Laudat Iobum Deus, accuſat Dæmon, vt hominem Dei intimum ſuo de loco deiiciat, quæ delatorum vita eſt, cùm aulam terunt, & Principes captare volunt. Fœda omnino opera, quæ à Satana trahit initium. Abeant delatores improbi, abeant in inſulas ferri crepinas inſignes dolo homines, quibus nomen in loco non eſt, cùm deferrent ad Holophernem, quid Hebræus agitaret ad hoſtem arcendum; quos nam montes occuparet, ad viam intercludendam; quos nam agros impediret, ad equos obterendos. Addit enim Græcus poſuiſſe Hebræum, *ἐν τοῖς πεδίοις σκάνδαλα, in campis ſcandala*, &c. In ſcandalis agnoſcat Liuius *lib.* 44. *dec.* 4. ceruos ferreos, qui aditū claudant Illyrio: inueniat Silius cæcos ſtylos, qui lædant equos.

Diabolus verè delator.

Ap. c. 12. n. 9.

Delator humani generis hoſtis

Iob c. 1. n. 6. & 11.

Angelis ſe miſcet Diabolus, vt malignè deferat.

Delatores apud Holophernem viles, quibus nomē non eſt.

Et ſtylus occulitur, cæcum in veſtigia telum,

lib. 10. Hoſce ſtylos Curtius appellat murices *lib.* 4. Valer. *lib.* 5 *cap.* 7. quos vti ſtimulos Romanis Gallus obiecit, *lib.* 7. Sunt enim impedimenta, quæ vel hoſtem vetant progredi; vel progredi conantem lædunt: de quibus Lipſius accuratè *lib.* 2 *Dialog.* 2. *Polyorceticon.* Hæc Hebræus, vt Holophernem à ſe trudat: qua de cauſa,

Num. 2. Furore nimio exarſit in iracundia magna, vocauitque omnes Principes Moab, & Duces Ammon.

Commentarius.

Verba verbis addit textus: ac ſi nulla ſufficeret oratio ad explicandam vim irarum, quas Holophernes concepit aduerſus Hebræum: modo tamen loquendi vſitato res agitur, quod patet ex *Deut. cap.* 3 *num.* 13. ex 1. *Reg. cap.* 9. *num.* 20. ex *Ierem. cap.* 33. *num.* 37. Petis fortaſſe, cur Holophernes excanduerit furore altè concepto? Sed natus è ſuperbiæ tumore furor eſt: quod Lyra notat. Dolet Holophernes ſuperbè tumens ſe ab Hebræo contemptum eſſe. *Superbo enim faſtidiri acerbius eſt, quàm non timeri*, &c. In hac cenſura meus eſt Seneca *ad lib.* 5. *de Beneſic. cap.* 6. Et verò cùm ſuperbus homo Diis ſe parem credat, indignatur maximè, ſi quis obſiſtat, & iras cum maledictis profl it. Iobum mordet acerbè Magiſter Suhites, vti laborantem morbo ſapientiæ, *cap.* 18. *num.* 2. vbi vrget, *Intelligite priùs, & ſic loquamur*, &c. Mitto, quæ in loco plura Suhites iacit. Sed vnde tantus Magiſtro furor eſt? Contemptum ſe à Iobo putat: inde voces triſtes aduerſùs Iobum num. 3. *Quare reputati ſumus, vt iumenta*, &c. Ac deinde probra iactat. *Quid perdis animam tuam*, &c. *n.* 4. Id Suhites, more ſuperbi hominis, opponit. *Quia ſuperbi, cùm ſe deſpici ſuſpicantur, ad contumelias proſiliunt*, &c. ſic Magnus Gregor. *lib.* 14. *cap.* 2. Ægrè patitur ſuperbus homo contemptum ſui; iratus obloquitur, ac debacchatur. 5

Deut. c. 3. n. 13.

1. Reg. c. 9 n. 20.

Ier. cap. 33. n. 37.

Superbū contemni, cruciari eſt.

Iob c. 18. n. 2. 3. 4.

Superbus ſæuè probra iacit.

Quàm ſæuus in pueros Herodes eſt? id textus habet Matth. 2. num. 16. *Iratus eſt valde, & mittens occidit omnes pueros*, &c. Scio Herodem indignatum, ac debacchatum grauiter, libidine dominandi. Sed quæ Regem vis impulit ad ſæuiendum largè, contemptus fuit. *Videns, quoniam illuſus eſſet à Magis*, &c. Ac ſi Matthæus vellet, Herodem à Perſis deſpectum, ac deceptum ira in furorem verſa, ad ſtragem edendam prouolaſſe? quæ ſuperbi Regis natura eſt, & cenſura Chryſoſtomi Hom. 2. *Contemnentes eum Magi addiderunt cauſas doloris*, &c. ſcilicet, Herodes ſuperbè tumeos, doluit immanè abiiſſe Magos clandeſtinò, & nihil de re mandata retuliſſe. Mori Herodes mallet, quàm à Perſis contemni. Haſce dolendi, & ſæuiendi rationes exponunt delatores apud Chaldæum *Dan.* 3. *num.* 12 ſtatuam ex auro factam non colunt iuuenes: adſunt accuſatores, & Regem vrgent; qua tamen voce? accipe. *Viri iſti contempſerunt Rex decretum tuum*, &c. Nouerant accuſatores bene, Regem ſui contemptu excitari maximè ad furorem: quod textus habet. *Tunc Nabuchodonoſor in furore, & ira præcepit*, &c. Ad rem Lyra. *Ex contemptu ſibi facto, ſecundùm ſuam æſtimationem*, &c. Ferre non poteſt ſuperbus homo ſe ab alio, nedum à vili mechanico, faſtidiri: inde iras trahit, & iras graues. Haſce iras Holophernes accepiſſe viſus eſt. Nam, *furore nimio exarſit*, &c. cùm Hebræus ceruices tolleret, & hoſtem contem- 6

Matth. c. 2. n. 16.

Superbo contemptus dolorem auget.

Dan. cap. 3. n. 12.

contemneret, locis ad bellum inſtructis. quæ à Lyra diſco. *Ex ſuperbia* (ſcilicet) *credebat, quòd nullus auderet moueri ad reſiſtendum ſibi*, &c.

7. Et quidem, ea eſt natura ſuperbi hominis, vt occidi malit, quàm ab hoſte contemni. Mandat Gedeon Iethero, vt Reges interimat. Iudic 8. num. 20. *Surge, & interfice*, &c. Nihil iſte, nec auſus; & ratio de textu eſt, *Adhuc puer erat*, &c. ſenſère ſe ab Hebræo contemptos eſſe Reges, ac doluere; proindeque rogarunt, num. 21. *Tu ſurge, & irrue in nos*, &c. Mortem igitur cùm precantur triſtes homines, mortis genus deprecantur, à puero ſcilicet ferendæ. *Propter honorem* (teſte Abulenſi,) *quia magis horrebant mori per manum pueri*, &c. q. 17. cùm pœna ex contemptu irrogata eſſet grauior ſuperbis hominibus. Iam verò ſuperbum hominem, vili manu tundi, ac trudi, acerbitas omnino magna eſt. Id pœnarum, Diabolum quatiens, minatur Deus, Gen. 3. num. 15. *Inimicitias ponam inter te, & mulierem*, &c. Bellum omnino ſæuum erit, non inter te, & virum: ſed inter te, & fœminam. quod notat Abulenſis, vt Dæmon grauiùs doleat ſe à fœmina deiectum eſſe. *Magna* (inquit) *hæc pœna Diaboli, quia ſuperbus eſt; ſuperbi enim dolent valdè, quando aggrediuntur & vincuntur, maximè a ſexu fragili*, &c. Hoc morſo Holophernes doluiſſe viſus eſt; cùm enim Hebræum parui faceret, quod patet ex interrogatiuncula: *Dicite mihi, quis ſit populus iſte?* &c. *num.* 3. non potuit non indignari maximè, ſe à vili populo deſpectum eſſe. Vnde ira magna, & furor nimius. quo affectus morbo Holophernes ſenatum cogit.

Iudic. cap. 8. n. 20. 21.

Mori, quàm deſpici magis male ſuperbus.

Geneſ. cap. 3. n. 15.

Dolor Diabolo vrgens eſt, quod vincatur à ſexu muliebri.

Vocauitque omnes Principes Moab, & Duces Ammon.

Commentarius.

8. SCitè Princeps agit, cùm Duces euocat in ſenatum, vt conſulat de re dubia. ſic agendum moneo *ad c. 2. n. 2. in Comment. & Paranet.* 3. ſcilicet, quæ à conſilio iuuantur vires, bene procedunt. Inde eſt, quòd Iſaias virtutem bellicam, & ſacrum miſcet conſilium, virum enim laudat *cap. 11. num. 2.* in quo erat *ſpiritus conſilij, & fortitudinis*, &c. quaſi virtus mole ruat ſua ſi deſit vis conſilij. Sed quos nam homines in conſilium adhibet Holophernes? *Omnes* (ſcilicet) *Principes Moab, & Duces Ammon*, &c. Quis Moabites, quis Ammonites fuerit, & vnde ſuum quiſque genus traxerit, ſatis patet ex *Gen. 19. num. 37. & 38.* Quid ſi Ammonites in loco Idumæus fuerit, ſub habitu, & vexillo Ammonitico? Id enim fecit Idumæus aduersùs Ioſaphatum ne videretur pugnare, iure læſo fraternæ charitatis. Textus hac de re eſt 2. Paralip. cap. 20. num. 1. *Congregati ſunt filij Moab, & filij Ammon, & cum illis de Ammonitis*, &c. An Ammonitæ à filiis Ammon alij ſignificantur? Aio cum Serario: docet Hugo ex Ordinaria: putat Hieronymus *in tradit. Hebr.* Idumæus ſcilicet collectos eſſe aduersùs Iudæum, ſub habitu, & vexillo Ammonitico; inde Ammonitas vocari, non reapſe fuiſſe. Addo ego, coniectura ſatis probabili, hoſce Ammonitas videri Idumæos, de quibus textus agit *cap. 3. num.* 14. Quos inter Holophernes conſediſſe dictus eſt. Heliachimus enim Moabitas dicit Principes, Ammonitas verò Duces. quod maximè quadrat in Idumæos, cùm Idumæam Duces tenuerint, non Reges, ſub regno Iudaico. Redeo *ad Gen. 36 num.* 15. quo textu cenſentur priùs Duces, deinde Reges *num.* 31. ac tandem, poſt Reges exactos, recurrunt Duces alij *num.* 40. quos textus habet 1. Paralipom. cap. 1. num. 51. *Adad mortuo, Duces pro Regibus eſſe cœperunt*, &c. Vide Abulenſ. q. 27. *in Paralip. cap.* 1. Duraſſe Duces Idumæos, quo æuo Iudæi Reges durarunt, colligo ego ex 3. *Reg. cap. 22. num.* 48. vbi textus eſt, *Nec erat tunc Rex conſtitutus in Edom*, &c. Opponis, textum de Ioſaphati ſceptro eſſe; quo tamen æuo non defuiſſe Reges Idumæos, habes 4. *Reg. cap. 3. num.* 9. ſic in loco. *Perrexeruntque Rex Iſrael, & Rex Iuda, & Rex Edom*, &c. ſcio, quid Abulenſis monuerit q. 7. Regem ſcilicet Hedomæum, hoc textu, Proregem eſſe, & Ioſaphato ſubditum.

Iuuantur benè vires à conſilio.

Iſa. c. 11. n. 2.

Gen. cap. 19. n. 37. 38.

2 Par. c. 20. n. 1.

Propudium eſt pulſare fratrem à fratre.

Gen. cap. 36. n. 15. 40.

1. Par. cap. 1. n. 51.

4. Reg. c. 22. n. 48.

4 Reg. c. 3. n. 9.

Vrges adhuc, ſub Ioramo conſtitutum ab Idumæa vniuerſa Regem fuiſſe poteſtatis abſolutæ, patet ex 4. Reg. cap. 8. num. 20. *Receſſit Edom, ne eſſet ſub Iuda; & conſtituit ſibi Regem*, &c. ſed negat Abulenſis q. 33. & addit, *Vocatur Rex, quia vice Regis fungitur*, &c. Non video, cur id velit Abulenſis. Nam ſi Idumæus à Ioramo defecit, & Regem creauit, non ille deinceps Iorami vices egit. Illud ego puto, tantam ab Idumæo defectionem, à Iudæo compreſſam fuiſſe: quod textus fortaſſe dedit, *num.* 21. vbi Ioramus, *ſurrexit nocte, percuſſitque Idumæos*, &c. Ac proinde regnum occupauit Hedomæus, non obtinuit certa, ac ſtabili poſſeſſione. Pergo vltrà, & Reges in Idumæa fuiſſe, nego, cùm Dauid regnaret, & Manaſſes regnum teneret, ſcio enim Adadum à Ioabo occiſum; quod habes 3. *Reg. cap. 11. num.* 15. vbi textus eſt; *cùm eſſet Dauid in Idumæa, & aſcendiſſet Ioab, & occidiſſet omne maſculinum in Idumea*, &c. ſcilicet, quicumque vim vi repelleret. Ac proinde *fugit Adad*, num. 17. filius vtique Regis Adadi à Ioabo interfecti: de quo *ad Paralip. cit.* Quare Adadum II. regno patrio exturbatum appellat textus *Iduræum, de ſemine Regio*, &c. 3. *Reg. cap. 11. num.* 14. Bene eſt; vnde tamen eruis Reges Idumæos defuiſſe Manaſſe regnante? Nemo neſcit Iſaiam vatem ſub Ezechia, & Manaſſe vixiſſe, & propheticè debuccinaſſe, *cap. 34. num.* 5. aduersùs Idumæos hoſtes. *Inebriatus eſt in cælo gladius meus, ſuper Idumæam deſcendet*, &c. Nemo deinde negat, minatum Deum, quo ferro Duces eſſet petiturus, ad extremam vſque interneeionem, n. 12. *Nobiles eius non erunt ibi: Regem potiùs inuocabunt*, &c. ſiue deſiderabunt, quod ego interpretor: & facit ad interpretationem Hebræa ſchola. Nam locum vertunt ex Hebræo textu Vatablus, & Oleaſtrius. *Duces eius ibi Regem non vocabunt*, &c. Ac ſi vellet: Idumæam vltrà Duces, non Reges tenebunt Vnde probes facilè, ſub Ezechia, & Manaſſe 9.

4. Reg c. 8. n. 20. 21.

Fortuna Regum varia.

3. Reg. c. 11. n. 15. 17.

3. Reg. c. 11. n. 14.

Iſa. cap. 34. n. 5. 12.

Idumæos.

Idumæos Reges defuiſſe, interfuiſſe Duces rebus Idumæis. Ne quis neget Ammonitam in loco Idumæum eſſe, cùm Duces, non Reges habeat; Holophernes enim in Senatum, *vocauit omnes Duces Ammon*, &c. Cur Idumæus nomen, habitum, vexillumque mutauerit, vt pugnaret aduersùs Iudæum, ratio eſt ex Hieronymo. *Quia ex reuerentia paterni nominis, nolebant in priſtino habitu arma ſumere contra Iſrael: ſed transfigurabant ſe in habitum Ammonitarum*, &c. ſic Hieronymus *in tradit. Hebr.* quaſi puderet homines, quòd fratres armis peterent. Sed ab Hugone diſco, Idumæum ſacro textu appellatum fuiſſe Ammonitam, ne famam proderet fraternæ improbitatis. *Maluit Scriptura, quod gerebatur, aſſociatorum vocabulo notare, quàm impietatem impudentium publicè diuulgare*, &c.

Pudet fratrem quod fratrem lædat.

Tegit Deus errata aliena.

10. Exciderat animo, collectom ab Aſſyrio Senatum, cùm ſentiret ſe ira commotum, vt hoſtem perderet. Nam Holophernes, *furore nimio exarſit*, &c. Ac deinde, *vocauit omnes Principes*, &c. ſcilicet, vt iram conſilio premeret, quæ in dolore puniendo virtus nota eſt: ſi quid rectè monet Seneca *ad 1. de Ira, cap.* 14. Vbi docet, *Nihil minus punientem decet, quam iraſci*, &c. Laudo, quæ Salomon, vt iratum moneret hominem, Prouerb. cap. 12. num. 16. *Fatuus ſtatim indicat iram ſuam*, &c. Parum oſtendit prudentiæ, qui lentè non procedit ad vindictam ſcelerum; facilè enim modum ſoluit ira præceps. Si quis tamen iram cohibet, verè ſapit, & ſibi conſulit, Auctore Hieronymo. *Hæc enim eſt iræ natura, vt dilata langueſcat, & pereat; prolata magis, magiſque ferueat*, &c. Seruo Socrates, *Iam te* (inquit) *caderem, niſi iraſcerer*; &c. Addit Seneca lib. cit. cap. 15. *Serui admonitionem ſanius in tempus diſtulit, ille ſe tempore admonuit*, &c. quaſi vellet Seneca, Philoſophum immodeſtè puniturum, ſi conſultò iram non differret. Piè Iacobus vrget pietatem hominis in dolore puniendo. *Sit omnis homo tardus ad loquendum, & tardus ad iram*, &c. *cap.* 1. *num.* 19. Ne, quod iratus aggreditur, ſine modo faciat. *Ira enim viri iuſtitiam Dei non operatur*, &c. quod Iacobus addit; & interpretatur Magnus Gregorius lib. 5. Moral. cap. 30. *Quia dum perturbata mens ſibi iudicium rationis exaſperat, quid furor ſuggerit, rectum putat*, &c. Vides quo cæcitatis vrget hominem furor ingens, vt mero in meridie cæcutiat. Inde eſt, Auguſtino Magiſtro, quòd *nulli iraſcenti ira ſua videtur iniuſta*, &c. *Epiſt.* 148.

Ira conſilio dirigenda.

Pr. c. 12. n. 16.

Mora ſoluitur ira.

Philoſophi eſt iram differre.

Iac. c. 1. n. 19.

Vindictã iratus iuſtitiam reputat.

11. Quare Auguſtum Athenodorus monebat amicè, vt iratus nihil diceret, faceretque, priuſquam literarum ſummam ſecum ſupputaret; quo id lucro? *Hac mora pertinax ira reſidet*, &c. ita Seneca *lib. 3. de Ira cap.* 12. Addo ego, hac vna mora, & quod iuſtè decernendum eſt, rectè diſcernitur. Nemo eſt, qui tempeſtate excitata bene philoſophetur. *Sic neque in ira*, &c. monet Chryſoſtomus Hom. 57. in Acta. *Ira enim nihil permittit videre*, &c. Nec alius Ambroſio metus erat, cùm piè admoneret lib. 5. in Luc. *Præclarum eſt motum conſilio temperare: nec minoris virtutis ducitur cohibere iracundiam, quam omnino non iraſci*, &c.

Cæca in decretis ira eſt.

Cùm ſaperet Holofernes, ira commotus graui, euocat in Senatum conſultores, ne feſtinaret ad renſuram ſcelerum. Sed quos nam euocat homines? qui ſe ingerunt in Senatum Principum? qui ſe inſinuant in Regum aulam? non ita. Sed Holophernes cogit potius homines, quàm ducat in Concilium. *Vocauitque omnes Principes*, &c. Probat id ſignanter vox Græca, καλέω; quæ tam ſonat *euocare* in aulam, quàm *prouocare* ad pugnam. ſcilicet Achior, ac Duces reliqui, dum coguntur in Senatum militarem, cogi videntur ad ludum bellicum. Vnde colligas

Qui ſeſe ingerunt conſultores, ſuſpicionem mouent.

PARÆNET. II.

Suſpectum, qui ſe ingerat adminiſtrum eſſe.

1. LAudo Traianum, quippe qui præfectum Prætorio hominem eſſe voluit; non qui in aulam irrueret importunè, ſed qui ab aula procul abeſſet: vnde natus Plinio panegyricus. *O rem literis commendandam! Præfectum Prætorij nõ ex ingerentibus, ſed ex ſubtrahentibus eligere*, &c. Eo vtique delectu monet Imperator ſuſpectum omnino eſſe hominem, qui à Rege petit ſellam curulem: quod notat Syracides *cap. 7. num.* 4. Nec meus Chriſtus adminiſtrum velit rerum ſacrarum, qui locum ambit honorarium; ac ſeſe ingerit, licèt non vocetur. Quæſitum multis eſt, cur Magiſter hominem, vti ineptum rebus ſacris, longe abegerit, fraudes hominis ita vellicans, *Vulpes foueas habent*, &c. *Matth.* 8. *num.* 20. Certè Legum peritus ſuam in Chriſti ſchola operam late pollicetur num. 19. *Magiſter, ſequar te, quocumque ieris*, &c. Sed repulſam patitur. Siue quod doloſè promiſiſſet, & placitum commune eſt: ſiue quòd ſcholam ambiiſſet cauſa lucri parandi, viſum id Hieronymo eſt: ſiue quòd ſuam ſuperbè operam venditaſſet in virtutum ſchola, & hæc Tertulliano mens eſt 4. *contra Marcion. cap.* 23. Tertulliano Rupertus hæret *lib. 7. in Matth.* Addit tamen hominem a Chriſto damnatum de ambitu honoris Apoſtolici. Id enim captabat Legum peritus, cùm ſeſe ingereret. *Magiſter, ſequar te*, &c. Vnde Chriſtus abigit hominem, illud regerens, *Vulpes foueas habent*, &c. Abito procul mala vulpecula. *Dum me & fallere, & nimia ambitione ſanctus videri cupis*, &c. ſic Rupertus. Ferre meus Chriſtus non poteſt hominem, qui ſanctitatem venditat, & honorem ambit Apoſtolicum. Idque putat Abulenſis quæſt. 57. *Quia iſte non erubuit petere rem magnam, & habere dignitates aliquas apud Chriſtum*, &c. Ineptum muneribus Apoſtolicis hominem, qui ſeſe ingereret, putauit Chriſtus.

Trahen di in ſenatum, qui ſe modeſte ſubtrahit.

Eccl. c. 7. n. 4.

Matth. c. 8. n. 19. 20.

Ambitum acertè pulſat magiſter Deus.

Qui ſe ſe rogat, ſuſpectus eſt.

2. A Satana id eſt vitium. Aderat Senatus Angelicus, vt apud Magnum Deum ageret de rebus ad ſalutem publicam attinentibus, ſcilicet Iobo Auctore, *vt aſſiſterent coram Domino*, &c. *cap.* 1. *n.* 6. quod interpretatur Chryſoſtomus. Quid inde? *Adfuit inter eos etiam Satan*, &c. Illud ſciolus Dæmon curat, ne quid agatur ſacra in aula, quod non exploret, quod non excutiat. Accitus in Senatum Dæmon haudquaquam eſt; ſed inſinuat ſeſe Ange-

Iob. c. 1. n. 6.

Quid inter Angelos fiat, malignè explorat Diabolus.

licum

licum in concilium importunè: quo genio homines tiaram quærunt, vt ſeſe in Regiam ingerant, monitis in locum datis. Hoſce ego homines procul abigerem à Rebuſp. euocarem in aulam, quos nulla de honore captando cura mordet. Nam lex à Bernardo eſt, ad Eugen. lib. 4. *Itaque non volentes, neque currentes; ſed renuentes etiam coge illos, & compelle intrare*, &c. Lego ſeniores ſuas Deo tiaras
Apoc. cap. 4. num. 10. cap. 5. n. 8. detuliſſe; Apoc. 4. num. 10. *& mittebant coronas ſuas ante thronum*, &c. Homines erant, qui profecta cura regni adminiſtrandi odores Deo incendebant, cap. 5. num. 8. *Habebant phialas plenas odoramentorum*, &c.
Aulicas à rebus ſacris longè cura rerum humanarum. Id eo reſpectu factum credit Petrus Damiani lib. 1. epiſt. 9. *Quia, vt puriores Deo valeant orationes in odorem ſuauitatis offerre, a cunctis ſe mundi huius ſtudent actibus ſegregare*, &c. Addo ſeniores tiaris piè abiectis, adhuc Reges eſſe, num. 10. *& regnabimus*
Honoris meretur quirogat. *ſuper terram*, &c. Curauit id Magnus Deus, vt ſceptrum ſeniores non deponerent. Ac ſi vellet dignum honore eſſe hominem, qui honorem non curat, non ambit, non petit. *Nam qui pro ſe rogat, iam iudicatus eſt*, &c. ſi Bernardo credis, lib. cit. ad Eugenium. *Erat*
1. Reg. cap. 9. n. 2. *Saul electus, & bonus*, &c. 1. *Reg cap.* 9. *num.* 2. Quàm iuſtus in Saulem honor quadrat regni adminiſtrandi! Non qui ſceptrum
Pona Remp. gerit, qui non poſtulat. petit, ſed qui ad ſeptrum petitur. *Saul interpretatur petitio. Sic Prælatus debet poſtulari, non ſe ingerere, vt ſit vocatus, tanquam Aaron*, &c. Ita Stephan. Carthuſ. *in Allegor. ad* 1. *lib. Reg.*

5. Non inuenio, cur Deus Moyſen vti refractarium non abegerit ab officio legationis
Exod. cap. 3. num. 10. 11. obeundæ. Patet ex 3. *Exod. n.* 10. quid Moyſes egerit, ne munus obiret; patet, quid Deus egerit, vt Moyſen vrgeret. Quid tibi Domine? an tibi deſunt homines, qui negotium exequantur? Pertinax ſua in hæreſi Moyſes, abſcondat faciem ſuam: alium tibi hominem inuenias facilè, ſi te hic faſtidit Amyntas.
Magiſtratum iure conſequatur, qui repudiat. Sciebat Deus Opt. dignum officio eſſe hominem, qui officium abnuiſſet, nec adminiſtret niſi vocatus obiret. quod a Ruperto diſcas lib. 1. in Exod. cap. 13. *Sed ſic abſconditus inueniri, ſic demiſſus magis merebatur a Domino ſubleuari*, &c. eſt enim gradus ad honorem honoris contemptus; iuſtè magiſtratum capit, qui non captat, venator honoris publici. Vel meus Chriſtus Pontificatum non prius init,
Pſal. 109. num. 1. 4. quàm Pater iubeat, Pſ. 109. n. 1. *Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis*, &c. Imò Chriſtus Pontificatum non obit, priuſquam Pater iuramento concepto adigat, n. 4. *Iurauit Dominus*, &c. *Tu es Sacerdos in æternum*, &c. Vnde Iuſtinianus, bellè docet *ſerm. de Eucharist.* Si Chriſtus Dominus, *cum eſſet ſanctus,*
Pontificatum capit meritus, qui non captat. *innocens, ſegregatus, à peccatoribus minimè Pontificem ſemetipſum inſtituit; quid nocentes agere in hac cauſa debem?* &c. monet Iuſtinianus ſuſpectum eſſe hominem, qui Pontificatum ambierit; & hauſit mentem ab
Ad Hebr. cap. 5. n. 4. 5. Apoſtolo ad Hebr. cap. 5. num. 4. & 5. *Nec quiſquam ſumit ſibi honorem, ſed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron: ſic & Chriſtus non ſemetipſum clarificauit, vt Pontifex fieret*,

Veloſ. in Iudith.

&c. Illud in loco docet Apoſtolus: Qui honorem iuſtè captat auidè, honorem iuſtè non capit: ſed qui ad honores trahitur manu iniecta. Opponis, Danielem Chaldæa in aula Principem egiſſe. Nam, *Iubente Rege indutus eſt Daniel purpura*, &c. *cap.* 6. Dan cap. 6. n. 29
num. 29. Nihil tamen Vates captauit honoris publici, cùm ſellam curulem occuparet iure merito ſapientiæ. Inde eſt, quod *Iuſſus magiſtratum init Vates.*
Regina monet, vt Daniel accitus in aulam veniat, num. 12. *Nunc itaque vocetur Daniel*, &c. Planumque illud eſt, abeſſe ab aula hominem, quem Regina accitum voluit. Sed *Aulam non amat, qui vocatur in aulam Vates.*
non erat Daniel de grege hominum, qui frequentant Regiam, cauſa honoris parandi, & ingerunt ſeſe in Regum oculos: vocatus adeſt, & vti tractus, vti Achion, ac Duces reliqui in ſenatum militarem; quod textus inſinuat, *Vocauitque omnes Principes Moab*, &c. Deinde conſultores parat Holophernes iratus grauiter, ne feſtinatò pœnas ſumat; illud inſinuans,

Parænet. III.

Moroſè in Deo puniendo cunctandum eſſe.

Diſquirit Plutarchus *Problem.* 82. quare lictor ante Prætorem faſces loro colligatos ferret? Sed illud ex facto Græcus eruit, cunctanter puniẽdum eſſe, lenitate prius conſumpta. *Virgarum* (enim) *ſolutio mora, & tarditate iram frangit, impetum moderatur*, &c. Dum 1.
Mora lenitur ira.
ſuis faſces loris ſoluuntur, furor ſoluitur, & modeſtè iudex agit. Quo aſpectu ſuum Seneca Neronem monet, & lenit in iure exercendo, ne feſtinatò id agat. *propè enim eſt, vt libenter damnet, qui cito*, &c. *lib.* 1. *cap.* 14. Suam Auguſto laudem canens Naſo, ea de te,

Et piger ad pœnas Princeps, &c.

1. *de Pont. Eleg.* 3. ad Maxim. Quare Pater, Iudex, Princeps lento ad puniendum gradu abeant, neceſſe eſt. Lego Deum, vti Parentem hominum, tardè proceſſiſſe ad minas etiam intentandas. Quòd Parens fuerit Hebræi populi, conſtat ea *cap.* 4. *Exod. n.* 23. vbi Deus Exod. cap. 4. n. 23.
ad Moyſen, (*Filius* (inquit) *meus primogenitus Iſrael*, &c. Quòd leges condiderit, patet ex *cap.* 20. *num.* 3. vbi Magnus Parens, *Non* cap. 20. n. 3.
habebis Deos alienos, &c. Sed nihil inibi pœnarum eſt aduerſùs peccantes homines. Leges indicit iterum *Leuit.* 20. *n.* 8. & vrget, Leuit. c. 20. n. 8. 2.
Cuſtodite præcepta mea, &c. Mirum, quanto Pater ore tonat, & fulgurat? quid minatur? audit filius *num.* 3 nec ſemel audit, *Morte moriatur*, &c. Cùm nihil in Exodo, vel parùm certè minatum, ac iratum fuerit, multum in Leuitico veneni eſt. Cyrillus Alex. rationem *Tardo ad puniẽdum gradu progreditur Deus cenſura.*
elicit è iure œconomico. *Primum* (inquit) *prouocaris, vt filius; quòd ſi vt filius obediens eſſe non vis, contemptor plecteris vt ſeruus*, &c. *lib.* 11. *in Leuitic.* Bene Cyrillus ad Magni Patris mentem. Qui quidem, teſte Chryſologo, *Amari magis voluit, quam timeri*, &c. ſerm. 50.

Iudex erat, qui Epheſiũ premebat Angelum 2.

Apoc. c. 2. num. 5.

Apoc. 2. *n.* 5. & tonabat, *Venio tibi citò*, &c. vbi Iudex terret hominem, qui florem decuſſerat charitatis maximæ. Ne tamen citò ponire dicatur, priùs vocem mollit. *Memento vnde excideris*, &c. Deinde medicamentum admouet. *Et age pœnitentiam*, &c. ac tandem minatur acerbe, *Mouebo candelabrum de loco ſuo*, &c. Non ita præceps in puniendo iudex eſt, vt reo iam peracto ſecures adigat: adhuc cunctatur, adhuc manum trahit, adhuc ſecures ligat. quod Rupertus notat lib. 2. in Apoc. *Sed grāde internallum* (Iudex) *voci ſua, magnumque frænum poſuit currenti ſententia*, &c. Doctus à Deo Iudex Angelus, in cauſa graui, cunctandum ſibi eſſe exiſtimauit: ne ſi feſtinaret ad puniendū, temerè ageret. Vnde Caſſiodorus bonam puniendi ſceleris formulam excepiſſe viſus eſt, qui monet lib. 7. form. 5. *Cunctator eſſe debet qui de ſalute iudicat*, &c. Probo, quæ ſanxerunt ea de re Tiberius, ac Thodoſius Imperatores. Ille, ne reus mortis peractus intra diem decimum duceretur: quod notat Baron. *tom.* 1. *Anno Chriſti* 20. Suet. *cap.* 75. Iſte vt damnatus pœnam capitis Deus ſolueret. poſt menſem exactum. quod habes apud Theodoret. *lib.* 5. *c.* 17. *Hiſtor Eccleſ.* Vide *l. ſi vindicari. C. de pœnis.* Sciebant Principes in reo puniendo iram moroſè tenendam eſſe.

Piger ad pœnam ſumendam Princeps.

Cunctatur bene iudex, qui de vita agit aliena.

3\. Princeps erat ille, qui de ſoluenda Iericunthe cogitabat, Ioſuë cap. 6. n. 2. *Dixitque Dominus*, &c. Sed quales in vrbe ſoluenda moras nectit? Lento procedit gradu Nemeſis, & pede claudo, quæ hebdomadam abſoluit integram, priuſquam ruat ad muros ſubruendos, n. 15. *Circuierunt vrbem, ſicut diſpoſitum erat, ſepties*, &c. Vel in hoſtes lentè inuehitur Deus Princeps, & qui hebdomada ſimplici abſoluit opus grande, orbem ſcilicet vniuerſum, *Gen.* 1. Vrbem ſimplicem, niſi hebdomada integra, non diſſoluit. Sed Magiſtro Chryſoſtomo, *Inuentus eſt bonitate tardus*, &c. *Hom.* 5. *de Pœnit.* Qui tardè punit, rectè probat, ſe ad puniendū vi trahi: & conſulit, dum cunctatur quo iure puniendum eſt. Laudat moram Tertullianus, cùm ſciat diem recognoſcendis, ſceleribus diuidendiſque hominibus deſtinatam, eſſe vltimam rerum humanarum: vnde Paulus, *In nouiſſima* (inquit) *tuba*, &c. 1. *ad Cor. cap.* 15. *n.* 52. Ea itaque die lego diuidendos eſſe homines ab hominibus, bonos ſcilicet à malis: quod Matthæus notat cap. 25. num. 32. *& ſeparabit ab inuicem*, &c. Cur ſera adeò cenſura eſt; nec iam nunc malos à bonis diſcernit homines? Tertullianus ad rem. *Qui ſemel æternum Iudicium deſtinauit, poſt finem ſæculi; diſcretionem, quæ eſt iudicij conditio, non præcipitat ante finem ſæculi*, &c. *Apologet. cap.* 41.

Ioſuë cap. 6. num. 2. 15.

Tardè ferit homines bonus Princeps.

1\. ad Corinth. c. 15 num. 52.

Matth. c. 25. num. 32.

Non feſtinat Deus Iudex.

4\. Et qualis in mouendis punitionum calculis Iudex eſt? ſermonem exorditur, non à puniendo, ſed ab abſoluendo. *Venite benedicti Patris mei*, &c. *Matth.* 25. *num.* 34. Ita Princeps Chriſtus: eòque vocem prior intendit, quò affectus ducit. *Quia proprium boni Dei eſt*, &c. Monet Origenes *tract.* 34. *in Matth.* Deinde obſeruat Patrem benedicendo promptum, à maledicendo eraſum eſſe; nam textus habet, *Benedicti Patris mei*, &c. & *num.* 41. vrget Chriſtus: *Diſcedite à me maledicti*, &c. nec Patrem addit, ſed pulchrè. *Nam benedictionis miniſtrator eſt Pater, maledictionis verò vnuſquiſque ſibi auctor eſt*, &c. Oſtendit hac via Magnus Dominus, trahi ſe ad vindictam exigendam; cùm ſit Princeps bonus, Auctore Seneca, *& in melius potens*, &c. 2. *ad Neron.* 19. Ex bonitate intima cunctator iudex: quò textus pertinet *Exod. cap.* 26. *num.* 1. vbi Deus apud Moyſen eſt, *viſitans iniquitatem Patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem*, &c. Dubius in textu explicando hæſit non ſemel Hieronymus: quod ille dolet *ad Ezech. cap.* 18. cùm putaret ſecta hæretica dari parentibus impunitatem ſcelerum, puniriſque filios innocentes; idque Deo impudens obiiceret. Sed re bene excuſſa, tandem aduertit Hieronymus, quid textus addiderit Deut. cap. 5. num. 9. *His* (ſcilicet) *qui oderunt me*, &c. Et quidem locus eſt de parentibus, ac liberis æquè peccantibus; etſi pœnas dederint tantùm liberi. *Non enim truculentiæ, & ſeueritatis eſt, iram tenere vſque in tertiam, & quartam generationem; ſed miſericordiæ ſignum eſt, pœnam differre peccati*, &c. A Deo igitur Optimo diſcant Patres, Iudices, Principes, cunctandum ſibi eſſe in punitione peragenda. *Virtus enim eſt ad vindictam neceſſitate trahi, non voluntate venire*, &c. ſic Hildebert. *Epiſt.* 25.

Matth c. 25. n. 34. 41.

A bene faciendo monet Deus.

Pater non audet qui malè dicit.

Trahitur bonus Deus ad puniendum.

Exod. c. 26 n. 1.

Deut. cap. 5. n. 9.

Pœnas differt bonus Deus.

Vindictam ſuſpendere ſcelerum magna virtus.

Duplex ex hac mora bonum eſt: alterum, vt pereant cæcutiendi occaſiones; alterum, vt accreſcant iura puniendi. Qui citò punit, iratus grauiter, calore ſubitò trahit mentis nebulam. Vnde monebat Pyrrhus, quos Gymnico exercebat ludo, ne iraſcerentur. *Ira enim perturbat artem*, &c. apud Senecam *lib. de Ira, cap.* 14 Lex à Deo hæc vna eſt, Deut. cap. 20. num. 10. *Si quando acceſſeris ad expugnandam vrbem, offeres primùm pacem*, &c. Quid vrbem Iudæo obſidendum iubet, ſi pacem Deus amat? Sed moram armis addit, Philone Auctore. *Ne quid per iracundiam aggrediatur temerè*, &c. *de Creat. Princip.* ſcilicet, mora calculis pacis conciliandæ, langueſcit furor, in vtraque fortuna conſultor peſſimus. Cunctandum igitur Deus Iudæo voluit, priuſquam moueret arma, vt furore ſedato ſaniùs conſuleret de hoſte puniendo. Quid enim temerè non agat iratus homo, qui ſuo Diabolum ſinu fouet? Id monſtri ab Epheſo, vt Paulus auertat longè, monet cap. 4. num. 27. *Nolite locum dare Diabolo*, &c. Si quæras, quis nam Diabolo ianuam aperiat, vt ſeſe intimam inſinuet in animam? Vrget Paulus iterum n. 28. *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram*, &c. Quo aſpectu docet Anſelmus bene. *Iratus malè cogitat, & ſic ſit Diabolo proditus*, &c. Nec aliud Caſſiano viſum eſt *lib.* 8. *cap.* 8. Noſti Saulem à Diabolo correptum eſſe? Conſtat ex 1. Reg. cap. 18. n. 10. *Inuaſit ſpiritus Dei malus Saulem*, &c. Occaſione data, res omnino acta eſt. Sic enim textus num. 8.

5\.

Deut. cap. 20. num. 10.

Non punit temerè qui tardè punit.

ad Eph. c. 4. n. 27. 28.

Ad iram Diabolo via paratur.

1\. Reg. c. 18. n. 10. 8.

Iratus

Iratus eſt Saul nimis, &c. Ira igitur collecta irrepit Dæmon in animam hominis, quod notat Petrus Damiani lib. 4. Epiſt. 17. *In Saule cor ira preceſſit, & mox nequitiæ ſpiritum introduxit*, &c. Imò, *Ira*, quod Nazianzeno placet, *Dæmon eſt domeſticus*, &c. Mentem hominis premat, ne quid rectè videat, neceſſe eſt.

6. Hoc metu Balacus vrget Balaamum, vt à ſe procul abeat. Num. 24. n. 11. *Revertere in locum tuum*, &c. Furentè concepto Moabites hominem à ſe abigit: nam de irato Rege ſermo eſt n. 10. *Iratuſque Balac*, &c. ſcilicet metus Balaco erat, ne ab irato grauior iuſto cenſura procederet. *Fuge* (inquit) *ne quid indignatione furens, ſæuius in te conſulam*, &c. Ita Philo *ad 1. de Moyſe*. Neque enim iratus homo videt, quid iuſta velit Nemeſis. Videt tamen, ſi mora interpoſita, & furore mitigato, quidquam ſtatuit.

Num. c. 24. num. 10. 11.

Grauiorem iuſto cenſuram extimeſcunt irati Principes.

7. Quid? ſi iuſtè ſe punire doceat, qui tardè punit? Id aduertit Hieronymus, euerſis Ieroſolymis poſt Chriſti minas, annis plurimis. De minis textus eſt, apud Matth. cap. 24. num. 2. *Non relinquetur lapis ſuper lapidem*, &c. Sed euerſam vrbem tradit Ioſephus, Tito duce, *ad lib. 7. de Bello cap.* 16. Addo Pharaonem durè tractatũ, nece illata, *Exod.* 14. *n.* 28. Sed poſt admonitiones, & comminationes *à cap. 5. n.* 2. ſcilicet Magiſtro Hieronymo, *vt iuſtius condemnaret, quos tanto tempore ſuſtinuerat*, &c. *tom 3. Epiſt. 150. ad Hedib q.* 10. Nec Paulus alio ex loco probat Chriſti ſententiam iuſtè proferendam eſſe aduersùs peccantes homines, quam ex mora puniendi: ſic Apoſtolus ad Roman. cap. 2. n. 4. *An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis expectas?* &c. Vides, quotannis impunè peccas, Deo ad pœnam conniuente, nec à peccando temperes? *Theſaurizas tibi iram in die iræ, ac iuſti iudicij*, &c. *n.* 5. Probat itaque Apoſtolus iuſtitiã ſentẽtiæ ex tarditate ſupplicij: quod obſeruat Cyprianus *ad lib de bono patient. Iuſtum Dei iudiciũ dicit eſſe, quia ſerum eſt: quia diu, multùmque differtur*, &c. Hæc Dei Optimi natura eſt, ſerò punire, citò fauere. Hac & Holophernes via abiiſſe viſus eſt. nec iratus vim parat, niſi Concilio euocato, vt maturè decerneret, & tardè puniret *Vocauitque omnes Principes Moab, & Duces Ammon*, &c. Idumæos ſcilicet milites ſub habitu, & vexillo Ammonitico. Ac ſi fœdum eſſet, pugnare homines, iure læſo fraternæ charitatis. quod ſi probas; dicas piè, ſanctè,

Matth. c. 24. num. 2.

Exod. c. 14. n. 28. c. 5. n. 2.

Iuſta eſt pœna quæ ſerò venit.

Ad Rom. c. 2. n. 4. 5.

Probat iuſtitiam quæ ſerò punit.

PARÆNET. IV.

Pudeat fratres fratribus infeſtos eſſe.

1. RES omnino fœda eſt, ſolui nexus fraternæ charitatis, quos Apoſtolus vrget acerbè, 1. *ad Corinth. cap 6. num* 6. vbi ſic ille. Quò, quò infelices ruitis? nec fraternam pacem colitis? *Sed frater cum fratre iudicio cõtendit*, &c. Præmiſerat Apoſtolus haſce fratrum ſimultates, & lites viles adeò, & infames eſſe, vt pudorem hominibus poſſent incutere, num. 5. *Ad verecundiam veſtram dico*, &c. Cur non pudeat fratres fratribus infenſos eſſe? pudorem vrgent naturæ iura, vrget & hominum inuidia; qui enim fraternum abrumpit fœdus, & naturam lædit, & flagrat odio humani generis. Notum ſatis, quo in metu Cainus erat, poſtquam fratrem interfecit; inde factum, vt vrbem conderet primus hominum, Geneſ. 4. num. 17. *Ædificauit ciuitatem*, &c. quod Rupertus notat lib 3. in Gen. cap. 18. *Quia fratrem ſuum occiderat, & ob hoc omnibus odioſus erat, vagus, & profugus Idcirco ciuitatem, quaſi tutaretur, ædificauit*, &c. Tantus de fratricidio patrato metus Caino erat, tanto hominum laborabat odio. Eo metu, ne dum pudore ſceleris admiſſi, à communi hominum cœtu ſe ſe auocabat: quod intinatur Deus num. 12. *Vagus, & profugus eris*, &c. Et Lyra monet, Deo tonante, *Omnibus odioſus eris, & ideo nullo in loco ſecurus eris*, &c. Nullo in loco ſtare Cainus poterat, metu ſcilicet preſſus graui.

1 ad Corinth. c. 6. n. 6. 5.

Veloſ. in Iudith.

Geneſ. c. 4. num. 17.

Qui fratrem lædit communi flagrat inuidia.

Timet grauiter, qui fratrem pulſat.

Inde voces triſtes, & iuſta ſororis querimonia, quam fratres malè acceperant. *Filij matris meæ pugnauerunt contra me*, &c. *Cantic.* 1. *num.* 5. Et eo dolendi vis grauior, quo valentior ad ſororem colendam poteſtas eſt ex naturæ ductu. Non queritur de turba hominum extera, de fraterna vi queritur; quod Bernardus notat Serm. 29. *Sed id expreſſius plangit, quod & ſentit difficentius, quodque vigilantius nobis cauendum eſt. Quodnam hoc eſt? malum vtique inteſtinum, atque domeſticum*, &c. Nec minus Dauid queritur de Ziphæo contribule, qui Saulem conuenit, data opera vt frater peccat 1. *Reg cap.* 23. *num.* 19. vbi habes, *Aſcenderunt Ziphæi ad Saul, dicentes: Nonne Dauid latitat apud nos?* &c. Quòd Ziphæus de tribu fuerit Dauidica, patet ex 1. *Paralipom.* cap. 2. num. 42. vbi de Calebo textus eſt, *Meſa primogenitus eius, ipſe eſt pater Ziph*, &c. Sed cùm Dauid ſuam condit næniam, ea de re ad Pſal. 53. num. 1. ſic dolet, vt cecinerit, num. 1. *In carminibus intellectus Dauid*, &c. Quo titulo monet Lyricus fraudes hominum acutè explorandas eſſe: proindéque poſtulandam lucem mentis expromptæ. *Intellectus* (ſcilicet) *Dauid*, &c. Ziphæos tamen etſi contribules Dauid, quaſi exteros, & barbaros notat homines. *Alieni*, (inquit) *inſurrexerunt in me*, &c. ſcilicet, qui proditionem meditantur contribules, aliena in tribu eſſe videntur: quod Lyra obſeruat. tanta hominum premunt inuidia frater proditor. quæ vna occaſio, vt Dauid Nabalem ferro premeret, 1. *Reg.* cap. 25. num. 13. ſic enim Dauid iratus iubet, *Accingatur vnuſquiſque gladio ſuo*, &c. Erat Nabal de Calebi domo, quod textus notat *num.* 3. de qua domo & Dauid erat; vnde Nabalem verè fratrem vocat num. 6. *Sit fratribus meis, & tibi pax*, &c. Quare pelus homo feciſſe viſus eſt, cùm addit contemptum num. 10. *Quis eſt Dauid?* &c. Et nata occaſio, vt Dauid iuſtè doleret. *Grauius enim peccauit, ipſum vituperando*, &c. Sic Lyra de Nabale agit; & quaſi flagraret inuidia ineptus frater.

2.

Cant. 1. n. 5.

Grauius à domeſtico periculum.

1. Reg. c. 23. n. 19.

1. Par. cap. 2. n. 42.

Pſal. 53. n. 2.

Cauté cum hoſte domeſtico agendum.

Qui fratrem malè prodit, barbarus eſt.

1. Reg. c. 25. num. 13.

Peccat grauius qui fratrem pungit.

3. Timebat inuidiam Hebræus miles, quippe qui Deum conſultum voluit, an ne pugnam cum Beniamita iniret iterum. Malè Hebræus pugnauerat, etſi bellum mouiſſet amore caſtitatis aſſerendæ, & cura iuſtitiæ exerendæ, *Iudic.* 20. *n.* 21. Hæret in dubio miles, an vltrà pergat. Deum adit, luctum edit ad noctem vſque; ac tandem rogat, num. 23. *Debeo vltra procedere ad dimicandum contra fratres meos?* &c. Illud in primis opponit, quod pungit grauiùs, *fratres ſcilicet meos,* &c. Ea Hebræum cura mordebat, contractamque ſibi putabat inuidiam humani generis. Vnde Lyra. *Oſtenditur, quòd licèt punienda ſint vitia, natura tamen eſt diligenda,* &c. Quod ego ex dictis eruo, illud eſt, Hebræum altè cogitaſſe de fraterno amore, vtpote qui non auderet armis vrgere, vel peccantem fratrem, Deo inconſulto. Tantus de fratre pulſando metus, ſiue pudor erat.

Iudic. c. 20. n. 23.

Auerſatur fratris pœnam etſi iuſtam fraterna improbitatis.

4. Et verò, cur non pudeat fratres fratribus infeſtos eſſe? Viles omnino, & infames dixeris haſce fratrum ſimultates, & contentiones. Inde eſt, quòd meus Chriſtus, nec Iudex eſſe voluit in cauſa fraternæ diſſenſionis. Accedit frater, & Magiſtrum obnixè rogat, apud Lucam 12. num. 14. *Magiſter, dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem,* &c. Multa inter fratres ſimultas erat, quæ litem mouebat de re domeſtica. Sed Chriſtus, vultu contracto, litem amouet. *Homo, quis me conſtituit Iudicem, aut diuiſorem,* &c. Abito procul, abito; lites abigo, non foueo. Pudeat fratrem de fratre queri. Et vt ſcias lites inter fratres viles, ac infames eſſe, notat Lucas *num.* 13. litigatorem verè hominem de vili plebecula fuiſſe. *Ait quidam de turba,* &c. quod expendit rectè Petrus Damian. *lib.* 1. *Epiſt.* 18. *ad Alexand.* 2. vbi monet figuratè. *Tu itaque, non vt Leuita, vel clericus, ſed vt de turba vulgaris, & laicus, roga Ieſum, vt tibi cum fratre iubeat hæreditatem diuidi,* &c. Video rem turpem, ac vilem eſſe, diſſidere fratres, hac, vel illa via. Et erit, qui pudorem ſoluat, cauſa fratris pulſandi, accuſandique? Non ita ſeſe Abel gerit. Occiſus à Caino tacet, non queritur, non accuſat; permiſſa agro eſt accuſatio fraterni ſceleris; id enim Deus Iudex Caino opponit Gen. 4. numer. 10. *Vox ſanguinis clamat ad me de terra,* &c. Non fratris vox eſt, quæ fratricidam accuſat: quaſi pudeat Abelem malè à Caino acceptum de fraterno dolo queri apud Iudicem. Pulchrè ad litem Ambroſius lib. 2. de Cain. cap. 9. *Hoc innocentia, & gratia germanitatis in ipſa etiam morte ſeruat: non accuſat frater, ne videatur fratricida,* &c. Valeat igitur, qui pudore detrito fratrem & accuſat, & pulſat. Res enim eſt, quæ pudorem ſolet inijcere.

Luc. cap. 12. n. 14.

Inepta inter fratres contentio.

Viles omnino homines, qui fraternam ſoluunt amicitiam.

Gen. cap. 4. n. 10.

Fratrem nec laſus frater accuſat.

5. Cautum à Ioſepho id eſt, ne fratres erubeſcerent de fraterna proditione, quod neceſſe erat euenire, ſi publicè monerentur. Quare Ioſephus priuſquam ſe detegeret, illud iterans, Gen. 45. num. 3. *Ego ſum Ioſeph,* &c. & iterum num. 4. *Ego ſum Ioſeph frater veſter, quem vendidiſtis,* &c. iubet ſeuerè, *vt egrederentur cuncti foras, & nullus interesset alienus,* &c. *n.* 1. Acturus de fraterno dolo frater, vt fratribus abſcindat occaſionem erubeſcendi, exteros ab aula pellit homines. quod Rupertus ſentit lib. 9. cap. 15. *Neque enim ſub eorum præſentia pius frater edicere voluit rem tanta confuſionis, quam ferre non potuerunt fratres, remotis etiam arbitris,* &c. Quàm fœdum ſcelus eſt rumpi nexus fraternæ charitatis? Rem adeò turpem, ac vilem damnare, pudoris vtique ingenui eſt, quem vt Ziphæo Hebræus Princeps malè ſolueret, ad fratrem turpiter obſeruandum; probat eo in voto contribules eſſe. Nihil non mouet Saul, vt Dauid petat: Ziphæos vrget, homines de tribu Dauidica, vt perquirant, quo frater loco agat. Propudium Ziphæis, vel contribulibus, eſſe poterat ea explorandi ratio. Quid igitur Hebræus Princeps, vt pudorem abigat ab exploratoribus? *Perſcrutabor (inquit) eum in cunctis millibus Iuda,* &c. 1. *Reg. cap.* 23. *num.* 22. Ac ſi vellet: Abite (amabo) & explorate; nec metus obſiſtat, nec pudor obſtrepat: ſtat pro me tribus vniuerſa, latebras penitiores adibo facilè. Cur Hebræus Princeps locatam ſibi operam à tribu vniuerſa, manumque datam amicè docuerit, priuſquam Ziphæos contribules vrgeret ad negotium Dauidis perquirendi, & prodendi inuenit Abulenſis q. 27. *Ne putarent ſe deteriores omnibus viris Iuda, ſi ſoli proderent Dauid, reliqui verò occultarent,* &c. Credebat Princeps pudorem Ziphæo grauem fore proditionis fraternæ; ſi quod negaret contribules alij, præſtaret ipſe. Et erit adhuc, qui non moneat? Pudeat fratres fratribus infeſtos eſſe. Certè Idumæus Iudæo frater, vt fratrem armis petat, laruam capit, & pugnam init ſub habitu, & vexillo Ammonitico: vnde Holophernes *vocauit omnes Principes Moab, & Duces Ammon,* &c. Niſi malis, quòd Hugo voluit, ſuppreſſum textu ſacro Idumæum eſſe, appellatúmque Ammonitam, ne fraternum ſcelus vulgò daretur: quod ex commentario ſatis patet. Eſt enim virtus nota,

Gen 45. n. 3. 4.

Clanculo fratres frater admonet, vt pudorem redimat.

1. Reg. c. 23. n. 22.

Peccandi pudorem ſolum turba peccantium.

PARÆNET. V.

Fratrum errata piè occultare.

NEmo neſcit officium id eſſe fratris optimi; fraternam ſcilicet labem tegere, næuum occultare, lapſum tacere. Ab amore nata lex eſt, qui peccatorum vim plurimam ſolet obtegere, vel certè peccantem occultare. *Nolite* (ſic Dauid iubet) *annuntiare in Geth, neque annuncietis in compitis Aſcalonis,* &c. 2. *Regum cap.* 1. *numer.* 20. Saulem bello fractum voluit Dauid occultatum eſſe; nam ſi vulgo daretur, exemplum foret euulgandi leuiter fraternam calamitatem. quod Bachiarius omnino damnat Epiſt. ad Ianuar. *Prohibetur, ne in terminis Geth, neque in finibus Aſcalonis, hoc eſt, in notitiam ſæcularium hominum*

2. Reg. cap. 1. n. 20.

Tegi oportet næuum fraterna calamitatis.

casus

caſus fratris, vel ruina ſeminetur, &c. Hæc iubet Damd, monente Bachiario, illud Deiſcitum eſt *Leuit. cap.6.n. 25.* vbi Moyſes, quæ pro capiando peccato fuerit hoſtia, exponit: deinde adiicit, n.26. *Sacerdos qui offert, comedet eam, in loco ſancto, in atrio tabernaculi*, &c. Cauet Moyſes, ne hoſtia, quæ pro erratis expiandis offertur, efferatur extra ſacram domum. Nam ſacrum intra ſeptum cœnam Sacerdos ex hoſtia piaculari adornat. quod ad mores poliendos trahit Hebræus Philo ad lib. de Victim. *Nihil enim extra fanum effertur, ne pœnitenti exprobrentur peccata priſtina, iactata in vulgus inimicorum ſuſurris, & linguis petulantibus*, &c. Sic bonus Deus curabat famam hominis, vt quæ peccaſſet, loco ſacro, vti velo obducto, occultatet; & etit, qui fraternum ſcelus detegat, iure læſo fraternæ charitatis?

Le[illegible]

Occultanda fratrum ſcelera.

2. Non ita Ioſephus agit. Accuſatus ab hera turpi, in neruum truditur, etſi falsò reus; quod patet ex *Gen.cap.39. n. 19. & 20.* Venditus fraterno dolo Ægyptum adit; quod benè conſtat ex *cap. 37. n.28.* Quid Ioſephus? Nec heram culpat, nec fratres pungit; ſuam animo fortunam deuorat; & ſcenam ita conſtruit *cap. 40. n. 14.* apud homines *Furtim ſublatus ſum de terra Hebræorum, & hic innocens in lacum miſſus ſum*, &c. Quidquid eſt ſceleris domeſtici taciturnitate obtegit Cereali, nec aperit, vel cùm vrget neceſſitas. quod Theodoretus obſeruat lib. 8. de Prouident. *Nec ipſa* (inquit) *neceſſitate iubente, fratrum malitiam detegit, ſed furti prætextum infert: & ingenito ſibi pudore, ipſorum tegit iniuſtitiam*, &c. Sentit adoleſcens pudoris ingenui fraternã improbitatem tenebris Cimmeriis obtegendam eſſe. Parum id, niſi & heram male amantem Ioſephus piè taceret. Vtrúque Auguſtinus laudat ad lib. 1. de Mirab. cap. 4. *Nec fratres ſolummodo accuſare non vult, ſed nec heræ ſuæ nequitiam ignaris manifeſtare*, &c. Si boni homines antiquo more fraternam famam adeò coluere, vt de peccatis domeſticis tacerent; cur auditores optimi, ac de Chriſti ſchola ſcelus fraternum vulgo darent, quibus vna erat anima?

Gen cap. 37. num. 28.
cap 40. n. 14.
cap. 39. n. 19.

Nec læſus Ioſephus fraternam improbitatem aperit, nec heram.

Sanctus eſt à prodere ſcelus alienum.

3. Lego Ananiam furti reum Petri cenſura exanimatum eſſe. In Actis res eſt c. 5. n. 5. *Cecidit* (enim) *& expirauit*, &c. Re acerbè acta, timet auditores, ſed tacent. Addit textus n.7. *& factum eſt quaſi horarum trium ſpatium, & vxor ipſius neſciens, quod factum fuerat, introiuit*, &c. Miror ego vxorem de mariti nece nihil omnino reſciuiſſe tribus horis. Nemo domo egreſſus renuntiauit? nemo; quod planum eſt. Tantũ de malo domeſtico ſilentium erat ſi quid aduertit Theodorus Studites *ſerm. 117.* Inibi Monachus, *Certè acta in publico fabula eſt, & frequenti vulgi corona: ſed erat circumſpectio, modeſtia, ac Dei reuerentia*, &c. In auditorum oculis adornata rerum ſcena fuerat; ſed intra cancellos domeſticos: ac proinde nefas duxit vnuſquiſque mala domeſtica publicare. Quid mirum ſi neſcit mulier, quid marito factum eſſet? A Deo Magiſtro ſchola mores trahit de curanda fama gentis domeſticæ.

Act. 5. n. 5. 7.

A Deo motum eſt quod nemo exponat calamitatem alienam.

Velo, in Iudith.

4. Peccauerat Sardicenſis Angelus: quod iudex opponit, & opprobrat, Apoc. cap. 3. n. 1. *Scio opera tua, quia nomen habes, quod viuas*, &c. Hæc ſemel; ſed iterum accuſat n. 2. *Non inuenio opera tua plena coram Deo meo*, &c. ac tandem addit medicamentum pœnitentiæ n. 3. *Pœnitentiam age*, &c. Lego quòd peccauerit Angelus: non tamen lego, quid peccauerit; id in latebris adhuc erratum eſt, nec immeritò. Nam peccatum omnino occultum piè à Deo tacendum erat. *Rectè vt debuit filius Dei: ideo non publica deſcriptione declarauit nomen operis mortiferi: cauſa eius occulta eſt, quam oportet conſilio tegi*, &c. ſic Rupertus *lib. 2.* Quòd ſi vrget ratio, vt ſcelus alienum detegat; ſic exponit meus Chriſtus, vt reus lateat. Video, quantum in Iuda tegendo laboret Magiſter. Proditionem explicat apud Matth. cap. 26. n. 21. *Vnus veſtrùm me traditurus eſt*, &c. Sed proditorem tegit ſilentio. Quærunt Apoſtoli reliqui num. 22. *Nunquid ego ſum Domine?* Quærit & Iudas n. 25. *Nunquid ego ſum Rabbi?* &c. Impudens omnino homo, proditor eſt: quæris Iuda, quod noſti bene. Quid? ſi Magiſter tuo te ore, & publicè tuum prodat nomen? Id quidem Iudas non timet; quod probat Euthymius. *Interrogat & ipſe, confidens de præceptoris benignitate, quòd palam non coarguerit*, &c. Sciebat certò Iudas Chriſtum de peccatu domeſtico taciturum, qui docuerat peccantem hominem vulgò exponendum non eſſe. Erat meus Ieſus clauis ſuffixus trabalibus, cæſus diris colaphis, obſitus ſputis ſordidis: & ſcelus erat id hominum ſæuiſſimorum, quod neſcire nemo poterat; ſed vt malos tegeret carnifices, & à turpi nota vindicaret, tenebras toto offundit cælo; & quod Matthæus notat cap. 27. n. 45. *Tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram*, &c. Eo ſcilicet velo, ſi non carnificum ſcelera, certè carnifices tegit Dominus amoris reus, ne quod malè patratum eſt, notam inurat infamiæ.

Apoc. cap. 3. n. 1. 3.

Curanda piè à Prefecto fama generis ſubditi.

Matth. c. 26 n. 21. 22. 25.

Quod occultum eſt ſcelus palam non carpit Magiſter Deus.

Et quod palam fit ſcelus, tenebris tegendum curat Deus.

Matth. c. 27 n. 45.

5. A Magiſtro didicere Hiſtorici peccata exprimere, peccatorem ſilentio premere. Tradit Lucas peccatricem ad Chriſti genua accidiſſe, & veniam impetraſſe, cap. 7. n. 38. *Stans* (inquit) *retrò ſecus pedes Domini*, &c. Sed quæ nam hæc fuerit mulier, non explicat Hiſtoricus, vno contentus verbo, *Mulier, quæ erat in ciuitate peccatrix*, &c. Si peccatricem appellat mulierem, inde ratio eſt, cur nomen tacuerit. quod & Caietano placuit. *Huius mulieris nomen tacetur, propter honorem mulieris; quia peccatrix deſcribitur*, &c. Sic de fama aliena curat Hiſtoricus. Nec minor Marco amor de occultando adoleſcentulo, qui Magiſtro capto, aufugiſſe dictus eſt *cap. 14. num. 52.* De reo enim fugæ turpiſſimæ ſic Marcus habet. *Adoleſcens autem quidam*, &c. num. 51. Accuſaturus iuuenenem de fuga turpi, rectè, piè, amicè nomen tacet. Sic bonus quiſque agit Deo Duce, apud Nazianzenum Orat. 25. *Si quis* (inquit) *reiecta ſindone profugerit, eum contegas*, &c. Hæc Dei boni virtus eſt, tegere ſcilicet errata hominum. qua dote ſi quis valeat, nomen, ac decus grande ſibi parat. Quis nam homo Ioſephus ille eſt

Luc. cap. 7. n. 38.

Ne famam lædat peccatricis nomen Lucas tacet.

Mar. cap. 14. n. 52.

Adhuc fama eſt integra adoleſcentulo, qui magiſtrum fugiſſe dictus eſt.

 magnæ

Mar.c.6. n.3. Matth. c. 13. n.55. cap. 1. n. 20. n.19.

Magnæ Matris coniux? Faber quidem eſt ligno dolando natus, ac tritus; ex *Marc. cap.6.num.3. Matth. cap.13. num. 55.* ſed ab Angelo appellatur altè, Regum ſcilicet genus, *Ioſeph fili Dauid*, &c. *Matth. 1. n. 20.* Meruit homo nomenclaturam honorariam, cùm taceret, & ſuam de vxore ſuſpicionem deuoraret animo intimo. *cùm eſſet iuſtus, & nollet eam traducere*, &c. *num.* 19. neque enim auſus eſt domeſtica vulgo dare, vnde ſuum ſibi, & decus grande fecit, quod habet Hieronymus. *Blandientis affectu loquitur Angelus, vt ſilentij iuſtitiam comprobaret*, &c. Laudat Hieronymus hac dote Fabiolam, quippe quæ maritum, vti adulterum, à ſe abigit; nec tamen cauſam apponit diuidiæ, Epiſt. 29. ad Oceanum. *Maluit culpam ſubire diſſidij, quam ſui corporis infamare partem, & maculas eius detegere*, &c.

Virtus eſt Regia errorum occultare domeſticum.

Caſta vxoris eſt viri ſcelus occultare.

6\. Quare ſi quis famam lædat alienam, lapſu detecto gentis domeſticæ, malè habeat neceſſe eſt. Credo Chamum acerbè mulctatum, ſeruitute in filium irrogata, cùm hæc pater, & hæc filius pertulerint Gen. cap. 9. num. 25. *Seruus ſeruorum erit fratribus ſuis*, &c. Non modò, quòd parentem Chamus læſerit ioco abſurdo; ſed, quòd lapſum occultò patrem ad fratres alios detulerit. ſic enim textus habet num. 22. *Nuntiauit fratribus ſuis foras*, &c. Hæc paternis, etſi diris imprecationibus occaſio; ſi quid D. Thomas ſentit. *In cumulum ſui contemptus hoc ſit peius, quòd rem occultam cæteris detractoriè, ac deriſoriè propalauit*, &c. Si tanta Deo cura eſt de fama gentis domeſticæ, vt nec fratres fratribus ſignificare patiatur, quidquid occultò geritur: cur non ægrè ferret carpi Apoſtolos, & quidem malignè publico in theatro? Erat homo fide tenui, quod ex Chriſti voce patet. *O generatio incredula!* &c. *Marc. 9. num.* 18. Puerum Diabolo obſeſſum Chriſto adducit, vt à malo eximat: ſed addit temerè num. 17. *& dixi diſcipulis tuis, vt eijcerent illum, & non potuerunt*, &c. Hæc aduerſùs bonos homines malus homo iacit palam; nec auditores defuere; cùm enim Magiſter reueniſſet, *vidit turbam magnam*, &c. & hæc vna Chriſto occaſio, vt in hominem temerè mordacem inueheretur. *O generatio incredula*, &c. quod ſcitè Victor Antioch. expendit. *Diſco hinc* (inquit) *huius hominis iniquitatem; neque enim ſecretò, ſed turba præſente, & audiente Chriſtum Dominum aduerſus Apoſtolos interpellat*, &c. Cur Magiſter non tundat hominem, qui næuos hominum, ſi quos habent, propalam explicat; vnde alij de aliis cogantur malè cogitare? Et ratio eſt, cur Magiſter excandeſcat grauiter, cùm videret Apoſtolos publicè detorſos eſſe. Victor iterum, *Fit enim probabile multos ex præſentibus ea de illis cogitaſſe, quæ non ſatis conuenirent*, &c. Laudo igitur Heliachimum, qui Hedomæum, Iudæo fratrem, bene Ammonitam vocat ex habitu, & vexillo: ne daret literis, quod frater in fratrem gerebat vi acerba, & dolo malo.

Geneſ. cap 9. n.22.25.

Diris ſubiacet precibus, qui lapſum detegit alienum.

Marc. cap. 9. n.17.18.

De genio improbo eſt, vt notas publicè ferendâ alienam.

Morſus detractorius ſiniſtrâ auget opinionem.

Num. 3. Dicite mihi, quis ſit populus iſte, &c. aut quæ, & quales, & quantæ ſint ciuitates eorum, &c. vel quis Rex militiæ eorum?

Commentarius.

MVltiplex interrogatio hæc parit dubiū. Quis enim ſanæ mentis non dubitauerit, vtrum neſciret Holophernes, quiſnam ſit Hebræus. Nonne Aſſyrius Hebræum eduxit, & tranſportauit in Aſſyriam paucis antè annis? vide *4 Reg. c.17. num. 3. & 23.* Mitto, quæ de Hebræo populo trophæa ſimul, & tributa retulere Reges alij *cap. 15. num. 19. & 29.* Ea enim vi Hebræum premebat Aſſyrius, vt Hebræus mutire non auderet; ſed imperatam pecuniam quotannis ſolueret. Notum ſatis, quid Sennacheribo factum nupertimè: quod textus habet *cap. 19. num. 35.* An id ignoraret Holophernes, vt rogaret: *Quis ſit populus iſte?* non adducor, vt credam. Militares ſunt interrogationes, ſiue irriſiones. Quaſi miretur Aſſyrius, & indignetur, tantos hominibus tenuiſſimis ſpiritus ineſſe, vt Holophernem contemnant Ducem ſtrenuiſſimum. Sic olim Nabal 1. Reg. cap. 25. num. 10. *Quis eſt Dauid? & quis eſt filius Iſai*, &c. Perſæpe enim interrogamus, quæ non ignoramus. ſic Moyſes Num. cap. 16. num. 11. *Quis eſt Aaron, vt murmuretis contra eum*, &c. Certè Moyſes fratrem notat. vide Serarium. Modus loquendi eſt vſitatiſſimus; qui ignoratione ſimulata contemptum ſonat. Simulat ſuperbus homo ignorare ſe ſe, quæ probè nouit, ne de re alia putetur cogitare. 12.

4\. Reg. c.17. n.3.23. c.15. n.9.29. c.19.n.30.

Interrogationes contemptum aliquando inferunt.

1\. Reg. c.25. n.10.

Numer. c.16. n.11.

In aula verſatus erat Dauid, ſuáque lyra notus benè, cùm Saulem recrearet cantu ad lyram formato, 1. *Reg. cap. 16. num.* 22. vbi Hebræus Princeps iubet: *Stet Dauid in conſpectu meo*, &c. Cùm tamen adoleſcens Philiſthæo interfecto reueniret ad Saulem, quærit ille ab Abnero cap. 17. n. 55. *De qua ſtirpe deſcendit hic adoleſcens*, &c. Nata ab ingenio tumido eſt interrogatio; qui enim ſuperbè tumet, fingit ſe ignorare homines alios, quaſi viles homines. Vel Deum neſcit Pharao nimium ſibi arrogans. Contemptim de ſummo Deo agit Pharao apud Moyſen Exod. c.5. n.2. *Quis eſt Dominus*, &c. & ſtatim Princeps Dei contemptor ignorationem ſimulat ſummi boni, illud iterans. *Neſcio Dominum*, &c. Quare Moyſes, *Fugiens de conſpectu eius moratus eſt in terra Madian*, &c. *Exod. c.2. n.5.* Idque iure merito: docet Philo 2. Allegor. *Fugit morem diſperditorium; qui ſe iactat, quod neſciat Dominum*, &c. Et verò Pharao de grege hominum homo eſt, qui apud Iobum improbè iactitant. *Quis eſt Omnipotens, vt ſeruiamus illi*, &c. *cap. 21. num* 15. Abſurda omnino vox: ſed qui ſibi multum arrogant, neſcire ſe iactant Deum etiam Maximum. Facem in loco præfert Magnus Gregorius ſuperbos taxans homines lib. 15. cap. 21. *Dum enim in præſenti vita ſuperbiunt, dum honoribus inflantur, vias Dei ſua cogitatione contemnunt*, &c. Hoc tumore Holophernes 13.

1\. Reg. c 16. n.22.

1\. Reg. c.17. n.55

Tumentis eſt homines rogare, quæ nouerit.

Exod. cap. 5. n.2

cap. 2. n. 5.

c.21. num. 15.

Altum eſſe Deum non recognoſcere Dominum ſuperbus homo.

ſciens

ſciens neſcit, *quis ſit populus iſte*, &c. quo di-
cendi colore Dauid Philiſthæum pulſat 1. *Reg.*
1. Reg. c. 17. n. 26. *cap.* 17. *num.* 26. inibi enim Dauid: *Quis eſt hic*
Philiſthæus, &c. hoſtem contemptim appel-
lat, quaſi ignoret, more Aſſyrio. Addo Holo-
phernem, etſi multa ſciret de Hebræo, plura
tamen ignoraſſe, quæ à conſultoribus prudens
exquirit, ſcilicet, quæ vires, & opes hominum?
quales vrbes? quæ pugnandi ratio? quis nam
militum Princeps? & quàm peritus artis belli-
cæ? Illud ſiquidem poſtremo loco rogat, *Quis*
Rex militiæ?

14. Græco textu *ad cap.* 2. *num* 4. ἀρχιστράτηγὸς
eſt *Princeps militiæ*; quod multis locis no-
Gen. c. 39. n. 1. men eſt officij, *Gen.* 39. *num.* 1. Ioſephum emit
1. Reg. c. 26. n. 5. *Putiphar Princeps exercitus*, &c. 1. *Reg. cap.* 26.
num. 5. apud Saulem *Abner Princeps militiæ*,
2. Reg. c. 10. n. 16. 18. &c. 2. *Reg. cap.* 10. *num.* 16. apud Syros *Sobach*
Magiſter militiæ, &c. qui *num.* 18. Princeps eſt
militum. Mitto plura, ne actum agam. Illud
rero, cur hoc loco non Princeps dicatur, ſed
Rex, qui quidem militum Dux eſt? ſic enim
Græcè habes, βασιλεὺς ἢ ἡγέμων στρατηγός,
Nemo ſuos honores iuſto auguſtiores non iactat. *Rex, & Dux exercitus*, &c. Fortaſſe Holopher-
nes ſuum commendat officium nomenclatura
nobili, quæ tumentis animi lex, & vox eſt, vt
ſuum ſuperbus quiſque officium iuſto gran-
dius haberi velit. Quis neſcit Magiſtros ſa-
pientiæ Regium ſibi nomen vſurpaſſe? apud
Iſ. c. 19. n. 11. Iſaiam *cap.* 19. *num.* 11. Quo tumore iactitat
vnuſquiſque apud Pharaonem, *Filius ſapien-*
tum ego, filius Regum antiquorum, &c. Scho-
lam iuſto illuſtriorem eſſe volunt magni licet
homines. An ne canendi munus grande eſt?
obeat id vel maſtigias; qui tamen præcentor
eſt, ſuum laudat principatum. Vnde nomen
illud 1. Paralipom. cap. 9. num. 33. *Principes*
cantorum, &c. Lego curatores fuiſſe rerum
1. Par. cap. 9. n. 33. Dauidicarum, aſinis, ouibus, agris, vinetis, te-
buſque aliis ruſticis præpoſitos: quod patet
cap. 27. n. 25. 31. ex 1. *Paralipom. cap.* 27. *num.* 25. & 31. addit
textus, *Omnes hi Principes ſubſtantiæ Dauid*, &c.
De re tenui ſeſe iactant homines. Nec miror de re tenui principatum eſſe, cùm
ſciam homines qualeſcumque ſua iniuſtè bo-
na commendare ſolitos.

15. Quid? ſi Dæmon principatum ſibi arroget
inter muſcas, viléſque vermiculos. Accaroni-
4. Reg. c. 1. n. 2. tis Deus erat Beelzebub, de quo textus 4. *Reg.*
cap. 1. *num.* 2. Hebraicè, *Deus muſcæ, ſiue muſca-*
rum Dominus, &c. & Iupiter ille eſt Græcis
μύαγρος, Iupiter ſcilicet muſcarius, de quo
Pauſanias in Atticis, & Arcad. Plin. *lib.* 10.
cap. 28. vtpote qui locis infeſtis muſcas abige-
De arte vili gloriam captat Diabolus. ret. Tanta etiam Diabolo fames eſt com-
mendandi ſuam opem, & operam, vt de re vili
principatum iactarit, ſuumque officium de
muſcis abigendis, principatum dixerit, virtu-
témque humana auguſtiorem. quod item iu-
dices ſibi arrogant de poteſtate cenſoria. *Vi-*
Gen. c. 6. n. 2. *dentes filij Dei*, &c. *Gen. cap.* 6. *num.* 2. Hebræa
ſchola, *filij Iudicum*, &c. ſcilicet virgam cen-
ſoriam Iudices virgam diuinam haberi, & ap-
pellari voluerunt, vt officio adderent lenoci-
Dij haberi volunt Iudices. nium maieſtatis ſacroſanctæ. Nec Deus Deos
appellat Iudices, Pſalm. 81. num. 6. *Ego dixi:*
Pſa. 81. n. 6. Exod. c. 22. n. 28. *Dij eſtis*, &c. *Exod.* 22. *num.* 28. niſi ex humana
opinione: ſic Baſilio viſum eſt. *Deos nominat,*
non natura, ſed eorum conſuetudinem ſecutus, qui
decepti ſunt, &c. Quid igitur mirum, ſi Holo-
phernes Ducem appellat Regem? verè ſuum
adornat munus, & iuſto altiùs erigit. Hæc ta-
men ſuperbis hominibus lex eſt: *quia iniuſta*
cogitatio eorum, &c. *Pſalm.* 118. *num.* 118. Sic Pſ. 118. num. 118.
Dauid, vt damnaret cogitatus hominum, qui
plura ſibi arrogant, quam reapſe habeant: ea-
que arrogantia lædunt iuſtitiam, quæ ſuum
cuique ius tribuit.

Illud poſtremò diſcutio, euocatos ab Ho- 16.
loferne Conſiliarios, non Aſſyrios modò,
ſed Moabitas, & Ammonitas, ſiue Hedomæos.
Addit textus Græcè & Philiſthæos: quos ap-
pellat σατράπας τῆς παραλίας, *ſatrapas oræ ma-*
ritimæ, &c. Pertinet enim Philiſthæus ad mare
Phœnicium, vti Idumæus ad ſinū Arabicum.
patet ex 3. *Reg. cap.* 9. *n.* 26. quo textu: *Aſionga-* 3. Reg. c. 9. n. 26.
ber eſt in littore Maris rubri, in terra Idumæa,
&c. Opponit Strabo lib. 16. *Iudæa extrema Oc-*
cidentalia Caſie proxima Idumæi tenent, &c.
Quare Idumæa longè abeſt à ſinu Arabico.
Nodus eſt, quem Pineda ſoluit facilè *ad lib.* 4.
de Salomon. cap. 8. vbi conſtituit Idumæam
duplicem fuiſſe; alteram, quæ ad Solis ortum
eſt, & ſinum tangit Arabicum: alteram verò,
quæ ad occaſum eſt, & Iudæam attingit: de
qua fortaſſe Marcus agit *cap.* 3. *num.* 8. cùm Mar. c. 3. n. 8.
tradit turbam hominum conueniſſe, vt audi-
ret Magiſtrum Dominum. *Ab Ieroſolymis ſci-*
licet, & Idumæa, &c. Vide, quæ aggero in com-
mentario *ad cap.* 3. *num.* 14. de vtraque Idu-
mæa. Vide & Ioſephum 3. *de Bello, cap.* 2. etſi
iam id pridem tradiderat *lib.* 3. *Antiquit. c.* 10.
Cùm igitur Holophernes Philiſthæum, & Malus oculus vicini mali.
Idumæum interrogat, vicinos Iudæo homi-
nes, prudenter agit. Nemo enim tua videt pro-
piùs, niſi qui te propè eſt. Iocoſeria perſcruta-
tur vicinus malus, ſi tuam tibi fortunam in-
uideat. quod Salianus obſeruat, anno Manaſſæ
9. *num.* 31. ſed à Lyra id excepit. Quod in
primis noto, ad mores poliendos, illud eſt,
Holophernem ſcilicet de ſe altè, de aliis hu-
militer cogitaſſe; cùm Aſſyrius ex contemptu
rogauerit; *quis ſit populus iſte*, &c. Satis vt
notis

Parænet. VI.

Superbiam hominum contemptricem eſſe.

Holophernes de grege hominum eſſe vi- 1.
detur, *qui dicunt: Recede à me, non appro-*
pinques mihi, &c. apud Iſaiam *cap.* 65. *num.* 5. Iſ. c. 65. n. 5.
Vox enim eſt ſuperbiæ intimæ, quæ reliquos
à ſe homines abigit, quaſi viles vermiculos, &
conditionis ſordidæ: lege lata, ne quis de
Perſis Regem adeat, niſi accitus à Rege. Ha-
bes legem Eſther 4. num. 11. *Siue vir, ſiue* Heſth. cap. 4. n. 11.
mulier, non vocatus interius atrium Regis intra- Credunt Reges lædi maieſtatem, ſi videri contingat.
uerit, abſque vlla cunctatione ſtatim interficiatur,
&c. Impudens omnino, & inſolens Regiſci-
tum! ſed quo animus ſuperbè tumens oſtendi-
tur egregiè. *Nimium hoc venerat ex nimia ven-*
toſitate miſeræ vanitatis, vt Rex magni imperij,
pluſquam homo putaretur habere aliquid: ne vi-
lior fieret ex vſu viſionis publicæ, &c. ſic Rupert-
tus *lib.* 8. *de victor. cap.* 10. Aliè de ſe opina-
tur, qui ſe ex congreſſu hominum pollutum
credit; nec ad ſe venire propè ſinat homines
alios, vt de ſuis rebus agant. Hoc metu queri-

[Exod. cap. 6. n. 30.] tor Moyſes apud Deum Exod. cap. 6. n. 30. *Incircumciſus ſum labiis, & quo modo audiet me Pharao?* &c. Græcè habes, ἐγὼ ἰσχνόφωνός εἰμι, *Ego voce gracili Pharao?* &c. Quid opponis bone Moyſes! ne Regem legatus adeas, vocem accuſas tenuem? an tonare Oratorem neceſſe eſt, qui Regem alloquitur? accedas propè, vt poſſit audire Pharao, niſi homo ſurdaſter eſt: ſed occurrit Auguſtinus bene q. 16. *An fortè Regius faſtus non eos permittebat de proximo loqui?* &c. Id ego puto: nam ſuperbus homo, quidquid humani eſt, alienum à ſe putat, & longè arcet. [Regis eſt remotos oratores de longinquo audire.]

2\. *Fuit Moyſes vir Magnus in terra Ægypti, coram ſeruis Pharaonis, & omni populo,* &c. quod habes *Exod. cap. 11. num. 3.* Bene eſt. Cur non excellit Moyſes apud Regem? nullam ne in Moyſe magno dotem agnoſcit Pharao, vt magni virum faciat? nullam profectò dotem in viro magno agnoſcit: quæ Oleaſtrio mens eſt. *Reges* (inquit) *neminem magnum arbitrantur, niſi ſe ipſos,* &c. Natus da tumore ſuperbo cogitatus eſt, vt præ aliis ſe Reges efferant. Quo morbo laboraſſe viſus eſt Sennacheribus, cùm iuberet, miniſtro quidem Rabſace: *Loquimini Ezechiæ: Hæc dicit Rex Magnus,* &c. 4. *Reg. cap.* 18. *num.* 19. Vide Sennacheribum à Magiſtro militum appellatum eſſe Regem Magnum; Ezechiam verò interpellatum ſine honoris præfatione; quaſi vilem præ ſe Ezechiam haberet Aſſyrius: neminem præ ſe magnum virum, nedum Regem eſſe. Sic vanus homo contemnit homines reliquos. Sed nihil id miratur Hildebertus *Epiſt.* 31. quandoquidem *ſuperbia natione cæleſtis ſublimes appetit mentes,* &c. [Exod. cap. 11. n. 3.] [Aliò di ſe Reges, de reliquis humiliter cogitant.] [4 Reg. c. 18. n. 19.] [Superbia Regum innata.]

3\. A Magno Angelo morbus iſte peruaſit magnos homines. Magnus cœlo Cherubinus erat; quod patet ex 28. Ezech. num. 15. *Perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ, donec inuenta eſt iniquitas in te,* &c. Sed cùm reſciſceret homines Angelis pares fore, Chriſto Duce, furit, indignatur, hominéſque vi, dolo vrget in præceps. *Socios dedignatus,* &c. Quod Bernardus ſentit *ſerm.* 17. *in Cant.* Minus ego miror velle Angelos natura ſuperiores hominibus anteſtare, ac præire. Illud omnino abſurdum puto, homines hominibus præpoſitos ſic efferri ſuperbè, vt ſuprà homines ſe haberi velint. De faſtu Perſico erat, vt Princeps globum ſtellâtem pede tereret. quod notat Chryſologus *ſerm.* 120. ſcilicet vani Reges *Polum ſe calcare mentiuntur,* &c. Cùm ſedent, radios toto vultu ſolares mittunt. *Ne ſint homines, Solis reſident in figura,* &c. Tanta ſuperbis hominibus inſania eſt, vt ſe Diis pares eſſe debuccinent; & inde iniuriam irrogent hominibus reliquis. [Ezech. c. 28. n. 15.] [Abſurda in Lucifero ſuperbia.] [Deo ſe parem vaſtat ſuperbus homo.]

4\. Nam vox Græca ὕβρις vtramque ſonat peſtem, & ſuperbiam, & iniuriam. Vnde Iſaias clamat cap. 28. num. 1. *Væ coronæ ſuperbiæ,* &c. Bene voces conſonant. Quæ enim grauior eſſe poteſt iniuria, quàm homines de luto factos ſic intumeſcere, vt homines cæteros, quaſi vermiculos habeant, & abigant? *Non ſum* (iactat Phariſæus Orator Luc. 18. num. 11. *Sicut cæteri hominum, raptores, iniuſti, adulteri: velut etiam hic publicanus,* &c. Tumet ſuperbè, qui de cæteris hominibus ſiniſtra ſentit. Ita ne reliquis hominibus mores perditi? virtus nulla? Hæc tamen de tumore Phariſæo nata vox eſt, ſe glorioſè iactare, pares ſibi negare homines reliquos: vnde proſilit in verba aculeata, *velut etiam hic publicanus,* &c. Et verò, qui tantam ſibi virtutem arrogat, *Ieiuno bis in Sabbato, decimas do omnium, quæ poſſideo,* &c. *num.* 12. neceſſe erat, vt publicanum contemneret: quod Phariſæo Gilbertus obiicit ſerm. 33. *Phariſæe, non rogas, ſed propè adſtanti publicano iniurias irrogas,* &c. Quid non audent Oratores in Ioannem, vbi, quæ volunt, non impetrant. Negat Ioannes ſe Chriſtum eſſe, *Ioann. cap.* 1. *num.* 20. quo dicto Phariſæum perdit negotium. Quid Oratores? vultu contracto Ioannem carpunt, num. 25. *Quid ergo baptizas?* &c. Agnoſcit Caietanus ſuperbiam in cauillis. Neque enim temerè additur num. 24. *& qui miſſi fuerant, erant ex Phariſæis,* &c. Additum enim id ab Hiſtorico eſt. *Ea ratione, vt eorum arrogantiam inſinuet in ſubſequentibus,* &c. Sic Caietanus rem abſoluit. Quaſi vellet à tumore Phariſæo Ioannem demorſum eſſe. Valet in litem textus ille Prouerb. cap. 21. numer. 24. *Superbus, & arrogans vocatur indoctus,* &c. Vbi vox Hebræa לץ *Letz*, non indoctum, ſed iriſorem ſonat: facilè enim ſuperbus homo erumpit in contumelias, ore plumbeo. [Iſa. c. 28. n. 1.] [Iniuriam inuenit facilè ſuperbia.] [Luc. cap. 18. n. 11. 12.] [Sui iactator facilè detractor eſt virtutis alienæ.] [Ioan. cap. 1. n. 20. 25.] [In contumeliam facilè proſilit ſuperbia.] [Prou. cap. 21. n. 24.]

5\. Sed à verbis ad fuſtes pergit. Moyſes enim in Numeris, cùm exponit, quid ſibi mali pariat, *Anima quæ per ſuperbiam aliquid commiſerit,* &c. *cap.* 15. *num.* 30. addit textus Græcè ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας, *in manu ſuperbiæ,* &c. ſuperbum ſcilicet hominem manu valere ad pulſandos homines reliquos; vtpote qui putat licere ſibi, quidquid lubet, in famam, vitámque hominum. Vnde ſuperbus Nabuchodonoſor textu ſacro appellatur malleus humani generis, etſi *contritus malleus vniuerſæ terræ,* &c. apud Ieremiam *cap.* 50. *num.* 15. De ſuperbo Rege locus eſt; quem Deus ita pungit *num.* 30. *Ecce ego ad te ſuperbe,* &c. Eſt enim de ſuperbiæ morbo, vt homo nimium ſibi arrogans manu tundat, & terat malleo humanam gentem: vnde vocatur *malleus vniuerſæ terræ,* &c. Quamuis Bernardus in Chaldæo ſuperbo, ſuperbum agnoſcit Diabolum; qui ex ſuperbiæ vitio malleus eſt ſcholæ ſanctiſſimæ; ſed fractus malleus, vtpote qui victus ab ſchola humili victoribus aurum parat coronarium. *Iucundum* (inquit) *indicium; vt ſuperbus ille humilium malleator, ipſis neſciens coronas fabricet,* &c. *ſerm.* 17. *in Cant.* Inde tamen patet ſuperbos Dæmones, & ſuperbos homines iniuriarum ſatores a cauillis ad fuſtes prouolare; quippe qui ius ſibi datum putant in famam, vitamque humani generis, vt quærant cum Holopherne contemptim, *Quis ſit populus iſte,* &c. A quibus id hominibus quærat Holophernes, excuſſum in Commentario eſt. Quærit à Philiſthæo; quærit ab Hedomæo, qui Iudæum intus nouerat, vtpote vicious malus. Et quidem nemo neſcit, [Num. cap. 15. n. 30.] [Colaphis ſæuit ſuperbus.] [Ierem. c. 50. n. 15.] [Malleo ſuperbus tundit homines reliquos.] [Prodeſt ad coronam viros optimos Diabolus.]

PARÆ

PARÆNET. VII.

Vicinos homines vitæ alienæ quæſitores eſſe.

1\. GRande malum! vt nemo viuat bene, ac beatè, qui non pateat oculis emiſſitiis vicinæ gentis. Sed ita fit. Lapillus eſt perpolitus affabrè, apud Zachariam *cap.* 3. *num.* 9. vbi artificem agit Dominus exercituum. *Ego cælabo ſculpturam eius*, &c. In lapillo vir bonus eminet. *Lapis* (Hugone Magiſtro) *per conſtantiam*, &c. ſed multis petitur oculis gemma pulcherrima. *Super lapidem vnum ſeptem oculi ſunt*, &c Hebraiſmo celebri, oculi plurimi. Quid velint homines, miſſis in lapidem oculis, habet Hugo, hominea ſcilicet voluiſſe oculis explorare, quid in gemma eſſet vitij. Quo metu Bethſabea Regem vrget ad rectè agendum, illud obiiciens, *In te reſpiciunt oculi totius Iſrael*, &c. 3. *Reg. cap.* 1. *num.* 20. Hæc Hugo; certò ſciens Regem, nedum plebem humilem curioſis oculis patere: qui ſeſe ingerunt in aditus etiam penitiores ſcholæ ſanctiſſimæ.

Zac. c. 3. n. 9.

Nemo non explorat rationes vitæ alienæ.

3. Reg. cap. 1. n. 20.

2\. In aula erat intima virgo ſapiens, & amans; apud Regem erat, ſuo cum Deo erat, quo ſe bono donatam iactat, Cant. 1. num. 3. *Introduxit me Rex*, &c. Sed eo ſe loci ingerunt oculi gentis proximæ, vt inſpiciant, quid virgo faciat; atra ne, an alba fiat ex Regis aſpectu: neque enim temere virgo queritur n. 5. *Nolite me conſiderare, quod fuſca ſim*, &c. Malum id à vicino malo eſt, vt nec Virgo ſancta viuat, ſine oculis arbitris. Nec id Bernardus miratur ſerm. 24. in Cant. *Cùm vbique penè in choro adoleſcentularum inueniam, quæ acta ſponſæ curioſè obſeruent, detrahendi, non imitandi cauſa*, &c. Pulchrè Magiſter docet ex curioſa diſquiſitione vitæ alienæ captatam pleriſque occaſionem maledicendi; quod Plutarchus inuenit ad lib. de curioſit. *Nam fieri non poteſt, vt curioſitatem non ſequatur maledicentia*, &c. Genus hominum moroſum peſſimè; quibus ſtudium loca plurima peruagari, vigilare in angulis, delatores parare, domum obire, & quæ inibi quiſque egerit, perſcrutari, vt referat, vt carpat, vt famam prodat hominis etiam ſanctiſſimi. Faciem induit huiuſce curioſitatis virgo ruſticella, quæ de ſuo cecinit prædiolo, *Vinea noſtra floruit*, &c. *Cant.* 2. *num.* 15. Hæc verò curioſa vt mulier exitum meditata. *Per vicos*, (inquit) *& plateas, quæram quem diligit anima mea*, &c. *cap.* 3. *num.* 2. Sic interpretor, cum Gilberto. Quæram liberè quid quiſque agat; diſquiram, an officium vniſque ſuum faciat, vt ſatis Deo faciat. quæ ſcilicet curioſis vis mala eſt. Addit virgo num. 3. *Quæſiui illum, & non inueni*, &c. Verè curioſa mulier, quæ detrahendi potius, quàm admonendi ſtudio trahitur in vrbem vniuerſam. *Tales multi ſunt*, (Gilberto Magiſtro *qui omnes perſcrutantur profeſſiones, & in illis nulla inueniunt, quæ illos trahant; ſed multa, quæ ipſi detrahant, calumniantes, quod diſtrictio in aliis ſit nimia, in aliis minima*, &c. hæc ille *ſerm.* 1. fortaſſe, vt morum Magiſtro experto credas eſſe homines curioſos, qui ſeſe officinis domeſticis, ac publicis inſerunt, vicis, foris, ac domibus perluſtratis, exploratores rerum alienarum, vt malignè referant, nihil omnino ſe deprehendiſſe, quod bene Deum ſapiat, buccinare ſoliti. *Quæſiui illum, & non inueni*, &c. Abſurdum profectò genus hominum, & quo domum, vrbem, regnum petire dixerim.

Cant. 1. n. 3.

Nec bonus vita ſanctum viuit ſine oculis arbitris.

Cant. 2. n. 15.
c. 3. num. 2.

Curioſus nemo eſt, qui non carpat mores alienos.

3\. Hac arte Senatus Phariſæus Chriſtum petit. Lego veniſſe homines à Iudæa ad Galilæam vſque, vt Chriſtum exciperent curioſè. Marc. cap. 7. num. 1. *Tunc conuenerunt ad eum Phariſæi, venientes à Ieroſolymis*, &c. ſcilicet, *Vt eius famam denigrarent, & facta*, &c. Quod exponit Abulenſis q. 6. *in Matth.* 15. & expenderent lenta manu, lauarent ne Apoſtoli crebrò manus: ſed minima quæque rimantur exploratores peſſimi. Lego Chriſtum de rebus optimis diſputaſſe, cùm ſederent legis Doctores, *qui venerant ex omni caſtello Iudææ, & Ieruſalem*, &c. *Luc. cap.* 5. *num.* 17. Nec puto ſuperbos homines, ſcholarumque Magiſtros piè adueniſſe, vt Chriſtum audirent, qui malè oderant: ſed vt penſitarent, quidquid Magiſter diceret. Nam curioſi delatores hominum quietem pati non poſſunt. Eunt, & redeunt, à Iudæa in Galilæam, à vico in vrbem, ab vrbe in vicum frequentes, cauſa expiſcandi, quid Magiſter dixerit, fecerit.

Mar. c. 7. n. 1.

Explorat malus vt lædat famam alienam.

Minima quæque rimatur curioſus detractor.
Luc. cap. 5. n. 17.

4\. Quid ſi à Satana homines morem duxere ſuum? Adeſt ſuo Domino Senatus Angelicus Iob cap. 1. num. 6. *Cùm veniſſent filij Dei*, &c. Ac ne quid eſſet, quod non exploraret malus Dæmon curioſè; *Adfuit inter eos & Satan*, &c. furtaſſe, vt perſcrutaretur abdita quæque gentis Angelicæ. Quid enim Satan aliud faceret? *Ingerens ſe inter bonos, velut improbus comes*, &c. Caietano teſte. Sed rogatus à Deo Dæmon, quo, & vnde veniſſet, *num.* 7. reddit Satanas, *Circuiui terram, & perambulaui*, &c. Abundè oſtendit, quo ferretur ſtudio, cùm dicat luſtratum à ſe orbem vniuerſum: quod apud Origenem fatetur Diabolus. *Circuiui terram, &c. circuitionibus iniquitatis, & ſpeculans tranſitu ſubito, quid tractetur in animis*, &c. *lib.* 1. *in Iob.* Iactanter Satanas, vti aduerſarius, ebuccinat valere ſe ſpeculandi arte, vt nihil fiat intimo etiam in animo, quod non intus inſpiciat. Falſa tamen laus hæc eſt; neque enim Dæmon animum penetrat hominis, ſed coniectura aſſequitur, & conatur perpetuò, vt exploret. *Circuitionibus iniquitatis, ſpeculans tranſitu ſubito*, &c. Hoc Magiſtro curioſus quiſque fruitur, & rimatur, quid facta in domo, quid in cœna hoſpitali fiat, vt in lucem edat malo genio. Scitum enim illud Plauti eſt, *Curioſus nemo, qui non ſit maleuolus*, &c. de ingenio id hæretico eſt: quo Nouato opponit Cyprianus *Epiſt.* 1. *ex lib.* 3. Quid igitur Nouatus? *Curioſus ſemper, vt prodat, ad hoc adulator, vt fallat*, &c. & inde Plutarcho vox nata, *Delatorum genus ex curioſorum gente eſt*, &c.

Iob c. 1. n. 6. 7.

Malus comes Diabolus.

Stare loco neſcit explorator Diabolus.

Curioſus natura delator eſt.

5\. Abeant igitur, & coruos paſcant in cruce, curioſi æquè, ac delatores hominum; quos Iuſtinianus probat *lib.* 12. *C. tit.* 23. *de curioſis, & ſtationariis*, vbi Imperator. *Curioſi, & ſtationarij crimina iudicibus nuntiare meminerint*, &c. Nam hoſce homines Tertullianus inter viles tabernarios, aleones, & leones collocat, *ad lib. de Fuga cap.* 13. Damnat Apoſtolus, viduas taxans leuiuſculas; vt pote quæ circuire domos ſoleant. *Verboſæ, & curioſæ,*

1. ad Tim. cap. 5. n. 13. *Sua non curant exploratores, qui facta aliorum inquirunt aliena.*

loquentes quæ non oportet, &c. 1. ad Timoth. cap. 5. num 13. *id eſt* (Anſelmo Auctore) *inueſtigantes aliorum facta, negligentes ſua; ſtudentes aliquid ſemper audire*, &c. Et verò, quæ mulier ſui imponens loquitur, percontetur curioſè, neceſſe eſt. *Percontatorem fugito, nam garrulus idem eſt*, &c. Monet Horatius; & meus Chriſtus, vt Petrum à vitio curioſitatis abducat; vbi Pontifex de Ioanne quærit: *Domine, hic autem quid*, &c. *Ioann. cap. 21. num. 21.* Vrget verè Magiſter, & curioſum trudit hominem, illud ingerens, *Quid ad te?* &c. num. 22. *His verbis nos erudimus, neque dolendum, neque curioſius præter diuinam voluntatem inueſtigandum*, &c. de vita ſcilicet, & fortuna aliena. ſic Chryſoſtomus *Homil. 87. in Ioann.* Quis neget curioſos, natura duce, homines Deo ineptos, & improbos eſſe? Bene Mathematicus improbè rogatus, qua potiſſimum te Dij gauderent. *Cætera* (inquit) *ignoro; ſed curioſos illi odio eſſe certè ſcio*, &c. Et etiſ, qui aliena rimari velit, natura ad id magiſtra? Erit Philiſthæus; erit Hedomæus, Iudæo vicinos malus: à quibus Holophernes exquirit: *Quis ſit populus iſte?*

Ioann. c. 21. num. 21. 22.

Curioſitatem deſcendit magiſter Deus.

De auita domo Hebræi populi quærit Holophernes ex Lytani placito. Et quidem Aſſyrius prudenter ſciſcitatur, vt ex Parentum genio filius agnoſcatur. Ferè enim

Fortes creantur fortibus, & bonis,
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Vigor, &c.

Bonus à bono parente filius plerumque eſt.

apud Horat. *lib. 4. Ode 4.* Nec mali corui, niſi malum ouum eſt. Vtrumque haurit filius à parente. *Magnus enim verecundiæ ſtimulus eſt, parentum laus, dum illis non patimur eſſe impares, quos gaudemus auctores*, &c. Sic Caſſiodorus *lib. 9. Epiſt. 2.* Quid verò Dido, vt Traianum ſæuo, ac immiti genio hominem eſſe probaret? lib. 4.

——— *Duris genuit te cautibus horrens*
Caucaſus, &c. Quo aſpectu, nemo non dicat,

PARÆNET. VII.

Filios parentum ſimias eſſe.

1. QVod ex loco Holophernes egit, egere nautæ, vt Ionam intus, & in cute noſſent. Poſtquam enim homines ſorte ducta deprehenderunt Ionam tempeſtatis obortæ reum eſſe: ne decernerent in reum temerè, interrogant, cap. 1. num 8. *Quod eſt opus tuum? quæ terra tua? & quò vadis: vel ex quo populo es tu?* &c. Opportunè ſatis rogant homines, ſumpto Iuris dicundi habitu, ac de auita rogant domo, *vt ex communibus Gentis ſtudiis, & inſtitutis boni is vitam agnoſcant*, &c. ſic Theodoretus. Nota eſt via hominis cognoſcendi, parentes inueſtigare curioſè, cùm filius parentum mores plerumque referat. Poteſtne arbor mala bonos fructus facere? negat id Chriſti gnome. Inde Salomon rectè ſtatuit Prouerb. cap. 13. num. 1. *Filius ſapiens doctrina patris*, &c. quo dicto probat ſe à parte ſapiente ſapientem eſſe Et fortaſſe Princeps parabolicè prolocutus, ita Patrem inducit Prou. c. 1. num. 1. *Parabola Salomonis filij Dauid*, &c. Deinde Eccleſiaſtes populi tonat in hanc ſententiam cap. 1. num. 1. *Verba Eccleſiaſtæ filij Dauid*, &c. ſcilicet commendare ſcholam voluit à Magiſtro aliè inſtructo, vtpotè quem Pater Dauid inſtituerat, *ſedens in Cathedra ſapientiſſimus*, &c. 2. *Reg. cap.* 23 *num.* 8. Nec otioſè de patre meminit filius ſapiens. ſed *vt planè cognoſceretur, quemadmodum ſapiens erat Salomon ex ſapiente patre*, &c. ſic Baſilius in locum docet. Quàm benè Magus quiſque apud Iſaiam cap. 19. num. 11. *Filius ſapientum ego*, &c. quaſi Philoſophiam à parentibus hæreditariam accepiſſent, & inde artes callerent optimè, quod in loco exponit D. Thomas.

Ion. c. 1. n. 8.

Facilè à ſeruo patria cognoſcuntur mores hominum.

Prou. 13. n. 1.

Prou. 1. n. 1.

Eccleſ. 1. n. 1.

2. Reg. c. 23. n. 8.

Parentum filius plerumque repræſentat.

Iſai. 19. n. 11.

Quis negat iuuenem ſtrenuum à parente ſtrenuo trahere virtutem bellicam? Hoſtem de grege Philiſthæo premit Ionathanus miles 2 *Reg cap.* 21. *num* 21. vbi textus, *Percuſſit eum Ionathan filius Samaa, fratris Dauid*, &c. traduque Hieronymus *in tradit. Hebr. ad* 1. *Paralipom.* Ionathanum in loco Ducem, vetè Nathanum vatem eſſe, de quo *ad* 2. *Reg. cap.* 7. *num.* 2. Ibi tamen de patre merum eſt ſilentium; de quo multa eſt commendatio, cùm filius hoſtem premit ſtrenuè, vt virtus à parente ducta in filium probetur. *Idcirco hic patris nomen ponitur; quia inter præliatores deſcribitur*, &c. Ac ſi textus vellet, filium à parente, Duce optimo, naſci ſtrenuum militem. Vnde pater non ineptè Saulem interrogaſſe: *De qua ſtirpe deſcendis hic adoleſcens?* &c. 1. *Reg. cap.* 17. *n* 55. cùm Dauid Philiſthæo interfecto, caput hominis ſecum referret; id enim à Saule quæſitum docet Hebræa ſchola. *Ad ſciendum, ſi erat fortis pater ſuus. Quia pater robuſtus generat robuſtos filios*, &c. Hæc apud Abulenſem q. 41. Et verò, qui fieri poterat, vt ſtrenuè Dauid ſe gereret, niſi à parente ſtrenuo vires cogeret. 2.

2. Reg. 21. n. 21.

Strenuus à patre ſtrenuo filius.

1 Reg. 17 n. 55.

Fortes creantur fortibus.

Quòd ſi de morum ſanctimonia ſermo eſt, nec Phineas Hebræum ferro perderet, amore caſtitatis aſſerendæ, niſi Eleazarum patrem, & Aaronem auum cenſeret. Turpiter in Venerem Zambri labitur, Num. cap. 25. n. 6 *quod cum vidiſſet Phinees filius Eleazari, filij Aaron*, &c. *num* 7. ſtricto ferro Zambrim perdit. Quæris, quò pertinet ea parentum commemoratio, cùm Moyſes Phineam laudare vellet de re bene geſta? Succurrit Abulenſis, quæſt. 6. *vt ſciatur, quis iſte fuerit, qui pro Deo zelatus erat*, &c. ſcilicet, vt noris à patre, & auo optimo filium virtutis amantem eſſe, & caſtitatis aſſertorem ſtrenuiſſimum, quæ a Luca laus eſt concinnata in Ioannem *cap.* 1. prius enim quàm Ioannem commendaret Lucas, virtutum cenſu inito num. 15. *Erit magnus coram Domino; & vinum, & ſiceram non bibet*, &c. Parentes laudat effusè. Nam textus eſt num. 5. *Zacharias de vice Abia, & vxor illius de filiabus Aaron*, &c. Deinde addit num. 6. *Incedentes in omnibus mandatis, & iuſtificationibus Domini, ſine querela*, &c. Valet hæc parentum commendatio, vt quæ in Ioanne virtus eſt, credatur facilè, & commendetur largè, quod Paulino placuit *Epiſt.* 10. ſic ille de Luca Hiſtorico. *Laudaturus vitam, genus ante laudauit, vt venerabilior exiſteret, qui ſanctis Parentibus reſponderet ſanctitate ingenita*, &c. Non poteſt non filius parentes ſequi æmulatione virtutum, quos, vt morum Magiſtros, natura conſtituit. Vnde Cyprianus ſuam Celerino laudem 3.

Num. 25. n. 6. & 7.

Caſtos parentum mores imitatur plerumque filius.

Luc. 1. n. 15. 5. & 6.

Parentum mores liberorum laudes.

Sanè ſibi ſa- ... Pater & filius, ſi vertutem colant

laudem parat, quippe quem auo, auunculóque optimo clarum eſſe docet. *Non inuenio, quem beatiorem dicam, vtrùm ne illos de poſteritate clara, an hunc de origine glorioſa*, &c. *lib.4. Epiſt. 5. ad Clerum.*

4. Sed pater improbus filium gignat improbum neceſſe eſt Maledicto Noë Chanaanum petit, qui peccaſſe non probatur, Gen. cap.9. num.25. *Maledictus Chenaan*, &c. Quid hoc monſtri eſt? peccat pater, & punitur filius? Nónne, *cùm vidiſſet Cham Pater Chanaan, nuntiauit*, &c. *num.* 22. ſed quod Noë fecit impacto in nepotem maledicto, Oraculum eſt: apud D. Thomam, *Fuit enim decens, quòd ſicut malum ſe filium fecerat, ſic malos haberet filios*, &c. Illud ex D. Thoma elicio, præſenſiſſe animo Noëthum, quiſnam eſſet futurus nepos à patre malo; & quodnam eſſet maledictum paraturus vita improba. *Chanaan ſcilicet in manu eius ſtatera doloſa, calumniam dilexit*, &c. apud Hoſeam *cap.* 12. *num.* 7. ac proinde mali corui malum ouum auus diris petit. Et quidem Moyſes id videtur ſignaſſe, cùm tradiderit ſemel num. 18. *Porro Cham, ipſe eſt pater Chanaam*, &c. & iterum num. 22. *Cùm vidiſſet Cham pater Chanaam*, &c. Certè illud Theodoreto interpretamentum placet; nihil mirum, ſi puer adeò malus eſt, vt maledicto pateat, qui patrem habet improbum. Moyſes enim *volens oſtendere ſimilitudinem patris, & filij, eum quodammodo à ſuis fratribus diſtinguit*, &c. ſic Theodoretus *q.* 57. Quaſi malus filius, malum oſtendat patrem, & a bono grege hominum diſiungat. Nónne filia improba à matre improba, ad omnem ſe accingit improbitatem? Vide quò Dei voces, de matre Heua, & cœtu reliquo fœminarum? Cant. 8. n.5. *Sub arbore malo ſuſcitaui te*, &c. Scias me nihil non feciſſe, vt à pomis rapiendis te auocarem. *Ibi corrupta eſt mater tua*, &c. Nec miror te furtim poma captare; quæ enim mater furatur natura duce, & furacem non gignit filiam: Hæc ſi recipis, illud colligas oportet, rectè Holophernem quæſiſſe de Hebræo hoſte, *Quis ſit populus iſte*, &c. quos ſcilicet haberet auctores generis: vt certò ſciret, qua virtute potens, ac promptus eſſet. *Vel quis Rex militiæ*, &c. cùm filius parentes plerumque referat, nunc vitio, nunc virtute.

Gen. 9. n. 25. & 22.

A patre improbo improbus filius.

Hoſeæ 12. n. 7.

Gen. 9. n. 18. & 22.

Conueniunt pater, & filius mirum congruentia.

Cant. 8. n. 5.

Mater gulosa gulosam parit filiam.

Num 4. Et quare præ omnibus, qui habitant in Oriente, iſti contempſerunt nos, &c.

Commentarius.

17. PVgnare Latinus videtur cũ Græco textu; Græcus enim pro *ſole Oriẽte* habet, *κατοικοῦντας ἐν δυσμαῖς, habitantes in Occidente*, &c. Hæret in luto animus, quo pacto ad Solem Orientem pergat Holophernes, ab Aſſyrio iuſſus abire aduersùs nationes Occidentales, *cap.* 2. *num.* 5. Sic iuſſa facit Holophernes? & quo id cerebro? an, vt Regis ſtomachum moueat? ſalmus tamen locus eſt: quandóquidem Hebræus aſpectu ad Niniuen, Occidentalis eſt; aſpectu ad orbem vniuerſum, verè Orientalis: quod Serarius, & Salianus à Lyrano exſcripſere. Nec id ſacro textu inſolens, vt Philiſthæa ad Solis occaſum ſita dicatur. Quid Iſaias? Hoſtes Iudæo infeſtos eſſe docet *Syriam ab Oriente, Phyliſthiim ab Occidente*, &c. *cap.* 9. *num.* 12. Quid ſi Apoſtolus Ieroſolymis egreſſus, à Solis occaſu ad ortum prouolaſſe dictus eſt? Iſaias iterum cap. 11. num. 14. *Prædabuntur filios Orientis*, &c. ſic enim Thomas Indum, Bartholomæus Armenium, & Perſam Philippus deprædatus eſt.

Iſai. 9. n. 12.

Iſai. 11. n. 14.

18. Sed recorruut voces iterum ſuperbi hominis, qui homines reliquos nullo habet in pretio, illud ingerens, *Quare iſti contempſerunt nos?* &c. Vox eſt tumentis animi, qui ſuum hominibus aliis nomen contemptim detrahit. ſic de Christo, vt de vili ſyro, apud Iohannem cap.9. num.12. *Vbi eſt ille?* &c. nata de contemptu vox eſt. Nec miriores in Chriſtum, qui rogabant Marc. cap.2. num. 7 *Quid hic ſic loquitur?* &c. Contemptim blaterones Magiſtrum carpunt. Multus ero, ſi quæ ſuccurrunt in hanc partem, loca ſuggeram. Abundè facit Iohannes *cap.* 7. *n.* 15. qui Doctores inducit demitaros late: *Quomodo hic literas ſcis?* &c. Nomen à Magiſtro abradunt tumentes præſuperbia homines, vt Chriſti auctoritatem eleuent. Quo pacto Holophernes miratur, & ſciſcitatur, *Quare iſti contempſerunt nos?* &c. Contemptum ſui putat, non coli reuerentiſſimè, non rogari genu flexo. Quæ ſuperbiæ vis vna eſt, Auctore Seneca. *Ille* (inquit) *rogari, inuidiam indicat; iſte non rogari, contumeliam*, &c. *ad lib.* 3. *de Ira, cap.* 10. vellet ſuperbus homo, vt commearent Gentes locis variæ, ad genua acciderent, veniam precarentur, & pacem. Qui id non fecerint homines, ſuo ſatis officio fecisſe negat: ac de iure læſo queritur; ſi quod iniuſtè repetit, iuſtè non impetrat.

Superbus hominibus reliquis ſuũ contemptim nomen detrahit.

Iohan. 9. n. 12.

Marc. 2. n. 7.

Iohan. 7. n. 15.

Contemni ſe putat ſuperbus, cùm non rogatur.

19. Coli, vti Deus, volebat Amanus, & hæc in mandatis habebant homines cæteri: vnde adulatores, Eſther cap. 3. n.2. *Flectebant genua, & adorabant Aman*, &c. Quòd Amanus religioſam vellet adorationem, decernit Serarius *q.* 3. *ad locum cit.* ex D. Thoma 2. 2. *q.*8. *art.*1. *ad* 1. Nec Lyranus ſentit aliter. Laudo Tirinum, & quos ille teſtes laudat, ſatiſque ex Mardochæo patet, quo animo negaret Iudæus adorationem cap. 13. n. 14. *Timui* (inquit) *ne honorem Dei mei transferrem ad hominem*, &c. Itaque Amanus ſacros ſibi poſcebat honores, iure læſo Magni Dei: quod Mardochæus iuſtè negat, & Rupertus obſeruat lib.8. cap. 8. de Victor. *Iuſtitia namque eſt, quòd noluit adorare Aman, iuſtam intuens cauſam*, &c. Sed quo Amanus dolore tumet, furit, ſæuit? cultum iuſtè negatum, ſui contemptum interpretatur; ſic enim ad vxorem Princeps fortunæ alumnus c. 5. num. 13. *Cùm hæc habeam, nihil me habere puto*, &c. quaſi æſtimaret ſe à Iudæo contemptum, cùm non coleretur impensè. Quis negabit Saulem animo nocendi quæſiiſſe, quo Dauid antro lateret: ſed taciturnitatem hominum ea de re, ſuam ſuperbus homo calamitatem æſtimat, 1. Reg.22. n.8 *Coniurаſtis* (inquit) *aduerſum me, & non eſt, qui renuntiet mihi*, &c. quod nocere

Eſther 3. n. 2.

Superbus diuinos ſibi honores repetit.

Eſther 13. n. 14.

Eſther 5. n. 13.

1. Reg. 22. n. 8.

non

non poſſit, ægrè dolet: quod nihil de bono viro dicant milites, ſuum putat nocumentum malus Princeps. Hoc iure Nabuchdonoſor *cap. 1. num. 12.* curam libertatis aſſerendæ interpretatus offenſionem iuſtitiæ: *Iurauit per thronum, & regnum, quòd defenderet ſe*, &c. Quo dolore Holophernes virtutem Hebræi populi appellat ſui contemptum: ac proinde rogat contemptim, Senatu hominum collecto, *quare iſti contempſerunt nos?*

Num. 5. **Tunc Achior Dux omnium filiorum Ammon reſpondens ait: Si digneris audire Domine mi, dicam veritatem in conſpectu tuo, &c.**

Commentarius.

20. COllectia in concilium tribunis militum, qui de Hebræo hoſte certum facerent Holophernem, exorditur ſermonem Achior, vtpote Princeps nominis Ammonitici. Valet ad conſilium nomenclatura hominis, qui, Hebræa ſchola, *frater lucis eſt*. Et verò nemo, niſi lucis alumnus conſiliis habeodis lucem dare poteſt. Sed rem premo *in comment. ad cap. 2. num. 2. Parænet. 4.* Nihil mutor: vt exeutiam, petitam à Duce facultatem veri dicendi in Senatu. Fortaſſe non auderet, niſi per facultatem loqui liceret. *Monſtrabo tibi, cuius rei inopia laborant magna faſtigia; quid omnia poſſidentibus deſit? ille ſcilicet, qui verum dicat*, &c. *ad 6. de Benef. cap. 30.* Bene Seneca adulationes carpit gentis humanæ, quæ nihil non dicit ad voluptatem Principis. An hæc Regum natura eſt, vt quæ placent, non quæ proſint, audire velint? Aio, quod Achior probat, petita facultate explicandi, quæ ſenſerit. Hoc aſpectu addit textu Græco ἀναγγελῶ τὴν ἀλήθειαν, quod bene vertas, *Renuntiabo veritatem*; & germanè, *vagationem*, &c. Quaſi Achior veritatem ab aula peregrinari longè queratur; quòd & Tertullianus queritur, veritate laudata; hæc enim Apologet. cap. 1. *ſcit ſe in terris peregrinam agere: inter extraneos facilè inimicos inuenire*, &c. Quid igitur noui eſt, ſi Achior facultatem petat veritatis renuntiandæ? ſeruat, quod monet Perſius, caueque,

Conſilio ſapienti interſit.

Ingrata hominibus veritas.

Longè ab aula veritas.

Auriculas teneras mordaci radere vero, &c.

Satyr. 5. Ne cogatur ad reſtim; vt Caius Macronem, & ſocerum, & veri monitorem adegit. *Officium interpretatus contumeliam*, &c. quod Philo notat, *de Legat.* Tam ſui impotens, quàm veri impatiens Caius erat, ne à Regum genio deſciſceret. Cape aculeatum à Seneca iaculum aduersùs hoſce homines. *Regalis* (inquit) *ingenij mos eſt, in præſentium contumeliam amiſſa laudare: his virtutem dare vera dicendi, à quibus iam audire periculum non eſt*, &c. *lib. citat. cap. 32.* Molles adeò Regum aures ſunt, vt blanda, non vera, audire velint. Vnus tantùm Hephæſtion libertatis in admonendo Alexandro ius habet: & hæc ſumma eſt amicitiæ, quod à Curtio diſcas *lib. 3.* Hanc ſibi facultatem dari poſcit Achior ab Holopherne, vt non quæ vellet, audiret; ſed quæ ſemper audiſſe vellet bonus quiſque. Nam cùm Præxaſpes officium admonendi vſurparet, fortunam ſanſit aduerſam. *Acceſſitque ad eorum numerum, qui magnis cladibus oſtenderunt, quanti conſtarent Regum amicis bona conſilia*, &c. Ita Seneca *ad 3. de Ira cap. 14.* Ne pereat miſerè Achior, facultatem ſibi veri dicendi permiſſam ab Holopherne voluit, illud ingerens. *Si digneris audire, dicam veritatem*, &c. Græco textu, *Si digneris obedire*, &c. Nam vox inibi Græca, ἀκούω eſt *audire*, ac *obedire*; & hæc Græcis, Latiniſque trita verbi poteſtas eſt. Vnde colligo,

Nemo Regum eſt, qui vera audire velit.

Vana audit, qui non obedit.

Parænet. IX.

Nec Reges, nec Duces veri patientes eſſe.

STatuunt veri ſcientes, boniſque amantes homines veritatem mordacem eſſe, & ab aula procul agere. Carpit mores nuda veritas, neceſſe eſt, aures lædat, animoſque hominum. Fallor, an id aſſerit Tertullianus plenis buccis? *Apologet. cap. 46.* inibi Magiſter. *In quantum veritas odio flagrat, in tantum is offendit, qui eam ex fide præſtat*, &c. Morſum Pilatus ſenſit, priuſquam veri naturam exploratam habeat. Adeſt Chriſtus veri Magiſter, percontatur iudex. *Quid eſt veritas?* &c. *Ioann. cap. 18. num. 38.* Sed è veſtigio Pilatus abit, aditque accuſatores: quod Ioannes obſeruat, *Cùm hoc dixiſſet, iterum exiuit ad Iudæos*, &c. Quid hoc eſt rei in viro nobili? Quærit de veritate, & ſuſpenſo reſponſo, Magiſtrum fugit? ſed metus Pilato erat, ne doleret, ſi Magiſter veri naturam explicaret: ac proinde ſuum fuga dolorem redimit. Hæc à Bernardo habes. *Meritò reuerberata acie protinus reſiliunt, & reſponſum non ſuſtinent, egreſſus eſt*, &c. *ſerm. in Prou. 13.* Laborant hoc vitio Reges, ac Duces: vel enim veritatem ab aula procul abigunt, vel ab aula procul abeunt Principes, ne doleant, ne fleant, veritate explicata. Vnde nemo eſt, qui veri Magiſter eſſe velit, auſit, apud hoſce homines. 1.

Offendit, qui vera loquitur.

Io. 18. n. 38.

Amara audientibus veritas.

Quo in metu Daniel erat, cùm adigeretur, vt ſomnium ſolueret de Rege premendo? *Dan. cap 4. num. 16.* Accitus enim à Chaldæo Vates, hæret, pallet, friget. *Cœpit intra ſe ipſum cogitare, quaſi vna hora, & cogitationes eius conturbabant illum*, &c. Cunctatio hæc formido erat de vero dicundo apud Regem. Nam Daniel, & Vates, & homo eſt: ſi tacet metu, Vatem negat; ſi Vates dicit, verè perdit hominem; hæret in dubio Daniel, vtpote qui, Magiſtro Hieronymo, *tacitus intellexit ſomnium eſſe contra Regem, & cordis timorem vultus pallore ſignabat*, &c. mali ſcilicet metuens, ſi verum diceret. Non audent Sacerdotes, nec Vates audent, videntes, ac viuentes hominem Saulem admonere de ſuo, triſtique fato. Nam textus eſt de Saule ad 1. Reg cap. 28. num. 6. *Conſuluitque Dominum; & non reſpondit, neque per Sacerdotes, neque per Prophetas*, &c. Mittit Deus Samuelem vita defunctum ibid. num. 16. *& ait Samuel: Quid me interrogas?* &c. Perque Vatem iam demortuum Deus edit ſortem oraculi aduersùs Regem. *Quia Sacerdotes, & Prophetæ videntes interitum Saulis appropinquare, nolunt denuntiare propter timorem: Samuel verò,* 2.

Dan. 4. n. 16.

Acerba viuis magnus veritas.

1. Reg. 28. n. 6. & 16.

verò, qui mortuus erat, non timeret, &c. Hæc Abulenſis *q.* 15. Acſi vellet præcidiſſe Deum Prophetis adhuc viuentibus occaſiones timendi, cùm Samuelem veri interpretem è tumulo excitaret aduerſùs Regem. Addit Zeno Martyr Samuelem è tumulo excitatum enuntiaſſe plura, quàm videns, viuenſque fecerat. Nam *cap.* 15. *num.* 28. regnum à Saulo ereptum iri minatur; nec Dauid vſquam interponitur. *& traditum eſt illud proximo tuo*, &c. Ad caput tamen citatum *num.* 17. iam Dauid apponitur, *& dabit illud proximo tuo Dauid*, &c. *& liberius canit mortuus, quam viuus canere conſueuerat*, &c. Ita Zeno *ad Serm. de Reſurrect.* ſcilicet Vates è viuis egreſſus non timet; etſi monendo pungat acerbè.

1. Reg. 15. num. 28.

1. Reg. 28. num. 17.

3. Noſti puto, quàm magnum Chriſto ſtudium fuerit de admonendo ſacrorum Præfecto. Agit Chriſtus de ſacro Præfecto, ac de ſale Apoſtolico ad colendos mores hominum, *Luc.* 14 *n.* 34. Deinde morſum Præfecto infigit ſub vna ſalis ſpecie, n. 35. *Neque in terram, neque in ſterquilinium vtile eſt*, &c. & voce profuſa addit, *Qui habet aures audiendi, audiat*, &c. Cur ita? an Antiſtes obſurdeſcit ad veritatis admonitiones; ac proinde Magiſter aures quærit faciles? Credo ego; nec vana fides. Neque enim homo eſt, qui ſacros Antiſtites auſit mordere aceto veritatis. *Sciebat Ieſus ſe loqui de Eccleſiaſticis Prælatis, quos nemo corrigit; & propterea ſaltem ſcripto excitat*, &c. Bene Caietanus. Et quis Antiſtites de officio moneat, ſi monitores malè habent? Vident monitores, quæ moneri poterant, ſed tacent metu damni, ne ſuo malo oſtendant magni conſiderare Antiſtitum monitoribus ſua, & recta conſilia. Hoc metu cauet Ezechiel, ne quid renuntiet de Chaldæo premendo, *ad cap.* 31. Agit Vates de Pharaone, ac de Aſſyrio: minis vtrumque pulſat Regem *num.* 2. *&* 11. vbi Deus ita monet. *Iuxta impietatem eius, eieci eum*, &c. Nihil tamen de Chaldæo agit; etſi Tyrannus graui iugo Hebræum torquet: nec queritur Vates, nec muſſitat; & ratio ex Hieronymo hæc eſt. *Ne videatur contra captiuum populum in Chaldæa poſitum dominantium, atque regnantium iracundiam prouocare*, &c. Et quidem Vates prouocaret homines rerum dominos ad cladem vltimam Hebræi populi, ſi quod ſciret, verum de Tyranno renuntiaret, cùm nec Reges, nec Duces veri patientes eſſe velint.

Luc. 14. n. 34. & 35.

Pauli Profeſſos obſurde, ut ad veri admonitiones.

Ezech. 31. n. 2. & 11.

Tacet cautè vates ne qua regem pungat veritas.

4. Quòd ſi monitores velint, quæ ſenſerint, denuntiare, facultate id petita faciunt; quod Achior fecit, vel iuramento concepto, quod Michæas: vel ſcena adornata, quod Paulus. Quid Achior faceret, ſi Chriſtum audiret? Nam Magiſter priuſquam Phariſæum admoneret de morbo animi, ius admonendi non ſibi vendicat, ſed rogat, *Simon, habeo tibi aliquid dicere*, &c. *Luc. cap.* 7. *num.* 40. Docet Chriſtus mordere hominem aceto veritatis, qui, ne auditor verum abnuat, ius ſibi voluit à Phariſæo permiſſum veri dicendi. quod Toletus inſinuat. *Ideo conſenſum illius ad dicendum Chriſtus requirit*, &c. Nec Michæas, quod rogatur, verum dicit, niſi adiuratus ab Achabo, & adactus quodammodo, *ad* 3. *Reg. cap.* 22. *num.* 16. vbi Princeps Vatem vrget. *Iterum, atque iterum adiuro te, vt non loquaris mihi, niſi quod verum eſt*, &c. ſcilicet, damni metuens ab Achabo Vates. *Expectauit, vt iureiurando adigeretur, ac deinde verum diceret*, &c. quod Theodoreto placet *q.* 65. Senſit Michæas, quo vultu Princeps verum audiret; periculique metuens ſuam mordicus linguam tenet: ſoluit tamen, vbi credit libertatem veri dicendi ſibi additam, ſacramento concepto. Nam, ſiue iuramento æternùm ſileret, vel certè obducto velo rem innueret. quo pacto id Paulus fecit. Dare vulgo Paulus voluit ſortem aduerſam Romanæ Gentis: ſed non audet, niſi rem tegat, velo myſtico, 2. ad Theſſalonicenſ. cap. 2. n. 7. *Myſterium* (inquit) *iam operatur iniquitatis; vt qui tenet, nunc teneat, donec de medio fiat*, &c. vbi Paulus de Antichriſto diſputans, ad Neronem digreditur: quod volunt Chryſoſtom. Theophylact. Lyran. Sed rem tectè Paulus verſat. *Ne inuidia laboraret*, &c. teſte Ruperto *ad lib.* 13. *Victor. cap.* 13. Oraculum erat poëticum à Ioue tonante. *Imperium ſine fine dedi*, &c. Quare Paulus ænigmaticè, & obſcurè locutus eſt de fortuna extrema Romanæ Gentis, *ne inuidia laboraret*, &c.

Luc. 7. n. 40.

Qui monet cautè, facultatem monendi poſtulat.

Veloſ. in Iudith.

3. Reg. 22. num. 16.

Verum dicit Vates vi adactus.

2. Theſſal. 2. n. 7.

Veri magiſtro multa laborat inuidia.

Si quis igitur veri Magiſter monere auſit, & mordere corruptos mores hominum, fortunam extremam ſubeat, neceſſe eſt. 5. Nam Angelis, nedum hominibus, hæc fortuna minatur. Irarum ollas nec effundunt legum Doctores, nec ſua populis mala renuntiant, niſi tunica tecti adamantina. Apoc. 15. num. 6. *Exierunt ſeptem Angeli habentes ſeptem plagas, veſtiti lapide mundo, & candido*, &c. liceat antiquo textu abuti. Hoſce Angelos veri buccinatores eſſe credunt Anſel. Laudunen. Anſelm. Antiſtes, & Rupertus; qui thorace firmiſſimo obarmatos milites eſſe docet, ne ab auditorio veri aduerſario malè habeant, ſi quid veri dicant. quod Rupertus ita monet lib. 9. in Apoc. *Plagas huiuſmodi habentes, & ſæculo nequam mala ventura opportunè, importunè denuntiaturi, oportebat, vt eſſent inter aduerſa ſecuri*, &c. Scilicet, iam multis patent odiis veritatis interpretes, vt nec dicere, nec auſint hiſcere. Temere igitur Achior Holophernem admoneret, ſi veniam dicendi priùs non impetraret. Benè, & cautè Conſiliarius. *Si digneris audire Domine mi*, &c. ſiue ex Græco textu, *ſi digneris obtemperare*, &c. quod patet ex Commentario. Scio enim certò nihil prodeſſe veri interpretem, ſi auditor non obaudit manu facili. Vnde monent viri magni,

Apocal. 15. n. 6.

Pereunt malè qui vera dicunt liberè.

PARÆNET. X.

Sanis monitis obtemperandum eſſe.

LAborant hoc morbo Reges, ac Duces, 1.
vt nolint capere admonitiones vtiles, vel ſerò admodum capiant; ac tandem ſi quas ſerò capiunt, animo non retineant.

R Semel,

Semel, iterum, ac millies verba fecerat Magiſter Dominus ſacra in domo, & publico in foro, apud Senatum, populúmque Hebræum. Sed capto, ductoque ad Caipham Magiſtro, quid Pontifex? *Interrogauit Ieſum de diſcipulis ſuis, & de doctrina eius,* &c. *Ioan. c.* 18. *n.* 10. Cóſtat non audiuiſſe Caipham, quid Magiſter diſputaſſet, cùm petat Iudex, quæ nã Chriſti ſchola fuerit: nec hallucinatur Salmeron, cùm dicat tom. 10. tract. 20 *Solent Magni Principes huius ſæculi raro accedere ad conciones,* &c. Addo vellicatum a Chriſto Sacerdotem eo ſtylo, *Interroga eos, qui me audierunt,* &c. & quaſi Pontifex non accepiſſet, quæ palam diſputarentur: *Taxat ignauiam, quod doctrinam publicam non audiſſet,* &c. Ita Salmeron loco cit. Hac via Pontifex: quid homines alij? hanc vnam terunt viam. Notant acerbè hanc veri audiendi ignauiam loca multa è ſacro textu. Ignauos enim homines perſanctè Deus vrget, vt audire velint. Deut. cap 4. n. 1. cap. 5. n. 5. cap. 9. n. 1. *Audi* (inquit) *Iſrael,* &c. Hac etiam via Baruchus agit auditores cap. 3. n. 1. *Audi Iſrael mandata vitæ,* &c. Nec Iſaias in monendo ignauus eſt, cap. 48. n. 1. *Audite hæc domus Iacob,* &c. quod Vates repetit *n.* 12. & 14. Monuerat id Dauid Pſal. 49. n. 7. *Audi populus meus, & loquar,* &c. Vbi Chryſoſtomus ſcite obſeruat, poſtulatum perſæpe a Deo ſtudium veritatis audiendæ iure merito. *Erant enim pigri, ac negligentes, & ne tantillum quidem legum lectionibus quietam præſta ant audientiam,* &c. ſcilicet, ne quid recte facerent, pigebat audire Magiſtros optimos.

Ioan. 18. num. 10.
Rarò Dei ſermones Princeps audit.
Deut. 4. n. 1. 5. n. 5 & 9. num 1.
Baruc. 3. n. 1.
Iſai. 48 n. 1. 12. & 14.
Pſal. 49. n. 7.
Concionibus non intereſſunt negligentes veri homines.

2. Impudentior hac parte Herodes eſt, qui accepta Chriſti fama, nihil omnino fecit, vt Magiſtrum videret, audiretque. Id Lucas probat *cap* 23. *n.* 8. vbi Herodes, *erat cupiens ex multo tempore videre Ieſum,* &c. Si videre Herodes auet, & audire, cur miſſo puero Magiſtrum non euocat? an timet, ne Chriſtus venire negligeret? Quod ſi timet, cur non adit, vt quæ Magiſter docet, auditor excipiat? *Sed ad illum videndum exire dedignabatur,* &c. Hæc Salmeron *lib. cit.* Euincit igitur Herodes ſua ignauia Principes, aut tardò, aut ſerò veri auditores eſſe. In hoc luto Niniuites eſt. Tonat Ionas in vrbe magna, in foro publico, & quæ hominibus fortuna immineat, latè diſputat. Flagrant ciuium ſtudia, verúmque Numen timent, & colunt, cap. 3. n. 5. *Crediderunt viri Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium,* &c. Nihil adhuc Princeps de luna, ac de iuſto ciuium dolore audit. Tandem nuntius aulam petit, ſed lento gradu, n. 6. *& peruenit verbum ad Regem,* &c. ſcilicet audire Reges negligunt ſalutis monita; quæ ſi fortè capiant, ſerò capiunt. *Ex quo perſpicuum eſt Chriſti prædicationem Reges mundi audire nouiſſimos,* &c. ſic habet Hieronymus.

Luc 23. n. 8.
Superbia eſt verum magiſtrum non curare.
Ion. 3. n. 5. & 6.
Ignarus ad veri doctrinam Princeps eſt.

3. Redeat Herodes iterum, & doceat, quo anno acceperit, Chriſtũ humanæ gentis magiſtrum, ac ſeruatorem eſſe. Dictis, factiſque miris vrbes, vicos, Senatum, populúmque Hebræum ſatis inſtruxerat Magiſter Optimus. quod habet Marcus 6. Lucas 8. Matth. 13. Nec Herodes Chriſtum viderat, nec audierat. Addit Matthæus cap. 14. num. 1. *In illo tempore audiuit Herodes famam Ieſu,* &c. ſcilicet poſt Ioannis iniuſtam necem. Quid non eſt? toto vagatur Regno Chriſti nomen, & Herodes Magiſtrum adhuc ignorat? Sed multa Regum eſt ſegnities in adeunda ſchola rerum ſacrarum: monet Chryſoſtomus Hom. 49. in Matth. *Huiuſmodi certè ſunt, qui verſantur in principatibus, quoniam faſtu rerum plurimum ſibi arrogant, parui facientes cætera, ſerò perdiſcunt,* &c. Accedit in litem Feſtus ille auditor ignauus rerum Chriſtianarum, quod ſuo Prætor ore probat, in Actis Apoſtolicis *cap.* 25. *num.* 19. vbi ſe accepiſſe dicit *de quodam Ieſu defuncto, quem affirmabat Paulus viuere,* &c. Quid Iudex bone! poſt vicennium, ex quo Paulus Ieſum cœlo tonantem audiuit, adhuc neſcis, quiſnam Ieſus fuerit? Neſcis quid Pilatus egerit? Quid pertulerit, Ieſu ad Crucem dãnato? Sed inuenit Chryſoſtomus, cur Feſtus ita loquatur. *Meritò de quodam Ieſu dicit vtpote principatũ gerens, eaque non curans,* &c. *Hom.* 51. Hæc de Feſto Chryſoſtomus, vt taxatam ſcias ignauiam hominis in adeunda Chriſti ſchola. Neque enim audit Princeps; quod ſi audit, ſerò id præſtat, ac ſegniter.

Matth. 14. num. 1.
Torpet ad pietatem malus Princeps.
Act. 25. n. 19
Quæ Dei ſunt non curat Prætor.

4. Alij, ſi quid audire contingat, animo abijciunt, quod patet. Vnde Moyſes vitio obliuionis, & ſacras legum tabulas, clauſa reponit in arca, *Exod.* 25. *n.* 21. *Deut. cap.* 11. *n.* 3. *lib.* 3. *Reg. cap.* 8. *num.* 9 *lib.* 2. *Paralip. cap.* 6. *num.* 11. Quare Paulus *ad Hebræos cap.* 9. *num.* 9. arcam laudat, *in qua & tabulæ teſtamenti,* &c. Seruatum in arca legum codicem docet Oleaſtrius. *Ne poſtmodum Iudæus pactum memineretur,* &c. Facile enim Iudæo eſſet demutare, quidquid in pacto ingratum erat, niſi id conſtaret ex tabulis. Puto ego legem tabulis ſeruatam, & arca occluſam eſſe, ad refricandam memoriam legum ſanctiſſimarum. Tanta de vero addiſcendo ignauia eſt hominum. Sed ignauior hac opera Rex eſſe poteſt: quo aſpectu Deuteronomiom à Sacerdote excipit, cum ſceptrum capit, inauguratione peracta. Ritus eſt, quo Ioaſus Regnum init 2. Paralip. cap. 23. num. 11. *Dederúntque in manu eius tenendam legem, & conſtituerunt eum Regem,* &c. Eo ſcilicet ritu Pontifex Regem vrget ad commentationem legum ſanctiſſimarum: preſſiúſque Regem pungit, qui Rebuſp. implicatus obliuiſci poterat faciliùs.

Quæ ad ſalutem ſpectant, facilè obliuiſcuntur homines.
2 Paralip. 23. num. 11.
A cura ſalutis friget, qui rem curat publicam.

5. Hæc hominom ignauia ſuum Deo mouet ſtomachum. Vno, vel altero verbo rem expedio. Librum ſe vidiſſe fatetur Zacharias cap. 5. num. 2. *Video volumen volans,* &c. Sed Græco textu videt *δρέπανον πετόμενον*, ſcilicet falcem volantem, &c. Ita Chryſoſtomus *ad pop. Hom.* 15. *&* 19. Theodoret. Cyr. Græciſque Patres alij: potéſtque duci nomen ex Hebræo texto. Nam מגלה *Megilla volumen* eſt: מגל *Magal* verò *falcem* ſonat, punctiſque detractis, nomen omnino vnum eſt. Subdit Vates *num.* 3. quantum veneni libro clauditur legum ſanctiſsimarum. *Hæc* (inquit) *eſt maledictio,* &c. Non ego miror librũ in falcem, ac diram precem verſum eſſe, qua legum ſacrarum auditor ignauus premitur. *Quia hæc ſacra eloquia ad æternam damnationem ſunt iis, qui ea vel ſcire nolunt, vel*

Zachar. 5. n. 2.
Dolebit grauiter legum ſacrarum ignauus auditor.

ſciendo

ſciendo contemnunt, *rectè de libro illa dicitur: Hæc eſt maledictio*, &c. ſic Magnus Gregor. *lib.*15. *Moral. cap.* 8. Minatur Moyſes hæc & plura, *Leuit* 8.*n.* 23. qui extremam Sacerdotis auriculam, extremámque manum ſanguine reſperſam eſſe voluit. Cur ſanguis in manu, & in auricula? manu opus, auricula ſignator auſcultatio. Illud igitur Moyſes in loco vrget, *vt intelligat Pontifex ſe ſanguinis pœnas daturum, ſi diuina mandata aut non audiret, aut non opere compleret*, &c. ſic Oleaſtrius. Acſi Moyſes Aaronem moneret. Aurem tibi frater vellet Deus magnus, infuſo in aurem ſanguine, auulſurus omnino aures, ſi legum admonitiones animo proieceris. *Qui enim cognouit voluntatem Domini, & non fecit ſecundum voluntatem eius, vapulabit multis*, &c. *Luc. cap.* 12. *num.* 47. quod meus Chriſtus à bono ſeruo repetit, ſcilicet, vt vero auditor obtemperet, id ab Holopherne rerum domino exigit Achior, vt verum norit conſilium, & manu exequatur. *Si digneris audire, ſiue obedire*, &c.

Leuit.8.n.23.

& Pontifex malè habent ſi Dei voces neglexerit.

Luc.12.n.47

Num 5. Dicam veritatem in conſpectu tuo, *&c.* & non egredietur verbum falſum ex ore meo.

Commentarius.

21. COmmendat Achior, quidquid in loco dicat, alienum à vero non eſſe. Quæ quidem in aulico virtus rara, vbi omnis mendaciorum copia; definit enim Diogenes curiam, & docet locum eſſe ad decipiendum, & prævalendum, confutis vtique mendaciis. Bene Philoſophus; ac ſi Philoſophiam è ſacro textu exſcripſerit. Cùm enim Deus Achabum malè deceptum vellet, 3. *Reg.* 22.*n.* 20. Quærit Iudex Opt. *Quis decipiet Achab?* &c. & mora nulla, ſuam Dæmon addit manum: *Egrediar*, (inquit) *& ero ſpiritus mendax*, &c.*n.* 22. Vnde iudex vim mentiendi apprimè ſciens addit: *Decipies, & præualebis*, &c. Quaſi vellet mendaces in aula valentes eſſe homines; quidquid velint, perficere manu facili. Quod ego à Caietano diſco. *Manifeſtat efficaciam huius medij, nempe mendacij in Curia*, &c. Achior igitur ſuam in vero dicundo curam promittit, ne ſuſpicionem, vt aulicus, moueat de mendaciis conſtruendis. Hæc & Dauid Senatu collecto pollicetur, Pſ. 39.n.11. *Non abſcondam veritatem tuam a concilio multo*, &c. Suam Dauid curam intendit, vbi grauius erat periculum de veritate ſupprimenda, ſcilicet hominibus in concilium euocatis. Sed tam Dauid in Senatu verax eſt, quàm Ioſephus in conſilio conſultor bonus. Conſilium, imò ſomniorum interpretamentum capiunt vincti loris homines, *Gen. cap.* 40. Pincerna ſcilicet de bona fortuna; quod patet ex *n.* 13. Piſtor de nece turpi; quod habes *n.* 19. Minatur Philo Ioſephum à Piſtore conſultum pronuntiaſſe liberè, quæ morderent hominem grauiter; ſed inuenit, cur id Ioſephus præſtiterit. *Quandoquidem, mendacium vbique fugiendum eſt, in ſacris etiam conſultationibus religio vetat admittere*, &c. *ad lib de Ioſeph.* Bene Philo docet, quod Ioſephus rectè

3. Reg. 22. n. 20. & 22.

Valent in Curia mendaces homi.

Pſ. 39. n.11.

Geneſ. 40. n 13 & 19.

Verum eſſe mendax, liquido proferendum.

Veloſ. in Iudith.

facit; quare Achior ab Holopherne conſultus nihil edicit, quod à vero abſit. ſciens certò vanos eſſe homines in conſultando, mendacéſque filios hominum in agendo eſſe.

22. Addit Ammonites, ſe & vero dicundo ſtudere, & à falſo miſcendo abhorrere. quæ dicendi forma hominem commendat maximè, vtpote qui nihil falſi veris admiſcet. Id Paulo notum erat ad Rom.cap.9. n. 1. *Veritatem dico, non mentior*, &c. Habes Magiſtrum ſui ſimilem, 1.*ad Timoth.cap.*2.*n.*7. Nec à Paulo Ioannes abeſt, Epiſt.1. cap. 1. n. 6. *Mentimur* (inquit,) *& veritatem non facimus*, &c. Verè aliud eſt mentiendi genus, cùm falſum vero quis addit. Hoc mentiendi modo peccant accuſatores, apud Matth.cap.26.n.61. *Nouiſſimè venerunt duo falſi teſtes, & dixerunt: Hic dixit: Poſſum deſtruere templum Dei, & poſt triduum reædificare illud*, &c. Hæc delatores, vt falsò dicantur accuſaſſe; ſed Ioannem adeo, *cap.* 2. *n.* 19. vbi Chriſtus Iudæos vrget, *Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*, &c. Verba quidem eadem ferè ſunt, quæ à Chriſto dicta teſtes referunt, niſi quod addiderunt: *Hic dixit, poſſum deſtruere*, &c. Ac proinde falſa veris inuoluerunt, vt falſi teſtes dicerentur. Pulchrè Hieronymus. *Sed in ipſis verbis calumniantur; & paucis additis, vel mutatis, quaſi iuſtam calumniam faciunt*, &c. Verè Hieronymus mentiendi artem damnat.

Rom 9. n.1.
1. Timoth.2. n 7.
1. Iohan. 1. n.6.

Matth. 26. n.61.

Paucis mutatis verum corrumpit mendax.

Ioan.2.n.19.

Falsò accuſant, qui veris falſa miſcent.

23. Hæc tamen humanæ gentis aſtuta eſt. Nec mentiar, ſi dicam paſci homines mendaciis, vt pane diario. An eò traxerim bene prouerbium, quo panis mendax notatur? *Dulcis eſt homini panis mendacij*, &c.*c.*20.*n.*17. Quid enim tam dulciarium eſt hominibus, quàm veris falſa miſcere? panem tamen confectum malo ſucco faſtidit Sapiens c.23.n.3. *Ne deſideres de cibis eius in quo eſt panis mendacij*, &c. Scio quid in loco alij. Illud placet interim, vocari a ſapiente panem mendacem, vt planum fiat, paſci homines mendacio, quaſi pane dulciario, ac nutriri delicatè: & vt nullum homines edunt obſonium, niſi pane addito: ſic ne verbum quidem edunt, vt non addant mendacium. *Mendaces filij hominum*, Pſ. 61. num. 10. & fabricatores mendacij apud Iobum *c.* 13. *n.*4. Hoſce ego homines dixerim concinnaſſe mendacium, colore veri inducto: quod notat Sapiens Prouerb.12.nům.19 *Qui enim teſtis eſt repentinus, concinnat linguam mendacij*, &c. & verò mendax, ne mentiendi artifex deprehendatur, falſa veris adumbrat: vnde veri additamentum, aliquando falſi lenocinium eſt. Abeant mendaces homines, cùm ſciã,

Prou. 20. n. 17.

Prou.23.n.3.

Mendacio fruuntur quaſi placenula mendax quiſque.

Pſ.61.n.10.
Iob 13.n.4

Prouerb. 12. n.19.

Mendax, ne pateat, veris falſa inuoluit.

Paræ net. XI.

Mendacium verè humanæ gentis vitium eſſe.

1. LAborat mentiendi morbo gens humana: nec artem dediſcant homines mentiendi; priuſquam naturam exuant. *Omnis enim homo mendax*, &c. *Pſ* 115 *n.* 2. quod an verè Dauid iactauerit, quærit Petrus Damiani *lib.* 2. *epiſt.* 14. *ad Deſiderium.* Nónne Dauid homo erat, cùm homines mentiendi vitio flagraſſe dixit? mentitur ergo, qui mendaces pungit homines, vtpote homo à quo nihil humani alienum eſt.

Pſal.115.n.2

Tunc homo ſupra hominem eſt, cùm vera loquitur.

Negat id Petrus,& argumentũ ex dictis conſtat, *Ego dixi in exceſſu meo: Omnis homo mendax*, &c. qui enim Deum altè meditatur, hominem quodammodo exuit, ac proinde non mentitur. *Ac ſi perſpicuè dicat: De falſitate hominum inde veram ſententiam protuli, vnde ego ipſe ſupra hominem fui*, &c. Ita Petrus; & probat liquidò hominem, duce natura, mentiri facilè. An homo vita ſanctus mentitur. Fortaſſe Iſaias hoc affectus morbo queritur, cap.6. n.5. *Væ mihi, quia vir pollutus labiis ego ſum?* &c. Vnde obſcrues, licet, mendaciũ id eſſe vitij, quo gens humana polluitur. Credo Procopio, qui textum eò trahit. *Fortaſsè* (inquit) *natura humana morbum confitetur, iuxta illud David. cum: Omnis homo mendax; eſt enim mendaciũ hominibus naturalis morbus*, &c. quo viros etiã ſanctiſsimos laborare volunt homines reliqui: nec Abramum expugnunt ab hoc albo. Prædam, hoſte victo, capiam remittit Abramus victor, & Regem ſacramento concepto vrget, vt retineat, Gen. 14. n. 22. *Leuo manum meam ad Dominũ meum*, &c. *quòd a filo ſubtegminis, vſque ad corrigiam caligæ non accipiam*, &c. Quid hoc eſt vir bone? quid ſanctè deieras te de ſpoliis non accepturũ? an fidem non facias, niſi iuramentũ concipias? quis tibi non credat iniurato? Sed premere Abramus voluit conceptã de ſua fide ſuſpicionem. *Ideo* (opinor) *iuramentum adhibuit, vt ne putes ipſum ita ſimulare; quod probabile eſt ſæpe contingere*, &c. ſic Chryſoſtomus *Hom.* 35. Tanta hominibus eſt licentia mentiendi, vt vel Abramus hoc vitio labi putetur, niſi iureiurando ſuſpicionem amoueat, etſi nemo neſcit artem mentiendi turpem eſſe.

Iſai. 6. n. 5.

Mendacio, quaſi morbo laborant homines.

Geneſ. 14. n. 22.

Iuramento fidem Abramus facit de odio mentiendi.

2\. Quæris, cur Moyſes pictorem à Rep. & ſtatuarium longè trudit? cùm nec ſtatuam velit, nec pictã tabulam, *Exod.* 20. *n.* 4. Sed Hebræus Plato damnatos putat artifices, ad lib. de Gigant. *quòd veritatem mendaciis vitient*, &c. Mentitur artiſex, & fallit arte ſimplici: quãdoquidem imagines iis abſoluit numeris, & coloribus, vt ſpirare molliter dicantur, & viuere: cùm tamen lapides, & colores vitæ nihil habeant. Inde Moyſes exſculpendi, & expingendi operam, quaſi mentiendi, & fallendi artem damnat. Sciebat Moyſes artem mentiendi non quadrare in virũ pudoris ingenui. Concinit & Hebræa lyra *Pſ.* 17. *n.* 41. vbi David, *Filij* (inquit) *alieni mentiti ſunt mihi*, &c. Ex Hebræa ſchola apud Genebrardũ, *Filij adulterini*, &c. & quadrat nota ſordida in homines, quibus mentiri pudor non eſt. Sed quis nam vitiis magnis pudor eſt, ſi mentiendi notam ſubeant, falſa etiam opinione? Hoc metu Ionas Deo ceruicoſus, quàm mendax hominibus haberi maluit. Miſſus à Deo aduersùs Niniuen terra, marique Ionas fugitat, *cap.* 1. *n.* 1. Quò fugis ah demens! quò te cumque vertas, illic Deus eſt: quidquid vbique terrarum eſt, ſuo quatit nutu: latere non poteris, nedum fugere. Illud tamen curat Ionas ſua fuga, ne mendax à Nina exiſtimetur; quod fieri neceſſe erat, ſi dolore ſcelerũ concepto minas effugeret malus quiſque. Abiere in hanc mentem plerique Patres. Et quidem Athanaſius Ionæ fugam ita lenit. *Timebat, ne mendax haberetur*, &c. *ad ſerm. de Cruce.* Nazianzenus Ionam, vt fugeret, & timore, & pudore victũ putat. Neque enim Vates fugam capit inuidia ſalutis alienæ. *Sed mendaciorum miniſterium obire præ pudore non ſuſtinebat*, &c. ſic Theologus *Orat.* 1. Dubius erat Ionas, verũ minaretur Deus conditionatè, & inde commninationes fruſtrà fierent, pœnitentia ſcelerum concepta; Deo refractarius eſſe, quàm hominibus mendax haberi maluit.

Exod. 20. n. 4.

Ingrata Deo ars mentiendi eſt.

Pſalm. 17. n. 41.

Grata morbo eſt ars mentiendi.

Ion. 1. n. 1.

Pudor viro bono eſt, ſi mendax credatur.

Factũ, quod timebat, vt Niniue conciperet dolorẽ ſcelerũ, & pœnã effugeret. Dij Magni! Quo Ionas dolore extabeſcit! inde moriendi votum improbum, cap. 4. n. 3. *Et nunc Domine, tolle animam meam*, &c Quod Theodoretus ſic exponit. *Vitâ defungi malo, quàm viuere cum ignominia; vereor, ne mendax habear*, &c. ſi poſt minas, ad cap. 3. n. 4. *& Niniue ſubuertetur*, &c. vrbem ciues ſeruauerint, venia impetrata. Mortem igitur precatur Vates, ne turpem ferat notam mentiendi. Quam David contraxiſſe viſus eſt, cũ mentiretur, neceſſitate etiam lenocinante. Adornata apud Achimelechum Sacerdotem ſcena hæc eſt, 1. *Reg. cap.* 21. n. 2. cũ David ſalutem fuga quæreret, & Achimelechũ adiret, ſimulato Regis obſequio. *Rex præcepit mihi*, &c. Vnde natus Pſalmo titulus, *Cum immutauit vultum ſuum coram Achimelech*, &c. *Pſ.* 33. *n.* 1. Quid eſt vultum immutare? an laruam David induit, vt mentiretur facilè? an ruborem contraxit, cũ ſimulatè egit? Credit Baſilius, & à Baſilio Theodoretus, aliũ à ſe hominem deſceiſſe, qui operam dederat mendacio concinnando; inde vultũ omnino mutatum eſſe. *Vultum* (inquit) *ſuum mutaſſe dicitur, & qui non ſit vſus veritate conſueta*, &c. Eſto auos, auoſque iactet Princeps quiſque, & nomina magna Catonũ: vbi mentitur, alius à ſe ipſo Princeps eſt, alius & homo eſt, de vili ſcilicet grege. *Immutauit enim vultũ ſuum*, &c. 3.

Ion. 4. n. 3. Mortem optat, qui mendax haberi poteſt Ionas.

Ion. 3. n. 4.

1. Reg. 21. n. 2.

Pſ. 33. n. 1. Vultum David pudore mutat, cùm artifex ſimulator eſt.

Fœdum omnino vitiũ, quod etſi leuiuſculum, à Sara longè Deus eſſe voluit, *Gen.* 18. Ridet Sara, & riſum negat leui mendaciolo, *n.* 25. Vrget tamen Angelus: *Non eſt ita, ſed riſiſti*, &c Quare Deus tam ſeuerus eſt virtutis exactor, vt de leui piaculo Sarã pungat acerbè? Factum ſeuerè, id eſt, *vt à repentino etiam mendacio in poſterum redderetur cautior*, &c. Sic D. Thomas, & ſcitè monet lapſum mentiendi etiã leuiter cauendum ſeriò eſſe. Nec Dæmoniarcho paret Chriſtus, ſi mentitur. Clamitabãt Dæmones, ac Chriſtũ verè Deũ ebuccinabãt, *Luc. c.* 4. *n.* 41. Subdit Lucas de Chriſto, *& non ſinebat ea loqui*, &c. Ita ne mi Domine laudes reiicis ab hoſte commendatiores? Cur non pateris laudantes Dæmones, cùm vnus è multis dicat, Marc. cap. 1. n. 24. *Scio, qui ſis*, &c. Caiet. bene ad Lucã cit. *Non ſinebat ea loqui. quia dicebant mendacium*, &c. Neque enim certò ſciebant Dæmones, quòd aſſequebantur coniecturã, Chriſtum ſcilicet Chriſtum eſſe. quod probãt multi Patres apud Barsd. *tom.* 1. *lib.* 2. *c.* 3. apud Suar. *to.* 2. *in* 3. *p. q.* 44. *art.* 4. *diſp.* 31. *ſect.* 3. & quidem Chryſ. *Hom.* 5. *ad Marc. cit.* ſic vrget Dæmonem, *Fingis te ſcire, quod neſcis*, &c. Quare mirum non eſt, ſi mendaces Dæmones loqui non ſinat verax Deus; qui Dæmones viri mendaces porcis traditos in mare deprimit. Id quidem timebãt Dæmones, qui obnixè deprecabãtur apud 4.

Gen. 18. num. 25.

Non decet Mercinam ſanctam ſine mendaciolum.

Luc. 4. n. 41.

Marc. 1. n. 24.

Turpe vel in Diabolo mendacium.

Luc.

Luc. 8. n. 31. Luc. 8.num. 31. *Ne imperaret illis, vt in abyſ-*
ſum irent, &c. Sed Chriſtus ſatis Dæmonibus
non facit; ſues enim à Dæmonibus obſeſſos
Matth. 8. n. 32. & 29. perdit, *& mortui ſunt in aquis*, &c. *Matth.* 8.
num. 32. ſcilicet eam Chriſtus pœnam ſtatuit
mentientibus: qui opponunt n. 29. *Veniſti an-*
te tempus torquere nos, &c. Adſtruunt menda-
ces Chriſtum veniſſe ad torquendum genus
Dæmonum, qui ad ſanandum genus homi-
num aduenerat; quare iratus Iudex premit
Mendaces Dæmones punit Deus. Dæmones. *Quia mentiti erant, quia ſanum Dei*
filium fecerant, &c. ſic Tertullianus 4. *contra*
Marcion. c. 15. Et erit qui neget vere dictu-
tos homines apud Chriſtum die extrema:
Nonne in nomine tuo prophetauimus? &c.
Matth. 7. num. 22. *Matth* 7. *n.* 22. etſi Iudex reponat ſeuere, *Nun-*
quam noui vos, &c. Quid enim? accuſat Chri-
Vel malis hominibus pudet mentiri. ſtus homines de mendacio, quos non agno-
ſcit amicè. Negat Auguſtinus ſerm. 50. *Non*
enim in conſpectu tanti iudicis mentiri audebunt;
aut iactare, quæ non fecerunt, &c. Tantus de
mendacio conſtruendo metus eſt, vbi Deus
hominum iudex vrget. Quis ergo magnus, &
bonus homo ſimulatè agere, ac mentiri
auſit? Non ita Achiot; imò iactat, *& non egre-*
dietur verbum falſum ex ore meo, &c.

Num 5. Si digneris audire Domine mi.

Commentarius.

24. PAret ex loco Iudiees, ac Principes Re-
rump. ſalutandos eſſe obſeruantiſſimè: id
verò maximè, cùm verum audire cogantur.
Sic Holophernem Achiot Dominum, ſe ve-
rò ſeruum appellat hominis. ſcilicet, quo tex-
tu latinè habes: *ex ore meo*, &c. græcè vertas,
ἐκ σόματ⊕ τῦ δέλυ σῦ, *ex ore ſerui tui*, &c. Cur
Ammonites Holophernem ſubmiſsè alloqua-
tur facilè eſt inuenire. Nimirum docet Achior
Ducem iuxtà, ac Regem obſeruantiſſimè ap-
pellandum eſſe. Quo ore Daniel Regem ſa-
Dan. 4. n. 16. & 21. lutat cap. 4 n. 16. *Domine mi Rex, ſomnium his,*
qui te oderunt, &c. quod te ſomniaſſe doces,
omen auertat Deus, errorémque hoſtibus il-
lum inferat. Nam ſomniū eſt de fortuna Re-
gis aduerſa, quam Vates niſi adactus vi, non
Veritas blandimentis mitiganda. ſoluit, *n.* 21. Qua tamen honoris præfatione
Daniel Regem appellat? quo ſe Vates ſermo-
ne deiicit? *Domine* (inquit) *mi Rex*, &c. fortaſ-
ſe veri motſus triſtes lenire voluit. Vnde Hie-
ronymus, *Auſteritatem ſententiæ temperat ver-*
borum blandimentis, &c. Sic Paulus vrget ſcho-
1 Corinth. 10 n. 14. lam Corinthiam laude addita cap. 10. n. 14. *Fu-*
gite ab Idolorum cultura, &c. Pungit acerbè ho-
mines, qui cibos edebant Diis ſacros: ſed ad-
dit n. 15. *vt prudentibus loquor*, &c. Hæc ad lau-
des hominum pertinent. Vnde Theodoretus,
Seueritas lenitate condienda. *Vnà cum laude reprehenſionem affert: bonis ver-*
bis, vt ea benè accipient, procurans, &c. Deinde
Vates miniſtrū agit aulica moderatione. Quid
ageret, ſi audiret Paulum tonantem: *Reddite*
ergo, cui timorem, timorem: cui honorem, ho-
Rom. 13. num. 7. *norem*, &c. *ad Rom. cap* 13. *n.* 7. Iuſta hæc
eſt officij ratio, vt qui ſubeſt, Præfectum me-
tuat, & ſalutet nomenclatura nobili. Quod in
ſchola Apoſtolica benè Magiſter laudat. *Vos*
vocatis me Magiſter, & Domine, & benè dici-
Ioan. 13. n. 13. *tis*, &c. *Ioan. cap.* 13. *n.* 13. Sciebant Apoſtoli
Veloſ. in Iudith.

quid honoris deberent Magiſtro optimo qui
Dominum appellabant: nec Magiſter hono-
rem abnuit, qui ab amore naſcitur. Probat id
Rupertus *lib.* 7. *in Matth.* ſcilicet, *Bonum, &* *Placet Deo blanda ſimul, ac ſeuera nomenclatura.*
ſuaue eſt vtrumque dicere, Magiſter & Domine,
&c. Magiſtrum appellare, & Dominū tacere,
appellatio eſt de Iudæ oſculo. Proditorem
Magiſter innuit: quid ſchola Apoſtolica? ti-
met, & quærit: *Nunquid ego ſum Domine?* &c. Matth. 16. n. 22. & 25.
Matth. 26. *n* 22 Paucis poſt verbis, quærit &
Iudas proditor, voce tamen alia. *Nunquid ego*
ſum Rabbi? &c. *n.* 25. quem Petrus Dominum,
Iudas Magiſtrū appellat, animo ſcilicet exul-
cerato. Id Rupertus obſeruat. *Iudas* (inquit) *ſic*
appellare placet, vt cæteris ſingillatim dicentibus:
Nunquid ego ſum Domine? ille, quod erat cordis
aridi, & perfidi, diceret: Nunquid ego ſum Rab- *Colendus more Deus eſt.*
bi? Tantus Magiſtris, & tantus Magiſtratibus
honor debetur, vt ſalutari oporteret cum ho-
noris præfatione, & homines vice Deos pari
honore obſeruari.

Succurrit in hanc litem bene Saulem à Sa- 25.
muele Chriſtum vocari 1. Reg. cap. 12. n. 3. 1. Reg. 12. n. 3.
Loquimini de me corā Domino, & coram Chriſto
eius, &c. Vnde, puto, Dauid excepit vocem, vt
militem deterreret à Saule opprimendo c. 26.
n. 9. *Quis enim extendet manum ſuam, vt occi-* 1. Reg. 26. n. 9.
dat Chriſtum Domini, &c. Mitto Cyrum ab Iſai. 45. n. 1
Iſaia Chriſtum ſeriè dictum, cap. 45 n. 1. *Hæc*
dicit Dominus Chriſto meo Cyro, &c. Sed addo,
Reges ſacro textu Chriſtos appellari, vt Chri-
ſti vicarios obſeruet religiosè, quicūque ſub-
eſt. Certè Auguſtinus Saulem inde Chriſtum *Chriſtus ſacro textu Princeps eſt, ne quis non colat religioſè.*
vocari putat, vt nemo tangat Chriſtū Domi-
ni, *ne Deo iniuriam facere videretur, qui his or-*
dinibus honorem decreuit, &c. q. 35. *in Vet. Teſt.*
Diſcas ex ſchola Apoſtolica Præfectos Retūp.
ſuo cultu obſeruandos eſſe, Paulo tonante,
Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita
ſit, &c. *ad Rom. cap.* 13. *n.* 1. Deinde addit, Rom. 13. n. 1.
quo id iure præſtandum eſt. *Non eſt enim po-*
teſtas niſi à Deo, &c. Dubites, an Pharaonis
poteſtas à Deo eſt? an permiſſum à Deo Nero-
nis ſceptrum? an Pilati virga à Deo addita?
vt colantur obſeruantiſſimè turpes vita homi-
nes? Aio cum Auguſtino ad locū cit. *Poteſtas* *& malus Princeps reuerentiſſimè colendus.*
enim exigit, quæ meretur honorem, &c. ſcilicet,
vt Princeps, & appelletur obſeruantiſſimè, &
obſeruetur reuerentiſſimè. *Quem neceſſe eſt*
ſuſpiciamus vt hominem, quem Deus noſter elegit,
&c. ſic Tertulliano viſum eſt *Apolog. cap.* 33.
Fortaſſe inſtructus ab Apoſtolo Magiſter do-
cet. *Dei enim miniſter eſt*, &c. *Ad Rom. loco cit.* Rom. 13. num. 4.
An eo aſpectu Dauid Abrahamo præponitur
in cenſu Chriſti genealogico? *Filij Dauid, filij*
Abraham, &c. ſic Matthæus habet. Nemo Matth. 1. n. 1
neſcit Abrahamū præceſſiſſe annis plurimis;
cur igitur Dauid loco prior eſt? Reſponſum
eſto ex Theophilo Antiocheno in Matth.
lib. 1. *Prior deſcribitur Dauid, quod in regno cla-* *Religioſius colitur poteſtas auguſtior.*
rus enituit, &c. Ac ſi vellet Theophilus, Reges,
vt honore, ſic & loco præponēdos eſſe. Quid?
ſi Deus Reges honoraſſe viſus eſt.

Credo Balaamum hoc aſpectu apud Deum 26.
egiſſe, *Num.* 22. Nam rogatus à Deo Vates, Num. 22. n. 9. & 10.
quò ſpectaret legatio Moabitica, n. 9. *Quid*
ſibi voluit homines iſti apud te? &c. Obtrudit
Balaamus titulos maieſtatis Regiæ, *n.* 10. Balac
Rex Moabitarum miſit ad me, &c. ſcio quid

Regum preces, viris impetrandi à Mago, à Deo. Abulenſis adſtruxerit q. 6. Balaamum ſcilicet
obieciſſe legatos à Rege Magno homines, vt
doceret, quid poſſet Magnus Princeps apud
homines reliquos. *Diligenter perſona rogantis
dignitatem expreſſit, vt demonſtraret ſe rationa-
biliter ad hoc moueri*, &c. Exigit enim magna
poteſtas ne quid velit, quod non impetret, iu-
re dignitatis. Credo ego Balaamum intuliſſe,
quis nam Muabitis Princeps eſſet, vt à Deo
impetraret, quidquid Princeps vellet: quaſi
Deus negare non auſit, quod Princeps petit,
etſi malus Princeps, ne maieſtatem lædat Re-
giam ſomnio Pharaonem inſtruit, ac de fame
Gen. 41. n. 1. ledanda monet, *ad Gen. 41. num. 1.* Abime-
Gen. 20. n. 3. lechum præſens terret, ne ſcelus admittat,
Gen. 20. num. 3. Chaldæum viſis recreat, quo
ſpectante, *ſpecies quarti ſimilis filio Dei eſt*,
Dan. 4. n. 92. &c. *Dan. 4. n. 92.* Primúſque Nabuchodonoſor
eſt, qui Dei filium appellauerit, vt Rupertus
Reges & Deus venerantur habet. ſcitè obſeruat *lib. 6. de Victor. cap. 22.* Cur tan-
tum Regibus etſi abſurdis tribuit Magnus
Deus? Auguſtinus optimè. *Non vtique ſuo me-
rito, ſed merito Regalis ordinis*, &c. ſic Antiſtes
loco citato. Tanta Regum maieſtas eſt, vt Deus
maieſtatis plurimæ Reges venerari non dubi-
tet, ſuúmque hominibus animum aperire, etſi
bonæ mentis ne pilum quidem habeant.

Num 6. Populus iſte ex progenie Chaldæorum eſt.

Commentarius.

27. SVam Achior orationem orditur à terra
patria Gentis Hebraicæ, vt quæ nam ſint
vires, ac dotes hominum, exponat facilè, cùm
filij à parentibus hauſtam oſtendant virtu-
tem, dicto, facto. Scienter Ammonites agit, &
vnde Gens Hebræa genus ducat, certò pro-
bat. Abramus enim Princeps generis è Chal-
dæa genus trahit: quod patet ex *Gen. c. 11. n. 28.*
ex *cap. 15. n. 7.* ex *Eſdr. 2. cap. 9. n. 7.* ex Actis
Apoſt. *ad cap. 7 num 4.* & res adeò plana eſt,
vt actum agam ſi probare velim. Vide, quid
Interpretes in Iudithæ locum: Salian. *anno
Manaſſæ 9. n. 39.* Lorin. *in Actis.* Nam com-
muni placito volunt Abramum in Chaldæa
natum è Chaldæa euocatum eſſe, vt minus
ſit neceſſe Ioſephum citare 1. *Antiq. cap. 3.* Vr-
ges, Abramum nõ è Chaldæa euocatum fuiſ-
ſe; quod Stephanus actum docet, *cùm eſſet in
Act. 7. n. 2. Meſopotamia*, &c. *Act. 7. n. 2.* Et fortaſſe id
Leuites excepit à Ioſue, qui ad Hebræum au-
ditorium ſcitè dixit de bono Deo, cap. 24 n. 3.
Ioſ. 24. n. 3. & 4. *Tulit patrem veſtrum de Meſopotamiæ finibus*,
&c. Deinde monet n. 4. *Auferte Deos, quibus
ſeruierunt Patres veſtri in Meſopotamia*, &c.
Quis igitur è Chaldæa veniens, è Meſopota-
mia veniſſe dicatur? Maximè cùm Achior
aſſerat *n* 7. Abramum profugiſſe è Chaldæa in
Meſopotamiam. Sic enim habes Græco tex-
tu, *καὶ ἔφυγον εἰς μεσοποταμίαν*, quod exponunt
Interpretes de Abrami itu ad Charras vſque,
vbi Thare pater, & Lothus nepos ſedem fixe-
re; quibus de rebus Moyſes ad Gen. c. 11. n. 31.
Veneruntque vſque aram, & habitauerunt ibi,
&c. Quos verò annos, apponit Achior Græcè,
Gen. 11. n. 32. *ἡμέρας πολλάς*, & tropus eſt, qui dies, pro
annis, cenſet.

Stimulus eſt; ſtimulum tamen ſic vellunt 28.
Interpretes, & docent Meſopotamiam la-
te ſumi, & preſsè. quæ latè ſumpta Chaldæ-
am cogit, & Syriam. hoc aſpectu locutos fuiſ-
ſe Ioſuam, & Stephanum, *cit. locis.* Preſsè ac-
cepta Meſopotamia vnam claudit Syriam: *Duplex ſacro textu Meſopotamia.*
vnde appellatur ſacro textu Meſopotamia
Syriæ. ſic Pater Iacobo. *Proficiſcere* (inquit) *in
Meſopotamiam Syriæ*, &c. Gen. 28. *n.* 2. ſic Da- Gen. 28. n. 2.
uid canit Pſ. 59. *cùm ſuccendit Meſopotamiam* Pſ. 59. ꝟ. 2.
Syriæ, &c. Hæc verò eſt Meſopotamia ad Au-
ſtrum ſita; quò loci diuertit Abramus è Chal-
dæa, Borealique Meſopotamia. Sentit mecum
Abulenſis *q. 18. in Gen. 18.* Ribera *ad Hebr. 11.*
Lorin. *in Acta, cap. 7.* Quare terra patria He-
bræo, & Abramo Chaldæa eſt, ſoli vbertate
feliciſſima. Nec id ego miror, cùm ſciam eſſe
inibi agrorum veſtitus virides, ventorum af-
flatus lenes, aquarum perennitates, & arborum
opacitates. *Agrum vtique totius Orientis ferti-
liſſimum*, &c. Quod monet Plinius *lib. 6. c. 26.*
Ammian. *lib. 23.* Strabo *lib. 16.* Addit Plinius
Chaldæam ſcholæ Aſtrologicæ matrem eſſe:
qua de ſchola Ammianus, *Chaldæorum* (inquit)
Regio eſt, altrix Philoſophiæ veteris, &c. Inde
Chaldæus titus, apud Claudian. 1. panæg.

—Armenius, vel Comagenus Aruſpex. *Chaldæa Aſtrologiæ mater.*
apud Iuuen. Satyr. 6.

Chaldæis ſed maior erit fiducia, &c.
ſcilicet ad cuiuſque geneſim explorandam.
Non me latet, quid Rhodiginus viris magnis
adiutus affirmauerit: Chaldæum ingenio ad
ſapientiam factō nõ eſſe, *lib. 16. c. 4.* Sed fidem
hominis premit Cicero *ad 1. de Diuinat.* vbi
Orator, *Chaldæi* (inquit) *aſtrorum cognitione, ſo-
lertiaque ingeniorum antecellunt*, &c. ſatis ad li-
tem Daniel eſt, qui magnis Philoſophis Chal-
dæis addit *c. 2. n. 2.* Iam verò quòd mater ſapi- Dan. 2. n. 2.
entiæ Chaldæa multis ſit, magníſque oppidis
adornata, nemo neſcit. Vide Plin. & Strabon.
locis cit. Nónne in Chaldæa eſt Babylon illa
magna, de qua *Dan. c. 4. n. 27.* hæc Hebræo eſt
terra patria.

De qua meminit Achior, vt doceret, quo 29.
Hebræus conſtaret genio, quo valeret inge-
nio, & qua virtute præſtaret; ſignat enim mor-
bos, ac dotes animi terra patria. Hæc loci cu-
iuſque natura eſt, vt afficiat partes corporis ad
functiones animi; ſalua tamen ratione agendi
liberè.

—Non omnis fert omnia tellus, &c. *Facit ad malos, bonóſque mores terra patria.*
Fruges locis aliis bene, aliis male reſpondent;
triſtes veprea alibi, alibi felices arbores latè
prouenium, ex ſoli, cælique poſitione. ſic facit
ad bonos, maloſque mores hominum, quo
quiſque ſolo ſit natus, & quo cælo animatus.
Multis argumentum perſequitur Alexander
lib. Genial. 4. c. 13. Diſcas id ex verbo Græco, Tit. 1. n. 12.
& veteri, *τρία κάππα κάκιστα.* Inde Creta men-
daces edit homines, de quibus Paulus *ad Tit.
c. 1 n. 12.* quod adeò verum eſt, vt verè Naſo
addiderit, ac parœmiaſticè,

——————*Non hoc*

Quamuis ſit mendax, Creta negare poteſt, &c.
ad 1. de Arte. Inde fures gignit Cilicia, quos
agitat Epigrammatiſtes lib. 6. epigr. 71. *Fur
nota nimium rapacitatis compilare Cilix volebat
hortum*, &c. Mitto, quid Paulus addiderit; *Na-
tus in Tharſo Ciliciæ*, &c. ſe Ieroſolymis edu-
catum

Act.22.n.3. catum piè, *Act.22.num.*3.ſcilicet,vt mores patrios nutriti Ieroſolymæ corrigeret.quod notat Chryſ.Hom.47.*Ne putent,ob gentem,aliam religionem, addit: educatus in ciuitate hac*,&c. Forraſſe vrgebar homines

Et ſolo malè Suada fames,& turpis egeſtas; quæ Eugubium vrgebat ad furandum. Vnde luſus Petro Damiani *lib.* 1. *epiſt.* 19. *ad Alex.* 2. ab egendo Eugubium denominari videtur. *Hac enim regio, quò magis inuenitur aliena diuitiis, & copioſius abundat vitiis*, &c. Inde Sinones malos nutrit Cappadocia:quos mordet Peluſiotes. Priſcum enim Cappadocem notat reum ſcelerum,quæ vt magna credi non poſſint; ſed addit lib. 1. Epiſtol. 158. *Vnum eſt quod me ducit, vt fidem commodem iis tragœdiis, nimirum prodigioſa Patriæ improbitas*, &c. An hæc tria peſſima cappa? Addit Hoſeas & Cananæum dolis texendis natum, cùm mercaturam facit. *Canaan* (inquit)*in manu eius ſtatera doloſa*, &c. cap. 12. num.7. Sed Cananæus ab auis, & atauis Cappadocibus morbum contraxit fallendi.*Heueos enim Cappadoces expulerunt: qui egreſſi de Cappadocia deleuerunt eos, & habitauerunt pro illis*, &c. quod Moyſes tradit *Deuteronom.* 2. *num.* 23. Quid igitur nepos ab auo diſceret Cananæus, & loci natura paratus ad vim, & fraudem?

Condunt piè mores nutrimenta tales oppida.

Ad furandum vrget inopia patriæ.

Hoſeæ 12. n.7.

Deut.2.n.23.

30. Opponis Barnabam è Creta, vnde vitam hauſit, *Act.4.n.36*.Paulum è Cilicia,vbi natus vixit, *Act.22.num.*3.Gregorium,ac Baſillum è Cappadocia, vnde parentes habuere: è locis vtique affectis nihil mali contraxiſſe. quod obſeruat Peluſiotes à Deo prouiſum eſſe. *Ne malè feriata natura improbitatem ſibi inſitam ſuis poſſet vitiis praetexere*, &c. *lib.*1. *Epiſt.* 355. Occurrit bonus Deus malis hominibus, qui ſuam tuentur improbitatem ex natura terræ patriæ. Addis gigni aurum è terra ſterili. Aduertit id Plinius *lib.* 33. *cap.*4. quæ enim frugibus, arboribuſque alendis non reſpondet, auro gignendo abundè felix eſt. Sic & ſolo macro virtus magna, & cælo pingui mens bona venire ſolet. Bene eſt. Nemo tamen negauerit, leniri mores hominum ſolo miti, & leni cœlo; quod Achior inſinuat, cùm Hebræum è Chaldæa bene cultu veniſſe probat, *Populus iſte ex progenie Chaldaeorum eſt*, &c. Scio enim è ſolo miti,cœlóque tenui capi mores faciles ad probitatem morum. An id Ieſus Nazarenus, & hominum floſculus rectè probat, ex Nazareth; vbi nutritus, vbi moratus, vbi vitam egiſſe dictus eſt? *Matth.* 2. *n.* 23. Oſtendit trahere homines è ſolo patrio nomen, & omen vitæ gerendæ. Adamum Deus ab agro Damaſceno trahit, & horto claudit geniali; vbi multa ſoli, cœlique benignitas, Gen.2.n.15. *Tulitque Dominus Deus hominem, & poſuit in paradiſo voluptatis*, &c. Credo, vt Adamus ex loci natura mitiori genium hauriret facilem, & ingenium coleret ad vitæ leges ſanctiores. Adeſt mihi Philo *ad lib. de Opif.* Quærit Hebræus inibi, quare Deus Adamum, niſi orbe condito, & horto extructo, non condiderit, ſed magno id conſilio Deus feciſſe viſus eſt. *Volens, vt recens natus nulla re careret,qua ad viuendum, atque adeo ad rectè viuendum conferat*, &c. Satis Philo inſinuat iuuari more hominum, ac leniri loci genio, ac rerum ſubſidio.

Non adimet libertatem agendi benè mala patria.

Matth. c. 2. n.23.

Innatur ſolo patrio virtus animi.

Gen.2.n.15.

Nutriunt mores bona ſolo mitiori.

31. Quod adeò verum eſt, vt ſolo aſperiori nata virgo moras nectat, cùm vocatur a Deo ſemel,iterum, ac tertiò. *Veni de Libano, veni de Libano,veni,& coronaberis*, &c. *Cant.*4.*n.*8. Vocatur ad ſceptrum mulier, & cunctatur? Vnde hæc cunctandi ruſticitas, niſi è ſolo patrio nata eſt? In montis iugo ſuam virgo ſedem habet, vitam ibi viuit cum turba ruſticella; è Libano enim euocatur. Loci natura durauit ingenium, ne citò flecteretur ad vocem Domini. Quis neſcit Moyſen à Deo vocatum,vt legationem obiret,cunctatum excuſaſſe difficultatem loquendi, *Exod.cap.*4.*n.*10. Mirum, quàm ceruicoſus Deo Moyſes eſt! Ad hominem Magnus Deus: *Veni*,(inquit) *mittam te*,&c. *Exod.*3.*num.*10. Reddit Moyſes, vt onus abiiciat: *Quis ego ſum, vt vadam*, &c. *num.*11. Vrget Deus iterum n. 16. *Vade, congrega ſeniores*, &c. Reſpondet Moyſes cap.4. num.1.*Non credent mihi*,&c.Perſtat Dominus in iubendo:*Perge igitur*,&c.*num.*12. Perſtat in negando Moyſes:& precibus infimis legationem auertit in alium.*Obſecro Domine*,&c.Cur Moyſes Deo ceruicoſus eſt, qui magna vixit in aula Regni Princeps?Nam,teſte Stephano, *ſuſtulit eum filia Pharaonis, & nutriuit eum ſibi in filium*,&c. *Act.*7 *num.*21.Sed ab aula ad montem abiit Moyſes,dumiſque tritus, *Paſcebat oues Iethro*,&c. *Exod.*3. *n.*1. & ea vita peregit annos plurimos: quod patet ex *Act.* 7. *num.*30. Quid igitur mirum eſt hominem dumis tritum, ſolóque duratum cunctari ad voces Domini? loci aſperitas ingenium durauerat, ne Dei iuſſis Paſtor obtemperaret facilè. Quare magnum Ruperto miraculum eſt, quòd Amos e Thecuitis Paſtoribus Dei vatem egerit. Fatetur Amos ſe de vulgi numero, de caſa humili hominem eſſe, cap.7. num.14. *Armentarius ego ſum, vellicans ſycomoros*,&c.E bubulco Deus Prophetam inſtituit. *& dixit ad me: Vade,propheta*, &c. *n.* 15. Ita ne Deus Paſtorem ſolo, cœlóque duratum cogit ad virtutem, ſortémque propheticam?Sed explicatam puto rationem vitæ paſtoritiæ; vt pateſceret, quænam Deo ius eſt in bubulco excolendo. *Magnum quippe eſt praeconium gratia, ac gloria Domini, in eo, quòd paſtorem implendo, Prophetam facere,& dignanter voluit,& efficaciter potuit*, &c. ſic Rupertus *in Proæm.* quaſi tota Dei manu opus eſſet, vt Paſtor Deum ſequeretur. Nemo igitur neget iuuari homines ſoli, cœlique natura,vt rectè agant. Vnde Achior Hebræum commendat alumnum à Chaldæa benè cultu.

Cant.4.n.8.

Non citò flectitur virgo ruſticella à Deo euocata.

Exod.4.n.10.

Exod. 3. n. 10.11.& 16.

Exod.4. n.1, & 12.

Act.7. n. 21.

Act.7.n.30.

Ingenium durat loci aſperitas.

Amos 7. n. 14.& 15.

Emicat Dei virtus in bubulco piè excolendo.

32. An mites mores, ac dotes commendat nobiles ab ſchola Academica? Aio.Credo enim Abramum eductum, quaſi è doctrina Chaldaica euocatum, ſcilicet Vr, Abrami terra patria, de qua *Gen. cap.*15. *num.*7. Vox Hebræa eſt,quæ doctrinam ſonat, *Deuter.*33.*n.*8. *Iſaia cap.*24.*num.*15. vbi Vates monet, *In doctrinis*, &c.Hebraicè באורים *Beurrim,glorificate Deum*, &c.vt Abramum ex Vr Chaldæorum extractum dicas, ex doctrina Chaldaica euocatum eſſe Philoſophum nobiliſſimum. Hac via laudem ſibi parat Horatius,

Romæ nutriri mihi contigit,atque doceri,&c.

Gen.15. n.7.

Iſai.24. n.15.

Multa morum bonitas à terra Academica.

Nec Paulus aliunde ſuam commendat ſa-
pientiam, quàm à nutricatu Ieroſolymæ, *Nu-
tritus in hac ciuitate, ſecus pedes Gamalielis eru-*
Act. 22. n. 3. *ditus*, &c. *Act. cap.* 22 *num.* 3. Quis neget ſuam
Themanitis Academiam fuiſſe? Id ego probo
ad 1. *cap. n.* 2. *in comment.* ſatiſque facit Iere-
Ierem. 49. n. 7. mias cap. 49. n. 7. *Nunquid non vltra eſt ſapien-
tia in Theman?* &c. Nec potuit non hæc Aca-
demia Themanitis multum conferre virtu-
tis, ac nobilitatis, quibus Theman erat
patria. תימן *Theman* enim Hebraicè *dextrum*
ſonat; quid verò magnum, fauſtúmque non
ſonat dextra, ſacro textu? Themâ igitur alum-
nos edit, ac nutrit virtutis, & ſapientiæ nobi-
liſſimæ. Lenit omnino mores, & concinnat
Ab ſchola Academica morum caſtimo. ſchola Academica. Vnde vox Hebræa בר *Bar*
Pſalm. 2. *num.* 12. & *diſciplinam* valet, & *pu-
ritatem*, quaſi Dauid, natam ab ſchola ſapien-
Pſal. 2. n. 12. tiæ puritatem morum velit eſſe. *Apprehendite
igitur diſciplinam*, &c. Hebræo textu, *Oſculami-
ni puritatem*, &c. Quid tandem nobilitatis ad-
Iud. 5. n. 9. Deuter. 33. n. 21. dat ſapientia, conſtat ex 5. *Iudic. num.* 9. &
Deuter. 33. *n.* 21. vbi vox Hebræo textu מחוקק
mechokek Princeps eſt & Doctor, ne quis ne-
get Doctores maximos principatu frui maxi-
Doctor verò Princeps. mo. Addo, quod Iſaias cap. 43. num. 27. *Inter-
Iſai 43. n. 27. pretes tui præuaricati ſunt*, &c. Hebraicè, *Prin-
cipes tui*, &c. Nam מליץ *Melits* vtrumque
ſonat, *Principem* ſcilicet, & *interpretem*, à ver-
Leniter docet bonus magiſter. bo מלץ *Malats*, quod eſt *dulceſcere*. Ac ſi
Deus vellet Magiſtros, & Principes alloquio
dulces eſſe, ne auditores à ſe auertant acerbè.
Sed, quod meam ad rem attinet, Legum In-
terpretes ſuo merito vocantur Principes; vt
qui Hebræum commendat à Chaldæa patria,
commendatum oſtendat ab ſchola Chaldaica
Philoſophum nobiliſſimum: ac tandem vi-
rum magnum venire à magna patria.

33\. Negant prudentes rerum humanarum In-
terpretes, poſſe è vili oppidulo venire mag-
nos homines. qua via Nathanael vrget Na-
Ioan. 1. n. 46. zaretham Chriſti patriam, Ioann. cap. 1. n. 46.
A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe? &c. Ab
humili ſcilicet oppidulo (quod exponit Eu-
thymius,) nec Vates optimus, nec Princeps
Maximus venire poteſt. Fortaſſe Dauid, vt ſe
premeret, de Patre meminit, patriǿque oppi-
dulo. Quæſiui à Saule, quos nam Dauid auos,
parentéſque cenſeret: occurrit Dauid mode-
1. Reg. 17. n. 58. ſtè, 1. Reg. cap. 17. num. 58. *Filius ſerui tui Iſai
Bethlehemita ego ſum*, &c. Quid ad rem præ-
A vili oppidulo vides plerumque homines. ſentem attinet, meminiſſe de oppido humili?
ſed qui ſe deprimit, vt vincat inuidiam, &
patrem modeſtè appellat ſeruum, & patriam
obtrudit humilem. Crederem magnis rerum
æſtimatoribus, niſi meus occurreret Seneca,
& moneret Epiſt 66. *Poteſt ex caſa vir mag-
nus exire*, &c. Nónne Vlyſſem protulit Itha-
ca ſaxis, velut nidus, affixa? Vnde Samuel vi-
tam hauſit, magnus ille rerum, morumque
Magiſter? *Cognouit enim vniuerſus Iſrael, quòd
1. Reg. 3. n. 20. fidelis eſſet propheta Domini*, &c. 1. *Reg. cap.* 3.
num. 20. Nónne Ramatha ad montem ſita, &
1. Reg 1. n. 1. ſitu modica Vatem edidit? habes id ex *cap.* 1.
num. 1. ne quis viros magnos è vico humili
venire poſſe neget; quæ Nazianzeno mens
Samuelem non deterret obſcura patria. eſt Orat. 25. *Parua* (inquit) *magni viri patria:
qua nec illi impedimento fuit; quominus Deo,
priuſquam in lucem prodiret, donaretur*, &c. Allu-
dit ad nomenclaturam Samuelis, qui Deo do-
natus vocatur Hebraice. *Et tu Bethlehem,
nónne paruulus in millibus Iuda?* &c. Vicus
terrarum Dominum edidiſſe dictus eſt? ſic
Michæas cap. 5. num. 2. *Ex te mihi egredietur,* Mich. 5. n. 2.
qui ſit dominator, &c. Verè magnus vir exire
ex caſa poteſt humili.

Sed quis neſcit cogi hominibus laudem 34.
maximam ab vrbe nobili? vt qui ſuam Ieroſo-
lymis domum habet, à loco nobili dicatur
beatus: apud Iſaiam *cap.* 31. *num.* 9. vbi textus Iſai. 31. n. 9.
Græce, μακάριος ὃς ἔχει ἐν Σιὼν σπέρμα, *Bea-
tus, qui habet in Sion ſemen*, &c. Et quidem
Ioannes, vt oratores ad Præcurſorem miſſos
commendaret, legatos à Ieroſolymis dixit
homines, cap. 1. num. 19. *Miſerunt Iudæi à* Io. 1. n. 19.
Ieroſolymis Sacerdotes, &c. Addit Caietanus. *Commendantur homines ab vrbe magna.*
*Tanto inſigniores, quanto à Ieroſolyma, ciuitate
primaria*, &c. Illudque docet magnos viros
venire ab vrbe magna. Lego commendari ſa-
cro textu Regum proſapiam à materno gene-
re, *ad* 4. *Reg.* maternum verò genus laudari 4. Reg. 12. n.
ab vrbe patria. Vnde laudatam ſcio Sebiam à 1. 15. n. 2. 21.
Berſabea vrbe nobili, *cap.* 12. *num.* 1. Iecheltam n. 19. 22. n. 1.
à Ieroſolyma, *cap.* 15. *num.* 2. Meſſalemetham 23. n. 31.
à Ieteba, *cap.* 21. *n.* 19. Ididam à Beſecatha,
cap. 22. *num.* 1. Amitalem à Lobna, *cap.* 23.
num. 31. Commendatur maternum Regum *Confert magnum virum maieſtas vrbis patriæ.*
genus ab vrbe patria; vt quidquid magni pa-
rentes habent, ab vrbe magna, & nobili ve-
niſſe diſcas. Multum enim honoris confert
hominibus maieſtas vrbis patriæ, quam ſibi
laudem cogit Apoſtolus à Tharſo, vrbe gran-
di, & nobili. *Non ignotæ* (inquit) *ciuitatis mu-
niceps*, &c. *in Act. cap.* 21. *num.* 39. Quare ſciens Act. 21. n. 39.
admodum Achior docet Hebræum Chaldæi
generis eſſe, vt probet veniſſe viros nobiles
à loco nobili. *Populus iſte ex progenie Chaldæo-
rum eſt.*

Num. 7 Hic primum in Meſopotamia
habitauit, quoniam noluerunt ſe-
qui Deos patrum ſuorum, qui erant
in terra Chaldæorum.

Commentarius.

Chaldæam à Meſopotamia diſtinguit A- 35.
chior: ſed profligata Commentario pro-
ximo res eſt. Addit Ammonites, cur Abramus
patriam fugerit cum domo reliqua, & Char-
ras tenuerit annis plurimis. Id enim de Græ-
co textu videtur eſſe, καὶ παρῴκησαν ἐκεῖ
ἡμέρας πολλάς, & *habitauerunt ibi dies mul-
tos*, &c. Tropo celebri, *annos plurimos*. Addit
Achior profugiſſe homines cauſa tuendæ re-
ligionis: *quoniam noluerunt ſequi Deos patrum
ſuorum*, &c. Tanta Abramo, ac domeſticis pie-
tas erat, vt paternos mores abnuerint, dam-
nata idolulatria; patriamque fugerint; καὶ ἰδοῦ-
σιν, ne cogerentur à fide caſta, & mente ſana
peregrinari. Eſt enim ſcelus, quod fuga trudi- *Fugam poſtulat idolomania.*
tur. *Fugite ab idolorum cultura*, &c. Monet
Apoſtolus 1. *ad Corinth. cap.* 10. *num.* 14. quod 1. Cor. 10. n. 14.
aduertit Chryſoſtomus Hom. 24. *Multa cum
feſtinantia cogit, vt ab huiuſmodi peccato libe-
rentur*, &c. Sed iam id pridem Syracides mo-
nuerat de peccati veneno præſeotiſſimo, ad
cap. 21.

Eccl. 21. n. 2. cap. 21. num. 2. *Quaſi à facie colubri, fuge peccatum*, &c. Fugit igitur Abramus patriam, vt Idolomaniam fugiat. Et quidem nocet perſæpe terra patria, ne quis piè, ac ſanctè viuat: quare neceſſe eſt, vt fuga ſibi conſulat.

Cant. 4. n. 8. Hæc Deo nata monendi occaſio, Cant. 4. n. 8. *Veni de Libano, veni de Libano, veni*, &c. In Libani ſummo iugo, & ſolo patrio mulier parentes colit, fratres amat, & familiares curat amicè. Inde ruſticella euocatur, ſi aberrare à

Vetus eſt domeſticum pro Deo fugere. vero nolit. ſic Theodoretus lib. 3. in Cant. *Hæc videntur cum illis congruere, quæ Pſ. 44. num. 11. ad ſponſam dicta ſunt: Audi filia, & vide; & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui: & concupiſcet Rex ſpeciem tuam*, &c. Quid verò eſt memoriam deponere gentis patriæ, conuerſationiſque domeſticæ? Theodoretus iterum, *Populum eius & domum patris appellat antiquos mores*, &c. Sciebat Deus ſponſam à bono, & vero longè abituram, ſi terram patriam non deſereret, nec aliò commigraret. Inde vocat, nec ſemel, vt Libano exeat, ac mores patrios exuat. Sic & Abramum Deus euocat vt è Chaldæa, ac terra patria fugiat.

36. 2. Eſdr. 3. n. 7. Abrami fuga probat certò hominem duriter vexatum fuiſſe: quod Eſdras inſinuat Deum piè orans lib. 2. cap. 9. num. 7. *Deduxiſti eum de igne Chaldæorum*, &c. Non quòd flam-

Vrgent domeſtici ne piè viuat. mis Abramus torqueretur, quidquid velint alij; ſed quòd à domeſticis vrgeretur ad Idolomaniam, & dictis, & factis improbis. Quæ bonum Lothum fortuna torſit, *aſpectu enim, & auditu iuſtus erat: habitans apud eos, qui animam iuſtam iniquis operibus cruciabant*, &c. ex

2. Pet. 2. n. 8. *Pet. 2. cap. 2. num.* 8. Tantus viris optimis dolor eſt de hominum vita improba; inde ſua Abramo tormenta, vt patriam fugeret, dulcéſque relinqueret agros. Ex hoc loco bene colligas Abrami auos, imò parentes idolis colendis ſtuduiſſe: quæ iam dudum Ioſue tradiderat,

Ioſ. 14. n. 2. cap. 24. num. 2. *Trans fluuium habitauerunt Patres veſtri ab initio, Thare Pater Abram, & Nachor, ſeruieruntque Diis alienis.*

Illud in loco diſcutio, fuerit ne Abramus cum patre, & auo Idololatres? Diſputatio eſt viris magnis agitata, ad Ioſuæ locum citatũ. Affirmant non pauci, nec mali homines ex Hebræa ſchola, quibus hæret Auguſtin. *de ciuit. lib. 16. cap.* 12. Maſ. *in Ioſ.* Magallian. *in ibi annot.* 1. Serar. *quæſt.* 2. Cyr. Alexand. *lib. 3. contra Iulian.* Genebr. *Chronolog. lib.* 1. Probant ex Ioſuæ loco cit. *Thare Pater Abraham, & Na-*

Ioſ. 14. n. 2. *chor*, &c. Sed Abram, & Nachor Hebraicè in recto caſu non ſunt; quod obſeruare licet ex Hebræa Grammatica, quidquid ex Græca Magallianus eruat. Vrges; Thare pater, & Nachor frater Idolis colendis ſeruierunt: cur Abrahamus eo in luto non hæſit? ſed iam id pridem fecit Deus, quod modò factum Chriſtus probat. *Veni* (inquit) *ſeparare hominem ad-*

Matth. 10. n. 32. *uerſus patrem ſuũ*, &c. *Matth. 10. n.* 31. ſtudeat igitur Idolis colendis Thare; quod Ioſue docet. Vanos ſequatur Deos Nachor, erroremque nepotibus infundat, quod patet ex *Gen.* 31. *n.* 17. Alienus ab hæreſi domeſtica Abrahamus eſt. Opponis adhuc Iſaiam tonantem

Iſa. 42. n. 27. grauiter, cap. 42. num. 27. *Pater tuus primus peccauit*, &c. Communi placito Abrahamus eſt, patet ſcilicet Hebræi generis, *ad Iſaia cap.* 51. *num. 2. ad Matth. cap 3. num. 9. & ad Ioann. c. 8. num.* 39. Quid tamen Abrahamus peccauerit, dubium eſt. Taxant alij quòd vocatus à Deo moram in Charris fecerit; notant alij, quòd vanos Deos coluerit. In quibus eſt Cornelius ſui oblitus, qui in Geneſi id negauerat. Rectè haberet, ſi conſtanter negitaret. Hæc enim potior mihi mens eſt. Nullo Abrahamus æuo, nullóque loco vanos Deos coluit. Neque id *Nuſquam Abramus Deos coluit, etſi pater, ac frater voluerint.* æquum erat, vt à fide aberraret, qui fidem erat propagaturus in orbem vniuerſum. Vide Interpretes *in Gen. cap.* 11. Adeſt mihi Abulenſ. *quæſt. 6. in Ioſue cap.* 24. Caietan. *ibi.* Genebr. 1. *Chronolog.* Salian. *tom. 1. anno Mundi* 2051. *n.* 3. qui rem verſat accuratè. Multa ex loco documenta virtutum eruas oportet. Illud primò, Abrahamum è Chaldæa egreſſum bene ſibi conſuluiſſe, ne laberetur in Idolomaniam, ſuáque fuga monuiſſe.

Parænet. XII.

Occaſionem peccandi cauendam eſſe.

Affricat ſua quiſque vitia hominibus, quibus cum agit; cùm enim peccare ſit facile, natura hominum in præceps lapſa, fit inde, vt homo quiſque ex vita aliena ſumat rationes viuendi, nec vitiis occludat aditum. 1.
quod expendit Seneca *Epiſt.* 7. vbi morum Magiſter, *Inimica eſt* (inquit) *multorum conuerſatio Nemo non vitium aliquod aut commendat, aut imprimit, aut neſcientibus illinit*, &c. Vrgent ad peccandum mali Principes; vrgent vani conſultores; vrgent amici faciles: nam qui ſcelerum monumenta alienis exponunt oculis, vim monendi, ac nocendi claudunt. In tanto ſcelerum apparatu nullum, niſi in fuga remedium eſt. quod ſentit Seneca, ac proinde monet, *Subducendus eſt populo tener animus, & parum tenax recti*, &c. *loco cit.* Senſit plenè Cyprianus hanc nocendi vim ſcelerum ſpectaculis ineſſe; vrget piè. *Cùm mens hominis ad vitia ipſa ducatur ſibi quid faciet, ſi habueris exempla natura lubrica? Quæ ſponte corruit, quid faciet, ſi fuerit impulſa? auocandus eſt animus ab iſtis*, &c. ſcelerum ſcenis improbis. Hanc Abrahamus viam iniit cum domeſticis. Abeunt, imò profugiunt è Chaldæa, εἰς Συρίαν, *in Syriam; quoniam noluerunt ſequi Deos patrum ſuorum*, &c. Fugiendam conſuetudinem gentis improbæ nemo eſt, qui non videat; nemo, qui non moneat; nemo, qui non ebuccinet. Eſt enim Dei conſultum, vt mulier à Dracone longè diſſideat. Sic iudex ſerpentem mordet, Gen. cap. 3. num. 15. *Inimicitias ponam inter te, & mulierem*, &c. Quaſi Deus vellet bonas aliquando ſimultates eſſe? id verò, ſi teſtatas habeas cum malo ſocio inimicitias; fit enim inde, vt bonus quiſque vitium caueat, ſi malum fugiat ſocium. Hæc Deo mens, cùm inimicitias ponit inter ſerpentem, & mulierem, *eam ſcilicet liberans, ſeparat, & redimet ab inſidiatore eius ſerpente*, &c. quod Sinaites obſeruat *lib.* 11. *Hexaem.* Et verò ſeparare à malo, redimere eſt. Grata Deo inimicitia, quæ à malo Diabolo ad bonum Deum piè trahit, vt morſus triſtes ſcelerum vitare quiſque poſſit.

Nocet improbus conſuetudine.

Nocet aſpectus ſcelerum.

Gen. 3. n. 15.

Commendatur à vitio fuga.

Nemo

Nec cū Dracone iocus, nec cum improbo luſus.

Nemo enim cum ſerpente ſecurus ludit, nemo cum Diabolo iocatur impunè, &c. ſi qua Chryſologo mens eſt *ſerm.* 155.

2\. Hæc & mali hominis cenſora eſt, quo cum nemo agit, qui non perdat bonos mores. Fugere hoſce greges hominum ſapientia eſt: addit Horatius, *virtus, eſt vitium fugere*, &c. quo pacto Henochus verè ſapit, de quo illud eſt elogium, *Ambulauit Henoch cum Deo, & non*

Gen. 5. n. 24.

apparuit, &c. *Gen. cap. 5. num. 24.* ſuam ſcilicet viam, Deo duce, Henochus egit, vt pie viueret. Inde placuiſſe Deo viſus eſt, quod Græco

Deo placet, qui fugit homines.

textu patet, εὐηρέστησεν ἐνὼχ τῷ θεῷ, *placuit Henoch Deo*, &c. Cur tamen Deo non placeat, qui Deum piè ſequitur, & fugit homines? *Et non apparuit*, &c. Sic enim Henochus vitabat cœtus hominum, vt domi ſe contineret, vel ab vrbe villam peteret. Id verò? *Latere ignotus cupiens, non humanæ ſocietatis odio; verùm quia fugitat vitia, quibus vulgus delectatur*, &c. hæc Philo *ad lib. de Abrahamo* Certus omnino Henochus erat labi homines peſſimè, qui

Fugit vitiū, qui malum fugit hominē.

non fugiunt ſocios ſcelerum: ac ne morbo contracto laboraret, fugam captabat. *Proclinis eſt*, (ſic Lætam monet Hieronymus) *malorum æmulatio: & quorum virtutes aſſequi neſcis, citò imitaris vitia*, &c. *Epiſt* 7. quo metu Dauid parentes, ac milites è loco malè affecto euocat, Deo per vatem Gaddum iubente. *Noli manere in præſidio*, &c. 1. *Reg. cap. 22. num* 5.

1. Reg. 22. n. 3. & 5.

Depoſuerat apud Moabitam Dauid parentes, ac milites, amicè rogans num. 3. *Maneat, oro, pater meus, & mater mea vobiſcum*, &c. Sed vrget Deus, vt ſtationem militarem deſerat, parentes, ac milites ſecum abducat, ne fide laberentur, ſi cum Idololatris amicè agerent.

Abeat ab Idololatra, qui velit fidem ſeruare.

Quorum aliqui non erant multum ſtabiles in fide, & declinarent ad Idololatriam, &c. ſic Lyra. Abeundum igitur ab Idololatra, ſi quis velit ſaluus ab hoc morbo eſſe. Lego conductum ab Amaſia militem, quo Idumæum Iudæus premeret 2. *Paralip. cap. 25. num.* 6. Samarites

2. Par. 25. n. 6. & 7.

erat miles colendis vitulis deditus: ſed occurrit Prophetes, & militem amouet num. 7. *Rex* (inquit) *ne egrediatur tecum exercitus Iſrael*, &c. Cur id moneat, de textu eſt. Ne putet Amaſias vi militum rem benè gerendam eſſe.

Nocent commercia gratis improba.

Aliam tamen ex Dei iuſſu mentem Lyra elicit; fugiendos ſcilicet eſſe milites, qui fide corrupta peccandi viam poterant aperire. *Quoniam erant Idololatræ: ideo eorum ſocietas magis nocuiſſet, quàm iuuiſſet*, &c. ita Lyra.

3\. Cauenda igitur peccandi occaſio eſt, fuga capta: quod Timothæo ſignificat Apoſtolus

1. Timoth. 6. n. 10.

1\. ad Timoth. cap. 6. num. 10. *O homo Dei: hæc fuge*, &c. ſcilicet, quæ nutrire ſtudium ſolent rerum humanarum. *Fugite fornicationem*, &c.

1. Cor. 6. n. 18.

ſic vrget Paulus ſcholam Corinthiam 1. ad Corinth. cap 6. num. 18. ſciens (Theodoreto Magiſtro) *quàm ſit vehemens hoc peccatum*, &c. vt niſi fuga caueri non poſſit. Quis non videt

Fuga ſeruatur caſtitas.

hac mente mandatum à Chriſto, vt Apoſtoli cophinis collectis lacum tranſmearent? Matth. cap. 14. num. 23. *& ſtatim compulit Ieſus diſcipulos aſcendere in nauiculam*, &c. Sub

Matth. 14. n. 23. 5. & 21.

noctem, puto, confectum epulum: quod apponunt Apoſtoli n. 15. *Veſpere ſcilicet facto*, &c. Homines in loco plurimi; *exceptis mulieribus*, &c. *n.* 21. Neceſſe erat, vt occaſionē Magiſter ſcinderet tam nequitiæ, quàm infamiæ. Et id Caietano placuit ad Marc. cap. 7. *Quibus tamen cauebat a nocturno mulierum conſortio*, &c.

Vitanda mulierum commercia.

Quis ignem ſinu fouet, & non vritur? quis picem manu capit, & non ſordeſcit? Fuge igitur, ſi quà poteris, anſam peccandi, ne turpi labores in Charybdi. Vaſtis in locis agebat Eſſæus chorus, ab oppido longe, & ab hominum communi cœtu: nec Philo id taxat, imò laudat. *Vrbes fugiunt, propter vitia ciuibus, familiaria*, &c. *ad lib. Quod omnis probus*, &c. Sciens admodum periculi Ioannes: *Erat in deſertis vſque in diem oſtenſionis ſuæ*, &c *Luc. c.* 1. *n.* . . Ne, agitans inter homines, traheret morbos humani generis. Quod Theophylactus aduertit. *Ne malitiæ* (inquit) *particeps fieret*, &c. Rem exemplo firmat Seneca. *Quod ægris euenit, vt nunquam ſine offenſa proferantur, hoc nobis accidit*, &c. *Epiſt.* 7. Quò erat valetudinarius, &

Sua hominibus vitia hominibus apprimunt.

non tentetur aura leui, motu leni? Vitrea eſt ſanitatis fortuna, vitrea & animi bonitas eſt.

Hoc periculi metu Ioſephus heram fugit 4.

proiecto pallio. *Fugit, & egreſſus eſt foras*, &c. *Gen. 39. num.* 12. ſed oppono. Quid tibi Ioſe- *Gen. 39. n. 12.*

phe bone conſi ij eſt? Vrget hera; prenſat manu pallium; & abiicis: quòd fugias, bene eſt; id Moyſes laudat. Quòd pallium abiicias, vel de ignauia eſt animi, vel de iuris ignorantia. Neſcis tuo te pallio reum fieri? *Sed malus videri, quam fieri perspexit*, &c. ſic Nyſſenus de Gregor. Thaumat Vbi de adulterio patrando periculum eſt, pallium Ioſephus abiicit, vt celeriùs fugiat occaſionem peccandi. Miror Chriſtum aliter, atque aliter Magdalenam inſtruxiſſe Patitur, vt cum fœminis reliquis ad Magiſtri pedes accidat, Matth. cap. 28. num. 19.

Trudendum fuga periculum nequitiæ.

Matth. 28. n. 19.

Acceſſerunt, & tenuerunt pedes eius, &c. Cùm ſola eſt mulier, & ſine arbitris ad Chriſti ſe pedes abiicit, mulierem à ſe Magiſter amouet Ioann. 20. num. 17. *Noli* (inquit) *me tangere. Vade ad fratres meos*, &c. Quid hoc eſt mi Domine? ſed nemo negat ta hac fuga non tibi, ſed nobis conſuluiſſe, vt occaſiones peccandi fugiat, qui peccare nolit. Tangi ſe non ſinit, cùm mulier ſine comitatu eſt, imò abigit à ſe procul, vt legationem obeat. *Vade ad fratres meos*, &c. Nec mirum id eſt: notat Chryſologus ſerm. 76. *Siquidem illud de figura eſt, hoc de ſexu*, &c. Amplexatur Chriſtum Magdalena, cùm ſignat Chriſti ſcholam: arcetur ab amplexu, cùm oſtendit fœminam; ſcilicet ne quis ſolus cum ſola eſſe velit, metu damni. Fugias igitur occaſiones peccandi, neceſſe eſt. Sic Abrahamus fugitat, fugitant & domeſtici, ne fide labantur, καὶ τοῦ γὰρ, *quoniam noluerunt ſequi Deos patrum ſuorum*, &c. Ratio fugitandi aperta eſt; diſſenſio inter bonos, & malos orta. Nam ciues Idolomania inſignes Abrahamum premunt contertaneum ſuum; quippe qui vnum, ac verum Deum ſequatur, & ab hominibus reliquis piè diſſideat;

Io. 20. n. 17.

Cauenda, cum ſola eſt, mulier.

Boni malos pungunt.

ſed Magiſtro Seneca: *Iniuria in bonos non tentatur, niſi a malis*, &c. *ad lib. de Conſtant. c.* 7. Quæro ego,

***

PARÆ

Paræнет. XIII.

Cur bonum malus vtraque manu perſequatur?

1. QVæſitum non ſemel eſt, quare tanta bonis, maliſque hominibus eſſet diuidia, quanta lupis, & agnis obrigit diſcordia? Re excuſſa lenié, illud Cyprianus definit lib. 2. Epiſt. 2. ad Donatum. *Malos offendit, quiſquis non imitatur*, &c. In bono viro malus quiſque teſtem agnoſcit, ac cenſorem timet ſuæ improbitatis: inde nata malis occaſio eſt ſæuiendi in bonos homines. Et quidem vir bonus, licèt taceat, vita loquitur, monet, accuſat homines, reos ſcelerum. Adſcribit Tertullianus pallio philoſophico id officium admonendæ, & accuſandæ licentiæ, etſi lingua taceat Philoſophus. *De occurſu meo* (inquit) *vitia ſuffundo. Grande pallij beneficium eſt, ſub cuius recogitatu improbi mores erubeſcunt*, &c. *ad lib. de Pallio cap.* 6. Procedit Philoſophus, & vrbem luſtrat gradu lento: quid agat morum Magiſter, quò eat, quà redeat, curioſè vident ciues, & obſeruant: vnde bene diſcunt, & facilè, quid facto opus eſt, ad rectè viuendum. *Sic denique Philoſophus auditur, dum videtur: ipſe habitus ſonat*, &c. Et hæc à Tertulliano cit. Sed qui bonis viam virtutis bonus aperit, malis, etiam Harpocrates, ſuam obiicit improbitatem. Inde grauior malis hominibus metus, & pudor eſt agendi proximè cum viris optimis.

Diſſident vt moribus, ſic & partibus malus, & bonus homo.

Docet vita, etſi lingua taceat magiſter.

2. Timet Hebræus grauiter Petrum, & Apoſtolos reliquos, vtpote qui Ieroſolymis ſanctè viuerent. *Fiebat autem omni animæ timor*, &c. *Act. cap. 2. n. 43.* Quid Hebræus timet? an virgam cenſoriam? Sed negata Apoſtolis virga eſt: an morſus timet ſermonis Apoſtolici? ſed conditos ſale ſermones habet Apoſtolus. Vnde igitur *fiebat omni animæ timor?* &c. Tanta erat Apoſtolis morum caſtitas, vt qui turpiter viuerent homines, vita mordentur Apoſtolica: inde tantus malis timor. Nec Cyrillus aliud Catech. 17. *Tanta Apoſtolis circumfuſa erat gratia, vt quamuis mites eſſent, metuendi tamen viderentur*, &c. Vnde timor, inde pudor vel bonis viris eſt. Audit Moyſes Exod. 3. num. 6. *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob*, &c. vbi tria videt ſanctitatis lumina. Quid inde Moyſes? quaſi puderet hominem ſuæ ignauiæ ad commendationem ſanctitatis alienæ: *abſcondit Moyſes faciem ſuam*, &c. Quis enim vel impudens pudorem non concipiat, quando, qui vita bonus eſt, ad aſpectum bonitatis alienæ minimè bonus æſtimatur. Produntur ex congreſſu viri optimi, quæ latent errata vitæ alienæ. Hac via ludit Paulinus egregiè, & amicè, cum Seuero expoſtular, qui Martinum tabula pingendum curauerat, & prope appoſuerat Paulini tabulam. Inde pius eſt Paulino luſus. *Euenit, vt peccator iuſto compoſitus magis ſorderet*, &c. *Epiſt.* 12. & piè, & philoſophicè Paulinus loquitur. Nam, quæ opponuntur, ſi iuxtà ponantur, magis eminent. Id Iſaias ſuis probat lacrymis, cap. 6. n. 1. *Vidi* (inquit) *Dominum*, &c. Addit Vates audiſſe ſe, quo ſanctitatis elogio Dominus commendaretur, num. 3. *Sanctus*, (ſcilicet) *Sanctus, Sanctus*, &c. Factum inde, vt ſe Vates premeret voce humili, *Væ mihi, quia vir pollutus labiis ego ſum!* &c. *num.* 5. Tecum mihi res eſt Vates optime: & vbi illa ſcelerum cenſura eſt Hebræum lacerans? cap. 1. num. 4. *Væ genti peccatrici!* &c. deferbuit calor ille dicendi: qui iam pridem homines reliquos, vti affines ſcelerum accuſabas, modò te accuſas reum ſceleris? Sed videt nunc Dominum ſanctitatis maximæ, & ſe recognoſcit peccantem maximè. Diſco hæc à Nazianzeno Orat. 7. *Poſtquam hæc vidit, ac vocem illam ſanctam audiuit, tunc demum velut ſe ipſum magis dignoſcens; me* (inquit) *miſerum*, &c. Nemo, quod patet, miſer, niſi comparatus. Nec Iſaias, niſi Deo compoſitus, apparet miſer: nam rebus inter ſe collatis, conſtat liquidò, quæ potiora ſunt, quæ deteriora. Et hæc malis hominibus occaſio eſt fugandi bonos homines, quibus cum ſi componantur, multo apparent deteriores.

Cenſuram timet improbus à vita boni viri.

Exod. 3. n. 6.

Act. 2. n. 47.

Ad aſpectum viri ſancti, eminent ſordes vitæ alienæ.

Iſai. 6. n. 1. 3. & 5.

Iſai. 1. n. 4.

Nemo bonus, ſi bono cum Deo componatur.

3. Pellunt à ſe Chriſtum Geraſeni homines, poſtquam hominem Diabolo obſeſſum Chriſtus abſoluit, ac Dæmones porcis vectos in lacum trudit Marc. cap. 5. num. 17. *& rogare cœperunt, vt diſcederet*, &c. An metu damni preces mittunt? id fortaſſe eſt. illud Victor Antiochen. addit. *Ne ob præſentis virtutem grauius quiddam pateretur, plurimum formidabant*, &c. Sciebāt mali homines aduentu viri boni, tanquam luce oborta detegi aliena ſcelera; ne detegantur, longè Chriſtum ſubmouent, quaſi abigant cenſorem hominū, ſi non lingua, certè vita. Abrahamum Chaldæa abigit, abigit domeſticos, ϗ ἴδιον, ne cogerentur pati acerba quæque. Sed quo loco Abramus impunè erit, ſi Deum à Diis alium ſequatur. An Chananæus id ferat animo facili? Abit Abramus è Chaldæa in Chananæam, *Gen.* 12. Aras tibi Deo ſacras excitat, preces fundit, & mactat pecudes, n. 7. *Ædificauit ibi Altare Domino*, &c. Sed vrbes fugit, & montes petit. *& inde tranſgrediens ad montem, tetendit ibi tabernaculum ſuum*, &c. n. 8. Nec id ego miror. cùm enim Abramus eſſet fide caſtus, vita ſanctus, neceſſe erat, vt à Chananæo fugatus longè fugeret; ſic Chryſoſtomus Hom. 32. *Quare* (inquit) *illinc diſceſſit? fortè videbat incolis non placere aduentum ſuum*, &c. Non bene conueniunt, nec in vna ſede morantur bonus, & malus homo. Inde occaſio, vt Chananæus Abramo ægrè faceret, Chananæum Abramus fugeret. *Ne cum hominibus aliquid haberet negotij, ſolitudinem apprehendit*, &c. Hæc iterum Chryſoſtomus. Abramus igitur fugatus à Chaldæo contertaneo, truditur à Chananæo hoſpitali. Hæc tamen gentis improbæ natura eſt, odio perſequi viros optimos, quaſi teſtes ac cenſores licentiæ alienæ. Docet id Sapiens *cap. 3. n.* 12. dictum ab ſchola improba. *Circumueniamus iuſtum*, &c. Quibus id nominibus patrandum eſſet, habes proximè, *Quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris*, &c. Itaque nata malis hominibus occaſio graſſandi, ac ſæuiendi in bonos homines, vita eſt viri boni à malo diſſidens. Hoc ſaxum Moyſes voluit, cùm bonus homo ſaxis petitur

Marc. 5. n. 17.

Timet ſemper improbitas.

Gen. 12. n. 7. & 8.

Fugat improbus virum probum.

Abramus pacis amans.

Sap. c. 3. n. 12.

Viri boni veri teſtes, ac cenſores licentiæ alienæ.

Num. 14. n. 10. 16. n. 42.

titur, *Num.* 14. *n.* 10. & à principatu deruitur, *cap.* 16. *num.* 42. hoc telo petitur Samuel; lego enim Samuelem, & in Samuele Deum ab Hebræo abiectum, 1. *Reg. cap.* 8. *n.* 7. quod Deus notat. *Non enim te abiecerunt, ſed me*, &c. Nónne Dauid ſemel, & iterum tentatur bello, ne ſceptrum gerat? 2. *Reg. cap.* 15. *num.* 14. Bellum mouet Seba tuba canente; *Non eſt nobis pars in Dauid*, &c. *cap.* 20. *num.* 1. Si quis ſcire auet, cur mali homines viros optimos perſequerentur publicè, addit Rupertus de Victor. lib. 5. cap. 8. *Quia peccandi voluntatem habebant, & ſub ſanctis Principibus peccandi facultatem non habebant*, &c. Negabant ſcilicet viri optimi, & lingua, & vita licentiam peccandi: quod mali homines ferre non poterant, & dolore concepto viros optimos procul abigebant. Hæc Abramo fortuna, & à Chaldæo conterraneo, hæc & domeſticis calamitas: vnde ſalutem fuga quærunt.

2. Reg. 15. n. 14. 2. Reg. 20. n. 1. Odit bonum Præfectum mala plebecula.

Num. 8. Deſerentes itaque ceremonias patrum ſuorum, quæ in multitudine Deorum erant, &c.

Commentarius.

37. QVantum Abramus, ac domeſtici virtute præſtiterint, oſtendit liquidò Achior: quandoquidem mores patrios exuerunt, Chaldæámque oderunt Idolomaniam. Durum omnino bellum eſt à parentibus diſſentire: & Chriſtus, *Non veni*, (inquit) *pacem mittere, ſed gladium*, &c. *Matth. cap.* 10. *n.* 34. Ac, ne libera opinandi facultas eſſet, quid velit, ſtatim Magiſter exponit. *Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum*, &c. Quaſi durum eſſet bellum, & multa difficultas in parentum erratis deſerendis: vnde Chryſoſtomus bellum, & inteſtinum gladio explicatum eſſe docet. *Non iucundè rem aſperam, ſed aſperrimè, atque duriſſimò protulit*, &c. *Hom.* 36. Sed virtus tanto habetur clarior, quanto grauior eſt rerum difficultas. Quæ nam Leuitis & vis, & laus? *Deut. cap.* 33. *num.* 8. vbi Moyſes Leuitam commendat latè. *Perfectio tua, & doctrina tua viro ſancto tuo*, &c. Quaſi velit, ſanctitatem plurimam ineſſe viro, qui & rectè agit, & ſcitè docet: nec non & virtutem bellicam inde precatur Moyſes n. 11. *Benedic. Domino fortitudini eius*, &c. vbi vox Hebræa חיל *Chaïl* ſonat *exercitum*. Nobiles profectò commendationes gentis Leuiticæ: quippe quæ num. 9. *Dixit patri ſuo, & matri ſuæ: Neſcio vos*, &c. Pulchrè dictum, ac piè, monet Hieronymus, *cùm odium in ſuos, pietas in Deum ſit*, &c. *in Matth. cap.* 10. Cogit Leuites laudem ex re difficili clariorem, cùm ſit durum à parentibus diſſentire, & à naturæ affectu temperare: vincit naturam, qui parentes odit fide alios. Id tamen ab hominibus Chriſtus repetit, ſi Deum ſequi velint. *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus*, &c. *Luc. cap.* 14. *n.* 26. Hæc Abramo fides, hæc domeſticis pietas, Deum fide caſta ſequi, parentes deſerere, parentumque leges negligere, *quæ in multitudine Deorum erant*, &c.

Matth. 10. n. 34. Miles eſt ſtrenuus, qui ſatrem pro Deo fugit. Deut. 33. n. 8. 11. & 9. Virtus eſt magna rectè agere, ſcitè docere. Fortiter ille facit qui parentum vale dicit. Luc. 14. n. 26

38. Vnus eſt Deus, & inde optimus, vnde vnicus; ac proinde boni homines, *vnum Deum cæli coluerunt*, &c. ſcilicet, *In multitudine mali ſunt, boni in paucitate*, &c. ſic Laudunenſis, & ſeriò admonet turbam hominum cauendam eſſe, quæ nihil veri, nihil ſancti habet. Totus in hoc argumento Seneca eſt ad lib. de Vita Beata cap. 1. *Sanabimur, ſi modò ſeparemur à cœtu: non tam bene cum humanis rebus agitur, vt meliora pluribus placeant*, &c. Cur multis labor ſit gratus, qui fortes, & inde pauciores erant homines? cur multis virtus placeat, quæ paucis ineſt hominibus?

Pauci boni, multi mali.

—*Pauci, quos æquus amauit*
Iuppiter, aut ardens euexit ad æthera virtus,
&c.

Scio puſillum Chriſto gregem eſſe, *Luc.* 12. *num.* 32. vt cœtum hominum delectum ſcias. *Viue, vt pauci*; inſtillabat tyrunculo morum Præfectus, apud Caſſian. *lib.* 4. *cap.* 47. Et erit, qui tritam multis viam inire velit? caue, moneo, caue, ne aberres in præceps, via lata: etſi enim *multi ſunt, qui intrant per eam*, &c. Matth. cap. 7. num. 13. *Argumentum peſſimi turba eſt*, &c. Addit Seneca *loco cit*, quò ducit turba hominum, multa eſt voluptas, nulla rerum difficultas. Quò igitur ducant Dij multi, & inde mali vitæ duces: Longè alia Abrami domus eſt, & longè abeſt ab hac Deorum turba colenda. *Vnum enim Deum cæli coluerunt*, &c. Diſſident à parentibus homines, *decernentes ceremonias patrum ſuorum*, &c. Deinde fugiunt Abramus Nachorem fratrem, Lothus patruum, hominéſque reliquos improbitatis Gentilitiæ, & quos proxima attingebant cognatione. Ne quis neget,

Luc. 12. n. 32. Matth. 7. n. 13.

PARÆNET. XIV.

Parentes Dei cauſa negandos eſſe.

1. PEriculis rerum plurimis abundè probata Chriſti vox eſt, domeſticos homines verè inimicos eſſe, quippe qui dictis, & factis noceant, & auocent hominem à bono, & æquo, ſiue blandè id tentent, ſiue durè, à quibus, pluſquam à lupis cauendum cenſet Chriſtus. *Mitto* (inquit) *vos, tanquam agnos inter lupos*, &c. *Luc.* 10. *num.* 3. Addit *Matth. cap.* 10. *num.* 17. quid Magiſter in monitis dederit. *Cauete ab hominibus*, &c. Lupis Chriſtus committit agnos, & homines hominibus cauendos, non lupos monet. Sed Caietanus vulpem, non lupum timendum eſſe docet. *Homines appellat illos, qui humanitatis officio, & prætextu conſanguinitatis conſulunt, ne patiamur*, &c. Hoſce igitur homines, vti domeſticos hoſtes Chriſtus fugiendos eſſe rectè monet: *cauete ab hominibus, non à lupis*, &c. addit Caietanus bene. Etiam, oportet, oculum: abſcindas, neceſſe eſt, manum: ſi te à Deo auertunt; nam ſi parcis domeſticis, *grandis in ſuos pietas, impietas in Deum eſt*, &c. docet Hieronymus *Epiſt.* 14. *ad Paulam.* Amicum meus Chriſtus non agnoſcit, qui amicitia vrget inutili, ne Magiſter Dei iuſſa faciat. Agit Chriſtus de ſua Cruce, hominúmque ſalute, de quibus lex erat à Patre addita, *Oportet filium hominis pati*, &c. *Marc.* 8. *num.* 31. Amat Petrus nimium, & dolet

Luc. 10. n. 3. Matth. 10. n. 17. Mala vulpes, homo qui blandè nocet. Mar. 8. n. 32. & 31.

dolet nimiũ: quare Magiſtrũ à Cruce ferenda auocandũ cenſet *n.32.* Tunc Magiſter, vultu ad ſeueritatem compoſito: *Vade* (inquit) *retro me Satana*, &c. Quid ita Magiſter optime? Petrus eſt, amicus eſt, qui tui amãs crucem à te amolitur, & iniuriam: qui modò amicus erat, virga donatus Pontificia, tam ſubitò Satanas eſt? *Vocauit Satanam, eo quod ſaluti neſciens aduerſaretur*, &c. Sic Bernard. *ſer.* 20. *in Cant.* Salus Chriſto erat quodã modo, ſalus hominum; Seruatoris officium, Dei obſequiũ. Qui impedimento eſt, non tam amicus, verè Satanas eſt; dignus omnino homo, qui trudatur longè *Vade Satana*, &c.

Diabolus Chriſto eſt, qui ſuadendo crucem amauit.

2. Nec Matrem agnoſcit Chriſtus, vbi rem diuinam curat. Sua in Cruce meus Ieſus erat, & ſalutem curabat hominũ ex Deiſcito. Matrem diſcipulo commendat: ſed Matrem appellat mulierem. Ioan. c. 19. n. 26. *Mulier* (inquit,) *ecce filius tuus*, &c. Ac ſi non meminerit maternæ appellationis, cùm Dei iuſſa facit: nec quo aduersùs Matrem affectu ſit, meminerit. Solet enim affectus iſte hominem à vero, & bono auocare. Nec patrem agnoſcit filia, cùm Dei cauſam tueri velit. Deos, & vanos Deos quærebat Labanus pater in Iacobi vaſis domeſticis, quod patet ex *Gen. c.* 31. Quid Rachela filia? n. 34. *Illa feſtinans abſcondit idola, ſeditque deſuper*, &c. Nec cùm pater intraret tentorium aſſurgit filia, nec patrem appellat, morbum excuſans. *Ne iraſcatur Dominus meus, quòd aſſurgere nequeo*, &c. Quid Rachela agis? Patrem non agnoſcis, qui Deum non agnoſcis? Id omnino eſt. *Nemo credat laſam eſſe paternam reuerentiam, quòd ſtante patre ſedit; quoniam ſcriptum eſt: Qui amat patrem pluſquam me, non eſt me dignus*, &c. *Matth. cap.* 9. *n.* 37. ſic Ambroſ. *lib. 2. de Iacob cap. 5.*

Ioan. 19. num. 26.
Matrem abnegat, qui Deum ſequitur.
Gen. 31. n. 34.
Patrem Deo ingratum abnuit bona filia.
Matth. 9. n. 37.

3. Quantus in Aſa ardor tuendæ religionis, qui nec matrem veretur, nec appellat, cùm reſciſcat matrem Priapo operatam ineptè lucum Deo turpiſſimo conſecraſſe 2. *Paralip. cap. 15. n. 16.* Ibi enim textus, quaſi alienam ab Aſa Reginam taxans, *Matrem* (inquit) *Regis Aſa ex auguſto depoſuit imperio, eo quòd feciſſet in luco ſimulacbrum*, &c. Multa Aſæ pietas, & ſana fides! Matrem Aſa acerbè habet, nec ſuam appellat matrem; quaſi puderet bonũ Regem matris improbæ. *Idcirco non dixit matrem ſuam, ſed matrem Regis, quia non ambulabat viam rectã*, &c. Sic Hieron. *in tradit. Hebr.* Vt Deũ Aſa piè coleret, extinctũ voluit affectũ maternæ venerationis. *Sed pietatis genus eſt impium eſſe pro Domino*, &c. Hieronymus ictũ *Epiſt.* 22. ad Marcellam. Iam dudũ Pontifex hac de re monitus, nec matrem fato ſublatam videt, nec patrem vita defunctum condit: vetitum id lege lata; Leuit. cap. 21. n. 11. *Super patre, & matre non contaminabitur*, &c. Plenè Moyſes in loco docet, plura à Sacerdote Maximo, quã à Sacerdotibus reliquis poſtulati: ſcilicet ne parentũ metu, & cura malè, aut tardè curet Dei obſequium. Quod Philo obſeruat ad 2. lib. de Monach. *Cùm enim ductor ſit ſacri Ordinis, oportebat illum abdicari omnibus affectibus, vt charitatem in parentes poſthabeat, nec illa retardatus potiora negotia differat*, &c. Sciebat Moyſes parentes etiam vita functos, Dei cauſa & cauendos, & fugiendos

2. Par. 15. n. 16.
Pudet bonum Regem matris improba.
Leu. c. 21. n. 11.
Abnuat parentes, qui [illegible] animus Sacerdos maximus.

Veloſ. in Indith.

eſſe, ne filius à Dei obſequio retardetur. quo aſpectu Chriſtus hominem auocat ab ſtudio paternæ ſepulturæ. *Sine* (inquit) *vt mortui ſepeliant mortuos*, &c. *Luc. c. 9. n. 60.* Diſcipulum Euangelio publicando Magiſter deſtinans, *Vade* (iubet) *& annuntia regnum Dei*, &c. Sed à patre ſepeliendo auertit longè, *cùm etiam ſepelire patrem, tardum ſit fidei*, &c. Hæc à Tertulliano diſcas *de Idololatr. cap.* 12. Trude igitur patrem, & trude matrem, ſi te à Deo colendo abſterrent. Abramum ſequere, ac nepotem; qui *vnum Deum cœli coluerunt*, &c. Ac, ne à cognatis retardarentur, è Chaldæa exierunt. *καὶ ἔϕυγον εἰς μετοικεσίαν. Deſerentes ceremonias patrum ſuorum, qua in multitudine Deorum erant*, &c. Taxantur in loco Dij: vnde multi, inde mali; taxantur & mali homines, quippe qui multis Dijs hærent malè: paucis enim curatur, & amatur bonitas. Scitum illud ex Eccleſiaſtæ 1. n. 15. *ſtultorum infinitus eſt numerus*, &c. planum vt fiat

Luc. 9. n. 60.
Poſtponendum ad Dei obſequium.
Eccleſ. 1. n. 15.

PARÆNET. XV.

Paucis bonam vitæ viam patere.

EXiguus numero Hebræus populus, comparatè ad orbem reliquum, lectus à Deo ad ſalutis viam eſt. quod aduertit Moyſes Deut. 7. n. 7. *Cum omnibus* (inquit) *populis ſitis pauciores*, &c. Cur ſibi non cogit Deus Gentes locis infinitas? niſi vt pateat bonos viros numero pauciores eſſe. Nihil tamen id mirum, docet Philo ad lib. *Quod omnis probus*, &c. *Quæ pulchra, hæc & rara ſunt*, &c. Terunt multi viam latã, inde perditi, vnde multi cenſentur homines: quod meus docet Chriſtus Matth. 7. n. 13. ſed, *quàm anguſta porta, & quàm arcta via eſt, quæ ducit ad vitam? & pauci ſunt, qui inueniunt eam*, &c. Addit Ordinaria. *Sed pauciores, qui intrant per eam*, &c. Metus ingens bonis viris, paucos ſcilicet eſſe homines, quibus pateat in cælum aditus. Lego patere latam ianuam Hebræo populo, vt templum intraret. Nam in templi introitu, *Oſtia de lignis abiegnis*, &c. 3. *Reg. cap. 6. n.* 33. & 34. Late patebat aditus, quo exciperentur claſſes hominum; vt verò Pontifex intraret ſacrum Deo aditum, & oraculum conſuleret; quid artifex? *In ingreſſu oraculi fecit oſtiola de lignis oliuarum*, &c. Oliuam miſerendi notam in aditu collocat, vt bonus quiſque putet Dei miſerentis eſſe, quòd ſuo cum Deo agat, ac Deum videat. Sed oſtiola ſunt, non oſtia, quæ pauciores admittunt homines: ſcilicet, pauci homines ſolent eſſe qui inueniunt, & pauciores, qui intrant per anguſtam portam. Nã Theologo anguſta videtur, *quòd non à multis teratur*, &c. *Orat.* 35. Syluescit via, & cæca eſt, quam pedibus non premunt homines: inde & anguſta boni via, quod minus trita paucis hominibus.

Deut. 7. n. 7.
Meliores animo, pauciores numero.
Matth. 7. n. 13.
3. Reg. n. 33. & 34.
Dei miſericordia eſt, quòd cælum petimus.
Paucis tritum via in cælum, & anguſta ianua.

2. Hoc aſpectu Dauid bonos cum paucis viros miſcet *ad Pſal. 16. n. 14.* Precatur Vates Lyricus, Domine à paucis de terra diuide eos, &c. Quos verò Dauid paucos dicat homines, exponit Ianſenius bonos eſſe. *Quorum* (inquit) *paruus eſt numerus*, &c. Franguntur enim mali homines difficultate rerum optimarum, vnde

Pſalm. 16. n. 14.
Pauci, qui & boni ſacro textu.

latiorem petont viam, vtpote molliotem, etſi non melmtem. Age, veria, quid Ioannes diſſerat de Henocho, & Helia, ſi fortè teueniant ad tempus eattemum rerum humanarum, vt Antichriſto ſeſe opponant *Apocal.* 11. *num.* 3. Multa quidem virtus erit hominibus, quod latè Chriſtus promittit, *& dabo duobus teſtibus meis, & prophetabunt*, &c. Cur Deus Iudex multos non laudat teſtes? An deſunt, qui teſtari velint, & auſint? deſunt omnino, monet Rupertus, tanta bonorum hominum penuria eſt. Vnde Chriſtus Ruperti ore. *Quid ſi ita dixi, & verum dixi: Multi ſunt vocati, pauci verò electi*, &c. *Matth. cap.* 20. *n.* 16. Percrebuerat hæc opinio inter homines retú ſcientes; quare Magiſtrum vrget diſcipulus: *Domine, ſi pauci ſunt, qui ſaluantur*, &c. *Luc. cap.* 13. *n.* 13. Neque id Magiſter negat; ſed addit *n.* 14. tentandum cœli aditum eſſe contentione maxima. *Contendite* (inquit) *intrare per anguſtã portam*, &c. Quis non timeat, quis non capalleſcat? & quis tandem non extabeſcat? ſi paucis contingat adire cœlum.

Apoc. 11. n. 3.

Sub Antichriſto noua bonorum hominum penuria.

Luc. 13. n. 13.

Paucis contingit adire cœlum.

3. Pauci omnino ſunt homines, quos Deus, ſinu conditos, & libro exſcriptos habet præmiandos beatitate vltima. Vnus bonorũ theſaurus eſt, de quo Moyſes Deut. 28. n. 12. *Aperiet Dominus theſaurum ſuum optimum, cœlum*, &c. Multi malorum theſauri ſunt, de quibus iterum Moyſes cap. 32. n. 34. *Nónne hæc condita ſunt, & ſignata in theſauris meis?* &c. Virga nimirum cenſoria, cum ſecuribus: vnde addit Iudex n. 35. *Mea eſt vltio, & ego retribuam*, &c. Re igitur eacuſſa, occorrit Philo in litem benè. *Bonorum quid in theſaurus vnicus, malorum verò theſauri multi; quia peccatores immenſo numero*, &c. *lib.* 2. *Allegor.* An de malis hominibus multi libri, de bonis vnus tantùm libellus eſt? Aio. Et rem eruo ex *Apoc.* 20. *n.* 11. ibi Iudex homines euocat ad iudicium: quos ſignat malos homines, vita defunctos vocat n. 12. *& vidi* (inquit) *mortuos, & libri aperti ſunt*, &c. Quos ſignat bonos viros, viuentes appellat, & videntes. *& alius liber apertus eſt, qui eſt liber vitæ*, &c. Patet igitur bonos viros ita paucos eſſe, vt vno claudantur, ſimplicíque libello, malos verò homines multis cogi, magniſque libris. Cum vitæ libello confero faſciculum viuentium, de quo Abigaille rectè meminit ad 1. Reg. cap. 25. n. 29. Ibat Dauid malè animatus in Nabalem: occurtit Abigaille, hominémque auertit à cæde patranda, ſalutem bene precata. *Erit anima Domini mei cuſtodita, quaſi in faſciculo viuentium apud Dominum tuũ*, &c. Quam pauci vitæ participes homines? qui vnum conficiunt faſciculũ, quàm multi ad ignes faſciculi hominum perditiſſimorum! de quibus Iudex pronuntiat Matth. cap. 13. n. 30. *Colligite primum zizania, & alligate in faſciculos ad comburendum*, &c. Certe probitas paucis grata viris eſt; improbitas multis placet. Heu me! *Domine, ſi pauci ſunt, qui ſaluantur*, quò mea me fortuna vrgebit? horreſco referens; nec, quo ſim loco, ſcio præ formidine. Latet adhuc, an de paucis fuerim, multis ne hominibus; nec metu fractus contremiſco? turpe caput! triſte cerebrum! Sed quod mihi deeſt, de tuis vulneribus eruo Chriſte bone: *patent* (Bernardo) *viſcera per vulnera*, &c. tua me in vulnera condo. Inde tot ſcaturiunt fontes pietatis, quot vibices preſſit manus carnifex. Inde ſumit Auguſtinus, quidquid deeſt ad ſalutem, expandit enim Chriſtus in Cruce manus, *paratus in amplexus peccatorum*, &c. *in lib. Man. cap.* 23. Inde & ego mihi parabo quidquid facit ad bonam vitæ viam, ne cum multis, & malis per eam hominibus, vt nec Abramus cum multis, maliſque Dijs perire voluit.

Deut. 28. n. 12. & 32. n. 34. & 35.

Multis peccare contingit, ac perire.

Apoc. 20. n. 11. & 12.

Boni libello, mali multis clauduntur libris.

1. Reg. 25. n. 29.

Matth. 13. n. 30.

Paucis bonitas, multis placet improbitas.

Num 9. Qui & præcepit, vt exirent inde, & habitarent in Charan, &c.

Commentarius.

OStendit Achior, cur Abramus Chaldæam patriam fugerit, Deo ſcilicet duce; qui daturus in monitis erat, ne quis parentes, ac fratres pluſquam Deum amaret, ſi bonum ſequi ducem vellet. *Finis enim eſt Deum ſequi*, &c. Monet Philo *ad lib. de Abrahæ migrat.* Hanc Abrami fugam de terra patria, exponit Stephanus *Act.* 7. *n.* 2. *&* 3. vbi Leuites de Abramo docet. *Priuſquam moraretur in Charan, dixit, ad illum: Exi de terra tua*, &c. Quod ſic explicant viri boni. Vt Thare familiæ pater euocatus à Deo, Abramum duxerit è Chaldæa ad Charras vſque, vt Dei iuſſa faceret. Id Salianus cogit è *Gen.* 11. n. 31. vbi reatus, *Tulit itaque Thare Abram filium ſuum*, &c. Et quidem ius erat, vt pater familiæ euocatus à Deo Abramũ duceret, quò Deus iuberet. Sic Ioſepho imperat Angelus peregrinationem Ægyptiam Matth. cap. 1. n. 13. *Apparuit in ſomnis Ioſepho*, &c. quamuis domi eſſet magna Mater. erat enim Ioſephus paterfamilias; quod notat Abulenſis *q.* 56. Sic Petro explicata Gentium fides, linteo cælitus explicato, *Act.* 10. *n.* 11. *& vidit cœlum apertum*, &c. ſcilicet nemo Petro erat prior in Chriſti ſchola: quod obſeruat Cyr. Alex. in Leuit. *De quibus cælitus edocetur Apoſtolus, qui eminentiorem in terris non habebat*, &c. Sic Pharao de fame publica admonetur prius, quam Ioſephus reſciſcat *Gen.* 41. *n.* 1. meritò quidem maieſtatis Regiæ. Sic & Thare Abrami pater, a Deo iuſſus, Abramus à patre ductus Chaldæam fugiunt. Addit Stephanus, quod Moyſes non ediderat, Deũ apparato glorioſo allectaſſe homines, vt rem bene gererent. *Deus* (inquit) *gloriæ apparuit*, &c. & hæc Caietano mens eſt, *ad Gen.* 12. ſcilicet res magna, & dura erat patriam deſerere. quæ omnes in ſe amores complexa eſt. Vnde fit, vt morari in patria, & pro patria mori dulce, ac decorum ſit. Sed Thare affectum vincit, & Abramus, ne Deum lædant, *qui præcepit, vt exirent inde, & habitarent in Charan.* 39.

Bona fortuna Deum ſequi ducem.

Act. 7. n. 2. & 3.

Gen. 11. n. 31.

Matth. 1. n. 13.

Act. 10. n. 11.

Cura Deo eſt de admonendo Patre familias.

Geneſ. 41. n. 1.

Act. 7. n. 2.

Tenax Patriæ amor eſt.

Hæc ſi recipis, profligata omnino lis eſt, vtrum hæc Abrami fuga ſit alia ab ea, de qua Moyſes ad Gen. 12. num. 1. *Dixit Dominus ad Abram: Egredere de terra tua*, &c. Scio pugnare in loco viros magnos; alij enim Abramum ſemel vocatum eſſe volunt, ac proinde Moyſen cum Stephano miſcent egregiè, docéntque vtrumque hominem de vna, & eadem Abrami fuga dixiſſe. 40.

Gen. 12. n. 1. & 4.

Vna Abrami vocatio viris magnis.

Sed

Sed Moyſes benè ſe prodit. Cùm enim Abramum dicat à Deo vocatum, oſtendit proximè, vnde vocatus abierit. Deinde exponit ætatem hominis, *Cùm egrederetur de Haran,* &c. *n.* 4. Scio, quid Auguſtinus oppuſuerit *lib.* 16. *de Ciuit. cap.* 15. & *q.* 24 *in Gen.* quid ad litem Auctores alij neoterici; prolepſin in textu eſſe, abſolutamque ſcenam de Thare prius, quàm de Abramo, vt Abrami res texerentur ductu continuo. Sed non ſoluunt dubium, cùm Thare, non Abramus, abiiſſe dicatur è Chaldæa ad Charras vſque, Dei ſcilicet iuſſu, *Gen. cap.* 11. *n.* 31.

4. Duplicem igitur Abrami vocationem agnoſcunt Abulen. *q.* 1. 12. & 18. *in Gen.* 12. Lyra, Hugo, Oleaſtr. Caiet. *inibi.* Ribera *ad Hebr. cap.* 11. Genebr. *lib.* 1. *Chron.* Lorin. & Sanctius *in Acta cap.* 7 *n.* 2. Salmer. *tract.* 24. Salian. *tom.* 1. *anno mundi* 2108. *n.* 3. Abunde pro cunctis vnus erat Chryſoſtomus *Hom.* 36. *in Geneſ.* Mitto, quæ Salianus ſcitè verſat, vnum illud promo. Nemo negat Abramum cum patre vocatum à Deo, *priuſquam moraretur in Charan,* &c. Id enim de textu eſt *Act.* 7. *n.* 2. & probat certò Achior, cùm docet *n.* 9. Hebræum è Chaldæa profugiſſe Charras vſque, Dei iuſſu. *Qui præcepit, vt exirent inde, & habitarent in Charan,* &c. Meſopotamiam Græcus vocat num. 7. *καὶ ἔφυγον εἰς μεσοποταμίαν.* Quid? ſi euineo Abramū à Deo euocatum iterū, vt Charris adiret Chananæam. Puto ego rem de textu Græco eſſe: cùm enim priorem Tharæ fugam è Chaldæa explicaſſet; alteram Abrami fugam, & poſteriorem è Charris appoſuit: *καὶ εἶπεν ὁ θεὸς αὐτῶν ἐξελθεῖν ἐκ τῆς παροικίας, καὶ πορευθῆναι εἰς γῆν Χαναάν.* *Edixit eorum Deus, vt exirent de incolatu ſuo, & irent in terram Chanaan,* &c. Abramus igitur quinquennium Charris exegit; quod Salmeron docet *tract. cit. in Acta.* Tirin. *in Chronico ſacro, ad cap.* 15. Salian. ex Genebrardo ad annum mundi eſt. *num.* 1. Sic explices, quòd Græcè textus habet de priori Tharæ fuga ad Charras vſque: *παρῴκησαν ἐκεῖ ἡμέρας πολλάς.* *Habitauerunt ibi dies multos:* tropo celebri, *annos plurimos*; quinquennio ſcilicet confecto, quo vſque tandem ſua Thare vita defunctus eſt. Tunc enim Abramus iugo paterno exolutus, & vocatus à Deo iterum, Chananæam petiit, quod Salianus tenet mordicus, *anno mundi* 2114. *n.* 2. Sed quid è textu lucri ad mores eſt? an illud eliciam, homines ægrè e terra patria dolenterque exire? Dixi hac de re *ad cap.* 2. *n.* 13. *Paranet.* 19. Cùm tamen videam Abramum è Chaldæa euocatum, vt Deum piè coleret, & ſuos caſtè mores excoleret, inde eruo

Duplex Abram vocatio placet veris aliis.

Act. 7. *n.* 2.

P A R Æ N E T. X V I.

Homines procul à patria rectiùs agere.

1. STatuit Hieronymus profugiſſe Abramum e Chaldæa, vt ſuo ſe Deo piè aſſereret. *Non enim arbitratus eſt poſſe ſe & Dominum, & patriam habere,* &c. *Epiſt.* 26. *ad Euſtoch.* Chaldæam igitur Abramus fugit, quaſi præſentiret animo officere terram patriam, ne quis piè ſe habeat. Vrgent parentes, vrgent affines, vrgent homines reliqui, ſiue precibus improbis, ſiue otiis popularibus, ſiue officiis publicis, animúmque hominis adigunt, vt nemo ſibi conſtet, nemo ſibi conſulat, nemo ſibi viuat. Quare ſi quis patriam fugit, & minus animo periclitatur, & pleniùs Deo vacat, videas Antonium ſuo cogi rectoque tugurio, Macarium ſua condi cala, Paulum ſuo morari antro, longè ab oppidis, & procul a parentibus agere homines, quos Apoſtolus bene laudat teſtes vitæ ſanctiſſimæ. *In ſolitudinibus errantes, in ſpeluncis, & cauernis terra,* &c. *ad Hebr. c.* 11. *n.* 38. Eo tamen conſilio boni viri ſeſe vaſtis locis abdiderunt. *Amantes ſolitudinem, non quidem hominum odio, ſed ad cauendos congreſſus eum diſſimilibus: quos norunt bonis moribus officere,* &c. Hæc Philo *de vita contemplatiua.* Sed mentem à Philone hauſit Nilus, vt adderet. *Homines vt inſidiatores euitabant, feris, tanquā amicis fidebant; quòd illa nec vitia docerent, nec a virtutum cultu reuocarent,* &c. *in lib. Aſcet.*

A Deo auocat terra patria.

Hebr. 11. *n.* 38.

Abeunt ab hominibus homines vt ſanctè viuant.

Sanctior inter feras vita, quàm inter homines.

2. Abeas igitur à terra patria, & conterraneis oportet, ne animo periclíteris. Abiiſſe Henochus olim viſus eſt ab amicis, à domeſticis, à cura denique rerum humanarum, cùm Deum ſequeretur piè motus. *Ambulauit Henoch cum Deo, & non apparuit,* &c. *Geneſ.* 5. *num.* 24. Eſt ne quòd Henochus timeat à communi cœtu hominum? à grege domeſtico? timet, & perſanctè Henochus timet; ne auocetur à pia Dei cura: quod Philo putat, ad lib. de præm. & pœn. *Si ex animo decreuit homo affectibus, & perturbationibus ſuperior euadere, expediat ſe, ac fugiat curſu continuato familiam, patriam, cognatos, & amicos pariter: conſuetudo enim vim attrahendi habet,* &c. Nemo tam bonus eſt, vt malus non fiat, ſi parentes, patriamque non fugiat; ſi cognatos, & amicos non caueat, vtpote inimicos domeſticos pietatis intimæ. Domum paternam Ioannes timet, & quidem Ioannes ille, quo nemo hominum potior eſt. Ab aula igitur paterna Ioannes abit longè & vaſtis ſe locis condit: Sanctus Deo, cautus ſibi. vnde Lucas 1. *n.* 80. *Erat* (inquit) *in deſertis,* &c. Nihil puero deeſſe poterat, vbi domus ampla, & mater amans. *Nec tamen matris affectu, nec patris opibus vincebatur, vt in domo parentum cum periculo viueret caſtitas,* &c. Sic Hieronymus Monachum inſtituit *Epiſt.* 4. Timebat ſibi Ioannes à contubernio familiari, à colloquio domeſtico, ne laberetur, ſi non grauiter, certè leuiter: fuga capta ſyluas petiit, vt lateret inibi notus Deo, tutus ſibi.

Gen. 5. *n.* 24.

A domeſticis abit, qui Deo hærere cupit.

Luc. 1. *n.* 80.

Periculum virtutis alit domus patria.

3. An metus iſte Abramo erat, cū Iſaacū mactare ſacra vellet in ara? Pergit ſenex, vt ſacrum faciat, procul à domo. *Super vnum montium,* &c. *Gen.* 22. *num.* 3. & cùm Sara domi eſſet, Abrahamus de re patranda nihil explicat. Ne ſi negotium vxor etſi pia reſciſceret, Abrahamum ab officio deterreret: quod notat Chryſoſtomus Hom. 59. *Ita purum offerre Sacrificium ſtudebat, non lachrymis, non contradictione polluere,* &c. Quid ſi à ſeruulis cauet dominus? ne quid reſciſcant vel ſub nebula. Inde eſt, quod montem ſubire deſtinās ſeruulos deponit ad montis radices, offuſa rerum vmbra. *Expectate hic,* &c. *n.* 5. Ludit

Gen. 22. *n.* 3.

A pia cura vxor auocat.

Gen. 22. *n.* 5.

Veloſ. in Iudith.

Abramua fraude bona. Id verò? Scitè Am-
Anueris ſeruos Herum à Dei obſequio.
broſius, *Captiosè loquebatur cum ſeruulis, ne
cognito negotio, aut impediret aliquis, aut ge-
mitu obſtreperet*, &c. ad 1. *de Abr. cap.* 8. Sed
rem integram exſcripſere Patres à Ioſepho,
qui docet Abrahamum nec cum Sara, nec cum
ſeruulis communicaſſe Dei ſcitum, *ne fortè
Deo parere prohiberetur*, &c. 1. *Antiq. c.* 2 2. tan-
tum à domeſticis periculum eſt, ne alij auocent
alios à Dei obſequio. Præſtant id ſibi magni
homines, vt de patria, & parentibus minus
curent, cùm ſe Deo piè dedunt. Videas He-
3. Reg. 17. n. 1.
liam calore ſubito erupiſſe, nulla parentum
mentione addita. *& dixit Helias Thesbites*, &c.
3. *Reg. cap.* 17. *num.* 1. Videas Melchiſedecum
motu repentino ad aram euolaſſe, nec de pa-
tria, & parentibus textum eſſe. *At verò Mel-
Gen. 14. n. 18. Hebr. 7. n. 3.
chiſedech*, &c. *Gen.* 14. *n.* 18. quod obſeruat Apo-
ſtolus ad Hebr. 7. n. 3. *ſine patre, ſine matre, ſi-
ne genealogia*, &c. Heliam cum Melchiſede-
cho bene Rupertus componit; ac tandem ad-
Parentes non agnoſcunt, vbi Deum agnoſcunt viri magni.
dit. *Repentè illatus eſt Helias, vt quemadmodum
Apoſtolus dixit de Melchiſedech, ita de Helia
poſſet dicere: ſine patre, ſine matre, ſine genea-
logia*, &c. Nihil verò textus habet de Heliæ
parentibus, nec de Melchiſedechi patria
ſimul, & paterna domo; vt probaret viros
magnos hac de re minus curaſſe, quaſi paren-
tes, & patriam non haberent. Et hæc viris
bonis virtus eſt, nec de patria, nec de paterna
domo cogitare, ſcilicet, ne labantur in ſcelera;
deinde vt ſuum liberè Deum colant.

4. Vrbes fugit bonus quiſque, & montes
petit, vt Deum quærat, inuentutus facilè,
ſi vaſtis ſe locis condat. Noſti Heliſæum Car-
4. Reg. 4. n. 25.
melo addictum? 4. *Reg.* 4. *n.* 25. eò ſe mulier
contuliſſe dicta eſt. *Et venit ad virum Dei in
montem Carmeli*, &c. Noſti Heliam Horebo ab-
3. Reg. 19. n. 8. & 9.
ditum? 3 Reg. 19. n. 8. & 9. *& manſit in ſpelunca*,
&c. Cur viri magni à cœtu communi homi-
num in montes abierint, alij alia; quod Am-
Qui fugit homines plenioreś de bono Deo notiones haurit.
broſius de Helia docet, illud eſt, Heliam Hore-
bo delectatum ſuo ſe antro piè clauſiſſe, *vt cog-
noſceret plenius Deum*, &c. *ad lib. de fuga c.* 6. la-
riſque inſinuat Ambroſius hominem à con-
terraneis abſtractum, altè de ſummo Deo co-
gitare, & agere. Hoc affectu *Moyſes paſcebat
Exod. 3. n. 1. & 1.
oues Ieſbro*, &c. *Exod.* 3. *n.* 1. Longè à ſocero, lon-
Media vaſtis in locis Dei contemplatio.
gè à domo, longè à communi grege hominum.
Inde Procopius, *Simulato* (inquit) *gregis paſcēdi
ſtudio, in ſolitudines ſeceſſit, in quibus rerum con-
templationibus vacaret*, &c. *ad Iſaiæ c.* 1. qui ſeſe
à grege domeſtico abduxerat, vt vaſtis ſe locis
piè exerceret, non potuit non frui Deo liberè,
& plenè, quod patet ex *n.* 3. Notat Cyrillus
Alex. Iacobum domo paterna extractum im-
petraſſe, vt Angelos in ſomnis videret, ſuóque
Deo frueretur. Iuſſus à patre Iacobus abit
Gen. 28. n. 7. & 12.
Gen. 28. num. 7. *Profectus eſt in Meſopotamiam
Syriæ*, &c. cùm procul à patria mōtem ſubiret,
& quam nox cogebat, ſedem haberet, ſolo cu-
bans, cœlo vigilans; *vidit in ſomnis ſcalam*, &c.
n. 12. Non hæc Iacobus viderat, cùm parentes
videret, ac domeſticos. *ſed, quòd defuerat fide,
A Dei aſpectu auocat longè conſuetudo cum hominibus.
cùm eſſet in patria, diſceſſu ſuo aſſequitur*, &c. Ita
Cyrillus *in Gen.* Laudat Hieronymus Bono-
ſum, qui Monachum in ſyluis ageret, inſulam-
que incoleret ſolus ipſe: ſed quàm proximè
cælum videt, ac rerum maximarum ſpectaculo
fruitur? quaſi Apoſtolus in Thabirio cœlum
videt ſcindi, ac Deum loqui. Pulchrè Hierony-
mus Epiſt. 14. ad Ruffinum. *Solus ibi, imo Chri-
Dei maieſtatem niſi procul ab hominibus Petrus non vidit. Math. 17. n. 1.
ſto iam comitante non ſolus videt Dei gloriam,
quam Apoſtoli, niſi in deſerto non viderant* &c.
Matth. c. 17. Video, quid officiat terra patria,
ſcilicet, ne quis piè motus Deum videat, &
ſanctè colat; ſolent enim parentes, affines, fa-
miliares à pia Dei cura, & ſchola auocare.
Quid igitur mirum eſt, ſi Abramum Deus è
Chaldæa patria euocatum velit?

Et præcepit, vt exirent inde, &c.

Commentarius.

LOcum adhuc premo, duce Chryſoſtomo; 42.
Abramum enim è Chaldæa accerſitum
Deus voluit, vt Chananæam adiret, ac Gentes
immanitate barbaras inſtrueret de fide, ac reli-
gione. *Quaſi luminare quoddam, virum qui in
Chaldæorum terra delituerat, illinc euocauit, vt
Patriam fugit bonus quiſque amore ſalutis alienæ.
eos, qui in errorum tenebris ſedebant, ad virtutis
viam introduceret*, &c. ſic Chryſoſtomus *Hom.*
30. Quare paucis pòſt diebus, quàm Abramus
Chananæam adierat, Ægyptum fame gliſcen-
Gen. 12. n. 10.
te adiit Gen. 12. n. 10. *Diſpenſabat enim Deus,
vt non ſolùm Palæſtinam incolentibus eſſet do-
ctor, ſed & iis, qui in Ægypto erant*, &c. Iterum
Chryſoſtomus. Tanta Deo cura eſt de ſalute
humani generis, vt motum Magiſtros homi-
nibus prouideat, ſiue homines, ſiue Angelos.
An ſemel Angelos ad Moyſen Deus miſit?
Iudic. 2. n. 1.
Addit Apoſtolus 3 ad Galat. n. 19. *Quid igitur
lex? Ordinata per Angelos in manu mediatoris*,
&c. Addo ego malos homines ab Angelis cor-
reptos dudum iter, Iud. 2. n. 1. *Aſcenditque Ange-
lus Domini de Galgalis ad locum flentium*, &c.
Hebr. 1. n. 14.
Non eſt cur plura congeram, cùm pateat li-
quidò, *adminiſtratorios ſpiritus eſſe in miniſteri-
um miſſos, propter eos, qui hereditatem capiunt ſa-
Monere piè, officium Angelorum.
lutis*, &c. *ad Hebr. cap.* 2. *n.* 14. Eunt igitur, ac re-
deunt virtutes Angelicæ, monent, & minan-
tur, ducunt monitis homines, trahunt minis;
quod notat Clemens Alex. 1. ſtrom. c. 1. *Prædi-
candi quidem ſcientia eſt quodammodo Angelica,
patronis modo iuuans*, &c. Quare malus omnino
Luc. 19. n. 22.
diſcipulus malè apud Magiſtrum audit. *Serue
nequam*, &c. *Luc. cap.* 19. *n.* 22. vtpote qui nu-
mum, docendi ſcilicet munus à Chriſto datum
premeret ſudariolo, nec moueret patando lu-
cro humanæ ſalutis. *Prædicatorum ſiquidem
munus eſt verbum fænerari*, &c. ſic Clemens
Alex. *loco cit.*

Opponis. Si tantum Deo ſtudium eſt de 43.
hominibus piè inſtruendis, cur Abramus
non inſtruit conterraneos? nam ſi Chana-
næus malè ſanus eſt, & Chaldæus inſanit altè,
aris Dæmonum extructis. Occurrit Chryſoſto-
Matth. 13. n. 57.
mus. *Sed audi Chriſtum dicentem: Nemo eſt Pro-
pheta abſque honore, niſi in patria ſua*, &c. *Matth.*
13. *c. n.* 57. Inuident, qui verſantur in proximo.
Nec ſineret Chaldæus Abramū hiſcere, nedum
monere liberè; ſed contēptū, vtpote conterra-
neus conterraneū haberet. Suſpicit, ac venera-
tur gens humana, quos è longinquo homines
ſuſcipit. Neſcio quid grāde æſtimat in viro qui
peregrinatur, & lares terit alienos quaſi vene-
rationē mutuetur ab hoſpitio. Homo hominū

Pater Saturnus erat, quod probant & profanæ literæ. Deus tamen habitus ab Idolomania eſt: cur ita, inuenit Tertullianus Apologet. cap. 10. *Ex conſuetudine* (inquit) *humana, qua ignoti, & ex inopinato apparentes, de cælo ſuperueniſſe dicuntur; proinde Saturnum repentino aduentu vbique cælitem contigi dici,* &c. Tantum venerationis ſibi parat, qui minus terris notus eſt. Vnde patet augeri Saturno famam diuinitatis, cùm procul a patria ignotus Iano eſſet.

Contemptum parit conſuetudo aſſidua.

44. Minuit præſentia famam, tuetur abſentia. quod ſenſit Tiberius, ac proinde Rhodum petiit ex Augusti aula, *vt vitato aſſiduitati faſtidio auctoritatem abſentia tueretur, atque etiam augeret,* &c. apud Suet. cap. 10. Suetonio, & Tertulliano adeſt Clemens Alex. *Orat.* 1. Probat enim Magiſter homines ab hominibus Deos haberi, quòd maior è longinquo maieſtatis ſit reuerentia. *Solem, neſcio quo modo, quæ ſunt præſentia, deſpici, propter conſuetudinem: quæ autem ſunt præterita, ſeparata ab ea, quæ nunc eſt, probatione propter incertitudinem temporis, in honore eſſe,* &c. Homines igitur præſtantes cœlo adſcripſere, qui neſcirent, vnde genus traherẽt; quaſi maiorem ex peregrinatione venerationem pararent. An ab vno Deo diſciplina hæc, vt auctoritatem quæras abſentia? Scio, quid Deus lactet, apud Ieremiam cap. 23. num. 23. *Putaſne, Deus è vicino ego ſum, dicit Dominus; & non Deus de longè,* &c. Scio deinde, quid Græcè textus habeat, illud ſcilicet. *Deus appropinquans ego, dicit Dominus, & non Deus de longè,* &c. Quod Græcus ait, Latinus videtur negare. Non tamen, ſi loco adeſt Clemens Alex. 2. *Stromat. cap.* 1. vbi Magiſter, *Deus appropinquans ego, inquit Dominus, procul eſſentia,* &c. Longè ab humano ſenſu Deus abeſt; neque enim patet liquidò vnde negitat, *Putaſne, Deus è vicino ego ſum?* Clemens iterum, *Proximus eſt poteſtate, qua ſuo ſinu omnia complectitur,* &c. Vnde affirmat Græcè, *Deus appropinquans ego,* &c. Addo ego Deum hominibus proximum virtute eſſe. *In ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus,* &c. quod Athenis philoſophatur Apoſtolus *Act. cap.* 17. *num.* 28.

Veneratio nem alit abſentia.

Ierem. 23. n. 23.

Qui natura longè abeſt Deus, adeſt prope beneficentia.

45. Appono deinde maieſtatem Dei ſua nebula abditam eſſe, vt maior ex obſcuro diuinitatis eſſet veneratio. Cur monet Salomon 3. Reg. 8. n. 12. *Dominus dixit, vt habitaret in nebula,* &c. Neque enim hominum oculis ita ſe ingerit Magnus, vt non lateat maiore ſui parte. Quod Dauid canit Pſ. 17. n. 13. *Poſuit tenebras latibulum ſuum,* &c. plenè ſonat, Deum non è vicino, ſed è longinquo eſſe. Cur verò id, exponit ſchola Chaldaica ad Pſ. cit. *Collocauit maieſtatem ſuam in caligine,* &c. Quaſi probet, quæ ſunt proxima, vſu vileſcere, quæ procul abſunt, abſentia eminere: proindeque latere Deum cæca ſub nebula, vt quo minus patet, conſideratiùs colatur, claritatem Numinis mutans à tenebris, auctoritatem nominis à latebris; *poſuit enim tenebras latibulum ſuum,* &c. *& maieſtatem ſuam collocauit in caligine,* &c. quod habes ex Chaldæa paraphraſi. *Fuge dilecte mi,* &c. Vrget pie Virgo ſapiens, *Cant.* 8. *num.* 14. Quid hoc voti eſt? Sapiſne Virgo, an deſipis? moneo, vt fugiat ſpecioſus forma

3. Reg. 8. num. 12.

Pſalm. 17. n. 13.

Auguſtior è latebris manſit eſt.

Cant. 8. n. 24.

Veloſ. in Iudith.

ſponſus præ filiis hominum? ſaperes bene, ſi quem amplexu tenebas, adhuc retineres: Sed *fuge* (inquis) *dilecte mi,* &c. Sciebat fortaſſe virgo rerum ſciens augendam Chriſto auctoritatem nominis, ſi abiret à communi hominum conuerſatione, rogat, vt fuga ſibi conſulat. *Fuge dilecte mi,* &c. ſcilicet bonus mihi Deus, vt bona plura conferas, & cautus tibi Dominus, vt maiorem ex fuga venerationem impetres. Siquidem *Maieſtatis maior ex longinquo reuerentia,* &c. docet Tacitus *lib.* 1. Hac mente Deus Abramum e Chaldæa euocat in Chananæam, *& præcepit, vt exiret inde,* &c. Abundè ſciens Chaldæum Chananæo gratum notum Magiſtrum fore, qui è longinquo aduenirer. Inde tamen habeas

Abeundum ab hominibus vt tua tibi conſtet auctoritas.

Parænet. XVII.

Curam Deo eſſe de ſalute hominum.

1. NOn dormit noctem ſolidam Princeps Deus, cura ſuſcepta humanæ ſalutis: ſomnos quodammodo abrumpit, excuſſus lectulo, vt Magiſtros hominum euocet, bonis, maliſque hominibus conſulat. quod feciſſe dictus eſt 2. Paralip. cap. 36. n. 15. *Mittebat autem Dominus Deus ad illos per manus nuntiorum ſuorum, de nocte conſurgens, & quotidie commonens,* &c. Videbat Princeps Deus ruere in peius Hebræũ malè captũ voluptate peccandi; ac ne officio parentis deeſſet, vrgebat internuntios, qui monerent; *de nocte conſurgens,* &c. Luce adhuc dubia ne opportunitatem admonendi corrũperet mora nocturna, *Ad inſtar ſolicito Patris deſcribitur Deus, ſurgens diluculo, admittendos nuntios, vt reſipiſcant,* &c. Ita Caietanus. Hæc tamen Deo pietas eſt, homines è luto ſcelerũ eruere, Magiſtris ad rem gerendam miſſis. Vnde queritur Deus hoſce magiſtros Hebræo malè acceptos eſſe, apud Ieremiam cap. 26. n. 5. *Quos* (inquit) *ego miſi ad vos de nocte conſurgens, & dirigens,* &c. Magnũ Deo ſtudiũ erat de ſalute humani generis, qui pati quietem non poterat, modò Vates, ac magiſtros ſubmitteret ad amuletũ ſcelerũ. *Conſurgens diluculo, mittenſque,* &c. *Ierem.* 25. *n.* 4. *Et quaſi in vigiliis, atque excubiis conſtitutus ſurrexit diluculo, vt ſuum populum commoneret,* &c. Hæc Hieronym. Nec ſui oblitus queritur iterũ Magnus Deus Ierem. 44. n. 4. *Miſi ad vos omnes ſeruos meos de nocte conſurgẽs,* &c. An hæc Deo cura eſt, vt hominibus curã imperet humanæ ſalutis? Aio: & pietas boni Dei eſt ſuas cum hominibus partiri curas de ſalute hominum. Licèt enim Hebræum inſtruxerit ſchola prophetica, Gentes non deſerit. Ionam ſiquidem in Niniuam deſtinat, cap. 1. n. 2. *Surge, & vade in Niniuem,* &c. Heliam Sareptanis ſuggerit 3. Reg. 17. n. 9. *Surge, & vade in Sarepta,* &c. Heliſæum Damaſco ſiſtit 4. Reg. 8. n. 7. *Venit Heliſæus Damaſcum,* &c. Ieremiam Ægypto donat cap. 44. n. 1. Iudæoque neglecto, benè gentes recreat miſſionibus propheticis, *vt quia Iſrael audire contempſit, totus Gentium mundus exaudiat,* &c. Hæc S. Hieronymo. Ad rem meam Theodoretus; docet enim facere Deum hiſce Vatum miſſionibus, vt nemo non capiat lucem veri-

2. Paralip. 36. num. 15.

Feſtinat Deus ad ſalutem hominum.

Ier. 26. n. 5.

Ier. 25. n. 4.

cap. 44. n. 4.

Somnos abrumpit Deus amore ſalutis humanæ.

Ion. 1. n. 2.

3. Reg. 17. n. 9.

4. Reg. 8. n. 7

Ierem. 44. num. 1.

Salutem Deus curat hominum miſſionibus propheticis.

tatis. *Sed & hæc, vt de omnibus hominibus communiter benè mereretur, faciebat*, &c. *ſic in prolog. ad Ionam.* Non vno contentus Iudæo

Amans hominum Deus.

Genies quærit Deus Opt. amore ſalutis humanæ, eòque aſpectu Magiſtros parat, vrget, mittit.

2\. Semel, & iterum ſuam Chriſtus Ruſticellam euocat è tugurio ad vineam excolendam, Cant. 2. n. 10. *Surge*, (inquit) *propera, & veni*, &c. Multus Chriſto ardor eſt gentis inſtruendæ ſub vmbra virginea. Proinde vox iterum n. 13. *Surge amica mea, & veni*, &c. Nihil vox hæc ſonat aliud, quàm ardens Chriſti votum de ſalute humani generis: ſic Bernardus ſer. 61. in Cant. *Quòd rurſum ad laborem vinearum ſollicitat dilectam, oſtendit, quàm ſit de animarum ſalute ſollicitus*, &c. Permittit Magiſter Dominus fugam Apoſtolis, ſi carnifex vrget, & præfectus Idolomaniæ, Matth. 10. num. 23. *Si vos perſequentur in hac ciuitate, fugite in aliam*, &c. ſed quo id conſilio? an vt Apoſtoli fugâ ſibi conſulant? negat Tertullianus *ad lib. de fuga, cap. 6.* ſed vt occaſio offeratur ſcholæ de fide aperiendæ aliis, atque aliis populis. *Ideo illis fugere tunc præcepit, non propter eludendum periculum proprio nomine perſecutionis, ſed propter profectum annunciationis*, &c. Laudo mentem hominis; ſi fugam non improbet, fide ſalua; ſcio enim fugam Magiſtris permiſſam: vt quò abirent, homines inſtruerent plurimos fide, ac religione. Hæc fugiendi ratio viris ſanctiſſimis, cùm ſæuirent Nerones. Fugit Athanaſius, fugit Blaſius, fugit Paulus, fugiunt & homines alij: *vt qui inter fugiendum, Euangelium diuulgarent*, &c. ſic Athanaſius *de fuga.* Hac via abiere auditores ſcholæ Apoſtolicæ Iudæo minante, ac ſæuiente poſt necem Stephani, Act. 8. n. 1. *Facta eſt in illa die perſecutio magna*, &c. ſic Lucas; & addit quò loci abirent auditores. *Omnes* (inquit) *diſperſi ſunt per Regiones Iudææ, & Samariæ*, &c. Quod meus docet Criſtus *loco Matth. cit.* id alumni exequuntur, cùm fugam capiũt. Auctore Athanaſio ad Hom. de ſemente: *Non quòd imbecillitate disiecti, ſed fidei gratia ita diuiſi eſſent*, &c. Qui mittit homines, vt homines inſtruãt, mittit & Angelos, vt admoneant. *Angelis enim ſuis mandauit de te*, &c. *Pſ. 90. n. 11.* Videt Iacobus ſcalam cælo demiſſam, Gen. 28. n. 12. *Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes per eam*, &c. qui quidem Iacobum humi cubantem mulcent, ac recreant. Tanta Deo pietas eſt, vt quos amat homines, modò admoneat, modò corripiat. Bernardus iterum ſer. 12. in Pſ. cit. *Nequid* (inquit) *in cæleſtibus vacet ab opera noſtra ſollicitudinis, beatos illos Angelos mittit in miniſterium*, &c. ſic Deus bonus inſtruit homines, miniſtro Angelo; ac ne quid deſit bonæ operæ, ducit, trahit homines ſua manu.

Cant. 2. n. 10. & 13.

Suam Deus cum hominibus partitur curam de ſalute humana.

Matth. 10. n. 23.

Prodeſt fuga viri magni ad fidem propagandam.

Act. 8. n. 1.

Fugiunt auditores ſcholæ Apoſtolicæ, vt vrbes de fide moneant.

Pſ. 90. n. 11.

Gen. 28. n. 12.

Homines Deus inſtruit miſſionibus Angelicis.

3\. Viſus in terris Deus, & cum hominibus conuerſatus vrbes circuit, hominibus piè informandis. Modò Nazaretham adit, *Matth. 13. num. 54.* modò Ieroſolymam redit, *Marc. 11. num. 1.* Nunc Iericuntam petit, *Luc. 18. num. 35.* nunc Capharnaum repetit, *Matth. 8. num. 5.* Iam Sichenam viſit, *Iohann. 4. num. 5.* iam & Naim intrat, *Luc. c. 7. num. 11.* montes ſubit, agros terit pede celeri; nec locus eſt, quò non eat Magiſter Dominus: & quidem bono id conſilio. *Exultauit, vt gigas ad currendam viam*, &c. ex Pſ. 18. num. 6. *Non enim tardauit, ſed cucurrit clamans dictis, factis*, &c. Hæc Auguſtinus *lib. 5. Confeſſion. cap. 12.* Video Magiſtrum humani generis è cælo ſolem prælucere hominibus; & quo flagrat amore ſalutis alienæ, agere, & ſatagere, ne quis à via veritatis abeat; imò video ſolem volare equo celeri, & ſalutem hominum ſumptis alis afferre; quod Malachias habet cap. 4. num. 2. *& ſanitas in pennis eius*, &c. An bonus Deus talaria nectit, tempeſtiuè vt aduolet in auxilium gentis vniuerſæ? Sentit id Clemens Alex. Orat. 1. *Qui enim omnia obequitat ſol iuſtitia, æquè obit humanitatem, imitans Patrem; qui æquè ſuper omnes homines facit oriri ſolem ſuum, & rorem inſtillat veritatis*, &c. Volat igitur Magiſter Deus Solis equis vectus in orbem terrarum vniuerſum, vt veri facem præferat mortalibus. Nihil ego miror, ſi è cælo deuolat, vt auditores in terris cogat, qui tanto flagrat ſtudio ſalutis alienæ. Videas fumare Sinam, micare fulgura, mugire tonitrua, & quaſi auditores euocare ad veri, ac boni cognitionem, *Exod 19. num. 16. 18.* & quare Dominus montem occupat vocato in auditorium Hebræo? Nam *Moyſes loquebatur, & Dominus reſpondebat*, &c. *num. 19.* Non potuit ſe Deus continere, quin homines quæreret, vt inſtrueret. *Audio erudiendæ gentis officio deſcendentem ad terras Deum*, &c. Ita Saluian. *lib. 1.* & monet quo Deus affectu curat ſalutem hominum. *Audio* (inquit) *diſcentem populum, docentem Deum, mixtis Angelis, & hominibus, vnam cœli, ac terræ ſcholam eſſe*, &c. Inibi enim Dominus, vt morum Magiſter leges dabat, *cap. 20. n. 1.* Ne quis à vero, & bono aberraret. Tantus Deo amor eſt de ſalute aliena, quod Hebræus cùm ſciret, Diabolo Magiſtro, Dominum prouocat vt cruce excuſſa, vitam miris modis tueri velit: ſed quid pollicetur? *Deſcendat nunc de cruce, & credimus*, &c. *Matth. 27. n. 42.* Pollicetur Hebræus, imò Diabolus, quod ſciebat Chriſtum velle maximè, fidem ſcilicet gentis vniuerſæ. Et hæc Bernardo mens eſt. *Nouerat quantum pro ſalute illius populi zelum videretur gerere; propterea ſuggerebat, vt dicerent: Deſcendat, & credimus*, &c. *ad ſer. 1. de Paſch.* Puto Bernardum ab Athanaſio excepiſſe, *ad ſer. de cruce.* Sed ex loco patet multam Deo curam eſſe de ſalute humani generis. Quo aſpectu Abramum conuenit, & piè monet: deinde hominem è Chaldæa euocat, vt homines alios religiosè inſtituant. *Qui & præcepit, vt exirent inde*, &c. Poſtremò noto Abramum prius Dei iuſſa feciſſe, quàm Deus iuſſiſſe dicatur. Premo textum num. 7. *Hic primum habitauit in Meſopotamia*, &c. & ſermo de Charris eſt. Poſtquam verò Abramus fecit Dei iuſſa, addit textus num. 9. *Qui & præcepit vt exirent inde, & habitarent in Charan*, &c. Itaque Abramus Dei nutum prius, quàm vocem excepit; vt probaret celeritatem obtemperandi, quod præſtant claſſes Angelicæ. *Facientes verbum illius, ad audiendam vocem ſer-*

Matth. 13. n. 54. Mar. 11. n. 1. Luc. 18. n. 35. Matth. 8. n. 5. Iohan. 4. n. 5. Luc. 7. n. 11.

Pſ. 18. n. 6.

Stare loco neſcit bonus morum Magiſter.

Malach. 4. n. 2.

& currit, & volat Deus ad curandam ſalutem hominum.

Exod. 19. n. 16. 18. & 19.

E cælo Deus euolat, vt magiſtrum agat hominum.

Exod. 20. n. 1.

Matth. 27. n. 42.

Nouit Diabolus quo affectu Chriſtus ardet ſalutis humanæ.

Qui ſancto obedit mandato præit obſequio.

monum

Pſ.102.n.20. *monum eius*,&c. *Pſalm.* 102. *num.* 20. Quandoquidem prius obediunt Angeli, quàm obaudiant; & exequuntur, quidquid innuitur, prædiuinantes, quid Deus velit: ſetiò vt dixeris

Parænet. XVIII.

Moram in obediendo fœdam eſſe.

1. FEcit Abramus alacritate obtemperandi, quod Hebræus ſe facturum pollicetur, *Exod.19.n.8.* Exod. 19. num. 8. *Verba qua locutus eſt Dominus, faciemus*, &c. Additum Græco textu, καὶ ἀκουσόμεθα, *& audiemus*, &c. Rectiùs dicerent homines, *Audiemus, & faciemus*, &c. Sed modo præpoſtero ſuam pollicentur operam, & ſe priùs facturos dicunt, deinde audituros eſſe, quidquid Deus iubeat, Philone teſte. *Ad facta magis, quàm ad verba properant*, &c. *ad lib. de confuſ. linguar.* Quid? ſi quæ priùs fecerint, poſtmodum audierint; *vt quæ fecerint diiudicent, verùm cum ſacris præceptis conſonent*, &c. Pulchrè id à Philone dictum; laudat enim Philo cenſores ſui homines, cùm Dei iuſſa patrauerint. Parendum igitur celeritate maxima, docent Magni viri: nec Deo iubente minus præſtant. Si quid à Deo iuſſum eſt, non languent, non cunctantur. Virtutem obtemperandi laudat Iſaias in bono viro. De quo textus Græcè cap. 53. num. 10. βούλεται ἐν χειρὶ αὐτοῦ. *Vult Dominus in manu eius*, &c. Acſi nulla interſit mora inter Deiſcitum, & boni viri obſequium: quod enim Deus nutu iubet, id ſtatim manu præſtat vir obediens. Hac parte laudo Aggæum, de quo textus, *Factum eſt verbum Domini in manu Aggæi*, &c. *cap.* 1. *num.* 1. Laudo Malachiam Aggæo parem c. 1. num. 1. *Onus verbi in manu Malachiæ*, &c. Laudo patrata Dei conſilia, *quæ locutus eſt in manu Ieremiæ*, &c. *cap.* 37. *num.* 2. Laudo Heliam huiuſce ſcholæ ducem, 4. Reg. cap. 10. num. 10. *& Dominus fecit, quod locutus eſt in manu ſerui ſui Heliæ*, &c. Illud ego penſito, vocem Dei exceptam manu prophetica: cur non attrecta capitur auricula? ſed monemur hac loquendi forma, perinde eſſe Deum iubere, ac Vatem obtemperare, cùm Deus vrget dicto, Vatem facto dictum explere, quod ego diſco à Hieronymo, ad Malachiam citatum. *Manum* (inquit) *pro operibus accipe: vnde in manu Aggæi, & in manu Ieremiæ factus eſt ſermo Domini*, &c. Laudes igitur viros magnos vti præſtantes celeritate obtemperandi, qui Dei voces manu, hoc eſt, facto capiunt: vnde fit, vt currat pernicitet, qui promptè velit obedire.

Quæ à Prafectis iuſſa facta, ſi præſtant alumnus obediens.

Iſa.53.n.10. *Abramſida in Deo obſequio mora eſt.*

Agg.1.n.1. *Malac.1.n.1.*

Iere.37.n.2. *4. Reg. 10. n. 10.*

Quod Deus iubet citò viri præſtant.

2. Curſu ad Helim contendit Samuel à Deo vocatus; putabat enim ſe ab Heli accitum eſſe. *& concurrit ad Heli*, &c. 1. *Reg. cap.* 3. *num.* 5. Ad explendos numeros obediendi, ſatis, ſuperque erat, ire Samuelem, ac tedire, quò vocaretur; ſed qui perſanctè obtemperat, curſu id celeri oſtentat. Imò equos parat, ne moras nectat. Equis pares dicuntur Angeli, apud Zachariam cap. 1. num. 8. *& poſt eum equi rufi, varij, & albi*, &c. Hoſce equos vidit Ioannes *Apoc. cap. 6. num.* 2. colore ſcilicet candido, ſpadiceo, nigro, giluo nobiles. Hiſce vectus equis Magnus Deus orbem percurrit vniuerſum: quod explicat Angelus ad Zach. cap. 1. num. 10. *Iſti ſunt, quos miſit Dominus, vt perambulent terram*, &c. Equum Ægypto ſignum eſſe celeritatis maximæ, docet Pierius *lib.* 4. Quo ſigno laudantur obedientes Angeli, apud Areopagitam de cœleſti Hierarchia cap. 15. *Equorum* (inquit) *figura obedientiam ſignificat in ſanctis Angelis, quæ diuinis iuſſis obtemperant*, &c. Cunctari neſcit Angelus, & iuſſus à Deo, vt obediat, aſturcones vrget validè, quamuis exhauſtos curſu, ſtimuliſque negantes. quod in Abramo videre, ac laudare eſt; prius enim patriam fugiſſe, quàm iuſſus à Deo fuiſſe dicitur: quaſi Deiſcitum facto præcurreret. Sed nec de loco rogat, quo agenda ſignatè fuga eſt: cæcus in obtemperando Abramus, & minimè curioſus.

1. Reg. 3. n. 5. *Obediendum curſu admodum celeri.*

Zach. 1. n. 8. & 10. *Apoc. 6. n. 2.*

Equo vectus obtemperat Angelus.

3. Quod præſtat Seraphinus ſenis alis adornatus, apud Iſaiam 6. num. 2. *Duabus velabant faciem ſuam, & duabus volabant*, &c. Quòd volant, celeritas eſt in obediendo; quòd alis oculos obtegunt, cæcitas, quam vocant, eſt obtemperantium; qui nihil omnino vident, nihil diſquirunt, nihil iudicant de re imperata. Deiſcitum citò exequuntur, nec curioſè diſcutiunt, quo id iure mandatum. Curioſè cœpit Iſaacus inquirere de victima, cùm montem pater ſubiret, vt puerum mactaret in ara. *Vbi eſt* (inquit) *victima holocauſti?* &c. *Gen. 22. num.* 8. Sed curioſum puerum refellit pater ea voce, *Deus prouidebit ſibi victimam*, &c. quo reſponſo nihil puer vltrà diſputat. Ad literam Chryſoſtomus Homil. 3. in 2. Corinth. cap. 1. *Simul atque audiuit Deum, nihil poſtea locutus eſt, nec amplius erat curioſus: adeò ſapiens erat puer*, &c. Sapit igitur, qui iuſſa facit, nec de mandati vi diſſerit, cùm ſciat Deum iuſſiſſe. Satis ad commendationem præſcripti eſt, quòd Deus iuſſerit, vt ſanctè amplectatis, & citò exequaris. *Audaciam exiſtimo* (docet Tertullianus,) *de bono diuini præcepti diſputare; non enim quia bonum eſt, auſcultare debemus, ſed quia Deus præcepit, ad exhibitionem obſequij prior eſt maieſtas diuinæ poteſtatis*, &c. ſic Magiſter *de Pœ..ſtent. cap.* 4. & fortaſſe digitum intendit *in Leuit. cap.* 19. vbi Moyſes tradit quàm multa ab Hebræo Deus repetat, à num. 2. *Sancti eſtote, quia ego ſanctus ſum*, &c. Nam ad Deiſcitum quodcumque apponit Legumlator pluſquam decies: *Ego Dominus, ego Dominus*, &c. An rationes congerit, cur hæc, & hæc præſcribat? nego. Vna tantùm Dei iubentis eſt commendatio, *vt diuina auctoritas ſit illis continua ratio obediendi*, &c. monet Caietanus in loco. Non eſt cur inquiras curioſè, & minutè, ſit ne præceptum facile, vtile, an non. *Prior eſt auctoritas imperantis, quàm vtilitas ſeruientis*, &c. Addit Tertullianus. Quidquid igitur Deus iubet, id credas vtile, facile, nobile. Satis enim Deo eſt ſapientiæ, ac ſanctimoniæ, vt non diſcutias, quid ille iuſſerit.

Iſai. 6. n. 2.

Nemo verò obediens curioſè mandatum expendit.

Gen. 22. n. 8.

Curioſus in Dei iuſſis Iſaacus non eſt.

Satis ad obediendum eſt, iuſſiſſe Deum.

Leuit. 19. n. 2.

Ductus hac via Ioſephus eſt, qui in Ægyptum miſſus dulci cum Ieſu, *Fuge in Ægyptum, & eſto ibi, vſque dum dicam tibi*, &c. 4.
Matth. 2. *n.* 13. Dei iuſſa feſtinatò exequitur. *Matth. 2. n. 13.*
accepit puerum, & matrem eius nocte, & ſeceſſit in Ægyptum, &c. quod eadem nocte dictum

factum, volunt boni homines. Nec tamen Ioſephus de præſcripto dubitat, nec diſputat, vtrùm conueniant cum Dei puero, cum Regum facto, cum matris honore. *Sed horum nihil prorſus opponit*, &c. teſte Chryſoſtomo *ad Mat. h. cu. Hom.* 9. Deinde iuſſus ab Angelo Ioſephus vt eat, nec quo loci eundum ſignatè, nec quotannis peregrinandum monitus; ſed, *Eſto ibi, vſque dum dicam tibi*, &c. *Nec enim iterà reuerſionis tempus inquirit*, &c. quod habet Chryſoſtomus. Id verò Ioſephus ex pia ſchola obediendi. Chryſoſtomus iterum. *Verum ille ne per hac quidem factus eſt ſegnior, ſed obediuit libenter*, &c. Abundè Ioſepho erat, ne diſputaret de præſcripto, ſcire Dei ſcitum eſſe. Fit enim Deo iniuria, cùm Dei mandatum curioſè diſcutitur. *Dixit Deus*, &c. Verbo ſcilicet Pater, *Fiat lux*, &c. Gen. 1. num. 3. *& facta eſt lux*, &c. vtique à Verbo; nam, *ſine ipſo factum eſt nihil*, &c. *Ioann. cap.* 1. *num.* 3. Cùm Pater iubet, nemo eſt, qui differat de modo patrandi operis; cur Verbo res fiat, & Verbum taceat, ita placet: *Nec enim ſine iniuria Patris eſſet, ſi hac neceſſitate eſſet opus*, &c. Quod igitur Pater iubet, Filius exequitur, & tacet; ne, ſi rationes exigat faciendi, iniuriam Deo faciat. Sic Abramus à Deo iuſſus vt patriam fugiat, nec cunctatur, nec de modo peregrinandi curioſè diſputat; id verò, ne Deo ægrè faciat, *qui & præcepit vt exirent inde, & habitarent in Charan*, &c.

De mandati vt non diſputat obediens.

Terminum iuſſionum præſcribit quas libenter obtemperat.

Gen. 1. n. 3.

Ioann. 1. n. 3.

Iniuriam Deo irrogat, qui de mandatis rogat curioſè.

Num 9 Cúmque operuiſſet omnem terram fames, deſcenderunt in Ægyptum, illícque per quadringentos annos ſic multiplicati ſunt, vt dinumerari, &c.

Commentarius.

46. VEntum eſt ad controuerſiam nobilem, de annis ſcilicet, quos Hebræus exegit, vexatus peregrinatione continua, & afflictus ſeruitute improba. Nodus eſt Gordianus, in quo ſoluendo laborarunt vſque adhue viri magni, & puto, laborabunt. Rem excutiunt Auguſtin. *in Exod. q.* 47. *lib. de ciuitat.* 16. *c.* 16. *&* 24. Eucher. *lib.* 2 *in Gen. c.* 20. Procop. *in Gen* 15. Chryſoſt. *Hom.* 37. *in Gen.* Abulenſ. *in Exod. q.* 44. Ruper. *lib.* 2. *c.* 2. *in Exod.* Lyra, Hugo, & Caiet. *vtroque loco.* Hieron. *ad Galat. cap.* 3. *ibidem.* D. Thom. Interpretes neoterici *in Gen. & Exod.* Ytiella, Corn. Matian. Lippoman. Tirin. *in Exod. c.* 12. Iuſtinian. *ad Galat.* 3. Lorin. & Salmeron *in Act. c.* 7. Peret. *in Exod.* 12. *diſput.* 19. Serar. *in prolig. Bibliac. cap.* 17. *quæſt.* 23. Salian. *anno mundi* 2119. *num.* 19. *& anno* 2451. *num.* 27. Sanctius *in Iudith* latè, quò te mitto.

47. Difficultas eſt in componendis locis, quæ diſſidium videntur pati. Nam Deus Abramo, *Scito* (inquit) *prænoſcens, quòd peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua, & affligent quadringentis annis*, &c. Suam Stephanus manum cum Deo mouet, *in Act. c.* 7. *n.* 6. *& malè tractabunt eos annis quadringentis*, &c. Nec Achior, niſi de annis quadringentis meminit. Vnde eruunt alij, Hebræum ſeruitute Ægypti laboraſſe per hoſce annos. Abiere in hanc mentem Eugubin. *in Exod. c.* 12. Genebrar. *in Chron. lib.* 1. 3. *ætate.* Maluerd. *ad* 1. *de Antich. cap.* 12. Sed communi placito, & cenſu annorum inito, Hebræus in Ægypto annos egit multo pauciores: quod probant Tirin. *in Chronico ad c.* 15. Sanctius *in Iudith. n.* 18. Salian. *loco cit.* & firmat Ioſephus 2. *Antiquit. cap* 6. Sed parte alia occurrit Apoſtolus *ad Galat. cap.* 3. *num.* 16. qui legem in Sina datam monet, & annis quadringentis tricenos addit. *Quæ poſt quadringentos, & triginta annos facta eſt lex*, &c. Videturque rem à Moyſe excepiſſe, quo teſte *habitatio filiorum Iſrael, qua manſerunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum*, &c. Ac proinde notant alij vrgue preſſo annorum ſummam variare, & nihil probare. Deus enim, & Stephanus annos quadringentos computant: quibus cum cenſet Achior, Paulus, & Moyſes annos tricenos addunt. Quod attinet ad Achiorem, facilè me expedirem ab Ammonita, & rudi ſacrarum literarum: ſed vrget Deus in Geneſi; vrget in Actis Stephanus. Vnde neceſſe eſt, ducam annorum ſummã ab Iſaaci ortu, quod viri boni faciunt. Nec officit, demi ab hoc annorum cenſu tricenos annos, qui excurrunt ab Abrami fuga ad ortum Iſaaci vſque. Scio enim, & probat Auguſtinus *quæſt.* 47. *in Exod. & lib.* 16. *de ciuit. cap.* 24. data annorum maiori ſumma, omitti minorem ſacro textu. Vide, quibus id locis firmet Sanctius *ad Iudith c.* 5. *num.* 21.

Gen. 15. n. 13.

Act. 7. n. 6.

Annis quadringentis claudunt alij ſeruitutem Ægyptiam.

Ex. 12. n. 40.

Quòd verò neceſſum fuit ſupputari hoſce annos à promiſſis Abrahæ, docet Apoſtolus 3. ad Galat. num. 16. *Abrahæ* (inquit) *dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius*, &c. Sed quo ex loco bone Paule eruis promiſſam Abramo felicitatem eſſe? ex Geneſ. 12. num. 7. *Semini tuo dabo terram hanc*, &c. Cùm verò id boni Deus promiſerit tricenis annis prius quàm Iſaacus naſceretur, fit inde, vt qui ab hiſce promiſſis excurrunt anni ad libertatem vſque Hebræi populi triceni forent, ſupra quadringentos: & hic à Paulo annotum cenſus eſt, *num.* 17. Accedit textus Græcè, *Exod.* 12. *num.* 40. vbi Hebræus laboraſſe dictus peregrinatione, & ſeruitute quadringentos, & triginta annos, ἐν γῇ αἰγύπτῳ, ἐν γῇ χαναάν, *in terra Ægypti, & in terra Chanaan*, &c. Addideris bene Dei oraculum de Hebræo malè vexando, ad vtrumque locum pertinere; cùm dicat Abramo Deus Gen. 15. num. 13. *Peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua*, &c. Nam Chananæa æquè, ac Ægyptus Hebræo aliena eſt. Deinde Abramus fame graſſante Ægyptum petiit paucis poſt diebus, quàm tenuit Chanaam Gen. 12. num. 10 *Facta eſt fames in terra, deſcenditque Abram in Ægyptum, vt peregrinaretur ibi*, &c. Addo, & haberet malè, Sara in aulam rapta, quo recepto, benè conſtant anni triceni, & quadringenti. Opponis, peregrinationem de Abrami nepotibus explicandam eſſe; quod textus probat. *Peregrinum erit ſemen tuum*, &c. ac proinde annos à nato Iſaaco ſupputandos eſſe. Occurro. Vt Hebræus Charris ſediſſe traditur *num.* 7. Abramo locum tenente; ſic & nepotes Ægypto peregrinatos, & vexatos eſſe dicas, Abramo peregrinante,

48.

Gen. 15. n. 7.

Ex. 12. n. 40.

Gen. 15. n. 13.

Gen. 12. n. 10.

Torquetur in paruo ſlumo.

nante, ac diueſaio. Sed quo tractus malo Hebræus Ægyptum adiit?

49. Oſtendit textus Hebræum fame ſæuiente fractum à Chananæa Ægyptum petiiſſe. *Cum operuiſſet omnem terram fames*, &c. Res de Geneſi eſt, ad cap. 41. num. 54. *& fames in vniuerſa orbe prævaluit*, &c. Vnde factum, vt Ioſephus Patrem acceſſeret, cum domo reliqua. *Deſcende ad me, ne moreris*, &c. cap 45. num. 9. *Adhuc enim quinque anni reſidui ſunt famis*, &c. *num.* 10. Iacobus igitur fractus malo inopiæ Ægyptum adiit, cap 46. num. 6. *Veneque in Ægyptum cum ſemine ſuo*, &c. Cum Moyſe conuenit Stephanus *in Act. cap. 7. num.* 11. Petis fortaſſe, vtrùm fames hæc afflixerit terrarum orbem vniuerſum? Aiunt alij, negant alij; qui aiunt, probant ex Geneſi, quæ habet c. 41. num. 54. *In vniuerſo orbe fames prævaluit*, &c. Nec Achior aliud inſinuat, cùm dicat, *operuit omnem terram fames*, &c. Qui verò negant, Abulenſ. Caietan. Corn. volunt Moyſen, & Achiorem figuratè loqui: neque enim Ægyptus erat ſufficiens alendis hominibus terræ vniuerſæ. Deinde Stephanus vnam tantùm Ægyptum, & Chananæam fame laboraſſe docet. *Venit fames in vniuerſam Ægyptum, & Chanaan*, &c. Preſſior textu Græco Achior eſt. ἀνέκυψε γὰρ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς χαναὰν λιμός. *Texit enim faciem terræ Chanaan fames*, &c. Quidquid ergo terrarum erat Ægypto finitimum, id ego fame oppreſſum eſſe ſtatuo: ſcilicet, vt Ioſephus emineret inter conſultores, fame publicè imperata: credo enim

Gen. 41. n. 54. — *Gen. 45. n. 9. & 10.* — *Gen. 46. n. 6.* — *Extendit famem à terra patria.* — *Act. 7. n. 11.*

PARÆNET. XIX.

Probandum eſſe hominem, vt ſe prodat.

1. PRobatur miles bello graui, nauclerus mari ſæuo, Princeps fortuna dubia. Quo grauior difficultas rerum eſt, eo clariores eminent artes, ac dotes hominum. *Ingenioſus enim, ac ſolers eſſe ſolet, quiſquis premitur*, &c. docet Theologus Nazianz. *Orat.* 18. Quæ ad litem non veniunt, malè torpent ingenia: excitantur difficultate rerum proxima. Vnde hæc Deo cura eſt, procurare hominibus occaſiones artis explicandæ, rebus trepidis. quod putat Seneca de Prouident. cap. 4. *Ipſis Deus conſulit, quos eſſe honeſtiſſimos cupit, quoties illis materiam præbet aliquid generosè fortitérque agendi*, &c. Sapientiam animo concepit Salomon cœlo hauſtam: quod monet Deus 3. Reg. cap. 3. num. 12. *Dedi tibi cor ſapiens, & intelligens*, &c. An donata à Deo ſapientia, vt iaceret in latebris? *Tunc venerunt duæ mulieres*, &c. *num.* 16. & ſuam de re dubia litem intendunt apud Regem. Nec viam Deus iure dicundo aperit, niſi *vt oſtendat Regis ſapientiam*, &c. ſic Theodoretus *q.* 14. Sciebat certò Deus artem hominis probari, & excitari re difficili. An Ioſephi dotes nobiles iacerent, ac laterent in ſordibus carceris, niſi Deus occaſiones offerret virtutis explicandæ: id ego puto. Quid igitur? ingenium hominis ſomnio dubio Deus acuit, caſtitatem probat animi congreſſu difficili: quod patet ex *Gen.* 41. *n.* 1. ex cap. 39 num. 10. *& quem in fœmina explorauit, per ſomnium erudiuit; vt in extera Regione fidem, & auctoritatem obtineret*, &c. ſic Nazianz. *Orat.* 18. Ioſephum igitur Deus inſerit rebus dubiis, vt tentatus ab hera, & conſultus de ſomnio, oſtentaret, quid ſapientia valeret, quid pudicitia.

Probat mala fortuna vires, & artes hominum. — *3 Reg. 3. n. 12. & 16.* — *Torpet malè, quæ ad litem non venit ſapientia.* — *Gen. 41. n. 1. 25* — *Gen. 39. n. 10.* — *Auctoritatem conciliat viris magnis res difficiles.*

2. Nemo, quod patet, noſſet benè, quænam Abramo virtus eſſet, niſi Deus hominem è Chaldæa Charras inuitaret, è Charris in Chananæam duceret, è Chananæa truderet in Ægyptum, ab Ægypto reuocaret in Chananæam. Abramum Deus terris tam multis duxiſſe viſus eſt; quod Moyſes habet Gen. 12. n. 1. & 10. cap. 13. num. 1. *vt iuſtum clariorem faceret*, &c. Addit Chryſoſtomus *Homil.* 32. Certè Abramum Ægypto peregrinatū Deus voluit, Theodoreto Magiſtro, *vt Ægyptiis patefaceret viri pietatem, ac religionem*, &c. *q. 76. in Geneſ.* Si Abramus ſuo ſe tugurio clauderet, nec Charris pateret, quàm deuotus Deo eſſet; nec Chananæis, quam cœlo gratus; nec Ægypto, quàm Dei metuens; nec Pentapoli, quàm belli ſciens; nec Hethæis, quàm virtutis amans. Multis Abramum terris Deus egit, & explorauit aduerſis, *vt iuſtum clariorem faceret*, &c. ne tanti viri probitas lateret in tenebris. Quis ſciret certò virtutem, qua præſtabat, & ingenium, quo valebat Chananæa mulier, niſi Chriſtus preces admitteret, auxiliumque ſuſpenderet? Precatur mulier precibus infimis, *ad Matth* 15. *num.* 22. Tacet Chriſtus graui ſilentio. *Qui non reſpondit verbum*, &c. Clamat iterum mulier, & ſuam Apoſtoli auctoritatem interponunt *num.* 24. ſed Chriſtus adhuc negat. *Non ſum miſſus niſi ad oues*, &c. Perſtat mulier, & petit genu flexo *num.* 25. Abouit Chriſtus, & Chananæam trudit. *Non eſt bonum ſumere panem filiorum*, &c. *num.* 26. ſed repulſam paſſa mulier, adhuc precatur, & vrget *num.* 27. victus precibus Deus Opt. *O mulier*, (inquit) *magna eſt fides tua; fiat tibi, ſicut vis*, &c. *num.* 28. Miraris fortaſſe, cur Deus non annuit primis precibus, qui ſuam pollicetur opem. *Clamabis, & dicet: Ecce adſum*, &c. *Iſai cap.* 58. *n.* 9. Quòd ſi tandem cedit, cur ſuſpendit auxilium, & precantem cruciat? Placet Theophilo ſuſpenſum à Chriſto mali remedium eſſe, vt difficultate impetrandi, & aſſiduitate precandi, pateret liquidò, quid mulier virtutis haberet. Sic Antiochenus Antiſtes lib. 1. in Matth. *Diſſimulabat, vt fides mulieris omnibus nota fieret*, &c. Vide Chryſoſtom. *in Gen. Hom.* 44. Sic Deus excitat artes hominum; magna enim mentis humanæ vis eſt, cùm fames angit, dolor pungit, metus vrget. Vnde hæc Nazianzeno vox excidit Orat. 19. *Magnam ad inueniendum vim habet dolor*, &c.

Gen. 12. n. 1. & 10. & c. 13. n. 1. — *Abramum peregrinationibus Deus probat, & oſtentat.* — *Matth. 15 n. 22. & 23. & ſeq.* — *Iſa. 58. n. 9.* — *Promittur à Deo bonum quo que neque vertus lateat.* — *Ingenium acuit calamitas.*

3. In anguſto erat Sephora, minante Angelo, Moyſénque premente. *& volebat occidere eum*, &c. *Exod* 4. *num.* 29. Vnde tantus Angelo ardor eſſet, non videt Moyſes; vtpote qui minus timet; videt tamen Sephora, natum ſcilicet malum eſſe à neglectu circunciſionis. Ac proinde, *Tulit illico Sephora acutiſſimam petram*, &c. *num.* 25. Filium circuncidit, & Angelum abigit. Cur vxor, quàm Moyſes videt acutiùs, quid facto opus eſt? docet Peluſiotes *lib.* 1. *Epiſt.* 125. Grauios Sephoram, vti mulierem

Ex. 4. n. 29 & 25.

Metus in fœmina grauior ingenij acuit valentius.

tem premebat metus. *Si quidem mulieres, cùm vrget neceſſitas, diligentioribus, quam viri, artibus vti conſueuerunt*, &c. Scio tamen Iobum aduerſis preſſum altè philoſophari. Priuſquam homo à Satana tentaretur, nihil de cælo, terra, mari, vento agit Philoſophus. Nihil de fide, Angelo, Deo philoſophatur Theologus. *Teſta ſaniem radit, ſedens in ſterquilinio,*

Iob 2. n. 8. & 9. n. 1. 5.

&c. *cap.* 2. *num.* 8. Iam homo de rerum natura Philoſophus, de aſtrorum curſu Aſtronomus, de ſummo Deo Theologus, *ad cap.* 9. *n.* 1. Vnde tanta Iobo vis diſputandi eſt? Rectè dicas, fortuna aduerſa, & dolore graui aduocari vires animi, & excitati artes hominis: quod aduertit Nazianzenus Epiſtol. 66. ad Philagrium. *Neque enim quidquam eſt, quod inue-*

Artes aduocat hominum dolor ingens.

niendi arte magis valeat, quam dolor, &c. Iobum fortaſſe ſpectabat Theologus, cùm Philagrium laudaret dolentem malè, & philoſophantem benè, illud adiiciens, *velut in morbo geſtiens philoſopharis*, &c. verè Theologus. Vt enim miles probatur congreſſu difficili, ſic & Philoſophus exploratur morbo graui; vt oſtendant, quid manu valeant, quid ingenio. An hac cura Deus famem inducit, vt aduocet artes hominum? Perſio quidem eſt, *Magiſter artis, ingeniique largitor venter*, &c. fame ſcilicet vrgens. Labores hominibus Iupiter imperat; quo id conſilio, habet Claudianus ad 2. lib de raptu,

Prouocet vt ſegnes animos, &c.

Et erit adhuc, qui notet labores Adamo additos eſſe, vt cibos quærat? *In ſudore vultus tui,*

Gen 3. n. 19. Deut 28. n. 22.

&c. *Gen.* 3. *num.* 19. morbos à Deo inferri, vt doleant homines? Deut. 28. num. 22. *Percutiat te Dominus egeſtate, & febri*, &c. Hoſtes immitti à Domino exercituum, vt premantur rens ſcelerum? Iſai. cap. 45. num. 7. *Ego Dominus*

Iſai 45 n. 7. *Labores, doloresque Deus immittit, vt artes hominum excitent.*

faciens pacem, & creans malum, &c. Multa ab hiſce malis Dei elucet prouidentia: quod obſeruat Chryſologus ſerm. 132. *Quid* (inquit) *mirum eſt, ſi Deus, vt hominis honoraret induſtriam in rebus præſentibus, infirmari voluit & naturam*, &c. Humanam igitur gentem Deus tundit morbo, fame, bello; remediumque ſuſpendit, quaſi non videat malè dolentes homines, vt qua manu valeant, quo ingenio, planum fiat. Haſce verò occaſiones parandi aliquid ſcitè ac generosè, hominibus Deus prouidet. Sic Ioſepho viam aperit, fame inducta, vt ſuam de regno adminiſtrando artem Hebræus oſtendat: *cùm operuiſſet omnem terram fames*, &c. Sed fame publice graſſante, fratres, ac nepotes *deſcenderunt in Ægyptum, illucque per quadringentos annos*, &c. Video, quot annis Hebræus malè habet, & Ægypto ſeruit miſerè, priuſquam terram à Deo promiſſam reperat. Id tamen Iacobus timet Ægy-

Gen. 46. n. 3

pto proximus *Gen. cap.* 46. Neque enim hominem temere ſolatur Deus, metu lenito. *No-*

Peccato metus alitur.

li timere, &c. *num.* 3. & metus Iacobo erat ingens: *quia difficilem fore reditum non ignorabat*, &c. ſic Rupertus habet 9. *in Gen. cap.* 5. Quid Iacobe times? nónne Ioſephus Ægypto præfectus ſpem bonam alit? Formidat tamen Iacobus malè. *Quia magnus, ac tenebroſus horror vitiata domeſtica iam præceſſerat*, &c. Mitto plura. Abundè erratum eſt, vbi Ioſephus *accuſauit*

Gen. 37. n. 2.

fratres ſuos de crimine peſſimo, &c. Gen. 37. n. 2.

Petis fortaſſe. Hæc ne vna, an alia eſt peccati fœditas, quæ Hebræum Ægypto collectum egerit in ſeruitutem vltimam? Aio. Ius 4.
enim erat, vt annis plurimis premerentur, qui multa, & fœda admiſerant ſcelera: in quibus princeps eſt Idolomania. Probant id Abulenſis *q.* 7. *in Exod. cap.* 1. Serar. *q.* 2. *in Ioſ. n.* 24. Cyr. Alex *lib.* 11. *de adorat.* Lyr. Caiet. Hugo, Titin. *in Ioſue cit.* Hieronym. Laudun. Theodoret. *ſeſt.* 9. *in Ezech. cap.* 23. Salian. *anno mundi* 2438. *num.* 3. Probant ex Ioſuæ cap. 24. n. 14. *Auferte Deos quibus ſeruierunt patres veſtri in Meſopotamia, & in Ægypto*, &c. Quid enim dici clariùs poterat? Niſi malis Idololatriam in Ægypto, quaſi prope Ægyptum in Horebo admiſſam eſſe. Sed adeſt Ezechiel *cap.* 23. *n.* 3. qui in Oolla Samariam, in Ooliba Ieroſolymam, & vtramque Idololatricem agnoſcit: additque Vates num. 2. *Fornicatæ ſunt in Ægypto*, &c. Quod Hieronymus exponit de Idolomania admiſſa, dum Hebræus Ægyptum incoluit: nec Doctor à ſe alius *Epiſt.* 9. *ad Saluin.* Hæret Hieronymo Hector *in Ezech.* Scio ſenſiſſe aliter Chryſoſtom. *Pſalm.* 9. Nazianzen. *Orat.* 12. Peter. *diſput.* 7. *in Exod.* Menduç. *in lib. Reg annot* 3 *proœm ſect.* 9. Corn. *in Ezech.* Sed bona Magiſtri mei venia, puto ego probabilius Hebræum Ægypto clauſum Idolis ſeruiſſe hominum, *quibus hæc naſcuntur in hortis*, &c. *Nec* (argumentatur Laudunenſis) *accepiſſent legem in Sina prohibentem Idola, niſi Idola in Ægypto coluiſſent*, &c. ſed argumentũ à Hier. accepit. Addo Hebræũ à contubernio Gentis improbæ hauſiſſe Idolomani animo facili: quod Hebræo Dauid obiicit Pſalm. 105. n. 35. *Commixti ſunt inter Gentes, & ſeruierunt ſculptilibus eorum*, &c. Cùm igitur tanta fuiſſet vis ſcelerum, licentia peccandi continua, ius erat, Hebræum cogi, ac premi ſeruitute vltima per annos octogenos quinos, à Leui obitu ad egreſſum vſque Hebræi populi: quod volunt boni homines, & qui pauciores ſeruitutis annos computant: vt verè moneas

Ioſ. 24. n. 14. — Ezech. 23. n. 3. & 2. — *Vanos in Ægypto Deos Hebræus coluit.* — Pſ. 105. n. 35.

Paraenet. XX.

Augent punitiones licentia peccandi.

ODit bonus Deus malos homines, qui peccare ſolent continenter: & quidem iure 1.
merito contrahunt Dei odium. *Non enim tam malum eſt peccare, quàm in peccatis permanere*, &c. Docet Chryſoſtom. *Hom.* 80. *ad pop. de pœnit.* Peccare humani genij eſt, natura iam vitiata: peccare, & peccato peccatum aſſuere, mentis quodammodo emotæ eſt. Grande malum! & quod premi oportet ſeruitute vltima. Peccauit liberè Hebræus, vtique pater; patrem æmulatus eſt filius: auo hæſit nepos. Quibus rectè carmen aptaueris, *Ætas parentum peior auis tulit progeniem vitioſiorem*, &c. Ac proinde ius erat, vt, qui peccata peccatis continuauerant parentes, liberi, nepotes affligerentur annis plurimis. Irritatur enim Deus, tumet, indignatur aſſiduitate humanæ improbitatis, *Deus vltionum Dominus*, &c. Pſ. 93. num. 1. *Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum ſuper filios vſque in tertiam, & quartam generationem*, &c. Deut. 5. n. 9. Id enim Moyſes; acſi vellet, ferre

Abſurda in peccando perſeuerantia. — Pſ. 93. n. 1. — Deut 5. n. 9.

Deum

Deum benignè, vt homo peccet; ægrè ferre, ſi modum peccatis demat: ſi à parente filius, ab auo nepos diſcat modos peccandi latè.

Ubi malè Deus perſeuerantiam peccandi.

Quia patrum fuerunt æmulatores, ac Deum oderant hæreditario malo, & iure impietatis, in nepotes, culpis creſcentibus, iuſta vindicta peruenit, &c. Hæc Paſchaſius *lib. 5. in Thren.* Grande malum! peccare ductu peccandi cōtinuo auos, ac nepotes. neceſſe eſt, vt à Christi albo eradantur. Quæſitum multis, cur Matthæus è Christi libro genealogico expūxerit Ochoſiā, Ioaſum, & Amaſiā, ſcripſeritque Oziam à Ioramo genitum, *c. 1. n. 8.* cùm textus ex 4. *Reg. 8. num. 25.* tradiderit liquidò, *Regnauit Ochoſias filius Ioram*, &c. An quòd Reges Idolis ſtuduerint, à Christi proſapia expunguntur? ſed Achaſo id errati admiſſum 4. *Reg. 16. num* 10. Nec Amon ab Achaſo alius *cap. 21. num.* 20. Accipio. Ochoſias tamen, filius, ac nepos continenter Idolis ſeruierunt, ea continuatione peccandi Matthæum, imò Deum Reges irritarunt, vt de Christi albo extraherentur. *Peius enim à perditione generis exemplum eſt, quando ſe iugiter fundit malignitas*, &c. ſic Auguſtino placet *q. 36. ad 3. p. noui Teſtam.* Inde ſoluas dubium, quod alunt boni Interpretes, cur Samaritis minatur Deus peſtem vltimam, qua Reges æternùm exturbentur! Iudæus verò non ita? conſtat communicatio in Samaritam ex Hoſea ad 1. cap. num. 9. *Voca nomen eius, abſque miſericordia*, &c. conſtat & Dei bonitas aduersùs Iudam, ex num. 7. *& domui Iuda miſerebor*, &c. Nec fides oraculo ſua defuit, quod habes 4. *Reg. cap. 17. num. 20. &* 1. *Eſdr. 2. n. 1.* Ratio è re nata. Samarites, vitulis ſusceptis, verum à ſe Deum prorſus ablegauit; Iudæus aliquando coluit, ſub pia Regum cura, quales Dauid, Ezechias, Ioſaphatus. *cùm tanta fuerit illis, atque illis, diſtantia peccati: rectè ſententia in vtroque debuit diſpariter dari*, &c. ſic Rupertus *lib. 1. in Hoſeam.* & ſatis inſinuat irritari Deum grauiter aſſiduitate humanæ improbitatis.

Math. 1. n. 8. 4. Reg. 8. n. 25.

4. Reg. 16. n. 10. & 21. n. 20.

Parentes continenter peccantes à ſuo Deus albo abradit.

Hoſ. 1. n. 6. & 7.

Punitur grauius qui peccandi ſtudium non intermittit.

2. Grande malum! quod cenſoriam Dei virgam mouet. Vnde nata querimonia Ieroſolymis acerbè vexatis. *Peccatum peccauit Ieruſalem, propterea inſtabilis facta eſt*, &c. *Thren. 1. num.* 8. Mala omnino fortuna! Reginam Ieroſolymam de regno in ſeruitutem cadere, nec ſuo vrbem loco ſtare. Id cur factum ſit, datum proximè. *Peccatum peccauit Ieruſalem*, &c. hoc eſt, peccato peccatum addit, nec à peccando ceſſauit. ſic Drogo Antiſt. de Paſſion. *Inſtabilis* (inquit) *& vilis facta, nimis iterans vias ſuas*, &c. Eſt homo labi facilis natura in peſſum data. Si quis peccatum admittit, facilè condonat Deus; ſi quis tamen peccatum peccato alit, ægrè id Deus habet; imò *Dominus Iuſtus concidit ceruices peccatorum*, &c. *Pſ. 128. num. 4.* Trahit iudex gula fracta, homines liberè, latéque peccantes; ſcilicet, qui peccandi ſtudio, *prolongauerunt iniquitatem ſuam*, &c. *num.* 3. Quanta Deo bonitas! qui ſuam patientia iuſtitiam commendat, teſte Zenone ad ſerm. de Pſ. cit. *Iuſtus* (inquit) *Dominus, patiens ſcilicet in vltionem, diſſimulator ad pœnitentiam; tunc ceruices concidit, cùm peccata in longum extenduntur, cùm iam totum patientis miſericordia tempus excluſum eſt*, &c. Quis ferat hominem ſuis pollutum vitiis, nihil de abluendo animo cogitare; ſed agere, vt ſordes ſordibus addat, illud propheticum vita ebuccinans: *Qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc*, &c. *Apoc. c. 22. n. 11.*

Thren. 1. n. 8.

Peſtem accerſit vltimam qui à peccando non ceſſat.

Pſ. 128. n. 4. & 3.

Gulam Deus franget hominibus continenter peccantibus.

Ap. 22. n. 11.

3. Acerba in hoſce homines tuba, Iſaia tonante, ad c. 5. num. 18. *Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis*, &c. Acſi Vates mordere vellet homines, qui peccant ductu continuo. Hieronymum accipe. *Nec plangit eos, qui peccare cœperunt, ſtatimque deſierint: ſed qui longo funiculo peccata protraxerint*, &c. Et verò Christus cùm venditores è templo depulit, de funiculis hominum flagellum conſtruxit, Iohan. 2. num. 15. *& cùm feciſſet, quaſi flagellum de funiculis*, &c. oſtendit ſe ægrè ferre homines peccantes cura aſſidua. Hieronymus optime. *& Dominus arguens populum delinquentem, qui peccata peccatis ſociauerat; fecit flagellum de funiculis*, &c. *ad Iſaiam cit.* Itaque funiculis ad flagellandum compoſitis, oſtendit iudex, quid peccauerint homines. Addo hoſce homines leniter admonitos de columbis tollendis. *Auferte iſta hinc, & nolite facere domum Patris mei, domum negotiationis*, &c. *Iohan. loco cit. num.* 16. Anno pòſt exacto acerbè appellatos eſſe, *Matth. cap. 21. num.* 13. Apponit enim, & exponit Deiſcitum, *Scriptum eſt*, Iſa. c. 56. num. 7. Ierem. c. 7. num. 11. *Domus mea, domus orationis eſt: vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum*, &c. Verbis acerbioribus pungit homines, & latrones eſſe probat. Nec id Caietano mirum eſt. *Prima* (enim) *vice reprehendit illos honeſto vocabulo; modò acrius arguit induratos*, &c. ſatis inſinuās, quæ nam ſit impietas, & abſurditas ferri hominem de peccato in peccatum, nec manu de peccandi ſtudio tollere. Auget pœnam Deus, ſi culpam auget homo.

Iſa. 5. n. 18.

Timent Vates hominibus, qui à peccando non temperant.

Ioan. 2. n. 15. & 16.

Matth. 21. n. 13.

Iſa. 56. n. 7. Ier. 7. n. 11.

Relapſus in peccatum multo grauiùs punitur.

4. Peccat Hebræus latè *Iud. 3. n.* 7. quid pœnarum dederint infames Idolomania homines, de textu eſt. Nam ſub Chuſano Syro *ſeruierunt octo annis*, &c. *num.* 9. Dura ſub hoſte infeſto ſeruitus; ac proinde Hebræum Deus recreandum curauit, Othoniele duce *num.* 11. Sed bona fortuna Hebræum induxit iterum in Idolomaniam *num.* 12. Quid verò Deus? trahit peccantes homines in ſeruitutem humilem: ſub Æglone Moabita ſeruierunt *decem & octo annis*, &c. *num.* 14. Magnum vtriuſque ſeruitutis diſcrimen eſt, cùm priorem poſterior annis vincat. Sed textus eſt, *addiderunt facere malum in conſpectu Domini*, &c. Quaſi Hebræus peccata peccatis aſſuerit, & longo funiculo ſubſtrinxerit. quod Origenes aduertit Hom. 11. in Iud. 3. *Certum* (inquit) *eſt, quòd ſecundùm peccati modum, & conuerſionis noſtræ moram, etiam caſtigationis tempora temperantur*, &c. Effundit ſeſe Dei ita longè, cùm videat homines latè peccare, & nullum peccatis modum figere: quaſi voluptas ſit peccare ſine modo. Vrget Hoſeas Hebræum Ægypti amantem, Deo taxante ad cap. 7. n. 11. *Ægyptum inuocabunt*, &c. Vrget Vates iterum cap. 8. num. 13. *Ipſi in Ægyptum conuertentur*, Vrget tertiò Hoſeas cap. 9. num. 3. *Reuerſus eſt Ephraim in Ægyptum*, &c. quo loco Rupertus. *Notanda ſunt incrementa mali, ſecundùm modos cuiuſque dictionis*, &c. *lib. 4. in Hoſeam.* Quid verò Deus in tanta licentia peccandi? minatur grauiter num. 6. *Ægyptus congregabit*

Iud. 3. n. 7. 9. 11. 12. & 14.

Augetur pœna, ſi culpa augetur.

Hoſ. 7. n. 11. & 8. n. 13. & c. 9. n. 3. 6. & 16.

Qui peccat liberè, peccatis modum non addit.

eos,

eos, & ſepeliet eos, &c. Multa irarum vis eſt! acerba Dei virga! dura punitionum addita-menta! num. 16. *Percuſſus eſt Ephraim; radix eorum exſiccata eſt*, &c. Extremam Samaritis fortunam minatur iudex, ſed quòd Hebræus tertiò Ægyptum coluerit, apertè oſtendit, quanti fecerit, & qua fuerit continuatione

Ingrata Deo peccandi continuatio.

peccandi: quare Deus, teſte Ruperto, *Peccati, vel apoſtaſia delectationem vehementer coarguit*, &c. Caueas igitur, quiſquis cælo ſtudes, ne peccato peccatum addas: nemo iuſtus, qui ſepties in die non cadat; inde iuſtus, quòd ſurgat. *Surge, & illuminabit te Chriſtus*, &c. Peccat enim granditer, qui peccare ſolet cura ſedentaria. Hæc apud Zachariam cap. 5.

Zach. 5. n. 8. & 7.

num. 8. *Hæc eſt impietas*, &c. Græco textu, *ἀνομία, legum ſcilicet tranſgreſſio*, &c. Sed vide, quibus coloribus Vates impietatem pingit maximam, & legum tranſgreſſionem. *Mulier* (inquit) *vna, ſedens in medio amphoræ*, &c. *n.* 7. An tota peccati vis eſt in cura peccandi ſedentaria? Credit Ambroſius in Pſalm. 1. *Iniquitas* (inquit) *in talento plumbeo; ſedet, eo quòd fixa in peccato, ſe ab eo ſeparare non poſſit*, &c.

Abſurda in peccato mora.

O ſi dictis id Patrum diſcas, non factis hominum! Sed peccant homines latè; *& quod grauius eſt*, (addit Ambroſius) *luxuriem corporis, nec albemi erubuere canitie*, &c. Ne igitur pecces continenter, virgam time cenſoriam: qua Hebræus peccati continuus ſeruitutem pertulit vltimam annis plurimis. Hæc tamen ſeruitus, à Deo iuſtitia eſt, deinde prouidentia; voluit Deus premi Hebræum ſeruitute Ægyptia, vt aduertas,

PARÆNET. XXI.

Malis miſceri vita bona, vt ne fallant homines.

1. FAllit malè fortuna bona, tenétque homines riſu facili, ne meliora cogitent, velint, parent. Vnde boni Dei cura eſt malis bona miſcere, ne bona malè decipiant. Vrgere homines Deus voluit, & ab Ægypto auellere: quo Ioſephus patrem, & fratres ſic euocauerat, *& comedetis medullam terræ*, &c. *Gen.* 45.

Geneſ. 45. n. 18.

n. 18. Quid igitur bonus Deus prouidet? ſeruitutem Ægyptiam, triſtes morſus animi, labores improbos luto ſubigendo; vt euocatus à Deo Hebræus fugeret properè: quod Theodoretus habet q. 13. in Exod. *vt odio perſequerentur non tantùm Ægyptios, ſed eorum Deos; & vt diligenter parerent his, quæ mandarentur à Deo*, &c.

Tradit ad Deum homines mala fortuna.

Id tamen Theodoretus didicit à Chryſoſtomo, qui *Hom. 6. ad pop.* docet procuratum à Deo, vt Hebræus acerba quæque ab Ægypto ferret. *Lateritio* (inquit) *opere, & luto permiſit laborare, vt laborum, & ærumnarum magnitudine cruciati ad Deum de reditu clamarent*, &c. Satis admonens Hebræum de repetenda patria ſegniter cogitaturum, ſi Ægypto frui liberè contingeret; nec à Regis adminiſtris pulſaretur acerbè. Expertus in Iacobo Deus eſt, quo nexu tenent homines vitæ bona, ſcilicet, ne meliora velint; qua vi trahunt vitæ mala, vt potiora malint. Patriam Iacobus cogitat, Labanúmque rogat, vt abire impunè liceat Gen. 30. num. 25.

Geneſ. 30. n. 25. 28. 31. & 31. n. 17.

Dimitte me, (inquit) *vt reuertar in patriam*, &c. Negat Labanus, etſi Iacobum inuitat mercede pacta n. 28. *Inueniam gratiam in conſpectu tuo*, &c. Acquieſcit Iacobus, lege addita n. 31. *Si feceris, quod poſtulo, iterum paſcam, & cuſtodiam pecora tua*, &c. quod & facit Iacobus: donec tandem Labano abſente, fugam capit, redeat que in patriam, cap. 31. num. 17. *Surrexit Iacob, & impoſitis liberis, ac coniugibus ſuis ſuper camelos abiit*, &c. Quid tamen Iacobum a ſocero abegit in patriam, niſi Labani triſte ſupercilium vultu contracto? Sic enim Iacobus ad vxores num. 5. *Video* (inquit) *faciem patris veſtri, quòd non ſit ſicut heri, & nudiuſtertius*, &c. Tanta vitæ bonis vis eſt, vt Iacobum teneant: tanta vitæ malis vis ineſt, vt a ſocero abducat generum. quod Rupertus inuenit lib. 7. in Gen. cap. 41. *Cùm adhuc molliter exciperetur, tardauit reuerti, & dixit: Si feceris, quod poſtulo, iterum paſcam*, &c. *nunc autem vbi læſus fuit, ſurrexit Iacob*, &c. Iacobo procurat Deus occaſionem dolendi Labano infeſto, vt auellat à terra pingui. Rupertus iterum, *Vt quo Deus vocabat, illuc ipſa aduerſitate impellente, citiùs ſequeretur*, &c. Nónne orta mari tempeſtas nauiculam in portum reuocat! *Sic & aduerſa mundi plerumque dilectam Deo iuuant animam, vt anhelantius tendat ad Deum*, &c. Tantum Rupertus. Nec Deo eſt mens alia, cùm mala bonis miſcet, quam trahendi ad ſe ſe homines.

Longè à patria tenent homines vitæ bona.

Gen. 31. n. 5.

Quærit Deum citiùs, qui malis premitur.

Nónne abeuntem peregrè adoleſcentulum traxit ad patrem inopia, & calamitas vitæ abiectiſſimæ? *Surgam* (inquit) *& ibo ad Patrem meum*, &c. *Luc.* 15. *num.* 18. Abduxerant longè à ſactis paternis filium ingentes opes, quibus profuſè diſſipatis, qui bene erat numatos victu porcino famem ſedare volebat; *& nemo illi dabat*, &c. *num.* 16. qui domo erat nobili Patritius, ſeruire cogitur eiectus in villam, *vt paſceret porcos*, &c. *num.* 15. Non tamen concinnaret Deus fortunam infimam adoleſcentulo nobiliſſimo, *Niſi pater vellet flagellare longinquum, vt reciperet propinquum*, &c. Augustino Auctore *ad Pſalm.* 38. Sic vitæ bonis vitæ mala Deus miſcet, ne hiſce bonis hærere velint homines, & meliora negligant. Hoc iure Deus arborem pangit, quam denominat à boni, malique notitia, *Lignumq; ſcientiæ boni, & mali*, &c. *Gen.* 2. *num.* 9. Illud facto declarans, nec malum ſine boni fuco eſſe; quod Nyſſenus docet ad lib. de opif. cap. 20. *Nec contrà, bonum purè bonum, cùm malum ſub fuco lateat*, &c. Vnde ſanitatem morbus, voluptatem dolor, honorem ſeruitus comes ſequitur, & inde homo ſciens boni, ac mali eſt, ne dum vitæ bonis fruitur, potiora malus abnuat, & quæ æternùm durant. Quis terram fugeret, ſi labore victum non pararet? Scitè Iudex vrget, *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*, &c. *Gen.* 3. *num.* 9. Quis vitam odiſſet, ſi triſtes morſus animi non ſentiret? prouidenter addit Iudex, nom. 16. *Multiplicabo ærumnas tuas*, &c. Adeſt mihi Chryſoſtomus *Hom 6. ad pop*, *Vt igitur Deus homines ab huius vitæ bonis auellat, malis vrget; vt præſenti tribulatione compulſi futurorum deſiderium capiamus*, &c.

2\. (margin)

Luc. 15. n. 18. 16. & 15.

Filium malè diſtractum fames trahit ad patrem.

Gen. 2. n. 9.

Latet malum ſub boni fuco.

Gen. 3. n. 9. & 16.

Vrgent vitæ mala, vt de rebus ſuperioribus agas.

3\. Hac manu Auguſtinum ducit bonus Deus.

Magiſtrum

Magiſtrum Aug[illegible] agit egregiè, ſed [illegible] maſcat[illegible] a d[illegible] pulis. Curam ad ſua honores appetere [illegible] morbo tentatur. Venerem colit [illegible] curis morderur, & torquetur amans. Gratulatur Deo Auguſtinus haſce rerum vices, quibus putat egregiè ſibi conſultum eſſe lib. 2. Confeſſion. c. 2. *Nam tu* (inquit) *ſemper aderas miſericorditer ſæuiens, & amariſſimis aſpergens offenſionibus omnes illicitas iucunditates meas*, &c. eſt enim boni Dei [illegible] ita hominem voluptatis amorem præuenire, vt malo pulſus bonum verè bonum [illegible]. Quid Moyſen ab aula egit in Abraham? *Fugiens moratus eſt in terra Madian*, &c. *Exod. cap.* 2. *n.* 15. vbi [illegible] Deus reſpiceret, & alloqueretur? cap. 3. n. 2. *Apparuitque illi Dominus*, &c. Sentit Moyſes quia apud Regem laboraret inuidia, et [illegible] Pharao Ægyptium ab Hebræo interfectum eſſe. *& quærebat occidere Moyſen*, &c. *cap.* 2. *n.* 14. Metu igitur acerbitatis Regiæ dulces aulæ fauos infecit Deus, vt Moyſes aula abiret [illegible], Horebúmque [illegible] Deo ſacrum, vnde, & quò abire ſit diſſicile.

Miro bono malo homines à terra auocans.

Exod. 2. num. 15.

Exod. 3. n. 2.

Timens metu veno Moyſes Deo inuigit.

Exod. 2. n. 14.

4 Non ſemel accidit, vt calamitas domeſtica trudat hominem in Dei obſequium. Filiam mater ſeuere habet, honeſti cuſtos rigida: inde virgo ad ſacrum fugit velum, vt æternùm Deo ſeſe deuoueat, quod graphicè pingit Salomon *Cant.* 4 *n.* 8. Audit Virgo Chriſti vocem euocata blandimento nobili. *Veni de Libano, veni de Libano, veni: coronaberis*, &c. Sed cunctatur adhuc, ſi cùm venire eò deſtinaſſet, & Libanum, & Matrem fugere, ſemel vocata, euitaret. Quid igitur bonus Deus? Leones, pardoſque immittit in montem, qui metum incutiant, noctu latè diducto: deinde vocat ad honores apices. *Coronaberis de cubilibus Leonum, de montibus pardorum*, &c. Nec Leones agnoſcas alios, quàm Nerones, Maximinos, Diocletianos, infames ſæuitia homines. *Vt minimè Reges Regnorum, quid niſi Leones, & pardi ſunt; qui tot bellis, tot cædibus orbem terrarum lacerarunt?* &c. ſic Rupertus *lib.* 3. *in Cant.* Ea tamen rerum fortuna vrgere potuit virginem, vt Deum citiùs quæreret: quæ toties vocata, adhuc cunctabatur. Virum, & filios ſimul amittit Melania. An mulier damno fracta? Negat Paulinus egregiè *Epiſtol.* 10. *ad Seuer.* neque enim malo victa Melania; *ſed pietatem diuinam per humana pietatis damna concepit*, &c. Dei ſcilicet amorem inde traxit mulier nobiliſſima, vnde grauem animi dolorem contraxerat. Hæc enim ad Chriſti pedes aduoluta, *Expeditius* (inquit) *tibi ſeruitura ſum Domine, quod tanto me onere liberaſti*, &c. Sic Hieronymus *Epiſt.* 25. *ad Paulam.* ſatis inſinuans venire a Deo calamitates, vt ad Deum piè adeamus. Inde morbus, fames, & vis calamitatum reliqua: ſi quid Iuſtinianus benè ſentit. *Quatenus aperius interioribus oculis intelligentes infirmitatem propriam, & præſentis exilij ærumnas, vertamur ad Patrem*, &c. ſic Iuſtinianus *de grad. perfect. cap.* 9. Quis amet etiam domeſtica, vnde triſtes ſentit morſus? Ad Chriſti aram fugiat, ac Dei opem expoſcat, neceſſe eſt. Quæ Deo cura erat, cùm

Cant. 4. n. 8.

Adigunt Nerones vt Deo adeas ardentius.

Spoliatur mulier domeſticis vt Deo ſtudeat ſeliciùs.

Morbo agentes Deum adit Hippocratem.

[illegible] in Iudith.

Hebræum malè premi ſineret. *Per quadringentos annos*, &c.

Id vero, non quòd Hebræus tot annos ſeruitutem ſeruierit; conſtat enim commorationem Ægypti Hebræum fuiſſe annis quindecim ſupra ducentos; e quibus plures ſub Ioſepho Protege fœlices exegit, pauciores a Leui defuncto infelices. Cum tamen ſeruitutem ab annis anteactis Hebræus pertimeſceret, ſeruitutem dicitur ſubiiſſe, ac toleraſſe, *annis quadringentis*. Sic Ioſias Iechoniam progenuiſſe dictus, *In tranſmigratione Babylonis*, &c. *apud Matth. cap.* 1. *n.* 11. Qui ſua defunctus vita eſt annis vndecim, priuſquam nepos Iechonias tranſmigraret ab Ieroſolymis. quod patet ex 4. *Reg.* 24. *n.* 12. ex 2. *Paralip. cap.* 36. *n.* 10. Sed cum Ioſias tranſmigrationem populi viuens, videnſque timuiſſet, ſortem acerbam tranſmigrationis pertuliſſe viſus, ac dictus eſt. quod Maldonato debes. *Totum* (inquit) *hoc ſpatium vocatur tempus tranſmigrationis; quia Regnum Iuda non conciderat, nutabat tamen*, &c. ſcilicet ad tranſmigrationem properabat. Tanta in metu damni vis eſt, vt damnum propè dicatur, imò damnum grauius. Fingit metus grauiora, Augat in dubiis peſſimus. *Semper enim præſumit ſæua perturbata conſcientia*, &c. quod habet Sapiens *cap.* 17. *num.* 10. Laudo, quæ addit Seneca de metu grauiora augente; & in locum veniunt germana. Sic ille Epiſt. 13. *Nonnunquam nullis apparentibus ſignis, quæ mali aliquid pronuntient, animus ſibi falſas imagines fingit, aut verbum aliquod dubiæ ſignificationis detorquet in peius. Nulla vita cauſa eſt, [illegible] modus, ſi timetur, quantum poteſt*, &c. Hæc Hebræo occaſio vitæ dubiæ, *per quadringentos annos*, &c. metu ſeruitutis Ægyptiacæ. Ne quis neget.

5.

Quod quiſque timet, iam patitur.

Matth. 1. n. 11.

Sapient. 7. num. 10.

Grauior damno timor damni eſt.

Parænet. XXII.

Mali metum grande malum eſſe.

1. QVi malum timet, ſi non cauet, multò dolet grauiùs. Nam metu contracto, *aut dolorem augemus, aut fingimus, aut præcipimus*, &c. Aduertit Seneca *Epiſt.* 13. Quis negabit metu augeri mala, vbi malum eſt dubium? Nihil non ſæuum exponit Hebræus explorator quod apud Moyſen *Num. cap.* 13. *num.* 33. illud in primis, *Terra, quam luſtrauimus deuorat habitatores ſuos*, &c. Quis id credat, niſi metus fingat? Deinde apponit Hebræus num. 34. *Vidimus ibi monſtra quædam de genere Gigantæo, quorum comparati, quaſi locuſtæ videbamur*, &c. Quis id putet, niſi metus ducet? & quidem Abulenſis ita cenſet q. 53. *Timentibus enim omnia videntur eſſe maiora, & peiora, quam ſunt*, &c. Inde metus calamitatis, acerbior multo calamitas eſt. *Plerumque enim ſuſpicionibus laboramus*, &c. Senecam audis *Epiſtol. cit.* Quid ſi metus fingit, quod reápſe malū non eſt? Timet Pater, ne Beniaminus domo extractus in Ægyptum malè pereat: ex mali metu, dolorem præſentit animo. Sed quis nam dolor? qui vitam auferat. Id enim mali Iacobus ominabatur. *Didice-*

Metu augentur vita mala.

Num. 13. n. 33 & 34.

Suſpicionibus peius, quàm rebus atterimur.

Geneſ 44. n. 29.

tis canos meos cũ dolore ad inferos, &c. *Gen.* 44. n. 29. id verò eſt: moriar illico, & tumulo condar. Video, quid mali fingat mali metus; putat enim Iacobus ſe è viuis exceſſurum, ſi quid mali Benjamino acciderit. *Perturbati,* (*Tumulum metus aperit.*) *ac dolentis animi verba ſunt, mala ſua hinc etiam exaggerantis*, &c. Sic Albinus *q.* 254. Turbatus metu ſenex id ſibi malum putat imminere, quo pereat. *Sæpius enim opinione, quàm re laboramus*, &c. quod monet Seneca *Epiſt.* 13.

2. Addo hominem, metu mali contracto, miſerum fieri antequam ruat miſerè; grauiúſque dolere, vti ſui carnificem, cùm timet, ictu mali anticipato. Probatum Nazianzeno id eſt, Orat. 4. (*Grauiora metus & minatur, & ominatur.*) *Nam quæ quiſque, vt iam, iam perpeſſurus timet, hæc paſſus eſt, etſi non patiatur; grauiúſque a ſeipſo fortaſſe, quàm ab aliis, qui ſupplicium illaturi ſunt, torquetur*, &c. quod ſi probas, mori præſtat, quam timere; metu grauiora ominante, & comminante. *Nemo enim tam timidus eſt, vt malit ſemper pendere, quàm ſemel cadere*, &c. ſcitè, ac ſtrenuè Seneca *Epiſt.* 22. An hæc Caino mens? Cùm reus ſceleris Deo opponeret, *Omnis, qui* (*Gen.* 4. n. 14. 15. 12. & 13.) *inuenerit me, occidet me*, &c. *Geneſ.* 4. *n.* 14. Hæc ne ille, quaſi [illegible] potiretur, ſi mortem breui obiret? Putant id viri magni. Hieronym. *Epiſt.* 125. *ad Damaſ.* Ambroſ. *lib.* 2. *de Caino cap.* 10. Chryſolog. *Serm.* 147. qui (*Mori præſtat, quàm timere.*) docet. *Vbi parricidali cœpit terrore vexari, mortem petit: requiem credit, ſi pereat*, &c. Erant in oculis diræ fugæ mala, diræ vitæ, Deo minante. *Nunc igitur maledictus eris*, &c. *n.* 11. graue ex mali metu erat tormentum, n. 12. *Vagus, & profugus eris ſuper terram*, &c. Græco textu στένων, καὶ τρέμων, *gemens, & tremens*, &c. Malebat Cainus mori ſemel, quam toties mortem ſubire, quoties metu premeretur. Non tamen Deo placitum; ſed vitam Caino cauet, ſigno impreſſo, *vt non interficeret eum omnis, qui inueniſſet eum*, &c. *n.* 15. Cainum igitur premit Iudex. *non præ onti quidem ſupplicio, quod illi confeſtim calamitatis ſenſum adimeret; verùm mille mortes intentando, vt ſentiret alios ſuper alios pauores, aceruataſque moleſtias*, &c. Sic Philo *ad lib. de* (*Vita metu acta verè mors eſt,*) *Nobilit.* Vtcique de mali metu rectè diſputat, reus ſcilicet mortem precatus, ne timens viuat, & grauiùs doleat. Deinde Iudex, cùm vitam reo protrahit, vt viuens timeat, & acerbiùs prematur. Hæc quidem ſub Tiberio: *mori volentibus vis adhibita viuendi*, &c. apud Suetonium cap. 61. Sciebat Tiberius puniri grauiùs hominem mali metu. Inde reo mortis maturitatem precanti reſpondet, *Nondum tecum in gratiam redij*, &c. Quare, ſi quid Seneca rectè ſentit, (*Miſeretur Iudex qui vitam metu grauem adimit.*) *Miſericordiæ genus eſt citò occidere; quia tormentum vltimum, finem ſui ſecum affert; quod antecedit tempus, maxima venturi ſupplicij pars eſt*, &c. *de Benefic. cap.* 5. Dicas, & verè, mortis metum morte grauiorem eſſe. Heliam Ieſabella ad necem expoſuit, poſt cædem hominum ab Helia editam: miſſóque ad Vatem internuntio. *Hæc* (inquit) *mihi faciant Dij, niſi hac hora poſuero animam tuam, ſicut animam vnius ex* (3. *Reg.* 19. n. 2. 3. & 4.) *illis*, &c. 3. *Reg. cap.* 19. *num.* 2. Non cunctatur Helias; fuga ſalutem quærit n. 3. *Timuit Helias, & ſurgens abijt*, &c. Nec gradum ſiſtit, donec vaſtis ſe locis condat, & ſub iunipero ſedeat. Inibi mortem orat num. 4. *Petiuit animæ ſuæ, vt moreretur*, &c. Mirum id in loco eſt, vt qui fugiat, mortis metuens; modò ſubſiſtat mortis amans! An in mortis metu mors eſt grauior? Putat id Chryſologus Serm. 147. (*Satius mori, quàm timere eſt.*) *Melius exiſtimauit morti ſuccumbere, quàm timori*, &c. Nullum eſt tormenti genus, quod non acceſſat metus ingens: quod à ſe tormentum Helias vt pelleret, mori maluit, quàm timere.

Hoc metu Ioſephum Deus abſoluit, vt malo grauiſſimo abſolueret. Noſti, qoid in ſomnis puer viderit, ſolem ſcilicet, ac ſtellas adorare ſeſe reuerentiſſimè. quæ quidem rerum ſpecies germanè oſtentabat puero Ægypti principatum, & ſubmiſſionem gentis domeſticæ, *Gen.* 37. *n.* 9. Nihil tamen inſinuat de fraterna acerbitate, nec de ſeruitute Ægyptia, nec de neruo carceris: ſcilicet, ne prius mali metu, quàm malo Ioſephus angeretur, & tormentum foret grauius, quo prius pœnam timeret. Hanc & in pœna ſumenda moderationem Deus adhibet, vt ferrum non ſuſpendat. quod notat Ambroſius. Ieroſolymam Deus ferro, & flamma premi voluit; emiſſis in opus adminiſtris iubet, *A Sanctuario meo incipite*, Ezech. cap. 9. n. 6. Quidquid Hebræi generis vbique eſt, premendum curat: *Senem, adoleſcentulum, virginem*, &c. Dolor eſſet ingens reo ſcelerum, & metus grauior, ſi quod ferrent alij, ipſe non ferret, punitione ſuſpenſa. Hoc mali metu abſoluit Deus Sacerdotes, cùm iubet, vt citò pereant. *Quos enim miſeratur, citò caſtigat; vt non diutius afficiantur futuri expectatione iudicij, nec prolixius miſera reatus ſorte mæcerentur*, &c. Sic Ambroſ. *Serm.* 20 *in Pſal.* 118. Tanta iu metu vis eſt ad dolorem augendum, vt malo ſit grauior mali metus. Et hæc à Deo pœna Hebræo irrogata, cùm metum incutit ſeruitute in poſterum denuntiata: ac proinde viſus eſt Hebræus ſeruiſe *per quadringentos annos.*

(3.) (*Gen.* 37. n. 9.) (*Tormenti genus eſt metus ingens.*) (*Ezech* 9. n. 6.) (*Deo miſericordia eſt, citò punire.*)

Num. 10. Cúmque grauaret eos Rex Ægypti, atque in ædificationibus vrbium ſuarum, & in luto, & latere ſubiugaſſet eos, &c.

Commentarius.

50. ADdit Achior. Ægyptum Hebræo infenſam eſſe, cùm Pharao labore imperato aggrauaret ſeruitutem populi, qui nec luto ſubigendo ſufficeret, nec muris exædificandi. Notum Ammonitis, quid Moyſes tradiderit hac de re, *ad Exod. cap.* 1. *num.* 11. (*Exod.* 1. n. 11.) inibi Pharo. *Præpoſuit illis Magiſtros operum, vt affligerent eos oneribus*, &c. hoc aſpectu Achior aggerit vim calamitatis grauiſſimam fuiſſe, cùm grauaret eos Rex Ægypti, &c. Græco textu; καὶ ἐπανέστη αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς, *& inſurrexit illis Rex*, &c. quæ (*Sæuit Princeps cùm labores auget.*) vox impreſſionem militarem ſonat. Addit, quò miſeriarum deueniſſent homines ſeruitute aggrauata. ἐν πόνῳ ἐταπείνωσαν αὐτούς,

in

in labore, dolore, & morbo humiliauerunt eos, &c. Multa igitur eſt Hebræo calamitas. Nam Rex verè hoſtis ſæuit: labor figlinæ vrget ad dolorem; ad morbum trahit dolor, cùm vires laboribus tolerandis non ſint pares, ſubeátque ſeruitutem infimam gens vniuerſa. Et quod grauius multo malum eſt, doler acerbè, erepta lugendi, querendique libertate. Notat id Moyſes *cap.* 1. *num.* 23. ingemuiſſe Hebræum, & clamitaſſe publicè, poſtquam Pharao ſua defunctus vita eſt. *Mortuus eſt Rex Ægypti, & ingemiſcentes filij Iſrael*, &c. Quaſi flere Hebræo non liceret, nec queri, dum Rex ſceptro, ac vi a potiretur. *Videlicet, quia miſeras oppreſſionis ingemiſcere non ſinebat, vociferari prohibebat*, &c. ſic Rupertus *lib.* 1. *in Exod. c.* 11. Premit barbarus homines, quibus libertatem adimit texendæ querimoniæ; vnde ſuam animo deuorant ægritudinem. An ab aula Ægyptia Ariouiſtus hanc, & ſæuam mentem hauſit, vt Gallum ſuo preſſum malo non ſineret flere, nec queri publicè? Docet id Heduus apud Cæſarem *lib.* 1. hanc ſcilicet eſſe miſeriorem, & grauiorem fortunam hominum, *quòd ſoli ne in occulto quidem queri, nec auxilium implorare auderent*, &c. Mitior Hebræo fortuna ſub Rege barbaro; ſed adhuc miſera, quòd lugere, & queri publicè non liceret homines male triſtos, fractóſque dolore. Liceat in hanc partem aptare carmen,

Exod. 2. n. 23.

Lamina eſt admere poteſtatem lugendi.

O miſeri! quorum gemitus edére dolorem!

Quæ enim grauior fortuna eſſe poteſt, quàm dolere, ſed preſſo gemitu? Hac etiam via Hebræum Chaldæus malè trahit: quippe qui flere non ſinat hominem, quidquid ſeruitute contracta patitur. Proindéque, ſi quid luget, noctu luget. *Plorans plorauit in nocte*, &c. Thren. c. 1. n. 2. *Quia in die nulla dabatur illis requies, ſaltem vt ſuis conſolarentur lachrymis*, &c. ſic Paſchaſ. *lib.* 1. Metus Hebræo fuiſſe videtur ne malè periret, ſi ex fletu voluptatem publicè captaret.

Noctem lachrymis deſtinant, quibus dies ad fletum negatur.

Thren. 1. n. 2.

51. Cur Pharao oppreſſerit, quidquid vbique eſſet Hebræi generis, duplex è ſacro textu ratio eſt, nata ex metu, & odio. Timet Pharao, & conſultat aduerſùs Hebræum, Exod. 1. num. 10. *Venite, ſapienter opprimamus eum, ne fortè multiplicetur; & ſi ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis noſtris*, &c. De odio in Hebræum concepto agit Moyſes liquidò. *Oderúntque filios Iſrael Ægyptij*, &c. *num.* 13. Sed odium ex metu, & inuidia gentis fortunatæ gliſcebat latè. quod Dauid canit Pſal. 104. num. 24. *Auxit populum ſuum vehementer*, &c. ne Deus ſuis deeſſe promiſſis videretur; qui Abrahamo dixit Geneſ. cap. 22. num. 17. *Multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cœli*, &c. Quibus Dauid addit numer. 25. *& conuertit cor eorum, vt odirent populum eius*, &c. Ita ne Deus peruertit homines, vt inducat in odium Hebræi generis? Quis malè ſanus id aſſerat? Auguſtinus optime *in Pſal. citat.* conuertit quidem, vt odiſſent cane peius, & angue. *Non illos malos faciendo, ſed iſtis bona largiendo, quibus malè faciliè poſſent inuidere*, &c. Ab Auguſtino ſtat Rupert. *lib.* 1. *in Exod. c.* 5. ſic & Princeps Hebræum inſectatur, cùm videat populum bonis auctum plurimis. Scitum enim illud eſt:

Exod. 1. n. 10. & 13.

Pſ. 104. n. 24. & 25.

Geneſ. 22. n. 17.

Nata ex metu inuidia.

Veloſ. in Iudith.

Inuidus alterius rebus macreſcit opimis, &c.

Ardet inuidia, nec extinguitur, niſi felix Sylla altè ruat, & fortunam ſubeat vltimam: quare docet benè Apoſtolus diſſenſiones, ac cædes hominum ab inuidia prouenire. Neque enim addit temerè, *Inuicem prouocantes, inuicem inuidentes*, &c. *ad Galat. cap.* 5. *num.* 25. Inuidiam (inquit) matrem diuinæ ineptè alitis. Puto feram induit, qui nimis inuidet; nec falſus animi Iacobus eſt, cum dolet Ioſephum a fera deuoratum eſſe, Geneſ. 37. num. 33. *Fera peſſima comedit eum*, &c. hæc ſcilicet fera, inuidia eſt, qua fratres fratrem videre felicem non poterant. Vide, quid Rupertus docuerit *lib.* 8. *cap.* 25. *in Gen.* Feram Iacobus inuidiam non appellat, ſed inſinuat. *Ne ſi notam ſibi feram, id eſt, filiorum inuidiam audacem querelis manifeſtis exagitaret, maiorem in rabiem dentes eius acueret*, &c. Eò tendit inuidia, vt perdat omnino fortunatum hominem; id verò, ne cogatur videre, quod malè cruciat. *Quid iſtis infelicius? quos dum conſpecta felicitas afficit, nequiores pœna reddit*, &c. ſic Magnus Gregor. *ad* 3. *p. de cura paſtor. admonit.* 11. Dolent oculi inuidentibus, & pruriunt quodammodo. Nec Ægyptius alio, quam inuidiæ pruritu Hebræum tondit, ac premit ad necem vſque.

Gal. 5. n. 25.

Inuidia germana fera eſt.

Geneſ. 37. n. 33.

Peccat licentius qui publicè arguitur.

Infelicitas inuidentium felicitas aliena.

Egit Pharao ſuo furore, vt Hebræus Deum pulſaret precibus importunis, auxiliúmque impetraret præſentiſſimum, ac Ægyptum premeret vniuerſam fortuna varia rerum acerbiſſimarum. quod Achior explicat, *& clamauerunt ad Dominum ſuum, & percuſſit totam terram Ægypti plagis variis*, &c. Non expendit Ammonites, quod modò expeditum eſt, Hebræum ſcilicet clamaſſe, ac gemuiſſe, Rege ſublato; expendit tamen clamorem à figlinis tabernis excitatum ad Deum vſque penetraſſe. Id in Exodo videre eſt cap. 2. numer. 23. *Aſcendit* (enim) *clamor eorum ad Deum ab operibus*, &c. Conſtans, ac ſtrenua apud Deum vox eſt, quæ à populo iniuſtè preſſo miſſa Deum excitat, vt iras profſet ingentes. Et doctrina eſt Apoſtolica, *Iacob.* 5. *num.* 4. vbi ſermo de meſſoribus malè fraudatis eſt. *Clamor* (inquit) *eorum in aures Domini Sabbaoth introiuit*, &c. Altè clamat apud Deum, qui iuſtè queritur de mercede fraudata, Angelos vti milites, Deo duce, vrget in ſui auxilium, quippe quòd preces, adiutrice patientia, apud Deum valent plurimum. Sciebat Dauid, quid hæc apud Deum valeret obſecratio; carmen edit, & titulum præſcribit Pſal. 101. *Oratio pauperis, cum anxiatus fuerit*, &c. Bonus precandi Magiſter, qui ſuam precibus vim ineſſe docet, cùm orator in anguſtiis eſt: ac proinde orationem verè clamorem vocat n. 2. *& clamor* (inquit) *meus ad te veniat*, &c. ſic orans clamat, qui dolens orat, vt clamoribus excitatus aduolet Dominus in auxilium. Nam, ſi Dauid benè canit: *Dominus de cœlo in terram aſpexit*, &c. n. 20. *vt audiret gemitus compeditorum*, &c. n. 21. 52.

Exod. 2. n. 23.

Iacob 5. n. 4.

Preces à patientia valentiores.

Pſ. 101. n. 1. & 2.

Pſ. 101. n. 20. & 21.

Senſit Hebræus, quid precatus valeret apud Deũ Ægypto malè mulctata, quã Deus Iudex afficit acerbe: *plagis variis*, &c. Haſce plagas 53.

videas, *ad Exod. cap.7.n.10. Pſal.77. num.43.* Noto motbos, & fortunæ offenſiones reliquas ſacro reatu plagas vocari: flagellationes ſcilicet hominum. quippe quòd Deus hiſce rebus, quaſi ſcuticis acerbis ſæuit in homines. Hoc aſpectu Salomon plagam appellat acerbitatem vitæ qualemcumque, 3. Reg. c. 9. n. 37. *Omnis* (inquit) *plaga vniuerſa infirmitas*, &c. Non eſt cur loca locis aggeram. Vnus mihi abundè Marcus eſt, *cap. 3. n. 10.* vbi turba multa ſanitatem à Chriſto impetrat. *Quotquot habebant plagas*, &c. facilè, vt credas, aut morbi vim, aut fortunæ acerbitatem Chriſti ſcuticam eſſe; inde Caietanus *ægritudines appellauit flagella; quia ſunt Dei flagella*, &c. Quibus vtique flagris pulſare ſolet homines bonus Pater, ne à vero, & bono abeant miſerè. Huc vſque dictum, cur Hebræum Deus premi voluerit. Vide *Parænet.* 20. Dicendum modò eſt, cur Pharao Hebræum malè oppreſſerit, ſeruitute aggrauata? ſed inuidiam concepit de fortuna gentis induſtriæ. Vt ſcias, ac moneas,

3. Reg. 9. n. 37.
Marc. 3. n. 10.
Morbi, quaſi loro Deus punit.

Parænet. XXIII.

Inuidiam ad necem vſque nocere.

1. INgens oculis pruritus eſt inuidia, Bernardo Magiſtro *ad Pſalm.90. Serm.* 13. Quidquid boni alieni videt inuidens, videre nollet, ne torqueretur acerbè. inde nocet, qua manu poteſt. Erat Hebræus fortunæ alumnus, ex Ioſephi promiſſis, ad Gen. 45. n. 18. *Ego* (inquit) *dabo vobis omnia bona Ægypti*, &c. Quæcumque aggrederetur, benè, ac ſupra votum fluebant. *Videtis* (vrget Pharao) *quòd turba ſuccreuerit*, &c. *Exod. cap. 5. num. 5.* Quid igitur Princeps ardens inuidia? Hebræum labore imperato premit, & ſeruitute grauiſſima, viamque obſtruens gentia promouendæ, Ægyptium obarmat aduersùs Hebræum Exod. cap. 1. num. 22. *Quidquid maſculini ſexus natum fuerit, in flumen proijcite*, &c. Sublatum è viuis Hebræum voluit Ægyptius, ne quid videret, quo dolere cogeretur. Dolorem ſanare natum ex inuidia voluit diues Epulo: amoueri ab oculis iubet Lazarum. Erat pauperculus in Abrahami ſinu lætus admodum: videt Epulo, ſed è longinquo, Abrahamum ſuo cum pauperculo, & ſtatim clamitat Luc. 16. num. 24. *Pater Abraham, mitte Lazarum*, &c. Preces erant, vt Lazarus aquam guttatim inſtillaret in fauces hominis ſitibundi. Non ſuccurrit fortuna; quid inde? Vrget iterum Epulo num. 27. *Rogo ergo te Pater, vt mittas eum in domum patris mei*, &c. Charitatis ardor eſt, à quo damnatus homo procul abeſt; ſed cùm Lazarum videat feliciter exultantem, laborat, qua poteſt, ne videat inuidens admodum, imò curat, vt hominem à ſua fortuna longè trudat. Inſpexit Chryſologus fraudes inuidiæ, ac proinde monet Epulonem Serm.66. *Patere ſtare vices, iam depone dolas: patet, quia tu Lazarum non potes ſic videre*, &c. Video faciem inuidiæ, quæ videre non poteſt felicem hominem, ſed agit, & ſatagit, vt noceat.

Geneſ. 45. num. 18.
Exod. 5. n. 5.
Exod. 1. n. 22.
Luc. 16. n. 24. & 27.
Videri non poteſt inuidens felicitatem alienam.

2. Vel Apoſtolis hæc noceret Inuidia, niſi Magiſter occaſiones præcideret inuidiæ contrahendæ. Tribus tantùm amicis oſtentat, quidquid habet gloriatũ Ithabyrio in ſcenam adornato, *apud Matth.17.num.1.* vbi Moyſes, & Helias *viſi in Maieſtate*, &c. *apud Lucam 9. n. 31.* Id verò eſt, *In conſortio claritatis*, &c. quod Tertull. docet *lib. 4. in Marcion. c. 22.* Illud notant alij, imperatum Apoſtolis ſilentium de re vniuerſa. *Nemini dixeritis viſionem*, &c. *apud Matth.cit.num 9.* Et quidem Apoſtoli obſtinatè conticuère, vt Lucas obſeruat num. 36. *& ipſi tacuerunt*, &c. Cur ita, docet Euthymius. *Quia futurum erat, vt neque ipſi perſuadere poſſent; & Iudæus magis exaſperaretur*, &c. Qui ſuam Chriſto maieſtatem inuidebant, graſſarentur furore concepto, ſi nanciſcerentur occaſionem inuidendi. Addit verò Damaſcenus imperatum à Chriſto, ſeruatum ab tribus Apoſtolis ſilentium eſſe. *ne aut reliquorum pectora mæſtitia perfunderentur, aut proditorem inuidiæ rabies in furorem ageret*, &c. *ad Serm. de Trãſfigurat.* Quid enim Iudas non efficeret, vt noceret Apoſtolis, ſi prælatos ſibi noſſet homines, te feliciſſima? Cauet igitur Magiſter ſilentio imperato, ne amici pateant dolis, ac telis inuidentiæ, certò ſciens mortales quamplurimos inuidia periiſſe, quod monet Seneca.

Matth. 17. n. 1. & 9. Luc. 9. n. 31. & 36.
Tacenda felicitas ne ſa[illegible]*re veles m*[illegible]*dens.*
Suam Apoſtolis tacent felicitatem, ne Iudas excandeſcat.

3. Perge, ſi placet, ad tertarum extremos angulos: *Occurrent naufragi, ſimiliave naufragis paſſi; quos popularis ira, aut inuidia (perniciosum optimis telum) inopinantes, ſecuróſque diſiecit, procella more, quæ in ipſa ſereni fiducia ſolet emergere*, &c. Ita Seneca *Epiſtol.* 75. Et plenè docet bellum moueri ſæuum hominibus, quibus minatur inuidia. Laudat Chriſtum Diabolus *Luc. 4. n. 41.* Sed Diabolum Chriſtus reijcit. *& increpans non ſinebat ea loqui*, &c. *n.* 42. Deinde addit textus, cur id Chriſtus fecerit. *Quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum*, &c. Non diſputo, (quod alibi facio,) ſciret ne certò Diabolus, an coniectura aſſequeretur Chriſtum verè Chriſtum eſſe, datum promiſſis. Quod facit ad litem, illud eſt, imperaſſe Chriſtum Diabolis ſilentium de ſua maieſtate, ne laudatus inuidiam contraheret ab Hebræo. *Rectè non ſinit ea loqui*, (teſte Ruperto) *quia pro malo loquebantur, vt illi inuidiam facerent*, &c. *ad lib.2. de Victor.cap* 3. Inſpexit Chriſtus, quo affectu Diabolus grandes miſceret laudes, ſcilicet, vt Magiſter inuidia laboraret apud homines, & inde traheret peſtem vltimam: quid igitur? aures laudibus obſtruit, & viam occludit hominibus inuidentibus, ne qua noceant, ſi velint, duce Diabolo. Nec ſemel Chriſtus Diabolus tacere iubet. nam apud Marcum 3. n. 12. *vehementer comminabatur illis, ne manifeſtarent illum*, &c. Iure quidem merito, quod probat Victor Antiochen. *Ne einſmodi vociferatione, Phariſæorum iram magis excitarent, eorúmque inuidiam vehementius accenderent*, &c. Prouidet Chriſtus optimè: nam prouidentiæ officium eſt, præcidere occaſiones & inuidiæ contrahendæ, & necis accerſendæ.

Luc. 4. n. 41. & 42.
Parat inuidiam laus aliena.
Marc. 3. n. 12.
Laudat Chriſtum Diabolus, vt laudatus inuidia pereat.

Et

4. Et verò nemo inuidet, qui ad necem vſque non graſſetur, ne videat fœlices homines. eò tendit Pharao cùm obſtetrices vrget aduerſus Hebræum Exod. 1 num. 6.

Exod. 1. n. 6.

Si maſculus fuerit, interficite eum, &c. Probat Apoſtolus inuidiam nocendi artificem eſſe, *ad Roman. cap* 1. vbi ſcelerum ſocios

Rom. 1. n. 29.

homines ita collocat, num. 29. *Plenos inuidia, & homicidio*, &c. Quòd ſi inuidiam

Cades ſperat inuidia.

iuxtà, ac cædem conſtituit, profectò inuidens quiſque ab inuidia ad carnificinam facile prouolat: & placet Baſilij opinatio. *Quamobrem* (inquit) *inuidiam fugiamus homicidij matrem*, &c. *ad Homil. de Inuid.* Lego Stephanum collegarum manu tentatum

Act. 7. n. 47.

grauiter ad necem vſque, Act. c. 7. num. 47. *Eijcientes eum extra ciuitatem lapidabant*, &c. hæc tamen fortuna ab inuidiæ face eſt. Erat Stephanus ſapientiæ alumnus, ac virtutis cuſtos cum iuuenum manu diſputans, bene victor; quod patet ex cap. 6. num. 10.

Act. 6. n. 10. & 12.

& non poterant reſiſtere ſapientiæ, &c. Neceſſe erat, vt collegarum odium contraheret, num. 12. *Commouerunt itaque plebem,*

Collega ob legis premit inuidens.

& ſeniores, &c. tanta inuidentibus vis ineſt ad nocendum. quod habet Chryſoſtomus Homil. 15. *Per ſigna in inuidiam non ſolùm mouemur; ſed & quoniam legis cognitione ſuperior erat, illiſque intolerabilis, ſe ſos quoque teſtes conſtituunt*, &c. Lego Danielem ſomnio ſoluendo quæſitum non eſſe, cùm ſapientiores Chaldæorum in aulam euocarentur: quod patet ex *Dan.* 2. *num.* 1. Inuidia

Dan. 2. n. 1. & 13.

hominum factum id eſt; ne quid gloriæ pararet Hebræus apud Regem: cùm tamen coguntur ſapientes ad crucem, ac necem, quæritur, cum ſocijs, Daniel, *vt perirent*, &c. *num.* 13. ſcilicet, quos ſchola inuidens ſocios non admittit, ad oſtentandam ſapientiam; hoſce iuuenes, ſecum interfectos eſſe voluit. Laudo interpretationem ordinariam. *Sapientes* (inquit) *inuidentes ſapientia eorum, & gloria ingreſſi ſunt ſoli, quaſi ſoli præmia recepturi: ſed pœna voluerunt habere conſortes*, &c. Nocet igitur, qua poteſt manu quicumque infelix inuidet. Imò pœnam auget,

Pœnam alienam quærit inuidens, gloriam ob ..., ...bet.

dolorem aggrauat; quare Dauid Philiſthæo potius, quàm Hebræo militare voluit. A Saule ad Achin Dauid abit 1. Reg. c. 21. num. 10. *& fugit à facie Saul, & venit ad Achis*, &c. An

1. Reg. 21. n. 10.

tutò Hebræus apud Gethæum ageret? à quo Dauid prædas egerat; quem, vt hoſtem fregerat? Sed grauius ſibi malum à Saule inuido, quàm ab Achi hoſte Dauid timet: ac proinde Gethæum quærit, Hebræum fugit. *Malimus hoſtibus, quàm inuidis ſubijcere*, &c. ſic Hieronymus *Epiſt.* 16. *ad Euſtoch.* Video ſæuum ab

Pœnas quidem hoſtis, ſæuius inuidens.

inuidia bellum vigere; hoc bello petitus Hebræus eſt. *Cum grauaret eos Rex Ægypti*, &c. Nam laborat, inuidiæ malo tentatus, vt pereat funditus. *In luto*, &c. Græcè *ἐν πόνῳ in labore* ſcilicet, *ac dolore*, &c. Egit fortuna aduerſa, vt Hebræus Deum adiret, & pulſaret precibus. Nec precatus eſt fruſtrà populus: nam, Deo piè commoto, vis Angelica *percuſſit totam terram Ægypti*, &c. Vt ſcias

Veloſ. in Iudith.

Parænet. XXIV.

Fortiores apud Deum preces eſſe ab oppreſſo populo.

Vim Deo faciunt preces hominum, adiutrice patientia: quandoquidem ſupplicandi genus eſt, ſupplicium piè ferre. A patientia calamitatum vires capit oratio, legatis ad Deum lachrymis, quæ vim precandi habent. Senſit, quid valerent preces ab offenſo grege hominum Cyprianus, qui Martyres vrgebat, vt è triſti cuſtodia preces mitterent, preces inde fortiores, vnde patientiores probarentur Oratores. *Petite* (inquit) *impenſius, & rogate: nunc enim vobis efficacior in precibus ſermo eſt, & ad impetrandum, quod in preſſuris petitur, facilior oratio eſt*, &c. *Epiſt.* 15. Grata Deo eſt patientia rerum acerbiſſimarum, quæ quidem ſanctè adornat preces. Et fortaſſe eò textus pertinet ex Cant. c 4 n. 6. *Vadam ad montem Myrrhe, & ad collem Thuris*, &c. Nam Virgo ſapiens vim cogit precandi à vi patiendi: à myrrha pergit ad thura, quaſi Myrrha acerbitatum gratiores Deo incendat odores orationum, Deumque exoret facilè, quiſquis orat mali patiens. 1.

Obtinet Martyr patientia, quod poſtulat.

Cant. 4. n. 6.

Preces adornat patientia.

Morbo tentatus graui Ezechias, acceptóque mortis oraculo, *Morieris tu, & non viues*, &c 4. *Reg* 20. *num.* 1. preces miſit cum lachrymis: *Fleuit itaque Ezechias fletu magno*, &c. *num.* 3. Multo in metu Princeps erat, qui obortis lachrymis orare cogitur: *Orauit Dominum*, &c. *num.* 2. Sed Deo ſtatim iubente, Regem adit Iſaias ac renunciat num. 5. *Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas*, &c Hebræo textu, *Vidi lachrymam tuam*, &c. Illi ſique Vates inſinuat Deum prima lachrymula commotum piè, vt Regem dolentem recrearet. Tanta enim vis ineſt precibus dolentis hominis, vt Deus prima flectatur lachrymula, ad preces excipiendas benignè. *Vidi lachrymam tuam*, &c. Mirum, quæ nam Pauli, ac Silæ precibus virtus fuerit, cùm eſſent in cuſtodia? cuſtos enim carceris Act. 16. numer. 24. *Pedes eorum ſtrinxit ligno*, &c. Sed nocte intempeſta boni homines precibus ſeſe deuouent. *Paulus, & Silas orantes laudabant Deum*, &c. *num.* 25. Quid inde factum? moueri parietes, turbari cuſtodes, miſceri terram, ac cœlum: *ita vt mouerentur fundamenta carceris*, &c. *num.* 26. Non potuit non vis fieri rebus etiam brutis, cùm Paulus, & Silas malè tractarentur, & nihilo precarentur minus. Docet Chryſoſtomus *Homil.* 1. ad illud: *Vincti mei* ... *In ligno erant pedes, in catenis manus, & carcer mediam ſub noctem quatitur, ipſis Deum laudantibus. Vides quo modo ipſorum virtus in infirmitate perficitur?* &c. Quaſi verò hominum preces vim habeant perſuadendi ab oppreſſo corpuſculo; nec poſſe Deum negare, quod repetunt ſuo iure patientes calamitatum homines. 2.

4. Reg. 20. n. 1. 2. 3. & 5.

Deum exorat vna lachrymula.

Act. 16. n. 24. 25. & 26.

Patientia vim addit precibus.

Quid non perſuaſerit dictione, qui neruo obligatus patitur ſordes carceris? extractus è cuſtodia Ieremias, quod patet ex *cap.* 20. *n.* 3. Queritur ſe ad crucem, & necem quæri, 3.

Ier. 20. n. 3. 10. 12. & 13.

n. 10. vbi Vates clamitat, *Audiui contumelias multorum, & terrorem in circuitu*, &c. Deinde opem efflagitat, vt pœnas ſoluat geos aduer-

Quod petit, cito impetrat iniuriarum patiens.

ſatia, n. 12. *Et tu Domine exercituum, probator iuſti, videam, quaſo, vltionem tuam*, &c. Miſſis in cœlum precibus, nihil Deo eſt moræ ad opem ferendam. Nam Vates calore ſubito inuitat homines, qui Deo applaudant, n. 13. *Cantate Domino, laudate Dominum*, &c. Subuolat Deus Opt. in auxilium, nec cunctatur; quaſi negare non poſſit, quod Vates rogat, iniuriarum patiens. Quid ſi vel apud hominem valeant preces huiuſce hominis? Oret ille, exorabit quidquid velit. In hac ſententia Paulus eſt,

Philem. n. 1. & 9.

qui ad Philemonem, *Paulus* (inquit) *vinctus Ieſu*, &c. *n.* 1. nec ſemel hoc titulo preces adornat; ſed addit *n.* 9. *Obſecro, vt Paulus ſenex, nunc & vinctus Ieſu*, &c. Miſcet, quod valet ad perſuadendum validè, labores ſcilicet, ac prædores Carceris: & quater meminit de vinculis *n.* 10. & 13. vt Philemonem flectat molliter aduersùs Oneſimum.

Homines etſi vates exorat mali patiens.

Quantis hunc medis aggreditur? quot ex partibus exorare pergit? &c. Sic Chryſoſtomus *Hom.* 2. Multa Paulus infert, ex dignitate, ex ætate, ac tandem *ex eo, quod omnibus inſtans, potentiuſque perſuadet: quoniam vinctus Ieſu*, &c. Valent quidem preces, alumna patientia, quam vinctus oetuo Apoſtolus adiutricem miſcet precibus.

Preces continuas patientia.

Rogaturus enim pro Oneſimo talis rogare debuit, qui poſſet impetrare, & mentione ſuorum cruciatuum Philemonem ad miſericordiam flectere, &c. Tantum Anſelmus.

4. Quæ flectit hominem, cur Deum non flectat oratio ab oppreſſo miſſa corpuſculo? Conſtat libro integro Iobum patientiſſimum eſſe acerbitatum plurimarum. Quo in pretio Deus habuerit preces hominis, oſtendit, cùm pœnas Eliphaſo, cæteriſque remittat, Iobo orante, ac exorante, cap. 42. n. 8.

Iob 42. n. 8.

Sumite (inquit) *ſeptem tauros*, &c. Quid inde addit? *Et ite ad ſeruum meum Iob*, &c. An Iobus ſactis operabitur? textus in loco eſt. *Seruus meus orabit pro vobis*, &c. Tanta apud Deum erat auctoritas Iobo patientiſſimo acerbitatum maximarum, vt quidquid precaretur, iure merito impetraret. Credas igitur, neceſſe eſt, preces hominum ab alumna patientia mitti fortiores.

Valentiores ab alumna patientia mittuntur preces.

Quòd ſi Deus rogantibus negitat, ſatisfactionem adhibet, ne credant ſe contemptim refutatos eſſe. Iuſſus à Deo Vates panem confecit, quo traheret potius animã, quã ſuſtentaret, *apud Ezech. cap.* 4. *n.* 9.

Ezech. 4. n. 9. 11. & 4.

Addita ad panem aqua, ex dimenſo. *Aquam in menſura bibes*, &c. *n.* 11. nae ſomni ſatis erat, vtrâque in autem, ſed alterũ in latus, anno integro n 4. *& tu dormies ſuper latus tuum ſiniſtrum*, &c. quod premi grauiter, non refici eſt. Mitto, quæ ab Hebræo mala Vatex pertulerit, Deo vidente, ac ſilente, etſi monuerat, cap. 2. num. 6. *Cum ſcorpionibus habitas*, &c.

Ezech. 2. n. 6. & 11. n. 14. & 14. n. 20.

Quod enim malum non pateretur veri Magiſter à venenatis hominibus. Orat Vates acerbitatum patiens, nec exorat, cap. 11. num. 13. *& cecidi in faciem meam clamans voce magna*, &c.

Preſſus dolet veri magiſter.

Deus tamen ſatis viro facit cap. 14. num. 20. *& Noe, & Daniel, & Iob*, &c. *filium, & filiam non liberabunt*, &c. Cur hoſce homines Deus refellendos eſſe monet, etſi orent, niſi vt Ezechielem orantem, nec exorantem molliat, vtpote hominem mali patientem? Sic Chryſoſtomus tom. 5. Serm. 21. *Nec immeritè hæc ad Ezechielem affatur: fuerat enim ille pleraque paſſus*, &c.

Satis precantibus facit Deus, cùm negat.

Age verò, quiſquis dolore attritus, grauíque labore preces mittis, fide admodum; erit enim facile Deum allicere in auxilium. quo pacto Hebræus malo preſſus diutino, ac dolore maceratus continuo clamitaſſe apud Deum viſus eſt. 5.

Clamauerunt ad Dominum ſuum, &c. Id verò, *cùm grauaret eos Rex Ægypti*, &c. Mirum enim eſt, quas nam ad Deum voces dolor mittit ab oppreſſo corpuſculo? Inde Ieremias, *Oculus* (inquit) *meus afflictus eſt, nec tacuit*, &c. *Thren.* 3. *num.* 49.

Thren. 3. n. 49.

Tantus viro ſanctiſſimo dolor erat calamitatis publicæ, vt ſolueretur in lachrymas; quod apud Deum clamare eſt, Roperto Auctore, *Videns* (inquit) *dolorem ſuum afflictus eſt, nec tacuit: grandem quippe vocem habet, & dicertam linguam rationis*, &c. *lib.* 1. *in Thren. cap.* 78. ſcilicet querimonia, animo dolente, & oculo plorante excitata, Dei aures, animúmque pulſat grauiter.

Vrgent Deum preces ab afflicto corpuſculo.

Et hæc occaſio, vt Deus Hebræum ſolaretur, Ægypto malè mulctata: Regnum enim qualiatum dedit, *plagis variis*, &c.

Num. 11. Cúmque eiecissent eos Ægyptij à ſe, & ceſſaſſet plaga ab eis, & iterum eos vellent capere, &c.

Commentarius.

54. Tandem aliquando Ægyptus malo admonita, metuque fracta, ne doleret grauiùs, Hebræum à ſe excuſſit, poſt luti labores, poſt ſordes ergaſtuli. Sed vim fecit quodam modo, vt Hebræus abiret. *Cùm eieciſſent eos à ſe*, &c. Rem illuſtrat Moyſes *ad Exod. cap.* 12. *n.* 33. Textus inibi eſt, *Vrgebant Ægyptij populum de terra exire velociter*, &c.

Exod. 12. n. 33.

Hebræo textu verbum eſt חזק *Chazak*: quod eſt, *inualuit, apprehendit, ſuperauit*, &c. Quaſi Ægyptus Hebræum reſtitantem manu tunderet, vt loco extruderet.

Dolorem minuit dolor aſſiduus.

Quod ego miror: tantam ſcilicet Hebræo voluptatem eſſe luto ſubigendo exilióque ferendo, vt abire noluerit, niſi vi adacta. Sed *tempus illi fecit ærumnas leues*, &c. Vox è Thyeſthæa eſt. Nec exilium Hebræus oderat, nec amabat patriam, oblectatus malo aſſiduo. Et id mali bonum commendat Seneca ad Heluiam cap. 2. *Vnum habet aſſidua infelicitas boni: quos ſæpè vexat, nouiſſimè indurat*, &c. Bonam in omni fortuna ſortem agnoſcunt homines, qui ab malis abſolui nolunt. Quærit à Paralytico meus Chriſtus: *Vis ſanus fieri?* Ioan. cap. 5. num. 6.

Ioan 5. n. 6.

Et quæſitum à Magiſtro id importunè dixerit, qui humanas verſat rationes. Quis enim morbo tentatus ſanitatem nolit? Sed rogat Chriſtus, vt pateat liquidò poſſe hominem de grege hominum eſſe, qui patientia mali aſſidua, mali ſolatium inueniunt, ſuóque malo fruuntur.

Mali ſolatium eſt patientia mali aſſidua.

Videas Hebræum de cibo Ægyptiaco ſollicitum maximè,

Num. 11. n. 5. 6. & 21. n. 5.

ximè, cibo Angelico nauſeaſſe. *Num. cap.* 11. *num.* . dolet, queritur. *In mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones*, &c. Deinde addit, quid reſpuerit n. 6. *Anima noſtra arida eſt*, &c. & locus eſt de cibo Angelico. Nec ſemel queritur, ſed iterum, cap. 21. num. 5. *Anima noſtra iam nauſeat ſuper cibo iſto leuiſſimo*, &c. Cur Hebræus nauſeam traxerit ex cibo Angelico, & cucumeres, peponéſque expetierit labore, & ſudore partos, ea ex Petro Damiani ratio eſt *ad lib.* 1. *Epiſt.* 15. Suo iam malo delectabatur Hebræus. *Leuiſſimum quippe deputant cibum, ſi pondus, atque duritiam contingat deeſſe laborum*, &c. Tanta Hebræo iam voluptas erat ex vita laborioſa, vt cibum labore partum mallet, quàm otio collectum. Si quid enim Seneca rectè ſentit, ad lib. de tranquill. cap. 10. *Neceſſitas fortiter ferre docet, conſuetudo facilè*, &c. Addo: Neceſſitas iucunde pati docet, ne quod ex incommodo natum pereat commodum. Hoc fortaſſe morbo animi laborabat Paralyticus, vnde Chriſtus ſciiè rogat, vellet ne ſanari? Notū illud apud noſtrates pauperculi dicterium eſt, de pauperculo alio. Vomicam ſcilicet Caius habet, quæ millenos cogit aureos. An ſanari pauperculus iſte vellet? puto vomicam exulceraret, ne viam obſtrueret numis cogendis facilem. Hanc & Hebræus viam terit, qui ſuum amat exilium, nec abit, niſi vi pulſus. *Cùm eieciſſent eos*, &c. Nec id miratur Seneca. *Inuenies enim in quolibet vitæ genere remiſſiones, ac voluptates, ſi nolueris malam putare vitam*, &c. *loc. cit.*

Mali paterni malo delectantur aſſidui.

55. Senſit meus Chriſtus hoc potius morbo, quàm paralyſi laboraſſe hominem, qui ſanitatē mano capit, nec à Chriſto repetit *Marc.* 3. *num.* 5. Chriſtus ad hominem, *Extende* (inquit) *manum tuam*, &c. Iuſſa facit homo, & à morbo conualeſcit. *& reſtituta eſt manus illi*, &c. Noto hominem, cùm Hippocratem haberet in oculis, opem non expoſcere. ſcilicet laborare morbo, quàm ſanari maluit: qui de morbi incommodo commodum ſentiret ſtipis emendicatæ. Ac proinde Chriſtus, *Surge*, (inquit) *neque per occaſionem manus aridæ mendica; ſed illam recuperans ſanam, iam deinceps operare*, &c. ſic Athanaſ. *Hom. de ſemente.* Homo fortaſſe erat, qui benè ſuo cum morbo conuenerat, vt ſine labore numos cogeret. In hoc metu Iacobus erat, cùm ad Ægypti fines hæreret, neque enim audet Ægypto inferre gentem domeſticam, niſi Deo cogente, ad Gen. 46. num. 4. *Noli timere, deſcende in Ægyptum*, &c. Cur Iacobus loco hæſerit, etſi Ægyptus arriſiſſet rerum copia, metus eſt; quod Ioſephus docet. *Metuens, ne propter Ægypti felicitatem, filiis amantibus prouinciam, ſoboles eorum nequaquam reuerſa Chananæam teneret*, &c. *lib.* 2. *Antiquit. cap.* 7. Video placere hominibus incommodum, propter commodum; & patriam cum exilio commutari, lucelli ſpe oblata. Pares auis, atauiſque nepotes ſeruitutem Babylonicam non exuunt, niſi Deo excitante. Liberam abeundi poteſtatem Cyrus facit, quod Eſdras habet *lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 5. Nec tamen patriam omnes repetunt; quod patet. Nam exilio damnato reuenit *omnes, cuius Deus ſuſcitauit ſpiritum*, &c. Tribus ſcilicet Regia, & Leuitica, Ephraimo addito. Cur non redeunt alij, patriámque repetunt? Sed continuo patiendi vſu, leue fit malum, quod primo ictu durum erat. Ad rem Horatius:

Mar. 3. n. 5.

Sanitatem pariter non petiit ne cogatur laborare.

Gen. 46. n. 4.

Placet incommodum hominibus propter commodum.

1. Eſdr. 1. n. 5.

Durum, ſed leuius fit patientia,
Quicquid corrigere eſt nefas, &c.

Laborem leuat vſus laborandi.

lib. 1. Ode 24. Cur verò alij patriam non adeunt, niſi Deo validè excitanti? fortaſſe amant nocumentum ergaſtuli, propter vitæ commodum. Quare neceſſe eſt, vt homines Deus manu trudat.

Grauiùs multo vrget Pharao, vt Hebræus Ægypto abeat, ne Ægyptus prematur acerbiùs: & quidem Hebræus cùm exceſſit, remiſſa mali vis eſt; malo tamen lenito, ſuum ad ingenium redit Pharao. *Cùm ceſſaſſet plaga ab eis*, &c. Leue omnino frænum, metus eſt; quandoquidem malo pulſo, metúque leuato conatur Pharao Hebræum à fuga retrahere, *& ad ſuum ſeruitium reuocare*, &c. Rex eſt, qui Moyſe in aulam euocato, Hebræum inuitat ad fugam, Exod. cap. 12. num. 32. *Surgite, & egredimini à populo meo*, &c. Grandi enim preſſa metu Ægyptus, *Omnes* (inquit) *morimur*, &c. *n.* 33. Langueſcit metus lenito malo; nulla eſt mora: indignatur, debacchatur, graſſatur Pharao in Hebræum. *Iunxit currum*, &c. *Exod.* 14. *n.* 6. Hebræumque manu armata perſequitur, *cùm ceſſaſſet plaga ab eis*, &c. Et hæc inde vox mihi ſonat 56.

Exod. 12. n. 32. 33. & 14. n. 6.

PARÆNET. XXV.

Metum, boni cuſtodem leuem eſſe.

Leui tenetur fræno, qui frænatur metu, ne malè agat. Qui enim metu vrgetur ad rectè agendum, metu pulſo facilè abit à bono, & æquo, cùm boni amor radices altè non figat animo. Habet id Hieronymus de ſeruanda pudicitia. *Infida enim cuſtos caſtitatis neceſſitas*, &c. *lib.* 1. *aduersùs Iouinian.* Quæ Dei amans eſt mulier, vel timendi occaſione ſublata, pudica eſt: quæ verò metuens eſt hominum, metu pulſo, frænóque rupto impudicè agit; quod probat Apoſtolus lapſu viduæ. Textus eſt de ſacris viduis, ſed impudicè agentibus; ad 1. Timoth. cap. 5. num. 11. *Cùm luxuriatæ fuerint, in Chriſto volunt nubere*, &c. Vnde Auguſtinus arguitatur. Si volunt ſecundas inire nuptias, cur non eunt, & nubunt? ſed pudor eſt votum frangere publicè: vrget adhuc. Nónne voti fidem clanculò violant? *cùm luxuriatæ fuerint*, &c. Sic tamen habent, quæ metu infamiæ, continent ſe ſe publicè; *quia formidant magis, quàm Deo, hominibus diſplicere*, &c. Addit Auguſtinus *ad lib. de Virginit. cap.* 34. ſi caſtitatis amore pudicè viuerent, non modò palàm, ſed timendi occaſione ſublata, caſtè agerent. Infirma igitur cuſtos pudicitiæ, neceſſitas. 1.

1 Timoth. 5. n. 11.

Leuiter à malo abſtinet, qui metu ducitur hominum.

Nec firmior, ad iuſtè agendum, eſt metus. quod Herodes probare viſus eſt. Ioannem Herodes colebat aſpectu quidem pio, ſed affectu leui. Pietas erat, quòd, apud *Marc.* 6. *cap. num.* 20. Ioannem Herodes metueret. *Sciens eum virum iuſtum, & ſanctum*, &c. ſed affectu leui Princeps *miſit, & decolauit Ioannem*, &c. *Matth. cap.* 14. *num.* 10. cùm Ioannes Regem moneret: *non licet tibi*, &c. *n.* 4. & ratio 2.

Marc. 6. n. 20. Matth. 14. n. 10. 4. & 5.

de textu eſt num. 5. *Volens illum occidere, timuit populum*, &c. Suo Herodes affectu non conſtat, vtpote qui metu potius hominum, quàm virtutis amore ageret Nam, teſte Chryſologo ad ſerm. 127. *Facile deuiat a iuſtitia, qui in cauſis non Deum, ſed hominem pertimeſcit. Hic timor peccandi facultatē auferre poteſt, auferre non poteſt voluntatem*, &c. Cur frænum Herodes non morderet, iuſtitiamque læderet, qui vno tantùm frænabatur metu humano?

Peccat facile, qui metu non peccat humano.

3. Facile Caino foret, pacem cum Abele ſeruare, ſi Deum, quo parentes, metu coleret. Cur enim Abelem frater ducit, imò trahit in agrum? *Egrediamur foras*, (inquit) *Gen. 4. n. 8.* niſi vt facile Abelem aggrediatur, longè à parentum oculis? Metus igitur parentum Caino frænum erat, ne fratrem opprimeret; ſed leue frænum. Abit igitur a parentibus, & frænum mordet, vt ſcelus admittat. *Impiiſſimus pariter, atque ſtultiſſimus, qui ad perpetrandum nefas, ſufficere ſibi credidit, ſi aſpectus vitaret hominum, Deo teſte, fratricidium facturus*, &c. Ita Saluian. *lib.* 1. Sed Ioſephus mente longè alia ſeſe habet. Iacob in tumulum condito, fratres per legatum Ioſepho patris mandatum exponunt, Gen. cap. 50 num. 7. *Obſecro, vt obliuiſcaris ſceleris*, &c. putabant enim Fratres Ioſephum abſtinuiſſe ab iniuria vindicanda, ne patrem læderet; quo tandem ſublato, dolorem puniret ſuum. Quid Ioſephus? ſoluitur in lachrymas num. 17. *Quibus auditis, fleuit Ioſeph*, &c. Dei ode metum abigit, cùm fratres accederent num. 19. *Nolite timere*, &c. Græco textu: τοῦ γὰρ θεοῦ εἰμι ἐγώ. *Nam Dei ſum ego*, &c Luget quidem Ioſephus, ac ſe Dei ſeruum iactat, vbi creditur bene egiſſe, & iniuriam condonaſſe, metu potius hominis, quàm Dei aſpectu. *Dei* (inquit) *ſum ego*, &c. *Cur geniti patris tantùm meminiſtis? habemus alium ingenitum, inſpectorem, vndecumque omnium etiam, quæ fiunt per ſilentium: hunc egoteſtem innocentiæ meæ conſcientia*, &c. ſic Philo ad *lib. de Ioſeph* Acſi vellet. *Patris obitus metum vobis renouat, quaſi ad tempus data venia, ne quid ille contriſtaretur; verùm ego non mutor*, &c. Nolite timere: τοῦ γὰρ θεοῦ εἰμι ἐγώ *Nam Dei ſum*. Qui, Deo magiſtro, amicè agit, non metu hominum, perpetuò ſeruat amicitiam.

Gen. 4. n. 8.

Dei metus homines à peccando re-tinet.

Gen. 50. n. 7. 15. & 19.

Dei reſpectu bene agit bonus quiſque.

Tenax rectè eſt qui Deum timet.

4. Quid tamen ſi Deus, vel etiam de ſuo, ſanctóque metu minus cogitat, etſi timeri vellet certe Dei metus hominem a peccando lentiùs abigit. Metus Hebræo erat ingens, cùm fumaret Horebus, micarent ignes, mugirentque tonitrua, terra latè mota cælóque minante Exod cap. 19. num. 16. *Eratque omnis mons terribilis*, &c. *num.* 18. Maximè cùm Deus mortem intentaret hominibus, brutiſque animantibus, ſi montem adirent temerè, n. 13. *Qui tetigerit montem morte morietur*, &c. Bene res habet, vt Hebræus metum concipiat, ac proinde homines *perterriti, & pauore concuſſi ſtabant procul*, &c. *cap.* 20. *num.* 18 Hæc ita, cùm Moyſes adeſt. Abit Magiſter ab Hebræo, montem ſubit, Deo duce, Deum adit, fide ſana: vbi moras ſuo cum Deo nectit Moyſes; metu lenito Hebræus vitulum in Deum erigit, & conſectatur: quod patet ex cap 32. num. 1. *Videns* (inquit) *populus, quod moram faceret Moyſes: congregatus aduerſus Aaron, dixit: Surge, fac nobis Deos*, &c. quàm faciles à Deo Maximo deficiunt homines! Hæc Dei dolentis vox eſt, num. 8. *Receſſerunt citò de via*, &c. Sed quid inde mirum: ſi Hebræus Dei metuens, non amans eſt. *Quoties ab illo paululum ceſſauit pædagogi virga, vt ſtultus puer, ad eadem, vel ſimilia ſe conuertit idololatriæ flagitia*, &c. Sic Rupertus *lib. 4. in Exod. cap. 24.* Ad rectam vitæ viam vi trahitur, qui metu vrgetur; ſed quod violentum eſt, perpetuum non eſt. Hæc Deo ratio, vt prius bona promitteret, quàm mala intendat legum auditoribus. Inde Moyſes à Deo iuſſus Hebræum monet, Deut. c. 27. n. 12. *Hi ſtabunt ad benedicendum*, &c. Deinde ſubdit num 13. *& iſti ſtabunt ad maledicendum*, &c. Prius itaque Moyſes de bonis promiſſis agendum cenſet, quàm de malis intentatis. Philo egregiè ad lib. de præm. & pœn. *Prius* (inquit) *honores conſiderandi veniunt, vel quod vtiliores, vel quod auditu iucundiores*, &c. Sciebat Deus non durare boni affectum metu paratum. Nam, ſi metu concepto, bonum ſequeris, metu fugato, longè fugias, neceſſe eſt. Et hæc Hieronymo occaſio admonendi Epiſtol. 12. ad Pammach. de Pacatula educanda. *Amet, quod cogitur diſcere, vt non ſit neceſſitas, ſed voluntas*, &c. Illud morum Magiſter inſinuat Hieronymus, labi facile bonos mores, quos, metu contracto, colas Id verò docet Pharao: qui mali metuens Hebræum abire ſinit, & vrget: metu lenito, inſectatur acerbè, vt à fuga reuocet abeuntes homines. *Cùm ceſſaſſet plaga ab eis*, &c.

Ex 19. n. 16. 18 13 & 20. n. 18. & 32. n. 1. & 8.

Citius peccat Dei metuens, quàm Dei amans.

Deut. 27 n. 12. & 13.

Maior à promiſſis, quàm à metu vis eſt ad rectè agendum.

Num. 12. Fugientibus his Deus cæli mare aperuit, ita vt hinc inde aquæ, quaſi murus ſolidarentur, &c.

Commentarius.

Pergit vltrà Achior, & exponit, quid Deus patrauerit, pro Hebræo defenſitando; qua via hoſtes eluſerit, qui Hebræum mari obiecto interclusum putabant. Nam mari latè diuiſo gens Hebræa in aduerſam euaſit oram, Deo duce, Moyſe adminiſtro. De ratione maris tranſmittendi lis eſt. Volunt alij mare in partes ſectum, vt tribus quæque ſuo abiret loco in littus oppoſitum Huiuſce mentis Auctores Origen. *Hom. 5. in Exod* Abulenſ. *q 7. in Exod. cap. 14.* Caſſiodor. *in Pſalm.* 135. hominesque alij, quos oggerit Perer. *diſputat. 2. in 14. Exod.* Lorin *in Pſalm. cit.* etſi Rupertum adducat ineptè, ex *lib. 3. in Exod. cap.* 34. Probat aſſertum ſchola Hebræa ex *Pſalm.* 135. *num.* 13. vbi Dauid ſuum Deum canit. *Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones*, &c Patet igitur Hebræum, mari in partes duodecim diuiſo, tranſmeaſſe. Hoſce tamen homines refutat bene Lorin. *in Sapient. c. 10. num.* 18. Perer. *in Exod. loco cit.* Theodoret *in Pſalm. cit* & Caiet. Lyr. *in vtrumque locum*. Nam mari latè ſecto, ſectiones hinc inde agnoſcunt: ac proinde Rupertus ſcitè negat, *loco cit.* placere ſibi interpretamentum de multis diuiſionibus. *Quia certam de Scripturis ſanctis auctoritatem non habet*, &c. Addo viam a Deo factam, vt Hebræus tranſmit- 57.

Pſ. 135. n. 13.

Sectum Hebræo mare, vna tantùm via.

tranſmitteret ſinum Arabicum. Sic enim Habacuc rem Deo acceptam refert cap. 3. num.
Hab. 3. n. 15.
15. *Viam feciſti in mari equis tuis*, &c. neque enim Vates in loco vias agnoſcit.

58. Patet igitur ex *Sapient. cap. 19. num. 7.*
Sap. 19. n. 7.
Hebræum, mari ſecto vna, ſed lata, & ſicca via tranſmeaſſe. *Terra* (ſcilicet) *apparuit arida, & in mari rubro via*, &c. Vnde factum, vt homines *pede ſicco fundum maris perambulando tranſirent*, &c. quod Achior docet. Sed quo id
Ex. 14. n. 21.
modo paratum fuerit, habet Exodus cap. 14. num. 21. *erat enim aqua, quaſi murus a dextra eorum, & læua*, &c. Canit verò Dauid mare à Deo increpitatum, vt Hebræo facilis eſſet
Pſ. 105. n. 7.
tranſitus, Pſalm. 105. num. 7. *Increpuit mare rubrum, & exſiccatum eſt*, &c. Illud inſinuans vim mari factam, vt ſtaret natura inuita. Etſi
Pſ. 113. n. 3.
velit *Pſalm. 113. num. 3* mare, Deo viſo, procul aufugiſſe. *Mare vidit, & fugit*, &c. quaſi Deum metu concepto coleret. Quid igitur mirum eſt, ſi Hebræus ſicco per ſinum Arabicum veſtigio euaſerit. Fide ſana id boni paratum eſt, quod monet Apoſtolus ad Hebr. cap. 11. n. 29.
Heb. 11. n. 29.
Fide tranſierunt mare rubrum, tanquam per aridam terram, &c.

59. Hæc Deo cura, vt dilectum ſibi populum ab iniuria vindicaret: quod Achior obtrudit in aures Holophernis. *Deus* (inquit) *cæli mare aperuit*, &c. Semel, & iterum Ammonites Deum cæli Deum vocat: neque enim alium
Rem bene geſtam probat magna poteſtas.
gens Hebræa, quàm *vnum cæli Deum coluerunt*, &c. *num. 9.* ſcilicet, *ad fidem tanto miraculo faciendam*, &c. quod Saliano placet *tom. 4. anno Manaſſæ 9. num. 36.* quaſi res magna patrari, niſi à magno Deo non potuerit, maximè ad ſalutem communem hominum. Commendat miraculum virtus Dei Maximi, qui cælo dominatur. Hæc & Dauid bellè
Pſ. 112. n. 5. & 7.
canit Pſalm. 112. num. 5. *Quis* (inquit) *ſicut Dominus Deus noſter, qui in altis habitat?* &c. Sed quò diuinæ progreſſa potentia curæ? *Suſcitans à terra inopem*, &c. *num. 7.* Quaſi magnæ virtutis opus eſſet iuuare, ac ſeruare hominem. Nec ſuam cælo ſedem collocaſſe viſus eſt, niſi vt res à ſe geſtas commendaret
Magna virtus iuuare pauperculum.
hominibus. Adeſt mihi Dauid Pſalm. 113. n. 3.
Pſ. 113. n. 3.
Deus (inquit) *noſter in cælo: omnia, quæcumque voluit, fecit*, &c. ſcilicet ad communem ſalutem humani generis. Ac ſi vellet, Deum ſede altè erecta ſignificaſſe, quid poſſet boni aduersùs homines. Præclara ſiquidem virtus eſt quæ iuuandis hominibus vim ſuam exerit; vnde Iupiter ab antiqua Philoſophia priùs vocabatur Optimus, quàm Maximus: quaſi Deus in melius potens, notat Seneca ad Neron. lib. 1. cap. 19. ſic ille. *Nónne proximum Diis locum tenet, qui ſe ex Deorum natura gerit, largus, & in melius potens*, &c. Cogit inde ſuam Traiano laudem Plinius, vt hominem cum Deo componat egregiè. *Ideo* (inquit) *ille parens hominum, Deorumque Optimi priùs, deinde Maximi nomine colitur: quo præclarior tua laus eſt, quem non minus conſtat Optimum eſſe, quàm Maximum*, &c. *in Panegyr.* Perge igitur, qui magnum tibi decus arrogas: proba, quid poſſis, bene faciendo, iuuando, ſeruando, vt monere poſſis.
Deus in melius potens, vt tantum Princeps fauorat, quantum poteſt.

Parænet. XXVI.

Iuuare homines Magni viri, ac Magni Dei eſſe.

PErmiſſa viris magnis poteſtas eſt Rerump. vt gentem inopem auxilij vendicent ab iniuria qualicumque humani (quod aiunt) Iouis. id a Seneca, vt à Vate dictum puto ad Neron. lib. 1 cap. 5. *Seruare, proprium eſt excellentis fortunæ: quæ nunquam magis ſuſpici debet, quam cum illi contingit idem poſſe, quod Diis*, &c. Iuuare ſcilicet homines, & aduerſa fortuna extractos bene tueri. Lego iudices à Deo lectos, ab Hebræo appellatos eſſe, non belli Duces, non aulæ Principes, non vitæ Magiſtros, ſed auguſtiori nomenclatura ſaluatores: quod patet ex *Iudic. 3. num. 9. & 15.* Adeſt mihi Eſdras *lib. 2. cap. 9. num. 27.* qui Deum laudat apud Hebræos homines. *Dediſti eis ſaluatores, qui liberarent eos de manu hoſtium*, &c. Illudque textus inſinuat moneri iudices, titulo honorario, quid tenerentur agere, & ſatagere, vt ciues ſeruarent, cùm id ſit proprium excellentis fortunæ. 1.
Deus vocatur qui iuuat, & ſeruat hominum.
Eſdr. 9. n. 27.
Iudex verò ſaluator hominum.

Et quidem Moyſes exploratoribus in Chananæam miſſis, cùm Oſuen præficeret, addita literula Ioſuen, id eſt, Saluatorem, appellatum voluit. Num. cap. 13. num. 17. *Vocauitque Oſee, Ioſue*, &c. quo id conſilio, docet Abulenſis quæſt. 37. *Ad ſignificandum, quod Moyſes præficiebat Ioſuen aliis exploratoribus, ideo vocauit Saluatorem: id eſt, quòd haberet curam de aliorum ſalute*, &c. quaſi præfectus hominum delegatam ſibi poteſtatem habeat, eo titulo, vt ſeruet homines. Hac abit via meus Chriſtus, vbi Regem agit. *Pſalm. 2.* ſceptrum iactat, & facultatem legum condendarum à Patre datam, num. 6. *Ego conſtitutus ſum Rex ab eo, prædicans præceptum eius*, &c. ſed ad ſceptri fidem augendam, vrget Pater num. 8. *Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam*, &c. Id verò? vt Gentes locis infinitas iuuet maximè ſpes vna humani generis: quod ab Iſaia diſco, ac cap. 11. num. 10. *Erit radix Ieſſe, & qui exurget regere Gentes, in eum Gentes ſperabunt*, &c. An Pater Filio ſceptrum non committit, niſi vt Chriſtus iuuet homines, & hoc Magni Regis argumentum eſſe doceat? Rectè ad literam Clemens Alex. lib 4. ſtrom. cap. 7. *Petitio maxime Regia, quæ docet hominum ſalutem peti, ſine mercede*, &c. Hæc vna Chriſto petendi ratio, vt ſeruator Gentium barbararum, nihil ſibi, ſed aliis pararet. Addo iuuare homines non ſolùm magni viri, ſed & Magni Dei opus eſſe. Neque enim temerè additum à pàtente Deo, num. 8. *Ego hodie genui te*, &c. ſcilicet id Deus voluit, magnum hominibus Deum eſſe, qui ſeruet homines, & ab iniuria vindicet, & quidem ſeruare auguſtius, quàm regnare eſt. 2.
Num. 13. n. 17.
Præfecti officium eſt curare de ſalute aliena.
Pſ. 2. n. 6. & 8.
Iſ. 11. n. 10.
Rex eſt, qui ciues iuuat ac ſeruat.
Pſ. 2. n. 8.

Prius ſe Chriſtus Seruatorem, quàm Regem hominum agnoſci curat. Nam apud Matthæum eſt, *Liber Ieſu Chriſti filij Dauid*, &c. *cap. 1. num. 1.* Cur Matthæus non opponit titulos honorarios diuinitatis vnicæ? Deus eſt optimus, qui laudatur, auguſtiori ſe titulo adornatum putat, cùm Ieſus, id eſt, Saluator, appellatur. Adhuc quæro, cur Matthæus 3.
Matth. 1. n. 1.

Ieſum

Ieſum Chriſto præſcribit? nec Rex auus inducitur, niſi priùs inducatur Ieſus nepos? ſcitè Chryſoſtomus Homil. 5. *Saluare* (inquit,) *non terrere ſtuduit; ideo enim hac appellatione continuò nominauit*, &c. Premi Regum titulos Chriſtus voluit in primo libri aditu, & Seruatoris nomen apponi curauit, vt auguſtius ſibi Deus eſſet à ſeruandis hominibus, quàm ab auis, atauiſque Regibus. Senſit Dauid ornati Deum auguſtiùs, cùm Seruator hominum appellitatur. *Ex ore* (inquit) *infantium, & lactentium perfeciſti laudem*, &c. *Pſ* 8. *num.* 3. Id verò factum, pueris cantillantibus, apud Matth c. 20. num. 15. *Oſanna, id eſt, ſalua obſecro*, &c. Laudauerat olim chorus Angelicus ad antrum Bethlemicum *Luc.* 2. *num.* 14. & bellè cecinerat, *Gloria in altiſſimis Deo*. &c. Sed laus adhuc manca erat, vtpote quæ Saluatorem non commendabat: cantat puer, & ebuccinat: *Oſanna, ſalua obſecro*, &c. Laudem perficit diuinitatis, ſeruatore laudato. Sic Lyra ad Palm. cit. *Diuinitas Chriſti fuit confeſſa ab Angelis, confeſſione laudis, ſed laus iſta fuit perfecta, quando pueri in templo clamabant: Oſanna, ſalua obſecro*, &c.

Seruare homines Deo auguſtius, quàm regnare eſt.

Pſ. 8. n. 3.

Matth. 20. n. 15.

Luc. 2. n. 4.

Maior Chriſti laus à ſeruandis hominibus.

4. Quid ſi Deus, vt Hercules Alexicacus, vim ſuam exerat, cùm ſeruare homines, & ab iniuria vindicare neceſſe eſt? vide quo verborum apparatu Dauid canit, Deumque laudat Pſ. 146. num. 5. *Magnus* (inquit) *Dominus, & magna virtus eſt, & ſapientia eius non eſt numerus*, &c. Conſilio virtutem Deus addit, qua facilè conſilium poſſit patrare. Sed quò tantus rerum apparatus? vt Deus commendetur. *Suſcipiens manſuetos Dominus, humilians peccatores vſque ad terram*, &c. num. 6. Vox Hebræa ענוים *Hhanauim* pro manſuetis ſonat humiles, miſeróſque homines. Hoſce igitur homines malè oppreſſos, vt Deus ſoletur, quid non agit? manu exerta iuuat, & ſeruat. *Vide perfectam in vtroque potentiam, nempe in extollendis humilibus, & in deiiciendis, ac deprimendis arrogantibus*, &c. Sic Chryſoſtomus. Acſi vellet: Exhaurit quodammodo vires, & opes ſuas Deus rerum potens, ac ſciens, vt manum addat ſeruandis, iuuandiſque hominibus: & tunc ſe maximè Deum eſſe probat.

Pſ. 146. n. 5. & 6.

Virtus conſilio ſeparata.

Multa Deo virtus in iuuandis miſeris, & premendis ſuperbis.

5. Hac arte, par Deo homo, ac Deus Magnus eſt, qui Dei naturam induens homines vendicat ab iniuria. *Fac calamitoſo ſis Deus*, (monet Theologus Orat. 16.) *nihil enim tam diuinum homo habes, quàm de aliis bene mereri*, &c. tunc homo homini verè Deus. Nec labore alio ſuam ſibi diuinitatem aſſeruit Hercules ἀλεξίκακος, & in malis adiutor; quod habet Clemens Alexand. *Orat.* 1. Video, quo iure Deum timuerit, ne Moyſen Hebræus diuinis honoribus coleret, vtpote quem ſciret ſeruatorem gentis vniuerſæ, aſſertoremque libertatis Ægypto malè mulctata. Vt igitur arceret Idolomaniam Deus, Moyſen condit tumulo, tumulúmque abſcondit, Deut. 34. n. 6. *& non cognouit homo ſepulchrum eius, vſque in præſentem diem*, &c. Quid Moyſes non patrauerat, manu exerta, virga exprompta, vt Hebræum aſſereret in libertatem? Opus grande! & vltrius humana maior videri potuit! Lateat igitur homines tumulus hominis Seruatoris. *Nam ſi populus cognouiſſet, vbi*

Deut. 34. n. 6.

Deus credi poteſt Seruator hominum homo.

eſſet, adoraſſet, &c. Rectè Auguſtinus *ad lib.* 2. *de Mirab. cap.* 35. Nec aliud Deo conſilium fuit, vt virgam Moſaicam latebris, ac tenebris damnatam vellet. Collocatam, aſſeruatámque in arca voluit, quæ fronduerat, virgam Aaronicam: patet ex *Num.* 17. *num.* 10. vbi Deus ad Moyſen, *Refer* (inquit) *virgam Aaron in tabernaculum teſtimonij*, &c. Nec cunctatur Moyſes, iuſſa facit. Arca enim erat auro tecta *In qua virga Aaron*, &c. ſi Paulo credis *ad Hebr. cap.* 9. *num* 4. & virga hæc à Moſaica longè alia, quod volunt Caiet. Lyran. hominéſque alij: vbi ergo virga Moſaica? & ea virga, qua Moyſes Ægyptum quatit, mare findit, hoſtem perdit, vt Hebræum ſeruet? Abducta ab oculis hominum latet virga rerum potens, ne bona Hebræo Dea placeat. Sic Auguſtinus loco cit. *Vnde & virgam, in qua tot ſigna fecerat, abſtulit, ne adoraretur*, &c. Aliè admodum cogitent homines neceſſe eſt de viro Seruatore hominum, qui de virga ſeruatrice aliè admodum cogitauerant, vt bonam Deam haberent. Nemo igitur neget, ſeruare homines magni viri, & Magni Dei eſſe.

Num. 17 n. 10.

Hebr. 9. n. 4.

Virgam ſeruantem Deus abſcondit, ne Dea credatur.

Num. 13. In quo loco, dum innumerabilis exercitus Ægyptiorum eos perſequeretur, ita aquis coopertus eſt, *&c.*

Commentarius.

DEo iuſtè irato, perit Pharao, & mari ſuffocata Ægyptus eſt. Tanta hominum ſtrages edita, vt ne vnus quidem miles cladem effugerit, qui fortunam triſtem, ac ſæuam renunciaret in poſterum. Nec Moyſes diſſidet, *Exod* 14. *num.* 28. à quo & Dauid exſcripſit quod eſt in Pſalm. 105. num. 11. *Operuit aqua tribulantes eos, vnus ex iis non remanſit*, &c. Meruit Pharao, meruit Ægyptus vniuerſa, vt mari puniretur, ac periret, qui Nilo perdiderant Hebræos infantes: notat id Sapiens c. 18. num. 5 *Cum* (enim) *cogitarent iuſtorum occidere infantes, multitudinem filiorum abſtuliſti, & pariter illos perdidiſti, in aqua valida*, &c. Quæ quidem iuſtitiæ norma eſt, per hæc puniri hominem, per quæ malè peccat, *ex Sapient. cap.* 11 *num.* 17. Peccat Ægyptus ranis, muſcis, aliiſque beſtiolis religioſe adoratis: quod obtrudit Sapiens num 16. *Colebant mutos ſerpentes, & beſtias ſupervacuas*, &c. Græco textu κνώδαλα εὐτελῆ, quæ quidem vox ſonat viliores beſtiolas, ſcilicet mures, culices, veſpertiliones. 60.

Pſ. 105 n. 11.

Sap. 18 n. 5. & 11. n. 17. & 16.

Per hæc punitur homo, per quæ peccat.

Omnigenúmque Deum monſtra, &c.

apud Maron. *lib.* 8. Ranas Deus, & muſcas immittit in homines, ac reliqua huiuſce monſtri, per quæ pungantur, ac premantur. *& venit muſca grauiſſima*, &c. Exod. 8 num. 24. *& aſcenderunt ranæ*, &c. *num.* 6. Addo permiſſam Magis poteſtatem, vt ranas ranis adderent *num.* 7. Cur ita, docet Theodoretus q. 18 in Exod. *Sed præcepit incantatoribus vltionem augere*, &c. *vt ſcirent, quia per quæ quis peccat, per hæc & torquetur*, &c. *Sapient. cap.* 11. *num.* 16.

Ex 8 n. 24. 6. & 7.

Suam ſibi pœnam auget malus homo.

Capillis appenſus malè perit Abſalomus, 61.
quibus

quibus & gloriolam captaſſe, & auaritiam aluiſſe viſus eſt. *Quando* (enim) *tondebat capillum, ponderabat capillos capitis ſui ducentis ſiclis*, &c. 2. *Reg. cap.* 14. *num.* 26. In hac ſententia Drogo eſt ad tract. de Paſſ. *Crines* (inquit) *ſuos ponderabat ducentis ſiclis, vnde eodem crine ſuſpenſus ad arborem interiit*, &c. quod patet ex 2. *Reg. cap.* 18. *num.* 9. Nónne quia Amanus cruce in Mardochæum furit, & peccat, ſuſpendium inuenit, & perit? Vide, quid Heſther habeat *cap.* 5. *num.* 14. Quo Perillus tauro mugire homines, ac perire docuit, hoc clauſus tauro, mugit acerbè, & perit miſerè.

2. Reg. 14. n. 26.
Sua ſi affectu perdit amatores.
2. Reg. 18. n. 9.
Heſther 5. n. 14.

——*nec enim lex æquior vlla eſt,*
Quàm necis artifices arte perire ſua, &c.

ſic Naſo *ad* 1. *de Arte*. Iure igitur ſummo Deus Ægyptum premit, & aquis mergit, ad vltionem Infantiæ Nilo præfocatæ: vnde colligas, peccare hominem ſuo malo, & inſtrumenta peccandi verti in tormenta peccantium. Quo Meretrix ſcypho miſcet fæces Idolomaniæ ad perdendos homines, venenum bibit muliercula, Angelo propinante. Ad Apoc. cap. 18. num. 6. *In poculo, quo miſcuit, miſcete illi duplum*, &c. vt quo peccat, vaſculo tormentum ferat. Hoc iure diues Epulo cruciatam ſibi linguam dolet, & inde remedium expoſcit, Luc. cap. 16. num. 24. *vt refrigeret linguam meam*, &c. *quia plus lingua ſua, & ore peccauerat*, &c. Hæc Cyprianus *lib.* 1. *Epiſt.* 3. *ad Cornelium*. Et verò diues iſte latè peccaſſe viſus eſt; ſiue quòd malis in Lazarum dictis, ſiue quòd bonis in gulam cibis indulgeret. Igni pereunt qui ab ara ignem excipiunt, vt, thure incenſo, Pontificatum rapiant. Num. cap. 16. num. 35. *Ignis* (enim) *egreſſus à Domino interfecit viros, qui offerebant incenſum*, &c. Quo tanta Deo ira, vt facta ab ara ignem excuteret in homines? Abulenſis optimè quæſt. 23. ad locum cit. *vt appareret manifeſtè vindicta in eo, in quo peccauerant*, &c. Aram violant homines igni excepto: ad aram igni conflagrant. Pereat igitur mari Pharao, qui ſuo Nilo Hebræos perdit Infantes.

Apoc. 18. n. 6.
In tormenta vertuntur inſtrumenta peccandi.
Luc. 16. n. 24.
N. 16. n. 35.

62. Sed cur Deus ita ſæuit in homines, vt ne vnus quidem Ægyptius euaſerit, qui ſtragem hominum renuntiet? Cur non monet? Cur non parcit Deus Opt. qui iam pridem admoniti, *plagis variis*, &c. non terrentur, ſed mente obdurata, & ceruice erecta ſacram Deo gentem repetunt, neceſſe eſt, vt extrema patiantur. quod aduertit Hieronymus ad Ierem. cap. 32. *Quanto* (inquit) *ſerior vindicta peccantium eſt, tanto ſeuerior: in ſimilitudinem Pharaonis, qui decem plagis admonitus, non punitus, & in duritia perſeuerans ad extremum rubri maris fluctibus obrutus eſt*, &c. Sic bonus hominum iudex punit, quos nec Dei patientia, nec Magiſtri diſciplina abſtrahit à peccandi licentia.

Qui in puniendo tardus eſt, & ſeuerior, & ſeuerior iudex eſt.

63. Ad caput redeo, vt excutiam, cur Hebræum *innumerabilis Ægyptiorum exercitus perſequeretur*, &c. Mitto, quæ alij: illud Rupertus *lib.* 2. *in Exod. cap.* 31. Dolebat Ægyptus ſuis ſe diuitiis expilatam eſſe: id cùm moneret Pharao, *Tanto promtiorem ad perſequendum haberet exercitum, quanto inſanius accepiſſent auro, & argento ſuo ſe eſſe ſpoliatos*, &c. Bene habet: quod tamen ad mores pertinet, illud eſt, fugere Hebræum, inſtare à tergo Ægyptium, toto belli apparatu; vt ſcias, quot rerum difficultates, labores, pericula excipiant, more ſolito, ſacrum Deo populum in principiis bene viuendi. Ibat Hebræus ſuo felix Duce, vt Deum coleret thure, ac vitulo: quod Moyſes, Deo iubente, monuerat Exod. cap. 7. num. 1. *Dimitte populum meum, vt ſacrificet mihi*, &c. Neceſſe erat, vt hoſtem ſentiret, & tentaretur grauiter Gens vniuerſa Viſum id Lauduneuſi eſt, addito Pauli textu ad Timoth. 2. cap. 3. num. 12. *Qui enim pie volunt viuere in Chriſto, perſecutionem patiuntur, vt retrahantur*, &c. Accedit Lyra *Si Moyſen, id eſt, Dei legem ſequeris, Ægyptus te inſectatur*, &c.

Iactorum verum nemo ægrè non patitur.
Ex 7. n. 1.
Tentantur tyrones grauiter.
2. Tim. 3. n. 12.

Video, quid timeat, quid doleat, quid queratur Gens Hebræa, fuga capta, cùm videat hoſtem à tergo inſtare, extare à fronte mare. hæc tamen vitæ ſanctæ fortuna eſt. Vnde Syracides monet cap. 2. num. 1. *Fili, accedens ad ſeruitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem*, &c. Compertum experimento id eſt, vt qui ſuam Deo fidem adſtringit, acriùs tundatur ab aduerſario. Bene Origenes Hom. 9. in Iudic. *Veniſti ad aquas Baptiſmi, iſtud eſt certaminis, & pugnæ ſpiritualis initium*, &c. Addit Hilarius in hanc partem, ad Matth. cap. 4. *Sanctificatis nobis maiora Diaboli tentamenta graſſantur*, &c. Agit quidem Satanas vti ſciens artis piraticæ, qui nauim non aggreditur niſi onuſtam mercimoniis plurimis. *Ita ſanè Diabolus, cùm videt mentem vigilantem, & quotidie augeri diuitias, quaſi pirata circuit, vt ſi qua inueniat aditum, quidquid in nobis eſt ſpiritualium diuitiarum, deprædetur*, &c. Hæc Chryſoſtomus *Hom.* 3. *in Gen.* Cur verò parata ſit tentationum vis auſpicantibus vitam ſanctiorem, facilè inuenias. Vrget Deus, vt tentatus probetur homo: vrget Diabolus, vt fractus deficiat; mitto plura multo, quæ videas apud Cornelium *in Eccleſiaſt. cap.* 2. Sed bonus omnino Deus eſt, qui Hebræum adhuc nouitium vitæ ſanctæ ſinu fouet, manu ducit, mitiſque modis ſolatur, ne reuocetur à via ſacra. Ac proinde hoſtem perdit, mari latè diuiſo. Nemo neſcit Pharaonem myſticè Diabolum eſſe: probat id Rupertus *lib* 2. *cap.* 31. *in Exod. cap.* 14. Interpretéſque alij. Nemo negat Hebræum Ægypto extractum, eſſe hominum cœtum Deo emancipatum, vt ſanctè viuat. Sed vrget, vt à vitæ via reuocet Pharao: ſed perſequitur *innumerabilis Ægyptiorum exercitus*, &c. Illúdque inſinuat 64

Eccl. 2. n. 1.
Sæuit Diabolus in Dei tyrones.
Diabolus virtutum præda.

PARÆNET. XXVII.

Tentari boni tyrocinia ex Diaboli inuidentia.

PArari oportet hominem bello ſuſtinendo, qui Deum ſequitur, vt benè viuat, ac beatè. *Semper* (enim) *Diabolus primordia boni pulſat, tentat rudimenta virtutum, ſancta in ipſo ortu feſtinat extinguere*, &c. quod ſentit Chryſologus *ſerm.* 11. Artis eſt bellicæ hoſtem ſub ſarcinis aggredi, priuſquam ſeſe vallo cingat, & vires cogat. Hac arte Diabolus hominem aggreditur, nouitium boni operis, antequam animo obfirmato vires, 1.

&

& opes colligat rectè viuendi: quia ſe licet arte meum tentat Chriſtum, quaſi tyronem vitæ monaſticæ. *Accedens tentator*, &c. *Matth.* 4. *n.* 3. ſiue *ſimulator*, &c. vtrumque enim ſonat, quæ in loco eſt vox Græca πειράζων. Erat quidem bonum in ſui ortu, aduolat è veſtigio Diabolus, vt extinguat nunc vi tentator, nunc dolo ſimulator, *tentat enim rudimenta virtutum*, &c. Gemmaſcunt vites, emittunt flores, promittunt fructus, quibus ſignantur boni motus, Cant. 2. num. 13. *Vineæ florentes dederunt odorem ſuum*, &c. Sed paucis pòſt verbis, multa eſt cura de capiendis vulpeculis. *Capite nobis vulpes*, &c. *num.* 15. Nata profectò occaſio timendi eſt, quod in gemmis eſt vinea, & in teneris anima: cùm boni rudes animos tentare ſoleat Dæmon, & Leo, & vulpes. Cautè agit, qui citò cauet. Nam Bernardo Magiſtro, *Neceſſe eſt, vt veniant tentationes*, &c. *ſerm.* 64. Caue igitur, & vigila tyruncule, *accedens ad ſeruitutem Dei Certus, omnes, qui piè volunt viuere in Chriſto, perſecutionem paſſuros*, &c. Addit Bernardus.

Matth. 4. n. 3.
Diabolus tentandi artifex.
Cant. 2. n. 13. & 15.
Quod tenerum in Deo vita eſt, citò vrget Diabolus.

2. Scias certò conceptum impetum rectè viuendi, ſuſceptam curam eſſe ſtrenue pugnandi. Hoſtis adeſt qui bellum mouet, Diabolus: *& tentat rudimenta virtutum*, &c. Adhuc parturit mulier cœlo nota: quod ſane pertinet ad conceptum votum piè viuendi, *Apoc. cap.* 12. *num.* 4. Sed adeſt iam Draco, vt vim faciat, ne quæ in pariendo muta fiat. *Et Draco iſte ſtabat ante mulierem, quæ erat paritura*, &c. ſcilicet, vt infantulum ictu diducto opprimeret. Signanter dictum, obſeruaſſe Draconem, qua hora mulier fœtum eſſet editura; vt ſcias Diabolum, hominémque diabolicum inſidere principiis rectè viuendi, quod Rupertus notat lib. in Apoc. *Adſtabat ergo Draco ante mulierem, quæ erat paritura*, &c. *vt ſignificaret corpus eius vniuerſum, generationem Caini aduerſantem ab initio generationi ſanctæ, quæ attriti ab iis, generationi quærentium Dominum*, &c. ex *Pſ.* 23. Premo illud *ab initio*, quod ſic explices. Vbi primùm gens Deo ſancta boni motum capit animo, ſentit morſus Draconis infeſtiſſimi. Senſit Abel ab orbe condito, ſenſit mulier ab infante nato, ſenſit tyrunculus ab via inita rectè viuendi.

Apocal. 12. n. 4.
Vrgent tentamenta in principiis rectè agendi.

3. Tenera adhuc erat, nuptiiſque agendis inepta virgo, cùm infantiam coleret mentis bonæ. Vnde ſponſus, *Soror* (inquit) *noſtra, parua*, &c. *Cant.* 8. *num.* 8. Id verò eſt: primos concepit boni motus. Hæc dum verſat ſponſus, ſtatim diſcutit, quid de ſorore ſtatuendum. *In die, qua alloquenda eſt*, &c. tentante ſcilicet Diabulo, & quid velit, ſuggerente. quod Hugo notat. Neque enim cunctatur Diabolus in ſoluendis auſpiciis rectè viuendi. Sed quid ſponſus ſtatuit? Muros ſcilicet extruendos, & turres altè erigendas eſſe; quibus ſepta virgo conſiſtat, hoſtémque trudat, n. 9. *Si murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula*, &c. Addit Vatablus, excitandas virtutum arces eſſe; *vt ſi ſponſus filius ſubito ingreſſu occupare velit animum ſororis, vitientem ingredi arceant*, &c. Bene eſt: video tamen, quantus inſurgat Dæmon aduerſùs infantiam mentis ſanæ, vt neceſſe fuerit, muros extrui, turres erigi, ne pereat virgo tenera. Tentat enim Diabolus, tentat rudes boni animos. Hac manu Pharao Hebræum aggreditur, qui, Deo duce, viam ineat, vt ſanctè viuat.

Cant. 8. n. 8. & 9.
Firmanda bonè inita rectè viuendi.

4. Quòd ſi Hebræum inſectatur *innumerabilis Ægyptiorum exercitus*, &c. vt vim argenti, aurique Ægypto collectam ab Hebræo extorqueat, quod Rupertus voluit; ſignat bene Diabolum, qui tentare, ac vrgere ſolet homines Dei amantes, vt largiores auferat opes animi. Premit hanc metaphoram Hieronymus, vt Euſtochium moneat. *Onuſta incedis auro, latro tibi vitandus eſt; non quærit Diabolus homines infideles, de Chriſti Eccleſia rapere feſtinat*, &c. *Epiſt.* 21. Quos à ſe longè poſitos videt homines, ardentiùs aggreditur Diabolus, vtpote quos vitiorum amantes nouit. Addit Tertullianus Diabolum plenè taxans, ad lib. de Pœnit. cap. 7. *Tunc maximè ſæuit, cùm hominem plenè liberum ſentit*, &c. Videt, Chriſto piè tincto, ſcindi nubes, micare cælum, volare è cælo columbam, tonare è nube Patrem, *Hic eſt filius meus dilectus*, &c. *Matth. cap.* 3. *num.* 17. Poſt laudes Parentis optimi, poſt teſtes Regis Maximi. *Tunc accedens tentator dixit*, &c. *cap* 4 *num.* 3. Rimam inuenit, vt obrepat, ardore tentandi, cùm hominem à Deo laudatum videat. quod notat Chryſoſtomus *Hom.* 13. & firmat id, Iobo laudato. Commendat Iobum Deus à vitæ ſanctimonia, vrgétque Diabolum, cap. 1. n. 8. *Nunquid conſideraſti, ſeruum meum Iob?* &c. Illico Diabolus Iobum expoſcit in certamen. *Extende paululum manum tuam*, &c. *num.* 11. Neſcit Diabolus ſe gerere, cùm occaſio tentandi eſt: tunc verò apertam ſibi viam graſſandi putat, cùm hominem vita ſanctum recognouit. *Propterea contra ſanctum Iobum nequitia ſua arma commouit, quia vnique videbat illum à Deo coronatum miris laudibus*, &c. ſic Chryſoſtomus *Hom.* cit. Vrget hominem Diabolus ſtimulis fortioribus, quem cælo notum agnoſcit, ſciens luctu ſe magno pugnaturum, ſi tandem aliquando vincat.

Grauiùs vrget Diabolus virtutum amantes homines.
Matth. 3. n. 17. & 4. n. 3.
Iob 1 num. 8. & 11.
Laude viri magni irritatur Diabolus ad tentandum.

5. Hac metu Chriſtus laudat, & terret Paſtorem Philadelphicum *Apoc.* 3. *n.* 8. laudat, cùm dicit: *Scio opera tua*, &c. Deinde apponit, quibus ſe rebus Paſtor exercuiſſet. *Et ſeruaſti nomen meum*, &c. quod ad fidem tuendam ſpectat. Sed addit Chriſtus, & terret hominem. *Ecce dabo de ſynagoga Satanæ*, &c. *n.* 9. Signanterque poſt laudes viri ſanctiſſimi, graſſaturum Diabolum docet Magiſter: quaſi dicat, *Gloriam, quam habes, ſequitur inuidia*, &c. ſic Rupertus *lib.* 2. *in Apoc.* Tantam de bonis hominum laudibus inuidiam concipit Diabolus. Et quia Paſtorem iterum Chriſtus laudat *num.* 10. *Seruaſti verbum patientiæ meæ*, &c. Terret iterum num. 11. *Tene, quod habes*, &c. Ac ſi vellet, teſte Ruperto, *Nemo, dum certat, nimium de corona confidat*, &c. Et quidem Magiſter ſcitè monet: grauiùs enim timere poteſt, qui volat altiùs; cum Diabolus premat fortiùs homines virtutis commendatæ, vt lapſu grauiore ruant. Ne tamen victor eat Diabolus, oppreſſo alumno virtutis maximæ, hominem Deus monet, vt turres erigat aduerſus hoſtem. Scio commendatam eſſe virginem ſanctitatis celebratæ, *Cant.* c. 4. Laudat ſponſus oculos, & capillos ſuo colore, *n.* 1. Laudat genas

Apoc. 3. n. 8. & 9.
Viro magnis laudibus inuidet Diabolus.
Apoc. 3. n. 10. & 11.
Fide. & ſu-mo.
Cant. 4. n. 1. 3 & 4.

genas

genas, ac dentes ſua venuſtate, *n.* 2. & 3. & quidquid virtutis hiſce rebus clauſum eſt. Poſt laudes virtutum pulcherrimarum, ceruicem virginis erectam, quaſi arcem laudat, n. 4. *Sicut turris Dauid collum tuum*, &c. Appoſitè dictum; vt quæ tot virtutes coleret, quot laudes paraſſet, timeret, & caueret impreſſiones Diaboli acriores. Vnde Gilbertus: *Liber* (inquit) *effectus libertatis tandè tibi de cætero incumbit negotium*, &c. *ſerm.* 26. Acſi vellet, furere Diabolum, ac ſæuire, ſi Deum piè ſequeris, libertate donatus interna, trophæumque tibi erigendam eſſe, vt hoſtem ſcitè caueas, & citò abigas. Iampridem id Moyſes admonuiſſe viſus eſt, cùm Hebræum è Rameſſe duxit ad Socoth, *Exod. c.* 12. *n.* 37. Hebraicè, *de tonitruo gaudij ad tentoria militam*, &c. quod obſeruat Rupertus *lib.* 2. *in Exod. c.* 23. Petrus Damiani *lib.* 2. *Epiſt.* 7. Hieronymus *Epiſt.* 127. *ad Fabiolam, manſ.* 1. & 2. Satiſque Moyſes inſinuat oportere homines, voluptate concepta libertatis intimæ, cogitare de bello proximo. *Vbi enim magnitudo gratiæ, ibi magnitudo diſcriminis*, &c. Sic Hieronym. *ad* 5. *manſion.* Et quidem poſt tonitruum gaudij, poſt tabernacula tranſmigrantium, occurrit Pharao, occurrit, vrgétque Diabolus; *vnde diſcimus cauendas ſemper inſidias*, &c. quod addit Hieronymus *loco cit.* Non tamen Deus ſuam Hebræo opem negat. Ægyptum, ſecto mari, ita premit, *vt non remaneret vel vnus*, &c. Grande malum! Sed quæ non mollitur *plagis variis*, &c. pereat Ægyptus, neceſſe eſt, ſuóque malo doceat,

Quo maior eſt virtutum copia, magis timendus eſt Diabolus.

Exod. 12. *n.* 37.

Graſſatur hoſtis in homines grauius, quo maior eſt Dei gratia.

Parænet. XXVIII.

Puniri grauiùs, qui non ſanantur punitionibus.

1. PVto ego vexatam *plagis variis*, &c. non deletam omnino Ægyptum eſſe, vt cùm gladius, ac vltionũ Dominus ceruicibus impenderet hominũ, mentem ſanam caperent. Putat id & Macarius Hom. 4. *Clementer cum illis Deus agebat, non tantas plagas infligens, quibus planè delerentur; ſed conuerſionis, & pœnitentiæ gratia longanimiter ferens, & illos ad pœnitentiam expectans, exiguis vulneribus percuſſit*, &c. Sed conſilium fruſtrà ceſſit. Nam animo obfirmato Deum negat Pharao, negat & Ægyptus vniuerſa; quare opus, vt extrema pateretur, exercitu ita mulctato, *vt non remaneret vel vnus*, &c. Facit id iudex iure ſummo: & qui non ſanatur pœna, pœnam ſubit grauiorem. *Non enim venia locum habet, qui delinquit admonitus*, &c. Monet Theodericus apud Caſſiod. *lib.* 4. *Epiſt.* 27. *ad Argolicum.* Monetur quiſque minis, plagis; ſi monitiones abnuit, cladem ſentit vltimam. Premo litem ſacro textu. Virgã, & quidem cenſoriam inſpexit bene Ieremias *cap.* 1. *n.* 12. qua ſcilicet iudex feriret peccantes homines, & moneret. *Virgam* (inquit) *vigilantem ego video*, &c. Sed paulo pòſt, ollam pice, & igne oppletam vidiſſe Vates dictus eſt n. 13. *Ollam ſuccenſam ego video*, &c. qua iudex coqueret pertinaces homines ſua in hæreſi. Miror verſam tam ſubitò virgam in ollam. Et quænam occaſio eſt ſeueritatis augendæ. Bene Hieronymus. *Quibuſdam* (inquit) *gradibus tormenta peccantibus tribuuntur, vt paulatim veniant ad ſalutem. Qui noluerint percutiente virga emendari, mittantur in ollam ſuccenſam*, &c. Virgam Bernardus cum malleo componit, de quo Ieremias ad cap. 23. n. 29. *Nunquid non verba mea ſunt quaſi ignis, dicit Dominus, & quaſi malleus conterens petram*, &c. Vnde Magiſter ſcitè monet Serm. 10. in Pſal. 90. *Suſtinete virgam corripientem, ne ſentiatis malleum conterentem*, &c. Inſanum omnino cerebrum hominis, qui plagis non erudirur. nam pedetentim progreditur ad extremam calamitatem. Video & virgam aliam ſubitò mutatam in Draconem: quod Moyſes habet Exod. 4. n. 3. *& verſa eſt in colubrum, ita vt Moyſes fugeret*, &c. Ac inde planum fieret, corripi ſcorpionibus ſolitum hominem, qui non corrigitur virga molliori.

Ad pœnitentiam ſcelerum expectat Deus.

Ierem. 1. *n.* 12. & 13.

Grauius punitur, qui peccat admonitus.

Velaſ. in Iudith.

Ierem. 23. n. 29.

Exod. 4. n. 3. *Scorpionibus caditur qui virga non eruditur.*

Trahit ſupplicium bonus Deus, nec manum addit vltimam peccantibus liberè. quod videre eſt in Aſſyrio, apud Iſaiam *cap.* 37. n. 8. in Chaldæo, apud Danielem *cap.* 5. *n.* 30. in Græco Rege, apud Machab. *lib.* 1. *cap.* 6. *n.* 16. Sed cùm peccator obdureſcit, nec minis frangitur, nec plagis mollitur ad affectus pœnitentiæ, premit iudex manu virgam, & homines afficit clade vltima *vt qui longo tempore dilationem acceperant, grauius condemnentur*, &c. Sic habet Cyrill. Hieroſolymit. *Catech* 8. Neque enim Senacheribus periit vi domeſtica, niſi quòd Princeps a Deo mulctatus, in Hebræum ſæuit. quod Iobias tradit *cap.* 1. *num.* 21. Nec Baltaſſar interiit hoſte Medo, niſi quòd auo punito, adhuc inſanit in Deum: quod Daniel inſinuat *cap.* 5. *n.* 22. Nec Antiochus morbo confectus exhalat animam; quod patet ex 1. *lib. Machab. c.* 6. *n.* 16. niſi quòd Ieroſolymis acerbè tractatis, quod Græcus agnoſcit, *n.* 12. adhuc graſſatur in homines alios, rerum cupiens, *n.* 3. & verò Deus ſua patientia monet, & vrget peccantes homines, *vt qui longo tempore dilationem acceperunt, grauius condemnentur*, &c. 2.

Supplicium aggrauat Dei patientia.

Quæris, cur Deus Noetho permiſerit facultatem arcæ conſtruendæ, ſed annis centenis? Sic intelligas, oportet, *Gen. c.* 5. *n.* 30. vbi Noethus annis quingentis pater eſt: & paucis pòſt verbis *ad cap.* 8. *num.* 14. arcam extruit, Deo iubente. Ac tandem ſenex annum agens ſexcenteſimum, arcam inſcendit, vt ſaluus enauiget, *c.* 7. *n.* 6. *eratque ſexcentorum annorum*, &c. In hanc ſententiam abiere Origen. *lib.* 4. *contra Celſum.* Auguſt. *de Ciuit. lib.* 15. *cap. vlt. & q.* 5. *in Gen.* Rupertus *lib.* 4. *in Gen. cap.* 20. Id verò annorum conceſſum peccantibus, vt admonerentur de clade vltima, cum reſciſcerent arcam exædificari, ne periret Noethus cum domo reliqua. Nec fruſtrà Deus monuit ſæculum prius, quàm puniret. *Tanto generalius eorum iniquitates vltus, quanto ipſi poſt carnem euagati naturæ legem, & pœnitentiæ tempus contempſerunt.* ita voluit Hildebertus *Epiſt.* 74. Eò reſpicit Deus Iudex cùm ſeuerè minatur, Noetho arcam extruente, *vt venia locum non habeat, qui delinquit admonitus*, &c. 3.

Gen 7. n. 6.

Premitur a verbis qui peccando tempus abſumit pœnitentiæ.

Nemo neſcit Ieroſolymam, Tito duce, punitam grauius, quam ſub Chaldæo pu- 4.

ra fuerat; & patet ex longiori calamitate, quæ nunc vſque durat: ex Chriſti Ieſu apud *Luc.* 19. *num.* 41. ex dictis propheticis. Nam pœna Hebræo irrogata per Chaldæum, ſtilla eſt, ſic Ezechiel cap. 21. num. 2. *Stilla (inquit) ad Sanctuarium*, &c. ſic & Daniel cap. 9. num. 11. *Stillauit ſuper nos maledictio*, &c. cùm verò Ieremias exponit cladem à Tito illatam, poſt Chriſti necem, ac crucem, *Tetendit arcum ſuum*, &c. inquit, *cap.* 2. *Thren. num* 4. Deinde addit, *Effudit, quaſi ignem, indignationem ſuam*, &c. Punitiones peccantium bene componit Vates cum arcu bene diſtento. Eo enim arcus ferit grauiùs, quo trahitur longiùs, ac diſtinetur; mora vires cogit, vt feriat valentiùs: addit Paſchaſius lib. 2. *Quanto magis ex Dei patientia, tempus extenditur, tanto vindicta durior accumulatur*, &c. Admonuerat Hebræum Dominus per minas, pérque plagas anteriores, ne peccaret; ſed peccat liberè, Chriſto occiſo. An reus tanti ſceleris punitur continuò? Adhuc pœna ſuſpenditur annis quadragenis, vt doleat, vt queratur Hebræus ſe peccaſſe; ſed perſtat ſua in hæreſi, ac proinde Iudex *effudit, quaſi ignem, indignationem ſuam*, &c. vt quæ modò ſtilla erat, in diluuium ſoluatur punitionum. *Quanto* (enim) *magis ex Dei patientia tempus extenditur, tanto vindicta durior accumulatur*, &c.

Ezech. 21. n. 2.

Dan. 9. n. 11.

2. Thr. 2. n. 4.

Durior virga eſt, quam ex mora Deus iacentit.

5\. Caue igitur, quiſquis, Deo minante, vel flagellante, moneris, ne irarum fæces bibas, ſi Dei minis, & plagis non cohibes licentiam peccandi. Calicem Deus vltionum manu tenet: quod patet ex Pſ. 74. num. 9. *& calix in manu Domini*, &c. cùm punit grauiter, propinat largè; cùm punit leuiter, quidquid irarum eſt, ex vno in alium transfundit calicem. *& inclinauit ex hoc in hoc*, &c. ſic de ſeueritate detrahit Iudex Opt. vt multum addat benignitatis: vnde Vates ſuggerit, *verum tamen fex eius non eſt exinanita*, &c. Fæcem irarum in imo ſeruat calice, *vt eam tandem in illos effundat, qui benignitate, & clementia minimè ſanantur, imò obdurantur*, &c. ſic Theolog. *Orat.* 15. Felices omnino homines, qui Deum & cenſorem amant, & parentem timent, minis, plagiſque trahuntur ad ſanam mentem; *prudenter enim faciunt qui ſuis calamitatibus erudiuntur*, &c. Addit Theologus *Orat.* 17. Scitè ageret Pharao, ſi flecteretur *plagis variis*, &c. effugeret proculdubio cladem vltimam, nec miles ita periret, mari latè ſecto, *vt non remaneret vel vnus*, &c.

Pſ. 74. n. 9.

Puniendi tarditatem pœnarum acerbitate compenſat Deus.

Num. 14. **Egreſſi verò mare rubrum, deſerta Sina montis occupauerunt, in quibus nunquam homo habitare potuit, &c.**

Commentarius.

65\. NOta eſt Dei prouidentia, qua ducit homines ad rerum optatos exitus. Hebræum è maris ſinu extraxit, Ægypto malè perdita, ſed trahit in loca vaſta Arabiæ *in quibus nunquam homo habitare potuit*, &c. Hæc Hebræo erat querendi ratio *Num. cap.* 20. *num.* 5. apud Moyſen. *Quare feciſtis nos aſcendere de terra Ægypti: & adduxiſtis in locum iſtum peſſimum, qui ſeri non poteſt*, &c. Nec Moyſes id negat *Deut.* 32. *num.* 10. vbi terram notat ſiticuloſam, & aſperitatis celebratæ. *In loco* (inquit) *horroris, & vaſtæ ſolitudinis*, &c. Addit Ieremias *cap.* 2. *num.* 6. Quid Hebræo Deus fecerit, quid Hebræus Deo retulerit; ſcilicet obliuionem libertatis donatæ. *& non dixerunt: Vbi eſt Dominus? qui traduxit nos per terram ſitis, & imaginem mortis; per terram, in qua vir non ambulauit, neque habitauit homo*, &c. Ea erat locorum aſperitas, vt homines arceret longè. Illud in loco dubium, fuerit ne ſolitudo adeò aſpera, vt nemo inibi vel caſam habuerit; an hyperbolica ſit loquendi forma? qui textum ſimpliciter acceperint, non agnoſcant Hyperbolen: quod videntur probare Moyſes, Ieremias, & Achior. Addit Abulenſis *in Num. cap.* 20. *q.* 2. *&* 3. Arabiam habitari cœptam, poſtquam ſaxo percuſſo, aqua defluxit largè. Vnde Iſaias cecinisſe viſus eſt cap. 43. num. 20. *Glorificabit me beſtia agri: Dracones, ſtruthiones; quia dedi in deſerto aquas*, &c.

Num. 20. n. 5.

Deuter. 32. n. 10.

Ier. 2. n. 6.

Iſa. 43. n. 20.

Sed nemo negat Moyſen à Iethro delectum in vaſta Arabia; paſtores à Moyſe pulſus inibi, ne priores vellent partes gregibus adaquandis, *Exod. cap.* 2. *num.* 16. Deinde conſtat ex *Geneſ.* 21. *num.* 21. Iſmahelem conſediſſe in locis incultis Pharaoni. Ac proinde habuere Arabiam, ſi non homines alij, certè paſtores non pauci. Credas igitur tractum Arabiæ, qui à Sina ad Chadesbarnam pertinet, aſperum hominibus, & inde ignotum eſſe: quo de loco Ieremias, & Achior. Deinde credas Hyperbolen eſſe de locis reliquis. Nam quidquid fit difficulter, id fieri non poſſe docet textus. Sic Hebræus ſanari poteſt autem, *ſi mutare poteſt Æthiops pellem ſuam*, &c. apud *Ierem. cap.* 13. *num.* 23. Verſat loquendi formam Nazianzenus *Orat.* 37. Satis ad litem facit Magiſter Deus *Luc.* 17. *num.* 1. qui rem difficilem dicit impoſſibilem. *Impoſſibile eſt* (inquit) *vt non veniant ſcandala*, &c. 66.

Arabia hyperbolicè inhabitabilis.

Ier. 13. n. 23.

Luc. 17. n. 1.

Miror ego, cur Deus per loca ſenta ſitu, & vaſta Arabiæ Hebræum duxerit, quem vti primogenitum abſtraxerat ab Ægypti fornace ferrea. An ne, vt Deo tantùm fieret gens Hebræa, & ab vno tantùm Deo opem expoſceret difficultatis euincendæ? Aſſentior. Id enim eſt, è ſumma Dei prouidentia hominem ſcilicet vrgere difficultate rerum, vt diſcat Deo fidendum eſſe. Noſti, credo, Iacobum benedictione donatum abiiſſe peregrè, ſolum pro culcitra, ſaxum pro molli puluino, & baculum habuiſſe pro apparatu reliquo; hic enim Pater Geneſ. 28. numer. 2. *Vade* (inquit) *& proficiſcere*, &c. Sed iuuenem à materno amplexu abſtractum Deus voluit, vt rebus in aduerſis periclitaretur Dei vires, & quibus fidendum eſſet opibus, ſciret certò. Pulchrè Theodoret. q. 12. *Hac de cauſa Iacobus* 67.

Vrget rerum acerbitas vt Deo fidant homines.

Gen. 28. n. 2.

aufugit,

aufugit, & ſolus peregrinatur, vt locupletiſſimus rediens & ipſe experiretur, quanta ſit Dei prouidentia, &c. Pauper igitur Iacobus abit, vt ſuo diſcat malo, vnde felicitatem habeat, cùm felix reuertat. *Nam quibus omnia cedunt proſperè, non perinde intelligunt, quibus fruantur bonis*, &c. Theodoretus iterum.

Opus gratiæ post inopiam.

68. In Abramo Deus probatam voluit opem ſuæ prouidentiæ, cùm eduxit hominem è ſolo patrio in Chananæam, e Chananæa in Ægyptum, multiſque tentauit difficultatibus rerum acerbiſſimarum. Vide, quæ Moyſes exponit *Geneſ.* 12. & 13. Cur Abramo tanta rerum difficultas, ſi Deus amicè euocat hominem? Gen. 12. num. 1. *Dixit Dominus ad Abram*, &c. Si promiſſis amicum oneiat, *Faciam te in gentem magnam*, &c. *num.* 2. Cur abire hominem iubet peregrè? Sed peregrinationem Abramo vtilem Deus imperat ſenè admodum. quod notat D. Thom. *In illa enim plures difficultates, & plures, ac principaliores modos diuinæ prouidentiæ plenius experiebatur*, &c. quaſi vellet Doctor Angelicus tentari hominem peregrinationibus, ac difficultatibus plurimis, vt Deo fidat; quo duce via certa eſt ſalutis parandæ. Hæc Deo cura eſt prouidentiæ commendandæ, cùm Ezechiam morbo premit 4. *Reg. cap.* 20. *n.* 1. vt precibus adeat magnum Dominum. *Obſecro Domine*, &c. *n.* 3. Cùm Ioſuen bello tentat *cap.* 7. *num.* 4. vt opem à Deo expoſcat num. 7. *Heu Domine Deus*, &c. Cùm Moyſen tundit ſeditionibus, *Num. cap.* 16. *num.* 42. vt ad Dei arcam profugiat, num. 43. *Moyſes, & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis*, &c. Tentantur difficultatibus rerum magni homines, vt diſcant facile, quod bene Paulinus canit,

Gen. 12. n. 1. & 2.

Deum ſentire liquidò, qui peregrinatur.

4. Reg. 20. n. 1.

Ioſ. 7. n. 4. & 7.

Num. 16. n. 42. & 43.

Difficultatibus eruditur iuſtus vt ſpem in Deo ſtatuat.

——— *Humanis opibus ſperare ſalutem*
Nulla, &c.

Carm. 8. Hac via Moyſes Hebræum duxit in Arabiam, vt Deum ſibi præſentem coleret locis aſperrimis vaſtæ ſolitudinis. *In quibus nunquam homo habitare potuit*, &c.

69. Addo Hebræum benè extractum in vaſta, & inculta Sinæ loca, vbi Deum motum Magiſtrum audiret, ſine tumultu, ac ſtrepitu hominum; & facilè exciperet, quod Magiſter Deus vellet, quid moneret, quid iuberet. Auctor ſententiæ Philo eſt ad lib. Decalog. *Non* (inquit) *mirum eſt, ſi a perniciosa ciuitatum conſuetudine in deſertum abductus eſt populus, vt animos purgaret ab iniquitatibus, & tunc mentis cibos caperet, leges*, &c. Vnde colligas, oportet, multum praui moris contrahi ex turba hominum varia. Addo

Solitudo morum magiſtra.

Parænet. XXIX.

Deo frui hominem, qui fugit homines.

1. VEl Seneca periculis rerum didicit trahi à conuictoribus ſordidis ſordes animi, nec vitari poſſe, niſi fugias homines peccantes liberè: quidquid mali moris ſubiiciatur oculis, vim grandem habet perſuadendi. Quærit Lucilius quos fugiat, vt turpes animi ſordes fugiat. Ad hæc Seneca, *Fuge*

Voloſ. in Iudith.

(inquit) *turbam. Nunquam mores, quos extuli, refero, quod ægris euenit, vt nunquam ſine offenſa proferantur, hoc nobis accidit*, &c. *Epiſt.* 7. Experimento compertum habebat Seneca vrgeri homines vi graui ad prauitatem animi, cùm è domo in forum abeunt. *Nemo enim ait, quod vitium non commendat, aut imprimit, aut neſcientibus allinit*, &c. Ne quis igitur labatur in præceps, & fæces animi concipiat, *ſubducendus eſt populo tener animus, & parùm tenax recti*, &c. Monet iterum Seneca. Id verò, & quòd trahuntur à congerronibus mores, & quo quiſque laborat vitio, conuictores afficit. Secedit Henochus à turba hominum, Deo Magiſtro, *& non apparuit, quia tulit eum Dominus*, &c. *Gen. cap.* 5. *num.* 24 Longè ab hominibus homo vitam inſtituit, qui Dei placitis ſtare voluit, ſatis ſciens quid quiſque ſceleſtum concipiat animi, ſi turbis ſe inſerit hominum. *Nam probus, & quietæ vitæ amator ſeceſſum, & ſolitudinem diligit, latere ignotus cupiens, non humanæ ſocietatis odio; ſed quia fugitat vitia, quibus vulgus delectatur*, &c. Sic Philo *ad lib. de Abramo*. Nemo igitur neget, ſolitudinem ſanctitatis matrem eſſe: quo loci fugiunt viri magni, vt rectè ac piè vitam inſtituant.

A turba malè morata trahit quiſque malos mores.

Gen. 5. n. 24.

Fugit vitium, qui fugit homines.

2. Ab aula Ægyptia Moſes fugam capit, & pergit vaſtam in Arabiam, Exod. 2. num. 15. *Qui fugiens moratus eſt in terra Madian*, &c. Græcè vertas, *Secedens in ſolitudinem*, &c. Ibi enim vox Græca eſt, *ἀναχωρεῖν*. quaſi Moyſes vitam anachoricam inſtitueret, vt tam longè à magnis vitiis, quàm longè viueret à viris magnis. Pulchrè ad litem Philo, *Seceſſit in finitimam Arabiam, vbi tutiùs degere poterat, Deum inuocans*, &c. Addit Procopius Moyſen iam Ducem populi, non ſemel ab Hebræo abſtraxiſſe ſeſe ad loca ſola. Exod. 33. n. 6. *Tollens tabernaculum ſuum, tetendit extra caſtra*, &c. Homo turbæ fugitans æquè, ac nequitiæ. *Humanis enim ſe rebus eripiens, tentorium ſuum fixit extra caſtra, id eſt, vitam ſuam firmam, & perturbationibus vacuam reddidit*, &c. Sic Procopius in cap. Iſa. 7. Virtutis amans amat ſolitudines. *Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine*, &c. *Pſal.* 54. *n.* 8. quo vt volet facilè, alas cupit. *Quis mihi dabit pennas*, &c. *num.* 7. In metu erat Dauid, ne pudorem peccandi tereret, ſi turbis hæreret hominum, n. 6. *Timor, & tremor venerunt ſuper me*, &c. Inde impetus fugitandi in ſolitudines, *vt quam longiſſimè à malis præſentibus ſe remoueat*, &c. Sic Nazianzenus Orat. 27. ſatis innuens ſolitudinem virtutis ſcholam eſſe.

Exod. 2. n. 15.

Aula virtutum nouerca, ſolitudo, mater.

Exod. 33. n. 6.

Turbas piam mentem turba hominum varia.

Pſal. 54. n. 8. 7. & 6.

Fuge mundum, vt immundum fugias.

3. Eò fugit Mulier cœlo nota, cùm Draco furit, ac ſæuit. Apoc. 12. n. 4. *& draco ſtetit ante mulierem*, &c. Sed fœtu edito, & ad Dei ſedem rapto, *Fugit mulier in ſolitudinem, vbi locum habebat paratum a Deo*, n. 6 Quo enim loco potius, quàm ſolo, & inculto ſeruatet mulier pios fœtus animi? Sic Helias, ſic Heliſæus, ſic & homines alij à locis frequentioribus ad aſperrimas ſolitudinum ſeſe conferebant, quod Rupertus firmat *lib.* 13. *de Vict. cap.* 4. & lib. 7. in Apocal. cap. 12. *vbi habebat locum paratum a Deo*, &c. Mulier, id eſt, Chriſti ſchola. Adiſit

Apoc 12. n. 4. & 6.

Bonæ meditationibus ſolitudo, bonis moribus concinnandis.

Rupertus, *vbi contemplationi vacando poſſet hunc locum agnoſcere, & ſemper caſum ſuum cauere*, &c. Tanta locis incultis vis ineſt, vt motus ſcelerum quiſque premat. Prudens igitur Deus admodum ab Ægypto Hebræum duxit in ſolitudines, vt procul ab Ægypto, & turba hominum miſcellanea virtutem facilè coleret; deinde facilè perſpiceret, quid Magiſter motum Deus vellet, quid moneret.

4. Facilè Deus ſe ſe oſtendit peregrinantibus, cùm vrbes fugiunt, & vaſtis ſe locis condunt. Scio Heliam Carmelo, & Horebo delectatum maximè. Carmelum enim incolit 4. *Reg.* 2. *num.* 2. 3. *Reg.* 19. *num.* 8. Profectò ſolitudinis amans erat Helias, qui procul à tumultu hominum Deum quærebat, *vt cognoſceret Deum plenius*, &c. quod monet Ambroſius *ad lib. de fuga, cap.* 6. & erit qui nolit ſolitudinem etiam aſperrimam ſeruire ad notiones Dei penitiores? Certè Helias peregrinatione tritus, ac ſolitudine Deum videt, & audit, 3. Reg. cap. 19. num. 9. *Quid hic agis Helia?* &c. neque enim ad tantam Dei amicitiam, niſi per ſolitudinem, ac peregrinationem perueniſſet. quod addit Procopius. *Non niſi poſt finitas ſolitudinum peragrationes Deo dignus eſt habitus Helias*, &c.

4. Reg. 2. n. 2. 3. Reg. 19. n. 8. & 9.

Amicè Deus ſe ſe aperit vaſtis locis.

5. Quónam alio Moyſes loco Deum ſentit? nónne ſuo in Horebo? Exod. 3. num. 2. *Apparuit illi Dominus*, &c. Id verò factum, *cùm minaſſet gregem ad interiora deſerti*, &c. ſcilicet frui Deo non poteſt homo, niſi fugiat homines, & ſolis ſe locis abdat. Benè Magnus Gregor. lib. Mor. 23. cap. 20. *Poſtquam in deſertum fugit, diu illic degit, quaſi ab inquietis deſideriorum terrenorum tumultibus obdormiuit, & ideo vocem diuinam percipere meruit*, &c. Abeſt à tumultu rerum humanarum homo, cùm abeſt ab oppidis frequentioribus, & inde propinquior Deo eſt. Facit ad litem, quòd meus Chriſtus ſuæ maieſtatis amplitudinem alumnis familiariſſimis, niſi in Ithabyrio, non oſtendit. Matth. 17. num. 1. *Duxit illos in montem excelſum ſeorſum*, &c. Cur non media in Ieroſolyma? Cur non in agro Bethleemico? montem ſubit, vt ſolitudinem magnæ ſapientiæ ſcholam eſſe doceret. *Gloriam denique ſuam diſcipulis in ſolitudine demonſtrauit*, &c. ſic Tertull. *ad Martyr. cap.* 2. Si quis igitur demonſtrationes velit conſtruere de viſione beata, montem adeat, & terat ſolitudinem. Inibi Deus ſuam ſcholam aperit, vbi alumnus à cura, & ſtudio feriatur humanarum rerum.

Exod. 3. n. 2.

Propinquior Deo eſt, qui montes præterit.

Matth. 17. n. 1.

Scholam aperit Magiſter Deus vbi nulla humanam turba eſt.

6. Hoc affectu Abrahamus ſola, & inculta petebat loca. Euocatus à Deo in Chananæam aduolat *Geneſ.* 12. *num.* 1. Pergit ad vallem illuſtrem *num.* 6. nec ſiſtit gradum. *& inde tranſgrediens ad montem*, &c. aras erigit, & preces mittit num. 8. *Ædificauit ibi altare Domino*, &c. Regreſſus ab Ægypto locum Deo ſacrum repetit *Geneſ.* 13. *num.* 4. ac Deum ſibi præſentem allicit. *In loco altaris, quod fecerat prius*, &c. mira Abramo voluptas ſolitudinis occupandæ. Sed Deo frui largè voluit, & inde fugit homines, ſuámque ſtruit caſam procul ab oppidis. *Solitudo enim propter inuocationem Domini Dei gratior erat, quam ciuitas*, &c. Ita Chryſoſtom. *Homil.* 32.

Gen. 12. n. 1. 6. & 8.

Gen. 13. n. 4.

Non oderat Abramus homines, vt fugeret vrbes hominibus frequentiores, & ſolitudines amaret, eò humanæ gentis odio; ſed putabat minus ſe Deo frui poſſe, quo propiùs adiret, & audiret homines. An Magiſter Dominus montes petit, orandi cauſa, vt homines eam orandi formam ſequantur? Aſſentior. Nam, Luca teſte, Chriſtus *exiit in montem orare*, &c. cap. 6. num. 12. *aſcendit in montem, vt oraret*, &c. *cap.* 9. *num.* 18. ſcilicet vt à diſcipulis Magiſter procul abductus orandi modum inſinuet. Pulcbrè in locum Tertullianus lib. ad Martyr. cap 2. *Ipſe* (inquit) *Dominus in receſſu frequentius agebat, vt liberius oraret, & ſæculo cederet*, &c. Quaſi orandi modum concinnaret optimè receſſus ab oppidis. Neque enim orare Deum poteſt liberè, qui vrbes frequentat: obruatur, neceſſe eſt, curis maximis rerum humanarum.

Minus Deo fruitur, qui propius audit homines.

Luc. 6. n. 12. & 9. 4. 28.

Liberius erat, qui fugit vrbes.

7. Quantum verò caſtæ voluptatis meditantibus repræſentent intonſi montes, ſaltus obſcuri, & vaſtæ ſolitudines, Magiſter eſt Hieronymus *Epiſt.* 1. *ad Heliodorum.* deinde Bernardus *Epiſt.* 106. ad Henricum magiſtrum ſacrarum literarum. Inuitat Bernardus hominem, vt ſolitudinem petat Claræuallis: vnde procul homines, vbi Deus propè. Locus enim ab oppidis longè poſitus, multam è cœlo trahit voluptatem. *Experto crede*, (inquit) *aliquid amplius inuenies in ſyluis, quam in libris*, &c. quo longiùs ab vrbe viuas, eo propiùs Deum videbis. *Ligna, & lapides docebunt te, quod à magiſtris audire non poſſis*, &c. Qui enim Deo Magiſtro diſcit, vel ab incultis locis diſciplinam haurit, *An non montes ſtillant dulcedinem, & colles fluunt lacte, & melle?* &c. Iam id pridem Ioel monuerat cap. 3. num. 18. *Stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte*, &c. Sed, quod Vates de Chriſti aduentu, id Bernardus pollicetur de Claravalle. Vbi mens Deo ſacra ex arborum aſpectu, ex aquarum vi, ex montium latebris, Deum iucundè meditatur.

Multam è cœlo trahit voluptatem locorum aſperitas.

Ioel 3. n. 18.

Deum piè repræſentat agri venuſtas.

8. Cur non ita, ſi villam petit Cyprianus, & procul ab vrbe abit ruſticatum? ſcilicet vt de ſuo Deo loquatur liberè: ſic ille ad Donatum lib. 2. Epiſt. 2. *An ne eloquium noſtrum arbiter prophanus impediat, aut clamor intemperans familiæ obſtrepentes obtundat?* &c. Laudat Cyprianus, quam tenet ſedem, longe à tumultu hominum, vbi lacus, montes, ſaltus, & quæcumque locorum aſperitates Deum exhibent præſentiſſimum. *Animam* (inquit) *ſimul, & auditus inſtruit, & paſcit obtutus*, &c. O ſolitudinem boni ſcholam, Magnique Dei regiam! quò Moyſes abit, cùm aulam fugit, *Exod* 2. *num.* 15. Deinde ſimulato gregis paſcendi ſtudio, ſecedit in ſolitudines. quod notat Procopius *in* 1. *Iſa. cap.* vnde abduci ægrè poteſt, etſi Deus iubeat; tanta enim viro voluptas inibi, cùm Deum meditaretur, & alloqueretur, vt multis Deum vrgeret, ne legaretur ad Regem Orator, *Exod.* 4. In Horebo Moyſes erat, & ſuo cum Deo ſolus erat. *Vnde ad curam hominum euocatur inuitus*, &c. Sic Procopius. Satis ſciens Deo frui non poſſe hominem, qui amicè tractat homines. Occaſionem igitur meditandi iucundè Hebræo Deus proſpexit, cùm eduxit ab

Ab arborum aſpectu Deo notiones hauriuntur.

Exod. 2. n. 15.

Exod. 3. n.

Exod. 4. 13.

Qui Deo fruitur, a(d) curas hominis.

ab oppidis ad ſolitudines. *In quibus nunquàm homo habitare potuit*, &c. Et quidem Horebus dumis incultus, ſcopuliſque aſperrimus, ſuum Hebræo Deum oſtentauit glorioſè.

Num. 15. Illic fontes amari obdulcati ſunt eis ad bibendum, & per annos quadraginta annonam de cœlo conſecuti ſunt.

Commentarius.

70. PErgit Achior, & quæ à Deo bona Hebræus acceperit, carptim exponit. Multa prætermittit: non tamen, quæ Moyſes docet de ſanata amaritudine aquarum plurimarum, *Exod.* 15. *num.* 23. Notum eſt, quo loci Deus Hebræum eduxerit, *& venerunt in Mara*, &c. vbi amaritudines aquæ ſalſæ, & nomen loco inditum ab euentu rerum. Id enim fecit Hebræus. *Vocans illum Mara, id eſt, amaritudinem*, &c. Neque enim Deus homines ad ſe trahit, vt iucundè vitam degant: ſed in labore, ac mœrore. quod notat Hieronymus *Epiſtol.* 127. *ad Fabiolam, manſ.* 5. Agnum Deus, & panem apponit: *ſed cum lactucis agreſtibus*, &c. *Exod. cap.* 12 *num.* 8. quod expendit Hieronymus Epiſt. 18. ad Euſtochium. *Apud Deum* (inquit) *nihil tantam ſuaue placet, niſi quòd in ſe habet mordacitatis aliquid, & veritatis: Paſcha enim Chriſti cum amaritudinibus manducatur*, &c. Qui delicatè viuit, mores non colit, nec virtutem curat, ſed cuticulam; ſed longè id à Dei cultu, qui lucos ab ara longè arcet. Deut. c. 16. n. 21. *Non plantabis lucum, & omnem arborem, iuxta altare Domini Dei tui*, &c. & quidem Hebræus Deo addictus Dei ſcitum piè exequeretur neceſſe erat, Iſaia vate ad cap. 17. num. 8. *& quæ operati ſunt digiti eius, non reſpiciet, lucos, & delubra*, &c. Ius erat, vt arbores ab aris longè homo truderet, qui Deum piè vellet colere. *Ne ſcilicet paſſiua, (id eſt,) paſſim vaga) & voluptuoſa religio auſteritatem vnius, ac veræ religionis euertat*, &c. Sic Hieronym. *ad Hoſeam cap.* 4. Tantum Deus abeſt ab admittendis hominibus, qui ea arborum vel eſu, vel vmbra voluptatem captant. Addit Philo *ad* 1. *de Monarch.* corrumpi caſtitatem morum locis amœnioribus, & ea de cauſa arceri arbores a Dei aris. *Quoniam verum Dei templum non poſtulat amœnitates, ſed ſeueram caſtitatem*, &c. ſcitè admodum Philo monet, Quandoquidem, ſi mites ſunt arbores, & dulces, edunt fœtus. *Parum cedentes homines à religione retrahunt*, &c. Et quod Deo colendo tempus inſumendum eſt, pomis colligendis inſumunt. *Præterea ſyluarum condenſa maleficiis conueniunt*, &c. Neque enim pudet peccare, vbi lucos loco obſcuro peccantem abdit. Itaque ſana fides, & caſta pietas quod volupe eſt, auerſatur, & auertit longè. Et hæc Deo mens, vt Hebræum duceret in Mara, id eſt, amaritudinem.

Exod. 15. n. 23.

Exod. 12. num. 8.

Dei amans non amat delicias.

Deut. 16. n. 21.

Iſa. 17. n. 8.

Procul à Dei ara delectatorum appetitus.

Nutrit Venerem locorum amœnitas.

71. Non ego negauerim ſanatam amaritudinem aquæ ſalſæ, ligno in fontem miſſo: quod habes *Exod. cap.* 15. *num.* 25. & indo

Exod. 15. n. 25.

Veloſ. in Iudith.

excepit Syracides cap. 38. num. 5. *Nonne* (inquit) *à ligno indulcata eſt aqua amara?* &c. ſcilicet tentari Deus non ſinit homines ſupra quàm poſſunt. quod Paulus docet 1. *ad Corinth. cap.* 10. *num.* 13. Laudo, quæ monet Hieronymus Epiſt. cit. ad Fabiol. manſ. 5. *Ne terrearis* (inquit) *ſi poſt victoriam venias ad amaritudinem. quia verum Paſcha facientes azyma cum amaritudinibus comedunt; & tentatio probationem, probatio ſpem, ſpes verò parit ſalutem*, &c. Quid ſalutis non oſtendit aqua ligno ſanata? Addit Hieronymus. *Apud Medicos antidotus quædam noxios humores temperans, ex amaritudine nuncupatur, quæ dulcis oſtenditur, reſtituens ſanitatem*, &c. Sic & tentationes animi vertuntur in dulcedines, cùm turpes ſedant motus. Nec Deus pungit homines difficultate rerum acerbiſſimarum, niſi vt punctionibus voluptates animi conciliet. Deinde vices mutat, ne quis ſuccumbat tentationibus ſi pugnet continuò. Bene Philo ad lib. de Abr. migrat. *Non poſſum cum illis conflictari perpetuò; ne fortè quis aliquam inde peſtem ſibi affricet*, &c. Certè Deus, cùm te diutiùs laborare non patitur, laborem emollit, vt feras leuiùs.

Eccl. 38. n. 5.

1. Cor. 10. num. 13.

Amaritudines iuſta menſura diſpenſat Deus.

Ad ſanitatem morum facit amaritudo tentationum.

Modicum (inquit,) *& non videbitis me; & iterum modicum, & videbitis me*, &c. *Ioan. cap.* 16. *num.* 16. Sic ſe Chriſtus ſubtrahit, vt redeat iterum; ne quis prematur grauius, quàm par eſt, labore continuo. Vnde virtutis amans rectè habet. *In ſchola virtutum proficiens, faciente viſitatione, ne deficiat; tentatione, ne ſuperbiat*, &c. Hæc Bernard. *Serm. ad Cant. Ezech* Nouit bonus Deus ingratum omnino eſſe, quod nimium eſt. Inde vices boni, ac mali verſat: & cum ſinapis grano, fortunam confert beatitatis perpetuæ. *Simile eſt* (inquit) *regnum cælorum grano ſinapis*, &c. *Matth. c.* 13. *num.* 31. ſcilicet, ad condimentum ſatis eſt ſinapis modicum. *Amarat enim nimietas, quod menſura condire poteſt*, &c. Addit Chryſolog. *Serm.* 125. Hæc in Dei manu menſura eſt, vt ſciat bonis mala miſcere, & ſtatuere, quo Hebræus anno Chaldæum iugum excutiat. Ne quid nimis. Erat Hebræus in ergaſtulo Babylonico: abduxerat è Ieroſolymis Nabuchodonoſor, premebat Baltaſar nepos, apud *Dan. cap.* 5. *num.* 19. *&* 23. Neceſſe erat, vt Chaldæus puniretur, ne Hebræum puniret ſine modo. Regem bilance Deus appendit, annis expletis, quos Hebræus exegerat patientia rerum acerbiſſimarum. Sic enim Vates legit n. 26. *Mane Thecel, Phares*, &c. quod vertit, *Numerauit, appendit, ac diuiſit*, &c. iudex ſcilicet hominum. Quaſi vellet Daniel, Deum niſi ex numerato, & appenſo, non premere homines. Notat id Rupertus lib. 7. de Victor. c. 5. *Menſus eſt*, (inquit) *tempora eiuſdem Regni, vt tantum, vel tamdiu perſequeretur, ſubiceret, ac caderet*, &c. Neque enim Deus iudea ſinit Reges latè furere, nec populos tentari malo continuo; ſcilicet, ne deficiant. Imò, quæ pungunt acerbè, tollit citò: ſi quid Abulenſis probat. Conſtat Pharani ſolitudinem ſcopulis aſperam, & uberis incultam, humano cultu vacuam eſſe; de qua Moyſes Deum cãtans, Deut. 8. n. 15. *Ductor* (inquit) *tuus fuit in ſolitudine magna, atque*

72. Ioan. 16. num. 16.

Alternis Deus abeſt, & adeſt ad morum ſanitatem.

Matth. 13. num. 31.

Ne quid nimis.

Dan. 5. n. 19. 23. & 26.

Pœnam metitur Dei menſura.

Deut. 8. n. 15.

 terri

terribili, &c. Scio deinde ſolitudinem caſtris vicenis perluſtratam ab Haſerotha ad Cadesbarnā vſque, & patet ex *Num.* 33.*n.*28.*&* 36. Sed Moyſes *ad c.*13. vbi de locis alijs, nihil agit de vicenis hiſce caſtris, quod aduertit Rupert. *lib.* 2. *in Num. c.* 31. ſcilicet parum inibi moratus eſt populus, vbi vaſta erat ſolitudo. quæ quidem ſumma Dei bonitas eſt, mitigatam velle tranſitu celeri difficultatem rerum, emollitúmque laborem hominum. Abulenſis ad litem optimè. *Ob hoc autem fecit Deus, vt Iſraelitæ tranſirent velociter, ne fatigarentur*, &c. *q.* 4 *in cap. num.* 33. Laborem igitur hominum emollit bonus Deus, ne premantur grauiùs, ſi premantur labore continuo; & ex amaritudinibus elaborat dulcitudines bonus Pater: ligno tamen amaram in aquam miſſo, quod Magni Dei crucem refert: , communi placito: vt noris

Num. c. 33. n. 28. 36. cap. 13. n. 1.

Emollit Deus labores hominum.

Quanta ſacro in ligno virtus eſt ad amaritiem leniendam, rerum acerbiſſimarum!

Parænet. XXX.

Mulceri Chriſti labore labores hominum.

1\. MOllitur benè cruce Magni Dei, quidquid durum, ac dirum pati eſt, Auguſtino teſte. *Nihil enim tam amarum ad mortem eſt, quod morte Chriſti non ſanetur*, &c. in Manua cap. 22. Satis ad permulcendam vim laborum, ac dolorum eſt, ſi videas, miſſis in crucem oculis, quid pati oportet hominem crucis amantem, Chriſtíque diſcipulum. Nam ex crucis aſpectu vires capias, quibus perferas acerba quæque. Senſit id Paulinus; cùm ſciret ſalſam olim aquam, ligno immiſſo, perpotabilem effluxiſſe.

Mulcentur benè Chriſti cruce cruces hominum.

Quo triſtem myrrham ſacri dulcedine ligni,
In dulcem potu crucis immutauit imago, &c.

ad Nat. 8. Hæc ita Paulino Vate. Ne quis non ferret valenter, ac libenter, quod ſciret pertuliſſe Deum ſumma lubentia animi. Inde latro Dimas nec triſtes ſentit clauos, nec turpes cruces. Suo in patibulo erat Dimas, ſua in cruce meus Chriſtus, patientiæ ſpectaculum nobiliſſimum, cùm preces pro lictore, ac tortore mitteret ad Patrem, Luc. 23. num. 34. *Pater dimitte illis*, &c. In hac rerum ſcena Dimas ſuam Chriſto mentem aperit, & veniam à Deo repetit. *Domine memento mei*, &c. *num.* 42. Sed confeſſione ſcelerum priùs facta, *Nos quidem iuſte*, &c. *num.* 41. Petis fortaſſe, cur latro ſcelerum reus crucem, ac necem ferat, nec de labore leuando agat apud Chriſtum, ſed de conſcientia exoneranda? An Chriſti dolor dolorem emollit hominis? Id certò Drogo putat, cùm diſputat de latrone apud Deum. *Pœnam* (inquit) *libenter amplexus eſt: tu enim admonebas, ne pati abhorreret, quod te ſecum pati videret*, &c. *ad tract. de Paſſion.* Verè meus Chriſtus ſua cruce dulces hominibus cruces reddit. Tundant Paulinum homines dictis, factis. Non turbatur Antiſtes, ſed perſtat animo obfirmato, cùm Deum cruce preſſum videt. quod Paulinus canit, ad Auſonium Epiſt. 41.

Luc. 23. n. 34. 42. 41.

Chriſti dolore emolleſcunt labores hominum.

—— *Chriſti ſub nomine probra placebunt,*
Nec patitur tenerum mens Numine firma pudorem, &c.

2\. Senſêre Apoſtoli, quo animo ferendum eſſet, quidquid acerbitatum iuberet Prætor, lictor inferret; ſi viderent piè Chriſtum ligno affixum: nam voce exerta reſpondent: *Poſſumus*, ad Marc. cap. 10. num. 39. Quæſierat Magiſter à Iacobo, & Ioanne, poſſent ne cruces, ac neces triſtes pati, Deo ad rem duce? num. 38. *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibo?* &c. & ſignanter appoſuit, *quem ego bibo*, &c. ſe enim in Ducem addito, voluit Magiſter diſcipulos vrgere ad patientiam rerum aſperrimarum. quod expouit Chryſoſtomus Hom. 66. in Matth. *Perſpice, qualiter ipſo interrogationis modo & hortatur, & allicit*, &c. Sciebat Magiſter Optim. haurire homines facilè difficultates rerum acerbiſſimarum, Deo in crucem acto. Neque enim temerè additum de hauſtu amaritudinum. *Quem ego bibo*, &c. Sed, quod addit Chryſoſtomus, *vt communicatione laborum promptiores redderentur*, &c. ſic vrget Chriſtus patiens ad patientiam rerum aſperrimarum; quaſi leues ſua cruce reddat cruces hominum.

Marc. 10. n. 39. & 38.

Libenter in ſtus crucem ferat, Chriſto duce.

3\. Ligno ſuffixus prodigit animam Seruator hominum, vtpote quem lictores interemerunt. *Suſpendentes in ligno*, &c. *Act. cap.* 5. *n.* 30. vt Chriſti diſcipulus fuſtibus exceptus plurimis, nec vim timeat, nec iniuriam. quod Cyprianus laudat lib. 3. Epiſt. 25. ad Martyr. *Neque enim ad fuſtes Chriſtianum corpus expauit, cuius ſpes omnis in ligno eſt*, &c. Vepres, ac tribulos edit terra, quibus pungantur peccantes homines, Gen. c. 3. n. 18. *Spinas, & tribulos germinabit tibi*, &c. Ne tamen vepres lædant grauiter, ſuo Chriſtus cerebro ſtimulos geſtat, & emollit aculeos. *Exiuit enim Ieſus portans coronam ſpineam*, &c. *Ioan. c.* 19. *n.* 5. Sic Deus ſuo dolore dolores hominum mulcere ſolet, & ſanare. quod expendit Tertullianus de Coron. cap. 14. *Abſtulit virtus crucis omnes aculeos mortis, in Dominici capitis tolerantia obtundens*, &c. & verò, quis inſpiciat Deum flagris cæſum, clauis fixum, & cruce turpatum, nec crucis acerbitates, morſúſque triſtes ferat ſtrenuè, ac libenter?

Act. 5. n. 30.

Gen. 3. n. 18.

Quidquid pati durum eſt, leniunt Chriſti patientia

Ioan. 19. n. 5.

4\. Inde votum Ioſepho Arimathæo audax eſt crucis ferendæ, ſi Prætor iubeat. Qui enim Magiſtrum colebat clanculò, occultus ſcilicet diſcipulus, *propter metum Iudæorum*, &c. *Io.* 19. *n.* 38. Id verò, an antequam Magiſter vitam cruce finiret, Magiſtro ad Crucem, necémque adacto, *Audacter introiuit ad Pilatum*, &c. *Marc. c.* 15. *num.* 43. vt Magiſtrum vita defunctum daret tumulo. Vires capit Senator, & metu pulſo, magnos ſumit ſpiritus; nec crucē, necémque timet, qui Deum cruce preſſum videt, & colit religioſè, Lyrano teſte. *Sed exemplo mortis Chriſti animatus, oſtendit ſe publicè Chriſti diſcipulum eſſe*, &c. Sentit Arimathæus emollitos crucis mucrones patientia Magiſtri Domini, qui nec Prætorem, nec lictorem timet, etſi minas intendant graues; nam crux Deum explicans hominibus, lex eſt imperans neceſſitatem patiendi fortiter, ac libenter. Dulce, ac decorum Nazianzeno eſt, quidquid acerbitatum infert Arianus, ſi cōferatur cum flagris, ac colaphis Magni Dei. *Quota* (inquit)

Io. 19. n. 38.

Mar. 15. n. 43.

Audet inſtus ad necem vſque ferendam poſt Chriſti necem.

pars

pars eſt, id; quod patior, indignitatis illius, qua Chriſtus conſputus, & cæſus eſt, &c. *Orat.* 25.

Nouit Iſaias, qua vi trahit Chriſtus homines ad crucem piè colendam, & ſtrenuè ferendam. Hac voce Chriſtus, *Ego* (inquit) *Dominus: Primus, & nouiſſimus ego ſum*, &c. *cap.*
Iſa. 41. n. 4. & 53. n. 3. & 41. n. 5.
41. *num.* 4. & textus eſt de cruce, ac nece Magni Seruatoris, quia nouiſſimum virorum, ac virum dolorum Chriſtum agnoſcit Vates, *cap* 53. *num.* 3. Video, quæ nam turba hominum Deum quærit, vti primum; ac hominem
Allicit ad patiendum Chriſti patientia.
vti nouiſſimum. *Viderunt inſulæ, & timuerunt; extrema terræ obſtupuerunt, appropinquauerunt, & acceſſerunt*, &c. *cap.* 41. *num.* 5. Abundè ad excitandos crucis amores erat, videre Deum cruce lata preſſum, & ſub iniuſta ſarcina ſudantem largè, quod exponit Gilbertus ſerm. 20. in Cant. *Omnia, quæ inde ſunt, quandam habent alliciendi efficaciam, & cogitantes ſollicitant in affectum*, &c. Modos modis loquendi addit Vates, vt oſtendat quanta ſacro in ligno vis eſt ad homines piè mouendos, trahendóſque religioſè. Quare cerebri malè ſani eſt ſcire Deum flagris, clauis, cruciatibuſque exceptum plurimis, ac de vitæ commodis minimè cogitare. In Ithabyrio erat Chriſtus; aderant comites Moyſes, & Helias, & ſermones cum Deo miſcebant dulces. *Dicebant exceſſum*
Luc. 9. n. 31. & 33.
eius, &c. *Luc.* 9 *n.* 31. Græcè ἔξοδον, Chriſti ſcilicet exitum, *ex hoc mundo ad Patrem*, &c. Vtrique viri magni diſputabant de cruce, ac nece magni Dei. Tunc Petrus ad Magiſtrum, *Præceptor* (inquit) *bonum eſt nos hic eſſe*, &c. *n.* 33. Idque Petrus (teſte Luca) *neſciens quid diceret*,
Abſurdum eſt ſub magiſtro malè preſſo diſcipulum agere delicatè.
&c. & ſcitè meo à Luca dictum. Nam mentis quodammodo emotæ eſt homines de vita agere, cùm Deus ſua de cruce, ac nece agit. Oportebat, vt cruces infames animo forti, ac lubenti deuorarent homines; quandoquidem crux Dei Magni dulces reddit clauos, dulces cruces, dulces amaritudines rerum aſperrimarum. *Illæ fomes amari obdulcati ſunt.*

Et per annos quadraginta annonam de cœlo conſecuti ſunt.

Commentarius.

73. TExtus eſt de Manna in cibos communes dato. quod multis patet, vide Exod. cap.
Pſ. 77. n. 24.
16. num. 15. Deut. 8. num. 16. Pſalm. 77. n. 24. *& pluit illis Manna ad manducandum*, &c. quot annis id bonus Deus prouiderit, bene
1. Eſdr. 9. n. 20.
Achior exponit, & monet Eſdras lib. 2. cap. 9. num. 20. *Quadraginta* (inquit) *annis*, &c. Illud expendo, panem ſcilicet è cælo datum, vocari annonam ab Achiore, quaſi Deus Hebræum tanquam familiæ Pater nutrierit. Sic Nabuchodonoſor pueros ex dimenſo recrea-
Dan. 1. n. 5.
tos eſſe voluit, Dan. cap. 1. num. 5. *& conſtituit Rex annonam*, &c. Nec Deus Hebræum cibo, potúque nutrit, niſi vt paternam aduersùs
Cibos Deus hominibus, vt Pater, apparat.
hominem oſtendat curam. *Tempore qui tanquam filius à patre nutriebatur; panem enim cæli dedit illis*, &c. Hæc Cyr. Alex ad 1. *Iſaiæ cap.* Et verò, iuſta Deo, ac pia cura eſt de hominibus paſcendis; ſcilicet, ne laborent in cibo parando: quod probat Chryſologus ſerm. 146.

Totumque ſeruitutis humero admit laborem, qui blanda rore cæleſtem eſurientibus præbuit, & inuexit annonam, &c. Laudo, quæ Deus egerit
Miniſtrat Angelus ne laborent homines.
amore hominum. Scio tamen aliam à Vate Lyrico rationem inſinuatam eſſe de annona conſtituta Pſalm. 77. Suam Deus opem late
Pſ. 77. n. 22. & 24.
promittit hominibus: ſed malè Deo fidunt homines. *quia non crediderunt Deo*, &c. *n.* 22. Factum inde eſt, vt panem à Deo Hebræus caperet num. 24 *& pluit illis manna ad manducandum*, &c. An Dei iniuria Deo eſt ratio faciendi bene? putat id Baſilius Seleucien. *Orat.* 19. Ad Hebræos igitur Antiſtites, *Contumaciam* (inquit) *tuam reuerentia mollire machinatus Deus, supernè alimentis parandis cælum*
Vincuntur dulci poſtera dura cibo.
vocabat, infernè rupes ad inexpectatas aquarum potationes adornabat, &c. Quàm bonus hominibus Deus! quos lenire ad obſequium aggreſſus eſt menſa extructa; ſciens certò benefactis vrgeri homines fortiter; nam, teſte Seneca, *vincit malos pertinax bonitas*, &c. *ad* 7. *de Benef. cap.* 28. Hac via Deus Hebræum malè diffidentem cibare conatus eſt. Nec maieſtate læſa reos ſcelerum non paſcit homines: *qui ſolem ſuum facit oriri ſuper bonos, & malos*, &c.
Matth. 5. n. 45.
Matth. cap. 5. *num* 45. ſcilicet *more optimorum parentum, qui maledictis ſuorum infantium arridentur: nec ceſſant Dij beneficia ingerere, vanam*
Bene Deus facit, etſi malè accepit.
potentiam ſortiti, prodeſſe, &c. Ita Seneca *lib. cit. cap.* 31. Duplex ex dictis admonitio: altera, Deum prouidentiſſimum adeſſe viris bonis; altera, Deum clementiſſimum non deeſſe malis etiam hominibus. Illud igitur admoneas,

Parænet. XXXI.

Prouidere Deum viris optimis.

NEgat Dauid apprimè inſtructus periculis rerum plurimis, virum bonum laborare ſolitum inopia ſaltem diuturna: citò 1.
enim inuenit remedium inopiæ mitigandæ.
Ita Dauid Pſalm. 36. num. 25. *Iunior fui, etenim* Pſ. 36 n. 25.
ſenui, & non vidi iuſtum derelictum, nec ſemen eius quærens panem, &c. ſcilicet, paterna eſt indulgentia liberis conſulere, menſam parare. Filium ex Ægypto Hebræum Deus euocat in loca vaſta. Hæc enim apud Regem Dei vox
Ex. 4. n. 23.
eſt Exod 4. num. 23. *Dimitte filium meum, vt ſeruiat mihi*, &c. ſtatim menſam ſtruit Deus
Qui iubet, paſcat.
cibo Angelico Deum Vates Dauid legumlatorem, motumque ducem laudat Pſal. 22. n. 1.
Pſ. 22. n. 1.
Dominus regit me, &c. Ne quid tamen deſit ad officium piè faciendum: vox inibi Græca eſt, κύριος ποιμαίνει με, quod bene vertas, *Dominus paſcit me*, &c. & verò, qui leges imponit Dominus, cibo foueat gregem hominum opus eſt: ſi quid videt Clemens Alex. 1. *lib. ſtrom. cap.* 14. Notat ille cœtum hominum à Chriſto
Luc. 12. n. 32.
gregem appellatum eſſe, *Luc. cap.* 12. *num.* 32. & addit. *Quod ſi grex à Domino dicitur allegoricè, idem erit bonus Paſtor, & legiſlator*, &c.
Qui leges imponit, cibos apponat.
Obſtrictus ſuo officio Deus eſt, vt niſi paſcat, non imperet Dominus. Scio Deum, & Regem, & Patrem ſacro textu vocatum eſſe. Regem, ac Dominum exercituum agnoſcit Vates Iſaias *cap.* 6. *num.* 5. Patrem Moyſes laudat
Iſa. 6. n. 5. Deut. 32. n. 6.
Deuter. cap. 32. num. 6. *Nunquid non ipſe eſt*

Pater tuus, qui poſſedit te, & fecit te? &c. vt noris quo iure Deus paſcendos homines ſuſcepcrit. *Qui & inſtitua regnantis, & generantis affectu in ſe totam ſui recepit ſolicitudinem*, &c. Hæc Chryſol. *ſer.* 163. Hoc aſpectu egit Magiſter, ne diſcipulus de cibo parando ageret, vel cogitaret. Luc. 12. n. 29. *& vos* (inquit) *nolite quærere, quid manducetis, aut quid bibatis*, &c. Quod vt facile Magiſter à diſcipulo impetraret, Deum in loco Patrem laudat. *Pater* (inquit) *veſter*, &c. quaſi vellet. An pater ſuam liberis curam, & opem negiret? *& hæc ſola ratio ſufficit ad confidendum*, &c. Addit Caietanus ſcitè. Deus bonc! quo affectu curas, & alis homines? Pater ſcilicet tui amans generis! Neque enim paterni erat animi homines à te fieri, ac deinde cibo negato deſeri. Hæc Ambroſiu vox eſt, quidquid nulit Philoſophus, *& quis ſui operis curam negligat? quis deſerat, ac deſtituat, quod ipſe condendum putauit*: &c. *ad* 1. *de Offic. cap.* 13.

Luc. 12. n. 29.

Et Rex, & Pater Deus mundi, vt prouideat neceſſitatibus hominum.

2\. Iam verò, ſi quid laboris imponit, menſam bonus apponit Deus. Petrum labore Apoſtolico terendum vrget Magiſter. Vnde multus Apoſtolo curſus à Ieroſolymis in Aſiam vniuerſam: addo Galatiam, & Cappadociam, 1. *Petr. cap.* 1. *num.* 1. Sed lego cibos à Deo ſtatim appoſitus eſſe, cùm Petrus id appeteret *Act.* 10. *num.* 10. linteumque cælo miſſum n. 12. *In quo erant omnia quadrupedia, & ſerpentia terræ, & volatilia cæli*, &c. ſcilicet, vt quæ Petrus vellet, in cibos conficeret, Dei iuſſu. *Petre, occide, & manduca*, &c. num. 13. Quis neget Petrum à Deo inuitatum lautè eſſe? Putat id Chryſologus ſerm. 163. *Nam quidquid Noe vexit noui ſæculi, ſæculi parauit ad ſemen, hoc vnam Petri cælitus mactatur, & exhibetur in cœnam*, &c. Laborem imperabat Deus viæ iucundæ num. 20. *Surge, deſcende, & vade*, &c. oportebat, vt Petrus cibo refocillatus abiret. In hac enim Deus, vti Pater, eſt familiæ recreandæ, ſi qua vrget ad laborem. Nec moras Deus patitur in ſubleuanda fame hominis. Adamum condit *Gen. cap.* 1. *num.* 27. & ad laborem vrget hortuli percolendi, c. 2. num. 15. *vt operaretur, & cuſtodiret illum*, &c. Sed creat hominem, poſtquam terra Deo iubente, in fructus latè diffunditur *Germinet terra*, &c. cap. 1. num. 11. *Volens, vt recens natus homo nulla re careret, quæ ad vitam, atque adeo ad bene viuendum conferat*, &c. Hæc Philo *ad lib. de Opif.* A quo Nicetas mentem hauſiſſe viſus eſt, vt munctet, parata rerum copia creatum vltimò Adamum fuiſſe, *vt mundum ingreſſus inopia minimè laboraret*, &c. ſic Nicetas *in Orat.* 44. *Nazianz.* Abſurdum enim erat, vt quem Deus ad laborem hortuli creauerat, non recrearet cibo large parato, *et conuiuium humanitatis eſſet, à pondus operis ſuperet, & laborem*, &c. & hæc Chryſologo mens eſt, *ſerm* 170.

Act. 10. n. 10. 12. 13. & 20.

Iucunda cibo ſtrueta.

Gen. 1. n. 27. 31. & 2. n. 15.

Seruum paſcat herus.

3\. Quid ſi mira Deus edit, vt viris bonis prouideat? video, quo iure dixerit Hieronymus Danielem ſua media metuiſſe, ne periclitaretur inedia. Erat Vates inter leones ieiunus, ac ſiccus fame, ſiti, *Dan. cap.* 14. *num.* 36. eo loci volat Habacuc, duce Angelo, prandiolumque ferens *Serue* (inquit) *Dei, tolle prandium, quod miſit tibi Deus*, &c. Notum eſt miraculum, quo Angelus hominem capillis detulit è Iudæa in Babylonem: ſed viris bonis ad miraculum vſque Deus prouidet, Angelo ſubminiſtro. *Talem enim diſcipulorum inedia meruerat hebdomadis?* &c. ſic Hieronymus 2. *aduerſus Iouin.* Nónne Chriſtus miris modis famem ſedat hominum plurimorum? *ſequebatur eum multitudo magna*, &c. *Ioann. cap.* 6. *num.* 2. Affectu ſcilicet pio Deum viæ, ac vitæ ſanctæ ducem amabant homines, ſequebanturque locis vaſtis. quibus neceſſe erat prouidere, ne deficerent. Quid ergo meus Chriſtus, niſi mira patraret, vt occurreret neceſſitatibus hominum? quinis igitur panibus quinque hominum millia recreauit, fame abundè ſedata. *Quantum volebant*, &c. *num.* 11. Quid ſi Chriſtus delicias curaſſe hominum in loco viſus eſt? Petit Abulenſis *q.* 117. *in Matth. cap.* 14. fuerit ne panibus hordeaceis ad gulam ſapor, vt menſa à Deo parata lautè homines recrearet? & adſtruit panes ſaporis fuiſſe optimi. Neque enim vinum ex aqua niſi optimum confecit Deus; quod probat Ioannes c. 2. *n.* 10. Nec panes ex hordeo multiplicatos ſapere niſi delicatè æquum erat. *Verosimile* (inquit) *eſt, quòd eſſent optimi; vt oſtenderetur magnitudo Chriſti in hoc*, &c. ſcilicet Magnus Princeps, ac Magnus parens videtur Deus eſſe, cùm viros bonos curat abundè, ac delicatè.

Dan. 14. n. 36.

Mira Deus facit, ne deſit neceſſitatibus hominum.

Io. 6. 2. 1. & 11.

Vſque in delicias paſcit Deus.

4\. Sic amati à Deo homines docet bene Seneca ad lib. 4. de Benef. cap. 5 *Neque enim neceſſitatibus tantùm noſtris prouiſum eſt: vſque in delicias amamur*, &c. Et verò vnde hæc, quæ poſſides? quæ negas? quæ præſtas? quæ rapis? Vnde & hæc luxuriam inſtruens copia; vnde, & quæ oculos, aures, animumque mulcent orbe terrarum vniuerſo? Iam id pridem Philo inuenerat explicato Decreto, quo vetat, ne Hebræus hoſtem premens, vrbe obſeſſa, mites, ac felices excidat arbores, Deut. cap. 20. num. 19. *Non ſuccidas arbores, de quibus veſci poteſt*, &c. Nam præcepti vim ex loco ſic Philo eruit, vt nolit Deus carere homines terrarum fœtura dulciori, *vt preſtò ſit humano generi ciborum copia, non ſolùm ad neceſſitates, verùm etiam ad delicias*, &c. *ad lib. de Charit.* Quid viro bono agendum appoſita lautè Dei menſa, docet Nazianzenus Orat. 40. *Tam quæ ad neceſſarios vitæ viſus, quàm quæ ſpectant ad delicias, velut in communi conuiuio natura propoſuit, vt ex ipſis beneficiis Deus tibi innoteſcat*, &c Larga ſe manu Deus oſtendit, ac docet laborare inopia non poſſe hominem, qui Deum vti Patrem agnoſcit, ac veneratur. Nam ſub Deo Parente hominum optimo, *Annonam de cælo conſecuti ſunt*, &c. Homines boni æquè, ac mali. Ne quis neget

Deut. 20. n. 19

Delicatiora viris bonis Deus parat.

Extructa à Deo menſa pius animi affectus hominum.

PARÆNET. XXXII.

Deum malis etiam hominibus prouidere.

1\. HEbræum ab Ægypto Deus euocat vaſtam in Arabiam; erant in caſtris Moyſes, homineſque alij probatæ ſanctitatis: erant & Dathanes, Abirones, & turba reliqua mali cerebri; vtroſque tamen homines Deus alit annis plurimis. *& pluit illis manna ad manducandum*, &c. quod Dauid canit *Pſalm.* 77. *num.* 24.

Pſ.77.n.24. *num.* 24. & quod magis miror, ſapor ille cibi varius, elaboratuſque ad lubentiam vſque, & gulam hominum, communicatus eſt bonis æquè, ac malis. Hoc enim affectu Deus erat *deſeruiens vniuſcuiuſque voluntati*, &c. *Sapient.* 16. *num.* 20. vt bonos à malis non excerneret, ſed vtroſque homines indifferéter aleret. quod volunt Cæſar. Arelat. *Hom.* 5. Hugo Vict. *in Exod. cap.* 16. Chryſoſt. *in tract. Quod nemo læditur, niſi a ſe.* Vide quos Lorinus citat Auctores alios *ad Sapient. locum cit.* Neque enim pulſatus iniuria Deus ſuam à bene faciendo manum retrahit. Vnde Cyrillus addit Catecheſ. 2. *Negauerunt Deum homines, ſed Deus ſe ipſum non negauit*, &c. Facit ad litem metaphora depluendi, qua Deus vtitur. *Ego pluam vobis panes*, &c. *Exod. cap.* 16. *num* 4. & qua Dauid ſuam adornat muſam, *Pſalm. cit.* Nam Deus, teſte Matthæo, *pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos*, &c. nec alios ab aliis excernit homines. Peccant in Deum gentes locis plurimæ, Deique maieſtatem iniuſtè lædunt: ſed nubes Deus mittit in agros, alit ſegetes, nutrit pomos, homineſque bonos iuxtà, ac malos bene habet. *Satius enim eſt prodeſſe malis propter bonos, quàm deeſſe bonis propter malos*, &c. admonet Seneca *ad* 4. *de Benefic. cap.* 28. Argumento in hanc partem eſt, quòd bonus rerum Pater hortos geniales, agróſque fertiles æquè, ac rupes ſteriles, vepreſque triſtes alit imbre miſſo; nec minus, quàm felices arbores, infelices iuuat frutices. *oſtentans ſuas diuitias; quod iis etiam ſufficiant, qui non magnam inde vtilitatem capiunt*, &c. ſic Philo 2. Allegor.

Sap. 16 n. 20.

Nec tactus iniuria Deus non paſcit homines.

Ex. 16 n. 4.

Mat. 5. n. 45.

Larga in vtroſque homines Dei bonitas.

3\. Rem igitur humanam ea Deus via diſpenſat, vt quæ quiſqua velit, à Deo ad vitam obtineat. *Quippe qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos*, &c. *Matth. loco citato.* Nec temerè erecta Deo ſedes in ſole eſt: vnde ſuam bonus Pater oſtendat curam de humano genere. Cantat id Vates Dauid Pſalm. 18. n. 6. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum*, &c. & hæc ita, Bernardo teſte, *vt Scriptura impleretur, quæ dicit: Vt ſit ſalus mea vſque ad vltimum terræ*, &c. *Iſa. cap.* 49. *num.* 6. Scio de qua ſalute textus eſt. Addiderim, extructam Deo Sedem in ſole eſſe, vt qua via Sol malos, & bonos reſpicit homines, hac & Deus via probos, improboſque homines bonis aleret, & recrearet, omnémque iuuaret nationem, quæ ſub cælo eſt. Tantoſque Deo affectus eſt de paſcitandis hominibus licèt improbis, vt iuramento Deum obſtringat Helias, ne famem ſoluat 3. Reg. cap. 17. num. 1. *Viuit Dominus, ſi erit his annis ros, aut pluuia, niſi iuxta oris mei verba*, &c. Vrget Deum Vates Sacramento, quaſi grauiſſimum Deo eſſet reos punire cibo negato. Ac proinde ſuam Vates interponit auctoritatem: *iuxta oris mei verba*, &c. *Propenſam Dei in homines beneuolentiam metuit. Ne præmaturum det, ab imbrium carentia laxamentum metuit*, &c. ſic habet *Orat.* 11. Baſilius Seleucien.

Pſ. 18. n. 6. *Salutem curat omnium bonus Seruator.*

Iſ. 49. n. 6.

Paſcit bonitas, quoſcumque terra capit homines.

3\. Reg. 17. n. 1.

Inuitus manum Deus trahit à largiendo.

3\. Quòd ſi Hebræus queritur de communi cibi penuria, tacet Deus, nec queritur de iniuſta querimonia; ſed occurrit neceſſitatibus. Fame periclitatur gens Hebræa *Exod. cap.* 16. quare ſuo cum Duce grauiter expoſtulat n. 2. *& murmurauit omnis congregatio*, &c. ſcilicet leges non audit venter fame tugiens. Occurrit è veſtigio Deus Opt. num. 4. *Ego pluam vobis panes de cælo*, &c. Nec de Hebræo pœnas inde ſumit, quas Hebræus dedit, cùm appeteret irritamenta gulæ ſiculæ, illud obtrudens immodeſte Num. cap. 11. num. 4. *Quis dabit nobis ad veſcendum carnes?* &c. Sed tanto Deus motu in homines graſſatus eſt, vt Hebræo malè mulctato appellaretur locus ille, *Sepulchra concupiſcentiæ*, &c. Textum ita verſo. Queritur Hebræus, carneſque petit, & ſtatim punitur: queritur, & panes cupit, nec pœnas ſoluit; quid hoc rerum eſt? Abulenſis optimè q. 11. in cap. Num. cit. *Quia ibi deficiebat panis, & potus; quod rationabilius erat ad formandam querelam*, &c. Sciebat Deus Opt. iuſtam Hebræo eſſe querendi rationem, cùm non haberet annonam: inde tacet ad voces, & non punit; quaſi parer hominum Deus teneſcetur bene liberis, etſi malis prouidere.

Exod. 16. n. 2. & 4.

Num. 11. n. 4. 34.

Iuſtè dolet, qui annonam ſibi detractam dolet.

4\. Deinde largus opum Dominus opes effundit in homines, licèt improbos, vt pertinaces euincat animos pertinax bonitas. *Qui enim iaſtum, & onerat priora ſequentibus, etiam ex duro, & immemori pectore gratiam extrudit*, &c. quod monet Seneca 1. *de Benefic. cap.* 2. Hæc Baſilio Seleucienſi ratio occurrit, vt Deus Hebræum malè diffidentem ſolaretur cibo Angelico. Cùm enim addubitaret gens vnicorſa de ſumma Dei potentia, & altè ebuccinaret Pſalm. 77. num. 20. *Nunquid panem poterit dare, aut parare menſam populo ſuo*, &c. Deo inanes ad voces conniuente. *Panem Angelorum manducauit homo*, &c. *num.* 25. Antiſtes enim Hebræum pulſans, *Contumaciam* (inquit) *ſuam reuerẽtia mollire machinatus eſt Deus*, &c. *Orat.* 19. Sed hac vna voce vrget Hildebertus virum æquè nobilem, ac diuitem *Epiſt.* 32. Sciebat hominem diuitiis ſimul, & vitiis affectum eſſe: inde concepit imperium arguendi. *Iam te blandimentis quibuſdam naturæ delenibat, gratuitis præueniendum cenſens officiis*, &c. Eò ſpectabat bonus Deus, cùm opes credit hominibus; peruicaces animos trahere conatur ad ſui amorem largitionibus maximis. Quis latro non pararet ſceleribus admittendis patrocinium, ſi quæ bonus poſſidet, malus non haberet fortunæ bona? In hac ſententia Theodoretus eſt lib. 6. de Prouident. *Apertiſſimum* (inquit) *defenſionis campum haberent malitiæ operarij, ſi in hac vita diuitiarum theſauros ſolis iuſtis iudex ille diſtribuiſſet.*

Pſ. 77. n. 20. & 25.

Blanditur improbo Deus, vt probum reddat hominem.

5\. Quare malus etiam homines benè nummatos eſſe Deus voluit, ne quid opponerent in patrocinium improbitatis. Hac via Iudam Magiſter ducit. Nouit diſcipulum intus, & in cute: quid vellet, quid tentaret, quid raperet. *Fur enim erat, & loculos habens*, &c. *Ioann. c.* 12. *n.* 6. Hæc Magiſter, certò ſciens, adhuc nummulario nummos committit, quos diſpenſet, *loculos habens*, &c. Auctore Chryſoſtomo, *vt omnem tolleret proditionis materiam*, &c. *Hom.* 64. *in Ioan.* Quo enim iure poterat diſcipulus Magiſtro infenſus eſſe, à quo offenſus non fuerat, cura nummorum mandata? Inde Magiſter facultate permiſſa tractandæ pecuniæ, *& malam obſtruxit cupiditatem, & omnem abſtulit excuſationem*, &c. proditionis ſcilicet patrandæ. Noſti, cùm diues Epulo fortuna proſpera vſus fuerit? Luc. cap. 16. num. 19. *Homo quidam*

Io. 12. n. 6.

Occaſiones patrandæ iniquitatis ſciens Deus, cùm malos homines bonis afficit.

Luc. 16. n. 19.

erat

erat diues, qui induebatur purpura, & byſſo, & epulabatur ſplendidè,&c. Tantus à Deo rerum apparatus erat, *certè, vt tantis diues bonis fultus Deo gratus eſſet*,&c. Ita Chryſologus *ſer.* 124. Molire hominem Deus voluit ea rerum copia, ne quid mali tantis affectus bonis ageret. *Neque enim quiſquam tam duri, támque infeſti animi eſt, vt etiam vi tractus non amet bonos*,&c. Hæc à Seneca *ad lib.* 7. *de Beneſ.c.*28. Hoc Deus affectu paſcit homines, & hac via boni, malique alumni.

Beneficiorum obligant beneficia.

Annonam de cœlo conſecuti ſunt.

Commentarius.

74. NEmo neſcit panem Euchariſticum Manna adumbratum eſſe. vide Lorinum *in Pſ.* 77. *n.* 24. Satis ad rem facit Magiſter Dominus *Ioan.* 6. *num* 35. vbi ſactam Euchariſtiam cum Manna ſcitè confert. *Non Moyſes dedit vobis panem de cœlo verum, ſed Pater meus*,&c. Ac proinde Rupertus lib. 3. in Exod. cap 6. *Profectò oſtendit alium eſſe panem in Propheta, cuius teſtimonio abuſi fuerant*,&c. Subſequitur Apoſtolus, & Hebræum laudans populum 1. ad Corinth. cap 10. n. 3 *Omnes* (inquit) *eundem eſcam ſpiritalem manducauerunt*, &c. Quaſi Apoſtolus doceat Hebræum vitã ſanctum ex Manna dignouiſſe, quo Sacramento Chriſtus homines eſſet laute recreaturus, antequam ad Patrem diſcederet. Neque enim panem ab Angelis formatum verè ſpiritalem diceret, niſi vellet typum eſſe panis Euchariſtici Et hoc Tertulliano argumentum eſt ex lege vniuerſa, quam Paulus ſpiritalem vocat ad Rom. cap 7. num. 14 *Spiritalem* (inquit) *legem confirmat, vtique & propheticam, vtique & figuratam*,&c. *lib.* 5. *contra Marcion, cap.* 13. Nec Ioannes a Paulo diſſidet, cùm virum piè ſanctum Manna donatum iri adſtruit, *Vincenti dabo Manna abſconditum*, &c. *Apoc. cap.* 2. *num.* 17. quæ viris doctis mens eſt apud Vigam *comment.* 3. *ſect.* 4. Ergo Manna typice Euchariſtia ſacra eſt: multiſque probatur argumentis.

Ioan. 6. *n.* 32. — *Euchariſtia verè Manna.* — 1. *Cor.* 10 *n.* 3. — *Rom.* 7. *n.* 14. — *Apoc.* 2. *n.* 17.

Nam ſi Manna inde nomen ſumit, vnde Hebræus miratur, & clamat, cibo lautè dato, *Manhu? Quid hoc eſt?* Exod cap. 16. num. 15. certe vox hæc quadrat benè in ſactam Euchariſtiam, cùm miracula inibi edita tam pariant admirationem, vt Sacramento rite confecto liceat clamitare *Manhu: Quid hoc eſt?* Deinde Manna ſacro textu panis eſt Angelicus è cœlo miſſus; quod Vates Dauid canit Pſ. 77. num. 14. & 25. *Pluit illis Manna ad manducandum, panem Angelorum manducauit homo*, &c. vtpote qui Angelis miniſtrantibus confectus Hebræo in cibum apponeretur: eóque reſpexit Chriſtus *Ioan.* 6. *num.* 50. vbi ſactam Euchariſtiam Sacerdotum, id eſt, Angelorum opera confectam, docet è cœlo miſſam eſſe. *Hic eſt panis de cœlo deſcendens*, &c. vt notis homines vere Angelos fieri cibo Euchariſtico. Addo panem Hebræo datum, è cœlo miſſum in caſtra militum defluxiſſe *Exod. cap.* 16. *num.* 13. *Num. cap.* 11. *num.* 9. Argumentum vti foret, hominibus piè militantibus vires addi cibo Euchariſtico. Quòd ſi Manna Hebræo annona eſt, annis plurimis, vti probat Achior: certe annona Euchariſtica viris ſanctè agentibus nuſquam ad vitam deerit; quod in promiſſis habent apud Matthæum cap. 28. n. 20. *& ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſæculi*,&c. quaſi Deus tribuat perſeueranter quidquid boni tribuit. Apud Laurent. Iuſtinian. *ſer. de Euchariſt.* Iam verò Manna dulces adeò ſanos repræſentat; quod patet ex *Sapient.* 16. *num.* 20. vbi Sapiens Deo gratus, *Dulcedinem* (inquit) *tuam, quam in filios habes, oſtendebas, & deſeruiens vniuſcuiuſque voluntati*,&c. vt quod quiſque vellet, Manna ſaperet; bonis tamen viris, quidquid nolint alij. Sed abeunt in hanc partem Abulenſ. *q.* 13. *in Exod. cit. q.* 5. *in cap.* 9. *& q.* 16. *in Num. cap.* 11. Lyra *in Sapient. cap cit* Magnus Gregor. *lib* 6. *Moral. cap.* 9. Auguſt. *lib.* 2. *Retract. cap.* 20. Ex rerum ſumma, commendatio de ſacra Synaxi multa eſt. Illud in primis commodum,

Pſ. 77. *n.* 24. *& 25.* — *Exod.* 16. *n.* 5. — *Ioan.* 6. *n.* 50. — *Homines à cibo Angelico Angeli.* — *Exod.* 16. *n.* 13. — *Num.* 11. *n.* 9. — *Matth.* 28. *n.* 20. — *Pertinax in largiendo eſt Dei bonitas.* — *Sap.* 16. *n.* 20.

Paræneт. XXXIII.

Euchariſtiam bonæ mentis alimoniam eſſe, ne vires deficiant.

LOnga, nec plana via eſt, quæ ducit homines ad benè viuendum, ac beate. Vigent in via ſacra morſus affectionum, premunt labores ſanctimoniæ, grauant legum ſcita, viámque reddunt hominibus aſperam, ac difficilem. Quare cibo piè ſumpto opus eſt, ne quis laceſſat difficultate rerum, ne deficiat ab incepto, ne viam deſerat, sed vires cibo reficiat. Qua enim via profecerit mens quæque pia, ſi viaticum non habeat, epulum ſcilicet Euchariſticum? vnde *Viaticum* appellatur; quod Paſchaſius voluit, ad lib. de Chriſti corp. & ſang. cap. 9. *Quatenus, ſicut aluntur cibis terrenis ad tempus, vt viuant: ſic alantur ſpiritaliter per hoc ad vitam perpetuam, ne deficiant in via*,&c. Laudat Nazianzenus *Orat.* 4. nutrimentum iuxtà, ac oblectamentum menſæ Euchariſticæ: *In qua* (inquit) *reficior, & delicior*,&c. De oblectamento aliud erit parænoticum, Nutrimentum ſtylo perſequor. Nam meus Chriſtus hominibus eſt *Panis vitæ*, &c. *Ioan* 6. *num.* 33 An quia panis ſuo ſignificatu claudit, quidquid ciborum vbique eſt? Conſtat ex Luc 14. num 1. *Cum intraret Ieſus in domum Sabbato manducare panem*, &c. Patet ex *Prou. cap.* 33. *n* 14. vbi Heroina ſtrenua eſt, *de longè portans panem ſuum*,&c. Liquidum eſt ex 2. *Reg. cap* 9 *num.* 7. vbi Dauid Rex Miphiboſethum ſolatur. *& tu comedes panem in menſa mea ſemper*, &c. Quibus locis Interpretes panem pro cibatu latè, & lautè datum capiunt. Inde Chriſtus panem ſe vitæ piè alendæ vocat, vt eo cibo clauſum ſcias, quidquid cibi ſanctiſſimi ſumi poteſt; ne quis à via recta deficiat. 28

Euchariſtia ad ſalutem viaticum. — *Ioan.* 6. *n.* 33. — *Luc.* 14. *n.* 1. — *Prou.* 33. *n.* 4. — 2. *Reg.* 9. *n.* 7. — *Panis ſacro textu eſt, quidquid à cœno lautum eſt.*

Metus Chriſto erat, ne Apoſtoli à bono, & æquo deſciſcerent, Magiſtrúmque negarent, vt Petrus, cùm fugam præuideret gentis Apoſtolicæ. Quid igitur? cibum prouidet Euchariſticum, in ſubſidium humanæ infirmitatis. Deinde particulas viritim alumnus diuidit, *Matth. c.* 26. *n.* 26. quod Paulus expendit 1. ad Corinth. cap. 11. n. 23. *In qua* (inquit) *nocte tradebatur*, 2.

1. *Cor.* 11. *n.* 23.

debatur, accepit Ieſus panem, &c. Via ad Magiſtrum piè colēdum præceps erat; laborémque minabatur, Iudæo male in Chriſtum animato: quare cibo egebant Apoſtoli, ne laſſeſcerent, quod Bernardo viſū eſt ad ſer. 2. de Ramis. *Expetierat eos Satanas, vt cribraret, opus erat refectionem præuenire*, &c. Franguntur labore vires hominum; franguntur & affectus bini aſſultu difficultatum: oportet ali hoſce affectus cibo Euchariſtico, ne langueſcant; quod inſinuat menſa Moſaica. Appoſitos hac menſa panes Deus voluit, ad Moyſen enim, *Pones* (inquit) *ſuper menſam panes propoſitionis, in conſpectu meo ſemper*, &c. *Exod. cap.* 25. *num.* 30. Sed menſa, non vt arca, velo tegitur: erigendam ſcilicet curauit Deus *menſam extra velum*, &c. *num.* 34. quaſi paratam iter agentibus, & vigilantibus. In hanc ſententiam abiit Petrus Cellenſ. ad lib. de Panib. cap. 1. *Eccleſia* (inquit) *extra velum excubias agenti, donec Lucifer oriatur, parauit menſam, ne deficiat in via*, &c. Terenda in tenebris via eſt virtutis colendæ: vigilandum eſt hominibus, & laborandum, ne à via aberrent: ſed vnde vires ſumat vigilans æquè, ac laborans, niſi à menſa Euchariſtica?

Veri pii reſicere panis Euchariſticus.

Ex. 25. n. 30. & 34.

Deus vigilantibus Euchariſtia.

3. Prouiſa liberis hæc annona à Deo hominum Patre eſt, ſi Chriſto fidis. Nam Magiſter apud Ioann. 6. num. 32. *Pater* (inquit) *meus dat vobis panem de cælo verum*, &c. An hæc Hilarius? can. 30. in Matth. *Volens proprietatis nobis paternæ in ſe ſpeciem ſignificare, ſignatum ſe à Deo ait; & hoc ideo, quia vitæ æternæ eſcam filiis eſſet daturus*, &c. Sciebat paternam Deo curam eſſe de hominibus paſcitandis latè, & lautè, quibus menſam parauerat Euchariſticam: vbi panem, vinum, carnem, & quidquid famem ſedare poteſt ſpiritualiter, inuenit pia quæque, & infans anima. Quandoquidem, *Verbum eſt omnia infanti, & Pater, & Mater, & Pædagogus, & altor. Caro* (inquit) *mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus*, &c. *Ioann.* 6. *num.* 56. Scite Clemens Alexand. 1. *Pædag. c.* 6. Mirum, quo ſucco alit mentes hominum cœna Euchariſtica? inde fides conſtat, ſpes viget, amor flagrat. *Caro ſcilicet Chriſti corpore, & ſanguine veſcitur, vt anima de Deo ſaginetur*, &c. Apponit Tertullianus *ad lib. de Reſur. c.* 8. Tertulliano hæret Chryſologus *ſerm.* 1. & addit, *Menſa Patris nos alit, virtutis cibo, ſalutis epulo*, &c. Et hæc vna eſt ratio, cur lignum vitæ, myſticè Euchariſtiæ, Hebræo textu eſt, lignum החיים *Habaiim, lignum vitarum*, &c. quæ enim vitæ pars, aut ſors eſt, quam non paſcat, non foueat, non producat menſa Euchariſtica: Vixit Hebræus vaſta in Arabia; & quidem vitam produxit valetudine proſperrima. *Nec fuit in tribubus eorum infirmus*, &c. *Pſalm.* 104. *num.* 17. Quo Hebræus medicamento vitam prorogauerit, ſanus adeò, vt morbo nuſquam tentaretur, inuenit Tertullianus, lib. aduerſùs Iudæos, cap. 3. *Manna* (inquit) *cibatus, ad inſtar immortalitatis redactus, nec humanis paſſionibus contaminatus*, &c. Affectio eſt humani corporis, vt morbo nunquam non premature: ſi tamen Hebræus cibo paſtus Angelico, ita vixit, vt valeret proſperè? Cur non viuat bene, valeatque beatè pia quæque anima, quæ ſacra Synaxi alitur? quando Chriſti panis hominibus eſt *panis vitæ*, & Tertulliano, *Euchariſtia medica*, &c. *ad lib. de Pudicit. cap.* 18.

Ioan. 6. n. 32.

Paterna eſt cura Euchariſtia.

Ioan. 6. n. 56.

Sagina virtutum eſt Euchariſtia.

Multiplex cibo Euchariſtico vita.

Pſ. 104. n. 17.

Viuis bene anima, & beatè cibo paſta Angelico.

Hoc aſpectu Deus panes duodecim, & pares tribubus duodecim appoſitos ſua in 4.
menſa eſſe voluit; quod patet ex *Leuit. cap.* 24. *num.* 5. Eo enim typo ſignificatum eſt, famem hominum qualemcumque ſedari, & morbum animi curari hac menſa poſſe; eſt enim panis ægroto æquè, ac ſano cibus. Sacram igitur menſam adeat, qui morbo premitur, & qui vigeret inopia; quandoquidem bonus Deus in hiſce panibus, *Diuerſarum appoſuit gratiarum panes, ne de inopia alicui pauperum, aut infirmorum iuſtæ ſuppetant excuſationes*, &c. rectè Petr. Cellenſ. *cap.* 2. Perge igitur quicumque ſapis, menſamque Euchariſticam frequenter aggredere. *Non parcè prandendum, vbi cibum inuenis Deum*, &c. Monet Petrus *loco cit.* Quotidianus eſt panis, quem à Patre bono petis, vt dies nullus abeat, quin Euchariſticum panem ſumas. Quòd panes ſemper Hebræa in menſa forent, argumento erat panem Euchariſticum ſemper à bono viro ſumendum eſſe; neque enim ſacra Deo menſa patet, vt manum parcè admoneas. Bardus omnino homo eſt, qui cibo Angelico abſtinet, & non dolet grauiter. Alia Chryſoſtomo vox eſt aduerſùs hominem Hom. 60. ad pop. *Vnus ſit nobis dolor hac eſca priuari*, &c. Quid enim proderit multa de vitio pellendo cura, ſi nullus de cibo Euchariſtico flagrat amor? erit quidem homo tenax propoſiti, ſed niſi cibum ſumat, paulatim deficiat à bono, & æquo neceſſe eſt. Iſaias benè de bono viro, *Iſte* (inquit) *habitabit in excelſa petra*, &c. *cap.* 33. *num.* 16. Arcem textus ſonat munitam ſitu, & manu, qua Deus virum tuetur bonum. Sed addit Vates commeatum à Deo prouiſum in vitæ bonæ ſubſidium. *Panis illi datus eſt*, &c. *Quid enim prodeſt tam munita, & inacceſſa ſublimitas, ſi qua intus ſunt famis, & faſtidij, vaſtat crudelis egeſtas?* &c. Hac via docet Gilbertus *ſerm.* 26. *in Cant.* nocere vitia optimis abſtinentiam à cibo Euchariſtico. Adeas igitur epulum ſalutare, nec manum ſinu teneas, vt fame pereas. Adeas & conuiuium opiparè inſtructum: ſcio enim, & moneo,

Leu. 24. n. 5.

Medicina morum Euchariſtia.

Iſ. 33. n. 16.

Perit virtus maſcula, quæ cibo caret Euchariſtico.

Parænet. XXXIV.

Euchariſtiam piæ mentis cœnam pluſquam ſaliarem eſſe.

Laudantur parœmiaſticè dapes ſaliares, vtpote quæ ſapore elaborato concinnarent 1.
cœnam Pontificiam. Laudo ego Epulum Euchariſticum pluſquam ſaliare, quo Deus vti *Sacerdos, ſecundùm ordinem Melchiſedech*, cibos tam dulces apponit. *Deſeruiens vniuſcuiuſque voluntati*, &c. *Sapiens. cap.* 16. *num.* 21. Sap. 16. n. 21.
vt quod pius quiſque velit, id latè ſapiat menſa Euchariſtica. Hominibus enim dolentibus ſapit veniam, timentibus ſapit gratiam, amantibus ſapit lætitiam, omnibus piè agentibus ſapit bona reliqua. *Manna abſconditum eſt*, Apoc. 2. num. 17. Guſtari poſſunt, Ap. 2. n. 17.
non poſſunt explicari dulcitudines animi, quibus fruitur mens quæque pia. Quidquid

ſaporis

ſaporis optimi eſt in cœna Euchariſtica edendo haurit homo, non exhaurit recenſendo: nec libro continentur, quæ ad magnam

Multa è cibo Euchariſtico voluptas.

faciunt voluptatem animi. *Sine cauſa paginam conſulis, experientiam magis require: Manna abſconditum eſt; non illud eruditio, ſed unctio docet: non ſcientia comprehendis, ſed conſcientia,* &c. Satis ad rem Bernardus, ſi de ſacra Synaxi dictum vellet, quod de voluptate qualicumque animi dixit appoſitè *ſerm. ad Cleric. cap.* 21.

2\. Faciunt ad epulum ſaliare dapes adipales, quæ quidem ſaporem dulcem elaborant. Sed

Pſ.147.n.14.

canit Dauid *Pſalm.* 147. *num.* 14. bonum in hac cura Deum eſſe, cùm hominem recreat cibo Euchariſtico. *& adipe* (inquit) *frumenti ſatiat te,* &c. quidquid enim condit voluptates animi, id Dauid claudit cibo adipali; ſi quid Paſchaſius rectè videt, ad lib. de Chriſti

Epulum Euchariſticum verè adipale.

corp. & ſang. cap. 9 *Notandum* (inquit) *eſt, quod frumentum hoc habeat adipem, & non modo adipem, ſed & delicias,* &c. Deus bone! quanta deliciarum vis eſt, vbi Deus ex æquo reficit mentem auidam ſaporis Euchariſtici! *& adipe frumenti ſatiat te,* &c. quo verſu, Græcè eſt ἐμπιπλῶν σε, *implens te*, &c. & ſignificatur appetentem hominem voluptatis Euchariſticæ abundè recreari à Deo ſolitum. Vnde nata Petro Cellenſi ratio diſſerendi cap. 2. *Hac*

Implet, ſed mentem non explet cœna Euchariſtica.

menſa plena viſceribus miſericordiæ, chariſmatibus referta gratia, edentium penetralia mirabiliter implendo, non explet; appetitus reſidentium ſatiando, acriùs, ſed ſacratius vrget, &c. Quàm dulces inibi lachrymæ inter epulas? quàm dulces gemitus inter voces! quàm dulces affectus inter amplexus! quos ſuo cum Deo iucundi homines, ſi quos Deus frumenti ſatiat adipe. Nam, *de petra melle ſaturauit eos*, &c.

Pſ.80.n.17.

Pſalm. 80. *num.* 17. Manna eſt, panis Euchariſticus: *deſeruiens vniuſcuiuſque voluntati,* &c. Fauus eſt vinum Euchariſticum; vti viſa Hebræo aqua eſt. Vitæ pomus, quo Adamus fruitur, *Gen.*2. *num* 9. Agnus eſt, quo Hebræus veſcitur, *Exod. cap.*12 *n.*3. Sacrum de ſimila, & oleo eſt, quo Sacerdos gaudet, *Leuit. cap.*7. *num.*9. Hoſtia pro delicto, *num* 7. Victima, pro victoria, *num.*11.29. Mitto plura, quæ ſaporis ſunt dulciſſimi, & ſacram adumbrant Euchariſtiam, vt ſcias multam Euchariſticu in Epulo vim ineſſe dulcitudinum, teſte Paſchaſio cap. 9. *Quidquid enim prægustare ſpiritualiter poteris, hoc totum ibi inuenies*, &c. Quinam inibi ſapores? quales deliciæ? quàm multa oblectamenta animi! norunt, qui fruuntur lautè, ac latè dapibus Euchariſticis.

3\. Vna ſatis Euchariſtia eſt, vt quoſcumque elaboret ſapores animi; nec opus eſt, Chriſti ſcholam tam multis facere hoſtiis, victimis, holocauſtis, quàm multis ſcatet Leuiticus, &

Vna eſt hoſtia Euchariſtica, vt ardenter vnicam percupias.

Hebræus operabatur. Vnum pro cunctis ſacrum eſt, epulum ſcilicet Euchariſticum, *vt vnum ſufficiens magis deſideretur*, &c. viſum Algero id eſt *lib.* 2. *cap* 3. Satis igitur ad cibum, ſatis ad guſtum, ſatis ad voluptatem vna Chriſti menſa eſt: ſatis ſupérque, vt reficiantur vires animi. Nec poteſt deeſſe quidquam boni in cœna, vbi Chriſtus multis appellatus nominibus, *Miſericors, & miſerator Dominus eſcam dedit timentibus ſe*, &c.

Pſalm. 110. *numer.* 4. Nam, vt menſam apponat Euchariſticam, Dominus eſt, miſericors eſt, miſerator eſt. Cur tam multis Deus vrgetur nominibus ad curam Epuli Euchariſtici, niſi, vt conuiuium pluſquam ſaliare eſſe doceat? *Vt enim miſericordiarum Deus ſe oſtenderet miſerator, & miſericors, in vltimo conuiuio eſcam dedit timentibus ſe*, &c. Hæc ita Laurent. Iuſtinian. *ad lib. de triumph. Chriſti agone cap.* 4. Nec ſua Deus miſericordia multus eſt, niſi vt ſacra in menſa dulces noſtris neceſſitatibus cibos apponat. Quòd ſi *aquæ furtivæ dulciores ſunt*, &c. ex Prouerb. cap. 9. num. 17. *& victores exultant capta præda*, &c. ex Iſaiæ *cap* 9 *num.* 3. non alia cibo Euchariſtico dulcitudo eſt, *Pſalm. citato.* qui Hebraicè præda vocatur. Inibi enim טרף *Tereph* rapinam, prædámque ſonat.

Pſ.110.n.4. — *Multis nominibus oſtentat Chriſtus, quid Euchariſtia offerat.* — *Prou.9.n.17.* — *Iſ.9.n.3.*

Addo nihil deliciarum deeſſe, vbi Deus conuiuij Rex eſt. Nónne Rex eſt qui alumnos euocat ad epulum Euchariſticum? Luc. 22. num. 30. *& ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater regnum, vt edatis, & bibatis ſuper menſam meam*, &c. Rex eſt, quo duce virgo ſapiens vinum hauſit Euchariſticum, *Cant. cap.* 2. *num.* 2. ſic enim Virgo: *Introduxit me Rex in cellam vinariam*, &c. Cur non frater? cur non ſponſus? cur non amicus? ſed Rex eſt, cùm cœnam parat Euchariſticam Deus Opt. Abſtinet ab hiſce nominibus Virgo ſapiens, & Regem vocitat, vt doceat magnam eſſe vim deliciarum, ea in cœna, qua Deus rerum potens, ac Rex eſt. Quapropter ſapienter exultans, *Introduxit me* (inquit) *Rex in cellam vinariam*, &c. Optime Chryſologus *ſermon.* 95. ad Lucæ textum cit. *qui peruenire Regis meretur ad menſam, manducabit, quidquid Regni dominatio poſſidet, & poteſtas.* ſcilicet nulla non eſt copia deliciarum in cœna regia. 4.

Luc.22.n.30 — *Cant.2.n.2* — *Rex eſt Chriſtus in cœnum Euchariſticis.*

Adornant Epulum ſaliare cantiones; id enim Venus monet, 5.

Poſt epulas ſit grata chelys, &c.

Quid ſi multa conuiuis cantilena eſt, quæ voluptatem concinnet Euchariſticam? Certè meus Chriſtus poſtquam Apoſtolos recreauit ſacra Synaxi, apud Matt. cap. 14. num. 16. *Hymno dicto* abiit in Oliuetum. Græco textu habes, ὑμνήσαντες, alternis enim canentes cum Magiſtro Diſcipuli abiere. Video, quo merito dixerit Maldonatus Chriſtum cygneo canore dulciùs ceciniſſe. Vt enim cygnus in mortem cantat liberè, ac iucundè, *Cantator funeris ipſe ſui*, &c. ita & Chriſtus, morte imminente, *cygneum quiddam canens diſſeruit*, &c. Scilicet viget ad cantiones menſa Euchariſtica, priùs enim Chriſtus Sacramentum ritè inſtitutum, & alumnis communicatum voluit num. 22. *Sumite, hoc eſt corpus meum*, &c. ac deinde addit quo hymno, & cantu finita cœna fuerit, viaque in montem inita, *& hymno cantato, exierunt*, &c. ſic olim viri boni ſacra Synaxi alebantur, & canebant. Quod latè probat Laurentius Iuſtin. ſerm. citat. *Corporis (inquit) tui paſcimur edulio iam piè, tam deuotè, vt in voce Pſalmi, in exultatione mentis, & in confeſſione fidei feſtiuus cæleſti in aula concreperit ſonus*, &c. Hæc in ſacra Synaxi cantilena, quid eſt aliud, quàm

Matt.14.n.16 & 22. — *Viget ad canendum pia cœna Euchariſtica.*

quàm gratus, & conſtans, *In voce exultatio-nis, & confeſſionis, ſonus epulantis*, &c. *Pſ.* 41. *num.* 5. Laudat Iuſtinianus, quod viri Magni colligunt, & probant ex Tertulliani Apologetico *ad cap.* 39. vbi Magiſter cœnam adſtruens Eucbariſticam, *Vt quiſque (inquit) de Scripturis ſanctis, vel de proprio ingenio poteſt, prouocatur in medium Deo canere*, &c. ius enim erat vt ſacra Dei cœna, ſacro finiretur cantu. Prouocat ad canendi certamen multa è cibo Eucharistico voluptas, multa è vino Eucharistico iucunditas: quod Zacharias monet *cap.* 9. *num.* 19. vbi ſacros laudat calices, & vinum appellat *vinum*

Zach. 9. n. 19. *germinans virgines*, &c. Hebræo textu vox eſt, quæ ſonat *vinum cantare faciens virgines*, &c. Cur non cantet homo abundè lætus ebrietate

Poſt vinum Euchariſticum multa cantilena. ſobria vini Euchariſtici? cùm ſciat ſe Chriſti conuiuam eſſe, Deo ſe frui, Deo ali, Deóque amanter hærere. Inde fit, vt a ſe egreſſus quodammodo carmen pangat, ſiue de ſacro textu, ſiue de ſuo genio, ac Deo piè canet, vino caſtè madidus, eſt enim *vinum cantare faciens virgines.*

6. Multa profectò eſt deliciarum copia in cœna Euchariſtica; ſi, reſte Chryſologo ad ſerm. 1. *menſa Patris nos alit ſalutis epulo, deliciis honeſtatis, & gloria*, &c. Sed nouit Pater, quibus hominibus communicanda ſit voluptas panis Euchariſtici. *hunc enim Pater ſignauit Deus*, &c. *Iohan.* 6. *num.*

Ioh. 6. n. 27. 27. Petis fortaſſe, cur ſignaſſe Deus panem Euchariſticum dictus eſt, & ſigillis impreſſis altè clauſiſſe? Si Pater eſt, manum porrigat liberis conſulens. Panem habet familiæ Pater Opt. & panem claudi ſigillis appreſſis, vt fame pereant domeſtici? Addit in litem Rupertus lib. 6. in Iohan. *Sed*

Arcet Deus à menſa Euchariſtica malos homines. *ita ſignauit, & clauſis cælorum portis apud ſe continuit, vt non cum cibis communibus patiatur à canibus, ſiue porcis inueniri*, &c. Quid hoc eſt? an non malus æquè, ac bonus panem à Deo ſignatum edit? ſed malus eo cibo haurit amaritudines; nec delicias percipit, quibus pia quæque fruitur anima, & quas hominibus piè agentibus reſeruat Pater Optimus. An ſatis hæc de Epulo Euchariſtico? Addo vires conuiuis addi eo cibo, vt dura quæque, ac dira facilè deuorent. Proinde que moneas, licet,

PARÆNET. XXXV.

Sacram Synaxim verè menſam Martialem eſſe.

1. SÆuum, ac continuum cum hoſte humani generis bellum gerit Chriſti miles, dum vitam viuit, Ducemque Deum ſequitur. Quid enim Dæmon agit aliud, quàm hominem tentare, vt premat; premere, vt vincat; vrgere, vt perdat. Ne igitur miles pereat, fame victus, & ab hoſte fractus, vires capiat à menſa Euchariſtica, neceſſe eſt; vnde bonus quiſque *viuet in æternum*,

Ioh. 9. n. 52. & 59. &c. Scio ſtipendium militare Romano frumentum fuiſſe dimenſum; quod bene probat Lipſius *ad 5. Dial. de Rom. milit.*

Hoc & Chriſtiano ſtipendium Chriſtus metiri voluit, cùm ſacram è frumento Synaxim parauit. quod Bernardo placet ad ſerm. 3. de Eccleſ. dedicat. *Non de-*

Panis eſt Martialis Euchariſticus. *ſunt nobis alimenta, qui interdum ſpiritales dulcedinis delicias guſtamus. Habemus panem de calo viuum, corpus Domini Saluatoris, in cuius vtique fortitudine, omnis aduerſa partis deiicitur fortitudo*, &c. ſiue pugnam ineant Dæmones, ſiue homines. Accedunt viri militari habitu ad aram, & vmbram aræ Euchariſticæ: quod videt Ezechiel. cap. 9. num. 2. *Vnuſ-* *Ezech. 9. n. 2.*

quiſque (inquit) vas interfectionis habebat in manu ſua, &c. Suus cum militibus Sacerdos eſt, *vir, ſcilicet, vnus veſtitus lineis, & atramentarium ſcriptoris ad renes eius*, &c. fortaſſe, vt quæ daret ſtipendia militantibus, in acta referret. *& ingreſſi ſunt, & ſteterunt iuxta altare*, &c. Iure ſummo aram milites adeunt, qua Sacerdos ſacram myſticè parat Synaxim, tanquam annonam Chriſtianæ militiæ, nec mentitur Paſchaſius, cùm id moneat ad lib. de Chriſti corp. & ſang.

Homines à Dei ara verè milites. cap. 9. *Ideo (inquit) bene iuxta illud Altare perhibetur, vt milites ad vitæ ſtipendia accedentes diſcernat*, &c. Pulchrè Sacerdos inter milites, pulchrè milites ad aram, pulchrè in ara ſtipendium, Chriſti ſcilicet frumentum, & vitæ ſubſidium; ne milites fame pereant, cùm hoſtes vrgent, Dæmones vtique, & homines; ſed vires ex frumento ſumant Euchariſtico: vnde fortes euadunt milites, quandoquidem *Pſ. 77. n. 25.*

panem Angelorum manducauit homo, &c. *Pſ.* 77. *num.* 25. vbi vox Hebræa, אבירים *Abbirim* fortes ſonat. Et verò, qua manu pugnet Chriſtianus miles, niſi paſtus æquè, ac

Firmantur vires militares annona Euchariſtica. obarmatus ſacra Synaxi? Solebant Amazones ſuo in clypeo menſam ſtruere, & cibos capere militares. quod poëta canit 2. Achilleid.

—*Suppoſitis epulantur Amazones armis*, &c.

Nec Chriſti miles habet Chriſti menſam, niſi pro clypeo; vnde cibum capit Martialem.

Non pugnant milites, quibus inteſtina præ fame rugiunt, *aſſerit vrbes vna fames*, &c. Nec Chriſtianus militat, niſi viuat tritico Euchariſtico. Amalecum Hebræus non timet, qui Pharaonem timuerat, *Exod.* 2.

14. *num.* 10. nam textus eſt, *& timuerunt valde*, &c. An quòd Ioſue Duce, *pugnauit contra Amalec*, &c. *Exod.* 17. *num.* 10. metum exuit? Non inde ſua Hebræo virtus eſt, ſed quòd paſtus cibo Angelico metum animo abigit. Iam tunc Moyſes edixerat, Exod. 16. num. 15. *Iſte eſt panis, quem dedit vobis* *Exod. 14. n. 10. & 17. n. 10.*

Dominus ad veſcendum, &c. Nyſſenus optimè. *Cùm caleſti cibo vſus fuerit, tunc non per alium fugat hoſtes; ipſe pro ſe ipſo manus cum aduerſario conſerit*, &c. *ad lib. de vita Moſ.* Quæ nam igitur à cibo Euchariſtico vis, & virtus erit aduersùs hoſtes animi pertinaces, cùm panem fortium manducet homo? Facit in hanc theſim, quòd Deus verè ſapiens Prou. cap. 9. numer. 3. *propoſuit menſam ſuam*, *Exod. 16. n. 15.* *Pugnat miles bene cibo paſtus Angelico.*

& miſit ancillas, vt vocarent ad arcem, &c.

Arcem repræſentat menſa Euchariſtica.

Mirot ego mutatam ſubitò menſam in arcem militum: ſi menſam ſtruit Deus ſapiens, cur ancilla milites ad arcem euocat? Sed Chriſti aram, & menſam, quæ alit homines, & arcem eſſe puto, quæ tuetur milites: niſi malis arcem militum tutam eſſe non poſſe, quæ menſam militibus non apponat martialem. Hæc Cypriano mens, & vox eſt apud Corn. *Epiſtol.* 54. vbi docet Martyrem ſacra Synaxi obarmandum eſſe, *cùm ad hoc fiat Euchariſtia, vt poſſit accipientibus tutela eſſe: quos tutos eſſe contra aduerſarium volumus, munimento ſaturitatis Dominicæ armemus*, &c. Sciebat experimento Cyprianus languere militem ad pugnam cum Nerone initam, ſi non aleretur, nec ſacra Synaxi firmaretur. *& mens deficit, quam non recepta Euchariſtia erigit, & accendit*, &c. Quid igitur durum æquè, ac dirum non ferat miles, qui cibo paſtus Euchariſtico ignes vti leo ſpirat?

Martyres obarmat menſa Angelica.

3. Video, qua dicendi copia Iſaias Ducem laudat virtutum plurimarum, *cap.* 33. *num.* 15. Homo enim eſt *qui ambulat in iuſtitiis, & loquitur veritatem*, &c. nec à bono, & æquo diſſidet veri amans; *qui proycit auaritiam ex calumnia, & excutit manus ab omni munere*, &c. ſcilicet alieni cupiens non eſt; eóque aſpectu nec fraudes ſtruit, nec xenia captat etiam minuſcula. *qui obturat aures ſuas, ne audiat ſanguinem, & claudit oculos ſuos, ne videat malum*, &c. Tandem homo eſt tantæ virtutis, vt quod ad cædes hominum ſpectat, ab animo procul abigat: nec ſcire velit, quidquid ad ſcelus poſſit vrgere. Vnde tanta viro bono ſanctitas, vt ſcelerum duces vincat Dæmones? Addit textus num. 16. *Iſte in excelſis habitabit; munimenta ſaxorum ſublimitas eius*, &c. Facile homo quiſque Princeps erit Chriſtianæ militiæ, qui arcem tenet mentis ſtrenuæ: ſed quod ad virtutem magis facit, illud eſt, quod Vates addit, *Panis illi datus eſt*, &c. Ac ſi vellet, minus valere arcem mentis, etſi ſtrenuæ ad tutelam virtutum plurimarum, niſi homo cibo Euchariſtico vires ſumat. Ita Cyr. Alex. in Iſaiam lib. 3. cap. 33. *Habitantibus enim in Eccleſia panis vitæ Chriſtus datur, fideles, & ſtabiles efficiens eos, qui digni habentur*, &c. Et erit, qui neget Chriſti milites cœna Euchariſtica tutos, ac fortes eſſe, vt dura, & dira quæque deuorent? Quando meus Chriſtus in Sacramento ritè inſtituendo iactat ſe Dominum militum plurimorū? apud Iſaiam *c.* 25. *n.* 6. ibi Vates: *Faciet Dominus exercituum omnibus populis conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ*, &c. & oraculum eſt typicè de conuiuio Euchariſtico. Sed laudat ſe Deus Principem Chriſtianæ militiæ, cùm Regem oſtendit conuiuij lautiſſimi, & ſanctiſſimi; ne quis hoſtem animi timeat improbum; ſed virtute duce aggrediatur, ſe piè victo. Bene ad rem Salmeron tom. 9. tractat. 2. *Dicitur hoc conuiuium extructum à Domino exercituum; quia pro exercitibus Eccleſiæ militantis corroborandis, & contra malignorum ſpirituum exercitus confirmandis inſtitutum eſt*, &c.

Iſa. 33. n. 15. & 16.

Idem tutior miles cibo recreatus Euchariſtico.

Iſa. 25. n. 6.

Verè obarmatur Chriſtianus miles, ſi frumentum oſculatur Euchariſticum, ac pio ſumit affectu. nam à Duce Deo virtutem pluſquam humanam capit; ne qua mortem, mortiſque artifices timeat Dæmones. Sciebat Chriſtus Epulum Euchariſticum aduerſùs omnem mortis metum præſens amuletum eſſe: non priùs agit de ſæuitia hominum, de laniena carnificum, de patientia rerum; ad Ioan. cap. 16. num. 2. *Abſque ſynagogis facient vos*, &c. quam ſacram Synaxim inſtituat; Euchariſtia planè cibus eſt fortium: eam ex quo tradidit Chriſtus, iam non dubitat diſcipulis aſpera quæque prædicere; terreri eos non poſſe credit tanto aduerſùs metum omnem clypeo munitos. quod notat Paſchaſius. *Ad hoc enim immortalitatis præſtitit alimoniam, vt mortem non timeamus*, &c. *cap.* 18. Et verò, cur mortem, mortíſque Duces timeat, qui è cibo Euchariſtico vitam haurit? Viuet profectò, *qui manducat hunc panem, viuet in æternum*, &c. *Ioan. cap.* 6. *num.* 59. Addideris bene, vitam è cœlo hauſtam durare plurimum; nec ab Epulo cœlitus appoſito mores, niſi Angelicos, venire. Quare homines *annonam de cælo conſecuti ſunt*, &c. vt certò noueris,

Ioan. 16. n. 2.

Vis magna à cibo Euchariſtico aduerſus mortem.

Ioan. 6. n. 59.

Parænet. XXXVI.

Euchariſtiam morum culturam eſſe.

Septies Magiſter Dominus panem Euchariſticum vocat annonam è cœlo collectam, *Ioan. 6. à num. 32. ad num. 59.* quo oſtendat mutari hoc cibo in melius & mentes, & mores hominum: agere in terris qualemcumque hominem, vt agit in cœlo Angelus, caſtitate ſcilicet Angelica, charitate Angelica, felicitate Angelica. Laudo Clementem Alex. 1. Pædag. *cap.* 6. *Caro* (inquit) *Domini, qui eſt panis de cælo, eos, qui ex hominibus ſunt, cæleſtes ad incorruptionem enutrit*, &c. Conſtat abundè cibis demutari affectiones corporis, & inde functiones animi intendi, imminui: quod probant animantia vetita lege lata, *ad Leuit. cap.* 11. *n.* 4. *ad Deut.* 14. *n.* 13. In hac theſi nobiles ſunt interpretes. Vt igitur meus Chriſtus mores hominum demutaret, hominéſque è terris ad cœlum vſque traduceret, panem cœlo confectum appoſuit hominibus, *qui annonam de cælo conſecuti ſunt*, &c. Senſit Apoſtolus nouos cibo Euchariſtico mores indui, nouoſque affectus ali. Proindéque monet ſcholam Corinthiam, *Hic calix nouum teſtamentum eſt*, &c. 1. *ad Corinth. cap.* 11. *n.* 25. An quia menſa Euchariſtica nouos poſcit mores? Certè nouum quid eſt vinum Euchariſticum, *vt interior homo per hoc plenius innouetur*, &c. quod addit Paſchaſ. *lib. cit. cap.* 21. Videas non ſemel hominem è cibo Euchariſtico eam haurire caſtitatem morum, eam pietatem animi, eam ſanctitatem affectionum, vt nouus omnino homo viuat, improbitate depoſita. Sed orta morum demutatio eſt è cibo Euchariſtico; ſatis enim docet Chriſtus, *Qui manducat me, & ipſe viuet propter me,* 1.

Ioan. 6. n. 32. & 59.

Homines à cibo cæleſti cæleſtes.

1. Cor. 11. n. 25.

Nouos & inde bonos Euchariſtia mores ali.

me, Ioan. 6. n. 59. Dij magni! quàm multa Sacramento ſanctiſſimo virtus eſt ad permutandos mores hominum?

2. Sacerdos erat Melchiſedech *Gen.* 14. *num.* 18. vtpote qui Deo piè, ac ritè faceret, *proferens panem, & vinum*, &c. Iam tunc Sacerdos inuexerat archetypum menſæ Eucharisticæ. Quis nam verò Melchiſedech homo eſt? vnde ortus? quo parte genitus? quos nam homines propinqua attingit cognatione? Latè id explicat Apoſtolus ad Hebr. cap. 7. num. 18. *ſine patre*, (inquit) *ſine matre, & genealogia*, &c. Quemadmodum Sacerdos patrem, matrem, & cognatos reliquos non curabat, quaſi ad ſe non pertinerent, ita & Moyſes non recenſet. Eam enim viuendi rationem ſeruat Sacerdos, *proferens panem, & vinum*, &c. vt humanos quodammodo affectus exuat, ſacra paſtus Synaxi ſpiritualiter: & par Deo homo parentes in terris, cognatoſque non habeat. Hæc Chriſto virtus ſacra ſub Euchariſtia *Per quem ad Patris mentem illam, nempe verbum, quæ curarum obliuionem inducit, confugimus*, &c. Hæc ita Clem. Alex. 1. *Pædag. cap.* 6. Non igitur poteſt Deus cibo clauſus Euchariſtico homines in Deos non demutare.

Gen. 14. n. 18

Hebr. 7. n. 18.

Par Deo Sacerdos menſa paſtus Euchariſtica.

3. Hoc cibo vel Iudas affectum improbum potuit exuere, niſi Diabolus hominem præoccuparet. Volunt Patres, Interpreteſque nobiles Iudam menſa Euchariſtica cibatum fuiſſe. quos ſcilicet Auctores Maldonatus & probat, & ſequitur *ad Matth. cap.* 26. *num.* 20. Iudas igitur poſt ſacram Synaxim, bucceam à Magiſtro capit aliam; *& poſt buccellam introiuit in eum ſatanas*, &c. *Iohan. cap.* 13. *num.* 27. quod volunt Origenes, & Euſebius Emiſſenus, clauſa hac buccea Euchariſtiam eſſe. id ego non probo, nec probant alij. Sed tanta hiſce buccellis vis inerat ex Chriſti manu, & tactu, vt timeret ſibi Diabolus, ne Iudas cibo ſumpto affectum vinceret improbum, ac proinde *poſt buccellam introiuit in eum ſatanas*, &c. ſcilicet vt vrgeret proditionem. *Dubitabat adhuc, & timebat, ne Iudas reſipiſceret, & à proditione quieſceret*, &c. ſic Euſebius. *ſer.* 3 *poſt Ramos.* Quoſnam igitur non demutaret mores hominum ſacra Euchariſtia, ſi buccella ſimplex, ſed Chriſti manu data, proditorem mutare potuit? *Habebat enim hæc vim adiuuandi eos, qui ea vterentur*, &c. ſic Origen. *in Iohan.* Addit Cyrillus Alex. metu concepto egiſſe Diabolum, ne Iudas, buccella accepta, moras necteret, proditionemque ſuſpenderet. *cùm accepiſſet buccellam, exiuit continuò*, &c. *num.* 30. Cur Iudas non moratur, vt cœna finita ſuum agat negotium? Sed vrget Diabolus ſibi metuens, ne Iudas cibo, quod Cyrillus putat, Euchariſtico demutetur in melius: *Tum moram, tum benedictionis virtutem timens, ne ſcintillam in animo accenderit, & inde illuminauerit, atque ad meliora retraxerit, magna præcipitem agit celeritate*, &c. Ita Cyr. *lib.* 9. *in Iohan. cap.* 19. Scias igitur magnam Sacramento ſanctiſſimo vim ineſ-

Ioh. 13. n. 27. & 30.

Buccella à Chriſto tacta mores poteſt mutare, licèt non ſit Euchariſtica.

Ad peccandum tacitò, adigit Diabolus.

Veloſ. in Iudith.

ſe, ad mores piè caſtigandos, ad pietatem benè ciendam, ad fidem caſtè firmandam.

Monebat Apoſtolus ſcholam Corinthiacam, vt turpes ritus Idolomaniæ longè trudecet. *Fugite ab Idolorum cultura*, &c. 1. *ad Corinth. c.* 10. *n.* 14. Neque enim Deo ita hærebant homines, vt non curarent cuniculam dapibus ſiculis, quod patet ex num. 20. *Non poteſtis calicem Domini bibere, & calicem Dæmoniorum*, &c. Sed quodnam Paulus remedium prouidet? addit Apoſtolus num. 16. *Calix benedictionis, nónne communicatio ſanguinis Chriſti eſt?* &c. Illudque Magiſter voluit, teſte Anſelmo, *Fugite ab Idolorum cultura; & vt inde fugiatis, loquor vobis altum aliquid: Calix benedictionis*, &c. Hæc Anſelmo vox, & hæc loco mens eſt; trudi facilè ab animo cuiuſque hominis turpes gulæ duces, facileſque Deos, ſi expendat, vinum Euchariſticum ſibi datum eſſe, vt ſanctè bibat, & caſtè viuat, nec gulam foueat, nec foueat diuidiam. Putat D. Thomas nutrimentum diuidiæ venire è faſtidio menſæ Euchariſticæ, & probat ſacro textu. *Litigabant Iudæi ad inuicem*, &c. *Iohan. c.* 6. *num.* 53. & malè diſſidebant in partes diſtracti homines. Qui nam verò homines? Diſſidebant qui panem de cælo datum abnuebant; ſic enim textus habet num. 41. *Murmurabant de illo, quia dixiſſet: Ego ſum panis viuus*, &c. Acſi ratio diſſidendi nata eſſet ex nauſea menſæ Euchariſticæ. Ad rem D. Thomas. *Quoniam concordiæ cibum non ſumpſerunt, ideo ad inuicem litigabant*, &c. Inde Chriſtus occaſionem accepit diuidiæ ſopiendæ. Concertabant diſcipuli de primatu ſcholæ Apoſtolicæ, poſt ſacram Synaxim, *Luc.* 22. *num.* 19. Nam Magiſter, *accepto pane, gratias agens fregit*, &c. ſed Apoſtolis diſſidentibus, *facta eſt contentio*, &c. *n.* 24. Malum graue, & quo ſchola vniuerſa daretur in peſſum, niſi Magiſter occurreret, & ſermone protracto adiiceret num. 27. *Quis maior eſt? qui recumbit, an qui miniſtrat? nónne qui recumbit?* &c. Meminit Chriſtus de menſa Euchariſtica, vt diſcipulos malè diſſidentes conciliaret: quod Theophylactus voluit. *Videtur mihi* (inquit) *non obiter huius recubitus, ac miniſterij meminiſſe; ſed reducere illis in memoriam, qui de vno pane comediſtis, ac de vno calice bibiſtis, amicos, & vnanimes vna menſa fecerit*, &c. Quaſi abſurdum reputaret ali homines menſa Euchariſtica, & inter ſe diſſidere.

4.

1. Cor. 10. num. 14. 16. & 20.

Idolomaniam frangit Euchariſtia.

Ioh. 6. n. 53. & 41.

Diſſident facilè qui Euchariſtiam renuunt.

Luc. 22. n. 19. 24 & 27.

Abſurdum eſt diſſidium poſt cœnam Euchariſticam.

5. Sanat igitur ſacra Euchariſtia affectus hominum, vt non diſſideant; ſanat & iure ſacro. Vnde panis Euchariſticus appellatur panis vitæ, & intellectus, *Eccleſiaſt.* 15. *num.* 3. ſcilicet panis iſte vitam piè afficit, & mentem leuè inſtruit. Eſt quidem in cœna Euchariſtica, Academia iuris perdiſcendi. quod Ioel monet *cap.* 2. *num.* 23. quo enim loco textus habet, *Dedit vobis Doctorem iuſtitiæ*, &c. Græcè legas, *τὰ βρώματα εἰς δικαιοσύνην*, *eſcas iuſtitiæ*, &c. ſcilicet, qui cœnam parat Euchariſticam, iuſtitiæ diſciplinam explicat. Argumento eſt mēſa Moſaica, vtpote quæ haberet in proximo

Eccleſ. 15. n. 3

Euchariſtia verè cœna Academica.

Ioel. 2. n. 23.

X 2 candela

candelabrum, ſcilicet polymyxum, multiſque lacernis adornatum, Exod. c. 26. n. 35. *Contra menſam candelabrum*, &c Cur tot lumina, vbi panes duodecim? an vt Sacerdos peruideat, quò manû porrigat, & religioſè agat? Certè, vt ſcias, quòd lumina proueniant à Patre luminum Deo, & ab vmbra menſæ Eucharisticæ. Ad rem Cyrillus Alex. lib. 10. de Tabernac. *Declarat nobis hac figura vbi diuinum lumen illuceſcit, tum ijs, qui digni ſunt, licere Chriſti, tanquam panis viui, & veri participes fieri*, &c. Valeat ſapientia neceſſe eſt, qui panem ſumit Euchariſticû, vnde oritur lumen indeficiens *Eccleſiaſt. cap. 24 n. 6.* quo pulſa mentis caligo. Carmen de cœna Euchariſtica Dauid cecinit *Pſal.* 110. inibi enim Vates Deum laudat, *n.* 4. quippe qui *memoriam fecit mirabilium ſuorum miſericors, & miſerator Dominus, etiam dedit timentibus ſe*. Sed noto carmen literis ordinatim digeſtis alphabetarium eſſe, verſibuſque ſingulis, ſingulas Alphabeti Hebraici literas lego additas. Volunt alij carmen ea literarum ſerie compactum, vt Dauid oſtendat homines, etſi literatos, in explicanda copia voluptatis Euchariſticæ infantes eſſe balbutientes, nedum pueros elementarios. Addo ego carmen contextum eſſe ductu literarum alphabetico; aut quia literatos facit, aut quia literatos ad ſe adducit homines menſa Euchariſtica. Et erit, qui nolit homines cibo Angelico Angelos eſſe? menſaque cœleſti cœlites fieri? Hoc aſpectu credo, *annonam de cælo conſecuti ſunt*, &c. Magna Hebræo felicitas! qui vnam, & eandem cum Angelo menſam habet. Sed quænam Chriſtiano dignitas? qui ſuam cum Deo cœnam capit. Dicat, & plenis buccis dicat,

Exod. 26. n. 35.

Conſideratè ſumenda Euchariſtia.

Multa à Chriſti cibo Deo lumina.

Eccl. 24. n. 6.

Parænet. XXXVII.

Homines à menſa Euchariſtica nobiliores abire.

1. COEnam viris nobiliſſimis parat Ardalus, homo nobilitatis celebratæ. Adeſt Thales, & tanti facit magno cum viro cœnare, vt pecunia id ſe empturum dixerit, niſi inuitaretur ab Ardalo. Sic Plutarch. *de Conuiu. ſapient.* Aliè Philoſophus cogitauerat de conuiuio nobili; ſed ius erat, vt ita cogitaret: nam cibum magnis cum viris capere, magnum eſt. Capiunt ſuo cum Deo cibû viles homines; imò cibum ſacra in menſa Deû inueniunt, quandoquidem *hic eſt panis, qui de cælo deſcendit*, &c. *Ioan* 6. *n.* 59. Magna profectò maieſtas Epuli Euchariſtici, vbi Deus Regum Princeps, conuiuij Rex eſt. Nec Magiſter à Ioanne laudatur de ſapientia rerum ſumma, *ſciens, quia venit hora eius*, &c. *Ioan. cap.* 13. *n.* 1. De paterno genere, *ſciens, quia à Deo exiuit*, &c. *num.* 3. De poteſtate hæreditaria, *ſciens quia omnia dedit illi Pater in manus*, &c. priuſquam de Sacramento ritè inſtituendo ageret, *cùm recubuiſſet iterum*, &c. *num.* 12. Niſi vt ſcires à Magno rerum Domino magnam parari cœnam, ac nobilem. quod à Cyrillo Alexand. diſco lib. 9. in Ioan. cap. 2. *Ne quid paruum à Chriſto factum eſſe quiſquam putaret, gloriam eius, & potentiam breuiter poſuit ante oculos*, &c. Nemo igitur negitet homines, etſi viles, à Cœna Euchariſtica Principes, ac Cæſares abire.

Cœnare cum viro magno magnum eſt.

Ioan. 6. n. 59.

Ioan. 13. n. 13. & 11.

Magna à magno Deo cœna, Euchariſtia.

2. *Pone menſam*, iubet Iſaias *cap.* 21 *num.* 4. & textus eſt myſticè de menſa Euchariſtica. Sed calore ſubito, Principes à menſa abire cogit Vates. *Surgite* (inquit) *Principes*, &c. *num.* 5. Vnde hæc tam magna repente demutatio? menſam ne adiere Principes, an cibo capto creari Principes abiere? In hanc partem abiit Hieronymus. Ea enim Sacramento ſanctiſſimo virtus eſt, *vt comedentes, & bibentes corpus, & ſanguinem Domini vertantur in Eccleſia Principes*, &c. Sint, licèt, homines è loco infimo piſcatores ſimul, & peccatores, vbi menſam adeunt Euchariſticam, euadunt Principes, Cæſares, magni homines, magni Dij. Hanc Chriſti menſam potiori iure, quàm Domitiani menſam, Dominam dixeris; etſi poëtes cantauerit,

Iſa. 21. n. 4. & 5.

Principes creat menſa Euchariſtica.

—*Dominâque dedit conſurgere menſâ.*

Sylu. *lib.* 4. Nam Chriſti menſa verè homines efficit rerum dominos. Illud apud Ioannem in promiſſis eſt. *Vincenti dabo mannà abſconditum*, &c. *Apocal.* 2. *num.* 17. Sacramentum ſcilicet Euchariſticum; inde abſconditum, quòd nemo rerum etiam multarum ſciens, opes agnoſcat menſæ auguſtiſſimæ: volunt id Auguſt. Rupert. *lib.* 2. *Oecumen.* Lyran. hominéſque alij. Addit Ioannes dandum Chriſtiano eſſe; *& in calculo nomen nouum*, &c. Clandi hac nomenclatura magnum decus, putat Rupertus. quod adeò magnum eſt, vt videri nona poſſit dignitas, & vti noua miris in rebus collocanda, *& in calculo nomen nouum*, &c. Sigillo adamantino exculptum putes nomen hominis, quaſi ſtemma inſigne familiæ nobiliſſimæ. Nouum eſt nomen, eo quòd facilè vim concipiat tantæ nobilitatis. Sic Rupertus loco cit. *Nemo ſcit dignitatem, ſiue ingenuitatem nominis huius, quantumcumque ſciat, & buccis crepantibus perſtrepat*, &c. Sed additum Chriſtiano id nominis, poſtquam ad menſam Euchariſticam acceſſiſſe viſus eſt, *Vincenti dabo manna abſconditum*, &c. Et verò magna eſt maieſtas hominem Deo aſſidere, & magno cû Deo cœnitare. Scio hominem, ac Dominum cœnationis ampliſſimæ, vbi Sacramentum à Chriſto inſtitutum eſt, nec à Matthæo, nec à Magiſtro nominatum eſſe; nam meus Chriſtus Matth. 26. n. 18. *Ite* (inquit) *ad quendam*, &c. Quid hoc rerum eſt? Nomen homo non habet, qui domum habet auguſtam, vbi Chriſtus magnam parat cœnam? Sed nomen homo non habet priuſquam ſuo cum Deo ſedeat, & cibum capiat Euchariſticum. Hæc Hilarius in Matth. can. 30. *Hominem, cum quo Paſcha celebraturus eſſet, non nominauit, cui in tempore Domini nouum nomen eſſet addendum*, &c. Quanta ab Euchariſtico cibo dignitas eſt ſcholæ Chriſtianæ, ſi nouum inde nomen ſibi parat!

Apoc. 2. num. 17.

Magnum à cœna Euchariſtica nomen capiunt homines.

Matth. 26. n. 18.

Nouum eſt decus, cibo Euchariſtico monſtrare.

3. Reges no ſacro ab Epulo abeunt homines? id nemo neſcit: quandoquidem meus Chriſtus

Luc. 22. n. 29.

Chriſtus conuiuium liquidò regnum appellat Luc. c. 22. n. 29 *Et ego (inquit) diſpono, ſicut diſpoſuit mihi Pater, regnum,* &c. Et quodnam mi Domine hoc regnum eſt? An ſumma in cœlo ſedes, ac felicitas? Vellent id alij. Sed addit Magiſter, *vt edatis, & bibatis ſuper menſam meam,* &c. Cibus vtique Regius eſt, cibus Euchariſticus, vtpote qui Reges creat, ex conuiuis etiam viliſſimis: nam collocatus apud Regem ſeruus honorem quodammodo Regiũ impetrat: ſcitè Paulinus Epiſt. 9. *Regnum, & panis eſt, quo nos ſaginamur,* &c.

Reges facit Euchariſtia.

Nec deeſſe corona in cœna poteſt cœnitantibus, vbi Deus Regum Princeps eſt. Agnoſco myſtica in menſa aurem coronarium, quo triumphantes Reges altè explendeſcant. *Facies & menſam,* &c. iubet Deus Exod. 25. n. 23. *Facieſque illi & labium aureum, & ipſi labio coronam interraſilem,* &c. *n.* 25. De menſa Muſaica textus eſt, myſticè de menſa Euchariſtica: ſed habes textu Græco, *στέφανον* ... *coronam pugilis,* quaſi labore parandam. Et quo menſa Moſaica ſuam oſtentat coronam, ſcilicet homines ex menſa Euchariſtica Reges prodire, ſignificatum hoc typo eſt. Conueniant in locum homines licèt humiles, nec locus deerit ad hoſpitium, nec thiara ad honorem. Hæc à cibo Euchariſtico fortuna eſt hominum. E vili ſolo cœlum tangunt, & ſummo feriunt ſydera vertice. *Hic enim panis eſt de cœlo deſcendens,* &c. qui cœlites creat ciues. Hac in cœna bonus quiſque Deum cùm edit, propinquus attingit, & alter Deus eſt.

Exod. 25. n. 23. & 25.

Paranda labore corona.

4 *Ioan. 6. n. 57.*

Inde ſua Chriſto vox Ioan. 6. n. 57. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo,* &c. Quaſi homo cibo piè participato, diuinitatem participet quodammodo: & hæc Ruperto ſententia lib. 6 *Hic perſpicuè diuinitatem pollicetur cœnam ſuam manducantibus; quid enim hoc dicto nobis pollicitus eſt, niſi apertè dixiſſet: Dij eritis, & filij excelſi omnes,* &c. Quo id pacto fiat, ſatis conſtat, ſcilicet homo Deo piè communicato, Deus eſt. An Moyſes Deo piè deguſtato ad Horebum, Deus eluceat deſcendens à Patre luminum? Credo facilè. Nam tot ex vultu Soles mittit, vt Hebræus, niſi faciè obuelata loquentem Moyſen adire, & audire non auſit. *Propter gloriam vultus eius,* &c. ait Apoſtolus 2. *ad Cor. cap.* 3. *n.* 7. Diuinitatem Moyſes vultu præferre viſus eſt, qui tam multis luminibus exſplenduerit. Sic Macarius Hom. 12. *Aſcendit homo, deſcendit habens Deum,* &c. Sed vnde tanta viro claritas, vt parem cum Deo lucem emittat? An ex Dei guſtu, & menſa Angelica? Putat id Macarius. *Siquidem alebatur à Deo, & regebatur corpus eius cibo alio cœleſti,* &c. Nemo Deo propinquior eſt, quam Deus; ſed hæc certa, & conſtans Chriſtiano eſt cognatio, Deo per cibum Euchariſticum participato. Inde ſua Chriſto vox, *Qui bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in illo.*

Deum induit Chriſti conuiua.

2. Cor. 3. n. 7.

Totus colluxit Moyſes Deo paſtus, vt Deum referat.

5\. Cognatos homines cenſet Antiquitas à ſanguine: vnde Anchiſes, vt Cæſarem arceret à belli furore,

> *Proÿce (inquit) tela manu ſanguis meus,* &c.
>
> *Virg. in I. dub.* ... *Æneid. 6.*

Hoc aſpectu Gallus domum regni hæreditariam à ſanguine Regio transnominat. Quid ergo mirum, ſi Deus conſanguineos ſibi dicat homines, quibus ſuũ propinat ſanguinem? Stat pro hac theſi Clemens Alex. 1. *Pæd. g. cap.* 6. inibi Mercurius Alexandrinus. *Licet eloqui vnumquemque noſtrûm,* &c. Et quid eloquatur? *Bono Patre æquè, ac bono ſanguine me glorior eſſe,* &c. De genere nobili poteſt homo ſuo cum Deo contendere, poſtquam Dei vinum, & in vino Dei hauſit ſanguinem. Quo enim gradu Filius Patrem attingit Deum, eo & homo Deum tangit vino clauſum Euchariſtico. Si Patrem ſibi Deum Chriſtus nectit, illud iterans, *Ego, & Pater vnum ſumus,* &c. *Ioan.* 10. *num.* 30. & homo vino recreatus Euchariſtico, verè dixerit: Ego, & Chriſtus vnum ſumus, Deo per calicem participato: ac proinde, *Bono Patre æquè, ac bono ſanguine me glorior eſſe,* &c. *& calix meus inebrians, quàm præclarus eſt?* Ita Dauid *Pſalm.* 22. *num.* 5. Laudat in loco Vates menſam Euchariſticam, panem Angelicum, vinum myſticum. Vnde ſancta piis hominibus ebrietas, & tanta rerum humanarum obliuio eſt, vt nec ſui meminerint homines: quod Nyſſenus obſeruat *ad Serm. de Aſcenſ.* Sed quam præclarus eſt calix vini Euchariſtici? Non ſuccurrunt verba, quibus ea nobilitas explicetur. *Præclarus vtique eſt,* monet Paſchaſius lib. cit. cap. 10. *quoniam omni veritate clarius ſplendet,* &c. Nobilitatem ſibi parant homines aliquando, cùm ſe alienam inſerunt in familiam; ac proinde igne fatuo explendeſcunt. Non ita, qui ſuum à Deo calicem impetrat; cùm enim homo Dei ſanguinem ebibat, Dei propemodum ſanguis eſt, & ſe in magna Triados familia verè cenſet. *quoniam omni veritate clariùs ſplendet,* &c. Hanc ſibi laudem, & honorem parant, qui *annonam de cœlo conſecuti ſunt,* &c. Illud vltimò obſeruandum puto, cibatam Manna gentem vniuerſam, vnamque ex dimenſo fuiſſe menſam panis Angelici, quæ ſolaretur vtrumque ſexum hominum. *Gomor (inquit) per ſingula capita,* &c. *Exod.* cap. 16. n. 16. quibus myſticè receptis, facile colligas

Diuini ſanguinis eſt, qui potu fruitur Euchariſtico.

Ioan. 10. n. 30.

Pſal. 22. n. 5

Germana à potu Euchariſtico nobilitas.

Exod. 16. n. 16.

PARÆNET. XXXVIII.

Euchariſtiam dari populis vniuerſis.

Patent latè Dei beneficia, nec angulo continentur. Parat menſam Euchariſticam bonus Deus, ſed populos ad menſam euocat ex terrarum orbe vniuerſo, quod Iſaias laudat cap. 25. num. 6. *& faciet Dominus exercituum omnibus populis conuiuium,* &c. Nec Princeps Principes ſic admittit, vt excludat plebeculam. Vtrumque paſcit hominem, & nobilem, & humilem cibo Angelico. Nam ſi imbres è cœlo mittit in agros iuxtà, ac vepres, in montes æquè, ac valles. Hac manu ſuum Deus panem benè partitur in homines. *& pluit illis manna ad manducandum,* &c. Quod Dauid cantat *Pſalm.* 77. *num.* 24. A Moyſe id Vates didicit *Exod. c.* 16. *num.* 4. vbi Deus largè promittit *Ego pluam vobis panes,* &c. Pulchrè addita depluendi metaphora eſt, 1.

Iſa. 25. n. 6.

Et latè, & latè patet menſa Euchariſtica.

Pſ. 77. n. 24. Exod. 16. n. 4.

vt noueris latè patere ſacram Dei menſam, nec hominem vel humilem ab hoc epulo ablegari. *Verbum ipſum* (pluo) *quo vtraque ſcriptura vſa eſt , eandem vbique terrarum paratam omnibus puſillis , & magnis copiam ſignificat , vt de ſe ipſo magnus Propheta dicat: Paraſti in conſpectu meo menſam* , Pſ. 22. num. 5. *ac de nobis licèt minimis: Edent pauperes & ſaturabuntur*, Pſ. 21. n. 27. &c. Hæc Rupertus *lib. 3. in Exod. cap.* 10. Quanta vno in cibo vis eſt beneficentiæ, qua Magni Cæſares, vileſque recreantur opiliones ! vtroſque recreat hoſpites menſa appoſita Magnus Deus. *Caro* (inquit) *mea verè eſt cibus*, &c. *Iohan. cap. 6. n.* 56. Nec excernit ab hominibus homines, quibus datur cibus iſte, vt ſcias menſam omnibus ſtructam eſſe.

Communis eſt pluuia, panis Eucharisticus.

Pſ. 22. n. 5.

Pſ. 21. n. 27.

Ioan. 6. n. 56.

2\. Probat id Cyrillus Alexandr. hoc argumento. Aſſeruandam in vrna, & arca Mannæ partem iubet Deus *Exod.* 16. *n.* 33. quod Paulus expendit *cap. 9. ad Hebr. n.* 4. de arca enim ſacra agitans, *In qua* (inquit) *vrna habens Manna*, &c. ſcio, quod id aſpectu Deus iuſſerit, ſcilicet ad memoriam perpetuam tanti boni, quod textus inſinuat loco Exodi citato, *Ad ſeruandum in generationes veſtras*, &c. Cyrillus tamen ex hoc Deiſcito elicit copiam menſæ myſticæ faciendam eſſe, non Hebræo tantùm , ſed & Græco , & populis terrarum omnium; ſeruatur enim Hebræa in arca Euchariſtia myſticè, *quo cæleſtis panis , non vnius tantùm gentis, ſed totius mundi vita ſignificatur*, &c. *lib. 3. in Iohan. cap.* 34. Panem materna cura ſeruat mater , ne fame pereant liberi ; nec maior in hunc, quàm in illum puerum cura eſt. Sic & Deus ſubſidio facit vnus æquo, vt homines qualeſcumque pares ſumant partes ; nec Hebræo potius , quàm Græco tribuat de cibo Euchariſtico. Hinc illæ Chriſto voces : *Quid mihi, & tibi eſt mulier?* &c. *Iohan. cap.* 2. *num.* 4. cùm vrgeretur à Matre ſanctiſſima , vt vinum conuiuantibus ſufficeret , ſuggeſſit Mater piè commota num. 3 *Vinum non habent*, &c. Reddit Chriſtus in ſeueritatem compoſitus , *Nondum venit hora mea* , &c. ea ſcilicet hora , qua vinum Deus ſuum in ſanguinem demutaret, *ſciens, quia venit hora eius* , &c. *Iohan.* 13. *n.* 1. & dolebat quodammodo vrgeri ſe ad miraculum de vino parandum vna in domo , vno in angulo , *cùm eſſet diues in omnes qui inuocant nomen eius* , &c. *ad Rom. c. 10. n.* 12. Hæc in litem D. Maximo vox eſt *ad Hom. 1. de Epiphan.* Durum à Chriſto reſponſum tulit virgo Mater : *Idcirco, reor , quia temerè* (id eſt , ferè) *Mater de defectu carnalis poculi ſuggerebat , qui veniebat totius orbis gentibus nouum ſalutis æternæ calicem propinare*, &c. Neque enim anguſta hominibus , ſed auguſta Chriſti menſa eſt , vtpote quæ & bonos , & malos admittat hoſpites. Petrum excipit , nec Iudam eiicit ; quod volunt plerique Patres , & Interpretes. Et quidem ratio Deo communicandi ſeſe probis æquè, ac improbis hominibus , eſt apud Laurentium Iuſtinian. ad lib. de caſto connub. cap. 24. *vt iuſtis prodeſſet , non ſe peccatoribus denegaret*, &c. Quàm largus opum Deus eſt in homines , quibus per ſui etiam contemptum fauet ; nec læſus iniuriâ menſam , quod aiunt , & ſalem negat. Iuſtinianus iterum, *Si hoc ſanctis concederet , magnum vtique foret ; quid ſi hoc etiam tribuit , a quibus indeſinenter blaſphematur ?* &c. Sed magna Dei bonitas malos excipit homines menſa Euchariſtica, ne bonos viros deterreat à cibo participando.

Exod. 16. n. 33.

Hebr. 9. n. 4.

Aſſeruatur Euchariſtia myſtica , vt proſit Hebræis, & Græcis.

Ioan. 2. n. 4. & 3.

Ioan. 13. n. 1.

Rom. 10. n. 12.

Dolet Chriſtus, quòd vinum Euchariſticum non miſcet.

Bonis, & malis patet cœna Euchariſtica.

3\. Addo explicaſſe Chriſtum , ſermone latè protracto, quantum deliciarum offerat menſa Euchariſtica, *ad Iohan. c. 6. n.* 27. & concionem ſacro in loco habuiſſe n. 60 *Hæc dixit in Synagoga docens*, &c. quò ſcilicet veniebat Hebræus , vt exciperet monita ſalutis intimæ. Vnde Magiſter , *quò* (inquit) *omnes Iudæi conueniunt* , &c. *apud Iohan. cap.* 18. *num.* 20. Dicere Magiſter voluit de Sacramento ſanctiſſimo ad populum ; ſed quo loco adeſſet concio hominum vniuerſa , *vt traheret multitudinem* , &c. Addit Chryſoſtomus *Hom.* 46. Larga omnino cœna ! quæ tot modis inuitat homines , imò tot laudes canit , vt alliciat. Multa , quod liquidò notum eſt , & magna Dei bona è cibo Euchariſtico manant in homines , ac proinde opus erat , vt multis nominibus explicarentur. Inde Manna eſt agnus , panis , caro, vitæ pomus , imò vita , Euchariſtia. Facie verò multiplex nomenclatura , vt nemo non cupiat , nemo non capiat bonum, quod , vt multiplex , multis explicatur nominibus. *Sermonum tamen inculcatio piæ deuotionis eſt excitatio , & ineffabilis ſacramenti commendatio. Non enim vnum aliquod inuenitur vocabulum, quod tantum ſacramentum dignè valeat appellare*, &c. ſic Pontifex Innocent. III. *ad lib. 3. cap. 3. de Cleric. Ordinat.* Et erit, qui cibo abſtineat, vbi tam multiplex cibi nomenclatura eſt: Laudes cibi Euchariſtici Deus iterat, vt animos proliciat hominum ad cœnam cœlitem , nec ſint homines , qui non veniant *ad cœnam magnam Dei*, &c. *Apoc. cap.* 19. *num.* 18. & quam ſtruxit Regum Princeps ſumptu grandi , & pari comitate.

Ioan 6. n. 27. 60. & 18. n. 20.

Omnes omnino homines inuitat menſa Euchariſtica.

Bona Euchariſtica , niſi multis nominibus , non explicantur.

Apocal. 19. n. 18.

4\. Epulum Domitianus largè , & lautè dedit ; inuitarique ad Epulum plerique è ſenatu , & plebe homines ; ſed quod auguſtius eſt, aſſidet Princeps maieſtate grandi, nec minori comitate, ſi qua Suetonio fides eſt *cap.* 4. Suetonio accinit Epigrammatiſtes lib. 8. Epigr. 50.

Veſcitur omnis eques tecum, populuſque , Patreſque,
Et capit ambroſias cum Duce Roma dapes.

Adornat conuiuium conuiuarum comitas.

Laudatque adulator comitatem Domitiani, qui Senatum , & plebem ſuo exceperit epulo, dulceſque ſermones cum grauitate miſcuerit. Laudat æquè id Papinius *lib. ſylu.* 4. cùm videret Cæſarem,

Tranquillum vultu, ſed maieſtate ſerena
Mulcentem radios, ſubmittentemque modeſtè
Fortunæ vexilla ſuæ, &c.

Quid meus Chriſtus? vt homines euocaret ſuam in cœnam , maieſtate obuelata , panem apponit : *Hic eſt panis , qui de cælo deſcendit*, &c. Et verò deſcendit bonus Deus in omnem comitatem , ne quis ſibi timeret , ſi Dei menſam adiret. Ægrè acceperant auditores edictum à Chriſto eſſe, Iohan. c. 6. num. 56.

Ioan. 6. n. 56. & 62.

Caro

Caro mea verè eſt cibus,&c. & quaſi eſum carnis humanæ auerſarentur, abiere à Magiſtro longè, illud iterantes, *Durus eſt hic ſermo*,&c. *n.* 61. Ne tamen conuiua abhorrens a Cœna abſtineat, ſuam Deus carnem velo obducit triticeo, & apponit: *Ego ſum panis vitæ*, &c. Quis cœnam reiiciat, qua ſuam Deus maieſtatem obtegit, *vt ſepoſito ſeruili timore ardentius ſumeretur*, &c. Sic Laurent. Iuſtin. *ad lib. cit*. Alia incedit via Paſchaſius, & Deum velo triticeo obductum dicit, vt cibum vtique Deum quærant homines auiditate audaciori. *Auidius enim requiritur, quod latet, & pretioſius eſt, quod cum fide quæritur*, &c. *lib. cit. cap.* 10. Fidem hominum excitare Chriſtus voluit, Deo pie recto intra velum triticeum, vt augeret pretium operæ obſcuritate rerum, & irritaret animos hominum ad cupiditatem latentis boni. Et erit adhuc, qui abſtineat à menſa Euchariſtica?

Audi capi cœnam Euchariſticam Deus cupit.

Ardentiùs appetitur, quod latet.

5. O quantis ſcatet bonis, cœna Dei magna! Quæ nam homines fortuna beat! Quot exponit dulcitudines animi! Quàm certa, & conſtans hoc in epulo voluptas eſt! Præſentit meus Ieſus hanc felicitatem humani generis; lætitiaque affectus grandi Patrem laudat actis ritè gratiis. Vnde Lucas 22. num. 19. *Accepto* (inquit) *pane, gratias egit, & fregit*, &c. Nec Paulus aliter 1. ad Corinth. c. 11. num. 23. *Accepit panem, & gratias agens fregit*, &c. Mirum cur hoc loco Magiſter grates Deo ſoluerit; niſi velis Chriſtum altè gauiſum, quòd nata cibo Euchariſtico, & multa in homines ſalus eſſet, de gratiis ritè ſoluendis agitaſſe. quod Anſelmo placuit 1. ad Corinth. cit. *Gratias Patri egit de reparatione hominum futura per ſacramentum corporis, & ſanguinis ſui*, &c.

Luc. 22. n. 19.
1. Cor. 11. n. 23.

Gaudet Chriſtus de ſalute hominum.

Perge igitur homo, & qui cœnam capis Euchariſticam, ede carmen, & laudes cane: oblata canendi occaſio eſt, cibo piè ſumpto; id enim monet Dauid faciundum eſſe Pſ. 21. num. 27. *Edent pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum*, &c. Sed cùm cibum capis Angelicum, time validè. Nam, quem ſumis cibum, Deus eſt, qui latet in cibo, iudex eſt; vt ſcias, & moneas

Pſ. 21. n. 27.

Parænet. XXXIX.

Euchariſtiam reuerentiſſimè ſumendam eſſe.

1. Lego, quibus munditiis Hebræus colligeret cibum Angelicum, *Exod cap.* 16. *n* 13. Nam rore priùs in terram miſſo, mappam quodammodo explicabat Angelus, vt Hebræus panem exciperet operæ Angelicæ. ſcilicet ius non erat, vt cibum typicè Euchariſticum mappa caperet, niſi mundiſſima. Quo igitur ore? qua mente? quo affectu? & qua morum cenſura ſumendus cum Deo cibus, imò Deus verè ſumendus eſt? Menſam apponit Apoſtolus Euchariſticam 1. ad Corinth. c. 11. num. 28. & quo virtutum apparatu adeunda menſa eſt, ſcitè monet. *Probet* (ſic Apoſtolus,) *ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat*, &c. Quaſi abſurdum eſſet, hominem verè hominem magnu cum Deo cœnitare, ſine morum munditia. *Quia ex eo quod homo eſt, non ſine peccato eſt*, &c. Addit Anſelmus. Sordes vel tenues abluat, ac detergat, neceſſe eſt, qui lautitias, cognoſcit menſæ Euchariſticæ, ſi vera, & certa eſt fides cœnitare hominem cum ſummo rerum Domino.

Exod. 16. n. 13.

1. Cor. 11. n. 28.
Mores caſtos poſcit menſa Euchariſtica.

2. Expendit Ambroſius Chriſtum ab Apoſtolo Dominum rectè appellatum, cùm Sacramentum ſanctiſſimum conficeret 1. ad Corinth. loco cit. n. 23. *Quoniam Dominus Ieſus accepit panem*, &c. in cœna charitatis? in Epulo gratiæ? in menſa beniuolentiæ Dominus eſt? Cur non pater, cur non frater? cur non amicus eſt? ſcilicet amari æquè ac timeri Chriſtus voluit, cùm ſe hominibus communicaret; vt nec timor amorem, nec amor timorem excluderet. Inde Ambroſius, *Deuoto* (inquit) *animo, & cum timore accedendum ad communionem docet: hoc enim debet apud ſe iudicare: quia Dominus eſt, cuius in myſterio ſanguinem potat; qui teſtis eſt beneficij*, &c. Vrget quidem Apoſtolus argumento duplici, vt cibum quiſque ſumat Euchariſticum religioſè; tum quòd magnus in cœna Dominus eſt, tum quòd teſtis, imò Iudex adeſt, qui reum ſceleris poſſit facilè punire, perdere. Iam pridem id monuerat vates Dauid *Pſal.* 109. *n.* 4. cùm ageret de Chriſto Sacerdote, *Tues Sacerdos in æternum*, &c. vbi ſacram Dauid Synaxim cantat, qua meus Ieſus eſſet homines recreaturus. Sed quanto Vates ore tonat, vt Sacerdotem verè Dominum oſtendat, ac Iudicem? *Dixit Dominus* (inquit) *Domino meo*, &c. *num.* 1. Ac ne de virga cenſoria ſilentium aſſet, addit Vates num. 2. *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion*, &c. Deinde, ne Chriſto miles deſit, quo premat hoſtem, totus eſt Dauid in acie diſponenda n. 5. *Dominus a dextris tuis confregit in die iræ ſuæ Reges*, &c. & hæc Dauid, vt metum incutiat hominibus, ſi minus caſtè, ac piè cibum capiant Euchariſticum. Neque enim Sacerdos eſt Chriſtus, vt non ſit Dominus æquè, ac iudex hominum. Timeat igitur, quiſquis ſacram menſam adit, nec temerè, ac metu ineptè pulſo adeat: excutiat priùs animum, & rationes ſuarum ineptiarum à ſe exigat, qui Deum ſua in cœna cibum petit.

1. Cor. 11. n. 23.

Metu pio ſumenda Euchariſtia.

Pſ. 109. n. 4. 1. 2. & 5.

Nemo ſine metu menſam adeat Euchariſticam.

3. An id ſignabat Hebræus baculo innixus, vt agnum ederet? *Exod. c.* 12. *num.* 11. Formam Deus edendi ita præſcribit. *Renes veſtros accingetis, tenentes baculos in manibus*, &c. Quid ad Agni eſum facit prenſus manu baculus? ſed virgam ſignat baculus, & virgam iuris dicundi, qua ſuum quiſque animum excutit, & quod myſticè capit, ſanctè expendit, ne cibum ſumat Euchariſticum, *non diiudicans corpus Domini*, &c. ſic D. Thom. Opuſc. 18. cap. 16. *Significat baculus iuſtitiam, qua debemus nos de noſtris exceſſibus iudicare ante communionem*, &c. ſcitè Doctor Angelicus, vt cum Paulo conſentiat, qui periculum conſcientiæ faciendum eſſe docet, priuſquam ſumas Euchariſtiam. Nazianzenus mente alia Hebræum ſuo nixum baculo probat ad agni eſum, vt Euchariſtiam, metu concepto, ſumamus; quaſi mors immineat ſenibus. *victimam enim feſtinanter abſumemus, ac denique ſenū more baculum*

Exod. 12. n. 11.

Excutienda prius conſcientia, quàm Dei menſam adeas.

Sumenda ſemper Euchariſtia, quaſi imminente ad mortem.

geſtantes,

geſtantes, &c. *Orat.* 43. Quis verò ſenex mortem habeat in ianuis, & Euchariſtiam ſumat, ſine pœnitentia ſcelerum, ſine morum munditia, ſine virtutum apparatu, ſciens Iudicem in proximo eſſe? Addit Moyſes agnum Hebræo bene præcincto eſitandum eſſe. *Renes* (inquit) *veſtros accingetis*, &c. vt ſignificaret Euchariſtiam caſtè ſumendam. *Quia tanti operis miniſtros, nec ſegnes docet eſſe, nec molles*, &c. ſic Arnoldus *ad tract. de ſept. verbis*. Clauſum, ac nutatum cingulo ſtudium caſtitatis probant interpretes, *ad Luc cap.* 12. *num.* 35. & Sacerdotes, niſi caſtos, non probat vana ſuperſtitio, nedum ſana religio. In hanc theſim coniurat Paſchaſius, illud obſeruans, primariam de caſto affectu legem eſſe, quæ miniſtrum vrget agni myſtici. Nam Moyſes primo loco cingulum petit, deinde pedes calceat, proxime baculos manibus inſerit; ac tandem feſtinationem in edendo poſtulat, & quod facto in miniſtro potius eſt, id ille priùs commendat, ſtudium ſcilicet caſtitatis. *Propterea primùm hoc loco lex caſtitatis in renibus, quorum ſcrutator eſt Deus, affigitur*, &c. Ita Paſchaſius *lib.* 1. *cit. c.* 22.

Ad Euchariſtiam morum munditia opus eſt.

Primo ad Dei menſam lex, caſtitas.

4\. Grande malum! Sacerdotem aræ myſticæ, & conuiuam menſæ Euchariſticæ, ſua pollutum nequitia tractare, quæ ſancta ſunt, non Bacchi, Cererîſque myſteria, ſed Chriſti Sacramenta. Temerè id quiſque faciat, nec ſine metu damni grauiſſimi. Rem Deo ſacram lege lata non tangit Hebræus turpiter infectus; Lex enim eſt Leuit. 22. num. 3. *Omnis homo, qui acceſſerit de ſtirpe veſtra, ad ea, quæ conſecrata ſunt, in quo eſt immunditia, peribit coram Domino. Ego ſum Dominus*, &c. Lego Deum hoc loco Dominum octoties appellatum, & hanc Dei interpellandi formulam eſſe inductam: *Ego Dominus, ego ſum Dominus*, &c. cùm rem ſanctam ſanctè tractari iubet. *Acſi patenter dicat: Ego ſum ſcrutans corda, & renes Deus; ego qui poteſtatem habeo animam perdere malè accipientium*, &c. tantum Paſchaſius *lib. citat. cap* 8. Et erit, qui ſacram menſam adeat, turpi fœdatus næuo alumnus Veneris?

Leu. 22. *n.* 3.

Delebit grauiter, qui ſanctè ſancta non tractat.

O monſtrum, horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum!

ne peſtem ſibi natam videat, *reus corporis, & ſanguinis ſanctiſſimi*, &c. Neque enim Deus rerum ſciens, falli, nec rerum potens, vinci poteſt, vt reos ſcelerum homines impunè abire ſinat à menſa Euchariſtica. Adeſt Iudex, adſunt & lictores ad aram; plenus metu locus eſt. Time Sacerdos, & caue. Deſcribit ſcenam rerum Ezechiel *cap.* 9. *num.* 2. Lictores quidem faſces, & ſecures gerunt. Nam Græco, ἑκάστου πέλυξ ἐξολοθρεύσεως ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, *vniuſcuiuſque ſecuris exterminationis in manu eius*, &c. Notarius deinde eſt theca adornatus calamaria, qui res vtcunque geſtas in acta referat, *& atramentarium ſcriptoris ad renes eius*, &c. Hoc rerum apparatu ſacram Deo ædem adeunt, aramque circumſtant, *& ſteterunt iuxta Altare*, &c. Ad veſtibulum Dominus maieſtate armatus ſua, *& gloria Domini aſſumpta eſt*, &c. Video multum ſacro in loco terrorem eſſe, rationéſque multiplices formidandi; ſcilicet Deum Iudicem, ſcientem notarium, lictores ferro minantes. Cur ad aram perſtant, ſi petis, accipe. Angelus eſt notarum ſciens, cum atramento, & calamo, *vt omnium peccata deſcribat, maximè, dum veniunt ad altare*, &c. ſcitè Paſchaſius *lib. cit. cap.* 8. Deinde adſunt vltores Angeli cum ſecuriculis, & minantur, ne quis Sacramentum auguſtiſſimum capiat reus ſcelerum. Quandoquidem, *Ad iſtud ſi quis indignè acceſſerit, iudicium excipit damnationis*, &c. Paſchaſius iterum *loco cit.* & Apoſtolum habet in oculis.

Ez. 9. *num.* 2. *& 3.*

Pleno metu Dei ara.

Quæ ad aram quiſque peccat, libro deſcribit Angelus.

Ad aram terrent ſecures Angelica.

5\. Opponis fortaſſe, multos eſſe homines, qui ſordidè capiunt ſacram hoſtiam, nec tamen ſecuri percuſſos, nec malo ſubito perire. Quid igitur minatur vltor Angelus? Scio vitam Mauro ereptam ſordidè, vtpote qui viaticum Euchariſticum malè ſumpſerit, cùm tectum multis annis ſcelus ægrè fateretur. *Cum felle ſimul, & animam exhalauit*, &c. Sic Petrus Damian *lib.* 6. *Epiſt.* 32. Scio & fœminam Euchariſtia male participata corruiſſe; *& quæ fefellerat hominem, Deum ſenſit vltorem*, &c. quod Cyprianus tradit *ad ſerm.* 5. *de lapſis*. Addit Paſchaſius, *Vltores Angeli nec ſemel parcerent indignè cõmunicantibus, niſi Chriſti bonitas gladium ſuſpenderet*, &c. Si Deus Iudex ſui ſanguinis reos puniret homines malo ſubito; quis etiam caſtè agens non timeret? Abirent procul ab ara, & liberè dicerent, *Durus eſt hic ſermo*, &c. Sano igitur conſilio patitur bonus Deus malos ſacrorum miniſtros, ne bonos viros damni timentes, ab ara longè extrudat. *& vt iuſtis prodeſſet, non ſe peccatoribus denegauit*, &c. monet Laurent. Iuſtin. *de caſto connub. cap.* 24.

Quòd hominibus indignè communicantibus parcat Angelus, Dei bonitas eſt.

6\. Sed menſam adeat Euchariſticam Sacerdos apprimè caſtus. Adhuc adire metus eſt ſi affectu non flagrat intimo. Noxa hæc eſt, quam excludit flagrans agni edendi ardor, & Hebræo imperatus ea lege, *Comedetis feſtinanter*, &c. *Exod. loco cit.* quod Arnoldus ſcitè notat, & Paſchaſius lib. allegato cap. 22. *Alioqui deſidia torpentes non dignè comedunt*, &c. Quis enim à Deo inuitatus Deum non lædat ignauus conuiua? acceptandum manibus expromptis congiarium Dei eſt, vt gratè accepiſſe videare. Noſti ne cur agni eſus à Deo vocatur *Phaſe, id eſt, tranſitus Domini*? &c. *Exod. cap.* 12. *num.* 11. Monuerat Dominus eſitandum feſtinanter eſſe. Addit ſe, vt videat, quid in cœna fiat ſegniter, vltrò, citróque tranſiturum. Ad litem Paſchaſius. *Putas charitiſſime, quod lateat Deum conſcientia, non dico ſi criminibus eſt obuoluta, verùm ſi torpet ignauia*, &c. *lib. cit. cap* 22. Indignè ferat Deus neceſſe eſt, vt ignauè adeas menſam Euchariſticam, qui damnat ignauiam in agni eſu.

Qui ad conuiuium ignauus eſt, ineptus Dei conuiua eſt.

Ex. 12. *n.* 11.

Ad aram Deus adeſt, teſtis rerum oculatus

7\. Eas igitur affectu pio, fide integra, mente ſana, & lachrymis vbertim fluentibus, ſacram menſam: quod pulchre Dauid vrget Pſalm. 2. num. 12. *Apprehendite diſciplinam*, &c. Hebræo textu, *oſculamini frumentum*, &c. ſcilicet oraculum eſt de pia cura hominum ad ſacram Synaxim, teſte Salmerone *ad tom.* 9. *tract.* 23. Facta enim de frumento exoſculando mentio eſt, *quòd videlicet Chriſtus ſub frumenti ſpecie adorandus eſſet, & oſculo amoris puro ſuſcipiendus*, &c. Quid ô homo ignaue, torpes ad frumenti oſcula? neſcis veneficia hæc amoris ſanctiſſimi benefica eſſe? quærit aditum

Pſ. 2. *n.* 12.

Amanter Deus in ara communicandus.

aditum Chriſti amor In pectus hominis, & vt facilè inueniat, nouum ſibi vehiculum adornat in cibo. Quid ſegniter deſides? Laboraturos cælo homines ſuo Imperator excitat congiario; è vite ſua vinum piè Deum lætitiæque intimæ datorem propinat Deus: quid moraris turpiter? Calet virtus hominis, etiam Catonis mero immortali; paſtóſque medullis ſuis alumnos Leo de Iuda Achilles facit Et adhuc langues? Perge homo, & cibum cape virtutis Euchariſticæ: facilem ſibi viam fecerint ad vitæ pomum, qui *annonam de cælo conſecuti ſunt.*

Num. 16. Vbicumque ingreſſi ſunt ſine arcu, & ſagitta, & abſque ſcuto, & gladio, Deus eorum pugnauit pro eis, & vicit.

Num. 17. Et non fuit, qui inſultaret populo iſti, niſi quando receſſit à cultu Domini Dei ſui.

Commentarius.

75. LEgiſſe Achior Ioſuen viſus eſt *cap.* 23. *&* 24. vnde hæc, & plura ſumpſit Ammonites. Inibi Hebræus verſat argumentum hac de re, multiſque docet Deum pro Hebræo depugnaſſe, ac deuiciſſe non ſemel hoſtes immanitate barbaros; vt quas habebat Chananæus regiones, Hebræus obtineret citra puluerem, incruentaque victoria. Qui enim Deum propitiat vita piè acta, fundit hoſtes ſine ferro, fugátque. Id Ioſue pollicetur c. 23. num. 10. *Vnus è vobis perſequetur hoſtium mille viros; quia Dominus Deus veſter pro vobis ipſe pugnabit*, &c. Deinde viam aperit, qua Hebræus rem bene gerat, num. 11. *Hoc tantùm diligentiſſimè præcauete, vt diligatis Dominum Deum veſtrum*, &c. Sed in promiſſis res erat Leuit. cap. 26. num. 8. *Perſequentur quinque de vobis centum alienos*, &c. Addit textus promiſſam rerum tantarum fortunam, quibus hominibus viuendi piè cura eſſet, num. 3. *Sì in præceptis meis ambulaueritis*, &c. Fruere hoc bonu Fortunata Luſitania, Deo interim Duce pugnare viſa; vnde factum, vt miles vnus ſeptem premat hoſtes: terrentur Deo auſpice, & Luſitano milite. Sed textum repeto. Euertit Ierichuntam Hebræus miles, non manu, ſed tuba. Noſti iuſſum à Deo, vt armatus bene miles progrederetur, nihil tamen ageret, niſi tuba caneret, Ioſue cap. 6. num. 13. *Præcedebant arcam Domini* (Sacerdotes ſcilicet,) *ambulantes, atque clangentes*, &c. Sacerdote præeunte; *armatus* (inquit) *populus ibat ante eos*, &c. Capta hoc modo Ierichunta eſt, & euerſa prorſus, quod patet ex *num.* 20. & exponit Chryſoſtomus in Pſalm. 44. *Ierichò* (ait) *ſaltantium potius, quàm bel antium ritu diruerunt; armati enim non tanquam ad pugnam, ſed tanquam ad concionem, & choream egreſſi ſunt*, &c. Pyrrhicam ſcilicet deſaltauit Hebræus miles, cùm vrbem, muro ſubuerſo aggreſſus eſt; nec armis, ſed tubis rem confecit, vt ſciret Deo fortunam tantarum rerum adſcribendam eſſe.

Ioſ. 23. n. 10. & 11.

Leu. 26. n. 8. & 3.

Ioſ. 6. n. 13.

Facilis Deo duce victoria.

Noto parœmiaſticè arcum, & ſagittam pro omni armorum vi ſumi: quod habet Del Rio *tom.* 1. *Adag.* 49. quò te loci mitto. Non tamen intelligas Deum pro Hebræo ita pugnaſſe, vt nihil miles ageret. Nam armatus ferro Hebræus plerumque pugnabat; ſed Deo potius, quàm ferro nixus pugnam inibat, quod Lorinus aduertit *in Pſalm.* 43. *num.* 4. Vnde illud à Lyrico decantatum, *Non in gladio ſuo poſſederunt terram*, &c. Quæ nam ergo vis tantum fecit facinus? Addit Vates Deum cantitans: *ſed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui*, &c. Et verò Dauid bello natus Deo tantum duce patraturum ſe ſperat, quidquid eſt honeſti facinoris. *In Deo* (inquit) *meo tranſgrediar murum*, &c. *Pſalm.* 17. *num.* 30. non vltra pergo. Vide, quæ aggeſſerim *Parænet.* 11. *ad* 1. *cap. & Parænet.* 9. *ad* 4. *cap.* 76.

Pſ. 43. n. 4.

Ferro pugnandum, ſed Deo fidendum eſt.

Pſ. 17. n. 30.

Pergit Achior, & ſermone continuo probat Hebræum malè ab hoſte qualicumque fuſum, fugatúmque non fuiſſe. *Niſi, quando receſſit à cultu Domini Dei ſui*, &c. quod excepit à Ioſuæ, Iudicum, & Regum libris. Quid enim iam certum, quàm regna euerti facilè hominibus licenter peccantibus? Id ego perſequor *Parænet* 9. *ad* 1. *cap. & Parænet* 14. *ad cap.* 3. Addo *cap. ſi gens Angelorum* 56. Quod à Hieronymo in hac litem diſcas illud eſt, Epiſtol. 3. *Noſtris peccatis Barbari fortes ſunt, noſtris vitiis Romanus fugatur exercitus*, &c. Tonat grauiter Hieronymus; ſed vera eſt querimonia. Vnde calor Ambroſio diſſerendi ſerm. 85. *Deſine peccare, & ciuitas non peribit*, &c. Nec aliter ſuam Niniuites vrbem aſſeruit ab exitio, quàm peccati pœnitentia. *Ad Iona cap.* 3 *num.* 8. *&* 10. iure quidem ſummo, *vt quæ ciuium peccatis vexabatur, ciuium orationibus ſaluaretur*, &c. Addit Ambroſius: Abundè conſtat ex *Iſaia cap.* 30. *num.* 17. *Deut.* 32. *num.* 30. frangi vires hominum licentia peccandi; læſoque Deo improbè, hoſtes, etſi barbaros, impunè victores eſſe. *Quo enim modo perſequetur vnus mille, & duo fugent decem millia*, &c. Vnde hæc Hebræo acerbaque fortuna? addit Moyſes in locum. *Nónne ideo, quia Deus ſuus vendidit eos*, &c. Hebræo textu vox eſt צורם *Tſurám*, *Petra eorum*, &c. quaſi exitium peccantibus euenerit, vnde auxilium cogi debuerat Moyſen Iſaias probat voce patri. *Mille* (inquit) *homines à facie terroris vnius*, &c. Sed tota metuendi ratio à peccando eſt. Terreri oportet ab hoſte barbaro, ac premi hominem, qui Deum nec colit, nec timet. Scias igitur, ac moneas, 77.

Franguntur peccato vires militares.

Iſ. 30. n. 17. Deut. 32. n. 30.

Deus viris bonis petra eſt.

PARÆNET. XL.

Peccantes homines animo fracto eſſe.

QVi peccat effusè, vires ſibi adimit, & addit hoſtibus, nec ſtare contrà audet, irato Deo. Quid auſit pulchri facinoris, qui Deum errans læſit? victus ab hoſte vel humilis abeat, neceſſe eſt. Haſce pœnas Romanus perſæpe dedit neglectæ religionis. Caput hac de re integram confecit Valerius *lib.* 1. *c.* 2. Expertus queritur Horatius Romanum bello afflictũ peſſimè, additque dolẽter lib. 3. *Ode* 6. 1.

Di

Dij multa neglecti dedêre
Heſperiæ mala.

Deficit igitur miles acie, qui peccat liberè, & hoſtem aggreditur; nec manum ſtrenuè mouet, ſi morbo languet animus. Hebræum Moabites ita reformidat, vt bello ſe deterendum putet, niſi dolis agat. Metus de textu

Num 22.n.3. & 31. n. 16. & 25.num.1. & 25.n.1.

eſt. Num. cap. 22. num. 3. *Videns* (inquit) *Balac, quod pertimuiſſent eum Moabitæ*, &c. Quid doli non ſtruit Princeps? mitto reliqua. Emittit meretriculas aduersùs hoſtem, Balaamo conſiliario Veneris turpiſſimæ, *Num. cap. 31. num. 16.* Sic Moyſes, *Nónne iſtæ ſunt, quæ deceperunt filios Iſrael, ad ſuggeſtionem Balaam?* &c. Factumque hoc dolo eſt, vt Hebræus peccaret ſoluté. *Fornicatuſque eſt populus cum filiabus Moab*, &c. *Num. cap 25. num. 1.* Senſit Moabites hoſtem peccato affectum bello mouendo inutilem eſſe, ac proinde ſubmittit mulierculas, quæ Hebræum peccato mollem redderent, *vt propter impietatem, diuino denudati auxilio, faciliores captu fierent*, &c. Hæc Theodoretus *q. 45.* ſed à

Pugnat mollè, qui peccat liberè.

Magiſtro Chryſoſtomo didicit vt doceret, *quos arma, & equi, & milites capere non potuere, hos peccati natura vinctos hoſtibus tradidit*, &c. *Hom. 14. ad pop.* Illud igitur in confeſſo eſt, vinci Hebræum dolo, non manu potuiſſe; victorem non armorum, ſed morum vi euaſiſſe. Quare, teſte Chryſoſtomo, *& victoria, & clades, exercitatio virtutis, & inſtructio ipſis erat*, &c.

Bona, & mala fortuna virtutum ſchola.

2. Quis bello potens vti Dauid? principem inter Duces principes locum habet, 2. Reg. cap. 23. num. 8. *Qui octingentos interfecit impetu vno*, &c. Peccat Dauid, & Vriam vxore capta, perdit, *cap. 11. num. 4. & 15.* Quid inde Abſalomo in patrem excitato, fugam Dauid capit, & fuga ſalutem quærit, cap. 15. num. 14. *Surgite*, (inquit) *fugiamus*, &c. Imò titulum ſibi erectum de fuga cantat Pſal. 3. *Pſalmus Dauid, cùm fugeret à facie Abſalom*, &c. Miror ego Regem apprimè ſtrenuum ſuæ de fuga meminiſſe, & fugam carminibus cantitaſſe. Sed qui peccat ſemper neceſſe eſt, vt ſui vmbram timeat, fugiat, rationéſque timendi peccantibus quaſi peſtes adnexas eſſe diſcat, & dicat. Inde Chryſoſtomus ad Pſ. cit. *Fugiebat Dauid filium ſuum, quoniam Dei legem fugerat*, &c. Id verò in Dei minis eſt, ad Leuit. cap. 26 num. 36. *Terrebit eos ſonitus folij volantis, & ita fugient, quaſi gladium*, &c. Nec grauior eſſe metus poteſt, nec ignauia hominum indignior, quàm vt timeant, & fugiant vmbram ſuſurrantis arbuſculæ: quod in viatore timoris grauiſſimi ſignum eſt.

2. Reg. 23. n. 8. & 11. n. 4 & 15. & 15. n. 14.

Pſ. 3. n. 1.

Fugit peccator hoſtem peccato victus.

Leuit. 26. n. 36.

Et mota ad Lunam trepidabat arundinis vmbra, &c.

Iuuen. Satyr. 10. *Sed cùm ſit timida nequitia*, &c. ex *Sapient. cap. 17. num. 10.* terrentur peccantes homines ſono etiam leuiuſculo.

Sap. 17. n. 10.

3. Quid non timet Cainus Abele interfecto? Metus iſte à Deo iniectus. *Vagus* (inquit) *& profugus eris ſuper terram*, &c. *Gen. 4. num. 12.* Græco textu, *στένων καὶ τρέμων, gemens, & tremens.* Fratrem à Caino interfectum dolo malo terra queritur apud cenſorem ſcelerum Deum. *Quæ ſuſcepit ſanguinem*, &c. opus erat, vt formidaret malè vel vmbram commotæ arbuſculæ. quo metu *ædificauit ciuitatem*, &c. *num. 17.* ne quam peſtem ſibi contraheret manu hominum. quod Albino placuit q. 89. *Fortaſſe ciuitatem condis, in qua ſaluari poſſis*, &c. tantus à peccato in Cainum terror erat. Sed Rupertus hac de re ſignificantiùs *lib. 4. in Gen. cap. 10.* vtpote qui rationes timendi, & vrbis condendæ Caino aſſerit ab Abele interfecto. *Quia fratrem ſuum occiderat, & ob hoc omnibus odioſus erat, vagus, & profugus, idcirco ciuitatem, quo ſe tueretur, ædificauit*, &c. & hæc peccato vis ineſt ad frangendos animos hominum. hoc fortè deriuata clades in Sichimitam eſt. Vrbem Simeon, ac Leui ferro aggrediuntur: hominibuſque ad internecionem confectis additi in auxilium domeſtici. *Depopulati ſunt vrbem in vltionem ſtupri*, &c. *Gen. cap. 34. num. 26. & 27.* Miror ego necari ciues vrbis integræ à viris paucioribus. Sed, cùm ratio pugnaret honeſtæ vindictæ pro Hebræo, victus ſua nequitia Sichimites eſt, *vt cognoſcamus meritorum hoc fuiſſe, non virium*, &c. vox Saluiani eſt *lib. 7. de Prouident.* Verè monet Peluſiotes lib. 1. Epiſt. 294. *Iniuſtitia noſtra hoſtium eſt auxilium*, &c. Vincit hoſtis VVandalus Romanum militem, non vi, ſed cauſa. Iterum Saluianus. *Nemo ſibi aliud perſuadeat; nemo aliud arbitretur: ſola nos morum noſtrorum vitia vicerunt.*

Gen. 4. n. 12. & 17.

Metus à peccato genitus.

Nullo tutus loco ſtat peccator.

Gen. 34. n. 26. & 27. 25.

Victoriam peccatis amittit ſæpe.

4. Nemo neſcit Ierichuntam ſolo adæquatam, ciuibus miſerè interfectis, & ad vrbis cladem vltimam valuiſſe clangores tubarum. Patet ex Ioſuæ cap. 6. num. 20. *Omni* (inquit) *populo vociferante, & clangentibus tubis muri corruerunt*, &c. Res mira! ſed negantibus capi facile ab hoſte vrbem, vbi licentia peccandi eſt. *Quamuis muros illos nemo contingeret, expugnabantur tamen, foriuſecus ſono tubarum, intrinſecus habitaculo peccatorum*, &c. ſic Auguſtinus *ſerm. 106.* Ciuium mores perditi vires addebant Hebræo, ne timeret hoſtes, vt vrbem funderet. Haſce enim pœnas exigit ab hominibus læſa fides, neglecta religio. Pugnant infeliciter peccantes homines, ac proinde expugnantur facile, metu contracto. Hac ſpe victoriæ Hebræum lactat Moyſes, vt Chananæam aggrediatur, armis licèt, & militibus inſtructam plurimis; docet enim *Gen. 10. num. 15.* Sidonem à Chanano genitum, deinde Hethæum, & Chananæos reliquos proceſſiſſe. Et Chananus à quo parente? nónne à Chamo, reo paternæ venerationis? ſic Moyſes non ſemel vrget. *Cham ipſe, eſt pater Chanaan*, &c. Gen. 9. num. 18. *Cum vidiſſet Cham, pater Chanaan*, &c. *num 22.* tandem addit num. 25. *Maledictus Chanaan*, &c. Quæris fortaſſe, cur tanta de Chanano maledicto mentio eſt? Reſponſum eſto. Vrget Moyſes, hoſte damnato, vt Hebræus pugnam audax ineat. Vnde Rupertus, *Hæc* (inquit) *narratio in præſenti dum ſcribitur, valet illis, quibus ſcribitur, ad corroborandos eorum animos, ſcientes, quod hoſtem eorum Chanaan iam dudum odeſit Deus*, &c. *lib. 4. in Gen. cap. 37.* Sacrum Ioſue bellum ſuſcipit, vt ſignis collatis hoſtes premat. Nam Reges, quod patet ex cap. 9. num. 2. *congregati ſunt pariter, vt pugnarent contra Ioſue*,

Ioſ. 6. n. 20.

Pereunt vrbes licentia peccantium.

Gen. 9. n. 18. 22. & 25.

Pugnat audax cum hoſte peccatore miles.

Ioſ 9 num 2. & 8. n. 3.

ſtes, &c. ſuſpicatus id, quod accidit, Ioſue, Deuteronomium perlegit, & explicat, Hebræo in concionem collecto, cap 8. num. 34. *Poſt hac legit omnia verba benedictionis, & maledictionis*, &c. ſcilicet, vt ſciret Hebræus, & animo retineret, quò vrgerent legum ſcita, ne peccaret: imò, quod notat Athanaſius ad Marcellin. de Pſalm. Dauid. *Pro armis Deuteronomium recitans, in omnium aures, legiſque verba in memoriam reuocans, iiſque populum obarmans, hoſtes ſuperat*, &c. Docet facto Princeps, vinci facile hoſtilem aciem, non tam armorum apparatu, quàm legum obſequio, morum vi Hebræo vires augeri, vt Chananæum vincat, & perdat. Quid enim Hebræus non auſit aduersùs hoſtem maledictum? quid verò auſint maledictis infames hoſtes?

Addunt vires militares, quæ piè ſeruantur leges.

5. Nullus cum Magiſtro Domino miles erat, paucis ſtipatus, vilibuſque diſcipulis hortum ingreſſus, Patrem orat, & adorat piè, *Matth. 26. num.* 36. Sed Iudas, vt Magiſtrum capiat, milites egregiè obarmatos ducit Ioann. c. 18. num. 3. *Iudas ergo, cùm accepiſſet cohortem, venit illuc cum facibus, & armis*, &c. Timet ne proditor infortunium, ſi Chriſtum aggrediatur ſine manu militari? timet omnino artifex ſceleris, & metum ducit à natura ſcelerum. *Nulla turba, quæ tueri poſſit, ſed diſcipulis ſequentibus in hortum ingreſſus deſcribitur*, &c. Addit Cyr. Alexand. lib. 11. in Ioann. *cap* 32. *Vt ignauia, & formido proditoris latere non poſſit, magna quidem res conſcientia ſtimulus eſt: qui, quando perperam agimus aliquid, etiam nullo præſente, ingenti nos metu exagitat*, &c. Hinc illa Iudæ cura de manu armata, vt metum, ſi non vinceret, certè mulceret difficultatis proximæ.

Io. 18. n. 3.

Metu victus proditor cogit milites.

6. Vnde natus Iacobo metus, niſi ab vmbra peccati? Hic ille erat fortis cum Deo miles, *Geneſ. 32. n.* 23. ſtrenuus cum fratre luctator, *cap. 25. num.* 26. qui luctam inierat, priuſquam naſceretur, vt fratrem naſcendo præuerteret. Sed, cùm Patriam repeteret, ſcitétque fratrem ſibi occurſurum cum viris quadringentis, *Gen.* 32. *num.* 6. metu correptus graui preces apud Deum facit humiles, num. 11. *Erue* (inquit) *me de manu fratris mei, quia valde eum timeo*, &c. Multiplex Iacobo ratio timendi; hæc vna à Lyrano addita. *Quia habitauerat cum Idololatra, ex cuius habitatione poterat aliquam offenſam incurriſſe, ideo timebat*, &c. Vides hominem ſibi timentem peſſimè à fraterna manu? Sed cur non timeat, qui ſuſpicatur ſe apud ſocerum peccaſſe? hæc vna peccati ſuſpicio frangit vires in viro etiam ſtrenuo.

Gen. 32. n. 11.

Metus peccatoris ſocius.

7. Et tu Luſitane time, ſi pecces liberè, ne Deum tibi infeſtum reddas. Pugnabis infeliciter, irato Deo; remque publicam in peſſum dabis, niſi manu altera ferrum ſtringas, & pectus cædas manu altera. Iuſtè, ac piè mores cole, vt timores longè pellas, & hoſtes procul abigas. Scio quo murorum ſepto munita perſtet ciuitas, cùm Iſaias admoneat cap. 54. num. 14. *In iuſtitia fundaberis*, &c. ſcilicet vrbem fulcit, ac tuetur potius morum cultus, quàm murorum ambitus. Inibi Procopius, *Docet, non manibus tantùm, & cuſtodibus, ſed iuſtitia tutam ciuitatem eſſe*, &c. Nec Scipio Romam euerti poſſe putabat, niſi cùm mores ciuium corruptos eſſe dolebat, addit Auguſtinus ad 1. lib. de ciuit. cap. 33 *Neque enim ille cenſebat felicem eſſe Remp. ſtantibus mœnibus, ruentibus moribus*, &c. Perge igitur Luſitane, & quod, Deo duce, bellum geris, vita piè acta perage; victoriam animo deſtinat, qui piè agit. Quod manu ſtrenua erectum eſt, firmum pio animo regnum ſtabit. Stantem Deo beneuolentè Luſitaniam tuo ne proruas vitio, & barbaris vires addas, pietate profligata. Quos fortunæ morſus ita dolet Hieronymus Epiſt. 3. *Infelices nos, qui tantùm diſplicemus Deo, vt per barbarorum rabiem illius in nos ira deſæuiat*, &c. Nec Achior Hebræum ab hoſte barbaro victum, & obtritum nouit, *niſi quando receſſit a cultu Domini Dei ſui*, &c. & quidem, ſi Peluſiotes rectè monet lib. 1. Epiſt. 294. *Iuſtitia hoc affert, vt quis ſtrenuè, ac feliciter pugnet*, &c.

Iſ. 54. n. 14.

Tuentur vrbem mores boni.

Per hoſtes graſſatur Dei cenſura in peccatorem.

Num. 18. Quotieſcumque autem præter ipſum Deum ſuum, alterum coluerunt, dati ſunt in prædam, & in gladium, & in opprobrium.

Num. 19. Quotieſcumque autem pœnituerunt ſe receſſiſſe à cultura Dei ſui, dedit eis Deus cæli virtutem reſiſtendi.

Commentarius.

Multa Hebræo clades ob Idololatriam, quæ ſacro textu occurrit facilè. Ne ius erat, vt fide violata Deum habere propitium gens improba, opes cogeret, hoſtes vinceret, & honores ſibi pararet. Video, quid Iudicum liber habeat hac de re: quid Regum libris clauſum; quid Machabæis notum. Hebræus malè mulctatus ad infamiam vſque (Achiore teſte) dolebat. *Dati ſunt in opprobrium*, &c. ſeruitutis ſcilicet vltimæ. Hæc dolendi occaſio apud Regem Vatem Pſalm. 78. num. 4. *Facti ſumus opprobrium vicinis noſtris*, &c. De opprobrio Dauid meminit, nō de laniena, vtpote quod animum priùs vrget, & angit viri magni. Nec Azarias cenſet aliter. Precatur ille, ac fortunam aduerſam deprecatur ab Hebræo populo, Dan. 3. num. 33. illud Deo obiiciens, *Confuſio, & opprobrium facti ſumus ſeruis tuis*, &c. ſcilicet vident fortunam Hebræo aduerſam admiſſi piaculi cenſuram eſſe. Dolet hac fortuna preſſus Daniel *cap.* 9. *n.* 16. quam à peccato natam fatetur ingenuè. *Ieruſalem* (inquit) *& populus tuus in opprobrium ſunt omnibus*, &c. Et quid mali aliud minator Ieremias *cap.* 23. *num* 40. Inibi Deus Index, *Dabo vos in opprobrium ſempiternum*, &c. Cur non ita? ſi peccator peccati ſeruus eſt, & natus ad ſeruitutem vltimam? vox hæc à meo Chriſto eſt apud Ioannem c. 8. *n.* 34. 78.

Pſ. 78. n. 4.

Grauius ſerro opprobriū.

Dan. 3. n. 33. & 9. n. 16.

Ier. 23. n 40.

Peccator verè ſeruus.

Peccati ſeruitutem opponit Romano Paulus, vt à peccandi reuocet licentia, cap. 6 n. 19. *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ*, &c. Parcè à Romano petit Apoſtolus, qui tantum Deo Maximo poſtulat obſequium, quantum Diis vanis præſtiterat Idololatres. 79.

Rom. 6. n. 19.

latres. Sed obſequium Dæmonum ſeruitium appellat ſordidum. *Seruire* (inquit) *immunditia*, &c. quod expendit Chryſologus ſerm. 114. *Illecebra vitæ beatus Apoſtolus vno ſermone conuenienter aptauit, conuenienter expreſſit*, &c. Pergit vltra Paulus, & Magiſtros lucris parandis turpes, tanquam ſeruos agitat, ad Rom. cap. 16. num. 18. *Huiuſmodi* (inquit) *Chriſto non ſeruiunt, ſed ſuo ventri*, &c. Scilicet docent Doctores lucri ſpe, & gulæ ſtudio, proindeque hominum aures mulcent, & animos veritate profligata. Hoſce ego homines procul abigerem, *quibus ad imperium ventris, & gulæ ſeruientibus, voluptatum nunquam poſſet mater deficere, ne deſinere ſeruitus poſſit*, &c. Hæc Nouatianus *de cibis Iudaic.* vbi copiam rerum matrem appellat voluptatum. Sed nihil eſt aliud hiſce rebus indulgere, quàm ſeruitutem ſeruire vltimam. Adhuc Apoſtolus rem proſequitur. Monet ille aniculas de Chriſti ſchola, quas eſſe cupit, *non criminatrices, non multo vino ſeruientes*, &c. *ad Tit. cap. 2. num. 3.* Video quàm turpem ſeruiendi notam inurit Paulus aniculis, quæ Baccho faciant. *Seruitus enim quædam eſt*, (Doctore Hieronymo) *& extrema conditio vino ſenſus hominis occupari*, &c. Vilis igitur res peccatum eſt, vtpote quod hominem deprimit ad ſeruitutem vltimam.

Fædæ ſeruitutis ab impudicitia.

Rom. 16. n. 18.

Abſurda ſeruitus à gula.

Tit. 2. n. 3.

Indigna ſeruitus à vini vſu.

80. Imò titulos aufert honorarios. Rex erat Ozias, & ſceptro potens, ſed officij Leuitici appetens, & decus, & nomen perdit maximum, *2. Paralip. cap. 26. n. 18.* Nam cùm vellet ſacris ſe miniſtris miſcere, vt ſuos Deo odores incenderet, aduolat illico Pontifex cum mano Leuitica, illudque ingerit: *Non eſt tui officij Ozia*, &c. Regē Pontifex aggreditur, & alloquitur ſine honore præfationis! cur ita? Belle Chryſoſtomus Hom. 5. ad Iſ. c. 6 *Non appellauit eum Regem, neque titulo principatus appellauit; propterea quod ipſe præueniens, ſeſe dignitate deiecerat*, &c. Cur enim Pontifex Regem appellaret hominem, ſua gloriola, peccati mancipium ſordidiſſimum? Addo peccatores ſuis nominibus fraudatos non agnoſci. Helluo ille, ac numatus bene homo, *qui epulabatur ſplendidè*, &c. *Luc. c. 16. n. 19.* Peto, quo appellatur nomine? ſcio pauperculum à Chriſto Lazarum vocatum; non tamen eſt ſacro textu nomē epulonis. Scilicet peccati reus, Deo ita vileſcit, vt nomen non habeat. An tibi notus homo ille eſt, qui nouercam malè cognouerat? Rem turpem carpit Apoſtolus, vrget ſcholam Corinthiam, pungit hominem turpiter affectum *1. ad Cor. cap. 5. n. 1.* ſed non edit nomen hominis, ſcilicet, ne famam lædat; ſcilicet vt ſignificet peccantem hominem ſine vllo nomine eſſe: nec in hominibus ſupputari poſſe, qui peccat liberè, ſed ad beſtias detrudi. *quos aut vita obliterauit improbitas, aut deleuit auaritia*, &c. Idque Paulino viſum eſt *Epiſt. 31.*

2. Par. 26. n. 18.

Seruit Principi, cùm ambit honores.

Luc. 16. n. 19.

Nomen perdit, epulis ſartus homo.

1. Cor. 5. n. 1.

Viles Deo peccatores.

81. Nouum non eſt, deficere hominem in eam belluam, quam ſuo exprimit vitio. In lupum abit, rapacitate nimia *Luc. 10. n. 3.* In leonem, furore inſano *Pſ. 9. n. 29.* In vulpem, dolo malo *Luc. c. 13. n. 32.* In verrem, voluptate ſordida, *2. Petr. cap. 2. n. 21.* mitto reliqua. Nam rem bene verſat Clemens Alex. *Orat. 1.* Philo *de leg. non ſcriptis.* Ambroſ. *ſerm. 10. in Pſalm. 118.* Addit Chryſoſtomus hominem vita ſanctum verè hominem eſſe, Hom. 23. in Gen. *Cæteri* (inquit) *non homines, ſed humanam gerentes formam, & ex hominibus in beſtias mutati*, &c. In aſinum deficit, qui aliis ad peccandum ſtimulus eſt. *Expedit* (Chriſto Auctore,) *vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius*, &c. *Matth. 18. n. 6.* Cur non de truſatili ſermo eſt, ſed de mola aſinaria? Oportebat, vt peccātem morderet hominē pœna viliſſima, vtpote qui vilem peccati labem contraxerat. Sic Chryſologus ſerm. 27. *Inde* (inquit) *ſumat pœnam, vnde vſurpſit & ſenſum: & exæquetur iumentis inſipientibus, qui noluit hominibus ſapientibus comparari*, &c. Chryſologo adeſt Ambroſius *lib. 8. in Luc. 18.* & ducet Chriſtum de mola aſinaria meminiſſe, vt à peccando retardaret homines. *Plus enim profuit ad reprimenda peccata, inauditi generis, atque deformis belluina quædam pompa ſupplicij*, &c. Abeat igitur in piſtrinum, qui peccat ſenſu aſinario, nec alia, quàm aſinaria fruatur ſepultura peccati ſtigmatias. Quo nato Ioacimus gaudet tumulo? Id exponit Ieremias c. 22. num. 19. *ſepultura aſini ſepelietur*, &c. Cur non occupabit mauſoleum dignitatis Regiæ? Itane Princeps vili in tumulo, & ſepultura aſinaria? Sed quadrat benè in hominem mentis aſininæ, quod Olympiodorus monet ad Eccleſiaſtæ cap. 6. *Non habebitur dignus quiete hominum, cùm paſſiones carnis conſectatus inſtar pecorum vitam finierit*, &c. ſcilicet in aſininum verſus abit, qui peccat impudenter, & hac via Iſraelitæ, Achiore teſte, *dati ſunt in opprobrium*, &c. ſeruituris ſcilicet vltimæ; ſed facti pœnitentia vires à Deo grandes pararuot, vt hoſtem premerent.

Matth. 18. n. 6.

Qui peccat docet aſinus eſt.

Ier. 22. n. 19.

Qui peccat Princeps in aſinum degenerat.

Quotieſcumque autem pœnituerunt, &c.

Commentarius.

82. Vires laudat Achiot doloris intimi de Idolomania admiſſa. Vbi enim Hebræū pœnitebat ſceleris, ac neglectæ religionis, Deus Opt. beneuolè acceptum populum recreabat, virtute addita ad hoſtē premendum, profligandum, interimendum. quo dolore tactus miles, Duce pio, Martem ſpirabat. Hac vna via monebat Peluſiotes conſtare victoriam qualemcumque lib. 1. Epiſt 294 *Si hoſtes cupis vincere, Dei metu exercitum ducito*, &c. metu ſcilicet Dei iudicis, qui non ſinit homines impunè peccare. Quanta pœnitentiæ virtus eſt! quæ peccatum ab animo trudit, Deumque propitiat, & prolicit in auxilium calamitatis amouendæ. Nec Deus Hebræum hoſte infeſto pungebat, niſi vt homines ad pœnitentiam ſcelerum excitaret. quàm multis locis carpit homines Deus Opt. vide Exod. cap. 32. n. 33. *Qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo*, &c. Id verò, quo Deus conſilio fecerit, ſcitè Clem. Alex. 1. Pædag c. 7. *Arguit, vt ducantur pœnitentia*, &c. Sciebat Deus à peccati dolore intimo multam hominibus ſalutem venire. Multus in hoc ſcelerum dolore ciendo eſt Dominus, *Deut. 32* Conſtat ſæuire Deum quodammodo aduersùs homines apparatu minarum. *Foris vaſtauit eos gladius, & intus*

Ducem agit bonum Dei metus.

Ex. 32. n. 33.

Deut. 32. n. 25.
Ingrato Deus adhuc ſeruit.

intus pauor, &c. *n. 25.* Sed Tertullianus ad litem, de Hebræo agitans: *Ingratiſſimum toties expertus, ad pœnitentiam ſemper hortatus eſt, & prophetando*, &c. *ad lib. de Pœnitent. c. 2.* Addit Clemens Alex. 1. Pædag. c. 8. *Videte, quo modo Deus propter ſuam bonitatem, requirit pœnitentiam*, &c. metu ſcilicet incuſſo. Agit rhetoricè Deus Optim. & artifex trahendi hominis ad viam rectè viuendi. *Bona, (inquit) hæc eſt ars, terrore, ne peccemus*, &c. Deinde, vt peccatum oderis, dolore concepto.

Qui terret Deus à peccato abſterret.

85. Inſtat hoſtis à tergo, à fronte, à latere, & vbi premit; quod in Dei minis eſt apud Ieremiā c. 6. n. 4. *Sanctificate ſuper eam bellū*, &c. Inde nata dolendi occaſio. *Filia populi mei, accingere cilicio: luctum vnigeniti fac tibi; planctum amarū*, &c. Clemens iterum, *Vides bonum iuſtitiæ, quæ conſulit moueri pœnitentia*, &c. lib. cit. c. 10. *Ducit verò ad pœnitentiam cauſa noſtra ſalutis*, &c. & ſignāter dicit Iudex: *Sanctificate bellum*, &c. quaſi ſanctum à Deo bellum inſtet, quo peccator ad pœnitentiā trahitur ſcelerū. Idolomaniā alebat Hebræus animo, neceſſe erat, vt belli metu vigeretur ad pœnitentiā improbitatis vltimæ. Et cur me non pœniteat grauiter, ſi fides ſana Deū agnoſcit verè cenſorem ſcelerū? Inde colligas, quo iure doceat Clemens Alex. pœnitentiā à fide natam eſſe, 2. lib. ſtrom. c. 3. *Fidei officium, & opus eſt pœnitentia*, &c. Cur de peccato non doleā, ſi dolore ſalutē mihi pario. nā puto ego clauſam in pœnitentia vitam hominis eſſe. Hac mente Deus: *Nolo (inquit) mortem impij: ſed vt conuertatur impius à via ſua, & viuat*, &c. apud *Ezech. c. 33. n. 11.* Quod ego ſtatuo, eruit ex loco Tertullianus. *Ergo pœnitentia vita eſt, quæ præponitur morti*, &c. *ad lib. de Pœnit. c. 4.* Egit bonus Deus, ne peccator de ſalute deſperaret, cùm ſciret oppugnatū eſſe hominem ab acie Dæmonū infeſtiſſima. Quid egit Deus? *Collocauit in veſtibulo pœnitentiā ſecundam, quæ pulſantibus patefaciat*, &c. *c. 7.* Baptiſmus primò cœli fores pandit; ſecundò aperit clauicularia pœnitētia. Probat Magiſter multā à pœnitentia fiduciam naſci peccātibus: quos vt traheret ad execrationem ſcelerum, ſuū Dauid carmen fecit *Pſ. 50.* vbi & peccatum, & peccati remediū explanauit, teſte Chryſoſtomo. *Pſalmum ſcripſit, vt non remiſſiores poſt pœnitentiam efficiantur homines*, &c. Bono id cōſilio factum eſt. *Ego (inquit) ſaluatus ſum, quare non & alij me narrante ſaluentur*, &c. Hæc & plura Chryſoſtomus in *Pſal. 50.* Nec textus de pœnitentia Hebræi populi meminit; quæ ſalutem vltimam, & virtutem maſculam dolentibus conciliaſſet, niſi vt ſciret

Gratia Deo ſcelerum pœnitentia.

Fidem pene deſerit, qui nulla ſcelerum ducitur pœnitentia.

Ezech. 33. n. 11.
Bona animi anima, pœnitentia.

Spem facit peccantibus Dauid ſcelerum pœnitens.

Paræn. XLI.

Pœnitentiam Deo propitiato ſcelerum medicinam eſſe.

1. NAta à ligno teredo lignum terit, & abſumit: *ſic triſtitia de peccato nata peccatum communuit per pœnitentiam inducta*, &c. teſte Chryſoſt. *ad Hom. 5. de Pœnit.* Id è peccato boni peccator cogit, vt dolore animi pharmaco peccatū egerat. *pœnitentia animi medicamentum Veloſ. in Iudith.*

eſt, peccatum extinguens, &c. quod addit Chryſoſtomus. Noxius animi humor eſt peccati morbus, quem peccator remittit facilè remedio pœnitentiæ bonus animi Æſculapius. Quantus Diabolo metus erat, ne Iudas facti dolore concepto ſalutem conſequeretur? Hoc metu proditorem vrget ad reſtim properè. Iudas enim, *abiens laqueo ſe ſuſpendit*, &c. *Matth. 27. n. 5.* Senſit Diabolus hominem de piaculo verè doluiſſe; quandoquidem *pœnitentia ductus, Principibus Sacerdotum, & ſenioribus dixit: Peccaui tradens ſanguinem iuſtū*, &c. *n. 3.* Quamuis proditor caſſa id pœnitentia dixerit, vtpote qui malè deſperauerit; ſi quid boni probant interpretes. Egit tamen Diabolus Iudā feſtinatò ad laqueum, timens ſibi, ne veniam proditor à Chriſto impetraret, ſi facti abhorrens viueret, doléréque diceret, *Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum*, &c. ſic Chryſoſt. Hom. 10. de Pœnit. *Audiens hæc Diabolus, metuit in melius viam capientem, & ad ſolutem tendentem, timuit mutationem*, &c. Quid igitur, vt Iudam ſibi retineret? Addit Chryſoſtomus. *Exterruit eum, & obtenebrauit, mœroriſque magnitudine effugauit*, &c. Vides, quid poſſit facti pœnitentia, cùm ſcelus ſcelerum maximum pellat pharmaco doloris intimi.

Dolor de peccato eſt peccati antidotum.

Matth. 27. n. 5. & 3.

Aliò de ſcelerum pœnitentia cogitat Diabolus.

Et quod magis placet, feſtinatò medetur pœnitentia. Tribus quidem ſyllabis conſtat ſalus animi; ſi quis dolore cōcepto dicat, *peccaui*, ſalua omnino res eſt. Peccat Dauid, cùm adulterium admittit, & cædem perpetrat; ſed dolore ſcelerū concepto fatetur ingenuè: *Peccaui Domine*, &c. 2. *Reg. 12. n. 13.* Quid inde? tanta pœnitentiæ virtus eſt, vt gratior Deo Dauid placuerit. Sic enim Deus Pſal. 88. n. 21. *Inueni Dauid ſeruum meum*, &c. quod Petrus explicat in Act. Apoſt. c. 13. n. 22. *Inueni Dauid filium Ieſſe, virum ſecundū cor meum*, &c. Hæc ita: *Benignè pœnitentiam honorans Deus*, &c. quod Iuſtinus probat, *reſponſ. 78.* Velox adeò pœnitentia in animo expurgando eſt, vt quem peccator ducit colorem, citò aboleat, facti pœnitentia; vnde nec videtur perdidiſſe colorem mētis ſanæ. Lis eſt inter bonos interpretes, an vitulo colēdo peccauerit Tribus Leuitica? Negant alij, volunt alij, quibus cum ego loquor. Satis mihi textus eſt *Exod. 32. n. 29.* vbi Leuitam Moyſes alloquitur. *Conſecraſtis manus veſtras Domino, vnuſquiſque in filio, & fratre ſuo*, &c. Cur tamen legum lator non obtrudit Leuitis peccatum grande? ſed grauiter detorquet in populum n. 30. *Locutus eſt Moyſes ad populum, peccaſtis peccatum grande*, &c. Illud in loco putat Bacchiarius, Leuitā à peccato ad peccati pœnitentiā feſtinaſſe, ac proinde peccati notam citò deleuiſſe. Nam cùm Moyſes ad vltionem ſceleris vellet, & vrgeret ſocios n. 26. *Congregati ſunt ad eum omnes filij Leui*, &c. Modò Bacchiarius Epiſt. ad Ianuar. *Priores (inquit) ad correptionem legislatoris, emendati eſſe perhibentur: & non tam in illis peccati crimen arguitur, quàm velox conuerſio in pœnitentia celeritate laudatur*, &c. Laudo ego medicamentum pœnitentiæ, quo peccator ita peccatum exuit, vt facti pœnitens notam exuat ſui nominis. 2.

2. Reg. 12. n. 13.
Pſal. 88. n. 21.
Act. c. 13. n. 22.
Deum amicò ollicit pœnitentia.
Exod. 32. n. 29. 30. & 26.
Peccati ſordes feſtinatò abluit pœnitentia.

Conſtat peccaſſe, etſi leuiter, Saram, cùm riſit, *Gen. c. 18.* neque enim de riſu admoneret 3. *Gen. 18. n. 13.*

Angelus, niſi mulier fidem oraculi riſu læderet, *num.* 13. vnde Angelus: *Quare* (inquit) *riſit Sara?* &c. Sed tradit Apoſtolus Saram fide integra matrem concepiſſe. *Fide & ipſa Sara ſterilis, virtutem in conceptionem ſeminis accepit*, &c *ad Hebr. c.* 11. *n.* 11 Quánam fide Sara concipit, quæ in Dei promiſſis riſum edit? an Paulus Moyſen corrigit? Athanaſius optimè. *Riſit quidem, ſed conuicta extimuit; quod vtique præſtinæ fidei argumentum eſt*, &c. Patet Saram ſuo de riſu doluiſſe, timore perterritam, *n.* 15. ac proinde non incurrit notam læſæ fidei, quæ citò ad fidem à riſu conuerſa eſt. Sic latro poſt ſcelerum deteſtationem de ſceleribus non arguitur. Chriſtum vterque latro carpit improbè, quod Matthæus notat c. 27. n. 44. *Idipſum & latrones improperabant*, &c. ſed Lucas id ab vno latrone factum docet c. 23. n. 39. *Vnus autem de his, qui pendebant latronibus blaſphemabat*, &c. Quid alter? facti pœnitens fatetur ingenuè n. 41. *nos quidem iuſtè; nam digna factis recipimus*, &c. Quare Lucas bene tacet latronem bonum maledixiſſe, vtpote qui pœnitentia celeri maledici nomen exuerat. *Nec mirum*, (addit Ambroſius lib. 10. in Luc. c. 23) *ſi conuerſo culpam ignoſcebat*, &c. ſcilicet ne peccator inde tranſnominaretur. Pleniùs hac de re Hieronymus *in Matth.* Diuitem enim maledixiſſe negat quodammodo; *quòd vnus crederit in Ieſum & priorem negationem ſequenti confeſſione deleuerit*, &c. vere Tertullianus monet, de Pœnit. c. 9. *Pœnitentia Deus mitigatur*, &c. Hoc te pharmaco in ſalutem vendicas, hoc & antidoto morbum caues. Vrget litem hac de re Tertullianus c. 4 *Rape occaſionem inopinatæ felicitatis*, &c. Qui ſanitatem conſequuntur, morbum cauent cura ſolicita; & qui naufragium pertulere, nauiculis dicunt repudium. *Dei beneficium, ſalutem ſuam, ſcilicet memoria periculi honorant*, &c. Inde qui peccant, peccato per dolorem animi eluto, deteſtantur adhuc piaculum. *Bona certè ſolicitudine iterū experiri vetant, quod ſemel didicerunt timere*, &c. Hæc iterum Tertullianus. An hæc à Deo lex pœnitentiæ Hebræo lata? ſcilicet ne Sacerdos peccato affectus ad miniſterium redeat, niſi purgatus hebdomada integra? Conſtat ex *Leuit. c.* 21. *n.* 1. impiari Sacerdotem tactu hominis demortui. Deinde tradit Ezechiel *cap.* 44. *num.* 26. quibus ſacris expiari Sacerdos poterat. *Poſtquam fuerit emundatus, ſeptem dies numerabuntur*, &c. Vnde Hieronymus ſanam eruit pœnitentiam. *Perfectus* (inquit) *numerus pœnitudinis*, &c. ſed exacta pœnitentiæ hebdomada, adhuc Sacerdos Sanctuarium non intrabat, niſi hoſtia ritè mactata. *Offerat pro peccato ſuo, ait Dominus Deus*, &c. *num.* 27. Græco textu, *offerat placationem*, &c. Sed quodnam hoc peccatum eſt, ſi emundatus iam Sacerdos erat? Clemens Alex *lib.* 4 *ſtrom. cap.* 8. putat factum à Sacerdote faciendum eſſe, vt peccatum caueat, quod patrare poteſt, hoſtia piaculari, & concepta pœnitentia. *Cautio* (inquit) *mutationis adhuc ſeptimum tangit ambitum*, &c. vitæ ſcilicet humanæ circuitum, quo mentem & bonus quiſque demutare poteſt. Et quidem Hieronymus illud ex legiſcito monet: Rectè mandatum, vt poſt expiationem improbitatis Sacerdos mactet hoſtiam: *nec vllum ſit tempus, quo non recordetur maculatum ſe fuiſſe*, &c.

Hebr. 11. n. 11.

Latet peccatum ſub pœnitentia.

Matth. 27. n. 44. Luc. 23. n. 39 & 41.

Peccator non appellatur, qui peccatum delet pœnitentia.

Valet pœnitentia ad peccatum cauendum.

Ezech. 44. n. 26. & 27.

Placatur Deus ſcelerum pœnitentia integra.

Nulla ſcelerum pœnitentia abundè eſt.

Prodeſt peccati recordatio.

Monebat Chryſoſtomus, vt peccatum quantumcumque in animo, tanquam in libro deſcriptum haberemus, ac dolore intimo perſequeremur. Cur verò id? *Ita & animæ arrogantiam frangeremus, & cautela, ne eadem in ſcelera incideremus, acrior naſceretur*, &c. *ad lib.* 2. *de compunct.* Suo id facto probat Apoſtolus. Nam de vita retroacta pœnitens, obtrudit in aures hominum, 1. ad Timoth. c. 1. num. 13. *Qui prius blaſphemus fui, & perſecutor, & contumelioſus*, &c. & proximè addit n. 15. *Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum*, &c. Sano ſe conſilio peccatorem vocat Apoſtolus, ſcriptóque teſtatur. Scitè Chryſoſtomus. *Cum de præſentibus curam non haberet, quoniam recordationes peccatorum, & luctum, gemitúmque ſciebat animæ prodeſſe, etiam illa commemorat, quæ per ignorantiam admiſſa Baptiſmi gratia aboleuerat*, &c. Proſunt quidem pœnitentibus peccati recognitiones crebriores; nec homo vita ſanctus eſt, qui frequenter non meminerit de peccato leui, graui, quod aliquando admiſit in animum. 4.

1. Timoth. 1. n. 13 & 15.

Facit ad peccati amuletum peccati memoria.

Hac mente Habacuc ſuum edit carmen, 5.
& præſcribit titulum pœnitentiæ, ad cap. 3. *Oratio* (inquit) *Habacuc pro ignorantiis*, &c. quaſi fateretur magnum ex hac ignorationum recognitione emolumentum venire ſolitum pœnitentibus; & quod metu concepto erratum recognoſceret, addit, n. 1. *Domine, audiui auditionem tuam, & timui*, &c. Sed quodnam hoc peccatum eſt dolore intimo recognoſcendum? ſi redeas ad 1. c. *n.* 2. inibi Propheta ſuo cum Deo piè expoſtulat: *Vſquequo Domine clamabo, & non exaudies?* &c. Deinde queritur bonum Deum ſua patientia derogare ſibi, n. 4. *Propter hoc* (inquit) *lacerata eſt lex*, &c. Audax quodammodo videri Vates potuit, etſi affectu iuſtitiæ vocem contenderit apud Deum. Hæc dolendi, ac timendi ratio, cùm putaret ſe peccaſſe: hæc occaſio orationis texendæ, *Pro ignorantiis*, &c. *Locutus enim fuerat audacter ad Dominum, pro quo ſe ipſe reprehendens, quòd per ignorantiam ſit locutus, ſcribit canticum pœnitentiæ*, &c. In loco Hieronymus aduersùs Pelagian. *lib.* 1. & in *Prologo ad Prophetam c.* 3. addit Hieronymus *Nunc agit pœnitentiam, & plangit, quòd temerè ſic locutus, petitque veniam, vt miſericordiā conſequatur, quia ignorans fecit*, &c. Quod erraſſe ſe dolet, ſcripto reponit Vates facti pœnitens, vt Deum ſibi reddat facilem. Abblanditur enim Deo irato pœnitens, cùm erratum piè recognoſcit.

Habac. 3. n. 1. & 1. n. 2. & 4

Dolens vates, quòd ignoranter peccauerit.

Suum ſcripto erratum exponit vates amore pœnitentiæ.

Collìgit id Hieronymus ex *num.* 12. vbi 6.
Vates poſt querimoniam de ſumma Dei patientia initam ſubtexit, *Nunquid tu Domine à principio Deus meus, ſancte meus?* &c Quæ voces? quæ blanditiæ? quæ muſa? quæ lyra? in Dei aures ita ne ſermonem emollit, qui tonabat proximè: *Vſquequò voci ferabor ad te, vim patiens, & non ſaluabis?* num. 2. ſed blanditur, qui timet, qui dolet, teſte Hieronymo. *Hæc autem loquitur blandientis, & pœnitentis affectu*, &c. Sciebat Vates leniri Deum facilè, pœnitentia cuiuſque hominis; inde vocem flectit humilem

Habac. 1. n. 12. & 2.

Blanditur Deo pœnitentia.

milem: *Deus* (inquit) *meus, ſanċte meus*, &c. vt blandimento pœnitentiæ Deum ſibi placatum reddat. Nec temerè addit textus Græcè oraſſe Vatem, cum cantico, *μετ᾽ ᾠδῆς*, quod Vatablus, & Genebrardus, Hebræaque ſchola eruunt ex משגה *ſigionot*, quæ quidem vox & *errorem* ſonat, & *gaudium*. Forraiſſe Vates ſignificatum hoc cantu gaudium eſſe voluit, quod altè Deus, Angelíque gaudent, *ſuper vno peccatore pœnitentiam agente*, &c *ad Luc.* 15. *n.* 7. ſcilicet cantus Deo eſt luctus pœnitentiæ: quo iratum numen placare bonus quiſque ſtudet.

Aiunt Deo gaudium eſt de ſcelerum pœnitentibus. — Luc. 15. n. 7.

7\. Quid Iacobus egit aliud, cùm Deum in ſomnis vidiſſet? Gen. 28. *n.* 17. Metu expergefactus graui. *Quam terribilis eſt*, (inquit) *locus iſte!* &c. Timuiſſe Iacobum docet Philo, eo quòd magnum Deū loco definierit, illud iterans, *Vere Dominus eſt in loco iſto*, &c. *n.* 16. Et quaſi dolens de errato, exclamaſſe: *quam terribilis eſt locus iſte!* &c. Bene Philo de Iacobo, ſed allegoricè; quod ſolet, *In metum incidit tam pœnitens*, &c. *ad lib. de ſomnijs.* id verò Iacobus, vt facti pœnitentia Deum mulceret. Erat hæc Azariæ mens, & vox, placari Deum pœnitentia hominum intima; atque adeò, vt vim flammarum mulceret bonus Deus, fatetur ingenuè, ſe & ſocios peccaſſe: *Peccauimus* (inquit) *& iniquè egimus*, &c. *Dan.* 3. *n.* 29. hac ſcelerum facta recognitione factum eſt, *vt non tangeret eos omnino ignis*, &c. *num.* 50. Magna profectò vis pœnitentiæ, quæ Deum adeò vſque propitiat, vt miris modis iuuenes eruat. *Iſtic dixerunt pro malorum remedio, peccauimus: & pœnitentia flammas diſſoluit*, &c. Magiſter hac de re Cyrillus eſt Hieroſolym. *Catech.* 1. Noſſe cupis quantum blanditiarum Deo faciat pœnitentia? Vide, vnde Ioannes ſermonem exorditur, apud Matth. cap. 3. n. 2. *Pœnitentiam agite*, &c. Vnde meus Chriſtus ſcholam auſpicatur, cap. 4. n. 18. *Pœnitentiam agite*, &c. Vnde ſumit auſpicium Orator Apoſtolicus Marc. cap. 6. n. 12. *Exeuntes prædicabant, vt pœnitentiam agerent*, &c. Cur enim prior de pœnitentia vox Magiſtro, ac diſcipulis eſt, niſi gratior eſſet Concionantibus, ac iucundior? Pulchrè Laurentius Iuſtinian. de ramis palm. *Hoc proculdubio pœnitentiæ magiſterium Conditori noſtro gratiſſimum eſt: adeo, vt ab illo ſuæ prædicationis exordium ſumpſerit*, &c. Prudentes igitur, prouidentéſque Iſraëlitæ de Idolomania dolebant, vt Deum propitiarent, ſcelerum deterſa nota: *Quotieſcumque enim pœnituerunt ſe receſſiſſe à cultura Dei ſui, dedit illis Deus Cæli*, &c. Illud in loco notandum, ſemel, iterum, ac millies Deum pœnitentibus exoratum eſſe. *Quotieſcumque* (inquit) *pœnituerunt*, &c. Quaſi paratum ex actus condonantis oſtendat ſeſe, *Pater miſericordiarum*, &c. 2. *ad Corinth. c.* 1. *n.* 3. Cur enim Deus miſericordiæ plurimæ bonus Pater eſt? *Sed miſeria noſtra multiplex non modò magnam miſericordiam, ſed multitudinem quærit miſerationum*, &c. docet Bernardus *Serm* 5 *de Natiuit. Dom.* & cùm peccator labatur, ac relabatur peſſimè in flagitium, neceſſe erat parari remedium à Deo multiplex. *Quoniam multus eſt ad ignoſcendum*, &c. *Iſa. cap.* 55. *num.* 7. vt peccator quiſque norit

Nullus ſine pœnitentia timor. — Gen. 28. n. 17. & 16. — Dan. 3. n. 29. & 50. — *Pœnitentia à flammis extrahit.* — Matth. 3. n. 2. & 4. n. 18. — Marc. 6. n. 12. — *Grata Deo vox de pœnitentia.* — 2. Cor. 1. n. 3. — *Multa Dei miſericordia aduerſus multam miſeriam.* — Iſa. 55. n. 7.

Veloſ. in Iudith.

PARÆNET. XLII.

Iterari à Deo veniam ſcelerum iterata pœnitentia hominum.

NOn marcet exhauſta Dei bonitas, iterata ſcelerum venia. Peccet quiſque ſemel, iterum, ac millies; non minus parcit bonus Deus. Inde meus Ieſus ligno fixus hæret, manibus in aduerſum diſtractis: *Paratus in amplexus peccatorum*, &c. quod Auguſtino placuit *in Manuali c.* 23. ne qua hora peccator veniam ſcelerum non obtineat. Quid ſi pedibus ad Crucem fixis perſtat bonus Deus, ne qua via peccantem hominem refugiat, ſi facti pœnitens adeat ſedem gratiæ? Id notat Salmeron tom. 10. tract. 6. *Crucifixus eſt pedibus, vt te expectet*, &c. Addo abiiſſe è terris magnum Deum manibus ditè perforatis, vt ſi manum vellet contrahere, offenſus improbitate hominum, per vulnera paterent viſcera. Vox hæc Bernardo eſt ſerm. 61. in Cant *Quoniam miſericordia affluunt, nec deſunt foramina, per quæ effluant*, &c. Imò, quæ in Dei viſceribus latent opes benignitatis plurimæ clauo aperiam qualicumque. Nam *clauis reſerans, clauus penetrans factus eſt mihi*, &c. Bernardus iterum. Bonum igitur Deum adeas, qui peccati veniam repetis; nec te reuocant à venia repetenda repetita ſcelera. Spem, nec leuem alunt gratiæ impetrandæ peccatores plurimi: quibus oblata perſæpe venia, cùm ſcelera ſceleribus attexerent.

1\. — *Promptus ad veniam Deus.* — *De clauo Deus clauem fecit gratiæ.*

Peccat Dauid adulterio admiſſo: condonat adulteriū bonus Deus 2. *Reg.* 12. *n.* 13. Peccat iterum Dauid cùm numerum hominum ineundum curauit *cap.* 24. *n.* 1. ſed placatus facti pœnitentia Deus Regem ſuſcipit ab hoſtia piè mactata n. 25. *& propitiatus eſt Dominus terræ*, &c. Relabitur itaque Dauid in ſcelera, minúſque nihilo veniam impetrat: imò totam rerum ſcenam ſacro textu explicatam Deus voluit, *quo peccatores minus de ſuis rebus deſperent; ſed ſi quis peccauerit, quotidie confiteatur peccatum, tametſi millies peccaueris, perſtes millies confiteri*, &c. Tantùm Chryſoſtomus *Hom.* 6. *de pœnit.* Acerbè Cyprianus inuehitur in hæreſim Nouitianam, vtpote quæ lapſos malè hominet poſt Baptiſmi gratiam, remedio pœnitentiæ curari poſſe negaret; quaſi pigeret Deum adeſſe pœnitentibus, ac piè dolentibus, lib. 1. Epiſt. 3. ad Corn *Datur opera, ne ſatisfactionibus, ac lamentationibus iuſtis delicta redimantur*, &c. Malum grāde! addit Cyprianus. Quandoquidē *primus felicitatis gradus eſt, non delinquere: ſecundus verò delicta cognoſcere. Illic currit innocentia integra, quæ ſeruet; hic ſuccedit medela, quæ ſanet, quod vtrumque iſti, offenſo Deo, perdiderunt*, &c. Quaſi lædatur malè Deus, cuius benignitas exhauſta putatur, iterata ſcelerum venia. Multis locis probat Chriſtus pœnitentiam hominum *Matth* 4. *n.* 18. clamitat Magiſter humani generis, *Pœnitentiam agite*, &c. *Luc.* 15 *n.* 21. fatetur Prodigus ſe peccaſſe: quē Pater ſinu receptum fouet n. 20. *Vidit illum pater & miſericordia motus eſt*, &c. Nota eſt, & celeberrima toto cœlo ſcena de oue perdita,

2\. — 2. Reg. 12. n. 13. & 24. n. 1. & 25. — *Veniam peccatoribus denegam Deus explicat ne quis peccator ſpem amittat.* — *Hæreſis eſt negare peccantibus remedium pœnitentiæ.* — Matth. 4. n. 18. — Luc. 15. n. 20. & 21.

& inuenta, quæ ſignat hominem & peccati reum, & facti pœnitentem. mitto, quæ ſunt reliqua huiuſce inſtituti. Putat Baſilius multam eſſe de pœnitentia mentionem; *vt ſæpius edoctus veritatem agnoſceris,&c. ad Hom. de Pœnit.* acſi Deus firmare vellet ſpem hominum, multis ad veniam argumentis additis. Puto ego toties Chriſtum egiſſe de pœnitentia ineunda, vt quot Deus modis egerit, tot vicibus homines veniam repeterent; nec ſuo enim animo reputarent exhauſtam Dei benignitatem, iterata ſcelerum pœnitentia. O quantus in Deo eſt parcendi affectus! *tam Pater, nemo; tam pius, nemo,*&c. ſic Tertullianus habet *ad c. 8. de Pœnitent.*

De pœnitentia Chriſtus meminit ad ſolatium peccantium.

3. Laudat Ieremias Dei moram in Ieroſolymis puniendis, cùm Hebræos malè mulctatos fuerit, poſtquam læſa Dei patientia in furorem verſa eſt, Thren. c. 2. n. 17. *Compleuit ſermonem ſuum, quem præceperat à diebus antiquis. Deſtruxit, & non pepercit,*&c. Sed mentione annorum facta, qui peſtem vrbis vltimam præceſſerunt, bene oſtendit Ieremias Deum perdiu abſtinuiſſe à puniendo. Cur verò id fecerit, docet Paſchaſius lib. 2. *Synagoga* (inquit) *Dominum irritans malis ſuis, iam dudum iuſtam pœnam promeruiſſet, niſi Conditoris ſui bonitas diu tolerans, diu, & patienter ſuſtinuiſſet ad pœnitentiam,* &c. An hominibus improbè relabentibus,, ſed probè dolentibus indulgere piget Deum, ac pœnitet? Imò priorem ſcelerum veniam ſubſequitur poſterior, ne quis in culpam relapſus ſpem amittat gratiæ conciliandæ.

Thren. 2. n. 17.

Peccatores Deus ſuſtinet annis multis ad pœnitentiam incitandam.

4. Vide, qua Deus via Pharaonem ducit ad pœnitentiam. Deo ſe opponit Pharao Exod. c. 5. num. 2. *Neſcio Dominum,*&c. Sed malis affectus decumanis ſemel, & iterum fatetur ſe peccaſſe. Nam cælo tonante, ac fulgurante admonitus, clamat apud Moyſen cap 9. num. 27. *Peccaui Domino: Dominus iuſtus,* &c. Deinde peccator, cùm ad ingenium rediiſſet, ſed afflictus locuſtis improbis doleret, *cap. 10. n. 6.* Moyſen vrget, pœnitentiamque oſtentat. *Peccaui* (inquit) *in Dominum,*&c. Cur tam multis peccat Pharao, & tam multis parcit Deus? Potuit quidem iudex hominum vno in homines ferri impetu; *ſed conuerſionis, & pœnitentiæ gratia benigniter ferens, & illos ad pœnitentiam expectans, exiguis vulneribus percuſſit,* &c. Bene Macarius Hom. 4. *Multus* profectò *eſt ad ignoſcendum,* &c. qui ſemel, iterum, ac tertiò Regem facti pœnitentem benignè ſuſcipit. Sed quid fieret de hominibus, ſi quoties peccat, malè deſponderent animum veniæ in poſterum impetrandæ? mitiora ſperes, iubent voces iteratæ. *Reuertere, reuertere Sulamitis, reuertere, reuertere,*&c. *Cant. 6. num. 2.* Patet abiiſſe aliò Virginem, quæ toties reuocatur: nec tamen Deus, læſâ patientiâ curam abiicit reuocandi; ſed vrget terque, patetque ignauiam notabilem virginis. *Intuere verùm aliquid hunc dilectum auertere potuerit à dilecta, quo minus & peccanti, & auerſa per, eneruaret?*&c. Hæc à Bernardo *ad ſerm. de natiuit. Virgin & aquæductu* Non langueſcit Dei bonitas, cùm peccator recidit, ſi cadit homo, manum Deus addit, vt ſurgat: ſi recidit peccator in lutum, iterum Deus reuolat, vt è luto peccatorem eri-

Exod. 5. n. 2. & 9. n. 27. & 10. n. 6.

Lenè, ac leniter punit Deus, ne peccantibus locum obſtruat pœnitendi.

Cant. 6. n. 12.

Voces de verbo Deus iterat, ne quis in peccatum relapſus deſperet.

gat; abeat Saulos à Deo perditus, vt reuertatur peccati amans, & amens, voces Deus iterat: quoties peccant homines, toties Deus indulget. *Quoniam multus eſt ad ignoſcendum,* &c. Addit Orgelitanus, vrgetque peccantem plebecolam, ne deſperet, etſi peccet iterum, atque iterum. *Idcirco* (reuertere) *tam crebrò dicitur, vt etiamſi conuerſa deliquerit, non decidat in deſperationem,* &c. Bonus omnino Deus eſt, qui nec offenſus prauitate repetita humani generis ſuam denegat benignitatem, imò perſtat affectu veniæ iteratæ. Parcè cogitant peccatores de Magni Dei bonitate, ſi delaſſatum putant vim gratiæ, repetita ſcelerum venia. Animos erigit Tertullianus ad c. 7. de Pœnitent. *Non ſtatim* (inquit) *ſuccidendus, ac ſubuertendus eſt animus deſperatione, ſi ſecunda quis pœnitentia debitor fuerit: pigeat ſanè peccare rurſus; ſed rurſus pœnitere non pigeat: pigeat iterum periclitari, ſed non iterum liberari: iterata valetudinis iteranda medicina eſt,*&c. Putabat Petrus ſatis eſſe ad commendationem pœnitentiæ, ſi peccator ſepties veniam obtineret ſcelerum. Ad Magiſtrum enim diſcipulus Matth. c. 18. n. 21. *Quoties* (inquit) *peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vſque ſepties?*&c. In cauſa, dicit illi Ieſus: *Non dico tibi vſque ſepties, ſed vſque ſeptuagies,*&c. *n.* 22. ſcilicet, quotieſcumque peccator ingemuerit. Larga Dei pietas ad ignoſcendum; neque enim vinci patientiam ſuam patitur erratis hominum iteratis. *Hæc conſtituit in mundo probum peccatorum medicum, videlicet pœnitentiam, quæ poteſt iis etiam mederi, qui ſeptuagies ſepties deliquerint,* &c. ſic Iuſtinus *reſponſ. 97.*

Iteranda pœnitentia, non deſperanda venia.

Matth. 18. n. 21. & 22.

Non delaſſatur Dei bonitas in venia iteranda.

Sed tu peccator, ac mei ſimilis, caue, ne relabaris in flagitium, ſpe concepta veniæ obtinendæ. Neque enim viri magni laudant motus Dei faciles ſceleribus condonandis, vt alliciant ad peccandum. Vnde Chryſoſtomus, *Hæc* (inquit) *dico, non vos alliciens ad peccandum, ſed peccatores ad pœnitentiam prouocans,* &c. *Hom. 6. de Pœnitent.* Metus Chryſoſtomo ingens erat, ne argumento diuinæ benignitatis faciles ruerent homines in ſcelera. Erat & Tertullianus in hoc metu: vnde pœnitentiam laudare iam pœnitebat hominem, ſcilicet, *ne retractantes de reſiduo auxilio pœnitentiæ, ſpatium adhuc delinquendi demonſtrare videamur,* &c. *loco citato* Sed occurrit Magiſter, & rationes ſubducit fidendi æquè, ac timendi. *Pater quidem miſericordiarum Deus eſt,* &c. 1. ad Corinth. c. 1. n. 3. *quoniam multus eſt ad ignoſcendum,*&c. Iſa. 55. n. 7. *diſſimulans peccata hominum propter pœnitentiam,*&c. *Sapient. c. 11. n. 24.* Accipio. Sed, & *Deus vltionum Dominus, Deus vltionum liberè egit,*&c. Pſ. 93. n. 1. *Viſitans iniquitatem Patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem,*&c. *Exod. c. 10. n. 5.* Æqua Deo vis in vtramque partem eſt: inde Tertulliano impetus, vt agitans de vitæ ſpatio ad pœnitentiam dato, adderet. *Nemo idcirco deterior ſit, quia Deus melior eſt; toties delinquendo, quoties ignoſcitur,*&c. *de Pœnitent. c. 7.* ſciebat malis noſtris vinci Dei patientiã. Quid enim eſt aliud, peccata peccatis addere hominẽ, quã vrgere Deũ ad vindictã ſcelerũ? Diuidere in homines benignitatẽ Deus nouit, ſi pertinaces in peccãdo nõ fuerint. Alioqui *theſauro ſuo Deus prouides,* nec 5.

Venia iterata abutuntur peccatores.

1. Cor. 1. n. 3.

Iſa. 55. n. 7.

Sapient. 11. n. 24.

Pſal. 93. n. 1.

Exod. 10. n. 5.

Qui parcit, & punire Deus poteſt relapſos liberè.

nec ſinit obtepere indignos, &c. reponit Tertullianus *cap. 6.* Imò reus ſcelerum pertinax *theſaurizat ſibi iram in die iræ*, &c. *ad Rom. c. 2. n. 5.* ſcilicet ſtomachum Deo, & grauem mouet, Anſelmo teſte; *quia dum ad pœnitendum tempus accipit, & ad peccandum expendit, ipſum remedium gratiæ vertit in augmentum culpæ*, &c.

Rom. 2. n. 5. *Grauius puniuntur à Deo relapſus in peccatum.*

6. Time peccator Dei faſces, ac ſecures; Pater æquè, ac Iudex eſt. Qui Patrē lædis, ſpe lactatus nimia, iudicem metuas amantem iuſtitiæ. *An ignoras, quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* &c. *ad Rom. 2. n. 4.* Sed qui largè fidit, vt latè peccet, neceſſe eſt, pereat miſerè, extremámque iratum fæcem bibat, quæ in imo Dei ſcypho eſt, vt veneno tollat præſentiſſimo tenaces peccati homines, ſi quid Dauid rectè admonet *Pſ. 74 n. 9.* ſolet enim Deus Iudex ſuam peccantibus ſeueritatem propinare. *Verumtamen fæx eius non eſt exinanita*, &c. Id verò eſt Magiſtro Nazianzeno ad Orat. 15. *Extremam iram aſſeruat, vt eam totam effundat in homines, qui humanitate ipſius, & facilitate, adeo non ſanantur, vt etiam obdurentur*, &c. Time peccator, & caue; qui enim peccat, poſt facti pœnitentiam, oſtendit, verè ſe non doluiſſe. *Apparet, non eſt pœnitentia, ſæpe veniam petere*, &c. docet Clemens Alex. *lib. 2. Strom. cap. 6.* quod timent viri magni, cū de leuioribus agunt religiosè. Labuntur, dolent: relabūtur facilè, timent grauiter, ne fortè doluiſſent caſſa errati pœnitentia. Quādoquidem *apparet, non eſt pœnitentia, ſæpe veniam petere*, &c. Ille dolet verè, qui lapſu in poſterum cauto dolet, nec eandem in culpā recidit. quod vrget Deus Iſa. c. 1. n. 16. *Lauamini, mundi eſtote*, &c. Eò enim pertinet dictiuncula *mundi eſtote*, vt perſtent peccantes homines in peccati pœnitentia. *Lauatur, & mundus eſt, qui & præterita plangit, & iterum non admittit*, &c. Sic Auguſtinus *ſerm. 66.* Dolorem concipit Dauid de piaculis, nec, quod patet, dolens temperat à lachrymis, vt ſatis Deo faciat. Pſ. 6. n. 7. *Lachrymis* (inquit) *meis ſtratum meum rigabo*, &c. Satis ne? Dolorem ego probo ex errati pœnitentia. Non tamen ceſſat Dauid, pergit vltrà; & peccantes homines à ſe procul abigit, ne relabatur in ſcelera affectu victus malo. *Diſcedite*, (inquit) *à me omnes, qui operamini iniquitatem*, &c. *n. 9.* vbi Chryſoſtomus. *Hic eſt fructus pœnitentiæ; mens enim, quæ ita contrita eſt, nulla deinceps tenetur libidine*, &c. Cauendum igitur peccantibus, ne relabantur in ſcelera, ſpe concepta gratiæ parandæ: quamuis bonus Deus pertinaces peccati homines ſepties, & ſeptuagies ſepties ſuſceperit. *Quotieſcunque autem pœnituerunt, dedit illis virtutem ad reſiſtendum*, &c. Eruas iterum hoc ex loco, licet, homines, quos de peccato verè pœniteat, fortiores videri, ſtrenuitate addita, ad rem bene gerendam ſiue hominem, ſiue Diabolum velint premere. Hoc ſaxum voluo; ſcilicet

Iſa. 1. n. 16. — Pſal. 74. n. 9. — *Pereunt miſere, qui recidunt in ſcelera.* — Rom. 2. n. 4 — *Verè dolet, qui non relabitur in peccatum.* — Pſal. 6. n. 7. & 9. — *Abigendi affectus ſcelerum.*

PARÆNET. XLIII.

Parari virtutem maſculam ſana pœnitentia.

1. QVemadmodum pulſatus ab hoſte miles pudore agitante pugnam repetit, valentior: quod Entellus probat apud Maron. 5. pulſatus enim ab aduerſario, lapſuſque ſallente veſtigio,

Acrior ad pugnam redit, & vim ſuſcitat ira.

Sic iuſtus à Diabolo peccator, imò victus, ſed errati pœnitens, vires cogit, & virtutem acuit, vt pugnet, & vincat. Totus hac in re Bacchiarius eſt *ad Ianuar.* dolet enim peccator ſe à Diabolo victū, aut certè ictum eſſe. *& contra percuſſorem ſuum magis iratus inſurgit*, &c. Pudet Hebræū armis ſe, ac dolia ceſſiſſe Madianiticis. *Cūque pugnaſſent contra Madianitas, atque viciſſent eos, occiderunt omnes mares*, &c. *Num. c. 31. n. 7.* Vnde tanta Hebræo virtus, qui à meretriculis victus locū deſeruiſſe viſus eſt? *c. 25. n. 18.* Dolebat Moyſes, dolebant & alij, *qui flebant ante fores tabernaculi*, &c. *n. 6.* Profuitque Hebræo ad virtutem animi excitanda ſana ſcelerū pœnitentia; qua piè concepta, *occiſi ſunt viginti quatuor millia hominum*, &c. *n. 9.* vt ſcilicet ferrum acuerent in domeſticis aduerſùs hoſtes. Origenes optimè Hom. 25. in Num. *Qui prius à mulieribus victi ſunt, nunc expiatione habita, & geſta pœnitentia, etiam Reges vicerunt.* Vires Deus addit pœnitentibus, vt rem bene gerant bello confecto. Certè Hebræus Hercules Samſon *multò plures interfecit moriens, quā antè viuus occiderat*, &c. *Iudith 16. n. 30* Vires amiſit, capillis deſectis, captus à Philiſthæo, & obcæcatus, datur in piſtrinum, conſtat ea *n. 21.* Dolet Samſon, & dolet facti pœnitens, quòd victus à muliercula, Dei Sacramentū aperuiſſet: quid enim eſt aliud orare, n. 28. *Domine Deus, memento mei*, &c. quā de facto dolere, ac pœnitere? Creſcit dolor animi, labore diuturno, augentur vires, dū crinea renaſcuntur, euocatus in templū Samſon, & columnis concuſſis, ſtragem hominū edit miſeram. Vnde tanta Hebræo virtus, niſi ex peccati dolore intimo? id Auguſtinus probat ad lib. 2. de mirab. c. 6. *quod negligens amiſit, afflictus pœnitentia paulatim impetrabat*, &c. Quis igitur Martem non ſpiret, ſi peccati vim pellit auxilio pœnitentiæ?

Maior à lapſu virtus. — Num. 31. n. 7. & 25. n. 18. 6. & 9. — *Vires acuit, non obtundit ſcelerum pœnitentia.* — Iud. 16. n. 30. 21. & 28. — *Grandeſcit virtus maſcula dolore vltimo.*

2. Multa Hebræo virtus eſt, vt Benjamitam perdat funditus: ſed pœnitentia iterata virtutem parit. Scelus admiſerat Benjamita *Iudic. 20. n. 5.* Delato igitur ad iudices flagitio, cogitur miles, ac Deo conſulto progreditur ad vltionem ſceleris; ſed pugnat malè *n. 21.* non languet Hebræus ea clade, ſed fletu apud Deū facto, & collecto exercitu, Benjamitam iterū aggreditur. Iterū funditur a Beniamita Hebræus, & fugatur vindex ſceleris *n. 25.* Semel, & iterū pulſatus, lachrymis obortis Deū orat, ieiunio longè protracto. *ſedentes flebant coram Domino ieiunantes*, &c Dolorē de ſuo quiſque piaculo conceperant, vt virtutem à Deo maſculam pararent. Tūc data à Deo virtus pugnandi cū Beniamita, oppidique expugnandi. Vrget enim Deus bene propitiatus *n. 28.* quod reapſe patratū eſt. Nata ex iterato animi dolore poteſtas ad hoſtem frangendū, quā ſimplex non fecerat pœnitentia. Id verò aduertit Petrus Damiani lib. 5. Epiſt. 9 *quòd prius mundandi ſunt à tumore proprij vulneris, qui ferre morbos alienæ geſtiunt prauitatis*, &c. Videbo curaturi peccati morbum iterata pœnitentia, ac deinde virtutem Hebræo additam, vt Beniamitam

Iud. 20. n. 26 — *Hoſtem perdit miles ſcelerum pœnitens.*

tam bello perdat: quod in promiſſis huiuſce loci eſt. *Quotieſcumque enim pœnituerunt, dedit illis Deus cœli virtutem reſiſtendi*, &c. hominibus videlicet, ac Dæmonibus.

3. Hanc in partem facit optimè Cyprianus, cùm laudat Martyres lapſu valentiores aduersùs Idolomaniam lib. 1. Epiſt. 1. ad Corn. *Steterunt fortes* (inquit,) *& ipſo pœnitentiæ dolore facti ad prælium fortiores*, &c. Neque enim frangit animos hominum mala in congreſſo fortuna; ſed vires inde exigunt ampliores, vt vincant. De hac ſcelerum pœnitentia textus

Cant. 6. n. 12. & 7. n. 1.

eſt *Cant.* 6. vbi Deus ad Virginem peccantem ruſticè, *Reuertere, vt intueamur te*, &c. *n.* 12. Quòd peccatricem Deus reuocauerit, volunt Bern. & Apon. ſcilicet, vt ſuam Angelis faciem, nec pœnitendam ſcelerum pœnitens explicaret. Vocata à Deo redit virgo, dolore concepto, & excepta beneuole, audit

Fortior pugnæ repetit, quæ malè pugnauerat.

cantantem Deum cap. 7. n. 1. *Quid videbis in Sulamite, niſi choros caſtrorum?* &c. Acies quodam modo virgo eſt; quaſi retro abiens, & è fuga rediens, ac dolens, grandiores gerat ſpiritus, vt Diabolum premat, ſtudet; quæ Cypriano vox eſt, ad ſerm. de lapſis. *Repetit, & certamen ſuum iterabit miles; & quidem factus ad prælia fortior poſt dolorẽ*, &c. Verè Antiſtes, vtpote qui certò ſciat augeri pœnitentibus virtutẽ pugnãdi aduersùs hoſtes animi.

4 Hæc illa eſt Pauli doctrina ad Rom. cap. 8. n. 28. *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*, &c. morbus ſcilicet, fames, & mala beſtia. Quid bone Paule doces? etiam ne

Rom. 8. num. 28.

Prodeſt ad cauendum lapſus in peccatum.

ſordes ſcelerum proſunt hominibus? vrgéntque affectum boni? Vrgent profectò, ait Bernardus, & qualemcumque vrgent hominem, *qui ex his humilior, ſollicitior, & cautior inuenitur*, &c. *ad ſerm. de fallac. vit.* concipit enim impetum depugnandi fortiter ex pudore, & dolore ſcelerum. Notat Beda *in Eſdr. lib.* 1. *cap.* 4 Sacerdotes in ſacris operandis ardentiores videri, cùm Patriam ab exſilio repetiere. Nam ſub Ioſue Sacerdotum Maximo, *ſteterunt Sacerdotes in ornatu ſuo, cum tubis*, &c.

In Eſdr. c. 3 n. 10.

cap. 3. *n.* 10. eóque affectu canendi officium perfecere, vt voces longè, ac latè perſonarent, *n.* 13 Vnde tantus Sacerdotibus ardor canendi piè Dei laudes, qui Ieroſolymis improbè vixerant? Id enim textus habet 2. *Paralip.* *cap.* 36. *n.* 14 ſi textum repetas in *Eſdr. cit. n.* 8. Inibi duces erant agendi homines, *qui venerant de captiuitate in Ieruſalem*, &c. quaſi à ſeruitute, ac pœnitentiæ magiſtra, motus caperent ardentiores, vt Deum colerent. *De*

Poſt lapſum peccator vt gloriſicet enadit.

qua eruti tanta omnes contentione, quanta numquam antea operam dare cœleſtibus obſequiis probantur, &c Hæc Beda Deinde textum vrget, vt euincat peccatores, ne peccent, à peccato abire fortiores, & cautiores. *Sed & hodie multis ſubitò erraſſe, & in flagitia cecidiſſe profuit, dum poſt caſum pœnitendo erecti vigilant in Domino ſeruierunt*, &c. Beda iterum *loco citato*. Dolebant homines ſe peccaſſe, & à peccandi licentia euaſere cautiores æquè, ac fortiores, ne relaberentur eadem in flagitia.

5. Hinc illa de Pſalmis canendis religio Hebræorum: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* &c. *Pſal.* 136 *n* 4. Mirabe-

Pſal. 136. n. 4.

ris fortaſſe, & vrgebis, cur ita Leuites ſacros obſeruat ritus procul à Patria, qui vanos Deos Ieroſolymis colebat improbè? Vnde h[illegible] tam ſancta repentè & pietas, & fides eſt? A[illegible] hæc Chryſoſtomus, *Vide quantam correctionem ceperunt ex captiuitate*, &c. Ita ne peccaſſe Hebræo pro fuit ad metum peccandi? nemo id

Peccator facti pœnitens timet, ne peccet.

neget. Profuit & Petro, ne ſuã temerè virtutem comendaret. Thraſonem agens iactabat Apoſtolus apud Magiſtrum, *Etiamſi oportuerit me mori tecũ, non te negabo*, &c. Matth. 26. *n.* 35. Negat tamen Petrus, & Magiſtrum lædit fide læſa: quod Matthæus tradit *n.* 71.

Math. 26. n. 35. 71. & 75.

Sed facti pœnitens, aulam fugit, vt liberè doleat; neque enim tantum Petri dolorem de Magiſtro læſo capit aula: *& egreſſus foras fleuit amarè*, &c. *n.* 75. Opus erat, vt Petrus de Magiſtri amore ſubiret periculum. Petit Magiſter, *Petre amas me?* &c. *Ioan. c.* 21. *n.* 15. Aſſentitur diſcipulus, *etiam Domine*, &c. Sed rogatus tertiò, *contriſtatus eſt Petrus*, &c. *n.* 17. Iam ſibi timet diſcipulus, nec altè iactat vim

Ioan. 21. n. 15. & 17.

Peccator fit ipſo melior timens, cautior.

amoris; quod Magiſtrum negaſſet proximè, id angit, & vrget, ne ſibi fidat. *Vide quanto melior factus eſt, & moderatior, non amplius temerè perſtat in ſententia*, &c. Hæc Chryſoſt. *Hom.* 87. *in Ioan.* Certè metus peccati motum peccandi ſedat, hæc à peccato peccati medicina eſt.

6. Nonnihil virgo ſapiens deſipuerat, cùm ſuũ laudaret amorem, ac peteret. *Indica mihi, quem diligit anima mea, vbi paſcas*, &c. *Cant.* 1. *n.* 6. Conſtat peccaſſe, quæ acerbè truditur: *Si ignoras te, egredere, & abi*, &c. *n.* 7. Agit iterum cum dilecto, ſed Regem tranſnominat.

Cant. 1. n. 6. 7. & 11.

Cauta ex lapſu virgo.

Dum eſſet Rex in accubitu ſuo, &c. *n.* 11. Cur ſponſum non vocat dilectum vnicè? Bernardus optimè ſerm. 42. *Regem denique nominat; nam ſponſum interim non audet, territa correptione*, &c. Ab errato ineptæ fiduciæ didicit virgo, ne erraret iterum, cautior lapſu facta, & fortior aduersùs lapſum. Eſt enim metus peccandi miſerè, ſtimulus ad agendum fortiter. Fortaſſe textus id pœnitentibus auxilium pollicetur. *Quotieſcumque enim pœnituerunt, dedit illis Deus cœli virtutem reſiſtendi.*

Num. 20. Denique Chananæum Regem, *&c.* & omnes potentes in Heſebon proſtrauerunt, *&c.*

Num. 21. Et vſque dum non peccarent in conſpectu Dei ſui, erant cum illis bona: Deus enim illorum odit iniquitatem.

Commentarius.

Compendio tradit Achior res bene geſtas ſacro bello. Pleni ſunt libri harumce rerum, quò te mitto. vide *Num. c.* 21. 22. 31. *Deut.* 2. *n.* 31. *Pſal.* 134. *n.* 10. Ioſuen ſi legas integrum, nihil omnino deſideres. Illud inde notum, Deo bene propitiato, conſtare bellum proſperè, frangi hoſtes, capi vrbes, naſci fortunam bonam manu militum, quod textus habet, & datum proximè, *& vſque dum non peccarent in conſpectu Dei ſui, erant cum illis bona*, &c. illud ego expendo, quid ſit peccare homines *in conſpectu Dei ſui*, &c. De Hero 84.

Iudæ

Iudæ primogenito docet Moyſes ad Gen. 38.
Gen. 38. n. 7 num. 7. *fuit nequam in conſpectu Domini*, &c.
De populo vniuerſo habes Indic. 2. num. 11.
Iudic. 2. n. 11. *feceruntque malum in conſpectu Domini*, &c.
Nec Dauid egit aliud, cùm adulterium admiſit *lib. 2. Reg. cap. 12. num. 9.* Senere Iudex ad Regem: Quò tua te egit improbitas, *vt faceres malum in conſpectu meo?* &c. *2. Reg. 12. n. 9.* Fortaſſe notantur hiſce, aliiſque locis homines, quos peccare non pudet, vtpote qui Dei oculis peccantes ingerunt. *Peccat impudens in Dei oculis* Et hæc hominum extrema eſt improbitas; peccare per ſummam impudentiam, nec videntem æque, ac reprobantem vereri Deum. Hac impudentia peccaſſe ſe dolet Dauid, illud dolenter iterans *Pſ. 50. n. 6.* Pſ. 50. n. 6 *& malum coram te feci*, &c. Nec prodigus inepte dolet alia, cùm patrem adit recens pœnitens, *Luc. cap. 15. num. 21.* vbi Adoleſcens, *Peccaui* (inquit) *in cælum, & coram te*, &c. *Luc. 15. n. 21.* Quis non videt ſummam eſſe improbitatem, vt peccator malè ferat pudorem peccandi. *Senſit Dauid, quantum ſit ſceleris, mali quantum, in ipſo Dei peccare conſpectu, ideo clamat: & malum coram te feci*, &c. Vnde, *& iſte adoleſcentior ſimiliter vociferatur, & clamat: Peccaui in cælum, & coram te*, &c. ita Chryſologus *ſerm. 1.* *Grande ſcelus peccare impudenter.* Dij magni! quam lynceos Deus habet oculos, vt peccatum iudex recognoſcat? Hoſce oculos timet Suſanna caſtitatis celebratæ, quos Heroina ſenibus exponit, vt pudeat peccare. *Melius eſt mihi abſque opere incidere in manus veſtras, quam peccare in conſpectu Domini*, &c. *Dan. cap. 13. num. 23.* *Dan. 13. n. 23.* Vrbanè admodum ſuo cum Deo Heroina, quæ à Dei oculis rationes colligit trudendæ nequitiæ. *Dei aſpectus eſt bonus ratio non peccandi.* Eſſet enim facinus impudens, peccare in oculis Dei maximi, qui ſuapte natura malum oderit. Prò id, licet impius tradit Achior; *Deus enim illorum odit iniquitatem*, &c. & hæc Dei optimi virtus eſt propria. Vnde Sapiens *Sap. 14. n. 9.* Sapient. cap. 14. num. 9. *Odio ſunt Deo impius, & eius impietas*, &c. Sed à Patre mentem hauſit, qui cecinerat *Pſ. 30. n. 7.* Pſal. 30. num. 7. *Odiſti obſeruantes vanitates*, &c. Et verò Zacharias *cap. 8. num. 17.* *Zachar. 8. n. 17.* vbi ſordes ſcelerũ ab Hebræo longe abeſſe curat. *Vnuſquiſque* (inquit) *malum contra amicum ſuum ne cogitetis, & iuramentum mendax ne diligatis*, &c. Deinde addit, vt auocet à peccandi licentia. *Hæc enim ſunt, quæ odi, dicit Dominus*, &c. Quod ſic intelligas, oportet, vt Deus odio non homines, ſed hominum perſequatur ſcelera. Vnde Chryſologus *ſerm. 66.* rectè monet, Chriſtum *veniſſe vitia perdere, non ſuam diſperdere creaturam*, &c. Cùm tamen dicat bonus Deus improbitatem hominum ſe odiſſe cane peius, & angue: vrget fortiter, ne quis hominum viuat improbè. Et erit, qui malè agat, & impudenter, *in conſpectu Dei ſui*. Sciat ille, ac moueat.

PARÆNET. XLIV.

Peccatum ex impudentia grauius eſſe.

1 SAcro textu peccatum grande eſt, quod in Dei oculis ſcientes, ac prudentes admittunt homines. Inde factum, vt Moyſes de Pentapolitanis dixerit, Gen. cap. 13. num. 13. *Sodomitæ peſſimi erant, & peccatores nimis coram Deo*, &c. *Gen. 13. n. 13.* quibus germanè reſpondet Hebræus populus *Iudic. 3. num. 7.* *Iud. 3. n. 7.* vbi peccantes notantur homines: *feceruntque malum in conſpectu Domini*, &c. Et hæc quidem vox ad inſignem pertinet improbitatem hominum, teſte Chryſoſtomo in Gen. Hom. 33. *Non peccatores ſimpliciter, (inquit,) ſed coram Domino: hoc eſt, prodigioſa erat eorum iniquitas*, &c. *Peccat grande, qui Dei oculos non reſpicit.* Monſtrum omnino eſt, peccare homines, qui Dei vbique præſentis oculos adeſſe credunt, nec tamen verentur. Præ hominibus huiuſce monſtri, negat Deus peccaſſe homines reliquos, apud Ieremiam cap. 32. num. 30. *Ierem. 32. n. 30.* *Erant filij Iſrael, & filij Iuda iugiter facientes malum in oculis meis*, &c. Græco textu legas: *μόνοι ποιοῦντες τὸ πονηρὸν*, *ſoli facientes malum*, &c. *[illegible] peccat in Dei oculis.* Quaſi textus inſinuet, peccare grandiret, ac ſimpliciter homines, qui ſcientes, ac prudentes in Dei peccant oculis, alios verecunde peccantes præ hiſce hominibus non peccare.

Quid ſi beſtiam dixerim, non hominem, qui peccat impudenter? Lego notandos eſſe turpi ſigno frontes hominum, iubente Antichriſto Apoc. 13. num. 6. 2. *Facit inermes, & ſeruos habere characterem in frontibus ſuis*, &c. videlicet, *characterem beſtiæ*, &c. *Apoc. 13. n. 6 & 17.* Quod in proximo elogium eſt *num. 7.* vrgebit Antichriſtus, vt nemo vendat, emat, viuat, qui non gerat fronte inſcripta nomen, aut ſignum Idololatriæ turpiſſimæ. Nota profectò improbitas, quam effrontes exponunt homines ipſo vultu, vt ſcelus admittant publicè; quod non pudet oſtentare; ſed peccare homines pudore exuto pecuinum eſt, non humanum, vtpote qui vultu gerant *characterem beſtiæ*, &c. *Beſtia, non homo, qui peccandi pudorem tegit.* Cur tamen beſtiam non referat, qui malus eſt, & impudens? Refert profectò, quidquid belluinum eſt, homo ille adeò impudens in peccando, vt à Paulo dicatur *Homo peccati*, &c. *2. ad Theſſalon. cap. 2. num. 3.* *2. Theſſal. 2. n. 3.* Fortaſſe, quòd peccati amans, ſtare auſit *in loco ſancto*, &c. *Matth. 24. num. 15.* *Matth. 24. n. 15.* homo iſte vrſum pedibus, leonem rictu, & corporis mole cætera pardum repræſentat, *Apoc. 13. num. 2.* ne quid non referat belluinum, qui pudore detrito nihil peccati non admittit publicè? *Per quod ſignificat myſticè apoſtaſia ſpiritus Diabolici, quam pertinax ſit, mala ſua reciprocando*, &c. *Belluinam oſtentat naturam, qui peccat impudens, & iterato.* Rectè ad litem Rupertus habet *lib. 8.* Quandoquidem peccator impudens, & bellua eſt multiplex, & multorum amans ſcelerum, *in conſpectu Dei ſui*.

Non patitur Magnus Deus lædi ſe hac hominum impudentia: ſæuit, ferit, perdit homines; quod in Ozia videre eſt. 3. Auſus impudenter Ozias Sacerdotum partes occupare templum intrat, & in Dei oculis rem indignam tentat *2. Paralip. cap. 26. num. 16.* *2. Paral. 26. n. 16 & 19.* Non tulit Magnus Deus impudentiam hominis: Regem ferit, *ſtatimque orta eſt lepra in fronte eius*, &c. *num. 19.* Ita enim erat, vt frontem lepra tactam, notatamque ſtigmatias haberet, qui frontem perfricuerat in Dei oculis. *Frontem lepra notata gerit, qui frontem perfricat in peccando.* *Immiſit illi Deus lepram in frontem, hoc modo impudentem faciem puniens*, &c. ſic Chryſoſtomus *Hom. 3. in Iſa.*

Grande malum? Sed impudenter agit, qui impudenter; cùm ſtomachum Deo grauem moueat. Quòd facit Eccleſiaſtes cap. 8. num. 1.

Eccl. 8. n. 1.

Potentiſſimus (inquit) *faciem illius immutabit*, &c. de Philoſopho ſciolo textus eſt, qui ſuum ſeitè vultum componit in vtramque partem. Græcè legas, *καὶ ἀναιδὴς προσώπῳ αὐτοῦ, μισηθήσεται* id eſt, *Impudens ſuo vultu erit odio*, &c. & quonam in ſe, niſi Dei odium irritabit impudens? qui ſuam in peccando vim commendat. Hæc ab Olympiodoro.

Odio impudens Deo eſt.

4\. Non alia peccandi via irritaſſe Deum videtur meretrix Babylonica, vt periret funditus. *Cecidit, cecidit Babylon illa magna*, &c. Clamabat Angelus *Apoc.* 18 *num* 2. Sed cladem meruit vltimam, quæ fronte lucrata ſuam publicauit improbitatem meretricula. Vnde Ioannes, *In fronte eius* (inquit) *nomen ſcriptum: Myſterium, Mater fornicationum*, &c. *cap.* 17. *num.* 5. Dubites, an hæc nomina conueniant: ſcilicet *Myſterium*, quod tectum quid ſonat, & *Mater fornicationum*, quod eſt elogium publicum impudicitiæ. ſed reſponſum eſto, mulierculam peſte vltima puniram eſſe, eo quòd parraſſet publicè, quod myſterio, id eſt, occulto, parrandum erat, niſi pudorem exuiſſet meretricula. *Cecidit* igitur, *cecidit Babylon illa magna*, &c. valuitque plurimum ad cenſuram grauiorem ſcelerum, peccaſſe impudenter mulierculam *in conſpectu Dei ſui*, &c.

Ap. 18. n. 2. & 17. n. 5.

Lapſu ruit grauiori, quæ peccat impudentius mulier.

5\. Et verò peccatum grande eſt malos homines Dei aſpectu non terreri; quo terrentur, ne peccent, boni viri. Addit argumento vim Clemens Alex. *lib.* 3. *Pædag. cap* 5. vbi docet ruere in peccatum non poſſe hominem, qui Deum ſibi præſentem eſſe putat. Quàm pulchrè Seneca, *Magna peccatorum pars tollitur, ſi teſtis adſit*, &c. *Epiſt.* 11. Homo ſcilicet vnà ſanctus, quem vereare; ad cuius aſpectum componas te ipſum. Hoc, puto, conſilio ſacram Deo ædem, ac ſedem appellat Moyſes *tabernaculum teſtimonii*, &c. *Exod.* 17. *n.* 21. vt ſciret Hebræus, quem nam ſuarum rerum teſtem haberet, ſuamque inde viam piè inſtitueret. quod Philo docet ad lib. de Temulent. *Solet Moyſes vocare tabernaculum teſtimonij: ſiue quòd Deus virtutis teſtis eſt, ſiue quòd virtus confirmat animos, & in veritatem quaſi pro tribunali reuelans*, &c. Felix ille animi, qui Deum ſibi teſtem repræſentat rerum humanarum: viuat ſanctè neceſſe eſt. Adeſt ne Chriſtus, vti Iudex, an vti teſtis luminibus plurimis ſcholæ Aſiaticæ? Legn Dominum curſitare vltrò, citròque: voces deinde excipio ad Antiſtites, Apoc. 2. num. 1. *Hæc dicit, qui ambulat in medio ſeptem candelabrorum*, &c. Cur meus Chriſtus ſtare loco neſcierit, ſed huc, & illuc procurſauerit, inuenit Rupertus benè lib. 2. *Cùm in medio candelabrorum ambulat, ſingulorum lumen intuetur, quantum luceat; ne forte ſine charitatis oleo, ſine dilectionis operibus fides fumiget*, &c. Illudque tonare videtur, quod per Ieremiam tonat, cap. 29. num. 23. *Ego ſum iudex, & teſtis*, &c. Quòd ſi Deus adeò ſeuerus diſciplinæ exactor eſt, vt teſtis, & iudex adſit humani generis, quis peccare auſit *in conſpectu Dei ſui?* &c.

Rationes benè viuendi trahit vitaque à Dei oculis.

Ex. 27. n. 21.

Peccat minus, qui Deum ſibi teſtem proponit.

Apoc. 2. n. 1.

Teſtis Deus eſt oculatus, qui vt hominum multis inſpicit luminibus.

Ier. 29. n. 23.

6\. Iure igitur meritò Hebræus à Deo Iſraëlites vocatur, videns ſcilicet Deum, Hebræa ſchola. Conſtat è locis plurimis, ſatis ad rem eſt Dei vox ad Moyſen, *Exod.* 4 *num* 22. Inibi Deus, *Filius* (inquit) *meus Iſrael*, &c. Nomenclatura & nobiliſſima, & vtiliſſima: quod Philo habet ad lib. de Caio. *Nam ſi Præceptorum, aut Magiſtratuum, aut parentum aſpectus monet ad reuerentiam, ac modeſtiam, ſuaque præſentia vitam, & mores corrigit, quantum putamus ad honeſtatem, ac virtutem contingere præſidium animæ, ſi Deum aſpectare didicerit*, &c. Placere qui Deo curat, Deum ſibi teſtem effingat animo, & quidquid recti, ac ſancti eſt, patrabit facilè. Eò virtutis vt Moyſes traheret iudices, agere voluit homines *in tabernaculo teſtimonij*, quod ibi iudices de iure dicundo ſatagerent, benè probant lites mulierum de hæreditate adeunda. *Quæ ſteterunt coram Moyſe, & Eleazaro Sacerdote, cunctiſque Principibus populi ad oſtium tabernaculi*, &c. *Num. cap.* 27. *num.* 2. Ibi loci Iudex lites curabat, vbi Deum adeſſe conſtabat planè, *vt Principes Dei præſentiam verentes, rectè in omnibus agerent negotia populi*, &c. Monet Abulenſis *quæſt.* 1. Neque enim fieri poterat, vt peccarent iudices officio, qui Deum haberent in oculis teſtem ſuarum functionum. Quòd ſi Deus vbique præſens eſt, & fides id caſta monet, quid agis peccator? quid machinaris? quid abſcondis? Cuſtos te Deus ſequetur: hæret tibi teſtis, quo nunquam poteris carere; quid locum peccando abditum legis? & arbitrum remoues? *Beatus, qui in ſenſu cogitat circumſpectionem Dei*, &c. Vrget benè Syracides c. 14. *num.* 22. meminit fortaſſe, quo Deus conſilio Abrahamum admonuerat, Gen. 17. num. 1. *Ambula coram me, & eſto perfectus*, &c. Vnde Caietanus eruit, Dei aſpectu conſtare Abramo poſſe virtutem plurimam. *Nullum* (inquit) *maius frænum, nulla efficacior ratio componendi geſtus, motus, actioneſque hominis apparet, quam ambulare ante faciem Principis*, &c. Quid ſi verſetur in Dei oculis? Addit Caietanus in loco, *Huiuſmodi ambulatio ducit hominem ad perfectionem*, &c.

Ex. 4. n. 22.

Temperat à peccando facilè qui Deum vt teſtem meditatur.

Num. 27. n. 2.

Deum ſibi præſentem effingat Iudex, vt rectè agat.

Eccl. 14. n. 22.

Gen. 17. n. 1.

Concinnat mores hominum benè Dei aſpectus.

7\. Qua de cauſa Idololatres, vt multam animo improbitatem aleret, Deos ab humanis rebus abeſſe volebat. Alij enim Solem, & Lunam alij colebant reuerendiſſimè. Diſſipat Ioſuas piè aras Diis infames, & Sacerdotes aris turpes abigit 4. Reg. 23. num. 5. *Qui adolebant incenſum & Soli, & Lunæ*, &c. Idque Princeps iure meritò, ait Cyrillus Ieroſolymit. Catech. 3. *Alij quidem Solem ponebant, vt nocte ſine Deo eſſent; alij verò Lunam ponebant, vt die Deum non haberent*, &c. Peccare noctu audaces cùm vellent homines, ſolem colebant; vt die impudentes delinquerent, Lunam adorabant: facilè enim peccant homines, ſi Dei oculos à ſe longè abeſſe putant. Hæc Prodigo occaſio aberrandi turpiter. Luc. 15. n. 13. *Peregrè profectus eſt in regionem longinquam*, &c. A bono Deo, & Patre bono abit adoleſcens: quid non peccet? quid mali non admittat? quid non perdat boni? *Diſſipauit omnem ſubſtantiam ſuam, viuendo luxurioſè*, &c. Certa ſcilicet clades hominis eſt, qui a Dei oculis procul agit. E loco tamen colligit Chryſologus, quid parentum aſpectus valeat, ne liberi peccent liberè. *Inter propinquorum*

4 Reg. 23. n. 5.

Facilè peccant homines, qui Deum abeſſe putant.

Luc. 15. n. 13.

lumina non valent delicta verſari: propinquorum quot oculi, tot lucerna, &c. Et verò, timet puer lapſum, vbi Pater vigilat; timet homo ſcelus, vbi Deus excubat. *Honeſtè ſub arbitris & videam varò, & videar*, &c. Addit Hieronymus *Epiſt.* 46 *de ſuſpecto contubern.* Senſere id Iſraëlitæ, Deumque videntes homines, *vſque dum non peccarent in conſpectu Dei ſui*, &c.

Parentibus aſpectus adoleſcentulo morum eſt linea.

Num. 22. Nam & ante hos annos, cùm receſſiſſent à via, quam dederat illis Deus, vt ambularent in ea, exterminati ſunt prælus à multis rationibus, & plurimi eorum, captiui abducti ſunt, &c.

Commentarius.

85. QVid ærumnarum ferat peccator, in promptu eſt. Exponit Achior fortunam aduerſam gentis Iudaicæ, hoſte infeſto, bello graui, ſeruitute humili: quæ peccati ſunt ſtipendia. *Attende* (inquit Hildebertus) *miſerias hominis, intuere cineres: vectigalia peccati ſunt*, &c. *Epiſt.* 56. Id in Adamo videre eſt, qui ex peccato factus malorum Ilias, ab hortulo geniali ad agrum colendum amandatur, vt panem labore partum edat. Sed cur veſtitum gerit pelliceum? Gen. cap. 3. num. 21. *Fecit enim Dominus Deus Adæ, & vxori eius tunicas pelliceas*, &c. Cur non de lana veſtes ſartor conficit? concinnet è vilo pinguiori, & ſeuerè agere viſus adhuc erit. Sed placet Deo Adamum, quaſi reum metallis eruendis addictum, habitu pelliceo malè tegi, & ab hortulo patrio amandari in exilium. Adeſt mihi Tertullianus optimè, ad lib. de Pallio cap. 3. *Cùm de originis loco exterminat, quippe deliquerat; pellitus orbi, vt metallo, datur*, &c. Quæ nam à peccato fortuna, quàm aduerſa! vt peccator quaſi maieſtatis reus, ergaſtulo clauſus, ac pellitus metallum effodiat. Scias perſæpe orbem terrarum bellis concuti, quippe pacem æſtimat anſam peccandi: *Quaſi verò beneficium data pacis vacatio ſit probroſitatis*, &c. Apponit Saluianus *lib. de Prouident.* Hæc illa Hebræo diſciplina eſt ab hoſte Chananæo, Iudic. 3. num. 1. *Hæ ſunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret Iſraelem*, &c. ſcilicet, vt ſciret Hebræus quati peccatorem, hoſte infeſto, ne peccet liberè; quod notat Abulenſis.

Vita malo peccati ſunt tributa.

Gen. 3. n. 21.

Fæda peccati ſeruitus.

Quatitur bello peccator, ne peccet.

Iud. 3. n. 1.

86. Multa vndique mala è peccato nata frangunt homines; multa ſenes vrgent, multa premunt iuuenes, adeò vt lacrymas, & quidem vberes à Chriſto exprimant. Mutum Chriſtus ſanat hominem; priùs tamen, quàm ſanitatem reſtituat, *ſuſpiciens in cælum ingemuit*, &c. Marc. cap. 7. num. 34. *humana ſcilicet natura cauſam dolore, & commiſeratione proſequens*, &c. quod bene expendit Victor Antiochen. Lazarum è tumulo Chriſtus excitat, *& lacrymatus eſt Ieſus*, &c. *Ioann. cap.* 11. *num.* 35. Id verò? *quia mortuum ad vitæ miſerias reuocauit*, &c. ſic habet Innocentius III. *de contemptu mundi cap.* 24. Aſſentiunt & Rupertus lib. 10. in Ioann. *Vſque ad lachrymas* (inquit) *vera dolentibus condeſcendit humanitas; pro eo quòd propter ædificandam viuentium fidem, reuocari illum oportebat ad tolerandas rurſus huius vitæ miſerias*, &c. Vnde conſtat multam ærumnarum vim eſſe, quæ tam pias à Chriſto lachrymas excuſſerit. Apud Ieroſolymam, *videns ciuitatem fleuit ſuper illam*, &c. Occurſabat animo quàm aduerſa Ieroſolymam fortuna maneret. Nec ſuo fixus ligno tenet lachrymas. Vnde preces mittit, *cum clamore valido, & lachrymis*, &c. *ad Hebr. cap.* 5. *num.* 7. Non quòd ſuis victus malis clamaret, ac ploraret; verùm, quod apponit Paſchaſius, *vt ex hoc cognoſceres, quantis malis atterimur, & quantis egemus lamentis*, &c. *lib.* 3. *in Thren.* Video angi homines, ac frangi ſtipendiis ſcelerum acerbitatibus; quas oportuerit deplorari à Deo Maximo. Satis hac de re; non vltrà pergo: ac ne me premat ſtimulus,

Luget Chriſtus quot mala patimur. Marc. 7. n. 34.

Ioann. 11. n. 35.

Ieſus malis vitare momentum.

Luc. 19. n. 4.

Hebr. 5. n. 7.

Multis opus eſt lachrymis, vt peccatum abluatur.

Premo, lenta manu, cur Achior appoſuit, *Ante hos annos, exterminati ſunt à multis rationibus*, &c. Negant alij capi textum poſſe, niſi de ſeruitute Babylonica, & inde vires cogunt, vt aſſerant Iudith am eò æui reuocandam eſſe, maximè cùm textus addat Græcè, ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ ἐγενήθη εἰς ἔδαφος, *Dei templum, vti pauimentum redactum eſſe*, &c. quod non cadit in Manaſſæ ætatem. Sed ſtimulum euellunt facilè Serar. & Tirin. qui quidem argumentum ſic retorquent, & quæ nam ſunt nationes, à quibus occupata Ieroſolyma, capti ciues, ſacra polluta, ſub Chaldæo? nónne vno ſub Duce vna eſt acies militum? multæ igitur nationes, Moabitæ ſunt, Amalecitæ, Ammonitæ, & vis reliqua nationum Orientalium; de quibus iudicum libellus agit *cap.* 10. *numer.* 11. Iungas libros Regum: inibi calamitates plurimæ ab Iudæo, Syro, Damaſceno, *ad* 4. *Reg. cap.* 17. *num.* 20. Iam verò ſi de regno Iſraelitico ſermo eſt, extrema regno calamitas proximè illata per Aſſyrium eſt, *num.* 16. Nec leuior in Manaſſem fortuna: quo miſerè capto, & abrepto in carcerem Babylonicum, multa in vrbem, ædemque Deo ſacram vaſtitas 2. *Paralip. cap.* 33. *n.* 11. Et quæ nam templo vaſtitas ſi nullus hac de re textus eſt? Reſponſum tamen eſto, vt Manaſſes locum Diis vanis commodiorem faceret, templum magna ex parte dirutum eſſe. quod mihi planum eſt ex 4. *Reg.* 21. *num.* 4. Nec Ioſias Manaſſæ nepos reſarciendum curanit, niſi quòd malè ſolutum erat 4. *Reg. c.* 22. *num.* 5. 2. *Paralip. cap.* 25. *num.* 10. Addo exponi locum poſſe commodè, ſi dicas templum ſolo æquatum fuiſſe vſu profano rerum ſacrarum: quod enim ſubtractum Deo eſt, Diiſque vanis additum, id periiſſe videtur bonis hominibus. ſcilicet Domus Deo ſacra, ſacris pollutis, facta Dæmonum ſpelunca eſt. Nec grauior templo vaſtitas eſſe poterat. 87.

Dei templum ſub Manaſſe dirutum magna ex parte.

Addit Achior Deum neglectæ diſciplinæ vltorem agere, vt ſui venerationem, reo punito, multiplicet. *Cùm receſſiſſent à via, quam dederat illis Deus, exterminati ſunt*, &c. viam appellat rationem, & artem piè viuendi. Sic Paulus Chriſti legem vocat: *Si quos inueniſſet huius viæ viros*, &c. *Act. cap.* 9. *num.* 2. Sic & Phariſæus Chriſti ſcholam Dei viam laudat *Matth.* 22. *num.* 16. Nec Latina alia eſt loquendi formula. Patrem vita defunctum 88.

Act. 9. n. 2.

colebat

colebat Hetruſcus inter Deos Lares, vt in ſomnis caperet rationes bene viuendi: quid ille apud Statium lib. 3. Sylu. 3.

Inde viam morum, monituraque ſomnia poſcam,&c.

Quis nam Terentio modus eſt adeundi hominis? In Heaut. actu 3. ſcen. 3. *Vna accedundi via eſt,*&c. Sacra igitur, & profana ſchola viam agendi appellat rationem viuendi; quam tradit Pater, Magiſter, Pædagogus. Et hæc morum via eſt, quam mali homines deſeruere, *& quam dederat illis Deus*, &c. Agit itaque morum magiſtrum bonus Deus, vt leges viuendi condit, & exponit; ſed & alumnos pungit, punitque, ſi quos à veri, & æqui via trudit improbitas. *Exterminatique ſunt*, &c. Ne quis è Gentiliſmo credat, & dicat Deum vti pædagogum ad prauos alumni mores conniuere.

Pædagogum culpant alumni mores.

Cùm ſermo publicus delicta diſcipulorum refundere ſoleat in præceptores, &c. Quod Plutarchus notat *in Polit. ad Traian.* Puto, noſti quo iure Diogenes Magiſtro colaphum impegerit, cùm alumnus cibum ineptè caperet: *Sciti viro, qui non doceret, non puero, qui non diſceret, peccatum imputans*, &c. Addit Plutarchus *ad lib. quòd virtus docenda.* Quare magna Magiſtro laus eſt, ſi ſchola rectè agat. *Vos eſtis gloria noſtra*, docet Apoſtolus 1. *ad Theſſalon. cap. 2. num. 20.* Nec Magiſtrum Deum ab alia, quàm à bonorum ſchola commendat Theologus Orat. 20. *Ex diſcipulis* (inquit) *magiſtrum ornabo*, &c. Quid igitur nouum eſt, ſi dicas

1. Theſſ. 2. n. 20.

PARÆNET. X[illegible]V.

Alumni malos mores Pædagogi næuos eſſe.

1\. ALumnus malè moratus Pædagogo nota eſt, probrum eſt: quidquid enim peccat auditor, facilè recuditur in Magiſtrum, morumque Præfectum; quaſi malè docuerit, aut malè indulſerit. Explicata igitur improbitate hominum, *cùm receſſiſſent à via, quam dederat illis Deus*, &c. neceſſe erat, vt ſciret gens humana, quo aſpectu *Deus illorum odit iniquitatem*, &c. *num.* 21. & qua manu perſequatur malos homines; qui quidem *exterminati ſunt*, &c. *num.* 22. Hac via turpem ſibi notam cauet Magiſter morum, & Pædagogus hominum Deus, quam à malo alumno, Hebræoque populo poſſet contrahere. Queritur bonus Deus hac ſe turpique nota laboraſſe apud Gentes barbaras, cùm Hebræus, Deique populus malè viueret. *Polluerunt nomen ſanctum meum* (inquit) *apud Ezech. cap. 36. num.* 20. & qua id via factum? *Dum diceretur de illis: Populus Domini iſte eſt*, &c. Hæc Idololatres; ac ſi vellet. Praua eſt ſchola hominum, & Deus alumnis prauis adhuc Magiſter eſt. Quid igitur supereſt? queritur bonus Deus; *Polluerunt nomen ſanctum meum*, &c. Addit Theodoretus *ſect.* 14. Iacta in me ſcommata, *vt qui talibus inſtitutis gauderem, & adeò ſceleſtes homines meum populum nominarem*, &c. Sic alumnus malè moratus Deo morum Magiſtro næuus eſt; vnde natum putat Anſelmus vt Deus ſe Caini Deum appellari noluerit: qui iure *Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus*

Deum ab alumno improbo culpat gens barbara.

Ezech. 36. n. 20.

Iacob, appellatur multis locis. Cur ita? ſi non minor Deo cura de Caino, aut minor in Cainum poteſtas eſt, iure communi? ſed magnus, ac bonus Dominus eam notam fugit, quam à malo ſeruo contraxiſſe videretur. *Si enim Deus vocaretur Caini Deus, ſicut Abrahæ; non honor, ſed dedecus illi eſſet ex tali ſeruo*, &c. Hæc Anſelmus *ad Hebr.* 11. *n.* 16.

Deus Caini Deus non vocatur, vt notam fugiat.

Pædagogi æquè, ac magiſtri partes egit Dominus, cùm leges Hebræo daret ex Horebo. *Non habebis Deos alienos*; & quæ ſunt plura, *ad Exod. cap. 20. num.* 3. Adeſt enim auditorium, è terris homines, è cœlo Angeli, Deut. 33. num. 2. *Dominus de Sina venit, & cum eo Sanctorum millia; in manu eius ignea lex*, &c. vnde Saluianus, *Addo* (inquit) *diſcentem populum, docentem Deum, mixtis Angelis, & hominibus, vnam cœli, ac terræ ſcholam eſſe*, &c. lib. 1. Sed fractus mora populus Deum turpiter deſerit, & quæ bene didicerat, ab animo expungit malè! *Receſſerunt citò de via, &c. Exod.* 32. *n.* 8. Tunc ad Moyſen Deus bili commota, *Deſcende* (inquit,) *peccauit populus tuus*, &c. Quid mi Domine? Populus modò tuus, ſubitò non tuus? Hic profectò ille eſt, de quo ad Moyſen Exod. cap. 4. num. 22. *Filius meus primogenitus*, &c. Hic ille eſt, ad quem proximè vox de cœlo miſſa, *Eritis mihi peculium de cunctis populis*, &c. *Exod cap.* 19. *num.* 5. Hic ille eſt, quem laudat Muſa Dauidica Pſalm. 49 num. 8. *Audi populus meus, & loquar: Deus, Deus tuus ego ſum*, &c. Qui tam multis locis tuus erat populus, ac diſcipulus, modò tuus non eſt, ſed ſcholæ Moſaicæ. *Peccauit populus tuus*, &c. Sed iure id ſummo. Peccantem populum ſua ab ſchola ablegat Magiſter Deus, ne ſermo publicus in Magiſtrum, ac Pædagogum refundat populi, diſcipulique mores improbos. 2.

Ex. 20. n. 3.

Deut. 33. n. 2.

Magiſter Angelis, hominibuſque Deus.

Ex. 32. n. 8.

Ex. 4. n. 22. & 19. n. 5.

Pſ. 49. n. 8.

Deus mali populi Deus vocari nolunt.

Si non placeo, fortaſſe placebit in litem Peluſiotes: quo teſte Magiſter Dominus hominem ſua ſchola non excipit, ſed reiicit, vulpem tundens *Matth. cap. 8. num.* 20. quanuis ſuam Magiſtro operam auditor polliceretur num. 19. *Magiſter ſequar te*, &c. Qua de cauſa Chriſtus hominem repudiauerit, alij alia; vnus mihi placet Iſidorus *lib. 1. Epiſt.* 17. Malus erat diſcipulus, vulpem ſub one regebat, non proficeret, cum Magiſtri nota, ſi ſcholam tereret, & fictè ageret; abigit ergo Magiſter diſcipulum. *Ne pertinax illius improbitas, iis, qui fidem amplecterentur, offenſionis cauſam afferret, Domini potentiam calumniantibus, vt qui diſcipulum ad virtutem immutare non potuiſſet*, &c. Deinde ſciebat Chriſtus ſe ab improbo grege hominum grauiter notatum iri, ſi diſcipulum aleret, qui non bene proficeret. Vnde nata loquendi formula apud Ioannem cap. 13. num. 31. *Nunc clarificatus eſt filius hominis*, &c. Cùm enim Iudas ſuam Chriſto ſcholam renuntiaſſet, & abiiſſet, *dixit Ieſus: Nunc clarificatus eſt filius hominis*, &c. Acſi honeſtatum ſe Magiſter ſignificaret, cùm diſcipulum à ſua ſchola improbum abegiſſet. Quis enim diſcipulum notæ impietatis Magiſtro næuum eſſe neget? 3.

Matth. 8. n. 19. & 20.

Magiſtrum deturpat malus diſcipulus.

Io. 13. n. 31.

Næuum huiuſmodi vt à ſe pelleret, Magiſter Petro imperat. *Mitte gladium tuum in vaginam*, &c. *Ioann.* 18. *num.* 11. Autem Malcho Petrus ſui impotens reſciderat, Magiſtro ad 4.

Io. 18. n. 11.

Crucem,

Crucem, necemque parato: quid ergo Chriſtus? gladium extorquet à Petri manu. *Mitte* (inquit) *gladium tuum*, &c. ſcilicet Tertulliano Auctore, *Patientia Domini in Malcho vulnerata eſt*, &c. *de Patient. cap.* 3. Potuit enim improbus quiſque dubitare, an diſcipulus impatiens à Magiſtro hauſiſſet impatientiam; ac proinde gladium vagina condendum imperat *Ne vnius quidem diſcentis gladium in vltorem probauit*, &c. Premo verbum illud *diſcentis*, perinde enim valet, acſi dicat: Diſcipulus ſui impotens negat pati generoſè? & quæ nam Magiſtro fama erit patientiæ? Rectè ad litem Septimius, *Patientia* (inquit) *Domini in Malcho vulnerata eſt*, &c.

Cauet Chriſtus, ne arguatur de alumni impatientia.

5. Hæc Deo occaſio comminandi; *non recedet gladius*, &c. 2. *Reg. cap.* 12. *n.* 10. Illud enim adtexit Dominus, vt ſuum puniret dolorem, n. 14. *Quoniam blaſphemare feciſti inimicos Domini*, &c. Probat Caietanus Rege peccante irritatos fuiſſe improbos homines, vt aſſererent Deum peccantibus fautorem eſſe. *Anſam accepere ſentiendi malè de gubernatione diuina, vtpote fouente Regem ſceleſtum*, &c. Id verò Deus tulit grauiter, excitatus inde ad vindictam ſceleris; ne fœda alumni vita Deum vitæ Magiſtrum turpiter afficeret, ſi peccantem Regem non puniret. Germanè hæc ad Iudithæ locum. Pungit homines, punitque Deus fame, bello, & fortuna reliqua; *exterminati enim ſunt*, &c. vtpote qui à via piè viuendi turpiter deerrauerant; *quam dederat illis Deus*, &c. Hac tamen via docet Magiſter Deus; quo aſpectu *odit iniquitatem*, &c. ſuámque tuetur auctoritatem mulctatis malè diſcipulis. Neque enim affectu ita labitur, vt alumnis peccantibus vnguem non iniiciat: quaſi docens,

2. Reg. 12. n. 10. & 14.

Alumni mali notam refundunt in Dei patientiam.

PARÆNET. XLVI.

Peccare, qui peccata non punit, iubet.

1. PAtiens ſcelerum Deus eſt, & ſua ſibi patientia detrahit, Tertulliano teſte. *Plures enim idcirco Deum non credunt, quia ſæculo iratum tandiu neſciunt*, &c. *de Patient. cap.* 2. Inde nata Hæreticis, Philoſophiſque occaſio tollendæ à Deo prouidentiæ: quaſi pigeret Deum cogitare de peccatis hominum, ac de peccantibus pœnas repetere. Vtroſque homines carpunt viri magni. Theodoret. *lib.* 1. *de Provid.* Saluian. *lib.* 1. Theoph. Antioch. *lib.* 1. *ad Autolyc.* Lactant. *ad* 1. *de ira Dei cap.* 9. & 10. Cyr. *Catech.* 8. Clem. Alex. *lib. ſtrom.* 5. *cap.* 6. Abeant in piſtrinum Philoſophi, quibus non placet Deus prouidens. *Quæ enim eſt ſecundum traditionem diuinam Philoſophia, conſtituit, & confirmat prouidentiam; qua ſublata, videtur fabula Seruatoris œconomia*, &c. ſic Clem. Alex. *lib.* 1. *Strom. cap.* 4. ſcilicet, nemo non peccaret liberè, ſi Deum haberet, cum Epicuro, *neminem humanis rebus*, &c. apud Tertullian. *Apologet. cap.* 47. Neceſſe igitur erat, vt premeret Deus peccantes homines bello, fame, ſeruitute: quod è ſacra, & profana ſchola patet, ne quis putaret hæreticus, impunitate ſcelerum conſiderata, placere Deo hominum ſcelera. *Cur enim punit iſta, ſi placent*, &c. Opponit Auguſtinus *de Continent.*

Prouidentiam negat Deum, qui punientem non videt.

Prouidet, cùm punit Deus.

cap. 6. Stylo Ioannes perſequitur, quidquid ærumnarum terra, marique exhauſtum eſt, Deo in homines irato, *ad Apoc.* 8. Corrumpuntur arbores, igne concepto, *num.* 7. Pereunt miſerè naues, & nautæ mari turbato, *num.* 9. Turbantur fontes veneno addito, *n.* 11. Horret cœlum tenebris obductum, *num.* 12. Nec ſunt homines, quos non premat tempeſtas rerum ſæua adeò, vt gemitum ab Angelo exprimat, n. 13. *Væ, væ, væ habitantibus in terra*, &c. Quò tanta rerum acerbitas? *Ad inſtruendum quod Deo cura eſt de peccatis hominum*, &c. ſic Rupertus *lib.* 5. *in Apoc.* Duplex igitur Deo ratio puniendi eſt. Altera, ne credatur lenocinari peccantibus; altera, ne creſcant ſcelera impunitate ſcelerum.

Ap. 8. n. 13.

Teſtatur Dei prouidentiam tempeſtas rerum humanarum.

Non aſſentitur, & inde non aſſentatur alumnis peccantibus Magiſter Deus. Peccat Iudas affectu improbo: peccant alumni reliqui vana gloriola, quod innuitur, cùm dicat Petrus occaſione accepta: *Domine, ad quem ibimus*, &c. *Ioann.* 6. *num.* 69. Sed Magiſtrum laudat Apoſtolus de Suadæ medulla. *Verba vitæ æternæ habes*, &c. Poſt laudes Magiſter acerbè tonat num. 71. *Nonne ego vos elegi, & vnus ex vobis Diabolus eſt*, &c. Sciens Magiſter, prudénſque peccantes mordet; nec laudatus blanditur peccantibus, quod perinde eſt, acſi Chriſtus dicat, Chryſoſtomo interprete, *Nihil mihi perſuadet, ne malos non arguam; nolite putare me laudum veſtrarum gratia vobis adulaturum*, &c. ſic Chryſoſtom. *Hom.* 46. Placere ſibi peccata hominum innueret Magiſter optimus, ſi laudatus non carperet, non puniret. Chriſto hæret Magnus Ioannes, cùm Herodem pungit acerbè Ioannem colit Herodes, quod Marcus tradit. *Audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat*, &c. *cap.* 6. *n.* 20. Res quidem hæc erat, quæ Ioannem poſſet retrahere ab Herode obiurgando. *At ille nihil ob hoc parcens: Non licet tibi, ait*, &c. Docet Bernardus *ad ſerm. de Ioanne* Magiſtrum nec affectu lapſum, nec cultu mollitum fuiſſe, quominus Regem admoneret; ne quis putaret Ioannem peccantibus aſſentiri, & inde aſſentari. 2.

Io. 6. n. 69. & 71.

Pungit bonus Magiſter, acſi laudatus ab ſchola.

Marc. 6. n. 20.

Non aſſentatur peccantibus Magiſter, ne aſſentire dicatur.

Addo voluiſſe Paulum, vt ſchola Chriſti Corinthia reum notæ improbitatis cenſura feriret graui, *in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus fiat*, &c. 1. *ad Corinth. cap.* 5. *num.* 5. & id negotij (inquit) ego fieri volo, *Congregatis vobis*, &c. motum ſcilicet Præfectus in Senatum collectis. Poſſet quidem Paulus hominem punire ſua manu: negotium tamen aliis, multiſque hominibus demandat, *vt conſpirantes eiicerent illum de cœtu ſuo: ne viderentur conſentire eius operibus*, &c. quod Auguſtinus ſenſit *q.* 39. *ex* 2. *p. in nouum Teſtament.* ſatiſque inſinuat culpari magiſtros culpa aliena, quaſi aſſentientes; ſi nolint punire, quod poſſunt: & fortaſſe Deus blaſphemum damnans iubet Leuit. 24. num. 14. *vt lapidet eum omnis populus*, &c. Cur delata puniendi cura tam multis hominibus? *Ne quis poſtea admitteret, quod omnis in vno populus vindicaſſet*, &c. Hæc Salnianus *lib* 1. Quod mihi ad litem placet, illud eſt, mandatam multis hominibus curam puniendi; vt probarent, facto rite officio, longe ſe abeſſe à ſceleribus, quæ punirent. 3.

1. Cor. 5. n. 5.

Probare improbum Magiſter videtur qui non punit.

Leuit. 24. n. 14.

Quæ quiſque punit vitare tenetur.

Ergo

Ergo ad magnam Magni Dei ſanctitatem pertinet, quòd pœnas exigat de peccatis hominum: *Cur enim punit iſta, ſi placent*, &c.

4 Altera Deo ratio erat puniendæ prauitatis, ne peccarent licenter homines, ſi peccarent impunè. Verè Auguſtinus quæſt. cit. *Qui non arguit, quem poteſt, delinquendi præſtat fomitem*, &c. Nec Demetrianum Cyprianus argumento premit alio, vt bello graſſari hoſtes Deus velit. *Quanta (inquit) maior in omnibus eſſet audacia ſceleris in impunitate ſecura?* &c. *lib.* 1. Benè Chriſtus vt audaciam peccandi licentiam premeret, iudicem inducit probatæ ſeueritatis *apud Matth. cap.* 25. *num.* 14. & rem exponit ſcena parabolica, ſcilicet, abiit Princeps, vt regnum capiat, ſed pecuniam domeſticis diuidit, illud ingerens Luc. 19. num. 13. *negotiamini, dum venio*, &c. Dum regnum componit, annus eſt, redit tamen: *& rationem poſuit cum ſeruis ſuis*, &c. *Matth. loco cit. num.* 19. Quid peccator? & qui vires, opeſque a Deo acceperas bene agendi? mutato nomine de te fabula narratur. Memineris iudicem eſſe, qui de peccatis hominum curam habet. *Proinde timendum eſt, ne ad iudicium venias, ſine venia, ſi, quod abſit, negotiandi negligentiam oblitione impunitam fore ſomniaueris*, &c. Hac ſcena Hildebertus Reginam admonet de officio, ne ſe putet impunè peccaturam, ſi neglexerit, *Epiſt.* 15.

Bello Deus premit homines, vt à peccando reuocet.

Matth. 25. n. 14.

Luc. 19. n. 13. & 19.

Sera, ſed vera eſt Dei cenſura de peccantibus.

5 Minatur ergo Deus, vt homines contineat in officio: deinde ne alij ſoluantur ſcelera, metu damni, punit alios. Calix ille in manu Domini, de quo Dauid *Pſalm.* 74. *num.* 9. mera hominum cenſura eſt, qua Deus Index *hunc humiliat, & hunc exaltat*, &c. Sed minas adhuc intendit. *Bibent omnes peccatores terræ*, &c. Deus bone! quanta in homines acerbitas eſt? & vbi Deus ille *multus ad ignoſcendum*, &c. *Iſaiæ cap.* 55. *num.* 7. ſed premenda aliquando benignitas eſt, quod monet Theologus Orat. 19. *Peccantibus (inquit) non omnino ignoſcis, ne benignitate deteriores fiant*, &c. Et erit adhuc, qui dolenter ferat, Hæreticus mordeti malos homines malis nominibus? Reperias, amabo, inſtrumentum ſacrarum literarum: inibi, Synagoga, modò appellatur meretrix, apud Iſaiam *cap.* 1. *num.* 20. modò arguitur adultera, *apud Matth.* 12. *num.* 39. Iam audit malè nequitia hominum *apud Iſaiam cit. num.* 8. Iam méndax carpitur fœtus Diaboli *apud Ioannem cap.* 8. *num* 44. Mitto, quæ locis aliis iacta ſunt probra in populum vniuerſum. Quo id conſilio Deus egerit, ſcitè Auguſtinus Hom. 34. num. 3. *Exclamauit Scriptura valenter, nec palpauit adulando, quos reparare ſanando voluit*, &c. Non blanditur peccantibus bonus Deus, imò quos amat fortiter, pungit grauiter *Exterminati enim ſunt.*

Pſ. 74. n. 9.

Iſ. 55. n. 7.

Deteriores fiunt peccatores benignitate Profeſſi nimia.

Sanat mores cenſura grauior.

6 Inde vox illa, *ſi ignoras te, ô pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi*, &c. *Cant.* 1. *num.* 7. Ita ne ſponſus ſpóſam & medullitus amatam pingui ſi venuſtatem commendat, illud ingerens: *O pulcherrima!* cur abire ſponſam cogit, ac ſi neſcierit, quid ad rectè viuendum faciat? *ſi ignoras te*, &c. ſed ſponſus non ita affectu ducitur, vt quod iuſtè corrigendum ſit, non corrigat: cur id fiat, ſcitè Auguſtinus inuenit, *de continent. cap.* 11. ac de Chriſti ſchola ſermo eſt. *Correptionibus enim reprimit, ne impunitate inflata deſiliat*, &c. Quòd ſi ne leues quidem næuos ſua in ſponſa Deus patitur, cur ferat Iſmaeles, & Saules, nec peccantibus grauiter morſus incutiat graues? Lego homines Sacerdotio nobiles igne correptos, & corruptos periiſſe miſerè, ante aras; Leuit. c. 10. n. 2. *Egreſſuſque ignis à Deo deuorauit eos*, &c. Vt peccant Sacerdotes, exemplo Deus punit homines, *Verum, vt hinc ſciretur, quam non vt aliis parcas, ſi illis non pareit?* &c. Rectè Auguſtinus monet q. 31. *in Leuit.* Quid ergo mirum, ſi Hebræos punit homines Magnus Deus, fame, bello, ſeruitute? *Exterminati quidem ſunt à multis nationibus*, &c. ne quis è grege hominum reliquo putet ſe impunè peccaturum eſſe.

Cant. 1. n. 7.

Mater ſcelerum, impunitas.

Leu. 10. n. 2.

Homines Deus punit alios vt metuant alij.

Num 23 Nuper autem reuerſi ad Dominum Deum ſuum, ex diſperſione, qua diſperſi fuerant, adunati ſunt: & aſcenderunt, &c.

Commentarius.

EXponit Achior vires probatæ pœnitentiæ, & quam ſibi fortunam parauere, qui ſuum Deo propitiato animum deuouerunt pœnitentes ſcelerum. Video vrgeri homines ad piè viuendum mala fortuna. Amandatus enim Hebræus in exilium, vt fractus ſeruitute grauiſſima Deum agnoſcat ſcelerum vindicem, veniam poſtulat, & redit ad officium. Sed eo conſilio Deus exegit homines Ieroſolymis in carceres Babylonicos, vbi ciues ſuo cum Manaſſe premerentur acerbè, quod patet ex 2. *Paralip. cap.* 33. *num.* 11. Textus eſt, *Idcirco ſuperinduxit illis Principes exercitus Regis Aſſyriorum, ceperúntque Manaſſen, & vinctum catenis, atque compedibus, duxerunt in Babylonem*, &c. Rege capto, & in carcerem abducto, non poterant non ciues abripi quamplurimi, fugere alij, quò fortuna daret exitum; quæ enim Regem fortuna premit, ciues premat, neceſſe eſt, maximè affines ſcelerum. 89.

In ergaſtulum Hebræus abit, vt redeat ad officium.

2. Paral. 33. num. 11.

Ago *ad disquiſit. 4. prologiſt* quo iure Aſſyrius Manaſſen oppreſſerit, oppreſſis malè Ieroſolymis. ſcilicet Merodachus bello victor ſuam Iudæo amicitiam renuntiaſſe viſus eſt, vt Iudæam occuparet, opibúſque Aſſyriis adiiceret. In hanc partem venit Salianus *Anno Manaſſe* 7. *num.* 15. & quidem potuit Aſſyrium inuitare ad raptum ſceptri Iudaici Ezechias proximè, qui Legatis Babylonicis opes oſtentauerat fortunæ Regiæ 4. Reg. 20. n. 13. *& oſtendit illis domum aromatum, aurum, & argentum, & omnia, quæ habere poterat in theſauris ſuis*, &c. Vnde Legatis nata occaſio, vt Merodachum iam Aſſyrium excitarent, ad regnum occupandum inuidia rerum Iudaicarum: quod volunt Cyr. Alex. & Procop. *ad Iſaiæ cap.* 39. *num.* 4. Hoc Manaſſes fato preſſus doluit, & hæc oraculi fides eſt, quod Iſaias expromit 4. *Reg. cap* 20. *num.* 17. aduerſùs Ezechiam. *Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ ſunt in domo tua*, &c. Quòd verò multi cum Manaſſe Principes abierint rapti in ergaſtulum Babylonicum, putat Salianus *loc. cit. num.* 40. 90.

4 Reg. 20. n. 13. 17. & 18.

Mouet inuidiam, qui ſuam oſtentat fortunam.

&

& 41. clauſumque id eſſe ſacro textu *ad 4. Reg. cit. num.* 18. vbi Iſaias Ezechiam minis terret; *ſed & de filiis tuis, qui egredientur ex te, quos generabis, tollentur*, &c. Sciebat Iſaias capi textum poſſe de Manaſſæ nepotibus, ac pronepotibus, quos vltimò Chaldæus Nabuchdonoſor, captis, ſuccenſiſque Ieroſolymis, ſecum abſtulit. hoc enim ſenſu locum interpretantur Procop. Cyr. Alex. Hieronym. *ad Iſa. cap.* 20. *num.* 7. Abulenſ. *q.* 41. *ad* 4. *Reg. cit.* Nazianz. *Orat.* 47. Origen. *in Matth tract.* 7. Ac proinde addit textus Oraculum eſſe de liberis; *qui egredientur ex te*, &c. & proximè ad tollendam nebulam ſententiæ. *Quos* (inquit) *generabis*, &c. ſic locum premit Salianus, à quo non abeo.

91. Cùm igitur Manaſſes, & Principes alij, ſiue metu, ſiue raptu, diſtraherentur in loca plurima, tandem Ieroſolymam repetunt, ſed poſt ſacti pœnitentiam, quam in Manaſſe textus laudat 2. Paralip. cap. 33. num.

2. Par. 33. n. 12 & 13.

12. *Orauit Dominum Deum ſuum, & egit pœnitentiam valdè coram Deo patrum ſuorum*, &c. Nec preces Manaſſæ irritas eſſe voluit bonus Deus, ſed pœnitentiam amans, *Reduxit eum Ieruſalem in regnum ſuum*, &c. Poſſem ego è loco elicere quantum profecerint homines, quibus mala fortuna verè ſtimulos eſt, ac Dei metum, ad pœnitentiam ſcelerum. Si enim curandis hominum morbis *vtilis eſt medicina de ſcalpello, de cautereo, de amara potione*, quod Tertulliano placet *in Scorp. cap.* 5. Quamcunque velis medicinam credo temperatam Dei manu ſeueriori.

Dolor, quaſi ſtimulo pungens ad Dei metum malos quoſque.

92. Nónne Dei punitio cultellus eſt medicus? fatetur id Iſaias cap. 27. num. 1. *Viſitabit Dominus in gladio ſuo duro, & grandi, & forti*, &c. Minarum plenus locus eſt. Sed Græco texto habes, pro duro gladio, μάχαιραν ἁγίαν, *gladium ſanctum*, &c. vtpote quòd dura Dei manus adigat homines ad viuendum piè, ac ſanctè. ſic locum explicat Procopius, *Volunt alij ſanctum gladium appellaria Propheta, partim, vt minarum horrorem molliat, partim, vt demonſtret non perituros, quos vltio apprehenderit. neque enim, vt perdat, caſtigat Dominus, ſed vt reſipiſcentes purget, & ſanctificet*, &c. Itaque pœna tanquam nouacula ſalutem hominum procurat Deus adhuc iudex, hac arte factus Æſculapius ægrotantis animæ. *eſt enim reprehenſio quædam chirurgia affectionum*, &c. docet Clemens Alex. 1. *Pædagog. cap.* 8. Sed plenior hac de re Chryſoſtomus ad Pſ. 7. *Quemadmodum* (inquit) *putrefacientes cedunt amaris potionibus, vſturis, & ſectionibus, ſic & ſupplicijs arcetur improbitas*, &c. Ferro igitur ſecat Deus; ſed & vrit cauterio. Certè *Dominus Deus tuus, ignis conſumens eſt*, &c. ait Moyſes *Deut. c. 4. n. 24.* Ab hoc cauterio ſalus eſt in animi carcinomata; nam ſi corpus, dum vritur, bene curatur, ſuggerit Septimius loco cit. *Licebit etiam Deo in vitam æternam per ignes, & gladios, & acerba quæque curare*, &c. Inter ignes Deus ſedet maieſtate armatus ſua, *Exod. cap. 3. n. 2.* quod Moyſes vidit, *apparuitque illi Dominus in flamma ignis*, &c. Moyſen Deus curare voluit affectum morbo ceruicis rigidæ, ac terrere, vt legationem obiret; ignes admouit, *apparuitque illi in flamma ignis*, &c. & hæc Ambroſio mens in loco eſt, ad lib. 4. Hexaëmer. cap. 3. *Quo eum* (inquit) *ad obediendi ſtudium prouocaret, atque ad fidem inflammaret eius affectum, in igne viſus eſt*, &c.

Iſa. 27. n. 1.

Morum cenſura licet dura, verè ſanctitatem gignit.

Deut. 4 n. 24

Suppliciorum affectionum cauterium.

Exod. 3. n. 2.

Inter ignes Deus, vt animos accendat hominum.

93. Quòd ſi humores pellunt noxios medicamenta catartica, & amaræ potiones, calamitatum calices propinat Deus peccantibus malè habentibus. Hæc Ieremias. *Sume calicem vini furoris Domini de manu mea*, &c. *cap. 25. num. 15.* Addo Iſaiam *cap. 51. num 17.* Ezech. *cap. 23. num. 33. Pſ. 10. num.* 6. qui quidem Magni Dei poculis minantur acerba quæque, terrentque peccantes homines: ſiquid verè interpretantur Hieronym. Auguſt. Procop. Rupert. hominesque alij: & verò vltio malè pungens, potio eſt bene purgans. Vnde putant interpretes temperari ſeueritatis poculo potionem medicam ſcelerum; *affert enim dolorem Dominus tanquam mediens*, &c. Addit Procopius *ad Iſa. cit.* Quàm bene in Deum quadrat vox illa, *ſuper eum viſitabo*, &c. *Amos cap. 3. num.* 14. & illa altera, *Viſitabo in virga iniquitates eorum*, &c. *Pſ. 88. n.* 33. & vox tertia, *Viſitabit Dominus in gladio ſuo*, &c. *Iſa loco allegato* Vox de puniendo eſt: ſed quæ Hippocratem ſonat Deum etiam punientem grauiter, teſte Hieronymo ad Amos cit. *Pulchrè dicit*, viſitabo, *& non*, percutiam; *quia Dei plaga viſitatio eſt, & curatio*, &c. Pungit Manaſſen, ac punit Deus vltor ſcelerum, ſed agit, hac via, vt Manaſſes verè ſcelerum pœnitens, veniam poſcat: *egit pœnitentiam coram Deo Patrum ſuorum*, &c. 2. *Paralip. c. 33. n.* 12. Laudata plurimis eſt Manaſſæ pœnitentia, de qua Ioſephus *lib. 10. Antiquit. c.* 4. Hieronym. *in quæſt. Hebr. ad 2. Paralip.* Auguſt. *ſer.* 53. *de temp.* Cæſar. Arelat. *Hom.* 14. Nazianz. *Epiſt.* 81. vbi Theologus, *Manaſſes* (inquit) *inter Reges ſceleratiſſimus, & ob luctum clariſſimus*, &c. Arnold. *ad tract. de ſeptem verb.* Cyr. Alex. *in Iohan. lib. 5 cap.* 17. Chryſoſt. in Matth. Hom. 23. & Hom. 68. *Quis* (ait) *Manaſſe deterior? ſed facilè conuerſus propitium ſibi Deum largis reddit lachrymis*, &c. Addit *Hom.* 1 *in Matth.* ideo vocatum Manaſſen Hebræa ſchola obliuionem; quia ex Dei oblito factus eſt Dei memor, & meo cerebro, ſcelerum immemor euaſit. Cur hominem facti pœnitentem Deus Ieroſolymis non reſtitueret? cur ſceptro non adornaret ſuo? *Reduxit eum Ieruſalem in regnum ſuum*, &c. Nec aliud voluit in loco Ammonites, cum apud Holophernem dicit, *Nuper autem reuerſi ad Dominum Deum ſuum, iterum poſſident Ieruſalem*, &c. Gratus Deo pœnitens ſcelerum homo quiſque, ne dum Princeps eſt. ſcitè moneas,

Hinc malè pungens verè potio eſt bene purgans animum.

Amos 3. n. 14.

Pſ. 88. n. 33.

Iſa. 51. n. 17.

Moderatur vltionis, cum punit Deus.

2. Par. 33. n. 12.

Multa lacrymarum virtus ad Deum propitiandum eſt.

PARÆNET. XLVII.

Pœnitentiam bona fortuna matrem eſſe.

RES omnino bona eſt pœnitentia, quæ dum pungit animum hominis, peccatum expungit, dum pectus quatit, ſcelus excutit; dum piaculum deteſtatur, Deum teſtatur Iudicem, dum errorem piè dolet, Dei dolorem citò delet. & hæc ab affectu pœnitētiæ venire, 1.

Pœnis pro Deo rerum pœnitentiæ.

vrget Tertullianus optimè de Pœnit. c. 9. *vt de periculi metu Deum honoret, vt in peccatorem ipſa pronuntians pro Dei indignatione fungatur*, &c. Hac via hominem bonæ fortunæ alumnum beat pœnitentia, & ab luco humili in gradum erigit antiquæ felicitatis. Non ago de gratia recuperata, de qua ſcholæ Theologicæ *in 3 p. D. Thom. art. 1. & 2.* ſed placet agitare, quod *art. 3.* D. Thomas, An pœnitentia honores reddat priſtinos?

a. Scio, quo affectu Deus agat, ne de peccati macula næuum ducat pœnitens. Argumento

Leuit. 6. n. 25. & 26.

eſt ritus hoſtiæ pro expiando peccato, ad Leuit. c. 6. n. 25 *Iſta eſt lex hoſtiæ pro peccato*, &c. ait Moyſes; & proximè docet, quibus hominibus io cibos cedat hoſtia, n. 26 *Sacerdos, qui offeret, comedet eam in loco ſancto*, &c. Nec domi Sacerdos edit hoſtiam, nec alius tradit in cibum; ſed vnus, & ſacro in ſepto, Sacerdos comedit: quod Hebræus Philo expendit ad lib. de Victim. *Nihil extra fanum efferetur, ne pœnitenti exprobrentur peccata priſtina, iactata in vulgum*, &c. Hoſtiam aliis edendā non tradit Sacerdos, ne ſit occaſio diſquirendi, quis, & quæ peccauerit, hominis fama inde læſa. hæc tamen Deo cura eſt de pœnitentiæ honore ſeruando. & perget vltrà. Magdalenam vti peccatricem mordet Phariſæus ſuperbè tumens, illud animo iterans, *Peccatrix eſt*, &c.

Tegenda peccantium erroris, ne ruborem inſperans.

Luc. 7. n. 39. & 44.

Luc 7. 39. Adeſt Chriſtus à Phariſæo inuitatus, & ægrè ferens lædi improbè honorem mulieris, quæ dolebat, & flebat, quidquid peccauerat, Phariſæum vrget grauiter n. 44. *Vides hanc mulierem?* &c. Non peccatricem vocat, ſed mulierem, ne ſua pœnitenti errata videretur obiicere. Deinde aggerit, quo dolore, quo obſequio, ſcelerum conſcientiam expiauerit mulier. *Hæc autem lachrymis rigauit pedes meos*, &c. Non patitur bonus Deus lædi famam pœnitentis, ſed officio commendato bene tuetur honorem diſcipulæ, Phariſæum arguens. Hæc Bernardus ad ſerm. 3. de Eccleſ. dedic. *Errabas ſiquidem, qui tanquam adhuc peccatricem horrebas; quis enim crimina iam deleta recenſeat? quis eam peccatricem cenſeat, quæ dum commiſſa deplorat, odit iam iniquitatem?* &c. & hæc pœnitentiæ vis eſt, qua Deum ſui honoris patronum habent homines pœnitentes ſcelerum.

Quæ verò doloris mulier Chriſto, non peccatrix eſt.

3. Deinde, ſi quis honorem peccando amittit, dolendo recuperat, tam citò, vt negetur perdidiſſe. Nemo, puto, neſcit nomen ſanctitatis, nomen dignitatis eſſe. Hoc enim titulo commendatur *Sanctus, Sanctus, Sanctus,*

Iſa. 6. n. 3.

Dominus Deus Sabaoth, &c. *Iſa. c. 6. n. 3.* Sed qui peccat libere, nomen perdat, neceſſe eſt, niſi peccati pœnitens doleat. quò Dauid ſpectat, cùm dicit Pſal. 31. n. 5. *Delictum meum cognitum tibi feci*, &c. Nota in loco eſt formula pœnitentiæ, qua ſuum quiſque ſcelus deteſtatur, & veniam poſtulat. Vnde Vates addit n. 6. *Pro hac orabit ad te omnis ſanctus*, &c. Sed opponit Hieronymus. *Si ſanctus, quomodo orat pro iniquitate? ſi iniquitatem habet, quomodo ſanctus appellatur?* &c. & reſpondet ſcitè Doctor lib. 2. contra Pelagian. *Iuxta illum videlicet modum: Septies cadit iuſtus, & reſurgit*, &c. Prou. cap. 24. n. 26. *Iuſti enim vocabulum non amittit, qui per pœnitentiam ſemper ſurgit*, &c. Iterum Hieronymus *Epiſt. 41.* Quis ergo non videt recuperari pœnitenti à honorem peccato amiſſum; vt qui vita ſanctus, ac iuſtus erat, ſanctus adhuc, & iuſtus appelletur, quaſi non perdiderit colorem ſanctitatis, nec ſplendorem iuſtitiæ. *Nigra ſum*, (ait virgo abunde ſapiens,) *ſed formoſa*, &c. *Cant. 1. n. 4.* Vnde nigra, niſi à peccati colore eſt? & quod Bernardus aduertit ſer. 25 *Tali fortaſſe modo, poteſt ſponſa neuo non carere*, &c. Quæ enim vel amata Chriſto ſponſa non peccat, dum viuit? ſi tamen de peccato doleat, pulchra ex nigra virgo euadit, & faciem ciue cæliti dignam oſtentat. quod à Theodoreto diſcas. *Nigra* (inquit) *ob ſuperiorem impietatem, pulchra vero propter pœnitentiam*, &c. Gratus de periculi metu color eſt, quo peccator facti pœnitens faciem Deo Angelicam exprimit. An colorem virtutis Angelicæ perdunt Antiſtites, quibus imperata à Deo pœnitentia eſt? Lege Apocalypſin *cap. 2. n. 1.* inibi Chriſtus ad Ioannem, *Angelo* (inquit) *Epheſi ſcribe*, &c. Quid te ſcribendum? *Mouebo candelabrum de loco ſuo, niſi egeris pœnitentiam*, &c. Magiſter iterum ad diſcipulū n. 12. *& Angelo Pergami ſcribe*, &c. Deinde vox eſt de pœnitentia ineunda n. 16. *ſimiliter pœnitentiam age*, &c. Vrget adhuc iudex Antiſtitū c. 3. n. 1. *& Angelo Sardis ſcribe*, &c. Mentiar, niſi peccati dolorē Angelo imperat n. 3. ſcilicet, *Pœnitentiam age*, &c. Tandem Chriſtus n. 14. *Et Angelo* (inquit,) *Laodiciæ ſcribe*, &c. Nec, quid Angelo ſit præſcribendum, tacet n. 19 *Æmulare ergo pœnitentiam*, &c. Conſtat Deum in loco ſeuerum agere motum exactorem, Aſiaticiſque Præfectis ſcholæ Chriſtianæ pœnitentiā ſcelerum imperare. Id ſi præſtent, nomen, decus, vultum, colorem ſanctitatis æquè, ac dignitatis Angelicæ non perdere Antiſtites, ſed retinere Deo ritè propitiato: qua de cauſa Antiſtites Chriſtus Angelos vocitat, vtpote errorum pœnitentes homines.

Iuſtus, & ſanctus adhuc eſt, qui facti pœnitens dolet.

Pſal 31. n. 5. & 6.

Prou. 24. n. 26.

Cant. 1. n. 4.

Nec virgo ſapiens à peccato nauiſ ſano.

Multa à pœnitentia venuſtas.

Apoc. 2. n. 1. 12. 16. & n. 1. 3. 14. & 19.

Angelus adhuc eſt, qui pœnitentiam aga de piaculis.

Quid ego mirer redditum Petro honorem maieſtatis Pontificiæ, negatione per lachrymas diluta? quas Magiſter claues promiſerat Matth. 16. n. 19. *Tibi dabo claues regni*, &c. haſce claues tradidiſſe videtur, cùm moneret Ioan. 21. n. 15. *Paſce agnos meos*, &c. Iam Petrus ſuum animo ſcelus expulerat, vbi dolore tactus intimo *fleuit amarè*, *Matth. c. 26. n. 75.* Quid ſi proximè de peccato doluit, rogatus de amore? *Contriſtatus eſt Petrus*, &c. n. 17. Reddit igitur Magiſter honorem diſcipulo, ne minus habeat pœnitens, quàm habuerat innocens. *Reſpectum Chriſti ſequitur fletus Petri, & lachrymarum amaritudo antiqua dignitatis dulcedine m inſtaurat*, &c. Hæc Petrus Damia. *ſerm. 56.* 4.

Matth. 16. n. 19.

Ioan. 21. n. 15

Matth 26. n. 75 & 17.

Honoras non amittit peccator facti pœnitens.

Video quo iure Tertullianus parentes humani generis appellauerit *reſtitutionis candidatos*, *lib. 2. contra Marcion. c. 25.* Nouerat fortaſſe dictum de Adamo, poſt facti pœnitentiam; Gen. c. 5. n. 1. *Hic eſt liber generationis Adam: In die, qua creauit eum Dominus, ad ſimilitudinem Dei fecit illum*, &c. Id verò eſt, teſte Chryſoſtomo, *ſecundum rationem dominij, & principatus*, &c. *Hom. 21.* Poteſtas hæc Adamo collata iam pridem fuerat, pari loquendi formula ad *Gen. c. 1. n. 27.* 5.

Gen. 5. n. 1.

Poteſtas Adamo pœnitenti redditur.

Gen. 5. n. 1.

vbi

vbi Moyſes, *ad imaginem* (inquit) *Dei creauit illum*, &c. cùm tamen Adamus peccati reus amiſiſſet principatum rerum humanarum, & peccati pœnitens doleret acerbè; quod probant Interpretes *ad Sapient. c. 10. n. 1.* neceſſe erat, vt reddita, per ſapientiam pœnitentia temperatam, poteſtate rerum amiſſarum, nouus quodammodo Princeps renuntiaretur. Hac via ſuum Dauid ſceptrum, ſi non retinet, certè recuperat. Licèt enim Matthæus de adulterio meminerit, *ex ea, quæ fuit Vriæ*,

Matth. 1. n. 6.

ad cap. 1. num. 6. Dauid adhuc Rex eſt. *Dauid* (inquit) *Rex genuit*, &c. Imò Dauid præ cæteris vnus tantùm Rex vocatur. Erant quidem Reges Thiaræ Iudaicæ, Aſa, Ezechias, Manaſſes, Ioſias: non tamen Reges in loco appellantur. Sed bonus Dauid dolore ſcelerum intimo nomen claturam meru[illegible] nobiliſſimam. Neque enim textus de adulterio meminit, vt peccato obiecto Regē lædat, ſed vt facti pœnitentem laudet hominem. Vrges; & Manaſſes verè pœnitens, cur titulo Regio non adornatur? Sed primus Regum Dauid in pœnitentia ineunda, ea de cauſa Rex acclamatur ſacro textu, non Manaſſes, etſi pœnitentia clariſſimus. Quid ſi honorem pœnitens ampliorem obtineat, quàm innocens obtinuerat? Nónne Dauid Abrahamo præponitur in cenſu genealogico Magni Seruatoris: *Filij Dauid, filij Abraham*, &c. *Matth. cap. 1. num. 1.* ſcilicet Abramus, Pater quidem erat credentium, *ad Rom. 4. num. 11.* ſed non pœnitentium. Dauid & fide potens, & notus pœnitentia, primas ſibi vendicat in ſerie genealogica Seruatoris, *filij Dauid, filij Abraham*, &c. Certè peccatum de quo peccantes dolent homines, aliè leuat, non premit. Adulteram textus inducit, natumque Regem, *ex ea, quæ fuit Vriæ*, &c. Non deerit fortaſſe, qui Reginæ lapſum conſilio ſaniori tegendum eſſe putaret. Rectè id, ſi peccatum lachrymis dilutum non eſſet: cùm tamen de Regina ad ſcelerum pœnitentiam ſtrenua dicat Sapiens Prou. 31. num. 31. *Mulier timens Deum, ipſa laudabitur*, &c. Nec culpa ruborem parit, nec Chriſtus ea ſe auia turpatum arbitratur; *de qua natus eſt Ieſus*, &c. *num.* 16. quod in ima cera bene reſpondendum curauit. *Benignè pœnitentiam honorans Deus*, &c. ſic Iuſtinus *reſponſ.* 78.

Regnum ſibi nomen parat Dauid per ſalis pœnitentiam.

Matth. 1. n. 1. *Primas ſibi partes vendicat Dauid ſcelerum pœnitens.*

Prouerb. 31. n. 31. *Gaudet Chriſtus Auia pœnitente adornari* Matth. 1. n. 16.

6\. Hac arte molles apud Deum aditus habet pœnitens: nec preces abeunt irritæ, quibus vires addit pœnitentia. *Tribulationem* (ait Dauid,) *& dolorem inueni*, Pſ. 114. num. 4. De animi dolore intimo, & ſcelerum pœnitentia carmen explicat Baſilius; ac deinde quid apud Deum valeat pœnitens, eruit ex verſu proximo, *& nomen Domini inuocabo*, &c. Vnde tanta viro fiducia, vt Deum precibus auſit vrgere? Baſilius pulchrè ad litem, *Mihi* (inquit) *afflictionem ex pœnitentia fonte excogitaui; vt maiori cum fiducia nomen Domini inuocarem*, &c. Nullus de repulſa metus eſt, vbi Deum, etſi iratum, orat pœnitens: vincat precibus, neceſſe eſt. Laudo titulum Pſalmo quinquageſimo præfixum, *In finem*, &c. ſiue, quod vertit Theodotio, *εἰς τὸ νῖκος, ad victoriam*, &c. In loco Dauid ſcelerum pœnitens dolet, plorat, veniamque precatur. *Dele* (inquit)

Pſ. 114. n. 4.

Nemo verò pœnitens Deum exorat.

iniquitatem meam, &c. Ac proinde quadrat bene victoria in Pſalmum de ſcelerum pœnitentia, quippe quòd Dauid ſua pœnitentia, & Diabolum vincet, peccato deleto, & Deum vincet prece blanda.

Pſ. 50. n. 1. *Ad finem adducit pœnitens, quidquid aggreditur.*

Quam magnos reſumit ſpiritus peccator ſuo de peccato pœnitens. Nónne regnum ſibi vendicat fidens admodum? Peccatum lachrymis Dimas abluit, dolenter iterans Luc 23. num. 41. *nos quidem iuſtè; nam digna factis recipimus*, &c. Pœnitentia ritè inita regnum expoſcit num. 42. *Domine, memento mei, cùm veneris in regnum tuum*, &c. Id verò, ne Iohannes quidem auderet, ſcilicet regnum repetere, quod Abramus, & ab Abramo viri Magni non repeterent. Tam magna pœnitentiæ fiducia eſt; ſceptrum non petit, ſed repetit, iure merito. *Confeſſus eſt, & paradiſum patefecit; & tantam confeſſus fiduciam meruit, vt regnum poſt latrocinium poſtularet*, &c. Hæc Chryſoſt. *Hom. 1. de Cruce, & Latrone*. Deus bone! quantum valet apud Deum pœnitentia! Victus hac arte Deus facilè precibus annuit. *Hodie* (inquit) *mecum eris in paradiſo*, &c. *num.* 43. Feſtinatò ſuccurrit mens Ieſus, nec ſuſpendit veniam rogatus, qui regnum tribuit. *Conſiderare neceſſe eſt, quid poſſit pœnitentia? quando bonus Dominus tribulato corde clamantem ad ſe ſeruum ſuum, etiam in vltimo peccati puncto non negligit*, &c. ſic Arnoldus *ad tract. de ſeptem verbis*. Cur negligeret Manaſſen pœnitentem ſcelerum? Cur Principes de Idolomania dolentes grauiter non reuocaret in patriam? Dicat igitur Ammonites: *Reuerſi ad Dominum Deum ſuum, aſcenderunt montana hæc omnia, & iterum poſſident Ieruſalem.*

7\.

Luc 23. n 41. 42. & 43.

Regnum ſuo merito expoſcit, qui verè dolet pœnitens.

Citò Deus ſuccurrit pœnitentibus.

Num. 24. Nunc ergo, mi Domine, perquire, ſi eſt aliqua iniquitas eorum in conſpectu Dei, &c.

Num. 25. Si verò non eſt offenſio populi huius coram Deo ſuo, &c erimus opprobrium vniuerſæ terræ.

Commentarius.

EO tendebat Ammonites fortuna celebrata gentis Iudaicæ, vt Holophernem deterreret à conatu pugnæ ineundæ, ſi Hebræus Deum coleret metu religioſo. Patet locus; nec explicatu opus eſt. Illud tamen expendo, meminiſſe Achiorem ſemel, & iterum de piaculo quod admittunt homines *in conſpectu Dei*, &c. num. 24. *& coram Deo ſuo*, &c. *n.* 25. quod placet interpretandum eſſe de fide in Deum læſa. Id enim peccari coram Deo, ac in Dei conſpectu patratum eſſe germanè dixeris. Firmat interpretamentum Deus *Deut. cap. 4. num.* 2. Hebræum tundens Idololatram. *Si feceritis vobis aliquam ſimilitudinem, patrantes malum coram Domino Deo*, &c. Quaſi vnus peccauerit in Dei oculis Idololatres. Labitur Salomon in ſordes Idolomaniæ, aris extructis in cultum Dæmonum. 94.

Idolomania Dei faciem diuerberat.

3.Reg.11.n.6. *Feciſque Salomon, quod non placuerat coram Domino*, &c. 3.*Reg. c.* 11.*n*.6. & hac loquendi forma textus notat Idololarram, quaſi Dei faciem diuerberet, qui Deos agnoſcit. Hic profectò ille eſt, qui Dei ferit oculos; imò pupillam tangit oculi. Sic Hebræum ab Idolomania abſterret Deus, *Non habebitis Deos alienos in conſpectu meo*,&c. *Deut. c.*15.*n*.7. *Deut. 15. n.7.* quos vbi cultos voluit gens vniuerſa, *fecerunt malum in conſpectu Domini, & ſeruierunt Idolis*, &c. *Iudic.* 10.*n*.6. *Iudic. 10.n.6.*

95. Inde clades plurimæ in cultores Dæmonū, inde regni calamitates, inde Principum ſeruitus vltima; neque enim regnum ſtare poteſt, religiooe profligata: & hæc Ammonites docet. *Perquire, ſi eſt aliqua iniquitas*, &c. Verſat Pineda locum, & locis firmat allis ſacratum literarum, *ad lib.*7. *de Salomon. c.*21. *n*.5. eò te loci mitto. Vbi Salomonem videas impugnatum manu Syra; cùm Dei maieſtatem læſiſſet, fide læſa, & aris Dæmonum excitatis, in vxorum gratiam, 3.*Reg. c.*11.*n*.7. *3. Reg. 11. n.21.* Tunc enim Adadus à Pharaone, licèt Idumæus petit, vt patriam liceat repetere. *Dimitte me*, (inquit) *n*. 21. *Facilè expugnatur Idololatres.* Credebat Idumæus Salomonem, religione deſerta, facilè opprimendum eſſe, ac proinde Hebræum, niſi Idololatram, non aggreditur; quod habet Naucleius lib. 1. generat. 37. *Cum audiſſet Adad Salomonem infatuatum, egreſſus de Ægypto infeſtabat Iſrael*, &c. Appono, quæ Liuius in hanc partem ſcribit lib. 5. decad. 1. *Omnia proſpera eueniunt colentibus Deos, aduerſa ſpernentibus*, &c. Nam licèt aberraret Senatus, populúſque Romanus in Diis colendis, non erat falſus animi, cùm doceret religionem piè ſeruatam imperio cuſtodiendo prodeſſe. *Regnum ſeruat ſeruata religio.* *Quapropter non dubitauerunt ſacris imperia ſeruire*, &c. Addit Valerius Max. *lib.* 1. *c.* 1. Crucem globo impoſitam voluit Conſtantinus, ſcilicet, vt victum hoc ſigno diſcas orbem terrarū vniuerſum. vide Euſebium *lib.* 9. *de vita Conſtant. c.* 8. Puto ego Crucem globo erectam, vt ſcias fide in Crucem, ac religione ſeruandam eſſe forinnam rerum maximarum. Hac mente Crucem in aula pingendam, & tabulam auro, gemmiſque adornandam curauit: quod tradit Euſebius lib. 3. cap. 48. *Regni præſidium à cruce piè culta.* *Imperatori ſanctiſſimo regni firmum videbatur eſſe propugnaculum*, &c. Verè Achior in loco negat vincendum bello Hebræum eſſe, niſi träſfugeret à vero Deo ad vanos Deos, fide violata. *Si verò non eſt offenſio populi huius coram Deo ſuo, non poterimus reſiſtere illis*, &c. *n*.25.

96. Obarmat Principes ſeruata piè religio: qua de re Marcianum Leo Pontifex laudat maximè Epiſt. 41. *Studioſiſſimos* (inquit) *vos Eccleſiaſticæ pacis agnouimus, cui deſiderio digna æquitate confertur, vt quem ſtatum eſſe cupitis religionis, eundem habeatis & regni*, &c. Impertat fides religioſe culta, vt qua religio mano perſtat, perſtet & imperium. Fidem à Iuliano labefactatam piè, ac religioſè tuetur Iouinianus Imperator: nec priùs de imperio ordinando cogitat, quàm Epiſcopos ab exilio euocatos velit. *Conſtat Imperium pietate in Antiſtites ſeruata.* quod bene commendat Theologus Orat. 21. *Vt pulcherrimum imperij ſui fundamentum iaceret, rectámque legum ſanctionem, unde conueniebat, auſpicaretur, Epiſcopos ab exilio reuocat*, &c. Sano id conſilio fidem priùs colit, & tuetur; addit Theologos, *vt ſimul illi robur afferret, & viciſſim ab illa acciperet, magnificè de rebus maximis cogitans*, &c. Mutuum à fide, & regno auxilium eſt. Et hæc ſi placent, nooe,

Parænet. XLVIII.

Religione piè ſeruata ſtare imperium.

NEmo neſcit, nemo negat caſtam fidem, & ſanam religionem facere maximè, vt regno Reges perſtent incolumi. Hæc à fide piè ſeruata vis eſt ad regni præſidium, ſi fidem Principes religioſè tuentur. Manu manum fricant & fides ſacra, & humana poteſtas. quod Ioannes Pontifex Iuſtiniano exponit. *Neque enim parua illi viciſſitudo à potentia diuina tribuitur, per quem nullis rugis Eccleſia diuiſa ſecernitur*, &c. vbi notes pulchrè additum, iuuari mutuò Chriſti ſcholam, & regni ſedem: vt qui fidem caſtè ſeruandam curauerit Imperator, imperium ope diuina ſaluum, firmúmque retineat. Non allego ritum à Deo inductum Regis initiandi, thiara ſcilicet impoſita, & Deuteronomio in manum addito, *Deut.* 17.*n*. 18. quod in Ioaſo initiando ſeruatum eſt, 2.Paralip. cap. 23. n. 11. *2. Par. 23. n.11.* *Dederuntque in manu eius tenendam legem, & conſtituerunt eum Regem*, &c. vbi obſerues, licet, priùs legem manu Regia exceptam eſſe, deinde Regem à popolo renuntiatum: quaſi via ad regnum retinendum foret legum ſeruata religio. *A legum cultu via eſt ad regnum retinendum.* *Quibus enim legitimum contigit imperium, ijs bene procedet; & bene procedet, vbi obtinuerit pietas*, &c. Hæc Peluſiotes *lib.* 4. *Epiſt.* 142. Præſentit id Ioaſus, qui regno inito *ad* 4.*Reg. c.*11.*n*.18. Sacerdotes collegit in aulam, quibus curam demandaret templi farciendi, ad cap. 12. n. 4. *4 Reg. 12. n 4.* *Dixítque Ioas ad Sacerdotes*, &c. Id quidem opportunè, quod monet Petrus Damiani lib. 3. Epiſt. 64. *Sciebat enim, quod vtraque dignitas alterna inuicem vtilitatis eſt indiga, dum & Sacerdotium regni tuitione protegitur, & regnum ſacerdotalis officij ſanctitate fulcitur*, &c. *Iuuantur mutuò Principatus, & Pontificatus.* 1.

Quis non laudat pios motus Abrahæ, qui ſuas Deo colendo aras extruxerit? *Geneſ.*12. *Gen. 12. n.7. 8 & 13. n.18* Terram Deo duce promiſſam intrat: quid in aditu? *ædificauit ibi altare Domino*, &c. *num.* 7. Deinde promiſſis diues, Chananæámque perluſtrans ad Luzam vſque, *ædificauit ibi altare Domino*, &c. *n*. 8. Tandem Hebronem petens, ſedem in loco fixit: *ædificauitque ibi altare Domino*, &c. *cap.* 13. *n*. 18. Multus in Deo ritè colendo Abramus eſt, nec opportunitatem corrumpit aræ excitandæ, & pietatis augendæ, quo ſcilicet loco Deus terram Abramo, & nepotibus deſtinat: *Omnem terram quam conſpicis, dabo tibi*, &c. *n*.15. *Gen. 13. n.15.* Senſit Abramus conſtare ſibi non poſſe fortunā rerū Chananiticarū, niſi Deū ſanctè coleret, aríſque extructis, fidem, ac religionem oſtentaret publicè. *Dum ergo illic ædificauit altare Domino, hoc iam titulo ſeſe prædicat hæredem totius mundi*, &c. Sic Rupertus *lib* 5. *c.* 10. *Religioſ. cultus, qui ſacris bene prouidet.* Itaque nec Abramus, & ab eo nepotes terrarum ſeruarent imperium, niſi à Dei cultu auſpicaretur Pater multarum Gentium. Hoc (puto) conſilio Cyrus ille Deo lectus ad imperium, cùm 2.

hoſtem

hoſtem vinceret, Chaldæumque ſceptrum Perſis adderet, deguſtatis ſegui auſpiciis, templum Ieroſolymis erigendum curauit, & facultatem Iudæo fecit patriæ adeundæ. *Aſcendat Ieruſalem, quæ eſt in Iudæa, & ædificet domum Domini Dei,* &c. ſic Eſdras habet *lib.* 1. *c.* 1. *n.* 3. Sed quo regni anno id Cyrus iubet? Eſdras iterum n. 1. *In anno* (inquit) *primo Cyri,* &c. Putabat Cyrus valere plurimum ad imperium ordinandum, & augendum, ſi à Dei templo condito duceret auſpicium; quare non prius de profanis, quàm de ſacris agit, probè ſciens mutuum vtrinque auxilium eſſe. Quòd ſi magna in aula dominatur impietas, ruit alto à culmine regnum.

1. Eſd. 1. n. 3. & 1.

Bonum Regis auſpicium à ſacris benè curatis.

3. Declamat id Angelus apud Danielem *cap.* 9. *num.* 26. Sed Græco textu, χρίσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. id verò eſt, *Vnctio, & iudicium non erit in eo,* &c. ſcilicet Hebræo in populo. Inungitur Pontifex, vt ſacris operetur *Exod.* 29. *num.* 7. & Princeps additur, vt iudicet, 1. *Reg. cap.* 8. *num.* 5. Si tamen Pontifex in peſſum datur, & Princeps in præceps abeat, neceſſe eſt, quod Vates inſinuat, *Vnctio, & iudicium non eris,* &c. exponitque Peluſiotes lib. 3. Epiſt. 249. *Ac maximè quidem per Sacerdotij extinctionem, regni quoque, & aliarum rerum euerſionem ſimul demonſtrat; nam regni baſis, pietas in Deum erat,* &c. Vigilet ergo Princeps, & ſacris de rebus agat, ſi regnum velit ſaluum, & firmum eſſe: Deum colat, amet, timeat, ne, ſi neglexerit, indignetur, Magnus Regum Princeps, & vltor latè efficax neglectæ religionis. Lego diſciſſum à Saule Samuelis palliolum 1. *Reg. cap.* 15. *num.* 27. Deinde lego Samuelem pronuntiaſſe ex occaſione Saulem regno exturbandum eſſe num. 28. *Scidit Dominus regnum à te hodie,* &c. An quòd Princeps, diſrupta lacinia pallioli prophetici, Leuitam, ac Dei hominem læſerit quodammodo, perdit imperium? Adeſt Petrus Dam. *lib.* 7. *Epiſt.* 3. ad Henricum malè de Chriſto meritum. *Chriſti ſcinditur veſtimentum, & licèt non ſcindentis, ſcindere tamen permittentis ſtabit imperium? ſciſſa veſtis diuiſionem minatur Regiæ poteſtatis,* &c. Ruere neceſſe eſt regnum, vbi pietas labitur, & relabitur caſta religio? Vnde à Dei ſchola malè quaſſata colligit malam peſtem malus Princeps.

Dan. 9. n. 26.

Regni ſalutiua eſt ſeruata Deo fides.

1. Reg. 15. n. 27.

Suum lædit regnum, qui Dei miniſtrum lædit.

4. Mirum, qua celeritate Deus Chaldæum Regem, & regno, & vita exuit! apud Dan. cap. 5. num. 30. *Eadem* (inquit) *nocte interfectus eſt Balthaſſar,* &c. ſcilicet, cùm Darius Medus Cyro addito, vrbem, ac regnum occupaſſet. Conſtat peccaſſe Chaldæum improbè qui lentam Dei iram excitauerit ad vindictam ſcelerum. An Balthaſſar peccati reus, quippe qui indulgeret conuiuio intempeſtiuo, vinum largè perpotarit, & locis abſurdis tereret noctem ſolidam? Certè Rex *fecit grande conuiuium optimatibus ſuis, & vnuſquiſque ſecundùm ſuam bibebat ætatem,* &c. *n.* 1. Non hæc Deum ira tardum excitarunt, adhuc cunctatur Iudex. An Chaldæus citò perit, quia ſacris phialis vinum propinauerit viris, ac fœminis? Profectò in cœnam ad bibendum, *allata ſunt vaſa aurea, & argentea, quæ aſportauerat de templo,* &c. vtique Nabuchodonoſor *n.* 3.

Dan. 5. n. 30. n. 3. & 4.

Veloſ. in Iudith.

Quodnam inde periculum? quodnam inde infortunium? *In eadem* (inquit) *hora apparuerunt digiti,* &c. *n.* 4. quibus lata in Regem eſt ſententia. *Quandoquidem barbarus ſacroſancta pocula non modò viris, ſed etiam mulieribus ad vſum propoſuerat,* &c. Scitè Peluſiotes *lib.* 3. *Epiſt.* 161. Neque enim ferre Iudex potuit, vt regno frueretur, qui ſacra Deo vaſa polluerat, cum ſumma religionis iniuria. In hoc totus erat Achior, Holophernem admonens: Cum Hebræo, niſi Idololatra ne congrediare; alioqui, ſi cum religioſo pugnam ineas,

Citò perit, qui rem ſacram vſu vſurpat impio.

Erimus in opprobrium vniuerſæ terræ.

Commentarius.

Dolet Ammonites Holophernem, ac militem patere facilè poſſe probris, cauillisque hominum, ſi malè cum Hebræo religioſo pugnaret. Non timet crucem, ac necem, fortunam ſerum vltimam. Vnum timet opprobrium, quo affectus ruborem vultus ducat; pudor enim viris magnis eſt, carpi, ac ſcindi hominũ dictis aculeatis, cùm fortuna aduerſa eſt. Exponit Dauid *Pſ.* 43. *n.* 16. quo Hebræus ſenſu dixerit, *Tota die verecundia mea contra me eſt,* &c. Locus eſt de gente barbara, quæ Hebræum Ieroſolymis exactum derriuerat peſſimè: vnde querimonia Dauidica n. 15. *Poſuiſti nos in ſimilitudinem Gentibus, commotionem capitis in populis,* &c. Et quidem neceſſe erat, vt Hebræus ab hoſte captus multis fieret fabula: vnde pudor captis natus, qui Vatem latè peſſundat. *Tota die verecundia mea contra me eſt,* &c. Minus de malis reliquis Dauid queritur: vnum in oculis opprobrium eſt, quo ruborem contrahit, teſte Chryſoſtomo. *Hac verecundia ſupplicia illos magis cruciabant,* &c. Sciebat Deus homines hoc flagro puniri grauius, quàm ferro impacto: quid ergo? teſtes laudat improbitatis Iudaicæ Angelos, & homines, apud Iſaiam c. 1. n. 2. *Audite cæli, auribus percipe terra,* &c. & proximè obtrudit, quid peccaſſet gens Hebræa. *Ipſi* (inquit) *ſpreuerunt me,* &c. Quæ Hebræus egiſſet improbè, recognoſcit Iudex, conteſtantibus Angelis, & hominibus, vt inde reus pudefiat. *Quia apud ſapientes, honeſtóſque homines grauius eſt aliqua nota confundi, quàm mori,* &c. Ita Zeno Veron. *ſerm.* 35. Obiicit igitur Deus Hebræum turpites lapſum cauillis hominum, dictiſque acerbis, quo grauiùs pungat, pudore concepto. Mori enim præſtat, quàm fieri hominum fabulam, haberique ludibrio. 97.

Probrum, non ferrum timet Princeps.

Pſ. 43. n. 16. & 15.

Quòd Hebræus maledictis pungatur, pudor eſt grauior.

Iſa. 1. n. 2.

Mori, quàm notari probro malis ſapiens.

Obſeſſus ab hoſte Chaldæo Sedecias, non tam crucem, necemque timet, quàm turpes irriſiones hominum; vide quid Princeps apud Ieremiam dicat de Iudæo transfuga. Metus (inquit) ingens mihi eſt. *Ne fortè tradar in manus eorum, & illudant mihi,* &c. *Ierem. c.* 38. *n.* 19. Quid Sedecia? ſi Chaldæus tuos tuis in oculis filios internecet? non timet pater. Quid ſi tuos tibi oculos eruat? non timet Princeps. Quid ſi te cruciatu grauiſſimo afficiat? non timet Sedecias. Vnum timet riſum hominum, turpemque deriſũ: quo metu Princeps torquetur grauiùs. *Viri enim, qui ſunt in magno honore, potiùs* 98.

Ier. 38. n. 19.

Necem potius quam riſum hominum ferat magnus homo.

vellem ſuſtinere mortem, quàm illudi, &c. Sic Abulenſis q. 3 in 4. *Reg. c.* 25. Noſtis Iudam Magiſtro ad Crucem damnato, reſtim ſibi quæſiuiſſe; quod Matthæus exponit cap. 27. n. 5. *Abiens laqueo ſe ſuſpendit*, &c. Petunt Interpretes, quare Iudas vitam ſibi eripit, & nodum informis lethi trabe nectit ab alta? Sed mœror ingens obruit hominem peſſime. Nam *pœnitentia ductus*, &c. reſtim cogitauit. An de peccato dolor eſt? minimè, ait Theophylactus; ſed metus de infami nota. *Proinde non ferens ignominias ſubſecuturas, ſe ipſum è vita ſubduxit*, &c. Erant in Iudæ oculis irriſiones hominum, qui ingratum Magiſtro diſcipulum damnarent, carperent, lacerarent; haſce irriſiones proditor, & iacta in ſe ſcommata ferre non potuit; ac proinde mori voluit ſui impotens. Tormenti genus, grande ſupplicium, malis, damnatiſque hominibus! vt Chriſtus ferat ſententiam, *Diſcedite à me*, &c. *apud Matth* 25. *n* 41. in oculis hominum, quos diuexauerát homines perditi. Hæc enim ferendæ ſententiæ ſcena erit: quod textus explicat n. 32. *Congregabuntur ante eũ omnes Gentes*, &c. In hoc, ac pleno theatro hominũ Iudicem Chriſtus implebit iure dicto, *Diſcedite à me*, &c. Cur verò, Senatu collectu hominum ferat iudex ſententiam, niſi vt grauiùs pungat malos homines, pudore inculſu? docet id Bernardus ſerm. 8. in Pſ. 90. *Hoc plane illis graue tormentum, & magnus malorum cumulus erit. Fortaſſe enim quodcumque ſolatium videretur, eorum, quos malè otè impugnauerint, in tormentis ſuis ſaltem declinare poſſe conſpectus*, &c. Id tamen iudex voluit, premere homines tormento pudoris. In hoc metu erat Ammonites ſi Holophernes Hebræum vtique religioſum aggrederetur. *Erimus* (inquit) *in opprobrium vniuerſæ terræ*.

Matth. 27. n. 5.

Reſtim Iudas petit, vt ne ludus fiat hominum.

Matth. 25. n. 41. & 32.

Acerbius dolet, qui in o ulo. dolet hoſtium.

Num. 26. Et factum eſt, cùm ceſſaſſet loqui Achior verba hæc, irati ſunt omnes magnates Holophernis, & cogitabant, *&c.*

Num. 27. Dicentes ad alterutrum: Quis eſt iſte, qui filios Iſraël poſſe dicat reſiſtere, *&c.*

Commentarius.

99. QVod timebat Achior, in loco eſt: ſcilicet, ne veri magiſter in aula minus placeret. Neque enim temere facultatem poſcit veri dicendi n. 5. *Si dignaris audire, dicam veritatem*, &c. Prudens admodum Ammonites veniam loquendi petit, cùm ſciat magnos homines veri patientes non eſſe. Vnus fortaſſè & alter eſt, *Qui habet aures audiendi*, &c. *Luc.* 14. *n.* 35. & agit Chriſtus de Præfectu ſcholæ Chriſtianæ, qui bene conditur ſale ſapientiæ: ſed vnus tantum homo eſt, qui veri amás ferat monitorem: *nam propter raritatem dicit: Qui habet aures audiendi*, &c. hæc à Caietano diſcas Ex huc veri audiẽdi odio plerumque fit, vt veri, boniqoe magiſter cædatur male, occidatur improbè. Quod minantur Duces apud Holophernem, furore in Achiorem concepto: *& cogitabant interficere*, &c. Placet in hác partem Laudnnenſio myſticè *Qui enim mundi faſtu ſuperbiunt, veritatis præconia audire non poſſunt: & prædicatoribus mortem minantur*, &c. Nonne Paulus timet, & Crucem turpem, & necem diram, ſi de Nerone opprimendo egerit liquidò? Obſcuris igitur vera inuoluens ab Antichriſto pergit ad Neronem; *vt qui nunc tenet teneat, donec de medio fiat*, &c. 2. *ad Theſſalon.* c. 2. n. 7. Rem velo tegit, ne ſcilicet Neronem pungens, malè habeat. *Satis nimiumque offenderant illos Euangelij Prædicatores, quanto magis, ſi iam publicè diſceſſionem illam futuram prædicarent*, &c. Hæc Rupertus *ad lib.* 12. *de Victor.* c. 13. Cædere Nero Magiſtros veri Apoſtolos, & occideret cruciatus miſerè, ſi quid tonarent aduerſùs Romanam maieſtatem; ſed tepere *paranet.* 9. hac de re.

Luc. 4. n. 35.

Pauci, quos non vrat veritas.

2. Theſſal. 2. n. 7.

Veri demonſus acris Nero magiſtrum prodat.

Deinde vide, quo affectu adulantur Duces, & opes, vireſque laudant maieſtatis Aſſyriæ n. 27. *Quis eſt iſte, qui filios Iſrael poſſe dicat reſiſtere?* &c. Timebant fortaſſe Duces, ne malè audirent, ſi quam Achior laudaſſent, fortunam, ac virtutem Gentis Iudaicæ non detererent, Holopherne laudato, celebrató-que Aſſyrio. Inde concipiunt motum adulandi, *Quis eſt iſte?* &c. Iniuriam Aſſyrio factam putabant Duces commendatione aliena, quã proinde vlciſci volunt, nece in Achiorem excogitata. Id enim de genio adulatoriu eſt. Laudat Sedecias Dæmonum Pontifex Achabi vires, & opes militares, vrbémque Ramotham facile occupandam ab Achabo victore canit 3. Reg. cap. 22. n. 12. *Vade* (inquit) *proſperè*, &c. Occurrit Michæas à Rege vocatus, & negat expeditionem proſperè ceſſuram eſſe *num.* 19. Quid ergo aſſentator Pontifex? Accedit Sedecias, *& percuſſit Michæam in maxillam*, &c. *num.* 24. Officiosè Pontifex Achabo aſſentatur cùm Michæam veri magiſtrum pulſat, doctrinam veri interpretatus fortaſſe Achabi contumeliam. Quo interpretamento Chriſtum polſat malus adulator, apud Caipham Sacerdotum Maximum, *Ioan. cap.* 18. *num.* 22. Cùm enim meus Ieſus negaret liberè ſe clanculò docuiſſe n. 20. *& in occulto locutus ſum nihil*, &c. Veri doctorem adulator Sacerdotis calumniatorem reputans, *dedit alapam Ieſu*, &c. *num.* 22. ſcilicet vt ſuam Domino operam commendaret. *Ecce iſte fortis percuſſor, & mollis adulator*, &c. Sic Rupertus *lib.* 13. *in Ioan.* Hoc & malo genio Duces Holopheroem lactant, cùm virtutem, & artem laudant hominis, Achiorémque male tradunt, vt infamum patronum virtutis Iudaicæ, oratorémque improbum laudis alienæ.

100.

3. Reg. 22. n. 12.

Veritatem adulator, contumeliam interpretatur.

101. Ex dictis colligas bene victoriam veritatis; qui enim argumentis conuincunt Achiorem, Hebræa ſchola, *Fratrem lucis*, & inde veri magiſtrum, irati Duces vi, & probro tundunt improbè, *dicentes ad alterutrum; Quis eſt iſte?* &c. Hæc tamen ſunt effugia ſapientiæ diabolicæ. Vbi vires non ſuppetunt rationis, vrgent turpes voces, & morſus graues. Sed quid eſt neceſſe clamore abſurdo aulam perſonare, ſi veritas vrget pacatè. Caue igitur quicumque ſapis, nec turpi verum probro afficias; certum enim illud eſt,

Veri magiſter, lucis frater.

PARÆNET.

PARÆNET. XLIX.

Dei ſcholam pacatè victricem eſſe.

1. ILlud intendit vera ſapientia, agere arguté, vrgere pacatè, & modeſtè vincere. Quid eſt opus trahere contumelia, quem argumento ducas facilè? argumentum victi eſt, probris agere: nota victoris, pacatè vrgere. *Quæ enim deſurſum eſt ſapientia, primum quidem pudica eſt, deinde pacifica*, &c. Monet Iacobus *cap.* 3. *n.* 17. &, quod Bernardus explicat ſerm. 1. de natiuit. *Non abundans in ſuo ſenſu, ſed alieno magis acquieſcens conſilio, vel iudicio*, &c. Inde Magiſter piè ſapiens, quòd peruicax ſuo cerebro non eſt, pacem colit, nec morſus figit. Idque ab Angelo diſcit veri magiſtro, *Habebat in manu ſua, libellum apertum*, &c. *Apoc.* 10. *n.* 2. factum docendis hominibus inſtrumentum. *Sed Iris in capite eius*, &c. *cap.* 1. Quæ quidem pacis cum Deo initæ teſſera eſt Gen. cap. 9. num. 13. *Arcum meum ponam in nubibus, & erit ſignum fœderis*, &c. Quod verò Angelus Angelorum Princeps, hominumque magiſter eo ſigno amicitiæ coronatus dixerit, ſcitè admonet, Dei ſcholam pacatè agere; hac via conſtare facilè victoriam Chriſtianæ ſapientiæ. Placet in hanc litem Theodericus lib. 1. Epiſt. 27. *Si tranquillos aptant aduerſarios, certè volunt eos eſſe victores*, &c. Inde factum, vt ſuam Chriſtus ſcholam moueret, Marc. cap. 9. num. 49. *Habete in vobis ſal, & pacem habete inter vos*, &c. Nemo neſcit ſapientiam rerum ſale ſignificatam eſſe; quod Theodoretus explicat, ad *Coloſſenſ. c.* 4. *n.* 6. citato Marci loco. Chriſtus, vt quæ dicant Apoſtoli, pacatè expleant non tumore Phariſæo, nec bili hæretica. Victum pacatè Nathanaelem ſcio, etſi legis peritum hominem. Miratur ille ſe Chriſto notum *Ioan. c.* 1. *n.* 48. & Chriſtus, *cùm eſſes ſub ficu vidi te*, &c. vbi Nathanael conuicium Chriſto dixerat. *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe*, &c. *num.* 46. Victus à Magiſtro pacato Nathanael ait, *Rabbi, tu es filius Dei*, &c. Ita neſciens rerum Nathanael fidem præſtat ad vocem Chriſti ſimplicem? vnde tanta Chriſto vis eſt ad victoriam de Hebræo legum perito? Sciebat Nathanael ſe Chriſto conuiciatum, nec poſſe conuicium Magiſtro obſcurum eſſe, qui ſuſurronem cum Philippo viderat vmbram ſub ficu, & auram captaſſe. Inde collegit benè, Chriſtum veri magiſtrum eſſe, qui acerbè morſus, non mordetet ſuſurronem, ſed laudaret: *Ecce verè Iſraelita*, &c. *n.* 47. Chryſoſtomus Hom. 29. in Iohan. c. 1. *Ex quo maximè illum ſibi conciliauit, cùm ex eo non reprehendit, ſed laudibus proſecutus eſt*, &c. Hoc ſcilicet diuinæ ſapientiæ argumentum eſt, pacatè agere, & vrgere, non contentione, ſed ratione.

Vincit benè, qui docet pacatè. — *Iacob.* 3. *n.* 7. — *Veri Magiſter pertinax ſuo cerebro non eſt.* — *Apoc.* 10. *n.* 2. *& cap.* 1. — *Gen.* 9. *n.* 13. — *Vincit facilè qui pacatus in docendo eſt.* — *Mar.* 9. *n.* 49. — *Tumultuoſa non eſt vera ſchola.* — *Ioan.* 1. *n.* 48. *& 46.* — *Docis auditores, qui non irritatur iniuria Magiſter.*

2. Longè aliud profana ſapientia: quæ quidem laborem, ac dolorem gignit fortaſſe vi contentionis, *eò quòd in multa ſapientia multa ſit indignatio*, &c. *Eccleſiaſt. c.* 1. *num.* 18. Indignatur facilè, ac debacchatur Philoſophus, vtpote qui ſuperbè tumeat, & contentione malit, quàm ratione agere, quidquid agit in ſenatu Philoſophico. Hæc Iacobo ſapientia eſt diabolica, vtpote quæ ſuperbè contendat vinci non patiens. Sic Magnus Gregor. 3. p. Paſtor. c. 23. *Sæpe* (inquit) *dum quoſdam maior ſcientiæ erigit, à cæterorum ſocietate disiungit, & quo plus ſapiunt, eo à concordiæ virtute desipiſcunt*, &c. inde turpes Philoſophica in ſchola contentiones. Procul hæc à vera Dei ſchola, quæ non contendit immodeſtè, ſed monet pacatè; quidquid veri ſub obſcuro, & quidquid ſub vero, falſi lateat. Ne, ſi contendat voce abſurda, credatur animum deſpondiſſe. Quò pertinet Theodericus *lib.* 1. *Epiſt.* 27. vbi victum cauſa probat hominem, qui magiſtrum quærit impudens. *Quando ad iniurias tunc proſiliunt, cùm ſe ſuperatos turpiter erubeſcunt*, &c. In palæſtra literaria vincit glorioſè pacata ratio, non vis biliosa. Hæc tamen Feſto vis, vt vocem contenderet, & Paulum carperet. Act. 26. n. 24 *Feſtus magna voce dixit: Inſanis Paule, multæ te literæ ad inſaniam conuertunt*, &c. Diſputat Apoſtolus de fide, ac religione: tonabat Pericles, & fulgurabat Demoſthenes, ea vi dicendi, vt victorem in aula Paulum renuntiaret bilis aliena: victum ſe à Paulo Feſtus probat, cùm vocem intendit, & contumeliam irrogat. *Quando ad iniurias tunc proſiliunt, cùm ſe ſuperatos turpiter erubeſcunt*, &c. id in Chriſto malè pulſato videre eſt. Longam Magiſter diſputationem texit de veri ſchola, de boni via, de peccati fuga, Iohan. 8. à n. 31. ad n. 47. *Ducebat ergo Ieſus*, &c. Inibi rem tot argumentis verſat vt tandem colligat: *propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis*, &c. Quid auditores aduersùs Magiſtrum? n. 48. *Nónne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu?* &c. Probris, non argumentis ſecare conantur neruos rationum, quibus ſatis non poſſunt facere. Rupertus egregiè lib. 9. in Iohan. *Igitur, quia cauſa ceciderunt, & ratione ſuperati ſunt, furioſè ad contumelia prorumpunt. Quo modo ſi Athletam fortiſſimum victus, & ſolo deiectus aduerſarius, quia ferire non poteſt armis, petat ſpumoſis dentibus*, &c. Hac arte pugnat Hæreticus. Aliter agas, ſcitè monet Auguſtinus lib. 4. ad Creſcon. c. 3. *Certè* (inquit) *in collatione diſputationis hoc cauendum eſt, ne prorumpatur in litem; id cauere à modeſtis, & mitibus & poteſt, & ſolet*, &c. Vincat ergo ratio, non contentio; vincat ſapientia, non contumelia; nec Chriſtianus agat Philoſophus, quod aduerſùs Achiorem egére irati magnates Holophernis, dicentes, *Quis eſt iſte?* &c.

Quæ maiò inflat ſapientia, eradit concordiam. — *Aliò magiſter clamat, qui argumento vincitur.* — Act. 26. n. 24. — Ioan. 8. n. 47. 48. — *Chriſtum veri magiſtrum auditor carpit, victus momentis veritatum.* — *Ratione vincendum, non contentione.*

Num 28. Vt ergo agnoſcat Achior quoniam fallit nos, &c.

Num. 29. Vt ſciat omnis gens, quoniam Nabuchdonoſor Deus terræ eſt, &c.

Commentarius.

PAtet liquidò, quid textus habeat; magnos ſcilicet Duces auribus parum æquis accipere laudem alienam de virtute bellica, vtpote quæ magno ſit in pretio. Lego placuiſſe Apoſtolo artem militarem, qui Duces magnos cum viris ſanctis, & patientiæ alumnis miſcet, *ad Hebr. cap.* 11. *n.* 8. Abramum laudat, Moyſen in proximo, tandem viros alios fide, & patientia nobiles. Deinde apponit Duces manu bonos, & conſilio. *Fortè* 102.

Hebr. 11. n. 34.

Magni viri eſt agere, & pati.

facti ſunt in bello,&c.*num.* 34. Hæc enim belli facinora, & ad fidem ſacram pertinent. *Qua vt magna molitur, ita maxima quaque tolerat*, &c. ſic Athanaſius. Quid ſi & Deo, exercituumque Domino placeat virtus bellica? Puto, vt accendantur homines ad artem rectè colendam, Dauid, & Iudas commendantur ſacro textu. quod notat Abulenſis quæſt. 5. in 2.Reg. cap.23. *Ideo Scriptura tradit illos nobis imitabiles laudando. Nam virtus laudata creſcit*,&c.

Laudatur ſacro textu virtus bellica.

103\. Opponas. Id ſi verum eſt, cur Ioabus militum Princeps non eſt in albo virorum fortiſſimorum, vt laudatus ſacro textu Ioabos gignat alios, commendatione virtutis maſculæ? 2.*Reg. citato num.*8. Sed occurrit bene Rupertus lib.2.cap.37. in libros Reg. *Porrò Ioab effuderat ſanguinem belli in pace; id eſt, in pacis ſimulatione*, 3.Reg 2.num. 5 *Rectè ergo in numero fortium Dauid conſcriptus non eſt*, &c. Hæc tantùm grata Deo virtus eſt, quæ viribus, non fraudibus nititur ad re bene gerendam.

2\. Reg. 23. n.8.

Grata militum virtus, quæ dolo non agit.

104\. Quid ergo mirum, ſi Duces Aſſyrij artem militarem tanti faciant, vt ferant ægrè laudes virtutis Iudaicæ? nec fidem patrono præſtent, ſed inferant; *vt ergo agnoſcat Achior quoniam fallis nos*, &c. Vnde conſtat Ducem ſtrenuum mori potius, quàm cedat, laude militari, quippe qui de virtute cum Marte contendat.

105\. Inde nata Ioſepho occaſio, vt ſine Iuda pugnaret infeliciter 1. *lib. Machab. c.* 57. ſcilicet ferebat ægrè miles ſtrenuus prælatum ſibi Ducem, quo cum certabat, de laude bellica: patet ex dictis ad Azariam Ducem num. 57. *Faciamus & ipſi nobis nomen, & eamus pugnare aduerſus Gentes*, &c. Nolunt viri fortes virtutis alienæ ſpectatores adeſſe: & hæc perſæpe via eſt, vt contendant inter ſe de primatu laudis bellicæ. Irruit in Annibalem fortiter Latinus miles, accenſus facto alieno ſubſequitur & Romanus, illud ingerens, *Abſit iſtud dedecus à noſtro ſanguine, vt Romani gloria cedere Latinis velint*, &c. apud Valer. Max. *lib.* 3. *cap.* 2. Quare miror ego pati Banaiam poſſe, vt viros ſibi alios præferret Dauid, illud ingerens 2. Reg. c. 23. num. 23. *Veruntamen vſque ad tres non peruenerat*, &c. Quid boni Dauid? Banaiam laudas, an carpis? ſi carpis, laude mutilata, cur laudas? ſi laudas, virtute commendata, cur viros viro alios anteponis? Sed reſponſum ab Abulenſi eſt, q.7. *Cùm geſta iſtorum fuerint inæqualia, voluit Scriptura laudare illos inæqualiter*, &c. Virtus eſt ſuum cuique ius tribuere, quod obſeruat Dauid, vt quam quiſque meretur laudem, colligat. Rectè Abulenſis monet; ſed non eſt, qui prælatos ſibi Duces ferat virtute bellica, niſi ferat ſententiam Princeps, & Vates. *Sedens in cathedra ſapientiſſimus*, &c. *num.*8. qui æqua trutina virtutem penſitet alienam. Minus id ferat Eliabus, à quo frater Dauid carpitur 1. Reg. c.17. num.8. *Ego noui ſuperbiam tuam, quia, vt videres prælium, deſcendiſti*, &c. Sciebat Eliabus, quánam Dauid eſſet virtute, ad rem bene gerendam: vnde metus Eliabo ingens, ne Dauid, hoſte victo, laudem auferret ampliorem de virtute bellica. quod aduertit Chryſoſtomus Hom.46. in Gen. *Fratres* (inquit) *eius, non ferentes fortitudinem ſpiritus, prouocati ſunt in inuidiam*, &c. Quid ſi Duces Aſſyrios vrit inuidia, cùm dolenter ferant laudari virtutem bellicam gentis Iudaicæ? temere in haſce laudes erumpit Achior, ſi ea via odium ſibi, & peſtem contrahit, *vt ſciat omnis gens, quoniam Nabuchodonoſor Deus terræ eſt*, &c. *num* 29.

1\. Mach. 5. n.57.

2\. Reg. 23. n.23. & 8.

Laudes partitur Deus iuſta menſura.

1\. Reg. 17. n.8.

Fratribus mouet inuidiam fraterna virtus.

Non agnoſcunt Duces alium præ Merodacho Deum, vtpote qui virtute præſtet bellica, & terram vniuerſam Aſſyrio premat imperio. Putat Lyra Duces Aſſyrios ineptè locutos cum Philoſophis, qui cælo claudunt prouidentiam magni Dei, ſcilicet, vt Deus cælo imperet, Regibuſque deferat curam rerum humanarum, de quibus minus ipſe curet, imò nihil. In hac theſi Iobum fuiſſe voluit Eliphazus cap.22. num.14 *Nubes* (inquit) *latibulum eius, nec noſtra conſiderat*, &c. Sed improbus in Iobum, & impius in Deum Themanites eſt, qui à Deo tollit prouidentiam rerum humanarum; quaſi Deus, nube interpoſita, ſumma curet, ima negligat. Certè Epicurus Deum ponit *otioſum, inexercitum, & neminem humanis rebus*, &c. ſic Tertullianus *Apologet.* 47. Ariſtoteles Deum Angelis prouidentem cælo claudit, nec ad homines deducit. quod notat Clemens Alex. 5 *lib. ſtrom cap* 5. Quidquid neget Suarez *in Metaph. diſp.* 30. *ſect.* 15. Accedit Theodoretus, & pungit Ariſtotelem ad lib.6. de curat. Græc. *Ariſtoteles* (inquit) *Lunatenus, putauit Dei prouidentiam rebus præeſſe*, &c. Qui hac theſi fallunt, abundè videas *parenet.* 51. Homines Seneca vt ingratos notat, qui à Deo auferunt rationem prouidendi In vltimo etiam terrarum angulo, ad lib.3. de Benef. cap.3. *Dij* (inquit) *omnium rerum optimè Auctores, qui beneficia ignorantibus dare incipiunt, ingratis perſeuerant. Alius illis obiicit negligentiam noſtri, alius iniquitatem, alius illos extra mundum ſuum proiicit, & ignauos, hebeteſque ſine luce, & ſine opere deſtituit*, &c. Fortaſſe Græca Philoſophia ſuam firmauit theſim ex Eliphazi cogitatu: etſi Clemens Alex. docet Ariſtotelem errandi occaſionem percepiſſe ex *Pſ.*35. *num.*6. vbi Dauid, *Domine* (inquit) *in cælo miſericordia tua, & vſque ad nubes veritas tua*, &c. quaſi Deus cœlo clauſus terrarum curam ſolidam Regibus deferat. An hæc Plinio adulandi occaſio ad Traianum? Rerum (inquit) humanarum imperium tibi Iupiter demandatum voluit, vt interquieſceret. *Quibus nunc pertò liber, ſolutuſque cælo tantùm vacat*, &c. *In panegyr.* 106.

Iob 22. n.14.

Impiè docent, qui prouidentiam à Deo tollunt.

Pſ. 35 n.6.

Exciderat Plinio, & Philoſopho, Deum à videndo, & prouidendo appellatum eſſe. θεὸς enim eſt, à verbo θεάομαι, quod eſt *video*, & probat Salmer. *tom.* 3. *tract.* 1. Sed mentem hauſit à Dionyſio, quippe qui ad lib. de diuinis nominibus, *Deus* (inquit) *Græcè* θεατὴς, *quod proſpiciat cuncta prouidentia*, &c. Feliciores in philoſophando homines, qui Iouem ternis oculis adornarunt, & adorarunt, (quod Pauſanias tradit in Corinthiacis) vtpote qui peruideret, ac prouideret, quidquid cælo, terrâ marique ageretur. Sed & Clemens Alex. 7. *ſtrom. cap.* 1. docet res hominum à Deo oculato dirigi, ſcilicet à ratione Dei intima. *Nunquam enim à ſua recedit ſpecula Dei filius, tota mens, tota lux paterna, totus oculus*, &c. Nec quidquam cœlo, terrâque abditum eſt, quod Mag- 107.

Quidquid rerum eſt, ima Deus peruidet prouidentia.

Cum Patre Deo filius ſemper agit de rebus hominum.

nus Deus non inſpiciat, vt ſua dirigat prouidentia. Vide Pined. *tom. 2. in Iob cap. 22. n. 14.* Abeant, & taceant Duces Aſſyrij, quibus *Nabuchodonoſor Deus terræ eſt*, &c. & à Magno Deo curam ablegant rerum humanarum. Illud ego puto Regem terrarum Deum à Ducibus appellatum, eo quòd terram armis ſubegiſſet.

Hac arte Pollux, & vagus Herculee
Innixus arces attigit igneas, &c.

Horat. *lib. 3. Ode 3.* Hac via & Romulus abiit, vt Deus fieret.

Bellicus à celo venit in aſtra Deus, &c.

Deos conſecrat virtus bellica, Gentiliſmo adulatione.

ſic Naſo 2. *Faſt.* Mitto, quos Cerda Reges ab hominibus Deos, & factos, & cultos eſſe docet, commendatione virtutis bellicæ: lege Magiſtrum *Eclog.* 1. Quod ſibi nomen bello partum voluit Magnus Alexander: nam, hoſte excuſſo, regnóque Perſico latè potens, *non ſalutari, ſed adorari ſe iubet*, &c. apud Iuſtin. *lib. 12.* quo faſtidio Curtius, *Iouis* (inquit) *filium non dici tantùm ſe, ſed & credi volebat*, &c. Nata igitur è gentiliſmo aſſentatio Aſſyrios egit, vt Regem terrarum Deum transnominarent.

108. Addunt tamen, *& præter ipſum alius non eſt*, &c. quo affectu Nabuchodonoſor abundè impudens videri potuit, vt diuinitate vſurpata, ſocium non ferret. Melior hac parte Iupiter (vt clauum clauo trudam,) quippe qui ſinit Deos alios cœlo, terra, marique haberi, coli, nec detractum ſibi honorem putat, quem

Non inuidet veritas magna.

Dijs aliis additum agnoſcit. *Neque enim liueſcere fas eſt, aut nocuiſſe Deos*, &c. Infert Iupiter *ad 3. de raptu.* Inde Theologus argumentum conſtruit, vt Diuinitatem æquè tribus perſonis communicatam adſtruat. *Veritate nimirum ob diuitias mota*, &c. *Orat.* 13. Longè à bono Patre inuidia eſt; ac proinde pares ſibi, &

Largitur natura duce Dei bonitas. Gen. 1. n. 27.

perſonis aliis opes ineſſe amat. Quid ſi & ſuam Adamo fortunam communicat? Gen. 1. num. 27. *Creauit Deus hominem ad imaginem ſuam: ad imaginem Dei creauit illum*, &c. Pulchrè, & ſcitè repetit, vt noris Deum inuidia non flagrare, ſed honore communicato ſocium velle hominem. *Arguit locus iſte ſuperbiam hominum, qui nolunt hominem ſibi ſimilem, aut æqualem habere*, &c. ſic Oleaſtrius. Vnde non Dij boni, ſed vani homines; quo elogio notes Aſſyrium æquum eſt.

CAPVT VI.

Num. 1. Factum eſt autem, cùm ceſſaſſent loqui, indignatus Holophernes vehementer dixit ad Achior.

Num. 2. Quoniam prophetaſti nobis dicens, quòd gens Iſraël defendatur à Deo ſuo, vt oſtendam tibi, &c.

Num. 3. Cùm percuſſerimus eos omnes, ſicut hominem vnum, tunc & ipſe cum illis Aſſyriorum gladio interibis, &c.

Commentarius.

VDIT Holophernes indignanter, quod viri magni dolenter audierant, Hebræum ſcilicet bello victorem fore, ſi Deum haberet propitiũ. Non tamen Princeps militum iras proflat, niſi poſtquam Duces acerbè iratos videt, ne imprudens abeat in partem, quam non probent multi, magnique homines. Sed non ſemper ſanum multis in hominibus conſilium eſt: quod monet Syracides *cap. 6. num. 6.* illud ingerens, *Conſiliarius ſit tibi vnus de mille*, &c. Pauci enim ſunt homines, quibus fidas cautè, pauciores verò quos ſcitè conſulas. Corrumpunt conſilium rationes adulandi, occaſiones dolendi. quo morbo laborant Duces Aſſyrij, & inde ſuo Holophernem perdunt conſilio. Id ego non diſputo, ne actum videar agere. Vide commentarium *ad cap. 2. num. 4. & parænet. 7.* 1.

Eccl 6. n. 6.

Sed expendo libens, quam ſibi peſtem conciliauerit Achior, licèt conſultus ſuo conſilio. Holophernes enim *indignatus vehementer*, ſtomachum euomit in Conſiliarium, & riſu Vatem excipit num. 2. *Quoniam prophetaſti nobis*, &c. Additque minas graues num. 3. *Tunc & ipſe Aſſyriorum gladio interibis*, &c. Sic vero amans conſultor aut contemptum ſibi parit, aut odium, & ſapiẽtis probata gnome eſt, Prou. cap. 9. num. 7. *Qui deriſorem erudit, ipſe ſibi iniuriam facit; & qui arguit impium, ipſe maculam ſibi generat*, &c. Nam, pro macula, vox Hebræa מאום *Mum*, *contemptum* ſonat. De genio eſt humanæ ſuperbiæ Conſiliarium riſu excipere, ac deriſu. Læſus hoc malo Ioannes eſt, & ab ſcribendo abſtinet Epiſt. 3. ad Caium num. 10. *Scripſiſſem Eccleſiæ* (inquit,) *ſed is, qui amat primatum gerere in illis, Diotrephes, non recipit nos, verbis malignis garriens in nos*, &c. Putant boni interpretes blateronem mutato nomine Diotrephen, quaſi Iouis nutritium, bene ſignificatum; ſolent enim homines ſuperbè tumentes ridere Conſiliarium, quaſi Iouis nutritius conſilio non egeat. Vtrumque miſcet Holophernes, & contemptim Achiorem habet, & minas parat bardus, & barbarus. An bonus Conſiliarius fuſtem, reſtimque meretur? 2.

Veri Magiſtri aut contemptum ſibi parit, aut odiũ.

Prou. 9. n. 7.

Ioan. epiſt. 3. n. 10.

Contemnit homines cæteros, qui ſe Deo parem inepte putat.

Certè conſulere, & mox reſpondere licebis,

addit Horatius *lib. 2. Satyr. 3. Sed non recipit ſtultus verba prudentiæ*, &c. *Prou cap. 18 num. 2.* & inde ſtomachatur, debacchatur, graſſatur improbè, Darius in Charidemum, apud Curt. lib. 3. Xerxes in Artabanum, apud Herodotum *lib. 7.* Holophernes in Achiorem; vera enim Conſiliarius quiſque, *& ſuæ ſortis, & Regiæ ſuperbiæ oblitus*, vera dixit, & mala tulit. Nec ſatis eſt euocari hominem in Concilium, vt ſit dicendi libertas.

Prou. 18. n. 2.

Laborabat hac inuidia Michæas genio bonus, & conſilio. Euocatur ab Achabo Vates, vt dicat liberè de belli alea, *ad 3. Reg. cap. 22.* ſic enim Princeps ad aulicum, *Feſtina* (inquit) *adducere Michæam*, &c. *num. 9.* Adeſt Vates, & acerbum, ſed verum edit oraculum: *Dominus* 3.

3. Reg. 22. n. 9. 23. 24. 27.

locutus

locutus eſt contra te, &c. *num.* 23. Pro oraculo tulit Michæas & colaphum à Sedecia, & carcerem ab Achabo. *Mittite* (inquit) *virum iſtum in carcerem, & ſuſtentate eum pane tribulationis*, &c. *num.* 24. & 27. Conueniunt Principes Ieremiam, precantur obnixè, vt edicat liberè,
Ier. 42. n. 1. 6. & 43. n. 2. quid Deus velit, Ierem. cap. 42. num. 1. *Acceſſerunt omnes Principes*, &c. Promittunt ſe facturos, quidquid Vates monuerit, *ſiue bonum, ſiue malum, voci Domini Dei noſtri, ad quem mittimus te, obediemus*, &c. *num.* 6. Cùm tamen Ieremias, Deo conſulto, verum diceret, indignanter id ferunt Principes, cap. 43. num. 2. *Dixit Azarias, & omnes viri ſuperbi ad Ieremiam: Mēdacium loqueris*, &c. Spes erat hominibus, vt Ieremias adularetur; ſed ſpes mentita ſtomachum detegit. *Non dubium, quin aduerſus iſtum inſanierint; quemadmodum inſanierunt aduersùs Michæam*, &c. hæc Rupertus *lib.* 1. *in Mich.* Sciebat quidem Michæas, quod nam ſe in periculum adduceret, ſi verum diceret, virtutem à Deo expoſcit loquendi liberè. *Ego* (inquit) *repletus ſum fortitudine ſpiritus Domini, vt annuntiem Iacob ſcelus ſuum*, &c. *Mich. c.* 3. *num.* 8. Quid enim Vates Deo fretus non auderet? & quid auditores veritatis impatientes non agerent, vt Vatem perderent? Pulchrè à Valerio Maximo dictum eſt, libertatem veri dicundi parcè, & cautè vſurpari oportere, *nam vulgi auribus gratior, quàm ſapientiſſimi cuiuſque animo probabilior eſt, vtpote frequentiùs aliena venia, quàm ſua prouidētia*, &c. *lib.* 6. *c.* 2.

Nemo non mordetur vero aceto licèt magiſtrum conſulat.

Mich. 3. n. 8.

Tuta dicendi libertas affectu alieno.

4\. Fallor? an timet Ieremias, ne malè pereat, ſi verum dicat vel rogatus à Sedecia? Vatem Princeps in aulam acceſſit. *Miſit enim Rex, & tulit ad ſe Ieremiam*, &c. *cap.* 38. *num.* 14. Deinde inuitat hominem vt verum, Deo conſulto, reddat oraculum. *Interrogo* (inquit) *ego à te ſermonem*, &c. Sed cunctatur Ieremias periculi metuens, & illud inferens. *Si annuntiauero tibi, nunquid non interficies me*, &c. *n.* 15. Quid Ieremia times? Si Princeps rogat, verum ſcire auet? ac proinde nullum eſt periculum. Negat id Vates. Nam Princeps etſi veri amans, cùm audit, veri morſu pungitur, læditur, deinde ſtomachatur, debacchatur. Verberat aures, vulnerat animos veri dicundi libertas, *vtpote frequentiùs aliena venia, quàm ſua prouidentia, tuta*, &c.

Ier. 38. n. 14. & 15.

Lædit & conſulentes veritas.

5\. Scientes ergo rerum Vates, ſi quid veri inſtillandum eſſet in aures Regum molles, id ſcena regebant compoſita. Inde Nathanus Regem pungit argumento conſtructu rapiæ ouiculæ 2. *Reg. cap.* 12. *n.* 2. ſciebat enim Vates certò Reges indignari, ac debacchari facilè, veritate rerum liberè explicata. Sic de Nathano Chryſoſtomus ad Pſalm. 50. *Intrauit portans gladium, vt vulnus ſecaret; ſed infirmanti non oſtendit, ne abhorreres medicinam*, &c. Et quis nam Vates ille alius, qui Achabum vrget, & carpit de hoſte malè ſeruato? *ad* 3. *Reg. cap.* 20. *num.* 39. Inibi Vates argumentum componit, de hoſte in cuſtodiam accepto, ac per negligentiam elapſo, ne Princeps veri impatiens monitorem ſubmoueret à ſe longè. *Velat Propheta ſimul & faciem ſuam, & negotij narrationem, vt & ipſi contingeret poteſtas dicendi, quæ volebat*, &c. Chryſoſtomus iterum *Orat.* 1. *aduersùs Iudæos.* Nuda in Conſiliario veritas negotium perdidiſſe viſa eſt apud Holophernem. Hac & Achior via perit, Duce minatore: *Tunc & ipſe Aſſyriorum gladio interibis*, &c. vide *Parænet.* 9. *ad cap.* 5. *n.* 4.

2\. Reg. 12. n. 2. 4.

Temperandum veritatis acetum, ne pungat.

3\. Reg. 20. n. 39.

Vnum illud adhuc premo, Achiorem minis pulſatum, & verbis proſciſſum tacuiſſe. An ſilentio Holophernem taxat? quippe qui malè adimat Conſiliario libertatem veri dicundi? more id barbaro: quod Ambroſio placet. *Neque enim imperiale eſt libertatem dicendi negare*, &c. *Epiſt.* 29. *ad Theod.* Lego Theodericum eo elogio commendatum, de quo Athalaricus apud Caſſiodor. lib. 8. Epiſt. 9. *Patiebatur inuictus ille prælijs, pro ſua fama ſuperari, & dulcis erat iuſto Principi rationabilis contrarietas obſequentis*, &c. Hanc terunt viam Reges optimi, non Holophernes, quo minante ſilet Achior. Sed puto ſilentium aliquando increpatorium eſſe rerum peſſimarum. *Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam*, &c. & nota eſt gnome *Prou. c.* 26. *n.* 4. quæ ſilentium imperat increpatorium inſani cerebri. Hanc loco animam ineſſe putat Cyprianus, vbi Demetrianum ſilentio grauius, quam reſponſo mordendum probat. *Oblatrantem* (inquit) *te, & aduerſus Deum ore ſacrilego, & verbis impijs obſtrepentem frequenter Demetriane contempſeram verecundiùs, ac meliùs exiſtimans errātis imperitiam ſilentio ſpernere quam loquendo dementis inſaniam prouocare: nec hoc ſine diuini magiſterij auctoritate faciebam, cùm ſit ſcriptum* Prou. loco citato, *Ne reſpōdeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam*, &c. *ex tract. ad Demetrian.* Qui tacet, obloquētem vincat facilè, cùm deſpexerit. Hoc morſu carpit Helicidium Hieronymus. Abſtinuerat enim à reſcribendo, diuturnúmque ſilentium ſeruauerat. *Ne reſpondendo dignus fieret, qui vinceretur*, &c. Hoc fortaſſe conſilio, tacet Achior, & duriùs ſilentio tundit oblatrantem Holophernem; quaſi neget ingratum Deo cauillatorem reſpōſo dignum eſſe. Diſcas igitur 6.

Laudatur aliis Princeps veri patiens.

Prou. 26. n. 4.

Silentium aliquando increpatorium.

Silentio contemptus clauditur.

Parænet. I.

Silentium cauillantibus reſponſum grauius eſſe.

CVm res id poſtulat, ſilendum in loco eſt: ne te putes cauſa victum, ſi prudens obtices, cùm blatero nimis obſtrepit. Silentio vincit Harpocrates coaxantem ranam, & quod pudor eſt, reſponſo obterere, ſilentio rectè vincas. Silentium ſibi Deus imperat, ductus in aulam, raptus ad iudicem. Multa, & fœda opponunt delatores. Vnde ſua Pilato vox eſt Matth. 27. n. 13. *Non audis quanta aduerſum te*, &c. Sed conſtans ſuo in ſilentio Chriſtus eſt, *& non reſpondit ad vllum verbum*, &c. *n.* 14. Fortiùs multo reſpondiſſe viſus eſt, qui immerenter accuſatus reſponſum non reddit, ſilentio refutans accuſationem indigniſſimam. Rectè Auguſtin. ſerm. 118. *Taceat lingua, neceſſe eſt, vbi ipſa veritas ſibi adeſt; ſciuit enim Saluator, quo modo tacendo vinceret, quo modo non reſpondendo ſuperaret*, &c. Plura Auguſtinus; ſed hæret Ambroſio *in Luc. lib.* 10. Feliciùs reſpondet, qui tacet, vbi ſana eſt conſcientia: quæ honeſtiùs reum tuetur, dum tacendo contemnit morſus obloquentium. 1.

Matth. 27. n. 13. & 14.

Victrix aliquando taciturnitas.

Tuta

2. Tāta ſilentio merces eſt, & certa victoria, quod Michæas docet raptus in ergaſtulum. Vrget Achabus 3 Reg. c. 22. n. 27. *Mittite virū iſtum in carcerem*, &c. Raptus à lictore Vates, Regem quidē pungit oraculo; *ſi reuerſus fueris in pace, non eſt locutus in me Dominus*, &c. n. 28. ſua iniuria non agit, ſed addit, *Audite populi omnes*, &c. Sic Michæas parat auditorium, & ſermone intermiſſo tacet. Satius tacere, quàm loqui putabat, cùm affectus iniuria loqueretur: & quamuis naturâ duce ad loquendum inuitatus, addiderit: *Audite populi omnes*, &c. Vocem contraxit, & ſermonem intermiſit, contumeliam refutans ſilentio. Nam, quod Magno Gregorio notum eſt, *Glorioſius eſt iniuriam tacendo fugere, quam reſpondendo ſuperare*, &c. *Hom.* 18. *in Euang.* Monet Magnus Baſilius vincendum ſilentio conuitiatorem eſſe; quo grauius pulſetur, quàm triſti reſponſo. *Contumeliam* (inquit) *iratus intulit: vince, & amoue ſilentio malum: certè ſi deſpexeris, acrius illum vindicas*, &c. *ad Hom. de ira.* Addit Tertull. de Patientia c. 8. *Fatigatur improbitas patientia tua: plus improbum illum cædis ſuſtinendo*, &c. Prudens admodum Saul in regni auſpiciis, & comitiis. Fuere quidem homines, qui de Saule iam Rege dicerent 1. Reg. c. 10. num. 27. *Nunquid ſaluare nos poterit iſte?* &c. Sed Princeps regno aptus, & natus, *Diſſimulabat ſe audire*, &c. Græco textu: ἐγενήθη ὡς κωφεύων, *factus eſt obmuteſcens*, &c. Prudentiæ id eſt Regiæ, multa diſſimulare, multa ſilere, ne affectus iniuria cogatur iniuriam regere. *Hæc enim tacendi prudentia reſpondet tribus iniuriis*, &c. Monet Caietanus; quaſi velit optimum reſpondendi genus tacendi conſilium eſſe.

3 Reg. 22. n. 27. & 28.

Tacet prudēs quiſque iactus iniuria.

Silentio contumeliantem punies grauius.

1. Reg. 10. n. 27.

Reſpondet grauiter ſapiens taciturnitas.

3. Magdalenam ſoror pungit, Magiſtrum piè interpellans, Luc. 10. num. 40. *Non eſt tibi curæ, quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare?* &c. Sed Martham criminantem ridet ſoror, dum tacet. Prudens admodum Magdalena, quæ tacendo cauillos auertit feliciter, Deo patrocinante. Tacet calumniæ patiens, quia ſecura mentis integræ. Tacet & Ieremias, qui pro oraculo tulit colaphum, tulit & ergaſtulum. Cùm enim Vates Dei ſermones fereret, & inſereret in aures hominum, cap. 20, num. 2. *Percuſſit Phaſſur Ieremiam Prophetam, & miſit in carcerem*, &c. Nihil Ieremias grauiter offenſus queritur, nihil omnino loquitur, dum in neruum trahitur: ſed extractus è neruo Ieremias Phaſſurum pungit liberè: *dixit ad eum Ieremias*, &c. *num.* 3. Satis oſtendit Vates, quo magiſtro vteretur, qui maledictis, ſaltem ne affectus ſilentio tacet, pluſquam celeat, vt ſe iniuriæ victorem oſtendat. *Aduertenda Prophetæ patientia, atque prudentia; quòd miſſus in carcerem tacet, & ſilentio vincit iniuriam*, &c. Hæc à Hieronymo. Quid ſi hac vna laude fruitur Achior, vt probro affectus abundè prudens taceat?

Luc. 10. n. 40.

Tacet feliciter Ƒœtix innocentia.

Ier. 20. n. 2. & 3.

Hoſtem vincit iniuria patiens.

4. Si Achior verè Iudæus eſſet, putarem ego tacendo curaſſe hominem, vt ne Holophernes in Deum liberiùs diceret; ſcio enim hanc perſæpe fuiſſe rationem tacendi viris optimis. Tacuit Cyprianus, diuturnóque ſilentio Demetrianum repulit, *verecundius & melius exiſtimans erranti imperitiam ſilendo ſpernere, quàm dementis inſaniam reſpondendo prouocare*, &c. *loco citato.* ſatis inſinuans ſolui impudentes homines in Dei iniuriam licentia diſputandi. Vanos Rabſaces Deos laudabat improbè, ac de vero Deo malè opinatus obtrudebat Iſa. c. 36. n. 18. *Nec conturbet vos Ezechias, dicens: Dominus liberabit nos: Nunquid liberauerunt Dij Gentium, vnuſquiſque terram ſuam*, &c. Fœda eſt verum in Deum contumelia. Non tamen obloquitur Senatus Iudaicus, *& ſiluerunt, & non reſponderunt verbum*, &c. *n.* 21. Silentium imperauerat Ezechias, ſano conſilio, quod obſeruat Procopius. *Nihil ad blaſphemias iſtas Rex pius reſponderi paſſus eſt, ne ad maiores prouocaret*, &c. Mederi ſe credebat Ezechias probris in Deum iactatis, ſi Iudæus tacendo occaſionem Aſſyrio ſubtraheret detrahendi. Multis egere hoſtes, vt Iudæus bello captus, ad Euphratem ſcitè caneret; quod ſaluis Ieroſolymis cecinerat; ſic enim vrgent, *Hymnum cantate nobis*, &c. *Pſ.* 136. *n.* 3. Negat Hebræus pertinaciter, illud ſubiiciēs n. 4. *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* &c. ſcilicet id Hebræo non licet, procul à patria ſormare diuinum carmen tormentis inuſicis. Piè Iudæus facit, ne legem frangat, cùm hoſtes cantionem poſcerent, Hugone interprete, *Tentantes, ac deridentes*, &c. quaſi vellent de ſacris hymnis ludos facere. Quid ergo mirum, ſi neget Hebræus, *Quomodo cantabimus?* &c. Pulchrè Euthymius, *& conſonat dicto illa Chriſti verba: Nolite ſanctum dare canibus*, &c. *Matth.* 7. *n.* 6. quod Interpretes capiunt de vera, ſanâque ſapientia; & negant hominibus peruicacibus explicandam eſſe, ne, quod non percipiunt, malè carpant, cum ſumma Dei iniuria. Tacent igitur capti Ieroſolymis homines, vt tacendo occaſionem Chaldæo tollant malè de bonis rebus opinandi, & loquendi.

Iſa. 36. n. 18.

Qui tacet, obloquentibus occaſionem ſubtrahit ob loquendi.

Pſ. 136. n. 3. & 4.

Satius tacere eſt quam ridentibus ſacra ſuccinere.

Matth. 7. n. 6.

5. Scio Chriſtum auditorio ſanctè inſtructo, ſed Iudæo malè animato, ſubtraxiſſe ſe ſe, & Galilæam petiiſſe. Quid Magiſter docuerit, habes *Ioann. c.* 5 *n.* 19. ad imam vſque lineam. Quòd ſe ab auditorio abſtraxerit, patet ex *c.* 6. *n.* 1. Inibi Ioannes, *Poſt hæc* (inquit) *abiit Ieſus trans mare*, &c. An metus Chriſto eſt de contempta diuinæ ſapientiæ, ſi perſeueret Magiſter explicare? Aio. Abit igitur, & Phariſæos deſerit, ne, ſi pergat docere, occaſionem inde ſumant homines doctrinæ carpendæ. Scitè Chryſoſtomus, *Maledicos* (inquit) *& feros, repugnando, magis exaſperamus, cedendo, mitigamus facilè, & eorum mollimus inſaniam, ideo Chriſtus abiit*, &c. *Hom.* 41. Doleas igitur, ſi te loquente, vel agente, homines alij capiant imperium obloquendi, & oblatrandi per ſummam Dei calumniam: vnde nata Iobo occaſio dolendi, ac dicendi, *Pereat dies, in qua natus ſum*, &c. *c.* 3. *n.* 2. Aderant amici Reges: ſciebant, quid Iobus feciſſet, oppreſſis liberis. *Sciſſit enim veſtimenta ſua*, &c. *c.* 1. *n.* 20. Videbant quo in loco amicus eſſet, *& non loquebantur verbum*, &c. *c.* 2. *n.* 13. ſuſpicatus, quod erat, Iobus ex Regum obſtinato ſilentio, homines ſcilicet malè de viro amico, ac bono Deo opinatos, ac ſubinde locuturos: quod opponit Deus cap. 42. n. 7. *Non eſtis locuti, coram me, rectum*, &c. Dolet Iobus, & dolorem altè preſ-

Ioan. 5. n. 19. & 6. n. 1.

Prudius calumniator taciturnitate ſeruata.

Iob 3. n. 2. & 1. num. 20. & 2. num. 13. & 42. n. 7.

ſura

ſum exprimit ea voce, *Pereat dies, in qua natus ſum*, &c. In loco Anaſtaſius Nicæn. ad q. 30. *Propterea tadebat Iobum viuere, vt qui aliis inuentus eſſet cauſa peccati*, &c. Video, quo Iobus ore tonat, vt amicis præſcindat occaſionem oblatrandi, Maieſtate Dei læſa. An hac mente ſilet Achior acerbè tactus, quòd Hebræum Deo placato, inuictum dixerit? Potuit quidem Ammonites affectu Iudæus tacere, vt Holophernem latè ſutentem leniter, & malè cauillantem ſedaret.

Dolet iuſtus, quòd hominibus ſit aliis occaſio peccandi.

Num. 4. Et probabis, quoniam Nabuchodonoſor Dominus ſit vniuerſæ terræ: tuncque gladius, &c.

Num 5 Porrò autem ſi prophetiam tuam veram exiſtimas, non concidat vultus tuus, & pallor, &c.

Commentarius.

7. PErſtat Holophernes in Rege laudando, & Duce premendo. Quid poſſit Nabuchodonoſor, iterum explicat; vbi hominem appellat terrarum Dominum. Sic Horatius Romanos commendat Imperatores, ac *Terrarum dominos euehit ad Deos*, &c. lib. 1. Ode 1. Nec Virgilius diſſidet *lib.* 1. vbi dicit, *Romanos rerum Dominos*, &c. Vide, ſi placet, quid in loco Cerda, quid Raderus ad Martial. 8. *Epigr.* 21 Inibi enim Epigrammatiſtes blanditur Domitiano, *Terrarum Domino, Deóque rerum*, &c. Inde colligas Principes bello nobiles, & terrarum, & rerum dominos, Deoſque vocari ſolitos. Credebat Holophernes patere armis Aſſyriis, quidquid vbique terrarum, ac rerum eſſet; quare Nabuchodonoſor adulationibus Dominus, ac Deus erat. Minus eſt quod in aula Gethæa Dauid audit, ſed eodem fortaſſe aſpectu dictus *Rex terræ*, &c. 1. *Reg.* 21 *num.* 11. ſcilicet Hoſtis felicem agnoſcit Ducem, qui terram armis concuteret, Auctore Abulenſi q. 25. *Viderant Dauid Principem eſſe omnium bellorum; ideo reputabant eum, tanquam Regem*, &c. Hominem vtique hominum felicisſimum, *Rex ſum* (ait Lycus) *ſi ego illum hodie hominem allexero*, &c. Hæc à Plauto *in Pœnu act.* 3. Ad litem igitur: Nabuchodonoſor armis potens, Holopherne adulante, *Dominus eſt vniuerſæ terræ*, &c. Quidquid neget Achior, ſuo tamen, grauíque malo: quod Holophernes minatur n 4. *& confixus cades*, &c.

Duces bello nobiles terrarum domini.

1. Reg. 21. n. 11.

Dux bello felix Rex appellatur.

8. Ad haſce minas Achior non reſpondet: Prudens admodum, quod proximè diſputatum; & laudat Euripides. Si qua enim Plutarcho fides eſt, ad libr. de vitioſo pudore, *Silentium ſapientibus dixit Euripides reſponſum eſſe*, &c. Nec aliud à Iobo reſponſum abſtulit, quàm ſilentium Buzites ille tumentis animi, licèt peticrit, ac repetierit. Nam *c.* 33. *n.* 32. Iobum vrget, *ſi habes, quod loquaris, reſponde mihi*, &c. Deinde addit c. 34. n. 33. *Si quid noſti melius, loquere*, &c. Iobus verò ne verbum quidem reponit. Quippe quod, *pretioſi ſpiritus vir eruditus*, &c. *Prou.* 17. *num.* 27. Hebraicè, *frigidus ſpiritu vir intelligentia*, &c. Et verò; qui maledictis pulſatus friget ad reſpondendum, & obloquendi calorem extinguit, magiſter eſt ſani, magníque cerebri. Hac mente Achior ſiluiſſe viſus eſt, *paranet.* 1.

Iob 33. n. 32. & 34. n. 33.

Pr. 17. n. 27. Qui dictis pulſatus non reſpondet, alto ſapit.

9\. Illud tamen ex loco genuinè elicio, tacuiſſe præ metu hominem. An Achior metum animo conceptum vultu pallente ſignabat? Id quidem Holophernes obiicit n. 5. *& pallor, qui faciem tuam obſidet, abſcedat à te*, &c. Erat Ammonites, colore perdito; nec vbi eſſet, præ metu, nouerat; vnde nec mutire audebat, nec hiſcere. *Tacere multis diſcitur vita malis*, ait Atreus *in Thyeſten act.* 2. ſcilicet metus ingens vocem intercludit. Quod monet Theodericus lib. 5. Epiſt. 22. ad Senat. Rom. *Libertas verba nutrit, metus copiam frequenter intercipit*, &c. Quid ſibi non timeret Achior ab Holopherne irato, & cruicolo Duce? quid auderet in litem pulſatus minis, & probris affectus Ammonites? ſilent quidem leges inter arma, & pater

Silet, qui timet.

Paranet. II.

Homines præ metu ſilere ſolitos.

FRequenter occurrit ſacro texto ſilentium pro metu poſitum eſſe. Habet id Habacuc 2. n. 20 *Sileat à facie eius omnis terra*, &c. ſilentióque imperato Vates ſignificatum Dei metũ voluit: quo facit textus Græcè, εὐλαβείσθω, id eſt, *reuereatur*, &c. Adeſt Sophonias cap. 1. n. 7. *Silete* (inquit) *à facie Domini Dei*, &c. Græco textu, εὐλαβεῖσθε, *Timete ſilentes*, &c. & quo iure timendum, ſilendúmque ſit, in proximo eſt *Quia iuxtà eſt dies Domini*, &c. Iudex ſcilicet humani generis, & metum ingerit, & ſilentium imperat. Zachariam addo *cap.* 2. *n.* 13. quo magiſtro, *ſileat omnis caro à facie Domini*, &c. Hiſce, aliiſque locis verbum eſt, εὐλαβέομαι, quod eſt *timeo*, *ſileo*. quaſi natum è metu ſilentium fuerit. Quis enim metuat, & vocem præ metu non contineat? Illud Machabæus Magno Alexandro, *ſiluit terra à facie eius*, &c. *lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 3. Id è Græco texto eſt: ſub Alexandro terrarum Domino Gentes barbaræ timere iuxtà, ac ſilere cogebantur. Vbi enim metus ingens, merum inibi ſilentium eſt: *& vox faucibus hæret*. Cur id, monet Ariſtoteles *problem.* 6. *&* 7. Timent grauiter cælites, orbe concuſſo; ſciunt enim, quo metu, *Reges terræ, & Principes, & omnis ſeruus, & liber abſconderunt ſe in ſpeluncis*, &c. *Apoc. cap.* 6. *n.* 16. & res eſt, quæ timorem poteſt incutere: eo enim die *virtutes cælorum mouebuntur*, &c. *Matth.* 24. *n.* 29. Vnde Laudunenſis admonet, *Timebunt Angeli, quanto magis homines*, &c. Quid ergo poſt metum grauem? *Factum eſt ſilentium in cælo*, &c. *cap.* 8. *n.* 1. Produnt ſilentio metum virtutes Angelicæ, quæ orbe quaſſato grauiter contremiſcunt. nam timor tremore addito vocem intercipit. Deprehenſus homo ille, ſine veſte candida, & rogatus à Rege: *Quomodo huc intraſti?* &c. *Matth* 22. *n.* 12. qua mente, & qua voce fuerit, addit textus: *At ille obmutuit*, &c. Cur ſuam pauperta*t*em, cur ſuam ruſticitatem non excuſat? grauiter ſcilicet à potestate metus & mentem, & vocem adimit. *Dicunt alij, quia timuit, & cruduit vultum Regis commoti ad iram, & non habuit quid loqueretur*, &c.

1\.

Hab. 2. n. 20.

Soph. 1. n. 7.

A metu Silentium.

Zach. 2. n. 13.

1. Mach. 1. n. 3.

Ap. 6. n. 16. & 8. n. 1.

Timenda grauiter dies vltima.

&c. Hæc Abulenſis *q.* 26. Quis enim metu perditus muttire auſit? Aditus ad ſilentium metus eſt.

2. Tacebat virgo ſanctiſſima, cùm videret Angelum & audiret, *Turbata eſt, & cogitabat,* &c. *Luc. cap.* 1. *n.* 29. Nec oratione Angelica mouetur ad reſpondendum, niſi legatione leniè diſcuſſa. *Quomodo fiet iſtud?* &c. *n.* 33. Silet virgo ſapiens, & periculi metuens; metus iſte vocem contrahit, teſte Hieronymo, *Conſternata, & perterrita reſpondere non potuit,* &c. *Epiſt.* 20. *ad Euſtoch.* Quantum ſilet virgo alia, quæ iubetur canere! Cant. 2. num. 14. *Sonet vox tua in auribus meis,* &c. Quàm pertinax in ſilendo virgo eſt! quæ iterum inuitatur ad loquendum, ne dum ad canendum! cap. 8. num. 13. *Amici auſcultant, fac me audire vocem tuam,* &c. Tacet vti virgo, taciturnitate pluſquam Cereali: quæ haberet ſponſum Regem. *Dum eſſet Rex in accubitu ſuo,* &c. *Cant.* 1. *n.* 11. Itaque virgo piè metuens latè ſilet quod notat Origenes Hom. 4. *Quia præ multa reuerentia tacet ſponſa, deſiderat ſponſus aliquando vocem eius audire,* &c. Vis hæc in metu eſt, vt ſilere cogat.

Luc 1. n. 29. & 33.
Vocem metus intercipit.
Cant. 2. n. 14. & 8. n. 13. & 1. n. 11.
Tacet virgo reuerenter.

3. Quòd ſi loqui, in metu, neceſſe eſt, ita fit, vt male metuens loquatur impeditè, & ſermone ecliptico. Tactus metu Dauid, graſſante peſtilentia, quid ferat, anima interclufa, explicat Pſalm. 6. num. 4. *& anima mea turbata eſt valde,* &c. Deinde malam à plebecula fortunam deprecatur. *Sed tu Domine vſquequò?* &c. Pendent quidem verba, deficit cantilena: quid velit Dauid, nec plenè docet, nec planè. Sed quid mirum? non ſuccurrunt verba, vbi metus eſt ingens: neceſſe eſt, orationem eclipticam eſſe. quod Lyra infert. *Et modus loquendi eſt decurtatus: ſicut homo anxiatus, & territus non profert ſuam intentionem completè, ſed truncatè,* &c. Addo in ſcenam, qua via Nabuchodonoſor ille alius Magos traxerit ad ſoluendum ſomnium Dan. 2. num. 1. *Vidit Nabuchodonoſor ſomnium, & conterritus eſt ſpiritus eius,* &c. Hoc rerum aſpectu acciti iubet in aulam Magos, & Ariolos, qui ſomnium & referant, & ſoluant. Dura omnino prouincia, ſcire hominem, & explicare, quid ſomniauerint homines alij: an hæc turbatæ mentis nota eſt? Id ego puto, & quod addit Nabuchodonoſor num. 3. *Vidi ſomnium, & mente confuſus ignoro, quid viderim,* &c. Rectè habet, ſi quod intendit Cbaldæus, enunciaret; ecliptica enim eſt oratio, pendetque ſententia; nec, quid ſibi velit Princeps de re ſomniata explicat. Sed,

Ille timet verè, qui ſua verba vorat.

Nec ſuam liquidò mentem aperit Nabuchdonoſor, quandoquidem *& conterritus eſt ſpiritus eius,* &c. Mali metus verè lupus eſt, qui vocem obtundit, & ſermonem interſcindit: imò & vulpes eſt, quæ linguam contrahit muliebrem.

Pſ. 6. n. 4.
Qui timet, nec planè loquitur, nec plenè.
Dan. 2. n. 1. & 3.
Mali metus & mentem, & vocem obturbat.

4. Senſit virgo ſapiens vinetis vulpes hærere: metu damni concepto clamitat Cant 2. num. 15. *Capite nobis vulpes,* &c. & proximè ſuam commendat curam de ſponſo colendo, illud ingerens num. 16. *Dilectus meus mihi, & ego illi,* &c. Nomen ſine verbo mancum eſt carmen: ſed amoris carmen eſt, qui dum nimis flagrat, minus loquitur. Ita Philippus Abbas lib. 3. in Cant. c. 16. *Amor* (inquit) *intemperans verba ſæpe non inuenit affectuum ſuorum plenius expreſſiua: & ideo nonnumquam inuenitur eius locutio breui ſupellectile defectiua,* &c. à Bernardo id accepit *ſer.* 67. *in Cant.* Puto ego ſermonem ſponſæ demutilatum, metu damni contracto; cùm ſciret adeſſe vulpes infamea vinetis diſſipandis: *Capite nobis vulpes,* &c. Nam, Theoderico Auctore, *Metus frequenter copiam intercipit,* &c. *loco cit.* Quantum ſibi defuerit eloquentiæ, agnoſcit Moyſes, Deo viſo, & fatetur ingenuè Exod. 4. n. 10 *Non ſum eloquens,* &c. Ac ne quis neſciret, vnde Moyſes tantum damni excepiſſet, addit; *ex quo locutus es ad ſeruum tuum,* &c. Deus in rubo Iudex eſt: quod Hebræo textu paret n. 4. *Vocauit eum Iudex,* &c. Iudex igitur è rubo Hebræum Ducem ita exterret, vt deſiderari in ſe putet Moyſes eloquentiam priſtinam: ſcilicet aſpectus iudicis grauiſſimi, aut tacendi leges imponit, aut loquendi filum abrumpit.

Cantic. 2. n. 15. & 16.
Affectu nimio truncatur oratio ac deficit.
Exod. 4. n. 10. & 4.
Obmuteſcit Moyſes apud Deum Iudicem.

Num. 5. Porrò autem ſi prophetiam tuam veram exiſtimas, non concidat vultus tuus, &c.

Num. 6. Vt autem noueris, quia ſimul cum illis hæc experieris, ecce ex hac hora illorum populo ſociaberis, &c.

Commentarius.

10. ACHiorem Holophernes vatē contemptu vocitat *n.* 2. *&* 5. quippe qui Hebræum Aſſyrio inuictum fore dixerit, Deo duce. Non placet Ammonitam in loco Dei Prophetam eſſe. Quanuis non ſit nouum Idololatris indi à Deo præſenſiones rerum maximarum: quod non pauci, nec mali putant Theologi de Sybyllis, ſcilicet Clem. Alex. 1. *ſtrom. cap.* 6. Hieronym. 1. *contra Iouian.* D Thom. 2. 2. *q.* 2. *art.* 7. *ad* 3. Suarez *de Incarnat. diſput.* 3. *ſect.* 2. Probant id & ſomnia prophetica Ægyptio, & Chaldæo iniecta, Deo Magiſtro, quod volunt Ioſephus *Gen.* 41. *num.* 25. Daniel *cap.* 2. *num.* 28. Nec opponas malos eſſe homines, quibus non congruat diuina prædicere; nam Balamum, vti Magum, carpunt Baſilius *Epiſt.* 80. Chryſoſt. *Hom.* 21. *in Gen.* Origen. *Hom.* 13. *in Num.* Auguſt. *ſerm.* 103. Procop. Lyra *ad Num. cap.* 22. *num.* 5. vbi Moabites legatos voluit homines. *Ad Balaam Ariolum,* &c. Theodoret. *q.* 40. Cyr. *ad* 1. *de Adorat.* Ambroſ. *lib.* 6. *cap.* 6. *Epiſt.* 37. Nyſſen. *de vita Moyſ.* D. Thom. 2. 2. *q.* 172. *art.* 6. & tamen Deus Balamum ex Mago Vatem fecit diuinarum prædictionum de Chriſto Domino *ad cap.* 24. *num.* 17. *Numer. Orietur ſtella ex Iacob,* &c. Deinde Caiphas minimè bonus; *ſed cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetauit,* &c. *Iohan. cap.* 11. *num.* 21. Quòd ſi damnati ad ignem homines apud iudicem clamitent: *Nònne in nomine tuo prophetauimus?* &c. *Math. c.* 7. *n.* 22. Conſtat ergo poſſe malos homines præſenſionibus propheticis inſignes eſſe, quippe quæ non poſtulent Dei

Sibyllæ prophetides.
Numer. 22. num 5. & 24. n. 7.
Balamus ex Mago Dei Propheta.
Io. 11. n. 21.
Math. 7. n. 22.

charitatem, vti diſpoſitionem. In hac theſi Suarez eſt *ad tract. de Fide diſput.* 8. *ſect.* 7. *n.* 2. Vide, quoa inibi Auctores addit Hieronym. *ad Matth. c.* 7. Auguſt. *ad Simplician. q.* 1. Abulenſ. *ad Ioſue c.* 13. *q.* 14. *&* *Num.* 22. *q.* 3. Nullum tamen argumentum eſt, quo euincas, Achiorem in loco prophetice præſenſiſſe, ac prædixiſſe, quod humana coniectura aſſequi potuit.

11\. Illud tamen excutio: quare Holophernes Achiorem vrget? *Non concidat vultus tuus,* &c. Victus ne timore Ammonites, ac dolore affectus caput ad pectua vſque deprimit? &c. Puto vtroque malo preſſum caput hominis. Cainum vbi natus de inuidia premit dolor, vrget Deus, Gen. 4. n. 6. *Quare concidit facies tua?* &c. Achabus peccati reus dolore, ac timore tactus, *ambulauit demiſſo capite*, &c. 3. *Reg.* 21. *num.* 27. Nec exertauero, ſi velim Achiorem, cùm timeret, vultu deiecto fuiſſe. Nam mulieres *declinauerunt vultum ſuum in terram*, &c. quod Lucas notat c. 24. n. 5. *Timebant enim*, &c. viſo Angelo, quod textus addit. Timore igitur, ac dolore, victus Achior, vultu in terrá demiſſo tacebat latè. Cùm Holophernes minis minas aggereret, & Achiorem, quaſi patronum gentis Iudaicæ, tranſcribi iuberet ab Aſſyriis ad caſtra aliena, vt Ammonitam cum Iudæo captum perderet, Bethulia occupata, & diſſipata. Vt *ipſe* (inquit) *ſimul vlciſcaris ſubiaceas*, &c. Quid non conatur Princeps faſtu, & ira tumens? Quid non minatur ſui impotens? Quid non quærit ſceptro potens? verbis verba miſcet, quibus ſtomachum detegat, & effundat ſuum, ac inde oſtendat,

Preſſum timore ac dolore caput.
Gen. 4. n. 6.
3. Reg. 21. n. 27.
Luc. 24. n. 5.

PARÆNET. III.

Iram maieſtate armatam graſſari latè.

1\. Vires à ſceptro capit furor, & opes auget in ſæuitiam: nihil non audet, qui nihil non poteſt, poteſtate in carnificinam irritata, quo furor vrget, eo Princeps graſſatur, natura duce, fortuna comite; mutuam ſibi præſtant operam, & ita genio adiuta regio, & fortuna ſæuo læta negotio. Mirum, quas nam hominum ſtrages edit Princeps offenſus æquè, ac infenſus! Nihil eſt mali, quòd ſibi Dauid non timeat ab iniqua potentia: inde preces addit precibus. *Saluum fac* (inquit) *filium ancillæ tuæ*, &c. *Pſal.* 85. *n.* 16 & proximè exponit vim periculi, vt Deum alliciat in auxilium, num. 14. *Deus, iniqui inſurrexerunt ſuper me, & ſynagoga potentum quæſierunt animam meam*, &c. Quaſi vellet Dauid: *Ex eo duplex timor obortus eſt*, &c. ſic Baſilius exponit. Nec cuncteris Domine, ó & præſidium, & dulce decus meum! ſi enim iuncta nequitiæ poteſtas eſt, nemo vim vi pellat, niſi Deus manum addiderit.

Pſal. 85. n. 16. & 14.
Sæuit poteſtas adiuncta nequitia.

2\. Iam verò, ſi qua Princeps via offenſus quæritur, qua in hominum laniena infenſus non erit? *Fiunt nouiſſima hominis illius peiora prioribus*, &c. docet Chriſtus *Luc.* 11. *n.* 26. De ſæuo Diabolo ſermo eſt, qui à bono viro pulſus redit iterum, eo infenſior, quo ſe grauius offenſum putat. *Tunc vadit, & aſſumit ſeptem ſpiritus nequiores ſe*, &c. Cur tanta Dæmonum via aduersùs hominem? ſcilicet iratus venit, ab repulſa vires capit, & milites à principatu. Sic Imperator Valens aduersùs Baſilium, veri aſſertorem, pugna victus hæretica vires parat valentiores. quod monet Theologus Orat. 20. *Huius ille diſcipulum ſe præbebat, tum, vt cladem prius acceptam ſarciret, tum, vt paribus palæſtris aliquid adderet*, &c. Magna Baſilio Magno virtus, qui Imperatorem non timet, à quo grauiter offenſo grauiora poſſet timere.

Luc. 11. n. 26.
Princeps offenſus in omnem ſe effundit ſæuitatem.

Minatur id Moyſes Hebræo in Deum improbo. *Seruies inimico tuo, quem immittet tibi Dominus*, &c. *Deut.* 28. *num.* 48. Non potuit grauior eſſe commutatio, quàm vt Hebræus ab hero irato ſeruus ferret iniuriam. quod Philo exponit, ad lib. de Execration. *Nam quoties idem & hoſtis ſimul, & dominus imminet, quis ſuſtinere queat? Quando poteſtas illi præbet lædendi licentiam*, &c. Profectò punit acerbè, qui poteſtate abutitur in vltionem offenſus rerum dominus. Hoſce homines ducet Angelus Reges cornibus, & viribus inſignes eſſe, Apoc. cap. 17. num. 12. *Decem cornua, quæ vidiſti, decem Reges ſunt*, &c. Negat tamen Angelus regno Reges adhuc frui: *qui nondum regnum acceperunt*, &c. Scilicet Reges erant, quibus vna, & ſæua bellua vires ſuffecerat, ad belli aleam, & lanienam hominum, cornibus exertis, armatiſque manibus. *Decem cornua, decem Reges ſunt*, &c. Ad litem Rupertus lib. 10. in Apoc. *Quia poteſtas beſtiæ, verè non eſt ad regnandum, ſed ad inſaniendum, ad effundendum ſanguinem; pulchrè dictum eſt: quia nondum regnum acceperunt*, &c. Hæc vna boni Regis nota eſt, poſſe in melius: hæc vna Tyranni poteſtas, regnare in lanienam hominum. Ac proinde, quo maior Tyranno poteſtas eſt, eo grauior in homines carnificina. *Cornua decem, decem Reges ſunt*, &c. 3.

Deut. 28. n. 48.
Addit poteſtas nocendi licentiam.
Apoc. 17. n. 12.
Rex non eſt qui ad nocendum potens eſt.

Et erit, qui neget, demutilandam Tyranno eſſe facultatem, nocendi poteſtate demutilata? Vires Deus Tyranno adimit, qui natura ſæuit in peſtem alienam. *Periret enim innocentia, ſi ſemper nequitiæ iuncta eſſet potentia: & in totum, quidquid cupit, calumnia præualeret*, &c. Sic Hieronymus ex *Apolog. in Rufin. lib.* 2. Quo non graſſaretur bellua cornibus, & viribus arrogans ſibi, quidquid vellet, ac tentaret? Dan. 7. n. 24. *& putabit poſſe mutare tempora, & leges*, &c. quod benè de Antichriſto explicat Theodoretus *Orat.* 7. Ne tamen peſtis latè ſerperet, *Iudicium ſedit, vt auferatur potentia, & conteratur*, &c. *n.* 26. Scilicet, quaſſatus à Chriſto Antichriſtus erit, ne quidquid percupiat, conficiat impietas ferro obarmata. *Videte, quemadmodum ea, quæ Angelus ænigmaticè interpretatus eſt, apertè Paulus edocuerit*, 2. ad Theſſalon. c. 2. n. 8. *& Dominus* Matth. 24 n. 22. *Erit* (dicebat) *tribulatio magna; & niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro*, &c. Hæc à Theodoreto cit. 4.

Dan. 7. n. 24. & 26.
Malum Deus regem tollit vt premat vires nocendi.

Scio Nabuchodonoſorem ab aula eiectum, vt herbam cum boue carperet in agro, Dan. 4. n. 30. *Ex hominibus abiectus eſt, & fœnum, vt bos, comedit*, &c. quo id conſilio Deus tentauerit, ſcitè inuenit Theodoretus Orat. 4. *Expulſus primùm eſt propter ipſum morbum:* 5.

Dan. 4. n. 30.

furore

furore enim, & rabie correptus infinita mala perpetraret, ſi modò facultas illi data eſſet, &c. Graſſatur latè furor manu armatus Regia, nec acerbi quidquam eſt, quod non tentet genio indulgens Princeps. Neceſſe igitur eſt adimi poteſtatem hominibus improbis; ne eò progrediatur improbitas, quò poteſtas vſque porrigitur. Vrbem condunt præcipites in omnem improbitatem homines, idque Nemrodo in Regem delecto: quod Moyſes inſinuat Gen. 10. num. 10. *Fuit enim principium regni eius, Babylon*, &c. Multa in vrbem conuenerat hominum colluuies. Quis enim foret populus, vbi Princeps malus, *& robuſtus venator*, &c. *n*.8. hominum ſcilicet; quod volunt Interpretes. Ne poteſtas Nemrodo addita latè debacchatetur, homines diſſipauit, & milites eripuit Magnus Deus. *Diuiſit eos Dominus ſuper faciem cunctarum regionum*, &c. *Gen.c.*11.*n*.9. Factum bene: ait D. Thomas *Sicut enim ſuperbis ad omnem machinationem intentis magnitudo poteſtatis eſt nociua: ſic etiam quam plurimum expedit, quòd talis poteſtas, aut omnino tollatur, aut ſaltem confringatur, & diuidatur*, &c. Vires igitur ſuas Deus Nemrodo abſtulit, ne poteſtate abuteretur in peſtem extremam humani generis: ſatis inſinuans, quid ab irato rerum Domino timeri poſſit, vbi voluntas pro ratione eſt.

Quo magis poteſt, magis ſæuit tyrannus. — Gen. 10. n. 10. & 11. n. 9. — *Temperat à ſæuiendo tyrannum poteſtas diminuta.*

6. Nemo in reum, de quo læſus, queritur, ſeuerus iudex non eſt. Tuam igitur virgam tibi iudex time, ne iuſto grauius decernas, ſi offenſus à reo, cauſam ioſenſus peragas; quo enim poteſtas agendi ſecurior eſt, eo facultas nocendi promptior. Timet ſibi à ſceptri licentia bonus Dauid, ne iratus Semeium feriat iuſto acerbiùs; litem integram filio committit 3. Reg. c. 2. n. 8. *Habes quoque apud te Semei*, &c. De textu eſt Semeium à Rege punitum non eſſe vt promiſſis iuratis ſtaret. Addo ego abſtinuiſſe Regem à Semeio puniendo, ne poteſtate Regia ſuum Rex dolorem poniret acerbiùs. quod fit plerumque, vbi offenſus iudex in reum animaduertit. Nihil diſco aliud à Salomone, qui ad Ioabum occidendum non opponit Abſalomum à Duce interfectum, ſed Abnerom, & Amaſam malè occiſos eſſe, 3. *Reg. cap.*2.*num.* 32. Suppreſſum à Salomone fatre Abſalomum docet Abulenſis q. 40. *Ne videretur procedere ex zelo vindictæ*, &c. Recte id habet. Illud mihi placet, Regem de Abſalomo tacuiſſe, vt mitiùs cum Ioabo ageret, ſi fratrem improbè occiſum animo abiiceret: timuit ſibi Salomon à licentia Regia, ſi haberet in animo, quidqoid Ioabus in Abſalomum admiſerat, per ſummam iniuriam.

Poteſtas Princeps abutitur in vindictam. — 3. Reg. 2. n. 8. & 32. — *Iuſtitiam, non vindictam exercet bonus iudex.*

7. Caueas igitur, ne Regem veri morſu pungas: nam Princeps, quacumque læſus via pœnas ſumit, & grauiores regni licentia. In hoc metu erat, qui ſententiam tulit aduersùs Chaldæum Regem. Quamuis enim *apparuerunt digiti, quaſi manus hominis ſcribentis*, &c. Dan. cap. 5. n. 5. *Manè, Thecel, Phares*, &c. *n*.26. quibus literis ſceptrum Baltaſſaro adimendū eſſe conſtabat; qui aduersùs Regem ſcripſerat, latebat; manu exerta, vultū occultabat manus in propatulo, vultus erat in latibulo. ſcilicet dura in Regē erat cōminatio, ac proinde neceſſe erat, ſaxum manu iaci, faciem velo tegi; ne Baltaſſar ſaxō petitus fureret, ac ſæuiret in Angelum. Iam id pridem in auo puugendo cauerat, qoi Regem damnauit ad beſtias, *Dan. cap.* 4. *num.* 27. cùm enim Princeps gloriatum plenus vrbem à ſe conditam laudaret effuse, *vox de cælo ruit*, &c. *num.* 28. quæ in Chaldæum pronuntiat, *Regnum tuum tranſibit a te*, &c. Regem quidem Iudex punit, ſed quo ſit colore, atro ne, an albo, Rex neſcit. An timet Iudex Regem audacem regni licentia? timorem exprimit, actáque timendi ſcena probat ſæuire Reges latè in homines, à quibus ſe læſos putant. Hac fortuna Achior malè mulctatus & timet, & tacet.

Veloſa in Iudith.

Dan. 5. n. 5. & 26. — *Latet prudenter veri magiſter, licèt Angelus.* — Dan 4 n. 27 & 28. — *Audet in vindictam Princeps regni licentia.*

Num. 7. Tunc Holophernes præcepit ſeruis ſuis, vt comprehenderent, Achior, & perducerent In Bethuliam, &c.

Num. 8. Et accipientes cum ſerui Holophernis profecti ſunt, &c.

Num 9 Illi autem diuertentes à latere montis ligauerunt Achior ad arborem, manibus, & pedibus, &c.

Commentarius.

Dictis facta miſcet Holophernes; & qui in Achiorem benè monentem inuectus fuerat, miniſtros vrget, vt vinculis tractum hominem dedant Bethulienſibus. Negat hæreticus Bethuliam eſſe; vnde fictam putat vrbem, & confictam Iudithæ fabulam. ſed rem committo Serario *q*. 1. & Tirino *in Iudith.* Inibi legas vrbem eſſe Bethuliam de tribu Zabulonia, & quo montis iugo ſita Holophernem repulit; quod Brocardus tradit, & Andrichomius. Nec ideo Bethulia non erat, cùm Iuditha viueret, eo quòd modò nuſquam nota; pari enim argumento negabis cum Iudæo Euangelium, eò quòd Nazaretha modò non ſit: id tamen Serarius benè refotat *in proleg.* 4. Addo Bethuliam bonis Auctoribus acceptam eſſe, vide Suidam, & Zanaram *tom.* 1. 12.

13. Quòd verò Bethulia ſonet Dei virginem, placet & hæreticis. Nam בתולה *Bethulah* Hebræo *virgo* eſt, *Deut.*22.*num.*22.*Exod.*22 *n.*16. *Iudic.* 19.*num.*24.2.*Reg.c.*13.*num.*2.*Iob cap.*31.*num.*1.*Ierem cap.*2.*n.*32. hiſce enim, locíſque aliis *Bethulah* germanè virgo eſt. Quare Bethuliam a *Bethulah* noncupatam, conſtat Dei virginem eſſe. Eo loci miſſus ab Holopherne Achior, *lucis frater* ex Hebræa ſchola, quò enim lucis ſplendorem mitti oportebat, niſi ad Dei virginem: Philoſophus (ait Theologus *orat.* 40. φῶς Græcis dictus, vtpote qui mente valeat Philoſophica, lucémque poſſit dare hominibus reliquis. Huiuſce lucis frater laudatur Achior, & miſſus io Bethuliam Dei virginem benè docet, virginitatem multis, magníſque luminibus explendeſcere; ſiue honore honeſtatem, ſiue ſapientia illuminatam dicas virginem. Sibyllis profuit ad notiones ſapientiæ uota, & celebrata virginitas: monet Hieronymus lib. 1. aduersùs Iouinian.

Deuter. 22. n. 22. Iudic. 19. n. 24. 2. Reg. 13. n. 2. — *Bethulia Hebræo virgo.* — *Homo Græcè lux.* — *Caſtitas ſapientiæ mater.*

quarum inſigne virginitas, & virginitatis præmium diuinatio, &c.

14. Quid agant, non vident, obſequio adulatorio infames homines: iuſſa peragunt, catenísque preſſum abſtrahunt Achiorem ad radices vſque montis, quo ſita Bethulia, ibi hominem illigant trunco arboris; nec vltrà pergunt, cùm Hebræus fundis inſtructus premat vndique, & vndique trudat. Sed Aſſyrius, miles audax, ſeruus improbus, quippe qui iniuſta Domini mandata fecerit, & ſuam præſtiterit operam in re turpi, *Accipientes eum ſerui Holophernis profecti ſunt*, &c. *n*.8. Fortuna ſeruitiorum miſera! Si, quæ velit improbus dominus, cogantur patrare. Cur obſequuntur ſatellites? an ſpectant bolum, & obolum? nec vnde famem tolerent, facilè habent? an timent fuſtem, ac reſtim, ſi manum ſubducant ſuam Holopherne imperante? Vtroque, puto, vrgentur malo triſtes homines. Niſi malis improbo domino ſeruos improbos adeſſe facile, vt quæcumque agat herus, ſua ſeruus manu peragat. Aurum ſitit herus! ad furtum ſeruus vrget. Venerem quærit herus! concinnat ſeruus: cædem alienam tentat herus! tegit ſeruus heri latus. Indulget itaque ſeruus domino ſciens, ac volens: quò pergat herus ire, morem ſeruos gerit. Hoc rerum aſpectu adulatorem Ariſtoteles δοῦλον vocat, & à ſeruo nomen deflectit *lib.* 5. *Ethic.* quaſi hero ſeruus nunquam non aduletur, in omnem improbitatem. Quid ſi velim, trahi ſeruis mores ab hero, & dictum benè verbo veteri: *οἵα ἡ δέσποινα, τοία χ᾽ ἡ θεράπαινα, qualis hera, talis & ancilla*, &c. Accedit & Clemens Alex. *lib*.3. *Pædag* c.11. vbi heram vrget ad ancillam caſtè inhibendam, ne quod ancilla ſcelus admittit, in heram facilè recidat. Illud enim prouerbio iactatum: *Qualis hera, talis & catella*, &c. quod Plato docet *ad lib*. 8. *de Rep*. Vt quo furore Holophernes in Achiorem ſæuiebat, ea ſeruiles manus immanitate graſſarentur.

Ipſi, & metu adulatur in malum ſeruus.

Ab hero mores ſeruus trahit.

15. Multa quidem perpeſſus Achior, tacet obſtinatè, nec de vinculis queritur, nec de latronibus. Satellites barbari *vinctum reſtibus dimiſerunt*, &c. *n*.9. Achiorem ſcilicet veri Magiſtrum. Merum in Magiſtro nobili ſilentium eſt. An quæ vinculis ineſt dignitas, recognoſcit Achior? Profectò, qua ſapiens erat mente, ac luce, honeſtarum ſe vinculis exiſtimabit, quæque pro vero dicendo ferret. Hæc fortaſſe tacendi occaſio, ne ſuam obloquendo gloriam deterreret. Nec id ego miror, cùm ſciam pati, & agere ſtrenuè, eiuſdem virtutis eſſe. Quare fortes æquè viros, ac mulieres cùm laudaſſet Valerius, patientes acerbitatum plurimarũ, editorus lib.3.cap.3. *Egregiis* (inquit) *pariter virorum, ac fœminarum operibus fortitudo ſeſe oculis hominũ ſubiecit, patientiamque in medium procedere hortata eſt*, &c. id verò *vt cũ ea, vel ex ea nata videri poſſit*, &c. Hæc vna patiẽtia Achiorem fecit potentiorem metu, ac dolore; qui nec tractus à lictora excuſſit nexus catenarum, nec ſuum vinctus dolorem explicauit; etſi *calamitas querula ſit*, &c. quod Cymæus probat apud Curtium *lib*. 5. Sed Bethuliam repeto, & Achiorem Bethulienſibus deditum: vt aſſeram,

Pulchra pro vero dicendo vincula.

Virtus eſt nota pati dura quaque.

PARÆNET. IV.

Virginitatem ſapientiæ magiſtram eſſe.

QVicumque velit altè ſapere, & notiones rerum nobiles haurire, caſtitatem ſanctè colat: nota hæc ad ſapientiam via eſt. Nónne præfecta ſcholis Athenienſibus Pallas celebratæ virginitatis ſatis innuit Dei virginem eſſe Deam, nedum magiſtram ſapientiæ plurimæ? Quare ſchola Gymnoſophiſtica mentitur conſultò Buddam ſapientiæ huiuſce Principem de latere virginis prodiuiſſe, apud Hieronymum *lib*. 1. *aduerſus Iouinian.* ſcilicet, ne quis negaret Hæreticus Magni Dei ſapientiam partu virginis editam, virginitate poſt partum integra: quod Iſaias inſinuat c.7. *n*.14. Quis enim Conſiliarius ille eſt apud Vatem *cap* 9.*n*.6. Puer quidem paruulus, ſed Deus Maximus; niſi *magni conſilij Angelus*? &c. Quod Græcè textus habet, τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, quaſi non poſſet conſilium rectè dare, niſi amans virtutis Angelicæ. *Quanto caſtior moribus, tanto viuacior ſenſibus*, &c. Si Paulino credis *Epiſt*. 33. eo aſpectu Sibylla Æolicè θεοβούλη appellatur: & quidem, *rectè Dei conſilium ſola ſcribitur noſſe virginitas*, &c. ait Hieronymus *loco cit*. Video, quo iure Paulus virgines aſſeſſores eſſe doceat, quibus cum ſua Deus, & intima communicauerit, 1. ad Corinth. cap. 7. n. 25. *De Virginibus* (inquit) *præceptum non habeo, conſilium autem do*, &c. Rationes deinde aggerit, quibus deuotam Deo virginitatem probat, ac tandem addit *n*. 35. *Porrò hoc ad vtilitatem dico; non vt laqueum vobis iniciam, ſed ad id quod honeſtum eſt*, &c. Græcè habes, πρὸς τὸ εὔσχημον, καὶ εὐπάρεδρον τῷ κυρίῳ. *Pro vt decorum eſt, ac Deo aſſidens*, &c. Qui enim caſte viuit, paredrus vocatur, tanquam Dei aſſeſſor. Adſtat Deo Angelus *Apoc. cap*. 14. *n*. 15. Virgo Deo aſſidet, quod multo grandius eſt. 1.

Iſa. 9. n.6.

Caſtitas Dei conſiliaria.

1. Cor. 7. n.25.& 35.

Dei Senator eſt caſtus homo.

Par erat Angelo, imò Angelus, Magiſter ille, qui *habebat in manu ſua libellum apertum*, &c. *Apoc.cap*. 10.*n*.1. vtpote qui benè de ſacris literis meritus, librum haberet pro inſigni, & explicaret: ſic Rupertus *lib*.6.*in Apoc*. de Chriſto magni conſilij Angelo; quod ego de Magiſtro qualicumque dictum vellem, modò virtutis Angelicæ cuſtos ſit, rigidúſque ſatelles. *Vidi Angelum fortem*, &c. ait Ioannes. hunc ego Magiſtrum magni cõſilij Angelum dixerim, vt ebuccines, quantum faciat ad ſapientiæ apices culta virginitas. Multis luminibus fulgurant virgines; quibus tanquam vincentibus tradit lãpades Magiſter Dominus *Matth*. 25. *n*. 1. & quæ *accipientes lampades ſuas exierunt*, &c. Nec immeritò lampades virginibus dantur: quod obſeruat Clem. Alex lib. 3. Strom. cap. 2. *Prudentes enim animæ, & mundæ, vt virgines, cùm intelligant ſitas ſe eſſe in mundana inſcitia, lumen accendunt, & mentem excitant; tenebras illuminant, & ignorationem expellunt*, &c. Sui ſimilis haſce virgines benè prudentes Magiſter laudat lib. Stromat. 7. cap. 6. *Nam virgines quidem ſunt, vt quæ mentes domo à malis abſtinuerint, & ſuum lumen accendunt caſtitatis.* 2.

Apoc. 10. n.1.

Facit ad ſapientiam culta virginitas.

Matth. 25. n. 1.

Illuſtrantur mentes domo caſtitate.

ad

ad verum contemplationem prudentes virgines, &c. docetque liquidò virgines aliè ſapere. *Quibus intima caſti vena animi ſola Chriſti de lampade feruet*, &c. Vide Prudent. *in Pſychom. de pugna Pudicit.* & erit adhuc qui nolit pelli nebulam animi bono celebratæ virginitatis.

3. Hæc profectò ad ſcientiam rerum plurimatum via eſt: quo monet Apoſtolus 2. *ad Cor. c. 6. n. 6.* vbi Dei miniſtros bene inſtructos eſſe iubet *in caſtitate, in ſcientia*, &c. Quis non videt caſtitatis priorem, deinde ſapientiæ locum poſteriorem eſſe. *In qua virtutum coniugatione euidentiſſimè nos voluit erudire, de caſtitate ad ſcientiam perueniri*, &c. ſic Neſteroa *apud Caſſian. collat. 14. cap. 16.* Quaſi velit, fruſtrà conari homines ad ſcientiam rerum comparandam, niſi mores caſtè, ac piè colant. Quid non videt caſtus oculus? *Videbimus eum, ſicuti eſt*, &c. ait Ioannes *Epiſt. 1. cap. 3. num. 2.* Quidquid enim boni Deus habet, id bonis hominibus explicabit, cùm victures è terris cœlum repetant. *& omnis, qui habet hanc ſpem in eo, ſanctificat ſe*, &c. *num. 3.* Græco textu, *ἁγνίζει ἑαυτὸν*, *caſtificat ſe ipſum*, &c. Quaſi tota viri cuiuſque ſanctitas de caſtitate æſtimetur, vnde multa naſcitur ſapientia; quod apponit Clemens Alex lib. Strom. 3. c. 4. *Mens enim, quæ eſt munda, & ab omni vitio libera, eſt quodammodo apta ad poteſtatem Dei ſuſcipiendam, & quicumque habet hanc ſpem in Domino, ſe ipſum* (inquit) *mundum, caſtumque facit*, &c. Experimento Iohannes didicit, quod in loco docuit, quantùm ſcilicet proficiat ad contemplationem rerum ſacrarum oota, & culta virginitas. Cùm enim Matthæus, & Hiſtorici reliqui de Chriſto Domino tradiderint quæ ad hominem pertinent, Iohannes de paterno ſinu hauſit, quæ Deum ſonant, *& Deus erat verbum*, &c. *Iohan. c. 1. n. 1.* Donatum id bono celebratæ virginitatis: quod Rupertus notat *in prologo ad Euangelium*, & inde monet: *Omnes carnalium ſordes affectuum à cordis oculis abſtergendæ ſunt iis, qui in Chriſti ſchola venerabilibus ſtudent literis, vt hanc aliquatenus aquilam proſequi valeant; quam cordis inuicti munditia, vt claritatem Solis æterni plus cæteris diuinæ viſionis animalibus, irreuerberata poſſet mentis acie contemplari*, &c. Aduolat igitur ad virginem ſapientia cœlo nata; miſſus Achior lucis frater ad Bethuliam Dei virginem. Et fortaſſe, vt inde eruas

1. Cor. 6. n. 6.

A mente caſta veri capit ſapientia.

Ioh. cap. 1. n. 2.

Vna caſtitas eſt tota ſanctitas.

Ad Deum plenè videndum via eſt caſtitas.

Ioh. 1. n. 1.

Prodeſt caſtitas ad interpretationes ſacrarum literarum.

Parænet. V.

Virgines aſſenſu publico illuſtres eſſe.

1. Miſſo in Bethuliam Achiorè, lucíſque fratre ad Magni Dei Virginem delegato, neſcit Holophernes, quid intenderit Deus myſticè. Inſinuat enim virgines illuſtrari luce hominum publica, fruíque honore maximo. Honeſtas honoris quidem ſtatus eſt, teſte Guarrico; hæc humanæ, ac deinde vitæ beatæ fortuna: quod Abbas apponit. *Nullus enim tunc, ſicut nunc, cernitur honoratus, ſine honeſtate*, &c. *ſer. 1. de nata Virg.* Quam magnus virginibus ſplendor eſt, cùm Magiſter Dominus lampades commiſerit virginibus? *Veloſ. in Iudith.*

Honeſtas honoris ſtatus.

Quæ accipientes lampades ſuas exierunt, &c. *Matth. 25. num. 1.* ſcilicet eo luminum apparatu ſignificatur magna virginum claritudo. Quæ enim laterent mulieres de vili plebecula, & iacerent in tenebris, cùm virginitatem colunt, multis fulgent nominibus, & multis gaudent luminibus celebratæ nobilitatis. Video mulierem ſole indutam, Luna calceatam, aſtris coronatam pulchrè, *Apoc. 12. num. 1.* & virginem Chriſti matrem accipio, communi interpretamento. Hæc enim mulier eſt, quæ apud Iſaiam virgo concepit, & filium peperit, virginitate poſt partum integra *c. 7. n. 14.* Proindeque neceſſe erat præfulgere virginem, multis, magniſque luminibus: ne quis negaret virgines cælo, terráque illuſtres eſſe: quod Bernardus voluit, *ſic in his ſydereum planè decus irradiat, quod virginitatis primiceria*, &c. *ad ſer de verbis Apoc.*

Matth. 25. n. 1.

Apoc. 12. n. 1.

Iſa. 7. n. 14.

Virgo terris, aſtriſque illuſtriſſima.

Lateat obſcura domo, quæ mores caſtè non colit; dum cuſtos virtutis Angelicæ luminibus plurimis ſuum effudit ſplendorem. Inde natum credit Cyrillus Ieroſolymit *Catech. 15.* vt Magiſter Dominus virgines Angelis pares dixerit Matth. 22. n 31. *Neque nubent, neque nubentur; ſed erunt ſicut Angeli Dei*, &c. Luc. c. 20. n. 36. *Æquales enim Angelis ſunt, & filij ſunt Dei*, &c. Magnum Virginum decus, & ornamentum, quæ Angelum, ac Deum propinqua attingunt cognatione! Ad virginem igitur Cyrillus. *Cuius gratia lucebis ſicut Angelus*, &c. Lucent Angeli, quaſi *aſtra matutina, cùm Deum laudant, & iubilant omnes filij Dei*, &c. *Iob c. 38. n. 7.* Prælucet Magnus Deus, vtique *amictus lumine, ſicut veſtimento*, &c. *Pſ. 103. n. 2.* & quidem pertinent ea lumina ad maieſtatem Dei, & Angeli explicandam: ſed quænam tam ſacta, & tam auguſta maieſtas eſt, quæ non conueniat in Virginem Magni Dei filiam? *Æquales enim Angelis ſunt, & filij ſunt Dei*, &c. *Luc. loco cit.* Ergo (Synagogam Deus, quaſi virginem adhortatur,) *Saltem amodo voca me, Pater meus, & dux virginitatis mea*, &c *Ierem. 3. n. 41.* Oſtendit bonus Deus, quanti virginem fecerit, qua cum ſermones ſerit, & quam bene filiam appellat. Bono virginitatis donatum credit Philo, vt ſuo cum Deo virgo amicè colloquatur. *Decet enim impollutam, intactam, puramque animam, vt verè virginem cum Deo colloqui*, &c. *ad lib. de Cherubim.* Regis continnus ille eſt, à ſecretis notus quo cum ioca, ſeriaque Princeps communicat. Nec alia Deo virgo eſt, vnde iuſſa à Deo, *Voca me Pater meus, dux virginitatis mea*, &c. Hoc titulo, & quidem honorario dolentem malè virginem linire conatur bonus Deus. *Conſolabor te*, (inquit) *virgo filia Sion*, &c. *Thren. cap 2. n. 13.* Inibi Hieronymus, *Quam filiam dixerat, appellauit & virginem; ne, ſi tantum filiam nominaſſet, arbitrareris & nuptam*, &c. *lib. 1. aduerſus Iouinian.* Acſi vellet honoratiore filiæ nomenclatura Ieroſolymam, quaſi virginem, vt quo in pretio Deus virgines habuerit, facilè dignoſcas. Et verò grandis honor eſt, virginem à Deo filiam nuncupatam eſſe. 2.

Matth. 22. n. 31.

Pares Angelo, Deoque virgines de honore contendant.

Luc. 20. n. 36,

Iob 38 n. 7.

Pſ. 103. n. 2.

Ier. 3. n. 41.

Virginitas Deo cognata, & continua.

Thren. 2. n. 13.

Virginem vtì cognatam Deus alloquitur.

Hoc fortaſſe aſpectu virgo à cœlo cælebs. quod Paulus inſinuat 1. ad Corinth. cap. 15. num. 47. *Primus* (inquit) *homo de cælo cæleſtis*, 3.

1. Cor. 15. n. 47. & 48.

&c.

Cælebs à cælo denominatur.

&c. ac de Chriſto Domino ſermo eſt. Deinde addit Apoſtolus n. 48. *Qualis cæleſtis, tales & cæleſtes*, &c. Quinam verò cælites homines? an ne cælibes? Fortaſſe non mentior, maximè, ſi Bernardo fidem adhibes. Inde ille ſer. 27. in Cant. *Quod (inquit) euidentius cæleſtis inſigne originis, quàm ingenitam retinere ſimilitudinem, gloriam vitæ cælestis in terra? in corpore denique beſtiali viuere Angelum?* &c. Nomenclatura hæc eſt, quæ virgines diuidit ab hominibus, tanquã Angelos celebratæ nobilitatis. Quare Magiſter Dominus benè coniuges de temporario ſæculo homines eſſe docet Luc. cap. 20. num. 54. *Filij huius ſæculi nubunt*, &c. Quid ergo virgines, quæ *neque nubent, neque nubentur*, &c. *Matth. 22. num.* 30 an e cælo cælites, vtpote cælibes? aio, cum Cypriano ad *lib. de habitu virginum.* Virgines Antiſtes alloquitur. *Et vos (inquit) per ſæculum ſine ſæculi contagione tranſitis*, &c. Videtúrque Cyprianus torum maritalem præ munditia virginum, immundam mundi cogitationem & æſtimare, & appellare! Deinde probat virgines cœlo viuere, non ſæculo temporario: etſi Deus viam faciat, vt multis, magniſque terrarum honoribus perfruantur. Monet Apoſtolus Theſſalonicenſes 1. Epiſt. c. 4. n. 3. vitam in terris caſtam viuant, *vt abſtineatis à vos fornicatione*, &c. Vrget negotium ſpe addita n. 4 *vt ſciat vnuſquiſque vas ſuum poſſidere in ſanctificatione, & honore*, &c. corpus ſcilicet mundum, licèt immundum conceptum ſemine. Sed cur honoratum iri corpus dicit? Athanaſius optimè. *Tunc verè id corpus in honore habetur, cùm ſe continens, & purum præſtiterit*, &c. Vel enim honeſtas ipſa honoris ſtatus eſt, vel ad honores ducit via facili; quod Anſelmus apponit. *Nam hoc etiam ſæculo honoratur, qui mundam, & caſtam vitam ducit*, &c.

Luc. 20. n. 54. Matth. 22. n. 30.

Coniugium temporarium virginitas æterna.

1. Theſſ. c. 4. n. 3. & 4.

Caſtitas ſuo merito honorata.

4. Ioſephus caſtitatis aſſertor maximus, vinculis detractis in aulam ductus, ac proximè regni Protex, magna dominatur in aula. Nam Pharao ad Ioſephum: *Vno (inquit) regni ſolio te præcedam*, &c. *Gen.* 41. *n.* 40. Id verò Ioſephus audit, poſtquam heram impudentem ſepuliſſe viſus eſt pudicitia nobili, *Geneſ.* 39. *n.* 98. Vnde curauit bonus Deus, vt Ioſephus ſui victor, & impudicitiæ regium quodam modo imperium ageret: quod Zeno Martyr expendit, ad ſerm. de Pudicit. *Rex (inquit) ſecundus iure factus eſt, qui Rex erat iam antè pudoris*, &c. Facilè virgo honores ſibi parat, vel etiam ab hominibus immanitatis barbaræ. Addo cautum à Chaldæo, ne virgo cum maritatis premeretur. *Præceperat enim Nabuchodonoſor de Ieremia*, &c. *Ierem. cap.* 39. *n.* 11. Multa de Ieremia cura, in tanto rerum tumultu, ſatis oſtendit, quo in pretio vatem, ac virginẽ habuerit Nabuchodonoſor. Cur de ſacra Dei domo id non mandat? Cur de magna Regum aula? Cur de Ieroſolyma vniuerſa? Quidquid grande in Ieroſolyma eſt, damnat flammis, & donat; vnum ſeruat Ieremiam? Sed Ieremias, & vates, & virgo eſt; quod obſeruat Hieronymus lib. 1. aduersùs Iouinian. *Hoc enim verum Dei templum eſt, & hæc ſancta ſanctorum, quæ virginitatis puritate Domino conſecrantur*, &c. Iam tunc ab hoſte, & barbaro virginitas honores parauit, quos à choro Angelico deinceps paraſſe viſa eſt. Chriſto nato, accurrunt, imò aduolant Angeli, choros cœlo ducunt, & cantus edunt, Luc. 2. n. 13. *& ſubitò facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cæleſtis, laudantium Deum*, &c. Conſtat Angelos cecinisse præ lætitia, ac toto cœlo ſaltitaſſe, cùm Deum hominibus natum, datúmque largè viderent: ſed Arnoldo placet cantum cum ſaltu compoſitum ab Angelo, quippe qui virginem partu edito integram demiraretur. *Imò tota cæleſtis militia multitudo admirans, quòd ſic integram in terris inueniſſet, circumfuſa vndique cognatæ cælibatui reuerentiam exhibebat*, &c. *ad tract. de ſept. verbis.*

Regno fruitur caſtitas. Geneſ. 41 n. 40. & 39 n. 98.

Ier 39. n. 11.

Virginem veneratur barbarus.

Luc. 2. n. 13.

Aliò gaudet Angelus ſeruari in terris virginitatem.

Quo igitur, niſi obſcuro mulier loco erit, 5.
ſi qua minus caſta vixerit? Hæc enim ſe à Dei aula alienam credat, neceſſe eſt. Vide, quid Iericuntina dixerit meretrix, exploratores adhortata Ioſue c. 2. n. 11. *Deus veſter, ipſe eſt Deus in cœlo*, &c. Cur ſe abducit mulier à Dei familia, ſi Deus humani generis Deus eſt? Eſt quidem meretrix hæc mulier, exploratores enim *ingreſſi ſunt domũ mulieris meretricis*, &c. *n.* 1. Credidique meretrix gaudere Deũ maximè caſto obſequio virginũ; quare Deũ *ſuum dicere non audebat, eo quod ſe impuram ſentiebat*, &c. Ita Cyrillus Ieroſolymit. *Catech.* 2. Quid ſi & virgo, pudore leuiter detrito, iam non auſit Deũ adire, ſed patrocinium quærat alienum? Domo exierat virgo malè ſapiens; ſed fide ſana Deũ quærens *Cant. cap.* 5. *n.* 6. addit querebunda, *Inuenerunt me vigiles*, &c. *n.* 7. & exponit, quid ſeuerit. *Percuſſerunt me, & vulnerauerunt me*, &c. Satis hæc cum hominibus conuerſatio, vt videri poſſit minus pudica virgo; inde opem quærit alienam quo Deũ ſibi placatum reddat. *Adiuro vos* (inquit) *filiæ Ieruſalem*, &c. *n.* 8. Timet virgo, ne Deum grauiter accendat, ſi minus caſta accedat ad colloquium; vrget virgines, ac Dei familiares, vt preces amicè fundant. *Nec tamen per ſe accedere præſumit ad Deum, quaſi impudica: ideo ſupplex ante ſe interceſſores adiuratos ardenter dirigit, & exoptat*, &c. Hæc Paſchaſius *lib. 2. in Thren.* Cæcutit ergo, qui non videt illuſtres communi hominum aſſenſu virgines eſſe. Qui velit plura noſſe hac de re, adeat Hieronymum *lib. 1. aduersùs Iouinian.* videat, quo laudum prologio Valerius pudicitiam humanæ generis gloriam commendauerit *lib. 6.* inibi Valerius proloquitur. *Vnde te virorum pariter, ac fœminarum præcipuum firmamentum pudicitia inuocem?* &c. Dictum de bona virginum fortuna: progredior ad ſeruitiorum malam ſortem; conſtat enim liquidò

Ioſ. 2. n. 11. & 1.

Procul à Deo meretrix, quaſi aliena.

Cant. 5. n. 6. 7. & 8.

Deum lædit grauiter, decrua leuiter virginitas.

Firmum virtutum caſtrum eſt caſtitas.

PARÆNET. VI.

Hero improbo ſeruos improbos non deeſſe.

IN *procliui eſt vitium, etiam nullo trahente*, &c. 1.
ait Theologus *Orat.* 14. Quid? ſi nec deſint manus auxiliares ad improbitatem? eò te ſeruus ſubſequitur, quò præis: non cunctatur metu, nec moratur pudore. Facilem præſtat operam, qui ſuo ducitur genio; cur enim faciat ægrè, quod fieri voluptas eſt. Tot ad peccandum comites, quot & duces; vrget, quæ in peccandi licentia dulcitudo eſt. An Holo-

pherne furente deeſſent lictores, qui ex æquo furerent in Achiorem? *Tunc Holophernes præcepit ſeruis ſuis*, &c. *n.* 7. Ardent, & audent ſatellites, adulatione ſeruili: *& accipientes eum ſerui Holophernes*, &c. *n.* 8. Manum heri fricat ſerui manus. Sæuit Chaldæus Princeps in Hebræos iuuenes, Dan. cap. 3. n. 19. *Tunc Nabuchodonoſor repletur furore*, &c. Ardent ſatellites pari ſæuitia n. 21. *& confeſtim viri illi vincti*, &c. Graſſatur Pharao in populum vniuerſum Exod. c. 1. n. 10. *Venite, ſapienter opprimamus eum*, &c. Graſſantur & Prætores pari immanitate n. 13. *Oderántque filios Iſraël Ægyptij, illudentes illis*, &c. Idolomaniam inducit Antiochus *lib. Machab.* 1 *cap.* 1. *n.* 43. lege lata, *vt eſſet omnis populus vnus, & relinqueret vnuſquiſque legem ſuam*, &c. Quid Prætores? Quid lictores? Quid familiares cæteri? n. 53. *& præpoſuit Principes populo*, &c. Facilè ad improbitatem volat ſeruus, ſi herus præuolat. quod Saluianus obſeruat lib. 8. *Promptum eſt intelligere, quales illæ familiæ omnes fuerint, cùm ſeruiles animos per ſe malos etiam dominorum fecerit nequitia peiores*, &c. Quæ enim difficultas eſt facere ſeruum improbum, quidquid iubet herus improbus, ſi conueniunt pari genio? Scitè Hieronymus Epiſt. 4. ad Ruſtic. *Procliuis eſt malorum æmulatio, & quorum virtutes aſſequi nequeas, citò imitaris vitia*, &c.

Dan. 3. n. 19. & 21.

Exod. 1. n. 10. & 13.

1 Machab. 1. n. 43. & 53.

Herum improbum ſubſequitur ſeruus improbus.

2\. Dolent homines pungi ſe, morderi, lacerari à brutis animantibus, quæ ſuum Adamo debent obſequium. Nónne Adamo donatum, *vt præſit piſcibus maris, volatilibus cæli, & beſtiis*, &c. *Gen. c.* 1. *n.* 26. de textu id eſt. Peccat Adamus, lege fracta. Nec aues aucupatur, nec piſces expiſcatur, nec feras venatur, ſine labore, ſine ſudore, ſine dolore. quod minatur Eccleſiaſticus cap. 39. n. 36. *Beſtiarum dentes, & ſerpentes, & romphæa vindicans in exterminium, impios*, &c. Ab Adami igitur peccato natus belluis furor aduersùs hominem. nam malus ſeruus ab hero malo malam haurit mentem. Pulchrè Theophilus Antiochen. lib. 2. ad Autolyc. *Si herus peccauerit, dubium ne eſt, quin & ſeruus delinquat? ſic contingit in præſenti negotio*, &c. Suum Deo obſequium Adamus negat, ſuum belluæ miniſterium Adamo negitant: hauſit familia ab hero deſidiam obtemperandi. Metus Caino ingens eſt, poſtquam fratrem interficit, ne vi aliena occiſus pereat. *Omnis, qui inuenerit me, occidet me*, &c. *Gen.* 4. *n.* 14. Inſanus Caini metus videri poſſet; ſi enim vnus tantùm Adamus in terris eſt, Pater, & Princeps humani generis, cur necem Cainus timet? quis manum iniiciat? quis ferrum acuat? quis vindictam ſumat? an bellua perimat hominem? & inde ſuus Caino metus eſt? ait Ambroſius lib. 2. cap. 9 de Cain. *Potuit quidem & incurſus beſtiarum timere, qui legis diuinæ iura violauerat, nec præſumere de ſubiectis animalibus cæteris, qui hominem docuerat occidi*, &c. Dominus quidem belluarum Cainus erat, cum Parente Adamo; poſtquam tamen Abelem frater interfecit, belluarum dentes, & vngues in ſe acuit, quippe quòd herus ſuam ſeruis, & malam indit mentem, via facili.

Gen. 1. n. 26.

Eccleſ. c. 39. n. 36.

Ab Adamo hero turpes trahit notas bellua.

Gen. 4. n. 14.

A ſæuo Caino ſæuitiam diſcit fera.

3\. Nec officit, quòd naturâ diſſideant homines; adhuc conueniunt ad improbitatem, quòd Bernardus notat ſer. 24. in Cant. *Ineunt familiaritatem ad maledicendum; concordes ad diſcordiam*, &c. quo morbo laborabant Phariſæus æquè, ac Ioannis auditor, *Marc. c.* 2. *n.* 18. Adeunt homines vno animo Chriſtum Dominum, diſcipuloſque taxant, quippe qui non ieiunarent. *Erant diſcipuli Ioannis, & Phariſæorum ieiunantes, & veniunt, & dicunt illi: Quare*, &c. Noto homines ſcholis diſſidere; neque enim Ioannes cum Phariſæo, nec Phariſæus cum Ioanne conuenire poterant; nam Phariſæus malè animatus in Ioannem iactabat: *Dæmonium habet*, &c. quod Iudæis Chriſtus opprobrat *Matth. cap.* 11. *n.* 18. cùm tamen locus eſſet ad Chriſtum oppugnandum, facilè conueniunt diſſidentes ſcholis homines: quod expendit Chryſologus ſerm. 31. *Iunxerat inuidia, quos disiunxerat diſciplina*, &c. Nulla ad vitium difficultas eſt: eò conuolant, qui genio diſſentiunt, & ſecta; quod natura diſſidium eſt, improbitatis commercio temperatur. *Sic vtrique in Chriſtum fremebant liuore communi*, &c. Conſtat Herodianos Phariſæis infectos eſſe: vel enim Herodiana ſecta erat, quæ Herodem pro Chriſto permiſſo colebat, Phariſæo negitante; quod volunt alij. Vel Herodianis poteſtas erat, de tributis colligendis; quod Phariſæus lege vetitum contendebat. Litem bene profligatam vide apud Maldonatum *Matth. cap.* 22. *n.* 16. Hæc cùm ſic habeant, video Herodianum cum Phariſæo conuenire, vt Chriſto Domino decipulam tendant, necem intendant Marc 3. n. 6. *Exeuntes Phariſæi ſtatim cum Herodianis conſilium fecerunt aduerſus eum*, &c. id verò, poſtquam pauperculo ſuam Chriſtus manum reſtituit. Iam pridem conſenſerant vulpes, non homines, vt conſilium partarent ſuum de Chriſto perdendo, Matth 22. n. 16. *& mittunt diſcipulos ſuos cum Herodianis*, &c. Cur homines ſecta diſſidentes aduersùs Chriſtum facilè conueniunt? Sed qui ſuopte genio malus eſt, diſſutam ſarcit amicitiam, quæ ad improbitatem via eſt. *Ineunt familiaritatem ad maledicendum, concordes ad diſcordiam*, &c.

Marc. 2. n. 18.

Schola diſſidentes maledicentia, conueniunt homines improbi.

Matth. 11. n. 18.

Facilis ad vitium via eſt.

Marc. 3. n. 6.

Improbi ad ſe improbos.

Matth. 22. n. 16.

4\. Ne via ad peccandum facilè pateat, diuidi neceſſe eſt bonos à malis homines. Nec Hebræus agros Abramo promiſſos colit, niſi Chananæo priùs eiecto. Deus enim, *Eiiciam*, (inquit) *Chananæum*, &c. *Exod.* 33 *num.* 2. & cur ita? num. 3. *vt intres in terram fluentem lacte, & melle*, &c. Nec Dauid alia Pſalm. 103. num. 44 *& dedit illis regiones Gentium, & labores populorum poſſederunt*, &c. Satis docuit antidotum aduersùs venenum moris peſſimi in fuga eſſe hominis improbi. quod obſeruat Baſilius ad Pſ. citatum. *Per en quidem edocuit, quæ Iudæis præceperunt, vbi eos caueri iuſſit, ne illorum politicam imitarentur*, &c. Si Hebræus ſub Chananæo terram coleret, & vitam ageret, facilè in Idolomaniam laberetur: neque enim hero impio ſeruus pius eſſe poteſt; ac proinde mali remedium in mali fuga eſt. Iam verò ſi Princeps vita malus eſt, quò ſcelerum non trahit ſenatum, ac populum? *Arborem fici habebat quidam plantatum in vinea ſua*, &c. *Luc.* 13. *n.* 6. Sed cùm fructus non ederet: *Succide illam*, &c. ait herus *n.* 7. Iure id merito; ne ficus vmbra noceret, quæ fructu non prodeſſet. Chryſologus bene ſerm. 106. *Sicut infœcunda*

Exod. 33. n. 2. & 3.

Pſ. 103. n. 44.

Summuntur à familiaribus mores.

Luc. 13. n. 6. & 7.

In mali fuga mali medicina eſt.

arbor,

arbor, dum fundit mortiferam ſubiectis viribus vmbram, inimica non ſibi ſolum, ſed & pal vitibus ſit: ſic homo deſes, & ignauus, ſi præſit populis, non ſibi ſolum ſit noxius, ſed & multis, &c. Quid igitur? aut ferro, aut flamma opus eſt, vt ſuccidatur, vt ſuccendatur; alioqui Princeps ignauus ſuam populis ignauiam affricet.

5. Patet liquidò, quam vigendi vim habeat honorata improbitas, ſi laudem parat egregiam, qui ſub hero malo bonus eſt. Ad hanc morum laudem ſpectat, quod Zacharias ſuum fecerit officium, piè ſacris operatus, cùm Herodes ſceptrum occupaſſet. Rem Lucas exponit cap. 1. n. 5. *Fuit in diebus Herodis Regis, Sacerdos quidam*, &c. *& vxor eius*, &c. Quid inde additur num. 6. *Erant iuſti ante Deum*, &c. Dura omnino prouincia, Sacerdotem, & vxorem iuſtè agere, ſub Rege iniuſto. Solet enim Princeps trahere ſecum Senatum, ac populum, quocumque velit. Sano igitur conſilio Hiſtoricus, *Tempus memorat Regis nefandi, & hoc accedit ad meritum Zachariæ*, &c. Optimè Chryſologus *ſerm.* 89. Ea ſcilicet virtute Sacerdos erat, vt quod Herodes iuberet, facilè reiiceret; nec iret vi tractus, quo Herodes præiret ſciens, & volens. Hac mente ſana, & ſolida Saulem reiiciunt latrones aulici, cùm Sacerdotes improbè necandos Princeps curaret, ac iuberet 1. Reg. 22. num. 17. *Noluerunt ſerui Regis extendere manus ſuas in Sacerdotes Domini*, &c. Deus bone! quæ nam virtus hominum? quæ nam pietas animi? quæ nam religio? vrget Princeps imperio, vrget præſentia, num. 16. *Conuertimini, & interficite Sacerdotes Domini*, &c. & manum à cædendo abſtinent ſatellites? ardet furore Saul in cædem Sacerdotum, & Regem contemnunt milites? Sciebant Regem improbè iubere, ac proinde non obtemperant. Grande miraculum! lictuos improbos hero improbo deeſſe: quod benè Caietanus laudat. *Timentes Deum renuerunt parere tam iniquo mandato; dando exemplum miniſtris Principum*, &c. Fortius adegit homines Dei pietas, quàm Regis impietas. Longè ab hac via abiere milites Aſſyrij, qui graſſante in Achiorem Holopherne, graſſantur immanes, *& accipientes eum, profecti ſunt*, &c. Tacet Achior, licèt adſtrictus vinculis, ſed dictum non reuocat; nec triſtem à ſe fortunam deprecatur. fortaſſe pari amans veritatis amore, tacet. Quid ſi Achior docet patiens, & tacens?

Luc. 1. n. 5. & 6.
Laudem meretur potiorem bonus ſub malo hero ſeruus.
1. Reg. 22. n. 17. & 16.
Quod malus iubet Princeps bonus id negat aulicus.

PARÆNET. VII.

Bonos viros pro vero dicundo agere fortiter.

1. PVlchra veri amore pugna, honeſta patientia: quidquid boni geſſeris, & quidquid mali tuleris pro veri ſchola, elogium eſt, monumentum eſt ære perennius. Cicatrices nobiles ex hac pugna, nobiles carceres pro hac ſchola. quod Tertullianus voluit Apologet. cap. 1. *Quid enim hoc mali eſt, cuius reus gaudet; cuius accuſatio votũ eſt, & pœna felicitas*, &c. Errat turpiter, qui dulces hac cauſa labores, carcereſque nobiles eſſe negat, quæ enim pati dolor eſt aliis, veritatis magiſtro honor æquè, ac voluptas eſt. Ieroſolymam grauiter obſidendam, ciuéſque bello captos inde abſtrahendos eſſe minatur Ezechiel, Deo iubente, *Ordinabis aduerſus eam obſidionem*, &c. *cap.* 4. *num.* 2. Sed vrget Deus iterum num. 3. *Sume tibi ſartaginem ferream*, &c. qua re, ſi velit contemptor veri improbus, vrat, & perdat. Nam tormenti genus erat, frixio in ſartagine, quod patet ex *Ierem.* 29. *num.* 22. *Amos* 4. *n.* 2. *ex* 2. *Machab. cap.* 7 *num* 3. *&* 5. Iuſſu facit Vates, & tantum abeſt à dictis pœnitentia, vt ferrum, flammamque non timeat; ſed iratis hominibus ſartaginem offerat, & machinam ſæuiendi: ſatis inſinuans dulce, ac decorum ſibi eſſe pro veritate pati, ac mori, ſi res tulerit.

Ezech. 4. c. 2. & 3.
Dulce, ac decorum eſt pro veritate pati.

Generoſi ſpiritus veritas eſt, & ſuæ tenax ſententiæ, quæ ſuam patiendo vim exerit, nullo pulſata metu, vt taceat, niſi tacendo verum firmet. Pulchra virgo ſapiens, quæ malè vexata ab vrbano cuſtode, verberibus, vulneribuſque excepta, & rebus exuta domeſticis; quæ ſumma eſt querendi ratio, Cant. c. 5. n. 7. *Percuſſerunt me, & vulnerauerunt me, tulerunt pallium meũ*, &c. Adhuc perſtat veri magiſtra, & quæ Deum fruſtrà perquiſierat: *vocaui, & non reſpondit mihi*, &c. n. 6 Requirit iterum n. 8. quæſitúmque Deum laudat cantilena pulchrè addita num. 10. *Dilectus meus candidus*, &c. Vſque adeò vrget veri dicundi amor, fortuna etiam reflante, vt perſeueret adhuc virgo, quæ ſentit, de bono Deo renuntiare, etſi malis tacta modis: *vt inſinuet Eccleſiam in his perſecutionibus conſtitutam, ineffabili in Deum dilectione feruentem*, &c. Hæc Iuſtus Orgelit. In neruo Paulus eſt, manúque pulſatus Romanæ ſeueritatis: inde tamen Philippenſes, Epheſios, & Coloſſenſes literis ſolatur Apoſtolicis. Audit Epheſius cap. 3. num. 1. *Ego vinctus Chriſti*, &c. Quid ad Philippenſes? caſtos mores, & ſanam laudat fidem hominum, quod Paulo altum eſt gaudium; vnde illud cap. 1. num. 7. *Eo quòd habeam vos in vinculis meis*, &c. Vrget Coloſſenſes ad viam vitæ rectam *cap.* 1. *num.* 10. & vrget fortiter, cùm ſuum commendat carcerem, cap. 4. num. 18. *Memores eſtote vinculorum meorum*, &c. Iam verò Oneſimum Chriſto conciliat, ſtrenuè patiens ſordes, ac pædores ergaſtuli; vnde Philemonem admonet de re piè geſta num. 1. *Ego* (inquit) *vinctus Chriſti*, &c. Pertinax in vero dicundo magiſter eſt, qui ſuæ oblitus iniuriæ, aut fouet diſcipulos, aut parat, miſſis literis. *Non ſentit iniuriam, nec cruciatur dolore; nihil nouit aliud, niſi de Chriſti Euangelio cogitare*, &c. Hæc Hieronymus *in Philemon.* Altè Paulus cogitat de ſchola Chriſtianæ veritatis, qui ne in vinculis quidem verum tacet. Quid Ioannes in vinculis? ſuos Chriſto diſcipulos conciliat. *Mittens enim duos è diſcipulis ſuis, ait illi: Tu es, qui venturus es?* Matth. c. 11. num. 2. & 3. Nihil Ioannes de ſua monet iniuria: vnum de veritate Euangelica eſt negotium, nec metu frangitur, nec terretur iniuria, quo minus auditores Chriſto veri magiſtro aſſerat. Sentit id Chryſoſt. ſerm. 9. ad Epheſ. c. 4. *Vinctus erat ille propter Chriſtum, Deique legem*, &c. An ne languet Magiſter? *Itaque & illic docuit: erat enim ſine ſolicitudine*, &c.

2.
Cant. 5. n. 7. 6. & 10.
Non tacet malis actus modis, qui ſentit, veri magiſter.
Epheſ. 3. n. 1.
Philip. 1. n. 7.
Col. 4. n. 18.
Ad Phil. n. 1.
Nulla calamitas bonum virum deterret à vero dicundo.
Matth. 11. n. 2. & 3.

3. Valeant cæteri, vnum mihi Deum veri magiſtrum laudo, qui ſua in cruce verè ſcholam aperit.

aperit. Inibi ſpotis illitus, ſpinis punctus, clauíſque fixus adhuc loquitur, Abele ſapientior, & eloquentior. Nam lictoribus veniam conciliat, latronem cælo donat, matrem diſcipulo credit, patrem amicè conuenit. *Ex illa crucis cathedra quoddam Deuteronomium dictatum eſt*, &c. Ait Arnoldus *ad tract. de ſept. verbis*. Nec Magiſtrum à dictando legum compendio retrahunt dolores plurimi, cauillationes plurimæ, tormenta plurima. *Non poſſunt impedire tormenta doctrinam*, &c. addit Arnoldus. quæ veritatis vis ſumma eſt, vt fortes reddat viros contemptu iniuriæ, doloríſque patientia.

Veri doctrina fortes reddit homines ad dicendum.

4. Dij boni! quàm magnum ſibi nomen, ac decus parat, qui ſuſtinet agitari ſe grauiter cauſa tuendæ veritatis? Hanc ſibi laudem peperit Hildebertus. Nam coniectus in carcerem Antiſtes, ac de ſua lætus iniuria, *Feliciter* (inquit) *ſunt miſeri, quos certò conſtat non meruiſſe. Hinc eſt, quòd gloriamur in vinculis, quorum cauſa nobis eſt pro ſolatio, non conſcientia pro flagello*, &c. *Epiſtol.* 39. Pulchrè dictum; quando honoris appetens videri voluit, qui pro veritate iniuriæ patiens eſſe potuit. Hoc honore Nabuchodonoſor Hebræos affecit iuuenes *Dan.* 3. *n.* 93. inibi Chaldæus: *Serui* (inquit) *Dei altiſſimi egredimini, & venite*, &c. Blanditur barbarus titulo honorario: quod obſeruat Chryſoſtomus ſerm. 8. ad cap. 4. Epheſ. *Hoc ipſo illos potiſſimum blandiendo veneratus eſt*, &c. Miratur ergo Barbarus, ac veneratur, quos pro tuenda veritate fortes, ac pro ferenda iniuria lætos videt. Iuuenes enim *ambulabant in medio flammæ laudantes Deum*, &c. *num.* 24. Inter ignes pueris erat oratio de fide ſana, de veritate integra. *Poſtquam vidit generosè ſtantes, prædicat, & coronas; propter nihil aliud, niſi quòd ſe contempſerunt, ac Dei legem audierunt*, &c. hæc Chryſoſtom. *Hom.* 24. *ad pop.* Certè grandis viro ſancto honor eſt pati, ac mori pro ſchola veritatis. Quid ſi vel ignis reuerenter habeat iuuenes, quos ſtrenuè conſtare videt pro fide, ac veritate? *Ambulabant* (quod proximè datum eſt) *in medio flammæ laudantes Deum*, &c. hymnóque in Deum piè compoſito, profitebantur publicè, quid animo crederent: *Optimam ſymphoniam & admirabilem hymnorum cantum concentui, qui ſtatua adhibebatur, opponentes*, &c. Auctore Theodoreto *Orat.* 2. Quid in hoc rerum curſu ignis? Erumpit in ſatellites, & qui Hebræos iuuenes fugitat, Chaldæos milites perſequitur num. 48. *& incendit, quos reperit, iuxta fornacem, de Chaldæis*, &c. *quaſi pœnas ab ipſis pro Domini cultoribus exigens*, &c. ſic Theodoretus. Senſerat ignis, quantum iniuriæ ferrent iuuenes pro tuenda veritate; qua oratione fidem, ac religionem commendarent, teſtes veritatis, quaſi auguſtiores, venerabundus aufugit. *Quaſi facto impetu ſermonis, tremula flamma ſubducitur*, &c. ait Chryſoſtomus *ad Hom. de tribus puer.* Inde colligas teſtes, ac internuntios veritatis ſua patientia illuſtres reddi. Truditur in exilium Lucius Pontifex, quo id conſilio Deus voluerit, ſcitè probat Cyprianus lib. 3. Epiſt. 1. *Non vt Epiſcopus relegatus, & pulſus Eccleſia deeſſet, ſed vt maior ad Eccleſiam rediret*, &c. Re enim vera, qui pro veri ſchola patitur, auguſtum ſibi nomen, ac decus parat.

Conſcientia in agendo, ſolatium in patiendo eſt.

Dan. 3. *n.* 93. & 24.

Magnus tyranno magiſter eſt, qui pro veritate patitur.

Vera falſis opponit, etſi malè preſſus magiſter.

Dan. 3. *n.* 48.

Viri boni iniuriam fornax vlciſcitur.

Veri magiſtros flamma veneratur.

5. Quid ergo mirer, ſi veritas à magiſtri iniuria auctoritatem colligat? Paſſus iam olim Deus, vt Phaſſur Ieremiam pulſaret colapho, & in carcerem conijceret: quod patet ex Ier. cap. 20. num. 2. *Percuſſit Phaſſur Ieremiam Prophetam, & miſit in neruum*, &c. Vrget Phaſſurem proximè, vt Vatem educat è cuſtodia, ac deinde Ieremiam adigit, vt dicat liberè n. 4. *Hæc dicit Dominus*, &c. ſatis inſinuans, quantum fortunæ aduerſæ ferat Vates, tantum auctoritatis accedere verbis propheticis: & verò, qui pro veritate colaphos, carceres, iniuriamque vltimam patitur, veritatem rerum, de quibus agit, auguſtiorem eſſe probat. Fidem, & auctoritatem literis Apoſtolicis, vt Paulus adderet, illud addebat prologium ad Epheſios loco cit. *Ego vinctus Chriſti*, &c. ad Philemonem: *Paulus* (inquit) *vinctus Chriſti*, &c. Ad litem Ambroſius, *Vt dignitatem Epiſtola à ſe miſſa faceret, ab iniuria ſua cœpit*, &c. Tanta hiſce vinculis honeſtas, ac maieſtas eſt, vt ab hac magiſtri iniuria ducat opes, animoſque veritas. Faciunt ergo ad vim vrgendam argumenta, quod verſat Achior, & quæ docens loquitur, & quæ tacens patitur. Quænam in patiendo vis eſt, vt perſuadeat? addit patiens dictis fidem, & auctoritatem. Quo Paulus artificio Hebræum ducit ad veri notiones. Priùs exponit, quæ bonus quiſque mira patrauerit fide in Deum recta, ad *Hebr. cap.* 11. *num.* 2. Deinde apponit, quæ viri magni mala pertulerint num. 36. *Alij* (inquit) *ludibria, & verbera experti*, &c. Quò hæc patiendi ratio? niſi vt conſtaret Dei ſcholam auguſtiorem eſſe, & veritatem ſcholæ probatiorem, quippe quæ ab iniuriarum patientia auctoritatem parat, ad perſuadendum. Certè ad Romanos Prætores Tertullianus, *Illa* (inquit) *ipſa obſtinatio, quam exprobratis, magiſtra eſt*, &c. *Apologet.* 50. Quo enim Martyr acerbiora ſuſtinet, eo fides eminet auguſtior, & veritas elucet clarior.

Ier. 20. n. 2.

Veritatis magiſter auctoritatem docendi cogit à patientia.

Eph. 3. n. 1.

Ad Philem. 1. n. 1.

Dictis fidem conciliat magiſtri patientia.

Hebr. 11. n. 2. & 36.

Veri ſcholam probat firmatque magiſter patiens.

Num. 10. Porrò filij Iſrael deſcendentes de Bethulia venerunt ad eum: quem ſoluentes duxerunt ad Bethuliam, atque in medium populi illum ſtatuentes, &c.

Num. 11. In diebus illis erant illic Principes, Ozias filius Micha de tribu Simeon, & Charmi, qui & Gothoniel.

Commentarius.

16. Achiore ad arborem delegato, aduolat illico Hebræus miles, Ammonitamque ruptis vinculis adducit in vrbem, & in medium hominum conuentum. Accurrunt Bethulienſes, hominémque circunſtant cupidi rerum nouarum homines, & manu lenta negotium excutiunt. Quiſnam? Vnde? quare eò ſit loci adductus. An hæc perquirunt Bethulienſes morbo humanæ

gentis,

gentis, quæ rebus plerumque nouis ſtudet? Profectò ſcire auet coryphæus auſcultans, an ex Africa noui quid aduenerit? Hæc Athenis vita: quod Lucas notat in Actis c. 17. Act. 17 n. 21. n. 21. *Athenienſes enim omnes ad nihil aliud vacabant, niſi aut dicere, aut audire aliquid noui*, &c. Hoc morbo laboraſſe Gallum notat Cæſar lib. 4. *Eſt hoc*, (inquit) *Gallicæ conſuetudinis, vt viatores etiam inuitos ſiſtere cogant, & quid quiſque de quacumque re audierit, & cognouerit, quærant; & mercatores in oppidis vulgus circumſiſtit, quibus è regionibus veniant; quaſcumque res ibi cognouerint, pronuntiare cogant; & his rumoribus, atque auditionibus permoti de ſummis ſæpe rebus conſilium ineunt*, &c. Morbus igitur Gallicus eſt vitium humanæ curioſitatis: & hæc ratio perquirendi, quid quiſque faciat, dicat, vel etiam cogitet in extremo terrarum angulo. Vitium ab Hebræo vt Moyſes procul abigeret, tabernaculum Deo ſacrum ita conſtituit, vt velo oppanſo, neſciret populus, quid in intimis fieret adytis, ad Exod. 26. num. 33. *Inſeratur velum per circulos, intra quod penes arcam teſtimonij*, &c. Oculis emiſſitiis occurrit Moyſes, quibus rimantur homines curioſè, quidquid aliena in domo latet: velumque oppandit, ne ſit locus perſcrutandi. Nemo igitur ſcire velit, quid Ægyptius velo vectum ferat; illud enim reſponſum auferat, neceſſe eſt; nónne tectum, ne reſciſcas? Teſte Plutarcho *ad lib. de Curioſit.*

Athenienſes Galli a nouis ſtudens rebus.

Exod. 26. n. 33.

17. Ex hac perquirendi cura malum duplex; alterum mordendi, alterum accuſandi. *Neque enim fieri poteſt, vt curioſitatem non ſequatur maledicentia*, &c. quod Plutarcho viſum *lib. cit.* Si mentitur Philoſophus, dic, amabo, cur interrogas curioſè, quis nam homo? vbi natus? à quo genitus? quæ nam viuendi ratio? an vt laudes pulchra; certè fœda carpat vultur, ac è domo efferas in forum. Sene Plautus, *Curioſus* (inquit) *nemo eſt, qui non ſit maleuolus*, &c. Curioſitatem maledicentia, maledicentiam alit curioſitas. Inde eſt, quòd à Paulo mordentur viduæ, quæ non modò verunt otium, *ſed & verboſa, & curioſa, loquentes, quæ non oportet*, &c. Mordax fœminarum genus eſt, ac ne qua deſit copia mordendi, curioſè perquirunt, quid aliena in domo fiat. *Et ideo loquuntur, quæ non oportet, quia omnium facta dijudicant*, &c. ſic D. Thom. Præſcribit Apoſtolus 2. *ad Theſſalonic.* c. 3. *n.* 11. quid hominibus curioſis agendum eſt, & cauſam addit præſcribendi. *Audiuimus enim quoſdam inter vos ambulare inquietè, nihil operantes, ſed curioſè agentes*, &c. Locum ſic interpretor, vt blaterones vel quietem pati non poſſint, nec vno ſtare loco: vel non ſinant conquieſcere homines reliquos dictis aculeatis. Et vnde tantum eſt malum Reipub? ſatagunt blaterones, *nihil operantes, ſed curioſè agentes*, &c. *Neceſſe enim eſt, vt cùm nihil operetur, quod ſit vtile, diſquirat & aliorum vitam; deinde ad detractiones præceps feratur*, &c. nota Athanaſio gnome eſt. Laudo cum Plutarcho Locrenſium legem, quæ hominem mulctari volebat, ſi reuerſus in vrbem peregrè interrogaret: *Nunquid noui?* Timebant fortaſſe Locrenſes, ne curioſitas hominis vrbem turbaret, dictis, quod ſolet, acerbis agitans, quidquid mali ſciret, vel deferens miniſterio ſycophantico. Plerumque enim curioſus explorat mala quæque hominum, vt deferat. ſcilicet Plutarcho Magiſtro, *Delatorum genus ex curioſorum familia eſt*, &c. *lib. cit.* *Curioſus vere delator.*

Curioſus aquè eſt maledicus.

2. Theſſ. 3. n. 11.

Nota ex otio curioſitas.

Quales Darius aures, oculoſque habuiſſe dictus eſt? nónne, ὠτακουστάς, *auſcultatores* ſcilicet, & *exploratores*? curioſus æque, ac delatores ſcias. Quis neſcit ea curioſitatis vitio natū ſycophantis cognomentum eſſe? explorabant malignè quis ficos exportaret, ac deferebant ad Prætorem. Turpe miniſterium: de quo plura habes *parænes.* 7. *ad cap.* 5. *n.* 3. Non hæc Bethulienſibus occaſio, vt ſenatus, populuſque in forum conuenirent, Achioremque interrogarent: *Quid rerum eſſet, quod illum vinctum Aſſyrij reliquiſſent?* &c. Rogant igitur, vt ex dictis colligant quid ad vrbem tuendam faciat. 18.

Delator, ſonus eſt omnino.

Explorare, quid hoſtis agat? quo ſit loco? & quo valeat militum apparatu? de ſchola militari eſt. Fecere id Magni Duces. Quid enim aliud Holophernes cap. 5. num. 3. *Dicite* (inquit) *mihi, quis ſit populus iſte?* &c. Oſtenditque Aſſyrius pertinere ad ſcientiam militarem, vt norint Duces, quæ nam ſint vires, opes, & artes hoſtium. Hac arte Magnus Alexander. *Omni cura veſtigauit quam regionem Darius petiiſſet*, &c. *lib.* 4. Inquirendum igitur in omnia *Tuum, & hoſtium exercitum, locorum ſitum, regionisque naturam noſce*, &c. ait Liuius *lib.* 22. Grande illud Annibalis elogium eſt, loco cit. *Omnia illi hoſtium haud ſecus, quàm ſua nota erant*, &c. ſi plura velis, perlege Lipſium *lib.* 5. *cap.* 16. *de ciu. doctr.* Sciunt Duces, quantum ſit momenti hac in re; ſcilicet, ne reſciſcat hoſtis, quid agant. Deinde quid hoſtis faciat, vt reſciſcat. Hæc occaſio explorandi. Bonus hac parte Ioſue. Prius enim quàm hoſtes aggrederentur, *miſit duos viros exploratores in abſcondito*, &c. *cap.* 2. *n.* 1. Abſurdum arbitratus, ſi hoſtes peteret cæco impetu. Quid ergo mirum, ſi de hoſte Aſſyrio ſcire velint ſeniores Bethulienſes? *Ozias filius Micha, & Charmi, qui & Gothoniel*, &c. *num.* 11. Additus à Iuditha ſocius Chabri, ſcilicet *cap.* 8. *num.* 9. vbi Iuditha; *miſit ad Presbyteros Chabri, & Charmi*, &c. 19.

Ad bonum Ducē pertinet noſcere quid hoſtes agant.

Ioſ. 2 num. 1

Diſquirunt Interpretes, qui nam fuerint homines? Sacerdotes ne, an Principes? Alij contendunt Sacerdotes eſſe; probant ex cognomento: cùm pateat Sacerdotes ſacro textu ſeniores vocari. Satis ad litem facit Lucas *in Actis Apoſt. cap.* 20. *num.* 17. inibi Paulus, *A Mileto mittens vocauit maiores natu*, &c. Græcè πρεσβυτέρους, *ſeniores* Hoſce verò ſeniores fuiſſe Sacerdotes, conſtat ex *num.* 28. vbi Paulus homines admonet de grege curantando. *In quo* (inquit) *vos Spiritus ſanctus poſuit Epiſcopos*, &c. Nec Petrus aliter Epiſt. 1. cap. 5. num. 1. *Seniores, qui in vobis ſunt, obſecro*, &c. Ac ne qua opinandi liberè daretur occaſio, addit *num.* 2. Petrus, *Paſcite, qui in vobis eſt, gregem Dei*, &c. Quod æuo priſco notum eſt adeò, vt probari non egeat? Vrget argumentum Serarius q. 3. probatque ſeniores Bethuliæ Sacerdotes eſſe, ex bello difficili, ex more veteri, ex officio magni Sacerdotis, qui minores Sacerdotes præficeret Rebuſpub. 20.

Act. 20. n. 17. & 28.

Epiſt. 1. c. 5. n. 1. & 2.

Seniores ſacro textu ſacerdotes.

Non tamen euincit nomenclatura, vt 21.

Oziam,

Oziam, & ſeniores reliquos hoc loco Sacerdotes agnoſcam. Magnates, ac Principes rectè dixeris, qui Remp. adminiſtrarent. Vide ad

1.Reg. c. 30. n.26. 3.Reg. c.21. n.8.

Ruth c.4.n.2. *Seniores ciuitatis*,&c. ad 1.Reg. cap.30. num. 26. *Seniores Iuda*,&c. ad 3. Reg. cap.21.num.8. *Maiores natu, & optimates, qui erant in ciuitate*, &c. Quiſnam Ieſſe apud ſeniores Bethlemites? Non quidem Sacerdos.

Seniores ſacris literis ciuium prætores.

Erat vir ſenex, & grandæuus inter viros, &c. 1. *Reg. cap.* 17. *num.* 12. quaſi Remp. ſenex gereret, ac Senatus Princeps. Nec ſeniores aulæ Ægyptiæ dixeris Sacerdotes, ſed Principes: ad hoc enim officium delectus aliquando Ioſephus eſt, *vt ſenes eius prudentiam doceret*,&c.

Pſ.104. n.22.

Pſalm. 104. *num.* 22. Rem conficiat Ioannes *Apoc.*4. *num.* 4. qui quidem inſpexit *viginti quatuor ſeniores ſedentes*, &c. Scena eſt de Chriſto Regum Domino: inibi ſedes altè erecta; circumſtant Principes, ſua nomenclatura ſeniores; vnde *Senhores* Hiſpano, ſcilicet Principes notæ dignitatis: quod Ribera acutè inſpexit. Hoc titulo gaudent ſeniores Bethulienſes, Chabri, & Charmi: gaudet & Ozias, qui quidem *ad cap.*8.*num.* 34. appellatur *Princeps Iuda*,&c. cap.13. num.23. *Princeps populi*, &c. Video ſeniores ciuitatum Principes eſſe Rerump. quibus permiſſa poteſtas, vt ſano cerebro ſtatuerēt, quid eſſet è bono communi.

Seniores rebus gerendis habiles.

Et verò moris erat Perſici, ſeniores emeritæ militiæ Rebuſp. adeſſe, vrbaniſque negotiis conſulere; quod tradit Xenophon *lib* 1. *Cyrop.* Abeunt meam in partem Serar. *quæſt.*3. Tirin. *in Iudith*, Salian. *anno Manaſſe* 9. *n.*44.

22. Difficilior explicatu nodus eſt, qui fieri potuit, vt Ozias, quod patet, Simeonites vrbem teneret Zabuloniam, & inibi principatum geſſerit? ſed argumentum ſi viget, Iuditha item Simeonitis procul abeſſet à Bethulia. Res tamen ſecus habet: quod patet ex *cap.*8. *num.*1. & 3. *ex cap.*9.*num.*1. & 3.*ex cap.*9.*n.*2.

Alienus à populo, non alienus à principatu, ſi cerebrum habeat.

Reſpondent Serar. Salian. Tirin. interpreteſque alij, Oziam, etſi aduenam, vtpote virum magni cerebri, ciuitate donatum, præfectúmque Bethulienſibus. Addunt, abrepto in Aſſyriam populo, homines inde quamplurimos furtim in patriam reueniſſe, quibus liberum erat, quo vellent domum parare, turbatis malè rebus: ſic Oziam, & comites ſeſe in Bethuliam recepiſſe. legas 4. *Reg. cap.* 17. *num.* 28.

4.Reg. c. 17. n.28.

Vnde conſtat Sacerdotem ſanguinis Iſraelitici miſſum ab Aſſyria in Samariam, vt doceret, quo Deus metu colendus eſſet. Puto ego, cum Sacerdote Iſraelitico homines alios eò loci conueniſſe, quos inde Ezechias accitos voluit in Ieroſolymam, miſſis literis; quarum

2. Par. c. 30. n. 6.

hæc ſumma erat ſententia 2. *Paralipom. c.* 30. *num.* 6. venirent, Deóque ſeruirent ſpe concepta veniæ: Deus enim piè commotus, *reuertetur ad reliquias, quæ effugerunt manum Aſſyriorum*,&c. Ergo homines alij, vel ab exilio in patriam furtim rediere, vel, ne caperentur ab Aſſyrio, ſubtraxere ſeſe in ſolicitudines, regioneſque exterarum nationum; vt inde ſuam quiſque vrbem, aut alienam repeteret, tumultu belli ſedato. Hoſce inter homines fortaſſe Ozias, Chabri, & Charmi, ſeniores populi, hoc eſt, Principes Rerump. Nec immeritò ſeniores appellantur, qui rebus prouident publicis. Nemo enim erit, qui neget,

PARÆNET. VIII.

Senectutem vrgere maximè ad bene agendum.

SEniores vulgò vtiles eſſe rebus publicè gerendis, probo latè *parænet.*6.*ad cap.*2 ſcilicet ex rerum periculis haurit ſenex multum ſapientiæ. diſcuſſum id inibi. Via nunc alia terenda eſt, ac docendum, qua vi ſenectus vrget hominem, vt ſanctè prouideat, quod ſcitè præuidet. Ad conſcientiam, non ad ſcientiam ſpectat parænericus. Nam ſenectus aperit tumulum, & animo infert Deum Iudicem; vnde metus ſenibus eſt malè agendi: & verò conſcientiam vereri ætatis prouectæ officium eſt. Accuſant delatores adulteram apud Magiſtrum Dominum *Ioann.* 8. vrget delatores iudex num.7. *Qui ſine peccato veſtrùm eſt, primus in eam lapidem mittat*,&c. Sed non audent accuſatores iuſſa facere: imò abeunt pudore contracto, *incipientes à ſenioribus*,&c. Obiecerat accuſatoribus conſcientiam ſcelerum iudex, ac conſcientiarum inſpector Chriſtus, cùm ſcriptitaret, terram digito exarans. Nam textus eſt num.6. *Digito ſcribebat in terra*,&c. Neceſſe erat, vt doctrinam morum ſeniores faciliùs exciperent: vnde fugam priores capiunt. quod Ambroſio placuit Epiſt. 51. *Qui priores vim intellexerunt ſententia, quaſi prudentiores; & cœperunt ſua magis peccata deflere*,&c. Quid agat ſenex aliud, quàm deflere errata prioris ætatis? & metu contracto ſpectare Deum Iudicem humanarum actionum? ne quid non agat piè, ſanctè. Scienter admodum Paſchaſius tractu vitæ extremo Ieremiæ lamentationes verſat, animumque emollit pia commentione: vbi nulla non eſt deflendi ratio; cur id fecerit, addit Paſchaſius ætatis, ac virtutis exactæ vir, *Et quia hac ætas alios poſcit mores, licèt ſerò, quia ſemel domum luctus intraui, propoſiti tanti operis ſtudia non tranſire*, &c. Sic præfatur ſenex, monetque ſeriò ſanari homines morbo ſenectutis, ne quid peccent liberè; ſed abluant lachrymis ſordes animi, & abſtergant ſacco cilicino. 1.

Seniores eſt conſcientiam vereri ...

Quæ ad conſcientiam ſedandam faciunt bene ſenex verſat.

Quid verò peccet? quid piè non agat? qui mortem videt ſenex in ianuis? Priores ad Magni Dei aram, ad piam curam, ad ſacrum leſſum Iohel ſenex euocat, cap.1. num.2. *Audite* (inquit) *hæc ſenes*, &c. Nec ſui oblitus addit Vates num.14. *Sanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate ſenes, omnes habitatores terræ*, &c. Prior de ſenibus vox eſt, quàm de hominibus reliquis: & quidem iure merito priores euocantur ſenes, *quorum ætas vicina morti, maturaque ſententia, magis timorem, ac Dei cultum ſuſcipit*,&c. Tantum Hieronymus. Vitæ breuitas cogit hominem piè viuere, & rebus ſanctè gerendis inſtare. Quos enim alios, quàm ſanctos mores colat ætas prouecta? quas nam preces, niſi graues mittat? quoſnam fletus, niſi pios edat? Id adeò verum eſt, vt ſenem Moyſes perinde, ac hominem vita ſanctum dicat. Lego Adamum, & viros ab Adamo alios annis plurimis vixiſſe, quod patet *Geneſ. cap.* 5 *num.* 5. nemo tamen ſenex audit. Lego Noethum, & ab Noetho homines plurimos vixiſſe longiſſimè, quod habes 2.

Iohel. 1. n.2. & 14.

Senectus Dei metum prior concipit.

Gen c 5.n.5. c.8.n.29.

Gen.

Geneſ. 8. *num.* 29. *& cap.* 31. *num.* 53. Nemo tamen dictus ſacro textu ſenex eſt. Primus hoc titulo Abramus gaudet, etſi minoris

Gen. 25. n. 8.

ætatis homo, Gen. cap. 25. num. 8. *& deficiens mortuus eſt in ſenectute bona*, &c. Cur ita?

Senex ſacro textu, bonus homo, ac pius.

Pulchrè Hieronymus ad Pſal. 91. *ſed propterea ſenex dicitur, quoniam ſenectus ipſius inuncta fuit oleo vberi*, &c. ſenectus ſcilicet ad honeſtum ſui finem prouecta commendatur pia cura animi, & boni Dei indulgentia. Si quid enim Philo rectè ſentit ad lib. de Noë, *Cùm à benigno Deo bene afficitur animæ ratio, ſimiliter ſapit, & fit ſenior*, &c. Addo Iſaacum, Abramo

Gen. 35. n. 29. & 48. n. 10.

iam laudato ſenem appellatum eſſe, Gen. 35. num. 29. *& appoſitus eſt populo ſuo ſenex*, &c. Quid Iacobus? Nónne captus oculis ſenectutem probat ſuam? certè *oculi caligabant præ nimia ſenectute*, &c. *Geneſ.* 48. *num.* 10. Senes Moyſes inducit hoſce homines; reliquos vita defunctos dicit, non tamen ſenes deceſſiſſe. Nec ego id miror; conſtat enim Abramū, Iſaacum, & Iacobum piè admodum vixiſſe, Deo familiares homines: quæ ſeniorum nota eſt

Senex eſt, qui Deo piè vacat.

intima, teſte Hieronymo. *Qui enim ſimul Domino ſeruierunt, rectè ſenes Domini ſimul nuncupantur*, &c. Illud Moyſes voluit ea, ac nobili nomenclatura ſenectutis ſignari homines virtutis exactæ, vtpote quo vitæ breuitas impellat in omnem ſanctitatem.

3. Inde Seneca ad Lucilium Epiſt. 32. *Multum nocet, qui moratur, maxime in tanta vitæ breuitate*, &c. quò ſpectat Chriſti adhortatio

Matt. 4. n. 17.

Matth. 4. num. 17. *Pœnitentiam agite*, &c. Cur id monuerit Magiſter Optimus, apponit proximè. *Appropinquauit enim regnum cælorum*, &c. Id verò eſt. In ſenium mundus vergit, & prope interitum eſt: inſtat mors, vltima linea rerum, vt è viuis abſcedat gens humana. Quid igitur faciundum eſt? *Pœnitentiam* (inquit) *agite*, &c. Textu ſic excuſſo, monet

Vrget ad pœnitentiam ætas vltima.

Chryſologus ſerm. 167. *Pœniteamus fratres, pœniteamus citò, quia ſpatium temporis iam negatur, iam nobis ipſa hora concluditur*, &c. Quòd ſi inter vitam, & mortem vna tantùm hora intereſſe viſa eſt, vrget mundi ſenectus ad piè viuendum, ac dolendum. Mentior impudenter, ſi meus Chriſtus ex vita horaria non vrgetur ad ſcholam piè inſtruendam? *ſciens, quia venit hora eius*, &c. *Ioann. c.* 13.

Ioann. 13. n. 1. & 33.

num. 1. Pio ad Crucem affectu properat amans humani generis: prius tamen quàm *tranſeat ex hoc mundo ad Patrem*, &c. Magiſter ſermonem texit latè *num.* 33. & vox ad auditorium prima eſt, *Filioli, adhuc modicum vobiſcum*

Adigit ad concionem verſandam mors imminens.

ſum, &c. Meminit de vitæ exitu Magiſter Deus, quaſi expurgaret ſeſe de ſermone longiori, *vt ipſum diligenter attendant, incitans; quippe qui iam ad Patrem properaret*, &c. Hæc ita Clemens Alex. 1. *Pædag. cap.* 5. Nec Magiſter ad ſermonem texendum, nec ad excipiendum torpere auditor poterat, cùm tempus adeò breue eſſet. Vel à receſſu Magiſtrum euocat hæc temporis breuitas ad homines admonendos. Longè ab vrbe Chriſtus in lo-

Mar. 1. n. 35. & 37.

cum abierat, *ibique orabat*, &c. *Marc. cap.* 1. *num.* 35. Aduolant Apoſtoli, auditorióque parato Magiſtrum inuitant ea voce, *Omnes quærunt te*, &c. *num.* 37. Tunc Magiſter, vt ſatis diſcipulis faceret, *Eamus* (inquit) *in proximos vicos, & ciuitates, vt ibi prædicem; ad hoc enim veni*, &c. Quò tantus amor docendi, vt vicos

Multus à vita breui ſtimulus eſt ad rectè agendum.

ruxtà, ac vrbes percurrat bonus Magiſter? Victor Antiochenus optimè. *Peregrinationis ſuæ tempus breue futurum ſciens, doctrinæque ſuæ theſauros cum aliis communicare volens, ait: Eamus in proximos vicos*, &c. Quantus à vita breui ſtimulus eſt ad rectè agendum? Agamus, quod inſtat, neceſſe eſt, ne opportunitatem agendi mors corrumpat: & quo ad tumulum propiùs accedunt, eo vehementiùs accendantur ſenes ad bene viuendum.

Fit plerumque: & inde eſt, quòd ſenes rebus adminiſtrandis ſeligantur, vtpote defæcatiores ſenſu homines, & vita ſanctiores. Senes Moyſes, Deo iubente, deligit, qui tractare 4.

poſſint lites populi, & negotia reliqua. Num. cap. 11. num. 16. *Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenibus*, &c. Non ſunt iuuenes in hoc

Num. 11. n. 16.

albo, quaſi rebus iuſtè agendis ineptiores: viros Deus auitos voluit ætatis æque, ac virtutis exactæ. *& factum eſt hoc propter honeſtatem*, &c. teſte Abulenſi q. 38. ſcilicet cùm Hebræus ſenes videret, viros vtique bonos eſſe crederet, & reuerenter haberet. *quos proſtatu etiam præterito reliqui venerarentur*, &c. & quidem ſenectus vitæ ſanctæ plerumque nota eſt, quæ non ſinit homines agere improbè.

Præſtant ſenes ad ciues regendos ex honeſtate & veneratione.

Quis nam Iudex ille eſt humani generis apud Danielem cap. 7. num. 9. *& antiquus dierum ſedit*, &c. Hæc verò ſchema eſt iudicis, qui

Dan. 7. n. 9. 10. & 11.

reos damnat ex ſyngrapha, *Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt*, &c. *n.* 10. Sed quos nam iudex peragit reos ſcelerum? *Vidi* (ait Vates) *quoniam beſtia interfecta eſſet*, &c. *num.* 11. Auctoritatem iudicis, imò ſanctitatem probat, vbi ſenectutem laudat, cuſtodem iuſtitiæ. Video, quo iure

Seniores ſanæ ſententiæ crebro conſeres.

Ecclesiaſtes c. 10. n. 6. *Væ tibi* (inquit) *terra, cuius Rex puer eſt*, &c. Cùm arcet iuuenes à regno adminiſtrando, laudat ſenes, ait Hieronymus. *Lege Danielem, vetuſtum dierum inuenies Deum. Lege Apocalypſim c.* 1. *n.* 14. *& caput Saluatoris candidum, vt niuem, reperies*, &c. Laudata in ſene rerum ſcientia: probata morum caſtitas, iudicem commendant celebratæ iuſtitiæ, quem ſenectus à bono, & æquo non ſinit abire.

Eccl. 10. n. 6.

Num. 12. In medio itaque ſeniorum, & in conſpectu omnium, Achior dixit, &c.

Num. 13. Et quemadmodum ipſe Holophernes iratus iuſſerit eum Iſraelitis hac de cauſa tradi, &c propter hoc, quod dixiſſet: Deus cæli defenſor eorum eſt.

Commentarius.

23. PRudentes admodum Principes, viri ſeniores, excipiunt Achiorem pleno Senatu, & plebecula in concilium euocata. Ne, ſi Principes hominem audirent clanculò, venirent in ſuſpicionem proditæ Bethuliæ: quæ quidem ſuſpicio negotiis gerendis peſtis eſt. Nec Achior Bethulienſibus ſuſpectus de perfidia eſſe voluit: ac proinde luce palàm, & pleno

concilio

e oncilio rem explicat vniuerſam. *In medio ſeniorum, & in conſpectu omnium*, &c. Habebat in oculis ſuſurrationem omnino ſuſpectam eſſe; hæc occaſio Bernardo nata, vt admoneret Eugenium lib. 4. *Clandeſtinas, & ſuſurratas delationes non recipias, maximè detractiones cenſueris*, &c. Et verò, qui palàm non dicit, dicam plerumque dicat neceſſe eſt, & adminiſtrum falsò reum peragat. Vrget Bernardus iterum. *Hanc velim regulam tibi conſtituas, vt omnem, qui palam veretur dicere, quod in aurem locutus eſt, ſuſpectum habeas: quod ſi, te iudicante, dicendum coram ille renuerit, detractionem iudices, non accuſationem*, &c. Dolo inuadit hoſtem, qui pugnam detrectat, aperto Marte. Vnde ſcitum illud Chriſti Domini apud Ioan. c. 3. num. 20. *Qui malè agit, odit lucem*, &c. Malignè ſuſurrones vrgent negotium. Nam Paulus *ad Rom. c. 1. n. 29.* vbi mordet homines plenè affectos *dolo, malignitate*, &c. appellat proximè n. 30. *ſuſurrones, detractores*, &c. Scitè ait Ambroſius, *ſubiecit, malignitate, quæ gignit ſuſurrationes, atque detractiones*, &c.

Diſertè occulto detractor adminiſtrum ſtruit publicum.

Io. 3. n. 20.

Rom. 1. n. 29. & 30.

Suſurrones malignè detrahunt.

24\. Quid inde mali Reipub.? malum, ſi non multiplex, certè duplex eſt. Quandoquidé, & reus agitur bonus quiſque, aditu obſtructo calumniæ amouendæ; & Princeps fama periclitatur, & vita. Cautum id ſuo Traiano voluit Plinius, planè excitans, *Ne reſpexeris clandeſtinas admonitiones, nulliſque magis, quàm audientium inſidiantes ſuſurros*, &c. hæc in panegyrico. An Apollo veriora dixerit? facit delator clancularius, vt Princeps credat facilè, quod minus placet, & quaſi maieſtate læſa in omné abeat lanienam hominum. Tectus ſuſurro clanculario dolus eſt. Hoſce delatores arcebat Dauid procul ab aula, ad Pſ. 100. n. 5. *Detrahentem ſecretò*, (inquit) *hunc perſequebar*, &c. Cur enim via clandeſtina delator viget? Ad litem Chryſoſtomus apponit. *Illud ſecretò, declarat facti incertitudinem, vna cum diffidentia loquendi*, &c. & ſatis admonet ſecretis criminationibus eò ſpectare ſuſurrones, vt & reum tutò premant, & Regem cautè fallant. Hac ſe nota exutum voluit Achior: ac proinde, quæ de Aſſyrio ſenatu dicit, palàm docet, *& in conſpectu omnium*, &c.

Principem interturbat occultus delator, & cum populo miſcet.

Pſ. 100. n. 5.

Dictis diffidit clandeſtinus delator.

25\. Non tamen denarrat Ammonites, niſi quæ Hebræo placent, ſtudio quidem gentis allectandæ, vt benignè excipiant hominem, qui vitæ periculo defendiſſet, & laudaſſet populum Deo familiarem. Accipiunt libenter homines, & credunt facilè, quæ ad laudem pertinent domeſticam. Inde Cæſar ad lib. 3. de Gallic. *Libenter homines, quod volunt, credunt*, &c. A quo Chryſoſtomus rem fortaſſe excepit, vt moneret populum Antiochen. Hom. 50. *Quæ quiſque vult, hæc & exiſtimat, & expectat*, &c. Quis enim laudum ſuarum ſtudio non tenetur? quis ab adulantibus non lactatur ad fraudem vſque? *Facilè impoſturam facit, quidquid delectat*, &c. ait Theologus *Orat.* 4. hac via Bethulienſes captat Achior, non vt fallat, ſed vt alliciat. maximè id, cùm dicat ſe vita periclitatum, ſuſcepta defenſione populi Iudaici. *Qualiter populus Holophernis voluiſſet propter hoc verbum interficere eum*, &c. Multa hiſce dictis vis ineſt ad perſuadendum, ad amorem conciliandum, ſcilicet tueri laudem gentis alienigenæ vitæ periculo, grande facinus! Gratum opus! *Vix enim pro iuſto quis moritur: quoniam pro bono forſitan quis audeat mori*, &c. opponit Apoſtolus *ad Rom. c. 5. n. 7.* Sed nodus in loco difficilis: vt obiter ſoluã, paucis, aduerte, monebo. Nam interpretes alij iuſtum à bono diſtare negant; quare ſi quis pro viro iuſto vix pati, ac mori velit, pro bono vix crucé, necémque ferat, neceſſe eſt. Pulchrum enim eſt facinus celebratæ amicitiæ, quo tria tantùm amicorum paria commendantur. Diuidunt alij iuſtum à bono, & iuſtum accipiunt pro viro exactæ iuſtitiæ: bonum verò ſumunt pro viro notæ beneficentiæ. Claudit ſignificatum, *Bona Iuno*, &c. apud Maron. lib. 1. *& bonus Aceſtes*, &c. Deinde Parœmiaſtes beneficium appellat bonum hominem, *Prou. 22. n. 9.* Inibi enim, *Bonus ad miſericordiam*, &c. Hebraicè טובעין *Tobain*. Id verò eſt, *bonus oculo*, &c. Quos nam ſibi milites profuiſſe aſſerunt Nabalis ſeruitia, niſi bonos homines? 1. Reg. 25. n. 15. *Homines iſti boni ſatis fuerunt nobis*, &c. Nam pars bonitatis eſt à vi abſtinere, cùm locus eſt, & poteſtas. Hoc igitur ſignificato dixeris bene homines beneficiarios fortius adeſſe beneficis, quàm viris celebratæ iuſtitiæ: *quoniam pro bono quis forſitan audeat mori*, &c. vtrumque tamen eſt plenum opus aleæ; ſcilicet, vt quis pati, an mori velit pro domeſtico, ne dum pro alieno.

Quod placet, libenter accipit, & credit auditor.

Veleſ. in Iudith.

Rom. 5. n. 7.

Bonus vtraque ſchola beneficus.

Prouerb. 22. n. 9.

1. Reg. 25. n. 15.

Alluit beneficentior potius, quàm iuſtitia.

Auget gloriam amicitiæ grauior occaſio patiendi: quod in Caligula commendat Suetonius *c. 15.* cùm in Inſulas ad transferendos matris, fratriſque cineres, feſtinaſſet tempeſtate turbida; *quo magis pietas emineret*, &c. Hæc profectò teſſera eſt exactæ amicitiæ, vt aduerſis rebus caput obiicias, nè amico deſis. Laudatus hac fide Bloſius eſt, quippe qui maluerit damnatos à Senatu Gracchi mores tueri apud Lælium, quàm ſuum ſilentio periculorum cauere, cum turpi nota deſertæ amicitiæ. Vnde Valerius, *Bloſius* (inquit) *nec ſilentio honeſto, nec prudenti ſermone ſalutem ſuam tueri voluit; ne qua ex parte infelicis amicitiæ memoriam deſereret*, &c. *lib. 4. c. 7.* Hoc amicitiæ numen Achior piè coluiſſe viſus eſt, qui ne graues quidem minas timuit, *propter hoc verbum*, &c. Verbum pro re ſumi, planum ſacro textu eſt. Satis mihi facit Moyſes *Exod. c. 2. n. 14.* Cùm enim ſciret cædem à ſe patratã circumferri ſermonibus hominum, timet, & ait: *Quomodo palam factum eſt verbum iſtud*: &c. Addo Senatum ab Petro collectum, vt diſputaret de re dubia: quod ita Lucas explicat Act. c. 15. n. 6. *Conuenerunt Apoſtoli, & ſeniores videre de verbo hoc*, &c. Non aggero, quæ paſſim occurrant: ſed expendo, dixiſſe Achiorem apud Bethulienſes, quidquid apud Holophernem dixerat de Magni Dei indulgentia aduerſùs Hebræum populum: quod in laudem cedit Gentis vniuerſæ; & facit maximè ad gratiam conciliandam hominum: ſcilicet vt pateat

26\.

Probatur aduerſis amicitia.

Exod. 2. n. 14.

Verbum ſacro textu, res eſt.

Act. 15. n. 6.

Parænet. IX.

Alienam gratiam parari laude compoſita.

1\. NEmo non tenetur laudis ſtudio, proindéque laudatos homo cedit facilè adulationibus; vel hoſtem, ſi laudes, blandiendo vincas:

ſcilicet, quam quiſque laudem cupit, libenter excipit. Popiſmo lenitur equus; tinnitu mulcentur apes; Muſica trahuntur Delphines; paſtor arundineo carmine paſcit oues; ducit homines quocũque velis, amor gloriæ, laudũmque affecta cupido: quibus prudens quiſque mercatur gratiam hominum. hac via ſuam à conuentu Bethulienſi gratiam captat Achior. Quare Holophernem taxat, qui veri magiſtrum, *diuerſis iubeat interire ſupplicijs; propter hoc, quod dixiſſet: Deus cœli defenſor eorum eſt*, &c. *num.* 13. Deum laudat, quo Hebræus vno fruitur; Hebræum commendat, quo Deus piè colitur. hanc ſibi viam terendam eſſe dixit Gabaonites *Ioſue c.* 9. *n.* 6. Fractus metu Senatus Gabaoniticus Legatos mittit, qui pactum cũ Hebræo feriat amicitiæ perpetuæ. Abeunt Oratores, Senatum conueniunt, populũmque Iudaicum: deinde laudes texunt de Magno bonóque Deo; ac de populo Dei familiari

Ioſ. c. 9. n. 6. & 15.

n. 9. *Venerunt ſerui tui, in nomine Domini Dei tui*, &c. quaſi Oratores ex pio Dei cultu laudem eruerint Ducis, ac militis, vtpote qui

Laus gentis Iudaicæ à Deo piè culto.

Deum colerent Maieſtatis vnicæ *Nam magna laus ipſorum erat, quod haberent meliorem Deum, quàm Gentes aliæ*, &c. Sic Abulenſ. *q.* 15. Addunt Oratores, quo metu Deum exercituum recognouerint. *Audiuimus enim famam potentiæ eius*, &c. hæc pro ſuo modulo in Dei, populique laudem concinnarunt, vt ſuam allicerent in ſententiam. Abulenſis iterum. *Hic captant beneuolentiam laudantes Iſ-*

Captatur beneuolentia auditorio laudato.

raelitarum, &c. Nec fortuna male ceſſit: quod patet n. 15. *Fecitque Ioſue cum illis pacem*, &c. Tanta in laudum cantico vis eſt, ad parandam gratiam vel gentis alienigenæ. Et verò, *cùm Iſraelitæ deſiderarent cultum, & gloriam Dei ſui: quando audiebant aliquem laudare Deum, gaudebant, & inclinabantur magis ad faciendum bene*, &c. Hæc ab Abulenſi.

2.

Facilis ad impetrandum via eſt laus virtutis, aut maieſtatis alienæ. An peccet Apoſtolus Philemone laudato? Lego quid Ma-

Ad Philem. n. 5. & 10.

giſter ſcripſerit diſcipulo n. 5. *Audiens charitatem* (inquit) *tuam, & fidem*, &c. Eò tamen ſpectat Apoſtolus, vt hominem illiciat ad piè agendum. *Obſecro te* (vrget Apoſtolus) *pro Oneſimo*, &c. *n.* 10. Certè cùm laudes recenſet, non fallit Paulus, ſed lactat; & quod optat,

Laudat Apoſtolus, & lactat ad perſuadendum.

laudando parat; Auctor eſt Hieronymus. *Vt Philemon ille prudenter, ac diſpenſatoriè laudatus, non auderet negare; ne ſuis laudibus videretur indignus*, &c. Cedat laudibus neceſſe eſt, qui laudibus aures non occludit. An adulatur Abigailla, cùm Dauidem ſalutat viui Re-

1. Reg. 25. n. 25.

gem? 1. Reg. 25. n. 25. *Ne ponat* (oro) *Dominus meus Rex*, &c. Quærunt interpretes vnde nouit mulier Dauidem regno potiturum eſſe? an à Samuele? reſpondent, id fortaſſe eſt: an à fama publica? addunt, nec id à vero alienum: quod probat Abulenſis *q.* 7. Placet, quod alij voluere, Dauidem ſcilicet Regem ab Abigailla ſalutatum, vt altè laudans impetraret veniã marito facilem. Habent id viri boni apud Abulenſem, *loco citato*, probantque

Laudibus cedit ſuis trahitur homo.

Abigaillam ſcitè feciſſe, *vt eum inclinaret ad clementiam, vocauit Regem*, &c. quaſi virtus hæc Regum eſſet nota genuina. Prudens admodum Abigailla, quæ gratiam ſibi facilem à Duce laudato pollicetur. Gratè ſe loqui putant Salphatides Virgines, cùm Moyſen Dei amicũ dicunt? & continuum *Num. cap.* 27. *n.* 3. Num. 27.

Damnant Virgines ſeditionem Core Auctore n. 3. & c. 16.

excitatam; & patrem laudant. *Nec fuit in ſeditione quæ concitata eſt contra Dominum*, &c. Si n. 3.

textum repetas *cap* 16. *n.* 3. tota in Moyſen, ac fratrẽ debacchata eſt tempeſtas. *Cùm ſtetiſſent aduersùs Moyſen, & Aaron, dixerunt*, &c. Dicãt alij lædi grauiter Deum, cùm viri boni læduntur: quod à Saulo diſcas *Act.* 9. *n.* 5. tanta Dei cum viro bono eſt amicitia. Cùm verò ſorores virgines hæreditatem adire paternam vellent, Auctore Moyſe, *Date nobis poſſeſſionem*, &c. Laudant Moyſen à Dei amicitia, vt faciliùs obtineant. Id quidem Abulenſis q. 1. *In quo* (inquit) *ſe habent rhetoricè ad perſuadendum; cùm enim dixerunt contra Deum eſſe, quod erat contra Moyſen, magis illius mouerent animum*, &c. Quod ſic explices, neceſſe eſt. Laudari Moyſen commendatione auguſtiore; vel quòd vehementius Dei iniuria quam ſua, & fratris contumelia commotus eſſet; vel quòd tantum cum Deo commercium haberet, vt qui Moyſen læderet, Deum læſiſſe videretur. Vtramque verò laudem inducunt Virgines Salphatides, vt flectant iudicem. *In quo ſe habent rhetoricè ad perſuadendum*, &c.

Præfecto læſo Deus læditur.

Flectit facilè, qui præfectum laudat.

Quid ſi Magiſtrũ Deum ea laudũ cantilena mulcendũ eſſe putant homines, ac Dæmones? 3.

Hac via Nicodemus Ioan. 3. n. 2. *Rabbi* (inquit) *ſcimus, quia à Deo veniſti Magiſter*, &c. Ioan. 3. n. 2.

Titulo nobili Phariſæus Chriſtũ afficit, quo doctrinã Magiſter ſuam exponat, certò ſciens titillari homines laudũ amore; & facile impetrari, quidquid petitur laude compoſita Caietanus pulchrè. *Dicit hoc, quia diſcendi cauſa veniebat: vt hac profeſſione Ieſum inuitaret ad docendũ*, &c. Errat Nicodemus, ſi putat Chriſtũ laudum blandimẽto excitari ad agendũ; non tamen errat, ſi credit magnã in laudum lenocinio vim ineſſe ad contrahendã gratiam hominũ. Hoc lenocinio Diabolus Chriſtũ mitigate voluit, & arcere à ſuo corio manum acerbam *Marc. c.* 5. *n.* 7. ſic enim ille, *Quid mihi, & tibi, Fili Dei altiſſimi?* &c. Hæc Diabolus in Chriſti laudem, cùm hominem obſideret; ne laudatus hoſtem Chriſtus pelleret, quem vrgebat n. 8. *Exi ſpiritus immunde*, &c. Laudo teſtem Chryſologum ſerm. 17. *Credit infelix, vt quem tentatione vincere, quem muneribus nequiuit inflectere, poſſit adulatione pulſare*, &c. Fidit maximè laudum blanditiis Diabolus ad conciliandum animum cuiuſque hominis.

Ducuntur homines laudis amore

Marc. 5. n. 7. & 8.

Hac arte Deus vtitur, vt Virginem ducat in 4.

virtutis amores. *Surge*, (inquit) *propera, amica mea, columba mea, formoſa mea, & veni*, &c. *Cant.* 2. *num.* 10. Et quaſi laus hæc Cant. 2. n. 10.

ſimplex minus vrgeret, laudes multiplicat, & 13.

num. 13. *Surge amica mea*, &c. Totus in laudum blanditiis Chriſtus eſt, qui ſponſam velit inſtare agris colendis, vitibus putandis, vulpibus capiendis: certus omnino Deus ea laudum vi trahi animos humanæ gentis. quod Philippus inuenit lib. 3. in Cant. c. 11. *vt poſſit magis voluntariã promouere, ſtudet eam blanditiis, blandiſque nominibus demulcere*, &c. Placet in hanc litem, quòd Angelus Dei matrem laude prius mulcet compoſita, quàm aſſenſum exprimat

Vrgent laudes ad rem bene gerendam.

Luc. 1. n. 30. 31. & 38.

expri[illegible]: Prius enim quàm dicat matrem cœlo quæſi[illegible]am, *& paries filium*, &c. *Luc. 1. n. 31.* lau[illegible] vir[illegible]inem, & in aures ingerit quid-qui[illegible] virtutis habeat, & gratiæ, n. 3[illegible]. *Aue gratia plena, Dominus tecum*, &c. Sapiens admodum Angelus! qui eo laudum cantico virginem al[illegible], v[illegible] at liquidò, *fiat mihi*, &c. n. 38. [illegible] ſecum Angelus, cùm vellet orationem agere.

Aſſenſum laudes expri-munt.

Cum no[illegible] mihi ſermo[illegible]is ingreſſus fuerit, ſalutatio: nam hæc vox [illegible] ment in pri[illegible] demul[illegible] is, &c. S[illegible] An[illegible] A[illegible] *de ſ[illegible] Ang.* Ma[illegible] tus [illegible] Angelus [illegible] blandiment[illegible] magnam [illegible] matrem [illegible] pe[illegible] credit ad effectum [illegible]. Nec [illegible] alter, qui H[illegible] laudat[illegible] Dei [illegible] per[illegible] atum, [illegible] id H[illegible] uem, & [illegible] dixit pro [illegible] o [illegible] lo, Hebræóque laudando, n mi[illegible] *Deus ali[illegible] ecrum eſt*, &c. n. 3. [illegible] quidem ſatis erant, vt H[illegible] ve an[illegible] taret. [illegible] p[illegible] ho[illegible]. Qui [illegible] abſens a[illegible] a[illegible] h[illegible] mo eſt [illegible] amicitiæ. Vnde [illegible]

PARÆNET. X.

Conſtantem amicitiam probari abſentia.

1\. QVicumque amicum agit, in [illegible] tantùm oculis, abſens verò ſilet, imò negat, [illegible] niger eſt, & perſonatus amicus; nec [illegible] [illegible]ere amicitiam, quæ propè, & longè ſuum [illegible] eſt officium, tenétque teſſeram: nec, quod [illegible] aſtat adulator, coram laudat, & colit, à tergo ſilet & negat. Vitium hoc eſt amicitiæ temporariæ, vt ſoluatur abſentia: quod à Chaldæo Vates ſibi metuens, *Daniel erat in foribus Regis*, &c. *Dan 2. n. 49.* Receptus in Regis amicitiam Hebræus timet, ne illæc [illegible] amoris, ſi abſcedat ab aula, ſidem [illegible] [illegible]uam figit, ſcilicet illud ingerens.

Dan. 2. n. 49.

Am[illegible] ver[illegible] non eſt [illegible] [illegible]ge ab [illegible].

Quantùm oculis, animo tam pr[illegible] ibit amor, & quid [illegible] nutat. *Vt enim [illegible] Regem in amicitia, adeo non recedebat de latere eius: ne in [illegible] in eius abſentia odium ſeminarent*, &c. Tam vitrea eſt Regum amicitia, vt momento ſoluatur, ſi amicus abſcedat ab oculis: neque enim deſunt, qui ex abſceſſu componant calumniam, præterquam quòd abſentia deferueſcit amor. Id ſibi cautum volens, *Daniel erat in foribus Regis*, &c. An & Petrus id ſibi timet à Ioanne, ſi procul abeat? fortaſſe non fallo. Petro iubet Chriſtus Dom. *Sequere me*, &c. *Ioan. c. 21. n. 19.* Vocatus à Magiſtro Petrus, & penè ſecutus, quærit à Domino, quid fiet de Ioanne, *Domine, hic autem quid?* &c. *n. 21.* Amat Ioannem Petrus, nec amicum à ſe longè abeſſe patitur: quod probat Chryſoſtomus, Hom. 87. *Cùm vellet Petrus ſocium, ac collegam, inquit: Hic autem quid?* &c. Addo ego Petrum ſibi cauiſſe, ne Iohannes abſens abſentem amicum obliuiſceretur. Hoc metu ſocium ſibi Iohannem voluit, poëticum illud animo repetens,

[illegible]aria eſt [illegible] amicitia.

Io. c. 21. n. 19. & 21.

Amicus longe ab amico [illegible] neſcit.

Quantùm oculis, animo tam procul ibit amor, &c.

2\. Amicus Dei Abramus erat, quod Iuditha nouit *cap. 8. n. 22.* Sed erat abſens quodammodo, cùm Deum non videret, & nata occaſio amicitiæ diſſoluendæ. Quid ergo Deus? modò Abramum alloquitur amicè *Gen. 13. num. 14.* modò ſeſe viæ præſtat ſocium *Gen. 12. num. 1.* nunc ſuam opem, operamque pollicetor, *Gen. 15. num. 1.* nunc vrget amicè ad viam ſanctitatis *Gen 17. num. 1.* tandem Abrahami domum intrat, vt cibum capiat. *Apparuit illi Dominus in conualle Mambre*, &c. *Gen. 18. n. 1.* Contubernalem ſibi Abrahamum Deus voluit, quem amabat; nec ab amico ſoſtinebat abeſſe, *ſo[illegible], dum ad Ilicem viſitat*, &c. ait Saluianus *lib. 1.* Et quæ nam Deum cura ſollicitat: vt Abramum ſuo in luco velit adire, ac videre? Suo actus amore Deus, ac de Abrahami amore ſatagens quietem pati non poterat, erat enim De[illegible] cura, ne Abrahamus ab amico abſ[illegible], [illegible] ad amicitiam: è cœlo adu[illegible], Abrahamum conuenit, amanter alloqu[illegible] ſocius, domum, ac menſam petit [illegible], *dum ad Ilicem viſitat*, &c. vt Abramus Deo præſens amicitiam foueret, quam abſens à Deo fortaſſe diſſueret. Tanta [illegible] vis eſt ad ſoluendam amicitiam, inde natum Regis ſcitum, Prou. c. 27. num. 10. *Melior eſt vicinus iuxta, quàm frater procul*, &c. ſcilicet frater à fratre ſeiunctus facile deponit animo fraternam charitatem: nec amicum Lucas agnoſcit, niſi vicinum c. 15. n. 6. nam oue recuperata paſtor *veniens domum conuocat amicos, & vicinos*, &c. quaſi amicitiam non poſſit alere, qui longè abeſt.

Gen. 18. n. 1.

Abſentia deferueſcit amor.

Prou. 27. num. 10.

Amicitiam abſens ægrè alit.

Ergo, qui amicum abſens abſentem colit, ac tuetur, amicus verè omnium horarum, homo eſt celebratæ amicitiæ. In hoc albo Achior eſt, in hoc Achimelech. Pontifex *ad 1. Reg. c. 22. n. 13.* Accuſatus apud Saulē Achimelech, vti hom[illegible] ſuſpectæ perfidiæ, eo quòd Dauidem cib[illegible] refecerat: id enim Rex opprobrat, *Quare coniuraſtis aduerſum me tu, & filius Iſai?* &c. ad hæc Pontifex, cùm Dauid fugitiuus [illegible] eſſet, *& quis inquit) in omnibus ſeruis [illegible] Dauid fidelis* &c. *n. 14.* Totus eſt Achimelech in amico laudando, ac tuendo; nec abſens [illegible] famam [illegible] apud Regem, & hoſtem, ne videretur perſonatus amicus; vtpote qui [illegible] præſens venditaret, abſens male tenuntiaret. Pulchrè Ambroſius *lib. 3 Offic. c. 15.* Qui amicum abſens abſentem defendit facto dictóue nec timet periculum capitis, verè amicus eſt. *Qualis fuit Achimelech, qui pro hoſpitalis gratia officiis necem potius ſibi, quàm proditionem fugientis amici ſubeundam eſſe arbitrabatur*, &c. Ab Achimelecho fortaſſe hauſit Achior impetum tuendi, laudandique populi apud Holophernem, Ducem barbarum, hoſtem improbum. Fac[illegible] via, vt Hebræus dignoſceret, quàm c[illegible]ros, & conſtans amicitiæ cuſtos fuerit Achior. Quod Nazianzenus, ſua in ſolitudinem fuga, probatum bene, teſtatur Orat. 17. *Hactenus [illegible] inter nos diſiuncti, ac diuulſi fuimus, vt deſiderium, & amorem noſtrum vtrinque agnoſcere, atque ipſo locorum interuallo explorare poſſimus*, &c. Acſi vellet Theologus ſanam eſſe amicitiā, quæ nō frigeret abſentia.

3\.

1\. Reg. 22. n. 13. & 14.

Vera amicitia abſentem tuetur amicum.

Amicitiam explorat abſentia.

Probatum Deus voluit amorem virginis caſtiſſimæ, modò adeſt, modò abeſt, nunc amanter alloquitur, nunc alloquium intermittit, & fugit. Adeſt ſponſus, cùm ſponſā laudat, 4.

Cant. 1. n. 9. & 2. n. 8. 10. 17. & 7. n. 1. & 8. n. 14. *Pulchræ ſunt genæ tuæ*, &c. *Cant.* 1. *n.* 9. Abeſt verò, cùm venatum abit quodam modo, *ſaliens in montibus, tranſiliens colles*, &c. *c.* 2. *n.* 8. Alloquitur ſponſus, cùm viget ad negotium ab otio. *Surge propera amica mea*, &c. *u.* 10. ſed alluquio intermiſſo, fugit, cùm virgo à fuga reuocat. *Reuertere dilecte mi*, &c. *u.* 17. Laudes iterat ſponſus amans, cū percurrit, quidquid
4. pulchri habet virgo caſta: *Quàm pulchri ſunt greſſus tui!* &c. *cap.* 7. *n.* 1. Sed poſt laudes, abit illico; vnde virgo clamat cap. 8. n. 14. *Fuge,*
Verus amor excitatur abſentia. *dilecte mi*, &c. Mulræ omnino rerum vices, modò ſponſam ſponſus adit, modò abit; nunc accedit, nunc abſcedit; quo id conſilio? Bernardus optimè. *Is, & redis, pro beneplacito ſuo; quaſi viſitans diluculo, & ſubitò probans*, &c. *ſerm.* 74. Quòd igitur Deus ſe toties ſubtrahit ab colloquio virginis caſtiſſimæ, eò ſpectat, vt exploret, creſcat ne ardor amoris, an decreſcat ſponſi abſentia. Nam verus amor abſentem necat amicum; & quo magis abeſt amicus, eo vehementiùs æſtuat: quod certò ſciens ſponſus Deus ab ſponſa procul abit; *& frequenter abſens videtur, vt ſponſæ amor acriùs inflammetur*, &c. docet Paſchaſius *lib.* 3. *in Thren. Ierem.*

5. Nec Dei conſilio defuit exitus. Lego, quid virgo dixerit, feceritque abſens, & ab ſponſo diuulſa. Clamat æſtans, ac deſideriis icta fi-
Cant. 2. n. 17. & 5. n. 2. & 3. n. 3. & 1. n. 5. & 5. n. 10. delibus, *reuertere, dilecte mi*, &c. *c.* 2. *n.* 17. Gemit piè dulens, ac ſponſum inuitat in hortum genialem, cap. 5. n. 1. *Veniat dilectus meus in hortū ſuum*, &c. Norunt cuſtodes quo affectu ſponſa ſponſum requiſierit, à quibus petit: *Num quem diligit anima mea, vidiſtis*, &c. *cap.* 3. *n* 3. Itaque dum ſponſus adeſt, latè ſponſa laudat cap. 1. 0. 5. *Ecce tu pulcher es*, &c. Cùm abeſt ſponſus, in ſponſi laudes ſponſa largè cantat cap. 5. n. 10. *Dilectus meus candidus, & rubricundus*, &c. & tota in amore oſtentando virgo eſt, cùm abeſt longè ab ſponſo. Id verò? vt conſtans in Deum amor probetur. Gilbertus
Verus amor & præſentem, & abſentem laudat amicum. optimè ſerm. 40. *Falſus amor, & ſimulatorius abſentem obliuiſcitur, præſenti blanditur; non ſic ſponſa, non ſic: ſed abſentem deſiderat, præſente lætatur*, &c. Quàm certa caſti amoris cuſtos virgo eſt, quæ non friget abſens, imò ſponſum colit, & laudat. Quàm bonus amicitiæ cultor Deus, qui Moyſen coràm pungit, *Num. cap.* 20. *u.* 12. *Deut. c.* 1. *n.* 37. Sed laudat clanculò apud fratres, à quibus Moyſen abeſſe iubet. *Vocans Aaron, & Mariam*, &c.
Num. 12. n. 15 & 7. *Num.* 12. *n.* 15. Moyſe amoto, quid ibi Deus? n. 7. *ſeruus* (inquit) *meus Moyſes, qui in omni domo mea fideliſſimus eſt*, &c. Scio, quid Abulenſis addiderit, vt probaret, Moyſen à loco ablegatum eſſe, cùm Deus amicum laudare
Abſentem Deus amicū laudat vt trudat vanam gloriam. vellet q. 17. *Ne Moyſes* (inquit) *ſuperbiret ex ys, quæ dicebantur*, &c. Ego tamen credo amotum à loco Moyſen fuiſſe, & cùm abſceſſiſſet, laudatum à Deo hominem, vt ſcires, quàm bonus exactæ amicitiæ Magiſter Deus eſſet, qui amicum abſens abſentem coleret, tueretur, laodaret apud ſuſurrones criminantes. Et verò, ea demum eſt ſana amicitia, quæ pro tuendo, laudandóque amico laborat amicè, ac ſtrenuè; ſiue ille præſens, ſiue ſit abſens. quod Achior feciſſe dictus eſt, Hebræo apud Holuphernem laudato; etſi periculum immineret capitis. *Propter hoc, quod dixiſſet: Deus cœli defenſor eorum eſt*, &c.

Num. 14 Cumque Achior vniuerſa hæc expoſuiſſet, omnis populus cecidit in faciem, adorantes Dominum & communi lamentatione, & fletu, *&c.*

Num. 15. Dicentes: Domine Deus cœli, & terræ, intuere ſuperbiam eorum, & reſpice ad noſtram humilitatem, & faciem Sanctorum tuorum attende, *&c.*

Commentarius.

Achiore dicente appoſitè, aures dedit faciles Senatus, populúſque Iudaicus, Dei 27.
fortaſſe laude oblectatus, & commendatione gentis vniuerſæ: quo affectu Stephanum dicentem latè, puto, accepit Senatus Ieroſolymis collectus. Cùm enim pleno concilio orationem bene longam Orator habuerit, *Act.* Act. 7. n. 2. *cap.* 7. n. 2. ſic attendit auditor, vt ne mutiret quidem, *ad u* 54. *vſque*. Volunt alij auditorem Stephano beneuolum fuiſſe, vtpote mollitum laude compoſita; illud enim Orator in principio dicendi: *Viri Fratres, & Patres au-* *Venatur auditorem nomenclatura honoraria.* *dite*, &c. Laudata hominum dignitas, Senatorúmque maieſtas facilè adduxit auditores ad patientiā audiendi: quod Hugo monet. *Blandè loquitur, vt libentiùs audiatur*, &c. ex Ordinaria, *vt diutiùs audiatur*, &c. Addiderim ego mitigatum auditorium oratione contexta in Dei, populique laudem; agit enim Orator de Abramo, Abramíque Deo; agit de Moyſe, Ægypti metu; agit de Hebræo in libertatem aſſerto: quæ placent maximè. Hoc ſtudio exceptus bene Achior, licèt Hebræus, metu cóceptο ad Holophernis minas graues *cecidit in faciem*, &c Modus eſt probatæ reuerentiæ, vt pius quiſque ſolo caput apprimat. Hoc metu *cecidit Abraham pronus in faciem ſuam*, &c.
Gen. c. 17. *u* 3. Quid Moyſes, & Aaron, Deo in Gen. 17. n. 3. refractarios homines irato? *Ceciderunt proni* Num. 16. n. 23. *in faciem*, &c. *Num. c.* 16. *u.* 23. Plura occurrant facilè, non aggero. Cur tamen homines af- *Conſtat reuerentia proſſe in terram vultu.* fectu reuerentiæ adhibendæ facilè demittunt oculos, & faciem ſolo affligūt? Tanta in metu religioſo vis eſt, vt ceruices hominum premat quodam modo. Addo Chriſtum hoc metu proſtratum bene peroraſſe, qui, teſte Mat- Matth. 26. n. 34. thæo, *procidit in faciem ſuam*, &c. *cap.* 26. *u.* 34. Peccātem hominem repræſentabat eo habitu. *Metus eſt, qui peccatorem ſolo affigit, pudor eſt, quo vultum deprimit.* Qua enim erit facie, niſi deiecta, peccati reus, ſi pudorem non profligauit? *Audiat hæc laborans, qui ſarcina premitur, & oculos ad cælum non audet leuare, percutiens pectus ille peccator, & appropinquās de longinquo*, &c apud *Luc.* 18. Luc. c. 18. n. 13. *n.* 13. Sic Auguſtinus *de Virginit. cap.* 36. Vtroque metu ſeſe Bethulienſes in terram deiiciunt; *communi lamentatione, & fletu.*

Leſſum agunt homines, metu contracto. 28.
Holophernes ſcilicet terror hominū, lachrymas à Iudæo excuſſit vberes. Erit fortaſſe, qui velit, Hebræum huc leſſu malè audire: quaſi fractus metu plorarū ediderit. Vitiū id ignauis mulierculis tribuit Horatius in Epod. Ode 6.

Vos

Vos, quibus eſt virtus, muliebrem tollite luctum,&c.

In Hebræo notat Abulenſis. Renuntiant exploratores in conuentu Iudaico, vidiſſe ſe monſtra hominum teterrima, *Num. c.* 13. *n.* 33. in hanc vocem, *Vociferat omnis turba, fleuit nocte illa*, &c. *c.* 14. *n.* 1. Certè ignauum pecus eſt Hebræus ſeruitio natus Ægyptio. *Ideo ad quæcumque æſtimata mala, ſolo timore concuſſi muliebriter lachrymas effundebant, in quo infames ſunt; nam virum non decent lachrymæ*, &c. ſic Abulenſ. *q.* 1. *in Num. c.* 14. Turpe viro flere eſt: quod feciſſe pudet Herculem, in OEt. Act. 4. *Pudet: iam flere didici*, &c. victus fortuna acerba fugit Dauid. 2. Reg. cap. 15. num. 30. *ſcandens, & flens; nudis pedibus incedens, & operto capite*, &c. Faciem obuelat Dauid, *ne videretur flere*, &c. ait Laudunenſis. Quaſi puderet virum ſtrenuum lugere malo victum. Suo victus metu Ezechias, *conuertit faciem ſuam ad parietem*, &c. commotus piè, *fleuit Ezechias fletu magno*, &c. *n.* 3. ſed faciem auertit à conuentu aulico, vt ruborem abſtergat. *fortè erubeſcebat flere coram illis*, &c. ſic Abulenſis *q.* 5. & verò id virtutis eſt maſculæ fortuna aduerſa non flere. ſed luget Hebræus, *communi lamentatione, & fletu.*

Num. 14. n. 1.

Lugent viles homines difficultate oppreſſi.

2. Reg. 15. n. 30.

Flere viro ſtrenuo turpe eſt.

4. Reg. 20. n. 2. & 3.

29. An ab ignauia fluxiſſe lachrymas dixerim? credo haſce lachrymas fonte pio excidiſſe. cùm enim Hebræus acciperet ab Ammonita, edixiſſe Holophernem improbè n. 2. *Non eſt Deus, niſi Nabuchdonoſor*, &c. Suam homines fidem, ac religionem explicant liquidò, ac publicè, *dicentes: Domine Deus cæli, & terræ*, &c. *n.* 15. ac pro immanitate ſceleris alieni, preces cum lachrymis piè mittunt. *communi lamentatione, & fletu*, &c. Nouit pius quiſque dolere ac deflere vicem alienā, maximè, ſi quam ſubeunt peccantes homines. Rubenum vocat Iacobus Pater, *Principium doloris mei*, &c. *Gen.* 49. *n.* 3. Ac, ne quis neſciret, vnde nata Iacobo dolendi occaſio; ſtatim ſuum Rubeno ſcelus opprobrat n. 4. *Qui aſcendiſti cubile patris tui*, &c. Doluit Iacobus non ſemel, priuſquam Rubenus peccaret, cùm fratrem ſibi infeſtum ſenſit *Geneſ. cap.* 27. *num.* 41. cùm ſocerum dolo ingratum pertulit *cap.* 31. *n.* 2. ſed grauius multo doluit, cùm Rubenus Deum, & Patrem læſit. & hoc dolendi initium eſt, ſcilicet pro erratis alienis. ſic Rupertus lib. 9. c. 26. *Non quòd in nullo antè doluerit, ſed quia verus dolor de peccati plaga, primùm in domo eius de iſto accidit*, &c. Hoc dolore tactus deflet Hebræus Holophernis inſaniam, Dei iniuriam. Sed inde capit impetum excitandæ pietatis, Deum inuocans n. 15. *Domine Deus cæli, & terræ*, &c.

Luget bonus improbitatem male captus.

Gen. 49. n. 3. & 4.

Gen. 27. n. 41. c. 31. n. 2.

Dolet pius homo de nequitia aliena.

30. Non friget bonus quiſque ad aſpectum improbitatis alienæ, ſed accenditur vehementiùs ad pietatem, quod Cyprianus laudat in ſchola Aſturica Epiſt. 4. ad Felicem. *Nec Chriſtianam fidem aliena perfidia deprimit ad ruinam; ſed magis excitat, & exaltat ad gloriam*, &c. Imò ſtrenuus Chriſti aſſertor ex impietate aliena vires colligit pietatis acuandæ. Addit Antiſtes Paulum ſententiæ auctore eſſe ad Rom. c. 3. n. 3. *Quid (inquit) ſi quidam illorum non crediderunt? nunquid incredulitas eorum fidem Dei euacuabit? abſit*, &c. Neque enim Hebræus à bono Deo perfidiosè deficiens effecit vt homines alij frigerent ad fidem, ac religionem. Quæ & Bethulienſibus laus eſt, Holopherne in Deū graſſante. Opem expoſcunt, & tingerunt. *Intuere ſuperbiā eorū*, &c. Magni Dei eſt terrere ſuperbos homines, humanoſque Ioues premere nictu, & ictu oculi: qui *reſpiciens ſuper caſtra Ægyptiorum interfecit omnem exercitum eorum*, &c. Exod. 14. n. 24. *Qui reſpicit terram, & facit eam tremere*, &c. *Pſ.* 103. *num.* 32. Qui tandem *aſpexit, & diſſoluit Gentes*, &c. *Habac.* 3. *n.* 6. Cùm enim Deus vultum contrahit, eo aſpectu deruit ſublimes de ſella curuli homines, ſcilicet, *in peccatores reſpicit ira illius*, &c. ait Syracides *cap.* 5. *n.* 7. Hoc Dei ſupercilio territos eſſe voluit gens Hebræa ſuperbos homines. Addit pro conuentu Bethulienſi, *& faciem Sanctorum tuorum attende*, &c.

Impietas aliena viro bono ſtimulus eſt ad pietatem.

Rom. 3. n. 3.

Exod. 14. n. 24.

Pſ. 103. n. 32.

Habac. 3. n. 6.

Superbos homines ferit, oculo magnus Deus.

Eccl. c. 5. n. 7.

31. In loco alij alia. Sunt, qui viros iam olim virâ ſanctos eſſe velint; Patres ſcilicet è Choro prophetico. Ita Lyra, Hugo. Nec deſunt, qui pro Sanctis accipiāt ſacra Deo loca, vaſa, ornamenta: vide Serar. *q.* 5. Alij Bethulienſes modò ieiunantes, ac deprecantes in Sanctis numerant. quod probat Sanctius ex *Zachar. c.* 7. *n.* 3. & quidem Iohel ieiunium Hebræo ſeruatum bene ſanctificatum dicit *cap.* 1. *n.* 14. tanta enim ieiunio virtus eſt, vt vitam viri cuiuſque ſanctificet. Adeſt textus Græcè, *ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῶν ἡγιασμένων σοὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, Intuere in faciem ſanctificatorum hac ipſa die*, &c.

Iohel cap. 1. n. 14.

32. Quod mihi placet, illud eſt, ſanctos hoc loco homines eſſe, qui ſeſe Deo emancipārunt, fide piè hauſta, ac religione ſuſcepta. Hæc verò interpretatio claudit gentem vniuerſam, Deo ſcilicet addictam, ſelectamque ſacris Iudaicis, vt à profano conuentu procul abſit: quæ ſanctificandi verbo poteſtas eſt. Occurrit Moyſes Exod. 13. numer. 2. *ſanctifica mihi omne primogenitum*, &c. Ibi vox Hebræa קדש *Chadas* valet ſeparare à profano ad ſacrum vſum: quod volunt Oleaſtr. Vatabl. Lyran. Addunt cap. Exod. 20. num. 8. *Memento, vt diem ſabbati ſanctifices*, &c. *& Deut. cap.* 1. *num.* 12. Inde ſanctificati milites, à Deo ſunt deſtinati, ac ſelecti ad bellum vrgendum, Iſa. c. 13. n. 3. *Ego mandaui ſanctificatis meis, & vocaui fortes meos*, &c. vbi Chaldæum verè ſanctificatum à ſe, id eſt, ſeparatum dicit ad ſacrum bellum: quod habent Oleaſtr. Vatabl. & Theodoret. *ad Ierem. cap.* 51. *num.* 27. vbi Vates, *Leuate* (inquit) *ſignum in terra, clangite buccina, ſanctificate Gentes*, &c. ſæuit Iudex admodum in Chaldæam, vtpote quam ſignis collaris petendam, premendamque eſſe velit; facto enim militum delectu Dominus exercituum ſanctificabit, ac ſeparabit Gentes immanitate barbaras ad hoc bellum. Ergo, cùm Hebræus à turba hominum reliqua ſelectus ad Dei cultum, ſeiunctuſque fuerit ab Idololatra; perinde eſt ſanctus, ſiue ſanctificatus populus, ac ſelectus, & ſeparatus ad Dei fidem ac religionem.

Exod. 13. n. 2. & 20. n. 8.

Iſa. 13. n. 3.

Sanctitas à vulgo ſeiuncta.

Ier. 51. n. 27.

33. Neceſſe erat, vt Hebræus multam à Deo opem impetraret, quaſi populus Deo addictus per ſacra, & legum ſcita. Addit enim

ſpem impetrandi ſancta Dei ſeruitus. Argumentum vigent Bethulienſes apud Deũ, *Non derelinquis præſumentes de te*,&c. Non vna verbo eſt notio, quod à textu patet. Video præſumptionem & bonam, & malam eſſe. quæ de bono Deo præcogitatio ſpem acuit Bethulienſibus, præſumptio bona eſt: quæ de ſua virtute præmeditatio fiduciam alit Aſſyriis, præſumptio mala eſt. *O præſumptio nequiſſima!*
Prou. 37. n. 2. *Occlamat Syracides cap. 37. n. 2.* Græco textu ὦ πονηρὸν ἐνθύμημα! *O prauam argumentationem!* O præſumptam de bono Deo opinionem! quæ bene alit ſapientiam. Fatetur pudore ingenuo ſapiens ſe per Deum profeciſſe? qui de magiſtro optimo, quidquid haberet, præſumpſiſſet animo. *Mihi (inquit) dedit Deus dicere ex ſententia, & præſumere digna horum,*
Sap. 7. n. 15. *quæ mihi dantur*, &c. *Sapient. 7. n. 15.* Pulchra hæc de Magiſtro Deo præſumpta opinio, ad ſapientiam comparandam. Hæc Dario digna præſumptio de Deo, apud Tertullianum *in Scorpia. cap.* 8. Quinam igitur præſumentes de bono Deo Bethulienſes, niſi præfidentes homines? Addo præſagientes, Deum peccantibus adfuturum; hæc enim verbo vis eſt Sa-
Sap. 17. n. 10. pient. c. 17. n. 10. *Præſumit ſaua perturbata conſcientia*,&c. Quid in loco præſumat improbus quiſque, niſi præſentiat animo, ac prævideat, quæ torquent hominem malè ſibi conſcium! Bonam certè ſpem conceperę Bethulienſes de ope impetranda præſumentes animo, ac prævidentes liquidò certum eſſe Dei auxilium præfidentibus piè, ac religiosè. Sed ex fletu communi Bethulienſium ad Holophernis vocem improbam, ſatis conſtat,

PARÆNET. II

Deflere viros bonos, quæ peccent alij.

1. EA eſt à peccato Dei iniuria, hominiſque miſeria, vt lachrymas excutiat à bono viro improbitas aliena. Peccet malus quiſque, Deũque lædat grauiter, Deo offenſo, lancinat viros optimos; qui dolenter ferunt, Deum lædi erratis hominum: & illud in primis curant, vt ſuis lachrymis Deũ flectant ad indulgentiã, peccantéſque ducant homines ad pœnitentiã ſcelerum. Hoc affectu luget Paulus ſcholam Corinthiam. Nemo enim tam ſua, quàm Paulus errata deflet aliena. *Scripſi (inquit) vobis,*
2. Cor. 2. num. 4. *per multas lachrymas*, &c. 2. *ad Cor. c.* 2. *n.* 4. papyrum ſcilicet madefaciens, & lituras conficiens lachrymis. Eò tendit Apoſtolus, cùm luget, vt alienam premat improbitatem, ſiue
Dolet pius Magiſter de erratis auditorum. Deo ritè propitiato, ſiue auditorio piè cõmoto. *Quoniam de ſuis nõ habebat, quid lugeret, hoc pro alienis agebat*,&c. Sic Chryſoſt. *Hom. 66. ad pop.* Hinc illæ eraor, multæque lachrymæ, de quibus ad conuentum Epheſinum agit Apoſtolus; *ſeruiens Domino, cum omni humilitate,*
Act. 20. n. 19. *& lachrymis, & tentationibus*, &c. *Act. c.* 20. num. 19. Græcè καὶ πολλῶν δακρύων, *cum multis lachrymis*, &c. Duplex boni magiſtri nota eſt; altera, quòd faſtu non turget; altera, quòd auditorum lapſus deflet, Auctore Oecumenio. Id tamen à magiſtro hauſit Chryſoſt. *Vides, quod dolet in his, quæ fiunt? afficitur enim pro his, qui pereunt*, &c. *Hom. 44. in Act.*

Nata ab amore eſt ratio dolendi; qui 2.
enim amat ſalutem alienam, dolet grauiter perire homines ſuamet improbitate. quo affectu commendatur Ieremias 2. *Machab. cap.* 15. *numer.* 14. Videt in ſomnis Iudas 2. Mach. 15. c. 14.
Oniam Sacerdotum Maximum; in proximo, Ieremiam, de quo Onias ad Iudam. *Hic eſt (inquit) fratrum amator*, &c. Deinde monet Ieremiam factis apud Deum precibus, ſuam de fraterna ſalute curam ſanctificaſſe, *Hic eſt, qui multum orat pro populo, & ſancta ciuitate Ieremias*, &c. Sed Paſchaſius addit videri Ieremiam, ac dici fratrum amantem, hominem, threnis compoſitis ad fortunam deplorandam vrbis, ac gentis vniuerſæ; inde probat Vates, quo flagraret amore aduersùs Senatum, populúmque Iudaïcum. *Qui a hic eſt fratrum amator, meritò vincit lamentationibus omnium lamenta lamentationum*, &c. Sic Paſ- *Qui largè amat, largè dolet de malo alieno.*
chaſ. *lib.* 5. Quis enim amat, & non dolet fratrem male prolapſum in ſcelera? Dij magni! Quantus dolor Vatem angit? quo affectus malo plorat? Ieroſolyma ſcilicet euerſa *ſedet Ieremias flens, & planxit lamentatione hac, & amaro animo ſuſpirans, & eiulans*, &c. hæc ad Threnes præfatio eſt. Deinde ſuam texit næ- Thren. 1. n. 1. & 8.
niam de vrbe ſubuerſa: *Quomodo ſedet ſola ciuitas*: &c. *ad* 1. *cap. n.* 1. De immanitate ſcelerum, *Peccatum peccauit Ieruſalem*, &c. *n.* 8. & hæc viris optimis erat dolendi ratio, ac deflendi: *ita vt omnium cauſas, ſuas facerent*, &c. addit Paſchaſius *lib.* 2. *Auditorum culpa, & pœna torquetur bonus magiſter.*

Dolet Apoſtolus, dolet Ieremias, dolet & 3.
Daniel, etſi euectus ad honores maximos Cyro charus; *In diebus (inquit) illis ego Daniel* Dan. 10. n. 2. & 3.
lugebam,&c. *cap.* 10. *n.* 2. Si quis rem expendat accuratè, rationes inueniat fortaſſe potiores, vt Vates gauderet, cùm ſciret Deum promiſſis ſteiſſe. Regem Hebræo bonum eſſe, viros optimos de patria cogitaſſe. Quid ergo dolet, ac luget Vates? *Ego (inquit) lugebam*,&c. Sed erant homines amantes conſuetudinis Perſicæ, qui redire in patriam negligerent, nec Dei voces audirent. Ac proinde, addit Theodoretus Orat. 10. *Ipſum grauiter angit populi contumacia, & ſancta ciuitatis obliuio*,&c. Pertinax in peccando populus Danielem pungebat maximè, ſed precibus lachrymas, lachrymis ieiunium miſcebat Vates: *panem (inquit) deſiderabilem non comedi*, &c. n. 3. Quòd iam pridem ſeruauerat cap. 9. n. 3. *Vt Deum illis conciliaret*, &c. teſte Chryſoſtomo *ad Rom. c.* 8. *Hom.* 14. *A bono viro lachrymas excutit peccator.* *Deum hominibus conciliabat menſa caſtigata.*

Fœda à peccato Dei eſt iniuria, quam ne- 4.
mo bonus ferre poteſt, niſi dolens, ac lugens. Plorat meus Chriſtus, Luc. 19. n. 41. *Videns* Luc. 19. n. 41.
ciuitatem, fleuit ſuper illam, &c ſcilicet præſcoſit animo quæ nam Ieroſolymam latè peccatricem fortuna maneret. Hoc tactus affectu in amicum Lazarum, *lachrymatus eſt Ieſus*, &c. *apud Ioan. c.* 11. *n.* 35. Satis inſinuans mor- Ioan. 11. n. 35.
tem peccati prolem eſſe. Peccant latè carnifices: veniam à Patre Deo expoſuit Chriſtus. *Cum clamore valido, & lachrymis*, &c *ad Hebr. c.* 5. *n.* 7. Quo tantus Chriſto dolor eſt, vt Hebr. 5. n. 7.
ploratum edat? *vt ex hoc cognoſceres quantis malis atterimur, & quantis egemus lamentis*, &c. Hæc Paſchaſius *lib.* 3. Peccant homines, & ex peccato contrahunt peſtes adeò graues, *Luget Chriſtus, vt peccator norit, quo vrgetur fato.*

vt

vt à Deo lachrymas eliciant: deinde peccati vis ita conſtans eſt, vt non remittat niſi Deo per Chriſti lachrymas propitiato. Inde tanta Chriſto eſt vis lachrymarum.

5. Explicat liquidò ſe à diſcipulo proditum iri *Ioan. cap.* 13. *n.* 18. deinde conceptum animo dolorem prodit n. 21. *Cum hæc dixiſſet, turbatus eſt ſpiritu,* &c. Non timet crucem, ac necem Chriſtus, abhorret Iudæ peccatum; monet Euthymius. *Præ nimia compaſſione turbatur; vehementer enim ſuper eo dolebat,* &c. Nec à leſſu temperabit vt patrem diſcipulo placatum redderet, diſcipuluſque ad pœnitentiam conuerteretur. quæ viris magnis ratio deſlendi eſt. Peccat Hebræus cum mulierculis Moabiticis: nec peccandi pudor eſt, Num. cap. 25. n. 1. *& fornicatus eſt populus,* &c. Quid Moyſes? quid Aaron Pontifex? quid tenes reliqui de grege pio, & caſto? *Flebant ante fores tabernaculi,* &c. *num.* 6. Ad aras ſanctè plorabant, quæ malus quiſque peccaret. *Flebant, vt conuerterent Deum ab ira,* &c. Sic Abulenſis q. 6. Neque enim gens pia comploraſſe viſa eſt, niſi vt Deum Hebræo iratum mitigaret, peccantéſque homines prouocaret ad lachrymas. Plorant ergo viri boni pro erratis alienis. Dolet Ieremias, luget Apoſtolus, gemit Daniel, dolent, ac lugent viri alij, Deo improbè offenſo, & populo turpiter lapſo, vt ſuis lachrymis, hominum, quos piè deplorant, lachrymas exprimant: *vt ſinguli diſcant ſua deflere, quomodo ipſe deflet aliena cuiuſque delicta,* &c. Hæc Paſchaſius *in præfat. ad Thren.*

Io. 13. n. 18. & 21.

Ad peccati, non ad crucis aſpectum Chriſtus mouetur.

Numer. 25. n. 1. & 6.

Placatur Deus lachrymis.

Fletus viri boni fletum exprimit à viro malo.

6. Scilicet magna eſt hominis miſeria, cùm peccat liberè, proindeque lachrymis etiam alienis curandus eſt, ſi qua poſſit via. Scio, quantum Dauid plorauerit Abſalomum à Ioabo interfectum 2. *Reg.* 18. *num.* 33. Hæc inibi eſt Regis nænia. *Fili mi Abſalom, Abſalom fili mi! quis mihi tribuat, vt ego pro te moriar?* &c. Audit Pater Amnonem ab Abſalomo occiſum eſſe; dolet quidem, non tamen lamentatur, cap. 13. n. 36. *Sed Rex, & omnes ſerui eius fleuerunt ploratu magno nimis,* &c. Perit Abſalomus telis confixus *cap.* 19. *num.* 4. ſemel, & iterum Dauid *clamabat voce magna: Fili mi Abſalom!* &c. Totus in lachrymis Dauid eſt, natura pater. *Ad hæc accedebat, quòd tanquam pius luxit eum, qui non poterat curari per pœnitentiam,* &c. Sic Theodoretus q. 36. *in* 2. *Reg. lib.* & hæc dolendi vis eſt in patre valentior. *Planxit meritò Dauid ſuper filio, cui perpetuò ſciret obſtructum exitum de ventre mortis, mole criminis,* &c. Ait Bernardus *ſerm.* 26. *in Cant.* Grande adeò malum eſt peccatum, vt vel ab hoſte Saule Dauid procul abeſſe voluerit. Abit è viuis hoſtis peccati reus, vtpote qui ſua ſe manu confecerit 1. Reg. cap. 31. num. 4. *Arripuitque Saul gladium, & irruit ſuper eum,* &c. Id cùm Dauid reſciſcat, ſuum teſtatur dolorem muſa triſti. *Planxit Dauid planctum huiuſcemodi ſuper Saul, & ſuper Ionatham,* &c. 2. *Reg. cap.* 1. *n.* 17. Quòd Ionatham, vita defunctum ſua, Dauid piè defleuerit, amicitia eſt: quod Saulem deplorauerit, mœror eſt de hoſte ſalutis deploratæ; qui ſanari non poterat, remedio pœnitentiæ. Ait Magnus Baſilius. *Namque hunc vt peccato immortuum luget,* &c. *Hom.* 4. Alioqni Saule, & hoſte ſublato occaſio erat, vt Dauid altè gauderet. Ea peccati natura eſt, vt viros bonos adigat ad leſſum, & eiulatum improbitas aliena.

2. Reg. 18 n. 13. & 33. & 19 n. 4.

Deſlendus longe homo eſt, qui ſine pœnitentia decedit.

1. Reg. 31. n. 4.

2. Reg. 1. n. 17.

Fletum ab offenſo excitari, qui moritur peccati reus.

Sed magna inde laus viris bonis eſt. Nemo neſcit notatos ſalutari litera viros eſſe, qui dolerent, ac lugerent. Quare Dominus ad Angelum, *Signa (inquit) thau ſuper frontes virorum gementium, ac dolentium,* &c. *Ezech. cap.* 9. *num.* 4. Quid verò dolerent, ac lugerent viri magni, apponit ſubinde textus, *ſuper cunctis abominationibus,* &c. Verè magni, boníque homines, qui dum ſuis lachrymis ſalutem curant alienam, ſuam cauent ſalutem, ſignata cruce nobiles. *Quæ iubentur omnium gementium, ac dolentium frontes conſignari, & conſecrari,* &c. Docet Paſchaſius *lib.* 1. *in Thren.* Fortaſſe acceperit à Hieronymo, quo Magiſtro, *extrema thau litera crucis habet ſimilitudinem, quæ in Chriſtianorum frontibus pingitur, & frequenti manus inſcriptione ſignatur,* &c. *apud Ezech. cap.* 9. Benè eſt; quid inde colligis Doctor maxime? Apponit Hieronymus. *Gementes igitur, dolentéſque ſaluantur: qui non ſolum malis non conſenſerunt operibus, ſed & aliena planxerunt peccata; inde & ipſe Paulus dicebat: Qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus,* &c. 2. *ad Corinth. c.* 5. *num.* 4. Noueris ergo, neceſſe eſt, homines piè dolentes de ſuis, alieniſque peccatis, cruciſixos eſſe nobiles; deinde Magiſtros notæ ſapientiæ, quæ extrema ת *Thau* litera denotatur, *vt perfectam in viris gementibus, ac dolentibus ſcientiam demonſtraret,* &c. Pulchrè Hieronymus. Quis enim verè ſapit, & non dolet, non gemit, non plangit ſuam æquè ac alienam improbitatem? Hæc, puto, illa eſt doctrina, quam Ieremias ſcitè claudit prima ad Threnos litera, Aleph ſcilicet, Hebræo, *doctrina.* Magna in lugendo ſapientia eſt; *quam bene Propheta d. æternam perceperat, qui mœrens dicebat: Quomodo ſedet ſola ciuitas,* &c. ſic Paſchaſius *lib.* 1. *in Thren.* Duplex igitur piis lachrymis lucrum eſt; alterum, quòd Deus iudex flectitur ad veniam ſcelerum; alterum, quòd malus homo trahitur ad pœnitentiam. Addo notatam, noſtris lachrymis, peccati cuiuſque immanitatem: quæ quidem Bethulienſibus ratio dolendi eſt, *communi fletu, & lamentatione,* &c. cùm audirent Holophernem Deo improbum, ac cetuicoſum fuiſſe. Sed Aſſyrio malè opinante perſtat Hebræus, fide ſana, illud iterans publicè: *Domine Deus cæli, & terra.* Eóque Dei magni elogio trudit longè Idolomaniam Aſſyriam; ſatis vt noueris

7.

Ezech. 9 n. 4.

Cruce nobilitantur, qui aliena deflent ſcelera.

Suam curat ſalutem, qui aliena deflet piacula.

2. Cor. 5. n. 4.

Ad ſapientiam myſticam facit luctus, ſcelerum pius dolor.

PARÆNET. XII.

Non frangere bonos viros aliena improbitate.

1. MVlta vitio vis ineſt, vt tranſuerſos agat homines, ſi quis adſit Magiſter, & admoneat exemplo moris peſſimi. Sunt tamen homines probatæ virtutis, qui à via rectè viuendi

uendi non dimouentur, etſi malis agantur huminibus. Addo accendi hoſce pios homines vehementiùs ad probitatem morum, quo ſolutiores offendunt nepotes. Erant quidem Romæ, cùm Magiſter inibi Cato viueret, boni, malíque homines, Lælius cum cœtu optimo; Clodius cum grege peſſimo. Sed, quod notat Seneca, *vtraque turba opus erat, vt Cato poſſet intelligi*, &c. *ad lib. de tranquillit. cap.* 5. Nam comparatus viris bonis Cato, longè eminebat, *velut inter ignes Luna minores*, &c. & improbitate ſeptus aliena, accendebatur ad rectè viuendum. Adigit improbus, vt probè agas, ſi qua tibi virtutis cura eſt. Quantus hac laude Ezechias! Mittit Sennacheribus epiſtolam, quæ timore Aſſyrio Idolomaniam continet improbam, Deíque Magni inſignem iniuriam. *Non te ſeducat Deus tuus*, &c. inquit

4. Reg. c. 19. n. 10. & 19.

4. *Reg. cap.* 19. *num.* 10. Non tulit Hebræus Princeps ſuperbè tumentem hominem, cùm acciperet literas, piè templum adiit, Deo ſe deuouit, precibus infimis. *Domine Deus Iſrael, tu es Deus ſolus Regum omnium terræ*, &c. n. 19. Illum Hebræus curreum duxit aduerſus Aſſyrium, affectum ſcilicet de fide ſeruanda, & religione tuenda: ſecum reputans oſtentandam eſſe bono viro pietatem, vbi malus homo profitetur impietatem publicè. Cùm enim ſua Deus gloria periclitatur apud homines improbos, neceſſe eſt, vt pius homo Deum iactitet glorioſè; & quæ altè de ſuo Deo cogitat, profeſſione exponat publica. Inde eſt, quòd Ezechias epiſtolam à Sennacheribo miſſam, Deo expandit: *vt tanta blaſphemia teſtem adhibeat, eiuſque dominium in omnes, & falſos eſſe Gentium Deos profiteatur*, &c ſic Procop. *ad Iſaiam cap.* 37. Piè, ac ſcitè Hebræus Princeps Deum Diis opponit, verum vanis; nec friget ad fidem Sennacheribo malè opinante: ſed diuinitatem vnicam vendicat ab iniuria.

Ad fidem bonus accenditur Idololatra oblatrante.

2. Audit Iacobus Labanum de vanis Diis dicentem improbè Gen. 31. num. 53. *Deus Abraham, & Deus Nachor iudicet inter nos*, &c. Hebræo textu, *Dij iudicent*, &c. quos ſcilicet, & auus, & pater coluerant. Patet id ex *Ioſua cap.* 24. *num.* 14. Hoſce ergo teſtes Labanus adhibet, vbi pactum cum Iacobo iniit. Quid verò Iacobus? *Iurauit Iacob per timorem patris ſui Iſaac*, &c. *num.* 53. Tactus metu religioſo vnum, ac verum opponit Deum, quaſi aduerſarium Diis vanis; ac ne fides malè habeat, quid animo credat, voce expromit libera, & publica. Id ſui officij eſſe putarunt iuuenes, cùm Idolomaniam ſtatua dedicatam noſſent. Dan. 3. num. 5. clamitabant tubicines ad gentem vniuerſam. *Cadentes adorate ſtatuam*, &c. Quid iuuenes fide integra? accuſantur apud Regem de contemptu ſanctionis Regiæ n. 12. *Viri iſti contempſerunt, Rex, decretum tuum, & Deos tuos non colunt*, &c. Benè delatores mali; nec id negant iuuenes num. 18. *Notum tibi ſit Rex, quia Deos tuos non colimus*, &c. In tanto Idolomaniæ ſtudio, quo flagrabat gens vniuerſa, neceſſe erat, vt fidem boni iuuenes tuerentur elogio publico, licèt ignes haberent coram. Et hæc Tertulliano interpretatio eſt, in Scorpia. cap. 8. *Proinde* (inquit) *trina fraternitas, cùm dedicatio imaginis Regia vrbem vrgeret officio, non ignorauerunt, quid fides*

Gen. 31. n. 53.

Deum Diis, verùm vanis Iacobus opponit.

Dan. 3. n. 5. 12. & 18.

Vrgetur bonus ad fidem tuendam Idolomania aliena.

exigeret; moriendum ſcilicet aduerſus idololatriam, &c. Calent Dei cultores, etſi frigent homines alij: vrgétque pietas grauiùs, vbi obtinet impietas.

3. Quòd ſi idololatres modos inuenit muſicos, *vt omnis homo, qui audierit ſonitum tubæ, & vniuerſi generis muſicorum, proſternat ſe*, &c. *num.* 10. faciliuſque homines Idolomaniam concipiant, ait Chryſoſtomus *ad Hom.* 4. *de Patient.* Inde enim eſt, quòd Nabuchodonoſor ignes coniungit muſicis, *vt & voluptas, & terror aſſiſtentium animos obſideret*, &c. Canunt Deo iuuenes, muſiciſque tormentis, & profanis cantionibus ſacram opponunt cantilenam: *laudantes Deum, & benedicentes Domino*, &c. *num.* 24. Totus eſt chorus in agendis piè gratiis, boniſque explicandis, quæ ad vnum, verumque Deum, maximè pertinent; & ea de re benè longum texit carmen. Id verò? *vt flagrantius ob beneficiorum memoriam hymnum perficerent; deinde quod & Chaldæos foris audientes docere conabantur*, &c. Sic Theodoretus *Orat.* 3. An hæc viris bonis cura eſt, ſtate, non labi ad aſpectum improbitatis alienæ? Aio. Adſunt Principes, & gentes locis innumerabiles; cadunt metu concepto, & cadunt in venerationem Dæmonum; ſcilicet, *adorauerunt ſtatuam*, &c. *num.* 7. Sed perſtant iuuenes fide ſana: imò flagrant ad pietatem exercendam: clamitántque publicè num. 18. *Deos tuos non colimus*, &c. In locum bene Chryſoſtomus, *Hoc* (inquit) *maximum eſt, quòd cadentium multitudo ipſos non terret, non ſoluit*, &c. *Hom. citata.* Puto ego accenſos piè iuuenes Idolomania aliena, vt fidem tuerentur ſanam; vim enim, & artem cogunt, cùm affines ſcelerum agunt licentiùs; *Nam bene vti pugnes, benè pugnans efficit hoſtis*, &c. & ignem excitas, gutta iniecta.

Dan 3. n. 10. & 24.

Nocet profana cantilena.

Vrgent ad canendum pie Dei beneficia.

Dan. 3. n. 7. & 18.

Non cedit bonus exemplo moris peſſimo.

4. Credo Lothum improbitate ſeptum aliena, captaſſe inde occaſionem vitæ religioſiùs inſtituendæ. Apud Abramum Lothus rerum copiens eſt: quod notant Interpretes *ad Gen.* 13. *num.* 10. *&* 11. Neque enim Abramo, licèt patruo, poteſtatem facit deligendi, quæ placerent. Inuidet Lothus, & minus cum patruo, ac ſene ſentit: vnde nata diſſidia. *Nec poterat eos capere terra, vt habitarent ſimul*, &c. *num.* 6. Sedem Lothus figit in Sodomis n. 12. ibi loci pius admodum homo eſt. Hoſpites inuitat reuerendiſſimè, cibátque menſa appoſita: peccantes ciues monet ſanctè, auertítque à peccando. Quid multa addiderim? Totus eſt Lothus in vita piè colenda. Vnde tantus Lotho amor viuendi rectè, diſco à Petro. *Aſpectu enim, & auditu iuſtus erat, habitans apud eos, qui animam iuſtam iniquis operibus cruciabant*, &c. 2. *Petr. cap.* 2. *num* 8. Illud ex loco eruo, curam Lotho ſuſceptam, benè agendi, ex quo nullus malos homines coutineret pudor peccandi, accenſúmque piè virum ad pietatem ex impietate aliena, quod ſolet.

Gen. 13. n. 6. & 12.

2. Petr. 2. n. 8.

Cogit virum bonum ad rectè viuendum improbitas aliena.

5. Athenis Paulus Deos videt cultos maximè aris, & ſtatuis pulchrè erectis, quos inter, aram notat conſecratam *Ignoto Deo*, &c. Act. 17. num. 23. *Præteriens*, (inquit) *& videns ſimulachra veſtra, inueni aram*, &c. Ex occaſione Magiſter hominum Paulus concepit impetum diſſerendi, quæ de Chriſto, Magnóque

Act. 17. n. 23.

Deo

Deo ſentiret. *Quid ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis*, &c. quaſi nota Athenienſium Idolomania gradus Apoſtolo fuerit, vt vnum, verúmque Deum piè cogitaret, ſcitè aſſereret, ſtrenuè commendaret. In locum Cyr. Alexand. *Ibi aras etiam Gentium luſtrans, in ſanctis poſitus erat, quia ſancta cogitabat; & ex hoc verbo prædicationis ſumpſit exordium*, &c. *lib ad Leuit*. Hæc Cyrilli dicto ſubeſt anima, Paulum ſcilicet, nota Athenienſium Idolomania erexiſſe ſeſe, vt fidem tueretur, ac religionem induceret, verumque Deum ab iniuria vindicaret: nec vano Dæmonum cultu retardatum, vt frigeret ad pietatem, inter aras, turpeſque Dæmonum titulos de Magno Deo piè cogitaſſe. Intendunt vires animo boni viri ad fidem ſeruandam, & mores colendos, cùm ſeptos ſe vident improbitate aliena. Chananæam, Deo duce, perluſtrat Abramus, aras vbique ſacras erigit. Sichimam adit Gen. 12. num. 7. *Ædificauit ibi altare Domino*, &c Luzam inde petit num. 8. *Ædificauit ibi altare Domino*, &c. Pergit ad Hebronem cap. 13. num. 18. *Ædificauitque ibi altare Domino*, &c. Multus Abramo ardor, & cura pertinax eſt pietatis oſtentandæ, inter aras Dæmonum, & cultores Idolomaniæ publicæ. Neque enim temere inuexit Moyſes *cap*. 12. *num*. 6 priuſquam de Abrami pia cura diceret, *Chananæus autem erat in terra*, &c. ſcilicet populus Diis vanis deditus. Vtique monere voluit Moyſes irritari bonos viros ad fidem piè ſeruandam aſpectu improbitatis alienæ: Chananæo idololatriæ Magiſtro, Abramum non frigere, ſed calere ad religionem tuendam: quæ Bethulienſium laus vna eſt. Nam Holopherne minante: *Non eſt Deus, niſi Nabuchodonoſor*, &c. Dolent quidem inſaniam vani hominis, ac deplorant Magni Dei iniuriam, *communi fletu, & lamentatione*, &c. Sed fidem tuentur ſanam religioſa profeſſione, & publica, dicentes: *Domine Deus cæli, & terræ*, &c. Quid tamen agat gens Deo ſacra, eòque ſancta, quòd ſemota ab hominibus; hæc enim ineſt anima hiſce precibus: *& faciem Sanctorum tuorum attende*, &c. Non repono, quæ ex loci commentario elicias facilè, homines ſcilicet vita ſanctos Hebræa ſchola, ſeparatos dici; quo pateat

Dæmonum cultu vano erectus Apoſtolus ad fidem Chriſti aſſerendum.

Gen. 12. n. 7. 26. & 13. n. 15.

Inter Dæmonum aras pius homo Deum cogitat, & colit.

PARÆNET. XIII.

Longè à vulgo hominum agere viros bonos.

1. CONſtat ſanctitatem morum ali receſſu, ac proinde homines vitæ integros procul agere à vulgo hominum, à foro ad cubiculum abire, ab vrbe ad ſolitudinem profugere. *Vſque adeò conducit ad ſalutem receſſus ab vrbanis tumultibus, vt & Dei filius, relictis vrbibus, eos, qui purè viuunt, in montis iugo beatos prædicauerit*, &c. ſic Peluſiotes *lib*. 1. *Epiſt*. 77. eòque ſpectat, quòd Magiſter Deus in Ithabyrio ſcholam aperuerit, theſeſque propoſuerit de re beata, apud Matth. cap. 5. num. 3. *Beati pauperes, beati mites*, &c. Quaſi vellet receſſum à commercio humanæ gentis percommodum eſſe ad viuendum bene, ac beatè. Scio chorum propheticum ioiſſe ſola, & vaſta loca: vnde Helias ſuum colit Horebum 3. *Reg*. 19. *num*. 8. Heliſæus Carmelum habet 4. *Reg*. 2. *num*. 15. Sed & homines alij Deo familiares, quàm paupertas cogeret, ſedem figebant. *In ſolitudinibus errantes, in montibus, & ſpeluncis*, &c. quod Paulus monet *ad Hebr. cap*. 11. *num*. 38. vnde Paulinus vim concepit admonendi, quid Monachis agendum eſſet Epiſt. 29. ad Aprum. *Educentur, ſicut Prophetarum filij, qui tumultuoſam ciuitatis habitationem, ad componendam pacem ſilentij, declinantes, iuxta Iordanis alueum habitacula ſibi ſecreta metati ſunt*, &c. Et quidem Nilus in Aſcetico putat viros bonos abiiſſe à domeſticis ad ſolitudines, vt piè viuerent. *Idcirco relictis hominibus, in loca ſolitaria ſe ſe conferebant, procul ab eorum interpellatione*, &c. Hæc Chriſti vox ad virginem eſt Cant. 2. num. 14. *Columba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ, oſtende mihi faciem tuam: ſonet vox tua*, &c. Poſtulat Chriſtus antro ſe ſe virgo abdat, & ſyluis condat, vbi commercium hominum modicellum eſt, Auctore Theodoreto. *Vult illam etiam à præſenti vita remotam eſſe*, &c. Id verò, ſi velit ſuo virgo Deo frui, & ſuos piè mores colere: inibi enim & facies pulchra, & vox Deo grata eſt; quod ſponſus teſtatur, ſcilicet virginem curis exutam, & forma venuſtam eſſe cupit, qui procul ab hominibus eſſe iubet. Id ſi præſtes, Chriſtus iterum, *Decoram tu mentem habes, nullis huius vitæ ſolicitudinibus contaminatam*, &c. ex Theodoreto. Vnde audit: *Vox tua dulcis, & facies tua decora*, &c.

Beatus, qui montes piè colit.

Matth. 5. n. 3.

Hebr. 11. n. 38.

Procul ab hominibus rectè agit bonus homo.

Cant. 2. n. 14.

[illegible]

2. Abeas igitur à contubernio hominum, domumque repetas, & clauſo cubiculo, vitam ſanctè inſtituens, Deũ piè coluetis. Perdis mores, ac Deum à te lõgè fugas, niſi fugis vrbem, ac ciues, aulã, & Principes. *Quos minorum dum proſequimur, quid aliud, quam monacho noſtro, qui latebat intrinſecus, damus repudium*, &c. Ait Petrus Damiani *lib*. 2. *Epiſt*. 27. officiunt tibi conſuetudines hominum familiares, ſi quos officio curas aulicè, cùm te longè à Deo curando reuocent. Domo exit virgo affectu pio mota, vt Chriſtum adeat, *Cant*. 3. *num*. 2. ſed vrbem percurrit, non agrum petit, vt inueniat. *Per vicos* (inquit) *& plateas, quæſiui, & non inueni illum*, &c. Quæſierat iam pridem lecto affixa Deum: ſed abeſt à lecto geniali Deus. *& non inueni*, &c. Per vrbem virgo curſitat, forum intrat, in foro mercatum terit; quod textus Græcè habet, *ἐν ταῖς ἀγοραῖς*, ſcilicet, *in nundinis*, &c. ſed nuſquam Deus eſt. Quia enim Deum inueniat in vitæ otio, & fori negotio. Bene Paſchaſius lib. 3. in Thren. *Requirendus eſt modus, vt inuenire queat, videlicet, non cum deſidioſis in lecto, neque in nundinis, vbi ſæculi negotia meditantur, aut laſcinia peruagatur*, &c. Illud Paſchaſius; vrbes fugito, ciues, actioneſque forenſes, à quibus Deus longè abeſt, vt vitium fugias, virtutem ſequaris, ac tuo fruaris Deo. Cur ſacris è locis abeat Monachus, licèt adigant parentum negotia? cautum id lege lata eſt Leuit. 21. num. 11. *Super patre ſuo, & matre non contaminabitur*, &c. ſcilicet Pontifex; neque enim parentum curabit cineres, ac tumulos, ſine graui piaculo. Addit textus

Curia rerum [illegible]

Cant. 3. n. 2.

Nec in vitæ otio, nec in fori negotio Deus inuenitur.

tus onm.12. *Nec egredietur de Sanctis, ne polluat ſanctuarium Domini*, &c. Video quàm longe Deus vellet à domeſticis, nedum ab hominibus reliquis Sacerdotum Maximos, Deóque familiares homines. *De Sanctis enim Sacerdos egreditur, cum eccleſiaſtica diſciplina poſtpoſita, tranſeuntium cauſarum negotiis immoderatiùs implicatur: vbi apte ſubiungitur, ne polluat ſanctuarium Domini*, &c. ſic Petr. Dam. *lib.3. epiſt.9.*

Rebus forenſibus ineptè adeſt Pontifex.

3. Sentit Nazianzenus ſolitudinem ſibi perutilem fore, ad mores piè colendos. Vrbem fugit, agrum petit, imò ſeceſſum Deo familiarem iniit, *vt ab omni* (inquit) *feriatus negotio, tranquillè philoſophor mecum ipſe, & cum ſpiritu colloquium habeam*, &c. *Orat.5.* Inanes æquè, ac triſtes curas alit, qui ſeſe negotiis curandis inſerit, rùm ſuum, ac iuſtum Deo obſequium debuerit. Hasce ineptias hominum piè Ieremias dolet, ac deflet *Thren.4.num.7.* Nazaræos Vates laudat à vita piè inita. *Candidiores* (inquit) *niue*, &c. ſed hoſte frementi, ac premente, *denigrata eſt ſuper carbones facies eorum*, &c. Vnde tanta eſt rerum, & hominum demutatio?

Thren. 4. n.7.

——— ——— ——— ———eundem

Vt ſubitò coruus, qui modo Cygnus erat?

Addit Vates, *& non ſunt cogniti in plateis*, &c. Nemo agnoſcit, nemo veneratur in plateis, quos à plateis reuocat inſtituta vitæ ratio: eóque ignobiles, facie denigrata, quòd ignoti profanis etiam hominibus homines. Paſchaſius benè loco citato. *Frequentia platearum dedecoras Nazaræos, & peregrinam inducit faciem*, &c. Ne laboraret Debbora hac motum, nigraque nota, vrbem fugit. *& ſedebat ſub palma*, &c. *Iud.cap.4.num.5.* ſcilicet tectum caſulæ è palma appenſum optauerat mulier oppidò ſapiens, vbi factus erat locus vitæ ſanctè excolendæ; ſolet enim ſolitudo vitam bene iuuare, & mentem ſcitè inſtruere. Sic Hilarius lib. aduersùs Arian. & Maxent. *Montes mihi, & ſyluæ, lacus, & carceres ſunt tutiores; in his enim Prophetæ Dei ſpiritu prophetabant*, &c. Sciebat Hilarius, quid Ieremias ſciret cap.32. num.1. *Factum eſt enim verbum Domini ad Ieremiam*, &c. Quid edixiſſet, quàm ſcitè, quàm piè Vates, bene tenebat Hilarius: *& Ieremias erat clauſus in atrio carceris*, &c. Quo in loco Helias agebat, cùm imbres à Deo miſſos Achabo prædiceret 3. Reg.c.18.num 44. *Iunge currum, & deſcende, ne occupet te pluuia*, &c. In Carmelum Vates abierat, vt Deum oraret, ac exoraret; quod habes *num.41.* ſua ſub quercu Abrahamus ſedem habebat, cùm Deum piè coleret, hoſpitéſque ad fidem, ac pietatem iuuaret, Gen.21.num.33. *Plantauit Abraham nemus, & inuocauit ibi nomen Domini Dei*, &c. Procul à conuictu hominum abierant viri magni, ſtudio vitæ religioſiùs excolendæ, in ſolitudines; *in his enim Prophetæ Dei ſpiritu prophetabant*, &c. Regum ſcilicet diuinarum auctores, & cultores optimi.

Monachum denigrat congreſſio cum hominibus.

Iud.4.n.5.

Ier.32.n.1.

3 Reg.18. n.44. & 41.

Solitudo virorum magnanimorum ſchola.

Geneſ. 21. n.33.

4. Noſti vitam ruſticam priſcis mortalibus actam eſſe. fatentur id ingenuè apud Pharaonem Patres gentis Iudaicæ, Gen.46.num.44. *Viri paſtores ſumus nos, & Patres noſtri*, &c. Nec hac de re memita eſt iniquitas ſibi, *& ratio eſſe poteſt*, ex D. Thom. in Gen *quia iſtud officium eſt aptum ſimplicitati, & orationi vel propter paſcuorum multitudinem, magna eſt equeſtratio a plebe, & turba*, &c. Quis ſuo cum Deo loqui poteſt liberè, ſi frequentes cum hominibus ſermones conſectatur? Patrem oraturus, & montem, & hortum petit Ieſus Optimus. Longè à diſcipulis Magiſter eſt Luc. cap. 6. n.12. *Exiit in montem orare*, &c. Deinde poſt menſam turbis appoſitam, Matth. 14. n.23. *Dimiſſa turba aſcendit in montem ſolus orare*, &c. Nemo in hortum penitiorem abit cum Magiſtro, vt Patrem alloquatur, ſed, quod patet, *Auulſus eſt ab illis, & poſitis genibus orabat*, &c. *Luc.22. num. 41.* Docuerat Magiſter Opt. apud Matth. 6. num. 6. orandum clauſo cubiculo, ne quis orationis eſſet arbiter: *Ora Patrem tuum in abſcondito*, &c. Dictum facto probat; ſic Bernard. ſerm.40. in Cantic. *Quod dixit, fecit: ſolus in oratione pernoctabat, non modo ſe a turbis abſcondens; ſed nec vllum diſcipulorum admittens*, &c. Cur ita? Bernardus iterum, *Ergo & tu fac ſimiliter, quando orare volueris*, &c. ſcilicet, effugies & homines, & curas hominum. Addit Bernardus, *O ſancta anima, ſola eſto, vt ſoli omnium ſerues te ipſam?* &c. Fortaſſe Deum fugabis à te procul, niſi effugias ſermones hominum, conſuetudinéſque familiares. Prior in ſententia Tertullianus *ad Martyr. cap.2.* Vide, quæ alluo, *parænet. 28. ad cap.5.*

Genſ. 46. n.44.

Multo virtutum meſſis à ſeceſſu.

Luc.6. n.12.

Matth. 14. n.23.

Luc.22.n.41.

Matth.6.n.6.

Orat liberè qui ſeceſſit.

Negat virgo ſapiens ſuo ſe cum Deo agere, niſi clanculum, Cant. 2. num. 4. *Introduxit me* (inquit) *Rex in cellam vinariam*, &c. Imò negat ſe à Deo quæritando ceſſaturam eſſe: *Donec* (ait) *introducam illum in domum genitricis meæ*, &c. *cap.3. num.4.* modò inuitat in hortum genialem, cap. 5. n.1. *Veniat dilectus meus in hortum ſuum*, &c. Modò in montem accita audit: *Vadam ad montem Myrrhæ*, & *cap. 4. num. 6.* Iam tandem virgo Chriſtum euocat in agrum, & villam, procul ab oppido: *Veni dilecte mi, egrediamur in agrum*, &c. *cap.7. num.11.* Itaque multis oſtendunt virgo æquè, ac Deus ſeceſſum rebus piè agendis aptum, narúmque eſſe; quod à Gilberto diſco. *Nonne illa, quàm durum eſt in dilectionis iura peregrinas admittere curas, & cæleſte ſecretum ſecularibus infeſtare turbellis*, &c. *ſerm.* 11. Notum Gilberto, quantum nocuerit precibus piè faciendis, & moribus caſtè poliendis, ſermones hominum faciles, & familiares neceſſitudines. Nouit & Hebræa ſchola, quæ viros ſanctos ab hominibus ſeiunctos ac ſemotos eſſe docet, vt Deus ſuam rebus trepidis manum addat: quod repetunt Bethulienſes, *& faciem Sanctorum tuorum attende*, &c. Deinde exponunt, quid à Deo velint, ſcilicet, *Oſtende, quoniam non derelinquis præſumentes de te*, &c. & hæc iuſtis precibus fortuna eſt perpetua, vt ſpem faciant impetrandi à Deo, quæ poſcas. Dicas ergo,

5.

Cant. 2. n.4. & 3 n.4 & 5 n.1. & 4. n.6. & 7. n.11.

Nocent precibus faciendis ſermones cum hominibus, ſanctè quam conſuetudine

PARÆNET. XIV.

Orationem verè præſumptam de bono Deo opinionem eſſe.

ROgari ab hominibus Deus amat, vt quæ præſtiterit, Deum oſtendant, argumento 5.

notæ bonitati. Et verò Deum probes, ſi quid à Deo petas, ſpe concepta obtinendi, profeſſus la e facultatem Deo eſſe, ac voluptatem dilargiendi. Certè,

Qui fingit ſacros auro, vel marmore vultus,
Non facit ille Deos, qui rogat, ille facit, &c.

Sic Epigrammatiſtes Deum colit, dum rogat Calaiem lib. 8 *Epigr.* 24. Nec ſibi cõſtat Origenes, ſi Chriſtum verè Deum fatetur, & orandum piè, negat impiè. *Caſſum illi nomen diuinitatis indulgent*, &c. Ait Theophilus Alexand. *Epiſt.* 2. *Paſch.* Quis enim Deus eſſe poteſt, qui rogari non debuerit; cùm nota ſit quidquid rogatur, eroget facilè. Probat id Ambroſius *ad Pſ.* 37. Angelum Deus inhibet à Ieroſolymis diuexandis. *Sufficit*, (inquit) *nunc contine manum tuam*, &c. 2. *Reg. cap.* 24. *num.* 16 ſed inſtat adhuc Angelus, nec abſtinet à feriendo. Nam proximè, *Dixit Dauid ad Dominum, cum vidiſſet Angelum cædentem*, &c. *n.* 17. Deinde aram extruxit, hoſtiámque mactauit n. 25. *Ædificauit ibi altare Domino*, &c. Quibus factis poſtquam Dauid operatus eſt, totus in ſalutem hominũ Deus redit. *Propitiatus eſt Dominus terræ*, &c. Hæc ita, quaſi Deus preces à Deo exigeret, quibus res plene ageretur. *Quia Dominus, etſi vult ignoſcere, vult rogari, & vt rogetur, hortatur*, &c. ſcitè Ambroſius.

Rogari Deus amat.

2. Reg. 24. n. 16. 17. & 25.

Deum Deus agit cùm rogat, quid rogatur.

2. Sciebat Chriſtus, quibus hominibus opus eſſet, vt fructum cogeret probatæ ſanctitatis. *Meſſis* (inquit) *multa*, &c. *Matth. cap.* 9. *num.* 37. Decreuerat mittendos eſſe meſſores, quod in proximo factum eſt. *Conuocatis duodecim diſcipulis*, &c. *c.* 10. *n.* 1. non tamen vrget homines, ſed rogat, vt rogent. *Rogate ergo Dominum meſſis, vt mittat operarios*, &c. ſcilicet rogatus cupit facere, quod in votis, ac decretis habet. ſic Lyra. *Ex quo patet, quòd licet Chriſtus velit aliquid facere; tamen vult à iuſtis exorari*, &c. tantum iuſtis precibus tribuit Magnus Deus. Quod Abulenſis probat *quæſt.* 10. ſed à Magno Gregorio doctrina eſt 1. *lib. Dialog. cap.* 8. Notat Pontifex, nato Iſaaco, promiſſam Abrahamo proſapiam generis nobiliſſimi Gen. 21. num. 8. *In Iſaac vocabitur tibi ſemen*, &c. firmatámque fidem oraculi promiſſis multiplicatis, ad cap. 22. num. 18. *Benedicentur in ſemine tuo omnes Gentes*, &c. Scio tamen, Rebecca ſterili, excitatum virum, ad Deum piè orandum, exorandumque, vt promiſſis ſtaret ſuis. *Deprecatuſque eſt Iſaac Dominum pro vxore ſua*, &c. *Gen. cap.* 25. *num.* 21. Rogari Deus voluit, ne differret beneficium. quod expendit Gregorius. *Sed nimirum conſtat, quia prædeſtinatio precibus impletur: quando is, in quo Deus multiplicare ſemen Abrahæ prædeſtinauerat, oratione obtinuit, vt filios habere poſſet*, &c. Rerum ſcilicet magnarum capaces precibus fiunt homines. Ius erat, & quidem hæreditarium, vt Chriſto cederent Gentes locis infinitæ. quod Pater explicat Pſalm. 2. num. 8. *Dabo tibi Gentes, hæreditatem tuam*, &c. Sed iubet, vt exigat quod ſuum eſt. *Poſtula* (inquit) *à me*, &c. Sed dulce, ac decorum Deo eſt, dare, quod rogatur, ſolito citiùs, vt ſit meritum, non gratia, quod acceperis.

Matth. 9. c. 1 & 10. c. 1.

Lenocinatur Deus iuſtis precibus.

Gen. 21. n. 8. & 22. n. 18. & 25. n. 21.

Precibus hominum firmantur Dei promiſſa.

Pſ. 2. n. 8.

Rogatus rogare Deus amat, vt ſit meritum, quod impetraueris.

3. Inde eſt quòd preces ab hominibus exigant Magiſter, ac diſcipulus. *Obſecro primum omnium fieri obſecrationes, orationes*, &c. ait Paulus 1. *ad Timoth.* 2. *num.* 1. Vrget Petrus 1. cap. 4. num. 7. *Vigilate in orationibus*, &c. Monet Chriſtus Luc. 18. num. 6. *Oportet ſemper orare*, &c. qui præceperat Matth. cap. 6. n. 9. *Sic itaque orabitis: Pater noſter*, &c. Nouit quidem bonus Deus, quid velimus, antequam petamus; cur iubet, vt oremus? Auguſtinus optimè; *Niſi velit exerceri orationibus deſiderium noſtrum, vt poſſimus capere, quod præparat dare*, &c. ad Probam *Epiſt.* 121. *cap.* 8. Vrgetur Deus Magnus iuſtis precibus, vt quod rogatur, celeriter, ac lubenter faciat; imò vigilat, & imminet occaſionibus gratiæ communicandæ. Vide, qua id muſa Dauid canit Pſ. 13. num. 2. *Dominus* (inquit) *de cælo proſpexit*, &c. Bene eſt; & quid è ſumma cæli aula Deus bonus deſpicit. *vt videat, ſi eſt intelligens, aut requirens Deum*, &c. Tanta Deo cura eſt de ſalute humani generis, vt præueniat preces hominum, paratus, & excubias agitans, ad opem ferendam. Vnde Magnus Baſilius: *Diſce hinc Domini philantropiam*, &c. ſcilicet amorem hominum. *Proſpicit de cælo, vt ſuccurrat, & videat, num ſit ægrotans medicum requirens*, &c. Qui toto cælo vigilat, in ſalutem hominum, facilè preces excipiat neceſſe eſt.

1. Tim. 2. n. 1.
1 Petr. 4. n. 7.
Luc. 18. n. 6.
Matth. 6. n. 9.

Precibus affectus altiùs quæ rerum obtinetur, quàd petitur.

Pſ. 13. n. 2.

Vigilat Deus in ſalutem hominum.

Mirum, quàm promptus adeſt precantibus Deus Optimus? In excubiis erat ille, qui pueris in lectulos collectis, ſummam ſine ſomno ducebat noctem: cùm adiret Amicus *ad illum media nocte*, &c. paneſque peteret *Luc. c.* 11. *n.* 5. Quod verò pueri lectulis decumberent, & vtramque dormirent in aurem, patet facilè, cùm non accurrerent, pulſata ianua, ſed Pater familiæ. *Et ille deintus reſpondens*, &c. *num.* 7. Certè Dominus famulis dormientibus non dormit; lecto cubat ad ianuam, ſed excubat inibi ad ſalutem hominum, oratione piè ſuſcepta. Bene Chryſolog. ſerm. 39. *O quàm pulſantis iſte geſtiuit occurrere, qui ſic ſecreti ſui cubile collocauit ad ianuam: qui dormientibus ſeruulis, pulſantis neceſſitatem ſolus & primus audiuit*, &c. Amanter Deus egit, ne quis pulſaret oſtium precibus, & non citò auferret, quod precaretur. Quæ vna Magiſtro eſt ratio texendæ breuiter oratiunculæ, Matth. c. 6. num. 9. *Sic ergo vos orabitis: Pater noſter*, &c. vbi taxat homines, qui longiores texunt orationes. *Orantes* (inquit) *nolite multum loqui*, &c. Conſultò Magiſter formam inducit orandi breuiter, quod notat Chryſologus ſer. 67. *Breuiter Chriſtus orare docuit, qui citò vult poſtulata præſtare*, &c. Quid ſi formulam præſcribit orandi, vt ſcias, quinam cælo modus precandi valeat, & Patrem facilè allicias: Placitum Cypriano eſt ſerm. 6. *Amica, & familiaris eſt oratio, Deum de ſuo rogare; agnoſcat Pater Filij ſui verba cum precem facimus*, &c. Nec poſtulata negabit Pater quibus dicta à Chriſto orandi ratio patrocinatur, ac ſenuelnatur. Tertullianum Cyprianus emollire viſus eſt, quo Magiſtro, oratio Deum pulſat. *Commendans Patri, quæ Filius docuit*, &c. ad *lib. de Orat. Domin. cap.* 9.

4.

Luc. 11. n. 5. & 7.

Excubat, vt adſit precantibus Deus ipſe.

Matth. 6. n. 9.

Adnectas Deus, et precationi annuat.

Artem precandi Chriſtus docet, vt citò precator obtineat.

5. Quid orator à Deo non obtineat, ſi quot preces facit, tot clamores edit; cùm orat piè, tonat latè in Dei aures? Orat Dauid Pſ. 16. n. 4.

Pſal. 16. n. 4. & 6.

Vnam

Vnã petij à Domino,&c.oratione habita appoſuit,quo affectu orauerit. *& immolauit hoſtiam vociferationis*, &c. *num.* 6. Deinde infert ſe à

Deum vincit oratio, vincit hoſtes.

Deo canendo ceſſaturum non eſſe. *Cantabo,& pſalmum dicam Domino*, &c. Vociferatio clamorem ſonat militarem,indicemque virtutis maſculæ, ait Magnus Baſilius. *Eiuſmodi verò eſt hymnodia*, &c. Teſtatur Dauid hoc affectu orationem victoriæ matrem eſſe, quippe quæ hoſtes frangat, Deo in auxilium exorato. Ac proinde orationem rectè dixeris hoſtiam militarem. Quantus oratione, tantus virtute

1.Par.4. n.9. & 10.

bellica Iabes eſt, 1. *Paralip.cap.*4 *num.*9. Textus inhi: *Fuit Iabes inclytus præ fratribus ſuis*, &c.& textus eſt de fortuna militari, qua hoſtes detriuerat,vrbes occupauerat,& rem geſſerat glotiosè. quod patet ex *num.*10. vbi Ia-

Pius in caſtris miles.

bes Deum oraſſe, ac exoraſſe dictus eſt. *Inuocauit Iabes Deum*, &c. Caietanus optime. *vt hinc cognoſcamus, quòd non ſolùm fuit potens, ſed & religioſus*,&c. Cùm verò Iabes nun audet in hoſtes, niſi oratione priùs apud Deum habita? ſciebat quantas vires habeat oratio piè concepta, & ritè confecta; vt quid velit Orator, Deus præſtet,ſupra votum hominis.

6. Tres tantùm panes mutuari ab amico voluit amicus ille,de quo iam pridem.Petit ille:

Luc. 11. n.5. & 8.

Accõmoda mihi tres panes,&c. *Luc.*11.*n.*5.Cunctatur iſte,ſed victus precibus tandem præſtat, quod rogatur, & plura multo. quod in

Plura Deus tribuit,quàm rogatur.

ſcena Chriſtus explicat *n.*8. *& dabat illi, quotquot habet neceſſarios*, &c. Scio, quid in loco addiderit Caietanus,Deum perſæpe dare plura,quàm petantur. *Tres* (inquit) *panes mutuo petierat; victus importunitate, dat, non mutuo; quotquot indiget, non tres panes*, &c. quæ quidem iuſtis precibus virtus ineſt.Petas ſanctè, obtinebis largè, rebus ſupra votum fluentibus.Quid boni Dauid non obtineat,precibus

Pſ.120.n.1.2. & 6.

religiosè confectis?Pſ.120.num.1. *Leuaui* (inquit) *oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi*,&c. Hæc à Deo tantùm Dauid. Accurrit,aduolat bonus Deus; & quod rogatur, citò præſtat auxilium,Vate gratulante. *Auxilium meum à Domino*,&c.*n.*2.Benè Deus,ſed pergit vltrà, & auxilio miſcet plura. Illud in promiſſis eſt,num.6. *Per diem Sol non vret te, neque Luna per noctem*, &c. Ab hoſte Hebræum Deus eripit,quod rogatur; à Sole, & Luna tegit,quod non poſtulatur. Magna Dei

Preces hominum Deus bonus ſuperat.

bonitas, ait Chryſoſtomus, *quæ non pro modo noſtræ neceſſitatis ſuum præbet auxilium, ſed remunerationibus noſtra quoque poſtulata ſuperet*, &c. Cur ergo Bethulienſes non præſumant animo grande à Deo præſidium,ſi preces mittunt,Deúmque piè vrgent? *Oſtende,quoniam non derelinques præſumentes de te*, &c. Plura quàm petunt, facilè obtinebunt ad belli aleam. quod Ezechias rectè docet. Obſeſſus ab Aſſyrio opem à Deo expoſcit, quæ ſoluat

4.Reg.19. n. 4.6.& 7.

obſidionem 4. *Reg.cap* 19.*num.*4. Hæc enim ad Iſaiam vox eſt,quem Deo oratorem Princeps legat. *Fac orationem pro reliquiis*, &c. ſatis ſibi eſſe inſinuans, ſi vitam ſeruaret Deo benè orato,& exorato, reddit Vates pro Hebræo: *Noli timere*, &c. *num.*6. Deinde pungit Aſſyrium num.7. *Reuertetur in terram ſuam, & deiiciam eum gladio, in terra ſua*,&c. Quod quidem oraculum eſt de Sennacheribo malè mulctando. Quis te mi Domine,hac de re vrget? vrbem, ac Regem vendices ab iniuria, omittas dare,quæ de Sennacheribo perdendo ſunt. Sed,teſte Chryſologo, *ſemper Deus plura tribuit, quàm rogetur*, &c. *ſerm.* 95. Nemo igitur neget orationem ſanctæ fiduciæ ma-

Solemne Dei eſt, plura, quàm rogatur, dare.

trem eſſe, eo tempore quo iuſta de bono Deo fit præſumptio. Rogatus enim piè Deus,erogat citiùs,& largiùs ſolito, quod rogatur.

Num. 16. Finito itaque fletu,& per totam diem oratione populorum completa, conſolati ſunt Achior, dicentes:

Num. 17. Deus Patrum noſtrorum, cuius tu virtutem prædicaſti,ipſe tibi hanc dabit viciſſitudinem,&c.

Num. 18 Cùm verò Dominus Deus noſter dederit hanc libertatem ſeruis ſuis,ſit & tecum Deus in medio noſtri,&c.

Commentarius.

PReces lachrymis adornarunt Bethulienſes, quod patet, diémque ſolidam hiſce rebus dicatam eſſe voluere. Qui preces cum fletu miſcent, bene credunt,ſuam lachrymis vocem eſſe Deo gratam? Vnde canit Dauid Pſalm. 6. num. 9. *Exaudiuit Dominus vocem fletus mei*,&c. Verè loquuntur lachrymæ quæ apud Deum pro hominibus eloquuntur. 34.

Pſ.6.n.9.

Interdum lachrymæ pondera vocis habent, ait Naſo. *quæ*, teſte Laudunenſi, *impetrant, non ſupplicant*,&c. Hæc itane metus eſſet admonendi, vt quæ peccaueris, granditer defleas, lachrymáſque Deo oratrices offeras. *Mittant Legatos pro ſuis delictis lachrymas, aduocatione fungantur prolati gemitus, dolorem probantes commiſſi criminis, & pudorem*,&c.Sic Roma Cypriano reſcribit *lib.*2. *Epiſt.* . Satis

Suam fletus vocem habet Deo gratam.

Deo facit leſſus pœnitentiæ, & legationem pro latrone reo obit. quo affectu monet Ieremias Thren. cap. 2. num. 18. *Neque taceat pupilla oculi tui*, &c. Loqui probatur quæ tacere non debet pupilla dolentis oculi. *Quia ipſa, dum compungitur, magis, quàm loquentis verba,impetrandi effectum habet*,&c. ſic Paſch. *lib.* 2. *in Thren.* ſcilicet lachrymis ſua ineſt eloquentia ad perſuadendum, ſine dictione. Dauid iterum, *Defecerunt oculi mei in eloquium tuum,dicentes*,&c. *Pſalm.*118. *num.* 82. Quid enim dicentes oculi, niſi deflentes? mirum, quàm latè docent! quàm ſcitè loquuntur! quàm bene orant, dum plorant, oculi! quo amantiùs deficiunt, expreſſis lachrymis, eo eloquuntur luculentiùs: *defecerunt* (ait Dauid) *oculi mei, dicentes*, &c. Hac vna valent eloquentiâ apud Deum Bethulienſes, qui quidem, finito fletu,& oratione completa; *conſolati ſunt Achior.*

Thren. 2. n.18.

Pſ.118.n.82.

Dicit oculus ubi deflet.

Addit textus Græcè, καὶ ἐπῄνεσαν αὐτὸν, *& laudauerunt eum*,&c. Magnum eſt,ſolatium laudum prologium, ad ignauiam animo abigendam.Quos non addit animos laus addita, 35.

vt

vt bellum ineas generoſè. Laudo Angelum,
Iud.6.n.11. qui Gedeonem laudat à virtute bellica, *Dominus tecum vir fortiſſime*, &c. Iudic. 6. n. 11. Vrgere hominem volebat Angelus, vt hoſtem frangeret, laudes addit, quibus ſeſe Hebræus erigat ad virtutem exercendam ſtrenuè. ſcilicet,

——immenſum gloria calcar habet, &c.

4 de Ponto 2. Laudat ergo Hebræum Angelus, teſte Abulenſi, *ad conſolandum eum; nam Deus miſſurus erat ipſum ad pugnandum contra Madianitam*, &c. q. 11. Hac via Bethulienſes *conſolati ſunt Achior*, καὶ ἐπῄνεσαν αὐτὸν, *& laudauerunt eum*, &c. Nec Iacobum mulcet Angelus, niſi virtute laudata. Redit in patriam Iacobus, ſed metu tactus fratrem adeſſe dolet. Poſtquam tamen luctatus cum Angelo Iacobus eſt, nomen capit, ac titulum virtutis maſculæ; ſic enim Angelus,
Gen. 32. n. 28. *Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael*, &c. Id verò eſt, *fortis cum Deo*, &c. Gen. 32. num. 28. Iacobum, metu lenito, abire iubet Angelus, & nomenclatura ſolatur nobili.
Metum abigit nomenclatura nobilior.
Et vt Deus conſolaretur eum, poſtea ſubditur, quod Angelus diceret: Non vocaberis Iacob, ſed Iſrael, &c. Abulenſ. citatus. Magnum a virtute laudata ſolatium eſt, magnúmque irritamentum ad ſanctitatem motum piè alendam. *Non ſecus ac arbor, laudata virtutis creſcit*, &c. ait Clem. Alex. lib. 1. Pædag. c. 10. *Qui enim fidem attendunt, tanquam per ſe docti, ac libero mentis arbitrio impulſi, laude augentur*, &c. Bene eſt, & à Dei ſchola eſt laudum ſolatium, quo tyro quiſque virtutis viā terit facilè. Addo quæ Seneca ad 2. lib. de Ira c. 21. *Creſcit licentia ſpiritus: aſſurgit, ſi laudatur, & in ſpem ſui bonam adducitur*, &c. Hac via Bethulienſes Ammonitam duxerūt ad fidem ſanam, religionemque Iudaicam, *& laudauerunt eum, dicentes: Deus Patrum noſtrorum*, &c.

36. Melius de rebus ſuis Achiorem ſperare iubent homines, quàm minaretur, & cogitaret Holophernes, quippe qui Dei cauſam non fruſtrà apud hoſtem ſuſcepiſſet, etſi vitæ periclitatus, officio enim Deus aliorum vincit obſequium. Sed quare Bethulienſes auſpicantur ſermonem ab hoc titulo? *Deus Patrum noſtrorum*, &c. Modus ſacro textu notus,
Exod. 3. n. 15. *Exod. 3. num. 15.* Moyſea ad populum, *Dominus* (inquit) *Deus Patrum veſtrorum miſit*
Deut. 1. n. 11. *me ad vos*, &c. *Deut. cap. 1. n. 11.* Precatur Moyſes, *Dominus Deus Patrum veſtrorum addat*, &c. Vrget homines Ioſue ad Chananæ-
Ioſ. 18. n. 3. am occupandam cap. 18. num. 3. *Quam Dominus* (inquit) *Deus Patrum veſtrorum dedit vobis*, &c. Rem Petrus abſoluit, auditorio ita conciliato, *Deus Patrum noſtrorum glorificauit Filium ſuum Ieſum*, &c. *Act. 3. n. 13.* Credo He-
Act. 3. n. 13. bræum hac loquendi forma laudatum ab antiqua fide, ac monitum, ne à ſacra parentum via abeat. Quæ enim ab auis, atauiſque hauſta eſt religio, & radices altè figat, & ho-
Vrgetur filius parentum factis ad virtutem. norem addat nepotibus, neceſſe eſt. Quid non proſit nepotibus antiqua Patrum fides? qua & vita ſanctè acta commendatur, & ſchola pulſatur ſuſpectæ nouitatis; *ſemper enim viris ſanctis ſuſpecta nouitas*, &c. Monet Auguſtinus *ad lib. de Anima.* Et quidem ſana doctrina, priſca, & cana eſt, à Magiſtro dierum antiquo ducta, de quo Dan. cap. 7. num. 9.

Veleſ. in Iudith.

Hoc telo Marcionem Tertullianus impetit, & iugulat, ad lib. 4. cap. 4. Lis eſt inter Catholicum, & hæreticum de vera, ſanâque ſchola, *Quis* (inquit) *inter nos determinabit, niſi temporis ratio præſcribens auctoritatem?* &c. Hoc argumento pungit Creſconiū Auguſtinus lib. 2. *Auctoritatem ſcholis conciliat antiquitas.*
cap. 35. *Sola* (ait) *catholica doctrina, per excellentiam vera, & antiqua dicitur, ad inuidiam falſa, quæ noua appellatur*, &c. Hærent Patres Apoſtolo, à quo inſtructus bene Timotheus, vt fidem ſeruet: *Deuitans profanas vocum nouitates*, &c. 1. *Epiſt. c. 6. n.* 20. Græco textu, κενοφωνίας, *vocū nouitates, & inanitates*, &c. Nota hæ- 1. Timoth. 6. n. 20.
reticos intima eſt, noua doctrina, vnde Hæretici, Patrū nouā appellantur Nouatores. Caue igitur vocum nouitates, quæ nouam, non quæ priſcam inferunt doctrinam, & ab antiqua Patrum ſchola diſſident. Ab hac priſca, & ſana fide laudem ſibi colligunt Bethulienſes, cùm docent, *Deus Patrum noſtrorum*, &c.

Addunt bonum Deum Achioris obſequio 37.
gratificaturum largiſſimè. *Ipſe tibi hanc dabit viciſſitudinem*, &c. Quis enim Deo tribuit, & non recipit? ait Syracides cap. 35. num. 13. Prou. 35. n. 13.
Quoniam Dominus retribuens eſt, &c. Tam certa Deo, & conſtans eſt ratio gratiæ reddendæ, vt monuerit Theologus *Orat.* 16 Deo offerendum, quidquid habueris. *Nam hoc ipſum accipere eſt, nempe Deo donare*, &c. Iam id pridem inſinuans iuſſit Deus Exod. c. 23. n. 15. Exod. 23. n. 15.
Non apparebis in conſpectu vacuus, &c. quo textu clauſam Dei benignitatem putat Lippomanus. Acſi Deus vellet, *Non fruſtrà venies*, *Officiū Deus ſuo compenſat beneficio.*
&c. Neque enim, ſi quid in aram attuleris, à me abibis triſti vultu, manu vacua. Et verò, nemo Deum ſuo colit officio, qui non auferat beneficium. Ac proinde contingat, neceſſe eſt, vt qui pro Dei cauſa, vitæ periculum ſubierat Achior, hoſtes videat malè mulctatos, Deo irato. Hac ſpe ſolantur hominem Bethulienſes, & manum addunt, ſi velit à Gentiliſmo ad Iudaiſmum tranſire.

Sit & tecum Deus in medio noſtri, &c. Quod, 38.
puto, valet: Ius habeto noſtræ ciuitatis. Diceret Troianus, more Latino ad lib. 2. Maron. *Noſter eris*, &c. quæ quidem à iure ciuitatis ad ius amicitiæ ducta eſt locutio, ſi credis Lipſio *ad lib. 4 antiq. lect. cap. 20.* Hebræus id, forma loquendi alia: *ſit & tecum Deus in medio noſtri*, &c. Quo iure dictum de muliercula Ierichuntina, & paterna domo, ad Ioſuæ c. 6. Ioſ. 6. n. 25.
n. 25. *Habitauerunt in medio Iſraël*, &c. Auctore Abulenſi: *Tranſeuntes in nomen, progeniémque Iſraelitarum*, &c. q. 11. Nec Moyſes diſſidet cùm dicat, Gen. 23. n. 10. *Habitabat* Geneſ. 23. n. 10.
Ephron vero in medio filiorum Heth, &c. Græce [illegible] ἐν μέσῳ, *ſedebat in medio*, &c. quæ loquendi forma Delrio ſonat domicilium viſi continuum, ſedemque fixam iure ciuitatis. Vide Adagium 33. Eò traxeris, quæ Deus addit, Exod. 29. n. 45. *Habitabo in medio filiorum Iſrael*; &c. Et textus eſt de ſacro tabernaculo, Dei ſcilicet Magni domicilio; quod placet Oleaſtrio: nam Deus cum Hebræo, *Quaſi vicinus cum vicino loquebatur*, *& communicabat*, &c. Hoc iure donatum volunt Achiorem Bethulienſes, ſtudiúmque intendunt religionis explicandæ, ſi velit proſelytus aures dare; quæ & huiuſce loci
Exod. 29. n. 45.
Deus cum hominibus agit, vt amicus.

eſt explicatio. *Sit tecũ Deus in medio noſtri*, &c.

39\. Cura hæc Iudæo conſtans de hominibus ducendis ad Iudaiſmum. *Circuitis mare, & aridam*, (ait Chriſtus) *vt faciatis vnum proſelytum*, &c, *Matth.* 23. *num.* 15. Obiicit tamen Iudæo Chriſtus ſtudium malè ſanum à vana gloriola. An Iudæus terra, marique laborauerit pro aduenis ad Iudaiſmum adducendis, lis eſt. Aiunt alij, negant alij; qui prouerbium in loco agnoſcunt, negant Maldonat. & Salmeron *tom.* 4. *tract* 33. ac Chriſtus vellet: omnem moueris funem, vt aduenam à Gentiliſmo ad Iudaiſmum conuertatis. Sed quocumque abeam, certum illud eſt multos homines a gentiliſmo pertractos ad Iudaiſmum aduenisse; qui quidem proſelyti dicerentur, hoc eſt, aduenæ, à verbo Græco προσήλυθω, *aduenio*: quod habes 1. *Paralip. cap.* 22. *num.* 2. 2. *Paralip.* 2. *num.* 17. Ab Abramo hauſta cura de fide explicanda, qui ſcholam videtur publicam hac de re aperuiſſe. *Ad conuallem illuſtrem*, &c. *Gen* 12. *n.* 6. Hebræo textu: עד אלון מורה *Had Elon Moreh, ad quercum Doctoris*, &c. Nam *Moreh* à radice ראה *raah*, quod eſt *videre*, ſiue *monſtrare*; *videns*, ſiue *monſtrans eſt*; proindeque Doctor, quod in Abram quadrat. Nam cùm locum mutaret, domum erexit, agrumque adornauit arboribus; *& inuocauit ibi nomen Domini Dei*, &c. *Geneſ.* 21. *num.* 33. quo loci cogebat hoſpites ſcena, & cœna inuitatos baſilicè. *Nihil exigens aliud pro pretio, quã vt orbis conditorem cognoſcerent*, &c. Id ex Hebræa ſchola. Quis enim Dei amans, & non cogat hominis in huiuſce Dei obſequiũ? Hæc Bethulienſibus cura, & vox eſt: *ſit & tecum Deus*, &c. Diſquirunt in loco interpretes, fecerint ne cautè Bethulienſes, cùm Ammonitam ab Aſſyrio transfugam ſuſceperint, & tractauerint facilè: rem verſant Tirin. *in Iudith*, Serar. *q.* 4 Salian. *tom.* 4. *Anno Manaſſe* 9. *n.* 46. quò te mitto. Sed Achiore laudato, aio,

Matth. 23. n. 15.

Aiunt alij, negant alij Iudæum curare de Iudaiſmo promouendo.

Gen. 12. n. 6. & 21. n. 33. *Abramus veri Magiſter.*

Deum hominibus explicat Dei amãs homo.

Parænet. XV.

Laudes rebus piè gerendis faces eſſe.

1\. Aſſurgit laude animus probatæ generoſitatis, & ſeſe aliè accingit, ſpe ſui bona, ad virtutem exerendam. Ab equo diſcas laudandos eſſe, quos velis homines fortiter agere; ſi enim bona equo nota eſt, dolor, cùm victus abit:

Tum magis, ac magis blandis gaudere Magiſtri
Laudibus, & plauſa ſonitum ceruicis amare, &c.

quòd Maro notat 3. Georg. quas nam vires ſibi parabit miles, animoſque agendi ſtrenuè à virtute laudata? Certè Fabij votum eſt, de puero in Oratorem deligendo: *Ille mihi puer detur, quem laus excitet, qui victus fleat*, &c. *lib.* 1. *c.* 3. Erit quidē puer iſte de ſchola Rhethorica bene meritus, ſi laudum popiſmo tactus, rem aggreditur. Nec minor ad mores bene colendos ſtimulus eſt, laudata virtus. Sunt laudum popiſmata virtutum onera, quibus ſe Paulinus obſtrictum fatetur. Laudatus à Seuero amicè reſcribit, vrgeri ſe ea laudatione ad morum ſanctitatem *Epiſt.* 2. Sic ergo ille: Quid me laudas, improbe, *onera rerum iniuſtis laudibus cumulas*? &c. Scio, ſcio, quò tua te ducit pietas: laudes ingeris, *vt dum nobis aliena bona indulges, ſtimulum puderis ſuggeras; & lugemes, quod eſſe debemus, boni eſſe diſcamus*, &c. Sapienter ſapiens laudat virginem, vtpote quam flagrare velit ad vitam piè agendam. Erat quidem virgo nouitia; quod patet ex *Cant.* 1. In hoc agendi principio, laudatur a Chriſto; & laudes cogit à pudore ingenuo. *Pulchæ ſunt genæ tuæ*, &c. *n.* 9. à loquendi vſu. *Collum tuum ſicut monilia*, &c. Nec vno contentus laudum prologio, laudat Chriſtus iterum n. 15. *Ecce tu pulchra es, amica mea*, &c. Et hæc virtutis laudandæ ratio (teſte Nyſſeno) vrget virginem ad virtutum caſtos amores. *Nam præclarè factorum prædicatio vehementiorem illis, à quibus ſunt geſta, cupiditatem ad potiora indit*, &c. *Orat.* 3.

Bona pueri virtus, ſi victus fleuerit, victor exultauerit.

Ad virtutem accedunt virtutum laudes.

Cant. 1. n. 9. & 15.

Stimulis agitur ad potiora laudatus homo.

2\. Quis neſcit laudatos à Chriſto ſeruos eſſe de pecunia ſcitè mouenda, myſticè de vita ſanctè agenda, apud Matth. cap. 25. n. 21. *Euge* (inquit) *ſerue bone*, &c. & cùm ſeruus adeſſet alius, ſuamque probaret curam de re bene geſta; Chriſtus iterum, *Euge* (inquit) *ſerue bone*, &c. *num.* 23. Ita ne laudat publicè Chriſtus homines: an ingrata Deo vox eſt, qua monet Syracides c. 11. n. 2 *Non laudes virum in ſpecie ſua*; &c. Quid ſi laude homines ſuperbè tumeant? ſed nouit Magiſter quos laudet homines, ſcilicet, qui laude parta, *ibunt de virtute in virtutem*; &c. *Pſ.* 83. *n.* 8 In locum Hieronymus, *Vtrique* (inquit) *ſeruo Paterfamilias ſermone blanditur*, &c. Propiùs meam ad rem adderet, laudatos à Chriſto ſeruos; quo deinceps meliora cogitarent, cuperent, agerent. Sic Paulum Chriſtus laudat *in Actis*, vt exciteret in ſtudium veri dicendi, *cap.* 23. 7 . Coniectus in carcerem Paulus erat, ſed fide integra, & virtute nobili. Aduolat ſumma nocte Chriſtus, & Paulum recreans, *Conſtans* (inquit) *eſto: ſicut enim teſtificatus es de me in Ieruſalem: ſic te oportet & Romæ teſtificari*, &c. Ingerit Magiſter in Pauli aures, quidquid Ieroſolymis Apoſtolus fecerat, quaſi rem dicto probans. *Vide, quanta conſolatio! primo laudat illum*, &c. ait Chryſoſtomus *Hom* 49. cur verò Deus rem à Paulo geſtam laudet, niſi vt acuat ad rem bene gerendam? *ſic te oportet & Romæ teſtificari*, &c. Planum omnino id eſt; ſed Paulum Chriſtus ſolatur, dum laudat; & hac via Bethulienſes, *conſolati ſunt Achior, & laudauerunt eum*, &c.

Matth. 25. n. 21. & 23.

Prou. 11. n 2.

Laudatus à Chriſto ſeruus, quo meliora cogitans agat.

Pſ. 83. n. 8.

Act. 23 n. 11

Rem bene geſtam laudat magiſter, vt audiens bene rem geras.

3\. A Magiſtro Deo hauſit Apoſtolus rationem adhortandi à virtutum cura laudata. Romanam gentem afficit laude plurima ad c. 16. num. 3. *Salutate* (inquit) *Priſcam, & Aquilam*, &c. Addit, cur ſalutem dicat plurimam, num. 4. *Qui pro anima mea ſuas ceruices ſuppoſuerunt*, &c. Deinde mulieres, viroſque alios ſuis auget titulis, & à virtutum laudat ſtudio. Ratio ad gentem laudandam Apoſtolo duplex. quod Theophylacto placet. Nam Apoſtolus. *Quemlibet pro dignitate notat, tum ipſos alacriores reddens, tum alios ad æmulationem excitans*, &c. Et quidem virtutum cuſtos vel optimus accenditur laudum cantionibus

Ad Roman. c 16 num. 3. & 4.

Proficit in virtutũ ſtudia laudatus à magiſtro diſcipulus.

nibus ad bene agendum Putat Chyſologus & Chriſtum à Patre laudatum patraſſe libenter, quæcumque pia ſunt, & mira. Laudem Chriſtus à Patre cogit ad Iordanem. *Hic eſt filius meus dilectus*, &c. *Matth.* 2. *num.* 17. laudatus à Patre Dominus pergit ad ſolitudinem, orat inibi, territur ieiunio, tentatus à Diabolo, victor eſt; quod patet ex *cap.* 3. *num.* 1. Tandem Magiſter hominum ſcholam aperit, num. 17. *Cœpit Ieſus prædicare*, &c. Et miru ſe modu explicat Iohann. cap. 2. num. 11. *Hoc fecit initium ſignorum Ieſus*, &c. quod ſimpliciter intelligas. Docet igitur Chryſologus Chriſtum laude paterna excitatum ad res benè gerendas: *vt quem Pater voce Filium probauerat, Deum ſe virtutibus approbaret*, &c. *ſer.* 160. Hoc laudis titulo ſeſe Chriſtus accingit ſtrenuè ad crucem ferendam. Laudatus in Thabyrio Chriſtus eſt Matth. cap. 17. num. 5. *Hic eſt filius meus dilectus*, &c. Laudatione peracta, montem deſerit, Apoſtoloſque monet de ſua cruce, ac nece pretioſa, atque nobili. *Sic & filius hominis paſſurus eſt ab illis*, &c. & iterum eandem tundit incudem num. 21. *Dixit illis Ieſus: Filius hominis tradendus eſt in manus hominum*, &c. latere quodammodo laus à Patre addita videretur, niſi Chriſtus ſuum de cruce ferenda votum exprimeret: quod ſatis inſinuat Chryſoſtomus Hom. 58. *Quando* (inquit) *prædicatus fuit Chriſtus, & filius Dei eſſe, tunc apertius de paſſione prædixit*, &c. quaſi laus à Patre ingeſta faceret ad agendum ſtrenuè.

Matth. 2. n. 17. & 4. n. 1 & 17. — *Ioan. 2. n. 11.* — *Laudibus animandum, ad rectè agendum.* — *Matth. 17. n. 5. & 21.* — *Laudatus à Patre Deo Chriſtus excitatur ad crucem ferendam.*

4\. Sed modum in laudando adhibendum eſſe monet Plutarchus rectè. *Cauendum* (inquit) *ne laudationibus immodicis intumeſcant*, &c. de liberis educandis ſermo eſt. Nouit Philoſophus, qua nam via ducantur bene iuuenes: & addit, *Obiurgationibus ad pudorem ſunt redigendi, & laudibus inde reuocandi*, &c. Erigunt ceruices altè præfidentes ſibi iuuenes; obiurgationibus premantur, neceſſe eſt. Friget ad virtutis amores tactus metu animus: in hoc rerum motu laudes erigant animum. quæ virginis dilaudandæ ratio Chriſto eſt, Cant. loco citato, *Pulchra ſunt genæ tuæ*, &c. Nec occaſio adoleſcentulis alia de munuſculis aggerendis. *Murænulas aureas faciemus tibi*, &c. *num.* 10. Correpta a Deo virgo animum quodammodo proiecerat. Dei vox hæc ad virginem; *ſi ignoras te, egredere, & abi*, &c. *num.* 7. Res mala! crux mala! cùm virgo iubetur abire à bono Deo. Non poterat non animo cadere, aditu ad regreſſum intercluſo. Ergo accurrunt adoleſcentulæ, & matrem ſolentur metu perditam. hæc in loco rerum ſcena eſt. Abeſt ab ſponſa Chriſtus, adſunt virgines, & blando virginem ſolantur alloquio, *vt ſi pauidior, quàm oportuerit, ac deiectior animo facta eſſet, ſodalium eam conſolationes erigerent*, &c. ſic Bernard. *ſer.* 42. An laudes cum muneribus conſolationes putat? Id ego puto. Nec Chriſtus id negat ſolatij. Prius enim, quàm abeat, laudes ingerit, & aggerit. *Pulchræ ſunt genæ tuæ*, &c. Erat in metu, & fletu virgo correpta grauiter: ac *ne fortè abundantiori triſtitia abſorberetur*, &c. quod Paulus non patitur 2. ad Corinth. cap. 2. num. 7.

Temperari debent laudes obiurgationibus. — *Cant. 1. n. 9. 10. & 7.* — *Mœſta lætis, & læta mœſtis intermiſcenda.*

Velaſ. in Iudith.

Non ante ſe abſentauit, quàm ex abundantia cordis prorumperet in laudes eius, & genarum, colliquè ipſius pulchritudinem commendaret, &c. Bernardus iterum, *loco citato*. Video ſponſam metu contractam laudari, ac leniri, vt ingentes ſumat animos ad rectè agendum.

5\. An hac via Samaritanam Chriſtus ducit, vt à muliercula exprimat confeſſionem ſcelerum? Aio. Eò tracta mulier, vt fateretur pudore ingenuo, Ioan. c. 4. n. 17. *Non habeo virum*, &c. quod gratiæ parandæ auſpicium erat. Cū tamen peccatrix eſſet mulier, nec ſibi fideret, manum Chriſtus addit, confeſſione probata. *Benè dixiſti; hoc verè dixiſti*, &c. n. 18. Semel, & iterum Magiſter morum Deus eandem premit chordā, & laudem canit: quo mulier animum, timore pulſo, erigat, ſcelerū pœnitens. Laude opus eſt, cùm ſpes in tenui premit animum, & hoſtis vrget. Vrget mulierem Iudas, & ſchola reliqua; alij motu, & motſu alio damnant effuſum à Magdalena vnguentum ineptè. *Vt quid perditio hæc?* &c. *Matth. c.* 26. *n.* 8. Multa hominū erat indignatio; facilè mulier à pia cura frigeret, niſi Chriſtus occurreret, & curam muliebrem laudaret. *Opus* (inquit) *bonum operata eſt in me*, &c. *n.* 10. Sciè Peluſiotes lib. 2. Epiſt. 88 *Mulieris fidem per obiurgationem extinguere abſurdum erat*, &c. Nata importunè pietas, de Chriſto in tumulum inungendo, opportunè laudatur à Magiſtro, ne deferueſcat obiurgatione. Quorum in opera laudata ſolatium; quo excita mulier benè procedat, neceſſe eſt. Iure merito Bethulienſes, *Conſolati ſunt Achior*, &c. ἐπῄνεσαν αὐτὸν, *& laudauerunt eum*, &c. cùm Ammonites à Gentiliſmo tranſire ad Iudaiſmum vellet, *dicentes: Deus Patrum noſtrorum*, &c. quo textu laudant homines antiquam Patrum fidem, & canam, proindéque ſanam religionem. Hæc enim ab ſchola priſca ſuam cogit auctoritatem: ſi perſæpe impugnata adhuc perſtat, nec expugnatur. quod ſtylo proſequitur Mendoça Magiſter meus *tom.* 1. *in lib. Reg. annot.* 2. *proœm. ſect.* 2. Eóque ſpectār Tertulliani voces aduersùs Marcionem lib. 1. c. 13. *Omnino res Chriſtiana ſancta antiquitate ſtat*, &c. At proinde Bethulienſes Patrum fidem, inde ſanam, inde canam probant, & docent,

Ioan 4. n. 17. & 18. — *Samaritanam laudes erigunt ad ſcelerum pœnitentiam.* — *Matth. 26. n. 8. & 10.* — *Auertit à bono mala obiurgatio, continet commendatio.*

Paræ NET. XVI.

Ornari pios nepotes auita pietate.

1\. NEmo neſcit nobilitatem, quo eſt antiquior, eo auguſtiorem eſſe. Quandoquidem eminet altè, & elucet latè ducta per titulos, memoréſque faſtos maieſtas generis; vires, & opes ſumit ab antiquo Patrum cenſu. Te ego teſtem laudo huiuſce mentis.

Æli vetuſto nobilis ab Lamo, &c.

Horat. *lib.* 3. *Ode* 17. Sed manum tollo ab hac tabula, cùm Tiraquellum adire liceat *tom.* 1. *de Nobilit. cap.* 19. Non minor tamen ab auis, atauiſque venit in nepotes maieſtas morum; quippe quæ iure hæreditario parta, & radices figat animo altiores, & laudes cogat à fide priſca auguſtiores.

2\. Suam ſibi laudem parat Dauid à ſeruitio
Pſal. 115. 6. nobili, Pſ. 115. n. 6. *Ego* (inquit) *ſeruus tuus, ego ſeruus tuus*, &c. Conſtans vitiorum cura mihi eſt, nec à bono, & æquo abſcedo facilè; eâ tamen boni cura materno lacte hauſta vires parauit, & radices meo fixit animo, *Gloria nepotum eſt pietatis ab atauis hauriri.* *Ego enim ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ*, &c. ſic boni homines, Auctore Theodoreto, *ſeruitutem confitentes, & hanc ex maioribus habere gloriantes*, &c. ſcilicet, nulla Dei ſeruis maior eſt dignitas, quàm bonos à bonis atauis mores colere. quo titulo bene Timotheum Paulus admonet. Probat Magiſter diſcipulum vita ſanctum, & fide ſanum eſſe, illud ingerens
2\. Timoth. 1. n. 5. & 3. 2. ad Timoth. cap. 1. num. 5. *Certus ſum, quòd & in te*, &c. ſcilicet dominatur fides, & obtinet pietas, de quibus ſermo eſt. Vrget Paulus argumentum ex auita fide, & materna pietate. *Quæ* (inquit) *habitauit in auia tua Loide, & matre tua Eunice*, &c. Quaſi vellet Apoſtolus probitatem hæreditariam
Durat fides ab atauis hauſta in nepotibus. durare, probari nepotes argumento auitæ probitatis. Bene Athanaſios. *Cùm rectè ſe geſſerint progenitores, ſi tales non ipſi præſtiterimus, gloriam nobis ex illorum geſtis haud dubiè vindicabimus*, &c. Quàm certa nepotum virtus ab atauis optimis! Quàm vera laus, & conſtans gloria! hanc ſibi laudem Paulus voluit qui plenis buccis, *Gratias* (inquit) *ago Deo meo, cui ſeruio à progenitoribus meis*, &c. *num.* 3. Iactat ſe Paulus glorioſè, non quòd Deo præſtiterit obſequium, ſed quòd hauſtam ab atauis pietatem coluerit: *à progenitoribus* (inquit) *meis*, &c. ſcilicet, iure hæreditario Paulus Deum timere, & amare didicit: & quidem, ſi credis Horatio lib. 3. Ode 24.

Dos eſt magna parentium virtus, &c.

Hærent nepotibus altè, quæ ab atauis fluunt dotes probatæ ſpectatæque virtutis.

3\. Quas nam laudes ab auita pietate non colligit Lucas in Ioannis parentes, à parentibus in Ioannem! Inducit Lucas Eliſabetham
Luc. 1. n. 5. piè inſtitutam, *de filiabus Aaron*, &c. *c.* 1. *n.* 5. meminitque Sacerdotis optimi & atauí maximi, vt neptis laudem augeret, quæ
Vrget nepotes auita pietas. pietatis auitæ cuſtos erat. *Meritò eius filia dicitur, cuius in ſe memoria patrulis ſanctitatem; quam tanti generis pia cuſtos glorioſiſſimè transfudit in filium*, &c. hæc Chryſolog. *ſermon.* 89. Nec minor Lucæ cura de Zachariæ cenſu genealogico. *Sacerdos* (inquit) *nomine Zacharias, de vice Abia*, &c. Tradit Hiſtoricus Sacerdotis ſortem ab auis, atauiſque ductam, quo Sacerdos appareret auguſtior, vtpote qui auitam coluerit fidem, ac religionem, *Quia vſque ad ipſum ab atauis, & patribus transfuſum genus manſit*
Auita ſanctitas multam nepotibus laudem parit. *Sacerdotij, & ſacrificandi ſeruata eſt diſciplina*, &c. Chryſologus iterum *ſerm.* 85. Hæc à proauis ducta virtutis curandæ ratio multam nepotibus gloriam conciliat. Quid Ioannes ab atauis, parentibúſque laudatis non colligat? Non laudat textus hoſce homines à fide cana, & ſana; à religione priſca, & caſta, niſi vellet Ioannem latè commendare. Paulinus egregiè ad Seuerum Epiſtol. 10. *Laudaturus vitam, genus antè laudauit, vt venerabilior exiſteret, qui ſanctis parentibus reſponderet, ſanctitate ingenita*, &c. Clara Ioannis virtus probatur ſuffragio parentum optimorum. Neque enim minor a maioribus morum auctoritas diffunditur in nepotes, quàm maieſtas generis.

Id verò, ſi nepotes rectè viuant, quandoquidem Maiorum virtus poſteris malè agentibus probrum eſt ingens, ait Chryſoſtomus 4.
Hom. 1. in 2. ad Timoth. c. 1. *Maiorum quippe merita, cùm eorum ſtudemus eſſe participes, noſtra etiam ſunt: ſin verò ab illis aberrauimus, non modo nihil ornamenti, ſed dedecoris plurimum ex illis acquirimus*, &c. *Turpe eſt nepotes ob auita probitate aberrare.* Inde eſt, quòd Deus, vt pungat acriter homines, de parentum meminit geſtis clariſſimis. *Videntes filij Dei filias hominum, acceperunt ſibi vxores*, &c.
Gen. 6. *n.* 2. A Setho Dei viro, tanquam à Deo, Gen. 6. n. 2.
geniti homines in mores hominum improbos defecerunt, additáque Dei nomenclatura eſt, vt morderentur grauius, qui ab auo Dei viro mores non hauſerint, *vt magis amplificaret eorum reprehenſionem, eorum honorem reuocauit in memoriam*, &c. ſic Chryſoſtomus in *Pſ.* 4. *Conſentur parentes optimi, vt liberi improbi pungantur acriùs.* Queritur de Hebræo Deus, quippe quòd ſuo
defuerit officio apud Iſaiam cap. 48. n. 4. *Neruus ferreus, ceruix tua, & frons tua ærea*, &c. Iſai. 48. n. 4. & 2.
Deinde apponit, quos nam ſibi parentes Hebræus cenſeret, & iactaret, n. 12. *Audi me Iacob, & Iſrael, quem ego voco*, &c. Appoſitè de parentum ſanctimonia Deus admonet, cùm liberos mordet peccantes liberè: *Ad pudorem eorum, qui lapſi ſunt*, &c. ait Cyrillus Alexand. Eſt enim propudium maximum, cùm nepotes ab auis optimis turpiter deficiunt.

Nam quanto vita eorum præclarior, tanto horum ſocordia flagitioſior, &c. Vrget Marius *apud Saluſt. in Ingurth.* Quiſnam ſacro 5.
textu Nabal eſt? 1. *Reg. cap.* 25. *num.* 3. Vxorem 1. Reg. 25. n. 3.
textus laudat. *Porro vir eius durus, & peſſimus, & malitioſus* &c. Et quo peior appareret Nabal, Calebi nepos vocatur. *Erat autem de genere Caleb*, &c. ſcilicet de tribu Dauidica. Sub auo igitur optimo Nabal eſt peſſimus. Quis enim Calebum à Deo laudatum neſcit? *Num. cap.* 14. *n.* 24. *Aſpectu auita probitatis ingraueſcit nepotum improbitas.* Acſi ad mentionem aui optimi ingraueſceret nepotis impietas. Significanter notat Moyſes, vnde Corè auos cenſeret. *Corè* (inquit) *filius Iſaar, filij Caath,*
filij Leui, &c. *Num. cap.* 16. *num.* 1 Hæc Moy- Num. 16. n. 1.
ſes, priuſquam ſeditionem à Corè excitatam explicet. Fortaſſe grauitatem ſceleris auget proaui ſanctitas: qui enim à Leui notæ ſanctitatis viro genus ducet malus nepos, non laudem inde capit, ſed turpem notam. Pulchrè Marius loco citato. *Maiorum gloria poſteris quaſi lumen eſt; neque bona eorum, neque mala in occulto eſſe patitur*, &c. Epulonem carpit Abrahamus pater, eo quòd Lazaro famem non leuaſſet; & vt notam inurat grauiorem, infamem vitiis, diuitiiſque hominem ſic interpellat. *Fili recordare*, &c.
Luc. 16. *num* 25. Miror ego hominem cul- Luc. 16. n. 25.
paræ auaritiæ filium ab Abrahamo appellatum; maximè cùm iudex ſententiam diceret. *Sed vocat filium, vt magis, ac magis filij prodatur impietas*, &c. ait Chryſologus *ſerm.* 123. *Arguitur filius improbus probitate patria.* Apparent fœda ad pulchri aſpectum, grauiúſque notantur: & collatus

bonis

bonis atauis malos quiſque nepos multo peior eſſe videtur. Viderint Bethulienſes, an diſſenſerint ab antiqua Patrum ſanctimonia, & dicant adhuc : *Deus Patrum noſtrorum*, &c. *Ipſe tibi hanc dabit viciſſitudinem*, &c. Hominibus Deus gratificatur, officiúmque rependit beneficio. Infeſtum ſibi Aſſyrium videt Achior, cùm Dei cauſam tuetur : infeſtum Aſſyrio Deum videt ſui cauſa. Quo, ſi placet, admoneas

Parænet. XVII.

Deum ad gratiam referendam feſtinare.

1. IVſtum eſt officium, quo Deum colis : Deus tamen debere ſe fatetur hominibus, quidquid accipit; & quaſi aliena accipiat, hominibus accepta refert, confértque beneficium titulo gratificandi. Quòd ſi, Auctore Seneca, *qui meminit, ſine impendio gratus eſt*, &c. *ad 3. de Beneſic. c. 1.* Credas gratum hominibus Deum eſſe, qui libello condit memoriali, ſi quid accipiat ab hominibus. Quidquid auri de præda Madianitica paratum erat, conſecrant Deo Principes militũ; addúntque, id mentis gratæ officium eſſe, pro bello proſperè confecto. Ad Num. c. 31. n. 50. *Suſcipiunt aurum Moyſes, & Pontifex, ſuſceptúmque intulerunt in tabernaculum teſtimonij, in monumentum filiorum Iſrael coram Domino*, &c. *n. 54.* An ea Principum munera Deũ admonerent de vice reddenda? Ait Abulenſis q. 11. *Monumentum enim dicitur recordatio, quaſi monens mentem*, &c. Non quòd obliuiſcatur Deus, quid acceperit ab hominibus : ſed, vt doceat curam ſibi multam eſſe de beneficio referẽdo, quidquid præſtent homines. De libello memoriali textus eſt apud Malachiam *cap. 3. n. 6.* Bonos inibi viros laudat Vates, qui Deum colerent fide bona, & mente ſana, factiſque dicta exæquarent. *Et ſcriptus eſt* (inquit) *liber monumenti coram eo : timentibus Dominum, & cogitantibus nomen eius*, &c. Verè libellus eſt memorialis, quo Deus & dicta, & facta condit hominum, ait Rupertus *lib.* 1. ne quid boni, malive elabatur animo iudicis, *vt videlicet cuncta in iudicio recitentur*, &c. Diuerſus à Ruperto Theodoretus abit, quo teſte *Deus, Bonorum* (inquit) *meorum ſponſionem perſcriptam facio*, &c. Tanta Deo cura eſt de gratia referenda, vt ex ſyngrapha velit gratificari. Feſtinabit ergo, vt ſatis hominibus faciat.

Num. 31. n. 50. & 54.

Quidquid afferat, monumentum Deo eſt gratificandum.

Malach. 3. n. 6.

De ſcripto iudicat Deus homines.

2. Chriſtum Phariſæus inuitat hoſpitio, menſámque apponit : inde Chriſtus *ingreſſus domum phariſæi diſcubuit*, &c. *Luc. cap. 7. n. 36.* Inter cibos accurrit mulier in ciuitate peccatrix, veniáque expoſuit lachrymis. Turbatur Phariſæus ea rerum ſcena : ſed Magiſter docet, quantum gratiarum meruiſſet mulier ſcelerum pœnitens. *Simon* (inquit) *habeo aliquid tibi dicere*, &c. *num. 40.* Pro hoſpitio Chriſtus ſoluit Phariſæo beneficium, quod Auguſtinus obſeruat Hom. 23. c. 3. *Ne gratis apud eum panem comederet*, &c. Abſurdum putabat Magiſter Optimus, ſi menſa exceptus pretium non ſolueret. Hoc affectu Phariſæum monet alium : *cùm intraret Ieſus in domum cuiuſdam Principis ſabbato manducare panem*, &c. *Luc. cap. 14. num. 1.* ſcilicet inuitatus accumbit : neque enim Chriſtus obreperet temerè in domum alienam. Sed inter cœnandum Magiſter ita monet hoſpitem num. 12. *Cùm facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos*, &c. & ſermo eſt de pauperum inopia ſubleuanda. An Magiſter Phariſæo opportunè importunus eſſe voluit? Aio. & cibo capto docet hominem, *vt pro refectione corporali rependeret ſpiritualem, ſcilicet documentum pietatis*, &c. Hæc Lyra; ſed à Theophylacto exſcripſit. Vnum illud inde colligas, collatum à Deo beneficium titulo gratificandi: quæ quidem magna Dei virtus eſt ad alendam ſpem hominum. Certè multa Zachæo ſpes erat de Chriſti gratia, cùm vrgeretur à Magiſtro, vt pararet hoſpitium. *Hodie in domo tua oportet me manere*, &c. *Luc. 19. num. 5.* Hæc Chriſtus : vnde Zachæus altè gaudet, *& ſuſcepit illum gaudens*, &c. *num. 6.* Præſenſerat animo, quid hominibus ſe colentibus Chriſtus rependat; vicariam ſcilicet gratiam, titulo gratificandi : vnde altum Zachæus capit gaudium. quod notat Chryſologus ſerm. 54. *Gaudet, quia reus iudicem ſuffragio humanitatis inclinat, quia cibi, & potus fauore debitorem ſuum ſibi facit, & acquirit. ſic fit, vt quæſtum ſibi non perdat publicanus iſte, ſed mutet*, &c. Pronus ad gratiam referendam Chriſtus eſt : ſi quid ab hominibus accipit, ſtatim repenſat. Hac ſpe Zachæus Magiſtrum excipit altè gaudens, & lucrum auget vſura pia.

Luc. 7. n. 36. & 40.

Gratus inuitantibus Chriſtus eſt.

Luc. 14. n. 1. & 14.

Humana Deus officia diuinis rependit beneficiis.

Luc. 19. n. 5. & 6.

Flectitur Iudex obſequio.

3. Quid ſi laudatus piè Chriſtus, laudat, vt vicem reddat; video quas nam in Virginem laudes congerit. *Cant. 4. num. 1.* Cantionem inibi orditur ſuam, illud iterans, *Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es!* &c. Ac plura deinde addit, quæ totius corporis habitum pingunt pulcherrimum. Totus in hoc laudum cantico Deus eſt, cùm ſponſam commendat, ſed gratus, quod apparet, vicem rependit. Nam *cap. 3. num. 11.* multis virgo Deum laudat, Salomone laudato; imò virgines inuitat, vt aduolent, inſpiciant, ac ſuſpiciant, quantũ venuſtatis, & maieſtatis habet Princeps iuuentutis pulcherrimæ : *Egredimini, & videte Regem Salomonem*, &c. Quid faceret hac oblectatus laudum catilena, Deus, niſi virginem piè canentem caneret, & multis cõmendaret? quaſi laus Deo addita laudem à Deo viciſſim pareret. ſic Magnus Gregor. *Quia ab ſponſa laudatur, & ipſe viciſſim ſponſam laudare dignatur*, &c. Multus in Deo colendo, & explicando Abramus erat, cùm prædam reiiceret hoſte victo partam; & Regem ab Idolomania ad fidem ſanã inuitaret, manu altè erecta; qua Dei Magni cauſam tuebatur, Gen. 14. n. 22. *Leuo manum meam ad Dominum Deum poſſeſſorem cœli & terræ*, &c. In loco Idolomaniá Abramus pungit, ac Regem monet, quod placet Chryſoſtomo ad Hom. 35. *Pietatis Doctor illi fieri ſtudet*, &c. Nec Deus cunctatur in gratia reddenda. Nam addidit textus c. 15. n. 1. *Factus eſt ſermo Domini ad Abram*, &c.

Cant. 4. n. 1. & 3. n. 11. c. 6. n. 3.

Laudatus piè Chriſtus laudat affectu gratificandi.

Gen. 14. n. 22. & 15. n. 1.

Curat bonus de ſalute aliena.

Veloſ. in Iudith.

Moras abrumpit omnes Magnus Deus, vt Abramum promiſſis oneret: *Ego protector* (inquit) *tuus, & merces tua magna nimis*, &c. Chryſoſtomus appoſitè Hom. 36. *Poſt doctrinam illam, quam domi receptis pronunti ſuis, vt pietate, & agnitione conditoris Regem initiaret poſt hæc verba: Factum eſt verbum Domini ad Abram*, &c. Notat Chryſoſtomus Deum non modò fuiſſe Abramo gratificatum, ſed feſtinaſſe, vt referret gratiam. *Vide* (addit) *miſericordiam Domini, quam ſtatim, & è veſtigio ſequens beneficiis ſuum athletam remuneret*, &c. ſic Deus; ne quis fruſtrà ſuum, ac iuſtum præſtet obſequium, fide laudata.

Feſtinatò Deus gratificatur.

4. Laudes Magno Deo Hebræus canit ſub Iſaia Corypbæo. *Ecce Deus* (inquit) *Saluator meus; fiducialiter agam, & non timebo*, &c. *cap.* 12. *num.* 2. ſuam Hebræus ſpem collocat Magno in Deo, qui metum pellit ab animo, idque laudat, qui poſcit opem. Quid pio oblectatus officio Deus? poſt laudes, magnis homines promiſſis recreat. *Haurietis aquas in gaudio*, &c. *numer.* 3. Et vnde hæc aquarum vis erit, gaudiorumque ſcaturigo? *De fontibus* (inquit) *Saluatoris*, &c. Quod in loco notat Procopius, illud eſt, Deum ad beneficium referendum maturaſſe; quæ quidem celeritas in vice reddenda, magna eſt gratia. *At Deus, qui in reponenda gratia minimè cunctator eſt, ſi quando afficitur digna gloria, ſpiritualibus confeſtim donis reſpondet*, &c. Properat Dei benignitas, cùm honores, & laudes impetrat ab hominibus; largitiones ingentes facit rerum diuinarum, iure quaſi gratulatorio. Scio, quid Magnus Ioannes de Chriſto dixerit ad turbam plurimam, Ioann. cap. 1. numer. 29. *Ecce agnus Dei; ecce qui tollit peccatum mundi*, &c. Locupletiſſimum eſt teſtimonium, quo Ioannes Chriſtum verè Deum probat; *Quis enim poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?* &c. *Luc. cap.* 5. *num.* 21. ſana omnino fides, caſta religio, & iuſta in Chriſtum pietas. Non tamen Ioannes fruſtrà Deum laudat. Erat *Ioannes in vinculis*, &c. quod apparet; Dei cauſa, virtutis amore, cùm id ferret occaſio totus in Ioanne laudando Chriſtus eſt Matth. cap. 11. num. 7. *Cœpit Ieſus dicere ad turbas de Ioanne*, &c. Grata Chriſto aduersùs Ioannem laudum viciſſitudo eſt. quod Rupertus notat lib. 9. in Matth. *Præterire non libet, quia teſtimonium teſti ſuo Ioanni pulchra viciſſitudine reddens teſtis iſte congruum initium ſumpſit*, &c. Quàm largus vicaria in opera Chriſtus eſt! ſi quo hominum colitur officio, reponit beneficium; & quod magis placet, titulo gratificandi. Laudat Achior Deum optimum, & Maximum, *cap.* 5. *num.* 9. *cap.* 6. *numer.* 13. multiſque probat Hebræum Deo charum eſſe: vnde infeſtum ſibi Holophernem reddit. Quid Bethulienſes pollicentur? niſi Dei opem, & pro officio beneficium? num. 17. *Deus Patrum noſtrorum, cuius tu virtutem prædicaſti, ipſe tibi hanc dabit viciſſitudinem*, &c. Dolebit hoſtis, gaudebit Achior, Deo propitiato; qui tandem, ſi tuo libuerit animo, Deus tibi erit: idque, precamur, fiat. *Sit & tecum Deus in medio noſtri*, &c. Agunt Bethulienſes, quod bonus quiſque ſolet, & amans ſalutis alienæ. Deum laudant, fidem explicant; vt ſine vi, ſine metu, volens, ac lubens Achior Iudaiſmum ſuſcipiat; vnde conſtat

Iſai.12.2.1. & 3.

Non cunctatur Deus in gratia referenda.

Ioan.1.n.29.

Luc.5.n.21.

Matth.11. n.7.

Nullo Deus colitur officio vt non reponat beneficiū.

Parænet. XVIII.

Flagrare viros bonos affectu humanæ ſalutis.

1. Admonet homines, viamque oſtendit rectè viuendi, bonus quiſque virtutis affectu, Dei amore. Inde eſt, quòd multam Deo gentem proſpiciat, improbitate longè profligata. *Nullum enim tale eſt omnipotenti Deo ſacrificium, quale eſt zelus animarum*, &c. Ait Magnus Gregor. *lib.* 1. *in Ezech. Hom.* 12. Ardet Helias, flagrat Paulus, calent homines alij hoc affectu ſalutis alienæ: & quo magis Deum amant, eo ardentiùs vrgent populos ad obſequium Magni Domini. Amore in Deum intimo Dauid æſtuat, & totus abit in laudes Regis optimi, ac maximi: imò ſuam intendit curam *Pſalm.* 33. *num.* 5. ac proinde, *ſemper* (inquit) *laus eius in ore mea*, &c. Multus in Deum amor eſt, qui Dei laudes ſerit; nec minor, qui homines vrget alios in obſequium; addit enim Dauid num. 4. *Magnificate Dominum mecum*, &c. quæ quidem ſumma zeli vis eſt apud Baſilium. *Non patitur, vt ipſe ſolus hymnum texat*, &c. Chorum ſcilicet Vates cogit, & præcinit, vt ſuccinant alij, Deúmque ſuis alliciant cantionibus. Multus ſacræ virginis ardor eſt, ne quis à Chriſti ſchola procul abſiſtat. *Egredimini* (inquit,) *& videte Regem Salomonem*, &c. *Cant* 3. *num.* 11. Quæ te Virgo ſapiens cura mordet? ſi tuo in ſinu Chriſtum retines, fruere tuo bono: *Inueni* (ait) *quem diligit anima mea*, &c. *n.* 4. & adhuc cogis virgines, quæ ſponſum diligant: caue, ne ſi videant, tibi inuideant.

Grata Deo cura de ſalute aliena.

Pſ.33.n.5. & 4.

Qui Deum amat, ſolus amare non amat.

Cant.3.n.11. & 4.

Qui ſapit (monet ſciens quiſque) *in tacito gaudeat ille ſinu*, &c.

Quid in amoris negotio conſortium quæris alienum? *Egredimini, & videte*, &c. ſed nodum Nyſſenus ſoluit Orat. 7. *Quemadmodum magnus ille Paulus pro damno ducebat, ſi non cum hominibus vniuerſis bona ſua communicaſſet; Opto* (inquit) *non tantùm te, ſed etiam omnes, qui audiunt, tales hodie fieri, qualis ego ſum*, &c. Act. cap. 26. num. 29. *Sic & benigniſſima hæc ſponſa*, &c. Quali bona virgo flagrat ſtudio ſalutis alienæ! Quali Paulus affectu ardet, vt ducat homines ad Chriſti obſequium?

In Deo amando comites Dei amans cogit.

Act.26.n. 29.

2. Hæc Apoſtolo dolendi erat occaſio, cùm ſciret Epaphroditum morbo tentatum graui: *nam infirmatus eſt vſque ad mortem*, &c. *ad Philippenſ. cap.* 2. *num.* 2. Sed Paulo bene precante, ſanitas Epaphrodito reddita; inde Paulus: *Deus* (inquit) *miſertus eſt eius, non ſolùm autem eius, verùm & mei*, &c. Sed quiſnam Epaphroditus erat, vt morbo laborans, & labor, & dolor Paulo eſſet? Hominem Philippenſibus commendat Apoſtolus num. 25. *Veſtrum Apoſtolum, & miniſtrum neceſſitatis meæ*, &c. Apparet, cur Paulum inquietauerit Epaphroditi valetudo: erat enim adiutor in Chriſti

Philip.2.n.2. & 25.

Socios quærit Apoſtolus ad fidem propagandam.

ſti ſchola, ſocius in ſtudio veri dicundi, & Magiſter in cura ſaluris alienæ; quod expendit Auguſtinus ad 2.p.q.11.ex vtroque Teſtament. *Nam propter ſolatium adiutorij eius, quo vtebatur in Euangelio, ſi mortuus eſſet, contriſtandum ſe dixis*, &c. Ad Chriſti fidem explicandam, cogebat Paulus adminiſtros; neceſſe erat, vt, ſublato Epaphrodito, doleret maximè, quippe quòd non facile Magiſter daret operam hominibus inſtituendis.

3. Vbi primùm Apoſtolus quiſque eſt, & gradum obtinet, ſtatim motum capit de ſalute humanæ gentis. Magiſtrum cœna excepit Matthæus à Chriſto loctus: *& factum eſt, cum accumberet in domo illius, multi publicani, &*
Marc. 2. n. 15. Saluus à turpi quæſtu Matthæus ſalutes eius velut comites. *peccatores diſcumbebant cum Ieſu*, &c. *Marc.* c.2.*num.*15. inuitatos à Matthæo iam Apoſtolo publicanos arbitror: ſed quo nam conſilio? *Ne ipſe ſolus beneficium accipiat*, &c. Hæc Victor Antiochen. *in Marc.* Itáne Matthæo amor eſt humanæ ſalutis, vt hoſpitio cngat homines, inuitet epulo, menſáque excipiat, qui magiſtrum piè monentem audiant? Ajo. erat enim Matthæus iam Apoſtolus, & flagrabat ſtudio ſalutis alienæ. Quo flagraſſe viſus eſt Cornelius, cùm enim Petrus, homineſque alij è Chriſti ſchola adirent hominem, *Cornelius expectabat illos: conuocatis*
Act.10.n.24. *cognatis ſuis, & neceſſariis amicis*, &c. *Act.* 10. *num* 24. Meam ad litem Chryſoſtomus Hom. 23. *Hoc*(inquit)*amici officium, hoc pij eſt, in tantis bonis amicos facere ſocios*, &c. Perge igitur,
Chriſti ſchola, commune bonum. quicumque Dei amore cales; & quæ cœlo hauſta retines, effunde libens in aures hominum. Otium in hoc negotio abſurdum eſt. Noſti, quæ nam Apoſtolis fames erat de Iudæo ad fidem attrahendo? Obiurgauerat Ma-
Matth. 15. n. 3. & 13. giſter homines, moltis in medium prolatis ſceleribus, apud Matth.c.15.num.3. *Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei*, &c. Addiderat improbitatem hominum ab Iſaia iam olim explicatam, cùm Iudæus fide minus ſana videretur Deum colere. *Hypocritæ, bene prophetauit de vobis Iſaias*, &c. *cap.* 29. *num.*13. Vox erat, quæ auditores arcebat à Chriſti ſchola, & dolorem Apoſtolis ingerebat grauem. Quid ergo? *Tunc accedentes ad eum diſcipuli eius, dixerunt: Scis, quia Phariſæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt?* &c. *n.* 12. Auertunt Magiſtrum diſcipuli ab hominibus obiurgandis, ne auditores Magiſtrum auerſentur, & ſalu-
Metus Apoſtolis ingens de periculo ſalutis alienæ. tem negligant, teſte Caietano. *Diſcipuli curam habent ne Phariſæi, qui ceſpitauerant, ruerent*, &c. Manum igitur ſupponunt Apoſtoli, ne Iudæus, qui à Chriſto abierat, grauiori lapſu corruat. Et erit adhuc, qui ſibi tantùm viuat, nec viuat aliis ſcieos veri magiſter?

4. Alia Moyſes via fratrem ducit; monet enim Sacerdotem de officio veritatis enuntiandæ, cùm talarem adornat tunicam, *mixtis*
Ex.28. n.33. *tintinnabulis*, &c. *Exod.cap.*28.*num.*33. Cur tot in tunica ſonant crepitacula? an voces denotant, quibus Pontifex neceſſe eſt, admoneat Senatum, populúmque Iudaicum de officio legis obſeruandæ? Id Arnoldo eſt. *Nec enim magnum eſt ſibi viuere, niſi etiam ſatagat alios ſecum viuere*, &c. *ad tract. de ſept. verbis.* Suos igitur mores ita colit bonus quiſque, vt mores coluerit alienos, quò Dei vrget amor.

Viam Deus aperit ad id operis, qui de cœlo in Sinam deuenit, vt Hebræo legem daret. 5.
Dominus de Sina venit, &c. ait Moyſes Deut.33. Deut.33.n.2.
n.2. *In dextera eius ignea lex*, &c. Tintinnabulis Pontifex, tonitruis Deus auditores euocat ad ſcholam veri: nec cælo conquieſcit Magiſter hominum. *Addo erudienda gentis officio deſcendentem ad terram Deum*, &c. Ita Saluian. *lib.* 1. Quantus Deo amor eſt humanæ ſalutis, vt quietem pati non poſſit, niſi de cælo in terram deuolet, cauſa legis explicandæ? Metus erat Diabolo, ne Chriſti nece, ac cruce victus periret; omnem mouet funem, vt clauis excuſſis Chriſtus è cruce exſcendat. Hac mente vrget homines, quo ſuam adſtringant fidem, Matth. 27. num. 32. *Deſcendat nunc de* Matth. 27. n.32.
Cruce, & credimus ei, &c. Quod in votis Chriſtus habet, fidem ſcilicet, ac ſalutem plebis Iudaicæ, pollicetur Diabolus. *Si ſe re credulitatis pollicitatione obtineret, quod volebat*, &c. Ardet Chriſtus aſſectu ſalutis humanæ.
ſic Athanaſius *ad tract. de Cruce.* Addit Bernardus feciſſe Diabolum, vt ſuam homines fidem obligarent. *Quaſi nihil obſtaret, quin deſcenderet, qui eorum credulitatem tantopere deſideraret*, &c. *ad ſerm.* 1. *de Paſcha.* Tantus Chriſto amor erat de ſalute aliena, vt crediderit Diabolus, hac vna re vinci Deum poſſe, ad crucem deſcendam.

Non tamen deſerit, qui molli amplexu crucem capit, quanuis ſua defunctus vitâ ad Abrami ſinum prouolauerit, & Patribus ibi, aliiſque hominibus dixerit, ſalutem humani generis peractam eſſe; *& his, qui in carcere* 6.
erant, ſpiritibus veniens prædicauit, &c. Hæc Pe- 1. Petr. 3.
trus 1.*cap.* 3.*num.* 19. Lorin. *ibi*, boniſque inter- n.19.
pretes. Feſtinaſſe Magiſter hominum Deus ad ſalutandos homines viſus eſt, cauſa veri dicundi. *Ne vel eo momento vacaret ab opera charitatis*, &c. Ait Bernard. *ſerm.* 75 *in Cant.* Feſtinat Chriſtus ad ſalutem communicandam.
Non alij à Deo Bethulienſes: Achiorem ducunt ad fidem, & religionem; quo affectu, monet Iſaias c.2.num.3. *Ibunt populi multi, &* Iſai.2.n.3.
dicent: Venite, aſcendamus ad montem Domini, &c. Quibus ſatis non fuit abire ad montem Deo ſacrum, niſi adducerent ſecum homines alios, amore ſalutis alienæ Quod Hieronymo placuit. *Gentes*(inquit)*& populi, nequaquam propria ſalute contenti, ſeſe mutuò hortabuntur*, &c. Ammonitam igitur Bethulienſes alliciunt admonitionibus, non vrget comminationibus, vt Iudaiſmum ſuſcipiat: *vt ſicut placuerit tibi*, &c. vident homines, Multus bonis amor eſt de ſalute aliena.

PARÆNET. XIX.

Voluntatem rerum optimarum pretium eſſe.

QVod piè facis, affectu adornatur officium; quidquid enim Deo placet, ab animo, vnde vim capit, gratum eſt. Cenſet id 1.
Chryſologus ſerm. 8. *De cordibus Deus, non de manibus facta metitur*, &c. Id verò eſt. Si facias animo, vel thurea mica placebit: magnus à pio animo cenſus eſt, etſi parua ſint munuſcula, mola tantùm ſalſa litabis. Video Chriſtum piè captum Zachæi promiſſis magnis. *Dimidium*(inquit) *bonorum meorum do pauperibus*, &c. *Luc.* 19. *num.* 8. Nam Zachæum Ma- Luc.19. n.8.
giſter ſalute donat plurima; *eo quòd & ipſe ſit* 9. & 21. n. 33.

filius Abrahæ,&c.*num* 9. Sed & numos viduæ minuſculos non reiicit; imò laudat pretium operæ, Luc.21.n.33. *verè dico vobis;pluſquam omnes miſit*, &c. Magna æquè,ac parua ab affectu animi æſtimantur; quod Hildebertus

Affectum in efficio Deus expendit.

probat Epiſt.61.ad Virg.ſacr.*Pariter acceptantur,ſi par eſt affectus offerentium: Deus enim,non quid,ſed qualiter offeras,attendit*,&c.In Dei ara nec preces valent,nec pecudes, niſi adſit animus ſacris operans. A Diis vanis diſcant homines, quid ab hominibus Deus exigat. Vrget argumentum Hildebertus Epiſtol. 16. ad Reginam. *Illi ſiquidem non hoſtiam, ſed affectum conſiderant. Purus, & integer animus eos, quocumque velit,inclinat; nec minus quadrante, quam talento, cæleſtem mitigat indignationem*, &c.

2. Vnguentum peccatrix effundit ad Chriſti pedes; capillis expanſis detergit, lachrymis profuſis abluit, oculis impreſſis adorat. An hæc Chriſtus magno æſtimat? quis neſcit?

Luc 7. n.38. & 47.

Luc. cap.7. num.38.*Vides*(inquit) *hanc mulierem?* &c. Deinde laudes ſerit de toto rerum apparatu:ad extremam tamen lineam, apponit Magiſter, *Quoniam dilexit multum*, &c. n. 47. ſcilicet pretium operæ voluntas eſt. Inde placent opera; inde ſua operibus forma eſt,

Placet Magdalene prius affectu,quàm officio.

laudaturque mulier, *quæ non tam pretio munerum, quàm obſequij placuit affectu*, &c. Docet Paulinus *Epiſt.4.ad Seuer.* Minus valere apud Deum voluntas hominum videretur, niſi rebus etiam minimis augeret pretium. Herba eſt nardus aſpectu fœda,thyrſo parua,& pretio minor. quod notant Interpretes. Sed Regem capit, Deúmque propitiat odore incen-

Cant.1.n.11. & 12.

ſo:quod Virgo ſapiens explicat 1. Cant.n.11. *Dum eſſet Rex in accubitu ſuo,nardus mea dedit odorem ſuum*, &c. & textus eſt Vatahlo,Clario, aliiſque Magiſtris notus de ſuffitu Iudaico.Vide,quos herba ſuos emittat odores,tam grata Deo nardus, vt Regem licèt Regum

Placet Deo ſuffitus ab amore imperatus.

Maximum pellexerit. Sed pretium illud herbulæ à voluntate amorem imperante eſt; addit enim virgo num. 12. *Faſciculus myrrhæ, dilectus meus mihi*,&c. Ac ſi voluptas amanter affecta odores Deo Arabicos ſcitè concinnauerit. Video locis plurimis odorem Deo gratum eſſe,qui ex mactata exuſtáque hoſtia ex-

Gen.8.n.21.

pirat.Gen.cap.8.num.21.*Odoratus eſt Dominus odorem ſuauitatis*, &c. mactauerat Noë pecudes mundi generis. Addit Moyſes quo ritu

Num.15.n.3.

faciendum eſſet.Num.cap.15. num.3.*Adolerer* (inquit) *odorem ſuauitatis Domino, ſiue de bobus,ſiue de ouibus*,&c.Sed quis nam odor eſt cinis vitulæ ab exuſta pellicula? illum ego odorem procul abigerem, ne bilem mihi in

Ab affectu odores Deo grauiſſimi.

naſum conciret. Vide tamen quanta eſt virtus voluntatis affectæ,quandoquidem gratiſſimum Deo miſcet odorem ex nidore ambuſtæ pecudis.Sic Abulenſis q.17.in Num. c.cit. *De illa exhalat odor ſuauis Deo,ex deuotione offerentium*, &c. Voluntas eſt,quam Deus ſpectat,& qua ſacram metitur hoſtiam. Hæc piè affecta voluntas hominum voluptatem Deo concinnat, quæ ſi deſit, nullum magnis in muneribus munus eſt.

3. Scio,quid, Moyſe duce, fecerunt iuuenes.

Ex.24.n.5.

Exod.cap. 24. num.5.*Miſitque iuuenes,& obtulerunt holocauſta; immolaueruntque victimas Domino, vitulos*, &c. Lego, quot in Numeris

Num.7. n.2.

ſacra addiderint Principes, *cap.7. num.2.* Toreumata ex argento facta. pecudes in ara mactatas videas. Sed negat Deus Hebræum ſacris operatum eſſe, *Amos cap.5. num.25* Quod

Amos 5. n.25.

vi,non gratia, metu, non animo factum eſt, factum negatur, cùm Deus ab affectu animi factum æſtimet. Pulchrè Hieronymus,

Factum Deus negat, quod metu factum eſt

Quod Domino quædam eos obtuliſſe legimus, non voluntate, ſed pœnarum fecerunt metu: Dominus autem non ea, quæ offeruntur, ſed voluntatem reſpicit offerentium, &c. Qui factum ſibi ſacrum negat, in tanto ſacrorum apparatu, voluntatem in ſacris deſideratam probat. Quid prodeſt cantus, ſi præcentor à choro exulat animus? Vrget Dauid cantores, vt Deum concinnant. *Laudate*(inquit) *Deum*, &c. *Pſ.* 150.*num.* 1. In proximo, quæ ſunt tor-

Pſ. 150. n.1. 3.& 6.

menta muſica, ſcitè expedit, ſcilicet, *Laudate eum in ſono tubæ, Laudate eum in pſalterio*, &c. *num.* 3. mitto verſus reliquos. Illud extremâ linea carmen ineſt num. 6. *Omnis ſpiritus lau-*

Cantionem Deo voluntas piè concinnat.

det Dominum, &c. & textus eſt, de pio motu animi,vnde ſuam cantiones virtutem habent, quaſi non cantent benè, qui pio non cantant animo. Abſurda enim Deo eſt cantilena, vbi voluntas piè affecta deeſt. *Aufer à me tumul-*

Amos 5. n.23.

tum carminum tuorum,&c. Ait Deus *Amos c.5. num.*23. & Hebræum ob Odeo abigit,qui licentia peccandi Molochum adorabat, *n.* 26. *& quia non eſt pulchra laudatio in ore peccatoris*, &c. teſtatur Rupertus *lib.3. in locum citatum*; & quia Hebræus laudes alieno canebat animo. Quantum valet apud Deum voluntas ſanctè affecta! ſine victima Deum vincit, ſine hoſtia facilè propitiat.Hæc vna voluntas hominum voluptatem Deo conciliat; vtque præſtiterit bonus quiſque,accipiat Deus vultu placido. neque enim ab inuito repetit obſequium.

4. *Voluntariò genuit nos verbo veritatis*,&c. ait

Iacobi c 1.n. 18.

Iacobus *cap.1.num.*18. quod ego ſic interpretor; ductos à Deo, non tractos homines ad fidem, ac religionem. Vnde Petri ſcitum eſt

1.Petr.n.25.

ad ſacrorum Antiſtites Epiſt.1.cap.5. num.2. *Paſcite, qui in vobis eſt, gregem Dei,non coactè, ſed ſpontaneò*,&c. Quàm ſana in loco doctrina

Coli Deus amat voluntate, non neceſſitate.

eſt! ne quis ad Chriſti ſcholam trahatur, ſed ducatur: *quandoquidem neminem vi duci lex noſtra vult*, &c. ait Nazianzenus *Orat.*8. Volũtate duce,& pietate comite ineunda Chriſti ſchola eſt.*Volentium enim eſt pietatis ſacramentum*, &c. apponit Theologus. Argumentum premit Chriſtus, cùm monet iuuenem: *Si vis*

Matth 19. n. 21.& 16. n. 24.

perfectus eſſe,vade,&c. *Matth.cap* 19. *num* 21. vbi voluntatem Magiſter pulſat auditoris ad benè, beatéque viuendum; *quia ex voluntate eſt*, &c. ait Laudunenſis. Nec vitæ

Affectu ſumenda rectè viuendi via eſt.

huiuſce via, niſi affectu pio, iniri poteſt. quo affectu Apoſtolos ardere Magiſter voluit,vt crucem ferrent volentes æquè, ac valentes. *Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem*,&c.*Matth cap.*16.

Matth. c.16. n. 24.

num. 24. Vrget Magiſter hoc pacto, ſi velit; *Neminem inuitum cogit*, &c. teſte Euthymio. Hæc Chriſtus; certò ſciens adduci homines

Auertit homines ſeuerior iubendi ratio.

facilè ad fidem piè colendam, ſi Magiſter hominum arbitrio permittat,quid facto opus ſit. *Qui vim affert plerumque auertit*, &c. mo-

net

net Chryſoſtomus Hom. 56. in Matth. *Ideo non cogit, ſed hortatur, indulgens nobis*, &c. Hac via Bethulienſes Achiorem ducunt, illudque iterant: *ſicut placuerit tibi*, &c.

Num. 19. Tunc Ozias, finito conſilio, ſuſcepit eum in domum ſuam, & fecit ei cœnam magnam.

Num. 20. Et vocatis omnibus Presbyteris, ſimul expleto ieiunio, refecerunt.

Num. 21. Poſtea verò, conuocatus eſt omnis populus, & per totam noctem, intra Eccleſiam, orauerunt, &c.

Commentarius.

40. REbus ſcienter excuſſis, quæ ad hoſtem malè trudendum facerent, & ad transfugam bene colendum vrgerent; Achiorem Ozias amplexu excipit facili, & hoſpitio ſatis nobili. Vnde Princeps *fecit ei cœnam magnam*, &c. Video fortunam viri magni variam eſſe: nunc enim gaudet, nunc verò dolet. Lectus ab Aſſyrio Princeps militum altè gaudet; ſed bonus conſilio malè dolet, ad reſtim vſque. Tractus à lictore reus, & ad arborem deligatus dolet: ſed, ruptis vinculis, ductus in Betbuliam, gaudet, cùm placet Hebræo. Sic alternis agit fortuna varia, cùm dolor voluptatem comes ſequatur, doloremque voluptas. Hoc aſpectu Dauid, Pſ. 38. num. 6. *Vniuerſa* (inquit) *vanitas, omnis homo viuens*, &c. Quaſi res fluxa, & vana homo ſit, imò ipſa vanitas. Agnouit hanc vanitatem rerum humanarum Heua Mater, quæ filium parit, *Gen. 4. num. 2.* & Habelem vocat, ſcilicet vanitatem; הבל *Habel* enim à radice הבל *Habal* vapor eſt in nihilum abiens; vnde Ioſepho, *Habel* ſignificat *nihil hoc*, &c. *lib. 1. Antiquit. cap. 4.* Hac radice dixit Eccleſiaſtes: הבל הבלים *Hebel Habalim*, *Vanitas vanitatum*, &c. ſcilicet ſtare loco neſcit, quidquid humani eſt; quippe quod vanum ſit. *Quid igitur criſtas erigis homo fumus, & vanitas!* &c. ait Chryſoſtomus *Hom. 4 in Iſaiam.* Ergo nec bonis erigi, nec malis deprimi oportet hominem; quandoquidem & bona, *& mala fortuna habet leuitatem*, &c. Rectè Seneca *Epiſt. 13.* Conuenit cum Seneca Seneca, & monet choro 3. in Thyeſt. *Nemo confidat nimiū ſecundis: nemo deſperet meliora lapſis*, &c. Inuenit Bernardus el conſilij Deo eſſe, vt breues, ac mutabiles rerum vices fieri iubeat, & virgo iam nigra, iam pulchra ſit, Cant. 1. num 4. *vt inter mundi huius varietates, & ſublimitas erigat humilem, ne deficiat in aduerſis, & ſublimem humilitas reprimat, nc euaneſcat in proſperis*, &c. *ſerm. 27. in Cant.* Scenam hanc rerum humanarum confecit Achior; conſtat enim hominem laboraſſe fortuna varia, proiectum ab Aſſyrio miſerè, ſuſceptum à Iudæo benignè.

Varias fortuna hominum.

Pſ. 38. n. 6.

Gen. 4. n. 2.

Vanum omnino quidquid humanum eſt.

Cant. 1. n. 4.

Mores conſonas fortunæ varia.

41. *Et fecit ei cœnam magnam*, &c. Quæ nam tamen cœna in tenui rerum annona, magna eſſe potuit? in magno ieiunio? Magnam igitur cœnam dixeris, non ciborum apparatu, ſed conuiuarum numero; ſcilicet, *vocatis omnibus Presbyteris*, &c. quod ad conuiuium adornandum pertinet, ſic Auguſtus, etſi conuiuaretur aſſiduè, cœnitabat *non ſine magno ordinum, hominúmque delectu*, &c. ait Sueton. c. 74. Sed quod meam ad litem facit, *cœnam prebebat, vt non nimio ſumptu, ita ſumma comitate*, &c. Hoc delectu euocati ad cœnam ſeniores, in qua Iethro conuiua erat. *Veneruntque Aaron, & omnes ſeniores, vt comederent panem cum eo, coram Domino*, &c. *Exod. cap. 18. num. 12.* Cur tantus hominum Senatus cœnam adornat, Iethro amicè receptu? Lyra benè, *vt eum honorarent, maximè, quia erat de nouo conuerſus ad fidem, & ritum Iudæorum; vt in fide magis ſolidaretur*, &c. Id Salianus factum probat cœna Bethulienſi *vide tom. 4. Anno Manaſſa 9. num. 47.* Eóque ſpectat Lyra cùm docet euocatos ab Ozia ſeniores, *vt cœna eſſet magis honorabilis*, &c. Nec textus Græce magnam apponit cœnam; ſed addit potum ſenioribus datum ſimpliciter: καὶ ἐποίησε πότον τοῖς πρεσβυτέροις. Et quidem abſurdum eſſet, vt in communi fame hominum ſeſe Principes darent epulis, & cibata miſerè plebecula, conuiuarentur ſeniores delicatè. Non ita bonus Imperator; ſed communi militum cibo, ac veſtitu vtitur: ne grauius obtemperantibus ſit imperium. Hac via laudatur Hadrianus apud Spartian. *Cibis caſtrenſibus libēter vteris in propatulo*, &c. Addit Spartianus, quo Hadrianus magiſtro vteretur huiuſce diſciplinæ. *Exēplo* (inquit) *Scipionis, Metelli, & auctoris ſui Traiani*, &c. Honorium Theodoſius hac, & vili menſa recreatū voluit. *Iuuentis vtēre cibis*, &c. *ad 4. conſulat. Panegyr.* ſcilicet communi vitæ cultu conciliat Princeps amorem hominum.

Lautam adornat cœnam conuiuantes comitas.

Ex. 18. n. 12.

Conuiuium adornant ſeniores.

Eodem, quo ciues, menſa vtitur Præfectus optimus.

——*ſolabere partes*
Æquali ſudore tuas, &c.

Mitto, quæ Alexandrum commendant apud Curt. *lib. 4.* & quæ Annibalem, apud Liui. *lib. 1. decad. 3.* Laudat Plutarchus Marium, ac tandem, *Iucundiſſimum* (inquit) *ſpectaculum eſt, Dux in oculis militum, eodem pane veſcens, aut in vili toro quieſcens, aut in foſſa facienda communem præſtans operam*, &c. Hac ergo laude commendatum late Oziam volo, qui cœnam ſenioribus lautam non apparauerit, ſed tenuem, ne doleret, & indignaretur macerata ieiunio plebecula.

Cōmuni vitæ cultu ciues allicit Princeps optimus.

Addo ieiunium Iudaicum ſeuerè initum, & protractum, cibo frugali ſolui. quod notant Interpretes *num. 20.* vbi textus eſt, *expleto ieiunio, refecerunt*, &c. Ieiunium enim adeò tetricum erat, vt nec cibum, nec potum Iudæus attingeret, niſi ad ortum veſperi: nec ſolueret, niſi menſa (quod aiunt) terreſtri, & cibo arido. Conſtat ex *cap. 12. num. 9.* ex Suet. *ad Auguſt. cap. 76.* ex Philo *ad lib. de vita contemplat.* Adeſt in locum Mendoça Magiſter meus *tom. 2. in 1. Reg. cap. 7. num. 6.* Puto ego ſuam Iudæo xerophagiam placuiſſe; qua vtebatur latè Chriſtiana ſchola. Vide Caſſian. *lib. 4 cap. 22.* Satis mihi Tertullianus erat *ad lib. de Ieiun. cap. 1.* vbi xerophagiam laudat, quam inepiè obterent Hæretici hoc ritu. *ſiccantes cibum ab omni carne, & omni virulentia,* 42.

Cibo ſoluitur arido ieiunium Iudaicum.

vuidioribus

vnidioril us quibuſque fomis,&c. vide quid aggerat Pamelius.

43. An hæc fuerit cœna pura, Iudæo nota, dabit facilè Tertullianus lib. 5. aduerſùs Marcion.cap.4. *Dies*(inquit)*obſeruatis,& annos, vt arbitror cœnas puras*,&c. Id verò eſt, cœna ſine obſonio,& menſa(quod aiunt)ſine ſanguine. Tertullianus iterum *ad lib. de Pœnitent. cap.* 9. docet Magiſter homines ſcelerum pœnitentes, *Paſtum, & potum purè niſſe, non ventris ſcilicet, ſed animæ cauſa*,&c. quo loco, etſi Pamelius obmutuerit, non tacet, quæ ſentit benè, Cerda. Addunt Philonem plerique interpretes lib.citat. *Menſa*(inquit) *pura eſt à cruentis dapibus*, &c. Verè Hebræus deſcribit xerophagiam quæ polenta, & ſale conſtat. Ab Apuleio vis argumento magna. Illud in Aſclepio. *Hoc optantes conuertimur ad puram, ſine animalibus, cœnam*,&c. Scio non deeſſe, qui de menſa pura ſenſerint aliter. non adduco: videas interim Baron *tom.*1.*ad annum* 34. A quo multa Rangoli *tom* 1. *in lib.Reg.*1.*cap* 7. Cœnam ieiunio exacto putam obiere ſeniores apud Oziam, menſâque remota.

Cœna eſt pura, quæ ſine dapibus.

44. *Conuocatus eſt omnis populus, & per totam noctem orauerunt*, &c Precatur, & ieiunat iterùm Iudæus, cùm fortuna rerum acerba eſt: probant latè Interpretes, quòd precibus ieiunium metus addiderit, vt Deum facile alliciat: vide *comment. ad cap* 4.*num.*8. Qua de re erit ſermo *ad cap.*8. Illud non prætermittam, cibum à Bethulienſibus ſumptum ita, vt à cœna prodierint ad proſeucham, orandi gratia, noctémque ſolidam precibus impenderint. Ritu id antiquo factum, vt ieiunantes noctu vigilarent, Deumque orarent, cùm res id poſceret. Meminit hac de re Baſilius *in Pſalm.* 114. Hieronymus *contra Vigilant.* qui negabat precibus nocturnis vigilandum eſſe. Vnde locus Hieronymo, vt Vigilantium ioco pungeret, Dormitantiumque vocaret. Non abeſt Hieronymo Tertullianus *lib.*2 *ad vxor. cap.*4. hominéſque alij, quos tibi dabit Serarius *quæſt.*6. vbi haſce vigilias à Tertulliano conuocationes nocturnas vocari docet, cùm euocari populus ſoleret in Eccleſiam, vt fieret comprecatio: & conuenit Eccleſia, ab ἐκκαλεῖν, quod eſt *euocare.* Vnde Bethulienſes, *per totam noctem intra Eccleſiam orauerunt*, &c. vbi vigiliarum dies, & ſolennes pernoctationes celebrare ſoliti; quæ loquendi forma placuit Hieronymo *Epiſt.* 7. *ad Lætam.* Nec opponas vnum Ieroſolymis templum orandi, adorandíque gratia erectum eſſe; quod Samaritis Chriſto opponit, Ioann. cap.4.num.20. *Vos dicitis, quia Ieroſolymis eſt locus, vbi adorare oportet*,&c. Erant enim & lege veteri loca Hebræo deſtinata, vbi precationes, ac Dei ſermones fierent, quæ modò Synagogæ vocabantur, *Luc.cap* 7.*n.*5. modò proſeuchæ. Ioſeph. *de ſua vita.* Nam proſeucham Iudæus Philippis habuiſſe viſus eſt. Vnde Paulus ab vrbe ad amnem abit, *vbi videbatur oratio eſſe*,&c.*in Actis ad* 16.*num.*12. Græcè προσευχὴ, locus ſcilicet deſtinatus precibus agendis. Quod volunt Corn. Sanct. Lorin. Nec Romæ deeſſe Iudæo proſeucham putant alij; quò Iuuenalem trahunt *Satyr.* 3. ille ad pauperculum:

Ita cœnandum eſt, vt à cœna preces iniri poſſit.

Solemnes in Chriſti ſchola pernoctationes.

Ioan.4.n.20.

Act.16.n.16.

Proſeucha orandi locus.

Ede vbi conſiſtas, in qua te quæro proſeucha. Locum orando factum credit Aſcenſius: Aſcenſio Turnebus adeſt *lib.* 1. *aduerſ. cap.* 19. Nec omnino diſſident, qui proſeucham mendicabulis diuerſorium eſſe volunt, ſi velint pauperes ſacris locis adeſſe ſolitos, ſtipis corrogandæ cauſa. Deſcribit Philo proſeucham ad lib. 3. de Moyſe. *Apud Iudæos* (inquit) *deſtinata oppidatim ſacris precationibus loca ſunt, quæ proſeuchas vulgus nominat*, &c. Eo loci conuenerunt Bethulienſes, ſoluto ieiunio; *& per totam noctem intra Eccleſiam, orauerunt*, &c.

Ex loco eruit Serarius cœnam ab Ozia ita curatam, vt non impediret orandi curam. Mouebat id Hieronymus Epiſt. 19. ad Euſtoch. *Ita tibi ſemper comedendum eſt, vt cibum & oratio ſequatur, & lectio*, &c. Iam eadem re Lætam monuerat, vt filiolam rectè inſtitueret Epiſt. 7. *Sic comedas, vt ſemper eſuriat, vt ſtatim poſt cibum poſſis legere, & pſallere*, &c. Hieronymo hæret Chryſoſtomus *ad concion.* 1. *de Lazaro*; & viget ex Chriſti facto, qui fame hominum ſedata, ſermonem habuiſſe viſus eſt. Cur enim præmittit diſcipulos Matth.14.n.22. *Donec dimitteret turbas*,&c niſi vt ſermone habito doceret homines, *qui venerant, vt audirent?* Sic Chryſoſtomus. *Non enim diſtenderat illorum ventres; verùm vbi ſanaſſet illos, quantum exigebat neceſſitas, ad ſpiritualem adduxit alimoniam*, &c. Prior, quàm Chryſoſtomus, eſt in hac ſententia Clemens Alex. *ad* 2. *Pædag. cap.* 5. vrget, ne quis epulis ſe lautis oneret. *Sed ſit nobis* (inquit) *cœna tenuis, & expedita, apta ad vigilias: & quæ à Pædagogi diſciplina minimè ſit aliena*,&c. Scitè Bethulienſes legem ſeruarunt, qui à cœna ad comprecationem tranſiuerant. Sed Achiore benè recreato, vtpote quem fortunæ ludum, & domo, & menſa nobili Ozias exceperat, propè admunens, 45.

Cibum faciles ſequantur preces.

Matth. 14. n. 22.

Meminit Chriſtus & cibo, & doctrina refici.

Parænet. XX.

Fortunam hominum variam à Deo morum Magiſtro prouideri.

Dolor, *& voluptas inuicem cedunt*, &c. ait Seneca *in Thyeſt.chor.*3. Sed morum Præfectus Deus tralùt homines ad rectè agendum hac via fortunæ variæ. Cùm Princeps altè gaudet, & timet; occurrit Deus è veſtigio, ac deiicit hominem, vt timeat, ne tumeat: cùm fractus metu Princeps iacet, aduolat è cœlo Deus, ac erigit hominem, vt metum animo abigat, & ſui ſpem ſinu foueat, breuéſque rerum vices eſſe Deus iubet, vt homo, paruus ſcilicet mundus, ſuam voluat rotam, *vicibus temperatus*, &c. Quod teponit Tertullianus *de Pallio c.*2. Nemo ferret hyemem, niſi verna leniter temperies: nemo triſtem obiret noctem, niſi dies nocturnam triſtitiam temperaret: proindéque *dies, & nox inuicem vertunt*,&c. addit Magiſter; *cùm habitum vertere, natura totius ſolenne munus ſit*,&c. Sic mundus iſte, ſic ille ſuum obit curſum, *vicibus temperatus*, &c. Nata benè errando eſt fortuna hæc rerum varia: viget Chryſoſtomus *Hom.*54.*in Matth. Eodem*(inquit)*nos modo*, 1.

Ad mores polendos ſunt benè fortuna varia.

do,& dolor vexat,& voluptas mulcet, &c. Quò tamen tot rerum humanarum, breuéſque vices? *vtriſque remedijs mens hominum indiget*, &c. Voluptatem metus abigit, ne quis inſoleſcat; metum voluptas pellit, ne quis deficiat. Sic fortuna Lentulum vice alterna verſauit: *neque bonis eum perpetuis frui, nec malis æternis ingemiſcere patiendo*, &c. quæ cenſet Valerius *lib. 6. num.* 11. Par Lentulo Achior, vtramque aliis fortunam, *vicibus temperatam*.

2. Quantum è fortuna varia lucrum eſt? cùm Deus viget hominem mixtis bonis, maliſque. Video vno ſub pomo boni, ac mali ſpeciem ſubeſſe. Hortum Adamo genialem ſi adeas, Gen.2. n.9. *Lignum*(inibi)*ſcientiæ boni, & mali*, &c. Et hæc magni, boniſque Dei ſcientia eſt, vtramque fortunæ paginam facere, vtrumque miſcere antidotum curandis morbis humanæ mentis; cùm enim homo quiſque bonis inſoleſcat, premitur malis, ac ne malis opprimatur, bonis lenitur; ſic malum bono, & bonum malo temperatur. Notat Chryſoſtomus vitam viri etiam optimi alternis agi, proſperis ſcilicet, & aduerſis, nec vno, & eodem ſemper aſtro duci, *Hom. 9. in Matth.* Id verò curat Deus, certò ſciens vtraque fortuna opus eſſe, vt homines rectè agant. *Noſtra* (inquit) *vita labores conſtituit, laſciuiam reprimens*, &c. *Hom* 64. *ad pop.* Malis bona miſcet, ne mala feras ægrè. *Neque enim in doloribus quiſquam ſemper eſſe poteſt, cùm ipſa natura id ſufferre nequeat*, &c. *Hom.* 54. *in Matth.*

Gen.2.n.9.

Mens componit hominum fortuna varia.

3. An hac via ſponſus ſponſam ducit, cùm agit blanditiis, vt ianuam aperiat? Cant. 5. num. 2. *Aperi mihi ſoror mea, amica mea, columba mea*, &c. Deinde patitur virginem aduerſis premi, ac manu pulſari: quod virgo queritur n. 7. *Percuſſerunt me, & vulnerauerunt me*, &c. Verè Deus humanarum affectionum bonus eſt Hippocrates: blanditur dicto, ne virgo timeat; & premit facto, ne ſuperbè tumeat, ſic fauo, & abſinthio miſcet antidotum, quo peſtes euret humanæ mentis. Vnde Auguſtinus ad ſerm. 4 de verbis Dom. *Blandi*... (inquit) *ne fatigemur in via; corripit, cædit, ac* ..., *ne aberremus à via*, &c. Grates Deo ſoluit Antiſtes, quòd modò valeret, modò langueret; & ſubiret haſce rerum, mutabiléſque vices. Fortaſſe non legas canticum ſacro textu, quod non agat de re acerba, triſtique fato hominum. *Cecinit Moyſes carmen Domino*, &c. *Exod. c.* 15. *n.* 1. Sed Regem malè mulctatum explicat. *Equum, & aſcenſorem deiecit in mare*, &c. Gratias Deo egerunt; *& cecinerunt Debbora, & Barac*, &c. *Iud.* 5. *num.* 1. Sed hoſtem acerbè pulſatum dicunt, num. 11. *vbi colliſi ſunt currus*, &c. Quò me Iuditha rapis tuo cantico? cap. 16. n. 1. *Cecinit canticum Domino Iudith*, &c. Sed Holophernem ſua manu obtruncatum docet num. 11. *Amputauit pugione ceruicem eius*, &c. Mitto reliqua. Vna mihi ſatis eſt Virgo mater *Luc.* 1. *num.* 46. vbi illud, *Magnificat anima mea Dominum*, &c. Sed addit compreſſum Dei manu ſuperbiam hominum. *Depoſuit potentes de ſede*, &c. num. 52. *Quia ſicut nulla ſine miſeriis plena ſunt gaudia, ita vix, aut nulla ſine lamentis ſunt cantica*, &c. ait Paſchaſius

Cant. 5. n. 2. & 7.

Humanam mentem bonis, ac malis viget Deus.

Exod 15.n.1.

Iud. 5. n. 1. & 11.

Iudith 16. n.1 & 11.

Luc. 1. n. 46 & 52.

Nullum ſine luctu gaudium.

lib. 5. *in Thren.* Sic variat fortuna hominum, Deo iubente; ſed medicina eſt humanarum affectionum, morderi aduerſis homines, leniri proſperis; dolere, ne gaudio efferantur, gaudere, ne labore deprimantur.

Satis, ſupérque argumento Abramus eſt; qui nunc Deo canente mulcetur, ad Gen. 12. num. 3. *Benedicam benedicentibus tibi*, &c. Nunc fame graſſante agitur in Ægyptum *n.* 10. Iam rapta Sara maritus angitur, num. 15. *& ſublata eſt mulier*, &c. Iam vxorem ab iniuria vindicatam, Deo gratulatur n. 17. *Flagellauit Dominus Pharaonem*, &c. Modò ſenex benè nummatus gaudet, cap. 13. num. 2. *In poſſeſſione auri, & argenti*, &c. Modò tentatus dolet rixa paſtoritia *num.* 7. Mitto plura, quæ ad Abrami ſpectant fortunam variam. *Multa quidem mala, ſed parta ſolatia*, &c. ait Saluianus *lib.* 1. *de Prouid.* Quo id conſilio? Saluianus iterum, *Sed ne hæc, quæ data à Domino fuerant muneris tantum, & non meriti, videremur fuiſſe; qui lætatur proſperis, probatur aduerſis*, &c. Germanè meam ad mentem adderet, affectum mixtis bonis, maliſque Abramum vixiſſe, vt lætitiam triſtitia nimiam dilueret, triſtitiam lætitia nimiam decuteret; ſolet enim Deus, ac Dominus, vtramque fortunam miſcere, bonam ſcilicet, & malam, ad ſalutem hominum. Ac proinde, nec inſoleſcunt proſperis, nec aduerſis cōcidunt. Solennem hanc fortunæ varietatem Iacobi ſcala ſignificatam eſſe tradit Philo *ad lib. de ſomn.* cùm enim Iacobus in ſomnis peruideret *Angelos Dei aſcendentes, & deſcendentes*, &c. *Gen. c.* 28. *n.* 12. præuidiſſe viſus eſt homines modò ſublimes erigi, modò humiles deprimi, nec vno ſemper loco ſtare. Sed permutat ima ſummis, & ſumma imis Deus prouidens, vt homo quiſque paruus vtique mundus, ſuum agat orbem *vicibus temperatus*. 4.

Gen. 12. n. 3. 10. 5. 17. & 13. n. 2. 7.

Mala bonis mixta inducit Deus.

Homines Deus premit, vt faueat ex merito.

Geneſ. 28. n. 12.

Aduerſis ſundantur vicibus mores hominum.

Addo mali vim breui ſolui: quod probat Achior. Nam ſi metu vrgetur acerbitatis Aſſyriæ, metus die truditur. Adit Princeps Bethuliam, ſolatiumque parat: inibi per dies, & annos ſuo fruitur bono. Eóque ſpectant voces Bethulienſium num. 18. *vt ſicut placuerit tibi, ita conuerſeris nobiſcum*, &c. More ſuo Deus aduerſa in diem contrahit; proſpera in annum erogat. quod Iſaias explicandum ſuſcepit cap. 61. num. 2. *vt prædicarem annum placabilem Domino, & diem vltionis Deo noſtro*, &c. ſcilicet nemo mali perferret, ſi diuturnum eſſet. Minuit Chriſtus mali vires, & grano ſinapis claudit: *minimum quidem eſt omnibus ſeminibus*, &c. *Matth.* 13 *num.* 31. Puto ego motſus legum ſacrarum ſinapi notatos eſſe. Granum tamen eſt, quod vt minimum, ſic & breui coquitur, & ſoluitur, vt ferant homines animo facili quidquid acerbum eſt. 5.

Premunt breui mala, ne permanst.

Iſai. 61. n. 2.

Matth. 13. n. 31.

Agnoſcit prouidentem Deum hyemali viciſſitudine Cyrillus Ieroſolymit. *Catech.* 9. Cùm enim dies in hybernis ſint grauiores, aut imbre perpetuo, aut gelu continuo, noctem die longiorem fecit Opifex: quo Cyrillus trahit illud ex Iſaia ad cap. 45. num. 6. *Ego Dominus, formans lucem, & creans tenebras*, &c. Additque dies hybernis contractos eſſe, *vt frigoris tempus longius non videatur: ſed no-* 6.

Iſai. 45. n. 6.

Labores doloréſque hominum Deus minuit.

Hos

ttes longiores iuuent homines requie, &c. Bonus omnino Deus, quo Auctore curſus humanæ vitæ breuior eſt, quàm vellent homines, experimento id patet, prætetquam quod tonat Sy- Prou. 10. n. 11. racides cap. 10. num. 11. *Omnis potentatus vita breuis*, &c. Sed malè de ſuo Deo merentur, qui vitam multo longiorem eſſe vellent, cùm ſit malis affecta plurimis: *nam ideo breuem Deus fecit, vt moleſtia eius, quæ proſperitate non poterant, temporis exiguitate finirentur*, &c. ait Maximus *ad Hom. 1. de non timendo.* Abite Deus voluit furtunam aduerſam Achioris: nulla eſt mora; video enim hominem ab Holopherne proiectum miſerè, ſed ab Ozia exceptum benignè; video carcerem cum domo nobili commutatum, nec longa in vtrumque mota eſt, vt verè dixeris,

Quem premit vna dies, erigit vna dies.

Sed laudo cœnam, ſcilicet frugalem, & quæ deceret viros optimos in communi rerum inopia; quandoquidem, *expleto ieiunio r f. cerunt*, &c. ne doleret plebecula, ſi videret,

Parænet. XXI.

Seniores, quæ non fecerint, ineptè iubere.

1\. BOnum, & grauem ſe hominibus morum Magiſtrum approbat, qui, quæ iubet, iuſſa facit; & Catone Magiſtro, patitur legem, quam ipſe tulit; nec ieiunium imperat bene paſtus, pingui aqualiculo; nec laborem imponit laboris fugitans, turpi deſidia. id enim propudium eſſet ingens. Adſtrictum lege alia Adamum ſcio. Creat hominem Deus Princi- Gen. 1. n. 22. 29. 22. 23. & 3. n. 3. pem hominum, rerumque Dominum, Gen. 1. num. 22. *vt præſit piſcibus maris, volatilibus cæli, & beſtiis*, &c. cibos deinde apponit, quibus Adamus victitet. *Dedi (inquit) vobis omnem herbam, & vniuerſa ligna*, &c. *num.* 29. In hac menſa Adamus eſt, & Leo Adamo ſubditus, *vt ſint vobis in eſcam, & cunctis animantibus*, &c. Conſultò Deus vnam hominibus, eandémque brutis animantibus menſam appoſuit, ne putaret Præfectus aliis homo cibis ſe delicatis alendum eſſe, domeſticis, licèt animalibus, miſerè cibatis. Inde eſt, quod cœnam terreſtrem Deus priuſquam lautam apponit num. 11. *Germinet terra herbam virentem, & lignum pomiferum*, &c. Nec, niſi triduo pòſt exacto greges inducit pecudum, *num.* 25. nec facultatem permittit carnis edundæ, niſi multis pòſt annis, *ad cap. 9. num.* 3. quod ex- Principi, ac cæteris commune menſa. pendit Ambroſius *lib. 3. Hexaem. cap. 7.* ſcilicet communem menſis reliquis menſam anteponit. *Hic enim ſobrietatis eſt cibus, reliqui deliciarum, ac luxuriæ: hic communis omnibus animantibus, ille paucorum eſt*, &c. Rectè Deus communes Præfecto, domeſticiſque cibos commendat; quæ enim lex eſt Præfectum largè cibari, domeſticos parcè reſici? maximè in graui rerum annona?

2\. Ioſephum laudat Philo, quippe qui cœna parum lauta fratres aluerit. *Ponite (inquit) pa-* Gen. 43. n. 31. *nes*, &c. *Gen. 43. num. 31.* An polenta, & aqua fraternam Prorex famem ſedat? ſcio quantum cibi textu facto, panis tegat. Sed, quod loco ſeruit, parca adeò Ioſephi cœna erat, cùm fames vrgeret Ægyptum vniuerſam, quod patet ex *num.* 1. vt ad panem, & ſalem ægrè adderetur pluſculum. Abſurdum putauit, ſciens Ni lauta ſit Præfecti, & parca domeſticis cœna paſcat. homo ſeſe epulis plurimis, ac delicatis dare, cùm terram ſibi ſubditam fames premeret. Optimè Philo ad lib. de Ioſeph. *Interim (inquit) non admodum lauti apponuntur cibi, quoniam non liberet conuiuantem vti deliciis, in publica penuria*, &c. Non propudium modò, ſed & ſcelus eſſet, ſi quis indicta publicè inedia, cœnaret lautè, & latè gauderet. non id Iohel tulerit. Lego auitam plebeculam ad ieiunium publicum, *ſanctificate ieiunium, vocate cœtum*, &c. *cap. 1. num.* 14. Addit Vates, *Congregate ſe-* Iohel 1. n. 14. & 2. n. 15. & 17. *nes*, &c. quibus poteſtas, à ſenatu commiſſa in populum. Vates iterum cap. 2. num. 15. *Sanctificate (inquit) ieiunium, vocate cœtum*, &c. ſed oſtendit *num.* 17. quo ſe luctu, & ſacco macerarent Sacerdotum Principes. *Plorabunt Sacerdotes*, &c. Eadem prorſus fortuna labo- Senatus, & populus eadem ad luctū via abeant. rant Senatus, & populus, Sacerdos, & Pontifex. Lugent pariter, ieiunant pariter; nec Princeps, nec Pontifex pro ſuo libito ſecum diſpenſant. quod laudat Theologus *Orat.* 1. & Vates vrget, *Tantum abeſt, vt in aliorum calamitatibus, eos deliciis indulgere permittat*, &c. Miror ego eſſe homines qui ieiunium imponant alii, & ſe paſcant baſilicè.

Non id Moyſes audet; vrget Magiſter He- 3. bræum, ne gulam foueat, quod textus inſinuat Deut. 8. num. 3. *Non in ſolo pane vi-* Deut. 8. n. 3. & 9. n. 9. Matt. 4. n. 4. *uit homo*, &c. & Chriſtus explicat *Matth. cap. 4. num.* 4. Potuit quidem Moyſes ea de re admonere Senatum, populúque Iudaicum iure ſummo. Iā enim ſe afflixerat inedia quadragenaria: quod Rupertus obſeruat lib. 3. in Exod. cap. 45. *Sic enim in ſemet ipſo me-* Ineptè ieiunium imperat, qui ſe largè paſcit. *ruit experiri, vt veraciter diceret, quod non in ſolo pane viuit homo*, &c. Quaſi nemo crederet ieiunandum eſſe, etſi Moyſes diceret, niſi Magiſter dictum facto probaret: *panem, ſcilicet, non comedens, & aquam non bibens*, &c. *Deut. c. 9. n. 9.* Audax igitur Moyſes ſcholam de ieiunio aperit, inediæ cuſtos tetricæ, rigiduſque ſatelles. Quid ſi & Sardanapalo pudor fuit ieiunare ciues, & ſe pergræcari menſa baſilica? Ion. 3. n. 5. *Crediderunt* Ion. 3. n. 5. 6. & 7. *Niniuitæ in Deum, & prædicauerunt ieiunium, & veſtiti ſunt ſaccis*, &c. Multus eſt pœnitentium apparatus. *& peruenit verbum ad Regem Niniue; & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere*, &c. *num.* 6. Non ſibi Princeps, etſi mollicellus, parcit; in publico hominum ieiunio, obit ieiunium. Deinde ieiunio piè ſuſcepto, legem Princeps imponit ieiunandi, num. 7. *& clamauit, & dixit in Niniue: Ex ore Regis*, &c. quod aduertit Maximus ad Hom. de Niniuit. *Vt tota ciuitas* Factio Principis iuuantis omnes. *ieiunaret, famem ſibi Rex primus indixit*, &c. Erat igitur Præfectus hominibus homo, & cœnam ſibi delicatam parat, cœnatis ægrè domeſticis, vt patientiam abrumpat, & obſequium deneget domus vniuerſa. Neque enim ſtomachus Præfecto, quàm domeſticis laxior eſt, nec iure gaudet meliori. Scientes huiuſce iuris Bethulienſes, qui agunt? Ieiunat Senatus æquè, ac populus: dolore pari, parique labore; nec laborem fugiat populus, ſi laborem Senatus fugiat.

Abeant turpiter, qui labores imponunt 4.
aliis

aliis, nec laborant; ſed altè ſedent, & contracto ſupercilio ſpectant laborantes homines, latè iubent, quod ne minimo quidem attingunt digito. Documento ad laborem meus mihi Ieſus eſt, qui delectis ad miſſionem diſcipulis, miſſiſque ad fidem explicandam, *Euntes* (inquit) *prædicate*, &c. *Matth.* 10. *num.* 7. ſed qui labores indicit concionandi, concionibus habendis nauat operam; quod Matthæus addit cap. 11. num. 1. *Præcipiens* (inquit) *duodecim diſcipulis ſuis, tranſiit inde, vt doceret, & prædicaret*, &c. Bonus omnino Magiſter hominum, qui quæ iubet, iuſſa facit; nec ſeſe laboribus ferendis abſtrahit, cùm labores domeſticis imperat. Caietanus in loco, *Non miſit diſcipulos ad prædicandum, vt ipſe desereret prædicandi officium: ſeruat quod ſeruandum præcepit*, &c. Malo quidem genio Præfectus laborem fugitat, laborem imperans. Dubito an peius peccet, cùm labores, & honores diuidit concionandi, ſi Conciones ſibi capit otæ melioris: & quod abiectum eſt, facilè diuidit in domeſticos, turpi delectu. Sed meus Ieſus, quod Apoſtolis indicit, vt dicant, id ipſe dicit. *Miſit illos prædicare regnum Dei*, &c. *Luc.* 9. *num.* 2. id & Magiſter explicandum ſuſceperat cap. 8. num. 1. *prædicans & euangelizans regnum Dei*, &c. Ius enim erat, vt bonus hominum Præfectus, niſi pares, conciones partes ſibi, ac domeſticis non diuideret. Caietanus iterum, *Quod ipſe prædicat, Apoſtolis prædicandum mandat; non reſeruans ſibi altius aliquid*, &c.

Matth. 10. *n.* 7. & 11. *n.* 1.

Labores docendi ſic imponit, vt ſub eo eò Præfectus eſt.

Luc. 9. *n.* 2. & 8. *n.* 1.

Pares ſibi, ac domeſticis honores diuidis Præfectus opt.

5\. Homo erat, imò Princeps hominum, ac *Rex Regum*, &c. Sed quid ſupra homines ſibi vſurpat? vitam agit, pari cultu, loco, cibo, labore; *ſic decet nos implere omnem iuſtitiam*, &c. Ait Magiſter morum Dominus *Matth* 3. *num.* 15. ſciebat Ioannes Chriſtum humana ſub natura Deum eſſe, qui nec ablui, nec pati, nec mori deberet: cùm tamen Deus hominem induiſſet, quæ ſunt humani iuris, agere, & pati voluit, illud iterans, *ſic decet nos implere omnem iuſtitiam*, &c. quod Maximus ſic interpretatur Hom. 6. hyem. *Hoc eſt iuſtiſſimum, vt qui totum ſuſcipit hominem, per omnia hominis tranſeant Sacramenta*, &c. Vellem ego ſic agere cum Præfecto qualicumque hominum. Heus tu, Deum te, an hominem eſſe putas? Fortaſſe infimus hominum ſummum Dei locum tenes. Sed caue, ne quid humani à te alienum putes; vt quæ iubeas, non agas, nec attingas: age, quod iubes, illudque tibi dictum à Chriſto putes, *ſic decet nos implere omnem iuſtitiam*, &c. Abſurdum eſt, vt alio te, alio homines reliquos iure habeas. *Rectorem te poſuerunt; eſto in illis, quaſi vnus ex ipſis; curam illorum habe*, &c. Hæc Syracides, *cap.* 32 *num.* 1. & 2. Sed premit Hugo textum lenta mano, fortaſſe Præfectum expertus, qui benè ſuum curaret genium. Vnde vrget, *Eſto vnus ex ipſis*, &c. Id verò eſt, Hugone recte, *Ita veſtitus, ita procuratus*, &c. ſcilicet, communi Præfectus vtatur panno, cibo, pom, ius eſt. *Curam illorum habe*, &c. Addit Syracides, & Hugo, *Non tui tantùm*, &c. Sanus ille cerebro, & animo ſanctus eſt, qui domeſticos ſibi pares facit, domo, cibo, & cultu reliquo. Hæc Principes Bethulienſes præſtitere, cùm hoſtis premeret, & fames vrgeret: nam ſenatus, ſimul cum populo, ieiunaſſe viſus eſt, *& ſimul, expleto ieiunio, refecerunt*, &c. Parcè, quod videtur, ſumpta cœna eſt; cùm à cœna ad preces commeauerint homines, comprecationemqua produxerint ad lucem vſque: *& per totam noctem, intra Eccleſiam, orauerunt*, &c. Non expendo, quid valeant communes preces in labore communi Reiump. Id habes *parænet.* 10. *ad cap.* 4. Noto facilem curſum eſſe à cœna tenui ad rem qualemcumque piè gerendam: & inde moneo

Matth. 3. *n.* 15.

Deus homo nihil humani alienum à ſe eſſe voluit.

Eccl. cap. 32. *n.* 1. & 2.

Communi Præfectus cultu vitam agat.

Sanctus vita Præfectus eſt quem nullus cultus à domeſticis diuidit.

PARÆNET. XXII.

Ita cœnandum, vt à cœna, quidquid ſanctum eſt, agas facilè.

MOdum in cibo, & potu adhibendum eſſe monet bonus quiſque, ne menſa lautè extructa, onerato corpuſculo, functiones pereat animi, quod Tertulliano viſum eſt, ad lib. de Ieiun. cap. 6. *Conſcientiam* (inquit) *communem conſulamus; ipſa natura euincabit, quales nos ante pabulum, & potum, virgine adhuc ſaliua, exhibere conſueuerit, rebus duntaxat ſenſus agendis, quo diuina tractantur; ſi multo pollentioris mentis, ſi multo viuacioris cordis*, &c. Et quidem, nemo ab epulis baſilicis ad Deum feſtinat facilè; nemo à cœna ſicula ad preces abit feſtinatò; menſa frugali opus eſt, vt preces, & ſacra fiant, ſi quid Cyprianus a Magiſtro didicit lib. 4. Epiſt. 4. ad Clerum. *De victu* (inquit) *parco, & potu ſobrio diuinis dignationibus admonemur; ſcilicet, ne largioribus epulis mens grauata minus ad preces orationis euigilet*, &c. & hæc vrget Syracides, cùm dicat, *Ante orationem præpara animam tuam*, &c. *cap.* 18. *num.* 23. & quiſnam ad orandum apparatus, niſi à ieiunio eſt? id apponit Chryſoſtomus, *Ieiunium* (inquit) *adiumentum eſt orationis, quia oratio ſine ieiunio gracilis eſt, & infirma*, &c. *Hom.* 15 *in Matth.* 1.

Precibus agendis noces menſa lauta.

Eccleſ. 18. *n.* 23.

Multam ieiunio vim ineſſe, vt res ſacra benè fiat; nouerant Petrus, & Iſaacus. Nam Petrus ante cibum precatur, in Actis cap. 10. num. 10. *Cùm eſuriret, voluit guſtare*, &c. ſed in proximo eſt, quid egerit num. 9. *Aſcendit Petrus, vt oraret circa horam ſextam*, &c. quaſi pinguiores à ieiunio preces ad Deum vigerent. An hora tantùm nona? *Atqui facilius inuenias Petrum hora ſexta, cibi capiendi cauſa, ad orandum aſcendiſſe*, &c. Ait Tertullianus *ad lib. de Ieiun. c.* 10. Cur verò Iſaacus pactum cum Abimelecho init, & iuramentum addit manè ſomno, cœnam Iſaacus apparauerat nocte proxima; Regem ac Principes recreauerat, *Gen. c.* 26. *n.* 30. ſed luce appetente, fœdus initum. *Poſt cibum* (inquit) *& potum, ſurgentes manè iurauerunt mutuò*, &c. Id verò, quod Lyra interpretatur, *Ieiuna ſaliua propter iuramenti reuerentiam*, &c. Vnde enim 2.

Act. 10. *n.* 10. & 3.

Aluntur preces inedia.

Gen. 26. *n.* 30.

melius, quàm à ieionio conſtaret iuramenti religio. Quare ſi quis à cœna ad preces abeat, parce admodum cœnaſſe viſus eſt.

3. Ita cœnandũ vrget Anna ſuo facto. Textus eſt 1. Reg. cap. 1. n. 9. *Surrexit Anna poſtquam comederat, & biberat in Silo*, &c. & quò abit mulier? *Cum eſſet amaro animo, orauit Dominum*, &c. *num.* 10. An mulier à cœna ad riſum? ab epulis ad iocos euolat? Ita ſe refecerat, vt cibus non impediret ſtudium orandi: id aduertit Chryſoſtomus ad Hom. de Anna, tom. 1. *Quod* (inquit) *omnes facerent tempus relaxationis, illa fecit tempus deprecationis, poſt conuiuium accurrens ad ſupplicationem*, &c. Claudit ſermonem Chryſoſtomus. *Si tam inſtanter orauit poſt cibum, & potum, qualis erat ieiuna?* &c. Mentem parasse Anna viſa eſt, cibo modeſtè ſumpto, vt preces caſtè ederet. Ab Abramo forma hæc piè agendi. *Sedebat ille ad oſtium tabernaculi ſui, in ipſo meridie*, &c. Nam textus Græcè planè tempus notat, illud ingerens, μεσημβρίας, ſcilicet Abramus piè affectus ſub meridiem, & prandium obſeruat, an viatores illac tranſirent. Quæ nam Abramo pietas, vt cibo capto adhoc operam daret hoſpitibus recreandis? nec æſtus, nec cibus id operis impedierit? Paret hominem cibatum parcè eſſe, qui à cibo ad pium opus vigilauerit, μεσημβρίας.

1 Reg. 1. n. 9 & 10.

Cibo tenui conſtant bonæ preces.

4. Hac, vt planum eſt, pietate, Deum ſibi ſponſum virgo rogat, Cant. 1. 6. *Indica mihi, vbi paſcas, vbi cubes in meridie*, &c. Meridiantem Deum adire virgo cupit, ne qua hora pium quid non agat. Deinde parcè virgo cœnaſſe viſa eſt, quam à Deo quæritando nec meridies retardaret. Quantum cibi caperet, quæ ſic precata Deum vrgebat, mero meridie? *Vbi paſcas, vbi cubes in meridie*, &c. Sic tamen ſe reficit, quæ de Chriſto adeundo, & adorando cogitat. Diſco à Chriſto cibum ita ſumendum, vt à cibo ſanctè agam. Cœnam peragit agno ritè mactato: quod habes Luc. cap. 22. n. 14. *& cum facta eſſet hora, diſcubuit*, &c. Poſt cœnam Iudaicam de cœna agit Euchariſtica; textus enim eſt n. 19. *& accepto pane gratias agens*, &c. Cur Magiſter Deus poſt cœnam Iudaicam inſtruxerit cœnam myſticam, inuenit Caietanus; eo enim modo cœnandum eſſe docet, vt à cœna rem ſacram facias, ſi placuerit. *Inter comedendum Euchariſtia ſacramentum celebratur: ad inſtruendum cœnæ temperantiam talem eſſe debere, vt Sacramentis etiam cœnantes idonei ſimus*, &c. Addit Ioannes ſermonem à Chriſto productum, de rebus ad ſalutem attinentibus. *Filioli; adhuc modicum vobiſcum ſum*, &c. c. 13. n. 33. Deinde ſermonem Magiſter adornat precibus, vt Patrem alliciat in auxilium hominum, cap. 17. n. 1. *Hæc locutus eſt Ieſus, & ſubleuatis in cœlum oculis, dixit: Pater*, &c. Sic Magiſter cœnat, vt inde ſacrum faciat, & ſacramento Euchariſtico diſcipulos reficiat. Neque enim Chriſtus homines cibo appoſito recreauit, vt ſermonem audire, orationem habere, & Sacramentum capere grauarentur. Puto ego ſeniores ita cum Iethro cœnaſſe *Exod. cap.* 18. *num.* 12. quos Moyſes acceſſitos voluit, *vt comederent panem cum eo, coram Deo*, &c. Quid enim eſt cœnare homines in Dei oculis? an ne ad ianuam tabernaculi? Id volunt alij: negat Auguſtinus *q.* 66. *in Exod.* Cùm enim credat arcam à Moyſe nondum factam, addit, *Igitur ante Deum id accipere debemus factum, quod factum eſt in Dei honorem*, &c. Nulla in conuiuio pietas non eſt, vbi conuiua Deum cogitat: longè aberit leuitas à conuiua, qui ab epulis ſe ad preces accingit. Scitè Chryſoſtomus ad Hom. cit. de Anna. *Qui ſe* (inquit) *ad orandum conuerſurus eſt, non audet quidquam abſurdè loqui, ne in medio quidem conuiuio*, &c. Legem ſeruarunt Bethulienſes, quandoquidem à cœna ad proſeucham abiere; *& per totam noctem orauerunt*, &c.

Cant. 1. n. 6.

Multa viro bono pietas à cibo ſumpta eſt.

Luc. 22. n. 14. & 19.

Cœnandum parcè docuit Euchariſtia poſt cœnam inſtituta.

Ioan. 13. n. 33. & 17. n. 1.

Exod. 18. n. 12.

Multa in conuiuio pietas eſt vbi conuiua Deū cogitat.

CAPVT VII.

Num. 1. Holophernes autem altera die præcepit exercitibus ſuis, vt aſcenderent contra Bethuliam.

Commentarius.

1. Non cunctatur Holophernes in vrgenda Bethulia: nam poſtridie, quàm Achior ſuam, & luculentam de magno Deo orationem habuit, Hebræumque Deo clarum dixit, equitem, peditémque expediuit Aſſyrius ad vrbem obſidendam, & capiendam, vi, dolo, & qua poſſet via. Quòd verò dies altera ſoluatur in diem poſteram, habet Salian. *tom.* 4. *Anno Manaſſæ* 9. *n.* 48. à Lyra, Vatabl. hominibuſque alijs. Sed abundè eſt textus Græcà τῇ ἐπαύριον. Firmo locum loco ſimili ad Iud. c. 21. n. 4. *Altera autem die*, &c. Græcè τῇ ἐπαύριον, *die craſtina*, &c. Virtus eſt Ducis optimi, *celeritas in conficiendo*, &c. quam laudat Cicero. Hæc Alexandro teſſera, vt multa præclarè geſſerit μηδὲν ἀναβαλλόμενος, *nihil ſcilicet procraſtinando*, &c. Erat enim Leo vi maſcula, ceruus celeritate addita, ne quod celeritate conficiendum erat facinus, mora interpoſita ſolueretur, ac periret. Sic Apelles, vt Ducem probaret notæ celeritatis, *Alexandrum manu fulmen tenentem pinxit*, &c. ait Plinius *lib.* 35. *c.* 10. Quaſi volaret Macedo aduersùs hoſtem, vt ſubitò premeret, *& fulminis ocyoralis*, &c. An Madianitam Moyſes terendum putat hac celeritate? Aio. Dei ſcito legit militem, ac Ducem Moyſes, qui rem gerant, *Num. cap.* 31. Cùm enim Deus iuberet n. 2. *Vlciſcere priùs filios Iſrael de Madianitis*, &c. vrget Moyſes negotium n. 3. *Statimque Moyſes: Armate* (inquit) *ex vobis viros ad pugnam*, &c. Tam promptus ad obtemperandum, quàm certus ad hoſtem opprimendum celeritate.

Maturè facto opus eſt ad belli aleam.

Num. 31. n. 2. & 3. Nulla in obediendo mora, & multa in conficiendo celeritas.

2. Non ego laudo auſus temerarios, ne à Salluſtio diſſideam, qui rectè monet in Catilin. *Vbi conſulueris, maturè facto opus eſt*, &c. & hanc Auguſto mentem eſſe probat anchora Delphino addita; deinde Epigraphe parce

Lentè operandum.

paræmimaſtica, *Feſtina lentè*, &c. Quadrat in litem & vox frequens, *Sat celeriter fieri, quod fiat ſatis benè*, &c. apud Sueton. *cap* 25. Scio ego, quid in Iuliano probauerit Ammianus lib. 16. *Erat prouidus, & cunctator; quod præcipuum bonum in magnis Ductoribus, opem ferre ſolet exercitibus, & & ſalutem*, &c. Hac via fregit Annibalem cunctator Fabius.

3. Sæpe tamen prudeſt celeritas, cùm res in dubio eſt: quod aduertit Seneca Act. 2. Agamemn. *Capienda rebus in malis præceps via eſt*, &c. quid enim cuncteris, vbi celeritas viam ſalutis aperit? Laudo ego Titurium diſputantem benè, de Gallo prius, quàm ſentiret, occupando lib. 5. de bello Gallic. *Si Gallia* (inquit) *omnis cum Germanis conſentiat, vnam eſſe in celeritate poſitam ſalutem*, &c. Non auertis periculum, ſi moram nectis in ope ferenda. Cunctari Saulem puduit, in auxilio deferendo aduersùs Ammonitam, hoſtem ſcilicet gentis Iudaicæ. Premit vrbem Ammonites, aduolat ad Saulem curſor, & rem exponit. Accenſus dolore Hebræus opes cogit militares 1. Reg. c. 11. n. 7. *& egreſſi ſunt, quaſi vir vnus*, &c. Bene eſt; ſed quo die abeat Princeps in auxilium? Illud in promiſſis *Cras erit vobis ſalus*, &c. n. 9. *De proximo tamen*; addit Lyra. Nouerat Hebræus malum vrbis capiendæ vna celeritate, vitari poſſe: inde volat in auxilium. Hoſtem non vincis, ſi pateris, vt vires colligat. Id miles ad Cæſarem.

Laudata in dubiis celeritas.

1. Reg. c. 11. n. 7.

Auget mora periculum.

Dum trepidant nullo firmatæ robore partes.
Tolle moras, ſemper nocuit differre paratis, &c.

apud Luc. lib. 1. Hæc vna Chaldæo laus à Deo eſt. *Habac.* 1. *num.* 6. hoſtem Ieroſolymis Deus agitat. *Ego* (inquit) *ſuſcitabo gentem amaram, & velocem*, &c. Celeritatē pugnandi cum mali acerbitate componit Deus; quaſi grauiorem Chaldæus ſtragem mineretur celeritate pugnandi. Qui enim ſubitò vrgent hoſtes, vrgent grauiùs. *Volabunt, quaſi Aquila feſtinans ad comedendū*, &c. n. 8. Sic & Holophernes vrget Bethuliam, celeritate, quam poteſt maxima, *Altera ſcilicet die*, &c.

Habac. 1. n. 6. & 8.

Premitur hoſtis celeritate.

4. Feſtinaſſe mente alia Holophernem putat Lyra; *vt citiùs impleret crudelitatem, quam prædixerat*, &c. Tanto Holophernes ardebat furore ſæuiendi, vt moram nec x partam à cōſilio videretur attuliſſe. Barbarum omnino ingenium. *Prope enim eſt, vt libenter damnet, qui citò*, &c. monet Seneca *lib.* 1. *ad Neron. c.* 14. Hoc tamen laborant morbo homines: *veloces enim pedes eorum ad effundendum ſanguinem*, &c. *Pſal.* 13. *n.* 3. Imò ad mala quæque pernices admodum: quod à Patre Sapiens accepit, & exſcripſit in Prouerb. c. 6. n. 18. *Pedes* (inquit) *veloces ad currendum in malum*, &c. Immane! quantum feſtinant ad ſtragem hominum infames ſæuitia homines! Sed videt in Aſſyrio Holophernem myſticum Laudunenſis, qui furore concepto Bethuliam Dei virginem obſidet; *Eccleſiam ſcilicet, quæ Dei domus eſt*, &c. Fortaſſe id excepit à Cardinali Iacobo Vitriaco, *ad ſerm.* 2. *in Domi.* 16. *poſt Penteceſt.* vbi Iudithæ librum explicat. *Bethulia* (inquit) *Dei virgo interpretatur, Eccleſiamque ſignat, quam Diabolus nititur obſidere, & capere*, &c.

Feſtinat ad carniſicinam ſæuus homo.

Pſ. 13. n. 3.

Prouerb. 6. n. 18.

Furit Diabolus in Chriſti ſcholam.

Veloſ. in Iudith.

Placet in loco Iacobus, vtpote qui vim, & artem notat Diaboli, de quo dicam pluſcula. Certum enim illud eſt, quod Petrus opponit Epiſt. 1. c. 5. n. 8. *Diabolus, tanquam Leo rugiens, circuit quærens, quem deuoret*, &c. 1. Petr. 5. n. 8. Nec cunctando vim perdit ſuam, qui feſtinat ad prædam; imò volat ad ſæuiendum, & potentior, & celerior ictu fulmineo. *Videbam Satanam, tanquam fulgur, cadentem*, &c. ait Chriſtus *Luc. cap* 8. *n.* 18. Liquidóque Magiſter exprimit, quam feſtinat Diabolus ad ſtragem humani generis, cùm Diabolum fulminantem pingit. Sed redeo ad Holophernem; à quo diſco

Luc. 8. n. 18.

Properat ad ſæuitiā Diabolus.

P A R Æ N E T. I.

Feſtinare homines ad malè agendum.

RVunt in ſcelera, currunt, volant præcipites homines; & loctum mentis inſanæ ponunt in celeritate peccandi: eóque feliciùs ſe feciſſe putant, quo citiùs properant ad improbitatem patrandam: quandóquidem rebus ſuis detractum arbitrantur, quidquid non addunt rerum, vel Deo irato. Expreſſit Chryſoſtomus ingenium hominum, Abſalonio damnato, *Properanti ad nefas, tarda ſunt cuncta; feſtinanti ad facinus videntur remorari diſpoſita*, &c. *tom.* 1. *ad ſerm. de Abſalomo.* Inde eſt, quòd ſcelerum affines vrget Chryſoſtomus iterum. *Timet differre modicum; ne aut ira remorata deficiat, aut furia dilata langueſcat*, &c. Feſtinat igitur Holophernes ad vrbem tentandam, ad prædam agendam, ad cædem patrandam: *altera, ſcilicet, die*, &c. poſtquam Achior dixit liberè, quid ſentiret de Magno Deo, & Hebræo populo. Sed furor eſt inſitus barbaris hominibus; quibus id, quod volunt, ſtatim exequi, Regium videtur. 1.

Feſtinat ad Idolomaniam Hebræus, motu celeri, de quo Deus ad Moyſen, *Receſſerunt cito de via*, &c. *Exod.* 32. *n.* 8. Meminit Moyſes de hac Dei querimonia *Deut. c.* 9. *n* 12. notat in Hebræo feſtinationem peccandi, *Deſeruerunt velociter viam*, &c. Græcè ἐν τάχει ... &c. Neque enim penſiculatè, aut maturè, ſed calore animi ſubitò homines quaſi leues rem abſurdam confecere. Video, qua Deus re pungatur acerbè; queritur Hebræum feſtinatò ad Idolomaniam defeciſſe quod & Dauid notat Pſ. 105. n. 13. *Cito fecerunt: obliti ſunt operum eius*, &c. Et ad cultum vituli trahit Rupertus lib. 4. in Exod. cap. 24. *Plana* (inquit) *res eſt: quia cito fecerunt, imò defecerunt, faciendo vitulum*, &c. Deus tamen eo maximè nomine indignatur, quòd feſtinaſſet Hebræus ad male agendum. Rupertus iterum *Celeritatem defectus & ipſe Dominus, quaſi admirans, cito* (inquit) *receſſerunt*, &c. Præceps in Idolomaniam Hebræus abit; & curſu ad peccandum celeri. Vnde ſomnum excuſſit, vt diluculo vitulum coleret, facerétque mactata vitula. *Surgentesque manè, obtulerunt holocauſta*, &c. n. 6. ſi cunctantur, dum vitulum ex auro faciunt; vitulo elaborato, lacta non differunt, ſed luce adhuc tenui rem aggrediuntur Oleaſtrius in loco.

2.

Exod. 32. n. 8.

Deut. 9. n. 12.

Præcipitant homines in ſcelera.

Pſa. 105. n. 13.

Exod. 32. n. 6.

Peruigilant homines in flagitium.

Feſtinant peccatores vitiorum ſuorum conſummationem, ne fortè impediantur, &c. Rectè monet Oleaſtrius, ferri homines ad malè agendum impetu admodum celeri.

3. Multus Deo eſt dolor de hominibus, qui pati quietem non poterant; ſed excuſſo lectulo, Bacchum & Cererem largè colerent, ſuúmque genium lautè alerent. *Væ, qui con ſurgitis manè ad ebrietatem ſectandam*, &c. *Iſa. c.5.n.11.* epulis ſcilicet intempeſtiuis diem terebat Hebræus, ac ne qua deliciis vacaret hora, horam ſtatam anteuertebat, feſtinabátque ad rem abſurdam helluo maximos. Quid Balaamus, vt Moabitam ſolaretur diris in Hebræum iactis? Deo exorato, & facultate expreſſa, *ſurrexit Balaam manè, & ſtrata aſina ſua profectus eſt*, &c. *Num. cap.22.n.21.* Oſtendit Magus, quo abiret ſtudio, ad Hebræum malè agitandum, ad pretium operæ colligendum, qui manè id ſummo aggrederetur; obſeruat Rupertus, & carpit ſtudium hominis lib.2. in Num.c.16. *Adeo munerum cupidus, & maledicendi fuit, vt dimiſſus ſub has conditione, ſi vocare te venerunt homines iſti: ſurge, & vade*, &c. *ſurrexerit protinus manè; id eſt, cum feſtinatione*, &c. Quàm pernix ad malè agendum Magus abit, qui molles abrumpit ſomnos, & pergit ſua vectus aſina. An metus Balaamo erat, ne Deum pœniteret de facultate permiſſa? Aio. & hæc occaſio exſurgendi manè ſummo.

Vigilias Bacchus imperat.
Iſa.5.n.11.
Num.22. n.21.
Promptus ad aurũ cogendum Magus eſt.

4. Quis furtum animo deſtinat, & non procurrit ad flagitium? vrget Dauid, & furem pungit acerbe Pſ. 49. num. 18 *Si videbas furem, currebas cum eo*, &c. In curſu audacem notat hominem Theodoretus. *Multa* (inquit) *abs te peccata audacter patrata ſunt*, &c. Agnoſco ego in curſu ad furandum, hominis feſtinationem ad malè agendum: qui non cunctatur vt rem ſuam furtis amplificet. Leuiùs peccaſſe videretur malus quiſque, ſi lento gradu ad peccandum progrederetur; conſtaret enim peccaſſe hominem meticuloſè; ſed, quod Eliphazus Iobo opponit; cap.15. num.26. *Cucurrit aduerſus Deum, erecto collo*, &c. Impudens adeò in Deum peccator eſt, vt effuſo curſu ad improbitatem proſiliat. Pulchrè Hieronymus, *Abruptam, & præcipitem ſuperbi indicat mentem, qui contra Deum inſanus audacia, non lentis greſſibus proceſſit*, &c. Feſtinat, qui viam capit, equo vectus, ſed peccator verè equus, non eques, ruit in ſcelera, & pernix currit.

Pſ.49. n. 18.
Audax feſtinat ad improbitatem furandi.
Iob 15.n.26.

5. Quid ſi volant? Ferri ſublimes alis mulieres vidit Zacharias cap. 5. num. 9. *Mulieres* (inquit) *egredientes: & habebant alas, quaſi alas milui; & leuauerunt amphoram*, &c. Quid verò amphora, niſi capax ſcelerum ſentina eſt. *Hæc* (inquit Angelus) *eſt impietas*, &c.*n.8.* Alas ſibi nectunt mulieres vitiis notabiles, quibus ſignificatur volare fœminam ad quæcumque ſcelera, nec vno ſtare loco poſſe, quouſque tandem prorumpat in extremam improbitatem. Quod obſeruat Cyrillus Alex. *Alas vpupæ habuiſſe affirmat, vt earum ad quæcumque nefaria facilitatem appoſitiſſimè declararet*, &c. Iunge pares homines, alis inſignes, & vitiis. Videt Ioannes *ſimilitudines locuſtarum*, &c. *Apoc. 9. num. 7.* Deinde videt *facies earum, quaſi facies hominum*, &c. Alatos in locuſtis agnoſcit homines; addit textus eſſe locuſtas, *ſimiles equis paratis ad prælium*, &c. Quos nam verò dentes habent? *ſicut dentes Leonum erant*, &c. *num.* 8. Vides quibus verbis Ioannes feritatem, fœditatemque hominum conatur exprimere, nec tamen exprimit? Equis procurrentibus, locuſtis volantibus, Leonibuſque ſæuientibus pares facit. Quandoquidem *poteſtas earum nocere hominibus*, &c. *num.* 10. Profectò ad nocendum potentes ſunt homines, ac veloces. Eò enim ſpectant equi pernices, locuſtæque volantes. Ergo ſi feſtinant homines ad malè agendum, cur Holophernes ſuperbè ſæuiens, non curreret, non volaret ad Bethuliam obſidendam, Bethulienſeſque premendos; *altera ſcilicet di*, &c. poſtquam Achior Deum tueri viſus eſt, abit Holophernes, præcipitatque moras omnes, vt ſuum poſſit explere furorem, punire dolorem. Sed ſtylum verto ad Holophernem myſticum, ac Bethuliam Dei virginem: ſcio enim

Zach.5.n. 9. & 8.
Volant mulieres in flagitia.
Apoc.9 & 8. & 10.
Potentes, vt locuſtæ ſunt homines ad nocendum

Parænet. II.

Diabolum virginum hoſtem eſſe.

1. Laus hæc eſt virginum maxima, quod diabolo ſit ingrata virginitas. Neque enim Diabolus oderit grauiter, niſi quod magnum & caſtum eſt. Ab hac Diaboli inuidia, vis, & dolus aduerſùs virgines; quibus imminet acies diabolica, vt turpi afficiat impudicitia. Videt Ioannes *de ore Draconis, & de ore Beſtiæ ſpiritus tres immundos*, &c. *Apoc. 16. num. 13.* expellit Chriſtus Diabolum à pauperculo; nam *erat homo in ſpiritu immundo*, &c. *Marc. cap. 1. num. 23.* quò eat, *cùm immundus ſpiritus exierit ab homine?* &c. *Matth.12.num.14.* Malum certè nomen, ſed inſtum Diabolis eſt, quippe qui ſtudent homines omni deturpare impudicitia. *Propter iſtam cauſam ſpiritus dicuntur immundi, quia ſpurciſſimi ſunt, quia humanum genus per ſuas ſuggeſtiones multimodis immunditia, atque ignominiæ paſſionibus afficiunt*, &c. ſic Rupertus in *Apoc. lib. 10. ad cap. 18.* Propudium eſt ingens fœdari homines impudicitia; quod à Paulo diſco ad Rom.c. 1. n. 24. *Propter quod tradidit illos Deus in immunditiam, vt contumeliis afficiant corpora ſua*, &c. Id in primis curant ſpurcitia inſignes Dæmones, ſcilicet vt homines, ac virgines colant Venerem, & ament, cogitatu, affectu, dicto, facto: & inde colligant ſordes profligatæ pudicitiæ.

Apoc.16. n.13.
Mar.1. n.23.
Matth.12. n.14.
Ad immunditiam vrget maximè Diabolus.
Rom.1.n.24.

2. Nemo neſcit grande virginibus certamen cum Diabolo eſſe. hæc ab orbe condito, prima Diaboli pugna eſt. Tentata de lo Heua eſt: quod monet Apoſtolus 2. ad Corinth.cap.11.num.3 *ſerpens enim Heuam ſeduxit in aſtutia ſua*, &c. Prius tamen quàm Heua fieret Mater humani generis, quod [illegible] ex *cap. 4. num. 1.* & laudat Tertullianus [illegible] lib. de Virgin. velan l. cap. 5. *Adhuc [illegible] paradiſo digna, adhuc virgo*, &c. [illegible] grande odium aduerſùs virginem [illegible] belli furor; quod Tertullianus [illegible] lib.de Chriſti carne cap. 17 *In Heuam adhuc virginem*

2.Cor.11.n.3.
Prima Diaboli pugna ad [illegible] virginem.

virginem irrepſit verbum ædificatorium mortis, &c. Nec ceſſat Diabolus à bello vrgendo. *Quam ſanctimoniæ aduerſarius aſſiduè adſtat, iiſque in primis inſidiatur, deuorare paratus; ſic vbi virgo cadat*, &c. ait Chryſoſtomus *ad lib. 4. de Sacerdot.*

3\. Si tanta Diabolus flagrat inuidia aduerſùs virginem, caueat, & abigat Diabolum, neceſſe eſt, qui repulſam patitur, & pugnam repetit. Erit ne, qui hoſtem non timeat, non fugiat; *vbi quotidiana pugna & rara victoria*, &c. teſte Auguſtino *ad ſerm. 250.* Oportet, viam occludat virgo ſapiens, ne Diabolus aut viam faciat, aut fraudem conſtituat. Quid igitur mulier ex Pauli ſcito? 1. ad Corinth. cap. 11. num. 6. *Velet caput ſuum*, &c. maximè cùm Deum alliciat precibus, & cauſam addit Apoſtolus, qua id iubeat, num. 10. *Propter Angelos*, &c. ex Paulino, *Illos videlicet ad ſeductionem paratos*, &c. *Epiſtol. 4. ad Seuer.* Scio, quid in loco velint alij: ſed meam ad litem Paulinus, textu appoſito, malos agnoſcit Angelos; & conſtituit obtegendū velo mulieris caput eſſe, *vt non audeat ſerpens tentandam rurſus aggredi*, &c. Galea eſt, velum illud, quo ſuum virgo caput tegit, ictuſque repellit cogitationis improbæ: tantus enim Diabolo ardor eſt pudicitiæ oppugnandæ, vt oportuerit virginem ſuo velo tectam eſſe; nequam mulier Diabolo anſam offerat, mentis expugnandæ impudicè.

1 Cor. 11. n. 6. & 10.

Furit Diabolus aduerſùs caſtam fœminam.

4\. Vrget hoſtis, & quod interdiu non conſequitur, malè ſuggerēs, noctu captat; in ſomnis allicieus hominem, ac virginem. Et quidem viros optimos nocturnis, fœdiſque impetit imaginibus; *vt vel dormientibus obrepat, qua poteſt, ſi vigilantibus non poteſt*, &c. ait Tert. *ad lib. de Anima c. 46.* Victus à Xauerio Diabolus meridianus; occurſat tamen, & lectū viri caſtiſſimi nocturnus obambulat ſpecie rerum ſpurciſſima, vt abigatur validè. Patitur enim Deus vrgeri homines ſanctiſſimos ea Diaboli nocturnaque pugna: quod habet Magnus Greg. lib. 8. in Iob c. 13. *Ne in electorum cordibus ipſe ſaltem à paſſione præmio ſomnus vacet*, &c. Inde Chriſtus factis virginibus nocturnas imperat excubias, Matth. c. 25. n. 12 *Vigilate itaque*, &c. ſcilicet illud in loco, *Media nocte clamor factus eſt*, &c. *n. 6.* ſciebat Magiſter placere Diabolo ſomnos virginum, vt in ſomnis dolos nectat, & laqueos impudicitiæ. An inſpexit Chriſti mentem Clemens Alex. 4. *Strom. cap. 7. Aio. Propterea Dominus præcepit vigilare, vt ne in ſomnis quidem anima commoueatur perturbationibus*, &c. Apparet virgines cum Diabolo continenter bellum gerere; nec inducias in tanto belli motu nocturnas eſſe.

Virgines in ſomnis tentat Diabolus.

Vincit in ſomnis caſtus homo.

Matth. 25. n. 12. & 6.

5\. Quis non timeat? quis non vigilet? metum prodit ſuum virgo ſapiens: quæ Diabolo occludit aditum, ne qua diurnus inuadat, aut nocturnus obrepat hoſtis. Pulſat ianuam ſponſus Deus, Cant. cap. 5. n. 2. *Aperi mihi ſoror mea*, &c. Cùm tamen ſuo cubaret lecto virgo, adhuc erat in excubiis. Quod paret ex dictis ad ſponſum num. 3. *Expoliaui me tunica mea*, &c. Parum ſe feciſ-

Cant. 5. n. 2. 3. 6.

Veloſ. in Iudith.

ſe putauit, ſi vigilaret, niſi ianuam repagulus muniret: quæ tandem virgo retrahit, vt Chriſtum domo excipiat. *Peſſulum* (inquit) *oſty mei aperui*, &c. *n. 6.* Quo tantus domunculæ claudendæ apparatus eſt? Pulchrè Gilbertus ſerm. 44. *Vtrumque neceſſarium eſt, ſed contra inimici inſidias*, &c. Fortaſſe timebat virgo, ne Diabolus Chriſti habitum indueret, & quam luce palàm non potuerat, nocte furtim opprimeret. Vigilabat virgo, vt hoſtem ſentiret; ſeram opponebat, ne hoſtis inuaderet. Vnde colligas ſtata vigilia, & firma cuſtodia opus eſſe, ne ſuccumbant virgines tam multis artibus, ac viribus Dæmonum.

Virginibus Diabolus nocturnas parat inſidias.

Video adornatam virginem veſtibus ocellatis, & ſcutulatis. Virgo eſt, ad quam Dauid, *Audi filia, & vide*, &c. *Pſal.* 44. *n.* 11. Regina eſt, de qua Vates apud Deum n. 10. *Adſtitit Regina à dextris tuis*, &c. Sed Regina tot *circumamicta varietatibus*, &c. *n.* 15. ſiue *ſcutulatis*, &c. quod ſonat vox Hebræa לרקמות *Lirkamoth*. Nec pulchrè virgo nitet, niſi, *in fimbrijs aureis*, &c. Vel, ſi mauis, *in ocellatis*, &c. quod Hebræa ſchola vertit, ממשבצות *Mimmiſbetzoth*. Hæc ego à Vatablo, & Vatablus à Hieronymo ad Principiam *Epiſt.* 140. Miror ego adſtare virginem ad Dei latus, qui ſummam in re dubia opem ferre poteſt, & adhuc oculis, ſcutuliſque adornatam eſſe. Nónne magnum Magno in Deo præſidium eſt? Sed tanta eſt Diabolo vafrities, vt lapſum virgo non caueat, niſi multocula: inde monetur, *Audi filia, & vide*, &c. Tanta Diabolo vis eſt, & improbitas in pugna virginum vrgenda, vt ſcutulis adhuc plurimis virgines egeant, ad hoſtem arcendum. Adeſt mihi Paſchaſius; *Statuitur in dextra, & adhuc monetur à Patre, quia adhuc bellandi tempus eſt.* velint fortaſſe alij Diabolum ita furere aduerſùs virginem, vt licèt niteret veſtibus ocellatis, ſcutulatiſque, ad ſignificandam virtutem, ac vigilantiam, adhuc indigeret Dei manu auxiliari, quod ego probo ex Apocalypſi. 6.

Pſal. 44. n. 11. 10. & 15.

Vigilandum virginibus eſt.

Non malè virgines Sionem occupant, montem aliè editum, vbi *turris Dauid, quæ ædificata eſt cum propugnaculis*, &c. *ad Cant. 4 n. 4.* Nam ex 2. Reg. c. 5. n. 7. *Cepit Dauid arcē Sion*, &c. Quid igitur? *Agnus ſtabat ſupra montem Sion*, &c. *Apoc. c. 14. n. 1.* Nec cum agno pauci, nec mali homines. *Virgines enim ſunt. Hi ſequuntur agnum, quocumque ierit*, &c. *n. 4.* Benè Sionæam virgines arcem tenent ſuam in alto montis iugo. Quo enim loco, niſi munito tuta eſſe poterat virginitas à Diaboli viribus, & artibus? Nec ab agno abſcedendū putant virgines; Ducem in turri colunt, Ducem in via ſequūtur; qui manū opponat, & ſupponat, cū hoſtis premat Diabolus. Quòd ſi tanto in Virgines ſæuit furore, vt niſi Dei manu Virgines ſtare non poſſint; time virgò, & caue; quæ Cypriano ratio admonendi crebertimè. *Quod ad ſolitudinem magis cauti, magis de Diaboli infeſtatione timeamus*, &c. *ad lib. de habitu virgin.* Si verò hoſtem abigis, & pudicitiam colis egregiè? Quis non laudet? Laudat Furiam Hieronymus. Epiſt. 10. *Grandis* (inquit) *virtutis eſt, & ſolicita diligentia tecum* 7.

Cant. 4. n. 4. 2. Reg. 5. n. 7. Apoc. 14. n. 1. & 4.

Arcem virgo tenet, qua poſſit arcere Diabolum.

pugnare quotidie, & ineluſum hoſtem Argi centum oculis obſeruaret, &c. Bethuliam Holophernes obſidet, obſidet & Diabolus Dei virginem: ſtat Bethulia Dei manu, etſi fremat Holophernes, ſtat & Dei virgo Dei ope, etſi fremat, premátque Diabolus. Sed quo Diabolus furore vrget Dei virginem, eo etiã odio Chriſti ſcholã premit vniuerſam, quam vocat Apoſtolus caſtam Virginem, 2. *ad Cor. cap.* 11. *n.* 2. Opponit ſeſe Diabolus, & vires cogit auxiliares, vt pugnet, & impugnet Eccleſiam; ſatis enim, ſuperque patet

Paræ NET. III.

Sæuire Diabolum in Chriſti ſcholam vniuerſam.

1\. Hoſtis eſt Diabolus, teſtata inimicitia aduersùs Deum, Deique homines. Iam pridem ab Adamo condito hæc Diabolo improbitas in hanc ſcholam; cùm Deus Iudex ſerpentem morderet impacto maledicto, & adoleret Geneſ. 3. num. 15. *Inimicitias ponam inter te, & mulierem*, &c. Inde nata Ruperto occaſio diſputandi per libros tredecim de verbi Dei victoria. *Quid* (inquit) *longiùs moror? Factus eſt homo legitima Dei poſſeſſio, & cauſa regius certaminis*, &c. *ad lib.* 2. *cap.* 5. Bellum igitur continenter cum Eccleſia gerit Diabolus. *A primordio enim iuſtitia vim patitur; ſtatim vt Deus coli cœpit, inuidiam religio ſortita eſt*, &c. Ait Tertullianus *ad Scorpiac. c.* 8. Deo duce, milites homines; bellum hoſte Diabolo ſæuum, & famæ adeò celebratæ, vt librum de bello ſacro laudarit Moyſes. *Vnde* (inquit) *dicitur in libro bellorum Domini*, &c. *Num. cap.* 21. *n.* 14. Sed quo diſruptus abiit liber iſte? neque enim ſacris in libris liber eſt. Scio, quid Mendoça dixerit, quid Oleaſtrius. Sed placet Rupertus interim lib. 2. cap. 18. *Conſtat, ante ipſam, in qua ſcriptum hoc eſt, legem Moyſi, nullos manu ſcriptos libros fuiſſe bellorum Domini; ſed nec vlla nominus bella Domini alia, niſi illa, quibus ex tunc poſitis inimicitiis inter ſerpentem, ac mulierem, hactenus certatur, & certabitur vſque ad finem ſæculi*, &c. Cùm igitur libris Moſaicis exponantur congreſſiones Dæmonum cum bonis Dei hominibus; verè deſcribuntur bella Domini, quo Duce pugnant homines, ac repugnant: *Quoniam non eſt nobis colluctatio aduersùs carnem, & ſanguinem; ſed aduersùs Principes, & poteſtates; contra ſpiritualia nequitiæ*, &c. Sic Apoſtolus *ad Epheſ. cap.* 6. *n.* 12. Opponit ſeſe Diabolus Dæmonum Imperator, nec deſunt legiones aduersùs Deum, Deique ſcholam vniuerſam: ſuo ſe ore hoſtis prodit. Nam adactus à Chriſto, vt nomen edat ſuum, reſpondit: *Legio mihi nomen eſt*, &c. *Marc. cap.* 5. *num.* 9. Exprimitque textus & Chriſtum victorem Dæmonum, & Dæmones hominum hoſtes eſſe: quod Tertulliano placet lib. 4. aduersùs Marcion. cap. 20. *Diſce & Chriſtum expugnatorem ſpiritualium hoſtium; atque ita ipſum eſſe, qui cum legione Dæmonum erat dimicaturus*, &c. Si vnum in hominem ruit, & graſſatur legio, quot, putas, legiones Dæmonum irruant, & obruant Eccleſiam vniuerſam?

Antiqua in Dei ſcholam Diaboli inuidia.

Num. 21. n. 21.

Bellum cum Diabolo continuum gerunt homines.

Epheſ. 6 n. 12.

Marc. 5. n. 9.

Hoſtes hominum Dæmones.

2\. Parantur Duces, adſunt Legati, coguntur milites, ad bellum cum hominibus gerendum; quot nominibus, tot muneribus præſtant Dæmones. *Draco eſt ille Magnus, Serpens antiquus, Diabolus, & Satanas*, &c. *Apoc. cap.* 12. *n.* 9. Leo Petro eſt rugiens *Epiſt.* 1. *c.* 5. *n.* 8. Lupum in Diabolo Chriſtus agnoſcit, apud Ioan. c. 10. n. 12. *& lupus rapit*, &c. Tot nominibus infames Dæmones oſtendunt ſignanter, quibus ad bellum vrgendum fungantur muneribus, ait Bernardus, *vt ex diuerſis officiis, vel potiùs maleficiis, vocabula quoque diuerſa ſortiri dicantur*, &c. *ſerm.* 13. *in Pſal.* 90. Non vnus vna in acie miles rem gerit vniuerſam. Pugnat miles, ducit Imperator, adeſt Legatus, & ſuum quiſque opus aggreditur. Sic & Dæmones ad oppugnandam Eccleſiam, ſuo quiſque defungitur officio. Quid ſi nominibus diſtinguuntur facultates nocendi? Cenſet id Bernardus, aliiſque aliis nominibus Dæmones eſſe, *vt ſuo quodam modo variè noceant*, &c. Hæc ille *ſerm. cit.* Quid ſi vis tam ſæua, & ars tam vaſta eſt, vt cuique Diabolo ſint nomina mille, mille nocendi artes? Aio cum Paulino *ad Epiſt.* 2. vt noris quo Diabolus ferro, & qua flamma bellum mouet aduersùs Deum, Deique homines. Signata rubo Moſaico pugna eſt. Video ardentem rubum, vrentem Regem, laborantem miſerè, ac dolentem grauiter Dei populum *Exod. c.* 3. *n.* 2. Moyſes enim *videbat quòd rubus arderet*, &c. vt Hebræus lugeret, abundè ſeruitus erat. Quid vrget Pharao? Quid Principes? Quid exactores operum? *Exod.* 1 *n.* 10. 11. 14. ſed oleum camino addunt pertinaces homines. An in Chriſti Eccleſia quidquam aliud? Vide quid Tertulliano placuerit ad Scorpiac. cap. 1. *Cùm fidei æſtuat, & Eccleſia exurtur de rubi figura, tunc Gnoſtici erumpunt, callentes & ipſi offendere, figere, occidere*, &c. & verò, cùm Herodes Iacobum decollaret, Cruce Petrum Nero tolleret, Polycarpum iudex vreret, & torreret Laurentium, igne ſuppoſito; addebat Diabolus Regum faſcibus faces improbitatis hæreticæ, quibus fidem ſanam extingueret, ſi qua poſſet via.

Apoc 12. n. 9.

1. Petr. 5 n. 8.

Ioan. 10. n. 12.

Multis nominibus oſtendunt Dæmones, quot in bello faciunt officia.

Quot nominibus, tot facultatibus vnus pugnat Diabolus.

Exod. 3. n. 2 & 1. n. 10. 11. & 14.

Gentiliſmo hæreſis manum addebat aduerſus fidem.

3\. Inuidet, & Chriſti rebus macreſcit opimus Diabolus, doletque grauiter eſſe homines æternitatis candidatos, qui ſibi conſulãt, vbi Deum piè colunt. Picta in tabulis inuidia eſt aduersùs mulierem, quæ licet virgo, vtero tamen Chriſtum gerebat, erátque *Mulier amicta ſole*, &c. Apoc. 12. n. 1. *& clamabat parturiens*, &c. *n.* 2. Hæc enim Dei virgo ab Adamo condito, Chriſtum promiſſis conceptum parturire viſa, quouſque tandem pareret: communi id placitum volût interpretes. Quid igitur? *Et Draco ſtetit ante mulierem, & cùm peperiſſet, Filium eius deuoraret*, &c. *n.* 4. Opponit ſeſe *Draco ille magnus, qui vocatur Diabolus, & Satanas*, &c. Addit Rupertus. *Qui ſemper aduersùs mulierem inimicitias exercuerit, & exercere non deſinit*. &c. *lib.* 7. *in Apoc.* Illud in loco notes, Draconem malè tractatum, poſtquam mulier *clamauit parturiens*, &c. Et verò clamor iſte, votum eſt de Chriſti aduentu,

Apoc. 12. n. 1. & 4.

Natum ab inuidia bellum Diaboli.

aduentu, ac vox hominum, *qui fidem, quam ſuſceperant, loquendo pariter, & ſcribendo, non ſine magno deſiderij intentione ſignificabant*, &c. Clamores Diabolo graues admodum, quibus excitatur ad inuidiam, ad ſæuitiam. *Ac ſi dicat*, ſic Rupertus: *Ille quidem funeſtus Draco mulieris parturientes excitatus clamoribus, ſtabat ante illam attentus*, &c. *lib. 7. in Apoc.* Profectò

Excitant Diabolum laudes.

Dei laudes, hominúmque voces Diabolo graues ſunt, qua aula, & ara colebatur. Nec Holophernes alium ab Aſſyrio Deum eſſe patitur; hæc enim occaſio Bethuliæ obſidendæ *cap. 6. n. 2.* vnde ille ad Achiorem: *vt oſtendam tibi, quod non eſt Deus, niſi Nabuchodonoſor*, &c. Nec Diabolum vrgent ad ſæuiendum, niſi voces Eccleſiæ de fide, ac religione; quæ ſcilicet, *clamabat parturiens*, &c.

4. Ibat hæc virgo Deo ſacra, & buccis plenis clamitabat, quid ſentiret, quid vellet de Magno Deo. Sed, *Vocaui*, (inquit) *& non reſpondit mihi*, &c. *Cant. 5. n. 6.* Clamores ſunt Eccleſiæ, quæ ſuum dicit Chriſtum, & ſuum canit Deum pleno Senatu, plenóque foro. Non id Diabolus patitur: gentes excitat immanitatis barbaræ, & Reges poteſtatis maximæ, qui virginem malè habeant. Nam textus eſt num. 7. *Inuenerunt me cuſtodes, qui circumeunt ciuitatem; percuſſerunt me, & vulnerauerunt me*, &c. Cuſtodes Theodoretus eſſe voluit, Reges, & Conſules, cùm Prætorum turba reliqua, vtpote qui ſacram Dei ſcholam tonantem piè, ac docentem latè diuexauerint. *Mariy es enim ardenter ſponſi deſiderio, & vbi gentium illum ad extremos vſque terrarum terminos prædicantes, haſce ærumnas pertulerunt*, &c. Hæc à Theodoreto. Vbi Deum Dei homines piè debuccinant, tumet Diabolus, indignatur, furit, debacchatur, excitata Regum, ac iudicum diritate. Non poteſt Diabolus ferro petere Dei virginem, Bethuliamque myſticam; *Attamen Draco iſte, quod natura non habuit, arte maligna ſibi aſſumpſit, ſcilicet gladios Regum, & Imperatorum, ſecures Conſulum, carceres Iudicum*, &c. ait Rupertus *lib. 7. in Apoc.*

Cant. 5. n. 6. & 7.

Diuexant Dei ſcholam piè tonantem reges, ac Dæmones.

5. Quæro ego, cur fumo obducitur Dei aula, & mouentur cardines? poſt voces, ac laudes maieſtatis Auguſtiſſimæ? Aderant Angeli, *& clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus exercituum; plena eſt omnis terra gloria eius*, &c. Apud Iſaiam *cap. 6. n. 3.* ſignant Angeli magiſtros optimos, qui Deum Regum Regem, ac Dominum commendant liberè. Sed tonante Magiſtrorum ſenatu, *commota ſunt ſuperliminaria, & domus repleta eſt fumo*, &c. *n. 4.* certè Dei laudes fumum excitarunt inuidiæ; qua Diabolus Regum furores accendit, & Pontificum vires mouet aduersùs Eccleſiam Deique domum: quod Rupertus expendit lib. 1. in Iſaiam c. 29. *Zelo concitati ſunt Principes Sacerdotum, commota ſunt hæc ſuperliminaria, pro audita Trinitatis gloria, & manus iniecerunt, vt concluderent ora clamantium*, &c. Illud Rupertus premit, quod Pontifex, & Sacerdotes reliqui Apoſtolis imperarunt, Act. 4. n. 18. *Denuntiauerunt, ut omnino loquerentur*, &c. Sed tantus belli furor aduersùs Chriſti ſcholam vnde natus, quòd Hebræus arderet inuidia, & extabeſceret. *Commota ſunt ſuperliminaria, & domus, non iam Domini, impleta eſt fumo inuidiæ*, &c. ſic Rupertus habet. Cur tamen Diabolo non dolerent oculi, cùm videret Chriſtum toto terrarum orbe honoratum, ſe aulis, aris que exarctum longe? Pulchra videri ſi les ſolet, ac religio, hominibus ſani cerebri: vnde anſam capit inſanus blatero, vt carpat, vt premat, quidquid offendit. Nec id miratur Clemens Alex. lib. 7. Stromat. cap. 8. *Vt in veritate ſeminentur hæreſes*, ex 1. ad Corinth. cap. 11. num. 19. *vt in frumento zizania*, ex Matth. c. 13. num. 25. *propheticè dictum eſt à Domino; huius autem cauſa eſt, quòd quidquid eſt pulchrum, Momus ſequitur*, &c.

Iſa. 6. num. 3. & 4.

Pulchrum ſequitur Momus inuidia.

Act. 4. n. 18.

Nec ceſſat à bello mouendo, vrgendóque hoſtis Diabolus; ſed quo properantiùs ſuam ad metam mundus abit, eo grauiùs ſæuit hoſtis. Et hæc bono dolent Angelo, Apoc. c. 12. num. 12. *Væ* (inquit) *væ terræ, & mari, quia deſcendit Diabolus ad vos, habens iram magnam; ſciens, quia modicum tempus habet*, &c. Itaque à temporis anguſtiis vires cogit, ne qua non fremat ſæuitia in Dei homines. *Conſiderat quàm inxta ſit, vt licentiam nequiſſimæ libertatis amittat, & quantum breuitate temporis anguſtatur, tantum multiplicitate crudelitatis expenditur*, &c. Hæc Magnus Gregor. *lib. 41. in Iob cap. 1.* Cur verò pati grauiter bonos homines Deus patitur, ac diuexari malè Eccleſiam vniuerſam, non vna eſt ratio. In hoc argumento eſt Tertulliani Scorpiacum. Adeas, voluas. Interim placet Chryſoſtomus *tom. 3. ad ſerm. de Pentecoſt.* Docet Antiſtes ſinere Deum, vt Diabolus impunè tundat Eccleſiam, *vt virtutem eius oſtendat*, &c. & verò, magna in bello virtus eſt, cùm fides impugnatur, & perſtat Eccleſia. Vel Seneca id probat accitandum à bono Duce, patre, Magiſtro. ſcilicet exercendum aduerſis militem; durandum re auguſta puerum, vrgendum libris voluendis Philoſophum; ne iaceant animo concepta virtutum ſemina. *Marcet enim virtus ſine aduerſario*, &c. *ad 1. de prouident. c. 2.* Laudat Tertullianus eo nomine carceres, ſcorpiones, cruces, & acerbitatum machinas reliquas lib. ad Martyr. c. 3. *Quia virtus duritia extruitur, mollitia deſtruitur*, &c. Premat igitur Holophernes Bethuliam, Diabolus Eccleſiam Dei Virginem: ab vtroque tentata virtus, quantum valeat ad hoſtem arcendum, oſtentabit patientia. 6.

Apoc. 12. n. 12.

Vergetur Diabolus ad ſæuiendum temporis breuitate.

Firmatur aduerſis virtus.

Num. 2. Erant autem pedites bellatorum centum viginti millia, & equites viginti duo millia; & abducti fuerant de prouinciis, & vrbibus vniuerſæ iuuentutis.

Commentarius.

ACcedunt ab Aſſyria milites, & opes augent militares. Adueniunt in ſupplementum homines è locis malè ſubiugatis auxiliares. Cùm tamen tutum non eſſet, rem geri copiis alienis, per vim, ac ſeruitutem acerbè domitis; addita duodecim millibus equitum decem millia. In quibus videas florem iuuentutis Aſſyriæ. *Ex prouinciis* (inquit) 5.

& vrbibus vniuerſæ iuuentutis, &c. Bella ad bellum ætas, vbi corpus annis integrum, viribuſque validum eſt, ex præſcripto Romanæ militiæ, quæ milites deligit ab annis ſeptemdecim. Probat id Lipſius *lib. 1. Dial. 2. & lib. 5. ciu. doctr. cap. 12.* Certò Vegetius *lib. 1. cap. 7.* monet ſeriò deligendos eſſe delectores militum, quibus anni ſeptemdecim vires ſufficiant militares. *A magnis* (inquit) *viris diligentia magna eligi cures iuniores*, &c. Hæc, puto, eſt nota militum, quos probat Maro lib. 7.

Iuuenes bello gerundo habiles.

Ante vrbem pueri, & primæuo flore iuuentus
Exercentur equis, domitántque in puluere currus.

Bona quidem ad militiæ labores; & quam laudat Horatius lib. 3. Od. 2.

Anguſtam amicè pauperiem pati
Robuſtus acri militia puer
Condiſcat, &c.

Nec morem ſilet Silius Romanæ diſciplinæ *lib. 1.* vbi delectum probat militum. *Pubeſcit miles caſtris*, &c. Hoſce ego milites rectè dixerim pulſos Martis, quos à Saule delectos video *1. Reg. cap. 14. num. 52.* Hominem enim vocat *aptum ad prælium*, &c. Græco textu, *υἱὸν δυνάμεως*, *filium virtutis*, &c. Quaſi innuat ætatem militarem eſſe iuuenilem, & paternis adhuc ſacris actam. Hebraicè habes in loco בן חיל *Ben Chail*, & ſonat bene, *Filium exercitus*. Vrget, vt natus in caſtris puer militiam hauſerit a pueritia. Et hæc adulatores ſumpſere, vt laudarent Caligulam, apud Sueton. cap. 8.

1. Reg. 14. n. 52.

Martem ſpirat miles, qui à pueritia bellare didicit.

In caſtris natus patriis nutritus in armis;
Iam deſignati Principis omen erat.

Ætatem non præfinit Theodericus, nec ad militiam, nec ad politicam meandam; vtramque fortunam dotes ſibi parent, ius eſt. Baionem Princeps monet lib. 1. Epiſt. 38. *Gothis* (inquit) *ætatem legitimam virtus facit*, &c. Cur enim artes à politicis, quos ab armis tractandis non abigis, ſi valent iuuenes in vtramque partem?

6. Petis, cur à pueritia coli Martem conueniat? Ad litem benè Theodericus *lib. 1. Epiſt. 24.* Laudat inibi iuuentutem viri habilem armis tractandis, & addit, *Producite iuuenes in Martiam diſciplinam; nam, quod in iuuentute non diſcitur, in matura ætate neſcitur*, &c. Verè ad rem. Diſcunt iuuenes facilè, quod retinent veterani milites: quidquid enim annis rudioribus ediſcis, non dediſcas facilè æuo grandiori. Inde Vegetius iuniores bello deligendos curat lib. 1. cap. 4. *Non enim tantum celeriùs, ſed & perfectiùs imbibuntur, quæ diſcuntur à pueris*, &c. Scio pueros à Perſis inſtitutos, equitare, ſagittas iacere: id verò? *A quinquennio ad vigeſimum vſque ætatis annum*, &c. quod tradit Herodotus *lib. 1.* Laudo legem Perſicam, ſi quid enim Maro canit,

Pueritia ad artem diſcendam nata.

Adeo in teneris conſueſcere multum eſt, &c.

a *Georg.* Vrget conſuetudo in vtramque partem quod a Chryſoſtomo habeo. *Conſuetudinis enim vis & in bonis & in malis magna*, &c. *Hom. 36. ad pop.* Cauſam addit Sineſius *Epiſt. 44.* vbi mordet vitium: *ὅτι τὸ πάθος ἀντὶ φύσεως γέγονε*, *Eo quod vitium in naturam tranſit*,

Conſuetudo eſt natura altera.

&c. Hæc Aſſyrio ratio, vt milites cogeret, *vniuerſæ iuuentutis*, &c.

Video abundare copiis exercitum Aſſyrium; an, vt eo copiarum genere Holophernes perterrefaceret Bethulienſes, ageretque in deditionem? Id ego puto. Licet moris fuerit barbari exercitum parare, legionibus quamplurimis, ad commendationem Maieſtatis Regiæ. Hoc morbo laborabat Arphaxadus ſuperbè tumens cap. 1. num. 4. *& gloriabatur, quaſi potens in potentia exercitus ſui*, &c. Nónne gloriarum plenus erat, qui Sennacheribum commendabat ab equitum, peditumque apparatu Rabſaces? *Quo* (inquit) *modo poteſtis reſiſtere ante vnum ſatrapam de ſeruis Domini mei minimis* &c. *4. Reg. cap. 18. num. 24.* Xerxen eo morſu carpit Iuſtinus lib. 2. *Ipſe* (inquit) *primus in fuga, poſtremus ſemper in prælio viſus eſt: in periculis timidus, ſicubi metus abeſſet, inflatus. Denique ante experimentum belli, fiducia virium, veluti naturæ ipſius dominus, & montes in planum deducebas*, &c. Iactant Reges glorioſè quid poſſint magno exercitu: & inde ſuam penſitant gloriam: quod in Aſſyrio video; addita enim equitum decem millia, *Præter præparationes virorum, quos occupauerat captiuitas*, &c. 7.

4. Reg. 18. n. 24.

Niſi mauis, additam militum manum conueniſſe facilè ad malè agendum. Ibat Holophernes, belli furore concepto, aduersùs homines, Deóque; iuſſus, ne parceret; ibat aduersùs Hebræum Deo charum populum infelix cerebri Holophernes. Ducit malus, non trahit, malos homines, qui ſuapte natura ad flagitium prouolant: de quibus textus, *& abducti fuerant*, &c. Facilè enim malus malos allicit ad improbum facinus. Luget id Dauid ac dolet Pſalm. 2. num. 1. *Quare* (inquit) *fremuerunt Gentes*, &c. & addit Vates num. 2. *Adſtiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum, aduersùs Dominum, & aduersùs Chriſtum eius*, &c. Herodem carpit Dauid, Pilatum mordet, & ſenatum pulſat Iudaicum; ſi quid Petrus videt *Act. cap. 4. num. 25.* Sed quæ nam vox hæc à Vate? *Lugentis eſt, & accuſantis dementiam*, &c. ait Theodoretus. Luget Dauid, quod manu manum citò fricarent homines, & vno ad ſæuum facinus abirent animo. *Sunt etiam in vitiis pares animi*, &c. ait Leo *ſerm. 6. de Natiuit.* Quis neſcit latrones Artabanum, & Numenium bene conuenire? Facilè improbum ducit improbus, & adulterum trahit adulter: vtpote qui eodem ferantur genio, & eodem viuant æſtro. *Magna inter molles concordia*, &c. & vitium eſt quod ſua pungit ſatyra Iuuen. Duplex è loco ducitur admonitio, & quòd à pueris ineunda virtutis via eſt; cùm Holophernes delectum fecerit, *vniuerſæ iuuentutis*, &c. & quòd improbus cum improbo conueniat, ad quamcumque improbitatem, vno (quod aiunt) animo: cùm mali Ducem Holophernem ſequerentur facilè, & homines, *quos occupauerat captiuitas*, &c. Illud ergo expendo 8.

Malus malum ſequitur facilè.

Pſ. 2. n. 1 & 2.

In vitiis & hoſtes ſunt concordes.

PARÆNET. IV.

Malos malis aggregari citò ad flagitium.

1. CORrupto hominum affectu, vitiatóque naturæ genio, facilè malus malum ſibi aggregat, hominem ſcilicet vno, & eodem tritum ludo. Nam mali natura molles aperit aditus, & morum congruentia vim habet attrahendi. Proindéque ſi quis malè agit, faciles parat affines ſcelerum; qui bene conueniunt, citò aduolant, & latè adiuuant. *Ecce mulier vna* (apud Zachariam) *ſedens in medio amphora*, &c. *cap.* 6 *n.* 7. Nota hæc Angelo mulier eſt; *& dixit: Hæc eſt impietas*, &c. *num* 8. ſed vbi obtinet impietas, ac dominatur, non poteſt non allicere mulieres notæ impietatis. *Ecce mulieres egredientes, & habebant alas, quaſi alas milui, & leuauerunt amphoram*, &c. *num.* 9. Citò aduolant mulieres ad alendam impietatem, quæ miluum alis myſticum referunt, *ſuperbiam, quaſi Diaboli*, &c. ait Rupertus *lib.* 2. Quo enim aduolent infames vitio mulieres, niſi ad impietatem adiuuandam? *& leuauerunt amphoram*, &c. Vna malis voluntas eſt malè agendi; quid mirum, ſi facilè conueniant pares vitio, qui pares ſunt animo?

Zach. 6. n. 7. 8. & 9.

Facilè conueniunt mali capita.

2. Negat Petrus Magiſtrum Deum ſemel, & iterum. bene textus habet: negat tertiò diſcipulus: variant Hiſtorici. Nam apud Lucam vnus eſt ſeruus, qui Petrum vrget. *Alius quidam affirmabat*, &c. *Luc.* 22. *num.* 59. Nec Ioannes à Luca diſſidet *cap.* 18. *num.* 26. ſed addit ſeruum Malci cognatum eſſe. Aliter Matthæus rem perſequitur cap. 26. num. 73. *Poſt puſillum* (inquit) *acceſſerunt qui ſtabant, & dixerunt Petro*, &c. Matthæo Marcus hæret *cap.* 14. *n.* 70. Vnde hæc rerum varietas eſt; an quod Matthæus ait, Lucas negat? id ego pernego: ſed quod vnus ſeruus facit ad Petrum vrgendum, probant reliqui. Et hæc à Ianſenio ad Luc. cit. *Maximè cùm in tam vnanimi malorum conſortio, quidquid vnus ageret, omnium fieret nomine*, &c. Tanta eſt malis hominibus in malum conſenſio, vt quod vnus velit, velint reliqui; & quod volunt plurimi, vnus tantùm homo velle dicatur. Quid ſi vnus primò ſeruus Petrum agitat rogatu improbo, deinde homines alij ſuam addunt manum? non abs re abiecit, qui id aſſerat, cum Maldonato. *Credendum eſt* (inquit) *cognato illo ſeruo incipiente, alios ſubſecutos fuiſſe*, &c. Neque enim difficile eſt malos malo aggregari, maximè vt alium premant hominem. Video Iudam malè de Magdalena cogitaſſe, ac dixiſſe, cùm Magiſtrum mulier vnguento perfunderet Ioann. 12. n. 4. *Dixit ergo vnus ex diſcipulis eius Iudas Iſcariotes*, &c. ſed Matthæus omnes omnino diſcipulos ea re indignatos eſſe tradit cap. 25. num. 8. *Videntes* (inquit) *diſcipuli indignati ſunt*, &c. An in loco textus fallit? nemo id ſanæ mentis aſſerat: ſed Iuda aduerſùs mulierem duce, reliquos inde Apoſtolos facilè irritatos eſſe. Quod Lyra monet. *Sì fortè aliqui murmurauerunt, fuerunt à Iuda incitati*, &c. Hæc Lyra ſub dubio. Nam poteſt in loco σύλληψις eſſe; vt notat Hieronymus. Quod placet, illud eſt, facilè homines ad malè agendum conuenire, conuolare.

Luc. 22. n. 59.

Matth. 26. n. 73.

Improbis facilè places improbus.

Ioan. 12. n. 4.

Matth. 25. n. 8.

Citò bonos trahet malus in flagitium.

3. Samaritam premebat Syrus, bello continuo: patet ex 3. *Reg. cap.* 20. *num.* 1. *cap.* 22. *num.* 31. ex 4. *Reg. cap.* 5. *num.* 2. *cap.* 6. *num.* 8. *&* 24 *cap.* 8. *num.* 12. *cap* 13. *num.* 3. Quo facit Amos *cap.* 1. *num.* 3. vbi Deus Samariam tuetur aduersùs hoſtem Syrum. *Et conteram vectem Damaſci*, &c. *ait Dominus exercituum*, *n.* 5. ſed ad obſidendam, opprimendámque Ieroſolymam facilè hoſtes conueniunt, citò aduolant. Iſ. c. 7. n. 1. *Aſcendit Raſin Rex Syriæ, & Phacee Rex Iſrael in Ieruſalem*, &c. ſcilicet, inito conſilio Reges, etſi hoſtes, Iudæum vrgent: quæ vna malis hominibus voluptas eſt, vt ægrè faciant hominibus reliquis. Hoſce Reges Deus titiones vocat, *n.* 4 & metum auertit. *Noli* (inquit) *timere à duabus caudis titionum fumigantium*, &c. Vno, eodémque nomine titiones appellantur, qui vno, & eodem conſilio Ieroſolymam aggrediuntur: vnus, & alter genio vitiato titio eſt; & quibus vnum eſt nomen, vna in Ieroſolymam eſt inuidia, & à Ieroſolymis vna eſt diuidia. Conueniunt Reges facilè morum congruentia.

Amos 1. n. 5.

Iſ. 7. n. 1. & 4.

Concordant in ſæuitiam diſcordes Reges.

Vnum eſt nomen quibus vnum eſt vitium.

4. Conuenit bene Senatus, populúſque ſanguinarius cum viro ſanguinario. Magno flagrat ſtudio gens Hebræa, vt Barabbam à cruce abigat, Chriſtum verò ad crucem adigat. Noſti certò, quis nam in homines Chriſtus fuerit, ſcilicet, *qui pertranſiit bene faciendo, & ſanando omnes*, &c. *Act. cap.* 10 *num.* 38. Noſti deinde, quis nam ſuos in ciues Barabbas fuerit: *qui erat propter homicidium miſſus in carcerem*, &c. *Luc. cap.* 23. *num.* 19. ſæuum adeò hominem gens Hebræa vita donatum voluit. *Tolle hunc*, (inquit) *& dimitte nobis Barabbam*, &c. *num.* 18. ſed mirum id non eſt. *Diligebant enim ſui ſimilem*, &c. ait Theophylactus. Et qui Magiſtri Dei necem anhelabant, necis anhelantem hominem tuebantur, eóque trahebat morum congruentia. Sic malis hominibus conuenit, & feris animantibus. Vide Ieroſolymis ſedem eſſe hominum, ac belluarum, imò Dæmonum Iſ. cap. 34. num. 13. *Erit cubile Draconum, & paſcua ſtruthionum; & occurrent Dæmonia onocentauris*, &c. In onocentauris agnoſco vlulas; quod ex Hebræa ſchola patet. Non tamen in loco deſunt homines, etſi Vates id negare videtur n. 12. *Nobiles eius non erunt ibi, Regem potiùs inuocabunt*, &c. quod ego interpretor de extincta nomenclatura, non de hominibus ablegatis. Itane Ieroſolymis belluarum, ac Dæmonum ſedes erunt? vbi Sacerdotum Principes, Iudicum ſenatus, & Senatorum curia? ſed facilè conueniunt, quibus vna viuendi lex, & voluptas eſt, ait Athanaſius. *Morum ſimilitudine conſuetudinem habent*, &c. *ad tract. de Cruce.* & quidem, non diſſident vicis, qui non diſſident vitiis: erant Ieroſolymis Sacerdotes, ac ſenatores, fallaces, vti Dracones; impudentes, vti ſtruthiones; rapaces, vti onocentauri; improbi, vti Dæmones; quid mirum, ſi bene conueniant in hac cauea? *Morum ſimilitudine conſuetudinem habens*, &c. Miror ego cur haſce feras, quaſi Deas, aris erectis non coluerint homines! Iouem Reges, Martem Duces, fures Mercurium, & molles homines Venerem coluere, communi placito. Quod quiſque malè cupit, id probat in aliis: ac ne ſolus peccet, ſocios

Act. 10. n. 38.

Luc. 23. n. 19. & 18.

Diligunt homines ſui ſimiles congerrones.

Iſ. 34. n. 13. & 12.

Facilè conueniunt, quibus vna viuendi lex eſt.

cios

eios peccati laudat affectu lenocinante. quod *Orat.* 1. notat Athanaſius. *Ex vitiis* (inquit) *ſuis occaſione ſumpta libidinem indigetantes adorabant*, &c. Tanta eſt hominum conſenſio ex morum congruentia. Quid igitur non conueniant Aſſyrius, & Ammonites, conſilio inito; & manu exerta ad Bethuliam obſidendam, & opprimendam, ſi pares ſunt animo homines ad malè agendum? Conſtabunt pertinaces, niſi Deus concordes malè homines diſſipauerit; quibus vna ad peccandum voluntas, & voluptas eſt.

Honeſtis nominibus peccatores turpes tuentur mores.

5. Vt malum Deus à malo diuidat, colloquendi tollit commercium, *vt non audiat vnuſquiſque vocem proximi ſui*, &c. Gen. cap. 11. num 7. *Erat quidem terra vnius labij*, &c. *n.* 1. quo textu, ait Philo, *ſignificari dicimus magnorum malorum conſonantiam*, &c *ad lib. de confuſ. ling.* Neceſſe erat vt alij in partem abirent aliam; *atque ita diuiſit eos Dominus*, &c. *n.* 8. Ne qua ex ſermonis commercio eſſet occaſio peccandi latè. Ita Philo docet. *Quæ linguarum confuſio vocatur, in peccatorum remedium adhibita dicitur: ne communicato conſilio crimen fieret publicum*, &c. ſcilicet, nemo eſſet in tanto hominum conuentu, qui ſuam non daret operam, vt cœlum ipſum peteret ſtultitia; niſi Deus malum a malo hominem diſtraheret. An hæc à Deo medicina ſcelerum? *Quando diuidebat Altiſſimus Gentes, quando ſeparabat filios Adam*, &c. *Deut. cap.* 32. *num* 8. Certè hac vna hominum diuidia, vt alij abirent aliò, nec vna eſſet omnibus colloquendi ratio, obſtructa peccandi occaſio eſt, ait Philo ad lib de Noë. *Quos Adæ filios, id eſt, terræ filios nominat, cùm non poſſent recta rationis ductum ſequi, diuidebat. ſeparabat*, &c. Sciebat Deus peccantes homines concordia ſ[illegible] diſ ordiaque dilabi; diſſipat in partes varias, aditu ad peccandum obſtructo. Si hæc in caſtris Aſſyriis obtineret diuidia, non cogeret Holophernes, & Aſſyrios milites, *& quos occupauerat captiuitas*, &c. vtroſque tamen homines *vniuerſæ iuuentutis*, &c. Vnde habeo

Gen. 11. n 7. 1. & 8.

Conſonant infames vitiis homines.

Fouentur vitia morum conſenſu.

Deut. 32. n. 8.

Scelerum medicina eſt peccatorum diuidia.

Parænet. V.

Virtutem à teneris colendam eſſe.

2. Reg. 2. n. 14.

1. SVrgant pueri, & ludant, &c. ait Abnerus 2. *Reg* 2. *num.* 14. & textus eſt de ludo militari, quo teruntur pueri, vt virtutem à teneris hauſtam exerant æuo grandiori Martes, ac Hercules: Taurum enim ferat æuo maior, qui ætate minor tulit vitulum. Placet hominem à teneris vnguiculis exerceri ad virtutem explicandam, cùm ægrè evadatur animo quidquid anni rudes excipiunt. Vrget Deus, vt Vates filio nomen imponat virtutis maſculæ. *Voca* (inquit) *nomen eius: Accelera ſpolia detrahere*, &c. *Iſa. cap* 8 *n.* 3. quo textu inſinuat Pater Deus Chriſtum habitu inueutum hominem cum legionibus Dæmonum pugnaturum benè; ſpoliis detractis rerum plurimarum Cur Deus id præſenſerit, ac prænuntiauerit, in proximo eſt. *Antequam ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrem ſuam, auferetur fortitudo Damaſci*, &c. *n.* 4. Ac ſi vellet, virtutem in viro maſculam non eſſe, quam à teneris non hauſerit, non coluerit. Teratur puer, & ludo militari vitam agat, neceſſe eſt, ſi virum agere velit ſtrenuum. Tyrocinium bellicum à puero, augurium eſt viri fortiſſimi. Experimento didicit bonus Dauid obfirmari latè animos hominum, qui labores militares ſuſcipiunt à pueritia. Canit Vates ſeſe cum hoſte improbo depugnaſſe, *ad Pſal.* 128 nec pugna cecidiſſe num. 2. *Etenim non potuerunt mihi*, &c. Sed addit ſe à pueritiæ ludo tritum, vt benè pugnaret; impugnatus grauiter. *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea*, &c. Hebraicè מנעורי *Minnehhurai, à pueritiis meis*, &c Hoſtis omnino improbus, qui nec à puero abſtinet, miles omnino promptus, qui à pueritia pugnam init. *Non otioſa virtus viri religioſi eſt*, &c. ait Zeno Martyr *ad Pſ. citat.* ſcilicet, quæ ab infantia ad ſenectutem vſque progreditur. Cur non vincat miles, qui tam citò, quàm benè pugnat; vt quid poſſit aduersùs hoſtes, oſtendat virtus pugna continua: *etenim non potuerunt mihi*, &c. Vires alit puer ad virtutem explicandam congreſſu difficili, ſi conſueſcit à teneris.

Iſa. 8. num. 3. & 5.

Inuenda à teneris virtutis via.

Pſ. 128. n. 2.

Conſtat virtus à teneris hauſta.

2. Eò fortaſſe ſpectat Huſeas *cap* 12. *num* 3. vbi Iacobum, & fratrem committit, lucta celebrata. Hæc igitur Vates de Iacobo, *In vtero ſupplantauit fratrem ſuum; & in fortitudine ſua directus eſt cum Angelo*, &c. Conſtat ex *Geneſ. cap.* 25. *n.* 25. Iacobum, & fratrem, cùm laterent materno adhuc vtero, luctatos valide: vnde Iacobus, id verò eſt luctator a patre dictus. Conſtat deinde Iacobum cum Angelo colluctatum: *Ecce vir luctabatur cum eo*, &c. *Gen.* 32. *n.* 24. & hominem in lucta victorem fuiſſe; vnde Iacobo nomen a victoria inditum, n. 28. *Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael*, &c. Pruluſerat infans cum infante luctatus ad luctam cum Angelo ineundam: & hæc occaſio, vt Huſeas vtramque luctam in loco explicaret. Ac ſi vellet. Cur Angelum homo complexu non premeret, qui artem luctandi callebat ab infantia? iam tunc Iacobus cum fratreculo benè luctatus meditabatur luctam cum Angelo proceſſuram optim[illegible]. In ſententiam Theodoretus. *Plantam fratris tenens in lucem prodit, qualis futurus eſſet præſignificans*, &c. & quodnam hoc eſt rerum auſpicium ab infantia luctatrice? *Proceſſu temporis vir factus adeo virtutis exercitatione excelluit, vt cùm ſemel fratris timuiſſet aduentum, Deúmque rogaſſet, non modo auxilium obtinuerit, verùm etiam viſus ſit ipſe ſibi luctari cum Deo, & victoriam reportare*, &c. Luctatus cum infantulo infantulus eam animo virtutem hauſit, vt grande aliquid æuo grandior auderet aduersùs Angelum. Et hæc vna via eſt ad progreſſus virtutum reliquarum.

Hoſ. 12. n. 3.

Geneſ. 32. n. 24. & 28.

At les à teneris [illegible] valentior proceſſu temporis.

3. *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet*, &c. ait Iſaias *cap.* 11. *n.* 1. & ſermo eſt de Chriſto ob venuſtatem floſculo. quod volunt Hieronym. & Tertullian. *aduerſus Iud. cap.* 9. Puto ego florem ætatis ſignificatum in adoleſcentulo: qui tamen virtutum nominibus floruerit. *Et requieſcet ſuper eum Spiritus Domini*, &c. *num.* 2. Neque enim in virga, ſed in floſculo totus virtutum apparatus eſt. Si à teneris pulchellus iſte puer virtutem exerit, quid æuo grandior non conficiat,

Iſa. 11. n. 1. 2. & 4.

Virtus à teneris hauſta pelliceatur victoriam æuo maturiori.

cum

cùm virtus animo altè inſideat? pulchrè Vates de viro magno addit n 4. *Percutiet terram virga oris ſui*, &c. Martem omnino ſpirabit, vnóque ſpiritu d fflabit, quidquid ingratum eſt, quidquid imprubum eſt. Hoc affectu iu-
Num. 3. n. 15. bet Deus Num. cap. 3. num. 15. *Numera filios Leui: omnem maſculum ab vno menſe*, &c. Monet hoc Dei ſcito Moyſes, quid à pueris Deus velit; ſcilicet, vt à teneris virtutem colant. *Qui enim Dei cultu conſecrandi ſunt, ab ipſis incunabulis inſtituendi ſunt*, &c. ait Autiſtes Clarus. Proficit latè quidquid ſinia conſueſcere; & virtus à teneris hauſta vnguiculis radices altè figit.

4. Scio ego hoc vnum viris magnis conſilium fuiſſe, vt cantionibus ſacris literas præfigerent alphabeticas; Dauid hac literarum
Pſ. 36. 110. 118. 144. Prou. cap. 31. ſerie digerit *Pſal.* 36. 110. 118. 144. Parœmiaſtes ita conſtruit *cap.* 31. Ieremias non aliter ſuos concinnat threnos. An pueris aperta virtutum ſchola, non vitia eſt? vtriſque ſuum Deus ludum aperit; ea tamen lege, vt elementares pueri à teneris meditentur amores vir-
Virtus à puerodullara radices alte figit. tutum. *Quibus quaſi literis, & exordiis in Dei doctrina tenera adhuc, & lactentis quodammodo viri iuſti eruditur infantia*, &c. ſic Hieronymus *in præfat. ad lib. Reg.* Sugat puer cum nutricis lacte bonos mores; cum literis alphabeticis diſcat leges viuendi piè, & castè. Hoſce enim auditores cogit ſuam in ſcholam
Iſa. 28. n. 9. & 10. Magiſter Deus Iſa. cap. 28. num. 9. *Quem* (inquit) *docebit ſcientiam*, &c. Profectò ſcientiam ferendi laboris, ac doloris. Quod è Græco textu eruas. Deinde auditores laudat pueros, ſcilicet, *ablactatos à lacte, auulſos ab vberibus*, &c. Poſtquam ſuos ſacris Athenis alumnos
Puer breuiter occurrere valeret difficultatibus. inſtruxit Magiſter morum Deus; addit Vates, num. 10, *Manda, remanda*, &c. quod in mandatis dari velit, Græco textu explicat, θλῖψιν ἐπὶ θλῖψιν, *Tribulationem ſuper tribulationem*, &c. Acſi dicat, pueros bene itos patientia laborum aſſidua, obſtinatè occurrere difficultatibus grauioribus; citius enim frangas, quàm flectas, qui rectè obduruere.

5. Grata hæc Deo ætas, ſi virtutem à teneris inceipit; & hoc aſpectu laudat Sapiens amores geminis caſtæ. *Adoleſcentulæ* (inquit)
Cant. 1. n. 2. *dilexerunt te nimis*, &c. *Cant. cap. 1. num. 2.* Multum ſapientiæ tribuit adoleſcentulis, qui haſce virgines Dei amantes laudat: ſed iure id ſummo factum, ait Bernard ſer. 14. *Cui ſe*
Gratificatur Deo virtus à teneris culta. *tamo felicius, quanto maturius deuouerunt*, &c. Felicitas verò harumce virginum ſita eſt in celeritate obſequendi, vt potequæ ab annis teneris Deum amauerint, ac coluerint. Sciebat Ioannes gratè ſe Deo facturum, ſi feſtinaret
Luc. 1. n. 41. in obſequium: *exultauit infans in vtero*, &c. *Luc. cap. 1. num. 41.* Materno clauſus vtero Chriſtum ſalutat geſtu, ſaltuque *minori adhuc Domino ſui officij valeat exhibere primitias*, &c. ſic Bernard. *Hom. 4. de laud. Virgin.* Offi-
Feſtinat Ioannes ad obſequium. cio quidem ſuo defungi voluit, qui à Deo erat legatus ad Chriſtum prodicendum, idque à teneris aggreditur, gratum Deo obſequium. Quo Ioſephus honores ſibi magnos peperit. Ægyptum adeas, & aulam Regiam, Inibi videbis hominem Regia continuum, Regíque
Gen. 41. n. 4. & 37. n. 2. Proregem. Ad Gen. 41 num. 4. *Vno tantum regni ſolio te præcedam*, &c ait Pharao. Multis quidem virtutum nominibus potuit Ioſephus ſedem altè erectam occupare, ſcilicet patientia, qua fratrum morſus graues, carcerumque turpes ſordes tulit, *Gen. cap. 37. n. 4. cap. 39. num. 20.* Deinde pudicitia, qua heram à ſe improbam caſte repulit *num. 8.* Tandem prudentia, qua famem publicè leuandam curauit, frumento in ſeptennium collecto, *c. 41. num. 35.* Sed grata Deo ea virtus eſt, quæ à puero ſuſcepta adornauit hominem. Ioſephus enim, *cùm ſedecim eſſet annorum adhuc puer, paſcebat gregem, accuſauitque fratres ſuos apud patrem ſuum*, &c. *Gen 37. num. 2.* Quod ad amorem virtutis pertinet, teſte Ruperto, *vt citam* (inquit) *iuſtitiæ, & meriti mirum profectionem, quæ continuo ſubtexitur, vigilanter dictum eſt, adhuc puer*, &c. *lib. 8. in Gen. cap. 19.* Inde fa-
ctum, vt qui adhuc puer conceperat virtutem plurimam, ætate maior perciperet hono- Laus eſt virtutem à puero cultam eſſe.
rem plurimum Ægypti Prorex. quod Inuenit Peluſiotes lib. 2. Epiſt. 49. *Ne Ioſeph quidem gratia, regnum conſecutus eſt; multis enim virtutibus, cùm adhuc adoleſcens eſſet, ornatus, & inſtructus erat*, &c. Honores meritis Honorem virtus parit.
diſpenſat Deus, hominéſque honorat maxime, qui virtutem à teneris colendam eſſe putant. Quare monet Chryſoſtomus tractandos ſeuere pueros eſſe, Homil. 9 in 1. Epiſt. Timoth. cap. 2. *Si* (inquit) *ab ipſis ſtatim initiis, atque à prima ætate, leges optimas imponamus, minimum poſthac laborabimus: verùm conſuetudo ipſa virtutis in legem tranſibit*, &c. Chryſoſtomo hæret Baſilius, vrgétque morum Præfectos, vt pueros adigant ad ſanctitatem. In lib. Reg. diſput. reſponſ. 15. *Quam orbem animus dum tener eſt, & vt in cera, quæ impreſſas in* Virtus à teneris ducta facilè procedit.
ſe formas quaſcumque faciliimè recipit, molliſſimè cedit, confeſtim ob ipſo initio, omni rerum bonarum imbui exercitatione debet. Quo videlicet, pietati iam ab ineunte ætate aſſuetus curſu vtatur faciliori, cùm & ratio, quid expendat, admoneat, & ad id aſſequendum facilitatem præſtet conſuetudo, &c. exceptum puto documentum ab ſchola militari. Vnde prudens admodum Holophernes vires collegit, delectu inſto, *vniuerſa iuuentutis*.

Num. 3. Omnes parauerunt ſe pariter ad pugnam contra filios Iſrael, & venerunt per crepidinem montis vſque ad apicem, &c.

Commentarius.

NOn diſſidet in Hebræo oppugnando 6.
miles, etſi tam linguis varius, quàm militat armis, ſuam parat manum, & præſtat operam Holophernis ductu, nutu. Iubet Imperator, vt montem licèt aſcenſu difficilem miles petat, *n. 1.* nemo cunctatur; ſed capto latè circuitu ad iugum montis ſummum, vbi ſita Bethulia, tandem euadunt milites, *& venerunt vſque ad apicem*, &c. *n. 3.* In tranſcurſu capta Belma eſt, & quod puto Abilina: occupatum deinde oppidum, *Chelmon*, Græcè, κυαμών, fortaſſe à fabis denominatum. nam κύαμος Græcis *faba* eſt. Scio inſulam mari Germanico fabariam Romanis dictam.

ctam: *à frugis ſimilitudine ſpontè prouenientis*, &c. ait Plinius *lib.* 4. *cap.* 12. Neque enim inſolens eſt, loca à rebus, quibus præſtant, appellari. Rhodum appellant Rhodienſes ἀπὸ τοῦ ῥόδου, hoc eſt, *à roſa*, quæ in loco multa. Suſa Perſis, lilia, *ad* 2. *lib. Eſdr. cap.* 1. *n.* 1. ob liliorum copiam; quæ Hebræus vocat שׁשׁנים *Soſan im*. Nemo neſcit Laurentum Latinis denominatum à lauro enata inibi. Sic Marò *lib.* 7. Salaciam noſtris hominibus vocatam à ſale multo, & bono. Vrbem Phœnices condunt; *quam à piſcium vbertate Sidona appellauerunt: nam piſcem Phœnices Sidon vocant*, &c. ſic Iuſtinus *lib.* 18. Quid igitur vetat Chelmon, ſiue κυαμὼν à fabis cognominatum eſſet ſatis ad nomen affingendum rerum fortuna eſt, ſiue bona, ſiue mala. Illud noto appellatum à re vili oppidum: non ab aqua delicata, & quæ propè commendat fontem Bethuliæ, non à vi paſtionis optimæ; etſi Dothain proximo in agro eſſet, vbi greges paſcuntur egregiè; quod patet ex *Gen.* 37. *n.* 17. Sed inde patet morbus humanæ gentis, quæ & locis, & hominibus nomen indit potius à re vili, aduerſa, abſurda, quàm à bona fortuna.

Nomina à re pulchra.

10. Puteis effoſſis, rixatur cum Iſaaco Philiſthæus. Abit à loco Iſaacus, & puteum alterum à rixa, vocauit *calumniam*, &c. *Gen.* 26. *num* 20. alterum ab iniuria, appellauit *inimicitias*, &c. *num.* 21. quod ſolent homines, facit Iſaacus; nomen locis indit à re aduerſa, & abſurda. *Et vt perpetuò ſcirent poſteri hanc iniuſtitiam, nomen impoſuit puteo*, &c. ſic Chryſoſtomus *Hom.* 52. Potuit quidem puteos ab aqua delicata appellare; ſed humani morbi eſt rem à vitio potius, quàm virtute denominare. Locum, vbi Hebræus carnem cupit, & capit, bene Moyſes cognominat ab igne quo punita plebecula ex Ægypto aduentitia; id enim interpretes volunt eſſe vulgus promiſcuum *num.* 4. Num. cap. 11. num. 3. *vocauiſque nomen loci illius, incenſio*, &c. Sed quem Moyſes à ſupplicio, populus à flagitio locum dicit, *vocatus eſt locus ille, ſepulchra concupiſcentiæ*, &c. *n.* 34. Nec exinceps appellatur *incenſio*; quod eruas è *cap.* 33. *num.* 16. vbi textus; *venerunt ad ſepulchra concupiſcentiæ*, &c. Puto ego placuiſſe hominibus nomen à flagitio additum, idque omnium fabulis circumferri; ac proinde abolitum omnino nomen aliud à ſupplicio inditum. Sic affectus homo quiſque eſt aduersùs homines alios, quos à mala citius, quàm à bona fortuna appellitare ſolet.

Gen. 26. *n.* 20. & 21.

Nomen à re potius mala, quàm à bona indunt homines.

Num. 11. *n.* 3. 34 & 33. *n.* 16.

11. Magiſtrum Simon lauta menſa excipit, Matth. cap. 26. num. 6. *Cum Ieſus eſſet in domo Simonis leproſi*, &c. Quid in loco monſtri eſt? Itane Magiſter cum viro malè ſano cibum capit, à quo lex ſacra arcet homines? ſed qui, lepra expurgata, ſanus eſt, adhoc notam retinet, & nomen abſurdum, apud homines reliquos. *Nomine priſtino permanente, vt virtus curantis appareat*, &c. ſic Hieronymus Credere facilè Hieronymo; niſi vitium eſſet hominum, vt homines alios vel à naturæ vitio denominent. An hoc aſpectu Medus Hebræo næuum ſeruituris impingit? aio. Erat Daniel In magnis vitis apud Regem: quod patet ex cap. 6. num. 2. *E quibus Daniel vnus erat*, &c. Sed cùm Hebræus accuſaretur apud Regem, vita opponitur ſeruitus gentis captæ iuſto belli iure. *Daniel de filiis captiuitatis Iuda non curauit legem tuam*, &c. *num.* 13. Vatem non à vita, & ſapientia, nec à ſella curuli denominant; ſed à næuo ſeruituris denotant pertinaces accuſatores, vt vitium prodant humanæ improbitatis, quæ homines à mala fortuna cognitos eſſe curat. Scio dictum à Hieronymo, *vt maior ſit indignatio, dicunt eſſe captiuum*, &c. Sed vtroque affectu Danielem bello captum malignè vrgent; & vt Regem à captiuo contemptum grauiùs commoueant, & vt Vatem carpant à fortuna miſera. Nec laudem alienam ingerunt homines, vt non aggerant, ſi quid eſt notæ. Laudat Pincerna Ioſephum à ſapientia rerum plurimarum apud Pharaonem *Gen.* 41. *num.* 13. Cùm enim Ioſepho ſuum reus quiſque ſomnium denarraſſet, accepit, *quidquid* (inquit) *rei probauit euentus*, &c. ſed inter laudum cantiones, Hebræo næuos Pincerna inducit, à ſupplicio, & flagitio. *Erat ibi puer Hebræus, eiuſdem Ducis famulus*, &c. *num.* 12. Opponit ſordes carceris, & notas ſeruitutis malus homo, cùm ſapientiam laudat pueri, ne laudem, niſi morſu demutilatam puer ferat: quaſi notus bene Ioſephus non eſſet, niſi à mala fortuna dignoſceretur. Hæc vt vt apponerem, dedit Chelmon, ſiue κυαμὼν, à fabis denominatum oppidum.

Matt. 26. *n.* 6.

Gratificatur Deo, quiſo à morbo pulſo vocatum velit.

Dan. 6. *n.* 2. & 13.

Grauior à vili manu eſt iniuria.

Gen. 41. *n.* 13. & 14.

Quod ſordum eſt aliis obtrudunt homines.

Oppido igitur occupato, accingunt ſeſe milites, & Holophernis iuſſu, montem petunt aſcenſu aſperum, vrbémque acceſſu difficilem, *& venerunt vſque ad apicem*, &c. Eò tamen ducit virtus maſcula, & laudum immenſa cupido. *Non eſt ad aſtra mollis è terris via*, &c. monet Hercules: & vox eſt de gloria militari, qua homines fiunt humani Ioues. *Nec eſt ad magna aſcenſus facilis*, &c. ait Cyprianus *ad lib. de habitu virgin.* & ſermo eſt de cura benè, beatéque viuendi. Vtramque fortunam miſcet ille, qui laurum ſummo in iugo reponit; ſed quo formica reptat lentè, vt baccam ſibi carpat. Symbolum aperit Epigraphe, *ſed tendit in ardua virtus*, &c. Quo enim labore formica montem ſuperat, vt laurum capiat; eo & grauiori ſtudio, lauream miles, & gloriam bonus quiſque pariat ſibi oportet. Laboribus honores Dij vendunt. 12.

Labore, ac ſudore laurus parta.

Duplex è loco rerum eſt meditatio. Si Holophernes in Bethulia oppugnata oppugnat Dei Virginem? video, quo labore ſuam parant voluptatem peccantes homines. Vigilant, ſudant, algent, vt, quod volunt, tandem conficiant; ſiue ad concinnandam Venerem, ſiue ad honorem parandum voluntas ducat. *Vt enim cruciatus peccatis propoſitos omittamus*, (ait Chryſoſtomus) *plurimùm in vitiis exequendis comperias ineſſe laboris*, &c. *ſerm.* 16. *ad pop.* Chryſoſtomo aſſentitur Seneca, virtutum commendans molles aditus lib. 2. de Ira, cap. 13. *Omnium* (inquit) *virtutum tutela facilior eſt: vitia magno conſtant*, &c. Fatentur id ingenuè peccantes homines; ſerò tamen ſapiunt, Sapient. cap. 5. num. 7. *Laſſati ſumus in via iniquitatis, & perditionis; ambulauimus vias difficiles*, &c. Græco textu habes ἐρήμους ἀβάτους, *ſolitudines difficiles*; ſcilicet, qui ſolitudines ineunt, errant locis vaſtis, ac per vepres, ſalebráſque feruntur. 13.

Magno conſtat improbitas.

Sap. 5. *n.* 7.

Hac

Hac via laborat Holophernes, ſi in Bethulia oppugnat Dei Virginem. Si verò gloriam captat militarem ex Bethulia expugnata! Viden, quò loci pertendit, quid impendit operæ? quantum laborat, vt ſuperet; ducta enim in montem acie, *venerunt vſque ad apicem*, &c. Sed qui magnam ſibi venatur gloriam, laborat, vt pariat, patitur, vt colligat,

Difficultates haurit virtutis mancipia.

Humilis & inertis eſt hominis tuta ſectari: per alta virtus ire ſolet, &c. teſte Seneca *ad lib. de Provid. c.* 5. Quò, & qua non abit Ionathas, vt Philiſthæum perdat miſerè? 1. *Reg. c.* 14.

1. Reg. 14. n. 4. & 13.

n. 4. Textus eſt de loco difficili. *Erant inter aſcenſus, per quos nitebatur Ionathas tranſire ad ſtationem Philiſthinorum, eminentes petræ*, &c. Quid igitur Ionathas? timet ne, cunctatur? an contrà audax abit? vt probet, quid virtus poſſit? textus eſt n. 13. *Aſcendit manibus, & pedibus reptans*, &c. Eò Deus vrget bene iuuenem quò virtus ducit. *Quid mirum*, ait Seneca, *ſi durè generoſos animos Deus tentat: nunquam virtutis molle documentum eſt*, &c. *ad lib. de Provident. cap.* 4.

14\. Liceat mihi illud ex verbo veteri vſurpare. *Si tanti vitrum, quanti margaritum?* Si tanto paratur impendio laurea virtutis bellicæ? quónam labore paranda eſt gloria virtutis Chriſtianæ? Sita in monte Bethulia Dei Virgo; locata in rupe virtus eſt, quo loci nemo perueniat, ſine laborè, ac ſudore. *Arcta enim re vera, & anguſta eſt via Domini*, &c. addit Clemens Alex. *lib. 4. Strom. cap.* 1. Viam in

Laborandum in virtutis via.

hac via militarem agnoſco. Nec Deus legum ſcita induxit, niſi *vt militet in illis bonam militiam*, &c. Vrget Apoſtolus 1. *ad Timoth. c.* 1.

Timoth. 1. n. 18.

n. 18. Adeſt & vrget hoſtis Diabolus: quid gens Chriſtiana? ius eſt, vt ingerat ſeſe in reſſeram. *Militemus, laboremus.* Quid enim magnum ſine labore paratur? Et erit, qui ſedeat, nec magna conetur, manu in ſinum condita? *Durus, & arduus limes eſt, qui tendit ad gloriam*, &c. ſcilicet ad apices bene, beatèque viuendi. Hæc Cyprianus *lib. cit.* Hac via Holophernes captat gloriam, captant & milites. *Et venerunt vſque ad apicem*, &c. Bethulia quam oppugnat Holophernes, ac milites ſignant hominem, qui labore improbo, fatigatúque grauiſſimo viam init ad peccandum. Vnde illud excerpas.

PARÆNET. VI.

Viam peccandi facilem non eſſe.

1\. TErimur, ac defatigantur Aſſyrii, cum montem petit aſcenſu difficili, Bethuliámque aggreditur, Dei virginem. Laborant, & ſudant, vt mala agant mali homines: & quidem improbitatem, Græcè πονηρίαν, deducit Græca

Improbitas à labore denominata.

ſchola ἀπὸ τοῦ πόνου, *à labore*, quaſi improbitas multum ab improbo laborem exigat. Obſeruat id Chryſoſt. *Hom. 7. in Act.* πονηρὸς (inquit) malus, παρὰ τὸ πονεῖν, *à laborando* eſt dictus; *ſic Scriptura ſemper malitiam vocat laborem*, &c. Nam *Pſal.* 9. *n.* 7. ait Dauid: *Sub lingua eius labor, & dolor*, &c. Et malum pulſat hominem, qui linguæ vitio pungit homines alios: quem tamen labore, ac dolore. Nec

Pſal. 9. n. 7. & 7. n. 15.

à Græco Hebræus diſſidet. Nam *Pſ.* 7. *n.* 15. vrget Dauid hominem celebratæ improbita-

tis. *Concepit dolorem, & peperit iniquitatem*, &c. In ipſo peccati conceptu, & peccandi conatu, dolet improbus, ac proinde ſcelus à dolore denominatur. ſcilicet עמל *Hhamal*, *dolor*, & *labor* eſt; à verbo עמל, *Hhamal* quod eſt, *laborare*; ſed metatheſi interpoſita, מעל, *Maahal*, quod eſt *peccare* Ne quis neget peccantes homines in ipſo annisu peccandi laborare, ac dolere.

Quam pertinax cupientibus hominibus labore! Quibus ſe doloribus conficiunt, vt opes congerant fortunæ ſint faciles? *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli*, &c. 1. *ad Timoth c.* 6. *n.* 9. Inſinuat Apoſtolus appetentes rerū homines in opibus congerendis; aſſeruandiſque laborare, ac defatigari peſſimè. *Qui pro opibus comparandis*, (ait Athanaſius) *periculis obuoluuntur*, &c. Tanta eſt cura fortunæ conciliandæ, vt frater fratrem, & nurus ſocrum tundat, & trudat. Quid plura? *Inſeruerunt ſe doloribus multis*, &c. *n.* 10. quod Petrus Damiani ſic explicat. *Multis ſe doloribus inſerunt, dum propter lucra temporalia, inſæderabili a ſe inuicem ſimultate reſiliunt*, &c. *lib.* 1. *Epiſt.* 15. *ad Alex.* 2. Cur tamen cupientes diuitiarum homines in ipſo parandæ fortunæ ſtudio non laborent? Non doleant? ſi opes, Deo Magiſtro, ſentes ſunt? Apud Matth. c. 13. n. 22. *Qui ſeminatus eſt* (inquit) *inter ſpinas, hic eſt, qui verbum audit; & ſolicitudo ſæculi iſtius, & fallacia diuitiarum, ſuffocant verbum*, &c. Explicat Magiſter liquido, tranſpungi homines grauiter, ac dolere, qui diuitiis parandis ſtudent; nec ab opibus colligendis abſtinere, etſi labor ſit, & dolor ingens. *Benè* (inquit) *inſeruerunt ſe doloribus multis; nam enim ſentibus ſimiles curæ diuitiarum, vt teſtatus eſt Dominus: quæ, vbi attigerit, innatis aculeis manum cruentant, & doloribus angunt*, &c. Hæc Athanaſios *ad Epiſt. cit.* Si qua igitur lucelli ſpes affulget, curant homines, ac laborant, ne fluat [illegible] per ſentes, ſalebráſque euo[illegible]. Quónam curarum æſtu dolet, ac gemit diues ille, de quo Lucas agit c. 12. n. 17. *Cogitabat intra ſe, dicens: Quid faciam?* &c. Mordetur curarum ſtimulis diues improbus; vtpote qui in rebus congerendis quietem pati non poteſt; ſomnum intermittit, laborem non intermittit. Dolet, cùm gemit: *Quid faciam?* &c. Somnum interrumpit, qui ſummanè audit. *Hac nocte animam tuam repetunt à te*, &c. *n.* 20. Vide Maldonatus, *Diues* (inquit) *ille, vt fieri ſolet, noctu ſecū [illegible] illas, & [illegible] volutabat cogitationes*, &c. Iuſſa cupientibus hominibus crux eſt. quod notat Ambroſius ad lib. de Nabuthe c. 6. *Satelles* (inquit) *diuitiis non eſt, qui eum ſinat dormire*, &c. Quàm multis premitur curis, qui dulces non capit ſomnos: ea tamen viuēdi ratio eſt cupidis hominibus. *Ac ne ipſe quidem Deus eum dormire permittit*, &c. quod addit Ambroſius. Verè magna laborum Ilias eſt, qui in cogendis, aſſeruandiſque diuitiis nec ſomni vices nouit.

1. Timoth. 6. n. 9. & 10.

Diſſident fratres auaritia.

Matth. 13. n. 22.

Moleſta diuitiarum cura.

Luc. 12. n. 17. & 20.

Somnūs abrumpit diuitiarum cuſtodia.

3\. Sed quale dolorum, ac laborum plauſtrum eſt hominibus ambientibus, quidquid in Reſp. grāde, ac dulce decus eſt! Cruces ferat, ac neces bibat facilè, quicumque honores cupit Reſp. modò cōtingat frui bona fortuna. Pri-

maium affectabant fratres ſcholæ Apoſtolicæ. Marc.c.10. n. 37. *Da nobis, vt vnus ad dexteram tuam, & alius ad ſiniſtram ſedeamus in gloria tua*, &c. Hæc fratrum vox, abſurda quidem, vt Magiſter notat; vrget tamen, *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibo?* &c. n. 38. de Cruce, ac nece textus eſt, quod patet. Sed ad Magiſtri vocem reſpondent audaces nimiū homines. *Poſſumus*, &c. n. 39. Quid enim eſt mali, ac periculi, quod non ſubeant facilè appetentes honorum homines? *Spectantes ad id quod cupiunt, omnia facilè pollicentur*, &c. ait Theophylactus. Lis de Principatu, & ſpes erat; ad quamcumque fortunam triſtem, & acerbam reſponderent audaces, ac pertinaces ambitu homines: *poſſumus*, &c. Iconiſmum video ambientium ea in ſella, quam ſapiens altè erectam voluit, & adornatam Leonibus fabrefactis. *Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem*, &c. 3. *Reg. cap.* 10. *n.* 18. Inde Princeps iura dabat populis, & lites ſoluebat, ſed per gradus Leones erant, quos inter aſcenſus ad ſellam altè locatam, n. 20. *& duodecim* (inquit) *leunculi ſtantes ſuper gradus hinc, & inde*, &c. Aſpera, quod patet, via eſt, vtpote obſeſſa leonibus via ad ſellam prætoriam, ad honores maximos Reiump.; neque enim paruo conſtat ambitus. Sed oblata ſpe dominandi, audaces ambitu homines per lupos, ac Leones viam tentabunt ad honorum apices: multus quidem erit labor in magiſtratu ambiendo, ſed nullus erit metus in periculo ſubeundo, occurrant, licèt, *duodecim leunculi ſtantes hinc, & inde*.

Marc. 10. n. 37. 38. & 39.

Nulla ambientibus obſiſtit difficultas.

3. Reg. 10. n. 18. & 20.

4\. Vnum tamen ſcelus eſt, in quo patrando laborant homines plurimùm, ſudant, algent, ſcilicet, cùm libidinari volunt. Meretricem magno in mari Ioannes videt, *Apoc. cap.* 17. *num.* 3. demiratúrque rem abſurdam; ſed aduolat Angelus, & vrget, n. 7. *Quare miraris?* &c. Mulier hæc ſuo elogio eſt, *Mater fornicationum*, &c. *num.* 5. Nec terris tantùm, ſed & aquis obtinet meretrix, ac dominatur. *Quæ ſedet ſuper aquas multas*, &c. *n.* 1. Video meretricem multis affectam, maliſque modis. Quot enim tempeſtates magno in mari debacchantur, tot mulier atteritur laboribus, vt ſuis perfruatur deliciis; quippe *quæ ſedet ſuper aquas multas*, &c. Voluptas eſt, Venus eſt mari enata, *quæ dulcem curis miſcet amaritudinem*, &c. Nec meretricem prius fauo mulcet, quàm ſale pungat, tundat labore, & premat dolore. Verè quicumque libidinari conatur, terra marique laborat amoris impatiens. Neque enim paruo cōſtat voluptas, ſed multis, magniſque emitur laboribus, ac doloribus.

Apoc. 17. n. 3. 5. & 1.

Voluptates libidinantibus difficiles.

5\. Pingit poëtica Amorem iaculis obarmatum pulchrè. id, quod patet, & obſeruat Zeno Martyr *ad ſerm. de Fide*. Certè nulla eſt voluptas, quæ bellum non moueat? aut enim facit, aut arcet inimicum. *Quia illicitis ardoribus ſemper iunctus eſt gladius*, &c. Ait Zeno. Quot lites ſerit adulter? Quot rixas alit amaſius? Quot tumultus edit Cupido? Nec tantus debacchandi amor eſt, niſi quòd amaſius ſuam colit, & alit Venerem. *Quia illicitis ardoribus ſemper iunctus eſt gladius*, &c. *Recenſet Paulus, quæ ab amore inſano enaſcuntur ſcelera.* Ad Galat. cap. 5. num. 19. *Quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria*, &c. Bene hæc conueniunt. Sed cur addit Apoſtolus num. 20. *Inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ*, &c. Hæc ne ab amore improbo, vt amaſius, reſtatā inimicitia, contendat, iratuſque rixari velit? Inſinuat id Apoſtolus, & interpretatur Anſelmus optimè. *Ex his* (inquit) *omnibus apparet, quàm magnum ſit vitium fornicatio, de qua tot peſtes prodeunt*, &c. Velint iuuenes explere libidinem, videas pullos Veneris ferro obarmatos obambulare per vrbem, nocte ſolida; ſi quis occurrat, vt opportunitatem corrumpat explendæ libidinis, ferro aggredi, vi trudere, inter gladios, & ignes debacchari, imò ruere in ſui exitium. Et placet hæc tam ſæua rerum tempeſtas libidinantibus. Sed vna vrget Venus, quam experiunt dementes iuuenes. Ac proinde, *ex his omnibus apparet, quàm magnum ſit vitium fornicatio, de qua tot peſtes prodeunt*, &c. ſcitè ab amandi Magiſtro dictum, *militat omnis amans*, &c. cùm occaſiones captat voluptatis concinnandæ: nec poteſt nō dolere grauiter, qui tam multis vrgetur difficultatibus.

Multa amaſio eſt pugnandi occaſio.

Galat. 5. n. 19. & 20.

Militant amantes, quaſi amatori.

Quare ius erat, vt Cupido lachrymis coleretur. Adeas Ezechielem cap. 8. num. 14. *Ibi mulieres plangentes Adonidem*, &c. ſcilicet Amaſium Veneris, qui fato defunctus, iterum ad vitam rediit. Cur fletu, non cantu puer colitur? Certè voluptas modis muſicis concinnatur benè. ſed oſtendunt mulieres planctu edito, quot laboribus, doloribuſque emitur vna voluptas. Neque enim tanta eſt voluptas in patranda, vt in concinnanda nequitia non ſit grauior dolendi, plangendique occaſio. Inde mulieres, non canentes, ſed lugentes aram terent. Nam ſi quid ego ſcio, dolent, qui amant, nec paruo cōſtat voluptas. Eò ſpectat furor militum qui montem, Duce Holopherne, ſummum petierunt; *& venerunt vſque ad apicem*, &c. vt Bethuliam, aſcenſu licèt difficili, caperent, ac Dei virginem obtinerent. Niſi velis. Holophernem, ac milites ex re difficili altiorem ſibi lauream quæſiuſſe, cùm ſciam. 6.

Ezech. 8. n. 14.

Multis emptas lacrymis vna voluptas.

PARÆNET. VII.

Magno æſtimari gloriam, quæ magno conſtat.

DE congreſſu difficili ſuam captat gloriam virtus maſcula; quaſi periculum capitis ſit theatrum victoriis bellicæ: *magnum enim exemplum, niſi fortuna mala non inuenit*, &c. ait Seneca *ad* 1. *de Prouidem. cap.* 3. Audax nimium, quidquid laboris maximi eſt obſtante natura, vrgebat Alexander; *vt erat animi ſemper obluctantis difficultatibus*, &c. apud Curt. *lib.* 6. Nec magnus appareret Alexander, niſi ex difficili gloriam venaretur auguſtiorem. Quid Alexandri milites? Porò ad Hydaſpen ſtante, periculumque agente, pertinace traiectu difficili, ripam, & hoſtem, *ex periculo gloriam accerſentes, petebant*, &c. *lib* 18. ſcilicet eò virtus ducit, vbi potior ex fortuna aduerſa laurea eſt, 1.

Nec iuuat ex facili parta corona ingo.

Duplex

2. Duplex eſt caput, vnde magni fiant, quæ magno conſtant labore; & quòd iure merito paratur gloria, & quòd dulce labore exacto decus eſt. *Do tibi partem vnam*, &c. ait Iacobus, filiúmque Ioſephum ſolatur, *Gen. c. 48. n. 22.* Græco textu σικιμα ἐξαίρετον, *Sichimam præcipuam*, &c. Agrum ſcilicet in Sichimis optimum, & paratum agnis centenis quod patet ex *Gen. c. 33. n. 13.* ex *Ioſue c. 24. n. 32.* etſi Iacobus agrum ſibi vendicatũ docet iure belli. *In gladio* (inquit) *& arcu meo*, &c. Vnde nata occaſio diſquirendi: ſi conſtat agrum Iacobo emptum, cur addit paratam ſibi ſortem agri maximi vi, & manu armata? Volunt boni interpretes vtrumque à Iacobo factum. nam poſt cladem Sichimis illatam, Iacobus agro iam empto exceſſit, metu damni: ac proinde occaſio fuit, vt Amorrhæus agrum optimum, & maximum inuaderet; ab agro tamen Amorrhæum Iacobus ferro armatus expulit, & ſuum ſibi locum vindicauit. Hæc Iacobo ratio agri commendandi apud Ioſephum, *Da tibi Sichimam præcipuam*, &c. non quòd pretio, ſed quòd ferro agrum ſibi parauerat. *In gladio* (inquit) *& arcu meo*, &c. ſatis inſinuans magno in pretio haberi, quæ magno conſtant labore, ac ſudore.

Gen. 48. n. 22.

Magni eſt pretij, quod magni laboris eſt.

3. Arcem Dauid tentat, & capit, Sione capta, ait 2. Reg. c. 5. n. 9. *Habitauit Dauid in arce, & vocauit eam ciuitatem Dauid*, &c. Noto ego Hebronem eo elogio adornatam non eſſe, etſi ibi regnũ Dauid ſeptennio adminiſtrauerit. quod patet ex *n. 5.* & quod vrget fortiter, nec Ieroſolyma (ſic boni interpretes) dicta Regis ciuitas eſt. Suam tamen & arcem, & vrbem Dauid Sionem appellat, quam vi, & armis occupauerat, Iebuſæo malè excuſſo. Prodicto enim pretio operæ, milites in arcem vrget Dauid. *Omnis, qui percuſſerit Iebuſæum in primis, erit Princeps*, &c. *1. Paralip. cap. 11. n. 6.* Suam ergo vrbem Dauid, & eſſe, & vocari voluit. *Ad laudem victoria magnifica*, &c. ait Abulenſis *q. 10. ad 2. Reg. cap. 5.* vtpote quam ſuo ſibi labore parauerat; quæ enim magno paratur labore gloria, magno æſtimatur. An ab alio hauſit Chriſtus, vt nomen ſibi grandius caperet bello confecto? Scio Chriſtum ab aſſumpto corpuſculo creatum à Patre optimo Regum Regem; audito excellentiæ dominio Mitto, quæ probantur ſcholis Theologicis *ad 3. p. D. Thom. q. 22. ab art. 1.* Vna mihi in hanc litem Chriſti vox abundè eſt, qui apud Vatem Regem de ſuo egit regno. *Ego* (ait) *conſtitutus ſum Rex ab eo*, &c. *Pſal. 2. n. 6.* Non tamen video eam Chriſti nomenclaturam veſtibus inſertam, intextamque labore phrygio, niſi poſtquam ſuam Chriſtus, & cruentam canit victoriam Victor enim *habebat in veſtimento ſuo ſcriptum, Rex Regum*, &c. *Apoc. 19. n. 16.* Sic oſtentat Princeps qua de re maximè gloriatur. Sed quodnam Chriſto paludamentum eſt? Ioannes explicat *n. 13. & veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine*, &c. Tunc ſe Chriſtus Regum Regem cenſet eſſe iure merito, cùm faciem oſtendit non indecoro puluere ſordidam, & veſtem explicat non expiato cruore illitam: acri nobilior

2. Reg. 5. n. 9.

1. Paral. 11. n. 6.

Non eſt gloria, quæ non paratur labore.

Pſal. 2. n. 6.

Apoc. 19. n. 16 & 13.

Quæ reſpondet meritis laurus eſt potior.

Velleſ. in Iudith.

ſit laurea, quæ reſpondet meritis virtutis maſculæ.

4. Princeps militum Ioabus erat, cùm Dauid regnum auſpicaretur in Hebrone, & Saulem Abnerus tueretur. Patent hæc, & plura ex *2. Reg. cap. 2. num. 13. & cap. 3. num. 22.* Arcem Dauid tentat, & edicto milites excitat, vt qui arcem priùs inuaſerit, Princeps militum audiat in poſterum. *Aſcendit igitur primus Ioab, & factus eſt Princeps*, &c. *1. Paral. c. 11. num. 6.* Ita ne, Ioabus iam olim militum Princeps, modò creatus militum Princeps eſt? Nunc ſe Ioabus militibus præfectum eſſe putat, cùm principatum ſuo ſibi labore parit. *& ſic dicebatur nunc factus Princeps iure ſuo, cùm priùs eſſet Princeps ex conceſſione*, &c. ſic Abulenſ. *q. 10.* Placebat Ioabo titulus honorarius ex pugna difficili, & merito virtutis bellicæ, non affectu gratiæ Regiæ. Quandoquidem

1. Paral. 11. n. 6.

Iuſtus eſt honor, qui iuſto conſtat labore.

Non iuuat ex facili parta corona iugo, &c.

Nec Mario cupido alia, quàm iuſtæ gloriæ, vt Capſam bello tentaret, & caperet, vrbem ſitu, manúque munitam bene; *tum quia res aſpera videbatur*, &c. ait Salluſtius *in Iugurth.* Itaque ex rerum, locorúmque aſperitate, viam ſibi fecit Marius ad lauream potiorem. Auolat à nido procul accipiter, vt prædas agat; nec in tractu agri vicino aucupatur, quo famem vincat. Tradit id Petrus Damiani, quod Aquilis tribuit Plinius ad lib. 10. cap. 3. *Determinant enim ſpatia, nec prædantur in proximo*, &c. Cur id faciat accipiter, docet Petrus lib. 1. Epiſt. 5. ad Alex. 2. *vt quæ facilia ſunt, & in promptu, nobiliter tranſeat, in quibus maior victoria labor eſt, longinqua perquirat*, &c. ſcilicet, argumentum eſt notæ generoſitatis, rem aggredi plenam aleæ: vnde labor ingens laudes ingentes parit. Addo prædam labore partam multò iucundiorem eſſe. Placet Horatio, aut turdus laqueo captus, *aut hædus ereptus lupo*, &c. *lib. Epod. Ode 2.* eſt enim laboris maximi prædam eruere è lupi faucibus. ſic Holophernes Bethuliam aliè tirans vrget, vt ex pugna dubia, & loco aſpero ampliorem, & iucundiorem ſibi lauream pariat: *& venerũt vſque ad apicem*, &c.

Maior virtus vbi maior eſt difficultas.

5. Auget voluptatem, re benè geſta, hauſta priùs laborum difficultas. Nam, teſte Seneca, *lenocinium eſt muneris antecedens metus*, &c. *ad 1. de Benefic. cap. 11.* & quo metus eſt grauior, eo pretium operæ eſt grandius, opúſque gratius. Lectus à Deo Dauid ad ſceptrum gerendum, quod patet ex *1. Reg. c. 16. n. 12.* vrgetur exinceps fortuna rerum aduerſa. Pellitur aula Dauid, fugit, & vitam locis tuetur vaſtis, *cap. 19. n. 10 & 12.* Truditur regno Dauid, tran: fugítque ad Regem, & hoſtem Maieſtatis Iudaicæ *cap. 21. num. 10 cap. 27. n. 2.* Miror ego, cur tot premitur laboribus, tot vrgetur difficultatibus, & tot probatur aduerſis, priuſquam regnum ineat, qui iam pridem à Deo lectus ad regnum fuerat? An id, vt meritis reſponderet fortuna Regia accipio. Addo tamen voluiſſe Deum, vt Dauid aſperitate rerum tranſacta iucundiùs regnaret, altiúſque gauderet. Concinnat enim voluptatem ſortis optimæ exhauſta priùs rerum difficultas. Ad lauream inuitatur virgo boni amatos Cant. 4. num. 8. *Veni de Libano,*

1. Reg. c. 16. n. 12. cap. 19. n. 10.

Vrgetur aduerſis Dauid, vt iuſtè ſceptrum capiat.

Cant. 4. n. 8. *Veni, coronaberis*, &c. Additurque proximè, qua eundum via eſt ad lauream, & gloriam; ſcilicet *de cubilibus leonum, de montibus pardorum*, &c. Illud ex loco eruant alij, virtute, non fauore ambiendum honorem eſſe. *Auget voluptatem difficultas vitro exacta.* Nyſſenus aliò rem deducit. Quaſi vellet Deus augere voluptatem virginis, lauto poſt labores iuſtè parta. *Peridonee* (inquit) *leonum, ac pardorum mentionem fecit, vt per adiectionem rerum moleſtarum, voluptatem lætitia fruentium ſuauiorem efficeret*, &c. *Orat.* 8. Verè labor pugnandi cum bellius gradus eſt ad lætitiam victoriæ ampliorem. Nec Deus labores addit, vt doleas grauiùs; ſed vt poſt labores, ac dolores latiùs gaudeas. Laborat Iacobus, & ſudat eum Deo luctatus, *Gen.* 32. *n.* 24. Imò dolet pede trito. Deus enim, vt ſeſe à Iacobo expediret n. 25. *Tetigit neruum femoris eius*, &c. Inde Iacobo grande nomen, ac dulce decus, n. 28. *Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael*, &c. (Geneſ. 32. n. 24. 25. & 28.) Scitè Guarricus ad ſerm. de Ioan. Bapt. *Facilis iactura corporis, damnúmque conſolabile, quod tanto compenſatum eſt munere*, &c. Quid ſi Deus luctam vrget, & dolorem addit, vt gratius nomen eſſet, quod Iacobo carius conſtaret? Hoc affectu Holophernes, ac milites Bethuliam altè locatam premunt; *& venerunt vſque ad apicem*, &c. vt iuſtior, & gratior ex pugna grauiori eſſet laurea. Quòd ſi Bethulia, Dei virgo, altè erecta, & obſeſſa grauiter oſtendit myſticè, laborandum, ac ſudandum eſſe candidatis virtutis maximæ, vt benè, ac beatè viuant? rectè moneas

Parænet. VIII.

Viam rectè viuendi teri difficile.

1. MAgna paratur magna virtus, magna felicitas. Nam Deo Magiſtro, *Quam anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam?* &c. *Matth. cap.* 7. *n.* 14. (Matth. 7. n. 14.) Aſpera omnino via, tam multis obſtructa difficultatibus, vt Auguſtinum deterruerint; *& placebat via, ipſe*, (inquit) *Saluator; & ire per eius anguſtias adhuc pigebat*, &c. ex 8. *Confeſſ. cap.* 1. Via quidem eſt Magiſter Deus; quod patet ex *Ioan.* 14. *n.* 6. Sed via ſpinis ſepta, *portans coronam ſpineam*, &c. *Ioan.* 19. *n.* 5. (Ioan. 19. n. 5.) Hac ire via nemo ſine labore, ac dolore poteſt. *Nemo virtutem ignauus colit.* *Neque enim citra ſanguinem ad verbum licet accedere*, &c. ait Clemens Alex. 2. *Pædag. c.* 8. Quid ego mirer, ſi pauci ſunt, qui inueniunt eam? &c. Abeunt ab hac via homines *itineris aſperitate perterriti*, &c. docet Laudunenſis. Verè meus Chriſtus addit, *Ego ſum oſtium*, &c. *Ioan.* 10. *n.* 9. (Ioan. 10. n. 9.) Sed anguſtum adeò, vt monuerit iure ſummo apud Luc. 13. n. 24. (Luc. 13. num. 24.) *Contendite intrare per anguſtam portam*, &c. *Anguſta propter ſudores, & quia non à multis teritur*, &c. ait Theologus *Orat.* 35. Nec ineptè Magnus Gregorius indè probat, quid ab hominibus Chriſtus exigat, vt vitam rectè inſtituant. *Vrgenda virtutum via eſt ſtrenuè.* *Dicturus quippe anguſta porta introitum, præmiſit, contendite; quia niſi mentis contentio ferueat, mundi vnda non vincitur*, &c. *lib. Mor.* 12. *cap.* 28. Via tendit accliui, & aduerſo nauigat fluuio, qui ſuos piè mores colit; obſtat enim indulgens ſibi natura, vrget mundus; fallit caro, terret Diabolus; ac proinde, laborandum eſt, vt curſum bene conficias.

Noſti, cur Magiſter edixerit? *Ego ſum vitis vera*, &c. *Ioan. c.* 15. *n.* 1. 2. Ioan. 15. n. 1. Puto ego ſub hac ſchemate curandæ vineæ, indictum bonis hominibus laborem virtutis colendæ. Adeſt in litem Clemens Alex. 1. lib. Strom. c. 4. *Dicitur Dominus allegoricè vitis: à quo vindemiandus eſt fructus, cum diligentia, & agri colendi arte*, &c. *Qui non laborat, virtutem non aſſequitur.* Ars eſt ruſticæ laborare, ſudare, algere in agro exercendo, & curanda vinea: artis eſt Chriſtianæ, vt laborent, & ſudent homines in animo piè excolendo, vt cura virtutũ pertinaci, etſi bibant fæces amaritudinis, quæ legum ſcitis hæret plurima. Ab Ægypto homines Deo facilea. *Venerant in Mara, ideſt, amaritudinem*, &c. *Exod.* 15. *n.* 23. (Exod. 15. n. 23. & 25.) vbi aqua Hebræo ingrata: Magiſter Deus, *Ibi conſtituit præcepta, & iudicia*, &c. *n.* 25. Quidquid ad mores bene colendos pertinet, latè expoſuit; in loco tamen aſpero: *ad Mara, id eſt, amaritudinem*, &c. Quod Philo notat ad lib. de erudition. grat. *Hanc* (inquit) *ob cauſam, in loco amaritudinis lex data eſt; nam laborioſum eſt, caſtè agere*, &c. Ebibenda tamen amaritudo eſt, ſi iuſtitiam animo velis alere: laborandum, ac ſudandum largiter, vt virtutem cliuo erectam aſſequaris.

Ibat Iacobus Deo duce, montemque petebat, *ſuper montes Bethel*, &c. *Cant.* 2. *n.* 17. 3. Cant. 2. n. 17. vbi ſacra Deo erat domus. *Venitque Iacob Luzam, cognomento Bethel*, Gen. c. 35. n. 6. In via moritur Debora; *& ſepulta eſt ad radices Bethel, ſuper quercum*, &c. *n.* 8. (Gen. 35. n. 6. & 8.) Bene ad quercum Iacobus dicitur, vt inde montem petat, Deíque domum, via licèt difficili. *A Deo colendo nulla virum bonum deterret difficultas.* Notum enim ex ſchola amœniori quercum virtutis maſculæ ſignum eſſe. Addit Philo, *Per quod indicatur firmum, ſolidum, nulla vi flectendum, frangendúmque robur: quod viro ad perfectionem tendenti, neceſſarium eſt ferendis laboribus*, &c. *ad lib. de migrat. Abr.* A quercu Iacobus, naturam meditatus, robur capit, quo ad montem piè tendat, & contendat ad Dei aulam. *Neque enim iſthæc per otium percipiuntur; verùm multis, magniſque laboribus parandæ ſunt*, &c. Philo iterum. In hac ſententia fuiſſe videtur mulier Dei appetens, de qua vox eſt, Cant. 3. num. 6. Cant. 3. n. 6. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum*, &c. Abit quidem virgo per vaſtam ſolitudinem, per montes infames niuibus, ac vepribus, vt Deum ſibi facilem alliciat: quod miratur Sapiens, illud ingerens, *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum?* &c. Ad rem Nyſſenus Orat. 6. *Quod è deſerto aſcenderit, teſtatur eam ſtudioſa contentione animi, & continentia ad tantam ſublimitatem perueniſſe*, &c. *Non languet qui Deum quærit amans.* Nimirum, vt virgo boni amans, virga Deo ſit aromatica. Non tamen paruo conſtat virtus, quæ per vepres, cautéſque paratur cura pertinaci, & quæ per labores militares paranda eſt.

Militat ne, qui virtutem colit? ait Apoſtolus 2. *ad Timoth. cap.* 2. *n.* 4. 4. 2. Timoth. 2. n. 4. & addit, *Nemo Deo militans implicat ſe negotiis ſæcularibus*, &c. Corpuſculum, etſi maciũ, bello gerundo tentoriũ eſſe teſtatur Petrus Epiſt. 2 c. 1. n. 14. 2. Pet. 1. n. 4. *Velox* (inquit) *eſt depoſitio tabernaculi mei*,

&c.

&c. & textus eſt de corpuſculo in Cruicem agendo. Cant. 6. n. 9. Sic & meus quæque bona eſt *Terribilis vt caſtrorum acies*, &c. *Cant. 6. n. 9.* vt ſciat laborandum ſibi, ac ſudandum eſſe, quo virtutem aſſequatur, etſi corpuſculo tenui. *Militat in Dei caſtris virtutis amans.* *Caſtris enim illud facis ſimile, cui non eſt integrum pacem admittere*, &c. ait Philo 2. *Alleg.* ſcilicet, nulla viro bono pax cum vitio eſſe poteſt; laborando, ſudando, algendo paratur magna virtus, magna felicitas. Ad id belli cum vitio gerundi vrget ſonus ille Spiritus Sanctiſſimi, Act. 2. n. 2. de quo Lucas Act. 2. n. 2. *Factus eſt repentè de cœlo ſonus*, &c. An claſſicum cœlo canitur, vt bellum cum Diabolo continenter gerant homines? Aio, cum Cyrillo Ieroſolym. ad Catech. 16. *Tanquam tuba cæleſtis intonuit, ſignificans præſentiam illius, qui hominibus id concedit, vt regnum cælorum vi rapiant*, &c. Nullum militantibus otium eſt, ſed multum negotium; & hæc fortuna hominum, quibus ſanus eſt amor virtutis culendæ.

5\. Petis fortaſſe, cur Deus viam parandæ ſanctimoniæ laboribus, ac ſudoribus difficilem eſſe voluerit? Duplex huiuſce decreti caput eſt: aut enim gratiam rectè agendi labore partam hominibus gratiorem eſſe voluit: aut vrgere, vt cautè bonum teneant, quod magno labore paratum eſt. Lenocinium eſt voluptatis labor antè ſuſceptus. Quo aſpectu Deus columbam vrget, Cant. 2. n. 14. *In foraminibus petræ, in cauerna maceriæ oſtende mihi faciem tuam*, &c. Videri cupit bonus Deus & virginem ſuo aſpectu recreare. Video tamen cauandam eſſe rupem, vnde virgo ſuum ſibi fauum eruat. *Voluptatem condimentat actus petræ labor.* Inſinuat enim Chriſtus ſe turri benè munita clauſum eſſe; nec videri poſſe, nec capi, niſi muro latè perfoſſo; proindéque laborandum, ac ſudandum eſſe in ſepto perrumpendo, ſi velit alte gaudere, ſuóque Deo frui virgo boni appetens. *Sed hoc, quanto difficilius cauatur, tanto ſuauius ſapit, quod inde eruis*, &c. ait Bernardus *ſerm.* 62. *in Cant.* Quòd ſi gratia labore collecta voluptatem auget, hæc & curam intendit ſuam, ne elabatur malè. Laudo ſtudium virginis, quæ ſuo Deum ſuum fouet, & ait: *Tenui eum, nec dimittam*, &c. *Cantic.* 3. *num.* 4. Cant. 3. n. 4. & 5. Eriga animum, & vires cogit, ne bonum, quo fruitur, è manibus effluat, quod facilè contingat, niſi caueat. Sed quare virgo tam pertinax ſuo in voto eſt, vt ſuam intendat operam, & vigilet oculis emiſſitiis? Laborauerat in Deo piè quærendo; ſomnum abruperat, excuſſa lectulo, & vrbem perluſtrauerat. *Quod magno paratur, magno ſeruatur ſtudio.* Nam id in promiſſis eſt n. 2. *Surgam, & circuibo ciuitatem*, &c. Quod igitur bonum magno conſtat, magno ſeruatur ſtudio, ait Theologus. *Fit enim ferè, vt quod non ſine labore partum eſt, arctius teneatur*, &c. *Orat.* 36 Hæc profectò ratio eſt myſtica, vt in Bethunia altè ſita erecta Dei virgo exprimeret, quo labore paranda eſſet virtus; & inde fieret, vt bonus quiſque, labore exacto, altiùs gauderet, & latiùs caueret, nec per ineptam fiduciam dilaberetur magna virtus, magna felicitas.

Veloſ. In Iudith.

Num. 4. Filij autem Iſraël, vt viderunt multitudinem illorum, proſtrauerunt ſe ſuper terram, mittentes cinerem ſuper capita ſua, vnanimes orantes, vt Deus Iſraël miſericordiam ſuam oſtenderet ſuper populum ſuum.

Num. 5 Et aſſumentes arma ſua bellica, ſederunt per loca, *&c* & erant cuſtodientes ea, tota die, & nocte.

Commentarius.

TVrbatum metu Hebræum video, & concuſſum grauiter aſpectu gentis Aſſyriæ, & turba militum vniuerſa. Ratio timendi certa, & conſtans; licèt Hebræus eſſet notæ generoſitatis. Nam poteſt copia maior hominum ita premere homines animo potiores, vt opprimat labore improbo. Draconem Tiberius, quem habebat in oblectamentis, conſumptum à formicis inuenit, & doluit. Oſtento territus monetur, *vt vim multitudinis caueat*, &c. apud Suet. *cap* 72. Neque enim ſerpens veneno potens, ac morſu morſus euitat formicarum. Quis non timeret Gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles? Timet Parmenio Alexandri miles, ac belli notus artifex apparatum Perſicum equitatu, peditatúque innumerabili, & Alexandrinum admonet, *multitudinem circumfundi paucioribus poſſe*, &c. Sed metum pellit Alexander, illud ingerens, *Ne nomina vana Gentium ignoratum extimeſcerent*, &c. apud Curt. *lib.* 4. Timet Hebræus miles, cùm Seron exercitum duceret inſtructum bene, ac copiusè. *Quo* (inquit) *modo poterimus pugnare pauci contra multitudinem tantam?* &c. *Machab. lib.* 1. *cap.* 3. *n.* 17. Sed metum Iudas abigit, & addit, n. 18. *Facilè concludit multos in manu paucorum*, &c. patratum non ſemel factum, Deo duce, ac virtute comite. quæ quidem conſtant bene ex vtraque ſchola; ſed Bethulienſes & cautè timent, & prudenter cauent. *Cautus enim metuit foueam lupus*, &c. Ignes Leo, fraudes, & vires timet Hercules. 15

Cauenda ſcitè eſt turba hominum.

1\. Mach. 3. n. 17 & 18.

16\. In metu graui Bethulienſes non deficiunt; ſed curam adhibent, & ſua intendunt ſtudia: eo aſpectu, *proſtrauerunt ſe ſuper terram, mittentes cinerem ſuper capita ſua*, &c. Quæ ſibi parant, ad arcendum hoſtem, præſidia, ſunt in primis diuina: & quod magis placet, dolore intimo habituque ſordido pœnitentiá concipiunt ſcelerum, ac Deum lacrymis, precibuſque lenire aggrediuntur. Conſtat vtraque ex ſchola reos ſcelerum homines humi ſeſe ſternere, & cinerum iactu turpare capita; eóque ritu aut veniam impetrare, aut peſtem à ſe vltimam propulſare. Sic Antonius Vrſicinum abundè placatum dedit. *Curuatis enim membris, & humum vultu contingens, ſalutauit*, &c. Apud Ammian. *lib.* 17. quod Hebræum feciſſe docet Philo, cùm Petronium ſupplex adiret. *Vix tandem ſurrexerunt, & conſperſi multo puluere*, &c. *ad Caium*. Multus eſt Roa in hoc ritu enucleando, *ad lib.* 4. *cap.* 1. *&* 2.

Doloris oſtenſor intimum iactus cinerum.

Vnde nata hæc ſupplicandi forma, niſi à ſacro in Deos ritu? Non ſilet Silius proſtratos humi homines Diis placandis eſſe lib. 3. *Nunc propexis pectora barbis verrere humum*, &c.
Pſ.43.n.25. Quid ergo inſolens, ſi Dauid cecinerit? Pſ.43. num. 25. *Humiliata eſt in puluere anima noſtra*, &c. vbi vox Hebræa שחח *ſchachah, incuruare ſe*, vultu ſcilicet ad terram preſſo. Nec milites, Duce Machabæo, id non egere,
2. Mach. 10. n.2. 2. *lib. cap.* 10. *n.* 2. cùm Ieroſolymam tenerent, Deique domum expugnarent. *Quibus* (inquit) *geſtis, rogabant Dominum proſtrati in terram*, &c.

17. Quòd verò ad Regem placandum, Prætoremque mitigandum faceret iactu pulueris fœdatus reus, patet liquidò. Id Philo probat *loco citato*. Hoc Roma cultu auitum ſupplex exorat: ſi rectè monet Sidonius in panegyr. *Pendent crines de vertice tecti puluere, non galea*, &c. Fortaſſe Thamar hoc cinerum iactu auxilium ſibi impetrandum curauit aduersùs fratrem. *Qua aſpergens cinerem capiti ſuo, ibat*
2. Reg. 13. n.19. *ingrediens, & clamans*, &c. 2. *Reg. cap.* 13. *n.* 19. &
Tanto fortiores, quanto humiliores ſunt preces. luctum oſtentat virgo, & opem expoſcit habitu humili. Nam quo humiliores, eo fortiores mittuntur preces ad impetrandum. Vide Lorin. *Pſ.* 43. *n.* 25. Mendoc. *tom.* 1. *in* 1. *Reg. lib.* 6. 2. *num.* 8.

18. Ab hoc precandi ritu nata Chriſtiano exomologeſis eſt, de qua Tertullianus ad lib. de Pœnit. c. 9. *Exomologeſis* (inquit) *proſternẽdi, & humilificandi hominis diſciplina eſt; conuerſationem iniungens miſericordiæ illicem: de ipſo habitu, & victu mandat, ſacco, & cineri incubare; corpus ſordibus obſcurare, animúmque mœroribus deiicere; & illa, quæ peccauit, triſti tractatione mutare*, &c. Vide quæ Cerda aggeſſerit, molia, & pulchra. Vnde colligas placari iratum Deũ
Pœnitentia lenitur iratus Deus. precibus infimis, quæ à ſacco, & cinere emittuntur; ſcilicet *Pœnitentia mitigatur Deus*, &c. quod Tertullianus conſtituerat proximè. Pœnitentia igitur ſcelerum eſt, cùm peccator quiſque aut caput deturpat cinere, aut ſolo diſpergit cinerem. Eo enim cinerum iactu, & naturæ humanæ infirmitatem notat, Magiſtro Laudunenſi; & contemptum probat rerum, quarum affectu peccaſſe viſus eſt. Hoc affectu & contemptu excellit Tyrus apud Ezechie-
Ezech. 27. n.30. lem c. 27. n. 30. *& ſuperiacient puluerem capitibus ſuis, & cinere conſpergentur*, &c. ait Vates; additque Hieronymus: *pro terrenis operibus agentes pœnitentiam*, &c. *lib.* 8. *in Ezech.* ſic, quæ ad malè peccandum terra fuit illecebra, ad benè dolendum eſt occaſio. Eò pœnitentiæ Ie-
Ier. 6. n. 26. & 25. roſolymã tradit Ieremias c. 6. n. 26. *Filia* (inquit) *populi mei, accingere cilicio, & conſpergere cinere; luctum vnigeniti fac tibi*, &c. Hac via placari Deum poſſe docet Vates, ne hoſtes inferat. Conſtat ex n. 25. adeſſe hoſtem malè af-
Hoſtes arcet pœnitentia. fectum Hebræo, cùm Deus admoneat ſeriò, *In via ne ambuletis; quoniam gladius inimici, pauor in circuitu*, &c. vt igitur hoſtem abigat Ieroſolyma, inuitatur à Deo ad planctum, & cinerem: *accingere cilicio, & conſpergere cinere; luctum vnigeniti fac tibi*, &c. vt ſcilicet *conuertatur ad pœnitentiam; & hanc firmiſſimam, & ſecuram habeat armaturam*, &c. docet Hieronymus. Quid enim tam certum eſt, quàm armari hoſtes noſtris ſceleribus contra nos? ac ne opprimant, licèt premant, cauendum pœnitentia ſcelerum periculum eſt: quod Vates vrget, Deo Magiſtro, *Accingere* (inquit) *cilicio, & conſpergere cinere luctum, vnigeniti fac tibi*, &c. cùm ſacco cilicino planctum iungit Vates; quaſi minus valeat habitus ſordidus ſine ſcelerum pœnitentia. Quod & Bethulienſes obſeruarunt. Nam & cineribus capita defotmarunt, & Deum precibus ſolicitarunt in auxilium, *vnanimes orantes, vt Deus miſericordiam ſuam oſtenderet ſuper populum ſuum*, &c.

Multa in loco, orandique modo elucet pietas hominum ac religio. Conueniunt vno animo, & facili; nec in conueniendo eſt diuidia. quæ quidem oraudi, exorandique Dei forma eſt, & vis maxima. Cur enim Deum pacis amatorem flectat, qui pacem odit, & fraternam amicitiam? orent vnanimes, qui volunt exorare, ſi Chriſto ſatis velint facere. *Vade* (inquit) *reconciliare fratri tuo, & tunc veniens* Math. 5. 19.
offeres munus tuum, &c. Matth. 5. n. 24. *Honorem* n.24.
ſuum deſpicit, dum in proximo charitatem requiris, &c. ait Chryſoſtomus *Hom.* 16. *in Matth.* *Preces turpat fraterna diuidia.* A Magiſtro Deo vim accepit Apoſtolus, qua moneret Timotheum Epiſt. 1. c. 2. n. 8. *Volo* 1. Tim. 2. n.8.
viros orare in omni loco, leuãtes puras manus ſine ira, &c. Quæ enim lautitiam à Deo impetrat, & confert manibus piè leuandis, cura eſt fraternæ charitatis, odio in odium concepto. qua de cauſa Chryſoſtomus, *Nullus* (inquit) *adeò audax ſit, vt inimicitias exercens, ad Deum pergat orandum*, &c. *Hom.* 8. Hæc vna Bethulienſibus cura: Deum alliciunt *vnanimes orantes*, &c. fuſis precibus, & profuſis lachrymis, quod hominibus maximum fuerit, & in pugna robur, & in metu ſolatium: placato ad ſui ſalutem Deo, & aduocato religiosè.

Sed quo vtuntur precandi modo Bethulienſes? textus eſt, *vt miſericordiam ſuam oſtenderet ſuper populum ſuum*, &c. Forma eſt orandi, qua maximè Deum lenire poſſunt homines, cùm ſe eſſe monent è Dei populo. Quis enim curam abiiciat ſui operis? Quis ſuis non faueat domeſticis? Quis ſuis rebus non ſtodeat egregiè? Hoc aſpectu Moyſes Deum adegit iratum licèt, ne dolorem puniret ſuum. 20.
Deuotum ſibi populum Deus curat, & tuetur.
Exod. c. 32. n. 11. *Cur* (inquit) *Domine, iraſcitur* Exod. 32. n.11.7.10. & 1.n.1 & 4. n.22.23.
furor tuus contra populum tuum? &c. Iure quidem rhetorico Moyſes egit apud Deum, vt perſuaderet dictione, vbi Hebræum Dei populum appellauit; cùm enim Deus punire cõſtituit, populum à ſuo albo abradit, nec Hebræum iam ſuum eſſe iactat, n. 7. *Vade* (inquit ad Moyſen Deus) *peccauit populus tuus*, &c. & *n.* 10. addit, quid in Hebræum decreuiſſet. *Dimitte me, vt iraſcatur furor meus*, &c. Nónne, mi Domine, Hebræus tui iuris populus eſt? certè Moyſes à Deo legatus ad Pharaonem vrget Exod. c. 8. n. 1. *Hæc dicit Dominus Deus: Dimitte populum meum*, &c. Nónne primogenitus appellatur? cap. 4. n. 22. & 23. *Hæc dicit Dominus: Dimitte filium meum*, &c. cùm tamen Deus rationes parcendi ablegat animo, Hebræum non ſuum, ſed alienum à ſe populum eſſe docet. Moyſes verò, vt veniam exprimat ſceleris Iudaici, Hebræum Deo, quaſi iuris ſui popu- *Vt parcat*
lum obtrudit: *populum* (inquit) *tuum?* &c. *Deus di*
Abulenſis q. 17. *Rectè perſuadet Moyſes* *iuris p*
Deo. Nam dixerat Deus Hebræum non eſſe *luem eſ*
populum, vt concitaretur in eum, & haberet *nis M...*

o.caſionem

occaſionem pr... Moyſes è contrario iſtum populum Dei [...] dixit, vt ſic Deus eos, non tanquam hoſtes occideret, ed tanquam rebelles ſi ios benevole caſtigaret, &c. Aggerit Oleaſtrius genuinè meam ad mentem. *Nouerat Moyſes amabile bonum vnicuique proprium*, &c. Hac arte, & quidem rhetorica Deum Moyſes placatum dedit, Hebræumque ab exitio vendicauit.

21. Humanæ id eſt prudentiæ, placare hominem damno rerum obiecto, quod ex ita cogit. Queruntur quoad Pharaonem exactores operum, de labore inepiè imperato: ſed querimoniam ita moderantur, vt decreti improbitatem reiiciant non in Regem, ſed in rerum adminiſtros. *Iniuſtè agitur contra populum tuum*, &c. *Exod. cap. 5. num. 16.* Lyra in loco. *Non dixerunt, iniuſtè agis, ne Regem offenderent*, &c. Illud tamen ad litem facit, Hebræum vocari ſcitè Regis populum; quo Pharao homines iuris ſui vendicaret ab iniuria. *Cautè locuti ſunt, & rhetoricè, ad captandum amorem, & miſericordiam*, &c. ait Abulenſis *q. 5.* Neque enim Princeps miſeris hominibus non indulgeret, nec plebeculam, vtique rem ſuam, non amaret. Hæc & Bethulienſibus rhetoricè erat in Deo mitigando: *vt miſericordiam ſuam oſtenderet in populum ſuum*, &c.

Exod. 5. n. 16. Oſtendit veritas quaſi iniuria.

Nemo ſuam ab iniuria plebem non vendicat etſi malus Princeps.

22. Addunt tamen, quidquid eſt humanæ prouidentiæ, num. 5. *& aſſumentes arma ſua bellica, ſederunt per loca*, &c. Manum cum Deo ſuam mouent; nec ita fidunt ſacris opibus, vt humanam remittant operam. Deum in primis vrgent, & ſuum in auxilium proiiciunt; *Vrationes orantes*, &c. Deinde vires acuunt militares, & ſeſe accingunt ad trudendum hoſtem; loci anguſtias conſtanter occupant: nec die ſtrenuam intermittunt curam, nec ſuas nocte excubias, vt hoſtibus aditum occludant, qua patet aſcenſus ad Bethuliam. Docent liquidò Bethulienſes, quid bonis militibus agendum eſt, cùm hoſtis adeſt, & vrget. Priùs enim dolorem ex ſcelerum conſcientia concipiant, oportet; *mittentes cinerem ſuper capita ſua*, &c. quod addit Laudunenſis. *Memoriam fragilitatis habentes*, &c. Deinde genuflexo, precibúſque editis, Deum ſibi facilem reddunt, & præſens è cælo auxilium eliciunt. Gothis placuit hæc ante pugnam agendi forma. Ait Saluianus *lib. 7.* & via ad victoriam certa eſt. Cur non vincat Littorium Theodericus? ſi teſte Saluiano, *vſque ad pugnæ diem ſtratus cilicio preces fudit: priuſquam bellum manu capeſſeret, ſupplicatione pugnauit: & ideo fidens proceſſit ad pugnam, qui iam meruerat oratione victoriam*, &c. Quantus caſtis precibus ardor eſt ad Martem mouendum? Quanta è cælo vis in auxilium? quantum denique robur à ſcelerum pœnitentia? Nec Saulem Philiſthæo abigendo paratum videas, niſi Deo per hoſtiam placato. *Et obtulit holocauſtum*, &c. 1. *Reg. cap. 13. num. 9.* quod vt faceret, ſic Princeps ad Samuelem *num. 12.* Illud mecum agitabam. *Nunc deſcendent ad me Philiſthiim; & faciem Domini non placaui*, &c. Hac lege preces edit Magnus Alexander, priuſquam hoſtem aggrediatur. *Alexander non aliàs magis territus ad vota, & preces Ariſtandrum vocari iubet*, &c. apud Curt. *lib. 4.*

Ictus cinerum de humana monet miſeria.

1. Reg. 13. n. 9. & 12.

Fortunam belli conciliant preces humiles.

Scientes igitur Bethulienſes, vnde captandum eſſet auxilium; & ſeſe aduersùs hoſtem opponunt, & Deum aduocant. *Humiliter, & deuotè petentes diuinum auxilium*, &c. quod Lyra docet.

Apponit textus Græcè, quid Bethulienſes addiderint. *ἀνάψαντες πυρὰν, accendentes pyram*, &c. Id verò, vt pateret facilè, quid hoſtis per noctem moliretur: quod Serario placet. Laudat Pantomachum Appianus in Syrio; quippe qui ignes è nauibus in mare latè protenderit: fortaſſe, ne quid hoſtis ageret, quod miles è naui non proſpiceret. *Quo ſuas naues tueri, & hoſtibus appropinquantibus facile nocere poſſet*, &c. Et quidem per ignes bene multa ſignificantur, ad belli vſum: quod ſcitè docet Polybius *lib. 10. Hiſtor.* Vnum illud patet ignibus explicatum, quo in metu ſit obſeſſa Bethulia, *vt rebus auxilium poſcentibus per accenſi ignis indicium, & inſperato, ſuccurri poſſit*, &c. Hæc Polybius de oppido qualicumque. Nec in Iudicum libro textus non eſt, de ſigno per ignem dato, ad rem bello gerendam, *Iudic. 20. num. 38.* Quid ſi Deus è cælo ignes protulerit, vt Hebræus inſpiceret, vnde periculum immineret, quid hoſtis cogitaret; quo loco fraudes ſtrueret, quáve parte vires pararet? Pharus erat ignis ille in columnam conformatus, de quo Moyſes Exod. cap. 13. num. 22. *Nunquam defuit, nec columna ignis per noctem, coram populo.* Ac proinde ſigno per ignem explicato facilè Hebræus videret hoſtem, & caueret. Laudo Bethulienſes, *ἀνάψαντες πυρὰν, accendentes pyram*, &c. & qui dolore concepto, proſtrauerunt ſe ſuper terram, mittentes cinerem ſuper capita ſua, &c. Vnde colligas 23.

Signa per ignes data.

Iudic. c. 20. n. 38.

Exod. 13. n. 22.

PARÆNET. IX.

Humilem, & infirmum natura hominem eſſe.

ADeas templum Delphicum; videas ibi illud Chilonis oraculum aureis conſecratum literis, ſcilicet, *noſſe ſe quemque*, &c. Hæc Plinius *lib. 7. cap. 32.* Exſcriptum religioſè, quod ſapienter dictum eſt: vt norit quiſque ſe intus, & in cute: quo ex luto factus, quosnam ſoluatur in cineres. Fatentur id Bethulienſes ingenuè, cùm ſe affligunt ſolo, & capitibus inſpergunt cineres. A tergo enim, & à fronte habent oculos, quibus inſpiciant vnde veniant, & quò vadant. Ea res eſt, de qua Ioannes homines ſchema nobili monſtros eſſe voluit. Quid animalia cælo nota? *Apoc. cap. 4. num. 6.* Erant quidem *plena oculis antè, & retrò*, &c. & ſignificant bonos homines verè, ac piè ſanos eſſe, qui reſpiciant, vnde genus traxerint, à luto ſcilicet humili; id verò eſt oculos retro habere. *Scire namque vnde veniant, multum illis valet ad profundæ humilitatis cuſtodiam*, &c. teſte Ruperto *in Apoc. lib. 3.* ſi verò proſpiciant, quò abeant, ſcilicet in locum cinerum; id enim eſt antè videre. Non minus illis prodeſt ad premendam ſuperbiam, cùm vna, & æqua Regum, pauperumque ſit conditio à vitæ ortu ad occaſum vſque. Vnde Nazianzeno locus 1.

Apoc. 4. n. 6.

Prodeſt ad ſalutem notitia humanæ ſortis.

pugnare quotidie, & inclusum hostem Argi centum oculis obseruaret, &c. Bethuliam Holophernes obſidet, obſidet & Diabolus Dei virginem: ſtat Bethulia Dei manu, etſi fremat Holophernes; ſtat & Dei virgo Dei ope, etſi fremat, premátque Diabolus. Sed quo Diabolus furore vrget Dei virginem, eo etiá odio Chriſti ſcholā premit vniuerſam, quam vocat Apoſtolus caſtam Virginem, 2. *ad Cor. cap.* 11. *n.* 2. Opponit ſeſe Diabolus, & vires cogit auxiliares, vt pugnet, & impugnet Eccleſiam; ſatis enim, ſuperque patet

PARÆNET. III.

Sæuire Diabolum in Chriſti ſcholam vniuerſum.

1. HOſtis eſt Diabolus, teſtata inimicitia aduersùs Deum, Deique homines. Iam pridem ab Adamo condito hæc Diabolo improbitas in hanc ſcholam; cùm Deus Iudex ſerpentem morderet impacto maledicto, & adoleſcet Geneſ. 3. num. 15. *Inimicitias ponam inter te, & mulierem*, &c. Inde nata Ruperto occaſio diſputandi per libros tredecim de verbi Dei victoria. *Quid (inquit) longiùs moror? Factus eſt homo legitima Dei poſſeſſio, & cæpit teſtimonium certaminis*, &c. *ad lib.* 2. *cap.* 5. Bellum igitur continenter cum Eccleſia gerit Diabolus. *A primordio enim iuſtitia vim patitur; ſtatim vt Deus coli cœpit, inuidiam religio ſortita eſt*, &c. Ait Tertullianus *ad Scorpiac. c.* 8. Deo duce, milites homines; bellum hoſte Diabolo ſæuum, & famæ adeò celebratæ, vt librum de bello ſacro laudarit Moyſes. *Vnde (inquit) dicitur in libro bellorum Domini*, &c. *Num. cap.* 21. *n.* 14. Sed quo diſruptus abiit liber iſte? neque enim ſacris in libris liber eſt. Scio, quid Mendoça dixerit, quid Oleaſtrius. Sed placet Rupertus interim lib. 2. cap. 18. *Conſtat, ante ipſam, in qua ſcriptam hoc eſt, legem Moyſi, nullos manu ſcriptos libros fuiſſe bellorum Domini; ſed nec vlla nouimus bella Domini alia, niſi illa, quibus ex tunc poſitis inimicitiis inter ſerpentem, ac mulierem, hactenus certatur, & certabitur vſque ad finem ſæculi*, &c. Cùm igitur libris Moſaicis exponantur congreſſiones Dæmonum cum bonis Dei hominibus; verè deſcribuntur bella Domini, quo Duce pugnant homines, ac repugnant: *Quoniam non eſt nobis colluctatio aduersùs carnem, & ſanguinem; ſed aduersùs Principes, & poteſtates; contra ſpiritualia nequitiæ*, &c. Sic Apoſtolus *ad Epheſ. cap.* 6. *n.* 12. Opponit ſeſe Diabolus Dæmonum Imperator, nec deſunt legiones aduersùs Deum, Deique ſcholam vniuerſam: ſuo ſe ore hoſtis prodit. Nam adactus à Chriſto, vt nomen edat ſuum, reſpondit: *Legio mihi nomen eſt*, &c. *Marc. cap.* 5. *num.* 9. Exprimitque textus & Chriſtum victorem Dæmonum, & Dæmones hominum hoſtes eſſe: quod Tertulliano placet lib. 4. aduersùs Marcion. cap. 20. *Diſce & Chriſtum expugnatorem ſpiritualium hoſtium; atque ita ipſum eſſe, qui cum legione Dæmonum erat dimicaturus*, &c. Si vnum in hominem ruit, & graſſatur legio, quot, putas, legiones Dæmonum irruant, & obruant Eccleſiam vniuerſam?

Antiqua in Dei ſcholam Diaboli inuidia.

Num. 21. n. 21.

Bellum cum Diabolo continuum gerunt homines.

Epheſ. 6. n. 12.

Marc. 5. n. 9.

Hoſtes hominum Dæmones.

Parantur Duces, adſunt Legati, coguntur milites, ad bellum cum hominibus gerendum; quot nominibus, tot muneribus præſtant Dæmones. *Draco eſt ille Magnus, Serpens antiquus, Diabolus, & Satanas*, &c. *Apoc. cap.* 12. *n.* 9. Leo Petro eſt rugiens *Epiſt.* 1. *c.* 5. *n.* 8. Lupum in Diabolo Chriſtus agnoſcit, apud Ioan. c. 10. n. 12. *& lupus rapit*, &c. Tot nominibus infames Dæmones oſtendunt ſignanter, quibus ad bellum vrgendum fungantur muneribus, ait Bernardus, *vt ex diuerſis officiis, vel potiùs maleficiis, vocabula quoque diuerſa ſortiri dicantur*, &c. *ſerm.* 13. *in Pſal.* 90. Non vnus vna in acie miles rem gerit vniuerſam. Pugnat miles, ducit Imperator, adeſt Legatus, & ſuum quiſque opus aggreditur. Sic & Dæmones ad oppugnandam Eccleſiam, ſuo quiſque defunguntur officio. Quid ſi nominibus diſtinguuntur facultates nocendi? Cenſet id Bernardus, aliòſque aliis nominibus Dæmones eſſe, *vt ſuo quodam modo variè noceant*, &c. Hæc ille *ſerm. cit.* Quid ſi vis tam ſæua, & ars tam vaſta eſt, vt cuique Diabolo ſint nomina mille, mille nocendi artes? Aio cum Paulino *ad Epiſt.* 2. vt noris quo Diabolus ferro, & qua flamma bellum mouet aduersùs Deum, Deique homines. Signata rubo Moſaico pugna eſt. Video ardentem rubum, vrentem Regem, laborantem miſerè, ac dolentem grauiter Dei populum *Exod. c.* 3. *n.* 2. Moyſes enim *videbat quòd rubus arderet*, &c. vt Hebræus lugeret, abundè ſeruitus erat. Quid vrget Pharao? Quid Principes? Quid exactores operum? *Exod.* 1. *n.* 10. 11. 14. ſed oleum camino addunt pertinaces homines. An in Chriſti Eccleſia quidquam aliud? Vide quid Tertulliano placuerit ad Scorpiac. cap. 1. *Cùm fides æſtuat, & Eccleſia exuritur de rubi figura, tunc Gnoſtici erumpunt, callentes & ipſi oſtendere, figere, occidere*, &c. & verò, cùm Herodes Iacobum decollaret, Cruce Petrum Nero tolleret, Polycarpum iudex vreret, & torreret Laurentium, igne ſuppoſito; addebat Diabolus Regum falcibus faces improbitatis hæreticæ, quibus fidem ſanam extingueret, ſi qua poſſet via. 2.

Apoc 12. n. 9.
1. Petr. 5 n. 8.
Ioan. 10. n. 12.

Multis nominibus oſtentant Dæmones, quot in bello faciunt officia.

Quot armatoribus, tot facultatibus vnus pugnat Diabolus.

Exod. 3. n. 2 & 1. n. 10. 11. & 14.

Gentiliſmo hæreſis manum addebat aduersùs fidem.

Inuidet, & Chriſti rebus macreſcit opimus Diabolus, dolétque grauiter eſſe homines æternitatis candidatos, qui ſibi conſulāt, vbi Deum piè colunt. Picta in tabulis inuidia eſt aduersùs mulierem, quæ licèt virgo, vtero tamen Chriſtum gerebat, eratque *Mulier amicta ſole*, &c. Apoc. 12. n. 1. *& clamabat parturiens*, &c. *n.* 2. Hæc enim Dei virgo ab Adamo condito, Chriſtum promiſſis conceptum parturire viſa, quouſque tandem pareret: communi id placito volūt interpretes. Quid igitur? *Et Draco ſtetit ante mulierem, & cùm peperiſſet, Filium eius deuoraret*, &c. *n.* 4. Opponit ſeſe *Draco ille magnus, qui vocatur Diabolus, & Satanas*, &c. Addit Rupertus. *Qui ſemper aduersùs mulierem inimicitias exercuerit, & exercere non deſinit*, &c. *lib.* 7. *in Apoc.* Illud in loco notes, Draconem malè irritatum, postquam mulier *clamauit parturiens*, &c. Et verò clamor iſte, votum eſt de Chriſti 3.

Apoc. 12. n. 2. 3. & 4.

Natum ab inuidia bellum Diaboli.

aduentu,

aduentu, ac vox hominum, *qui fidem, quam ſuſceperant, loquendo pariter, & ſcribendo, non ſine magna deſiderij intentione ſignificabant*, &c. Clamores Diabolo graues admodum, quibus excitatus ad inuidiam, ad ſæuitiam. *Ac ſi dicat*, ſic Rupertus: *Ille quidem funeſtus Draco mulieris parturientis excitatus clamoribus, ſtabat ante illam attentus*, &c. *lib. 7. in Apoc.* Profectò

Vrentur Diabolum laudes. Dei laudes, hominúmque voces Diabolo graues ſunt, qui aula, & ara colebatur. Nec Holophernes alium ab Aſſyrio Deum eſſe patitur; hæc enim occaſio Betbuliæ obſidendæ *cap. 6. n. 2.* vnde ille ad Achiorem: *vt oſtendam tibi, quòd non eſt Deus, niſi Nabuchodonoſor*, &c. Nec Diabolum vrgent ad ſæuiendum, niſi voces Eccleſiæ de fide, ac religione; quæ ſcilicet, *clamabat parturiens*, &c.

4\. Ibat hæc virgo Deo ſacta, & buccis plenis clamitabat, quid ſentiret, quid vellet de Magno Deo. Sed, *Vocaui*, (inquit) *& non reſpondit mihi*, &c. *Cant. 5. n. 6.* Clamores ſunt Eccleſiæ, quæ ſuum dicit Chriſtum, & ſuum canit Deum pleno Senatu, plenóque foro. Non *Cant. 5. n. 6. & 7.* id Diabolus patitur: gentes excitat immanitatis barbaræ, & Reges poteſtatis maximæ, qui virginem malè habeant. Nam textus eſt

Diuexant Dei ſcholam piè tonantem reges, ac Dæmones. num. 7. *Inuenerunt me cuſtodes, qui circumeunt ciuitatem; percuſſerunt me, & vulnerauerunt me*, &c. Cuſtodes Theodoretus eſſe voluit, Reges, & Conſules, cùm Prætorum turba reliqua, vtpote qui ſactam Dei ſcholam tonantem piè, ac docentem latè diuexauerint. *Martyres enim ardentes ſpiritus deſiderio, & vbi gentium illum ad extremos vſque terrarum terminos prædicantes, haſce ærumnas pertulerunt*, &c. Hæc à Theodoreto. Vbi Deum Dei homines piè debuccinant, tumet Diabolus, indignatur, furit, debacchatur, excitata Regum, ac iudicum diritate. Non poteſt Diabolus ferro petere Dei virginem, Betbuliamque myſticam; *Attamen Draco iſte, quod natura non habet, arte maligna ſibi aſſumpſit, ſcilicet gladios Regum, & Imperatorum, ſecures Conſulum, carceres Iudicum*, &c. ait Rupertus *lib. 7. in Apoc.*

5\. Quæro ego, cur fumo obducitur Dei aula, & mouentur cardines à poſt voces, ac laudes maieſtatis Auguſtiſſimæ? Aderant Angeli, *& clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus exercituum; plena eſt omnis terra gloria eius*, &c. Apud Iſaiam *cap. 6. n. 3.* ſignant Angeli magiſtros optimos, qui Deum Regum Regem, ac Dominum commendant liberè. Sed tonante Magiſtrorum ſenatu, *commota ſunt ſuperliminaria, & domus repleta eſt fumo*, &c. *n. 4.* certè Dei laudes fumum excitarunt inuidiæ; qua Diabolus Regum furores accendit, & Pontificum vires mouet aduersùs Eccleſiam Deique domum: quod Rupertus expendit lib. 1. in Iſaiam c. 29.

Iſa. 6. num. 3. & 4.

Pulchrum ſequitur Momus inuidia. *Zelo concitati ſunt Principes Sacerdotum, commota ſunt hæc ſuperliminaria, pro audita Trinitatis gloria, & manus iniecerunt, vt concluderent ora clamantium*, &c. Illud Rupertus premit, quod Pontifex, & Sacerdotes reliqui Apoſtolis imperarunt, Act. 4. n. 18. *Denuntiauerunt, ne omnino loquerentur*, &c. Sed tantus belli furor aduersùs Chriſti ſcholam vnde natus, quòd Hebræus arderet inuidia, & extabeſceret. *Commota ſunt ſuperliminaria, & domus, non iam Domini, impleta eſt fumo inuidiæ*, &c. ſic Rupertus habet. Cur tamen Diabolo non dolerent oculi, cùm videret Chriſtum toto terrarum orbe honoratum, ſe autem, atque exactum longè? Pulchra videri ſi les ſolet, ac religio, hominibus ſani cerebri: vnde anſam capit inſanus blatero, vt carpat, vt premat, quidquid offendit. Nec id miratur Clemens Alex. lib. 7. Stromat. cap. 8. *Vt in veritate ſeminentur hæreſes*, ex 1. ad Corinth. cap. 11. num. 19. *vt in frumento zizania*, ex Matth. c. 13. num. 25. *propheticè dictum eſt à Domino; huius autem cauſa eſt, quòd quidquid eſt pulchrum, Momus ſequitur*, &c.

Act. 4. n. 18.

Nec ceſſat à bello mouendo, vrgendóque hoſtis Diabolus; ſed quo propetantiùs ſuam ad metam mundus abit, eo grauiùs ſænit hoſtis. Et hæc bono dolent Angelo, Apoc. c. 12. num. 12. *Væ* (inquit) *væ terræ, & mari, quia deſcendit Diabolus ad vos, habens iram magnam; ſciens, quia modicum tempus habet*, &c. Itaque à temporis anguſtiis vires cogit, ne qua non fremat ſæuitia in Dei homines. *Conſiderat quàm iuxta ſit, vt licentiam nequiſſimæ libertatis amittat, & quantum breuitate temporis anguſtatur, tantum multiplicitate crudelitatis expenditur*, &c. Hæc Magnus Gregor. *lib. 41. in Iob cap. 1.* Cur verò pati grauiter bonos homines Deus patitur, ac diuexari malè Eccleſiam vniuerſam, non vna eſt ratio. In hoc argumento eſt Tertulliani Scorpiacum. Adeas, voluas. Interim placet Chryſoſtomus *tom. 3. ad ſerm. de Pentecoſt.* Docet Antiſtes ſinere Deum, vt Diabolus impunè tundat Eccleſiam, *vt virtutem eius oſtendat*, &c. & verò, magna in bello virtus eſt, cùm fides impugnatur, & perſtat Eccleſia. Vel Seneca id probat agitandum à bono Duce, parte, Magiſtro. ſcilicet exercendum aduerſis militem; dutandum re auguſta puerum, vrgendum libris voluendis Philoſophum; ne iaceant animo concepta virtutum ſemina. *Marcet enim virtus ſine aduerſario*, &c. *ad 1. de prouident. c. 2.* Laudat Tertullianus eo nomine carceres, ſcorpiones, cruces, & acerbitatum machinas reliquas lib. ad Martyr. c. 3. *Quia virtus duritia extruitur, mollitia deſtruitur*, &c. Premat igitur Holophernes Betbuliam, Diabolus Eccleſiam Dei Virginem: ab vtroque tentata virtus, quantum valeat ad hoſtem atcendum, oſtentabit patientia. 6.

Apoc. 12. n. 12.

Vrgetur Diabolus ad ſæuiendum temporis breuitate.

Firmatur aduerſis virtus.

Num. 2. Erant autem pedites bellatorum centum viginti millia, & equites viginti duo millia; & abducti fuerant de prouinciis, & vrbibus vniuerſæ iuuentutis.

Commentarius.

ACcedunt ab Aſſyria milites, & opes augent militares. Adueniunt in ſupplementum homines è locis malè ſubiugatis auxiliares. Cùm tamen tutum non eſſet, rem geri copiis alienis, per vim, ac ſeruitutem acerbè domitis; addita duodecim millibus equitum decem millia. In quibus videas florem iuuentutis Aſſyriæ. *Ex prouinciis* (inquit) 5.

& vrbibus vniuerſa iuuentutis, &c. Bella ad bellum ætas,vbi corpus annis integrum, viribuſque validum eſt,ex præſcripto Romanæ militiæ, quæ milites deligit ab annis ſeptemdecim. Probat id Lipſius *lib.* 1. *Dial.* 2. *& lib.* 5. *ciu.doctr. cap.* 12. Certò Vegetius *lib.* 1. *cap.* 7. monet ſeriò deligendos eſſe delectores militum, quibus anni ſeptemdecim vires ſufficiant militares. *A magnis* (inquit) *viris diligentia magna eligi cures iuniores*, &c. Hæc, puto, eſt nota militum, quos probat Maro lib. 7.

Iuuenes bello gerundo habiles.

Ante vrbem pueri, & primæuo flore iuuentus
Exercentur equis, dormitántque in puluere currus.

Bona quidem ad militiæ labores; & quam laudat Horatius lib. 3. Od. 2.

Anguſtam amicè pauperiem pati
Robuſtus acri militia puer
Condiſcat, &c.

Nec morem ſilet Silius Romanæ diſciplinæ *lib.* 1. vbi delectum probat militum. *Pubeſcit miles caſtris*, &c. Hoſce ego milites rectè dixerim pulſoa Matris, quos à Saule delectos video 1. *Reg.cap.*14. *num.* 52. Hominem enim vocat *aptum ad prælium*,&c. Græco textu, *υἱὸν δυνάμεως*, *filium virtutis*, &c. Quaſi innuat ætatem militarem eſſe iuuenilem, & paternis adhuc ſacris actam. Hebraicè habes in loco בן חיל *Ben Chail*, & ſonat bene, *Filium exercitus*. Vrget, vt natus in caſtris puer militiam hauſerit a pueritia. Et hæc adulatores ſumpſere, vt laudarent Caligulam, apud Sueton.cap.8.

1. Reg. 14. n. 52.

Martem ſpirat miles, qui à pueritia bellare didicit.

In caſtris natus patriis nutritus in armis,
Iam deſignati Principis omen erat.

Ætatem non præfinit Theodericus, nec ad militiam,nec ad politicam mandam;vtramque fortunam dotes ſibi parent, ius eſt. Baionem Princeps monet lib. 1. Epiſt. 38. *Gothis* (inquit) *ætatem legitimam virtus facit*, &c. Cur enim arces à politicis, quos ab armis tractandis non abigis, ſi valent iuuenes in vtramque partem?

6\. Petis, cur à pueritia coli Martem conueniat? Ad litem benè Theodericus *lib.* 1. *Epiſt.* 34. Laudat inibi iuuentutem vti habilem armis tractandis, & addit, *Producite iuuenes in Martiam diſciplinam; nam, quod in iuuentute non diſcitur, in matura ætate neſcitur*,&c. Verè ad rem. Diſcunt iuuenes facilè,quod retinent veterani milites: quidquid enim annis rudioribus ediſcis, non dediſcas facilè æuo grandiori. Inde Vegetius iuniores bello deligendos curat lib. 1. cap. 4. *Non enim tantum celeriùs, ſed & perfectiùs imbibuntur, quæ diſcuntur à pueris*, &c. Scio pueros à Perſis inſtitutos, equitare, ſagittas iacere: id verò? *A quinquennio ad vigeſimum vſque ætatis annum*,&c. quod tradit Herodotus *lib.* 1. Laudo legem Perſicam, ſi quid enim Maro canit,

Pueritia ad artem diſcendam nata.

Adeo in teneris conſueſcere multum eſt,&c.

2. *Georg.* Vrget conſuetudo in vtramque partem quod a Chryſoſtomo habeo. *Conſuetudinis enim vis & in bonis & in malis magna*, &c. *Hom.* 36. *ad pop.* Cauſam addit Sineſius *Epiſt.* 44. vbi mordet vitium; *ὅτι τὸ πάθος αὐτοῖς γέγονε φύσις*, *Eo quòd vitium in naturam tranſit*,

Conſuetudo eſt natura altera.

&c. Hæc Aſſyrio ratio, vt milites cogeret, *vniuerſæ iuuentutis*,&c.

Video abundare copiis exercitum Aſſyrium; an, vt eo copiarum genere Holophernes perterrefaceret Bethulienſes, ageretque in deditionem? Id ego puto. Licèt moris fuerit barbari exercitum parare, legionibus quamplurimis, ad commendationem Maieſtatis Regiæ. Hoc morbo laborabat Arphaxadus ſuperbè tumens cap. 1. num. 4. *& gloriabatur, quaſi potens in potentia exercitus ſui*, &c. Nónne gloriatum plenus erat, qui Sennacheribum commendabat ab equitum, peditumque apparatu Rabſaces? *Quo* (inquit) *modo poteſtis reſiſtere ante vnum ſatrapam de ſeruis Domini mei minimis*, &c. 4. *Reg.cap.* 18. *num.* 24. Xerxen eo morſu carpit Iuſtinus lib. 2. *Ipſe* (inquit) *primus in fuga, poſtremus ſemper in prælio viſus eſt: in periculis timidus, ſicubi metus abeſſet, inflatus. Denique ante experimentum belli, fiducia virium, veluti naturæ ipſius dominus, & montes in planum deducebat*,&c. Iactant Reges glorioſè quid poſſint magno exercitu: & inde ſuam penſitant gloriam: quod in Aſſyrio video; addita enim equitum decem millia, *præter præparationes virorum, quos occupauerat captiuitas*,&c. 7.

4 Reg. 18. n. 24.

Niſi mauis, additam militum manum conueniſſe facilè ad malè agendum. Ibat Holophernes, belli furore concepto, aduersùs homines, Deóque; iuſſus, ne parceret; ibat aduersùs Hebræum Deo charum populum infelix celebri Holophernes. Ducit malus, non trahit, malos homines, qui ſuapte natura ad flagitium prouolant: de quibus textus, *& abducti fuerant*,&c. Facilè enim malus malos allicit ad improbum facinus. Luget id Dauid ac dolet Pſalm. 2. num. 1. *Quare* (inquit) *fremuerunt Gentes*, &c. & addit Vates num. 2. *Adſtiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum, aduersùs Dominum, & aduersùs Chriſtum eius*, &c. Herodem carpit Dauid, Pilatum mordet, & ſenatum pulſat Iudaicum; ſi quid Petrus videt *Act. cap.* 4. *num.* 25. Sed quæ nam vox hæc à Vate? *Lugentis eſt, & accuſantis dementiam*,&c. ait Theodoretus. Luget Dauid, quod manu manum citò fricarent homines, & vno ad ſæuum facinus abirent animo. *Sunt etiam in vitiis pares animi*,&c. ait Leo *ſerm.* 6. *de Natiuit.* Quis neſcit latrones Attabam, & Numenium bene conuenire? Facile improbum ducit improbus, & adulterum trahit adulter: vtpote qui eodem ferantur genio, & eodem viuant aſtro. *Magna inter molles concordia*,&c. & vitium eſt quod ſua pungit ſatyra Iuuen. Duplex è loco ducitur admonitio, & quòd à pueris ineunda virtutis via eſt; cùm Holophernes delectum fecerit, *vniuerſæ iuuentutis*, &c. & quòd improbus cum improbo conueniat, ad quamcumque improbitatem, vno (quod aiunt) animo: cùm mali Ducem Holophernem ſequerentur facilè, & homines, *quos occupauerat captiuitas*, &c. Illud ergo expendo 8.

Malus malum ſequitur facilè.

Pſ. 2. n. 1 & 2.

In vitiis & hoſtes ſunt concordes.

Parænet. IV.

Males malis aggregari citò ad flagitium.

1. CОrrupto hominum affectu, vitiatóque naturæ genio, facilè malus malum ſibi aggregat, hominem ſcilicet vno, & eodem tritum ludo. Nam mali natura molles aperit aditus, & morum congruentia vim habet attrahendi. Proindéque ſi quis malè agit, faciles parat affines ſcelerum; qui bene conueniunt, citò aduolant, & latè adiuuant. *Ecce mulier vna* (apud Zachariam) *ſedens in medio amphora*, &c. *cap.6 n.7*. Nota hæc Angelo mulier eſt; *& dixit: Hæc eſt impietas*, &c. *num* 8. ſed vbi obtinet impietas, ac dominatur, non poteſt non allicere mulieres notæ impietatis. *Ecce mulieres egredientes, & habebant alas, quaſi alas milui, & leuauerunt amphoram*, &c. *num. 9*. Citò aduolant mulieres ad alendam impietatem, quæ miluum alis myſticum referunt, *ſuperbiam, quaſi Diaboli*, &c. ait Rupertus *lib. 2*. Quo enim aduolent infames vitio mulieres, niſi ad impietatem adiuuandam? *& leuauerunt amphoram*, &c. Vna malis voluntas eſt malè agendi; quid mirum, ſi facilè conueniant pares vitio, qui pares ſunt animo?

Zach. 6. n. 7. 8. & 9.

Facilè conueniunt mali ſocij.

2. Negat Petrus Magiſtrum Deum ſemel, & iterum. bene textus habet; negat tertiò diſcipulus: variant Hiſtorici. Nam apud Lucam vnus eſt ſeruus, qui Petrum vrget. *Alius quidam affirmabat*, &c. *Luc.* 22. *num.* 59. Nec Ioannes à Luca diſſidet *cap.* 18. *num.* 26. ſed addit ſeruum Malci cognatum eſſe. Aliter Matthæus rem perſequitur cap. 26. num. 73. *Poſt puſillum* (inquit) *acceſſerunt qui ſtabant, & dixerunt Petro*, &c. Matthæo Marcus hæret *cap. 14. n. 70*. Vnde hæc rerum varietas eſt; an quod Matthæus ait, Lucas negat? id ego pernego: ſed quod vnus ſeruus facit ad Petrum vrgendum, probant reliqui. Et hæc à Ianſenio ad Luc. cit. *Maximè cùm in tam vnanimi malorum conſortio, quidquid vnus ageret, omnium fieret nomine*, &c. Tanta eſt malis hominibus in malum conſenſio, vt quod vnus velit, velint reliqui; & quod volunt plurimi, vnus tantùm homo velle dicatur. Quid ſi vnus primò ſeruus Petrum agitat rogatu improbo, deinde homines alij ſuam addunt manum? non abs re abierit, qui id aſſerat, cum Maldonato. *Credendum eſt* (inquit) *cognato illo ſeruo incipiente, alios ſubſecutos fuiſſe*, &c. Neque enim difficile eſt malos malo aggregari, maximè vt alium premant hominem. Video Iudam malè de Magdalena cogitaſſe, ac dixiſſe, cùm Magiſtrum mulier vnguento perfunderet Ioann. 12. n. 4. *Dixit ergo vnus ex diſcipulis eius Iudas Iſcariotes*, &c. ſed Matthæus omnes omnino diſcipulos ea re indignatos eſſe tradit cap. 25. num. 8. *Videntes* (inquit) *diſcipuli indignati ſunt*, &c. An in loco textus fallit? nemo id ſanæ mentis aſſerat: ſed Iuda aduerſùs mulierem duce, reliquos inde Apoſtolos facilè irritatos eſſe. Quod Lyra monet. *Si fortè aliqui murmurauerunt, fuerunt à Iuda incitati*, &c. Hæc Lyra ſub dubio. Nam poteſt in loco *σύλληψις* eſſe; vt notat Hieronymus. Quod placet, illud eſt, facile homines ad malè agendum conuenire, conuolare.

Luc. 22. n. 59.

Matth. 26. n. 73.

Improbis facilè placet improbus.

Ioan. 12. n. 4.

Matth. 25. n. 8.

Cito boni trahit malus in flagitium.

3. Samariam premebat Syrus, bello continuo: patet ex 3. *Reg. cap.* 20. *num.* 1. *cap.* 22. *num.* 31. ex 4. *Reg. cap.* 5. *num.* 2. *cap.* 6. *num* 8. *&* 24 *cap.* 8. *num.* 12. *cap.* 13. *num.* 3. Quo facit Amos *cap.* 1. *num.* 3. vbi Deus Samariam tuetur aduerſùs hoſtem Syrum. *Et conteram vectem Damaſci*, &c. ait *Dominus exercituum*, n. 5. ſed ad obſidendam, opprimendámque Ieroſolymam facilè hoſtes conueniunt, citò aduolant. Iſ. c. 7. n. 1. *Aſcendit Raſin Rex Syriæ, & Phacee Rex Iſrael in Ieruſalem*, &c. ſcilicet, inito conſilio Reges, etſi hoſtes, ludum vrgent: quæ vna malis hominibus voluptas eſt, vt ægrè faciant hominibus reliquis. Hoſce Reges Deus titiones vocat, *n.* 4 & metum auertit. *Noli* (inquit) *timere à duabus caudis titionum fumigantium*, &c. Vno, eodémque nomine titiones appellantur, qui vno, & eodem conſilio Ieroſolymam aggrediuntur: vnus, & alter genio vitiato titio eſt; & quibus vnum eſt nomen, vna in Ieroſolymam eſt inuidia, & à Ieroſolymis vna eſt diuidia. Conueniunt Reges facilè morum congruentia.

Amos 1. n. 5.

Iſ. 7. n. 1. & 4.

Concordant in ſanctitam diſcordes Reges.

Vnum eſt nomen quibus vnum eſt vitium.

4. Conuenit bene Senatus, populúſque ſanguinarius cum viro ſanguinario. Magno flagrat ſtudio gens Hebræa, vt Barabbam à cruce abigat, Chriſtum verò ad crucem adigat. Noſti certò, quis nam in homines Chriſtus fuerit, ſcilicet, *qui pertranſiit bene faciendo, & ſanando omnes*, &c. *Act. cap.* 10 *num.* 38. Noſti deinde, quis nam ſuos in ciues Barabbas fuerit: *qui erat propter homicidium miſſus in carcerem*, &c. *Luc. cap.* 23. *num.* 19. ſæuum adeò hominem gens Hebræa vita donatum voluit. *Tolle hunc*, (inquit) *& dimitte nobis Barabbam*, &c. *num.* 18. ſed mirum id non eſt. *Diligebant enim ſui ſimilem*, &c. ait Theophylactus. Et qui Magiſtri Dei necem anhelabant, necis anhelantem hominem tuebantur, eóque trahebat morum congruentia. Sic malis hominibus conuenit, & feris animantibus. Vide Ieroſolymis ſedem eſſe hominum, ac belluarum, imò Dæmonum Iſ. cap. 34. num. 13. *Erit cubile Draconum, & paſcua ſtruthionum; & occurrent Dæmonia onocentauris*, &c. In onocentauris agnoſco vlulas; quod ex Hebræa ſchola patet. Non tamen in loco deſunt homines, etſi Vates id negare videtur n. 12. *Nobiles eius non erunt ibi, Regem potius inuocabunt*, &c. quod ego interpretor de extincta nomenclatura, non de hominibus ablegatis. Itane Ieroſolymis belluarum, ac Dæmonum ſedes erunt? vbi Sacerdotum Principes, Iudicum ſenatus, & Senatorum curia? ſed facilè conueniunt, quibus vna viuendi lex, & voluptas eſt, ait Athanaſius. *Morum ſimilitudine conſuetudinem habent*, &c. *ad tract. de Cruce*. & quidem, non diſſident vicis, qui non diſſident vitiis: erant Ieroſolymis Sacerdotes, ac ſenatores, fallaces, vti Dracones; impudentes, vti ſtruthiones; rapaces, vti onocentauri; improbi, vti Dæmones; quid mirum, ſi bene conueniant in hac cauea? *Morum ſimilitudine conſuetudinem habent*, &c. Miror ego cur haſce feras, quaſi Deas, aris erectis non coluerint homines! Iouem Reges, Martem Duces, fures Mercurium, & molles homines Venerem coluere, communi placito. Quod quiſque malè cupit, id probat in aliis: ac ne ſolus peccet, ſo-

Act. 10. n. 38.

Luc. 23. n. 19. & 18.

Diligunt homines ſui ſimiles congerrones.

Iſ. 34. n. 13. & 12.

Facile conueniunt, quibus vna viuendi lex eſt.

cios peccati laudat affectu lenocinante. quod Orat. 1. notat Athanaſius. *Ex vitiis (inquit) ſuis occaſione ſumpta libidinem indigetantes adorabant*, &c. Tanta eſt hominum conſenſio ex morum congruentia. Quid igitur non conueniant Aſſyrius, & Ammonites, conſilio inito; & manu exerta ad Bethuliam obſidendam, & opprimendam, ſi pares ſunt animo homines ad malè agendum? Conſtabunt pertinaces, niſi Deus concordes malè homines diſſipaverit; quibus vna ad peccandum voluntas, & voluptas eſt.

Moribus pares homines tenentur turpes morti.

5. Vt malum Deus à malo diuidat, colloquendi tollit commercium, *vt non audiat vnuſquiſque vocem proximi ſui*, &c. Gen. cap. 11. num 7. *Erat quidem terra vnius labii*, &c. n. 1. quo textu, ait Philo, *ſignificari dicimus magnorum malorum conſonantiam*, &c. *ad lib. de confuſ. ling.* Neceſſe erat vt alij in partem abirent aliam; *atque ita diuiſit eos Dominus*, &c. n. 8. Ne qua ex ſermonis commercio eſſet occaſio peccandi laté (?) Philo docet. *Qua linguarum confuſio vocatur, in peccatorum remedium adhibita dicitur; ne communicato conſilio crimen fieret publicum*, &c. ſcilicet, nemo eſſet in tanto hominum conuentu, qui ſuam non daret operam, vt cœlum ipſum peteret ſtultitia; niſi Deus malum a malo hominem diſtraheret. An hæc à Deo medicina ſcelerum? *Quando diuidebat Altiſſimus Gentes, quando ſeparabat filios Adam*, &c. *Deut. cap. 32. num* 8. Certè hac vna hominum diuidia, vt alij abirent aliò, nec vna eſſet omnibus colloquendi ratio, obſtructa peccandi occaſio eſt, ait Philo ad lib de Noë. *Quos Adæ filios, id eſt, terræ filios nominat, cùm non poſſent rectè rationis ductum ſequi, diuidebat ſeparabat*, &c. Sciebat Deus peccantes homines concordia ſceleri, diſcordiaque dilabi; diſſipat in partes varias, aditu ad peccandum obſtructo. Si hæc in caſtris Aſſyrius obtineret diuidia, non cogeret Holophernes, & Aſſyrios milites, *& quos occupauerat captiuitas*, &c. vtroſque tamen homines *vniuerſæ iuuentutis*, &c. Vnde habeo

Gen. 11. n. 7. & 8. Conſonant infames vitiis homines.

Fouentur vitia morum conſenſu.

Deut. 32. n. 8.

Scelerum medicina eſt peccatorum diuidia.

PARÆNET. V.

Virtutem à teneris colendam eſſe.

1. *SVrgant pueri, & ludant*, &c. ait Abnerus 2. *Reg.* 2. *num.* 14. & textus eſt de ludo militari, quo teruntur pueri, vt virtutem à teneris hauſtam exerant æuo grandiori Martes, ac Hercules: Taurum enim ferat æuo maior, qui ætate minor tulit vitulum. Placet hominem à teneris vnguiculis exerceri ad virtutem explicandam, cùm ægrè etadatur animo quidquid anni rudes excipiunt. Vrget Deus, vt Vates filio nomen imponat virtutis maſculæ. *Voca (inquit) nomen eius: Accelera ſpolia detrahere*, &c. *Iſa. cap.* 8 *n.* 3. quo textu inſinuat Pater Deus Chriſtum habiturum iuuentum hominem cum legionibus Dæmonum pugnaturum benè; ſpoliis detractis rerum plurimarum Cur Deus id prælenſerit, ac prænuntiauerit, in proximo eſt. *Antequam ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrem ſuam, auferetur fortitudo Damaſci*, &c. n. 4. Ac ſi velit, virtutem in viro maſculam non eſſe, quam à teneris non hauſerit, non coluerit. Teratur puer, & ludo militari vitam agat, neceſſe eſt, ſi virum agere velit ſtrenuum. Tyrocinium bellicum à puero, augurium eſt viri fortiſſimi. Experimento didicit bonus David obſtinari latè animos hominum, qui labores militares ſuſcipiunt à pueritia. Canit Vates ſeſe cum hoſte improbo depugnaſſe, *ad Pſal.* 128 nec pugna cecidiſſe num. 2. *Etenim non potuerunt mihi*, &c. Sed addit ſe à pueritiæ ludo tritum, vt benè pugnaret; impugnatus grauiter. *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea*, &c. Hebraicè מנעורי *Minneburai, à pueritia mea*, &c. Hoſtis omnino improbus, qui nec a puero abſtinet, miles omnino promptus, qui à pueritia pugnam init. *Non otioſa virtus viri religioſi eſt*, &c. ait Zeno Martyr *ad Pſ. citat.* ſcilicet, quæ ab infantia ad ſenectutem vſque progreditur. Cur non vincat miles, qui tam citò, quam benè pugnat; vt quid poſſit aduerſùs hoſtes, oſtendat virtus pugna continua: *etenim non potuerunt mihi*, &c. Vires alit puer ad virtutem explicandam congreſſu difficili, ſi conſueſcit à teneris.

2. Reg. 2. n. 14.

Iſa. 8. num. 3. & 5.

Ineunda à teneris victoria via.

Pſ. 128. n. 2.

Conſtat virtus à teneris hauſta.

2. Hoſ. 12. n. 3. Eò fortaſſe ſpectat Hoſeas *cap.* 12. *num* 3. vbi Iacobum, & fratrem committit, luctà celebrata. Hæc igitur Vates de Iacobo, *In vtero ſupplantauit fratrem ſuum; & in fortitudine ſua directus eſt cum Angelo*, &c. Conſtat ex *Gene. cap.* 25. *n.* 25. Iacobum, & fratrem, cùm laterent materno adhuc vtero, luctatos validè: vnde Iacobus, id verò eſt luctator à parte ductus. Conſtat deinde Iacobum cum Angelo colluctatum: *Ecce vir luctabatur cum eo*, &c. *Gen.* 32. *n.* 24. & hominem in lucta victorem fuiſſe; vnde Iacobo nomen a victoria inditum, n. 28. *Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael*, &c. Ptoluſerat infans cum infante luctatus ad luctam cum Angelo ineundam: & hæc occaſio, vt Hoſeas vtramque luctam in loco explicaret. Ac ſi vellet. Cur Angelum homo complexu non premeret, qui artem luctandi callebat ab infantia? iam tunc Iacobus cum fraterculo bene luctatus meditabatur luctam cum Angelo proceſſuram optimè. In ſententiam Theodoretus. *Plantam fratris tenens in lucem prodit, ut aliis futurum eſſet præſignificans*, &c. & quodnam hoc eſt rerum auſpicium ab infantia luctatrice? *Proceſſu temporis vir factus adeo vi ſuis exercitatione excelluit, vt cùm ſemel fratris timuiſſet aduentum, Deumque rogaſſet, non modo auxilium obtinuerit, verùm etiam viſus ſit ipſe ſibi luctari cum Deo, & victoriam reportare*, &c. Luctatus cum infantulo infantulus eam animo virtutem hauſit, vt grande aliquid æuo grandior auderet aduerſùs Angelum. Et hæc vna via eſt ad progreſſus virtutum reliquarum.

Geneſ. 32. n. 24. & 28.

Meliori à teneris ſi valeas, tunc præſta tempori.

3. Iſa. 11. n. 1. & 4. *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet*, &c. ait Iſaias *cap.* 11. *n.* 1. & ſermo eſt de Chriſto ob venuſtatem floſculo. quod volunt Hieronym. & Tertullian. *aduerſus Iud. cap.* 9. Puto ego florem ætatis ſignificatum in adoleſcentulo: qui tamen virtutum nominibus floruerit. *Et requieſcet ſuper eum Spiritus Domini*, &c. *num.* 2. Neque enim in virga, ſed in floſculo totus virtutum apparatus eſt. Si à teneris pulchellus iſte puer virtutem exerit, quid æuo grandior non conficiat,

Virtus à teneris hauſta pollentior vi floriom aui maiuſculi.

cùm virtus animo altè inſideat? pulchrè Vates de viro magno addit n 4. *Percutiet terram virga oris ſui*, &c. Martem omnino ſpirabit, vnóque ſpiritu d ffiabit, quidquid Ingratum eſt, quidquid improbum eſt. Hoc affectu iu-

Num. 3. n. 15. bet Deus Num. cap. 3. num. 15. *Numera filios Leui: omnem maſculum ab vno menſe*, &c. Monet hoc Dei ſerto Moyſes, quid à pueris Deus velit; ſcilicet, vt à teneris virtutem colant. *Qui enim Dei cultu conſecrandi ſunt, ab ipſis incunabulis inſtituendi ſunt*, &c ait Antiſtes Clarus. Proficit latè quidquid ſinis cunſueſcere; & virtus à teneris hauſta vnguiculis radices altè figit.

4. Scio ego hoc vnum viris magnis conſilium fuiſſe, vt cantionibus factis literas præfigerent alphabeticas; Dauid hac literarum

Pſ. 36. 110. 118. 144. Prou. cap 31. ſerie digerit *Pſal.* 36. 110. 118. 144. Parœmiaſtes ita conſtruit *cap.* 31. Ieremias non aliter ſuos concinnat threnos. An pueris aperta virtutum ſchola, non viris eſt? vtriſque ſuum Deus ludum aperit; ea tamen lege, vt elementares pueri à teneris meditentur amores vir-

Virtus à pueroductâ radices altè figit. tutum. *Quibus quaſi literis, & exordiis in Dei doctrina tenera adhuc, & lactentis quodammodo viri iuſti eruditur infantia*, &c. ſic Hieronymus *in præfat. ad lib. Reg.* Sugat puer cum nutricis lacte bonos mores; cum literis alphabeticis diſcat leges viuendi piè, & caſtè. Hoſce enim auditores cogit ſuam in ſcholam

Iſa. 28. n. 9. & 10. Magiſter Deus Iſa. cap. 28. num. 9. *Quem* (inquit) *docebit ſcientiam*, &c. Profectò ſcientiam ferendi laboris, ac doloris. Quod è Græco textu eruas. Deinde auditores laudat pueros, ſcilicet, *ablactatos à lacte, auulſos ab vberibus*, &c. Poſtquam ſuos factis Athenis alumnos

Pueri benè triti occurrere valent difficultatibus. inſtruxit Magiſter morum Deus; addit Vates, num. 10. *Manda, remanda*, &c. quod in mandatis dari velit, Græco textu explicat, θλῖψιν ἐπὶ θλῖψιν, *Tribulationem ſuper tribulationem*, &c. Acſi dicat, pueros bene tritos patientia laborum aſſidua, obſtinatè occurrere difficultatibus grauioribus; citius enim frangas, quàm flectas, qui rectè obduruere.

5. Grata hæc Deo ætas, ſi virtutem à teneris concipit; & hoc aſpectu laudat Sapiens amores gentis caſtæ. *Adoleſcentulæ* (inquit)

Cant. 1. n. 2. *dilexerunt te nimis*, &c. *Cant. cap.* 1. *num.* 2. Multum ſapiens tribuit adoleſcentulis, qui haſce virgines Dei amantes laudat: ſed iure id ſummo factum, ait Bernard. ſer. 14. *Cui ſo-*

Gratificatur Deo virtus à teneris culta. *tame feliciùs, quantò maturius deuouerunt*, &c. Felicitas verò harunce virginum ſita eſt in celeritate obſequendi, vtpote quæ ab annis teneris Deum amauerint, ac coluerint. Sciebat Ioannes gratè ſe Deo facturum, ſi feſtinaret

Luc. 1 n 41. in obſequium: *exultauit infans in vtero*, &c. *Luc. cap.* 1. *num.* 41. Materno clauſus vtero Chriſtum ſalutat geſtu, ſaltu, *vt minori adhuc Domino ſui officij valeat exhibere primitias*, &c. ſic Bernard. *Hom.* 4. *de laud. Virgin.* Offi-

Feſtinat Ioannes ad obſequium. cio quidem ſuo defungi voluit, qui à Deo erat legatus ad Chriſtum prodicendum, idque à teneris aggreditur, gratum Deo obſequium. Quo Ioſephus honores ſibi magnos peperit. Ægyptum adeas, & aulam Regiam, inibi videbis hominem Regis continuum, Regíque

Gen. 41. n. 4. & 37. n. 2. Proregem. Ad Gen. 41 num. 4. *Vno tantum regni ſolio te præcedam*, &c ait Pharao. Multis quidem virtutum nominibus potuit Ioſephus ſedem altè erectam occupare, ſcilicet patientia, qua fratrum morſus graues, carceriſque turpes ſordes tulit. *Gen. cap.* 37. *n.* 4. *cap* 39. *num.* 20. Deinde pudicitia, qua heram à ſe improbam caſte repulit *num.* 8. Tandem prudentia, qua famem publicè leuandam curauit, frumento in ſeptennium collecto, *c.* 41. *num.* 33. Sed grata Deo ea virtus eſt, quæ à puero ſuſcepta adornauit hominem. Ioſephus enim, *cum ſedecim eſſet annorum adhuc puer, paſcebat gregem, accuſauitque fratres ſuos apud patrem ſuum*, &c. *Gen* 37. *num.* 2. Quod ad amorem virtutis pertinet, teſte Ruperto, *vt etiam* (inquit) *iuſtitiæ, & meriti mirari profeſſionem, quæ continuo ſubtexitur, vigilanter dictum eſt, adhuc puer*, &c. *lib.* 8. *in Gen. cap.* 19. Inde fa-

ctum, vt qui adhuc puer conceperat virtutem plurimam, ætate maior perciperet honorem plurimum Ægypti Prorex. quod innuit Peluſiotes lib. 2. Epiſt. 49. *Ne Ioſeph quidem gratia, regnum conſecutus eſt; multis enim virtutibus, cùm adhuc adoleſcens eſſet, ornatus, & inſtructus erat*, &c. — *Laus eſt virtutem à puero cultam eſſe.*

Honores meritis diſpenſat Deus, hominéſque honorat maximè, qui virtutem à teneris colendam eſſe putant. Quare monet Chryſoſtomus tractandos ſeuere pueros eſſe, Homil. 9 in 1. Epiſt. Timoth. cap. 2. *Si* (inquit) *ab ipſis ſtatim initiis, atque à prima ætate, leges optimas impoſuerimus, minimè poſthac laborabimus: verùm conſuetudo ipſa virtutis in legem tranſibit*, &c. Chryſoſtomo hæret Baſilius, vrgétque morum Præfectos, vt pueros adigant ad ſanctitatem. In lib. Reg. diſput. reſponſ. 15. *Quam orbem animus dum tener eſt, & riu cera, quæ impreſſas in ſe formas quaſcunque faciliimè recipit, molliſſimè cedit, conſtitim ab ipſis ſoniſſio, omni rerum bonarum imbui exercitatione debet. Quo videlicet, pietati iam ab ineunte ætate aſſuetus curſu vtatur faciliori, cùm & ratio, quid expendat, admoneat, & ad id aſſequendum facilitatem præſtet conſuetudo*, &c. exceptum puto documentum ab ſchola militari. Vnde prudens admodum Holophernes vires collegit, delectu inito, *vniuerſa iuuentutis.* — *Honorem virtus parit.* — *Virtus à teneris ducta facilè procedit.*

Num. 3. Omnes parauerunt ſe pariter ad pugnam contra filios Iſrael, & venerunt per crepidinem montis vſque ad apicem, &c.

Commentarius.

9. NOn diſſidet in Hebræo oppugnando miles, etſi tam linguis varius, quàm militat armis, ſuam parat manum, & præſtat operam Holophernis ductu, nutu. Iubet Imperator, vt montem licèt aſcenſu difficilem miles petat, *n.* 2. nemo cunctatur; ſed capto latè circuitu ad iugum montis ſummum, vbi ſita Bethulia, tandem euadunt milites, *& venerunt vſque ad apicem*, &c. *n.* 3. In tranſcurſu capta Belma eſt, & quod puto Abilina: occupatum deinde oppidum, *Chelmon*, Græcè, κυαμὼν, fortaſſe à fabis denominatum. nam κύαμος Græcis *faba* eſt. Scio inſulam mari Germanico fabariam Romanis di-

ctam

ctam: *à ſrugu ſimilitud ne ſponte pronenientis*, &c. ait Plinius *lib*.4. *cap*.15. Neque enim inſolens eſt, loca à rebus, quibus præſtant, appellati. Rhodum appellant Rhodienſes ἀπὸ τῶ ῥόδω, hoc eſt, *à roſa*; quæ in loco multa. Suſa Perſis, lilia, *ad* 2. *lib. Eſdr. cap*. 1. *n*. 1. ob liliorum copiam; quæ Hebræus vocat שושנים *Soſan.im*. Nemo neſcit Laurentum Latinis denominatum à lauro enata inibi. Sic Marò *lib*. 7. Salaciam noſtris hominibus vocstam à ſale multo, & bono. Vrbem Phœnices condunt; *quam à piſcium vbertate Sidona appellauerunt: nam piſcem Phœnices Sidon vocant*, &c. ſic Iuſtinus *lib*. 18. Quid igitur vetat Chelmon, ſiue κυαμῶν à fabis cognominatum eſſet? ſatis ad nomen affingendum rerum fortuna eſt, ſiue bona, ſiue mala. Illud noto appellatum à re vili oppidum: non ab aqua delicata, & quæ propè commendat fontem Bethuliæ, non à vi paſtionis optimæ; etſi Dothain proximo in agro eſſet, vbi greges paſcuntur egregiè; quod patet ea *Gen*. 37. *n*. 17. Sed inde patet morbus humanæ gentis, quæ & locis, & hominibus nomen indit potius à re vili, aduerſa, abſurda, quàm à bona fortuna.

Nomina à re ſepulchra.

10. Puteis effoſſis, rixatur cum Iſaaco Philiſthæus. Abit à loco Iſaacus, & puteum alterum à rixa, vocauit *calumniam*, &c. *Gen*. 26, *num* 20. alterum ab iniuria, appellauit *inimicitias*, &c. *num*. 21. quod ſolent homines, facit Iſaacus; nomen locis indit à re aduerſa, & abſurda. *Et vt perpetuò ſcirent poſteri hanc iniuſtitiam, nomen impoſuit puteo*, &c. ſic Chryſoſtomus *Hom*. 52. Potuit quidem puteos ab aqua delicata appellare; ſed humani morbi eſt rem à vitio potius, quàm virtute denominare. Locum, vbi Hebræus carnem cupit, & capit, bene Muyſes cognominat ab igne quo punita plebecula ea Ægypto aduentitia; id enim interpretes volunt eſſe vulgus promiſcuum *num*. 4. Num. cap. 11. num. 3. *vocauitque nomen loci illius, incenſio*, &c. Sed quem Moyſes à ſupplicio, populus à flagitio locum dicit, *vocatus eſt locus ille, ſepulchra concupiſcentiæ*, &c. *n*. 34. Nec exinceps appellatur *incenſio*; quod eruas è *cap*. 33. *num*. 16. vbi textus; *venerunt ad ſepulchra concupiſcentiæ*, &c. Puto ego placuiſſe hominibus nomen à flagitio additum, idque omnium fabulis circumferri; ac proinde abolitum omnino nomen aliud à ſupplicio inditum. Sic affectus homo quiſque eſt aduerſus homines alios, quos à mala citius, quàm à bona fortuna appellitare ſolet.

Gen. 26. n. 20. & 21.

Nomen à rebus malis, quàm à bona indunt homines.

Num. 11. n. 3. 34 & 33. n. 16.

11. Magiſtrum Simon lauta menſa excipit, Matth. cap. 26. num. 6. *Cum Ieſus eſſet in domo Simonis leproſi*, &c. Quid in loco monſtri eſt? Itane Magiſter cum viro malè ſano cibum capit, à quo lex ſacra arcet homines? ſed qui, lepra expurgata, ſanus eſt, adhuc notam retinet, & nomen abſurdum, apud homines reliquos. *Nomine priſtino permanente, vt virtus curantis appareat*, &c. ſic Hieronymus. Crederem facilè Hieronymo; niſi vitium eſſet hominum, vt homines alios vel à naturæ vitio denominent. An hoc aſpectu Medus Hebræo næuum ſeruituris impingit? aio. Erat Daniel in magnis viris apud Regem: quod patet ea cap. 6. num. 2. *E quibus Daniel vnus erat*, &c. Sed cùm Hebræus accuſaretur apud Regem, vna opponitur ſeruitus gentis captæ iuſto belli iure. *Daniel de filiis captiuitatis Iuda non curauit legem tuam*, &c. *num*. 13. Vatem non à vita, & ſapientia, nec à ſella curuli denominant; ſed à næuo ſeruituris denotant pertinaces accuſatores, vt vitium prodant humanæ improbitatis, quæ homines à mala fortuna cognitos eſſe curat. Scio dictum à Hieronymo, *vt maior ſit indignatio, dicunt eſſe captiuum*, &c. Sed vtroque affectu Danielem bello captum malignè vrgent; & vt Regem à captiuo contemptum grauiùs commoueant, & vt Vatem carpant à fortuna miſera. Nec laudem alienam ingerunt homines, vt non aggerant, ſi quid eſt notæ. Laudat Pincerna Ioſephum à ſapientia rerum plurimarum apud Pharaonem *Gen*. 41. *num*. 13. Cùm enim Ioſepho ſuum reus quiſque ſomnium denarraſſet, accepit, *quidquid* (inquit) *rei probauit euentus*, &c. ſed inter laudum cantiones, Hebræo næuos Pincerna inducit, à ſupplicio, & flagitio. *Erat ibi puer Hebræus, eiuſdem Ducis famulus*, &c. *num*. 12. Opponit ſordes carceris, & notas ſeruitutis malus homo, cùm ſapientiam laudat pueri, ne laudem, niſi morſu demutilatam puer ferat: quaſi notus bene Ioſephus non eſſet, niſi à mala fortuna dignoſceretur. Hæc vt vt apponerem, dedit Chelmon, ſiue κυαμῶν, à fabis denominatum oppidum.

Matt. 26. n. 6.

Gratificatur Deo, qui ſe à morbi pulſo vocatum velit.

Dan. 6. n. 2. & 13.

Grauior à vili manu eſt iniuria.

Gen. 41. n. 13. & 24.

Quod ſudant eſt alius obtrudunt homines.

Oppido igitur occupato, accingunt ſeſe milites, & Holophernis iuſſu, montem petunt aſcenſu aſperum, vrbémque acceſſu difficilem, *& venerunt vſque ad apicem*, &c. Eò tamen ducit virtus maſcula, & laudum immenſa cupido. *Non eſt ad aſtra mollis è terris via*, &c. monet Hercules: & vox eſt de gloria militari, qua homines fiunt humani Ioues. *Nec eſt ad magna aſcenſus facilis*, &c. ait Cyprianus *ad lib. de habitu virgin*. & ſermo eſt de cura benè, beatéque viuendi. Vtramque fortunam miſcet ille, qui laurum ſummo in iugo reponit; ſed quo formica reptat lentè, vt baccam ſibi carpat. Symbolum aperit Epigraphe, *ſed tendit in ardua virtus*, &c. Quo enim labore formica montem ſuperat, vt laurum capiat; eo & grauiori ſtudio, lauream miles, & gloriam bonus quiſque pariat ſibi oportet. Laboribus honores Dij vendunt. 12.

Labore, ac ſudore laurus parta.

Duplex è loco rerum eſt meditatio. Si Holophernes in Bethulia oppugnata oppugnat Dei Virginem? video, quo labore ſuam parant voluptatem peccantes homines. Vigilant, ſudant, algent, vt, quod volunt, tandem conficiant; ſiue ad concinnandam Venerem, ſiue ad honorem parandum voluntas ducat. *Vt enim cruciatus peccatis propoſitos omittamus*, (ait Chryſoſtomus) *plurimum in vitiis exequendis comperias ineſſe laboris*, &c. *ſerm*. 26. *ad pop*. Chryſoſtomo aſſentitur Seneca, virtutum commendans molles aditus lib. 2. de Ira, cap. 13. *Omnium* (inquit) *virtutum tutela facilior eſt: vitia magno conſtant*, &c. Fatentur id ingenuè peccantes homines; ſerò tamen ſapiunt, Sapient. cap. 5. num. 7. *Laſſati ſumus in via iniquitatis, & perditionis; ambulauimus vias difficiles*, &c. Græco textu habes ἐρήμους ἀβάτους, *ſolitudines difficiles*; ſcilicet, qui ſolitudines ineunt, errant locis vaſtis, ac per vepres, ſalebráſque feruntur. 13.

Magno conſtat improbitas.

Sap. 5. n. 7.

Hac

Hac via laborat Holophernes, ſi in Bethulia oppugnat Dei Virginem. Si verò gloriam captat militatem ex Bethuliæ expugnatæ video, quò loci pertendit, quid impendit operæ, quantum laborat, vt ſuperet; ducta enim in montem acie, *venerunt vſque ad apicem*, &c. Sed qui magnam ſibi venatur gloriam, laborat, vt paret, patitur, vt colliget. *Humilis & inertis eſt hominis tuta ſectari: per alta virtus ire ſolet*, &c. teſte Seneca *ad lib. de Provid. c. 5.* Quò, & qua non abit Ionathas, vt Philiſthæum perdat miſerè? *1. Reg. c. 14. n. 4.* Textus eſt de loco difficili. *Erant inter aſcenſus, per quos nitebatur Ionathas tranſire ad ſtationem Philiſtinorum, eminentes petræ*, &c. Quid igitur Ionathas? timet ne, cunctatur ne, an contrà audax abit? vt probet, quid virtus poſſit? textus eſt n. 13. *Aſcendit manibus, & pedibus reptans*, &c. Eo Deus vrget Heroe iuuenem quò virtus ducit. *Quid mirum (ait Seneca,) ſi dure generoſos animos Deus tentat? nunquam virtutis molle documentum eſt*, &c. *ad lib. de Provident. cap 4.*

Difficultates hauris virtus magna.

1. Reg. 14. n. 4. & 13.

4. Iuvat mihi illud ex verbo veteri vſurpare. *Si tanti vitrum, quanti margaritum?* Si tanto paratur impendio laurea virtutis bellicæ? quonam labore paranda eſt gloria virtutis Chriſtianæ? Sita in monte Bethulia Dei Virgo; locata in rupe virtus eſt, quo loci nemo perueniat, ſine labore, ac ſudore. *Arcta enim re vera, & anguſta eſt via Domini*, &c. addit Clemens Alex. *lib. 4. Strom. cap. 1.* Viam in hac via militatem agnoſco. Nec Deus legum ſcita induxit, niſi *vt militet in illis bonam militiam*, &c. Vrget Apoſtolus *1. ad Timoth. c. 1. n. 18.* Adeſt & vrget hoſtis Diabolus: quid gens Chriſtiana? [illegible] dus eſt, vt ingerat ſeueri teſſeram. *Militemus, laboremus.* Quid enim magnum ſine labore paratum? Et erit, qui ſedeat, nec magna cutietur; maſſa in ſinum condita? *Durus, & arduus limes eſt, qui tendit ad gloriam*, &c. ſcilicet ad apices bene, beatéque viuendi. Hæc Cyprianus *lib. cit.* Hac via Holophernes captat gloriam, captant & milites. *Et venerunt vſque ad apicem*, &c. Bethuliam quæ oppugnata Holophernes, ac milites ſignant hominem, qui labore improbo, fatigatuque grauiſſimo viam init ad peccandum. Vnde illud excerpas

Laborandum in virtute via.

Timoth. 1. n. 18.

PARÆNET. VI.

Viam peccandi facilem non eſſe.

1. Teritur, ac defatigant Aſſyrius, cum montem pertè aſcenſu difficili, Bethuliamque aggreditur, Dei virginem. Laborant, & ſudant, vt malè agant mali homines: & quidem improbitatem, Græcè πονηρίαν, deducit Græca ſchola ἀπὸ τοῦ πόνου, *a labore*, quaſi improbitas multum ab improbo laborem exigat. Obſeruat D. Chryſoſt. *Hom. 7. in Act.* πονηρὸς (inquit) *malus*, παρὰ τὸ πονεῖν, *à laborando eſt dictus; ſic Scriptura ſemper malitiam vocat laborem*, &c. Nam *Pſal. 9. n. 7.* ait Dauid: *Sub lingua eius labor, & dolor*, &c. Et malum pulſat hominem, qui linguæ vitio pungit homines alios, ſuo tamen labore, ac dolore. Nec à Græco Hebræus diſſidet. Nam *Pſ. 7. n. 15.* vrget Dauid hominem celebratæ improbita-

Improbitas à labore denominata.

Pſal. 9. n. 7. & 7. n. 15.

Velo, ſat Iudith.

tis. *Concepit dolorem, & peperit iniquitatem*, &c. In ipſo peccati conceptu, & peccandi conatu, dolet improbus, ac proinde ſcelus à dolore denominatur, ſcilicet עמל *Hhamal, dolor, & labor* eſt; à verbo עמל, *Hhamal* quod eſt, *laborare*; ſed metatheſi interpoſita, מעל, *Mahhal*, quod eſt *peccare* Ne quis neget peccantes homines in ipſo annisu peccandi laborare, ac dolere.

Quàm pertinax cupientibus hominibus labor eſt! Quibus ſe doloribus conficiunt, vt opes [illegible] fortunæ ſinu facili? *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli* &c. *1. ad Timoth. c. 6. n. 9* Inſinuat Apoſtolus appetentes rerũ homines in opibus congerendis, aſſeruandiſque laborare, ac defatigari peſſimè. *Qui pro opibus comparandis*, (ait Athanaſius) *periculis obruuntur*, &c. Tanta eſt cura fortunæ conciliandæ, vt frater fratrem, & natus [illegible] tundat, & trudat. Quid plura? *Inſeruerunt ſe doloribus multis*, &c. *n. 10.* quod Petrus Damiani ſic explicat. *Multis ſe doloribus inſerunt, dum propter lucra temporalia, a fœderabili [illegible] cem ſimultate reſiliunt*, &c. *lib. 1. Epiſt. 15. ad Alex. 2.* Cur tamen cupientes diuitiarum homines in ipſo paratæ fortunæ ſtudio non laborent? Non doleant? ſi opes, Deo Magiſtro, ſentes ſunt? Apud Matth. c. 13. n. 22. *Qui ſeminatus eſt (inquit) inter ſpinas, hic eſt, qui verbum audit; & ſollicitudo ſæculi iſtius, & fallacia diuitiarum, ſuffocant verbum*, &c. Explicat Magiſter inquiens transpungi homines grauiter, ac dolere, qui diuitiis parandis ſtudent; nec ab opibus colligendis abſtinere, etſi labor ſit, & dolor ingens. *Benè (inquit) inſeruerunt ſe doloribus multis; ſunt enim ſentibus ſimiles curæ diuitiarum, vt teſtatus eſt Dominus: quæ, vbi attigeris, innumeris aculeis manum cruentant, & doloribus angunt*, &c. Hæc Athanaſius *ad Epiſt. cit.* Si qua igitur lucelli ſpes affulget, curant homines, ac laborant, ne fluat è manibus; etſi per ſentes, ſalebraſque eundum ſit. Quonam curarum æſtu dolet, ac gemit diues ille, de quo Lucas agit c. 12. n. 17. *Cogitabat intra ſe, dicens: Quid faciam?* &c. Mordetur curarum ſtimulis diues improbus, vtpote qui in rebus congerendis quietem pati non poteſt; ſomnum intermittit, laborem non intermittit. Dolet, cùm gemit: *Quid faciam?* &c. Somnum interrumpit, qui ſumma nocte audit. *Hac nocte animam tuam repetunt à te*, &c. *n. 20.* Vide Maldonatus, *Diues (inquit) ille, vt fieri ſolet, noctu ſecũ [illegible], & varias voluebat cogitationes*, &c. Iuſta cupientibus hominibus crux eſt. quod notat Ambroſius ad lib. de Nabuthe c. 6. *Sæculo (inquit) diuitiis, non eſt, qui eum ſinat dormire*, &c. Quàm multis premitur curis, qui dulces non capit ſomnos: ea tamen viuẽdi ratio eſt cupidis hominibus. *Ac ne ipſe quidem Deus eum dormire permittit*, &c. quod addit Ambroſius. Verè magna laborum Ilias eſt, qui in cogendis, aſſeruandiſque diuitiis nec ſomni vices nouit. 2.

1. Timoth. 6. n. 9. & 10.

Diſſident fratres auaritia.

Matth. 13. n. 22.

Moleſta diuitiarum cura.

Luc. 12. n. 17. & 20.

Somnũ abrumpit diuitiarum cuſtodia.

Sed quale dolorum, ac laborum plauſtrum eſt hominibus ambientibus, quidquid in Reſp. grãde, ac dulce decos eſt! Cruces ferat, ac neces bibat facilè, quicumque honores cupit Reſp. modò cõtingat frui bona fortuna. Pri- 3.

matum affectabat fratres ſcholæ Apoſtolicæ. Marc.c.10. n.37. *Da nobis, vt vnus ad dexteram tuam, & alius ad ſiniſtram ſedeamus in gloria tua*, &c. Hæc fratrum vox, abſurda quidem, vt Magiſter notat; vrget tamen, *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibo?* &c. n.38. de Cruce, ac nece textus eſt, quod patet. Sed ad Magiſtri vocem reſpondent audaces nimiũ homines. *Poſſumus*, &c. n.39. Quid enim eſt mali, ac periculi, quod non ſubeant facilè appetentes honorum homines? *Spectantes ad id quod cupiunt, omnia facilè pollicentur*, &c. ait Theophylactus. Lis de Principatu, & ſpes erat; ad quamcumque fortunam triſtem, & acerbam reſponderent audaces, ac pertinaces ambitu homines: *poſſumus*, &c. Iconiſmum video ambientium ea in ſella, quam ſapiens aliè erectam voluit, & adornatam Leonibus fabrefactis. *Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem*, &c. 3. *Reg. cap.* 10. *n.* 18. Inde Princeps iura dabat populis, & lites ſoluebat, ſed per gradus Leones erant, quos inter aſcenſus ad ſellam aliè locatam, n. 20. *& duodecim* (inquit) *leunculi ſtantes ſuper gradus hinc, & inde*, &c. Aſpera, quod patet, via eſt, vtpote obſeſſa leonibus via ad ſellam prætoriam, ad honores maximos Rerump.; neque enim paruo conſtat ambitus. Sed oblata ſpe dominandi, audaces ambitu homines per lupos, ac Leones viam tentabunt ad honorum apices: multus quidem erit labor in magiſtratu ambiendo, ſed nullus erit metus in periculo ſubeundo, occurrant, licèt, *duodecim leunculi ſtantes hinc, & inde.*

Marc. 10. n. 37. 38. & 39.

Nullo ambientibus obſiſtit difficultas.

3. Reg. 10. n. 18. & 20.

4\. Vnum tamen ſcelus eſt, in quo patrando laborant homines plurimùm, ſudant, algent, ſcilicet, cùm libidinari volunt. Meretricem magno in mari Ioannes vider, *Apoc. cap.* 17. *num.* 3. demiratúrque rem abſurdam; ſed aduolat Angelus, & vrget, n. 7. *Quare miraris?* &c. Mulier hæc ſuo elogio eſt, *Mater fornicationum*, &c. *num.* 5. Nec terris tantùm, ſed & aquis obtinet meretrix, ac dominatur. *Quæ ſedet ſuper aquas multas*, &c. *n.* 2. Video meretricem multis affectam, maliſque modis. Quot enim tempeſtates magno in mari debacchantur, tot mulier atteritur laboribus, vt ſuis perfruatur delicijs; quippe *quæ ſedet ſuper aquas multas*, &c. Voluptas eſt, Venus eſt mari enata, *quæ dulcem curis miſcet amaritudinem*, &c. Nec meretricem prius fauo mulcet, quàm ſale pungat, tundat labore, & premat dolore. Verè quicumque libidinari conatur, terra marique laborat amoris impatiens. Neque enim paruo cõſtat voluptas, ſed multis, magniſque emitur laboribus, ac doloribus.

Apoc. 17. n. 3. 5. & 2.

Voluptates libidinantibus difficiles.

5\. Pingit poëtica Amorem iaculis obarmatum pulchrè. id, quod patet, & obſeruat Zeno Martyr *ad ſerm. de Fide.* Certè nulla eſt voluptas, quæ bellum non moueat? aut enim facit, aut arcet inimicum. *Quia illicitis ardoribus ſemper iunctus eſt gladius*, &c. Aic Zeno. Quot lites ſerit adulter? Quot rixas alit amaſius? Quot tumultus edit Cupido? Nec tantus debacchandi amor eſt, niſi quòd amaſius ſuam colit, & alit Venerem. *Quia illicitis ardoribus ſemper iunctus eſt gladius*, &c. *Recenſet Paulus, quæ ab amore inſano enaſcuntur* ſcelera. Ad Galat. cap. 5. num. 19. *Quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria*, &c. Bene hæc conueniunt. Sed cur addit Apoſtolus num. 20. *Inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ*, &c. Hæc ne ab amore improbo, vt amaſius, teſtatà inimicitia, contendat, iratuſque rixari velit? Inſinuat id Apoſtolus, & interpretatur Anſelmus optimè. *Ex his* (inquit) *omnibus apparet, quàm magnum ſit vitium fornicatio, de qua tot peſtes prodeunt*, &c. Velint iuuenes explere libidinem, videas pullos Veneris ferro obarmatos obambulare per vrbem, nocte ſolida; ſi quis occurrat, vt opportunitatem corrumpat explendæ libidinis, ferro aggredi, vi trudere, inter gladios, & ignes debacchari, imò ruere in ſui exitium. Et placet hæc tam ſæua rerum tempeſtas libidinantibus. Sed vna vrget Venus, quam expetunt dementes iuuenes. Ac proinde, *ex his omnibus apparet, quàm magnum ſit vitium fornicatio, de qua tot peſtes prodeunt*, &c. ſcitè ab amandi Magiſtro dictum, *militat omnis amans*, &c. cùm occaſiones captat voluptatis concinnandæ: nec poteſt nõ dolere grauiter, qui tam multis vrgetur difficultatibus.

Multa amaſio ad pugnandi occaſio.

Galat. 5. n. 19. & 20.

Militant amantes, quaſi amaſi.

Quare ius erat, vt Cupido lachrymis coleretur. Adeas Ezechielem, cap. 8. num. 14. *Ibi mulieres plangentes Adonidem*, &c. ſcilicet Amaſium Veneris. qui fato defunctus, iterum ad vitam rediit. Cur ſcio, non cantu puer colitur? Certè voluptas modis muſicis concinnatur benè. ſed oſtendunt mulieres planctu edito, quot laboribus, doloribúſque ematur vna voluptas. Neque enim tanta eſt voluptas in partarida, vt in concinnanda nequitia non ſit grauior dolendi, plangendique occaſio. Inde mulieres, non canentes, ſed lugentes aram terent. Nam ſi quid ego ſcio, dolent, qui amant, nec paruo cõſtat voluptas. Eò ſpectat furor militum qui montem, Duce Holopherne, ſummum petierunt; *& venerunt vſque ad apicem*, &c. vt Bethuliam, aſcenſu licèt difficili, caperent, ac Dei virginem obtinerent. Niſi velis. Holophernem, ac milites ex te difficili altiorem ſibi lauream quæſiuiſſe, cùm ſciam.

6\. Ezech. 8. n. 14.

Multis quæſitas lacrymis vna voluptas.

PARÆNET. VII.

Magno æſtimari gloriam, quæ magno conſtat.

DE congreſſu difficili ſuam captat gloriam virtus maſcula; quaſi periculum capitis ſit theatrum virtutis bellicæ: *magnum enim exemplum, niſi fortuna mala non inuenit*, &c. ait Seneca *ad* 1. *de Prouid.m. cap.* 3. Audax nimium, quidquid laboris maximi eſt obſtante natura, vrgebat Alexander; *et erat animi ſemper obluctantis difficultatibus*, &c. apud Curt. *lib.* 6. Nec magnus appareret Alexander, niſi ex difficili gloriam venaretur auguſtiorem. Quid Alexandri milites? Poro ad Hydaſpem ſtante, periculumque agente, pertinace trajectu difficili, ripam, & hoſtem, *ex periculo gloriam accerſentes, petebant*, &c. *lib.* 18. ſcilicet eò virtus ducit, vbi potior ex fortuna aduerſa laurea eſt, 1.

Nec iuuat ex facili parta corona virum.

Duplex

2. Duplex eſt caput, vnde magni fiant, quæ magno conſtant labore; & quòd iure merito paratur gloria, & quòd dulce labore exacto decus eſt. *Do tibi partem vnam*, &c. ait Iacobus, ſi úmque Ioſephum ſolatur, *Gen. c.* 48. *n.* 22. Græco textu *σίκιμα ἐξαίρετον*, *Sichimam præcipuam*, &c. Agrum ſcilicet in Sichimis optimum, & paratum agnis centenis quod patet ex *Gen. c.* 33. *n.* 13. ex *Ioſue c.* 24. *n.* 32. etſi Iacobus agrum ſibi vendicatũ docet iure belli. *In gladio* (inquit) *& arcu meo*, &c. Vide nata occaſio diſquirendi: ſi conſtat agrum Iacobo emptum, cur addit paratam ſibi ſortem agri maximi vi, & manu armata? Vtrumque boni interpretes vtrumque à Iacobo factum. nam poſt cladem Sichimis illatam, Iacobus agro iam empto exceſſit, metu damni: ac proinde occaſio fuit, vt Amorrhæus agrum optimum, & maximum inuaderet; ab agro tamen Amorrhæum Iacobus ferro armatus expulit, & ſuum ſibi locum vindicauit. Hæc Iacobo ratio agri commendandi apud Ioſephum, *Da tibi Sichimam præcipuam*, &c. non quòd pretio, ſed quòd ferro agrum ſibi parauerat. *In gladio* (inquit) *& arcu meo*, &c. ſatis inſinuans magno in pretio haberi, quæ magno conſtant labore, ac ſudore.

Gen. 48. n. 22.

Magni eſt pretij, quod magno labore eſt.

3. Arcem Dauid tentat, & capit, Sione capta, ad 2. Reg. c. 5. n. 9. *Habitauit Dauid in arce, & vocauit eam ciuitatem Dauid*, &c. Noro ego Hebronem eo elogio adornatam non eſſe, etſi ibi regnũ Dauid ſeptennio adminiſtrauerit. quod patet ex *n.* 5. & quod vrget fortiter, nec Ieroſolyma (ſic boni interpretes) dicta Regis ciuitas eſt. Suam tamen & arcem, & vrbem Dauid Sionem appellat, quam vi, & armis occupauerat, Iebuſæo malè excuſſo. Prodicto enim pretio operæ, milites in arcem vrget Dauid. *Omnis, qui percuſſerit Iebuſæum in primis, erit Princeps*, &c. 1. *Paralip. cap.* 11. *n.* 6. Suam ergo vrbem Dauid, & eſſe, & vocari voluit. *Ad laudem victor a magnifica*, &c. ait Abulenſis *q.* 10. *ad* 2. *Reg. cap.* 5. vtpote quam ſuo ſibi labore parauerat; quæ enim magno paratur labore gloria, magno æſtimatur. An ab avo hauſit Chriſtus, vt nomen ſibi grandius caperet bello confecto? Scio Chriſtum ab aſſumpto corpuſculo creatum à Patre optimo Regum Regem; addito excellentiæ dominio. Mitto, quæ probantur ſcholis Theologicis *ad* 3. *p. D. Thom. q.* 22. *ubi art.* 1. Vna mihi in hanc litem Chriſti vox abundè eſt, qui apud Vatem Regem de ſuo egit regno. *Ego* (ait) *conſtitutus ſum Rex ab eo*, &c. *Pſal.* 2. *n.* 6. Nun tamen video cur Chriſti nomenclaturam veſtibus inſertam, intextamque labore phrygio, niſi poſtquam ſuam Chriſtus, & cruentam canit victoriam Victor enim *habebat in veſtimento ſuo ſcriptum, Rex Regum*, &c. *Apoc.* 19. *n.* 16. Sic oſtentat Princeps qua de re maximè gloriatur. Sed quodnam Chriſto paludamentum eſt? Ioannes explicat n. 13. *& veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine*, &c. Tunc ſe Chriſtus Regum Regem cenſet eſſe iure merito, cùm faciem oſtendit non indecoro puluere ſordidam, & veſtem explicat non expiato cruore illitam: acſi nobilior

2. Reg. 5. n. 9.

1. Paral. 11. n. 6.

Non eſt gloria, quæ non paratur labore.

Pſal. 2. n. 6.

Apoc. 19. n. 16 & 13.

Qua reſpondet meritis laurea eſt potior.

Velaſ. in Iudith.

ſit laurea, quæ reſpondet meritis virtutis maſculæ.

4. Princeps militum Ioabus erat, cùm Dauid regnum auſpicaretur in Hebrone, & Saulem Abnerus tueretur. Patent hæc, & plura ex 2. *Reg. cap.* 2. *num.* 13. *& cap.* 3. *num.* 22. Arcem Dauid tentat, & edicto milites excitat, vt qui arcem priùs irruperit, Princeps militum audiat in poſterum. *Aſcendit igitur primus Ioab, & factus eſt Princeps*, &c. 1. *Paral. c.* 11. *num.* 6. Ita ne, Ioabus iam olim militum Princeps, modò creatus militum Princeps eſt? Nunc ſe Ioabus militibus præfectum eſſe putat, cùm principatum ſuo ſibi labore parit. *& ſic dicebatur nunc factus Princeps iure ſuo, cùm prius eſſet Princeps ex conceſſione*, &c. ſic Abulenſ. *q.* 10. Placebat Ioabo titulus honoratius ex pugna difficili, & merito virtutis bellicæ, non affectu gratiæ Regiæ. Quandoquidem

1. Paral. 11. n. 6.

Iuſtus eſt honor, qui iuſto conſtat labore.

Non iuuat ex facili parta corona iugo, &c.

Nec Mario cupido alia, quàm iuſtæ gloriæ, vt Capſam bello tentaret, & caperet, vrbem ſitu, manúque munitam bene; *tum quia res aſpera videbatur*, &c. ait Salluſtius *in Iugurth.* Itaque ex rerum, locorúmque aſperitate, viam ſibi fecit Marius ad lauream potiorem. Auolat à nido procul accipiter, vt prædas agat; nec in tractu agri vicino aucupatur, quo famem vincat. Tradit id Petrus Damiani, quod Aquilis tribuit Plinius ad lib. 10. cap. 3. *Determinant enim ſpatia, nec prædantur in proximo*, &c. Cur id faciat accipiter, docet Petrus lib. 1. Epiſt. 5. ad Alex. 2. *vt quæ facilia ſunt, & in promptu, nobiliter tranſeat; in quibus maior victoria labor eſt, longinqua perquirat*, &c. ſcilicet, argumentum eſt noræ generoſitatis, rem aggredi plenam aleæ: vnde labor ingens laudes ingentes parit. Addo prædam labore partam multo iucundiorem eſſe. Placet Horatio, aut turdus laqueo captus, *aut hædus ereptus lupo*, &c. *lib. Epod. Ode* 2. eſt enim laboris maximi prædam eruere è lupi faucibus. ſic Holophernes Bethuliam altè ſitam vrget, vt ea pugna dubia, & loco aſpero ampliorem, & iucundiorem ſibi lauream pariat: *& venerũt vſque ad apicem*, &c.

Maior victoria vbi maior eſt difficultas.

5. Auget voluptatem, re benè geſta, hauſta prius laborum difficultas. Nam, teſte Seneca, *lenocinium eſt muneris antecedens metus*, &c. *ad* 1. *de Benefic. cap.* 11. & quo metus eſt grauior, eo pretium operæ eſt grandius, opúſque gratius. Lectus à Deo Dauid ad ſceptrum gerendum, quod patet ex 1. *Reg. c.* 16. *n.* 12. vrgetur exinceps fortuna rerum aduerſa. Pellitur aula Dauid, fugit, & vitam locis tuetur vaſtis, *cap.* 19. *n.* 10 *&* 12. Truditur regno Dauid, tranſfugitque ad Regem, & hoſtem Maieſtatis Iudaicæ *cap.* 21. *num.* 10 *cap.* 27. *n.* 2. Miror ego, cur tot premitur laboribus, tot vrgetur difficultatibus, & tot probatur aduerſis, priuſquam regnum ineat, qui iam pridem à Deo lectus ad regnum fuerat? An id, vt meritis reſponderet fortuna Regia accipio. Addo tamen voluiſſe Deum, vt Dauid aſperitate rerum tranſacta iucundiùs regnaret, altiúſque gauderet. Concinnat enim voluptatem ſortis optimæ exhauſta priùs rerum difficultas. Ad lauream inuitatur virgo boni amans Cant. 4. num. 8. *Veni de Libano,*

1. Reg. c. 16. n. 12. cap. 19. n. 10.

Vrgetur aduerſis Dauid, vt iuſtè ſceptrum capiat.

Cant. 4. n. 8. *Veni, coronaberis*, &c. Additurque proximè, qua condum via eſt ad lauream, & gloriam; ſcilicet *de cubilibus leonum, de montibus pardorum*, &c. Illud ex loco eruunt alij, virtute, *Auget voluptatem difficultas retro exacta.* non fautore ambiendum honorem eſſe. Nyſſenus aliò rem deducit. Quaſi vellet Deus augere voluptatem virginis, lauro poſt labores iuſtè parta. *Peridence* (inquit) *leonum, ac pardorum mentionem fecit, vt per adiectionem rerum moleſtarum, voluptatem lætitia fruentium ſuauiorem efficeret*, &c. *Orat.* 8. Verè labor pugnandi cum belluis gradus eſt ad lætitiam victoriæ ampliorem. Nec Deus labores addit, vt doleas grauiùs; ſed vt poſt labores, ac dolores latiùs gaudeas. Laborat Iacobus, & ſudat cum Deo luctatus, *Gen.* 32. *n.* 24. Imò dolet pede trito. Deus enim, vt ſeſe à Iacobo expediret n. 25. *Tetigit neruum femoris eius*, &c. Inde Iacobo grande nomen, ac dulce decus, n. 28. *Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael*, &c. Scitè Guarricus ad ſerm. de Ioan. Bapt. *Facilis iactura corporis, damnúmque conſolabile, quod tanto compenſatum eſt munere*, &c. Quid ſi Deus luctam vrget, & dolorem addit, vt gratius nomen eſſet, quod Iacobo carius conſtaret? Hoc affectu Holophernes, ac milites Bethuliam altè locatam premunt; *& venerunt vſque ad apicem*, &c. vt iuſtior, & gratior ex pugna grauiori eſſet laurea. Quòd ſi Bethulia, Dei virgo, altè erecta, & obſeſſa grauiter oſtendit myſticè, laborandum, ac ſudandum eſſe candidatis virtutis maximæ, vt benè, ac beatè viuant? rectè muneas

Genes. 32. n. 24. 25. & 28.

Parænet. VIII.

Viam rectè viuendi teri difficile.

1. MAgno paratur magna virtus, magna felicitas. Nam Deo Magiſtro, *Quam anguſta porta, & arcta via eſt, qua ducit ad vitam?* &c. *Matth. cap.* 7. *n.* 14. Aſpera omnino via, tam multis obſtructa difficultatibus, vt Auguſtinum deterruerint; *& placebat via, ipſe*, (inquit) *Saluator; & ire per eius anguſtias adhuc pigebat*, &c. ex 8. *Confeſſ. cap.* 1. Via quidem eſt Magiſter Deus; quod patet ex *Ioan.* 14. *n.* 6. Sed via ſpinis ſepta, *portans coronam ſpineam*, &c. *Ioan.* 19. *n.* 5. Hac ire via nemo ſine labore, ac dolore poteſt. *Neque enim citra ſanguinem ad verbum licet accedere*, &c. ait Clemens Alex. 2. *Pædag. c.* 8. Quid ego miret, ſi pauci ſunt, qui inueniunt eam? &c. Abeunt ab hac via homines *itineris aſperitate perterriti*, &c. docet Laudunenſis. Verè meos Chriſtus addit, *Ego ſum oſtium*, &c. *Ioan.* 10. *n.* 9. Sed anguſtum adeò, vt monuerit iure ſummo apud Luc. 13. n. 24. *Contendite intrare per anguſtam portam*, &c. *Anguſta propter ſudores, & quia non à multis teritur*, &c. ait Theologus *Orat.* 35. Nec ineptè Magnus Gregorius inde probat, quid ab hominibus Chriſtus exigat, vt vitam rectè inſtituant. *Dicturus quippe anguſta porta introitum, præmiſit, contendite; quia niſi mentis contentio ferueat, mundi vnda non vincitur*, &c. lib. *Mor.* 12. *cap.* 28. Via tendit accliui, & aduerſo nauigat fluuio, qui ſuos piè mores colit; obſtat enim

Matth. 7. n. 14.
Ioan. 19. n. 5.
Nemo virtutem ignauus colit.
Ioan. 10. n. 9.
Luc. 13. num. 24.
Vrgenda virtutum via eſt ſtrenuè.

indulgens ſibi natura, vrget mundus; fallit caro, terret Diabolus; ac proinde, laborandum eſt, vt curſum bene conficias.

Noſti, cur Magiſter edixerit? *Ego ſum vitis vera*, &c. *Ioan. c.* 15. *n.* 1. Puto ego ſub hac ſchema ſcutandæ vineæ, indictum bonis hominibus laborem virtutis colendæ. Adeſt in litem Clemens Alex. 1. lib. Strom. c. 4. *Dicitur Dominus allegoricè vitis: à quo vindimiandus eſt fructus, cum diligentia, & agri colendi arte*, &c. Artis eſt ruſticæ laborare, ſudare, algere in agro exercendo, & curanda vinea: artis eſt Chriſtianæ, vt laborent, & ſudent homines in animo piè excolendo, vt cura virtutū pertinaci, etſi bibant fæces amaritudinis, quæ legum ſcitis hæret plurima. Ab Ægypto homines Deo faciles. *Venerunt in Marà, ideſt, amaritudinem*, &c. *Exod.* 15. *n.* 23. vbi aqua Hebræo ingrata: Magiſter Deus, *Ibi conſtituit præcepta, & iudicia*, &c. *n.* 25. Quidquid ad mores bene colendos pertinet, late expoſuit; in loco tamen aſpero: *ad Marà, id eſt, amaritudinem*, &c. Quod Philo notat ad lib. de erudition. grat. *Hinc* (inquit) *ob cauſam, in loco amaritudinis lex data eſt; nam laborioſum eſt, iuſtè agere*, &c. Ebibenda tamen amaritudo eſt, ſi iuſtitiam animo velis alere: laborandum, ac ſudandum largiter, vt virtutem clino erectam aſſequaris.

2.
Ioan. 15. n. 1.
Qui non laborat, virtutem non aſſequitur.
Exod. 15. n. 23. & 25.

Ibat Iacobus Deo duce, montemque petebat, *ſuper montes Bethel*, &c. *Cant.* 2. *n.* 17. vbi ſacra Deo erat domus. *Venitque Iacob Luzam, cognomento Bethel*, Gen. c. 35. n. 6. In via moritur Debora; *& ſepulta eſt ad radices Bethel, ſuper quercum*, &c. *n.* 8. Bene ad quercum Iacobus dicitur, vt inde montem petat, Deique domum, via licèt difficili. Notum enim ex ſchola amœniori quercum virtutis maſculæ ſignum eſſe. Addit Philo, *Per quod indicatur firmum, ſolidum, nulla vi flectendum, frangendúmque robur: quod viro ad perfectionem tendenti, neceſſarium eſt ferendis laboribus*, &c. *ad lib. de migrat. Abr.* A quercu Iacobus, naturam meditatus, robur capit, quo ad montem piè tendat, & contendat ad Dei aulam. *Neque enim iſthac per otium percipiuntur; verùm multis, magniſque laboribus paranda ſunt*, &c. Philo iterum. In hac ſententia fuiſſe videtur mulier Dei appetens, de qua vox eſt, Cant. 3. num. 6. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum*, &c. Abit quidem virgo per vaſtam ſolitudinem, per montes infames oiuibus, ac vepribus, vt Deum ſibi facilem alliciat: quod miratur Sapiens, illud ingerens, *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit per deſertum?* &c. Ad rem Nyſſenus Orat. 6. *Quod è deſerto aſcenderit, teſtatur eam ſtudioſa contentione animi, & continentia ad tantam ſublimitatem perueniſſe*, &c. Nimirum, vt virgo boni amans, virga Deo ſit aromatica. Non tamen paruo conſtat virtus, quæ per vepres, carreſque paratur cura pertinaci, & quæ per labores militares paranda eſt.

3.
Cant. 2. n. 17.
Gen. 35. n. 6. & 8.
A Deo colendo nulla verum bonum deterret difficultas.
Cant. 3. n. 6.
Non languet qui Deum quærit amās.

Militat ne, qui virtutem colit? ait Apoſtolus 2. *ad Timoth. cap.* 2. *n.* 4. & addit, *Nemo Deo militans implicat ſe negotiis ſæcularibus*, &c. Corpuſculum, etſi maciū, bello gerundu tentoriū eſſe teſtatur Petrus Epiſt. 2. c. 1. n. 14. *Velox* (inquit) *eſt depoſitio tabernaculi mei*, &c.

4.
2. Timoth. 2. n. 4.
2. Pet. 1. n. 4.

&c. & textus eſt de corpuſculo in Crucem agendo. Sic & mens quæque bona eſt *Terribilis vt caſtrorum acies*, &c. *Cant. 6. n. 9.* vt ſciat laborandum ſibi, ac ſudandum eſſe, quo virtutem aſſequatur, etſi corpuſculo tenui. *Caſtris enim illud ſecis ſimile, cui non eſt integram pacem admittere*, &c. ait Philo 2. *Alleg.* ſcilicet, nulla viro bono pax cum vitio eſſe poteſt; laborando, ſudando, algendo paratur magna virtus, magna felicitas. Ad id belli cum vitio gerendi vrget ſonus ille Spiritus Sanctiſſimi, de quo Lucas Act. 2. n. 2. *Factus eſt repentè de cœlo ſonus*, &c. An claſſicum cœlo canitur, vt bellum cum Diabolo continenter gerant homines? Ain, cum Cyrillo Ieroſolym. ad Catech. 16. *Tanquam tuba cœleſtis intonuit, ſignificans præſentiam illius, qui hominibus id concedit, vt regnum cœlorum vi rapiant*, &c. Nullum militantibus otium eſt, ſed multum negotium; & hæc fortuna hominum, quibus ſanus eſt amor virtutis colendæ.

Cant. 6. n. 9. — *Militat in Dei caſtris virtutis amans.* — *Act. 2. n. 2.*

5\. Petis fortaſſe, cur Deus viam parandæ ſanctimoniæ laboribus, ac ſudoribus difficilem eſſe voluerit? Duplex huiuſce decreti caput eſt: aut enim gratiam rectè agendi labore partam hominibus gratiorem eſſe voluit: aut vrgere, vt cautè bonum teneant, quod magno labore paratum eſt. Lenocinium eſt voluptatis labor antè ſuſceptus. Quo aſpectu Deus columbam vrget, Cant. 2. n. 14. *In foraminibus petræ, in cauerna maceriæ oſtende mihi faciem tuam*, &c. Videri cupit bonus Deus & virginem ſuo aſpectu recreare. Video tamen cauandam eſſe rupem, vnde virgo ſuum ſibi fauum eruat. Inſinuat enim Chriſtus ſe tutri benè munita clauſum eſſe; nec videri poſſe, nec capi, niſi muro latè perfuſſo; proindéque laborandum, ac ſudandum eſſe in ſepto perrumpendo, ſi velit altè gaudere, ſuóque Deo frui virgo boni appetens. *Sed hoc, quanto difficiliùs cauatur, tanto ſuauiùs ſapit, quod inde eruis*, &c. ait Bernardus *ſerm. 62. in Cant.* Quòd ſi gratia labore collecta voluptatem auget, hæc & curam intendit ſuam, ne elabatur malè. Laudo ſtudium virginis, quæ ſuo Deum ſinu fouet, & ait: *Tenui eum, nec dimittam*, &c. *Cantic. 3. num. 4.* Erigit animum, & vires cogit, ne bonum, quo fruitur, è manibus effluat, quod facilè contingat, niſi caueat. Sed quare virgo tam pertinax ſuo in voto eſt, vt ſuam intendat operam, & vigilet oculis emiſſitiis? Laborauerat in Deo piè quærendo; ſomnum abruperat, excuſſa lectulo, & vrbem perluſtrauerat. Nam id in promiſſis eſt n. 2. *Surgam, & circuibo ciuitatem*, &c. Quod igitur bonum magno conſtat, magno ſeruatur ſtudio, ait Theologus. *Fit enim ferè, vt quod non ſine labore partum eſt, arctius teneatur*, &c. *Orat. 36* Hæc profectò ratio eſt myſtica, vt in Bethunia altè ſita erecta Dei virgo exprimeret, quo labore paranda eſſet virtus; & inde fieret, vt bonus quiſque, labore exacto, altiùs gauderet, & latiùs caueret, nec per ineptam fiduciam dilaberetur magna virtus, magna felicitas.

Cant. 2. n. 14. — *Voluptatem conſummat actus petro ſuber.* — *Cant. 3. n. 4. & 5.* — *Quod magno paratur, magno ſeruatur ſtudio.*

Veloſ. in Iudith.

Num. 4. Filij autem Iſraël, vt viderunt multitudinem illorum, proſtrauerunt ſe ſuper terram, mittentes cinerem ſuper capita ſua, vnanimes orantes, vt Deus Iſraël miſericordiam ſuam oſtenderet ſuper populum ſuum.

Num. 5 Et aſſumentes arma ſua bellica, ſederunt per loca, *&c* & erant cuſtodientes ea, tota die, & nocte.

Commentarius.

Tvrbatum metu Hebræum video, & concuſſum grauiter aſpectu gentis Aſſyriæ, & turba militum vniuerſa. Ratio ſimeodi certa, & conſtans; licèt Hebræus eſſet notæ generoſitatis. Nam poteſt copia maior hominum ita premere homines animo potiores, vt opprimat labore improbo. Draconem Tiberius, quem habebat in oblectamentis, conſumptum à formicis inuenit, & doluit. Oſtento territus monetur, *vt vim multitudinis caueat*, &c. apud Suet. *cap 72.* Neque enim ſerpens veneno potens, ac morſu morſus euitat formicarum. Quis non timeret Gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles? Timet Parmenio Alexandri miles, ac belli notus artifex apparatum Perſicum equitatu, peditatúque innumerabili, & Alexandrinum admonet, *multitudinem circumfundi paucioribus poſſe*, &c. Sed metum pellit Alexander, illud ingerens, *Ne nomina vana Gentium ignoratum extimeſcerent*, &c. apud Curt. *lib.* 4. Timet Hebræus miles, cùm Seron exercitum duceret inſtructum bene, ac copiosè. *Qui (inquit) modo poterimus pugnare pauci contra multitudinem tantam?* &c. *Machab. lib. 1. cap. 3. n. 17.* Sed metum Iudas abigit, & addit, n. 18. *Facilè concludi multos in manu paucorum*, &c. patratum non ſemel factum, Deo duce, ac virtute comite. quæ quidem conſtant bene ex vtraque ſchola; ſed Bethulienſes & cautè timent, & prudenter cauent. *Cautus enim metuit foueam lupus*, &c. Ignes Leo, fraudes, & vires timet Hercules. 15.

Cauenda ſcitè eſt turba hominum. — *1. Mach. 3. n. 17 & 18.*

In metu graui Bethulienſes non deficiunt; ſed curam adhibent, & ſua intendunt ſtudia: eo aſpectu, *proſtrauerant ſe ſuper terram, mittentes cinerem ſuper capita ſua*, &c. Quæ ſibi parant, ad arcendum hoſtem, præſidia, ſunt in primis diuina: & quod magis placet, dolore intimo habituque ſordido pœnitentiâ concipiunt ſcelerum, ac Deum lachrymis, precibuſque lenire aggrediuntur. Conſtat vtraque ex ſchola reos ſcelerum homines humi ſeſe ſternere, & cinerum iactu turpare capita; eóque ritu aut veniam impetrare, aut peſtem à ſe vltimam propulſare. Sic Antonius Vrſicinum abundè placatum dedit. *Curuatis enim membris, & humum vultu contingens, ſalutauit*, &c. Apud Ammian. *lib.* 17. quod Hebræum feciſſe docet Philo, cùm Petronium ſupplex adiret. *Vix tandem ſurrexerunt, & conſperſi multo puluere*, &c. *ad Caium.* Multus eſt Roa in hoc ritu enucleando, *ad lib. 4. cap. 1. & 2.* 16.

Dolorem oſtentat intimum iactus cinerum.

Vnde nata hæc ſupplicandi forma, niſi à ſacro in Deos ritu? Non ſilet Silius proſtratos humi homines Dijs placandis eſſe lib. 3. *Nunc propexis pectora barbis verrere humum*, &c.

Pſ. 43. n. 25.

Quid ergo inſolens, ſi Dauid cecinerit Pſ. 43. num. 25. *Humiliata eſt in puluere anima noſtra*, &c. vbi vox Hebræa שחה *ſibachah*, *incuruare ſe*, vultu ſcilicet ad terram preſſo. Nec milites, Duce Machabæo, id non egere,

2. Mach. 10. n. 2.

2. *lib. cap.* 10. *n.* 2. cùm Ieroſolymam tenerent, Deique domum expugnarent. *Quibus* (inquit) *geſtis, rogabant Dominum proſtrati in terram*, &c.

17. Quòd verò ad Regem placandum, Prætoremque mitigandum faceret iactu pulueris fœdatus reus, patet liquidò. Id Philo probat *loco citato*. Hoc Roma cultu auitum ſupplex exorat: ſi rectè monet Sidonius in panegyr. *Pendent crines de vertice tecti puluere, non galea*, &c. Fortaſſe Thamar hoc cinerum iactu auxilium ſibi impetrandum curauit aduersùs fratrem. *Quæ aſpergens cinerem capiti ſuo, ibat ingrediens, & clamans*, &c. 2. *Reg. cap.* 13. *n.* 19. & luctum oſtentat virgo, & opem expoſcit habitu humili. Nam quo humiliores, eo fortiores mittuntur preces ad impetrandum. Vide Lorin. *Pſ.* 43. *n.* 25. Mendoc. *tom.* 1. *in* 1. *Reg. lib.* 6. 2. *num.* 8.

2. Reg. 13. n. 19.
Tanto fortiores, quanto humiliores ſunt preces.

18. Ab hoc precandi ritu nata Chriſtiano exomologeſis eſt, de qua Tertullianus ad lib. de Pœnit. c. 9. *Exomologeſis* (inquit) *proſternendi, & humilificandi hominis diſciplina eſt; conuerſationem iniungens miſericordiæ illicem: de ipſo habitu, & victu mandat ſacco, & cineri incubare; corpus ſordibus obſcurare, animumque mœroribus deiicere; & illa, quæ peccauit, triſti tractatione mutare*, &c. Vide quæ Cerda aggeſſerit, multa, & pulchra. Vnde colligas placari iratum Deũ precibus infimis, quæ à ſacco, & cinere emittuntur; ſcilicet *Pœnitentia mitigatur Deus*, &c. quod Tertullianus conſtituerat proximè. Pœnitentia igitur ſcelerum eſt, cùm peccator quiſque aut caput deturpat cinere, aut ſolo diſpergit cinerem. Eo enim cinerum iactu, & naturæ humanæ infirmitatem notat, Magiſtro Laudunenſi; & contemptum probat rerum, quarum affectu peccaſſe viſus eſt. Hoc affectu & contemptu excellit Tyrus apud Ezechielem c. 27. n. 30. *& ſuperiacient puluerem capitibus ſuis, & cinere conſpergentur*, &c. ait Vates; additque Hieronymus: *pro terrenis operibus agentes pœnitentiam*, &c. *lib.* 8. *in Ezech.* ſic, quæ ad malè peccandum terra fuit illecebra, ad benè dolendum eſt occaſio. Eò pœnitentiæ Ieroſolymã tradit Ierem. c. 6. n. 26. *Filia* (inquit) *populi mei, accingere cilicio, & conſpergere cinere; luctum vnigeniti fac tibi*, &c. Hac via placari Deum poſſe docet Vates, nec hoſtes infectat. Conſtat ex n. 25. adeſſe hoſtem malè affectum Hebræo, cùm Deus admoneat ſeriò, *In via ne ambuletis; quoniam gladius inimici, pauor in circuitu*, &c. vt igitur hoſtem abigat Ieroſolyma, inuitatur à Deo ad planctum, & cinerem: *accingere cilicio, & conſpergere cinere; luctum vnigeniti fac tibi*, &c. vt ſcilicet *conuertatur ad pœnitentiam; & hanc firmiſſimam, & ſecuram habeat armaturam*, &c. docet Hieronymus. Quid enim tam certum eſt, quàm armati hoſtes noſtris ſceleribus contra nos? ac ne opprimant, licèt premant, cauendum pœnitentia ſcelerum periculum eſt: quod Vates vrget, Deo Magiſtro, *Accingere* (inquit) *cilicio, & conſpergere cinere luctum, vnigeniti fac tibi*, &c. cùm ſacco cilicino planctum iungit Vates; quaſi minus valeat habitus ſordidus ſine ſcelerum pœnitentia. Quod & Bethulienſes obſeruarunt. nam & cineribus capita deformarunt, & Deum precibus ſolicitarunt in auxilium, *vnanimes orantes, vt Deus miſericordiam ſuam oſtenderet ſuper populum ſuum*, &c.

Pœnitentia lenitur iratus Deus.

Ezech. 27. n. 30.

Ier. 6. n. 26. & 25.

Hoſtes arcet pœnitentia.

Multa in loco, orandique modo elucet pietas hominum ac religio. Conueniunt vno animo, & facili; nec in conueniendo eſt diuidia. quæ quidem orandi, exorandique Dei forma eſt, & vis maxima. Cur enim Deum pacis amantem flectat, qui pacem odit, & fraternam amicitiam? orent vnanimes, qui volunt exorare, ſi Chriſto ſatis velint facere. *Vade* (inquit) *reconciliare fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum*, &c. Matth. 5. n. 24. *Honorem ſuum deſpicit, dum in proximo charitatem requirit*, &c. ait Chryſoſtomus *Hom.* 16. *in Matth.* A Magiſtro Deo vim accepit Apoſtolus, qua moneret Timotheum Epiſt. 1. c. 2. n. 8. *Volo viros orare in omni loco, leuãtes puras manus ſine ira*, &c. Quæ enim lætitiam à Deo impetrat, & confert manibus piè leuandis, cura eſt fraternæ charitatis, odio in odium concepto. qua de cauſa Chryſoſtomus, *Nullus* (inquit) *adeò audax ſit, vt inimicitias exercens, ad Deum pergat orandum*, &c. *Hom.* 8. Hæc vna Bethulienſibus cura: Deum alliciunt *vnanimes orantes*, &c. fuſis precibus, & profuſis lachrymis, quod hominibus maximum fuerit, & in pugna robur, & in metu ſolatium: placato ad ſui ſalutem Deo, & aduocato religiosè. 19.

Matth. 5. n. 24.
Preces turpat fraterna inuidia.

1. Tim. 2. n. 8.

Sed quo vtuntur precandi modo Bethulienſes? textus eſt, *vt miſericordiam ſuam oſtenderet ſuper populum ſuum*, &c. Forma eſt orandi, qua maximè Deum lenire poſſunt homines, cùm ſe eſſe monent è Dei populo. Quis enim curam abiiciat ſui operis? Quis ſuis non faueat domeſticis? Quis ſuis rebus non ſtudeat egregiè? Hoc aſpectu Moyſes Deum adegit iratum licèt, ne dolorem puniret ſuum. Exod. c. 32. n. 11. *Cur* (inquit) *Domine, iraſcitur furor tuus contra populum tuum?* &c. Iure quidem rhetorico Moyſes egit apud Deum, vt perſuaderet dictione, vbi Hebræum Dei populum appellauit; cùm enim Deus punire cõſtituit, populum à ſuo albo abradit, nec Hebræum iam ſuum eſſe iactat, n. 7. *Vade* (inquit ad Moyſen Deus) *peccauit populus tuus*, &c. & *n.* 10. addit, quid in Hebræum decreuiſſet. *Dimitte me, vt iraſcatur furor meus*, &c. Nónne, mi Domine, Hebræus tui iuris populus eſt? certè Moyſes à Deo legatus ad Pharaonem vrget Exod. c. 8. n. 1. *Hæc dicit Dominus Deus: Dimitte populum meum*, &c. Nónne primogenitus appellatur? cap. 4. n. 22. & 23. *Hæc dicit Dominus: Dimitte filium meum*, &c. cùm tamen Deus rationes parcendi ablegat animo, Hebræum non ſuum, ſed alienum à ſe populum eſſe docet. Moyſes verò, vt veniam exprimat ſceleris Iudaici, Hebræum Deo, quaſi iuris ſui populum obtrudit: *populum* (inquit) *tuum?* &c. Abulenſis q. 17. *Rectè perſuadet Moyſes Deo. Nam dixerat Deus Hebræum non eſſe populum, vt concitaretur in eum, & haberet occaſionem* 20.

Deuotum ſibi populum Deus curat, & tuetur.

Exod. 32. n. 11. 7. 10. & 2. n. 1 & 4. n. 22. 23.

Vt parcat Deus di... iure p... lum eſ... nis ...

occaſionem pu... Mcyſes è contrario *iſtum populum D... dixit, vt ſic Deus eos, non tanquam hoſtes excæcaret, ed tanquam rebelles ſi eos beneuole caſtigaret*, &c. Aggerit Oleaſtrius genuinè meam ad mentem. *Nouerat Moyſes amabile bonum vnicuique proprium*, &c. Hac arte, & quidem rhetorica Deum Moyſes placatum dedit, Hebræumque ab exitio vendicauit.

21. Humanæ id eſt prudentiæ, placare hominem damno rerum obiecto, quod ex ita cogit. Queruntur quoad Pharaonem exactores operum, de labore ineptè imperato; ſed querimoniam ita moderantur, vt decreti improbitatem reiiciant non in Regem, ſed in rerum adminiſtros. *Iniuſtè agitur contra populum tuum*, &c. *Exod. cap.* 5. *num.* 16. Lyra in loco. *Non dixerunt, iniuſtè agis, ne Regem offenderent*, &c. Illud tamen ad litem facit, Hebræum vocari ſcitè Regis populum; quo Pharao homines iuris ſui vendicaret ab iniuria. *Cautè locuti ſunt, & rhetoricè, ad captandum amorem, & miſericordiam*, &c. ait Abulenſis *q.* 5. Neque enim Princeps miſeris hominibus non indulgeret, nec plebeculam, vtique rem ſuam, non amaret. Hæc & Betholienſibus rhetoricè erat in Deo mitigando. *vt miſericordiam ſuam oſtenderet in populum ſuum*, &c.

Exod. 5. n. 16.
Oſtendit verbas quaſi minus.
Nemo ſuam ab iniuria plebem non vendicat etſi malus Princeps.

22. Addunt tamen, quidquid eſt humanæ prouidentiæ, num. 5. *& aſſumentes arma ſua bellica, ſederunt per loca*, &c. Manum cum Deo ſuam mouent, nec ita fidunt ſacris opibus, vt humanam remittant operam. Deum in primis vrgent, & ſuum in auxilium proiiciunt; *Vnanimes orantes*, &c. Deinde vires acuunt militares, & ſeſe accingunt ad trudendum hoſtem; loci anguſtias conſtanter occupant: nec die ſtrenuam intermittunt curam, nec ſuas nocte excubias, vt hoſtibus aditum occludant, qua patet aſcenſus ad Bethuliam. Docent liquidò Bethulienſes, quid bonis militibus agendum eſt, cùm hoſtis adeſt, & vrget. Priùs enim dolorem ex ſcelerum conſcientia concipiant, oportet; *mittentes cinerem ſuper capita ſua*, &c. quod addit Laudunenſis. *Memoriam fragilitatis habentes*, &c. Deinde genuflexo, precibuſque editis, Deum ſibi facilem reddunt, & præſens è cælo auxilium eliciunt. Gothis placuit hæc ante pugnam agendi forma. Ait Saluianus *lib.* 7. & via ad victoriam certa eſt. Cur non vincat Littorium Theodericus? ſi teſte Saluiano, *vſque ad pugnæ diem ſtratus cilicio preces fudit? priuſquam bellum motu capeſſeret, ſupplicatione pugnauit: & ideo fidens proceſſit ad pugnam, qui iam meruerat oratione victoriam*, &c. Quantus caſtis precibus ardor eſt ad Martem mouendum? Quanta è cælo vis in auxilium? quantum denique robur à ſcelerum pœnitentia? Nec Saulem Philiſthæo abigendo paratum videas, niſi Deo per hoſtiam placato. *Et obtulit holocauſtum*, &c. 1. *Reg. cap.* 13. *num.* 9. quod vt faceret, ſic Princeps ad Samuelem *num.* 12. Illud mecum agitabam. *Nunc deſcendent ad me Philiſthim, & faciem Domini non placaui*, &c. Hac lege preces edit Magnus Alexander, priuſquam hoſtem aggrediatur. *Alexander non aliàs magis territus ad vota, & preces Ariſtā drum vocari iubet*, &c. apud Cort. *lib.* 4.

Iactus cinerum de humana monet miſeria.
1. Reg. 13. n. 9. & 12.
Priuſquam bella conciſiant preces humiles.

Scientes igitur Bethulienſes, vnde captandum eſſet auxilium; & ſeſe aduersùs hoſtem opponunt, & Deum aduocant. *Humiliter, & deuotè petentes diuinum auxilium*, &c. quod Lyra docet.

Apponit textus Græcè, quid Bethulienſes addiderint. ἀνάψαντες πυρὰν, *accendentes pyram*, &c. Id verò, vt pateret facilè, quid hoſtis per noctem moliretur: quod Serario placet. Laudat Pantomachum Appianus in Syrio; quippe qui ignes è nauibus in mare latè protenderit: fortaſſe, ne quid hoſtis ageret, quod miles è naui non proſpiceret. *Quo ſuas naues tueri, & hoſtibus appropinquantibus facile nocere poſſet*, &c. Et quidem per ignes bene multa ſignificantur, ad belli vſum: quod ſcitè docet Polybius *lib.* 10. *Hiſtor.* Vnum illud patet ignibus explicatum, quo in metu ſit obſeſſa Bethulia, *vt rebus auxilium poſcentibus per accenſi ignis indicium, & inſperato, ſuccurri poſſit*, &c. Hæc Polybius de oppido qualicumque. Nec in Iudicum libro textus non eſt, de ſigno per ignem dato, ad rem bello gerendam, *Iudic.* 20. *num.* 38. Quid ſi Deus è cœlo ignes protulerit, vt Hebræus inſpiceret, vnde periculum immineret, quid hoſtis cogitaret; quo loco fraudes ſtrueret, quáve parte vires pararet? Pharus erat ignis ille in columnam conformatus, de quo Moyſes Exod. cap. 13. num. 22. *Nunquam defuit, nec columna ignis per noctem, coram populo.* Ac proinde ſigno per ignem explicato facilè Hebræus videret hoſtem, & caueret. Laudo Bethulienſes, ἀνάψαντες πυρὰν, *accendentes pyram*, &c. & qui dolore concepto, proſtrauerunt ſe ſuper terram, mittentes cinerem ſuper capita ſua, &c. Vnde colligas 23.

Signa per ignes data.
Iudic. c. 20. n. 38.
Exod. 13. n. 22.

PARÆNET. IX.

Humilem, & infirmum natura hominem eſſe.

ADeas templum Delphicum; videas inibi illud Chilonis oraculum aureis conſecratum litteris, ſcilicet, *noſſe ſe quemque*, &c. Hæc Plinius *lib.* 7. *cap.* 32. Exſcriptum religioſè, quod ſapienter dictum eſt: vt norit quiſque ſe intus, & in cute: quo ex luto factus, quosnam ſoluatur in cineres. Fatentur id Bethulienſes ingenuè, cùm ſe affligunt ſolo, & capitibus inſpergunt cineres. A tergo enim, & à fronte habent oculos, quibus inſpiciant vnde veniant, & quò vadant. Ea res eſt, de qua Ioannes homines ſchema nobili monitos eſſe voluit. Quid animalia cælo nota? *Apoc. cap.* 4. *num.* 6. Erant quidem *plena oculis antè, & retrò*, &c. & ſignificant bonos homines verè, ac piè Ianos eſſe, qui reſpiciant, vnde genus traxerint, à luto ſcilicet humili; id verò eſt oculos retro habere. *Scire namque vnde veniant, multum illis valet ad profunda humilitatis cuſtodiam*, &c. teſte Ruperto *in Apoc. lib.* 3. ſi verò proſpiciant, quò abeant, ſcilicet in locum cinerum; id enim eſt antè videre. Non minus illis prodeſt ad premendam ſuperbiam, cùm vna, & æqua Regum, pauperumque ſit conditio à vitæ ortu ad occaſum vſque. Vnde Nazianzeno locus 1.

Apoc. 4. n. 6.
Prodeſt ad ſalutem notitia humanæ ſortis.

admonendi, fortuna diſtaret non natora homines, cùm alte ſedent. *Hac modò; poſt homines, tenuis puluiſculus, omnes ſorte pari*, &c. Bene pia muſa, de vitæ vanit.

2. In hanc partem facit Deiſcitum de munditia per cineres procuranda, ad Num. cap. 19. num. 17. *Tollent de cineribus combuſtionis, atque peccati, & mittent aquas viuas ſuper eos*, &c. Hanc verò cinerum cum aqua mixtionem appellat Moyſes num. 13. *aquam expiationis*, &c. & num. 20 *aquam luſtrationis*, &c. eo quòd ſordes eluat tactu contractas *Omnis enim, qui tetigerit humana anima morticinum, & aſperſus hac commixtione non fuerit, polluet tabernaculum Domini*, &c. Itaque, vt ritè, ac piè quis ſacrùm Deo locum adeat, per cineres expiandus eſt: myſticè, per ſui notitiam; cùm videat à quo luto quos nam in cineres abeat. Pulchrè Philo ad lib. de victim. offerent. *Admonet eos, qui ad Dei cultum accedunt, vt ante omnia ſe ipſos agnoſcant*, &c. cineribus ob oculos propoſitis. Nec temerè hæc cinerum commixtio appellatur aqua expiationis. *Quando hoc ipſum creditur ad purgandum, vtiliſſimum, noſſe ſe ipſum: nam hæc reputatio arrogantiam inſidiatricem animo eximit*, &c ſic Philo; & ſui ſimilis, *ad lib. de ſomn*. Hæc profectò vera eſt boni viri pœnitentia, & quam Iobus rectè præſtat, *cap. 42. num. 6*. Totus in animo poliendo Iobus eſt, & addit: *Idcirco ipſe me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla, & cinere*, &c. Quò hæc cinerum commoratio, cùm Iobus errari pœnitens dolet? ſcitè Paſchaſius lib. 3. in Thren. *In cinere pœnitentiam agere, eſt cinerem ſe eſſe ſentire*, &c. Verè deteſtatur piaculum, qui ſe teſtatur puluerem, ac cinerem eſſe.

Num. 19. n. 17. 13. & 20.

Expurgatur homo ſui notitia.

Iob. 42. n. 6.

Peccatum deteſtatur, qui ſe verè cinerem eſſe teſtatur.

——*Puluis, & vmbra ſumus*,

ait Horatius. quaſi velit hominem è luto vili factum ſolui in cinerem manu facili.

3. Quæ nam ab hiſce initiis occaſio eſt ſuperbiæ? Vile hominis lutum eſt, vilis à luto conditio, quam ſuo præfert nomine. *Homo enim ab humo appellatus eſt*, (vrget Magnus Gregor.) *eo ipſo, quo dicitur homo, terrenus exprimitur, & infimus*, &c. *lib. 12. Mor. cap. 16*. Voluitque Deus hominem à luto denominatum, ne ab animo Adamus ablegaret, quod reſtaretur nomine, *vt homo ex ſuo nomine diſcat Deo ſubijci, quando cognouerit ſe de materia vili eſſe*, &c. ait D. Thom. Poterat Adamus efferri ſuperbè, ſciens certò ſe Deo ſimilem eſſe, Maieſtate communicata. *Creauit ſcilicet Deus hominem ad imaginem ſuam*, &c. *Gen. 1. num. 27*. Ne tamen arrogaret ſibi plura, quàm ios eſſet, addit Moyſes, vnde natus, & quo luto factos homo, cap. 2. num. 7. *Formauit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ*, &c. Sentit Chryſoſtomus, quod moneo, Hom. 12. *Hic ſi attendamus, non parua nobis humilitatis doctrina offertur*, &c. Vtraque manu Deus verſat hominem, aut ne humiliter deficiat, aut ne ſuperbè intumeſcat. Proindéque hominem vocat luteum, Deique imaginem, *vt ne ignorando, quo modo conſtitutus ſit, magnus ſibi videatur*, &c. Prior in hac ſententia Philo eſt, ad lib. de ſomn. *Eſt* (inquit) *principium ſapientiæ non obliuiſci ſui ipſius, ſic enim ſuperbia poteſt elui. Quis enim cogitans ſe aquam, & cinerem tam inde à ſua creationis primordio inflabitur, & criſtas attollet per arrogantiam?* &c. Hominem te eſſe memento, & ceruices facilè non erigas.

Homo natura viliſſimus terræ filius.

Gen. 1. n. 27. & 2. n. 7.

Sapit qui ſe imius nouit.

4. Hoc argumento Centurio ſeſe deiicit, vbi ſuam iactat gloriam, neceſſitate lenocinante, *& ego* (inquit) *homo ſum, ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites*, &c. *Luc. 7. num. 8*. Verè Centurio patrocinium à luto ſumit aduerſùs humanam ſuperbiam; nec de militari ſe iactat imperio, priuſquam vilem exponat conditionem humani generis. *Homo* (inquit) *ſum: iam quid inferas, ſuſpectam non habemus iactantiam; præmiſſa ſiquidem eſt humilitas, ne altitudo præcipitet*, &c. quæ Bernardo mens eſt, *Epiſt. 42*. Nulla profectò certior eſt occaſio arrogantiæ deprimendæ, quàm ſi homo ſe hominem, è luto ſcilicet vili factum agnoſcat. Hoc luto ſaluus omnino Petrus eſt, ne ſuperbè erigeretur, ſalutatus adoratione humili. Accerſitum à Cornelio Petrum lego: à quo Magiſtro diſceret, quid facto opus eſſet ad ſalutem vltimam, *in Actis ad cap. 10. num. 22*. Aduolat in vrbem Petrus, Deo duce. Occurrit Centorio, *& procidens ad pedes eius adorauit*, &c. *num. 26*. Tunc Petrus ea re commotus grauiter, attollit manu Cornelium, illud iterans, *Surge, & ego ipſe homo ſum*, &c. Satis ſe Petrus vilem eſſe docet, cùm appellat hominem; eóque argumento auertit Cornelium à luto honorando. *Quia ergo humiliari ſibi, pluſquam debuit, proximum vidit, ne vltra humanitatis metas mens intumeſceret, eſſe ſe hominem recognouit: quatenus illati ſibi honoris elationem frangeret, ex conſiderata æqualitate conditionis*, &c. Hæc Magnus Gregor. *lib. Mor. 21. cap. 11*. Nouit ſe Petrus benè, & hac ſui notitia, deponit arrogantiam: nemo ſe agnoſcit liquidò, qui altè caput erigat. Obſeruat Nyſſenus premi pedibus humum, vnde homo dictus eſt, ad perpetuam humanæ humilitatis memoriam. *Abiecta* (inquit) *noſtræ ſortis monumentum in promptu eſt, ex iis, quæ calcamus*, &c. *Orat. 3. de Opific*. Premis terram pede, & habes in oculis, qua matre, & quo patre genus trahis, abſurdum, & obſcurum: an caput erigas? inſanum profectò caput. Abiicias te ad ſolum vſque, ſi noſſe velis, quod nam tibi genus eſt; id Bethulienſes fecere, *& proſtrauerunt ſe ſuper terram*, &c.

Luc. 7. n. 8.

Superbiam trudit nota probè natura hominum.

Act. 10. n. 22. & 26.

Vt ſuperbiam euitas, hominem ſe eſſe Petrus meminit.

5. Id & Abrahamus fecit, cùm Princeps ab Hethæo cognominaretur, Geneſ. 23. num. 5. *Audi nos Domine, Princeps Dei apud nos*, &c. Hoc honore affectus ſenex vicem reddit. *Surrexit Abraham, & adorauit populum terræ*, &c. *num. 7*. Addit Hethæus honores honoribus, Abrahamumque vocitat Dominum. *Nequaquam ita fiet Domine mi*, &c. *num. 11*. ſed Abrahamus tot grauatus honoribus, *adorauit coram populo terræ*, &c. *num. 12*. Multa Hethæo reuerentia in Abrahamum erat, multa ab Abrahamo officia in Hethæum: illud Hethæus curabat, vt Abrahamus altè Princeps audiret & Dominus: illud verò Abrahamus, vt ſeſe deprimeret, & ad terram latè proſterneret: *adorauit coram populo terræ*, &c. vtroque enim loco vox Hebræa eſt שחה *ſcachah*, quod eſt *incuruare, inclinare*. Bene Procopius *Licèt ipſum confiterentur Regem, non tamen erubuit illos adorare; ſed cùm ſe in terram vſque incuruauit, oſtendit ſe terram, & cinerem*, &c. Nomenclatu-

Gen. 23. n. 5. 7. 11. 12.

Gratificatur honoribus alius bonus homo.

Ab imo luto virum Abrahami capit aduerſus ſuperbiam.

ram igitur nobilem à ſe Abrahamus repulit, cùm ſuum ſolo vultum affixit, Hethæo ſalutato, ne Princeps honore communicato ſuperbè efferretur. Suam hoc motu, vilemque ſortem Iobus probat. Edicit curſor fortunam bonam à Iobi domo exulaſſe, auolaſſe, rebus
Iob 1. n. 20. in perſum datis, cap. 1. num. 20. *& tonſo capite, corruens in terram adorauit*, &c. Inſolens non eſt, homines à Deo tactos ſolo ſeſe affligere, terráque ore mordere. Cur verò id? Pulchrè de Iobo Magnus Gregor. lib. 2. cap. 38. *Tonſo capite in terram corruit, qui repreſſis præſumptionis ſua cogitationibus, quam in ſemetipſo infirmus ſit, humiliter agnoſcit*, &c. Hoc habitu,
Non ſuperbit qui ſe e luto factum credit.
affectúque humili Deum Iobus mitigandum putauit; quo & Bethulienſes Dominum ſibi placatum voluere. *Et proſtrauerunt ſe ſuper terram, mittentes cinerem ſuper capita ſua: vnanimes orantes*, &c. quòd preces commendat humiles; quid enim aliud eſt orare homines corporibus ad terram depreſſis, & capitibus per cineres deturpatis, quàm orationem adornare notionibus humanæ humilitatis? Sed via certa eſt parandæ indulgentiæ. *Nequaquam enim valet repelli deprecatio, quæ eſt humilitatis ſale condita*, &c. Ait Iuſtinianus *ad lib. de humilit. cap.* 17. Expertus fortaſſe Da-
Pſ. 101. n. 18 uid canit *Pſ.* 101. *n.* 18. quo Deus vultu *reſpexit in orationem humilium*, &c. Vnde colligas

Parænet. X.

Flecti Deum facilè oratione humili.

1. MAgna precibus infimis virtus ineſt, aduersùs Deum; quo magis orator caput deprimit, ſolóque affligit, eo preces volant altiùs, & citiùs ad Magni Dei aulam, & aures. Alata eſt oratio ab vili habitu, & affectu humili: & cùm Deum præoccupet, viam interſcindit puniendi; imò auxilium elicit triumphans de irato Domino, & bonum Deum alliciens. Notum ſacro textu, quid Iohel monuerit in ſcelerum licentia, in rerum inopia; *quia confuſum eſt gaudium à filiis hominum*, &c.
Iohel. 1. n. 12. 13. 14. *cap.* 1. *num.* 12. Grande malum! ſed quod lenire poſſunt homines, ſi preces edant humiles. Vnde vrget Vates, *Accingite vos, & plangite Sacerdotes: vlulate in ſacco*, &c. *num.* 13. Deinde, vt piè comeant homines, monet ſeriò, num. 14. *Congregate ſenes, omnes habitatores terræ in domum Dei veſtri; & clamate ad Dominum*, &c. Præmonet Vates, quid humilitatis intimæ vili habitu oſtentandum ſit, vt preces bene valeant apud Deum. Ait Theologus
Exorant Sacerdotes orationis habitu humili.
Orat. 1. *Sacerdotes adhortatur, vt in templum ingrediantur, atque in cinere, & ſacco perquam demiſſe, & abiectè in terram proſtrati humilitate miſericordiam attrahant*, &c. Facilè Deus indulget pœnitentibus ſcelerum, ſi preces fundant macerato, ac depreſſo ad terram corpuſculo. Latè id reo proderat in Romano iudicio. Cùm enim Luc. Piſo proſtratus humi pedes iudicum oscularetur, faciémque ſuam cœno repleuiſſet, *totam quæſtionem a ſeueritate ad clementiam, & manſuetudinem tranſtulit*, &c. ſic Valer. *lib.* 8. *cap.* 1. ſi Romana ſeueritas reum abſoluit ſcelerum, eò deductum neceſſitatis, vt abiicere ſe tam ſuppliciter, aut attollere tam deformiter cogeretur: quid faciat Magnus, ac bonus Deus?

A Deo quidem Abrahamus impetrat, vt ſtragem auertat vltimam à Pentapoli, ſi tamen pauci in multis benè, ac iuſte viuerent. 2.
Erat peſtis hæc extrema in Deiſciris, *Gen.* 18. Gen. 18. n. 22. & 27.
num. 22. Tunc Abrahamus, *appropinquans ait: Nunquid perdes iuſtum cum impio?* &c. Victus precibus condonat Iudex *num.* 26. modò Abrahamus quinquagenos viros à Sodomis colligat notæ iuſtitiæ. Vrget Abrahamus, vt Deus quadragenis hominibus contentus parcat, *num.* 29. Aſſentitur bonus iudex, & gradatim ad decem vſque homines veniam prorogat, *n.* 32. Multa in Abrahami precibus vis eſt aduersùs Deum: ſed precibus infimis flectitur Magnus Deus. Nam inter preces interſerit Abrahamus voces humiles, num. 27. *Loquar ad Dominum meum, cùm ſim puluis, & cinis*, &c. Hoc ſale condita Abrahami deprecatio quid à Deo non parabit? ſic Iuſtiniano placitum, ad lib. de humilit. cap. 17. *Nam orationem, atque ſacrificium Abrahæ, qui præditus humilitatis virtute, ſe eſſe puluerem, & cinerem fatebatur, odoratus eſt Dominus in odorem ſuauitatis*, &c. Magna à Deo elicit, qui ſibi diffidens precatur, & humi procumbens ſuam in Dei ſinu ſpem reponit. Tritus hac via Dauid
Deum iratum leniit Abrahamus oratione humili.
de bono Deo cauit: *Reſpexit in orationem humilium*, &c. Pſ. 101. num. 18. *& pro clariori commendatione promulgata veritatis, illico adiecit: Scribantur hæc in generatione altera*, &c. *n.* 19. Pſ. 101. n. 18.
Ita Iuſtinian. *lib. cit.* quo Magiſtro diſcas, velle Deum, vt pateat in poſterum, quid valeant preces humiles.

Notus hoc affectu Moyſes, quo ſuas concinnat preces, vt Deum alliciat, Hebræóque reddat facilem, ac propitium. In metu Moyſes Deum vrget, Exod. 34. num. 7. 3. Ex. 34. n. 7. 8. 10.
Reddis iniquitatem Patrum filiis, &c. Sed, vt metum ſubigat, piè orat, & adorat. *Feſtinúſque Moyſes curuatus eſt pronus in terram*, &c. *num.* 8. Non potuit Deus precibus tam infimis negare. Illud in promptu eſt n. 10. *Reſpondit Dominus: Ego inibo pactum*, &c. Video, quid apud Deum valeant preces, quæ geſtu humili, animóque depreſſo fiunt. Hoc geſtu, & habitu Niniue ſuas misit preces voluit, imò iuſſit, apud Ion. cap. 3. n. 8. *Operiantur* Ion. 3. n. 8.
ſaccis homines, & clament ad Dominum in fortitudine, &c. Cinerem ſolo iniectum videas *num.* 6. Precibus aggerunt ſaccum ſordidum, caſtigatumque ieiunium pœnitentes ſcelerum homines, certò ſcientes fortiorem hiſce precibus vim ineſſe ad eum propitiandum. Quæ ab Strabo eſt loci commentatio. *Ieiunio ſaccum addunt, & inanis venter, & luctuoſus habitus Deum fortius deprecantur*, &c. Inde habeo, quo aſpectu iuſſum eſt: *& clament in fortitudine*, &c. Quaſi fortiores habitu, & affectu humili euadant oratores.
Preces adiuuat habitus vilis cum menſa caſtigata.

Quid ſi & blandiores perorent? componit Baſilius Seleucien. Centurionem cum fœmina Chananæa: & latè diſputat cur Magiſter Deus annuat facilè viri precibus. *Ego veniam, & curabo eum*, &c. *Matth. cap.* 8. *num.* 7. 4. Matth. 8. n. 7. & 15. n. 23. 25. 27. 28.
Preces verò muliebres longè reiicit, *Matth. cap.* 15. Premo textum lentè. Clamitat mulier, & quid velit à Chriſto, expetit, *qui non reſpondit*

reſpondit verbum,&c.*n.* 23. Vrget iterum mulier ſalutatione plurima : ad hæc Chriſtus num.25 *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere catulis*,&c.Quid hoc eſt mi Domine? admittis hominem,& repellis mulierem? certe herus à ſeruo, & mater à filia malum deprecantur;ſed mulier adhuc ſe non deiecerat. *Centurio vero dixerat:Domine,non ſum dignus*,ſic Baſilius *Orat.* 19 quòd hæc Chriſto fuerit negandi, ac donandi ratio, patet : vbi enim mulier audit catella, nec Chriſti dicto offenſa tumet, aut indignatur, ſed abblanditur:*etiam Domine;nam & catelli edunt de micis quæ cadunt*, &c. *num.*27. Demiratur Chriſtus fidem humilem mulierculæ, & exclamat, *O mulier! magna eſt fides tua ; fiat tibi, ſicut vis*, &c. *num.*28.Laudat Magiſter preces humiles, quibus negare non poteſt.Negauerat clamoribus mulierculæ:negauerat Apoſtolis interpellantibus, *num.* 23. Vbi ventum eſt ad affectus humiles,negare Chriſtus non poteſt.*Sic, quod aſſiduo clamore non impetrabat, humili confeſſione promeruit*, &c. ait Auguſtinus *ad lib.de Virginit. cap.* 32. Verè Syracides monet cap 35. n.21. *Oratio humiliantis ſe, nubes penetrabit*, &c. Cur ita ; docet Chryſoſtomus in Pſal. 9. *Orationis vehiculum eſt humilitas*, &c. At ne Reſpha ſic Deo abblandiri voluit, vt imbres è cœlo eliceret ratio. Liberis in crucem actis Reſpha mater inuigilat, 2. Reg. cap. 21. num. 10. *& non dimiſit aues lacerare eos per diem,nec beſtias per noctem*, &c. Id verò factum eſt, *donec ſtillaret aqua de cœlo*, &c. Quandoquidem agro ſterili fames graſſabatur, vt ſuaneret mater prope cruces hominum, ſupinum mulier vili inſternit ſtragulo. *Tollenſque Reſpha cilicium ſubſtrauit ſibi*, &c. Lectulo igitur cilicino ſeſe Reſpha macerat; vnde preces eo fortiores,quo humiliores mitteret ad Magnum Deum. Hæc Antiſtes Clarius. *Maſſiſſe ibi ſcribitur, donec pluuia de cœlo ſtillaret, orans interim Dominum*, &c. Magna omnino mulier,quæ fortunam publicam priuatis commodis anteponit, ſuáſque preces vili cilicio,& habitu humili adornat æquè,ac obarmat,vt iratum exarmet Deum.

Negare Chriſtus non poteſt precibus humilibus.

2\. Reg. 20. n.10.

Ab habitu cilicino preces valentiores.

5\. In hanc Rerump. fortunam conintant amicè Bethulienſes,& vt hoſtem propellant, Deum ſibi propitiant precibus infimis, proiectiſque in cineres corporibus. ab Ezechia id proximè didicere. Lego Regem,Deo duce, militum Ducem eſſe : illud enim in promiſſis Deus ad Iſaiam 4.Reg.20.num.5 *Dic Ezechiæ Duci populi mei*, &c. Deinde ſuam pollicetur opem, aduersùs hoſtem, vt Ezechias poſſit implere menſuram nominis.*& de manu Regis Aſſyriorum liberabo te*,&c. *n.*6. Hac de re non egerat Hebræus morbo tactus:egerat tamen, cùm Rabſaces vim inferret,& minaretur ſtragem vltimam.Tunc Ezechias *opertus eſt ſacco, & ingreſſus eſt domum Domini*, &c. c.19 *num.*1. & videre eſt,quo flagraret ſtodio ceruicis deprimendæ.textum verſo.Cum hoſtis adeſt & vrget obſidionem, ſacco ſe macerat cilicino. In mandatis ad Vatem ſic Regem tacet, vt moneat num. 3.*Hæc dixit Ezechias*, &c. Non *tumens nomine imperij*,&c.ait Hieronymus. Et quamuis Deum agnoſcat,ſuæ,quod puro,memor,& humanæ vilitatis,non ſuum,ſed Iſaiæ Deum vocat. *Si fortè audiat Deus tuus*, &c. *num.*4. Ac ſi vellet ; *Deum noſtrum nominare auſi non ſumus*, &c. Hæc à Procopio. Addo Regem tam notæ modeſtiæ fuiſſe, vt Iſaiam euocaoerit in auxilium, qui legationem obiret apud Deum. *Miſit & ſenes de Sacerdotibus opertos ſaccis ad Iſaiam*,&c.*n.*2. Addit Hieronymus:*In quo Regis conſideranda humilitas,atque prudentia*, &c. Hieronymo hæret Procopius; Regis legationem commendans. *Quæ ſumma* (inquit) *ipſius fuit in Deum reuerentia*, &c.Non audet Princeps ſuis tantùm precibus Deum aggredi,ne videretur ſuperbè id tẽtare. Multa in Hebræo cura oſtẽtandæ humilitatis; multa in Deo ſolicitudo excitandæ, vt Princeps hoſtem ſtrenuè pelleret, ac Ducem præclatè ageret. quod expendit Hieronymus lib. 2. aduersùs Pelagian. *Dei Dux appellatur,quia humilitate proſtratus eſt*,&c. Quid ergo virtutis maſculæ à Deo non pararent Bethulienſes homines, ſi *proſtrauerunt ſe ſuper terram, mittentes cinerem ſuper capita ſua,vnanimes orantes*, &c. Quo textu probes

4\. Reg. 20. n.5. 6 & 19 n.1.3.4 2.

Regem ſe eſſe neſcit, quo Deum orat.

Deum à ſe alienum eſſe putat, quo aduerſis premitur.

Honorem parit humilitas.

Paræne. XI.

Preces ab amore communi faciles precantibus hominibus vtiles eſſe.

ORandum rebus trepidis monent viri magni ; ſic opem à Deo cogi, ad ſuperandam ferendo,& audendo fortunam rerum aſperrimarum. Quid non vincant homines, *in tribulatione patientes, orationi inſtantes?*&c.*ad Roman.cap.*12.*n.*12. Pulchrè Magiſter vtrumque addit Apoſtolus.quod ſentit Ambroſius. *Neceſſaria eſt oratio, quia vt tribulatio poſſit tolerari, precibus inſiſtendum eſt*, &c. A precibus infimis vires, & opes colligit pius Orator, quibus metum vincat. Scio quo loco orauerit Chriſti ſchola:nam de ſecatu Apoſtolico Lucas, *Hi* (inquit) *omnes erant, perſeuerantes vnanimiter in oratione*, &c. *Act. cap.*1.*num.*14. Scio deinde multum Apoſtolis metum eſſe, ne premerentur furore Iudaico. *Cum fores eſſent clauſæ, vbi erant diſcipuli congregati propter metum*, &c. *Ioan cap.*20.*n.*19.Proindéque duplex in loco eſt meditatio; altera quòd metu preſſa Chriſti ſchola ad preces confugerit: notat id Chryſoſtomus Hom. 3.in Acta.*Magna enim armatura in tentationibus eſt deprecatio*, &c. Quid gens metu preſſa faceret, niſi oraret?Chryſoſtomus iterum, *Præſens*(inquit) *tentatio ad orandum illos adegit : atque hac gratia aſcenderunt cœnaculum*, &c. Altera eſt loci meditatio,quòd vno homines erant animo,& aſſenſu communi ad comprecationem adornandam. *Preſeuerantes vnanimiter in oratione*, &c. Meditatur id Cyprianus ad tract.de orat. Dom. *Perſeuerabant in oratione vnanimes orationis ſuæ,& inſtantiam ſimul, & concordiam declarantes:quia Deus,qui inhabitare facit vnanimes in domo, non admittit in diuinam, & æternam domum,niſi homines,apud quos eſt vnanimis oratio*,&c.Hæc Cyprian.*loc.cit.* 1.

Rom.12.n.12.

Mitigantur calamitates precibus.

Act.1.n.14.

Io 20.n.19.

Fugantur tentationes orationibus.

Exorant concordes oratores.

Placent Deo preces hominum, quibus vnus eſt animus, nullum diſſidium ; orant enim,qui amant piè,audaces,& faciles:& quod altè placet, inſinuat Apoſtolus orationem ab 2.

amore

amore caſto profectam latè proficere ad Deum piè lactandum. Prius enim quàm moneat, vt vitam inſtituant homines, *Orationi*

Roman. 12. n. 12. 9. 10.

inſtantes, &c. *ad Rom. cap. 12. num. 12.* multa edicit, quæ ad precationem concinnandam faciunt; quod magis vrget, illud eſt, *Dilectio, ſine ſimulatione*, &c. n. 9. & quaſi ſui oblitus, monet iterum num. 10 *Charitate fraternitatis inuicem diligentes*, &c. Multa Paulo cura eſt de fraterna amicitia, ne quid deſit ad apparatum orationis concinnandæ. Totus in hac cura

Adornat preces fraterna charitas.

1. Petr 4. n. 7. 8.

Petrus eſt, qui quidem *Epiſt. 1. cap. 4. num. 7.* monet: *Eſtote prudentes, & vigilate in orationibus*, &c. Bene eſt; ſed quid addit, vt preces ritè fiant, quæ Deum alliciant? Addit Petrus n. 8. *Ante omnia, mutuam in vobiſmetipſis charitatem continuam habentes*, &c. Video adiungi precibus amorem communem; quaſi velint Apoſtoli, adornari preces hominum, & confirmari teſſera fraternæ amicitiæ.

3\. Hoc puto, conſilio Magiſter Deus orationem texit ab aſſenſu fraternæ charitatis. *Sic* (inquit) *vos orabitis: Pater noſter*, &c. *Matth.*

Matth. 6. n. 9.

cap. 6. num. 9. ſcilicet, vt meminerit orator quiſque ſe communi hominum Patre genitum, nec ſimultates animo foueat; ſi Deum facilè exoratam velit. *Quo enim modo placabis Patrem iratus in fratrem*, &c. ait Tertullianus *ad lib. de Orat. cap. 10.* Multus eſt Auguſtinus in probando monitos eſſe homines de affectu, quo orandum eſt, cùm Deum, & Patrem, & communem hominum Patrem dicant. *&*

Valemus ab amore communi preces.

charitas (inquit) *excitatur; quid enim filius clarius eſſe debet, quàm Pater, & ſupplex affectus, cùm omnes dicant Deo: Pater; & quadam impetrandi præſumptio*, &c. *lib. 2. cap 3. ad ſerm. Dom.* Pater eſt Deus, amoris quidem ſcopus; vnde præſumpta liberis opinio impetrandi, quidquid percupiant, à communi hominum Parente, & nata ratio fraternæ amicitiæ, quæ facit ad concinnandam orationem. Aduertit Cyprianus precandi modum à Chriſto explicatum, vt non dixeris: Pater meus, nec panem meum da mihi, &c. Sed, *publica nobis eſt, & communis oratio*, &c. *ad tract. de orat. Domin.* Id verò vrget Magiſter Deus ſano conſilio. *Deus pacis, & concordiæ Magiſter, qui docuit vnitatem, ſic orare vnum pro omnibus voluit*, &c. iterum Cyprianus. Ac ſi vellet, ſtudium charitatis, lenocinium eſſe orationis.

Studium charitatis lenocinium orationis.

4\. Laudo ego, quæ Dauid inſinuat *Pſal. 132.*

Pſ. 132. n. 1.

num. 1. vbi fraternæ cantat fœdus amicitiæ. *Ecce quàm bonum, & quàm iucundum habitare fratres in vnum*, &c. Epigraphe eſt: *Canticum graduum*, &c. oſtendiſque nobiles, ac dulces Deo preces eſſe, quæ ab amore communi proficiſcuntur. Et quidem Vates homines hoc amore nobiles vrget proximè, vt ab amicitia fraterna gradum faciant ad preces faci-

Pſ. 133. n. 1.

les. Pſal. 133. num. 1. *Ecce nunc benedicite Dominum omnes ſerui Domini*, &c. Quaſi moneret Dauid, benè inſtructos ire homines ad canendum piè, Deúmque exorandum, ſi fraternam aluerint amicitiam. Iam pridem ſenſerat Dauid Deum à ſe exoratum eſſe, cùm oraſſet, *Ad Dominum cùm tribularer, clamaui, & exaudiuit me*, &c. *Pſ. 119. num. 1.* Ac, ne quis miraretur precem adeò gratam fuiſſe, vt opem à

Pſ. 119. n. 1. 6.

Deo facilem eliceret, inter multa, illud addit. *Cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus*, &c. teſte Laudunenſi, *ſeruans vnitatem, non iratus, nõ turbulentus*, &c. Video adornatam latè orationem lenocinio charitatis. Hæc, puto, oratiò ab amore communi profecta ſuam Deo

Valet oratio amore lenocinante.

maieſtatem auget. Quod in Dei promiſſis habet Iſaias cap. 60. num. 7. *Domum* (inquit) *maieſtatis meæ glorificabo*, &c. texto Græco, ὁ οἶκος τῆς προσευχῆς μου δοξασθήσεται, *Domus orationis meæ glorificabitur*, &c. Ne quis addubitet honorari Deum, cùm oratum obluitari dominum, vbi preces ritè fiunt, quæ Cyrillo Alex. eſt interpretatio. Agnos, & boues à ſacra domo procul abigit Deus Max. *Quare cùm domus orationis exſtat, tunc etiam glorioſa facta eſt*, &c. Quid hominibus precantibus non præſtaret Deus Max. ſi precibus infimis ſe latè honoratum agnoſceret, & preces ab amore communi faciles exciperet? Hæc Bethulienſibus ſpes erat, cùm proſeucham adirent, ibique perſtarent, *vnanimes orantes*, &c. Sed cum precibus manum exerunt num. 5. *& aſſumentes arma ſua bellica, ſederunt per loca*, &c. Sanum profectò conſilium, ita fidere Deo homines, vt laborent, ſudent, ac ſuam cum Deo manum moueant. Id boni præſtant milites, de quibus Dauid ad Pſ. 149. num. 6. *Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum*, &c. Precibus addunt gladios, quippe quòd vtroque ſubſidio boni pugnant milites: Deo præfidunt, ſed quam poſſunt manu edant operam, ſatiſque facto mouent.

Iſa. 60. n. 7.

Honoratur Dei aula precibus hominum.

Pſ. 149. n. 6.

Paræнet. XII.

Manum cum Deo mouendam eſſe.

NEc viua, quam Petrus vocat *Epiſt. 1. c. 1. num 3.* nec bona, quam Paulus dicit *2. ad Theſſalon. cap. 2. num. 10.* ſpes hominum in Deo 1.

eſt, quæ & ignaua, ac ſine operibus vana eſt fiducia. Si quid in Dei promiſſis habes, labore adiuues, ne ſpes in ventos abeat; preces dimittas piè, Deóque præfidas, ius eſt; ſed tuam intendes etiam, impendas operam: ſcias certò ſpem in Deo reponendam eſſe, nec tuam ab hac ſacra a charta operam excludendam. Certus de Magni Dei ope erat Iſaacus, etſi propriam in Geraris ſedem caperet; fidendúmque Deo vrgebat vox cœlo miſſa, ad Geneſ. cap. 26. num 2. *Quieſce in terra, quam dixero tibi. & peregrinare in ea, ero, ne tecum*, &c. Quid ni aliì timeret Iſaacus tam certò munitus præſidio? ſed rogatus ab oppidanis, an Rebecca vxor eſſet? reſpondit n. 7. *Soror mea eſt*, &c. Rem regit aſtu, ne vi exceptus malè pereat. Vnde Chryſoſtomus Hom. 51. *Fortè edoctus erat, quòd & Pater eadem actum inſtruxerat*, &c. Pater enim, vt periculũ à ſe, & Sara auerteret; *Cùm peregrinus eſſet in Geraris, in ipſis quidem initiis, quod ſuum erat, fecit*, &c. Hæc Chryſoſtomus *Hom. 45.* Illud ſcilicet Abrahamus de Sara, *ſoror mea eſt*, Gen. 20 n. 2. Illud & Iſaacus de Rebecca; idque ſano cerebro, ne malè pereant, ſi ſpe in Deum inepta, non laborent; ſed manu in ſinum retracta, ſedeant.

1 Pet c. 1. n. 3. 2. Theſſalon. c. 2. n. 10.

Gen. 26. n. 2. 7. & 10. n. 2.

Spes in Deo, manus ad operam.

Conſtat Iacobum à Deo confirmatum eſſe aduerſùs fratrem, vbi viciſſe Deum viſus eſt pugna inita, Geneſ. cap. 32. num. 28. *Si contra* 2.

Deum

Deum fortis fuiſti, (ait Angelus) *quanto magis contra homines praualebis?* &c. Cùm tamen fratrem ſuis ſeptum domeſticis Iacobus proſpiceret, ea ſe arte, ſuamque gentem conſtituit, vt Ducem præſtiterit ſtrenuum, cap 33. n. 1. *Diuiſitque filios Liæ, & Rachel*, &c. vt ſi frater ſæuiret in gregem alterum, frigeſceret in alterum, dolore iam punito. Suam cum Deo manum Iacobus mouet, ne langueret ineptè, cùm Deus laboraret in auxilium. *Vbi diſcimus nihil in rebus humanis negligentius agendum, etſi diuino præſidio nitamur, ex fide in gra*, &c. ſic Antiſtes Lipponian. Aberraret ab ſcopo artis bellicæ Princeps militum Ioſue, cùm bellum pararet, niſi emitteret exploratores, qui terram circuirent, & inſpicerent; deinde reuenirent in caſtra, & renuntiarent, quid quiſque ſciret, *cap.* 2. *num.* 1. textus eſt. *Miſit Ioſue duos viros exploratores in abſcondito*, &c. Prudens omnino Ioſuæ metus; quo ſilentium exploratoribus imperauit, ne res pateret, negotiúmque periret. Sed videri poterit inepta cura terræ explorandæ, cùm Princeps de Magni Dei auxilio certus eſſet. Illud enim Deus ad Ioſuen cap. 1. num 9. *Confortare, & eſto robuſtus: noli metuere, & noli timere; quoniam tecum eſt Dominus Deus tuus*, &c. Ter ip loco Princeps à Deo confirmatur, quod patet; ſuam tamen curam intendit, & quod ſui eſt officij, præſtat ſtrenuè. Vnde Rupertus bene monet lib. 1. in Ioſue cap. 10 *Non ergo quiſquam vllo in negotio, tantum de cæleſtibus præſumat præſidiis, vt non etiam ipſe ſibi prior adſit, vigilando proprij facultate ingenij, & laborando proportione viribus*, &c. ſcitè Rupertus ad litem. Qui enim tibi ſuam promittit opem Deus, tuam non excludit operam.

Deo fidendum, manu laborandum.

Ioſ. 2. n. 1. & 1. n. 9.

Bellum bellè conſicit, qui manum cum Deo mouet.

3. Norunt boni viri Deum aliquando polliceri ſub hac lege, vt ſuam rebus agendis manum addant homines, vt ſanaret Chriſtus hominem captum oculis, apud Ioann. cap. 9. num. 6. *Expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo, & leniuit lutum ſuper oculos eius*, &c. Sed vrget hominem Deus, vt abeat, & oculos abluat aqua Siloëtica, num. 7. *Vade* (inquit) *& laua in natatoria Siloe*, &c. Itaque Dei manus, & manus hominis coniurant amicè, ad reddendos cæco oculos: ne quis Dei opem expoſcat, & ſuam à labore manum retractam velit. Multam Salomon à Deo ſapientiam accepit 3 Reg. cap. 3. num. 12. *Ecce dedi tibi cor ſapiens, & intelligens*, &c. nec tamen conſultores ab aula ablegauit; imò ſenatum inſtruxit viris ſapientiſſimis. quod patet ex *cap.* 4. *num.* 5. ex *cap.* 12. *num.* 6. vbi textus de Roboamo eſt. *Iniit conſilium cum ſenioribus, qui aſſiſtebant coram Salomone*, &c ne Dei opes ſua non iuuaret opera. Multam cum Regum maximis pacem, & amicitiam iniit Salomon ſua nomenclatura pacis amans. *Et habebat pacem ex omni parte*, &c. *cap.* 13. *num.* 24 Sed video paratos à Rege Duces, milites, apparatum bellicum. conſtat ex *num.* 4. Vbi Princeps militum, *Banaias filius Ioiada ſuper exercitum*, & notum eſt ex 2. *Paralip. cap* 1. *num.* 14. ibi Salomon *congregauit currus, & equites*, &c. Verè Salomon rerum prudens; nam Deo præfidebat de re ciuili, militarique agitans; & humanam addebat operam, ſenatu collecto, equitatúque parato, quæ bonis viris eſt prouidentia. Id verò Salomon, vt ſpem à Dei ope conceptam adiuuaret. quod Lyra interpretatur in Paralip. *Per hoc oſtenditur, quod licet homo de auxilio diuino ſit ſecurus, non tamen debet omittere, quæ ſecundum humanam viam facere videntur*, &c. Ac ne quis ſuum remittat laborem, cùm Deus laboret cauſa hominum, oſtendit ſeſe humana egere opera. Vide ad Moyſen Dominus exercituum *Vlciſcere* (inquit) *filios Iſrael de Madianitis*, &c. Deinde ad Saulem: *Vade* (ait) *& percute Amalec*, &c. 1. *Reg. cap.* 15. *num.* 2. Qui vtrumque hoſtem, ſi vellet, facilè perderet, ſpiritúque vnico difflaret, quo dolorem puniret gentis Iudaicæ, parat Duces, cogit milites. Hebræóque in hoſtem ductorem aggreditur, vt quod facit Deus, homines cum Deo facinus conficiant. Id Bernardus obſeruat à Deo factum, vbi Chriſtianum militem excitat aduerſus hoſtem barbarum; vt Chriſtianus miles inde eruat, quidquid magni eſt commodi. *Conſiderate, quanto ad vos ſaluandos vtitur artificio. Penſate diuitias bonitatis, & conſilium miſerationis attendite; neceſſitatem ſi habere facit, aut ſimulat, dum veſtris cupit neceſſitatibus ſubuenire*, &c. ſic Bernard. *Epiſt.* 322. Meritis hominum ſuam impendi opem curat Deus, ne ſpem boni ſine operibus vanam foueant.

3. Reg. 3. n. 12. & 2. n. 6. & 13. n. 24. & 4.

Suam Deus opem addit, & noſtram poſcit operã.

2. Par. 1. n. 14.

Iuuandum noſtra manu Dei auxiliũ.

Num. 31. n. 2.

1. Reg. 15. n. 2.

Vt ſibi ſalutem Deus conſeruat ſuã poſcit operam quaſi indigens.

4. Rectè id edicas de ſpe ſalutis vltimæ, quæ quidem ſine humana operatione, tam vana, quam mala eſt. Vnde vrget Dauid Pſalm. 4. num. 6. *Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate in Domino*, &c. Coniungendam cum Dei ſpem manum hominis eſſe docet; ſpem in Deo ſuam bene ceſſuram, ſi humanis opibus adiuuetur; à bono iuſtitiæ ad ſpem ſalutis perpetuæ benè gradum fieri; quod apponit Hilarius. *Sacrificium* (inquit) *Deo immolate, & conſequenter ſperabitis in Domino*, &c. Ineptè Deo committit curam ſalutis intimæ, qui lenem ea de re curam agit, vna tantùm ſpe notus; damnat Apoſtolus ſpem vanam, & fidem malè ſanam, *ad Coloſſenſ. cap.* 3. *n.* 2 & qui ſcholam Coloſſenſem piè à Chriſto ſuſceptam laudat, *Vita* (inquit) *veſtra, abſcondita eſt cum Chriſto in Deo*, &c. Neque enim bonus Magiſter ſuam trahit manum ab alumnis tuendis, ſeruandiſque; addit Apoſtolus, quid ab ſacra ſchola velit: *Mortificate membra veſtra* &c. *num.* 5. Imò deterret à peccando, illud obiiciens, *Propter quæ venit ira Dei ſuper filios incredulitatis*, &c. *num.* 6. Malè Deo fidunt, qui totam ſuæ ſalutis curam à ſe in Deum ablegant; vna tantùm fide ſegnes. Quò hæc, & plura ad bonos homines exhortum Præfectus? Auguſtinus optimè. *Ne putarent fideles ſola fide poſſe ſe ſaluari, etſi in his malis viuerent*, &c. *ad lib. de Catechiz.* Hæreſis eſt, quæ fidem malè ruinam laudat, vt ea ſpem ſalutis poſſit erigere; ſed fides tam vana, quàm mala ſine operibus ſpes eſt. Qui ſalutem vltimam velit aliquis, Deo præſidens manum moueat.

Pſ. 4. n. 5.

Ineptè à Deo ſalutem ſperes, ſine tua opera.

Coloſſ. 3. n. 2. & 5. 6.

Fidendum, & agendum ſemper.

5. Pugnat Chriſtus ſtrenuè pro ſalute humani generis; quod Ioannes laudat Apoc. 19 n. 11. *& cum iuſtitia iudicat, & pugnat*, &c. ſic dicet aduerſùs hoſtem Diabolum pugna eſt. Eaque Seruator agit contentione, vt hoſtem malè

Ap. 19. n. 11. 13. 14.

malè victum dederit, victoria non incruenta. *& veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine*, &c. *n.* 13. An timeant homines tanto ſub Duce hoſtiles impreſſiones? an ſedeant, ſpectentque pugnam, dum Chriſtus pro hominibus vrget Diabolum? negat id Ioannes *a.* 14. quandoquidem *exercitus, qui ſunt in cælo, ſequebantur eum*, &c. ſcilicet pugnat Seruator hominum, ea tamen lege, vt pugnā pro ſe, ſuiſque rebus ineant homines, & ſuam cum Deo manu moueant. Victorem naui quaſſata ſernat Chriſtus; & cùm ſenem dormire noctu iubeat, die appetente ad laborem excitat nauiculæ dirigendæ. quod Paulinus expendit *Epiſt.* 33. & addit. *Illam in verbis Domini recognoſcas affectum, quo ſpē noſtrā ita ſouet, vt nō relaxet ſolicitudinē*, &c.

Spes in Deo ſita humanam quærit operam.

6. Scias igitur laborandum tibi eſſe, licèt tuam in Deo ſpem reponas. qui quidem ſalutem præſtat hominibus, ſed laborantibus, non otiantibus. *Ite & vos* (inquit) *in vineam meam, & quod iuſtum fuerit, dabo vobis*, &c. *Matth.* 20 *n.* 4. Neque enim hæc eſt, niſi *corona iuſtitiæ*, &c. 2. *ad Timoth. c.* 4. *n.* 8. quippe quæ reſpondet laboribus, data à Patre iuſto? Apprecatur diſcipulis Magiſter, quidquid eſt magnæ charitatis, *vt dilectio, qua dilexiſti me, in ipſis ſit, & ego in ipſis*, &c. Hæc Chriſti erat apprecatio c. 17. *a n.* 9. *ad num* 26. ſed multis commendat alumnos apud bonum Patrem: mitto plura; abundè illud n. 25. *Pater* (inquit) *iuſte, mundus te non cognouit; ego autem cognoui te; & hi te cognouerunt*, &c. vbi Magiſter bona diſcipulis apprecatur, bene diſcipulos à fide, & Patrem commendat à iuſtitia: *Pater ſcilicet iuſte*, vt noris certò Deum Apoſtolis non remiſiſſe neceſſitatem operandi, cùm gratiam contuliſſet, vt iuſtè plura conferret. quod ſcitè Caietanus aduertit. *Iuſtum appellat Patrem, vt intelligamus non perſonæ acceptione, ſed iuſtitia, effectu eſſe, quæ ſubiunguntur*, &c. Scientes igitur rerum Bethulienſes, vt iuſtum à Deo auxilium eliciant aduersùs Holophernem, piè conueniunt: *vnanimes orantes, & aſſumentes arma ſua*, &c.

Matth. 20. 4.

2. Timoth. 4. n. 8.

Ioan. 17. n. 25 26.

Laborandum eſt, vt iuſte recipias.

Num. 6. Porrò Holophernes, dum circuit per gyrum, reperit, quòd fons, qui influebat, aquæductum, &c. & incidi præcepit aquæductum illorum.

Num 7 Erant tamen non longè à muris fontes, ex quibus furtim videbantur haurire aquam, &c.

Commentarius.

24. QVod Salluſtio difficillimum videtur, Ducem præſtat manu ſtrenuum, & conſilio bonum Holophernes: vbi perſcrutatur, qua ſit aditus in Bethuliam, & circuitu lentè inito vrbem explorat. Nam textus Græcè, meditationem rerum laudat in Aſſyrio: ἐπεσκέψατο τὰς ἀναβάσεις, *conſiderauit aſcenſus*, &c. Non vno ſtabat loco Holophernes; ſed perluſtrabat aditus, exitus, vt rem factu difficilem aggrederetur, & conficeret proſperè. Non conſtat vtrùm Princeps negotium aliis commiſerit, quibus, vt oculis, *conſiderauit aſcenſus*, &c. An

Veloſ. in Iudith.

ſuis ipſe oculis potiùs crediderit. Hoc ego puto, quod textus dare videtur. Laus enim magna in Duce magno eſt, vt alta alienis, alia & grauiora ſuis ipſe oculis inſpiciat. Admonitus belli offenſionibus Darius plura ſuo, quàm alieno agebat ductu: *Omiſſis Ducum officiis, ipſe omnia circuiere*, &c. ait Iuſtinus *lib.* 11. Addit Curtius *lib.* 3. cur ita Princeps fortunam tentauerit: *quæ* (inquit) *per Duces ſuos acta erant, cuncta damnabat, ratus pluribus curam, omnibus abfuiſſe fortunam*, &c. Quid verò Ioſue? Milites nocturnis in excubiis eſſe iubet, vt vrbem capiat nocte diſcuſſa, die illuſtri, *ad c.* 8. *n.* 12. ſed Princeps militum noctem non dormit ſolidam; quod habes n. 13. *Abiit ergo Ioſue nocte illa, & ſtetit in vallis medio*, &c. quaſi damnaret in re magna alienam operam. Deinde ſciebat gratum Ducibus Ducem eſſe, qui ſuam cum militibus manum mouet. Non alius ab Hebræo Troianus eſt *lib.* 6. vbi milites ſuum Miſeno tumulum excitant manu communi,

Prudens quiſque ſuis tantùm fidet oculis ad negotium.

Ioſ. 8. n. 13.

Hortatur ſocios, paribuſque accingitur armis, &c.

Vide, ſi placet, quæ in locum Pontanus aggerit. Nam de Antonino Herodianus lib. 4. *Ipſe* (inquit) *nullum nō militiæ munus prompte ibi &, primas omnia occupare*, &c. Præſtant verò hanc operam Magni Duces, vt milites ſibi reddant faciles ad obſequium. Fortaſſe hoc aſpectu Holophernes ἐπεσκέψατο τὰς ἀναβάσεις, *conſiderauit aſcenſus*, &c, & quæ iubebat iuſſa fecit.

Addit textus Græcè Holophernem è caſtris exceſſiſſe ad Bethuliam recognoſcendam: τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ δευτέρᾳ, ſcilicet *die ſecunda*, &c. Acſi vellet: quidquid in tenebris agitauit, cùm luce ſimul aggreſſus eſt Aſſyrius: quandoquidē ſanum eſt ἐν νυκτὶ βουλὴ, *in nocte conſiliū*, &c. ſic Æneas Virgilio notus ad lib. 1. 25.

An pius Æneas per noctem plurima voluens, rem aggreditur manu lentè? imò, quod in tenebris agitat conſilium, diluculo perpetrat, *vt primum lux alma data eſt, exire, locóſque explorare nouos*, &c. ſomnum Princeps excutit, ne quod per noctem cogitauerat de Republica, negotium periret mora. Addo, quæ in hanc partem non ſilet Silius, ſcilicet,

Conſilium noctu agitandum.

— vigili ſtant bella Magiſtro, &c.

ad lib. 3. Ac proinde hæret Holophernes magnis Ducibus.

Cùm verò explorat aditus, exituſque loci, occurrit facilè quiſnam in Bethuliam tubus aquam ducat ad ſitim ſedandam Bethulienſium. Deinde, quod frequens eſt nocumentum, interciſo aquæductu, fontem obſeſſis eripit, vt Hebræus ſiti affectus deditionem cogitet. Non aggero, quot arces, quot vrbes rebus, viriſque inſtructas expugnauerint, ſiti procurata Duces magni. Vide Polyb. *lib.* 7. *c.* 5. Lucan. *lib.* 4. Cæſar. *lib.* 8. Ioſeph. *lib.* 15. *Antiquit* c. 8. Malum obſeſſis grande ſitis eſt. Ægrè ſe Aſſyrio facturum putat Ezechias, ſi laborent ſiti milites. Aquam Sennacheribo ſubtrahit, piſcina altè effoſſa, quæ fontem excipiat, & contineat, vt nē in vicinum Ieroſolymis agrum effluat. Conſtat ſenatuſconſultum hac de re ad 2. Paralip. c. 32. n. 4. *Obturauerunt cunctos fontes, dicentes: Ne veniant Reges Aſſyriorum, & inueniant aquarum abundantiam*, &c. ſua facto laus, & ars eſt; cùm ſciam Lyſimachum 26.

2. Paral. 32. n. 4.

chum ſiti affectum & ſe, & exercitum prodidiſſe, & cùm frigidam bibiſſet aquam, edixiſſe, *Dij boni! quàm paruæ voluptatis cauſa me a Rege ſeruum effeci?* &c. ſic Plutarch. *in Apophth.* Potior Lyſimacho Dauid aquam è ciſterna Bethlemica extractam non prælibauit: *ſed libauit eam Domino*, &c. 2. *Reg.* 23.*n.* 16. & quod notat Ambroſius in Apolog.c.7. *Exemplum de ſe præbuit, quo omnis exercitus tolerare ſitim diſceret*, &c. Magnus hac patientia Alexander: qui ſiti affectus grauiaquam reiecit, quam militibus non poteſt omnibus propinare. *Tunc poculo pleno, (ſic vt oblatum eſt) reddito: Nec ſolus (inquit) bibere ſuſtineo; nec tam exiguum diuidere omnibus poſſum*, &c. Ita Curtius *lib.*7. Magna profectò virtus, cùm ſciam terrá ſitis ab Ieremia imaginem mortis appellatam eſſe, *ad c.*2.*n.*6. An quòd ſitire hominem, & mortem obire, vna & eadem humanæ gẽris fortuna eſt? Aio. Lego enim aquam parcè datam Latinè appellatam eſſe *aquam anguſtiæ*, &c. 3. *Reg. cap.* 22. *n* 27. Græcè ὕδωρ θλίψεως, *aquam tribulationis*, &c. Hebraicè לחץ *Lachats*, *oppreſſionis*, &c. Tanta graui in ſiti vis ineſt ad opprimendum hominem.

E voluptate modicella calamitas maxima.

2. Reg. 23. n. 16. & 3. Reg. 22. n. 27.

Milites facilè Principi ducis facile.

Sitis vrget acerbè.

27\. Si tamen agnoſcas in loco Holophernem myſticũ; conſiderabis Diabolus Chriſti ſcholam obſidens, & explorans, hominibus eripit aquã myſticam, hoc eſt, ſapientiam mentis optimæ petitam à ſacro textu: ſciens certò coli bonos mores hac vna morum ſcientia. quod obſeruat Card. Iacob. à Vitriaco *ſer.*2. *ad Dominic.*16. Nemo negat ſcientiam rerum optimarum ſacro textu dici nunc aquã, nunc fontem: modò pluuiam, modò fluuiũ. Hiſce Dei promiſſis virum beat optimum Syracides c.15. n.3. *& aqua ſapientiæ ſalutaris potabit illum*, &c. Hæc verò aqua, teſte Salomone, eſt, *Torrens inundans, fons ſapientiæ*, &c. *c.*18. *n* 4. Pluuiam cœlo miſſam effundit Moyſes, eũ docet Deut. c.32.n.2. *Concreſcat vt pluuia, doctrina mea*, &c. Quæ tamen fluat molliter; ſic enim Sapiens artem moderabitur. *Et ipſe, tanquam imbres, mittet eloquia ſapientiæ ſuæ*, &c. ait Syracides *c.*39 *n.*9. Puteum aquarum viuentiũ aperit Virgo ſapiens *Cant.* 4.*n.*15. Si quidquã Rupetto credis lib.4. *Aquarum* (ait) *viuentium puteus eſt ſanctarum Scripturarum ſacrarium*, &c. Nec abeſt Rupertus à Græco Philoſopho, qui veritatem puteo clauſam eſſe dixit, vnde nemo ſine labore Philoſophiá poſſet haurire. Hic fortaſſe ille eſt puteus iuramenti, vbi Abrahamus, & Abimelechus amicè conuenerunt Gen.21. n.32. *& inierunt fœdus pro puteo iuramenti*, &c. Vnde Abrahamus preces miſit ad Magnum Deum n.33. *& inuocauit ibi nomen Domini Dei*, &c. Qui pacem iurat & amicitiã, à Dei ſchola haurit ſapientiam mentis optimæ, ſed puteo altè conditam; imò iurat ſe non poſſe, niſi Deo fauente quidquã ſapere, ait Philo ad lib. de Noë. *Certè doctos admodũ viros aiunt accuſare ſuam ignorantiam: hoc enim ſciunt, quàm longè à vero abſint; ideo iuramentum additur aptiſſimè: nihil enim iurare certius licet, quam quod nullius ſophiæ finis inuenitur?* &c. Quis ſapientum aut Deum plenè agnoſcit, aut ſapientiam planè aſſequitur?

Eccleſ. 15. n. 3.
Prou. 18. n. 4.
Deut. 32. n. 2.
Eccleſ. 39. n. 9.
Cant. 4. n. 15.
Geneſ. 21. n. 32. 33.

Nulla ſine Dei ope ſapientia.

28\. Sed multá cũ aqua ſocietatem habet ſcientia rerũ optimarũ. Hæc, ſi adſit, terram beat; quod in Dei promiſſis Iſaias habet c. 11.n.9. *Repleta eſt terra ſcientia Dei, ſicut aqua maris operientes*, &c. Cur tamen aquis par ſapientia? Abluit aqua ſordes quaſque, agrum benè rigat, ſitimque ſedat facilè. *Inde Chriſtus morum Magiſter clamat Ioan.c.*7.*n.* 37. *Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat*, &c. Rectè Magiſter Deus: quod notat Cyr. Alex. lib. 5. in Ioan. cap.10. *Omnes veram ſitientes doctrinam dulciter inuitat, vt ad ſe veniant, & bibant potum illum ſalutarem, qui animam reficiat, & omnem æſtum cupiditatum reſtinguat*, &c. Hæc Cyrillo Damaſcenus *lib.*4.*Fidei. c.*18. Quæ ſi probas, aio, Holophernem myſticum myſticam hominibus aquam ſubtrahere, id verò eſt ſcientiam morum collectam è ſacris literis. Sed ad caput redeo, & Holophernem conuenio, *dum circuit per gyrum*, &c. *n.*6. ἐκύκλωσαν τὰς ἀναβάσεις, *& conſiderauit aſcenſus*, &c. ſuis, quod puto, oculis; etſi aliena videretur opera: à quo diſco

Iſa. 11. n. 9.
Ioan. 7. n. 37.

Abluit ſapientia ſordes ſcelerum.

PARÆNET. XIII.

Iubere Ducem rectè, qui iuſſa facit.

1\. OBſequitur miles facilè, vbi Principes communes ſubit labores: nec ſibi parcit, cũ iubet. Hæc forma iubendi optima eſt, vt quæ iubet quiſque, hæc & faciat; ſic homines ſibi obſequentes reddat. Sciebat Alexander ægrè moueri agmen ſpoliis graue; iubet conferri in medium ſuas primùm, deinde totius exercitus ſarcinas: ac ne quis doleret res exuri ſuas, ſi eodẽ igne Regias exuri opes non videret; *ſuis primùm face ſubdita, cæteras incendi præcipit*, &c. Ita Curt. *lib.*6. Quò rerum non duceret ſuo facto milites Alexander?

2\. Vis me tibi obtemperare? maioribus obtempera poteſtatibus. Quod Centurio feciſſe viſus eſt, cũ Ducẽ ageret. *Ego* (inquit) *homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites*, &c. *Luc.* 7.*n.*8. Quibus obtemperaret Centurio, prius edocet, ac deinde addit, quibus imperaret, vt diſceret à Duce miles obtemperare. Et verò cũ militem vrget Centurio, & iubet, *fac hoc*, &c. mora nulla eſt. *Et facit*, &c. Id miles, quod à Duce factũ videt. Pulchrè Bernardus Epiſt.42. *Dedit priùs honorem Præpoſitis, vt iam à ſubditis iuſtè reciperet?* &c. Faciles ſibi milites reddit Centurio in obſequium, qui ſuo in Principem facilis obſequio eſt. *Rectorem te poſuerunt* (ait Syracides,) *eſto in illis, quaſi vnus ex ipſis*, &c. *Eccleſ.c.*32.*n.*1. Id verò eſt. Quod à Minoribus obſequium exigis, id Maioribus te præſtare decet: & hæc à Bernardo commentatio loci eſt Epiſt. cit. *vt te potentius, tanquam vnum ex illis; videamus tam libenter Præpoſitis obtemperare ſubiectum, quàm imperare ſubiectis*, &c. ſcilicet parebunt tibi facilè quidquid iuſſeris, ſi id fieri à te nouerint. Abrahamum, ac domeſticos Deus circũciſos eſſe voluit *Gen.*17. *num.*11. Durum omnino legis ſcitũ, quandoquidem *nemo vnquam carnem ſuam odio habuit*, &c. *ad Epheſ.c.*5.*n.* 30. Sed iuſſa Abrahamus facit *n.*27. *Omnes* (ait Moyſes) *viros domus illius circumciſi ſunt*, &c. Non video reſtitare

Luc. 7. n. 8.

Obtemperando Principi docet obtemperare.

Eccleſ. 32. n. 1.
Gen. 17. 27. 26.
Epheſ. 5. n. 30.

ſuare homines, ſed oe mutire quidem. Cur Abrahamus domeſticos facilè ad cultum adegerit, fortaſſe de textu eſt. Præmittit enim Moyſes Abrahamum hac in re præmiſſe puin. 16. *Eadem* (inquit) *die circumciſus eſt Abraham*, &c. Vbi verò Princeps, quæ iubet, iuſſa facit, non audet teſtitate, nec muſſitate domus reliqua.

Facto Dominus &c. domeſticos.

3. Si vis me flere, dolendum eſt tibi: quæ iubeas, age: dixeris facile in officium. Plebeculam, vt ſeniores, ac Sacerdotum Principes muttarent ad preces, ac lachrymas, admonebat Ioëlem c.1.n.14. *Vocate cœtum, congregate ſenes omnes habitatores terræ in domum Domini*, &c. Credi letat Vates eo, ac pio conuenti hominum placari Deum poſſe. Prius tamen muitat Sacerdotes, Sacerdotúmque Principes ad luctum, habitúmque cilicinum. *Accingite vos, & plangite Sacerdotes*, &c. *n.* 13. Quaſi vellet, minus valere iuſſa Pontificum, ſi te iuſſa non faciunt Pontifices. Vnde ſua Theologo ratio admonendi, *Orat.* 15. vt Principes ſuo exemplo ducant homines reliquos. *Tanto maiorem affectionis partem ſentientes, quanto ſuperiores ſumus dignitate; ad compunctionem, improbaque vitæ correctionem plebem erudientes*, &c. Diſcit facilè populus, quæ Princeps facto dicit, & probat; gratúmque hominibus ſpectaculum eſt Pontifex dicto iubens, & facto vrgens. Vis me cantare? prius canta. Canit Moyſes Ægypto malè oppreſſa; canit & turba hominum reliqua. *Tunc cecinit Moyſes, & filij Iſrael carmen hoc Domino*, &c. Exod. c.15 n. 1. Video præpoſitum Hebræo Moyſen in choro mouendo. Cùm Moyſes præcinit, totus ſuccinit populus, quod Auguſtinus aduertit ad c. de Mirab c. 21. *Moyſe* (inquit) *præcinente, carmen hoc cœ ſono, canticum Domino vniuerſi pariter decantarunt.*

Ioel. c.1.n.14 & 13.

Vita Pontificis quæ iubet, attenda præbat.

Exod. 15 n. 1.

Præcentor cantum ad cantus inuitat.

4. Quid? ſi & Deus morum. Magiſter facto potius quã dicto veget homines? An Chriſto, *qui peccatum non fecit*, &c. 1. *Petr. c.2.n.*22. Baptiſmo opus erat ad amuletum peccati? minimè id; ſed opus erat, vt facto vrgeret prægrandes natu homines ad id Sacramentum, illud iterans Nicodemo Ioan. cap.3.n. 5. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt intrare in regnum Dei*, &c. Quod verò Chriſtus Baptiſmum ſuſceperit, diſcas à Matthæo cap. 3. n. 16. *Baptizatus* (inquit) *Ieſus aſcendit de aqua*, &c. eoque facto Magiſter ducit homines. *Facilè enim probatum habetur, & ſuadetur, quod dicitur, ſi à Magiſtro fieri videtur*, &c. Ait Auguſtinus ad 1. p. ex nouo Teſtam. q. 1. Reſiſtit quidem Ioannes, & quaſi rerum indignitate commotus abnuit, aucifatur. *Ioannes autem prohibebat*, &c. *n.*14. Sed Chriſtus, *Sine* (inquit) *modo, ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam*, &c. *n.* 15. ſcilicet, ius eſt, vt qui tingi aqua iubet prægrandes homines, tingatur & ipſe; nec ſibi alam, & altam hominibus reliquis legem eſſe velit. Rectè D. Maximus *Hom.* 6. & Chriſti ore monet. *Et hoc eſt iuſtiſſimum, vt qui totum ſuſcepit hominem, per omnia hominis tranſeat Sacramenta*, &c. Abſurdum omnino eſt iubere hominem alijs quæ velit; ſic tamen, vt ſibi parcat, nec humano iure viuat. Quis iuſtè laborem imperet ſolutus ab omni

1. Petr. 2 n. 22.

Ioan. 3. n. 5.

Matth. 3 n. 16. 14. 15

Facto Magiſter quàm dicto potior.

laboret? *Pulcherrimum ordo eſt, & ſaluberrimus, vt onus, ſua parte, dum imponis ſuperioribus prior; ac diſcas ex te, qualiter oportet alijs moderari*, &c. Ait Bernardus *Epiſtol.* 205. *ad Balduin.* Dure iubet qui, quæ dolet, iuſſa non facit; modeſtè imperat, qui ſuo in Principem obſequio ſuum mutat, ac mollit iur imperium.

Et erunt adh... quæ ſem onera grauia, & imponunt in humeros hominum, digito autem ſuo nolunt ea mouere? &c. Matth. c.23. n.4. Sciant tamen Deum ea re commoueri ſolitum grauiter: quod probat Moyſes. Ibat in Ægyptum legatus à Deo Moyſes, vt inde Hebræum eueret: Dei iuſſu, hoc enim legationis caput erat Exod c.3. n.10 *Veni* (inquit,) *mittam te ad Pharaonem, vt educas populum meum de Ægypto*, &c. In via occurrit Deus ferro tu Moyſen iratò: *& volebat occidere eum*, &c. Exod. 4. n.24. Res quidem noua: Deum ſuo legato infeſtum irà qui aberat, vt Hebræum ab Ægypto extraheret; cur in Moyſen Dominus ſæuit quodammodo? Sed, ut textu eſt, *tulit Moyſes vxorem ſuam, & filios ſuos, & reuerſus eſt in Ægyptum*, &c. *num.* 20. Commotum vehementer Deum ſenſere Moyſes, vxor, liberi; *quos ducere ſecum in Ægyptum non debuit, qui cæteros inde educere*, &c. Monet Auguſtinus *ad lib. de Teſtam* v. 1. q. 15. Ineptè Moyſes vellet, ac iuberet Hebræum ab Ægypto abire, qui vxorem, ac liberos ſecum in Ægyptum deportaret; aliud enim dicto, aliud facto vrgeret: ac proinde op s erat, vt metu concepto redirent in Arabiam vxor, ac pueri.

5. Matth. 23. n. 4.

Exod. 3 n. 10. & 4. n. 24. 20.

Ineptè Princeps iubet, quæ non præſtat.

Sed addit Bernardus, ac dolet Epiſt. 42. *Miror quoſdam ſub humili habitu, & tonſura tam ſuperbè ſapere, vt ne vnum quidem verbulum ex ſuis imperiis ſubditos prætergredi patiantur, ipſi propriis obedire contemnunt Epiſcopis*, &c. Malæ omnino beſtiæ, venenum pergit. Potiora ſequitur Holophernes, qui ſuos vrget milites ad communem operam, *Dum circuit per gyrum*, &c. excubias imperat militibus, vt videant, qua aſcenſus pateat, καὶ ἐπεσκέψατο τὰς ἀναβάσεις; *& conſideranit aſcenſus*, &c. Nec ſibi indulget, cùm militem adigit ad labores militares. Tandem ſuam obſeſſis aquam ſubtrahit, *& incidit præcipit aquæductum*, &c. vt Bethulienſes cogat ad ſui deditionem. Quòd ſi de Holopherne myſtico textum capis, non minor Diabolo cura eſt, vt aquam viris bonis myſticam eripiat, ſcientiam ſcilicet literarum ſacrarum: quæ quidem Sapientia, Eccleſ. c. 24. n.41. *Ego* (ait) *quaſi tramea aquæ immenſa de fluuio*, &c. & ſuam cum aqua affinitatem habet: nam & æſtum reſtinguit affectionum, & ſordes educit ſcelerum: quod mouet Cyrill. Alex. *lib.* 5. *in Ioan. cap.* 10. Vnde conſtat

6.

Eccleſ. 24. n. 41.

Paræ'net. XIV.

Scientiam ſacrorum librorum diſciplinam morum eſſe.

Ingens bonum eſt (ait Chryſoſtomus) *diuinarum Scripturarum peritia: hac enim mentem in cœlum tràſferri*, &c. *Hom* 35 *in Gen.* *Cum libris euolnendis mens piè affecta ſtudet, per illud tempus ab immundarum cogitationum* 1.

illecebris lib rantur, &c. *Hom.* 29 *in Gen* Vrget Magiſter Deus ſenatum Iudaicum Ioan. c. 5. num. 39. *Scrutamini Scripturas, & illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me*, &c. ſtudium commendat aſſiduum in libro verſando: nec monet, vt legant ſimpliciter, ſed lectitent, ſcrutinio exacto. Chryſoſtomus iterum Hom. 40. in Ioan. *Non dicit, legite, ſed ſcrutamini: diuina enim ſumma indigent diligentia*, &c. quibus vna cura eſt, librum ſacrarum literarum

Ioh. 5. n. 39.

Nocturna verſare manu, verſare diurna.

Concipiunt facilè, quidquid in libro eſt rerum magnarum; mora in ſenſu rimando notas boni animo altè imprimit. Putat Magnus Baſilius cognatam ſacris libris obſcuritatem eſſe, vt lente perlegantur. Videas hoſce libros ſcatere modis parabolicis, difficultatibus ænigmaticis, ſtrophiſque rhetoricis. *ſignatus enim eſt liber*, &c. de quo Iſaias *cap.* 29. *n.* 11. cur tanta in ſacro textu obſcuritas eſt rerum, ac ſententiarum, vt OEdipo ſit opus, qui ſoluat nodos quodammodo Gordianos, explicat Baſilius ad Iſaiæ cap. 1. *In Scripturis (inquit) ſtudio voluit eſſe obſcuritatem, ad vtilitate memoris humanæ. Primùm quidem, vt hus mens occupata, a deterioribus auocetur*, &c. Procuratam video moram legendi obſcuritate ſententiarum; & quo maior ſit mora, morum vtilitatem ſuperiorem.

Iſa. 29. n. 11. *Obſcuritas ſacris literis ad moram faciendi orendi mora.*

2. Quis non accendatur ad virtutem, Deique amorem vehementer, ſi libro in manus ſumpto, frequens occurrat Deus, Deique virtus? Adeas Geneſim: primò in aditu Deus eſt. *Creauit Deus*, &c. Abeas à Geneſi ad Euangelium; prima in linea Ieſus Chriſtus eſt. *Liber generationis Ieſu Chriſti*, &c. Quæ nam ab hiſce literis boni ſpes non eſt? *Quid eſt enim Scriptura ſancta, niſi quadam Epiſtola Omnipotentis Dei ad creaturam ſuam?* &c. ait Magnus Gregor. *lib.* 4. *cap.* 84. *Epiſt.* 40. Æſtum Deus amoris patitur, & quos a ſe longè abeſſe dolet homines, literis miſſis reuocat in amicitiam. Hæc Deo cura ſcribendæ Geoeſeos, monet Chryſoſtomus Hom. 2 *Quaſi longè abſentibus litteras mittit, conciliaturus ſibi naturam vniuerſam hominum*, &c. Quòd ſi tantus Deo affectus eſt de literis emittendis ad homines alliciendos, cur non legant homines? cur non euoluant? cur ſenſus è literis non eliciant?

Gen. 1. n. 1.

Matth. 1. n. 1.

Literis ſouetur & ſanctus amor.

3. Laudo Paulum, qui in adiunctio Theſſalonicenſi, *diſſerebat de Scripturis*, &c. *Act.* 17. *num.* 2. ſatis inſinuans ſcientiam Scripturarum Iſagogicam eſſe ad fidem ſeruandam, ad charitatem vrgendam, ad mores piè colendos. *Bene quando vacabant: hoc & Chriſtus faciebat, multum de Scripturis differens*, &c. ſic Chryſoſtomus *Hom.* 37. *in Acta* Laudat in Paulo ſtudium ſacrarum literarum, in Chriſto diſputationes de ſacris literis, cùm per tempus, otiumque liceret. Nam Chriſtus ſermonem auſpicatur ſumpto in manus libro, Luc. 4 num. 16. *& traditus eſt illi liber Iſaiæ Prophetæ*, &c. Diſputaſſe Magiſtrum de ſacro textu, conſtat ex Matth. 22. num. 29. *Erratis neſcientes Scripturas*, &c. De ſacris libris illud eſt cap. 21. num. 42. *Nunquam legiſtis in Scripturis*, &c. Mitto, quæ Lucas habet *cap.* 10. *n.* 26. *cap.* 19 *n.* 46. & quæ Iohan addit *c.* 3. *n.* 14 *cap.* 10. *num.* 34. Vnde patet Magiſtrum Deum latè, & altè diſputaſſe de ſacris literis; fortaſſe vt inde voluptatem caperet. quo Magiſtro Paulus *Iudæos reuincebat publicè, oſtendens per Scripturas*, &c. *Act. c.* 18. *n.* 28. Nec minor Petro voluptas diſſerendi publicè de ſacro textu ad plebem. *Hoc (inquit) eſt, quod dictum eſt per Prophetam*, &c. *Act. c.* 2. *n.* 16. Ne quid facerent, aut dicerent, quod ſacris literis non firmarent. *Benè, quando vacabant; hoc & Chriſtus faciebat, multum de Scripturis differens.*

Act. 17. n. 2.

Diſputatio de ſacris literis vtiliſſima.

Luc. 4 n. 16. Matth. 22. n. 29. & 21. n. 42.

Hauſta è ſacro textu voluptas.

Act. 18. n. 28. & 2. n. 16.

Vide, quid Agnus ille innocens fecerit cœlo notus. Sedebat altè Pater, librumque obſignatum dextra gerebat. Vidit enim Ioannes Apoc. 5. num. 5. *In dextera ſedentis ſuper thronum, librum ſcriptum intus, & foris*, &c. Hic ille Pater eſt, de quo Sapiens Prou. cap. 3. n. 16. *In ſiniſtra eius diuitiæ, & gloria*, &c. de quo Moyſes Deut. 33. n. 2. *In dextera eius ignea lex*, &c. Sed Agnus cùm haberet in oculis, quid Pater manu dextra, quid ſiniſtra contineret, librum expetiit, librum excipit. *Et venit, & accepit de dextera ſedentis in throno, librum*, &c. *n.* 7. ſciebat Agnus innocens legum ſacrarum codices moribus excolendis vtiles eſſe Rupertus optimè lib. 4. *Notandum eſt, quia veniens Chriſtus in hunc mundum, nihil diuitiarum, ac gloriæ de ſiniſtra, ſed tãtummodo librum, ſiue legem igneam accepit de dextera*, &c. Hæc vna Chriſto erat cura ſacrum librum verſare, explicare. *Tantummodo meditari in lege Domini, tantummodo librum dignatus eſt accipere, intendens aperire illum*, &c. ſatis inſinuans ſcientiam è ſacro libro petitam latè vtilem eſſe. Quid inde? 4.

Apoc. 5. n. 5. 7. 8. 9. Prou. 3. n. 16. Deut. 33. n. 2.

Placet Chriſto ſcientia de ſacris libris.

Et cùm aperuiſſet librum, quatuor animalia, & viginti quatuor ſeniores ceciderunt coram agno, &c. *n.* 8. Magnus in cælo motus eſt, libro per agnum reſignato: quot in choro tormenta muſica? *Habentes ſinguli citharas*, &c. Quot ſacra incenſis odoribus? *& phialas aureas, plenas odoramentorum*, &c. Quàm dulces cantiones gratiarum *& cantabant canticum nouum*, &c. *num* 9. quæ quidem aut pertinent ad voluptatem collectam è ſacro textu; aut ad charitatem conceptam libro lecto: ad rem Ambroſius. *Cadunt coram agno, cùm per meditationem diuinarum Scripturarum, conſiderantes immenſam Dei clementiam humiliant ſe in conſpectu creatoris ſui: & quanto ſeſe per humilitatem deiiciunt, tanto magis in eius amore exardeſcunt*, &c. Quis ergo non incumbat in ſtudium ſacrarum literarum? Trius maximè hoc ſtudio Vates erat, cùm adeſſet, ac præeſſet Concilio Perſico. Quanuis enim inſtructus a Deo, & iuuenes alij, quod patet ex *cap.* 1. *num.* 17. vbi textus: *Pueris dedit Deus ſcientiam, & diſciplinam in omni libro, & ſapientia; Danieli autem intelligentiam omnium viſionum*, &c. Adhuc Ieremiam terebat manibus; & quæ inibi erant Dei oracula, meditabatur, rimabatur labore aſſiduo. *Ego (inquit) Daniel intellexi in libris numerum annorum; de quo factus eſt ſermo ad Ieremiam*, &c. *cap.* 9. *num.* 2. Mirari libet, cur tantus Deo Magiſtro Vates adhuc euoluat codices ſcholæ propheticæ? *Sed per hoc quod Daniel ſe* 5.

Dei amorem accendit ſcientia de ſacris literis, & voluptatem conciliat.

Dan. 1. n. 17. & 9 & 2.

Alienis ſtudet libris Vates ſapiens.

perfectius

perfectius ſtudebat libris Ieremiæ, oſtenditur, quod Epiſcopus, quantumcumque literatus, debet ſtudere libris ſacræ Scripturæ, &c. Hæc monet Lyra. Abeát malè, qui præſumpta ſui opinione docent; nec ſcripta euoluunt aliena. Illud igitur boni, Vates è ſacro textu colligebat, cùm legeret, vt ſenſum è loco intimũ traheret, ſuóſque mores coleret; mora legendi: vnde factum, vt lugeret, doleret, pœnitentiámque ageret in ſacco, & cinere; quod habes *n.* 3. tantum è ſcientia ſacrarum literarum lucrum eſt. Quod vt interciperet Holophernes myſticus, *incidi præcepit aquæductum*, &c. Et laborat maximè ne quis e ſacris literis aquam bibat myſticam.

6. An ſacram auertit eloquentiam à Chriſti ſchola? Aio; nec ineptè. Cùm Dauid de
Pſal. 35. n. 9. Chriſto nepote dixerit Pſal. 35. n. 9 *Torrente voluptatis tuæ potabis eos*, &c. quod Pierius de Chriſti Domini eloquentia, & copia affluentiſſima interpretatur, *ad lib.* 38. Et verò Ioan-
Apoc. 1. n. 15. nes *Apoc.* 1. vbi Chriſtum morum magiſtrum laudat tonantem latè, *Vox* (inquit) *eius, tanquam vox aquarum multarum*, &c. *n.* 15. quaſi facultatem loquendi fluuium diceret eloquentiæ. Nec aliena à re metaphora eſt, cùm Iuuenalis Demoſthenem laudauerit Satyr. 10.

Fluuius eſt, & ſacra eloquentia.

— *Quem mirabantur Athenæ,*
Torrentem, & pleni moderantem fræna theatri, &c.

Sic & Horatio, quod patet;

Monte decurrens velut amnis
Feruet immenſuſque ruit profundo
Pindarus ore, &c.

lib. 4. *Ode* 2. Sic Hieronymo eſt *Hilarius Latinæ eloquentiæ Rhodanus*, &c. *in Prolog. ad Galat. lib.* 2. Vnde laborat Diabolus maximè, vt diuertat à ſacra Dei Bibliotheca fontes exiſtæ eloquentiæ, oratores ſcilicet Chriſtianæ diſciplinæ: cùm ſciat

PARÆNET. XV.

Magiſtros morum Diabolo hoſtes eſſe.

1. OBruit Holophernem myſticum, hoſtem Diabolum aqua myſtica, ſacra eloquentia, cùm eludat artes Dæmonum, & euertat aras ſcelerum. Trudit Iouem libidinantem malè, frangit Martem debacchantem latè, pulſat Mercuriũ latrocinantem cautè. Oſtendit enim è ſacro textu quid ſequi debeas, quid fugere. Tradit Matthæus refutatum à
Matth. 4. n. 11. 4. 7. 10. Chriſto Diabolum abiiſſe c. 4. n. 11. *Tunc reliquit eum Diabolus*, &c. An manu Deus hoſtem à ſe Diabolum abegit? nego. Sed rem geſſit, textu ſacro. *Scriptum* (inquit) *eſt: Non in ſolo pane*, &c. *n.* 4. Et cùm vrget hoſtis, iterum opponit Chriſtus: *Rurſum ſcriptum eſt*, &c.
Diabolum vincunt ſacra eloquentia. *n.* 7. Ac tandem Magiſter locum obiicit, quo pulſatus malè tentator abiret; *Scriptum eſt*, (ait) *Dominum Deum tuum adorabis*, &c. *n.* 10. Quod obſeruat Laurent. Iuſtinianus, & inde monet, *De fontibus Saluatoris indeficienter ſcientiam hauris, memoriaque reconde: qua aduerſariorum queat retundere pervicaciam*, &c. *ad lib. de Conflict. interior.* Adeò exultat fuſo, fugatóque Diabolo, ac triumphat ſacra eloquentia: quæ quidem ſacris è libris hauſta eoincit artes, ac vires Dæmonum.

Veloſ. in Iudith.

Addo tantam huiuſce eloquentiæ vim eſſe, vt exponat liquidò quid facto ſit opus, ad mores bene colendos. Videt Ioannes propè Dei ſedem eſſe *tanquam mare vitreum*, &c. 2.
Apoc. c. 4. *n.* 6. quo ego loci deriuatum puto Apoc. 4. n. 6. & 22. n. 2.
fluuiũ à Dei, agníque ſella altè erecta; *ſplendidum tanquam Cryſtallum*, &c. de quo Ioannes *ad cap.* 22 *n.* 1. Non deſunt qui velint repræſentatam mari, & fluuio ſcientiã morum collectam è ſacris libris, ſacram ſcilicet eloquentiam; quos ego teſtes laudo. Sed quare Sacrum inſtrumentum morum ſpeculum.
Ioannes mare dicit vitreum, & fluuium Cryſtallo parem facit? An quòd *ſacra Scriptura mentis oculis quoddam quaſi ſpeculum opponitur*, &c. Sic Magnus Gregor. lib. 2. Mor. c. 1. *Ibi enim fœda, ibi pulchra noſtra cognoſcimus*, &c. Et quidem hæc ſacris Oratoribus poteſtas eſt, vt ſpeculum è ſacro textu conficiant, quo exponant, ſi quid boni, ſi quid mali in rebus ineſt. Ambroſius optimè ad Apoc. c. 4. *Sicut homo, quidquid fœdum in facie gerit, ſpeculo deprehendit; ita & quidquid vitioſum in animabus hominum eſſe poteſt, moralis intelligentia patefacit*, &c. Id verò, vt virtutem auditor colat, & cœlo ſeſe condat; neque enim ad Magni Dei ſedem via eſt, niſi per mare vtique vitreum, mentis ſpeculum, ſacram morum ſcholam: *& in conſpectu ſedis tanquam mare vitreum*, &c. Proindéque debent ſacris Oratoribus plerique homines odium ſcelerum, quod animo concipiunt, amorem virtutum, quo piè flagrant.

Quo maior Diabolo cura eſt, ne quis è ſacro eloquentiæ fluuio, & ſapientiæ puteo 3.
aquam bibat myſticã. *& incidi præcepit aquæductum*, &c. Significatum id putat Magnus Gregorius puteis obturatis Abrahami ſapientiſſimi. Quos enim puteos in Geraris Abrahamus effoderat, malè Gerarites oppleuerat humo ingeſta: qua de re Moyſes ad
Gen. 26 n. 15. *Omnes* (inquit) *puteos obſtruxere, implentes humo*, &c. Mala id hominũ inuidia, malóque Dæmonum genio patratum eſt, Gen. 26 n. 15.
vt multa eſſet occaſio diſſidenti, ac digladiandi. Myſticè Gregorius locum explicat de pu- Scientiam Scripturarũ tollunt vilib. cogitationib.
teis ſapientiæ, vnde Orator quiſque ſacram haurit eloquentiam: & addit. *Quos tamen occultè replent Allophyli; quando nobis ad alta tendentibus immundi ſpiritus terrenas cogitationes ingerunt, & quaſi inuentam diuinæ ſcientiæ aquam tollunt*, &c. *lib. Mor.* 16. *c.* 9. Norunt Dæmones, quantũ auditoribus proſit bonos, ac pius rerum ſacrarum declamator, qui è ſacris libris multam haurit, & effundit eloquentiam; ac proinde, ſi qua poteſt, viam obſtruit, & puteum, vnde auditores aquam bibunt myſticam, & diſciplinam morum.

Sermonem Magiſter Deus habet ornatè, 4.
& copioſè ad fidem adſtruendam, pietatemque excitandam. Totus eſt Chriſtus in aſſerendo, quantus in terris Deus eſſet, à quo Patre miſſus, quænam in Magiſtro Deo virtus docendi: *Et ecce pluſquam Ionas hic*, &c.
Matth. 12. *n.* 41. Quæ nã dicendi vis, & copia. Matth. 12. n. 41. 42. 46. 48.
Et ecce pluſquam Salomon hic, &c. *n.* 42. Cum Magiſter ſcitè ageret auditoriũ, ſuóque verſaret arbitrio, ait Matthæus, *Adhuc eo loquente*, &c. *n.* 46. Obtrudit importunus è numero blatero. *Dixit quidam: Ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant*, &c. Non intrat Mater

 virgo,

virgo, ſed foris perſtat, dum Magiſter loquitur. *Ne auditorum ad verba Christi turbaret quietem*, &c. Diget Abulenſis *in Matth. cit. q.* 105. cùm magna Chriſti verbis facundis virtus eſſet ad ſedandam ſitim hominum, ſermonem Mater non interrumpit metu damni alieni Longè aliter improbus ille, qui Magiſtrum piè, ac ritè docentem vrget voce abſurda. *Ecce*(inquit)*mater tua*, *& fratres tui*, &c. Putat Chryſoſtomus, quidquid nolit Toletus *ad Luc. cap.* 4 *annot.* 36. excitatum à Diabolo hominem, vt Chriſti ſermonem interſcinderet. *Videns*(ait)*Diabolus, quod perſuadebat populis Chriſtus, eſſe ſe Dei filium, timuit, ne ipſe derelinqueretur ab omnibus; ideóque venit aliquis tanquam Diaboli Aduocatus, qui humano ore verba Diabolica loqueretur: Ecce Mater tua, & Fratres tui*, &c. *Hom.* 30. Itaque Diabolus omnem mouet funem vt auditorem auocet à ſacra Dei ſchola, minúſque de Chriſto Deo cogitet, cùm obtrudit parentes, & affines humanæ, imò abiectæ fortunæ. Chryſoſtomus iterum, *Introduxit parentes eius carnales, vt per illorum contemplationem, diuinitatis eius obſcuraret naturam*, &c. Quid enim magni opinaretur auditor de Chriſti ſchola, ſi Magiſtri naturam humanam æquè, ac vilem cogitaret? & quò hæc Diabolus, Diabolique Aduocatus? Abulenſis optimè, *Volentes eum impedire dixerunt: Ecce Mater tua*, &c. *q.* 105.

Orator de re ſacra non interpellandus.

Sacrum ſermonem interturbat Diabolus.

Obtrudit inuidens viris magnis, ſi quid abiectum habent.

5\. Perſenſit Chriſtus, quid intentaret Diabolus, ac ne auditor à Magiſtro abiret, doctrinamque Magiſtro contempto, reiiceret; indignatus quodammodo, *Quæ eſt* (inquit)*mater mea, & qui ſunt fratres mei?* &c. *num.* 48. Malè audire videntur apud Magiſtrum Deum, qui ſermonem de re vtili intercipiunt. Nec Tertullianus id negat lib. 4. contra Marcion. cap. 19. *Auocare eum à ſolenni opera quærentes meritò indignatus eſt; non tam abnegauit, quàm abdicauit*, &c. Tundit Magiſter hæreſim qua Marcioniſtes Chriſtum verè hominem eſſe negabat, firmatamque putabat hæreſim hoc vno textu maximè. Non tamen Chriſtus negat quidquid humani habet, licèt Matrem, ac fratres poſt Deum habeat, ac prouideat, ne auditorem à Magiſtro auocet Diabolus. *Negauit itaque parentes, quo modo negandos iam docuit pro Dei opere*, &c. Iterum Tertullianus de Chriſti car. *c.* 7.

Poſt Dei obſequium ponenda eſt mater.

6\. A Diabolo procuratum puto, vt Amaſias vatem procul abigeret à Bethela. *Qui vides* (inquit)*gradere; fuge in terram Iuda, & comede ibi panem*, &c. *Amos cap.* 7. *num* 13. Rhetoricum eſt loquendi artificium; colore agit quæſito Pontifex. *Qui vides*, (inquit) Vatem ſua nomenclatura nobilem appellat, vt blanditiis abigat. Deinde addit Amaſias. *Gradere, fuge*. Quaſi periculum immineat, quod fuga declinandum eſt. Vrget tandem Pontifex: *& comede ibi panem*, &c. Acſi vellet; metus eſt, ne auditor malè affectus aquam tibi, & polentam eripiat. Quàm magna ad perſuadendum vis eſt in dicendi artificio? crederet Amos blanditiis, niſi Pontifex adderet. num. 13. *& non adiicies, vt propheteſ*. teſte Lyra. *Volens impedire verbum Domini*, &c. Et propè timens, ne auditor piè inſtructus dictis propheticis Deum coleret, vitulum frangeret, Sacerdotem ab aris truderet: quod expendunt Remig. Theodoret. Hieron. Puto ego Amaſiam inuidia tactum, Diabolóque tractum eſſe, vt Prophetam loco motum vellet: illud iterans, *Qui vides, gradere, fuge*, &c. *Volens impedire verbum Domini*, &c. Itaque auditores Magiſtris, Magiſtróſque auditoribus aut Diabolus eripit, aut Diabolo agitatus homo.

Amos 7. n. 13.

Blanditur inuidens, vt noceat.

Auditores ſacris oratoribus ſubtrahit Diabolus.

An Herodes cùm Ioannem adſtringit vincolis, Magiſtrum populis eripuiſſe viſus eſt? Certè Euthymius docet Iohannem ab Herode interclusum. *ne varia circumiens loca, ipſum obiurgaret*, &c. Alia tamen Diabolo ratio de Ioanne alligando erat: ſcilicet, ne multis è locis, magiſter multos ad Chriſti ſcholam homines pelliceret. ſciebat Ioannem Chriſti vocem eſſe; quam & interclusam voluit, ne Magiſter vrbem ſua verſaret eloquentia. Hoc aſpectu Diabolus ſacros Oratores adigit aut in neruum, aut in crucem; vnde onus dicendi graue eſt; quod patet multis locis. vbi dictio eſt prophetica, *Onus Babylonis*, &c. Iſa. c. 13. num. 1. *& quod eſt onus Domini?* Ierem. 23. n. 33. ſcilicet, *Onus Niniue*, &c. *Nahum cap.* 1. *n.* 1. Adeſt Nahumo Zacharias, & ait, c. 9. n. 1 *Onus verbi Domini*, &c. Latos expoſcit humeros, firmoſque lacertorum toros vna hæc veri dicundi prouincia. Mitto plura; vnus mihi Amos placet, qui ſua nomenclatura ſcitè docet magnum ſacris Oratoribus onus eſſe veritatis prodicendæ; Amos enim, Hebræa ſchola, portans eſt; à verbo עמס *amas* quod eſt *onerare*. ſic Hieronymus *in prolog. ad Iobelem*. Vſque adeò reſpódet nomen officio, oſtenditque oppreſſos grauiter, Duce Diabolo, magiſtros morum, oratores optimos, ne Dei verba loquantur liberè. 7.

Timet concionatorem malus homo.

Iſa. 13. *num.* 1.

Ier. 23. *n.* 33. *Nahum.* 1. *num.* 1. *Zachar.* 9. *num.*

Premuntur grauiter oratores veritatis.

Num. 8. Sed filij Ammon, & Moab acceſſerunt ad Holophernem, dicentes: Filij Iſrael non in lancea, & ſagitta confidunt; ſed montes defendunt illos, &c.

Num 9 Vt ergo ſine congreſſione pugnæ poſſis ſuperare eos, pone cuſtodes fontium, &c.

Commentarius.

INterciſo aquæductu, quo aqua in vrbem influere ſolita ad ſitim benè ſedandam; 29.
vnum erat ſolatium ea fonticulis, quos non longè à muris ſudare potius, aut ſtillare diceres, quàm manare; vt aquula ſcaturiens ſeruiret non irrigandis, ſed refocillandis parcè faucibus: ſi qua furtim comportaretur in Bethuliam; quod habes *n.* 7. Id tamen ſolatij Hebræo inuident, ac eripiunt Ammonites, & Moabites, quibuſcum Idumæus conuenit: ſi quid textus probat Græcè. Adeunt enim Holophernem ἄρχοντες τῶν υἱῶν Ἠσαῦ, *Principes filiorum Eſau*, &c. Idumæo adſunt, *& Duces regionis maritimæ*, &c. καὶ στρατηγοὶ τῆς παραλίας. odio aduersùs Hebræum concepto iuuant hoſtem manu, conſilio: quod Lyra putat. Philiſthæum Hebræus

Fouentur ſimultates non bardi ſorte.

Hebræus ſolo exigit patrio, odium ex iniuria Philiſthæus altè concipit, vt, qua poſſit via ægrè Hebræo faciat. An fouentur ſimultates iure hæreditario, & abauis, atauiſque vltimis traducũtur in nepotes? Aio; & qui non poſſunt manu atinata nepotes, nocent conſilio: quod

Pſ. 108. n. 3. ſentit Dauid Pſ. 108. n. 3 *& ſermonibus odij circumdederunt me*, &c. ſuum in me odium effuderunt hoſtes, verbis aculeatis: & quod vi non poſſunt, conſilio peragunt. Noto Balamum non maledicto, ſed malo conſilio He-

Num. 24. c. 14. bræum perdidiſſe, *Num. cap.* 24. Cùm enim ſciret Magus perite artem Magicam, Deo negante; Moabitam iuuat conſilio, qui maledicto non potuit. Illud in promiſſis eſt. *Verumtamen pergens ad populum meum dabo conſilium*, &c. *num* 14. Notum verò eſt, quantum Magus conſilio nocuerit. Hac via Ammonites, ac Moabites Holophernem iuuant, Bethulienſeſque oppugnant grauiter, editóque in præſens conſilio altè nocent.

30\. Sed quàm artifex adulandi cura eſt? conſtat è Græco textu, Duces, ac Principes militum reuerentiſſimè ſeſe habuiſſe aduersùs Holophernem, & maieſtate depoſita dixiſſe: *ἀκουσάτω δὴ λόγον ὁ δεσπότης ἡμῶν, audiat iam nunc verbum Dominus noſter*, &c. Hoc ſeſe affectu

Veri etiam magni loci dat adulatio. ſubmittunt Duces, quo Holophernem ſibi alliciant: nec minor Phariſæo cura, vt Chriſtum

Matth. 12. n. 38. eo, quo vult, ducat aſſentatiuncula. *Magiſter* (inquit) *volumus à te ſignum videre*, &c. *Matth. cap.* 12. *num.* 38. Chriſtum adulator captum putat vana gloriola, ac proinde nomen obtrudit grande. *Putarunt enim aſſentatiuncula ipſum allicere*, &c. ait Chryſoſtomus Hom. 44. Ammonites igitur in adulationem compoſitus Holophernem appellauit reuerentiſſimè. Deinde ne ab Achiore vtique Ammonita ſtare videretur, conſilium dedit improbum; & ſuam Aſſyrio venditauit operam, ne reus fieret ſuſpectæ perfidiæ. *Malè inter ſuſpectos viuitur*, &c. ait Seneca *Epiſt.* 74. Nec ſibi Princeps non cauet, qui de fide militari dubitat; nec miles ſibi non timet, qui malam incidit

Amicitiam perimunt ſuſpiciones. in ſuſpicionem. Vnde factum, vt Tiberius Roma Rhodum peteret, cùm verſarent aulam Caius, & Lucius. Abit igitur in inſulam Tiberius, *confeſſus nihil aliud ſeceſſu deuitaſſe ſe, quàm æmulationis; cum Caio, & Lucio ſuſpicionem*, &c. Apud Suet. *cap.* 11. Satis oſtendit Tiberius periculis patere maximis, qui pateat ſuſpicionibus etiam leuiuſculis. *Cur enim amico opus eſt, de cuius beneuolentia dubites?* &c. ſic ad Alexandrum Scytha *lib.* 7. Curt.

31\. Tentatus hoc metu Ammonites, curàm intendit conſilio ſuggerendo, cùm ſciret Achiorem vtique Ammonitam, & malè ſuſpectum; Hebræo traditum. Intendunt enim officia; qui timent, ne offendant, aperto ad calumniam aditu. Hæc Doëgo cura, Saule irato. Ac ne in malam veniret ſuſpicionem, ſi taceret, certò ſciens, quo in loco Dauid maneret, ad Saulem Idumæus. *Vidi* (inquit) *filium Iſai*

1. Reg. 22. n. 9. & c. 21. n. 7. *in Nobe*, &c. 1. *Reg. cap.* 22. *num.* 9 ſatis inſinuans, quònam vrgeretur metu; ſcilicet periclitari vita reum ſuſpectæ perfidiæ, etſi crimẽ

Suam ſibi ſalutem cauet adulator periculo alieno. falsò obiectum ſit; nec, niſi officio diligentiori, ſuſpicionem amoueri. Erat Doëgus *in tabernaculo Domini*, &c. *cap.* 21. *num.* 7. cum David illò acceſſit: querebatur Saul de viris aulicis; *quoniam coniuraſtis omnes aduerſum me*, &c. *cap.* 22. *num* 8. Periculi metuens Doëgus, & ſibi cauens, *vt non videretur vnus de coniuratis, nuntiauit de Dauid*, &c. ait Abulenſis *q.* 20. Quis enim, cùm poſſit, non amouet à ſe malam ſuſpicionem, obſequio multiplicato? Credebat hoc grande nefas ſeruus ille impudens, ſi Chriſto fauere videretur; cùm enim Magi-

ſter ſuam probaret doctrinam auditorio pu- *Ioann. 18. n. 21. & 7. n. 46.*

blico: *Ecce hi ſciunt, quæ dixerim ego*, &c. *Ioann.* 18. *numer.* 21. quaſi notaretur digito ſeruus Chriſti auditor, vti ſuſpectus de fide, notam ſibi inuſtam citò deterſam voluit, colapho in Chriſtum impacto. Sciebat correptos à Senatu Miniſtros, qui reuenerant Chriſto audito, iactitantes liberè; *nunquam ſic locutus eſt homo*,

&c. Ioann. cap. 7. num. 46. *Idcirco, ne de animo ſuo, beneuolentiáque Principes ſuſpicarentur, alapa Chriſtum cædit. Solent enim miniſtri non ferre quidquam aduerſum ſe Principibus referri*, *Suſpicionem à ſe trudit adulator, mercede aliena.*

&c. ait Cyrillus Alexand *in Ioann. lib.* 11. *c.* 46. Et maximè commouentur, ſi res ſpectat ad perfidiam. Proindeque ſuam intendunt curam, quam ſuſpicionem diluant Hac via Ammonites abiit, dato conſilio aduersùs Hebræum, vt detergeret contractam ex Duce Ammonita notam perfidiæ.

Addit Serarius commotos grauiter milites 32.

generis Ammonitici aduersùs Achiorem, vtpote bonum, ac pium Ducem, & furore concepto Hebræum, Ammonitámque ſibi necatos voluiſſe. Placet interpretatio, cùm ſciam homines exactæ improbitatis bonis Præfectis

infenſos eſſe. Argumento eſt Sapiens admo- *Prou. 9. n. 8.*

nitio Prouerb. cap. 9. num. 8. *Qui deriſorem erudit, ipſe iniuriam ſibi facit: & qui arguit impium, ipſe maculam ſibi generat*, &c. Video morum Præfectum à plebecula ſubdita malè tractari ſolitum, odióque laborare hominum, vitio fruſtra correpto. Verè Sapiens admonet. Si enim Præfectus morum fruſtrà nititur in vitio corrigendo, nihil ſe fatigando aliud, quàm odium quærit hominum. *Audit malè bonus Præfectus à mala plebecula.*

Hoſce tamen homines in Præfecto carpendo improbos carpit Hildebertus Epiſt. 69. *De quibus* (inquit) *dubium eſt, magis ne atttriuerint famam ſuam malefactis, an maledictis alienam: hinc eſt, quòd Decani opinione n gratuito perſequuntur, qui ſuæ nec rogati parcere voluere*, &c. etſi Magiſtrum bonis gratum æque, ac malis ingratum alumnis laudet Bernardus. ad Eugen. Epiſt. 148. *Boni hoc volunt; nec bonus eſſe non poteſt, qui bonis placet: nec minus validum argumentum mihi videtur, quod bonus ſit, ſi malis diſplicet*, &c. Certè Achior hac via bonus videri poteſt, ſi Ammonitam ſibi infeſtum paritor. Vnde ſuam virtutem probat Seneca, *Mihi* (inquit) *iam, quod argumentum recti eſt, contigit, malis diſplicere*, &c. ad lib. de *Vita Beata*, *c.* 24. Scio Achiorem Ammonitis præfectum & bonum, & pium Ducem eſſe; quod patet ex *cap.* 5. *num.* 5. vbi Dei cauſam tuetur. Scio indignatum grauiter eo aſpectu Holophernem, *ad cap.* 6. *n.* 1. nec mitiores fuiſſe Duces reliquos, *ad cap.* 5. *num.* 26. Vnde nata eſt occaſio Achioris tranſmittendi ad Hebræum. Quid igitur mirer Duces, ac milites gentis Ammoniticæ infeſtos eſſe viro optimo? ſed eadem re *ad Par.* 18.

Num. 10. Et placuerunt verba hæc coram Holopherne, & coram ſatellitibus eius, & conſtituit, &c

Num. 11. Cúmque iſta cuſtodia per dies viginti fuiſſet expleta, defecerunt ciſternæ, & collectiones aquarum, omnibus habitantibus Bethuliam; ita vt non eſſet intra ciuitatem vnde ſatiarentur, vel vna die, &c.

Commentarius.

33. PRobat Holophernes conſilium gentis Ammoniticæ, conſilium vtique ſanum, & bello parando bonum. Vnde factum, vt approbarent familiares, quod Princeps rectè probauerat. Non diſquiro, cur placuerit Aſſyrio conſilium ab Ammonita datum? cùm vox Græca ἀρέσκω, ſtudium placendi contineat, modúmque placandi; vtroque enim ſignificatu gaudet: vnde ἄρεσκος Latinè *gratioſus homo* eſt, qui gratiam captat Principis obſequio familiari. Quid tamen ageret, ac diceret Ammonites bello domitus, niſi quo Holophernem alliceret, ſubiratúmque placaret? *Placuerunt igitur verba hæc coram Holopherne*, &c. Metu conceptio vocem compunit Ammonites verè aſſentator, & late admonens, lenit, & allicit Principem, ſi quis bona verba dixerit, Domino gratificans. Nec deſunt, qui ſuam Domino rerum operam, metu damni, approbatam velint. An bonus Dauid pungit hoſce homines, qui quidem *ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant*, &c. *Pſ.* 61. *n.* 5. qui aliud animo clauſum, aliúdque linguæ promptum habent; & rem malam, ſcilicet quam occulto reprobant, coràm probant, vt placeant malis dominis? Homines polypo ſimiles pulſat Magnus Baſilius, *mendaces in ſtateris*, &c. *num.* 10. qui terræ, quam attingunt, colorem reddunt: *ſic & animo varius oſtenditur adulator*, &c. *Hom.* 25. Metus Deo erat, ne Magiſter hominum diceret tenebras lucem, & lucem tenebras: vrget Ezechielem cap. 3. num. 18. *Si dicente me ad impium: Morte morieris, non annuntiaueris illi*, &c. Quid indeterminatur iudex ſeuerè. *Sanguinem eius de manu tua requiram*, &c. Terret Magnus Deus tacentem ex adulatione Magiſtrum hominum, ait Baſilius *ad interrogat.* 25. *de reg. diſput.* comminationes enim triſtes Iudex aggerit. *Præſertim, ſi non ex inſcitia aliquid tacens prætererit eorum, quæ Deo non placent; ſed ex aſſentatione, qua ſe demittens, ad cuiuſque vitium accommodato*, &c. Medetur Deus iudex communi hominum vitio, quibus placendi cura eſt. Non aliud Ammonitis ſtudium, ſi vocem Græcam premas. Nam ab ἀρέσκω ἄρεσκος eſt, gratioſus quidem homo, & qui laborat, vt malis etiam dominis placeat. Vide *cap.* 2. *paranet.* 2.

Placet qui placat iratum Ducem.

Pſ. 61. n. 5. 10.

Adulator animo varius, lingua mendax.

Ezech. 3. & n. 18.

Non aſſentatur bonus vere magiſter.

34. Seruili placent genio adulatores, ſiue præſtent conſilium, ſiue probent. *Et placuerunt verba hæc coram ſatellitibus eius*, &c. Sed aliò textum verto; qui Græcè habet, καὶ ἐνώπιον τῶν θεραπόντων αὐτοῦ. Id verò eſt: *coram ſeruis, medicíſque ſuis*, &c à verbo θεραπεύειν, quod ſonat *mederi, ac ſeruire*, &c. Neque enim Hippocrates adulatur, cùm ægrotum ſuſcipit. Secat, vrit, & potionem miſcet amaram, ſed vtilem morbo pellendo. Sic & ſeruus conſilio bonus. Refutat Seneca arrogantiſſimum illud prouerbium, quo iactatur ineptè, *Tot hoſtes eſſe, quot ſeruos*, &c. ſciens enim Seneca vnde monſtrum hoc, ait Epiſt. 47. ad Lucilium, *Non habemus hoſtes, ſed facimus*, &c. A Seneca id Macrobius *lib.* 1. *cap.* 11. & mali fontem aperit. *Neque enim, quantum decet, ſed quantum libet, exercere volumus in ſeruos*, &c. Ita delicatus obſequio, ita moroſus imperio Dominus eſt, *vt quidquid ex voluntate non reſpondet, iram, & furorem euocet*, &c. Hæc Macrobius. Quare monet Seneca, ſuúmque vrget Lucilium, vt ſeruos comiter habeat; *colant potius te, quàm timeant*, &c. *Epiſt. cit.* Deinde addit ſeruum rebus altè gerendis euocandum eſſe: *& in ſermonem admitte, & in conſilium*, &c. ſcilicet vt conſilio te bono ducat, & morſus triſtes animo pellat tuo. Neque enim laudo parœmiam, quæ mentis dimidium ſeruis tribuit.

Bonus ſeruus, bonus medicus.

Hoſtem ſibi ſeruum reddit herus moroſus.

Seruus erat ſenior ille, & præfectus domeſticis *ad Gen* 24. *num.* 2. quo cum Abrahamus de rebus magnis conſultat. *Dixítque ad ſeruum ſuum, ſeniorem domus ſuæ*, &c. Addit Abulenſis: *quia ſenſatior erat*, &c. & virtus eſt ætatis prouectæ. Tanta in ſene erat ſcientia rerum, vt Philoſophus aſtris deditus, & Vates Deo addictus, adhuc conſilium à ſeruo peteret, quaſi ab Æſculapio difficultatum maximarum. An ſeruus conſilio Medicus? id textus inſinuat, cùm dicat placuiſſe cõſilium ab Ammonita datum *coram ſeruis, medicíſque eius*, &c. Cur ſeruus conſilio non erit bonus, ſi & ſanus cerebro, & fide ſanctus eſt? Probat A. Gellius poſſe ingenium ſeruo non ſeruum, ſed magnum eſſe ad artes nobiles, cùm Phœdon verè ſeruus fuerit, Philoſophíque alij ſeruitutem ſeruierint, *lib.* 2. *cap.* 18. de quibus & Macrob. *loco citato*. Illud nemo neget, artem medendi ſeruis familiarem fuiſſe. quod obſeruat Tiraquellus *tom.* 1. *de Nobilit. cap.* 31. *n.* 410. Patet ex Auguſti Epiſtola ad Agrippinam ſcripta. *Mitto* (inquit) *ex ſeruis meis medicum*, &c. Sueton. *in Calig. c.* 8. Nec minor argumento vis eſt ex Domitio, qui medicum manumiſerit. *in Neron. cap.* 2. Nec à Suetonio abeſt Seneca *ad lib.* 3. *de Benef. c.* 24. Vrgetur argumentum ſacro textu, *ad Gen.* 51. *n.* 2. vbi Ioſephus paternos curat cineres. *Præcepítque ſeruis ſuis medicis, vt aromatibus condirent patrem*, &c. Quaſi medendi cura ſeruis permiſſa olim fuiſſet: veniat igitur ſeruus in conſilium bonis cerebro, veniat & fide ſanctus. 35.

Gen. 25 n. 2. & 51. n. 2.

Cum ſeruo conſultat herus ſapiens.

Seruus olim ars erat medica.

Qua fide ſeruus dominum coluerit, bene Valerius explicat *lib.* 6. *cap.* 8. cò te mitto. Et verò tanta ſeruis fides ineſſe aliquando viſa eſt, vt culpari meritò fortuna potuerit, quæ tam pios, ac fortes ſpiritus ſeruilibus corpuſculis, nominibúſque incluſerit. Seruus erat ille, qui Ionatham ponè ſecutus Philiſthæum aggreſſus eſt, 1. Reg. cap. 14. numer. 6. *Dixit autem Ionathas ad adoleſcentulum, armigerum ſuum*, &c. Ac de ſeruo textus eſt, quod ex Græco benè conſtat, καὶ λέγει τῷ παιδαρίῳ. Sed fidem, qua dominum 36.

Seruus fide præſtans.

1. Reg. 14. n. 6. 13.

dominum colit ſeruus, ſua probat manu. *Aſcendit enim Ionathas manibus, & pedibus repens: & armiger eius poſt eum*, &c. *num.* 13. Quamuis enim ſeruus fortuna eſſet, ingenio erat liberali, & fide nobili: quæ ad conſilium virtus ſpectat maximè; vnde ſeruus medetur facilè difficultatibus rerum maximarum. Quod enim amicus amico, id ſeruus domino amicus præſtat, ſcilicet, *medicamentum vitæ, & immortalitatis*, &c. *Eccleſiaſt. cap.* 6. *num.* 16. Hæc eſt ratio, vt placeret conſilium *coram Holopherne, & coram ſeruis, medijſque eius.*

Eccl. 6. n. 16.

37. Quod datum ab Ammonita conſilium probauerat, non potuit non vrgere, per eoſdemmet Conſiliarios. Nam Græcè habes commiſſam Ammonitis curam de conſilio perpetrando, vt qui fuerant conſultores, forent & rerum exactores. Agunt enim homines facilè, qui rationes callent agendi. Sic Pharao à Ioſepho admonitus de frumento colligendo ad famem ſedandam, Ioſepho permittit negotium, *Gen.* 41. *num.* 37. textus eſt, *Placuit Pharaoni conſilium, & cunctis miniſtris eius*, &c. Deinde lectus ad rem bene gerendam Hebræus eſt; illud enim Pharao ad Ioſephum num. 41 *Ecce conſtituo te ſuper vniuerſam terram Ægypti*, &c. Quaſi negaret Pharao poſſe rem bene geri ab alio, quàm à Ioſepho; vtpote qui ſomnium ſoluerat, conſiliúmque inuenerat. Non aliter Holophernes in Ammonitis mittendis ad fontes occupandos.

Gen. 41. n. 37. 41. Conſiliarius, quo pro eo conſilium.

38. Perfecere milites, quidquid malignè admouerant; & curauere faciles, vt Bethulienſes aut perirent ſiti miſerè, aut deditionem meditarentur Iam iam vrgebat malum ſiti contractum; nec aqua erat collectitia, quæ ſolatium afferret hominibus ſitientibus: eò miſeriarum adacta Bethulia, vt nec vno tantùm die refocillari poſſet: & aqua ſub menſura epota augeret potius, quàm ſedaret ſitim. *Ita vt non eſſet intra ciuitatem vnde ſatiarentur vel vna die, quoniam ad menſuram dabatur populis aqua*, &c. Dicat fortaſſe Ariſtarchus: Imò aqua multos duraret dies; quàm Princeps admetiretur ſitientibus, nec plena diuideret manu: mitto, quæ interpretes ad id nodum ſoluendum. Illud ego inde colligi penuriam aquarum, quod iam daretur ſub menſura Et hæret loco Interpretatio. Addo augeri ſitim aquarum inopia. *Magis enim appetitum prouocat, quod liberum non eſt*, &c. ait Ioſephus *lib.* 3. *captiuit. cap.* 13. & vox eſt de pari ſiti. Certè quidquid negatur, impotentiùs cupit quiſque. Putat id Magiſter amandi lib. 2. Eleg. 18.

Quidquid negatur, id appetitur immodeſtiùs.

> *Quod licet, ingratum eſt, quod non licet, acriùs vrit*, &c.

An ægrotus febri correptus aquam ſibi vetitam expetit immodeſtiùs? ait Naſo lib. 3. Amor. Eleg. 4

> *Nitimur in vetitum ſemper, cupimúſque negata;*
> *Sic interdictis imminet æger aquis*, &c.

An cuſtos rebus additus furem excitat vehementiùs? credit Naſo loco cit.

> *Quidquid ſeruatur, cupimus magis; ipſaque furem*
> *Cura vocat*, &c.

Quare intercluſa Betholienſibus aqua, nec niſi ex dimenſo, diuiſa in populum granditer ſitim auxit. *Quoniam ad menſuram dabatur populis aqua*, &c. Morbus eſt humani generis ab Heua contractus iam olim Gen. 3. Facta enim copia eligendi, quæ vellet, ex hortulo geniali vnum è pomo vetita pomum carpit auidè, *num* 2. & 6. An pomum eo putatur dulcius eſſe, quo grauius, & ſub pœna vetitum? ato: *ipſaque furem cura vocat*, &c. Sed locum repeto, vt Holophernem cum ſeruis componam, & exponam,

Gen. 3. n. 3. & 6.

PARÆNET. XVI.

Seruum domino bonum verè medicum eſſe.

1. Θεράπων vox Græca eſt, qua textus vtitur, ſeruúmque ſonat, ac medicum. Nam quod ægroto bonus præſtat Medicus, id bonus domino ſeruus confert; & quidem, *ſerui dicuntur à ſeruando*, &c. ait Chryſoſtomus, *in Pſalm.* 118. Oportet ſeruum aut ab hero bene obſeruando, aut ab officio rectè faciendo non abire. Et quodnam hoc eſt officium? Laudatur Medicus ab ſtudio, quo ægrotum curat; à fide, quia verum dicit, vt ſanitatem ægroto caueat. Probatur vtroque bono ſeruus, cùm domini rebus gerendis conſulit, morbiſque medetur animi. Rara quidem auis eſt, ſeruus cura, ac fide præſtans, qui domini rebus domeſticis proſpiciat. *Quis putas eſt fidelis diſpenſator, & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis tritici menſuram* &c. Hæc Lucas *ad cap.* 12. *num.* 42. Illud verò Matthæus cap. 24. num. 46. *Quis putas eſt fidelis ſeruus, & prudens*, &c. Seruum laudat Magiſter Deus, à cura domeſtica, ſapientiáque agendi; vtpote qui domeſticis præpoſitus, *vt det illis*, &c teſte Caietano; *non vt accipiat*, &c. quæ officio rectè faciendo virtus eſt. Deinde ius eſt, vt cùm frumentum ſeruus diuidit, ex dimenſo id agat: *vt det illis tritici menſuram*, &c. Pereunt ſcilicet & ingentes opes, ſi prodigantur. Hæc boni ſerui cura eſt: quis nam tamen erit? quo patre genitus? vnde acceitus? an tertius e cælo Cato ceciderit? Rara quidem auis in terris. *Quis putas eſt fidelis diſpenſator? Quis putas eſt fidelis ſeruus?* Vnum Magiſter ſeruum laudat, quaſi taxans reliquos, & inſinuans curam, ac fidem ſeruis raram ineſſe de rebus heri adminiſtrandis. Vna hæc Domini vox eſt. *Quæ adeo rarum eſſe negotium demonſtrat, vt etiam dubitandi oratione vſus fuerit*, &c ait Peluſiotes *lib.* 4. *Epiſt.* 145 *ad Theodoſ Epiſc.* Sed rem excepit à Magiſtro Chryſoſtomo, qui Hom. 51. in Matth *Rem* (inquit) *laudabilem proponit, rariſſimam tamen, vt quis fidelis inueniatur, & prudens.*

Seruus à ſeruando appellatus.

Luc. 12. n. 42. Matth. 24. n. 46.

Præſtat, non capit Dei ſeruus, ſed ex dimenſo.

2. Vnus quidem Ioſephus eſt rebus præfectus Ægypti publicis; de quo Moyſes, *Omnem (in quit) pecuniam congregauit, & intulit in ærarium Regis*, &c. *Gen.* 47. *num.* 14. ad Ioſephi laudem ſpectat, qui è fiſco Regio ne obolum quidem abſtulerit. Opus omnino rarum: quare oportebat Moyſen ea de re teſtem eſſe, literíſque mandare: *Omnem pecuniam congregauit*, &c. Miratur id Auguſtinus, & addit q. 159. *Pertinebat ad Scripturam hæc re commendare fidem famuli Dei*, &c. Quaſi res creditu eſſet difficilis;

Gen. 47. n. 14.

difficilis,niſi Moyſes, imò Deus Magnus dubus fidem faceret. Sed nun deſunt boni homines, qui de rebus heri domeſticis bene curent. Seruos bene prouidentes Matthæus laudat, qui de agro Domini curabant egregiè. Cùm enim zizaniam tritico ſubnatam viderent,ac dolerent, Matth.cap.13.num 27. *Accedentes ſerui patris familias dixerunt, Domine*, &c. Deinde, ſuam promittunt operam, vt agrum emundent lolio, num.28 *Vis,imus*,&c. Quantâ ſeruis fides in damno explicando, in opera adcreuda!Herum adeunt familiares,& rem ex fide explicant. *Ne ſecuri de innocentia, reatum de ſilentio ſuſtinerent*,&c.ait Chryſologus *ſerm.* 97. Operam deinde pollicentur ſuam,*quod id ſolum odo reſpiciant, non vt pœnas inimicus luat, ſed vt ialla non pereant ſemina*, &c. ſic Chryſoſtomus *Hom* 47. Laudes bonum in ſeruis animum, qui de pullando aduerſario non agunt;laudes & bonam rerum curam, qui de agro expurgando ſatagunt; ne quid pereat è rebus Domini. ſerui quidem boni ab agro ſeruando.

Matth.13.n.27.28. — *Explicanda heri mala demiſſiua, vt prouideat.*

3. Seruat pecuniam malus ſeruus; ſed mente longè alia,*Abſcondit pecuniam domini ſui*, &c. Matth.25. num.18. quod eſt ſeruum torpere, nec de lucro parando agere. Cùm ſeruus languet turpiter,audit iure merito num.26 *Serue male,& piger*,&c. ſcilicet ignauiam ſuam notata heri ſeueritate obtectam voluit malus ſeruus: quod eſt hominum vitium. Vnde vox ſeruo nata, *Domine, ſcio,quia homo durus es,& timens abij, & abſcondi talentum tuum in terra*, &c. *num.* 24. Culpam detrimenti à te in herum ſeruus reiicit. *Et notandum, quòd inutilis ſeruus dierum vocat dominum, cui ad lucrum ſeruire diſſimulat*, &c. ait Magnus Gregor. *Hom. 9. in Matth. cit.* ſed morbo ſuo morem ſeruus gerit,ſi bono cum hero expoſtulat improbè. Nec minor hero eſt ratio vrgendi, *ſerue male,& piger*,&c. Quod ita verſat Gulliebertus ſerm.41.in Cant. *Verè ſeruus ille malus,& piger,qui pigritia ſuæ cauſam in dominum maligna interpretatione transfudit : verè malus, qui diligentiam metentis Domini in duritiam peruerſo ſenſu conuertit, iniuriosè de bono Domino ſentiens*, &c. Bonus igitur ſeruus probatior, & ab hero piè obſeruato,& à rebus heri bene ſeruatis.

Matth.25.n.18 26.24. — *Nemo ſuam in alium culpam non reiicit.* — *Bonum heri mentem malè carpit malus ſeruus.*

4. Nec minor bono ſeruo laus eſt à fide veri, qua rectè ſuum monet herum, morbiſque medetur animi. Seruus erat ille, qui Saulem ſecutus admonebat de Samuele adeundo, & conſulendo,ad 1. Reg.cap.9 num.7. *Quid feremus ad virum Dei*, &c.ait heros; adhæc ſeruus prudens, ac prouidens Saulem vrget oblata pecuniola,*num.* 10.Nec herus ſerui conſilium reiicit; ſed, quod textus addit, *dixitque Saul ad puerum ſuum: Optimus ſermo tuus eſt*, &c. Quanuis enim ſeruus officio,non eſt ſeruus ingenio; ſed imperat quidquid tecti, ac ſancti eſt. Nec herus abnuit, cùm ſciat poſſe hominem,licèt obſcurum, opportunè loqui. *Vidit enim quòd ratio aliuiter loquebatur; & in hoc noluit aduerſari*, &c. docet Abulenſis q.7. tantum hero lucrum eſt à bono ſeruo. Vnde monet Syracides cap.7.num.23 *Seruus ſenſatus ſit tibi dilectus,quaſi anima tua*,&c. Et quidem nemo non amet ſeruum amatæ dami-

1.Reg.9.n.7.10. — *Herum & ſeruus rectè admonet.* — Eccl.7.n.23.

dium ſuæ, à quo vt à Medico haurire poteſt antidotum mentis improbæ, ſanum conſilium. Inde eſt, quòd addictus in ſorum Diogenes, licitari voluit ſub hoc titulo, *Nouis ſeruus hominibus liberis imperare*,&c. Tradit id Laertius *lib.* 6. & crit, qui ſeruitutem naturæ humanæ crucem dixerit ? Multis id negas Theodoretus *ad lib.* 8. *de Prouident.* Exponit Antiſtites multos & magni, & boni generis homines,aut bello captos,aut fortuna preſſos in ſeruitutem decidiſſe,maliſque dominis ſeruiſſe,Ioſephum Ægyptio, Tobiam Aſſyrio, Danielem Chaldæo:mitto reliquos è ſacra,& profana ſchola viros. quod Theodoretus ad Magni Dei reuocat prouidentiam. Inducta enim ſeruitos vrget, *vt qui malo hero ſeruit, virtutem conſeq. atur , & hero multas ſalutis occaſiones afferat*,&c. Scilicet admiſſus ab hero in ſermonem ſeruus bene ſapiens ſuo iuuat conſilio mores heri;neque enim quidqui à veri,ac boni eſt,quod taceat.

Seruum malo vero bonum prouidet in ſaluti Dei.

5. Seruus bello captus erat *Daniel de filiis captiuitatis*,&c quod accuſatores obtrudunt malignè,*Dan cap* 6. *num.*13. Proindeque Vates à Chaldæo rogatus, vt ſoluat ſomnium, hæret, tacet,& angitur.*Cœpit intra emetipſum tacitus cogitare, quaſi vna hora*, &c. *cap.* 4. *num.* 16. Oſtendit quo prematur dolore,cùm dulenter dicat, *Domine mi , ſomnium his qui te oderunt*, &c. Sed quò hæc blandiendi forma?Theodoretus benè id inuenit; Danielem veri dicendi amantem laudat,ac tandem,*Sapientiſſimè(inquit)ac prudentiſſimè deprecatur moleſta,veritatem tamen declarat*,&c. *Orat.*4. Probat Theodoretus Danielem iure belli ſeruum dixiſſe liberè,quæ præſentiret animo ; vt dominum expurgaret luto ſcelerum;quod à bono ſeruo luctum , & malus parat herus. Fieri enim poteſt ait Theodoretus lib.8.de Prouidentia, *qui malis ſeruis dominis,malitiam inde nullam contrahit,ſed ſummum virtutis faſtigium apprehendit;tum hos errore liberet , & ad veritatis cognitionem perducat*,&c. Verè Hebræus Chaldæo Medicus eſt, etſi captus bello ſeruus:nec beldum dominus, verùm tacet , fide notus integra: *Donec (inquit) ſciat, quòd dominetur Excelſus*, &c num.22.

Dan 6. 13. & 4.16 — *Verum eſt mordax, non tacet veri magiſtir.* — *Veri ſeruum eſt heri medicina.*

6. Veri amans eſt ſeruus à media Æthiopia Abdemelechus apud Ieremiam *c.* 38. *num.* 7. Sed bonus Sedeciæ Medicus iram ſedat ſanis monitis. Textus eſt; *Audiuit Abdemelech Æthiops, qui erat in domo Regis, quod miſiſſent Ieremiam in lacum* , &c. Id verò ſcelus Sedeciæ iuſſu patratum eſt , quod habes *num.* 5. Quid Abdemelechus ? Sedeciam ſtatim adit,& ſanctè monet, *Domine mi Rex, malè fecerunt viri iſti*, &c. *num.*8. Nec cunctatur Sedecias in decreto reuocando ; ſed committit ſeruo poteſtatem Ieremiæ exſoluendi. *Leua(inquit) Ieremiam de lacu,antequam moriatur*, &c. *num.* 10. Laudo ſeruum benè monentem , laudo Regem monitis obtemperantem:quod Theodoretus expendit lib. cit. *ſed Abdemelech famulus,nec aula Regiæ faſtum, nec ſeruitutis miſeram conditionem animo voluens,& me itatis iniuſtam Regis ſententiam reprehendit; atque R gi Conſiliarius fit famulus*,&c. An & Medicus ad iram ſedandam? Aio. Quid igitur mirum,ſi bonus Aſſyrio ſeruus,Græco textu δοῦλος eſt.Hippocrates

Ier. 38.n.7.5.8.10. — *An ſeruus hero medicus conſiliarius.*

poctates eſt, Æſculapius morum eſt? & placet conſilium, *coram ſervis, medicíſque eius*. &c. Hoc vno conſilio eceptum Bethulienſibus ſolatium bibendi eſt; & ſitis inde nata, quæ miſeros premit homines. *Quoniam ad menſuram dabatur populis aqua*, &c. & quo aqua magis clauſa, eo magis expetita. Ita ſit, & patet

PARÆNET. XVII.

Obniti in vetitum pleroſque homines.

1\. GLiſcit affectus, & premit hominem grauior, qui ſuis non fruitur votis: nec minuitur inopia eorum, quibus imminet, cùm truditur ab optatis; ſed eo vehementiùs vrget, & angit, quo longiùs protrahitur; acuitur vetitis, vt obnitatur contrà; quod enim minus licet, acriùs vrit. Immodeſtè Dauid quod patet, aquam percupit è puteo Bethlemico: ad 2. Reg. cap. 23. num. 15. *Deſiderauit Dauid, & ait: O ſi quis mihi daret potum aquæ!* &c. *Imperfecta eſt locutio; ſed quæ expreſſit vehemens deſiderium*, &c. ait Hugo. Quandoquidem affectus grandior vocem intercipit. Non conſtat Regem huiuſce aquæ appetentem fuiſſe, niſi Philiſthæo ad puteum collocato; ſic textus, *Porrò ſtatio Philiſthinorum tunc erat in Bethlehem*, &c. *num.* 14. ſcilicet, vt aquam ſibi hauriret hoſtis, Hebræo eriperet. Igitur, quo Philiſthæus aquam magis negat, vetátque, eo Dauid aquam magis percupit; appetentiam Hebræo acuit hoſtis negitans, & quo Philiſthæus in vetando eſt pertinacior, eo Dauid in appetendo eſt impotentior. *O ſi quis mihi daret*, &c. Quod ſiti Dauid, id fame probat frater ille, qui ex venatu reueniens pultes à Iacobo petit. *Da mihi*, &c. *Gen. c.* 25. *n.* 30. Cunctatur Iacobus aſtu notus, & negat, niſi frater iura vendat primogeniti. *Vende* (inquit) *mihi primogenita tua*, &c *num.* 31. Cunctatórque Iacobus negat, vt fratrem reddat appetentiorem cibi; quod euincit. Nam frater ad Iacobum, *En* (inquit) *morior*, &c. *num.* 32. ſcilicet, quo Iacobus in negando cunctatior eſt, eo frater in expetendo eſt immodeſtior; appetitu in cibum negatum latè irritato, vt mori ſe credat, niſi fruatur optatis.

2\. Certè appetitus vetitis procitatur, & accenditur. Expurgatus ſua lepra mendicus eſt, *Marc.* 1. *num.* 45. Res erat, quæ hominem in Chriſti laudes excitaret facilè: ſed Chriſtus vultu ad modeſtiam compoſito, *Comminatus eſt illi, ſtatímque eiecit illum, & dicit: Vide, nemini dixeris*, &c. *num.* 44. An, vt leuatus ſuo morbo homo dicat, iubet Chriſtus, ne dicat? Si Chriſti modeſtiam attendas, ſeriò admonet hominem, vt taceat: ſi Deum cogites, quem ſuo facto laudatum Chriſtus voluit, vetat, ne dicat homo; certò ſciens hominem iuſſis irritandum, vt nitatur in vetito; grato quidem animo, quod euenit. Sic enim textus habet n. 45. *At ille egreſſus cœpit prædicare*, &c. Magna omnino hominis propenſio eſt, vt negata cupiat, & in vetitum ruat obſtinatè.

3\. Sic Diabolus bonis, ac malis diſtinet homines, vt latè peccent, nec ſinit totam expleri libidinem, ſed opes ex lapſu præſtat: *Si cadens* (inquit) *adoraueris me*, &c. *Matth* 4. *n.* 9. Panes è ſaxis laudat n. 3. *Dic, vt lapides iſti panes fiant*, &c. & in peccandi licentia triſtes concinnat lachrymas. quod quidem nomen loci eſt, vbi turpes Dij, magni Dæmones. 2. Reg. c. 5. n. 23. *Veniet ex aduerſo pyrorum*, &c. ait Deus. Textu Græco πλησίον τοῦ κλαυθμῶνος, *Prope locum flentium*, &c. ſcilicet hoſtes. *Reliquerunt ibi ſculptilia ſua*, &c. *n.* 21. quæ multas ab hominibus lachrymas excutiunt; ſi quid Hieronymus rectè docet in tradit. Hebr. *Idola idcircò flentium dicta ſunt; quia cultores ſuos ad miſeriarum fletum perducunt*, &c. Modò enim peccandi viam aperiunt, modò claudunt. Hoſtes humani generis, teſte Procopio. *Ne ſatietas faſtidium pariat. Nitimur enim in vetitum ſemper, cupimúſque negata; & quo magis inhibemur, eo maiori cupiditate ardemus*, &c. Hæc Procopius *ad Exod. cap.* 5. *n.* 7. Comparatum natura id eſt, vt aduerſis aduerſa contineantur; & quod ſeuerè vetitum eſt, percupiant homines impotentiùs, proindéque peccent immodeſtiùs.

4\. Quare Paulus, *Occaſione* (inquit) *accepta peccatum per mandatum, operatum eſt in me omnem concupiſcentiam*, &c. *ad Rom. c.* 7. *n.* 8. Ac ſi vellet Apoſtolus fomitem peccati factum vrgere ad peccandum latè, per legum ſcita; cùm enim Legum lator ſeuerè peccatum interdicit, obnititur contra appetitus vetitis excitatus immodeſtè. Quod monent D. Thom. Caiet. Anſ. Hieronym. *Epiſt* 151. *ad Algaſium*, q. 8. vbi Doctor Max. *Videtur lex peccati cauſa eſſe, quæ dum prohibet concupiſcentiam, quodammodo inflammare videtur*, &c. Ferre natura malè affecta non poteſt, vt leges minuant licentiam peccandi; *nitens enim animus pro libertate, à nullo frenatur concupiſcentia*, &c. ait Caietanus. Nec à Caietano Anſelmus abeſt: ſed addit, errorem humanæ mentis in eo eſſe, quòd maius in vetitis oblectamentum eſſe credat. *Noſcio, quo modo hoc ipſum, quod concupiſcitur, iucundiùs putatur, dum vetatur*, &c. Verè, quo magis clauſa, eo immodeſtiùs voluptas petitur, & maiori habetur in pretio: monet Hieronymus Epiſt. 47. *Mens libidinoſa, quod non licet, dulcius ſuſpicatur*, &c. & libidinum mater Prouerb. cap. 9. num. 17. *Aquæ furtiuæ dulciores ſunt*, &c. Quid ſi minus placent bona, quibus frui liberè datum eſt; vrget iterum Hieronymus ad Epiſt. 151. q. 8. *Ergo, quidquid non licet, fomentum accipit deſiderij: vnde & Tullius de parricidarum ſuppliciis apud Athenienſes Solonem ſcripſiſſe negat, ne non tam prohibere, quàm commonere videretur*, &c. Vide *Orat. pro Roſcio.*

5\. Occurrit Ezechias Rabſacis dictis petulantibus, ne Deum malè proſciodat; tacere Hebræum iubet; *Mandauerat enim Rex*, &c. *Iſa cap.* 36. *num.* 21. Id verò factum ſano conſilio, ait Procopius. *Nihil ad blaſphemias iſtas Rex pius reſponderi paſſus eſt, ne ad maiores prouocaret*, &c. docens liquidò accendi homines ad peccandum vehementiùs, ſi quid vetantur peccare.

6\. Quid ſi ad virtutem Deus ea via ducit homines? negat aditum facilem, vt ardentiori ſtudio viam quærtas bonæ mentis. Hæc vna Chriſto mens erat; cùm peteret ſolitudines. Hominem à Diabolo obſeſſum recreat Marc.

Marginal notes: 2. Reg. 23. n. 13. 14. — *Affectus vehementior vocem intercepit.* — Gen. 25. n. 30. 31. 32. — *Qui ab optatis arcetur, impotentior in optando eſt.* — Marc. 1. n. 42. 44. — *In vetitum nititur omnis homo.* — Matth. 4. n. 9. 3. — 2. Reg. 5. n. 23. 21. — *Ad fletum vrgent bona Dæmonum.* — *Modò præſtat, modò negat Diabolus, vt appetitum acuat.* — Rom. 7. n. 8. — *Cupiditatem vel negata prouocat.* — Prou. 9. n. 17. — Iſa. 36. n. 21. — *Irritatur ad obloquendum qui loqui vetatur.* — Marc. 5. n. 35.

Marc. cap. 1. num. 35. *Et egreſſus abiit in deſertum locum*, &c. Eo loci non abiret facilè turba hominum; ſed Magiſtrum, quaſi interdictum ſibi deſideraret impotentiùs. Negat igitur hominibus copiam ſui Magiſter Optimus, ait Victor Antiochen. *Quo abſens eorum deſiderium acueret*, &c. ſi verum illud eſt, quod ad negata exardeſcimus. Vrget argumentum Guillebertus validè, cùm ſciat, Chriſtum per montes ſaltitaſſe, vt ſponſam alloqueretur, ſolareturque; *Vox* (inquit) *dilecti mei*, &c. *Cant. cap. 5. num. 2.* addit, è veſtigio aufugiſſe Deum, qui proinde ſponſam mœſtam, deſolatámque reliquit. *At ille declinauerat, atque tranſierat*, &c. *num.* 6. Itaque bonus hominum paſtor, motúmque Magiſter, modò ſe aſſerit in aſpectum, modò ſe ab aſpectu ſubtrahit. Quid Magiſter optimè, ait Guillebertus ſerm. 44. in Cant. *An fortè hoc modo in maiorem auiditatem concupiſcentiam protrahis, dum copiam ſubtrahis? planè ita eſt. Iſthæc amoris fallacia ipſum amorem magis inflammant; ad eius cumulum proficiunt, dum ſic decipiunt*, &c. Hac arte Deus pios bono in viro motus vrget; fugit, & ſyluis ſe condit, vt negatam ſibi copiam fandi, ardentiùs homo percipiat, ac perquirat. Nec ſemel id conſilij Deus capit. Sponſam Princeps ducit in aulam; quod virgo iactat, cap. 1. num. 3. *Introduxit me Rex*, &c. & ſtatim quo ſit loco ſponſus, virgo diſquirit auidè, num. 6. *Indica mihi, vbi paſcas*, &c. Quòd ſi contingit, vt virgo ſuo fruatur bono, & dicat: *Inueni quem diligit anima mea*, &c. *cap. 3. n. 4.* ſuſpirat iterum, abſentémque Deum euocat. *Veniat dilectus meus in hortum ſuum*, &c. *cap. 5. num.* 1. Aduolat Paſtor Optimus, & horto perfruitur geniali: *Dilectus meus deſcendit in hortum*, &c. *cap. 6. num. 1.* Nec longa mora eſt: auolat aliò. quo loci virgo preces mittit, precibuſque Deum ſollicitat. *Quis mihi det te fratrem meum*, &c. *cap. 8. num.* 1. Cur toties Chriſtus ierit, ac redierit, bene Paſchaſius *lib. 3. in Thren. Ierem.* Excitari virginem. Chriſtus voluit ſtudio acriori boni quodammodo fugitantis. *Frequenter* (inquit) *abſens videtur, vt ſponſæ amor acriùs inflammetur*, &c. Totam expleri auiditatem virginis vetat bonus Deus, vt quod Paſtor negat, ardentiùs virgo expetat, duce naturæ; quæ obniti contrà ſolet, ſiquid ſibi interdictum dolet. Dolent & Bethulienſes aquam ea menſura diuiſam ſibi eſſe, quæ ſitim acueret, non ſedaret. *Ita vt non eſſet intra ciuitatem vnde ſatiarentur vel vna die.*

Negata cupiunt homines impotentius.

Abſentia nutritur verus amor.

Num. 12. Tunc ad Oziam congregati omnes viri, fœminæque, iuuenes, & paruuli, omnes ſimul vna voce dixerunt.

Num. 13. Iudicet Deus inter nos, & te, quoniam feciſti in nos mala, nolens loqui pacificè cum Aſſyriis, & propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum.

Commentarius.

39. VIctus ſuo malo populus tumulum facit; Oziamque Præfectum vrbis adeunt omnium ætatum, ordinúmque homines, & vno vrgent animo, vt dedat ſeſe, ne contingat perire ſenatum, populúmque Iudaicum fame, ſiti, ferro, flamma. Verè populus, *bellua multorum eſt capitum*, &c. ait Horatius *lib. 1. Epiſt.* 1. Si enim annona ingraueſcit, aut aqua deficit, ſtatim gens vniuerſa tumet, furit, indignatur, & Principem Rerump. petit, ſaxo, ferro. Notum id Plutarcho eſt, quo Magiſtro diſco, *Omni populo ineſt malignum quiddam, & querulum in imperantes*, &c. *in Polit.* & ob rerum inopiam affectua malè graues turbas agit. Flagrat ſtudiis vehementer in vtramque partem diſſidens populos, cùm amat, cùm odit; inconſtans adeò, vt ſæuierit calore ſubito in homines, quos amauerat. Nec id miratur Orator pro domo ſua. Nam in turba hominum leuiuſcula, *crebra eſt, tanquam tempeſtatum, ſic & ſententiarum commutatio*, &c. quo aſpectu, populum rectè Euripum dixeris. Et verò Angelus Ioannem mouet ea de re, ad Apoc. 17. num. 15. *Aquæ* (inquit) *vbi meretrix ſedet, populi ſunt*, &c. Quot ventis reflantibus fluctus eriguntur? quot mari excitato franguntur naues? quot fractis nauibus pereunt homines? ſed non minor magno in populo tempeſtas rerum eſt, cùm mota eſt

Malignè Præfectum mordet plebecula.

Ap 17 n. 15.

Euripus eſt populus tumultu ſæuiens.

Seditio, ſæuiſque animis ignobile vulgus, &c.

apud Maron. *lib.* 1. cùm populus à Senatu diſſidet, ac ſecedit,

Iámque faces, & ſaxa volant, &c.

Hoc tumultu agitantur Bethulienſes, cùm Oziam impetunt, & carpunt malis modis, conſilium exitu ineptè metientes; quod tumultuantis populi cerebrum eſt.

40. Vrgent igitur. *Iudicet Deus inter nos & te*, &c. & formula eſt texendæ querimoniæ, ſacro textu frequens admodum. Princeps in re nota Sara eſt, cùm enim Abramum pongit Agara ſuperbè tumente, *ad Gen.* 16. *num.* 5. addit; *Iudicet Dominus inter me, & te*, &c. An Deum rerum teſtem laudat? imò appellat Iudicem. *Querula vxor Deum cauſæ arbitrum fore minatur*, &c. ait Caietanus. A Sara Hebræus accepit, vt hac loquendi forma grauiter Moyſen, fratrémque terreret. *Videat Dominus, & iudicet*, &c. *Exod. cap. 5. num.* 21. Quaſi Hebræus vellet patere Deo facilè, quidquid peccamus; vt cenſuram ferat ſcelerum, quam hoc textu poſtulat malè affectus populus. Nec abeſt ab hiſce precibus Dauid, cùm vltionem poſtulat iniuriarum, Saule mulctato, apud Regem Dauid 1. Reg. cap. 24. num. 13. *Iudicet Dominus inter me & te; & vlciſcatur me Dominus de te*, &c. Laudo hominem, qui vindictam expetit, cenſura iuſtè peracta, ſcilicet à Deo. Itaque modus loquendi ſonat Deum, aut cenſorem ſcelerum, aut teſtem rerum, aut vindicem iniuriæ publicæ. *Quoniam vindex eſt Dominus*, &c. ait Apoſtolus 1. *ad Theſſalon. cap. 4. num* 6. Neque enim fallitur Deus, cùm cenſet; nec fallit, cùm teſtatur; nec odit, cùm ponit. Et hæc Bethulienſibus ratio eſt iudicis appellandi. *Iudicet Dominus*, &c.

Gen. 16. n. 5.

Res acerba eſt Deus index.

Ex. 5. n. 21.

1. Reg. 24. n. 13.

Sumenda est peccati cenſura vindicta eſt.

1. Theſſ. 4. n. 6.

Illud

41. Illud ego probo maximè, Bethulienſes reſeruaſſe Deo vindictam iniuriæ, quam ſibi factam criminabantur, etſi noſſent, quid peccantes mererentur pati ab Aſſyrio. Vide vos nata, & *propter hæc vendidit nos Deus in manibus eorum*, &c. An Deus Hebræum Aſſyrio traditum eſſe voluit, vt venderetur vili pretio, diſtrahe eturque à terra patria? Non deſunt, qui velint id interpretes *ad Pſal.* 43. *num.* 13. vbi Dauid, *Vendidiſti populum tuum ſine pretio*, &c. Vendit enim Deus, cum facit, vt Hebræus ab hoſte vendatur: quod probat Caietanus ex *Iudicum* 2. *n.* 14. Textus inibi, *Tradidit eos in manus diripientium, qui ceperunt eos, & vendiderunt hoſtibus*, &c. Et quidem inter Dei minas hæc vna eſt, Deut. 28. *n.* 68. *Reducet te Dominus claſſibus in Ægyptum, ibi venderis*, &c. Nec id ſemel factum, vt Iudæus bello domitus venū iretur. Conſtat ex 2. *Machab. c.* 5. *n.* 14. Nam ſub Antiocho interfecti homines plurimi; *non minus,* inquit) *venditi*, &c. Imperatam ab Antiocho venditionem peragit Apollonius *n.* 24. Addo Iudæum Romano bello domitum, vili obolo venditum: ſic Ioſephus *de Bello, lib.* 7. *c.* 17. Quo malo, cùm hoſtes Iudæum afficerent, vt longè truderent à ſolo patrio, doluit bonus Deus, ac ſuum minis dolorem punit: apud Iohelem cap. 3. num. 7. *Ecce ego ſuſcitabo eos de loco, in quo vendidiſtis eos*, &c.

Pſal. 43. n. 13.
Iud. 2. n. 14.
Deut. 28. n. 68.
2. Mach. 5. n. 14.
Venditio eſt grauiſſima, cum Hebræus venditur hoſtibus.
Iohel. 3. n. 7.

42. Sed vbi textus Hebræum à Deo venditum dicit, traditum ſimpliciter ſignificat ait Hugo, interpretéſque alij, apud Lorin. *in Pſalm.* 43. Mentem hauſit ab Auguſtino *in Iudith q.* 2. ſic Iſaiam explices *cap.* 50. *n.* 1. *Deuter. cap.* 32. *n.* 30 Cur enim ignauus hello gerendo Senatus, populúſque Iudaicus? *Nónne ideo, quia Deus vendidit eos?* &c. Id verò eſt, hoſtibus tradidit penitus. Et facit ad rem vox Hebræa מכר, *Machar*, vtpote quæ vtramque vendendi, & tradendi notionem claudit. Verſat bene Serarius in Iudithæ loco Iudithæ locum; & quod timent Bethulienſes, id mali inibi, locíſque aliis clauſum probat; aut enim timent, ne tradantur Aſſyrio, vt vendantur; aut timent, ne vendantur Aſſyrio, vt premantur. Quid ex hoc commentatin colligendum eſt? Si ad caput redeo, video turbatum ſibi populum accuſatum ineptè Principem, & vocatum contumelioſè. *Quoniam feciſti in nos mala*, &c. Sed conſtat

Iſa. 50. n. 1. Deut. 32. n. 30.

PARÆNET. XVIII.

Præfectum vitæ bonum malis ingratum eſſe.

1. DOcet Philoſophus virum bonum malis ſarcinam grauem eſſe. Vnde non conuenit inter bonum Præfectum, & malum populum; diſſident placitis, diſſident ſtudiis; & quod bonus Præfectus ait, id malus negat populus; quod iubet Pontifex, id mordet parœcia; quod Princeps donat, id ciues damnant, dimidia motum perpetua. Quòd ſi Prætor malos pungit mores, laborat facilè hominum inuidia, & iniuria. Rimantur curioſè, ac malignè homines, quidquid Præfectus agit, vt inde colligant quod arrodant vultures. Nam lapſis ille, de quo Zacharias *ad cap.* 5. *num.* 9. Princeps quiſque eſt. *Et ſuper lapidem vnum ſeptem oculi ſunt*, &c. quos ſcilicet oculos rerum ſuarum exploratores patitur quiſquis Rem gerit publicam, ait Hugo. *Omnium enim oculi reſpiciunt ad ipſum*, &c. Et hæc Syneſio ratio erat, vt rectè ageret. *Sacerdotem* (inquit) *diuinum eſſe virum oportet, qui vt vita propoſita in ſeru... multis oculis cuſtoditur*, &c. *Epiſtol.* 105. Obſeruat gens male morata, quid Iudex agat, quid Princeps ſtatuat, quid Pontifex iubeat; & inde captat opportunitatem oblatrandi, criminandique malignè.

Serarius in Iudith.

Zachar. 5. n. 9.
Bonum Præfectum dæmones oculis mala plebecula.

2. Si quid Princeps, ac pater ſeuerè ſtatuit, miles, & filius, carpit liberè; & fortaſſe in patrocinium ſolatiumque peccandi: ſtatuit Saul, ne quis quidquam guſtet, dum pugna cum Philiſtæo eſt. *Maledictus* (inquit) *vir qui panem comederit, vſque ad veſperam*, &c. 1. *Reg. cap.* 14. *num.* 24. Neſcit Ionathas, quid pater iuſſerit, & fame tentatus integra fauum edit. Occurrit miles, & exponit, quid pater ſtatuiſſet; opponit Ionathas, iuuenili exultans placito, genióque indulgens. *Turbauit pater meus terram*, &c. *num.* 29. Verè Ionathas ſuo præceps cerebro, ait Caietanus, *Iuuenilis eſt ſententia*, &c. Quod enim Seniores, ac Patres ſeuerè decernunt, id iuuenes carpunt liberè. Erratum à Ionatha eſt quod innuitur *num* 38. non quòd è fauo deciderit ad famem ſedandam: *Sed peccauit, arguens patrem, qui præceperat*, &c. Addit Caietanus benè, quòd iuuenum vitium ſolenne eſt; & tanta licentia cauillandi, vt hoſce iuuenes Timotheo deuitandos eſſe monuerit Apoſtolus Epiſt. 2. cap. 3 num. 6. *Et hos* (inquit) *deuita*, &c. Recenſet Paulus homines, quibus nulla rectè viuendi cura eſt; agendumque monet procul ab malis hominibus, quos intra cogit, & pulſat Apoſtolus refractarios, & ſuſurrones. *Parentibus* ſcilicet *non obedientes*, &c. num. 2. *Sine affectione, ſine pace, criminatores*, &c. Alterum ab altero vitium eſt, vt qui malè agit malus bonos carpat, aut Præfectos, aut parentes. *Qui enim nullius boni ſibi conſcius eſt, alios criminatur; hoc pacto conſolationem ſibi acquirens, & excogitans*, &c. monet Theophylactus. Quod malis placet liberis, vbi pulſantur à parente, illud eſt, qua ſcilicet via oſtendant Cenſorem eadem chorda aberrare; vnde curſus eſt ad criminationes.

1. Reg. 14. n. 24. 29.
Carpunt iuuenes liberè, quod ſenes decernunt prudenter.
Ingratus Deo eſt, qui Patrem carpit monentem.
2. Timoth. 3. n. 6. 2.
Solatur peccantes criminatio de vita aliena.

3. Si quid boni Princeps donat familiaribus, damnant ciues; & quod multo grauius eſt, Principem ſceptro exutum volunt. *Nolumus hunc regnare ſuper nos*, &c. *Luc.* 19. *n.* 14. Sed quod nam his eſt, vt Princeps regno deturbetur ſuo? Ius quidem nullū ciues obtrudūt, affectum in placitis dominari aiunt: *Nolumus hunc regnare*, &c. quod benè Caietanus obſeruat. Illud ego, indignatos eſſe homines æqua rerum partitione. *Vocatis enim decem*

Luc. 19. n. 14. 13.

ſeruis ſuis, dedit illis decem mnas, &c. *num* 14. Delectu hominum facto, decenis tantùm familiaribus ſuum Princeps aurum diuiſit, & quod omnes volebant, pauciores accepere. Hæc vna eſt diſſidendi occaſio. Affectant omnes omnia; dolenter ferunt diuidi bona in alios, & bonos homines. Quid ego miter, ſi Principem oderint, ſi carpant, ſi trudant, ſi dicant ciues, *Nolumus hunc regnare*, &c. Nullus in bonis diuidundis affectus erat, cùm Princeps bonos bonis afficeret, *ſecundùm propriam virtutem*, &c. quod Matthæus addit *cap.* 25. *num.* 14. & volunt in loco interpretes. Sed qui votis omnia deuorant, ſpem fruſtrà eſſe dolent, & Regem regno exactum volunt. *nolumus, hunc regnare*, &c. Vellent fortaſſe Principem, a quo mali bona, boni mala ferrent: qui ad vitia conniueret, & curam deponeret colendæ iuſtitiæ. Cur Samuelem ſuo magiſtratu deiectum volunt, & curant? 1. *Reg. cap.* 8. *num.* 5. ſenatu collecto Samuelem adeunt prægrandes natu homines, & colute quæſito, obiiciunt, *Ecce tu ſenuiſti, & filij tui non ambulant in viis tuis: conſtitue nobis Regem*, &c. Nònne pulſus regno Dauid eſt ſemel, & iterum, 2. Reg. cap. 15. num. 13. cap. 20. num. 2. *& ſeparatus eſt omnis Iſraël à Dauid*, &c. Odit latè gens male ſubdita præfectos vita ſanctos, & qui Remp. ſanctè adminiſtrant. Nec mens Ruperto, nec vox eſt alia, *ad lib.* 5. *de Victor. cap.* 8. Abigunt à ſe viros bonos mali homines; *quia peccandi voluntatem habebant, & ſub ſanctis Principibus, peccandi licentiam non habebant*, &c. Erat Samuel tantæ virtutis cuſtos, vt Saulem Regem, cùm peccaſſet, liberè corriperet, ac publicè. 1. Reg. cap. 15. num. 19. *Quare non audiſti vocem Domini?* &c. Erat Dauid tantæ ſanctitatis Princeps, vt Saule occiſo doluerit, occiſorémque occiderit, 2. *Reg. c.* 1. *n.* 11. & 15. vbi tanta erat Præfectis ſanctitas, nulla erat malis hominibus peccandi licentia, ſed hæc erat occaſio mordendi, ac tumultuandi.

Inuident ciues cùm omnes alij bonis fruantur.

Matth. 25. n. 14.

Qui plura cupit, quàm par eſt, demiſſion in verum eſſe dolet.

1. Reg. 8. n. 5. & 2. Reg. 20. n. 2.

Bonum malus odit ex morum diuerſa.

1. Reg. 15. n. 19

4. Tactus fortaſſe hoc malo Paulus admonet Theſſalonicenſes Epiſt. 1. cap. 5. n. 12. *Rogamus vos fratres, vt noueritis eos, qui laborant inter vos, & præſunt vobis*, &c. Honore colendos, & re adiuuandos eſſe monet Præfectos morum; addit, *num.* 14. Apoſtolus, *& pacem habete cum illis*, &c. Inſpexit Magiſter quæ nam digladiandi occaſio eſt inter Paſtores, & greges naturæ humanæ; neque enim quis è vili etiam numero patitur ſe à Præfecto corripi; ſic Athanaſius: *Parit enim veritas odium; & odio perſæpe habentur, qui alios arguunt, & malefacta non probant: igitur habete (inquit) pacem cum illis*, &c. Occurrit Apoſtolus hominibus tumultuantibus aduerſùs Magiſtros morum optimos, qui ex officio pungunt, & pulſant reos ſcelerum: inde tamen inuidiam contrahunt. Nec ſemel hac de re ſermonem texit, illud certò ſciens commoueri acerbè peccantes homines, ſi à Præfecto punganrur. Ad Titum igitur, c. 3. num. 1. *Admone (inquit) illos, Principibus, & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedientes*, &c.

1. Theſſ. 5. n. 12. 14.

Qui peccantes arguit Præfectus male audit.

Tit. 3. n. 1.

Rectè Paulus ad ſalutem Reimp. quæ quidem conſtat, cùm ſuum quiſque præſtat officium; & Princeps iubet, & iuſſa facit populus. In proximo apponit Apoſtolus, *neminem blaſphemare*, &c. *num.* 2. Sentit quo morſu Princeps carpitur, & Pontifex petitur, ſi quid ſeuerè ſtatuant, aut corripiant. Morſus ergo triſtes auertit Paulus à Præfecto motum. *Quia plebs ſæpe detrahit Rectori ſuo, & malè de eo loquitur*, &c. ait Anſelmus. Quo malo affectus Ozias audit, Bethulia grauiter commota: *quoniam feciſti in nos mala.*

Malus à Præfecto correptus obloquitur, & obmurmurat.

Sed magnum virtutis partæ argumentum eſt, cùm bonus malis non placet. Hæc Auguſtino erat virtus, de qua Hieronymus Auguſtinum monet, vtpote qui hæreticis minus placeret. Epiſt. 80. *Catholici (inquit) te conditorem antiquæ rurſus fidei venerantur, atque ſuſpiciunt; & , quod ſignum maioris eſt gloriæ, omnes hæretici deteſtantur, & me perſequuntur odio, vt quos gladio nequeunt, voto interficiant*, &c. Communem vir bonus, ac Deus cauſam tuentur, communem ſubeunt aleam; ac proinde nemo è Patrum ſenatu eſt, qui à malis hominibus non pungatur: nemo, qui non contemnat morſus graues hominum, turpes criminationes. *Hoc enim ex omnibus, quæ patimur, illuſtriſſimum, atque magnificentiſſimum eſt, quod cum Deo periclitamur*, &c. ait Nazianzenus *Orat.* 13. Quidquid malus quiſque in bonum iactat virum, in Deum iactat, quandoquidem communi cauſa laborant: ſed quæ nam poteſt eſſe potior gloria, quàm ſummo cum Deo dolere hominem, pati, mori? Nec curandum bono viro eſt, an malis diſplicear, quibus ingrata Dei bonitas eſt. Hoc recti argumento Seuerum Paulinus ſolatur amicè Epiſt. 6. *Gratulamur iiſdem nos diſplicere, quibus & Deus non placet*, &c. ſciebat Hieronymus Dei matrem ab Heluidio laceratam peſſimè, ſe ab hæretico pulſatum grauiter. Occurrit Doctor Max. & hominem tondens oblatrantem malè, *Illud* (inquit) *dico prauenieus gloriam mihi fore tuam contumeliam, cum eodem, quo Mariæ detraxiſti, ore me laceres, & caninam facundiam ſeruus Domini experiatur, & Mater*, &c. Hæc Hieronym. *lib. aduerſ. Heluid.* 5.

Argumentũ boni eſt malis non placere.

Pati cum Deo eſt grande decus.

Abundè ad laudem bono viro eſt, ſi tam malis diſplicet, quàm bonis placet hominibus. Vtroque fruitur bono virgo ſapiens, & quæ ſic de malis queritur, *Filij matris meæ pugnauerunt contra me*, &c. *Cant. cap.* 1. *num.* 5. ſcilicet triſti morſu, iniuriáque graui, audit virgines ſolatio addendo faciles. *Recti diligunt te*, &c. *num.* 3. Quaſi ad matrem virgines, etſi non deſunt, quæ malè te carpunt virgines; vnum tamen eſt ſolatium, quòd multæ, bonæque diſcipulæ tuam probant, rectamque viuendi rationem. *Recti diligunt te*, &c. Hæc à Bernardo colligas ad ſerm. 24. *Itaque propter murmurantes, & blaſphemantes, dicitur ab his, quæ bonæ, quæ ſimplices, quæ humiles ſunt, ab his (inquam) dicitur, conſolandi gratia. Recti diligunt te*, &c. Gaudet Ozias hoc elogio 6.

Cant. 1. n. 5. 3.

Solatium eſt ingens bonis placere.

nientis

mentis optimæ: neque enim bonus Princeps ſtis bonis placere non poterat; quidquid oblatraret turbatus ſibi populus, & adderet; *Quoniam feciſti in nos mala*, &c. Sed conſtat

Parænet. XIX.

Vilem plebem de cibo, & potu curare, ac queri.

1. SEditionem mouet populus ſui impotens, ſi annona eſt grauior, ſi aqua deficit, ſi aduerſa rerũ fortuna eſt. Accuſat vrbis Præfectum amore in odium peruerſo; diſſidet, & mota feruet plebecula bile. ſcilicet non audit venter leges; & cùm rugiunt præ fame, aut exæſtuant præ ſiti inteſtina, moræ impatiens malis pulſat modis præfectum Reipub. hominem gens vniuerſa, & fraudem in graui annona ſtructam criminatur: ſed inſtructa a vili plerũque numero querimonia. De victu (quod aiunt) tenui queruntur homines, *ad Num. c.* 11 *n.* 4. Ægypiíque cibos appetunt auidè. *Vulgus* (inquit) *promiſcuum flagrauit deſide io ſedens, & flens, & ait: Quis dabit nobis ad veſcendum carnes*, &c. Gens omnino inepta, mentiſque proiectæ, quippe quæ fletum ediderit, & eiulatum muliebrem, ob cibi inopiam. Quis nam miles, vt arcem tueretur, corio in cibum confecto ad famem ſedandam? Sed homines erant è vili plebecula, qui de cibo litem intendunt. *Vulgus* (inquit) *promiſcuum*, &c. *id eſt*, (Hugone Auctore) *ſerui, ancillæque Ægyptiæ*, &c. Verum quidem eſt, quòd Hebræus malè fleuerit; ſed natus à vulgo Ægypti humili tumultus eſt, *Iunctis ſibi pariter filiis Iſrael*, &c. Quaſi non meminiſſent de cibi inopia viri nobiles, niſi viles homunciones ea de re litem mouerent. Inde Ioſephus lib. Antiquit. 3. c. 16. *Plebs* (inquit) *ad hoc potiùs commota eſt*, &c. Cum Ioſepho Rupertus conuenit, qui quidem in vulgo promiſcuo agnoſcit gregem ſeruilem; proindeque appetentem cibi, & conquerentem de inopia, *Miſeri* (inquit) *& contemptibiles, qui talem faſtidientes panem, dum carnem concupiſcunt, illuc vſque rixa ventris deuoluti ſunt, vt tam viles anhelanti deſiderio reſpiciant herbarum ſpecies*, &c. quod vrgent *n.* 5. ex Num. 11. *In mentem nobis veniunt cucumeres*, &c. Sed quid ageret turba hominum vilior, niſi improbaret virgò menſam Angelicam, & fletu edito pepones, cucumeréſque appeteret. Inde nata in Moyſen vulgi querimonia; inde ſtructa in Oziam Betholienſium contumelia: *quoniam feciſti in nos mala*, &c.

Num. 11. n. 4. 5.

De cibi inopia queruntur ſeruiles greges.

2. Mota de potu lis, quam Hebræus vtique populus, non Senatus intendit aduerſus Moyſen *Num. cap.* 20. *num.* 2. Inibi textus, *Cum indigeret aqua populus*, &c. Quid ergo? ad inſaniam vſque proceſſerunt homines; *& verſi in ſeditionem, dixerunt*, &c. *num.* 33. Significanter Moyſes inducit commotum ſibi populum, non Senatum de aquarum penuria querimoniam feciſſe; quaſi hoc gentis abiectæ ſit vitium, Magiſtratibus ſcilicet exprobrare ſuam de Senatu colendo curam, & Senatorum ignauiam de populo adiuuando. quod è textu elicit Abulenſis, *num.* 5. vbi ſoci viles homines. *Quare feciſtis nos aſcendere de Ægypto, & adduxiſtis in locum iſtum peſſimum, qui nec ſeri poteſt, nec ficum gignit; inſuper & aquam non habet ad bibendum*, &c. Texat populus in Moyſe, & fratre, non erratum voluntatis, ſed rationem dirigendi, quippe qui ſuo cerebro gentem vniuerſam induxiſſent in haſce rerum anguſtias. *Conqueruntur de malo regimine*, &c. ait Abulenſis *q.* 2. Sed morbo indulgent ſuo homines è vili numero, qui mori malunt, quàm ſitim, faméſque pati. *Vtinam periiſſemus*, &c. *n.* 3. Hæc vbi repetunt, mota ab vulgi ignauia mens, & nata vox eſt. *Sed & muliebria corda geſtantes, dixerunt velle ſe mori*, &c. addit Abulenſis.

Num. 20. n. 33.

Veloſ. in Iudith.

De Præfecti negligenti a facile conqueritur populus.

3. Quòd ſi Dauid fontem Ieroſolymis ſcatentem reiicit, & potum expetit è puteo Bethlemico 2. *Reg. cap.* 23. *num.* 16. aquam manu ſtrenua extractam *noluit bibere, ſed libauit eam Domino*, &c. Quaſi pertæſus ignauiam ſuam, qui in ſiti communi militum aquam percupierit delicatiórem, cùm ſit hæc germana cura, ſit inſita querimonia abiectæ plebeculæ; ac proinde, aqua in terram effuſa, Princeps vilem correxit affectionem, quæ de cibo, ac potu eſt. Hoc aſpectu admonet Magiſter Deus ſcholam Apoſtolicam, ne curam intendat nimiam de victu parando, Luc 12. num. 22. *Nolite ſolliciti eſſe animæ veſtræ, quid manducetis*, &c. Abſurda enim in viro magno eſt cogitatio, nedum excogitatio menſæ concinnandæ. Pergit vltrà Magiſter num. 29. *& vos* (inquit) *nolite quærere, quid manducetis, aut quid bibatis*, &c. Ab abſurdo affectu rerum ſuam Magiſter ſcholam prius abduxerat; modò ſtudium notat de ſolatio inopiæ quæritando. Quod benè Caietanus obſeruat. *Dedecet enim Christi diſcipulum conſentire huiuſmodi appetitionibus; & multo magis dedecet quærere*, &c. Curam de victu nimiam damnat Magiſter Deus; quod vox Græca in loco probat μεριμνᾶν, *accuratè cogito*: nec vis Matthæi eſt alia ad cap. 6. n. 34. *Nolite cogitare in craſtinum*, &c. ſcilicet, nec victum quæratis cum animi cruciatu: acſi Chriſtus vellet, curam hanc eſſe non magni viri, ſed hominis viliuſculi. Neque enim ſeruitutem apponit temerè, cùm agit hac de re. *Nemo poteſt duobus dominis ſeruire*, &c. *num.* 24. Video Magiſtrum optimum ſemel, iterum, ac tertiò damnaſſe curam, vtique ſeruilem, de victu parando. *Quid adhuc tertio repetit, niſi quia magnum eſt negotium, quod intendit*, &c. Rupertus *lib.* 6. *in Matth.* Certò ſciens premi difficilè ſtomachum rugientem, nec tolli curam poſſe, *quam venter inducit, & occaſio pleriſque eſt miſera ſeruitutis*, &c. Rupertus in loco habet, & probat curare latè, ac cogitare de victu ſeruum ingenuum; ſed abſurda viro magno cura eſt, inepta omnino cogitatio. *Indecorum quippe eſt, homines curare de cibo, qui militant Dei regno*, &c. apponit Ambroſius *lib.* 7. *in Luc. cap.* 12.

2. Reg. 23. n. 16.

Sitim ferre Princeps à vulgo alieni neceſſe eſt.

Luc. 12. n. 22. 23.

De cibo non curat Chriſti diſcipulus.

Matt. 6. n. 34. 24.

Ægrè hominis curam abiiciunt de victu parando.

Seruitus eſt cura de victu

Hæc Chriſto occaſio Matris admonendæ 4.

ad menſam Chananitum, illud ingerens Io. 2.
Io. 2. n. 4. 5. n. 4. *Quid mihi, & tibi eſt mulier?* &c. Monuerat Virgo mater n. 3. *Vinum non habent*, &c. quæ conuiuio erat fœda nota. Vt notam ablueret egenis pauperculæ, Chriſtum Mater vrget, à quo vno leniri poſſet vini inopia. Sed Magiſter ceram de potu iniectam ſibi longè teruit. *Quid mihi* (inquit) *& tibi eſt mulier?* &c. quaſi dolenter acciperet moneri ſe de curando vini defectu. Quod Iuſtino placuit q. 136. *Non ad obiurgatio em hoc dictum eſt; ſed quaſi hoc demonſtrare vellet: non ij ſumus, qui vini curam ſuſceperimus, quod in nuptiis conſumitur*, &c. Aliena à viro magno res eſt agere de menſa lautiori, queri de cœna ineptè parata. Sed longè ab hac nota Heliſæus erat, qui saporem cibo elaboratum neglexerit. *Mors in olla vir Dei*, &c. clamant homines ex ſchola prophetica *ad 4. Reg. cap. 5. num. 40.* Non queritur Heliſæus, non clamitat; etſi pultes cum alumnis guſtaſſet Vates menſæ ſocius, nec cibum aſpernatur; quaſi negligentiam non ſenſerit. Pulchrè Hieronymus Epiſt. 21. ad Euſtochium, *Homo* (inquit) *Dei non eſt iratus coquis: lautioris enim menſa non habebat conſuetudinem*, &c. Queruntur Bethulienſes è vulgo homines de aquarum inopia, *Viri, fœminaque iuuenes, ac paruuli*, &c. Oziamque premunt dictis contumelioſis: *Quoniam feciſti in nos mala*, &c. Sed morbus eſt, quo laborant mendicabula; Præfectum pulſant grauiter, ſi qua rerum tentantur inopia. Ne tamen ſuo Princeps deſit officio, inducunt Bethulienſes Deum Iudicem: *Iudicet Dominus inter nos, & te*, &c. Illúdque admonent

Aliena à viro magno cura eſt de cœna apparanda.

4 Reg. 5. n. 40.

Menſa viri boni minus ſapit.

PARÆNET. XX.

Metu Dei Iudicis moueri audaces Principes.

1. ERat è re Iudaica, vt Bethulienſes Oziam cogerent ad rectè agendum, metu iniecto Dei Iudicis. qua via Dauid Saulem grauiter perterrendum curauit, ne fureret, ne ſæuiret, ne peccaret. *Sit Dominus* (inquit) *Iudex, & iudicet inter me, & te*, &c. 1. *Reg. 24. num.* 16. Satiſque Dauid probat multam in Dei metu vim meſſe ad premendam licentiam peccandi: quod ſentit Chryſoſtomus Homil. 2. de Dauid. *Hoc* (inquit) *verbum dicit, non quòd puniri Saulem cuperet, ſed vt illi formidinem inijceret*, &c. Dei ſcilicet Iudicis. Quo enim fræno tenentur alio audaces Principes; humanique Ioues, quàm Dei virga cenſoria. Hoc metu Reges terret Seneca, vbi Iouem tonantem iuxtà, ac minantem opponit viris magnis, terratúmque dominis. *Quidquid à vobis minor extimeſcit, maior hoc vobis Dominus minatur*, &c. *in Thyeſte.* Vrgent igitur Bethulienſes vrbis Præfectum, ne quid recti non agat, ſiue vrbem dedat, ſiue deditionem abnuat: proindéque Deum obtrudunt Iudicem, quo Princeps rebus Iudaicis prouideat, nec à bono, & æquo auerſus abeat.

1. Reg. 24. n. 16.

Terrere ingenti Deus iudex.

2. Rectè non agunt, niſi, cùm terrentur Principes. Quare appellari Deus voluit *Rex Regum, & Dominus dominantium*, &c. *Apoc. c. 19. n. 16.* manu ſcilicet iniecta in ceruices Regum; ne, quod libet, licere ſibi putarent. Scitè Chryſoſtomus Hom. 5. de Pœnit. *Vbi doctrina Principum, illic Regibus timorem imponit*, &c. Inde Abrahamus Abimelechum trahit ad recti amorem. *Forſitan* (inquit) *non eſt timor Dei in loco iſto*, &c. *Gen. 20. n. 11.* Hebraicè יראת אלהים *Irath Elohim, metus iudicis*, &c. ſed Græco textu, θεοσέβεια, pio metu eſt; quaſi pius in Deum cultus naſcatur à metu Dei Iudicis. Illud ego addo, Abrahamum de hoc Dei metu opportunè meminiſſe, vt tactus metu Princeps faceret, quod ex officio non feciſſet. Terret Chaldæum Regem Magnus Regum Princeps aſpectu rerum acerbiſſimarum, quod textus apponit, Dan. c. 5. n. 6. *Tunc facies Regis commutata eſt, & genua eius ad ſe inuicem collidebantur*, &c. Video Principem metu commotum grauiter: ſed quo metu, niſi Dei Iudicis? videt, ac timet ſententiam ſcripto latam n. 28. *Diuiſum eſt regnum tuum*, &c. Hæc Dei Iudicis, acerbaque cenſura Chaldæum Regem perterrefecit: proindéque *Rex ille paruula verbi ſigna, paruulos apices Iudicis, veros Iudices, cùm nondum intelligeret, aut quiſquam poſſet legere, ferre non valuit*, &c. ita Rupertus *ad lib. 7. de Victor. cap. 1.* Cùm Balthaſſar Chaldæo gauderet ſceptro, & ſua in homines poteſtate abuteretur, opus erat, vt Deum recognoſceret cenſorem hominum, ac Regum Principem; quæ vna à Deo Regum eſt diſciplina. Hac abit via Deus Iudex humani generis. *Inſigneſque Reges, ac Principes, & quotquot nitent diuitiis, hos terrore alloquitur, & doctrinæ timorem miſcet humiliter*, &c. ait Chryſoſtomus *hom. cit.*

Apocal. 19. n. 16.

Metu Deus Reges trahit in ſalutem.

Gen. 20. n. 11.

Pii mouet Deus Iudex.

Dan. 5. n. 6. 28.

Regum magiſter eſt Deus Iudex.

A Regum aula gradum facit Apoſtolus ad curiam Pontificum, terrétque grauiter, ſatis 3.
inſinuans egere hoſce homines metu Dei Iudicis, ne ſoluantur in ſcelera. Quare 1. ad Timoth. cap. 6 n. 13. *Præcipio* (inquit) *tibi coram Deo*, &c. Nec aliam quàm Dei legem apponit: *vt ſerues mandatum ſine macula, irreprehenſibile, vſque ad aduentum Domini noſtri; quem ſuis temporibus oſtendet beatus, & ſolus potens, Rex Regum, & Dominus dominantium*, &c. *num.* 14. 15. Itáne ceruicoſus eſt Timotheus, vt metu Dei Iudicis cogi hominem oportuerit ad officium rectè adminiſtrandum? Sed Timotheus officio Pontifex, niſi Deum timeret Iudicem hominum, poteſtate in homines abuteretur. Placet Athanaſio explicatio, *Ad Domini vſque aduentum, dixit, vt magis hunc excitet*, &c. Erat Timotheo ſtimulus ad rectè agendum metus à Deo Iudice. Virtutes boni Iudicis laudat Iethro apud Moyſen Exod. cap. 18. n. 21. *Prouide* (inquit) *de omni plebe viros potentes, & timentes Deum*, &c. Hoſce homines Iethro rebus gerendis præfectos eſſe voluit, *qui iudicent populum*, &c. *n.* 22. Inter dotes boni Principis metum apponit Dei Iudicis; quod Hebræo textu conſtat. Hæc enim timendi ratio continet Iudices in officio. Timeas igitur bone Iudex, ait Auguſtinus q. 153. *& ſic iudices alios: tanquam certus, quod reddes rationem de ratione iudicandi*, &c. Pulchrè Iudex humani generis terret iudices, quibus poteſtas lenocinatur ad licentiam peccandi.

1. Timoth. 6. n. 13. 14. 15.

Dei Iudicis metu vrgent Pontifex ad officium.

Exod. 18. n. 21. 22.

Iudicem timere Iudices.

Hoc metu ſeruati dotes Principis benè 4.
probat Iſaias. Principem Vates ſuis appellat nominibus,

Iſa. 1.n.1.3. nominibus, adornátque virtutibus, ad c.11. n. 1. *Egreditur virga de radice Ieſſe*, &c. virga ſcilicet Regia; quod volunt interpretes. Multa in viro magno eſt virtutum copia. ſcilicet *ſpiritus ſapientiæ, & intellectus: ſpiritus conſilij, & fortitudinis: ſpiritus ſcientiæ, & pietatis*, &c. *n.* 3. Deinde imo in gradu, *& replebit eum ſpiritus timoris Domini*, &c. illud ex loco eruas. Virtutes animo nec figit altè, nec tuetur benè Princeps, niſi Dei metuens. Proindéque timendum omnino eſſe monet Rupertus. *A ſapientia* (inquit) *ad timorem deſcendimus, habentes in fine ſæculi, quid ſemper timeamus, quamlibet perfecti ſimus*, &c. *ad* 1. *lib. de oper. Spirit. ſanct. c.*31. Qui dotes

Nulla, dum timemus, iuſtitiæ ſanctius.

ſceptro gerendo, regnóque adminiſtrando nobiles vno Dei metu ſeruat, & colit Princeps, non poteſt non ſalutem Rebuſp. afferre. Et quidem, *Metus eſt emendator acerrimus*, &c. ait Plinius *lib.* 7. *Epiſt. ad Celer.* Modúmque præſcribit, quid quiſque aut cogitet, aut loquatur, aut agat rectè. Hominem humanis

Eccleſ. 3. n.1.3.6.17.

rebus implicatum deſcribit Eccleſiaſtes c. 3. n. 2. *Tempus* (inquit) *plantandi, tempus euellendi*, &c. n. 3. *Tempus destruendi, tempus ædificandi*, &c. *n.* 6. *Tempus acquirendi, tempus perdendi*, &c. Mitto actiones humanæ vitæ reliquas, de quibus textus latè. Ne quis tamen quicquam agat ſine metu Dei Iudicis, apponit Eccleſiaſtes ſcitè n. 17. *Iuſtum, & impium iudicabis Deus*, &c. Eò pertinet commemo-

Formantur bene mores Dei metu.

ratio Dei Iudicis, vt homines viam capiant viuendi rectè: quod Olympiodoro placet. *In metum adducit, cùm Deus ſit omnes homines iudicaturus*, &c. An metus iſte virtutum cuſtos eſt, rigidiſque ſatelles? aio; *Nolite* (canit Dauid) *ſperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiſcere*, &c. *Pſal.* 61. *n.* 11. Prius tamen, quàm moueret hæc de re, carmen inſcribit, *In finem*, &c. hominéſque remittit ad meditationem Dei Iudicis, ad extremam diem rerum humanarum, *In finem*, &c. Deinde addit *n.* 12 quid Iudex pronuntiaſſet. *Semel locutus eſt Deus*, &c. Quid auditor à Deo excepiſſet, n. 13. *Quia tu reddes vnicuique iuxta opera ſua*, &c. Et formula eſt iuris caſtè dicundi extremo Iudicio. Semel, & iterũ Dauid opponit Deum Iudicem, cùm dehortatur homines à licentia peccandi: & *nolite*, (inquit) *nolite*, &c. *Et quam ob cauſam iſta*

Pſ. 61. n. 11. 12.13.

Arcet Deus Iudex à peccandi licentia.

conſulat? &c. petit Baſilius, additque proxime ad litem Dauid. *Audiuit, quòd futurum ſit iudicium*, &c. Satis inſinuans vrgere Deum Iudicem, metu iniecto, ne, quod non licet, libeat: ne, quod non decet, placeat; ne, quod ius non eſt, cupiant homines.

5. *Siue legas, ſiue ſcribas, ſiue vigiles, ſiue dormias, Amos tibi ſemper buccina in auribus ſonet; hic lituus excitet animam tuam*, &c. monet Hieronymus *Epiſt.* 25. *ad Pammach.*

Amos c. 3. n. 6.

Et vocem edit Amos *c.* 3. *n.* 6. Abſterrendos à patrandis ſceleribus homines curat Moyſes: metum incutit Dei Iudicis à prima die rerum humanarum. Eruit id Tertullianus ex

Nulla dies ſine metu Dei Iudicis, immo nulla hora.

conſilio, quo Deus ſua per dies varios digeſſit opera. Modò enim lucem profert, & ſecernit à tenebris, *ad Gen. c.* 1. *n.* 4. Quod Rupertus ad Dei trahit cenſuram de bonis, & malis Angelis. Vide *lib.* 1. *in Gen. c.* 13. Deinde

Gen. 1.n.4.

Veloſ. in Iudith.

cœlum Deus firmat, vt aquas ab aquis diuidat; quæ quidem certa, & conſtans eſt iuſtitia, ſuum cuique ius tribuens. Mitto reliqua, de quibus Tertullianus aduerſus Marcion. lib. 2. c. 12. *A principio enim creator tam bonus, quam iuſtus, pariter vtrumque proceſſit: Bonitas mundum eſt operata, Iuſtitia verò modulata eſt*, &c. Quaſi Deus plenè bonus eſſe non videretur, niſi ſuum rebus humanis modũ adderet. Tertullianus iterum, *Iuſtitia opus eſt, quod in lucem, ac tenebras ſeparatio promulgata eſt. Omnia bonitas vt concepit, ita & Iuſtitia diſtinxit*, &c. Addo ego primariam Hebræo textu Dei nomenclaturam eſſe iudicis.

Altera Dei laus eſt à bonitate, altera à Iuſtitia.

Sic Moyſes ad Gen. 1. n. 1. *Creauit Iudex cœlum, & terram*, &c. Sed & Ioannes extremo ſacrarum literarum libro Deum inducit Iudicem Apoc. c. 1. n. 4. *Gratia* (inquit) *vobis, & pax, ab eo, qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt*, &c. Iudex vtique humani generis. quod habes in ima libri cera. Cùm enim Chriſtus ediceret, c. 22. n. 20. *& iam venio citò*, &c. Vrget Apoſtolus Chriſti amor, &c. *Amen, veni Domine*, &c Neque enim alumnus Magiſtri amans ita Deum timet Iudicé, vt non euocet ad iudicium exercendum. Itaque metũ incutit in prima, & poſtrema ſacrorum librorum linea bonus admodum Iudex hominũ. *Qui eundem, quaſi æditúum terribilem, timorem poſuit, ad cuſtodiendum introitum, & exitum Scripturæ; vt quiſquis ad Deum cognoſcendum ingreditur, & in introitu inueniat, quod timeat, & in exitu audiat, cur maximè contremiſcat*, &c. Hæc Rupertus *ad lib.* 9. *de Spiritu ſancto, &* 1. *de Timore*, c. 2. Si Bethulienſes Oziam adigunt ad negotium gerendum fortunæ publicæ, metu iniecto Dei Iudicis. *Iudicet Dominus inter nos, & te*, &c. Deinde queruntur ſe Aſſyrio venditos, ſenatuſconſulto pertinaciori; & pretium gentis venditæ repræſentatum Deo, ſtudium ſcilicet de iniuria vlciſcenda Magni Iudicis. *Et propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum*, &c. Quaſi velint Bethulienſes ea loquendi forma,

Gen. 1. n. 1.

Apoc. 1. n. 4. & 22. n. 20.

Iuuat Dei metui Dei nomen.

Parænet. XXI.

Placere Deo vltores violatæ Diuinitatis.

1. IVs eſt, vt qui Deum lædunt, ſatis Deo faciant, vindictáque ſcelerum peracta, abſtineant peruicaces homines à Dei iniuria, & peccandi licentia. Proindéque gratam Deo operã Iudex præſtat, ſi vindex neglectæ probitatis peccantes corripit, & corrigit homines. *Dei enim Miniſter eſt, vindex in irã illi, qui malè agit*, &c. ſic Paulus *ad Rom.* 13. *n.* 4. Nec immeritò Prætorem capitalem Dei adminiſtrum vocat Apoſtolus, probans liquidò, quàm Deo placeat vindex ſcelerũ officio ritè facto. Vnde Theodoretus. *Iudicem oſtendit dignum reuerentia, cùm Dei miniſtrum appellat*, &c. Quod ego miror, illud eſt, iudicum poteſtatem qualemcumque à Deo ordinatã eſſe, quod Paulus docet num. 1. *Non eſt poteſtas, niſi à Deo*, &c. Vnde conſtat refractarium Deo hominem eſſe, qui Iudicé contemnit, ac

Rom. 13. n. 4. 1.

Iudex reuerentiam habendus.

Principem notæ poteſtatis. *Hæc enim quaſi pædagogus eſt, quæ paruulos inſtituit, vt poſſint potioris iuſtitiæ ſtatum ſequi*, &c. ait Ambroſius. Dubites, an Herodis, Pilati, Neronis, & Antiochi poteſtas à Deo fuerit ordinata, cùm Principes, ac iudices rerum humanarum poteſtate abuterentur? ſed reſponſum ab Anſelmo eſt, & virgam mali Principis, maliſque iudicis à Deo promiſſam eſſe, *dum & boni purgantur, & mali damnantur*, &c. Ab vtroque Dei iuſtitia, qua bonos malè affectos auget meritis, & malos benè punitos à peccando abſtrahit.

Bonis ſeruit & malus iudex.

2. Pulchrum igitur eſt officium, ac Deo gratum, quo iudex, ac Princeps exercent vindictam ſcelerum: & hæc Hebræo occaſio voti nuncupandi. Num. cap. 21. num. 2. *Si tradideris populum iſtum in manu mea, delebo vrbes eius*, &c. Quæ nam hæc eſt voti emittendi ratio? an votum de obterendo Chananæo gratum Deo eſſe poteſt? Aio: cùm ſit hoſtis notæ impietatis. Neque enim Hebræus manum impiat, qua punit, ac perdit impium, ſed expiat. Scitè Oleaſtrius. *Quantum placeat vindicta malorum præmium his Iſraelitis datum argumento eſt*, &c. Eò ſpectat Oleaſtrius, quod addit Moyſes num. 3. *Exaudiuitque Dominus, & tradidit Chananæum*, &c. Vnde tracta Oleaſtrio admonitio eſt. *Cuperem ſummè Reges, ac Iudices hæc aduertere, vt diligentius in malos animaduerterent*, &c. Quandoquidem nulla Deo gratior eſt victima, quàm vindicta ſcelerum patrata à Dei adminiſtro. *Victima Domini in Boſra, & interfectio magna in Edom*, &c. *Iſa. cap. 34. num. 6.* & textus eſt de Idumæa opprimenda. *Præparauit Dominus hoſtiam, ſanctificauit vocatos ſuos*, &c. *Sophon. cap. 1. num. 7.* ſic Deus ab Hebræo pœnas ſumit. *Quaſi hæc hoſtia ſibi placeat*, &c. addit Laudunenſ. & tam grata Deo victima eſt, vt exactores vindictæ hoſtes Deus Iudex alumnos dicat notæ ſanctitatis. *Sanctificauit vocatos ſuos*, &c. acſi homines ſui intimos, continuóſque laudaret; quod Lyra docet. *Poſſunt dici vocati ſanctificati, id eſt, applicati ad executionem diuinæ iuſtitiæ*, &c. Occidat iudex reos ſcelerum, cruce erecta, & ſecuri adacta; rem Deo ſacram facit. Latrones cùm perquireret Dux Borgia, nunc Societatis noſtræ lumen, vrgebat negotium, alacritate maxima, illud reputans ſe Dei adminiſtrum agere. Qua nomenclatura Deus Cyrum adhortatur ad vindictam de Chaldæo exigendam Iſa. cap. 45. num. 1. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro*, &c. Multis Deus promiſſis Regem ſolatur, ne quid timeat. *Ego* (inquit) *ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo*, &c. *num.* 2. Patet è ſacro textu, quid à Cyro Chaldæus pertulerit; & ius erat, vt qui Hebræum malè mulctauerat, malè cum Cyro pugnaret, pœnaſque Deo graues daret; quare Cyrus Dei adminiſter in vindicta ſcelerum exercenda Chriſtus eſt. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro*, &c. Probatque Magnus Deus gratum ſibi eſſe adminiſtrum iuſtitiæ punitoriæ; quod aſſerit Oleaſtrius. *Vnctum vocat ſuum, quoniam Regem vnxerat ad caſtigationem Babyloniorum*, &c. Hominem ſcilicet de ſuo ſinu Deus Cyrum laudat, & probat, vtpote vindicem contemptæ religionis.

Num. 21. n. 2. 3.

Pius Deo iudex eſt, qui punit impiū.

Iſ. 34. num. 6.

Soph. 1. n. 7.

Victima Deo grata eſt vindicta ſcelerū

Iſ. 45. n. 1. 2.

Intimus Deo miniſter eſt, qui ſceleratos iuſtè punit.

3. Grata Deo hæc vindicta ſcelerum ita eſt, vt, qui mortem obire ſine metu velit, Deúmque Iudicem adire, hac vna via tutus abeat. Id videre eſt in Deiſcito. Moyſen Deus vrget Num. cap. 31. num. 2. *Vlciſcere prius filios Iſrael de Madianitis, & ſic colligeris ad populum tuū*, &c. Miror ego moneri hominem ſuo de obitu, & vrgeri ad vltionem iniuriæ alienæ? Ita ne iudex rationem Deo redditurus de iudicandi ratione, puniendi curam ſuſcipit? Bene Procopius. *Non aſpernandum mandatum, vt quod magnum aliquid ante obitū gerere ſuadet, & viaticum ad vitæ exitum parare*, &c. Illud è Deiſcito eruit Procopius, gratificari Deo Principem, qui fato proximus ritè punierit homines affines ſcelerum. Totus in metu Dauid erat fato iam proximus, ſi impunitatem daret ſcelerum, cùm id non ferret iuſtitia: Salomonem præſcripto adigit ad Ioabum puniendum 3. Reg. cap. 2. num. 2. *Ego* (inquit) *ingredior viam vniuerſæ terræ*, &c. Id in oculis Dauid cùm haberet, & quàm citò eſſet è viuis abiturus, monet, vrget, num. 5. *Tu noſti quæ feceris mihi Ioab*, &c. Itaque Ioabum cum Semeio puniendum curat, & iubet Dauid, cùm tumulum iam proſpiceret. Hæc enim ad Deum hominum iudicem ritè propitiandum hoſtia eſt, in vltima rerum linea. Opponas fortaſſe, ſi Dauid Deum ſibi placandum curat, mactet pecudes, incendat odores, mittat preces, & ieiſum faciat: vna tamen, ad Deum piè mouendum, certa, & grata eſt hoſtia, peccantium punitio: aut enim diſcunt ex cenſura aliena mali homines, aut ſatis Deo faciunt, qui peccarunt.

Num. 31. n. 2.

Piè moritur, qui iuſtè punit reos ſcelerum.

Num. 31 n. 2.

4. Inde magnum Deo eſt ſolatium: apud Iſaiam cap. 1. num. 24. *Heu conſolabor* (inquit) *ſuper hoſtibus meis, & vindicabor de inimicis meis*, &c. Non ita Deus ſæuit in homines, vt ſolatium capiat ex iniuria aliena; ſolatium tamen Deo grande eſt, ſi, quæ infert, ſupplicia auertant homines à peccandi licentia, addit Hieronymus. *Conſolatio Dei ſuper hoſtibus eius, & inimicis eſt, vt qui non ſenſerunt beneficia, ſuppliciis corrigantur*, &c. Solatium, quod affert vindicta, niſi magno cum gemitu, Deus non capit. *Heu, conſolabor*, &c. Gemitúſque Deo eſt, ex peccantium gemitu; ſolatium ex bono Reip. Ac proinde ſuam cum Deo manum mouent Principes, qui ſeſe approbant ſcelerum vindices. An hæc boni Principis virtus ſumma eſt? Aio. *Argue, obſecra, increpa*, &c. ait Paulus 2. *ad Timoth. cap. 4. num.* 2. Bene eſt; quid vltrà Magiſter addit? num. 5. *Tu verò vigila, in omnibus labora; miniſterium tuum imple*, &c. ſi Timotheus obſecraret, nec argueret; ſi Princeps iuberet, nec increparet; ſi vigilaret Epiſcopus, nec puniret; Principem non præſtaret, iudicem non ageret, Epiſcopum non impleret: ſuum tamen officium plena facit manu, cùm bonos viros ita obſecrat Pater, vt iudex malos premat homines. Vtrumque Paulus exigit à bono morum Præfecto. *Argue, obſecra, increpa; miniſterium tuum imple*, &c. Verè Deo placent, verè Deum placant iudices ac Principes huiuſce notæ.

Iſ. 1. n. 24.

Grata Deo eſt punitio, qua peccator corrigitur.

2. ad Timot. 4 n. 2.

Suum facit officium Princeps, deinde Pontifex ſcelerum vindex.

5. Iratus Hebræo Deus erat, quippe qui ſuam cum Moabitis Venerem coluerat, Num. cap. 25. num. 2. *Fornicatus eſt populus*, &c. Dolebat

Num. 25. n. 2. 6.

Moyſes,

Moyſes, & eiulatu magno plorabant viri boni, num. 6 *Qui flebant ante fores tabernaculi*, &c. Nec tamen Deum pio fletu propitiatum lego ſimul Phineas in Hebræum malæ mentis, qui oculis hominum procax admodum peccauerat, & vtramque victimam vno, & eodem mactat ictu, *virum ſcilicet, & mulierem*, &c. ait Moyſes, *n.* 8. Re benè geſta, diſflatus Dei furor quodammodo eſt, nec de puniendis hominibus vltrà Iudex cogitat. Ad Moyſen enim Dominus n. 11. *Phinees auertit iram meam à filiis Iſrael*, &c. Res mira! vt Deum non flectant triſtes fletus gentis optimæ; ſed flectat vindicta ſcelerum patrata à Phinea Dei adminiſtro? Id obſeruat Oleaſtrius. *Expende, quanto plus valeat ad placandum Dominum vindicta malorum, quàm lachrymæ, vt illa placauerit Dominum, & ab ira reuocauerit, quod lachrymæ facere non potuerunt*, &c. Nulla profectò eſt pecudum immolatio Deo gratior, quàm peccantium iugulatio, ſi terra æſtu hiaſceret, & areſcerent ſegetes, faméque vltimam ſiccitas minaretur; quo nam alio remedio fortunã aduerſam lenirent homines, quàm ſupplicio gentis improbæ? Patet impetraſſe Heliam, ne imbres cælo defluerent, triennio iam exacto; ſcilicet, vt Regem, ac populum fame affligeret, ſacerdotéſque Dæmonum premeret grauiter, 3. *Reg.* 17. *num.* 1. Labuntur anni, & clauſum adhuc cælum eſt, donec tandem Helia exorante, imbre cælo miſſos terra capit: *& facta eſt pluuia grandis*, &c. *cap.* 18. *num.* 45. ſcio Heliam oraſſe in ſummo Carmeli iugo n. 42. *& pronus in terram, poſuit faciem ſuam inter genua ſua*, &c. An ea via imbres impetrauerit, dubites; certè Caietanus pluuiam agris infuſam notat, poſtquam Helias ſacerdotes Dæmonum ferro perdidit ad Ciſonem. *& interfecit eos ibi*, &c. *n.* 40. Quaſi hæc de ſacerdotibus interfectis victima Deum iuſtè iratum placauerit egregiè. Ait Caietanus: *Placato ſiquidem Deo, ob iuſtitiam factam in Prophetas idolorum, inſtare iam pluuiam dicit Helias*, &c. Erant enim inſignes Idolomania homines, qui malè diſtraxerant populum vniuerſum; proindeque neceſſe erat puniri Sacerdotes àb Helia, vt ſatis Deo faceret; eáque hoſtia emeret Vates Dei opem. Hoc pretio, vindicta ſcilicet contemptæ diuinitatis, vendit peccantes homines Deus Iudex; quod latè dolent Bethulienſes. *& propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum*, &c. Abundè admones placere ſibi punitiones hominum, ſiue cùm Hoſtis vrget, ſiue cùm morbis afficit, ſiue cùm fames premit. *Ne benignitate deteriores fiant*, &c. quod Nazianzeno placet *orat.* 19.

Grata Deo vindicta ſcelerum.

3. Reg. 17. n. 1. & 18. n. 45. 42.

Exoratur Deus cùm puniuntur rei homines.

Num. 14 Et ideo non eſt, qui adiuuet, cùm proſternamur ante oculos eorum, in ſiti, & perditione magna.

Num. 15. Et nunc congregate vniuerſos, qui in ciuitate ſunt, vt ſponte tradamus nos omnes populo Holophernis.

Num. 16 Melius eſt enim, vt captiui benedicamus Dominum viuentes, quàm moriamur, & ſimus opprobrium omni carni, cùm viderimus vxores, &c.

Commentarius.

Quam Bethulienſes querimoniam protrahunt, maximè cùm deſit, qui opem ferat in tanta rerum inopia, ſitimque dolore concepto, ſtragem appellant grauiſſimam, eo quòd nullum ſeſe oſtendat motris, ac ſeruitutis effugium. Spes alit effugij obſeſſos homines: ſed ſpe ſublata franguntur Duces, ac milites, licèt ſtrenui, deditionémque meditantur; ne priora ferant ab Aſſyrio, ſi cunctentur, quæ Tamerlanis lex erat, cùm enim ad vexillum candidum hoſtes non reſponderent, ſed pacem abnuerent, rubrũ Tamerlanes ſignum explicabat, cædéſque minabatur: ſi verò perſtarent hoſtes ſua in hæreſi, nigrum barbarus vexillum efferebat; quaſi ſtrages pertinacibus vltima ſingeretur, vtpote qui nec ſerò, nec feriò meliora caperent conſilia. Diſcas à Iouio. Nec meliora Bethulienſes ab Holopherne, ſi moras agerent in Bethulia tradenda. 43.

Prius tamen quàm in hanc abeant extremámque fortunam, cogi Senatum placet, populúmque vniuerſum, vt aſſenſu communi dedant ſeſe, num. 15. *& nunc congregate vniuerſos, vt ſponte tradamus nos*, &c. Abſurda omnino cogitatio hominum, quos iam pœnitet de conſilio priùs inito, & probato. Conuenerat inter Senatum, populúmque Bethulienſem, vt Holophernem vi truderent, nec ſe dederent Aſſyrio: quod patet ex *cap.* 4. *n.* 7. ex *cap.* 6. *num.* 18. ex *cap.* 7. *num.* 5. Modò queruntur de Senatuſconſulto, plebiſque ſcito; & cum Ozia expoſtulant, qui noluerit pacem ab Holopherne efflagitare. Deinde pertinaces deditionem volunt, & adornant rationibus ad litem ductis. Quod huc vſque factum, ſtrenuè factum, ac religiosè; cur facti pœnitet hoſce homines? *Is profectò probus eſt, quem non pœnitet, quam probus ſit*, &c. ait Comicus. Sed non omnium eſt hominum perdurare in benefactis. Notat Dauid eſſe homines ingenio mobili, nec concepta ſtare ſententia. Vitium aperit Epigraphe *ad Pſ.* 79. imò preces quodammodo mittit Dauid, *Pro iis, qui immutabuntur*, &c. Satis inſinuans leues in decretis homines eſſe. Ac ne vitium Dauid contraheret ab hominibus leuiuſculis, ſemel, iterum, ac tertiò eandem repetit cantilenam. Illud ſemel n. 4 *Deus conuerte nos*, &c. iterum Vates n 8. *Deus virtutum conuerte nos*, &c. Sed à choro alio muſam reuocat, & tandem addit n. 20. *Dominus Deus virtutum conuerte nos*, &c. Quaſi dicat, teſte Laudunenſi, *In quo cœpi, in eo ſiniam*, &c. metus fortaſſe erat, ne contraheret Dauid morbum leuitatis humanæ; ac proinde conſilium iterat, & firmat iteratione. Laus eſt viri magni, qui decretum non delet animi, ſi quod ſemel concipit. 44.

Iudith 4. n. 7. cap. 6. n. 18. cap. 7. n. 5.

Perdurandum in rectè agendo eſt.

Pſ. 79. n. 4. & 20.

Leues in decretis homines.

Non quæruntur in Chriſtiano initia, ſed fines. 45.

&c. ait Hieronymus, dictíſque fidem facit ex Paulo,& Iuda, *ad Reg. Mon. & cap. de Pœnit.* quo titulo Chryſoſtomus laudat hominem probatæ virtutis, quippe qui Magiſtrum Deum tuetur ſemel, & iterum; nec mentem, nec vocem mutat. Apud Ioann. *cap.* 5. ſanatus à Chriſto homo eſt, iuſſúſque vt lectulum efferret humeris, *num.* 9. Vrgent homines improbi: *Sabbatum eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum*, &c. De morbo non agunt, ſed de grabatulo, vt diem à Chriſto fractum dicant. Sed mente ſana homo, *Qui me* (inquit) *ſanum fecit, ille mihi dixit*, &c. *num.* 11. commendátque ſanitatem ſibi redditam à Chriſto; quod malignè tacent mendaces homines, & vrgent iterum, num. 12. *Quis eſt ille, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum*, &c. Paralyticus verò certus Chriſtum dici, ac Ieſum eſſe, à quo ſanitatem acceperat, ſtatim recurrit ad ſenatores, exponítque num. 15. *Quod Ieſus eſſet, qui fecerat eum ſanum*, &c. de lectulo, ne verbum quidem. Non mutat conſilium de Chriſti cauſa tuenda: quod ſemel dictum in ſenatu, id repetit liberè; ſcitè Chryſoſtomus Homil. 37. in Matth. *Intuere* (inquit) *hominem in pietate perſeuerantem, cùm illi creditum ſemper crimen adducerent, hic ſemper excuſationem, & Medicum profitetur, vt populum ad eius cognitionem, ac familiaritatem alliciat*, &c. Sed varium eſt genus hominum, & occaſione oblata dolendi Bethulienſes quod placuerat, damnant conſilium, atque ſui deditionem, quam oderant; *vt ſpontè tradamus nos*, &c.

Ioann. 5 n. 9.

Gratus homo Dei beneficiū laudat, vt auditores Deo iungat.

46. Vnum illud mihi placet, quòd Senatum iterum, populumque vniuerſum cogunt Bethulienſes, vt de re ſumma latè deliberent: *& nunc congregate vniuerſos*, &c. Ineptè quid ſtatuas, ſi non expendas lentè, conſilio communicato. Sanum, & ſanctum eſt decretum, quod viris magnis, multiſque placet. *Ibi ſalus, vbi multa conſilia*, &c. ait Sapiens *Prou. cap. 4. n. 14.* Neque enim vnus tantùm oculus videt omnia. Suſpectum non eſt, quod multis arridet: conueniunt ſcilicet, non affectu adulandi, ſed veri amore, & Rem amant publicam potius, quàm domeſticam. Formulam de Concilio colligendo præſcribit Magiſter Deus *Matth. cap. 15. num. 32.* Dolet turbam hominum cibo defectam eſſe, curat, ne ieiuna malè habeat; quid igitur meus Ieſus? *Conuocatis diſcipulis ſuis dixit: Miſereor turbæ*, &c. An Deus cum hominibus, & Magiſter cum diſcipulis conſultat, quid facto opus eſt ad ſedandam famem hominum? Ait Hieronymus, *vt vel Magiſter exemplum tribuat, cum minoribus, & diſcipulis communicandū eſſe conſilia*, &c. Perge igitur Princeps Maxime, ac Magiſter optime, conſilium à viris multis cape, ſi rem velis publicam, ac domeſticam rectè adminiſtrare. Sed hac de re ſermo eſt parænecticus *ad cap. 2. num. 2.*

Prou. 4 n. 14.

Vnus ad conſilium nullus homo eſt.

Matth. 15. n. 32.

47. Ducunt rationes in Senatu Bethulienſes, vt ſeſe permittant Holophernis arbitrio; vrgéntque negotium argumento duplici: altero, quòd ſit prudentiæ, optare, vt vitam viuant ciues, Deúmque factis alliciant ad indulgentiam: etſi iugo premantur ſeruitutis Aſſyriæ: altero, quod præſtet, ſi Deo ita placeat, & fortuna ferat, mori ferro citius, quàm fame lenta perire, cruciatúque diutino; ne videre cogantur, quod pungit grauiùs, & ſummū vxorum opprobrium, & infantum extremum exitium. Multa hiſce rationibus vis ineſt ad perſuadendum. Illud primò notes, quónam bonum in Deum affectu Bethulienſes ferantur; quippe qui malint ſeruitutem ſeruire, quàm mori, vt ſeruitus ſit occaſio Dei colendi, & laudandi: neque enim fortuna aduerſa hoſce homines reuocat à Deo piè honorando; quæ quidem laus eſt generis optimæ. Dæmoniarcho Deus Iob 1. num. 3. *Nunquid* (ait) *conſideraſti ſeruum meum?* &c. Grata eſt Dei ſeruo nomenclatura poſt victoriam. An plura Deus in Iobo laudat? *Recedens* (inquit) *a malo eſt, & adhuc retinens innocentiam*, &c. Quidquid fortunæ proſperæ Iobus habebat, momento in cineres abierat; pauper ex pecunioſo factus, liberis miſerè oppreſſis, indoluerat: quod patet ex *cap. 1. num.* 13. Sed mens apprimè bona multis preſſa malis non opprimitur. *Adhuc retinens innocentiam*, &c. Pulchrè Magnus Gregorius *lib. 3. Mor. cap. 1.* Laudatur à Deo Iobus maximè. *Quia nomini innocentiam, quam glorioſè tenuit in tranquillitate, glorioſiùs ſeruauit in vulnere*, &c. Magna profectò virtus eſt, quæ rebus in aduerſis Deum agnoſcit pædagogum mentis optimæ. An hæc Angelo Thyatirenſi laus à Chriſto eſt? Ait Ioannes Apoc. 2. num. 19. *Noui opera tua, & miniſterium, & patientiam tuam, & opera tua nouiſſima*, &c. Quòd Antiſtes laborum patiens, adhuc perſtiterit virtutum cuſtos optimus, & facta rectè factis addiderit, id profectò eſt ſanctitatis Angelicæ. *Hoc* (inquit) *noui, & approbo, quod de bonis profeciſti ad meliora*, &c. Pulchrè ad litem Rupertus *lib. 2. in Apoc.* Neque enim multis affectus malis viam recti deſeruit Thyatirenſis Angelus. Clamet Deo ſeruus, quod Apoſtolus glorioſè ad Rom. cap. 8. num. 35. *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia?* &c. Addit Apoſtolus minas, & vires hominum, quibus non cedit magna virtus, *etſi fractus illabatur orbis*, &c. ſed, quod notat Athanaſius, *ſpiritu arreptus ſic fatur*, &c. Laudes igitur Bethulienſes, quibus hæc vna cura Dei colendi, etſi diſtraherentur in ſeruitutem Aſſyriam; quod probant: *Melius eſt enim, vt captiui benedicamus Dominum*, &c.

Aduerſa fortuna excitatur bonus ad pietatem.

Iob. 1. n. 3.

Magnus homo est, qui aduerſis non elangueſcit.

Apoc. 2. n. 19.

Proficiendum in Dei via eſt.

Rom. 8. n. 35.

48. Mordet grauiter hoſce homines vxorum calamitas, quam priori exponunt loco; etſi doluerint extingui infantes poſſe manu Aſſyria; ſed grauiſſimum reputant opprobrium, ſi vxores pereant maritis videntibus: *Cum viderimus vxores noſtras mori*, &c. Seruant Bethulienſes, quod monet Apoſtolus ad Epheſ. cap. 5. num. 33. *Vnuſquiſque vxorem ſuam, ſicut ſe ipſum diligat*, &c. Natura id magiſtra, & duce præſtant homines; imò caput offerunt, ne vxores malè habeant. quod ex tauro, equo, & ceruo probat Theodericus apud Caſſiod. lib. 1. Epiſt. 37. *Feris* (inquit) *inſitum eſt copulam ſuam extrema concertatione defendere*, &c. Hoc rerum aſpectu Sapiens monet viros, vxorum amantes ſint, Prou. cap. 5. num. 19. *Cerua* (inquit) *gratiſſima*, &c. Hebraicè אילת *Ahabim*, *cerua amorum*, &c. Græco textu, ἔλαφος φιλίας, *cerua amicitiæ*. Quæ quidem for-

Eph. 5. n. 33.

Prou. 5. n. 19.

ma

ma loquendi vrget vxorem vnicè amandam eſſe, cum ceruus pro cerua depugnet validè,

Si coniugio timuere ſuo
Poſcunt timidi prælia cerui, &c.

Hæc à Seneca in Hippolyt. *chor.* 1. Addit vires, acuitque animos vxorum amor irritatus metu iniuriæ; vnde Iudas militem excitat in hoſtes. *Veniunt* (inquit) *diſperdere nos, & vxores*
1. Mach. 3. *noſtras*, &c. *lib. Machab.* 1. *cap.* 3. *num.* 20. Amor iſte vxorius & animos erigit Bethulienſibus; vt viros ſe gerant in acie; & ſpe abiecta vrget, vt ſeruitutem optent potius quàm vxores exponant opprobrio. Certum igitur, & conſtans eſt viris ſtudium aduersùs vxores, ac reliqua affectus varius, nec vnum ſemper votum hominum: ſcio enim, quod patet,

PARÆNET. XXII.

Homines à bono conſilio demoueri facilè.

1. NEmo boni tenax: variant affectus hominum, modò in hanc, modò in aduerſam partem abeunt; & negat vna dies, quod probat vna dies; ſed mutari neceſſe eſt mentes hominum, qui fortunam colunt vitream, & inde variam: ab ingenio mobili enata leuitas hominum, quibus minus placet eadem ſemper bona velle, mala nolle. Hoc laborant vitio Bethulienſes, conſilio, quod vulgò probauerant, improbato ineptè; ſed & Caini caput hoc eſt, de quo Moyſes ad Gen. 4. num. 16. *Habitauit profugus in terra*, &c. Hebræo textu נוד, *nod* eſt. Græcis vox ἐν γῇ ναίδ, *in terra Naid*, &c. Quæ quidem Magiſtro Hieronymo terra eſt *fluctuans, inſtabilis, & incerta ſedis*, &c. *ad lib. de quæſt. Hebr.* non quòd terra huiuſce nominis fuerit, *ſed expletur Dei ſententia, quòd huc, atque illuc profugus oberrauerit*, &c. Et nota eſt gentis humanæ, vt Euripum gerat animo. Sentit Clemens Alex. 2. *ſtrom. cap.* 5. damnatum Cainum ex fallendi ſtudio, vt nullo ſtaret loco, nulla conſtaret ſententia. *Habitauit profugus*; &c. ἐν γῇ ναίδ, ſcilicet *in ſalo, in fluctu, in motu.* Infelix cerebri homo qui Deum falli è ſe poſſe crediderit, cùm rogatus de Abele redderet. *Num cuſtos fratris mei ſum ego*, &c. *num.* 9. Modò Clemens, *Qui ſe ſapientem exiſtimas, ea, quæ veritatis ſunt, non attingis, inſtabilibus vtens impulſibus, iure igitur præſcriptum eſt, & hic habitat in terra Naid, id eſt, fluctus*, &c. Prior in ſententia Philo eſt *ad lib. de Cherub.* Quid ego miror Cainum loco, affectuque exerrare? *Neceſſe eſt, vt à Dei imaginatione digreſſa cogitatio, nauis in ſalo iactata ad morem, vltro, citroque feratur, patriam, domumque nulla agitationem*, &c. A natura humana id Caino vitium eſt, vt ſedem mentémque mittet varius. Quod in Sabiniano taxat, dolétque Hieronymus. *Quid* (inquit) *longius recedis à Dei facie? & habitas in terra Naid; & totus in ſalo fluctuas?* &c. *Epiſt.* 48. Certum, ac conſtans eſt ſtudium bonæ mentis, quod ſemel arripit, id non deſerit: ſed amantes ſceletum homines, ac amentes rota voluuntur celeri, nec vna conſtant ſententia.

Gen. 4. n. 16. n. 18.

Varius ſemper homo eſt.

Promptus ad fallendum homo, varius mobiliter.

Ab hoc rerum motu, & rota facili multos ſumit habitus homo quiſque, & multos refert colores. 2.
Vnumquodque animalium, de quibus *Ezechiel. cap.* 1. *num.* 5. quadriforme erat, quod volunt Hieronymus, Theodoret. Lyra. Nam facie erecta homo ſtabat, à dextra leonina erat forma, a læua bouina facies, à tergo eminebat aquila, quod è textu elicias facile *num.* 6. vbi Vates: *Quatuor* (inquit) *facies vni*, &c. Sic variam explicat morum ſupellectilem vnus homo, vt nunc hominem referat bonus genio, nunc leonem exprimat ira percitus, iam taurus cornu petat, iam aquila vngue rapiat; nec vno diutiùs ſtatu permaneat. Vt vitiis, ſic formis variat; neque enim vnum ſumit habitum duplex Vlyſſes, ingenióque nobili. quod obſeruat Magnus Baſilius ad Pſalm. 44. *Vides, quàm varia ſit & multiformis noſtra mutatio? mutantur concupiſcentiis*, &c. Plures, quàm Protheus formas induit nuſquam vnus, ſemper à ſe diuerſus homo: quæ humani cerebri nota eſt. An Ioannes videt homines ſuapte natura multiformes, ac multicorpores? Erant quidem *facies tanquam facies hominum*, &c. Apocal. 9. num. 7. *Dentes, ſicut dentes leonum*, &c *num.* 9. *Habebant caudas ſimiles ſcorpionum*, &c. *n.* 10. Dij boni! quæ nam monſtra! quam fœda hominum ſpecies! quàm abſurda rerum facies! ſed haſce induit formas affectus varius: neque enim homo ſemper homo eſt. Nunc homo homini lupus, nunc homo homini Deus eſt; facilè demutatur, genio ad rem mobili; & qui modò refert hominem moribus, ſtatim refert lupum morſibus. Sentit, quod ego, Iuſtinianus de genio mobili gentis humanæ. *Proponit ſibi quod vult; nec in eo, quod ſibi propoſuit, perſeuerat, ſed tranſilit; nec tantum mutat, ſed redit ad ea, quæ priùs deſerunt, ac damnauit*, &c. *ad lib. de Perſeueran. cap.* 3.

Ezech. 1. n. 5.

Non vno homo affectu poſtat.

Apoc. 9. n. 7.

Quot mutantur formas capit homo.

Nutat Bernardus virginem Deo ſacram variare affectibus rerum plurimarum; nunc 3.
enim eo flagrat ſtudio, vt ruat in Dei oſcula: *Oſculetur me oſculo oris ſui*, &c. *Cant.* 1. *num.* 1. nunc eo torpet languore, vt trahi ſe, non duci poſcat ad curam virtutis. *Trahe me poſt te*, &c. *num.* 3. Modò ſponſum expetit, & à fuga abeuntem reuocat. *Reuertere, ſimilis eſto*, &c *cap.* 2. *num.* 7. Modò virgo à Deo euocata male cunctatur, cap. 4. num. 8. *Veni de Libano, veni de Libano, veni*, &c. Iam Deum virgo inuitat in hortum genialem, c. 5. n. 1. *Veniat dilectus meus in hortum ſuum*, &c. Iam lectulo affixa Deum abigit quodammodo, cùm moras agit in aperienda ianua; *Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa?* &c. *n.* 3. *cap.* 5. ſed varium, & mutabile ſemper fœmina: quod heri annuerat, abnuit hodie; nec vno, & eodem voto viuit. ſic & bonus quiſque perſæpe variat, Bernardo Magiſtro, *Vides ne illum, qui in ſpiritu ambulat, nequaquam permanere in eodem ſtatu, nec eadem ſemper facilitate proficere*, &c. *ſermon.* 21. *in Cantic.* Crebra adeò affectionum eſt mutatio; quæ humanæ gentis nota eſt, & Bethulienſium macula, cùm vellnt abrogatum ſenatuſconſultum, quòd iam olim probauerant; & deditionem ſui ament, quam priùs abhorruerant: *vt ſponte tradamus nos*, &c. Sentit natura

Cant. 1. n. 1.

Cant. 4. n. 8. cap. 5. n. 1.

Varium, & mutabile ſemper fœmina.

pie

piè affecta, dolétque grauiter quàm multis ſe mutationibus patere. *Scimus enim, quod omnis creatura ingemiſcit, & parturit vſque adhuc*, &c. ait Apoſtolus *ad Rom. 8. num. 22.* quod Hieronymus de viris bonis interpretatur. Cur tamen dolent, ingemiſcunt, & cruciantur, quaſi non patiant, dum parturiunt? addit Paulus num. 10. *Vanitati creatura ſubiecta eſt*, &c. Hæc dolendi occaſio viris bonis eſt. Torquentur, cùm mutantur: dolorem auget crebra mutatio, animi ſcilicet, & corpuſculi: *propter quam ingemiſcit, & parturit vſque adhuc*, &c. notat Bernardus *ſerm. 1. ad Iſ. cap. 6.*

4. Laudo ego rerum bonarum tenaces homines, qui vno, & eodem ſemper voto conſtant. *Proprium enim agri eſt, nihil diu pati, & mutationibus, vt remediis vti*, &c. ait Seneca *de Tranquillit. cap. 2.* Qui morbo affectus dolet, crebrò per loca trahitur, ſanitatem mutationibus emendicans; ſed qui rectè valet, vno, & eodem perſtat loco; nec tam multis verſatur locis, qui ſedem, mentemque mutat. *Apud nos illud quoque Pythagoreum dictum eſt: Oportet vnum eſſe hominem*, &c. ait Clem. Alex. 4. *Strom. cap. 7.* quod ad iuſtum, ac tenacem propoſiti virum referas, neceſſe eſt, ſic enim Pythagoram explicat Seneca Epiſt. 120. *Præter ſapientem (inquit) nemo vnum agit; cæteri multiformes ſunt*, &c. Quot ſtruunt fraudes, tot formas induunt ſcelerum affines homines.

Bonus homo vnum agit hominem.

5. Inde ſua Deo laus eſt: *Dominus enim Deus, Dominus vnus eſt*, &c. ait Moyſes *Deut. cap. 6. num. 4.* & quòd vna Deus eſt natura ſimplex, & quòd mutari neſcierit: ſic ille apud Malach. cap. 3. num. 6. *Ego Dominus, & non mutor*, &c. Vnus igitur homo eſt, qui vnam viuendi rationem ſeruet; *cùm vnus ſit Deus per immutabilem habitum, quòd bona ſemper currant*, &c. Addit Clemens Alex. *loco cit.* ſcitè Magiſter: θεὸς enim Deus eſt, à verbo θεῖν, quod eſt *curro*, ſcilicet ad benefaciendum, vno, & perpetuo agendi modo. Video, quo merito Ambroſius lib. 1. Epiſt. 1. *Et tu (inquit) ad ſimilitudinem Domini vnus eſto: non hodie pacificus, & craſtina die litigioſus, hodie frugi, craſtina die incontinens. Mutatur enim vnuſquiſque morum varietate, & fit alter, ſui degener*, &c. Fortaſſe laudat Ambroſius modum agendi probatum ab Elcana de quo textus 1. Reg. cap 1. n. 1. *Fuit vir vnus*, &c. Mitto, quæ in Mendoça legas; illud addo ex Hieronymo. *Non enim per diuerſa mobilis, atque inſtabilis ferebatur; ſed firmus, atque inconcuſſus perſiſtens, vir vnus erat*, &c. Quæ nam hæc viri magni laus fuerit, appoſitè expoñit Seneca Epiſt. cit. *Rem magnam puta, vnum agere hominem*, &c. Vide Magnum Gregor. *lib. Mor. 7. cap. 14.* Dictum huc vſque mutaſſe Bethulienſes conſilium de vrbe tuenda, & hoſte pulſando. Agendum modò eſt de Senatu ad rem collecto; illud enim addunt homines, *& nunc congregate vniuerſos*, &c. *num. 15.* ſcilicet, qui de Rep. deliberent: planum vt fiat

Deut. 6. n. 4.

Mal. 3. n. 6.

Bonus homo affectu non variat.

1. Reg. 1. n. 1.

Parænet. XXIII.

Sanam eſſe conſilium multorum capitum.

1. VNus homo ad deliberandum, nullus homo eſt, etſi felix cerebri; multis enim oculis multa patent: quod iſte neſcit, id ille nouit; proindeque vt dubiis fidem concilies, multos magnos viros conſulas, oportet. Prudens, ſciénſque egeris, quidquid aggrediaris, conſilio multorum capitum. Iuſta videtur poſtulatio, quæ à multis fit hominibus: ſana ſchola, quæ multis gaudet Magiſtris: caſtum iudicium, quod multis probatur iudicibus; firmúmque teſtimonium, quod multis fulcitur teſtibus. Poſtulat Apoſtolus, vt Philemon Oneſimum piè, & amicè recipiat; ſed Timotheum precibus addit ſocium. *Paulus* (inquit) *vinctus, & Timotheus frater*, &c. Vrget Paulus ſcholam Corinthiam, vt vitam inſtituat ex legum ſcitis. Miſcent operam, *Paulus vocatus Apoſtolus, & Soſthenes frater*, &c. 1. *ad Corinth. c. 1. num. 1.* Mittit literas Magiſter hominum, quibus monet Coloſſenſes. In aditu ſignant *Paulus, & Syluanus, & Timotheus*, &c. 1. *ad Coloſſenſ. cap. 1. num. 1.* Quid eſt, quòd Apoſtolus ad auditores permouendos, tot apponit teſtes diſciplinæ Euangelicæ? Bene Hieronymus ad Philemon. *vt Epiſtola maiorem haberet auctoritatem, quæ non ab vno ſcriberetur*, &c. Certè multa è ſacro Senatu capita, ſi conueniunt multam dubiis fidem, multámque nouis rebus auctoritatem conciliant.

Ad Philem. n. 1.

1. Corinth. 1. n. 1.

1. Coloſſ. 1. n. 1.

Multa decreto auctoritas multo capitum numero.

2. Cogit Moyſes homines è populo vniuerſo Principes ad Chananæum explorandum. Num. cap. 13. num. 4. *Fecitque Moyſes, quod Dominus imperauerat, mittens Principes viros*, &c. Quòd miſerit homines, explicat Moyſes num. 3. *ſingulos de ſingulis tribubus*, &c. Prudentior ſciolis videretur Moyſes, ſi pauciores emitteret homines, qui negotium peragerent ſine ſtrepitu, ſine metu, ac de locis in loca tranſmearent facilè: ſed multos, Deo iubente, viros mittit, *vt melius poſſent conſilium capere*, &c ait Abulenſis *quæſt. 16.* Exploratores terrarum alienarum multis patent difficultatibus rerum; quibus ſoluendis opus eſt conſilio. An vnius tantùm capitis? *ſed firmum eſt conſilium, quod multorum eſt*, &c addit Abulenſis. Probatos hoc argumento iudices Deus voluit, quibus aures daret faciles gens vniuerſa, ſi quid ſtatueretur, Senatu euocato. Ad Moyſen Deus Num. cap. 11. num. 16. *Congrega* (inquit) *mihi ſeptuaginta viros*, &c. Factum tot hominum delectum putat Abulenſis, qui lites ſoluerent, *vt quando omnes, aut plures concordarent, certum eſſet, iuſtum eſſe, quod ab illis definiretur*, &c. *quæſt. 66.* Neque enim facilè conueniunt, vt abeant à bono, & vero multi, magníque viri, ſi quid videt Abulenſis. *Et humana* (inquit) *iura dicunt firmum eſſe iudicium, quod plurimorum ſententiis confirmatur*, &c. Huc vno conſilio Senatores peſſimi Chriſtum vinctum deferunt ad iudices plurimos, ab Anna ad Caipham, à Caipha ad Pilatum. quod habet Ioannes *cap. 18. num. 13. 24. 28.* Tam multos ante iudices ſiſtitur amoris reus, vt quo plures iudices ferrent ſententiam, grauior Deo iniuria fieret; & iuſtior in reum

cenſura

Num. 13. n. 4.

Sanum è multis viris conſilium, vt firmum eſt.

Numer. 11 n. 16.

Quod multis, boniſque placet, iuſtum eſt conſilium.

Io. 18. n. 18.

cenſuta videretur, quæ tam multis, doctíſque viris placuiſſet. Bene Salmeron tom. 10 tract. 19. *Factum hoc eſt, vt quo Chriſti condem natio a pluribus fieret, eo eſſet Chriſto ignominioſior, & iuſtior videretur apud populum*, &c. Sed quæ in iudicando, hæc & in teſtando eſt auctoritas multorum hominum, cùm attingant plerumque veri ſcopum, ſi conoeniant. Sanctum Deiſcito eſt, vt parentes filium ceruicoſum

Deut. 21. n. 18. deferant ad iudices, Deut. 21. num. 18. *Si genuerit homo filium contumacem, qui non audiat Patris, ac matris imperium*, &c. Mala omnino beſtia, quæ paterno, maternóque nexu non tenetur. *Apprehendent eum, & ducent ad Iudices*, &c. *num.* 19. ſcilicet, cùm parentes conueniant, & conſilio inito, filium accuſent, benè

Quo plures ſunt teſtes, eo firmior eſt accuſatio. teſtes agunt proteruiæ domeſticæ *Quia veritatem accuſationis comprobat accuſantium concordia*, &c ait Theodoretus *quæſt.* 20. & patet ex *l. vbi, ff. de teſtib.* & ex *cap. licet vniuerſis, de teſtibus.*

3. Hac via Sapiens ſuam probat ſcholam, ne quis non admittat, quod multis, magiſtriſque magiſtris placuit. *Verba* (inquit) *ſapientum, ſicut ſtimuli, quæ per Magiſtrorum conſilium data*

Ec. 12. n. 11. *ſunt*, &c. *Eccleſiaſt. cap.* 12. *n.* 11. De multis, ma-

Nemo ſuo ſi dat cerebro ad dicendum, ad docendum. gniſque viris meminit Eccleſiaſtes, à quibus doctrinam exceperat; magiſtróſque hominum monitos eſſe voluit, ne ſuo fidant cerebro, ve verba latè faciant. *Nec auctoritate vnius, ſed conſilio, & conſenſu Magiſtrorum proferantur*, &c. ait Hieronymus. Vel in re Euangelica vrget admonitio. Nam multus eſt Ioannes in

Io. 1. n. 6. Ioanne laudando, ad cap. 1. num. 6. *Fuit homo* (inquit) *miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes*, &c. Ab officio, & nomenclatura Ioannes Magnum commendat Ioannem. Deinde addit, *Hic venit in teſtimonium*, &c. Illúdque voluit Apoſtolus ſe, ac Magnum Ioannem verè teſtes eſſe notæ veritatis, vt de Chriſto Deo ferrent teſtimonium probatiſſimum. Sic enim

Io. 20. n. 24. ille de ſe, ad cap. 20. num. 24. *Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimonium perhibet de his*, &c. Pro-

Plures de re Euangelica teſtes placent. indéque, ne quis de Magiſtro Deo eſſet dubius, teſtes adhibet Apoſtolus, & vtrumque laudat Ioannem, quo firmum videri poſſet, conſtánſque iudicium. Pulchrè Cyr. Alexand. lib. 1. in Ioann. cap. 7. *Quoniam per Moyſen dictum diuinitus eſt*, Deut. 19. num. 15. *in trium ore, aut duorum hominum omne verbum ſtare; magnæ auctoritatis teſtem ſibi adiungit*, &c. Quaſi ad fidem dictis faciendam opus eſſet, vt quæ Ioannes prædixerat, Magiſter probaret, & Ioannes alter. Parùm ſibi fidit Apoſtolus; *ſed cum ipſe teſtatur, grauiſſimo Baptiſta vtitur teſtimonio*, &c. addit Cyrillus. Et erit qui neget ſanum eſſe conſilium, firmum iudicium, probatumque teſtimonium, quod à multis eſt, magniſque viris; negent id homines emoti cerebri.

4. Quis non videt adeſſe Chriſto, cùm Ithabytium ſua adornauit gloria, homines quaſi ſpectatores magnarum rerum? Deſcribit Mar-

Matth. 17. n. 1. thæus apparatum notæ maieſtatis, *cap.* 17. *num.* 1. vbi Chriſtus Dominus *aſſumpſit Petrum, & Iacobum, & Ioannem*, &c. In ſummo Ithabytio, cùm Magiſter ſuam ex intimis gloriam effunderet, adſunt & Moyſes, & Helias, quod patet ex n. 3. *In conſortio claritatis*, &c. addit Tertullianus 4. *contra Marcion. c.* 22. Cur Magiſter Deus hoſce adducit homines?

Probatam Chriſtus gloriam voluit aſſenſu multorum capitum. an ſeſe vt venditet humanis oculis glorioſè? Ab vtroque Senatu, prophetico ſcilicet, & Apoſtolico magnos producit homines: *non quaſi cæteros reprobans; ſed, quoniam in tribus teſtibus ſtat omne verbum*, &c. Docet Tertullianus *de Præſcrips. cap.* 22. Firmum Deus teſtimonium hominum videri voluit, moltos ſua de gloria teſtes, & ſpectatores conducit. Quid? ſi & multos conuocat Angelos? Chriſto nato, aduolat Angelus ad paſtores, & infantem ſuo in antro belè natum edicit, Luc. cap. 2. n. 11. Lu&c. 2. n. 11.

Natus eſt vobis hodie Saluator, &c. Satin hæc ab vno tantùm Angelo denuntiato? addit Lucas num. 13. *& ſubitò facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cæleſtis*, &c. Aduolat Angelus in officium, aduolant & alij: canit Angelus, accinunt & alij: teſtatur Angelus, atteſtantur & alij Infantem Deum in antro na-

Firmum à choro Angelico teſtimonium. tum vagire, *vt excellentius fieret teſtimonium, cum militiæ cæleſtis multitudo concineret*, &c. Ait Magnus Leo *ſerm.* 10. *de Natiuit.* Vide Cypr. ſciebat Pater multam Chriſto laudem fore, ſi filium à ſe genitum prodiceret; cùm tulit occaſio, è cœlo deuolat, & voce exerta, *Hic eſt* (inquit) *filius meus dilectus*, &c. *Matth.* 3. *n.* 17. Matth. 3. n. 17.

Audit Chriſtus Patris vocem, quæ abundè poſſet fidem rebus facere: ſed *& vidit Spiritum Dei deſcendentem, ſicut columbam*, &c. *num* 16. ſcilicet, firmate columba hæc Dei teſtimonium viſa eſt, vt in ore duorum teſtium ſtaret verbum de Chriſto Deo. Pulchrè ad itern Nazianzenus Orat. 40. *Spiritus* (inquit) *diuinitatis teſtimonium affert, nimirum ad Patrem*

Firmant teſtimonium teſtes plurimi. *accurrens*, &c. Cùm teſtatur Pater, aduolat Spiritus, quaſi manum addens, & vocem excipit, & confirmat. Sanum igitur, firmumque vt eſſet conſilium de Rep. ſenatum iuxtà, ac populum conſilio capiendo collectum voluere Bethulienſes: *& nunc congregate vniuerſos*, &c. Vrgebat ſcilicet metus ingens, vt ſe permitterent arbitrio Holophernis; & putabant, re bene excuſſa, deditionem opprobrio anteferendam eſſe, modò eſſet occaſio Dei ritè colendi, quod addunt homines num. 16 *Melius eſt enim, vt captiui benedicamus Dominum*, &c. Mente id ſana boni homines: qui ne fortuna quidem aduerſa pietatem, ac religionem animo abigunt: imò docent,

PARÆNET. XXIV.

Mentem Deo piam aduerſis tactam canere.

IObi eſt aduerſis iactari, non turbari; moueri, non emoueri à pio in Deum cultu, & 1.
cantu. Pereunt tacti de cœlo greges; camelos rapit Chaldæus latro, domo quaſſata ventos liberos opprimit. in hac rerum fortuna Pater Deum ſuo laudat cantu; *ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum*, &c.

Iob 1. n. 21. *cap.* 1. *num.* 21. Morbo affectus, & confectus iacet, doléque Iobus. Diſputat de cœli tractu, de monſtris Oceani, de terrarum cultu, de aſtrorum curſu; de choro Angelico, de ſummo Deo. Totus in hiſce rebus Iobus eſt, & liber de hac ſchola totus agit. Mentem Io-

bo

bo non ademit fortuna aduerſa, quo minus Deum coleret, caneret. Affecto male corpuſculo mens alit videt, & pie ſapit. *In calamitatibus philoſophans, & eam noſtri partem, quæ in aſpectum non cadit, eleuans, ac deſpuens*, &c. ait Nazianzenus *Orat.* 16. Iobus enim malis preſſis, vt dolorem premat, cœlo mentem figit, & meditatione purgat intima. Iactatur quidem magnus homo, ſed non turbatur, patientiæ cuſtos rigidus, nec à Deo colendo, & canendo auerſus abit.

Virum bonum à Deo non auertit aduerſa fortuna.

2. Nec Paulo nocent difficultates rerum acerbiſſimarum, quo minus Deum colat, & laudet. Quid acerbi Paulus non pertulit? *In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modum, in mortibus frequenter*, &c. 2. *ad Corinth. cap.* 11. *num.* 23. An hæc moles rerum aduerſarum Paulum abripit à Dei oculis, & uſculis? à Dei cultu, & cantu? *Deus* (inquit) *& Pater Domini noſtri, qui eſt benedictus in ſæcula, ſcit, quòd non mentior*, &c. *num.* 31. Deinde toto in cœlum tendit animo cap. 12. num. 2. *Scio hominem* (ait Paulus) *raptum huiuſmodi vſque ad tertium cœlum*, &c. Non ita premitur, obruiturque aduerſis Apoſtolus, vt è terris aſtra non petat, nec caput inter ſydera condat. Fœda quidem aduerſis eſt, ſed pulchra ſtudiis animi; *etſi nigra foris, ſed intus formoſa eſt*, ait Bernardus. *Felix nigredo, quæ mentis candorem parit*, &c. *ſerm.* 25. *in Cant.* Non obtundit aciem mentis optimæ vis difficultatum plurimarum; nigreſcit corpuſculum difficultatibus, non ægreſcit anima, ſed viget ut ad explicandum lentè, & latè, quidquid pertulerat. Vide quænam Paulo eſt laborum patientia? cùm exponat Apoſtolus quid in terris pertuliſſet, explet numeros 23 & 29. *periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus*, &c. Cùm verò expendat, quid in aſtris peruidiſſet, vnam omnino viſionem explicat, & parit, & tectè. *Scio hominem*, &c. Quo id aſpectu fecerit Apoſtolus, docet Nazianzenus ad carm. de præcept. Virgin. *Triſtibus ille magis gaudet, quàm rebus opimis*, &c. Quòd Paulus immoratur laboribus exponendis, non viſionibus, idcirco factum, vt ſcias, alium Paulo gaudium, imò canticum eſſe, cùm exponat Deo, quot labores ſubierat pro ſchola Euangelica.

2. Cor. 11. n. 23. & c. 12. n. 2.

Aduerſis pulchra tuſis viri factus.

Aduerſis fruitur, non delicijs iuſtus.

3. Dij Magni! quo ſeſe affectu, & cantu effert virgo ſapiens, poſt fuſtes, poſt enſes? *Percuſſerunt me* (inquit) *& vulnerauerunt me*, &c. *Cant. cap.* 5 *num.* 7. An hæc fortuna tam fœda, quàm ſæua amores oppreſſit virginis chariſſimæ? Illud Virgo imperat virginibus aliis. Obſecro, & obteſtor num 8. *vt nuntietis, quia amore langueo*, &c. Addit in proximo laudes Magni Dei: etſi pulſari, vulnerarique virginem paſſus eſſet. *Dilectus meus candidus, & rubicundus*, &c. *num.* 10. Patitur virgo quidquid acerbi eſt, nec tamen de cuſtodibus queritur, nec cum Deo expoſtulat, qui ad iniuriam conniueret; imò ignes animo acriores alit, & laudes canit longiores *à num.* 11. *ad num.* 16. quaſi Deo gratificata opportunitatem patiendi. Iam pridem virgo hæc Deo gratificata fuerat; quidquid pertulerat à fraterna inuidia Nam cap. 1. n. 5. *Filij* (inquit) *matris meæ pugnauerunt contra me*, &c. Dubitent fortaſſe alij, quetatur ne virgo de re aduerſa, an glorietur? cùm fratres ſibi infeſtos dixerit; dicit tamen, Bernardo Magiſtro, *non quaſi gemens, aut querens; ſed quaſi gaudens, & gratias agens, inſuper & gratulans*, &c. *ſermon.* 29. Ita ſeſe habet rebus in aduerſis mens pia quæque: mouetur quidem ea vi rerum aduerſarum, non tamen emouetur a pio in Deum officio, & caſto laudum cantu. Carmen Vates pangit, quod adornat Epigraphe, *Oratio pro ignorationibus*, &c. *Habac.* 3. Græco textu; *Oratio cum Cantico*, &c. Cantat Vates, quæ ſolitus: peſtem ouium, boumque vltimam: *abſcindetur de ouili pecus*, &c. *n.* 17. ſiccitates agrorum, extrema rerum inopia, *& arua non afferent cibum*, &c. Morbos cælo corrupto graues; & graſſantem vbique locorum mortem. *Ingrediatur putredo in oſſibus meis*, &c. *num.* 16. Hoc ne argumentum canendi eſt, ac deplorandi? certè patiendi occaſio, canendi ratio eſt bono viro. *Ego* (inquit) *in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo*, &c. *num.* 18. ac proinde quadrat bene in carmen propheticum Græca Epigraphe, *προσευχὴ μετ' ᾠδῆς*, *Oratio cum cantico*, &c. explicans liquidò, gratificari Deo bonus viros, ſi quid ferant malæ fortunæ. Ita Cyprian. lib. 1. contra Demetrian. *Viget apud nos inter ipſas ſæculi labentis ruinas erecta mens, & nunquam niſi læta patientia, ac de ſuo Deo anima ſemper ſecura*, &c. cùm bonus quiſque Deo præſidat, non ſibi, quidquid acerbitatum eſt, aut tolerat, aut vincit facilè; vnde parata gaudendi via eſt, & nata Dei laudandi ratio.

Cant. 5. n. 7.

Cant. 1. n. 5.

Deo gratificatur, quidquid patitur bona virgo.

Habac. 3. n. 16. 17. 18.

Patiendi occaſio viro bono eſt canendi ratio.

Præit facto Magiſter Deus, qui dum panem frangit in ſacramentum Euchariſticum, & vinum mutat in ſanguinem, diſcipuliſque vtrumque diuidit, gratias Deo actitat *Matth.* 26. *num.* 26. De ſacra Hoſtia illud eſt, *Accepit Ieſus panem, & gratias agens fregit*, &c. 1. *ad Corinth. c.* 11. *num.* 24. De vino iam conſecrato & illud Matth. loco cit. num 27. *& accipiens calicem, gratias egit*, &c. Diuiſo in Apoſtulos ſacramento Euchariſtico, obuerſatur Chriſto ob oculos, tota crucis iniuria; quàm libenter ſuſtinens gratificatur, *vt oſtendat ſe non ingratum fractione ſui corporis, id eſt, occiſionem ſuſcipere*, &c. Hæc à Theophylacto. quare lætus adeò ad crucem feſtinat, vt niſi *hymno dicto*, hortum diſcipuli, cum Magiſtro, non petant. Græce, *ὑμνήσαντες*, *Deo laudem canentes*, &c. ſcilicet, cùm Magiſter præcineret, diſcipuli canebant. Quò mi Domine Cygnæum tibi carmen eſt, cùm fœdam crucē, & ſæuam necem in oculis habeas? Pulchre Victor Antiochen. canit Magiſter Deus in extrema vitæ linea. *Nos quoque admonens, vt aduerſa grato, patientique animo perferamus*, &c. Hæc Bethulientibus mens vna erat, vt Deum canerent, à Deo venditi in ſeruitutem Aſſyriam; & id mali pati malunt, quàm perire fame, cùm ſit occaſio gratificandi ratio patiendi. *Melius eſt enim, vt captiui benedicamus Dominum*, &c. Viget deinde miſerus homines vxorum iniuria, ſi Holuphernes vrbem capiat, quibus vt conſulant, 4.

Matth. 26. n. 26.

1. Cor. 11. n. 24.

Læta Chriſto eſt patientia.

Matth. loco cit. n. 30.

Ferendum læto animo quidquid acerbi eſt.

pati

pati ſeruitutem malunt. Telum profectò ingens aduerſus bonos viros eſt vxorum iniuria, quam proinde adducũt in Concilium: *Cùm viderimus vxores noſtras, & infantes noſtros mori*, &c. Liberis etſi chariſſimis vxores præferunt boni viri, ſatiſque inſinuant,

Paræ net. XXV.

Vxorem bono viro conſtanter amandam eſſe.

1\.

ARdentes, & comitatos laudo affectus coniugum, eo conſtantiores, quo honeſtiores, ſi ie thori ſeruata, & honore amanter addito. Teſtantur enim Bethulienſes, quo affectu ſuas amplecterentur vxores, cùm nec vita, nec morte diſtrahi vellent: video, quo amore ſuum traxere iugum, à quo ſcilicet coniugium eſt, Magiſtro Ambroſio *ad lib. 3. de Virgin.* vbi Antiſtes, *Bonum* (inquit) *eſt coniugium; ſed à iugo tractum, & à mundi iugo*, &c. Quidquid in iugo maritali graue eſt, coniugium commune eſt. Iunguntur coniuges nexu quodam inter ſe amatorio, ne qua ſit fortuna, quam ſubire non cogantur. Vnde fit, vt iugum non excutiant, quod amanter ferunt. Tria quidem ſunt, quæ Deo, hominibuſque probantur, & probat Syracides, in quibus *vir, & mulier ſibi conſentientes*, &c. c. 25. n. 1. Græcò textu, συμφέρ. θυρόμενοι. hoc eſt, *ſimul circumferentes*, &c. Iugum ſcilicet coniugum: proſperis quidem graue, ſed aduerſis grauius, cùm fames angit, morbus premit, hoſtis vrget. Sed amorem, & honorem vxoribus impendant viri, neceſſe eſt, *vt honorabile ſit connubium in omnibus*, &c. ait Apoſtolus *ad Hebr. c. 13. n. 4.* quod ad vtramque fortunam pertinet. Vrgetur enim maritus ad vxorem redamandam, ſiue cùm fortuna arridet proſperis, ſiue cùm eadem irridet aduerſis, & hæc Athanaſio probatur explicatio; ſic ille: *Honorabile connubium in omnibus. Hoc eſt, quibuſuis modis, & quibuſuis temporibus*, &c. ſcilicet proſperis, aduerſis.

Amor coniugum.

Eccleſ. 25. n. 1.

Duro coniugum fortuna eſt.

Hebr. 13. n. 4.

Vxor vtroque facto colenda.

2\.

Natura id magiſtra præſtandum eſt: *Nemo enim carnem ſuam odio vnquam habuit*, &c. ait Apoſtolus *ad Epheſ. c. 5. n. 29* & textus eſt de affectu maritali. Quare Heuam Deus ex Adami coſta factã voluit, vt vir vxorem quaſi vnam ſui partem amaret, nutriret, foueret. Quod notat Moyſes Antiſtes ad lib. de Parad. p. 1. *vt arctiori conſtringeret amore virum, & fœminam, eo quòd hæc ex illo orta eſſet*, &c. Multis agit Moyſes, vt doceat, poſſe homines diſcordia bona diſtrahi, *Deut. 33. n. 9.* Laudat Vates gentem Leuiticam, & aggerit: *qui dixit Patri ſuo, & matri ſuæ, Neſcio vos, & fratribus ſuis, Ignoro vos, & neſcierunt filios ſuos*, &c. Sed & Chriſtus multis agit, vt edoceat religionem affectibus domeſticis anteponendam eſſe, *Matth. 10 n 35.* Nuſquã textus meminit de vxore ableganda, ne quis putaret matrimoniũ facilè reſcindendũ eſſe, *excepta cauſa fornicationis*, &c. Rupertus benè lib. 2. in Gen. c. 38. *Cùm hæc dicit ſancta, & iuſta lex, notandum, quòd ſolam vxorem præterit: quia videlicet patrem, & matrem, fratres, & filios neſcire licet illi, qui eloquiũ cuſtodire, & pactum eius cupit; & quanquam reluctantes, & inuitos, relinquere iure licet, ſola vxor eſt, quam niſi*

Epheſ. 5. n. 29.

Duro natura, ingens cognatio amor eſt.

Deut. 33. n. 9.

Matth. 10. n. 35.

Vxor perpetuò colenda.

Veloſ. in Iudith.

volentem, & idem propoſitum amplectentem, dimitti fas non eſt, &c. Agit Rupertus *de voto caſtitatis religioſæ.* Quis igitur homo ſeparet, quod Deus coniunxit? Hac via Deus ignes accendit coniugales; ſed faces extinguit rixæ domeſticæ, cũ vnam Adamo vxorem proſpicit. *& ædificauit Dominus Deus coſtam in mulierem*, &c. *Gen. 2. n. 22.* non in mulieres; quod placet Hieronymo. *Vna enim coſta vnam in vxorem verſa eſt*, &c. *lib. 1. contra Iouin.* Vrgétque facto bonus Deus, ne duplex viro vxor domum turbet, rixa perpetua.

Alit diſſidium vxor duplex.

Gen. 2. n. 22.

Pulchrum Dei ſcitum eſt de fœmina, quam bello captam Hebræus ſibi coniugaſſet vxorem, ſi poſt copulam diſpliceret, 21. n. 14. *Si non ſederit animo tuo, dimittes eam liberam*, &c. Cur Hebræus vxorem, matrimonio reſciſſo, turpiter eiicit? An ne, ſi vxor accedat altera, miſcebitur domus rixa perpetua? Ait Clem. Alex. 2 *Strom. c. 8.* Scitè admodũ à Deo cautũ eſt, *ne ſi alia fuerit ingreſſa mulier, g antiq id, & intolerabile excitat ex zelotypia*, &c. Sic auertit Deus ab honorabili coniugio occaſiones diſſidendi. A quo Labanus mentem hauſit, vt Iacobum vrgeret ſacramento. Pactum init Labanus cum genero, & addit Gen. 31. n. 49. *Iudicet Dominus inter nos, quando receſſerimus à nobis*, &c. Hæc pacti ineundi formula, Deo in Iudicem euocato. Deinde rem pacto cauendã explicat n. 50. *Si afflixeris filias meas*, &c. Credit Rupertus Labanũ de Lia agere, vtpote quã Iacobo in thorũ maritalem intruſerat dolo malo. *Hæc cùm diceret, maximè pro Lia ſolicitus erat, quam inexpetitam, indotatam, vultùque deſpicabilem oculis immiſerat*, &c. *lib. 7 in Gen. c. 46.* Et quidem Labanus in metu erat probabili, ſi Iacobus vita ſanctus non eſſet. Vtráque tamen Iacobi vxorem Labanus commendatam, & vindicatam voluit ab iniuria: agendi ratio in proximo eſt. *Etſi introduxeris alias vxores, ſuper illas*, &c. Abundè Labanus docet, quæ nã ſit inter coniuges occaſio diſſidendi; alterius ſcilicet vxoris, ne dum meretricis amor. Conſultum fœminis pater voluit; *quia ſi alias nouiter introduceret, illas magis diligeret, & faceret dominari prioribus vxoribus; quod erat iniuſtum*, &c. Sic Abulenſis. 3.

Deut. 21. n. 14.

Diuidia ex Zelotypia.

Gen. 31. n. 49.

Dolum dolo vincit malus homo.

Nata inter coniuges diuidia ex affectu alieno.

Abigat igitur maritus occaſiones diuidiæ vxoriæ, honore addito: nec vxorem ſibi ancillam à pedibus eſſe credat. Neque enim de viri pede Heuam Deus procreat, ne putaret Adamus vxorem pedibus atterendam eſſe: quod notat Antiſtes Moyſes loco cit. *Ne vir ſæminam multo inferiorem, humilioremque æſtimaret*, &c. Sed addo Heuam nec de viri cerebro enatam eſſe, *ne fœmina principatum affectaret, qui viri eſt*, &c. Theodoretus *q. 30. in Gen.* Ius quidem eſt, vt *vnuſquiſque ſuam vxorem, ſicut ſe ipſum diligat*, &c. quod monet Apoſtolus *ad Epheſ. c. 5. n. 33.* Sed & fas eſt, vt *vxor timeat virũ ſuum*, &c. quod Paulus aſſuit. Quaſi velit, cõſtare pacem maritalẽ non poſſe, niſi maritus diligat, vxor timeat. Honorabile hac via coniugium inter Iſaacum, & Rebeccam. Iſaacus enim Hebræa ſchola, riſus eſt; Rebecca verò patientia: quod expendit Clem. Alex. *Et riſus à tolerantia adiuuatur*, &c. *lib. 1. Pædag. c. 5.* vt riſum vxor à viro eliciat, patienter agat; riſum patien- 4.

Vxor honore honeſtanda.

Ephe. 5. n. 33.

Modeſtè vxor agat, ne qua ſint diſſidia.

tia impetrabit. Itaque mariti riſu iuuatur vxor, & vxoris patientia maritus.

5\. Bonus omnino maritus Samſon eſt. Vrbem petit, vnde vxorem cupit, Iud. c. 14. n. 8. *Et poſt aliquot dies reuertens, vt acciperet eam, declinauit, vt videret cadauer leonis: & ecce examen apum in ore leonis erat, & fauus mellis*, &c. Schema eſt, qua maritus quiſque admonetur, vxorem fauo mulcendam, & manu tuendam eſſe, cùm id occaſio tulerit, leonem maritus premat, ne prematur vxor; fauum offerat, vt vxorem alliciat. *Hæc enim ſponſam munera decent*, &c. quod viſum Ambroſio eſt *lib. 9. Epiſt. 70. ad Vigilium*. Videturque Antiſtes adeſſe Paulo, qui ad Coloſſenſ. c. 3. n. 19. *Viri* (inquit) *diligite vxores veſtras, & nolite amari eſſe ad illas*, &c. Dotes ſunt, quibus maritus ſuum in vxore amanda affectum, & ſuam in thoro tuendo curam probat. Vtroque flagrant ſtudio Bethulienſes, qui de vxoribus prius, quàm de liberis tuendis cogitant. *Cùm viderimus vxores noſtras, & infantes noſtros mori*, &c.

Iud. 14. n. 8.

Vxor fauo mulcenda.

Coloſſ. 3. n. 19.

— Nec turpe marito eſt

Aſpera pro charo bella tuliſſe thoro, &c.

ſcribit Hermione ſuum ad Oreſten.

6\. Inſanus amore iuxtà, ac dolore maritus eſt, cùm vxorem iniuria affectam videt. Quare ad morſu fratres Moyſen petunt, vt pungant, lancinéntque grauiùs. Num. c. 12. n. 1. *Locuta eſt Maria, & Aaron contra Moyſen, propter vxorem eius Æthiopiſſam*, &c. Et quidem hac vna te commoueri Moyſes potuit, licèt mitis eſſet ingenio; ſi Deus è veſtigio diſſidium non ſedaret. *Quod cùm audiſſet Dominus, ſtatim locutus eſt*, &c. n. 3. Quid inde? reſarcita vxoris iniuria, ſuum Moyſes dolorem non punit, ſatis ſibi factum putans. Quàm læta virgo debuccinat? *Ego murus, & vbera mea ſicut turris*, &c. *Cant.* 8. *n.* 10. Deliberauerant fratres, quo pacto muros, & turres erigerent, vt ſororem viro allocatam benè tuerentur. *Si murus eſt* (addunt fratres) *ædificemus ſuper eum propugnacula argentea*, &c. *n.* 9. Hæc vbi ſoror virgo reſciuit, fratres admonet de ſua, bonáque fortuna. *Ego murus*, (inquit) *& vbera mea, ſicut turris*, &c. Ac ſi vellet. Opus non eſt, vt muros, turréſque extruatis; abundè mihi harunce rerum eſt. *Ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem reperiens*, &c. Cùm virum mei amantem habeam, non expugnat hoſtis, etſi oppugnet; atque vt fruar pacis otio, meum tuetur honorem coniux optimus. Vires auget vxor, vt maritus pugnet acerrimè, vxorem, & liberos vendicet ab iniuria. Statuit Danites ſecum, vt vrbem capiat abundantem omni rerum copia, *Iud* 8 *n.* 9. Pergit miles armis inſtructus, ad rem benè gerendam. *Et ante ſe ire fecerunt paruulos*, &c. *n.* 21. ſcilicet infantes cum vxoribus Danites extulit; quod Perſa fecit, tentatus bello Græcanico. Id verò, *vt excitati amore iſtorum pugnarent acriter; & non putarent, propter quem nis ſiniſtrum caſum, ſtatim fugiendum eſſe*, &c. Pulchrè Abulenſis. Vtroque malo vrgentur Bethulienſes, ad Holophernem male trudendum, ſcilicet, ne vxores, & infantes pereãt: quæ deliberandi ratio eſt, Senatu ad litem diſcutiendam collecto. Id enim obiiciũt. *Cùm viderimus vxores noſtras, & infantes noſtros mori*, &c.

Num. 12. n. 1. 3.

Dolet maritus grauiter vxore grauiter affecta.

Cant. 8. n. 10.

Latè pro vxore maritus pugnat.

Iud. 8. n. 9. 21.

Acerrimè pro ſ[illegible] dimicat.

Num. 17. Conteſtamur hodie cœlum, & terram, & Deum Patrum noſtrorum, qui vlciſcitur nos ſecundùm peccata noſtra, vt iam tradatis ciuitatem in manu militiæ Holophernis, & ſit finis noſter breuis, in ore gladij, *&c.*

Commentarius.

DEo in teſtem laudato, Senatores adigit populus, vrbem vt Aſſyrio dedant; ſed terram, cœlúmque Deo miſcet in teſtimonium, quo Senatores permoueat fortiùs ad negotiũ peragendum. Hebraiſmũ in conteſtandi formula agnoſcit Oleaſtrius, & Doctor Mendoça *ad* 1. *Reg. c.* 8. *n.* 9. inibi, quæ ſatis ſunt, addit ex ſacris literis *Exod. c.* 19. *n.* 2. *Pſal.* 80. *n.* 7. *Act.* 10. *n.* 16. quæ poſſet, plura non addit. Sed Hebraiſmus eſt, quo res terra, cœlóque teſtibus explicatur, fortitérque proponitur, vt nullo deinde poſſit dolo eludi, ac negari. quo agendi modo Moyſes Deut. 32. n. 1. *Audite* (inquit) *cœli, quæ loquor, audiat terra*, &c. A quo Iſaias c. 1. n. 2. *Audite cœli, & auribus percipe terra*, &c. Montes iuſtæ cenſuræ teſtes euocat Michæas c. 5. n. 2. *Audiant montes iudicium Domini*, &c. Ita cũ terra, cœlóque loquuntur Vates; ne quis fraudem ſtruat Deiſcitis, cùm teſtes rerum non deſint Bene Rupertus *lib.* 1. *in Deut. c.* 7. tropum ſacro textu inductum laudat; *quaſi dicat: Vos cœli, qui ſuperſtites eritis, & tu terra, quæ in æternum ſtabis, accedite ad audiendum, ſtate ad teſtificandum: vt cùm iniquè egerint, & à via Domini declinauerint, vos, iuxta maledictiones ſuperiùs propoſitas, vos* (inquam) *cœli ſitis deſuper ænei, & tu terra, quam ipſi calcant, ferrea ſit*, &c. Itaque teſtimonium à terra & cœlo eſt diuinæ iuſtitiæ; cũ terra, cœlo negante, inareſcit, faméinque minatur improbis hominibus. 49.

1. Reg. 8. n. 9.
Exod. 19. n. 2.
Pſal. 80. n. 7.
Act. 10. n. 16.

Deut. 32. n. 1.

Iſa. 1. n. 2.

Mich. 5. n. 2.

Teſtãtur Dei iuſtitiam calamitates hominum.

Teſtantur in lapides, cùm vrbem ſolo adæquat hoſtis: vnde Magiſter Deus hoſce teſtes adducit, vt perfidiam carpat Iudaicam. Occlamat Deo turba, Luc. 19. n. 38. *Benedictus, qui venit, Rex*, &c. Inuidet Phariſæus, & Magiſtrũ monet, vt ſilentium imperet occlamantibus; ad hæc Magiſter: *Dico vobis, quia ſi hi tacuerint, lapides clamabunt*, &c. *n.* 40. Itaque teſtes erũt veſtræ perfidiæ, & inuidiæ lapides; & clamabunt, addit Rupertus, *Dum non remanebit lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur*, &c. *ad lib.* 12. *de Vict. c.* 7. Quid enim aliud atteſtatur Ieroſolyma, ferro, ignique vaſtata, niſi Hebræũ malè de Chriſto meritum iuſte periiſſe? Clamant profectò lapides iuſtitiã in ſuperis eſſe vindicem humanarũ actionũ, quod Vates probat, Habac. 2. n. 11 *Peccauit anima tua; quia lapis de pariete clamabit*, &c. 50.

Luc 19. n. 38. 40.

Iuſta Dei cenſura eſt pœna hominum.

Habac. 2. n. 11.

Si tamen Baſiliũ conſulas, diſcas adduci lapides, vt teſtes, mente alia. Notat ille Iacobũ de pactis conuentis teſtes addidiſſe lapides, *Gen.* 31. *n.* 52. Ad Labanum Iacobus, *Tumulus* (inquit) *iſte, & lapides ſunt in teſtimonium*, &c. ſcilicet terminus erat, ne Iacobus aduersùs ſocerum, ne Labanus aduersùs generũ tranſmearet, animo nocendi. Addit Baſilius, quid Ioſue commentus fuerit, ad Hebræum perterrãdum 51.

terra odum

terrendum, ne à Deiſcitis deficeret. Lapidem Ioſue prægrandem erigit, quaſi teſtem pacti, quo Hebræus adſtringeretur ad fidem colen-
Ioſ. 24. n. 27.
dam. Addit Priocepa c. 24. n. 27. *Lapis iſte erit vobis in teſtimonium, quòd audierit omnia verba Domini*, &c. Itaque nemo negabit pactum de fide ſeruanda, ac religione colenda initum eſſe, cùm lapides id teſtari poſſint: ſed quo id modo, non video, niſi velit Ioſue lapidea pro veri probationibus locuturos eſſe; placet Baſilij explicatio. Sic enim loquitur Ioſue, *Forταſſe credens virtute diuina, etiam lapides vocem emiſſuros, in tranſgreſſorum redargutionem*, &c. *ad Amphiloch. de ſancto Spir.* Oſtendit Baſilius hac meditatione, quam Deo vim faciat malus quiſque pacti violator, cùm loqui velit brutos lapides, vt ferant teſtimonium: ſed iuſta eſt Hyperbole ad ſcelerum deteſtationem. Addit lapidea, vt teſtes, laudari ſacro textu: quo tra-

Ingratus Deo eſt, qui pacti non ſtat.

Deut. 4. n. 26.
hit Deut. c. 4. n. 26. vbi Moyſes, *Teſtes* (inquit) *inuoco hodie cælum, & terram*, &c. & facultatem conteſtādi tribuit rebus inanimis, *vt omnium conſcientia recordationis ſtimulo perculſa vulneretur*, &c. Cùm enim viderint homines citari terram, ac cœlum ad ferendum teſtimonium de pacto inter Deum, & homines inito, nullam excuſabunt ignorationem iuris; ſed metus erit ingens, ne teſtes ſibi infeſtos habeant. Quo metu Bethulienſes Oziam vrgent ad conſilium vrbis tradendæ. *Conteſtamur hodie cælum, & terram, vt iam tradatis ciuitatem*, &c.

Vrget Deus metum peccandi.

52. Agnoſco ego tropum in Hebraiſmo rhetoricum; video enim dari rebus inanimis actionem atteſtādi, quæ animam poſtulat. Sed tropus ſacro textu frequens eſt, quo gaudet ager,
Pſ. 95. n. 12.
Pſ. 95. n. 12. Mentitur oliua, *Habac. 3. n. 17.* Lu-
Habac. 3. n. 17.
get via, *1. Thren. n. 4.* Exultant montes, *Pſ. 113.*
Thren. 1. 4.
n. 4. Audit terra, *Baruch 4. n. 9.* Ac tandem lo-
Pſ. 113. n. 4.
quuntur arbores, *Iudic. 9. n. 8.* Ea ſcilicet Deo
Baruch. 4. n. 9.
eſt cura veritatis explicandæ, vt ſermonem
tropis rhetoricis gratiorem faciat, ne lædat
Iudic. 9. n. 8.
aures, animóſque hominum. Magiſtrum Hebræo Deus prouidet Magnum Ioannem, qui parat Chriſto auditoriū. *Prædicans Baptiſmum pœnitentiæ*, &c. *Marc. cap. 1. num. 4.* Homo erat
Mat. 1. n. 4.
Ioannes, qui victu parabili, *& mel ſylueſtre edebat*, &c. *num. 6.* ſcilicet Palæſtinam appellat Deus terram lacte, & melle fluentem. Tanta erat apum copia, vt cùm non poſſent capi alueâribus, in arborum truncis, & lapidum fiſſuris mellificarent; quod è ſua Bætica probat Maldonatus. Hæc ſibi mella Ioannes parabat in cibum; ſed myſterium in cibo eſt, quod Cyrillus notat *Catech. 3.* vt orationem melle dulciorem auditores excipiant, ſine magiſtri nauſea; Ioannes melle paſtus loquitur. *Vides qualem hominem huius gratia ducem elegit, melle veſcentem, & dulciora melle, vberioráque loquentem?* &c. Erat Ioannes dulci loquendi modo Neſtor ſcholæ Chriſtianæ: in huiuſce Neſtoris labiis gratias ſeſſitaſſe Deus voluit, vt Magiſter explicatu gratiora, factúque faciliora legum ſcita redderet: quo aſpectu datus Apoſtolo ſanctionū liber eſt, vt Chriſti ſcholam aperiret; ſic enim Angelus ad Ioannem:
Apocal. 10. n. 11.
Oportet te iterum prophetare Gentibus, &c. *Apocal. 10. num. 11.* Ne tamen tetricus in dicendo Magiſter eſſet, ſed melle dulcior flueret oratio, librum iuſſus eſitat, *& erat in ore* (inquit)

Cùm Deus loquitur, ſermonem texit rhetoricè.

Venuſtè loquatur veri magiſter.

Veloſ. in Iudith.

meo tanquā mel dulce, &c. *n. 10.* An hic è modis tropicis vſus fuerit ad auditorium conciliandū? Fortaſſe id ſtylo proſequar, ſi locus fuerit.

Quod modò verſu illud eſt, fateri Bethulienſes venire malam fortunam ex licentia peccandi, quaſi è panno tineam, è pomo vermiculum. Hinc luctus ille eſt, Deo ad veniam inuitato. *Qui vlciſcere nos ſecundùm peccata noſtra*, &c. Vox quidem pia, noſſe hominem, vnde ingruant calamitates, ne hoſtes oderit, ſed Deum timeat Iudicem, à quo hoſtes vrgentur vindices. Piè ferunt quamcumque vitæ fortunam, qui de ſuis piaculis meminere, Deúmque ſcelerum vindicem recognouere. 53.

Minùs dolet preſſus malis homo qui Deum agnoſcit vindicem.

Vnde Leuitæ apud Eſdram lib. 2. c. 9. n. 33. *Et*
2. Eſdr. 9. n. 33.
tu (inquit) *iuſtus in omnibus, quæ venerunt ſuper nos, quia veritatem feciſti; nos autem impiè egimus*, &c. Quid Azarias aliud fatetur, flammis ſeptus Babylonicis? Dan. 3. n. 28. *In veritate*,
Dan. 3. n. 28.
(ait) *& iudicio induxiſti omnia hæc, propter peccata noſtra*, &c. Addo Regem mentis improbæ teſtem hac de re locupletiſſimum: cùm enim morbo affectus cubaret miſerè, ac meminiſſet, quid, Ieroſolymis oppreſſis, peccaſſet, aiebat dolenter; *Cognoui, quia propterea inuenerunt me mala*, &c. *lib. Mach. 1. c. 6. n. 13.* Vana
1. Machab. 1. n. 13.
Antiochi pœnitentia Deum Iudicem non
2. cap. 9. n. 13.
propitiat, quod patet ex *lib. 2. c. 9. n. 13.* quippe qui doluerit, non affectu ſalutis intimæ, ad quā Deus aduerſis vrget homines. Hoc vnum Dei conſilium qui inſpexerit, nec aduerſis fractus dolebit, nec oderit aduerſarium; ſed rebus malè cedentibus ſuā curabit ſalutem, ſcelerum pœnitens. quæ Bethulienſibus mens vna erat, cùm auctorem ſuarum calamitatū non Holophernem dicerent, ſed Magnum laudarent Deum; *Qui vlciſcitur nos propter peccata noſtra*, &c.

Tandem ciues Oziam vrgent ad vrbem tradendam, cùm ſcirent, & clamarent ſuum mortis, vt lenæ, ita & diræ genus eſſe. Quare mouent, ac precantur, *vt ſit finis breuis in ore gladij*, &c. Malunt homines clade ſubita, quàm tabe lenta perire, cùm mors ſit laborum ſolatium, dolorum compendium. Sciebat id Tiberius, qui reo precanti maturitatem pœnæ, reſpondiſſe fertur, *Nondum tecum in gratiam redij*, &c. apud Suet. c. 61. Non ſentit ſe mori, qui citò occiditur; quod proinde miſericordiæ genus eſt. Nouerat Hebræus grauiorem diuturno in malo cruciatum eſſe, qui Regem bello captū, ferróque demutilatum non occidit, ſed extrahit in Ieroſolymam, *Caſis ſummitatibus manuum, ac pedum*, &c. Quod patet è Iud. 1.
Iud. 1. n. 6. 8.
n. 6. & 8. *Adduxerúntque eum in Ieruſalem*, &c.
Deuter. 20. n. 16.
Bellicius erat, imò Deiſcitum *Deut. 20. n. 16.* vt Hebræus hoſtem interficeret; cur abſtinet ab occidendo, qui à cædendo non temperat? Sed grauior Chananæo laniena erat ex moriendi mora, proindéque Regem malè cæſum Duces traduxerunt; *Habentes voluntatem tenendi eum perpetuò, non in fauorem eius, ſed magis ad amaritudinem*, &c. ait Abulenſis q. 9. *Ergo ſcientes rerum Bethulienſes maluut perire in ore gladij*, &c. quàm ſui graui, ac lenta carnificina. 54.

Tormenti genus eſt lentè mori.

Hebraiſmus eſt *in ore gladij*, &c. Conſtat ex ſacro textu; loca non aggero. Abundè textus eſt ex cap. 1. n. 16. Explicat Hebraiſmus cædem latè patratam. Deinde tropus in Hebraiſmo eſt, qui actionem transfert à re ani- 55.

maxa ad rem inanimam; vt enim homines cibum edunt, ita gladius comeſt homines. quod Deus minatur Deut. c. 32. n. 42 *& gladius meus deuorabit carnes*, &c. Minis minas addit Nahumus vates cap. 2. n. 13. *Leunculos* (inquit) *tuos comedet gladius*, &c. Vnde Hebræa ſchola bellum vocat מלחמה *Milchamá*, *comeſtionem ſcilicet*, &c. Aut enim bello miles victum parat, vt comedat; aut bello comeduntur homines ad ſatietatem vſque: ſi agnoſcis *in ore gladij*, &c. quod Ribera, *in ore miſericordiæ*, &c. apud *Hoſeam c.* 10. *n.* 12. ſcilicet quidquid voluerit, iuſſeritque gladius. In Dei ore Dei ſcitum agnoſcit Oleaſtrius, & probatur ex *Num. c.* 4. *n.* 41. vbi Moyſes recenſet tribum Leuiticam, *iuxta verbum Domini*, &c. Hebraicè על־פי *Halpi, iuxta os*, &c. Agnoſcit Ioſue in Dei ore, Dei voluntatem, c. 9. n. 14 *& os Domini non interrogauerunt*, &c. Addo locum ex *Gen.* 24. *n.* 57. vbi fratres de Rebecca ad hoſpitem, *Quæramus eius voluntatem* &. Hebraicè, את־פיה *ethpiha, os eius*, &c. Hæc à Delrio collecta *tom.* 1. *Adag.* 47. à quo Lorinus multa *in Num c.* 4. *n.* 27. Aggerit Delrio, quod iam olim Ribera inuenerat, ad Hoſeam loco cit. *meiste in ore miſericordia*, &c. ſcilicet, quantum voluerit, iuſſeritque miſericordia; & locum trahit ad Hebraiſmum, *In ore gladij*, &c. Illud ego appoſitum, vt ora gladiis, ſic oribus gladios tribui: quod Dauid habet *Pſ.* 56. *n* 5. *Pſ.* 58 *n.* 8. *Pſ.* 63 *num* 4 vbi mordaces pungit homines eo morſu, *Exacuerunt vt gladium linguas ſuas*, &c. Etquidem tanta eſt improbitas hominum in morſu probitatis alienæ, vt qui morſu famam, ferro vitam dicatur auferre. Malum mala in lingua monſtrum eſt; ſed tropis laudatis ſacrarum literarum, diſquiro

Deut. 32. n. 42.
Nahum 2. n. 13.
Hoſe. 10. n. 12.
Num. 4. n. 41.
Ioſ. 9. n. 14.
Gen. 24. n. 57.
[illegible] 55. n. 5. P[illegible] n. 8. P[illegible] 4.

Parænet. XXVI.

Deceat ne ſacrum Oratorem politè loqui?

Prima Pars.

1 NOn deſunt, qui velint Oratores rerum ſacrarum longè abeſſe ab hoc ſtudio affectatæ dictionis: ſiue quod affectatione, & moroſitate nimia, ſtylum obſcurant, cum [illegible] gentis imperitæ: ſiue, quod ſuam rebus [illegible] maieſtatem detrahunt, ornatu alieno. *Quam miſera fides eſt, quam verba concinnant!* &c. [illegible] Zeno Martyr *ad ſerm. de Fide*. Quæ fœda eſt hæreſis, ornatum emendicat alienum; [illegible] pulchra eſt fides abigit lenocinia. Certè C[illegible]anus, cùm mores inſtruit, artem deprim[illegible] Donatoque reſcribit lib. 2 Epiſt. 2. *Accipe non [illegible] ſerta, ſed fortia; nec ad audientiam ſæcularis [illegible] ſucata, ſed ad diuinam indulgentiam [illegible], nudi veritate ſimplicia*, &c. Nouerat Antiſtes orbem terrarum non cultu rhetorico, ſed hamo domitum piſcatorio. Quàm fortes in dicendo! quàm audaces in agendo [illegible] mine! quibus non lyras, ſed tubas tribuit Magiſter Deus. Iſaiam ſic ille vrget ad officium veri dicendi, cap. 57. num. 1. *Quaſi tuba, exalta vocem tuam*, &c. Oratoribus apprimè inſtructis addit Ierem. c. 6. num. 19. *Audite vocem tubæ*, &c. Nec Angelis, vtique

Veritas cul[illegible] [illegible] Sermonum.
I[illegible]
Ierem. 6. n. 19

magiſtris Apoſtolicis lyræ; quid igitur? *datæ ſunt illis ſeptem tubæ*, &c. *Apoc. c.* 8. *n.* 2. quibus terrerent animos grauiter, non mulcerent leniter; nec auditorio collecto, diſerta, ſed fortia effunderent. Minus cogitant de ſtylo comendo, qui de auditorio pungendo curant; lenocinari volunt molliter, qui parant dicendi lenocinia.

Apoc. 8. n. 2.
Pungendum, non mulcendum eſt auditorium.

2. Magiſtrum in ſacra Dei ſchola Paulus agit, auditoriúmque agitat. *Non in ſublimitate ſermonis*, &c. 1. *ad Corinth.* 2. *n.* 1. Græcè καθ' ὑπεροχὴν λόγου *Non cum præſtantia, prærogatiuáque dicendi*, &c. Docet quidem Magiſter, ſed ſcholam moderatur. *Non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis*, &c. *n.* 4. Græcè ἐν πειθοῖς λόγοις. Non dicendi floſculia, non Suadæ medulla, non Dea loquendi magiſtra, & quæ vnum illud curat, vt placeat. Itaque odit Apoſtolus curam dictionis affectatæ, & totus eſt in explicando loquendi modo, quo velit agere ſacros Oratores, vt homines adducant ad ſanã mentem; non vt placeant ſermone curioſè accerſito, qui ſcenã vanam ſapit, non ſacram. Dolet ſcholã Nazianzenus captatam à magiſtris rerum diuinarum eam, & ineptam loquendi formam. *Pietatem* (inquit) *noſtram, priùs ſimplicem, arti, que expertem fucauerunt: & nouum quoddam politicæ genus effecerunt, à foro ad ſancta tranſlata, & a theatris ad ſacra*, &c. *Orat.* 26. Nuda Horatio veritas, & ſimplex, quæ veris nauat operam, eſt oratio, ait Seneca *Epiſt.* 40. Cur verborum legat floſculos, quæ ſuo viuit ſucco fides? Optimè Cyprianus loco cit. *Pro roſtris* (inquit) *opulenta facundia volubili ambitione iactetur, cùm de Magno Domino Deo vox eſt, non eloquentiæ viribus nititur, ad fidei argumenta, ſed rebus*, &c. Addo negligendam eſſe artem dicendi nitore ad faſtidium quæſito, quæ dum ſermonem comit, tenebras offundit.

1. Cor. 2. n. 1. 4.
Oderunt artem fucatam dicendi homines verè ſapientes.

3. Scholam ſolatur ſuam Magiſter Deus, & magiſtros damnat amantes dictionis affectatæ iuxtà, ac obſcuratæ. Iſa. c. 33. n. 19. *Populum* (inquit) *impudentem non videbis: populum alti ſermonis, in quo nulla eſt ſapientia*, &c. Exponit graphicè oratores noſtro æuo notabiles, qui ſuam in ſtylo obſcurando artem venditant, licèt auditor non capiat, quid orator velit; & fortaſſe nec Orator ſciat, quid effutiat; laus profectò magna artis (quod aiunt) cultæ. Locum igitur apponit D. Thom. ad refutandos hoſce tenebriones, qui ſapientiæ laudem à tenebris aucupantur, oratores ſcilicet *alti ſermonis*, &c. ex Oleaſtrio, *obſcuræ locutionis*, &c. Id enim affectant, vt myſterium altè conditum reputet, quod non capit imperita plebecula; ſed tota rerum ſcena, viro cordato, vox tantùm eſt. Nec Magiſter eſſe poteſt orator, *in quo nulla eſt ſapientia*, &c. Vnde Vates ſcitè miſcet rerum inſcientiam, cum affectato, obſcuratóque ſtylo dicẽdi, ſed minor in Magiſtro pudor eſt, quippe qui ad ſermonem curioſè elaborandum, aut noua fingit verba, aut antiquata recudit. Quid ergo Deus ad ſacram ſcholam? *Populum* (inquit) *impudentem non videbis, populum alti ſermonis, id eſt, obſcuræ locutionis*, &c. Dolet Seneca oppreſſam hoc ſtylo caſtitatem eloquẽtiæ; proindeque Fabianum laudat, Philoſophũ caſtè loquẽtem, non politè, Epiſt. 110.

Iſa. 33. n. 19.
Rationes dicendi obſcurant malus Orator.
Nulla in ſtylo obſcurando eſt ſapientia.

Electa

E'ecta (inquit) *verba ſunt, non captata; nec huius ſæculi more, contra naturam ſuam poſita, & inuerſa; oratio enim ſollicita Philoſophum non decet,* &c.

4\. Deo non placet hæc dicendi forma, ſed quæ plenè, ac planè exponat quidquid Magiſter ſenſerit. Ad Iſaiam Deus c. 8. n. 1. *Sume tibi librum grandem, & ſcribe ſtylo hominis,* &c. Quid hoc loco Deus velit, bene docet Hieronymus, ſcribendum ſcilicet, ac dicendum *ſtylo, quo homines loqui ſolent,* &c. Sed Lyra adhuc locum premit, & notat homines ab hominibus diſcretos non eſſe, vt ſciat Vates ſapientibus ſe, & inſipientibus debitorem. *Scribe* (inquit) *ſtylo hominis, ita vt quilibet homo, etiam parum literatus, legere poſſit, & intelligere,* &c. Nemo ſermonem comit accuratè, qui ſtylum non obſcurat; nemo ſtylum obſcurat, qui non loquatur putidè. Quare ſanũ ab hoc morbo Sacerdotem Moyſes voluit, cũ palliolo ad pectus appenſo inſcripſit: *Doctrinam, & veritatem,* &c. *Exod.* 28. *n.* 30. Hebraicè *Illuminationes, & perfectiones,* &c. Vbi notes licet, doctrinam veri cum luminibus coniunctam eſſe, ne quis rerum ſacrarum orator, cura dictionis poliendæ tenebras offundat auditoribus. *Quapropter Moyſes ſummum Pontificem claritate ornat, & veritate, volens perſpicuam, ac veracem eſſe boni viri orationem,* &c. ait Philo *ad lib. Quis hæres.* Non quærit Moyſes in ſacro morum magiſtro dicendi lumina, vt placeat; ſed vt exponat liquidò, quidquid animo concipit. Nemo igitur ferat tenebriones huiuſce tempeſtatis, quibus affectata obſcuritas dicendi, ars eſt, laus eſt, maieſtas eſt. Schola hæc eſt recurioris polituræ, quam à bono viro abigit rectè Seneca. *Non enim eſt ornamentum virile, concinnitas,* &c. *Epiſt.* 115. Sed & Meſſala haſce dicendi ineptias à Romano foro longè trudit; odit ille Mecænatis calamiſtros, Gallioniſque tinnitus in loquendo. *Neque enim oratorius iſte, imò ne virilis quidem cultus eſt,* &c. Apud Tacitum *Dial. de Orat.* Cur non abigas à ſacra Dei ſchola hoſce homines, amantes orationis ad faſtidium nitidæ?

Iſa. 8. n. 1.

Dicas liquidò veri Magiſter.

Exod. 28. n. 30.

Fucus in dicendo refutat ſanus Orator.

Secunda Pars.

5\. SEd parte alia videas multos magnóſque homines, vita ſanctos, & ſtylo notos, qui plebem humilẽ, Senatúmque nobilem politè docuere: neque enim Chriſti ſchola ſordes amat loquendi, bruámque literatum peritiã. Laudo è Græca ſchola Baſiliũ, Nazianzenum, Chryſoſtomum, viróſque alios; è Latino Senatu Cyprianũ, Ambroſium, Hieronymũ, hominéſque alios, qui de ſtylo comendo laborarunt, nec orationem amarũt ex horrido compoſitam, qua Orator lapides, non roſas loquitur, & ruſticè rũ verba expuit, faſtidiũ ingerit audientibus. Oratorem igitur volo, qui ex artis ſcito ſermonem conſtruit, virum ſcilicet amantem dictionis ornatæ, ſed cultu virili. *Verba* (ait Seneca) *non ieiuna, & arida eſſe volo, quæ de rebus tam magnis dicũtur, neque enim Philoſophia renunciat ingenio,* &c. *Epiſt.* 73. Oniam Iudas laudat Sacerdotũ maximum 2. Machab. c. 15. n. 12. *& virum bonum, & eloquio decorum,* &c. Quæ quidem boni Oratoris laus eſt, vt cum morũ cultu iungat dicendi nitorẽ. Tantus verbis nitor inerat, tantus vigor, cum Pontifex diceret ad populũ, ſenarúmque Iudæorũ, vt de Onia rectè diceres, quod Iacobus de Nephthali, *Ceruus ſcilicet emiſſus, & dans eloquia pulchritudinis,* &c. *Gen.* 49. n. 21. Quo enim curſu nõ eſt ceruus terit, eo & loquendi impetu orationem magiſter habet: nec in loquendo tardus eſt, ſed facilè dicit, & ornatè. Quamuis ego ceruũ eũ ſum ad copiam dicendi referam; nam pulchra eſt oratio, quæ fluit leniter; ſed vox in loco Hebræa שפר *Seapher* & *pulchrum* ſonat, & *tubam*: quod notat Oleaſtrius: vnde שופר *Seophar tuba* eſt, *Exod.* c. 19. *n.* 16. Itaque *Nephthali dans eloquia pulchritudinis,* &c. *commendatur a verborum venuſtate, & ornatu,* &c. ait Oleaſtrius; ſed ornatũ laudat virilem, à tuba ſcilicet, nõ à lyra.

Verba ieiuna non veniam. Dictum ornatum virile

2. Mach. 15. n. 12.

Veloſ. in Iudith.

Gen. 49. n. 22.

Exod. 19. n. 16.

Tuba, non lyra perſonat bonus Orator.

6\. Si premas, lenta manu, ſacros libros, ſuccurrant facilè viri magni, qui rerum imagines altè conceptas, nitore quæſito dicendi, explicauerint. Adeſt Hebræus Pontifex ſuis cum tintinnabulis, maliſque punicis, quæ ab extrema tunica ordinatim pendẽt. *Ita vt tintinnabulum ſit aureum, & malum punicum,* &c. quod patet ex 28 *Exod. n.* 34. Expreſſa erepitaculis Magiſtri vox eſt; adũbratus malis punicis ornatus dicẽdi: vnde viri ſcientes, *Mercurio conſecrarunt fructum mali punici, propter interpoſitionem,* &c. quod a Græcis hauſit Clemens Alex. *lib. Strom* 6. *c.* 7. Nã grana ſuis tecta, diſtinctaque tunicis ſermonem exprimunt contextum, apta membrorũ diſpoſitione. Pontifex igitur, dũ copioſè dicit, & ornatè, tintinnabulis interſerit mala punica, & voces adornat floſculis, ſcilicet ad auditoriũ conciliandum. *Ideo totum ſe vocalem ſummus Pontifex debet exhibere, & verbi virtute, quaſi floſculis allicere auditores,* &c. Hæc Arnoldus *ad tract. de ſept. verb.* Non damnat Magiſter Deus ornatum dicendi, ſed orationem cum infamia nitidam: cultum in loquendo ſanum, ac virilem amat, probat, vrget.

Exod. 28. n. 34.

Ornatè dicat Pontifex.

7\. Quod pulchrè in loquendo repetas, de ſchola eſt rhetorica, ac de ornatu oratorio: occurrit hæc dicendi forma ſacris literis. Sic Hebræus malè in Roboamum affectus 2. Rég. 12. n. 16. *Quæ nobis pars in Dauid? aut quæ hæreditas in filio Iſai?* &c. Sic Dauid, cùm Hebræũ exprimit altè gaudentem, Pſal. 113. *Mare vidit, & fugit,* &c. n. 3. & iterũ n. 5. *Quid eſt tibi mare, quod fugiſti?* &c. Color eſt dicendi rhetoricus, ait Abulenſis q. 54. in Num. *Replicatur, ad modum carminis, & ad quendam decorem rhetoricum,* &c. Sed prior in tropo colendo Moyſes eſt. Num. c. 14. n. 14. *Nubes* (inquit) *tua protegat eos, & columna nubis præcedat eos,* &c. Quod iam Moyſes petierat, iterũ Moyſes repetit, nitore ſcilicet oratorio. *Ita & hic bis ponitur de nube, & colũna ad ornatũ,* &c.

2. Reg. 12. n. 16.

Pſ. 113. n. 3. 5.

Color eſt dicendi rhetoricus in ſacro textu.

Num. 14. n. 14.

8\. Quid ſi Ieremias orationem emollit in cantionem alphabeticam? Threnos adornat Vates cultu poëtico, & muſa pulchrè nitida, ad auditorium piè mouendum: quod obſeruat Paſchaſius *lib.* 3. *in Thren.* Fluit carmen ſerie alphabetica, *ſcilicet, vt & faſtidium legentibus detergeret, & animos inter lachrymas recrearet pij operis exercitium,* &c. Tantum abeſt, vt dicat ru-

Nitor eſt loquendi in ſacris literis ad perſuadendum.

 ſticè

ſtic Magiſter motum optimus, qui ab arte poëtica leporem quærit dicendi. Nónne id, Deo duce, Dauid fecit, cùm ſenſa animi verſibus inſeruit,& cantionibus? certè vt auditores alliceret; quod Rupertus notat in prologo ad Pſalm. cap. 3. *vt verba meretricis pedibus currendo,& tinnulo Pſalterij chor. a pulſando, ſenſim per aures ad animum peruenirent, ſi éuque ſpem, ac charitatem dulciter insererent,* &c. ſic Pythagoras carminibus præcepta quædam occultiùs tradidit; quod monet Seneca *Epiſt.* 94. ſic & Cleantes ſua verſibus commendauit, ſic & Terpander leges verſibus conſcripſit; quod tradit Clemens Alexand. *lib. ſtrom.* 1. *cap.* 7. ſcilicet pondus ineſt verbis ad alliciendum, ad perſuadendum, ſi arte poëtica adſtringantur appoſitè: quod habet Seneca *loco cit.* & rem exemplo firmat *Epiſt.* 108 ſonat tuba latè, ſpiritu in arctum collecto; *ſic & ſenſus noſtros efficit clariores carminis arcta neceſſitas,* &c. Proindeque & fortiùs vrget, & blanditiis allicit Orator, qui ornatè loquitur.

Muſica ad perſuadendum nata.

9. Fuit ad ornatum oratorium apparatus in dicendo parabulicus, Syris maximè tritus, & ad aulam natus: quod benè conſtat ex *Iud.* 9. *num.* 8 ex 2. *Reg. cap.* 14. *num.* 5 & 13. ex 4 *Reg. cap.* 14. *num* 9. ex *Iſa. cap.* 5 *num.* 4. Hoc dicendi vſo Magiſter hominum Deus verſare auditorium voluit, & conciliare. *Et ſine parabolis non loquebatur,* &c. *Matth. cap.* 13. *num.* 34. quo id conſilio, inuenit Chryſoſtomus Hom. 33. in Ioannem, *vt iucundior eſſet narratio, & diutius animo immoraretur,* &c. captato ſcilicet auditorio politè, cùm & vocem intenderet leniter, & ſermonem molliret viriliter. Oratorius eſt concentus iſte, ornatus iſte, apparatus iſte, licèt extractus è penu alieno.

Dicat ornatè qui perſuadere velit.

10. Diſputatum aliquando eſt inter bonos, magnóſque viros, deceret ne, vt oratores rerũ ſacrarum miſcerent ſacra profanis, & ſermonem rerum diuinarum humana condirent literatura, ad nitorem orationis? obiectum Hieronymo id eſt. Suam tamen cauſam tuetur Doctor Maximus *Epiſt.* 84. *ad Rom. Orat.* docétque Apoſtolum de ſale comico verſum excepiſſe, quo morderet ſcholã Corinthiam. *Corrumpunt bonos mores colloquia mala,* &c. 1. *ad Corinth. cap.* 15. *num.* 33. Vnde Hieronymus vires ſumit, ad calumniam refutandam. *Ad Corinthios* (ait) *qui & ipſi Attica erant facundia expoliti, de Menandri comœdia verſum ſumpſit,* &c. Hæc ille *in comment. ad Tit.* Abuſus verſu comico Paulus eſt, abuſus & heroico hemiſtichio, *apud Titum cap.* 1. *num.* 12. & in Athenienſi aula diſputans Aratum laudat teſtem, ad ſermonem ſcilicet comendum, Act. 17 num. 28. *Quid ergo mirum, ſi ego ſapientiam ſæcularem, propter eloquij venuſtatem, & membrorum pulchritudinem, de ancilla, & captiua Iſraelitidem facere cupio?* &c. ſic Hieronymus *Epiſt.* 84. Nec pudor Hieronymo eſt, ſi nec Paulum pudet, ſermonem elaborare cultu [illegible] & ſatis id laudat Clemens Alexand. [illegible] cap. 6. Agit enim Paulus ornatè; *Nec erub[illegible], & ad ædificationem, & ad aliorum [illegible] curam differens, Græcis vti poematibus,* &c. Addo Moyſen hoc conſilio carmen [illegible] pliſſe Moabiticum, de quo ad Num. cap. 21. num. 27. *Idcirco dicitur in prouerbio: Venite in Heſebon,* &c. & carmen eſt, quod Amorrhæus Moabita victo cecinit, & quo ridet fortunam Moabiticam: ſic Lyra, Hugo. addit Abulenſis quæſt. 26. carmen à Moyſe exſcriptum ad probationem iuris Iudaici. Illud ego, muſam Moabiticam ſacro libro inſertam eſſe, ad ornatum hiſtoriæ.

1. Cor. 15. [illegible] ora[illegible] Attico [illegible] profanã [illegible] Act. 17. n. 28.

11. Ab vtroque Orator optimus rerum diuinarum, à tuba ſcilicet, & lyra, cùm tubam ſumit, homines trahit grauiter; cum lyram capit, auditores ducit leniter. Quid igitur mirum, ſi Dauid Deum ſcitè laudandum monet, *in ſono tubæ, in Pſalterio, & cithara,* &c. *Pſalm.* 150. n. 3. Nec bonus veri Magiſter ita inflat tubam, qua terret animos, vt carmen lyra non formet, quo aures afficiat. Laudo tubas in Angelis ad terrendum, *Apoc.* 8. *num.* 2. nec minus commodo lyras in ſenibus ad canendum, Apoc. 6. num. 9. *& cantabant canticum nouum,* &c. quod ad Chriſti ſcholam pertinet, communi placito. Atque vt tandem rem conficiam, decet Oratorem rerum ſacrarum politè loqui: non tamen orationem ita poliat, vt molles è ſcena ducat floſculos. *Multum enim opera impendi verbis non oportet,* &c. ait Seneca *Epiſt.* 73. ſcilicet, quibus Orator ſermonem frangat. Dicat ornatè, ſed cultu virili: & hæc Deo mens, vt ſineret ſacros libros ſtare modis loquendi tropicis, nimirum *in ore gladij.*

Pſ. 150. n. 3. Ap. 8. n. 2. & 6. n. 9. *Canendum, ac tonandum in ſacro auditorio.*

12. Nunc ſtylum conuerto ad explicandam pœnitentiam ſcelerum, quam ex belli offenſionibus concepere Bethulienſes: neque enim hoſtem mordent, ſed Deum timẽt; & fatentur ſe peccaſſe, Deúmque iuſtè commotum hoſtibus acceſſiſſe belli ducem. *Qui vlciſcitur nos ſecundùm peccata noſtra,* &c. Id verò eſt iuſta, & ad iuſtitiæ moram inducta Nemeſi. quæ quidem ſana, & pia eſt de rebus aduerſis æſtimatio: vbi peccans non ignorat, quid virga impacta Deus velit, ſcilicet

Parænet. XXVII.

Conſcientiam, pænitentiámque ſcelerum aduerſis vrgeri.

1. FOrtunam Deus aduerſam inducit, vt homines peccati conſcientia pœnitentiam concipiant. Ab Adamo diſcas id in vſu eſſe Dei conſilium. Peccat Adamus grauiter, lege fracta; aduolat è veſtigio Deus iudex, & nullum non mouet lapidem, vt metum Adamo incutiat, illud iterans: *Adam, Adam?* &c. *Gen.* 3. *num.* 9. quæ quidem occaſio fugiendi: *& cùm audiſſem vocem Domini, Hebraicè iudicis, deambulantis, abſcondit ſe Adam,* &c. *num.* 8. Puto ego Adamum ſono triſti euocatum à Deo; hortuli ſolùm ſono, quaſi tonitroo, concuſſum, hominémque metu graui perditum eſſe; tantuſque metus eſt, vt Deum Adamus alloquatur, ſine honoris præfatione; quod notat Lippomanus: Ius erat, vt diceret, *Vocem tuam Domine audiui, & timui,* &c. n. 10. *ſed attonitus voce Domini corripientis, & conſcientia confuſus, vocem* (inquit) *tuam,* &c. Vultu igitur ad ſeueritatem adducto, & voce ad terrorem compoſita, Deus Iudex tonat, *Adam, Adam!* &c. *Verba increpantis ſunt, & cogentis ad confeſſionem,* &c. ait Laudunenſis. Eo enim conſilio

Gen. 3. n. 9. *Terret maximè Deus iudex.*

Vrget ad ſcelerum expiationem Dei metus.

lio iudex Adamum vocat, vrget, terret, vt tactus metu reus peccatum agnoſcat, & confeſſionem peragat. In caſſum fortuna graſſaretur, ſi ex aduerſis homines non elicerent conſcientiam, pœnitentiámque ſcelerum.

2. Laudo Ioſephum, qui Magiſtro Deo fratres angit, vrgetque ad cognitionem, & confeſſionem ſceleris. Vnde vox hæc hominum Gen. 42. num. 21. *Meritò hæc patimur; quia peccauimus in fratrem noſtrum*, &c. Miror ego, quo Ioſephus modo fratres agitauerit: nunc enim loquitur vultu ad ſeueritatem adducto, *& quaſi ad alienos durè loquebatur*, &c. num. 7. nunc arguit, vt homines dolis ſuendis artifices: *exploratores eſtis*, &c. *num.* 9. Minatur ſordes carceris, vt exploret, verane dixerint, num. 16. *Vos autem eritis in vinculis*, &c. Quo hæc tantæ molis, & artis ſcena eſt? niſi vt fratres pœnam è culpa natam eſſe diſcant, & dicant, *Meritò hæc patimur*, &c. Iuſtam Dei cenſuram ſuo probant calculo, quod peccatores faciunt triſti fato prudentiores. Cùm enim fratres aliena infelicitate felices agerēt, nulla erat peccati cōſcientia, nulla pœnitētia; cùm vexantur morſu calamitatis, & erratum agnoſcunt, & fatentur pudore ingenuo: quò Ioſephus tendebat. *Iuſta namque, & idonea ſeueritatis fuit, quòd peccatores tandiu flagellat, & corripit, verborum ſtimulis, clauíſque acutis configit, donec peccatum ſuum agnoſcant, & dicant: Meritò hæc patimur, quia peccauimus*, &c. ſic Rupertus *lib.* 9. *cap.* 3. Fortuna igitur aduerſa hiſce hominibus peperit, conſcientiam, pœnitentiamque ſcelerum.

Gen 42. n. 21.

Ad peccati confeſſionem adigit calamitas.

3. Nónne Lamechus metu affectus calamitatis erratum exponit ſuum, vxoribus euocatis? Gen. 4. num. 23. *Dixit uxoribus ſuis*, &c. Quid verò prodixit tactus conſcientia peccati: *Occidi* (inquit) *virum*, &c. ſed extorſit confeſſionem peccati metus ingens è cruciatu alieno. *Septuplum vltio dabitur de Cain, de Lamech autem ſeptuagies ſepties*, &c. *num.* 24. Metuens virgarum verbera, quòd peccauit, non tegit animo, ſed explicat liquidò, cùm trahit Nemeſis imminens; ſciebat quo affectus malo Cainus fuerat, cùm peccatum non modò tegeret, ſed negaret: proindeque peccatum exponit ſuum, metu iudicis. *Quem* (inquit) *timens feſtino, & anhelo, vt vobis planum faciam, quid a me ſit actum*, &c. ſic Chryſoſtom. *Hom.* 20. *in Gen.* Cur non dicat Prodigus, Luc. 15. num. 18. *Peccaui in cœlum, & coram te*, &c. ſi aduerſis frangitur, ſi premitur inopia, ſi vilem ſeruit ſeruitutem, ſubulcus omnino ſordidus? Exprimit textus, quid prodigus ſecum reputauerat, vt erratum ſuum agnoſceret, facti pœnitens. *In ſe reuerſus dixit: Ego hic fame pereo*, &c. *num.* 17. Cùm patrem fugit impiè, erratum non recognoſcit, minus fatetur, cùm malè vexatur, & totis aduerſis trahitur, ad delicti confeſſionem vrgetur, vnde Theophylactus, ait, *Quando cogitat, in quantam venerit miſeriam; tunc redit ad ſe ipſum, conſiderans, & in pœnitentiam veniens ex ſua diuagatione*, &c. An vexatio iuuenculo intellectum dedit ad peccati morbum explicandum? aio.

Gen. 4. n. 23.

Diſcit peccator ex fortuna aliena.

Luc. 15. n. 18.

Ad peccati notitiam trahit fames.

4. Hoc dolore tactus *ait latro ad latronem*, &c. Luc. 23. num. 41. *Nos quidem iuſtè, nam digna factis recipimus*, &c. Et verè de malefactis pœnitens, quæ peccauerat, coram exponit. ſcilicet erat in cruce Dimas; clauis ſuffixus, & dolore affectus graui agnoſcit peccaſſe ſe grauiter, teſte ſcelerum conſcientia. *Vidiſti plenam confeſſionem? Vidiſti latronem in cruce ſua renuntiaſſe peccata?* &c. Hæc Chryſoſtomus *tom.* 3. *ad ſer. de Cruce, & latr.* Philoſophiam Dimas confeſſionis veram ex cruce hauſit, factus pœna ſapientior. Fit igitur, & fit plerumque, vt qui dolet, aduerſis tactus, peccati recordatione prematur, adigatúrque ad facti pœnitentiam: quo Deus vrget, cum fortunam inducit malam.

Luc. 23. n. 41

Et furem mala in cruce furti ſordes agnoſcunt.

Si quis tamen peccat, & aduerſis affectus peccatum non recognoſcit, non fatetur, Deum in ſe Iudicem, vindicémque prouocat. Homines in cœnam Princeps euocat, aduolant pauperes, in quibus ille qui veſtem non ſumit, panno exuto: fortaſſe, ne vnus de cibis caperet, mora adurandi ſeſe ad menſam nuptialem. *Intrauit autem Rex*, &c. *Matth.* 22. *n.* 11. & cùm hominem malè pannoſum terreret vultu graui, licèt mulceret leui ſermone, *Amice* (ait) *quomodo huc intraſti?* &c. Totus ea voce cohorruit miſellus homo; imò, quod addit textus, *Obmutuit*, &c. *num.* 12. Vrgebat conuiuam Princeps vultu ad ſeueritatem contracto, vt peccati pœnitens veniam poſceret, cùm tamen obmuteſcit, & quaſi obbruteſcit, nec confeſſione aperit animum; *Tunc dixit Rex miniſtris: Ligatis manibus, & pedibus eius*, &c. *num.* 13. Iuſtè punitur, qui in metu graui, nec peccatum agnoſcit, nec peccati veniam poſtulat; ſed quaſi piſcis obmuteſcit, obbruteſcit. Cùm Deus malè premit hominem peccati conſcium, eò tendit, vt confeſſionem eliciat: qui tacet, culpam auget, pœnam intendit. 5.

Matth. 22. n. 11. 12. 13.

Terret Deus Iudex, vt confeſſionem ſcelerum ab hominibus eliciat.

Opponis, Achamum à Duce Hebræo inuitatum: *Da gloriam Deo, & confitere*, &c. *Ioſue cap.* 7. *num.* 19. ingenuè dixiſſe, quid peccaſſet, num. 20. *Verè ego peccaui Domino*, &c. Et tamen Dei iram facti pœnitentia mitigatam non eſſe, lego enim Achamum ſaxis petitum, flammíſque abſumptum periiſſe *num.* 25. Vrget quidem ſtimulus; ſed vellit Rupertus facilè, docétque Achamum iuſtè punitum venia caruiſſe. *Non tamen vllam mereri veniam debuit, quia videlicet confeſſio nimium tarda fuit. Ante enim turbatus Iſrael eſt quàm ille reatum agnoſceret; & ante ſors Deo auctore perdidit perſonam, quàm ipſe culpam*, &c. *lib. in Ioſue, cap.* 21. Si Achamus furtum explicaret ſuum, cùm explicatum à Ioſue Dei ſcitum eſt de furto admiſſo, num. 13. *Hæc dicit Dominus Deus: Anathema in medio tui eſt*, &c. Fortaſſe iudex aut reum abſolueret, aut de pœna detraheret: obmuteſcit, furtúmque tegit, quo vſque tandem reus à Deo peragitur. Deum non flectit vi expreſſa confeſſio ſcelerum; ſed peracta boni reſpectu, Deique affectu optimo. 6.

Ioſue 7. n. 19.

Veniam extorta confeſſio non impetrat.

Peccaui etiam nunc, &c. ait Pharao aduerſis tactus, *Exod. cap.* 9. *num* 27. nec tamen Deo placet; cùm id egerit per metum cœlo tonante coontractum; quod patet ex precibus ad Moyſen factis, num. 28. *Orate Dominum vt deſinant tonitrua Dei*, &c. Vnde Pharao, metu excuſſo, redit ad ingenium. *Videns* 7.

Exod. 9. num. 27.

enim Pharao, quòd ceſſaſſet pluuia, & grando, & tonitrua, auxit peccatum, &c. *n.* 34 Non prodeſt vox hæc, *peccaui*, quam nulla conſequitur peccati deteſtatio. Inuehitur in Regem Deus, malis vrget modis, angit locuſtis in agros immiſſis, pulſatus ea fortuna Princeps clamat
Ex. 10. n. 16. iterum: *Peccaui in Dominum*, &c. *cap.* 15 *n.* 16. Nec tamen veniam a Deo aſſequitur malè in homines animatus homo, cùm ſua perſtet in hæreſi, *num* 20. Fatetur quidem Pharao ſe peccaſſe; nec grata Deo confeſſio eſt: mirum id, niſi Rupertus adderet lib. 1. in Exod cap. 38.
Non prodeſt affectata ſcelerum confeſſio. *Hec, & illud velut deditiitius dixit; ſed vbi data eſt requies, velut refuga, indurauit cor ſuum: non ergo ſatis eſt dixiſſe, Peccaui, nec prodeſt confeſſio non commixta fidei*, &c. Fidem lædit quodammodo, qui aduerſis tactus ſua Deo peccata narrat, vt fortunam malam trudat; neque enim via, qua lædit, facilem ſibi Deum reddit.

8. *Peccaui*, ait Saul, cùm argueretur à Samue-
1. Reg. 15. n. 24. le *ad* 1. *Reg. cap.* 15. *n.* 24. Sed ingrata Deo eſt confeſſio; quod probat Samuelis vox acerba num. 26 *Non reuertar tecum, quia proiecisti ſermonem Domini, & proiecit te Dominus*, &c. Et quamuis Saul ſua iterum errata detexerit, num. 30 *Peccaui*, &c. adhuc Deum non flectit: qui ad Samuelem, *Vſquequò* (inquit) *tu luges*
1. Reg. 16. n. 1. *Saul, cùm ego proiecerim eum?* &c. *cap.* 16. *n.* 1. Demirantur viri magni cur Deus in Saulem iratus non acceperit confeſſionem ſcelerum, cùm Dauid eadem loquendi formula Deum
2. Reg. 12. n. 13. placauerit? *Peccaui Domino*, &c. ait Dauid 2. *Reg.* 12. *num.* 13. nec Deus in peccato condonando cunctator eſt. *Dixitque Nathan: Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum*, &c. Vtrumque Regem trahit metus ingens ad conſcientiam, pœnitentiámque ſcelerum. Cùm enim Dauid à Nathano acciperet, *Hac dicit Dominus: Ecce ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua*, &c. *num.* 11. prorumpit Rex in voces triſtes: *Peccaui Domino*, &c. Cùm verò Saul audiret, Samuele tonante: *Pro eo quòd abiecisti ſermonem Domini, abiecit te Dominus*, &c. *num.* 23. tunc Princeps fatetur erraſſe ſe grauiter: *Peccaui*, (inquit.) Nec ſatis Deo facit ea ſcelerum confeſſione. Si quis lentè expenderit, quot errata Saul erratis narrandis inſeruerit, Saulem damnabit facilè. Hic enim ille eſt, qui à Samuele refutatus: *Quare non audisti vocem Domini*, &c. *num.* 19. Ceruice altè
Caret venia, qui ſuum tuetur peccatum. erecta opponit num. 20. *Imò audiui vocem Domini*, &c. Proindè inepta eſt confeſſio, quæ peccatum eleuat, excuſatione addita. *Hoc enim iniquiſſimum eſt, cùm poſt effectum operis, additur & peccati defenſio: & hic nullus veniæ locus eſt*, &c. quod Rupertus docet *lib.* 1. *in lib. Reg. cap.* 20 Caietanus putat confeſſionem à Saule editam malè ceſſiſſe, vtpote quæ proficiſceretur ab affectu humanæ gloriolæ. Addit enim Saul: *Peccaui; ſed nunc honora me coram ſenioribus populi mei*, &c. Mala in loco precatio eſt, Caietano teſte. *Hanc* (ait) *confeſſionem non proficiſci ex agnitione integra peccati, coram Domino, teſtatur adiuncta petitio*, &c. Sed
Veniam peccator non impetrat, qui honorem quærit peracta confeſſione. mentem loci Caietanus Ruperto debet *ad lib.* 4. *de Vict. cap.* 16. vbi verſat vtrumque locum, & expendit, quæ Dauid egerit, quæ Saol addiderit; ac tandem vtriuſque Regis fortunam probat variam. *Quia, dicendo, peccaui, alter gloriam ſuam, alter Dei gloriam quæſiuit*, &c. Deum non propitiat, qui ſe peccaſſe fatetur, & confeſſionem polluit honoris amore: *ſed nunc honora me*, &c. Satis enim oſtendit vanam eſſe pœnitentiam ſcelerum. *Porrò huiuſmodi intentionis confeſſione ſe ipſum vinci non patitur omnipotens ſermo Domini*, &c. Rupertus iterum. Mente longè alia Bethulienſes Deum ſua honorant pœnitentia: *qui vlciſcitur nos, ſecundum peccata noſtra*, &c. Sed ex hoc textu adhuc eruo, Deum rebus in aduerſis ſpectandum eſſe, ne quis hoſtem oderit, qui Deum ſequitur Ducem; proindéque norit homo humana tactus manu,

PARÆNET. XXVIII.

Hoſtes hominum homines Dei lictores eſſe.

FAcit ad mores bene colendos, ad ſalutem 1.
animi cauendum, ad fidem Chriſto ſeruandam; vt norint peccantes homines, quæ ingruunt humanæ vitæ peſtes, à Deo inferri vltore ſcelerum, cùm morbus angit, fames graſſatur, hoſtis vrget. Quare multis Deus agit, ne Balaamus diras in Hebræum effudiſſe preces credatur. Num. 22. n. 12. *Noli* (inquit) Num. 22. n. 12. & ca. 3.
ire, neque maledicas populo, &c. Et cùm Magus auro captus Deum vrgeret, vt finere Moabitis ſatis ſe facere; permittit Deus, ſub hac tamen lege, n. 20. *Ita dumtaxat, vt quod tibi præcepero, facias*, &c. Pergit ergo Balaamus, permutat loca, aras conſtruit, Deum conſulit, vt maledictis Hebræum feriat, non impetrat: quod patet ex *cap.* 23. Libet rogare, cur Deus adeò cautus fuerit in Mago continendo? Maledicta Magus iaciat, & malis id auibus perficiat: quid Hebræo nocebit, ſi Deus nolit? An Deo poteſtas non eſt maledictionis auertendæ, ſi malè Balaamus dicat, quid ab vno Deus maledicto metuit? Illud fortaſſe metuit, ne ſi Magus ſuo defungatur officio, quæ à Deo mittuntur peſtes, a Mago veniſſe Hebræus putet, & pœnam à culpa natam eſſe nolit. Quæ quidem exiſtimatio grauior morum peſtis eſſet. Magum igitur Deus à maledictis iaciendis auertit. *Ne a Deo caſtigati exiſtimarent ſe per Vatis execrationem incidiſſe in calamitates, non ſinit Vatem vti execratione*, &c. ſic Anaſt. Nicæn. *quæſt.* 32. Sciant, qui peccant, homines, & morbis, aliiſque premuntur vitæ malis, ſe a Deo vltore tactos eſſe, vt concipiant animo pœnitentiam ſcelerum.

Hæc Deo cura, cùm Samuelem è ſomno 2.
excitat, vt ad Sacerdotem puer abeat, quaſi vocatus à Magiſtro *in* 1. *Reg. cap.* 3. tota rerum 1 Reg. 3. n. 4.
ſcena eſt. *& vocauit Dominus Samuel*, &c. *n.* 4. *& cucurrit ad Heli*, &c. *num.* 5. Tertiò id factum, quo Sacerdos nuſſet puerum à Deo euocatum eſſe. Vnde puerum monet Pontifex, vt vocatus dicat: *Loquere Domine*, &c. *n.* 9. ſcenam eo conſilio Deus conſtruxerat, *vt cùm* *Deum attendat, qui puniatur, vt mores corrigat.*
Heli crederet Deum eſſe, qui vocabat Samuelem, illeautem renuntiaret, quæ dicta ſunt à Deo, non eſſet ſuſpectus, ac ſi finxiſſet, &c. victus ſomno, an Theodoret. *quæſt* 9. langueret enim Pontifex in cauendo, ſi quæ Deus minabatur, puerum ſomno deluſum renuntiaſſe putaret. Et quamuis mala ingruerent, hæc non à Deo

procu

procurata, ſed ab hominibus illata crederet, proindeque nullum de ſuis extatis dolorem conciperet. Vidit Chaldæos inter patinas manum Dei Iudicis. Apparet enim Chaldæa in aula, *quaſi manus hominis ſcribentis*, &c.

Dan. 5. n. 6. *Dan. cap. 5 num.* 6. Turbatur metu graui Princeps, euentúque ſubito, quaſi duro agitur aculeo; nec eſſe erat, vt ſciret reus multorum ſcelerum, vnde ſæua adeò fortuna veniret, à Deo ſcilicet Regum Rege, & vltore. Quod notat Peluſiota lib. 4. Epiſt. 161. *Sic illic Dei manus viſa eſt, vt illud oſtenderetur omnium Regem calculum aduerſus Tyrannum efferre, ſententiámque ſubſcribere*, &c. Si Chaldæus non admoneretur de ſuo, triſtíque fato, prioſquam hoſtis in aulam irrumperet, fortunam in bello variam dominari putaret, non à Deo commotam eſſe in vltionem ſcelerum. Quare pœnam iuſtè decretam ſcripto renuntiat, vt inde, ſi vellet, ſcelerum pœnitens occaſionem premeret ſalutis parandæ, & fortaſſe calamitatis declinandæ. Timet Chaldæus, ſed à metu ſalutem non petat animi, qua in re ſcientior Philiſthæus.

Salutem peccator, veniámque paras qui ſe à Deo punitum nouit.

3\. Scire cupit, an peſtis, qua premitur, à Dei arca veniat; arcam de loco in locum euehi, 1. Reg. 5. n. 8. quod monet Senatus 1. Reg. cap. 5. num. 8. *Circumducatur arca Dei*, &c. Deus verò, vt peſtem à ſe immiſſam eſſe doceret, quo arca ferebatur, eo morbi vim inferri voluit: & conſtat ex num. 10. *Illis ſcilicet circumducentibus eam, fiebat manus Domini*, &c. Dubitant adhuc Principes, & vt ſoluant dubium, à vaccis 1. Reg. 6. n. 9. capiant augurium; quod habes *cap. 6. n. 9.* Nec Deus optatis negat exitum; ſed facto confirmat augurium *num.* 12. Cur id à Deo factum, docet Chryſoſtomus Homil. 6. in Matth. *Ad maiorem* (inquit) *Dei gloriam pertinebat, vt virtus eius, etiam inimicorum teſtimonio panderetur, & ipſi quoque Gentilitatis Magiſtri conſonam ferrent de veri Dei poteſtate ſententiam*, &c. Addo ego firmatum à Deo augurium cauſa veritatis dignoſcendæ, vt cùm Senatores ſcirent peſtem à Deo illatam eſſe, facilè traherentur ad conſcientiam, pœnitentiámque ſcelerum. Hac rerum notitia Betbulienſes Deum timent ſcelerum vindicem; & quod ab Aſſyrio mouetur, bellum à Deo procuratum fatentur. *Qui vlciſcitur nos, ſecundùm peccata noſtra*, &c. Nec Holophernem mordent, à quo premuntur; ſed Deum ſcelerum vltorem ſua honorant patientia. Neque enim homines malam fortunam ægrè ferunt, ſi vnum in aduerſis Deum inſpiciunt, ac proinde iram premunt, ne quos Deus hoſtes inducit, & lictores, odio perſequantur.

Luculentum ab hoſtis eſt boni teſtimonium.

4\. Monet Dauid, quid facto opus eſt, cùm hoſtes vrgent, acie diſpoſita, ad Pſalm. 26. n. 14. Pſ. 26. n. 14. *Expecta Dominum, viriliter age, & ſuſtine Dominum*, &c. vbi Auguſtinus ſcitè notat multam à bono viro exigi patientiam. *Parum erat ſemel ſuſtinere Dominum, niſi repeteret*, &c. Quod ego noto, illud eſt, fieri mentionem de bello graui; *ſi conſurgat aduerſum me prælium*, &c. *num.* 3. de caſtris benè inſtructis: *ſi conſiſtant aduerſum me caſtra*, &c. de hoſte infeſto; *dum appropiant ſuper me nocentes*, &c. *num.* 2. Ac tandem aggeri Deum generosè ferendum, quaſi Ducem belli grauiſſimi. *Expecta Dominum, & viriliter age, & ſuſtine Dominum*, &c. *Non quidquid paſſi ab inimicis fuerimus, inimicis deputandum eſt, & non Domino Deo*, &c. ſic Auguſtinus *in Pſalm.* 29. Cum bonus quiſque malis vrgetur, Deum reſpicit, eóque reſpectu minus dolet, nec in hominem inuehitur, à quo premitur.

Non ſimplici patientia opus eſt.

Deo, non hominibus deputandum, quidquid patimur.

Quod monuerat Dauid, fecit; nec Semeium 5.
malè conuiciantem, ſed Deum benè flagellantem reſpexiſſe viſus eſt, cùm ſalutem fuga peteret 2. *Reg. cap.* 16. *num.* 10. Ad militem 2. Reg. 16. n. 10. de Semeio Dauid, *Dominus* (inquit) *præcepit ei, vt malediceret Dauid*, &c. & pœnas à Semeio improbo ſumi vetat; ac ſi dicat Dauid, ingerit Theodoretus quæſt. 35. *Eſt iſte Dei quidem lorum, & virga: non video lorum, ſed video Deum, qui me flagro cædit*, &c. Attilam cognomento Dei flagellum Lupus Antiſtes non ſpectat, ſed ſuo in flagello Deum veneratur. *Et quis* (inquit) *Dei flagello reſiſtat?* &c. Attilámque in vrbem admittit. quod habet, laudátque Baronius *Epit. anno Chriſti* 451. *num.* 6. ſana omnino mens, & vox eſt, qua Dauid, & Lupus hoſtes hominum homines Dei lictores, vindicéſque agnoſcunt. Addit Cyrillus *Catech.* 2. qua Dauid laudatur. *Sanit lingua maledica, & ille intendit, quid in occulto agat Deus*, &c. Hæc profectò Iobi patientia eſt, cùm ſpoliatur à Diabolo, & rebus, liberíſque perditis diſcruciatur, *Dominus* (inquit) *dedit, Dominus abſtulit*, &c. *cap.* 1. *num.* 21. & cùm iterum ea de re agit aduersùs vxorem cap. 2. n. 10. *Si bona ſuſcepimus de manu Domini, mala quare non ſuſcipiamus*, &c. Vtroque textu Iobus Deum probat ſuarum calamitatum auctorem eſſe: *quia non attendebat, quis percuteret, ſed quis permitteret*, &c. ſic Auguſtinus *in Pſalm.* 59. Quanuis alibi ſanctam Iobi ſuperbiam commendat, & narrat ab hac ſuperbia vocem: *Dominus dedit, Dominus abſtulit*, &c. *Vir enim ſanctus noluit iſtam gloriam Diabolo dare, vt aliquid potuiſſet tollere, quod Deus non permiſiſſet auferre*, &c. *ſerm.* 68. Piè admodum Iobus agit, ſanctaque ſuperbia, cùm Deum ſpectat mala preſſus fortuna: deinde tacet Diabolum, ſi nugari licet, ne videatur hoſtem odiſſe, quod Magiſter Deus vetat.

Fortiter patitur, qui Deum in aduerſis vltorē agnoſcit.

Iob. 1. n. 21. & 2. n. 10.

Qui Deum ſuarū calamitatum auctorem nouit, perſecutores non perſequitur.

Sentit Anaſtaſius Nicæn. iuſtum eſſe Dei- 6.
ſcitum, ad Matth. 5. num. 44. *Diligite inimicos* Matth. 5. n. 44. *veſtros*, &c. quo vrgemur, aut amare hoſtes, aut certè non odiſſe, nec vlciſci. *Quoniam propter peccata Deus eos in nos ſæpe excitat*, &c. ſic Anaſtaſ. *quæſt.* 8. *ad quæſt.* 93. Quis igitur affectus iniuria vicem rependat, ſi Deum agnoſcit facti Ducem. Hominem autem Dei lictorem, Deum timeat hominum iudicem, oportet. Quod feciſſe Ioſephum puto, cùm fratres metu perditos alloqueretur, Gen. 45. num. 8. Gen. 45. n. 8. & 37. n. 27. *Non veſtro conſilio, ſed Dei voluntate huc miſſus ſum*, &c. Si legas *cap.* 37. *num.* 27. nouetis facilè Ioſephum fraterna inuidia venditum, & rem patratam communi placito. Cùm enim Iudas ſcitè diſſereret, vt puer venundaretur, *acquieuerunt fratres ſermonibus illius*, &c. Quid ergo Ioſephus ſui venditionem, Dei, non fratrum conſilio peractum docet? Credo, ne fraternum animo odium aleret, cùm ſciret fratres Dei conſultis ſubſcripſiſſe: quod in Ioſepho Theodoretus laudat lib. 8. de Prouid.

Dei cauſam agit hoſtis hominum.

Accuſa

Deo tribuit, quidquid patitur bonus homo, ne erratum oleat alienum.

Accuſationem quidem omittis, excuſationem affert, &c. Qui Deum ſuarum calamitatum auctorem agnoſcit, quidquid faciant hoſtes, quaſi factum à Deo excuſat, non accuſat; imò grande ſibi ſolatium inde parat: & quod patitur, libenter patitur, non dolenter.

Ioan. 18. n. 11.

7. Petro Magiſter ait, cùm diſcipulus Magiſtrum ab iniuria tutum vellet, *Calicem, quem dedit mihi Pater*, &c. *Ioan. cap.* 18. *n.* 11. reſte Ruperto: *Pater, non Iudex; id eſt, amore, non ira; voluntate, non neceſſitate; gratia, non vindicta* &c. *lib.* 13. *in Ioann.* Rationes Chriſtus aggerit, vt gratam ſibi crucem, non grauem eſſe doceat, quam humeris ferret impoſitam, non à Pilato hominum peſſimo, ſed a Deo parentum optimo. Totus in hoc affectu Iacobus eſt, quandoquidem in virga hominum cenſoria Deum meditatur Iudicem humani generis, vt quæ Princeps agat, ad Deum Regum Principem referat. Ad haus lectulo Iacobus, & ſenio confectus, *adorauit Dominum* (ait Moyſes) *conuerſus ad lectuli caput*, &c. ſed Paulus *ad Hebr. c.* 11. *n.* 21. longe aliter, e Græco ſcilicet textu, *Adorauit faſtigium virgæ eius*, &c. Ac de Ioſephi ſceptro vox eſt. Variam induxit lectionem vox Hebræa ſine punctis quæ quidem & מטה *Mitta, lectus*, & מטה *Matte, virga eſt*. Virum a radice נטה *Natà, quod eſt reclinare*, &c. Quod Iacobus de virga ſenſit, illud eſt: Deum rebus in aduerſis ſpectandum, ſi quis mala bene ferre velit; virgam manu hominis iactari, ſed Dei conſilio dirigi, cùm iudex pulſat, Princeps quatit, hoſtis vrget; proindeque adorandum piè, quidquid fortuna aduerſa inuehit. Deo auctore; *Qui vlciſcitur nos ſecundùm peccata noſtra.*

A Deo volut a Parente, Chriſtus libenter, ac fortiter crucem tulit.

Hebr. 11. n. 21.
Geneſ. 47. n. 31.

Superandum ferendo eſt, quidquid Deo auctore patimur.

8. Laudant Bethulienſes Deum Iudicem, quippe qui peccantes homines, *imperio regit vnius æquo.* Vnde reſpondent iuſta peccatis ſupplicia. Id Bethulienſes vno claudunt verbo, cùm dicant, *ſecundùm peccata noſtra*, &c. ſcilicet pœnam ex æquo Deus metitur. De quo iuſtitiæ modo ait Moyſes *ad Leuit. c.* 25. *n.* 51. cùm ſeruum iuſta pecunia redemptum velit. *Secundum hos annos reddat pretium*, &c. Mitto reliqua; abundè enim Chriſti vox eſt, Matth c 26. n. 27. *Tunc reddet vnicuique ſecundùm opera eius*, &c. Hæc Magna Dei eſt iuſtitia, non quòd peccantibus reddat, niſi citra condignum, quas merentur pœnas, ſi Dei offenſa ſpectetur, ac trutinetur. quod habet ſchola Theologica, Magiſt. *in* 4. *diſt.* 46. D. Thom. *in* 1. *diſt.* 17. *q.* 3. & 1. *p. q.* 21. *art.* 4. *ad* 1. Suar. *tom.* 3. *de Grat. lib.* 12. *c.* 31. *n.* 12. & *in* 1. 2. *diſp.* 7. *de effectu peccati, ſect.* 3. Sed quòd iudex pœnam admetiri ira ſulcat, vt modus puniendi non vincat modum peccandi. Vnde colligas

Leuit. 25. n. 51.

Matth. 16. n. 27.
Iuſtè punit Deus iudex.

Parænet. XXIX.

Deum Iudicem ex iuſtitia modo colendum eſſe.

1. ÆQua eſt adeò libra diuinæ iuſtitiæ, vt nec reus de pœna, licèt punitus grauiter, queratur: imò, quæ iudex infert, mala reus modeſtè probet, certò ſciens trahi Deum, non Duci ad puniendum; quod notat Saluianus ad lib. 1. de Prouid. *Cogimus ad vlciſcendas ſcelerum noſtrorum immanitates, nolentem Deum*, &c. quæ boni Dei laus eſt, cùm ſit, Tertulliano Magiſtro, *Deus de ſuo bonus, de noſtro iuſtus*, &c. A reo enim eſt quòd punitur, à Deo, quòd iuſtè puniens, nec cœco ad puniendum feratur impetu, qui ſceptrum gerit oculatum. *Virgam vigilantem ego video*, &c. ait Ieremias 1. *cap.* 1. *num.* 1. Virga quidem eſt, qua Iudex pœnam admetitur, ne quid nimis. Id quod alia ex virga eruit Hieronymus *ad Ezech. cap.* 40. *n.* 3. vbi Vates de viro magno; *& funiculus in manu eius, & calamus menſuræ*, &c. Metiri Vates Ieroſolymam volebat, vt conſtaret, quid peccaſſet, & quas Deo pœnas ſoluiſſet: *& menſus eſt veſtibulum*, &c. *num.* 9. Nec res vlla eſt, quam non metiretur vir ille ducto calamo; patétque ex c. 41. 42. *Per qua latenter oſtenditur cuncta rationis plena eſſe, atque menſura*, &c. apponit Hieronymus *ad cap.* 41. quod interpretor, ſiue pœnam Iudex inferat, ſiue offerat veniam. Sed quid agat aliud, qui virgam gerit oculatam? *Vigilat virga cuncta peccata populi conſiderans, vt percutiat, & corripiat*, &c. Non punit, ſine modo, qui decernit punitiones ea modo iuſtitiæ: imò expendit qua pœna culpa quæque premenda eſt, ne ſerpat. Hac lege virgam iudex capit, non vt frangat in reo pulſando.

Inuitus quodam modo punit Deus.

Ierem. 1. n. 1.

Ezech. 40. n. 3.

Cùm punit Deus, menſuram ex virga facit Iudex oculatus.

Iuſtus omnino Princeps, qui ſuoiculis, numeris, ac bilancibus penſitat ſupplicia, & peccatis exæquat. De funiculo ac bilance conſtans eſt Dei comminatio, 4. Reg. 21. num. 13. *Extendam ſuper Ieruſalem funiculum Samariæ, & pondus Achab*, &c. & verò, quæ Achabo Samaritiſque mala admenſus eſt Iudex, funiculo ſcilicet ac bilance, hæc Ieroſolymis intuliſſe viſus eſt. Quantus Dei minis iuſtitiæ nitor ineſt! De menſura meminit, & ſtatera, vt doceat pœnas culpis reſpondere. *Neque enim menſura caret diuina vindicta: ſicut Saluator loquitur*, Matth. 7. num. 2. *In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis*, &c. Ita Chryſoſtomus *in Pſ.* 95. Quæ Deus Iudæo minatus eſt, feciſſe Iudicem monet Ieremias Thren. c. 2. n. 8. *Cogitauit Dominus diſſipare murum*, &c. Hæc Deo mens vna, & conſtans, vt Ieroſolymam euerteret funditus. Quid inde? *tetendit funiculum ſuum*, &c. ſi funiculo menſorio ad murum extruendum vteretur Dominus, bene erat: cùm tamen ducat funiculum ad vrbem deſtruendam, id ego miror. Occurrit Paſchaſius; & ſtragem ex dimenſo factam docet. *Quatenus ſecundum delictorum menſuram pœna precederet vltionis*, &c. *lib.* 2. Quanta in Dei iuſtitia, iuſtitia eſt, qui pœnam ſine menſura inferre neſcit. 2.

4. Reg. 21. n. 13.

Pœnam Deus induces ponderans trutina.

Matth. 7. n. 2.

Thren. 2. n. 8.

Multa in Dei cenſura eſt iuſtitia.

Amphora metitur ſuccos triſtes calamitatum, vt quidquid acerbitatum epotat reus quiſque, portione iuſta ebibat. Amphoram Zacharias videt cap. 5. num. 6. *Hæc eſt* (inquit) *amphora egrediens*, &c. Addit Angelus, *hæc eſt impietas*, &c. *n.* 8. Deinde videt operculum plumbeum, talento quidem trutinatum, *Ecce talentum plumbi*, &c. *n.* 7. ſignificatum ea rerum ſcena eſt, quantum ſcelerum patraſſet Ieroſolyma, & quantum ærumnarum pati oporteret gentem bello captam: menſura enim, & ſtatera penſitat calamitates Deus Iudex. 3.

Zachar. 5. n. 6.

dex. Ait Theodoretus, *Ex his intelligitur, vt omnia menſura, & pondere adminiſtrat Deus Omnipotens*, &c. Metitur potiones, & pilulas ponderat Æſculapius, ne, qua ſanitatem quærit, morbum irritet; hoc pacto Deus, cùm punit, acerbitates ex dimenſo propinat. Ad Ieremiam ille, *Sume calicem vini furoris huius*, &c. *cap. 25. num.* 15. ſcilicet epotet Iudæus, quos meretur, dolorum ſuccos triſtes. *In calice enim ſignat pœnam, quam Dominus propinauit Iudæis ſecundum menſuram culpæ*, &c. ait Hugo, & hæc fuerat Dei comminatio num. 14. *Reddam illis ſecundum opera eorum*, &c. Nec Dauid

Pſ. 74. n. 9. aliud voluit Pſalm. 74. num. 9. *Calix* (inquit) *in manu Domini vini meri, plenus mixto*, &c. Et modus eſt, quo iudex vices diſpenſat puniendi, *vt ira peccatis proportione reſpondeat; quod appellatur calix in manu Domini*, &c. Teſte Nazianzeno *Orat.* 10. ſic diſpenſantur ſupplicia ex dimenſo ad remedium ſcelerum. Manum Deus contrahit, ne cælo mittat imbres; & manum ſoluit, vt procellam effundat latè: modò continet, modò producit ventos de theſauris ſuis; ſed menſura imbres, & ſtatera ventos moderatur. *Quis menſus eſt pugillo aquas* &c. petit Iſaias *cap* 40. *num.* 12. Ad hæc iam olim Iobus reſponderat, Deum ſcilicet eſſe, *qui fecit ventis pondus, & aquas appendit in menſura*, &c. *cap.* 28. *num* 25. Cur verò id fecerit Magnus Deus, explicat Nazianzenus Orat. 36. *Quis enim vel immodicam pluuiam, vel pluuiæ retentionem ferret, niſi ille pluuia parens menſuris ſuis, & bilancibus omnia regeret*, &c. Sua igitur manu Deus, & calores metitur, & hyemes expendit; ne vltra modum agat Nemeſis.

Iuſta peccatis reſpondet cenſura.

Iſ. 40. n. 12.

Iob. 28. n. 25.

Rerum, ac temporum vices diſpenſat Deus Iudex.

4. De numeris agendum eſt, quibus Iudex reum peragit Sententiam ſcribit capitis, quæ Regem ſceptro, & vita ſpoliat, apud Dan.

Dan. 5. n. 28. cap. 5. num. 28. *Diuiſum eſt regnum tuum*, &c. Prius tamen quàm appareret, *quaſi manus hominis ſcribentis*, &c. *num.* 5. recenſet Iudex annos, quibus Iudæum Chaldæus oppreſſerat, num. 6. *numerauit regnum tuum*, &c. Deinde ſua Regem trutina ponderat, & expendit, quantum pœnarum meruerit. *Appenſus eſt in ſtatera*, &c. Multus in loco eſt apparatus Dei Iudicis; nec ſine bilancibus Iudex hominum eſt, nec ſine calculis: quod Rupertus notat lib. 7. cap. 3. de Victor. *Sicut omnia in numero, pondere, & menſura poſuit; ſic & regnum illud numerauit*, &c. Fortaſſe Rupertus id excepit à Chryſoſtomo: laudat Antiſtes Deum, qui reum non premit, niſi ratione ſcelerum inita, additque Danielem, textu citato, in Pſalm. 95. *Declarauit Deum omnia cum numero, & menſura facere*, &c. quæ in reo puniendo magna Dei laus, & lex eſt. *Cùm punit, trutina librat vltionem, pro delictorum modo, vicem rependens; ne maior, ſed congruens ſit commiſſis*, &c.

Multa in reo puniendo eſt Dei iuſtitia.

5. Vrget facto Deus, ne quis reum ſine modo punitum velit; ſed motis calculis, expendat ſcelera, & bilance expedita ponderet ſupplicia. *Metuant, qui temerè de aliis iudicare non metuunt; neque volunt cauſas perpendere, cùm Dominus per ſe non ſine menſura dicatur inferre iudicium*, &c. Hæc Paſchaſ. *lib.* 2. Venditores è ſacra domo abigit Magiſter Dominus; *cùm feciſſet quaſi flagellum de funiculis*, &c. *Ioann. cap.* 2. *num.* 15. Funes (puto) erant, quibus adſtringebantur oues, & boues, ne fugerent, & nexus hominibus ad peccandum erant. Sed Chriſtus hiſce funiculis pœnam metitur, qua puniri culpam voluit.

Pœnam culpæ admetitur Deus Iudex.

Io. 2. n. 15.

6. Barbarus, & bardus homo eſt, qui pœnas reddit pro libito; ſic enim animaduertat in reum temerè, & iure æqui, probique læſo. Quo Dauid reſpectu iuſtitiæ Moabitam punierit, benè textus docet 2. Reg. cap 8. num. 2. *Menſus eſt eos funiculo, coæquans terræ*, &c. Modus eſt loquendi, quo textus virtutem laudat puniendi. Vnde Caietanus optimè. De funiculo menſorio ſermo eſt. *Ad inſinuandum, quòd non promiſcuè, & ſeriato furore occidi multos fecerit; ſed cum menſura procul dubio iuſtitiæ: & ſcribitur hoc ad exemplum aliorum Principum, vt diſcant metiri cladem funiculo iuſtitiæ*, &c. Hac lege Theodericus ſuam probat lenitatem, ac tuetur, cùm pœnam moderatur in reum facti pœnitentem lib. 3. Epiſt. 46 *Caſibus* (inquit) *aſperis præſtandum eſt ſub iuſtitiæ laude moderamen, vt nec vindictam ſinamus ſuperare peccata; nec patiamur culpam inſultare legibus impunitam*, &c. Modum præfigit in reo pulſando bonus Deus in Deut. cap. 25. num. 2. *Pro menſura* (inquit) *peccati erit plagarum modus: ita dumtaxat, vt quadragenarium numerum non excedant*, &c. Video occurriſſe Deum ſæuientibus hominibus, ne iure ſummo punirent, quæ quidem ſumma eſt iniuria. Vnde Rupertus, *Bene* (ait) *in ipſo feruore iudicij lex ſancta miſerationis memoriam facit*, &c. *lib.* 1. *cap* 34. Addit Hebræus manum Deſcito, ac de plagis quadragenis vnam detrahit; quod Paulus ſenſit 2. ad Corinth. cap 11. num. 24. *Quadragenas* (inquit) *vna minus, accepi*, &c Id verò iudices præſtiterunt, *Ne voluptate cædis, aut delectatione crudelitatis toto viderentur permiſſo vti*, &c. Hæc Rupertus iterum. Qui nullum in vindicta ſcelerum modum ſeruat iudex, ſæuit admodum, nec pœna, quod patet, nec fortaſſe pœnitentia contentus aliena. Quod adeò abſurdum eſt, vt velit Seneca, *vel in mancipio cogitandum; non quantum ille patì impunè poſſit, ſed quantum tibi permittat æqui, bonique natura*, &c. *lib.* 1. *ad Neron. cap.* 17. Et verò magni viri eſt, quod rectè monet Tacitus in Agric. *ſcire omnia ſed non omnia reſequi; paruis peccatis veniam, magnis ſeueritatem accommodare*, &c Ità tamen, vt nunc pœna minore contentus ſit, nunc pœnitentia: nec reum premat in ore gladij, &c. Quæ quidem loquendi forma ſatis inſinuat,

2. Reg. 8. n. 2.

Bonus in reo puniendo iudex eſt Dauid.

Deu. 25. n. 2.

Vindictam pro iuſtitia infert iudex bonus.

2. Cor. 11. n. 24.

Libens punit iudex, qui minuit pœnas ſcelerum.

Parænet XXX.

Linguam ſolutam verè gladium eſſe.

1. Quò lingua non vadit? quò non peruadit? cùm ſoluitur liberè, & ſua fruitur licentia. Cædit, & occidit; nec parcit, cùm ſæuit; & famam rodit, & vitam aufert alienam: malos æquè, ac bonos pungit homines, tanto fœdior, quanto licentior. *Sagitta eſt vulnerans*, &c. ait Ieremias cap. 9. num. 8. *Gladius eſt acutus*, &c. accinit Dauid *Pſalm* 56. *num* 5. ferit eminus, ferit comminus. Nec mihi obtrudas leuem eſſe notam à lingua inuſtam,

Ierem. 9 n. 8.
Pſ. 56. n. 5.

ait

ait Bernardus ad ſerm. de cuſt. trip. *Lenis quidem res, eſt ſermo; quia leuiter volat, ſed grauiter vulnerat, facilè volat, atque adeo facilè violat charitatem*, &c. Quot hoc monſtro ſubnaſcantur mala hominum, præſenſere viri boni, quibus multa eſt cura de lingua inhibenda.

Facilis in lapſum lingua eſt.

Pſ.140.n.2. Carmen Dauid edit *Pſ.* 140. & precatur, quæ ad ſalutem ſpectant intimam, & vltimam, n. 2. *Dirigatur oratio mea*, &c. & proximè apponit, quid à bono Deo velit. *Pone* (inquit) *Domine cuſtodiam ori meo*, &c. Quod primò occurrit bonæ vitæ malum à lingua eſt: hoc Dauid turbatur monſtro; imò negat vires ſibi eſſe ad linguam refrænandam, quod norat Chryſoſtomus. *Multa enim mala parit lingua facilitas, & leuitas*, &c. Periculis fortaſſe didicerat Dauid linguam hominum ſolui facilè, retrahique ægrè poſſe à morſu vitæ alienæ. *Et quoniam nouit rem eſſe difficilem, addit preces, ac Deum vocat ad ferendum auxilium: Pone Domine cuſtodiam ori meo*, &c. Hæc dictis aſſuit Chryſoſtomus. Quod in primis dolet, id in primis curat Dauid, precibus ritè, ac piè factis, & quod primò ſcelus patratur, primò reſcindit: *Peccatum enim, quod per linguam admittitur omnium eſt propenſiſſimum, & multiforme*, &c. addit Baſilius.

Prima erratibus labes à lingua.

Lingua curatu difficilis.

2. Multis locis Dauid hoc monſtrum agitat; ſi numeres, loca ſunt pluſquam tricena. Docet enim modò fraudes à lingua texi, *Pſ.* 5. *n.* 10. modò figi morſus, *Pſalm.* 49. *num.* 19. nunc ſeri mendacia, *Pſalm.* 77. *num.* 36. nunc iaci maledicta, *Pſalm.* 10. *num.* 7. iam adulationes fieri, *Pſalm.* 11. *num.* 5. iam lites moueri, *Pſalm.* 51. *num.* 4. Tantus à lingua lapſus eſt hominum, vt perſæpe Dauid de malo monſtro ſermonem ſtruat; quaſi oporteret vigilare in remedium, ait Magnus Baſilius ad Pſalm. 38. *Multam curam lingua impendit, lubricum eſſe membrum illud ſciens*, &c. Seuè monet linguam vi continendam eſſe, nequis monſtro victus ruat in ſcelera, & lapſu grauiore ruat.

Pſ.5.n.10.
Pſ.49.n.19.
Pſ.77.n.36.
Pſ.10.n.7.
Pſ.11.n.5.
Pſ.51.n.4.

Frænos linguæ non patitur multis infeſta malis.

3. Dolet Magiſter Deus, quæ loquendi vitio emergunt mala, vbi linguam ſoluit hominis, ſed tracto altè gemitu, *ad Marc. cap.* 7. *n.* 32. Adducto enim ſurdo, ac muto mendicabulo num. 33. *Expuens tetigit linguam eius*, &c. num. 34. *& ſuſpiciens in cœlum ingemuit*, &c. Quid inde factum, exponit Marcus verſu proximo, *& ſolutum eſt vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè*, &c. Multus Chriſto labor eſt in ſoluenda lingua hominis, vt loqui rectè poſſit, & quæ ad Magni Dei laudem attinent, cùm Patrem allicit precibus, gemitibus, & ſanitatem ſua iuuat manu. Quid hæc innuant, benè Magnus Gregor. Hom. 10. in Ezech. *Sed nos* (inquit) *ad Deum gemere docuit, qui cœlo præſidet, vt lingua per ſcientiam diuinæ locutionis ſolui debeat ad verba prædicationis*, &c. Vidiſſe Deus viſus eſt, quo malo hominum ſoluitur lingua: preces facit, gemitus edit; opem à Patre Deo parat, & linguam ſua tangit manu, vt monſtrum aut teneat, aut ſuo ducat fræno. Senſere vim huiuſce monſtri qui ſuo, probatóque ſilentio hebdomadam exegere. Adueniunt ex condicto Reges ad Iobi fortunam mitigandam *cap.* 2. *num.* 13. ſedent, hærent, ſilent hebdomada integra: *& nemo loquebatur illi verbum*, &c. An dolor ingens de Iobi, amicique fortuna vocem contrahit? contingit id aliquando, ſi credis Chryſoſtomo *Hom.* 4. *in Iob.* An metus vrget Reges, ne, ſi linguam ſoluant, Iobum lædant? fortaſſe metus amicis nec vanus eſt. Quod probat iniuria in Iobum immiſſa, *ad cap.* 4. *num* 5. Inde igitur fit, vt Reges ſilentio tranſigant hebdomadam. *Tenuerunt linguam, ne properè inciperet; ſed incipientem ſemel nequaquam moderati ſunt, ne ſe ex conſolatione vſque ad contumelias effrenarent*, &c. ſic Magnus Gregor. *lib.* 3. *cap.* 9. facile eſt lingua labi homines, etſi lapſum velint cauere: monſtrum enim eſt, quod fræno ſoluto inhiberi à morſu ægrè potuerit.

Mar.7.n.32.
34.

Multis opus eſt lachrymis, ac precibus, vt quis rectè loquatur.

Iob 2. n. 13.

Iob.4. n.5.

Moderari linguam neſcit & prudens homo.

4. Hæc Iacobo ratio admonendi cap. 1. n. 19. *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum*, &c. ſcilicet, quid quiſque loquatur, priùs expendat libra iuſtitiæ, & expediat lima prudentiæ. Tardus ad loquendum Moyſes erat: quod opponit, vt legationem abiuat, Exod. cap. 4. num. 10. *Impeditioris* (inquit) *& tardioris linguæ ſum*, &c. Non quòd loqui apud Regem non poſſet copiosè, *qui erat potens in verbis*, &c. id eſt, eloquens: notat Origenes *Hom.* 3. *in Exod.* à quo Laudunẽſis. Tardè Moyſes loquebatur, ſuo quidem more, *vt prudentius, & cautius loqueretur*, &c. Quod Græcus Magiſter exponit apud Lippomanum. Optat ſibi Princeps collum ciconiæ, vt quæ loquatur, dum per collum illud oblongum feruntur verba cunctantes, expendat libra iuſtitiæ, extergat lima prudentiæ.

Iacobi 1. n.19.

Exod.4.n.10.

Act.7 n.22.

Tardè loquuntur, qui loqui prudentius volunt.

5. Sed malum commune eſt gentis humanæ, vt famam rodat alienam, *in ore gladij*, &c. Mordet malus quiſque bonos viros, mordet & bonus. Quod ad Celantiam ſcribit Hieronymus Epiſt. 14. *Tantaque libido huius mali mentes hominum inuaſit, vt etiam qui procul ab alijs vitijs receſſerunt; in iſtud tamen, quaſi in extremum Diaboli incidant laqueum*, &c. Pingit Sapiens, quo pacto virgo Dei amans domum percurrat, & vrbem, nec Deum locis tam multis inueniat. *In lectulo* (inquit) *meo, quæſiui, quem diligit anima mea*, &c. *Cant.* 3. *num.* 1. Cùm enim domum luſtraret, quid agerent domeſtici, explorabat; non tamen placebant, quaſi ad Chriſti normam non conuenirent: *quæſiui* (inquit) *illum, & non inueni*, &c. Domo exit, vrbem petit, per vicos liberè curſitat, toto vagatur foro, obſeruat in angulis, quid quiſque faciat. Nec in foro, vbi mercatus eſt; nec in portis, vbi lites fiunt; nec in vicis, vbi cuſtos vigilat; nec in Curia, vbi Senator conſulit, Deum videt. *Quæſiui* (inquit) *illum, & non inueni*, &c. *num.* 2. Quæram hæc rerum ſcena eſt? Gilbertus optimè ſerm. 5. *Tales ſunt multi, qui omnes perſcrutantur profeſſiones, & in illis nulla inueniunt, quæ illos trahant; ſed multa, quibus ipſi detrahant; calumniantes, quòd in alijs diſtrictio ſit nimia, in alijs minima*, &c. Malum ex loco duplex, & quòd virgo rimatur curiosè mores alienos, & quòd malè carpat, *in ore gladij*, &c. *ſed curioſitatem ſubſequitur maledicentia*, &c. ait Plutarchus. Neque enim malos quiſque perſcrutatur, ac perquirit aliena curiosè, niſi vt carpat, & laceret. *Famem patientur vt canes, & circuibunt*

Commune malis ac bonis vitium, eſt obmurmurandi.

Cant 3 n.1.

Curioſus facilè detractor eſt.

ciuitatem

ciuitatem, &c. ait Dauid *Pſalm.* 58. *num.* 7. Vrbem percurrunt, qua fame canes, hac curioſitate homines, & captant occaſionem obmurmurandi. *Ecce loquentur in ore ſuo, & gladius in labiis eorum*, &c. *num.* 8. Notat Dauid, quantum nocent, qui famam arrodunt alienam; quandoquidem lingua vt ferro abutuntur: ſed quid agat aliud curioſus.

6\. Vtrumque malum à Diabolo hauſtum puto. Conſtat Diabolum curſitaſſe per orbem vniuerſum; quod ille fatetur, pleno Senatu. *Circuiui terram, & perambulaui eam*, &c. *Iob cap.* 1. *n.* 7. Et peregrinationem ſuſcepit Diabolus, vt quæ quiſque gereret, & ſtatueret, oculis emiſſitiis peruideret; quod monet Origenes Hom. 1. *Sed ſpirituali tranſitu vniuerſa, quæ ſub cælo fiunt, ſubitò peruolans circuit*, &c. aut affectu inuidiæ, aut vitio ſuſpicionis bona eleuans Hoc ſtudio Iacubum inſpexit vitæ integrum, ſceleriſque purum hominem, vtpote quem Angeli commendarent apud Magnum Dominum. *Cùm veniſſent filij Dei, & aſſiſterent coram Domino*, &c. num. 6. *Venerunt enim Angeli confitentes, & gratias agentes prò iuſto Iobo*, &c. ait Origenes *Hom. cit.* Sed Magni Dei filiis inſitum id eſt. Quòd ſi *adfuit inter eos & Satan*, &c. verè implet numerum Diabolus, vt carpat, & rodat virum optimum. Origenes iterum, *Venit & Diabolus, vt mentiretur, accuſaret, & culparet*, &c. quod patet ex *n.* 9. vbi obtrucht, *Nunquid Iob fruſtra timet Deum*, &c. ſcilicet Diabolici eſt ingenij, vt qui opus nō poteſt, carpat, qua id mente fiat.

Iob. 1. n. 7.

Curioſus verè alieno Diabolus eſt.

Curioſè explorat bonus Angelus vt laudet.

7\. Et erit, qui duce Diabolo abſentes carpat homines, iure læſo charitatis? Seitè, ac ſanctè egerit, qui famam non rodat alienam, Magnique Dei ſpiritum commoueat. *Nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei*, &c. ait Apoſtolus *ad Epheſ. c.* 4. *num.* 30. Addit Tertullianus *ad c.* 15. *de ſpectac.* Vigeri homines ſacro textu, ne Dei lædant ſpiritum *pro natura ſua bono tenerum, ac delicatum*, &c. vtpote qui ſuam in aliena iniuria iniuriam agnoſcat. Nam ſubſcribit Paulus quæ Dei ſpiritum turbant maximè, n. 31. *Omnis*, (inquit) *amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blaſphemia* (Græcè *maledicentia*,) *tollatur a vobis*, &c. quod placet Chryſoſtomo, & Athanaſio. Grande malum! Si quis lingua in hominem ſoluta Dei ſpiritum lædit grauiter.

Epheſ. 4. n. 30.

Deum lædit qui detrahit hominibus.

8\. Timeat obtrectator Dei cenſuram, & virgam. Conſtat Phariſæum Deo ingratum fuiſſe obloquendi vitio; Publicanum placuiſſe affectu humili, *ad Luc.* 18. *num.* 14. Inibi litem de cura virtutum motam abſoluit Iudex, & Publicano adiudicat. *Deſcendit hic iuſtificatus ab illo*, &c. Cur Phariſæus litem perdiderit dabit ſcena parabolica. *Phariſæus enim ſtans hæc apud ſe orabat*, &c. num. 11. *Deus gratias ago tibi, quia non ſum, ſicut cæteri hominum; raptores, iniuſti, adulteri velut etiam hic publicanus*, &c. Abſurda omnino oratio, qua Phariſæus gloriarum plenus ſe altè erigit, Publicanum ſuperbè deprimit, & contumelioſè vocat. Iuſtè cauſa cadis, ait Gilbertus *ſerm.* 33. *Phariſæe non rogas; ſed prope adſtans publicano iniurias irrogas*, &c. Quid ergo mirer, ſi Publicanus in cauſa victor abeat; *Deſcendit hic iuſtificatus ab illo*, &c. & præ Phariſæo laudem ferat iuſtitiæ.

Luc. 18. n. 14.

Detractor vel in Sacris detrahit contumelioſè.

9\. Timeat Dei virgam lingua vulnerans; timeat haſce Dei voces. *O generatio incredula, & peruerſa! quouſque vobiſcum ero, vſquequo patiar vos?* &c. *Matth. cap.* 17. *num.* 16. Oſtendit Magiſter ſe dolore exacerbato prorupiſſe in haſce voces. Vnde tamen Chriſti dolor, ac motus iſte, ſi Hebræus, morbo explicato, opem expoſuit? num. 14. *Domine miſerere filio*, &c. An contumelia Deo eſt ſeruum hominem à Magno Domino auxilium poſtulare, vt acerbè ſeruus accipi meruerit? Sed mordet homo Chriſti ſcholam, quaſi puerum ſanare non potuerit. *Et obtuli* (inquit) *eum diſcipulis tuis; & non potuerunt curare eum*, &c. Non tulit Magiſter oblatrantem hominem, qui fide maleſanus impotentiam Apoſtolis obiecerit. Pulſatur igitur à Chriſto mordax homo: quod probat Iſidor. Clarius, *præſertim, cùm is, qui rogat, crimen incredulitatis ſuæ in Chriſti diſcipulos reijceret*, &c. Odit Magnus, ac bonus Deus obtrectantem hominem, & inſectatur vitium obloquendi: immò ſe ipſam lingua mordet, quo loquendi modum tibi præſcribat, & multam dictis fidem faciat; ſi quid rectè Bernardus monet de cuſt. trip. *Quod nec ſibi parcit, & quòd ad ſui ipſius pericula munit audientes*, &c.

Matth. 17. n. 16.

Ingratus Deo homo eſt detractor qui ſuam alus culpam deputat.

Num. 18. Et cùm hæc dixiſſent, factus eſt fletus, & vlulatus magnus in Eccleſia ab omnibus, & per multas horas, vna voce clamauerunt ad Deum.

Num. 19. Dicentes; Peccauimus cum patribus noſtris, iniuſtè egimus, iniquitatem fecimus.

Commentarius.

56\. Dederat textus proximè, Gentem vniuerſam male commotam; & ſiti excitata ſtomachatam grauiter fuiſſe aduerſus Oziam, multiſque nominibus inuitaſſe ad vrbem tradendam. Video modò Gentem eandem, lachrymis ſuffuſam plurimis, in proſeucham abiiſſe, & inibi precibus ad Deum factis, clamitaſſe. Vnde colligit Tirinus plebem malè irritatam, ab Ozia benè ſedatam eſſe; vt Deum adiret, opémque poſceret. Nec vana Tirino cogitatio. Prudens admodum Princeps, qui ſua lenit induſtria, & ſuadela furorem tumultuantis populi; nec cedit obloquentibus, ſed bonum ad Deum vrget, ac ducit; à quo auxilium rebus trepidis poſtulandum eſt. Vnde Baruch, *Clamate* (inquit) *ad Dominum, & eripiet vos de manu Principum*, &c. *cap.* 4. *num.* 21. ſcilicet, *adiutor in opportunitatibus*, &c. *Pſalm* 9. *num.* 10. Sic Iupiter ab orbe iuuando iuuans Pater, & à fuga ſiſtenda ſtator eſt, apud Liui. *lib.* 1. *Dec.* 1.

Tumultuantem ſedat populum bonus præfectus.

Baruch 4. n. 21.

Pſalm. 9. n. 10.

57. Aduerſam fortunam conſequitur leſſus ingens Bethulienſium n. 18. *Factus eſt fletus, & vlulatus magnus*, &c. ſed imperatus à vili genio ſordidæ plebeculæ. Et quidem textus genuinè muliebrem cum fletu eiulatum miſcet: quandoquidem *ingemiſcere nonnunquam viro conceſſum eſt, eiulatus ne mulieri quidem*, &c. ait Cicero 2. *Tuſc.* Fauet Horatius *in Epod.* 10. vbi naui fracta excitatur. *& illa non virilis eiulatio*, &c. quod ergo Iudæus eiulatur, de natura eſt muliebri: *Factus eſt fletus, & vlulatus magnus*, &c. Non plorant, etſi doleant, fortuna reflante, viri magni: fleat vt puer, vt ſeruus, vt mulier, qui non alit animo virtutem maſculam. *Vos, quibus eſt virtus, muliebrem tollite luctum*, &c. Monet Horatius *in Epod.* 16. Ridet Seneca oblongum æquè ac amentem Cornelium fleuiſſe in Senatu: *Cùm illum Corbulo ſtruthiocamelum depilatum dixiſſet*, &c. *de Conſt. Sapient.* c. 17. Trahitque in OEta pudorem Hercules fletu madidus, cùm ſuo de vultu diceret *Act.* 4. *Pudor! iam flere didicis*, &c. Iure id merito Hercules. neque enim decet luctus virum ſtrenuum. Opponis. Quid tu naturæ duritiam, imò toruitatem ſuades! Laudas hominem è ſaxo dolatum, & apatheticum? minimè id: ſed remoueo omnem lugentiũ ſcenam, quam remouet Seneca *Epiſt* 99. Bona flendi gnome à leone eſt, de quo Plin. lib. 8. c. 16. *Creditum eſt à moriente mordere humum, lachrymámque letho dari*, &c. Lachrymam itaque vnicam dolor exprimit, vt alienum à viro ſtrenuo fletum ſcias. Sed hac de re ſermo adhuc erit.

Fœda viris eiulatio.

Fletus à viro ſtrenuo longè

58. Laudo ego lachrymas, quibus Hebræus ſua deflet ſcelera; cùm leſſum faciat communi placito, illud in Dei aures ingerit. *Peccauimus cum patribus noſtris*, &c. n. 19. & hæc quidem iuſta eſt de peccatis vindicta apud Deum Iudicem. *Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus*, &c. vox Cypriani eſt *ad lib. de Lapſis.* Hoc aſpectu monet Vates Iohel c. 1. n. 5. *Expergiſcimini ebrij, & flete, & vlulate*, &c. quaſi leſſus de gula factus, Deum Iudicem lenire ad veniam ſoleat. O quanta lachrymis vis ineſt ad iram mitigandã Magni Dei! *Nam lachryma fratres, peccatorum rogum extinguit*, &c. Chryſoſtomus *ad Pop. Hom.* 5. *de Pœnitent.* Video fletum à peccato natum peccati hoſtem eſſe, quo ſcilicet modo lignum rodit nata à ligno t[illegible]do, quod notat Chryſoſtomus Hom. 5. ad [illegible] *Sic* (inquit) *triſtitia de peccato nata eſt, & peccatum abſumit*, &c.

Iohel. 1. n. 5.

Bonus de peccato fletus.

59. Si lachrymis addas confeſſionem ſcelerum, benè eſt. Hiſce lachrymis Dauid ſuam adornat confeſſionem *Pſalm.* 55. n 9. Fatetur ille ſe peccaſſe, & quid peccaſſet: *Deus, vitam meam annunciaui tibi*, &c. teſte Hieronymo. Deinde addit, *Poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo*, &c. quaſi parum eſſet aperire hominem Deo conſcientiam ſcelerum, niſi daret & triſtes lachrymas, quæ ſordes abluunt, Deúmque propitiant. Hoc affectu luget Eſdras, erratì pœnitens, 2. lib. c. 1. n. 4. *Fleui* (inquit) *& luxi diebus multis*, &c. Apparatus eſt ad confeſſionem. *Ego, & domus patris mei, peccauimus*, &c. Quare Bethulienſes non ſua modò, ſed & parentum deflent ſcelera. *Peccauimus cum patribus noſtris*, &c. Hac peccandi forma Heſther ita preces moderatur, vt ſuam cum parentum culpa culpam iungat, cap. 14. num. 6. *Peccauimus in conſpectu tuo*, &c.

Pſal. 55. n 9

Iuuatur lachrymis peccatorum confeſſio.

2. Eſdr. 1. n. 4.

Heſther 14. n. 6.

60. Sed iam id pridem obtulerat Dauid Pſal. 105. num. 6. *Peccauimus cum patribus noſtris*, &c. Ac ſi vellet: Filij patres ſecuti ſumus, &c. exponit Hieronymus: & mala à malis coruis oua prodiere. Hac nota afficit Horatius gentem Romanam,

Pſ. 105. n. 6.

> *Ætas parentum peior*
> *Auis tulit nos nequiores*, &c.

lib. 3. *Ode* 6. Cur non peccent liberi parentum factis admoniti? Vis eſt magna parentum in vtramque partem, vt virtutem liberi velint, aut colere, aut fugere. Petit Chryſoſtomus, cur parentes liberos nanciſcantur perſæpe improbos, ac mentis penè emotæ & reſpondet, vitio id parentum euenire, qui matrimonium contraxerint, nec virtutes coniugum, ſed opes quæſierint, *vt filij eorum non ſint fructus iuſtitiæ, ſed pœna irreligioſitatis*, &c. *Hom.* 5. *in Matth.* Dolent igitur Bethulienſes grauiter parentes ſibi duces, ac faces eſſe, ad peccandum: quod pertinet ad confeſſionem ſcelerum integram, cùm non tegant vim peccandi hauſtam à parentibus; ſcilicet mala, quæ peccatum circumſtant, aggrauantque ea aduentitio palàm faciunt. quo aſpectu Dauid fatetur ſordes improbitatis originariæ, cùm veniam poſtulat, Pſalm. 50. num. 8. (*Ecce* (inquit) *in iniquitatibus conceptus ſum*, &c. Et quæ nam in hac culpa tua culpa eſt bone Dauid, vt neceſſe fuerit explicare? Benè Vrbanus Pontifex in Metaphraſi. *Sed vt tu Deus ad miſerandum mei facilius inclineris, ſi ab ipſa radice me coram te confiteor peccatorem*, &c. Si tamen leſſum ex aduerſis peragunt; diſquiro

Malus à malo parente deſcẽt filius.

Pſal. 50. n. 8.

Gratificatur Deo plena ſcelerum confeſſio.

P A R Æ N E T. XXXI.

Decet ne viros aduerſis flere?

Prima Pars.

1. NEgant viri magni lachrymas aduerſis dandas eſſe, cùm id viro magno, ac ſtrenuo ſit propudium; fletus enim aut virtutem eleuat, aut lædit auctoritatem viri cuiuſque. Fleant ſeruus, ac mulier, cùm dolor vrget; nec ſuam animo deuotent ægritudinem. Scio dari Lyciis veſtem muliebrem, cùm eſſet flendi occaſio: quod tradunt Seneca *ad Polyb. cap.* 36. Valer. *lib.* 2. *cap.* 1. Plutarch. *ad Apollonium. Vt cultus deformitate commoniti, maturius prolicere mœrorem vellent*, &c. ait Valerius: Plutarchus verò addit Lycios in luctu veſtem ſumpſiſſe muliebrem: *cùm vellent ſignificare huiuſmodi affectum muliebrem eſſe, & haudquaquam viris magnis congruentem*, &c. Certè mulieres affectu molli *ad lacrymas, oculos erudire ſuos*, &c. eò ſpectat, quòd vocarentur mulieres,

Fletus à viro alienus.

non

... homines, ad leſſum concinnandum pu- *Ier. 9. n. 17.* h... de quo ritu Ieremias cap. 9. num. 17. *Vocat (inquit) lamentatrices, & veniant*, &c. ... ſi vellet ſcholam eſſe, quæ flendi modum præſcriberet, vrget num. 20. *Audite mulieres verbum Domini: docete filias veſtras lamentum*, &c. Fœminis id, non viris Deus concedit, vt eiulatum edant, cùm fortuna minatur, Chaldæo ſub Duce. *Quia aſcendit mors per feneſtras*, &c. *num.* 21. vt ſcias fletum hominibus abſurdum eſſe.

2\. Fleant mulieres, ſiimque Adonidem ſibi ademptum doleant, planctu edito, apud Ezech. cap. 8. num. 14. *Ezech. 8. n. 4.* *Et mulieres ibi plangentes Adonidem*, &c. Non viris, ſed fœminis data eſt poteſtas flendi, Amaſio erepto: ſcribit ... propudium viro eſſet ingens lachrymis proſequi malam fortunam, ait Hieronymus. *Fœminei de ſæculi ... aduerſa fortuna.* *Nos quoque eos, qui ad ſæculi mala, & bona vel contriſtantur, vel exultant, mulieres appellemus, molli, & effœminato animo*, &c. Puto ego ſententiam de textu eſſe, cùm enim Deus Vatem vrgeret; *adhuc videbis abominationes maiores, quas iſti faciunt*, &c. *num.* 13. ac de viris, quod patet, agere; ſubitò inducit mulieres, & præſticas male habet, *& mulieres ibi plagentes*, &c. Quaſi flentes aduerſis homines vocari mulieres, non homines meruiſſent. Annum fœminis ad plangendum conſtituit lex Romana, teſte Seneca. *Viris nullum eſt tempus legitimum, quia nullum honeſtum*, &c. *Epiſt.* 63. Et erit, qui permittat viris magnis, ſtrenuiſque facultatem flendi rebus ... aduerſis?

3\. Fleat ſeruus animo fractus; quod in Hebræo notat Abulenſis. Notat ille populum Ægypto extractum fleuiſſe, nunc in fame, nunc in metu. Cùm cibos cupit Ægyptius, tumultuatur cùm Hebræo, ac luget impatiens inediæ *Sedens, & flens*, &c. *Num.* 11 n. 4. & 14 n. 1. *Num. cap.* 11, *num.* 4 certus de Philiſtlæa Hebræus, mètùque lapſus eiulatur. *Vociferans omnis turba fleuit*, &c. *cap.* 14. *num.* 1. Eiulatum fames æque, ac metus exprimunt, ſed à grege ſeruo, qui Ægypto ſeruierat. *Plorat ſeruus aduerſis ſaltus* *Nec difficiter poſſumus iudicare illos ſeruilis cordis eſſe; ideo ad quæcumque mala, vel terrore concuſſi, muliebriter lachrymas effundebant*, &c. ſic Abulenſis *q.* 1. *in cap.* 14. *Num.* Videat igitur viros magnos flere, licet rebus ... excidant lachrymæ.

4\. Regno pulſus ... luget David; quod habes 2. *Reg. cap.* 15. ... fletum edit, tecto vultu. *2. Reg. 15 n. 30.* *Scandens & flens, nudis pedibus incedens, & operto capite*, &c. *num.* 30. Pudebat Regem magnum, & virum ſtrenuum lugere publicè. *Quia viros flere non conuenit: qui autem flet, ... effœminatur*, &c. ſic Abulenſis q. 3. Affectus morbo Ezechias ſuam deplorat fortunam, 4 Reg. 20. num. 2 *4 Reg. 20. n. 2.* *Conuertit faciem ſuam ad parietem, & orauit Dominum*, & In precibus vberrim Princeps luget, quod textus notat num. 3. *Pudet Regem flere largè.* *Fleuit Ezechias fletu magno*, & Id vt liberè faciat, vultum auertit à ... domeſticis, & conuertit ad angulum. *Ne videretur flere*, &c. ait Laudunenſis. *Gloſ. in interlin.*

Quaſi abſurdum eſſet, Regem lugere, cùm adeſſent ſpectatores: addit Abulenſis q. 5. *Conuertit faciem ad parietem; quia forte erubeſcebat flere coram illis*, &c. Placet Philoſopho pudor ille lugendi. *Fœmineum enim, & minime generoſum eſt lugere*, &c. quod Plutarchus docet ad Apollon.

5\. Addo, nec lugendum in fortuna aliena: volo, doleas; nolo, fleas. Id ſibi Dauid, cùm non imperaret, Abſalomo interfecto *aſcendit cœnaculum portæ, & fleuit*, &c. 2. *Reg. cap.* 18. *num.* 33. Curat tamen tecto clauſus, *2. Reg. 18. n. 33. & 19. n. 4.* vt remotis arbitris fluant lachrymæ; Abulenſis optime q. 25. *Noluit plorare in publico, eo quòd erat quædam Regis indignitas publicè plorare*, &c An ſatis hæc, vt Dauid pudorem flendi abſtergeret? Adhuc vultum obtegit palliolo ad *cap.* 19. *num.* 4. nam textus eſt, *Operuit caput ſuum, & clamauit*, &c. Cummo… pie Dauid non temperat *Non decet Principem flere publicè.* à lachrymis, nec à vocibus; ſed vrget pudor, vt faciem tegat linteolo. Vnde Abulenſis, *Quibuſcumque (inquit) viris etiam inferioribus non conuenit flere voce magna, quia illud eſt muliebre*, &c. *q.* 2. Quare non placent, qui viro magno, & ſtrenuo concedunt, vt eiulatum edat in exceſſu chari capitis. Doleat ſeriò, ingemiſcat grauiter, ſemota lugentium pompa. Licet naturæ affectibus obſequi, grauitate ſeruata. Ratio enim eſt alia de funeribus gentis chariſſimæ.

6\. Quandoquidem & Abrahamus Saram vita defunctam dolet, ac deflet Geneſ. 23. num. 2. *Gen. 23. n. 2.* *Veniſque Abraham, vt plangeret, & fleret eam*, &c. Qui rimari textum lentè velit, fortaſſe colligat leſſum Abrahæ notatum eſſe verbo duplici, vt ſcires virum magnum granditer fleuiſſe, vxore ſublata; ſed maritus ita fleuit, vt lachrymis nec ſua deeſſet humanitas, nec dignitas. Quod textus inſinuat de Abrahamo numer. 3. *Cùm ſurrexiſſet ab officio funeris*, &c. *Flendum viro eſt parcè.* *Eſt enim aliquis (ait Seneca) dolendi decor: quemadmodum rebus cæteris, ita & lachrymis aliquid ſat eſt*, &c. *Epiſt.* 99. Seruatus Abrahamo lugendi modus iſte. vnde viſus Hebræo Magnus Princeps eſt num. 6. *Audi nos Domine, Princeps Dei apud nos*, &c. Credit Philo Abrahamum luctu modeſto conſecutum, vt magnus Princeps appellaretur. *Vbi (inquit) optimates conuenerunt ad eum officij gratia, cùm nihil viderent eorum, quæ apud ipſos in luctu fieri ſolebant; in hanc vocem erumpunt: Rex à Deo tu inter nos*, &c. *ad lib de Abrah.* *Dei Princeps eſt, qui moderate luget.* Sed & Magiſter Deus fleuiſſe dictus eſt defunctum vita Lazarum, apud Ioan. cap. 11. num 35. *& lachrymatus eſt Ieſus*, &c. *Ioan. 11. n. 35. 33.* Facto admonens dulce, ac decorum eſſe lachrymis honorare amicum demortuum: quod Rupertus notat lib. 10. *Pias vt homo, ante impedit lachrymas*, &c. Quid tamen ſi fletum prius cohibet, quàm ediderit? *Infremuit ſpiritu, & turbauit ſemetipſum*, &c. ait Ioannes *n.* 33. Si petis quiſnam iſte Dei fremitus, & quæ nam turbatio fuerit? docet Chryſoſtomus, imperaſſe Chriſtum ſibi, ne quid affectus non modeſtè ageret; factiſque

 docuiſſe.

Premendus lugenti ſepius inſula moderatione.

... quod in charissimorum funeribus ... *bibiſſe* ...,&c. *H* ... 2. Reg. Magiſter docet, in... ... vt ne lachrymulam quidem emitti ſed ... de, flendum, cùm vrget ratio, ne tamen quid nimis.

Secunda Pars.

7. INde argumentum premunt alij, & contendunt, lachrymas aduerſis fundendas, nec luctum à viro magno, & ſtrenuo alienum eſſe. An laudas hominem, qui nihil habeat humani ſenſus, affectuſque? Fleuit Dauid, cùm Ionatham fugeret, fleuit & Ionathas cùm amicum emitteret, 1. Reg. cap. 20. n. 41. *Fleuerunt pariter*, &c. vtpote homines ſenſu, nobiliéque affectu. Delatum Antonino vtique ... flere Marcum, ... iſtro ad tumulum elato. Quid Imperator? *Permitte* (inquit) *vt homo ſit, neque enim Philoſophia tollit affectum*, &c. apud Capitolin. Satis innuuat Antoninus inhumanitatem eſſe, non virtutem, obrigeſcere hominem ad obitum chari capitis. Vide Seneca ad Polybium cap. 36. *Non ſentire* (ait) *mala ſua, non eſt hominis: non ferre, non eſt viri*, &c. Quid igitur in hac rerum ſcena agendum eſt, vt ſua viro magno, ac ſtrenuo virtus conſtet? Addit Seneca Epiſt. 63. *Lachrymandum eſt, non plorandum*, &c. Magnus omnino Eſdras; quod patet ex 1. & 2. *lib.* Sed conſtat hominem grauiter commotum malis publicis vrbis patriæ. *Fleui*, (inquit) *& luxi diebus multis*, &c. *lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 4. Cùm accepiſſet ab internuntio, *Murus Ieruſalem diſſipatus eſt*, &c. Quid ergo nos ſchola morum ſubuerſa? ait Beda. *Si vos ... deſtructa lignorum, & lapidum ædificia, rectè lugebat*, &c. *lib.* 3. *cap.* 15.

1. Reg. 20. n. 41.

Humanum eſt vt fleas modeſtè.

2. Eſdr. 1. n. 4.

Lugenda patriæ calamitas.

8. Fleuit Alexander, cùm Darium à domeſticis occiſum videret, *tam indignam illo faſtigio mortem lacrymis proſecutus*, &c. apud Iuſtinum *lib.* 11. vrbem ſolo euerſam, & gentem extinctam è terra patria deplorat Ieremias. Ad rem ſatis illud ex cap. 2. num. 11. *Defecerunt præ lacrymis oculi mei*, &c. Et notandum meminiſſe Vatem de muro diſſipato, de turri euerſa, de opibus corraſis, de fortuna vtrique temporaria *num.* 2. Neque enim pudebat virum magnum ea de re dolere, ac lugere; vt probaret ſe commotum fortuna aliena, & nihil humani à ſe alienum eſſe. Duplex viro ſancto cauſa dolendi, ac lugendi, teſte Ruperto: altera erat populi ſeruitus Babylonica: *Pro qua* (inquit) *non lamentari non fuiſſet, & iniquum*, &c. altera verò erat ſeruitus vltima, & calamitas à Chriſto occiſo, *Neque enim iſtam abſque compaſſionis affectu captiuitatem præſcire poterat, quippe quam Dominus ipſe prouidens, ſuper ciuitatem miſeram veris lachrymis flebat*, &c. *Luc.* 19. *a.* 41. ſic Rupertus *lib.* 5. *in Thren. cap.* 12. Iuſta viro magno eſt deplorandi ratio, maximè ſi affectu, ac aſpectu id fiat, terræ patriæ.

Mouet lachryma euerſa patria.

9. Errat deinde, qui negat viris ſtrenuis flendum eſſe in rebus acerbis, cùm ſeram fleuiſſe videam, Alexandrum, Marcellum, Cæſarem, Titum, Catonem, Metellum, viroſque alios virtutis maſculæ, quòd hoſtes viderent ſuos, & honore, & vita ſpoliatos, vrbéſque nobiles vi euerſas, flamma abſumptas. Defleт Alexander piè Darium indignè intereemptum, ad Iuſtin. locum citat. Marcellus captis Syracuſis, *caſum vrbis opulentiſſimæ lugubrem intuens, fletum cohibere non potuit*, &c. ait Valer. *lib.* 5. *num.* 1. Cæſar, cùm videret Pompeij caput, *oblitus hoſtis, ſoceri vultum induit, ac Pompeio tum proprias, tum filiæ ſuæ lacrymas reddidit*, &c. Valer. *loco citato*. Titus cùm ſciat fratrem ſibi inſidiatum, *nunquam lacrymis, & precibus erat*, &c. *apud Sueton. cap.* 9. Cato, vt hoſtes cecidiſſe conſpexit, *capite obuoluto, effuſis ſeceſſit lachrymis*, &c. tradit Plutarchus *in Cæſar.* Quid Metellus Iugurtha infeſto? *Marium lachrymans per amicitiam, pérque remp. obſecrat*, &c. ita Saluſtius *in Iugurth.* Fleuit Æneas, *conſtitit & lachrymans* &c. *lib.* 1. Cùm Troiam bello vexatam ſpectaret in Carthaginenſi tabula. Erant quidem *Regiones Cerethi, & Phelethi, & omnes Gethæi, pugnatores validi*, &c. 2. *Reg.* 15. *num.* 18. Sed & lugebant Regem regno indignè exactum eſſe, num. 30. *& omnis populus operto capite, aſcendebat plorans*, &c. Nec indignum erat, viros fortiſſimos Rege plorante, complorare. Angelus erat, & quidem virtutis exactæ, qui Iacobum lachrymis exoratum voluit. Rem apponit Hoſeas cap. 12. num. 4. *& inualuit ad Angelum, & confortatus eſt*, &c. Noſtri luctam à Iacobo initam cum Angelo, *ad Gen.* 32. quisnam verò ſit Angelus, explicat vox Hebræa אראל *Arel*, quæ fortem ſonat, vt אראל *Aral*. An Angelo ſtrenuo turpe eſt, flere? Addit Hoſeas, *Fleuit, & rogauit eum*, &c. Id enim Vatablus, cum ſchola Hebræa, ad Angelum refert, qui Iacobo, *Dimitte* (inquit) *me*, &c. *num.* 26. Ac ne abſurdum putes flere Angelos, etſi ſtrenuos, addit Iſaias cap. 33. n. 7. *Angeli pacis amarè flebunt*, &c. Scias igitur Manes eſſe rigidos, humanitatiſque expertes, qui nec doleant, nec fleant. Proindéque fletum viris, nec in agnis, nec ſtrenuis indecorum eſſe, quod euincit Creſollius *lib.* 2. *ſectione.* 6. Puto ego iuſtum viris luctum eſſe, cùm vicem doleant, ac fleant alienam: probat id Seneca *Epiſt.* 63. iuſtas eſſe lachrymas, quibus Duces ſtrenuè proſequantur vexatam bello patriam, & miſerè confectos ciues: quo in luctu Princeps Hebræum eſſe videt, cùm Ammonites Iabiſam obſideret, 1. Reg. c. 11. num. 1. & 4. *& leuauit omnis populus vocem ſuam, & fleuit*, &c. ſic Bethulienſes iuſtè dolent, ac lugent, obſeſſa Bethulia: *Factus eſt fletus, & vlulatus magnus*, &c.

Licet flere aliena calamitate.

2. Reg. 15. n. 18 30.

Hoſe. 12. n. 4.

Et Angelum flere dicit, & hominem.

Geneſ. 32. n. 26.

Iſa. 33 n. 7.

1. Reg. 11. n. 1 & 4.

Quòd ſi dolor, ac fletus de peccatis eſt, cùm verè ſcelerum confeſſionem peragant homines, veniamque a Deo poſcant, *dicentes: Peccauimus cum patribus noſtris*, &c. Video

PARÆ

PARÆNET. XXXII.

Leſſum peccantibus iuſtum eſſe.

1\. QVadrat benè luctus in virũ magnum, ac ſtrenuum, ſi de peccatis luctos eſt; cur enim grauius de rebus acerbis, quam de malis erratis doleant, ac fleant peccantes homines? Grauius a peccato nocumentum eſt, peſtis animo grauior, cum magna Dei iniuria: ac proinde, quidquid feceris, vt ſatis Deo facias, parum eſt. Comam vellas, genas laceres, & latus pugnis tundas, habitúque mutato, effundas vbertim lachrymas; adhuc parum eſt, in ſcelerum deteſtationem. De pœnitentiæ tamen ſchola eſt. *Hæc de ipſo habitu, atque victu mandat; corpus ſordibus obſcurare, animum mœroribus deijcere, illa quæ peccauit, triſti tractatione mutare*, &c Quid plura Tertulliane optime? *Plerumque* (ait) *ieiunio preces alere, ingemiſcere, lachrymari, ac mugire dies, noctéſque ad Dominum Deum tuum*, &c. Sic Magiſter *de pœnit. cap* 9.

Nulla Deo offenſio magna eſt pœnitenti.

2\. Iniuriam Deo irrogat, quiſquis peccat neceſſe eſt, ſatis Deo faciat, lachrymiſque abluat iniuriã. Quid non fleuit Dauid, vt patratum ſcelus deleret, Deúmque iratũ ſibi propitiaret? Ibat ille pede nudo, ac tecto vultu. *Scandens, ac flens*, &c. 2. *Reg.* 15. *n.* 30. Nec factus animo ſuam dolet vicem Dauid, ſed facti pœnitens aculeatis dictis hominis his probi, lachrymas affundit ſuas, vt Deũ flectat piè ad errati veniam: ait Abulenſis, q. 33. *Sciebat Dauid ſe peccaſſe, ideo non pro malis, quæ patiebatur, dolebat; ſed vt per lachrymas Dei furorem leniret*, &c. Satis Deo facit vna lachrymula, quæ iuſta apud Deum vindicta de peccato eſt. Sed accipe, quoties Dauid fleuerit Pſal. 6. n. 7. *Lachrymis* (inquit) *meis ſtratum meum rigabo*, &c. Nec temperat a lachrymis, ſed leſſum iterat, Pſal. 101. num. 10. *Et potum* (ait) *meum cum fletu miſcebam*, &c. quaſi merum lachrymis dilueret. Sic phialam Theodoſius decreti pœnitens impleuit lachrymis. Quod tradit Sozomen. *lib.* 7. *c.* 23. Pergit vltrà Dauid, nec à flendo ceſſat, Pſalm. 118. n. 136. *Exitus* (inquit) *aquarum deduxerunt oculi mei*, &c. Totus de culpa, non de pœna luctus eſt; addit enim Dauid rationes dolendi, ac lugendi: *quia non cuſtodierunt legem tuam*, &c. Si petas, cur toties Dauid leſſum edat, fuſis vbertim lachrymis? Occurrit Cyrillus Catech. 2. *Vindicabat lachrymis concupiſcentem oculum*, &c. Iratum iuſte Deum ſenſit, pro Deo vlciſcitur libidinantes oculos: quæ quidem pœnitentiæ virtus eſt, ait Tertullianus, loco cit. *vt in peccatorem ipſa pronuntiant, pro Dei indignatione fungatur*, &c. Sciebat Dauid ſuam ab oculo vtique domeſtico, ſalutem malè proditam, cùm tiniam aperiret libidinandi, animo exulcerato dolebat, & flebat; *vindicabat lachrymis concupiſcentem oculum*, &c. Sciebat Deum ab oculo indignè læſum, vtpote qui Dei legem fregiſſet, adulterio concinnato, vt Dei cauſam tueretur Dauid facti pœnitens; *vindicabat lachrymis concupiſcentem oculum*, &c. Sic iuſta è lachrymis apud Deum ſcelerum vindicta eſt.

2\. Reg. 15. 30.

Multa in lachrymis virtus eſt ad Deum propitiandum.

Pſal. 6. n. 7.

Pſal. 101. n. 10.

Pſal. 118. n. 136.

Vindictam de peccato ſumunt, qui lachrymis diluit.

3\. Imò libamentum eſt optimum, quod fletu conſtat, & gemitu. *Primitias tuas non tardabis reddere*, &c *Exod.* 22. *num.* 29. Hebraicè דמעה *dimah*, *lachrymam*. Probatur ex Ieremiæ c. 9 n. 18. *Primitias* pro lachrymis textus habet, ſcitè inſinuans, lachrymas, quaſi primitias, Deo offerendas eſſe, quibus mulcetur iratus Deus, infeſtus Iudex. Hoc mari enauiges ſecuriter ad Magnum Deum, portũque teneas ſine metu. Lego alliſum Dei throno mare; quod Ioannes vidit Apoc. 4. n. 6. *& in conſpectu ſedis, tanquam mare vitreum*, &c. Iudex ſua in ſella Deus librum manu tenet, quaſi rationarium humanæ improbitatis: quod patet ex *cap.* 5. *n.* 1. Et facit cum apparatu cenſorio, de quo apud Dan. c. 7. n. 9. & 10. *Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt*, &c. Sed quid inſinuat mare ſalſum ante ſellam Dei Iudicis? Hugone teſte, *Anima pœnitens, & compuncta pro peccatis ſignificatur*, &c. Qui dolet ſe peccaſſe, bene ſalſos ab intimis ſuccos exprimit in oculos, de quo rectè dixeris; *magna eſt velut mare, contritio tua*, &c *Thren.* 2. *n.* 13. audax adeat Deum Iudicem; hoc enim fletu madidus, & ſuo cũ Deo agens Ephrem: *Quando* (inquit) *poſiti erunt throni, iudiciumque ſederit, ne meas lachrymas ſileas; qui enim lachrymas illuc præmiſerit, confidenter ad tuum iudicium accedat*, &c. *tom.* 1. *ad ſerm. a. Compunct. & ſalut.* Quanta lachrymis virtus eſt ad Deum placandum? Quanta ſubinde vis ineſt ad animum expurgandum.

Exod. 22. n. 29.

Gratum à lachrymis libamentum.

Apoc. 4. n. 6.

Apoc. 5. n. 1.

Dan. 7. n. 9. & 10.

Tuto lachrymis ad Deum nauigatio.

Thren. 2. n. 13.

4\. Sordes trahit, qui peccat, turpéſque notas: opus eſt, vt lachrymis obortis ſordes abluas, & notas abſtergat. E lachrymis hominum medicamentum Deus conficit, quo morbum pellat affectæ mentis. Queritur Iſaias fœdatum ſe tacendi, loquendique abuſu eſſe, & labiis ægrè dolet, cap. 6. n. 5. *Væ* (inquit) *mihi quia tacui, quia vir pollutus labiis ego ſum*, &c. Hæc Vates: & luctu, gemitúque teſtatur, quo laborat morbo. Sed aduolat Angelus, & peſtem labiis contractam purgat; quod Vates docet. *Et volauit ad me*, *n.* 6. Tactiſque labiis, deuſtiſque vlcuſculis, illud ingeſſit: *auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur*, &c. Notat Chryſologus Deum citò placatum, vt Angelum mitteret Hippocratem, qui à luctu prophetico medicamentum conficeret. *Quid iſte* (inquit) *gemitus profuerit, videamus: & miſſus eſt ad me vnus de Seraphim*, &c. *ſerm.* 57. Certa igitur, & conſtans de lachrymis eſt medicina ſcelerum; quod Nazianzenus hoc verſu docet: *Peccator, latè illachryma; namque vnica mentem. Hæc ratio curare poteſt*, &c. *ad Carm. de ſuis calamit.* Si quis igitur animo fleat exulcerato, quidquid peccaret, inde ſalutem, ac vitam conſequitur.

Iſa. 6. n. 5.

Præſens à lachrymis eſt medicamentum.

5\. In hoc argumento Paſchaſius eſt *ad* 1. *Thren. cap. num.* 8. Docet Vates Inibi Ieroſolymam erratis deformatam plurimis eſſe. *Peccatum peccauit Ieruſalem*, &c. Deinde apponit, quid notis fœda tentauerit gens vniuerſa, *Ipſa* (inquit) *gemens conuerſa eſt*, &c. Ploratum Ieroſolyma, & eiulatum edit, ſciens, ac ti-

Veloſ. in Iudith.

meos Deum iuſtè commotum ; quid luctus profuerit, expunit literula ח *Cheth*, affixa verſiculo , quæ vitam ſonat. Vnde Paſchaſius lib. 1. *Quo* (inquit) *modo vita præitulatur, niſi*

Vitam conſequitur lachrymis, ſcelerum pœnitens.

quòd finis huius lamenti quid inuenerit, deſignat?&c. Lamentum cum medicamentu confert Paſchaſius, quo peccator ſcelerum pœnitens ſalutem ſibi vitamque parat, quæ in verſiculi titulo eſt. Quid igitur mirum ſi Ieroſolyma ter, & quater luctum faciat ? *Plorans plorauit in nocte* , &c. ait Vates , *Thren.*

Thren. 1. n. 2. 16. & 2. n. 11.

cap. 1. *num.* 2. Deinde ſuum lachrymis dolorem explicat, num. 16. *Idcirco ego plorans , & oculus meus deducens aquas* , &c. Addit, qua vi doluerit, ingemuerit, ac fleuerit, cap. 2. num. 11. *Defecerunt præ lachrymis oculi mei*, &c. mitto reliqua. Non parcit oculis Ieroſolyma, quibus peccaſſe in Deum viſa eſt, cùm perciperet, quæ vidiſſet : vnde

Lachrymis peccati viui abluuntur.

multa dolendi , ac deflendi erat occaſio ? *ſaltem vt ſuis lachrymis conſolarentur , & oculos abluerent , quos malè ad Idola priùs leuauerant*, &c. ait Paſchaſius *lib.* 1.

6. Solatium è luctu magnum parabat ſibi Ieroſolyma , cùm ſpem conciperet de venia impetranda , & anima exporganda : *Conſolamini , conſolamini* , &c. viget

Iſa 40. n. 1.

Iſaias *cap.* 40. *num.* 1. Sed vnde homines ſolatium caperent , benè exponit vox Hebræa, נחמו , נחמו *Nachemu, Nachemu, Pœnitentiam agite, pœnitentiam agite* , &c. à verbo נחם *nacham*, ſcilicet , *conſolari* , *& pœnitere*. Quod

2. Reg. 13. n. 19. 1. Reg. 15. n. 11. & 35.

patet ex 2. *Reg. c.* 13. *num.* 19. ex 1. *Reg. cap.* 15. *num.* 11. & 35. Cur flendi non ſit voluptas, ſi peccator lachrymis Deum flectit ad veniam ſcelerum, & animum expurgat ad ſalutem, vitámque perpetuam? Hanc ſibi quietem à labore, ac dolore parat, quiſquis piè luget. Textus eſt, *Requieuit omnis domus Iſrael*

1 Reg. 7. n. 2.

Multa eſt voluptas è lachrymis Pœnitentium.

poſt Dominum , &c. 1. *Reg. cap.* 7. *num.* 2. ſcilicet , cùm Hebræus fide ſana coluiſſet bonos mores. Sed nata è lachrymis felicitas : quod Hebræo textu patet ; & Vatablus ſic vertit, *Lamentata eſt poſt Dominum*, &c. eſt enim inibi vox נחם *nacham*, ſcilicet, quæ pœnitentiam ſignat , & conſolationem. Planum vt fiat leuari lachrymis labores ſcelerum , ac dolores; gigni, aliique virtutum ſolatia ; Deum longè, latéque, hac vna hoſtia leniri, propitiari.

7. Petis fortaſſe , quantum lachrymis indulgendum eſt? Nec diem Vates à lachrymis va-

Thren 2. n. 18. & 9. num. 1.

coam , nec ducit noctem. *Deduc* (inquit) *lachrymas per diem , ac noctem*, &c. *Thren.* 2. *n.* 18. ſic Ieremias ſui ſimilis ad c. 9. num. 1. *& plorabo die, ac nocte*, &c. diem Vates , ac noctem reponit pro vita gentis humanæ; neque enim à lachrymis temperandum eſt , dum vitam viuunt homines , cùm nemo ſciat , odio , an amore dignos ſit. Itaque plorandum largè;

Nulla , dum viuere , ſatis eſt pœnitentia, & lachrymarum copia.

vt nemo dum viuit, ſibi parcat , & torpeat. quaſi iam ſecuritate accepta , &c. ita Paſchaſius *in Thren. lib.* 2. Premo argumentum vt theologicus; ſcio me accepiſſe; dubito, an reddiderim: ius eſt, vt reddam iterum ; iure pati: ſcio me peccaſſe, nec exploratum habeo, an ſatis Deo fecerim , luctu, gemitu ; plorandum mihi eſt, die, ac nocte ; nec temperandum à fletu , donec tandem vita defunctus abeam. *Tempus*

Eccleſ. 3. n. 4.

flendi, (ait Eccleſiaſtes) *& tempus ridendi*, &c. *cap.* 3. *num* 4. Si petas à Hieronymo, quæ nam huiuſce loci fuerit interpretatio ? reſpondet ſcitè admodum , *Nunc tempus flendi eſt, & in futuro ridendi*, &c. Neque enim Sapiens temerè præponit rationes flendi rationibus ridendi, vt noris, quid tibi, dum viuas, agendum eſt. In promiſſis eſt, quod tradit Ioannes, lachrymas hominum abſtergendas à Deo eſſe, cùm cœlum è terris adeant homines virtutis exactæ. *Vidi ciuitatem* (inquit) *ſanctam*, &c. *Apoc.* Apoc. 21. n. 2 & 4.

21. *num.* 2. Deinde reponit , quot inibi eſſent homines ſuo cum Deo: ac tandem num. 4. *& abſterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum* , &c. Serò Deus lugentes ſolatur homines; cur non in huiuſce vitæ ſcena lachrymas hominum Deus cohibet ? ſed metus erat , ne malè ceſſarent à fletu, ſi dum viuerent , non lugerent boni viri. *Flebant , nolentes luctus ſui finem ſibi imponere , quo vſque iudex veniret, qui abſtergeret omnem lachrymam* , &c. ſic Paſchaſ. *lib. cit.*

Flendum perpetuò, dum vita eſt.

Flendum igitur eſt , & ſæpè, & largè, quod Bethulienſibus placuit. *Factus eſt enim fletus, & vlulatus magnus, & per multas horas vna voce clamauerunt* , &c. Quid enim lachrymarum ſatis eſt ad peccatum delendum, ac Deum placandum ? *Quis dabit capiti meo aquam? & oculis meis fontem lachrymarum ?* &c. ait Ieremias cap. 9. num. 1. *& plorabo die, ac nocte*, &c. 8.

Ierem. 9. n. 1.

Tota doloris vis de peccatis eſt , quibus Hebræus irritauerat Deum Iudicem. Petit igitur Ieremias ſcaturigines lachrymarum triſtes ad oculos, ad totum corpuſculum: *Tamquam non ſufficiente ad hoc naturali fonte* , &c. ait Chryſoſtomus *Hom.* 12. *ad Coloſſenſ.* & erit, qui miretur Deum totis artubus deſudaſſe ſanguinem, cùm Patrem oraret, & adoraret? *Luc.* 22. *num.* 44. Occurſauerant Deo errata humani generis; artus in oculos quodammodo verſos voluit , quibus tot mala fleret, ait Bernardus. *vbi quidem non ſolis oculis, ſed quaſi membris omnibus fleuiſſe videtur* , &c. *ad ſer.* 3. *de Quadrageſ.* Fleat igitur peccator quiſque, nec à fletu ceſſare velit; quod hortatur Cyprianus lapſis manum ſubiiciens. *Agite pœnitentiam plenam; dolentis , ac lamentantis animi probate mœſtitiam*, &c. Mecum ſentit, ſi confeſſionem ſcelerum commendat. Proderit lugere , ſed confeſſione peracta. *Peccauimus cum patribus noſtris* , &c. ſatis enim inſinuant Bethulienſes,

Nulla ad peccatorum abluendum ſatis eſt comploratio.

Luc. 22. n. 44.

Parænet. XXXIII.

Placere Deo confeſſionem ſcelerum.

GEnuinum Cyprianus infigit hominibus, ante admiſſum facinus, improuidis, poſt facinus, obſtinatis. Víget Antiſtes homines fide lapſos, *nec priùs ſtabiles, nec poſtmodum ſupplices*, &c. ad conſcientiam , pœnitentiámque ſcelerum : *dum adhuc, qui deliquit, in ſæculo eſt; dum admitti confeſſio eius poteſt* , &c. Quid flore prodeſt, ſi peccatũ adhuc tegis animo, nec Deo prodis ? Bonum multiplex in aperienda ſcelerum conſciẽtia. Abſtrahi ab erratis curat, qui ſe erraſſe cognoſcit , ac fatetur. Quorſus Deo labor in Adamo inuitando ad confeſſionem ſcelerum ? Hominem iudex conuenit, 1.

Iuuatur lapſus confeſſione.

nit, terret, ac tandem rogat: *Adam vbi es?* Gen. 3. num. 9. & ſcena eſt inita de iudicio exercendo. Sciebat Deus quo Adamus loco eſſet, quo in luto, quo in flagitio. Vrget tamen, vt, lachrymis obortis, reddat vocem dolentis animi, *Peccaui; longanimis enim Deus occaſionem pœnitentiæ, & confeſſionis ſubminiſtrabat,* &c. Sic Theoph. Antiochen. *lib. 2. ad Autolyc.* ſciens certò, quantum valeat apud Deum vera, & ſana peccati confeſſio. An hæc Deo cura in Caino interrogando? *Vbi eſt Abel frater tuus?* &c. *Gen. 4. num. 9.* Non ignorabat Deus Abelem à Caino obtruncatum; ſed quærit iudex, ne peccatum reus tegat, & inde occaſionem perdat veniæ impetrandæ: totus eſt Deus in Caino interrogando, ait Tertullianus lib. 2. in Marcion. cap. 25. *vt daret locum ſpontè confitendi delicti, & eo nomine releuandi,* &c. Dare veniam Caino iudex voluit, cùm à reo confeſſionem eliceret; aperit enim locum indulgentiæ vera confeſſio, qua peccator fatetur erraſſe ſe, & egere Dei manu.

Gen. 3. n. 9.

Ad confeſſionem ſcelerum Deus allicit.

Geneſ. 4. n. 9.

2. Quare Iudam Magiſter inuitat ad confeſſionem ſcelerum, cùm arguit, *Iuda oſculo filium hominis tradis?* &c. *Luc. 22. num.* 48. Si enim Hebræa ex ſchola Iudas eſt confitens, nomen apponit Magiſter, vt, vi nominis expoſita, proditorem ducat ad peccatum ritè explicandum, veniámque poſtulandam: & hæc Cyrillo placet interpretatio *Catech.* 13. Itaque Ieſus Optimus, *Iuda* (inquit) *oſculo? admonens eum per ipſius appellationem, Iudas enim vocatur confitens, argentum accepiſti, confitere citò,* &c. Benè Cyrillus docet vim Deo fieri, per delicti confeſſionem, vt ſuam iudex læſus remittat iniuriam. Quis igitur frequenter non pergat confeſſionem ſcelerum, ſi Deum ſibi placatum velit? Ad litem Dauid Pſal. 66. num. 4. *Confiteantur tibi populi Deus; confiteantur tibi populi omnes,* &c. Nec ſatis hæc: vrget iterum Dauid num. 6. *Confiteantur tibi populi Deus,* &c. Quater de exoneranda conſcientia ſcelerum agit Dauid, vt frequenter accipias id antidoti, ad mentem piè ſanandam, ait Hugo. *Notandum, quod in hoc Pſalmo quater ponitur, confiteantur, in quo frequentia confeſſionis commendatur; frequentanda enim eſt, quia frequenter cadit homo,* &c. Firmat ſententiam Tertullianus ex arte medica. *Iterata* (inquit) *valetudinis, iteranda medicina eſt,* &c. *de Pœnit. cap.* 7. Optimum quidem eſſet non recidere hominem in peccati morbum; ſi tamen peccet iterum, Tertullianus iterum: *Pigeat ſanè peccare rurſus; ſed rurſus pœnitere non pigeat: pigeat iterum periclitari, ſed non iterum liberari,* &c. Hæc via ſatis Deo facis, ac tibi peccator mei ſimilis, Deum concilias.

Luc. 22. n. 48.

Vt Iudam ſanaret ſcelerum confeſſio.

Pſal. 66. n. 4.

Frequentanda ſcelerum confeſſio eſt.

3. Sano igitur conſilio Bethulienſes fatentur publicè, quid peccauerint, vt Deum pia flectant confeſſione. *Qui vlciſcitur nos ſecundùm peccata noſtra,* &c. Memores fortaſſe exceptum benignè ab Iſaaco Abimelechum, ſub pœnitentia, licèt vmbratili. Scio eiectum à Philiſthæo Iſaacum eſſe *Geneſ.* 26. num. 16. Illud enim Abimelechus: *Recede à nobis,* &c. Sed paucis pòſt diebus, video Regem, cum Ducibus, ad Iſaacum rediſſe, vt amicitiam inirent publicè, num. 28. *Sit iuramentum inter nos,* &c. Homines à ſe non abigit Iſaacus, etſi læſus grauiter: *ſed poſt cibum, & potum ſurgentes manè, iurauerunt ſibi mutuo,* &c. *num.* 30. & 31. ſcilicet pœnitentes errati homines benignè habendos eſſe putat Iſaacus vita ſanctus: quod notat Philo Biblic. in quæſt. ad Gen. *Suſcepta igitur eorum pœnitentia, menſura participantur dulcedinis, pro exiſtimatione,* &c. Apparet hoſce homines peccati conſcientia tactos, & pœnitentia altè de magno Iſaaci Deo cogitaſſe, cùm prodixerint num. 28. *Vidimus tecum eſſe Dominum,* &c. Inde ad menſam, & ſalem inuitantur. Non aliter Magnus Deus ſuam ad pacem, & cœnam inuitat homines pœnitentes ſcelerum.

Gen. 26. n. 16.

Benignè habere mereturhomo errati pœnitens.

4. Quid ſi honores addit ampliores? Hac mente Pater filium benignè amplexatur, quem de peccato dolentem putat. Textus eſt *Gen. 27. n.* 34. Iacobum ab Iſaaco benedictionem percepiſſe, & fratrem ea fortuna ſpoliatum fleuiſſe largè. *Irrugit clamore magno,* &c. & quamuis Iſaacus negaret poteſtatem ſibi ſupereſſe, vt benedictionem alteram impertiret; cùm primogenitus, *eiulatu magno fleret,* &c. *num.* 38 victus precibus, lachrymiſque ſenex. *In pinguedine* (inquit) *terræ, & rore cœli, deſuper erit benedictio tua,* &c. *num.* 49. Cur Iſaacus filium benedicit, quem à Deo reiectum credit? Sed flebat filius, quaſi pertæſus improbitatem ſuam: cúmque *eiulatu magno fleret,* &c. piè ſenex, ac pater commouetur, ait Philo Biblic. in quæſt. ad Gen. *Nomitque obtinentem non miſericordia, ſed æſtimatio pœnitentiæ ad meliora venturum,* &c. Satis Iſaacus inſinuat mutari Dei ſententiam poſſe, iuſta hominum pœnitentia, impetratíque à Deo benedictionem plurimam Iudam ſceptro adornat, Gen. 49. num. 10. *Non auferetur ſceptrum de Iuda,* &c. & credit Peluſiotes Iudam verè confitentem ex nomenclatura impetraſſe fortunam, ſedémque Regiam Probat Iſidorus ex *Gen cap.* 31. *num.* 26. Iudam facti pœnitentia dixiſſe de Thamâra, *Iuſtior me eſt,* &c. vbi ſe peccati reum fatetur ingenuè, ac publicè. Modò Peluſiotes lib. 2. Epiſt. 48. *Quoniam plerique ſua delicta occultantes alios condemnant, hic verò ſe ipſum condemnauit; eam ob cauſam Regiam dignitatem aſſecutus eſt,* &c. Sic Deus honorat pœnitentiam, & confeſſionem ſcelerum. Video latronem ſubitò Magiſtrum ſcholæ Chriſtianæ, ac Dei amicum eſſe, quod in promiſſis habet, *Hodie mecum eris in paradiſo,* &c. *Luc.* 23. *num.* 43. Sed latro de Cruce Deum laudat, ſe accuſat. *Nos quidem iuſtè; hic verò nihil mali geſſit,* &c. Priùs de ſuis narrat erratis; deinde preces apud Chriſtum agit. *Domine, memento mei, dum veneris in regnum tuum,* &c. *num* 42. Scelerum pœnitens, confitenſque Dimas regni ſpem conceperat, nec falſua animi latro eſt; nam citò accipit, quod expetit. *Hodie mecum eris,* &c. Demiror ego latronem furtis inſignem de regno parando præfidenter agere? Sed, qui ſua fatetur ſcelera, & pœnam culpa metitur, illud iterans, *Nos quidem iuſtè,* &c. Gratus Deo homo eſt. *Et totam confeſſus fiduciam meruit, vt regnum poſt latrocinium poſtularet,* &c. ait Chryſoſtomus *tom. 3. ad ſerm. de Cruce, &*

Gen. 27. n. 34.

Multo pœnitentia vi eſt ad flectendos alienos animos.

Gen. 49. n. 10.

Regnum donat regina pœnitentia, confeſſione peracta. 5.

Luc. 23. n. 43.

 latr.

latr. Audierat fortaſſe Dimas Chriſtum indulgentiſſimum eſſe, paratum Dei ſinum pœnitentibus admittendis, ac fouendis: nec cunctari Dominum, in cælo donando. Vnde Ieſus Optimus, *Hodie* (inquit) *mecum eris in paradiſo*, &c. Et quidem multis retrò annis clauſum Adamo, Patribúſque ſanctis cœlum momento latro percipit. *Quantum præſtat confeſſio, vt ſine dilatione introduci latro in paradiſum meruerit*, &c. ſic Chryſoſtomus *tom. cit. ad ſerm. de Latrone.*

Grata Chriſto eſt latronis pœnitentis confeſſione exacta.

Luc. 15. n. 20. Multam in prodigo recipiendo benignitatem Pater oſtentaſſe dictus eſt, *Luc.* 15. *num.* 20. Peccantem enim iuuenem, ſed peccati pœnitentem pié commotus ſuo recepit amplexu, *& oſculatus eſt eum*, &c. Non tamen legit filium veſtitu, annulo, calceiſque adornatum, niſi poſtquam peccator ſanctè erectus, ait, *Pater, peccaui in cælum*, &c. *num.* 21. confeſſione accepta totus in filium pater abit *num.* 22. & ſeruos vrget: *citò proferte ſtolam*, &c. quaſi pater vellet Dei amores pœnitentibus, honores confitentibus reſeruatos eſſe.

Blanditur Deo ſcelerum confeſſio.

Adeat Patrem, etſi læſum peccator quiſque; ſed narret pudore ingenuo, quid peccauerit, monet Tertullianus. Hac via Deum ſibi placabit, honoréſque à Deo parabit maieſtatis plurimæ: *ſed ſi pœniteat ex animo ſi Patrem repetas vel offenſum, de'iqui, dicens. Tantum releuat confeſſio delictorum, quantum diſſimulatio exaggerat*, &c. Hæc Tertullianus *de Pœnitent. cap.* 8 Quid non aſſequantur Bethulienſes, confeſſione humili, cùm & ſua, & patrum errata Deo narrent. *Peccauimus, cum patribus noſtris*, &c. ſcilicet fatentur

PARÆNET. XXXIV.

Filios à parentibus haurire licentiam peccandi.

1. FAcilè in vitium labitur quiſque, ſi non deſit Magiſter peccandi, qui ſuis ad flagitium maliſque factis vrget. *Nemo non aliquod vitium, aut commendat, aut imprimit, aut neſcientibus illinit*, &c. ait Seneca *Epiſt.* 7. Nam ſapiens aſtu monet, quod agit ineptè; Princeps facto probat, quod iubet improbè; turba, more peccantium communi, tollit metum peccandi; ſed qui fortiter adigit ad peccandum, pater eſt, cùm liberos factis ducat, teneróſque in animos inducat validè, quidquid eſt ſcelerum; neque enim pudet filium patrare, quod pater ſciens, iubénſque perpetrat. Hoc metu Hieronymus Lætam monet, ſi filiam benè inſtitutam velit, Epiſt. 7. *Nihil in te, & patre ſuo videat; quod ſi fecerit, peccet*, &c. Habent ſcilicet magnam vim facta domeſtica ad perſuadendum. Pomo rapto, virgo ita cecidiſſe viſa eſt in flagitium, vt neceſſe fuerit à Deo erigi ad ſalutem: quod ſignificat bonus Deus

Vrgentur homines factis improbis ad agendum improbè.

Cant. 8. n. 5. Cant. 8. num. 5. *Sub arbore malo ſuſcitaui te*, &c. ſed quaſi lapſum virginis excuſauerit, addit, matrem huiuſce flagitij ducem, ac facem eſſe. *Ibi corrupta eſt mater tua*, &c. Quid enim furti non admittat filia ad gulam alendam, quæ matrem Heuam furti magiſtram habet: guloſæ matris guloſa eſt filia.

Filiam mater vita ducit facilè.

2. Inde eſt, quod Ioſue Hebræos homines
Ioſ. 24. n. 14. monuerit, ad cap. 24. num. 14. *Nunc ergo timete Dominum, & auferte Deos, quibus ſeruierunt patres veſtri*, &c. Fortaſſe timebat Ioſue, ne Hebræus imagunculas Dæmonum ſecum deferret, & illecebras Idolomaniæ, vrgebátque, vt comminueret. Sed cur parentum mores opprobat? Caietanus benè ad litem. *Ne ſint affecti ad imitandum patres ſuos, quoad Deorum cultum*, &c. Cùm parentes habuiſſent Dæmonum cultores, facile erat liberos labi eam in labem, niſi Princeps id caueret, parentibus refutatis.

Patres filiorũ duces, ac faces ad agendum.

Lego imperatam à Ioramo cædem improbè, quod Heliſæus perſentit 4. *Reg. cap.* 6. *num.* 32. vbi Vates ad familiares, *Nunquid ſcitis, quòd miſerit filius homicidæ, vt præcidatur caput meum?* &c. Video Regem ab Heliſæo appellatum ſignatè filium homicidæ, cùm vellet, ac iuberet hominem vita ſanctum occidi. Achabus enim Iorami pater Nabothum interfecerat. Ac proinde, Caietano teſte, Vates *aptè nominat filium homicidæ, quia in hoc actione imitatus eſt patrem homicidam*, &c. quaſi pater facto vrgeret filium ad cædem patrandam. 4 Reg. 6. n. 32.

Hoc aſpectu Deus Iudex ſuperbos homines verè Adami filios nuncupat Gen. 7. num. 5. *Deſcendit autem Dominus, vt videret ciuitatem, & turrim, quam ædificabant filij Adam*, &c. Gen. 7. n. 5. Obijcit Magnus Iudex ſuperbiam hominibus improbis, quam ab Adamo parente contraxiſſent: vt enim pater in terris Deus eſſe voluit, promiſſis allicefactus Diaboli; ſic & nepotes cælum petebant, turri erecta per ſummam ſtultitiam, & inde vocantur *filij Adam*, à Magno Deo, *vt innuat, quòd iſti erant ſimiles Adæ ſuperbienti*, &c. ait D. Thomas. & quòd ab parente conceperant motus arrogantiæ.

A malo patre malus filius.

Iudam Matthæus pungit à tribu, vnde genus trahit: nam *cap.* 10. *num.* 4. alios quidem Apoſtolos à parentibus denominat, Ioannem à Zebedæo, Iacobum ab Alphæo, Simonem à à patria Chananæum, ſe ab officio publicanum, Iudam à tribu Iſcariotem dicit. 3.
Mat. 10. n. 4. Iure id ſummo factum ait Hieronymus. *Ex tribu* (inquit) *Iſſachar vocabulum ſumpſit, vt quodam vaticinio in condemnationem ſui natus ſit; Iſſachar enim interpretatur merces*, &c. Erat Iſſachar agris colendis, rebúſque augendis addictus maximè; ac proinde *Aſinus fortis*, &c. Quod Iacobus exponit *Gen.* 49. *num.* 14. & 15. Gen. 49 n. 14. & verò Midas eſt, habétque auriculas aſini, qui auro cogendo ſtudet. Neceſſe igitur erat, vt à qua tribu Iudas traxerat originem, traheret & cupiditatem rerum, vt Magiſtrum diſtraheret vili pretio. An quiſquam neget filios parentum ſimiles eſſe ratione viuendi abſurda? Facilè à parentibus ebibunt pueri quidquid eſt ſceleris domeſtici.

Ab atauis nepos haurit merces.

Aſinus eſt, qui lucris ſtanit.

Quare beneficium reputant boni viri, ſi tollantur è viuis infantes, vbi pater ſcelerum magiſter eſt. Viros iuxtà, ac infantes miſerè interfectos dolet tacta de cœlo Sodoma *Gen. cap.* 19. *num.* 25. Quid ætas innocens meruit, vt periret igne ſulphureo? ſed quis à parente malo non malus puer euaderet? *Nónne promiſſum eſt illis, ne diutius viuentes patrum exempla ſequerentur?* &c. ſic Albinus *quæſt.* 182. ſcilicet trahunt pueri ad improbitatem, parentum factis improbis. Eam igitur occaſionem peccandi tollit bonus Deus, cùm pueros è viuis tollit. 4.
Gen. 19 c. 25

Parentes filius imitatur facilè.

... ii i. Minatur Ieroſolymis cladem vltimam, ita tamen, vt ita concepta, me morſis indul- Iſa. 3. n. 25. gentiæ: illud poſtremò ingerit Iſaiæ cap. 3. num. 25. *Pulcherrimi viri tuo gladio cadent*, &c. ...ali omnino fortuna eſt: vbi ferro pereunt, qui ſua manu vrbem tueri poterant. Græcis ...ſum aliter, quod notat Hieronymus, nam ... eſt, *υἱός σου ὁ κάλλιστος ὃν ἀγαπᾷς μαχαίρᾳ πεσεῖται*, *filius tuus pulcherrimus gladio cadet*, &c. Quæ ... puerum elegantiæ plurimæ, ſed ... conjectura peſſimè. An hæc pueris ſors mala eſt? imò bona fortuna, vt è viuis abeant, parenteſque malos fugiant: de quibus Vates num. 9. *Peccatum ſuum quaſi ſodoma prædicauerunt, nec abſconderunt*, &c. Vnde Baſilius docet. *Conducibilius multo erat iſtis, qui*

Felicitas eſt mors puerum parentis improbi. *tum ædi fuerant* ... *mores obſcœnos præripi* ... *ante falcem meſſoriam; quam vt amplius perirent, a viuendi ratione imbuerentur a parentibus*, &c. Conſultum pueris Deus voluit, quos a parentum ſinu abſtulit, ne diſcipuli à Magiſtris improbis haurirent licentiam p...

5 Et verò eſt miraculum, cùm filius à parente improbo improbus non euadit. Naſcuntur viperæ diſruptis parentum viſceribus, nec filia parente melior eſt. *Docentes ſcilicet mercedes parentibus reddunt*, &c. ait Baſilius *Hom. 9. in Gen.* vt quæ ſæuit in matrem filia, iam mater opprimatur a filia, ac diſcipula maternæ improbitatis: inde eſt quod miratur Ioannes poſſe filios à malis parentibus deficere, vigétque Magiſter apud Matth.

Matth. 3. n. 7. Miraculum eſt, ſi filius à patre improbo non ſit improbus. cap. 3. num. 7. *Progenies viperarum, quis vobis demonſtrauit fugere a ventura ira?* &c. Pungit ne, an laudat Ioannes hoſce homines, qui de ſalute intima curabant? *Videns multos Phariſæorum, & Sadducæorum, venientes ad Baptiſmum ſuum*, &c. Laudat quidem; ſed miraculum reputat, quòd filij à parentibus improbis deciſcant in ſalutem, ait Caietanus *Ratio admirationis eſt, quod vos qui a Patribus veſtris naturali propagatione infecti eſtis, acquieueritis demonſtratori via recta*, &c. Tanta vis eſt a malo parente, vt filius ediſcat modum malè viuendi, à quo hauſit modum viuendi. Vnde laus eſt maxima, quòd Aſa a matre idololatrice idololatriam non edidiceret: imò textus eſt, 3. Reg. cap. 15. num. 11 *Fecit Aſa rectum in conſpectu Domi-*

3. Reg. 15. n. 11. *ni*, &c. Deinde addit num. 13. *Inſuper & Maacha matrem ſuam amouit, ne eſſet Princeps in ſacris Priapi*, &c. Ad Aſæ laudem ſpectat, quòd matrem habuerit notæ impietatis, nec tamen abiuerit ab ſtudio pietatis. ea enim eſt ratio cur textus de matre improba meminerit *Factum itaque id eſt*, (teſte Clario) *in laudem & honorem Aſa, quod optimus filius, per matrem peſſimam à vero Deo ad idololatriam perduci non potuerit*, &c.

6. Sed eam Aſa laudem tulerit, quòd filium non deprauauerit mater improba. Certè Chanaanus ſub Iapheto, & Semo rectè ſeruitutem ſeruit; quod Moyſes tradit *Gen. cap. 9.*

Gen. 9. n. 25. *num. 25.* vbi Noë: *Maledictus Chanaan; ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis*, &c. Deinde pater ... melior, cùm Semum bonis affectum dicat; *ſit Chanaan* (inquit) *ſeruus eius*, &c. *n. 26.*

Non defecit malus filius à malo patre. Neque enim pios mores coleret, niſi bonis viris obtemperaret, cùm improbitatem à patre improbo traheret. *ſeruus erat fratribus, quoniam indocilis erat, cum improbitatem haberet patrem*, &c. ait Magnus Baſilius de Spiritu ſancto *ad Amphiloch. c. 20.* Quam à Chamo patre Chanaanus didicit artem peccandi, hanc ſibi innatam eſſe à parentibus licentiam viuendi queruntur Bethulienſes. *Peccauimus cum patribus noſtris*, &c.

Num. 20 Tu, quia pius es, miſerere noſtri, aut in tuo flagello vindica iniquitates noſtras; & noli tradere confitentes te populo, qui ignorat te.

Num. 21. Vt non dicant inter Gentes: Vbi eſt Deus eorum?

Commentarius.

Altè Bethulienſes cogitant de Magni Dei indulgentia, à quo etſi læſo ſpem concipiunt veniæ parandæ: aut certe mitiori ſe manu premendos eſſe; quod poſtulant communi luctu. Multa Deo benignitas eſt; totus pietatem Deus ſpirat, totus in indulgentiam, qua miſeros fouet, licèt peccantes 61.

homines. ſic flecti Deum probat textus, Iudic. 2. num. 18 *Flectebatur miſericordia, & audiebat afflictorum gemitus*, &c. Optima eſt machina Deo flectendo vna lachrymula: ſtatim Iudex placatur, motus pœnitentia latæ ſententiæ. quod Hebræo textu patet, vbi vox נחם *Nacham*, pœnitentiam ſonat, & conſolationem. Proindeque *pœnitebat Deum à gemitu eorum*, &c. Sed conſtat ex Græco, ſolatium Deo eſſe gemitum pœnitentis hominis; ſic enim textus habet. *ὅτι παρεκλήθη κύριος ἀπὸ τοῦ στεναγμοῦ αὐτῶν*, *quoniam conſolatus eſt à gemitu eorum*, &c. Hæc illa eſt Dei pœnitudo apud Hoſeam cap. 11. num. 9. *Pariter conturbata eſt pœnitudo mea; non faciam furorem meum*, &c. vbi Hieronymus. *Parentis affectu miſericordia vincitur: & auſteritatem iudicis pietate mitigat patris*, &c. Quid verò id eſt aliud, quàm miſericordia tuli iam ſuperante, reuocare Deum, quæ meremur ſupplicia. Quadrat in locum ſignificatio vocis Hebraicæ *Nacham*, vt Deus, qui dolorem puniens contrahit, conſolationem miſerans concipiat. Iud. 2. n. 18.

Dei ſeueritatem emollit vna lachrymula.

Hoſ. 11. n. 9.

Recreatur Deus, cum miſeretur.

Hac ſpe Bethulienſes pias tundunt aures Dei optimi, quem reputant flecti facilem hominum precibus, & lachrymis, ad vim iuſtitiæ mitigandum, quod precantur. *Aut in tuo flagello vindica iniquitates noſtras*, &c. Prudentes admodum homines, quippe qui maluerint Dei, quàm hominis virgam pati. ſcilicet cùm punit Deus Iudex, miſericordiæ memor eſt. Probat Dauid mites Dei irati motus ad puniendum, ſæuos hominum morſus eſſe; qui bellum abnuit, vt ab hoſte grauius, peſtilentiam optat, vt à Deo leniorem; illud iterans, *Melius eſt, vt incidam in manus Domini, quam in manus hominum*, &c. 2. *Reg. cap. 24. num* 14. cùm graſſantur homines, temperare non poſſunt à carnificina: virgam Deus tenet, manúque moderatur; & ſeueritatem lenit, benignitatem 62.

2. Reg. 24. n. 14.

tate infra. Imo tota Dei ira in minas ſoluitur, benignitatem facto præſtat.

63 *De ore eius gladius exit*, &c. *Apoc.* 1. *n.* 16. qui quidem ſignat cenſuram iudicis. hæc dictis conſtat, non factis. *Sed habet in dextera ſua ſtellas ſeptem*, &c. quæ fortunam ſignant rerum maximarum, vt noueris aciem iuſtitiæ temperari oleo indulgentiæ: neque enim iudex nudam profert iuſtitiam. Noto obiter Ioannem prius de ſtellis meminiſſe, quàm de gladio: quo ſcires primariam Dei curam eſſe de benignitate, quàm de ſeueritate. Longè aliter homines; prius virgam intendunt, quam agant benignè. Totus eſt Apoſtolus in minis, & promiſſis, cùm monet ſcholam Corinthiam 1. ad Corinth. cap. 4. num. 21. *Quid vultis?* (inquit) *in virga veniam ad vos, an in charitate, & ſpiritu manſuetudinis?* &c. Quod primo occurrit motu, virga eſt; vindicta ſcelerum eſt: quod poſtremò occurrit loco, charitas eſt, indulgentia eſt ſcelerum. Nec miror: homo Paulus eſt, ad pœnam vrget priùs amor iuſtitiæ, natura duce, & id ſibi arrogat: quod verò præſtat *in ſpiritu manſuetudinis*, &c. benignitas eſt, bonitas eſt. Nonne ſpiritus aliquando virgam intendit ſuam? ait Athanaſius, & patet ex Actis Apoſt. cap. 5. n. 3. & 5. *Hanc tamen a potioribus nominat*, &c. Quaſi diſſimulet ſpiritus ſeueritatem iuſtitiæ. Hæc profectò Bethulienſium eſt opinio de bono Deo, quam aſſenſu communi probant; nec auerſantur cenſuram Dei manu lenitam probe, cùm precantur: *ſed in tuo flagello vindica iniquitates noſtras*, &c.

Ap. 1. n. 16.

Iuſtitiam pietate Deus moderatur.

1. Cor. 4. n. 21.

Prior Dei motus eſt ad lenitatem, Pauli poſterior.

Act. 5. n. 3. & 5.

64. Credunt iuſtam fore cenſuram ſcelerum à pio Deo latam in homines: & quidem leuior multo videri cenſura ſolet, quàm à viro iuſto impactam tolerant peccantes homines; commendat iuſtitiam vita iuſtè acta; & quod cenſor infert ſupplicium, iure ſummo ius eſſe putant. *Cum iuſta ratio ſapientem non poſſit offendere*, &c. ait Symmachus *lib.* 9. *Epiſt.* 102. Quod verò Bethulienſes Aſſyrium ſcelerum vltorem, iudicémque improbum abnuant, ſeuè abnuunt. Quandoquidem nemo non ægrè patitur lædi iuſtitiam ab eo, qui tueri debet iuſtitiam. Sed quid agat Holophernes ſuperbè tumens, nec Magni Dei metuens? Quod Theodericus in Traſimundo non ferat. *Grauiter ſiquidem dolet iniuria, quæ contigerit inſperata, etſi inde prouenit dolus, vnde credebatur auxilium*, &c. *lib* 5. *Epiſt.* 41. Hæc Cypriano occaſio, ex tenebris querimoniæ *Inter leges ipſas delinquitur, inter iura peccatur*, &c. *lib.* 2. *Epiſt.* 2. *ad Donatum*. A quo fortaſſe exſcripſit *l. meminimus, Cod. vnde vi.* vt moneter, *Qui ſedet crimina iudicaturus, admittit; & vt reus innocens pereat, fit nocens iudex*, &c. Hac de re queritur Deus iudex apud Ieremiam *c.* 5. *num.* 5. quòd ſcilicet, legem frangant, qui officio obligantur legis ſeruandæ. *Ipſi enim cognouerunt viam Domini, iudicium Dei ſui, & magis hi ſimul confregerunt iugum*, &c. Quàm magna eſt rerum indignitas? vt nulla ſeruetur innocentia, vbi ſeruari innocentes, neceſſe eſt. Hæc tamen eſt hominum iuſtitia, & quod patet, Optimatum. Timent ſibi ab hac iuſtitia Bethulienſes; nec ſe Aſſyrio traditos eſſe volunt, à quo iuſtitiam credunt lædendam eſſe.

Scelus immane eſt lædi iuſtitiam à magiſtratu.

Ier. 5. num. 5.

Sed quod grauius vrget homines, [illegible] Dei iniuria, *vt non dicant inter Gentes: Vbi eſt Deus eorum?* &c. *num.* 21. Suam vicem minus dolent Bethulienſes: timent, ne capta Bethulia, malè Deus audiat apud Gentes barbaras; quaſi non potuerit tueri Hebræum ſibi conſecratum religiosè. In hoc luctu Dauid erat cùm opem à Deo poſceret, Pſalm. 78. num. 9. *Adiuua nos Deus*, &c. ratione reddita, cur ita precaretur, num. 10. *Ne fortè dicant in Gentibus: Vbi eſt Deus eorum?* &c. Hac via Deum iterum Dauid vrget in auxilium *Pſalm.* 113. *num.* 10. Quòd verò Gentes Diis infames Hebræo obiicerent vanum eſſe Deum à ſe cultum; qui non potuerit Gentem ſibi deuotam vindicare ab iniuria? patet ex 4. *Reg. c.* 18. *num.* 34. Nec Chaldæa aliò, quàm Aſſyria cauillandi modo pungit. ſic Ieroſolyma queritur apud Michæam c. 7. num. 10. *Quæ dicit ad me: Vbi eſt Dominus Deus tuus?* &c. Hebræum enim Chaldæus ridet, teſte Lyra, quòd Deum minimè potentem coluerit. Hanc Dei iniuriam ægrè ferunt Bethulienſes, qui Deum laudant pronum maximè, ad ignoſcendum. Quamuis enim ita iudex timeat, ſententiam quæ ferat capitalem aduersùs homines affines ſcelerum, ſententiæ quodammodo pœnitens, indulget veniam. Quo facilè credas 65

Pſal. 78. 9.

4. Reg. 18. n. 34.

Mic. 7. n. 10

Parænet. XXXV.

Multam Deo indulgentiam eſſe aduersùs homines.

Deum mulcent Bethulienſes, cùm laudant pietatem iudicis optimi; qui motis ad puniendum calculis, adhuc pius eſt, & ſe vinci patitur lachrymis, precibúſque hominum, ad indulgendam veniam ſcelerum. Nam eiulatio humanæ gentis, Deo eſt deprecatio maxima: quod patet ex *Pſalm.* 105. *num.* 44. vbi Dauid inducit homines piè collectos ad precandum, additque de bono Deo; *& audiuit orationem eorum*, &c. Sed vox Hebræa רנה *rinnah* orationem ſonat, & eiulationem, in rebus anguſtis. Quo factum, vt facilè Deus cedat, quaſi pœnitens latæ ſententiæ: *& pœnituit eum, ſecundum multitudinem miſericordiæ ſuæ*, &c. *num.* 45. Dei virtutes ex æquo ſeſe habent; ſed pietas, quæ parcit pluribus ſe vicibus oſtentat; quaſi Magni Dei ſit gloria, parcere peccantibus. 1.

Pſ. 105. n. 44

Comiſeratio apud Deum comprecatio eſt.

Agit Dauid [illegible] de hac Dei indulgentia, ad *Pſalm.* 135. nec verſiculus eſt, qui miſericordiam non dicat Dei optimi: *quoniam in æternum miſericordia eius*, &c. *num.* 2. ſi numeres, conſtabit facilè, commendatam eſſe tricies Dei benignitatem hoc vno verſiculo. Cur verò tam multis de hac Dei benignitate ſermo ſit, docet Baſilius. *Tantis terram benignitatis ſuæ declarationibus impleuit, vt ne ſermone quidem exprimi queat*, &c. Verba verbis Dauid addit; nec canit verſiculum, quo Dei non dicat indulgentiam; acſi velit, nullam dicendi vim, nullam eſſe copiam, qua Dei benignitas cantari poſſit. Occurrunt Deo labores, ac dolores hominum, quibus vt ſuccurrat, neceſſe eſt fontes pietatis ſcaturire plurimos.

Pſ. 135. n. 2.

Dei benignitas non explicatur facilè.

Sæpio

2\. Scio Deum vltionum Dominum vocari, *Pſ. 93. num 1.* Sed Deus (Paulo teſte) eſt *Pater miſericordiarum*, &c. Quandoquidem ad miſerandum ita propendet, vt miſericordiam in homines, quaſi genitum à ſe effundat. Bernardus optimè. *Non Pater vltionum dicitur, ſed Pater miſericordiarum; non modo, quod Pater videatur miſereri potius, quàm indignari: ſed quod miſerendi cauſam ſumat ex proprio, vlciſcendi magis ex noſtro*, &c. *ad ſerm. 1. de Natiuit.* Liceat ita loqui, Deum, cùm punit, ab intimis non moueri; cùm parcit, commoueri ſuapte natura: proindeque miſericordiam Deo inſitam, & iuſtitiam ineſſe, quaſi aduentitiam: quare vltionum Dominus miſericordiarum Pater eſt. Quòd verò Deum miſericordiarum Patrem dicat Apoſtolus, inſinuat ſcatere Deum indulgentia perpetua. Bernardus iterum, *Et benè dicitur Pater miſericordiarum, cui proprium eſt, miſereri ſemper, & parcere*, &c. Eſto, foret Deus æuo antiquo vltionum Dominus, ac militum, quibus hoſtes conficeret miſerè. Vnde bella, de quibus Moyſes agit, ad Num. cap. 21. num. 14. *In libro ſcilicet bellorum Domini*, &c. placet enim bonis viris librum fuiſſe, quo bella à ſe confecta Deus ſcribenda curauit, ſed periiſſe libellum, Deo volente: *vt ſolùm nunc iactaret opera miſericordiæ; non enim legas in Euangelio, qualiter debellauerit hoſtes homines; ſed qualiter ab infinitis morbis peccantes ſanauerit*, &c. Sic Oleaſtrius. Hoc Deus flagrat ſtudio, miſerendi ſcilicet, ac indulgendi; nec finit clementia iuſtitiam ſuperare, & cùm peccator Deum adigit ad iuſtam vindictam ſcelerum, faſces conſtringit, ac ſecures continet.

Pſal 93. n. 1. *2. Cor. 1. n. 3.*
Inſitum Deo eſt miſereri.
A miſerendo non ceſſat Deus.
Num. 21. n. 14.
Scribendum curat Deus quòd bene hominibus fecerit, non quòd punierit.

3\. *Nónne hæc condita ſunt apud me, & ſignata in theſauris meis?* &c. Id Iudex fatetur *Deut. 32. num. 34.* & textus eſt de belli offenſionibus plurimis, num. 30. *Quomodo perſequatur vnus mille*, &c. Deinde locus eſt de agri damnis maximis, num. 32. *Vna eorum vua fellis*, &c. quæ quidem immittit Deus vltor ſcelerum, num. 35. *Mea eſt vltio, & ego retribuam*, &c. niſi pietas intercedat, Iudicémque auertat Deum à dolore puniendo: quidquid enim inferre poteſt iuſtitia, id mulcet pietas, tegit, ſignatque ſigillo benignitatis maximæ, ne Iudex effundat aduerſùs peccantes homines. *Nónne hæc condita ſunt apud me, & ſignata in theſauris meis?* &c. Id ſentit Philo 2. Alleg. tr. *Moyſes* (inquit) *exaggerans Dei liberalitatem obſignatos malorum theſauros ait, non ſolum tempore reliquo, ſed etiam cùm lapſa fuerit anima, dignaque pœna videri poterat*, &c. Quàm magna Dei bonitas eſt! quam certa, & conſtans indulgentia? quàm larga, & indulgens pietas!

Deut. 32. n. 34.
Faſces ad ſtringit iudices Dei bonitas.

4\. Lego ſancitum æuo priſco, vt qui malis modis alium affligeret, plurimis affligeretur. Conſtat ex Geneſ. 4. num. 24. *Septuplum vltio dabitur de Cain; de Lamech autem ſeptuageſies ſepties*, &c. Hæc ita, cùm Deus vltionum libere ageret. Sed cùm Ieſus optimus diceret de amicitia firmanda, & Petrus ſepties condonandam putaret iniuriam, manu, quod aiunt, contracta apud Matth. *cap. 18. num. 22.* Magiſter longè, latéque benignitatem expromit ſuam. *Non dico tibi vſque ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties*, &c. Id verò eſt. Non addo terminum iniuriæ remittendæ. ſic Magiſter optimus; *vt legem in melius reformaret*, &c. ait Tertullianus *de Orat. cap. 7.* quod ſequntur, oportet, ſchola Chriſtiana, *vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cœlis eſt*, &c. vrget Magiſter Deus *Matth. cap. 5. num 45.* & verò *qui Deo aſſimilari contendit per maximam iniuriæ acceptæ obliuionem remittens ſeptuagies ſepties, vtpote per totam vitam, eſt benignus, & clemens in quemlibet*, &c. Sic Clemens Alexand. *lib. 7. Strom. c. 8.* Si Deus ita affectus eſt ad indulgendam veniam ſcelerum; quis peccatorum maximus non expoſcat.

Gen. 4. n. 24.
Matth. 18. n. 22.
Non ceſſandum ab iniuria condonanda.
Matt. 5. n. 45.

5\. Lego ſeruum tot adſtrictum nominibus, vt talentis ſoluendis non eſſet, apud Matth c. 18. num. 24. *Qui debebat decem millia talenta*, &c. Multa eſt ſumma, quam Matthæus explicat liquidò ne quid lateat impudentiæ, qua ſeruus herum contempſit: & tamen audax precatur, *Patientiam habe in me*, &c. *num.* 26. Vnde tanta malo ſeruo præfidentia, vt herum ſibi iratum aggrediatur precibus, & credat flecti poſſe? audet ſeruus, & ſpe bona audet, *Ad bonum enim, & facilem Dominum acceſſerat*, &c. ſic Nazianzenus *Orat. 17.* Sciebat certò ſeruus herum eſſe Deum natura pium, flectique facilem; audax in venia poſcenda reus eſt: ſi qua enim culpa eſt in ſeruo, reóque audaculo, Dei boni culpa eſt, qui iuſtitiam vincit indulgentia. Cur Deum non adeat prodigus ſpe concepta parandæ veniæ, ſi Patrem cogitat? Luc. cap. 15. num. 18. *Ibo* (inquit) *ad Patrem meum*, &c. Vera ſentit, qui Patrem adit, nec repulſam timet; *hæc enim conſultauit, non ignarus paternæ bonitatis*, &c. docet Baſilius *de Pœnitent.* Sed quòd parcè rogat, iniuriam Deo irrogat; illud agitans addendum precibus, *Fac me, ſicut vnum de mercenariis tuis*, &c. *num.* 19. Quod Gilbertus notat, etſi laudat adoleſcentuli mentem humilem: *Modeſtè* (inquit) *pro meritis; ſed de paterna miſerationis copia humiliter nimis, & iniurioſè ſentiens*, &c. *ſer. 3. in Cant.* Quis enim pater filium amicè recipit, & in ſeruum reuocat; ſi ad primam filij pœnitentis vocem, ſimplicémque gemitum ſatis ſibi factum putat?

Mat. 18 n. 24.
Nemo à bono Deo ſpem non concepit veniæ.
Luc. 15. n. 18.
Multa ad veniam ratio eſt in Deo parente hominum.

6\. Aude peccator, ſpe concepta ſalutis intimæ: *Paratiſſimus eſt ad ſaluandum Dominus*, &c. ait Macarius *Hom. 4.* ſuas in cruce manus expandit, vt ad ſe colligat homines; *Paratus in amplexus peccatorum*, &c. Quod Auguſtino placet, *in Manua. cap. 23.* Pedes clauis ſuffixos habet; ne quà fugiat ſi ad Patrem confugias; quod meditatur Salmero tom. 10. tractat. 6. *Confixus eſt pedibus, vt te expectet*, &c. Quòd ſi vis magna ſcelerum theſauros claudit miſerationum diuinarum, ne qua ad homines ſumma perueniat: clauos pro clauibus arripe, vt theſauros aperias indulgentiæ plurimæ, & cum Bernardo cantes, *Clauis reſerans, clauus penetrans factus eſt mihi*, &c. *ſerm. 61. in Cant.*

Multa ad bonis Dei indulgentiam via eſt.

7\. Quòd ſi adhuc times? vide, quot modis, & quot locis Deus te adducat in ſpem veniæ. Nunc Paſtor ouem quærit perditam, humeriſque reportat, *Luc. 15. num. 5.* & filium notæ nequitiæ pater amplexu excipit, & oſculo, *num.* 20. Nunc peccatorum menſis aſſidet

Luc. 15. n. 5.

continuus

continuus adeò, vt notam ſubierit apud ineptos homines, *Matth. cap. 9. num. 11.* nec nihil laudat, niſi rationes miſerendi. *Miſericordiam* (inquit) *volo.* Quid ego Magdalenam adducam, fœminam exactæ pœnitentiæ? *Luc. cap. 7. num. 48.* Quid latronem à Chriſto ſuſceptum benignè? *cap. 23. num. 43.* Itaque veniam ſcelerum, quam ægre dixerit Oratorum Maximus, parabolis Magiſter Deus, ſermonibúſque plurimis exponit ſemel, iterum, ac ſepties, teſte Baſilio, *vt ſæpius edoctus veritatem agnoſcas*, &c. *ad Hom. de Pœnit.* nemo enim æſtimaret certò rem tantam, niſi Deus magiſtrum ageret de ſua in homines benignitate, indulgentiamque ſcelerum explicaret, locis tam multis, verbis tam multis, factíſque tam multis. Deinde addo, id à Chriſto factum, vt oſtendat non poſſe Dei clementiam vno claudi loco: quod Theodericus rectè ſentit lib. 2. Epiſt. 30. *Clementia non habet legem, nec debet ſub anguſtis terminis benigna ſequi.*

Matt. 9. n. 11.
Luc. 7. n. 48. & 23. n. 43.
Multis Deus ſuam explicat benignitatem, ne quis peccator deſperet.

8. Pulſant igitur Bethulienſes ritè Dei fores, facileſque vellunt aures in auxilium, cùm laudant, & implorant miſericordiam. *Miſerere noſtri*, &c. Scio, quid opponat Deo irato Dauid Pſal. 50. ſcilicet miſericordiæ clypeum: *Miſerere* (inquit) *mei Deus*, &c. Video, quo ſe mulier contulerit, vt Chriſtum alliceret, vtique ad miſericordiæ portum. *Miſerere mei Domine*, &c. *Matth. 15. num. 22.* Hac via Bartimæus Magiſtrum aggreditur, vt ſanitatem obtineat, Marc. cap. 10. num. 48. *Fili* (inquit) *Dauid, miſerere mei*, &c. Non aggero, quibus locis Dei miſericordiam commouerint alij, ſub hac precandi formula; ſcientes exorari Deum facilè benignitate commendata, ait Chryſoſtomus Homil. 2. ad Pſalm. citat. *Vbi enim miſericordia poſtulatur, iudicium non ſanis*, &c. Hæc vna Deo voluptas eſt, ſcilicet occaſio miſerendi. Conſtat ex *Deuteron. cap. 32. num. 36.* vbi Moyſes Deum laudat ab miſerandi cura. *In ſeruis* (inquit) *ſuis miſerebitur*, &c. quod iuuenes fide nobiles, cùm ſe ſe accingant ad ſacrum bellum, ita explicant 2. Machab. c. 7 num. 6. *Dominus Deus conſolabitur in nobis; quemadmodum in proteſtatione cantici declarauit Moyſes; & in ſeruis ſuis conſolabitur*, &c. Itaque Dei miſericordiam verè Dei conſolationem à Moyſe dictam volunt fratres; ſiue, quod in loco vox Hebræa יתנחם *Ithnecham*, vtrunque ſonat, miſereri ſcilicet, & conſolari: ſiue, quod bonus Deus cùm veniam præſtat ſcelerum, magnam capit voluptatem, imò & honorem parat; credunt enim Bethulienſes

Pſ. 50. n. 1.
Matth. 15. n. 22.
Marc. 10. n. 48.
Præſentiſſimum in Dei miſericordia miſeriarum eſt remedium.
Deut. 32. n. 36.
2. Mach. 7. n. 6.
Voluptas Deo eſt occaſio miſerendi.

Parænet. XXXVI.

Augeri Deo gloriam ex indulgentia.

1. Fatentur homines ſe peccaſſe, & plurimum natura Deum laudant, vrgéntque. *Miſerere noſtri*, &c. cùm veniam conſequantur, magis, magíſque Dei pietas explendeſcat. Alte ſe ſe virtus exerit, vbi pugna eſt grauior; & liquidò apparet Dei indulgentia, vbi vis ſcelerum maior eſt: quod exactæ clementiæ ornamentum agnoſcit Theodahadus, apud Caſſiodorum *lib. 10. Epiſt. 13.* Confirmat Princeps inibi Senatum, populúmque Rom. & venia errati data addit. *Gratias diuinitati referimus, quæ dona ſua veſtris potius ornauit exceſſibus*, &c. Cùm peccant homines, viam Deo aperiunt, vt ſuam exerat pietatem, quæ vacare, quodammodo, niſi miſellus vita reus occaſionem Deo pareret miſerandi: quo argumento Naſo trahit Auguſtum ad agendas partes clementiæ:

Si non peccaſſem, quid tu concedere poſſes?
&c.

ad 2. lib. de Triſt. Mutuam ſibi operam aſſerunt Deus, & peccator. Nam quo grauior peccati reus eſt, eo auguſtior Dei eſt indulgentia.

Maior Dei bonitas, cùm grauiorem condonat iniuriam.

Noſti, cur Matthæus ſuum narrat flagitium in cogenda pecunia? *ad cap. 9. num. 9.* 2.
Certè cùm Magiſter Deus ſuam obiret prouinciam, *vidit hominem ſedentem in telonio, Matthæum nomine*, &c. Deinde Matthæus ſeſe in ſenatu recenſet Apoſtolico, *ad cap. 10. n. 3.* vbi Petrus, *& Matthæus* (inquit) *publicanus*, & ſuum Matthæus morbum aperit, nec ſuum tegit nomen. *Quo Medici artem impenſiùs admireris*, &c. ait Victor. Antiochen. *ad Marc. cap. 2.* Laudo viri boni ingenium in explicandis ſuæ vitæ rationibus, cùm ſe malè affectum à Magiſtro Deo euocatum docet in ſalutem, probat latè, quid poſſit Dei benignitas aduerſus iuſtitiam, pro ſalute humani generis: deinde probat, maiorem Deo laudem aduenire ex maiori ſcelerum indulgentia.

Matth. 9. n. 9. & 10. n. 3.
Quid peccauerit, donatus bonus homo ad alteram Deo gloriam.

Multa de ſe, eaque abſurda Paulus narrat, 3.
1. ad Timoth. c. 1. num. 13. *Qui priùs* (inquit) *blaſphemus fui, & perſecutor, & contumelioſus; ſed miſericordiam conſecutus*, &c. Suam Paulus improbitatem (credo) non exprimeret, niſi ea via Dei bonitatem altè iactare vellet; quæ à maiori vi ſcelerum vires capit miſerendi latè Senè Baſilius ad Hom. de Pœnit. *Propriam* (inquit) *vitam patefecit, vt gratiæ amplitudinem oſtenderet*, &c. Clariores è tenebris Solis faces exſplendeſcunt: ſic ab erratis hominum auguſtior eminet Dei bonitas. Pergit vltrà Paulus, & quo in luto fuerit ſcelerum, exponit, cùm ſe ſe peccantibus interſerit: *quorum* (inquit) *primus ego ſum*, &c. *n. 15.* Deinde addit ſe à Chriſto ſuſceptum amicè, vt è Saulo Paulus fieret, num. 16. *vt in me primò oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem patientiam*, &c. Cur Apoſtolus tam multis ſe modis premat, ſuámque dicat inſolentiam, docet Ambroſius in locum. *Hæc* (ait) *accuſatio eius eſt, laus verò Saluatoris*, &c. Accedit ad magnam Dei laudem, quòd grandem remittat iniuriam læſus grauiter; ac proinde apponit in proximo Apoſtolus num. 17. *Soli Deo honor, & gloria*, &c. Aut enim gratias agit Deo, miſericordiam conſecutus, quod putat Hieronymus; aut gloriam Deo additam probat ex benigna in reum indulgentia, quod ego puto, & Theodericus laudat lib. 3. Epiſtol. 46. ad Adeodatum. *Materia enim eſt gloriæ principalis delinquentis reatus; quia niſi culparum occaſiones emergerent, locum pietas non haberet.*

1. Timoth. 1. n. 13.
A vi ſcelerum grandiores vires capit miſerendi grandiores Deus.
Multa Deo laus eſt ex multa ſcelerum indulgentia.

Carmen

4. Carmen Dauid pangit, quo ſua Deo narrat ſcelera; fundit preces, facit leſſum, Deúmque Iudicem vrget ad veniam, illud iterans

Pſal. 50. n. 6. Pſal. 50. num. 6 *Tibi, oli peccaui*, &c. Iam Dauid prudent acceperat à Nathano, *Dominus transtulit peccatum tuum*, &c. 2. *Reg.* c. 12. n. 13.

2. Reg. 12. n. 13.

Cur peccato iam extincto Dauid carmen facit de pœnitentia? Communi placito, fecit id Vates, vt pœnitentiam peccantibus commendaret; qua ſpem conciperent de venia impetranda. Sic Baſilius, Chryſoſtom. Auguſt. & Theophylact. *ad Iona cap.* 4. Addit Chryſoſtomus Pſalmum de pœnitentia conditum, venia iam olim ſcelerum impetrata; *vt non remiſſiores, poſt pœnitentiam, fierent homines*, &c. *Hom. ad Pſal. cit.* Quis enim ſciens certò ſe peccaſſe, non doleat ſemper, non fleat, meriti damni? Fortaſſe Dauid eo conſilio ſuum fecit carmen, quo Auguſtinus ſuam ſcriptis confeſſionem peregit; ſcilicet, vt viris optimis eſſet occaſio ad Deum piè canendum. *Non enim paruus eſt fructus Domine Deus, vt tibi gratia a multis agantur pro nobis*, &c. *lib.* 10. *Confeſſ. c.* 4. Cùm videant condonaſſe te benignè, quidquid in te peccatum eſt. Addiderim ego placuiſſe Hebræo narrationem errati ſui, *ad Dei bonitatem prædicandam*, &c. quod Vatablus notat.

Nemo non agat pœnitentiam vel poſt impetratam ſcelerum veniam.

Suum cantus errantium bonum qui quo ad canendum bonis Dei indulgentiam.

5. Ad homines Deus cœlo miſſus venit, ſiue in homines factus homo; quos ita perditos inuenit, vt ſpiritus in carnem videretur defeciſſe. Id tamen in promiſſis erat, *& videbit omnis caro ſalutare Dei*, &c. quod Lucas trahit *ad c.* 3. *num* 6 *ab Iſaia cap.* 40. *num* 5. Scio ego hoc argumento minatum iam olim Deũ: *non permanebit ſpiritus meus in homine, quia caro eſt*, &c. *Gen.* 6. *num.* 3. Cur vno, eodémque argumento hominem ſibi Deus induturum voluit, vt videri ab hominibus, tractatique poſſet? *& videbit omnis caro ſalutare Dei*, &c. Opus omnino grande! vt ex vi grandiori ſcelerum grandior exuberet Dei bonitas; quæ occaſione ſublata miſerandi latè, videretur feriari, otiari, ait Tertullianus. *Auſim dicere: ſi hæc carni non accidiſſent, gratia, benignitas, miſericordia, omnis vis Dei benefica vacuiſſet*, &c. *de reſurrect. cap* 9 Quanta Deo bonitas! quæ ex maiori ſcelerum indulgentia captat gloriam. An Deus adeò bonus prætorium in terris mallet, quàm propitiatorium? Negat Moyſes *Exod* 25. *n.* 7. vbi Deus ad Moyſen; *facies propitiatorium*, &c. Quæ quidem ſedes erat, vnde ſe Deus facilem hominibus, propitiúmque oſtenderet. Oleaſtrius ad rem. *Nunquam legimus Deum in hoc mundo inſtituiſſe domum Iuſtitiæ, qua nos puniret, ſed cum ſit clemens, domum, qua peccatis noſtris propitiaretur, inſtituit*, &c. Haſcè Dei fores pulſant Bethulienſes egregiè, cùm precantur, *Miſerere noſtri*, &c. Si tamen placuerit gentem miſeram punire, ac perdere; id efflagitant, vt Deus ſua, non manu faciat aliena: *ne tradas confitentes te populo, qui ignorat te*, &c. Séque Aſſyrio, barbaro, improbo traditos eſſe nolunt; ne pœnas luant iuſto acerbiores: quibus precibus inſinuant

Luc. 3. n. 6.

Gen. 6. n. 3.

Vocat Deus homines quodam modo, vbi multo non eſt miſerandi occaſio.

Exod. 25. n. 7.

Promptior ad indulgendũ, quàm ad puniendum videtur Deus.

Veloſ in Inmub.

Parænet. XXXVII.

Facultatem puniendi viro malo dandam non eſſe.

1. POteſtas improbis data, ſæuiendi eſt occaſio: non vtuntur virga in vindictam ſcelerum; ſed abutuntur in carnificinam hominum: & quo magis lateri affectus lædendi, eo morſus eſt grauior. Graſſatur latè Princeps virga potens, ſui impotens, & quo furor [illegible], recta ufficio manus prouolat. Vel de Moyſe id Hebræus putat. Monet Moyſes hominem, vt abſtineat ab iniuria aliena. *Quare percutis proximum tuum?* &c. *Exod.* 2. *n.* 13. Sed percuſſor ad monitionem interpretatus contumeliam, occurrit, *Quis te conſtituit Principem ſuper nos? Num occidere me tu vis?* &c. Iuſtius ex dictis colligeret Hebræus amantem ſui monitorem eſſe, cui pacem, amicitiámque laudaret. Vbi tamen Hebræus Iudicem, Principémque obtrudit viro ſancto, facultatem ſæuiendi oblatam putat; quaſi nihil Potentibus occurrat prius, quam ſæuire.

Exod. 2. n. 13.

Nihil Iudicibus improbis occurrit prius, quàm ſæuire.

2. Quid Hebræus ſentiret de viro improbo, niſi quod Deus taxat, apud Ezech. cap. 7. num. 10. *Floruit virga, germinauit ſuperbia*, &c. Græco textu, *Contumelia ſurrexit*, &c. vtrâque enim vim continet, vox Græca ὕβρις, & probat textus poteſtatem improbo mandatam ſeruire, non ad iuſtitiam exercendam, ſed ad iniuriam iure mentito irrogandam; cùm virgam Princeps, aut Iudex exerit, enatam inde contumeliam hominum, è iure ſummo ſummam iniuriam: aut enim irritatur affectu iudex, aut inuitatur officio Princeps ad improbitatem vltimam; *Floruit virga, ierexit contumelia*, &c. Hic enim è virga cenſoria fructus eſt; quod notat Lyra. *Ex qua ſequitur contemptus, ac depreſſio hominum*, &c. Virgam Alumnis Magiſter Deus nunc adimit, nunc permittit. Virgam demit Matth. cap 10. n. 10. *Nolite poſſidere aurum, neque virgam*, &c. Sic & Lucas 9. n. 3. Sed Marcus virgam Apoſtolis permiſſam tradit, *cap.* 6. *num.* 8. Præſcriptum enim à Magiſtro eſt, *ne quid tollerent in via, niſi virgam tantum*, &c. Ac ſi Magiſter vellet virgam in Rep. nunc ſumendam, nunc deponendam eſſe, & ſic vim puniendi temperandam: quod monet Gaudent *tract.* 5. Addo Chriſtum data, negataque virga ſignificaſſe, quo metu ineunda poteſtas eſt, cùm homines inde ſumant occaſionem peccandi. Itaque ad Remp. Deus permittit virgam, & quaſi periculi metuens virgam negat.

Ezech. 7. n. 10.

Ab officio capit iudex improbus, vt malè agat.

Matth. 10. n. 10.

Luc. 9. n. 3.

Marc. 6. n.

Vis puniendi temperanda.

3. Illud in minis eſt apud Moyſen Deut. cap. 28. num. 48. *Seruies inimico tuo*, &c. Grande malum! vt ſeruiturem Hebræus ſub hero improbo, hoſtiléſque morſus ferat: ſentit id Philo ad lib. de Execrat. *Quoties (inquit) vnus, & idem hoſtis, ac dominus imminet, quis ſuſtinere queat? quãdo poteſtas lædendi præbet licentiam*, &c. Nullũ iniuriis irrogandis modũ ponit, qui id cupit improbè, & poteſt liberè: conſpirant amicè voluntas,

Deut. 28. n. 48.

Ad lædendum audax omnino Princeps.

& poteſtas in flagitium. In hoc metu Dauid erat, cùm Deum vrgeret, Pſal. 85. num. 14. *Deus*, (inquit) *iniqui inſurrexerunt ſuper me, & ſynagoga potentium quæſierunt animam meam, & non propoſuerunt te in conſpectu ſuo*, &c. Apparet Vatem multis de cauſis timuiſſe, cùm ſciret homines, & affectu corruptos, & manu obarmatos, & Dei oblitos eſſe. Quid ſcelerum non aggreditur, qui Deum animo proiicit? Sed Principes *non propoſuerunt te in conſpectu ſuo*, &c. Quid peccati non admittit, qui vires auget affectu corrupto, & voluntatem, poteſtatémque miſcet improbam? id Dauid timet: *Iniqui* (inquit) *inſurrexerunt, & ſynagoga potentium*, &c. *Atque ex eo duplex timor obortus*, &c. addit Baſilius. Labitur in flagitium, ac relabitur facilè, qui in ſella Iudex, & in aula Princeps eſt, nec boni reſpectu ſeſe continet.

Pſ. 85. n. 14.

Iuuatur poteſtate voluntas improba.

4\. Inde quot in beſtia cornua, tot mala numeres; *capita ſeptem, & cornua decem*, &c. videt Ioannes *Apoc.* 17 *num.* 3. Vna eſt bellua, & multa ſunt cornua? Id ego miror: ſed non miratur Rupertus *lib.* 10. qui ex multis belluæ cornibus multas ſæuiendi rationes colligit. *Non ſolummodo* (inquit) *Reges contra Reges hoſtili more hæc fecerunt; ſed populis ſuis, ciuitatibúſque Reges perſæpe mala hæc intulerunt*, &c. Beſtia, quandoque Princeps eſt, cornu petit, & ferit homines: mandata enim poteſtas improbo viam aperit ad ſæuitiam; & quo grandior eſt poteſtas in homines, eo maior eſt facultas in cædes, ac ſcelera. Quare, ne gens Hebræa malo hoc extremo laboraret, oblatam ſibi poteſtatem Gedeon à ſe, ac domeſticis reiecit. Volebat Senatus Iudaicus, vt Iudex principatum gereret perpetuò, & in domum transferret ſuam, Iudic. 8. num. 23. *quibus ille ait: Non dominabor veſtri, nec dominabitur in vos filius meus*, &c. Magna profectò virtus eſt, quæ faſces, ac ſecures à ſe reiicit. Eſto, nolit ſibi Gedeon hoſce honores: cur filio pater aufert, quod fortuna, plena offert manu? Sed neſcit pater, an filius, ac nepos mores ſint habituri dignos imperio, metúſque ingens eſt, ne agendi licentia perdant Rempub. Ac proinde maieſtatem pater maximam repudiat: *quia fortè, ſi ipſe dignus foret, filius & poſteri eſſent indigni; & ſic turbarent populum*, &c. notat Abulenſis q. 20.

Apoc. 17. 3.

Sæuit Princeps addita ... poteſtate.

Iudic. cap. 8.

... ne poteſtate abutatur malus Princeps.

5\. Quod Gedeon conſtituit metu damni publici, id Deus aliquando feciſſe viſus eſt, vt viro improbo vires adimeret. *Periret enim innocentia, ſi ſemper nequitia iuncta eſſet potentia, & totum, quidquid cupit, calumnia prævaleret*, &c. Hæc Hieronymo ſententia eſt *lib.* 2. *Apol.* 9. *aduerſus Rufin.* Bellua omnino ſæua eſt, & ſui impotens, improbitas obarmata; placet Deo exarmari nequitiam, ne orbem perdat funditus, ſi agat liberè: *Venite* (inquit) *deſcendamus, & confundamus ibi linguam eorum*, &c. Gen. c. 15. n. 7. Totus in turri extruenda Nemrodus erat, ſcilicet, vt gens in vrbem collecta vires cogeret, aleret, exerceret in iniuriam libertatis publicæ: quod notat Auguſtinus *lib.* 16. *cap.* 4. *de ciuitat.* Ergo Deus gentem diſturbat, ne vrbem, Duce damnato, condat. *& ceſſauerunt ædificare ciuitatem*, &c. *numer.* 8. Summa id conſilio factum probat D. Thom. *Sicut enim ſuperbis in omnem machinationem intentis magna poteſtas erat nociua, ſic & quamplurimum expedit, quòd talis poteſtas aut tollatur omnino, aut ſaltem frangatur diuidatúrque*, &c. Ita puto frangendam Antichriſto virgam eſſe, vita ſublata, ne bonos homines perdat malus homo. quod patet ex Marc. c. 13. n. 14. *Niſi breuiaſſet Dominus dies, non fieret ſalua omnis caro*, &c.

Gen. 15. n. 7.

Diminuenda vero improbo facultas nocendi eſt.

Mar. 13. n. 14.

Quod igitur Chriſto placet, fugias; nec virgam, nec ſceptrum capias, ſi pius ac iuſtus eſſe velis. *Cùm cognouiſſet, quia venturi eſſent, vt raperent eum, & facerent Regem, fugit in montem ipſe ſolus*, &c. *Ioann. cap.* 6. *num.* 15. Quò fugis, mi Domine? Quid tibi times à ſceptro, ab aula, à poteſtate maxima, vt fugam ineas? Non ſibi timet bonus, ac magnus Deus, ſed oſtendit, quid miſeris hominibus timendum eſt, ſcilicet, naſci occaſiones peccandi à poteſtate libera puniendi. *Hanc ſanè virtutis euerſionem Saluator noſter ad exemplum declinauit*, &c. ait Hildebert. *Epiſtol.* 31. Et erit, qui neget poteſtatem viro improbo delatam vrgere in cædes, ac ſcelera? Credo & bonos homines à virga, & ſceptro motus capere, modò puniendi quid quiſque faciat, modò rapiendi quid quiſque habeat. A virga ſibi Moyſes timet, cùm mortem orat, Numer. cap. 11. num. 15. *Obſecro, vt interficias me, & inueniam gratiam in oculis tuis*, &c. Hæc Moyſes Hebræo tumultuante; vitam pertæſus virgam abiicit. An peccauerit in loco Moyſes, & precibus importunis Deum offenderit, petit Abulenſis, & negat cauſa duplici: & quòd Moyſes preces moderatur Dei guſtu, & quòd virga abuſus lapſum timet, relapsúmque peccati. *Timebat, ne impotens ad eorum mala toleranda, impatiens fieret, vel aliquam Dei offenſam incurreret*, &c. ſic Abulenſis q. 36. & verè. *Plerumque enim in vlciſcendis vitiis crudelitas agitur, & iuſtitia putatur*, &c. ait Magnus Gregor. *in Iob. lib.* 32. *cap.* 22. 6.

Ioan. 6. n. 15.

Fugienda poteſtas, quæ licentiam præſtat mali agendi.

Num. 11. n. 15.

Satiùs vno bono eſſe more, quàm poteſtate abuti.

Suum faceret officium poteſtas publica, ſi Deum reſpiceret, cùm iuberet, cùm puniret; quo reſpectu lectus ad ſceptrum Salomon eſt. *Vnxeruntque eum Domino in Principem*, &c. 1. *Paralipom.* 29. *numer.* 22. Mitto, quæ de Regibus inungendis meditantur alij: inungitur enim Princeps, vt ſciat paternam ſibi poteſtatem eſſe, quæ eſt temperatiſſima, liberis conſulens. Illud premo, vngi, ſiue legi Principem Domino. *Quaſi ad Dei vtilitatem*, &c. notat Abulenſis q. 25. Ne quid, regno inito, Princeps agat, quod ad Magni Dei gloriam non conducat. Ciues eo modo curandos eſſe, vt Regem factis Patrem agnoſcant, ac Dominum tam ſupra ſe, quàm pro ſe eſſe: ſi quid virga pulſandum eſt, doleat Princeps, tectóque vultu inuitus faciat. Vnde ad Neronem Seneca lib. 1. cap. 22. *Conſtituit bonos mores ciuitatis Princeps* 7.

1. Paral. 29. n. 22.

Deo ſeruit bonus Princeps, non ſuis commodis.

c ps, & vitia felicius compeſcit, ſi patiens eorum eſt, non tanquam probet, ſed tanquam innitus, & cum magno tormento ad caſtigandum veniat, &c. Hæc Auguſto laus a Naſone eſt.

Et iacit inuita fulmina rara manu, &c. *ad* 1. *de Pont. Eleg.* 3. Alius à bono Octauio

Mores concernunt homi- num Principi lenitate potius, quàm ſeueritate.

eſt Aſſyrius; a ſceptro enim habet; vt licere ſibi credat, quidquid libeat; nec abſtineat ab iniuria aliena, cùm fuerit occaſio ſæuiendi, quo metu Bethulienſes precantur, ne gentes immanitate barbaras pati contingat, quippe quæ ex pœna in Hebræum decreta ebuccinent impudenter: *Vbi eſt Deus eorum*, &c. Eaque dicendi forma Deum carpant, arguantque impotentiæ ex ope negata; quaſi non poſſit, quidquid velit, cùm nolit perſæpe, quod benè poteſt, manúmque auxilii tam ſupprimat, ad vindictam ſcelerum. Vnde abeſſe videtur, cùm ſit præſens; quod Dauid ſubqueritur Pſalm. 9. num. 22. *Vt quid Domine receſſiſti longe*, &c. Totus in hac querimonia Hebræus eſt, tractus in ſeruitutem. Thren. cap. 1. num. 16. *Idcirco* (inquit) *ego plorans; quia longè factus eſt à me conſolator*, &c. Itaque procul abeſſe Deus putant, cùm non prodeſt, auxilio etſi iuſtè ſubtracto. Quod ego ex loco eruo, illud eſt,

Pſal 9. n. 22.

Thren. 1. n. 16.

Parænet. XXXVIII.

Punire Deum tecto pudenter vultu.

1. NOn poteſt Deus locis abeſſe, qui vbique præſens eſt, cùm tamen punit, abeſſe videtur, aut certè vultum obtegit; quaſi Deum pudeat, iraſci, punire, flagellare. Et verò id operis alienum à Deo eſſe docet Iſaias cap. 28. num. 21. *Stabit Dominus*, (inquit) *& iraſcetur: vt faciat opus ſuum; alienum opus eius*, &c. Quid hoc monſtri eſt? Certe voces non conueniunt. An Dei opus eſt, alienum à Deo opus? Sed iraſci Deo pudor eſt quodammodo: & cùm punit, ira concepta agit perſonam adeò alienam, vt Gentes Diis turpes Deum abeſſe credant ab Hebræo malè mulctato, & quærant: *Vbi eſt Deus eorum?* &c. Videtur abeſſe locis Deus, quibus Angelus premit, ac perdit homines miſeræ. Cùm enim iudex vrgeret Angelum, vt faces caperet, & in vrbem iaceret, apud Ezech. cap. 10. n. 6. *Sume ignem*, &c. Scio domum nebulis obductam, obtectamque tenebris Dei ſedem. Addo & Deum tertiò alte obductum. *Et eleuata eſt gloria Domini, & repleta eſt domus nube*, &c. Ad viam Deus ſeſe accingit quodammodo, vultumque tegit nebula, cùm lictorem emittit Angelum, qui ferro, flammáque premat homines. *Neque enim præſente Dei maieſtate exercentur ſupplicia*, &c. ait Hieronymus. Iuſtitia illud vrget, vt pœnas iudex reddat improbis; ſed pietas Dei pedibus fugam mandat; & pudor oculis nubem obtendit, ne iudex videat, quid lictor ferro, flammáque faciat.

Punit Deus quaſi inuitus.

Iſa. 28. n. 21.

Ezech. 10. n. 6.

Ab hominibus puniendis longè Deus abeſt miſerans.

2. An Deus, cùm Moyſen Ægypto Deú imponit, vt quatiat modis miſeris aulam, & vrbem, Ægypto abeſt? Inſinuat id benè Deus. Itaque; vt longè Deus abeat, Moyſen quaſi vicariũ ſibi ſubrogat, qui premat Ægyptũ die clara. *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis*, &c. *Exod. c.* 7. *n.* 1. Neque enim abeſſe Deũ hominibus premendis ſinit pietas: & quòd Iudex abierit, Moyſe in Deũ ſubſtituto, probat Dei reditus, c. 11. n. 4. *Media* (inquit) *nocte ingrediar in Ægyptum*, &c. Tantus Deo pudor eſt de more puniendi, vt adeſſe nolit; & cùm punire velit, primogenitis miſere confectis, ſumma id nocte aggrediatur. Quod patet ex cap. 12. Exod. n. 29. *Factum eſt in noctis medio, percuſſit Dominus*, &c. Sic & noctu euerſa eſt Areopolis, quod tradit Iſaias c. 15. num. 1. *Quia nocte vaſtatus eſt murus, Moab conticuit*, &c. ſcilicet, *præ dolore non auſa loqui*, &c. Quod Hugo docet. Non me latet, quid velint alij, poenos à ſe Deo interfectos *in noctis medio*, &c. *vt hoſtes incautos inueniret, ac magis deterreret*, &c. teſte Oleaſtrio. Deinde Areopolim noctu quaſſatam miſerè, quo ingens Moabitis metus eſſet. Nam Magiſtro Baſilio, *quod noctu irrogatur ſupplicium, atrocius eſſe ſolet, & amarulentius: quandoquidem nox res eſt quædam per ſe inamœna, mœrorem animo inferens*, &c. Hæc alij; illud ego. Cùm datura Deo pœnas eſſet Ægyptus, aut Moabitis, neceſſe erat, vt quæ pudorem Deo afferre ſolet, res noctu fieret; & ſuum hac via Iudex pudorem leniret, cùm faſces moueret, ac ſecures.

Exod. 7. n. 1.

Exod. 11. n. 4.

Cùm punit Deus noctu id agit, ne videre cogatur punitos homines.

Exod. 12. n. 29.

Iſa 15. n. 1.

Qui ferit in tenebris, ferit grauius.

Qui punit in tenebris, punit ex pudore.

Volunt Magni Patres, Chryſoſtomus, ac Hieronymus, Chriſtum vti iudicem noctu venturum. quod probant ex *Matth. cap.* 25. *num.* 6. vbi Magiſter parabolam ingerit hac de re, illudque addit, *Media nocte clamor factus eſt*, &c. Nec Paulus abeſſe videtur à ſententia, cùm dicat 1. ad Theſſalon. cap. 5. num. 2. *Dies Domini, ſic vt fur in nocte, ita veniet*, &c. Sed nec Matthæus, nec Paulus euincunt liquidò, quod Chryſoſtomus, Hieronymúſque volunt. Illud verò probant venturum ſubitò Iudicem; quo pacto fures perrumpunt domum alienam: & verò Magiſter Deus nuſquam noctem iudicio exercendo, ſed diem aſſignat? Matth. 24. num. 36. *De die* (inquit) *illa nemo ſcit*, &c. Erit quidem cœlum denſis obductum tenebris, cùm Iudex venerit ad forum illud vltimum humani generis, *ſed obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum*, &c. *num.* 29. Non tamen, vt iudex cæco in homines moturum, ſed vt ſcias tralti Deum, non duci ad premendos, perdendóſque homines. Sic Palacius *in Matth.* qui in Academia Conimbricenſi priùs docuit ſacras literas. *Si enim tantis tenebris mundus tegitur, vbi Iudex venit iratus, non eſt opus ſuum iraſci, punire: alienum opus eius, peregrinum opus eius ab eo*, &c. *Ex Iſa. cap.* 28. *num.* 21. quaſi puduerit bonum Deum iraſci, punire, flagellare. 3.

Matth. 25. n. 6.

1. Theſſ. 5. n. 2.

Matt. 24. n. 36.

Pudet Chriſtum iudicem punire.

Iſa. 28. n. 21.

Iam Iſaias olim docuerat, quo pudore Deus Iudicem egiſſet. Inſenſum Hebræo Deum inducit Vates, *c.* 5. *n.* 26. Conductúmque à Deo Duce militem, qui Ieroſolymam obſideat, & premat. *Eleuabit ſignum in na-* 4.

Iſa. 5. n. 26. & 6. n. 1.

tiones procul, &c. Deinde Vates Deum videt *cap*, 6. *num.* 1. Sed quem Seraphini ſuis tegunt alis, num. 2. *Duabus velabant faciem eius*, *&* *duabus velabant pedes eius*, &c. Quærunt alij cur Deus tecto vultu ſe ſe humanis, Angelicíſque oculis eripuerit? dicta non refero: quod mihi placet, illud eſt, erubeſcere Deum, quòd pœnas decernerit in homines, & pudore contracto abſcondiſſe ſeſe: oculos pedéſque texiſſe, ne, qua iret, inueſtigari poſſet: dicam Luſitanè, *Cabre Deos o roſto, porque ſo peja ó corre de caſtigar.* Accuſant mulierculam homines de adulterio apud Magiſtrum Dominum, *Ioann.* 8. *num.* 5. & vrgent, vt mentem aperiat ſuam. *In lege Moyſes nobis mandauit huiuſmodi lapidare; tu ergo quid dicis?* &c. Itaque adigunt, vt exponat, quid de iure, & facto ſenſerit. *Ieſus autem inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in terra*, &c. *num.* 6. Vultu in terram fixu, reſponſum Magiſter non edit; quaſi puduerit ſe iudicando, & puniendo lectum eſſe. Qui grauiter erubeſcit, aut vultum demittit, aut manu tegit oculus. Cum igitur Deo ſit pudor iudicare, ac punire, delectus ad litem Iudex vultum rubore ſuffuſum deiicit: *inclinans ſe deorſum*, &c. Deinde muliercula improbè accuſata, *auertit faciem ſuam Deus*, *&* *inclinauit in terram ne crimen cerneret, quod puniret*, &c. ait Chryſologus *ſerm.* 115. Hic enim ille eſt, qui de ſe, *Ego* (inquit) *non iudico quemquam*, &c. *num.* 15. Itaque occaſiones præſcindit omnes tam iudicandi, quàm puniendi, qui totam animo ſpirat indulgentiam. Non aliter iudex ſeſe abſcondit, cùm Bethulienſes punit; quaſi Deum pudeat, ac pigeat quòd iraſcitur, quòd flagellat, quòd ponit homines; eáque nebula ſeſe abdit, vt Deum à Bethulienſibus procul abeſſe credant hoſtes; qui nullibi apparoerit, auxilio ſubtracto, & quærant: *Vbi eſt Deus eorum?* &c. Diſcant à Deo homines, quod Angeli didicere, vt vi trahantur ad puniendum, & pudore contracto, *venerunt duo Angeli Sodomam veſpere*, &c. *ad Gen.* 19. *num.* 1. qui quidem Abrahamum adeunt, luce clara, & candida: *in meridie*, &c. Sic Græcus habet *cap.* 18. *num.* 1. Sed Abrahamum Angeli bonis augendum ſciebant, Sodomam flammis perdendam eſſe. Lento ad puniendum gradu abierant. *Totum enim diem expectauerant, vtrùm Deus parceret ciuitatibus, propter Abraham*, &c. ait Abulenſis. Videbant Abrahamum precibus intentum, vt Pentapolim vindicaret ab exitio: cunctatiores abibant Angeli ad cauſam capitalem; ita vt diem abſumerent, & ſub noctem, clanculóque vrbem ingrederentur: ac ſi pudor Angelis ingens foret, quòd pœnas ab hominibus cogerentur ſumere. *Etſi magna, tamen certè lenta ira Deorum eſt*, &c. laudat Iuuenalis Satyr. 13.

Sic Deus punit, tecta pudenter facie.

Ioan. 8. n. 5.

Pudor ingens Christo eſt, quòd in Iudicem diligatur.

Diſſimulare quàm punire mauult Deus.

Gen. 19. n. 1.

Gen. 18 n. 1.

Tardo ad puniendum gradu incedit Angelus.

Num. 22. Et cùm fatigati his clamoribus, & his fletibus laſſati ſiluiſſent.

Num. 23. Exurgens Ozias infuſus lachrymis, dixit: Æquo animo eſtote fratres, & hos quinque dies expectemus à Domino miſericordiam.

Commentarius.

EXhauſtis per fletum lachrymis, & faucibus per clamorem exacerbatis, conquieſcunt Bethulienſes, ac ne mutire quidem audent. An ſilent, qui dolent; tacent, qui timent? Vtramque probo cauſam tacendi. A metu ſilentium illud eſt Ierem. 8. num. 15. *Conuenite, ingrediamur ciuitatem munitam, & ſileamus ibi*, &c. Metu contracto intra muros expectemus rerum exitium. De Alexandro textus eſt 1. lib. Machab. cap. 1. num. 3. *Siluit terra in conſpectu eius*, &c. Et conſtat quo metu Alexandrum terrarum victorem Gentes coluerint. *Silete a facie Domini Dei*, &c. imperat Sophonias *cap.* 1. *num.* 7. Græcè, *timete*, &c. eſt enim verbum, εὐλαβέομαι, quaſi velit textus natum à metu ſilentium eſſe. Nec Bethulienſibus deeſt ratio timendi, vt ſileant. An verò ſileant, qui dolent, id ego diſcutio. Probat Moabitis apud Iſaiam cap. 15. num. 2. *Quia vaſtatus eſt murus, Moab conticuit*, &c. Hugone teſte; *Præ dolore non auſa loqui*, &c. Addit Ieremias cap. 47. num. 5. *Conticuit Aſcalon*, &c. Eo ſe miſeriarum gens improba redactam videbat, vt præ dolore conticeſceret. Addo Sadducæos à Christo Magiſtro victos ſiluiſſe, quod Matthæus apponit cap. 22. num. 34. *Phariſæi enim audientes, quòd ſilentium impoſuiſſet Sadducæis, conuenerunt*, &c. Si petas, cur Sadducæus taceat, lite profligata? aio; dolor eſt, qui vocem intercipit, cùm ferrent ægrè ſe victos eſſe, ac dolerent. *Væ mihi* (ait Vates,) *quia tacui!* Iſa. cap. 6. num. 5. Græcè, *quia compunctus dolui*, &c. Eſt enim inibi verbum, κατανύσσω, ſcilicet *taceo*, *&* *ſtimulo*. Imò & vox Hebræa דמה *damah*, quæ ſonat, *ſileo*, *ſuccido*: ac per metalepſin, *doleo*. Sic dolor ingens vocem intercipit, quod patet. Christum ligno ſuffixum aſpectant mater, & Ioannes, lachrymiſque madent plurimis: & quanuis Magnæ matris memor filius, *Mulier* (inquit) *ecce filius tuus*, &c. *Ioan.* 19. *num.* 26 tanto mater dolore affecta eſt, tanta Ioannes pœna torquetur, vt ne verbum quidem emittant. Mater, vt ſortem ſibi mutatam quæratur; Ioannes, vt pro ſorte nobili gratias Magiſtro agat. *Audiebant, & tacebant; quia præ anguſtia loqui non poterant*, &c. ait Bernard. *ad tractat. de lament. Virgin.* Et hæc Bethulienſium mala videri poſſunt; tacent, cùm dolent; ſilent, cùm timent. Sed, quod textus apponit ſimpliciter, illud eſt. Silent homines, qui ceſſant à ploratu, & clamitatu. quæ quidem frequens eſt ſignificatio, in 2. Reg. c. 19 num. 10. *Vſquequò ſiletis, & non reuocatis*

66.

Ier. 8. n. 15.

1. Machab. 1. n. 3.

Sophon. 1. n. 7.

Silent, qui dolent, ac timent grauiter.

Iſa. 15. n. 2.

Ier. 47. n. 5.

Matth. 22. n. 34.

Iſa. 6. n. 5.

Io. 19. n. 26.

Silent ex dolore Ioannes, & Virgo Mater.

2. Reg. 19. n. 10.

reducitis Regem, &c. Et textus eſt de turpi ignauia, ad Thren. c. 3. n. 49. *Oculus meus afflictus eſt, nec tacuit*, &c. ſcilicet non ceſſauit à lachrymis Cùm vellet Magiſter Deus, vt mare, tempeſtate lenita, conquieſceret, *comminatus eſt vento, & dixit mari: Tace, obmuteſce*, &c. *Marc. c. 4. n. 39.* Addit Lucas, labore intermiſſo, quieuiſſe mulieres. *& Sabbato quidem ſiluerunt*, &c. *cap. 23. num. 56.* In hoc ſilentio Bethulienſes erant, cùm laborem intermitterent plorandi, & clamandi.

Thren. 3. n. 49.
Silentio notatur ignauia, notatur & quies ab agendo.
Marc. 4. n. 39.
Luc. 23. n. 56.

67. Sed quo affectu eiues Princeps ducit, num. 23. *Exurgens Ozias infuſus lachrymis dixit*, &c. Paſtor vtique bonus eſt, qui doluerit cum dolentibus; fleuerit cum flentibus. Lugent eiues, quouſque tandem lacrymis exhauſtis ſilent, ceſſántque à ploratu. Quid Princeps in tanto rerum motu? *Infuſus lachrymis dixit*, &c. An videret ſiccis oculis dolentes, flentéſque ciues bonus Princeps? Vidit fratres metu perditos Ioſephus. quod patet e *Gen. 42. num. 21.* vbi vox fratrum pia: *Meritò hæc patimur; quia peccauimus in fratrem noſtrum*, &c. Totus in lachrymis frater, ac Prorex eſt, *num. 24. Auertítque ſe parumper, & fleuit*, &c. Flebat ſchola Chriſtiana, cùm ferret ægrè abire à ſe Paulum Magiſtrum; & Magiſter, *Quid facitis* (inquit) *flentes, & affligentes cor meum?* &c. *Act. cap. 20. num. 13.* Arguit Chryſoſtomus ex hoc Pauli dolore, quo in ſcholam Magiſter ſtudio ferretur. *Nihil Paulo* (inquit) *in amore indulgentius: quia videbat lachrymantes, dolebat; qui in ſuis tentationibus non dolebat*, &c. *Hom. 45.* Hæc à natura vis eſt, vt nemo, ſi quid humani habet, lachrymas teneat alienis in lachrymis. Commotus hac vna vi Ieſus Optimus, *vt vidit plorantem, & Iudæos, qui venerant cum ea, plorantes*, &c. de Magdalena ſermo eſt. *Infremuit ſpiritu, & turbauit ſe ipſum*, &c. Sic Magiſter fleto vrgetur alieno, vt vim ſibi faciat, ne fleat, quod notat Chryſoſtomus *Hom. 61.* Quid ergo mirer, ſi alieno in luctu *Ozias infuſus lachrymis dixit: Æquo animo eſtote fratres*, &c.

Gen. 42. n. 21.
Exprimit lachrymas à bono viro fletus alienus.
Act. 20. n. 13.
Ioan. 11. num. 33.
Commouetur bonus homo lachrymis alienis.

68. Mittit lachrymas, & fratres appellat Princeps nomenclatura nobili ciues mitigans, à quibus vocatus contumelioſè arguitur in proximo aut negligentiæ, aut imprudentiæ. Quid, niſi querimonia de Ozia eſt à n. 13. vbi gens vniuerſa, *Iudicet Deus* (inquit) *inter nos, & te, quoniam feciſti in nos mala*, &c. Turpes omnino voces aduerſus Principem, ſed laceratur perſæpe dictis abſurdis Princeps quiſque: hæc ab adminiſtrando principatu fortuna eſt. Addit Ozias, & tacet; nec furentibus ſeſe opponit, ſciens admodù; ſed turbam componit graui ſilentio: nec commouetur, nec dictis dicta refutat acerbis: ſed cùm lachrymas hominum fluere ſenſit, *infuſus lachrymis dixit: Æquo animo eſtote fratres*, &c. Duplex ex loco nota eſſe poteſt, & quòd Princeps fraternum obloquentibus affectum oſtendat generoſe, & quòd ciues, quaſi fratres æquo iure habeat.

Bonus Princeps fraternum obloquentibus affectū oſtendit generoſè.

69. Laudat Plinius hanc in Traiano popularitatem, *vt cum ciuibus tuis, quaſi cum liberis parens viuas; vt reuerſus Imperator agnoſceris, agnoſceris; eoſdem nos, eundem te putas, par omnibus*, &c. *in panegyr.* ſcilicet Traiano cùm acceſſit Imperium, non abſceſſit modeſtia. Quaſi legem accepiſſet ab Eccleſiaſtico. *Rectorem te poſuerunt? Noli extolli; eſto in illis, quaſi vnus ex ipſis*, &c. *cap. 32. num. 1.* Cùm fatces interis præfectus hominibus, eredas te eodem è luto factum, ne ſuperbè tumeas. Non aliam ſuo in Veſpaſiano moderationem ſenior laudat Plinius. *Nihil* (inquit) *in te mutauit fortunæ amplitudo*, &c. Neque enim Veſpaſianus, ſceptro initus, rerum dominus, cum Plinio agebat, niſi familiariter, & æquo iure. An Ozias hoc iure ciues quaſi fratres colit? aio. Deinde pium oſtentat affectum læſus dictis Princeps; familiare enim eſt bonis viris, vt ferant generoſè triſtes morſus gentis ſubditæ; nec dictis acerbis excandeſcant in ſæuitiam. Carpitur Virgo ſapiens, quaſi mulier de nigris nata, *Cant. 1.* Ad hæc Virgo num. 4. *Nigra ſum, ſed formoſa filiæ Ieruſalem*, &c. Non appellat acerbe filias Dæmonum; quod promerueram, cùm dentes exacuiſſent in Magiſtram. Sed amans admodum virgo, & matrem agit, & virgines à patria nobili nobiles nuncupat. *Filiæ* (inquit) *Ieruſalem*, &c. Bernardus optimè ſerm. 25. in Cant. *Aduerte ſponſæ patientiam, ac benignitatem: non modo non reddit maledictum pro maledicto, ſed inſuper benedicit, filias Ieruſalem vocans*, &c. Deinde exponit, quàm benè hæc rerum ſcena congruat in Præfectos morum. *Sciunt quippe boni, fideléſque Præpoſiti languentium ſibi creditam animarum curam, non pompam: cùmque interdum murmur cuiuſpiam illarum querulæ vocis indicio deprehendunt, etſi in ipſos vſque ad contumelias prorumpentis; Medicos ſe, non Dominos agnoſcentes, parant confeſtim aduerſus phreneſim animæ, non vindictam, ſed medicinam*, &c. Vel Tiberius hanc ſibi legem impoſuit, cùm ſciret dentes ſibi malus infigi à plebecula. Illud enim iactaſſe dictus eſt apud Suet. cap. 28. *In ciuitate libera, linguam, mentémque liberas eſſe debere*, &c. Hoc vno placito Ozias dolentem, tumultuantem, obtrectantémque plebeculam ſuſtinet, ac mitigat ciuilitate nobili: nec iniuriam ſibi factam queritur, nec ſuam vlciſcitur contumeliam: ſed, quod patet, *infuſus lachrymis dixit: Æquo animo eſtote fratres: & hos quinque dies expectemus à Domino miſericordiam.*

Eccleſ. 32. n. 1.
Rectè Princeps agit, ſi vnus par omnibus.
Cant. 1. n. 4.
Maledicta benedictis rependit bona morum magiſtra.

Peccaſſe in loco Oziam probant Lyra, Hugo, Interpretéſque alij. quippe qui Dei auxilium terminis concluſerit. Sed mitto diſputationem hac de re *ad c. 8. num. 11.* Illud interim adiicio, Præfectum hominum multis patere occaſionibus peccandi: aut enim patientiam abrumpit victus clamoribus hominum improbis, aut Deum offendit hominibus obſequens; quæ ſumma eſt infelicitas, vt Princeps hominem Deo anteponat. Inde monet Syracides cap. 7. num. 6. *Noli quærere fieri Iudex, niſi valeas irrumpere* 70.

Patet Magiſtratus erratis plurimis.
Eccleſ. 7. n. 6.

nuper pere iniquitates , &c. quod Vatablus ſic explicat, vt iniquitates pro hominum malefactis in homines alios, & in ipſum etiam iudicem aduerſis accipiat. Hoc fortaſſe textu admonitus admonet Ambroſius Epiſt. 29. ad Florianum, *Caue honores, quos ſine culpa tenere non poteris*, &c. Siue ignauus iudex, ſiue iratus vindex. *Parùm idonea* (ait Seneca) *eſt verecundia rebus ciuilibus, quæ firmam frontem deſiderant*, &c. *ad cap. 4 de Tranquillit.* In hoc luto Ozias hæret, qui metu victus, & motu afflictæ plebeculæ terminos Deo figit ad opem ferendam; ac tandem, vt hominibus placeat, Deo malè diſplicet. Bonus tamen hac parte Princeps eſt, qui quidem *Infuſus lachrymis dixit*, &c.

Frontem obfirmat aduerſus improbos Princeps bonus.

PARÆNET. XXXIX.

Bonum Præfectum miſeris hominibus hominem agere.

1. OFficium eſt Principis optimi, vt doleat intimè, cùm dolent ciues; fleat latè, cùm deflent granditer homines; piè frangatur, cùm premitur miſerè gens vniuerſa; totamque ſpiret animo pietatem, cùm laborant aduerſis viri ſummi, & imi. De ſua, proſperâque fortuna agit Moyſes apud Deum Exod. 33. num. 13. *Oſtende* (inquit) *mihi faciem tuam*, &c. Deinde addit ſuo functus, paternóque officio. *Reſpice populum tuum, gentem hanc*, &c. Non ita ſibi Moyſes conſulit, vt de plebecula non meminerit, ait Auguſtinus q. 151. in Exod. *Quia in duobus præceptis, id eſt, dilectionis, tota lex pendet; ideo in vtroque Moyſes ſuum demonſtrauit deſiderium*, &c. Erat Moyſes in re Iudaica Princeps longè optimus; ſciebat populum metu perditum, luctúmque madidum, cùm acciperet dixiſſe Deum, num. 3. *Non aſcendam tecum*, &c. Inde enim voces, ac fletus. *Audiénſque populus ſermonem hunc peſſimum, luxit*, &c. piè commotus Princeps Deum adit, & quo in populum ſibi ſubditum ſit affectu, oſtendat; precéſque facit pro ſe Paſtor, & pro ouibus. *Oſtende mihi faciem tuam; reſpice populum tuum.*

Exod. 33. n. 13.

Publicè conſulit bonus Princeps.

2. Quantus hoc affectu Dauid erat, cùm doleret de fortuna populi aduerſa? videt Angelum, ſtricto ferro, minari Ieroſolymis peſtem vltimam 2. Reg 24. num. 17. *Dixitque Dauid ad Dominum*, affectus piè, *Obſecro, vertatur manus tua contra me*, &c. Quam enim pro Abſalomo necem pater ſubire voluit, illud ingemens: *Quis mihi tribuat, vt ego moriar pro te?* &c. 2. *Reg. cap.* 18. *num.* 33. hanc ſibi mortem pro ſua plebecula Princeps optat, *vt diſcas illum non dilexiſſe magis puerum, quàm ſubditos*, &c. ait Chryſoſtomus *ſerm. 29. in Epiſt. ad Rom.* & quidem cùm graſſaretur peſtilentia, & ciues perderet, *vellicabantur viſcera ipſius, cadentibus illis, quaſi gemini enecarentur filij*, &c. Amans adeò populi Dauid erat, vt ab ima plebecula, quæ pateretur mala, transferri ad ſe vellet, ſciens certò, monénſque liquidò lectum ſe non ſibi, ſed aliis Regem eſſe. An à Saule adhuc bono mentem Dauid hauſit? Fortaſſe Regem hac de re Magiſtrum habuit 1. *Reg. cap.* 11. *num.* 5. Flebat Hebræus Iabiſam ab Ammonita obſeſſum eſſe, accedit Saul iam inauguratus, *& ſequens boues de agro ait: Quid habet populus, quod plorat?* &c. Bene ſeſe Regem præſtat. *Electus enim ductor ſubditorum neceſſitatem compatiendo ſuam facit, & hanc releuare appetit*, &c. ſic Magnus Gregor. *lib. 5. in 1. Reg. cap.* 11. ſpectabat ſcilicet ad curam boni Principis, vt interrogaret, cur ciues flerent, & lachrymas tergeret gentis ſubditæ, ſortémque triſteio leuaret; *& inſiluit Spiritus Domini in Saulem*, &c. *num.* 7.

2. Reg. 24. n. 17.

2. Reg. 18. n. 33.

Pater ciuium Princeps eſt dictus, factis.

1. Reg. 11. n. 5.

Cum dolente plebecula dolet bonus Princeps.

Lex eſt à Deo lata; cùm enim ſanxit, vt Pontifex pulchris inſculperet gemmis nomina tribuum duodecim, geſtarétque humeris; quod patet ex 28. Exod. num. 12. *Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino, ſuper vtrumque humerum*, &c. Illud myſticè Deus voluit, quod Arnoldus notat, oportere bonos Principes hominum dolere cum dolentibus, laborare cum laborantibus. *Eorum enim onera ipſum lege officij ſui ferre neceſſe eſt*, &c. *ad tract. de ſept. verbis.* ſcilicet cùm gemunt greges, ingemiſcat paſtor; cùm laborant ciues, laboret Princeps; cùm premuntur familiares, premarur & herus: communicatóque labore amicè conueniant Pontifex, & populus; *eorum enim onera ipſum lege officij ſui ferre, neceſſe eſt*, &c. eáque de cauſa, *portabit Aaron eorum nomina coram Domino, ſuper vtrumque humerum*, &c. Laborant boues quodammodo, & ingemiſcunt, ſub mari æneo: quos ſapiens aquis multis ſuppoſitos eſſe voluit; & quibus ſuccollantibus moles pulchrè facta inſideret, 3. Reg. cap. 7. num. 23. *Fecit mare quoque fuſile*, &c. *& ſtabat ſuper duodecim boues*, &c. *num.* 25. Quid hæc vna ſchema inſinuet *in lib. aſcet.* tradit Nilus. Nemo neſcit, quòd bene docet Angelus Apoc. 17. num. 15. *Aquæ, populi ſunt, & Gentes*, &c. Deinde nemo negat duram eſſe prouinciam de rebus publicè adminiſtrandis, populiſque tegendis; quos aqua ſignat bobus ſuppoſitis. Inde Nilus, *Boues* (inquit) *ſub pelui declarantes, qui ſubeunt onus eiuſmodi, non renuere, nec auerſari debere; ſed onera, & ſordes inferiorum perferre*, &c. Tanta morum Præfecto pietas, & commiſeratio ineſſe debet, vt quæ alumnus mala ferat, perferat & Præfectus piè commotus, humeróſque ſupponat oneribus gentis ſubditæ; cùm morbus angit, dolor vrget, fortuna premit, lachrymaſque ab alumno dolor exprimat, ſuas Præfectus iungat lachrymas, hominemque præſtet miſeris hominibus. 3.

Exod. 28. n. 12.

Laborat cum laborante populo bonus Princeps.

3. Reg. 7. n. 23.

Apoc. 17. n. 15.

Errata hominum ſuſtinet bonus Princeps.

Vel Princeps barbarus hoc in plebem miſeram pungitur ſenſu commiſerationis. Minatur Deus, quæ Pharaonem terrere poterant, *Exod. c. 9. n. 14.* cùm dicat per Legatum, *Dimitte populum meum*, &c. *n.* 13. addit minas, vt Regem adigat in obſequium; *Quia in hac vice mittam omnes plagas meas ſuper cor tuum, & ſuper ſeruos tuos, & ſuper populum tuum*, &c. Si conſtat benè Regem, niſi plaga extrema, tactum non fuiſſe: cur ita Iudex vrget, vt contendat animum Regis cruciatum eſſe inſtlit, 4.

Exod. 9. n. 14.

Quæ ciues pungunt mala, pungunt & animum boni Principis.

ac

ac decumanis plagis: *ſuper cor tuum* (inquit) ſed, quod in proximo eſt, Dei mentem, ac Regis commiſerationem aperit: *& ſuper ſeruos ſuos, & ſuper populum tuum*, &c. Sic enim Pharao ſuum in populum affectus erat, vt quam populus cladem ſubiret, ſubire Pharao videretur.

5. Quid ego miter Deum miſeris hominibus adeſſe, vt ſuam præſens oſtendat commiſerationem? Erat Adamus eò redactus miſerarum, vt ſe ſe in ſyluas abderet, Gen. cap. 3. n. 8. *Abſcondit ſe Adam*, &c. Illò tamen loci Deus aduolat num. 9. *Vocauitque Dominus Deus Adam*, &c. Erat Noë ſuo clauſus, & equo ligneo; erátque in terris ſolitudo ingens *cap.* 8. *num.* 15. Accurrit Deus, *Locutúſque eſt Dominus ad Noe*, &c. Erat Abrahamus in aduerſis, cùm ciues ſibi infeſtos ſciret, ac doleret: Inde vox a Deo ad Abrahami aures aduolat. Aduolat Deus in auxilium, quod enarrat Stephanus Act. 7. num. 2. *Deus gloriæ apparuit Patri noſtro Abrahæ*, &c. Vrgetur Iſaacus ab Abimelecho, vt abeat. *Recede à nobis*, (inquit) Gen. 26. num. 16. Accurrit Deus num. 24. *In ipſa nocte, dicens: Ego ſum Deus Abraham*, &c. Quid Iacobo Dominus? cùm Iacobus eſſet in metu, & humi cubans ſomnum caperet, inibi Pater amans hominum: *Ego ſum Dominus: terram in qua dormis, dabo tibi*, &c. *Gen.* 28. *num.* 13. Nonne Deus ſuo cum Ioſepho carceres intrauit ſordidus? patet ex *Gen.* 39. *num.* 20. vbi herus impudens, *Tradidit Ioſeph in carcerem*, &c. eo tamen Deus adiiſſe viſus eſt, vt Ioſephum ſolaretur num. 21. *Fuitque Dominus cum Ioſeph*, &c. In Horebo Moyſes latè fugiens, Helias altè metuens, Deum & vident, & ſocium habent, *Exod.* 3. *num.* 2. *&* 3. *Reg.* 19. *num* 9. Quis neſcit Deum tribus pueris adfuiſſe, medióſque per ignes inuolaſſe in fornacem? Nouit id Nabuchodonoſor apud *Dan. cap.* 3. *num.* 93. cum dixit, *& ſpecies ſimilis filio Dei*, &c. Magna Deo pietas eſt, vt miſellos quærat homines, quos iuuet, & vendicet ab aduerſis. Quòd verò adſit, cùm labor eſt, aut dolor ingens, affectu miſerationis, ait Cyrillus Catech. 10. *Benignus enim eſt Dominus, & compatiens noſtris infirmitatibus*, &c. ſcilicet, ex officio boni Principis vrgetur Deus hominum, rerúmque Dominus, vt, quæ patimur, aduerſa videat, ac trudat; neque enim premuntur homines miſerè, vt non pungatur Deus miſerans, eóque affectu ad nos veniat.

Gen. 3. n. 8. & 2. n. 15.

Act. 7. n. 2.

Gen. 26. n. 16

Gen. 28. n. 13.

Gen. 39. n. 20.

6. Quòd ſi multa eſt vis calamitatum, oculos Deus auertit aliò, ne videat, quæ dolorem augent. *Deus, Deus meus, reſpice in me: quare me dereliquiſti*, &c. ait Dauid *Pſalm.* 21. *num.* 1. Conſtat carmen de Chriſto factum eſſe: quod probat *Marc.* 15. *num.* 34 *Ioann. cap.* 19. *num.* 3. Nam ſua in Cruce, *mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Ieſus*, &c. 1 *ad Timoth. cap.* 2. *n.* 5. Patrem orat hoc verſiculo: *Deus meus, Deus meus*, &c. Sed Dauid, vt Chriſti labores, doloréſque repræſentaret, quod obſeruat Ianſenius, ſumpſit occaſionem à ſuis calamitatibus, de quibus Vates num. 13. *Circumdederunt me vituli multi*, &c. & num. 17. *Circumdederunt me canes multi*, &c. Dolétque Dauid ſe cornu, & motu periiſſe eſſe. Et tanta erat carnificina, vt oculos aliò ſuos Deus conuerteret, ne videret hominem tam malis affectum modis. Hæc (vt credo) poteſtas ineſt hiſce verbis: *Deus, Deus meus reſpice in me*, &c. Hoc & pio ſenſu Princeps Bethulienſium, cùm flentes videt ciues, *infuſus lachrymis dixit: Æquo animo eſtote fratres*. Vnde habes

Pſal. 21 n. 1.

Mar. 15. n. 34. Ioan. 19. n. 3. 1. Timoth. 2. n. 5.

Non poteſt Deus miſeram videre miſerias hominum.

PARÆNET. XL.

Præfectum ſua humilique modeſtia gratum eſſe.

VItium eſt humani generis, vt ſuperbè tumeat, qui faſces capit, ac ſecures, ne humanis ſe terminis circumſcribat; quaſi Deum naturæ Magnum referat, qui repræſentat præfectura. Vana hæc Caio erat cogitatio, cùm ſuſcepiſſet imperium. Credebat, & iactabat ſe hominibus reliquis impoſitum, quaſi Deorum Maximum, eóque aſpectu omnino ſibi Deorum aptabat inſignia; quibus adornatus nunc Apollo, nunc Mercurius, nunc Hercules, nunc Iupiter videri volebat. Mirabatur inſolentiam hominis Roma vniuerſa, *quod honores ſibi Deorum vſurparet, quorum virtutes aſpernaretur*, &c. ait Philo *de legat.* Hoc deturpantur fuco mentis vanæ Reges Magni, Perſarúmque Principes Qui quidem (teſte Chryſologo) *nunc radiato capite, ne ſint homines, Solis reſidens in figura; nunc impoſitis ſibi cornibus, quaſi viros ſe eſſe doleant, effœminantur in Lunam: nunc varias ſyderum formas ſumunt, vt hominis perdant formam*, &c. *ſerm.* 120. Video, quid ſibi arroget humana ſuperbia, cùm ſceptrum gerit. *Apoſtolus tamen, cùm dicit: Nolite conformari huic ſæculo*, ad Rom. 12. num. 2. *totam vanitatum ſæcularium pompam & propellit, & effugat, & excludit à Chriſtianis mentibus*, &c. iterum Chryſologus. 1.

Honores, non mores capit malus Princeps bonus.

Superbè tument Principes, quaſi humani Ioues.

Quare magni, boníque viri, Deum quidem vita referunt, & præfectura; ſed humiles adeò, vt homines ſe eſſe meminerint, ac dicant, *Æquo animo eſtote fratres*, &c. Hac, & modeſta præfectura Moyſes fungitur. Cùm enim Ægyptum repeteret à Deo miſſus, ad ſocerum ille: *Vadam* (inquit) *& reuertar ad fratres meos*, &c. *Exod. cap.* 4. *num.* 18. Mira viro ſancto eſt moderatio: qui Deum viderat, cum Deo egerat, poteſtatem a Deo acceperat; *portans Dei virgam in manu ſua*, &c. *num.* 20. adhuc fratres appellat, quoſcumque, etſi humiles, homines; ſatiſque negat ſe poteſtate in Ægyptum accepta, erectum ſuperbè eſſe. Pulchrè ad rem Lippomanus. *Non inflatur vocatione ſua, non iactat dignitatem, aduerſus affines*, &c. Itaque Moyſes virga potens adhuc ſe cognoſcit homines licèt viles, verè cognatos ſibi eſſe. 2.

Ex. 4. n. 18 20.

Non intumeſcens magiſtratu bonus homo.

Dubites fortaſſe, vtrùm à Moyſe, an à Chriſto Petrus eandem hauſerit, & modeſtam cogitationem, cùm dixerit, ſenatu collecto, *Viri fratres, oportet*, &c. *Act.* 1. *num.* 16. Scio Petrum à Chryſoſtomo laudatum, eo quòd Pontifex non ſuperbierit, ſed communi ſe gradu hominum continuerit *Si Dominus* (inquit) *ſuos diſcipulos appellat fratres*; quod patet ex Matth. 28. num. 10. *multo magis conuenit, vt Petrus ſuos condiſcipulos appellet* 3.

Act. 1. n. 16.

Matth. 28. n. 10.

Homines, quaſi fratres habet Pontifex optimus.

fratres. Ecce dignitas Eccleſiæ, & ſtatus Angelicus,&c. Viget Magiſter, *ite, nuntiate fratribus meis*, &c. apud *Matth citat.* quod ad Chriſti modeſtiam explicandam pertinet. Quid ergo mirum, ſi Petrus dicat Pontificatu notus, *Viri fratres*,&c. Si Iacobus apponat cap. 1. num. 2. *Exiſtimate fratres mei*,&c. Si Ioannes moneat, Apoc. 1. num. 9 *Ego Ioannes frater veſter*, &c. Si tandem Paulus ad Galat. cap. 4. num. 12. *Fratres* (inquit) *obſecro vos*,&c Nam inde Hieronymus benè colligit ſeruandam eſſe à ſacris motum Præfectis humilitatem. *Quæ* (inquit) *& nos ad humilitatem prouocant, & ſupercilium decutiunt Epiſcoporum; qui velut in aliqua ſublimi ſpecula conſtituti vix dignantur videre mortales*, &c. Videas perſæpe hominem aut ſacra, aut profana virgo ſuperbum, ita de ſe cogitare, vt homines ſibi ſubditos Phariſaico deſpiciat ſupercilio; ſtare iubeat hoſce homines, etſi nobiles, alte ſedens, & ſuperbè tumens *Diſcant ab Apoſtolo errantes, & inſipientes vocari Fratres*,&c. addit Hieronymus.

Iacob. 1. n. 2. Apoc. 1. n. 9. Galat. 4. n. 12.

Fœda merum Præfectorum ſuperbia.

4\. Deinde boni viri, vt ſuperbiam ex præfectura natam deprimant, neceſſe eſt reſpiciant naturam humani generis. Scio Petrum hac ſe via depreſſiſſe: cùm enim Centurio metu tactus religioſo, accideret ad Petri genua, *Act.* 10. Textus eſt de Cornelio *Procidens ad pedes eius adorauit*,&c. Non tamen ſinit Pontifex, eti Maximus, ſubmitti ſibi hominem, ac Principem militum: *Surge* (inquit) *& ego ipſe homo ſum*,&c. *n.* 26. Eodem ſe Petrus loco reponit, quo erat Centurio; ne quid videri Pontifex ſupra hominem poſſit. Rectè ad literam Magnus Gregor. *Petrus* (inquit) *Auctore Deo ſanctæ Eccleſiæ principatum tenens, à bene agente Cornelio immoderatius venerari recuſauit, ſéque illi ſimilem agnouit*, &c. *ad* 2. *p. Cura paſtor, cap.* 6. An ſuperbè erigeretur poteſtate in homines habita, qui, ne tumeret, hominem ſe eſſe meminerat? id ego pernego.

Act. 10. n. 27.

Bonus Princeps nihil humani à ſe alienum eſſe putat.

5\. Hanc ſibi laudem peperit Ozias, qui obortis lachrymis ciues, quaſi fratres mulcet. *Æquo animo eſtote fratres*, &c. Maiórque in viro militari laus eſt ſeruatæ modeſtiæ: quam ego laudo in Duce alio, qui apud Chriſtum, *Homo* (inquit) *ego ſum, habens ſub me milites*, &c. *Matth* 8. *num.* 9. Sed quo hoſce milites loco habes, bone centurio? addit; *& dico huic: Vade & vadit*, &c. Non iubeo (inquit) vultu contracto, ſed moneo ciuiliter; & vnde hæc tibi comitas in iubendo vir optime? *Ego* (inquit) *homo ſum*, &c. Scitè admodum Princeps militum. *Quanto enim poteſtas exterius eminet, tantò interius premi debet, ne cogitationem vincat, ne in delectationem ſui animum rapiat*, &c. Addit Magnus Greg. *in Iob lib.* 26. *cap.* 23. Verè Centurio ſe, ac milites vna, & eadem penſabat trutina, qua Banaias ſuos appendebat milites 2. *Reg. c.* 8. *n.* 18. Textus inibi, multitúmque cenſus. *Banaias* (inquit) *ſuper Cerethi, & Phelethi*, &c. Præfectus ſcilicet Banaias militibus fortiſſimis. Sed Hebræo textu vox hæc *ſuper* eraſa eſt: quod benè Caietanus obſeruat: & inde colligit milites fuiſſe probatæ virtutis, qui præeſſe, non ſubeſſe mererentur; deinde Banaiam modeſtè ſe ſe habuiſſe, qui milites Princeps militum, commilitones haberet. *Propter eorum eminentiam non dicitur, quòd Banaias fuerit ſuper eos, ſed dicitur, Banaias Cerethi, & Phelethi, vt ſupponerentur, tanquam ſocij*, &c. Bonus omnino Princeps, qui ſeſe aliis adæquat hominibus; nec ſupra homines, quamuis ſubditos ſe eſſe putat.

Matth. 8. n. 9.

Ab humano luto ſumit bonus Princeps, ne intumeſcat.

2. Reg. 8. n. 18.

Milites, vti commilitones habet Princeps bonus.

6\. Laus Traiano data à Plinio, qui rerum Dominus ſua moderatione, ac popularitate, quoſcumque inuitaret homines ad colloquium, nec ſe hiſce hominibus gratiam feciſſe putaret. *Copiam* (inquit) *tui, non vt imputes, facis: ſinéque ſermonis ſuus cuique pudor, non tua facit ſuperbia*, &c. Abeant malè Reges, qui homines reliquos non habent ciuiliter. Rex erat ille, qui ad nuptiarum apparatum parauerat epulum baſilicè, apud *Matth.* 22. *num.* 2. Sed & homo erat amans hominum. *Simile eſt regnum cælorum homini Regi*, &c. Nec ſemel Regem Matthæus vocat. *Rex* (inquit) *iratus*.&c. *num.* 7. Subinde addit *n.* 11. *Intrauit Rex*, &c. Ac tandem ſcenam claudit num. 13. *Tunc dixit Rex miniſtris*, &c. Sed Lucas Regem tacet, hominem reponit, cap. 14. num. 16. *Homo quidam fecit cœnam magnam*, &c. ſcilicet ea ſe moderatione Princeps agebar, vt principatu non intumeſceret; ſed regno potens [illegible] ſe hominem eſſe: Regem ſupereſſe loco, [illegible] fortuna homines reliquos; eandem [illegible] naturam ineſſe, quæ ad æqualem vrget æſtimationem: & hæc Regis hominis erat cogitatio, cùm cœnam daret. Rex erat ille, de quo Moyſes, Deut. 17. num. 15. *Non poteris alterius gentis hominem Regem facere*, &c. Ne tamen regno intumeſcat, ac inſoleſcat, lex duplex Regem conſtringit: altera, vt Deuteronomium tranſcribat, legatque meditatione aſſidua: altera, vt ciues ſibi fratres eſſe ſciat. *Ne eleuetur in ſuperbiam ſuper fratres ſuos*,&c. *n.* 20. Ita ne Princeps hominum amans eſſe debet, vt videri frater poſſit? aio. Nam Princeps, cùm ſceptrum capit, naturam non exuit; de qua monetur, ne ſeſe efferat ſuperbè. Illud igitur Deus voluit, cùm ciues Regum fratres vocat, meminerint Principes, ſe & homines, & hominum fratres eſſe, nec ſibi quidquam homo arroget ſupra homines, nec frater ſuper fratres, & verò, ſi Deus hominum frater & eſſe, & vocari voluit; quod probat Apoſtolus 2. *ad Heb. n.* 11. firmatque ſententiam ex *Pſ.* 25. *num.* 23. quid Princeps dicat, neceſſe eſt? illud ſecum, ait Philo ad lib. Deca. *Si ille Regum Rex, ac Deorum Deus, ne hunc illimum quidem hominum contemnit; ego cur inflatus ceruicem erigam?*

Matth. 22. n. 2.

Hominem hominibus præſtat bonus Princeps.

Luc. 14. n. 16.

Deut. 17. n. 15.

Fratres, Deus vocat homines, vt Princeps eodem loco homines habeat.

Ad. Hebr. 2. n. 11.

Pſ. 21. n. 23

7\. Opponas fortaſſe. Metus eſt, ne decreſcat auctoritas Principum ciuilitate, ac popularitate. An Traianus hac moderatione auctoritatem Imperatoriam minuiſſe viſus eſt? imò auxit, qua via & Honorius maieſtatem fecit auguſtiorem: de quo Panegyr ad 6. Conſulat.

— Patriaſque domos priuatáque vulgo
Viſere depoſito dignatus limina faſtu,&c.

Hæc in Præfecto comitas amorem conciliat, & laudem parit. quod Moyſes probat. Deus Ægypto Moyſes erat, Deo dante, *ad Exod. cap.* 7. *num.* 1. ſuo cum Deo, vt amicus agebat cum amico, *ad cap.* 33. *n.* 11. *cap.* 12. *num* 8. Sed modeſtiam adhuc ſeruabat humilem, conſtat id ex Num. *cap.* 27 *num.* 20. vbi Deus Io-ſucio

Non minuit auctoritatem Principum ciuilitas.

Exod. 7. n. 1. & 33. n. 11. Num. 12. n. 8 & 27. n. 20.

ſuem populo præfectum creat. Addit tamen: *& dabis illi partem gloriæ tuæ*, &c. Ex Hebræo textu, *de laude, ac deiectione tua*, &c. Eſt enim ibi vox הוד *hod*, quæ *laudem*, ac *deiectionem* ſonat. A verbo ידה *ladah*, quod eſt, *laudo, ac deiicio*, &c. quaſi Moyſes pro gloria ſuam habuerit, humilémque modeſtiam. Vnde factum ſibi Ducem credebat Hebræus: *Ob id, quod cum Deo loqui ſoleret, & nihilo ſuperbior factus, pium ſe omnibus, ac tractabilem exhibuerit*, &c. ait Clarius. Facilè Moyſes homines licèt humiles, hac modeſtia fratres appellabat: quo affectu Ozias, *Æquo* (inquit) *animo eſtote fratres*, &c. An Princeps contumelioſè vocatus amicè vocat homines, pertinaceſque ciues habet comites? aio; ac deinde addo

Gloria viro bono eſt ſua deiectio.

Laudatur Moyſes a modeſtia humili & abrogata ſuperbia.

PARÆNET. XLI.

Laudari in hominum Præfecto patientiam.

1\. SAtis conſtat Oziam morſu graui laceratum eſſe, cùm vrgerentur Bethulienſes fame, & ſiti: quod habes *num.* 13. ſed Princeps optimus nec patientiam abrumpit iniuria, nec vindictam ſomit de licentia, imò ciues, licet improbos, quaſi fratres habet. Sciebat, quam pareretur fortunam turba hominum miſera; calumniam ſuſtinet patientia nobili, contumeliam deuorat animo facili. Sic Moyſes, etſi morſu petitus, ſilet; nec de populo queritur, cùm ille dentes acuat, & infigat, illud ingerens Exod. cap. 16. num. 3. *Cur eduxiſtis nos in deſertum iſtud, vt occideretis omnem multitudinem fame?* &c. Nam occaſio erat aliquantula obmurmurandi; proindeque tacet Moyſes, nec excandeſcit in vindictam, licèt virga potens. *Cùm reputaret nullam calamitatem eſſe inopia grauiorem, facilè ignoſcebat imperito vulgo*, &c. ait Philo *ad lib.* 1. *de Moyſe.* Frangendus aliquando eſt populus, trahendúſque ad officium Præfecti patientia, & indulgentia: & quo Princeps magis poteſt, minus ſuam vlciſcatur iniuriam, neceſſe eſt.

Ex. 16. n. 3.

Iniuriam Moyſes remittit commiſerans.

2\. Fecit id Princeps Dauid generosè, quaſi patientia virtus eſſet Regia. Cùm enim Semeium audiret oblatrantem improbè, *Egredere, vir ſanguinum*, &c. 2. *Reg. cap.* 16. *num.* 7. velléťque miles hominem obtruncare obloquentem barbarè, *ait Rex*: *Dimittite eum, vt maledicat*, &c. *num.* 10. Regem textus ſignatè vocat, vbi patientem laudat contumeliæ: quaſi dicat, Regum virtus eſt, malè audire, ac benè ferre; quod Auguſtinus monet ad lib. de Patient. cap. 9. *Poteſtatem* (inquit) *Regiam magis, ac magis adhibuit prohibendo, quam exercendo vindictam*, &c. ſuam ſcilicet patientiam Dauid læſam reputauit, cùm vrgeretur ad vlciſcendam iniuriam: quaſi vindicta Regem non deceret, quamuis ciues, verè leones paterentur. Doctrinam à patre videtur Salomon accepiſſe. Nam textus eſt 3. Reg. cap. 10. n. 18. *Fecit Rex Salomon thronum de ebore grandem*, &c. Ad throni ornatum per gradus erant leones, qua aſcenſus ad ſellam patebat. *Et duodecim leunculi ſtantes ſuper gradus hinc, atque inde*, &c. *num.* 19. Noto Regem in loco Salomonem, ſcilicet pacis amantem, vocari non

2. Reg. 16. n. 7.

Rex eſt, qui ſuam ponit iram.

3. Reg. 10. n. 18.

Non irritatur etſi morſu petatur bonus Princeps.

temere, cùm leones ſub pedibus habeat: quaſi Princeps moneat, ſe, etſi petitum, laceratúmque rictu leonino, adhuc Salomonem, adhuc pacis ſtudioſum eſſe, nec hominum inſolentia Regiam frangi patientiam, cùm leones Regem morderent, ac lacerarent.

Reges erant, qui Deo aſſiſtebant ſeniores: *Circumamicti veſtimentis albis; & in capitibus eorum coronæ aureæ*, &c. *Apoc.* 4. *num.* 4 Sub agno occiſo, quem piè colunt Reges, *Apoc. cap.* 5. *num.* 24. non poſſunt non dura, & dira pati ab hominibus, quos aduerſa fortuna trahit ad faſtidium obtemperandi. An ferro armata Regum manus erat? imò pacem, ac comitatem ſpirabant plurimam, *circumamicti veſtimentis albis*, &c. comitatémque oſtentabant inſtrumentis muſicis, *habentes ſinguli citharas*, &c. *cap.* 5. *num* 8. Exarmata igitur Regum manus eſt, ne quid habeant, quo ſuum vlciſcantur dolorem. Sic natura apicularum Regem ſine aculeo eſſe voluit, ait Seneca. *Teloque detraxit, & iram eius reliquit inermem: exemplum hoc Regibus magnis ingens*, &c. *lib.* 1. *ad Neron. cap.* 19. ſcilicet ne quærant, quo ſuam poſſint iniuriam retaliare. 3.

Ap. 4. n. 4. & 5. n. 24.

Ap. c. 5. n. 8.

Exarmata Regum ira eſſe debet.

Iam verò Antiſtes aulæ Apoſtolicæ, Præfectúſque moris publici, longè ab ira, longè à vindicta eſſe debet. Præſcriptum eſt Apoſtolicum ad Tit. cap. 1. num. 7. *Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe, non ſuperbum, non iracundum, non percuſſorem*, &c. & nota eſt intima Paſtoris optimi, qui pro lege debet, & pro grege caput offerre, ſciens alienam à ſacro hominum magiſtro iram eſſe, alienam iniuriarum talionem. Abit Moyſes à caſtris ad ſacrum tabernaculum, vbi Deum oret, ac exoret pro ſalute gentis ſubditæ. Exod. cap. 33. num. 7. *Moyſes* (inquit) *tollens tabernaculum ſuum tetendit extra caſtra procul*, &c. Vox in textu nulla eſt, quæ non euincat morem viri boni alienam à tumultu eſſe. Milites fugit, fugit Duces, & à caſtris ad Deum transfugit; petitque locum ab apparatu militari longè diſſitum. quod Nilus trahit ad noſtram litem in lib. aſcet. *Oſtendit à tumultu bellico abeſſe Magiſtrum quàm longiſſimè oportere*, &c. Quiſquis enim hominibus piè regendis præfectus eſt, licèt pulſatus improbè nec iraſci debet, nec vlciſci iniuriam. Abeat procul à caſtris, ab armis: abſit longè ab ira, à vindicta, quæ boni Præfecti virtus eſt. 4

Tit. 1. n. 7.

Ex. 33. n. 7.

Præfectum morum iraſci ac petere non decet.

Phineam ſacerdotio inſignem Deus voluit, vt pote qui mores caſtos, ſtricto ferro, colendos eſſe docuerit, *Num.* 25. *num.* 8. Adeſt exemplo Deus, & iubet, vt Phineam Moyſes admoneat: *Ecce do illi pacem fœderis mei, & erit ipſi pactum ſacerdotij ſempiternum*, &c. *num.* 12. addit cauſam rerum. *Quia Zelatus eſt pro Deo ſuo*, &c. Certè virgam permittit Deus, cùm viri iuſtitiam Pontificatu honoratam voluit; virgam negat, cùm pacem commendat ex Sacerdotis officio. *Ecce do illi pacem fœderis mei*, &c. Ad inſtitutum Philo de Temulent. *Germana hæc dixerim, non temerè. Pax, & Sacerdotium; quia ſcio non poſſe fieri verum Sacerdotem, qui adhuc humanam militat militiam, ſed requiri ad hoc virum pacatum, tam alienum à bello, vt perpetuò pacem colat*, &c. Virgam Apoſtolis Chriſtus detrahit; quod Matthæus docet, 5.

Num. 25. n. 8. 12.

Pacem colit bonus Pontifex.

Matth. 10. n. 10. Mar. 6. n. 8.

docet cap. 10 num. 10 *Nolite (inquit) poſſidere aurum, neque virgam*, &c. Deinde virgam Magiſter permittit diſcipulis, quod Marcus tradit cap. 6 num. 8. *Præcepit illis, ne quid tollerent in via, niſi virgam tantum*, &c. Sed virgam committit, qua iudex feriat; virgam denegat, qua vindex referiat. Vnde Ambroſius textum explicans, *Vltionis (inquit) ſtudia deponite, inſolentiam verberantium, non iniuriarum relatione, ſed patientia magnanimitate ſupportate*, &c. *lib. 7. in Luc. 10.* Patet igitur abſurdam in morum Præfecto iniuriarum talionem eſſe.

Sacerdos pacem amans ſtomachum ferrum. ſem referiat.

6. Initiatur oleo, & rore ſanguineo Sacerdos Maximus: ad Moyſen enim Deus Exod. 29. num 7. *Oleum fundes ſuper caput eius*, &c. Cum oleo Moyſes ſanguinem miſcet; nam hoſtia tritè mactata vrget Deus, num. 20. *Sumes de ſanguine eius, & pones ſuper extremum auriculæ dexteræ*, &c. Scio, quid ſenſerit Oleaſtrius; illud ego. Sanguinem in auricula ferre Sacerdotem oleo delibutum, vt ſciat iram à Præfecto morum vincendam eſſe generosè, licèt autem ſibi cuulſam, & ſanguinem contumeliosè expreſſum doleat. Sanguis enim in auricula contumeliam ſignat iactam à grege ſubdito; oleum in capite oſtendit patientiam ab hominum Magiſtro ſeruatam piè! Ad Magnum Deum remittat Sacerdos vindictam, ac talionem iniuriarum. Potuit quidem Rex Regum Chriſtus, hominúmque iudex illatas ſibi iniurias vlciſci, neque enim poteſtas, nec ratio deerat puniendi; ſed apud Ioannem Magiſter, *Ego (inquit) non quæro gloriam meam, eſt qui quærat, & iudicet*, &c. Totus eſt Chriſtus in refutanda contumelia; qua peritus, dolet quidem, ſed non pungit aculeo talionis: illud interim, *Ego (inquit) dæmonium non habeo: ſed honorifico Patrem meum, & vos inhonoraſtis me*, &c. *Ioann. cap. 8. num. 49* Quanta in Deo morum Magiſtro comitas eſt, qui vindictam iniuriarum ad Patrem mittit Iudicem? Quid Magiſter optime? nónne *Pater omne iudicium dedit filio?* &c. Iam id olim à te dictum *Ioann. 5. num. 22.* Quid ergo tactus iniuria tuum non punis dolorem? grauiter Magnus Gregorius Hom. 18. in Euang. *Illatas contumelias Patris iudicio reſeruat, vt nobis inſinuet, quantum nos eſſe patientes debemus, dum ſe adhuc vlciſci non vult, & ipſe, qui iudicat*, &c. Docet facto Magiſter iniuriam iniuria retaliandam non eſſe, licèt Præfectus morum pungatur à grege ſubdito. Neque enim parcit minori, quàm Princeps, gloria; quandoquidem improbis veniam impertans. *Aſſiduum alter a virtutis ſpectaculum eſt*, &c. ait Seneca *lib. 1. ad Neron. cap 21.*

Ex. 29. n. 7.

Læſus Pontifex talionem oderit.

Ioh 8. n. 49. & 5. n. 22.

Neſcit bonus Præfectus ſuâ vlciſci iniuriam.

7. Opponit Magiſter ſui amans, & honoris appetens, virga potens, ſceptróque tumens, minui auctoritatem maximè patientia iniuriarum, & venia facili: quod Moyſes inſinuat, cùm tradit obmurmuraſſe fratres Numer. cap. 12. numer. 1. *Locuta eſt Maria & Aaron contra Moyſen*, &c. Addita quaſi ratione, cur fratres auderent. *Erat enim Moyſes mitiſſimus*, &c. Acſi vellet, teſte Abulenſi, *ſi ſcirent illum tam mitem non eſſe, non auderent murmurare, timentes vicissitudinem*, &c. q. 15. ſuam ergo bilem Præfectus habeat, neceſſe eſt, vt ſuam tueri auctoritatem poſſit talionis metu addito. Sed vis argumento nulla eſt. *Nam poteſtatis cedit ad gloriam, iniurias vlciſci nolle, cum poſſit*, &c. ait Hildebertus *Epiſt. 51.* Qui morſu petitus, & manu, manum abſtinet ab iniuria vlciſcenda, trophæum de ſe erigit; quod multo eſt gloriosius cùm hoſtem vincat domeſticum, furore victo, nec deſit poteſtas retaliandi. Id verò docet Chriſtus pertinere ad laudem auguſtiorem. Iubet Magiſter Dominus Luc. 22. num. 36. *Qui non habet, vendat tunicam, & emat gladium*, &c. Miratur Ambroſius iuſſiſſe Chriſtum ſeuerè, vt diſcipulus vendita etiam tunicas, gladium ſibi paret; & cùm gladios exhibeat diſcipulus num. 38. *Ecce duo gladij*, &c. manu abnuens, Magiſter dicat: *Satis eſt*, &c. Illud tamen Chriſtus voluit, petito ſimul, ac vetito gladio, *vt videar potuiſſe vindicari, ſed noluiſſe*, &c. ſic Ambroſius *lib. 10. in Luc. 22.* ergo, qui iniuriam non vlciſcitur ſuam, cùm poſſit, auget auctoritatem, non minuit, patientia nobili, animóque facili, quod probat Samaritis.

Num 12. n. 1.

An ſuam Princeps an ſeueritatem minuat mitiſſimus iniuriæ.

Luc. 22. n. 36. 38.

Laus eſt maxima, cùm poſſis, non vlciſci.

Cùm Magiſtro Deo agit, vti cum Iudæo mulier; adhæc, arguit liberè: *Quomodo tu Iudæus cùm ſis, bibere à me poſcis*, &c. *Ioan. 4 n. 9.* Reddit Chriſtus vultu placido: *Si ſcires donum Dei*, &c. *num. 10.* Non perdit Chriſtus reſponſo leni, ſed magnum ſibi honorem parit. Addit enim mulier: *Domine, neque tu quo haurias habes*, &c. *num. 11.* Verè laudem, ac honorem conciliat reſponſum molle, ac ciuile; videt Samaritis Chriſtum à ſe taxatum reſpondiſſe comiter, Dominum recognoſcit; quod in proximo non agnouerat: ſic Caietanus, *Audita (inquit) placita, & manſueta reſponſione, incipit honorare Ieſum*, &c. & erit, qui iniuria retaliata tueri auctoritatem Præfectus velit? fallitur egregiè? Deinde, qui de ſua non agit iniuria, nec de vindicta ſumenda cogitat, Deum allicit in Iudicem, ac vindicem. Carpunt fratres fratrem hominum mitiſſimum, *Num. loco cit.* adulat Magnus Deus, & ſuum ab iniuria Moyſen vendicat. *Quod cùm audiſſet Dominus, ſtatim locutus eſt ad eum*, &c. *num. 3. & 4.* Fratréſque reos obtrectationum peractus vrget grauiter n. 8. *Quare non timuiſtis detrahere ſeruo meo*, &c. Tuam iudex iram videtur ſpirare, vt ſua Dei ſeruo conſtet auctoritas: & quaſi textus cauſam reddat, cur Iudex Moyſen tueretur. *Moyſes (inquit) erat mitiſſimus*, &c. ſic Abulenſis, q. 15 *Tam mitis erat, vt non reſponderet offendentibus ſe; idcóque Deus reſpondit pro Moyſe*, &c. In quo felicior hominis, quàm Dei eſt conditio, cùm Deus, & homo operam ſibi præſtant mutuam. Taceat igitur quicumque morſu pungitur, manuque pulſatur, ſi Deum ſuæ iniuriæ habet iudicem, ac vindicem. Inde nata Cypriano vox eſt lib. 2. Epiſt. 9 *Magis optamus iniuriam clementi patientia vincere, quàm ſacerdotali vindicare licentia*, &c. Nec minori laudum titulo Ozias, etſi graui pulſatus iniuria, *Æquo (inquit) animo eſtote fratres*, &c. Virtus hæc eſt Principis optimi: ſed culpa eſt, & mens læua; quod Magni Dei præſidium anguſtis claudit terminis, illud adiiciens: *& hos quinque dies, expectemus à Domino miſericordiam*, &c. Vnde patet

8.

Iohn. 4. n. 9. & 10.

Conſtat viri auctoritas reſponſo leni, ac ciuili.

Num 12. n. 3 & 4.

Qui ſuam non vlciſcitur iniuriam, Deum habet ſui vindicem.

Iniuria vincitur præſtas, quàm vlciſcens.

PARA

PARÆNET. XLII.

Præfecturam vel bonis viris ocaſionem peccandi eſſe.

1\. HOnores hominibus inſidiari poſſunt ad peccandum, qui viros bonos licentia imperandi lapſos, ac relapſus nouit improbè, ſumat bonus quiſque faſces Rerump. neſcio qua vi trahitur; vt credat licere ſibi quidquid lubet; poſſe ſe, quidquid velit: honore inito, poteſtatem ſibi permiſſam eſſe agendi liberè quæ nemo poſſit taxare; vnde lapſus in peccatum, ac relapſus eſt frequens. Docet Caietanus dignitates eſſe peccandi facultates, & portas è Chriſto vocatas inferni carceris, cùm laudaret ſcholam Apoſtolicam: *& portæ inferi non prævalebunt aduerſus eam*, &c. *Matth. c. 16. num.* 18. Textus eſt de vi, qua Reges, ac Principes, Duce Diabolo, fidem, ac Dei ſcholam oppugnarunt, licèt non expugnauerint; quod Theophylacto placet, ac Chryſoſtomo *in Matth. Homil.* 55. Sed hoſce Reges appellat Chriſtus portas infernæ cuſtodiæ, teſte Caietano, *per quas aditus ſit ad inferos; per quas patet infernus omnibus*, &c. Acſi dicat, poteſtatem, ſine Dei metu, agere homines ad fœda, & abſurda quæque, vt in Dæmonum carceres labantur via facili.

Matth. 16. n. 18.

Dignitates verè peccandi facultates.

2\. Petis fortaſſe, cur Iacobus à Ioſepho euocatus in Ægyptum, graui concuſſus metu, pecudes mactauerit, Deúmque orauerit? Quòd Iacobus orauerit, hoſtiáſque Deo obtulerit, conſtat ex *Gen. c. 46 n.* 1. quòd verò timuerit, probat vox à Deo miſſa ad Iacobum, 1. n. 3. *Ego ſum fortiſſimus Deus patris tui, noli timere*, &c. Quid a Ioſepho pater metuat? Quid a Rege Proregis amico? Quid à turba hominum ſubdita, & in Ioſephi obſequium iurata? Timet Iacobus pater Ioſepho, non ſibi: quod Philo notat ad lib. de Ioſeph. *Nouerat enim honores, ac diuitias inſidiari parum cautis mentibus, ideo metuebat filio*, &c. Et quamuis pater ſciret Ioſephum natura, & doctrina inſtructum eſſe ad pietatem, ac religionem, adhuc metus erat, ne Prorex honore ſuſcepto inuitatus prouolaret ad ſcelera. Hoc animi periculum timet virgo ſapiens, quæ ad ſceptrum accita cunctatur maximè. Ter vocatur à Chriſto, *Veni de Libano, veni de Libano, veni, coronaberis*, &c. *Cant. 4. num* 8 ſciebat tamen ſe cum feris acturam patere belluarum dentibus, & vnguibus: inde enim corona texitur. *De cubilibus leonum, de montibus pardorum*, &c Vocata ſilet virgo, inuitata cunctatur: acſi dicat tacens, *Optanda quidem lucra; ſed metuendus eſt lapſus*, &c. ſic Gilbertus habet *ſer.* 19 Quid ego (inquit) periculo me exponam animi, ſi honores ſuſceperim? *ſ. ectra mihi lucra ſunt; quoniam incertus eſt prouentus, vicinum propria ſalutis periculum*, &c.

Gen. 46. n. 1.

Metus ab honore initio ingens vero bono eſt.

Cant. 4. n. 8.

A magiſtratu initio patet via in peccatum facilis.

3\. An hoc laborant malo Principes maieſtatis Apoſtolicæ? ain, cùm exſplendeſcant honore auguſtiori, nec doctrinam facilè capiant. Quare Hildebertus Epiſcopum ineptè delectum monet, vt deponat baculum, *Epiſt.* 12. ſi factus iuſtè delectus eſſet ad hunc timendi erat occaſio; *alioqui Pontificem creari, eſt augere diſcrimen*, &c. ſcilicet Pontificatu in homines ſuſcepto, licentiam Pontifex agendi concipit; & occaſiones alit malè agendi. In hoc metu Auguſtinus erat, & mirabatur eſſe homines, qui ſuam Epiſcopo fortunam inuiderent, ſerm. 53. cap. 2. *In ipſis huius mundi proſperitatibus, quibus ingemiſcimus, inuident nobis: & ibi nos eſſe felices putant, vbi periclitamur*, &c. Video Reges, vtique maieſtatis Apoſtolicæ, qui quidem, priuſquam Deo ſe piè iungerent, incenſis odoribus, & carminibus editis; *habentes citharas, & phialas plenas odoramentorum*, &c. *Apoc. cap. 5. num.* 8. coronas ex auro factas proiecere; quaſi regnandi ſarcina depoſita. *Et mittebant coronas ſuas ante thronum*, &c. *cap. 4. num.* 10. vt monerent curas, & cogitationes Rerump. auocare homines à Deo, bonique reſpectu; proindeque abdicandam thiaram eſſe, ne pio Reges deſint officio. *Quia vt puriores Deo valeant orationes offerre in odorem ſuauitatis, à cunctis ſe mundi huius ſtudent actibus ſegregare*; ait Petrus Damia. *lib. 1. Epiſt. 9 ad Nicol* 2.

Peccandi periculum à Pontificatu

Apoc. 5. n. 8. & 4. n. 10.

A Deo, Deique reſpectu auocant honores Rerump.

Addo, vrgere Diabolum grauiùs, quo Princeps vita melior eſt, ad licentiam peccandi. Vnde bonus quiſque timet, quod timere poterat Sacerdotum Maximus; de quo Zacharias ad cap. 3. num. 1. *Oſtendit mihi Dominus Ieſum Sacerdotem Magnum*, &c. Apponitque ſubinde, *& Satan ſtabat à dextris eius*, &c. Neceſſe erat, vt Pontifex graui laboraret metu, cùm ſtaret, inſtarétque Diabolus, vtique hoſtis pertinax. Nec minor Theologo Nazianzeno metus erat, ſi Pontifex crearetur. *Res meo quidem iudicio non parua, nec paruo metu, & cautione digna*, &c. *Orat.* 1. Qua enim vi Diabolus Sacerdotem viſus eſt premere, hac eadem ſe Theologus premendum eſſe putabat, ſi Antiſtes fieret. *Hæc* (inquit) *meum deiecerunt animum, fecéruntque vt non de præfectura cogitem*, &c. Cur non timeant Principes, ſi facilè ſoluuntur in iras, lenocinante poteſtate? ſi ineptè eriguntur in ſuperbiam, ſellis altè poſita? ſi molliter flectuntur in gratiam, metu adulante? Iubet Deus, vt Moyſes vi facta Ioſuen deligat ad Ramp. adminiſtrandam. *Tolle* (inquit) *Ieſue, in quo eſt ſpiritus, & pone manum tuam ſuper eum*, &c. *Num. cap.* 27 *num.* 18. Noto vim fieri viro pio ad principatum ineundum; viro ſcilicet, *in quo eſt ſpiritus*, &c. Neque enim præfecturam appetunt, niſi homines ſpiritu vacui. Sed quare Deus Ioſuen vi trahendum curat ad faſces Rerumpublicarum? Abulenſis optimè q. 42. *Timere poterat, quod propter malitiam huius multitudinis, vel modo alio in aliquod peccatum induceretur*, &c. Poſſunt boni viri iuſtitiam, ſine modo exercere, ac peccare affectu iuſtitiæ. Quod vt fugiant, principatum & timent, & fugiunt, adeò, vt vi trahi ad hoſce honores neceſſe fuerit. 4.

Zachar. 3. n. 1.

Sacerdotem vita ſanctum grauius vrget Diabolus.

Num. 27. n. 18.

Honores appetunt homines virtutis modicæ.

Cur

5. Cur non ſincèrus, ſi peccant Principes metu concepto, cùm ſequuntur furentium plebecolam? An hoc metu tractus Aaron ad vitulum elaborandum? volunt id interpretes communi placito. Nam Hebræus furore amens, *congregatus aduersùs Aaron: Surge, (inquit) fac nobis Deos*, &c. *Exod.* 32. *num.* 1. & quamuis Pontifex multis egerit, vt auocaret ab inſano conatu furentem, ac tumultuantem populum; adhuc vitulum format in Deum, *num.* 4. *Mortis timore aſſentiens*, &c. ait Lyra. quo Pontifex ſuam excuſat ignauiam, *num.* 22. Nam, apud Moyſen: *Tu (inquit) noſti populum iſtum, quòd pronus ſit ad malum*, &c. Sed præſtaret mori Sacerdotem excarnificatum peſſimè, quàm populo gratificari in re improba; licèt metus vigeret multo grauior. Hanc enim viam ineunt viri boni: quod benè Dauid canit Pſalm. 138 num. 17. *Mihi (inquit) nimis honorificati ſunt amici tui Deus*, &c. & addit proxumè, cur viros bonos honore honeſtatos vellet. *Nimis confortatus eſt Principatus eorum*, &c. firmo ſcilicet ad iuſtitiam affectu conſtant; nec frangi ſe, vincíque ſinunt metu aduiatorio. Vnde Peluſiotes vim concepit admonendi lib. 1. Epiſt. 290. ad Petrum. *Si Dei amicus eſſe ſtudes, fac robuſtè præſis*, &c. Ita boni formam ſerues, vt nullo in gratiam metu remolleſcas. Hæc profectò virga eſt, quam manu tenet Rex Regum Chriſtus Dominus, *Apoc.* 19. *num.* 15. vt gentes idolomania turpes ducat ad fidem ſanam: *& ipſe reget eas in virga ferrea*, &c. ex *Pſalm.* 2. *num.* 9. Id verò eſt, *Iuſtitia inflexibili*, &c. Quod Rupertus notat *lib.* 11. *in Apocal.* Hæc item virga eſt, qua defungi præfectum Rebuſpublicis hominem Chriſtus voluit, Apoc. 2. num. 17. *Dabo (inquit) illi poteſtatem ſuper gentes, & reget eas in virga ferrea*, &c. *id eſt, recta, & ſeuera iuſtitia diſciplina, quæ non citò flectatur in gratiam, vel odium*, &c. ait Rupertus *lib.* 2. Si Ozias hac virga, vtique ferrea Bethulienſes regeret, non peccaret. Sed mollis in gratiam hominum Princeps, metúque tactus de Magni Dei ſubſidio parcè cogitat. *& hos quinque dies expectemus*, &c. Sic emollit tumultuantem populum, ſed fœda conſenſione, & metu lenocinante.

Exod. 32. n. 1. & 4.

Metu ad peccandum trahitur Pontifex.

Pſ. 138. n. 17.

Non peccat bonus Princeps amore gratificandi.

Apoc. 19. n. 15.

Pſal. 2. n. 9.

Apoc 2. n. 17.

Virgam Princeps ne moueat amore, aut odio.

Num. 24 Forſitan indignationem ſuam abſcindet, & dabit gloriam nomini ſuo.

Num. 25. Si autem, tranſactis quinque diebus, non venerit adiutorium, faciemus hæc verba, quæ locuti eſtis.

Commentarius.

71. Dvbius de auxilio impetrando videri Ozias poteſt ex dicendi formula: dubium tamen eſt, vtrùm verè Princeps dubitet, an Dei opem ſub dubio promittat, vt cauſa dubia ciues excitet ad preces fortiores, pœnitentiámque ſeueriorem. Hac enim via Princeps Niniuen adegit ad acerbiores morſus conſcientiæ, moríſque citatiores pœnitentiæ. *Quis ſcit (ait) ſi conuertatur, & ignoſcat Deus?* &c. *Ion. c.* 3. *n.* 9. vbi Rupertus lib. 2. *Ambiguum ponitur, & incertum: vt dum homines dubij de ſalute ſunt, non tamen deſperent; imò fortiùs agant pœnitentiam, & magis Deum ad miſericordiam prouocent*, &c. Sic & Chaldæum inuitat Daniel ad ſanam mentem, cùm pauperes ſtipe collata recreandos eſſet monet; & apponit: *Forſitan ignoſcet delictis tuis Deus*, &c. c. 4. *n.* 24. Veniam ſub dubio Vates pollicetur, ne langueſcat Nabuchodonoſor ad pœnitentiam ſcelerum, ad nummos largiter diuidendos. Nam qui dubitat de re impetranda, acriori agit conatu. Eò tendunt, quæ à Iohele monentur *cap.* 2. *num.* 13. Excitat ad dolorem ſcelerum ſenatum, populúmque Iudaicum: & quo vehementior ſit adhortatio, interrogat dubius, *Quis ſcit, ſi conuertatur, & ignoſcat Deus?* &c. Et hæc quidem ſub dubio efferuntur, Salmerone teſte, *vt dum homines dubij ſunt de ſalute ſua, fortiùs agant pœnitentiam*, &c. *tom.* 1. *proleg.* 11. *can.* 34. & hæc Tertulliano vera eſt pœnitentia, *vt de periculi timore Deum honores*, &c. *ad cap.* 9. *de Pœnit.*

Ion 3. n. 9.

Spes veniæ dubia conatus vrget acriores pœnitentiæ.

Dan. 4. n. 24.

Iohel 2. n. 13.

Spes de ſaluto dubia Deum honoras pœnitentia.

72. Addit Hieronymus loqui Deum ſub hac, & dubia formula: *ſi forte audiant*, &c. Ierem. 26. num. 3. *Si fortè quieſcant*, &c. Ezech. 2. num. 3. *vt liberum hominis ſeruetur arbitrium, ne ex præſcientia eius quaſi neceſſitate, vel facere quid, vel non facere cogatur*, &c. Adeſt Hieronymo Theodoretus. Iterum Deus ad Ezechielem cap. 3. num. 11. *Vade (inquit,) ingredere ad tranſmigrationem, ad filios populi mei, & dices*, &c. ſi fortè audiant, & quieſcant, &c. Theodoretus inibi. *Per hæc liberam mentis facultatem docet, qua poſſunt immutari, ſi voluerint*, &c. An Ozias hoc loquendi modo probat liberam in Deo poteſtatem indulgendi, & liberam in hominibus facultatem promerendi? cùm dixerit: *Forſitan indignationem ſuam abſcindet*, &c. aio, nec abs re interpretamentum, nec à loco alienum eſſe.

Ier. 26. n. 3.

Ez. 2. n. 3 & 3. n. 11.

Promiſſio Dei dubia liberũ probat hominum arbitrium.

73. Etſi vox hæc *forſitan*, ſacro textu non ſemper dubium inferat ſignificatum. quod benè obſeruat Salmeron *loco cit.* & Mendoça latè explicat *tom.* 2. *in* 1. *Reg. cap.* 6. *num.* 5. quo loci Magiſter meus adducit, quæ proximè affero. Deinde addit *Lucæ cap.* 20. *num.* 13. vbi Pater de Chriſto, *forſitan, cum hunc viderint, verebuntur*, &c. Et tamen Pater ſcribit certò Chriſtum à Iudæis repellendum eſſe. quod verſat Theodoretus *apud Ezech. cap.* 3. *num.* 11. Firmat, quod volunt interpretes, locus ex *Ioan.* *cap.* 8. *num.* 19. vbi Chriſtus ad ſenatum Iudaicum, *Si me ſciretis, forſitan & Patrem meum ſciretis*, &c. hoc verò eſt: *vtique, aut certò cognoſceretis*, &c. Quis enim aut neſcit, aut negat Philoſophus ex reſpectu filij ad Patrem, certò Patrem cognoſci? Affirmat igitur in loco vox dubitandi: quod ex Græco textu probat Maldonatus, vbi vox eſt, *ἄν*, Latinis *vtique*. Proſequiturque Ambroſius *ad* 2. *lib. de Pœnitens cap.* 5. Deinde addit prophanam ſcholam, hac formula dubitandi, non ſemper dubitare; & patet ex Homero,

Luc 20 n. 13.

Ioan 8. n. 19.

Vox hac forſitan, non ſemper dubitandi vox eſt.

Homero, quò ego traxerim Virgilium 1. *Æneid.* vbi Troianus ad milites,

Forſan & hæc olim meminiſſe iuuabit, &c.

ac ſub vocula dubitandi affirmat certò iucundos fore actos labores. Itaque videtur Ozias non dubius de venia, ſed verè certus promiſiſſe. *Forſitan indignationem ſuam abſcindet, & dabit gloriam nomini ſuo.*

74. Intimat gloriari Deum altè, cùm manum addit miſeris: & verò hæc Regum iuxtà, ac Dei maieſtas eſt, ſeruare homines, & vindicare ab aduerſa fortuna. Calculum addit Seneca 1. ad Neron. c. 5. *Seruare* (inquit) *proprium eſt excellentis fortunæ, quæ non magis ſuſpici debet, quàm cùm illi contingit idem poſſe, quod Diis*, &c. An à Plinio rem excepit Seneca? Certè Plinius lib. 2. cap. 7. *Deus eſt* (ait) *mortali iuuare mortalem: & hæc ad æternam gloriam via*, &c. Iam Dauid olim à Deo petierat opes auxiliares, ratione addita *Pſ.* 113. *numer.* 10. quod vt impetraret Vates, Deum allicit ſpe augendæ gloriæ inter mortales. *Non nobis Domine, ſed nomini tuo da gloriam*, &c. *num* 9. Tumultuante populo, periclitantibus Ioſue, & Calebo, aduolat in auxilium Magnus Deus, Num. cap. 14. num. 10. *Cum clamaret omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini*, &c. Sic Moyſes, quaſi inſinuaret, hac loquendi forma, gloriam Deo eſſe, quòd homines vindicat ab iniuria; tunc Deum glorioſè ſtare, cùm præſtat ſubſidium laborantibus ac periclitantibus: nec te alia ſe iactare altiùs, apud Iſa. cap. 4. num. 5. vbi Vates: *Super omnem* (inquit) *gloriam protectio*, &c. Hac in Deum laude concinnata, potuit Ozias multam Betbulienſibus opem, ac veniam conciliare, niſi Dei manum anguſtis clauderet terminis, & dies quinque aſſignaret auxilio impetrando. Cruta omnino fiducia! quæ Deo legem imponit, vt intra dies quinque obſeſſis opem ferat; nec vltrà differat, ſi velit homines piè conſtantes eſſe, *ſi autem non venerit adiutorium, faciemus hæc verba, quæ locuti eſtis*, &c.

Magni viri eſt ſeruare homines alios.

Pſ. 113. n. 10.

Num. 14. n. 10.

Dei laus eſt ab hominibus ſeruandis.

Iſ. 4. n. 5.

75. Sed prudens, prouidénſque Princeps lenit, mora interpoſita, furentem plebeculam, nec omnino id negat, nec omnino id permittit; quod prudens, rerumque humanarum ſciens differt. Dum enim cunctatur Ozias, remittit furor debacchantis populi. Et hæc Sapientiæ laus magna eſt Prou. cap. 29. num. 8. *Homines peſtilentes ciuitatem diſſipant; ſapientes verò auertunt furorem*, &c. Vrbem ſuſurrones inrerturbant, & ignes diſſenſionum dicto, quaſi vento, excitant; eſt enim in loco vox Hebræa, יפיחו *iapach*, ſcilicet *efflo*, & *ſufflo*. Sed viri prudentes, prouidentéſque ſeditionem à ſannionibus excitatam ſedant ſua gratia, & eloquentia. Illud ex loco habeo, oraſſe Oziam luculenter, ac perſuaſiſſe dictione, cùm Bethulienſes ne verbum quidem addiderint. Aut enim virtus eſt eloquentiæ, qua Princeps leniuit furentes homines; aut querimonia latè peracta, mitigatus eſt dolor gentis vniuerſæ. Verè docet Pelnſiotes *lib.* 3. *Epiſt.* 8. *ad Aphrodiſium, Silentio ingraueſcit calamitas*, &c. ſi qua te fortuna premit, nec habeas quo cum tuum amicè dolorem diuidas, calamitate denarrata, labores multo grauius, grauiúſque doleas neceſſe eſt. Dolorem ex aduerſis conceptum vt minueret, loqui Iobus voluit; quæ pateretur, cap. 10. num. 10. *Numquid non paucitas dierum meorum finietur breui?* &c. Actum de me eſt, cùm dolor premat grauiter: *Dimitte ergo me, vt plangam paululum dolorem meum*, &c. Hebræo textu, *vt refrigerem*. Nam vox Hebræa in loco בלג *balag* vtrumque ſonat, *ploro*, & *refrigero*. Quaſi ploratus querendo editus dolorem reſtinguat. *Eſt quædam etiam dolendi voluptas, præſertim ſi in amici tui ſinu defleas*, &c. Ait Plinius *lib.* 8. *Epiſt.* 16. eáque via diſflatur dolor; grandeſcit verò, ſi quis ſuam animo tegat ægritudinem.

Pr. 29. n. 8.

Maleuoli verbum ſuſurrones.

Dolorem minuit explicata calamitas.

Iob. 10. n. 10.

Fletu dolor minuitur.

Quod vt ſignificaret Vates, docet preſſos malis homines, aut vaſtis in locis manſuros eſſe. *Erunt in montibus, quaſi columbæ*, &c. *Ezech. cap.* 7. *num.* 16. aut tecturos animo intimo, quæ dolerent: ſic Nahum capio. *Gementes* (inquit,) *vt columbæ, murmurantes in cordibus ſuis*, &c. *cap.* 2. *num.* 7. Neque enim auderent palàm queri, ac narrare, quæ hoſtis inferret. An acerbior eſſe fortuna poterat? negat Pelusiotes lib. 4. Epiſt. 110. ad Leont. Epiſcop. *Qui enim clamant, & angores animi ſui ad proximos efferunt, ij non exiguum percipiunt ſolatium, & leuamentum; nam quodammodo leuiora fiunt narrando mala quæ nos cruciant*, &c. Itaque è columbis aliæ non hominibus, ſed ſcopulis referunt, quæ dolent, inde nullum capiunt ſolatium; ingemiſcunt animo columbæ aliæ, ne malè pereant, ſi contingat queri propalam: acerba vtroque malo fortuna gentis captæ ab hoſte Chaldæo. *Plorans enim plorauit in nocte*, &c. *Thren. cap.* 5. *num.* 2. Cur Hebræos non defler mero in meridie, ſed luctum circumſcribit nocturnis tenebris? Paſchaſius optimè. *Quia in die nulla dabatur illis requies, ſaltem vt ſuis conſolarentur lachrymis*, &c. *lib.* 1. Subtraxiſſe Hebræo Chaldæum video, quod natura permittit ſolatium miſeris hominibus; ſcilicet vt fleant liberè, ac querantur de ſua miſeria. Nam flendi, querendíque poteſtatem pro ſolatio habet Nazianzenus, cùm Theologus carmen pangit de ſuis calamitatibus, cauſam reddit,

Ez. 7. n. 16.

Nah. c. 2. n. 7.

Leuatur narratu mala fortuna.

Thr. c. 5. n. 2.

Sæuus hoſtis cùm non ſinit flere.

Et luctum lenire ſolet narratio luctus.

Petunt viri boni, cur virgo petierit à Patre Iephthe, ſineret ſe bimeſtri flere, quam ferro necem paſſura erat? Iud. cap. 11. numer. 37. *Dimitte me, vt circumeam montes, & plangam virginitatem meam, cum ſodalibus meis*, &c. Dolebat virgo ſe ætate adhuc tenera mactandam eſſe, acerbam adeò fortunam, vt leniret, non ſyluis, ſcopuliſque referre voluit; ſed virginibus, quas ſecum in montes duceret; id enim ſolatij loco habet, quod fatum acerbum in amico virginum comitatu dicat, ac fleat. *Cum ſodalibus* (inquit) *meis*, &c. Vnde credit Bernardus Chriſtum ſponſa amicè corrempta. *Si ignoras te, egredere, & abi*, &c. *Cant. cap.* 1. *numer.* 7. abiiſſe procul à loco, vt familiares dolentem ex ſponſi morſu virginem ſolarentur hiſce verbis: *Murenulas aureas faciemus tibi*, &c.

77.

Iud. 11. n. 37.

Solatium eſt miſero in amici manu, ſinuque lugere.

Cant. c. 1. n. 7.

num. 10. Deinde ceſſiſſe loco Magiſtrum Deum, vt locum daret querelis mouendis, ad ſolatium querentis animi. *Vt illa, ſe abſente, loqueretur liberè, quæ ſentiret*, &c. *ſerm.* 42. Solatium haud leue eſt poſſe hominem acerbè pulſatum ſubqueri liberè de flagro, & clamare ad ictum; à gemitu, à querimonia ſolatium capiat vlulans ille, & gemens, & mugiens inter manus Medici; quas, dolore iam ſedato, & laudat artifices, & ſæuas negat: mulcetur gemitu, digeritúrque dolor. Sed lineam repeto, quæ ſpem veniæ facit dubiam, cùm dicat Princeps: *Forſitan indignationem ſuam abſcindet*, &c. Et inde moneat

Miſeriam oleant querimonia de miſeria.

Parænet. XLIII.

Spem ſalutis metu damni temperandam eſſe.

1. PEriclitantur homines fiducia in Deum nimia: & inde patant ſibi licentiam peccandi, vnde maior eſt ratio obſequendi. An Dei bonitas lucum facit patrandis ſceleribus, eo quòd ſcelerum ſit longè, latéque patiens? Sed turpes vita homines peruertunt rationes agendi; occaſionéſque peccandi captant, ex boni Dei patientia, indulgentiaque perpetua. *Certi enim de indubitata venia delictorum, medium interim tempus furantur, & commeatum magis faciunt delinquendi, quàm eruditionem non delinquendi*, &c. Quod Tertulliano minus placuit, *ad c.6. de Pœnit.* Tonabat lo autes tuba prophetica, imò querimonia de ſcelerum patientia, qua Deus ſibi detrahit quodammodo. Vnde Vates Habac. 1. num. 2. *Vſquequò (inquit) Domine clamabo, & non exaudies? Vociferabor ad te vim patiens, & non ſaluabis?* &c. Sic Deus tacet, & conniuet quodammodo, cùm ſuam non vlciſcitur iniuriam, proíndéque Dei patientia hominibus improbis occaſio peccandi eſt; addit Vates n. 4. *Propter hoc lacerata eſt lex*, &c. & quidem Tertullianus Idolomaniam hac vna Dei patientia commendatam, & prouidentiam rerum ſublatam putat. *Plures enim Dominum idcirco non credunt, quia ſæculo iratum tandiu neſciunt*, &c. *ad cap. de Patient.*

Abutuntur peccantes homines Dei patientia.

Habac. 1. n. 2.

An ſibi Deus ſua noceat patientia.

2. Sed Apoſtolus vrgebat inde hominem peccantem liberè, ne Dei bonitatem faceret lenam Diaboli. *An diuitias (inquit) bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis?* &c. *ad Rom.* 2. *num.* 4. Contemptu ſcilicet boni Dei eſt relapſus in ſcelera, ſpe concepta veniæ. Quis, niſi inſanus homo, peccata peccatis addit; eóque promptior ad peccandum eſt, quo largior ad condonandum eſt Dei bonitas? *Theſaurizas tibi iram*, &c. ait Apoſtolus *n.5.* quiſquis ex bona Dei indulgentia trahis audaciam peccandi: quod explicat Magnus Gregor. Hom. 11. in Ezech. *De benignitate* (inquit) *omnipotentis Dei iram ſibi improbus theſaurizat, qui dum ad pœnitendum tempus accipit, & ad peccandum exhibet, ipſum remedium gratiæ vertit in augmentũ culpæ*, &c. Læua omnino eſt mens hominis, qui peccat audax vna Dei patientia; iuſtitiá enim prouocat, dum bonitatem contemnit. Sed

Rom. 2. n. 4. & 5.

Ex largiori Dei patientia accreſcit vindicta in peccatores.

nemo idcirco deterior ſit, quia Deus melior eſt, toties delinquendo, quoties ignoſcitur, &c. Addit Tertull. *ad c. 7. de Pœnit.* Quaſi moneat læſam Dei patientiá verti aliquádo poſſe in furorem; quo iudex vlciſcatur contemptú paternæ bonitatis. Neque enim Deus adeò benignus eſt Pater, vt non meminerit ſcelerum ſe Iudicem, ac vindicem eſſe, ait Cyprianus lib. 2. Epiſt. 7. *Deus* (inquit) *vt eſt indulgens, ita eſt legum ſuarum exactor, & diligens*, &c.

In Deo lenitas & ſeueritas æquo iure habent in ſalutem.

3. Ac ne quis Deo ita fidat, vt non timeat, vtráque in Deo rationem, fidendi ſcilicet, ac timendi, canit Dauid Pſ. 100. n. 1. *Miſericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine*, &c. Vtrumque verò bonũ cecinerat *Pſ. 32. n. 5.* vbi Deum laudat, quippe qui *diligit miſericordiã, & iudicium*, &c. ſcilicet, vt moneret, miſericordiã cum iudicio laudatam eſſe. *Ne miſericordia ſola ſupinitatẽ, lentoréмque animæ ingeneret*, &c. ait Baſilius. Sciebat Dauid quid facto opus eſſet, ne peccarent homines ſpe in Deũ nimia: laudat Magni Dei indulgentiam, nec minus laudat iuſtitiam, ne maior ſit peccandi licentia adim ad veniam facili. *Quaſi eo ſibi nunc pateat ad delinquendum, quo patet ad pœnitendum; & redundantia clementiæ cœleſtis libidinem faciat humanæ temeritatis*, &c. Sic Tertullianus *ad c. 7. de Pœnitent.* Nónne ſpem metu Deus Magiſter eleuat, ac minuit cùm Virgines domo pares admittit, pares excludit? *Matth.* 25. *num.* 10. ſeruos numis verſandi bonos laudat, ſeruúmque ignauũ trudit à ſe procul *n.* 13. Hoſpites menſa exceptos Baſilica honorat, hominéque malè veſtitũ reiicit in carceres tenebricoſos, *Matth.* 22. *n.* 13. Mitte plura, quæ ſpem ſimul, & metum pariunt. Sed addo gaudere Deum clementiæ, iuſtitiæque nexo, vt ſpem veniæ temperent dãni metu peccantes homines, ſcilicet, ne quo maior eſt Dei bonitas ad indulgendam veniam ſcelerum, eo fiat ad peccandum audacior improbitas hominum.

Pſal. 100. n. 1.

Pſal. 32. n. 5.

Conſpirant in ſalutem hominum Dei benignitas, & ſeueritas.

Matth. 25. num. 10. 13. & 22. n. 13.

4. Quo metu ſuã Abrahamus ſpem temperaſſe viſus eſt. Abit ad puteum à iuramento inito denominatum, Gen. 21. n. 33. *& inuocauit nomen Domini Dei*, &c. Vtramque in Deo vim agnoſcit bonus homo; & qua bonitas amari, & qua timeri poteſtas debet, eſt enim Deus æquè Pater, ac Dominus. Et hæc Abrahamo erat meditatio perpetua, ne qua Deo nixa ſpes, ſine metu Domini, ineptè erigeret. *Eſt autem* (Philone teſte) *maximum animæ bonum, de vtraque Regis potentia non dubitare*, &c. *ad lib. de agricult.* Ab Abrahamo Dauid accepit, vt peccati reus paratam ſuo pretio mactaret hoſtiam; *& non offeram* (inquit) *Domino Deo meo holocauſta gratuita*, &c. 2. *Reg. c. 24. n.* 24. Neceſſe erat, vt ſpe, & metu Dauid preces faceret, vbi Princeps facti pœnitens fatebatur, num. 10. *Peccaui in hoc facto*, &c. Oportebat, vt Deo fideret, Dominúmque timeret, ac proinde vtrumque nomen Dauid explicat, *vt non offeram* (inquit) *Domino Deo meo*, &c. Sic ſpes, ac metus coniurãt amicè in ſalutem hominum.

Gen. 21. n. 33.

Nemo ſanctè viuit, qui vtramque non vnſert poteſtatem Dei, ac Domini.

2. Reg. 24. n. 24.

Petis, cur Deus ita minetur Niniuitis per Ionam cap. 3. num. 4. *& Niniue ſubuertetur*, &c. vt non meminerit de venia indulgenda, ſi pœnitentiam agerent

Ion. 3. c. 3. n. 4.

ſed cauſam in dubiis repoſuerit? Occurrit bene Chryſoſtomus ad Hum. 10. de Pœnit. *Vrgeri volens timorem, & ipſis morderi ſua pigritia, id effecit*, &c. Sciebat Dominus ſpe nimia peccare homines liberè; veniam ſinu tegit, & ſpem, metu iniecto, minuit, vt reues morſu ad pœnitentiam grauiori vrgerentur, quo metus eſſet grauior, nec ſpes certa de venia impetranda. Perire Chaldæus poterat fiducia in Deum grandi. Ne hoc periret malo, effecit Daniel promiſſa in dubium venia ſcelerum. *Forſitan ignoſcat delictis tuis Deus*, &c. *Dan.* 4. *num.* 14. Monuerat Vates, vt ſtipe erogata iuuaret pauperes, ſi Deum piè lenitum vellet; ſed veniam certò non promittit, quod Saluianus expendit *ad lib.* 1. *de Eccleſ. Cathol* inibi Antiſtes. *Quod dicit, forſitan, ſpem indicat, ſed fiduciam non pollicetur: dat conſilium de actu, & tamen dubitat de effectu: hortatorem ſe agendi, non impetrandi auctorem facit*, &c. & quod ego puto, ſatis inſinuat, ita Deo fidendum eſſe, vt metu pungatur quiſquis peccat; neque enim Deus ſinit blandiri peccantibus ſpem veniæ, ſine metu iuſtitiæ: quo aſpectu Princeps Bethulienſibus ſpem oſtendit, ſed metu dubiam: *Forſitan indignationem ſuam abſcindet*, &c.

Spes metu miſcenda.

Dan. 4. n. 24.

6\. Nec meus Chriſtus Latronem ſeruat alterum, & damnat alterum; niſi vt ſpem ſalutis metu damni temperatam promoueat. Abſurda hominum ſpes eſt, quæ alterum ſine altero latronem reſpicit, & qua peccati reus peccat iterum, opem ſibi concilians à ſera pœnitentia. *Noli huic tam periculoſæ expectationi credere temet ipſum*, &c. ait Bernardus *ad ſerm.* 38. *ex minor.* Acſi dicat: Ratum quidem opus eſt, quòd latronem Deus vnicum à Cruce in cœlum traduxerit: ſed quòd tardò fit opus, argumento eſſe non poteſt, vt pecces ſpe concepta veniæ: an tibi peccatori ſpes blanditur, quam iureiurando Chriſtus firmat? *Amen dico tibi, hodie mecum eris*, &c. *Luc.* 23. *num* 43. Sed inde colligit Salmeron veniam, ſera pœnitentia ægrè partam eſſe: *Promittit cum affirmatione; tam inſignis enim peccator vix crederet dandum ſibi paradiſum*, &c. *tom.* 10. *tract.* 40. & cùm latronem Iudex alterum à Cruce trudit in tartarum, ſide peccator, & time: ſiue quæras veniam ſcelerum, ſiue poſcas remedium calamitatum. Quamuis Ozias credit ſuam Deo gloriam conſtare, cùm opem ferat miſeris hominibus. *& dabit gloriam nomini ſuo*, &c. & verò puto ego

Nemo ſalutis curam differat in poſterum.

Luc. 23. n. 43.

Nemo de latronis ſalute ſpem concipiat improbè.

PARÆNET. XLIV.

Seruatorem hominum magna frui gloria.

1\. ORnamentum ſibi magnúmque nomen parat, qui ſeruat homines, aut emendata fortuna, aut iniuria condonata. Cæſarum hæc eſt laurea melior, ſcilicet *Corona ob ciues ſeruatos*; probat enim, quo Cæſar animo in ciues erat. Laudat ciuicam Naſo *ad* 3. *&* 1. *de Triſt.* & quidem *ſeruat nemo, niſi maior*, &c. ait Seneca 1. *ad Neron cap.* 25. Quiſquis fortuna preſſus, metúſque fractus dolet, ac *Veloſ. in Iudith.*

Maior eſt Princeps qui ſeruat, quàm qui perdit homines.

ſeruatur: *in Seruatoris ſui gloriam viuit*, &c. Pulchrè Seneca philoſophatur: nam qui ſeruat homines, oſtentat glorioſè, aut quo excellit animo, ſui victor; aut quo flagrat affectu, curator humanæ ſalutis. *Ciuicam ab humano genere accepit Octauius*, Iano ad bellum clauſo, tradit Plinius *lib.* 16. *cap.* 4. Potiori tamen iure hanc ſibi parat ciuicam meus Chriſtus, vtpote ſeruator humani generis: *Quia nihil tam dignum Deo, quàm ſalus hominis*, &c. ait Tertullianus 1. *aduerſus Marcion. cap.* 27.

Salus hominum eſt Dei maieſtas.

2\. Renuntiat paſtoribus Angelus gaudium terris natum, Luc. cap. 2. num. 11. *Natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus Dominus*, &c. Nec Deum cantat maximum, nec rerum conditorem optimum, nec fœtum notæ diuinitatis, ſed infantem pannis tectum, & inde Saluatorem hominum. *Natus eſt vobis hodie Saluator*, &c. Hoc in primis, illud reponit in ſecundis, *qui eſt Chriſtus Dominus*, &c. Quaſi maior Deo ſit maieſtas ſeruare, quam regnare. Laudauerant comites infantem Deum altè, ac latè de apparatu maieſtatis pluſquam humanæ, cùm dicerent choris alternis, *Gloria in altiſſimis Deo*, &c. *num.* 14. ſed glorioſius infantes Chriſtum laudarunt, quod apponit Dauid Pſalm 8. n. 3. *Ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem*, &c. vbi Magiſter Deus Ieroſolymam adiit pueris clamitantibus, *Hoſanna in altiſſimis*, &c. *Matth* 21. *num.* 10. Id enim eſt, *ſalua, obſecro*, &c. Magnam quidem laudem cecinit chorus Angelicus de Magni Dei aula imperatoria: *ſed laus iſta fuit perfecta, quando pueri clamabant, Hoſannà, id eſt ſalua, obſecro*, &c. ait Lyra: vnde colligo auguſtiorem Deo nomenclaturam dari ab hominibus ſeruandis, quàm ab apparatu celebratæ maieſtatis. *Nihil enim dignius creatore, quàm creaturæ ſuæ curare ſalutem*, &c. notat Hieronymus *in* 8. *caput ad Roman.*

Luc. 2. n. 11.

Maior Deo laus eſſe regnare, quàm ſeruare.

Pſ. 8. n. 3.

Matth. 21. n. 10.

3\. Certè Deus, cùm iuuat homines, ac ſeruat à fortuna qualicumque; tunc ſe putat Regem, Dominúmque eſſe. Cecinit Dauid hanc Deo gloriam, cùm lyram pulſauit Pſalm. 67. n. 20. *Benedictus* (inquit) *Dominus die, quotidie*, &c. Affectus piè Vates eſt, cùm Deum perpetuò laudandum eſſe docet, Dominúmque appellat glorioſè: cauſam verò addit n. 21 *Deus noſter, Deus ſaluos faciendi, & Domini, Domini exitus mortis*, &c. Ab hominibus ſeruatis nomen ſibi, ac decus facit Magnus Deus; inde ſcio appellatum dominantium Dominum, vnde ſalutem parauit gens humana. Iam verò Deus apud Iſaiam cap 43. n. 11. *Ego ſum*, (inquit) *ego ſum Dominus, & non eſt abſque me Saluator*, &c. Iactat Deus poteſtatem dominandi, eo quòd ſtudet hominibus latè ſeruandis: quaſi id ſibi officium & gratiuſius & glorioſius eſſe probet. Accedit Zacharias *c.* 9. *n.* 9. Deúmque Regem dicit, & Saluatorem transnominat. *Rex* (inquit) *tuus veniet tibi iuſtus, & Saluator*, &c. Hoc enim Chriſti regnum eſt, ſeruare homines, leuare miſeros, iuuare pauperes, humanámque gentem vindicare à fortuna qualicumque.

Pſ. 67. n. 20.

Iſa. 43. n. 11.

Zach. n. 9. 9.

Nec ſe titulo Regio dignum eſſe credit, niſi priùs ſalutem peregerit humani generis. Abnuit

alibi honorem Regium, admittit alibi. Committo loca, vt inde colligam, quo id iure factum. Menſam hominibus apponit Chriſtus: epulo recreantur homines, & inuitantur, vt Chriſtum ſibi Regem conſti-

Ioan. 6. n. 15. Ihesu verò eſt, qui ſeruat homines.

tuant, apud Ioan. *cap. 6. num. 15.* Chriſtus verò *fugit iterum in montem*, &c. Id quidem rectè; nondum enim confectum erat facinus humanæ ſalutis; ac proinde titulum abnuit Regium. Admittit verò, vbi Crucem Deus ſubit: nónne erat inibi, *Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum?* &c. ait Ioannes

Ioan. 19. n. 19. 22.

cap. 19. num. 19. nec titulum Chriſtus abigit honorarium, nec ſe hominum Regem eſſe negat: imò vrget, vt negantibus dicat iudex: *Quod ſcripſi, ſcripſi*, &c. *num. 22.* ſcilicet videri voluit nomenclatura dignus Regia, cùm ſalutem peregiſſet humani generis, vita piè donata, & condonata iniuria. Quo iure meus Ieſus apud Ioannem *eſt Princeps Regum*, &c.

Apoc. 1. n. 5.

Apoc. 1. num. 5. Sed vbi Seruator hominum *lauit nos à peccatis noſtris, in ſanguine ſuo*, &c. ſatis admonens, ſe altè, famaque nobili erectum eſſe, ob homines ſeruatos: nec, niſi re benè geſta, gratum ſibi, iuſtúmque principatum eſſe.

5. Hoc aſpectu, quidquid agit, cauſa humanæ ſalutis id ſibi lucrum eſſe putat. *Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris*, &c.

Cant. 4. n. 6.

ait Paſtor hominum Magnus Deus *Cant. 4. n. 6.* Vtique viā adornat, vt virginem ab aris, victimiſque Dæmonū ad fidem traducat, & religionem; ſonat textus Hebraicè, *Vadam mihi*, &c. Ita ne bone Paſtor, quæ ad ſanādam, ſeruandáque virginem piè facis, hæc tibi lucra eſſe putas, & doces? Cur non ita? Monet Gilbertus *ſerm. 18.* Paſtorémque loquentem inducit. *Mihi dulce, mihi iucundum eſt, quod ad illam vado*, &c. Quanta Deo voluptas de

Quod hominibus Ieſus facit, id Seruator ſuum ducit lucrum. Pſal. 97. n. 1. 2.

ſalute hominum, vnde ſuum ſibi regnum condit? Ita tamen Dauid iam cecinerat *Pſalm. 97.* Deum inducit Vates Seruatorem hominum, vbi Pater Chriſtum miſit ad homines, cauſa humanæ ſalutis. *Notum fecit Dominus ſalutare ſuum: in conſpectu Gentium reuelauit iuſtitiam ſuam*, &c. *n. 2.* *Viderunt omnes termini terræ ſalutare Dei noſtri*, &c. Quòd promiſſis Deus ſtetit Chriſto in terrā miſſo, iuſtitia quædam eſt: quòd omnes omnino homines voluit ſaluos fieri, ſumma eſt bonitas. Sed quid vox illa ſonat? *ſaluauit ſibi dextera eius*, &c. *n. 1.* Sonat ſalutem humani generis bonam Deo fortunam eſſe. Vnde Baſilius de bono Deo illud ingerit. *Immenſa vſus benignitate hominum vitam docet ſuum eſſe commodum: propterea non dicit, ſaluauit eos, ſed ſaluauit ſibi*, &c. Vi-

Officioſè Deus prodeſt hominibus.

deo, quo iure dixerit Hildebertus Epiſt. 33. *Officioſiſſima eſt hominibus Dei gratia, & velut in eorum iurata obſequium*, &c. Ita ſe Deus addixit hominibus adiuuandis, vt videri velit facere ex iuſtitia, quidquid facit ex gratia. An ſuum curat lucrum, dum curat ſalutem hominum? Curat, vt credas. Ac proinde Ozias vt Bethulienſes erigeret in ſpem veniæ, & gratiæ, exponit, quantum inde lucri Deo accedat: *& dabit gloriam nomini ſuo*, &c. & quidem, teſte Seneca ad Neron. lib. 1. c. 25. *Felicitas eſt, multis ſalutem dare, & clementia mereri ciuicam*, &c. ſcilicet offenſarum acerbitate depoſita. Ad metam propero, illudque verſo, quam rerum ſciens Ozias lenierit commotum populum, tumultu paulatim mitigato. Neque enim dolentibus, ac furentibus hominibus ſeſe opponit pertinaciter, ſed quædam ait, quædam negat, vt tumultuantem plebem reuocet ad rationes bene agendi: norunt enim viri magni

Parænet. XLV.

Curari benè vitium pia aſtutia.

Scitè Dauid ad regni faſces optat, & quærit viros manu ſtrenuos, & conſilio bonos, vt efficiat virtus maſcula quod monet prudens cōſultatio. Stat res ſumma vtroque præſidio, quod in rerum adminiſtro, morumque Præfecto Vates laudat, Pſal. 59. 1.
n. 4. *Ephraim* (inquit) *fortitudo capitis mei*, &c. Pſal. 59. n. 4.
Græcis enim ſonat, *Virtus Ducis mei*, &c. Et eruitur à verbo ראש *roſc*, quod Ducem, capútque ſignificat. Ac ſi nemo ducat benè populos, rebuſque publicis rectè prouideat, qui non ſit felix ſano cerebro; ac nemo imperio valeat, qui non valeat ingenio. Quæ

Bonus eſt Princeps, qui multo valet cerebro.

Dei ſedem circunſtant animalia, Regéſque loco ſuperant, Apoc. 4. n. 6. *plena oculis ante & retro*, &c. ſignant homines præfectos hominibus, qui principatum ſiue ſacrum, ſiue profanum adminiſtrant. Cur tam multos habeant oculos? niſi velis quod Rupertus *lib. 3.* Præfectos hominum egere ſano cerebro, & maturo conſilio, vt rectè ſuum faciant officium. *Quicunque Prælati, ſi legitimè præſunt, tam in externa actione, quàm interna contemplatione, cauti ſunt, & prouidi*, &c. Rectè monet, cùm ſit aliquando opus, vt Princeps, morúmque Præfectus, actu pio, curet vitia debacchantis plebeculæ. Ars eſt, prudentia eſt, cùm præfectus hominum dolores fallit promiſſis, libidines mora diſtrahit, furoréſque mulcet locis notatis: quædam permittit, quædam negat, vt paulatim frangat vires ſcelerum, dum pio fallit dolo affectiones appetentis animi.

Apoc. 4. n. 6.

Bene prouidet, qui bene praeuidet.

Prudens admodum eſt Pontifex in ſedanda plebecula ad Idolomaniam excitata. 2.
Sic Hebræus ad Sacerdotem Max. *Surge*, (inquit,) *& fac nobis Deos*, &c. *Exod. cap. 32. n. 1.* Exod. 32. n. 1. 2.
Furit omnino populus, debacchatur, ac tumultuatur. Furorem vt fallat Pontifex, mora interpoſita, petit aurum ab hominibus; & quod multo eſt grauius, vxorum inaures, virginum lenocinia, & ornamenta iuuenum. *Tollite*, (& vox hæc vim ſonat) *Tollite* (inquit) *inaures aureas de vxorum, filiarum, & filiorum veſtrorum auribus, & afferte ad me*, &c. *num. 2.* Opponit difficultates Pontifex, vt dum aurum vi cogunt homines, imponat moram furentibus; quo vſque tandem Moyſes reueniat, & furentes compeſcat homines. Hac vna, piáque aſtutia furentes hominū curare voluit Pontifex, ſed non potuit: quod Lyra notat. Vnde monet Oleaſtrius, cùm mores format. *Aduerſus illum, contra quem vi nequis agere,*

Ægrè mulieres deponunt lenocinia.

optimum

Fallenda pio aſtu eſt libido hominum. *optimum eſt amari aſtutia : & ſumma prudentia eſt, ab eo, quem aſtu libidinis incenſum videris, difficilia petere ; vt ſic rerum difficultate retractus ab incepto deſiſtat*, &c. Quòd ſi neque hac via langueſcant furores hominum, ars eſt mutare loca.

3. Ardet ad vindictam ſchola Apoſtolica, & cùm Magiſtri cauſam tueri volunt diſcipuli, ſuam vlciſci conantur iniuriam. Senſit Magiſter Deus, quo in affectu eſſent homines, ſpirantes naribus ignes, dictiſque auertit acerbis, Luc. 9. num. 54. (*Luc. 9. n. 54.*) *& conuerſus increpauit illos*, &c. ſed fremere adhuc videntur Apoſtoli ; quare, Magiſtro iubente, *abierunt in aliud caſtellum*, &c. n. 56. ſciebat Magiſter optimus furorem hominum mitigari, niſi mutarent loca, non poſſe; iubet, vt locum fugiant, & occaſionem tollant iraſcendi : quod obſeruat Petr. Damiani Epiſt. . ad Firminum Epiſc. (*Tradenda iraſcendi occaſio.*) *Abierunt in aliud caſtellum ; acſi non lingua, ſed opere loqueretur : Date locum iræ*, &c. ſic falli ſolet furor locis mutatis diſtractus: quæ boni Magiſtri ars eſt. Lego Chriſtum perſæpe abiiſſe ab oculis hominum, cum maximè furerent, ac debaccharentur. Magiſtrum ciues de ſaxo deiectum volunt: ſed Lucas ad cap. 4. num. 29. *Ipſe* (inquit) *tranſiens per medium illorum ibat*, &c. Ioannem Herodes interficit, Matth. 14. num. 10. (*Luc. 4. n. 29. Matth. 14. n. 10.*) *Quod cum audiſſet Ieſus, receſſit inde*, &c. terram fugit mari tranſmiſſo. Quæſitus ad necem Christus, Ioann. cap. 10. num. 39. (*Io. 10. n. 39.*) *Abiit iterum trans Iordanem*, &c. Mitto loca plura, quò Magiſter abiit, hominum furorem longè fugiens, vt abſens falleret. Neque enim vir apprimè ſciens opponit ſe furentibus ; ſed qua poteſt via, ſubtrahit ; & ſibi conſulens, ne pereat, & aliis prouidens, ne perdant. quod Ozias in loco feciſſe viſus eſt, cùm moram tumultuantibus interponit. *& hos quinque dies expectemus*, &c. ſcilicet, mora interiecta, difflatus elangueſcit furor.

4 Hoc aſtu fallit Moyſes turpes appetitiones militis. Iubet è Dei ſcito, ne quis mulierem bello captam ducat vxorem, niſi poſt menſem. *Sedens* (inquit) *in domo ſua flebit patrem, & matrem vno menſe, & poſt hac intrabis ad eam*, &c. *Deut. 21. num. 13.* (*Deut. 21. n. 13.*) Multus eſt apparatus ceremoniarum, multa flendi mora, priuſquam Hebræus mulierem ſibi adamatam ducat in matrimonium. Cauſa verò cunctandi non vna eſt. Apud Clementem Alex. 2. *ſtrom. cap* 8 Venerem ea mora fallendam eſſe docet Moyſes. (*Fallendus mora amor eſt, aut furor.*) *Non permittit explere voluptatem ; ſed ſpatio præſtituto cupiditatem reſecat*, &c. ſcilicet caſtigatum, matrimonio rite contracto, voluit abuſum libidinandi, & cupientiam amandi ſedatam, mora interpoſita. Addit Philo pulcherrimum Dei ſcitum eſſe, *quod amorem examinat, num merè ſit furi[osus] incitatio eum concupiſcentiam cohibet, ne quid agat inſolentius*, &c. ad lib. de *Charit.* ſic Deus motuum Præfectus Optimus, dum moras nectit amantibus, furorem lenit: & fallit amandi. (*Feſtinat malè furor, cunctatur ratio.*) Non interſcindit vno ictu appetitiones hominis, ſed ait, & negat; pióque aſtu moderatur, vt amantem, & inde amen-

Veloſ. in Iudith.

tem, hominem traducat ad rationes caſtè viuendi.

Multa Pædagogus hominum conceſſit, vt multa ſubtraheret, prudenti conſilio. Vnde Hebræum aris, victimis, lotionibus occupatum voluit, quod toto conſtat Leuitico, vt ceſſarent à ſacris Dæmonum : quod enim Hebræus gentiliſmo acceperat, non facilè eraderet, & quod annis plurimis hauſerat, non citò detergeret. *Pædagogi igitur, ac Medici more, partim ritus partim ſuſtraxit, partim conceſſit, neque enim facile eſt ab iis, quæ longo vſu firmata ſunt, ad alia tranſire*, &c. ait Nazianzenus *Orat.* 38. 5. (*Ægrò dediſcat ſenex, quod longè puer vſu didicit.*) Pulchrè ad rem meam, qui velim curari benè, pia aſtutia, affectiones humanæ improbitatis ; nec tollit motu ſubito, ſed falli mora lenta. partem Deus permittit, vt partem neget. quod Iacobus Ieroſolymis feciſſe viſus eſt. Quæſitum concilio Apoſtolico eſt, circuncidi ne oporteret, an non, qui fidem ſuſciperent è moris calculis rationum, negat id Petrus de Cathedra Act. cap. 15. numer. 10 *Nunc ergo, quid tentatis Deum, imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum*, &c. Act. 5. n. 10. Nec à Petro diſſentit Iacobus Ieroſolymis præfectus Antiſtes: ſed addit num. 19. *Propter quod ego iudico non inquietari eos, qui ex Gentibus conuertuntur ad Deum ; ſed ſcribere, vt abſtineant ſe à ſuffocato, & ſanguine*, &c. Hæc quidem Moyſes imperauerat, ad Leuit. cap. 7. numer. 27. ad cap. 17. numer. 10. ad cap. 19. numer. 22. Leu. 7. n. 27. & 7. n. 10. & 19. n. 22. *Non comedetis cum ſanguine*, &c. ſcio nullum hac de re diſſidium fuiſſe inter diſcipulos Antiochenſes : vnam de Gentibus ad fidem circumcidendis eſſe diſſenſionem, cur Iacobus legem tollit de ſacramento Circunciſionis, & legem de ſuffocato ſeruandam curat? Scitè Chryſoſtomus Hom. 33. (*Quædam permittit, quædam negat prudens admodum Pontifex.*) *Verſatur in hoc, de quo nihil ſcriptum erat, vt curata illorum mente, concedendo tempeſtiuè, inducat etiam illud*, &c. Dolebat Iudæus abrogatam eſſe legem de Sacramento nobili, vt dolorem minuat Iacobus, legem permittit aliam ; facilè enim rebus negatis abſtineo, ſi quid mihi permiſſum eſt. Permittat igitur quædam Princeps, vt quædam prudenter neget,

Iam olim Deus Regnum Princeps inſtruxit hac lege homines, à quibus vt facilè eliceret obſequium, plura, quàm negaret, permiſit. 6. Ad Noethum Deus Gen. cap. 9. num. 3. Gen. 9. n. 3. *Omne* (ait) *quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum*, &c. Larga quidem manu cœnam apponit baſilicam viro bono Deus Optimus, *excepto, quòd carnem cum ſanguine non comedetis*, &c. n. 4. ſcilicet ſanguinem aut putabilem, aut coactum ſarciminibus, aut animalculo ſuffocato, ſumi vetat, communi interpretum aſſenſu. Video plura à Deo bono dari, quàm vetuerit ; negatiſque donata præire. quo id conſilio factum, docet Tertullianus ad lib. de Ieiun. cap. 4. *Materiam* (inquit) *libertatis emiſit, per veniam ſupparant diſciplinam ; permittens omnia, vt demeret quædam ; plura exacturus, ſi plura commiſiſſet: abſtinentia imperaturus, cum indulgentiam præmiſiſſet*, &c. (*Negat improbè, qui ſemper negat Princeps.*) Hæc Deus ab æuo priſco, vt

permiſſis negata miſcerent Principes, ac temperarent: ſic eoim prudenter abrogantur quæ longo vſu confirmata ſunt. Mirantur viri boni, cur Paulus Timotheum cultro Iudaico circunciſum eſſe voluerit, & curauerit, qui adduci non potuit, vt Titum circunciderer? De Tito ſermo eſt *in Epiſtol. ad Galat. cap. 2. num. 3.* De Timotheo habes in Actis ad cap. 16. num. 2. *& aſſumens circumcidit eum*, &c. Cur ita Paule optime? agis ne, quod agendum negas? an tibi conſtas, cùm eandem omnino legem nunc annuis, nunc abnuis? Duabus id ſellis ſedere eſt, ſed pro loco modum variat Magiſter morum optimus, eo quòd lex Chriſto occiſo mortua, nondom eſſet mortifera. Dolebat Iudæus ſolui Synagogam Chriſti ſchola, fide legem tolli, Chriſto Moyſen vinci quod Paulus docebat publicè; proindeque neceſſe erat, vt modò legem ſeruaret, modò ſolueret; quo Iudæum piè falleret, piâque aſtutia ad Chriſti fidem, ſcholamque traduceret, ait Chryſoſtomus Hom. 34. in Acta. *Igitur prædicaturus, ne Iudæos verberaret dupliciter, circumcidit illum*, &c. Quid Ozias? Hac vna fallit aſtutia dolorem Bethulienſium, vbi moram interponit, qua dolor elangueſcat. Opus tandem confectum Chriſto duce, & Matre comite; quibus ego meos conatus piè dicatos volo.

Galat. 2. n. 3.
Act. 16. n. 2.
Multus Paulo aſtus eſt in fallendo auditorum vtilo.

F I N I S.

INDEX

INDEX
RERVM, QVÆ IN HOC
Tomo continentur.

C. notat Commentarium; D. ſignat Diſquiſitionem; N. oſtendit Numerum; P. indicat Paræneticum.

A.

Abela.

ABELA Hebræo Academia. In com. cap. 1. n 8.
Abela conſilij mater. loco citato.

Abel.

Abel Hebræa ſchola vanitas. p. 4. n. 1. ad c. 5. in com. cap. 6. num. 40.

Abraham.

Abrahamus Deum iratum lenit oratione humili. p. 10. n. 2. ad cap. 7.
iurat Abramus, ne mendax credatur. p. 11. n. 1. ad cap. 5.
Abramus nuſquam Deos coluit. in com. c. 5. num 36.
Abramus pacis amans. p. 13. n. 3 ad cap. 5.
Abramus veri Magiſter. in com. cap. 6. n. 39.

Abſentia.

Abſentia fugatur inuidia. p. 10. n. 2. ad cap. 1.
Abſente Magiſtro, diſcipulus malè habet. p. 17. n. 4. ad cap. 2.
Abſentia lenitur, & ſedatur ira. p. 12. n. 3. p. 21. n. 5. ad cap 2.
Reuerentiam alit abſentia. in com. c. 5. n. 44.
Hero abſente audet malus ſeruus. p. 15. n. 7. ad cap 4.
Auguſtior è latebris maieſtas elucet. in com cap. 5. n. 45.
Abſentia deferueſcit amor. p. 10. n. 5. ad cap. 6.
Abſentia excitatur verus amor. p. 10. n. 4. ad cap. 6. p. 17. n. 6. ad cap. 7.
Abſentem, & præſentem laudat amicum ſanus amor. p. 10. n. 5. ad cap. 6.
Amicitiam explorat abſentia. p. 10. num. 3. ad cap. 6.

Academia.

Academia euerſa, regnum euertitur. in com. cap. 1. n. 8.
Academia auditorum mater. in com. c. 1. n. 8.
Academiam excitare eſt Regum opus. p. 5. n. 4. ad cap. 1.
ex Academia nata morum comitas, & bonitas. in com. c. 5. n. 32. p. 6. n. 1. & 4. ad c. 1.
Magiſtris Academicis prouidet bonus Princeps. p. 5. n. 1. ad cap. 1.

Accuſator

Accuſant falsò, qui veris falſa miſcent. in com. cap. 5. n. 22.
Faciles ad accuſandum homines de ſeruili genio. p. 1. n. 2. ad c. 5 in com. c. 5. n. 4.
Accuſatio eo eſt firmior, quo plures ſunt teſtes. p. 23. n. 2. ad cap. 7.
Accuſator natura curioſus eſt. p. 7. n. 4. ad c. 5. in com. cap. 6. n. 18.
Accuſator alas ſumit, vt citò noceat. in com. cap. 5. num. 3.
Accuſatores, quaſi turpes nomen perdunt. p. 1. n. 1. ad cap. 5.
Accuſator clandeſtinus dictis diffidit ſuis. in com. cap. 6. n. 24.

Adam.

Poteſtas Adamo reddita poſt ſcelerum pœnitentiam. p. 47. n. 5. ad cap. 5.
Adami furtum punit fames hominum. p. 22. n 3. ad cap. 2.
Adamo ſua explicatur nobilitas, vt pactum ſeruet. p. 7. n. 6. ad cap. 8.
Adamum ſine conſilio Deus non condit. p. 3. n. 2. ad cap. 2.

Admonitio.

Aſcenſu ad ſellam admonetur Iudex quiſque de morum profectu. p. 8. n. 1. ad c. 4.
Abnuunt homines, quæ pungunt, ſalutis admonitiones. p. 1. n. 1. d. 3.
Grauius peccat, qui peccat admonitus de officio. p. 28. n. 1. ad cap. 5.
Monendus adhuc ne moneat. p. 12. num. 1. ad cap. 1.
Malus à Præfecto admonitus obloquitur. p. 28. n. 4. ad cap. 7.
Piè admonere munus eſt angelicum. in com. cap. 5. n. 42.

Adulator.

Adulator, & Chamæleon, & ſimia. in com. cap. 2. n. 5. & 7.
Fallit adulator & magnos viros. in com. cap. 2. n. 6. in com. cap. 7. n. 30.
Adulator in Venerem leno eſt. in com. c. 2. n. 6.
Adulatio eſt ſeruile vitium. in com. cap. 2. n. 7. p. 2. n. 3. ad cap. 2.

Index Rerum.

Adulator virum bonum, vt canis, mordet, in com. c.2. n.7.
Adulator blanditur affectibus alienis. p. 2.ad cap. 2.
Adulator,& dolo nocet,& veneno. p. 2. n. 1. adcap.2.
Adulator latè mentitur. p. 2. n.2. ad cap. p.2. n. 2. d. 3.
Adulatio ex metu nata. p.2.n.1.ad cap.2. p.5. o.4. ad cap.3. In com. cap.3.n.17. p.7. n.5. ad cap. 3. In com. cap.6.n.14.
Adulatio quaſi Idolomania eſt.p.2.n.3.ad c.2. in com.cap.3.n.33.in com.cap.5.n.107.
Adulatio antonomaſticè peccatum. p.2. n. 4. ad cap.2.
Adulator mores corrumpit hominum. p. 2. n.4. ad cap.2.
Non adulatur Magiſter morum bonus. p.2.n.5. ad cap.2.
Adulatorem non patitur vir bonus. p.2. n 6. ad cap.2.
Adulatores ſtudio placendi malignè referunt. in com.cap.5.n.3.p num. 2.ad cap 5.
Contemnit adulator ſolem occidentem. p.1.n. 1.ad cap 1.
Suam cauet ſortem adulator iniuria aliena. in com. cap.7.n.31.
Malè adulator audit, & pulſator.in com. cap.7. num. 31.
Adulator animo varius, & lingua mendax. in com.cap 7.n.33.p.2.n.2.d.3.
Adulationibus non flectitur bonus homo. p.7.n.3 ad cap.2.
Adulator peccatum eleuat alienum. p.7. n.2. ad cap.2.

Adulterium.

Adulterium & malum,& fœdum eſt, p.13.ad cap. 4.
Prima viri calamitas eſt vxor adultera. p.13.n.1. ad cap.4.
Adultera in fœminis viliſſima. p.13. num.1. ad cap.4.
Adultera in aſinam deficit. p. 13. num. 2. ad cap.4.
Adultera quaſi Idololatrix. p. 13. num. 2. ad cap 4.
Adulterium verè eſt propudium. p. 13. o. 3. ad cap.4.
Nomen perdit,quæ pudorem terit adultera. p.13.n.3. ad cap.4.
Pudet caſtam vxorem interpellari de adulterio. p.13.n.3.ad cap.4.
Latebras amat Venus adultera. p. 14. n. 2. ad cap.4.

Ædificare.

Ædificare magnificè magnum eſt. p.7. ad c.1.
Arces furris exædificatæ hoſtem prouocant. p.2.n.3.ad cap 1.

Affectus.

Affectus ratione ſedari oportet. p. 6. n. 3. ad cap. 3.
Vocem intercludit affectus impotens.p.17. o.7. ad cap.7.
Affectu ſenex flecti neſcit. p.4. n.2.ad cap.2.
Errat Princeps affectu cæcutiens. p.6. n.2. ad cap.8.
Affectus ſcindit, qui ſcindit cogitationes. p.24. n.5.ad cap.4.
Affectum in ſacris Deos poſcit. in com.cap.3. n.36. p. 19.n.1.ad cap.6.
Via ad rectè viuendum affectu incunda. p.19. n.4. ad cap.6.

Alloquium.

Alloquium latinè ſolatium. in com.c.4.n.32.
Dolorem mitigant allocutiones familiares. p.16.n.3. ad cap.4.

Ambitus.

Ambitum rerum carpit Magiſter Deus. p. 2. n.1. ad cap.5.
Ambiendi ſtudium à viro bono alienum. in com. cap.2. n.15.
Ab honoris ambitu magna ſeruitus. in com.cap.5. n.80.
Alienus à regni ambitu Dauid. p. 10. n. 4. ad cap.5.
Honores meretur,qui non ambit. p. 2.n.2. ad cap.5.
Magiſtratum iure conſequitur,qui non venatur. p.2. n.3.ad cap.5.
Abſurda Apoſtolo eſt honorum fames. in com. cap.2. n. 15.
Vi trahitur ad honores gens Deo ſacra. p.10. n.4. ad cap.5.

Amicitia.

Amicitia hominum temporaria. in com.c. 4. num. 6.
Amicitia Regum vana. d. 4. n.5. p.10.n.5. ad cap. 6.
Abeſſe ab amico neſcit amicus.p.10.n.1.ad cap.6.
Horaria eſt amicitia ex commodo nata. p.3. n.1. ad cap.4.
Rara,niſi ex commodo amicitia. p. 3. n.1. ad cap.4.
Amicitia filo, & quidem tenui ſuſpenditur. p.3. n.1. ad cap.4.
Auarus tarò amicus. p.3.n.2.ad cap.4.
Probatur aduerſis amicitia. in com.cap. 6. num.26.
Amicitia probatur abſentia. p.10.ad cap.6.
Ægrè amicitiam abſens alit. p. 10. n.1 ad cap.6.

Amœnitas.

Deum piè repræſentat Amœnitas agraria. p.29.n.7. ad cap.5.
Ex arborum aſpectu Dei notiones inſtus capit. p.29.n.8.ad cap.5.
ad Dei Amorem ducit hortus. p 9 n.4 ad c.3.
Locus tumulo additus ad alendam Venerem. in com. cap.3.n.30.
Nutrit venerem locorum Amœnitas. in com. cap.5.n.70.in com.cap.3.n.30.
Arbores maleficis habiles.in com.c.3.n.30.

Amor.

Amari Chriſtus voluit, timeri Antichriſtus volet. p.8.n.6.ad cap.2.
Amare Deum,quàm timere malunt viri boni. p.8.n.9. ad cap.2.
Amorem potius,quàm timorem Deus poſcit. in com.c.3.n.36. p.15 n.2. ad cap.1.
Qui verè amat,ſatis ſibi non facit in agendo. p.17.n.3.ad cap.4.
Ille Deum amat verè,qui toto amat conatu. p.23.n.2.ad cap.4.
Dei amorem diuidi non decet. p. 24. n. 1. ad cap.4.

Amorem ſuum amans Deus, ne vocis quidem ſono diuidi patitur. p.24.n.2.ad cap.4.
Ne Dei amorem intermittant, oculos tegunt Seraphines. p.24.n.2. ad cap.4.
Dei amorem diuidit, quæ domo exit virgo. p.24.n.3.ad cap.4.
Dei amorem accendit pia confabulatio. p.20.n.2.ad cap.4.
Alas, quibus auolat, habet vanus amor. p.3.n.1.ad cap.4.
Abſentia deferueſcit vanus amor. p. 10. n.2.ad cap.6.
Verus amor excitatur abſentia.p. 10. n. 4. ad cap.6.p.17.n.6.ad cap.7.
Verus amor & præſentem, & abſentem laudat amicum. p.10.n.5.ad cap.6.
Solus non amat, qui Deum amat. p. 18. n.1.ad cap.6.
Gratus Deo ſuffitus eſt ab amore imperatus. p.19.n.2.ad cap.6.
Amore nimio verba deficiunt. p. 2. n. 4. ad cap.6.
Qui Deum quærit amans, non languet inepté. p.8.n.3.ad cap.7.
Ingens cognatis amor eſt, duce natura. p.25.n.5.ad cap.7.
Fallendus mora amoris furor eſt. p. 45. n.4.ad cap.7.

Ange.

Montes Ange aliis alij. in com.c.2.n.32.
Mons Ange Amanus videtur. in com. cap.2.n.35.

Angelus.

Vigilat Angelus ad obediendum. p. 15. n.3.ad cap.2.in com.cap.3.n.9.
Equo vectus obtemperat Angelus. p. 18. n.2.ad cap.5.
Deo Angelus de humana ſalute cauſam reddit. p.3.n.3.ad cap.2.
Malo Angelico ſapiunt homines. p.1.n.3. ad cap.3.
Miniſtrat Angelus, ne laborent homines. in com.cap.5.n.73.
Gaudet Angelus extructa Dei aula. p. 3. n.3.ad cap.1.
Modeſtus in hominum cenſura eſt Iudex Angelus. p.14.n.2.ad cap.2.
Grates Deo ſoluit Angelus pro bonis hominum. p.1.n.7.ad cap.2.
Angelus ad aram obarmatus abſterret homines. p.39.n.4.ad cap.5.
Libro notat Angelus, quæ ad aram quiſque peccet. p.39 n.4.ad cap.5.
Rebus piè geſtis nomen ſibi parit Angelus. p.3 n.3.ad cap.3.
Deo adſtat Angelus ad nutum vigilans. in com.cap.3 n.9.
Angelus quo nobilior, eo maiorem dictis fidem facit. p.1.n.7. d.1.
Perſcrutatur Iudex Angelus ſacra Diis loca. p.25.n.5.ad cap.4.
Munus eſt Angelicum piè admonere. in com.cap.5.n.42.

Annona.

Annona laborantibus prouidenda. p. 16. ad cap.2.
Regum eſt prouidere de annona publica. p.16.n.1.ad.cap.2.
Annona ſeruis præſtanda.p.16.n. 2. ad cap.5.
Annona miniſtro parata occaſiones furandi reſcindit. p.16.n.5.ad cap.2.
Annona militibus procuranda. p. 17. n. 4.ad cap.2
Regis, ac Patris eſt agere de annona curanda. p.31.n.1.ad cap.5.
Qui annonam ſibi ſubtractam dolet, iuſtè dolet. p.32.n.3. ad cap.5.
Qui annonam diſpenſat, ſcripto referat. p.35.n 1.ad cap.5.

Appetitus.

Ardentius appetitur, quod latet. p.38.n.4 ad cap.5.

Arphaxad.

Arphaxadus benè Deioces. d.4.n.1.
Arphaxadus Meda notus ſapientia. in com. cap.1.n.6.& 7.
Arphaxadus malè à Merodacho mulctatus. d.4.n.2.in com.cap.1.n.16.
Arphaxadus ab Aſſyrio defecit.in com. c. 1. num.1.
Arphaxadus Ecbatanam operibus adornat. in com.cap.1.n.2.
Arphaxadus gloriarum plenus homo, laborat inuidia. in com.cap.1.n.11.& 12.

Ars. & Artifex.

Artis cuiuſque inuentores Diis pares fecit antiquitas. p.20.n.1.ad cap.2.
De arte ſolus artifex ſcitè diſputat. p. 4. n. 3.ad cap.2.
Artes aduocat hominum labor dolore mixtus. p.19 n.3.ad cap.5.
Princeps cuiuſque artis, Pater vocatur. in com.c.2.n.44.
Princeps cuiuſque artis conſulendus. in com.c.2.n.10.
Inuentores artis etiam ſordidæ ſuo gaudent titulo. p 20.n.1.ad cap.2.

Aſpectus.

Multa ex arborum aſpectu eſt, piſque voluptas. p.9.n.5.ad cap.3.
Ex agri aſpectu via patet ad virtutem colendam. p 9.n.6.ad cap.3.
Ad aſpectum viri boni eminent ſordes vitæ alienæ. p.13.n.2.ad c.5.
Dei aſpectus bonis hominibus eſt ratio benè agendi.in com.c.5.n. 84.p.44.n.6. ad cap 5.
Parentum aſpectus pueris morum lumen eſt. p.44 n.7.ad cap.5.
Magiſtri aſpectus continet diſcipulos.p.17. n.1.ad cap.1.
Nocet aſpectus ſcelerum. p. 12. num.1.ad cap 5.

Aſſentatio, Aſſentator.

Aſſentator ſpe. & metu peſſimus, in com.c.6. n 14.p.7.ad c.2.
Aſſentandi affectus mentem obruebat. p. 7. n.1.ad cap.2.
Aſſentator auri cupiens. p. 7. num. 2. ad cap.2.
Aſſentator lucri ſpe belluam coluerit.p.7.n.1. ad cap.2.
Peius aſſentantur priores magiſtratu. p. 7. n.4.ad cap 2.
Vide Adulatorem.

Auaritia.

Auaritia.

Auaris cogitationibus ſeſe opponit Deus. in com. cap.2.n.42.
Auaritia longè, ac latè progreditur. in com. cap.3.n.12.
Auarus ſuo ſe affectu perdit. in com. cap. 5. num. 6.
Auaritia nec copia minuitur, nec inopia. in com.c.1.n.27.
Ex auaritia diſſidium. p.6.n.2.ad cap.7.
Aſinus eſt, qui lucris ſeruit auarus. p. 34. n.3.ad cap.7.

Aula.

Aula impensè adulatrix. in com.cap.2.n.18.
Aula bono conſiliario benè culta. in com. cap.4.n.12.
Flagrat aula delatoribus. p.1.n.1.ad cap.5.
Facit ad aulam facies benè compoſita. in com. cap.4.n.2.
Aulam non amat, qui vocatur in aulam. p.2. n.3.ad ca.p.5
Longè ab aula veritas euagatur. in com. cap.5.n.20.
Aula virtutum nouerca. p.29.n.2.ad cap.5.
A curia morum incuria. p.13.n.2.ad c.6.
Poteſt quiſque in aula bonus eſſe. p. 1. num.5.d.5.

B.

Bellum.

BElli inepta ratio eſt capiendi occaſio. p.2.n.2.d.4.
Bellum mouent rerum appetentes homines. p.10.ad cap.1.in com.cap.2.n.13.& 36.
Belli conſilium à Senatu militari optimum. p.4.n.3.ad cap.2.
ad Belli aleam maturè facto opus eſt. in com. cap.7.n.1.
Bellum neceſſitate, non voluntate mouendum. in com.cap.3.n.11.
Ballum inconſultò initum malè cedit. in com. cap.5.n.2.
Bello peccator quatitur, vt à peccando abſtineat, in com.cap.5.n.85.p.46.n 4 ad cap 5.
Duces bello nobiles terrarum Domini vocantur. in com.c.6 n.7.
Iuuenes bello gerundo habiles. in com. cap7. n.1.
Fortunam belli conciliant preces Deo humiles. in com.cap.7.n.22.

Beneficium.

ad Benefaciendum prior Deo motus eſt. p.3. n.4.ad cap.5.
Benefaciendo propè Deus adeſt, qui natura longè abeſt. in com.cap.5.n.44.
Cum benè Deus facit, benè ſibi factum putat. p.44.n.5.ad cap.7.
Benè hominibus facit Deus, etſi acceptus malè. in com.cap.5 n 73.
Beneficiarium obligant beneficia. p. 32. n. 5. ad cap.5.
Beneficium abradit animo iniuria leuiuſcula. p.12.n.2.ad cap.2.
Benefacti ingratus non meminit. p. 1. n. 1. ad cap. 2.
Beneficium ingratus negat, ſi qua poteſt.p.1. n.3. ad cap.2.
Vrgent Dei beneficia ad canendum piè. p.12.n.3. ad cap.6.
Allicit beneficentia potius, quàm iuſtitia. in com.cap.6.n.25.

Bethulia.

Bethulia Hebræo virgo eſt. in com.c.6.n.13.

Bibliotheca.

Bibliothecis extruendis ſtudent ſapientes. in com.cap 1.n.9.
Bibliothecam Deus Magiſter habet. in com. cap.1.n. 10.

Bona.

Bonis Deus malas afficit homines, vt occaſiones reſcindat malè agendi.p.31.num.5. ad cap. 5.
Ad fletum adigunt bona Dæmonum.p.17. n.3.ad cap.7.

Bonus.

Bonus homo, ſi quid boni facit, parui id facit. p.10.n.1.ad cap.1.
Qui bonum fugit virum, bonam viuendi viam fugit. p.13.n.4.ad cap.1.
Dolet bonus homo humanam vicem.p.13. n.1.ad cap.2.
Viuit bonus in Dei oculis, vt Deum inſpiciat. in com.cap.3.n.8.
Bonus prudenter ſibi timet.p.1.n.2.ad cap.4.
Malis bonus pulſatur, vt Deum adeat. p.12.n.1.ad cap.4.
Viri boni ſunt multoculi, vt ſe recognoſcant. p.7.n.5.ad cap.4.
Quidquid boni agit, Deo tribuit homo bonus. p.2.n.3.d.5.
Vitam bonus agit nec leuiter, nec ſegniter. in com.cap.4.n.47.
Bonus, & malus, vt moribus, ſic partibus diſſident. p.13.n.1.ad cap.5.
Nemo bonus bono cum Deo comparatus. p.13.n.2 ad cap. 5.
Vir bonus verè teſtis, ac cenſor eſt vitæ alienæ. p.13.n.3.ad cap 5.
Boni, pauci; mali, multi. in com. cap.5. n.38. p. 15. n.2.ad cap.5.p.2.n.6.d.3.
Bonorum hominum ſub Antichriſto penuria. p.15.n.2.ad cap.5.
Boni libello, mali multis clauduntur libris. p.15.n.3. ad cap.5.
Bonus Dei aſpectu benè agit.p.25.n.3 ad c 5.
Bonis viris Deus petra eſt. in com.c.5.n.76.
Bonus malis prodeſt ſiue docendo, ſiue ſcribendo. p 2.n.2.d 2.
Bonus vtraque ſchola eſt beneficus. in com. cap.6.n.15.
Non friget bonus aliena improbitate. p.12.ad cap.6.
Bonum virum cogit ad viuendum benè improbitas aliena. p.11.n.4.ad cap.6.
Flagrat bonus affectu ſalutis alienæ. p.18. ad cap.6.
Bonis placere ſolatium eſt. p. 18. num. 6. ad cap. 7.
Bonus homo vnum agit hominem. p.12.n.4. ad cap.7.
Cura viro bono eſt de magni Dei honore. in com.cap.7.n.65.

C.

Calamitas.

CAlamitas continet homines pio in officio. p.2.n.1.d.5.
Calamitas pios vrget motus animi. p.2. n.2. d.5. in com.cap.7.n.47.
Calamitas aliena hoſtem piè mouet.p.13.n.1. & 2. ad cap.2.
Calamitate aliena ſapiont homines. p. 1. ad c.3.in com.c.3.n.26. p.14.n.2.ad cap.3.
maturè Calamitas ad Deum trahit homines. in com.cap.4.n.29.p.12.n.1.& 2.ad cap.4.
Dolorem minuit explicata calamitas. in com.cap.7.n.75.
Peccat, & punitur grauius,qui non eruditur aliena calamitate p.1.n.4. ad cap.3.
Calamitates peccantium compedes. in com. cap.4.n.27.
Calamitas virtutum ſchola.p.12.num.1.& 3. ad cap.4.
Calamitas ingenium excitat. p. 19. num. 2. ad cap. 5.
Calamitates ſalutem conciliant animi. p. 28. n.5.ad c.5.
Calamitatibus homines Deos premit, vt faueat ex merito. p.20.n.4.ad cap.6.
Calamitates hominum teſtantur Dei iuſtitiam. in com.c.7.n.49.& 50.
Aduerſa virum bonum à Deo non auertunt. p.24.n.1.ad cap.7.
Mens Deo pia aduerſis tacta canit. p. 24. ad cap.7.
Aduerſis vrgetur conſcientia,pœnitentiáque ſcelerum. p.27.ad cap.7.
Adigit calamitas ad peccati confeſſionem. p.27.n.2.ad cap.7.
De mala cruce agnoſcit latro ſordes ſcelerum p.27.n.4.ad cap.7.
Prodeſt, ſi peccator nouerit calamitatem Dei cenſuram eſſe.p.28.n.1. ad cap.7.in com.cap.7.n.53.
Calamitas aliena exprimit lachrymas à bono.pioque viro. in com.c.7.n.67.
Magnus homo eſt, qui aduerſis non deficit. in com.cap.7.n.47.

Cantio, Cantus.

Cantu, & ſaltatu gaudet Aſia notabiliter. in com.cap.3.n.·0.
Cantu molli delectatur malus homo.in com. cap.3.n.20.
Malè ſonant molles cantiones. p. 11.ad cap.3.
Alliciunt fortiter molles cantiones. p. 11. n.1.ad cap 3.
Faciles cantionibus edendis mulieres.p.11. n 2.ad cap.3.
Cantiones proliciunt amaſium. p.11. num.3. ad cap.3.
Lenitur cantu vita paſtoritia.p.11.nom. 4. ad cap.3.
Ad ſirenum cantiones ſaltitant Dæmones. p.11.n.5.ad cap.3.
Cantu ne frangatur Iacobus, fugit.p.11.n.6. ad cap.3.
Venerem acuunt molles cantiones. p.11. n.6.ad cap.3.

Caſtitas.

Prima ad Dei aram lex morum caſtitas. p.39.n.3.ad cap.5.
Periclitatur caſtitas forma laudata. p. 1. n.1.d.6.
Caſtus Magiſter benè monet.p.12.num.1.ad cap.1.
Impudicitiam trahit veſtis impudicè tacta. p.13.n.2.ad cap.1.
Meretrix à Deo eſt aliena. p.4. n. 5. ad c.6.
Flagrat in tenebris Venus. in com. cap. 3. n.30.
Venerem facies indicat. p.1.n.3.ad cap.4.
Multa caſtis loquendi honeſtas. p.14.n.1. & 2.ad cap.4.
Qui pudice loquitur, non agit impudicè. p.14.n.2.ad c.4.
Pudor Paulo eſt loqui de vſu coniugali. 14.n.3.ad c.4.
Rem turpem honeſtè carpit honeſtus homo.p.14.ad c.4.
Caſtus homo vincit ea in ſomnis.p. 2. n. 4. ad cap.7.
Caſtitatem ſeruat benè veſtis aſperior. p. 22. n.4.ad c.4.
Ne caſtum ſoluat amorem,cauet Dei virgo. p.24 n.3.ad c.4.
Fuga ſeruatur caſtitas. p.12.n.3.ad cap.5.
Caſtæ mentis vox apud Deum. magna. in com.c.4 n.17.
Caſtitatis hoſtes ſunt molles ſermones. p. 1. d.6.
Aduerſus caſtam fœminam malè furit Diabolus. p.2.n.3.ad c.7.
Caſtitatis amore regitur virgo cauta.p. 22. n.4.ad c.4.
Caſtitas ſapientiæ mater. in com. c. 6. n. 13. p.4.ad c.6.
Caſtitas à Dei conſiliis eſt. p. 5. num. 1.ad c.6.
à Caſtitatis cultu vires cogis ſapientia p. 4. n.3. ad cap. 6.
Vna caſtitas eſt tota morum ſanctitas. p.4. n.3.ad c.6.
Prodeſt caſtitas ad interpretationes ſacrarum literarum. p.4.n.3.ad c.6.

Cautio, Cauere.

Cauta ad Angeli vocem Magna Mater. p. 1. n.3.d.6.
Cauenda eſt viri mali cœna. p. 13. num. 5.ad cap.1.
Cauet metus benè. in com.cap.3.n.1.
Cautè agendum cum hoſte domeſtico. p. 4. n.2.ad c.5.
Fidendum æquè, ac videndum. p. 27.n. 5. ad cap.5.
Timet, vt caueat, facti pœnitens. p.43.n.5. ad cap.5.
Cauta ex lapſu virgo. p. 43. num. 6. ad cap.5.
Cautos homo ſuis tantùm fidit oculis.in com. c.7.n.24.
Cauet benè virgo, ne ſuo prodatur egreſſu. p.24.n.3.ad cap.4.
Cauet ex metu virgo laudes hominum. p. 1. n.2.d.6.

Celeritas.

Multa in negotio conficiendo celeritas. in com.c. 7.n.1.

Lentè

Index Rerum.

Lentè feſtinandum eſt. in com.cap.[illegible]

Premitur hoſtis celeritate. in com.[illegible]

Laudata io dubiis celeritas auxiliandi. in com.cap.7.n.3.

Auget mora periculum. in com.[illegible].n.3.

Feſtinant homines ad malè agendum. p. . ad cap.7.

Feſtinat malè furor, cunctatur benè ratio. p.45.n.4.ad cap.7.

Feſtinat Deus in ſalutem hominum. p. 17. n.1.ad cap.5.

Cenſura

Abſurda cenſura eſt malè agere, ac benè iubere. in com.cap.[illegible].n.21.

Durus io cenſura, qui cenſuram paſſus eſt. p.12.n.[illegible].ad cap.1.

Modeſtus io hominum cenſura Iudex eſt Angelus. p.14.n.2.ad cap.2.

Cenſuram malus timet à vita viri boni.p.13. n.2.ad cap.5.

Sera licet,bona eſt Dei cenſura de peccantibus. p.46.n.4.ad cap.5.

Sanat mores cenſura Dei ſeuerior. p. 46. n.5.ad cap.5. io com. cap.5 .n.42.

Vide Iudicem.

Chaldæa.

Chaldæa Aſtrologis mater,& ſchola.in com. cap.5. n.28.

Charitas.

Charitas viri booi fidem humanam ſuperat. p.18.n.3.ad c.1.

Facilè ſoluitur fraterna charitas.p.3.ad c.4.

Chriſtus.

A Deo Chriſtus, vt à Patre ſuam tulit crucem libenter,ac fortiter.p.28.n.7.ad c.7.

Magna Chriſti bonitas explicari non poteſt,niſi lingua varia. p.2.n.1.d.2.

Ardet Chriſtus affectu humanæ ſalutis. p.18.n.5.ad c.6.

Quærit Chriſtus, & curat terra, marique ſalutem hominum. p. 19. n.5.ad cap.2.

Chriſtum mala cruce premere ſcelus immane eſt. p.2.n.2.d.3.

Adulantibus Chriſtus non adulatur. p. 2. n.5.ad c.2.

Chriſtus à Patre laudatus excitatur ad crucem ferendam. p.15.0.3.ad c.6.

Chriſtus amat patriam. p.19.n.1.ad c.2.

Nomeo ſibi Chriſtus non parat incruenta victoria. p.3.n.4.ad c.3.

Vrgetur Chriſtus ad agendum ex nomenclatura nobili. p 7.n.2. ad c.3.

Ingens Chriſto pudor eſt de peccatis hominum. p.12.n.4.ad c.3.

Totum ſe Chriſtus mancipauit hominibus. in com.c.4.n.13.

Chriſtus, vt Patrem conſulat,templum adit. p.9.n.4.ad c.4.

Vrbes Chriſtus luſtrat,vt miſeris conſulat hominibus. p 15.n.4.ad c.4.

Odit Chriſtus dolorem affectatum iuſſis lachrymis. p.23.n.2. ad c.4.

Chriſti labore mulcentur labores hominum. p.30.ad c.5.

Quod patitur Chriſtus, non pudet Chriſtianum pati. p.30.n.1 ad cap.5.

Chriſto duce ſtrenuè diſcipulus crucem tulerit. p.30.n.2.ad c.5.

Luget Chriſtus,quod mala perpetimur. in com.c.5.n.86.

Notam Chriſtus de alumni impatientia timet,& cauet. p.45.n. 4.ad c. 5.

Gaudet Chriſtus de ſalute hominum.p.38. n.4.ad cap.5.

Chriſtus ſuo de clauo clauem fecit veniæ. p.41.n.1.ad c.5.

Maior Chriſto laus eſt ab hominibus ſeruandis,quàm à regendis.p.26.num.3.ad cap.5.

Luget Chriſtus,vt peccator norit, quo vrgetur malo. p.11.n.4. ad c.6.

Mouetur Chriſtus ad peccati, non ad crucis aſpectum. p.11.n.5.ad cap.6.

Cilicium.

Adornantur preces habitu cilicino. p.11. ad cap.4.

Veſtis cilicina aduerſus Deum lorica eſt. p.11.n.1.ad cap.4.

Habito cilicioo Deum exorat Pontifex. p.11.n.3.ad cap.4.p.20.n.[illegible].ad cap.7.

Saccos humiles intuetur Deus vultu placido. p.11.n.4.ad cap.4.

Deum placat iratum veſtitus cilicious. in com.4.0.23.p.21.n.3.ad cap.4.

Ad cilicium habitu cilicino vrget homines hominum Magiſter.in com.c.4.n.44.

Dubitatur,gerendum ne ſit tectè cilicium, an palàm? p.22.ad cap.4.

Auctoritatem dictis addit veſtis cilicina. p.22.n.1. ad cap.4.

Cilicium hominum oculis exponendum curat Deus. p.22.n.1.ad cap.4.

Cilicium morum ornamentum. p.22.num.2. ad cap.4.

Tegit, ac tuetur bonos mores veſtis cilicina. p.22.0.4.ad cap.4.

Cilicio benè ſeruatur caſtitas. p. 22. n. 4. ad cap.4.

Tinea ex habitu cilicino vana gloriola. p 22.n.5.ad cap.4.

Habitu cilicino auertit à ſe Magiſter molles homines. p.22.n.6.ad c.4.

Cinis.

Sacra cineraria, verè piacularia in com. cap.4.n.45.

Cinerum ſparſio humanæ ſortis ſignificatio. in com.cap.4.n.45.in com.cap.[illegible].n.22.

Aqua cinerali vrgentur homines ad ſui cognitionem. p.21.n.1.ad cap.4.

Multus cinerum vſus in ſacris eſt, ne qua mortis obrepat obliuio.p.21.n.2.ad c.4.

Cineres Sacerdos curat, ne Sacerdotiū intumeſcat. p.21.n.2.ad cap.4.

Iactus cinerum dolorem oſtentat intimum. in com.cap.[illegible].n.16.

Peccatum deteſtatur, qui ſe verè cinerem eſſe teſtatur. p.9.n.2.ad cap.7.

Ciuitas

Magna ciuitas magna ſcelerum ſchola. in com.cap. 1.n.15.

Magna ciuitas magnum affectat imperium. in com.cap.[illegible].n.16.

Delenda hoſtium ciuitas metu perfidiæ .in com.cap.3.n.16.

Cœleſyria.

Sola videtur Cœleſyria. in com.cap. . n.2.

Index Rerum.

Cœlum.

Cœli amans terris inuitus agit. p.4.n.4.ad c.1.
Cœlum cogitans laborat terris ſtrenuè. p. 4. n.4.ad cap.1.
Qui cœlum non ſuſpicit, Deum odit. p. 1. n.1.ad cap.4.
Quod piè cœlum petimus, Dei pietas eſt. p.15.n.1.ad cap.5.
Cœlum adire paucis datũ eſt. p.15.n.1.ad c.5.
Voluptatem è cœlo trahit locus aſperior. p.29.n.7.ad cap.5.

Cœna.

Eadem, qua ciues, cœna fruitur bonus Princeps. in com.cap.6.n.41.
Cœna eſt pura, quæ ſine cruentis eſt dapibus. in com.cap.6.n.43.
Cœnandum ita eſt, vt à cœna preces inire poſſis. in com.c 6.n.44.p.22.ad c.6.
Nocet agendis precibus cœna lauta. p.22. n.1.ad cap. 6.
Cœnandum parcè docet Euchariſtia poſt cibum ſumpta. p.22.n.4.ad cap.6.
Preces adiuuat menſa caſtigata. p.10.n.5. & 4.ad cap.7.
De cœna quæritur vilior plebecula. p.19. ad cap.7.
De cibo non curat Chriſti diſcipulus. p.19. n.3.& 4. ad cap.7.
Cura de cœna ſeruitos eſt. p.19.n.3.ad c.7.
Minus ſapit cœna viri boni. p. 19. n 4.ad cap. 7.

Concio, Concionator.

Conciones lucernam oleant. p. 2. n.7.d.3.
Concionatores veritatis verè terrarum ciues. p.19.n.5.ad cap.2.
Rara auis in terris eſt bonus concionator. p.2.n. 6. d. 3.
Concionibus ſacris iuuantur auditores. p. 20. ad cap.4.
Dei conciones verè conſolationes. p. 20. n.1.ad cap.4.
Pius concionator Deo iungit auditorium. p.20.n.2.ad cap.4.
Dei verbis multa ad perſuadendum virtus ineſt. p.20.n.3.ad cap 4.
Concionatores timet, fugit, cauet malus homo. p.20.n.4.ad cap. 4. p. 15.n.7.ad c.7.
Concionandi lumina è ſacro textu petenda. p.20 n.4.ad cap.4.
Conciones rarò audit princeps veri negligens. p.10.n.1.ad cap.5.
Decet ne concionatorem politè loqui? p. 26. ad cap.7.
Pungendum concionibus, non mulcendum eſt auditorium. p. 26.n.1.ad cap. 7.
Iniquè, ac ineptè agunt concionatores, qui ſacros textus malè proferunt ad plauſus inanes. p.2.n.1.d.3.
Artem fucatam dicendi oderunt ſapientes. p.26.n.2.ad cap.7.
Rationes dicendi obſcurat malus concionator. p.26.n.3.ad cap.7.
Fucos in dicendo refutat ſanus concionator. p.26.n.4.ad cap.7.
Concionandum ornatu virili. p. 26. num. 5. ad cap.7.
Tuba, non lyra perſonat bonus concionator. p.26.n.5.ad cap.7.
Veloſ.in Iudith.
In ſacro textu color eſt dicendi rhetoricus? p.26.n.7.ad cap. 7.
Dicat ornatè, qui perſuadere velit, concionator. p.26.n.9.ad cap.7.
Sanus, ac ſanctus concionator non damnat omnino humaniorem literaturam. p.26. n. 10.ad cap.7.
Canendum ſimul, ac tonandum in ſacro auditorio. p.26.n.11.ad cap.7.
Vide Prædicatorem.

Concordia.

Multi homines concordia vnus homo. in com. cap.1.n.29.
Victores facile concordes milites. p. 16. n.1. ad cap. 1.
Firmant regnum concordes Principes. p. 16.n.1.ad cap.1.
Aſſenſo communi profecit ſchola Chriſtiana. p.16.n.2.ad cap.1.
Concentus Deo eſt rerum conſenſus. p.16. n.3.ad cap.1.
Concordia mundũ adornat. p. 16. n.3.ad c.1.
Conſenſu mutuo inter hypoſtaſes conſtat benè Deus. p.16.n.4.ad cap.1.
Vbi concordia, eo loci Deus aduolat. p.16.n.6. ad cap.1.
Vrbes concordia ſorores. in com. c.5.n.3.
Soluit concordiam vana ſapientia. p. 49. n. 2.ad cap.5.
Fit citò; quod faciunt concordes homines. in com.cap.2.n.10.
Preces à concordia vtiles precantibus. p.31. ad cap. 7.
In vitiis & hoſtes ſunt concordes. in com. cap.7.n.0.8.p.4.n 4. & 5.ad cap.7.
Concordant aduerſus hoſtem diſcordes Reges. p.4.n.2.ad cap.7.

Confeßio.

Ad peccati confeſſionem vrget Dei metus. p.27.n. 1.& 2.ad cap.7.
Terret Deus Iudex, vt confeſſionẽ ſcelerũ ab hominibus eliciat. p. 27.n.5. ad c.7.
Veniam extorta confeſſio non impetrat. p.27 n.6.ad cap. 7.
Non prodeſt ad veniam affectata ſcelerum confeſſio. p.27.n.7.ad cap.7.
Veniam peccator non obtinet, qui ſuum quærit honorem peracta confeſſione. p 27. n 8. ad cap.7.
Iuuatur lachrymis peccatorum confeſſio. in com.cap.7.n.59.
Grata Deo eſt plena ſcelerum confeſſio. in com cap.7.n.60. p.33.ad c.7.
Iuuatur fletus pœnitentium confeſſione. p. 33.n.1.ad cap. 7.
Ad confeſſionem ſcelerum Deus allicit. p.33.n.1.ad cap.7.
Scelerum compaſſio vel Iudam ſanaret. p.33.n.2.ad cap.7.
Frequentanda ſcelerum confeſſio eſt. p.53. n.2.ad cap.7.
Confeſſione peracta regnum donat pœnitentia. p.33.n.4.ad cap.7.
Grata Chriſto eſt latronum confeſſio. p.33.n.4.ad cap.7.
Deo blanditur ſcelerum confeſſio. p. 33 n.4.ad cap.7.
Vide Pœnitentiam.

Coniux, Coniugium.

A iugo eſt coniugium. p.25.n.1.ad cap 7.
Diuidia inter coniuges ex zelotypia eſt. p.25.n.3.ad cap.7.
Dura cõiugũm fortuna eſt.p.25.n.1.ad c.7.
Nota inter coniuges diuidia ex affectu alieno. p.25.n.3.ad c. 7. *Vide* Vxorem.

Conſilium.

Conſilium ab vili etiam homunculo captandum. in com.cap.2.n.8.
Conſilium quærit & conſiliarius. in com. cap.2.n.8.
Conſilium nec Deus abnuit. in com. c.2.n.8.
Conſilio ſapientes egent. p.3.ad c.2.in com. cap.4.n.12.
Conſilio, vt virtute conſtat Reſp. p.3.n.1. ad cap.2.
Conſultores ad agendum cogit Deus. p. 3. n.2.ad cap.2.
Sine conſilio Deus Adamum non condit. p.3.n.3.ad cap.2.
Angelos quaſi conſiliarios Deus adhibet. p.3.n.3.ad cap.2.
Nemo ſuo conſilio ſatis proſpicit.p.3.n.4. ad cap.2.
Petrum Paulus conſulit, ne quid agat, ſine conſilio. p.3.n.5.ad cap.2.
Seniorum ſenex conſulat, neceſſe eſt, in com.cap.2.n.9.
Conſultores rerum ſcientes eſſe oportet. in com. cap. 2.n.10.
Princeps cuiuſque artis conſulendus. in com. cap.2.n.10.
Conſulendus eſt ſenex, ac rerum ſciens. p.4. ad cap. 2. in com.cap.5.n.20.
Nullum ſine ſenibus ſanum eſt conſilium. p.4.n.1.ad cap.2.
Conſilium à ſapientia commendatum. p.4. n.3.ad cap.2.
Conſilium tenebris, ac latebris ineundum. in com.cap.2.n.11.p.5.n.1.ad cap.2.in com. cap.7.n.25.
Conſultoribus numen eſt ſilentiũ.p.5.ad c.2.
Conſilium manu iuuandum.p.5. n. 1. ad c.2.
Conſultor optimus, qui non timet. in com. cap.2.n. 19.
Conſultorem non admittit affectus malè Princeps. p.6. n.2.ad cap.3.
Nihil ſine conſilio agendum eſt. in com. cap.4.n.12 in com.cap.5.n.1.
Conſilium à precibus optimum. p. 9.num.1. ad cap.4.
Quod inconſulto fit bellum, malè cedit. in com.cap.5.n.2.
Conſilio iuuantur vires. in com. cap. 5. n.8. p.26.n.4.ad cap.5.
Qui ſe ingerunt, conſultores ſuſpicionem de ſe mouent. p.2. ad cap. 5.
Malus eſt conſiliatius, qui opes cupit. in com.cap.2.n.19.
Exequitur benè, qui præſtat conſilium. in com.cap.7.n.38.
Vnus in conſilium, nullus homo eſt. in com. cap.7.n.46.
Ex multo conſultorum numero multa eſt decreti auctoritas. p. 23.ad cap. 7.
Sanum, & firmum eſt conſilium multorum capitum. p.23.n.2.ad cap.7.

Contemplatio.

Ab imis ſumma contemplatur bonus homo. p.4.n.2.ad cap.3.
Multa Dei contemplatio à rebus conditis. p.9.n.5.ad cap.3.
Pia è ſyluis Dei contemplatio.p.9.num.6. ad cap.3.
Bona ex agro meditatio mentem Deo iungit. p 9.n.6.ad cap 3.
Multa Dei contemplatio vaſtis in locis. p.16.n.4.ad cap. 5.
Contemplationem interturbat conſuetudo cum hominibus inita. p. 16.n.4.ad cap.5.
Deum Petrus non videt, niſi abſtractus ab hominibus. p.16.n.4.ad cap.5.
Ad contemplandum ab agendo fortius itur. p.15.n.4.ad cap.3.
Vide Solitudinem.

Contemptus.

Contemptus ſuperbo cruciatus eſt. p. 1. num. 2. d. 4.
Contemptus è commercio facili naſcitur. p.7.n.2.ad cap.1.in com. cap.5.n.43 & 45.
Contemptum aliquando interrogationes inferunt. in com.cap.5.n.12.
Contemptus ſilentio clauſus.in com.c.6.n.6.

Conuiuium.

Conuiuium adornat conuiuarum comitas. p.38.n.4.ad cap.5. in com. cap.6.n.42.
Conuiuari cum viro magno magnum eſt. p.37.n.1.ad cap.5.in com. cap. 6.n.41.
Vide Cœnam.

Corona.

Ad coronam prodeſt malleus Diabolus. p.6.n.5.ad cap.5.
Corona labore paranda. p.37.n. 3. ad cap.5.

Crux.

à Chriſti Cruce regnum. p.2.n.2. d.3.
Dei Cruce mitigantur cruces hominum. p.8.n.3. ad cap.5. p.30.ad cap.5.
Ad Crucem damnatur prior peccandi magiſter. p.14.n. 1.ad cap.3.
A Cruce piè culta regni præſidium. in com. cap.5.n.95. *Vide* Chriſtum.

Cupiditas.

Bellum mouet rapiendi cupiditas. p. 2. n.2.d.4. p.10.ad c. 1. in com.c.2.n.13.
Princeps, rerum cupiens iure affectato ſæuit. p.2.n.3. d.4.
Cupit inuidens minima quæque. p. 10. n.4.ad cap. 1. p.14.ad cap.1.
Homo rerum appetens ſtare loco neſcit. in com.cap.1.n.19.
Princeps cupiens iura non curat. in com. cap.1.n.20.
Cupit malus Princeps, ne quid rerum habeat plebecula. p.14.n.2.ad c.1.
Dolet, ac luget malus Princeps, ſi non rapit quidquid cupit.p.14. n. 1. ad c. 1. in com.cap. 2.n.23.
Semper inops quicumque cupit.p.14.n.3. ad cap.1.
Cupiditas nec inopia, nec copia minuitur. in com.cap.1.n. 27. in com.cap.2.n.40. n.13.
Cupiditas litigioſa eſt. in com.c.2.n.13.
Qui auarè cupit, tributis cogendis modum neſcit. p.18.n.4.ad cap.2.
Homo rerũ cupiens leuiter ſoluit amicitiam.

citiam. p.3.n.2.ad cap.4.
Frater auarè cupiens ſororem ab agro deturbat. p.3.n.4.ad cap.4.
Aurum auarè Magus cupit. p.1. num.3. ad cap.7.
Cupiditatem proritat res negata. p.17.n.5.ad cap.7. p.38.n.4.ad cap.5.
Qui plura cupit, non patitur diuiſionem rerum. p.18.n.3.ad cap.7.

Curioſitas.

Curioſus nemo eſt, qui non carpat mores alienos. p.7.n.2.ad cap.5.
Explorat malus curioſè, vt famam lædat alienam. p.7.n.3.ad cap.5.
Explorator, curioſúſque Diabolus ſtare loco neſcit. p.7.n.4.ad cap.5.
Curioſus natura delator eſt. p.7.n.4.ad cap.5.
Alieni curioſus non curat ſua. p.7.num.5. ad cap.5.
Curioſitatem reſecat Magiſter Deus. p.7.n.5. ad cap.5.
Mandatum non expendit curioſè, qui verè obedit. p.18.n.3.ad cap.5.
Iniuriam Deo irrogat, qui de mandatis rogat curioſè. p.18.n.4.ad cap.5.
Malum curioſitatis vitium eſt. in com.c.6. num. 16.
Curioſus æquè eſt maledicus. in com. cap. 6. n.17. p.30.n.5.ad cap.7.
Curioſitas ex otio nata. in com.cap.6.n.17.
Curioſus ferè delator eſt. in com.cap.6.n.17.
Curioſus eſt Diabolus vitæ alienæ. p.30.n.6. ad cap.7.
Curioſè explorat Angelus, vt laudet aliena. p.30.n.6.ad cap.7.

D.

Dauid.

DAuid in caſtris pius. p.1.n.4.d.5.
Dauid à regni ambitu alienus. p. 10. n. 2. ad cap.2.
Vegetur aduerſis, vt ſceptrum iuſtè capiat. p.7. n.5. ad cap.7.
Pœnitentia Dauid regium ſibi nomen parat. p.47.n.5.ad cap.5.
Prior Abramo Dauid eſt ob ſcelerum pœnitentiam. p.47.n.5.ad cap.5.
Suum ſcriptis erratum exponit Dauid facti pœnitens, Deóque blandiens. p.41.n.5. ad cap.5.

Delator.

Delatorum licentia premẽda. in com.c.5.n.4.
Flagrat aula delatoribus. p. 1. num. 1. ad cap.5.
Delatorum turpe miniſterium. p.1.n.1.ad c.5.
Delator verè ſeruus eſt, nedum mulio. p. 1. n.2.ad cap.5.
Delatorem Moyſes tacet, ne ſermo notam inurat. p.1.n.2.ad cap.5.
Delator verè hominum hoſtis eſt. p.1.num.3. ad cap.5.
Regem, populúmque miſcet delator clancularius. in com.cap.6.n.24.
Deferenda ſunt hero mala, vt prouideat, non vt puniat. p.16.n.2.ad cap.7.
Vide Accuſatorem.
Veloſ. in Iudith.

Deliciæ.

Delicias non amat Dei amans. in com.cap.5. num. 70.
Procul à Dei ara deliciarum amantes. in com.cap.5.num.70.
Vide Voluptas.

Detractor.

Detractor malam de bono viro opinionem mouet, & auget. p.5.n.6.ad cap.5.
Homo ſui iactator facilè detractor eſt virtutis alienæ. p.6.n.4.ad cap.5.
Explorat detractor curioſè rationes vitæ alienæ. p.7.n.2.& 3.ad cap.5.
Detractor curioſus minima quæque rimatur. p.7.n.3 ad cap 5.
Detrahunt malignè apud Regem ſuſurrones. in com.cap.6.n.23.
Quod fœdum eſt aliis obiiciunt detractores. in com.cap.7.n.11.
Maledicentia conueniunt, qui ſchola diſſident. p.6.n.3.ad cap.6.
Detractor regni ad miniſtrum occultò defert. in com.cap.6.n.23.
Cognomentum à fortuna potiùs mala, quàm à bona detractor indit. in com. cap.7.n.11.
Carpunt iuuenes liberè, quod ſenes iuſtè decernunt. p.18.n.2.ad cap.7.
Malus à Præfecto monitus obloquitur, & obmurmurat. p.18.n.4.ad cap.7.
Infert malus, quæ morſum inferant, offert bonus, quæ laudem conferant. in com. cap.7.n.45.
Vitium detrahendi bonis, ac malis hominibus commune eſt. p.30.n.5. ad cap. 7.
Curioſus facilè detractor eſt. p.30. num.5. ad cap. 7.
Deum pungit detractor vitæ alienæ. p.30. n.7. ad cap.7.
Detractor vel in ſacris detrahit contumelioſè. p.30. n.8.ad cap.7.
Ingratus Deo eſt detractor, qui ſuam aliis culpam deputat. p.30.n.9.ad cap.7.
Miſcent vrbẽ ſuſurrones. in com.c.7.n.74.

Deus.

Deus multis hominibus magiſter eſſe curat. p.2. num.1. d.2.
Hiſtoricum Deus agit, vt proſit hominibus. p.3.n.2.d.2.
Aduolat Deus in ædem piè extructam. p.3.n.4.ad cap. 1.
Peccandi occaſiones Deus reſecat. p.9.n.4. ad cap.1.
Ludis regna tranſmutans Deus. p.11. n.3. ad cap. 1.
Prius in Deo ſonat optimum, quàm maximum. p.15.n.1.ad cap.1.
Amari Deus, quàm timeri mauult. p. 15. n.2. ad cap.1.
Deus à timore denominatur. in com.c.1.n.30.
Dei aſpectus continet homines à peccando. p.17.n.2.ad cap.1.
Verſatur Deus cum hominibus, vt cenſorem peccatores timeant. p.17 n.4.ad c.1.
Dei iuramentum hominum eſt ſolatium. p.18.n.3.ad cap.1.
Totus in hominem fertur Deus amans. p.3.n.2.ad cap.2. p.57. n.1.ad cap.5.

Conſultò Deus Adami cauſam agit. p. 3. n.3 ad cap 2.
Deo Angelus de humana ſalute cauſam reddit. loco citato.
Deo non placent laudes ex metu. p. 8. n. 5. ad cap. 2.
Excubat Deus, vt hominibus conſular. p. 9. n. 4 ad cap. 2.
Sua Deo obliuio eſt de accepta iniuria. p. 12. n. 5. ad cap. 2. in com. cap. 4. n. 39.
Aduolat Deus in auxilium. in com. cap. 2. n. 26. p. 17. n. 3. ad cap. 5.
Auxilium à Deo poſtulandum. p. 1. n. 6. ad cap. 2.
Paratam Deus menſam habet, vt citò ſuccurrat miſeris. p. 16. n. 4. ad cap. 2.
Mercedem è ſyngrapha Deus ſoluit. p. 17. num. 4. ad cap. 2.
Terra, marique ſalutem hominum Deus quærit. p. 19. n. 5. ad cap. 2.
Feriari à cura hominum Deus neſcit. p. 3. n. 4. ad cap. 3.
Deus, niſi à rebus conditis, non vocatur Dominus. p. 3. n. 4. ad cap. 3.
Nemo benè quidquam tentat Deo inconſulto. p. 9. ad cap. 4.
A Deo captandum agendi initium. in com. cap. 4. n. 15.
Qui Deum precibus conſulit, Diabolum ſcitè, ac cito frangit. p. 9. n. 3. ad cap. 4.
Vincit homines, dum vagit, Deus infans. in com. cap. 4. n. 23.
A Deo impetratur, quidquid ad ſalutem ſufficit vltimam. in com. cap. 4. n. 34.
Vt Deus proſpiciat miſeris, ſatis eſt, ſi inſpiciat. in com. cap. 4. n. 49.
Deus cum hominibus vt amicus agit. in com. cap. 6. n. 58.
Suam Deus ſponſam videri ab aliis non ſuſtinet. p. 24. n. 2. ad cap. 4.
Tegit Deus errata aliena. in com. c. 5. n. 9.
Placet Deo blanda ſimul, ac ſeuera nomenclatura. in com. cap. 5. n. 24.
Deum ſequi ducem, bona fortuna eſt. in com. cap. 5. n. 39.
A patria Deus euocat homines cura ſalutis alienæ. in com. cap. 5. n. 42.
Feſtinat Deus in ſalutem hominum. p. 17. n. 1. ad cap. 5.
Curat Deus ſalutem hominum miſſionibus propheticis. p. 17. n. 1. ad cap. 5.
Suam Deus curam diuidit cum hominibus ad ſalutem hominum plurimorum. p. 17. n. 2. ad cap. 5.
Homines Deus inſtruit miſſionibus Angelicis. p. 17. n. 2. ad cap. 5.
Quo Deus ardet affectu ſalutis humanæ ſatis nouit Diabolus. p. 17. n. . ad cap. 5.
Deus in melius potens eſt. in com. cap. 5. num. 39.
Deo auguſtius eſt ſeruare homines, quàm regnare in hominibus. p. 26. n. 3. ad c. 5.
Deus vocatur, qui iuuat homines homo. p. 26. n. 5. ad cap. 5.
Ne Dea credatur, virgam hominum ſeruatricem Deus abſcondit. p. 26. num. 5. ad cap. 5.
Suam Deus ſcholam aperit, vbi turba non eſt gentis alienæ. p. 29. n. 5. ad c. 5.
Alternis Deus adeſt, & abeſt in ſalutem hominum. in com cap. 5. n. 72.
Deum Moyſes Deo paſtus repræſentat. p. 37. n. 4. ad cap. 5.
Ingratis Deus hominibus adhuc fauet. in com. cap. 5. n. 82.
Mala Deus in malis, non malos odit homines. in com. cap. 5. n. 84.
Qui Deum ſibi teſtem agnoſcit, non peccat. p. 44. n. 5. ad cap. 5.
Deum ab hominibus malis culpat barbarus. p. 45. n. 1. ad cap. 5.
Deus mali populi Deus vocari non vult. p. 45. n. 2. ad cap. 5.
Deus manè ſummo ſalutandus. in com. cap. 2. num. 34.
Deus inter laborandum conquieſcit. p. 15. n. 5. ad cap. 3.
Otium Deus à mundo abigit. p. 16. n. 2. ad cap. 3.
Deus ſua nomenclatura vigilans. p. 7. n. 6. ad cap. 4.
Nominibus in vtramque partem admonetur Deus. p. 4. n. 4. ad cap. 3.
Deo blanditur, qui ſe pie ſubiicit. p. 5. n. 5. cap. 3.
Deus è rebus minimis notus. p. 9. num. 5. ad cap. 3.
Apud Deum iudicem obmuteſcit homo. p. 2. n. 4. ad cap. 6.
Cum benè hominibus facit Deus, benè ſibi factum putat. p. 44. n. 5. ad cap. 7.
Rogatus erogare Deus amat, vt ex merito impertes. p. 14. n. 2. ad cap. 6.
Deus homo nihil humani alienum à ſe eſſe voluit. p. 21. n. 5. ad cap. 6.
Nec in vitæ otio, nec in fori negotio Deus inuenitur. p. 13. n. 2. ad cap. 6.
Nullo Deus colitur officio, vt non reponat beneficium. p. 17. n. 4. ad cap. 6.
Deuotum ſibi populum Deus curat, & tuetur. in com. cap. 7. n. 20.
Deum à ſe auerſum eſſe putat, qui aduerſis premitur. p. 10. n. 5. ad cap. 7.
Manus cum Deo mouenda ad negotium benè gerendum. p. 12. ad cap. 7.
Tuam Deus manum poſcit, quaſi indigens, vt tibi faueat. p. 12. n. 3. ad cap. 7.
Deus Iudex res acerba eſt. in com. cap. 7. n. 40. p. 10. ad cap. 7. p. 27. n. 1. ad cap. 7.
Arcet Deus Iudex à peccandi licentia. p. 20. n. 4. ad cap. 7.
Nulla dies, imo nulla hora ſine metu Dei Iudicis tranſigenda. p. 10. n. 5. ad cap. 7.
Altera Deo laus à bonitate eſt, altera ab iuſtitia. p. 20. n. 5. ad cap. 7.
Iuuat Dei metus Dei notiones. p. 20. n. 5. ad cap. 7.
Dicit Deus rehtoricè ad conciliandum auditorium. in com. cap. 7. n. 52.
Qui Deũ agnoſcit vindicem minus dolet malis preſſus homo. in com. c. 7. n. 53.
Iuſtè Deus Iudex punit. p. 28. n. 8. ad c. 7.
Deus ex iuſtitiæ modo colendus eſt. p. 29. ad cap. 7.
Inuitus quodammodo punit Deus. p. 29. n. 1. ad cap. 7.
Deus cum punit, menſuram è virga facit, Iudex oculatus. p. 29. n. 1. ad cap. 7.

Deus pœnam inducit ponderans trutina. p.29.o.2.ad cap.7.
Multa io Dei cenſura eſt iuſtitia. p.29.n.4. ad cap.7.
Nolla ſioe modo eſt Dei ceoſura. p.29.n.3. ad c.7.
Pœnam culpa metitur Deus Iudex. p. 29. n.5.ad c.7.
Recreatur Deus, cum miſeretur. io com. c.7.o.61.
Iuſtitiam Deus moderatur pietate. in com. c.7.oum.63.
Prior Deo, poſterior Paulo motus eſt ad lenitatem. in com.c.7.n.63.
Multa Deo indulgentia eſt aduersùs homioes. p.35.ad c.7.
Comploratio apud Deum comprecatio eſt. p.35.n.1.ad c.7.
Dei benignitas noo explicatur facilè. p. & n. citatis.
Inſitum Deo eſt miſereri. p. 35. num. 2.ad cap.7.
A miſerando non ceſſat Deus. loco citato.
Scribendum, ac legendum curat Deus quid benignè egerit, non verò quid punierit. loco citato.
Iuſtitiam conſtringit Dei bonitas. p. 35. n.3.ad c.7.
Nemo à bono Deo ſpem non concipit veniæ. p.35.n.5.ad c.7.
Multa ad Dei benignitatem via patet. p.35. n.6.ad c.7.
Multis Deus ſuam explicat benignitatem, ne quis peccator deſperet. p.35. o. 7. ad cap.7.
Io vna Dei miſericordia præſens miſeriarum eſt remediom. p.35.n.8.ad c.7.
Voloptas Deo eſt occaſio miſerendi. loco citato.
Miſerans Deus miſeris adeſt homioibus. p.39.n.5.ad c.7.
Non poteſt Deus miſerans miſerias videre hominom. p.39.n.6.ad c.7.
Officioſè Deus prodeſt hominibus. p. 44. n.5.ad c.7.

Diabolus.

Diaboli vires non explicantur, niſi linguis plurimis. p. 2. n.1.d.2.
à Diabolo ioiectus furandi amor eſt. p.14.n.1. ad c.1.
A malo eſt Diabolo iurare temere. p.18. n.1.ad c.1.
Dolo magis, quàm vi vrget Diabolus. p.19. n.2.ad c.1.p.7.n.1.ad c.4.
Zelus aliquando eſt Diabolus. p. 19. n. 3. ad cap.1.
Cum Diabolo agit, qui ſecum ſolus agit. p.3.n.4.ad cap.2.
Diabolr eſt Deum carpere. in com. c.2. n.17.
Pudor eſt Diabolo Deum mordere. loco citato.
Adulatur metu Diabolus. p. 7. num.5.ad cap.2.
Mentitur promiſſis Diabolus. in com.c.2. num. 34.
Diabolo infantem deuouet iratus pater. p.21. n.5.ad c.2.
Olent Diabolo ſordes ſcelerum. p.32.n.3. ad c.3.

Veloſ. in Indisb.

Diabolus eſt malus grammaticus. p. 13. n. 2. ad c.3.
Terret Diabolus ad Idolomaniam. in com. c.3.n.35.
Turpi ſe forma oſtentat Diabolus, ne Deus credatur. in com.c.3.n.35.
Otio Diabolus alitur, ac recreatur. p. 16. o.4.ad c.3.
Diabolus, vt decipiat, malus eſt cauſidicus. p.7.n.1.ad c.4.
Fraudes ſacris literis texit, tegitque Diabolus. p.citato.
Diabolus, vt alliciat, magiſter eſt perſonatus. p.7.n.2.ad c.4.
Diabolus multis nominibus multas oſtentat artes. p.7.n.2.ad c.4.p.3.n.1.ad c.7.
Victus vi Diabolus fraudes in tenebris meditatur. p.7.n.3.ad cap.4.
Vt Diabolus oocеat grauius humanam ſumit faciem. p.7.n.4.ad c.4.
Latet Diabolus, nocetque ſub forma Angelica. p. 7. n. 5.ad c.4.
Conſultò Diabolus ſuam inuertit faciem. loco citato.
Caueoda in ſomnis Diaboli fraus eſt. p 2. n.5.ad cap.7.
Fraudes tegit Diabolua ſacro textu. p. 7. n.1.ad cap.4.
Luſtrat orbem Diabolus, vt peruideat, quid quiſque peccet. p.15.n.4.ad cap.4. p.7.n.4.ad cap.5.
Angelis ſe miſcet Diabolus, vt Iobum malignè deferat. p.1.o.3.ad cap.5.p.30.n.6. ad cap.7.
Diabolus ſuo etymo delator eſt. p. 1. oum. 3. cap.5.
Explorat Diabolus, quid fiat inter Angelos. p.2.n.2.ad cap.5.
Malus comes eſt Diabolus. p. 7. num.4. ad cap.5.
Malo etiam in Diabolo fœdum eſt mendacium. p. 11. n. 4. ad cap. 5.
Diabolus Chriſto homo eſt, qui blandiendo crucem amouet. p.14. n.1.ad cap.5.
Diabolus, vt iouidiam moueat, Chriſtum laudat. p.23.n.3.ad cap.5.
Sæuit Diabolus in Dei tyrones. in com. cap.5. n 64.
Diabolus virtutum prædo eſt. loco citato.
Diaboli inuidia tentaotur boni initia. p. 27. ad cap. 5.
Diabolus tentandi artifex. p. 27.n.1. ad c.5.
Acriores Diaboli morſus aduerſus hominem virtutis amantem. p.27.n.4.ad c.5.
Irritatur Diabolus ad tentaodum boni viri laudibus. p.27.n.4.ad cap.5.
Vrgetur Diabolus ad oocendum breuitate temporis. p.3.n.6.ad cap.7.
Alternis præſtat, negátque Diabolus, vt appetitom acuat peccandi. p. 27. n. 3. ad cap. 7.
Adigit Diabolus ad peccandum feſtinatò. p.36.n.3.ad cap.5.
Timet ſibi Diabolus à cibo Eucharistico. p.36.n.2.ad cap.5.
Altè Diabolus cogitat de ſcelerum pœnitentia. p.41.o.1.ad c.5.
Mentitur Diabolus cognomento ſumpto, quod oon eſt. p.3.n.3.ad cap.3.

Dolet Diabolo, quod vincatur à ſexo muliebri. in com.cap.5.n.7.
Furit Diabolus in Dei ſcholam vniuerſam. in com. cap.7.n. 4.p.7.ad cap.7.
Multis nominibus oſtentant Dæmones, quot ſacro io bello faciant officia. p.3.n.2.ad cap. 7.
Quot nominibus, tot facultatibus vnus pugnat Diabolus. p.3.n.2.ad cap. 7.

Difficultas.

Probandus in te difficili homo eſt, vt ſe prodat. p.19.ad cap.5.
Difficultates conciliant auctoritatem viris magnis. p.19.n.1.ad cap.5.
Premuntur difficultatibus viri magni, vt oſtendant, quid poſſint. p. 19. num.2. ad c. 5.
Vbi maior vrget difficultas, ibi maior elucet virtus. p. 1. n. 3. d. 5. p.7. n. 4. ad cap.7.
Difficultate oppoſita languet ſeruus,ac luget. p.7.n.3. ad c. 7. in com. cap.6. n.28.
Metu difficultates ingraueſcunt, in com. cap.3. n.15.
Difficultatibus agitatur bonus, vt ſuam in Deo ſpem figat. in com. cap.5.n.68.
Nulla ambientibus obſiſtit difficultas. p.6.n.3.ad cap.7.
A Deo colendo nulla virum bonum retrahit difficultas. p.8.n.3.ad cap.7.

Dij.

Dij peccantes vita adigunt ad peccandum. p.10.0.6.ad cap.3.
Diis vt adulentur,peccant homines. loc. cit.
Turpes Deorum actiones tegit pudor vmbra myſtica. p.12.n.5.ad cap.3.
Diis etiam vanis placet habitus pœnitentium. in com.cap.4.n.23.
Tribura Diis cura viſitandi, quid quiſque faciat. p.15.n.4. ad cap.4.
Qui ſe Diis parem cogitat,homines contemnit alios. in com.cap.6.n.2.
Vanos in Ægypto Deos Iudæus coluit. p.19.0.4.ad cap.5.

Diſcordia.

Dicordia res magna petit. p.16.ad cap.1.
Diſcordia terrarum clades vltima. p.16.n.3. ad cap.1.
Miſcent vrbem diſcordes ciues. loco citato.
Qui alii diſcordiâ homo eſt ſortis abiectæ. p.16.0.5.ad cap.1.
Menſa diſcors Deo non placet.p.16.n.6. ad cap.1.
Diſcordes ex auaritia homines. p. 6. n. 5. ad cap.7.
Diffident facilè, qui Euchariſtiam reiiciunt. p.36.n.4.ad cap.5.
Abſurdum eſt diffidium à menſa Euchariſtica. loco citato.
Diffident vt moribus,ſic & patribus malos,& bonus homo.p. 13.num.1.ad cap. 5.
Diffident facilè pares opibus homines. in com. cap. 1.n.18.
Diſſidium fraternum praoitatis humanæ eſt. p.16.n.5.ad cap.1.
Preces turbat, ac turpat fraterna diuidia. in com. cap.7. n.19.
Diuidia inter coniuges ex zelotypia eſt. p.25.n.3.ad cap.7.
Peccantium diuidia eſt ſcelerom medicina. p.4.n.5.ad cap.7.

Diuitia.

Vide Opus.

Dolor.

Dolor metu grandeſcit. in com. cap.3.n.15.
Dolet grauius,qui in hoſtium dolet oculis. in com.cap.5.n.98.
Dolorem minuit explicata calamitas.in com. cap.7.n.35.& 76.
Dolore peccator vrgetur ad Dei metum. in com.cap.5.0.91.
Dolorem minuit dolor aſſiduus. in com. cap.5.0.54.
Chriſti dolore mitigantur dolores hominum. p.30. n.1.ad cap.5.
Dolor vocem intercludit. p.38.n.2. ad c. 7. in com.c.7.0. 66.
Vide Calamitatem.

Dolus.

Dolo dolum malus texit. p.1.num.2.ad c.1.
Dolos nectit regnandi libido. p. 1. num.2. ad cap.1.
Dolos parare miles externus ſolet. p.11. n.5. ad cap.2.
Ne dolus pateat falſis vera inuoluit mendax. in com.cap.5.n.23.
Dolum dolo vincit malus homo. p. 25.0 3. ad cap.7.
Vide Simulationem.

E.

Epiſcopus.

Epiſcopi eſt peruidere, ac prouidere. in com. cap.4. n.33.
Parœcia Epiſcopo recognoſcéda. loc. cit.
Epiſcopus ſua nomenclatura inſpector.p.15. n.1.ad cap.4.
Epiſcopus Græcis, Latiniſque magiſtratus erat politicus. p.15.n.1.ad cap 4.
Parochiam obeat Epiſcopus, non vt nummos colligat, ſed vt diuidat. p.16.n.1. ad cap. 4.
Amet, quem docit, gregem Epiſcopus cura Epiſcopia. p. 16.n.2.ad cap. 4.
Bonus Epiſcopus mulcet labores gentis pauperculæ. p. 16.n. 4.ad cap.4.
Qui non inſpicit mores hominũ, Epiſcopus non benè proſpicit.in com. cap. 4. num.49.
Epiſcopatum capit merito, qui non captat p.2.n.3. ad cap.5.
Obſurdeſcit malus Epiſcopus ad veri admonitiones. p.9.n. 3.ad cap.5.
Epiſcopus veri negligens abeſt à concionibus. p.10.n.1.ad cap. 5.
Malè Epiſcopus habet, qui Dei voces negligit. p.10.n.5.ad cap.5.
Ineptus ad Epiſcopatum eſt iunior. p. 6. num. 2.ad cap.2.
Qui Deo annuit Epiſcopus facilè parentes abnuit. p.14.n.3.ad cap.5.
Vrgetur Epiſcopus ad officium metu Dei Iudicis. p.20.0.3.ad cap.7.

Epiſcopus ſcelerum vindex ſuum facit officium. p.21. n.4. ad cap.7.
Vide Pontificem.

Eucharistia.

Eucharistia bonæ mentis alimonia. p. 33. ad cap.5.
Eucharistia ambulantibus viaticum.p.33.n.1. ad cap.5.
Paterna eſt cœna Eucharistica.p.33.n.3.ad cap.5.
Eucharistia virtutum ſagina.loco citato.
Vita à cibo Eucharistico multiplex. p. 33. n. 3. ad cap. 5.
Eucharistia verè cœna lauta. p.34.ad c.5.
Multa à cibo Eucharistico voluptas.p.34. n.1.ad cap.5.
Eucharistia, epulum verè adipale. p.34. n.2. ad cap.5.
Eucharistia appetitum implet, ſed non explet faſtidiosè p.34.n.2.ad cap.5.
Quantum deliciarum conferat, ſois, multiſque nominibus oſtentat Eucharistia. p.34.num.3.ad cap.5.
Præda vocatur Eucharistia,quo dolcior æſtimetur. p.34.n.3.ad cap.5.
In conuiuio Eucharistico Rex, ac rerum potens Christus. p.34.0.3.ad c.5.
Vrget ad canendum piè cœna Eucharistica. p.34.n.5.ad cap.5.
Ab epolo Eucharistico multa cantilena. p.34.n.6.ad c.5.
Eucharistia eſt menſa martialis. p.35.ad c.5.
Ab ara Eucharistica homines verè milites. p.35.n.1. ad cap.5.
Firmantur milites annona Eucharistica. p.35.n.2.ad cap.5.
Arcem repræſentat ara Eucharistica. p. 35. n.2.ad cap.5.
Fidem tuetur miles cibo paſtus Eucharistico. p.35.n.3. ad cap.5.
Diabolum fugat miles cibo adiutus Eucharistico. p.35 n.3.ad c.5.
Virtus cibo Eucharistico magna aduerſus mortem. loco citato.
Eucharistia morum cultura. p.36.ad c.5.
Timet tepolſam Diabolus à menſa Eucharistica. p.36. n.2.ad c.5.
Eucharistia morum medicina.p.33 num.4.ad cap. 5.
Homines à cibo cœleſti cœlites. p.36 n.1. ad cap. 5.
Homines ab epulo Angelico, Angeli. in com.c.5. n.74.
Quæ cibo caret Eucharistico, virtus perit. p.33.n.4. ad c.5.
Nouos, & inde bonos mores colit Eucharistia. p.36. n.1.ad c.5.
Par Deo homo eſt,cibatus epulo Eucharistico. p.36.n.2. ad c.5.
Eucharistia humanos trudit affectus. p. 36. n.2.ad cap.5.
Buccella à Christo tacta mores ſanare poteſt. p.36. n.3.ad cap.5.
Diffident facilè, qui Eucharistiam reiiciunt. p.36. n.4. ad c.5.
Tollit diſſidium menſa Eucharistica. loco citato.
Deum induit conuiua menſæ Eucharisticæ. p.37.n.4.ad c.5.
A cibo Eucharistico multa Dei lumina. p.36.n.5. ad c.5.
Menſa Eucharistica verè Academica. loco citato.
Nobiles ab Eucharistia homines. p. 37. ad cap.5.
Magna à Deo magno eſt cœna Eucharistica. p.37.n.1.ad c.5.
Principes creat menſa Eucharistica. p. 37. n.2. ad c.5.
Magnum ab Eucharistia nomen parant homines. loco citato.
Nouum ſibi decus parat,qui ad ſacram miniſtrant Eucharistiam. p.37.n.2.ad c.5.
Reges conſtituit Eucharistia. p.37.n.3. ad cap. 5.
Deum reddit hominem menſa Eucharistica. p.37.n.4.ad c.5.
Diuini Sanguinis eſt, qui potu fruitur Eucharistico. p.37.0.5.ad c.5.
Bona Eucharistica non explicantur, niſi multis nominibus. p.38.n.3.ad c.5.
Eucharistia datur populis omnibus. p. 38. ad cap. 5.
Menſa Eucharistica latè, & laiè patet. p.38. n.1. ad c.5.
Hebræum,ac Græcum inuitat Eucharistia. p.38.n.2.ad c.5.
Dolet Christus, quod populis omnibus non miſcet vinum Eucharisticum. loco citato.
Bonis, ac malis patet hominibus Eucharistia. p.38.n.3. ad c.5.
Eucharistia reuerentiſſimè ſumenda. p.39. ad cap. 5.
Eucharistia vigilantibus data.p.33.num.2. ad cap. 5.
Eucharistia conſideratè capienda.p.36.n.5.ad cap. 5.
Mores caſtos poſcit Eucharistia. p.39. n.1. ad cap.5.
Sumenda metu pio Eucharistia. p. 39. n.2. ad cap.5.
Purganda prius conſcientia, quàm menſa Dei adeunda. p.39.n.3.ad c.5.
Prima ad ſacram menſam lex eſt morum caſtitas. p.39. n.3.ad cap.5.
Plena metu eſt menſa Eucharistica. p. 39. n.4.ad c.5.
Eucharistiam auidè capi Deus cupit.p.38.n.4. ad cap.5.
Amanter Deus ſacra in menſa communicandus. p.39.n.7.ad c.5.
Vna eſt Eucharistia,qua res vnica appetatur vnicè. p. 34. n.3.ad c.5.
Ab Eucharistia Deus malos arcet homines. p.34. n. 6. ad c. 5.

Exemplum.

Quo Magiſter flagrat ſtudio, flagrat auditor. p.10 n.4.ad c.4.
Quod Iudæo nubes, id Christiano eſt vita boni viri. in com.c.4. n.4.
Iuuantur homines exemplo virtutis alienæ. p.18.ad c.4.
Lucerna eſt aliis vita ſanctè acta. p.18.n.1. ad cap.4.

Magna ad virtutem fax eſt imago virtutis alienæ. p.18.n.2. ad c.4 p.3.n.1.d.2.
Excitat ad ſanctitatem auita ſanctitas. p.18.n.4.ad cap.4.p.16.n.3.ad cap.6.p.3.n.2.d.2.
Pudor eſt nepotibus, ſi ab auita ſanctimonia deficiant. p.18.n.5.ad c.4.p.16.n.4.ad cap.6.
Qui præit vita, præit & gloria.p.20.n.3.ad cap.2.
Durat in nepote fides ab auo ducta. p. 16. n.2.ad c.6.
Vita Pontifex, quæ iubet, facienda probat. p.13.n.3.ad cap.7.
Vrgentur homines ad agendum improbè factis hominum improbis. p. 34. n. 1. ad cap.7.
Ab atauis nepos haurit mores. p.34.n.3. ad cap.7.
Magno æſtimatur, qui Deum prior canit. p.10.num.2. ad cap. 2.
Qui pro Deo prior vitam fundit, potiores à Deo laudes capit. p.20.n.3.ad cap.2.
Prior factis homo, potior eſt honoribus. p.20.n.3.ad cap.2.
Qui fidem prior explicat, laudes impetrat grandiores. p.20.n.2.ad cap.2.

F.

Facies.

FAcies benè compoſita facit ad aulam. in com.cap.4.n.2.
Exit in faciem, quidquid verſes animo. in com.cap.4 n.2.
Facies mentis index. p.1.ad cap.4.
Affectiones animi prodit facies. p. 1. n. 2. ad cap.4.
Venerem facies explicat. p.1.n.3.ad cap 4.
Sub humana facie grauius nocet Diabolus. p.7. n.4 ad cap.4.
Boni faciem malus ſumit, vt malè agat. p.19.n.1.ad cap.1. in com.c.2 n.12.
Faciem Dauid mutaſſe dicitur, cum rem ſimularet. p. 11. n.3.ad cap.5.

Fama.

Famam Venus quærit de fama hominum perdita. p.1.n.4.ad c 4.
Curanda à Præfecto eſt fama gentis ſubditæ.p.5.n.4.ad cap.5.
Ne famam lædat, peccatricem Lucas tacet. p.5.n.5.ad cap.5.
Aucupes ſunt homines famæ publicæ.p.2. n.1. ad cap.1.
Vt famam lædat alienam, explorat malus. p.7.n.3. ad cap.5.
Occultanda fratrum mala, ne famam lædant. p.5.n.1.ad cap.5.
Quod palam fit ſcelus, tenebris occultandum curat Deus, ne famam perdat homo. p.5.n 4.ad cap.5.
Genij mali eſt, qui famam alienam velit notatam publicè. p 5.n.6.ad c.5.

Fames.

Miles fameſcens non obedit. in com. c. 2. n.19.
Tempeſtas, imo peſtis hominibus famea eſt. p.22.n.1. ad c.2.
Fame inducta, redeunt homines ad officium. p.2.ad cap.2.
De fame ciuium leuanda agit bonus Princeps. p.22. n.5.ad cap.2.
Fames hominibus acerba eſt fortuna. p. 22. n.1.ad cap.2.
Fame, non ferro vincuntur milites. p.22. n. 2. ad cap. 2.
Fames peccati cenſura eſt. p.22. n.3.ad c.2.
Adami furtum punit famea hominum. p.22.n.3.ad c.2.
Fames vitæ poliendæ magiſtra eſt. p. 22. n.4. ad cap.2.
Fames vrget piè bonos homines. p.22. n 5.ad cap. 2.
Adigit fames ad abſurda quæque. in com. cap. 4. n.7.
Fames latè querula eſt. p.4.n.2.ad cap.4.
Fameſcentes homines mali nihil non audent. p.4.n.5.ad cap.4.
Qui fame preſſus non peccat, benè ſapit. loco citato.
Ad Patrem fames trahit filium. p. 21. n. 2. ad cap.5.
Famem non patitur, qui Deo militat. p. 16. n.4. ad cap.2.
Extrudit fames hominem à terra patria. in com. cap.5.num.49.
Mortem, quàm famem pati malit ignauus homo. p.19.n.2.ad cap.7.
Trahit fames hominem ad peccati notiones. p.27.n.5.ad cap.7.

Felicitas.

Felicitas eſt mori puerum, filium patris improbi. p.34.n.4.ad cap.7.
Felices intumeſcunt ſuperbè. in com. cap. 1. n.12.p.7.ad cap. .p.4.n.1.ad cap.4.
Fuiſſe felicitas, non eſſe videtur. p. 8.n. 2. ad cap.1.
Magna felicitas ruinam minatur faciliem. p.8.n.4. ad cap.1.
Premit inuidiam tecta felicitas. p. 10. n. 3. ad cap.1.p.23.n.1.ad cap.5.
Felicitas aliena inuidentium infelicitas. in com.cap.5.n.51.
Felicitatem alienam videre non poteſt inuidens. p.23.n.1.ad cap.5.
Tacenda felicitas, ne exardeſcat inuidens. p.23. .1.ad cap.5.

Feriæ.

Laſſeſcit ſchola ſine feriis acta. in com. cap.3.n.38.
Ferias Deus neſcit. p.31.n.4.ad cap.3.
Feriandum magiſtro eſt, ne deficiat. p. 15. n.4 ad c.3.
Non feriatur miles à Deo paratos. p. 17. n.2.ad c.2.
Nec in virtutum ſchola damnantur vacationes, remiſſionéſque feriales. in com. c.3.n.39.
Prodeſt ad laborem laborum ſtata remiſſio. p.15.n.3.ad c.3.

Fides.

Aduerſis fides ſeruatur glorioſè. in com. cap.3.n.31.

Pro

Pro fide caſta pugnandum acerrimè. in com.c.4 n.3.
Ingratus Deo eſt, qui pactum non ſeruat. in com.cap.7.n.51.
Seruata Deo fides Regni fultura eſt. p.48. n.3.ad cap.5.
Ad fidem magni Dei aſſerendam irritatur bonus quiſque Dæmonum cultu vario. p.12.n.5.ad cap.6.
De fide promouenda curat bonus homo. p.17.n.3.ad cap.6.
Ad fidem propagandam comites parat Apoſtolus. p.18. n.2.ad cap.6.
Fidem homines frangunt pro libito. in com. cap.1.n.1.
Fidem ſibi frangi dolent Reges grauiter. p.1. n. 6. d. 6.
Fidem ſeruus non ſeruat. p.7.n.4.ad cap.3.
Vana fides gentis Arabicæ à Matre ſerua. p.7.n.5.ad cap.3.
Nec Deo fidem ſeruant homines viliores. p. 7. num.6.ad cap.3.
Qui pactum non ſeruat, ingratus Deo homo eſt. in com.cap.7.n.51.

Fiducia.

Deum mouent homines ſui fiducia. p. 11. ad cap.1.
Præfidentes ſibi homines punit Deus. p.11.num.1. ad cap.1.
Non ita Paulus ſibi fidit, vt Petrum non conſulat. p.3.n.5.ad cap.2.
Non ſibi fidit Moyſes in duce diligendo. p. 10.n.3 ad cap.2.
Qui ſuperbè ſibi præfidunt homines, odium contrahunt hominum. in com. c.1.n.18.

Filius.

Bonus à bono patre filius plerumque eſt. p. 7. n.6. ad cap 5.
Filius parentum ſimia. p. 8. ad cap. 5.
Parentum mores filiorum laudes. p.8. n.5. ad cap.5.
Pater, & filius ſatis ſibi faciunt, cum virtutem colunt. p.8.n 3.ad cap.5.
Filius à malo patre malus eſt. p.8. num. 4. ad cap.5.in com.cap.7. n.60. p. 34.0.2.ad c.7.
Filius, & pater conueniunt morum congruentia. loco citato.
Torquetur in patre filius. in com. cap. 5. n. 48.
Pudor eſt parentibus filius impudens. p. 12. num. 4.ad cap. 3.
Laudatur pater, vt pungantur acerbius turpes liberi. p. 16. num. 4. ad cap.6.
Filius à patre haurit licentiam peccandi. p. 34. ad cap.7.
Filium vita mater ducit in vtramque partem. p.34.n.1. ad c.7.
Parentes liberis duces, ac faces ad agendum. p.34.n.2.ad c.7.
Felicitas eſt mori puerum, filium parentis improbi. p. 34. n.4. ad cap.7.
Monſtrum erit, ſi filius à patre improbo non euadat improbus. p.34.n.5.ad c.7.

Fletus.

Pudet Regem large flere. p.31. n.4.ad c.7.
Non decet Principem flere publicè. p. 31. n.5. ad c.7.
Flendum parcè magno viro eſt. p. 31. n. 6. ad c.7.
Premendus lugendi impetus iuſta moderatione. loco citato.
Quod fleas modeſtè, humanum eſt. p.31. n.7. cap.7.
Deflenda patriæ calamitas. p. 31. num. 7. ad c.7.
Deploranda viro magno calamitas aliena. p.31. n. 8. & 9 ad c 7.
Mouet fletum euerſa Patria. p.31 num.8.ad cap.7.
Flere decet hominem, & Angelum. p. 31. n.9.ad c.7.
Fletus peccantibus iuſtus eſt. p.32. ad cap.7.
Flendum pertinaciter errarum, dum vita eſt. p.32.n.7.ad cap.7.
Iuuatur fletus pœnitentium confeſſione integra. p.33.n.1.ad cap.7.
Fletu ſedatur ingens dolor. in com. cap. 7. n. 75.
Sæuit hoſtis, cum non ſinit hoſtes miſeros flere. in com.c.7.n.76.
Solatium eſt miſero in amici manu, ſinúque lugere. in com.cap.7.n.77.

Flores.

Florum iactus in virum magnum honor antiquus erat. in com. c.3. n.17.
Mores bonos corrumpunt flores. p. 8. ad cap. 3.
Irritant Venerem flores coronarij. p.8.n.1. ad cap.3.
Ornamentum è floſculis meretricium. p.8. n.2.ad cap.3.
Florem Dei ſpina gignit. p.8.n.3. ad cap.3.
In tumulum cum floſculis inferuntur magni homines. p.9 n.3.ad cap.3.
Quæ benè florent, citò pereunt. in com. c.3.n.36. p.9.n.3.ad c.3.
Vide Roſam.

Fortuna.

Ex fortuna aliena ſuam Reges fortunam concinnant. d.4.n.5.
Prodeſt moribus componendis aduerſa fortuna. p.2.n.1. d.1.
Mala rerum fortuna, bona morum doctrina. in com. c. 4. n. 28. in com. cap. 6. n. 40.
Creſcit pietas aduerſa fortuna. p.2.n.3.d.5. in com.c.7.n.47.
Perdit aliquando virum bonum fortuna bona, ſeruat mala. p.2.n.4.d.5.
Fortunam rebus turbatis tentat regni cupiens. p.1.n.1.ad c.2.
Vana Regum fortuna eſt. p.6.n.2.ad cap.1. p.8.ad c.1.in com.c 5.n 9.
Fortuna bona, bonum eſt ab hominibus alienum. p.8.n.1.ad c. 1.in com.c.6.num.40.in com.c.3. n.18.
Dies eſt, quo Regum fortuna durat. p. 8. n.3.ad cap.1.
Errat, qui fortunam rerum vitream eſſe negat. p.8.n.4.ad cap.5.
A bona fortuna anni initium. in com.c. 2. num. 4.
Qui fortunam manu preſſam amittit, grauius dolet. in com.c.2.n.46.
A Deo bona fortuna retrahit homines. p. 22.n.4.ad c.2.

Fortuna Regum aduerſa erudiťur populus. p. 1.n.3. ad cap.3.
Suam habet leuitatem vtraque fortuna. p.4 n.2.ad c.4.
Fortuna mala bonum ad Deum trahit. p.12. n.1.ad cap.4.p.11.num.1.ad c.5.
Fortuna mala probat vires, & artes hominum. p.19.n.1.ad cap.5.
Fortuna hominum varia. in com. cap.6.n.40. p.20.ad cap.6.
Mores componit hominum fortuna varia. p.20.n.2.ad cap.6.
Vide Calamitatem,& feliciratem.

Frater.

Facilè diſcinditur fraterna amicitia. p. 3. ad c.3.
Fratrem animo abigit,qui de re domeſtica litem mouet. p.3.n.2.ad c.4.
Inter fratres, licet infantes,multa de primatu lucta eſt. p.3.n.3.ad c.4.
Pungit acerbius fraterna inuidia,aut ſæuitia. p.3.n.4.ad c.4.
Fratrem malè deiectum alloquio ſolatur bonus frater. p.16. n. 3.ad c.4.
Fratrem frater, etſi læſus non accuſat. p.18. n.2.ad c.4.
Fratrem à fatre pulſari eſt propudium.in com. c.5.n.8.p.4.ad c.5.
Qui fratrem malè prodit,barbarus eſt.p. 4. n.2. ad c.5.
Qui fratrem pungit,grauius peccat,loc.cit.
Auerſatur Frater cenſuram etſi iuſtam fraternæ licentiæ. p.4.n.3.ad c.5.
Inepta inter fratres contentio eſt. p.4.n.4. ad c.5.
Fraternam lædunt charitatem viles homines. loco citato.
Clanculò Frater admonet peccantes fratres, ne pudorem iniiciat admonitionibus. p.4.n.5.ad c.5.
Fratrum errata occultare virtus fraterna eſt. p.5.ad c.5.
Tegi oportet næuum fraternæ calamitatis. p.5.o.1.ad c.5.
Fraternam improbitatem nec læſus frater aperit. p.5.n.2.ad c.5.
Sororem agro ſpoliat frater cupiens. p. 3. n.4.ad c.4.

Fraudes.

Fraudes nectit,regnandi libido.p.1.num.1.ad cap.1.
Honeſta facie tegit malus grande malum. in com.c.2.n.12.
Suſpecta fides gentis externæ. p. 11.n.1.ad cap.2.
Fraudes ſacro textu cogit,tegitque Diabolus. p.7.n.1.ad c.4.
Cauenda in ſomnis fraus Diaboli.p.2.n.4. ad c.7.
Qui pactis non ſtetit, ingratus Deo homo eſt. in com.c.7.n.51.

Fuga.

Fugā poſtulat Idolomania.in com. c.5.n.35.
Domeſticos pro Deo fugere, virtus eſt. in com.c.5.n.36.
Fuga è vitio commendata. p. 12. n. 1. ad c.5.
Deo placet,qui fugit homines.p.12.n.1.ad cap.5.
Deo fruitur,qui longè abit ab hominibus. p.29.ad c.5.
Domeſticos fugiat, neceſſe eſt, qui Deo hærere velit intimè. p. 16. num. 2. ad cap. 5.
Fugit vitium, qui malum fugit hominem. p.12.n.2.ad cap. 5.p.29.num.1.& 2.ad c.5. p.42.n.6.ad c.5.
Fugienda peccandi occaſio eſt. p. 12. ad c. 5.
In mali fuga mali remedium eſt.p.6.n.4.ad cap.6.
Facit ad peccati fugam peccati memoria. p.41.num.4.ad cap.5.
Fuga ſeruatur benè caſtitas. p. 12. num. 3. ad cap.5.
Fuga truditur nequitia. p.12.n.4.ad c.5
Fugienda turba hominum ſtudio ſanctitatis parandæ. p.16.n.1.ad c.1.
Fugiunt homines Apoſtolici,vt vrbes de fide moneant. p.17.n.2.ad c.5.
Qui fugit vrbes,orat liberius. p.. 9.n.6.ad cap.5.

Furtum.

Minima quæque furantur homines. p. 14. ad c.1.
Totus in furtis homo eſt. p. 14. num. 1.ad cap.1.
Furati ſcelus turpe eſt.p.14.num.1.ad cap.1.in com.cap.2.n.16.
A paruis ad magna furta curſus eſt facilis. p.14.n.1. ad c.1.
Abſurdum eſt,vt qui magnis fruitur,minima quæque rapiat. p.14. n.2.ad c.1.
Furari viro nobili propudium eſt.in com.c.2. n.16.
à Furtis abſtinet ſeruus benè paſſus,p. 16.n.5. ad c.2.
Ad furtum vrget rerum inopia. p. 18. n.1. ad c.2.
Adami furtum punit fames hominum. p.22.n.3.ad c.2.
Fures gignit inops patria.in com.cap.5.n.29.
Furandi artifex Diabolus. p. 14. num. 1. ad cap. 1.

G.

Gaudium.

Gaudendi ratio eſt Dei ſeruitus.p.19.n.3. ad c.4.
Gaudent Sacerdotes pia ſarcina. p. 19. n.4. ad cap.4.
Gaudium Deo multum eſt de pœnitentibus, p.41.n.6.ad c.5.
Gaudet Chriſtus Auia pœnitentiæ ſocia. p.47.n.5.ad c. 5.
Nullum ſine luctu eſt vitæ gaudium.p.20. n.3.ad c.6.

Gloria vana.

Perſtat gloria,etſi vana, operibus pulchrè extructis. in com.c.1.n.4.
Ingratum Deo templum eſt vana extructum gloriola. p.3.n.6. ad c.1.
Deum irritant homines vana gloriola.p.11. n.1.ad cap.1.
Vanam gignit gloriam pœnitentia acta publicè. in com.c.4.num.43.

Gloriola

Gloriola cilicio nata eſt tinea. p. 22. n. 5. ad c. 4.
Vrbem Ioannes fugit, quo vanam fugiat gloriolam. p. 22. n. 5. ad c. 4.
Montes petit Vates ne vanos moueat plauſus habitu cilicino. p. 22. n. 6. ad c. 4.
Alitur ieiunium vana gloriola. p. 22. n. 7. ad cap. 4.
Gloriam de arte vili captat Diabolus. in com. cap. 5. n. 15.
Vt vanam trudat gloriam Deus abſentem, non præſentem laudat amicum. p. 10. n. 5. ad c. 6.

Gratitudo.

Feſtinat Deus ad gratiam referendam. p 17. ad c. 6.
Ad gratificandum libello Deus inſcribit facta hominum. p. 17. n. 1. ad c. 6.
Gratus homo Dei beneficium laudat, vt auditores Deo iungat. in com. c. 7. n. 45.
Gratus inuitantibus Chriſtus eſt. p. 17. n. 2. ad c. 6.
Laudatus piè Chriſtus laudat, affectu gratificandi. p. 17. n. 3. ad cap. 6.
Deo gratificatur, qui ſe à morbo pulſo denominatum eſſe curat. in com. c. 7. n. 1.
Deum non lædit homo ſtudio gratificandi. p. 13. n. 3. ad cap. 3.
Gratificatur bene facientibus iuſtus homo. p. 9. n. 5. ad c. 7.
Viget Deus, vt beneficij meminerint homines. p. 1. n. 3. ad c. 2.
Quæ à Deo accepit, Deo reddit gratus homo. p. 1. n. 4. ad c. 2.
Titulos erigit bonus homo, ne obliuiſcatur beneficij. p. 1. n. 4 ad c. 2.
Grates Deo ſoluit Angelus pro hominibus. p. 1. n. 7. ad c. 2.
Concinunt aues concinnata gratiarum actione. p. 1. n. 7. ad c. 2.
Ingratus homo non meminit beneficij. p. 1. n. 2. ad cap. 2.
Negat, ſi qua poteſt, beneficium ingratus homo. p. 1. n. 3. ad cap. 2.
Oportet memorem eſſe beneficiatum. p. 1. ad c. 2.
Dies hominibus feſtus eſt, vt Dei recolant beneficia. p. 1. n. 1 ad cap. 2.
Beneficij infantes nominibus admonet bona mater. p. 1. n. 5. ad cap. 2.
Gratificantur hominibus & beſtiæ. in com. cap. 3. n. 21.

Gula.

De gula pœnas ſumit fragilitas. p. 2. n. 2. d. 6.
Guloſam parit filiam mater guloſa. p. 8. n. 4. ad cap. 5.
Abſurda eſt à gula ſeruitus. in com. cap. 5. num. 79.
Nomen perdit ab epulis guloſus epulo. in com. c. 5. n. 80.
Vide Parſimoniam.

H.

Hiſtoria.

Hiſtoricus apud Hebræos homines Pontifex, ac Prophetes. d. 1. n. 1. & 2.
In hiſtoria mendax Græcia. p. 1. n. 1. d. 1.
Hiſtoriam qui prudenter condit, prouidenter agit. p. 3. n. 2. d. 2.
Prodeſt moribus hiſtoria de rebus piè geſtis. p. 3. n. 1. d. 2.
Hiſtoricum Deus agit, vt proſit hominibus. p. 3. n. 2. d. 2.
Magnus eſt honor condere ſacram hiſtoriam. p. 3. n. 3. d. 2.
Veritas hiſtoriarum anima eſt. p. 1. d. 1.
Hiſtoria de rebus geſtis vrget ad rem bene gerendam. in com. cap. 4. n. 32.

Hæreticus.

Negat libros, quos non patitur hæreticus. p. 1. n. 1. d. 3.
Hæreticus, ne refellatur, ſacros libros detruncat. p. 1. n. 2. d. 3.
Tegit hæreticus oblatrante conſcientia, quod abſurdum eſt. in com. c. 2. num. 14.
Hæreſis eſt negare peccantibus remedium pœnitentiæ. p. 42. n. 2. ad cap. 5.
Ne quis lateat hæreticus, recognoſcenda prouincia. p. 15. n. 3. ad cap. 4.
Gentiliſmo hæreſis manum addit aduerſus fidem. p. 3. n. 3. ad c. 3.
Abradit hæreticus malignè, quæ refutant hæreſim. p. 1. n. 3. d. 3.

Holophernes.

Holophernes, externum Aſſyrio nomen. in com. c. 2. n. 22.
Holophernes, nomen ex Græco, & barbaro compoſitum. loco citato.
Holophernes apud Aſſyrium magnus Princeps. in com. c. 2. n. 22.
Holophernes exactæ diligentiæ Imperator. in com. c. 2. n. 26.
Holophernes decreto Regio obedit promptè. p. 15. n. 1. ad c. 2.
Holophernes ſuum militibus commeatum prouidet. in com. c. 2. n. 27.
Holophernes curat militum ſtipendium. in com. c. 2. n. 29. p. 17. n. 5. ad cap. 2.
Holophernes ita motus barbara. in com. c. 2. n. 45.
Holophernes hoſtem fame preſſum voluit. p. 21. n. 5. ad c. 2. p. 22. n. 5. ad c. 2.
Holophernes obſequio non flectitur. in com. c. 3. n. 11.
Holophernes laborem militarem intermittit prudens. in com. c. 3. n. 39.
Holophernes cum ſedet, quiete diuturna, deſidet. in com. cap. 3. num. 40. p. 16. n. 6. ad cap. 3.
Holophernes grauiter iratus, ne modum excedat, ſenatum cogit. in com. cap. 5. num. 8. & 10.
Holophernes ſenatores conſulit, ne feſtinatò pœnas ſumat. p. 2. n. 3. ad c. 5. p. 3. num. 7. ad cap. 5.
Holophernes vt Princeps verum dolenter audit. in com. cap. 5. num. 20. p. 9. num. 5. ad cap. 5.

Homicida.

Interdicta de boue homicida cœna eſt. p. 9. n. 1. ad cap. 1.
Homicidam auerſatur Deus. p. 9. n. 3. ad c. 1.
Homicidam odit & bellua. p. 9. n. 3. ad c. 1.

Homici

Homicidium Caino fœdum propudium. in com.c.1.n.3.
Vide Sanguinarium, & Sæuitiam.

Homo.

Homo hominem, quaſi lupus vrget. p.1. n.4. d. 4.
Hominem muſca dum mordet, benè monet de natura tenui. p.1.n.1.ad cap.4.
Quod placet, libenter credunt homines. in com.cap.6.n.25.
Pidem ex libito frangunt homines. in com. cap.1.n.1.
Homines verè aucupes famæ publicæ. p. 2. n.1. ad cap.1.
Auidus humani ſanguinis homo eſt. in com.cap.1.n.24.
Durus homo eſt, qui non frangitur aſpectu gentis miſeræ. p.13.ad cap.2.
Sæuus in homines iudex homo eſt. p. 14. n.2. ad cap.2.
Potentes, veloceſque ſunt homines ad nocendum. p. 1.n.5. ad c.7.
Quod à natura, aut fortuna propudium eſt aliis, obtrudunt homines alij. in com. c.7.n.11.
Homines Deus aduocat, vt grauiores de hominibus pœnas reperat. p. 14. num. 2.ad cap.2.
Homines, qui piè vigilant, pares ſunt Angelis. p.7.n.6.ad c.4.
Non horis ſapit omnibus, etſi magiſter homo. in com.c. 4.n.12.
Leues in placitis homines. p.17.num. 1.ad cap.4.p.22.ad cap.7.
De re tenui ſe iactant homines. in com. c.5.n.14.
Feſtinat ad improbitatem audax homo. p.1.n.4.ad c.7.
Quod genio ingratum eſt, à Dei mandatis demit homo. p.10.n.4 ad cap.5.
Homines plerumque mendaces. p.11.ad c.5.
Hominem homo exuit, cum vera loquitur. p.11.n.1.ad c.5.
Hominem etſi malum pudet mentiri. p. 11. n.4.ad c.5.
Qui malum fugit vitium. p.12.n.2.ad c.5.
Homines hominibus ſua apprimunt vitia. p.12.n 3.ad c.5.
Homo, qui blandè nocet, vulpes mala eſt. p.14.n.1.ad c.5.
Homines procul à patria meliores. p. 16. ad cap.5.
Placet hominibus incommodum, propter commodum, in com.c.5.n.33.
Qui iuuat hominem, homo Deus eſt. p.26. n.1.ad c.5.
Suam ſibi pœnam auget malus homo. in com.cap.5.n.60.
Infeſta malis eſt vita hominum. in com. cap 5. n.86.
Varia plerumque hominum fides eſt. p.18. n.1. ad cap.1.
Tegunt homines vitia honeſtis nominibus. p.19.ad cap.1.
Homo Græcè lux eſt. in com.c.6.n.13.
Vnus homo, nullus ad prouidandum homo eſt. p. 3.n.1.ad cap.2.p.5. n.1.ad c.2. p. 8. n.1.ad cap.2.
Contemnit homines homo ſuperbè tumens. in com.cap.6.n.2.
Pudet hominem Deo aram negare. in com. cap.2.n. 17.
Propendent ad nocendum homines. p.15. n.4.ad cap.1.
Homines ad maledicendum faciles. loco cit.
Præcipitant homines in ſcelera. p.1.n.2.ad cap.7.
Prodeſt ad ſalutem cognitio humanæ conditionis. p.9.ad cap.7.
Homo natura viliſſimus: terræ filius. p. 9.n.3. ad cap.4.
Sapit egregiè, qui ſe intus nouit homo. p.9.n.4.ad cap.7.
Obnituntur in vetitum plerique homines. p.17.ad cap.7.
Euripus eſt populus tumultu ſæuiens. In com.c.7.n.39.
Varius ſemper homo eſt. p. 22. num. 1. ad cap 7.
Vnum agit hominem bonus homo. p. 22. n.4.ad cap.7.
Homines pietate vincit mulier. in prolog. num.9.
Hoſtes hominum homines Dei ſunt lictores. p.28.ad c.7.
Mordentur homines laudatis fœminis. in prolog.n.9.
Erratum eleuat alienum homo Deo tribuens, quidquid patitur. p. 28.num. 6.ad cap 7.
Prior Deo, poſterior hominibus motus eſt ad lenitatem. in com c.7.n.63.

Honor.

Ad honores diuidendos opus eſt delectu hominum. p.10.ad c.2 p.6.n.5.ad c.3.
Ad honores vi trahitur iuſtus homo. p.10. n.4 ad c.2.
Honores meretur, qui reiicit. p.2. num. 2.ad cap.5.
Honores vendit laboribus iuſtus Deus. p.15. n.4.ad c.6.
Nemo ſuos honores iuſto anguſtiores non iactat. in com.c.5.n.14.
Trahendus in ſenatum ſenator eſt, qui ſe modeſtè ſubtrahit. p.2.n.5.ad c.5.
Diuinos ſibi honores ſuperbus homo repetit. in com.c.5.n.19.
Firmat diſcipulum in ſententia honor additus. in com.c.6.n.41.
Fugienda honorum poteſtas eſt, ne addat licentiam malè agendi. p. 37.num. 6. ad cap.7.
Satius viro bono mori eſt quàm abuti poteſtate honoraria. p.37.n.6.ad c.7.
Vide Magiſtratum.

Hoſtis.

Ab hoſte victo nomen victor capit. d. 4. n.3.
Hoſte infeſto vrbes munire prudentia eſt. in c.1.n.5.
Hoſtem non arcet furtis erecta domus. p.1. n.3 ad c.1.
Ab hoſte victo mores ſumit victor. p. 53. n.1.ad c.1.
Acerbior victo hoſtis, qui meſſem occupat. in com.c.2.n.46.

Ad Dei aram vrget hoſtis pertinax. in com. cap.3.n.28.
Seruanda hoſtium oppida ex Dei ſcito. In com.cap.3.n.29.
Agrum hoſtilem qui perdit ſuum, perdit lucrum. in com.cap.3.n.29.
Ad bonum ducem pertinet ſcire, quid hoſtis agat. in com.cap.6.n.19.
Luculentum ab hoſte eſt boni teſtimonium. p.28.n.3.ad cap.7.
Dei cauſam agunt hoſtes hominum.p.18. n.6.ad cap.7.

Humilitas.

Humilitas ſuum non tegit erratum. p. 1. n.4. d. 1.
Humilitas ſapientiam ſibi non arrogat. p. 2. n.1.d.1.
Humilitas, quod à Deo habet, id ſibi non tribuit. p.1.4.d.1.
Humilitatem ſeruat, qui Deum recognoſcit Dominum. p. 17.n.1.ad cap1.
Reſpectu humili placantur homines. p.5. ad cap.3.
Ex modeſtia humili magna Regum laus eſt. p.5.n.1.ad cap.3.
Sua ſe homo tuetur ſubmiſſione. p. 5.n.3. ad cap.3.
Humilitas honorem parit. p. 10.num. 5. ad cap.7.
Deo blanditur, qui ſe modeſtè ſubiicit. p.5.n.3.ad cap.3.
Iuuantur preces reſpectu humili. in com. cap.3.n.14.p.5.n.2.ad cap.3.
Modeſtè agit, qui humanæ ſortis memor eſt. p.2. n.6. d.1.p.21.n.1.ad cap.4. p.9. ad cap.7.
Maior, ne dum melior eſt, qui ſe Deo minorem gerit. in com.cap.2.n.26.
Modeſtè de ſuis ſcriptis loquitur D.Lucas. p.2.n.4. d.1.
Magna eſt humilitas, non tumere honore ſuſcepto. p 7.n.3.ad cap.1.
Sua viro bono gloria eſt contemptus hominum. p.40.n.7.ad cap.7.

Hypocriſis.

Non placet Deo ficta religio. p. 3. n.6.ad cap.1.
Hypocriſi mores pereunt.p.23.n.1.ad c.4.
Vide Simulationem.

I.

Idololatria.

De Idololatriæ prima ſchola lis eſt. p. 13. ad cap.3.
Idololatria domeſtica ab Ægypto. p.13.n.1. ad cap. 3.
Idolomania publica ab Adami nepotibus. p.13.n.2.ad cap.3.
Idololatriam ſerpens inferre primus voluit. loco citato.
Idolomania ab Enoſi æuo. p. 13. num. 3. ad cap. 3.
Ad Idololatriam terret Diabolus, terret & Princeps. in com.cap.3 num.55.
Proxima Idololatris adultera.p.13.num.1. ad cap. 4.
Veloſ.in Iud.b.

Idolomania Dei faciem dirverberat. in com. cap.5.n 94.
Idololatres expugnatur facilè. in com. cap. 5. num.95.
Idololatra oblatrante bonus ad fidem colendam accenditur. p.12.n.1.ad cap.6.

Idumæa.

Idumæa latè accepta ad Iudæam pertinet. in com. cap 3.n.87.

Ieiunium

Alitur Ieiunium vana gloriola p. 22. n. 7. ad cap. 4.
Ieiunio paratur ſanitas, & venuſtas. p. 2. d.6.
Ieiunio forma non marceſcit. p.2.num. 3.d.6.
Cum ieiuniū Deus imperat, medicum agit hominum. p. 2.n.2. d.6.
Producta ieiunio vita hominū.loco citato.
Vis ineſt ieiunio ad venuſtatem Angelicam. p. 2.n.3. d.6.
Pulchrior à ieiunio Moyſes. p. 2. n.4. d.6.
Suam à ieiunio vim preces capiunt. in com.cap.4.n.18.
A ieiunio multa ſapientia. in com. cap.4. num. 19.
Mens ieiunio enutrita in cœlum euolat. in com.cap.4.n.20.
Macrore ieiunio corpuſculum verè alatum. in com. cap.4.n.21.
Ieiunium orationis leno eſt. in com. cap.4.n.22. p.22.n.2.& 3.ad cap.6.
Menſa caſtigata Deum hominibus conciliat. p.11.n 3.ad cap.6.
Ieiunium ineptè imperat, qui ſe largè paſcitur. p.21.n.3.ad cap.6.
Vide Parſimoniam.

Impudentia.

Peccat impudens in Dei oculis. in com. cap.5.num.84.
Peccatum ex impudentia grauius. in com. cap.5.n.84. p.44.ad cap.5.
Peccator impudens, beſtia, non homo eſt. p.44.n.1.ad cap.5.
Qui frontem in peccādo perfricat, frontem ſepta ſoratam oſtendit. p.44. num. 3.ad cap. 5.
Peccator impudē, multo Dei flagrat odio. p.44.n.3.ad cap.5.
Peccatrix impudens lapſu cadit grauiori. p.44.n.4.ad cap.5.

Iniuria

Fœda in Legatos iniuria eſt.in com. cap.5. num.31.
In iniuriam facilè deficit iuſta defenſio. in com.cap.1.n.3.
Aliis iniuriarum memoria eſt,aliis obliuio. p.12. ad cap.2.
Suam animo iniuriam altè reponunt homines. p.12.n.1.ad c.2.
An viro bono iniuriarum eſt memoria. p.12.n.2.ad cap.2.
Iniuria etſi leuiuſcula ingratum reddit hominem. p.12.n.2. ad cap.2
Lex bonæ *ἀμνηστία*, iniuriarum ſcilicet obliuio eſt. p.12.n.4.ad cap.2.
Factam ſibi iniuriam in tergum reiicit bonus homo. p.12.n.4.ad cap.2.
Quam penè ulerit iniuriam neſcit Chriſtus p.12.n.5.ad cap.2.

Nu Suæ

Sua Deo eſt obliuio de accepta iniuria. p.12.n.5. ad cap.2. in com. cap.4. n.39.
  Qui remittit iniuriam, par Deo homo eſt. p.22.n.6.ad cap.2.
Iniuria, niſi à conſilio, nulla eſt. p.21. num. 1. ad cap. 2.
Iniurias pati, & gratias agere, ingens eſt miſeria apud homines. in com. cap. 3. num. 18.
Iniuriam ſuperbus incutit facilè. p. 6.n.4 ad cap.5.
Iniuriarum patiens in virtutum ſtadio, ac ſtudio victor eſt. p. 1.n.3. ad cap.6.
Iniuriarum memoria cogit ad vindictam. p.3. n.6. ad cap.6.
Iniuriam viri boni fortnax vlciſcitur Deo duce. p.7.n.4.ad cap.6.
Iniuria à vili manu grauior eſt.in com.cap.7. num. 11.
  Offendit veritas, quaſi iniuria.in com.c.7. num.21.
Iniuriarum vindicta Deo remittenda. in com. cap.7.n.40.
Iniuria à magiſtratu lædit grauiùs. in com. cap.7.n.64.
  Ab iniuria condonanda ceſſandum non eſt. p.35.n.4.ad cap.7.
  Maior apparet Dei bonitas, quo maiorem condonat iniuriam. p.36.n.1. ad cap.7.
Iniuriam Moyſes remittit commiſerans. p.41. n 1.ad cap.7.
  Neſcit bonus Præfectus ſuam vlciſci iniuriam p.41. n.6.ad cap.7.
  Laus eſt magna, cùm poſſis, iniuriam non vlciſci. p.41.num.7. ad cap.7.
  Qui ſuam non vlciſcitur iniuriam, Deum habet ſui vindicem.p.41. n. 8. ad cap.7.
  Vinci præſtat iniuria, quàm vlciſci. p. 41. n.8.ad cap.7.

Inuentor.

  Puniri decet grauiter inuentores ſcelerum. p.14. ad cap.3.
  Prior peccandi artifex ad crucem damnatur. p.14.n.1.ad cap.3.
  Aneſit vltricem Nemeſim inuentor ſcelerum. p.14.n.2.ad c.3.
  Peccat antonomaſticè peccati Auctor. p 14.n.3.ad c.3.
Inuentores rerum quarumcumque magno æſtimantur pretio. p.20.ad c.2.
Inuentores artis etiam abiectæ titulo gaudent honorario. p.10. n.1. ad c.2.

Inuidia.

Inuidia nihil boni alieni credit.p.1.n. 6. d.1.
  Sceptrum cognato cognatus inuidet. p. 1. n.2.ad c.1.
  Ex inuidia Regum diuidia. p.10.ad c.1.
Inuidiam ſibi diues parat. p.10.n. 1.ad c.1.
  Dolet inuidens prælatos ſibi pares homines. p.10.n.2.ad c.1.
Inuidia fugatur abſentia. p. 10. num. 2. ad cap. 1.
  Premit inuidiam tecta felicitas. p. 10. n.3. ad c.1.
  Amans verè non inuidet. p. 10. num. 3. ad cap. 1.
Inuidiam ab amico trudit fauens clanculo Princeps. p.10.n.3.ad c.5.
  Rapit inuidens minima quæque.p.10.n.4. ad c.1.
  Vicinus vicino inuidet. p. 14. num. 3. ad cap. 1.
Inuidia ex vultu patet. p.1.n.2.ad c.4.
  Pungit grauius fraterna inuidia.p.3.n.4.ad cap.4.
Inuidia ex metu nata. in com.c. 5.n.51.
Inuidia prorſus fera eſt. loco citato.
Inuidia ad necem vſque nocet. p. 23. n. 4.ad cap.5.
  Videre inuidens non poteſt felicitatem alienam. p.23.n.1.ad c.5.
  Ad inuidiam mouendam laudat Chriſtum Diabolus. p.23.n.3.ad c.5.
  Collegam premit Collega inuidens.p.23. n.4.ad c.5.p.18.n.3.ad c.7.
  Peius, quàm hoſtis ſæuit inuidens. p.23. n.4.ad c.5.
  Obturbat inuidens alienam gloriam. loco citato.
  Fraternam mouet inuidiam fraterna virtus. in com.c.5.n.105.
  Non inuidet virtus maxima. in com. c. 5. num.108.
  Antiqua in Dei ſcholam eſt Diaboli inuidia. p.3.n.1.ad c.7.
  Pulchrum ſequitur Momus inuidens. p.3. n 5.ad c.7.
  Obtrudit inuidens viris magnis, ſi quid vile habeant. p.15.n.4. ad c.7.
  Blanditur inuidens, vt noceat. p.15.n.6. ad cap.7.

Ira.

Iratum lenit hominem calamitas aliena.p.13. n.2.ad c.2.p.14.n.3. ad c.5.
  Rex verè eſt, qui ſuam ponit iram. p. 14. n.3.ad c.2.
  Sæuit ira in res inanes. in com. c.2. n.47. p.21.n.2.ad c.1.
Ira (quod aiunt) furor breuis eſt. p. 21. ad cap. 2.
  Nulla, niſi demens, ira eſt. p.21.num. 1. ad cap.2.
  In ſe furit iratus homo. p. 21. num. 4. ad cap.2.
Iram ſoluit mora temporum. p.52.n.1. ad c.2. in com.c.5.n.10.p.21. n.5.ad c.2.p.3.n.1.ad cap.5.
Ira in vultu flagrat, & tumet. p. 1.num.1.ad cap.4.
Ira ſermonem intercipit. p.5.n.6.ad c.4.
Ira conſilio dirigenda. in com.c. 5.n.9.
  Trudenda iraſcendi occaſio. p.45. n. 3. ad cap.7.
Iram differri à bona eſt philoſophia. in com. c.5.n.10.
  Vindictam iratus iuſtitiam reputat. in loco citato.
  Cæca in decretis ira eſt. in com. cap. 5. n.11.
  Aditum Diabolo ira parat.p. 3. num. 5. ad cap.5.
Ira ſeueriorem iuſto virgam mouet.p 3. n. 6. ad c.5.
  Regum ira nullam iuris formam ſeruat. p.6.n.2.ad c.3.

Iratus

Index Rerum.

Iratus Pater Diabolo infantem deuouet. p. 21. n. 5. ad cap. 2.
Perdit ira modum iuſtitiæ. in com. cap. 1. n. 27. p. 3. n. 3. ad cap. 1.
Ira maieſtate armata graſſatur latè. p. 3. ad cap. 6.
Placet, qui placat iratum Ducem. in com. cap. 7. n. 33.

Iudex.

Errat Iudex, ſine conſiliario. p. 3. num. 1. ad cap. 2.
Bonus iudex eſt ſenex rerum ſciens. p. 4. n. 2. ad c. 2.
Iudicium occultò exercendum. p. 5. num. 1. ad cap. 2.
Modeſtus in cenſura hominum Iudex eſt Angelus. p. 14. n. 2. ad c. 2.
De ſcripto Deus iudicat homines. p. 17. n. 1. ad c. 6.
Obſequio Iudex flectitur. p. 17. num. 1. ad cap. 6.
Sæuus in ſcelerum cenſura Iudex homo eſt. p. 14. n. 2. ad cap. 2.
Pius in puniendo Iudex eſto. p. 21. n. 3. ad cap. 2.
Deum irritat Iudex iuſto ſeuerior. p. 6. n. 5. ad c. 3.
Cum Iudex appellatur, Deus ad iuſtiam excitatur. p. 4. n. 2. ad c. 3.
Flectunt Iudicem infantiles fletus. in com. c. 4. n. 26.
Erratum vt pungat Iudex Angelus, loca erratis ſacra luſtrat, inſpicit. p. 15. n. 3. ad cap. 4.
Seniores ſaniori cerebro Iudices p. 8. n. 4. ad c. 6.
Bene Iudex cunctatur, qui de vita iudicat aliena. p. 3. n. 2. ad cap. 5.
Non feſtinat Deus Iudex. p. 3. n. 3. ad c. 5.
Dij haberi volunt Iudices hominum. in com. cap. 5. num. 15.
Iudex ad puniendum tardus, punit iuſtius, ac ſeuerius. in com. cap. 5. n. 61.
Iudex bonus pœna mordetur aliena. p. 13. n. 2. ad cap. 2.
Nemo benignus ſui Iudex non eſt. in com. cap. 1. n. 20.
Apud Deum Iudicem obmuteſcunt homines. p. 2. n. 4. ad c. 6.
Iuſtitiam, non vindictam exercet bonus dex. p. 3. n. 6. ad c. 6.
Iudicem timere Iudices oportet. p. 20. n. 3. ad cap. 7.
Iudex reuerenter habendus. p. 21. num. 1. ad cap. 7.
Bonis vitiis ſeruit malus Iudex. loco citato.
Pius Deo Iudex eſt, qui punit impium. p. 21. n. 2. ad c. 7.
Menſuram è virga facit bonus iudex. p. 29. n. 1. ad c. 7.
Dauid in reo puniendo bonus Iudex. p. 29. n. 6. ad c. 7.
Vindictam pro iuſtitia induerit Iudex homo. loco citato.
Pœnam culpa metitur Deus Iudex. p. 29. n. 5. ad cap. 7.
Iuſtè punit Deus Iudex. p. 28. num. 8. ad cap. 7.
Vide. in Iudith.
Libens punire videtur iudex, qui minutias punit ſcelerum. p. 29. num. 6. ad c. 7.
Scelus immane eſt lædi iuſtitiam a Iudice. in com. cap. 7. n. 64.
Quod iudicibus improbis occurrit prius, eſt punire, ac ſæuire. p. 37. n. 1. ad c. 7.
Ab officio capit malus Iudex, vt malè agat. p. 37. n. 2. ad cap. 7.
Audax ad nocendum malus iudex eſt. p. 37. n. 2. ad cap. 7.

Iudith.

Iuditha ſub Manaſſe. d. 3. n. 1.
Iuditha Holophernem adit quadragenaria. d. 6. n. 3.

Iudæus.

Sceleris eſt Iudæi deprauare ſacros libros. p. 2. n. 1. d. 3.
Cœnam Iudæo caſtigatam Deus eſſe voluit. p. 2. n. 2. d. 6.
Iudæum vrget Deus ad memoriam de beneficio. p. 1. n. 3. ad cap. 2.
Iudæus eſt Dei ſatelles. p. 2. num. 2. ad cap. 4.
Sanctuarium Iudæus, licet iratus, reueretur. p. 2. n. 6. ad cap. 4.
Opem Iudæo latam Deus explicat, vt ſpem faciat impetrandi. in com. cap. 4. num. 40.
Vanus in Ægypto Deos Iudæus coluit. p. 19. n. 4. ad c. 5.
In carceres Iudæus abit, vt redeat ad officium. in com. cap. 5. n. 89.
Pudor Iudæo grauior eſt, cum malis pungitur dictis. in com. cap. 5. n. 97.
Gentes erudit calamitas Iudaica. p. 1. n. 3. ad cap. 3.
Imperata Iudæo ſacra, ne periret otio. p. 16. n. 6. ad cap. 3.
Apud Iudæum multa Sacerdotum auctoritas. p. 5. n. 6. ad cap. 4.
Laus eſt gentis Iudaicæ à Deo piè cultu. p. 9. n. 1. ad cap. 6.
Lis eſt, an Iudæus curaret de Iudaiſmo promouendo. in com. cap. 6. n. 39.

Iuramentum.

Iurare temerè à malo eſt Diabolo. p. 18. n. 1. ad cap. 1.
Iurandi vſus, verè abuſus. p. 18. ad cap. 1.
Iurat vir bonus, vt fidem malo faciat. p. 18. n. 2. ad cap. 1.
Deum trahit ad iurandum hominum diffidentia. p. 18. n. 3. ad cap. 1.
Dei iuramentum hominum ſolatium. loco citato.
Iurantibus temerè ferrum Deus impingit. p. 18. n. 4. ad cap. 1.
Qui frequenter iurat, vita periclitatur. p. 18. n. 4. ad cap. 1.
Fidem perdit homo iurandi aſſiduus. p. 18. n. 5. ad cap. 1.
Iuramentum viro magno tormentum. p. 18. n. 6. ad cap. 1.
Iurandum conſideratè, ne peieres. loco citato.
Abſurda iurandi ratio eſt, necaſio patrandi ſceleris. p. 18. n. 7. ad cap. 1.
Nulla iuramento ad peccandum vis eſt. loco citato.

Iuſtitia.

Iuſtitiæ modum ira perdit. in com. cap. 1. num. 27. p. 3. n. 3. ad cap. 2.
Iuſtitiam affectu perimunt turpes iudices. p. 19. n. 2. ad cap. 1.
Vbi nulla eſt iuſtitia, ſuam Princeps voluntatem implorat. p. 6. n. 2. ad cap. 3.
Perit Iuſtitia, vbi voluntas obtinet. p. 6. n. 3. ad cap. 3.
Iuſtus appellatur Dei ſeruus, vtpotè qui Deum colit ex iuſtitia. in com. cap. 4. n. 42.
Multa in Dei cenſura eſt Iuſtitia. p. 29. n. 2. & 4. ad cap. 7.
Pro Iuſtitia vindictam inducit Iudex homo. p. 29. n. 6. ad cap. 7.
Lædi iuſtitiam à Iudice immane ſcelus eſt. in com. cap. 7. n. 64.
Dei iuſtitiam emollit vna lachrymula. in com. cap. 7. n. 61.
Iuſtitiam pietate Deus moderatur. in com. cap. 7. n. 63.

Iuuentus.

Iuuentus verè amens. p. 6. n. 2. ad cap. 1.
Iuuentus ad Epiſcopatum inepta. loco citato.
Iuuentus Deo duce punit ſenectutem. p. 6. n. 3. ad cap. 2.
Quod Iuuentus imperet ſenibus prodeſt ad modeſtiam humilem. p. 6. n. 3. ad cap. 2.
An Iuuenes ſenibus pares ad rem ſacram, & profanam? p. 6. ad cap. 2.
Iuuenes bello gerundo habiles. in com. cap. 7. num. 1.
Carpunt iuuenes liberè, quod ſenes iuſtè decernunt. p. 18. n. 2. ad cap. 7.

L.

Labor.

Laborat ſtrenuè, qui cœlum cogitat. p. 4. n. 4. ad cap. 1.
Laborem pro hominibus ſuſcipiat, neceſſe eſt, qui honorem ab hominibus excipit. p. 9. n. 1. ad cap. 2.
Laborare in Remp. Regum eſt. p. 9. n. 2. ad cap. 2.
Non decet otiantem Principem aliis negotium imperare. p. 9. n. 2. ad cap. 2. p. 16. n. 2. ad cap. 3.
Laborantes cibo Dominus reficit. p. 16. n. 2. ad cap. 2.
Laborantibus ſoluendum operæ pretium. p. 17. n. 2. ad cap. 2.
Quaſi negat laborantibus cunctator in ſoluendo. p. 17. n. 4. ad cap. 2.
Alternis laborandum eſt. p. 17. n. 5. ad c. 2. p. 15. n. 1. ad cap. 3.
Laborem imperat, & intermittit bonus Princeps. p. 15. ad cap. 3.
Labore aſſiduo langueſcunt vires. p. 15. n. 1. ad cap. 3
Ne ſeruus labore frangatur aſſiduo nox à Deo inducta. p. 15. n. 1. ad cap. 3.
Quies à laboribus laborum merces. p. 15. n. 2. ad cap. 3.
Qui laborem ſeruo non intermittit, herus ſibi nocet. p. 15. n. 2. ad cap. 3.
Prodeſt ad laborem laborum ſtata remiſſio. p. 15. n. 3. ad cap. 3.
Menſa laborantibus apponenda. p. 15. n. 4. ad cap. 3.
Quies modica à labore maximo. p. 15. n. 5. ad cap. 3.
A Laborando interquieſcit Deus. p. 15. n. 5. ad cap. 3.
Labore firmantur vires. p. 16. num. 1. ad cap. 3.
Laborat Deus, quaſi Pater, liberis conſulens. loco citato.
Laborem hominibus imperat Deus, vti paſtor hominum. p. 16. n. 3. ad cap. 3.
Laborandum prudenter eſt. p. 16. n. 4. ad c. 3.
à Labore multa in mores virtus venit. p. 16. n. 6. ad cap. 3.
Labores mulcet hominum paſtor optimus. p. 16. n. 1. ad cap. 4. in com. cap. 5. n. 72.
Labores, doloréſque Deus miſcet, vt excutiat artes hominum difficultatibus. p. 19. n. 3. ad cap. 5.
Laborem leuat laborum vſus. in com. cap. 5. num. 55.
Chriſti labore mitigantur labores hominum. p. 35. ad cap. 5.
Ne laborent homines, miniſtrat Angelus. in com. cap. 5. n. 73.
Laboribus honores vendit Iuſtus Deus. p. 25. n. 4. ad cap. 6.
Paranda labore corona eſt. p. 37. n. 3. ad cap. 5.
Solatium ingens à laborum ſocio. p. 8. n. 2. ad cap. 2.
Labores, doloreſque Deus minuit. p. 20. n. 6. ad cap. 6.
Labore, & ſudore laurus parta. in com. c. 7. num. 12.
Quæ labore conſtant, magno æſtimantur. p. 7. ad cap. 7.
Iuſtus eſt honor iuſto labore partus. p. 7. n. 3. & 5. ad cap. 7. p. 12. n. 6. ad cap. 7.
Voluptatem auget laborantibus ſuſceptus labor. p. 7. n. 5. ad cap. 7. p. 8. n. 5. ad c. 7.
Qui laborat, virtutem aſſequitur. p. 8. n. 2. ad cap. 7.
Quod magno paratur labore, magno ſeruatur ſtudio. p. 8. n. 5. ad cap. 7.

Lachryma.

Gratum è lachrymis libamentum. p. 32. n. 3. ad cap. 7.
Tuta lachrymis ad Deum nauigatio. loco citato.
Præſens è lachrymis eſt medicamentum. p. 32. n. 4 ad cap. 7.
Vitam lachrymis conſequitur ſcelerum pœnitentia. p. 32. n. 5. ad cap. 7.
Vindictam de peccato ſumit, qui lachrymis peccatum diluit. p. 32. n. 2. ad cap. 7.
Lachrymis peccati reus abluitur. p. 32. n. 5. ad cap. 7.
Multa eſt voluptas è lachrymis pœnitentium. p. 32. n. 6. ad cap. 7.
Nulla, dum peccator viuit, ſatis eſt lachrymarum copia. p. 32. num. 7. ad cap. 7.
Dei iuſtitiam emollit vna lachrymula. in com. cap. 7. n. 61.
Comploratio apud Deum eſt comprecatio. p. 35. n. 1. ad cap. 7.

Commo

Index Rerum.

Commonetur bonus homo lachrymis alienis. in com.cap.7.n.67.p.13. n.1.ad cap.2.p.18.n.3.ad cap.4.
Sæuitia eſt adimere miſeris poteſtatem lugendi. in com.cap.5.n.50
Noctem lugendo terunt, quibus dies negatur ad lachrymas. loco citato.
Multa lachrymis vis ineſt ad Deum propitiandum. in com.c.5.n.93.p.32.num.2. ad cap. 7.
Non luget, qui verè obedit.p.15.num.1.ad cap. 2.
Lachrymas excutit fuga à patria. p. 19. n. 4. ad cap.2.
Lachrymis infantum Deus vincitur. in com. cap.4. num.26.
Deum exorat vna lachrymula.p.24.n.2. ad cap.5.p.11.num.5.ad c. 6. in com. c. 7. num.61.
Luget bonus homo Improbitatem mali capitis. in com.cap.6.n.29.
Peccatorem flere docet fletus viri boni. p.11.n.5.ad cap.6.
Cruce nobilitantur, qui aliena deflent ſcelera. p.11.n.7.ad cap.6.
Suam cauet ſalutem, qui alienam deplorat improbitatem. p.11.n.7.ad cap.6.
Suam fletus vocem, Deóque gratam mittit. in com.cap.6.n.34.
Fœda viris magnis epulatio eſt. in com. c.7.n.57.p.31.n.1.ad cap.7.
Iuuatur lachrymis ſcelerum confeſſio. in com. cap.7.n.59.
Decet ne viros aduerſis flere? p.31.ad c.7

Largitio.

A largiendo manum inuitus Deos trahit. p.32.n.2.ad cap.5.
Ad largiendum pronus Deo motus eſt. p.3.n.4.ad cap.5.

Laus.

Nec ſe laudat, nec ſe laudari ſuſtinet bonus homo. p.2 n.3.d.1.
Flectunt laudes ad obſequium. d 6.n.3.
Perdit caſtitatem laudata facies. p. 1. n. 1. & 2. d.6.
Cauta ad laudes virgo Mater eſt. p. 1. n.3. d.6.
Laudari prius oportet te[illegible],vt pungatur vtilius. p.15.n.1.ad cap.1.
Nec laudatus Magiſter verum tacet. p.7. n.3.ad cap.2.
Irritant Diabolum peſſimè Dei laudes. p.3.n.3.ad cap.7.
Magna Regum laus eſt à modeſtia humili. p.5.n.1.ad cap. 3.
Laude compoſita bene paratur aliena gratia. p.9 ad cap.6.
Laudat Apoſtolus, & lactat ad perſuadendum. p.9.n.1.ad cap.6.
Laudat gratus homo Dei beneficium, vt homines Deo iungat. in com.cap.7.n.45.
Laudibus cedit ſuis iratus homo. p.9. num. 2. ad cap.6.
Vis eſt magna in laudum blanditiis. p. 9. n.3. ad cap.6.
Vrgent laudes ad rem benè gerendam. p. 9. num.4. ad cap. 6. p. 15. n. 1. & 3. ad cap 6.

Veloſ. in Iudith.

Lectio

Prodeſt ſacra lectio ad rectè viuendum. p.1. n.1.d.2.
Latronem latro exuit ſacra lectione. p. 1. num.2.d.1.
A ſacris lectionibus Prætorem prætura non abſtrahit. p.1.n.3.d.2.
Qui ſacros libros perlegit, Deum ſibi magiſtrum parat. loco citato.
Lectione vtili inſtanit benè Reges. p.6.n.3. ad cap.1.

Lenitas.

Prior in mandatis lenitas, quàm ſeueritas. in com cap.1.n.17.
Mollis Pater prius, quàm Iudex vtat. p.15. n.1. ad cap 1.
Fomento prius, quàm ferro agendum.p.15. n.2. ad cap.1.
Prodeſt ſeueritas temperata lenitate. in com.c.1. n.28. in com.c. 5.n.14.
Mœſta lætis, & læta mœſtis intermittenda. p.15.n.4.ad cap.6.
Auertit à bono mala obiurgatio, continet homines commendatio.p.15 num.5.ad cap.6.
Ad lenitatem prior Deo, poſterior Paulo motus eſt. in com.cap.7.n.63.
Lenitate potius, quàm ſeueritate mores concinnat hominum bonus Princeps. p. 37. n.7.ad cap.7.
Reſponſo leni, ac ciuili conſtat dignitas viri magni. p.41.n.8.ad cap.7.
Suam Princeps auctoritatem non minuit leni ingenio. p.41.n.7.ad c.5.

Lex.

Lex bona, *ἀμνηστία*, iniuriarúmque obliuio. p.2.n.4.ad cap.5.
Qui paternam carpit legem, vita periclitatur. p.15.n.5.ad cap. 2.
Ad legem ſeruandam cogit vitæ amor. in com.cap.5.n.5.
Lex populis eſt Regum lubentia, & licentia. p.6.n.1.ad cap.3.in com.cap.3.n.11.
Obrepit in Regem legum obliuio. p. 6. n.2.ad cap.3.
Qui legem à ſe latam ſeruat, magnus eſt Princeps. p.6.n.5.ad cap.3.
Leges non audit venter ſameſcens. in com. cap.4.n.7.
Bona Regum mens, bona morum lex. p. 6. n.3.ad cap.4.
Qui leges imponit, cibos apponat. p. 31. n.1. ad cap.5.
A legum cultu vis eſt ad regnum ſeruandum. p.48.n.1.ad cap 5.
Quæ fecerint homines expendant ad libram legum ſacratum. p.48.n.1. ad c.5.

Liber.

Vide Scriptura, & Lectio.

Libertas

Libertas oppreſſa ſurit, ac ſæuit. in com. c. 2. num. 28.
Libertatem maximè tuentur homines. p. 2. n.1.ad cap.3.
Multa Deo cura eſt de tuenda libertate hominum. loco citato.
Ad necem cogit, qui libertatem adimit p.2. n.4.ad cap.3.

Qui libertatem amat, vitam prodigit. p.2. n.5.ad c.5.

Lingua.

Magna virtus, niſi lingua varia non explicatur. p.2.n.1.d.2.
Prodeſt lingua varia ad Gentes piè inſtruendas. p.2.n.2.d.2.
Sonus linguæ patriæ captat auditorem. loco citato.
Illecebra linguæ patriæ ciues allicit ad proditionem. p.2.n.3.d.2.
Lingua ſoluta, verè gladius. p.30.ad c.7.
Facilis in lapſum lingua eſt.p. 30. n. 1. ad cap.7.
Frænos lingua mordet multis infecta malis. p.30.n.2.ad c.7.
Vt homo rectè loquatur, multis opus eſt lachrymis,& precibus.p. 30.n.3.ad c. 7.
Linguam moderari vel ſciens homo neſcit. loco citato.
Tardè loquatur, qui loqui prudenter velit. p.30.n.4. ad cap.7.

D.Lucas.

D.Lucas de ſuis ſcriptis modeſtè loquitur. p.2.n.4.d.1.

M.

Magiſter.

MAgiſtri famam non captat Ioannes. p.2.n.1.d.1.
Magiſter apud Deum magiſtrum nemo eſt. p.2.n.2.d.1.
Magiſtrum parat Deum ſacra lectio.p. 1. n.3. d.2.
Magiſter multis hominibus Deus eſſe curat. p.2.n.1.d.2.
Scribendo,ac docendo prodeſſe cupit magnus homo. p.2.n.2.d.2.
Magiſter morum adhuc monendus ne moneat. p.12.n.1.ad cap.1.
Caſtus Magiſter poteſt monere liberè. loco citato.
Laudet Magiſter priuſquàm pungat. p.15. n.3. ad cap.1.
Magiſter, nec laude victus ſua, verum tacet. P.7.n.3.ad cap.2.
Magiſter, nec metu preſſus blãditur.loco cit.
Intermittenda Magiſtro docendi cura. p.15.n.4.ad cap.3.
Abſtinet caſtus Magiſter ab explicatu rerum impudicarum.p.14.n. 3. ad cap. 4.
Diſcat Magiſter à ſacro textu, quid dicat. p.15.n.2.ad c.4.p.2.n.7.d.3.
Lentè diſcat Magiſter, quid ſemel doceat. p.20.n. 3.ad c.4.
Vt Magiſter mores corrigat hominum, libris,& flammis opus eſt. p. 20. n. 3. ad cap.4.
Quo Magiſter calet ſtudio, calet & auditor. p.20.n.4.c.4.
Inuitat Magiſter homines ad ſalutem communi habitu. p.22.n.9.ad c.4.
Auertit molles homines à virtutis ſtudio Magiſter habitu cilicino p.22. n. 8. ad cap.4.
Vita Magiſter docet, etſi lingua taceat. p.13.n. 1.ad c.5.
Bonus morum Magiſter ſtare loco neſcit. p.17.n.3.ad cap.5.
Vt Magiſter doceat homines, è cœlo Deus aduolat.loco citato.
Venuſtè dicat veri Magiſter. in com. c. 7. n.52.
Veri Magiſter malè dolet.p.24.n.4.ad c.5.
Abſurdum eſt, ſub Magiſtro male mulctato diſcipulum agere delicatè.p. 30.n.5. ad c.5.
Bonus Magiſter ſcholam, etſi adulantem pungit,ac punit.p.46.n.2.ad c 5.
Non aſſentatur peccantibus Magiſter diſſimulans; ne aſſentiri dicatur. loco citato.
Maledicta benedictis repenſat bona Magiſtra. in com.c.7.n.69.
Probare Magiſter auditorem improbum videtur,qui non ponit. p.46.n.3 ad c.5.
Virtus eſt magna rectè Magiſtrum agere, ac ſcitè docere. in com.c.5.n.7.
Magiſter pacatè docens benè ſapit. p.49.n.1. ad c.5.
Pacatus in docendo Magiſter vincit facilè in loco citato.
Magiſter patiens ducit, quò velit, auditoras. p.49.n.1.ad c.5.
Magiſter argumento victus altè clamat.p.49. n.2.ad c.5.
Magiſtrum carpit auditor victus momentis rationum.p.49.n.2.ad c.5.
Veri Magiſter,aut contemptum ſibi parit, aut odium. in com.c.6.n.2.
Magiſtri doctrina vim à vita capit. p. 12. n.1. ad cap.1.
Magiſter affectus vitio docere non poteſt. p.12.n.2.ad cap.1.
Modeſtus in docendo Magiſter Paulus eſt. p.3.n.5.ad c.2.
Conſilium à Magiſtro potiori exigendum. in com.c.2.n.10.
Magiſter diſcipulos conſulens.in com.cap. 2. n 8.
Magiſter natura magiſtra ſenex.p.4.num.1.ad cap.2.
Magiſter verè Princeps eſt.in com. c.5.n.32.
Magiſter optimus docet leniter. loco citato.
magnus Tyranno Magiſter eſt, qui pro veritate patitur.p.7.n.4.ad c.6.
Vera falſis opponit,etſi malis preſſus Magiſter.loco citato.
Veri Magiſtros fornax Deo duce veneratur. p.7.n.4.ad c.6
Nemo ſuo fidat cerebro ad docendum.p.23. n.3.ad c.7.

Magiſtratus.

Magiſtratum ſenex benè gerit.p.6.n.1.ad c.2.
Magiſtratu priores adulatione potiores homines. p. .n 4 ad c.2.
Magiſtratus gratia paratus male reſpondet. p.10.n.2.ad c.2.
Magiſtratu potens, quod occultum eſt ſcelus palam non carpit. p.5.n.4.ad c.5.
Magiſtratibus amara veritas. p. 9.n.1. ad c.5.
Quæ Dei ſunt, minus curat Prætor.p.10. n.3.ad c.5.
Qui magiſtratum curat, minus ſuam curat ſalutem.

ſalutem. p. 10.n.5.ad c. 5.
Magiſtratibus Princeps adſit, cum tuta tra-ct. nr. p.9.n.3.ad c.2.
Ad magiſtratum malè deligitur diues, & cognatus. p.10.n.1.ad c.2.
Alienus à populo, ſi dotes habeat, non alienus à magiſtratu. in com. cap. 6. num. 22.
Lædit grauius iniuria à magiſtratu illata. in com. c.7.n.64.
Iuuatur magiſtratu voluntas improba. p.37.n.3.ad c.7.
Quod Magiſtratibus improbis occurrit prius eſt punire, ac ſæuire. p. 37. n. 1. ad cap. 7.
Magiſtratus optimus obloquentibus fraternum oſtentat affectum generosè. in com. c.7.n.68.
Maledicta benedictis repenſat bona morum Magiſtra. in com.cap.7.num.68.
Patet Magiſtratus erratis plurimus.in com. cap.7.n.70.
Magiſtratus optimus frontem obfirmat aduerſus homines improbos.loco citato.
Magiſtratu non intumeſcit bonus homo. p.40.n.2.ad c.7.
Magiſtratus aliquando peccandi facultas eſt. p.3. n.3.ad c 6.p.42.n.1.ad c.7.
Metus peccandi viro bono ingens eſt à magiſtratu inito. p. 42. num. 2. & 4. ad cap. 7.
A Deo, Deique reſpectu longè auocant honores Rerump. p.42. n.3.ad c.7.
Magiſtratum appetunt homines virtutis infimæ. p.45.n.4.ad cap.7.

Mala.

Malis bona miſcentur hominum. p. 9. n. 1. ad c.3.p.21.num.3.& 4. ad cap.5.p.20.n.5. ad cap.6.
Qui malis premitur, Deum quærit citius. p.21.n.1.ad c.5.
Latet malum ſub boni fuco. p.21. n. 2. ad cap.5.
Mixta bonis mala homines in aſtra euocant. p.21. n.3. ad c.5.
Vrgent vitæ mala, vt agas de rebus ſuperioribus. p.21.n.2. ad cap.5 p.2.n.2.d.5.
Vitæ mala peccati ſunt tributa. in com. cap.5. n.85.
Infeſta malis eſt vita hominum. in com. cap.5.num. 86.
Breui mala premunt, ne perimant. p. 20. n.5 ad cap.6.
Vide Calamitatem.

Malus.

Suum malus homo damnum reputat, quod bonus rectè habeat.in com. cap.5.n.19.
Bonum pungit malus homo p 12. n. 4. ad cap. 5.
Malus, & bonus vti moribus, ſic partibus, diſſident. p.13.n.1. ad c.5.
Cur malus bonum vtraque manu perſequitur? p.13. ad c.5. p.18.n.3.ad c.7.
Malus ſemper bonum fugat. p.13. num. 3. ad cap. 5.
Suam ſibi pœnam malus auget.in com.c.5. num. 60.
Vt malus malè agat, boni ſumit faciem. p.19.n 1.ad cap.1.
Tegit malus honeſta facie grande malum. in com.c. 2.n.12.
Malus malo adeſt ad improbitatem. p.6. n.3. ad cap.6.in com.cap.7. n 8.p.4. n.1.& 2.ad cap. 7.
Seruus ſub hero malo bonus laudem meretur. p.6.num.4. ad cap.6.
Malus citò bonos homines trahit in flagitium. p.4. n.2.ad cap 7.
Malis diſplicere, argumentum boni eſt. p.18. n.6.ad cap.7.

Meditatio.

Multa Dei meditatio è rebus conditis. p.9. n.5.ad cap.3.
Pia è ſyluis Dei meditatio. p.9. num. 6. ad cap. 3.
Clara è rebus minimis Dei notio.p. 9. n.5. ad cap.3.
Inepta agri meditatio, quæ Deo non iungit hominem. p.9.n.6.ad cap.3.
Ad meditandum ab agendo ſortius itur. p.15.n.4.ad cap.3.
Multa Dei meditatio in ſolis, vaſtiſque locis. p.16.n.4.ad cap.5.
Solitudo meditatiooum officina.p.29.n.2. & 3.ad c.5.
Vide Contemplationem.

Mendax.

Mentiri Græca ſolet hiſtoria. p. 1. n. 1. d. 1.
Mendax facilè eſt homo ſortis abiectæ. p. 1. n.6.d.1.
Conſtat mendacium rebus ſiue detractis, ſiue additis.p.2.num.2 d.3. in com.c.5. num. 22.
Obiicet mendax, quæ refutant mendacium. p.1.n 3.d.3.
Mentitur, & fallit aſſentator. p. 2. n.2. d. 3. p. 2.n.2.ad c.2.
Mendax promiſſis Diabolus. in com. cap.2. num. 33.
Mentitur magnus quiſque, dum ſuam metitur fortunam.in com.3.n.33.
Valent in Curia mendaces homines. in com.cap.5.n.21.
Mendacio, quaſi placentula mendax fruitur. in com.cap.5.n.23.
Mendax, ne dolus pateat, veris falſa inuoluit loco citato.
Mendacium humanæ gentis vitium eſt. p.11. ad cap. 5.
Mendax ne credatur Abramus iurat. p.11.n.1. ad cap.5.
Ars mentiendi ingrata Deo eſt. p.11.n.2. ad cap 5.
Ars mentiendi grata notho eſt.loco citato.
Pudet bonum virum, ſi mendax credatur, p.11.n.3.ad cap.5.
Heroinam mentiri, ne leuiter quidem, fas eſt. p.11. n.4. ad cap.5
Mendacium vel in Diabolo fœdum eſt. loco citato.
Mentiri pudet & malum hominem. p. 18 n 4.ad cap.5.

Menſura.

Menſura, quidquid agit, bonus agit Pontifex. p.6.n.4.ad c.3.
Iuſta menſura amaritudines diſpenſat Deus in com.c.5. n.71.

Pœnam metitur Dei cenſura. in com. c. 5. n.72.
Laudes iuſta menſura patitur Deus. in com.cap.5.n.105.

Meſopotamia.

Duplex ſacris literis Meſopotamia eſt. in com.cap.5.n.28.

Metus.

Metus ſuo in officio Reges continet. in com. cap.1.n.3.
Vrget metus ad rectè agendum. in com. cap.1.n.30.
Silentium metus imperat. in com. cap. 1. n.30. in com.c.6.n.8.p.2.ad cap.6.
Deus à metu denominatus.in com.c.1.n.30.
Legum metus eſt morum pædagogus.p.17. ad cap.1.n.1.in com.cap.3.n.1.
Vocem metus intercludit. p.2.n.1. & 2. ad cap.6.
Qui non timet,obſequium negat. p.17. ad cap.1.
Metum malus exuit, ad peccandi licentiam. p.17.n.2.ad cap.1.
Metu adulatur Diabolus. p. 7. num. 5. ad cap.2.
Metus, & virum bonum trahit ad adulationem infimam. p.7.n 5. ad cap.2 p.5.n.4.ad cap.3.in com.cap.3.n.17.
Laudes ex metu non placent Deo. p.8.n.5. ad cap.2.
Quæ metu fiunt,quaſi non fiunt obſequia. p.8. num.5. ad cap.2. p. 19. num. 3. ad cap. 6.
Metu Deus piè colitur. in com. cap.3. n. 1. in com.cap.5 num.24.
Metus prudenter cauet. loco citato.
Metu victor quatit orbem vniuerſum. in com.cap.3.n.4.
Metus ſuo in officio continet homines. p. 1. n.1.ad cap.3.p.20. n.4.ad cap.7.
Reges metu pacem ineunt. p.1. num. 2. ad cap.3.
Metus verè onus eſt. in com.cap.3.n.14.
Leuior metu mora eſſe videtur. loco citato. p.22.n.2 ad cap.5.
Vitam metus adimit. in com. cap.3. n.15. p.22.n.1.ad cap 5.
Grandeſcit metu dolor,ingraneſcitque difficultas. in com.cap.3.n.15.
Periculum metus auget, & adeſſe putat. in com.cap 3.n.16.
Muros euertit metus ingens.loco citato.
Metus arcet vitia ab hominibus. in com. c. 3. com cap. 3.n.27.
Grauiora metus comminatur in abſentes. in com.cap.4.n.1.
Metum ſedant prudentes, ne iuſto grauiora timeant. in com.cap.4.n.1.
Timet ſibi prudens,ac bonus homo. p. 1. n.2. ad cap.4.
Qui Deum timet, ſacerdotem colit. p. 5. n.5.ad cap.4.
Timet, qui Deo inconſulto viam capit. p.9.n.1.ad c.4.
Qui damnum timet, citò ad Deum redit. p. 12.n.3.ad c.4.
Mores componit metus de morum cenſura. p.15.n.6.ad c.4.
Timet grauiter,qui fratrem pulſat.p.4.n.6. ad c.5.
A Dei metu eſt, quod nemo exponat calamitatem alienam.p.5.n.3.ad c.5.
Peccato metus alitur.p.19. num. 3.ad c.5. p.40.n.3.ad c.5.
Damni metus & Moyſen Deo iungit.p.21. n.3.ad c.5.
Quod quiſque timet,iam patitur.p.21.n.5: ad cap.5.
Grauior damno eſt damni metus. loco citato.
Grande malum mali metus eſt. p. 22. ad cap.5.
Grauiora metus ominatur, & minatur, p.22.n.2.ad c.5.
Præſtat mori,quàm timere.p.21.num.2.ad c.5
Tormenti genus eſt metus ingens. p. 22. n.3.ad c.5.
Metus hominum leuior eſt recti cuſtos.p.25. ad c.5.
Peccat facilè, qui humano metu non peccat. p.25.n.2.ad c.5.
Dei metus homines è peccando continet. p.25.n.3.ad c.5.
Qui Deum timet tenax recti homo eſt. p. 25.n.3.ad c.5.in com.c.5.n.82.
Peccat citius Dei metuens, quàm Dei amans. p.25.n.4.ad c.5.
Maior à promiſſo, quàm à metu vis vrget ad rectè agendum. p.25.n.4.ad c 5.
Plena metu Dei ara eſt. p. 39. num. 4. ad cap. 5.
Peccatum adhuc timet peccator ſe ipſo melior. p.43.n.5.ad c.5.
Metum incutit dies vltima rerum humanarum. p. 2.n.1.ad cap.6.
Timet ſemper,qui malè agit. in com.c. n.3.
Qui timet,nec planè loquitur, nec plenè. p.2.n. 3.ad c. 6.
Senectus Dei metum prior concipit. p. 8. n.2.ad c.6.
Metus peccatorem ſolo apprimit, pudor vultum deprimit. in com.cap.6.n.27.
Metu Dei Iudicis mouentur audaces Principes. p.20.ad c.7.
Silent,qui timent. in com.cap.7.n.66.
Dei metu iuuantur Dei orationes.p.20.n.5. ad cap. 7.
Dei metu formantur benè mores. p. 20. num.4.ad c.7.
Metum peccandi auget Deus. in com. cap.7. num. 51.
Metu Deus vrget ad ſcelerum expiationem. p.27.n.1 ad c.7.

Miles.

Militia eſt furandi malitia. p.2.n. 1.d.4.
Miles non facile pius eſt. p. 1. num. 1. & 2. d. 5.
Militia ſacerdotibus vetita p.1.n.3.d.5.
Poteſt miles vita pius eſſe. p.1. num.4.d.5. p. 14.n.5.ad c.6.
Cum tuba militari benè conuenit lyra ſacra. p.1.n. .d.5.
Victoriam pariunt concordes milites. p.16. n.1.ad cap.1.in com.cap. 2. n. 20.

Milea

Miles vi collectus languet ad pugnam. p. 8. n. 1. ad cap. 2.
Miles externus facilè dolos nectit. p. 11. n. 1. ad cap. 2.
Miles auro conductus fugit metu leui. p. 11. n. 2 ad cap. 2.
Qui fide pares non ſunt, milites pugnant malè. p. 11. n. 2. ad c. 2.
Miles externus tumultuatur facilè. p. 11. n. 3. ad cap. 2.
Dolet bonus miles notam perfidiæ. p. 11. n. 4. ad c. 2.
Miles externus Romano magni erat pretij. p. 11. n. 6. ad c. 2.
Miles commeatu adiuuandus. in com. cap. 2. n 28. p. 16. n 3. ad c. 2.
Miles benè paſtus, benè pugnat. p. 16. n. 3. ad cap. 2.
Miles fameſcens non obedit. in com. cap. 2. n. 29.
De ærario militari curandum ſtudioſè. in com. c. 2. n. 30.
Stipendium merentibus ſoluendum p. 17. ad cap. 2.
Dura quæque aggreditur ſtipendio adiutus miles. p. 17. n. 1. ad c. 2.
Militem ſtipendiis, ac ſpoliis Deus recreat. p. 17. n. 2. ad c. 2.
Annona militum citò præſtanda. p. 17. n. 4. ad cap. 2.
Vincuntur milites fame prius, quàm ferro. p. 22. n. 2. ad c. 2.
Miles nobilior fide præſtat, & manu. p. 7. ad cap. 3.
Virtutem à patre, patruoque nobili miles haurit. p. 7. n. 2. ad cap. 3.
Otio miles frangitur. in com. c. 3. n. 40.
Prouidendum militibus eſt, ne fame deficiant. in com. c. 4. n. 8.
Cum militibus Sacerdotes non benè conueniunt. p. 6. n. 6. ad c. 4.
Vires militares ſine Deo non valent. in com. c. 4 n. 14.
Vires militares peccato franguntur. in com. c. 5. n. 76.
Audax eſt miles aduerſus hoſtem peccatorem. p. 40. n 4. ad cap. 5.
Vires addit militibus lex Dei ſeruata. loco citato.
Miles ſacris additus ad cuſtodiam. p. 2. n. 2. ad cap. 4.
Grata, vti magna eſt militum victus, quæ dolo non agit. in com. c. 5. n. 103.
Miles à teneris fit valentior, cum grandis natu eſt. p. 5. n. 2. ad c. 7.

Minæ.

Minis Deus ad ſe trahit homines p. 12. n. 2. ad cap. 4.
Cum Magiſter minatur, ſtimulo pungit auditores. in com. c. 4. n. 43.

Miſeratio

Oculus miſerandi artifex. in com. cap. 2. num. 24.
Dolet humanam vicem pius homo. p. 13. n. 1. ad c. 2.
Quaſi miſerantur aſtra, cum obſcurantur. p. 13. n. 2. ad c. 2.
Miſerantur facile mulieres. in prolog. n. 14.

Miſericordia.

Multa Deo miſericordia eſt in homines. p. 35. ad c. 7.
Dei miſericordia non explicatur facilè. p. 35. n. 1. ad c. 7.
A miſerendo non ceſſat Deus. p. 35 n. 2. ad cap. 7.
Occaſio miſerendi voluptas Deo eſt. p. 35. n. 8. ad c. 7. in com. c. 7. n 61.
Dei miſericordia iuſtitiam conſtringit. p. 35. n. 3. ad c. 7.
Multa ad Dei miſericordiam via patet. p. 35 n. 6. ad c. 7.
Dei miſericordia non vno contenta loco eſt. p. 35. n. 7. ad c. 7.
In vna Dei miſericordia præſens miſeriarum eſt remedium. p. 35. n. 8. ad c. 7.
Augetur Dei gloria ex miſericordia. p. 36. ad c. 7.
Maior Dei miſericordia elucet, cum grauiorem condunat iniuriam. p. 36. n. 1. ad cap. 7.
Scelerum confeſſio Dei miſericordiam commendat largè. p. 36. n. 3. & 4. ad c. 7.
Vires miſerendi grandiores capit Deus à vi ſcelerum grandiori. p. 36. n. 3. ad c. 7.
Vacat Dei bonitas quodammodò, vbi multa non eſt miſerendi occaſio. p. 36. n. 5. ad, cap. 7.
Promptior videtur Deus ad parcendum, quàm ad puniendum. p. 36. n. 5. ad c. 7.
Miſereri ſemper inſitum Deo eſt. p. 35. n. 2. ad cap. 7.

Moderatio.

Nequid nimis. p. 19. n. 5. ad c. 2. in com. c. 5. num. 72.
Regnat feliciter, qui regnat moderatè. p. 11. n. 5. ad cap. 2.
Pœnam moderatur Dei cenſura. in com. cap. 5. n 72.

Morbus.

Morbo tactus homo Deum quærit Hippocratem. p. 20. n. 4. ad c. 5.
Morbo, quaſi loro Deus punit homines. in com c. 5. n. 53.

Mores.

Ad bonos mores facit morum commendatio, & & commemoratio. p. 3. n. 1. d. 2.
Mores alienos corrumpit aſſentator. p. 2. n. 4. ad cap. 2.
Mores à reliquis alios oſtendat Princeps. p. 10. n. 2. ad c. 3.
Peſtem morum trahunt ciues à vita mala Principum. p. 10. n. 5. ad c. 3.
Ad morum ſanitatem faciunt amaritudines tentationum. in com. c. 5. n. 71.
Vrbem tuentur boni ciuium mores. p. 40. n. 7. ad c. 5.
Mores ſanos habeat, neceſſe eſt, qui mores curat alienos. p. 2. n. 1. d. 6.
Mores ducit victor ab hoſte victo. p. 13. ad cap. 1.
Pædagogum damnant alumni mores. p. 45. ad c. 5.
Ad mores piè colendos multa ex agro culto occaſio eſt. p. 9. n. 6. ad c. 3.
Mores hominum aduerſis formantur vicibus. p. 24. n. 4. ad c. 6.

Moribus ſui ſimiles amant homines.p.4.n.4. ad cap.7.

Mors.

Mortem pro ſacris tuendis optat bonus homo. p.2. n.1. ad cap.4.
Prodeſt moribus mortis commentatio. p.21.ad c.4.
Mortis meditatio concinnat Sacerdotem. p.21.n.1.ad cap.4.
Multus in ſacris vſus eſt cinerum, ne qua mortis ſit oblitio. p.21.n.2.ad c.4.
Mortis metus Regem monet de Regni cura. loco citato.
Mortis metu ſeruantur benè leges. p.21. n.3. ad cap.4.
Mortis cogitatione mitigantur labores pœnitentium. loco citato.
Mortis aſpectu formantur benè mores. p. 21. n.4. ad c.4.
Ne qua mortis imago non occurreret, multis locis erant ſepulchra.p.21.n.5.ad cap. 4.
Adigit ad veritatem explicandam mors imminens. p.8. n.3.ad c. 7.
Multus à vita breui ſtimulus eſt à directè agendum. p.8.n.3.ad cap.6.
Leniè mori tormenti genus eſt. in com. c.7.n.54.

Mulier.

Mulier immodeſta Angelis diſplicet. p.5.n.2. ad c. 4.
Dolet Diabolus, quod vincatur à ſexu muliebri. in com. cap. 5. num.7.
Mulierum confabulatio prudenter vitanda. p.12.n.2. ad c.5.
Mulier, cùm ſola eſt, maximè cauenda. p. 12. n.4.ad c.5.
Spoliata domeſticis mulier Deo ſtudet facilius, ac felicius. p.21.n.4.ad cap.5.
Mulier peccandi impudens, cadit lapſu grauiori.p.44.n.4.ad c.5.
Mulier verè pœnitens Chriſto peccatrix non eſt. p.47 n.2.ad c.5.
Mulieres cantionibus edendis faciles. p. 11. n.2.ad c.3.
Volant mulieres in flagitia. p.1. n.5.ad c.7. in prolog.n.2.
Varium, ac mutabile ſemper mulier. p. 21. n.3.ad c.7.
Mulier ſcelerum machinatrix.in prolog. n. 1. & 6.
Mulier, ac ſerpens ab vna, Hebræáque radice. in prolog.n.1.
Videri mulier, ac videre cupit. in prolog. num 3.
Venerem concinnat mulier facie proſtituta. loco citato.
Licentiam euagandi regit mulier fuco pietatis. in prolog.n.4.
Mala mulier, mala bellua. in prolog.n.5.
Nullum ab irritata fœmina periculum non eſt. in prolog.n.5.
Nec Chriſto parcit infeſta bonis mulier.in prolog.n.5.
Mulieres arte malefica infames. in prol. n.6.
Infelix cerebri mulier. in prolog.n.7.
Tacet mulier ad iniuriam condonandam facilis. in prol.n.8.
Mulier non inuidet.loco citato.
Commendatur à Chriſto mulier cauſa virtutis commendandæ. in prolog.n.8.
Mulieres cum admittit comites commendat Chriſtus. in prolog. n 9.
Laudantur mulieres ſacro textu ad pudorem hominum. in prolog.n.10.
Nullum ignauis fœminis patrocinium eſt à ſexu muliebri, naturáque fragili. in prolog. n.10.& 17.
Videri non vult caſta, & pudens mulier. in prolog.n.11.
Pudet caſtam fœminam accuſari, etſi falsò ream adulterij. in prol. n.11.
Laudatur mulier à latendi ſtudio. loco citato.
An mulier placere ſtudet, quæ faciem tegit? in prol.n.12.
Pietate mulier vincit homines. in prolog. n.13.
Vigilant mulieres, quæ Deum piè curant, & orant. in prolog.n.13.
Mulieres ſapientia felices. in prolog.n.15.
Miſerantur facilè mulieres.in prolog. numer. 14.
Hominem mulier vincit ingenio. in prolog.n.16.
Laus eſt magna fœminis, quod ſacris libris nomina indiderint.in prolog. n.15.
Fœminis datum eſt aduerſis flere.p.31.n.2. ad cap.7.
Ægrè mulier depoſuit lenocinia. p.45. n.2. ad c. 7.

Murmuratio.

Miſcent vrbem ſuſurrones. In com. cap.7. num. 75.

Muſica.

Malè ſonat muſica mollis cella. p. 11. ad cap. 3.
Conciliat animos voluptas muſica. p. 11. n. 1. ad c.3.
Diaboli techna eſt muſica. loco citato.
Muſica Dæmonum eſt machina. p.11. n.3.ad cap. 3.
Muſica a magiſtro damnato duxit initium. p 11.n.4 ad c. 3.
Ad ſirenum cantilenam ſaltant Dæmones. p.11.n.5. ad c. 3.
Venerem acuit muſica. p 11. n.6. ad cap 3.
Muſica pia eſt, quæ a pio affectu naſcitur.loco citato.
Nocet profana cantilena. p 12.n.3. ad c.6.
Muſica ad perſuadendum nata. p. 26. n.8. ad cap. 7.

N.

Nabuchodonoſor.

Nabuchodonoſor verè Merodachus. d.4. n. 2.
Nabuchodonoſor Theomachiam parat. in com.c.3.n.33.
Nabuchodonoſor inuidet. in com. cap. 1. num. 18.
Nabuchodonoſor in primis ſæuus homo eſt. in com.c.2.n.24.

Nabucho

Nabuchodo[illegible] [illegible]gnomento magnus in com.c.[illegible].n.

Nabuchodonoſor tributis ciues non grauat. p.17.n.5.ad c.2.& p.18.

Nobilitas.

Nobilitas dictis fidem facit. p.1.n.1.d.1.

Pugnat benè iuuentus nobilior. in com. c.3.n.18.

Miles nobilior fide, & manu præſtat.p.7. ad cap.3.

Virtutem acuit nobilitas gentis domeſticæ. p.7.n.1.ad c.3.p.8 n.3.ad c.4.

Virtutem à patre nobili ducit miles. p.7. n.2.ad c.3.

Cognomento nobili vrgeri videtur Chriſtus ad virtutem. p.7. n.2.ad cap.3.

Generoſitas ab animo ingenuo. p. 7. n. 3. ad cap.3.

A domo nobili ſuum miles fidem probat. p.7 n.5.ad c.3.

Sua Adamo nobilitas explicatur, quo Dei pactum ſeruet. p.7. n.6.ad c.3.

Prouolant nobiles ad oſtentandam pietatent. p.10. n.3.ad c.3.

Ornamentum viro nobili veritas. p.1. n.5. d. 1.

Metum abigit nomenclatura nobilior. in com.c.6.n 36.

Nomen.

Grandius à grandi opera nomen venit.p.2. n.1.ad c.1.

À victoribus nomen capiunt victæ gentes. in com.c.2.n.37.

Magnum à rebus geſtis nomen. in com. c.3.n.6.p.3.ad c.3.

Nomen factis exæquat magnus homo. in com.c.3.n.7.

Vrget nomen ad benè agendum. loco citato.

Gratum eſt nomen, quod laudem ſonat. p.3.n.1.ad c.3.

Placet nomenclatura ex literatura.p.3.n.1. ad cap.3.

Nomen à lucta magnum Iacobo eſt. loco citato.

Magnum eſt nomen, quod meritis paratur. p.3.n.2.ad c.3.

Rebus piè geſtis nomen ſibi parat Angelus. p.3.n.3.ad c.3.

Iuſtum bello confecto nomen capitur.p.3. n.4.ad c.3.

Vanum aliquando nomen vani hominis. p.3.n.6.ad cap.3.

Cognomento mentitur Diabolus, quod non eſt. p.3.n.5.ad c.3.

Nomen à rebus iuſtum capit Deus. p. 3. n.6. ad cap.3.

Nominibus vrgentur homines ad rem benè gerendam. p.4.ad cap.3.

Nominibus ſuſceptis faciendum ſatis.p.4.n.1. ad cap.3.

Nominibus admonentur homines de officio. p.4.num.2.ad c.3.

Ex cognomento duplici excitatur Dominus Deus ad benignitatem duplicandam. p.4.n.3.ad c.3.

Deum ex nominibus vrgent Martyres ad vindictam ſumendam. p.4.n.4.ad c.3.

Nomen factis adornandum. p.4.n.5.ad cap.3.

Nomen cum factis conueniat, opus eſt. in com c.4.n.6.

Frequens ſacro textu eſt, vt nomen efferatur, parte nunc addita, nunc adempta. in com.c.4.n.9.

Nomen inane eſt crimen immane. in com. c.4.n.13.

Nomen perdit, quæ pudorem perdit adultera. p.13.n.3.ad c.4.

Dei nomen ſummo in pretio habendum. p.16.n.6.ad c.4.

Grande nomen eſt Dei ſeruus. in com.c.4. num. 41.

Nomen perdit ab epulis Epulo. in com.cap.5. num. 80.

Venatur auditorem nomenclatura honoraria. in com.cap.6.n.27.

Nomen ex re pulchrum. in com. cap. 7. n. 9.

Notarius.

Notarius non facilè bonus. p.1.n.1.d.5.

Notarius in ſactis Angelus. p. 2. num. 5. ad cap.4.

Nouitas.

Athenienſes, Gallique nouis rebus ſtudebant. in com.c.6.n.16.

O.

Obedientia.

ad Obediendum, vigilat Angelus facto dictum præueniens.p.15.n.3.ad c.2.

Iuſſis non obloquitur, qui ſanctè obedit. p 15. n.4.ad c.2.

Silentium obedientium ornamentum.loco citato.

Qui perſanctè obedit, nec quærit, nec queritur de mandato.p.15.n.5.ad cap.2.

Qui piè obedit, mandatum præuenit obſequio. p.17.n.3.ad c.5.

Prompiè obediendum vel in re difficili. p.15.ad c.2.

Fœda in obediendo mora eſt. p.18. ad c.5. in com.c.7.n.1.

Vanè Deum audit, qui ſanctè non obedit. in com.cap.5.n.20.

Citò Vates præſtant, quæ Deus iubet.p.18. n.1.ad c.5.

Obediendum curſu admodum celeri. p. 18. n.2.ad c.5.

Nemo verè obediens mandatum expendit curiosè. p.18.n.3. & 4.ad c.5.

Ad Obediendum ſatis eſt iuſſiſſe Deum. p.18.n.3. ad c.5.

Qui obedit libens, terminum obediendi non præſcribit. p.18.n.4.ad c.5.

Ad nutum obedit, qui Regem colit. in com.c.2.n.26.

Obſequium.

Vigilant in Dei obſequium boni homines. in com.c.3.n.8.

Dei nutum obſeruat Angelus in obſequium. in com.c.3.n.9.

Obſequio flectuntur homines.p.5. num.1.ad c.3.in com.c.3 num.22.

Vincitur officiis & malos Princeps. p. 5. n.3.ad cap.3.

Feſtinandum

Feſtinandum ad Dei obſequium eſt. p. 14. n.3.p.18.n.1.ad cap.5.
A Dei obſequio hetum auertit malns ſeruus. p.16.n.3.ad cap.5.
Negat obſequium, qoi non timet. p.17.ad cap. 1.
Ingratum eſt, quod ab inuito fit, obſequium. in com.cap.2.n.21.
Pars obſequij potior ab animo eſt.p.8.n.1. ad cap.1.
Animus in obſequium, non manus Deo placet. p.8. oum.2.ad cap 1.p.19.num.1. & 2.ad cap.6.
Officium viri boni Deus ſuo compenſat beneficio. in com.cap.6.n.37.
Obſequio Iudea flectitur. p.17. oum. 2. ad cap. 6.
Feſtinat Ioannes in obſequium. p.5.n.5. ad cap. 7.

Occaſio.

Dolet bonns homo,quod malis ſit occaſio peccandi. p.1.n.5.ad cap.6.
Occaſiones peccandi ſecat Deus. p.32.n.5. ad cap.5. p.9.n.4.ad cap.1.
Occaſionem ſubtrahit obloquendi, qui tacet obloquentibus. p.1.n.4.ad cap.6.
Tolienda ſcandali occaſio eſt. io com. c.2. num. 34.
Fugienda cum viro malo coogreſſio.p.13. o.2. ad c.1.
Caueoda viri mali cœna eſt. p.13. oum. 3. ad cap.1.
Occaſionem tollit Deus amoris diuidundi. p.24.n.2.ad c.4.
Timet occaſiooes amoris miouendi virgo ſapiens. p.24.n.3.ad c.4.
Trudenda iraſcendi occaſio eſt. p. 45. o. 3. ad cap. 7.

Occultare.

Tenebris occultantur abſurda quæque. io com. cap.2.n.11.
Magna paucis homioibus detegenda. p.5. n.2.& 3.ad cap.2.
Quæ ſunt magna occuitò Deus agit negotia. p.5.n.4.ad cap.2.
Occultanda piè Fratrum mala. p.5. num.1. ad cap.5.
Quod occultò peccatum eſt, palàm non carpit Deus. p.5.n.4.ad cap.5.
Tenebris occultandum curat Deus, quod palam fit ſcelus. p.5.n.4.ad cap.5.
Virtus eſt Regia erratom occultare domeſticum. p.5.n.5.ad cap.5.
Qui lapſum detegit alienum diria ſubiacet precibus. p.5.n.6.ad cap.5.
Genij mali eſt,notare publicè malum alteoum. loco citato.

Oculus.

Oculus eſt miſerendi artifex. in com.cap. 2. n.24. in com.cap.6.n.25.
Scholam continet Magiſtri oculos. p. 17. o.3. ad cap.1.
In Dei oculis verſatur bonus. in com. cap. 3. num.8.
Oculus affectionum humanarum index. p.1. n.3. ad cap.4.
Multoculi ſunt viri boni, vt ſe recognoſcant. p.7.n.3.ad cap 4.

Odium.

Dutat in odium accepta iniotia. p.12 n.2. ad cap 2.
Odium ca ira abſoluit mora temporum.p.12. n.1. ad cap.2.
Laborat odio veri Magiſter. p.9. num.4.ad cap.5.
Deum odiſſe videtur, qui cœlum non ſuſpicit. p.1.n.2.ad cap.4.
Nemo, quem odit, videre ſuſtinet. loco citato.
Odium ſibi parant præſidentes homines. in com.cap.1. n.18.
Odit puer ſenem quaſi maſtygophorum. p 2. o.2. ad cap.2.
Fouentur ſimultates odio hæreditario. in com. cap.7. n.29.

Opes.

Opes longè à patria diſtinent hominem.p.21. n.1. ad cap.5.
Iacturam rerum nemo ooo ægrè patitur. in com.cap.5 n.63.
Opes ab inopia gratiores. io com. cap. 5. num.67.
Opes citò deficiunt. p.8.n.1.ad cap.1.
Nemo ſuis opibus contentos viuit. p. 10. n.4.ad cap.1.
Qui ſuis fidit opibus, iram Deo mouet. p.11.n.2.ad cap.1.
Regum opes aliena ex ioopia. p. 2. oum.2. d. 4.
Pares opibos homines diſſident facilè. in com. cap.1.n.18.
Qui opes cupit, malus eſt conſultor. in com.cap.2. n.19.
Opes Hebræo Deus auget, oe peccet ob inopiam. p.4.o.4.ad cap.4.
Moleſta de opibus cura eſt. p.6. oum.2. ad cap.7.
Magnus homo eſt, qui ex fide tractat opes alienas. p.16.n.1. & 2. ad cap.7.

Oratio.

Orandum frequenter, vt ſermonem cum Deo conferas. in com.cap.4. oum.15.
Oratio homines Deo iungit. loco citato.
Orandum accuratè eſt.in com. c. 4. num. 17.
Orationum clamor ab affectu ingens. io com. c.4.num. 18.
Ieiunium orationis lenocinium. in com. c. 4. oum. 22.
Exoratur Deus communi orationum officio. p.10. o.4. & 5.ad c.4.p.11. n. 1. ad cap.7.
Exorat Deum Pontifex habito cilicino. p.11.n.3.ad cap.4.
Orandum cura aſſidua eſt. io com. cap. 4. num. 27.
Oratio verè præſumpta eſt de bono Deo opinio. p.14.ad cap.6.
Rogari orationibus Deus amat. p. 14. n.1. ad cap.6.
Dominum, Deúmque Deus agit, cum rogatus erogat. p.14.n.2.ad cap.6.
Deum vincit oratio, vincit hoſtes. p. 14. n.5. ad cap.6.
Proſeucha orandi locus. in com. cap. 6. oum. 44.
Vide Preces.

Otium.

Otium.

Otio pereunt mores boni. p.4. n.4. ad cap.1. p.16.n.4. ad cap.3.
Non decet otiantem hominem aliis negotium imperare. p.9.n.2.ad cap.5.
Multa ex otio mala naſcuntur. in com. c.3. num. 27.
Otium miſcet cum negotio Princeps bonus. in com.cap.3.n.39.
Temperandum eſt otio negotium.p.15.n.1. ad cap.3.
Otium Deus odit. p.16.n.1.ad cap.3.
Otium Deus à mundo pellit. p.16 n.2.ad c.3.
Otium percupit gens humana. p. 16. num.3. ad cap.3.
Otio Diabolus alitur. p.16.n.4.ad c.3.
Otium virtutum exitium eſt. loco citato.
Otio perit ſapiens. p.16.n.5.ad cap.3.
Qui otiatur, In vitia labitur, ac relabitur. loco citato.
Otio ne mores pereant, imperata Iudæo ſacra. p.16.n.6.ad cap.3.
Otio aluntur ſeditiones. loco citato.
Otio miles frangitur peſſimè. in com. cap. 3. num. 40.
Vt viuat otioſè, ſanitatem non captat pauperculus.in com.cap.5.n.55.

P.

Parentes.

PArentibus affectum renunciat bonus Pontifex. p.8.o.2.ad cap.4.
Parentum ſimia eſt filius. p.8.ad cap.5.
Bonus à bonis parentibus filius plerumque eſt. p.7.n.6.ad cap.5.
Parentes vita repræſentat filius. p. 8. n. 1. ad cap. 5.
Caſtos parentum mores imitatur caſtus filius. p.8.n.3.ad cap.5.
Parentes pro Deo fugere virtus eſt nota. in com.cap.5.o.35. & 37.
Parentes negare oportet, Dei cauſa. p. 14. ad cap. 5.
Parentes Deo ingratos pernegat bona filia. p.14.n.2.ad cap.5.
Parentes abnuat, qui Deo amat religioſè. p.14.n.3.ad cap.5.
Parentes non agnoſcunt viri boni, vbi Deum recognoſcunt. p.16.n.3.ad c.5.
Parentum domus periculum ſalutis alit.p.16. o.2.ad cap.5.
Parentum aſpectus pueris morum lumen eſt. p.44.n.7.ad cap 5.
Parentum eſt filios piè admonere.p.4.num.1. ad cap.3.
Poſt Dei obſequium ponenda mater.p.15. n.5.ad cap.7.
Parentes continenter peccantes, abradit Chriſtus ab albo genealogico. p.20. num. 1. ad cap. 5.

Parſimonia.

Paratur vna parſimonia ſanitas, & venuſtas. p.2. d.6.
Parſimonia conſtat morum ſanitas, & ſanctitas. p.2.n.1.d.6.

Veleſ. in Iudith.

Colenda perpetuò cibi parſimonia. loco citato.
De gula pœnas ſumit parſimonia. p. 2. n.2.d.6.
Cum parſimoniam indicit, medicum Deus agit hominum. p.2.n.2.d.6.
Producta cibo parco vita hominum. p. 2. n.2.d.6.
Concinnat venuſtatem Angelicam parſimonia. p.2.n.3.d.6.
Grata Deo eſt parſimonia. p.2.
Menſa parca, cœna eſt Philoſophica. in com.cap.4. n.19.
Ex menſa tenui leuior in cœlum mens euolat.in com.cap.4.n.20.& 21.

Pater

Patrum facta alliciunt ad virtutem. p. 3. n. 2. d.2. in com.c.6. n.36.
Lenit Pater priuſquam pungat filium.p.15. o.1. ad cap.1.
Pater errati reus ineptè carpit errantem filium. p.12.n.3.ad cap.1.
Vigilat Paterfamilias pro domeſticis. p 9. n.4. ad cap.2.
Qui paternam carpit legem, vita periclitatur. p.15.n.5.ad cap.2.
Qui patrem monentem rodit, Ingratus Deo eſt. p.18.n.2.ad cap.7.
A Patre ſtrenuo filius ſtrenuus.p.7.num.4. ad cap.3.
Pater non eſt, qui malè aliis dicit hominibus. p.3.n.4. ad cap.5.
Pater, & filius conueniunt morum congruentia. p.8.n.4.ad cap.5
Patrem Deo ingratum fugit bona filia. p.14. n.2. ad cap.5.
De patrefamilias admonendo curat Deus. in com.cap.5.n.39.
Patris, vti Regis, eſt prouidere de annona.p.3. n.1. ad cap.5.
Pater vocatur, inuentor artis cuiuſque. in com.cap.1.n.44.
Pater appellatur, Princeps gentis cuiuſque. loco citato.
Pater, nomenclatura eſt honoraria. in com, cap.1.n.44.
Gloria filiorum eſt, pietas à Patribus hauſta. p.16.n.2.ad cap.6.
Probitate patria mordetur filius improbus. p.16.n.5 ad cap.6.
Pro familia Pater depugnat acerrimè p.25. n.6.ad cap.7.
A malo Patre malus diſcit filius. in com. cap.7. n.60.p.34.n.2.ad cap.7.
Patrem filius imitatur facilè p. 34.num. 4. ad cap.7.
Felicitas eſt, mori puerum, filium Patris improbi. loco citato.
Monſtrum erit, ſi filius à Patre improbo non ſit improbus. p.34.n. 5.ad c.7.

Patientia.

Patientia vrget bonus magiſter ad patientiam. p.3.n.1.d.2.
Miſeria eſt iniurias pati, gratias agere. in com.c.3.n.18.
Non minor eſt virtus pati ſtrenuè, quàm agere p 8.n.3. ad c.3.
Patientia verè corona eſt. loco citato.

Obtinet patientia, quidquid poſcunt Martyres. p.24.n.1 ad cap 5.
Preces adornat patientia. p.24.n.2.ad c.5.
Quod petit, citò impetrat iniuriarum patiens. p.24.n.3.ad cap.5.
Dei patientia pœnas aggrauat. p.18.n.2. ad cap.5. & n.4.
Non pudet Chriſtianum pati, quidquid patitur Deus homo. p.30.n.1. ad cap.5.
Quidquid pati durum eſt, leuat Chriſti patientia. p.30.n.3.& 5.ad cap.5.
Agere, ac pati fortiter viri magni eſt. in com.cap.5.n.102.
Mali patientia pertinax, eſt mali ſolatium. in com.cap.5.n.54.
Virtus eſt nota, pati dura quæque.in com. cap.6.n.15.
Solatium eſt in patiendo, conſcientia in agendo. p.7.n.4.ad cap.6.
à Patientia dicendi auctoritatem cogit Magiſter. p.7.n.5.ad cap.6.
Solatium eſt ingens pati cum Deo hominem. p.18.n.5.ad cap.7.
Mens Deo pia aduerſis tacta canit. p. 24. ad cap.7.
Virum bonum aduerſa à Deo non auertunt. p.24.n.1.ad cap.7.
Aduerſis pulchra iuſti facies. p. 24.n.2. ad cap. 7.
Aduerſis fruitur, non pungitur iuſtus homo. loco citato.
Deo acceptum refert, quidquid patitur bona virgo. p.24.n.3.ad cap.7.
Patiendi occaſio bonis viris eſt cauendi ratio. loco citato.
Læta Chriſto eſt patientia.p.24.n.4.ad c.7.
Ferendum læto vultu quidquid acerbum eſt. loco citato.
Non ſimplici patientia opus eſt. p.24.n.4. ad cap.7.
Quidquid patimur, bono Deo, non malis hominibus deputandum. p.28. num. 4. ad cap. 7.
Fortiter ille facit, qui Deum in aduerſis vltorem veneratur. p.28.n.5.ad cap.7.
Superandum ferendo eſt, quidquid Deo auctore patimur. p.28.n.7.ad cap.7.
An ſua Deus patientia ſibi nocet. p.43.n.1. ad cap.7.
Dei patientia abutuntur peccantes homines. loco citato.
Ex Dei patientia creſcit vindicta in peccatores. p.43.n.1.ad cap.7.

Patria.

Vrbes verè ciuium parentes vocantur. in com.cap.1.n.38.
Curat bonus honorem patriæ. loco citato.
Patria vti parens colenda, & amanda. p.19. n.1.ad cap.1.
Patriam Deus ſuam appellat frequenter. loco citato.
Satis hominibus facit Deus cur patriam minus curauerit. p.19.n.1.ad cap.2.
Patriam ab excidio redimunt ciues pœnitentes. p.19.n.2.ad cap.2.
Iuſtè Sacerdos pugnat pro patria. p.6.n.1. ad cap 4.
Facit patria ad bonos, maloſque mores hominum. in com.c.5.n.29.p.8.n.1.ad c.5.
Mala patria non adimit facultatem benè agendi. in com.cap.5.n.30.
Patria inferiori nutritur mens bona. loco citato.
A patrio tuſculo habet virgo ruſticella, vt Deum tardè ſequatur. in com. cap. 5. num. 31.
A virili patria viles plerumque homines. in com.cap.5.n.33.
Obſcura patria Samuelem non deprimit. loco citato.
A magna patria commendatur magnus homo. in com.cap.5.n 34.
Tenax patriæ amor eſt.in com.cap.5.n.39.
Procul à patria ſanctiores viuunt homines. p.16.ad cap.5.
A terra patria Deus euocat homines cauſa ſalutis alienæ. in com.cap.5.n.42.
Longè à patria hominem diſtinet fortuna proſpera. p.21.n.1.ad cap.5.
De patria curant ſeniores maximè. p.4. n.1.ad cap.2.
Patriam nemo, niſi inuitus fugit. p. 19. n. 2. ad cap.2.
Angelum patrium campanis hortulis anteponunt homines. p.19.n.3.ad cap.2.
Patriam, niſi famoſis promiſſis, non deſerunt homines. p.19.n.3.ad cap.2.
Fuga à patria lachrymas excutit. p.19.n.4. ad cap.2.
Odit malè Deus proditorem patriæ. p.14. n.1.ad cap.3.
Lugenda patriæ calamitas. p.31. num. 7. ad cap.7.
Mouet lachrymas euerſa patria. p. 31. n.8. ad cap.7.

Paupertas.

Pauper à Deo fit homo, vt ſanctè viuat. p.22. n.2 ad cap.2.
Paupertas vitæ magiſtra. p. 22. num. 4. ad cap. 2.
Paupertate magiſtra viuit piè Lazarus. p.22. n.5.ad c.2.
Paupertas ſcelerum parens. p.4.ad cap.4.
Paupertas in vtramque partem valet. p.4.n.1. ad cap.4.
Paupertas nullum non audet peccatum. p.4. n.2.ad cap.4.
Paupertas admodum querula eſt. loco citato.
Pauper fameſcens, tam impudens eſt, quàm inſolens. p.4.n.3.ad cap.4.
Qui non peccat pauper, benè ſapit. loco citato.
Via ad peccandum eſt paupertas. p.4. n.4. ad cap 4.
Pauperem iuuare magna virtus eſt. p. 26. ad cap. 5.
In adiuuandis pauperculis multa Dei virtus. p. 26.n.4.ad cap.5.
Sanitatem pauper non poſtulat, vt viuat otioſè. in com.cap.5.n.55.
Paupertas ad furtum vrget. p. 18. num. 1.ad cap.2.

Peccatum, Peccator.

Peccatum eleuat aſſentator. p. 7. num. 2. ad cap.1.

Peccati ceoſura à Deo fames eſt. p.22.n.3.ad cap.2.
Peccat grauius, qui non eruditur malo alieno. p.1.n 4.ad c.3.
Cainus ex peccato ſeruus. p.2. num. a. ad c. 3.
Dij peccantes vita ducunt, & vrgent ad peccandum. p.10.n.6.ad c.3.
Peccant homines, vt Diis peccantibus aduleutur. loco citato.
Cantatrices ad peccaodum faciles. p.11.n.2. ad cap.3.
Peccandi magiſter punitor acerbiùs. in com. c.3.n.26.p.14.n.2.ad c.3.
Peccatum, vti fœdum latere decet. in com. c.3. n.31.& 32.p.12.ad c.3.
Peccatum aut pudor tegit, aut timor. p.12.n.1. ad cap.3.
Peccatum Deus aduerſatur. loco citato.
Peccati maculam non eluunt, niſi grandes alluuiones. p.12.n.2.ad c.3.
Pudet virum bonum peccantium fratrem eſſe, ac dici. p.12.n.4.ad c.3.
Lapſus peccati morſus eſt ſuperbiæ. p. 12. n. 5.ad c.3.
Peccandi magiſtrum Deus odit, ac premit. p.14.n.1.ad c.3.
Nulla in peccandi magiſtro pœna abundè eſt. p.14.n.3.ad c.3.
Peccat antoonomaſticè peccati auctor. loco citato.
Peccant homines honeſta ſpecie. in com. c.4. num.3.
Via peccato in peccatum facilis. in com. c.4.n.6.
Peccandi patrocinium ab inopia malus ſumit. p.4.n.4.ad c.4.
Calamitates peccantium compedes. in com. c.4.n.27.
Peccata aliena tegit Deus. in com. cap. 5. num.9.
Peccat grauius, qui fratrem lædit. p.4. n. 2. ad cap.5.
Peccandi pudorem ſoluit turba peccantium. p.4.n.5.ad c.5.
Occultanda fratrum peccata. p. 5. n. 1. ad cap.5.
Peccatum eſt peccatum alienum aperire. p.5. n.2.ad c.5.
Vrget Dei metus, ne quis peccatum exponat alienum. p.5.n.4.ad c.5.
Occaſio peccandi fugienda. p. 12. ad c.5.
Peccato metus atterit militum. p.19.num.3.ad c.5.p 40.n.3.& 6. ad cap. 5. in com. cap. 5. num.76.
Abſurda in peccando perſeuerantia eſt. p.20.n.1.ad c.5.
Qui non ceſſat à peccando, cladem ſibi accerſit vitimam. p.20.n.2.ad c.5.
Timendum hominibus continenter peccantibus. p.20.n.3.ad c.5.
Qui peccant libens, peccatis modum non facit. p.20.n.4.ad c.5.
Ingrata Deo eſt peccandi aſſiduitas. loco citato.
Peccat facilè, qui humano tantum metu non peccat. p.25. n.2.ad c.5.
Homines à peccando continet Dei metus. p.25.n.3.ad c.5.
Citius peccat Dei metuens, quàm Dei amans. p.25.n.4. ad cap.5.
Inſtrumenta peccandi vertuntur in tormenta hominum. in com.c.5.n.61.
Qui peccant liberè, pugnant malè p.40.n.1. ad cap. 5.
Nullo peccator loco tutus eſt. p. 40.num.3. ad cap.5.
Peccandi licentia vrbes pereunt. p.40.num.4. ad c.5.
Aduerſus peccatorem audax pugnat hoſtis. loco citato.
In peccatorem Deus per hoſtem graſſatur. p.40.n.7.ad cap.5.
Peccator verè ſeruus eſt. in com. cap. 5. n. 78.
Peccatores Deo viles ſunt homines. in com. c.5.n.80.
Peccatores deficiunt in viles animantes. in com.cap.5.n.81.
Qui peccare docet, aſinus eſt, loco citato.
A peccato deterret bonum virum peccati vilitas. in com. c. 5. n.81.
A peccando abſterret Deus minitans. in com c.5.n. 82.
Qui relabuntur in peccatum, pereunt miſerè. p.41.n.6.ad c.5.
Ille dolet verè, qui in peccatum non recidit. p.42. n. 6.ad c 5.
Lapſus in peccatum prodeſt aliquando ad cauendum relapſum. p. 43. num. 3. ad cap.5.
Peccator poſt lapſum vigilantior. p.43.n.4.ad c.3.
Peccator ſe ipſo melior peccatum adhuc timet. p.43.n.5.ad c.5.
Cauta ex peccati lapſo virgo. p. 43.n. 6. ad cap.5.
Peccat impudens in Dei oculis. in com.cap.5. n.84.
Peccatum ex impudentia grauius. p. 44. ad cap.5.
Peccat præ cæteris, qui peccat impudens. p.44.n.1.ad c.5.
Qui peccandi pudorem ſoluit, beſtia, non homo eſt. p.44. n.2.ad c. 5.
Peccat nemo facilè qui Deum ſibi teſtem proponit. p.44 n. 5.ad c.5.
Peccati ſunt tributa, vitæ mala. in com. cap.5. num.85.
Fœda peccati ſeruitus eſt. loco citato.
Peccator, ne peccet, bello quatitur. in com. c.5.n 85.
Multis opus eſt lachrymis, vt peccatum abluatur. loco citato.
Dolore peccator, quaſi loro pungitur ad Dei metum. in com. c.5 n.91.
Tegenda peccantium errata, ne ruborem miciant. in com.c.5.n.93.p.47.num.5.ad cap. 5.
Peccator facti pœnitens, adhuc ſanctitatis nomen retinet. p.47.n.3.ad c.5.
Peccato nemo caret, licet admodum ſapiens. p.47.n.3.ad c.5.
Terram inficit maculis gens peccatrix. p.13.n.2.ad c.1.
Qui peccat ſolutè, fugit conciones. p. 20. n.4.ad c.4.

Peccator à vito bono lachrymas excutit. p. 11. n. 3. ad cap. 6.
Ad peccati, non ad crucis aſpectum mouetur Chriſtus. p. 11. n. 5. ad cap. 6.
Luget Chriſtus, vt norit peccator, quo vrgetur malo. p. 11. n. 4. ad cap. 6.
Fletum ab offenſo elicit, qui peccati reus moritur. p. 11. n. 6. ad cap. 6.
Peccatores peccator conciliat, & laudat, ne ſolus pungatur. p. 4. n. 4. ad cap. 6.
Peccator honeſtis nominibus turpes tuetur mores. p. 4. n. 4. ad cap. 7.
Conueniunt peccatores facilè. p. 4. n. 1. ad cap. 7.
Peccati medicina eſt peccantium diuidia. p. 4. n. 5. ad cap. 7.
Peccandi via non eſt facilis. p. 6. ad cap. 7.
Peccatum deteſtatur, qui ſe verè cinerem eſſe teſtatur. p. 9. n. 2. ad cap. 7.
Nemo ſuum aliis peccatum non deputat, ſi qua poteſt. p. 16. n. 3. ad cap. 7.
Solatur peccantes homines criminatio motis alieni. p. 18. n. 2. ad cap. 7.
Diſcit benè peccator ex fortuna aliena. p. 27. n. 3. ad cap. 7.
Ad peccati notiones trahit fames. p. 27. n. 3. ad cap. 7.
Qui ſuum tuetur peccatum, venia caret. p. 27 n. 8. ad cap. 7.
Salutem ſibi, veniamque peccator conciliat, qui ſe à Deo punitum nouit. p. 28. n. 2. ad cap. 7.
Iuſta Dei cenſura peccatis reſpódet. p. 29. n. 3. ad cap. 7.
Grata Deo eſt, ſi plena ſcelerum confeſſio. in com. cap. 7. n. 60.
Iuſtus peccantibus leſſus eſt. p. 32. ad cap. 7.
Vindictam de peccato ſumit, qui lachrymis peccatum diluit. p. 32. n. 2. ad cap. 7.
Lachrymis peccati reus abluitur. p. 32. n. 5. ad cap. 7.
Nulla ad peccatum abluendum ſufficit comploratio. p. 32. n. 8. ad cap. 7.
Ne peccator deſperet, multis Deus ſuam explicat benignitatem. p. 35. num. 7. ad cap. 7.
Quid peccauerit, denarrat bonus homo ad altiorem Dei laudem. p. 36. n. 2. & 4. ad cap. 7.
Abutuntur Dei patientia peccantes homines. p. 43. n. 1. ad cap. 7.
Ex Dei patientia creſcit vindicta in peccatores. p. 45. n. 2. ad cap. 7.

Pecunia.

Rarus homo eſt, qui ex fide tractet pecuniam alienam. p. 16. n. 2. ad cap. 7.

Peregrinatio.

Qui terris piè euagatur, Deum ſentit præſentiſſimum. in com. cap. 5. n. 68.
Abramum peregrinationibus exercet Deus, vt oſtendat viri dotes. p. 19. n. 2. ad cap. 5.
Terris peregrinatur bonus homo. p. 4. n. 2. ad cap. 3.
Peregrè abeunt prædicatores, vt gentes longè, latéque doceant. p. 19. num. 5. ad cap. 2.
In montes abit peregrè, qui Deo proximus eſſe cupit. p. 29. n. 5. ad cap. 5.

Perfidia.

Metu perfidiæ tollenda hoſtium oppida. in com. cap. 3. num. 26.
Notam perfidiæ bonus miles dolet. p. 11. n. 4. ad cap. 2.
Vide Proditorem.

Periculum.

Vita periclitatur, qui luſat frequenter. p. 18. n. 4. ad cap. 1.
Vitæ periculum incurrit, qui paternam carpit legem. p. 15. n. 5. ad cap. 2.
Periculum metu augetur. in cap. 3. n. 16.
Periculum mora prudenti vitandum. in com. cap. 5. n. 2.
Periculum à domeſticis grauius. p. 4. n. 2. ad cap. 5.
Periculum peccandi fuga declinandum. p. 12. n. 9. ad cap. 5.
Periclitatur caſtitas forma laudata mulierum. p. 1. n. 1. d. 6.

Perſecutio.

Perſecutio à domeſticis grauior. p. 3. n. 3. ad cap. 4.
Perſecutionibus trahitur ad Deum bonus homo. p. 12. n. 1. ad cap. 4.
Diſcutitur, cur bonum virum malus perſequitur? p. 13. ad cap. 5.
Perſecutionibus adigunt Nerones ad Chriſti amorem ardentiorem. p. 25. num. 4. ad cap. 5.
Perſecutores odio non perſequitur, qui Deum perſecutionem auctorem agnoſcit. p. 28. n. 5. ad cap. 7.
Vide Calamitatem.

Perſeuerantia.

Conſtantiam agendi ſignat vox iterata. in com. cap. 4. n. 38.
Perſtandum in precibus eſt. loco citato.
Leues in placitis homines eſſe ſolent. p. 17. n. 1. ad cap. 4. in com. cap. 7. n. 44.
Nulla in boni viri decretis litura eſt. p. 17. n. 2. ad cap. 4.
Rogaſſe negatur, qui non perſtat in rogando. p. 17. n. 3. ad cap. 4.
Nemo bonus bona animi conſulta delet. p. 17. n. 4. ad cap. 4.
Deus eſſe videtur, qui in rectè agendo conſtans eſt. loco citato.
Ob agendi conſtantiam Moyſes Deo Deus eſt. p. 17. n. 4. ad cap. 4.
Perſeuerando peruenitur ad notum innocentiam. loco citato.
Conſtans in rectè agendo Pontifex eſto. p. 17. n. 2. ad cap. 4.
Perſeuerantia in peccando abſurda eſt. p. 20. n. 1. ad cap. 5.
Perdurandum in rectè agendo eſt. in com. cap. 7. n. 44.

Philoſophus.

Philoſophus eſt venator famæ publicæ. p. 1. n. 9. d. 1.
Philoſophi eſt Iram differre. in com. c. 5. n. 10.
Menſa philoſophica, menſa præparata. in com. cap. 4. n. 19.
A precibus incipit barbara etiam philoſophia. in com. cap. 4. n. 15.

Pietas.

Pietas.

Pietas è ſacris etiam voculis captanda. p. 2. n.5.d.3.
Pie facit, qui ſuam Deo aulam condit. p.3.n.2. ad c.1.
Ad pietatem oſtentandam prouolat nobilitas. p.10.n.3.ad c.3.
Iuuatur pietas intima externo cultu. in com.c.3.n.22.
Iuſtitiam pietate Deus moderatur. in com. c.7.0.63.
Pietate neglecta regnum perit. p.2.num. 3.ad cap 4.
A pio affectu longè auocat Rerump. cura. p.6.n.8 ad c.4
Fortius ad pietatem monetur, qui ſe abſtrahit à cura forenſi. p. 6.n.8.ad c 4.
Piè ſacerdos timet, cum Dominum in Deo regnoſcit. p.8.n.4.ad c.4.
Grata Deo eſt admodum pietas hominum. in com.c.4.n.35.
Friget ad pietatem malus Princeps. p. 10. n.3.ad c.5.
Ad pietatem adigunt Nerones. p. 21. n.4. ad c.5.
Sit pius in primis Princeps, ac Pontifex. p.10.n.2.ad c.3.
Pius in Deum homo ſacro textu ſenex vocatur. p.8.n.2.ad c. 6.
Fax ad pietatem viro bono eſt impietas aliena. in com.c.6.n.30.
Auita pietate adornantur nepotes. p. 16. ad c.6.
Multa bonis viris pietas eſt à cibo ſumpto. p.22.n.4.ad c 6.

Pœnitentia.

Grata Deo eſt ſcelerum pœnitentia. in com.c.5.n.84.
Diis etiam vanis placet habitus pœnitentium. in com.c.4.n.23.
Sacra pœnitentium nudipedalia. in com. c.4.n.24.
Pœnitentia publica gignit vanam gloriolam. in com.c.4.n.43.
Mortis cogitatu mitigantur labores pœnitentium. p.21.n.3.ad c.4.
Ad pœnitentiam publicam excitant vates habitu cilicino. p.22.n.1.ad c.4.
Pœnitentia hominum publica mollitur Deus. p.22.n.3.ad c 4.
Ad pœnitentiam ſcelerum intimam Deus expectat homines. p.28.n.1.ad c.5.p.42. n.3.ad cap. 5.
Fruitur Deus pœnitentium dolore intimo. in com.cap.4.n.25.
Scelerum pœnitentia intima conſiſtunt vrbes. in com. cap. 5. num. 76. in com. c.7. n.18.
Ad peccati pœnitentiam vrget Deus, cum peccatorem quatit. in com.c.5.n.82.
Qui non ducitur ſcelerum pœnitentia, fidem penè deſerit. in com.cap.5.n.83.
Pœnitentia eſt bona animi anima. loco citato.
Pœnitentia eſt ſcelerum medicina. p. 41. ad cap. 5.
Dolor de peccato peccati antidotus. p. 41. n. 1. ad cap. 5.

De ſcelerum pœnitentia Diabolus altè cogitat. loco citato.
Pœnitentia Deum amicè allicit. p.41.num.2. ad cap. 5.
Pœnitentia feſtinatò peccati ſordes abluit. loco citato. p.41.n.3 ad cap.5.
Latet peccatum ſub pœnitentia. p.41.n.3. ad cap.5. in com.cap.5 n.93.
Placatur Deus ſcelerum pœnitentia integra. p.41.num.3.ad c.5. in com. cap. 7. num. 18.
Nulla ſcelerum pœnitentia abundè eſt. p.41.n.3.ad c.5.p.32.n.1.ad cap.7.
Suum ſcriptis erratum exponit Vates facti pœnitens. p.41.n.5.ad cap.5.
Blanditur Deo pœnitentia. p.41.num.6.ad cap.5. p.5.n.5.ad cap.3.
Nemo ſine pœnitentia tutus eſt. p.41.n.7, ad cap.5.
Hominem à flammis extrahit pœnitentia. loco citato.
Grata Deo vox eſt de pœnitentia commendanda. p.41.n.7.ad cap.5.
Iterata pœnitentia, iteratur à Deo venia. p.42. ad cap. 5.
Hæreſis eſt negare peccantibus remedium pœnitentiæ. p.42.n.2.ad c.5.
De pœnitentia meminit Chriſtus ad ſolatium peccantium. loco citato.
Auget virtutem maſculam pœnitentia. p 43. ad c.5.
Iteranda pœnitentia, non deſperanda venia. p.42.n.4 ad c.5.
Maior ex lapſu virtus pœnitentium p.43. n.1.ad cap.5.& n.3.
Miles pœnitens hoſtem perdit facilè. p.43. n.2.ad c.5. in com.c.7.n.18.
Peccator facti pœnitens benè cautus metuit. p 43.n.5.ad cap.5.
Pœnitentia bonæ fortunæ mater eſt. p. 47. ad cap 5.
Pœnitentia pro Deo reum punit ſcelerum. p.47.n.1.ad c.5. p.5.n.5. ad c.3.
Nata ex pœnitentia venuſtas. p. 47. n. 3. ad cap. 5.
Peccati pœnitens homo, adhuc eſt Angelus. p.47.n.3.ad cap.5.
Peccator ſcelerum pœnitens honores non amittit. p.47.n.4 ad cap.5.
Poteſtatem Adamo reſtituit pœnitentia. p.47.n.5.ad c.5.
Regnum parat Regina pœnitentia. loco citato. p.33. n.4.ad c.7. p.47.num.7.ad cap. 5.
Prior Abramo Dauid eſt ob ſcelerum pœnitentiam. p.47 n.5.ad cap.5.
Pœnitentiam magni Chriſtus facit. loco citato.
Deum exorat homo verè pœnitens. p. 47. n 6. ad cap. 5.
Perficit, quidquid facit peccator errati pœnitens. loco citato.
Pœnitentibus Deus ſuccurrit feſtinatò. p.47 n.7. ad cap.5.
An placatur Deus ficta pœnitentia? p. 5. n.5. ad cap.3.
Princeps Deo eſt homo ſcelerum pœnitens. p.19.n.1. ad cap.4
Qui decedit, ſine pœnitentia deplorandu.

latà homo eſt. p.11.n.6.ad cap.6.
Peccatricem laudes erigunt ad ſcelerum pœnitentiam. p.15.n.5.ad cap.6.
Non prodeſt pœnitentia, niſi abigas ſocios ſcelerum. p.33.ad cap.7.
Spes de ſalute dubia Deum honorat pœnitentia. in com.cap.7.n.71.
Vitam conſequitur ſcelerum pœnitentia. p.32.n.5.ad cap.7.
Multa ex pœnitentium lachrymis voluptas. p.32.n.6.ad cap.7.
Benigne haberi meretur homo pœnitens. p.33.n.3.ad cap.7.
Multa in pœnitentia vis eſt, vt flectat alienos animos. p.33.n 4.ad cap.7.
Placet Chriſto latronum etiam pœnitentia, confeſſione peracta. p. 33.n.4.cap.7.
Nemo non agat pœnitentiam, vel poſt impetratam errati veniá. p.36.n.4.ad c.7.

Pontifex.

Bonus Pontifex rara in terris auis eſt. p.6. n.3.ad cap.3.
Quidquid bonus agit Pontifex, menſura id agit. p.6.n.4.ad cap.3.
Cognati leges neſcit bonus Pontifex. p.6. n.3.ad cap.3. p.8.n.2.ad cap.4.
Via ad pontificatum pacis cura eſt. p.6. n.6.ad cap. 4.
Adſit Pontifex Rebuſp. cum vrget neceſſitas. p.6.n.7.ad cap.4.
Vt Pontifex ciuilem gerat magiſtratum, fauent iura. p.6.n.4.ad c.4.
Ne Pontifex rem agat publicam, vrget ratio. p.6.n 5.ad cap.4.p.13. n.2.ad cap.6.
Præerant olim Pontifices dirimendis hominum contentionibus. p.6.n.4.ad c.4.
Opem expoſuit Pontifex à ſacris ad rem ciuilem. p.6.n.7.ad cap.4.
Deum exorat Pontifex habitu cilicinu. p.11.n.3.ad cap.4.
Prouinciam recognoſcat Pontifex. p. 15. n.3 ad cap.4.
Parœciam Pontifex obeat, numos vt diuidat, non colligat. p.56.n.1.ad cap.4.
Leuat bonus Pontifex grauatos malis homines. loco citato p.16.n.6.ad cap.4.
Amat bonus Pontifex, quos ducit homines. p.16.n.2.ad cap.4.
Conſtans in rectè agendo Pontifex eſto. p.17.n.2. ad cap.4.
Non benè Pōtifex viſitat, qui mores non peruidet hominum. in com.cap.4.n.49.
Malè Pontifex habet, qui Dei voces negligit. p.10.n.5.ad cap.5.
Tonat Pontifex, vti Magiſter, ne ſine doctrina pereant homines. p.18.n.4.ad c.6.
Dicat ornatè Pontifex, ad perſuadendum. p.26.n.6.ad cap. 7.
Pacem colit bonus Pontifex. p.41.num.5. ad cap. 7.
Læſus Pontifex talionem oderit. p.41.n.6. ad cap. 7.
Pontificem vita ſanctum grauius vrget Diabolus. p.42.n.4.ad cap 7.
Peccandi occaſio nata è Pontificatu. p.42. n.3.ad cap.7.
Metu Pontifex ad peccandum trahitur. p.42.n.5.ad cap.7.
Sciens rerum Pontifex quædam permittit, quædam negat. p.45.n.5.ad cap.7.
Vide Epiſcopum, ac Sacerdotem.

Preces.

Valentes ab amore communi preces. p.11. n.3. ad cap.7.
Precibus franguntur benè tentationes. p. 11. n.1.ad cap.7.
Conciliant preces rebus in aduerſis patientiam. loco citato.
Precibus hominum honoratur Dei aula. p.11. num.4.ad cap. 7.
Impetrat facilè modeſta precatio. in com. cap.3.n.22.
Iuuantur preces geſtu humili. in com. cap.3.n.24.
à Precibus rem aggreditur barbara philoſophia. in com. cap.4.n.15.
Multum à precibus lumen venit. in com. cap.4.n.15.
Preces a ieiunio vim capiunt. in com. cap.4. num.18.
Deum conciliant preces humiles. in com. cap.4.n.17. p.10. ad cap. 7. in com. c. 7. num. 17.
Præſidium in precibus ingens. p. 9. n.1. ad cap.4.
Conſilium à precibus optimū. loco citato.
Sine precibus, nec patriam Dauid repetit. p.9.n.2.ad cap.4.
Precibus & malus Princeps bellum init. loco citato.
Precibus emit bonus homo, vt ſcitè frangat Diabolum. p.9.n.3.ad cap.4.
Preces communes apud Deum valentiores. p. 10.ad cap.4. p.12.n.3.ad cap.7.
Vim Deo facit turba precantium. p.10.n.3. ad cap.4.
Deum flectunt ſupplicationes publicæ. p.10.n.4.ad cap.4.
Obtinent à Deo preces importunæ. loco citato.
Qui ſocios ad precandum cogit, plura à Deo impetrat. p.10.n.5. ad cap.4.
Adornantur benè preces veſtitu cilicino. p.11.ad cap.4.
Concinnat preces menſa caſtigata. p. 11. n.1.ad cap.4.
Alas addit precibus apparatus, & cultus pœnitentium. p.11.n.5. ad cap.4.
Vacant precibus, qui malè premuntur homines. p.12.ad cap.4.
Preces maturat, qui timet. p.12.n.3.ad cap.4.
In precibus latè perſtandum eſt. in com. cap 4. n.38.
Preces à patientia valentiores. in com.cap.5. n.52. p.24 ad cap.5.
Precantibus cum negat, ſatis Deus facit officiosè. p.24.n 4.ad cap.5.
Vincuntur molli pectora dura prece. in com.cap.5.n.73.
Precantur benè, qui precantur humiles. p. 5. n.2.ad cap.3. in com.c.7.n.22.
Audit preces, & placatur Leo. p.5.num.5. ad cap.3.
Nocent precibus faciendis, ſermones cum hominibus, faciléſque neceſſitudines. p.13.n.5.ad cap.6.

Iuſtis

Iuſtis precibus lenocinatur Deus.p.14.n.2. ad cap.6.

Precibus alitur affectus, quo citius impetratur, quidqoid petitur. p.14. num. 3. ad cap.6.

Excubat Deus, vt adſit precantibus.p.14. n.4.ad cap.6.

Artem precandi Chriſtus docet, vt citò precator, quod petit, accipiat.p.14.n.4. ad c.6.

Preces hominum bonis plurimis Deus ſuperat. p.14.n.6.ad c.6.

Cibum ſequantur preces facile. io com. c.6.n 44.

Soleones olim io Dei ſchola pernoctationes. loco citato.

Preces turbat, & turpat fraterna diuidia. in com.c.7.n.19.

Precibus humilibus negare Chriſtus neſcit. p.10.n.4.ad c.7.

Princeps.

Magnus Princeps, magnus latro. p. 2. n. 2. ad c.1.

Malus Princeps, malus vicious eſt.p. 2.n.4. ad c. 1.

Neſcit Princeps terris ſe peregrinum eſſe. p.4.n.1.ad c.1.

Sapientes Princeps conſulat.p.6.num.1.ad cap.1.

Errat malè Princeps affectu cæcutiens.p.6. n.2.ad cap.1.

Sumat Princeps à ſacro textu rationes agendi priuatim, ac publicè. p.6.n.3. ad cap.1.

Superbè Princeps tumet.p.7.num.1.ad c.1. p.40.n.1.ad c.7.

Cibum Prioceps non capit, ſine metu.p.8. n.4.ad c.1.

Errat, qui fortunam Principum vitream eſſe negat.p.8.n.4.ad c.1.

Princeps apprimè ſciens fauet clanculo. p.10. n.3.ad c.1.

Magna poteſtas, magna eſt Principum licentia.io com.c.1.n.20.p.3.num.1.ad c.6. p.37.n.3.ad c.7.

Iura non curat Princeps rerom appetens. in com.c.1.n.20.

Princeps maximus, vita optima. p.12.n.1. ad cap.1.

Ingratus Deo Princeps indulget ſibi, quæ in alus notat, & punit. p. 11. num. 2.ad cap.1.

Durat Nero, ne quid boni ciues habeant. p.14.n.2.ad c.1.

Dolet malus Princeps, ſi quod appetit, non eripit. loco citato.

Lenitatem prius, quàm ſeueritatem Princeps inducat, opus eſt. p.14.ad c.1.

Princeps, ac Pontifex, amicè conueniant.p.16. n.2.ad c.1.

Modeſtè Princeps agit, qui Deum agnoſcit Dominum. p.17.n.1.ad c.1.

Auaritiam Princeps regit velo prouidentiæ. p.10.n.1.ad c.1.

Dolet bonus Princeps conſiltores ſibi ademptos eſſe. in com.c.5.n.9.

Adminiſtrum occultò Princeps inſtruat, ne perdat negotia. p.5.n.4.ad c.2.

Stat Princeps amore potius, quàm timore hominum. in com.cap.2.oum.21.

Bonus Princeps noctem noo dormit ſolidam. in com.cap.2.n.22.

Solem Princeps referat, neceſſe eſt. loco citato. p.10.n.5.ad cap.3.

Interſit Princeps Rebuſpublicis.p.9.ad c.2.

Non ſibi, ſed regno ſtudet bonus Princeps. p.9.n.1.ad cap.2.

Vigilat Prioceps, vt ſomnum ciues capiant. p.9.n.3.ad cap.2.

Nec ad pacem, nec ad bellum deſidet bonus Princeps. p.9.n.4.ad cap.2.

Ineptus ſceptro gerendo Princeps regnum turbat. p.10.n.3.ad cap.2.

Durat feliciter, qui modeſtè agit Princeps. loco citato.

Malus Prioceps malè ſæuit. in com.cap.2. num. 24.

Curat Princeps bonus de cibanda plebecula. p.16. num.1. ad cap. 2. p.22. o. 1. ad cap. 2.

Agris colendis Princeps ſtudeat, ne rapto viuat. p.18.n.1.ad cap.2.

Sæuit Princeps, adminiſtris improbis. p. 18.n.4.ad c.2.

Tributum malus Princeps cogit ex pauperum fame. loco citato.

Princeps victor metu quatiſ orbem vniuerſum. in com.cap.3.o.4.

Princeps metu officioſus. p.1. num.1.ad c. 3.

Vrgetur ex nomenclatura Princeps ad rectè agendum. p.4 n.2.ad cap.3.

Agat Princeps curam de ſalute aliena. p.4. num. 5. ad cap.3.

Officiis malus etiam Princeps vincitur. p.5.n.3. ad cap.3.

Metitur poteſtatem ſuam Princeps ex libito potiùs, quàm ex licito. p. 6. n. 1. ad cap.3.

Suam Princeps voluntatem implorat, vbi nulla eſt iuſtitia. p.6.o.2.ad cap.3.

Iuſtè Princeps punit, qui poteſtate oon abutitur. p.6.n.5.ad cap.3.

Magnus eſt Princeps, qui legem à ſe latam ſeruat. p.6.n.5.ad cap.7.

Bonus Princeps vita prælucet.in com. c.3. n.19 p.10.ad cap.3.p.13.ad cap.7.

Sit pius in primis Princeps, ac Pontifex. p.10.n.2.ad cap.3.

Viros ſanctos Princeps frequenter adeat, vt regnum ſanctè, ac rectè dirigat. loco citato.

Oſtendat Princeps mores à reliquis alios neceſſe eſt. p.10.n.2 ad cap.3.

Præit vita Princeps bonus, vt cioes ducat facilè.p.10.n.3.ad c.3. in com.c. 7. o.26. p.21.n.4.ad cap 6.

Princeps vita malus eſt morum peſtis vltima. p.10 n.4.ad cap.3.

Bonus Princeps exoratur facilè. in com. cap.3.n.23.

Mentitur latè Princeps, dum ſuam metitur poteſtatem. in com.cap.3.n.33.

Bonus Princeps laborem imperat, & intermittit. p.15.ad cap.3.

Multa de principatu inter fratres pugna eſt. p.3.n.3.ad cap.4.

Princeps licet benè ſapiens, conſilium exquirat. in com.cap.4.n.12.

Deo tantùm ſuo Princeps fidat. p.9. n.2. ad cap.4.
Piger erat Princeps ad pœnam de reo ſumendam. p.3.n.2.ad c.5.
Princeps iratus duriorem iuſto virgam mouet. p.3.n.6.ad cap.5. p.3.n.2.ad cap.6. p.3. n.6.& 7.ad c.6.
Dij haberi volunt Principes. in com.cap.5. num.15.
Dei ſermones rarò audit Princeps. p. 10. n.1. ad c.5.
Languet ad pietatem malus Princeps. p.10. n.3.ad cap.5.
Princeps religioſe colendus. in com.c.5.n.25. in com.c.2.n.43.
Sæuit Princeps, cum labores auget. in com. c.5.n.50.
Qui iubet Princeps, & paſcat. p.31.n.1.ad cap. 5.
Princeps veri patiens, altè laudatur. in com. c 6.n.6.
Quidquid malus videt Princeps, cupit inuidens. in com. c.2.n.40.
Bonus Princeps æquè bonus hominum Pater. in com. cap.2.n.43.p.39. n.2. ad cap. 7.
Bonus Princeps multos affectu parentes refert. in com. c.2. n.44.
Vitam ſibi Princeps adimit ſeruitutis metu. p.2.n.5. ad cap.3. in com.cap.5. n. 97.
Magnus Princeps nomen factis, non dictis exæquat. in com.c.3.n.7.
Bonus Princeps non alia, quàm ciues menſa fruitur. in com. c.6.n.41.
Sæuit poteſtas addita nequitia. p.3.n.1. ad c.6.p 37.n.3.& 4.ad c. 7.
Princeps læſus omnem effuodit iram. p.3.n.2. ad c.6.p.37.n.2.ad c.7.
Ineptè Princeps iubet, quæ facto non præſtat. p.13. num.5. ad cap.7. p.19.n.3. ad cap. 7.
Metu Dei iudicis mouentur audaces Principes. p.20.ad cap.7.
Vindex ſcelerum Princeps ſuum facit officium. p.21.num.4. ad cap.7. in com.c.7. num. 69.
Diſcat lentè Princeps, quo pacto iubeat. in prolog. n.16.
Non decet Principem aduerſis tactum flere publicè. p.31.n.5. ad c.7.
Timet ſapiens, ne poteſtate abutatur malus Princeps. p.37.n.4. ad c.7.
Deo, non ſuis ſeruit commodis bonus Princeps. p.37.n.7.ad c.7.
Mores hominum concinnat Princeps lenitate potius, quàm ſeueritate. loco citato.
Rectè Princeps agit, ſi viuit par omnibus. in com.c.7.n.69.
Bonus Princeps conſulit publicè. p.39.n.1. ad cap. 7.
Laborat bonus Princeps cum laborante plebecula. p 39.n.3.ad c.7.
Errata ſuſtinet hominum Princeps bonus. loco citato.
Quæ ciues pungunt mala, pungunt animum boni Principis. p. 39. num. 4. ad cap. 6.
Bonus Princeps, ac bonus Pontifex homines, quaſi fratres habent. p. 40. n. 3. ad cap.7. in com.c.7.n.68.
Fratres Deus vocat homines, vt eodem loco ciues Princeps habeat. p.40.n.4.& 6. ad cap.7.
Suam Princeps auctoritatem non minuit ciuilitate. p 40. num.7. ad c.7. p. 41.n.7. ad cap.7.
Laudatur Princeps ab abiorata ſuperbia. loco citato.
Non irritatur in vindictam, licet morſu pungatur bonus Princeps. p. 41.n.2. ad c.7.
Neſcit bonus Princeps ſuam vlciſci iniuriam. p.41. num.6.ad cap.7.
Conſtat viri magni dignitas reſponſo leniori, ac ciuiliori. p 41.n.8.ad c.7.
Non peccat bonus Princeps affectu gratificandi. p.42.num:5.ad cap.7.
Princeps bonus amore, aut odio virgam non mouet. p.42. n.5.ad c.7.
Nemo, etſi malus Princeps ſuam ab iniuria plebem non vindicat. in com.c.7.n.21.
Bonus eſt Princeps, qui multo valet cerebro. p.45.n.1.ad c.7.
Maior eſt Princeps, qui ſeruat homines, quàm qui perdit hoſtes. p.44.n.1.ad c.7.
Benè Princeps prouidet, qui benè præuidet. p.45.n.1.ad cap.7.
Quædam permittit, quædam negat ſciens rerum Princeps. p.45.n.5.ad c.7.
Negat Princeps improbè, qui ſemper negat. p.45.n.6.ad cap.7.

Proditor.

Odit latè Deus proditorem patriæ. p. 14. n.1.ad c.3.
Proditor metu victus cogit milites. p.40.n.5. ad c.5.
Qui prodit fratrem, barbarus eſt. p. 4. n.2. ad cap. 5.
Prodit Magiſtrum vilior diſcipulus. p. 7. n.4.ad cap.3.
Vrget proditorem illecebra linguæ patriæ. p.2.n.3.d.2.

Prædicator.

Prædicator impudens ſacrum textum vitiat. p. 2.n. 1. d.3.
Audax nimium prædicator textu corrupto plauſus venatur inanes. p.2.n.3.d.3.
Peccat grauiter prædicator, qui ſenſum vitiat literarum ſacrarum. p.2.n.1.& 4. d.3.
Prædicator bonus, rara in terris auis. p.2. n.6. d. 3.
Nemo dicit benè, qui non diſcat benè p.2. n.7.d.3.
Prædicatores terrarum omnium ciues. p. 19. n.5.ad cap.1.
Prædicatores, vt gentes immanes doceant, peregrè abeunt. p.19.n.5. ad cap. 2.
Diſcat prædicator è ſacro textu, quid perſanctè dicat. p.15.n.2.ad cap.4. p.10.n.3. ad c. 4.
Vrget prædicator auditores, qui venuſtè dicit. in com. c.4. n. 43.
Prædicator bonus auditores Deo iungit. p.10. n.2.ad c.4.
Prædicator ſermonibus, vti retibus, capit auditores. p 20.n.3. ad cap. 4.
Prædicator, vt mores corrigat hominum, libris, ac flammis opus eſt. loco citato.

Prædi

Prædicator communi habitu mouitat facilè homines ad virtutem, ac ſalutem. p.22.n.8. & 9. ad cap.4.

Prædicator habito cilicino auertit à ſe molles homines. p.22.n.8. ad c.4.

Prædicator hominem amans ſtare loco neſcit. p.17.n.3. ad c.5.

Prædicator auctoritatem dicendi cogit à patientia. p.7.n.5. ad cap.6.

Luget bonus prædicator, quæ peccet malus auditor. p.11.n.1. ad cap.6.

Auditorum culpa, & pœna torquetur bonus prædicator. p.11.n.2. ad c.6.

Prædicatores Dæmonum hoſtes. p.15. ad c.7.

Prædicator malè interpellatur, cum verba facit ad plebem. p.15.n.4. ad c.7.

Prædicatoribus auditores ſubtrahit Diabolus inuidens. p.15. n.6. ad cap.7.

Vide Concionem.

Præfectus.

Præfectura literatis mandanda. p.5.num.5. ad cap.1.

Præfecto malè contempto, iraſcitur Deus in contemptores. p.11. n. 2. ad c.1.

Præfectus improbus, quaſi inuidens, reos punit ſcelerum. in com.cap.1.n.21.

Præfectus rebus profanis Sacerdos langueſcit ad ſacra. p.6.n.5. ad cap 4.

Præfectus comiter homines habeat, neceſſe eſt. p.16. ad cap.4.

Præfectus hominibus, æqua trutina. p.16.n.5. ad cap. 4.

Longè à Præfecto abſit affectus amicitiæ. p.16.n.6. ad c.4.

Præfectus bonus palam non carpit, quod occulto fit peccatum. p.5.n.4. ad c.5.

Facilè Præfectus obſurdeſcit ad veri admonitiones. p.9. num. 3. ad c.5.

Non curat, quæ Dei ſunt, malus Præfectus. p.10.n.3. & 5. ad c.5.

Bonus Præfectus miſeris hominibus humanitatem præſtat. p.39. ad c.7.

Vitam communi cultu morum Præfectus agat. p.21.n.5. ad c.6.

Præfectus modeſtia humili gratus eſt. p.40. ad cap.7.

Præfectus malus honores affectat, non bonos mores. p.40.n.1. ad c.7.

Fœda eſt ſuperbia in morum Præfecto. p.40.n.3. ad c.7.

Laudatur in hominum Præfecto, patientia. p.41. ad c.–.

Non irritatur in vindictam, etſi morſu petatur bonus Præfectus. p.41.n.2. ad c.7.

Præfectum morum iraſci, ac ferire non decet. p.41.n.4. ad cap.7.

Præfectus bonus ſuam neſcit vlciſci iniuriam. p.41.n.6. ad c.7.

Præfectura bonis etiam vitiis eſt occaſio peccandi. p.42. ad cap.7.

Præfectura à Deo, Deique reſpectu homines auocat. p.42.n.3. ad c.7.

Non peccat Præfectus bonus affectu gratificandi. p.42.n.5. ad c.7.

Virgam Præfectus nec odio, nec amore impingat. p.42.n.5. ad c.7.

Benè Præfectus prouidet, qui benè præuidet. p 45. n.1. ad c.7.

Sciens rerum Præfectus quædam permittit, quædam negat. p. 45. numer. 5. ad cap. 7.

Negat improbè, qui ſemper negat, morum Præfectus. p.45.n.6. ad cap.7.

Fallat Præfectus pio aſtu libidinem hominum. p.45.n.2. ad c.7.

Præfectum odit bonum mala plebecula p.13. n.3. ad c.5. p.18. ad c.7.

Præfecti officium eſt curare de ſalute aliena. p. 26.n.2. ad c.5.

Abſurda præfectura eſt malè agere, ac benè iubere. in com.c.1.n.21. p.21. ad cap.6.

Eadem, qua ciues, menſa fruitur bonus Præfectus. in com.c.6.n.41. p.21. ad c.6.

Præfecti mores explorat plebecula. p.18. n.1. ad cap. 7.

Præfectus ſic imponat docendi labores vt ferat. p.21. n 4. ad c.6.

Bonus Præfectus pares ſibi, ac domeſticis honores diuidit. p.21.n.4. ad c.6.

Audit malè bonus Præfectus à mala plebecula. in com.c.7.n.32. & 39. p.19.n.4. ad c.7. p 18.n.2. ad c.7.

Boni Præfecti eſt tumultuantem ſedare populum modeſta reſponſione. in com. c.7.n.56.

Promiſſio.

Promiſſio Dei dubia liberum probat hominum arbitrium. in com.c.7.n.72.

In promiſſis vox hæc (forraſſe) non ſemper eſt dubia. in com. c.7.n.73.

Propheta.

Non ſemper loquitur Dei motu, qui loqui videtur. in com.c.4. num.45.

Propheticè Pontifex loqui videtur ex officio: in com.c 4. n.36.

Prophetis non ſemper nota, quæ dicunt propheticè. loco citato.

Motu prophetico Ionathas loquitur. in com.c.4.n.37.

Prophetis erat officium condendæ hiſtoriæ. d.1.n.2.

Sibyllæ prophetides. in com.c.6.n.to.

Poteſt malus homo bonus Dei prophetes eſſe. loco citato.

Prouidentia.

Dei prouidentia eſt, quod malus bonis afficitur. p 4.n.4. ad c.4.

Cibos, vt Pater, hominibus Deus prouidet. in com c 5.n 73.

Neceſſitatibus hominum, ad miraculum vſque, delicias Deus prouidet. p.31.n.3. ad cap. 5.

Delicatiora Deus vitis bonis prouidet. p.31.n.4. ad c.5.

Prouiſa à Deo menſa pios hominum affectus acuit. p.31.n.4. ad cap.5.

Prouidet bonus Deus malis etiam hominibus p.32. ad c.5.

Nec læſos malè Deus malis negat hominibus. p.32.n.1 ad c.5.

Paſcit Dei bonitas prouidens, quoſcũque terra capit homines. p.32.n.2. ad cap.5.

Prouidentem negant Deum, qui punientem non vident. p.46.n.1. ad c.5.

Prouidet vtiliter, cum punit Deus. loco citato.

Dei

Dei prouidentiam teſtatur liquidò tempeſtas rerum humanarum.p.46.n.1.ad c.5.
Qui ſuam a Deo tollunt prouidentiam,ineptè docent. in com.c.5.n.106.
Quidquid vbique rerum eſt,ſua Deus peruidet prouidentia. in com.cap.5.n.107.
Cum Patre Deo filius ſemper agit de rebus humanis. in com.c.5.n.107.
Homines menſa, & ſchola reficit Chriſtus prouidens. iu com.c.6.n.45.

Pudor.

Gratus in puero pudor. p.6. n.4.ad cap.2.
Pudet Regem ex compacto malum eſſe. in com.c.2.n.12.
Silet ex pudore malus homo. in com. c.2. num. 14.
Pudor eſt Diabolo, cum Deum mordet. in com.c.2.n.17.
Pudorem maximum gignunt ſcelera. in com. c.3.n.31.
Pudor eſt Patris filius impudens.p.12.num.4. ad cap. 3.
Pudor Chriſto eſt de peccatis hominum.loco citato.
Pudet virum bonum peccantium fratrem eſſe. p.12 n.4.ad cap.3.
Peccati pudor eſt, quod turpes Deorum actiones vmbra tegantur myſtica. p.12. n.5.ad c.3.
Latet natura duce, quod fœdum eſt peccatum. p.14. n.3.ad c.4.p.12.n.1.ad cap.3.
Erubeſcit Moyſes de ſua ignauia.p.18.n.5. ad cap. 4.
Pudor eſt, quod frater fratrem lædat. p. 4. ad cap. 5.
Tenebris fœda quæque teguntur ob pudorem. in com. c.2.n.11.
Rem turpem velo tegit ob pudorem bonus homo. p.12. n.3.ad c.4.
Mori,quàm probro notari mali t ſapiens.in com.c.5.n.97.
Reſtim Iudas quærit victus pudore. in com.c.5.n.98

Puer.

Puer diſciplinis capiendis habilis. p.5.n.1. ad c.1. in com.c.7.n.6.
Pueris inſtruendis ſtudet bonus Princeps.p.5. n.2.ad c.1.
Puer ſceptro mouendo ineptus.p.6.num.1.ad cap.2.
Odit ſenem puer quaſi maſtygophorum. p.6.n.2.ad c.2.
Puer anno ſenex. p.6.num.5. ad c.2.
Bona pueri virtus eſt,ſi victus dolet,victor exultat. p.15.n.1.ad c.6.
Martem ſpirat miles,qui à pueritia bellum didicit. in com. cap.7. num.1.
Puer benè tritus occurrit valenter difficultatibus. p.5.n.4. ad c.7.
Laus eſt virtutem à puero cultam eſſe.p.5. n.5.ad c.7.
Felicitas eſt mori puerum,ſed filium patris improbi. p.34 n 4.ad cap.7.
Quod puer longo vſu diſcit, ægrè ſenex dediſcit. p.45. n.5.ad c.7.

Punitio

Punit Deus grauiter adiutores ſcelerum.p.21. n.3.ad c.2.
Pius in puniendo iudex eſto. p. 21. n. 3. ad cap. 2.
Punitur acerbè, qui non ſapit malo alieno. p.1.n.4.ad c.3.
Puniri decet grauiter inuentores ſcelerum. p.14.ad c.3.
Punit Deus alios, vt aliis metum incutiat. in com.c.4.n.30.p.46.n.6.ad c.5.
Ingrata Deo eſt occaſio puniendi. in com. c.4.n.39.
Deus, cum punit iudex, viſitaſſe dicitur Hippocrates. in com.c.4.n.49.
In reo puniendo cunctandum eſt. p. 3. ad cap. 5.
Tardo ad puniendum gradu abit Deus. p.3.n.4. ad c.5.
Punitionem differt magna bonitas,loco citato.
Non punit temerè,qui tardè punit. p.3. n. 5. ad cap.5.
Iuſta eſt punitio,quæ ſerò venit.p.3.n.7.ad cap.5.in com.c.5.n.62.
Augentur punitiones licentia peccandi. p.20.n.4 ad c.5.
Punitur grauius, qui non intermittit ſtudium peccandi. p.20.n.1.ad c.5.
Modum puniendi variat modus peccandi. p.20.n.3. ad cap.5.p.28.n.1.ad cap.5.
Grauius punitur relapſus in peccatum. loco citato.p.42.n.5.ad c.5.
Cum punit citò,iudex miſeretur. p.22.n.2. & 3. ad cap. 5.
Punitio publica ſoluit aliquando pudorem peccandi. in com.c.5.n.52.
Per hæc punitur homo, per quæ peccat. in com. cap.5.n.60.
Punitur grauius,qui peccat admonitus de officio. p.28.n.1.ad c.5
Qui ad puniendum tardus eſt, ſeuerior multo iudex eſt. in com.cap.5.n.52.
Lenta Deus manu punit, vt peccantibus locum faciat pœnitendi.p.42.num.4. ad cap. 5.
Peccare,qui peccata non punit,iubet.p.46. ad cap.5.
Punit ſcholam, etſi laudatus morum Magiſter. p.46.n.1.ad cap.5.
Quæ quiſque punit, peccare non decet. p.46.n.3.ad cap.5.p.12.n.2.ad cap.1.
Sera, ſed bona Dei punitio de peccantibus. p.46.n.4.ad cap.5.
Impunitas ſcelerum mater. p.46.num.6.ad c.5. p.17.n.2.ad cap.1.
Punitio eſt affectionum medicina. in com. cap.5. n.93.
Vis malè pungens,eſt potio benè purgans animum. in com.cap.5.n 93.
Comitantem punit taciturnitas. p.1. n.2. ad cap. 6.
Seniores punit,Deo duce,iunior. p.6. n. 3. ad cap.6.
Puniri decet magna ſcelera. in com. cap. 2. num. 11.
Puniendus modeſtè reus eſt. p. 14. num. 3. ad cap. 2.
Placent Deo vltores violatæ Diuinitatis. p.21.ad c.7.
Qui peccatores iuſtè punit, intimus Dei amicus eſt. p.21.n.2 & 4.ad cap.7.

Exorarur Deus,cum punitur malus homo. p.21.n.5.ad cap.7.
Deum attendat punitus à Deo reus,vt mores corrigat. p.28.n.2.ad cap.7.
Nulla ſine modo eſt Dei punitio. p. 29. n.3.ad cap.7.
Multa in reo puniendo eſt Dei iuſtitia. p.29.n.4.ad c.7.
Promptior ad parcendum, quàm ad puniendum videtur Deus. p.36.n.5.ad c.7.
Facultas puniendi viro malo danda non eſt. p.37.ad c.7.
Punire, ac ſæuire occurrit prius Iudicibus improbis. p.37.n.1.ad c.7.
Vis puniendi piè temperanda. p.47.n.2.ad cap.7.
Punit Deus quaſi inuitus.p.38.n.1.ad cap. 7.
Punit Deus tecto prudenter vultu. p. 38. ad cap. 7.
Ab hominibus puniendis longè abeſſe Deus curat. p.38.n.1.ad c.7.
Nocturna eſt Dei punitio, ne quod punit, videre cogatur. p.38 n.2.ad c.7.
Qui punit in tenebris,punit grauius.p.38. n.2.ad c.7.
Qui punit ſub nebula,punit quaſi prudens. loco citato.
Pudet Chriſtum iudicem punire. p.38.n.3. & 4.ad c.7.

Q.

Querimonia.

Minuitur dolor, calamitate denarrata. in com.c.7.n.75.& 76.
Miſeriam eleuat querimonia de miſeria.in com.c.7.n.77.

R.

Regnum.

Regnum perit malè, pietate neglecta. p.2.n.3.ad c.4.
Valet,vigétque regnum,vbi Sacerdos Rebus publicis præfectus eſt.p.5.num.6.ad cap. 4.
Perſtat regnum, vbi perſtat religio. p. 48. ad cap.5.
Ad regnum ſeruandum vis eſt à legum cultu,& cura. p.48.n.1.ad c.5.
Bonum regni auſpicium à ſacris benè curatis eſt.p.48.n.2.ad c.5.
Regni fultura eſt ſeruata Deo fides. p.48.n.3. ad cap.5.
Suum lædit regnum, qui Dei miniſtrum lædit malè. p.48.n.3.ad c.5.
Regni præſidium à cruce piè culta eſt. in com.c.5.n.95.
Conſtat latè regnum pietate in Sacerdotes exculta. in com.c.5.n.96.
Regnum malè Princeps rimet,qui benè ſapit. p.7.n.1.ad c.1.
Luſus Deo eſt,regna tranſmutare.p.11.n.3. ad cap 1.
Regnum interturbat ineptus regno Princeps. p.10.n.3.ad c.2.

Relapſus.

Relapſus in peccatum multo punitur grauius. p.20.n.3.ad cap.5.
Augetur pœna culpa iterata. p. 20. n. 4. ad cap.5.
Relapſos libere punit Deus properè.p 42.n.5. ad cap.5.
Qui peccatum repetit, miſerè perit. p.42. n.6. ad cap.5.
Ille dolet verè, qui non relabitur in peccatum. p.42. n.6. ad c.5.
Ad cauendum relapſum prodeſt lapſus in peccatum. p 42.n.3.ad c.5.
Relapſum timet peccator facti pœnitens. p.43.n.5.ad c.5.
Cauta ex lapſu virgo eſt,ne relabatur.p.43. n.6.ad c.5.

Remiſſiones feriales.

Dulce,ac vtile eſt vacare in loco. in com. c.3.num.38.
Nec in virtutum ſchola damnantur vacationes, remiſſioneſque feriales. in com. cap.3.n.39
Otium miſcet cum negocio morum Præfectus optimus. in com.c.3.n.39.
Prodeſt ad laborem laborum ſtata remiſſio. p.15.n.3.ad c.3.
Docendi cura Magiſtro intermittenda eſt. p.15.n.4 ad c.3.

Reprehenſio.

Ineptè reprehendit vitium vitio affectus homo. p.12. num.2. ad cap.1.p.43. n.2. ad cap.5.
Viuat caſtè,qui vitia carpit aliena. p.12. n.3.ad c.1.
Indignè reprehendit peccantem iuuenem peccans pater. p.12.n.3.ad c.1.
Durè homo reprehendit, qui reprehendi meretur. loco citato.
Indulgens ſibi, quæ in aliis carpit vitia, malus Deo homo eſt. p.12.n.2.ad cap.1.
Rem fœdam honeſtè reprehendas, oportet. p.14. ad c.4.
Honeſtè inhoneſta Iacobus reprehendit. p.14.n.5.ad c.4.
Sana, quæ acerba,eſt morum reprehenſio. in com.c.4.n.43.

Rex.

Magni Regis eſt tueri homines alios. d. 4. num. 3.
Vana Regum amicitia.d.4.n.5.p.10.n.5. ad cap. 6.
Suam Reges fortunam concinnant ex fortuna aliena. d 4.n.5.p.2.n.2.d.4.
Magni Reges,magni latrones. p.2.num.5. d.4.
Rapiunt Reges iuris colore quæſito. p. 2. n.3.d.4.
Dolent Reges maximè frangi ſibi fidem. p.1.n.6. d.6.
Vim Reges faciunt iure ementito.in com. cap 1.n.1.
Reges in officio metus continet. in com. c.1. num. 3.
Morbus eſt Regius,plebem ſpoliare ad aulam extruendam. p.2. n.2. ad c.1.
Reges Deus inſtruit de templo condendo. p.3.n.2.ad c.1.

Regum opus eſt Academiam erigere p. 5.n.4. ad cap.1.
Regibus edocendis adeſt Magiſter Deus. p.6.n.1.ad cap.1.
Vana Regum fortuna eſt. p. 6. n.2.ad c.1. p.8.ad cap.1.in com. cap.5.n.9.in com. cap.1.n.11.
Reges a Deo agendi modum ediſcant. p.6. n.1.ad cap.1.
A libris diſcunt Reges.p.6.num.3.ad c.1.
Reges quo ſuperiores,eo ſuperbiores.in com. cap.1. num.12.
Rex ſceptro potens hominem ſe eſſe negat. p.7.n.2.ad cap.1.in com.c.3.n.33.
Inuident Reges aliis alij.p.10. ad c.1.
Magna Regum poteſtas,magna rerum licentia eſt.in com.c.1.n.10.
Regum votis improbis ſeſe accommodant adulatores. p.2.n.2.ad cap.2.
Regis non eſt boni vi trahere homines ad obſequium. p.8.n.6.ad c.2.
Regis eſt optimi laborare in rem publicam. p.9.n.2.ad c.2.
Non decet otiantem Regem, aliis negotium imperare. p.9.n.1.ad cap.2.
Præſtat regnare delectu rogatum hominem. p.10.n.4.ad c.2.
Qui regnat modeſtè, durat feliciter.p.11. n.5.ad cap.2.
Rex verè ille eſt, qui ſuam ponit iram.p.14. num.3 ad cap.2.p.41.n.2.ad c.7.
Qui Regem colit, ad nutum obtemperat. in com.c.2.n.26.
Regum eſt prouidere de annona publica. p.16.n.1.ad c.2.p.31.n.1.ad c.5.
Maieſtatem augent Regiam redditus annui. p.18.n.1.ad c.2.
Qui Regem tributis iuuant, Deo ſoluunt. loco citato.
Regis eſt extranei tributis ciues grauare. p. 18. n.4.ad cap.2.
Inſana Regum ira debacchatur in res inanes. p.21.n.5.ad c.2.
Reges metu concepto pacem ineunt. p.1.n.1. ad c.3.
Perimunt ſe ſe Reges libertatem perdant. p.2.n.5.ad c.3.
Regis depranati eſt tributis ciues premere. in com.c.3.n. 10.
Magna Regum laus eſt à modeſtia humili. in com.c.3.n.11.
Reges Hebraicè voluntarij, quod ſuo viuant arbitrio. in com.c.3.n.11.
Regum voluntas, imo voluptas leges condit. loco citato.p 6.n.1.ad c.3.
Maieſtatem ſuam Rex metitur ex libito, non ex licito. p.6.n.1.ad c.3.
Non facit licitè,qui facit, quod libet.loco citato.
Regum ira nullam iuris formam ſeruat. p. 6. n.1.ad c.3.
Regem benè admonet bonus aulicus.loco citato.p.6 n.5.ad c. 6.
Regum voluntas mala, Dæmonum voluptas eſt. p.6.n.2.ad c.3.
Facilè Reges legum obliuiſcuntur. p. 6. n.3.ad c.3.
Suſpecta Deo eſt Regum voluntas. loco citato.
Viros bonos Rex adeat,vt rectè regat.p.10. n.2.ad c.3.
Regem, quaſi Deum colit adulator. in com. c.3.n.33.
Rex,& Pontifex mutuam ſibi curam adhibeant,opus eſt. p.6.n.2.ad cap.4.
Rex non eſt,qui ſuum ſacris honorem demit. p.5.n.3.ad c.4.
Sacerdos apud Regem magno in pretio. p.5.n.1.ad c.4.
Bona Regum mens, bona morum lex.p.6. n.3.ad c.4.
Regis eſt optimi curare de moribus publicis. p.15.n.3.ad c.4.
Rex poſt Dei ſeruum eſt. p. 19. num. 9.ad cap.4.
Regem admonet de regno adminiſtrando mortis metus. p. 21.n.3.ad cap.4.
Virtus eſt Regia ſcelus occultare domeſticum. p.5.n.5.ad c.5.
Credunt Reges ex ſuperbia, lædi maieſtatem Regiam ſi videri contingat.p.6.n.1. ad cap.5.
Altè de ſe Reges, de aliis humiliter cogitant. p.6.n.2.ad c.5.
Nemo Regum eſt,qui vera audire velit. in com.c.5.n. 20.p.9. n.3.ad c.5.
Regum preces vim imperandi continent. in com.c.5.n.26.
Reges reuerenter Deus habet. loco citato.
Pudet bonum Regem matris improbæ. p.14.n.3.ad c.5.
Auguſtior è latebris elucet Regum maieſtas.in com.c.5.n.45.
Rex verè eſt, qui ciues iuuat, & ſeruat. p.4. n.3. p. 26.n. 2. ad cap. 5.p. 44.num.4.ad cap.7.
Citò Rex perit, qui ſacra turpat vſu communi. p 48.n.4.ad c.5.
Deo inuident quodammodo magni Reges. in com.c.5.n.33.
Rex non eſt, qui ad nocendum potens eſt. p.3.n.3 ad c.6.
Regem malum tollit bonus Deus,ne late noceat poteſtas improba. p.3.n.4.ad c.6.
Non temperat a ſæuiendo malus Rex, niſi poteſtate demutilata. p.3.n.5.ad c.6.
Regem cum populo miſcet delator clancularius. in com.c.6.n.14.
Reges,ac Dæmones æquè diuexant Dei ſcholam. p.3.n.4.ad c.7.
Regem ſe eſſe neſcit,qui Deum orat piè.p.10. n.5.ad cap.7.
Reges metu Deus trahit in ſalutem.p.20.n.2. ad c.7.
Pudet Regem ad uerſis affectum flere publice. p.31 n.4.ad c.7.
Examinata Regum ira eſſe debet. p.41.n.3. ad cap.7.

Roſa.

Ne roſis fruamur, ſpinis Deus pungitur. p.8.n.2.ad cap.3.
Roſa langueſcens, vita deficiens hominum.p 9 n.1.ad c.3.
Vt roſa,perit & pulchra fortuna. p. 9.n.3. ad cap.3.

Sacerdos

S.

Sacerdos.

SAcerdos veri amans eſto. p. 5. num. 8. d. 1.
Verita Sacerdotibus militia. p. 1. n. 3. d. 5.
Sacerdotes de ſacris iudices potiores. p. 4. n. 3. ad c. 2.
Sacerdotes officio pluſquam Reges. p. 5. ad cap. 4.
Sacerdotes Angelis pares. p. 5. n. 2. ad c. 4.
Sacerdotes ſuprà homines. p. 5. n. 3. ad c. 4.
Sacerdos aut par Deo, aut ſecundus à Deo eſt. p. 5. n. 4. ad c. 4.
Curanda religioſè eſt Sacerdotum dignitas. p. 5. n. 5. ad 4. c.
Prior loco Sacerdos, quàm propheteſ eſt. loco citato.
Sacerdos ſacris indutus venerationem impetrat. p. 5. n. 5. ad c. 4.
Sacerdotem pulſat barbarus, ac bardus homo. loco citato.
Sacerdotem colit, qui Deum timet. p. 5. n. 5. ad cap. 4.
Dolet Deus Sacerdotem impiè læſum eſſe. p. 5. n. 6. ad cap. 4.
Vindicanda Sacerdorum iniuria. loco citato.
Sacerdotum auctoritas apud Iudæum magna: p. 5. n. 6. ad c. 4.
An Sacerdos regno adminiſtrando præſit? p. 6. ad c. 4.
Vbi Sacerdos rem gerit publicam, ibi regnum valet, ac viget. p. 5. n. 6. ad c. 4.
Sacerdos verè Princeps eſt. p. 6. num. 1. ad cap. 4.
Iuſtè Sacerdos regno fruitur. p. 6. num. 1. ad cap. 4.
Sacerdos pro patria iuſtè pugnat. p. 6. n. 2. ad cap. 4.
Sacerdos ac Princeps mutuam ſibi præſtant opem. loco citato.
Sacerdotum auctoritas ad perſuadendum magna eſt. p. 6. n. 2. ad c. 4.
Sacerdos ad curam iuris dicundi potior. p. 6. n. 3. ad c. 4.
Fauent iura, vt Sacerdos magiſtratum ciuilem gerat. p. 6. n. 4. ad cap. 4.
Ne Sacerdos rem gerat publicam, monet ratio. loco citato.
Sacerdos piè vitam agat. in com. c. 4 n. 13.
Qui verè Sacerdos eſt, piè Deo hæret. p. 8. ad c. 4.
Vrgetur Sacerdos ex officio ad virtutem maximam. p. 8. n. 1. ad c. 4.
Vitam Sacerdos agat aliam à vulgo reliquo. p. 8. n. 2. ad c. 4.
Bonus Sacerdos multiplicat Dei obſequium. p. 8. n. 3. ad c 4.
Sacerdos in Deo Dominum agnoſcens, pie timet, ac colit reuerentiſſimè. p. 8. n. 4. ad cap. 4.
Timere Sacerdotem oportet, quo maior eſt dignitas. p. 8. n. 4. ad c. 4.
Sacerdos ſi peccet, priuſquam vulgus punitur. p. 8. n. 5. ad c. 4.
Grauius Sacerdos, quàm princeps peccat, *Veloſ. in Iudith.* officio conſiderato. p. 8. n. 5. ad c. 4.
Gaudent Sacerdotes pia ſarcina. p. 18. n. 4. ad cap. 4.
Cultu in Sacerdotes ſeruato, conſtat regnum. in com. c. 5. n. 56.
Dei Sacerdos, auguſta eſt nomenclatura. in com. c. 4. n. 13.
Sacerdotes ſacris literis vocantur ſeniores. in com. c. 6. n. 20.
Sacerdos Max Dei Iudicia metu vrgetur ad officium. p. 20. n. 3. ad c. 7.
Sacerdos pacis amans eſto, ne ferientem referiat. p. 41. n. 5. ad c. 7.
Sacerdotem vita ſanctum grauius vrget Diabolus. p. 42. n. 4. ad c. 7.

Sacra.

Sacris lenitur Deus, ne pœnas ſumat de hominibus. in com. c. 3. n. 24.
Affectum in ſacris Deus petit in com. c. 3. n. 36.
Pro ſacris tuendis moriendum eſt p. 2. n. 1. ad c. 4.
Pro aris, fociſque pugnandum ſtrenuè. in com. cap. 4. n. 13. p. 2. ad c. 4.
Caſtra ſacris addita, vt pie Sacerdos faciat. p. 2. n. 2. ad c. 4.
Cuſtos ſacris Angelus, vt peruideat, quid quiſque peccet. p. 2. n. 5. ad c. 4.
Cautum piè, ne cædes etſi iuſta ſacro in loco fiat. p. 2. n. 6. ad c. 4.
Sacro in loco ne malus quidem audet facilè. p. 2. n. 6. ad cap. 4.
Sacrarium Iudæus licet iratus habet reuerentiſſimè. p. 2. n. 6. ad c. 4.
à Sacris auertit longe cura rerum humanarum. p. 6. n. 5. ad c. 4 p. 2. num. 2. ad c. 5.
Sacrarium Sacerdos violat, qui ſe rebus miſcet publicis. p. 6. n. 6. ad c. 4.
Sacris alter, & profanis alter ſtatet adeſt. p. 6. n. 7. ad c 4.
Sacra pœnitentium nudipedalia. in com. c. 4. n. 24.
Qui ſacris benè, rebus etiam publicis benè prouidet. p. 48. n. 2. ad c. 5.
à Sacris benè curatis bonum regni auſpicium eſt. p. 48. n. 2. ad c. 5.
Satius tacere eſt, quàm ſacra irridentibus explicare. p. 1. n. 4. ad c. 6.

Saltatus.

Saltat Diabolus, vbi Venus flagrat. p. 51. n. 5. ad c. 3.
Tripudium cum ſaltatu excogitatum à Diabolo eſt. p. 11. n. 5. ad c. 3.

Salus.

Salutis monita proiiciunt mali homines. p. 2. n. 1. d. 3.
De ſalute communi curat bonus Princeps. p. 9. num. 1. ad cap. 2. p. 4. num. 3. ad cap. 3.
Quidquid ad ſalutem vltimam ſatis eſt, impetratur à Deo. in com. c. 4 n. 34.
Quæ ad ſalutem pertinent vltimam facilè obliuiſcuntur homines. p. 10. num. 4. ad cap. 5.
In ſalutem hominum feſtinat Deus. p. 17. n. 1 ad c. 5.
Affectu ſalutis alienæ flagrat bonus homo.

mo. p. 18. ad cap. 6. p. 17. num. 3. ad cap. 6.
Salutem hominum curat Deus miſſionibus propheticis. p.17.n.1.ad cap.5.
Vt ſalutem plurimis Deus conferat, ſuam cum hominibus eutam diuidit. p. 17. n.2.ad cap.5.
Multis hominibus prodeſſe curat bonus homo. p.2.n.2.d.2.
Quo affectu ſalutis humanæ Deus ardet, probè nouit Diabolus. p. 17. num. 3. ad cap.5.
Curate de ſalute aliena Præfecti officium eſt. p.26.n.2.ad cap.5.
Ad ſalutem hominum Deus alternis adeſt, & abeſt. in com.cap.5.0.72.
Terra,marique ſalutem hominum quærit, & curat Deus. p.19.n.5.ad cap.2.
Suam ſegnites ſalutem curat, qui tem curat publicam. p.10.n.5.ad cap.5.
Amore ſalutis alienæ homines è patria Deus euocat. in com.cap.5.n.42.
Vigilat Deus in ſalutem hominum. p. 17. n.1.ad cap.5. p.14.n.3 ad cap.6.
Spe ſalutis dubia Deum hoorat pœniteotia. in com.cap.7.n.70.
Spes ſalutis metu damni temperanda. p.43.ad cap.7.
Neioo ſalutis curam differat in poſterum. p.43.n.6.ad cap.7.
Ad ſalutem hominum lenitas Deique ſeueritas æquo ſe iore habent. p.42.n.2. ad cap.7.
Salus homioum eſt Dei maieſtas. p. 44. n.1. ad cap.7.

Samarites.

Samarites ex nomenclatura excubans. in com.cap.4.n.4.
Samarites ab Aſſyrio deficit. in com. cap. 4. num.5.

Sanctitas.

Conſtat ſanctitas cibo tenui. p.2. num. 1. d. 6.
Morum ſanctitas perit otio. p. 16. n.4. ad cap.3.
Ad ſanctitatem excitat ſanctitas domeſtica. p.18.n.4.ad cap.5.
Pudet nepotes deficere ab auita ſanctitate. p.18.n.5.ad cap.4.
Sanctitatem morum habeat, qui mores curat alienos. p.2.n.1.d.6.
Nulla, dum viuimus, tuta ſanctitas. p. 20. n.4.ad cap.7.

Sanguinarius.

Sanguinarios homines Deus odit. p. 9. ad cap.5.
Appetentia humani ſanguinis videntur homines. p.9.n.1.ad cap.1.in com.cap.2. num.24.
Sanguinario ſeſe opponit Deus. p.9.n.4.ad cap. 1.
Non durat, ſed perit domus ſanguinaria. p.9.n.5. ad cap.1.
Vide Sæuitiam.

Sapientia.

Sapientiam occultare virtus eſt magna. p. 2. d.1.
Tument ſapientia leues homines. p. 2. num 5.d.1.
A Deo habet ſapiens, qoidquid ſapit. p.2. n.6 d. 1.
Nocet aliquando multa ſapientia. in com. cap.1.n.7.
Mandanda ſapientibus præfectura eſt. p.5. num. 5.ad cap.1.p.6.n.2.ad cap.1.
Sapientes vetè Princeps merito ſapientiæ. loco citato.
Sapiens Dei Magiſtri auditor eſt. p.5.n.6. ad cap.1.
Sapiens qoaſi Deus eſt. loco citato.
Sapiens hominibus reliquis anteferendus. p.5.n.7.ad cap.1.
Sapiens cauſis tractandis præfectus. p.5.n.6. ad cap.1.
Sapiens ſolis inſtar eſt luminibus ſapientiæ. p.5.num.7.ad cap.1.
Ad Sapientiam via eſt ſudor, & algor. p.5. n.7.ad cap.1.
Sapientia mores perſanctè colit. p. 6. ad cap. 1.
Sapientes, ſapiens licet, Princeps conſulat. p. 6.0.1.ad cap.1.
Iuſtè agit poteſtas ſapiens. p. 6.num. 2.ad cap.1.
Sapiens à ſapientibus petit conſilium. in com.cap.2.n.8. p.3.ad cap.2.
Senes ſapientia Deus quærit. p.6. num.5. ad cap.2.
Sapiens malo perit otio. p. 16. num. 5. ad cap.3.
Concilio ſapientes interſint, opus eſt. in com.cap.5.num.20.
Sapientiam non concipit, qui ad litem non venit, Sapiens. p. 19.num.1. ad cap. 5.
Concordiam ſoluit ſapientia tumens homo. p.49.n.2.ad cap.5.
Vincunt Sapientiores non contentione, ſed ratione. p.49.n.3. ad cap. 5.
Qui benè ſapit, ſceptrum malè timet. p. 1. n.1.ad cap. 1.
Conſilium à ſapientia commeodatum. p.4. n. 3. ad c.2.
Placet nomenclatura ex literatura. p.3.n.1. ad cap.3.
Nulla ſine Dei ope ſapientia. in com.cap.7. num.27.
Sapientia & ſordes abluit ſcelerum, & ignes reſtringit affectioonum. in com. cap. 7. num. 28.
Vates, ſapiens licet, alienis ſtudet libris. p.14.n.5.ad c.7.

Schola.

Scholam tractare viri magni eſt. p. 5.n. 3.ad cap.1.
Schola ſine feriis acta laſſeſcit. in com.c. 3. num.38.
Nec virtutum Schola conſtat, ſine vacatione feriali. in com.cap.3.n.39.
Solitudo rerum maximarum eſt Schola myſtica. p.13.n.3.& 4. ad cap.6.
Dei Schola pacatè victrix. p.49.ad cap.5.
Proficit Schola Chriſtiana aſſenſu communi. p.16.n.1. ad cap.1.
Schola eſt virtutum calamitas. p. 12.n.1. ad cap.4. p 40.n.1.ad cap.5.

Tractanda

Tractanda, & admonenda morum magiſtro ſchola eſt. p.15. num.4.ad cap.4.
Chriſti ſchola bonum commune eſt.p.18. n.3. ad cap.6.
In Chriſti ſcholam ſæuit Diabolus. p.3. ad cap. 7.
Scholis authoritatem parit antiquitas. in com.cap.6.n.36.

Scriptor.

Scriptores hiſtoriarum Pontifices. d.1.n.1.
Qui piè ſcribit hiſtoriam, facit prouidenter. p.3.n.1.d.2.
Vel Deus ſcriptorem agit, vt proſit. p.3. n.2.d.2.
Sacra ſcribere honoris eſt maximi. p.3.n.3. d.2.
Magnus eſt honor ſacram hiſtoriam condere. p.3.n.3.d.2.

Scriptura.

Prodeſt lectio de ſacris libris.p. 1. num.1. d.5.
Magnum è ſacris libris ſolatium. p. 1.n.1. d.2.
Sacra Scriptura eſt ſacra morum pictura. p.1.n.1.d.2.
Cum ſacram legit ſcripturam latro, latronem exuit. p.1.n.2 d. 2.
Ab ſcriptura lectitanda non diſtrahit prætura. p.1.n.3.d.2.
Qui ſacram legit Scripturam, Deum ſibi magiſtrum parat. p.1.n.3.d.2.
Sacros negat libros, quibus premitur, hæreſis. p.1.n.3.d.3.
Sacram Scripturam vitiat magiſter impudens. p 1.n.1.d.3.
Sacros libros vitiare ſcelus eſt Iudaicum. loco citato.
Qui ſacras vitiat literas, ſenſu corrupto, Concionator malè cultus eſt. p.2. n.3. d. 3.
Queritur Deus vitiari ſacros libros ſenſu deprauato. p.2. n.4.d.3.
Sacram Scripturam corrumpit Diabolus. loco citato.
Qui ſenſu Scripturarum vitiato, plauſus venatur inanes, peccat grauiter. p. 2. n 4. d. 3.
Captanda è ſacris literulis pietas eſt. p.2. n.5.d.3.
Sacras literas tractari decet religiosè. p.2. n.5.d.3.
Interpretationes ſacrarum literarum lucernam oleant. p.2.n.7.d.3.
E ſacris libris petenda loquendi lumina. p.10.n.4.ad c.4.
Scientia Scripturarum, diſciplina morum eſt.p.14.ad cap.7. p.15. num. 2. ad c. 7. p.3 n.2.d.2.
Sacris literis fouetur ſanctus amor. p. 14. n.2.ad c.7.
Hauſta è ſacro textu voluptas.p.13.n. 3.ad cap.7.
Placet Chriſto ſcientia de ſacris libris. p.14.n.4.ad c.7.
Scientiam ſcripturarum tollunt viles cogitationes. p. 15.n.3.ad c.7.
In ſacris libris nitor dicendi eſt ad perſuadendum. p.16.n.8.ad c.7.
Vide ſis Iudith.

Seceſſus.

Venerationem ſeceſſus auget. p. 7.n. 2. ad cap.1.
Contemptum parit conſuetudo aſſidua. in com.cap.5.num.43.
Auguſtior e latebris maieſtas elucet. in com.cap.5.n.45.
Secedendum ab hominibus eſt, vt tua tibi conſtet auctoritas. in com.c.5.n 45.
Multa à ſeceſſu virtutum meſſis eſt. p. 13. n.4.ad cap.6.
Cauenda prudenter eſt turba hominum.in com.c.7.n.15.
Vide Solitudinem.

Secretum.

Iudicium occultò exercendum. p.5.n.1.ad cap.2.
Magna paucis detegenda. p. 5. n. 3.ad c.2.
Conſilium ſub terra condendum. p.5.n.2. ad c.2.
Conſilium tenebris, ac latebris ineundum. in com.c.2.n.11.p.5.n.1. ad c.2.
Quæ ſunt magna, occultò Deus agit negotia. p.5.n. 4.ad cap.2.
Occultò Princeps adminiſtrum inſtruat de rebus magnis. p.5.n.4.ad c.2.
Diris patet, qui peccatum detegit alienum p. 5.n.6.ad c.5.
Vide Occultare.

Seditio.

Euripus eſt populus tumultu ſæuiens, in com.c.7. n. 39.

Senex, Senectus.

Nata conſiliis explicandis ſenectus. in com.c.2.n.9.p.4.n.1.ad c.5.
Senex, ac rerum ſciens conſulendus. p. 4. ad cap.2.
Seniores de patria curant maximè p.4. n.1.ad cap. 2.
Nullum ſine ſenibus ſanum eſt conſilium. loco citato.
Colenda, vti rerum magiſtra, ſenectus eſt. p.4.n.1 ad c.2.
Bonus eſt iudex, ſenex rerum ſciens. p.4. n.2.ad c.2.
Senex tacet prudens ad ſalutem Rerum publicarum. p.5. n.2.ad c.5.
Seniores ne ſapientiores? p. 4. n.1.ad c.2.p.5. n.5.ad c.2.
Senior ne, an iunior ad magiſtratum vtilior? p.6.ad c.2.
Ægrè dediſcat ſenex, quæ puer didicit. p.45.n.5.ad c.7.
Senectus, quaſi Dea.p.6.n.1 ad c.2.
Senex, vt pater, ſanctè colendus. loco citato.
Senectutem venerantur & brutæ animantes. p.6 n.1.ad c.2.
Senex, quæ non fecerit, ineptè iuſſerit.p.21. ad c.6.
Seniores iunioribus imperent, ius eſt.p.6.n.1. ad c.2.
Nemo, quàm ſenex, melior ad imperandum. p.6.n.2.ad cap.2
Senem, quaſi maſtygophorum, odit puer.loco citato.
Ineptus regno tractando ſenex.p.6.n.3. ad cap.2.

Seniores punit iunior, Deo iubente. loco citato.
Prodeſt ſenibus ad modeſtiam, quod imperent iuuenes. p.6.n.3.ad cap.2.
Ineptus ſacris faciendis ſenex. p.6. num.4. ad cap. 2.
Senex, animu puer, malè audit. p. 6.n.5.ad cap 2.
Senex ſexagenarius à Rebuſpublicis ablegatur.loco citato.
Senes ſapientia quærit Deus. p. 6.num.5.ad cap.2.
Senes capulares longè à magiſtratu. p.6.n.6. ad cap.2.
Senes mentis ſanæ vtiliores ad Remp. loco citato. p 8.n.4.ad cap.6.
Seniores ſacro textu ſunt Principes Rerumpublicarum. in com.cap.6.num.21.
Senectus vrget maximè ad rectè viuendum. p.8.ad cap.6.
Seniorum eſt conſcientiam vereri maximè. p 8.n.1.ad cap.6.
Senectus Dei metum prior concipit. p. 8.n.2. ad cap.6.
Senectus vrget ad pœnitentiam. p. 8.n. 3. ad cap.6.

Sepulchrum.

Monumentum eſt monens mentem.p. 21. n.3 ad cap.4.
Sepulchrum in via monet homines, vt viam ineant rectè agendi. p. 21. num. 5. ad cap. 4.
Sepulchrum in horto geniali erat, ne quis genio indulgere vellet. p. 21. num. 5. ad cap 4.
Multa locis multis ſepulchra, ne mortis imago non occurrat. p.21.n.5.ad cap.4.

Sermo.

Molles ſermones caſtitatis hoſtes. p. 1. d. 6.
Multa in Sara loqnendi honeſtas.p.14.n.2. ad cap.4.
Multa in Iacob loquendi pudicitia. p. 14. n.2.ad cap.4.
Caſtus Paulo ſermo eſt de re coniugali. p.14.n.3.ad cap.4.
Dei ſermones rarò Princeps audit.p. 10. n. 1.ad cap.5.
Dei ſermones interturbat Diabolus.p. 15. n.4.ad cap.7.
Dei ſermones, verè conſolationes. p. 20. n.1. ad cap.4.
Sacris ſermonibus iuuantur auditores. p.20.ad cap.4.
Dei ſermonibus vis multa eſt ad perſuadendum. p.21.n.5.ad cap.4.
Vide Conciones.

Seruator, ſeruare.

Seruare homines magni viri, magnique Dei eſt. p.16. ad cap.5.in com. cap.7.num.74.
Rex eſt, qui ciues curat, ac ſeruat.p.26.n.2. ad cap.5.p.44.n.4.ad cap.7.
Seruare homines Deo auguſtius eſt, quàm regnare. p. 26. n.3.ad cap. 5. p. 44.num.1. ad cap.7.
Salutem curat humanam ſeruator hominum. p.32.n.2.ad cap.5.
Qui iuuat, & ſeruat homines, alter Deus eſt. p.26.n.1.ad cap.5.
Iudex ſacro textu ſeruator eſt hominum. p.15.n.1.ad cap.5.
Virgam hominum ſeruatricem abſcondi curat Deus, ne Dea credatur. p.26.n.5. ad cap.5.
Deo laus eſt ingens ab hominibus ſeruandis. in com. cap. 7. num. 74. p. 44. ad cap. 7.
Maior eſt Princeps, qui ſeruat homines, quàm qui perdit hoſtes. p. 44. num. 1. ad cap.7.
Gratioſum Deo, glorioſumque officium eſt ſeruandi hominus. p. 44. num. 3. ad cap.7.
Quod hominibus ſeruator facit, id ille ſuum dicit lucrum. p.44.n. 5.ad cap.7.

Seruitus.

Ingrata nimium ſeruitus eſt viro ingenuo. in cap.1.n.27.
A ſeruiendo longè Deus auertit homines. p.2.n.1.ad cap.3.
Seruitutem & tellus bruta odit. p.2. n. 2. ad cap. 3.
Longa ſeruitus eſt flamma vrens. p.2.n.3. ad cap. 3.
Qui ad ſeruitutem agitur, verè ad necem cogitur. p.2.n.4.ad cap.3.
Ne libertatem amittat, manus ſibi Princeps infert. p.2.n.5.ad cap.3.
Seruitutem ægrè patitur & gallus gallinaceus. loco citato.
Seruit latè, qui tributum ſoluit.in com.cap.3. n.10.
Seruitutem Ægyptiam annis quadringentis claudunt alij. in com. cap. 5.n.47.
Fœda ſeruitus ab impudicitia. in com. c.5. num.79.
Abſorda ſeruitus à gulæ vitio eſt. loco citato.
Indigna ſeruitus à vino. in com. cap. 5. num. 79.
Inepta ſeruitus ab ambitu. in com. cap. 5. num.80.
Iniuſta peccati cuiuſque ſeruitus. loco citato. p.2.n.2.ad cap.3.
Seruitus animum virilem deprimit. p. 7.n.3. ad cap. 3.
Seruitus ex compacto ſordida. p. 2. num. 1. ad cap.3.

Seruus.

Seruus natura duce adulatur. p.2.num.3.ad cap. 2..
Annona ſeruis præſtanda. p. 2. num 2. ad cap. 2.
Seruus benè paſtus à furtis abſtinet.p.16.n.5. ad cap.2.
Ne ſeruum frangat labore herus, noctem Deus inducit. p.15.num.1.ad cap.3.
Qui laborem ſeruo non remittit, herus ſibi nocet plurimum. p. 15. num.2. ad cap.3.
Ab hero mores ſeruus trahit. in com. cap.6. num.14.
Iuuanda cibo ſeruitia. p. 31. num. 2. ad cap. 5.

Peccator

Peccator verè ſeruus eſt. in com. cap. 5. n.78.
De ſeruili genio eſt accuſare. p. 1. n. 2.ad cap.5.
Pugnant malè ſeruitia. in com.c. 3.n.13.
Languet, lugetque ſeruus difficultate rerum oppoſita. p.7.n.3.ad c.3.
Fidem ſeruus non ſeruat. p. 7.n. 4. & 5.ad cap.3.
Seruus malus herum bonum à Deo auertit. p.16.n.3.ad c.5.
Hero malo ſeruus non deeſt malus. p.6.ad cap.6.
Bonus ſeruus hero bonus eſt medicus. in com.cap.7.n.34.p.16.ad c.7.
Hoſtem ſibi ſeruum reddit moroſus herus. in com.cap.7.n.34.
Cum ſeruo conſultat herus ſapiens. in com.c.7.n.35.
Seruis olim ars erat medendi. loco citato.
Seruus fide ſeruata præſtans. in com. cap. 7. n.36.
Seruus à ſeruando appellitatus. p. 16. n. 1.ad cap.7.
Rarò ſeruus heri curat domum, ac pecuniam. p.16.n.1.ad c.7.
Bonam in iubendo mentem domini carpit malus ſeruus. p.16.n.3.ad c.7.
Seruus bonus herum benè admonet. p. 16. n.4.ad c.7.
Seruum hero malo bonum Deus prouidet in ſalutem. loco citato.
An hero ſeruus medetur conſiliarius. p.16. n.6.ad c.7.
Plorat ſeruus aduerſis tactus.p.31. n. 3. ad cap.7.

Dei ſeruus.

Dei ſeruus,grande nomen. in com.cap. 4. n. 13. & 41.
Blanditur viro magno,qui Dei ſeruum appellat.in com.c.4.num. 41. p.19. n.3.ad cap.4.
Dei ſeruus nomenclatura maieſtatem Romanam ſuperat: in com.c.4.n.41.
Dei ſeruus Apoſtolo præponitur. loco citato.
Ius eſt, vt Dei ſeruus Deo ſeruire velit. in com.cap.4.n.43.
Seruire Deo magnificum eſt. p. 19. ad cap.4.
Dei ſeruus eſt magnus Dei Princeps.p.19. n.1.ad c.4.
Seruitus Dei filio ornatus eſt. p.19.num.2.ad cap.4.
Dei ſeruitus eſt maieſtas Angelica. loco citato.
Poſt Dei ſeruum Rex eſt. p. 19. num. 3. ad cap.4.
Dei ſeruitus gaudendi ratio. loco citato.
Chriſto ſeruire maior matris honor, imò regnum eſt. p.19.n.4.ad c.4.
Nulla in Dei aula ſeruitus eſt humilis. loco citato.
Non capit Dei ſeruus,ſed ex dimenſo præſtat bona. p.16.n. 1.ad c.7.

Silentium.

Silentium metus imperat. in com.c.1.n.30.in *Veloſ. in Iudith.*
com.c.6.n.8.p.1.n.1.ad cap. 6. in com. c.7. n.66.
Silentio abſurda quæque honorantur.in com. cap.2.n.11.
Silentium conſultoribus numen eſt.loco citato.
Silentio negotium bene geritur. p. 5.n. 1. ad cap.2.
Silet ex pudore malus homo. in com. cap. 2. n.14.
Silentium obedientibus ornamentum. p. 15. n.4.ad c.2.
Silentium aliquando increpatorium eſt. in com.c.6.n.6.
Silentio contemptus clauditur. loco citato.
Silentium cauillantibus reſponſum eſt grauius. p.1.ad c.6.
Victrix aliquando taciturnitas. p.1.n.1.ad c.6
Silet tactus iniuria prudens homo. loco citato in com.c.6. n.8.
Silentio punitur grauius conuitiator.p.1.n.2. ad c.6.
Tacet feliciter victor innocens.p.1.n.3.ad cap.6.
Qui tacet obloquentibus, ſubtrahit facultatem obloquendi. p.1.n.4.ad c 6.
Silentio truditur calumnia. p. 1. num. 5.ad cap.6.
Silet virgo ex reuerentia. p. 2. num. 2. ad cap.6.
Silent, qui dolent grauiter. in com. cap.7. n.66.
Silentio notatur ignauia,& quies ab agendo. in com.c.7.n.66.

Simulatio.

Vitia pulchris nominibus tegunt homines. in com.c.1.n.34.p.15.n.5.ad c.7.
Boni faciem malus ſumit, vt agat malè. p.19.n.1.ad c.1.in com. c.2. n.12.
Artem ſimulandi callent homines.p.1.n.4. ad c.4.
Simulationes procul abeant à Dei aula. p. 23. n.1.ad cap.4.
Quæ Deo placet, virtus vera eſt. loco citato.
Homines virtutis affectatæ mordet Chriſtus. p.23.n.2.ad cap.4.
Virtutes colorat, qui verè non colit.p.23. n.1.ad c.4.
Cum rem ſimulat,vultum Dauid mutaſſe dictus eſt. p.11 n.3.ad cap.5.
Turpes ſub ludo facili morum peſtes. in com.c 1.n.21.
Simulandi notam iuramento Abramus fugit. p.11.n.1.ad cap.5.
Non placet Deo ficta religio. p. 3. num.6. ad cap.1.
Blanditur inuidens, vt noceat felicius ſimulatione. p.15.n.6.ad c.7.

Socius.

Nocet malus ſocius. p. 1. nom. 1. d. 5. in com.c.1.n. 21.p.13. num.3.ad cap.1. p.11.num. 3.ad cap. 2. p. 12. num.1.ad cap.5.

Fugienda cum malo ſocio congreſſio. p.3. n.2. ad cap.1. p.6.n.4 ad cap.6.
Qui a malo ſocio longè eſt, à vitio longè abeſt. p. 13. num. 3. ad cap.1. p.12. n.2. ad cap.5.
Inurit morum notas congreſſio cum malo grege hominum. p. 13. num. 4. ad cap. 1.
Solatium eſt ingens à laborum ſocio. p.8. n.2. ad cap.2.
Malus vitæ ſocius eſt Diabolus. p. 7.n.4. ad cap.5.
Fugiat ſocium Idololatram, qui ſanam velit fidem colere. p.12.n.1.ad cap.5.
Melior inter feras, quàm malos homines homo viuit. p.16.n.1.ad cap.5.
Abeat à domeſticis, qui abire à Deo nolit. p.16.n.2.ad cap.5.
Virum bonum à ſacris auocat vxor mala. p. 16. n.3.ad cap.5.
Herum bonum à Deo auertit ſeruus malus. p.16.n.3.ad cap.5.
A Dei aſpectu diſtrahit homines congreſſio cum hominibus. p. 16. num. 4. ad cap. 5.
Contemptum parit conſuetudo aſſidua. in com.cap. 5.n.43.
A turba malè morata ducit bonus malos mores. p.29.n.1.ad cap.5.p.13.num.1. ad cap.6.
Herum improbum facilè ſequitur ſeruus improbus. p.6.n.1.ad cap.6.
Ab Adamo Hero notas ducit ſerua bellua. p.6.n.2.ad cap.6.
A ſæuo Caino ſæuitiam diſcat fera. loco citato.
Monachum denigrat conſeſſio cum hominibus frequentior. p. 13. num. 3. ad cap. 6.
Facilè conuerſantur, quibus viuendi lex vna eſt. p.4.n.4.ad cap.7.

Sæuitia.

Sæuitiam odit bonus homo. p.1. num.1. ad.5.
Sæuos homo auertit oculos, ne piè moueri contingat. in com.cap.2.n.14.
Lanienam in hominibus exercet malus homo. loco citato.
Sæuus homo punit ex voluptate. in com. cap.2.num.25.
Sæuus homo eſt, qui pœnas auget hominum. p.14.ad cap. 2.
Sæuus homo eſt, qui non frangitur aſpectu gentis miſeræ. p.13.ad cap.2.
Qui ſæuit, modum neſcit iniuriæ vlciſcendæ. p.14.n.1.ad cap.2.
Sæuitia eſt de ſernili genio. p. 14. num. 3. ad cap.2.
Sæuit Princeps adminiſtris improbis. p.18.n.4.ad cap.1.
Sæuit ira in res inanes. in com. cap.2. n. 47.
Mordet acerbius fraterna ſæuitia. p.3.n.4. ad cap.4.
Sæuit Princeps, cum labores auget. in com. cap.5. n.50.
Sæuitia eſt adimere miſeris poteſtatem lugendi. loco citato.
Sæuit inuidens in homines peius, quàm hoſtis. p.23.n 4 ad cap.5.
Ingrata Deo eſt laniena hominum. p.9 n.2. ad cap.1.
Sæuos homo feſtinat ad carnificinam hominum. in com.cap.7.n.4.
Demutilanda viro malo facultas nocendi eſt, ne ſæuire pergat. p. 37.n.5.ad cap.7. p.9.n.4.ad cap.1.

Solitudo

Solitudo morum magiſtra. in com. cap. 5. num.69. p.29.n.3. ad cap.5.
Solitudo meditationum mater. p. 29. n. 2.ad cap.5.
Turbat mentem piam turba hominum varia. p.29.n.2.ad cap.5.
Propinquior Deo eſt, qui mentes petit, ac terit. p.29.n.5.ad cap.5.
In ſolis, vaſtiſque locis Deus ſeſe amicè aperit. p.29.num.4.ad cap.5.
Vbi mera eſt ſolitudo, ibi Deus ſcholam aperit. p.29.n.5.ad cap.5.
Minus Deo fruitur, qui propius audit, ac videt homines. p.26.num.6.ad cap 5.
Qui ab oppidis adit ſolitudines, orat liberius. p.26.n.6.ad cap.5. p. 13. num.4. ad cap.6.
Longè ab hominibus agunt boni homines. p.13.ad cap.6.
Beatus homo, qui montes piè colit. p.13. n.1.ad cap.6.
Solitudo rerum maximarum eſt ſchola myſtica. p. 13.n. 3. & 4.ad cap.6.

Spes.

Spes Deo nixa obtinet. in com. cap. 4.n,37. p.11.n.3.ad cap.1.
Opem Iudæo latam Deos explicat, vt ſpem faciat impetrandi. in com. cap. 4. num. 40.
Spes veniæ dubia conatus excitat acriores pœnitentiæ. in com. cap. 7. n.71.
Deo fidendum eſt, ferro pugnandum. in com. cap. 5. num. 76. p. 11. num. 3. ad cap. 1. p.12.num.1. & 2.ad cap.7.
Vt Deo fidant homines, docet rerum acerbitas. in com. cap.5.n.67.
Spem facit peccantibus Dauid ſcelerum pœnitens. in com.cap.5.n.83.
Spe, ac metu cæcutit Senator. in com.cap.2. n. 19.
Spe, ac metu adulator agit peſſimè. p. 7. ad cap 2.
Deum offendit, qui fidet hominibus p.11. n. 2.ad cap.1.
Inepte ſalutem à Deo ſperes, ſine tua opera. p.12.n 4. & 5.ad cap.7.
Nemo de latronis ſalute ſpem ſibi faciat improbam. p.43.n.6.ad cap 7.

Submiſſio

Placantur homines ſubmiſſione humili. p.5. ad cap. 3.
Submiſſione captatur benignitas irati hominis. p.5.n.2.ad cap.3.
Deo blanditur, qui ſe piè ſumbitit. p. 5. num.3. ad cap.3.
Iuuantur preces ſubmiſſione humili. in com.cap.3.n.24.
Vide Humilitatem.

Superbia.

Alit ſuperbiam conſuetudo cum viris magnis inita. p.2.n.6.d.1.
Superbus vita,& fortuna periclitatur.p.1.n.1.d.4.
Superbiam Deus longè odit.p.1.n.1.d.4.p.7.n.3.ad cap.1.
Superbus manu ferit, & abigit homines reliquos. p.1.n.1.d.4.p.6.n.4.ad c.5.
Superbo contemptus eſt cruciatus. p. 1. n. 2. d. 4. in com. cap. 2. num. 24. in com. c. 5. num. 6. & 7.
Superbo caſus eſt proximus. p. 1. numer. 5. d. 4.
Superbos homines premere vili vermiculo, Dei cenſura, ac poteſtas eſt. p. 1. num. 3. d. 4.
Fumo ſuperbus petit, qui fumos vendit. p.1.n.5.d.4.
Ceruices ſuperbè erigit, qui virga fruitur. p.7.n.3.ad c.1.
Magna eſt virtus non ſuperbire honore ſuſcepto. p.7.n.3.ad c.1.
Superbus homo nihil rerum magnarum ſibi non arrogat. in com.c.2.n.23.
Superbiam exuit animo, qui ſe intus nouit. p.21.n.1.ad cap.4.
Contemnit ſuperbus homines reliquos. p.6. ad cap.5.in com.cap.6.n.2. in com. cap.5.n.6.
Superbia Regum, ac Principum tinea. p. 6. num.2.ad cap.5.p.7.num.1.ad c.1.
Abſurda Lucifero ſuperbia. p. 6. num.3. ad cap.5.
Colaphis ſæuit ſuperbia. p. 6. num. 5. ad cap. 5.
Malleo ſuperbus tundit homines reliquos. loco citato.
Superbus ſuum aliis nomen contemptim adiungit. in com.c.5.n.17.
Superbus,cum non rogatur, contemni ſe putat. in com.c.5.n.18.
Superbus homo diuinos ſibi honores petit. in com.c.5.n.19.
In ſuperbis premendis exultat Dei virtus. p.26.n.5.ad c.5.
Morſus eſt ſuperbiæ lapſus nequitiæ.p.42.n.5.ad cap 3.
Superbia Deo bellum mouet. in com. cap. 3. num.33.
Superbus homo veri magiſtrum nec audit, nec curat. p.10.n.2.ad c.5.
Superbos homines oculo Deus ferit.in com. c.6.n.30.
Superbia ſuam in rem argutiſſima. in com. c.6.n.33.
Ad trudendam ſuperbiam ab imo loco viri Abramus capit. p. 9. num. 5. ad cap. 7.

Suſpicio.

Suſpecta fides gentis extraneæ.p.11.num.1.ad cap. 2.
Suſpecta Deo Regum volontas.p 6.num.3.ad cap. 3.
Suſpicionem monent ineptitudinis, qui ſe rebus ingerunt publicis. p.2.ad c.5.
Suſpicionibus prius, quàm rebus attetimur. p.22.n.1 ad c.5.
Suſpiciones perdunt amicitiam. in com. c. 7. num. 30.
Suſpicionem à ſe malam trudit adulator, etſi malo alieno. in com. cap. 7. n. 31.

T.

Tharſis.

THarſis viris bonis Tharſus eſt. in com. c 2.n. 34.

Temperantia.

Colenda perpetuo cibi temperantia. p. 2. n.1.d.6.
Vide Parſimoniam.

Templum.

Templum ædificare,magnum,ac gratum Deo opus eſt. p.3.ad cap.1.
De templo exædificando Reges Deus inſtruit. p.3.n.2.ad c.1.
Piè facit, qui ſuam Deo aulam facit. loco citato.
Deo blanditur, qui templum condit. p. 3. n.3.ad cap. 1.
Latè gaudet Angelus, vbi homines de templo condendo agitant. p. 3. num.3. ad cap.1.
Grata Deo eſt domus piè extructa. p 3.n.4. ad cap.1.
Ingens ſacra in domo præſidium eſt. p. 3. n.5.ad c.1.
Non templum, ſed pius in templo cultus Deo placet. loco citato. in com. cap. 4. num. 30.
Ingratum Deo templum eſt, vana extructum gloriola. p.3.n.6.ad c.1.
Templo ſubuerſo, damnatur cupiditas humanæ gentis. in com. c.4.n.30.
Dei templum magna ex parte dirutum ſub Manaſſe. in com.c.5.n.87.
Templum bene frequentat,qui Deum,vti Patrem colit. p.9.n.4. ad c.4.

Tempus.

Manè ſummo Deus piè colendus.in com. c.1.n.34.
Tempus quodcumque Deo conſecrandum. p.1.n.6.ad c 2.
Temporis breuitate vrgetur Diabolus ad ſæuiendum. p.3.n.6. ad c.7.

Tentatio.

Tentantur Dei tyrones grauiter. in com. c.5. n.63
Tentat Diabolus ex boni inuidia. p. 27. ad cap.5.
Tentandi artifex eſt Diabolus.p.27.num.1. ad cap. 5.
Vrgent tentamenta in principiis rectè agendi. p. 27. n.2.ad c. 5.
Ad tentandum irritatur Diabolus viro bono laudato. p.27.n.4.ad c.5.
Tentat grauius, & graſſatur Diabolus, quo maior in hominem fluit Dei gratia. p. 27. n.5.ad c.5.
Amaritudines tentationum faciunt ad morum ſanitatem. in com. cap. 5. numer. 75.

Terra.

Terris immorari amant homines. p. 4. ad cap. 1.
De terra agit, qui de cœlo non cogitat. p.4 n.1.ad c.1.
Qui terris hærent, Deo non placent. p. 4. n.2.ad c.1.
Terris, vt commodatis bonus vtitur, non abutitur. p.4.n.3.ad c.1.
Terris inuitus agit, qui cœlum amat. p.4.n.4. ad c.1.
Terram inficiunt peccantes homines. p.13.n.2. ad cap. 1.
Terris peregrinatur bonus homo. p.4. n.1.ad cap.3.
Terram, & aquam tradunt, qui ſe dedunt hoſtibus. in com. c.3.n.8.
E terris in aſtra hominem euocant mixta bonis mala. p.21.n.3.ad c.5.

Teſtimonium.

Quo plures ſunt teſtes, eo firmior eſt accuſatio. p.23.n.2.ad c.7.
Plures de re Euangelica teſtes placent. p.23.n.3 ad c.7.
Probatam Chriſtus gloriam voluit aſſenſu multorum capitum. p.23.n.4.ad c.7.
Firmum à choro Angelico teſtimonium. p.23.n.4.ad c.7.
Luculentum ab hoſte eſt boni teſtimonium. p.28.n.3.ad c.7.

Timor.

Timet, qui malè agit. in com.c.1.n.3.p.13.n.3. ad c. 5.
Timore iuxtà, ac dolore caput deprimitur. In com.c.6.n.1.
Vide Metum.

Tributum.

Qui Regem tributis iuuat, Deo ſoluit. p.18.n.1.ad c.2.
Tributa moderatè imponenda. loco citato.
Tributum pro rerum fortuna metiendum. p.18.n.2.ad c.2.
Tributa immodeſtè imperata fiunt deteriora. p.18.n.2 ad c.2.
Tributis imponendis modum non ponit Princeps cupiens. p.18.n.4.ad c.2.
Regis eſt extranei tributis grauare homines. p.18.n.4 ad cap.2.
Tributum ex pauperum fame cogit malus Princeps. p.18.n.4.ad c.2.
Seruit hominibus, qui tributum ſoluit. in com.c.3.n.10.
Tributis ciues onerare de Regis vitio eſt. loco citato.
Tributum populis domitis frænum eſt. in com.c.3.n.12.

V.

Venia.

Qui remittit iniuriam, par Deo homo eſt. p. 12. num. 6. ad cap.2. in com. cap. 3. num. 23.
Parcere ſubiectis virtus eſt viri magni. p.5.n.1.ad c.3.
Iteratur à Deo venia, iterata ſcelerum pœnitentia. p.42.ad c.5.
Promptus ad veniam Deus eſt. p.42.n.1,ad c.5.p 35 n.2.ad c.7.
De ſuo clauo Chriſtus clauem fecit veniæ. p.42.n.1.ad c.5.
Parcit Deus peccantibus, ne quis peccator deſperet. p.42.n.2.ad cap.5.
Iteranda pœnitentia eſt, non deſperanda venia. p.42.n 4.ad c.5.
Voces de venia Deus reperit, ne quis in peccatum relapſus ſalutem deploret vltimam. p.42.n 4.ad cap.5.
In venia redonanda non delaſſatur Dei bonitas. p.42.n.2.ad c.5.
Venia iterata abutuntur peccatatores. p. 42. n.5.ad c.5.p.46.n.5. ad c.5.
Conſtat regnum feliciter ab venia iniuriarum initum. p.15.n.2.ad c.1.
Ceſſandum non eſt ab iniuria condonanda. p.35.n.4.ad cap.7.
Multa ad veniam ratio eſt in Deo parente hominum. p.35.n.5.ad cap.7.
Nemo à bono Deo non concipit ſpem veniæ. loco citato.
Spes veniæ dubia motus vrget acriores pœnitentiæ. in com.c.7.n.71.

Venuſtas.

Venuſtas cibo tenui parta. p.2.d.6.

Veritas.

Veritas in minimis colenda. p. 1. numer. 2. d.6.
Veritas hiſtoriarum anima. p.1.d.1.
Veritas adulari neſcit.p.1.n.3.d.1.in com.c.7. num.33.
Veritas viro ingenuo ornamentum. p. 1. n.5. d. 1.
Veritas Regum virtus. p.1.n.6.d.1.
Sacerdos veri amans eſto.p. 1. num.8.d.1.
Offendit veritas ſucco acerbo.p.7. num.6. ad cap. 2. in com.cap.5.n.20.p.9.n.1.ad cap.5.in com.c.7. n.21.
Veritas ab aula procul euagatur. in com. c 5. num.20.
Amara eſt Magiſtratibus veritas. p.9. n 1. & 2.ad c 5.
Liberior veri dicendi magiſter eſt Vates vita defunctus. p.9 n.2. ad c.5.
Qui mala non tegit, bona, quæ dicit, probat. p.1.n.3.d.1.
Verax plerumque non eſt homo vitæ ſordidæ. p.1.n.6.d.1.
Ne qua pungat veritas, cautè vates tacet. p 9.n.3.ad c.5.
Verum, niſi vi adactus, non dicit vates.p.9. n.4.ad c 5
Veri magiſter multo laborat odio. p.9. n.4. ad cap.5.in com.cap.5.n.99.p.15. n.7.ad cap 7.
Veritatem corrumpit mendax, paucis mutatis. in com.c 5 n.22.
Verum etſi mordax, liquidò prodicendum. in com. cap.5. num.21. p.16. num.5. ad cap.7.
Qui vera loquitur, hominem humo exuit. p.11.n.1.ad c.5.
Veritas blandimentis mitiganda. in com. c.5. num. 24.

Veritatem

Veritatem adulator contumeliam interpretatur. in com.cap.5.n.100.
Veritatis magiſter, lucis frater eſt. in com. cap.5. n.101.
Veri ſchola non tumultuatur. p. 49. num. 1. ad cap.5.
Veri magiſter aut contemptum ſibi parit, aut odium. in com. cap. 6. num. 2. 3. & 4.
Princeps veri patiens altè laudatur. in com. cap.6. num.6.
Latet prudenter Angelus, vbi verum dicit. p.3.n 7. ad cap.6.
Dulce, ac decorum eſt, pro veritate pati, ac mori. in com. cap.6.n.15.p.7.num.1.ad cap.6.
Bonus magiſter pro vero dicundo agit fortiter. p.7.ad cap.6.
Veri magiſter non tacet, quod ſentit, etſi malè agitatus. p.7.n.2.ad cap.6.
Veri ſchola audaces facit homines ad dicendum. p.7.n.3 ad cap.6.
Veritas cultum non petit rhetoricum. p. 26. n.1. ad cap.7.
Dicat liquidò veri magiſter. p.26. num.4. ad cap.7.

Vicinus.

Malus eſt vicinus, Princeps malus. p.2.n.4. ad cap.1.
Vicinus vicino inuidens. p. 14. num. 3. ad cap. 1.
Vicinus malus eſt malum ingens. in com. cap.5. num.3.
Mali vicini malus oculus. in com. cap. 5. num. 16.
Malus vicinus facilè inſpicit domum alienam. p.7.ad cap.5.

Victoria.

Victoriam pariunt concordes milites. p. 16. n.1. ad cap 1.
Ad victoriam, Deo fidit bonus Princeps. p.9.n.2.ad cap.4.
Victoriam peccator amittit facilè. p.40. n.3. ad cap.5.
Labore, ac ſudore laurus parta. in com.c.7. num. 12.
Victor, qui ſilet innocens. p. 1. num. 1. ad cap.6 & n.3.
Victor eſt homo iniuriarum patiens. p. 1.n.6. ad cap. 6.

Vigilare

Vigilat Deus, vt hominibus conſulat. p. 9. num. 4 ad cap. 2. p. 14. num. 3. & 4. ad cap. 6.
Vigilat benè Pater pro familia. p. 9. num. 4. ad cap.1.
Adeſt miniſtris vigilantibus Deus vigilans. loco citato.
Vigilat Angelus ad obediendum. p. 15. n. 5. ad cap. 2.
Vigilat in Dei obſequium bonus homo. in com.cap.3.n.8.
Facit ad cuſtodiam vigilia. in com. cap. 4. num. 11.
Vigilandum cautè, pugnandum ſtrenuè. loco citato.
Vigilandum eſt aduerſus hoſtem. p. 7. ad cap. 4.
Virtus, etſi magna, in excubiis. p.7.n.4. ad cap.4.& n.5.
Homines, qua vigiles, Angelis pares. p. 7. n.6. ad cap. 4.
Deus ſua nomenclatura vigilans. loco citato.
A Deo ediſcendum, quo vigilandum modo eſt. p.7.n.6.ad cap.4.
Ad bonum ducem pertinet vigilare, ac ſcire, quid hoſtes velint, & agant. in com. cap.6. num.19.
Vigilias turpes Bacchus imperat. p.1. num.3 ad cap. 7.
Vigilant, quæ Deum piè curant, mulieres. in prolog. n 13.

Vindicta

Vindictam cogitat læſa amicitia. p. 1. num. 3. ad cap.1.
Nec genero offenſo tuta charitas. loco citato.
Prior animi furor vindictæ amor. p.9.n. 1. ad cap.1.
Honeſta hominum vindicta ab honore tuendo. in com.cap.1.n.32.
Vindicta ſub pietatis ſpecie felicior.p.19.n.4. ad cap.1.
Vindicta dolore tecto certior. loco citato.
Iniuriæ vlciſcendæ modum ſæuus homo neſcit. p.14.n.1.& 2.ad cap.2.
Vindictæ acerbitatem laqueo effugit infelix homo. p.14.n.2.ad cap.2.
Ad vindictam Martyres Deum vrgent ex nominibus. p.4.n.4.ad cap.3.
Vindictam iratus iuſtitiam reputat. in com. cap.5. n.10.
Vindictam ſuſpendi alieni ſceleris virtus magna. p.3.n.4.ad cap.5.
Fœda viro bono vindicta. p.2.n.4.d.5.
Sumenda ex peccati cenſura vindicta eſt. in com.cap.7. n 40.
Ad vindictam vrget memoria iniuriarum. p.3.n.6.ad cap.6.
Victima Deo grata eſt, vindicta ſcelerum. p.21.n.2.ad cap.7.
Vindicta in peccatorem ex Dei patientia grauior. p.43.n.2.ad cap.7.

Virginitas.

Virginitas ſapientiæ magiſtra. p.4 ad cap.6.
Virgines aſſenſu communi habentur nobiles. p.5. ad cap.6.
Virgo terris, aſtriſque illuſtriſſima. p.5. n. 1. ad cap. 6.
Virgines cum Deo certant de honore. p.5. n. 2. ad cap.6.
Virginem, vti cognatam, Deus alloquitur. loco citato.
Cælebs à cœlo denominatur. p.5. num. 3. ad cap.6.
Coniugium temporarium, virginitas clara, æternáque habetur. p. 5. num. 3. ad cap 6.
Virginem reueretur barbarus. p. 5. num.4. ad cap. 6.
Gaudet Angelus coli in terris virginitatem. loco citato.
Hoſtis virginum Diabolus. p.2.ad c.7.
Prior Dæmonum pugna aduerſus virginitatem eſt. p.2.n.1.& 2. ad c.7.

Virgines

Index Rerum.

Virgines in ſomnis tentat Diabolus. p.2.n.4. ad cap.7.
Vigilandum virginibus latè eſt.p.2.num.6. ad c.7.
Virgo bona arcem tenet, qua hoſtem arcet Diabolum. p.2.n.7.ad c.7.
Deum lædit grauiter læſa etiam leuiter virginitas. p.5 n.5.ad c.6.
Malè virgo in publicum egreditur, ſi placendi ſtudio egreditur. in prolog. n.4.

Virgo Mater.

Lunam pede terit, vt ſapiens, Virgo mater. in prolog.n.17.
Lucet inter mulieres Virgo mater, velut inter ignes Luna minores. in prolog. num. 17.
Cauta ad Angeli voces magna mater. p.1. n.3.d.6.
Gaudium Angelis eſt Virgo mater.p.5.n.4. ad c. 6.
Fugit publicum Virgo mater. p.1. num. 3. d. 6.

Virtus.

Virtus à teneris culta radices altè figit. p. 5. n.4. ad c. 7.
Grata Deo virtus eſt à teneris culta. p. 5. n.3.ad c.7.
Virtus à teneris culta pollicetur victoriam æuo grandiori. p 5.n.1.& 3.ad c.7.
Virtus honorem ſibi parit. p. 5. num. 5. ad cap. 7.
Virtus induſtrium quærit hominem. p.1.n.3. d. 2.
Ad virtutem colendam alliciunt Patrum facta. p.3. n.2. d.2.
Maior ibi virtus eſt, vbi maior eſt rerum difficultas. p.1. num.3. d.5.p.7. num.4. ad c.7.
Magna virtus eſt non ſuperbire honore ſuſcepto. p.7.n.3.ad c.1.
Virtute, ac conſilio conſtat res ſumma. p. 3. n.1.ad c.2.
Virtutem maſculam acuit nobilitas. p.7.n.1. ad c.3.
Non minor eſt virtus pati, quàm agere ſtrenuè. p 8.n.3.ad c.4.
Ad virtutem accenduntur homines aſpectu virtutis alienæ. p.18. ad c.4.
Quæ Deo placet virtus vera eſt. p. 23. n. 1. ad c. 4.
Homines virtutis affectatæ notantur. loco citato.
Virtus conſilio temperata. p. 26. num.4. ad cap. 5.
Virtutem maſculam auget ſcelerum pœnitentia. p.43.ad c.5.
Virtus bellica homines, quaſi Deos conſecrat, gentiliſmo adulatorio. in com. cap. 5. num.108.
Patere magna virtus non poteſt, niſi lingua varia. p.2. n.1.d.2.
Difficultates exhaurit virtus maſcula. in com.c.7.n.13.
Virtus laudata creſcit. in com.c.6. n.35.p.15. ad c.6.
Virtus firmatur aduerſis. p. 3. num. 6. ad cap. 7.
Laborandum in virtutis via eſt. in com. c.7.n.14.p.8.ad c.7.
Quo maior eſt virtutum copia, maior timendi ratio eſt.p.27.n.5.ad c.5.
Virtus maxima non inuidet. in com. c. 5. n.108.
Aula virtutum nouerca. p. 29. num. 2. ad cap. 3.
Virtus paratur difficilè. p.8 ad c.7.
Proficiendum in virtutum via eſt. in com. c.7. n.47.

Vita.

Producta victu parco vita hominum. p.2. n.2.d.6.
Ingens vitæ amor eſt hominibus. in com. c.3.n.5.
Vitam prodigit, qui libertatem amat. p.2.n.5. ad c.3.
Vitam metus adimit. in com.c.3.n.15.
Vita hominum ludus, & iocus eſt.in com.c.3. n. 19.
Patet vita ex motu intimo. p.16. num.2.ad cap. 3.
Vita ſanctè acta, aliis verè lucerna eſt. p. 18. n.1.ad c.4.
Vitæ ſumma breuior concinnare mores docet. p.21.n.4. ad c.4.
Vita bonis hominibus agenda nec leuiter, nec ſegniter. in com.c.4.num.47.
Tentanda vitæ ſanctæ via nec ſimulatè, nec partitè. in com. c.4.n.47.
Cunctatur iudex benè, qui de vita iudicat aliena. p.3.n.2.ad c.5.
Vita periclitatur, qui vera dicit.p.9.num.2. ad cap.5.
Vita docet, etſi lingua tacet Magiſter. p. 13. n.1.ad c.5.
Vitam alienam nemo non explorat. p. 7. n.1. ad cap.5.
Nullum vitæ gaudium ſine luctu.p.20.n.3. ad cap.6.

Vitium.

Vitia pulchris nominibus tegunt homines.in com.c.1.n.34.p.19.ad c.1.
Magno conſtant vitia.in com. cap.7. n.13. p.6.n.1.ad c.7.
Curatur benè vitium pia aſtutia. p. 45. ad cap. 7.
Conſonant infames vitiis homines. p. 4. n.5.ad c. 7.
Vnum eſt nomen, quibus vnum eſt vitium. p.4.n. 3.ad cap.7.
Homines hominibus ſua apprimunt vitia. p.29.n.1.ad c.5.
Fugit vitium, qui fugit hominem. loco citato.
Vitiis medetur cum punit Deus in com.c 5. num.93.
Facilis ad vitium via eſt. p. 6. num. 3. ad cap. 6.
Fouentur vitia motum conſenſu. p. 4. n.5. ad cap.7.
Multus Paulo aſtus eſt in fallendo, curandoque auditorum vitio.p.45. num.6. ad cap. 7.

Voluntas.

Quæ volentes aggredimur, pertinaces exequimur. in com.c.2.n.20.

Ingratum